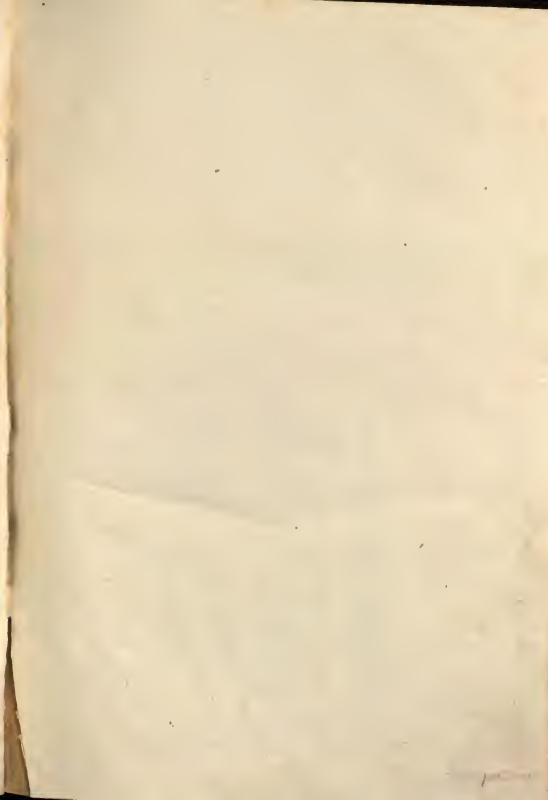

D. FERNANDI VASQVII MENCHACENSIS

Pinclani Hispani Iureconsulti,

IN SVMMO DOMINICAE REI PHILIPPI HISPANIARVM Regis Catholici Prætorio, Senatoris.

CONTROVERSIARVM ILLVSTRIVM ALIARVMQVE VSV FREQVENTIVM.

LIBRI TRES.

Nunc denuo Longè quàm antea emendatius ac elegantius editi: Jureconsultis omnibus summo vsui futuri.

VENETIIS MDXCV.

Apud Hæredem Hieronymi Scoti.

POTENTISSIMO
INVICTISSIMOQVE
MONARCHAE
PHILIPPO HISPANIARVM, NOVI ORBIS, VTRIVSQVE
Siciliæ, &c. Regi Catholico,

Fernandus Vasquius Menchacensis in summo dominicæ rei prætorio Senator. S.

MNEIS, qui reipublicę præessent Principes (Monarcha Christianissime ac potentissime) duo ob oculos tenere debere pręcepta, Platonis sententia est. Primum, vt suorum commodorum obliti, ciuium duntaxat vtilitatem tueantur, vt enim tutela minorum, sic & procuratio Reipublicæ ad vtilitatem eorum qui commissi sunt, non ad eorum quibus commissa est, gerenda est. Alterum, vt vniuerso populo consulant, subueniant ac prospiciant, ne dum vnam aut alteram tantum partem intuentur reliquas deserant. Id quod (vt voce Maronis vtar) perpaucos, quos ęquus amauit Iupiter, aut ardens euexit ad æthera virtus, assequutos fuisse, vel eo intueri licet, quod summus Principum & legumlatorũ veteris Testamenti Moses cùm Iudæis præsideret, omnibusque ciuibus æquè solus consulere, a ius reddere, omniaque prospicere studeret, nec id vires, aut humana fragilitas concederent, maiora negocia minoribus impeditus, & minora maioribus obrutus, perficere non valebat, quod Exodi cap. 18. memoria proditum est, vt quòd Liricus noster de eo, qui binos lepores pariter insectaretur, sicque vtroque vt careret necessum esset modulabatur, ipsi Mosi obtigisse videretur. Sicque & rei ipsius experiẽtia probè edoctus, & potissimùm Iethri suasu victus destitit ab incœpto, cœpitque maiora per se, reliqua verò per probos, prudentesque viros, & magistratus peragere, ac expedire. Sed (mirabile dictu) ꝙ onus ipsi Mosi (qui solus inter mortales diuinam faciem aspectùmque coram intueri & contemplari, cœlitusque latas leges generi humano tradere meruit) impar grauissimùmque fuisse, apparuit, id tibi (regum humanissime ac potentissime) leue ac lene & suaue esse videtur, qui res graues & arduas mira peritia, fortitudine & iustitia gubernare & moderare ita soles, vt non solùm mediocrium, verũ nec minimarum etiam rerum, vel personarum curam & tuitionem, quę tua Principum optime & maxime, clementia, mansuetudo & beneficentia est) prætermittere videaris, tuique facilem placidumque aditum tam minimis & miserabilibus personis, quàm etiam maximis, non solùm diebus cunctis, sed etiã omnibus horis summa lenitate & benignitate prębere, sicque omnia scitè & veluti afflatu quodam diuino opportunè disponere & temperare, vt maxima, media, & minima negocia cumulatissimè abs te confecta mutuo concursu sese minimè impedire incomperto sit, vti attestantur cùm omnes regiones, & nationes, quibus latissimè, felicissimè & placidissimè dominaris, tum etiam reliquę gentes & Christiani nominis prouinciæ, quibus summa ope, cura & diligentia ac pietate innumeris animi dotibus consulere, prospicere, ac mederi curasti. Et vt antiquitas animaduertens genus humanum sapientia, sermone, consilio & ratione cæteris pręstare animantibus, grata tanti beneficij recordatione, varia sacrificia dijs immortalibus, quos colebat, instituit, vtque splendidissimi, ac potentissimi tui maiores imperatorijs regijsq; virtutibus ac dignitatibus decorati, Christiani nominis propagatores ad tuendam veram Redemptoris nostri religionem, ardenti & pijssimo animo, ac incredibili penè cura, studio, diligentia & labore, victricibus armis properarunt, ita & eorum pietatem erga vera Dei Optimi Maximi dogmata tuenda, quàm fueris insectatus, si homines tacerent, iumenta & saxa loquerentur. Totis enim viribus, neruis & conatibus communis salutis causam, non ad eas tantùm regiones & nationes, quibus dominaris, sed & ad reliquas etiam omnes Christiani nominis gentes & prouincias fouere, ac

saluare

ſaluare ſemper enixeque ita feſtinaſti, vt meritò te (lucidiſſimum Principum ſidus, ac primarium decus) quia proſpicis omnia ſolus, verum poſſimus dicere Solem. Tuis ergo cœptis ſupernus rerum Opifex ac parens Deus faueat, tuque hiſce meis laboribus aſpira, fructuſque ingenioli mei, qui aræ tuę, quę ſuauioribus epulis ſolita eſt onerari, libantur & conſecrantur, placidè & ſolita lenitate accipe, ſummum orbis conditorem imitatus, qui firmum & pium offerentis animum opimis & maximis etiam donis ſolet anteferre, quę ſi nobis obtigerint, ſatis ac ſatis vberem fructum ac mercedem vigiliarum noſtrarum percepiſſe videbimur, eaſque omnes probaturos ſperabimus. Vale Chriſtianiſſime ac potentiſſime Regum, lumen Hiſpanæ gentis, & Chriſtiani orbis oraculum. Venetijs, v. Kalend. Februarij. M. D. LXIII.

CONTROVERSIARVM ILLVSTRIVM ALIARVMQVE VSV FREQVENTIVM, Libri Tres.

AVTHORE FERNANDO VASQVIO A MENCHACA PINCIANO

Hispano Iureconsulto In summo dominicæ rei prætorio Philippi Hispaniarum Regis Catholici Senatore.

SVMMARIVM.

1 *Homo homini vt prodesse velit de iure naturæ est.*
2 *Iure naturali abutimur falsis imbuti doctrinis.*
3 *Homo homini pernicies.*
4 *Adulatores Principum humano generi pestis nocentissima.*
5 *Homines ingenij hebetioris seruos non esse.*
6 *Aristo. impia sententia.*
7 *Alexandri Historia & Tyrannis.*
8 *Iustitiæ quæ pestis capitalior.*
9 *Seruus homo iure naturæ non est.*
10 *Historia Antigoni Macedonum Regis, & n. 42. & 103.*
11 *Vitia virtutis specie tegere venenum est validissimum.*
12 *Libri huius inscriptio declaratur.*
13 *Oratio prima.*
14 *Oratio sequens.*
15 *Iustitiæ commendatio.*
16 *Potestatis vtriusque finis.*
17 *Iustitiæ denegatio Principibus periculosa.*
18 *Maioribus maiora debentur.*
19 *Inuidia pares impetit.*
20 *Inuidia sedatur virtute.*
21 *Aequale nihil.*
22 *Homines esse in æquali fortuna ad decus vniuersi expediebat.*
23 *Aequalitas inter homines an esse expediat.*
24 *Historia Licurgi.*
25 *Historia Caty.*
26 *Dominum habere nobiliorem, confert ad dignitatem vasallorum, & nobiliores habere subditos, confert ad nobilitatem & dignitatem Principis.*
27 *Christi in genus humanum beneficia & num. 28.*
29 *Iudices Hispalenses a rege electi digniores cæteris.*
30 *Vasallos an principibus vendere liceat ob publicam necessitatem.*
31 *Publica vtilitas reparanda non quorundam impensa aut damno, sed vniuersorum.*
32 *Dignior qui potentior.*
33 *Qualitas adiuncta verbo intelligitur secundum tempus verbi.*
34 *Potentis nulla & finita exequantur.*
35 *Finitorum sola remanet vmbra.*
36 *Historia variarum ciuitatum.*
37 *Fatiscunt saxa & monumenta.*
38 *Tempus omnium rerum sepulturam.*
39 *Fabula Saturni.*
40 *Historia Archidami.*
41 *Historia Alexandri Magni*
43 *Regna, imperia, principatus instabiles.*
44 *Historiæ variæ Priami & Cræsi & Xerxis.*
45 *Historia Aeneæ.*
46 *Historia Romuli & Remi.*
47 *Historia Sceuolæ.*
48 *Historia Horatij.*
49 *Historia Tergeminorum.*
50 *Historia Crassi.*
51 *Historia Cræsi.*
52 *Historia Dionysii.*
53 *Historia Annibalis.*
54 *Historia Fabij Maximi.*
55 *Historia Marij.*
56 *Historia Pompeij Magni.*
57 *Historia Lentuli & Cethegi & Catilinæ.*
58 *Historia Iulij Cæsaris.*
59 *Historia Priami, Hectoris, Polixenæ, Cassandræ.*
60 *Historia Solonis & Cræsi.*
61 *Historia Epaminondæ.*
62 *Fabula Orlandi Furiosi.*
63 *Suscitari non potest extinctum naturaliter, quod si supernaturaliter suscitetur, tunc non eadem res, sed alia noua videtur.*
64 *Lazarus resuscitatus.*
65 *Animas mortales esse qui falso crediderint.*
66 *Opinio Vasteorum & Saducæorum.*
67 *Historia Socratis.*
68 *Mors quid sit.*
69 *Mortui quo loco iacebunt.*
70 *Mors indiuidua.*
71 *Historia Diagoræ.*
72 *Animas in cælum redituras asserentes.*
73 *Animas esse igneas.*
74 *Anaxagoræ Historia & sententia.*
75 *Socratis locus.*
76 *Fabula Panthoidis.*
77 *Diuitiæ conferunt ad maioritatem.*
78 *Diuitiæ pariunt potentiam.*
79 *Potentiores digniores.*
80 *Stipendium denotat dignitatem mercenarij.*
81 *Pœna & præmio Rempublicam contineri.*
82 *Historia Lisandri.*
83 *Deus præmium & pœnam probe dispensat.*
84 *Lucrum res efficacissima.*
85 *Dignitas pendet ab hominum opinione.*
86 *Populi vox & opinio maximam vim habet.*
87 *Labor præmio dignus.*
88 *Labores faciunt viros celebres.*
89 *Historia labores Herculis.*
90 *Hispaniarum Rex vt pressus oneribus, ita excellens honoribus.*
91 *Regis verum trophæum esse omnibus parem.*
92 *Labores vt ad veram gloriam & æternam vitam conducibiles*

ducibiles, ita ad humanam noxij sunt.
93 *Historia & error Pompeij Magni.*
94 *Labores an fugiendi.*
95 *Clerici monachis quare honoribus praeferantur.*
96 *Gloria vera labore emenda.*
97 *Historia Adriani* Imperatoris
98 *Periculum vbi maior remuneratio.*
99 *Imperium quo maius, eo maius periculum.*
100 *Historia regis cuiusdam.*
101 *Vtilior pluribus maiore praemio dignus, quam qui paucioribus vtilis.*
102 *Principatus ad vtilitatem subditorum inuentus.*
104 *Rex est propter regnum non regum propter regem.*
105 *Regnum est iuris gentium.*
106 *Regnum an sit iuris diuini.*
107 *Regnum & rx sunt nomina generalia ad omnes magistratus spectantia.*
108 *Reges prius quam leges scriptae.*
109 *Deus olim mundum per seipsum regebat.*
110 *Deus cunctis humanis praeest, & cunctorum author est.*
111 *De authore omnia fieri, quo sensu accipiendum.*
112 *Fecisse nō tam videtur qui iussus paret, quam qui iubet.*
113 *Reges a Deo esse quo sensu accipiendum.*
114 *Deum nullus mortalium videt.*
115 *Humana cognitio est per aliquem ex quinque sensibus corporeis.*
116 *Testis id tantum scire dicitur, quod percipit aliquo ex quinque sensibus corporeis.*
117 *Principatus, imperium, regnum dici possunt de iure ciuili, & de iure gentium, & de iure diuino.*
118 *Ius gentium quid.*
119 *Reges dici possūt omnes legitimi magistratus lata voce*
120 *Reges quare inuenti.*
121 *Homo est animal sociabile naturali instinctu.*
122 *Humanum ingenium procliue ad dissentiendum.*
123 *Magistratus quilibet large dicitur rex.*
124 *Reges quare non habeant, aut egeant bruta.*
125 *Regibus, aut magistratibus subesse, non est necessitatis praecise.*
126 *Quo maior admistratio, eo sublimior administrans.*
117 *Doctores actu legētes praeferūtur iis qui actu non legūt.*
128 *Dignior est qui digniori loco praeest.*
129 *Filius an sit patri ratione officij praeferendus:*
130 *Historia per Aulum Gellium relata.*
131 *Ciues an digniores quam municipales.*
132 *Hispania dignissima.*
133 *Loci consideratio magni momenti est.*
134 *Historia Alexandri.*
135 *Dignior est is, cui Princeps magis fauet.*
136 *Doctor a Principe creatus reliquis sublimior habetur.*
137 *Canonicis a Papa creatus reliquis sublimior habetur.*
138 *Angelus quid significet.*
139 *Pricipes sunt Dei ministri.*

1 T HOMO hominī ob eam causā tantum, quod is homo sit, consultum velit in primisque edocendo rationibusque prudentiae tradendis naturae iuribus praescriptum esse, Cicero 2. de finib. scripsit, q 3. Tusc. diuino quasi (vt solet) afflatu, ingenijs nostris semina esse innata virtutū ait, quae si adolescere liceret, ipsa nos
2 ad beatam vitam natura perduceret, † verùm nos cùm primū magistris traditi sumus, ita varijs, inquit, imbuimur erroribus vt vanitati veritas, & caecis opinionibus confirmatis, natura ipsa cedat, nec aliorsum illud Au-
3 sonij spectare videtur sic lamentantis † Pernicies hominum quae maxima, solus, inquit, homo alter, iamque nō possumus nō dolere vehementer, quod iura naturalia, quae a veridicis ac prudentissimis Iureconsultis, quasi immutabilia tradita fuerant, quaeque foelicitatem mortalibus praestereaant, exulare cogantur, ab orbe fere vniuerso exterminata, cum innumeris alijs in rebus, tum
4 maxime circa controuersiarum illustriores, † dum quasi stipendijs ad adulandum, conducti scriptorum quique eorum Principum, a quibus aluntur gesta vt cunque noxia. Non excusare modo, verum honestare, decorare, summisque laudibus efferre nō verentur, aut pudet quis enim ferat Aristotelis audaciam, ne dicam inex-
5 piabilem noxiam, 1. Politic. scribentis † hebetioris ingenii homines natura seruos, aut ad seruiendum prudentio-
6 ribus, natos videri, † qua infausta voce Alexandri Magni à quo alebatur alienas vrbes & regiones, vniuersum de-
7 nique orbem armis infestantis, funestam tyrānidem nō solum defendere, verum commendare & laudare machinatus est, quasi quas gentes, vrbes, prouincias cladibus ille afficiebat, eas iuuare, ad cultioreque vitam, aut viuēdi modū redigere, & nō potius inferias ad vmbras, quasi fulminib. adigere videret. at quid peccauimus hebetiores? Deus enim fecit nos, non ipsi nos. Vt iam de istorum & similium perniciosissima adulatione, illud
8 Cicer. Offic. 1. merito iactare possimus † Nullam esse iustitiae pestem capitaliorem, quam eorum, qui cum maxime fallunt aut laedunt, id agunt, vt boni viri videantur & si Dijs placet, non pauci nostrorum impiam illam. Arist. sententiā sequantur, quanto iustius & sanctius ve-
9 ridici ac grauissimi Iure consulti, qui etiam † eos, net de iure gentium serui effecti essent, iure naturae liberos permansisse (in l. quod attinet. ff de reg. iu. & alibi saepe)
10 scripserunt † quanto que splendidius & magis ingenue Antigonus Macedonum Rex Philosopho cuidam librū, quo de iustitiae partibus agebatur, ei porrigenti, erras, inquit (vt refert Plutarchus in Apoph.) qui cum me videas alienas ciuitates armis infestātē, de iustitia apud
11 me disseras, † noluit enim suam tyrannidem & violentiā mentita virtutis specie tegere, in hoc saltem humano generi, quam Alexander & sui adulatores officiosior, quod hominibus tm̄ nō ē ipsi iustitiae bellū inferre ꝓperabat. Iustitiā. n. bello & armis adorari festinat, q virtutis vestibus & tegminibus vitia induit, vt iam vera virtus & iustitia hominibus non notescat, sed vel lateat
12 vel ambigua fiat. † quam obrem de illustribus controuersijs agere animus fuit, si forte huic humani generis laxitati, potentiorum Principum ve illustrissimorum, adulatorum plerunque interuentu & opera, fatigatae, opem ferre aliquantulum possemus. circa controuersia vero vsibusque Forensibus agitata & frequentia, versaturos, plerunque nos ideo profitemur, quod illa praeceptore vehementer egere, haec vberrimum fructum esse allatura in comperto sit. & propterea huic operi cōtrouersiarum illustrium aliorumque vsu frequentium titulum inscripsimus.

Inter reliquas vero illustres controuersias ab ea libet praefari, quae die Februarij 6. anno Domini 1563. cępta fuit Tridenti, cui nos interfuimus, cum a potentissimo Hispaniarum Rege ac Domino nostro Philippo ad sacro sanctum Oecumenicum conciliū eo loci celebrandum missi essemus, die dicta ab Illustriss. Cardinalibus Summi Pontificis delegatis iussum fuit, vt Doctorū singuli de articulo matrimonij tunc proposito, suas ex suggesto solemnes haberēt orationes, quaternis classibus dispositi, eo tamen ordine, vt omnium primi Sūmi Pontificis deinde Gallorum Regis, atque ita Hispaniarum Regis Catholici potentissimi Doctores ratiocinarentur, nostri qui primum dicendi locum post Sūmi Pontificis Doctores sibi deberi, iure contendebant, nostris praelatis hanc ad rem frustra requisitis, hoc

munus

munus nobis per Herculem Pannianum Illustrissimi Marchionis Pescariensis Vicarium delegarunt, atque ita simul cum Illustrissi. D. Petro Gondisaluio a Mendoca Episcopo Salmaticensi adiui Cardinalem Mantuanum concilij præsidentem, re ei enarrata, nihil, inquit, iam immutari licet, quia cum reliquis Cardinalibus, & pouissimum cum Cardinali Lothorigiensi (is enim tūc partes Gallorum agebat) is dicendi ordo præscriptus fuit, adiui solus reliquos legatos, idemque fere responsum dederunt, petij vt dicendarum sententiarum princeps dies aliquantulum differretur, quod non parum grauare (erat enim dies sequens ad inchoandum definitus) concesserunt, quamuis non abnegassent quin seruata doctoralis magistralisve gradus prærogatiua & authoritate, vt quisque eorum oraret, conducibilis esse videretur. Vnde Illustriss. Legatis 8. die eiusdem mensis coactis habuimus hāc oratiunculam, assistentibus Martino Gazelu Cath. Regis Secretario, & D. Hercule Panniano.

13 †In priuatis colloquijs, quæ cū vestris DD. illustriss. habuimus, responsum fuit, non iustam modo, verum iustissimam quoque videri nostram supplicationem, verū hanc rem cum Gallis fuisse iam definitam nec retractari oportere. quæ res quam sit aliena a tantorum patrum ac rectitudine, euidentius est quam longa contentione, aut verborum demonstratione egeat. Indeque plura mala oriri posse, & potissimum vt nostri, qui Gallis contra hostes Ecclesiæ pugnantibus opem huc vsque ferebant, de inceps in huiuscemodi auxilio ferendo tardiores forent, huius iniuriæ interuentu irritati. Vnde cū nihil aut iure receptius, aut morib. oīum gētiū in negotijs similib. vsitatius, aut deniq; ad parādā ipsius Ecclesiæ trāquillitatē consultius fieri posset, quam vt Theologorum quisque habita illius temporis rōne quo ad doctoratus aut magisterij gradum promotus fuisset sententiam diceret. Par esset ad hunc modum rem agi, id quod vt ita fiat enixe deprecamur, non quod primum dicendi locum nostris deberi incomperto non sit sed quod dum sacrosanctę huius synodi tranquillitati consulere studemus, de nostro aliquantulum concedere iure non dubitamus.

Responsum fuit ad Illustriss. Legatos, vt nostri doctores titulos suos præsentarent, sibique curæ fore, vt vndique querelarum occasio remoueretur, verū res verbis parum postea arrisit, re nanque infecta, sequenti die vt Doctores perorarent, iusserunt, & a viris expertis & fide dignis dictum fuit mihi ipsimet, legatis minime displicere, quod Hispani & Galli inter se dissiderent, quo intellecto, diuersum ad scopulum vt nostra flecteretur oratio opus esse animaduertimus, atque ita huiusmodi orationem habuimus.

14 †Hesterno die hoc in loco a vestris DD. illustrissimis nobis responsum fuit, & nostram supplicationem iustā esse, & certamen illud ita compositum iri, vt querelarum occasio remoueretur, non vero cum ad patrum congregationem contra ius gentium, re infecta vos ꝓperare videamus, iam accedimus, non tam Hispanæ nationis, quam ipsius Ecclesiæ causam acturi, hic Galli nobiscum certant ac litigant de honore, nec vspiam litigator collitigatori aut riuali suo iniuriam facere videtur. solus iudex est, qui potest iniuriam vel facere vel non fa-

15 ceret & in eum clamores ac iustæ querelæ & ardens indignatio solent conuerti. Nam vt omnium animalium ex Aristo. sententia optimum est homo, lege & iustitia fruens, ita omnium animalium pessimum est ho-

16 mo, a lege & iustitia separatus† Et vtraque potestas tam Ecclesiastica, quam profana ex receptissima omnium sententia, nihil aliud est, quam suprema iurisdictio, qua superiores ex iustitiæ erga subditos denegatione, non solum ipso iure priuati, verum etiam ipsius rursus recu-

17 perandæ incapaces perpetuo fiunt† proinde Principibus summopere cauendum est, ne dum iniuria ad iustitię denegationem properant, ipsi quoque subditi ad defectionem & inobediētiā iure festinent. Ne ve ex huiusmodi contentione, quod Deus auertat, infundatur venenum in Ecclesiam Dei, si forte iniuria lacessiti de rebus Ecclesiæ eo loci transferendis, in quo a nemine in iuria affici possint, cogitauerint, id quod olim leuioribus ex causis factum fuisse ignorat nemo (quod acrioribus aliquantulum verbis dictum, quam hic scribitur, fuit) ne denique nostrorum animi iniuriæ illatæ impatientia ac dolore irritati, Gallorum nō paucis, Ecclesiæ Romanæ iurisdictionem adorientibus obsistere desinant, aut tardius resistant. Vnde ꝓ nostra antiqua & æterna in Ecclesiam reuerentia, & pro ipsius trāquillitate & incolumitate, vestraq; illustrissimorum DD. sāctitate oramus, & deprecamur, vt quæ iam & a nobis petita, & a vobis fere pollicita fuerunt, ad effectum ꝓducatis.

Annuerunt legati illustrissimi, & iuxta ordinem gradus ac promotionis, vt vnusquisque ex suggesto oraret iusserunt, id quod iudicialiter pronunciarunt, copiamque Authenticam ac publicam illius actus iudiciarij cuique petenti dari mandarunt. Istorum occasione libet hic referre ea argumenta, quibus tunc ad nostram intētionem iustificandam vsi fuimus, in quibus de potentissimi Hispaniarum Regis Domini nostri dignitate sub limitate meminimus non quod ea cotentio ad eū principaliter spectaret, sed quod ab eius sublimitate, meritum, honor, dignitasque suorum subditorum, & sic nostra penderet, vt per omnia sequentia maxime in secundo argum. apparebit. nec est intelligendum omnia, quæ hic subijciuntur, dixisse tunc nos, sed istorum ea tantū, quæ iustitiam nostram potissimum commendabant, & fouebāt, reliqua vero (vt fieri solet) addidimus ornatus causa.

PRIMVM ARGVMENTVM

18 Maiora maioribus præmia vt debeantur habita ratione, siue honoris & gloriæ, siue quantitatis aut cuiusuis emolumentis edocemur a beato Augustino in Homilia super illud Matth. 5. cap. Cum ergo, inquit, minoribus, & maiora maioribus dantur, ab eo donantur, qui solus nouit congruentem suis temporibus generi humano exhibere medicinam. Vnde maiores debent esse potiores in portionibus percipiendis, c. statuimus, de maior. & obed. & c. fin. de const. fecit text, in c. cōsuluit. 74. dist. in c. de multa ad finem. de præben. & c. penult. 1. q. 2. & denique in omnibus ante ponendos esse maiores edocemur in l. nobiliores. C. de commer. & mercat. qua de re tradit multa Felin. in Rub. de maio. & obed. col. 3. & Dominicus in c. 1. dist. & in c. quorundam. de elect. lib. 6. & vt maioribus maiora in reliquis omnibus ita & loco ac sede debetur prærogatiua in omni hominum cœtu ac consessu, & hoc est, quod Horatius in arte Poetica cecinit.

Singula quæque, locum teneant sortita decenter.

19 Nec this ce in prælationibus locorū concedendis vllū periculum inuidiæ aut liuoris est, qui pares tantum, nō etiam maiores insequitur, teste Cic. 2. de Oratore, Inuident inquit homines maxime paribus aut inferioribus cum se relictos sentiunt, illos autem dolent euolasse. sed etiam superioribus inuidetur sæpe vehementer, & eo magis, si intolerantius se iactant, & æqualitatem cōmunis iuris, præstantia dignitatis aut fortunæ suæ transeunt, quæ res facilior est, quando sublimitas & potentia virtute bellica aut alia simili comparata fuit, nihil enim est, quod æque remoueat liuorem, vt testatur Claudianus in Stiliconis laud. 3.

20 *† Nulli pars æmula defuit vnquam,*
Quæ grauis obsti eperet laudis stimulisq; malignis.
Facta sequebatur quamuis ingentia liuor,
Solus hic inuidiæ fines virtute reliquit,
Humanumq; modum, quis enim liuescere possit,
Quòd nunquam pereunt stellæ, quòd Iuppiter olim
Possideat cœlum, quòd nouerit omnia Phœbus,
Est aliquod meriti spacium, quod nulla furentis
Inuidiæ mensura cadit.
Nec dubiũ est virtute bellica Principes nostros sub-
limitatem, & potentiam maiorem, quam reliqui Princi
pes acquisiſſe, sicq; inuidiæ labem post tergum reliquiſ
se, & æquale nihil esse in orbe, summus ille parẽs, & opi-
fex Deus voluit, vt testatur Manilius, lib. 4. Altro.
21 *† Est æquale nihil, terrenos aspice tractus.*
22 Quæ res conueniebat maxime ad decorem vniuersi
orbis, & ad concentum ipsius, vt ad nutum imperantis
reliqui omnes, reliquàve omnia commouerentur, non
aliter atque membra ad capitis imperium, alter enim
singuli homines separatim per se nullum egregiũ opus
perficere possent, cessaretq; decus vniuersi, vt ex lingua
rum variatione, quæ contigit in turris Babylonicæ ædi
23 ficatione illuxit, vt habetur in veteri testamento † Hinc
apparet inuidiosam sicque breui repulsam fuisse illam
24 omnimodam æqualitatem, † quam inter ciues Licurgus
Lacedæmonum Dux (vt Plutarchus Apoph. li. 1. author
est) seruari voluit, quam rem probe experti sunt nostri
Indorũ regionibus noui orbis subactis, vbi omnia sunt
syluestria, & ferè inlecta nulla forma vrbium aut ædifi-
ciorum, aut agriculturæ ex hominum æqualitate, quę ef
ficit homines pigros, ignauos, manusq; ad labores mini
mè mouentes, adhuc tamen hæc ęqualitas approbata re
25 peritur ex sententia Curij viri vitæ inculpatiſſimæ, de
quo lib. 6 Apoph. Plutarchus sic ait: Curius deuictis Sa
binis, cũ ex Senatusconsulto ei ampliaretur agri modus
quem consumati milites accipere solebant, recusauit, &
gregalium portione contentus fuit, dicens esse malum
ciuem, cui non esset satis, id quod cæteris satis esset. Cu
ius sanè sententiam proꝗ est, vt viri boni & æqui pro-
baturi sint, cætera verò hominum turba non vtique.
Cum ergo maioribus maiora pręmia habita, etiã glo
riæ, & honoris ratione debeantur, Principsq; noster cę
teris omnibus Principibus maior sit potestate, ditione
& imperio, vt cæteris omnibus pferatur par est. Quòd
autem maior sit cunctis mortalium, qui non sunt re-
rum inexperti, notum & plus quam manifestum est, cũ
præter Hispaniam, Flandriam, & bonam Italiæ partem
ditioni, & imperio suo subiectam, præter Siciliam vtrã
que, & alias quamplures Insulas sibi inobedientes, si ad
nouum Indorum orbem ab Hispanis repertum, cui ip
se dominatur, respexeris, innumerasque ferè gentes, &
prouincias illas sibi obtemperantes inuenies, ipsius im
perium non solum longius latiusque sese porrigere,
quam aliorum Principum imperium, qui nunc sunt, sed
etiam omnium aliorum, qui ab origine mundi vnquam
fuerint, & in tã notorijs nulla probatione opus est. Sed
tantum allegatione, quia notorium fide, & velocitate
vincit, & superat omne genus probationis. l. si adulteriũ
cum incestu. §. Idem pollionis. ff. ad Legem Iulia. de a-
dul. notorium enim seipsum ostendit teste Bald. consil.
323. proponitur, lib. 2. vbi etiam ait, quòd nulla tergi-
uersatione celari potest, & tradit ipse Bal. cons. 21. pro-
cessus, col. 1. lib. 2. Abbas. in c. fi. num. 7. de maled. Anto
nius Burgensis in c. cum dilecti, colum. 10. de empt. &
vend. Idem Burgensis in c. peruenit, colum. 2. eod. tit.
Bal. in l. si certis annis. C. de pact. Curt. Iun. cons. 60. ca-
sus num. 5. Idem Curt. consil. 61. habita, num. 7. Alexã.
Imol. in l. qui bona § de illo. ff. de damno infecto. Petr.
Anch. cons. 388. in casu. Alex. in l. vnic. col. 9. C. vt quæ

desunt aduo. Bar. in l. eum quid. col. fi. ff. si cert. pet. Alexan. in l. si minorem. C. de in integ. rest. Guid. Papæ consil. 42 credo, col. 2. Bal. in l. veniam, col. 1. C. de in ius vocando. Fel. in c. de quarta, col. pen. de præscrip. Marcus Mantua locorum communium, lib. 3. c. 57. Bar. in l. certum, § 1. ff. de confess. Alex. in l. 1. col. 6. ff. de edẽdo. Ludouicus Romanus consil. 7. pater reuerende, in princ. Scysel. in l. 1. col. 3. ff. de legibus. Curt. Iun. cons. 24. cum sæpius, num. 2.

Nec putauerit quisquam his impedimẽto esse, quod vulgo dici solet, Romanorum Imperatorem totius mũdi dominum esse, sicque non posse non esse digniorem reliquis omnibus Principibus, nam id tam longe abest à vero, vt par sit fabulis puerorum, aut anicularum nugis, aut vmbræ sollicitii somni, quinimo nihil vnquã dici aut cogitari posset, quod magis ex Diametro summæ Dei omnipotentis prouidentiæ, iustitiæ, æquitati, & bonitati aduersaretur, vt dicemus inf. c. 20. sicque, vt non sit dominus totius mundi non verior tantum, verum lõge quoque receptior sententia est, quã tenuerunt multi per nos relati, infra d. c. 20. cum plu. seq. nec multum mouere debent authoritates eorum, qui in cõtrarium nituntur, nam vnico hoc argumẽto vtuntur, quòd Dominus noster Iesus Christus fuerit inquantum homo Dominus totius mũdi etiam in temporalibus, & quod eius Vicarius fuerit Papa, tam in temporalibus quam in spiritualibus. & quòd in temporalibus Papę Vicarius sit Imperator, sicque mediante persona Papæ sit Christi Vicarius in temporalibus orbis vniuersi, sed cum sit vera, & communis Theologorum, & reliquorum etiã sententia, Christum vt hominem non fuiſſe dominum (quia noluit) orbis in tẽporalibus, cessat deriuatio, quæ ab eo fiebat in Papam, & quæ à Papa fiebat in Imperatorem. Neque etiam ad rem pertinet, quòd quædam leges Imperatorum Romanorum eos videãtur dominos totius mundi appellare: nam ibi sumitur pars pro toto, vt in l. 2. cum ibi plene not. per Gloss. & Doct. C. de hæred. inst. vel eis in hoc fides nulla adhibẽda est. nec enim vno verbo imperium orbis potuerunt sibi arrogare, cum prælijs atque vulneribus etiam vnum oppidulum non semel frustra adoriri cęperint, quæ omnia fusius, vbi supra. Nec ad rem quoque pertinet, quod alius forte Rex aut Princeps dixerit, se esse aut fuiſſe in quadam quasi possessione prælationis, nam ea res facti cum sit, credenda non esset, nisi probaretur (id quod recte fieri non posset, cum fuerit nunquam) l. 1. & l. actor quod asseuerat. & l. fi. C. de probat. l. qui accusare, C. de edendo. §. commodum. Instit. de interd. Quinimo etiam si id aut vnquam fuisset, aut fuiſſe gratis concederemus, adhuc obesset nihil, quia ius in rebus huiusmodi quotidie oritur, & quotidie finitur, vt ait tex. in l. 1. §. interdum, ff. de vsufruct. sicque res denuo agenda esset, & talium euentorum effectus finiuntur in actibus præsentibus, sicque in prima, vel in qualibet vice, nec extendunt radices ad futura. argum. l. boues, §. hoc sermone. ff. de verb. signif. l. cum pater. §. pater certam. ff. de lega. 2. l. dotis promiſſio. prope finem. ff. de iure dotium, & l. stipulatio, de dote. eo. tit. l. matrimonij. ff. qui, & a quibus, quę regula seruanda est in omni dispositione, authore Alexand. Imolense consil. 16. breuiter in casu præmiſſo, colum. 2. lib. 4. quem refert & sequitur Andreas Tiraquel. in d. l. boues. §. hoc sermone, in prin. eademque regula in omni materia obseruanda est, vt eidem etiã And. Tiraq. ibidem placuit, & etiam Ias. cons. 36. in causa mota, col. fi. vers. ista responsio. li. 3. Ergo vt in materia nostra procedat, & obseruetur, necesse quoq;, & similiter erit. Præterea qui se Principem locum & sedem tenuiſſe diceret, ac propterea in eo se tuendum etiam in sequentibus, vel actibus, vel tẽporibus cõtenderet, necessum est,

vt eum

vt eum locũ sibi ex gratia,& spôte datũ fuisse agnoscat vel vt ex iustitia sibi datũ esse cõtendat, priore casu nul lum ius in posterum acquisiuisse in confesso est, per to tũ titulum,ff.de precario.quinimò ex diuerso ille,vtpo te gratiæ,& beneficij acceptor, & sic ab Antidora debi tor,deberet simili liberalitate,aut comitate vti in eũ,q erga se tali liberalitate vsus fuit.l.si pignore.in prin.ibi. & beneficij debitorẽ sibi acquirere.ff.de furtis. & mul ta de hac obligatione antidorali per Doct.in l. frater à fratre.præsertim per Ias.ibi.col.antepe.ff.de cõd.indeb. pleniſſime per And.Tiraq.in rep.l.si vnquã.in verb.do natione largitus,C.de reu.donat.per Fern. Loaz.consi. pro Marchi.de Velem pagina . . . Vnde opportune ait Plautus:Improbus ille est,qui scit beneficiũ accipere, & reddere nescit.Posteriore casu qñ ex debito,&neces sitate id sibi concessum fuisse contenderet, id probare deberet,quia cum tale debitum in facto cõsistat,nec fa cta præsumantur,nisi probentur,l.in bello.§.factę.ff.de captiuis.l.si emancipati.ibi,neq; emancipatum probatũ fuerit,vbi not.Ias.C.de coll.par esset ac necessarium,vt ab eo probaretur. Nec ad rem pertinet, q commodũ possidendi sit,vt in ea possessione quis conseruetur, q̃ diu alius sibi ius ad eam rem esse nõ probauerit,vt d.§. commodum.Inst.de interd.nam illud procederet in re bus corporalibus,vt ibi,& in alijs rebus incorporalibus q̃ tamen nomen,formam,aut substãtiam, a iure recepe runt,& ab eo sunt cognitæ,& habent tractum successi uum,durantem & perseuerãtem vsque ad tempus, quo ea de re quæstio fieret,vt d.§.commodum,secus autem si ea res sit huiusmodi,vt non habeat durationem, aut tractum successiuum.tunc.n.id ius possessionis (si mõ id ius nominari fas est,nam vmbra iustius,& cõmodius diceremus)in prima & præsenti vice finiretur,iuxta re gulam d.§.hoc sermone, & in singulis actibus videret oriri,& finiri,iuxta regulam d.§.interdum, vt ex eo in posterum nihil omnino remanere,aut superesse videat, non magis,quam remanẽt in aere vestigia volucrũ euo lantium,aut in flumine vadarum defluentium,vel scri pturarum,aut figurarum literalium,q̃ in rapida aqua fie rent,aut depingerentur.Nec dubium est, quin secũdũ mores hominum omniumq; mortalium opiniones id proclament,vt licet ego te anterior hodie Ecclesiã,aut Palatium ingressus sim,non propterea ius in posterum acquiram ad hoc,vt te inuito deinceps quoties ad Pala tium,vel ad Ecclesiam coierimus, anterior ingressurus sim,aut sedem locũve,quæ semel cepi, semper habi turus sim,non magis quam si sedem, quam in cãpo cõi aut publico,aut in littore maris semel cepissem, vellem postea quasi rem meam vsurpare, & arrogare,aut veta re,ne quis enataret per flumina,in quibus semel nataue ram,aut nauigaret per æquora,in quibus ego semel na uigaueram,aut ijs portibus maris se reciperet, in qbus ego semel naui euectus receptus essem. In omnibus.n. ijs speciebus,& similibus,quod attinet ad istas res cões vel publicas,præoccupatio nihil omnino iuris in posses sione,vel in proprietate tribuit,tiam prout est in regũ la iuris,& vulgo iactatur,primo occupanti conceditur locus,non tamen perpetuo,sed tantum pro illa vice,& quandiu durat illa insistentia,vel instantia,qua cessante postea rursum primo occupanti conceditur, iure tã na turali,quam gentium,vt patet per omnia fere iura,quę sunt sub tit.Inst.de rerum diuisi.in prin.vsq; ad §.singu lorum,& per totum tit.ff.de rerum diui.& ff.de acq. re rum dom. Quinimo & in ijs,quæ nullius in bonis sunt sicq; cõibus rebus assimilantur,si quis dominium quæ siuit,quandiu in eo perseuerat,& non amplius illud reti net,& sic si feram cepisti, dominium eius retines,quan diu illa apud te mansit,at si semel euaserit, & rursus ab alio occupetur,iure naturali,& gẽtium tua esse definit,

& illius,qui postea eam cepit, fit.§.feræ.Inst.de rerum diu.l.adeo.§.feræ.ff.de acq.rer.dom. Sic ergo & multo magis in specie nostra locus, vbi Catholici conueniũt ad concilium,publicus aut communis est,nec quisquã priorum præsertim laicorum ibi a iure habet sedẽ aut locum designatum,vnde quem quisq; locum semel p̃ occupauerit,aut vsurpauerit,seu ceperit, eundem cras aut deinceps non poterit vendicare,non magis sane,q̃ si eum locum nunquam antea cepisset, sed is locus va cuus cõis & publicus perseuerabit,primoque occupãti patulus competens,& permissus.Et ad hoc ius spectãs, proptereaque in omnibus concilijs præclamari, & pro testari ab illustrissimis legatis Summi Pontificis solem ne est,nemini mortaliũ ex loco aut sede ibi habita aut capta quicquã iuris in possessione,vel proprietate,quo ad prælationem acquiri.Sed cum omnes homines sint in sorte æquali iure naturæ,l.quod attinet.ff. de reg.iu. l.libertas.ff.de statu homi.§.libertas.Inst.de iure perso narum.ita ibi æquales esse,& fore.Aliũde ergo argumẽ ta sublimitatis,dignitatis,prælationis, excellentiæq; pe tenda sunt.Denique si forte principum quispiã (Impe rator Rex,vel quocunque nomine censeatur aut desi gnetur)in aliquo ex sacrosanctis concilijs cõmodiorẽ locum aut sedem,quã Rex Hispaniarũ cepit (id quod nunquam obtigisse verosimilius est)id vnica hac ratio ne aut occasione fieret aut eueniret, q tunc maior aut potentior esset,quasi maioribus, & potentioribus emi nentior sedes debeatur.§.alia.cum ibi plene per Glos. & Doct.congestis.Inst.de bonorum possess.cum ijs,q̃ supra adduximus,& licet hac in re(vt ostendimus) in futurum nullum ius quæratur, tamen & si acquiri cõce deremus ac cõdonaremus,adhuc nihil periculi esset, nã ius possessionis tamdiu possessorem tueretur , quãdiu alter non probasset,se meliorem causam iusque melius eam ad sedem habere.idque ius in maiori potẽtia,& in nulla alia re consisteret,vt iam edocti sumus,de qua po tentiæ maioritate simul,ac doceret is locus,sibi assignã dus esset alio illius remoto,quia nihil tam naturale est, quam vnumquodque eo modo dissolui, quo colligatũ est.l.nihil tam naturale.ff.de reg.iur.c.omnis res.de reg. iur.§.sed naturalia.Inst.de iure nat.vnde vt illi,quo tem pore maior erat,propter suam maioritatẽ is locus emi nentior fuerat concessus,ita & quo tempore alius mo do emergit maior propter eandem rationem,& maio ritatem is locus huic,qui modo potentior est assignan dus illo illinc remoto est, & cum offertur probatio in continenti,& agitur de possessione adipiscenda, prout hic agebatur , possessor etiam verus in sua possessione tuendus nõ est.Sed nullum genus probationis tam cer tum est,nec tam velox,quam notorietas rei,qua de agi tur,quam allegari sat est cessantibus moris, & dilationi bus ad probationem,etiam incontinẽti faciendã neces sarijs,ergo contra Regem nostrum ius notorium veril sime prætendenti nullus esset tuẽdus in possessione & vera,quandoquidem ista est longe iustior causa, quam illius,qui in continenti vellet de iure suo docere, hæc enim esset probatio probanda,nostri aũt Regis ac Do mini est probatio pbata,vt de notorio omnes fere illi, de quibus supra mentionem habuimus,agnoscũt. Qd̃ autem agenti remedio etiam possessorio opponi possit exceptio de dominio,vel iure in continenti probando, tenet gloss.in l.ille a quo.§.si de testamento.in verb.ver ba.ad finem.ff.ad Trebell.Gloss.Bal.Paul. Castr.& alij communiter,in l.2.C.de edi.diui.Adria.tollen. gl.2.in l.1.C.de ord.iud.gloss.in l.in condemnatione.§. fin.& ibi communiter Doct.ff.de reg.iur.glos.in l.si quis cõ ductionis,C.locati,glos.in l.dolo.& ibi DD.ff. de doli excep.Glo.& ibi Doctores in c.dolo.de reg.iur. lib.6. Et licet Doctores in dictis locis,& in alijs non paucis,

 (vt su-

(vt fusius agemus infra lib. 2. c. penult. incipienti agenti remedio) teneant id procedere, quãdo ageretur de adipiscenda possessione, & negent id procedere, quando ageretur de ea recuperanda, & dubitent an procedat, quãdo de retinenda possessione ageretur, tamen quãdo est probatio probata (quale est cum offertur probatio in continenti per sententiam latã inter easdẽ partes) tunc nullus negat, quin omnibus his tribus speciebus siue de adipiscẽda, siue de retinenda, siue de recuperanda possessione agatur, semper ea probatio, quæ in continenti offertur, admittatur, vt est vera & communis opinio, de qua per Fran. de Ripa, in l. naturaliter. §. nihil commune ff. de acq. poss. nu. 118. & per Ias. ibi nu. 43. vbi per Alex. Imol. nom. 12. qui hanc affirmat esse communem opinionem, si ergo ius possessionis non consideratur, nec attenditur contra ius proprietatis in continenti probãdæ, vbi allegatione, & probatione opus est, in qua probatione vtcunque in continenti fiat, non potest nõ interuenire aliqua mora, quanto magis in specie nostra, vbi sola allegatio notorietatis, in qua nulla mora opus ẽ sufficit ius possessionis, non poterit ius proprietatis morari aut impedire. Idque argumentum de maioritate tã vrgens, tamque secundum ius & mores omnium hominum est, vt per se solum sat superque esse deberet ad huius controuersiæ definitionem, vt reliqua omnia argumenta quibus vtemur, non tam necessitatis, quàm ornatus, aut nimis pertinacium hominum causa adiecta esse intelligi debent. Nostraq; ratio tam efficax est, vt iniuriarum actione agere possit maior, si minor ei nõ assurgat, nonve locum cedat, aut debitam reuerentiam exhibeat, vt per Gerardum singulari 33. nobiles. Bal. in l. obseruare. §. ante quam. ff. de offic. procõ. & alij de quibus per ipsummet Gerardum, vbi supra.

ALTERVM ARGVMENTVM.

26 Melioribus, † & honestioribus qui præest, is melior & dignior esse intelligitur: arg. in auth. de defensoribus ciuitatum. §. nos igitur. tradit in specie Nicol. Boer. in tractatu de authoritate magni Consilij, in prima additione magna num. 12. vers. hoc adiecto. nam & ex diuerso qui sublimioribus principibus subditi sunt, hi honoratiores sunt ijs qui subsunt principibus, non ita sublimibus, vnde Boe. vbi supra ita ait, Ad hoc c. per. tuas. de maioritate, & obedientia, iuncta Gl. 1. quæ dicit, quod Episcopi exempti, hoc est Papæ immediate subditi, debent in Consilio generali sedere in altiori loco, quam non exempti. idem c. vt apostolicæ, de priuilegiis, li. 6. quòd Abbates exempti possunt in Consilio Prouinciali, & Synodali vti mitra auri frigiata, sed non exempti debent deferre albam, & planam facit, &c. dignũ, de celeb. mis. in c. de cætero, c. cum dilectus, & c. ad audientiam, de cler. non residen. quod existẽtes in seruitio Cardinaliũ vel Episcoporum clerici seculares, vel religiosi possunt se conformare in horis canonicis, & officio diuino persoluendis, consuetudini dominorum suorum, & item percipiunt fructus beneficiorum suorum, ac si in eisdẽ personaliter residerent: Itẽ bene facit, l. vti. ff. de alb. scriben. quod inter habentes similem dignitatem, vel officium præfertur ille qui eam obtinuit à Principe, & circa illam legem vide Fel. in rub. de maio. & obe. col. 2. in fi. vers. miles imperialis; & col. fi. in prin. & in c. per tuas. col. 2. vers. in quantum domi. Abbas. eo. ti. post And. Sicu. alias Barb. in c. quod clericis, col. pen. de foro cõpe. Vnde videmus, quod clerici, & personæ ecclesiasticæ sunt digniores, quàm laici c. duo sunt genera: 12. q. 1. c. solitæ de maio. & ob. & c. duo sunt quippe Imperator. 96. dist. quia clerici diuino mancipantur seruitio, sed seculares vxorio, & mundano, c. cum secundum Apostolum, de præb. & 21. dist. c. cleros, in princ. iuncto c. diuersis fallacijs, de clericis coniug. & eadem ratione quilibet Principes Christianorum digniores dicuntur, quam Principes infidelium, etiam si infidelium Principes essent potentiores, vt per Doct. in dictis locis. Vnde Catholicus Princeps noster quum sit Rex Hispaniarum, & reliquarum prouinciarum ei accedẽtium, in quibus ex omniũ Confessione perfectus, & sanctus, quam in reliquis mũdi partibus Christi Domini nostri vera religio, & fides colitur, reliquis principibus, vt dignior. Et sic præferendus videatur par est, & de Domino nostro IesuChristo eius fide ac vera religione sic cecinerunt poetę.

Titus Calphurnius Ecloga 1.

27 *Vos ò præcipue nemorum gaudete coloni,*
Vos populi gaudete mei, licet omne vagetur
Securo custode pecus, nocturnaq; pastor
Claudere fraxinea nolit præsepia crate.
Non tamen insidias prædator ouilibus vllas
Afferet, aut laxis abiget iumenta capistris,
Aurea secura cum pace renascitur ætas,
Et redit ad terras tandem squalore, situq;
Alma Themis posito, iuuenemq; beata sequuntur
Secula, maternis causam qui lusit in vlnis.
Dum populos Deus ipse reget, dabit impia victas
Post tergum Bellona manus, spoliataq; telis,
In sua vesanos torquebit viscera morsus.
Et modo quæ toto ciuilia distulit orbe
Secum bella geret: nullos iam Roma Philippos
Deflebit, nullos ducet captiua triumphos:
Omnia tartareo subigentur carcere bella,
Immergentq; caput tenebris, lucemq; timebunt.
Candida pax aderit, nec solum candida vultu
Qualis sæpe fuit, quæ libera marte professo,
Quæ domito procul hoste, tamen grassantibus armis,
Publica diffudit tacito discordia ferro:
Omne procul vitium simulatæ cedere pacis
Iussit, & insanos dementia condidit enseis:
Nulla catenati feralis pompa senatus
Carnificum lassabit opus, nec carcere pleno
Infelix raros numerabit curia patres.
Plena quies aderit, quæ stricti nescia ferri,
Altera Saturni reuocet Latialia regna,
Altera regna Numæ, qui primus ouantia cæde
Agmina Romuleis, & adhuc ardentia castris
Pacis opus docuit, iussitq; silentibus armis
Inter sacra tubas, non inter bella sonare.
Nec iam adumbrati faciem mercatus honoris,
Nec vacuos taciturn fasces, & inane tribunal
Accipiet consul: sed legibus omne reductis
Ius aderit, moremq; fori, voltumq; priorem
Reddet, & afflictum melior Deus auferet æuum,
Exultet, quæcunque Notum gens ima iacentem,
Erectumq; colit Boream, quæcunque, vel Ortu,
Vel patet Occasu, mediouè sub æthere feruit.

Et Dominus noster humano generi præstitit bona moraliter, & verè multa.

Lucretius lib. 6. de nat. rerum.

Veridicis igitur purgauit pectora dictis,
Et finem statuit cupidinis atque timoris.
Exposuitq; bonum summum, quo tendimus omnes,
Quid foret, atq; viam monstrauit tramite paruo,
Qua possemus ad id recto contendere cursu:
Quidue mali foret in rebus mortalibus, atq;
Quod flueret naturali iure, atq; veniret.
Seu casu, seu vi, quòd sic natura parasset.
Et quid è portis occurri cuiq; deceret.
Et genus humanum frustra plerumq; probauit
Voluere curarum tristes in pectore fluctus.

Et Clau

Et Claudianus de Christo seruatore
sic modulatur.

Christe potens rerum redeuntis conditor æui
Vox summi,sensusq; Dei,quem fundit ab alta
Mente pater,tantiq; dedit consortia regni.
Impia tu nostræ domuisti crimina vitæ,
Passus corporea mundum vestire figura,
Affariq; palam populos,hominemq; fateri.

Ibidem.

Quin & supplicij nomen nexusq; subisti,
Vt nos subriperes letho,mortemq; fugares
Morte tua.

Stat ergo eum digniorē esse, qui sublimioribus Prin
cipibus recte inseruit,sicq; potentissimū Regem ac do
minum nostrum,vel eo nomine reliquis anteponendū
esse q̄ eis præsit,qui digniores sunt,eo potissimum no
mine,quòd veram Christi religionem puram, & imma
culatam obseruent.in quo maxime vera dignitas,& me
ritum consistere palam est. Et quòd is qui præest melio
ribus dignior sit,præter supra allegatos tenet etiam in
specie,multa allegans Alphōsus Guerrerius in suo The
sauro Christianæ religionis c.16.

29 Hinc olim,† cum ipse essem in prætorio Hispalēsi,il
lius regni supremo,Iudex , simul cum reliquis collegis
meis,in quo quidē p̄torio ex quatuor Iudicibus,duo,à
potentissimo rege nostro deligebantur, reliqui autem
duo à duce Mendinę Sidonię,& à Marchione Tarifen
si,ex facto dicebam , honoratiores esse eos qui ab ipso
rege,& sic à digniore,quàm qui à reliquis electi erant.

30 Hinc† similiter cum vrgentibus bellorum calamitati
bus,& pecuniarum,reiq; familiaris necessitatibus ac pe
nurijs,Reges nostri pijssimi oppidorum nonnulla ven
didissent,pecuniarum comparādarum causa, eos ciues
ac subditos sic alienatos respōdimus domini minus po
tentis,minusq; sublimis mutatione,reddi minus hono
ratos,sicq; damno,& iniuria affectos videri , neque o-
portuisse,aut licuisse ob vniuersæ Hispaniæ vtilitatē ip-
sos onerari,aut damno affici,longeque iustius fore, vt
quæ ad vniuersæ regionis vtilitatem comparādam, aut
necessitatem subleuandam necessaria forent,cū vniuer
sorum quoque damno,& iactura , vt sic singuli leuius
onerarentur,compararentur, quādoquidem perindignū
esset cum quorundam duntaxat iactura plures , velo-ēs
lætificari aut tueri,esseque contra ius naturæ relatum,
& confirmatum per Iureconsultum in l.secundum na-
turam.ff.de reg.iur.nisi si reliq concites ijs qui damnū
fuerant perpessi,æquam compensationem præstarent .

21 Cumque† aurum,& argentum,quod nostrates ab In
dorum regionibus in Hispaniam reportabant,ijsdē ex
causis a principibus nostris (data tamen idonea compē
satione)acciperetur,id quod & si non omnibus,non ta
men paucis noxium erat,dicebam eandem rationē hā-
bendam esse. Ad idē tex.in c.qui senti.de reg.iur.lib.6.
vbi per scribentes,l.si igitur,ad finem.ff.pro socio.c.rō
ni,de reg.iur.lib.6.l.ad instructiones,vbi per Paul. Ca-
strens.C.de sacrosan.Eccles.l.vnica.§.pro secūdo, & §.
his ita.C.de cad.toll.c.translato.vbi plura per Fel.& per
Philip.Dec.col.2.de const.per Cor.& alios in d.§. pro
secundo.& d.§.his ita l.3.§.iudicio cōtrario,ff.de cōtr.
actione tutelæ.Philip.Dec.in l.si Russi.col.2.C. de mi-
lit.testam.Idem Dec.& Hier.Cagn.in d.l.secundum na
turam:ergo si necessitas vrgebat,vt illis suum adimere
tur,Reipublicæ citius succurrendæ causa , par erat, vt
postquam Respublica ab illo periculo,& angustia libe-
rata fuisset,ex collationibus conciuium,vel ex ærario pu
blico eis suum aurum restitueretur, & ipsi quoque red
derent,q̄ eius loco acceperant.Neque obest l.itē si ver
beratum,cum simil.ff.de rei vend.vt plene dicemus in
secundo Tomo huius Operis c.1.nam id est ius pecu-
liare Romanorum,quòd non ligat reliquas gentes eo-
rum imperio non subiectas,vel illa l.cum simi.ad hunc
nostrum sensum trahenda est, ita etiam volunt Plato,
& Cicero,qui eum refert lib.1.Officiorum his verbis:
Qui Reipublicæ præsunt,duo Platonis p̄cepta teneant
vnum vt vtilitatem ciuium sic tueantur, vt quidquid a-
gant ad eam referant,alterum vt totum corpus Reipu-
blicæ curent,ne cum partem aliquam tuentur reliquas
deserant.nolunt ergo vt quorundam pernicie alij salui
fiant,sed vt omnes ex æquo tueantur.

TERTIVM ARGVMENTVM.

32 Q V I † potentior est,is omnibus in rebus,& hono
ribus dignior(secundum Boer.dec.286.nu.6.) potior
sublimior,& anteponendus est reliquis.ita Bal.in c.1.de
pace Constan.vers.ego.& in rub.ff.pro socio., in prin.
Fel.in c.1.de maior.& obed.col.2.vers. demum.Nicol.
Boer.in tract.de auth.magni consilij.nu.133.in add. 1.
mag.vers.& certum est.estque cōis & vera opinio ex q̄
33 plurimorum sententijs nuper referendis. † Potentiorē
aūt accipere debemus eum,qui potētior est eo tempo-
re quo controuersia vertitur, aut agitatur de eo hono-
re quo de agitur,non aūt eum, qui olim potentior fuis
set,si hodie quando ea res, siue honor controuertitur
minus potēs,quam aduersarius est, nam ea qualitas po
tentiæ adiuncta verbo debet intelligi secundum tēpus
verbi,sicque de præsenti non de præterita iamque fini
ta potentia.l.in delictis.§.si extraneus.ff.de noxal. acti.
l.miles.ff.de mil.test.Bar.& alij in l.ex facto.in princ.ff.
de vulgari.§.illis autem temporibus.Inst.de mil.test.l.1.
§.quanquam.l.milites.C.eod.tit.l.Papinianus.§.Papinia
nus.ff.de inoffic.test.l.si.in fi.C.eod.tit.Sed inspecto tē
pore præsenti nulli omnino,qui non sit rerum inexper
tus,debuit esse certum,fixum & indubitatum,plusquā
manifestum notorium,(& vt tale allegatur)quin potē
tissimus Hispaniarum Rex ac Dominus noster sit om
nibus totius orbis Principibus potētior, ergo reliquis
34 omnibus præferendus.† Nec ad rem pertinet,quod pri
scis forte temporibus alij Principes fuissent potentio-
res,nam nihil frequentius aut vsitatius,quam regna,im
peria,principatus,potētatus,monarchias quotidie mu-
tari,fluctuare,augeri,deminui,extingui,nasci, renasci,
euanescere,vt quæ euanuerint,semel tam pro fabula, &
vmbra sint,vnde Horatius Odo.7.lib.4.sic cecinit.

Quo pius Aeneas,quo Tullus diues,& Ancus
Puluis,& vmbra sumus.

Et Ouidibus lib.3.de Ponto ita ait.

Adde quod extinctos,vel aqua,vel marte,vel igne,
Nulla potest iterum restituisse dies.

Et Seneca in Thyeste.

Instabile regnum est.

Atque idem Seneca in Troade.

Quicunque regno fidit,& magna potens
Dominatur aula,nec leues metuit Deos,
Animumq; rebus credulum lætis dedit.
Me videas,& te Troia:non vnquam tulit
Documenta fors maiora,quam fragili loco
Starent superbi,quo lumen euersum cecidit
Pollentis Asiæ,cælitum egregius labor.

Et Manilius lib.1.Astronomic.

Quot post excidium Troiæ sunt eruta regna,
Quot capti populi,quoties fortuna per orbem
Seruitium,imperiumq; tulit,uarieq; reuertit
Troianos cineres,in quantum oblita resonit
Imperium fatis Asiæ,jam Græcia pressa est.
Sæcula dinumerare piget,quotiesq; recurrens
Lustraret mundum vario sol igneus orbe,
Omnia mortali mutantur lege creata.

Nec se cognoscunt terræ vertentibus annis
Exutæ variam faciem per secula gentes.

36 Et civitates præclaras adeo destructas esse plerasque, vt nihil ex illis præter nudum nomen remanserit, testatur Ouid. lib. 15. Metam.

Sic magna fuit censuque virisque,
Perq; decem potuit tantum dare sanguinis annos,
Nunc humilis veteres tantummodo Troia ruinas,
Et pro diuitijs tumulos ostendit auorum.
Clara fuit Sparta, magnæ viguere Mycenæ,
Nec non & Cecropis, nec non Amphionis arces,
Vile solum Sparte est, altæ cecidere Mycenæ.
Oedipodioniæ quid sunt nisi nomina Thebæ?
Quid Pandioniæ restant, nisi nomen, Athenæ?

Ouid. lib. 15. Metamor.

Nil equidem durare diu sub imagine eadem
Crediderim, sic ad ferrum venistis ab auro
Secula, sic toties versa est fortuna locorum.
Vidi ego, quod fuerat quondam solidissima tellus,
Esse fretum, vidi factas ex æquore terras.

Et Ausonius:

37 *Monumenta † fatiscunt,*
Mors etiam saxis nominibusque venit.

38 Curtius † autem lib. 5. vetustas inquit, non opera solum manufacta, sed etiam ipsam naturam paulo excedendo perimit. Seneca in remedijs fortuitorum ad Gallionem eleganter tempus vocat omnium sepulturam, ex Græcis quoque Sophocles in Aiacem:

Omnia longum tempus tabe facitque, & vrit.

Sed & Platonis Distichum est:

Aeuum fert omnia, longum tempus nouit mutare
Nomen, formam, & naturam, & fortunam.

Gregorius Nazianzenus in Distichis sententiosis:

Quæ enim tempus condidit, & soluet tempus.

39 † Ob hanc sane causam Mythici existimant à Poetis traditum, Saturnũ filios suos deuorare solitũ, ac eosdẽ denuo euomere, interpretãs id ad tempus referri oportere, quod Saturni nomine significatur, à quo vicibus cuncta gignantur, & absumantur, quæ denuo renascantur, vt scriptum reliquit Aug. de ciu. Dei, lib. 6. c. 8.

Et Propertius Eleg. 9. lib. 2.

Magni sæpe duces, magni excidere Tyranni,
Et Thebæ steterant, altaq; Troia fuit.

Et Ouid. lib. 5. de Trist.

Nos quoque floruimus, sed flos fuit ille caducus,
Flammaq; de stipula nostra breuisq; fuit.

Et Horat. Oda. 7. lib. 4.

Immortalia ne speres monet annus, & almum
Quæ rapit hora diem.
Frigora mitescunt Zephyris, ver proterit æstas,
Interitura simul.
Pomifer autumnus fruges effuderit, & mox
Bruma recurrit iners.

Et Ouid. lib. 4. de Trist.

Sæpe etiam lachrymæ sunt me scribente profusæ,
Humidaq; est fletu littera facta meo.
Corq; vetusta meum tanquam noua vulnera nouit,
Inq; sinum mœstæ labitur imber aquæ.
Dum vice mutata qui sim, fuerimq; recordor,
Et tulerit quò me casus, & vnda subit.

Idem lib. 15. Metamor.

Cuncta fluunt omnisq; vagans formatur imago.
Ipsa quoque assiduo labuntur tempora motu,
Non secus ac flumen: neque enim consistere flumen,
Nec leuis hora potest, sed vt vnda impellitur vnda,
Vrgeturq; eadem veniens, vrgetq; priorem.
Tempora sic fugiunt pariter, pariterq; sequuntur,
Et noua sunt semper: nam quod fuit ante, relictum est,
Fitq; quod haud fuerat, momentaq; cuncta nouantur.

Deniq; cum nihil vnquam in eodem statu, (vt ex authoritatibus supra relatis apparet) pmaneat, aut vnquã permanserit permansurum ve sit, ex tempore præterito præteritaq; potentia ad præsens tempus arguere, pſentemve ad potẽtiam omnino commutatam ineptissimũ omninoq; hominis inexperti esset. Præsertim postquã recessit aurea ætas successeruntque bella iure gentiũ admissa, quæ vt nullus (modo sanus) ignorat, nullũ principatum, regnum, imperium, monarchiam, manere in eo

40 dem statu sinunt. † Vnde Archidamus à Plutarcho li. 1. apoph. relatus. In Bello Peloponesiaco socijs rogãtibus quanta pecunia futura esset satis, ac postulãtibus, vt tributorum certum modum præscriberet, bellum respondit non quærit definita, significans postquã bella orbẽ adoriri cœperunt, nihil esse, foreve vnquam firmũ, aut immobile. Præsertim cum tam insatiabilis sit principũ ambitio. Vt Alex. à Plut. li. 4. Apoph. relatus, & depictus

41 fuerit hunc in modum: † Nam cum Alexander (inquit Plut.) audisset Anaxagoram disserẽtẽ innumerabiles esse mundos, illachrymasse dicitur, rogantibus nunquid accidisset lachrymis dignum, an non videor, inquit, merito fieri, qui cum mundi sint innumerabiles, nos nondum vnius domini facti sumus? Quinimò eorum bello

42 rum pleraq; iniusta sunt & iniuria. † Vnde Antigonus à Plutarcho eod. li. relatus, sophistæ cuidã librum de iustitia conscriptum porrigenti, desipis, inquit, qui quum me videas alienas vrbes armis vexantẽ, tamen apud me de iustitia dißeris, sensit eos qui ditionis amplãdæ, gloriæve cã bellũ inferunt alienis ciuitatibus, nõ posse tueri iustitiæ leges.

43 † Deniq; tã pp bella sequẽtia incerta reddita ẽ fortuna prĩcipatuũ, regnorũ, imperij, monarchiarũ, vt Ouidius li. 1. de arte Amãdi de bello sic cecinerit.

Quosque neges vnquam posse iacere cadunt.

Tamq; huiuscemodi monarchiæ, & principatus, incerti, & mobiles sunt, vt lib. 1. Bellorum ciuilium Lucanus ita modulatus sit:

Inuida fatorum series summisq; negatum
Stare diu.

Et Ouidius Epist. consol. ad Liuiam.

Nempe per hos etiam fortunæ iniusta mores
Regnat, & incerta est hic quoque nixa rota.
Hic quoque sentitur, ne quid non improba carpat,
Sæuit, & iniustum ius sibi vbique facit.
Scilicet immunis si luctus vna fuisset
Liuia, fortunæ regna minora forent.

Et Lucanus lib. 2. Belli ciuil.

Siue nihil positum est, seu sors incerta vagatur,
Fertq; refertq; vices, & habent mortalia casum
Sit subitum quodcunque paras.

Et Ouid. lib. 4. de Ponto:

Ludit in humanis diuina potentia rebus,
Et certam præsens vix habet hora fidem.

Et Boetius Metro. 5. lib. 1.

Tigris & Euphrates vno se fronte resoluunt,
Et mox adiunctis dissociantur aquis.

Et Ouidius lib. 5. de Tristibus.

Nempe dat, & quodcunque libet fortuna, rapitq;
Irus & est subito, qui modo Crœsus erat.

Item 5. de Tristibus.

Passibus ambiguis fortuna volubilis errat,
Et manet in nullo certa tenaxq; loco.
Sed modo læta manet, vultus modo sumit acerbos,
Et tantum constans in leuitate sua est.
Nos quoque floruimus, sed flos fuit ille caducus.
Flammaq; de stipula nostra breuisq; fuit.

Et Horatius Oda. 34. lib. 1.

Hinc apicem rapax
Fortuna cum stridore acuto

Sustulit.

Sustulit, hinc posuisse gaudet.
Idem Oda. 29. lib. 3
Fortuna sæuo læta negocio, &c
Ludum insolentem ludere pertinax,
Transmutat incertos honores,
Nunc mihi, nunc alij benigna.
Et Seneca in Medea
Rapida fortuna, ac leuis
Præcepsque regno eripuit, & exilio dedit,
Confide regnis, cùm leuis magnas opes.
Huc ferat, & illuc casus.
Idem in Octauia.
Quid me potens fortuna fallaci mihi.
Blandita vultu, sarte contentum mea,
Alte extulisti? grauius vt ruerem, edita
Receptus arce, totque prospicerem metus.
Et Boetius Metro. 1. lib. 1.
Dum leuibus male fida bonis fortuna faueret,
Penè caput tristis merserat hora meum:
Nunc quia fallacem mutauit nubila vultum,
Protrahit ingratas impia vita moras.
Idem Metro. 3. lib. 2.
Cum polo Phœbus roseis quadrigis.
Lucem spargere cœperit.
Pallet albentes hebetata vultu
Flammis stella prementibus.
Cum nemus flatu Zephyri tepenti.
Vernis irrubuit rosis.
Spirat insanum nebulosus Auster,
Iam spinis abeat decus.
Sæpe tranquillo radiat sereno
Immotis mare fluctibus.
Et idem.
Sæpe feruentes Aquila procellas
Verso concitat æquore.
Rara si constat sua forma mundo,
Si tantas variat vices.
Crede fortunis hominum caducis,
Bonis crede fugacibus.
Et Manilius lib. 3. Astrono.
Idcirco tanta est rerum discordia in æuo,
Et subtexta malis bona sunt lachrymæque sequūtur
Vota, nec in cunctis seruat fortuna tenorem;
Vsque adeo permixta fluit, nec permanet vsquam,
Amisitq; fidem variando cuncta per omnes,
Non annis anni, non menses mensibus vsque
Conueniunt, seque ipse dies altumque relinquit,
Horaque non illi similis producitur horæ.
Idem lib. 4. Astrono.
44 Quid numerem euersas vrbes, regnumque ruinas,
Inque rogo Crœsum, Priamumque in littore truncū,
Cui nec Troia rogus, quid Xerxem, maius & ipso
Naufragium pelago, quid captos agmine reges.
Manilius lib. 4. Astrono.
Tunc & opes, & regna fluunt, & sæpius orta
Paupertas, artesque datæ, moresque creati,
Et vitia & clades, damna & compendia vitæ.
Nemo caret damno, poterit nec habere negatum,
Fortunamue suis in vitam perdere votis,
Aut fugere instantem, sors est sua cuique ferenda.
At nisi fata darent leges vitæque necisque,
45 Fugissent ignes Aeneam, Troia sub vno
Non euersa viro, fatis vicisset in ipsis:
46 Aut lupa proiectos nutrisses Martia fratres.
Romaque sic enata foret, pecudumque magistri
In Capitolinos auxissent culmina montes,
Includiue sua potuisset Iuppiter arce.
47 Captus, vel Caput hic orbis foret igne sepulto.
Vulneribus victor repetisset Mutius vrbem
48 Solus, & oppositis clausisset Horatius armis
Pontem, vrbemque simul rupisset fœdera virgo.
Tresque sub vnius fratres virtute iacerent.
49 Nulla acies tunc vicit, pendebat ab vno
Roma viro, regnumque orbis sortita iacebat.
De Crassi fine sic Ouid. lib. 6. Fasto.
50 Crassus ad Euphraten. Aquilas, natumque, suosque
Perdidit, & leto est vltimus ipse datus,
Et Lucanus lib. 1. Bel. ciuil.
Miserando funere Crassus
Assyrias Latio maculauit sanguine carras.
51 De Crœsi fine in hunc modum Ouid. li. 4. de Ponto.
Diuidis audita cui non opulentia Crœsi.
Nempe tamen vitam captus ab hoste tulit.
52 Ibidem de Dionysij Tyranni fine.
Ille Syracusia modo formidatus in vrbe,
Vix humili duram repulit arte famem.
Ibidem li. 5. de Tristibus de eodem.
Vilia qui quondam miseris alimenta negarat,
Nunc mendicato pascitur ille cibo.
De eodem sic Iuuenalis 10. Saty.
Qui dabat olim
Imperium, fasces, legiones, omnia, nunc se
Continet, atque duas tantùm res anxius optat.
53 Idem eadem Satyra de Hannibalis fine.
Expende Hannibalem, quot libras in duce summo
Inuenies, hic est quem non capit Aphrica Mauro
Perfusa Oceano, Niloque admota tepenti.
Rursus ad Aethiopum populos, altosque Elephātes.
Additur imperijs Hispania, Pyrenæum
Transilit, opposuit natura alpemque, niuemque.
Diduxit scopulos, & montem rupit aceto.
Iam tenet Italicum, tamen vltra pergere tendit,
Actum (inquit) nihil est, ni Pœno milite portas
Frangimus, & media vexillum pono Suburra.
O qualis facies, & quali digna tabella,
Cùm Getula ducem portaret bellua luscum.
Exitus ergo quis est? ô gloria, vincitur idem,
Nempe, & in exilium præceps abit, atq; ibi magnus
Mirandusque cliens sedet ad prætoria regis,
Donec Bithyno libeat iugulare Tyranno.
Sic & Manilius lib. 4. Astrono.
54 Quid referam Cannas, admotaque mœnibus arma,
Varronemque pigrum, magnum quod viuere posset,
Postque tuas Trasimene lacus Fabiumque morantē
Accepisse iugum victas Carthaginis arces,
Spectatur Hannibalem nostris cecidisse cathenis.
Exiliumque cogi furtiua morte luisse.
Et etiam de Marij fine, qui septies Conf. fuit,
sic Ouidius lib. 4. de Ponto.
55 Ille Iugurthino clarus Cymbroque triumpho,
Quo victrix toties consule Roma fuit.
In cœno Marius iacuit, cannaque palustri:
Pertulit & tanto multa pudenda viro.
De Pompeij Magni fine sic Ouid. li. 4. de Ponto.
56 Quid fuerat Magno maius, tamen ille rogauit
Submissa fugiens voce clientis opem.
Cuique viro totus terrarum paruit orbis,
Indigus effectus omnibus ipse magis.
Item Iuuenalis Satyra 10.
Prouida Pompeio dederat Campania febres
Optandas, sed multæ vrbes, & publica vota
Vicerunt, igitur fortuna ipsius, & vrbis
Seruatum victo caput abstulit, hoc cruciatu
57 Lentulus, hac pœna caruit, ceciditque Cethegus
Integer, & iacuit Catilina cadauere toto.
Manilius item lib. 4. Astrono.
Post victas Mithridatis opes pelagusque receptum.
Et tres emenso meritos ex orbe triumphos.

Cum-

Cumque etiam poſſes altum componere magnum
Creſcere, vt corpus ſepeliret naufragus ignis.
Et collecta rogum facerent fragmenta carinæ.
Quis tantum murare poteſt ſine nomine fati?

Et ſimiliter de Cęſaris miſerabili fine hæc Manilius lib. 4. Aſtrono.

58 *Ille etiam cælo genitus, cæloque receptus,*
Cum bene compoſitis victor ciuilibus armis
Iura togæ regeret, toties prædicta cauere
Vulnera non potuit, toto ſpectante Senatu
Indicium dextra retinens, nomenque cruore
Deleuit proprio, poſſent vt vincere fata.

De Priami fine miſerabili Iuuenal. Saty. 10.

59 *Incolumi Troia Priamus veniſſet ad vmbras*
Aſſarici magnis ſolemnibus, Hectore funus
Portante, ac reliquis fratrum ceruicibus, inter
Iliadum lachrymas, vt primos edere planctus
Caſſandra inciperet, ſciſſaque Polyxena palla.
Si foret extinctus diuerſo tempore, quo iam
Cœperat audaces Paris ædificare carinas.
Longa dies igitur quid contulit? omnia vidit
Euerſa, & flammis Aſiam, ferroque cadentem.
Tunc miles tremulus poſita tulit arma tiara,
Et ruit ante aram ſummi Iouis, vt vetulus bos,
Qui Domini cultris tenue & miſerabile collum
Præbet, ab ingrato iam faſtiditus aratro.
Exitus ille vtcunque hominis.

Seneca in Troade de eodem.

Ille tot Regum parens
Caret ſepulchro Priamus, & flamma indiget
Ardente Troia.

Manilius lib. 4. Aſtrono.

Qui numerem euerſas vrbes regumque ruinas,
Inque rogum Crœſum Priamumque in littore truncũ,
Cui nunc Troia rogus.

De Rufini interitu Claudia. li. 2. in Rufi.

Vnus per medios audendi pronior enſe
Proſilit eiecto, dictiſque & vulnere toruus
Appetit, ac Stichio, quem ictas pellere dextra
Referit, hoc abſens inuadit viſcera ferro
Sic fatus, meritoque latus transuerberat ictu
Felix illa manus; talemque prima cruorem
Hauſerit, & feſſi pœnam libauerit orbis.
Mox omnes fodiunt haſtis, artuſque, nefandos
Dilaniant, vno tot corpore pila tepeſcunt.
Et non infecto puduit mucrone reuerti,
Hi vultus auidor, & adhuc ſpirantia vellunt
Lumina, truncatos alij rapuere lacertos:
Amputat ille pedes, humerumque quatit ille ſolutis
Nexibus, hic fracti reſerat curuamina dorſi;
Hic iecur, hic cordis fibras, hic caudit anhelas
Pulmonis latebras, ſpatium non inuenit ira.

De Xerxis exercitu ad finem, Iuuenal. 10. Satyra in hunc modum ſcribit;

Creditur olim
Velificatus Athos, & quidquid Græcia mendax
Audet in Hiſtoria, cùm ſtratum claſſibus iiſdem,
Suppoſitumque rotis ſolidum mare, credimus altos
Defeciſſe amnes, epotaque, flumina Medo
Prandente, & madidis cantat quæ Soſtratus alis.
Ille tamen qualis rediit Salamine relicta,
In Corum atque Eurum ſolitus ſæuire flagellis
Barbarus Aeolio nunquam hoc in carcere paſſos,
Ipſum compedibus, qui vinxeras Ennoſigæum?
Mitius id ſanè, quod & non & ſtigmate dignum
Credidit, huic quiſquam vellet ſeruire deorum?
Sed qualis rediit? nempe vna naue cruentis
Fluctibus, ac tarda per denſa cadauera prora.
Has toties optata exegit gloria pœnas.

Iuuenalis Satyra 10.

60 *Feſtino † ad noſtros, & regem tranſeo Ponti.*
Et Crœſum, quem vox iuſti facunda Solonis
Reſpicere ad longæ iuſſit ſpatia vltima vitæ

61 Nec hinc longe abeſt quod egregius Epaminõda a
Plutarcho Apoph. lib. 5. relatus, interrogatus quem ar-
bitraretur ducem præſtantiſſimum, ſeipſumne, an Cha
briam, an forte Phicratem, id, inquit, iudicatu difficile
eſt donec viuimus, alludens ad illud Solonis, neminem
ante obitum beatum dicẽdum, quandiu enim viuit ho
mo, põt & in meliora proficere, & ad deteriora degene
rare. Quia, vt non ſemel admonuimus, nihil manſit, ma
nebitue vnquam ſub imagine eadem. Præſertim in prin
cipatibus & monarchijs, quæ huiuſcemodi mutationi-
bus, & volubilis fortunæ rotis reliquis rebus humanis
procliuiores ſunt vt apparet ex ſupra relatis hiſtorijs,
Marij Pompeij Magni, Iulij Cęſaris, Marci Antonij,
Hannibalis, Craſſi. Crœſi, Rufini, Iri, Xerxis
Caſſandræ Polyxenæ, Paridis, Aeneæ, Luculli, Anci, Ar
chidami, Alexandri Magni, Antigoni, Romuli, Remi,
Mutij, Horatij, Tergeminorũ Fratrum, Dionyſij, Var-
ronis, Fabij Lentuli, Cethegi, Catilinæ, Troiæ Priami,
Spartæ, Mycenarum, Cecropis arciũ Amphionis, The-
barum, Athenarum, Carthaginis, & ſimilium, tam Du-
cum, Principum, Imperatorum, quam vrbium & Mo-
narchiarum.

Quæ omnia eo pertinent, vt potentia præterita, iſ-
que finita ad viuæ ſtantis præſentiſque potentiæ con-
62 greſſum, longe † impar ſit, ſitque cum ea minime confe
renda, niſi ineptiremus ad imaginem Orlãdi, qui teſte
Arioſto cum fureret, equamque, qua vehebatur,
nimia agitatione necaſſet, offendit hominem quendam
equitantem, quæſiuitque ab eo, an vellet equum ſuum
viuum pro equa ſua mortua permutare, cui ipſius inſa-
niam ore pleno ridenti, Orlandus ſtrenui mercatoris
de more ait, ſuam equam optimam pulchramque eſſe,
omnique vitio carentem, niſi quod mortua erat. Non
huic abſimilis mihi videretur, qui de potẽtia pręterita
& finita ad præſentem, quæ ex confeſſione omnium
63 inſpecto præſenti ſtatu maior eſſet, arguere vellet † Qui
nimo ſi quis Princeps, aut ſi qua ciuitas ad potentiam,
opes & diuitias præteritas, etiam ſemel amiſſas & extin
ctas reuerteretur, non tam prior poteſtas, quam alia no
ua & diuerſa, quæ modo naſceretur denuo, aut renaſce
retur, videtur argum. text. egregij in l. ſi ſeruus legatus
§. fi. ff. de adim. lega. ibi, nouus homo eſſe videtur niſi in
caſu ſpeciali, de quo in l. filio, quem pater. ff. de lib. &
poſthu. vbi multa per Iaſ. poſt alios: res enim ſemel ex-
tincta aut finita ſuſcitari non poteſt l. inter ſtipulantem
§. ſacram. ff. de verb. oblig. vbi multa per Doct. l. qui res
64 §. aream. ff. de ſoluti. §. 1. Inſtit. de inut. ſtipulat. Adeo vt
poſtquam Lazarus miraculoſe ſuſcitauit, non idem ho
mo qui ante erat, ſed nouus homo eſſe videretur. ſicq;
nec vxorem nec bona recuperaſſet, vt tradunt Doct. in
dictis locis. & per Glo. & Doct. in l. nam ad ea, cùm l.
ſeq. ff. de legibus.

Ad huius tamen rei definitionem præfari oportet
circa animarum immortalitatem, & reſurrectionem,
varias fuiſſe antiquorum ſententias, animas eſſe morta-
les, non ſecus quam corpora exiſtimantibus ſententiæ
fuiſſe videnſ forte ij, qui Lazarum vxorem & bona non
65 recuperaturum ſcripſerunt. † Alij vero arbitrabantur,
animas eſſe æternas, & prioris quidẽ ſentẽtiæ (alijs non
tanti nominis prætermiſſis) fuiſſe intelliguntur, Hora-
tius, & Lucanus & Seneca, & Ouidius, & Lucretius, &
Ennius, & Socrates, & Plinius, & Diagora, & ſimiles,
vnde Horatius Oda. 7. li. 4. ſic cecinit.

Cùm ſemel occideris, & de te ſplendida Minos
Fecerit arbitria.

Non

Non te Torquati genus, non te facundia, non te
Restituet pietas.
Infernis neque enim tenebris Diana pudicum
Liberat Hippolytum.
Non Lethæa valet Theseus abrumpere charo
Vincula Perythoo.

Et Lucanus bell. ciuil. li. sic modulatur.

Nequeunt animam sibi reddere fata,
Consumpto iam iure semel.

Et Seneca in Hippolyto sic scriptum reliquit,

Non vnquam amplius
Conuexa tetigit supera, qui mersus semel
Adijt silentem nocte perpetua domum.

Et Ouidius lib. 3. de Trist.

Adde quòd extinctos, vel aqua, vel marte, vel igne,
Nulla potest iterum restituisse dies.

Et Lucretius lib. 3. de rerum natura.

Præterea gigni pariter cum corpore, & vnà
Crescere sentimus, pariterque senescere mentem.
Nam velut infirmo pueri, teneroque vagantur
Corpore, sic animi sequitur sententia tempus.
Inde vbi robustis adoleuit viribus ætas,
Consilium quoque maius & auctior est animi vis.
Post vbi iam validis, quassatum est viribus æui
Corpus, obtusis ecciderunt viribus artus;
Claudicat ingenium, delirat linguaque mensque:
Omnia deficiunt, atque vno tempore desunt.
Quapropter fateare necesse est, quæ fuit antè
Interijsse, & quæ nunc est nunc esse creatam.

66 Cuius † quoque sententiæ fuerunt Vasmothei, teste beato Clemente Romano, cõstit. Apost. li. 6. c. 6 ij; (inquit) animæ immortalitatem negant. Quib. ẽt proximè accedebant Saducæi, qui secundum eundẽ ibi mor-
67 tuorum resurrectionem negabant. Socrates quoq; his adstipulari vr, qui (vt referunt Cicer. li. 2. & Plutarchus li. 3. Apoph.) Cùm iam tempus vrgeret moriendi, rogatus à Critone, quomodo sepeliri vellet, multam (inqt) ò amici operam frustrà cõsumpsi, Critoni enim nostro nondum persuasi me hinc euolaturum, neque quicquã mei relicturum, verùm tamen, ò Crito, si me assequi poteris, aut sicubi nactus eris, vt tibi videtur, sepelito, sed, mihi crede, nemo me vestrum, cùm hinc excessero, cõsequetur. Sentit Socrates animum esse hominem, corpus nihil aliud esse, quàm animi vel organum vel domicilium, eoq; stultè facere illos, qui soliciti sunt, quomodo sepeliantur, sentitque viuentium neminem præmocientem amicum assecuturum, quasi alia vita nõ sit, vbi mortales conueniant.

Ex Seneca in Troade:

Hæc omnes perimus fata; nec amplius
Iuratos Superis qui tetigis lacus,
Vsquam est, vt calidis fumus ab ignibus.
Vanescit per spacium breue sordidus:
Vt nubes grauidas, quas modò vidimus;
Arcto Boreæ dissipat impetus;
68 *Sic hic, quo regimur, spiritus effluet,*
Post mortem nihil est, ipsaq; mors nihil.
Velocis spacij meta nouissima.
Spem ponant auidi, soliciti metum.
69 *Quæris quo iaceas post obitum loco?*
Quo non nata iacent,
Tempus nos auidum deuorat, & chaos.
70 *Mors indiuidua est noxia corpori,*
Nec parcens animæ, &c.

Lucretius 1. de nat. rerum.

Ennius æterni exponit versibus, edens,
Quod neque permaneant animæ, neq; corpora nostra.

71 † Neque isthinc longè abest sententia Diagoræ, relata à Cicerone Apop. li. 2. Ipse n. Diagoras, cùm Samothraciam venisset, Atheos ille qui dicitur, atque ei quidem amicus, tu qui Deos putas humana negligere, nonne animaduertis ex tot tabulis pictis, quã multi votis vim tempestatis effugerint, in portumque salui peruenerint ita fit, inquit, illi enim nunquam picti sunt, qui naufragium fecerunt, in marique periperunt. Itemque cũ ei nauiganti victores aduersa tempestate timidi & perterriti dicerent, non iniuria sibi illud accidere, qui illum in eãdem nauem recepissent, ostendit eis in eodem cursu multas alias laborãtes, quæsiuitque, num etiam in ijs nauibus Diagoram vehi crederent. 3. de natu. Deorum ita Cicero scriptum reliquit.

Istorum autem omnium sententiæ, vt à pietate remotę, per quàm plures, & potissimùm per verã Catholicamq; doctrinã repudiatæ sunt, vt ꝓpè edocebimur.

Fuit, vt iam meminimus, altera sententia existimantium animas esse immortales, quæ etiam tàm variat, vt quadripartita inueniatur: nonnulli enim intellexerunt, omnes hominum animas ab cœlo descendisse, ad ætheraque euolaturas ac reuersuras. Alij sentiunt omnes humani generis animas ad inferos descẽsuras, eorumque sedes subituras. Tertij differebant, iustorum animas ad æthera redituras, iniustorũ verò in phlegethõtis vndis perituras. Alij vaticinati sunt, animas omnium mortalium ętherias esse, non tamen ad cælos euolaturas, aut infernorum ædes subituras, sed in hoc eodem orbe permanentes in alia animalium corpora migraturas. Vltimi contendunt, bonorum animas ad campos Elysios ituras, malorum verò ad impia Tartara: sicque hi quasi paradisum terrenale bonis constituunt.

72 Vnde Manilius li. 4. Astronom. prioris sp. author ait:

An dubium est habitare Deum sub pectore nostro,
In cælumque redire animas, cæloque venire?
Vtque sit ex omni constructus corpore mundus,
Aetheris atque ignis summi, terraque, marisque
Spiritum & in toto rapidum qui iussa gubernat:
Sic esse in nobis terrenæ corpora fortis,
Sanguineasque animat animi, qui cuncta gubernat,
Dispensatque hominem, qui mirum noscere mundum
Si possunt homines, quibus est & mundus in ipsis.
Exemplumque Dei quisque est, & in imagine parua,
An quoquam genitos, nisi cælo credere fas est
Esse homines?

Et Valerius Flaccus li. 4. Argonauticom. morantes.

Exire hinc animas, redituraque semina cælo.

Et Silius Italic. lib. 15. belli punici:

Cui ratio & magnæ cælestia semina mentes
Munere sunt concessa Deum, mortalibus alti
Quantum cælicolæ tantundem animalibus istis
Præcellunt cunctis, tribuit nanque ipsa minores
Hos terris natura Deos.

Boetius Metro. 9. lib. 5.

Tu causis animas paribus, vitasque minores
Prouehis, & leuibus sublimes curribus aptas,
In cælum terramque seris, quas lege benigna
Ad te conuersas reduci facis igne reuerti.

73 Illorum sententiæ aliquantulum accedit opinio eorum qui existimant, igneas esse animas, a cœloque descẽdisse. Primum, quia ignis petit sursum, & sic cœlum, nõ autem deorsum, vt sunt inferna loca, animas aũt igneas esse edocemur ex locis supra memoratis. Et voluit Virgilius 6. Aeneid.

Igneus est ollis vigor & cælestis origo.

Et Paulinus ad Ausonium.

Mens quippe lapsis quæ superest artibus,
De stirpe durat cæli.

Et Iuuen. Satyr. 15.

Sensum à cęlesti demissum traximus arce.

Et Boetius Metro. 6. lib. 3.

Hic clausit membris animos.
Celsa sede petitos.
Mortales igitur cunctos
Edit nobile genus

Lucretius sibi contrarius 2. de natura rerum.

Et quod missum est ex ætheris oris,
Id rursum cælesti stellantia templa receptant.

Et pro illorum sententia facit, quod quæque res ad suam appetit ac properat originem reuerti. Vnde Boetius sic modulatur.

Repetunt proprios quæque recursus,
Redituque suo singula gaudent.

Et res facile reuertitur ad suam naturam. l. si vnus. §. pactus ne peteret, vbi multa per DD. ff. de pact.

Et Horatius lib. 1. Epist.

Naturam expellas furca, tamen vsque recurrit.

Ergo procliuius est, vt animæ a cœlo venientes illuc reuertantur, sicque ad suam originem, præsertim cum sint volucris leuisque materiæ (hoc est, igneæ) quæ nõ potest non astra petere. Et his adstipulatur, quod ex cõfessione omnium, quos iam retulimus, nuperque referemus animorum materia ignea est, a cœloque descendit, nec cum ab mortalibus corporibus euolant animæ intereunt, teste Ouidio lib.

Omnia mutantur, nihil interit, errat, & illuc
Huc venit, hinc illuc.

Et rursum ibidem ait.

Cum sint huc forsitan illa
Hæc translata illuc, summa tamen omnia constant.

Cum ergo animæ a corporibus euolantes non intereant cumque quæque res suam naturam (id est originem) reddere properet, consentaneum esse videtur animos ad cœlum, vnde descenderunt, reuerti.

74 †In secunda autem sententia existimantium omnes animas infernas ad vmbras properare, simul ac a corporibus liberantur, fuisse videtur Anaxagoras relatus a Cice. Apoph. lib. 2. is enim quærentibus amicis vellet ne clazomenas in patriam si quid accidisset referri, nihil necesse est, inquit, vndique enim ad inferos tantundem viæ est. Significans omnes animas eodem festinare, aliter enim si sentiret animarum quasdam infernas ad sedes, quasdam vero ad supernas migraturas, non dixisset tantundem viæ esse. Huic etiam sententiæ videtur accedere Socrates a Plutarcho relatus Apoph. lib. 3.

75 Ibidem Socrates (inquit Plutarchus) dicere †solebat, mortem similem esse profundo somno, ergo vt somno durante animę dormientium omnium diuersa ad loca nõ properant, ita ille significare voluit, postquam a corporibus humanis decessissent diuersa ad loca non migraturas. In tertia sententia vt boni æthereas ad sedes, mali vero Phlegethõtis ad vndas ituri sint, postquam a corporibus humanis liberati fuerint, fuit idẽ Socrates in hoc sibi contrarius, vt de ipso loquens refert Cicero lib. 1. Tuscul. & rursus apoph. lib. 2. sic inquiens Duæ sunt viæ, duplicesque cursus animorum e corpore exeũtium. nam qui se vitijs humanis cõtaminarunt, & totos libidinibus se tradiderunt, ijs deuium quoddam iter est seclusum a concilio Deorum, qui autem se integros castosque seruarũt, quibusque fuit minima cũ corporibus contagio, suntque in corporibus humanis vitam imitati Deorum, ijs ad illos, a quibus sunt profecti, facile patet redditus. Et Cicero 2. de legi. ait, omnium animi immortales sunt, sed bonorum fortiumq; diuini. Et rursum pro Cayo ait, bonorum virorum mẽtes mihi diuinæ atque æternæ videntur, & ex hominũ vita ad Deorum religionem sanctimoniamque migrare. Et in somno Scipionis ait, sic habeto te nõ esse mortalẽ, sed corpus hoc. Et ꝓ Sextio ait, corpus hoc ẽ mortale, animi vero motus sempiterni. Et Proper. li. 4 eleg. ait:

Sunt aliquid manes, letum non omnia finit.
Lucidaque euictos effugit vmbra rogos.

Quarta sententia fuit existimantium animos mortales, ab humanis corporibus euolantes in diuersa animalium brutorum corpora, (qualia sunt terrestrium, volatilium, & aquatilium) migraturos, id quod sensisse videtur Socrates in loco ꝓxime allegato, dum scripsit, mortem esse similem diuturnę peregrinationi, nam vt peregrinus errans, vagus & varians per varias mundi regiones migrat, ac remigrat, ita significauit animos a corꝑibus exeuntes per varia aliorum animalium corpora meaturos, & huius sententiæ fuit Ouidius & Tibullus & Claudianus. Vnde Ouid. lib. 15. Metamorph.

76 *Carent animæ, semperque, priore relicta*
Sede, nouis domibus viuunt, habitantque receptæ.
Ipse ergo (nam memini) Troiani tempore belli
Panthoides Euphorbus eram.

Ibidem, inque ferinas.

Possumus ire domos, pecudumque, in corpora condi,
Corpora quæ possunt animas habuisse parentum,
Aut fratrum, aut aliquo iunctorum fœdere nobis,
Aut hominum certe.

Tibullus 4. Eleg. lib.

Quin etiam, mea tunc tumulus cum texerit ossa.
Seu matura dies fato properat mihi mortem,
Longa manet seu vita, tamen mutata figura,
Seu me finget equum rigidos percurrere campos.
Doctum, seu tardi pecoris sim gloria taurus,
Siue ego per liquidum volucris vehar aera pennis,
In quemcunque hominem me longa receperit ætas,
Inceptis de te subtexam carmina chartis.

Claudianus 1. de raptu Proserpinę,

Quos vbi per varios annos, per mille figuras
Egit Lethæo purgatos flumine, tandem
Rursus ad humanæ reuocat primordia vitæ.

Virgilius Ecloga 4.

Pauca tamen suberunt priscæ vestigia fraudis,
Quæ tentare Tethyn ratibus, quæ cingere muris
Oppida, quæ iubeant telluri infundere sulcos.
Alter erit dum Tiphys, & alter quæ vehat Argo
Delectos Heroas erunt etiam altera bella,
Atq; iterum ad Troiam magnus mittetur Achilles.

Idem. Virgil. lib. 6. Aeneid.

Et pauci læta arua tenemus.
Donec longa dies perfecto temporis orbe
Concretam exemit labem, purumque reliquit
Aethereum sensum atque auræ simplicis ignem.
Has omnes vbi mille rotam voluere per annos
Lethæum ad fluuium, Deus euocat agmine magno.
Scilicet immemores, supra vt conuexa reuisant,
Rursus & incipiant in corpora velle reuerti.

Et Virgilius 6. Aeneid.

Aeneæ verba ad patrem, sic scripsit.

Da iungere dextras,
Da genitor, teque amplexu ne subtrahe nostro.
Sic memorans, largo fletu simul ora rigabat.
Ter conatus ibi collo dare brachia circum.
Ter frustra comprensa manus effugit imago
Par leuibus ventis, volucrique simillima somno.

Et Ouidius lib. 8. Metamor.

Inque leues abijt paulatim spiritus auras.

Et Sillius Italicus lib. 13. bel. pu.

Hic alacer colla amplexu materna petebat,
Vmbraque, ter frustra per inane petita fefellit.

Et Boetius Metro. 10. lib. 3.

Hoc quidquid placet, excitatque mentes,
Infimis tellus aluit cauernis.
Splendor quo regitur, viget que cælum,

Vitat obscuras animę ruinas.

Et idem Metro.1.lib.4.

Huc si te reducem referat via,
Quam nunc requiris immemor,
Hic,dices,memini patria est mihi,
Hinc ortus,hic sistam gradum.

Est etiam quinta sentẽtia existimantium impiorum animos tartara impia,piorum vero campos Elyseos petituros,quæ opinio ab ea,de qa supra tertio loco mentionem habuimus,non differt quo ad impiorum, sed tantum quo ad animos piorum,quibus quasi terrenum non cœlestem paradisum videtur designate,& huius sẽtentię esse videtur Virgilius 6.Aeneid.

Hic locus est,partes vbi se via findit in ambas.
Dextera,quæ ditis magni sub mœnia tendit.
Hac iter Elysium nobis. At leua malorum
Exercet pœnas,& ad impia Tartara mittit.

Ibidem. *Exinde per amplum*
Mittimur Elysium,& pauci læta arua tenemus.

Lucanus lib.3 t.bel.ciuil.

Sedibus Elysijs,campi que expulsa piorum.
Ad stygias,inquit,tenebras,manesque,nocentes
Post bellum ciuile trahor.

Lucret.2.de Natura rerum.

Et quod missum est ex ætheris oris,
Id rursum cœli stellantia templa receptant.

Martial.12.Epigram.

Accipient olim cum te loca læta piorum.
Non erit in stygia notior vmbra domo.

Sillius Italicus lib.2.Bel.pu.

At vos sydreæ,quas nulla æquauerit ætas,
Ite decus terrarum animæ,venerabile vulgus
Elysium,& castas sedes decorate piorum.

Idem lib.10.bel.pu

Hęc Libys,atq; repens crepitantibus vndiq; flammis
Aethereas anima exultans euasit in auras.

Idem 13.bel.pun.

Tum seducta loco,& laxata lucida nocte
Claustra niteat,quæ secreti per limitis vmbram
Elysios ducunt campos,hic turba piorum
Nec stygio in regno cœli nec posta sub axe,
Verum vltra Oceanum, &c.

Idem 15.lib.

At queis seruatus seminis ortus,
Cœli porta patet.

Statius lib.10.Thebai.

Dant clara meanti.
Astra locum.

Idem lib.5.Syluarum.

Parce precor lachrymis,sæuo nec conente planctu
Pectora,ne crucia fugientem coniugis vmbram.
Sic ego nec furias,nec deteriora videbo
Tartara,& Elysias fœlix admittas ad oras.

Manilius lib.2.Astrono.

Nostra loquar,nulli vatum debebimus orsa
Nec furtum,sed opus veniet,soloq; volamus.
In cœlum curru,propria rate pellimus vndas.

Horum sententiæ etiam accedere videntur Saducæi qui(secundum Clementem Romanum const. apost. li.6.c.6.)resurrectionem mortuorum quo ad corpora negabant. Denique cum verissima catholicorum sententia (quæ cum ea quam,supra tertio loco retulimus eadem est)edoceamur piorum animas æthereas ad sedes euolaturas , impiorum vero impia tartara subituras , quumque contrariæ sententiæ procedant naturaliter duntaxat quatenus ijs quos supra retulimus, & omnes Epicurei,& Stoici,resurrectionem defunctorũ negant,nã corruptũ semel idẽ numero resurgere ac resumi nequit naturaliter,sed super naturaliter,pculdubio id põt per Deũ Opt.Max.fieri,qđ illos latuit. Quũ ergo hæc omnia ita sint qđ attinet ad q̃stionẽ de Lazaro resuscitante(vt e diuerticulo ad viã redeamus) vt ille & vxorem si quam habebat, & bona sua recuperaret, tenendũ esset,quia id magis ad veram catholicam sentẽtiã,qua edocemur,aĩas esse immortales,accedit sicq; cũ ille idẽ hõ q antea erat,videretur, nõ est cur sibi sua denegarentur,nõ magis quam cuidã e somno surgẽti.

ARGVMENTVM QVARTVM.

77 DIVITIAE † & opes pariunt potentiam, potentia aũt dignitatem & iustam prælationem , vt proxime admonuimus,in qua Princeps noster reliquos omnes
78 antecellere non semel edocti sumus.† quod autem diuitiæ & opes pariant potentiam,adeo verũ est,vt illinc descendere summam potestatẽ Oui. author sit,q cecinit:

Iuppiter admonit us nihil esse potentius auro.

Et Lucretius,lib.5.de Natura rerum ait.

Aurumque repertum
Quod facile & validis,& pulchris dempsit honorẽ.
Diuitioris enim sectam plerique.sequuntur
Quamlibet & fortes,& pulchro corpore creti.

Petronius Arbiter in Satyr.

Quisquis habet nummos secura nauiget aura,
Fortunamque suo temperet arbitrio
Vxorem ducat Danaem,ipsumque,licebit
Achrisium certo credere quod Danaen
Carmina componat,declamet,concrepet,omneis.
Et peragat caussas,sitque Catone prior.
Iuris consultus paret, non paret habento
Atque esto quid quid Seruius & Labeo.
Multa loquor,quid vis nummis præsentibus opta
Et veniet clausum possidet arca Iouem.

Horatius Satyr.3.lib.2.

Omnis enim res,
Virtus fama,decus,diuina, humanaque pulchra
Diuitijs parent, quas qui construxerit,ille
Clarus erit, fortis,iustus,sapiens,etiam & rex,
Et quidquid volet.Hoc veluti virtute paratum
Sperabit magnæ laudi fore.

Et Plautus in Sticho.

Nam hoc tu facito cogites,vt cuique homini rex parata est
Firmi amici sunt,si res lassa labant,itidem amici
Res amicos inuenit. *(collabescunt*

Et Ouidius ad Pisonem:

Sed lateri nullus comitem circundare quærit,
Quem dat purus amor,sed quem tulit impia merces,

Et Petronius Arbiter in Fragment.

Cum fortuna manet,vultum seruatis amici,
Cum cecidit,turpi vertitis ora fuga.

Et Ouidius lib.2.de Ponto;

Turpe quidem dictu,sed si modo vera fatemur,
Vulgus amicitias vtilitate probat.

Et Ouidius ipse 2.de Ponto:

Turpe sequi casum,& fortunæ accedere amicum
Et,nisi sit fœlix,esse negare suum.

79 Vides ergo † vt qui maiores diuitias,redditus, & prouentus,ac opes hẽt,is potẽtior intelligatur , nec dubiũ est,quin per hoc dignior,& nobilior habeatur,vt p Nicolaum Boerium decis.286.Magister Ioan.n.8.ver.tũc si quæratur.quæ sit maior dignitas . nam maior inqt is dicitur,qui plurimum potest,id q & tenent alij in superiore fundamento relati. Sed potentissimum Regẽ ac Dominum nostrum reliquis omnibus Principibus lõgẽ ditiorem ac opulentiorem esse nullus ignorat, ergo ijs præferendus.

ARGVMENTVM QVINTVM

80 † Ex modo mensurave emolumenti administrantium colligitur quãta,qualisve sit eius dignitas aut eminentia.

nentia.l.nemo,ad finem.C.de offi.ma.offic.dum ait, is gradus cæteros antecellat,quem stipendia merens anteire.& ibi tradunt Doct.& Nicolaus Boerius de auth.mag.cons.add.1.mag.n.28.vers.& ex præmij quantitate.Ad idem c.off.59 dist & l.1.C.de agentib. in reb. li.12.ibi,sed is qui ordine stipendiorum.Ad idem l.iubemus.2.c.de eroga.mil.ann li. 10. Et quilibet secundum dignitatem suam eget alimentis,vestimentis,& reliquis ad vitam necessarijs,& consequenter stipendia & emolumenta ministerij & administrationis ad eandem mensuram sunt aptanda dignitatis,sicque & de dignitate ad emolumenta & de emolumentis ad dignitatem metiendam & conijciendam legitimum erit & ciuile argumẽtum.l.sed & si quid.§.sufficienter.ff.de vsusr. notant gl.1.& ibi scribentes in c.quia nonnulli,de cler. non resid. & vt maior in ordine debet esse potior in percipienda portione.c.statuimus,de maio.& obe.c.vlt.de cõsti.relique ecclesiarum pro meritis personarum & qualitatib. sunt distribuendę.c.consuluit.74.dis.c.si.1.q.2.& 12.q.2.cap.Vulteranæ.ita & qui in percipienda portione potior est,inquam,emolumento capiendo, is sanè & in dignitate vt potior intelligatur par est:arg.l.1.ff. de offic. eius cui mand.est iurisd.& huic rei etiam accedit vulgi populare iudicium,vt colligitur ex gl.celeb.per tex. ibi. in l.item apud labeonem.§.si quis virgines. ff. de iniur. Paris de Puteo de Synd.ver.nuncius.c.1.per Speculatorem tit.de aduo.§.sequitur,per Nicol. Boer. vbi suprà n.150.& ex ipso præmio quod accipit,colligitur virtus & prolatus cuiusque.l.1.ff.de iust.& iure,ibi, bonos nõ solùm metu pœnarum,verum præmiorum quoque ex-
81 hortatione efficere cupiẽtes.†Vnde duabus potissimũ rebus Respublicas contineri Philosophi tradiderunt,
82 pœna & præmio.†Vnde Lisander etiam à Pluta.Apop. li.1.relatus interroganti Persæ, quam Rempu. maximè probaret:eam,inquit,in qua fortibus viris ac meticulosis congrua vtrisque redduntur.sensit virtutem inuitari pręmijs,ignauos excitari ignominia: nimirum hoc est, quod apud Homerum stomachatur Achilles idem honoris haberi ignauis ac fortibus, ea sententia non solũ habet locum in Repub. verum etiam in priuatis familijs:sunt enim hæc duo præcipua ad conseruandam cuiuslibet gregis disciplinam.honos enim non solùm alit artes,vt habet prouerbium,verum etiam virtutem.Nec tam refert monarchia sit,an Aristocratia,an Democratia,an aliqua Reipub.forma ex his temperata, quã vt in quacunque gubernatione discrimen habeatur publicũ inter viros vtiles Reipub. & alios duntaxat sibi uiuẽtes.
83 nam†Deus Opt.Max.iuxta mensuram virtutis pręmiũ solet cuique elargiri.Vnde Pluatus in capt.

Est profectò Deus,qui quæ nos gerimus auditque,& videt.Bene merenti, bene profuerit,male merenti par erit.

Ouid.lib.2.Fasto.

Dij pia facta vident,astris delphina recepit
Iuppiter,& stellas iussit habere nouem.

Virg.lib.6.Aeneid.

Pauci læta arua tenemus.
Iuppiter,aut ardens euexit ad æthera virtus.

Ibidem.

Pauci læta arua tenemus.

Denique uulgus quoque iuxta præmium & compẽdium seu emolumentum,quod inde descendit, vnamquamque rem eiusque dignitatem probare solet,vel improbare. Vnde.

Ouidius lib.2.de Ponto sic cecinit:

84 *Turpe quidem dictu,sed si modò vera fatemur.*
Vulgus amicitias vtilitate probat.
Cura,quid expediat,prior est quã quid sit honestum.
Et cum fortuna statque caditque fides.
Nec facilè inuenies multis de millibus vnum.
Virtutem pretium qui putet esse sui.
Ipse decor recti,facti si præmia desint,
Non mouet,& gratis pœnitet esse probum.
Nil nisi quod prodest charum est.en, detrahe menti
Spem fructus auidæ,nemo petendus erit.
At reditus iam quisque suos amat,& sibi quid sit
Vtile,sollicitis computat articulis.

Cùm ergo potentissimus Hispaniarum Rex longè à Deo Optimo Maximo amplioribus emolumẽtis cẽsibusque quàm vllus alius mundi totius Principum sit honestatus,donatus,decoratus(vt omnib. notũ & plus quam manifestum est)par est, vt reliquis omnibus orbis Principibus dignior sublimiorque intelligatur.

ARGVMENTVM SEXTVM.

85 Ille † demum maior,dignior & excellẽtior est,quẽ generaliter homines maiorem ac digniorem esse existimant,ita probat tex.in l.Athletas.in prin.vers.Celsus.ff. de his,qui no.infam.tenet in specie Nicolaus Boerius. Dec.286.n.9.vers.itẽ illa est maior dignitas, sensit Ale. quem ipse allegat in cons.142.viso processu causæ,li.6. per Beatum Ant.in simili in sua summa,par.3.tit.15.ca.1.§.11.Ioannes de Selua de benefici.p.1.q.2. & in simili est dec.Rotæ 451.in nouis vers.ego vero dicebã. vbi sic dicitur, ego verò dicebam,ꝙ super hac maioritate seu principalitate recurrendum est ad consuetudinẽ generalem,vox enim populi vox Dei est, secundum Dominicum Sotum de iust.& iur.li.5.q.1.art.6.

Nec dubium est quin ex plerisque hominum sententijs,ille qui rerum opulentia & affluẽtia, atque per hoc etiam potentia reliquos pręcellit,maior & dignior iudicetur,vt testatur Lucretius li.5.de nat.rer.dum ait;

Aurumque repertum.
Quod facile & validis,& pulchris dempsit honorẽ.
Ditiori enim sectam plerumque sequuntur.
Quamlibet & validis,& pulchro corpore creti.

86 Deniquet†vt reliqua omnia ita & hoc scitè,& prudẽter Cicero nobis exhibuit,dum lib.3.Tusc.ait, max.magister populus: & rursus idem Cicero pro Roscio ait, sic est vulgus,ex opinione multa æstimat. & rursus 2. Tus.fama & multitudinis iudicio mouentur homines, vt id honestum putent,quod à multitudine laudatur.& rursus 2.de legibus ait,nos vulgi opinionibus rapimur. Vnde Ioan.Boemus non inscitè in li.de moribus gentium ait,Multis in rebus turpe & honestum non tã natura quàm hominum distingui moribus & sententijs, vt multis exemplis,nos quoque disseruimus li.2. de succe.crea.§.15.his ferè verbis:nonne flagitium adulterij; quod apud nos teterrimum est,apud Persas impunitũ, quinimò non solum tolerabile,sed etiam irreprehensibile ac inculpatum erat.Et vilissimum furandi flagitiũ, nonne similiter apud Lacedæmonas inculpatum erat, vt Aeneas Siluius postea summus Pontifex,Pius secundus nomine,testatur,quinimò nefandum flagitium(supra omnia scelera detestandum) nonne permissum. & omnino inculpatum apud Tartaros, & Saracenos est, vt & omnibus notum est.& scripsit Io.Boemus,c.10.li. de ritu,moribus,& legibus diuersarum gentium, nonne cum matribus,& etiam cum filiabus, & pecudũ more,miscere sese viris Pœnis seu Africanis, & cõmunes etiam vxores habere non solùm permissum,sed etiã omnino inculpatum erat,vt & ipsemet ibi c.6. author est, & nemini notum non est.Et ex lege vetere Iudæis permissum,nonne similiter erat nuptias cum sororib.contrahere,idque hodie flagitiosissimum esset. Quum itaque maximus magister populus sit,eiusque iudicio stãdum,parendumque necessariò sit,isque opibus, diuitijs rerumque affluentia pręcellentes cæteros dignitate an-

teire ſemper iudicauerit,reliquum eſt , vt Rex ac Dominus noſter potentisſimus,quem conſtat diuitijs, opibus rerumq́ue afflnentia , imperio & ditione reliquos omnes Principes tranlnolare , dignitate quoque eos tranſgredı intelligatur,denique idem Cic. in Topicis, ſed vulgi(inquit)opinio vix mutari poteſt. Quinimò doctiſsimus Dominicus de Soto de iuſti.& iur.li. 5.q. 1.art.9.palam teſtatur,vocem popııli nocem eſſe naturæ,atqui natura incommutabilis eſt.l.4.ff.de leg.1.

ARGVMENTVM SEPTIMVM.

87 Præferendus ille eſt,qui alium ſuperat †comparatione laborum , quos ex munere ſibi iniuncto ſubiturus eſt.l.vnicuique,in prin.C.de prox.ſacra.ſcri.li.12.& l.2. C.de off.mag.off.& l.contra publicam.in fi.C.de re mili.eod.li.ibi.quia honoris augmentum non ambitione, ſed labore ad vnumquemque conuenit deuenire,tradit Lucas de Penna in l.1.C.de com.& trib. ſcho. eodem li. & in l.de diuer.eo.tit.& Nicolaus Boerius de auth. magni conci.n.145.verſ.nam profecto,facit l.aduocati.C.
88 de aduo.diuerſorum iud.† Vnde laboribus ſuis virorum illuſtriſſimi celebrantur,teſte Boetio Metro.7.lib.4.ſic canente:

89 *†Hercnlem duri celebrant labores;*
Ille centauros domuit ſuperbos,
Abſtulit ſæuo ſpolium leoni,
Fixit & certis volucres ſagittis;
Poma cernenti rapuit draconi,
Aureo læua grauior metallo;
Cerberum extraxit triplici cathena:
Victor immitem poſuiſſe fertur
Pabulum ſæuis Dominum quadrigis.
Hydra combuſto perijt veneno:
Fronte turpatus Achelous amnis
Ora demerſit pudibunda ripis.
Strauit Antheum Lybicis arenis.
Cacus Euandri ſatiauit iras;
Quoſque preſſurus foret altus orbis.
Setiger ſpumis humeros notauit ;
Vltimus cælum labor irreflexo
Suſtulit collo,pretiumque rurſus
Vltimi cælum meruit laboris.
Ite nunc fortes , vbi celſa magni
Ducit exempli via.

Et Claudianus in Nupt. Honorij;

Non quiſquam fruitur veris odoribus,
Hyblaos latebris nec ſpoliat fauos,
Si fronti caueat,ſi timeat rubos ,
Armat ſpina roſas,mella tegunt apes.

90 Sed† Hiſpaniarum Rex ac dominus noſter Potentiſſ. nullus ignorat,quin eo magis ac magis immenſos labores ſubiturus ſit,ſubeatq; ſemp,quò latiùs ac latius ſuę ditionis,ac imperij fines ſeſe porrigunt. Nā præter bonam totius Europæ partem in orbe nobiliore eius dominatui ſubiacentem , ſi nouum orbem quem temperat ac dominatur reſpexeris,inuenies ſuam monarchiā, reliquas omnes mortalium Principum longè anteire præcellere,ſiue illi reges ſint,ſiue Imperatores , & dum omnibus ciuibus parem æquumq́ue ſeſe præbere ſtudet,iuxta illud Virgilij ſic canentis:

Rex Iuppiter omnibus idem.

91 Quaſi † eius animus , mens & ſpiritus vniuerſum per orbem diffuſus ſit , poſſet non iniuria aut nō abs re cū Horatio lib.epod.ad candidam teſtificari.

Nullum à labore me reclinat ocium:
Vrget diem nox, & dies noctem,neque eſt
Leuare tenta ſpiritu præcordia.

Aut ſane cum Ouidio lib.1.de Ponto ,blandam humanam ac iuſtam illam querelam proferre.

92 *Confiteor† facere hoc annos, ſed & altera cauſa eſt,*
Anxietas animi,continuuſq;labor.
Cernis,vt in duris(& quid bene firmius) aruis
Fortia taurorum corpora frangat opus?
Quæ nunquam vacuo ſolita eſt ceſſare nouali,
Fructibus aſſiduis laſſa ſeneſcit humus.
Occidet,ad circi ſi quis certamina ſemper
Non intermiſſis curſibus ibit equus.
Firma ſit illa licet,ſoluetur in æquore nauis.
Quæ nunquam liquidis ſicca carebit aquis.
Me quoque debilitat ſeries immenſa laborum:
Ante meum tempus cogit & eſſe ſenem.
Otia corpus alunt,animus quoque paſcitur illis,
Immodicus contra carpit vtrunque labor.

93 Iſque labor immenſus,faſtidioſus, inamœnus,Principi ac domino noſtro Hiſpaniarum Regi,tanto magis,quam cæteris mundi Principibus imminet,quanto ſuum imperium reliquorum imperijs amplius latiuſq; eſt,nam & ſi Pompeius Magnus(vt Plutarchus Apoh. lib.4.refert)proclamauerit,plures adorare Solem orientem quam occidentem.tamen poſtquam nos Hiſpani nouum hunc orbem occidentalium Indiarum inuenimus,apparuit plures occidentem quam orientem Solem adorare.

Vnde vix inuenitur,qui laboribus ſuſceptis periculiſque additis,nō quaſi mercedem rerum geſtarum deſideret gloriam.Ita Cicero.1.Offic. Vnde cum hic agatur de gloria & honore,quin ei Principi deferēda ſit,q grauioribus curis,laboribus,ſolicitudinibus ex munere à Deo ſibi iniuncto ſubeſt,dubitare nō oportet . Eſt autem ab ipſo Deo Opt.Max.datum regnandi regendiue munus,iuxta illud Prouerbiorum c.8.Per me Re
94 ges regnant. Denique† tātus labor tam grauis eſt, & cōſequenter tanto præmio ſaltem gloriæ & honoris dignus.vt ex multorum Philoſophorum ſententijs , Plutarchus illum librum nobis reliquerit, qui ſic inſcribitur.Sic vixeris,vt nemo te vixiſſe ſentiat.Et , vt idē Plutarchus Apoph.li.7.refert,Epicuri ſententia fuerit,obſcuritatem eſſe bonum appetendum, vt vitam degere liceat in ocio.Et Ouidius his arridet ſic,dum cecinit. li. 3.de Triſt.

Viue ſine inuidia moles inglorius annos.

Facit,nam & clericorum ſtatum quam monachorū honoratior adeò eſſe edocemur , quòd illi non vitæ cōtemplatiuæ tantùm,verùm etiā actiuæ inſeruiūt,hi aūt cōtēplatiuæ dumtaxat,ſicq; in honorib.inferiores ſunt, ita patet in c.1.& ca.alia.16.q.1.& not. Ioann. Andr.in regul.delictum.de regul.iur.lib.6.in Merc.col.3.& glo. fin.in capit.qualiter in ſecundo , de accuſat . dicens, quòd dignior eſt cœtus clericorum quam monachorum,& tenent Domini,& Ca.Alexandrin.in d.Epiſcopos 17.diſt.& glo.in c.religioſo,in verſ.exhiberi,de ſenten.excommunica.lib.6.Ioan Franc.de Ripa. lib.2. reſpon.c.2.num.19.fol.3.& Nicolaus Boerius in Tractatu de authoritate magni concilij additione t.num.84. verſ.item etiam clerici ſeculares.Non aliter & Princeps noſter potentiſſimus reliquis omnibus Principibus, vt præferatur in gloria,& in omnibus honoribus par eſt, quandoquidem grauioribus ſubeſt laboribus . Nam & de Agamemnone refert Plutarchus,quidam ſe Regū Ducumque fœliciſſimum primariumque omniū Græcorum decus appellanti reſpondiſſe à Dijs immortalibus ſe ingentibus miſerijs , curis & laboribus deſtinatum,vt hic appareat,& honorum comitem eſſe curam & laborem,& curarum,laborumq; comitem , & quaſi iuſtam compenſationem ac remunerationem eſſe, foreque ſemper honorem & gloriam. Vnde Horatius cecinit :

Nil

Nil sine labore magno vita mortalibus dedit.

Et alibi.

96 †*Dij nobis laboribus omnia vendunt.*
Qui studet optatam cursu contingere metam.
Multa tulit fecitque puer sudauit & alsit.

97 Quibus proximum est quod de Adriano Imperatore Plutarchus Apoph.li.6. scriptum reliquit, Florū quē dam hos versiculos in Cęsarem scripsisse:

Ego nolo Cæsar esse,
Ambulare per Britannos,
Scythicas pati pruinas.

Huic tamen Cæsar succinuit ita:

Ego nolo Florus esse,
Ambulare per tabernas,
Latitare per popinas,
Culices pati rotundos.

Curas denique Principum & cathenatos labores depinxit Seneca in Agamemnone, his versibus.

Nunquam placidam sceptra quietem,
Certumve sui tenuere diem.
Alia ex alijs cura fatigat,
Vexatque animos noua tempestas.
Non sic Lybicis syrtibus æquor
Furit alternos voluere fluctus.

Idem in Hercule Oetheo.

Aurea rumpunt tecta quietem,
Vigilesque tradit purpura noctes,
O si pateant pector aditum,
Quantos intus sublimis agit
Fortuna metus.

Et Lucretius lib. 5. de nat. rer.

——Nunc aurum & purpura curis
Exercent hominum vitam, belloque fatigant.

Cùm ergò quò latiora & plura sunt regna, eò plures & grauiores curas, labores & molestias secum adferāt, inque earum veluti compensationem honor & gloria Principibus concedatur, par est, vt quò maiora & plura sunt regna, eò plures & maiores glorię & honores arrogentur. Nec dubium est Hispaniarum Regem potētissimum ac dominum nostrum plures & ampliores regiones sub ditione & imperio suo temperare, quàm vllum alium mundi Principem.

ARGVMENTVM OCTAVVM.

98 VBI vel plura sunt vel maiora pericula, ibi maior beneficij remuneratio debetur, text. in Auth. habita. C. ne filius pro patre. ibi, vitam suam multis periculis exponunt, nec dubium est, quin Princeps & quilibet alius quò maioribus subest periculis, eò plenius & pinguius sit remunerandus. le. semper. §. negotiatores. ff. de iure immunita. & §. quibusdam. eadem lege. & l. milites. & l. nec quidam. ibi, his solis, qui in expeditione occupati sunt. C. de testa. milita. §. his autem. Inst. eo. tit. l. diuus. ff. eo. & c. cum eo, de elect. lib. 6. facit C. de nau. fœnore. ferè per totum. facit. l. fin. C. de inoff. testa. sed Princeps ac Dominus noster potentissimus, quanto reliquis omnibus Principibus (siue illi Imperatores sint, siue Reges) plura & latiora regna hēt, & gubernat (id quod euidētius magisque notorium est, quàm vlla demonstratione egeat) tantò maioribus subest periculis, teste Seneca in Troade;

Quoque fortuna altius
99 *Fuerit atque leuauit humanas opes,*
Hoc se magis supprimere fœlicem decet,
Variosque casus tremere.

Et Claudianus li. 2. in Rufi.

Desinat elatis quisquam considere rebus,
Instabilesque Deos, ac lubrica numina discat.

Et idem in Epigram. satisfactionis ad Hadria.

In breuibus nunquam sese probat Aeolus vndis,
Nec capit angustus Boreæ certamina collis,
Alpes ille quatit, Rodopæaque culmina quassat,
Incumbit nunquam cælestis flamma salictis,
Nec parui frutices iram meruere Tonantis,
Ingentes quercus, annosas fulminat ornos,

100 Et Plutarchus Apoph. li. 6. sic scriptum reliquit: Rex quidam, cuius nomen supprimitur, nominari alioqui dignissimus, quum ipsi porrigeretur diadema, tenuit aliquandiu manu, dixitque. O nobilem magis quàm fœlicem pannum, quem si quis penitus cognoscat, quā multis periculis, solicitudinibus ac miserijs sit refertus, ne humi quidem iacentem tollere dignetur.

Et Ouid. lib. 3. de Trist.

Tu quoque formida nimium sublimia semper.

Et Claudianus de Sepulchro spe.

Magna repente ruunt summa cadent subitò.

Et Horatius;

Excelsæ grauiore casu decidunt turres,
Feriuntque summos fulgura montes.

Adde lex. celebrem in l. principes. ibi, quos sæpè sua pericula vitæque interdum renunciatio. C. de prin. agē. in reb. li. 12. vbi dicit, quod ille renunciat vitę, qui se supponit periculo. & tex. sing. in l. vna. C. de cast. l. oīum Palatinorum pecul. e. li. ibi, nec alieni sunt à puluere & labore castrorum, qui signa nostra comitātur. qui præstò sunt semper actibus, quos intentos & eruditos studijs itinerum prolixitas, & expeditionū difficultas exercet. & gl. dicit not. de puluere, & benè dicit, & illi sciunt, qui dietim experiuntur, in cuius testimoniū Christus dicit Lu. 9. & 10. Exeuntes de ciuitatibus, etiam puluerem pedū vestrorum excutite. Et idem Matth. 16. Nec mirum, cū omnis noster status super perpetuo motu cōsistat, vt inquit Imperator in Auth. de non alie. §. vt aūt lex. coll. 2. & talis peregrinatio facit nos pauperes, vt Auth. de exhib. reis. in prin. & ibi gl. in vers. aguntur. coll. 5. quia nullam amicitiam, vt inquit Seneca, peregrini acquirunt. & facit tex. in l. 1. de Castr. & minister. li. 12. & l. fi. de tyro. & l. 1. de diuersis off. & in Auth. de tab. §. si verò indign. coll. 4. concordat. c. cùm sit ars de æta. & quali. Vnde gl. in d. §. si verò indignus, in verb. cautè alle. illud Sal. quod melior est bucella panis sicca cum gaudio, quàm tota domus plena victimis cum iurgio. §. ne aut. in Auth. de iudi. col. 6. vbi gl. alleg. illud Catonis, si labor in damno est, crescit mortalis egestas, & virtuosis præmia sunt dāda, & facit bonus tex. in l. 1. C. de princ. agen. in reb. ibi, sed is, qui ordine stipendiorum & laborum meritò ad gradum militię sequebatur. & in l. 1. ibi, eos etiam ad hæc officia volumus aspirare, quorum labores scholæ agētium in rebus testimonio comprobantur. C. de princ. agen. in rebus. & in l. fi. §. viri etiam ibi, hoc etiam non corroborantes intuitu laborum, quos multos longo prolixoque tempore pertulerunt. C. de dec. lib. 10. & ideò post labores victoriæ expectamus palmam, vt lætitiæ publ. l. 1. quam Princeps pollicetur nobis dare. l. 1. C. de prin. agentibus in rebus ibi, post palmam laboris, & meriti principatus honore remuneramus. Cætera curialiū pericula & damna, vide per Aeneam Siluium in Epi. de miserijs curialium. & tex. in §. Romani verò Cardinales. ibi, actu in curia suis officijs insistentes. tit. de causis in pragmatica sanctio. Denique Magni Principes & Monarchæ subsunt ingentibus timoribus atque periculis, qualis est nauigatio & belligeratio, & similia, teste Propert. lib. 3. Eleg.

Nunc maris in tantum ventis iactamur, & hostem
Quærimus, atque armis nectimus arma noua.

Et Iuuen. Satyr. 4.

Tantis parta malis, cura maiore metuque Seruantur.

Cùm

Cum ergo Principes quo maiores sunt, eo grauioribus periculis subiecti sint, eaq; pericula iusta honoris potissimum, & gloriæ remuneratione sint condigna, cõsequens est, vt Hispaniarum Rex & dñus noster potentissimus, vt reliquos omnes orbis Principes (siue illi reges sint, siue Imperatores) imperij & ditionis magnitudine excellit, ita honore & gloria in omni loco, & consessu, in omnibus denique rebus antecedat.

ARGUMENTUM NONUM.

Bonum quo communius eo dignius est, eoque quitale bonũ sic communius, & vniuersalius in genus humanum confert digniorem reddit, vt per Alphonsum
101 Guerreri.in spe.Principum c.54.nu.41.& qui bonum efficit aut operatur in plures, maiore pmio dignus est, quam qui id in pauciores efficeret, l.nuper.C.de nat.liberis.nõ secus quam ex diuerso, qui pluribus nocet grauius peccat & punitur, quam si paucioribus noceret, l. Athletas.§ ait ptor.ff.de his.qui notantur infamia, auth vt iudices sine quoquo suffragio.§.eos aũt.l.quicunq;.§.si.C.de hæreticis, l.1.ff.de priuatis delictis.& Institi.quadrupl.pauperiẽ fecisse dicatur.in fine principij. sed Hispaniarum Rex ac Dominus noster potẽtissimus, vt pluribus præest tam regionibus, quam personis, id qđ plusquam manifestum est, ita pluribus quoque prodes-
102 se, profuisse, & profuturum intelligitur. † Principatum n.suum & legitimi cuiusque Principis, non iã ad suam quam ad suorum ciuium vtilitatem inuentum esse & p tinuisse diuinus Plato author est, quod etiã docemur a Cicer.1.Officiorum, & sanctus Irenęus, li.5.cõtra hæreses, & Alphonsus Guerrer.c.54.nũ.52.vers.item notate in thesauro Christianæ religionis, & beatus Thomas in opusculo 21.ad ducissam Brabantiæ, & Nicol. Boer.in tractatu de authoritate magni concilij, additione 1.nu. 135.& Arist.5.Polit.glo.& Abbas.in Clem.vnica, de baptismo.Lucas de Pẽna in l.militaribus.C.decurionibus.li.10.Albericus de Rosatis, & alij in l.decernimus.C.de Episc.& cle.Bar.in tract.de reg.ciui. Vnde sanctus Thomas in loco supra citato ita ait: Cõsiderare debetis, qđ Principes terrarum sunt a Deo instituti, non quidẽ ut propria lucra quærant, sed vt cõem populi vtilitatem p curent, in reprehensionem enim quorundam Principũ dicitur Eze.c.34.Principes eius in medio eius quasi lupi rapaces, politi ad effundendum sanguinem, & ad quę rendas animas, & auaritiæ lucra sequenda. Et alibi dicitur per quendam Prophetã, Væ pastoribus Israel, qui
103 pascebãt semetipsos.† His arridet Plutarchus Apop. lib.4.de Antigono Macedonum rege scriptũ reliquit, qui quodam dicente omnia regibus honesta iustaq; esse, sunt per Iouem, inquit, Barbarorũ duntaxat regibus at nobis ea duntaxat honesta sunt, quæ honesta sunt, & ea tantum iusta, quæ iusta sunt, grauiter retudit adulatricem voccem, volentis omnia licere regibus. Non.n.rex est honesti iustique regula, sed honesti iustiq; minister est, atque vtinam similes voces non audiant Christianorum aures, aut si audiant, simili seueritate reijciãt, quid enim aliud dicunt qui occinunt, quod Principi placuit, legis vigorem habet, qui negant Principem teneri legibus, qui tribuunt illi geminam potestatem ordinariam, & absolutam, quarum altera poscit, quod leges, pacta, & fœdera postulant, altera quodcunque libuit? Ista sunt verba Erasmi Roterodami in expositione illius sententiæ Antigoni regis, Denique Cicero, lib.1.Officiorum sic ait, Omnino qui reipublicæ præsunt duo Platonis præcepta teneant, vnum, vt vtilitatem ciuium sic tueantur, vt quidquid agant ad eam referant, obliti commodorum suorum, Alterum vt totum corpus Reipublicæ curent, ne cum partem aliquam tuentur, reliquas deserant, vt enim tutela, sic procuratio reipublicæ ad vtilitatem eorum qui commissi sunt, non ad eorum quibus
104 commissa est, gerenda est. Itaque, † (vt & Alphonsus Guerrerius, vbi supra expressit, num.52 & est sententia S.Irenæi, & Beati Thomæ, & Platonis, & Ciceronis, & Antigoni regis, & Erasmi, & Nicolai Boerij, & Bartoli, & Lucæ de Penna, & aliorum de quibus supra mentionem habuisset) regnũ non est propter regem, sed rex p
105 pter regnum, vel propter regni ciuiumve vtilitatẽ.† Vnde regum creandorum originem ex iure gentium processisse bellorum calamitatibus iniuriam, rapinarũ, violentiarum impetus, internecionum, seditionum, rixarũ que vitandarum causa scripserunt Bal.in l. ex hoc iure. ff.de iust.& iure. Alphonsus Guerrerius in d.c.54.Idem Bal.in tractatu Schismatis, quasi impossibile sit, aut parum commodum sit viuere sine regibus, & magistratibus, in l.2.§.post originem.ff.de iust.& iure, & in auth. vt omnes obediant iudicibus, notaſ per gl.in l.2.§.p̃n. ff.de orig.iuris, & in l.1.ff.de iurisd.om.iud.vbi plene per Doct.& per Paridem de Put.in tract.de synod.tit.de ex
106 cessibus regum. Sunt tamen qui velint regna esse de iure diuino, iuxta illud prouerbium, c.8. Per me reges regnant, & legum conditores iusta decernunt. & iuxta illud Demosthenis per Iureconsultum relatum in l. 2.ff. de legi.dum ait, legem esse inuentionem quãdam & donum Dei. Cumque lex, rex aut regina esse dicatur, ab ipso Deo Opt.Max.reges dati esse videntur ad præmiũ bonorum, & pœnam malefactorum, c. magnum.11.q.3.vbi Sanc.Ambrol.ait, magnũ quidem & speciale documentum esse, quo Christiani viri sublimioribus potestatibus docerentur debere esse subiecti, ne quis constitutionem terreni regis putet esse non soluendã, si.n.censum filius Dei soluit, quis tu tantus es, qui putas esse non soluẽdũ? Denique Petrus Apostolus Epi.1.c.2.sic scripsit, Estote subditi Dominis vestris siue regi quasi præexcellenti, siue ducibus tanq̃ ab eo missis ad vindictam malefactorũ, laudẽ vero bonorũ. Et Paulus Apostolus ad Rom.c.13.nõ est.n.potestas nisi a Deo, facit c.non frustra.13.q.5.vt gñale vř pactũ societatis humanæ ob tẽperare principibus c.quid culpatur.23.q.1. Et cor regis dř esse in manu Dei, vt in Epistola inter claras.C.de summa Trin.& fide catho.& dicit Hier.in c.Regnum. 23.q.5.principibus, & potestatibus fidẽ, & reuerentiam seruari oportet, q̃ qui non exhibuerit apud Deũ pñia innenire nõ poterit, facit ẽt, qđ notaſ in l.fi.C.de exact. trib.lib.10.Apost.ẽt ad Titũ scribit 3.c. Admone illos principib.& potestatibus subditos esse.& Esdræ 3.4.c. dř, Rex aũt sup oĩa dominatur, & pcellit, &c.& principes sacerdotes constituebant ex cõmissione diuina duces, pro vt habeť Exo.28.de Moyse Hebræorũ duce, q constituit Aaron Fratrem suũ sacerdotẽ, & de Iuda Machabeorũ duce, q elegit sacerdotes sine macula, volũtatem habentes in lege Dei, vt mãdarent sancta, vt habeť in 1.lib.Machab.c.4.& platus electus, & confirmatus non debet administrare, donec fecerit regi reuerentiã, notatur in c.cũ longe.& in c.lectis.63.dist.& in c. Abbates.18.q.3.vide Henr.in c.nobis.de iure patr.pro rege & orandũ est exemplo Baruc.c.1.vbi dic t, orate p vita Nabuchodonosor regis Babylonis, & pro vita Balthasar filij eius, vt sint dies eorum, sicut dies cęli sup terrã, &c.& Apost.ad Timoth.c.2.dicit, obsecro igitur primo omnium fieri obsecrationes, orationes, &c.pro Regibus, &c.& quod Dñs noster Iesus Christus, Pilato respondit dicens, non haberes potestatem aduersum me vllã, nisi datum esset tibi desup. Quibus verbis plane significauit oẽm iudicũ regumue potestatẽ a Deo esse.
107 Imperium t.n.& regnum nihil aliud est quã iurisdictio, vt in prin.Inst.de perpe.& temp.act.verb.Imperium, & in l.1.ff.de const.principum, & l.2.tit.15.p.4. Et ideo in veteri Testõ liber ille qui Iudicum inscribitur, magna ex parte circa reges versatur, & tamen Iudicum inscri-

bitur,quasi Iudices,& Reges pro eodem accipiãtur. Regum.n.appellatio lata est,comprehenditque sub se tàm Iudices quàm omnes reliquos Reipublicę regentes. Vnde Cicero lib.1.Epist.fam.ad Lentulum ait, Quales in Republica Principes essent,taleis reliquos solere esse ciues.

Et Claudianus sic cecinit:

Nec tam inflectere sensus humanos edicta valent,
Quàm vita regentis.
Mobile semper mutatur cum Principe vulgus.

Et Horatius Oda 4.lib.3.

Diuosque,mortalesque turbas
Imperio regit vnus aquo.

108 Et †Guerrer.vbi suprà c.84.hac in re scripsit verba sequentia.Et est notandum φ gentes prius quàm reges essent,regnabant in puritate prima & sola naturæ.Ideo dixit Bal.in l.2.ff.de orig.iuris.quod in Principio vrbis cõditæ populus orbis non habebat legem,sed habebat regem.& φ omnes reges habent supremam potestatem, vt dixit Innocentius in c.cum P.tabellio,de fide instrũ.& manu regia,id est,arbitrio regio omnia gubernabantur.

109 †Adduco etiam Host.Innoc.Io.Andr. & Abbatem in c.licet ex suscepto,de foro compe.vbi referunt, à prĩcipio Deum creasse cœlum,& terram, & omnia quæ in eis sunt,angelicam,& humanam naturam,spiritualia,& temporalis,quę per se ipsum regit,sicut factor suam rẽ gubernare solet,& hominem quoque fecit,præcepta dedit,& transgredienti pœnam imposuit per se ipsum, id est,Adę,& Euæ Ge.3.mulieri vero dixit,&c.vt ibi.Adæ vero dixit,&c.& qualiter &t per se ipsum Caym puniuit, & Lamech,& quosdã alios Gen.4.& 5.& sic Deus rexit mundum per se ipsum vsque ad Noe,& tempore, Noe cœpit Deus creaturas suas regere per ministros, quorũ primus fuit Noe,cui Dominus gubernationem archę sibi dedit,per quam Ecclesia significatur,Gen.5.& 7.nã Noe,& filijs rectorem,& legem dedit,Gene.9. vbi licet non legatur,sacerdos fuit,& officium sacerdotis exercuit statim post egressum archæ, ante quàm leges populo daret,Gen.8.ædificauit autem Noe,&c.quod officium sacerdotis simul Abel,& Caym primò fecerãt. In hac autem vicaria successerunt Patriarchæ,Reges, Iudices,Sacerdotes,& alij,qui pro tempore fuerunt in regimine populi Iudæorum,& sic durauit usque ad Christũ qui fuit naturalis Dominus,& rex noster, de quo dicit Psalmista;Deus iudicium tuum regi da. itaque ex suprà dictis concludo,φ si consideramus causam primariam, & immediatam,Reges sunt de iure diuino, & procedũt à Deo,cùm sit rex regum.aut cõsideramus causam mediatam,& tunc sunt de iure gentium, & ad prædicta vide Oldra.cons.69.& Anch.in cõs.339.vbi dicit, Regna iure gentium distincta sunt, & reges etiam iure diuino cœperunt.Quibus concinunt verba Boetij Metro.5.li.1.sic canentis.

110 *O stelliferi conditor orbis,*
Qui perpetuo nexus solio
Rapido cælum turbine versas,
Legemque pati sydera cogis;
Omnia certo fine gubernas.

Et Horatius Oda 4.lib.3.

Diuosque mortalesque turbas
Imperio regis vnus aquo.

Et Virgilius Eclog.8.

Nec curare Deum credis mortalia quemquam.

Et idem Virgilius.

At sperate Deos memores fandi atque nefandi.

Et Titus Calfurnius Ecloga 4.

Qui populos orbemque regit pacemque togatam.

Et Boetius Metro.6.lib. 4.

Sedet interea conditor altus,
Regumque regens flectit habenas
Rex & Dominus,fons origo,
Lex,& sapiens arbiter aqui.

Et Sillius Italicus lib.6.Bel.pu.

Iustitia rectique dator qui cuncta gubernat.

Et Statius lib.5.Theba.

Cuncta hæc Superum demissa,suprema
Mente fluunt.

Manilius lib.1.Astrono.

Ac mihi tàm præsens ratio non vlla videtur.
Qua pateat mundum diuino nomine verti,

Et Boetius Metro.9.lib.3.

O qui perpetua mundum ratione gubernas.

111 Denique†isthæc omnia eò pertinent,vt Deus tanquã causa uniuersalis omnibus rebus insit, siue aeris, siue ignis,siue pelagi,siue terrarum:nam nihil in orbe fit,aut homines agunt,nisi Dei volũtate,teste Lucano li.9.belli ciuilis,dum ait:

Nil agimus nisi sponte Dei.

Item eò pertinent vt quidquid agunt, siue homines, siue bruta,siue reliqua omnia animantia,vel inanimata, quę mari,cœlo terrave continentur ad omne quasi nutu & iussu Dei facta videantur,ex sententia Ouid.li.4.de Tristibus,sic canentis:

Nil ita sublime est supraque pericula tendit,
Non sit ut inferius,suppositumque Deo.

Et Iustinianus Imperator in l.1.de vetere iure enucleãdo C.ait,omnia meritò nostra facimus, quibus authoritatem impartimur.Ad idem l.lege.obuenire.ff.de verb. signif.& l.1.§.penul.& fi.ff.de le.3.& tex.elegans in l.vnũ ex familia.§.si de Falcidia.ff.de lega.2.l.conficiuntur.in princ.ff.de iure Codicillorum.Qua ratione domos, tẽ-

112 pla,vasa,vestes,imagines,picturas,& similia, non tàm ipsi artifices quàm domini,quorum iussu & impensa fiunt fecisse videntur,teste Martiali li.8.Epigr.sic dicentis.

Qui fingit sacros auro vel marmore vultus.
Non facit ille Deos,qui rogat ille facit.

113 Ergo†φ Reges à Deo sint dati vel creati,in hũc sensum & defendi & accipi oportet, φ mente ipsius tacita tacitoque eius iussu,permissu vel imperio dentur, fiant,

114 creentur,eligantur ab hominibus.†Constat enim,neminem vnquam mortalium Deum oculis corporeis vidisse,teste Ioanne Euangelista Episto.4.dum ait:Qui non diligit fratrem suum,quẽ videt,quomodo diliget Deũ, quem non videt?Item & in alium sensum accipere possumus.Reges datos esse ab ipso Deo optimo maximo, nempè,φ ipse Deus in omnibus,siue rebus,siue actionibus,concurrat vel præcurrat mouens & regẽs,quasi nihil vnquam creatorum ad quicquam agendum moueat nisi inspirante Deo.Vnde Manilius li.1.Astrono.

Hoc opus immensi constructumque corpore mundi,
Membraque natura diuersa condita forma
Aeris atque ignis,terra pelagique iacentis,
Vis animo diuina regit,sacroque meatu
Conspirat Deus,& tacita ratione gubernat.

Et Lucanus his concinit lib.9.belli ciuilis,dum ait;

Iuppiter est quodcunque vides, quodcunq; moueris

115 Deniq;†illa demũ est pfecta & certa hoĩum cognitio & notitia,q̃ pcipit aliquo ex quinque sensib.corporeis,

116 nẽpè,p visum,p auditũ,p gustũ,per tactũ, p odoratũ.† Vnde testes de ijs tm̃,quæ aliquo ex his quinque sensibus corporeis percipiunt & comprehendunt,debent testificari,nec certã aut idoneã rõnem suæ dispositionis reddere intelliguntur,nisi cùm eam reddunt, quæ talib. sensibus corporeis colligitur.l.testium,vbi tradunt cõiter Doct.C.de testib.qua de re per gl.in l.2.§. idem labeo.t.ff.de aqua pluuia arcenda.Deci.cons.354.in casu proposito n.1.Petrus Paulus Parisius cons.33.col.1. lib.2.

lib.2.Petr.Philipp.Corn.consil. 28. in nomine domini, lib. 2. num. 4. Fulgos. in l. si non speciali. C. de testam. vbi Bar. Salic. Paul. Cast. Benedictus de Plumbino, Alexan. & Cynus num. 6. & Pet. Philippus Corneus eod. num. 6. & Ias. in 3. notab. Bar. Ioan. de Imol. & Paul. Cast. in d. §. idem labeo. & Ludouicus Pontanus in d. l. si non speciali. Vnde & si reges iure diuino regnare dicantur ex sententia eorum, quos supra retulimus, vel iure gentium, vt placuit ijs, quos etiam similiter adduximus, sitque etiam tertia eorum sententia, qui cõtendunt id iure ciuili fieri, vt per Paridem de Puteo in tract. de synd.
117 tit. de excessibus regum. † Tamen si certiorem rationẽ sequamur, reperiemus huiusmodi sententias inter sese non tam sensu quam verbis distare. nam simul atq; quędam ciuitas regem sibi delegit, is sane rex est ex mero illius ciuitatis consensu, & actu seu actione, electione delectu, vel concessione, qua ratione iure ciuili, idest, illius ciuitatis is rex esse intelligetur, arg. l. omnes populi. l. ius autem ciuile. ff. de iust. & iure. §. ius autem gen-
118 tium. Instit. eod. tit. † Sed & is iure etiam gentium rex illius ciuitatis non congrue, aut inepte dicetur. Quando quidem ius gentium esse intelligitur, non id modo, qđ ab omnibus omnino gẽtibus plereque obseruatur, sed etiam id, quod ab earum plerisque admissum est. Quinimo etiam si non a gentium plerisque receptum sit, sed tantum a plerisque earumque honestis legibus, & moribus regantur, adhuc dicitur esse iurisgentium, vt in d. l. omnes populi, & d. §. ius autem gentium, & diximus plene, lib. 1. de successionum progressu in præfa. Nec dubium est quin plereque gentium, quæ honestis legibus, & moribus reguntur, Regibus gubernentur. Vnde tale gubernandi ius ditioque, & imperium a iure gentium, vt descendere videatur par est. Sed & a iure diuino similiter descendere nõ inscite intelligemus, in eum modum, de quo supra mentionem habuimus.
119 † Dummodo reges generaliter accipiamus, eamq; vocem ad omnes, & quoslibet omnino regentes referamus, (qualeis hodie sunt Duces Venetorum, vel Genuensium, vel Pisanorum, & similium. Et qualeis olim erant consules Romanorum, & Rectores Carthaginẽsium seu Pœnorum, & similium.) Hi etenim omnes, & similes legitimi Reges, Regentes, Rectores, Principes, Iudices, Imperatores, quocunque nomine, aut voce nũcupentur, non propter se aut suam vtilitatem, sed propter ciues ciuiumve vtilitatem creati, delecti, aut dati intelliguntur, ad similitudinem ac imaginem tutelę minorum, quæ est vis ac potestas in capitibus liberis ad tuendos eos, qui aliter se tueri commode nequirent, l. 1. ff. de tutelis. in prin. Inst. eod. tit. vt supra plenius ostendi-
120 mus. † Nam vt tutela inuenta fuit ad tuendum eum, qui se per ætatem tueri non potest, vt in dictis legib. ita & regnum ad tuendos eos, qui vel per ætatem, vel senium, ve morbum corporum, vel animorum, vel sexum, vel imbecillitatem sese aduersus potentiores tueri non possunt, inuentum datumque fuit, sicque humanis necessitatibus id exigentibus. ita Bal. in d. l. ex hoc iure, videtur sentire, & etiam in suo consilio schismatis, & Alphonsus Guerrerius, cap. 54. in suo Thesauro relig. Christi. in prin.
121 Denique, † vt Cicero in Lælio testatur, sic nos nati videmur, vt inter nos esset societas quædam. Id quod idem Cicero repetit 4. de finibus his verbis, Hoc solũ animal homo natum est pudoris ac verecundiæ particeps, appetens coniunctionem hominum ac societatẽ. Nec dubium est, quin hæc societas ac cõmunio seu familiaritas soleat parere discordias, l. cum pater. §. dulcis-
122 simis. ff. de lega. 2. † Est enim ingenium humanum procliue ad dissentiendum, iuxta illud Virgilij.

Scinditur incertum studia in contraria vulgus.

Et Sillius Italicus lib. 9.

Discordia demens
Intrauit cælos, superosq; ad bella coegit.

Cumque natura ita comparatũ sit, vt omnis sibi melius, quam alteri esse malit, vt Terentius author est, & probat elegans tex. in l. si voluntate. C. de rescin. vend. necessum fuit esse, & præesse, qui huiuscemodi discordias ac lites componeret, ne ad arma necesque passim ciues prosilirent ac suterẽt. Ergo & humana necessitas, & naturalis appetitus societatis (est enim homo secundum Philosophum animal sociabile) peperit hominum vitam socialem atque politicam, societas discordiã, dissensum, discordia principatum iuridicamque potestatẽ ciuilem, & in hunc sensum dici potest, regnum esse de iure naturali, & gentium, & ita intellige d. l. 2. ad princ. ff. de orig. iuris. cum supr. alleg. verum is principatus naturaliter loquendo descendit immediate ab hominum concessione, facto vel delectu, cõcurrente Dei permissu, & ordinatione, secundum ea, quæ proposuimus, potest tamen quotidie fere, (& non raro expedit) mutari, & variari quo ad regentium personas, quo ad tempora loca, causas modosque regendi, & administrandi. c. nõ debet, de consang. & affin. d. l. 2. §. sed cum paulatim.
123 † Qua in re accipimus principatũ pro quolibet magistratu, & sic in genere, iuxta l. magistratibus. ff. de iur. om. iud. & iuxta illud Cicer. 3. de legib. magistratus lex est loquens. Et rursus idem Cicero ibi, magistratibus opus est, sine quorum prudentia ac diligentia ciuitas esse non potest, quorum descriptione omnis Reipublicę moderatio continetur. neque ijs solum præscribendus est imperandi, sed etiam ciuibus obtemperandi modus. Itaque populus sine Imperatore, sine Rege, sine Duce, sine Comite, sine Marchione in specie sumptis cõsistere, & potest, & non raro solet, (sunt n. varijs in orbis regionibus, varia non solum regentium nomina, sed & potestas, vis, imperium ac ditio) Cæterum sine vllo omnino magistratu, qui vel ad omnes causas, & lites delectus esset, vel saltem quando exorirentur, is ad eas sedãdas, & definiendas deligeretur, cõsistere vix posset, quin is mos, & viuendi ritus, & modus plane a iure gentium dissideret aut aduersaretur, & iuri naturæ quatenus pe-
124 culiariter conuenit hominibus. † Quãuis enim reliquis animantibus brutis is magistratus opus non sit, quippe quæ ex rapto plerunque viuant, famis necessitate cogẽte. tamen victum quærunt ex rapto, & violentia in animal diuersarum specierum illata, non ex illata in animal eiusdem speciei, vt Horatius author est, & Plutarchus in opere illo, quod inscribitur, an Brutis ratio insit. Cæterum cum Deus Opt. Max. (iuxta illud Psalmistæ, omnia subiecisti sub pedibus eius) omnia huius mundi hominibus concesserit, hinc fit, vt homo in hominẽ non raro impetum faciat violentiæ, iuxta illud Ouidij.

Non hospes ab hospite tutus, viuitur ex rapto.

Denique violentiã inferre in animal diuersæ speciei fas est, fuitque semper tamq; hominibus concessum q̃ reliquis animantibus vsitatum, & peculiare ac natura insitum. Nam vt hominib. impetum facere liberũ est in omne genus Bruttorum, siue illa volucria sint, siue terrestria, siue squamea, vel aquatilis turba, iuxta illud: Omnia subiecisti, &c. ita quoque & Brutis in diuersæ spẽi animalia natura insitũ est prædam facere, quorũ pleraque ex rapto viuũt, prę sertim volatilia, & et squamea turba, & ex quadrupedum genere nõ pauca, vt vrsi, leones, lupi, vulpes, canes, cati, & similes, sed in aĩal eiusdẽ spẽi, aut nunquam, aut sane perraro impetum, aut prædã faciunt, homines autem in reliquos homines frequenter. Ergo principatus, qui (vt iã ostendimus) ad cõseruationem spẽi fuit inuentus, necessarius fuit in hoĩbus, ne eorum imbecilliores a fortioribus opprimentur. nõ sic in

reliquis animantibus, quæ, vt prędam in alterum animal suæmet speciei non exercent, & ita principe aut moderatore suæmet speciei non egent, sicque leo non præest leoni, nec vrsus vrso, taurusve tauro, aut equus equo. Nō quoque aquila aquilæ, miluus miluo, accipiter accipitri, aut columba columbæ. Nec delphin præest delphino, aut cætera id genus. Quæ omnia eò pertinent, vt intelligatur principatum non esse de iure naturali, prout vox conuenit omnibus animantibus. iuxta l. 1. ff. de iust. & iure. & in pr. Inst. de iure nat. sed esse de iure naturę, prout conuenit solis hominibus, quod peculiari nomine ius gentium appellatur, vt in dictis legibus. non quoque esse de iure diuino, nisi quatenus illud ius cum omnibus rebus humanis concurrit, quasi causa vniuersalis, vt iam ostendimus. Quòd de iure naturæ sit principatus intellige, vt illicò subijciam.

Cum ergò (vt è diuerticulo ad viam redeamus) q pluribus prodest, maiore præmio gloriæ & honoris dignus sit, quàm qui paucioribus prodest, cùmq; principatus ad subditorum duntaxat, non etiam ad principum vtilitatē inuentus sit, sequitur, vt qui pluribus nationibusq; principatibus à Deo & hominibus præfectus fuerit, is pluribus hominibus profuturus sit, ne aliter peccatum in principe præsumatur contra l. meritò. ff. pro socio. pręsertim cùm vt Ouid. cecinit:

Omne animi vitium tantò conspectius in se
Crimen habet, quantò maior qui peccat habetur.

Vnde cùm Princeps ac Dominus noster Rex Hispaniarum potentissimus longè pluribus regionib. & principatibus præsit, quàm vllus totius orbis Princeps, sicq; longè numerosiori mortalium turbę profuturus sit, profuit, profueritque semper, par est, vt in gloriæ & honoris præmio reliquis principibus præferatur.

125 Denique videndum est, † cùm principatus esse iuris naturę vel gentium dixerimus, an sub principe viuere omnibus hominibus necessum sit? quod videtur iuxta c. 2. de maio. & obed. & iuxta illud Pauli Apostoli; Omnis anima (inquit) superioribus potestatibus subdita sit. Sed illud quoad spiritualia habet vim præcepti, sed quò ad temporalia vel non procedit, vel vim tantùm consilij habet, nam ius naturale est naturalis quædam inclinatio, & appetitus nullam inducens compulsionem præcisam aut coactionem, vt dixi.

Et ius gentium est commutabile, nec vnquam, quò ad omnes homines induxit necessitatem precisam, sicq; capti qui iure gentium serui fiunt capientium. tamen inter Christianos non ita fit. & sic in alijs, vt plenè diximus de succ. progr. in præfa. ergò si in aliqua ciuitate libera ciues conuenirent, ne vllum haberent principem, magistratum aut iudicem, sed q quando inter duos cōciues, vel inter plures esset lis ciuilis, vel criminalis, tunc reliqui conciues iudices aut arbitri essent illius litis, talis conuentio & regimen proculdubio valeret. nec video quid possit huic rei impedimento esse, idque probatum est, quia omnia censentur permissa, quæ non reperiuntur nominatim prohibita. l. nec hon. §. quod eis. ff. ex quib. cau. maiores. l. super statuas. C. de relig. & l. aditus. C. de serui. & hæc est illa naturalis libertas hominibus à Deo optimo maximo data. l. libertas. ff. de statu hominum. §. libertas. Instit. de iure personarum. l. quod attinet. ff. de regulis iur. sed talem conuentionem, aut regimen nullus vnquam inueniet prohibitam iure diuino, naturali, vel gentium, ergò remanet libera, & sub arbitrio cuiusque populi liberi, qui ius ciuile sibi possit hodie adoptare, & cras repudiare, iuxta §. sed naturalia. Inst. de iure natu. l. omnes populi. ff. de iust. & iure. quod multum nota, quia de his vidi valentissimos Doctores hæsitare. & in cōtrarium inclinat Dominic. Sotus Theologorum nostræ tempestatis disertissimus de iust. & iure pro nobis illud Domini

Omnia subiecisti sub pedibus eius, &c. cuius rei sensus est: nō solùm hominem nulli subesse, sed ex diuerso homini reliqua omnia præter hominem alterum subesse.

ARGVMENTVM DECIMVM.

126 Quò maiorem in genus humanum administrationem quis habet, eò dignior, sublimior & eminentior tam in loco, sede, gloria, & honore intelligitur. tex. & ibi Lucas de Penna in l. 2. C. vt dignitatis ordo seruetur. & l. fi. ibi, in ipso tamen actu. C. de Decuri. l. 10. facit l. bene à Zenone. C. de quadri. præscr. ibi, qui. n. suis consilijs atque laboribus pro toto orbe terrarum die noctuque laborant, quare non habeant dignam sua prærogatiua fortunam. id quod notat Saly. ibi 9. no. l. ex agentibus. & ibi gl. in verbo, posteriores. C. de pri. agen. in rebus. lib. 12. & in l. 1. C. de proxi. sacro. scrinior. eod. li. Nicolaus Boerius de auth. mag. consl. add. 1. nu. 142. vers. præterea non solùm
127 ratione. † Vnde tàm ipse, quàm Ioannes de Platea, in l. 1. suprà iam alle. contendunt Doctores actu legentes reliquis, qui actu non legunt, præferendos esse, quod & tenet idem Io. de Platea, in l. 1. C. de consulib. Denique summus honor est in Reipublicæ administratione, tantoque sublimior quantò ea administratio, & Reipublicæ cura amplior, & latior est. l. honor. in princip. ff. de muner. & hon. gl. in l. 1. C. de mune. & hon. li. 11. edocet And. Barb. ad Bal. in feudis, tit. quib. mod. feud. amit. in verb. carebit. sed Rex ac dominus noster immensas innumerasque regionum administrationes, plures sanè & altiores, quam reliqui omnes Principes habet, vt euidentius est, quàm vlla comprobatione egeat, nulli que ignotum, qui rerum non sit inexpertus; ergo vt reliquos omnes Principes antecellat, par est, præsertim cùm tales administrationes, ditiones, regna, imperia, ab ipso Deo opt. max. sibi data fuisse intelligantur, iuxta illud Prouer. c. 8. Per me Reges regnant. Et Apostolus ad Rom. c. 13. Nō est, inquit, potestas, nisi à Deo, cùm ijs, quæ iam suprà congessimus.

ARGVMENTVM VNDECIMVM.

128 Qui præest loco digniori is dignior, sublimior, excellentiorque esse intelligitur. Ita tradunt Nicola. Boerius in d. tracta. de auth. mag. consl. add. 1. num. 149. versicul. præterea etiam, & fortius post Ioann. de Platea, quem allegat in l. 2. C. vt dignitatis ordo ser. li. 10. vnde præfectus vrbis dicitur maior dignitate, quàm reliqui magistratus Romanæ ditioni & imperio subiecti, vt per Gl. & Doct. in rub. ff. de offic. præfe. vrbis. l. 1. C. de Silentia. vbi Ioā. de Platea, & l. 1. C. de præp. lab. lib. 12. facit l. ius Senatorū, de dignit. & l. municipes, ff. de municipa. ibi, quibus summa Reipublicæ commissa est, & in dictis locis tradunt communiter Doctores ratione loci & administrationis (hoc est loci vbi administrat) quem esse præferendum, facit le. quilibet. C. de decurio. lib. 10. ibi non solùm à vobis, quibus propter loci dignitatem rerum summa commissa est. & ibi Bald. edocet, tantò maiorem esse Officialem, quantò digniori loco præest, facit le. 1. & quæ ibi plenè dixerunt Doctor. C. de priuileg. vrbis Roma. lib. 12. & fuit sententia Innocentij in cap. 3. de sepultu. & Card. Alexand. qui etiam, ut refert Nicolaus Boerius, vbi suprà, & num. 100. ait, Officialem in ciuitate administrantem præferendum esse ei, qui in vico adminis-
129 straret. † Nam & secundum eundem Nicolaum ibi ratione officij filius præfertur patri suo, vt per Valerium Maximum in libro 2. ad finem de institut. antiquis Simo. de Bur. in proœmio Clement. Alexand. in addit. ad Barto. in l. 5. ff. de obseq. Aulus Gell. in noctibus atti. lib. 2. cap. 2. & facit l. nam quod. ff. ad Trebell. in l. minimè.

ff. de

130 ff.de reli.& ſump.funerum.† Id quod in actibus publi-
cis ita definitum fuiſſe ait Aulus Gellius, vbi ſupra in p
ſona præſidis Cretæ prouinciæ,& rurſus Romæ in per
ſona Fabij filij Maximi,& attingit Bartholomæus Soc.
131 in l.cum quid.col.3.ff.ſi cer.pet.poſt Aret. ibi. † Et ci-
ues (vt ad viam redeamus) oriundos ex vrbe ſplendida
nobiles eſſe atteſtatur Lucas de Penna in l.mulieres,co
lum.3.C.de digni.lib.12.ſentiens non ita eſſe in ijs,qui
vicis, aut villis oriũtur,tanti momẽti eſſe,iudicans lo
ci dignitatem,& ſublimitatem facit 40.diſt.c. nos qui.
&c.illud.&c.Adam.& ff.de excuſ.tut. l.non tantum.§.
n.& C.de vi publica.l.ſeruos.in 2.reſponſ. & l. in vrbe.
ff.de ſtatu hominum.

132 Quũ ergo qui præeſt loco digniori,is dignior,ſub-
limior,& anteponendus eſſe intelligatur , cumque Rex
ac Dominus noſter Hiſpaniarũ regionibus præſit,quę
cum alijs nominibus,tum eo potiſſimum , quòd in ea
Chriſti Domini ac Redemptoris noſtri vera fides , &
dogma integra,intacta,inuiolataq; permanet,qua in te
reliquas omnes orbis prouincias(quæ noſtræ tempeſta
tis calamitas,miſeria,& infęlicitas à lachrymis minime
temperanda eſt)ſuperare vix eſt,vt non longe videatur
reliquũ eſt,vt qui princeps ei præfuerit, is reliquis om
nibus mundi Principibus potior ſublimiorque eſſe in-
telligatur .

133 Nec mirum aut nouum eſt habitam loci rationem,†
quo ad dignitatem,qua de egimus magni eſſe momen
ti,quandoquidem loci conſideratio potens eſt ad rerũ
naturas mutandas,quo ad iuris effectus,quale eſt,cum
pecunia loco circumſcripta eſt,quo caſu ob ſolam loci
conſiderationem loco ſpeciei habetur,& ſi loco gene-
ris ſit,quando certo loco circumſcripta non eſt,vt in l.
incendium,C.ſi cer.pet.vbi not.omnes Doct. iuncta l.
plane.1.§.ſi eadem res ſæpius,vbi plene per Alex.& Iaſ.
poſt alios.ff.de lega.1.l.ſi certos.ff.de verb. oblig. l.ſed
& ſi certos.& l.talis ſcriptura.§.item ſi legetur, & vtro-
bique per Doct.ff.de legat.1.text.in princ.Inſt. quibus
mod.re contrahitur obligat.l.2.§. mutui autem datio ,
cum ibi plene not.per Gloſſ.& Doct.ff.ſi cert.pet.& in
l.quod te mihi.eodem tit.l.ſi ſeruus legatus.§.qui quin
que.ff.de lega.1.l.1.§.ſi decem,qui in area.ff. vt legato-
rum nomine caue.Et hinc naſcuntur plura vtilia, vt diſ
ſeruimus de ſuc.crea.lib.1.§.10.num.93.verſ.quod au-
134 tem genera.Denique,† vt ex dignitate,aut qualitate lo-
ci,vbi quis incluſus,aut collocatus eſt,arguatur ad di-
gnitatem,aut qualitatem incluſorum , aut collocatorũ
ſenſit Alexand.de quo quum Plutarchus,lib.4.Apoph.
meminerit,ſic ſcriptum reliquit: Quũ delato ad ipſum
ſcriniolo,quo nihil inter opes Darij precioſius pulchri
usve repertum eſt,quæreretur,in quem vſum deſtinan-
dum eſſet,alijs aliud ſuadentibus,dixit,hine optime ſer-
uandus dabitur Homerus ſentiẽs, nullum eſſe Theſau
rum illo precioſiorem,ita viſum eſt iuueni, qui ſe totũ
ad exemplar Achillis componebat.

Argumentum Duodecimum

135 Superioribus† concinit,nam cui Princeps magis fa-
uet,& adſpirat,is dignior eſſe videtur laude,& honore,
vt teſtatur Horatius, lib.1.Epiſtol.ad Seuam , dum ait:
Principibus placuiſſe viris nõ vltima laus eſt,& eſt egre
gius tex.in l.omnium.C.de teſta. vbi cuius taſtamento
Princeps ob gratiam præſto fuit,is rite teſtatus videtur
etiam ſi ſolemnia non adhibuiſſet,quaſi ſublimior quo
dammodo,& legibus Principis ad imaginem iam velu
ti ſolutus eſſe cæperit,quem tex.pleniſſime ornauimus
de ſuc.creat.lib.3.§.26.per totum.facit l.ſiue apud acta
136 C.de tranſa.† Vnde Doctor ille,qui a Principe creatus
fuit,reliquis Doctoribus dignior,ſublimior & potẽtior
in prælatione habetur.Ita Abbas in c.p tuas.per tex.ibi
de maio.& obed.And.Barb.in c.quod clericis,de fo.cõ
pe.plene per Fel.in d.c.per tuas.col.3.per Nicol. Boer.
de auth.mag.conſ.1.add.mag.nu.91.& rurſus nu. 133.
per Petrum de Leſnand.in tract.de Doct.p.3.q.10.per
Bar.in ſimili,in tract.de inſig.& arm.col.2.Paul. Caſtr.
in l.quoties.C.vbi de crimi.agi oporteat.Bar.Soc. reg.
29.verſ.fallit ratione promotionis. Neque abſimile eſt
137 † quod & Canonicus à Papa creatus præfertur Canoni
cis ab alio effectis,ſecundum Panorm.& Fel.col.2.verſ.
in quantum.in d.c.per tuas.per Bar.in l.2.ff.de albo in-
ſcrib.& ibi plene per Alex.in addi.ad Bar.Petr.de Mon
te in ſua Monarchia,q.5.verſ.poſt Archiepiſcopos , cũ
ſeq.verſ.Id quod ita demum procedere intelligit Inno.
in c.1.de maio.& obed.ſi in reliquis qualitatibus pari-
tas ſit:& Ioan.de Platea de decu.lib.10.in l.2.per Ioan.
And.in d.c.1.

Quum ergo eum digniorem,ac ſublimiorem videri,
cui Princeps magis faueret,& adſpiraret,oſtenderimus
nec dubium ſit,quin ſummus Princeps Deus potentiſ
ſimo Hiſpaniarum Regi ac Domino noſtro longe ma
gis,quã reliquis Principibus adſpirauerit,ac fauerit,par
eſt eum reliquos omnes anteire. Quod autem ei magis
quam reliquis mundi Principibus fauerit edocemur il-
linc,ꝙ ei longe latiorem ditionem ac imperium,quam
reliquis conceſſerit ac commiſerit,ſuoq; loco maiori-
bus in negotijs,ac regionibus ſubſtituit,ac ſuffecit. Nã
cum in principio Deus creaſſet cœlum & terram,& om
nia quæ in eis ſunt,angelicam & humanã naturam,ſpi-
ritualia,& temporalia,quæ per ſeipſum regere initio cę
pit,ſicut factor,aut cuiusque rei creator ſolet eã guber
nare,præceptaque dedit,& tranſgreſſoribus pęnam de-
ſignauit,ac impoſuit per ſe ipſum(ſcilicet Adæ & Euę)
eoſdemque puniuit,& Cain ac quoſdam alios vſque ad
Noe.teſtantur Hoſtienſis,Io.And.& nouiſſimi in c.li-
cet,de foro competen.Geneſ.c.3.& 4. qui quidẽ Deus
Opt.Max.vti Cæſar,& Imperator.c.ad Apoſt.in princ.
de re iud.lib.6. tempore Noe per miniſtros ſuos cæpit
regere ſuas creaturas,& Boer.vbi ſupr.num. 127.ſubij-
cit ſequentia verba.Et primo fuit Noe,cui Deus guber
nationem Archæ,ac illius liberis,& filijs eius Sem,Chã
& Iaphet rectoriam dedit,qua ipſe Noe poſt exitũ Ar-
chæ officium ſacerdotis exercuit,vt Geneſ.9.& poſt le
gem dedit populo ſuo , ſecundum quam voluit ipſum
viuere,& tranſgreſſoribus pœnam impoſuit,& hoc per
Moyſen,vt patet per diſcurſum Exodi,& 22.q.5. c.res.
cum c.ſequenti.& in hac vicaria ſucceſſerũt Patriarchę
Reges,& alij,qui pro tempore fuerunt in regimine ad
aduentum Chriſti benedicti vſque,qui fuit,& eſt verus
& naturalis Dñus,& Rex noſter,vt tenet Pet. de Bel.in
ſuo opere curiali , titul. de propoſitione grauami. co-
ram principe in curia præſidenti facienda.col.1.& Bar.
in tract.de regi.ciui.col.3.circa medium. Et ab ipſo ex
celſo Principe Saluatore noſtro pijſſimo ĩcipit magnũ
imperium:quoniã ipſe fuit Princeps,& caput magni cõ
138 ſilij,vt habent Iſa.9.c.† Vbi dr̃ & erit magni cõſilij An
gelus,quæ verba in miſſa natalis eiuſdem Domini repe
tuntur:Puer natus eſt nobis, & vocabitur nomen eius
magni conſilij Angelus,c. nos ſi incompetenter §. his
ita.2.q.7.& Gloſſ.ſing.& ibi Abb.Sicu.in cle.vn. de Ba
pti.in verb.Regũ.& Angelus ſ̃m translationem ſeptua
ginta interpretũ dicitur Chriſtus,probatur Eccleſ.22.
Lumen quippe conſilij , quod eſt donum Spiritus ſan-
cti,& cœleſte,vel ſ̃m Bonau.exponitur propter inferio
rum regimen,ſiue gubernationẽ,dicitur Angelus ma-
gni conſilij,hoc eſt,Chriſtus, qui omnium electorum
mentes in ſua cuſtodia ſuſcepit & tutela.Io.17. Qđ de
diſti mihi.ego cuſtodiui,& nemo ex eis perijt , niſi fili
139 ꝑditionis.† Et ſummus Prĩceps noſter Hiſpaniarũ Rex

est minister Dei in terris, secundum Doct. in d. ca. licet. prout secundum eum sunt reliqui summi Principes, vt per Martinum Laud. in tract. de prin. in princ. q. iuxta illud, Deus iudicium tuum regi da, & iustitiam tuam filio regis, vt in Psalmo 71. Tradunt per tex. ibi scribentes in auth. de consul. ad finem. facit Liubemus nullam. C. de sacr. Eccl. & Bal. de pace Constantiæ. §. t. vers. debitam fidem. Antonius Corsetus de potesta. regia. q. 45. Bart. in extrauag. quomodo in crimine læsę ma. sit proc. verb. totius orbis. Card. Alexand. in c. quoniam. 15. d. Cùm ergò Hispaniarum Rex ac Dominus noster potétissimus sit Dei vicarius & minister, ac substitutus in terris ad gubernationem regionum sibi ab ipso commissarum, eęq; sint longè plures ac latiores, quàm quæ ab ipso Deo vlli alij principum commissę fuerint. Sequitur igitur vt ipse Deus Rex regum ei magis quàm reliquis principib. terræ fauisse & adspirasse videatur, & per hoc sit reliqs principibus preferendus.

Hęc duodecim argumenta communia sunt, quò ad omnes totius orbis principes, sed in particulari præter hæc duodecim, est etiam respectu Regis Gallorum & tertiumdecimum argumentum, ꝙ Rex noster est legitimus Princeps & Dominus noster, legitimusque in hoc Regno successor per lineam rectam à primo Gothorũ Rege vsque ad potentissimum Regem nostrum Philippum, vt suprà attigimus. at Regnum Francorum, ꝙ hodie non sit sub Principibus legitimis, quinimò à regia prosapia trãsitum fecerit in ipsorum expulsores, author est Petrus Mesias in vitis Cæsarum. & in Sylua variæ lectionis. Est & quartumdecimum argumentum, ꝙ eadẽ ratione apparet, Reges nostros esse nobiliores, hoc est, ex stemmate clariore descendentes, vtpoiè quæ à veris legitimus Regibus non à Tyrannis vt illi descendunt, id quod multum confert ad nobilitatem, dignitatem, & ꝓlationem, vt plenè per Nic. Boer. de auth. mag. cons. add. 1. n. 38. per Felyn. in rub. de ma. & obed. col. 3. Domi. in c. quorundam. de elect. lib. 6. auth. vt ab illustribus. §. sancimus. l. nobiliores. C. de mercat. & comer. Vnde nobilitati fauendum esse à Cicer. docemur, qui pro Sextio sic scriptum reliquit: Omnes boni semper nobilitati fauemus, & quia vtile est Reipublicæ, nobiles esse homines dignos maioribus suis, & quia ualere debet apud nos clarorum hominum senex de Republica meritorum memoria etiam mortuorum. Quartumdecimum, ꝙ maior & dignior quis dicitur ratione antiquioris originis, & cùm omnes ab Adam descendamus, quod attinet ad ꝓpositum antiquiorem accipere debemus eum, qui descẽdit à parentibus, qui ab antiquo vel antiquiore tempore noscuntur esse potentes, & sic nobiles, vt per Nicolaũ Boer. & Fely. vbi suprà. & d. auth. vt ab illius. §. sancimus. & d. l. nobiliores. Nec dubium est, quin Rex potentissimus noster hac in re Gallorum Regem (vt nunc dicebam) præcedat. Sextumdecimum ex parte ipsorũ regnorum constat longè anterius vera dogmata Christi à regione Hispana, quàm à Gallica fuisse recepta, nam parũ post Christi redemptoris nostri passionẽ, Iacobus Apostolus per Hispaniam euangelizauit, gentesque ad Christi fidem redegit, id quod longè tardius postea Gallis contigit, vt per eũdem Petrum Mesiam in opusculo de Europa. Decimumseptimum. respectu Ecclesię de hoc non dubitandum, quandoquidem ipsius interest, maximè vt inter regna Christianorum illud regnum primas tenere intelligatur, in quo integra fides Christi est (quale est in Hispania) ne si aliud regnum, in quo ea fides læsa cœpit labascere, caput Christianitatis videretur, ad se facilè reliqua membra traheret, suaque contagione corrumperet. Decimumoctauum, Rex noster etiam de iure. Imperatorem recognoscere desinit, non sic in rege Gallorũ, qui eum recognoscit de iure; licet aliud de facto, vt per Alphonsum Guerrerium in Speculo principum c. 55. ad finem. Bal. in l. ex hoc iure. ff. de iust. & iur. Panorm. in c. nouit. de iudi. Gloss. in c. Adrianus. 63. dist. Oldra. cons. 69.

Et hæc posteriora sex argumenta ideò tàm paucis ac breuibus perstringimus, ꝙ nobis cum Gallis nullũ certamen est, sed potius, summa cum illis & principe suo tàm nobis quàm potentissimo Regni nostro & amicitia & cognatio est, sed nostrum de prælatione certamen respectu omnium mundi principũ est, quotquot hodie sunt dignitate, honore, gloria, & sublimitate Princeps noster Hispaniarum Rex potentissimus excellentior intelligatur.

Omnia fundamenta aut argumenta, quæ in contrarium adduci possunt obiter in nostræ partis tuitione dissoluta inuenies id, quod breuitatis studio sic factum curauimus, & Regis nostri mentionem toties fecimus, eò, ꝙ ab splendore ipsius honor & iustitia nostra pẽdebat, nostra enim de causa non de ipsius agebatur.

SVMMARIVM.

1 *Principum triplex distinctio.*
2 *Princeps merus & legitimus.*
3 *Princeps legitimus non merus.*
4 *Princeps illegitimus.*
5 *Princeps ex bello an sit legitimus.*
6 *Princeps legitimus leges ferre potest.*
7 *Populus postquam Principem accepit, desinit habere ius legum ferendarum.*
8 *Principi à populo data potestas reuocari nequit, fallit in tribus casibus.*
9 *Vasallus dominum belligerantem quãdo sequi teneatur.*
10 *Principatus intuetur meram ciuium vtilitatem non principum.*
Plato. Cicero. Arist.
11 *Legum quàm Principum salubrium imperium.*
12 *Iudicis arbitrio quàm minima relinquenda.*
13 *Historia Antigoni.*
14 *Princeps est legis minister, sicque eis subest.*
15 *Historia Archidami.*
16 *Historia Pausaniæ.*
17 *Historia Heracliti.*
18 *Princeps continetur appellatione magistratuum.*
19 *Princeps subest legibus.*
20 *Historia Cæsaris.*
21 *Facetia Anacharsit.*
22 *Intellectus l. princeps. ff. de legi. cum simi.*
23 *Legum & conuentionum eadem natura.*
24 *Principum creandorum aut legum finis, populorum vtilitas.*
25 *Reges sunt de iure gentium.*
26 *Principatus Ecclesiasticus ad populorum vtilitatẽ est.*

CAPVT I.

PRINCIPVM materia reliquis omnibus altior, frequentior, & vtilior, vt est, ita inertior incultiorque à nostris maleque digesta & elaborata relicta est. Principes autem accipere debemus omnes regentes, quales sunt Imperatores, Reges, & reliquos omnes, qui non recognoscunt superiorem, ijs in rebus agitur, siue illi singulares personæ sint, siue res publicæ, & ciuitates. vnde Claudia. Nec tàm inflectere sensus humanos edicta valent, quàm vita regentis.
1 †Hi autẽ Principes reperiuntur in triplici differentia. quidam enim sunt meri & simplices atque legitimi, quidam legitimi, sed non simplices aut meri: quidam nec meri
2 nec legitimi. †Meri & legitimi sunt, qui à populo libero eliguntur ad regendum populum, quo principatu

alius

alios iuſtior eſſe nequit,aut gratior,isq; ſpectat ad merã
ciuium non etiam ad regentium vtilitatẽ,vt prope edo
cebimur,de hoc agitur in l.1.ff.de conſt.prin.§. ſed &
quod princip.Inſt.de iur.nat.l.2.§.& cum placuiſſet, &
3 circa prin.eiuſdem legis.ff.de orig.iuris.† Legitimi, ſed
non meri dicuntur, quando in campo forte latiſſimo
meo,ſub certis tributis,& legibus aliquibus iure vaſal-
litij pacto permiſſi ædificare,oppidumque conſtruere,
& hi proprie vaſalli appellantur,de quibus loquũtur ple
raque iura feudorum,intellige quãdo in tali campo nul
lus,præter me,habebat iuriſdictionem,& tacite, vel ex
preſſim hoc actum fuit, vt in talibus nouis habitatori-
bus iuriſdictionem haberem aut exercerem,& hoc ius
vaſallitij facilius admittit alienationem, quam ius meri
principatus,quia hoc ius in meo,illud vero in alieno cõ
ſtituitur.Item hoc ad meam principaliter vtilitatem,il-
lud verò ad ſubditorum ciuiumue vtilitatem, non ad
4 meam creatum intelligitur,vt infra dicemus. † Illegiti-
mi verò Principes dicuntur,qui vi,violẽtia,& armis po
pulum debellarũt,& iſtorum poteſtas de iure nulla eſt,
quia iuridica aut legitima poteſtas non eſt ad malum,
vt fuſius infra edocebimur, & attigimus contrõuerſia-
5 rum li.1.c.1.num.5.& 9.† De facto autem iſtorum po-
teſtas quanta ſit,ex ipſo facto pendet,quod intelligo q̃-
do bellum fuit iniuſtum:nam ſi iuſtum fuit,quia cũ po
pulus à Tyranno,& malo Principe premeretur, alter
Princeps eum populum ab illa Tyrannide liberauit,id
que ipſius populi conſenſu fecerat,tunc ab illo popu-
lo conceſſa ſibi eſt reſignandi facultas, & purus legiti-
musq; Princeps erit,aut conceſſa non eſt,& quæſtionis
erit,quam ex cauſa modo reticenda explanare nolo.
6 † Princeps ergo legitimus eo ipſo, quod à populo
creatur,habet legis condendæ facultatem,legesque ve-
teres innouare poteſt,dummodo id vtiliter fiat, vel ſal-
tem bono animo nec iuri gentium repugnent,iuxta ea
quæ infra dicentur,quæque tradunt Bal. in l.non om-
nium.ff.de legi.& in l.de quib.col.10.eodem tit.Andr.
7 Tiraq.de vtroque retr.in præfa.num.75.† Et penes po-
pulum nõ videtur(quod intelligo in populo Romano)
remãſiſſe poteſtas circa eaſdem leges mutãdas,vel alias
denuo faciendas,quaſi a ſe abdicauerit poteſtatem,quo
eam rem, eamque in Principem tranſtulerit;vt tradit
And.de Iſern.in conſt.Neapol.conſt.1.rubr. non ſine.
ſub tit.de orig.iu.& rurſus in Procem.earundem conſt.
8 nu.12.Et ipſe And.de Iſern.vtrobique ait, poteſtatem
regi à populo datam,reuocari per eundem populũ non
poſſe regulariter,quod eſt magnũ,& memorabile ver-
bum,ſi verum eſt.Fallit quando Princeps fieret Tyran
nus ſecundum eum,per l.2.§.exactis.ff.de origi.iu. Idẽ
quando non eſſet idoneus ad regendum,ſecundum eũ
& per Paul.Caſtr.in rep.l.ex hoc iu.ff. de iuſt.& iu.col.
4.verſ.capio tertium.Franc.Purpur.in l.fi.limita.5.C.de
pact.Fernandus Loazes in conſ.pro March. de Veliz,
pag.249.nec obſtat tertium.Facit l.1.§.quibus.ff.quod
cuiuſque vni.verſ.hom.Ioan.Imol.conſ.34.viſis & pon
deratis.Ioan.de Neuizanis inter cõſilia feudalia Alber
ti Bruni,conſ.12.patres conſederũt.23.col.Tertius ca
ſus,ſecundum Iſern.vbi ſupra, eſt quando Rex regios
terminos excederet,nam tunc Rex non videretur.c.ſce
lus.2.q.1.& q.7.c.non omnes.Thomas in libello cogi-
tanti mihi.Hoſtienſ.in ſumma de conſt.§.quis poſſet fa
cere conſtitutionem,ad fi. Quod diximus Principẽ eo
ipſo,quod a populo creatur nouarum legum tam ferenda-
rum,quam veterum mutandarum poteſtatem habere,
intelligo procedere in populo Romano,non ſic in reli
quis,niſi expreſſim,vel tacite id ſibi a populo cõceſſum
fuiſſe appareat,quia Princeps ſubeſt legibus,non leges
Principi,vt infra diſſeruimus.
Et quia nõ pauca, aut leuia de Principibus acturi ſu

mus,admonendi ſumus Principum appellatione, quo-
ties de ijs meminerimus,de meritis,legitimiſque Prin
cipibus intelligendum eſſe,quos meros ideo appellaui,
quaſi expertes totius miſturæ,aut extranei accidentis,
ſiue miſtura illa in facto conſiſtat (qualis eſt Tyranni-
dis acceſſio)ſiue etiam in iure, quale eſſet ius vaſallitij,
ſecundum ſecundã principatus ſpeciem ſupra relatam,
(quod ius vberius eſſe, quam ius meri principatus, vel
9 ex eo patet,† quòd vaſallus talis ſuum dominũ, vel Prin
cipem ad bellum ſequi tenetur proprijs expẽſis,ſed me
rum Principem non,ita,vt per Fernandum Loazes,vbi
ſupra,pagina 166.vt plenius infra dicemus) merum au
tem dicitur, quod omni miſtura caret.l.merum impe-
rium.ff.de iur.om.iud.vbi plene not.Andreas ab Exea.
& infra edocebimur,c.4.num.2
Denique per totum hunc librum, & principium ſe-
quentis,hunc ordinem ſeruabimus, nam veluti ſunda-
mentum proponemus regulam quandam quaſi elemẽ-
tarem,ex qua bis centum fere definitiones apprime ar
10 duæ,vtiles,egregiæque deriuabunt,regula ſit hæc:† Om
nes omnino principatus,regna,imperia,potentatus,le-
gitimos legum,& hominum ob publicam ipſorum ci-
uium vtilitatem,non etiam ob regentium commoda,
inuentos,creatos,receptos,admiſſoſque fuiſſe,commu
ni frequentiſſimaque Philoſophorum, & legumlato-
rum,& ſanctorum,& doctorum ſententia proditum &
teſtatum eſt,non ſecus quam reliquos etiam magiſtra-
tus;ita ſcriptum reliquit Plato,quem refert,& ſequitur
Cicero lib.1.Officiorum:Omnino(inquit) qui Reipu
blicæ præſunt duo Platonis præcepta teneant: Vnum,
vt vtilitatem ciuium ſic tueantur, vt quidquid agant
ad eam referant,obliti commodorum ſuorum: Alte-
rum,vt totum Reipublicæ corpus curent, ne cum par-
tem aliquam tuentur,reliquas deſerant,ſubiungit idem
Cicero: Vt enim tutela ſic procuratio Reipublicæ ad
vtilitatem eorum,qui commiſſi ſunt,nõ ad eorum qui-
bus commiſſa eſt, gerenda eſt. Idem vult Ariſtot. lib.
3.Ethic.Idem Ariſtot.3.Politic.cap.11.Nicolaus Boe
rius, de auth.magni conſi.in 1.add.mag.num.13 1.ver
ſic.ipſe enim.exemplo Bar.in tract.de reg. ciui. Gloſſ.
& Abbas in clemen.vnica de baptiſmo.Lucas de Pen-
na in l.ſenibus,C.de decu. libro decimo. tradunt
communiter Doctores,præſertim Alberic.de Roſatis,
in l.decernimus,C.de Epiſcopis,& Clericis. Alphon-
ſus Guerrerius in Theſauro Chriſtianæ religionis,cap.
44.num.primo,& num. decimonono, poſt Sanctum
Thomam in opuſculo vigeſimoprimo ad Duciſſam
Brabantiæ.quem ipſe allegat. & rurſus idem Guerre-
rius,vbi ſupra,num.52.verſi.item notate,quia regnum
(inquit)non eſt propter Regem, ſed Rex propter re-
gnum,quia ad hoc Deus prouidit de eis,vt recte guber
nent,& vnumquenque in ſuo iure conſeruent, & hic
eſt finis recti regiminis, & ſanctus Thomas vbi ſupra,
ait:Principes terrarum ſunt a Deo inſtituti,non quidẽ
vt própria lucra quærant,ſed vt communem populi vti
litatem procurent, & ſecundum Bartol. & Nicolaum
Boetium,vbi ſupra.& Ariſt. 5. Politic. & Alphonſum
Guerrerium,vbi ſupra, num. 42.verſic. expedit etiam
Regi.Rex à Tyranno eo differt,quòd ille tendit ad bo
num,& commodum commune,hic ad proprium.Idẽ
quo ad principalem concluſionem tenet ſanctus Ire-
næus,libro quinto contra Hæreſes. Idem ſentit doctiſ
ſimus frater Dominicus de Soto libro 1.de iuſt. & iu-
re quæſt.5.articul.2.poſt Ariſt.quem refert,dum vter-
11 que ſentit.† Vtilius, commodius ac tutius per legem,
quam per Principem Rempublicam gubernari,quod il
la matura deliberatione,& conſilio,plerunque fiat,ſic
que publicæ vtilitati conſulat,is non raro,feſtinãter,&
nubila mente odij,amoris vel cupiditatis a bono publi

co abscedat: quare, inquiunt, Melius est, vt quam maxi-
12 mè fieri possit, cuncta legibus explicentur. †iudicib. au-
tem non nisi minima & quę legibus comprehendi ne-
queunt, relinquantur.
Vnde subiungit iā Arist. quā Dominicus de Soto, q
legem præesse iubent, Deum præesse iubent, (vtpote à
quo leges ipsæ permanant) qui autem hominem præes
se iubent, adiungunt bestiam sæuam, quia libido atque
ira obliquos agit etiam viros optimos, dum sunt in po-
testate. Idem vult beata Brixida in quarto reuelationum
lib. c. 3. & Fernandus Loazes in suo cons. ad Marchi. de
Velez, dubitatione 1. n. 6. dum aiunt: Sibi. n. data est dū-
13 taxat regni procuratio. † Idem volunt Plutarchus & et
Erasmus in add. ad eum in Apoph. li. 4. post Antigonū
Regem Macedonum, qui (vt ipsi referunt) dicenti om-
nia regibus licere per Iouem (inquit) Barbarorum re-
14 gibus, nobis autem licent quæ honesta sunt. †Rex. n. iu-
sti & honesti minister est, vt ibi notat Erasmus: ergò bo
num publicum violare non poterit, quia id iniustum &
inhonestum esset, & (vt Arist. 5. Ethicorū; & Domini-
cus de Soto, vbi supra, aiunt, & Iustina. in authen. de iu-
di. §. fi. in fi.) Principes & magistratus esse debent fidis-
simi legum custodes, atqui dubium non est, quin leges
meram ob ciuium vtilitatem ferantur, c. erit aūt lex. 4. d.
l. 1. & l. 2. ff. de legib. ergò & Principes vt earum ministri
ad eam tantùm vtilitatem proponuntur.
15 †Idem sentire videntur Plutarchus & Erasmus in ad-
di. ad eum, & Archidamus per eos relatus Aooph. li. 1.
qui roganti qui nam essent Spartanę ciuitatis præfecti,
Leges, inquit, ac legitimi magistratus, quasi vtcumque
in Republica Principes & Magistratus. semper tamen
primarium locum præsidendi, regendi, imperādi, leges
tenere videantur, quas constat ad meram ciuium vtilita
tem ferri, vt iam ostendimus, vt sic appareat, qui dicūt,
Principem legibus solutum, eos proximos fuisse adula-
tionis vitio, nisi soluentur in casibus, vt infra attinge-
mus, cùm nulli eue magistratuum siue Principum regu
lariter fas sit contra leges quicquam attentare, easve
transuolare.
16 †In eadem quoque sententia fuisse videntur ijdē idē
Plutarchus & Erasmus ad eum post Pausaniam, quem
ipsi referunt in eo. li. 1. is. n. cuidam roganti quam ob rē
apud Spartanos nefas esset vllam priscarum legum no-
uare, quoniam (inquit) legibus conuenit authoritas in
homines, non hominibus in legem. Intellexerunt ergo
decere leges omnibus Principibus & magistratibus es-
se superiores
17 His accedit †quod ijdem Plutarchus & Erasmus post
Heraclitum Ephesium tradiderunt Apoph. li. 7. dum ci
ues pro legibus nō segnius quàm pro mœnibus pugna
re suadentur. Facit tex. in prin. insti. in proœ. ibi, sed etiā
legibus oportet esse armatam. Facit totus ille liber Iudi
cum in testamento veteri, nam iudicum appellatur etiā
si de regibus quàm plura differet, quasi Iudicum voce
et reges cōtineantur & iure, quia imperium nihil aliud
esse quàm summam iurisdictionem, & probat textu. in
prin. Inst. de perp. & tem. act. & ostendimus, controuers.
18 vers. frequentium. li. 1. c. 1. quib. †adde ꝙ Princeps dr̄ es-
se de ordine ipsorum senatorum. l. ius senatorum. C. de
dign. non secus quàm ipse etiam pater familias appella
tione familiæ continetur. l. familiæ. ff. de verb. sig. & ita
tenent Io. de Platea, d. l. ius senatorum. & Nicolaus Boe
rius de auth. mag. cons. add. 1. n. 130. vers. & ipse ēt Prin-
ceps. Idem etiam sensit Cice. in oratione pro Cecinna.
19 Ius (inquit) †ciuile eiusmodi esse debet, quod neque in-
flecti gratia, neque perfringi potentia, neque adultera
ri pecunia possit, quod si non modò oppressum, sed et
desertum, aut negligentiùs asseruatum erit, nihil est ꝙ
quisquam se habere certum, aut a patre accepturū, aut
relicturum liberis arbitretur, pro Cecin. Ergo quanta-
cumque sit Principis potestas, ei fas, aut liberum esse nō
debet legem violare. Vnde Ausonius in Pythaci sen-
tentijs.

Pareto legi, quisquis legem sanxeris.

20 †Et cùm Iulius Cæsar legem contra stupratores san
xisset, & postea eius filia a iuuene quodam stuprata es-
set, eum Cæsar ira percitus verberauit, cui adolescens il
le ait, legem dixisti Cęsar, qui ea voce audita, per totum
illum diem nihil omnino cibi aut potus sumpsit mœro-
re legis a se transgressæ, vtcunque temeritas & audacia
iuuenis illius videretur intolerabilis, vtpotè in tāti Mo
narchiæ ignominiā admissa, ita Plutarchus & Erasmus
in Apoph. Et ꝙ principatus sit ad ciuium vtilitatem, sen
tit etiem Sotus de iust. & iu. li. 4. q. 4. art. 2. dum ait, pote
statem esse propter vsum, & Sanctus Bernardus ad Eu-
genium Papam. Et quod sit ad bonum non ad malum,
tenet Cal. cons. 327. li. 1. Marcus Mantua li. 1. locorum
com. 112. & S. Th. 2. 2. q. 185. art. 3. li. 1. Fernandus Loa-
zes cons. pro Marchi. de Velez, pag. 54. n. 65. & illi qui
dicunt quod malum in Principe nō esset potestas sed
tempestas, vt ait Sozinus iunior cons. 65. li. 2. Bart. Sozi.
cons. 164. li. 2. Card. in clem. pastoralis. de re iud. Iac. de
Leon. inter cons. Bruni, cons. 117. col. fi. S. Aug. in c. pri
cipium. §. charitas, de pœn. d. 2. Fulg. cons. 61. Cur. seni.
cons. 63. Aymon de antiq. par. 1. vers. non omitto. nu. 3.
stat ergo Principes fuisse creatos ob ciuium vtilitatē,
Idemque in legibus, vt supra ostendimus, & docet Ci-
cero in vatin. sic inquiēs: A maioribus nostris nulla alia
de causa leges sunt inuētæ, nisi vt suos ciues incolumes
conseruarent. Et rursus idem Cicero. 2. de legib. Ad sa-
lutem ciuium, ciuitatemque incolumitatem, vitamque
hominum & quietam & beatam, conditæ sunt leges. &
idem Cicero 1. de inuent. ait: Ea virtute & sapientia ma
iores nostri fuerunt, vt in legibus scribendis, nihil sibi
nisi salutem, atque vtilitatem Reipublicæ proponerēt,
neque enim ipsi quod obesset, scribere volebant, & si
scripsissent cùm esset intellectum repudiatum iri legē
intelligebant. Interdum tamen leges paruipenduntur.
vnde Petronius Arbiter satyricus:

Quid faciant leges, vbi sola pecunia regnat,
Aut vbi paupertas vincere nulla potest.

Plautus in Trinummo.

Mores leges perduxerunt iam in potestatem suam.

Et sequitur.

Ea misera etiam
Ad parietē sunt fixa clauis ferreis, vbi malos mores
Ad figi nimio fuerat æquius.

Et Horatius oda 24. lib. 3.

Quid leges sine moribus
Vanæ proficiunt, sineque feruidis
Pars inclusa caloribus
Mundi, nec Boreæ finitimum latus
Durateque solo niues
Mercatorem abigunt, horrida callidi.
Vincunt æquora nauitæ.

21 Et †Anacarsis relatus ab Erasmo & a Plut. Apoph. li.
7. illud facetum quamuis vulgatum dixit: Leges aranea-
rum telis esse similes, in quibus infirmiora animalia hæ
rerent, valentiora irrumperent, ita leges humiles ac te-
nues constringunt, a potentibus impunè violentur, ita
22 meminit Valerius. †Regulariter tamen Princeps, vt su-
pra ostendimus, subest legibus, & dum in l. Princeps le
gib. ff. de le. cum similibus. negatur Principes legib. ob-
stringi, procedit in ijs quę leuioribus sunt præiudicij, vt
supra in simili dicebamus, qualia sunt ea, q̄ ptinēt ad so
lēnia iudiciorū & cōtractuū, & testōrum aliarumve vl-
timarum voluntatum, non sic quò ad pactionū obser-
uantiam, siue illæ expressæ sint, siue tacitę, siue priuatę,
vniuer-

vniuersales,vt tradũt nouissimi in l.2.ff.de cõst.prin.& l
l.Princeps,supra alleg.& diximus plenissimè de success.
creat.§.26.per totum,in lib.3. Facit in simili egregius
tex.in l.pater filium.§.quindecim libertis.ff.de leg.3.sic
intellige quæ diximus de successionum progressu in p̄
fatione,n.131.& cõtractibus Principẽ obligari oẽs oĩ
23 no admittunt,vt infra dicemus.† Nec dubiũ est, qn lex
sit contractus & cõtractus sit lex,q contractus sit lex,
probat l.legem q̃ C.de pact.vbi per Ias.Dec.& Alc.c.cõ
tractus,de reg.iur.lib.6.l.contractus.ff.eo.ti.quod autẽ
lex sit contractus,probat l.1.ibi communis Reipubli-
cæ sponsio.ff.de legib.vt fuse eam legem inducens dixi
mus de succ.progressu in præfa.circa prin.quod proba
tur ratione.Nam vt contractus est duorum plurium ve
in idem placitum & consensus,l. 1. ff. de pact.ita & lex
est plurimorum ciuium in idem placitum & consen-
sus,d.l.1.ff. de legib.ibi communis Reip.sponsio.§. lex.
Inst.de iu.nat.l.iura non in singulas.ff.de legibus.

24 Stat ergo ex superioribus, tam leges quã Principes
ad populi ciuiumque vtilitatem creari,legibusque Prin
cipes ipsos regulariter subesse, earumque videri mini-
stros & custodes ac executores,exceptis qbusdam casi
bus,vtilitas autem ciuium ac populi quibus in rebus si-
ta sit edocemur per Isidorum,quem refert & sequitur
Fernan.Loazes hodie meritissimus Archiep.Tarraco-
nen.in cons.suo pro Marchio.de Velez dubit.1. num.
54.ver.ad hoc enim Principes.Ad hoc .n.(inquit)Prin
cipes & reges fuerunt institnti,vt beatus inquit Isido-
rus,de summo bono lib.3.c.47.vt licentia mala agendi
seruorũ potestate restringatur Principum ac dominõ
rum.Non enim frustra,vt beatus inquit August.(& ha
betur in c.non frustra.33.q.5.)instituta sunt potestas
regia,vis gladij cognitoris,vngulæ carnificis,arma mili
tis & disciplina dominantis, habent enim ista modos
suos,causas,rationes,atque vtilitates,hæc enim cum ti-
mentur,coercentur mali,& inter malos magna cum qe
te viuũt boni.Non enim regna absque regibus,nec ci-
uitates absque legibus,& consuetudinib.minantib atq;
pęnalibus esse poterant,vt Arist.Polyticorũ lib.4.& li.6.
& Cic.Offi.lib.2.narrant.Quis enim inexpertus absque
directore viarum discrimina securus poterat peruagari
& quis sine præceptore disciplinam poterat ediscere,
nullum enim regnum,nulla prouincia,nulla ciuitas,nul
lus exercitus,nullaque omnium congregatio absque du
ce,capite ac rectore,esse potest,quo mediante, indocti
instruantur, simplices dirigantur, boni custodiantur,
pusillanimes foueantur,superbi reprimantur,exceden-
tes corrigantur,mali puniantur,& tandem cuncti a qua
cunque oppressione atque violentia defendantur,atque
custodiantur,sine quibus,vt Cic.Offi.lib.3.scribit, nec
ciuitates,nec gentes ipsæ,nec genus hominum vniuer-
sum posset stare;quinimo nec mundus absque illis pos
set sustineri.Sicut enim omnem vitæ nostræ ordinem
peruertimus si iudiciaria tribunalia sustulerimus, & si
cut ad Antiochenũ populum,Homil.6.beatus scribit.
Chrysostomus. Si ducẽ ab exercitu abducimus,vinctos
hostibus milites damus, ita si Principes de ciuitatibus
abstraheremus,feris irrationalibus irrationabiliorem vi
tam degeremus,mutuo nos mordentes,mutuo nos de-
uorantes,deuastantes,atque opprimentes. Quod enim
faciunt lignorum conglutinationes in domibus,hæc fa
ciunt Principes in regnis ac ciuitatibus,& sicut si illas
sustulerimus,dissoluti parietes mox ruinam facient, sic
si e mundo Principes amoueamus,& ciuitates & gentes
in se corruent nullo existente qui homines coerceat, &
timore pœnæ quiescere persuadeat.ad extollendas igi-
tur virtutes iustorum,& reprimendas insolentias trans-
gressorum,diuina prospiciens cœlo iustitia, regnantiũ
solia in populis erexit,regesque ac Principes inter ho-
mines constituit,sunt enim reges,vt alibi latius de hac
re tractamus,tales in regimine populorum ac ciuium,
quales sunt fræni atque compedes in regimine ac doma
tione equorum,& similium animalium, quæ sicuti hac
atque illac recte dirigi non valent absque calcaribus,sic
& subditi ad bonum moueri, & a malo segregari non
possunt absque legibus & absque eorum minis pœnis-
que tum leuibus,tum etiam acerbis & grauibus

25 Denique † isthæc vtilitas aut etiam necessitas q in
Republica,& in genere humano sint reges ab ipso iure
naturæ vel gentium originem traxit.homo enim secun
dum Philosophos est animal sociabile (hoc est natura
appetens societatem & communionem.) Nec dubium
est quin societas & communio pariat discordias, l.cum
pater.§.dulcissimus.ff.de lega.2.(Vnde perpetuæ socie-
tati lex nõ assistebat, vt ibi tradunt communiter Doct.
in l.3.ff.pro socio.etiam in contractu matrimonij, qui
in sui dissolutione non secus,quam in inchoatione liber
esse debeat.l.neq; ab initio.C.de nupt.l.Titia.ff.de verb.
obli.& vtrobique per Doct.)Ad huiusmodi ergo dis-
cordias,violentias,tumultus,factiones,seditiones remo
uẽdas, reges fuerũt necessarij.Quæ oĩa eo magis, ac ma
gis suadent ac persuadent,ob vtilitatẽ ciuiũ, ac populo
rum,non ipsorum reges desiderari ac creari.Et initio q
dem ante,quam scriptæ fierent leges per reges manum
que regiam ac arbitrium omnia expediebantur,omnis-
que gubernatio & Reipublicę administratio fiebat.l. 2.
circa princi.ff.de orig.iur.facit tex.in prin.auth. quibus
mo.nat.effi.leg.in prin.& d.l.2.§.1.cum seq.ff. de orig.
iur.notant in specie Bal.in d.l.2.in prin.& Alphonsus
Guerre.in Thesauro relig.Christ.c.54.nume.4.versi. &
est notãdum. Deinde quia leges scriptas deesse,incerto
que iure populum vti,ac vagari incommodum esse, ipsa
experientia docuit,vt ait d.l.2.§.1.cum seq.& tradiderũt
Arist.& doctissimus Dominicus de Soto,vbi supra,dũ
scripserunt tyrannidis imagine omnia repleri,quum ar-
bitrio regentium deficientibus scriptis legibus populus
gubernatur,ideo ad leges scriptas, iusque scriptum &
certum itum fuit,vt d.§.1.cum seq.in d.l.2. & tradunt
Bal.& Guerre.vbi supra,quæ omnia efficacius etiã edo-
cent regimen Principum sub legibus esse debere,leges-
que quasi principibus superiores latas constitutasque
fuisse,atque vtrunque ad meram ciuium & populorum,
26 non etiam regentiũ vtilitatẽ receptum fuisse.id quod &
in ecclesiastica potestate obtinere vel illinc illuxit,quod
Episcopi sunt Principes in ecclesia Dei,nec tamen du-
bium est,quin ob meram populi vtilitatem creentur ac
instituantur,nomenque Episcopi non tam honoris,quã
oneris est,vt testatur diuus Augustinus in c.qui Epis-
copatum.8.q.1.vbi,qui præesse & non prodesse deside-
rat,Episcopari non debet,sequitur & notat Gutterius
vbi supra,c.4.in prin.vnde ipse etiam notat,Episcopum
dici ab epi,quod est supra,& scopos,quod est intentio,
quasi Episcopus in hoc creatus sit vt iugiter intendat,&
consulat vtilitati ac saluti populi.

SVMMARIVM.

1 *Intellect.l.princeps.ff.de legib.l.1.ff.de constitu.prin.§.sed & quod principi,Inst.de iure natu.cum simi. legibus.*
2 *Principi quod placuit,ita demum habet vim legis,si populo vtile sit.*
3 *Causa iusta præsumitur in Principe,quo ad subditum nõ quo ad alios.*
4 *Principum placita quando habeant vim legis.*
5 *Defendere res nostras,an etiam cũ nece alterius liceat.*
6 *Intellectus plurium legum.*

7 Pecunia

CAPVT II.

1 AD PRIMVM †ergo ciuium, & populorū
vtilitatem vtraque potestas tam canonica, q̄
ciuilis creata, data, recepta, admissaque sun,
quæ quum ita se habeat, nihil ad rem pertinet qd̄ Prin-
ceps dicatur legibus solutus. l. Princeps. ff. de legib. §. fi.
Inst. quib. mo. testa. infir. l. omnium. l. ex imperfecto. C.
de testa. l. ex imperfecto. ff. de leg. 2. quodque quod ipsi
placuit legis habeat vigorem. l. 1. ff. de consti. Principū.
§. sed & quod princ. Inst. de iure na. nam de huiuscemo
di legibus quasi duris & inhumanis Erasmus ad Plutar.
li. 4. Apoph. quasi detestans sic scripsit, in dictis Antigo
ni regis Macedonum, quid. n. (inquit) aliud dicunt qui
occinunt, quod Principi placuit legis vigorem habere,
qui negant, principem teneri legibus, qui tribuunt illi
geminam potestatem ordinariam & absolutam, quarū
altera possit quod leges, pacta & fœdera postulant, alte-
ra quodcunque libuit. Alij sentiunt restringi debere (vt
& suprà attigimus) res, leges ad solemnia & ordinē for-
mamve procedendi in contractibus, in iudicijs, in vlti-
mis uoluntatibus (& attigimus etiam de succ. progr. in
præfa.) non quò ad alia magis substantialia maiorisque
momenti (quale est obseruatio contractuum rerum, ac-
quisitiones aut ademptiones & similia) quid dicendū,
& sanè quod attinet ad nostram principalem conclu-
sionem quæ habet regentes (sine illi homines sint siue
leges) ad metam populorum ciuiumque vtilitatem insti
tui, hæc obiectio omnino remota est, quia nos loquimur
generaliter de regimine Principum, & regulariter quò
ad eas vel singulas regiones, in quibus ius peculiare & ci-
uile hac in re nihil innotasse reperitur, cęterum Roma
nus populus Romanumve ius & imperium hác rem vi-
detur innouasse, dum tam latam Principibus suis pote-
statem concessit. Nam & idem foret in reliquis ciuitati
bus & gentibus, si tantundem Principibus suis conces-
sissent, quinimò etiā in ipso populo & imperio Roma-
no hæc obiectio nihil mutat, nam vt leges posteriores
habeant potestatem legum veterum derogādarum, abo-
lendarum, innouandarum. §. sed naturalia. Inst. de iu. na.
l. omnes populi. ff. de iust. & iu. l. si mihi & tibi. §. in le-
gatis. ff. de le. 1. l. pacta nouissima. C. de pact. & tamen id
ita demum intelligendum est, dummodo posteriores
vtiles sint, siue prioribus contrariæ sint, siue non sint,
aliter. n. vel vim legis non habebunt, vel interea dum vti
les non sunt, executione & effectu carebunt. c. erit aūt
lex. 4. di. l. 1. ff. de legib. diximus plenissimè de succ. pro-
gressu in præfa. vbi etiam adiecimus quod & si ab initio
vtiles essent, si tn̄ postea ea vtilitas cessaret, ipsæ quoque
leges quò ad sui executionem cessarent. l. vnica, in prin.
C. de caduc. tollen ibi, vt quod belli calamitas introdu
2 xit, lenitas pacis sopiret. †Hic ergo in specie nostra, quod
Principi placuit animo legis condendæ & habita causę
cognitione, ita demū legis vim habebit quò ad sui exe-
cutionem si publicè vtile sit, arg. d. c. erit aūt lex. & d. l.
1. ff. de legib. nam si vtile non sit in præsentia, si tamē vti
le fore speretur, vim quoque legis habebit, quamuis in-
terea dum ea vtilitas aduentat, & accedit effectu, & exe
cutione careat, vt idem ipsismet legibus, quę initio in-
utiles forent, eueniret, vt non minus vtiliter quàm nouè
disseruimus in d. præfatione.
3 †In re autem dubia in huiusmodi principum ac legum
diffinitionibus præsumitur iusta causa, & publica vtili-
tas. Nam quamuis respectu non subditi, & sic contra
non subditum, causa in principe non præsumatur: vt no
tat Panorm. in c. inter quatuor. de maio. & obe. & in c.
cum nobis, de testi. Doct. cōter in ca. quæ in Ecclesia-
rum, de consti. Paulus Castr. in cons. 158. incip. viso, &
examinato puncto. & tradit latè Carolus Ruinus in cō
si. 123. incip. visa facti serie. col. pe. vol. 3. & in consi. 116.
incip. viso præcepto pœnali. col. vlt. vol. 5. Contra subdi
tum tamen sine dubio secundum magis communē opi.
causa in Principe præsumitur, præcipuè, vt diximus, qn̄
Principes clausula, motu proprio: vel clausula, ex certa
scientia, vtitur: vt notant communiter Doct. in d. c. quę
in ecclesiarum. vbi latissimè Feli. in 26. col. in 5. conclu.
de consti. gl. Bar. & Docto. in l. relegati. ff. de pœnis. Idē
Bar. in l. conficiuntur. ff. de iure codicillo. Cyn. & cōmu
niter alij in l. quoties, & in l. rescripta. C. de preci. Impe-
ratori offeren. & in l. fi. C. si contra ius vel vtilit. pub. In-
no. in c. ad aures. de temporibus ordinatio. vbi inquit, va
ni capitis esse, existimare non posse Principem sine cau
sæ cognitione vel absque causæ expressione aliquid p̄-
cipere. Iaco. Butr. in l. præscriptione. C. si contra ius vel
vtilit. pub. Bal. in d. l. præscriptione, & in d. l. rescripta. &
in l. si testm̄, & ibi Ias. & Doct. C. de testam. & in prælu-
dijs feu. in 9. col. & in c. Eccl. S. Mariæ, vt lite penden. in
quit, sufficere, quamcunque occasionem ad iustifican-
dum Principis beneplacitum, Panorm. in ca. si quando.
col. fi. de rescri. & in c. nisi specialis, col. 2. de off. le. & in
c. cùm venissent. col. 3. de iudicijs. & in c. quāto. in 4. col.
de iureiu. & in c. cum inter, de excep. in c. cum olim. in
8. col. & in c. in causis, in 2. notabili. de re iud. Anton. &
Imo. & in c. cum inter, de renun. & in c. constitutus, de
religio. do. & in c. quia plerique, de immunitate eccl. Ge
mi. in c. grandi. in 2. col. de sepul. negli. præla. Ang. in cō
si. 319. incip. Sereniss. Princeps Petrus de Anch. in consi.
279. incip. vltra alia, vt refert Fernandus Loazes, vbi su-
pra, n. 134. & per Raphaelem Fulg. consi. 144. Ant. & Sa-
4 lyc. in l. ne causas. C. de app. †Vnde si principi relatū es-
set, arduam esse controuersiam, cùm quis pro rerū sua
rum defensione alterum interfecisset, vtrùm id non in-
iura fecisse videretur, (Fely. in c. 2. n. 4. de homicidio post
multos quos allegat existimante), communemque esse
opinionem firmante, id non licere, alijs tamen contrariū
differentibus, quales sunt Ias. & Io. Oroscius in l. vt vim.
ff. de iust. & iu. & Carrerius in sua pract. fol. 106. nu. 31.
Bernardus Diaz regula 597. quæ pars, secundum Iaso.
vbi suprà, receptior est certè si Princeps habita causæ
cognitione ad definitionem causæ & litis quę tunc age-
retur inter partes, vel etiam si nulla lis esset, sed tn̄ ani
mo definiendi generaliter, vel sententia sua definisset,
vel ita definiendum esse in posterum ad suos magistra-
tus, vel vnum, vel certos ex illis rescripsisset, tale homici
dium non iniuria factum uideri, vtroque casu ea sentē
tia idve rescriptum legis vim haberet, eiusque exēplum

reliqui

6 reliqui iudices sequi tenerentur. Et is est verus sensus ad d.§.sed & quod Principi.ad l.1.ff.de consti.prin. & ad l.fi.C.de le.& oēs leges de similib.rescriptis mētionē facientes,qualib.est l.non iustam.C.ad Treb.l. licet Imperator.ff.de leg.1.l.si Titio & Mævio.§.Iulianus.ff.de lega.2.l.fi.ff.de hære.inst.l.cum hic status.§.ait Oratio.ff.de iure dotium.Fallit quando cōstaret Principem ob gratiam quid simile fecisse,vt d.§.sed & quod Principi.

7 & d.l.1.Vnde nostiquod debitor pecuniæ,si intra tempus dilationis ad soluendum mutetur pecunia,vel reprobetur,liberatur soluendo antiquam,secundum Bar.in l.quod te,num.6.ff.si cer.peta.Et est communis opinio,secundum Soci.ibidem numero 14. Contrariam opinionem dicit ibidem communem Iason.in nume.18.imo quod teneatur soluere pecuniam nouam, allegat. Bar.in l.3.ff.de solutio.Aliā tertiam opinio.tenet Imo.in l.in ratione.§.diligenter.ff.ad leg.Falcid. dicens qđ est communis,quod si reperiatur pecunia antiqua,ex illa fiat solutio,& si non reperiatur,debet fieri solutio in noua pecunia,& istam tertiam dicit etiam communem Alexand.in d.l.quod te.numero.7.Est alia quarta opinio,quod debemus considerare,an pecunia sit reprobata ante moram ; vel post moram debitoris ; si ante moram liberatur solutione antiquę pecuniæ si post moram,debet soluere de pecunia noua,istam dicit communem opinionem Deci.in d.l. quod te.numero 8.& secundum hanc distinctionem vltimam ista quęstio potest practicari,& ex ea potest dari concordia ad alias opiniones supra relatas,certe tunc si princeps secundum hanc opinionem,cum lis ageretur inter partes habita causæ cognitione,pronūciasset,ea sententia vim legis haberet,idemque si cum lis nulla esset,habita deliberatione matura,ita ad vnum,vel quosdam, vel omnes magistratus rescripsisset.

8 Deniquet si dixi,hominem me occidisse, sed ad meā rerū ve mearum defensionem.Bar.in l.Aurelius.§.idē quęsit.ff.de li.le.tenuit, iudicē potuisse diuidere cōfessionem, eā acceptando , quatenus dixi , hoīem occidisse me & in reliquo eā reijciēdo. & Bal.in l.si qdē.C.de excep.est communis opinio,vt firmat & approbat Ias.nu.13.& ibi Castalius in d.l.vt vim.Alex.num.7.in l. 1.§.si quis simpliciter.ff.de verb.oblig.ibi Rom.num.7. & n.14.tenet cōtrarium.& Bald.in l.1.C.de ędil.act.Alciat.num.76.in l.1.§.si quis ita. ff. de verb.oblig.Socin. in l.non vtique.nu.7.ff.de excep.per Aymon.in consuetud.Aluerniæ.tit.12.de successione.arti.1.ad fin.Ias.in l.1.§.editiones.ff.de edendo.& in d.§. si quis simpliciter. per Felyn.in c.cum venerabilis,col.5. de exceptio . sed hac in re,& si vix appareat vtra sit receptior opinio, tamen quo ad pœnā ordinariam,ea confessio non nocet, quo ad pœnam vero extraordinariam , vel adhuc similiter non nocet,vel non aliter nocebit,quam si pœna modica sit.Si ergo Princeps ita vel rescripserit vel iudicauerit,id rescriptum ea ve sententia vim legis habebit.

9 In summa,scis quod scripturam præsentans in iudicio solet semper apponere clausulam, quod præsentat eam in quantum pro se facit,& non aliter,in hac quęst. an protestatio prosit, determinat Bal.in c.præsentium,col.1.num.3.de testibus,quod nihil prodest,imo quod nihilominus parti contrariæ prosit,,in quo eum sequitur Pau.in l.vnic.col.2.C.vt quæ desunt aduoc.iud. supple. vbi idem Bald hoc tenet,col.2. idem Pau.cons.81.vol.1.& Roma.cons.433.Ias.in l.1.§.morte.num. 26.ff.de noui operis nuncia.& idem Ias.in l.certi condictio. §.si nummos.col.8.ff.si cert.pet.& hanc dicit communē opinio.Aymon.Crauet. tract.de antiq. tempo..prima parte.c.incip.viso.num.72.Sed contrariam sententiam imo quod talis protestatio prosit eam facienti, est opinio Innocent.in c.cum venerabilis,de exceptio . & ibi Felyn.num.23.dicit,hāc opinionem esse communem. & idem in c.imputauit.num.fi.de fide instrum .& hanc tenet Bald.sibi parum constans in l.vnica.col.4.de confes.C.& in c.cū dilectus,de consuetudine . & hanc etiā dicit communem Ripa in c.cum M.Ferrariensis,de cōstit.num.79.& hæ vltima est,secundum eos verior,recipit tñ tres limitationes,quarū singulæ poterūt esse tres concordiæ inter has duas communes opiniones cōtrarias,de quibus vide Deci.in c.cum venerabilis, de confess.num.22.& Aymon.vbi supra,num.68.sed pro parte affirmatiua, quæ etiam in puncto iuris verior vr, est communis iudiciorum,quibus ipse interfuerim,vsus,at si Princeps secūdum alterutram harum partium, vel habita matura deliberatione rescriberet,vel cum causæ cognitione sententiam ferret,id rescriptum ea ve sententia legis vim haberet,& in summa legis virtus in quatur consistit.l.legis virtus.ff.de legib.in imperando, in vetando in permittendo,in puniendo, non nulli addunt quintum,nempe in declarando & interpretādo,& quo ad hæc omnia,principum placita legis habent vigorem d.l.1.ff.de consti princ.d.§.sed & quod principi.Instit.

10 de iur.nat:quod intelligendum est.quando iuri naturali,vel gentium tale placitum saltem aliquantulum aduersari videretur,& ab eo recedere , aliter enim si concors & consentaneum ex toto esset,non tam nouū ius ciuile productum,quam ius naturæ vel gentium, quod iam proditum erat,repetitum videret l.ius ciuile.ff. de iusti.& iure,vbi notant Glo.& Doct præsertim Ias.facit elegans text.in l.adeo. §.cum quis ex aliena.ff.de acquiren.rerum domi.l.hæredes palam.§.sed si notam.ff. de testa.Ergo si Princeps eos ciues,qui hostium finibus finitimi essent,iuberet arma vel equos paratos habere ad hostium impetum propulsandum,id præceptū aut placitum legis imperatricis vim haberet,sin autem ciues vetaret arma,equos,aurum,argentum extra regni fines exportare,id placitum vim legis prohibitoriæ hēret,vt apud nos Hispanos habetur per totū titulū de las cosas vedadas,lib.6.ordi.quod si placuit Principi. vt vt bannitos aut exules interficere fas esset,cuique id placitum legis pmissoriæ vim haberet,quod si ei placeret, vt fur in septies duplo puniretur,vt est apud nos Hispanos,id placitum legis punitoriæ vim haberet.Quæ omnia eandem vim & potestatem assequerentur, ac si lege rite lata comprehensa fuissent,eaque procedunt in tribus speciebus,Prima,quando constat, Principem habere animum legis condendæ.Altera,quando id cum causæ cognitione inter partes litigantes pronunciauit. Vltima,quando lis nulla erat,si cum matura deliberatione id rescripsit ad suos magistratus,vel eorum quosdā, vel quendam.Inque his omnibus exemplis si recte aduertis,inuenies a iure naturæ vel gentium aliqua ex parte recessum,aut declinatum fuisse,nam nullus eo iure tenetur aut compellitur arma,aut equos paratos habere, nullus prohibetur eo iure arma,equos,aurum argentū, extra regionis suæ fines exportare,nulli,eo iure fas erat exulē bānitū ve occidere.l.vt vim.ff.de iusti.& iure,eoque iure fur simplū dūtaxat fortasse,nō ēt septies duplū restituere compelleretur.l.id quod nostrum.ff.de regu.iur.l.iure nat.e.tit.l.nam hoc natura.ff.de statu hominū §.libertas.Insti.de iure person. quæ duo iura faciunt ad primum & secundum exemplum suprà relatum .

Denique si iussit,vt inuasorem pro rerum defensione occidere liceat, vel vt iudici confessionem diuidere non liceat,aut q scripturam præsentanti eius tenorem diuidere non liceat,vt in exemplis suprà relatis,ea quidē non tàm ad ius nouum inducendum,quàm ad id,quod iam inductum erat,declarandum spectare forte viderentur,adhuc tamen legis declaratoriæ vim haberent.arg.l.fi.C.de legib.& Inst.de bonorum poss.in prin.

Isthæc

Isthæc autem omnium Principum placita, & similia,
ita demum rata erunt, si populo vtilia sint, non aliter, vt
suprà edocti sumus. Vtilia autem accipere debemus, ac
intelligere fuisse primùm, quando de vtilitate constat,
deinde etiam si sumus in re dubia; quia in Principibus &
legibus, vt suprà ostendimus, iusta causa præsumitur, quod
si notorium esset, esse talia Principum placita populo
nociua, non haberent vim legis quandiu nociua forent,
nec effectum, aut executionem sortirentur, quia, vt ple-
nissimè suprà ostendimus, ad vtilia tantùm, non etiam
ad contraria Principes omnes mundi potestatem, ditio
nem, & imperium habere videntur, in ciues & populos,
quod si quis Principum à populis suis laxius mandatũ
aut imperium habuerit, id erit ius singulare illius ciuita
tis aut Principis. Hoc vnum certò scio, ius ciuile Roma
norum nostram interpretationem non solùm commo
dè, sed etiam necessariò recipere. Idemque & in iure no
stro Hispanorum, vt controuersiarum freq. Tom. a. li. 1.
capitul. 1. disseruimus, per l. 2. titul. 25. par. 4. & l. 8. tit. 4.
par. 3.

11 Notorium † autem, vbi est Principis placitũ, fuisse ir-
rationabile, tunc non habet vim legis, per iura rationesq́;
suprà relatas, & quia notorium se ipsum ostendit, situr
pe est, vt inquit Bald. cons. 323. proponitur in prin. vol.
2. quodque nulla tergiuersatione cœlari potest, sicuti, vt
idem Bald. dicit, nec candelabrum supra montem posi-
tum, nec circulus ante tabernam, nec scriptura pro ro-
stris, cons. 21. processus, col. 1. vol. 1. Paul. Grillan. in tra-
cta. de quæst. & tort. in 3. q. col. 2. & 3. & ibi quid à mani
festo differat: ideò sola allegatio sufficit, & quid differat
à publico, vide etiam Abb. in c. fi. n. 7. de maledi. & per l.
si adulterium cum incestus. §. idem Pollioni. ff. ad legem
Iuliam, de adulterijs. Quamuis notorium releuet ab one
re probandi, non tamen releuat ab onere proponendi,
& debet omninò allegari, nota. & in cle. appellanti, de ap
pell. & idem dicit Bal. in l. penul. C. de decu. li. 10. in l. sup
longi. col. 3. C. de præscr. long. temp. & in l. quicumque,
in prin C. de ser. fug. Burg. in c. cũ dilecti. co. 10. de emp.
& vend. qui etiam in c. peruenit. col. 2. eod. tit. sentire vi-
detur, hoc verum esse, quando præsumptio oritur ex fa
cto partis proponentis, & est simile in le. si certis annis.
vbi idem Bald. C. de pact. quod ex diuturna præstatione
causa pariter præsumitur, si tamen allegata sit, & non ali
ter tradit Fely. in c. de 4. col penu. de præscr. & Seysel. in
l. 1. col. 2. ff. de legi. Et dicebat Pet. de Anch. in cõs. 188.
12 incip. visis consilijs. † Quòd si Papa aliquem prælatum p
suas literas motu proprio, propter eius dementiã remo
ueri præceperit, tale mandatum exequi non debet, si no
toriè contrarium apparuerit, & notat Felyn. in c. ad au-
res. col. 7. de rescr. Alex. in cõs. 215. incip. non obstat. vol.
7. Petrus Paulus Paris. cons. 82. incip. aduertendum. col.
8. vol. 1. & cons. 140. incip. inspectis indultis. col. 1. vol. 4.
Carolus Ruinus in cõs. 215. incip. quia in hac causa. col.
9. vol. 1. & Hieronymus Gratus in cons. 158. incip. dif-
13 ficultas præsentis causæ. col. fi. vol. 2. † Ergò si Princeps
iuberet, nec aliter acta iudiciaria valerent, quàm si no-
cte herent, id quod Imperatorem Aeliogabalum iussis-
se, Petr. Mes. in vitis Cæsarum author est, tunc id præce
ptum vtpote notoriè irrationabile legis vim non habe
ret.

Denique sunt tres casus inspiciendi, nam præceptum
Principis vel legis aut certum est non aduersari iuri na
turali vel gentium, aut certum est naturali iuri vel
gentium repugnare, aut dubitatur, primo casu talia
præcepta vim legis habent. secundo casu non vtique,
vltimo casu, quando dubitatur vim legis habere,
non desinunt.

14 Quid enim † si agatur de præscriptione iuris superio-
ritatis? qua in re ius superioritatis posse præscribi cõtra
Principem, tenet Abb. in c. cùm non liceat. n. 4. de præ
scri. Roma. cons. 371. Ias. cons. 283. li. 2. Dec. cons. 207.
dicit communem opinionem Soc. cons. 275. col. 3. li. 2.
sequitur Purp. in l. 1. nu. 4. ff. de officio eius.

Contrarium vt non possit præscribi ius superiorita-
tis aduersus Principem, tenet Bar. in l. infamem. ff. de pu
blicis iudicijs. Idem in l. 1. ff. de aqua plu. arcen. Idem in
l. hostes. ff. de capt. Fel. in d. c. cum non liceat. col. 4. & in
c. cum nobis, de præscr. Ias. cons. 70. li. 3. Curtius. Iun. de
feud. 2. par. Communis est, secundum Crauet. de antiq-
tate temporum parte. 4. n. 72. fol. 169. Purp. in l. imperiũ.
n. 164. ff. de iurisd. omn. iud. hodie decisum est per l. fi. ti.
13. li. 3. ord. l. 2. tit. de las donationes. li. 5. ord. & l. 7. ti. 29.
par. 3. vt possit præscribi, quæ sententia etiam de iure cõ-
muni Romanorum verior est.

15 Idem † quid si de actione iniuriarum dubitetur? & q-
dem actio iniuriarum anno tantùm durat, nisi lis fuerit
contestata: nam tunc perpetuatur. Idem si rei machina-
tione desijt contestari, qua in re sunt duæ communes
opiniones contrariæ, per Ias. relatæ in l. si eum. §. qui in-
iuriarum. n. 9. & n. 10. ff. si quis caut.

16 Præterea, † quid si rem, quam venditoris non esse scie
bam, emi, & dubitetur de pretio reddendo? & sanè vẽdi
tor non tenetur de euictione emptori scienti rem alie-
nam, nec debet reddere pretium, communis opinio est
secundum Ias. in l. fi. §. fi. C. com. de leg. Pala. Rui. in rub.
§. 65. n. 65. n. 63. de don. inter virum & vxorem. Contra
riam opinionem dicit communem Are. in l. emptorem.
§. fi. ff. de actio. emp. qui alios allegat.

Quid denique si dubitetur enormissimè læsus an ve-
17 nire possit cõtra iuram. † Et, quod enormissimè læsus nõ
possit venire contra renunciationem vel actum iuratũ,
communis opinio est, secundum Ale. in l. stipulatio. hoc
modo concepta. n. 10. ff. de verb. obli. Idem cons. 53. nu.
20. li. 3. & cons. 125. & cons. 42. li. 1. Cur. Sen. cons. 65. Pa
ris. cons. 26. n. 80. li. 3. dicit communem. Imol. in c. cùm
contingat. n. 52. cum seq. de iureiur. dicit communẽ Ias.
in l. nam postea. §. si minor. eo. tit. Couar. in c. 2. de pact.
in 6. par. 3. §. 4. n. 3. Contrarium tenet Ant. in d. c. cũ con
tingat. in 4. casu principali, vbi Abb. n. 13. hanc dixit cõ-
munem. & Abb. in c. in præsentia, n. 23. vbi Dec. n. 36. de
probat. Dec. cons. 181. nu. 3. Rubeus cons. 101. sequitur
Couar. vbi suprà. Quę autem dicatur enormissima læsio,
declarat optimè Hieronymus Vereus in d. c. in præsen
tia. col. 5. & 17. hoc tamen casu petenda est relaxatio iu-
ramenti ab ordinario loci. Cornel. in auth. sacramenta.
col. 36. C. si aduersus vend. per c. 1. & c. debitores. de iure
iu. Et ad relaxationem huius iuramenti requiritur cita
tio partis. Ant. Card. & Imol. in d. ca. debitores. Abba. &
Felyn. n. 23. in d. c. Felyn. in c. 2. de spon. nu. 25. Benedi. in
c. Raynutius, in verbo, duas habens filias, n. fi. de testam.
Hippolytus sing. 421. & 450. & hæc est communis, secũ
dum Dec. in cons. qua fronte. nu. 2. de app. Si ergò præ-
ceptum principis vel legis fuerit, vt talis restitutio con-
cedatur, vel vt emptor talis malę fidei pretium recupe-
ret, vel vt ea actio iniuriarum anno finiatur, etiam post
litem contestatam, vel vt ius superioritatis possit præscri
bi, id sanè preceptum, vt vim legis obtineat, par est, quia
ea omnia dubium est, an æquitati & rationi naturali pu
gnent, an verò potius assentiantur, cùm istarum rerum
sint tantorum tamq́ue prudentium virorum contrariæ
18 sententiæ. † Et inspecta censura cuiusque regionis, nul-
lius sensus videri debet melior quàm sui Principis, aut
suæ legis, sicq́ue ab ijs declaratum, honestum & vtile re
putari debet. l. fi. C. de leg. c. erit autem lex. 4. di. licet alijs
regionibus & nationibus, seu gẽtibus liberum sit id ita,
vel non ita iudicare. Nam (vt suprà aduertimus) in prin
cipis aut legis dispositione iusta causa præsumitur quo-
ad subditos duntaxat, non etiam quoad reliquos.

Hactenus

Hactenus cum agitur agitur de transgressione iuris diuini, naturalis, vel gentium, quod si de transgressione iuris positiui ageretur, tunc legum & principum par potestas non est, quia leges indistincte possunt immutare, quod anterioribus legibus cautum fuerat. §. sed naturalia. Insti. de iunat. l. omnes populi. ff. de iust. & iu. Sed an princeps id possit pendet a commissione & con-
19 cessione sibi a populo facta? Regulariter tamen Regibus leges etiam positiuæ suæ regionis subesse non videtur, itaque eas mutare non poterit sine populi consensu, quia ipse non legum Imperator, sed custos, minister & executor esse debet, esseque intelligitur, vt supra c. 1. & 2. fuisse disseruimus: fallit quando vel nominatim id sibi a populo concessum fuisset, vel quando populus omne imperium & potestatem a se abdicasset, & in principem transtulisset; & his duobus casibus potest intelligi l. prima. ff. de constitut. principi. & d. §. sed & quod principi. Falli tertio in rebus modici momenti, in quibus & nouas ferre leges, & veteres mutare principem posse verosimile est, non aduersari populi concessioni argu. l. scio. ff. de minoribus, & quæ tradunt Bart. & alij in l. omnes populi. ff. de iust. & iu. dum disserunt de statutis conditis a populo subdito. c. territus. c. bonæ rei. 12. q. 2. cæterum: &c. Apostolicæ, de donat. diximus plene in tract. de succ. resol. li. 1. §. 7. ornatiue Fernand. Loazes in cons. pro March. Vele. dub. 1. ad finem.

20 Sed in quibus casibus leges nouas facere, & veteres mutare ei liberum est, in illis non eget alicuius consensu, aut consilio, aut interuentu, neque in alijs vtcunque arduis, ita tenent Albert. Cynus & Petr. de Bel. pert. in l. humanum. C. ne legi. Estque communis opinio, vt plene resoluit Loazes, vbi supra in responsione ad 7. argu. dub. 1. nu. 7. pag. 393. Gloss. in c. Anastasius, verb. conc. 19. dist. & in c. fundamenta. §. docet. verb. contingeret. de elect. lib. 6. tenuit Gloss. communiter approbata in c. ad Apostolicæ. in princ. de re iud. lib. 6. & in extrauaganti execrabilis. Ioannis 22. sub tit. de præben. in verb. de ipsorum consilio. & volunt communiter Doctores in rubrica, vbi Andr. Sicu. Felyn. Philip. Dec. Ioan. Franc. de Ripa, & Andr. ab Exea, hanc inquiunt esse com̃em opinionẽ de constitutio. Host. Anto. de Butrio, Pan. & contempalij in c. ex gestis, de cle. nõ resid. Idẽ Albe. de Rosat. in l. qdã decedẽs §. Papinianus col. 4. ver. sed an Papa. ff. de administ. tu. Pet. Rauen. in conclusionib. suis, in 7. col. Martinus Laudens. in tract. de Card. in 45. quæ. Paulus Castren. in l. fi. post Barto. Bald. & Doct. ibi. C. de legib. & in l. fin. ff. eod. tit. & consi. 4. incip. in facto presenti, col. pen. vol. 1. Andr. Siculus sibi contrarius in consil. 1. incip. ex sceris. col. 9. vers. vlt. vbi hanc dixit esse communem opinionem, vol. 1. Lucas de Penna in l. omnes iudices. in 15. col. C. de curio. lib. 10. Antonius de Rosellis in d. sub tractatu de concilijs, in tit. seu quæstio. incip. sententia; quæ potius attendenda sit Papæ solius aut totius concilij, col. 8. vers. nota quod dicit in prima lectura, in 3. colu. in princ. C. de sacrosanct. Eccles. & ibi Petrus de Bergnia in additio. ad Iacobum Butrigarium, vbi hanc dixit esse communem opinionem: Augustinus de Anthona in tractatu de potestate Ecclesiæ, quo refert, & sequitur Archiepiscopus Florenti. in tertia parte suæ summæ, tit. 21. c. 5. §. 5. Prædictam etiam opinionem tanquam communem tenet Rochus de Curte in c. fi. col. 9. de consuet. & glo. Pragmaticæ sanctionis, hanc, inquiens, esse communem opin. in tit. de auth. generalium conciliorum, cons. 23. in verbo, concilio, & in ti. de numero & qualitate Cardinaliũ, fol. 186. in glo. in verbo Collaterales: Thomas Parpalia in d. l. placet. in 30. col. Claudius de Seyssello alias de Aquis, in suo feudorum speculo, in titulo, qui feudum dare possunt, in 6. col. de

rescriptis. Io. Crotus de Monteferrato, qui hanc communem dixit esse opinionem, & ab ea in iudicando atque consulendo non esse recedendum, in rubrica de constit. lib. 6. qui alios allegat, hæc quo ad formam legis a Principe ferendæ, qui consiliariorum interuentu non eget ex necessitate, sed consilio dumtaxat, argu. d. l. humanum, cum supra late congestis. Verum quoque est, idem fore & quo ad legis substantiam & firmitatem a Principe latæ, etiam si legibus positiuis anterioribus repugnet, quæ in re dubia vtilis non solum præsumitur, sed etiam esse intelligitur, quandiu contra bonos mores aut ius naturale, vel gentium aperte non est, vt tradit Bald. in l. non omnium, per text. ibi. ff. de legib. Idem in l. de quibus col. 10. eod. tit. Andr. Tiraquel. de vtroque retr. in præfa. num. 75. per l. 1. §. initium. ibi, quia moderatam hanc æstatem prætor ratus est, vbi not. gloss. ff. de postul. Decius cons. 563. duo dubia facit l. prospexit. ff. qui, & a quibus. dixi de succ. creata. §. 2. lib. 1. num. 7. Ergo dum non solum plures, sed innumeri fere eorum, de quibus supra mentionem habuimus, tenuerunt, Principes sui natura (hoc est, ipso quod a populo creantur) posse nouas facere leges, & veteres inouare, ab eis cauendum est; cum regulariter verius sit neutrum facere eos posse, nisi expressim, vel tacite, vel verosimiliter eis concessum esset, et fuit in Principe Romano.

SUMMARIUM.

1 *Princeps contrahendo cum subditis manet obligatus naturaliter; & ea obligatio est efficax etiã ad agedũ adeo, vt neq; de ptãte absoluta possit ab ea discedere.*
2 *Princeps contrahendo etiam ciuiliter obligatur contra communem opinionem.*
3 *Intellectus l. princeps. ff. de legib. cum simi.*
4 *Principes regulariter non sunt legibus soluti.*
5 *Principales conuentiones non habere vim legis, contra communem opinionem.*
6 *Intellectus l. donationes quas diuus. C. de donat. inter virum & vxorem.*
7 *Princeps cum incapace scienter contrahendo, eum habilem facit.*
8 *Principem non posse vnum oppidum, aut vrbem alienare, contra quamplures Doctores.*
9 *Iurisdictione concessa, an veniat etiam merum, & mixtum imperium, ardua quæstio.*
10 *Iurisdictio cum litera c, an iurisdictio sine litera, ea cõcedatur, nil interest, noua declaratio.*

CAPUT III.

1 ET in primis ex superioribus colligitur, quod respondendum sit, quum quæritur, tan ex contractu cum subditis inito Princeps obligari omnes admittunt, ciuiliter autem non vtique. Ita Bald. & communiter alij in l. 1. ff. de pact. Idem in l. Princeps legibus. ff. de legi. Idem Bald. in l. final. C. de transact. & in l. si aquam. C. de serui. Doctor communiter in c. 1. de consti. Bald. C. de cond. ob caus. in l. si pecuniam. Idem Bald. & alij in l. ex imperfecto. C. de testa. & in auth. omnes peregrini. C. cõmu. de succes. col. final. Lodouicus Romanus consil. 352. Philippus Decius in cap. 1. col. 1. de probat. Archi. Tarracon. vbi supra, pag. 29.

Ea tamen obligatio naturalis obligat eum efficaciter, velut videtur esse communis Doctorum opinio, quam tenent Antonius Butrius col. penul. in c. quæ in Ecclesiarum. vbi communiter reliqui de constit. & ibi Panormitan. col. penul. Bald. in c. 2. col. fin. de noua forma fideli

ma fideli, in feudis, Fernandus Loazes, vbi supra, pag.
29. Idem in l. filius familias, §. diui. ff. de lega. 1. in 4. q.
Bart. in 7. limi. col. 47.
Maneique Princeps ita efficaciter obligatus, vt nec de
2 potestate absoluta possit a tali cõtractu recedere, aut
illum vlla ex parte violare, vt est vera, & communis sen
tentia, quam tenet Philippus Decius cons. 528. Idẽ De
cius cons. 600. Idem in c. 1. lect. 2. de consti. id quod &
tradit Bart. in l. omnes populi. in 3. quę. principali. ff. de
iust. & iu. Doct. cõmuniter in d. c. 1. probat. Bal. & Pau-
lus de Castro. in l. fin. C. de transact. Idem Bald. in l. qui
se patris. C. vnde liberi. & in c. 1. in 4. co. de allodijs Idẽ
Bald. in cons. 328. incipi. examinato puncto. colu. final.
vol. 1. Paulus de Castro in d. l. digna vox. C. de legib. &
in cons. 317. incipi. viso & examinato puncto. colu. fin.
vol. 1. Alexand. cons. 101. incip. visis instrumentis. col. 2.
vol. 1. & in cons. 361. incipi. nec arguendi sumus. vol. 2.
Andr. Siculus in cons. 20. incip. præclare. col. 5. volu. 2.
Bartho Soc. in cons. 86. incip. visis capit. col. 4. Ias. in cõ
sil. 1. col. 8. vol. 1. & in cons. 86. incip. in causa reuerendi
domini Gentilis. col. 5. vol. 3. Ioannes Crotus de Mon
teferrato in d. l. omnes populi. col. 21. in fine ff. de iusti.
& iure. Ioan. Igneus in d. repetitio. l. donationes. quas di
uus. in 3. col. Carol. Ruinus in cons. 35. incipi. in causa
feudali. col. 7. vol. 1. Io. Ant. Rub. Alexan. in cons. 128. in
cip. viso diligenter in 2. col. & in cõs. 196. incip. circa pri-
mum dubium. in pen. col. & Io. Iacob. de Leonardis in
quodam suo consilio posito inter consilia feudalia Al-
berti Buni 124. in ordine incip. altissimi Redemptoris.
in 13. col. traduntque plenè Fernandus de Loazes in dic.
suo consilio, pag. 31. & Ludo. Rom. & Phil. Deci. ille in
cõs. 352. hic in c. 1. col. 1. de prob. Sed si verum amamus,
quod nostrates aiunt, principem naturaliter subditis ex
contractu obligari, verum est. Deinde, quod aiunt, eum cõ
tractum non posse violari, & de plenitudine potestatis,
verissimum quoque est. quod verò tertio loco affirmant, ci
uiliter non obligari, sed naturaliter tantùm, id suspectũ
esse, vel ex eo apparet, quod, (vt supra plenè edocemur)
Princeps legib. positiuis suæ regionis aut populi subest,
nec per ipsum principatus interuentum aut obtentũ de
sijt esse vnus ex ciuibus, sicque in contrahendo iure pri
uati vtitur, nec est legum Imperator, sed custos, mini-
ster, & executor, quod munus non quo minus, sed quo
magis legibus alligetur, efficit, vt suprà diximus c. 1. & 2.
Nec huius inuestigationis leues erũt, aut pauci effectus.
Nam si procurator fortè fiscalis fisci nomine ante tem-
pus petierit, duplicabuntur ex ciuili lege & obligatione
induciæ, quæ ex sola naturali obligatione nõ forent du-
plicandæ, vt id & reliqua colliguntur ex tit. Institu. de pæ-
na temerè litigan.
3 †Nec ad rem pertinuit, quod princeps legibus solutus dica
tur, l. princeps legib. ff. de leg. cum simil. suprà alleg. nam
vel id ius peculiare, est in principe Romano duntaxat,
4 non sic in reliquis mundi principibus, eum vel superiorẽ
non recognoscentibus, de quibus egimus, vel etiam ipse
met princeps Romanus legibus alligatus est, quandiu ip
sæ per eum immotatæ aut abolitæ non sunt. Et in hunc
sensum eum legibus solutum dicimus, & eas abrogare
potest ad Reip. vtilitatem, & ad vtrunque horum duo-
rum sensuum possunt & debent aptari, d. l. princeps, l. 1.
ff. de consti. princ. §. sed & quod princ. Insti. de iur. nat. l. ex
imperfecto. C. de testa. l. ex imperfecto. ff. de le. 3. § fi. In-
sti. quib. mod. test. infir. cum simil. Estque tertius sensus,
vt procedant quò ad omnes solemnitates, formas, velobs
seruationes iudiciorum, contractuum, & vltimarum vo-
luntatum, quas prætermittere potest princeps, non quò
ad efficaciam, fidem & effectum. sicque quò ad modum
ineundi, non quoad vim & effectum, postquam sunt in
eo producta, vt & suprà attigimus, & plenius de success.
crea. §. 26. cum seq.
Illud autem non solùm notandum, sed etiam admiran
5 dum est, quod tàm efficaciter princeps ex contractu obliga
tur, quod conuentiones cum principe factæ, & cum quocũ
que alio legis condendæ potestatem habente, legis vim
habent, & tanquam leges in iudicio allegari possunt, &
ab omnibus, qui ipsius principis legibus ligantur, obser-
uari debent, vt est tex. notabilis in d. l. donationes, quas
diuus. ibi, vtpotè imperialibus contractibus legis vicem
obtinẽtibus. C. de don. inter virum & vxorem, quem ad
hoc ibi notant Cyn. & Bart. Bald. & communiter alij, &
est similis tex. in d. l. Cesar. & ibidem Bart. & Docto. no
tant. ff. de publi. Idem Bart. & alij in l. sicut, in prin. ff. quod
cuiusque vniuersi. & in d. l. ciuitates, in 1. col. ff. si cert. pe.
& in l. 4. §. si actori. & ibi Rom. & Paul. de Castr. ff. de re
iud. & in d. l. prohibere. §. planè. ff. quod vi aut clam. Ra-
phael. Cuma. in l. continuus. §. cum quis. ff. de verb. obli.
& Ias. in l. quoties. col. 2. C. de rei vẽd. in quibus locis di
cunt, atque concludũt præfati Doctores, præcipuè Bar.
in d. l. donationes. & in d. l. Cæsar. quod si princeps pacta
aliqua cum ciuitate fecerit, talia pacta possunt in iudicio
contra quoscunque tanquam si una esset lex, vel vnum
esset statutum, allegari, & quod iudices tenentur illa obser-
uare, sicut tenentur leges & statuta ciuitatis & regni ad
vnguem sequi & custodire, quos refert & seq. Ias. in con
sil. 1. col. 4. vol. 1. Alber. Brunus in cons. incip. omnipotẽ
tis Dei. Franciscinus Curtius in cons. 174. vol. 2. & Ma
rianus Soc. Iun. in cons. 65. vol. 1. vt refert & sequit. Ar-
chiep. Tarracon. doctissimus in d. cons. pag. 35. ipsamq;
ipsius verborum formulam ideò expressi, quod mihi hæc
displicent, ne quicquam addere viderer, monstro. n. simi
le esset, si huiuscemodi contractus, qui in penetralib. do
mus plerunque fiunt, legis vicem obtinerent, sicque om
nes ciues ligarent, omnibusque inscijs atque ignaris no
cerent, cùm leges promulgari ideò iubeantur, per auth.
vt fact. nouæ constitut. vt omnibus innotescant, sicque
matura cum deliberatione magnatumq; consilio fiunt.
l. humanum. C. de leg. meritò ergo eas leges clandestinas
appellaremus, si tales contractus pro legibus essent, ijs
ergo opinionibus repudiatis, vt potè populis regnis, ac
6 gentibusque inimicis ac nociuis, nullũ mouere debet †
d. l. donationes, quas diuus. cuius sensus est, quod vt om
nes contractus inter ipsos contrahentes uicem legis
tenere dicuntur. l. contractus. ff. de reg. iu. c. contractus.
eod. tit. lib. 6. l. legem quam. C. de pact. l. 1. §. si conuene
rit. ff. depositi. Ita & contractus Principis quo ad ipsum
& eum, eosue, qui cum aut quibus cum contraxerit le-
gis vicem assequetur, reliq. iudices sequi debebunt. Hoc
7 amplius in eo principis contractu erit, † quod si sciens
ac prudens cum prohibito aut incapaci vel inhabili cõ
traxerit, videbitur cum eo dispensare, eumque reddere
capacem habilemque ad talem contractum, vt enim le
ge positiua (hoc est, pricipis indulgẽtia) capax & habilis
remoto legali impedimento factus est d. l. princeps legi
bus. d. l. 1. ff. 1. de constitu. prin. d. §. sed & quod princ.
Instit. de iur. nat. iuncta l. omnes populi. ff. de iu. nat. Vn
de & regulariter donatio inter patrem & filium. in po
testate prohibita in l. donationes quas parentes. C. de
donat. inter virum. tamen si fiat a principe, valebit, per
d. l. donationes quas diuus. Isue contractus habebit, vim
legis, non quidem quo adhoc, vt reliquis præter contra
hentes is contractus (vt Doctores falso opinantur) vel
noceat vel prosit, sed quo ad hoc vt impedimentum le-
gale per ipsius Principis interuentum cesset, non secus
quam per legem etiam posset remoueri. Simillimum ẽ
in terminis l. omnium. C. de testa. vt plene dixi de suc-
cess. crea. §. 26. Denique si quis pertinax hunc sensum
ad d. l. donationes quas diuus, cum similibus, admittere
nollet, eique satis facerem negando ius ciuile Romano
rum

rum ijs legibus relatum ad aliquos orbis principes, qui Romano imperio non subsunt, trahendum esse, cum tale ius sic perperam intellectum, esset ab omni ratione alienum, nec eius exemplum imitari aut sequi reliquas prouinicas oporteret.

8 Secundo ex superioribus etiam colligitur. † an vera sit communis opinio existimantium posse principem vnum oppidum, aut vrbem regni sui alienare, quam tenent Bar. cons. 189. quam plures, quos adduximus de succ. crea. §. 26. num. 83. quibus adde Fernand. Loazes in d. cons. pag. 75. qui ad c. intellecto, de iure iurand. vbi contrarium probari videtur, respondent procedere, q̃do alienatio cederet in magnam & enormem regni læsionem, nõ ita si in modicam tantum. Sed istorum opinio regulariter in omnibus orbis principibus vera esse non potest, nam iuri alieno quisquam nec in minima parte lædere potest. l. id quod nostrum. ff. de reg. iu. l. iure naturæ, eod. tit. l. nam hoc. ff. de cond. in deb. id quod patet ad sensum naturalem, & quærere legẽ, vbi naturaliter sentimus, nihil aliud est, secundum Philosophum, quam infirmitas intellectus. Id quod si reliquis non licet, ipsis principibus quidem, qui ad ciuium vtilitatem & tutelam admissi sunt, non ad vtilitatem regentium, longe minus licere debet, vt supra fuse c. 1. & 2. ostendimus. Nec etiam si supremam iurisdictionem, princeps retineat, quicquam proderit, quia eo ipso, q̃d ordinariam alienauit, a seque abdicauit, & iurib. regni sui non leuiter nocuit, & (quod deterius est) ipsis popularibus, qui alienati sunt, vehementer nocuisse, eosque læsisse videtur quibus ingens dedecus & ignominia est inferioribus a principe subesse, vt ostendimus supra in præfa. num. 26. nec id fas erit, etiam si fiat ob publicam necessitatem subleuandam, nam si publica (hoc est, totius regni, aut regionis) est necessitas & vtilitas, ea cum publica (hoc est, omnium regnicolarum) iactura & impensa reputari aut comparari debet, non cum quorundam tantum incommodo, d. l. nam hoc. d. l. iu. nat. c. q̃d omnes de reg. iu. lib. 6. multa in simili per Dec. & Cagnol. in d. l. iur. nat. quod obtinet quo ad omnes mundi principes regulariter. Fallit, in quibus regnis, principibus hanc ad rem potestas data est, quę, an castellis aut regibus data fuerit, apparebit ex l. 5. titul. 15. part. 5. & l. 9. titul. 4 part. 5. l. 8. tit. delos emperadores. part. 2. l. 1. titul. 17. parte secunda. Quod intelligendum, quando in minorem fieret alienatio, vt illico edocebimur, idque temperabis, vt valeat quidem alienatio, si fiat ex magna Reipublicæ necessitate, ita tamẽ, vt totum regnum postea contribuat ad oppidum alienatum redimendum.

9 Tertio colligitur ex superibus, † quid respondendum sit in illa ardua quæstione, qua controuertitur, concessa per principem alicuius castri iurisdictione, vel etiã vrbis, an merum & mixtũ imperium concessum videatur an vero ordinariam & simplicem iurisdictionem, quæ detracto mero & mixto imperio intelligatur, qua in re communis opinio est, merum etiam & mixtum imperium concessum esse, vt firmat Andr. ab Exea, in l. 1. ff. de iuris. om. iud. vers. sed maior est hæsitatio, quam defendit Alciat. in c. quod sedem, de offi. ord. & Barb. in rub. de rescrip. col. 3. Carolus Ruin. cons 161. quia vt ꝑponitur. num. 8. lib. 5.

Contrariam tamen partem, vt simplex tantùm iurisdictio contineatur, concessaque videatur, tenent. Ias. & Longoualius in l. imperium. ff. de iurisd. omn. iud. & Andr. ab Exea, vbi supra, qui eo potissimum mouetur, q̃d talis concessio permissa non sit Regibus. d. c. quanto, de iure iurand. sed sane nostra quæstio non est de potẽtia, sed tantum de voluntate, nec est quæstio de toto, sed de quanto: itaque in quibus casibus ea alienatio valet, superest quæstio quo vsque se ea concessio extendat & progrediatur, & vtriusque partis fautores conuenire videntur, vt in quibusdam speciebus ad merum & mistum imperium ea concessio porrigatur. Prima quã do fieret motu proprio, quibus tunc adde Ang. & Ias. in l. fin. ff. de constitu. prin. Purp. in d. l. imperium. col. 15. Altera species est, quando dictum esset integro statu eã concessionem beri, secundum Andr. ab Exea, vbi supra per l. 2. C. de bo. vac. lib. 10. Tertia est, quando dictum fuisset pleno iure. Quarta, quando mentio facta esset de omnimoda iurisdictione, secundum eundem. arg.

10 cle. vni. in verb. omnimodo, de foro cõp. vbi Glo. † Vltima species, quando esset dictum iurisdictionem concedi, quia tunc inspecta ipsius sermonis proprietate, quod componitur a ditione (hoc est, imperium & iuris) videtur concedi plenissimã iurisdictionẽ, quæ non mõ simplicẽ iurisdictionem, sed etiam merũ mixtũque imperium comprehenderet, constat enim hanc vocem Ditio idem quod Imperium significare, ita docemur a Virgil. 1. Aeneid.

Quartum vastabat Cyprum victor ditione tenebat.

Vt per Vdalric. Zalium & Andr. ab Exea, in l. 1. ff. de iudi. c. 6. Eguina. Baro. in d. l. s. diuersum esse videtur, si iurisdictio (adiecta in Orthographia litera c.) concessa esset, quasi tunc is sit actus cuicunque iudici vel ius dicenti congruens) cum componatur a verb. Iuris, & verbo Dictio) sicque satis sit vt simplicem iurisdictionem comprehendat ea concessio. Sed hæc differentia parũ verosimilis est, vsitatissimum est apud omnes probatos authores sermonis Latini indifferenter verbum illud, Iurisdictionem, interdum adiecta litera c. scribere, interdum ea litera detracta, vtroque casu est idem sensus, qa vt ius dicere frequentissime dicimus, ita & iura dare sæpe reperitur in eũdem sensum, vnde vox illa, Iurisditio (detracta litera c.) componitur a ditione (litera a mutata in literam i.) & a iuris sicut & verbum. Tango, tangis, componitur, dicimus Attingo, Contingo, &c. q̃d si vox illa Iurisdictio scribatur adiecta litera c. tunc cõponitur a voce & verbo Dico (vnde dictio) & a voce Iuris, vt in l. si filius qui patri. ff. d vul. ibi & enim iurisdicẽtis propositum est, id est, prætoris, & tamen constat, ꝑtorem merum & mixtum etiam imperium habuisse.

Hac ergo differentia prætermissa, quo ad quæstionem propositam potissimum inspiciendum est præiudicim ipsorum vasallorum, qui alienantur, & ipsius etiã domini alienantis, & quum (vt in præcedenti arriculo attingebam) subditis dedecus sit, & ignominia & pecuniarium damnum non leue, in dominum inferiorem, & minus potentem alienari, qui (vt docet experientia rerum magistra) solet esse actor acerbior, quam dominus potentior foret, superest vt si vasallorum alienatio fiat in potentiorem dominum, quam erat alienans, (cęteris paribus) ij vasalli læsi non videantur, idem si erat æque potens, quod si erat pauperior ac minus potens, læsi videantur sicque duobus primis casibus lata fieri poterit interpretatio, vt etiam merum & mixtum imperium cõprehendatur, iuxta proprietatem verbi late sumpti, arg. §. sed quoties. Instit. de iure natu. l. re coniuncti. ff. de lega. 3. Tertio vero casu quando in minus potentem alienatio facta fuit, stricta fiat interpretatio, referaturq; ad simplicem tantum iurisd. vt sic subditorum læsio minor sit, quam foret si ad merum quoque & mixtum imperium referretur. Agnosco tamen pręiudicium quoque & qualitatem concedentis inspiciendam esse, & ẽt illius, in quem fiebat concessio. vnde iudicis prudẽtiæ & arbitrio hac in re plurimum relinquendum est.

S V M M A R I V M.

1 *Donare an Principes & Reges possint res suorum regnorum, ardua quæst.*

2 *Merum*

2 *Merum quid significet.*
3 *Iure naturæ omnia erant communia.*
4 *Princeps etiam ob publicam vtilitatem oppidum neque alienare, contra quamplures Doct.*
5 *Princeps res regiæ coronæ non alienat, nisi in casibus.*
6 *Papa non potuit alienare castellum Perusin. contra Doctores.*
7 *Imperator non potest castrum ciuitatis alicui concedere, contra Doctores.*
8 *Principis non erit miserrima cõditio, licet nequeat oppida alienare, contra Doct.*
9 *Princeps oppida alienare nequit, licet retineat sibi iurisdictionem, contra Doct.*
10 *Principum, Regum, Imperatorum potestas non est legibus enodata, aut anormala, contra nouiss.*
11 *Princeps an pro pace consequenda possit remittere dãna priuatis illata, ardua quæst.*

CAPVT IIII.

1 QVinto ex superioribus colligitur, an vera sit sententia Bart. in consi. 179. incipi. ciuitati Camerini prouinciæ Marchiæ, &c. Alberi. de Rosatis post Cy. in l. digna vox. C. de legi. & in l. iure nostro, in prin. col. fi. in fi. ff. de test. tutel. existimant. n. ibi posse Reges ac Principes res suorum regnorũ donare, & adhoc successores suos obligare. Idẽ tenet Specula. in titu. de instrumẽtorũ editione. §. nũc aũt vidẽdũ, in fine Signorolus de Homodeis, I cõs. 26 ĩcip. q̃stio talis est. Bald. in p̃ludijs feudorũ ĩ 7. col. & in l. 1. constitut. C. in 4. col. & in l. 2. vers. nota tamen. C. de comm. rer. alie. vbi inquit, posse principem iura fiscalia, donare. Idem Bal. in l. 1. in fi. C. vnde cognati. & in l. 1. §. 1. ff. de off. præf. vrbis. & in l. si certarum, post Bar. Ibi. ff. de testa. mil. vbi contendunt quod licet Imperator non possit quotam imperij, puta dimidiam, vel tertiam, aut quartam partem alicui donare, potest tamen aliquas res particulares, puta oppidum, castrum vel ciuitatem, cui voluerit, concedere. Idem tenet Bal. in l. cum multa. quẽ ibi in hoc communiter sequuntur Doctor. C. de bonis quæ libe. vbi differunt q̃ quamuis Papa non possit vnam magnam atque preciosam ciuitatem sine Cardinaliũ cõsensu alicui inscudare, poterit tamen ciuitatem non ita preciosam & magnam, & multò fortius oppidum seu castrum alicui benemerito donare. Idem tenet Idẽ Bal. in consi. 159. incip. super eo quod quæritur. col. pen. vol. 3. vbi tradiderunt, posse regem militibus suis donare castra & alia sui regni oppida, atque alia regni sui iura. Idẽ tenet Oldra. in consi. 94. incipi. eleganter circa negotiũ, & in consi. 252. incipiẽ. ad quæstionem. Ioann. Andr. & Doct. in c. grandi, de supplenda negli. præla. & in additi. ad Speculum. in tit. de iurisd. omn. iud. in magna additione. Feder. de Senis in cons. 220. Paulus de Castr. in cons. 74. incip. si frustrà disputaretur Panorm. in consi. 3. inci. nitar in præsenti causa. in 18. col. in fine, in 26. q. in 2. volu. Anton. Corsetus in tractatu de potestate & excellentia regia, in 4. & 75. q. Io. de Imol. in rub. ff. de verb. obli. in 6. col. & in cle. vnica. col. fi. de iureiu Io. de Anania. in consi. 81. incip. viso instrumẽto. vbi ex professo affirmãt, ducem Mediolani potuisse donare ciuitatem Allasem, quia secundum eos, talis donatio non continebat mag. Ducatus diminutionem. Idem tenet Io. Ray. & And. de Isern. in c. imperialem. §. ita tamen, de prohibiti feu. alienat. per Federicum, & in tit. quæ sunt regalia. & ibi Mat. de Afflictis, in 7. col. Gullelmus Ocham. quem refert & sequitur Iacobus Almayn in tractatu de suprema potestate laica, c. 3. Iacobus Aluarotus, Martinus Lauden. & Prepositus Card. Alex. in c. 1. in prin. in 6. col. qui feudum dare possunt. Idem Card. in pręludijs feudorũ. Ale. in l. filio quem pater. in prin. in fi. col. ff. de li. & posth. & in consi. 1. in fi. col. & in consi. 24. incip. ponderatis his, q̃ in themate narrantur. col. fi. vol. 5. Io. de Platea in l. prædia. C. de loca. prędi. fisca. li. 11. Lucas de Penna in l. 1. C. de petitis bonorum sublatis. li. 10. & in l. quicunque de omni agro deserto, e. li. & in l. 1. C. de capitatione ciuiũ, li. 11. And. Sicul. in cons. 3. vol. 2. Bar. Soz. in consi. 4. inc. sup qõne q̃ vertit. col. 6. vers. quinimò & bona & castra. vol. 3. Fel in c. ad audiẽtiam. in 1. & 2. col. de rescrip. & in c. 1. in 3. col. de probatio. Petrus Belluga. in suo principum speculo. in rub. 8. in 3. & 4. pagin. vbi inquit, in quæstione facti se respondisse donationem & ciuitate Sugurbina & alijs oppidis per serenissimum Regem Aragonum, Inclyto infanti Henrico, ob bellorum necessitatem factam valuisse. & voluit etiam Rochus de Curte in tract. de cõsuetudine, in 95. conclusione vers. limita modo prædictam conclusionem. Mattheus de Afflictis in præludijs feudorum, in 12. col. & in præludijs constitutionum Neapolit. in 24. q. Ias. in l. 1. col. 3. ff. de constitut. principum, & in Procemio seu præludijs feudorum, in 28. col. & in cõs. 56. incip. circa primum col. 2. vol. 1. & in consi. 227. incipi pro enucleanda pręsentia consultationis veritate. col. 5. ver. 5. facit. vol. 2. & in cõs. 10. incip. videtur prima cõsideratione. col. 2. vol. 3. Claudius de Seycello in tit. qui feudum dare possunt, in 3. & 4. col. Philip. Dec. in cons. 191. incip. in causa quæ agit. col. 1. vol. 1. Albe. Brunus in cons. 51. incipiẽ. in casu isto Montalbus foro legum, li. 3. titul. de las donationes. l. 9. Carol. Ruinus in cons. 91. incip. quæritur, & in dubium reuocatur. col. 2. volu. 1. & in cons. 25. incip. viso legato. col. 6. vol. v. Petrus Pau. Parisius in consi. 27. incip. in præsenti consultatione. col. 2. vol. 1, Stephanus Bertrand. In cons. 96. incip. dicit Oldra. & in consi. 92. incip. etiam si ex his. col. 1. vol. 1. Ant. Capytius in decisionibus Neap. decisione 121. incip. in causa officij conseruatoris. in 1. col. & Restaurus Castaldus in tracta. de Imperatore, in 104. quæstione. & dixi in repetitione d. l. omnium. Sed isthæc omnia suspecta esse, vel illinc appareat, q̃ regna vtcunque potentissima, liberrima, nullumq́ue superiorẽ recognoscentia, & ampla nihil aliud sunt, quàm merum imperium, vt testatur. l. 2. tit. 25. partit. 4. & l. 18. tit. 4. par. 3. vbi notat Gregorius Lupus, & patet ad sensum quandoquidem in eo duntaxat quæstio esse solet, an regna & reliqui principatus æquari possint imperio, non an illud excedere aut transgredi fas sit.

2 Merum autem imperium nihil aliud est, quàm habere gladij potestatem ad animaduertendum in facinorosos homines, quod etiam potestas appellatur. l. imperiũ ff. de iurisdictione omni. iud. idq́ue perfectum & merũ imperiũ esse dicitur, vt ibi, & Festus ait, merum pro puro, hoc est, nullius alterius rei misturam habente, accipitur, vt merum aurũ, in quo nihil sit alterius metalli. Plinius li. 33. c. 1. Mero auro decorabant, sic meras nugas, in quibus nihil serij esset, Cicer. ad Att. lib. 6. appellauit. hinc merum ius l. 3. & illic Bal. C. de obsequijs patro. p̃stand. l. inter tutores, in prin. C. de admi. l. sequitur. §. si viam. ff. de vsucap. Mera interpretatio. l. fi. C. de legi. Mera liberalitas. c. statutum. §. in super. de rescri. in 6. Mera fides. l. omnium in prin. C. de testa. Mera & plena veritas. c. qualiter, & quando, in fin. extra de accusa. Merum factum. l. qui res. §. mihi Romæ, cum sim. ff. de solu. Merum ius gentium. l. bona fides, in prin. cum alijs. ff. depositi. Mera pœna. §. ex maleficijs. Insti. de actio. & l. vnic. in finalibus verbis. ff. si quis ius dicen. non obtemperaue. Merum ecclesiasticum crimen, caput inquisitionis, §. prohibemus, de hæreti. in 6. Merum prætoris & Merum iudicis officium. Inst. de diuisio. stipu. §. iudiciales. §. & prætoriæ, & cum similib. §§. legis quintæ. ff. de verbo. oblig. sic imperium merum dicitur, non quidem ea

ratione

ratione, quia liberum sit, sed ea ratione, quia purum est sine cuisquam rei mistura, & sic sine vlla tyrannidis mistura, & consequenter pertinens ad solam iurisdictionē inter ciues exercendam, non ad eorum vtilitates subuertendas, sic vt prosit eis, nō vt obsit, & id est verum, & purum imperium, regnum, principatus, potētatus, reliqua verò quatenus hinc abscesserint, eatenus imaginem tyrannidis non dubiam praeseferent, quàmuis superiores quoque minus tutas magisque tyrannas sententias doctiss. Arch. Tarrc. vbi supra, sequatur, cuius verba ad vnguem ideo retulimus, q ab eius sententia discessuri eramus, ne quicquā ei falso adscribere videremur. Nostraque sententia contra eum, & reliquos supra relatos cōfirmatur. Nam initio rerum gentes viuebant sine legibus, ac regibus, & omnia erant communia, & vt inquit Macrobius primo saturn. nec signare solum, aut partiri limite campum fas erat, in medium quaerebant, omnia deque illo iure nemo poterat dicere, quod aliquid esset sibi proprium, c. ius naturale. 1. d. cum simili, vt per Cal. in cons. 4. an valeat statutum, circa medium.

Nec dum erant inuenta, seu cognita dominia rerum nec etiam possessiones, & consequenter nec cōtractus nec commercia, quia nòn erat expediens, & tunc non erat cognita forma matrimonij, iō omnes legitimi nascebantur. §. & licet. in auth. quibus mod. nat. effi. sui. Similiter nec erant inuentae seruitutes, & sic omnes liberi nascebātur. l. manumissiones. ff. de iust. & iur. Vnde Plutar. in li. de Exilio. pag. 3. in prin. Liberi quidem, inquit & soluti à natura in lucem prodeuntes emittimur, ipsimet autem nos ipsos alligamus, locorūque coartamus angustijs. Et cum de iure naturali seruitus esset incognita, ex contractu inter dominum, & seruum oritur naturalis obligat. l. si id quod, de cond. indeb. cum simil. vt p Glo. in §. item inutilis. Inst. de inut. stipul. Ideo legatum factum seruo sine libertate, valet inspecto iure naturali vt not. Ias. in l. huiusmodi. §. si à Titio, & Maeuio. col. 4. ff. de leg. 1. licet inspecto iure ciuili non valeat. §. an seruo. Inst. de lega. & l. plane. §. si coniunctim. vbi Ias. in 3. notabili de leg. 1. & ideo dicit tex. in §. ius autem gent. Inst. de iure nat. gen. & ciuili. q seruitutes sunt iuri naturali contrariae, & quod Macrobius supra relatus, idē & Virgi. testatur lib. 2. Georgicorum.

Ante Iouem nulli subigebant arua coloni.
Nec signare quidem, aut partiri limite campum
Fas erat in medium quaerebant.

Et Horatius Satyr. 3. lib. 2.

Nam propriae telluris herum natura, neque illum,
Nec me, ne quenquam statuit.

Et Seneca in Hippolyto.

Hoc equidem reor
Vixisse ritu, prima quos mistos dies
Profudit aetas, nullus his auri fuit
Caecus cupido, nullus in campo sacer
Diuisit agros arbiter populis lapis.

Et eo tempore nondum erant bella, vnde Poeta.

Odijs neque fusus acerbis.
Cruor horrida tinxerat arma.
Quid enim furor hosticus vlla
Vellet prior arma mouere,
Cum vulnera saua videret?
Nec praemia sanguinis vlla.

Rursus Poeta egregius sic cecinit.

Quam bene Saturno viuebant rege, prius quam
Tellus in longas est patefacta vias.
Nondum caeruleas Pinus contempserat vndas,
Effusum ventis praebueratq; sinum.
Nec vagus ignotis repetens compendia terris
Presserat, externa nauita merce, ratem.
Illo non validus subijt iuga tempore taurus.
Non domito fraenos ore momordit equus.
Non domus vlla fores habuit, non fixus in agris,
Qui regeret certis finibus arua, lapis.
Ipsae mella dabant Quercus, vltroq; ferebant
Obuia securis vbera lactis oues.
Non acies non ita fuit, non bella, nec enses
Immiti saeuus duxerat arte faber.

Quum ergo initio orbis conditi, antequam infausta illa Pronomina Meum, & Tuum reperta essent, omnia forent cōia, nec belligerandi vlla occasio, aut discordiarum esset, id quod & significat, l. ex hoc iure. ff. de iust. & iu. §. ius autem gentium. Inst. de iu. na. quumq; ad huiuscemodi discordias sedandas, & ad tranquillitatē humanae vitae, & societatis, sicq; ad merā ciuium vtilitatē omnis principatus, regnum, imperium, potentatus receptus inuentusq; fuerit (vt fuse ostendimus) superest vt & ineunte illa aetate aurea, verosimile sit tales principatus in vsu non esse, vtpote non necessarios, & hodie ad solā illam necessitatem subleuādam adque merā hominum vtilitatem, vt admittantur plusq manifestum esse, & modo, & fusius supra c. 1. disseruimus. Vnde tales alienationes, quales sunt eae, de quibus mentionem habuimus, cū si subditis, aut ciuibus nociuae sint, non valeant quia aduersantur fini, & naturae ipsorum principatuum in eo tantum qō manebit, & inspectio, an nociuae sint vel non sint. Et refert vnum alienentur quidam ex vasallis, an quaedam ex rebus ad regiam coronam spectantibus, primo casu semper nocet, qa naturaliter videmus maiorem esse charitatem, & affectionem dominorum, vel principum erga subditos vasallos, vel ciues antiquos quam erga recentiores, idemque è contra. Praeterea ille demum est iustus, & legitimus principatus, q processit ex ciuiū concessiune, & voluntate spōtanea, arg. l. 1. ibi cōis Reipublicae sponsio. ff. de legi. l. 1. ff. de const. prin. §. ius autem. Inst. de iure nat. dixi plenius in praef. trac. de succ. progressu. Ergo ciues qui vnius Principis imperio se cōmiserunt, & praeterea nemini, quonā mō poterunt sub alterius ditione inuiti, aut iniicij redigi, nōne obseruandi erant ad vnguem fines mādati, & commissionis l. diligenter. ff. mand. §. Item is qui exequitur. Inst. quib. mo. recontr. ob. §. Itē is. Inst. de mand. Nonne electa illius principis à se delecti videbat industria, probitasq; quonā mō in alium transferentur, contra l. inter artifices. ff. de sol. Itē persona extrinsecus nunq subintelligit. l. si ita stipulatus fuero, si Titius. ff. de verb. obli. §. Chrysogonus. ergo qūo adijcitur persona noui domini. Ad haec nonne hi ciues, antequam sese huic principi commisissēt, liberi erāt, nullius imperio, aut ditioni obnoxij aut ligati, (vt fuse supra ostēdimus) ergo quo pacto mō inuiti fiēt subiecti. Id qd ēt ptextu, aut rōne beneficij sibi ipsis collati intolerabile, inciuile, & iniuriū esset, cū inuitis beneficiū non detur. l. inuito. ff. de reg. iu. c. beneficiū. de reg. iu. lib. 6. Vñ nec in aeque potētē, aut ēt potētiorē dñm trāsferri poterūt, & tādē quū oīs principat regnū, imperiū nihil aliud sit, q suprema iurisdictio ipsorū ciuiū duntaxat, non ēt ipsius regētis vtilitatē respiciēs, (vt nō semel supra admonuimus, psertim cū de iurisdictionis etymologia ageremus) iurisdictionis autē nihil tā cōtrariū sit, q iniuriae datio, eaq: alienatio, vel trāslatio iniuriae plena sit, vt fieri nefas sit, consequens est. Quinimo nec ptextu publicae vtilitatis, aut necessitatis fieri fas esset, nā aut vis ob vtilitatē totius regni, & regionis vnū aut qdā oppida alienare, vt non raro fit & id fieri nō licet, ne iactura, & lesione quorūdā vniuersorū vtilitas cōparet, cū iustius foret, oīū īpēsa, dāna, iactura aut periculo id fieri, (vt supra attigimus) aut uis oīa regni oppida trāsferre ob ipsorūmet utilitatē, & tūc ipsis annuētib. fas erit, renitētib. uero nefas, & iniuriū, iurib. &

rónibus adductis. Sit ergo firma indubitataque regula, Principẽ ciues suæ ditionis irreuocabiliter alienare nõ posse, non magis vsque quàm res omnino alienas, nisi ex consensu ipsorum, vt & aliena posset concedere dominorum permissu.

5 Quoad fm casum sit regula negatiua, † vt res regiæ coronæ similiter alienare nequeat, nisi accedente ipsorum consensu, vel nisi ob publicam utilitatem, vel necessitatẽ, vel nisi iã modicę sint, vt verosimile sit ciuiũ voluntati id nõ aduersari, eosq; id cõcessuros vel sub illa gñali cõmissione tñ cõcessisse, & sic hæc tertia exceptio cõprehẽdit sub prima, nẽpe sub cõsensu ipsorũ ciuiũ, qui & si tacitus tñ sit, sufficit. l. cũ quid. ff. si cer. pe. vt isthęc oĩa ex suprà dictis plenius ꝓbant. Ex quib. ẽt apparet errasse. Inn. & Bal. col. 7. in c. bonæ. 2. de postul. pla. quos sequit doctiss. Archiep. Tarraco. vbi suprà pag. 79. dũ aiũt

6 † potuisse Papã cũ bona cõsciã Ecclesiarum castella donare, sicque potuisse alienare castellum Perusinum.

7 Apparet † ẽt errasse eũdẽ Archiep. ibi post Bal. in c. 1. de nat. feud. Ale. cons. 1. li. 6. Carol. Rui. cõs. 26. li. 1. quos ipse allegat, dũ volunt, posse Imperatorẽ castrũ alicuius ciuitatis alicui concedere. Vtrũque enim regulariter verũ nõ est, nisi fiat ob publicã vtilitatẽ, vel necessitatẽ, vel nisi accesserit regi, aut imperij tacitus expressusve aut interpretatiuus consensus, cum alijs de quibus suprà.

8 Apparet ẽt † Principes per hoc non videri esse miserrimæ conditionis (id quod falso opinantur Archiep. vbi suprà, post Oldr. cons. 94. Io. And. in c. grandi. de sup. negl. præla.) nã ex fructib. bonorũ regaliũ poterit facere quas libuerit donationes, vel ex bonis suis proprijs.

9 Apparet ẽt † errare eũdẽ Archie. vbi suprà (post Oldr. cõs. 159. Ale. cõs. 24. põderatis his, li. 5. col. 4. Dec. cons. 468. superiore anno. Castal. de optimo imp. q. 104. quos ipse allegat) dũ volũt, principẽ posse oppida alienare, retenta sibi suprema iurisdictione, quasi tunc alienare nõ videatur, aut regni sui iura deminuere, id quod parum vrget, nã si agnoscimus non ita magnã esse læsionẽ, vt foret si ẽt suprema iurisdictio alienaret, tñ nõ desinit esse læsio regni considerabilis, vt patet ad sensum, & docet experientia rerũ magistra, & persuadẽt oẽs rõnes & iura suprà allegata. Et ꝑterea adest ẽt læsio ingẽs & magnopere considerabilis ipsorũ ciuiũ, qui transferuntur vel alienanẽ, eaq; rõ integra & inconcussa manet. Quæ oĩa procedũt regulariter. nã in regnis Hispaniarum seruanda sunt iura specialia illorum.

10 Apparet † ẽt errasse And. ab Exea in suo libello pactorũ nu. 585. post Bal. in cons. 279. pridie. n. consului, col. fi. li. 3. dũ scripserũt. Imperatoris ꝑtãtẽ anormalam dici, eo ꝙ nulla regula certa claudaẽ id quod suspectũ esse suprà c. 1. fuse ostendimus, legib. Reipublicæ suæ regulariter subesse Principes asserentes, inquam eodem errore fuit idẽ Exea in l. 3. de in. om. iud. ff. dum. in vers. imò vero ait, absolutum esse imperium quod in Principe residet, quinimò est legibus alligatum.

11 Apparet ẽt, an verũ sit quod frequentissimè Doctores aiunt, posse Principes pro pace consequenda remittere iniurias & damna, mutuasq; ꝑdas hinc inde factas, & ꝙ Principes pro habenda pace possint damna subditis illata remittere, notant cõiter Doct. Host. An. & alij in c. 1. & c. in nostra, de iureiu. Adeò ꝙ in perpetuũ nõ possunt subditi de tali remissione conqueri, vt notant Bal. in tit. de pace Constantiæ, in verbo, priuileg. Idem Bal. Ang. & Doct. in l. conuentionum. ff. de pact. & in l. benè à Zenone. C. de quadriẽnij ꝑscriptione. Idem Ange. in l. venditor. §. si constat. ff. communia prædiorum. & in l. Antiochensium, de priui. creditorum. Bar. in l. penu. C. de fide Instru. & iure hastæ fisca. li. 10. Pet. de Ancha. in c. canonum statuta. col. 4. in 11. q. de consti. & in regula peccatum. de reg. in. li. 6. & in cons. 165. incip. viso diligenter tenore. Panorm. in c. 1. in primo notabili, de parochijs. Lud. Rom. in l. sed si hęc. §. liberis. ff. de in ius vocan. Alex. in cons. 101. incip. visis instrumentis exẽptionis. col. 5. circa finem. vol. 1. & cons. 94. inci. visis & sæpius recensit. col. pen. vo. 5. prout refert dissertissimus Archie. Tarrac. vbi suprà fol. 187. quæ receptissima sñia sic simpliciter intellecta vix defendi posset, verũ ita demum procedit, si ea damna & mutuæ fortè deprędationes bellorum tempore contigerunt, tunc. n. iure belli factę viderentur. Vnde cùm apud Principes resideat ius, tam belli indicendi, quàm fœderis ineundi, consequẽs est, vt fædere post tales mutuas deprædationes acto, ipso iure gentium, & belli iniuriæ hinc inde illatæ, remissæ, sublatæque videantur, & ita procedat opin. communis suprà relata.

Cæterum si tempore pacis homo fortè Hispanus homini Gallo, vel ex diuerso iniuriam prædamve fecisset, licet postea bellum esset ortum, ac deinde fædere icto per Principes prædæ hinc inde à priuatis inter se factæ remissæ essent, neque intelligerentur remissæ, quæ non iure pacis tempore factæ fuerant, neque remitti possent absque eo ꝙ damnum passis recompensatio fieret, vel ipsi damnum passi possent ius suum persequi cõtra violentos, coram suis iudicibus, vel Principibus, & ita vsus obseruat, arg. d. l. item si verberatum. ff. de rei ven. cum simi. l. id quod nostrum. ff. de reg. in. l. iure naturæ. l. secundum naturam. eo. tit. l. nam hoc. ff. de condi. indeb. & quia hoc suadet & deposcit uita socialis & politica, nec par esset, vt quorundam tñ damno & iactura vniuersorum ciuium vtilitas (vt sæpè diximus) compararetur, ergo irrecuperabiliter nullo casu Princeps remittit, nam damna tempore belli illata, ipso iure belli vtrinque remissa sunt, sicque Principis remissio abundaret vel superflueret. reliquo aũt tẽpe damna data non remittet, nisi data compensatione, quod est contra mentem Doctorum.

SVMMARIVM.

1 *Nostrum nobis absolutè non aufertur ob publicam etiã vtilitatem, sed demum data compensatione idonea, ardua quæstio.*
2 *Renunciationis etiam causa oppidum regiæ coronæ donare principi non licet, contra nouissimos.*
3 *Princeps oppidum alienare, etiam supreme iurisdictione retenta, non potest, contra nouissimos.*
4 *Ecclesiæ oppida donare non potest Princeps, contra nouissimos.*
5 *Vasallorum interest dominum non mutare, sicque inuiti non alienantur,*
6 *Vasallus inuitus non alienatur, etiam domino æquè bono aut meliori.*
7 *Mandatum & commissionem, etiam in melius, egredi non licet.*
8 *Mandatum egressus interdum capite punitur, licet res benè cesserit.*
9 *Princeps necessitatis suæ causa ciues alienare non põt, contra plurimos Doctores, fallit in vasallis feudatarijs vel feudo similes.*
10 *Principem possunt ciues abijcere ob ignauiam eius.*
11 *Princeps nec vnum aut certos ciues potest alienare, nec vniuersos, contra doctores.*
12 *Vasalli an possint ex causa remunerationis concedi à principe, licet ciues nequeant.*
13 *Dominium præscriptione quæsitum nobis per principẽ adimi non posse, contra Doctores.*
14 *Princeps ciuibus iussit vt se redimerent, eos in suos recepturos, & nunquam à regia corona separaturos pollicitus, an contrarium facere possit de plenitudine potestatis, ardua quæstio.*

CAPVT V.

SExto, hactenus de publicarũ rerum alienatione,
nunc vero superioribus proxima est inspectio il-
1 la, †quã Princeps, vel ciuitas libera posũt ad publi
cam vtilitatem bona vnius, aut quorundam ciuium au-
ferre, qua in re Fel. in c. quæ in Ecclesiarum, in 20. col.
de const. Ias. post alios in l. Gallus. §. & quid si tantum,
in 1. lectura, col. 16. & in 2. lectura, col. 12. ff. de liber. &
posthu. & in d. l. conuentionum, ff. de pact. & in l. vnica,
C. de in ius vocan. in fi. col. & Ant. Capytius in decisio.
Neap. in 69. decis. inci. in causa Ioannis, in 10. col. ainnt
quod potest Princeps, & etiã ciuitas iura Principis ha-
bens, ex causa ob publicam vtilitatem, puta beneficio
pacis, vel cuiuscunque alterius causæ legitimæ, priuato
rum bona auferre, & alteri donare, vt notant Doct. su-
pra dicti, & volunt cõiter Doct. in c. quę in Ecclesiarũ
de const. & in c. quia pleriq;, de immunitate Eccl. & in
proœmio ff. post Bar. ibi, & in l. fi. ff. de const. Princip. &
in l. Barb. ff. de off. præto. & in l. item si verberatum. ff.
de rei vend. & in l. Lucius. ff. de euict. & in d. l. Gallus. §.
& quid si tantum, & ibi Ias. in 16. col. Doct. cõiter in l.
fi. C. si contra ius, vel vtilitatem publicam. vbi Raphael
Fulg. inquit, se ita consuluisse, & ita consuluit in cõs. 20.
incip. pro pleniori veritate, col. 4. vers. denique, & in cõ
sil. 61. inci. domina Catherina. col. 2. vers. 4. & in consi.
143. inci. Ant. & voluit Bal. in l. fi. in prin. ff. de Senatori
bus, & in l. rescripta, col. 6. vers. 3. quærunt Doct. C. de
precib. Imp. offer. & in l. 2. col. 7. vers. item nota quod si
Papa. C. de seruit. & aqua. sequitur disertissimus Fern.
Loaz. vbi supra pag. 188. quæ conclusio sic simpliciter
intellecta, perniciosa esset, & contra omne ius, omnem
que æquitatem, vnde non aliter recipienda est quã sub
duobus requisitis, primum vt ex causa publicę vtilitatis
vel necessitatis id fiat (quæ priuatorum vtilitati præferẽ
auth. res quæ, C. com. delega.) aliter. n. iniurium esset, &
contra l. id quod nostrum, & d. l. secundum naturam, &
c. alteri, de reg. in. lib. 6. Alterum requisitum est, vt & si
fiat ob publicam vtilitatem, adhuc tamen nõ desinat re
compensatio, aut remuneratio domino illius rei prębe
ri, ne fiat contra ius naturæ quo edocemur, incommo-
da, expensamq; cuiusque rei eum sequi debere, quem
commoda sequuntur, d. l. secundum naturam, l. vnica. §.
his ita. C. de cad. tollẽ. Vnde si rem meam mihi auferri
omnibus profuit: eius pretium, vt ab omnibus mihi prę
stetur (dempta parte quæ me attingebat) par & iuri na-
turæ consonum est, id quod in simili attigimus, li. 1. fre
quen. controuersiarum. c. 1. Communi tamẽ opinione
simpliciter retenta ex ea disertissimus Archiep. Tarra
2 conen. vbi supra, colligit, quòd † vt Princeps rem meam
mihi potest auferre ad alterum remunerandum, ita &
facilius poterit eam remunerationem facere de rebus
regiæ coronæ, quæ suæ esse intelliguntur, sicque subin-
fert posse eum oppidum quopiã alicui benemerito do-
nare id quod supra refutauimus per plures rationes, &
quia talis alienatio fieri non posset sine idonea recom
pensatione ipsius quibus faciẽda, eo casu quo ipsi assen
tirentur, sed vt consentirent, compelli nõ possent, cum
alijs modis, & non isto similes largitiones a Principe,
quando necessariæ sint, faciendæ sint.
Apparet autem errare eundem doctissimum Archi.
vbi supra pag. 237. post Pet. Philipp. Corneum, quem
3 allegat, consi. 79. lib. 2. dum volunt, quòd si † Princeps re
tenta suprema iurisdictione oppidum quopiam alienat
valet alienatio, quasi cedat in paruam regni læsionem,
sed certe præterea, quòd eam læsionem paruam non es
se supra ostendimus, superest alia ratio efficacior (ad
quam ipsi non aduertunt) nempe læsionem ipsius op-
pidi alienati, & præterea ex parte alienantis nõ esse alie
4 nandi ius, vt iam edocti fuimus. Vnde † quod ipse do-
ctissimus Archiep. vbi supra pag. 239. c. non obstat etiã
post Afflictum, lib. 1. const. Neapol. ti. 7. de decimis. co
lum. 9. quem ipse allegat, ait, Oppida, Castra & ciuitates
Ecclesiæ donare licere Principi, quamuis ea concessio
in læsionem regni, dummodo non enormem, cedat, id
5 ijsdem iuribus, & rationibus confutatur, † & omnia su-
periora, vel ex eo iustificantur, quod vasallorum aliena
tio sine eorum consensu non valet, quia interest eorũ
dominum non mutare, sicque ad consentiendum suæ
alienationi compelli non possunt, vt est tex. in c. 1. §. si-
quis, quo tempore miles, & in c. 1. §. præterea ducatus,
& vbi And. de Isern Bal. Mart. Lauden. Aluaro. Præpo
situs, & alij notãt de prohibita feudi alien. per Frideri
cum, & in capitulo primo. §. eadem, de lege Corradi. &
in l. in adoptionibus. ff. de adoptio. & est glo. communi
ter approbata in l. inuitus. ff. de fideicom. libe. & in c. di
lecti. & ibi Host. Inn. Ioan. And. Ant. de But. Panormi.
& communiter alij de maioritate, & obed. & voluit Io.
Faber in tit. de assignatio. liber. Iac. de Arena, Dyn. Bar.
Aret. Alex. Ias. & alij in l. 2. in princ. ff. solut. matrim. In-
noc. in c. auditis, de præscrip. Idem tenet Bal. in consil.
327. incip. pridie enim consului. vol. 5. & in d. c. 1. §. si-
quis, & in d. c. licet. §. in generali, si de feudo defuncti
contentio sit inter domi, & agnatos, & in l. debitorum,
& ibi Saly. Paul. de Cast. & alij. C. de pact. & in l. 1. in 7.
col. C. de seruis fugiti. & in l. in testamento. C. ad legem
Falcid. & in c. 1. circa finem. de rest. spoliat. Idem Paul.
Cast. in cons. 20. incip. in causa statutorum, vol. 1. & in
cons. 335. incip. Laudatio. Ludou. Rom. in cons. 26. in-
cip. pro decisione, Petrus Philip. Corn. in consi. 221. in-
cip. in hac quæstione. col. 3. vol. 4. Nico. Milis in reper-
torio suo, in verbo, dominus, vers. dominus feudi, &
vers. Dominus terræ. Luc. de Penna in l. 1. per illũ tex.
C. de capitatione ciuium, censi. eximenda. lib. 11. And.
Sicul. in cons. 11. inci. illud afferam in medium. Fel. in c.
ad audiennam. col. 2. de præscr. Soc. in cons. 39. incip. in
q. col. 3. vol. 1. Ias. in d. l. debitorum. col. 2. C. de pac. & in
l. si non sortem. §. libertus. col. 10. ff. de condi. indebi. &
in cons. 56. incip. circa primum. col. 1. vol. 1. Ang. Ias. &
Gomesius col. 16. Inst. de act. in §. item seruiana. Capyt.
deci. Neap. 160. Corsetus de potestate regia. q. 4. vt re-
fert Loaz. vbi supra pag. 24. Speculator, & Ioan. An. ad
eum ti. de feudis. §. quoniam.
6 Amplia † vt vasallus inuitus alienari non posset in do

 minum

minum etiam æquè bonum, quinimò neque in dominum priore domino etiam meliorem & potentiorē,quia
7 cùm ius,quod habet Princeps in ciues,& subditos, descendat ex eorum mandato & commissione, nō potest mutari,etiam in melius,tex.notabilis in l.fi.C. de nego. gest. maximè ibi,licet res bene ab eo gestæ sint, &c. & ibi vide plenè.

Secundò facit tex.notabilis in l.3.§.in bello. ff.de re mil.ibi,licet res bene se gesserit,&c.

Tertiò facit tex notabilis in l.si ex duobus, maximè in fine sui.ff.de neg.gest.ibi nulla ratione,&c.

Quartò ad idem tex.pulcher in l.quia aliena. §. liberos,e.tit.maximè in rōne sui,quam bene pōdera, ibi dū dicit cùm voluntas finem erogationis fecerit.& illa rō est generalis ad casum nostrum , & ad omnes alios,ergo,&c.l.generaliter.§.& licet.ff.de iu.& facti ign. & sic per rationem extenditur dictum, sicut è contra restringitur.§.dulcissimis.cum simi.in l.cum pater.ff.de leg.2.

Quintò ad idem l.si creditor.§.1.ff.de pec. Sextò facit.l.hæreditas.§.1.ff.de pet.hære.ibi, vel quantū testator sufferit non excedit,&c.

Septimo facit optimus tex.in l.si pro te.ff.manda.qui est singularis,& alia iura quæ adduximus de succe.crea. li.1.§.4.quæstione fin.

8 Quinimò tam vetitum est fines mandati transgredi, vt transgressor interdum capite puniatur & mulctetur, quamuis res bene cesserit.d.l.desertorem.§. in bello.de quo tex.eleganter p Crem.sing.150.mandatū qd licet dux.Rochus de Curte in c.fi.36.col. Io. de Neuizanis. fol 87.i sua Sylua nuptiali,lim.6 ergo cùm principes legitimi,de quib.loquimur regulariter(nisi aliud ius plenius & maius habeant quàm principatus quod habent, nitatur & oriatur in solo ciuium mandato & concessione,q sui natura est psonale,nec egredi pt psonā ipsius Principis,impossibile est q eos in aliū Principē alienare aut transferre possit,& ad d.§in bello.adde historiā no. Torquati,de quo Claudius ait.

Turpe rigor nimius Torquati respue mores.

9 Vndeq doctissimus Loazes,vbi suprà pag.249.c.nec obstat tertiū,post Bal.in c.gnali,si de feu.fue.cōtr.inter dnm & agn.Io.And.ad Spe.t.de feu.§.1.Ale.cōl.25.attētis narratis co.pen.li.5.Phil.Corn.cōsl.322.in hac cōsultatione,co.3.li.4.Purpuratus in l.fi.limi.5.C.de pact. quos ipse allegat,qd(inq)hi aiūt ut libertis à dñis,ita & ciues à principe suo ex cā necessitatis posse alienari, ita planè suspectū tā est,q si affirmaret pupillū à tutore ex cā necessitatis ipsius tutoris alienari fas esse,p oēs rōnes & iura suprà allegatas,pfernm,qa, vt ostendimus, principū in subditos & tutela in pupillos excurant.Fallit in vasallo strictè sumpto,quale est,cū cāpū habebā meū iure tā, pprietatis q ædificare sub certis legib.& tributis permisi.tūc.n.ex tali necessitatis cā eos vasallos fortè alienare fas esset,rō disr pspicua est,ga hoc casu principatus ius in meo pprio cōstitutū est,at qñ ex solo cōlenfu populi Princeps cōstitutus sui,tūc ius principatus in alieno constitutū & cōcessum fuit, & sic illo casu possunt & debent saluari multa quæ dicuntur per Doct.cōfundentes(& non iure)iura vasallitij & principatuum.

10 Septimò apparet et ex superiorib.tnō iure p doctissimū Fer.Loazes,vbi suprà pa.250.in c.nec obstat tertiū, fieri cā æquparationē,dū ait, q si suæ necessitatis cā ipsi ciues pñt omisso relictoq; priore Principe,q ad eos defendēdos aut regēdos erat ignauus,alteri Principi se cōmittere,idē similiter licebit ipsi Principi, vt eos inuiros necessitatis cā possit alienare,sed ipse nō aduertit(id q suprà eū in hoc improbātes attigimus)principatū fuisse creatū ob subditorū vtilitatē & rē,nō ob rē aut vtilitatē regētiū,nec dubiū esse,qn vtilitatib. pprijs tm̄, nō ēt alienis hoīes possint renūciare.l.pen.C.de pact.l.si qs .cōscribēdo.C.de Ep.& Cle.l.quoties ab o ſb.C.de fin dcic.l.stipul.ista.§.inter certā.§.de verbo. oblig.l.Titio centū,in prin.ff.de cōd.& dem. Qđ aūt ipsimet ciuib liceat ex cā ignauiæ principis sui alteri principi priore relicto sese cōmittere id,& verū est,& tenet Pau. Cast. in rep.l.ex hoc iure.ff.de iust.& in.col.4.ver.10.ca.3.Io. de Imo.cons.34.vilis & ponderatis.Ioan. de Neuizanis in suo cons.inter consilia feudalia.Alber.Brun. inserto cons.12.patres comederunt.

11 Octauo apparet tēt minus iustā esse eā dñam, q doctissimus Loazes,vbi sup.pa.251.ver.nō obstat,quartò cōstituit,dū ait,referre vtrū princeps vnū aut certos vasallos alienare inuitos velit,vt id sibi nō liceat (& ita pcedat regula negatiua suprà posita)an verò velit vnū integrū oppidū aut vrbē alienare,ut tūc ex cā idpossit & eis suitissaitq; idē tenuisse(ēt si i duriorē dñiū trāsferrent) multos,& esse tex.in c.2.§.ex ead.l.de l.Corradi. & notat.Iac.de Are.& Bal.in l.2.in prin.col.fi.in fi.ff.sol.mat. Idē Bal.in l.1.co.5.in fi.vers.vasalli tñ.C.de ser.fug.& in l.si plures.in 2.co.C.de cōd.insertis.& in l.2.C.de don. & in c.1.§.pterea ducatus.col.fi.circa fi.vers.not. q dñs de phibita feudi alien.p Fridericū,& in add.ad Spec.in ti.de feudis.Doc.cōiter in l.inuitus.ff.de fideic.libe.&in c.dilecti,de maio.& obed.Nic.Milis in repertorio suo in verbo,dñs feu.& Fabianus de Mōte in tract. suo de emp.& vē.in 3.p.princ.in 2.q.Ale.in cōs.25.inc.attētis narratis,col.pe.vol.5.And.de Iser.in c.1.de phibita feudi alie.p Loth.Sed certè talē alienationē fieri nō posse quō ad ciues,in qb.princeps hēt simplex nudumq; ius principatus,plusq manifestū esse ēt ex ijs q fusius supedocti sumus,& qa bonū est arg.de toto ad partē.l.q de tota.ff.de rei vē.l.an pars.ff.p dereli.l.hæredes mei.§.cū ita.ff.ad Treb.Vñ qua rōne nō licet vnū vel quosdā ciuinū alienare,eadē rōne nec vniuersos alienare fas erit. Quinimò si vniuersos alienare liberū foret,longè facilius quosdā alienare liceret,ex regula dictante, qđ cui licet,qđ est plus,licet vtiq; qđ est minus.c. cui licet, de re.iu.li.6.Ergò in tali simplici iure principatus nec singulos nec vniuersos alienare ex similib.causis fas erit. Sed opinio Doc.suprà relata fortè pcedere poterit in iure vasallitij,de quo pximè mētionē habuim⁹, vt ex cā vasallos alienare liberū sit vniuersos,singulos aūt nō ita facilè liceat,iō sp ferè,dū de simplici principatu agim⁹,
12 subditos appello ciues nō vasallos.Qui qdē vasalli pñt ex quacūq: iusta cā,& signāter ex cā remunerationis in aliū transferri,vt notāt cōiter Do.in d.l.inuitus.ff.de fideicom.libe.& in locis superius allegatis. Claudius de Seycello in suo feud,spec.in ti.q feu.dare poss.in 5.col. Fel.in c.q in Ecclesiarū.in 19.co.de cōst.Hippolytus de Marsilijs.in l.1.§.cū qdā.in 1.col.ff.de q. quos refert & sequit Gom.Sarnen.Epis.in §.itē seruiana, in 16.col.in 2.lim.Inst.de act.qdqđ dixit Io.Igneus in repe.l. donationes,quas diuus.C.de don.inter vir.& vxor. Princeps aūt ins simplex principatus hñs ciues suos ex tali cā alienare aut trāsferre minimè poterit , vt ex superiorib. apparet.

13 Nonò apparet ex superiorib.suspectū esse q multi cōtēdūt dñiū pscriptione nobis qsitū p principē posse au ferri,vt retulimus cōtrouersiarū,li.1.c.1.n.9.& n.15.qb. adde Panor.cōl.85.illud plumā.& cōl.3.q.19.li.2.Fern. Loazes,vbi sup.pa.304.sed cū is principatus ad ciuiū nō ad ipsius principis vtilitatē cōcessus fuerit,ineptū esset,concessam uideri facultatē talis dominij adimendi.

14 Decimò apparet tex superiorib.suspectū esse,q definiuit cōs.Neap.ut referūt & sequunt Fern.Loazes,vbi su. pag.308.& Ant.Capytius dec.Neap.166.in cā illustrissimorum,aiūt.n.quod si rex cum suis subditis talē conuentionem atque cōtractum fecerit,q si proprijs ipsorum subditorum pecunijs se a dominis suis redemerint eos in suos princeps reciperet,coronaręq; suæ incorporabit,& nunquam à regia corona regioq;patrimonio eos alienabit,nō obstāte tali cōuentione,de plenitudine potesta

testatis eos princeps licite alienare poterit, id quod cõ-
uentũ fuit inter Seren. Regem Henr. IIII. & ciues oppi
di de Moia. Sed hæc opinio tã à veritate longe abest, vt
impia iniuria, & pfidia sit, & cõtra ius diuinũ, naturale, &
gẽtiũ, & palã egrediaẽ notissimos, & angustissimos ter-
minos simplicis principatus, vt ex superioribus cõstat.
Vndecimo apparet ex supioribus, an vera sit opinio
15 existimantium, q princeps rem propriam subditi potest
sine cã de plenitudine potestatis auferre, & alteri dare,
vt notat gl. cõiter approbatã in d. c. constitutus, de reli-
giosis domi. & volunt Doct. cõiter in d. c. quæ in Eccle
siarum, de const. & in c. nonnulli, de rescriptis, gl. & cõi-
ter Doct. in l. fi. C. si contra ius vel vtil. publicam, & in l.
quoties. C. de pcib. Imper. offerẽ. & in d. l. 1. ff. de const.
princ. Old. in cons. 257. incip. factũ tale est. Bar. in l. con
ficiuntur. §. codicilli. ff. de iure codicill. & in cons. 189.
incip. ciuitati Camerini. Ang. & in d. l. item si verberatũ
ff. de rei vend. & in l. 2. C. de quadrie. pręscrip. & in l. 3. §.
si is pro quo. & ibi Doct. ff. qđ quisque iuris. Io. de Ana.
in cons. 81. incip. viso instrõ, in fi. col. Alex. in cons. 92.
incip. perspectis, & in cons. 106. incip. circa principalem
col. 5. vol. 1. & in cons. 138. incip. habita diligenti ac ma
tura consideratione, & in cons. 215. incip. nec arguendi
sumus. col. 6. vol. 2. & in cons. 1. incip. põderatis his. col.
18. vol. 5. & in cons. 3. incip. perspectis literis. col. 2. & in
cons. 92. & in cons. 155. vol. 6. & cons. 357. incip. nec ar
guendi sumus. vol. 7. And. Sicul. in cons. 24. incip. clemẽ
tissimi. & in cons. 64. col. pe. vol. 4. Aluar. in c. 1. in pe. co.
qui feudum dare possunt, & in c. 1. in prin. in 2. col. de na
tura feudi. Maria. Soc. in cons. 56. incip. circa primũ. co.
3. & in cons. 65. incip. cum in præsenti casu. col. 14. vol.
1. & in cons. 156. inci. pro fundamento decis. col. 2. & in
cons. 164. inci. visa bulla Bonif. col. 4. vol. 2. & in cõs. 65.
incip. visis testam. nobilis, col. 2. & in cõs. 120. col. 3. An.
Cors. in trac. de potestate, & excellẽtia regia in 4. q. Alb.
Brun. in cons. 1. incip. circa primum. in 5. col. Fel. in cõs.
30. inci. oportet. in 6. col. ver. adest ẽt clausula. Ias. in cõs.
56. inci. circa primũ, col. 3. vol. 1. & in cons. 143. incip.
circa primũ. col. 3. & in cons. 213. incip. in præmissa con
sultatione. col. 2. & in cons. 227. incip. Carol. in 2. col. &
in cons. 233. incip. præsens consult. col. 2. & in cõs. 236.
incip. viso ti. q. col. 2. vol. 2. & in cons. 107. incip. in psen-
ti cõsultatione. col. 2. vol. 4. Petr. Bellug. in suo principũ
specul. in 46. rub. in §. donum. in 3. pag. Curt. in cons. 1.
col. 7. vol. 1. & in cons. 35. in fi. col. & in cons. 47. in 12.
col. & in cons. 49. in 33. & 65. col. & in cons. 65. in 9. col.
& in cons. 108. incip. circa cõtrouersiã. col. 3. & in cõs.
173. incip. in cã vertẽte, col. 2. vol. 2. Philip. Dec. in cõs.
191. incip. in cã quæ agitur. col. 2. vol. 1. & in cons. 198.
incip. & pro tenui. col. 1. & in cons. 296. & in cons. 261.
incip. in cã, & in con. 390. vol. 2. Lud. de Goza. in cons.
8. inci. in hac cã. col. 8. in prin. & in cons. 26. incip. in cã
illust. in 2. col. Pet. pau. Paris. in cõs. 1. in 14. col. & in cõs.
22. inci. illust. dominam. col. 11. & in cõs. 106. incip. cir
ca principale. col. 5. vol. 1. & in cons. 46. incip. primũ te-
sta. col. pen. & fi. vol. 3. & in cons. 3. in 7. col. & in cõs. 5.
inci. vnius iustius, in 16. col. vol. 4. Bal. in proœmio decre
ta. in 4. col. & in c. 1. in 11. col. de const. & in c. Ecclesia
S. Mariæ, in pe. col. vt lite pend. & in c. cũ super. in 1. co.
de cã possess. & proprietate. & in l. eos. C. de appell. & in
præludijs feudorum, in 11. col. & in tit. de pace Constã
tię. in prin. vers. nõ admittemus, & in cons. 233. incip. ad
intelligendã, vol. 1. Fern. Loaz. qui alios refert, vbi supra
pag. 310. Hier. Grat. cons. 9. facti spẽm, col. 19. lib. 1. Sed
in hoc non minus frequenti, q̃ arduo, & male digesto
articulo, q̃uis omnibus fere ijs, de qbus mẽtionẽ habui-
mus, repugnãtibus, vix est vt in principe legitimo, & sim
plex ius principatus habente sit dare plenitudo potesta
tis, quæ qui. q̃ differat, aut distet ab ordinaria potestate
nã qđ attinet ad spẽm propositã sit cõclusio talis, Prin
ceps merũ ac simplex ius principatus obtinẽs, ciuis sui
aut subditi rẽ duobus demũ concurrentibus reqsitis au
ferre potest, & non aliter, Primum q id fiat ex cã publi
cæ vtilitatis, vel necessitatis, Alterum q ei detur cõgrua
& moderata recõpensatio, per iura & rationes de qbus
supra. Idẽ esse diximus, qñ Princeps potestate ordinaria
hanc ad rẽ vteretur, quę ab absoluta hac in re differt ni
hil. Ratio cõclusionis est, quia tempore necessitatis om
nia sunt cõia, sicque qui vitã socialẽ, popularẽ ac politi-
16 cam elegit, huic legi sese submittere vr, † vt publicã vti
litatẽ cõmodis priuatis anteponat, auth. res quæ. C. cõ.
de leg. & consequenter poscente Reipub. vtilitate, & ne
cessitate, res suas ei conferat, & concedat, Vnde Cice. 2.
de legibus sic ait, Respublica nomen vniuersæ ciuitatis
est, pro qua mori, & cui nos totos dare, & oĩa nostra po
nere, & quasi cõsecrari debemus. Idẽ Cicero Philip. 13.
Omnibus bonis expedit saluã esse Rempub. Idem 3. de
finibus ait, Laudandus est, qui mortem appetit pro Re
publica, qui doceat, chariorẽ esse patriã nobis q̃ nosme
tipsos. Idẽ Cicero in vati. Oĩa q̃ a nobis geruntur nõ ad
nostrã vtilitatẽ, & commodũ, sed ad patriæ salutẽ con-
ferre debemus. Idem 4. ad Heren. Non mihi soli, sed ẽt
atque adeo multo potius notus sum patriæ, verum &
si nostra tẽpore necessitatis patriæ conferre debeamus
tñ quia iure naturæ congruit, vt cõis salus, cõis necessi
tas, aut cõe periculum non vnius duntaxat aut alterius,
sed cõibus impensis, iacturis, periculisque cõparetur. l.
scd̃m naturã. ff. de reg. iu. §. his ita. C. de cad. toll. l. iure na-
turæ. ff. de reg. iur. l. nã hoc. ff. de cond. indeb. iõ respub.
congruã moderatãq; cõpensationẽ huic, qui rẽ suã de-
dit ad subleuãdã subueniendãq; publicã necessitatẽ, p-
stare dẽt, detracta particula q̃ ipsemet, vt vnus de populo
cõferre debebat. Intellige, vt pbeat & remuneret Respu
blica, si põt ex integro, sin minus saltẽ quã ex parte põt,
qđ si nec ẽt ex parte põt, tũc impossibiliũ, nulla est obli
gatio. l. impossibiliũ. ff. de reg. iur. verũ siue cõpẽsationis
nomine nihil pstiterit, siue minus integrã pstiterit, qđ
deest, vt quũ primũ venerit ad pinguiorẽ fortunã, sup-
pleat par est, vt in simili tradũt Dec. & Hier. Cag. in l. di
uus Pius. ff. de reg. iur. & nrãm sniãm tenuerũt Plato &
Cicerõ, vt diximus supra in pf. arg. 2. in fi. n. 31. vbi alios
adduximus, & ad hęc oĩa extẽdit sese potestas ordinaria
& potestas absoluta, vel potestatis plenitudo, vltra pro-
gredi neq; in minimo põt, nã ẽt de plenitudine potesta
tis princeps efficere neqbit, vt cessante publica vtilitate
& necessitate, res mea mihi inuito auferaẽ, per hoc. n. mi
hi fieret iniuria, & violẽtia, q̃ res longe aduersanẽ iuri &
naturæ meri principis, q vt psit & tueaẽ, nõ vt obsit &
lædat, creatus fuit. Quinimo ẽt vrgẽte publica necessi-
tate, si res mihi auferaẽ, ẽt de plenitudine potestatis effi
cere neqbit, vt moderata cõpẽsatio mihi pstari desinat,
si qda ad id pstãdũ Respublica idonea est, p eãdẽ rõnẽ
eaq; oĩa sunt ex visceribus iuris gẽtiũ naturalis, & diui
ni, quibus iuribus principes subiacere ac subesse certũ
est, nec ea posse violare. l. oẽs populi. ff. de iust. & iure. §.
sed naturalia. Inst. de iur. nat. q̃uis in vtroque (nẽpe ut de
plenitudine potestatis res mea mihi p principẽ cessante
ẽt publica vtilitate, uel necessitate auferri possit, qđque
urgẽte necessitate publica eius ablatæ recõpẽsatio nul-
la deẽ) cõtrariũ plerosque nostrorũ, de qbus mentionẽ
habuimus, sensisse, respõsurosque fuisse verosimiliũ sit.
17 Confirmantur nostræ sniæ, quia plenitudo potesta-
tis ad malũ, & iniuriũ non extenditur. illa. n. nõ potesta
tis, sed tẽpestatis plenitudo foret, ut multi dicunt, quos
retulimus suprà li. 1. controuersiarum. c. 1. n. 5. quib. ad-
de Fernandum Loazes in suo cons. pro Marchi. de Ve-
lez, pag. 54. n. 65. Sozinum Iun. cons. 65. in cã occurren-
ti, li. 2. Bar. Sozi. cons. 164. visa bulla, li. 2. & cons. 120. me

mini.li.5.per Card.in clem.pastoralis.de re iud.Ioã.Iac.
de Leonar.inter consilia feudalia Alberti Bruni consil.
117.in hac causa,col.fi.vnde cùm superiora quæ impro
bamus,non solùm mala,verùm pessima,nefanda iniuria
que sint,vt fieri etiã de plenitudine potestatis nequeãt,
par est.
Ex causa tamen publicæ vtilitatis & necessitatis per
18 principem nostrum(vt dictum est)†adimi potest , quia
licet id videatur prima fronte contrà ius naturale, tamẽ
hæc est congrua illius naturæ aut diuini iuris interpre-
tatio,quam inferior,vt est princeps,facere non prohibe
19 tur.Et ideò dici solet,ꝙ†quamuis Summus Põtifex nõ
possit ius diuinum in totum tollere,potest tamen ex cã
illud moderare,interpretari,ac limitare,vt in d.c.quæ in
ecclesiarum,de consti.& in c.post translationem.de re-
nunc.& in c.ex parte,el primo.de off.deleg.& in c.lite-
ras,de restit.spol.Vinc.Io.And.Panorm.in c.proposuit
de concessione præb.& in c.à nobis,post Glossam ibi,
in verbo,exemptus,de decimis.& in c.cùm ad monaste
rium,de statu monachorũ,& in c.gaudemus.de diuor-
tijs,& in c.per venerabilem,qui filij sint legitimi.& in c.
sunt quidam.25.q.1.& in regula actus legitimi.de regu-
lis.iu.li.6.Bar.in procemio.ff.in 6.col.& in l.ex hoc iure
gentium.ff.de iust.& iu.& in d.l.omnes populi,eo.tit.&
in l.rescripta.C.de precib.Imper.offeren.& in l.fin. C.si
contra ius vel vtilitatem publ.& in l.1.ff.de consti.prin-
cipum Albericus de Rosate.in 1.parte statutorum,q.7.
Bal.in authen.ad hæc.C.de vsuris.& in l.1.C.de iure au-
reo annulo.Ale.in consi.249.incip. pro inuestigatione.
col.3.vol.2.& in consi.183.inci.respectis verbis .col.fin.
vol.5.Marianus Sozin.in consi.28.inci.circa primũ quę
situm,vol.1.Petr.Philipphus Corn.in consi.189.incip.q̃
quam,col.2.vol.4.Feli.in c.postulasti.col.15.ver.tertius
casus.de rescriptis.& in c.humilis.de maio.& obed.De-
ci.cons.12.col.2.bonus tex.in l.si hominem.ff.mandati.
20 Hinc dici solet,†posse iudicem ex causa omnem iu-
ris terminum minuere atque alterare,etiam si lex termi
num taxet,& addat,non plus nec minus à iudice posse
dari,vt probat tex.in l.ad peremptorium cum lege seq.
in verbo, non minus.& ibi Paulus de Cast.iuncta l.non
nunquam.ff.de iudicijs.& est tex.per quem hoc ibi no-
tant Bar.Ang.Ale.Ias.& Doct.in l.2.ff.de re iud.Gloss.
Panorm.Ant.de Butr.& cõiter omnes in c. cùm sit Ro
mana.vbi latè per Philippum Decium in 5. col. cũ seq.
de app.& voluit Glo.& ibi Doct.in regula,indultum de
reg.iu.li.6.& in §.sancimus,in verbo viginti, in authen.
de exhibendis reis,collatio.5.& in §.omnem,in verbo,
cautione,in fi.in authen.de litigio.coll.8.facit tex.in ca.
pastoralis.vbi Panor.Fely.& omnes idem notant de ex-
cep.& in c.si tibi absenti.de præb.li.6 & in l.si qs à quo
fundus,vbi Gl.Ang.& Doct.ff.de dam.infecto.& in c.
cùm venissent de eo,qui mitti.in poss.& voluit Inno. in
c.ad petitionem.de accus.Panorm.inserendo ad notabi
lem q̃õnem in cons.60.inci.venio ad primum:col.pen.
vol.1.istorumque ratio ea est,ꝙ vbi adest iusta cã, tunc
non tàm legis transgressio,quàm iusta interpretatio fie
ri vr̃,quam magistratus nõ solùm facere possunt, sed ẽt
dñt,ne aliter ipsam legem fraudare videantur, tm̃ abest
vt custodire credantur.l.fraus.ff.de legib.
21 Duodecimò apparet,†an verum sit quod tradũt Lu-
douicus Gozad.consi.26.in causa illustrissimorum,col.
9.post dominum suum,quem refert in quodam consi.&
Fernandus Loazes,vbi suprà pag. 98. vers.& propterea
dicebat.aiunt.n. modũ succedẽdi à testatore ordinatũ
posse per principem alterari ac immutari, q̃n per talem
alterationẽ reducitur successio ad ius cõe,quos autho-
res adde ijs,quos congessimus de succe.crea.li.1.§. 1.n.
22 29.illatione 23.†vbi ẽt eundẽ articulum dum attingere
mus , tenuimus de ptãte ordinaria sine iusta cã id fieri
non posse,de plenitudine verò ptãtis posse fieri , ẽt sine
vlla cã,ꝙ vltimum emendandum est.nam cùm iam ho-
die ius succedendi sit iuris gentium,vt plenè ostẽdimus
de succe.crea.§.1.& de succe. progressu in præfatione,
cumque ea,quæ iuris gentium esse noscuntur à princi-
pe sine iusta cã immutari nequeant.§.sed naturalia.Inst.
de iu.nat.l.oẽs populi.ff.de iust.& iu. superest vt ea im-
mutatio principis meri & legitimi ptãti nõ subsit,quin
imò nec si esset de iure ciuili ea succedendi facultas,per
eum immutari sine iusta cã posset , cù meri.& legitimi
principes legibus,non leges hmõi principibus subsint,
vt fusius suprà c.1.& 2.admonuimus,& oẽ ius cuiusque
ciuitatis firmum & obseruandũ esse intelligaẽ,vt in prĩ.
Inst.de obl.ibi,secundum nostræ ciuitatis iura. Nec du
bium sit,quin æquum & bonum Reipublicęque illi vti
le præsumatur,vt plenè per Bal.in l.omnium.ff.de legib.
& in l.de quib.col.10.e.ti.plenè per And.Tiraq.de vtro
que retract.in præfa.n.75.Nec ad rẽ pertinuit, ꝙ prin-
ceps plenitudine ptãtis vtaẽ,nam eam ptãtem potestate
ordinaria maiorem non esse saltem, quò ad hanc rem
& similes,supra admonuimus.
23 Tertiodecimò apparet etiam,† an talis merus & sim-
plex princeps possit res & iura ad regiam coronam spe
ctantia alienare , quando regno & regni successoribus
enorme præiudicium non infertur id, quod voluit do-
ctissimus Loazes,vbi suprà post Matth.Affli.sum con
sti.Neap.li.1.ti.7.de decimis.& post eundem Afflictũ,
quem alleg.in tit.quæ sint regalia,per Imperatorem Fri
de.in prin.col.8.sed longè verius & consultius rñdetur
in contrarium,ẽt si læsio enormis non esset,sed tm̃ me-
diocris,q̃uis aliud esset,si tàm minima esset,vt tãto prin
cipi verosimilimum foret,id in specie à ciuibus denega
tum nõ iri,vt patet iuribus & rationibus iam adductis,
quæ non expedit repetere.
24 Quartodecimò apparet similiter, †an tutũ sit qđ scrip
sit idẽ doctissimus Arch.Tarrac.vbi suprà pa.239.vers.
vel aliter post And.Iserniã in tit.qui feud.dare possunt.
c.1.col.6.Card.Ale.in p̃ludijs feudorũ.col. 10.Clau. de
Seycello in suo feudor.speculo.d.ti. q feudũ dare pos-
sunt,in prin.co.5.aiũt.n.tales principes posse liberè q̃cũ
que regnorũ suorũ bona,ẽt si magna sint Ecclesiæ alie
nare,cõcedere,&donare,quo nihil à veritate remotius,
vt nobis vr̃ dici potuisset,nã Ecclesia dẽt esse cultrix iu-
stitiæ,vt in ti.de alie.feud.c.1.§.1.vt in spẽ hoc vtẽs ar-
gumẽto ait And.Tiraq.de priu.piæ cãæ priu.100. vnde
actus turpis.in Ecclesiastico magis detestaẽ q̃ in religs.
§.cogitãdũ.in auth.de monachis,sicq; cũ turpissimum
esset Ecclesiã locupletari [illegible] aliena iactura.l.nã hoc na-
t.ff.de cõd.indeb.l.iure nat.ff.de reg.iu.cũq; regib.tales
alienationes ĩterdictas esse cõstet pp suorũ ciuiũ læsio
nẽ & p̃iudiciũ,vitãdũ par est,in Ecclesias tales iniquas
cõcessiones collatas,turpiores esse,q̃ si in profanos cõ-
ferrenẽ,& cõsequẽter minus ratas fore,q̃ si profanę fie
rent,nec.n. Deus Opt.Max.gaudet donis impiorũ, cũ
ipse sit iustitiæ rectiq; dator,vñ Sili' Ital.li.6.bel.pun.ait
Iustitiæ rectique dator qui cuncta gubernas .
Vnde par est talẽ alienationẽ ẽt Ecclesiæ collatã infir-
25 mã esse,ex regula dictãte,†principes nõ posse res ad re-
giã coronã spectãtes alienare,vt est tex. apertus , p quẽ
ita tenent Host.Inn.Io.An.Ant.de But.Panor. & cõi-
ter Doct.in c.intellecto de iurei.Doct.cõiter in c.1.de
prob.& in p̃oemio.ff.& in l. p̃hibere.§.planè.ff.ꝙ vi aut
clã.Cy.Alb.& cõiter alij in l.digna vox.C.de legi.& in l.
bñ a Zenone.C.de quadr.p̃scriptione.Oldr.in cõs.74.in
ci.elegãter circa negociũ.And.de Iser.in c.1.§. p̃terea
ducatus,de prohibita feudi alie.per Fridericũ Io.And.
in add.ad Specul.in titu. de instrumentorum editio.§.
nunc autem.Bald & alij in procemio seu præludijs feu-
dorum.Idem Bald.in c.licet.§. in generali , si de feudo
defuncti

defuncti contentio sit inter domi.& agnatos.& in c.1. vers.possideant, de pace Constantiæ. Idem Bal. in c.1. qui successores teneantur.& in l.cũ multa.col.pen.vers. nota q̃ Ecclesiæ, de prob.& tradit Bal.in sua margarita, in verbo, rex.iura enim regia, & q̃ de demanio, hoc est, de regia corona existunt, de quibus in c.1.& ibi tradit Bal.quę sunt regalia, nemo potest alienare, vt inquit in tit.de allodijs, in prin.ibi, districtum & iurisdictionẽ Imperatoris non p̃sumat vendere, quia ea tenetur princeps illibata seruare.d.c.intellecto, & de supplenda neglig.prælato.c.grandi.lib.6.

26 Denique, †vt Panormita.ait c.relatũ.de test.& And. Tiraq.de priuileg.piæ causæ priuil.140.id quod Ecclesiæ conceditur, hoc vno nomine commendatur, quod Deo gratum sit, sed hæc concessio cum in ciuiũ p̃iudicium esse intelligatur, eo ipso q̃ eorum consensus non accedit, super est, vt Deo grata non sit, & consequẽter impia, & iniusta videatur, p̃sertim per iurã & rõnes sępe in superioribus memoratas, quas nõ expedit repetere.

27 Neque ad rem pertinet, †quod Constantinus Imperator Romam vrbem, & alias ciuitates, cum quamplurimis alijs oppidis, & castris Ecclesiæ donauit, vt habetur in Constant.96.dist.& in c.fundamenta, de elec. lib.6.nam forte ibi interfuit consensus populorum, vel illi principes erant tyranni, & violenti, sicq; illud ius qđ habebant quale quale, p̃ illãve iniuriã, & tyrannidẽ transtulerunt, quæ tempore potuit in ius conuerti, & his ad de quod diximus de successionum creatione.§.26.nu. 83.vel dic vt per Laurentium Valensem lib.de mentita Constantini donatione.

Quintodecimo apparet etiã ex superioribus, quod scripsit Andreas ab Isernia super 3.const. Neap. rubrica incipiente, quia frequenter, longe ab omni iure re-
28 motum esse.ait enim hæc verba: †Rex enim est dominus personarum tantum, id quod suspectũ est luce clarius supra ostendimus differentes, reges legitimos nõ ad suam, sed ad ciuium vtilitatem creatos fuisse, porro dominum habere vtile non est, sed omnium rerum ingratissimum, vnde ipse Andreas in eadem 3.const.rub. incipiente, cum vniuersis, ait. esse contra naturalem rationem, vt princeps vasallum suũ alteri baroni dare possit, & est æqua opinio, facit l.seruitutem.ff.de reg.iur.

S V M M A R I V M.

1 *Castrum vnius ciuis munitur impensis communibus, si bellum imminet.*
2 *Bellorum impensæ quando per Principem fieri debeãt.*
3 *Bellorum tempore, vrbs cuius expensis muniri debeãt.*
4 *Bellorum tempore ciuis Principem sequi suis expensis non tenetur, & quid in vasallo respectu domini, & quid si Princeps non habeat idoneos reditus.*
5 *Princeps rem ciuis etiam tempore necessitatis vendere non potest, & quid si sit extrema necessitas.*
6 *Vasallus an dominum ob debita incarceratum liberare teneatur.*
7 *Necessitatis aut bellorum tempore, iudex potest cõpellere ciues ad pecunias mutuandas Reipublicæ.*
8 *Vsuras recipere potest, qui coactus mutuauit.*

C A P V T VI.

1 Sextodecimo apparet, † qđ si princeps iussit castrũ aut villam vnius ciuis munire, vt difficilis captu fieret, eo q̃ bellum imminebat, & forte hostium finibus contigua erat, an proprijs expensis facere teneatur ille ciuis, vel si Principis expẽsis fiat, an repetere possit, & magis est, vt nec ciuis suis expensis facere teneat, nec expensas factas refundere, sed si princeps ille idoneos reditus ad hæc & similia non haberet, fieret expẽsis totius regni, & ipse dominus villæ tanquam vnus ex regnicolis symbolum dabit, iuxta modum facultatum suarum, ita notat. Bal in l.si in aliquã.ff.de off.procons. & lega. Franc. Crem. sing.26.si Princeps, vel Rex. Bar. Veron.tit.de serui.vrb.pręd.c.39.col.fi. Archiepiscopus Tarraco.vbi supra, pagin.170.post Nicol.Boer.in trac. de cust.clauium ciui.quem refert & Thom.Gram.cõs. 13.in causa Miloniana, col.pen. Ioan.de Soccarra in cõsue.Catalonię.fol.53.ratio est, quia vt habet sentẽtia nostra iam fuse probata, omnis principatus creatus fuit ad ciuiũ vtilitatẽ, hæcq; munitio ad vniuersorum vtilitatẽ spectat, vnde vniuersorum expensis vt fiat par est.

2 Quod obtinet, † quando princeps ille a regno ad tã ingẽtes expensas belli faciẽdas reditus regales idoneos non haberet (quale sane est in regno Aragonensium) secus si idoneos haberet reditus regales a ciuibus assignatos, (vt est in regno Castellę) tũc.n.ipsius principis expensis id fieri deberet, ita Angelus in l.turres, per illũ tex.C.de opericus pub. Archiep.vbi sup.pag.163. Ias.in l.diuortio.§.impendia.& ibi Vdalricus Zazius.ff.solut. mat. Idem Ias.in l.sumptus, ad fi.ff.de lega.1. Geran.de Petrasan.sing.37.nota quod signanter, n.3. allegat Ias. vbi supra, & Ang.in l.turres.per illum tex.C.de operib. pub. Idẽ tenet Castelianus Cotta in suis mem.in verb. castrum, & rursus in verbo, rex.qui omnes idẽ sentiunt
3. in munitione cuiusq; ciuitatis regni, †vt si princeps hãc ad rẽm & similes, à ciuibus suis idoneos reditus habet, eius impensis fieri debeat, sin minus, tunc impensis totius regni, conferendo suã quotã partem ipsa vrbs quæ munitur. In principe autem ratio est, quia eius principatus non ad suam sed ciuium vtilitatem constituitur, cũ idoneis illis reditibus, vnde hanc ad rem sunt conuertẽdi, quod & tenent Guliel.de Cuneo, Bal. Cyn.& in l.neminem.C.de sacros.Eccles.

4 Decimoseptimo apparet etiã, †ciuem non teneri p̃prijs impensis principem suum ad bellum pergentẽ insequi, sed moderata stipendia ab eo percipere debet, qñ is princeps idoneos a regno reditus habebat, quos in rebus consumere debet, cum ad ciuium nõ ad suã vtilitatem cõstituti principatus, & reditus illi intelligãtur. ita Iac.de Arena in §.præiudiciales. Inst.de actioni. Bar. in l.Mæuia.§.1.per illum tex.ff.de annuis lega. Oldr.cons. 234.factum tale est. And.de Iser.in §.fi.tit. de pace iur. fir. Bal.in l.qui manumittuntur.C.de oper.l. Loaz.in cõsi.pro March.de Velez, pag.166. Bal.in c.cum ex officij 3.not.per illum tex.de præscr.quos ipse Fern. Loaz. refert, & Ias.in l.si non sortem.ff.de cõd.indeb.in §.libertus, col.11.& Paris.de Put.de re mil.in rub.an dominus vasallum cogere possit, vt pro eo pugnet. Lucas de Penna in l.1.col.4.C.ne rusticani.li.11. Bar. Casseneus in cõsue. Burgundiæ, tit.de inst.§.4.co.4. Boer.decis.303.clericus captus, n.9.vers.& idẽ. Quodq; si princeps hãc ad rẽ idoneos census non habebat, nec male cõsumpserat stipendia ex ciuium collationibus penderentur ex mente eorundẽ. Quamuis feudatarius vasallus regulariter teneatur dominũ suũ in p̃lio insto, ẽt extra regnũ existentem, proprijs sumptibus adiuuare, arg.l. suo victu.ff.de operis liberto & notãt Spec.in tit.de feu.§.qm̃.vers.2 t. And.de Iser.& Bal.in c.1.quibus modis feudũ amittat. & in c.1.§.sed nec alia iustior, q̃ sit primo cã bene.amitten. Bal.& alij in c.1.ad finẽ principij, vers.alia qõ formatur, de Capitaneo, q curiã vendidit. Idẽ Bal.in l.liberti libertęque.col.4.in prin.vers.circa p̃dicta.& vers.dubitatᵉ si est bannũ.C.de ope.liber. Lud.Rom.in l. reculare, §. si qs alio.col.1.& 2.ff.ad Treb.& Matth.de Affl.in decis.Neap.decis.265.incip.illust.col.7.in fi.

5 Decimooctauo apparet † etiam veram esse sententiam Bald.in l.penul.C.de bon.quæ lib. quem refert &

sequitur Gerar. de Petra San. singul. 100. qui est vltimus versic. adde etiam quod tempore necessitatis. num. 17. aiũt enim dominum rem subditi sui etiam tempore necessitatis vendere non posse, id quod in simplici Principe intelligendam est respectu ciuis non feudatarij, qđ Gerar. sentit regulariter procedere non sic, si extrema esset necessitas, qđ tolerari potest, quia eo tpe oĩa sunt cõĩa, vt multa congessit Franc. a Ripa. in tract. de peste. fere per totum. sed principalis opinio iustificatur ex sẽtentia nostra dictante merum simplicemque principatum ad meram ciuium, non etiam principum vtilitatẽ inuentum. Sed & si sit extrema necessitas, adhuc principi in vim iurisdictionis non rem ciuis vendere non licet, non magisquam cuiquã priuato, sed ex re naturalis cognationis & societatis aliud erit, quo casu plus iuris aliquantulum principi quam alteri conciui tribuerem, facit l. vt vim, in fin. ff. de iust. & iure.

6 Decimonono apparet ex eadem sententia, † quod & si talis Princeps (ab Imperatore forte) carcere ob molem debitorum tentus esset, eius ciues, & si diuites essent, non tenerentur eum liberare, eiusque debita creditoribus soluere, ita Aluarotus & Pręp. & alij in c. licet, si de feudo defuncti contentio sit inter dom. & agn. estque cõmunis & recepta opinio, teste Vdalrico Zasio de feud. par. colum. penultim. sequitur dissertissimus Archiep. Tarrac. vbi supra, pagi. 171. qui loquuntur etiam in vasallo feudatario, sicque longe facilius idem in simplicis principis admitterent, cum ipsi agnoscant vasallũ feundatarium ad multa teneri, ad quæ ciues respectu principis minime tenentur, vt per eũdem Archiep. ibi, & per ea, quæ supra disseruimus.

7 Denique † hoc casu forte ad mutuandas pecunias is vasallus aut etiam simplex ciuis compelleretur, si verosimiliter ex reditibus sequentium annorum princeps ille percipere posset, vnde redderet. Nam tempore summæ necessitatis belli sæuientis etiam iudex ordinarius tales ciues potest compellere ad pecunias Reipublicæ mutuandas, pro alendis exercitibus, aut præsidiorum militibus, proque reliquis ad bellum necessarijs, ita Guiliel. & Nicol. de Neap. in l. scriniarios. C. de nu. lib. 12. in simili per Andr. de Isern. in c. 1. quis dicatur Dux. & in c. 1. §. sed nec alia, quę sit prima cau. benefi. amitt. & in c. 1. §. simpliciter, de capi. Corrad. Bald. in l. 1. C. de

8 oper. lib. Fernand. Loazes, vbi supra, pag. 171. † Et hoc casu vsuras moderatas recipere potest ciuis ille, qui cõpulsus mutuauit, & id ita fieri æquũ est, vt de suc. crea. lib. 1. § 6. num. 22. disseruimus post Paul. Castr. in l. si qs nec causam. ff. si cert. petat. Ioan. Crotum nu. 3. in rep. l. nemo potest. ff. de lega. 1. Et quod talis vasallus mutuãdo subuenire debet principi suo, tenet etiam in tali summæ necessitatis periculo Ioan. de Anan. consl. 7. visis & ponderatis. refert & sequitur Loazes, vbi supra, & Ias. in l. si ex toto. col. pen. ff. lega. 1. Bonus de Curtili, de nobilitate par. 4. col. 7. Resta Castaldus de optimo Imperatore; q. 17. Quod obtinet generaliter, ita tamẽ vt princeps ille postea si idoneos reditus a regno habebat, reddat integram pecuniã cũ moderatis vsuris qđ si minus idoneos aut nullos habeat, idem fiat ex ciuium collatione, detracta ea particula quæ ad ciuem mutuantem, habita bonorum suorum ratione, spectabat, tanquã ad vnũ e populo, vt supra edocemur, & ita sępissime obseruatũ fuit Hispanię cum bellis sæuientibus, Hispalensibus ciuibus & alijs aurum & argentum ab Indorum regionibus exportatũ ac relatum mutuo publice acciperetur.

S V M M A R I V M.

1 *Iustitia gratis exhibenda est a Iudicibus & a principibus, nec valeret consuetudo contraria in ecclesia.*
2 *Historia Hispalensis.*
3 *Dotandæ filiæ causa, an princeps possit ciues collectare ardua quæstio.*
4 *Dotis spiritualis causa filiæ dãdæ, an princeps ciues possit collectare.*
5 *Princeps fœmina pro se dotanda, an ciues possit collectare, ardua quæstio.*
6 *Principem captum, an ciues redimere teneantur.*
7 *Dotandæ filiæ causa, an Princeps fœmina ciues collectare possit, & quid in fratre pro sorore dotanda, vel in sorore pro altera sorore.*

C A P V T VII.

1 Vigesimo apparet Principem subditis iustitiã gratis exhibere debere, & in simili tradit Io. Andr. in cle. statutum, in verbo, ex iurisdictione, de elect. vbi concludit, quod cum iudex ordinarius gratis teneatur subditis iustitiam ministrare, si aliquid etiam pro sportulis receperit, illud tenetur restituere, & si consuetudo in contrarium fuerit. Nam non põt consuetudine introduci, quod Iudex ordinarius Ecclesiasticus aliquid pro sententia possit recipere cuius doctrinã referunt, & sequuntur Car. Anto. de Butrio. & Panorm. in c. cum ab omni, de vita, & honest. cleri. Bonifacius de Vitalinis in d. clement. statutum, in penultim. columna. versi. contra partem 2. Anto. Corse. in singu. suis, in verbo, sportulæ. Ludoui. Roma. hanc; inquiens, esse communem opi. in singul. 180. incip. tu scis quod ius canonicum quam etiam dixit communem opi. licet ipse eam non sequatur Cardinalis Zabarella in d. cle. statutum, in 1. col. Fely. in c. ad Apostolicam de simo. & Syluester de Pierio in sua summa, in verbo, iudex, el primo, in 8. q. in fine, quamuis multi alij Doctores contrarium videantur affirmare, cuius opinionis fuit Glo. in l. fori. in verbo, Cast. ibi, sed certẽ cũ istud sit subrogatum. C. de aduocatis diuersorũ iudiciorũ, & in auth. offerat, in verb. phibitis, in fi. C. de litis cõtestat. & in §. si qs aũt. ver. ne aũt in auth. de iudicibus. collatio. 6. Specula. in tit. de salarijs. §. 1. versi. cum si vero ordinarius. Hosti. Henri. Bouib. & Car. in d. c. cum ab omni Petrus de Ancha. in cõsil. 201. incip. præmittendum. in 1. col. & Ias. qui hanc dixit communem opi. in §. tripli. in penul. col. Institutio. de actio. sed prior opinio ęqor est, & publicæ rei vtilior & in foro ecclesiastico sequenda, quia Ecclesia debet esse cultrix iustitiæ. authent. de monach. in prin. c. 1. §. 1. de alien. feudi. And. Tiraquel. de priui. pię. causæ pri. 100 Idẽ in foro seculari, vbi Principes a subditis & ciuibus suis congruos redditus ad isthæc oĩa recepissent, vt est in regno Castellæ, non sic, quando minus cõgruos aut

2 minus idoneos, vt est in Regno Aragonum. † Secũdum quæ apparet, an iure accipi potuissent illa quinquaginta millia aureorũ, quos Ciuitas Hispalensis prębuit deditque ne denuo sibi imponerentur illi iudices. qui vulgo auditores appellantur.

Apparet ex eadem nostra sententia, quid respondendum

3 sit in illa ardua quæstione, † an merus Princeps possit ciues suos collectare (vt more nostrorũ loquor) pro filia sua matrimonio collocanda, id quod videntur negare Io. Faber, Pau. Castr. & alij communiter in l. 3. p tex. ibi. C. de statu. & imagi. facit l. cum satis. §. caueant. C. de agrico. & cens. li. 11. & per totum tit. C. ne rusticani ad vllum officium. eo. li. l. ab omnibus. §. si Titio. ff. de le. 1. l. iubemus nullam. C. de sacrosan. eccl. & per totum titulum C. vectig. noua. Bal. & Paul. Cast. in l. neminẽ ab angariariis. C. de sac. eccl. Bal. in l. ex hoc iure. ff. de iusti. & iu. ad fi. versi. 10. quęritur Iac. de Sancto Georgio in tract. de homagijs. col. 1. & alij plures quos allegat Nico. Boer. decis. 126. & in dicto processu, n. 6. qui tamẽ agno-

scit

ſcit in contrarium ſe habere receptiorem opinionē. Sed pars negatiua videtur longè verior per noſtræ ſententiæ fundamenta, & per omnia ſuprà relata, & quia iure naturali inſpecto etiam hodie omnes homines æquales ſunt etiam ſerui. l. quod attinet. ff. de reg. iur. ibi. quia iure naturali omnes homines æquales ſunt. Nec ab hoc iure receſſit ius gentium niſi in ſeruis & mancipijs. d. le. ex hoc iure, cum omi. nec receſſit etiam ius ciuile, quinimò enixè amat, & præcipit ſeruari inter homines æqualitatem. l. cum oportet, in prin. C. de bo. quæ lib. l. illam. l. illud. C. de collati. & dd. ll. ſuprà alleg. & quia principatus ad meram ciuium vtilitatem inuentus (vt ſuprà oſtendimus.) in eorundem perniciem & internecionem conuerti nefas inciuile ac turpiſſimum eſſet. l. legata inutiliter. ff. de adim. leg. l. legata inutiliter. ff. de lega. 1. l. quod contra. ff. de reg. iu. vnde tales ciues ad id nullo iure cogi poſſunt, non magis quàm quilibet extraneus, nonq̀ue magis quā pupillus poſſet cogi ad dotandam filiam tutoris ſui, cui tutelæ adæquatur principatus, vt non ſemel admonuimus ſup. c. 1. 2.

4 Vigeſimoprimò apparet hinc non teneri eos ciues pro principis ſui filia monaſterium intrante dotanda, nō magis quàm pro ea matrimonio collocanda, cùm vtroque caſu par ratio ſit, qua de re per Bar. Caſſan. in addi. noua. in conſu. Burg. ſol. 34. col. 4. Soz. reg. 12. & ſunt alij multi, vt per Boer. vbi ſuprà nu. 12. verſ. non ſolum pro filia.

5 Vigeſimo ſecundò apparet etiam, an ipſamet filia ſi eſſet Principis patris ſui hæres, poſſet tanquam in ipſo principatu ſuccedens, ſimilia tributa pro ſeipſa matrimonio collocanda imponere? & tenentes partem affirmatiuam, vt pater ipſius id poſſit, veroſimilimum eſt id facilius ipſi filiæ conceſſuros, quia propter vnumquodque tale & illud magis, ſecundum Philoſophum, vt rectè notant Doct. per tex. ibi in l. ſed ſi plures. §. filio. & §. in arrogato. ff. de vulgar. & pup. ſubſt. & ita in ſpecie tenet Boer. deciſ. 130. quintò, an filia hæres poſt alios quos ipſe refert contra Caſſaneum per eum relatum, cuius opinionem negatiuam longè veriorem, & æquiorem exiſtimo per proximè adducta, quæ non expedit repetere, & huic parti tacitè adſtipulantur omnes illi, quos partem negatiuam in parte dotante diximus tenuiſſe. Et vtriuſque partis fautores (quantum ſuſpicor) in hac conuenirent ſententia in meris principibus, remoto & ceſſante omni iure locali & particulari ſcripto vel conſuetudinario. Et ſi quæ iura in contrarium adduci poſſunt, loquũtur in alijs terminis, puta in libertis reſpectu patronorum, vel ipſius liberorum. vel in dominis qui vaſallis ſuis feudum conceſſerũt, & in reliquis ſimilibus caſibus ſpecialibus, non in ſimplici ac mero principatu.

Vigeſimotertiò apparet etiam, quid ſi ab hoſtib. princeps merus captus eſſet, an vaſalli eum redimere tenerētur, & ſiquidem captus fuit dum pugnaret, vel aliter res
6 ipſorum ciuiũ & regni ageret, aggreſſus ue fuiſſet, par eſt, vt ab eis redimatur, & ita procedunt omnes leges titulorum. ff. & C. de negotijs geſtis. & ff. & C. manda. cæterum ſi vel eorum res non agebat, vel inutiliter aggreſſus fuiſſet, & parum conſultè, contrarium reſponderem per iura & rationes, de quibus ſupra, de qua de re plenè per Nico. Boer. deciſ. 126. n. 8. cum ſeq. Et faciũt quæ ſuprà diximus. c. præ. dum tenuimus talem principem pro debitis incarceratum, non teneri ciues liberare proprijs expenſis, præſertim cùm ipſe ſibi cōſulere poſſit bonis cedendo, plenè per Boer. deciſio. 128. tertiò ad aliam quæſtionem, vbi diſputat quid ſi debitum illud deſcenderet ex cauſa ciuili, & quid ſi ex cauſa criminali.

7 Vigeſimo quartò apparet etiam, an mater Princeps pro filia ſua dotanda, tributum ciuibus ſuis poſſit imponere? id quod diſputat Nicol. Boer. deciſ. 129. quartò, an ſubditi & cum ad patrem ſpectet onus dotandę filiæ, ad matrem verò regulariter non vtique. l. fi. C. de dotis promi. iuncta. l. neque mater. C. de iure dotium, ſupereſt vt matri id liberum non ſit, quandoquidem etiam in patre idem tenuimus ſuprà.

Vigeſimo quintò apparebit ergo fratrem pro ſorore dotanda, aut vna ſoror pro alia ſorore dotanda, id lōgè minùs efficere poſſe, quandoquidem talia dotandi onera ad has perſonas regulariter non ſpectãt, licet aliquando ſic, qua de re in ſpecie per eundem Boer. d. deciſio. 229.

SVMMARIVM.

1 *Princeps bis aut pluries, quando poſſit ciues collectare.*
2 *Princeps cenſum antiquum ciuibus inuitis augere non poteſt.*
3 *Charitatiuum ſubſidium quando exigi poſſit.*
4 *Vocabula rerum immutabilia.*
5 *Dæmones non homines ſunt appellandi, qui vitia induunt uirtutis nominibus.*
6 *Ciceronis grauis ſententia.*
7 *Maioratus viti diuitias, multis ſeruitutem miſeram induxit.*
8 *Collationes ciuium expilationem præſentem, & ſeruitutem futuram inducunt.*
9 *Principis homines ciues non rectè appellari cōtra Afflictum.*
10 *Nobiles, an homines ſuos cedere plagis poſſint, ardua quæſtio.*
11 *Vaſallus & dominus an iudicentur à pari.*
12 *Iudæorum paruuli non poſſunt eripi parentibus vt baptizentur.*
13 *Delictum extrà fines regni commiſſum, an puniatur.*
14 *Princeps agere poteſt & debet, pro vexatione, aut damno ciuibus ſuis illato.*
15 *Hoſpitia gratis, an regis familię à ciuibus debeãtur, noua quæſtio.*
16 *Ciues regem etiam habentes dicuntur ingenui, & poſſunt eſſe teſtes in cauſa regis.*
17 *Ciuibus à principe moderatam ſæuitiam, an inferre liceat? ardua quæſtio.*
18 *Ciuem malè tractatum à domino, Princeps ſuperior eximere poteſt, etiam non requiſitus.*
19 *Princeps tyrannicè aut perperam regens, an ipſo iure deſinat eſſe princeps*
20 *Principes imperio abutentes, an poſſint per Papam priuari principatu.*
21 *Hiſtoria Samuelis,*
22 *Hiſtoria Innocentij Primi Papæ.*
23 *Hiſtoria Leonis Primi Papæ.*
24 *Hiſtoria Zachariæ.*
25 *Hiſtoria Gregorij Septimi Papæ.*
26 *Hiſtoria Papæ Leonis.*
27 *Hiſtoria Conſtantini Papæ.*
28 *Hiſtoria Innocentij III. Papæ.*
29 *Hiſtoria Martini IIII. Papæ.*
30 *Hiſtoria Bonifacij Octaui Papæ.*
31 *Hiſtoria Papę Alexandri.*
32 *Hiſtoria Adriani Papæ.*
33 *Princeps imperio abutens, quid à ciuibus iure ſpectet, ardua quæſtio.*
34 *Publicè vtile quid videatur, vtq; priuato commodo præferatur.*
35 *Tyrannidis deſcriptio.*
36 *Tyrannorum infelicitas.*
37 *Hiſtoria Dionyſij.*
38 *Hiſtoria Caracalli.*
39 *Hiſtoria Caracalli, alia.*
40 *Hiſtoria Caligulæ.*

41 *Tyranno-*

CAPVT VIII.

VIGESIMO SEXTO apparet etiam his casibus
& similibus, quibus negauimus tributum im-
ponere ciuibus suis principem merum posse
1 semel, †longè minus bis aut pluries imponere fas ei es-
se, id quod disputat Boerius, decisio. 131. quæ contro-
uersia iustior erit in vasallus feudum accipientibus a ta
li domino, in quibus lex conuentionalis ipsius feudi ser
uanda est.

2 Vigesimo septimò †apparet, talem principem talibus
ciuibus non posse augere censum antiquum nolētibus,
nec valeat; conclusum ex facto fuit, quod non per text.
in d.l. cum satis. §. caueant. & ibi Iacob. Rebuff. de agri-
co. & censi. & Ioan. de Plat. in l. domini, eo. tit. & in l. mis
si. de exacto. trib. li. 10. & in l. quicunque. & l. pen. de om
ni agro deserto, & Specu. tit. de censib. § nunc dicēdū.
vers. sæpe quoque. cum vers. seq. & Bal. in c. 1. qualiter va
sal. iura debeat. fideli. Bertran. de Carpenta. consi. 17. vo.
1. cum alijs per eum alleg. & Iaco. de sancto Geor. in q.
feud. q. vlt. quas posuit in fi. ff. de iure dotium. Petr. Sac-
co. in sua praxi. & tex. in l. 1. & ibi Bar. Io. de Plat. Iacob.
Rebuff. & Lucas de Penna. C. in quib. casi. coloni domi
nos accusā. po. li. 11. & in l. coloni, ibi, exceptis super ex-
actionib. eo. tit. & in l. 1. C. de pascuis publ. li. 11. signant
per Iacob. Rebuff. & Bal. in l. cum multa. C. de bonis q̄
li. & Ale. cons. 195. incip. quoniam abundè. & rectè. li. 2.
& Lucas de Pen. in d. l. 1. de superindr. col. pen. & ad hoc
facit tex. in c. cū Apost. §. prohibemus. & c. grauis, & c.
prohibemus, de censi. & in c. & ibi per Io. de Anan. in 3.
notab. de Iudæis. Albe. de Rosa, in l. diuus. §. vsu legato.
ff. de vsu & habit. & in l. vlti. C. de offic. præfect. præt. o-
rien. nisi de consensu eorum augmentū factum fuisset.
vt volunt Doct. suprà alleg. & Philip. Dec. cons. 191

3 Vigesimo octauò deducitur †etiam ex nostra senten-
tia, quid respondendum sit in subsidijs charitatiuis, quę
à subditis exigere possunt Papa, Patriarchæ, Cardinales,
Primates, Archiepiscopi, Episc. c. fi. de dila. c. ad delibe-
randum. de Iudæ. & in clem. de decimis. c. conqueren-
te, de offi. ord. c. cum Apostolus. §. prohibemus, de cen
sibus. c. quia plerique de immuni. eccl. clem. frequens. §.
in exigendo, de excess. præla. quæ sanè ex mente ipsorū
iurium non nisi ex necessitate vrgentissima debent im
poni, ut exigi, & quando exigens aliundè sibi consule-
re non potest, qua de re fuse per Nic. Boer. decis. 133.
cum trib. seq. & decis. 136. incip. charitatiuum subsidiū.
ipse post plures, quos allegat, disputat, an is prælatus ad
solutionem eius subsidij per excommunicationem pro
cedere possit, quod quasi durum abnegare plerique vi-
dentur, ne ipse in causa sua sibi ius dicere videatur, con
tra l. vnicam. C. ne quis in sua causa iudicet, aut ius sib
dicat. l. magistratib. ff. de iurisd. omni. iud. Ipsi aūt isti hęc
omnia pessimè seruant, nam & eorum ditissimi non ra-
rò, & necessitate minimè vrgente, vel quam aliunde fa-
cilè reparari licebat, id exigunt à pauperib. subditis, nec
pudet falsis mentitisque nominibus teterrimam illā ra-
pinam charitatiuum subsidium appellare, ò quam dece
ptus erat prudentissimus Iureconsultus, qui in l. si quis
4 fundi uocabulo. ff. de le. 1. scripsit †Rerum vocabula im
5 mutabilia esse, †nec suspicatus nimirum fuit ad fere tē-
pus quo uitio etiam turpissima mentitis virtutum no-
minibus induerentur armarenturque, herent vt sic inex
pugnabiles. Istorum ergo hominum mores (si hominū
& non dæmonum nomine digni sunt) præsagiebat pru
6 dentissimus Cice. † dum scriptum reliquit ita li. 1. Off.
Nulla generi humano & iustitiæ maior pestis est, quam
eorum, qui cum maximè fallunt, id agunt, vt boni uiri
esse uideantur, id quod vt nobis videtur, in ijs rectissi-
mè ac dilucidè inuenies, qui honestis mentitis tamen
nominibus sua teterrima facinora tegunt, cuius nefan-
di, & infausti moris docile in prauis humanum genus
7 probe & nouit & seruat. Quod †si discere cupis quorsū
quæve ad opera tales pecuniarum collationes ab mise-
ris plerumque personis exigantur, paucis exponam, vt
immensæ spes, & diuitiæ ad tales prælatos confluant,
hocque insuper eorum addatur aceruo, quid inde vt
omnes egenorum possessiones, agros, campos, annuos
reditus, census & denique omnes fortunas, facultates,
substantiam emāt, comparent, liberis, nepotibusve suis
8 concedant relinquant. †sicque ea bona, quibus innume
ra hominum millia alebantur, ad perpaucos deueniāt,
quid tunc postea, quid rogas, in promptu pernicies est,
nonne si in quadam prouincia per hos modos, aut simi
les, ad homines (verbi gratia) centum vniuersa regionis
substantia defluxit, necesse erit vt innumera reliquorū
hominum millia vel fame pereant, vel his ditioribus vt
serui & mancipia seruire cogantur, id quod iam euenis
se in latissima Hispaniarum regione & patria nostra, &
cum magno nostro ac lugubri malo experti sumus, vt
iam omnes vniuersique homines illic (paucis diuitibus
demptis) tam nodi nascantur quàm iumenta nascantur
que quasi serui & mancipia, eo q̄ æternum pauculis il-
lis ditioribus seruire necesse habeant, nisi malint fame
perire, aut à patria dulci exulare. ergo hoc malum quin
omnium perniciosissimum sit, dubium non est, Primū,
quia infligit indicitque reliquis omnibus hominū mil
libus lamentabilem, inuisamque seruitutem, quæ morta
litati comparatur, l. seruitutem. ff. de reg. iu. Deinde qa
id malum non temporale est, sed æternum, præsertim
ex more nostræ tēpestatis, quæ induxit, vt istorum bo-
norum sic cumulatorum semper constituantur vincula
& maioratus prohibita in perpetuum omni alienatio-
ne & diuisione talium bonorum, & tamen humani ge-
neris tanta mentium cœcitas est, vt vel hanc rē & vsum
maioratuum reliquis omnibus malis longè pestilentio
rem fauoribus prosequendum existimauerit. Id quod
inducit Taurina lex. Denique vt è diuerticulo ad viam
redeamus, cùm omnis principatus & superiorum digni
tas ad bonum & non ad malum sint creati, ea subsidia
charitatiua parcissimè & ex necessitate duntaxat vrgen-
tissima admitti oportet & decet, & curare ne demuò ta
les bonorum maioratus constituantur, neve constituti
conseruentur.

9 Vigesimo nonò deducitur etiam ex eadem sententia
nostra, vt & suprà incidenter attigimus, †veram non es-
se opinionem Matthæi Afflicti, dum decis. 307. inci. re-
gia maiestas, nu. 2. vers. ad primum. scripsit, omnes regis
vasallos homines regis appellari; quia (inquit) dominus
rex, est dominus personarum, vox vniuerso generi hu-

mano

mano noxia & inimica,& à natura principatus meri lõ-
ge aliena,vt iam ostendimus.hæc tamen opinio ex lege
conuentionis saluari posset.In eodẽ tamen errore fuit
ipse Affli.decis.551.nu.2.
Trigesimo apparet similiter,†an sustineri possit sen-
10 tentia Bal.qui in auth.ad hoc.C.de lat.libertate tollenda
scripsit,quod vt liberum est domino seruum suum cape
re,& plagis mediocribus cædere,ita idem facere fas est
nobilibus quo ad homines suos.Idem.Bal.cõs.439.Ma
gnificus dominus,col.2.lib.3.Contrarium sentit. Aug.
in l.lancimus.C.de pœnis & Nicol.Boeri.decis.55.quia
supra columna . quorum opinio ex superioribus verio-
11 rem esse constat. Facit, nam†dominus & vasallus iudi-
cantur a pari.Glo.& Doct.in c.1.qualiter dominus pro
prietate priuetur.Math.Afflict.decis.396.in causa comi
tis,num.6.& in decis.265.illustrissime,num.2.& nu.13.
per c.1.de forma fide.& ibi Bald.& ea.de forma.22.qu.
5.Fallit in quindecim casibus,quos ennmerat ipse Affli
ctus in d.decis.265.Sed ista procedunt in vasallo feudi
vnde is vasallus per ipsum dominium propria authorita
te potest feudo priuari,secundum eundem Afflictum
decisi.392.Rex Ferdinandus,num.19.Bal.in c.si.in fi.p
quos fiat inuestit.bene tamen iudicantur a pari quoad
hoc,vt si vasallus delinquat in dominum,perdat vtile do
minium,& ex diuerso,si dominus delinquat in vasallum
amittat directum.c.1.qualiter dominus propr.priuetur.
Fallit in regibus principibus superiorem non recogno-
scentibus in temporalibus.ita Afflictus d.decis.265.nu.
13.vers.tertia fal.Lucas de Penna in l.in sacris.C.de pro
xi.sacr.scri.lib.12.ad finem.Bal.in d.c.1.qualiter domi-
nus propr.priu.sed ipsi sane loquuntur contra iura per
eos allegata,quæ longe facilius locum habent in princi
patu simplici & mero quam in iure feudali ,vt non se-
mel supra meminimus,& ita vt in tali princeps male re-
gens regis nomen exuat,& tyrannus esse incipiat & ap
pelletur,tenent alij quos allegauimus de suco.crea.lib.3.
§.26.n.47.faciuntque omnes leges sub tit.ff.C.& Instit.
de susp.tut.nam vt talis tutor remoueretur , ita & talis
princeps qui tutori exequatur, vt supra ostendimus.
12 Trigesimo primo†apparet etiam sententiam nostrã
facere pro parte negatiua existimantium principes tem
porales nullam habere potestatem super animam ciuiũ
suorum,& consequenter non posse paruulos infantes
Iudæorum,si subditi sint,à parentibus abducere vt ba-
ptizentur,quam opinionem tenuerunt Glo.Ioan.theu-
to.in c.Iudæorum.28.q.1.quia si possent eripi in paulu-
lum temporis,nullus esset Iudæus in mundo,& sic non
posset adimpleri illa prophetia Esaię 10.& Roma.9.c.ꝙ
reliquiæ Israel saluæ fient.hanc Glo.sequitur Card. Flo
renti.& Marianus in c.sicut,de Iudæis.tenet S.Thomas
de Aquino.2.q.10.arti.vlti. idem firmat Richardus in
quarta sententia,distin.6.Abb.Sicu.in d.c.sicut,Calder.
in cons.3.in tit.de Iudæis. quia nullus ad fidem est co-
gendus,vt dicit tex.in d.c.sicut.& quia voluntarium mi
litem Christus elegit.15.q.1.c.non est.& quia iura com
munia volunt,quod nulla iniuria & nulla violentia de-
beat fieri Iudæis,vt in l.Christianis.C.de paga.& sacrifi.
eor.& in c.final.c.Iudęos,de Iudæis.q.1.c.si qs.Inde di-
cit Cardin.in ca.de vxore,in fin.in princ.de sepul.quod
ad sacramenta seruus liber est,de cõiugio seruo.c.1.hãc
sententiam firmant etiam Card.Flo.in clem.1.in fin. de
Iudæis.& Ioan.de Ana.in d.c.sicut.& Ioann. de Ligna.
qui dicit quod probant illam glos.Ioann Theu.& idem
Alexan.de Imol.in l.2.ff.de his,qui sunt sui vel alie.iur.&
illam Glos.sequitur Stephanus de Caieta in suo sacra-
mentali,in sacro baptismi,q.42.in fi.Landinus in sacros
de baptismo.penul.col.& frater Ang de Clauasio insũ-
ma sua,in verbo,baptismus.§. 2. & Card. Alexand.45.
dist.c.qui syncera.Pet.de Palude in 4.sententiarum, di-
stin.4.Idem enim in summa Pisanella.in verbo Iudæus
3.& in summa confessorum ibi allegata.Quam plures ta
men tenent contrarium,vt per Afflict.vbi supra , & per
Guerre.in speculo prin.c.31.num.11.
Trigesimosecũdò apparet ex nostra sententia & om
nibus eius fundamentis,tenendam esse partem affirma-
tiuam existimantium regem in subditos perperam agẽ
tem regno remoueri,vt attigimus supra & infra latius.
13 Trigesimo tertiò†deducitur etiam ex sententia no-
stra,veram esse opinionem Alexan.cons.15.li.5.col.2.&
Bald.in c.1.§ iudices,de pace tenenda.& Math.Affli.
decis.265.num.6.vers.ne tenetur inquirere.aiunt enim
vasalli aut subditi de crimine extra fines regnis princi-
pem suum inquirere non debere,& recte. Nam quãuis
ipsi non probent,patet ex ratione & sententia nostra,
principatus.n.ille est ad meram subditorũ vtilitatem ,is
autem cum non deliquerit in læsionem alicuius ex sub-
ditis,nihil sane interest eorum,deliquerit nec ne.sicque
cessat effectus collatæ & cõcessæ iurisdictiõis vel cessat
finis;& consẽter dẽt cessare effectus.l.cũ pater.§.dulcis-
simis.ff.de le.2.adigere.§.quis.ff.de iu.patr.vnde hæc o-
pinio par est,vt eo casu moderet,quo in læsionem alicu
ius ex ciuib.& subditis ille deliqsset, quia extra regni fi-
nes quod nota, quia frequentissimũ, & intellige non e
mero officio regis sui,nam ad postulationem damnum
passi forte secus,ne alias a rege,vel regione illius bellum
inferatur,vt in sequen.collectione.
14 Trigesimoquarto apparet etiam ex sententia nostra,
Principem agere posse pro vexatione.quæ subditis in-
fertur,non aliter atque tutor pro læsione pupilli sui, qa
vtriusque munus hanc ad rem proditum fuit,vt p Bald.
in dicto.§,iudices.Oldra.cõs.206.in causa Carmonen-
si.Hostiens.in fin.de prob.& hęc est iusta causa belli in
dicendi,& represaliarum concedendarum,vt plene per
Bar.in tract.repre.Alion.Guer.in speculo principũ.c.4.
15 Trigesimoquinto apparet ex sententia nostra,†an ci
ues familiæ regis hospitia gratis dare teneantur,id quod
Hispanię in vsu est.Sed de iure communi sunt variæ o-
piniones.nam Bald.in l.obseruare,in princ.ff.de offi.p
cons.& Andreas de Isern.in c.1.quæ sint regalia.& Mat
th.Afflict.decis.Neap.265.num.final.tenent partem af
firmatiuam, loquuntur tamen non satis aperte, nec ex-
primunt quod fiat gratis.Alij aliter sentiunt. Sed iudice
me vbi princeps a regno habet consignatos idoneos cẽ
sus & annuos reditus ad omnem impensam , id gratis
fieri non debet,alias vtique. Neque quisquam ciuium ĩ
hoc magis oneratur quam reliqui cum principis officiũ
sit circumire,& visitare omnia oppida omnesq; ciues
suos,sicque erit huius oneris vicissitudo.
16 Trigesimo sexto†deriuatur etiam ex sententia nostrã
vasallum,hoc est ciuem ratione tantum iurisdictionis
subditum,præter feudum,ingenuum esse,vt tenet Mat-
thæus Afflict.decisi.Neap,304.in causa baronis,nu.6.&
7.Bal.in c.ego Episcopus,de iure iurand.& ideo talis ci
uis potest esse testis in causa principis sui,vt per eosdem
ibi.& ita Hispaniæ seruat consuetudo,qua in re sunt vn
decim diuersæ Doctorum sententiæ, quas refert Affli.
vbi supra.
17 Trigesimo septimo†appare etiam ex sententia nostra
suspectam esse opinionem Angeli Aretini in §.in po-
testate.col.3.in Instit.de his, qui sunt sui vel alieni iur.
& quę notat ibi Ioan.Christoforus col.3.in addi.incip.
addi.incio.not.quos refert,& sequitur Thomas Gran.
in adi.fi.ad Matth.Affli.deci.Nea.265.aiunt enim do-
minorum in subditos moderatam sæuitiam permissam
esse,id que verum non est simpliciter,quia nec modera
ta,nec etiam minima sæuitia principis meri permissa est
in ciues in genuos & liberos,vt ex omnibus superiori-
bus luculenter constat.Sed illud procederet in domino
respectu

respectu seruorum.§.sed maior asperitas.Inst. de his q sunt sui vel alien.iur.l.in suis.ff.de li.& posth. Idemque

18 in filijs vt ibi.Quinimò si dominus subditum enormiter & atrociter oneraret, Princeps superior posset talē vasallum ex toto eximere à sua iurisdictione, etiam tacente ipso subdito,& nihil petente.Io.Fabr.in §.si.Inst. qui sunt sui vel alie.iur.Guid.Papa in suis decis.parlamēti Grati.decis.62.si quis Baro.Thom.Gram.vbi suprà. Quinimò ipso iure talem iurisdictionem amittere vide

19 retur,vt probaui de succe.crea.li.3.§.n.47.† Et talē dominum,q Imperator vel Papa possent ab ea iurisdictio ne priuare,vel ipso iure priuatum esse declarare, tenent Albe.in l.benè à Zenone.C.de quadri.prescrip.& Tho. Gram.vbi suprà in simili,per Bal.in rub.ff.dum ait qđ tales vasalli oppresi non tenētur domino obedire. Idē Bal.in c.1.§.publici latrones,de pace tenē. qui loquitur in fortioribus terminis.nempe in feudo quo priuaē dominus vasallos perperam tractans,& Bal.in c.1.qualiter

20 dominus propr.priu.ait†q abutentes dominio vel iurisdictione facit se indignum dominari, sequitur Iaco. dē sancto Geor.in tract.de homo mag.in quinque,col.vl ti.per Franc.Curt.de feudis.par.6.prin.col.1.versi. quæro ergo.Fel.in c.cum nobis.col.3.de præscr.

Denique Papa Imperatores etiam ac Reges imperio, ditione,principatu abutentes, potest deponere & priuare,vt refert doctissimus Arch.Tarra.vbi suprà,pag.598 in hæc verba,ita inquit,notant Bar.Bal.Pau.de Castr.& communiter Doct.in d.l.fi.C.de legib.Idē Pau.de Cas. in d.l.fi.ff.eo.tit.Bal.in l.relcr.C.de precib.Impera. offeren.Io.de Imo.in c.dilectus,el primo,col.1.de præben. Petr.de Mōte in sua monarchia,in 4.q.in fi. Martinus Lauden.in tract.de principib.in 10.& 111.notabili.Prępo.Ale.in c.si Papa.col.5.40.di.Io.de Selua in d. tracta. de beneficio,in 4.par.in 8.q.ver.16.17.& 18.& And.Alcia.in l.bona ciuitatis.ff.de ver.si.& in l. inter claras.C. de summa Tri.& fide catho.Card.Iacobatius in tracta. de Concilio,li.4.ar.1.pag. 130. Restaurus Castaldus in tract.de optimo Imperatore,in 81.q.& Petrus Albinianus in tractatu de pontificia potestate,fol.25.

21 Et patet de Samuele,qui vt scribitur Regum,1.c.16 Saulem Regem deposuit, & in locum illius Dauidem Regem constituit.

22 Et patet de Innocentio primo Pontifice,& post Petrum 40.in ordine,qui vt Baptista Fulg.exemplorum li. 6.de seueritate refert,Archadium Augustum & Eudoxam eius vxorem extra communem fidelium gregē fecit,eo q Chrysostom. Patriarchatus sui honore depulso,Theophilum Alexandrinum Patriarcham suffecit.

23 Et de Leone Primo & summo Pontifice, & quadragesimo quinto post Petrum in ordine,qui (vt Matthæ. Palmerius Florentinus in chroni.Eusebij tradit) Theodosium Imperatorem deposuit,qui sacerdos inde effectus reliquum suæ vitæ tempus priuata quiete peregit.

24 Et de Zacharia summo Pontifice, qui, vt habetur in c.alius 15.q.6.Ildebrandum Gallorum Regem, tam pro suis iniquitatibus, quàm pro eo q tantæ potestati erat inutilis,à regione deposuit,& Pipinum Caroli Imperatoris patrem in eius locum substituit, omnesque Francigenas à iuramento fidelitatis absoluit.

25 Et de Gregorio Septimo,qui(vt idem Matt.Palmerius tradit,& Baptista Fulg.in d.li.6.retulit) Henricum Tertio imperio priuauit,post cuius priuationem Rodulphus Imperatoriam maiestatem per electionem obtinuit.

26 †Et de Leone Trigesimo quinto Constantinopolitanorum Imperatore,qui,quia sanctorum imagines à templis abradi atque auferri iusserat, à Gregorio summo Pontifice Imperio simul & fidelium communione priuatus,maledictus interijt.

27 †Sic & Constantinus Papa Philippum ab Imperio expulit,& Adrianus Desiderium,Longobardorum Regem,regno priuauit.

28 †Sic etiam Innocentius Tertius Otthonem,Saxoniæ Ducem ac Romanorum regem,deposuit,& Innocentius Quartus,vt habetur in c.ad Apostolicæ,de re iudi. li.6.Federicum Imperatorem in Lugdunensi concilio ab imperio abdicauit,indignumque imperio fecit.

29 †Sic Martinus Quartus Petrum,Aragonum regem, deposuit,& secundo genito regnum contulit.

30 †Sic etiam Bonifacius Octauus, Lusitaniæ Regi remisso ac negligenti(vt habet in c.grandi,de supplen.negli.prælat.li.6.)nobilem virum Bononiensem Comitem, alius fratrem collegam dedit. Et quod id facere possit Papa,tenet etiam Alphonsus Guerrer.in speculo principum c.31.nu.17.versi.ideo Papa referens quemadmodum summus Pontifex imperium à Græcis Romanos transtulerit,per c.venerabilem,de elect.

31 †Et vt Alexander VI.Pontifex Max.Fernandum Regem Hispaniarum catholicum Imperium noui orbis transtulerit,hoc est concesserit.

32 Idem refert Guer.in eo.tract.c.16.i 3.n.versi. sed Papa Adrianus.Sic Iulius Secundus Pontifex Max.Ioānē, Regem Nauarræ,regno priuauit,illudque regi Catholico Ferdinando concessit.Stat ergo quod Princeps, q principatu abutitur,ius principatus ipso facto amittit, vt multi disseruerunt quos suprà retulimus & diximus, §.26.n.47.de succ.cre.Et,vt alij tradiderunt, ei possunt ciues obedientiam denegare, & potest per imperatorē si eam recognoscit principatu remoueri, sin minus per Papam.

33 Quinimò si principatu intolerabiliter abuteretur, posset per ipsos ciues interfici,secundum S. Thomam. 2.sent.di.46.q.2.art.2.vt eum refert,& ita intelligit Th. Gram.in add.si.ad Matth.Afflict.decis.Neapol. 265.in fine.quem doctrinam ipsemet S. Th.repetit opusculo 20.de regimine prin.c.6.cuius doctrinæ aliquantulū aduersari vr conciliū Cōst.sessione 15.& ab illa doctrina recedere videtur Fely.In c.cum nobis.col.3. de præscri. & Thom.Gram.vbi suprà,& Augustin.de Anchona in tract.de potesta.eccl.quæst.54.art.3.& Prixiensis in reper.in verb.tyrannus.Quid dicendum.& sanè(si non lōge fallor)verus sensus diui Thomæ in duobus locis suprà allegatis non is est,quem ipsi perceperunt ,aut colle gerunt. Vnde sunt duæ species inspiciendę,prima,quando loquimur in Principe illegitimo, qui per tyrannidē vi & armis aut dolis principatum adeptus est,& is a quouis ciuium interfici potest,Quia iure naturæ vim vi repellere licet,vt l.vt vim.ff.de iust.& iure,vbi plene p omnes.Intellige dupliciter, Primum,quando in continenti post ademptam tyrannidem ,inter sectus fuisset, vt ibi. Deinde etiam si ex interuallo,quia eadem vis perdurare,& velutì in eodem vis statu perseuerare semper videtur,ita sentiunt diuus Thomas in locis supra citatis,& clarius doctissimus Dominicus de Soto de iust.& iure. lib.5.q.1.art.3.Altera species est,nempè, quando initiò legitimus erat princeps, forte per ciuium electionē vel successionem, & tunc si quidem quem piam ciuium tyrannice aggrederetur,vt ipsum trucidaret, vel eius bona raperet, poterit ille ciuis eum occidere vim vi repellendo,cum ijs qualitatibus,de quibus per Glo.& Doct.in d.l.vt vim,ita vult Dominicus,vbi supra allegatis ,quod si is princeps in vnum tyrannidem attentabat, alius vel alij ciues non possunt eum occidere,præter eum, q vim patiebatur.quamuis ipsa Resp.posset armari ad resistendum,vel adire Imperatorem si erat superior,vel Papam vt eos ciues tueretur,qđ si nec id sufficeret,tunc Deus (inquiunt)est orādus, ita ex mente diui Thomæ distinxit Dominicus,vbi supra,contendens hunc ad modum

acci-

accipiendam esse sessionem & definitionem concilij su
pra relatam. Quæ res alterius stat iudicio, eam enim id-
eo attigimus, ne D. Thomæ sententia tam acerbe & ri-
gorose intelligeretur, vt alij eam acceperunt, quando q-
dem non desinit eam interpretationem, de qua supra, re
cipere, quæ lenior aliquantulum est.
34 †Huiusmodi autem necem ideo fieri permissam intel
lige, quia salus publica priuatæ personæ vtcunque egre
giæ præferenda est, non aliter atque salus totius corpo-
ris saluti vnius membri, ita idem Sotus vbi supra, ar. 2. &
attic. 3. auth. res quæ. C. com. de lega. nec dubium est, qn
stante principe tyranno salus vniuersorum ciuium peri
clitetur. vti scriptum reliquit Claudianus de bel. Gildon.

Instat terribilis viuus, morientibus hæres.
Virginibus raptor, thalamis obscœnus adulter.
Nulla quies, oritur præda cessante libido,
Diuitiaque, dies, & nox metuenda maritis.
Quisquis vel locuples pulchra vel coniuge notus.
Crimine pulsatur falso, si crimina desunt
35 *Accitus conuiua perit, mors nulla refugit*
Artificem, varios succos, spumasque requirit.
Serpentum virides, & adhuc ignota nouercis.
Gramina si quisquam vultu præsentia damnet
Liberiùsve gemat, dapibus crudelis in ipsis
Emicat ad nutum stricto mucrone minister,
Fixus quisque toro tacita formidine libat
Carnifices epulas, incertaque pocula pallens
Haurit, & intentos capiti circumspicit enses.
Splendet Tartareo furialis mensa paratu.
Cæde madens atrox gladio, suspecta veneno.

Et idem Claudian. de 4. Honorij Consul.

Qui terret, plus iste timet, sors ista tyrannis
Conuenit, inuideant claris, fortesque trucident,
Muniti gladijs viuant, septique venenis
Ancipites habeant arces, trepidique minentur.

36 Denique† Plutarchus in Apoph. dum de Dionysio, Si
culorum tyranno meminisset, sic ait in lib. 6.
37 Omnibus Dionysio tyranno exitium imprecātibus,
vna fœmina anus quotidie diluculo Deos comprecari
solet, vt esset incolumis, sibique superstes. Accita a rege
mulier rogata est, vnde tanta in Regem beneuolentia,
q̄m, inquit, quū puella essem, & graué tyrānū haberem*,
optabā mortem illius, eo interfecto deterior arcem oc
cupauit, & huius exitium optabam. Nunc cum te habea
mus superioribus & grauiorem, vereor ne si m per eas,
succedat etiam deterior te, eoque caput meum pro tua
salute deuoueo. tam facetam audaciam Dionysius puni
re erubuit.
38 Et Bassianus† præfectus suadebat Caracallo, vt ad mi
tigandam inuidiam fratricidij, fratrem Getam appella-
ret diuum, Sit, inquit, diuus, dum non sit viuus, & fratrē
in diuos retulit. nescit pietatis iura regnandi cupiditas.
ita scripsit Plutarchus in Apoph. in dictis Caracalli Ro
manorum Imperatoris, vbi etiam ita subdit.
39 Antonini Caracalli nouerca, †cum esset pulcherri-
ma, veluti per imprudentiam corpus magna ex parte nu
dauit, cumque dixisset Caracallus. Vellem si liceret, si li-
bet, inquit illa, licet, an nescis te Imperatorem esse, & le
ges dare, non accipere. ea mulieris vox Caracallum ad
detestabile facinus pertraxit.
Trigesimooctauo & idem Plutarchus lib. 6. Apoph.
& Erasmus in add. ad eum referunt sequentia de Cali-
40 gula Romanorum Imperatore† Antoniæ auiæ pro sua
authoritate monenti, vt quædam secus ageret, Memen
to, ait, mihi omnia in omnes licere, talia portenta tum
principum titulo pertulit mundus, quæ non comme-
morarem, nisi vt ex his principibus prodigiosę feritatis
41 horror incutiatur. merito ergo Cicero ait †sub præcep
to illo, non occides, non comprehendi tyrannorum ne-
ces. nam lib. 3. Officiorum sic scripsit. Non se obstrinxit
scelere si quis tyrannum occidit, quamuis familiarem.
Idem Cic. Phil. 13. ait. Quem discordię, quem cædes ci-
uium, quem bellum ciuile delectat, eum ex numero ho
minum eijciendum, ex finibus humanæ naturæ censeo
exterminandum. Et idem scripsit, Nulla nobis cum ty-
rannis societas est, sed summa potius distractio, neque
est contra naturam spoliare eum, quem honestum est
necare. 5. Tuscul. sic scriptum reliquit. His tamen non
desunt qui velint homicidium fieri nefas esse, exceptis
ijs duntaxat casibus, qui lege diuina nominatim compre-
hensi reperiuntur, & ita tenuit Scotus per doctiss Do-
minicum de Soto lib. 5. de iust. & iur. q. 1. art. 2. relatus
in hæc verba.
At vero, inquit. hoc occurrere cuique potest argu-
mentum, contra hanc assertionem prohibitio hæc, non
occides, est diuina eadem que generalis, quæ cunctos
mortales, nemine excepto, occidere vetat, nemini autē
inferiorum facultas suppetit dispensandi in lege superio
ris, ergo nullo humano iure constitui potest, vt homo
quantumuis peccator occidatur, hoc argu. Sotus in 4.
distinct. 15. q. 3. persuasus quatuor asseruit, Primū illud
præceptum esse generale, nam Exodi 20. absolute poni-
tur, & Matthæ 15. sub eadem forma refertur Non occi
des. Secundo ex hoc infert quod nullum nocentium ho
minem, priuata publicaue authoritate interficere licet,
nisi casibus veteri lege exceptis, ideo neque vero lex hu
mana vllum potest aliud crimen, morte vlcisci. illud pro
bat eodem argumento. nam cum hoc sit præceptum di
uinum, nulli possunt homines super eo dispensare. Ter
tio infert non esse licitum, furem interficere diurnum,
scilicet illum, qui latenter furatur. hoc probat. quia vt pa
tet Exodi. 21. vbi enarrantur crimina & scelera q̄ erāt
capite plectenda, casus iste connumeratur, quin vero ca
pite statim 22. exprimitur vt nocturnus fur in flagrāti de
licto captus morte opprimatur. diurnus vero minime,
& bullam, inquit, super hac exceptione nullam audiui-
42 mus. Quando demum infert, †quod neque inter Chri-
stianos adulteram interficere fas est, quoniā licet olim
Leui. 20. id præcipiebatur, tamen Ioan. 8. Christus idem
præceptum reuocauit. vbi adulteram impunitam dimi-
sit. quare secundum Scotum leges quæ contrarium prę
cipiunt, non sunt iustæ. hanc opinionem ipse Dominicus
de Soto improbans, ita se tamen circa argumenta dissol
uenda inuoluit, vt vix appareat quid sentiat, eaque non
minus forte cæca quam antea erant reliquerit, tamen re
liquerit, quæ tamen recipiunt tres solutiones (& si non
43 fallor) satis superque dilucidas. Prima est, †quod legum
quidem verbis non tam obligamur quam earum mente
& sensu. l. non figura literarum. ff. de act. oblig. vnde vt
in regula iuris est, scire leges, est non earum verba enim
reperta sunt non quæ impedirent sed quæ indicarent
nostram voluntatem. ita C. in Ora. pro Cecinna. facit l.
Labeo. ff. de supellect. leg. sicque transgredimur pprie-
tatem verborum siue illa scripta sint, siue ore prolata, vt
mentem sensumque loquentium sequamur. l. hæredes
mei. §. cum ita. ff. ad Trebell. l. pater Seuerinam. §. condi
tionum verba. ff. de cond. & demon. l. ita stipulatus. in
magna. ver. Sabinus. verbo, ex mente & ibi notāt Paulus
Castren. & Ias. ff. de verb. oblig. l. quibus. §. dominus. &
ibi notant Bart. Sozinus. ff. de cond. & dem. l. stipulatio
ista. §. hiqui, & §. hæc quoque. ff. de verb. obligatio. vbi
44 notant fere omnes Doct. †Sic ergo in specie nostra q
priuata manu tyrannorum principem interfecerit. vel
authoritate publica tanquam princeps, aut magistratus
malefactorem occiderit, quin contra præceptum illud
diuinum (non occides) fecerit, dubitari non oportet in
spectis quidem præcepti verbis, quæ sunt generalia. Ii
s qui ducenta. §. vtrum. ff. de rebus dubi. l. ouis cum to-

tum.ff.de excep rei iud.l.Mæuio, in pri.in verb.totus. ff.de l.1.l.si separatim,l.hæc scriptura.ff.de cōd.& dem. l.coniunctim.ff.de se.2.l.vnica.§. sin verò non omnes. C.de cadu.tollen.§.si eadem res cum §.seq.Inst.de leg.

Cæterum iste diuinorum illius præcepti verborum transgressor contra mentem tamen diuinam nihil egisse intelligitur.nam verosimillimum est, ipsummet Deū optimum maximum interrogatum, an talem hominē interficere liceret,responsurum esse vtique,nam viginti tria millia hominum neci tradita iussu ipsius propter peccata eorum,vt refert idem Dominicus, vbi suprà,& habetur in libro Moysi.

45 Nec dubium est quin id à legislatore præceptum iussumque videatur quod prætermisit si verosimile est q̄ interrogatus id vt fieret,responderet Gl.communiter ibi approbata(per l.cum auus.ff.de cond.& demō.)in l. tale pactum.§.si.ff.de pact.Ias.in auth.quas actiones.C. de sacr.eccl.Idem in l.de quib.ff.de legib.& l. quamuis. C.de fideic.ergo q̄ ille malefactor necetur lege diuina tam præceptum fuisse intelligēdum est,quàm fuit ea lege vt homo innocens non occideretur. Altera solutio est,quod nullum argumentum certius aut tutius est, q̄ à connexione duarum legum l.Gallus.§.iste casus,ibi, quasi duobus capitibus legis commist.ff.de li.& posth. sed ipse Deus optimus maximus Exodi 23.dixit, insontem & iustum non occides,ergo palam declarauit vt q̄ nuper eo.li.c.22.dixerat.Non occides,intelligeretur,de insontibus hominibus,non de nocentibus, quandoquidem eadem lex diuina ita vlterius processerat se ipsam declarando.idque à Legislatoribus frequentissime fit, vt li.1.de succe.crea.§.4.nu.4.cum pl.seq.fuisse disseruimus.nec tutior aut iustior solutio inueniri posset.quam uis eam Dominicus,vbi suprà(nullo iure vt nobis videtur)mordere studeat.Tertia solutio est, quod quando ius diuinum positiuum nihil denuò adijcit, sed id tantùm.quod iure naturali indictum erat, tunc non tā ius nouum induxisse,quàm antiquum ius naturale repetijsse,vel detegisse videtur,ita eleganter Dominicus,vbi suprà,quod licet ipse non probet,probatur tamen p tex. elegantem in l.adeò.§ cum quis ex aliena.ff.de acq.rerū dominio.l.hæredes palàm.§.1.ff.de here.inst.l.illa institu.

46 eod.tit.l.si ita scripsero.ff.de cond.& dem.† Hinc vulgo dicitur,qui declarat,nihil denuò agit,vt dd.ll. ergò cū non occidere,præceptum esset iuris naturalis(l.vt vim. ff.de iust.& iure.ibi, nam cùm cognationem quandam inter nos natura constituerit,hominem homini insidiari nefas est,(vbi per omnes Do.)& diuina lege repetitū tantùm,non etiam denuò inductum fuisse constat, & consequenter vt iure naturæ ad incolumitatem multorum & bonorum noxium interficere licebat.l. omnes. C.de serijs,cum alijs suprà allegat.ne,vt Paulus 1.ad Corint.ait,modicum fermentum totam massam corrum-

47 peret(hoc est,vnus malus pluribus bonis noceret)ita & post illud ius diuinum positiuum iuris naturalis repetitiuum aut declaratiuum idem licebit,adde S. Thom.1. 2.q.c.art.8.Ergò dum Scotus suprà relatus ait illud præceptum(non occides)esse generale,quod negat Dominicus.Veritas est,generale esse,quò ad verba,& ita saluetur Scotus,sed minus generale quò ad mentem, & ita saluetur Dominicus.Item deinde dum Scotus nocentium hominum nullum occidere priuata aut publica authoritate licere, nisi in casibus veteri lege exceptis nominatim contendit,id quod Dominicus negat, magis est,ut liceat etiam in alijs,in quibus Deus Op.Max. idem concessurum verosimillimum est: verosimile autē est id,non aduersaturum quoties ad bonorum trāquillitatem & incolumitatē noxium perire expediret, vt suprà ostendimus.

48 Tertiò,dum Scotus contendit diurnum furem occidi,non licere,id quod Dominicus negare videtur, & humanæ leges in prouinciarum plerisque, sanè Scoti sententiam probo regulariter,nisi ille incorrigibilis esset,tunc.n.admitterem Dominici sententiam.Pœna.n. debet commensurari delicto.l.sancimus. C. de pœnis. Homo autem reliquis omnibus rebus caducis preciosior est.§.si.Inst.de iure perso.l.filiusfamilias.§. secūdū vulgarem.ff.de leg.1.l.libertas.vbi in simili per Deci. & Cagno.ff.de reg.iur.homo.n. cùm cæteris omnib. reb. dominari natus sit,pro eis permutari, eisve comparari non licet,nec est par aut æquum.Quòd sit natus reliquis rebus dominari, patet ex Psalmista ; Omnia subiecisti sub pedibus eius.Vnde Ouid.lib.1.Metam.sic cecinit.

Sanctius his animal mentisque capacius altæ,
Deerat adhuc,& quòd dominari in cætera posset,
Natus homo est.

Ergò leges contrarium iubentes sunt noxiæ.

Quòd si hic incorrigibilis esset, tunc iam non tàm de solis rebus,quàm de reliquorum quoque ciuiū tranquillitate agi videretur,sicque Dominici sententia admitti posset,& hoc casu procederet, quod Cicero pro Milone scriptum reliquit,Insidiatori & latroni non potest afferri iniusta nex.

49 Quartum quod firmat idem Scotus leges† iubētes adulteram occidi non esse iustas,idem probo, sed eget declaratione,quam scripsimus in tract.de suc.crea.li. 1. §.10.n.499.& §.7.n.22.Nec miremur eas leges durissimas latas fuisse,nam id descendit ex naturali hominum ingenio.Nemo.n.vt Poeta ait,sine crimine nascitur,q̄uis alij in alia vitia sint procliuiores.Vnde Propert. li.2. elegiarum ad Herennium sic cecinit:

Vnicuique dedit vitium natura creato,
Mi fortuna aliquid semper amare dedit.

Sed tamen hac in re omnes homines iniqui iudices sunt,quia vnusquisque magistratus aut princeps cùm leges pęnales fert,vitia quibus ipse deditus est,leuiora existimat ac censet,quàm ea,quibus alij homines vexātur, sicque illis de uitijs puniēdis siue leges ferendæ sint mitiores,profert sententias ac condemnationes,acerbiores laturus siue leges siue sententias si de uitijs, quibus alij homines notantur,ageretur.Vnde adolescēs,vt Terent.ait,iniquitatem patris sui hac re denotans aiebat, Quam iniqui sunt patres in omnes adolescētes iudices. Et subiungit,Qui nos volunt ilico nasci senes.Et Horatius ait:

Cum tua peruideas oculis mala lippus inunctis,
Cur in amicorum vitijs tam cernis acutum?

Ergo non miremur si legislatorum alij acerbius quā par erat adulteria punientes leges tulerint, alij verò nō ita,hinc est quod & si Romani pœnas mortis huic rei definierint,alij tamen nullam omnino pœnam definierunt,quasi rem inculpatam vel nulla pœna & coercione dignam,quales(teste Ioanne Boemo lib.de varijs gē tium moribus)fuerunt Persæ & aliæ gentes, vt lib.2.de succ.crea.§.15.attigimus. Et quum tanta mentium discordia sit,ideò non facilè ad leges nouas ferendas veteresve nouandas accedendū est,adeo vt Thucidides scri-

50 ptum reliquerit, † Melius agi cum Republica quæ malis moribus cōstanter vtitur, quàm cum ea quæ bonis, sed inconstanter, & cum in pœnis mitior pars sit eligēda,vt i regula iuris,& leges acerbæ pęnales minimè sunt

51 ferēdæ,sed tm̄ vel catenus †vt peccati mēsuram & fines non egrediantur,Iudice Horatio Satyra 3.li.1.

——————*Adsit(inquit)*
Regula peccatis,quæ pœnas irroget æquas.

Et claudianus in Edig.satisfactionis

Me dolor incautus,me lubrica duxerit ætas
Me timor impulerit,me deuius egerit ardor.

Te

Te tamen haud decuit paribus concurrere telis

Et ouidius Epistola.

Leniter, ex merito quidquid patiere, ferendum est

Quæ venit indignæ, pæna dolenda venit.

52 Quum (inquam) † leges pœnales peccati metam egredi non deberet, & pœnales leges tam impie & intolerabiliter eam metam excedentes passim videamus, inde edocebimur quam periculosum sit confidere alicui, aliquibusue facultatem legum nobis imponendarum præter tum pœnalium. Quod periculum (ne dicam stultitia) inest

53 in omni ditionis imperijue concessione. † Nam iurisdictione & imperio plerunque vtimur initio, sed paulatim eo deinceps abuti non cunctamur. Illhinc iure legitur in sacra pagina, Maledictus homo qui cōfidit in homine. Et rursum illud, Omnis homo mendax. Pulchre Manilius lib. 2. Astron. canebat.

Cum fortuna, fidem quærere vix inuenit vsquam

54 Et Vergilius lib. 4. Aeneidos;

Nusquam tuta fides

Et Ouidius lib. 1. Metamor.

Nusquam tuta fides, non hospes ab hospite tutus

Et Silius Italicus lib. 2. bell. pun. dum preces humani generis ad fidem referret, ait.

Fer cælo auxilium, & fessis da surgere rebus

55 Et ibidem fingit fidei responsionem ad Herculem in hunc modum.

——————*contra cui talia virgo.*

Cerno equidē, nec pro nihilo est mihi fœdera rumpi,

Statque, dies ausis olim tam tristibus vltor.

Sed me pollutas properantem linquere terras,

Sedibus his, tectisque Iouis succedere adegit.

Fœcundum in fraudes hominum genus, impia liqui.

56 Huc alludit faceta illa fabella Cuculi & auicularum cui percontanti cur ipsam fugerent, quoniā (inquiunt) suspicamur te aliquando futurum accipitrem, hanc fabellam Plutarchus Apoph. lib. 6. Dionysio Seculorum tyranno acommodat.

57 Id autem vitium hypocrisis peculiare est, qui principio mansuetudinem lenitatemque præseferunt, mox acerbam rapinam immanemque crudelitatem exercent, falsa & mentita nomina, rebus accommodantes, nam cū vt in Prouerbio est proxima sint nonnulla vitia virtutibus, facile eis est cōponere fraudes honesta nomina suspectis improbisque rebus aptantes, de quibus scite cecinit Ouidius lib. 11. Metamor. dum ait.

Nascitur Autolicus furtum ingeniosus ad omne,

Qui facere assueuerat patriæ non degener artis

Candida de nigris, & de cadentibus atra.

Et Iuuenalis Satyra 3.

Maneant qui nigrum in candida vertunt.

Et Seneca in Hippolyto.

O vita fallax abditos sensus geris.

Animisque, pulchram turbidis faciem inducis.

De his loquitur Cicero li. 1. Offi. cuius meminit Hier. Cagnolus in l. fraudis. ff. de regulis iuris dum ait, Aut vi, aut fraude fit iniuria: fraus quasi vulpeculæ, vis Leonis, vtrūque, alienissimum ab homine est, sed fraus odio maiore digna. Totius autem iustitiæ nulla pestis capitalior est quam eorum qui dum maxime fallunt id agunt, vt boni viri esse videant. Quæ oīa eo ptinent vt edocea mur hypocritarū morē declinare, q leges pœnales acerbissimas humano generi perniciosissimas peccatorūque metam longe cruenta & luctuosa immanitate excedentes edere solent, quo magis ipsi videantur sanctimoniæ sectatores, vitiorumque abstinentes ac inimici.

SVMMARIVM.

1 *Homo liber est.*

2 *Seruitus quadruplex.*

3 *Seruire hebetiores an prudentioribus videantur naturaliter.*

4 *Seruitus mala est, sed maioris mala vitandi causa iure gentium introducta.*

5 *Bellum iuris gentium est, non dispositiuè sed occasionaliter.*

6 *Dei qualis potestas circa animorum varietatem, contra nouissimos.*

7 *Bellum ius gentium non induxit sed belligerandi occasionem.*

8 *Bellorum calamitas.*

9 *Occasio quid.*

10 *Seruitus voluntaria,*

11 *Mentium humanarum varietas,*

12 *Libertas corporis & animi non æquantur.*

13 *Libertas animorum describitur.*

14 *Seruitus au conseruatur ex bello etiam iniusto, egregia q.*

15 *Bellum an vtrinque iustum esse possit.*

16 *Bellum iniustū quo ad Principes, nō esse iniustum quo ad milites, egregia & noua declaratio.*

17 *Bellum contractibus simillimum, quo ad acquisitiones.*

18 *Prodigere licitum.*

19 *Bellum iniustum si sit pubice indictum, tribuit dominiū etiam Principibus, egregia declaratio, id tamen dominium est reuocabile.*

20 *Intellectus ad titulum ff. pro derelicto, qui est omnium firmissimus titulus.*

21 *Seruus bello captus, tutus erit si fugiat, etiam in cōscientia, estque egregia q.*

22 *Dominium reuocabile sine facto nostro nobis auelli pōt*

CAPVT IX.

1 Trigesimonono colligitur ex cōclusione nostra principali, † hominem non posse seruum per legum dispositionem fieri, quandoquidem, vt nostra conclusio docet, vt Principum ita & iurium & legum imperium fuit ad hominum vtilitatem, hōminibus autem nil nocentius seruitute, quæ morti comparatur, l. seruitutem. ff. de reg. iu. Denique seruus vt homo fieri non posset videbatur, quia homo natura liber creatus est, l. libertas. ff. de statu hominū & per totum titulum Inst. de iure personarum, & habetur Matth. 17. liberi sunt filij, homoque a Deo Opti. Max. nō liber modo, verum domitor & dominator reliquorum animantium creatus fuit, iuxta illud. Omnia subiecisti subpedibus eius oues & boues, insuper & pecora campi. Vnde Ouidius lib. 1. Metam.

Sanctius his animal mentique capacior alta,

Deerat adhuc, & quod dominari in cætera posset,

Natus homo est.

2 Adhuc tamen hominem seruum fieri posse constat, quinimo vt non paucis nostrorum placuit, † in quadruplici differētia seruitus hominum reperitur, Alia enim descendit a iure diuino, Alia a iure naturali, Alia a iure gentium, Vltima a iure ciuili. A iure diuino quasi super naturaliter homines serui pœnæ efficiuntur per peccatum, vt in c. ita quorundam, de Iudæis. Bar. Veronens. rub. 1. de serui. personali. Hieronymus Cagno. in l. quod attinet. nunsus. 3. ff. de reg. iu. Alphonsus Guerre. in Thesauro Christ. relig. c. 41. Aquensis in l. manumissiones ff. de instit. & iu. col. 2. c. cum redemptor. 12. q. 2. & huic seruitus speciei adnumeranda est seruitus per ebrietatē contingens, c. sexto die. 35. dist. tunc enim quasi serui pœnæ homines efficiuntur, Vnde Horatius recte ait.

Seruiet æternum qui paruo nesciet vti.

Et Statius lib. 2. syluarum.

Nos vilis turba caducis deseruire bonis.

Et Clau

Et Claudianus de 4. Honorij consulatu opportunè ait.

Tu licet extremos latè dominere per Indos,
Te Medus, te mollis Arabs, te Seres adorent,
Si metuis, si praua cupis, si duceris ira,
Seruitij patiere iugum.

Et Boetius Metro. 2. lib. 4.

Hinc enim libido versat
Auidis corda venenis,
Hinc flagellat ira mentem
Fluctus turbida tollens.
Mæror aut captos fatigat,
Aut spes lubrica torquet.
Ergo cum caput tot vnum
Cernas ferre tyrannos,
Non facit quod optat ipse
Dominos ferre cathenas
Dominis pressus iniquis.

3 Altera seruitutis species est, quæ à iure naturali descendit. nam vt reliqua animalia bruta hominibus (propterea quòd mente præcellunt) natura seruiunt, iuxta illud etiam Ouid.

Longa dies docuit homini parere leones.

Et idem Ouidius.

Tempore ruricolæ patiens fit taurus aratri,

Sic ipsorum hominum quidem hebetiores quasi natura seruiunt prudentioribus à quibus reguntur, quasi in remunerationem accepti beneficij, ita Aristoteles Politic. 1. & Doctissimus Dominicus de Soto de iust. & iur. li. 4. q. 2. art. 2. & meminit Alphonsus Guerre. vbi suprà, & etiam Hieronymus Cagno. in d. l. quod attinet. Etenim qui ab alio beneficium accepit, illius debitor fit ab antidora. l. si pignore, in prin. ff. de furtis, ibi & beneficij debitorem sibi acquirere. debitor autem vulgo dicitur seruus esse creditoris, quia ei obligatus est, obligatio autem vinculum est, in prin. Inst. de obli. quę omnia impropria nec bene apta sunt, cùm ea obligatio minimè constringat inuitum. l. 1. ff. de don. in prin. Inst. eo. tit. l. sed & si leges. §. consuluit. ff. de pet. hære. ibi, dũ re sua, & l. in re mandata. C. manda. quamuis negare non possimus quin & natura qualisqualis ea obligatio sit, consideretur, vnde Terentius.

Sed isthæc commemoratio quasi exprobratio est
Immemoris beneficij.

Et Plautus in Persa.

Etenim nihil amas cùm ingratum amas.

Et Iuuenalis 11. Satyra.

Ingratos ante omnia pone sodales.

Et Ausonius in Epigram.

Ingrato homine peius nil terra creauit.

Sed cùm seruitus constringat inuitos, hæcque seruitutis species inuitos non teneat, quia beneficium non confertur in inuitum. l. inuito. ff. de regu. iu. non potest videri propria seruitus, sed sanè imò omnes ętate minores id beneficium accipere compelluntur, vt per omnes leges de minorum ætate loquentibus, idemque in nonnullis ex maioribus, quales sunt furiosi, prodigi, & mente capti, per totum tit. ff. & C. de cura. furiosi, vel prodigi. idemque in reliquis minus industriosis. l. Titio centũ, in princ. ff. de cond. & dem. Deniq; cũ hmõi seruitus ipsi seruienti vtilis sit, seruitus autem propria seruientibus non noxia modò vel imò nocentissima adeo sit, vt morti comparetur. l. seruitutem. ff. de re iu. Apparet superiorem seruitutis speciem propriam non esse, cùm damnum non inferat, sed potius vtilitatem afferat eis, qui eo modo seruire dicuntur.

4 Est ergo tertia seruitutis species, quæ a iure gentiũ descendit, quæ & si iuri naturæ, quo omnes liberi nascebamur, contraria sit, l. manumissiones. ff. de iusti. & iure. § ius autem gentium. Insti. de iure nat. sicque noxia sit vt proxime attigimus per d. l. seruitutem. tamen maioris mali vitandi gratia ab omnibus gentibus admissa fuit olim enim antequam ea seruitutis imago admissa esset, victores victos trucidare solebant, cum ipsorum emolumentum nullum viderent, & periculum esse eos saluos, liberos, incolumesque fore, harum ergo tristissimorum immaniumque cędium vitandarum causa, remedij loco seruitus permissa fuit, quia sic victores captiuos vendere nec occidere cœperũt. d. l. libertas, & p totũ. Insti. de iure psonarũ, cũ ibi no. vñ nõ solũ licitũ, sed et pijssimũ, mortalibusq; vtilissimũ inuẽtũ fuisse doctissimus Dñicus de Soto loco iam relato attestatur, & istud fuit de iure gentium. d. l. manumissiones. l. ex hoc iure. ff. de iust. & iure, ex quo iure (Andr. ab Exea, lib. pact. ad princ. inquit) cœpit esse in vsu Meum & Tuum, Lud. Gomesius in princ. tit. Inst. de actio. col. 16. post medium.

5 & sic dominia distincta propter illud, quodcunque calcauerit pes tuus, tuum erit. Et inde bella inuenta sunt, non dispositiue, vt quidam arbitrati fuerunt, sed causatiue & occasionaliter, quia ius gentium nõ statuit bella, sed ex quo distincta fuerunt dominia rerum, insurrexerunt et bella, vt declarat Portius in §. ius autem ciuile col. 2. Instit. de iure natu. gent. & ciuili. dicens quod si Meum & Tuum de medio tollerentur, homines mundi quietè viuerent. Et ante eum hoc dixit Seneca in lib. de moribus Quietissimam, inquit, vitam agerent homines, si hęc Pronomina tollerentur, Meum scilicet & Tuum. Hæc Ille. Et Plato, vt refert Plutarchus in lib. de præceptis connubialibus, in 20. præcepto. Fœlicem dicit esse ciuitatem, in qua meum non meum qui dicant non audiuntur, dominium enim ex quodam fastu & libidine dominandi ortum habuit, vt ostendit Chassanæus in prima consideratione 5. partis sui Cathalogi gloriæ mundi; & diuersi

6 tas animorum induxit bella. ideo sicut Deus de potestate ordinaria non posset tollere hãc diuersitatem animorum, ita de potestate ordinaria non posset facere pacem in mundo, ita Gemin. post alios per eum relatos in c. ad Apostolicæ. §. sed licet. col. 2. in fi. de re iud. in 6. qd dictum non laudo, attamen sanctus Thomas secunda secundę. q. 66 art. 2. ponit tres rationes, quare distinctio dominiorum fuerit necessaria ad humanam vitam. Socin. in l. 1. in prin. ff. de acq. poss. & dictum Gem. suprà proximè relati sequitur And. ab Exea lib. pactorum, in princ. sed etiam de potestate ordinaria Deus posset animorũ diuersitatem à mortalibus remouere (vt nobis videtur nam quod fides Catholica tenet, Deum esse omnipotẽtem, id ad potestatem ordinariam (iudice me) referẽdũ & ita intelligo illud Virgilij.

Iuppiter omnipotens precibus si flecteris vllis

Et rursus idem Virg. 4. Aeneid.

Iuppiter omnipotens adigat me fulmine ad vmbras

7 Denique, quod ius gentium bella occasionaliter tantũ, nõ etiam dispositiuè prodiderit, sed mera cupiditas aut libido, illaque infausta Pronomina Meum & Tuum pepererunt, nam Lucanus lib. 3. bell. ciuil. sic cecinit.

Sed pars vilissima rerum,
Certamen mouistis opes.

Idem Lucanus lib. 1. bell. ciui.

Hinc vsuras vorax, auidumque in fœnore tempus,
Et concussa fides, & multis vtile bellum.

Et Tibullus Eleg. 10. lib. 1.

8 *Quis fuit, horrendos primus qui protulit enses?*
Quàm ferus, & verè ferreus ille fuit.
Tunc cædes hominum generi, tunc prælia nata,
Tunc breuior diræ mortis aperta via est.
At nihil ille miser meruit, nos ad mala nostra
Vertimus, in sæuas quod dedit ille feras.
Diuitis hoc vitium est auri; nec bella fuerunt.

Fagi-

Faginus astabat cum scyphus ante dapes.
Non arces, non vallus erat, somnumq; petebat
Securus varias dux gregis inter oues.
Lucanus lib. 7. bell. ciuil.
Impulit amentes, aurię; cupidine cæcos
Ire super gladios, superq; cadauera patrum,
Et cæsos calcare duces.
Facit l. vnica, in princ. C. de cad. toll. ibi, vt quod bel-
9 li calamitas † occasio autem quid sit, diximus de succ.
crea. lib. 3. ad finem.
10 Quarta † species seruitutis descendit à iure ciuili, quo
iure permissum est homini libero ætatis liberę vendere
sese, l. si quis filio exhæredatu. §. irritum. ff. de iniusto, ru
pto testa. §. fin. Inst. de iure person. & ista quoque licita
est, vt per Dominicum vbi supra, & legitur Exod. 21. Si
emeris Hebræum, sex annis seruiet tibi, in septimo au-
tem egredietur liber.
Huic speciei annumerare licet illam, de qua in l. 2.
C. de patribus, qui filios suos distrax. & in l. in suis. ff. de
libe. & posth. Facit §. item vobis. Institut. per quas pers.
nob. acq. Illud autem tam mirabile est, vt monstro si-
11 mile nobis videatur, & doceat quanta sit humanarũ sen
tentiarum mentiumque discordia, & varietas etiam in
legislatoribus, qui habita cæterorum hominũ collatio
ne, aut comparatione summæ prudentiæ pditi fuerunt,
& tamen introduxerunt hominem annis 25. minorem,
vel minimum prædium alienare non posse, etiam cum
authoritate curatoris, nisi iudicis decretum adesset, ut
per totos titulos. C. de prædi. minorum. & ff. de rebus
eorum. & tamen seipsum suamque libertatem alienare
posse permiserunt, etiam sine curatoris consilio aut au
thoritate, & etiã si minor esset annis 15. dummodo an-
num vigesimum explesset, d. §. fi. Inst. de iure personarũ
Denique cum nemo eam legem sibi dicere possit, a qua
non liceat ei recedere. l. si quis in principio testamenti.
ff. de leg. 3. l. si mihi & tibi. §. fi. de lega. 1. l. 4. ff. de ad-
12 mi. leg. c. cum Marthæ, de celebra. missarum. † mirantur
nostri, quonam modo, qui vendidit sese, nequeat ab ea
voluntate recedere. cuius rei illa egregia ratio est, uel
quod illud procedat in vltimis voluntatibus, non sic in
contractibus, ut dd. ll. iuncta l. sicut ab initio. C. de act.
& oblig. l. si maior. C. de repudian. hære. c. quod semel,
de reg. iu. lib. 6. Suntque aliæ multæ differentiæ inter cõ
tractus, & vltimas voluntates, vt plene per Ias. in l. quæ
de legato. ff. de lega. 1. uel (quod elegantius est) animũ
& voluntatem suam homo seruam facere non potest,
corpus vero suum seruum facere potest, vt diximus,
de succ. cre. lib. 1. §. 1. num. 39. Vnde eleganter Ouidius
lib. 3. Eleg. ait.
13 *Dure vir imposito tenera custode puellæ*
Nil agis: ingenio quæque tuenda suo est.
Siqua metu dempto casta est, ea denique casta est,
Quæ, quia non liceat, non facit, illa facit.
Vt iam seruaris bene corpus, adultera mens est,
Nec custodiri, ni velit, vlla potest.
Nec mentem seruare potest, licet omnia claudas,
Omnibus exclusis intus adulter erit.
Hinc est quod seruus obligationis naturalis capax
actiue, & passiue esse non desinit. l. si id quod. ff. de cõd.
indeb. l. frater a fratre. ver. naturalẽ. eo. tit. & vtrobiq; p
Ias. & alia multa q̃ notauimus lib. 1. controu. freq. §. 1.
14 Verum † quia inter has seruitutum species illa quę ex
captiuitate descendit, non solum frequentior; verũ fre-
quentissima est, perque orbẽ vniuersum vagatur. d. l. ma-
numissiones, cum simi. supra allegatis, & in auth. quib.
mod. natu. effic. legitimi, in prin. & aut. quib. mo. nat.
effi. sui. in prin. l. naturalem. §. fi. ff. de acq. rerum domi.
Inst. de iure perso. §. seruitus. ideo vtilissimum est scire,
quando ea captiuitas iustã pariat seruitutem, id quod
tum demum contingit cum bellum iustum fuit, nõ alĩ
ter hæc est communis, & receptissima opinio nostro-
rum in d. l. manumissiones, vt plene per Fortunium ibi,
per Paul. Cast. num. 10. in repet. & per Ias. num. 23. in d.
l. ex hoc iure, per Dominicum de Soto. d. li. 4. de iust. &
iure. q. 2. art. 2. And. ab Exea vbi supra, Alphons. Guer-
rerius vbi supra. c. 41. in suo Speculo principum, quam
conclusionẽ suspectam, periculosam ac perniciosam es
se, vel ex eo apparet, q̃ vniuersum per orbem contrariũ
seruatur, quodque par eademque ratio viget in bello iu
sto, quæ in bello iniusto, quodque & tertio iura nostra
generaliter loquuntur hanc differentiã minime inducẽ
tes, si n. seruitus permissa fuit iuregentium vsuque ea-
rum, non quòd iniqua, & dura non esset, sed vt duriora
immitioraque mala vitarẽtur, nempe neces, trucidatio,
dilaniatioque cruenta, tristis, luctuosaque captiuorum,
quid interest vtrum ex bello iusto, an ex iniusto hostes
victi capiantur, quo ad hoc vt serui fiant capiẽtium, vel
non fiant, quandoquidem si ex iniusto bello capti, ser-
ui non fierent capientium, uerosimiliter ab eis trucida
rentur, cum aliter periculum esset, eos saluos incolu-
mesque relinquere, nec eorum domi retentorum emo
lumentum vllum esset.
15 Iustificatur hæc conclusio, † quia bellum vtraque ex
parte licitum inuenire vix possibile est. Nam si altera
pars iustam bellandi causam habebat, quin altera pars
aduersa iniustam cãm foueret possibile non est, aut ra-
ro est, vt per Pau. Cast. & Ias. vbi supra. ergo ex nullo vn-
quam bello captiui omnes fierent serui capientium, id
quod generalitati nostrarum legum plusquam dilucide
aduersaretur, ergo quo ad forum contentiosum sentẽ-
tia nostra (iudice me) tenenda est, dummodo bellũ au-
thoritate publica fiat habentis ius bellum indicẽdi. (Ad
de, an bellum vtrinque iustum esse possit, Dominicum
de Soto. lib. 5. de iusti. & iu. q. 1. art. 7.) Confirmatur ex
nostra princ. op. quæ docet, omne tam legum, quã prin
cipum imperium esse ad proficiendum, non ad nocen-
dum, noxium autem esset, si capti etiam in bello iniu-
sto serui capientium esse desinerent, vt probaui, ergo,
&c. Retenta tamẽ receptiore opinione eorum, qui ge-
16 neraliter volunt † captos in bello iniusto seruos non fie
ri, ea saltem moderanda est, vt procedat solum quo ad
Principem qui iniustum bellum indixerit, vt is in capti-
uis ius seruitutis non assequat, non sic in militibus eius
imperio, & ditioni subiectis, qui non habeant malam
fidem, nam si bellum hodie inter Regem potentissimũ
Hispaniarum, & Regem Gallorum forte ardesceret,
causa aut occasione regni Neapolitani, aut ducatus Me
diolani, superque iuribus horum statuum, militibus ist-
hæc disputare, aut inquirere non datur, nec licet, sed iã
tum Principum suorum iussa capessere fas est, existima
reque debent bellum publice indictum, non iniuria in
17 dictum fuisse, † & vt in contractibus, & si vnusquisque
studeat suam conditionem meliorem facere. l. si uolun
tate. C. de rescind. vend. tamen vel cogitat, vel cogitare
debet fieri posse, vt illinc plus damni, quam emolumen
ti referat, & sub hac demum cõditione, sorte & pericu
lo, ac fortuna ad contrahendũm accessisse videtur, ut
ibi & in simili. in l. qui iure militari. ff. de mili. test. Idem
que in aleæ lusu, & in emẽte iactum retis, & similia. Ita
& qui milites ad bellum, vel ad præliũ accedunt, & con
grediuntur, huius animi esse intelliguntur, ut possint
animam, corpus, arma, equos, reliquaque bona perdere
aut uulnera accipere, uel ex diuerso hostes occidere,
uulnerare, prædamque referre, seruorum, equorum, ar-
morum, & aliarum rerum, & sub hac sorte & fortuna,
incertitudine, & periculo sese huic rei committunt, ut
sic quidquid euenerit, sibi suæque spontaneæ uoluntati
imputandum sit, quia damnũ quod quis sua culpa aut,

spontanea voluntate senserit, id sibi non alij debet impu
tari. c. damnum, de reg. iu. li. 6. l. iam dubitari. ff. de hære.
insti. ibi, iam non vt voluntarij, sed sua sponte. l. si filius q
patri. verbo, non sponte, vbi notat in simili Bar. Sozi. ff.
de vulg. & pup. l. si fideiul. §. si necessaria. vbi multa p Ial.
ff. qui sati sdare. cogan. Ergo vt potest quis sui libertatem
amittere sua sponte, siue contrahendo, d. §. fi. Inst. de iu.
pers. & suprà diximus, siue delinquendo, seque seruũ pœ
næ faciendo, d. §. irritum. tradit Cagnol in l. seruitutem.
ff. de reg. iur. Socinus in l. cognatis. ff. de rebus dubijs. Ita
quoque accedendo ad tale bellum vel prælium siue con
trahere, siue delinquere videatur, sponte sua potest & li-
bertatem, & bona amittere, hisque tacitum consensum
18 præbuisse videtur. † nostra. n. possumus etiam prodigere,
ijsque abuti. l. sed & si lege. §. cōsuluit, ibi, dum se re sua
abuti putant. ff. de pet. hær. l. 1. §. & magis, in verb. prode
git. ff. si quid in fraudem patro. & l. in re mandata. C. mã
dá. l. 1. §. t. ff. quę in frau. creditorũ. l. non vsque. ff. si quis
à paren. ergo cùm ista mutua militãtiũ vel acq̃sitio vel
amissio procedat ex consensu ipsorũ iure naturæ rata &
firma esse dēt, quia nihil tàm naturale q̃ voluntatẽ do-
mini rem suam in alium tacitè vel expressè trãsferre vo
lentis ratam esse. §. venditæ, & §. per traditionem. Inst. de
rerum diui. l. 1. ff. de pact. c. 1. eo. tit. in decre. l. 1. ff. de cō
sti. pecu. Iam ergo dubitari non oportet, quin regulari-
ter milites belligerantes ex alterutra parte legitimè vel
amittant sua, vel capiant & acquirant quæ hostium sunt
& in eo tantùm quæstio manebit, an idem sit in princi-
pibus bellum indicẽtibus, & idem quoque erit ex parte
illius, qui iustam causam belligerandi habebat, sed in ha
bente causam iniustam, non ita expeditam, et adhuc idẽ
quò ad captiuos, ne aliter eos trucidet, id quòd maius
malum esset, vt suprà attigimus, sed reliqua omnia, quę
ceperit fortè etiam in foro contentioso restituere te-
nebitur, quinimò fortè etiam eorum dominium acqui-
sisse legitimè non videbitur.

Quid dicendum? & sanè inspecta generalitate legum
19 & iurium hac de re loquẽtium tutius est tenere, † vt bel-
lum publicè indictum fuerit, licet minus iustè à princi-
pe quodam adhuc dominium sibi iure gentium quęsie
rit, non solùm captiuorum, sed etiam reliquarum rerũ,
quos qualve ex tali bello cœperit, per leges suprà allega-
tas, & quia dominium cœpit ex possessione naturali. l. 1.
vbi per Doct. ff. de acq. poss. in princ. ibi, dominiumque
ex naturali possessione cœpisse, neque ad rem pertinet,
q̃ modus acquirendi fuerit violentus & iniustus. Nam
& similiter vim passus perdit ius possessionis suæ, idque
ius transfertur in eum, qui vim intulerat. l. clàm possidẽ
re, §. qui ad nundinas. ff. de acq. poss. vbi per omnes, &
huiusmodi acquisitionis iniustitia non eò pertinet, vt
desinat acquisitum translatumque videri ius, siue pro-
prietatis siue possessionis, sed eò pertinet, vt sic perperã
acquisitum plenè restitui debeat cum fructibus & acces
sionibus, & omni indemnitate, iure tàm ciuili quàm na-
turali prohibente alterum lædere. l. iustitia. ff. de iustit. &
iure. §. iuris præcepta. Instit. eodem tit. l. ut vim. ff. de iust.
& iure. l. nam hoc. ff. de condi. indeb. d. l. iur. naturæ. ff. de
reg. iu. Nec putauerit quisquam talem dominij acquisi-
tionem nihil priori domino nocere, non magis quàm
si à se dominium non abscessisset, cùm ex integro sit ei
res sua restituenda, nam imò ei nocere potest, quid. n. si
is victor tales captiuos, aut res raptas venderet, donaue-
rit, legauerit, dotis nomine aut institutionis titulo dede-
rit, certè in omnibus his speciebus, & similibus, domi-
nium transtulit in accipiente, quamuis qui amiserit ad
æstimationem rerum suarum agere contra violentum
belligeratorem non prohibeatur. Sed eo in lite superato,
dicet quis etiam à tertio possessore dominium auo-
cabitur, quia resoluto iure datoris, licet transtulerit do
minium, resoluitur quoque ius acceptoris. l. e. 2. §. ex his.
ff. de verbor. obligati. vbi per omnes. l. fi. §. sin autem sub
conditione. C. comm. de lega. Respondeam dari adhuc
casus, in quibus tale dominium recuperari nequeat de
20 iure, † quale esset, si ille victor prædam captam habuit p
de relicto, relictamque alius occupauerit, per quod eius
dominium iure tàm gentium quàm ciuili quæsiuit, per
totum ff. pro derelicto. l. 3. & l. naturalem. ff. de acqui. re-
rum dominio. §. feræ. Insti. de rer. diuisi. ergo cùm is do
minium à manu & concessione illius non quæsierit, se-
quitur quòd etiam si ille condemnatus sit, nihil oberit
huic tertio, qui iure suo acquisiuit, facit le. si id, quod. ff.
pro derelicto. Quod obtinet quo ad res inanimatas vel
animam irrationalem habentes, non quò ad hominem
captum, qui sui iuris fieret, simul ac pro derelicto habẽ
retur, d. l. 3. d. l. naturalem. d. §. feræ. quòd si alienatus es-
set, cogita quonam modo cōtra nouum dominum, vel
etiam contra priorem agere posset, cùm pro nihilo re-
21 putetur. l. quod attinet. ff. de reg. iu. † de facto verò si fu-
gere posset, pristinam libertatem reciperet simul, ac ad
suos reuerteretur, in quam pristinam laxitatem sese reci
peret. d. l. naturalem. d. l. 3. §. fin. d. §. feræ. expressius in §.
item ea, quæ ab hostibus. Inst. de rer. diui. Id quod nihil
allegãs, tentat titubans tamen Dominicus de Soto, vbi
suprà, quamuis contrarium & malè tenuerit gloss. cum
qua transeunt nimis oscitanter Doctor. ibi, in c. ius gen
tium. 1. distinct. quam etiam sequitur Alphons. Guer. in
Speculo prin. c. 47. nu. 5. per c. si quis seruum. 17. q. 4. qui
tex. nil facit, quia solùm ait non licere seruum alienum
ad fugam persuadere, id quod cautum erat per l. si quis
seruo alieno persuaserit. C. de furtis, per totum. ff. de ser
uo corrup. vnde Dominicus de Soto, vbi suprà, ait, illũ
tex. posse intelligi in seruo facto de iure ciuili, per sui vẽ
ditionem, sed quia ea restrictio violenta est, verius est il
lum tex. generaliter in omni seruo intelligendum esse,
vt qui ei fugam persuaserit, teneatur & puniatur, quam
uis si ipse fugerit, iure suo fecisse videatur, si quidem ca
ptus in bello fuerat, liberque manebit, nec in foro ani-
mæ mortaliter, quinimò nec venialiter peccasse videbi-
tur etiam si in bello iusto captus fuerit, quamuis nullo
colore aut iure contrarium teneat gloss. vbi suprà, & d.
Guerrerius, contra quos sunt iura aperta in d. §. item ea,
quæ ab hostibus, cum similibus suprà allegatis. nam talis
seruus quadrupedibus & similibus aut etiam feris captis
exæquatur, vt tradit Hieronym. Cagno. ff. de reg. iu. in l.
seruus Reipublicæ. nu. 1. per tex. in l. 2. ff. ad leg. Aqui. vn
de leges, quas suprà allegaui, loquentes in fera capta, q̃
cùm primum euaserit à manibus nostris libera fit, rectis
simè et ad seruos (.i. ad captiuos in bello et iusto) aptãt,
vt cùm primum à manibus capientis euaserint, sui iuris
fiant, nec peccare mortaliter aut venialiter videantur,
non magis quàm ipsa fera, quæ capta quum esset, aufu-
git, euasit, euolauit.

22 Neque ad rem pertinet, † quòd id quod nostrum est
sine facto nostro à nobis auelli non dēat. l. id q̃ nrũm.
ff. de reg. iu. nam illud procedit, qñ irreuocabiliter id no
strũ esset, secus si reuocabiliter, nam dominium reuoca
bile à nobis sine facto nr̃o auelli pōt, textũ habes & exẽ
plum in l. libello. §. si quis seruum. ff. de captiuis. Simile
exẽplũ in l. fi. §. sin autem sub conditione. C. com. de le.
Simile exemplũ in l. 1. ff. de cōd. cau. Da simile exemplũ
in l. si tibi hō. §. cũ seruum. ff. de le. 1. Alia multa exẽpla in
l. videamus. 2. ff. de vsuris. Aliud exemplum in ti. ff. de in
diem addi. Aliud exemplum in tit. ff. de lege cōmiss. Sed
dubium non est, quin dominium hominis in bello et iu
sto capti à lege concedatur reuocabiliter tantũ, non et
incommutabiliter, vt ll. suprà allegatis, &c. dixi in simili
li. 3. controuersiarum freq. c. 70.

SVMMARIVM.

1 *Seruus dominum fugere in conscientia non potest, secundum nouissimos, nos contra.*
2 *Bello iniusto capta, capientium fiunt, cōtra nouissimos.*
3 *Seruus delicto effectus fugere potest tutus in consciētia.*
4 *Homines hebetiores venari, vt feras non licet, cum Soto, contra Aristotelem.*
5 *Ingenium labascit calamitatibus.*
6 *Bellum inducis nequitia.*
7 *Bellorum mala.*
8 *Historia Antigoni.*
9 *Alexandri Magni, & similium belligerandi occasio, & color notatur.*
10 *Indorum bellum.*
11 *Indorum regiones an bello infestare liceat.*
12 *Seruire cateris mortalibus hominum nulli a domino Deo creati.*
13 *Seruorum status quo iure fuerit annichilatus, egregia quaestio.*
14 *Seruus an Reipublica causa abesse possit.*
15 *Seruus pœnæ an testari possit.*
16 *Seruus an naturaliter, & quo iure obligetur.*
17 *Intellectus l. in personam, ff. de reg. iur.*
18 *Ius gentium primaeuum appellatur natura, vel naturale ius.*
19 *Obligatio naturalis vnica est.*
20 *Obligationi naturali quare non assistat lex ciuilis.*
21 *Ratione legis cessante, cessat eius dispositio, licet ratio in lege non esset expressa, contra Galiaulam.*
22 *Obligationi naturali, an lex assistere desinat, egregia declaratio.*

CAPVT X.

HACTENVS de seruo per captiuitatem effe-
1 cto, nam is qui vendit sese, aut qui domo no
stra seruus ex ancilla nostra natus esset, sine
dubio à nobis fugere absque peccato mortali non pos
set, & ita potest defendi sententia gloss. d. c. iuris gentiū
vt & in specie tenuit Dominicus de Soto, vbi supra, &
adde l. nihil interest. ff. de capt. id quod in eo, qui se ven
didit ęquum est, sed in nato ex ancilla capta forte secus
esset, arg. l. si quis ita hæres institutus. ff. de acq. hæred.
ibi, sunt enim appenditiæ præcedentis institutionis.
2 † Quadragesimo apparet ex superioribus, veram nō
esse opinionē Dominici de Soto, vbi supra, & Alphōs.
Guerr. in d. c. 47. Ias. nu. 23. & Paul. Cast. nu. 10. in d. l. ex
hoc iure, dum contendunt ex bello non iusto capta ca
pientium non fieri, quinimo quòd serui fiant est huma
no generi vtilius, sicque serui fiunt.
3 Quadragesimoprimo † illud autem dubium est, an si
capiatur ille, qui ad hostes arma portabat, is seruus fiat?
& an si fiat, possit sine peccato mortali fugere? & quod is
seruus fiat capientis, tenent Io. And. in c. ita quorundā,
de Iudæis, per l. 2. C. quibus ad liber. procl. nō liceat, vbi
etiam, scilicet, in d. c. ita quorundam, sequitur Panor. ad
fi. & Lud. Rom. sing. 683. nullus, qui ex suo. & Nic. Pig.
in add. ad eum. Quod autem is fugere nequeat, Vix mi-
hi psuadere possum, quia odia restringi oportet. c. odia
de reg. iur. l. cum quidam. ff. de lib. & post. vnde in re du
bia non est, cur talem seruum interpretatiuum desinat
comparari seruo per captiuitatem effecto, potius quam
ei, qui fit per sui venditionē, ergo magis est, vt sine pec
cato mortali fugere queat.
Quadragesimosecundo, illud denique cōtrouersum
4 sæpe fuit, † an vt feras, & bruta venari, ita fas sit eam gen
tem, aut eos homines capere, & contra eos belligerare
qui ad parendum nati videntur, eo quod hebetioris inge-
nij sint, quod Arist. admisit lib. 1. Polit. c. 3. quem & recte
doctissimus Dominicus de Soto d. art. 2. q. 2. lib. 4. de
iust. & iure. reprehendit, nam si, vt plene supra ostendi-
mus, omnes æque liberi nati sumus, & summus ille re-
rū opifex ac parens Deus nos omnes creauit, quid pec
cauerunt, qui altiorem, aut acutiorem mentem arripe-
re non potuerunt, quam qua a Deo Opt. Max. donati,
ac præditi fuerunt, ipse enim fecit nos, non ipsi nos, er-
go huiusmodi hebetioribus magis miserendum esset,
quam irascendum, magisque consulendū, & subuenien
5 dum quam persequendum. † Nec dubium est quin sto-
lida ingenia hominum stolidæque mentes aduersis ca-
lamitosisque rebus, miserijs, ærumnis stolidiores fiant,
teste Ouidio canente de Sappho.

Nunc vellem facunda forem, dolor artibus obstat,
Ingeniumq; meis substitit omne malis.

Et Horatius Satyra 8. lib. 2.

——————Ingenium res
Aduersæ nudare solens, calare secundæ.

Et Virgilius scite, & pie. lib. 11. Aeneid. cecinit.

Nulla salus bello, pacem te poscimus omnes.

Ergo qui dum agrestes homines incultisque mori-
bus vitam degentes meliores ad mores reducere studet
beneficiumque conferre eis, id belligerādo efficere nō
properet, quum de bello sic cecinerit Hor. li. Epodon.

Quò quò scelesti ruitis? aut cur dextris
Apsautur enses conditi?
6 *Parum ne campis, atque Neptuno super*
Fusum est Latini sanguinis?
Neque hic lupis mos, nec fuis leonibus
Vnquam, nisi in dispar ferit.
Furor ne cæcus, an rapit vis acrior?
An culpa? responsum date.
Tacent, & ora pallor albus inficit,
Mentesq; perculsæ stupent.

Tibullus Eleg. 10. lib. 1.

7 *Quis fuit, horrendos primus qui protulit enses?*
Quam ferus, & vere ferreus ille fuit.
Tunc cædes hominum generi, tunc prælia nata,
Tunc breuior diræ mortis aperta via est.

Virgil. lib. 1. Georg.

Quippe vbi fas versum, atque nefas tot bella per orbem.
Tam multæ scelerum facies, non nullus aratro
Dignus honos, squalent abductis arua colonis,
Et curuæ rigidum falces conflantur in ensem.

Virgil. 11. lib. Aeneid.

Nulla salus bello, pacem te poscimus omnes.

8 His aptissima est responsio † regis Antigoni Mace-
donum ducis, cui adstipulantur Plutarchus, & Erasmus
in annot. ad eum lib. 4. Apoph. Antigonus ergo Sophi
stæ cuidam librum de iustitia conscriptum porrigenti,
desipis (inquit) qui quum me videas alienas vrbes ar-
mis vexantem, tamen apud me de iustitia disseris. Sen-
sit sane illos, qui bellum inferunt, nec posse, nec velle
9 tueri iustitiæ leges. † Idque plerunque ditionis gloriæue
ampliandæ libidine fieri, quamuis honestioris causæ p
textu, quale esset in specie nostra si (cum Aristo. Magi-
stro, & hac in re Alexā. Magni assentatore parum dissi-
mulato) vellemus dicere eum Principem qui alienis re
gionibus bellum inferret, id earum gentium, & incola
rum ob vtilitatem facere, quo magis in posterū cultio-
rem vitam agerēt. O mitis, humana, & pia charitas, quæ
naturalis inter homines cognationis iura (de qua in l.
vt vim. ff. de iusti. & iure) violare nō pudet, sed properat
ac pcipiti manu vesana, & rabida, omni genere cladiū,
tormentorum, internecionum, incēdiorum innumera
hominū millia quasi fulminibus ad vmbras Cerberi adi
gere festinat, vrbes incendere, populari cāpos, virgines

Violare,senes,pueros,fæmineumque genu trucidare, & isthæc omnia & alia longè peiora magisque nefanda & detestanda non pudet appellare beneficium,de tali ergo Principe dicere possemus cum Terentio:

Erras,tui animi sime esse ignarum putas.

Aut cum Ouidio:

Vetus frequensque via est sub amici fallere nomen.

Et cum Cicero lib. 1. Off. Totius iustitiæ nulla est capitalior pestis,quàm eorum qui tunc dum maximè falluni,id agunt vt boni viri videantur.

Ex superioribus 443.apparet,non iure eas regiones ab Alex.Magno subactas fuisse,quæ vulgo notæ sunt.licet illustria ac memorabilia illa facinora dominandi libidine reuera perpetrata,eo prætextu honestare voluerit,ꝙ eas gentes ad cultiorem vitam,ac mores mitiores reducere studuerit,easque à ritu & more ferarum declinare coegerit.nam is viuendi modus aureæ ætati ab antiquis & nouis tam non solùm decantatæ & laudatæ, sed etiam lamentatæ fortè similior & proximior erat,q̃ ille quem ipse edocuit instruitque.

10 Apparet etiam quid respondendũ sit quo ad bellũ, ꝙ Indorum gentibus & regionibus serenissimus Lusitaniæ Rex inferre solet.de quo per Dominicum de Soto in suo libello de rõne promulgandi Euangelium.

11 Non tautem orbis infideles ac incolę, an si potentissimo dòmino nostro Hispaniarum Regi seruire parati non sint,possint iustè debellari, tradit Alphonsus Guererius in Speculo principum c.31.n.5. cuius sñiam nec probo nec improbo,quia non vacat inuestigare aut scribere.

12 Dum autem diximus†quosdam hominum natura ad seruiendum natos videri;quales sunt qui hebetioris ingenij sunt,vt voluit Arist.li.1.Polit.& Soto.de iust.& iure,li.4.q.2.art.2.idem tenuit Guerrerius in Spec.princ. c.31.ad fi.& Aegidius Rom.3.par.li.2.de regim.princ. c.13.& c.14.Sed ueritas(mihi credite)mera est,istorum & doctrinam meram esse tyrannidem, boni consilij & amicitiæ tegmine intrusam, incertam humani generis internecionem ac miseriam.vt enim tyrannidem, rapinam,violentiam,liberius exercere liceat, mentitis nominibus eam honestare student,doctrinam appellantes ipsis patientibus ac vexatis salubrem,quo à veritate remotius,aut risu,& ludibrio magis dignum nihil vnquã fuit auditum,aut relatum. vt præsensit Dominicus de Soto,vbi supra,& idem in suo libello de ratione promulg.euang.doctrinę tamen Arist.suprà relatæ aliquantulum ad stipulatus S.Thomas li.4 de reg.prin.c.11.pro nobis tex.clarus in l.quod attinet.ff.de reg.iur.

13 Illud autem dubium est,†an quo casu bellum inferre fas est iustũque,inde procedunt captiuitates ac seruitutes,an captiuorum sicque seruorum status sit iure tãtum ciuili annichilatus(vt ita loquar)an verò iure gentium,an fortè utroque iure,tàm ciuili quàm gentium, & veroque iure tàm ciuili quàm gentium secũdario id contigisse,authores sunt Accursius,Bar.& Ias.in l. id ꝙ ff.de cond.indeb.Hiero.Cagnolus in l.quod attinet. n. 2.& in l.in personam.ff.de regu. iur.Idem in rubr.ff.de orig.iu.Gl.in d.l.quod attinet.alleg Cagnolus ad idem in d.l.quod attinet,Aquensem in l. 1.ff.de ori.iu.& Car. Alca.in c.ius gentium,distin. 1.col.1.qui non id palàm dicunt,sed tantùm iuregentium secundario captiuitates,& sic seruitutes fuisse introductas, quod verissimũ esse patet ex d.l.manumissiones.& ex §.ius autem ciuile & §.ius gentium.Insti.de iure nat.vt fusius docemur suprà c.præc.Sed non benè sequitur,Seruitus introducta fuit iure gentium secundario,ergo seruorum status eo iure annichilatus fuit ex toto,aut quod æquo modo & mensura,æquis paribusque numeris in omnibus orbis regionibus,vel in ijs,quę moribus & legibus reguntur,

annichilatus esset, huiuscemodi.n.particulę & indiuiduorum nullus potuit esse tàm diligens inquisitor aut indagator,vt particeps esset,aut idoneam notitiam haberet;Romani.n Iureconsulti quamuis habuissent notitiam,vt per omnes ferè, aut pleraque regiones tunc notas,quæ legibus aut moribus regebantur captiui fierent serui capientium.tamen an ex toto,an verò ex parte tantùm,& qua ex parte seruorum status annichilatus in quaque prouincia esset,verosimiliter nouisse nõ potuerunt,sed quia in sua Republica,vię suorum statum ex toto annichilatum fuisse,quò ad ea,quę iuris ciuilis erant,sciebant,ideò scripserunt iure ciuili non, etiam naturali eorum statum fuisse annichilatum, vt annotauit, & rectè Fortunius in d.l.manumissiones. alijs non ita
14 fortè appositis & opportunis vsus rationibus. † seruus
ergo Reipublicæ causa in alijs regionibus fortè abesse
poterit publicæ rei agendę causa, qui tamen iure ciuili
Romanorum non potest.l.seruus Reipublicæ.ff.de re-
15 gu.iur.†Sic iure ciuili Romànorum seruus poenę testari minimè poterat.l.si quis filio exhæredato.§.irritum. ff.de iniusto,rup.& tamen hodie potest,vt ibi nota. per Doct.& plenè per Cagno.in l.seruitutem.ff.de reg.iur. Sozi.in l.si cognatis.ff.de reb.dub.nisi cùm est damnatus ad mortem naturalem, vt ipsi aiunt, & diximus de succ.prog.lib.1.titu.qui testam.fa.poss. sed & iure ciuili nostro Hispanorum seruus pœnæ etiam si ad mortem naturalem damnatus sit,testari non prohibetur; per le. Taurinam.sic ergo leges ciuiles,captiuitates & seruitutes inde nascentes iuris gentiũ esse intellexerunt quo ad originem,non autem quò ad effectus;ad quos pertinet hæc inuestigatio de status annichilatione non ad originem.

16 Quadragesimo quartò, † hinc apparet vt intelligendus sit tex.in l.in personam.ff.de reg.iu.qui ait,in personam seruilem nulla cadit obligatio,si nulla,ergo nec ciuilis nec etiam naturalis. cuius contrarium in naturali
17 obligatione probat†tex.in §.1.Inst.de fideius. &in l. qđ attinet.ff.de reg.iu.dum ait, quò ad ius naturale omnes homines æquè liberos esse.ad idem l.serui.ff. de actio. & oblig.l.naturaliter.ff.de cond.ind.l.si id quòd eo.tit.l. frater à fratre.ver.naturalem.e.tit.l.interdum, eo.tit.& Bar.& Ias.in d.l.si id quod idem Bar.& Ias.col.fi. in d.l. interdum.Philippus Decius & Hier.Cagnol.in d.l.in ꝑsonã.Idẽ Cagnolus in d.l.quod attinet. sentiunt naturaliter non obligari seruum,quò ad ius gentium secũdarium,quo manu regia obligationes naturales(vt ipsi sẽtiunt)exequi & effectum assequi cœperunt, obligari tã naturaliter quò ad ius gentium primæuũ , quod ius rectè appellatur naturale,quia simul cum ipso genere humano proditum fuit.c.ius naturale. 1.dist.§. singulorũ. iuncto.§.per traditionem.Inst,de rerum diuis. Cagn.in d.l.quod attinet.illaq; obligatio naturalis non iure gentium secundario,sed tantùm iure gẽtium primæuo approbata,ex toto(vt ipsi sentiunt)inutilis erit, cùm isto iure gentium secundario seruorum status annichilatus fuerit,& obligationes naturales iurisgẽtiũ primæui nullum oĩno effectum haberent cõtra inuitũ, sed tm̃ ipse obligatus posset placita explere si uellet . aliter minimè vllu iure aut vllo rege vel magistratu compellente, cũ eo tpe nec reges essent,nec magistratus,sicq; id ius naturale primæuũ(ꝙ attinet ad has oblig.naturales) nihil aliud erat,q̃ qdã naturalis instinctus,& rõ non datiua, sed natiua,suadẽs honesta,dissuadẽs cõtraria. id ꝙ ꝓter ipsos sentit & And.ab Exea,li.pact.ad prin.Dec.in l.iura sanguinis.ff.de reg.iu.†& .id ius naturale Cice.naturã appellauit,q in Cat.mai.ait:Natura Dux opt.& 3.Tusc. ait:Sunt.n.ingenijs nr̃is semina innata virtutũ.& li.1.de nat.deorum.Oẽs natura duce vehimur,& 1.Off.ait.Natura ducẽ si sequamur,nũquam aberrabimus.Hẽs ergo

primum

primum esse ius gentium primæuum, quod simul cum
ipso genere humano preditum fuit, & secundarium,
quod postea esse cœpit, deinde quod ius gentium pri-
mæuum, quod ad homines attinet, nihil aliud est, quam
ipsa natura hominum, aut instinctus quidã natiuus, ra-
tioque naturalis suadens honesta, dissuadens contraria.
Tertio quod id quod ex isto iure descendit, nullo cogē
te imperio, sed spontanea voluntate ad effectum perdu
cebatur in primordio mundi, sicq; id ius naturale pri-
mæuum, & natiuum nullam inducebat vim aut cõpul-
sionem. Quarto quod ius gentium secundarium indu-
cebat compulsionem per manum regiam. l. 2. ad prin. ff.
de origine iuris, quæ omnia verissima sunt. Quinto ha-
bes quod seruorum status fuit iure gentium secundario an
nihilatus, id quod supra improbauimus. Sexto quod obliga
tionum naturalium alia descendit ex iure gentium pri-
mæuo eaq; in inuitum non exequitur, alia vero descen-
dit ex iure gentium secũdario, quæ etiam in inuitos ali
19 cuius momenti esse solet, sed certe longe aptius, & cõ
modius erit dicere, vnicam esse obligationem naturalē,
quæ ex consensu nostro oritur, d. §. per traditionem. l.
1. ff. de pact. l. 1. ff. de const. pec. d. l. naturaliter, cum sim.
hæc autem & si iure gentium primæuo ad effectum nõ
perduceretur, quia eo tempore, & iure nondum erant
Principes, magistratus, aut iudices, tamen successiuis tē
poribus, quib. iudices Principesque esse cœperunt, licet
nondum leges scriptæ essent, ad effectum illo iure gen-
tium ducebatur, et in inuitos. Hodie vero idem vbi ius
ciuile peculiare non est, non sic apud nos qui habemus
ius ciuile quod a iure gentium hac in parte aliquantu-
lum discessit, dum & si nonnullos effectus obligationi
naturali reliquit, actionem tamen ei ademit, vel non
concessit. l. conuentionum. l. iuris gentium, in princ. &
& in §. igitur nuda. ff. de pac. & attigimus de suc. cre. lib.
1. §. 1. num. 35.
20 Quæ autem sit ratio quare lex ciuilis noluit assistere
obligationi naturali, quæ resultat ex pacto nudo? dic quod
istud est ea ratione, quia multi, vt se ostendãt liberales
& gratos, indeliberatè, & aliter non requisiti multa pro-
mittunt, vt inquit Conradus inter cõsilia Fred. de Sen.
in responsione cons. 169. domino Cõrado, vbi dicit quod
in solis verbis sunt cõiter homines largissimi promisso
res, suasq; vires sæpius excedentes, & inquit Richardus
de Mediauilla in 4. sent. dist. 38. art. 3. q. 3. Quòd multi
etiam ex deliberatione aliqua bona dicunt se facturos:
qui hoc non dicerent, si per hoc crederent se esse obli-
gatos ad id faciendum tanquam necessarium ad salutē.
Facit tex. in c. cum venissent, extra de inst. per quem tex.
solent communiter dicere scribẽtes, quod si ego dico tibi,
Vis mihi dare talem. & tu respondeas, Non solum istã
rem, sed quæcunque habeo: ex illis verbis generalibus
non nascitur obligatio; Refert & sequitur Fran. de Cur
te iunior in l. ea quæ commẽdandi. ff. de contrah. emp.
ideo ius ciuile non putauit æquũ esse quod quis astrin
gatur huiusmodi promissionibus. Nam, vt inquit Plato
in Alcibiade 2. tutum non est quæ offeruntur temere
acceptare, vel optare, & istam rõnem considerauit Bar.
in l. 1. §. si quis simpliciter, ante fi. ver. præterea probemus.
ff. de verb. obli. Salyc. in l. legem. in 5. col. C. eod. Paul. de
Castr. in rub. ff. de verb. oblig. in 4. qu. vbi etiam Soc. in
col. 7. vers. vlterius quæritur. & Bal. Nouel. etiam col. 7.
vers. ideo enim. And. ab Exea vbi supra, cuius formalia
verba sunt quæ retulimus, & hanc rationem probant
21 duo iura, de quibus nullus ipsorum meminit. † nempe l.
diuus. ff. de mil. test. & §. plane. Inst. eo. tit. Secundum q̃
videtur quod si quis pacto nudo deliberate promitteret,
teneretur efficaciter, quia tunc cessaret præcedens ratio,
argum. l. adigere. §. quamuis. ff. de iure patro. l. cum pa-
ter. §. dulcissimis. ff. de leg. 2. sed Lancelotus Galiaula
per Exeam relatus respondet, Non cessare legem gene
ralem quamuis eius ratio cesset, quando ea ratio non
fuit expressa in lege, id quod verum non est, si ea ratio
subintelligeretur etiam tacite, vt tradunt Paul. Castr. &
Iason l. quamuis. C. de fideic. post Glo. ibi. Ex ea autem
hac in re ait, Doctores hactenus mussitasse, seque pla-
nius respondere, quod lex ciuilis hac in re circa dandã,
vel non dandam actionem nihil disposuit, sed tantum
actionem dare omisit, quod si recte inspexeris nihil est
nam idest de quo disputatur, quare lex ciuilis actionē
non concesserit pactioni nudæ, quandoquidem nihil
tam fidei, & rationi humanę congruit, quam eam serua
re, vnde renuentes, & perfidos ad eius obseruationem
debuisset compellere.
22 Dic ergo nouissime tria † fuisse tempora, Primum a
primordio mundi, quando nec erant principes, nec iu-
dices, aut magistratus, nec leges scriptæ, Alterũ quo es
se cœperunt principes, nondum tamen erant leges scri-
ptæ, Vltimum quo & leges scriptæ, vel etiam mores, &
consuetudines regionum particulares esse cœperũt. Pri
mo tempore vigebat solum ius naturæ, quod gentium
primæuum appellamus, quodque omni compulsione,
(vt iam attigimus) carebat, sicque eo tẽpore pacta nu-
da non exequebantur vllo iure in inuitum, quia nõ erat
vllus cuius imperio id fieret, parum enim profuerat esse
ius, cum deessent magistratus, qui illud ad effectum pro-
ducerent. l. 2. ff. de ori. iu. Secũdo tempore quo vigebat
ius gentium, erantq; principes qui illud ad effectum pro
ducerent. d. l. 2. ea pacta regis imperio ad effectum per-
ducebantur, cum quod id semper fuit eratque æquum
tum etiam quod eo tempore æquius erat, quam a primor
dio mundi, quia, vt patet ad sensum humanum, com-
mercium esse non potest, vbi fides conuentionum nõ
seruatur. Vnde eam iuratam violare, capitale crimē erat
apud Aegyptios, teste Ioan. Boemo lib. 1. c. 5. de mori
bus var. gen. eo, quod ea fidei violatio humanum commer
cium dissiparet, sicque cum quo tempore ius gentiũ vi
gere cœpit, populi & principes esse cœpissent, & frequē
tissima commercia eorum, (quæ antea non ita frequē
tata erant, cum homines dispersi, & fere more ferarũ vi
tam agerent) par erat, vt tũc ea fidei obseruatio arctius
commendaretur, ad effectumque perduceretur, sicque
manu regia id fieret. Verum quia sæpe iactionis causa,
vel loquendi libidinę, aut leuitatis sociũe cũ, promissio
nes, & verba iactantur, vt iam ostendimus, & præterea
probatur in l. non solum. ff. de act. & obl. iuncta lege an
inutilis. ff. de accept. ideo Ius ciuile, quod tertio tempore
esse cœpit, illum rigorem temperauit, mediamque viam
elegit, hominum conuentiones interdũ exequendo, in
terdum executionem prætermittendo. Perducit. n. ad
effectum eas conuentiones, quæ & frequentiores sunt
& sic ad vitam socialem, & politicã magis necessariæ,
quales sunt emptionũ, venditionum, locationum, cõdu
ctionum, societatum, mandati, commodati, depositi, pi
gnoris, & similia, quæ enumerantur in l. iuris gentium,
in prin. ff. de pact. in prin. Inst. de obli. ex cons. reliquas
vero conuentiones non ita frequẽtes, & necessarias ad
effectum contra inuitos non exequitur iure actionis,
quamuis et eas ex toto inermes, non reliquerit, quan-
doquidem eis concessit ius excipiendi. §. pręterea. Inst.
de excep. d. l. iuris gentium. §. igitur nuda. Iussitque ut
naturalis obligatio, quæ ex illis nascitur, prodesset ad no
uationem. l. 1. ff. de nouat. & ad delegationem. §. præte-
rea. Inst. quib. mod. toll. ob. & ad fideiussorem. §. 1. Inst.
de fidei. cum simil. haberetque alios effectus a iure ciui
li sibi accõmodatos, de quibus per Gl. & Doct. in d. §.
præterea. Inst. de excep. Sed generales et conuentiones
tã legitimas (quas nominatas appellamus) quã reliquas
quibusdã in casibus voluit effectu actionis carere, velu

ti si promitterent minores ætate, aut prodigi post bonorum interdictionem, aut mulieres ex causa fideiussionis aut filijfamilias ex causa mutui, aut furiosi, aut serui, vt per totum ff. & C. ad Velleia. per totum titulum ff. & C. ad Maced. per omnes titulos ff. & C. de minori. per totũ titulum ff. & C. de cura. furi. l. is cui bonis. ff. de verb. oblig. d. l. quod attinet. d. l. in personam, cum simi. Cùm ergo interdum conuentionem seruare æquum sit, interdũ etiam non sit, consultissimè ius ciuile neque semper cõuentionibus actionem denegauit, vt erat primæuo tempore, neque semper ad effectum eas perduxit, vt erat sequenti tempore, quo viguit ius gentium secundariũ, sed distinxit inter personas & causas, inter personas, vt soli prudentiores & grauiores arctarentur, in causas, vt nec illi arctarentur, nisi promitterent ex causis frequentioribus, & sic magis necessarijs ad socialem & politicam hominum vitam, quo casu quia res non tàm ad manus in promptuque sunt paratæ quàm verba, consultissimum fuit ex sola verbali conuentione quem obligari, quo facilius expeditiusque negocia fierent, in reliquis vero cõuentionibus nõn ita frequentibus, & necessarijs sola cõuentione non obligari, quádiu res integra esset, vt in rebus contractibus innominatis, sed tunc demum cũ res integra esse desijsset, ne variatione permissa alter ex contrahentibus læderetur. l. naturalis. ff. de præs. verb. l. 3. l. q pecuniam. ff. de cond. ca. da. per totum C. eo. tit. Ergo si promisi tibi centum, vtcunque solemniter etiam per stipulationem, si non expressi qua ex causa promittebam, liberabor. l. 2. §. circa. ff. de doli except. quia promittendi causa esse potuit ex ijs, quas lex legitimas & nominatas esse uoluit, quibusque effectum & actionem accommodauit, potuitque, ex diuerso esse ex ijs, quas vt sic legitimas non adoptauit, sicque in hac re dubia succumbit actor. c. cùm partium iura, de reg. iur. li. 6. l. 1. actor. C. de prob. l. qui accusare. C. de edendo. §. commodum. Instit. de interdi. Sicque interim qui verba tãtùm accepit, verbis, vt contentus sit, par est.

Ergo (vt tandem è diuerticulo ad uiam redeamus) cũ seruus promittit ciuiliter, non obligatur, quia eo iure ciuili est eius status annihilatus, d. l. quod attinet, comparaturque iumentis. l. 2. ff. de noxali. act. l. 1. ff. ad leg. Aqui. Sed obligatur naturaliter. l. naturaliter. l. si id quod. l. interdum. ff. de cond. indeb. cum alijs suprà alle. quia quò ad ius naturale reliquis hominibus par est, d. l. quod attinet, sed talis obligatio naturalis passiua caret effectibus, quos legem ciuilem naturalibus obligationibus condonasse suprà diximus, ita procedit l. sed si serui. ff. de fideiussio, quia eo iure seruus nihil est, non magis quàm iumentum. Sed quo ad reliquas regiones, in quibus ius ciuile nostrum non seruaretur, quæstio facti erit.

Adde superiorib. (vt clariora reddantur) q lex ciuilis non est, neque esse potest certa, vtrum promissor delibe rato sese obligandi animo promiserit, an forte ioci, ludibrij, iactationis, ostentationisve, aut nugandi causa. prio re enim casu iustum esset actionem polliceri, posteriore, autem non vtique, in re dubia tutius, & humanius est promissorem absoluere quàm condemnare. l. absentem. in prin. ff. de pœnis. c. cum partium, de reg. iu. li. 6. l. fauorabiliores. ff. eo. tit. l. Arrianus. ff. de act. & obli. ideò hominum promissiones regulariter non exequitur. Fallit in conuentionibus frequentioribus, & sic ad commercium & hominum vitam socialem & popularem magis necessarijs quales sunt ex conuentiones, quas nominatas appellamus, (vt dixi). Ratio est, quia si non exequeretur, humana uita & popularis societas non posset cõmodè agi aut subsistere. Sicque reliquæ conuentiones innominatæ vtpotè minus frequentes, sicque minus necessariæ remanent sub regula, quia per hoc humana societas & commercia non tàm impediuntur. Ergo lex ciuilis omnem obligationem naturalem, quæ ex consensu cuiuslibet conuentionis siue nominatæ, siue innominatæ oriretur, libentissimè exequeretur, si certò sciret deliberatè promissum fuisse, sicque obligationem naturalẽ ortam fuisse. verùm quia vtrũque incertum est. ideò actionem in re dubia non pollicetur regulariter. Ergo non commodè dicitur obligationem naturalem à lege ciuili non præsumi per interuentum conuentionibus, nisi ea conuentio sit nominata, intellige non præsumi quò ad dandam actionem, præsumi tamen quò ad dandam exceptionem, & quò ad alios effectus suprà relatos, qui senioris damni & momenti legi visi fuerunt, & est reliqs longè elegantior & planior expositio.

SVMMARIVM.

1 *Homicidium sui facere quare homini non licet, ratio improbata nouiss.*
2 *Deus dedit omne quod habemus.*
3 *Prodigere nostra fas est.*
4 *Seruus domini salutem suæ præponere debet.*
5 *Vasallus domini salutem suæ præponere non tenetur.*
6 *Vita aut bona non eadem ratione nobis à Deo data.*
7 *Honoris sui homo an sit dominus.*
8 *Honor vitæ æquatur.*
9 *Honor reliquis rebus preciosior.*
10 *Honoris defendendi causa licet alterum occidere.*
11 *Honor amissus an reparari possit.*
12 *Historia Coriolani.*
13 *Historia Labieni.*
14 *Nobilis aggressus non tenetur fugere.*
15 *Honoris causa licet iure duellum.*
16 *Historia Ambrosij.*
17 *Honores separari possunt per actum meritorium vel de meritorium.*
18 *Honor virtute paratus lædi potest per actum demeritorium, non per meritorium, vel medium.*
19 *Historia Lucretiæ Romanæ.*
20 *Historia Caroli Quinti Imperatoris.*
21 *Historiæ variæ.*
22 *Historia Marij.*
23 *Historia Cæsaris.*
24 *Nobilitatis priuilegia à nobis posunt separari.*
25 *Hidalguæ priuilegia à nobis possunt separari.*
26 *Vitã pro amico periculo exponere licet, iure fo. & po.*
27 *Virtutis opus non iactantiæ fuit facinus Mutij Scæuolæ brachium concremantis, quicquid diuus Aug. & Sotus interpretentur.*
28 *Historia Scæuolæ.*
29 *Historia Piladis, & Orestis.*
30 *Historia vxorum Indarum.*
31 *Vitam pro patriæ periculo exponere licet & decet.*
32 *Historia Pompeij.*
33 *Vitam pro parentibus exponere licet & decet.*
34 *Vox populi vox Dei aut natura est.*
35 *Duelli definitio improbata.*
36 *Duelli vera definitio.*
37 *Historia Regis Sanctij & ciuium Zamorensium.*
38 *Fabula Amadigij.*
39 *Historia trium Romanorum & totidem Albanorum.*

CAPVT XI.

VADRAGESIMOQVINTO colligitur iura disponere non potuisse, vt homo possit honorem suum, aut vitam prodigere. Nam vt principum itaq & legum imperium ad nrãm vtilitatem est, nobis autem nihil perniciosius quàm

quam honorem,aut vitam prodigere,ergo id non lice-
1 re ex nostra opinione prin.sit cõsequens.Ergo† homo
an vitæ suæ dominus sit dubium est, & quid quo ad fa-
mam,& honorem?& quod vitæ dominus non sit,tenet
doctissimus Dominicus de Soto,lib.4.q.2.ar.3.de iust.
& iure,quia vita(inquit) a summo Deo nobis data est,
iuxta illud:Ipse enim fecit nos, non ipsi nos,vnde eius
iniussu eam abijcere non licet,quæ ratio nulla est, tum
quod res alienas,quas attingere nefas est,per totum C.
de reb.ali.& in præcepto Decalogi, possumus tamẽ eas
nobis datas à domino suo abijcere, & prodigere.l.sed
& si lege.§.consuluit.ff.de pet.hæred.ibi,dum re sua se
2 abuti putant,cum simi.infra allegãdis.tum etiam† quod
reliquas etiam res,quas habemus, à summo Deo acce-
pisse videamur,iuxta illud : Omnia subiecisti sub pedi-
bus eius,oues & boues,insuper,& pecora campi, vnde
Poeta ait.

Omnia cum dono tibi sint concessa Deorum,
Si quod habes non vis dic mihi quid capies.

3 Est tamen cõstat isthæc omnia bona terrena nos pos
se abijcere,d.§.consuluit.l.1.& magis verbo, prodegit.
ff.si quid in fraudem patroni.l.non vsq;.ff. si quis a pa-
ren.fuer.manu.l.qui autem.in prin.& §.1.ff.quę in frau
dem creditorũ.Adhuc tamen ipsius conclusio vera est
iuxta illud Sap.16.Tu es Domine,qui vitæ,& mortis ha
bes potestatem,ergo non alius.Ad idem Deutero.22.
Ego occidam,& viuere faciam,ergo non alius. Et Ci-
cero lib.1.Tuscul.Vetat dominans ille in nobis Deus,
iniussu hinc nos suo demigrare,quum vero causam iu-
stam Deus ipse dederit,ne illa medius fidius vir sapiens
lætus ex his tenebris in lucem illam excesserit,nec tamẽ
illa vincula carceris ruperit.leges enim vetant, sed tan-
quam à magistratu,aut ab aliqua potestate legitima,sic
à Deo euocatus,atque emissus exierit. Idem Cicero in
somnio Scipionis.Tibi & pijs omnibus est animus cu-
stodia corporis retinẽdus,nec iniussu eius à quo ille est
nobis datus,ex hominum vita migrandum est, ne mu-
nus assignatum à Deo defugisse videamur. Idem Cice
ro in Cato.mai.Non est iniussu Imperatoris,idest,Dei
de præsidio,& statione vitæ decedendum, & rursus in
somnio Scipionis:Nisi Deus istis te corporis custodijs
liberauerit,ad Cœlum aditus patere non potest. Et Si-
lius Italicus,lib.4.sic cecinit.

Cædumq; feros auertite ritus.
Et Ouidius lib.3.Artis.
Vacuas cædis habete manus.

Nec dubium est,quin ob charitatem,& iustitiã ho-
micidium prohibeatur,& cõtra eam charitatem imma
nius peccasse videatur,qui seipsum quam qui alium in-
terficeret,cum charitas bene ordinata à seipso incipere
debeat.l.præses.C.de seru.& aqua.vnde Terentius ait :
Natura hominum ita comparatũ est, vt omnes sibi me
lius esse malint quã alteri.vnde Cicero in Orat.in Vat.
ait. Nemo est tam demens tamque parum de se cogi-
tans,qui alienam vitam magis quàm suam diligat. Et
rursus 3.Offic.Sibi vt quisque malit,quod ad vitę vsum
pertinet,quam alteri concessum est nõ repugnante na
tura.Quinimo,vt ipse in Philip.2.ait.Qui multorum se
custodem profitentur,eum sapientes sui primum capi-
4 tis aiunt,custodem esse oportere.† Vnde & si sæuerior
lex iusserit seruum vitam pro domino ita exponere, vt
domino pereunte nolit vitam sibi aduersari.l.1.§. hoc
autem.§.ad Syllani.per rationem peculiarem, de qua
ibi,& quia serui tam parui fiunt, vt iumentis æquen-
tur.l.2.ff.de noxal.act.l.2.ff.ad legem Aquiliam. tamen
5 nullus alius ad id tenetur, † etiam si sit Vasallus, qui a
domino feudum acceperit, vt tradit Fernand. Loazes
consi.pro March.de Velez,dubitatione 1.pag.174.sub
ijciens,quòd is,si in ipso prælio,si sibi mortem imminere
viderit,debet suam salutem domini sui saluti antepone
re,id quod etiam notat Gloss. communiter ibi appro-
bata in cap.1.in princ.quibus modis feudum amittatur
Glo.in c.ita morte,de alie.feu.paterni.Bal. & Aluarot.
in d.c.1.versic.5.quæritur quib.mod.feu.ami. Paris de
Puteo, qui hanc affirmat esse communem sententiam
in tractat.de re mili.lib.5.vers.an vasallus.Afflict.in ca.
1.§.si.hic finitur lex.Zasius de feud.par.7.colum.4.Io.
Iacob.de Leonardis inter consilia feudalia Albe.Brun.
consi.117.in hac causa.col.11.Marti.Silimanus de feu
dis in tub.quib.mod.feud.amit.col.3.vt ita refert Loaz
vbi supra,id quod vt nobis videtur, parce admittendũ
est,sicque non aliter,quàm si vasalli,aut ciuis certum &
indubitatum mortis periculum immineret, & faciunt
quæ plene in simili traduntur per Hier.Cagn.in l.sem-
per,qui non prohibet.ff.de reg.iur.

Redeundo ad principalem conclusionem, quæ ha-
bet,neminem esse vitæ suæ dominum ea ex ratione iu-
stificatur,quod etiam membrorum suorum nullus do
minus esse intelligitur,vt in l.liber homo.ff.ad le.Aqui.
& faciunt omnes leges, quæ sunt sub tit.ff.de ijs, qui
6 mortem sibi consciuer.Facit etiam,quia licet† tam vita
quam res omnes in origine exęquentur,quia vtrunque
à Deo processisse videatur, tamen bona, (vt ostendi-
mus)concessa a Deo fuerunt ad meram nostram vtili
tatem,& vsum,vita vero non solum ad nostram utilita-
tem,& vsum,sed etiam ad Dei gloriam,& honorem,id
que forte principaliter,teste Cicerone, qui ita ait lib.
1.de nat.Deorum:Omnia aliorum causa sunt generata
vt fruges,atque fructus,quos terra gignit animantium
causa,animantes autem hominum,ut equum,uehendi
causa,arandi bouem,uenandi,& custodiendi canem,ip
se autem homo ortus est ad mundum contemplandũ,
& imitandum.2.de Nat.Deo.& 3.de natura Deorum.
Sunt ex terra homines, non ut incolæ atque habitato-
res,sed quasi spectatores superarum rerum atque cœle
stium,quarum spectaculum ad nullum aliud genus ani
mantium pertinet.Itaque cum Deus Opt.Maxim.qui
omnia hominibus concessit, non tamen ad eundem
usum omnia cõcesserit, sed mentem & uitam ad ipsius
Dei gloriam,honorem,& cultum,& ad contemplanda
eius opera mirabilia,reliquas res,ad meram ipsorũ mor
talium utilitatem,& usum.Cumque ad cuiusque utilita
tem concessa ipse possit abijcere,reliqua uero non uti-
que,l.pen.C.de pact.l.si quis in conscribendo.C.de E-
pisc.& Cle.cum alijs supra alleg.par est, ut reliquorum
bonorum homo dominus esse uideatur, utpote ad sui
merum usum concessorum,uitæ uero suæ nõ ita utpo-
te ad Dei cultum potissimum concessæ.Vt sic nõ tam
inspiciendum sit,a quonam isthæc omnia concessa fue
rint(id quod parũ apte doctissimus Dominicus de So
to,ubi supra huius rei fundamentum esse putabat)quã
ad quem usum concessa fuissent.

7 Quo† ad alterum articulum,an homo sit dominus fa
mæ,& honoris sui?pro parte negatiua facit,quia honor ui
tæ ęquatur.l.iusta causa.ff.de manumis.uind.tenet Ge-
8 rar.de Petra sancta sing.1.nu.10.†Vnde,ut Iureconsul-
tus refert in l.2.§.pen.ff.de orig.iur.Virginius filiæ suę
honorem ipsiusmet filiæ anteponendum esse existima-
9 uit.†sicq; honorem reliquis omnibus rebus preciosior
est l.Iul.ff.si quis omni.cau.tex.facit l.3.§.si cõiunctim.
10 ff.de leg.præst.Vnde†ut pro uitę corporisque tutela im
pune aggressorem occidere fas est.l.ut uim,ubi per om-
nes.ff.de iust.& iure.ita & pro honoris defensione, ut
Gerar.de Petrasancta sing.82.quæ sunt contra hone-
statem,num.7.sicque causa honoris dicitur esse ardua.
Bal.in l.ex ratione,col.2.C.de appell.facit.Glos.sing.in
§.suspectus aũt.Inst.de susp.tut.in uerbo,ob culpã,per l.
inimicitiæ.ff.de his quib.ut indig.Vñ Ouid.sic scripsit.

Nulla reparabilis arte læsa pudicitia est
Deperit illa semel.

11 Et sic diuus Hierony. in c. si Paulus. 32. q. 5. audacter (inquit) dicam, Deus cum omnia possit, suscitare virginē post ruinam non potest, & infamiam facti tollere etiam summus Pontifex non potest. Andr. Tiraquell. de iure const. part. 3. limit. 7. dixi in §. 15. de succ. prog. lib. 2. n. & ita in specie, vt honoris sui ac famę homo dominus non sit, tenuit Caietanus in 2. 2. q. 73. & idem Caietanus in sua summa.

12 Facit† nam Martius Coriolanus ob operam bene nauatam ante prædæ diuisionem è singulis rebus, equis & captiuis denos sibi eligere & optare a consule iussus, insuper & equo quidem quasi in signum fortitudinis, & honoris accepto, reliqua quasi mercedem superent, respuit, teste Plutar. lib. 6. Apoph.

13 Idem† Plutarchus eod. lib. ita refert, Titus Labienus equiti strenuo de præda Gallica aurum donauit, id videns Scipio, dixit equiti, habebis donum viri diuitis, hac audita voce eques aurum ad pedes Labieni abiecit, idē quum audiret Scipionem dicentem, Imperator te donat armillis argenteis, alacer gaudio abijt, sicque aurum contempsit, honorem amplexus est. Vnde Ouidius ad finem operis sui Metamor. sic quasi exultans cecinit.
Iam opus peregi dura qđ non poterit abolere vetustas
Et Virg. Eclog. 5.
Semper honos nomenque tuum laudesque manebūt.
Et Ausonius in Solonis sent.
Non erunt honores vnquam fortuiti muneris.
Et Virg. 1. Aeneid. repetijt eundem versiculum sic canens.
Semper honos, &c.
Et si honor & fama, tam in æternum postque vitam viuat, in reliquis rebus non ita est. Vnde Ouid. de tristibus. lib. 5.
Diuitis ad manes nil feret vmbra suos.
Et Propert. lib. 3. Eleg. ad amicam.
Haud vllas portabis opes Acherontis ad vndas.
Vnde Cicero pro Caio Rab. Exiguum (inquit) vitæ curriculum natura nobis circumscripsit immensum gloriæ. Idem Cicero pro Sest. Vita breuis, inquit, est gloriæ cursus sempiternus. Idem Philip. 14. Breuis vitæ data est, at memoria (inquit) bene redditæ viæ sempiterna quę si non esset longior quam vita, quis esset tam amens qui maximis laboribus & periculis ad summam laudem & gloriam contenderet. Idem ad Plan. Fami. lib. 10. Is honos (inquit) videri solet, qui non propter spem futuri beneficij, sed propter magna merita claris viris defertur, & datur, est que non inuitamentum ad tempus, sed perpetuæ virtutis præmium.

His tamen prætermissis contrarium, vt honoris sui dominus quisque sit, contendit doctissimus Dominicus de Soto, vbi supra aitque idem voluisse diuum Thomam 2. 2. q. 37. art. 4. dum ait, quod in cuiusque arbitrio est pati famæ suæ detrimentum, nisi id vergat in pericu-

14 lum aliorum, quod exemplificat ipse Dominicus †fugiendo (inquit) prælensit tacitus turpe esse homini nobili fugere, si a rustico forte aggressus esset, ad fugiendū enim non teneretur, nec si talem rusticum occideret, teneretur de occiso. ita Gerardus de Petra sancta singulari 82. quæ sunt contra honestatem. nu. 5. Bald. in l. si filius. ff. de cond. instit. Idem Bald. in c. 1. col. 5. de pace te-

15 nenda. qui etiam ibi & Gerardus, vbi supra ait, † pro defensione honoris licere inire duellum, quia crudelis est qui negligit famam suam. c. nolo. 12. q. 1. & 31. distin. Ni, cena. id quod hodie vi fiat duellum vetitum forte fier. quia in hoc Concil. Tridentino, vbi hoc anno M. D LXIII. mense Augusti iussu Hispaniarum Regis potētissimi domini mei, propositum est duella vetari. quam uis nondum definitum stat.

16 Adducit† eā idem Dominicus, quod beatus Ambrosius, vt legitur in eius historia, puellam in cubiculū suū immisit ac recepit, vt hæc infamia impedimento esset, quo minus in Antistitem eligeretur. adducit Augustinum, & Anselmum multa detegisse eorum honoribus noxia.

Quid dicendum? in hoc articulo difficili & a nemine vnquam, in cuius scripta inciderim, bene digesto, præfari oportet bonorum alium esse datiuum, alium natiuum, quo ad datiuum, qualis est qui ex magistratibus principatus aut similibus contingit. Videndum est an perdi possit per actum meritorium, vel per actū demeritorium, vel per actum medium, qui nec meritorius sit

17 nec demeritorius. †& potest per actum meritorium, puta, quia is magistratus morbo, vel senio cum se sa impeditum videret, voluit a se magistratum, munus, honorē abdicare, vel in alium transferre. l. 1. ff. de cōst. prin. l. 2. §. deinde qa difficile. ff. de origine iuris, vel monachus factus fuit, vt in auth. ingressi. C. de sacrosanct. Eccles. Per actū demeritorium similiter amittitur. c. infamibus de reg. iur. lib. sexto. Idē fieri & contingere pōt p actū medium, puta per demētiam inculpabilē huic superuenientem, vel quia ille voluit in alium transferre æque idoneum, vt dd. iuribus. & is honor non est proprie, de quo

18 loquimur. †Sed honor natiuus, quem quis consequitur per virtutem suam, egregiaque facinora (quem natiuum libuit appellare, eò quòd ex ipsomet facto citra vllius hominis ministerium honor & egregia fama talibus egregijs facinoribus accedit & comes est) non est migrabilis de subiecto in subiectum, aut cessibilis, nō magis quam morte extinguibilis, quem morte non extingui suprà ostendimus, ergo si talem honorem virtute partum velles in amicum tibi gratum cedere, nihil ageres, nisi ineptire.

Sed an possit extingui, vel minui per actum meritorium, vel demeritorium, vel medium? & per meritoriū non posse constat, sed potius augeri, per demeritorium verò potest sine dubio, vel minui, vel extingui, d. cap. si

19 Paulus. 32. q. 5. †Quem quidem honorem & famā egregiam, qua pollebat Lucretia Romana, ne per vim sibi à Tarquinio Superbo allatam periclitari videretur, mortem sibi consciuit illa uerborum memorabili testatione, quam his verbis eleganter modulatus fuit Ouidius:
Confoderet ferro castum Lucretia pectus
Sanguinis & torrens egrederetur, at
Testetur cunctis me non violasse pudorem
Ante virum sanguis, spiritus ante Deos

Et hoc modo accipi possunt & debent exempla Be. Thomæ, & Augustini, & Ambrosij, & aliorum suprà p Dominicum relata, & per talem actum demeritorium nihil mirum si fama lædi possit & honor, sitque homo dominus famæ ad eam prodigendam, nam & uitæ similiter esset ad eam amittendam, vt si capitaliter delinqueret, ut per omnes leges. ff. C. & Inst. quæ sunt sub titulis

20 de publicis iudicijs. Per †actum verò meritorium extingui, aut minui non posse constat, sed potius augeri, vt proximè diximus, dum de trāslatione huius agebamus, exemplum in Carolo Quinto Romanorum Imperatore inuictissimo Hispaniarum Rege ac domino meo, q dum sanctorum more solitariam vitam monasterio inclusus agere nellet, habenas totius orbis regendi Philippo eius filio (similiter domino meo, qui imagine patris quasi humani generis delicium, & bonorum virorum refugium ac vnica spes est) commisit, quo non minus egregio quàm raro facinore honores antea actos fœlicissimè ac mirè ornauit. Per actum verò medium, nec augebitur, nec minuetur, sed conseruabitur, vt patet ad sensum, huiusmodi autem honores & fama minui solēt

sæpissimè

sæpissimè ex accidentibus & infortunijs.

Sic & Manilius lib.4.Astro.cecinit:

Quid referam cannas, admotaque mœnibus arma
21 *Varronemque pigrum magnum quod viuere posset*
Postquetuos Trasimene lacus Fabiumque morantem
Accepisse iugum victas Carthaginis arces.
Spectatum Annibalem nostris cecidisse cathenis
Exiliumque rogi furtiua morte luisse.

De Marij fine,qui septies Consul.fuit, sic Ouid.lib.4.de Ponto:

22 *Ille Iugurthino clarus Cymbroque triumpho.*
Quo victrix toties consule Roma fuit.
In cœno Marius iacuit,cannaque palustri.
Pertulit,& tanto multa pudenda viro.

De Cæsaris miserabili fine hæc Manilius lib.4.Astro.

23 *Ille etiam cælo genitus,cæloque receptus.*
Cùm benè compositis victor ciuilibus armis
Iura togæ regeret,toties prædicta cauere
Vulnera non potuit,toto spectante senatu
Indicium dextra retinens,nomenque cruore
Deleuit proprio, possint vt vincere fata.

Est alius honor natiuus,puta nobilitas, non propria virtute parta,sed à maioribus hæreditario, aut paterno iure habita,quæ similiter à nobis,nisi per actus demeritorios separari nequit,quamque non possumus renunciare,aut alienare gratis,vel precio, sicque meritò eius dominium nos habere liberum,quale in reliquis rebus habemus,negandum est,vt nos contra nouissimos contendimus de succ.crea.li.3.§.3.n.295.& §.22.n.78.& ista ex uirtute similiter originem habuit maiorum nostrorum,quę iure sanguinis ad nos delata fuit, sicque is honor & superior simillimi sunt,& pari ferè iure moderandi.

24 †Quando vero huiusmodi honorib.natiuis datiuus honor accedit,tunc datiuus ille honor migrare & abscedere potest immoto manente honore natiuo, quid enim si mos,aut scriptũ est in regione quadam, vt post quæsitam per egregia facinora nobilitatem sequantur, & accedant quidam honores,priuilegia, prærogatiuæ,
25 immunitates,quale est,†vt talis pro debito ciuili carceribus detineri non posset,aut non possit contra cũ fieri executio in lectulo suo, nec in vestibus quotidianis, nec in equo,armis & supellectilibus,vt est apud nos Hispanos(in nobili,qui vulgo hidalgus uocatur)& propterea in quibusdam oppidis sunt statuta,vt reditus,& bona communitatis per talem nobilem nequeant conduci.Alibi etiam sunt statuta,ne tales nobiles possint habitare,quale apud nos Hispanos est,in oppido,quod Espinar vocatur,& in altero,quod dicitur Villacast.Quid, inquam,si talis nobilis mauult illis in oppidis habitare, quàm splendore & pęrogatiuis nobilitatis gaudere id, quod sæpè accidit,vel mauult cõducere bona communitatis,quàm talibus potiri priuilegijs,an poterit repudiare & renunciare à seque separare talia priuilegia, talesque honores?& magis est ut possit id, quod probat, si rectè inspiciatur,d.l.pen.C.de pact.,l.si quis in conscribendo,C.de Epis.ą Cler. manebit tamen saluus & īmotus honor ille natiuus & splendor,siue partus sit ꝓpria illius renunciantis virtute,siue a maioribus suis extractus fuerit,& ita vsibus sæpè admissum fuit in oppidis duobus suprà commemoratis,quod tenendum est, quamuis aliquantulum hæc aduersentur his, quæ disseruimus d.li.3.de succ.crea.in duobus locis, ad quæ me suprà retuli,quæ hic iungenda sunt.

26 Superioribus proxima est quæstio illa,† an ut quis seipsum necare temerè non potest, vt iam fusè edocti sumus,ita quoque pro amico uitã exponere nõ liceat? id quod aliquantulum significare visus fuit diuus Augustinus li.de mend.c.6.sed ipsemet c.10.li.de amic.cõtrarium dilucidè tenuit,quem sequitur Dominicus de Soto li.5.q.1.art.6.de inst.& iur.affirmans hanc esse cõmunem opinionem Philosophorum. allegat verbum Christi Io.15.dum ait;Maiorem hac dilectionem nemo habet,quàm vt animam suam quis ponat pro amicis suis,quæ verba non videntur ei fecisse satis,eò ꝙ ibi intelligitur pro salute spirituali amici, non pro corporali,sed certè verus sensus est,vt Redẽptor noster senserit,etiam pro vita corporali amici licere vitam corporalem exponere.Nam quamuis ipse vitam suam pro vita nostra spirituali,non pro corporali exposuerit, & exponere proposuerit,tamen eam similitudinem, qua vsus fuit,tacitus imò palam approbauit, significans qđ vt amicus non solùm licitè & legitimè,sed etiam laudabiliter & egregiè ponit vitam corporalem suam pro vita corporali amici,ita ipse Dominus noster vitam suam corporalem pro uita & salute nostra spirituali exponebat,& vtroque casu facinus egregium esse significauit, & laudis,virtutis,charitatis,trophæique plenum.corporea denique vita est temporale bonum, nec enim est vltimus finis nostrę fœlicitatis,sed tantùm id est vita spiritualis,ergò pro alijs bonis tẽporalibus tuendis periculo exponi potest.licet sint minoris precij,vt patet ad sensum.& tenent Gl.& communiter Doct. in l.vt vim.ff. de iust.& iur.estque opinio communis,ꝙ in tali certamine impunè occidere potero inimicum,hoc est,eum, qui bona mea mihi rapere volebat,id quod plerũq; fieri non posset sine periculo vitę defendentis, ut diximus de succ.prog.li.1.in præfa.ergò vt vitam corpoream periculo exponere possum pro rerum mearum defensione,ita & longè honestius pro vita amici defendenda, q̃ etiam quò ad me charior videri debet, quã bona mea. Quæ omnia procedũt dũmõ spes aliqua esset vitæ amici saluãdę,nã si oĩnò desperatũ fuisset,tũc ñ liceret,nec videret virtutis opus,sed temeritas,aut demẽtia,aut inanis gloriæ & iactãtiæ vitiũ,qa charitas bñ ordinata dẽt incipere a seipso.l.præses.C.de serui.& aqua.Vnde Terentius ait:Proximus sum egomet mihi,adeo, vt etiam vasallus feudatarius ad id non teneatur,vt supra num.5.
27 scripsimus.†Vnde facinus Mutij Scæuolæ,qui pro patria saluanda vitam periculo ingenti exposuit, summæ virtutis opus fuit,sed postquam id ausum male cesserat brachium flammis admouere gloriæ & iactantiæ opus fuit,secundum diuum August.& Dominicum de Soto qui eum refert de iusti.& iur.lib.5.q.1.arti.3.quod non abnegauerim.Sed quin similiter fuerit egregiæ fortitudinis opus & tollerantiæ negari non potest. Quinimo si verum amans(cum Scęuolæ animum non diuus Augustinus,nec Sotus,sed solus Deus tunc vere nosset) non ineleganter defendi posset egregię quoque virtutis & consilij prudentissimi opus fuisse, vt rex Porsena cum tam inuictum & fortem animum in eo conspexisset, similem forte virtutem & fortitudinem in reliquis quoque Romanis ciuibus suspicatus in cœpto desisteret,q quidem Scæuola huius animi & consilij vt fuisset,& possibile fuit,& successus mox comprobauit,quandoquidẽ Porsena,qui vrbem exercitu cingebat,eo facinore admiratus incœpto destitit,ne ergo videamur egregijs facinoribus inuidere,debitaque laude ea & trophæo fraudare,hanc animi & consilij illius interpretationem vt
28 admittamus humanius & honestius est. † Et de Mutio Scęuola Claudianus de 4.Honorij Aug.Cõs.sic cecinit

Vel solus quid fortis agat,te ponte soluto
Oppositus Cocles Mutij te flamma docebit.

Et Manilius lib.4.Astro.

Vulneribus victor, repetisset Mutius vrbem.

Stat ergo amicum pro amico vitam exponere, non solum in vtroque foro tam poli quã seculi fas esse, sed

etiam opus

etiam opus egregium & trophæo laudeque dignum intelligi,& tale iudicatur in Pylade & Oreste , secundum ipsum Dominicum,de quibus Oui.li.3.de Pont. sic ait:

29 *†Ire iubet Pylades charum periturus Oresten,*
Hic negat,inque vicem pugnat vterque mori.
Extitit hoc vnum,quod non conueuerit illis ,
Cætera pars concors,& sine lite fuit.

Et Ioannes Boemus li.2.c.8.de varijs hominum moribus sic refert de penè incredibili ac ardētissimo amore vxorum erga maritos apud Indos Catheos.

30 †In Catheis Indis,ait,multæ vxores in vnius viri coeunt matrimonium,& is vbi vita discesserit , apud grauissimos iudices suam quæque de meritis agunt causam,& quæ officiosior præ cæteris viro chariorq; fuisse iudicantium sententia comprobatur,illa in habitu ornatuque quo cultius se exornare potest,victrix & lætabunda rogū ascendit,ac iuxta mariti cadauer accubat , amplexãs illud & deosculās suppositis ignib.pudicitiæ laude contemptis cum coniuge defuncto concrematur, cæteræ cum nota & dedecore viuunt.

31 Pro†patria autem velle vitam exponere ipse Dominicus & diuus Augustinus in locis suprà citatis exclamāt vnde Cicero inqt:Respublica nomen vniuersæ ciuitatis est,pro qua mori,& cui nos totos dare,& in qua omnia nostra ponere,& quasi consecrare debemus . 2. de leg.Cic.author est.Et rursus.

Laudandus est is,qui mortem oppetit pro Republica,qui doceat chariorem esse patriam nobis,quàm nosmetipsos.estque illa vox inhumana & scelerata eorum, qui negant se recusare,quo minus ipsis mortuis terrarū omnium deflagratio cōsequatur.3.de finibus.Idem Cicero scriptum reliquit;Et qui pro Republica vitam reddiderunt,nusquam me hercule eos mortem potius , q̃ immortalitatem assecutos putaui.pro Plancio idem Cicero testatur.Et Horatius Oda 2.li.2.ait:

Dulce & decorum est pro patria mori.

Huius rei ratio est,quia amor & charitas omnia superat,teste Ouidio,sic canente.

Rursus amor patriæ ratione valentior omni .

Huius rei stat egregium testimonium Pompe.Mag.
32 teste Plutarc.& Erasmo li.Apoph.†Quū ingens rei frumentariæ Romæ esset penuria , Pompeius titulo quidē annonæ procurator,re autem vera maris terræque dominus declaratus,in Africam,Sardiniam, ac Siciliam nauigauit , multaque frumenti vi collecta properabat ire Romam,verùm cum ingente tempestate oborta naucleri detractarent nauigationem,ipse primus nauim ingressus,iussit ancoras tolli,clamans vt nauigemus,vrget necessitas,vt viuamus non vrget, significans patriæ periclitantis habendam rationem,potius quàm priuatæ incolumitatis,si quidem Reipublicę subleuandæ curis immori pulchrum est, at patriam in extremo discrimine nostra cessatione deseri,turpissimum est.hic monemur non animalia bruta tãtùm omissa libertate venire in seruitutem,verùm etiam homines indomitos famæ domari docemur,item publicæ saluti priuatam incolumitatē post habendam esse

Denique idem Cicero Phi.9.ait.His maiores nostri, qui ob Rempublicam mortem obierant,pro breui vita diuturnam memoriam reddiderunt.Patria enim(vt idē Cicero ad Quirites post reditum ait) nihil dulcius aut charius in vita esse debet,sic ergò,&c.

33 Pro†parentibus autem idem B.Augustinus , & Dominicus Sotus,vbi suprà,aiunt,idem esse debere,& meritò,tum quia nullus amor est,qui vincat paternum.l.penul.C.de cur.fur.vnde quod licet pro amico,multò magis pro patre,tunc etiam quia parentes & patria hac in re exæquari videntur, vnde Cicero inuectig.1.in Catil. sic ait;Patria est communis omnium parens . Ad idem l.veluti.ff.de iust.& iure.

34 Denique†vox populi vox Dei aut naturæ est,vt Dominicus ait,vbi suprà,art.6.nec dubium est, quin si verum amamus & agnoscere velimus , vitam exponere pro patria,pro parentibus,pro amicis,pro cognatis, & similibus secundum mores hominum,opus intelligatur esse laude & trophæo dignum , sicque id de iure naturali esse intelligendum sit,ne dum de iure positiuo,quando quidem id ius naturale nihil aliud esse suprà ostēdimus, quàm naturalis quædam ratio & natura insita humano generi.Postremo vox populi uox naturæ est ; ita inquit Dominicus Sotus,vbi suprà qu.1.art.6. nec dubium est superiora omnia à voce populi approbari,ergo, &c.

35 Superiorib. proxima est quæstio illa.†an exponere se quis periculo pugnans in duello,permissum & inculpatum iure tam poli quàm fori esse videatur ? Qua in re in primis videndum est,quid sit duellum? & sanè nihil aliud est genericè sumptum,quàm quædam pugna & dimicatio.ita Hieronymus Cagnolus.nu.16.ver.hanc igitur.in l.fauorabiliores.ff.de reg.iur.nec tantùm(inquit) duobus duntaxat(vt quidam perperam existimarūt)sed multorum imò exercituum,alioquin(inquit)non diceretur à Plauto duellum inter Thebanos & Theleboas, & ab Horatio.

Græcia barbaries lento collisa duello.

Sed certè secundum hoc idem esset duellum quod bellum,sicque de bello agendum nobis esset longè præ
36 ter propositum nostrum.Duellū†ergò strictè sumptū, de quo agere animus est,nihil aliud est quàm singulare certamen aut pugna æquis legibus dimicantium.Singulare accipere debemus ad differentiam belli publicè indicti,æquis legibus diximus, quia nulla alia tam discreta differentia inter bellum & duellum est , quàm quod bellum non desiderat,vt ęquis legibus dimicet, possunt enim & solent plures contra pauciores,armati, contra inermes,equites contra pedites, muris vallisque muniti & tecti contra huiusmodi tegminibus carentes pugnare,quinimò in bello pugna aut prælium nunquam fit æquis legibus vt consistat.in duello autem fit æquis legibus regulariter,quamuis & aliter fieri possit ex lege cōuentionis,nec propterea desineret esse duellum,quis.n. vetat,quin vnus possit duos diffidare(vt ita loquar)seu ad pugnam prouocare,nec propterea illud desineret esse duellum.bellum.n.non tam propriè diceretur , & ita in Hispanorum regum Historijs legitur,postquā Rex Sanctius vel Sancho vrbem Zamoram obsidens à ciue quodam(nomine Vellidodolphos) Camorensi proditoriè interfectus fuit,nobilem quendam equitem exercituum Regis proditores & perfidos omnes ciues Zamoranos publicè proclamasse , eosque diffidasse seu ad duellum,singulareve certamen prouocasse , definitumque fuisse,cum ex lege vel iure pugnaturum esse,nō cū vno tantùm ciue Zamorano,sed cum quinque, separatim tamen non coniunctim,id quod effectum fuit,nam separatim pugnauit cum tribus filijs illius viri illustris, qui Brias Goncalo appellabatur,eosque equestri certamine peremit.& cùm quartū quoque interfecisset,hoc est,lethaliter vulnerasset,equus ipsius loris excisis fugā arripiens metam valli pugnæ duelloque designati trāsgressus fuit vehens adhuc suum sessorem,qui cùm se extra metam aduertisset equum gladio peremit ad metamque redijt,vt cum quinto pugnaret , id quod ciues Zamorani negarunt fieri posse,quasi nobilis ille prouocator fortissimus victus eo ipso videretur quod extra metas campi designatas ab equo vtcumque inuitus transuectus fuerat,& sub iudice ea lis hodie est . regulariter tamen(vt dixi)æquis legibus fieri solet duellum.Et singulare certamen intelligendum est non solū si fiat inter vnum & alterū,sed etiam si inter binos,ternos,quaternos,

ternos, denos, vicenos, cẽtenos, millenos, & bella nõ rarò fiũt inter pauciores, vt sic bellum & duellũ differant inter se, eo quod prælia quæ in bello fiunt & committuntur, nõ solũ legibus non æquis sed & non dictis aut definitis, reliqua vero duella plerunque fiunt legibus æquis, & nunquam desinunt fieri legibus definitis, æquis
38 vel iniquis. parib. vel imparib. † Ergo illud memorabile prælium, quod inter centenos, altera ex parte gigantes, ex altera vero equites lectissimos commissum fuisse libri Amadigij de Gaula fabulatur author, duellũ ꝓpriè
39 diceretur. Idemque† in eo quod inter tergeminos fratres Romanos & totidem viros Albanos fuisse Tit. Liu. refert, quod Manilius lib. 4. Astro. sic cecinit.

Tresque sub vnius fratres virtute iacerent,
Nulla acies tunc euicit, pendebat ab vno.
Roma viro.

His iunge l. Caius. vbi etiam per Alci. ff. de verb. signi. vbi hostes, ait, perduelles veteres appellabant. ideo qui contra patriam vel principem aliquid molitur, perduellionis crimine tenetur, quasi hostib. opera vsus. Inst. de hær. quæ ab intestat. §. interdum. reliqua ex c. sequenti petenda sunt.

SVMMARIVM.

1 *Duellum licitum est pro Republica, non pro iactantia.*
2 *Duellum inire an liceat ad propriam iniuriam vindicandam, ardua quæstio.*
3 *Pœna peccato æqua.*
4 *Monomachia vnde dicta.*

CAPVT XII.

QVadragesimo Sexto colligitur ex op. princ. nostra definitio ad seq. q. Nam postquam intelleximus quid esset duellum, an iure fieri possit,
1 & committi, videndum est† & siquidem fiat ob publicã causam, vt in exemplis iam relatis, non dubium est quin liceat omni iure, quinimo est opus meritorium ad euitanda grauiora mala, puta neces innumeras, agrorũ vastationes & similia, quod si fiat inanis gloriæ vanitate iactantiæque tumore, omnes conueniunt licitum non esse, ita in vtroque membro tenent Hieronymus Cagn. vbi supra, & Alphonsus Guerrerius in Speculo principum. c. 46. qua de re per Doct. in c. monomachiam. 2. q. 5. & in l. vnica. C. de gladiatoribus. lib. 11. & in l. in arenã per tex. ibi. C. de inoffi. testa. Sanctus Tho. 22. q. 95. & Cayetanus in sua Summa, Philippus Decius cons. 487. Curtius iunior cons. 173. Parisius & alij quos refert Cagnolus vbi supra, quod si ad vindicandam priuatam iniuriam fiat, magis dubium. Iniuriam autem accipere debemus omne id, quod non iure fit, in prin. Inst. de iniu-
2 ri. † & hac in re sunt qui velint duellũ esse licitum, quia, inquiunt, crudelis est qui negligit honorem suum, ita Gerardus de Petra sancta singulari 82. quę sunt contra honestatem. n. 5. post Bal. in c. 1. col. 5. de pace tenen. in feu. per c. nolo. 12. q. 1. & 31. distinct. ca. si iusta. de offi. ordin. & quia honor cõmodo præferendus est. l. Iulianus. ff. si quis om. cau. testa. honor enim & vita exæquantur. l. iusta causa. ff. de manu. vind. Glo. in §. suspectus. Inst. de suspe. tutoribus. Bald. in l. ex ratione. col. 2. C. de appell. l. inimicitiæ. ff. de his, quib. vt indignis. Idem in specie tenet idem Gerardus sing. 33. nobiles. num. 5. Contrarium in specie tenet Alphonsus Guerrerius vbi supra, c. 46. & ait, ita communiter teneri, quod & tenet Hieronymus Cagnolus in l. fauorabiliores, num. 16. cũ seq. ff. de reg. iur. affirmans hãc esse communem opinionem. Ioãnes de Lignano in tract. de duello, col. 8. Ang. cons. 374. ex themate. Bar. cons. 62. li. 1. Ias. cons. 144. li. 2. Idem Ias. cons. 113. lib. 4. Decius cons. 487. & cons. 686. Curtius iunior cons. 173. Cayetanus in summa, in verbo, duello.

Et hęc posterior pars longe verior est iure tam fori quam poli. ideo enim latæ sunt leges & creati magistratus, vt iustis & legitimis pœnis persequantur malefactores. l. 1. ff. de iust. & iure. vnde Cicero. 3. de legibus ait, Magistratus non obedientem & noxium ciuem mulcta, verberibus, vinculisque coerceat. Idem Cicero in ora. pro Cecinna ait, Maior hæreditas venit vnicuique nostrum a iure & à legibus, quam ab ijs à quibus illa relicta sunt Nam vt perueniat ad nos fundus, testamento alicuius fieri potest, vt retineamus, quod nostrum factum est, id sine iure ciuili fieri non potest. si quis ergo iniuriam ab aliquo accepit siue in rebus siue in persona is ignorare nõn debet latas esse leges huic rei consulentes, quales sunt quę continentur sub titulis. ff. C. & Inst.
3 de iniuri. † Et cuicũque delicto ea pœna imponenda ē, quę legibus æqua visa est, & delicto commensurata & iusta, non autem quæ patienti iniuriam & sic sæuienti & ardenti visa fuerit, is enim debitam metam longe transgreditur vt verosimilimum est, quod ꝑmittendum non est, vt in alio proposito aduertit Dominicus Sotus lib. 5. de iust. & iure. q. 5. art. 3. Aristot. li. 5. Ethi. c. 6. ad hoc l. magistratib. ff. de iuris. omn. iudi. l. 1. C. vt nemo in sua causa iudicet vel ius sibi dicat, eaque est regula iuris nõ solum ciuilis sed etiam naturalis, idque ius ciuile hac in re trãsgredi perniciosissimum esset, secundum Ciceronem, qui in oratione pro Cecin. sic ait. Ius ciuile huiusmodi esse debet, quod neque inflecti gratia, neque perfringi potentia, neque adulterari pecunia possit, quod si nõ modo oppressum, sed etiam desertum aut negligẽtius adseruatũ erit, nihil esse quod quisquam se habere certum aut à patre accepturum, aut relicturum liberis arbitretur.

Hinc apparet & deriuatur solutio ad argumenta in contrarium adducta, Nam qui iudicis authoritate suam suorumue iniuriam persecutus fuerit, is non dicetur honoris sui negligens aut prodigus, nec ad rem pertinet quod interdum liceat alicui sine iudice se vindicare. l. vnica, quando liceat vnicuique, nam illud procedit in cõtinenti quo tempore iure naturæ data est cuique, & concessa corporis sui, rerumque suarum tutela, l. vt vim cum ibi plene not. per glo. & Doctor. ff. de iusti. & iure, diximus lib. 1. de succ. progr. in pręfa. Ex interuallo vero minime id licet, sed ad magistratus recurrendum est, vt ibi habetur. Ergo cum mihi violentus iniuriam facere properabas, vel actu facere cœpisti, potui, fasque erat resistere, defendere, tueri vim vi repellere, quod si tũc neglexi, vel non potui, ex interuallo id non licet ad pugnã vel duellum prouocare, aut etiam alio modo vim inferre, sed legum iudicumque authoritate ius meum persequi. id quod etiam traditur per Doctores in l. clam possidere. §. qui ad nundinas. ff. de acqui. poss. & nostra prĩcipalis conclusio probatur in ti. de purgatione vulgari
4 & in d. ca. monomachiam† Monomachia enim est singulare certamen a monos, quod est vnum, & machia, quod est pugna, secundum Alphonsum Gurrerium vbi supra, quæ regulariter improbatur d. l. in arenam. C. de in offi. test. d. l. vnica. de gladia. lib. 11. c. porro. vbi per Glo. & Doct. de pugnan. in duello.

In summa pœnam proportionalem esse debere delicto, non solum iure ciuili (vt notum est) sed & iure naturæ stabilitum videtur. Vnde Horatius Saty. 3. lib. 1.

Regula peccatis, quæ pœnas irroget æquas.
——————— Adsit

Et Ouidius Epist. 5.

Leniter, ex merito quidquid patiare, ferendum est,
Quæ venit indignè, pœna dolenda venit.

Ergo

Ergo cùm pro leui iniuria & interdum etiam verbali
ad duellum fiat prouocatio, tecque immineat periculũ,
& pœna longè maior quàm culpa par est, vtroque iure
tam fori quam poli id vetitum intelligi, & ita hoc men-
se Augustino anno M.D.LXIII. propositum est in hoc
sacrosancto Concilio Tridentino, quamuis nõdum de-
finitum sit. Facit etiam nostra prin. conclusio, quæ edo-
cet legum principumque imperium destinatum fuisse
adiuuandum non ad nocendum. nocerent autem si per
mitterent talia duella, per rationes iam relatas, ergo in-
telligendum est id esse extra mentem legum.

SVMMARIVM.

1 *Innocens an damnari possit, no. q.*
2 *Ciuis respectu populi non est vt pars respectu totius, con tra nouissimos.*
3 *Charitas bene ordinata incipit à seipsa.*
4 *Historia Demosthenis.*
5 *Fabella Luporum & ouium.*
6 *Historia Bruti.*
7 *Historia Deciorum.*
8 *Historia Coclis & Fabij Maximi.*
9 *Historia Camilli & Catonis.*
10 *Historia Fabricij & aliorum,*
11 *Mortem certam appetere pro saluanda tota etiã patria, nullus tenetur.*
12 *Historia Mutij Scæuolæ.*
13 *Ciues tempore periculi an vnum ciuem deserere possint.*
14 *Socium deserere periclitantem turpe est.*
15 *Ciuem deserere culpatum licet.*
16 *Historia Cæsaris & Pompeij.*

CAPVT XIII.

QVADRAGESIMOSEPTIMO colligitur, innocen
tem occidere nullo casu licere. Nam principes,
& leges imperium acceperunt vt prodessent (vt
nostra prin. conclusio docet) non ut nocerent. nocerẽt
autem si innocentem necare permitterent, ergo, &c.
1 Itaque quæritur, †an interficere quo casu liceat inno
centem, quod videtur exemplo Abrahami qui eo nomi
ne potissimùm commendatur, ꝙ filium suum Abrahæ
destinauerat. & quia communis opinio esse videtur, vt
iudex morti tradere debeat innocentem, quem noxium
falsi testes declararunt, vt mox videbimus. In contrariũ
stat præceptum Domini Nõ occides, quod repetitum
est peculiarius Exodi 23. Insontem & iustum non occi-
des. & Exodi 22. id quod nominatim cautum est per l. vt
vim. ff. de iust. & iu. & Cicero hoc natura præscribit, vt
homo homini quicunque sit ob eam ipsam causam tan
tùm quod is homo sit consultum velit. ita ipse 3. Offi. &
rursus 1. li. Off. ait, Homines hominum causa sunt gene
rati, vt ipsi inter se alij alijs prodesse possent, secundum
quæ & si homo innoxius qui tamen culpabatur indicijs
vt gentibus aut testib. quæstionis sit, an necari possit (de
quo continuò videbimus) tamen qui inculpatus & esset
& omnio existimaretur, non posset vllo modo interfici,
vt definit D. Th. 2. 2. q. 64. ar. 6. & Dominicus Sotus li. 5.
de iust. & iu. q. 1. art. 7. Rõ dubitandi etiam descendit ab
illo, expedit vnum mori pro populo, sed respondetur ve
rum esse, quando ille noxius esset, non aliter.
In contrarium autem secundum ipsum Sotum id age
2 bat, †quod Respublica ius habet exponendi ciues paten
ti morti pro salute totius Reipublicæ, sicut totum par-
tes suas, id quod licet ipse admittat verum non est, non
enim singuli ciues respectu aliorum habent sese ut pes
aut manus respectu totius corporis, nam licet hęc simili
tudo ad clariorem alicuius doctrinæ demonstrationem
non raro adducatur, habet tamen vim similitudinis dũ
taxat non identitatis; Nam quod est simile non est idẽ,
l. quod Nerua cum ibi no. ff. depositi. & inter ciues solũ
modò est quædam bonæ fidei societas (vt suprà ostendi
mus) ad hunc finem contracta, quo magis quisque in tu
to, & cum omni commoditate vitã agere possit, & vnus
quisque in eam societatem fuisse ob suam potissimum
vtilitatem, & videtur ex legis interpretatione, & cõgruit
3 naturali rationi & iuri, †cùm charitas bene ordinata de-
beat incipere à se ipso. l. pręses. C. de serui. Vnde. Teren-
tius id natura (hoc est iure naturæ) comparatum esse ait,
Vt omnes sibi melius esse malint quã alteri, & alibi idẽ
Terentius ait, Proximus sum egomet mihi. & plenius su-
prà disseruimus.
Ergo cùm illius contractus summam fidem bonam
violare nefas sit, aut aliqua ex parte lædere, superest vt
omnibus vna ciuibus, & socijs vnum & commune peri-
culum esse debeat, quandiu quisque eorum reliquis cõ-
ciuibus innoxius minimè nocuit, & vt si socij in latro-
nes ne incidissent bona vnius ex eis traderent, idex ma-
la fide facere viderentur, nisi parati essent socio propor
tionabiliter satisfacere. ita & hoc casu idem foret, si pro
salute totius populi unum ciuem tradere vellent morti,
tunc. n. ei uitam restituere nulla ex parte possent, vnde
4 quum Atheniẽsium vrbs obsidione premeretur, †& ho-
stis solius Demosthenis capite contentus vellet vrbem
(vt pollicebatur) liberare, ipse Demosthenes ne tradere-
5 tur, fabellam de Lupis & ouibus retulit, †quæ ineptè fœ
deris pacisque ineundæ desiderio & gratia, canes obsi-
dum nomine tradiderunt, sicque inermes tutoribusq;
destitutæ lupis prædæ fuerunt vt Dominicus vbi suprà
refert. Itaque aut omnes deberent pręlium inire, aut om
nes sese dedere, nam ridendum esset putare quod quisq;
vellet precio capitis reliquorum incolumitatem compa
rare. & quamuis id ita quasi fecisse videantur Cocles &
Mutius Scæuola & alij, teste Clau. de 4. Honorij, Cons.

Libertas quæsita placet, mirabere Brutum.
Perfidiam damnas, Metij satiabere panis.
Triste rigor nimius, Torquati despue mores,
Mors impensa bonum, Decios venerare ruentes.
Vel solus quid fortis agat, re ponte soluta
Oppositus Cocles, Mutij te flamma docebit.
Quid mora perficiat, Fabius, quid rebus in arctis
Dux gerat, ostendat Gallorum strage Camillus.
Discitur, hinc, nullos meritis obsistere casus.
Prorogat æternam feritas tibi Punica famam
Regule, successus superans aduersa Catonis.
Discitur inquantum paupertas sobria possit.
Pauper erat Curius, reges cùm vinceret armis.
Pauper Fabricius, Pyrrhi cùm sperneret aurum.
Sordida Sarranus flexit dictator aratra.

Tamen illi faciebant ex gratia non ex debito, & præ-
terea periculo tantum mortis sese exponebant, non au
tem morti certæ & indubitatæ.
Nec etiam placere debet, ꝙ ipse Dominicus subdit,
6 †cuius (inquit) morte salus totius ciuitatis agitur, is tene
tur se hosti dedere. nam id esse contra superiora patet,
& vt ad id ex natura societatis pollliticæ non teneantur
expeditum est, an verò si sponte faceret laudãdus esset,
non satis certum est, itaque discrimen & periculum ꝓ
patria simul cum reliquis ciuibus, idque etiam certatim
appetere tenemur, non autem soli certam mortem op-
petere. vnde Cice. Qui periculum non timet, proposita
inuidia, morte, pœna, qui nihilo segnium Rempublicã
defendit, is vir verè, & ciuis putandus est. ita pro Milo-
ne. & Silius Ita. lib. 9.

Stabat cum primis mediæ certamina pugnæ
Aspera semper amans, & par cuicunque periclo
Scæuola, nec tanta vitam iam strage volebat,

Sed dignum proauo lethum, & sub nomine mortem.
Is postquam frangi res, atque augescere vidit
Exitium, breuis hoc vitæ quodcunque relictum
Extendamus ait:

Pro patria ergo liberãda Scæuola ingenti periculo se sponte tamen sua exponebat, non tamen certã & ineuitabilem mortem oppetebat, & tamen a scriptorib. eius facinus tam decantatum fuit, quam vllum aliud, vt supra diximus.

Ergo in Demosthenis exemplo duæ sint conclusiones, Prima, quod non iuste trucidãdus hosti a ciuib. traderetur, Altera quod longe minus ipsimet ciues eum capite truncare, vt hosti morem gererent, deberent.

13 Sedtan forte eum possent deserere vt sic eum a conciuibus desertum hostis capere & interficere posset, qđ admittit Dominicus vbi supra, quia Respublica (inqt) cum suo periculo non tenetur priuatum ciuem defendere. Priores duas conclusiones quas ipse finxit probo hanc tertiam suspectam & indecoram puto, & à perfidia parum remotam. vna enim salus esse debet: vnum & commune periculum inter conciues, & hac de causa qꝫ potissimum huiusmodi societatem politicam vitamque socialem ciues delegisse videntur, vnde Cicero in Var. Ciuis est, qui patriam suam diligit, ac bonos omnes saluos incolumesque desiderat. Idem Cice in Lelio sic inquit, Nos nati videmur vt inter nos esset societas quædam, quod & probat d.l. vt vim. ff. de iust. & iure. ergo eũ deserere (cum natura nobis comparatum sit vt periclitantibus adiuuaremus) vilissimum sed etiam perfidum, quia contra fidem conuentionis tacitæ, quæ eiusdem virtutis ac potentiæ est, vt si foret expressa l. eum quid. ff. si cert. pet.

Quid enim si in itinere vbi esset latronum periculũ plures viatores simul coacti quo tutiores essent, & ido
14 nei iter ingressi sunt deinde coacta manus latronũ eo adorta esset, clamareque cœpisset, date nobis vnum ex vobis (quẽ forte diuitẽ esse sciebant) ipsi aũt rñderent, per nos liberũ erit & tutũ vobis eũ capere, ex nřis. n. nullus manus ad arma mouebit, dũmodo nos reliquos liberos abire sinatis, nonne hi & vilissime & pfide egisse viderẽtur, & contra fidem taciteæ conuentionis & societatis, ideo enim sese coegerunt vt esset vnum & cõmune periculum? eadem ergo & longe maior ratio est in specie nostra, cum sit inter conciues maior societas, vt per Ciceronem in Var. Ciuis est qui patriam suã diligit, ac bonos omnes saluos incolumesque desiderat. & rursus 1. lib. Off. ait, Ciuem oportet æquo & pari cũ ciuibus iure viuere. hic ergo consequens est vt huic arctissimæ societati debitum iri intelligamus, quod reliquis recentioribus societatibus non abnegamus.

15 Quoq́ æquitatem ac moderarem, nisi forte tota ciuitas culpa vnius ciuis esset oppressa, vnde cum Troia Græcorum obsidione premeretur culpa solius Paridis, qui Helenam rapuit Menelai regis coniugem, fas esset Troianis Paridem tradere. Pœnæ enim suos tantum nõ etiam alios tenere debent authores, vnde opportune Horatius canebat lib. 1. Episto.

Quem sua culpa premit, deceptus omitte tueri.

Vnde Claudianus in Eutro. lib. 2.

Cautior ante tamen violentum nauita Corum.
Prospicit, & tumidæ subducit vela procellæ.
Quid iuuat errores mersa iam puppe fateri?

Sic ergo populo tutum & consultum erit noxium ciuem si petatur tradere, antequam illius culpa omnes pereant aut lædantur. Et Horatius Satyra.

Adsit
Regula peccatis, quæ pœnas irroget æquas.

Ouidius lib. 2. Elegiarum.

Aequo animo pœnam qui meruere ferant.

Ergo is ciuis cuius culpa omnes reliqui ciues periclitabantur. par æquumque est, vt eijciatur pellaturque a finibus regni & patriæ, ne reliquis ciuibus exitio sit, quandoquidem in illa tacita conuentione quæ inter conciues habita videtur, inque illa societate non veniebat tuitio aut defensio malorum, sed tantum bonorum ciuium. Quando autem sine periculo Reipublicæ ac aliorum ciuium fieri posset, tunc eum etiam ciuem qui extra territorium peccasset, adseruare, non desineret esse humanum vt supra attigimus.

Denique hanc nostram sentẽtiã veram esse ex omnibus fundamentis, iuribus & rõnibus nostræ sententiæ principalis apparet, quibus ad meram cuiusque ciuis vtilitatem, (vt supra c. 1. & proximè obiter attigimus) omnem iurisdictionem & principatum potestatemque nõ posse aut debere conuerti in perniciem alicuius ex ciuibus. l. legata inutiliter. ff. de legib. l. non ideo minus. C. de procura. l. pe. C. de pact. Hancque rem etiam tanquam singulos omnes ciues diximus attingere, & consequenter vniuscuiusque vtilitatem ex integro attendendam. regula, quod omnes tangit, debet ab omnibus approbari. de reg. iur. lib. 6. Ex quibus & potissimùm ex suprà proximè dictis quatenus ciuem necare aut necandum hosti ob populi vtilitatẽ tradere posse, nõ solũ negauimus, sed ẽt tenuimus, vnũ ciuẽ deserere non posse, vt sic desertus in hostis ptãtẽ venisset. Id quod ẽt probatur ex Dei Euangelio Iohan. 10. dum ait, Bonum pastore non solum animam ponere pro ouibus, sed quod si vna amissa est, eam reliquis desertis perquiret, donec inuentam ad seruandam adiungat, quamuis reliquæ omnes aliquantulum aut forte multum periclitarentur, interim, vt pote a pastore & custode suo desertæ.

16 Ex his (inquam) apparet non solum vilissimum, sed etiã perfidum fuisse facinus militũ Pompeianorum Italicorum in prælio, quod fuit inter Pompeium Magnum & Iulium Cæsarem, quo Pompeius victus & Romanorum Respublica subiugata fuit, cœpto enim prælio, cum equitatus Pompeianus terga vertere cœpisset, Cæsarque (vt peritissimus erat Imperator, totã vim Pompeiani exercitus in peditatu Italico consistere animaduertisset, iussit proclamari salũ fore vniuersum Italorum peditatũ si pugnare destitissent, abstinuissentque, quo audito oẽs restiterũt, a pugnaque abstinuerũt, nullo dato acceptoue vulnere, quo subsecuto reliquæ omnes partes exercitus Pompeiani facile fusę fuerũt, teste Appiano Alex qui summis laudibus eã Cæsaris astutiam, & subitũ consilium in re tam turbulenta strepitu horroreq; plena effert, & merito, erant autem, vt idem refert, Italorum militum viginti millia, quorum ea opera turpis fuit, secundum nostram sententiam, at non vtique inspecta Domici sententia a qua recessimus.

Denique vt Plutarchus in lib. Apoph. dum de Socrate dissereret, ait. Ille vir prudentissimus iactabat se esse mundanum ciuem, hoc est, non minus vnius regionis ciuis quam alterius, quod & sentit Ouidius, dum cecinit sic.

Omne solum forti patria, est, vt piscibus æquor.

Et Statius dum sic scripsit.

Omne homini natale solum.

Et nos de suc. crea. lib. 3. ad finem scripsimus, cuicunque ciuiũ licere domiciliũ mutare migrareq; de vrbe in vrbem vel de regione in regionem, idque quotidiè fit, & tamen pedi aut brachio non licet impunè corpus deserere. videtis ergo ineptam esse comparationem aut similitudem de membris ad corpus ad populum respectu singulorum ciuium, ergo cuique ciuium licebit saluti suæ consulere, licet totus populus pereat, dummodo ipse nihil turpe faciat, sed vt fecit Aeneas cum iam salus Troiæ desperata esset, & ita fit quotidie, & talia

est

est opinio & vox populi, quam vocem naturæ & Dei esse probauimus suprà c. 11.

SVMMARIVM.

1 *Conscientiam an processus probationes sequi debeamus ardua quæstio.*
2 *Probatio nulla concludit indubitanter, sed solùm præsumptiuè.*
3 *Testes requiruntur interdum II. interdum III. interdũ V. interdum VII. interdum XV. interdum XXVII. interdum LXIIII. interdum LXXII.*
4 *Iudex ex causa leges transgredi potest.*
5 *Iudici dicendi ex iusta causa se legem transgressum creditur.*
6 *Historia Fabij Maximi.*
7 *Populi rumor non curandus.*
8 *Historia Tiogenis.*
9 *Historia Antisthenis.*
10 *Historia Phocionis.*
11 *Historia Ipsius.*
12 *Conscientiam sequi tenemur in criminalibus, cõtra probationes processales in foro animæ, estque ardua qu. Idem in foro contentioso, & est ardua q. Idem incã ciuili, estque & tertia ardua q.*

CAPVT XIIII.

VADRAGESIMOOCTAVO colligitur ex principali sententia nostra qd respondẽdum sit in q. sequenti:
1 † Mæuius homicidij, vel alterius criminis capitalis reus postulatus fuerat, crimenq; duobus vel tribus testibus fuerat comprobatum, & eum innoxium fuisse & esse iudici notum erat, quia fortè qua nocte id facinus admissum fuisse dicebatur iudex ipse & Mæuius pernoctauerant insomnes (chartas ad pictas, vel ad aleam ludendo, quod non raro accidit) vel cum fœmina pernoctauerat, quę illius homicidij rea dicebatur. Quid iudici faciendum est? nã siue sententiam ferat iuxta allegata & probata innocẽs ille peribit, ipseque iudex apud Deum Optimum Maximum iniquitatis reus erit, siue illum sententia absolutum reliquerit tenebitur punieturq; in syndicatu, quasi ob gratiam fecerit, vel pecunia turpiter corruptus. Nec. n. ei notitiam illius rei particularem profitẽti fides adhibebitur. Has angustias vt iudex ille euadere possit, prodita sunt varia remedia, primum vt eam ad causam definiẽdam alium (si ei liceat) substituat, quod remediũ lugubre est, quia innocẽs ille sub iudice substituto eius innocentię inscio verisimiliter peribit. Ijdem consulentes aiunt q̃ si ei iudici alium fortè substituere nõ liceat potius debet officium munusque suum deserere quàm innocentem damnare, id quod nimis durum visum est Dominico de Soto in loco ilicò citando, quid. n. si iudex ille non habebat aliunde victum quæreret, bis stultè faceret, q̃a nec illum saluaret & seipsum illuderet. Alterum remedium est, vt causam referat ad superiorem necessitatemque consilij sui, vt ipse sit testis innocẽtiæ illius, quod remedium, quãdo multi essent testes qui eũ damnarent, non videretur sufficiens ad eneruandam fidem & probationem tot testium, & præterea incertum est, an superior huic rei consensum sit daturus, hoc tñ consilium dedit D. Thom. 2. 2. q. 64. art. 6. ad tertiũ. Et quid si ipsemet iudex tam sit supremus, vt non sit superior ad quem causam possit remittere? Denique ad hu-
2 ius rei inuestigationem præfari oportet, † nullum genus esse probationis quod iudicem ex toto certum reddat, ea de re quæ in controuersiam vertitur, nam vt lex noluit integram fidem adhibere vni testi, quia potest mẽtiri, ita quoque duo & tres & etiam mille testes mentiri possunt, sed tamen duobus vel tribus fidem adhiberi, iubet, eo q̃ verosimile sit (vt legi visum est) duos vel tres verum dicturos, sicque huic coniecturæ & verosimilitudini fidem adhibemus quam fallere posse non ignoramus, sed humana cognitio & peritia vlterius sese non extendit, ita tradunt communiter Doct. in c. affert, per tex. ibi de præsump. Bar. & alij in l. admonendi. col. 2. ff. de iur. iu. ideò in l. 3. §. 1. ff. de testibus. Imperator per Iureconsultum ibi relatus ait: Tu magis scire poteris quãta fides sit testibus adhibenda, non obscurè significans, probationes esse arbitrarias, vel saltẽ in eis iudicis arbitrio plurimum esse relinquendum, & omnes pertinere ad eruendam ueritatis fidem, non dubium est. l. fin. C. de fideicomm. vnde rei latis demonstratæ frustrà aliam demonstrationem, aut probationem adijci ait. l. 1. §. fin. ff. de dote prælegata. Hinc fit, ut licet regulariter duo vel tres testes sufficiant. l. vbi numerus. ff. de test. c. relatum. 1. c. cùm esses, de testa. dicente Domino: In ore duorũ
3 vel trium stare omne uerbum, † tamen multis in casibus species longè plures desiderantur, in codicillis. n. quinque desiderantur. l. fi. C. de codicill. l. fi. C. de dona. cau. mor. Idem in donatione causa mortis, ut ibi. In testamentis desiderantur septem. l. si bonus. l. hac consultissima. C. de testa. in prin. Inst. e. tit. Cùm agitur de excellentia aut preeminentia inter egregias personas, desiderantur quindecim, vt tradit Nicolaus Boerius in tracta. de auth. mag. cons. 1. add. mag. n. subdiaconus, acolitus, lector, exorcista, hostiarius, non damnabuntur paucioribus, quàm septem testib. c. prẹsul. 2. q. 5. Diaconus Car. vrbis Romæ non damnabitur paucioribus quàm viginti septem testibus. Presbyter autem Card. non paucioribus quàm sexaginta quatuor testibus damnabitur. Et Episcopus non paucioribus quàm septuaginta duobus testibus remouebitur, ita ait d. c. præsul. Ratio omnium istorum est, q̃ probatio testium non certitudinem, sed tantùm verisimilitudinem inducit (vt ostendimus,) & cùm dignitas personarum supradictarum inducat p contrarium magnam verisimilitudinem inculpatæ vitæ, sicque aduersis frontibus inter se pugnent hæ præsumptiones, vt verisimilitudo & præsumptio, quæ ex testium depositionibus & testimonijs oritur, vincere possit, magnum numerum eorum quasi militum ad vincendam hanc pugnam exigimus. Sic ergo sola præsumptio & verisimilitudo, quæ facit pro Episcopo accusato, vt paucioribus quàm 72. testibus fides non adhibeatur, efficit etiam si non de occisione, sed tãtùm de remotione ipsius agatur, quantò magis certitudo innocentiæ iudici nota & indubitata efficere debet, vt duobus, vel tribus testibus fides non habeatur, præsertim cùm de uita hominis agatur, pro Episcopo enim facit sola verisimilitudo, pro isto reo certitudo, Episcopus periclitabatur solùm de munere & honore, iste reus de ipsis honore & muneribus, si quę gerebat, & præterea de uita longè preciosiore, par ergo & æquũ est ciuile ac oĩ iuri cõsonum, ut iudex ille contra talem reum non adesse legitimam idoneamque probationem existimet & pronunciet, etiam si septuaginta testes contra eum deponerent ne, dum si duo vel tres, quia qualis quãtà ve esse debeat in quacũque re, de qua lis agitur, legitima probatio, negandum est vlla lege præcise definitum esse, vel saltem non aliter definitum esse, quam sub hoc moderamine,
4 vt iudex possit circa id arbitrari, vt iam ostendimus. † Iustificãtur superiora, quia iudex ex causa potest facere trãsgressionem legum (si modo transgressionem nominare eam, quæ fit ex causa, fas est) ipsarum legum atq; statutorum pœnas etiam consuetudinarias minuere atque alterare, vt notant communiter Doc. in l. 1. C. de p ci. Impe.

ci.Impe.offeren.& in l.& si seuerior. C.ex quibus causis infamia irrogatur,& in l.quid ergo.§.pœna grauior ff.eod.tit.& in l.hodie.vbi est Gloss.notabilis.ff.de pœnis.Innocen.& communiter Doctores in c.1.de cõstit. & in c.d.causis,de lega.& in c.2.per text.ibi,de adulterijs.Iacobus de quæstionibus & qualitate tormentorũ. fol.75.in d.l.1.C.de preci.Impera.offer. & in l. 1. in fi. C.de iuramento calumniæ.& in authenti.sed nouo iure.C.de seruis fugitiuis,& in l.milites,in fine C.de testamento mili.& in l.clari. C.de fideico. & in l.obseruare. §.proficisci.in 6.col.in 11.q.ff.de officio proconsulis, & lega.& in l.quod Seruius & ibi Ludonicus Roma.& alij.ff.de condictione ob causam,& in c.1.in 6.col.qui feudum dare possunt,& in c.1.§.iniuria.de pace iuramento firman.in vsibus feu.& in c.3.in fine de re iudica.Raphael.Fulgo.in cons.124.incip.præsuppositis. colum.fin.vers.cæterum.Panormita.in c.nisi specialis, circa finem,de officio delega.& in d.c.2.de delictis puerorum,& in c.licet.colũ.fin.de pœnis.Angelus de Perusio in l.quod si nolit.§.qui assidua.& ibi Bartholomeus 17 Cæpola col.2.ff.de ædilit. edicto.Angel.Aret in tracta maleficiorum.in verbo,quas si non soluerit infra decẽ dies.col.4.vers.quid autem,si simpliciter.& ibi August. Ariminen.in eius additioni.Ludoui. Roma.in rub.col. 2.C.qui admitti.& in rubr.in 6.col.de arbitrijs,& in l.si quis in graui.§.verũ,in vltim.col.ff.ad Sillania.& in cõs. 428.incipi.considero.Puteus in tractatu synd.vers.si iudex.fol.24 Paul.de Castr.& Franciscus de Aret.in auth. adhæc.C.de iudicijs Idem Franciscus de Aretio in c. at si clerici.§.de adulterijs.& in cons.131.incip.spiritus sancti gratia,in fine.Alexand.in cons. 65.incip. habita super contentis.col.penult.vers.accedit.vol.1. Andr. Siculus in cons.71.incip.sapienter.col.3.vol.2.& in cons. 1.in 23.col.& in cons.8.in penult.col.vol.3. Felyn.in c. inquisitionis.col.5.de accusatio.Ias.in l.omnes populi, in 1.lectura.col.fin.ff.de iustitia & iure,& in l.quũ iurisdictione.ff.de iurisdi.omni.iudi.Philippus Decius, qui hanc dixit communem opinionem in d.c.de causis.& in rub.in 2.lect.col.2.de iudicijs.& Hippolyt⁹ de Marsilijs in l.1.§.diuus.ff.ad legem Corn.de sicarijs.& in l. 1.§.sed & si quis.col.2.ff.ad legem Corn.de sicarijs.& in singulari 182.inci. iudex.in fine.Amplia vt procedat etiam si statuta pœnalia essent iurata.ita Bartholomeus 23 Cæpola vbi supra.Deinde amplia,vt procedat etiam si iam mulcta esset imposita,eam enim ex causa potest iudex minuere,ita Angelus Perusinus in d.§.qui assidua, quamuis contrariũ in articulo principali teneat Bald. sibi contrarius,post Iacobum Butrig.ibi in l.1.C.si aduersus delictum.Idẽ Bald.in d.l.quid ergo.§.pœna grauior.in 3.col.& in d.auth.hodie.C.de iudicijs,Fely.sibi etiam contrarius in d.c.1.in 17.col.ibi,nec est consonũ & ibi Philip.Dec.sibi contrarius,col.fin.in fi.in 2. lect. de constitut.Idem Phil.Dec.in rub.col.3.in princi. C. qui admitti. Dicet quis,quonã modo apparebit, quod iusta ex causa motus iudex id pronunciauerit? responde secundum Loazes in cons.pro Marchiõe de Velez, 5 pa.138.(vt eius verba formalia referam) † standum esse assertioni iudicis pronunciantis & dicentis, se ex causa pœnam a lege vel statuto impositam alicui,ob eius merita minuisse vel alterasse, & licet de causa non constet sufficere ad minus causam expressisse,iudicisque assertioni standum esse,vt notabiliter voluit Specu.in titulo de accusatore.§.1.vers.quid si iudex.Bart.in l.quid ergo.§.pœna grauior,post Rayne.& Alber.ibi. ff. de his qui notantur infa.& in l.quo ad statum.ff.de pœnis.& l. quo ad statum.ff de interdictis.& releg. Bald.in c.1.§. iudices.col.3.in principio,de pace iuramento firman. in vsib.feu.Panorm.in c.nisi specialis,in fine de officio lega.Slay.Alexãd.& communiter Doctores in l.properandum.§.illo proculdubio.C.de iudicijs.Felyn.in c.1, in penul.col.in 12.limitatione.& in c.sicut nobis,in 10. col.de iure iudi.& in c.qualiter.& quãdo.el.2.§. ad corrigendos.col.7.vers.secundo nota de accusatio. & Philipp.Decl.in c.consuluit,el 1.col.2.de appellatio. Ioan. Franci.Purpu.& Moder.in l.si quis maior.C.de transactio.qui omnes communiter concludunt,quod si iudex causam & sic merita in sententia nõ expresserit,sed ex causa se pœnam minuisse,vel alterasse dixerit,quia illius assertioni quantum ad sententiæ validitatem est stãdum,valida sententia erit,& si ad infamiam euitandam causam exprimere melius fuit,quamuis quod hoc non sufficiat,sed causa saltem exprimi debeat,voluerit Iacob.de Bello visu in sua practica iudiciaria,in rubr.quæstionibus & qualitate tormentorum,folio mihi 75.in 1. col.in fine,vbi inquit,se frequenter de facto vidisse fieri,quod quãdo iudices ex causa,& sic ob merita volũt pœnam augere,vel minuere, faciunt causam in snĩa inseri,quod etiam voluit Felyn.sibi contrarius in c.1.col. 17.vers.ex prædictis,adde, de constitutio. Rochus de Curte in c.final.col 36.de consuet.pro qua communi opinione,quod quando iudex voluerit ex causa, & sic ob merita,pœnam alterare vel minuere, non teneatur causam etiam exprimere,est textus notabilis in d.l.si seuerior.ibi certis rationibus motus,vbi textus iudicem certis rationibus motum fuisse considerat,& hoc statuit atque declarat,licet iudex rationes, vel causas aliquas non exprimat.Pro iudice enim, qui officium suũ legaliter exercere iurauit,semper præsumitur, & illi in multis creditur,c.ad audientiam,cum similibus de præsump.l.diuus.ff.de offi.præsi.l.publicanus,in prin.ff. de publica.Gloss.& Doct.in varijs locis,signanter Signorolus de Homodeis in cons.15.incip.in q.col. fin. Bal. in rubr.col.penult.de officio.delega. Fely.in c. quæ in. Ecclesiarum,post alios,de consti.& Francisc. de Curte in cons.47.incip.Memoriæ recolendæ,col. 18. in fine. Denique si iudex ille talem reum, quem innocentem esse nouit,vel absoluendum putauit,vel leui quadam pœna ad ciuium satisfactionem condemnandum, addita cã necessitateq; consilij sui, quonam mõ superior aut cõciues stomachi ea tã iusta,tã necessaria,tãque pia rõne inspecta poterũt,nam siue omniũ superior is iudex fuerit,eius authoritas cum tam piæ & iustæ causæ expressione ad ciuium animos sedandos sat erit, sit, cum ab eius sententia ex parte accusator sit,cum ab eius sententia ex parte accusatoris vel fiscalis appellari possit, sicque nullum fere præiudicium ea sententia priuatæ, aut publicæ vindictæ adferat,quis nam superior erit tã immanis,qui talem iudicem inculet,quin potius intellecta causa,quam ille expressit,summis potius cum laudibus (vt verosimile est): efferet. nam vt Ouidius cecinit.

Et faciles motus mens generosa capit.

Et talem causam exprimere consultius & tutius erit, quia & in facienda exemplari substitutione lex cõsuluit vt parens adderet causam necessitatemque consilij sui vt per l.pen.C.de curat.furi.& l.pen.ff.eod.tit,& l. ex facto,in prin.ff.de vulga.scripsimus in materia exemplaris. subst.lib.2.de success.prog.§.17.secundum hoc nostrum consilium,quod in angustia præsenti sat superq; idoneum sufficiensque videri debet,cum optatam medelam accipiat quæstio præsens,in eo tantum quæstio manebit,an si iudex ille his remedijs,aut medijs vti nescierit,aut noluerit,possit contra veritatem & Innocentiam sibi notam talem reum damnare, id quod tenet doctissimus Dominicus de Soto lib.5.de iusti.& iur.q. 3.& sanctus Thomas secunda secundæ q.67.artic.2.& idem diuus Thomas.2.2.q.64.art.3.ad tertium Alexã. de Ales,part.3.q.40.membro 6.art.2.Richard.q.26.ar. 3.quod & tenuit Petrus de Tarentalia relatus per Do

minicum

minicum Sotum, vbi supra Bart. & alij in l. illicitas. ff. de
off. præsid. Ioann. Andr. in nouell. tit. de alleg. tenuit An
dreas de Palude & Syluest. verb. iudex. 2. in summa. §. 5. q.
& Dominicus, vbi suprà, affirmant esse communem re-
ceptissimamque Theologorum opinionem, & quod &
est communis opinio tam Legistarum quàm Canoni-
starum.

Contrariam tamen partem, vt potius debeat munere
& officio magistratus abstinere aut desistere, quàm ta-
lem innocentem sententia sua ad mortem damnare, te-
net Accur. post Hugonem in l. prætor. ff. de iurisd. omn.
iud. tenenent Cald. & Abb. Panor. in c. pastoralis. de off.
deleg. & summa Angelica verb. iudicare. qu. 7. Nicol. de
Lyra Exodi 23. in quam aliquantulum inclinare videtur
Syluester, vbi suprà, quem pro contraria parte allegaui-
mus.

Quid dicendum? & sanè hæc posterior pars negatiua
(iudice me) non solùm tutior & humanior, verùm in
puncto quoque iuris longè verior est. Nam cùm ex om
nibus iuribus, rationibus, & authoritatibus nostræ prin
cipalis sententiæ appareat, omnem iurisdictionem, ditio
nem, imperium, principatum, regnum, magistratum, po
testatem creatam fuisse ob meram subditorum ciuium
ve vtilitatem, cumque iniustitiam fieri ciuibus nō pos-
sit esse vtile. l. 1. & 2. ff. de legibus. c. erit autem lex. 4. dist.
nec dubium sit, quin innocente ad mortem damnato
fiat iniustitia & iniuria, par est, vt sub illa potestate, aut
iurisdictione hæc potestas innocentem damnandi, & oc
cidendi non comprehendatur, sicque iudex, qui contra
rium faceret, nullo iure, nullaque authoritate publica id
fecisse videretur, nec ad rem pertinet, quòd populo qui illū
accusatum ex actis processus noxiū esse falsò opinaba-
tur, morigerandum esse videatur, nam respōdemus pro-
bationes fieri occultè, & publicatio testiū, quæ postea
fit, non ad vniuersorum ciuium notitiam, quinimò ple-
runque ad paucorum aures peruenire, nec si ad vniuer-
sorum aures perueniret, noceret, aut iustitiæ administrā
dæ impedimento esse deberet, tum quod res iudicata pro
veritate habetur. l. res iudicata. ff. de reg. iu. l. ingenuum.
ff. de statu hominum. & ibi Bal. & no. Cagnol. in d. l. res
iudicata. sicque ciues plus fidei iudicis sententiæ, quā va
nis leuibusq; rumoribus aut actis processus adhibebūt,
vt & decet & verosimile est, tum etiam quòd vt S. Augu
stinus ait: Fiat ius & pereat mundus, ad hæc imagine ne
naturæ veritas obumbretur curandum est. l. filio quem.
ff. de h. & posth. ergo imagine & vmbra vani popularis
rumoris veritas nō est obumbranda aut iustitia deseren-
da, præsertim in re tam sui natura atroci, horribili, & in-
6 humana, & vt Quintus Fabius (teste Plut. in Apo. li. 5. aie
bat: Magis formidolosus est, qui populi rumores timo-
ret, quàm qui hostes fugeret. sicque isthæc leuia iudicē
aut principem deterrere, & à iustitia reddenda deuiare
7 non debent aut decet, † aliter enim si ad vulgi
opinionem & arbitrium principes aut magistra-
tus sese accommodare deberent, semper à iusto & ho-
nesto declinarent, teste Diogene, quodam. n. die (vt Plu
8 tarchus & ad eum Erasmus li. 3. Apoph. aiunt) † cùm po
pulus theatrum egrederetur, ipse Diogenes aduersus po
pulum nitens ingrediebatur, interrogatus cur id faceret
Hoc (inquit) in omni vita facere studeo, sentiens hoc es
se philosophari in omnibus actionibus, quàm maximè
à multitudine dissidere. propterea quòd vulgus hominū cu
9 piditatibus agitur non ratione. † Idem quoque Plutarc.
in Apoph li. 6. de Antisthene refert hęc: Cuidam. n. di-
centi, plerique te laudant, at quid (inquit) mali feci, signi
ficans quæ rectè sunt paucissimis semper placuisse. & Ci
ce. pro domo sua ait: In imperita multitudine est varie-
tas & inconstantia & crebra tanquam tempestatum, sic
sentētiarum commutatio. Rursum idem Cic. li. 2. Tusc.

scripsit: Qui in oculis est multitudinis illius iudicio sta
re nolit. Ergo is iudex, quo de agimus, si transuolaret iu
stitiam, veritatem, innocentiam, sibi notam, vt vanos le-
uesque rumores captaret, leuior ipso vulgo, iniquior &
10 detestabilior videretur. † Vnde etiam Plutarc. Apoph. li.
4. de Phocione Atheniense sic retulit:

Cum oraculum proditum esset Atheniensibus, in
ea ciuitate vnum esse virum, qui cunctorum sententijs
aduersaretur, ac populus vociferans iuberet illum
inquiri, Phocion semet prodidit, dicens. Ego
sum ille, quem designat oraculum, nā vni mihi nihil pla
cet omnium, quæ vulgus vel facit, vel dicit. quid hic pri
mum admireris, impauidùmne viri animum, an clemen-
tiam, qui non passus sit suspicionem ad innocentem ali
quem deuolui, an singularem sapientiam, qua perspexit
inconditam multitudinem, quoniam affectibus agitur
nihil sani nec agere, nec loqui. & de eodem Plutar. vbi
suprà, frequentia refert.

11 † Inter fugiendum fertur subinde respiciens adarcē
Palladis, ac sublatis manibus dixisse, ò Pallas vrbium do
mina Cur tribus infaustissimis bestiis delectaris, noctua
cum sit auium inauspicatissima, tamen Palladi sacra fa-
cta est, quemadmodum & draconem habet pro gesta-
mine, populus autem bellua est multorum capitum, pes
simam gratiam referre solita optime de se meritis; &
velut Socrati, Phocioni, Scipioni, & alijs compluribus.
Iuuenal. Satyr. 10.

——— Sed quid
Turba tremens? sequitur fortunam semper, &
Damnatos, ideoque populus, si Nortia Thusco odis
Fauisset, si oppressa foret secura senectus
Principis, hac ipsa Seianum diceret hora
Augustum ———.

Seneca in Hippolyto:

Tradere turpi fasces populus
Gaudet, eosdem colit atque odit.

Idem in Octauia.

O funestus multus populi
Dirusque fauor qui cum flatu
Vela secundo rateis impleuit,
Vexitque procul languidus idem
Deseris alto, sæuoque mari.

12 Denique † & si isthæc omnia satis superque ostendāt,
ac persuadeant talem innocentem dānare nefas esse, om
nimòque licere, adhuc tamen si quis fortè esset, cui res
dubia aliquantulum, aut admodum videretur, is memi-
nisse deberet in re dubia eam opinionem sequendam, q̄
animarum saluti tutior est. l. sunt personæ. ff. de rel. estq;
communis & receptissima sententia nostrorum, quos
longa serie retulit Rodericus Suares. in proœmio legū
fori fol. 6. vnde cùm nostra sententia animarū saluti lō-
gè tutior proximiorque sit quàm contraria, eam vt am
plectamur non solum æquum, verùm necessum quoq;
est. Quòd intellige dupliciter, primū in foro animæ (quòd
conscientiæ uocant) deinde ēt in foro cōtentioso, vt no
stra suadent fundamenta. tertiò intellige idem fore ēt
si esset cā ciuilis (id quòd lōgè vehemētius abnegāt oēs Do.
Theologi, & nrorū ēt nō pauci, de qbus mentionē ha-
buimus) & ut res perspicua sit accipe talem speciem do
naui aut vendidi tibi domum meam, aut fundum, aut e-
quum, & tradidi, sicque in te dominium transtuli. Ti-
tius qui meam fuisse non negabat, abs te tamen eam rē
vendicabat coram me, vel sub me iudicante, affirmans
eādem rem à me prius sibi fuisse donatam & traditam,
& ex hac sola causa non ex vlla alia sibi ad eam rem
ius esse, tunc cum ego certo sciam, eum non fo-
uere iustam causam, licet duobus tribus ve testibus id
probaret, reum absoluere deberem, per iura & ratio-
nes, de quibus in superiore articulo, quæ non expedit
repetere.

repetere. Quâ de re p Imo. in l.à. diuo Pio. ff. de re iud. qui contrarium tenet. & Adrianus in quodlib. 6. art. 3. qui affirmat hanc esse receptam Theologorum sententiam. Idem tenet summa Rosela, vt refert Sotus, vbi supra, sed nostra sententia his patribus cõtraria & iustior & (iudice me) verior est, vos videritis quis iustius induat arma.

SVMMARIVM.

1 *Princeps etiam de plenitudine potestatis nequit auferre rem subditi sine causa, ardua quæst.*
2 *Princeps non est causa causarum, sed solus Deus, contra Doct.*
3 *Princeps non potest facere supra ius, nec contra ius, cõtra Doctores.*
4 *Principum de potestate disputare non est sacrilegium.*
5 *Princeps nec postea quam accusator destitit potest pœnam legis minuere, quæ imponi debebat, vbi accusator non esset, contra nouissimos.*
6 *Delicta puniuntur etiam post partis indulgentiam.*
7 *Pater ob iniuriam filij etiam ignoscentis agere potest*
8 *Pater filij iniuriam, an remittere possit, ardua q.*
9 *Pœnam post partis abscessum aliquantulũ minuere potest iudex, cõtra nouiss. ex toto autem remittere, nec iudex potest, nec princeps, contra nouiss. nam iudex & princeps differunt in quanto, non in toto, contra nouissi.*
10 *Princeps ante accusatoris abscessum pœnam aliquantulum laxare potest, contra nouiss.*
11 *Pœna a principibus, vel iudicibus, vt & quatenus remitti possit, egregia dist.*
12 *Pœnam legalem iudex remittens bis punitur.*

CAPVT XV.

QVADRAGESIMONONO apparet ex sententia nostra, an princeps de plenitudine potestatis possit etiam sine causa dispensare cum legibus minuendò pœnam delinquẽtibus, & similia, id quod volunt cõiter Doctores, & ideo etiã
1 cõis sententia est, q̃ † rẽ propriã subditi põt sine cã de plenitudine potestatis auferre, & alteri dare: vt not. Gl. cõiter approbata in d.c. constitutus. de relig. dom. & volunt Doct. cõiter in d.c. quæ in Eccles. de const. & in c. nonnullis de rescr. Gl. & cõiter Doct. in l. fi. C. si contra ius, vel vtili. pub. & in l. quoties. C. de preci. Impe. offer. & in d.l. 1. ff. de const. prin. Oldr. in cõs. 257. incip. factũ tale est. Bar. in l. conficiunt. §. codic. de iu. C. Cor. cons. 199. col. 2. li. 4. Dec. cons. 191. in cã quæ agitur. col. 2. & cons. 198. col. 1. Gozad. cons. 8. in hac cã. col. 1. qui oẽs volunt, de plenitudine potestatis posse principem & sine vlla cã contra leges dispensare, & alij multi, quos allegat Loazes in cons. pro March. de Velez, pag. 312. & sic potest & sine cã de plenitudine potestatis dispẽsare, vt legitima pœna minuatur delinquenti, quod & sentit
2 Dominicus de Soto lib. 5. de iust. & iu. q. 4. ar. 4. † & nõ solum quod sibi libet, licet, verum & cum sit cã cãrum, omnia quæ supra ius & contra ius sunt, efficere potest,
3 † cui nec resistere, nec cur ita facis, dici potest. † Nec vl-
4 terius põt de eius factis, ac promissionibus quæri, neq; de eius potestate disputari, quia id instar est sacrilegii, vt inquit tex. in l. disputare. C. de crimine sacril. neq; de eius potestate potest dubitari, quod & sentiunt Doct. quos in præced. collectionibus, seu illationibus allegauimus, mouentur eo q̃ (vt ipsi existimant) princeps legibus solutus est l. princeps legibus, cũ similibus. ff. de legib. sed cum nos supra tenuerimus principem merum non esse legibus superiorem, sed inferiorem, & quasi earum ministrũ, custodem & executorẽ, cõsequens est, vt cum eis sine cã dispensare nequeat, & quum ad merã ciuium vtilitatem merus princeps creatus intelligatur, & legũ obseruantia Reipublicę non possit, non esse vtilis, quandoquidẽ ipsæ leges Reipub. vtiles sunt c. erit autẽ lex 4. dist. l. 1. & l. 2. ff. de leg. superest, vt qui princeps leges violauerit Reipublicæ nocuisse intelligatur, qđ ipse facere nõ põt, qa est cõtra suã cõmissionẽ, suũq; officiũ. l. qđ fauore. ff. de legi. l. non iõ minus. C. de procu. l. legata inutiliter. ff. de leg. 1. l. legata inutiliter. ff. de adi. lega. l. diligenter. ff. mand. Vnde Poeta, cũ virũ bonũ describeret, ait. Qui consulta patrũ, qui leges iuraque seruat. Et Torent. in Phormi. Mihi (ait) non videtur, quod sit factum legibus rescindi posse. Hinc Cic. pro Cecinna. Nihil (inquit) est in ciuitate tam diligenter retinendum, quã ius ciuile. Ex causa autẽ princeps sine dubio id facere posset, nã & iudicibus licere supra c. proximo exposuimus.

5 Denique ẽt † si nulla cã esset minuendi pœnã legalem postq̃ tñ pars læsa destitit ab accusatione, põt princeps minuere pęnam legis, antea vero nõ vtique, ita Dñicus de Soto, vbi supra, q̃ conclusio merito displicere debet nã si ante partis abscessum pęnã minuere non põt, ne illi priuato, cuius intererat, p̃iudiciũ Iferat, ergo nec post eius abscessum ne p̃iudiciũ Reipublicæ inferat: Reipublicæ. n. læsio grauior est q̃ priuatorũ. auth. res quæ, cũ ibi not. C. com. de lega. Itaque licet post partis abscessũ accusantis pœnã minuere nõ solũ possit, sed ẽt debeat, quatenus pœna à lege pp damnũ illi datũ aucta fuit, tñ qua ex parte pœna pp nocumẽtũ, quod Respublica ex facinorosis pati vr̃, designata est, minui nõ põt a principe sine cã, quippe q ad lædendũ ius Reipublicæ minus imperij hẽt, q̃ ad priuatorum ius lædendum. Interest. n. Reipublicę ẽt principaliter, ne maleficia fiãt, neve facta impunita maneant. l. congruit. ff. offi. pręsi. Ergo qui seruum meum occidit, vel me conuitio affecit, aut rẽ meã subtraxit, & Reipublicæ, & mihi nocuisse vr̃, mihi vt est notum, Reipublicæ, quia nisi esset effręna licẽtia facinorosis, nullius ciuis salus, aut domus tuta esse posset, oẽsque metu trepidarent, & trepidare, & vexari incipiũt ẽt ob damna reliquis conciuibus illata. Nam & illi, q læsi nondũ erant, illico incipiunt pauescere, maiorẽque custodiã rebus, personis, familiæque suæ adhibere, sicque in eo, & in similibus vexãtur, quæ vexationes sunt vehementer considerandæ. l. 1. §. si hęres. l. quia poterat. ff. ad Trebell. ibi, varię sunt hominũ volũtates quorũdã negotia timentiũ, &c. ergo si ego, q dãnũ sensi, & te qui mihi damnũ dederas, accusauerã, destiti ab accusatione, par est, vt Reipublicæ integrũ saluũque ius maneat te p sequendi, quatenus ipsa læsa videbat, quia metu talium pœnarum Respublica bonos efficit suos ciues. l. 1. ff. de iust. & iur. ergo qua ex parte Respublica lęsa vr̃, eatenus princeps sine causa pœnam remittere post accusatoris abscessum non poterit, sed tantum quatenus pęna legalis aucta fuerat, habita rõne damnũ passi. l. id quod no
6 strum. ff. de reg. iur. † Vnde etiam si damnum passus in suo testamento remiserit iniuriam, vel pepercerit delinquenti, nihilominus ille punietur a iudice, habita istius publici nocumenti ratione, vt tenuit Gloss. not. per tex. ibi in l. diuus. ff. ad Syllani. notat Amanelus de claris aqs sing. 26. & Guliel. de Ludo sing. 33. lex est.

7 † Quinimo si filius iniuriatus iniuriã remiserit, nihilominus eius pater agere põt pp iniuriã, q̃ ipse ex p̃sona filij passus violabatur. Patitur. n. quis iniuriã non solum ex sua, sed ẽt ex suorum iniuria. §. patitur. Inst. de iniur. ita in specie differit Lud. Rom. sing. 93. tu habes expressius per Nic. Boer. decis. 120. pater an remittere. nu. 7. c.
8 exhibita. vbi Io. And. de homi. † Pater autem iniuriam filio illatam an remittere possit, & sane olim poterat, ut est cõis opi. secundũ Boer. vbi supra, per l. sed si vnius. §.

 filiosa-

filiosam.ff.de iniu. An autem hodie idem adhuc sit, nõ leuiter controuersum est, suntque variæ nostrorum sententiæ, vt per Boerium ibi, per Marsilium sing. 573. grauior. Ias. in l. in personam, per tex. ibi. ff. de pact. & Bart. Imol. Rom. & Alex. in l. Lucius. ff. sol. matrim.

9 Hactenus de principe. †Quid autem in iudice ordinario? & Dominicus Sotus, vbi suprà talem fixit cõclusionem, postquam (inquit) accusator ab accusatione cõtentus destitit, in arbitrio est supremi iudicis pœnam iuris relaxare aut commutare, tale autem arbitrium inferiori non committitur. Quæ quidem differentia inter principem merum & iudicem ordinarium non est tuta nec tenenda, quia data paritate terminorum, inter eos differentia nulla est hac in re, nam ex iusta causa tales pœnas commutare, minuere, & relaxare tàm princeps q̃ iudex ordinarius posset, vt (fusè ex receptissima ac verissima opinione Doctor.) c. superiore edocti fuimus. Sine iusta verò causa nec iudicem ordinarium, nec etiã principem id facere posse. iam ibi & plenius in superioribus ostẽdimus, quum ad meram ciuium vtilitatẽ principatum datum fuisse monstrauimus, nec dubium sit legales, legitimalve pœnas noxijs hominibus remittere, & condonare cuique ciuium vniuersæque Reipublicæ noxium iniuriumque videri. Limita, quando iam minima ex parte per principem pœna remissa fuit, vt uerosimile sit id à populo sibi concessum fuisse vel concessũ iri, si à populo peteret, argum. l. si io. de minor vt suprà ostendimus. Quo casu eadem moderatio & in ordinario iudice admittenda esset data eadem verisimilitudine. Hac duntaxat nota adiecta, quod verosimile est hac in re ex mente populi iurisdictionem concedẽtis plus laxitatis concessam principi fuisse & fore, quàm iudici ordinario ab ipso sine principe siue populo, quia quanto est maior dignitas iurisdictionem exercentis, tanto plus laxitatis & arbitrij sibi concessum fuisse & fore intelligẽdum est, sicque princeps & iudex ordinarius hac in re differunt in quanto, non in toto. Secundum quæ lapsus in duobus videtur Doctissimus Sotus, primùm dum post partis accusantis abscessum putauit principẽ quantacunque vellet ex parte, etiam sine vlla causa posse pœnam legalem remittere, cùm non possit, nisi modica duntaxat ex parte laxare. Alterum dum id iudici ordinario etiam minima in parte abnegauit.

10 Item errat †dum omnino adimit principi potentiam ante accusatoris abscessum & remissionem, nam ea cõsideratio, etsi inspicienda sit quo ad eam pœnæ particulam, quæ respicit personam eius, qui iniuriam aut damnum passus fuit, tamen non est inspicienda quò ad alteram pœnæ partem, quæ totam rempublicam cõcernit. Est tamen verum quod & in hoc casu differentia est in quanto, non in toto, nam accusatore cessante, pœna q̃ ei applicanda erat, ex toto cessauit, & de reliqua pœnæ parte, quæ rempublicam respiciebat, agendum dũtaxat

11 erit. †Ergo prætermissis publicis criminib. quò ad priuata delicta, quibus datur accusandi licentia solis damnum verè vel interpretatiuè patientibus. Sit prima conclusio, ex iusta causa pœna legalis potest minui uel cõmutari, intellige primum id fieri posse per principẽ, deinde fieri posse per iudicem ordinarium, quamuis principum laxior aliquantulum potestas sit. Exempli gratia, vt in l. inter artifices. ff. de solu. clarius in l. ad bestias. cũ ibi not. ff. de pœnis. Tertiò intellige conclusionem nõ solùm post accusatoris remissionem, sed etiam antea. Quatenus pœna imponenda vindictam publicam, aut publicum commodum pecuniarum respiciebat, non quatenus respiciebat commodum illius, qui damnum passus fuit, nisi pro parte eum tanquam vnum popularẽ tangente, vnde si ex delicto (verbi gratia) pœna ducentorum imponenda veniebat, æquis ex partibus inter damnum passum & Rempublicam diuidenda, tũc si accusator nolit ignoscere, & Reipublicæ vtile sit pœnam ex toto uel ex parte remitti, ea remissio quò ad partẽ, quæ ad rempublicam spectat, ex toto vel ex parte faciẽda est, sed non quo ad reliquam partem, sicque accusatori integra centum præstanda sunt, vel ab ipso delinquente eiusve fautoribus, vel ab ipsa fortè Republica, quando eius id intererat, ita tamen vt tunc cùm à republica daretur, deminueretur pars, quæ accusatorem tanquam unum ciuem respiciebat, huius rei ratio est, quia si ea remissio reipub. utilis erat, tunc ab omnibus ciuib. pecuniarum collectio ut fieret ciuile parque esset. c. qđ omnes. de reg. iu. li. 6. l. secundum naturam. ff. de reg. iu. Secunda conclusio, sine iusta causa pœna legalis delinquenti remoueri non potest. Intelligere q̃ non potest remoueri per principem. Secundo intellige, quòd longè minus per iudicem ordinarium. Tertiò, q̃ nõ potest remoueri ex toto. Quarto, quòd nec ex parte quæ respiciebat accusatorem. Quintò, quòd nec ex parte, quę respiciebat rempublicam, remitti licebit ex toto aut ex magna parte, sed ex minuscula quadã particula, id principibus facilius fortè licebit, quàm iudicibus ordinarijs. Nec putauerit quisquam me non bene mihi constare, dum dixi difficilius nocere posse principem aut iudicẽ ordinarium reipublicæ quàm priuato accusatori, & tamen modò negaui principem posse quicquam adimere ex parte pœnæ, quæ respiciebat priuatum accusatorem, cùm concesserim id fieri licuisse saltem ex minuscula quadam particula ad rempublicam spectante, sed respõsio in promptu est. Nam cùm ærarium publicum quoties opus est ex collationibus ciuium supplendum aut replendum sit, quando pęna, quæ ærario publio applicãda venit, ex parte quadam remittitur, quo ad illam particulam omnium ciuium læsio est, qui vrgente postea necessitate publica tanto magis aut tanto plus conferre tenebuntur, sicque ipsemet accusator lenit ex illa remissione suam particulam damni, neque in plus lædi debebat, cumque publicè utilia sunt, non ad quorundam tantùm, sed ad omnium ciuium onus spectent. d. l. sm

12 naturam. d. c. quod omnes tangit. †Denique cùm iudex sine causa legales pœnas nequeat laxare aut minuere, qui contra fecerit duas patitur pœnas, infamiæ notam & suomet corpore vel rebus pęnam illi remissam quatenus ille pati debijt, supplebit, ita Ludouicus Rom. singu. 78. veni, per l. seruos. C. ad legem Iul. de vi pub. qui tex. est ad hoc sing. secũdum Romanum. l. 3. C. ne san. bap. reit. quam vnicam dicit vbi suprà idem Roma. per Fel. in c. de causis, in prin. de off. deleg. per Nicol. Pigniolatum, qui alios allegat add. ad Romanum vbi suprà, quæ autem sint iustæ causæ recedendi à pœnis legalib. edocet Nicolaus Pignolatus in addi. ad Romanum. singul. 666. tu habuisti. Felyn. in c. qualiter & quando. §. ad corrigendos. de accusa. Carerius de homicidio, vt. par. ad 6. Rom. cons. 429.

S V M M A R I V M.

1 *Accusare quem an quis possit compelli, ardua q.*
2 *Historia Nobilium duorum Hispanorum.*
3 *Accusare nullus tenetur, cum quibusdam contra cõmunem opinionem conclusiones quatuor.*
4 *Admonere fratrem contra Rempublicam peccantẽ, an teneamur ante denunciationem.*
5 *Historia Socratis.*
6 *Denunciare in foro cõtentioso Canonico, an quis teneatur, vt priuati damno obuiatur? ardua qu. & quid de iure ciuili, alia quæst. ardua.*
7 *Intellectus l. culpa caret. & l. nullum crimen. ff. de regu. iuris.*
8 *Historia Herculis.*

9 Hercules

9 *Hercules quo potissimum nomine commendetur, quareque ad cœlum euolauerit.*
10 *Homo homini opitulari natura tenetur, idque vt intelligendum sit, declaratur.*
11 *Ius naturæ est ius gentium.*
12 *Ratio elegans.*
13 *Denunciare, & obuiare periculo priuati, non tenemur in foro contentioso Canonico, contra communem opinionem, nec in foro ciuili contra communem, nec in foro conscientiæ, contra communem opinionem.*
14 *Reipublicæ quantum debeamus.*
15 *Patriæ magis quam parentibus debemus.*
16 *Delicto futuro, qui non obuiauit, vt puniatur.*
17 *Admonere fratrem vbi periculum est, an teneamur, ardua quæst.*
18 *Socium itineris defendere non secus quam Rempublicã tenemur.*

CAPVT XVI.

QVINQVAGESIMO defluit etiam ex prin
cipali sententia nostra definitio illius articuli
1 (superiori affinis est) † an per principem, aut
legem humanam quis iuste compelli pos
sit ad aliquem accusandum, & pars quidem negatiua, probatur in l.vnica.C.vt nemo inuitus agere, vel accu.cogatur, probaturq; ac defluit ex rationibus nostrarum sententiarum, de quibus tam sæpe mentionem habuimus. Nam si principatus ad nostram meram vtilitatem creatur fuit, cõsequens est, ne per principem inuiti ad id cogamur, cum inde periculum nobis possit imminere (vt illico edocemur,) quod qualecũque sit etiam minimum in magna consideratione esse & debet, & solet.l.1.§.si hæres.l.quia poterat.ff.ad Treb.ibi, variæ sunt hominũ voluntates quorundã negotia timentium, &c. Ad idem §. præterea, cum sua gloss.Inst.de act.quinimo eo ipso, quod compellimur, dicimur noxiam læsionemq; pati, vt dd. ll.vnde et beneficiũ inuito non datur.l.inuito.ff.de reg. iur.optimus tex.in §.sed neque.Inst.de auth.tut.l. quia autem, in prin.& §.1.ff.quæ in frau.cred.periculum aũt & læsio in specie nostra esset primum molestiarum, & vexationis, ac solicitudinis, quod magnopere est considerandum, d.§.si hæres. deinde inimicitiarum illinc nascentium, postremo pœnæ talionis, quam subibit accusator, qui non probat.& not.per Rom.sing.785.tu scis adhuc tñ ex Theologis sunt qui velint, vt quis teneatur ad accusandum eo casu, quo crimen moliretur contra Principem, vel Rempublicã, ita doctis. Dominicus Sotus lib.5.de iust.& in.q.5.ar.1.post S.Tho.2.2.q.68.ar. 1.Idem vult Caietanus 2.2.q.33.ar.7.dum ait, admonitionem fratris necessariam non esse, quando eius accusatio necessaria est, sensit ergo hoc casu necessariã esse accusationem, & Syluester in summa verb.accusa. §.3. idem significat.Idem sentit Durandus in 4.dis. 19.q.4. dum in foro exteriore negat oportere, vt admonitio procedat.& ita esse videtur cõis opinio, vt p Bar. in l.vtrũ. ff.de parric.per Hier.Cagn.& Phil. Dec.in l.culpa caret ff.de reg.iur.per Aquens. in rep. l.vt vim. prope finem. ff.de iust.& iur.Idem in l.qui accusare.C.de eden. Dec. in c.1.de off.deleg.Bal.& Flor.in l.2.ff.de noxalibus.Philippus Dec.in l.nullum crimen.ff.de reg.iur.Fel. in c.quæ, col.1.de sent.excom. Id quod hi omnes affirmant, sub hac tamen moderatione, si ipse habet testes, quibus suam accusationem possit probare, & sic duobus demũ concurrentibus ad accusandum tenetur. Primũ, quod machinatio esset in Rempub. alterum, quod is cõscius habeat probandi facultatem. Hæc communis opinio Legistarum, Canonistarum, & Theologorum, procedit tripliciter, primum in foro cõtentioso ciuili: deinde in foro contentioso Canonico, postremo ẽt in foro conscientiæ, vt patet ex locis supra assignatis. Sed in omnibus tribus conclusionibus contrarium tenendum est per fundamenta supra relata, & quia Dominus dixit. Qui amat periculum, peribit in illo. Nec dubium est, quin impossibile sit aliquem casum esse, in quo accusator (hoc est, conscius criminis illius) certo sciat crimen illud se posse probare siue probaturum. Quid.n.si testes aufugiãt, quid si deposuerint, sed verum non dixerint? quid si inter moras litis antequam deponant, moriantur? in omnibus his speciebus, & similibus, si is conscius accusauerit, periclitabitur, ad quod vt quis teneatur omni iure, tam diuino, quam humano, non solum præceptum nõ est, sed potius vt non teneatur, expressum est, vt iuribus & rationibus supra allegatis, & probatur etiã in d.l.nullum crimen.& d.l.culpa caret, vbi dum dicitur culpa caret, qui scit, sed prohibere non potest, non intelligitur de omni impossibilitate.id.n.indubitatum erat.l.impossibiliũ.de reg.iur.sed intelligitur de impossibilitate, ratione deficiẽtis iurisdictio, aut patriæ, vel dominicæ, vel maritalis potestatis, aliter enim potius culpa esset immiscere se rei ad se non pertinenti.l.culpa est, de reg. iu.ff. & quamuis publici periculi manifestatio res sit ad vnũ quemque ex ciuibus pertinens, (vt continuo dicemus) tamen accusatio non tam pertinens videtur propter superiores rationes, vel si est pertinens saltem necessaria esse non põt, & satis superq; esse debet, si quis faciat denunciationem, vt sic magistratus, ad quos Reipublicæ salus spectat, tali malo obuiã eant, nã & alibi credo quod sub titulo Inst.mãdati.Iustin.Imperator ait. Satis superque esse debet, si cui vel in paucis amici labori consulatur. Denique illud expeditum est, bonum publicum et si ad omnes, & etiam singulos ciues spectare videatur, id tamen intelligendum, dummodo non vnius, aut alterius ad onus totum Reipublicæ negotium, aut sarcina pertinere credatur, sed ad omnes conciues.l. secũdum naturã.ff.de reg.iu.c.quod omnes tangit.de reg.iur.lib. 6.dixi in c.præcedenti. Vnde persequutio aliquid cõtra principem, rempublicam, bonumùe publicum molientis, iniquum & iniuriũ esset, vt ad onus & periculum foret istius solius, qui illius machinationis proditæ cõscius esset, & satis superque esse debet, vt is ipsis principibus, aut Reipublicæ magistratibus denunnet, & ei medendæ opem auxiliumque ferat, tãquam vnus è populo, absque eo quod cogatur accusare, per quod totum onus, & periculũ, & labor eius humeris resideret. Et licet nõ probent, ita sentiunt Hier.Cagn.vbi supra, & Summa Angelica vti refert Sotus, vbi supra. sentit Bar.in l.eum. ff.de accus. & non satis certo scio, an negaret Diuus Thomas, si tamen is velit sponte accusare eique periculo sese exponere, sine dubio poterit, sed si tunc probare non possit, an satisfaciet offerendo se probaturum in
2 duello, tangit Hier.Cagn.vbi supra, id quod olim † Hispaniæ factum fuisse historiæ referunt. Cũ nobilis quidam vir alterum nobilem contra Regem Hispanum aliquid machinatum diceret, inque duello armatos, & æquitantes tribus diebus incredibili ferocitate pugnasse multis vulneribus vtrinque acceptis, & tãdem per regẽ fuisse à lite, & accusatione absolutos incredibili omniũ tam nobilium quam plebeiorũ applausu, de duello egimus supra c.11.& 12.& 18.

3 Sit ergo conclusio negatiua, † quod nullus compellitur accusare eum, quem scit aliquid contra publicũ bonum moliri, intellige quod non tenetur de iure ciuili, nec tenetur de iure canonico, tertio quod non tenetur ẽt in foro animæ. Rursus intellige tam in crimine læsæ maiestatis Diuinæ puta hæresis, quam etiam humanæ. Sed ad denuntiandum & auxilium ferendum, vt crimen lucescat, & noxius plectatur, tenetur tam in crimine hæ-

ressis quàm læsæ maestatis humanæ, tenetur qne tam in foro canunico & etiam ciuili contentioso quam etiam in foro conscientiæ. Sed an tunc teneatur fratrem illū peccantem prius admonere quàm denuntiare, arg. c. nouit, de iudi. id quod negant Sylnester, Caietanus & Durandus vbi suprà, & etiam Sotus. n. si iam esset emendatus, tunc enim etiam denuntiatio cessare deberet, secundum Sotum, quod nos alibi differuimus.

Hactenus quando quid machinabatur cōtra bonum publicum, quid si contra priuatum, puta machinabatur furtum, vel similia, aut seruos vel quadrupedes alienos in tersficere parabat? & tunc debet conscius huius rei vti admonitione fraterna, quia iure naturæ insitum mortali bus est, vt periclitantibus opem & auxilium feramus, propter illam cognationem, quam inter nos natura constitut. l. vt vim. ff. de iust. & iu. Vnde Plutarchus Apoph. li. 3. Roganti † cuias esset, mundanum ciuem se esse (Plutarchus inqnit) Socratem respondisse, significantem talem opem cuique etiam extero periclitanti ferendam quod si intelligat id nō sat esse, periculūque instare, an teneatur ad vtilitatem illius tertij accusare, & sanè nō tenetur nec etiam posset in priuatis delictis, sed denuntiare teneretur in foro conscientiæ, vt sic obuium fieret per iudicem damno futuro, secundum Sotū vbi suprà, ad idemque tenetur de iure naturali per proximam rationem, & est communis opinio, secundum Hierony-
6 mum Cagnolum vbi suprà, vt ad id teneatur de iure canonico etiam in foro contentioso. vt etiam per Felyn. in d. c. quantę, & in c. 1. col. 1. de offi. deleg. de cuius veritate illico dicam, de iure autem ciuili receptior sententia est, ut non cogatur in foro contentioso. Secundum Decium & Cagn. nu. 10. vbi suprà, est communis opinio. Secundum Boerium decis. 83. alia q. numero 6. Cagnol. in d. l. culpa caret, post Glo. & alios Doct. ibi idē Decius in c. 1. de offic. deleg. Felynus in d. c. quantæ. & in d. c. 1. Aquenl. in repe. d. l. vt uim, prope finem. Sed limitatur, vt si commodè, & sine suo periculo succurrere possit, & non facit, teneatur etiam de iure ciuili, ista limitatio tenetur (secundum Cagnolum, vbi suprà.) per omnes Doctores communiter, quàm etiam ipse sequitr per d. l. culpa caret, & per d. l. nullum crimen, à cōtrario sensu. Nam si culpa caret, qui scit & prohibere non potest, ut aiunt dictæ leges, ergo si prohibere posset & nō
7 prohiberet aliud esset. Sed sanè vt iam attigimus sensus contrarius in dd. ll. est quò ad eum qui iure potestatis iurisdictionalis, vel patriæ, vel dominicæ, uel maritalis potest prohibere. Patet, nam quæ pendent ex facto alieno & non ex nostro, ea in iure dicimur non posse nos, textu. in §. si quis alium. Institut. de inut. stipula. l. stipulatio ista in princip. ff. de uerborum. oblig. cum similibus vtrobique per Gloss. allega. ergo d. l. culpa, & d. l. nullum crimen etiam si in sensu directo dicerent, quòd qui posset prohibere, & non prohiberet, in culpa is esset, intelligerentur, quando ex facto suo ea potestas, non ex alieno penderet, quale est factum iudicis. Præterea nullus esset, qui non posset ad iudicem ire, sicque de illa potentia illæ leges non potuerunt intelligere, secundum quæ rectè probant iure ciuili eum, qui conscius sit machinationis ab aliquo contra alterum tertium paratæ, non teneri ad accusandum, neque ad denunciandum, nisi prohibere possit iure proprio, argument. l. & magis. ff. de solu. hoc est, ex potestate iudiciali, vel dominica, uel patria, uel marita, & cætera id genus. Idque etiam iure naturali verissimum est, nam eo iure homines homini periclitanti opitulari debere. d. l. vt uim, cum suprà alleg. & quia, vt ait Statius.

Omne homini natale solum:

Et Ouidius ait.

Omne solum forti patria est, vt piscibus æquor.

Et Ouid. lib. 3. Metamor.

Et eget auxilio, qui non tulit, vtque reliqui.
Sic linquendus erit, legem sibi dixerat ipse.

Sicque iure naturæ par est hominem homini periclitanti subuenire, vnde summis laudibus Hercules effertur, quod auxilium opemque suam, vim & iniuriam pa-
8 tientibus nunquam denegauit. Vnde Boetius Metr. 7. l. 4. sic canebat:

Herculem duri celebrant labores,
Ille Centauros domuit superbos,
Abstulit sæuo spolium leoni,
Fixit & certis volucres sagittis;
Poma cernenti rapuit draconi,
Aureo læua grauior metallo:
Cerberum traxit triplici catena;
Victor immitem posuisse fertur
Pabulum sæuis dominum quadrigis:
Hydra combusto periit ueneno;
Fronte turpatus Achelous amnis
Ora demersit pudibunda ripis;
Strauit Antheum Libycis arenis:
Cacus Euandri satiauit iras.
Quosque pressurus foret altus orbis
Setiger spumis humeros notauit;
Vltimus cælum labor irreflexo
Sustulit collo, precium que rursus
Vltimi cælum meruit laboris;

Videas ergo, vt iure naturæ viri inclyti ducuntur ferunturque ad opem miseris periclitantibus ferendam, hique æthereas ad sedes præmij loco euolatūri intel igū-
9 tur. Vnde sidè Cicero de eodem Hercule scripsit postquam enarrauerat, vt cunctis periclitantibus opem tulisset, abijt (inquit) ad Deos Hercules nunquam abijsset, nisi dum inter homines esset, hanc sibi viam muniisset. Idque votum & studium magnanimis viris iure naturę inesse, idem Cicero eleganter scripsit his verbis:
10 Vituris natura datum est, vt pro vitulis contra leones summa vi impetuque contendant: sic ij, qui valent opibus, atque id facere possunt, ad seruādum genus humanum natura incitantur, ita Cicero 3. de finib. Sed cō tra hęc omnia facit, quod scriptum reliquit idem Cicero 2. Officiorum: Animaduertamus (ait) cùm alios iuuare velimus, ne quos offendamus. ergo cùm hoc casu periclitanti nequam opitulari sine læsione machinantis, non videor ad id teneri. sed ad id respōde ex his Ciceronis verbis. Illud. n. natura non patitur, ut aliorū spolijs nostras facultates, copias, opes augeamus, neque ve-
11 rò hoc solùm natura, id est, iure gentium, sed etiam legibus populorum, quibus in singulis ciuitatibus Respublicæ continentur, eodem modo constitutum est, vt non liceat sui commodi causa nocere alteri. hoc. n. spectant leges, hoc volunt, incolumem esse ciuium coniunctionem. ita 3. Offic. Cicero scripsit. & huiusmodi sententiæ conclusit eiusdem Ciceronis non inelegans sententia in hæc uerba: Et membra quędam amputantur, si & ipsa sanguine & tanquam spiritu carere cœperunt, & nocent reliquis partibus corporis, sic ista in figura hominis feritas, & immanitas belluæ, à communi tanquam humanitate corporis segreganda est. ita 3. Offici. Cicero scripsit. Et alibi similiter ait, vt medici membrū sæpè putrefactum incidunt, atque in totum eradicant, ne aliam corporis partem labefactare aut corrumpere possit, sic necesse est, si Rempublicam saluam esse uolumus, vt perditissimos homines ex vrbe penitus extirpemus, ne corruptus integro, violatus casto, labem infriagat, ita in Vatin. idem Cicero scriptum reliquit. ergo quòd alios ita iuuare docemur, vt id sine aliorum incō modo fiat, intelligatur sine aliorum innocentium incommodo. nam cum læsione nocentium indubitanter

fas est,& ita Hercules prostrauit peremitque eos, qui debilioribus exitio erant.

Quæ omnia prima facie videntur persuadere,vt conscius criminis,quod in alium conciuem machinabatur obuiare teneatur, vt vult cõmunis opinio supra relata. Sed non est ita. Fateor quod suadent hæc homines ad talem opem ferendam natura (sicque iure naturæ) adduci,& ardere,sed tamen illud ius naturæ nullam inducit compulsionem,sed quandam duntaxat inclinationẽ desiderium,affectum,studium,uotum appetitum,vt declarat And.ab Exea,ad princ.in lib. Pactorum,& diximus supra. Et quamuis viri magnanimi soleant ad actũ & effectum perducere eam naturalem inclinationem, & affectum,vt fecerunt Hercules,& alij similes; reliqui tamen nec id audere solent,nec ad id obligantur, quid enim si eum qui iniuriam a robustiore, & tyrãno patiebatur,cernebant fœminæ,aut pueri,aut senes,aut ægroti,aut nimiũ debiles,qui optabant,gestiebant,ardebant opem misero periclitanti ferre,sed non audebant, non ne hos punire iniurium, inhumanum ac inciuile esset. sic ergo & in specie nostra,si is ciuis, qui conscius erat illius machinationis,quæ in alterum ciuem moliebatur forte optabat,gestiebat,ardebat opẽ ei facere, si id sine incommodo suo liceret,sed ausus non fuit,culpa caret. Et quid demeruit ille,si natura, & à Deo optimo Maximo,non magnanimitate donatus, sed pusillanimis fuit progenitus,ei sane non tam irascendum est,quam mise-
12 rendum,cum ergo † ex hominum animo pendeãt huiusmodi pusillanimitates,iniurium,inciuile, & inhumanũ esset ob eas res incertas,occultas,& soli Deo notas,quẽ plectere,præsertim cum is nemini noxam dederit. Cũ ergo ad opem ferendam desiderêtur affectus,& actus. Omnes quidem iure naturę eum affectũ sortiti sumus, sed eum affectum ad actum perducere non omnes valemus,sed magnanimi tantum,nec refert verum valere & posse deficiamus ex defectu vitium corporalium; (vt fęminæ,pueri,senes & valetudinarij) an vero ex defectu virium animi,vt pusillanimes. Præsertim cum illa hæc ad munus potissimum pertineant magistratuum,nec priuatus,pro priuato se periculo exponere teneatur. Periculum autẽ accipere debemus siue re vera immineret, siue non immineret,si tamen ille sibi imminere formidabat,ex cuius quidem solius,nõ ex cõi opinione hæc res metienda,& iudicanda est,arg.d.l.1.§. si hæres.& l.
13 quia poterat.vbi bonus tex.ff.ad Treb. Agnosco † tamẽ quod de iure canonico in contrarium est communis op.& etiã de iure ciuili,eo casu, quo sine periculo suo id inspecta communi hominum opinione facere posset,sed nos de iure tam canonico, quam ciuili contrarium amplectimur,quando immineret periculum non solum inspecta communi opinione, sed etiam inspecta opinione particulari ipsius conscij,quamuis reliqui homines in tali casu verosimiliter iudicarent cessare periculum,per dd.supra & per l.quia poterat.ff.ad Treb.& vide Boer.d.decis.83.num.6.

Dicet quis,secundum hæc excusabatur etiam is, qui conscius machinationis in principem,vel Rempublicã paratæ non denunciauit,alligans se formidasse, nec voluisse se exponere periculo,quod supra negauimus,sed respondendum est,hunc non excusari, quia licet priuatus,pro priuato se periculo exponere nullo iure teneatur,pro principe tamen tenetur,vel pro Republica,qua periclitante se se periclitari noscere debeat suamque rẽ agi,vnde Horatius Ode 2.lib.1.

Dulce,& decorum est pro patria mori.

Et Cicero ait.

14 Quoniam † sunt omnia commoda à patria accepta, nullum incommodum pro patria graue putandũ est,at qui patriæ pericula suo periculo expetunt, hi sapientes putandi sunt,cum & eum,quem debent honorem,reipublicæ reddunt,& pro multis perire malunt,quam cũ multis.etenim vehementer est iniquum,vitam, quam a natura acceptam propter patriam cõseruauerit,naturæ cum agat,reddere patriæ cum roget,non dare, & cum possis cum summa virtute,& honore pro patria interire,malle per dedecus,& ignauiam viuere,& cũ pro amicis,& parentibus,& cæteris necessarijs adire periculum velis,pro Republica, in qua & hoc & illud sanctissimũ nomen patriæ continetur,nolle in discrimẽ venire. ita 4.ad Heren.scriptum reliquit Cic. Et rursus.

Respublica nomẽ vniuersæ ciuitatis est,pro qua mori,& cui nos totos dare,& in qua omnia nostra ponere & quasi consecrare debemus.ita 2.de leg. Idem Cicero scripsit, Ergo non par eademque causa est,vt ciuis qui conscius est machinationis,quæ contra priuatũ moliebatur,nolit se periculo exponere magistratibus id denuntiando,& quòd idem faciat quando contra principem, vel Rempublicam moliebatur, cum hæc obligatio sit longe maior,quam superior,sicque ignauiæ, & pusillanimitati illo casu parcendum est, isto autem casu non est regulariter parcendum,nisi forte morbus ille insolitus esset,& esse probaretur.

Denique pius Aeneas quo tempore mœnia Troiæ ardere cæperunt,humeris suis impositum patrem Anchiseu medijs è flammis eripuit,& saluauit, quod sine magno suo periculo,impedimento,& labore in tãta rerum angustia strepituque fieri non erat possibile,id qđ nullus pro conciue suo aut faceret vnquam,aut facere teneretur,ob saluandam tamẽ parentis vitam vix est,vt
15 non debitum fuisse intelligatur. Nec dubium est,† quin maiora etiam pericula pro patria saluanda subire teneamur,l.veluti,arguendo ab ordine literæ.ff.de inst.& iu. ait.enim vt patriæ,& parentibus pareamus,ad idem l.ad uocati.C.de aduo.diuer.iud.ibi,nec minus humano generi prouident,quam si prælijs atque vulneribus patriã parentesque saluarent, sic prius de patria meminit quã de parentibus,vtrosque autem prælijs atque vulneribus saluare,vt teneamus,inde edocemur,ad quod pro priuato conciue minime tenemur,& illam Anchises, & Aeneæ historiam refert Verg.Aene.lib.2.sic modulatus.

Eia age chare pater ceruici imponere nostræ,
Ipse subibo humeris,nec me labor iste grauabit,
Quo res cunque cadent vnum,& commune periclũ,
Vna salus ambobus erit.

Ergo probato insolitæ inertiæ, & pusillanimitatis vitio,etiam quo ad causam Reipublicę desertam,cõscius ille non denuntians liberaretur,non aliter atque si insani,furiosi,de mentes,aut forte ualetudinarij senes, mulieres opes armis,& facto atque opere ferre desijssent, eo tamen non probato,excusabitur sane, qui priuato periclitante denuntiare desijt, non sic Republica, aut principe periclitante.idque iure tam ciuili,quam canonico,arg.c.1.& c.2.cum ibi not.de op.no.nu.

16 Illud notandum est,quòd † quibus in casibus,qui tali delicto futuro obuiare tenetur, excusatur semper a pœna ordinaria,quam delinquens subierit, & alia mitiore plectendus est,ita Hieron.Cagnol.in l. culpa caret.supra alleg.num.10. post Felynum in locis supra signatis. Et circa hanc materiam ridendus est Dominicus Sotus lib.de ratione tegendi,& de tegen.memb.2.
17 q.2.conc.6.vers.3.qui negat,† quod quis fratrem suum vbi est periculum corrigere teneatur, quod impugnãt communiter Doctores,teste Antonio de Cordoba in anno.ad eum in d.loco. & Martinus Nauarrus in manu c.24.num.11.cum seq. sed priorem op.alibi veriorem esse ostendimus non solum quando re vera adesset periculum,sed etiam si non adesset,si inspecta communi hominum opinione adesse videretur,quinimo &

 si inspe-

si inspecta opinione istius tantum adesset id ad eum accusandum sufficere.d.l.quia poterat cum simil.suprà all.
18 Socium autem †itineris quod quisque defendere teneatur,non secus quàm Rempublicam periclitantem,tenuit Glo.& ibi Alber.in l.item apud Labeonem.§.abduxisse. ff.de iniur.quæ communiter approbati videtur ex relatione Bocrij decis.88.nu.6.

SVMMARIVM.

1 *Princeps liberum rerum nostrarum vsum,aut etiam abusum,impedire an possit.*
2 *Prodigere nostra possumus,fallit in tribus casibus.*
3 *Vtile nobis id,quod libet est.*
4 *Dominij definitio.*
5 *Libertatis definitio.*
6 *Dominij definitio communiter tradita notatur.*
7 *Dominium est etiam in rebus incorporeis.*
8 *Dominij definitio tradita per nouissimos notatur.*
9 *Princeps nobilibus prohibere ne nubant,non potest.*
10 *Monachi Minoritæ an dominium habeant in commestibilibus & vtensibilibus,ardua quæstio.*
11 *Historia Cassij.*

CAPVT XVII.

VVINQVAGESIMOPRIMO fluit ex superioribus nostris sententijs definitio illius articuli,An †Princeps sine causa possit rei nostræ liberum vsum impedire,id quod multi admittunt,dicentes expedire Reipublicæ ne quis re sua male vtatur.§.sed & maior asperitas.Institu.de his,qui sunt sui vel ali.iur.l.diuus.ff.si quis à pat.sue.manu. facit le.is cui bonis.ff.de verb.oblig.vbi prodigo impeditur rerũ suarum alienatio,& l.is cui lege.ff.de testam.vbi eidem denegatur testandi facultas,& l.Titio centum,in pri.ff. de condi.& dem.vbi alumno minus industrioso denegatur alienandi potestas,& facit totus titulus ff.de rebus eorum,& C.de præd.minorum.vbi adultis denegatur prædiorum suorum alienandorum facultas,sed certè in omnibus his speciebus,& similibus,vsus rei nostræ non debilitatur sine causa,quinimò iustissimis ex causis,vt dd.
2 ll.patet.Sit ergo †regula vnumquemque rei suæ liberrimum vsum habere.l.in re mandata.C.mand. adeò vt ea etiam possit abuti,tex.egregius in l.sed & si lege.§.consuluit.ff.de pet.hær.ibi,dum re sua se abuti putant, & l. 1.§.& magis.verb.prodegit.ff.si quid in fraudem patroni.adeò vt etiam prodigo manifesto id liceat quandiu nondum est sibi per iudicem bonis interdictum , vt est communis opinio Doct.secundum Alex.& Ias.in d.l.is
3 cui bonis.Franc.Aretin.in d.l.is cui lege.Ratio,†quia quisque homo sanæ mentis & legitimæ ętatis voluerit, quodque ei libuerit circa res suas,id vtile ei esse inspecta legis censura reputatur,quamuis inspecta communi hominum opinione inutile ei sit.§.præterea,cũ Glo. Inst.de act.vbi Glo.ait,id portat leuiter,quod portat quis libenter.facit d.§.consuluit.d.§.& magis.& le.quia autem.in prin.& §.1.ff.quæ in fraudem cred.cum ibi notatis per Glo.&,vt lex ait,ipse sibi quoque insidiatus est significans hominibus licere sibi ipsis insidiari,hoc est, ad suum incommodum res suas prodigere, etiam si in consequentiam quale quale damnum alijs resultet, vt dd. ll.& l.quia poterat.ff.ad Treb.§.sed neque.Inst.de auth. ll.& Inst.de lege Fusia cani.toll.vbi no.per Aldrobra. l.non vsque adeò.ff.si quis à paren.fuer.man.& quod hęc omnia superat dictu mirabile esse videtur,licet nobis et nosmetipsos vendere.§.fi.Inst.de iure pers.l.si quis filio exhæredato.§.irritũ.ff.de iniu.rup.Vñ Iuuen.Saty.3.ait:

Et præbere caput domino venale sub hasta.

Neque ad rem pertinent,quæ in contrarium dicebantur,nam procedunt in personis,quæ sunt vel ætatis illegitimæ,vel non integræ mentis.Tertia fallentia quando quis re sua abutitur,eaque erat animæ rationalis, ratio est,propter naturalem cognationem,quæ inter nos omnes natura constituit.l.vt vim.ff.de iust.& iure.ita procedit d.§.sed & maior.& d.le.diuus. secundum quę merus princeps,qui(vt ex nostris sententijs rebus apparet)ad meram subditorum vtilitatem creatus esse intelligitur, non poterit homini legitimæ ætatis & integræ mentis impedire liberum vsum rerum suarum,quia,& si id princeps fortè bona fide faceret,& ob vtilitatem ipsius prohibiti solicitus,adhuc tamen ei impedito id inutile esse intelligeretur & noxium,sicque egrederetur ipsius principis iurisdictionem,vt suprà plenè diximus.Secundum
4 quæ planè colligetur qualis†sit vera †dominij definitio, estenim naturalis facultas eius,quod facere libet,nisi quid vi aut iure prohibeatur,quam definitionem colligo ex l. libertas.ff.de statu homi.§.libertas.Insti. de iure perso-
5 narum.vbi dicitur†libertas est naturalis facultas eius, quod cuique facere libet,nisi quid vi aut iure prohibeatur,dominium enim in rebus habere quid obsecro aliud est,quàm eam liberrimam ad libitumque facultatem habere circa illam rem?Hinc parentes liberos , quos in potestate habebant,occidere & perdere poterant.l.in suis.ff.de li. & post.Idem in seruis.§.in potestate.Inst.de his , qui sunt sui vel alieni iuris.quod hodie innouatum est,vt dd.iuribus.

Hinc apparet suspectam esse Bart.definitionem , qui in l.si quis vi.§.differentia.ff.de acq poss.scripsit , domi-
6 nium†esse ius perfectè disponendi de re corporali, nisi lege prohibeatur,quam definitionem sequuntur (multis tamen repugnantibus)magis communiter Doct. vt per Ale.& Claudium post alios ibi Fern. Berengar. in l. naturaliter.§.nihil commune.n.3 t.ff.de acqu.poss.Fran Ripa in rub.de caus.poss.& propr.Bal.de præscri. par. 2. prin.q.2.n.6.& alij,quos allegauimus in præ. tra. de suc. progr.n.175.quib.adde doctissimum. Dom. de Soto.de iust.& iu.li.4.q.1.art.1.Gerso.potesta.eccl.cons. 13.Sed hæc Bar.definitio,dum ait perfectè notari potest,quid enim si eam donaui iuxta formam legum,de quibus per totum titulum.C.de don.quæ sub mo.& quid si vendidi iuxta formam legum, quæ sunt sub titulo ff. de in diem adiect.vel iuxta eas leges,quę sunt sub titulo ff. de lege commiss.vel iuxta forma l.1.ff.de cond.ob caus.etenim in omnibus his speciebus,& similibus , constat me & si perfectum illius rei dominium habuerim,minus tamen perfectè de eo disposuisse,defendendo Bar.respondere possumus,referri ad potentiam non ad actum,sicque suo mendum pro eo quod est liberrimè disponere. Rursus dum ipse ait,nisi iure prohibeatur,est addendum, vel et vi,vt scitè fecit Iurecon.in d.l.libertas,& in d.§.libertas. Quid.n.si dum donate aut vendere rẽ meam vellẽ Princeps tyrannus prohibuit,non iō minus eius dñium dicor habere,sicut dñium non desinit habere adultus,eo quod per titulos.ff.de reb.eor.& C.de prædi.min.aliena re prædia sine decreto prohibeat,aut maritus, fundum dotalem,vt ff.de fundo dot.per totũ titulum,sed & maiore nota eget Bar.dum dixit de re corporali,cùm con-
7 stet†dominium esse etiam in rebus incorporeis, hæreditas enim & vsusfructus,& vsus,res sunt incorporales, vt Inst.de rebus corp.& incorp.in prin.& tamen in hæreditate dñium habemus.l.cum heredes,in prin.vbi notat Pau.Cast.& Ale.ff.de acq.poss.& in vsufructu dñium habemus.l.qui vsumfructum.ff.si vsufru.pet.& in vsu,quia dominium nihil aliud est quàm ius quoddam incorporeum,vt dd.ll.& tex.egregius in l.fin.ad medium. C.de long.temp.prę.nisi fortè Bar.saluare fas est,in eum modum,

dum, quem attigimus in d.num. 175. doctissimus autē Sotus, vbi supra, talem dominij tradidit definitionem. Dominium† (inquit) est propria cuiusque facultas, & ius in rem quamlibet, quam in suum ipsius commodū vsurpare potest quocunque vsu lege permisso, quæ definitio recidit in superiorem, nisi quatenus adiecit in suum ipsius commodum, quæ verba significant citra suum commodum dominum re sua vti non posse, nos autem prodigere, & perdere rem suam dominum posse supra fuse ostēdimus, quibus adde quòd sine vlla causa potest etiā prodigere, & pro derelicto habere, ita quòd fiat primi occupantis l. 1. & 2. & per totum tit. ff. pro derelicto.

Ex quibus omnibus etiam apparet minime † licere principibus regni sui nobilibus prohibere, ne ijs inconsultis nubant, id enim quam magnopere naturalem libertatem eius quod cuiquam facere libeat, infringat, nullus non videt, d.l. liber. d. §. libertas. ergo ea res, vtpote noxia, non comprehēditur sub ea commissione principibus data, quæ ad vtilia tantum, non etiam ad contraria, (vt iam edocti sumus) porrigitur, quamuis non pauci principum contrarium facere soleant, quod minime laudo.

Denique quatenus de dominio proxime agebamus

10 an monachi † Minoritani (quales sunt Franciscani, Dominicani, & reliqui) qui nihil proprium habere possunt in communi, nec etiam in particulari in rebus comestibilibus, quæ sibi eleemosynæ loco, & nomine elargiūtur, id dominium, an forte vsum duntaxat habere intelligantur, dubitari solet, quia huiuscemodi in rebus dominium ab vsu vix separari potest, vt per totum tit. ff. de vsufr. earum rerum, quæ vsu consum. & l. omniū. §. constituitur. ff. de vsuf. & sanè hac in re stat constitutio Nicol. 3. in extrau. Exijt qui seminat, de verb. sig. li. 6. & in clem. exiui de paradiso, cod. tit. & Ioā. 22. in extraua. ad conditorem, quæ quidem constitutiones inter se dissidere videntur, S. Thomas 2. 2. q. 78. art. 1. negat hisce in rebus dominium separari posse ab ipsarum rerum usu. Sotus vero vbi supra, cuius sententia (iudice me) verior est, adfirmat separari posse, negatq; eos monachos dominium habere in illis rebus non magis, quam in alijs. nam & si tēpore (inquit) necessitatis egemus rebus possit potiri alienis ad suum vsum, & victum necessarium, non ideo earum dominium acquirit, sed nudum vsum facti. ideo (inquit,) quòd ad talē vsum his monachis datum esset, ab eis repeti posset, si qui dedit, uellet forte ad aliam causam magis necessariam, aut magis piam id conuertere, & vt conuiua non posset dapes mensa paratas arripere, arreptasque in domum suam reportare, qa non ad istarum rerum dominium assequendum, sed tātum ad illum designatum vsum uidetur inuitatus, ita & hi Minoritæ istarum rerum dominium non intelliguntur habere, sed tantum designatum earum usum, ut ad alios usus eas conuertere nequeant. Nam & si tibi concederem, ut domum, uel uestem, aut librum meum, si liberet, combureres, combussisti, non propterea uideberis domum tuam, sed meam combussisse. Et cum Cassius, teste Appiano Alexādrino, & alijs, postquā copias

11 suas a Cæsarianis fusas in ingenti illo prælio uideret, impatientia doloris, aut tædio uitæ, aut metu, ne ad Cæsarē deferretur, iussit liberto suo, ut sibi necem inferret, paruit ille, non tamen quisquam diceret, eum libertum dominium Cassij acquisijsse, eo quòd eum peremit, nō quoque reliquos homicidas trucidatorū dominos fieri. Denique cum iam ostenderimus proprij dominij id esse peculiare, & natiuum, ut liceat quidquid lubeat, et abutendo, prodigendo, dissipando, pro derelicto habēdo, monachique huiuscemodi rebus comestibilibus uesci utique possint, abuti uero, prodigere, pro derelicto habere nequeant, quin a quocunque possessore domino earum eas uendicare liceat, apparet eos dominium nunquam habuisse.

SVMMARIVM.

1 *Defensionem Princeps an tollere possit? ardua q.*
2 *Citationem Princeps an tollere possit?*
3 *Defensio est iuris naturæ.*
4 *Defendendi corporis causa alium occidere licet.*
5 *Defendendarum rerum causa occidere licet.*
6 *Defensionis necessaria causa occidere licet, non aliter.*
7 *Defendere se tenetur Princeps, etiam cum nece aggressoris, reliqui possunt, sed non tenentur.*
8 *Defendere me possum etiam cum nece aggressoris, licet is esset ad regimen publicum necessarius iure poli cōtra Theologos, idem iure fori contra eosdem.*
9 *Vita mortalibus nihil charius.*
10 *Princeps esse desinit, qui fit tyrannus.*
11 *Defensionis causa occidere licet aggressorem, etiam iure poli, contra Gersonem.*
12 *Duellum inire non licet pro honoris, aut rerum defensione, ardua quæstio.*
13 *Defendendi honoris causa licet occidere.*
14 *Defensio inculpata est, licet quis fugere possit.*
15 *Duellum inire prouocatus, non tenetur morigerari.*
16 *Historia Augusti, & Marci Antonij.*
17 *Historia Marij & Pompeij.*
18 *Honorem exhibere nobilibus reliqui an cogantur.*
19 *Honorem nobilioribus, qui non exhibent, an teneantur iniuriarum.*
20 *Defensio inculpata non est in rustico, vel clerico, quando poterant tute fugere.*
21 *Defensio inculpata quando videatur.*
22 *Vindicta aut defensio quando intelligatur.*
23 *Occidens damnatum ad mortem, capite punitur.*
24 *Occidens quare occidatur.*
25 *Appellationem denegans in causa capitali, an capitaliter puniatur.*
26 *Occidens, vt occidatur, an procedat etiam in iudice, qui innocentem capitaliter damnauit, ardua quæst.*
27 *Dolus an culpa quando in iudice præsumatur.*
28 *Pœnam euitare facit ordinariam, qualibet etiam iniusta causa.*
29 *Iracundia ex iusta causa orta remouet pœnam incontinenti, sed ex interuallo non remouet, sed lenit.*
30 *Ira ex iniusta causa concepta, nec remouet, nec lenit pœnam.*
31 *Iracunde facta, an pro infectis habeantur, in his, quæ iuris sortiuntur effectum? ardua q.*
32 *Ira non præsumitur, nisi probetur.*
33 *Homo animal rationale.*
34 *Ira mouet rationem.*
35 *Ira factum non videtur post interuallum.*
36 *Pœna culpa æqua.*
37 *Ira per dies triginta non videtur durare ad excusandū contra Doct.*
38 *Iniuria verbalis, an infra dies triginta reuocari possit, not. quæst.*
39 *Iræ motu quid factum, infra quot dies dicatur, elegans quæst.*
40 *Ira iusta pœnam mitigat legalem.*
41 *Ira post interuallum an pœnam legalem minuat, egregia q.*
42 *Ira iuste concepta efficit, vt etiam post interuallū abolitio criminis impetrari possit.*
43 *Occidens non occidendi, sed vulnerandi animo, an occidatur, not. q.*
44 *Delicta an pari compensatione tollantur.*

CAPVT XVIII.

QVinquagesimosecundo defluit etiam ex nostra
principali sententia definitio illius articuli,
1 An princeps† defensionem nostram tollere pos
sit? id quod in specie multi tenuerunt, affirmantes sum-
mum Pontificẽ ex causa id facere posse, ita Alber. Rol.
in l. omnes. in princ. C. de Episcop. & Cleric. Angel. in. l.
si sic. ff. de lega. 1. Fernan. Loazes in consi. pro March. de
Velez, dubitatione 1. pag. 337. num. 66. vers. sicut de de-
fensione. Nellus in tra. bannitorum 2. q. secundi tempo
ris. Alex. in l. cum mulier. col. 5. ff. solut. matri. Deci. in c.
2 cum dilecti. col. 7. ff. de except. Et ideo princeps† eiusmo
nem tollere potest, vtcunque sit necessaria defensio,
vt tenent Gloss. in l. is qui Reipublicæ. ff. ex quib. cau. l.
maior. Felyn. in c. quæ in Ecclesiarum. num. 26. de cõst.
& alij quamplures (longè plurimis tamen repugnanti-
bus) vt in præfa. tract. de succe. progressu enarrauimus.
3 Quid dicẽdum? & sanè regula est, defensionem† esse ne
cessariam, a iureque naturali profluentem. l. vt vim. ff. de
iust. & iur. ibi, nam quod quisque ob tutelam corporis
sui fecerit, iure fecisse videatur. c. ius naturale. 1. distin.
l. 1. ff. de vi & vi armata. l. iniuriarum. ff. de iniur. c. signifi
casti. 2. de homi. l. scientiam. §. qui non aliter. ff. ad leg. A
quil. c. si vero. 1. de sent. excom. & l. sed & si. ff. ad leg. A
4 quil. † Amplia vt procedat etiam, si inde sequatur homi
cidium, vt tradunt communiter Doct. in dictis locis ꝑ
eadem iura, quibus adde Caieta. post sanctum Thomã
2. 2. q. 2. q. 64. ar. 7. & Dominicum Sotum de iust. & iu.
li. 5. q. 1. art. 8. Lud. Ro. sing. 28. Accusatus de homicidi.
Bal. in l. solã. C. de test lib. idem Bal. in l. vni. C. de confes.
Hæc ampliatio de homicidio varie intelligitᷣ. Primũ ꝙ
do factum fuit ob tutelam corporis homicidæ se ab oc
5 ciso defendente, vt dd. ll. Deinde† etiam si id fieret ob
defensionem rerum, ista (quamuis multis repugnanti-
bus) duximus esse communem opinionem in tract. de
suc. prog. in pręfa. nu. 12. cum seq. vt per Ias. Io. Brosciũ,
& alios in d. l. vt vim. & Caretium in sua pract. fol. 106.
nu. 31. Bernad. Diaz de Luco regu. 587. quibus adde S.
Thomam & Caieta. vbi supra, & Domi. Sotum d. lib. 5.
quæst. 1. arti. 8. de inst. & iu. qui plane omnes idem sen-
tire videntur, dum loquuntur generaliter, & allegant, ni
tunturque in Exodi 22. dum ait. Si effringens fur domũ
siue suffodiens inuentus fuerit, & accepto vulnere mor
tuus fuerit, percussor non erit reus sanguinis, vbi nõ de
corporis, sed de rerũ tm̃ defensione agebatᷣ. Ad idẽ l. ad
inocati, cũ ibi no. C. de ad. diuersorũ iud. ita Sotus, vbi
6 supra. Tertio † intellige sufficere testes dixisse ad defen
sionẽ occisoris factum fuisse homicidiũ, etsi non expl
ferint eam defensionem esse necessariam, vt videtur vo
luisse Bald. in d. l. solam. ad fin. & Bar. cõs. 110. Quidam.
Maffiolus, per c. 1. §. si quis hominem. de pace tenen. In
contrarium tamen hoc casu videtur esse receptior opi
nio, vt per Bal. ibi contrarium. in l. vnic. de confess. ver.
tu assessor. col. 10. Ludo. Rom. vbi supra. Nic. Pig. in add.
ad ipsum Roma. Bartho. Cæpolla cons. 42. idem Cæpo
la cons. 44. Felyn. in c. significasti. colu. 5. de homi. Ias. in
§. item siquis. Inst. de acti. & alij quos adduximus in d.
num. 22. cum seq. Sed quidquid sit de modo probatio-
nis omnes vtriusque partis fautores in hoc conueniunt
homicidum, vt inculpatum videatur, non sat esse quod
ad defensionem factum fuerit, nisi præterea ea defen-
sio necessaria fuerit.

Quarto intellige, vt non solum quis inuasus, aut in-
sultatus id facere possit, sed quod etiam ad id teneatur,
7 si est † Princeps, vel persona ita egregia, quod ad Reip.
bonum sit admodum necessarius, ita eleganter Domi-
nicus Sotus, vbi suprà. Limita primò, vt tale homici-
dium fieri non sit necessarium, sed potius esset opus p-
fectionis sese non defendere, secundum S. Thomam &
Caieta. & Dominic. vbi suprà, post Gersonem, quem ip
se Domin. allegat in tract. de Euchar. quę intellige, quã
do insultatus nõ esset tam necessarius ad Remp. guber
nandam, vt proximè dicebamus. Deinde limita, vt ho-
micidium non aliter sit inculpatum, quam si fiat ad de-
8 fensionem necessariam. Tertio limita, † secundum Do-
minic. quando aggressor esset princeps, vel dux, seu alia
persona egregia, & ad regimem Reip. necessaria, tunc.
enim aggressus, vt se occidi pateretur, tolerari deberet
potius quam aggressorem necare, id que Gersoni iam
allegato sine dubio videretur, sed ipsorum opinio vera
non est, quia palam est contra ius naturale iam relatũ,
& in mille legibus suprà allegatis & similibus repetitũ.
Et hoc esset eum principatum ad meram ciuium vtilita
tem admissus ad internecionem ipsorum contra om-
ne ius, omnemque rationem, & contra nostram princi-
palem opinionem, cum omnibus ferè iam congestis; ꝓ
sertim in tribus capitibus superioribus. Et esset cõtra
illam diuinam pollicitationem, quę inquit. Iugum meum
9 dulce est. Et quãtvita mortalibus chara, sit, docet Oui-
dius lib. 5. Metamorph.

——— Nihil ò fortissime præter
Hanc animam concede mihi, tua cætera sunto.

Et Iuuenal. Satyr. 10.

Da spacium vitæ, multos da Iuppiter annos.
Hoc recto vultu, solum hoc pallidus optas.

Eadem aut his simillima optimè expressit Cicero,
dum ait in Orat. in Va. Nemo est tam demens, támque
parum de se cogitans, qui alienam vitam magis quam
suam diligat. Et rursus. Qui multorum custodem se ꝓ
fitetur, eum sapientes sui primum capitis aiunt custo-
dem esse oportere, ita Philip. 12. Expressit idem Cice-
ro, quibus verba Iuuenalis non parum opportuna sunt,
sic canentis in Satyr. 13.

At vindicta bonum vita iucundius ipsa.

His etiam concinunt elegantia Nasonis poemata, sic
modulantis lib. 3. de arte Amandi:

Iudice me, fraus est concessa repellere fraudem,
Armaque in armatos sumere iura sinunt.

Et Horat. lib. 3. Ode 4.

Vim temperatam Dij quoque prouehunt
In maius, ijdem odêre vires
Omne nefas animo mouentes.
Testis mearum Centimanus Gygas
Sententiarum.

His quoque adstipulatur idem Cicero in 3. de finib.
in hæc verba loquens; Vt tauris natura datum est, vt ꝓ
vitulis contra leones summa vi impetuque contendãt,
sic ij, qui valent opibus, atque id facere possunt, ad seruã
dum genus humanum natura incitantur. Cùm ergò ex
tot authoritatibus constet hanc defensionem esse, iuris
naturæ, eam humano generi adimere velle, nõ impium
modò, verùm nefas quoque videri debet, præsertim cũ
sit contra pręceptum iuris diuini iam relatum; & cùm
charitas benè ordinata à se ipso incipere debeat. l. præ-
ses. C. de seruit. & aqua. & cùm teste Terentio: Natura
cùm ita comparatum sit, vt omnes sibi benè esse malint
quàm alteri. id quod etiam descendere à iure naturæ te-
statur Cicer. 3. Officiorum. Sibi (inquit) vt quisque ma-
lit, quod ad vitæ vsum pertinet, quàm alteri acquirere
concessum est, non repugnante natura. Et rursus eod. li.
Nostræ vtilitates nobis omittendæ non sunt, alijsque
tradendæ.

10 Neque ad rem pertinet, quod ille † aggressor sit Prin-
ceps, aut Dux Reipublicę, aut persona Reipublicæ gu-
bernationi multum necessaria. nam ii tales simul atque
tyranni esse cęperint, continuo desinunt esse principes
ipso facto, vt suprà ostẽdimus & c. 1. & 2. Itaq; princeps
Rei-

Reipublicæ meæ, qui me immerentem, & inculpatũ ꝑ-
perat necare, aut vulnerare, ipso facto, ac ipso iure prin-
ceps esse desinit. Vnde si ad meam defensionem eũ in
terfecerò, non tàm principem meum, quàm hominem
iam priuatum interemisse videbor. Præterea meam Rē-
publicam saluam esse, meæ interesse videtur, propter
meam vtilitatem, & propter me potissimùm eius inco-
lumitatem desidero, & desiderare debeo. Ergo iure na-
turæ magis diligo, & diligere debeo meipsum, q̃ meum
Principem, aut Rempublicam. Quia secundum Philoso
phum Propter vnumquodque tale & illud magis, & pro
ximus sum egomet mihi, vt Terentius ait, & probat dd.
præses, hanc esse charitatem benè ordinatam. Id quod
nullus, qui ex toto non ineptiret, aut insaniret abnegas-
set, ergo præposterum esset, ac hominis omninò insani
sua internecione velle hominem Reipublicæ utilem ser
uare, quandoquidem etiam toti Reipublicæ se antepo-
nere suamque salutem debet.
11 Quartò limitant † nonnulli, vt occidere non liceat ꝓ-
pter rerum, sed tantùm propter personæ defensionem,
quod dic, vt suprà. Quartò limitant, vt generaliter in fo-
ro animæ occidere non liceat aggressorem, sed potiùs
debeat quis pati se interfici, ita Gerson, vbi suprà, & D.
Augustinus ad Publi. De occidentis (inquit) hominib.
ne ab eis quisque occidatur, non mihi placet consiliũ,
nisi fortè sit miles, aut publica functione teneatur, vt nõ
pro se hoc faciat, sed pro alijs accepta legitima potesta-
te. Vbi negare videtur, cuipiam ne occidatur licere pri-
uatim occidere. Et in primo de libero arbitrio. Quomo
do (inquit) apud diuinam prouidentiam à peccato libe
ri sunt, qui pro his rebus, quas contemni oportet, huma
na cæde polluti sunt? & censet illas res in vniuersum es-
se contemnendas, quas homines inuiti admittere ꝑñt,
in quarum numero est vita. Et Nicol. Papa. Canone, de
his clericis, dist. 50. ait: De his clericis, quibus consului
stis, scilicet, qui se defendendo paganum occiderant, si
postea per pœnitentiam possunt ad pristinum statum re
dire, aut ad altiorem ascendere, scitote nullam nos occa
sionem dare, neque vllam tribuere licentiam eis quemli
bet hominem quolibet modo occidendi, cui quidẽ le-
gi cùm ad mores pertineat, videntur & laici esse subie-
cti. Quartò homicidium est grauius, quàm simplex for-
nicatio, sed nemini hæc ad seruandam uitam est licita. er
go neque homicidiũ facere: Postremò si arbor est ma-
la, ergo & fructus, vt habetur Matt. 7. sed defensio ipsa
videtur illicita contra illam Pauli monitionem ad Ro-
manos 12. Non vos defendentes charissimi, ergo & ag-
gressoris occisio erat peior. Sed hæc omnia procedunt
de perfectione, non de necessitate secũdum Sotum, vbi
suprà: Nec ad rem pertinet, ꝙ salutem animæ proximi
debeam præponere saluti corporis mei, sicque cùm ag
gressor verisimiliter ueniat in peccato mortali, non de-
beam eum occidere, ne eius anima simul cum corpore
pereat. Nam huic rei sufficienter respondit Sotus, cui
adde quod & si eum lethaliter vulnerauero, inter moras
spiritus efflandi poterit pœnitere, & id facturum verosi
millimum est, sicque cessat Gersonis arg. Sextò limita,
12 vt † duellum inire non liceat, ibique occidere inimicum
pro defensione rerum fortè nostrarum, aut honoris, aut
alia quauis ratione, sed tunc via iudiciaria agendum est,
secundum Sotum doctissimum Theologorum, vbi su-
prà.
13 Pro defensione † tamen honoris liceret alium occide
re secundum eum, ratio est, quia honor uitę æquipara-
tur. l. alia causa, iuncta Glo. ff. de manu. vind. immo Vir-
ginius in l. 2. §. pen. ff. de origine iur. relatus & approba-
tus honorem filiæ, eius vitæ anteponendum putauit. Er
go vt pro uita licet aggressorem occidere, ita & pro de-
fensione honoris.

Et cùm, vt suprà ostendimus, pro rerum defensione
occidere aduersarium liceat, multo magis pro honore
defendendo id licebit, quia honor rebus est præferen-
dus. l. Iulianus. ff. si quis omi. cau. test. vbi per Doctores
l. 3. §. coniunctim. ff. de leg. præst. & per Gerardum de
Petra sancta, singulari 1. idem Gera. sing. 33. & idem sin
gulari 82. quæ sunt contra honestatem. col. 1. & in spe-
cie ita etiam tenet Bar. & communiter Doc. in l. vt vim.
ff. de iust. & iu. ut per Ias. & Io. Oroscium, & alios ibi ꝑ
Gerar. e. sing. 82. Bal. in l. filius. ff. de cond. inst. idem Bal.
in c. 1. col. 5. de pace tenenda in feud. Dom. Sotus Theo
logorum doctiss. vbi suprà. Vnde Bar. Bal. Gerar. Domi
nicus Sotus & alij communiter suprà relati, si uir † no-
14 bilis aut honestus, seu ingenuus ab ignobili, vel vili fuis-
set aggressus, negant teneri eum ad fugiendum. Vnde si
aggressorem occiderit, iure occidisse aiunt, iureque suo
fecisse, quia id possumus duntaxat, quæ honestè possu-
mus. d. l. filius. & hoc casù constat illum non posse fuge-
gere honestè secundum mores hominum. Diuersum es-
se ait idem Sotus in duello, quia negat iniuriatus, vt te-
15 neatur iniuriarum ad duellum prouocare, quinimo † et
qui prouocatus fuit negat secundum mores hominum
prudentium secundumve prudentium opinionem, vt te
neatur duelli pugnam acceptare.
16 Vnde † Octauius Augustus ad duellum à Marco An
tonio, qui in summa rerum desperatione adactus erat
prouocatus, respondit ipsi Antonio, plures alias vias pa
tere ad mortem, ita refert Plutarchus in Apop. Qui et
Apoph. lib. 5. de Caio Mario refert sequentia. In bello
ciuili cum fossa cinctus obsideretur ab hostibus, cõtin
uit sese tempus spectans opportunum. Pompeio autem
Siloni dicenti. Si magnus es Imperator, ò Mari, descen
17 de in certamen, imo tu (inquit) si magnus es Imperator
coge me, vel inuitum decertare. Et hæc opinio Soti dis
sertissimi in foro ꝑ ꝑ salutẽ cõscientię tenenda videtur,
quamuis cõtrarium nominatim teneat Gerardus d. sin
gula. 82. post Bald quem refert in d. l. filius & expressius
in dic. c. 1. de pace tenẽda, qui eo mouentur, quod crude
lis esse dicatur qui negligit honorem suum. c. nolo. 12.
quæstion. 5. id quod non negamus, sed honorem hoc
casu apud bonos & graues viros lædi abnegamus, sicq;
ad duellum pronocare & prouocatum descendere iure
poli permissum, aut iure naturæ insitum hominibus es-
se negamus, & diuersam esse causam vim &
iniuriam præsentem incontinenti repellere palàm est.
Nobilis autem ignobiliorem cogere potest officio iu-
dicis, vt ei cedat in sedendo, & in similibus reuerentiali
18 bus secundum Gerar. singulari 33. nobiles, num. 2. Ioa.
Faber in §. aliam. Instit. de bonorum possess. Quinimo †
si id non fecerit iniuriarum actione contra eum agere
poterit, secundum eundem Gerardum ibi, post eũdem
19 Io. Fabrum, qui etiam attingunt, † an & manu armata in
continenti id tales nobiles persequi possint, quasi aliàs
vim pati videantur, si eis debitus honor ab ignobiliori-
bus denegetur, quæ omnia nec probo, nec modo im ꝓ-
bo, quia aliquantulum aduersari uidetur. l. quod attinet.
ff. de reg. iu. ibi, qa eo iure, nempe naturali, omnes homi-
nes æquales sunt, & hoc iure naturali omnes homines
uel debemus, nisi qua ex parte per ius ciuile & peculiare
cuiusq; ciuitatis immutatũ reperiat. l. e. omnes populi. ff.
de iust. & iu. §. sed naturalia. Inst. de iu. na. ergo pars ne-
gatiua probata est iure cõmuni, scilicet, naturali, pars ve
ro affirmatiua pendet ex peculiaribus populorum mo-
ribus, aut legibus de honestate tamen, aut vrbanitate &
comitate par est, vti plebei cedant nobilioribus
Denique Bart. Bald. Gerar. & Sotus, vbi suprà, dum
negant, nobilem aggressum teneri ad fugiendum. no-
20 minatim † contrarium admittunt in rustico & in cle-
rico, quod & firmat Nicolaus Boer. deci. 168. aliud qui
dem

dem dubium.nu.5.Ias.in d.l.vt vim.Io.Faber.col.4.in §. ius autem gentium.Inst.de iu.nat.& est communis opinio.Et ibid.per Nic.Boer.in quibus consistat moderamen inculpatæ tutelæ.Et ad defensionem†videtur tunc

21 fieri,quod incontinenti in ipso flagranti delicto fit, nō diuertendo ad alios diuersos actus,& ante consummatam iniuriam,etiam antequam primus percussor de loco recesserit,d.§.tabernarius.& Bal.in d.consi. 202.col. 2.vers.2.vt defensi.lib.4.& Iac.de Are.quem sequitur Iaco.de Raue.Petr.de Bellapert.& Cyn.in d.l.1.col.2.ver. sed dubitatur,quomodo scimus,& etiam Io.Fab.col. 2.vers.circa tertium.Bal.in repet.col.3.& Saly.ibi. C.vn de vi.& Bar.Bal.& Moder.in d.l.vt vim.& Gl.Abb.Sicu. Io.de Ana.in c.significasti.in 2.& ibi Fely.in 2.conclusione,de homic.& tex.& ibi Glo.in c.si verò.in 1.de sententia excommunicationis.& tex.in l.quod ait lex. §.qđ ait lex.ff.de adul.& Glo.in summa.in verbo,pulsandam 23.q.1.& tex.& Glo.Car.Zaba.Io.de Imo.& Pet.de Ancha.in cle.1.de homic.tamen arbitrio iudicantis relinq

22 tur,quia si incontinenti in ipso flagranti delicto ad defensionem,si autem ex interuallo ad vindictam fieri dicetur.& idem Ang.in tract.malefi.in Glo.& dictus Titius se defendendo,col.3.ver.& dicitur fieri incontinenti,& sing Io.Iaco.in cons. 42. & magis aperte Franc.de Capitibus listæ,cons.43.col.1.vers.secundus casus,quæ consilia ponuntur inter consilia criminalia Cæpollæ Veronen.

23 †Sed an pœna minueretur,quādo Occisus ille erat de iure occidēdus,qa facinorosus,vel bānitus, vel si fortè iudicia snīa cōdemnatus,& Bal.Pet.Cyn.& Bart.de Capua,in l.addictos.C.de episc.audientia,ponunt quæstio-

24 nem,qua pœna†puniatur ille,qui occidit illum,qui de iure erat occidendus,& dicunt quod pœna mortis,casus est in l.fi.C.de malefi.& Math.hoc ponit,idem Bal. in d.l.fi.& in l.fideicommissa.§.si quis.ff.de leg.4. Hipp.de Marsi.in l.1.nu.13.ff.de sica.& in §.aggredior.nu. 41.in pract.crim.& sing.150.circa medium.Io.Arno. problema.24.Fel.in c.cum iuramentū,in fi.de homi,Nic.Boer decil.84.per supradicta.Lud.Carer.in tract.homic.§.2. nu.146.post eos,quos alleg.& Lud.Rom.& Nicol.Pig. ibi sing.747.Ratio est, quia homicida non adimit vitā homini immortali,sed aliter morituro vitam breuiat;& nihilominus capite punitur,sic ergo qui occidit dānatum ad mortem,quia breuiat vitam illius , capite puniē

25 qua ratione iudex†qui non detulit appellationi condemnato ad mortem in pari causa est , quia aliàs morituro vitam breuiat,sed interdum,secundum Guilie.de Lud. sing. 12.tenetur de ui publica.ita Io.Fab. in l. à proconsulibus.C.de appe.per l.lege Iulia,in prin.ff.ad leg. Iuliā de vi publi.& Doct.in l.fi.ff.de varijs & extraor. cogni. & Io.Faber,& Ang.Are Inst.de obli.quæ ex quasi delicto nascuntur,in princ.sed de iure canonico, qui non defert appellationi in causa criminali,deponitur, secus in ciuili,d.l.quoniam iudices.& l.iudicibus.& ibi Bald. distinguit,de appe.& d.c.de priore, & ibi Abb. Sicu.& Philip.Dec.in fi.& c.decreto.2.q.6. & idem per illa iura tenet Bal.in l.addictos.C.de epi.aud.iam uult iudicem qui non admisit app.condemnati,ad mortem teneri capitaliter,per illum tex.& hoc nisi ex causa non admitteret appellationem, quia fortè erat periculum in mora, tunc potest ad executionem procedere, & postea superiori scribere causam quare non recipit, & si illa causa est legitima,non punietur,si m autem non reperiatur legitima,& debuisset appellationi deferre,tunc tenetur, l. si quis filio exhæredato.§.secundò autem.in fi.& ita per illum tex.tenet ibi Pau.de Cast.post Bald.& Io.de Imo. ff.de iniusto,rupto testam.& Nicola.Boer. decil.153.iu

26 dex pactus.n.4.Et quod†talis iudex, qui condemnauit innocentem,debeat capite plecti,tenet Bal.in rub.de pe na iud.qui malè iud.vers.quæro qualiter debet iudex,& Saly.in l.eo.tit.vers.6.an iudex.& Bal.in l.1.col.4.vers.& aduerte,quia si iudex.C.ex delictis defun.& Aquen.in l. vt vim.col.26.de iust.& iu.& Io.Baptist.in l.imperium, in fi.& ibi.Fran.Purpu.n.132.ff.de iurisd.om.iud.volentes talem iudicem puniri de occiso, & etiam lege Iulia maiestatis,vt ibi per ipsos,hoc tamen erit, vt dictum est in arbitrio superioris,mortem tali iudici imponere, si passus supplicium,iniquè & dolose fuerit cōdemnatus, qi teneatur lege Cornelia,de sicarijs.l.1. in princ.& §.1. & l.lege Cornelia.in prin.& ibi Alex.in addi.& Hippo.ff. ad l.Corneliam.de sicarijs.& latius Hippolytus in l.quæstionis.col.vlt.ff.de q.ant minorē pœnam infligere, iuxta id quod deliquerit, vt dicit ibi tex.& Bal.in l.presbyteri.col.2.vers.adde quod habes.C.de Epis.& cle.pro hoc d.l.lege Iulia.§ hodie ad leg.Iuliam repetun.vbi si iudex ob hominem necandum pecuniam acceperit,vel mōac ceperit,& calore inductus interfecerit innocētem, quē punire non debebat,capite plecti debet , vel in Insulam deportari,vt plerią; puniti sunt,& sic alternatiuè.& idē dicit Fely.in c.dilecti.col.7.ver.2.declaratio.de excep.& Alex.in addi.ad Bar.in d.§.hodie.& Lucas de Pen. in d. l.iudices.col.pe.ante finem.vers.debeantur.& Paris de Puteo in tract.Synd.ri.de off.Synd.ver.Syndicantur etiā officiales habentes officium publicum.& ille text. in §. hodie,est mirabilis,secundum Bal.& Doct. in locis supra alleg.qi iudex,qui ex ira seu calore nimio aliquē necauerit & occiderit,non moriatur morte naturali , sed deportatione in Insulam , & sit melioris conditionis quàm alius iudex non interficiens per iram,id quod qa videtur ab omni ratione alienum,interpretatione iuuandum est,vt quoties iudex dolo occidit,ordinaria homicidij pœna teneatur,sin autem culpa,tūc aliæ pœnæ mi tiori subiaceat,id quod in reliquis quoque est. & in eo

27 duntaxat quæstio erit, quando† dolus & quando culpa puniatur,& sanè regulariter in homine priuato occidente dolus præsumitur,si id non fecerit ad suam defensionem.l.1.& 2.C.ad leg.Corn.de sicar.l.si non conuitij.C. de iniu.In iudice verò occidente,si quidem non per sententiam vt iudex, sed fortè ira aut inimicitia percitus mu crone percussit tunc idem,quia tanquam priuatus fecisse videtur,quod si ut iudex fecit per suam sententiam si ea pecunia,vel simili mercede,aut vitio lata fuit, præsumitur dolus,& pœnæ homicidij ordinariæ subiacebit, quod si hæ sordes cessarent , culpa præsumeretur, & si per iracundiam id fecisset,quia non præsumam factum per solam iracundiam,sed etiam propter culpam cōdēnati;fuit enim possibile quòd iudex nisi ira motus fuisset,eum non damnaret ad mortem, etiam si eam pœnā mereret,vel non tam properanter eum damnasset, itaq; cùm ille esset malefactor , licet eius culpa morte digna non esset,ea tamen,quæ erat,sufficit,vt in iudice non tā dolus,qi culpa præsumatur,sicque is iudex non ad mor

28 tem,sed alia mitiori pœna plectendus fuit. Nam†in delictis culpa & latissima non exæquatur dolo, & à pœna or dinaria qlibet cā utcunque iniusta excusat,Boerius decis. 168.aliud quidem dubium Glo. quam ipse dicit cōtter app.in l.plagij.2.C.ad le.Fau.de plagiarijs.l.e.1.ff.de abig.ibi,siue iustis,siue iniustis rationibus motus, & secundum hanc nostram distinctionem iura supra alleg. componi possunt & debeat. Et circa d.§.hodie videbis eundem Boerium decis.168.aliud quidem dubium nu. 16.Et pro iudice sententiam proferente facit præsump tio.l.res iudicata.ff.de reg.iu.Sed his omnibus obstare

29 videtur,quod si†calor iræ in delictis excusaret , nullum ferè delictum puniretur,cum fere omnia delicta calore iracundiæ fiant,vt docet experientia rerum magistra, & calor iracundiæ tunc demum in consideratione esse debeat cum in continenti,& sic ad defensionem & vim

pro

propulsandam, homicidium, aut vulnus infligeretur, vt
d.d.ll.supr. allegat. Responde quando fit in continen-
ti, tunc excusatur quis ab omni pœna, tam ordi-
naria quam extraordinaria, dummodo violentię
repulsio fiat cum moderatione, sicque ad defensionem
non ad vindictam fieri intelligatur.l.scientiam. §. sed si
defendendi.ff.ad leg.Aq.Cæterum si ex interuallo, tunc
calor iracundiæ iuuat ad leniendam pœnam, non ad eā
euitādam.l.si adulterium cum incestu. §. Imperatores.
ff.ad l.Iul.de adul.Dec.& Hier.Cag.in l.quidquid.ff. de
reg.iur.Aretin.cons.80.Alex.cons.76. lib.1. Hippolyt.
Marsi.in l.1.§.diuus.1.col.pen.ff.ad leg.Cor.de sicarijs.
Dec.cons.484.idem in l.vt vim.ff.de iust. & iu. Hippo.
Marsi.cons.25.& cons.129.Ias.in l.si filiam. C. de in-
offi.test.Dec.& Fely.in c. Matthæus. de simonia.Boër.
decis.164.alia insuper.num.17.& decis.168.n.6. Quod
30 procedit secundum omnes dummodo causa †iracun-
diæ iusta, & sic adesset culpa ex parte illius, qui occisus
vel vulneratus fuit contra ipsum vulnerantem, secus si
non præcessit vlla iusta causa, sed eum forte accusa-
uit de quadam blasphemia. Nam per hoc non esset ira-
cundia iustè concepta, sicque nec tolleret, nec etiam le
niret pœnam ordinariam secundum eos omnes estque
comm.opin. Quibus adde Abb.& Ioan.Andr.idem te
nentes in c.2.de maledi.per c.inebriauerunt.15.quæ.1.
Hieron.Cagn.in d.l.quidquid.num.9.Ias.in d.l. si filiā.
col.2.Bal.& Salyc.in d.l.si non conuitij.C.de iniur.Ra-
31 tio est, quia †quædam sunt, quæ iuris sortiuntur effectū,
& in his attenditur iracundia, vt iracundè facta pro in-
fectis habeantur, nisi sequatur ratihabitio.d.l.quidquid
l.3.de diuort.ff.qualia sunt diuortium, votum, contra-
ctus, confessio. Quædam sunt quæ non sortiuntur iuris
effectum, vt delicta, & in eis ira non attenditur. ita.Bal.
& Saly.in d.l.si non conuitij.& Cagn. in d. l. quidquid.
num.6.Petr.de Bella pert.& Cyn. in d.l. si nō conuitij.
Nicol.Boër.decis.168.nu.15.Fely.d.c.Matthæus.Aret.
cons.34.Alberi.in d.l.si non conuitij.Ias.in d.l.si filiam
Sed id in voto & repudio verum est, in contractu autē
magis dubium. Quid enim si pater odio filij, sicque ira
cundia, aut maritus ira in vxorem concepta diceret, se
aliqua ex domus supellectilibus vendidisse, perque hoc
vellet contractum rescindere, id sanè nulla alia extrinse
cus accedente causa, non admitterem propter ius homi
ni acquisitum, cum quo durius agitur quam cū Deo,
cui ex voto ius quodammodo quæsitum videtur. cogi-
ta ergo.

32 In quibus casibus vero ira †efficit, vt actus ratus nō
sit, vel delictum mitius puniatur, probanda est & alle-
ganda, non enim præsumitur, nisi probetur. ita Panor-
mitanus & Felyn.in c.sicut, de iureiur. Philip. Deci.in
d.l.quidquid, ad finem.& ibi Hierony.Cagnol.num.9.
33 Ratio, quia †homo est animal rationale, ira autem
remouet ab eo vsum rationis, ergo nunquam præsumi
tur in homine, nisi probetur. quod homo sit animal ra-
tionale vltra omnes Philosophos, ostendit Ouidius, sic
modulatus.1.Metamorph.

Sanctius his animal, mentisque capacior altæ,
Deerat adhuc, & quod dominari in cætera posset
Natus homo est.

Et Manilius.4.Astrono.

Sydereos oculos propiusque aspectat olympum
Inquiritque Iouem.

34 Quod autem ira †remoueat sensum quandiu durat,
docet Horatius.lib.1.Epistol.sic canens.

Ira furor breuis est

Et Terentius in Heauton.

Præ iracundia Menedeme non sum apud me

Idem in Adelph.

Ah me miserum vix sum campos animi, ita ardeo
iracundia

Et Seneca in Medea.

Difficile quam sit animum ab ira flectere iam cont
citatum.

Et Persius Satyr.3.

Nunc face supposita feruescit sanguis & ira,
Scintillant oculi, dicis, facisque quod ipse,
Non sani est hominis, non sanus iuret Orestes.

Et Homerus 8.Iliad.

Procul hinc procul ira recedat,
Quæ turbat sapientem hominem.

35 Sed quia †ira furor breuis est, vt iam ostendimus, nō
esset ferendus, qui causaretur, quasi ob iram delictum
aut contractum se fecisse, si inter causam irascendi, & il
lum actum vel delictum fuisset longū interuallū. Nā pri
mus ille motus irę vix est in homine, ex interuallo autē
diuersum est, & esse debet potissimum in iudicibus di-
cente Iuuenale Saty.8.

Expectata diu tandem prouinciа cùm te
Rectorem accipiet, pone irę fræna, modumque.

36 Et Cicero.1.Officiorum. Prohibenda † est maxime
ira in puniendo. nunquam.n.iratus, qui accedet ad pœ
nam mediocritatem illam tenebit, quæ est inter nimiū,
& parum. cauendum est igitur ne maior sit pœnā q̃ cul
37 pa. Cum ergo †ex interuallo, quod sit ex ira perpetratū
minimè dici possit, apparet suspectum esse quod non
pauci existimant, intra dies triginta à primo iræ motu
ex ira id factum intelligi, arg.c.cum apud Thessalonicā
11.q.3.ita Decius in d.l.quidquid, qua de re per Felynū
in c.iurgantium.col.2.& in c.in causis, eadem.2.col. de
re iud.Hippoly.Marsili.in l.§.fin.colu.15.de q.Thom.
Gram.voto.32.Ioannes Neuiz.in sua Sylua nupt.colu.
pe.Ias.in l.puniri.col.fi.C.si contra ius.Fely.in c.si quā-
do.col.2.de rescriptis. Hinc †dicitur in dies triginta pos
38 se reuocari iniuriam verbalem, & quasi facta allegari
possit intra id tempus calore iracundiæ, ita tenent non
nulli ex suprà citatis, & præsertim Decius vbi suprà, &
Lanfrancus Orianus in c.quoniam contra.col.1. de ꝓ
bati.post Angelum & Imolam, quos allegat, & Ang.ita
not.tenet in d.l.si non conuitij, & Hippolytus Mar.sin
gulari.626.calor iracundiæ, id quod refert Hierony-
mus Cagnolus in d.l.quidquid.& Nicolaus Boer.decis.
168.nume.24. ille negat intra dies triginta posse reuo-
cari, sed ante litem cōtestatam, antea vel postea factam
vtique iste absolutè id negare videtur, sicque sunt tres
opiniones, quod iniuriam verbalem possit ex pœniten
tia reuocare ipsemet iniurians infra dies 30. Altera opi
nio quod possit ante litis contestationem. Vltima opi-
nio quod nunquàm, quæ fortè verior est, nam vt Hora
tius ait lib.1.Epistolarum.

Et semel emissum volat irreuocabile verbum.

Idem Horatius in Arte Poetica.

Nescit vox missa reuerti.

Et quod semel factum est, infectum esse non potest
l.in bello.§.factæ.ff.de capti.& actio iniuriarum oritur
ex ipsa iniuria autem oritur ex ipsa iniuria consumata,
autem verbalis oritur ex ipsis verbalis oritur ex ipsis
verbis.d.l.non conuitij.C.de iniur.semelque orta ex fa
cto tantum iniuriati tolli potest, nempe remissione ex
pressa vel tacita, quæ inducitur ex dissimulatione vnius
anni.§.penul.& fi.Inst.de iniuri.idque quod nostrum ē
(nempe talis actio) sine facto nostro auelli non potest.
l.id quod nostrum.ff.de reg.iur. ergo non admittitē ex
facto & pœnitentia iniuriati. Denique illud similiter,
quod tot Doctores suprà allegati tradiderunt, nempe,
39 quod †iræ motu factum quid dicatur intra dies trigin-
ta computandos à tempore iræ conceptæ ad tempus fa
cinoris, vel actus postea subsecuti, quod Boerius & Ca
gnolus, vbi supra, vix admittere videtur, nobis omnino
suspectum

suspectum (ne dicam ridendum) videtur. Nam præter
q nulla lege probatur, palam est ab omni ratione alienũ
nam quot sunt arborum folia, tot & longè plures sunt
& esse possunt causę & occasiones, ex quibus homines
iracundia commoueantur & ardeant, suntque & esse
possunt dispares, in tot gradibus disparitatis quot sunt
volatilium plumæ, aut piscium squamæ aut arborum fo
lia. Quid.n. si nobilis contra plebeium ira exardescat, q
eum non salutauit satis reuerentialiter? Quid item si ar-
deat eo q eius vxorem stuprauit? quãtum inter has cãs
vel occasiones irascendi & similes intersit, nullus modò
sanus non videbit. & inter ipsas verbales iniurias simili-
ter par differentia est, ergò q minima irascendi occasio
data, & maxima irascendi occasio inflicta, quamuis ver
balis vtraque sit pariter, parique tempore possint reuo-
cari, inciuile ac inconsultum esset. Et præterea contra
hoc vrgent omnes rationes notatæ in præcedenti arti-
culo, quas non expetit repetere. Verius ergo est in tali
delicto iniuriæ etiam verbalis pœnitentiæ locum nõ es-
se, non magis quàm in reliquis delictis, quamuis actio
iniuriarum tempore legitimo præscribi possit. Denique
iuxta propositam materiam, sunt tres species, considerã
dæ: Prima, cùm homicidium aut vulnus fit, & in conti-
nenti, & ad defensionem. Altera cum fit in continenti,
sed non ad defensionem. Vltima cùm nec in continen-
ti ad defensionem. Primò casu cessat pœna tam ordina-
ria quàm extraordinaria cæteris habilibus, vt iam edo-
40 cti sumus. Secundo casu † cessat ordinaria, sed extraordi-
naria imponitur, veluti si me baculo, aut palma, aut gla-
dio fortè percussisti & fugiebas, tuncque te insequutus
interfeci. hoc.n. casu nõ feci ad defensionem meam, cũ
iam fugere incœperas, sed feci ad vindictam, sed tamen
quia id calore iracundiæ fiebat, minuitur pœnam, vt su-
prà disseruimus, & tradit Hieronymus Cagnolus in d.l.
quicquid. nu.8. vers. licet prohibitum sit occidere fugiẽ
tem, tradit Philippus Decius cons.482. idem Decius in
d.l. vt vim, post Bar. & Fran. Areti. ibi per l. si adulterium
cum incestu. §. Imperatores. ff. de adult. l.1. §. cum arie-
tes. ff. si quadrup. paup. fecis. dic. vbi per Florianum. not.
per Nicol. Boerium decis.168. nu.4. vers. nec seruauerũt
41 tempus. Vltimo casu, quãdo † ex interuallo, tunc qa nec
ad defensionem fit, nec ex calore iracũdiæ factum vide-
ri potest, sed tantum ad meram vindictam, locus est pe
næ ordinariæ, secundum Doctores communiter in dd.
locis, præsertim Boerium nu.17. col. fi. d. decis.168. id q
nimis durum videtur, & contra notissimum illud arg. &
proportionem de toto ad partem. l. quę de tota. ff. de rei
vend. l. an pars. ff. pro derelict. l. heredes mei. §. cum ita. ff.
ad Treb. Nam si marito, qui adulteros propria authori-
tate interfecit, ex toto ignoscitur propter iustam cãm
iniuriæ atrocis acceptæ, etiam si id faciat ex proposito
paratis insidijs, & sic non tam ex ira quàm ex inimici-
tia, vt d. §. Imperatores. cur non similiter remittetur ali
qua pars vel particula pœnæ legalis, ei, qui ad vindictã
iniuriæ acceptæ alterius generis vulnerauit, aut occidit,
vt quemadmodum quando maximus erat dolor incitãs
ad vindictam, tota pœna remittitur per d. §. Imperato-
res. ita quando minor esset dolor, saltem aliqua pœnæ
particula remitteretur? Responde, id minimè expedire,
nam si ego abs te iniuriam accepi, tu deliquisti, & pu-
niendus es per magistratum Reipublicæ, non priuata
authoritate mea. l. vnic. cum ibi no. C. quando liceat vni
cuique. Ratio, quia si mihi vlciscendi aut puniendi dare
tur licentia, verisimiliter transcenderem modum, men-
suramque legitimæ punitionis & vindictæ, vtpotè, odio
& ira in te & nimio amore erga me affectus, essetq; cõ-
tra omne ius naturale & positiuum, vt essem iudex in cã
propria. l.1. C. vt nemo in sua caus. l. magistratibus. ff. de
iurisd. om. iud. l. omnibus. C. de testib. Rursus si ego te
vulneraui aut occidi ad vindictam iniuriæ abs te acce-
ptæ, nouum delictum aut maleficium est, quod nec tol
litur, nec minuitur, aut infectum vlla ex parte redditur
propter delictum abs te prius in me cõmissum, sed Rei
publicæ integrum ius est puniendi, & primum delinquẽ
tem ex integro, & etiam secundum delictum ex integro
& ita fieri oporteret in terminis d. §. Imperatores. nisi p
illam legem cum similibus dispensatus & exceptus es-
set ille casus, propter rationes peculiares, de quibus ibi,
& quia illa maleficia contra eum eos, contra quos cõ-
mittuntur, in domibus eorum met plerunque committ-
entur, & durum esset si à vindicta tam iusto dolore æ-
stuantes iuberentur abstinere. Diuersum est, si filium
meum occidisti, aut similia, hæc.n. domi iniuriam passi
rarò fiunt, sicque cùm non sit ad manus vindicta ad pu
blicos magistratus seditionis vitandæ causa vt iretur, cõ
42 sultissimè fuit constitutum. Sed licet † hæc sint de rigore
iuris, tamen si quo casu iniuriatus iniuriantem deliquit
quasi vindictam moderatam vel non moderatam, sic
mens propria authoritate pœnæ ordinariæ, in quam in
cidit, abolitionem aliqua ex parte à principe impetrare
debet, & potest, l.2. C. de abolit. & tenet Boerius d. deci.
168. in fi. post alios, quos allegat.

Ergo longa differentia est inter iracundiæ calorem,
& inter odium, & inimicitiam, licet & in odio, & inimi-
citia iracundia quoque plerunque sit. primum enim le-
nit ipso iure pœnam delicti, secundum verò non ipso
iure, licet à principe ex gratia impetrari possit, vt minua
tur, ideo cautè in d. l. quicquid dicitur calore iracũdiæ,
& in d. l. si filiam, dicitur inconsulto calore, & sic in si-
milibus legibus, quasi non sufficiat sola ira (quę plerun-
que in omni odio & inimicitia comes adest) sed prete-
rea necesse sit, vt adsit calor, hoc est, sit recens, & sic ve-
hementer. Ex quibus euidentius apparet, errasse longè,
qui intra dies triginta durare iracundiæ calorem existi
mabant. tunc.n. (vt est notum) non rectè aut aptè dice-
retur calor iracundiæ, sed potius iracundia, inimicitia,
aut odium iracundum, de quo in l.3. §. fin. & l. ex parte.
cum simil. ff. de adim. lega.

43 Illud autem notandum est, q † si Titium vulnerasti,
& ex vulneribus interijt, allegasti te non habuisse ani-
mum occidendi, sed tantum vulnerandi (id quod
non raro accidit) audiendus es. Quinimò quod plus
est, quò ad tuum animum hac in re tuo statur iura
mento, ita tenet Gloss. in l.1. verb. non occidendi. C. ad
leg. Cornel. de sicar. quam sequitur, & not. dicit Ioãnes
Arnonus singulari 44. vulnerasti Titiũ. Ludouicus Ro
man. in l. in illa. ff. de verborum obligat. Ias. in §. sed istæ
col.24. Institut. de action. id quod fortè admitti posset
quando essent indicia pro declaratione istius. Id quod
euenit in causa nobilis viri Hispani anno 1562. q
iussit seruum suum, vt quendam virum in facie vulnera
ret, ille autẽ vulnus inflixit eius gutturi, seu collo, & ex
illo vulnere mortuus fuit sed tamen famulus ille, & si in
genuus erat, vltimo supplicio affectus fuit, & domini
accusatio etiam hodie finita non est, nobilis, ille appel-
labatur Franciscus Gutierrem de Cuellar Segouiensis.
44 Denique † cum paria delicta pari compensatione abole
ri soleant (vt in regula iuris) euenit ac consequens fit, vt
si me baculo percussisti, & ad vindictam, ex interuallo
te baculo percussi, hæc paria delicta pari compensatio-
ne tollantur, quo ad pœnam priuatim applicandam, sed
quo ad eam, quæ Reipublicæ applicanda veniebat, non
ita, ergò si ex integro exigitur a priore delinquente, &
ex integro quoque a posteriore.

SVMMARIVM.

1 *Vindicta & in continenti, est peccatum in foro animæ.*

2 *Casus impetit peccatum, & delictum fieri iu.po & fo.*
3 *Casus quid.*
4 *Homicidij reus quando quis fiat, ardua quæstio.*
5 *Animus distinguit maleficia.*
6 *Pœna culpa maior non sit,*
7 *Culpa est miscere se rei ad se non pertinenti.*
8 *Delinquens sponte sua uidetur puniri.*
9 *Homicidium culpa perpetratum extraordinariam inducit punitionem.*
10 *Homicidium nec dolo nec culpa considerabili factũ, pœna etiam extraordinaria caret.*
11 *Pœna caret, qui fixit hominem dum taurum loco solito agitatum figere curabat non sic si in loco insolito.*
12 *Homicidium aut vulnus insperato factum, non habet plus culpæ, quam fuerat in causa, vt si ab ebrio fieret*
13 *Vini effectus noxij.*
14 *Ebrietas inculpata, inculpatum facit quidquid inde sequitur.*
15 *Homicidij reus non fit, qui dat operam rei illicitæ, ex qua sequitur homicidium præter voluntatem occisoris, cum Soto, contra communem opinionem conclusiones sex.*
16 *Medicus, qui dum morari valetudinem ægroti volebat, eum peremit, an reus homicidij fiat? not.q.*
17 *Homicidium fecit, qui vulnus tantum infligere volebat & an homicidij reus fiat.*
18 *Homicidium & omne delictum interdum punitur pœna ordinaria, interdum pœna extraordinaria, interdum nulla.*
19 *Occidens mediatorem interdum extraordinaria, interdum nulla punitur pœna.*
20 *Occidens mediatorem se defendendo punitur, si erat de illis, qui fugere tenebantur.*
21 *Occidens mediatorem se defendendo punitur, si erat de qui se defendere non debebant.*
22 *Occidens lapide versus hominum turbam iacto, extra ordinem punitur.*
23 *Occidens mediatorem dum filium, vxorem, discipulum aut famulum castigaret, an puniatur?*
24 *Vulnerans vnum dum alium vulnerare volebat, an ordinarè puniatur?*

CAPVT XIX.

REDEVNDO ad tres casus supra consideratos,
qui, vt diximus, procedunt in foro conten-
1 tioso. Nam† in foro animæ, quod fit ad merã
defensionem, inculpatum est, quod verò fit
ad vindictam, siue fiat in continenti, siue ex interuallo,
inducit peccatum mortale, esseque, ita videtur commu
nis op. Theologorum, vt per Domini. Sotum de iust. &
iure, lib. 5. q. 1. art. 8. Sanctus Thomas. 2. 2. q. 64. art. 7. cũ
2 seq. Quid† autem si casu homicidium fecit aut vulnus
intulit, stuprum vel adulterium vel simile quippam per
petrauit quis, an teneatur? & non teneri eum magis est.
Ita sub longa tamen distinctione sentit Sanctus Tho-
mas 2. 2. q. 64. art. 8. Dominicus Sotus, vbi supra art. 9.
& Caietanus d. art. 8. q. 64. & reliquorum Theologorũ
3 videtur esse commũis opin. Casualiter† perpetratum ac
cipere debemus, quando secundum humanam diligen-
tiam debitam & congruentem, secundum negotiorum
actuumue, de quibus agebatur, qualitatem, is nec in do
lo neque in culpa fuit, quamuis in rerum natura possi-
bile foret maiorem adhiberi cautelam & circumspectio
nem, secundum Sotum, vbi supra, & facit §. 2. & §. 3. In-
stitu. quib. mod. recontr. oblig. l. si vt certo §. 1. & per
totam l. ff. locati. dum dictis iuribus, casibus fortuitis
annumeratur incendium, quod tamen nunquam con-
tingeret, si omnis humana diligentia quam exactissime
adhiberetur, itaque non intelligo sufficere quod qui
adhibeat eam diligentiam, quam solitus est in alijs adhi
bere, sed oportere debitam adhibere diligentiam secun
dum actuum qualitatem, quod ad cõmunem & frequẽ
tiores hominum actiones referens, vt nec sufficiat qđ
ipse talem diligentiam adhibuerit, qualem reliquis in re
bus, siue suis, siue alienis adhibere solitus erat? siquidẽ
ea segnior aut incautior erat, quam ea quam hominum
plerique in illius modi & qualitatis rebus adhibere sole
bant. Nec contra tam exactissimam exigamus quantũ
adhiberi possibile erat, vt dd. iuribus. & loquimur de ho
mine mediocris ingenij & intellectus. Secundum quæ
Diuus Thomas & reliqui Theologi communiter, de q
bus mentionem habuimus, aiunt, & statuunt tres con-
4 clusiones, prima. Qui† dabat operam rei licitæ, & adhi-
buit debitam diligentiam, licet inde homicidum sequa
tur, non efficitur reus homicidij, sicque duobus demũ
concurrentibus definit fieri reus homicidij, Primum
quòd operam daret rei licitæ, secundum quod adhiberet debitã
diligẽtiam. Inde subsequuntur aliæ duæ conclusiones
quod reus homicidij fiet quãdo dabat operam rei illici
tæ, etiam si adhiberet debitam, vel mediocrem diligen
tiam. Item, quod reus homicidij similiter fiat, etiam si
rei licitæ operam daret, siquidem debitam diligentiam
non adhiberet.

Nunc descendamus ad exempla, quia superiores cõ-
clusiones sunt cõmuniter receptę a plerisque tã Theo
logorum quam Iuristarum. Hinc enim fit vt si putator
ex arbore deiecto ramo hominem vulnerauit aut oc-
cidit, si quidem proclamauit vt transeuntes possent sibi
præcauere, homicidij reus non erit, quia & rei licitæ o
peram dabat, & adhibuit proclamando debitam solitã
que diligentiam. Idemque in resartore tectorum, si id
fecit, dum tegulas tecti componeret. Idem si medicus
seruum, vel liberum hominem dum curaret mediocri
& debita diligentia vsus fuit, licet ex vulnere vel morbo
perierit, similiter homicidij reus non erit, quia & dabat
operam rei licitæ, & adhibuit debitam diligentiam. Idẽ
si mulio aut auriga, qui currum ductabat, proclamauit,
vt sibi præcauere possent transeuntes, licet tunc rotis
currus seruus vel homo liber saucius aut occisus fuerit,
homicidij reus non erit. Cæterum in omnibus his spe-
ciebus & similibus, si debitam illam diligẽtiam non ad
hibuisset, reus esset homicidij, non tam dolo quam cul
pa cõmissi, sicque ordinaria pœna vltimi supplicij non
afficeretur, sed alia extraordinaria & mitiore iuxta mo
dum mensuramque culpæ. Neque ad rem pertinet, quod
5 †vbi non est animus nocendi, non videatur esse delictũ
l. diuus, cum ibi plenè not. per Glo. & Doct. ff. de offi.
præs. (vt in furioso & similibus) vbi autem delictum nõ
est, ibi nulla pœna esse debeat. l. 1. ff. de iust. & iur. l absẽ
tem. in prin. ff. de pœnis. Vnde Cicero lib. 1. Offi. Cauen
6 dum †(inquit) est ne maior sit pœna, quam culpa, Nec
dubium est, quin vbi culpa nulla est, ibi qualiber pœna
culpa maior vt sit necesse est. Nam ad hoc responde-
tur, quod siue illi, putator, vel tecti sartor, vel medicus,
vel mulio debitam diligentiam adhibere desierint, & per
hoc vulnus homicidiumue secutum fuerit, siue exactã
diligẽtiam adhibuerint, si tamen imperitia eorum vul
nus homicidiumue fuerit subsecutum, semper viden-
tur in culpa esse, quia vel intellexerũt, vel intelligere de
buerunt, ex tali negligentia, vel imperitia, verisimiliter
tale homicidium aut vulnus subsecuturum esse verisimi
lem occasionem illius mali futuri. sicque huic periculo
consẽsum præstiterunt taciti, & culpæ rei sunt, tum quod
7 †culpa est immiscere se rei ad se non pertinenti. l. culpa
est. ff. de reg. iur. ad imperitum vero cuiusque artis eam
8 exercere & profiteri non pertinet, tum etiam quod † in
genere videntur de illo periculo cogitasse, eique pericu
lo se

lo sese commisisse & exposuisse, sicque in sententiã Domini incidisse dicentis: Qui amat periculum, peribit in illo. Iuncta l. qui iure militari. ff. de mil. testa. Simillimũ est, quod in delictis suo consensu plecti vnusquisque videtur. l. Imperatores. ff. de iure fisci, ibi tu te huic pœnæ subdidisti, & l. fin. C. ad legem Iulia. maiesta. ibi, quo dammodo sua sponte punitur. Cogitauit enim aut cogitare intelligitur, qui delinquit inde punitionem pœnamque legalem perfecturam esse, dixi plenè de succe. crea. lib. 1. prope finem. nu. 665. sic ergo & in specie nostra, quilibet per imperitiam suam, suamve negligentiã

9 ignorare non debuit causam occasionemve certam aut verosimilem daturum mali futuri, illius quidẽ mali reus & obnoxius erit, ita probatur in §. 1. cum tribus seq. Insti. de lege Aquil. cum similib. ideo, vt legitur 4. Genesis Homicidium viro Lamech imputatum fuit, qui bestiã figere conatus hominem transfixit iaculo. Item legitur Exodi. 21. Si quis percusserit mulierem prægnantem, & abortum illa fecerit, si mors fuerit subsecuta, reddet animam pro anima. & ita procedunt omnes ferè Canones, qui sunt sub titulo de homicidio, & l. di. per totam.

Quæ omnia ita temperanda sunt, vt in exemplo de muliere prægnante pulsata, intelligatur cessare pœnam

10 ordinariam, quando culpa tantùm, non etiam dolo id factum fuit, sed culpa sufficit, et pœna extraordinaria imponatur, quòd si pulsatio à marito tam leuiter facta fuerit, vt inde mortem, aut etiam abortum sequi, nõ esse verosimiliter credendum, nec sequi solere secundũ cõmunem frequentioremque euentum, nec etiam aliud periculum considerabile, magis tunc est, vt damnum, si quod inde secutum fuerit, casui adscribẽdum sit, & cõsequenter cesset pœna non solùm ordinaria, sed etiam extraordinaria, d. l. diuus. cum similibus, iũcta l. quę fortuitis. C. de pignor. act. l. si vt certo, per totam legem. ff. commod. §. 1. 2. & 3. Inst. quib. mod. re contrahi. oblig.

Quæ distinctio de exẽplo facti homicidij in venatione repetita intelligatur. nam si telum Lamech coniectũ fuit versus eam partem vbi erat hominum turba, cogitauit aut cogitare debuit ibi periculum homicidij aut vulneris faciendi fore paratum, sicque in culpa fuit. Vn

11 de cùm apud nos Hispanos sit frequens illud spectaculum de taurorum agitatione, in quos turba hominum sua tele conijcit, certè si quis telo fixit hominem, dum taurum figere properabat in loco solito (puta in platea) reus vulneris non erit, quia ibi oẽs debent sibi pcauere, & ad hoc esse parati φ si in loco insolito & vbi esse frequens hominum turba, tunc teneretur, quia ibi & aderat quale periculum, & turba hominum erat incauta & secu. licet vtroque casu iaculator non deberet ignorare quale periculum adesse, tamen quando iaculatus fuit eo loco & tempore, quo tauri agitabantur, & omnes in eos sua tela conijciebant, non fuit necesse proclamare ad turbam vt sibi quisque caueret, quia ex natura & qualitate illius rei actusque omnes sibi præcauere debebant, cæterum extra locum solitum turbę hominum incautè deque illo periculo minimè cogitanti nihil est imputandum, iaculator ergo primo casu iustè potuit cogitare φ vnusquisque sibi caueret, sicque ex illa iaculatione nihil mali sequeretur. Secundò autem casu debuit cogitare, quod turba hominum ab illa iaculatione insperata sibi minimè caueret, sicque indè verisimiliter

12 periculum sequeretur & damnum. Quæ distinctio planè probatur in §. item si putator, cum ibi no. Insti. de lege Aquil. iuncta sententia diui Augustini 22. lib. cõtra Faustum, quatenus ait, Loth, qui ebrius incestum commisit, non fuisse reum incestus, eò φ crimen illud non habuit plus culpę quàm præfuerat in ebrietate, id, quod sequitur Dominicus Sotus, vbi suprà, & rectè. Itaque id tantùm inspicitur, quod principaliter agitur, non autem id quod inde casualiter subsecutum fuit, vt iuribus suprà allegatis, & l. si quis nec causam, cum ibi not. per Gl. & Doc. ff. si cer. pet. sed bene inspicitur id quod in de verisimiliter subsequi solet. l. si quis hæres institutus, verb. sunt. n. appendices præcedentis institutionis. ff. de

13 acq. hær. Vinum certè non moderatè sumptum malos producere solet effectus, detegit. n. arcana, soletque ma nus ad arma uocare, animosq; Veneri procliues arden telq; parare. Vnde Virgil. de Venere & uino sic cecinit.

Arcanum demens detegit ebrietas.

Et Ouidius li. 2. de remed. amoris.

Quid tibi præcipiam de Bacchi munere quæris,

Vina parant animos Veneri.

Et Horatius li. 1. Epistolarum.

Quid non ebrietas designat, operta recludit,

Spes iubet esse ratas, in prælia trudit inermem.

Cùm (inquam) ebrietas sit periculosa ad arma, q̃ nõ nulli ebrij fiunt longè magis furibundi & rabidi quàm reliqui, tunc qui huiusmodi se esse dum ebrius sit, intelligeret, is si ebrius quem vulnerasset, non solùm ebrietatis, sed etiam vulneris dari reus fieret. Nam & qui sciret se furere Veneris calore dum ebrius fieret, tunc si filiã sorõe uel sororem dum ebrius esset compressisset, etiã illius incestus reus fieret. Et si quis sciret se omnia dum ebrius esset garrire & recludere solitum, tunc si ebrius arcanum principis sibi (vt fortè Consiliario) notũ aperuisset, non solùm ebrietatis, sed etiam illius criminis reus fieret, arg. d. l. si quis hæres institutus, verb. sunt. n. appendices, & c. in omnib. tamen ijs casibus & similib. quia non dolo sed culpa peccatum fuit, alia pœna minore quàm ordinaria plectendus esset, quia causa etiam insulta à pœna ordinaria excusat, vt suprà ostendimus.

14 Quæ omnia limita, vt non procedant, quando in ipsamet ebrietate nulla omnino culpa ebrij fuit, veluti si ex malitia quadam occulta ipsius vini ebrius factus fuit, cùm tam parum vini absumeret, quo non solebat inebriari, vel si ex cibi cuiuspiam comestione (id φ non rarò accidit) inebriatus est illius virtutia nescius, in his. n. speciebus & similibus, si ebrius maleficium cuiusuis generis patrasset, reus non esset iure ciuili, non quoque iure canonico, nec etiam iure poli. d. l. diuus, cum similib. suprà allegatis.

15 Denique qui dat operam rei illicitæ, ex qua sequitur homicidium præter voluntatem & insperatò, communis opi. suprà relata D. Thomę & Caietani, vbi suprà, & Syluestri in summa, verbo. homicidio. 2. dubio 18. vult homicidij reatum committi, quæ conclusio nullo iure probatur directò, sed à contrario sensu, facit c. lator ca. dilectus filius. c. Ioannes. c. ex literis, de homici. & in dictis locis. hæc est communis opinio Canonistarum secundum Dominicum Sotum li. 5. de iust. & iu. q. 1. art. 9. Vnde consequens erat dicere secundum eum, quod si clericus adulterio deprehẽsus ad suam defensionem cum moderamine inculpatæ tutelæ aggressorem occideret, irregularis fieret & homicidij reus, deinde sequeretur φ si die festo campanam de campanili clericus deponens (& sic opus faceret seruile tali die uetitum & illicitum) tignum inde cadens puerum occideret, clericus ille irregularis & homicidij reus fieret. Tertiò eadem ratione sequeretur, φ si furtim quis arborem alienam cædebat, & si abundè clamaret, vt trãseuntes possent sibi præcauere, adhuc tamen si ramus cadens aquem occideret, is homicidij reus fieret. Quartò sequeretur φ si quis vetante domino, & sic illicitè syluam alienam venã di causa ingressus, insperatò dum feram transfigere vellet, hominem transfigeret, homicidij reus fieret. Quintò sequeretur, φ si fur nocturnus pannos brunali tempore, quib. anniculus puer tegebatur, subtraxit ignorans sub illis esse puerum, illeq; frigore interierit, is fut

homicidij

homicidij reus fieret. Sextò sequeretur quod si auriga, qui currum furatum ducebat hominem transeuntem quauis proclamauerat, vt ille sibi posset cauere) rotis pe mit, homicidij reus fieret. Sed in omnibus his speciebus contrarium & humanius est & verius in puncto iuris, quia his in casibus homicidium est merè casuale, & om nino præter intentionem, mentem, & animum occiso - ris, non solùm in specie, sed etiam in genere. Nam neq; in genere verisimiliter potuit aut debuit ex talib. actionibus successurum esse homicidium cogitare, sicque ta le homicidium est merè casuale, & consequenter merè inculpatum, & per hoc mere impunitum, per iura & rationes de quib. suprà, & ita ex presslim cæteros reprehē dens tenet doctissimus Sotus vbi suprà, nominatim enumerans quatuor species ex sex suprà relatis. Et ad c. ex literis, cum similibus suprà allegatis, responde vt per eum, quæ omnia intellige primum de iure Canonico, deinde etiam de iure Ciuili, postremò etiam in foro ani mæ, idque indubitabilius.

Illud autem notandum est, quod quibus in casibus quis dabat operam rei illicitæ, vnde successit homicidium, insperatum tamen ab ipso occisore, quale esset (vt
16 non rarò accidere rumor est) cum medicus, aut chirurgus medicamentis aut pharmacis vsus fuit, nec lethalibus, quidem, nec etiam salubribus, sed talibus, quæ miserum ægrotum in eodem statu detinerent, infirmusque tempore & morbo debilitatus, præter intē tionem medici perijt, tunc quidem is medicus homicidij pœnā ordinariā nō subibit, qa nō tā reus est homicidij dolo q̄ culpa cōmissi, vel si fuit dolus, non qdē fuit dolus ad homicidiū, sed tm̄ ad lucrū direct⁹, sicq; in diuersa re non in ea, quę subsecuta fuit, dolus fuit, id quod confirmatur ex eo quod Iaf. in §. sed iste. Inst. de act. Ioānes de Anono singulari 44. Ludo. Roma. in l. in illa. col. pe. ff. de verb. oblig. Accursius in l. 1. verb. non occidendi. C. ad leg. Corn. de Sicarij tradiderunt, dum aiunt qd
17 qui alterum vulnerauit non occidendi sed tantùm vulnerandi animo, si ille ex vulnere perijt, non tam homicidij quam vulneris reus est. Secundum quæ est moderā da illa communis opin. Canonistarum & Theologorū de qua suprà, vt qui dabat operam rei illicitæ, ex qua successit homicidium inuoluntarium, homicidij reus fiat, ita tamen vt non pœna ordinaria homicidij puniatur, sed alia mitiori, quia non tam dolo quam culpa id homicidium factum videtur. Sunt enim duo delicta, alterum dolo alterum culpa commissum. Dolo committitur delictum in ea re illicita, quæ principaliter & intentionaliter agebatur. Culpa committitur in homicidio inopinato inde secuto, vt in exemplo proximè relato. Intellige, quando potuit verosimiliter cogitare homicidium inde sequi, vt in exemplo medici, non sic quando id euenturū verosimile nō erat, vt in sex exemplis suprà relatis.

Igitur cùm sit homicidium aut vulnus sunt tres ca-
18 sus, Primus si occisor de homicidio in specie cogitauit vt si voluit occidere & occidit. Alter cùm in genere tantùm verosimiliter cogitauit, vt si iaculū, telumùe lethale confecit versus turbam hominum, tauri aut volucris transfigendæ causa, vel si forte voluit hominem vulnerare duntaxat, isque ex vulnere perijt. Tertius quando nec in genere nec in specie de homicidio aut vulnere hominis cogitauit, quamuis dabat operam rei illicitę, vt in sex exemplis suprà relatis. Primo casu imponitur pœna ordinaria mortis. l. 3. C. de episco. audi. Secundo casu non ordinaria, sed alia extraordinaria mitior. Vltimo casu nulla omnino pœna pro homicidio imponitur, quā uis res illa illicita, cui ille operam dabat, facit eum debitè pro illius rei qualitate puniri. Secundum quæ communis opi. Theologorum & Canonistarum dicentium, homicidij reum fieri eum, qui dabat operam rei illicitæ, ex qua homicidium etiam insperatò secutum fuit, vera est ex toto in primo casu suprà relato, in secundo autem vera est ex parte tantùm, nempe quò ad pœnam extraordinariam, in tertio verò casu nec ex toto nec ex parte vera est. Quę autem pœna sit illa extraordinaria, quæ imponitur pro homicidio insperato contingente, tradit. Nicolaus Boerius decisio. 83. aliam. q. nu. 8.

Ex his colligitur quid respondendum sit si fortè cū
19 duo essent rixantes se, seque inuicem digladiantes, qdā tertius mediator, qui eos ad pacem reducere studebat, vulneratus vel occisus sit ab vno ex illis, vtrùm ordinaria, vel forte nulla plectetur? Qua in re si ab eo, qui se legitimè defendebat, occisus fuit, cessat pœna tam ordinaria quam extraordinaria, quia ille nihil ad aliud intendere videtur quam ad sese defendendum, defensio autem permissa, & sic inculpata est. ista est communis opi. quā tenent (per l. scientiam. vers. sed si se defendendo. ff. ad legem Aquil.) Franci. de Capit. inter consi. Cepollę, cōs. 2. Hippol. Marsi. in l. de minore. num. 37. ff. de quæ. Cæpolla cōs. 34. col. 4. & alij plures, quos refert, & sequitur Nico. Boer. decisi. 83. num. 9. vers. & hoc si est aggressor Quod si is erat aggressor, tunc quia in genere potuit & debuit cogitare (id quod non rarò fit) vulneratum aut occisum iri mediatorem, si ipsi rixantes illico ad eius interuentum sese non diuiderent, extraordinariè puniendus est, non ordinariè, quia ibi præsumitur de fuisse dolus, licèt adsit culpa. hæc etiam videtur communis opin. vt per eundem Boerium ibi, Ang. in l. si cū seruo, per illum tex. ff. de iniur. cum alijs per Boerium alle-
20 gatis. Idemque & si occisus esset ab aggressio, si erat de illis, qui fugere debēt, qa tūc defendēdo se illegitimè iure diceretur dare operā rei illicitę. Vnde homicidiū ab eo inde perpetratum, & si non dolo, tamen culpæ annumerandum esset & per hoc extraordinariè puniret,
21 & hęc quoque opi. esse videtur ex mente Doctorū cōmuniter, vt per Boerium ibi, & esse veram opin. patet ex supra allegatis. Et ideo si fortè miles à duce vel capitaneo suo, vel libertus à patrono præsertim iustæ castigationis gratia aggressus fuisset, vel famulus a domino vel discipulus a magistro, isque cùm & posset & deberet fugere restitit, seseque defendere cœpit, mediatoremque occidit, vel vulnerauit, culpæ reus esset, extra ordinemque puniretur de tali occisione, & ordinariè propter talem irreuerentiam iniuriarum actione teneretur.

22 Apparet etiam ex his quod si quis versus hominum turbā lapidem proijciens hominem occidit, ordinariè non punietur, cum desit dolus, sed extra ordinem, qa adest culpa, cum de eo in genere cogitare & potuisset, & debuisset. Ita Paulus Castrē. in l. & si seuerior. col. 2. C. ex quib. cau. in frau. irrog. Bal. in l. data opera. col. 3. C. q accus. non poss. Decius cons. 9. col. 1. Boerius decisi. 83. num. 12. vers. & quod supra. ex cuius alleg. apparet hanc esse communem opi. Apparet etiam veram esse opinionem Cepollæ consi. 83. (quam sequitur Boerius d. decis. 83. num. 10.) existimantis quod si quis dum inter inimicos sagittabat, parentem in medio existentem insperatò transfixit, non tenetur lege Corn. Sed an extra ordinem puniatur pendet ex nostra distinctione proximè relata.

23 Quid ergo? si pater filium, maritus vxorem, magister discipulum moderatè corrigebat, vel capitaneus militem & pugno fortè, vel baculo mediatorem insperatò vulnerauit, & vt nec extra ordinem nec ordinariè sit puniendus, Albericus in l. si quis in graui. §. si maritus. ff. ad Syllani. & Boer. vbi suprà, num. 10. scripserunt, & rectè oa, & dabat operam rei licitæ, & vt eius animus nō erat baculo vel flagello vxorē, militem, filiū, discipulūve vulnerare, sed moderocriter ad carnis qualē qualē afflictionē & castigationem cæderes ita non erat cogitandum qd quid acerbius in mediatorē accideret, sicque id vulnus omnino

omnino casuale intelligetur. quod iustificatur eo quod culpa est immiscere se rei ad se non pertinenti. l. culpa est ff. de reg. iur. Nec dubium est quin illi iure suo vterent & moderatè, sicque ab illo mediatore impediri non debebant. Vnde apparet diuersam esse causam illius qui in
24 ter rixantes extitit mediator. Quid autem †si dum vellet Titium vulnerare vulnerauit Mæuium (qui prope fortè erat) & tunc similiter secundum nos extra ordinem punietur, non pœna ordinaria, quamuis daret operam rei illicitæ, licet non pauci teneant contrarium, vt per Boerium, vbi suprà col. fi.

SVMMARIVM.

1 *Imperator Romanorum an sit Dominus totius mundi? egregia quæstio.*
2 *Papa an habeat tantùm temporalem iurisdictionem? egregia quæstio.*
3 *Deus mundum gubernat.*
4 *Imperium an sit immediatè à Deo.*
5 *Potestates etiam minima dicuntur esse à Deo.*
6 *Imperia an sint à fatis?*
7 *Fatorum vis.*
8 *Fortunæ vis.*
9 *Fortunæ debilitas.*
10 *Mundi dominum nullum esse nec vnquam fuisse, aut futurum, & contrarium monstrum esset, noua ratione docemur.*
11 *Nauigare triste est.*
12 *Nauigare nefas est.*
13 *Nauigare contra naturam est.*
14 *Nauigare periculosissimum est.*
15 *Nauigantes morti proximi.*
16 *Nauigatio perfida.*
17 *Nauigare est animam ventis credere.*
18 *Nauigationis inuentor fuit mortis inuentor.*
19 *Nauigare est ire contra leges naturæ.*
20 *Nauigatio horrida.*
21 *Nauigantes inter viuentes esse non videntur.*
22 *Vitam tueri, & pericula abhorrere, hominibus iure naturæ insitum.*
23 *Notorij vis.*
24 *Homo omnis liber nascitur de iure naturæ, etiam quo ad iurisdictionem, cui subesse nequit, nisi sponte sua.*
25 *Homo iurisdictioni alterius non subest, nisi sponte sua.*
26 *Libertas hominibus iure naturæ debita.*
27 *Mundum vni principi non subesse ostenditur, iure tam naturæ quàm gentium, & etiam ciuili & diuino.*
28 *Intell. l. deprecatio. ff. ad l. Rodiam de iactu.*
29 *Mundi vox, variè sumitur.*
30 *Indefinita an æquetur vniuersali?*
31 *Augustini & D. Thomæ locus declaratus.*
32 *Morum mutatio quotidiè fit.*
33 *Romanorum mores in deterius.*
34 *Imperiorum variationes.*
35 *Ruina Thebarum & Troiæ.*
36 *Ruina multarum vrbium.*
37 *Mundus sub vno esse Imperatore nihil incommodius.*
38 *Potestas propter vsum.*

CAPVT XX.

QVINQVAGESIMO TERTIO ex nostra etiam principali sententia colligitur, An
1 sit vera ea vulgaris opinio, quæ †habet, Imperatorem Romanorum dominum esse totius mundi? quam sententiam tenuerunt Doctores in l. benè à Zenone, per illum tex. C. de quadri. præsc. & Doctores in l. deprecatio, ibi. totius mundi dominus. ff. ad legem Rodiam, de iactu. tenet Bal. & alij in l. cũctos populos. C. de summa Trini. & fide catho. Barto. in l hostes. ff. de captiuis. idem Bart. in extrauag. ad reprim. ad princip. in eadem sententia est, & ita tenent Itali Doctores secundum Dominicum Sotum de iust. & iur. lib. 4. q. 4. art. 2. & ita vt receptissimam opinionem tradidit; & sequitur Alphonsus Guerrerius in suo speculo, principum. c. 55. ad princip. Abbas Panormi. & alij in c. nouit. de iudi. qui sic ratiocinantur. Christus dominus noster fuit verus dominus (et tanquam homo) totius mundi, Christi successor & vicarius est Papa in terris, sicque penes Papam est in toto mundo vtraque potestas tam ecclesiastica quam temporalis. Papæ autem vicarius & successor est Imperator in temporalibus, ergo Imperator in toto mundo quò ad temporalia dominus esse videbitur, idemque videtur etiam sentire Cardin. in c. Ecclesia. de iureiu. idem in clemen. fi. d. censibus, & hac ratione Cardin. in clem. 2. § cæterum, ait Imperatorem Papæ filium vocitari. & quod Imperator sit Christi vicarius in temporalibus, & sic sit in temporalibus dominus totius mundi, tenet idẽ Bal. in l. 1. C. de iure aureorum annulorum. & quod Imperator vnicus in orbe esse debeat, qui omnibus regibus præsit, tenet Card. in clemen. 1. §. fi. de iure iur. per l. leges. C. de legib. & per d. l. deprecatio, & d. l. benè à Zenone, & Panor. in d. c. nouit. pro hac parte allegat multa iura idẽ Panormit. in c. venerabilem, de electione, & alij plures, quos allegat Barthol. Cassanæus in tract. de gloria mundi, par. 5. consid. 28. tenent similiter Imperatorem esse dominum totius mundi, intelligentes quo ad protestationem, & iorisdictionem, id quod tenent Gl. Bar. & alij in proœ. ff. de ver. in prin. Idem sentit Bar. in l. non ambigitur. ff. de le. & in l. fi. C. de legib. dum ait, non solũ Imperatorem posse condere leges, tenentque Host. & Ios. Aud. vt refert Dominicus Sotus vbi suprà, Imperatorẽ dominum esse totius mundi, & sentiunt alij multi, quos refert Boer. deci. 31. tempore. nu. 3. & 4. & communem opinionem, vt Imperator sit dominus totius mundi, tenet Bal. in d. l. bene à Zenone. colu. 1. per illum tex dum ait, cùm omnia principis esset intelligantur. Idem sentit ipse Bal. in l. executorem. n. 12. C. de execu. rei. iud. dum ait, quod vbi est Imperator, ibi est omnis iurisdictio, & Rosellis de potestate Papæ, num. 6. facit lex. 1. §. per hãc. ff. de rei vendicatione, & ibi Bar. l. si duas. § grammatici. & ibi Bar. ff. de excusationibus tutorum. Bal. in c. 1. in princi. col. 2. de pace fir. Bal. in §. si ab hostib. co. 2. 2. Inst. quibus mod. ius. patr. pot. sol. Boerius decis. 8. quinta martij. n. 4. Alciat. disp. li. 2. c. 22. Isernia in 1. constit. Neapo. col. 4. Cyn. Bar. & Salyc. in d. l. cunctos populos. Ancha. cons 87. Ale. cons. 76. li. 2. Bal. cons. 328. li. 1. Signorolus in l. princeps. ff. de legib Oldr. d. cons. 159. Rimi. in rubr. col. ff. de iuri. omni. iud. Curtius iun. cons. 158. Isern. in c. 1. §. fi. de no. feu. Odofred. & Bal. in auth. dos data. C. de don. ante nup. Bal. cons. 359. li. 3. & cons. 218. eod. li. Albe. in const. digestorum in rub. nu. 2. Anch. cons. 310. col. 3. Oldr. cons. 69. idem Anch. cons. 320. in prin. Lud. Ro. cons. 382. col. 2. Soc. cons. 126. col. 3. li. 1. Math. Afflict. in c. 1. § fi. col. 1. de prohibita feudi alienatione per Fridericum. Paul. Castr. cons. 56. videtur. n. 3. li. 2. adhuc tamen tot sunt qui teneant contrariũ vt referunt prædicti, quod mihi non satis certum est vtra pars receptior sit.

Superioribus etiam proximum est & adstipulatur, nã cum tex. in c. nouit. de iud. dicat quod Papa iurisdictionem regis sæcularis nec vult nec debet impedire, dubi-
2 tatur. An apud Papam sit iurisdictio tam temporalis quã spiritualis? & magis est vt Papa habeat solam spirituale, quia temporalis immediatè à Deo principibus sæcularibus data fuit, Gl. in d. c. nouit. verbo iurisd. & in l. 1. in fi. tit. 1. pa. 2. vbi dicitur, Imperatorem esse Dei vicarium

in temporalibus,sicut Papam in spiritualibus.Gl. in c. quoniam.10.dist.& in c.t.22.dist.Glos.in c.cum aduer sum.96.dist.Nauarrus,qui plures refert,& adducit fun damenta sexdecim in d.c.nouit.nu. 39. ornatque hanc partem illatione 68.Couar.in c.peccatum.§.9. num.7. de reg.iu.in 6.Bermondus de publicis concub.col.376 vbi 20.funda.adducit,dicitque hanc partem commu. opi.Communis est secundum Bal.in procemio digesto rum col.2.Ant.de Rosellis in tract.de potestate Impe ratoris fol.8.§.neptolixos.tenet And.Iser. in prologo const. Neap.vers.liquet etiam num.2.& Alphons.Guer rerius Speculo principum c. 16. & Theologorum do ctissimus Dominicus Sotus de iust.&iur.lib.4.q.4.ar. 1. & 2. sentit Sanctus Bernardus ad Eugenium. & Diuus Thomas 2.2.q.40.art.2.idem Sotus super Matth.c. 1. & rursus super c.20.

Contrariam opinionem,vt Papa haberet iurisdictio nem spiritualem in actu,& temporalem in habitu , quã ipse tradiderit Imperatoribus,tenet Glos.in d.c.nouit, in verbo,iurisd.& Glo. in c.causam quę,qui filij sint le git.Glo.in clem.ad nostram.de hereticis,probat per ex trauagantem,vnam sanctam,de maioritate,& obedien tia,tenet Inno.in d.c.nouit.Bar.in l. 1.§.præses.ff.de re quirendis reis.Idẽ in extrauaganti ad reprimendũ, ver bo,totius orbis,Couar.vbi supra.§.9.num.7. Nauarrus in d.c.nouit.& Bermondus vbi supra plura allegant ꝓ hac parte,licet teneant partem primam,hæc opin.com munis est secundum Abb.in c.si duobus.§.si de appell. Dec.in d.c.nouit.nu.7.Castaldus de imperatore.q.50. dicit communem.Nauarr.d.c.nouit,notab.30. nu. 18. cum seq.Couar.vbi supra,num.7.licet. primam teneat. Pro hac secunda parte facit,quia dominus noster vtrũ que gladium aliquando exercuit. Sanctus Thomas de regimine principum lib.3.c. 12.& in 3.p.q.8.art.4.Flo rent.in 3.par.tit.23.c.2.Syluester in verbo,Papa,q.10. Alphons. de Castro de iusta hæreticorum punitione , lib.2.c.23.col.2. & sic dominus noster videtur vtrunq; gladium Petro Vicario suo tradidisse , quod & sentit Matthæus Afflict.decis.Neap.265.nu.24.dum ait, Pa pam esse omnia & supra omnia. Tenet Guerrerius in Spec.prin.c.16.in prin.Idem ibidem c.57.dum firmat imperatorem esse Papæ Vicarium,etiam in temporali bus,& expressius d.c. 16.n.6.in quibus locis sibi ipsi ad uersatur Ioan.Faber in l.cũctos pop.C.de summa Trin. Burgen.addi.3.super c.1.Matthei.itaque cum indubita

3 tum sit, Deum esse dominum totius mundi, Papãque esse Vicarium Christi Dei nostri tam in temporalibus, quàm in spiritualibus,& imperator sit Papæ Vicarius in temporalibus totius mundi,sequitur esse dominum to tius mundi,etiam quo ad iurisdictionẽ, & gubernatio nem,nam Deus,a quo ipsi habuerunt,mundum guber nabat,vnde Boetius Metro.9.lib.1.

O qui perpetua mundum ratione gubernas,

Et Lucanus lib.9.bel.ciuil.

Deus est quodcunque vides,quocunque moueris.

Et rursus eo.lib.ait.

Nil agimus nisi sponte Dei.

Et Plautus in rudente de Deo ait.

Iterum ille eam rem iudicatam indicat.

Et Silius Italicus lib.6.bell.puni.ait.

Iustiscię iustique dator,qui cuncta gubernat.

Et Statius lib.5.Theb.ait.

Cuncta hac superum demissa suprema
Mente fluunt.

Et Titus Calphurn.Ecloga 4.ait.

Qui populos vrbesque regit pacemque togatam.

Et Boetius Metro.5.lib.1.scripsit.

O stelliferi conditor orbis,
Qui perpetuo nixus solio

Rapido cælum turbine versas.
Legemque pati Sydera cogis,
Omnia certo fine gubernas.

Et Manilius lib.1.Astro.scripsit.

At mihi non ratio tam præsens vlla videtur,
Qua pateat mundum diuino numine verti.

Et Claudianus lib.1.in Ruffinum inquit.

——————Tunc omnia rebar
Consilio firmata Dei,qui lege moueri
Sydera,qui fruges diuerso tempore nasci,
Qui variam Phæben alieno iusserit igne
Compleri,solemq; suo,porrexerit vndis
Littora,tellurem media librauerit axe.

Manilius lib.1.Astrono.

Hoc opus immensi constructumq, corpore mundi,
Membraque natura diuersa condita forma,
Aeris atque ignis,terra,pelagiq; iacentis,
Vis animæ diuina regit,sacroque meatu
Conspirat Deus,et tacita ratione gubernat.

Idem lib.2.

——————Sic omnia toto,
Dispensata manent mundo dominumque sequuntur,
Hic igitur Deus,& ratio,quæ cuncta gubernat,
Ducit ab athereis terrena animalia signis,
Quæ quanquam longo cogit submota recessu,
Sentiri tamen vt vitamque ac fata ministrent
Gentibus,ac proprios per singula corpora mores
Hæc minus est quærenda fides,sic temperat arua;
Cælum,sic varias fruges reddit que rapitque,
Sic pontum mouet,& terris immittit,& aufert.

Ergo cum Deus Opt.Max.orbem,& regeret: regi menque Papæ concesserit,& Papa Imperatori , conse quens sit Imperatorem mundi regimen habere.

4 Quòd autem imperium sit immediate à Deo videt probare tex.in auth.de fi.instr.§.quia vero,& C.de vet. iure enucl.l.2.§.siquis.& in auth.de cõsulib.in fi. in l.in nomine domini.de off præfe.& in auth.qñ oportet epi. vbi probatur quod imperium immediate est a Deo. & quod imperium sit a Deo tripliciter probatur. Primo permissiue.Secundo approbatiue. Tertio formaliter. Permissiue,nam hoc est permissum a Deo propter bo num vniuersale,quia entia nolunt male disponi,nec bo nũ est pluralitas principatuũ,vnus ergo Princeps,vt ait Arist.12.Metaph.ad fine. Hoc.n.permissum est a Deo sub ratione finis,vt mundus optimis legibus regatur. Nã secundum Physicam regulam,cuius finis bonus est,ip sum quoque bonũ est,omnia.n.rectificat finis, iustum est enim à sue denominari omnia, secundum Phil.Se cundo dixi,a Deo approbatiue,Chri stus enim approbauit Imperium,dum dixit,imago Cæ saris reddatur Cæsari,vt habetur in Euang.ait Apósto. ad Rom.c.13.Non est enim potestas nisi a Deo ; quæ aũt sunt a Deo ordinata sunt. & etiam Daniel prophe tauit in visionibus suis monarchiam Assyriorum,Persa rum,Græcorum,& Romanorum,quod non propheta tum fuit sine voluntate Dei. Tertio dixi,ꝙ Romanũ imperium a Deo est formaliter,& effectiue. nam cũ to ta collectio Christianorum hoc teneat, licet quædã re gna de facto non obediant,non est putandũ aliud, nisi quod etiam ipse Deus hoc disponat,qui est caput illius collectionis,& post Deũ Imperator. Apostolicus hoc approbat,vt in c.venerabilẽ.de ele.& ibi Doc.ita Guer. in Spec.c. 55. cuius sententia quatenus ait Romanum imperium a Deo esse,formaliter suspecta est, in reliqs autem vera est,ita tamen vt non solum summum impe

5 rium,sed † etiam medium , mediocre,aut etiam mini mum,& qualibet inferior potestas dicatur esse a Deo, secundum eum.c.16.num.6.iuxta verbum Domini di centis ad Pilatũ, Non haberes potestatẽ in me vllã nisi

6 data esset tibi desuper. Sunt tamen, qui velint regna, & imperia non esse à Deo, sed à fortuna: vnde Mani. lib. 2. Astron. sic ait:

7 *Mitto, quod certum est, & ineuitabile fatum.*

Verg. lib. 6. Aeneid.

Desine fata Deum flecti sperare precando.

Iuuenalis Saty. 9.

Fata regunt homines.

Seneca in Oedipo:

Fatis agimur, credite fatis.
Non solicitæ possunt curæ
Mutare rati stamina fusi.
Quidquid patimur mortale genus;
Quidquid facimus, venit ex alto.
Seruatque sua decreta colus.
Lachesis, dura reuoluta manu
Omnia secto tramite vadunt,
Primusque dies dedit extremum.
Non illa Deo vertisse licet,
Quæ nexa suis currunt causis.
It cuique ratus prece non vlla
Mobilis ordo, multis ipsum
Timuisse nocet, multi ad fatum
Venere suum, dum fata timent.

Idem in Octauia.

Regitur fatis mortale genus,
Nec sibi quicquam spondere potest
Firmum, & stabile, perque casus
Voluitur. varios, semper nobis
Metuenda dies.

Manil. lib. 4. Astrono.

Soluite mortales animos, curasque leuate,
Totque super vacuis vitam deflete querelis.
Fata regunt orbem, certa stant omnia lege,
Longaque per certos signantur tempora cursus.
Nascentes morimur, finisque ab origine pendet.
Tunc & opes, & regna fluunt, & sæpius orta
Paupertas, artesque datæ moresque creati,
Et vitia & clades, damna & compendia vitæ.
Nemo caret damno, poterit nec habere negatum,
Fortunamve suis in vitam perdere votis.
Aut fugere instantem. sors est sua cuique ferenda.
At nisi fata darent leges vitaque necisque,
Fugissent ignes Aeneam, Troia sub vno
Non euersa viro, fatis vicisset in ipsis,
Aut lupa proiectos nutrisset Martia fratres,
Romaque sic euasa foret, pecudumque magistri
In Capitolinos auxissent culmina monteis,
Includive sua potuisset Iuppiter arce
Captiuo, vel caput hic orbis foi et igne sepulto,
Vulneribus victor repetisset Mutius vrbem
Solus, & oppositis clausisset Horatius armis
Pontem, vrbemque simul rupisset fœdera virgo,
Tresque sub vnius fratres virtute iacerent.
Nulla acies tunc eutett, pendebat ab vno
Roma viro, regnumque orbis sortita iacebat.

Statius li. 5. Syluarum:

Heu durus fati tenor, est ne quod illi
Non liceat, quanta poterant mortalibus annis
Accessisse moræ, si tu patet omne teneres
Arbitrium, cæco gemeret mors clausa barathro.
Longius & vacuę posuissent stamina Parcæ.

Et Manil. lib. 1. Astrono.

Si fors ista nobis dedit, fors ipsa gubernet.

Et Claudianus li. 1 ad Rufin. sic cecinit.

Sæpè mihi dubiam traxit sententia mentem,
Curarent superi terras, an nullus inesset
Rector, & incerto fluerent mortalia casu?

Vnde Vir. Eclog. 9.

———Sors omnia versat.

Et idem de fortuna in Epigram.

O fortuna potens quàm variabilis,
Tantùm iuris atrox, quæ tibi vendicas
Euertisque bonos, eligis improbos
Nec seruare potens muneribus fidem.
Fortuna immeritos auget honoribus;
Fortuna innocuos cladibus afficit.
Iustos illa viros pauperie grauat:
Indignos eadem diuitijs beat.
Hæc aufert iuuenes, & retinet senes,
Iniusto arbitrio tempora diuidens.
Quod dignis adimit, transfert ad impios.
Nec discrimen habet, rectave iudicat,
Inconstans, fragilis, perfida, lubrica.
Nec quos clarificat, perpetuò fouet.
Nec quos deseruit, perpetuò premit.

Seneca in Hippolyto.

Res humanas ordine nullo
Fortuna regit, spargitque manu.
Munera cæca, peiora fouens.

Manilius lib. 2. Astrono.

Fortuna prima sors data est illa per artem,
Censetur titulo, quia proxima continet in se
Fundamenta domus, domuiq; hærētia cūcta.
Qui modus in seruis, qs sit cōsensus in armis

Ouid. Epistola consol. ad Liuiam.

Nempe per hos & iam fortunæ iniuria mores
Regnat, & incertæ est hic quoque nixa rota
Hic quoque sentitur, ne quid non improba carpat,
Sæuit, & iniustum ius sibi vbique facit.
Scilicet immunis, si luctus vna fuisset
Liuia, fortunæ regna minora forent.

Lucanus lib. 2. bell. ciuil.

Siue nihil positum est, sed sors incerta vagatur,
Fert refertque vices, & habent mortalia casum.
Sit subitum quodcunque paras.

Plautus in captiuis:

Fortuna humana fingit, artatque vt lubet.

Manilius lib. 2. Astron.

Quod fortuna ratum faciat, quis dicere falsum.
Audeat, & tantæ suffragia vincere fortis,

Ausonius in Epigram.

Fortuna nunquam sistit in eodem statu,
Semper mouetur, variat & mutat vices,
Et summa in imum vertit, ac versa erigit.

Ouid. lib. 4. de Ponto.

Quid facis ah demens, cur si fortuna recedat?
Naufragio lachrymas eripis ipse tuos
Hæc Dea non stabili quàm sit leuis orbe, fatetur,
Quæ summum dubio sub pede semper habet.

Idem lib. 3. de Tristibus.

Nempe dat & quodcunque libet fortuna, rapitque.
Irus & est subitò, qui modò Crœsus erat.

Idem 5. de Tristibus.

Passibus ambiguis Fortuna uolubilis errat,
Et manet in nullo certa tenaxque loco.
Sed modò læta manet, vultus modò sumit acerbos,
Et tantùm constans in leuitate sua est.
Nos quoque floruimus, sed flos fuit ille caducus:
Flammaque de stipula nostra, breuisque fuit.

Horat. Ode 34. lib. 1.

Hinc apicem rapax
Fortuna cum stridore acuto
Sustulit; hinc posuisse gaudet.

Idem Ode 29. li. 3.

Fortuna sæuo læta negotio, &
Ludum insolentem ludere pertinax,
Transmutat incertos honores.
Nunc mihi, nunc alij benigna.

Iuuenal.

Iuuenal. Satyr. 7.

Si fortuna volet fies de rhetore consul,
Si volet hęc eadem fies de consule rhetor.

Seneca in Hercule furente:

Iniqua, rara maximis virtutibus
Fortuna parcit, nemo se tuto diu
Periculis offerre tam crebris potest.
Quem sæpe transit casus, aliquando inueniet.

Idem in Hippolyto.

Nec vlli præstat velox
Fortuna fidem.

b Vides ergo, vt scilicet istorum opinionem fortuna
subegerit orbem, eumq; arbitrio suo rexerit. verũ enim
vero verior sanctiorque sententia est existimãtium for
tunam ipsam ab sapientia superari. Vnde Iuuenalis Sa-
tyra 10. sic modulatur.

Nullum numen abest, si sit prudentia, sed te
Nos facimus fortuna Deam, cęloq; locamus.

Et Seneca in Medea scripsit.

Fortuna fortes metuit, ignauos premit.

10 Cum ergo omne imperium, iurisdictio, principatus
à summo vsque ad minimum sit à Deo, à quo & non à
fortuna mundus regitur, cũque (vt illico edocebimur)
si Romanorum Imperator esset Imperator & dominus
totius mundi, non solũ malum, sed et pessimum esset re
gimen. consequens & indubitatũ erit tale regimen, tãq;
indiscrete, & perniciosissime amplũ nõ esse datũ aut cõ
cessum à Deo, qui est summa prouidentia boni, & æq
fons & origo, vt nullus ignorat, & iã edocti sumus. Qđ
autem pessimum regimen foret, vt vnus homo esset Im
perator totius mundi, patet, quia Deus opt. max. diuisit
terras a terris per aquarum interpositionem horrenda-
rum, quas penetrare, & si hominum malitia ausa fuerit,
id tamen est, fuitque semper quasi monstrum à natura
hominum alienũ atque horrendum, desperatum, ac in-
speratum, humanisque viribus à Deo Opt. Max. dene-
gatum, & id attentare hominibus quasi nefas reputatũ,
teste Horatio Ode 3. lib. 1. sic canente.

Illi robur, & æs triplex
Circa pectus erat, qui fragilem truci
Commisit pelago ratem
Primus: nec timuit præcipitem Africum
11 *Decertantem Aquilonibus:*
Nec tristes Hyadas, nec rabiem Noti.

Ibidem.

Audet omnia perpeti
12 *Gens humana ruit per vetitum nephas.*

Claudianus in præf. lib. 1. de rapt. Proserp.

Inuenta secuit primus qui naue profundum,
Et rudibus remis sollicitauis aquas:
Qui dubijs ausus committere flatibus Alnum,
13 *Quas natura negat, præbuit arte vias.*

Ouidius.

Nauita sollicitus quoque ventos horret iniquos,
14 *Et prope tam letum, quam prope cernit aquam.*

Iuuenalis 12. Satyra.

I nunc, & ventis animam committe, dolato
Confisus ligno, digitis à morte remotus
15 *Quatuor, aut septem, si sit latissima teda.*

Et Anacharsis à Plutarcho lib. 7. Apoph. relatus, cũ
rogasset quendam, quanta esset spissitudo tabularũ nau
ticarum, isque respondisset, quatuor digitorum, tantil-
lum (inquit) absunt a morte, qui nauigant, notauit ne-
gociatorum auaritiam, qui lucri gratia, semet in mani-
festum vitæ discrimen conijciunt. Scythæ nesciunt nau
tica commercia, sed pascuis, ac venatu viuunt, quibus
concinit Sen. in Medea.

16 *Audax nimium, qui freta primus*
Rate tam fragili perfida rupit,
17 *Terrasque suas post terga videns,*
Animam leuibus credidit auris,
Dubiaq; secans æquora cursu
Potuit tenui fidere ligno,
Inter vitæ, mortisque vias
Nimium gracili limite ducto.

Proper. lib. 3. Eleg. 7. de morte Pęti.

18 *Ite rates curuæ, & lethi quoque texite causas,*
Ista per humanas mors venit acta manus.

Et Horatius Ode 24. lib. 3.

Quid leges sine moribus
19 *Vana proficiunt, si neque feruidis*
Pars inclusa caloribus
Mundi, nec Boreæ finitimum latus,
Durataque solo niues,
20 *Mercatorem abigunt, horrida callidi*
Vincunt æquora nautæ.

Docuit ergo Horatius esse contra leges naturæ ma
ria nauigando penetrare, adde quod est vsurpatio alieni, id
enim videbatur ad solam squameam turbam pertinere,
teste Ouidio, sic modulante.

Omne solum forti patria est, vt piscibus æquor.

21 Denique Anacharsis relatus, vbi supra, per Plutar-
chum, Roganti, vtrũ arbitraretur plures esse mortuos,
an viuos? nauigantes, respondit, in vtro numero ponisse
dubitans an hi essent inter viuos habendi, qui vitam vn
darum, ac ventorum arbitrio commisissent.

Secundum quæ quam naturæ hominum insitum sic
sui corporis periculum vitare, tam iuribus naturæ debi
tum esse, intelligendum est, vt non audeant nauigare, quod
aũt natura insitum sit hominibus suũ corpus periculo
non exponere, edocemur à Cicerone, qui sic scripsit. Om
ne animal ipsum sibi commendatum est, vt se & saluũ
in suo genere, incolumeque esse velit. 4. de finib. sic scrip
sit. Et omne animal seipsum diligit, ac simul vt ortum
22 est, ita agit, se vt conseruet. 4. de finib. Idem Cic. Et oẽ
animal simul vt ortum est, & seipsum, & omnes partes
suas diligit. 2. de finibus idẽ scripsit. Et oĩs natura uult
esse conseruatrix sui, & vt salua sit, & in genere conser-
uetur suo. 4. de finibus idẽ scripsit. Et principio generi
animantium omni est a natura tributũ, vt se, vitam, cor
pusque tueatur, declinetque ea, quæ ei nocitura videntur,
omniaque quæ sunt ad uiuendum necessaria, inquirat
& paret, vt pastum ac latibula. 1. Off. idem Cic. scripsit.

Cum ergo nauigationem audere, aut captare contra
ius naturale, & contra tutelam, & defensionem sui cor
poris vnicuique natura datam sit, vt modo ostendimus
& plenius supra docuimus.

Cumque vnus homo totius mundi dominus etiam
quo ad solam iurisdictionem, & protectionem esse nõ
possit, absque eo, quod subditi eum adeuntes magistratus-
ve suos sæpissime maria penetrare, & transfretare coge
rentur. consequens est tale imperium de iure vni hoĩ
competere non posse, nec quoquam ab omni iure, & ra
tione magis alienum aut remotũ dici, aut cogitare po-
tuisset. Quæ cum sint notoria, longiore probatione nõ
23 egent. Nam notorium seipsum ostendit, vt inquit Bal.
cons. 323. proponitur, in prin. vol. 2. quodque nulla ter-
giuersatione celari potest, sicut vt idẽ Bal. dicit, nec cã
delabrum supra montem positum, nec circulus ante ta
bernã, nec scriptura pro rostris, cons. 21. processus. col.
1. vol. 1. Paul. Grillan. in tract. de q. & tortu. in 3. q. co-
lum. 2. & 3. & ibi quid a manifesto differat, ideo sola al
legatio sufficit. Et quid differat a publico, uide etiam
Abb. in c. fi. num. 7. de maled. Quod uel ex eo fit manife
stum, quia omnes Poetæ, & Philosophi iam relati affir
mant (id quod nullus sanus, aut catholicus ignorat) De
um etiam hodie mundum gubernare, ergo id regimẽ
nõ commisit Imperatori. aliter enim non recte dicere

mus quòd núc Deus mundú gubernat, sed quod olim
gubernabat.

Quæ omnia ex nostra principali sententia magis ex-
pedita fiunt Nam cum omne imperium, regnum, prin-
cipatus, potentatus, omnis denique potestas ad meram
ciuium subditorum vt, non etiam ad regentium vtilita-
tem data, concessa, & creata fuerit, cumque imperium
Romanorum si de iure ad vniuersum mundum porri-
geretur, tam incommoda perniciosa noxiaque ac plus-
quam impossibilis esset gubernatio (vt iam edocti su-
mus) par, æquum, consequensque est, vt tale imperium
ad orbem vniuersum minimè porrigatur. Præsertim cũ
hodie post inuentum ab Hispanis in extremis ignoto-
tissimisque terræ penetralibus nouũ Indorum orbem
(ad quos meatus, & remeatus non aliter patet, quã per
immensa æquora horridaque, perque nauigationem di
utinam periculosissimam, ac penè incredibilem) illuxe-
rit apertius dominatum tot, tamque inter sese distantiũ
regionum, nationum, & prouinciarum, impossibile esse
vt penes hominem vnum resideret, nisi inertibus anicu
larũ fabellis puerorumque nugis aurem patientem ac-
commodare, & confabulari velis, vt interim omittam,
possibile esse denuò reperire alios nouos orbes remoti-
ores, quem admodum nos Hispani iam dictum orbem
nouum Indorum inuenimus; sic enim fieret vt impossi-
bilitas augeretur per hominem vnum gubernandi, sic-
que etiam fit, vt iam credibile videatur, quod olim fabu
losum & iocosum nisum fuit. Nã vt Plutarchus Apoph.
lib. 4. enarrat Alexander Magnus Macedonum rex, cũ
audisset Anaxagoram disserentem innumerabiles es-
se mũdos, illachrimasse dicitur. Rogantibus nunquid
accidit lachrymis dignum, An non videor (inquit) me-
ritò flere, qui cùm mundi sint innumerabiles, nos non-
dum vnius domini facti sumus? Ergo etiam si plures ac
plures noui orbes in dies reperiantur (id quod iã hodie
possibile reputatur) adhuc vnus homo eorum omnium
dominus fieret ipso iure, certè id quàm risu, & ludibrio
dignum foret, qui non videret, plusquam insanus esset.

Denique hanc partem, quã tuemur iure naturali plus
24 quam manifestam esse, patet, cùm eo iure omnes homi
nes æquales sint. l. quod attinet. ff. de reg. iu. ibi, quia iure
naturali omnes homines æquales sunt. l. manumissiones
ff. de iust. & iu. dixi suprà plenissimè. Ergo non solùm
totus mundus non subiacet vnius hominis iurisdictio-
25 ni, sed etiam nullus omninò hominum alterius iurisdi-
ctioni subest, aut suberit vnquam de iure sine facto suo
voluntario: facto autem suo voluntario subijciendo se
alicui principi potest sanè subesse, & nulla iurisdictio
aut principatus iustus, & legitimus aliunde originẽ tra-
here potest, vt suprà ostendimus in nostra principali cõ
clusione & docet doctissimus Theologorum Domini
cus Sotus de iust. & iu. li. 4. q. 4. arti. 2. Cùm ergo de iure
naturali non sit, longè minus erit de iure diuino, cum
eo iure nisi in ijs, quæ specialiter innouata sunt, à iure na
turali recessum non fuerit, adfirmante Domino nostro
Iesu Christo, Iugũ suũ suaue esse, ergo nõ recedit à iure
naturali, aliter. n. suaue non esset, & præsertim si vt om-
nes mundi orbes, ac innumeræ prouinciæ regionesque
vni homini subessent, iugum id suaue minimè esset; sed
omninò asperrimum, durissimum, intolerabile, no-
xium, infaustum & lugubre, vt iam ostẽdimus, & docet
16 Sotus, vbi suprà. Et Cicero 1. Off. lib. 1. scripsit: Libertatis
proprium est sic viuere, vt velis, ergo non ad arbitrium al
terius. Idem Cicero Phili. 10. scripsit: Ita præclara est re-
cuperatio libertatis, vt nec mors quidem sit in repetẽda
libertate fugienda. Idem 4. de finib. scriptum reliqt, Be-
27 stiæ, quas delectationis causa concludimus, cùm copio
sius alantur, quàm si essent liberæ, non facilè tamen pa
tiuntur sese contineri. & Parad. pe. idẽ Cicero: Seruitus
(inquit) est obedientia fracti, animi & abiecti arbitrio ca
rentis suo. Et idẽ Phili. 12. Nihil (inquit) est fœdius serui
tute, ad decus, & libertatem nati sumus. Et rursus Phili.
10. Mors (inquit) est seruitute potior. Idem iureconsul
tus censet, dum in l. seruitutem mortalitati comparant,
id quod plurimis congestis suprà ostendimus. Vñ Plau-
tus in captiuis. Oẽs profectò liberi libentius sumus quã
seruimus. ergo alieno imperio & ditioni non spõte sub
esse iuri naturæ contrarium est, iuriq; diuino aduersum
vtpote, insuaue, durissimum, intolerabile. Iure autẽ gen
tium nullus ignorat id nunquam receptum fuisse, vt pa
tet in §. ius ciuile, & §. ius aut gentium. Inst. de iure na-
turali. & in l. manumissiones. l. ex hoc iure cum seq. ff. de
iust. & iure. pateteque in rerum humanarum præsenti sta
tu; & in omnib. historijs, quotquot vsquã scriptæ sunt, &
tandem, qui ius naturale, a iure gentium hac in parte im
mutatum fuisse aut reperiri dicere vellet, id ostendere te
neretur. Iure aũt ciuili id induci erat impossibile, qa ius
ciuile est, quod vnaquæque ciuitas sibi constituit. l. oẽs
populi. ff. de iust. & iu. §. sed naturalia. Inst. de iu. naturæ,
sicque sibi tantùm, non etiam alijs ciuitatibus id ius di
ci, & constitui potuit, vt dd. iurib. Nam si reliquis ciuita
tibus id ius cõstitui liceret, vnaque ciuitas scriberet, aut
scribere posset ius sibi esse dominandi imperandiq; vni
uerso in orbe aut mundo, sicque singulæ singulis impe-
rarent, singulæque ex diuerso singulis mutua uice inter-
uirẽt, q̃ res foret risu & ludibrio digna. Stultiq; forẽt sui
sentq; ab origine mũdi dominos scribere & efficere,
tot bellis, prælijs, vulneribus, calamitatib. vrbium incen-
dijs, puerorum, senum, virorum, fœmineique gene-
ris internecionibus, agrorumque vastationibus,
de imperio contenderent, non mundi vniuersi, sed
sæpissimè vnius ciuitatis aut oppiduli. Ergo etiam si
omnes leges tam ciuiles quàm canonici iuris contrariũ
expressissent, nihil aliud agerent quàm nugas agere aut
fabellas componere. Sed absit, vt in legibus ciuilib. aut
canonicis tale quid reperiatur, cùm potius reperiatur
oppositum, vt patet in d. §. sed naturalia. & d. l. omnes po
puli, cum similibus. vbi Imperator Iustinianus & Iurecõ
sulti testantur id quod à plerisque gentium earum quæ
honestis legibus, & moribus regũtur obseruatur, id ius
gentium appellari, quod verò vnaquæque ciuitas ius sibi
constituit peculiare, id ius ciuile intelligi, quasi propriũ
illius ciuitatis, veluti ius Romanorum, & similium ad
idem l. ius ciuile. ff. de iust. & iure. & §. ius ciuile. & §. ius
autem gentium. Insti. de iure natu. ergo ius ciuile lõgè
angustius esse quam ius gentium edocuit. Ius autẽ gen-
tium negauit totum mundi orbem amplexum fuisse, nã
primum excepit eas gentes, quæ sine legibus & morib.
honestis reguntur, quas innumeras esse apparuit, postq̃
nos Hispani nouum orbem Indorum reclusimus ac in
uenimus. Deinde etiam ex ijs gentibus, & nationib. nõ
tam Barbaris, sed quæ honestis legibus, & moribus re-
guntur; excepit mentaliter non paucas, dum non dixit
de omnibus, sed de plerisque. Ergo si ipsum ius gentiũ
vniuersum mundum non complectitur, quanto minus
illum complectetur ius ciuile, quod est longè angustius.
Pro hac parte est tex. in d. l. cunctos populos. C. de sum.
Trin. dum ait, cunctos populos, quos clementiæ nostræ
regit imperium, illud enim relatiuum (quos) restringit
vniuersalem præcedentem. l. earum adiectio. ff. de leg. 3.
ad idem. §. si ab hostib. Inst. quib. mod. ius pat. pot. so. &
l. mercatores. C. de comer. & in clem. pastoralis, de re iu-
di. quib. in iuribus fines imperij Romani describuntur,
vt luceret quò vsque Romani imperij iurisdictio sese
28 porrigeret. Nec d. l. deprecatio quicq̃ facit, in qua re ve
ra repositũ est vnicũ fundamentũ eorũ, qui contrariam
partem tuentur. nam procedit in hunc sensum quod
29 hæc vox Mundus, habet varias significationes. Primũ
enim

enim capitur pro mūdo muliebri, hoc est, pro ipsius or
natu, vt patet ī multis legibus collocatis sub tit. ff. de au
ro, & argēto legato & inde per metaphorā tractū est ad
ipsam naturā (hoc est mundum) significandam, ꝑꝑ pul
cherrimum sui ornamentum; sicq; ibi Imperator Mun
di appellatione eam mūdi partē significare voluit, quę
ab ipso regebatur, eo quod cęteris Mundi partibus mū
dior esset, hoc ē elegātior, & à barbarie magis purgata.
Præterea, illa fuerunt verba enunciatiue, & narratiue
tantum prolata, quæ non intelliguntur quicquam defi-
nite, vt diximus de success. progr. in rub. Præterea ipse
ibi negauit se esse maris dominum, dum dixit, ego mun
di dominus; lex aūt maris, ergo plane significauit se nō
esse dominum totius mundi. Nā si totius mundi dñs fo
ret, ergo & maris foret, præsertim cum eas regiones, q̄
sunt vltra æquora citra maris trāsfretationem guberna
ri nequirent, sicque æquoribus nō secus quam terris, vt
præesset, necesse esset, qui se mundi dominū iactabat, si
intelligeret de vniuersis mundi orbibus, & regionibus.
Nā & hac ratione potētissimus rex ac dominus noster
Philippus se pelagi pontive dominū appellat. Præterea
illa fuit quædam Imperatoris excusatio, & euasio, quasi
diceret, ego mundi (hoc est terrę) dominus sum, nō ma
ris, qō autem vestra de maris ditione est. Illa autem vox
Mundi, indefinite prolata, non ad totū mundum neces
30 sario trahenda est, nā indefinita oratio æquipollet vni-
uersali in habitu, & potentia, sed nō in actu, vt plene dis
seruimus de succ. crea. §. 20. num. 11. 55. præsertim, quā
do profertur in numero singulari, vt ibi fuit prolata, id
quod tradunt Dec. & Cagn. & alij in l. 1. ff. de reg. iur.
31 Neque ad rem quoque pertinet, q̄ diuus Aug. de ci
uit. Dei lib. 5. c. ait, Imperium Romanis ob mortales vir
tutes suas datum fuisse. Nā vt Sotus, vbi supra, recte ait,
non eis concessit imperium vniuersi orbis, sed tantum
partis eius. Rursus non in premium virtutum moraliū,
nam ipsi pugnabant non tam virtutis, quam inanis glo
riæ cupiditate, sicque illæ actiones tā longe aberrant à
præmij remuneratione, vt pœna potius digniores forēt
sed tamē interea Deus Optimus Maximus id permisit,
qd̄ adhuc virtutibus alijs moralibus cæteras gentes ex-
cellebant, & tyrānidem Assyriorum, aut Medorum, aut
Græcorum ad Romanos transferri permisit. Et ita est
etiam intelligendum, quod D. Th. opusculo de regimi
ne principum lib. 3. scripsit. Vnde vt aliquo tempore id
Deus permisit propter eorum virtutem, sic alijs natio-
nibus, & regionibus concessurum nō dubium erit, aut
forte iam concessisse, siquidem ijs virtutibus excellere
32 cœperint, morū enim vicissitudo, & mutatio quotidie
fit, sic ergo & imperiorum fiet, siquidē mores imperia
insequi intellexerimus; quod autem morum quotidie
fiat mutatio, patet Plautus in Trinummo.

Mores mali, quasi herba irrigua
33 *Succreuerūt vberrime, neq; quicquā hic vile nūc est.*
Nisi mores mali, eorum licet iam messem metere ma
ximam.

Plautus ibidem.

Nunc mores nihil faciunt, quod licet
Nisi quod lubet: ambitio iam more facta, & libe-
ra est à legibus.

Plautus eo loci etiam:

Mores
Leges perduxerunt iam in potestatem suam:
Eæ misere etiam
Ad parietē sunt fixæ clauis ferreis, vbi malos mores
Adfigi nimio fuerat æquius.

Lucretius lib. 2. de nat. rerum.

Semper in assiduo motu res quæque geruntur.

Petronius Arbiter satyricus:

Quid faciant leges vbi sola pecunia regnat?
Aut vbi paupertas vincere nulla potest?

Lucanus lib. 3. bel. ciuil.

Pereunt discrimine nullo
Amissæ leges, sed pars vilissima rerum
Certamen mouistis opes.

Et Cic. 3. Off. Iustitia (inquit) vacillat, vel iacet poti⁹.
Idem Cicero ibi inquit, Pudori, probitati, virtuti, rectis
studijs, bonis artibus nihil est loci. Idem Cicero de pet.
consu. Fraudis (inquit) atque insidiarum, & perfidię ple
na sunt omnia. Idem Cicero lib. 2. Famil. ô superbiam
inauditam, in facinore gloriari. Idem Cicero in Verr.
Sunt (inquit) homines, quos libidinis infamiæq; suæ ne
que tædeat, neq; pudeat, qui quasi de industria in odiū
offensionemque populi irruere videantur. Si ergo verū
est, mores bonos aut malos imperium sequi, vel refuge
re, hoc est, bonis moribus imperium accedere, malis ve
ro abscedere, consequens est, vt Romanorum imperiū
ne dicam tyrannis longe ab eis abscesserit, euaserit, au-
fugerit, quandoquidem ipsi, vt ex superioribus autho-
ritatibus apparet, in pessimos mores reciderunt. Et sic
34 † nihil vnquā tam passim, aut frequētius videmus quam
imperiorum mutationes. Vnde Propertius Eleg. lib. 2.

Magni sæpe duces, magni excidere tyranni,
Et Thebæ steterant, altaq; Troia fuit.

Ouidius lib. 15. Metamor.

Sic magna fuit censumque virisque,
Perque decem potuit tantum dare sanguinis annos,
Hunc humilis veteres tantummodo Troia ruinas,
Et pro diuitijs tumulos ostendit auorum.
Clara fuit Sparte, magna viguere Mycenæ,
Nec non & Cecropis, nec non Amphionis arces:
Vile solum Spartæ est, altæ cecidere Mycenæ.
Oedipodioniæ quid sunt, nisi nomina Thebæ?
Quid Pandioniæ restant, nisi nomen Athenæ?

Denique totius orbis imperium penes Romanū Im
peratorem aliumùe mortalium de iure diuinō, aut hu-
mano nunquā fuisse, aut forē eleganter probat Sotus,
vbi supra, dato, inquit, q̄ vniuersæ mūdi nationes, vel in
vnū locum conuenire possent, vel per literas cōueniri,
vt vnum eligerent Monarcham, id tñ minime iure na-
turæ expediebat. Arist. nāque Polit. 7. c. 4. docuit, Rēpu
blicam non esse meliorem, eo q̄ maior, sed tantam de-
bere sub vno principe agere, quantā ipse per se, vel per
suos posset commode administrare, veluti nauis neque
iusto minor nauigationi apta est, nec si duorū esset sta-
diorum, posset commode gubernari. & Aug. l. b. 4. de ci
uit. Dei c. 15. Iniquitas (inquit) ampliora fecit regna, &
perdomitis gentibus dilatare regnū malis vt fœlicitas,
bonis necessitas, nēpeque hostiū iniquitas cogit, vt bel
lo supprimātur, nostroque adhibeant imperio. Hęc fer
me ille. Est. n. Rex anima regni. Vnde sicut authore 2.
de Anima eodem Philosopho. Non pōt quæuis anima
quantumcūque animare viuificareque corpus, sed quo
rumcunque natura constantiū præfinita est methodus
& mensura, quia neque formica ad hominis procerita
tē augeri pōt, neque hō ad istā, quæ est elephātis, sic ne
que princeps calore suo tātā pōt rempublicā nationi-
bus, ac regionibus vastissime dispersā intuere, vt valeat,
quæ quaque in prouincia fiunt, nosse, emendare, corri
gereque, ac disponere. vnus nāque non pōt vndecūque
orbis nuncios breui tēpore suscipere, neque quocūque
gentium prætores suos, ministrosque alios dimittere,
& quæ vbique fiūt castigare. imo neque eius metus ad
35 tam vasta locutū spacia potest pertingere. Igitur † cum
potestas sit ꝑꝑ vnū, si vsus amplissimæ huius potesta
tis non est possibilis, fit, vt vana fuerit talis institutio?
Deus aūt & natura nihil faciūt frustra. l. nō cogendū. §.
Sabinus. ff. de procur. l. hæc stipulatio. §. diuus. ff. vt lega.
nom. caue. l. qui bis. ff. de verb. oblig. l. si sic. ff. de sol.

Postremò, vt Romanorum Imperator sit de iure diuino dominus totius mundi fortiter probatur. Nam summus Pontifex, tam in temporalibus quàm in spiritualibus quò ad iurisdictionem est dominus totius mũdi, Imperator verò est Vicarius Papæ in temporalibus, ergo in illis est dominus totius mundi, non secus quàm Papa, huic rei respondebimus supra, & in c. seq. Interea tamen animaduertendum est pro Imperatore facere congruam illam rationem, nam ut expedit, gentes quæ nolunt agere syluestrem more ferarum uitam, habere principem quo regantur, ita omnibus gentibus in vniuerso idẽ expedire videtur, vt si fortior reliquos opprimere voluit, sit princeps mundi qui eum reprimat, sed de hoc in seq. quoque art.

SVMMARIVM.

1 *Papa an habeat iurisdictionem temporalem in toto orbe? ardua quæstio.*
2 *Christus dominus noster an habuerit in toto orbe dominium temporale, vt homo?*
3 *Mundi dominus in temporalibus nec fuit Christus dominus noster, nec est Papa, nec Imperator, sed solus Adam.*
4 *Imperator non est dominus rerum singularium, contra quosdam.*
5 *Imperatori Romano non subsunt etiam de iure reliqui principes, contra Bal. & alios.*
6 *Imperatori non subsunt ciuitates liberæ, contra Doctores.*
7 *Imperatori Romano non licere magistratus in omnibus mundi ciuitatibus ponere, contra Doctores.*
8 *Regem eligere posse ciuitates, contra nouissimos.*
9 *Principes boni sunt à Deo.*
10 *Principes & magistratus mali sunt à Deo.*
11 *Principes & magistratus mali dicuntur non esse à Deo.*
12 *Principes mali & boni a Deo esse, vt intelligendum noua declaratio.*
13 *Deus prouidet & consulit non solùm vniuersis, sed etiã singulis rebus.*
14 *Animaliũ tam rationabilium quàm brutorum, siue terrestrium, siue nolucrum, siue aquatilium variorum, tam appetituum ac inclinationum, quàm actionum, & operationum vera causa.*
15 *Cœlestia signa duodecim.*
16 *Animalium varij appetitus, & actiones.*
17 *Cœlestia sydera habent potestatem & vim influendi in animalia cuncta.*
18 *Animalium peritia.*
19 *Cœlestia, & terrestria omnia operantur cogente natura præter hominem, qui operatur ex libero arbitrio.*
20 *Voluntarij actus pœnam, aut præmium merentur nõ necessary.*
21 *Dei prouidentia, & concurrentia qualis sit respectu earum rerum.*
22 *Imperium à Deo esse, variè intelligitur.*
23 *Imperium esse videtur de iure naturali, vel gentium primæuo, ita tamen, vt cesset coactio.*
24 *Imperium quare non sit inter bruta, quæ socialiter vel gregatim vitam degunt, vt est inter homines.*
25 *Animalia non solent nocere animalibus suæ speciei, sallit in homine.*
26 *Similitudo Ecclesiæ militantis ad Ecclesiam triumphãtem.*
27 *Imperium à Papa in Imperatorem nunquam migrauit, quia apud eum nunquam fuerat, ardua q.*
28 *Historia Alexandri.*
29 *Homo homini auxiliari iure naturæ tenetur.*
30 *Moras non patitur auxilium.*
31 *Fabula Bouis, & Cameli.*
32 *Dei à prouidentia & iustitia alienum, vnum hominem mundi totius esse Imperatorem.*
33 *Mundi dominum qui se iactaret dæmonum è cœlo cadentium audaciam superaret.*
34 *Mundi dominum vnum hominem esse, nocentissimũ esse.*
35 *Iurisdictionem alienam usurpare interdum capitale est.*

CAPVT XXI.

VINQVAGESIMOQVARTO defluit etiam ex nostra principali sententia definitio illius memorabilis articuli, An summus Pontifex sit dominus totius mundi quò ad iurisdictionem, etiam in temporalibus, non secus quàm in spiritualibus, vt sic si quã habent principes sæculares iurisdictionem in tpalibus, eam non iure proprio, sed quasi defluentem, & mandatã ac concessam à Papa habere videantur, id quod non solùm multi vtriusque iuris interpretum adfirmant, sed etiam non pauci eorum asserunt hanc esse receptiorem opinionem. Ex diuerso contrariam partẽ, vt summus Pontifex non habeat iurisdictionem in temporalibus, sed tantùm in spiritualibus, non solũ vtriusq; iuris interpretum multi contendunt, sed etiam eorum non pauci adfirmant, hanc esse frequentiorem opinionem, quos authores retulimus suprà ca. præcedenti ad principium. & hæc pars cum moderamine illico dicẽdo verior est, & ex nostra sententia principali probatur. Nã cùm utraque potestatem ad meram subditorũ vtilitatẽ institutam fuisse, iam fusè ostenderimus, nec dubiũ sit, quia ad hominem vnum spectare vniuersorum hominũ prouinciarum, & nationum regimen, & iurisdictionum in temporalibus esset noxium, perniciosum, intolerabile, ut proximo capite edocemur, reliquum est, talem iurisdictionem in persona solius Papæ residere minimè posse. Id quod dilucidè apparet ex Domini nostri testimonio, dum dixit, Regnum meum non est de hoc mũdo. Et rursus in Euangelio Matthæi dicitur, Vulpes foueas habent, & volucres cœli nidos, Filius autem hominis non habet vbi caput suum reclinet. Item apparet & illinc vbi interroganti respondit, quis me constituit iudicem inter vos? ergo planè significauit non esse sibi tãquam homini iurisdictionem & imperium in temporalibus. Item in Ioanne scribitur, c. 9. cùm pauisset multitudinem, abscondit se, quia volebant eum populi rapere, ac regem facere. Et rursus in Ioanne legitur, Non venit Filius Dei in mundum vt iudicet mundum, sed vt saluetur mundus per ipsum. Id quod repetitur Lucæ 7. Domine, inquit, vis dicamus vt descendat ignis de cœlo & consumat illos? conuersus increpauit illos, & dixit, nõ misit Deus Filium suum in mundum vt iudicet mundum, sed vt saluetur mundus per ipsum. Et vltra rationem iã relatam, & sex loca nuper recitata, septimo loco facit. quia potestas datur propter vsum, vt docet Sotus li. 4. de iust. & iure. q. 4. ar. 2. l. non cogendum. §. Sabinus. ff. de procur. l. hæc stipulatio. §. diuus. ff. vt leg. nom. caut. sed Dominus noster Iesus Christus nullam sæcularem iurisdictionem exercuit, ergo, &c. quod non exercuerit ostendit Sotus, vbi suprà, art. 1. & 8. loco, facit quod legitur in Psal. 2. Ego (inquit) constitutus sum rex ab eo super Siõ montem Sanctum eius (hoc est, vt Sotus d. art. 1 interpretatur, super ecclesiam prædicans præceptum eius) & nono loco Matth. 28. Data (inquit) est mihi potestas in cœlo, & in terra. eũtes ergo, docete oẽs gẽtes, &c. ergo illã ptãtẽ interpretaẽ, & restringit ad solã ptãtem docẽdi & prædicandi. Decimò, teste Esa. c. 9. Regnũ suum in sempiternum

piternum dixit daturum, ergo non habebat regnum, vt
reliqui principes terræ caducum, & temporale. Vndeci
mo ad idem, quod legitur in Pſal. Regnum omnium ſæ
culorum, ſic ergo non caducum. Sunt & alia, quæ ſcite
traduntur per doctiſſimum Sotum lib. 4. de iuſt. & iure.
q. 4. art. 1. & ſuper Matth. in c. 1. & in c. 20. & per Guer-
rerũ c. 16. in ſuo ſpec. prin. Summus ergo Pontifex vt
Christi Domini noſtri Vicarius (nullum enim ius aliũ-
de habere potuit) eam temporalem iuriſdictionem, quã
Dominus noſter non aſſumpſit, non poteſt habere, id
quod ità teſtatur Dominicus d. art. 1. & colligitur 12. lo
co ex c. ſolitæ. de maior. & obed. & c. duo ſunt. 96. diſt.
vbi ſummus Põtifex, qui ſe Imperatore maiorem dicit,
quia præeſt ſpiritualibus, non tamen negat, quin in tem
poralibus præcedat Imperator, præſunt ergo diuerſis,
ſed Papa maioribus.

Hactenus de ſimplicibus, hoc eſt, de mere ſpirituali
bus, & mere temporalibus, cæterum Papa habet etiam
iuriſdictionẽ in temporalibus, quatenus neceſſaria ſunt
ad ſpiritualium expeditionem. l. 2. ff. de iuriſd. omn. iud.
c. cum quid, de reg. iu. lib. 6. ſunt enim hæc ſpiritualis iu
riſdictionis appenditia. l. ſi quis ita hęres inſtitutus. ff. de
acq. hær. ibi. ſunt enim appendices præcedentis inſtitu-
tionis, id quod admittunt communiter vtriuſque par-
tis fautores, & ſuſius reliquis Dominicus Sotus, & Al-
fonſus Guerrerius, vbi ſupra. Itaque Ieſus Chriſtus Do
minus noſter non dubium eſt (ſecundum eos) quin ut
Deus eſſet Dominus, tã in temporalibus, quam in ſpiri
tualibus terrarum, marium & cœlorũ, ſed vt homo no-
luit aſſumere in terris principatum in temporalibus, ſed
tantum in ſpiritualibus, & conſequenter in ijs, quæ ad
ſpiritualiũ expeditionẽ, & conſeruationem, ſeu augmẽ
tum neceſſaria erant, ſicque Vicaro ſuo Papę tempora
lia non reliquit, ſed tantum ſpiritualia, & quæ ad eorũ
expeditionem de temporalibus neceſſaria eſſet. Ex qui
3 bus omnibus colligitur, ꝙ † neque Chriſtus, neq; Papa,
neque Imperator totius mundi Dominus eſt, aut fuit
in temporalibus de iure. Solus Adam primus pater to-
tius orbis Dominus fuiſſe videtur, quod tamen dic, vt
per Sotum d. l. lib. 4. q. 3. ar. 1.

Quinquageſimoquinto ex his plane deducitur, verũ
non eſſe opinionem eorum, qui contendunt Imperato
4 rem † dominum eſſe rerum ſingularium, etiam in omni
bus, & quibuslibet mundi partibus exiſtentium, quam
opinionem tenuerunt Hoſt. tit. de præſcr. §. quę autem
quam opinionem recte improbat Sotus d. art. 1. ex no-
ſtra principali ſententia excluditur, nam ſi omnis pote-
ſtas, regnum, imperium, principatus eſt ad meram ci-
uium vtilitatem, non ad regẽtium commodum inſtitu
ta, quis tam inſaniat, vt non videat noxium eſſe ciuibus
omnia eſſe principis ſui.

Quinquageſimoſexto colligitur etiam verum non
5 eſſe, ꝙ quidam cõtendunt, omnes † Reges ſubeſſe de iu
re Imperatori Romanorum, quamuis de facto nonnul
li eorum eum non recognoſcant, quales ſunt reges Hi
ſpaniarum, & Franciæ, & ſimiles, ita Bal. in c. 1. in princ.
col. 2. de pace iur. fir. in feud. quẽ ſequitur Marcus Man
tua locorum communium lib. 1. c. 12. Bar. in l. hoſtes. n.
7. ff. de capt. nos autem firmamus, ꝙ etiam de iure eum
non recognoſcunt in ſuperiorem, quandoquidem nõ
ſolum omnes reges, ſed etiam omnes homines ſunt ꝑ
æque liberi, & ab eius imperio exempti, aut ſeparati, ꝑ-
ter eos, qui probabuntur eſſe incolæ ſuarum ciuitatum
oppidorum, & regionum, d. l. quod attinet. ff. de reg. iu.
cum alijs ſupra relatis, & quia contrarium noxium eſſet
humano generi.

6 Quinquageſimoſeptimo colligitur † etiam reſpectu
ciuitatum, quæ vt liberæ ſe gerunt, eum non eſſe domi
num, etiam quo ad protectionem, quamuis cõtrarium
teneat Iſern. in 1. conſt. Neap. col. 3. Cyn. Bar. Bal. Sal. in
d. l. cunctos populos. C. de ſumma Trin. Marc. Mantua
vbi ſupra. Per. Anch. conſ. 87. omiſſo. col. 1. Alex. conſ.
76. col. 3. lib. 2. Et ita intelligo dominum non eſſe quõ
ad protectionem ciuitatum Venetiarũ aut Genuæ, aut
ſimilium non magis, quã rex Vngariæ, aut Portugalliæ.
Et quia contrarium eſſet noxium humano generi.

7 Quinquageſimooctauo deſluit † etiam non eſſe ei li-
berum magiſtratus dare aut remouere in omnibus or-
bis ciuitatibus, & oppidis, etiam de iure (nam de facto
non eſt dubium) licet contrariũ teneant Bal. conſ. 328.
Quæritur lib. 1. Marc. Mantua, vbi ſupra. Sign. in l. prin-
ceps. ff. de legib. col. 1. Rim. in rubr. ff. de iuriſdict. omn.
iud. colum. 2.

Quinquageſimonono apparet etiam veram nõ eſſe
ſententiam eiuſdem Marci Mantuæ, vbi ſupra, conten-
8 dentis, † quaslibet ciuitates non recognoſcentes Impe-
ratorem, non poſſe hodie de iure regẽ ſibi eligere, qua
ſi Imperator de iure ſit dominus totius mundi, quod a
vero remotum eſſe edocti ſumus. verius ergo eſt regẽ
ſibi eligere fas eſſe, vt tenuit Corſ. de poteſta. & excel.
regis. q. 2. in prin. Et quia id expedit humano generi, vt
Spec. princ. ſuadet.

Apparet ſimiliter erraſſe in l. 1. col. 1. C. de ſum. Trin.
& fide Cath. Card. in clem. paſtoralis. §. illud, de re iud.
& Marcum Mantuam, vbi ſupra, dum aiunt, ꝙ Deus de
cœlo conſtituit imperium, quod intelligunt immedia-
te, & vt cauſa particularis: nam vt cauſa vniuerſalis non
dubium eſt, quin omnia etiam minima conſtituerit, &
intelligendo, vt cã particularis, & immediate, nõ eſt ve-
ra opinio, cum à populi conſenſu, & electione ciuium
immediate, & particulariter omne imperiũ iuſtum, &
legitimum proceſſerit, vt ſupra oſtendimus in noſtra
principali ſententia, quod & recte tenuit Dominicus
Sotus de iuſt. & iur. lib. 4. q. 4 ar. 1. qui tamen continuo
ſibi ipſi contrarius videtur, dum ſubijcit hæc verba. Po
teſtatem autem ciuilem Deus per legem naturalẽ, quæ
ſuæ ſempiternæ participatio eſt, ordinauit, hoc autẽ ſic
patet: Deus per naturam dedit rebus ſingulis facultatẽ
ſe conſeruandi, ſuiſque reſiſtendi contrarijs, non mo-
do quantum ad incolumitatem temporalis ſalutis, verũ
& per eius gratiam tanquam ad proſperitatem ſpiritua
lis. hanc autem homines facultatem cum exequi cõmo
de diſperſi nequirent, adiecit eis inſtinctum gregatim
viuendi, vt adunati alij, alijs ſufficerent, cõgregata verò
Reſpublica neutiquam ſe poterat gubernare, hoſtes-
que propulſare, malefactorũque audaciã cohibere, niſi
magiſtratus diligeret, quibus ſuã tribueret facultatem.
Nam alias tota congregatio ſine ordine & capite, neq;
vnum corpus repræſentaret, neque ea prouidere poſſet
quæ expedirent: ergo eadem ratione docte diuinitus-
que inſtructæ Reſpublicæ, aliæ annales conſules, aliæ
alias publicarum adminiſtrationũ formas ſibi inſtitue-
runt. atque eodem iure quælibet iure potuit ac debuit,
vbi expediri cognoſcet, totam ſuam poteſtatẽ, & impe
rium in vnum regem, qui ſecundum Ariſt. optimus ge
nere ſuo eſt principatus transferre, vt lege ſæpe citata,
quod principi placuit, ſancitur, penes quẽ ſumma eſſet
rerum. Ecce quemadmodum publica, ciuilis poteſtas,
ordinatio Dei eſt, non quod Reſpublica non creauerit
principes, ſed quod id fecerit diuinitus erudita. vnde il-
lud ſap. 14. Tua pater prouidentia ab initio cuncta gu
bernat. per leges naturales intelligendum eſt, tam per il
las, quas rebus irrationalibus ingenuit, vt mari & vẽtis,
quam per illas, quas indidit hominibus, & ideo Paul. ad
9 Rom. 13. authoritatem † principum non in Rempubli-
cam tantum, ſed in Deũ ipſum refert. Omnis (inquit)
anima poteſtatibus ſublimioribus ſubdita ſit. Non eſt
enim poteſtas, niſi a Deo, quæ autem ſunt, a Deo or-

dinata sunt, itaque qui potestati resistit, Dei ordinationi resistit. Et ad Titum 3. Admonē illos, principibus & potestatibus subditos esse, dicto obediētes. neque verò potestates tantùm Christianorum principum, verùm & q̄ sunt penes infideles, à Domino Deo sunt, quia fides naturam non destruxit, sed perfecit. & per illas potestates gubernare possunt plebes in his, quæ sunt naturalis iuris. sic.n. Dan. 2. legitur: Deum cœli regnum & imperiū tradidisse Nabuchodonosor, sic & Christus ait ad Pilatum: Nō haberes potestatem aduersum me vllam, nisi tibi datum esset desuper. Ergo a Deo sunt non solùm potestates maximæ, quales sunt Regū & Imperatorū, sed etiam minores, quales sunt illi iudices, qui à Regibus, & Imperatoribus, & similibus subdeleganturꝰ & substituūtur, id qđ in specie notat Alfonsus Guerrerius in Spec. prin. c. 16. n. 6. per exemplum Pilati suprà relati. ad idem Prouerb. c. 8. dum ait. Per me reges regnant, & conditores legum iusta decernunt. Nam dum meminit de regibus, intelligitur (vt notum est) de magnis potestatib. dū loquitur de legum conditoribus, etiam de minorib. potestatibus intelligi potest, quandoquidem etiam oppidula, quia principibus subsunt, & possunt & solent statuta municipalia sibi condere, vt in l. omnes populi. per illum tex. declarant Bar. & communiter Doct. & omnes Docto per tex. ibi, præsertim Alex. Corn. Ias. & Deci. C. de testa. in l. fin.

10 Quinimò non solùm mali, sed etiam pessimi iudices à domino Deo dicuntur habere potestatem, vt p Guerrerium & Dominicum Sotum, vbi suprà, vtque constat ex Dei verbo, nuper relato, ibi, Non haberes potestatē aduersum me vllam, nisi datum esset tibi desuper, & tamen iudicum omnium pessimum & iniquissimum fuisse constat Pilatum. Ad idem Prouerbio. 28. ibi, Propter peccata terræ multi principes eius. & Iob. 34. Qui regnare facit hominem hypocritam propter peccata populi.

11 Rursus ijdem isti iniqui principes aut iudices dicuntur regnare, & non per Deum aut per Dei ordinationem, vt per Oseam c. 4. dum ait; Regnauerunt, & non ex me; principes extiterunt, & non cognoui, de quibus Esa. ca. 10. ait; Væ qui condunt leges iniquas & Eze. c. 34. Principes eius in medio eius, quasi lupi rapaces positi ad effundendum sanguinem, & alibi dicitur per Prophetam; Væ pastoribus Israel, qui pascebāt semetipsos. ita Guer.

12 vbi suprà c. 54. Cùm ergo mali principes & iudices dicantur à Deo domino habere potestatem, rursusq; ijdē à domino Deo negentur habere potestatem, cōcordia est (ex mente Dominici Soti, vbi suprà, ad finem) vt mali a domino Deo permissore dicantur habere potestatē, nō autem à domino Deo iussore aut iubente. uel rectius omnes iudices & principes intelliguntur esse à Deo tāquam causa uniuersali, quæ concurrit in omnibus, & cū omnibus, tam rebus, quàm actionibus humanis, sicque vt sunt priuatorum hominum multi latrones, homicidæ, parricidæ, hæretici, proditores, adulteri, falsarij, & similes, ita iudicum & principum non pauci sunt eiusdē modi, vtrique autem sunt à domino Deo ab eiusve ordinatione diuina, tanquam causa vniuersali in omnibus, &

13 cum omnibus humanis concurrente, non solùm vniuersaliter, sed etiam singulariter, & particulariter. Vnde Cice. 1. de diui. scripsit:

Deorum prouidentia mundus administratur, ijdemque consulunt rebus humanis, neque solum vniuersis, verum etiam singulis idem Cicero. Sit hoc à principio persuasum hominibus, dominos esse omnium rerum, ac moderatores deos, eaque quæ geranıur eorum genditione, atque numine, eosque optimè de genere hominum mereri, & qualis quisque sit, quid agat, quod in se admittat, qua mente qua pietate colat religionē intueri piorumque & impiorum habere rationem. 2. de leg. ita ipse Cicero scriptum reliquit. Et Manilius l. 2. Astron.

Hic agitur Deus & ratio, quæ cuncta gubernat.

Claudianus lib. 1. in Ruffinum.

Signa quidem ô sociæ diuos at tollere contra
Nec fas est, nec posse reor.

Lucanus lib. 9. bell. ciuil,

Iuppiter est quodcumque vides, quocunque moueris

Virg. lib. 4. Georg.

———————Deum namque ire per omnes,
Terrasque, tractusque maris, cœlumque profundum,
Hinc pecudes, armenta, viros, genus omne ferarum,
Quenque sibi tenues nascentem arcessere vitas.

Boetius Metro. 9. lib. 5.

O qui perpetua mundum ratione gubernas.

Silius Italicus lib. 6. bell. pun.

Iustitiæ, rectique dator, qui cuncta gubernas.

Statius lib. 5. Theba.

Cuncta hæc superum demissa suprema
Mente fluunt.

Horat. Ode 12. lib. 1.

Qui res hominum ac Deorum.
Qui mare & terras, varijsque mundum
Temperat horis.

Virg. Eclog. 5.

Nec curare Deum credis mortalia quenquam.

Horat. Ode 4. lib. 3.

Qui terram inertem, qui mare temperat
Ventosum, & vrbes, regnaque tristia
Diuosque mortalesque turbas
Imperio regit vnus æquo.

Titius Calphurnius Eclog. 4.

———————Deus ipse canatur,
Qui populos vrbesque regit, pacemque togatam.

Boetius Metro. 5. lib. 1.

Omnia certo fine gubernas.

Vides igitur omnes omninò tam Philosophorum q̄ Poetarum turbas in eo conuenire, vt per Deum optimum Maximum fiat prouidentia in rebus humanis non solùm uniuersis, verùm etiam singulis.

Cùm ergo Dei prouidētia omnia regātur, & non solùm vniuersa, sed etiam singula, vt est communis & vera opinio tam Sanctorum, quàm omnium ferè Philosophorum, vt tradit Saluius Alexandrinus li. 1. 2. & 3. de prouid. Dei cum libris seq. cur Deus permisit, vt essent principes, aut iudices mali? respondeo, fortè ad punitionem iustam populi, vt Iob 34. Qui regnare facit regem hypocritam propter peccata populi. Cur ergo permittit, vt ciues priuati sint mal. (puta fures, homicidæ, latrones, fal-

14 sarij) respondeo, fortè propter eandem ferè rationem, vt per illorum molestias & damna populus similiter puniatur. Cur ergo cùm posset omnia non effecit, vt & populus ita bonus esset, q̄ non egeret principum, aut iudicum, aut priuatorum hominum punitione, nec eam mereretur. Respondeo, ad pulchritudinem huius mundi nihil tam necessarium quàm varietas. Vnde Poeta ait:

E per tal variar natura è bella.

Sicque Cicero. 3. de Oratore ait: Ad aures nostras & sermonis suauitatem nihil est vicissitudine, & varietate, & cōmutatione aptius. Et rursus idem Cicero li. 5. Epist. fam. ait; Nihil est aptius ad delectationem lectoris, quā temporum varietates fortunæque vicissitudines, quæ & si nobis optabiles in experiundo non fuerunt, in legendo tamen erunt iucundæ. Vt autem hæc varietas tā ad pulchritudinem huius operis mundi necessaria cōtingeret, oportebat aut aptum erat & conducibile, vt homines varijs rebus singuli dediti essent, puta, quidam deditì ad venandum, quidam ad rem piscatoriam, quidam ad fabrilem, quidam ad agriculturam, quidam ad pascēda pecora, quidam ad regenda armēta boum, equorum

& om-

& omnium quadrupedum, quidam ad Respublicas gubernãdas, quidam ad nauigationem, & cætera id genus. vt autem isthæc diuersitas ingeniorum humano generi inesset, prospexit summus ille parens ac opifex Deus, vt in cœlis essent duodecim signa varias influentias ex se gignentes. & similiter reliqua cœli sydera ferè quotidiè variantia. Vnde de duodecim signis cœlestibus Virg. sic scriptum reliquit:

15 *Primus adest Aries, Taurusq; insignibus auro.*
Cornibus, & fratres, & Cancer aquatile signum.
Tum Leo terribilis Nemees, atque innuba virgo.
Libra subit, caudaq; animal quod dirigit ictum,
Armatusque arcu Chiron, & corniger Hircus:
Fusor aquæ simul, & fulgenti lumine Pisces.

Et Manilius lib. 2. Astrono.

Aurato princeps Aries in vellere fulgens.
Respicit admirans aduersum surgere taurum,
Submisso vultu Geminos & fronte vocantem.
Quos sequitur Cancer, cancrum Leo, Virgo leonem,
Aequato tum Libra die cum tempore noctis
Attrahit ardenti fulgentem Scorpion astro,
In cuius caudam contentum dirigit arcum
Mixtus equo, volucrem missurus tamque sagittam,
Tum venit augusto Capricornus sydere flexus,
Post hunc inflexam diffundit Aquarius vrnam
Piscibus assuetas auidè subeuntibus vndas.
Quos Aries tangit claudentibus vltima signa.

Et similiter summus ille parens & opifex rerum mũdi conditor Deus bruta quoque animantia non secus q̃
16 humanum genus varijs donauit inclinationibus, vnde Manilius lib. 2. Astronom.

Ad Lunæ motum variant animalia corpus.

17 Ergo sidera cœlestia habent potestatem influẽdi in animalia terrestria, volucria, & aquatilia.

Manilius lib. 2. Astronom.

Deinque ne pecudes, & muta animalia terris.
Cum maneant ignara sui, legisque per anum.
Natura tamen ad mundum reuocante parentem.
18 *Attollunt animos, cælumque ad sydera seruans.*
Corporaque ad Lunæ nascentis cornua lustrat.
Venturasque vident hyemes, reditura serena.

Horatius lib. 1. Saty. 1.

Paruula (nam exemplo est) magni formica laboris,
Ore trahit, quodcunque potest, atque addit aceruo.
Quem struit haud ignara, ac non incauta futuri
Quæ simul inuersum contristat Aquarius annum,
Non vsquam prorepit, & illis vtitur antè
Quæsitis patiens.

Ouid. lib. 4. Metamor. de Cygni natura.

Carmina iam moriens canit exequialia Cygnus.

Martialis in Xenijs.

Dulcia defecta modulatur carmina lingua
Cantator Cygnus funeris ipse sui.

Iuuenal. Saty. 12.

——————Imitatus Castora, qui se
Eunuchum ipse facit, cupiens euadere damno.
Testiculorum adeò medicatum intelligit inguen.

Claudianus in præfat. 3. Honorij Aug. consulatu.

Paruos non aquilis fas est educere fœtus,
Ante fidem solis, iudiciumque poli.
Nam pater excusso saluit cum germine proles.
Ouaque maternus rupit hiulca tepor.
Protinus implumes conuertit ad æthera nidos.
Et recto flammas imperat ore pati.
Consulit ardentes radios, & luce Magistra
Naturam, vires, ingeniumque probat.
Degener & refugo torsit qui lumina visu
Vnguibus hunc sæuis ira paterna ferit.
Exploratores oculis, qui pertulit ignes,
Sustinuitque acie nobiliore diem.
Nutritur volucrumque potens, & fulmine hæres,
Gesturus summo tela trisulca Ioui.

Cum ergo deceret ac conduceret, ut Deus, qui omnipotens est, vt docemur ab sacrosancta Ecclesia, & tenuerunt plerique omnes Philosophorũ, & Virg. dũ ait:

Iuppiter omnipotens precibus si flecteris vllis.

Et rursus idem Virgilius.

Iuppiter omnipotens adigat me fulmine ad vmbras.

Et sæpe alij tam Poetæ, Philosophique, vt iam edocti sumus, cùm inquam deceret ac conduceret vt opus huiusmodi à summo Deo fabricatum tam pulchrũ esset, quantum maiestas tanti opificis postulabat, consequens erat, vt esset opus omnimoda varietate ornatum, cùm ad cuiusque operis pulchritudinem nihil tam conducibile quàm varietas, ad hãc autem varietatem animaliũ, tam rationabilium, quàm rationis inexpertium necessariȩ, aut saltem maximè conducibiles fuerunt diuersæ inclinationes, & appetitus ipsorum, sicque eis dedita & appetentia vehementer esse ostendimus, vt autem essent varijs inclinationibus dedita, oportuit, aut saltem conducibile fuit, varias esse naturas syderum & signorum cœlestium à quibus reliqua pendent, vt ostendimus. Has ergo
19 causas vniuersales ex qbus reliqua omnia procedũt, Deus Optimus Maximus permittit, vt secundum naturas suas influant, & operentur in omnia particularia, generalia, aut indiuidua inde descendencia. Sicque hominum, quidam ad nauigandum, alij ad venandum, alij ad piscandum, alij ad docendum, alij ad scribendum, alij ad furandum, alij ad occidendum, necandum, alij denique ad bonum, alij ad malum procliues & proni sunt ac deditti & appetentes, non secus quàm brutorum animantium alia alijs rebus & actionibus sunt procliuiora, vt iã edocti sumus: Sic q̃ inter homines & bruta hęc differentia est, q̃ homines ex libero arbitrio operantur, bruta autem cogente natura (non secus quàm elementa, puta ignis, aqua, aer.) Vnde hominibus liberum est naturales inclinationes & appetitus reprimere, frænare, vincere, superare, id quod reliquis animantibus ratione exper-
20 tibus, aut etiam elementis liberum minimè est. Vnde si homines (sinistris appetitibus superatis) ad arduam virtutis viam se conferant, præmia à Deo Optimo Maximo consequentur, aut pœnam, si contra fecerint, bruta verò & elementa pro suis operationibus aut actionibus nec præmium, nec pœnam referent, quia non ex libero arbitrio, sed cogente natura operantur. Quæ autem ex libero arbitrio, non fiunt, sed coactione & impulsu violento in consideratione non sunt quò ad præmium, aut pœnam. l. iam dubitari, verb. sua sponte. ff. de hær. inst. l. si filius, qui patri. ff. de vul. verb. non sponte susceptis. l. fr. si de iusto. §. si necessaria. ff. qui satis. cog. vbi multa in simili per Ias. & per Bar. Soz. in d. l. si filius qui patri. Ergo q̃ cœlestium, terrestrium aquatiliumque animalia rapinã, cędesve exerceant (quale est cùm aquila columbas, & reliqui accipitres, alias auiculas, aut leo armenta, vel lupus oues dilacerant, aut prodceriores pisces minores deglutiunt) id neque ad præmium spectat neque etiam ad pęnam, non magis quàm cum ex diuerso ciconia pijssima parentes suos senescentes plumis suis operiri alereque studet & properat, quia pietate nullum præmium meretur, quia ad id non tam ex arbitrio quàm cogente natura impellitur, plenè per Plutarchum in lib. an brutis ratio insit.

Cùm ergo tanti opificis maiestas requirere videatur operis huius mundi pulchritudinem, quæ potissimùm in varietate consistit, hæcque varietas humanarũ actionum ex varietate sententiarum, appetituum, inclinationumque descendat, hique varij appetitus descendant

ex

ex varia sydera natura,& potentia,consequens,& cõducibile fuit ad mundi talem pulchritudinem in varietate consistentem, mortalibus liberum esse arbitrium, vt sic alij ad nauigandum,alij ad prœliandum, alij ad legendum,alij ad scribendum,alij ad agros colendos, alij ad pascenda pecora applicarent sese,ac subinde alij ad bonum,alij etiam si luberet ad malum, vt sic quò maior actionum varietas,cò maior operis pulchritudo ac subinde opificis authorisve sui appareret maiestas.

Ergo quòd omnes Doct. suprà alleg. & tex. in auth.
21 de fide instr. §. quia verò, aiunt, quòd † Deus de cœlo constituit imperium, variè intelligi oportet, Primum in bonis principibus & bonis iudicibus. Deinde etiã in malis. Tertióque vt procedat, vt Deus concurrat tanquã causa vniuersalis, quæ similiter in creatione volucrum
22 terrestrium,& aquatilium concurrit. Quartò vt † cõcurrat etiam tanquam causa particularis, nam & similiter tanquam causa particularis concurrit in reliquis omnibus tàm ad aereum genus,quàm ad terrestre,nec nõ ad aquatile etiam spectantibus, ex sententia Ciceronis & reliquorum Philosophorum, de quibus iam mentionẽ habuimus adfirmantium, quòd dominus Deus disponit & prouidet in omnibus,& non solùm vniuersis,verùm & singulis. Ergo data paritate terminorum, nulla omninò differentia est inter imperium & reliquas res humanas quod attinet ad Dei ordinationem. nam & reliquæ res quælibet tam ex Dei ordinatione aut constitutione
23 sunt, quàm imperium. Quintò intellige, quòd † est imperiũ etiam de iure naturali (quod ius gentium appellari sup. c. 16. n. 11. ostendimus) nam ea dicuntur esse iuris gentium, quæ à plerisque gentium humanis necessitatibus exigentibus obseruantur & vsu recipiuntur. §. ius ciuile. & §. ius autem gentium. Inst. de iure nat. nec dubium est, quin (vt suprà edocemur) humani generis necessitates desiderent, vt homines non syluestrem more ferarum, sed socialem vitam ac politicam agant. Socialis autem vita desiderat & deposcit imperium (hoc est, iudices aut magistratus) tum quòd humanum genus est ad dissentiendum procliue, vt notum est, tum maximè quòd omnes homines quasi ad tyrannidem, vel saltem ad sui amorem adeò sunt procliues, vt omnes natura sibi melius esse malint, quàm alteri, ut suprà disseruimus. Sicque cùm nullus sit, qui in re aut causa sua æquum iudicem arbitriumque præbeat, & societas ac communio pariat discordias, l. cum pater. §. dulcissimis. ff. de leg. 2. necesse est, vt ad eas discordias litesque sedandas sint magistratus, ne ad rixas, tumultus, seditiones, rapinas, pugnas & ad arma passim uenire contingat. & Imperiũ capimus pro omni magistratu, vt in princ. Insti. de perpe. & temp. act. & suprà c. 1. & 2. exposuimus. Cæterùm cum id ius siue naturæ, siue gentium nõ inducat necessitatem præcisam, sed tantùm causatiuam, nempè, vt cõmodius liceat degere vitam, superest, vt nulla gens possit compelli inuita & repugnans viuere sub imperio, cũ quia ius hoc naturale, est natiua & recta quædam ratio nullam inducens necessitatem compulsiuam, vim aut violentiam, vt edocemur c. 35. n. 15. tum etiam quia cũ ad nostram id vtilitatem spectat, vnicuique liberum est suis commoditatibus renunciare. l. pen. cum simi. C. de pact. vt suprà attigimus.

His tamen omnibus vehementer obesse videtur, quòd †
24 non paucæ brutorum species gregatim vitam degunt, non secus quàm homines (vt videmus in ouibus, capris, arietibus, porcis, equis, equabus, asinis, mulis, mulabusque, in tauris & similibus) ergo consequens esset videbatur, vt iure quoque naturæ, aut diuina ipsa quoque bruta inter se viderentur imperium habere, vt esset, qui pareret, & qui imperaret, id quod admittere stultum ridendumque esset, eiusque contrarium euidẽtius est, quàm longa contentione egeat. Vnde operæ precium erit intelligere, cur diuersum? Et sanè ratio differentiæ non obscura est. nam vt nuper dicebamus, animalia bruta (siue illa volatilia sint, siue terrestria, aquatilia) operantur cogente natura, sicque nunquam discrepant, aut separantur, aut discedunt à naturali Dei ordinatione, & lege sibi natura insita; sicque nulla alia lege nulloque rege indigent, homines verò cùm ex libero arbitrio operentur, ius, ratioque naturalis eos non cogit aut compellit, sed tantùm suadeat, & moneat, sæpissimè ab eo iure naturæ discedunt. vnde regibus & magistratibus egent, qui inuitos legibus, iuri & rationi parere compellat, sicque parum est ius habere hominibus, nisi sint magistratus, qui eos ad ius seruandum compellant. l. 2. §. post originem. ff. de orig. iu. At brutis animantibus sat est legem naturæ habere, nec egent Imperatore, Rege aut magistratu, qui cogat ad eam seruandam, quandoquidem ab ipsa natura hanc ad rem adiguntur, & compelluntur, vti
25 hanc differentiam eleganter tradit Plutarchus in libro suo. An brutis ratio insit. sic etsi homo homini sæpè noceat, teste Horatio li. 1. Epistol. sic dicente.

Vt iugulent homines surgunt de nocte latrones.

Et Plautus in Asinaria;

Lupus est homo homini.

Et Ausonius in bie. senten.

Pernicies hominum, quæ maxima? solus homo alter.

At longè sanè diuersum est in reliquis animantibus, quæ legis naturæ tenacissimi obseruatores minimeq; violatores, nunquam animantibus suæ speciei nocent, sed tantùm diuersæ. Vnde Horatius Epod. lib.

Neque hic lupis mos, neque fuit leonibus.
Vnquam nisi in dispar feris.

Et Iuuenalis Saty. 15.

Sed iam serpentum maior concordia. parcit.
Cognatis maculis similis fera, quando leoni.
Fortior eripuit vitam leo? quo nemore vnquam
Expirauit aper maioris dentibus apri?
Indica Tygris agit rabida cum Tygride pacem
Perpetuam: sæuis inter se conuenit vrsis.

Postremò in fauorem tam Imperatoris quam etiam summi Pontificis facit ratio illa, quæ satis congrua esse
26 videbatur. Nam † vt in vno populo expedit esse principem, ne fortior omnia possit, improbique ciues opprimant, expilent, & perdant, ita in toto orbe Imperatorem esse, qui sit dominus, monarcha totius mundi, conuenit, ne ex regibus, & principibus, vel ciuitatibus liberis vnum alterum impunè opprimere possit. Parum enim est singulę ciuitates aut prouinciæ suũ principem habere ad talem ciuium audaciam, & improbitatem reprimendam, id enim eo pertinet, vt in quaque ciuitate singuli ciues innoxij sint respectu aliorum conciuium, non autem vt principi illius ciuitatis aut prouinciæ designat esse liberum, alterum, alteram ciuitatem liberam vel principem impetere, armisque adoriri ac opprimere, vt quotidiè fit. Ad hanc ergo temeritatem, & iniustitiam reprimendam vtile, consultum, & conducibile esse vnum totius mundi dominum, hoc est, Principem Romanum. Et ideo (quo magis hæc ratio iustificetur) dictum est ad exemplum ecclesiæ triumphantis. Ecclesiam militantem fuisse exemplatam aut institutam. Vñ vt ponere duo principia, aut duos Deos hæreticum esset, ita & negare non esse vnum principem totius mundi tale esse videretur, id quod significari videtur in c. præcipimus. 11. q. 1. ca. duo. & c. si Imperator. 96. dist. Glo. no. in c. non autem. 8. q. 1. tex. in c. ad Apostolicæ. de re iudic.
27 lib. 6. c. venerabilem. de electi. Vnde † Hostiensis in c. quãto. de transla. prælatorum ait, quòd tribunal Papæ & tribunal Christi idem sunt, sicque vult vtranque iurisdictionem tam in temporalibus quàm in spiritualibus esse pe-

nes Papam,sicque eum solum posse deponere Reges,&
Imperatores,licet exercitium in temporalibus ab eo in
Imperatorem descendat,& trāsitum fecerit quo ad exe
cutionem & exercitium,ne Papa humanis rebus impe-
ditus,diuinis parum vacaret.Ita etiam tenet Car. Iacob.
in tract.de concil,pag.130.li.3.ar.1.Alphonsus Guerre
rius in Specu.c.16.Fern.Loa.in cons.per March.de Ve-
lez,dubitatione 1.pag.298.vers.& non solùm. Bart.Bal.
Paulus Castr.& alij in l.fi.C.de legib.idem Bal.in l.rescri
pta.C.de precib.Imperatori offer.Ioann.Imol.in c.dile-
ctus.l.de præb.Restaurus Castaldus de optimo Impera-
tore.q.8 t.Petrus Albinus de Pontifi.potest. fol. 25.Al-
ciatus in l.bona ciuitatis.ff.de verb.sign. Ioannes de Sel
ua de benefi.4.parte.q.8.vers.16.& 17.And. Alcia.in le.
inter claras.C.de Sum.Trin.Petrus de Mōte in Monar
chia.q.4.ad finem.Martinus Laudensis de principibus
in 10.& 11.notab.S. Bernardus ad Eugenium Papā arg.
Io.8.dum ait ex ore Christi ad Petrum , Conuerte gla-
dium tuum in vaginam,sic ait,tuus ergo tuo forsitā nu-
tu,& si non tua manu euaginandus,sed iussu Imperato
ris,sic Leo Papa 4.vt c.igitur.23.q.8.contra Sarracenos
iubet populum congregari,& ad littus maris accedere.
Denique huc etiam spectant,quę scripsimus suprà,in pr
28 fatione,dum negauimus licuisse Alexandro Magno,or
bem uniuersum ferè armis vexare inuestigareque,eo co
lore,qꝫ humano generi id expediret.Cùm (si uerū ama
mus,& vilissimorum adulatorum morem missum faci-
mus) nihil re vera à genere humano , & à consultissima
Dei Optimi Maximi ordinatione,& prouidentia magis
remotum esse aut excogitari potuerit , vt iam post do-
ctissimum Sotum li.4.q.4.art.1.de iust.deiu. attigimus.
Quibus adde præstātissimam nouamque rationem. Nā
cùm cognationem quandam inter nos natura consti-
29 tuerit,hominem homini periclitanti iniuriamque patiē
ti non subuenire,indecorum, inhumanum, & impium
est,quod fratrem contra fratrem peccantem ad mone-
re tenemur,secundum communes opiniones,vt plenè
disseruimus suprà c.16.sicque opem egenti nostro auxi
lio,ferre omnes homines & naturaliter optamus iure-
que naturæ debemus,& etiam iure positiuo , vt plenè
etiam docent Hieronymus Cagnolus & Philippus De-
cius in l.culpa caret: ff. de regulis iuris. hinc videmus
naturaliter,quod si quæcunque auicula vim patiatur,re
liquæ eiusdē speciei auiculæ prestò adsunt comitātes
condolentes, auxiliumque suum veluti pollicētes,& si
ad id etiam valent re ipsa præstantes.Idem faciunt ani-
malia terrestria,vt videmus in porcis,in equabus,in tau
ris,inq; similibus.Vnde Oui.li.2. de Ponto sic cecinit.

Brachia delassæ potius prendenda natanti,
Nec pigeat mento supposuisse manum.

Et Virgilius lib.5.Aeneid.scripsit.

Per te,per superos & conscia numina veri,
Per,si qua est,quæ adhuc mortalibus vsquam
Intemerata fides,oro miserere laborum
Tantorum,miserere etiam non digna ferentis.

Et Ouidius lib. 1.de Tristibus.

———O pauci rebus succurrite lapsis.
Et date naufragio littora tuta meo.

Et Virg.1.Aen[illegible]dos

Ad te confugio,& sup[illegible] tua numina posco.

Sicque apparet iure [illegible]æ periclitantes,& vim iniu
riàm ve patientes sole[illegible] petere,& recipere auxilium,
30 idque auxilium non pati moras,teste Ouidio; lib.4.
Metamor.

Ad opem breuis hora ferenda est.
Sed mora damnosa est,nec res dubitare remittit,
Dum super est aliquid,cuncti coeamus ad arma.

Lucanus lib.2.bell.ciuil.

Tolle moras,semper nocuit differre paratis.

Seneca in Thyeste.

Serum est cauendi tempus in medijs malis.

Silius Italicus lib.4.bel.pun.

Pelle moras breuis est magni fortuna fauoris.

Manilius lib.4.Astrono.

———Mora sæpe malorum
Dat causas.

Ouid.lib.1.de remedio amoris.

Vidi ego quod fuerat primo sanabile vulnus,
Dilatum longæ damna tulisse moræ.

Ibidem.

Nam mora dat vires,teneras mora percoquit vuas,
Et validas segetes quod fuit herba facit.
Quæ præbet latas arbor spaciantibus vmbras,
Quo posita est primum tempore,virga fuit.
Tunc poterat manibus summa tellure reuelli,
Nunc stat ad immensum viribus aucta suis.

Ouid.lib.11.Metamorph.

Denique quam teneatur iure naturæ hominibus au-
xiliari edocet Cicer.lib.1.Offic.dum scriptum sic reli-
quit.Homines hominum causa sunt generati,vt ipsi in
ter se,alij alijs prodesse possent. Idem 2. Officiorum
ait, Proximè & secundum Deum , homines homini-
bus maximè vtiles esse possunt.Idem Cicero lib.3. Of
fic.sic ait.Hoc natura præscribit,vt homo homini qui
cunque sit,ob eam ipsam causam tantùm,quòd is ho-
mo sit,consultū velit.Idem Cicero in Lælio sic ait. Sic
nos nati videamur,vt inter omnes esset societas quædā
Idem Cic.lib.3.de finib.ait.Impellimur natura, vt pro-
desse velimus quamplurimis , in primisque docendo
rationibusque prudentiæ tradendis,itaque non facilè
est inueniri,quod faciat ipse,non tradat alteri, ita non
solùm ad discendum propensi sumus, verùm etiam ad
31 docendum.Stat que faceta fabella de Boue & Camelo
à Plutarcho Apoph.lib.8.relata,Bos sub onere deficiēs
rogauit Camelum conseruum,vt se oneris parte recep
ta subleuaret,cui recusanti,Bos,imò(inquit) & me ip-
sum & hæc omnia portabis , id que effectum mortuo
Boue est.Ita etiam idem Plutarchus libro de tuenda va
letudine,quo exemplo admonemur lepidè non solùm
homines hominibus auxiliari iure naturæ debitum esse
sed etiā periculosum in tali officio deficere futurum tā
ipsis,qui debito auxilio carent, quam ipsis opem auxi-
liumque debitū denegātibus, quibus præterea est fuit
que semper turpe & indecorum. Vnde Ouidius li. 13.
Metamorph.sic eleganter canebat.

Et eget auxilio,qui non tulit,vtque reliquit,
Sic linquendus erit,legem sibi dixerat ipse.

Quam mora periculosa &noxia sit , significauit etiā
Iulius Cesar,vt refert Plutarch.Apoph.lib.4.de Cæsa-
re dum meminerit,cum inquit; Pompeius instructam
aciem apud Pharsalum ibi consistere,& hostem operi
ri iussisset,Cæsar dixit,illum errasse, qui vim, impetum
& diuinum afflatum animorum ad incursionem para-
torum mora relaxet.

Sat ergò ex historijs& Philosophorū sententijs édo
cti sumus,& iure naturæ nefas esse , hominem homini
non auxiliari,& id auxilium moram non pati, quia se-
rò medicina(vt dixi)paratur.

Cùm mala per longas inualuere moras.

Quæ omnia fusius suprà c.16.num.10.modo sic,cū
Deus optimus Maximus terrā per maris vastissimi in-
terpositionem diuiserit,non semel sed pluries, certè si
in nouo fortè Indorum orbe vnus princeps ab altero
principe,vel vna ciuitas ab altera,vel vna prouincia , &
regnum ab altera alterò ve vim pateretur (vt quotidie
fit)& necesse esset ab Romanorum Imperatore auxi
lium implorare,certè non solùm multi anni,sed multa
ferè sæcula necessaria essent,vt is Imperator negocij il

lius iustitiam

lius iustitiam & caulam addiscere posse, totidemq́, an-
ni aut sæcula, vt intellecta rei veritate auxilia vim patien
ti mittere posset. sicque interea plerumque periret com
moditas auxiliandi, quæ, vt diximus, non patitur moras.
32 Nihil ergo (credite mihi) magis alienum aut remotum
à summi Dei prudentia, prouidentia, & iustitia dici aut
cogitari vnquam posset, quàm ob illam auxiliandi causã
imperium penes vnum Imperatorem esse oportere, co-
gitare aut adfirmare, & quærere legem (secundum Philo
sophum) vbi naturaliter sentimus nihil aliud est, quàm
infirmitas intellectus. Quod autem vulgo dicitur, Eccle
siam militantem ad triumphantis imaginem exemplatã
fuisse, nihil obest, quando quidem quod simile est non
est idem. l. quod Nerua, cum ibi nota. ff. depos. tradunt
Doct. in auth. si quis in aliquo documento. C. de edend.
& illa est quædam imitatio, in illis duntaxat seruandã,
in quibus eadem aut par ratio est, vt tradunt Doct. in §.
minorem. Insti. de adop. l. adoptio. ff. eod. tit. l. filio quẽ.
ff. de li. & posth. vbi autẽ diuersa ratio est, cessant omnes
illę limitationes, vt tradunt plenè Alex. Corn. Ias. Deciu.
Corasius, Curtius iunior & alij per tex. ibi in l. humani
tatis. C. de impuberum, dum plures differentias enume-
rant inter substitutionem exemplarem, & substitutionẽ
pupillarem, quamuis d. l. humanitatis, proclamat ad exẽ-
plum pupillaris exemplarem fuisse creatam, & inuentã,
vt li. 2. de succ. prog. in materia exemplaris plenè disse-
ruimus. §. 17 Sic ergo, & in specie nostra nulli (modo
sanè & Catholico, dubium est, quin sit plusquam mani-
festa differentia inter Ecclesiam triumphantem, & mi-
litãtem, quia illa regitur à Summo Deo, qui vbique est,
sicque ad nutum omnia perfectissimè potest disponere
ordinare, & prouidere. hæc autem regenda si esset per
vnum hominem, qui in vno duntaxat loco esse potest,
non ita ab eo regi posset quò ad temporalia, quæ exi-
gunt frequentissimas rerum dispositiones, mutationes,
ordinationes, quæ cùm notissima sint, & ea naturaliter
sentiamus in hil legem quærere, esset (vt Philosophus
33 ait) infirmitas intellectus. Quinimò (si vera proloqui fas
est) nephanda (iudice me) temeritas, audacia, superbiã,
vnum homonculum (qualis est Imperator, summo ma-
ximoque Deo se simile iactare, suamque pusillam, im-
bellem, tantillulam prouidentiam & potentiam, immen
sæ & ineffabili illius potentiæ, & prouidentiæ velle con-
ferre, assimilare, adæquare, dæmonumque superbiam è
cœlo cadentium imitari, & æmulari videretur (ne dicã
superare) quæ omnia intelligo quò ad temporalia. Nam
in spiritualibus diuersam esse rationem ostendit Sotus,
vbi suprà, & idem etiam ex diuo Bernardo suprà relato
apparet. in temporalibus autem, quæ ad spiritualium ex
peditionem necessaria non sunt, ijsdem iuribus, & ratio
nibus apparet Papam non esse, nec esse posse dominum
totius mundi, non magis quàm Imperatorem.
34 Denique hęc omnia, vt nec Imperator, nec summus
Pontifex sit dominus totius mundi in temporalibus,
etiam quò ad iurisdictionem iustificantur planè ex prin-
cipali conclusione, & sententia nostra, quę habet vtrius
que iurisdictionem, & principatum non ad ipsorum, sed
ad reliquorum hominum vel ciuium vtilitatem introdu
ctam esse. Nam si ipse Imperator vel Papa in orbe vni-
uerso talem iurisdictionem haberet, non posset vllus al-
ter vim aut violentiam patienti opem auxiliumque fer-
re, non magis quàm homo priuatus homini priuato, q
vim aut iniuriam pateretur, qui ei armis subuenire mini
mè potest, sed superior adeundus est. Nam armis vim vi
repellere fas est, ipsi quidem iniuriam passo, dummodò
incontinenti id faciat, cum moderamine, & ad defensio
nem corporis, honoris, aut rerum suarum. l. vt uim. ff. de
iust. & iure, cum ibi plenè not. per Glo. & Doct. & ferè
per totum ff. de vi & vi arma. & per totum ti. C. vnde vi.

reliquis verò priuatis preter iniuriam passo id non lic. t.
vt dd. iuribus, aliter enim esset aperta via, neces, rapinas
tumultusque exercendi, & superiores, iudicis, principis,
magistratusve authoritatem vsurpandi, diuina humana-
que miscendi, & turbandi.

Ergo, si quis Princeps, si quave Respublica ab altero
principe tyrannicè vim aut iniuriam pateretur apud no
uum forte Indorum orbem, & tota iurisdictio aut pro
tectio esset Imperatoris aut Papæ, iam reliqui principes
etiam iniuriam passo finitimi aut vicini, non possent ei
opem ferre, ne alienam iurisdictionem (hoc est, Papæ
aut Imperatoris) iniurij vsurpasse ac inuerentes viderẽ
tur. Rursusque Papa aut Imperatorem remotissimi per
multos annos aut sęcula opem ferre, aut rem, & iustitiã
persipere ac intelligere, non valerent, sicque ipsi nõ so
lùm in eo noxij essent, q̃ opem patienti iure naturæ de
bitam non ferrent, sed etiam in eo, q̃ vicinis & finitimis
illius impedimento essent, quò minus ipsi opem & auxi
lium suum præstarẽt, quo quàm absurdum, & pernicio
sum humano generi foret, nullus modò sanus ignora
bit. Iustificantur hæc, nam vetitum est alienam iurisdi
ctionem inuadere, & vsurpare, vt occidẽs priuata autho-
ritate eum, qui aliàs occidẽdus erat, puniatur capite, Pe.
de Bellaperti. Cyn. Bal. & Bart. de Capua. in l. addi. Rom.
C. de Episc. aud. Rom. sing. 747. Boer. decis. 84. Carr. de
homicidio. §. 2. nu. 146. &c.

S V M M A R I V M.

1 *Papa non exercet iurisdictionem temporalem vacante Imperio, ardua quæstio.*
2 *Papa vacante Imperio, non præscribit Imperatoris iurisdictionem.*
3 *Regno vacante, vel Imperio, ciues possunt regem sibi eligere.*
4 *Imperio vacante, legatus Papæ non exercet iurisdictionem temporalem.*
5 *Papatu vacante Imperator non exercet iurisdictionem spiritualem.*
6 *Princeps cùm sit tyrannus ciuibus, quale supersit remedium, contra nouissimos.*
7 *Imperator olim Papam eligebat.*
8 *Imperator olim superant Ecclesiæ.*
9 *Ecclesias non subesse hodie Imperatori, an iure fiat.*
10 *Papæ electio de consuetudine spectat ad Cardinales.*
11 *Hispaniarum rex non subest imperio.*
12 *Hispani deficiente progenie regia, possunt regem sibi eligere.*
13 *Hispaniarum rex iura Imperatoris habet in regno suo.*
14 *Hispaniarum rex quo tempore potuerit leges facere circa Ecclesias.*
15 *Hispaniarum rex quod ius patronatus habeat regni sui.*
16 *Hispaniarum rex ius habet eligendi Episcopos.*
17 *Imperatori reliquos principes non teneri tributum præstare, contra nouiss.*
18 *Imperatoris potestatem anormalam non esse.*
19 *Præscribi an possint, quæ Imperatori reseruata sunt, cõtra nouiss.*
20 *Imperatorem alieno in territorio delinquentem, posse puniri, contra nouiss.*
21 *Imperator non est vnicus Christi vicarius.*
22 *Imperator vnus solus in mundo esse non debet.*
23 *Leges ferre possunt alij præter Imperatorem.*

C A P V T XXII.

IN summa retenta opinione eorum, qui existimant, summum Pontificem esse dominum totius mundi etiam quò ad iurisdictionem temporalem, inde deduci

tur

1 tur† quod vacãte imperio Papa in terris imperij potest
iurisdictionem exercere, non aliter atque quilibet prin
ceps post decessum illius, cui iurisdictionem demanda-
uerat, quãdo quidem Imperator (inquiunt) iurisdictio
nem, quam habet non tam iure proprio, quam quasi à
Papa demandatam habere intelligitur, & in specie ita
tenent Lud. Rom. sing. 417. vacante imperio. Ioan. Fab.
in §. 1. Instit. de adop. Bar. in l. naturaliter. §. fi. ff. de vsu.
Bal. in l. fi. col. 1. C. de quã præs. idem Bal. in Marg. verb.
imperium. Ias. in l. imperium. col. 10. ff. de iuri. om. iu. Ni
co. Pigno. ad Romanum, vbi suprà. Contrarium tamen
vt vacante imperio non succedat Papa in iurisdictione
exercẽda, tenet Cardi. in c. licet, de voto, per c. nouit. de
iudi. ne aliter turbentur pontificia & imperatoria iuri
sdictio. & Fely. in d. c. licet. Sed primam õpi. videntur tẽ
nere Bar. & Imo. in l. 1. §. denique ff. de aqua pluui. arcen.
a quis tamen interea negant, Papam posse iurisdictionem
Imperatoris præscribere. & Panor. in c. cum deputati.
de iudi. & Cardi. in c. cum contingat. de foro compe. &
Pig. vbi suprà. Quinimò secundum eum etiam vacante
imperio ea sola exercet Papa, quæ sunt ipsi Imperatori
reseruata, nec per reliquos principes possunt expediri.
Quid dicendum? & indubitanter apparet ex opinio-
ne nostra longè veriorem esse opinionem negatiuam,
quia Papa nec habet, nec habuit vnquam totius mundi
iurisdictionem in temporalibus, nec Imperator, aut re-
liqui principes sæculares ab eo quasi demandatam vi-
3 dentur habere iurisdictionem, sed iure proprio, quasi †
ex populi concessione penes quem, & non penes Papã
remanet iurisdictio, tam imperij quàm cuiusque alte-
rius regni vacantis, vt docuit etiam Bal. in l. ex hoc iure
ff. de iust. & iure, per illum tex. & per d. c. nouit. Nec ad
rem pertinet d. c. licet ex suscepto, nec extrauag. Ioannis
26. incip. si fratrum, cum similibus: nam paucis fas est
non illinc expedire, negando liberum fuisse summo Põ
tifici alienam iurisdictionem lædere, & longè minus
eam sibi adscribere. l. id quod nostrum. ff. de reg. iud. c.
alteri, de reg. iu. libro. 6. l. vnic. C. vt nemo in sua cau-
sa iudicet, aut ius sibi dicat. l. magistratibus. ff. de iurisdi-
cti. omni iud. lege. omnibus. C. de testibus. Retenta ta-
4 men opinione affirmatiua, eam limita, vt † non pro-
cedat in Pontificis delegato, quia sub generali conces-
sione non veniunt ea, quæ sunt principi reseruata. ita
Ludo. Roma. & Nicol. Pigno. vbi suprà, & alij commu
niter, vt per Fely. in c. de præscrip. vers. ad illud Innocen
5 tij. Vacante † autem papatu, non est dubium quod Impe
rator Papæ iurisdictionem non exerceat. Ludo. Roma.
singula. 418. quid è contra.
Sexagesimo apparet denique ex superioribus longè
errasse doctiss. Dominicum Sotũ de iust. & iure, lib. 5.
6 q. 1. arti. 3. dum scripsit, quòd si † princeps tyrannus est
ciuibus nullum superest remedium, nisi Deum orare pro
eius emendatione, quando non adest superior ad quẽ
confugiatur. Sed errat, quia iure naturali, reliquis om-
nibus mundi principibus incumbit illi populo tyranni
dem patienti opem & auxilium ferre, & heroum egre
giorumque virorum hæc est vera laus, gloria, decus &
honor, vt de Hercule & similibus suprà exposuimus c.
proximo.
Imperator tamen & si dominus totius mundi (vt
ostendimus) non sit, neque vnquam fuerit, aut fore pos
7 sibile sit, tamen † electiones Romanorum pontificum ei
olim fuerunt traditæ & concessæ, secundum Albericũ
de Rosatis in dictionario suo, verb. electio. 3. quem re-
fert Nicolaus Boerius decisio. 31. tempore factæ, in pri.
per ea. vota. §. principibus verò. 62. distincti. hoc quod
8 dicit Innocen. in c. 2. de maiori. & obedien. Omnes † cle
ricos & ecclesias antiquitùs subesse Imperatori, vt pro
batur in authent. vt ecclesia Roma. cẽtum annorũ gau-
deat præscriptione. post princ. & in c. Constantinus. 96.
distin. & sequuntur Bald. Paul. de Castr. Saly. Fulgo. &
Ias. in l. iubemus nullam. C. de sacrosan. ecclesi. dicentes,
tempore illarum legum. C. Ecclesias fuisse Imperatori-
bus subditas, saltem de facto, aut alias quocunque mo-
do, ideo Imperatores illas faciebant leges circa eccle-
sias & earum bona, & idem Ias. in l. cunctos populos, in
2. lect. col. pen. in prin. vers. est verum qđ. Bal. C. de sum
ma Trin. & Ias. in authen. si qua mulier, in 3. notab. C.
9 de sacrosanct. ecclesijs, † Quis ergo Ecclesiam atque clẽ
ricos exemerit à iurisdictione imperiali? Respondet Al-
beri. factum fuisse voluntate Imperatorum, quòd fortè
in præiudicium Imperij & successorum facere non po
tuerunt, & illa fortè priuilegia perdidit imperium de fa
cto potius, quàm de iure, propter longam vacationem
eiusdem imperij, & potentiam, ac prudentiam summo
rum Pontificum, & aliorum Romanæ ecclesiæ præsi-
dentium. Ita etiam dicit Albe. in lege. bene à Zenone.
colum. 3. versicu. sed an Imperator. C. de quadri. præsc-
ri. Et pro hac parte videtur Glo. in l. disputare. C. de
cri. sacri. sed in cõtrarium videtur Glo. fi. in c. in Synod.
quam ibi sequuntur Do. & Car. Alex. 64. distin. Innocẽ.
Host. Io. Andr. Car. de Zabarel. & Abb. Sicul. in c. licet
de vitanda, de elect. & Gloss. in d. c. in nomine Domi-
ni, in verbo, impetrauerint. 23. distinct. & Innoc. in d. c.
2. de maiori. & obedien. & Marti. Lauden. in tractatu
10 de princip. §. 3. volentes de consuetudine † diu obtenta
electionem summi Pontificis ad solos spectare Cardi-
nales excluso Imperatore, & eius nuncijs, vt §. verum.
63. distinct. & ibi Domi. & Cardi. Alexand. & idem Bal.
in sua Marga. in verb. electio, & Guerrerius in speculo
principum. c. 55. in fin. meminit summorum pontificũ
eligendorum olim potestatem habuisse Romanorum
Imperatorem, de quo in c. quia sancta. §. verum 63.
distin.
11 Denique Hispaniarum Reges imperio Romano nõ
subesse, quia Regnum ab hostium faucibus eruerunt,
tenet Gloss. in c. Adrian. 2. 63. distin. Bald. in l. ex hoc iu
12 re. ff. de iust. & iure. vbi ait, quod † in Hispania si ex toto
deficeret Regum progenies, regnicolæ possent elige-
re Regem de iure gentium. & per Oldra. consi. 69. & per
Guerre. vbi suprà. Et quod Hispaniarum rex non subsit
imperio, tradit etiam Corsetus de potestate regia, q. 12.
num. 19. & q. 101. num. 66. Ioan. Lupus de beneficijs in
curia vacantibus. §. 8. Didacus Segura in l. Imperator.
Idem Segura in l. cohæredi. §. cum filiæ. ff. de vulgari. n.
19. l. ex. 5. tit. dotis leges. lib. 1. ord. l. fin. tit. 12. eod. lib. l.
4. vbi Castelus & alij in leg. Tauri. diximus de success.
crea. lib. 1. §. 10. num. 648. in fine. Nec dubium est, quin
13 † Rex Hispaniæ in Regno suo, cùm Imperatorem non
recognosceret, omnia iura haberet, quæ Imperatori in
terris sibi subiectis competebant, vt in simili per Ioan.
Fabrum in procemio Institut. §. 1. per Ioannem Ign. in
sua disputatione, an Rex Franciæ recognoscat Impera
torem. Nicolaus Boerius decisi. 8. quinta Martij. nu. 4.
Petr. Delesnan. in tractatu de Docto q. 1. in fine Ber-
trandus de Carpenda, consil. 4. num. 13. lib. 2. & consil.
293. lib. 3. Cardinal. de Zabarel. in clementina 1. de iure
naturali.
14 Vnde † quo tempore Imperatori fas erat leges facere
circa Ecclesias, & Ecclesiasticas personas, & eligere sũ
mum Pontificem, & per hoc Prelatos & reliquos Ec-
clesiarum Rectores, eodem tempore intelligendum est
idem Regi Hispaniarum liberum aut permissum fuis-
se in regno suo, & ita cautum reperitur in legibus illius
regni. Et Alphonsus Guerrerius, vbi suprà c. 63. recte
15 contendit † plenum ius patronatus Hispaniarum regi
ac domino nostro competere in omnibus Ecclesijs, q̃
in prouincijs & regnis ditioni & imperio suo subiectæ

suut,

sunt, eruntque semper. Quòd (inquit) Rex Hispaniæ de
iure non recognoscat superiorem, tex. est, id est, partita,
ti. 5. l. 18. & primi quidem Gothorum rex Athanaricus,
vel, secũdum alios, Alaricus, a quibus rex Philippus rex
Hispaniarum & dominus noster indubitatam trahit
originem, ex grata Honorij Imperatoris concessione
Hispanias viriliter aggressi sunt, & Vandalos, Sueuosq;
debellando ab Hispania eos expulerunt, & in Africam
fugere coegerunt, quia tyrannicè, & contra Imperato-
ris voluntatem occupauerunt, & tunc postquam Hispa-
nicam monarchiam adepti sunt, vsque ad tempora no-
stra Reges Gothi regnauerunt, ipsi verò Gothorũ Re
ges discurrentibus annis construxerunt sacra Templa,
& Ecclesias, vbi diuina officia virtute diuina celebraren
tur, & ornamenta plurima ministrarunt, ex quo ius pa-
tronatus in eisdem Ecclesijs, prçsertim cathedralib. ac-
quisiuerunt, & specialiter sibi reseruauerunt, vt in c. no-
bis, & c. præterea, de iure patron. de quo vide Archi. in
c. lectis. 63. dist. & Bald. in procemio Decretalium. §. rex
pacificus. Palacios Rubios in tractatu suo de beneficijs
in curia vacantibus. §. 8. & tale ius patronatus transit ad
filios, & nepotes, quorum nomine intelliguntur prone-
potes, & cæteri descendentes, itaque ius patronatus trã-
sit ad hæredes in perpetuum, bonus tex. ad hoc in ca. fi-
lijs. 16. q. 7. & de hoc in c. Fulgentius, & c. præmentis, ea.
q. & cã, & 16. q. 7. vbi dicunt Doctores, ꝙ quatuor mo-
dis ius patronatus ad alios transfertur, scilicet, successio
ne, donatione, permutatione. vniuersitatis venditione:
Sed ad corroborationem meæ conclusionis adduco op
timum tex. in c. cum longè 63. dist. vbi probatur, ꝙ con
suetudo antiquata, & prisca erat I tota Hispania, Quòd
16 † quando moriebatur aliquis Episcopus, congregabant
omnes Episcopi comprouinciales, & obitus Episcopi si
gnificabatur Regi, & Rex eligebat, & electio concilio
Episcoporum intimabatur, vt ab eo comprobaretur, sed
quia hoc erat valdè difficile, & onerosum, cùm propter
longitudinem itineris citò non possent Episcopi cõgre
gari, statutum est in concilio Toletano, ut Toletanus
Archiepiscopus vicem omnium Episcoporum supple-
ret, l. vt obitum Episcopi Regi nunciaret, & electionem
factam à Rege comprobaret, & confirmaret, & electũ
consecraret. Itaque ne propter viarum discrimina ordi-
natio Ecclesiarum periculosè differatur, concessit Papa
Archiepiscopo Toletano, vt præsentatos per Regẽ Hi-
spaniæ posset confirmare, & consecrare, vt in d. c. cũ lon
gè. 62. dist. & ita Cardin. S. Sixti ponit casum in lectura
sua.

17 Apparet etiam † suspectam esse Gloss. in c. Adrian. 63.
dist. quam sequitur Alphonsus Guerrerius d. c. 55. ad fi-
nem. dum ait, omnes Reges teneri ad tributum Impera
tori exsoluendum, etiam pro capite suo, nisi probent se
esse exemptos.

18 Apparet † etiam suspectam esse opinionem Marci
de Mantua locorum communium li. 1. c. 12. in fine, dũ
ait, Imperatoris potestatem esse anormalam, nec ullis le
gibus frænari, quod & voluit Bal. cons. 327. pridie. co. 5.
li. 1. sed, vt iam fusè ostendimus, eius potestas non secus
quàm reliquorum principum imperium legibus alliga-
ta est.

Apparet etiam suspectam esse, quod ipse Marcus Mã
tua, vbi suprà, scripsit post Bal. cons. 300. ad euidentiam.
19 col. 1. li. 5. dumtait, non solùm Imperatorem mũdi do-
minum esse, sed ita esse, vt præscribi non possint, quç ei
reseruata sunt in signum vniuersalis dominij, ne alias a-
ter princeps Imperatore maior efficiatur, eũque in ter-
ritorio suo delinquentem posset punire, Sed & supremã
iurisdictionem prçscribi posse alibi ostendimus, & pro-
bat lex fi. tit. de las præscriptiones in ordinamento re-
20 gali. Et Imperatorem † ab alio principe, in cuius territo-
rio deliquisset, puniri posse nõ dubitauerim, cùm Impe-
ra. vt dixi, non in orbe vniuerso dicatur habere iurisdi-
ctionem.

21 Apparet etiam † Imperatorem unicum Christi vica-
rium non esse in temporalibus, non magis quàm reli-
quos principes, quamuis contrarium parum iustè con-
tendant Bal. in l. 1. C. de iure aureorum annullorum. &
Marcus Mantua, vbi suprà.

22 Sexagesimo primò apparet † similiter minimè esse ne
cessarium ꝙ sit vnicus in orbe Imperator in temporali-
bus. Quinimò tantum abest, vt id necessarium esse intel
ligatur, quod potius nihil pestilentius, aut perniciosius,
nihilque impossibilius, aut risu, & ludibrio dignius fo-
ret, aut dici cogitarive potuisset, iam edocti sumus, quã-
uis contrarium tenuerint Card. in clem. 1. §. 1, de iureiu.
& Pano. in c. nuuir, de iud. & Marcus Mantua, vbi suprà
Idem Panor. in c. venerabilem. de elect. & reliqui, quos
allegat Cassanæus in tract. Gloriæ mundi. in consid. 28.
par. 5. id quod ex nostra. prin. opin. deducitur.

23 Sexagesimo secundò, apparet, ꝙ ijdem ferè omnes
contendunt, solum † Romanorum Imperatorem leges
condere posse, nõ sic reliquos principes. Id similiter nu
gis fabellisve anicularum annumerandum puerilius que
esse, quàm vt vlla contentione egeat, præsertim cùm sit
contra nostram opi. principalem, quç docet, omne impe
rium esse ad proficiendum, non ad nõcendum. nec du-
bium est, quin id (si verum esset) nocentissimum huma-
no generi foret, ergo, &c.

SVMMARIVM.

1 *Papa sine Cardinalium consilio ardua expedire an pos-
sit? ardua q.*
2 *Principes an ardua possint sine procerum consilio expe
dire? ardua q.*
3 *Præscribere potest ne rex, vt quid arduum expediat, si
ne procerum consilio?*
4 *Præscribere potest ne Papa, vt quid arduum in tempo-
rali sua iurisdictione expediat sine Cardinalium con
silio.*

CAPVT XXIII.

SExagesimo tertiò colligitur etiam ex nostra prin-
1 cipali sententia illius memorabilis articuli, Virũ †
Papa possit sine consilio aut concilio Cardinaliũ
2 ardua expedire? Et antidem fas sit reliquis Principibus,
Regibus, Imperatoribus, & similibus. Et id sibi liberũ
non esse, ex nostra sententia videbatur respondendum,
dum habet ad meram ciuium subditorumve utilitatem,
non etiam ad ipsorum principum commoda, omnem
principatum, ditionem, imperium, potestatemve proces
sisse. Nec dubium est, quin consultius vtiliusque sit ciui
bus & subditis ardua à Principibus adhibito talium se-
natorum & prudentium virorum consilio expediri, quã
eo non adhibito: arg. l. humanum, cum similibus. C. de le
gibus. l. proximè. ff. quæ in testa. delen. l. placet. C. de sac.
eccl. auth. habita. C. ne filius pro patre. l. fi. C. de legatio.
li. 10. tenuit expressè Arch. in c. quamuis. in 2. col. & ibi
Guilielmus de monte Lauduno. de off. ordinarij. li. 7. &
in c. cum Redemptor. 12. q. 2. & in ca. sunt quidam. & in
c. quæ ad perpetuam. 25. q. 1. in d. ca. cum quidam. non
posse Papam solùm super statu vniuersalis Ecclesiç le-
gem generalem absque Cardinalibus condere. Idem te
nent Ioannes Monachus & Philippus Probus in eius
additionibus. Io. And. Guilielmus de monte Lauduno
Philippus Francus & Io. de Imol. in c. super eo, de hære
ticis, li. 6. Host. Io. And. & Antonius de But. in c. antiqua
de priuilegijs. Panorm. in c. 1. in fi. de off. leg. & in c. cau-
sam

sam quæ.el primo.de iudicijs,& in c.literas.col. 3. vers. item no.Gl.de rest.spol.& in c.cõstituit,de his quæ fiũt à maiori parte c.& in c.p venerabilẽ.§.Rõnib.p tex.ibi, in 3.col.qui filij sint legitimi, & in ca.nulli,de sñia excõicatio. Cardinalis Zabarella in c.licet.in 16. col. de electio.& in c.2.de clericis non residen.& in repet.c.p pendimus.col.6.de sententia excõmmunicat.& in cõs. 137.incipi.Fuit quæstio regis Cypri col.fi.versi.sed rõ. & in cons.150.inci.In quæstione duorum pontificum. in penul.col.vers.secundus modus.Bal.in c.1.de natura feudi.& in l.fina C.de diuersis rescriptis. Idem Bal.in l. cum multa.C.de bonis quæ libe.Idẽ Bald.in cons.324. incip.quæritur vtrùm Papa.vol. 1. Aluarotus in c.1.in principio,in titulo Episcopum vel Abbatem in vsibus feu.Speculator in tit.de legato.§.qualiter,in fine.sidem voluit Petrus de Ancha.in c.vnico.in 3.nota de schismaticis lib.6.& in cons.296.in 2.colum.Ioannes de Imola in d.c.2.de clericis non residen.& in c.dilectus el primo.col.1.de præben.Pręposìtus Alexandrinus in d. §. rationibus. Dominicus in c.quoniam,circa principium & ibi Philippus Franchus.de renunciatio.lib.6. Guido Papa in d.c.licet,de officio legati. Ioannes de Monteigne in tractatu de authoritate regij consiliorij, charta 32.Antonius Corse.in tracta.de potestate & excellentia regia,in 53.quæstione.Corradus in suo tractatu de schismate,in penul.col.Antonius de Rosellis in tract. concilijs,in rubrica incip.Generale concilium quando sit faciendum. vers.Item cum Cardinales.fol.2.col.3,in fine.Andreas Siculus in tractatu de præstantia Cardinalium,in 2.parte,in 2.q.& in c.si pro debilitate.in 3.& 4.col.de officio delega.& in c.inhærentis.col.2. de iuramento calumniæ.& in cons.40.incip Clementissimum col.18.vol.4.Nicolaus Milis in Repertorio suo,in verbo,Papa.parum vel nihil facere debet sine cõsilio Cardinalium,q.2.& q.31.& in 2.tracta.q.22.Bologni.in auctenti.Habita.in 3.col.C.ne filius pro patre. Fely.in c. finali.§.his autem.col.5.circa finẽ,delega.& in c.1. col. 3.versi.3.declara.de probationibus,in c.ad audientiam post Cardinal.& Aegidium ibi in 2.col.de præscriptio & alij non pauci,quos suprà adduximus,dum hanc q.in regibus temporalibus,& reliquis principibus ageremus

In contrarium tamen est receptior opinio, vt Papa, Imperator,Reges & Principes possint ardua expedire sine consilio alicuius,vt tenet idem Panormita. in c.literas.col.5 versi.& puto quòd possit,de restitutio. spo. & in sua disputatione,incip.Episcopus & quidam rector.in 7.col.dum se remittit ad ea,quæ ipse dixerat in d.c.ex gestis.Idem voluit Bal.sibi contrarius in c. inter corporalia.col.2.in principio,de translatione Episcopi Ioannes de Anania in c.firmissime. vbi hanc dixit esse communem opinionem,de hæreticis. Dominicus sibi contrarius in c.super eo.eodem titu.lib.6.vbi refert Hugonem Cardinalem in c.leges 4.distinctio.ardua quàm expedire.Aegidius de Bellamera in c. 2. in synodo. 63. distinctio.notabiliter inquiens,quod si Papa Imperatori super hæresis crimine se submiserit,licet talis submissio res valde ardua & magna esse videatũ, Cardinaliũ ad talia faciendũ,requirere non tenetur.Cardinalis Alexadrinus I c.in istis,in principio.4.distinctio.allegat ita tenuisse Innocen.in Clementi.ne Romani, de electio. Idem Cardinalis Alexandri.& Cardinalis Ioannes de Turre Cremata in d.c.cum Redemptor.post Hug.ibi. 12.q.2.Idem Ioannes de Turre Cremata hanc ingens esse communem in ca.ait lex.§.ideo:4.distinctio.Bonifacius in proœmio clemen.§.hac sanè,in 3.col. Albericus de Rosate,qui hanc etiam communem dixit esse opinionem in rubrica de legibus.& Petrus de Bella pertica eodem titu.dicẽtes,posse Imperatorem,Papam, ac reges,sine aliquorum consilio leges facere. Idem Albericus de Rosate in l.quidam,decedens. §. Papinianus. col.3.versic.Sed an Papa.ff.de administratio. tutorum. Petrus de Rauenna in cõclusionibus suis,in 7.col.Martinus Lauden.in d.tract.de Cardinal. 45. q Paulus de Cast.in l.fina.post Barthol Bald.& Doct.ibi.C.de legibus.& in l.fi.ff.eodem tit.& in cons.414,incip.in facto præsenti.col.penul.vol.1.Andreas Siculus sibi contrarius in cons.1.incipi.Ex sacris.colu.91. vers. vltimo vbi hanc dixit esse communem opin.vol.1. Lucas de Penna,in l.omnes iudices.in 13.col.C.de decurio.lib.10.Antonius de Rosell.in d.suo tractatu de concilijs,in titul. seu quæstione,incip.sententia, quæ potius attendenda sit,Papæ solius aut totius concilij,col.8.versiculo, nota quod dicit,in fine.Iason in d.l.placet,in 1.lectura.in 3. col.in principio.C.de sacro sanctis ecclesijs.& ibi Petrus de Bergnia in additio.ad Iacobum Butrigarium, vbi hãc dixit esse cõmunem opinionẽ Augusti de Anchona in tractatu de potestate Ecclesię,quem refet, & sequitur Archiepiscopus Florenti.in 3. parte suæ summæ,tit.22.c.5.§.5.Prędictam etiam opinionẽ tanquam communem tenet Rochus de Curte in c.fi.colu. 9. de consuet.& glo.pragmaticæ sanctionis, hanc inquiens esse communem opin.in titu.de auctoritate generaliũ conciliorum,sol.23.in verbo,concilio,& in tit. de numero & qualitate Cardinalium,sol.mihi, 186. in glo.in verbo,Collaterales.Thomas Parpalia in d.l.placet,I 3. col.Claudius de Seycello in suo feudorum speculo in titu.qui feudum dare possunt,in 6.col. Philippus Decius in c.edoceri.in penul.col de scriptis Ioannes Crotus,qui hãc com. dixit esse opinionem,& ab ea in iudicando atque consulendo nõ nesse recedendum, in rubrica de constitu.li.6.Cardinal.Iacobatius sibi contrarius in d.suo tract.de conci.lib.7.art.5.pagi.465.vers.8. facit,& pagi.488.vers.ad illud quod dicitur.vbi hanc dixit esse magis communem opin.Petrus Andreas Gammarus sacri Palatij auditor in cõstitutione Iulij Secundi.super electione simoniaca Romani Pontificis,in verbo,cons.Nicolaus Boerius in tracta.de authoritate magni concil.in 4.col.in quarta additione,& in additio.ad tractatum Ioannis de Montaigne.de parlamentis Ioannes Franciscus Purpuratus in rubri.col.1.ff.de iurisdictione omnium iudicum, Matthæus de Afflictis titul.de his,qui feudum dare possunt,in quarta columna. & Ludouicus Gomesius Sarnensis Episcopus in regula de infirmis resignantibus intra viginti dies in 14.q.circa finem.glos.& omnes Doctores in c.ad Apostolicæ in principio,de re iudicata,lib.6. Gloss.in verbo,de ipsorum consilio,in extrauaganti,execrabilis.Ioann. 22. sub titu.de præben.est communis opinio secundũ Andream Siculum,& Felyn.& Pilipp. Deci. & Franciscum de Ripa,& Andream ab Exea,in rubric.de constitutionibus,qui omnes non solùm firmant,hanc esse communem opinionem,sed etiam receptissimam esse opinionem,vt contraria consuetudo non valeat, quod & firmat Fernandus Loazes in cons. pro Marchione de Velez,pagin.394.Abbas in literas,col.3.de restitutione spoliatorum.Sal.in c.inter corporalia.col.2.de translatione Episcopi.Ioannes de Anania in c.firmissimè, de hæreticis.vbi hanc dicit esse communem opinionem, plenè per Barba cons.1.col.28.lib.1..vbi agnoscit se legendo tenuisse contrarium,sed hanc esse certiorem & receptiorem opinionem,& ita tenuit ipse And.Barb.sibi contrarius in tract.de præstan.Cardin.2.q.

Quid dicendum?& sanè vt tam Papa quam Imperator,Reges & alij Principes omnia ardua, non secùs quàm reliqua possint expedire sine consilio suorum Procerum & Consiliariorum,non dubium est de iure per generalitatem dictorum iurium,quæ pro hac parte adduximus,& per l.1.ff.de constit.princ.§.sed & quod principi,Institu.

cipi.Inst.de iure natu.&,l.2.§.deinde,quia difficile.ff.de
orig.iur. Nec vllibi rectè probatur oppositum. Quod
3 autem id procedat etiam si sit consuetudo in contrariũ
nullibi probatur in principibus secularibus,quorum po
testas cùm ab populi concessione processerit,ab eodem
expressim per iura scripta,& tacitè per consuetudinem
potuit moderari,coangustari & reprimi.c.omnis res.de
reg.iu.l.nil tam naturale.ff.eo.tit.§.sed naturalia. Inst.de
iure nat.l.fin.C.de legib.l.omnes populi.ff. de iust.& iu.
iuncta l.de quib.cum quatuor legibus sequ. ff.de legib.
4 Verùm in potestate pontificia tolerari potest, vt & si
esset consuetudo incontrarium,adhuc ardua etiam sine
vllius consilio expedire sibi fas sit,quia sua potestas,vt-
potè supernaturalis, quò ad spiritualia nullo humano
iure,siue illud scriptum sit,siue consuetudinariũ,potuit
coarctari,potest tamen coarctari iurisdictio sua respe-
ctu temporalium,non secus quàm reliquorum princi-
pum sæcularium iurisdictio,& sic in ea staretur consue
tudini,vt in reliquis principibus fore diximus.Quia quã
iurisdictionem habet in temporalibus, quæ ad spiritua-
lium expeditionem non sunt necessaria, ea nihil differt
à iurisdictionem,quam reliqui Principes habent,

SVMMARIVM.

1 *Bellum indici non posse infidelibus contra naturam peccantibus,ardua quæstio.*
2 *Infideles contra naturam peccantes rebus suis priuari non posse,ardua q.*
3 *Peccatum ferè omne contra naturam esse.*
4 *Animal non sæuit in alterum animal eiusdem speciei.*
5 *Infideles licet Papam non recognoscãt,non ideò possunt bonis suis spoliari,contra Doct. Idem & si Imperatorem non recognoscant,contra eosdem.*
6 *Aequalitas seruanda.*
7 *Historia Leonis.*
8 *Historia Agesilai.*
9 *Historia Curij.*
10 *Talionis pœna est iuris naturæ.*
11 *Defensio est iuris naturæ.*
12 *Princeps an possit remittere talionis pœnam,vel aliam parti debitam,ardua q.*
13 *Pœnam parti,vel fisco applicandam, quando princeps possit remittere.*
14 *Principibus & magistratibus laxior potestas circa publica,quàm circa priuatorum bona.*
15 *Pœnam pecuniariam ærario publico applicãdam iudex facilius potest remittere,quàm parti applicandam.*
16 *Talionis pœna iusta est,contra nouiss.& approbata iure naturali,& diuino,& gentium,& canonico,& ciuili.*
17 *Pœna par culpæ,vt intelligatur.*

CAPVT XXIIII.

Hinc apparebit, an verum sit,q Innocentius in
c.q super,de voto.scriptum reliquit,dũ ait,q
1 si infideles si peccant contra naturam,eis bellũ
indici poterit,id quod suspectum est,(quamuis Panor.
ibi non benè figat pedes.)nullum etenim peccatum est,
quod non videatur esse contra naturam,sicque semper
posset hac ratione inspecta bellum eis indici, & q am-
2 plius est,firmat idem Hostiensis,q eadem ex causa re-
rum suarum dominio priuari poterunt,quod eadem ra
tione etiam magis suspectum est,quàm superius.Quòd
3 autem omne peccatum sit contra naturam, testatur Ci
cero 1.de legib.his verbis.Natura (inquit) duce errari
nullo modo potest. Et rursus 3.Officiorum ait,Homo
naturæ obediens,homini nocere non potest.id qđ con
4 stat,nam nocere non potest.id quod constant nam cõ
tra naturam in omni animantium etiam brutorum(siue
illa terrestria sint,siue aquatilia,siue volucria)genere est
vt sæuiat aut noceat alteri animãti eiusdemmet speciei.
Vnde Horat.Epod.lib.sic scripsit.

Neque hic lupis mos,neque fuit leonibus.
Vnquam,nisi in dispar feris.

Et Iuuenal.Satyr.15.

Sed iam serpentum maior concordia, parcit
Cognatis maculis similis fera.quando leoni
Fortior eripuit vitam leo?quo memore vnquam
Expirauit aper maioris dentibus apri?
Indica Tygris agit rabida cum Tygride pacem
Perpetuam,sæuis inter se conuenit vrsis.

Denique idem Cicero 3.lib Offi.ait, Naturam du-
cem si sequamur, numquam aberrabimus,& Naturam
(inquit ipse in Catone maiore) Dux optima est, & 3 li.
Tuscul.idem Cicero ait,Sunt enim ingenijs nostris se
mina innata virtutum,quæ si adolescere liceret,ipsa nos
ad beatã vitam natura perduceret,nunc autem simul at
que edit in lucem sumus in omni cõtinuò prauitate ver
samur.in summa Claudianus lib.1.in Rufinũ sic ait.

——— Natura beatis
Omnibus esse dedit,si quis cognouerit vti.

Cùm enim omne peccatũ sit cõtra naturam, ex quo
libet peccato liceret infidelib' bellum indicere,eisque
bona sua rapere,secũdũ opi Hosti.& panormi.vbi suprà
quos sequi videtur Alphonsus Guer.in Speculo prin.c.
31. id quod admittere non minus iniustum esset,quàm
inciuile,& pari ratione Christianis peccantibus eadẽ ma
la inferri possent,qui cùm omni die,omni horà,omni
denique temporis momento innumera peccata,non se
cus quàm reliquæ gentes committant, possent inter se
perpetuo præliari quasi bellum iam indictum sibi esse
pro comperto & notorio habere deberent, mutueque
rapinæ ,cedes,incendia passim & impunè fierent,id qđ
iure fieri posse putare,non minus stultum esset quàm
impium & perniciosum. vt interea omittam quod ipsi
nitũtur etiam in eo quod durant totius mũdi imperiũ
etiam in temporalibus ad Papam spectare, quod proxi-
me improbauimus.

Vnde etiam apparet recipiendum non esse, quod in
d.c.quod super,scripsit Host.vt sit infideles non reco-
gnoscant dominium Ecclesiæ,licitè possint spoliari bo
nis suis,id quod Panorm.ibi,& Alphonsus Guerrerius
vbi suprà,excludunt,eo quod ad Imperatorem id perti
nere contendant,per totum titulum C.de Iudæis,& C.
de paganis.Sed vtraque opinio ab eodem errore deflu-
xisse videtur.ille.n.totius orbis dominium ad Papam,
isti verò ad Imperatorem pertinere falsò existimabant,
vt iam ostendimus.Vnde hac sola ratione neque à Papa
neque ab Imperatore eos posse aut debellari, aut bonis
suis spoliari,vel ius est,Ad illud Eccel.10. Transfertur à
gente in gentem regnum,&c.in quo niti Guerre.videt,
responde nihil mirum aut nouum,quinimmò nihil vi-
tatius aut frequentius, sed quò ad quæstionem nostrã
nihil ad rumbum. Nam vt Cicero ait 3.li. Off. Regna,
imperia,honores,nobilitas,diuitiæ,opes , atque ea,quæ
sunt ijs contraria in casu sita,temporibus gubernantur.
Guerrerius tamen,vbi suprà,vult nullam iurisdictionẽ
aut principatum penes infideles esse posse,cùm (inquit)
non sit locus in mondo ,in quò nomen Christi non fue
rit laudatum,& cultum,& de Apostolis dicitur, quod
in omnem terram exiuit sonus eorum,vt in c.fundamẽ
ta,de elect.in 6.c.ita dominus.19. dist. & ipse Saluator
dixit Discipulis suis,Eritis mihi testes in omni Iudæa,
& Samaria,& vsque ad vltimum terræ,& pro hoc 21.di
sti.c.in nouo,vbi litera dicit, Discipuli iubente domino
in toto omni orbe terrarum dispersi Euangelium præ-
dicauerunt,

dicauerũt, de Christo enim verificatur, ꝙ omnes reges terræ adorabunt eum, & omnes gentes seruient ei. c. displicet. 24. q. 8. vnde de Ecclesia catholica intelligitur illud, ꝙ Abraham dicit Saræ vxori suæ conquerenti de illa infideli ancilla, Ecce, (inquit) ancilla tua in manu tua, vtere ea: per Saram enim ista sancta catholica Ecclesia significatur, per ancillam, illa secta infideliũ. Vtatur ergo ista sancta Ecclesia, quæ per Saram significatur ista ancilla, vt fuit via illa beata Sara, illam affligendo. vtatur etiam ea, vt præcepit Dominus, eam eijciendo, & expellendo filios eius ab hæreditate, & possessione, ne partẽ habeant cum filijs liberæ. Nam cum sint filij ancillæ, & sic serui, nõ sunt capaces iurisdictionis, dominij, vel honoris, vt per Augustinum contra Petilianum, vt dicit, Ad omnes iniquos, & impios illa vox Domini valet, auferetur à vobis regnum Dei spirituale, & temporale, & dabitur genti facienti iustitiam, idest, populo Christiano. An frustra scriptũ est? Labores iniustorũ pij edent? Quæ verba sunt canonizata in c. si de rebus. 23. q. 7. vbi dicit Cardinalis de Turre Cremata exponendo textum Auferetur regnum non solum spirituale, & æternum, sed temporale, & dabitur genti facienti iustitiam in populo Christiano, quia infideles vtuntur dominio, & iurisdictione ad persecutionem, & offensam Dei. Et voluit Christus, vt omnis homo esset Christianus, vt constat per totam euangelicam doctrinam.

Sed re vera isthæc omnia nullius momenti quo ad pſentem quæstionem sunt, Nam, vt non semel admonuimus, intelliguntur, quo ad spiritualia, non quo ad tẽporalia, in quibus etiam ipsemet Dominus noster Iesus Christus, vt homo dominium aut iurisdictionẽ noluit habere, sicq; eam Papa eius Vicarius lõge minus habebit, aut Imperator. Et per hoc illorum fundamentũ omnino excluditur, qui in eo nituntur, quod eis mẽtitum orbis dominium adscribunt. constat enim infidelibus nullum omnino ius, imperium, aut iurisdictionem, Papam habuisse vnquam aut habere. Ergo neque ea ratione, ꝙ illi sint fideles, neque eo mentito colore ꝙ Papa aut Imperator totius mundi domini sint, secundum veras, & communes Theologorum sententias eos debellare fas est, sed ea duntaxat ratione, ꝙ sint nostri inimici, nobis noxij, & molesti ac periculosi, idque notum & indubitatum sit. sũt enim ipso iure prouocati, (& vt ita
6 loquar) diffidati, videntur ad bellum, & præ ia, vt † seruetur æqualitas iuri naturæ, & positiuo debita, vt l. 1. per totum ff. quod quisque iuris. l. illud. l. illam. C. de colla. l. eum oportet, in prin. C. de bo. quæ lib. Vnde Plutarc.
7 Apoph. lib. sic scriptum reliquit: Leon † Eutycratidis filius interrogatus, in qua tãdem vrbe aliquis possit tuto vitam agere, in ea (inquit) quam qui incolunt neq; plus possident, neque minus, & vbi iustitia vigeat, iniustitia sit imbecillis, grauiter admonuit, æqualitatem esse pacis & tranquillitatis altricem, inæqualitatem seditionis esse ibi vt quisque potentior est, ita licentius opprimit imbecilliorem, & idem Plutarchus Apoph. eo. lib. 1. sic et
8 scripsit † de Agesilao Lacedæmonum Principe.

Quoniam intelligebat ad æqualitatem, & ad frugalitatem, & ad concordiam in primis conducere, fecerat nouam agrorum partitionem, & in singulos ciues æq̃ portionem distribuerat. fertur itaque cũ deinde ex peregrinatione rediens iter faceret per agrum recens demessum, conspiceretque manipulorum aceruos ordine positos, & æquales, delectatus eo spectaculo, cum risu dixisse comitibus, vt tota Lacedæmon videtur multorum esse fratrum, qui nuper inter se diuiserint hæreditatem, bono Principi nihil iucundus est ciuium concordia, rursum tyranno nihil formidabilius. Rursus idem Plutarchus lib. 6. Apoph. sic scriptum reliquit.
9 Curius † deuictis Sabinis, quum ex Senatusconsulto
ei ampliaretur agri modus, quem consummati milites accipere solent, recusauit, & gregalium portione contentus fuit, dicens, esse malum ciuem, cui non esset satis id, quod cæteris esset satis.

Et cum tam debita, tam laudabilis tam optata sit æ-
10 qualitas inter homines atq; omnibus in rebus. Hinc † fit vt per calumniam accusanti alterum de crimine capitali talionis pœna, & sic mors ei immineat, vt l. mulier. & l. quæsitũ. ff. ad Turpil. Dominicus Sotus de iust. & iur. lib. 5. q. 5. ar. 4. ergo par est, vt infideles, à quib. nobis imminet periculũ (vt notum est) eis quoq; a nobis formidandum sit: est. n. hæc iusta defensio, quandoquidẽ eis saluis existentibus salus nostra periclitatur. Nec. n. (vt Ouid. cecinit) lex iustior vlla quam necis artifices arte
11 perire sua. vt † de hac naturali defensione multa supra, q̃bus adde Propert. lib. 2. Elegiarum, sic modulantem.

Non solum taurus ferit vncis cornibus hostem,
Verum etiam instanti læsa repugnat ouis.

Tenẽdum est ergo ob eam solam causam, ꝙ illi sint infideles, aut ob eam etiam causam, ꝙ Papam in superiorem non recognoscant, aut Imperatorem nõ posse debellari, nec bonis suis spoliari, nec etiam si omnes hæ tres causæ iungantur, ꝙ nec Papam recognoscant, nec Imperatorem, nec dogmatis catholici sint sectatores.

Sexagesimo apparet etiam ex conclusione principali nostra, veram esse opinionẽ doctissimi Dominici de
12 Soto, de iust. & iur. lib. 5. q. 4. 22 q. dum ait, † pœnam talionis, vel aliam partem debitam, à Principe remitti nõ posse. Nam si is principatum ad nostram vtilitatẽ tenet, vt fuse ostendimus, nõ poterit talem pœnam nobis debitam adimere, ne nobis noceat, contra l. quod fauore. ff. de legibus. l. non ideo minus. ff. de procu. l. legata inu-
13 uliter. ff. de lega. 1. Sed si † qua ex parte ea pœna Reipublicæ quoque applicanda erat, ea ex parte eam ex arbitrio poterit Princeps relaxare, secundum eundem Dominicum de Soto, mirantur multi, nam qua ratione nobis is Princeps nocere non potest, eadem & maiore rõne non poterit nocere Reipublicæ sibi commissæ. arg. auth. res quæ. C. com. de leg. procuratio enim duntaxat Reipublicæ, non etiam dissipatio sibi commissa fuit, vt fuse in nostra principali opinione, & sententia docuimus, adhuc tamen eius sententia (iudica me) defendi ex parte poterit. Nam cum plenissimam potestatem populus Principi suo commiserit, & cõcesserit. l. 1. ff. de cõst. prin. ibi, omne suum imperium ei, & in eum contulit. §. sed & quod princ. Inst. de iure nat. l. 2. §. deinde quia difficile. ff. de orig. iur. l. princeps. ff. de legibus. sub illa sane generalitate verisimiliter intelligẽdum est circa ea, quæ leuiora sunt, laxiorem Principi potestatem, & liberum forte arbitrium commissum fuisse, inquantum attinet ad res & bona publica. arg. l. scio. ff. de minoribus, cum multis similibus à nobis congestis in trac. de succ. res. lib. 1. §. 7. per totum. Nec dubium est, (quin vt naturali-
14 ter sentimus) vnusquisque † ciuium laxius arbitriũ principi circa res & bona publica concessurus esset, & concessisse intelligatur, quo tempore ei Reipublicæ cura commissa fuit, quam circa suas res, aut bona quisque eorum ei concederet. Vnde cum à concessione populi pendeat principis potestas, qui non tam priuatas singulorum res & familias, quam publicas res & gubernationem commisisse videtur, par est, vt laxior plenior q; potestas principi circa eas res publicas pœnamque Reipublicæ applicandam remittendam, ei competere intelligatur, quam circa remittendam pœnam parti applican-
15 dam. Simillimum est, ꝙ etiam † iudex ordinarius licet mulctam parti læsæ applicãdam remittere nequeat. Bal. in l. rescripta, ad fi. C. de prec. Imper. off. gl. & Doct. in l. venia. C. de in ius vocand. Bal. cons. 11. col. antepen. lib. 4. Alberi. de Rosa. in l. quicunque. col. 2. C. de seruis fugitiuis.

fugitiuis. Nicol. Boerius. decis. 349. quæritur an ciuiliter. num. 3. Lucas de Penna in l. prædia. C. de locat. præ di. ciuilium. li. 11. tamen eam mulctam ærario publico applicatam iudex potest remittere ob paupertatem dānati, vt ex communi opinione resoluit Boerius ipse, vbi suprà per l. illicitas. §. fi. vbi ita tenent glo. Bat. Alberi. & Ang. ff. de off. præsid. l. fi. vbi Io. Faber. C. de modo mulctæ. Limita tamen vt talem pœnam talionis Princeps remittere possit, quæ ex leuioribus esset: nam si esset magna, ita vt verosimiliter populus talibus ausis aut facinoribus veniam dare non concederet, aliud esset, vt suprà diximus, & in d. §. 7.

16 Denique ea † pœna talionis, de qua proximè mentionem habuimus, iam ferè in desuetudinem abijt, arg. tex. cum ibi notatis in §. de Inst. de iniur. & non immeritò secundum Dom. Sot. vbi suprà, quia nimis dura (inquit) erat cùm satis ac satis esse deberet, si occidens cum effectu occidatur, absque eo quod etiam occidatur ille, qui occidere conatur est, licet id perficere non potuerit, sed eam pœnam iustissimam esse omni iure incōperto est. Nam iure Regio Hispanorum ita cautum, reperitur per l. Taurinam. fi. l. 42. tit. 16. par. 3. l. 13. tit. 8. li. a. fori. l. 3. tit. 12. lib. 4. eod. vol. l. 115. l. 128. in legib. Styl. l. 2, tit. 6. lib. 8. ordin. & iure ciuili idem statutum per d. l. mulier, & l. quæsitum. ff. ad Turpi, & idem de iure canonico per c. Paulum, & c. si quis iratus. 2. q. 3. cum similibus, & c. calumniator, & c. qui non probauerit. ead. cau. & q. Idem iure diuino, vt Exodi 21. ibi, Oculum pro oculo, dentem pro dente. & Deutero. 19. cum diligentissimè perscrutantes inuenerint falsum testem dixisse cōtra fratrem suum mendacium, reddēt ei sicut fratri suo facere cogitauit. Idem est de iure naturali vel gentium, vt significat Ouidius dum cecinit,

Nec enim lex iustior vlla,
Quàm necis artifices arte perire sua.

Has autem leges si quæras, in desuetudinem, vt duræ abierunt, fatetur id Dominicus, vbi suprà, & non iure, vt nobis videtur, cùm, vt proximè diximus, nulla lex iustior quàm necis, artifices arte perire sua, ꝙ si dixeris, non debet quis bis puniri pro eodem delicto, iuxta illud Naum 1. Non iudicabit Deus bis in id ipsum. Sed vt dd. iuribus patet, calumniator ille, qui accusabit fit infamis, ergo nulla alia pœna debet puniri, ita Sotus, vbi suprà. sed nihil est, nam semel tantùm punitur, vnaq; punitio est, etiam si varias pœnarum species aut formas continere uideatur, id quod etiam in leuibus delictis fit, in quibus solet quis, & infamiæ, & pecuniarum, & aliarū rerum pœnas subire, vt in prin. & per totum titulū Inst. de pœna temere litig & §. fi. Inst. si quadrup. pauper. ibi. nunquam. n. actiones præsertim pœnales alia aliam cōsumit. l. nunquam. ff. de priua. delict. & auth. bona damnatorum, cum ibi nota. C. de bon. damn. & quod tradit Hieronymus Cagn. in leg. seruitutem, ad fin. ff. de reg.

17 iur. Neque ad rem pertinet. quod Sotus ait, non † debere pœnam excedere metam aut mensuram damni dati. vnde & si, qui cum effectu occidit ut moriatur par sit, tamen, qui non occidit, sed tantùm occidere tentauit, si moreretur, pœna esset maior quàm damnum datum. Sed quid dices in furto? vbi manifestum sit, pœna quadrupli est, si non manifestum, dupli. §. quadrupli, & §. dupli. Institut. de action. & ferè per totum Institut. de vi bon. rapt. Quinimmò id tantū abest à vero, quòd potius pœna delicti semper excedit damnum datum, idque ideo fit, vt reliqui ciues sic perterriti à similium facinorum perpetratione abstineant. leg. prima. ff. de iust. & iure.

Quinimò hic æqualitas est, Nam qui capitaliter me accusauit per calumniam, tunc & ego & ille sumus in pari periculo, quia si ille mentitis fortè testimonijs probauerit crimen obiectum, peribo, si non probauerit, ipse peribit, ergo sumus in pari periculo, quamuis non in pari culpa, cùm ille esset noxius, ego innocens, ergo longè mitius cum illo, quàm mecum agitur.

Denique aut ille fuit in dolo, & tunc pœna talionis iustissima est, aut in culpa tantùm, & tunc alia mitiore puniendus est, aut nec in dolo neque in culpa, & tunc puniendus non est. Et pœnam talionis contra dolosum accusatorem non imponere, quò liberius impurissimi hominum viros bonos impetant, procedit ab impurissimorum iudicum, aduocatorum, scribarum & similium praua consuetudine & cupiditate, quæ non consuetudo, sed corruptela est.

S V M M A R I V M.

1 *Dispensare an princeps possit? ardua q.*
2 *Dispensare quid significet?*
3 *Dispensare circa leges tenentur omnes Principes & magistratus, secundum veram vocis significationem.*
4 *Dispensare ex gratia principibus non licet, nisi quatenus expressim vel tacitè, vel verosimiliter sibi fuerit à populo concessum.*
5 *Legum verbis aut scriptura non obligamur, sed earum sensu.*
6 *Dispensationis quæ vtilitas.*
7 *Dispensare & temperare idem sunt.*
8 *Dispensare ex iustitia est opus necessitatis, non voluntatis contra nouiss. nec cum quibusdam tantùm, sed cum omnibus fieri debet, qui eadem causa fuerint, contra nouiss. nec in quibusdam tantùm casibus, sed in omnibus, in quibus par ratio inuenietur.*
9 *Dispensatio alia ex gratia, alia ex iustitia.*
10 *Dispensare quando sit, vel non sit peccatum.*
11 *Dispensatio ex iustitia, est mentalis legis declaratio.*
12 *Legis ratione in particulare cessante ipso facto, enodatur ille à legis vinculo, contra nouiss.*
13 *Dispensatio ex iustitia requirit causam iustam dispensatio ex gratia nullam.*
14 *Ieiunium non ob solam carnis macerationem inductum est, contra nouiss.*
15 *Legis causa cessante, cessat lex, contra nouiss.*
16 *Dispensans & dispensatus, quando peccent, vel non peccent, egregia quæstio.*
17 *Causa iusta præsumitur in Principe.*
18 *Dispensatur ex iustitia in his, quæ sunt iuris diuini.*
19 *Dispensatio ex iustitia fieri potest in his, quæ sunt iuris naturæ.*
20 *Dispensatur ex causa, vt non fiat citatio.*
21 *Dispensari potest ex causa, vt excepto non admittatur.*
22 *Dispensatur cum iure positiuo.*
23 *Dispensat Episcopus ex causa cum iure Canonico, non aliàs.*
24 *Dispensatio ex causa fit ab inferiore, quò ad legem superioris.*
25 *Dispensat ex causa Episc. cum pœnitentia à Papa iniuncta.*
26 *Dispensare commutando testantium dispositionem an Episcopus possit, ardua q.*
27 *Intell. clem. quia contingit, de relig. dom.*
28 *Dispensatio superioris præsumitur facta ex iusta causa, aliud in inferiore.*
29 *Dispensat Episcopus circa votum.*
30 *Dispensat Episcopus cum statutis Ecclesiæ.*
31 *Nobilitas quid.*
32 *Nobilitatis commendatio.*

33 *Obligatio facti an sit præcisa.*
34 *Facti obligatio descendens à lege est præcisa.*
35 *Facti obligatio descendens ab vltima voluntate est præcisa.*
36 *Facti obligatio iurata est præcisa.*
7 *Facti obligatio in iudicijs est præcisa.*
8 *Intell. l. si quis ab alio. §. fi. ff. de re iud.*

CAPVT XXV.

SEXAGESIMOSECVNDO apparet etiam ex nostra principali sententia, quid respondendum
1 sit in illo articulo, quo quæritur, an cum legibus dispensare liceat, & sane dispensare † nihil aliud significat proprie quam disponere. Vnde Manilius Astro. lib. 1. sic scripsit.

Hoc opus immensi constructumq; corpore mundi,
Membraque natura diuersa condita forma,
Aeris atque ignis, terræ, pelagique iacentis,
Vis animæ diuina regit, sacroque meatu
Conspirat Deus, & tacita ratione gubernat.
Et multa in cunctas dispensat fœdera partes
Altera, & alterius vires faciatque feratque,
Summaque per varias maneant cognata figuras.

Rursus idem Manilius lib. 2. Astro.

Vt neque deficerent vndæ, neque sydera nobis,
Nec cælum iusto maiusve minusve volaret,
Motus alit, non mutat opus, sic omnia toto
Dispensata manent mundo, dominumque sequuntur,
Hic igitur Deus & ratio, quæ cuncta gubernat.

Ecce igitur, verbum Dispensata significat idem quod disposita constanter, & quasi incommutabiliter, vel etiam commutabiliter. Idem fere significat apud Colu. dum ait. Cœlestes imbres alendis seminibus dispenset, quòd & vult Calepinus in verbo, Dispenso. & in eundem sensum Apostol. 1. ad Corin. 9. ait: Dispensatio mihi credita est, hoc est, recta dispositio, nec enim tam se superbire significare voluit, vt elatus feroxq; iactaret omnium transgressionem, & violentiam sibi fore permissam. & ita S. Thom. & qui eum refert, Dominicus Sotus de iust. & iure lib. 1. q. 7. ar. 3. aiunt, quod dispensatio proprie importat commensurationem alicuius communis ad singula. Cæterum apud nostros iuris interpretes longe in diuersum sensum vsurpatum hoc verbum est. Nam passim sumitur pro eo, quod est iura, aut leges transgredi, & inde sæpe disputant, An id sine causa, an demum cum causa fieri fas sit. Secundum priorem sensum si quæreretur,
3 an princeps, aut gubernator Reipublicæ possit cum legibus dispensare. responderem non solum posse, sed et debere, & necesse habere. Namque vt vmbra corpus, sic principis, aut magistratus est leges insequi, & custodire, (vt fuse in principali sententia nostra ostendimus) ergo si dispensare est recte, & quoad fieri potest incommutabiliter disponere, par est, vt hi circa leges dispensare teneantur, hoc est, omnia secundum leges disponere dispensare, & gubernare.

Cæterum si dispensatio accipiatur iuxta posteriorem sensum pro legis transgressione, tunc videndum est, an
4 † per Principes vel magistratus, & quibus ex causis fieri possit, aut liceat, & sit firma conclusio, id neque principibus, neque magistratibus licere, nisi quatenus expressim, aut tacite, verisimiliter, aut certo ab eo concessum sit, qui imperium eis commiserit. l. diligenter. ff. mand. §. item is qui exequitur. Inst. eod. tit. l. 3. §. in bello. ff. de re milit. l. si duobus. in fi. ff. de neg. gest. l. qui in aliena. §. libertos. eodem tit. l. si creditor. §. 1. ff. de peculio. dixi in simili de succ. crea. l. 1. §. 4. ad finem. facit l. ille a quo. §. tempestiuum. ff. ad Trebell. expressim, vt in terminis omnium iurium, quæ collocata sunt sub tit. C. & ff. de sent. passi. & rest. & per totum tit. in auth. quibus modis nat. effi. sui. & per totum tit. in auth. quib. mod. nat. effi. legi. & per totum titulum, C. & ff. de natal. restit. tacite, vt in terminis l. 1. ad finem. ff. de constit. prin. §. sed & quod princip. Inst. de iure nat. Nam tunc demum intelligo aliquid ex gratia a principe fieri posse, & contra legum dispositionem, quando verisimile est sub generali commissione sibi a populo data (vt d. l. 1. & d. §. sed & quid principi) id comprehensum fuisse, vel si comprehensum non fuit, quando id erat huiusmodi, vt modo cum ea res agitur. verisimile sit id ipsi principi populum minime abnegaturum, pro cauto enim haberi debet, quod verosimiliter interrogati respondetur, aut concederent. Gloss. communiter ibi, & vbique app. in l. tale pactum. §. fi. ff. de pact. & multa in simili, quæ diximus in lib. 1. §. 4. ad finem, de succ. crea. Verisimilitudo autem colligitur, quando res, de qua agitur, erat modici præiudicij, aut modici momenti, vt (arg. l. scio. ff. de minoribus) plene disseruimus lib. 1. de suc. resol. §. 7. per totum. Colligiturque ea verisimilitudo alijs modis: arg. l. si seruus plurium. §. fi. cum ibi traditis per Doct. ff. de legat. 1. dixi plene de suc. progressu. lib. 1. in præf. præsertim in num. 41. cum pluribus seq. & præced. Ius autem intellige de legibus, aut moribus cuiusque ciuitatis. §. 1. Inst. de oblig. ibi, secundum nostræ ciuitatis iura, & in princ. Inst. de offic. iudicis, ibi, legibus aut moribus, facit l. omnes populi. l. ius ciuile. ff. de iust. & iure. §. sed naturalia. Inst. de iure nat. Ergo dispensare ea iustitia omnis princeps & magistratus non solum potest, sed etiam tenetur. Nam illud comprehenditur sub iurisdictione, quæ est potestas publica cum necessitate iurisdicendi, sed dispensare ex gratia, nec licet principibus, nec magistratibus, nisi quatenus a populo eis concessum fuerit expressim vel tacite, vel verosimiliter.

Item declara, Nam princeps, aut magistratus possunt, debentque ex causa dispensare: nam passim euenit, vt leges, quæ in communi vtiles sunt, quibusdam in casibus aut temporibus, aut locis, aut à quibusdam personis obseruari non expediat. Nam ecce legibus Hispanorum sub titulo (de las cosas vedadas lib. ordi.) cautum est, ne extra regni fines quisquam arma, aut equos, aut aurum argentum, pecuniam numeratam, aut mancipia exportet, neue quis armatus incedat. Quid si quis sit extra regnum profecturus, necesse habet secum ferre pecunias impensæ gratia, vtileque est arma gestare, puta, ensem, archebusium, loricam, & similia. Vtileque est secum ferre mancipia. hisce ergo in rebus princeps, aut magistratus non solum potest, sed & (iudice me) necesse habet dispensare. Agnosco enim id fore contra
5 verba legis, ea enim generalia sunt. Sed † quædam leges, quæ obligant ciues (l. prima. ff. de legibus ibi, communis Reipublicæ sponsio, hoc est, promissio, vt plene exposuimus de succes. progre. in præfat. ad princ.) non tam eos obligant in vim verborum, quam in vim sensus & mentis. l. non figura litterarum. ff. de action. & obligat. l. ita stipulatus, in mag. versicul. Sabinus. verbo, ex mente, vbi notant Paul. Cast. & Ias. ff. de verb. oblig. l. 3. C. de lib. præteri. l. hæredes mei. §. cum ita. ff. ad Treb. l. pater Seuerinam. §. conditionum verba. vbi per Doct. l. quibus diebus. §. dominus. ff. de condi. & dem. l. Labeo. ff. de supel. leg. verba enim, (vt Cicero pro Lucio Cecinna author est) inuenta sunt, quæ indicarent, non quæ impedirent nostram voluntatem, probatur in dicta lege Labeo, cum simil. supra alleg. Nec dubium est, quin ad ciuium vtilitatem, non ad eorum læsionem leges fiant. lege prima, & secunda, ff. de legibus. cap. erit autem lex, quarta dist. vnde cum primum incipiunt esse noxiæ, licet non desinant, donec abrogentur, vim legis habere: tamen earum executio interea cessat, & impe-

 ditur.

ditur.l.vnic.in princ.vbi plenè per Corneum.C.de cad.
toll.l.adigere.§.quamuis.ff.de iure patronatu.l. quoties
ab omnibus.C.de fideicommiſſ. dixi plenè de ſucceſſ.
progreſſu.in præfatio.
6 Et ceſſat†quidem earum legum executio quò ad om
nes,& ſic in communi ſi cœperat eſſe nociua, quod ſi
non in communi cœpit eſſe nociua, ſed tantùm in par-
ticulari,idque nocumentum deſcendit ex cauſa nimis
iuſta aut neceſſaria,vt in exemplis iam numeratis, tunc
à principe fieri debet diſpenſatio vel declaratio, vt illa
lex eo caſu ceſſare intelligatur,& tunc intelligo,ꝙ ipſo
iure,vel ipſo facto,eo caſu ceſſat executio legis. Sed ad
remouendam omnem calumniæ & dubitationis occa-
ſionem,vtile eſt per ſuperiorem eam fieri declarationẽ.
Quòd ſi ciuis ille priuatus eam legem tranſgrederetur
ex illa iuſta cauſa,quæ ſuperiorem cogeret ad diſpẽſan
dum(hoc eſt,ad declarandum,illo caſu legem ceſſare)
tunc & ſi de facto vt legis tranſgreſſor accuſari poſſet,
nec fortè accuſator quaſi calumniator iure diceretur,
tamen à ſuperiore abſoluendus eſſet, quia & ſi contra
verba,non tamen contra mentem legis auſus aut nixus
videretur,nec ut calumniator iuſtè puniretur accuſa-
tor,quandoquidem ipſe videbat conciuem ſuum con-
tra legis verba auſum fuiſſe,nec poteſt quibuſlibet tan-
ta peritia eſſe,vt mentem legis ipſiuſmet verbis contra-
riam poſſint percipere aut detegere,in eo ergo vtile e-
rit ciuibus ante legis tranſgreſſionem à ſuperiore impe
trare diſpenſationem, aut legis ceſſantis declarationẽ,
vt ſic tuti ſint à ſimilibus accuſationibus & moleſtijs.
7 Meritò ergo & propriiſſimè ea legis interpretatio,† q̃
ex vera & intima eius mente contra ipſius verbi ſignifi-
cationem a ſuperiore fit, appellatur diſpenſatio quaſi
vera diſpoſitio & temperatio, inter proprietatẽ ſermo-
nis legalis,& legis mentem,quæ inter ſe diſſidere vide-
bantur. Nam ꝙ Manilius in locis ſupra citatis diſpenſa
re appellauit,alibi temperare dicitur. Vnde Horatius
Ode 4.lib.3.ſic cecinit:

Qui terram inertem,qui mare temperat
Ventoſum,& vrbes,regnaque triſtia.

Ecce terram inertem temperare ibi nil aliud ſignifi-
cat quàm diſpẽſare,aut diſponere, id quod idem Mani
lius moderare alibi appellauit,li.2. Aſtron. ſic modula-
tur:

Ingentem & æqualem moderantẽ fœdere molem.

Et paululum inferius ait:

——— Sic temperat arua
Cœlum,ſi varias fruges redditq; rapitque.
Sic pontum mouet,& terris redditq; rapitque.

Ergo diſpenſare nihil aliud eſt,q̃ rectè & cum debi
to temperamẽto diſponere. Vnde cùm princeps & ma-
giſtratus teneantur,tanquàm legum miniſtri,cuſtodes,
& executores cuncta diſponere,ſecundum leges & iu-
ra ſuæ ciuitatis,conſequens eſt; vt nec ſine iuſta cauſa
(hoc eſt,ſine tali cauſa,quæ ex mente legis ſit) contra
legis verba diſpenſare eis fas ſit,nec vbi ea iuſta cã adſit
poſſint requiſiti a ciuibus eam diſpenſationem & inter
pretationem facere deſinere, non magis quam ius red
dere deſinere,id quod facere nequeunt, cùm oĩs prin-
cipatus & iuriſdictio inducat neceſſitatem iuriſdicẽdi,
vt ſupra edocemur.
8 Hinc apparet,an†vera ſit concluſio doctiſſimi Do-
minici de Soto,qui ſic ſcripſit.Ille,inquit, cui regimen
incumbit multitudinis,poteſtatem habet diſpẽſandi ſu
per lege humana in caſibus certis,& cum perſonis cer-
tis. Dum dixit cum pſonis certis, ſignificare uoluit nõ
cum omnibus id licere. Dumque dixit in caſib.certis,ſi
gnificare voluit non in caſibus omnib. Tertiò dũ dixit
ptãtem hẽt,ſignificare uoluit,id ei neceſſarium nõ eſſe,
in omnibus his trib.longè verior eſt contraria opinio,
primum vt cùm omnibus perſonis, in quibus ceſſet rõ
legis,fieri poſſit,& debeat diſpenſatio à ſuperiore. De-
inde ut non ſolùm in certis caſibus,ſed etiam in omni-
bus caſibus,in quibus finis legis ceſſat,diſpenſatio fiat.
Tertiò,vt tunc non ſolum ſuperior poſſit,ſed etiam ne
ceſſe habeat diſpenſare,vt iſthæc omnia ex ſuperiorib.
patent,quibus omnibus in ſpecie interrogatus fortè ip
ſe doctiſſimus Sotus conſentiret,quamuis ipſius verba
9 aliud videantur ſonare. Idque†in diſpenſatione ex iuſti-
tia,diuerſum eſſet in diſpenſatione ex gratia,quam prin
ceps liberrimè erga vnum poteſt exercere, & erga aliũ
omittere,puta,natalibus reſtituere,legitimare, & ſimi-
lia,vt per totos tit.ff.& C.de nat.reſt.& in auth. quibus
mod.nat.eſſi.ſui.& quib.mod.nat.eſſi.leg.
10 Altera concluſio eſt ipſius Dominici Soti, quando†
cauſa,inquit,non occurrerit rationi cõſentanea. atque
in bonum commune relata,tunc prælatum pro ſuo libi
to diſpenſare peccatum eſt,aut infidelitatis aut impru-
dentię,is enim ſi ex induſtria fecit, infidus eſt,vtpotè
tranſgreſſor muneris,ſibi commiſſi,& à ſe ſuſcepti. Sin
autem exiſtimauit diſpenſare ſine cauſa liberum ſibi eſ
ſe,iuſtitiæ peccatum eſt. Quæ concluſio & vera eſt, &
confirmat quæ à nobis proximè tradita fuerunt,eget ta
men duob.temperamentis,aut limitationibus. Prima,
quando ea diſpenſatio expreſſim à populo ipſi principi
permiſſa eſſet in ea ſpecie & ſimilibus. Altera,quando
tacitè foret permiſſa,tacitè autem permiſſam intelligo
quando uel res,de qua ageretur,modici momẽti foret,
& hac ratione,vel alia quauis id principi à populo con-
ceſſum iri ueroſimile foret,ut ſuprà edocti ſumus.
11 Quando ex gratia & fieret & fieri poſſet diſpenſatio,
vt in legitimatione ſuprà attigimus,ſubdit ipſe Domini
cus verba ſequentia. Si prælatus,inquit, non poteſt ſine
cauſa diſpenſare,fit ut diſpenſatio nil aliud ſit,quã de-
claratio cauſæ,ob quã ratio legis in tali caſu deficit.ne-
gatur conſequentia,nam & ſi ratio legis in hac perſo-
na deficiat,non ideò protinus à legis uinculo enodatur
ita ille,qui errat planè dupliciter,primum dum conten
dit talem diſpenſationem mentalem legis declarationẽ,
non eſſe(id quod iam luce clarius oſtendimus) deinde
12 dum autumat,quod ſi †in una perſona uel caſu ceſſat ra
tio legis,non ideò ille ab illius legis obſeruatione ipſo
facto enodatur,quinimò veriſſimum eſt ipſo facto eno
dari ac laxari ſeu liberari quò ad illum caſum,quamuis
diſpenſationis impetratio utilis eſſe poſſit ad moleſtiã,
& calumniam uitandam,vt iam edocti ſumus. & Sotus
intelligendus eſt,in diſpenſatione ex iuſtitia. Nam † di-
13 ſpenſationem ex gratia princeps etiam ſine ulla cauſa
facere poteſt,iàm liberè,quam bona ſua prodigere. pri
mùm probat l.1.ff.de conſt.prin.§.ſed & quod princi-
pi.Inſt.de iure nat. ſecundum probat l. ſed & ſi lege.§.
conſuli.ff.de pet.hær.l.1.§.& magis.verſ. prodegit.ff.ſi
quid in frau.patr.l.quia autem.in prin.& §.1.ff. quæ in
fraud.cred.
Neque ad rem pertinuit,quod ipſe docti.Sotus,vbi
ſuprà,affirmat,ꝙ cã ieiunij ceſſat in eo, qui carnes ſatis
maceratas hẽt,& nihilominus enodatur à præcepto ie-
iunandi,quod quidem præceptũ,ut ipſe ſignificat, ob
14 ſolã carnis macerationem inductum fuit. Sed † ipſe tri-
pliciter errat. Primum dum exiſtimat ob ſolam carnis
macerationẽ inductũ eſſe ieiunium, cum ẽt ob mentẽ
in Deum eleuãdã p̃ceptũ eſſe cõſtet,vt ex cõi Theolo-
gorũ opinione reſoluimus.de ſucc.prog.in p̃fat.nu.94.
cũ ſeq.tradit Alphonſus de Caſt.de poteſt.legis pœna.
li.1.c.5.ver.lex humana.in tertio documẽto. Deinde er-
rauit,dũ in eo,q carnes ſatis maceratas hẽret,cãm ieiu-
nandi ceſſare autumauit,cũ,vt dixi,ſupſit altera cã mẽ-
tis in Deum eleuandę, nec dubium ſit quin quando
lex nititur pluribus rationibus, ſi earum vna ſu-
perſit,

persit,id sufficiat,lex sustineatur,nec ipsius causa cessa-
re intelligatur,quandoquidē ex toto non cessat.l.si non
lex.ff.de h.er.inst.§.affinitatis.Inst.de nup.And. Tiraq.
15 de causa cess.par.1.num.139. Postremo errauit dum †
causa etiam ex toto cessante,putauit legem non cessare
quo ad illum articulum,& personam in qua cessabat:cu
ius contrarium verius esse iam ostendimus,quæ omnia
procedūt facilius quo ad leges profanas quam quo ad
diuinas.subdit idem Dominicus Sotus,vbi supra.In his
16 † autē(inquit) quæ meri sunt positiui iuris, dispensatio
sine causa à peccato non excusat,veruntamen dispensa
tio tenet, tametsi Caietanus loco citato,& in sua sum-
ma in verbo,dispensatio,neque in his pacatas esset eo-
rum conscientias,cum quibus sine causa dispensatur,&
ratio eius est,ꝙ licet tollatur ius positiuum,superest ni
hilominus legis naturalis vis,quæ est,ne quis absq; cau
sa reipublicæ se oneribus subducat, hoc autem nondū
equidem mecum constitui quantum valeat. enim vero
si exoneratio mea,oneratio esset aliorum, vt cum quis
priuilegium procurat,quo se tributis soluendis absque
causa subtrahat,vnde aliorum vergit aggrauatio,pecca
tum esset mortale. In ieiunijs autem non est tam planū
(nisi vbi exemptus scandalum daret,illo autem cessan-
te,forsan culpa non esset peior quam venialis,hæc ille.

Quid dicendum?& sane sunt tres casus,aut enim ma
teria subiecta modici momenti est,aut magni,aut dubi
tatur.Primo casu sit,† tres conclusiones, quòd valet di-
spensatio etiam sine vlla causa,& dispensans nō peccat,
& dispensatus similiter expers peccati est,Nam hæc est
illa dispensandi,& gratiam faciendi facultas,quæ omni
iure sublimioribus potestatibus cōcessa esse videtur In
his modicis,arg.l.1.ad tit.ff.de const.prin.§.sed & quod
princi.Inst.de iure nat.iuncta l.scio.ff.de minor.& quæ
plene diximus de succ.resol.lib.1.§.7.Alter casus,quan
dó res magni momenti est,ita vt dispensatio noceat,&
tunc sine causa non valere,siue fiat a Papa, siue ab alio
principe seculari,vel ecclesiastico per fundamenta no-
stræ principalis sententiæ,quę habet omnem potestatē
ad vtilitatem,non ad læsionem concessam videri, ergo
dispensans peccare intelligetur,& similiter is,qui tali di
spensatione vteretur. Vltimus casus, cùm sumus in du-
bio,quia vix apparet vtrum læsionem magnam ea dispē
satio induceret,an forte modicam,aut omnino nullam
& tunc standum est dispensationi,quia cum nullius sen
sus esse præsumatur,qui sensum vincat principalem,l.fi.
C.de legib. euenit vt in re dubia præsumatur iustū aut
tolerabile, quod à sublimioribus potestatibus gestum
fuerit,vel a legislatoribus:l.1.§.initium ibi,quia mode-
ratam hanç ætatem prætor ratus est,vbi not. Glo.ff. de
postul.l.prospexit.ff qui, & à quibus.l. non omnium.ff.
de legib.vbi notat Bal.idem Bal.in l.de quibus.ff. de le-
gibus,& plene in simili per And. Tiraq.in præfat.tract.
de vtroque retra.num.75.

Ergo si cum mos aut ius esset positiuum in quadam
prouincia missas cum sonorosis cantibus celebrādi, in
quodam oppidulo Papa dispensauit,vt sine cantibus ce
lebraretur ob meram rectoris gratiam,licet causa dispē
sandi ibi nulla fuisset,valeret dispensatio,& tam dispen
sans,quam dispēsatus expers peccati foret, quia res pau
17 ci momenti est.Quod autem † in principe præsumatur
iusta causa,notant communiter Doct.in d.c.quę in Ec
clesiarum,vbi latissime Fel.in 22.col.in 5. conclusio.de
const.Gl.Bar.& Doct.in l.Relegati.ff.de pœnis. idem
Bar.in l.conficiuntur.ff.de iure codicillorum, Cynus,
& communiter alij in l.quoties.& in l.rescr.C.de preci
bus Imperat.offer.& in l.fi.C.si contra ius,vel vtil.pub.
Innoc.in c.ad aures,de temporibus ord. Iac. Butr. in l.
præscrip.C.si contra ius,vel vtilit.publ.Bal. in d. l.præ-
scriptione,& in d.l.rescripta,& in l.si testamentum, &
ibi Ias.& Doct.C.de test.& in præludijs feu.in 9.col.&
in c.ecclesia Sanctæ Mariæ.vt lite pend.Panorm.in c.si
quando.col.fi.de rescriptis.& in c. nisi specialis, col.2.
de offic.deleg.& in c.cum venissent. col.3. de iudicijs,
& in c.quanto.in col.4.de iureiur.& in c.cum inter. de
excep.& in c.cum olim.in 8. col. & in c.in causis.in 2.
notabili,de re iud.Anr.& Imo.in c.cum inter,de renū.
& in c.constitutus.de religiosis dom.& in c.quia pleri
que,de immunitate eccles.Gemin.in c.grandi.in 2.col.
de supplenda neglig.præla.lib.6.Ang.in cōs.368.incip.
Serenissimus princeps.Per.de Anch.in cōs.188. incip.
vltra alia.Raph.Fulg.in cons.143.incip.Ant. Salyc. in l.
nec causas.C.de appell.Mari.Soc.in cons.143.incip.vi-
sa bulla.col.5.vol.2.Lud.Rom.in cōs.436.incip. quod
indultum.in 4.col.Nicol.Milis in repert.suo, in verbo,
princeps.vers.Princeps præsumitur.Philippus Corn. in
cons.199.incip.quanquam,in 2.col.vbi inquit, ita com
muniter teneri.Alex.in cons.3.incip. visis codicillis. in
fi.col.& in cons.94.incip.Consideratis his.in vlt.col.&
in cons.111.incip.visis instrumentis,in 6.col.& in con
sil.136.incip.viso & examinato,in 1.col.vol.1.& in con
sil.146.incip.nec arguendi sumus col.7.vol.2.& in cōs.
155 incip.videretur in consultatione.col.fi.vol.6. & in
cons.101.inc.super primo dubio.col.2.& in cons. 224.
vol.7.Bar.Soc.in cons.87.in 10.col.& in cons. 120.in-
ci.Memini me alias consuluisse.col.8.vol.3.Ias. in d.l.si
testam.C.de testam.& in cons.105.incip.in causa mota
col.fi.vol.1.& in cons.144. incip. circa primum dubiū
in 3.col.& in cons.287.incip.Carolus. in 10. col.& in
cons.223.incip.Præsens consultat.in 3. col. & in cons.
236.incip. Viso titulo quæstionis,in 2.col.vol.2.Petrus
Bellúga.in suo principum spec.in rub. 46. de donatiuo
Curiæ.§.1.Alb.Brun.in cons.1.in 2.col.in fi.Io. Cam
pezius in quodam suo consilio posito inter consilia di
cti Alberti Bruni,incip.viso themate. Carolus Ruin. in
cons.76.incip.primo est videndum.in 6.col.& in cons.
143.incip.hic alias dixi.col.pen.vol.5. Antonius Capy-
cius in Decisionibus Neapolitanis, decisi. 51.incip.in
causa Antoniæ,in fi.colum.Hippolytus de Marsilijs in
sing.6.incip.in principe.Ludouicus Gozadinus in con
sil.5.incip.an in quæstione proposita col.6.vers. 7. ad-
duco.& in cons.41.incip.quæritur an frater, in penult.
col.Stephanus Bertr.in cons.340.incip.spectabilis vir,
vbi hanc dixit magis communem esse opinionem,vol.
1.& in cons.340.incip.Benemerite. vbi etiam hanc di-
xit magis communem opinionem,vol.3.in quibus con
silijs hoc limitat atque declarat, & plures authoritates
refert & voluit Castellanus Cotta in suis memorabilib.
in verbo,Papa.& Marian.Soc.iun.in cons.55.incip.Iu-
stissimi iudices,in fin.col.& in cons. 75.incip. Quam-
quam,in 7.col.Ergo in dubio etiam in ijs, quæ sunt ex
iustitia(in quibus loquitur Sotus,vbi supra) cum iusta
causa in principe præsumatur,consequens fit,vt dispē-
satio teneat,& nec dispensans,nec dispensatus peccent,
quod si constaret non adesse iustam dispensandi cau-
sam,magis est,vt dispensatio a principe sæculari facta,
non teneat de iure,cum,vt habet nostra cōclusio prin-
cipalis,omnis princeps subsit legibus:ergo si ea dispen
satio ad effectum perducatur, & dispensans mortaliter
peccaret,ꝙ Sotus & Caietanus supra relati volūt, & di
spensatus etiam peccaret,ꝙ Caietanus tenet Soto repu
gnante,sed vterq; errat dum dispensationem valere exi
stimant,quasi princeps legibus sit superior,cum regula
riter sit inferior,in Papa autem dispensante forte ,pce
derent sententiæ Caietani,& Soti.Sed uerius est, quòd
quando ius etiam positiuum erat vtile,contra id sine cā
non potest Papa dispensare, quia eius potestas est ad
bonum,non ad malum,ergo & ipse peccaret,& etiam
dispensatus,vt dicam infra c.seq.num.26.

18 Denique †ex causa dispensari posse vat iè intelligitur,
primùm quò ad ius diuinum, vt plenè per Decium cõs.
1 t 2.in pręsenti.col.2.idem Decius in c. quæ in Eccle-
siarum.de constitutionibus.Fernand.Loazes in cons.su
per matrimonio regis Angliæ,in 2.principali dubitatio
ne,in 2.funda.pro parte affirmatiua.Franc. Curt.consil.
19.vilo priuilegio.& consl.sæpè.20.nu.col.2.communi-
ter Doct.in d.c.quæ in Ecclesiaram,& in c.post trans-
lationem,de renunciatione. Vincentius, Ioannes And.
& Abbas in c.proposuit,de concessione præbendę, gl.
in verbo,exemptus.& ibi Doct.in cap.à nobis.decimis.
Bart.in procemio.ff.in 6.col.& in l.ex hoc iure gentiũ.
ff.de iust.& iure,& in d.l.omnes populi.eodem tit.& in
l.rescripta.C.de precibus Imperato.offeren.& in l.fina.
C.si contra ius vel vtilitatem public.& in l. t.ff. de con-
stitut.principum.Albericus de Rosate in t. parte statu-
torum.q.7.Bald.in authent.ad hæc.C.de vsuris. & in le.
1.C.de iure aureorum annulorum.Alexand.in consilio
249.incip.pro inuestigatinne.col.3.vol.2.& in consilio
183.incip.perspectis verbis,col.fin.vol.5.Marianus So-
zin.in consil.28.incip.circa primum quæsitum. uolu.1.
Philippus Cornelius cons.189.incip.quanquam.col.2.
volum.4.Felyn.in c.postulasti.col.15.vers.tertius casus.
de rescriptis,& in c.humilis,de maioritatę & obed.id ꝙ
procedere in omnibus præceptis decalogi, vt ex causa
cum eis dispensetur, disseruimus de successionum pro-
19 gressu in pręfatione circa principum.Idem †quò ad ius
naturale,vt ex causa etiam cum eo dispensare fas sit, ibi
docuimus. Vnde & si defensio sit de iure naturali,cum
ea tamen ex causa dispensatur,& impeditur per summũ
Pontificem,ita Alberic.in l.omnes.col. t.de episcop.&
cleric. Decius in c.dilecti.col.7.de exceptionibus. Nel-
lus in tractatu bannitorum in 2.quæst.secundi tempo-
ris.Alex.in l.cùm mulier.col.5.ff.soluto matrim. Turre
Cremata in c.1.5.distin.Ang.in l.si sic.ff.de leg. 1.Doct.
in §.sed naturalia.Instit.de iure natural.Loazes in cons.
20 pro Marchione de Velez,pag.337.Vnde ex causa †prin
ceps dispensat,vt non fiat citatio,gloss.notabilis in l.an-
tepenul.ff.ex quibus causis maio.quę communiter ap-
probatur,ve dixi in d.præfatione,num.99.Quibus adde
omnes Doct.in c.inter quatuor,de maio.& obed.Ioã.
And.in d.c.1.de causa possessionis,& proprieta.& in ad
ditione ad Speculum in tit.de senten.§.iuxta.vers.est et,
nulla.Bald.in l.2.C.quomodo & quando index. & in le.
ne causas.C.de appell.Alex.in cons.2.colũ. 4. volum.1.
Franciscus de Curte in cons.20.incip.sæpè nume.in 2.
& 3.col.& Matth.de Afflict.in decisio.Neapol.decisio.
21 391.incip.Fuit dubitatum,in 2.col.Et similiter †ex cau-
sa princeps dispensat,vt exceptio impediatur , quamuis
sit iuris naturalis,vt ex communi opinione resoluimus
in d.præfatione,num.109.vers.proinde cum exemptio.
Enim vero in ijs,quæ sunt de iure positiuo , sine dubio
fieri potest dispensatio ex causa,vt supra disseruimus.
Vnde cùm per inferiorem ex causa dispensetur quò
ad ius,siue naturale,siue diuinum,siue positiuũ,euenit,
22 vt quamuis †Episcopus sine causa contra ius canonicũ
non dispenset.d.c.post translationem.& c.fin.& ibi Ho
stiensis & alij de officio Archid.ex causa tamen id effi-
cere non prohibetur,per legem si hominem.ff. mand.
tradunt Doctores in l.1.vbi Ias. C. de precibus Imper.
offer.idem Ias.in l.nemo potest,2.lectu.colu.2.ff. de le.
1.Felyn.in c.1.fal.7.de consti.Alex.in rubr.ff. de officio
23 eius,Fely.in c.1.3.col.de rescr.idem Fely.in c.1.co.4.de
sponsa.Alex.in l.ex duobus.§.etiam.ff.de vulg.Io.Bapti-
sta de sancto Seuerino in repet.l.e.omnes populi,in 38.
col.& ibi Iason in prima lectura.ff.de iust.& iure.Io.de.
Lignano in d.c.at si clerici,& ibi Panor.& Modern.de
iudicijs.idem Panorm.in d.c.fi.de consuetudine Archi
diacon.in d.c.licet.de electione.lib.6. Cardinalis in ca.

studuisti.de officio legati.Albericus de Rosa.in 1. par-
te statutorum,in 7.q.vers.quid si statutum.Bald.in repe
ti.l.2.ff.de iureiu.& in additione ad Speculum,titulo de
feudis.Rom.in l.1.ff.de iurisdictione omnium iudi.&
in cons.325.incip.quo ad primum,in 2.col. & in cons.
428.incip.in terminis,in fi.col.& in singulari 486, inci.
sed an possit episcopus.Andræas Siculus in d.ca.1.& in
rubr.C.qui admitti.in 24.col.& in cons.36.incip.sapiẽ-
ter.col.15.vol.2.& in cons.1.col.22.& in cons.76.incip.
Illud in medium afferam.col.3.vol.3.quod intelligo in
dispensatione ex iustitia.nam in ea,quæ sunt gratiæ, et
sine vlla causa fieri potest dispensatio, quasi tam cõces
sa principibus ea videantur,quàm proprium suum patri
monium,quod prodigere fas esse, suprà ostendimus.

24 Hinc est,ꝙ inferior,†& si legem superioris regulari
ter alterare nequeat.l.minor magistratus.ff.de arbi.l.ille
à quò.§.tempestiuum.ff.ad Treb l.fin.C.de legib. tamẽ
id intelligitur sine causa,vel generaliter quo ad omnes
casus,& personas.& res.Cæterùm ex cã, quò ad res cer-
tas,vel personas,in quibus ea causa concurrit,potest.sic
25 que cum Papa †imponat pœnitentiam transferendo vo
tum,eam pœnitentiam episcopus commutare potest.
Ita Ludo.Rom.singulari.460.Papa.in c.tempora pœni
tudinis.26.q.7.l.si quis libellos.C.de appe. idem Ludo-
uicus Romanus consil.428.in terminis,ad finem.Ias.in
l.omnes populi.col.3.ff.de iust.& iur. Hippolytus Mar
sil.in l.1.§ fin.num.28.ff.de q.idem Marsil.singula.221.
iusta causa.Fely.in c.accusanti.in fine,de accusat.Iason.
in l.1.Inst.1.C.de precibus Impera.offer. Hippoly.Mar
sil.in l.1.§.sed & si quis.ff.de falsis.col.1.& singu.182.iu
dex.& Nicolo.Pigno.in add.ad Romanum d.sing.460.
Qui omnes idem sentiunt in quolibet iudice aut magi
stratu respectu legis à principe suo, vel à sua republ ca
latæ,mouentur omnes per l.si hominem.ff.mand.Loa-
zes.cons.pro Marcb.de Velez,pag.329.
26 Hinc est,ꝙ licet †soli Romano Pontifici videatur li-
cere commutare pias testatorum voluntates , vt in cle-
ment.quia contingit , in princip. de religio domibus
ibi,cùm tamen ea,quæ ad certum vsum largitione sunt
destinata fidelium,ad illum quidem , non ad alium(sal-
ua sedis Apostolicæ authoritate)conuerti debent.Glo.
& Cardinal.in clemenr.vt hi qui.§.illi verò , de ętate &
qualitate verb.annexi.Ex causa tamen episcopus id fa-
cere non prohibetur,vt est communis opinio.quam te
nent Panormit.Corsetus & alij in capitul. cùm acces-
sissent,de constitut.Abba.& alij in capitul. cum vene-
rabilis,de exceptio. Lambertinus de iure patronat.in
prima parte prima libri.9.quæstion.princip. articul.se-
cundo. facit leg.prima.princip.& leg.prima.ff.vbi pupil
lus edu.debeat.Bartol.in fin.per illum textu.ff. de ope-
ri.publ.Alexander.consilio septuagesimotertio.in cau-
sa.libro septimo.Matthæus Afflictus in capitul. primo.
§.item si fuerit. quibus mod. feud. amitt. Fernandus
Loazes consilio,pro Marchion. de Velez , dubi. prim.
pag.347.id quod etiam ipse Papa absque causa facere
non potest,vt ipse ibidem firmat post Baldus. & Cor-
neum,quos allegat in lege si testamentum. C. de testa-
27 men.Ergo si † ex causa id tam episcopo quàm etiam
Papæ licet, sine causa verò neutri eorum fas sit , tunc
apparet nullam esse differentiam inter Papam, &
alios , quod est contra dicta clement. quia conti-
git,ibi,salua quidem sedis Apostolicæ authoritate,resp.
secundum Loazes,post ipsum Baldum , & Corneum,
quòd sine causa immò Pontifici de potestate or-
dinaria minimè licet , sed tantùm de potestate
absoluta. Episcopo autem nec de ordinaria , nec
de absoluta , quia in inferioribus absoluta pote-
stas non est . Nos autem negamus Papæ sine causa id

fas esse, etiam de potestate absoluta, ex nostra principali sententia, quæ habet vtranque potestatem, tam ecclesiasticam, quam profanam, ob meram subditorum, nō ob regentium vtilitatem datam fuisse, sicque potestatem absolutam, hoc est, à legibus enodatam, in nullo principum legitimorū reperiri, constanter adfirmamus vt supra plene edocemur. & differentiam, quam dicta clem. inter summum Pontificem, & reliquos facere vo
28 luit, in eo dūtaxat est, quòd in superioribus, qualis est summus Pontifex, semper præsumitur iusta causa, quandiu non probatur contrarium: in reliquis autem non vtiq; vt tradunt Felynus, & alij in c. quæ in Ecclesiarum. col. 22. de const. Glo. Bart. & alij in l. relegati. ff. de pœnis. Innocen. in c. ad aures, de temp. ord. Barthol. in l. conficiūtur. ff. de iure codicil. Bald. & Ias. in d. l. si testamentum. C. de test. & Bal. in præludijs feudorum. col. 9. & in ca. Ecclesiæ sanctæ Mariæ, vt lite pend estque communis opin. & patet ex relatione Fernand. Loaz. vbi supra, pag. 370. qui idem sequitur.

29 Hinc etiam est, quòd† super voto simplici liberū est episcopo dispensare, ita Speculator tit. de legat. §. nunc de episcoporum, vers. 223. Abb. in c. veniens qui cleric. vel von. Cors. in sing. verb. dispensatione, quod tamen non aliter quam ex iusta causa intelligendum est.

30 Hinc etiam est, quòd† & sic sit statutum in Ecclesia, quòd in Canonicum non admittatur, nisi nobilis, Episcopus tamen contra id statutum dispensare potest ex iusta causa, aliter non, quod tamen dic, vt per Rom. singul. 491. heri fui, qui (nonnullius tamen repugnātibus) in contrarium inclinat, & hæc pars negatiua receptior videtur, vt per Felin. in c. super eo. t. de testibus. Philippus Decius in c. at si cleric. §. de adul. col. 5. de iud. Dec. in c. cum adeo. col. 2. de rescrip. per Nicol. Pign. in add. ad Romanum, vbi supra, qui disputant, an valeat tale statutum, vel talis consuetudo. Verum est, quòd nobilis virtuosus præferetur virtuoso ignobili, secundum Doct. in c. venerabilis, de præb. & Bal. in l. nemini, in fin. C. de
31 aduo. diuer. iud. Sed nobilis† non virtuosus, non præfertur ignobili excellenti virtutibus, secūdum omnes, maxime Paniorm. in c. venerabilis, vbi per illum text. dicit non valere statuta, quæ volunt Canonicos debere esse nobiles, quia nocēt virtuosis ignobilibus. imò dicit idē Ludo. singul. 650. quòd nobilitas scientiæ præfertur nobilitati generis, allegando Cyn. in l. quisquis. C. de postu. & dicit Hier. ad Celātiam. Vera est nobilitas, clarū esse virtutibus. & Cassiodorus in Epistolis. Hæc est indubitata nobilitas, quæ moribus probatur ornata, & nobilitas sola est atque vnica virtus. & Arist. 4. Polit. Ingenuitas est virtus atque diuitiæ antiquæ. & Senec. ad Lucilium: Animus nobilem facit, cui ex quacunq; causa licet supra fortunam surgere. & in lib. de morib. Nobilitas est generosus animus. & Claudianus.

Exaltat virtus nobilitate parens.

Ausonius in Solonis sentent.

Pulchrius multo parari, quam creari nobilem.

Seneca in Hercul. furente.

Qui genus iactat suum,
Aliena laudat.

Ergo quando præstat proprium alieno, tanto præstat nobilitas propria virtute comparata generis nobilitati, quæ interdum etiam nocere solet, teste Iuuenale Satyr. 8. sic canente.

De quocunque voles proximum tibi sumito libro,
Quod si præcipitem rapit ambitus, atque libido.
Si frangis linguas sociorum in sanguine, si te
Delectant hebetes lasso lictore securcis.
Incipit ipsorum contra te stare parentum
Nobilitas.

Denique teste Ouidio ad Pisonem.

——Perit omnis in illo
Gentis honos, cuius laus est in origine sola.

32 Adhuc tamen auctore Cicerone pro Sestio: Omnes boni semper nobilitati fauemus, & quia vtile est Reipublicæ, nobiles esse homines dignos maioribus suis, & quia valere debet apud nos clarorum hominū senēs de Republica meritorum memoria etiam mortuorū.

Denique, vt in reliquis omnibus, quæ sunt iuris siue naturalis, siue diuini, siue positiui, per inferiorē ex causa dispensatur: ita quoque & in illo articulo, vt conuentiones seruentur, dispensatum inuenio, licet sit iuris naturalis. Nam, qui factum promisit, dispēsatur a lege positiua secundum communem opin. vt non teneatur præcise ad factum, sed satisfaciat præstando interesse, quia in re, quia dubia est, nos disputādi gratia sumus in hac opinione.

33 Quod in obligationibus† facti quis possit ad factum compelli præcise.

Contra istam conclusionem, quę videtur temeraria, faciunt sequētia. Primo tex. vulgatus in l. si quis ab alio. §. fi. de re iud. vbi dicit tex. quod non faciens, quod promisit, in pecunia numerata, idest, in interesse condemnatur, si euenit in omnibus faciendi obligationibus, si ergo condemnetur in interesse, ergo non potest compelli ad factum pręcise, & sit contra conclusionem. Item stringitur alio modo, quia ibi est tex. quòd in obligatiōnibus facti post moram succedit obligatio ad interesse. & ita firmant ibi Bar. & alij, modo sic, vt dicis, quòd succedit, ita quòd tollatur prima obligatio principalis cōpetens ad factum, & tunc habeo intētum, quia cum sola obligatio ad interesse superfit, ergo non potest ad factum compelli, quod iam non est in obligatione. Aut dicis, quòd succedit simul cum prima, ita quod vtcunque sit in obligatione post moram, & tunc idem, quia ad factum non potest præcise compelli, quia debet esse in electione debitoris. l. plerunque, cum simi. ff. de iure doti.

Secundo principaliter contra conclusionē facit tex. ad literam in l. stipulationes non diuiduntur, vers. Celsus, de verb. oblig vbi tex. dicit Tuberonem existimasse vbi quid fieri stipulamur, si non fuerit factum, pecuniā dari oportere, idest, interesse. ergo non potest ad factū compelli præcise. Item & secundo stringis, quia dicis, oportere, & sic necessitatem importat quo ad interesse vt notatur in l. 1. in princ. ff. de iust. & iur. cum similib. & sic ad factum non potest compelli præcise.

Tertio in contrarium facit l. quoties quis, de verborum oblig. vbi promittens factum, videtur in defectum promittere interesse, & sic interesse est etiam in obligatione, ergo non potest ad factum præcise compelli.

Quarto in contrarium facit l. fi. ff. si quis in ius vocatus non ierit. vbi si quis iudicio sisti promittit, agendū est cum eo incerti in id, quod interest, ergo non potest ad factum compelli. Præterea ibi dicitur, agendū esse, &c. & sic loquitur per Gerundium, quod importat necessitatem, vt notatur in Rub. ff. de edend. & sic necessario debet agi ad interesse, non autem quod ad factum compellatur, & sic contra communem.

Quinto, facit l. eum qui. ff. de iudic. ubi est tex. quod ille qui insulam sibi fieri certo tempore stipulatus est, tempore finito potest agere in id quod interest: ergo non potest debitor compelli ad factum, & sic contra conclusionem.

Sextò, casus excepti, & c. sed multi sunt casus in quibus specialiter quis compellitur ad factum, l. sed hæc. §. prætor. ff. de procu. l. stipulatio. §. fine, de oper. nou. nūc. & l. fideicommissa. §. fin. de leg. tertio cum simil. ergo in contrarium est ius commune, ergo contra conclusionem.

Septimò, contra conclusionem tenet Bart. in l. stipu
lationes non diuiduntur, de verb. oblig. 8. q. quem om-
nes ibi, & vbique indifferenter sequuntur. & ideo nõ est
opus alijs fundamentis.

Octauò, quia obligatus ad factum, potest alijs com-
mittere in multis casibus in quibus non notauit, in §.
ne autem, de cadu. tolle. cum simil. ergo non compelli-
tur præcise.

Nonò, in contrarium videtur tex. ad literam, in l. in
stipulationibus. §. operatus, ad finem, de verbo. obliga.

Prędictis tamen non obstantibus potest suaderi con
trarium per sequentia, Primò, mitius agitur cum lege,
qua cũ hoïe. l. Celsus. ff. de arbi. cũ simili. sed obligatus
34 ad factũ per legem præcisè cõpellitur ad factũ. l. si cũ
exceptione. § sed & si quis, quod met. cau. l. stipulatio
ista. §. siue autem. ff. de noui oper. nuncia. ergo à fortio
ri obligatus conuentione hominis debet posse precisè
compelli ad factum.

35 Secundo sic, valet argumentum de contractibus ad
vltimas voluntates. l. seruum filij. §. cum qui chirogra-
phum. de lega. 1. l. fi. cum simil. C. de lega. sed in vltimis
voluntatibus quis præcisè compellitur ad factum. l. fi-
deicommissa. §. fina. de lega. 3. ergo idem in contracti-
bus.

Tertiò sic, dispositio legis, testatoris, & contrahen-
tium æqui parantur. l. fin. C. de reb. alie. non alien. cum
simili. sed obligatus à lege, vel testatore ad factum præ-
cisè compellitur facere vt modo dixi ergo idem in ob
ligatione & cõuentione hominis, & sic ꝓ conclusione

36 Quartò sic, quando in obligationibus facti est appo
situm iuramentum, indubitanter quis compellitur ad
factum. glo. singul. in l. si pecuniam, in princ. ff. de con-
di. ob caus. ver. necesse habeas, probatur in c. fin. ne præ
la. vices suas, modò sic, iuramentum debet intelligi se-
cundum naturam contractus. l. fin. C. de non nume. pe
cu. ergo de natura contractu est, quod quis præcisè cõ
pellatur ad factum, & sic pro conclusione.

Quintò sic, in obligationibus dandi quis præcisè cõ
pellitur ad dandum. l. vbi autem non apparet. §. fin. de
verb. obliga l. si ita. §. si. ff. de contrah. empt. §. sic itaque
Insti. de actio. l. si seruum. §. fin. de verbo. obliga. modò
sic, inter obligationem dandi non potest dari ratio dif
ferentiæ quò ad propositum, vt inquit Bart. in l. stipula
tiones non diuiduntur. 5. col. quem Alex. & alij ibi se-
quuntur. ergo quemadmodum in obligatione rem da
ri quis p̃cisè dare compellitur, idem debet esse in obli
gatione faciendi, quia vbi non est diuersa ratio non de-
bet diuersum statui l. fina. C. ad leg. Falcid. l. illud. ff. ad
leg. Aquil. l. si postulauerit. §. ratio, de adult. cum simil.

Sextò, istam opinionem reperio per glos. in l. stipula
tio. §. sin autem, de oper noui nunciatione. Idem tenet
glo. quam ego allego in l. si hi contra quos. C. locatio-
ne. Idem tenet glo. quã ego allego in l. si hi cõtra quos
C. locati. relata ad tex. & in l. 1. C. de sentent. quæ pro eo
in versic. in alijs. & glos. in l. certi condictio, in princ. ff.
si cer. pet. in 4. glo.

Septimò, validum est argumentum de iudicijs ad te
stamenta. l. qui testamento. §. eum qui. ff. de testamen. vt
supra dixi. ergo à primo ad vltimum de iudicijs ad cõ-
37 tractum. Modò sic obligatus ad factum explicandum
in iudicio compellitur præcisè. l. sed & hæ. §. prætor, de
procur. ergo idem in obligato ex cõtractu. sed hoc be
nè scirem cauillare.

38 Restat ad contraria respondendum. primò ergo nõ
obstat l. si quis ab alio. §. fin. de re iu. nam fateor quod
ille, qui non facit, quod promisit, in interesse condem-
natur, vt ibi, tamen est intelligendum si actor hoc petat
aliàs secus. l. 4. §. hoc autem iudicium de damno infect.
non tamen ibi negatur, quin actor possit agere ad fa-
ctum, immò poterit agere, & aduersarium ad illud cõ-
pelli per suprà dicta, & sic nõ obstat, ibi enim de cõpul
sione verbum nullum, sed solum ibi dicitur quod in ob
ligationibus facti succedit obligatio ad interesse post
moram, non quod tollatur prima imò additur primæ,
vt infrà subijciam. ergo debet esse in electione debito-
ris, argu. l. plerunque, de iure doti. Illud nego, quia ar-
gumentum procedit in debitore alternatiuo, sed nos
loquimur in debitore, qui copulatiuè tenetur ad duo,
scilicet ad factum & ad interesse post moram, quamuis
vnica solutione liberetur, & sic argumentum nõ obstat

Secundò obstat l. stipulationes non diuiduntur. ver.
Celsus. quia tex. solummodò ibi dicit, quod si non fue-
rit factum, teneatur ad interesse, & hoc ego fateor ta-
men ibi non negatur quin teneatur etiam ad factum,
immò tenetur, & ad illud compellitur præcisè per supra
dicta, & sic non obstat. Nec etiam obstat verbũ Opor
tere, quia illud refertur ad debitorem, & fateor quod
potest compelli ad interesse, si actor hoc vult, & hoc
dicit ibi tex. pecuniam dari oportere, &c. non tamen
quod actor hoc petere compellatur, imò est in electio
ne sua, & sic nõ obstat. Et pro hoc l. 1. C. vt nemo inui.
age. &c. Vel aliter potest solui illa l. stipulationes non di
uiduntur, & d. l. si quis ab alio. Sed concesso quod illa
iura probarent contra conclusionem quod intelligan
tur quando ille, qui non facit, iam non potest am-
plius facere, vel quando actoris non interest, quòd
fiat, tunc enim cogitur ad interesse, non autem ad factũ
& ita intelliguntur dicta iura. Sed quando non factum
potuisset, adhuc facere promissor vel quando actoris in
ter est, quod fieret, tunc posset debitor præcisè ad fa-
ctum compelli, ita intelligatur conclusio. Ista fuit solu
tio Mar. de Fano. qui tenebat hanc partem, quam re-
fert Bart. in d. l. stipulationes non diuiduntur. 8. q. Verũ
quia videtur diuinare, & multum restringere illa iura,
magis placet alia solutio, quam dedi. cogita de meliore

Tertiò non obstat l. quoties quis, de verb. obliga. nã
fateor quod promittens factum, videtur etiam in defe
ctum promittere interesse, & sic in obligatione, tamen
an possit debitor ad factum præcisè compelli vel non,
ibi verbum nullum, & sic non obstat.

Quartò non obstat. l. fin. ff. si quis in ius vocatus, q̃a
fateor, quod est agendum ad inter esse, tamen non ne-
gatur quin ad factum possit agi, & debitorem
compelli, & sic non obstat. Nec obstat, quod ibi
dicitur agendi, & cętera. & sic importat necessitatem
quia illud negatur, imò illa Glo. communiter reproba-
tur, vt alibi dixi, & patet etiam in ꝓposito, quia nõ põt
ad agendum compelli. d. l. 1. C. vt nemo inui. nisi dicas
quod compellitur causatiuè. s. si mallet consequi, hoc
tamen non satisfacit, & sic teneas quod dixi.

Quintò non obstat l. eum qui, de iudi. nam respon-
deo dupliciter. Primò quod ibi non dicitur quòd quis
compellitur agere ad interesse, sed tex. dicit posse age
re in id quod interest, &c. & sic nullo modo obstat. Se-
cũdo, quia posito quòd si tex. diceret deberet agere, ta-
men deberet solui vt præcedentia, scilicet quia debet a
gere ad interesse, scilicet nisi velit debitorem compelle
ad factum, quod potest per supra dicta. & sic ibi non ne
gatur quin possit agi ad factum, & sic non obstat.

Sexto nõ obstat quod sint multi casus, in quibus q̃s
compellitur ad factum, tamen nego quod illi sint ca-
sus speciales, imò dico quod ex illis casibus, cum alijs
quos suprà dixi, fundatur regula quod quis præcisè cõ
pellitur ad factum, & sic non obstat. præsertim cùm ꝓ
ista parte sint varij casus in numero, ergo illi cùm sint
plures numero, debent facere regulã, & si aliqui casus
reperiuntur in contrarium, illi erunt exceptiones, iux-
ta Glos. in l. Iulianus. §. item qui furem. ff. de actio emp.

Vltimo

Vltimò non obstat quod obligatus ad factum pôt alij committere. Nam fateor, tamen non obstat conclusioni. nam conclusio vult quod factum præcisè sit implendum, impleri autem potest vel per promissionem, vel per eum, cui ipse committit ex permissione legis, & sic potius concordat. Vnde dicta conclusio dicit, quod in omnibus obligationibus facti potest quis ad factum compelli præcisè, debet subaudiri ad factum, s. explicãdum per promissorem, vel alium. Intentio. n. conclusionis est quod compellitur ad factum, & liberetur præstando interesse, tamen, an factum possit alii committi, est alia materia, de qua in contrarijs.

Retenta tamen communi opin. queritur, An si quis obligauerit se perpetuò seruiturum vni hospitali donec viuit, talis obligatio valeat? videtur quod sic, quia præstãdo interesse liberatur. Incontrarium uidetur hoc casu, quia respub. & ecclesia seu pia causa æquantur regulariter l. fi. C. de sacrosan. ecc. sed promittens quia factum reipu. non liberatur præstando interesse l. fideicommissa. §. fi. ff. de le. 3. ergo, &c. Dic tale pactum esse validum fauore Ecclesiæ, & ita determinat Inn. sing. in c. inter dilectos, de don. hoc videtur secundum Doct. in c. inter dilectos hic alleg. prima fronte contra l. cum antiquas. C. de vsufru. & l. Titia. §. Titio. ff. de condi. & demon. vbi concluditur, quod non potest quis perpetuò suas operas locare, cùm sit species cuiusdam seruitutis. hoc tamen non obstante tenetur contrarium, & sic cum opin. Inn. fauore spiritualitatis. Nam seruire Deo non est seruitus, sed maxima libertas. Vnde Claudianus sic cecinit.

Nec ulla libertas gratior extat
Quam sub rege pio.

Et circa superiora differit fosè Franc. de Ripa, in leg. obligatione generali. colu. 4. ff. de pignori. & hypoth. & Ludou. Rom. singu. 635. an si quis obligauerit se. vbi multa per Nicol. Pigno. eius additionatorem, facit le. l. & l. a. ff. de homine libero exhibendo, & tex. notabilis. l. 1. §. quæ onerandæ. ff. quarum rerum actio non detur, & tex. notabilis in ratione sui, in le. si quando. §. illud. C. de inoffic. testamento, ibi, dum ait, meritis magis filios ad obsequia paterna, &c. facit l. 3. & le. qui pecuniam. ff. de condi. causa data, & l. naturalis, in §. 1. & per totum titulum ff. de præsc. verbis, & per totum titulum ff. & C. de rerum permut.

SVMMARIVM.

CAPVT XXVI.

Redeundo ad nostram materiam dispensationis factæ per inferiorẽ, qualis est omnis Princeps respectu iuris naturalis vel diuini, & qualis est Episcopus respectu iuris canonici, vel quilibet Iudex ordinarius respectu Principis sui, siue reipublicæ, cũ edocti fuerimus ex causa fieri posse dispensationes, quò ad

1 Omne ius, superest, vt videamus qualis causa quantave esse debeat, vt dispensatio teneat, & sanè ea vid. hitur duntaxat esse legitima causa, quæ verosimiliter ipsum superiorem, contra cuius legem aut præceptum dispensatur, moueret ad id concedendum & respondendum extra mentem suam fore, si eo in casu, quo de agit, lex sua seruaretur, arg. Gl. communiter ibi, & vbique appel. in l. tale pactum. §. fin. ff. de pac. l. 3. C. de inoffi. testa. l. hæredes mei. §. cùm ita. ff. ad Treb. Hinc est, quod in leuioribus aut modicis id fieri posse suprà tradidimus. Idem quando casus est ex frequenter contingentibus, & superior est in remotis regionibus, vt incommodũ esset, eius adeundi gratia homines è negocijs suis auocari, vt per Domi. Sotum lib. 1. de iust. & iure, ar. 3. q. 7.

Sexagesimo sexto apparet ex nostra sententia id quod (sæpe incidenter attigimus) principali, nõ minus inepte quàm noxie vsurpatum passim à nostris fuisse illum vulgarem dicendi modum, vt l. in Principibus sit duplex

2 potestas, altera ordinaria, altera absoluta. Nam (si rectè inspexeris) absoluta potestas Principibus non est, non magis quàm priuatis hominibus. Principes. n. contra ius nihil possunt, non magis quidem quàm priuati homines, etiam si plenitudine potestatis, aut potestate absoluta vti velint, quia nulla Principum (siue illi ecclesiastici sint siue profani) potestas est ad malum, sed tantũ ad bonum, non ad nocendum, sed ad consulendum, iuuandum,

uandum, proficiendum, & denique ad meram ciuium
seu subditorum vtilitatem, non ad ipsorum regentium
commodum, vt c. 1. & 2. suprà plenè aduertimus, & ple-
nius de succ. progr. & li. 1. in præf. n. 139. Ergo si quan-
do Princeps adiecerit illam clausulam de plenitudine
potestatis, vel de potestate absoluta, perinde erit ac si
diceret, de integra potestate sua, id quod in eo vtile dû-
taxat erit, vt eius magis ac magis declaretur uoluntas &
3 animi deliberatio, non ut eius augeatur potentia, sicque
illa† clausula de plenitudine potestatis, vbi adiecta fue-
rit, id efficiet, vt quatenus potencia sese porrigebat, eate
nus nihilo omnino dempto porrigatur effectus illius a-
ctus vel actionis, sed vltra non porrigetur. sicque est p
inde ac si diceret Princeps, se id facere ex certa sciẽtia.
Nam & clausula ex certa scientia inducit plenitudinem
potestatis, Glo. in c. ad hæc, de rescrip. quam sequitur, &
singularem dicit Marc. Mant. dialog. li. 2. ca. 12. Abb. in
c. ea quæ, de re iudicata. Fely. in c. cum inter. de exce. Lã
celottus Galia. in l. Centurio. co. 2. ff. de vulgari. Staphi-
læus in tract. de vi & effectu clausularum. vers. subse-
quenter. col. 2. Ludo. Rom. sing. 364. dixi aliàs. & idem
Rom. singulariter in cons. 369. circa primum. Vitalis
de Gambanis in tract. clausul. vers. clausula ex certa scĩa
Philippus Dec. in c. 1. & in c. porrect. 1, de confirm. vtili.
vel inutil. Hipp. Marsilius sing. 84. princeps. Idem Dec.
cons. 407. col. fin. Hieron. Cagn. & Decius in l. in totũ.
ff. de reg. iu. vbi Cagn. & Hippo. vbi suprà, plures alios
allegant, ex quorum relatione apparet hanc esse cõmu-
4 nem opinio. Vnde & si regulariter Princeps† per dispo
sitionem aut præceptum generale non videatur velle p̃
iudicium facere priuilegijs specialibus, vt in l. si nõ spe-
ciali. & in l. fi. & vtrobique communiter Doct. C. de te-
stam. tamen si adijciatur clausula ex certa scientia (hoc
est, quod sciebat priuilegium, & nihilominus generali-
ter id præceptum seruari uoluit) vel dicat de plenitudi-
ne potestatis velle se priuilegijs derogare, eis nocebit,
posita potentia ex parte principis. ratio differentiæ, q̃a
priore casu non præsumitur uelle priuilegijs præiudica
re, posteriore autem casu constat præiudicare voluisse,
sicque cessat illa præsumptio.
5 Simillimum est, quod solet dici: Militem† in re dubia
non priuilegio militari, sed iure communi vti videri,
vt tenent Paul. & Saly. in l. testamento. C. de testamento
milit. vbi Fulgo. & Corn. vlt. no. nu. 10. Bal. in l. quanquã
C. de co. tit. per d. l. in testamẽto, quam ad hoc dicit me
liorem de iure Dec. in l. 1. nu. 3. & 5. idem Decius in d.
l. in testamento. nu. 11. idem Decius in d. l. quanquã. nu.
20. & ibi Alex col. 1. & etiam Salyc. Ripa. in l. Centurio.
nu. 6. & n. 23. & nu. 46. & nu. 49. ff. de vulgari. Curt. Iun.
in l. precib. C. de impub. nu. 43. Ias. in d. l. testamento. nu.
6. idem Corn. in d. l. quanquam. vbi etiam Rom. num. 4.
idem Romanus in dicta leg. in testamento numero 4.
post Aret. ibi in princ. Didacus Couar. de testam. in ca.
Raynutius. §. 9. nu. 29. de cuius communis opinionis ve
ritate dic, vt plenè disseruimus de succe. crea. li. 3. §. 24.
num. 41. cum plurib. præced. & seq. tamen licet is miles
habeat ferè innumera priuilegia, vt per totum ti. ff. C. &
Inst. de mili. testam. & alibi sæpè, non propterea dicitur,
quod habet ordinariam & absolutam potestatem, quasi
ordinaria potestate cùm vtatur, iure communi vsus vi-
deatur, & absoluta cùm vtitur iure speciali militum.
6 Quinimò† militis potestas vtcunque sit priuilegiata,
& amplior quàm Paganorum, adhuc dicitur legibus su
biecta, quia quibus in casibus non reperitur à lege pri-
uilegiatus nominatim, in illis vtitur iure communi in l.
in fraudem, in fin. ibi quia generalis erat illa determina
tio. & ibi no. Bal. ff. de mili. testa. Philipp. Decius consi.
5. Alciatus in li. 4. paradox. c. 10. idem Decius in l. ex te-
stam. C. vnde liberi. & in l. 1. ff. de reg. iu. & And. Tiraq.
ex cuius Doctorum nomenclatura apparet hãc esse cõ-
munem opinionem in tract. de præscrip §. 1. Glo. 10. ad
7 finem. Sic ergo & in specie nostra, licet Princeps† sit ma
gnoperè priuilegiatus, vt plenè de succ. crea. lib. 3. §. 26.
cum seq. disseruimus. tamen eius potestas non ideò di-
citur absoluta, & legibus enodata & effræna, quia quib.
in casibus non reperitur à lege nominatim priuilegia-
tus, non potest non uti iure communi suæ ciuitatis, cũ
eius potestas sit non ad suam, sed ad meram ciuium vti
litatem, secundum nostram principalem sententiam su
prà probatam. Neque ad rem pertinet, q̃ princeps legi
bus solutus dicatur, l. princeps. ff. de legi. cum similibus,
nam ad id suprà responsum est.
8 Deniq; † plenitudine potestatis in re dubia Princeps
vti non videtur. Ita Innoc. in ca. innotuit, de electione,
Bal. in l. si testamentum. C. de testamentis. Ludouicus
Rom. in l. 1. §. nunciatio. col. 3. ff. de ope. nou. nũc. Mar-
cus Mantua dial. li. 2. c. 22. Ang. in le. benè à Zenone. C.
de quadr. præscri. Rom. in d. singu. 764. & ibi Nicolaus
Pig. Hippoly. Marsilius sing. 84. Princeps. Ant. But. in c.
dudum. 2. de decimis. Franciscus Aretin. cons. 15. col. 4.
Philipp. Decius & Hieronymus Cagn. in l. totum. ff. de
reg. iu. id quod non satis tutum esse illicò dicemus.
9 Limita vt non procedat quando actus à Principe fa
ctus de potestate ordinaria non posset valere, sed tantũ
de plenitudine potestatis. Ita Paulus Castr. in l. ex imp̃
fecto, in fine. C. de testamentis. Alex. in l. quamquam. C.
de mil. testa. Hip. Marsi. in d. l. sing. 84. Decius in c. quo
niam. Abb. col. 6. de offic. delegati Felyn. in c. 19. col. ũ.
de constitutionib. idem Felyn. in c. cum inter. de exce-
ptionibus. col. 5. Decius cons. 11. quoniam. col. fi. lib. 1.
idem Decius cons. 77. viso puncto. col 4. Fernand. Loa-
zes in l. filiusfam. §. diui. num. 461. ff. de leg. 1. Marc. Mã
tua, vbi suprà. Felyn. in c. in causis. col. 2. de re iudicatã
Bonon. sing. 74. princeps.
10 Deinde limita, vt † ex iusta causa principi liceat uti
plenitudine potestatis. Ita Innoc. per tex. ibi, in d. ca. in-
notuit. Ang. in l. benè à Zenone. Bald. in l. 2. C. de sent.
ex per. reci. Io. And. in c. cùm venissent, de iudicijs. Ale.
consi. 2. visis. col. 4. lib. 5. Marc. Mant. vbi supra. Hierony
mus Cagnol. in d. l. in totum. num. 3. alter enim dissipa
tio diceretur. ita Archi. in c. consequens. 2. dist. Io. And.
in c. de multa. col. 5. de præb. Marc. Mant. vbi suprà. Ias.
cons. 8. col. 7. inter consilia feudalia, quod suspectũ esse
proximè apparebit.
11 Hinc est, quod† quando Princeps vtitur plenitudi-
ne potestatis intelligitur de bona & laudabili, non de
vituperabili. Vnde si cum hac clausula det licentiam ap
prehendendi possessionem propria authoritate expul-
so quolibet possessore, intelligitur de iniusto, non de
possessore legitimo. Ita Bal. cons. 245. ad euidentiam. co
lum. 1. lib. 1. & Marcus Mantua, vbi suprà.
12 Denique† etiam si Princeps vtatur plenitudine po-
testatis, non poterit proprium contractum uiolare. Ita
Bal. in c. 1. §. ad hæc. col. 5. de pace firma in feudis. Paul.
Castr. in l. digna vox. C. de legib. Marc. Mant. vbi suprà.
de quo ipsi mirãtur, cùm Princeps quempiam iure suo
priuare possit. l. item si verberatum. ff. de rei. vendi. quo
casu dominium non interuertit, sed solam possessionẽ
transfert, secundum eum post Florianum in l. seruitu-
tes. 3. col. 2. ff. de seruitutibus.
13 Deniquè† illorum omnium veritas pendet ab intelle
ctu l. Princeps legibus. ff. de legibus. §. fi. ff. quibus mod. te
stamen. in fi. l. ex imperfecto. ff. de lega. 3. l. ex imperfecto
C. de testamen. l. si heredum. C. de in offi. testa. cum simi
libus. l. 1. ff. de cõstit. princi. §. sed & quod principi. Inst.
de iure na. in quibus iuribus habetur, Principem legib.
solutum esse, sicque contra leges posse dispensare in grã
tiam eorum, quibus beneficium facere libuerit, sicque
ex

ex testamento imperfecto eum posse hæreditatem cape
re si libuerit, quamuis sponte sua soleat tales hæredita-
tes remitter, sicque ex testamento minus solenni legatũ
sibi relictum sponte sua negligit, licet si vellet vtistricto
iure, id capere fas esset. sicq; ex testamento, in quo filius
fam. non iustè exhæredatus esset, posset Princeps hæres
ibi institutus hæreditatem capere, licet id sponte sua dũ
erga tales filios benignus esse vult, negligere soleat, sic
que pænas delinquentibus remittere & potest solet. l. 1.
& per totum. C. de senten. passis & resti. Sicque in con-
tractibus eius emptio & véditio valeret sine precio, cõ
tra tex. in prin. Inst. de de emp. & vendi. Eiusque locatio
& conductio sine mercede certa, contra id quod habe
tur in princ. Insti. de loca. & cond. Ipsiusque stipulatio
valeret sine verbis, contra l. 1. in princi. ff. de verb. oblig.
valeretque, licet esset diuersitas inter interrogationem
& responsionem, contra d. l. 1. §. si quis simpliciter. Et
sic etiam emphyteusis contractus ab eo celebratus sine
scriptura valeret, licet in reliquis priuatis non ita, vt no-
tatur in l. 1. 2. & 3. C. de iure emphy. testamẽtumque ab
ipso factum valeret, etiam si omni legum obseruatione
solennitate careret. l. omniũ. C. de testamen. Eiusque sẽ
tentiæ & iudicia valerent, etiam si iudiciorum solennia
seruari desierint. l. & hoc Tiberius, ff. de hær. instit. tra-
dunt communiter Doct. in dictis locis, diximus plenè ĩ
lib. 3. de succ. cre. §. 26. per totum, cum §§. seq. & de suc
cel. progr. in præfat. num. 183. cum sequen. secundum q̃
cùm omnia sibi liceant, omniumque legum transgres-
siones facere posit, videntur suspecta esse omnia, quæ
suprà disseruimus, negantes, coangustantes, restringen-
tesque eius potestatem. Quid dicendum varij varia di-
cunt in d. locis, alij mirantur. Nullus vnquam in cuius
scripta inciderim scopulum attigit, aut etiam proximè
ad rei medullam accessit. Nos autem aduertimus, quod
14 † omnes homines iure naturę & gentium vtimur, regi-
mur, & subiacemus, à quo minimè recedere fas est nisi
ob aliquam peculiarem vtilitatem, quæ cogit, aut suadet
nos ad politiuum ius transuolare. l. omnes populi. ff. de
iust. de iure. §. sed naturalia. Inst. de iure nat. diximus su-
prà plenè, & non nihil de succ. progr. in pręfa. num. 20.
cum seq. Populi autem & possunt & solent ius ciuile si-
bi constituere ob aliquas peculiares vtilitates, vel neces-
sitates. pes quos ius ciuile aliquid iuri naturali vel gen-
tium additur, vel detrahitur, vel mutatur, vel declaratur
l. ius autem ciuile. ff. de iust. & iur. sic & ius prætorium
factum fuit iuris ciuilis addendi, detrahendi, mutandi,
aut declarandi gratia. tex. in princi. Insti. de bonorum
15 poss. Sed quia non rarò euenit vt id ius ciuile noxium es
se incipiat, aut parũ vtile, aut vix forte tolerabile. d. prin.
Inst. de bon. poss. per Bald. in l. non omnium. ff. de leg. &
in l. de quibus. col. 10. eo. tit. plenè per Andr. Tiraqu. in
præfa. tract. de vtroque retract. num. 75. arg. l. prospexit.
ff. qui & à quibus. l. vn. in princ. C. de cad. tollendi, & in
§. & cum lex, eodem titu. ideo populus Romanus, q Im
peratori omne suum imperium contulit dicta. l. 1. ff. de
consti. principi. dicto. §. sed & quod principi. Institut.
de iure naturali. omnimodam laxitatem, arbitrium, liber
tatemque circa ius ciuile suum & peculiare Imperatori
concessit, vt non magis ciuilibus legibus subiaceret q̃
si eæ latæ nunquam fuissent, circa ius autem naturale,
vel gentium, eam laxitatem Principi suo populus non
concessit, quia nec concedere posset, cùm ea iura sint
incommutabilia, d. l. omnes populi. ff. de iust. & iure. d. §.
sed naturalia. Institutio. de iure natur. l. eas causas. ff. de
cap. dimi. §. minus ergo. Insti. de hære. ab intest. Modo
sic, nobis agentibus de natura & potentia omnium to-
tius orbis Principum, nullum negocium facit ea con-
uentio peculiaris, quæ inter populum Romanũ & Prin
cipem suum habita est, præsertim cùm iam ostenderi-
mus vani capitis esse, existimare populo aut Principi Ro
mano subiacere reliquas gẽtes. Sed & ipsum ius ciuile,
& peculiare Romanorum nullum impedimentum no-
stris sententijs & assertionibus facit, non solùm quò ad
reliquas gentes & regiones Romanis nõ subiacentes,
sed nec etiam quò ad ipsos Romanos eorùm ve popu-
lum, aut imperium, quia quod attinet ad ius ciuile dun
taxat, non autem quod attinet ad ius naturale di-
uinum vel gentium principis sui arbitrio commiserunt.
16 Secundum quæ apparet verissimum esse principẽ † regu
lariter non posse propriũ cõtractũ transgredi, et si vtat
plenitudine potestatis, quia eius potestas vtcunque ple-
na ad id sese non porrigit, cũ contractum violare nefas
sit iure naturali & gentium. l. 1. ff. de pact. §. per traditio-
nem. Insti. de rerum diui. l. 1. ff. de const. pecu. & ita te-
nuerunt Bald. in c. 1. §. ad hæc, de pace fir. in feu. Pau. in
l. digna vox. C. de legibus. Marcus Mantua Dialogorũ
c. 22. lib. 2. Bart. & alij in l. omnes populi. q. 3. princ. ff. de
iusti. & iure. Bald. & Paulus Castrensis in l. fin. C. de trãs.
Bald. in lege. qui se patris. C. vnde lib. Bald. consilio
318. lib. Alexand. consi. centesimoprimo. lib. 1. & cons.
361. nec arguendi. lib. 2. Decius in c. 1. col. 1. de proba.
Fernan. Loazes in cons. pro Marchione de Velez, pag.
30. ex cuius relatione apparet, hanc esse communem o-
pin. vt suprà incidenter attigimus. Sed Paulus in d. l. di-
gna vox, & Marcus Mãtua, vbi suprà, mirantur id vt de
sinat principi licere, quandoquidem ei licet re & iure
suo subditum priuare. d. l. item si verberatum. Et respon
dent id quo ad possessionem tantum, non etiam quo ad
proprietatem intelligendum, quod nihil est, quia prince
ps cum causa potest etiam quò ad proprietatem subdi
tum re sua priuare, sine causa autem nec etiam possessio
ne eum priuare fas est, quia ad iuuandum, consulendũ,
& proficiendum non ad nocẽdum ei potestas data fuit
vt suprà c. 1. ostendimus, & attigimus controuersiarum
17 vsu frequen. lib. 1. c. 1. & suprà etiam diximus. Vnde † ex
iusta causa posset sine dubio princeps contractum suũ
transgredi, licet Paulus, & Marc. Mantua suprà relati cõ
trarium existiment, & ita in specie quod ex iusta causa
princeps posit contractum suum transgredi etiam iura
tum, tenent (vt per verba sequẽtia firmat Loazes vbi su
prà, pag. 317.) communiter Doctores in d. c. quæ in Ec
clesia. de constitut. & in c. in nostra, de iureiurand. & vo
luit Gloss. notabilis in c. in his rebus. in Gloss. fi. in fine.
11. distinct. Panormita. & Doctores in c. dilecto. colu. 3.
vers. extra Glossam oppono, de præbend. Cardinalis, &
Ioannes de Imola in c. nouit. de iudicijs. Idem Ioan. de
Imola post Antonium de Butrio in c. cum M. de con-
stitut. Bald in l. fina. ff. de Senatoribus, & in l. donationes
quas diuus C. de donatione inter virum & vxorem. & in
clari. C. de fideicommiss. & in additione ad Speculat. in
titu. de sentent. in 23. col. vers. sententia quandoque fer-
tur. Geminia. in c. 1. de const. lib. 6. Ang. in l. 2. ff. de his,
qui sunt sui vel alieni iuris. Ludo. Roman. in cons. 352.
incip. Quęritur primò, nũquid Auinionenses, in penul.
col. & in cons. 436. in 5. & 6. col. Alex. in d. cons. 101. in
cip. visis instrumentis exemplis. 4. in fine. vers. 2. princi-
paliter. vol. 1. & in cons. 361. incip. nec arguendi sumus.
col. 5. & 6. vol. 2. & in cons. 54. inci. viso puncto. col. pe.
vol. 4. & in cons. 224. incip. in re tam graui. col. pen. vol.
6. vbi consuluit, posse principem ex causa contra suam
obligationem iuratam venire. Barth. Sozi. in cons. 4. in-
cip. super quæstio. quæ vertitur. col. 3. & vol. vbi inquit,
ita Doct. communiter tenere post Cyn. in l. fina. C. si
contra ius vel vtilitatem publicam. Idem Soci. in consi.
86. incip. visi. col. fin. vol. 4. Ias. in cons. 1. col. 5. in princi.
& in cons. 56. incip. circa primum, scilicet priuilegium,
col. penult. in fin. vol. 1. & in cõs. 227. incip. Carolus. col.
12. vol. 2. Matth. de Afflict. in decisionibus Neapolta-
nis,

nis, in d.decis. 361.incip. Monasterium. in cons. 5.incip.
An in quæstione proposita, in 6.colu. & Carol. Ruinus
in consi. 91.incip. Quæritur, & in dubium reuocatur. co-
lum. 2. & in consi. 229.inci. visa licētia. colum. 1.volum.
5. pro quibus facit text. in c. cùm inter, de renunciatio-
ne. & in d. c. in nostra & in e l. item si verberatum. ff. com
munia prædiorum & in si priuatus. ff. qui & à quibus. &
in l. quod semel. & ibi Bart. & Doct. notant. ff. de decre
tis ab ordine facien. &c. quod notat Cardinal. in consil.
86.incip. Dominus Nicolaus vbi consulit, non solum
principem, verùm etiā quamlibet vniuersitatem posse
venire contra suum statutum, quod in cōtractum tran
siuerit, quando propter publicam vtilitatē contrauen-
tum fuit, vel ob aliquam aliam iustam causam.
18 Cùm ergo † plenitudinis potestatis appellatione, de
bona & laudabili, non de vituperabili potestate intelli
gatur, & potestatis ordinariæ in principe eadem sit si-
gnificatio, apparet inter vtranque ullam esse re vera dif-
ferentiam, vt ex Bald. consil. 345. Ad euidentiam. col. 1.
19 lib. 1. & Mar. Mant. d. c. 22. vt suprà retulimus. Vnde ap-
paret errasse Bald. Ioannem Andreā Alexand. Hierony
mum Cagnolum, Archidi. Ias. & alios, quos suprà retu-
limus, tenuisse non aliter quā ex iusta causa licere prin-
cipi vti plenitudinis potestate, cùm re vera ea vti ipsi
ex liberrimo & effræno arbitrio fas sit ac liberum, cùm
neque in contractibus, neque in vltimis voluntati-
bus, neque in iudicijs, neque in reliquis, de quibus suprà
mentionem habuimus, teneatur legum solennia obser
uare, non magis quàm si eæ leges latæ nūquam fuissent;
nec causa ab eo exigenda sit in legitimationibus, aut in
minorum delictorum pœnis remittendis, vel sal-
tem temperandis, vt per totum titul. in authentic. qui-
bus mod. nat. eff. leg. & per totum in auth. quib. mod. na
tu. effi. sui & per totum C. de senten. passis. Nec etiam
in gratijs faciendis, vt in terminis l. 1. ff. de constit. prin.
§. sed & quod prin. Inst. de iure nat. vt. n. à milite nō esset
quærendum, quare iure communi uti desinat, & malue
rit vti iure speciali militum, vt suprà diximus, vtque ab
20 hominibus priuatis non est quærendum quare reb. suis
abutantur, id quod eis liberum est, dummodò id ipsis
tantùm non etiam alijs considerabiliter noceat. l. sed &
si leg. §. consuluit, ibi, dum re sua se abuti putant. ff. de
pet. her. l. quia autem, in princ. & §. 1. ff. quæ in frau. cred.
l. 5. §. & magis. verb. prodegit. ff. si quid in fraudem pa-
troni. l. 5. cui bonis. ff. de verb. obliga. iuncta communi
opi. Doctorum. id existimantium, eam legem procede-
re etiam in prodigo manifesto, antequam sibi esset bo-
nis interdictū. ita principi liberum est plenitudine po-
testatis ad libitum vti, quando quidem ea non porrigi-
tur ad iniquum, aut ad id, quod alteri sit iniurium con
siderabiliter. Cōsiderabiliter dixi, quia cum sine ulla cā
sed ex mera gratia & arbitrio legitimum facit spuriū,
vt is possit patri succedere, certè & si per hoc damnum
fiat eis, qui eo non legitimato illius patris hæredes fo-
rent, id damnum in consideratione non est, vt plenè o-
stendimus li. 1. Controuer. vsu frequentium ca. 1. Quia
vt in regula iuris est, nemini facit iniuriam, qui vtitur
iure suo, Princeps autem hoc casu vtitur iure suo, ergo
nulli facit iniuriam. Et iunge hic, quæ circa dispensatio
nem ex gratia diximus suprà c. proximo.
21 Hinc etiam † apparet, aut suspectum esse, aut declara-
tione temperandum, quod Doct. quàm plures suprà re
lati contendunt, nempe principem nunquam videri vti
plenitudine potestatis in re dubia. Nos autem aduerti-
mus, plenitudinem potestatis in principe nihil aliud eē,
quàm quandam potestatis priuilegiata, priuilegia autem
vnicuique data esse ad suam vtilitatem constat. Ergo vt
in reliquis hominibus actus fieri & interpretari solent
ad eorum vtilitatem (nam nihil tam naturale esse, quàm
vnumquenque sibi velle consulere, suprà ostendimus, &
probat l. 3. ff. de mil. testam. l. vt vim. ff. de iust. & iure) ita
quoque & in principe, & in milite, & in reliquis perso-
nis priuilegiatis hæc interpretatio facienda est, vt quò
magis ac magis sibi prodesse possunt, eò magis ac ma-
gis sibi prodesse velle videantur, d. l. 2. ff. de mili. testam.
vt in milite edocemur, li. 3. de succ. crea. §. 24 nu. 41 cū
plu. præce. & seq. Ergo plenitudine potestatis princeps
vti videbitur, non solùm quando actus aliter non pos-
set valere (id quod Doct. suprà relati falsò opinantur) sed
& si valere aliàs posset, si tamen vtilius est ipsi principi se
plenitudine potestatis vsum videri. Quod obtinet, si
22 modò † aptè dici potest principem plenitudine potesta-
tis aliquo casu vti. Nam aptius diceremus (vt in milite)
quod interdum vtitur iure priuilegiato, & sic speciali,
interdum iure communi. Iure priuilegiato utitur quan
do prætermittit solennia legum siue in testādo, siue in
contrahendo, siue in iudicando, vt varia exempla iā ex-
posuimus, vel quando legitimat, vel restituit natalib. per
totum tit. ff. & C. de nat. restit. & quib. mod. nat. effi. sui.
in authent. & authen. quib. mod. effi. leg. vel quando re-
stituit condemnatum. C. de sen. pass. per totum. Iure cōi
vtitur quando legum solennia obseruat argumentum, l.
si quando, in prin. C. de inoffic. testam. quando autem
nostrum nobis aufert, iuxta d. l. item si verberatum, cū
simil. ff. de rei vend. tunc non tam iure speciali quàm iu
re communi vsus uidetur. Nam id facere neq; nisi ob
publicam utilitatem, quàm ob causam idem cuiq; sum-
mo magistratui fas esset. Ideò suprà diximus tempore
publicæ necessitatis iudicibus licere ditiores compelle
re ad pecunias suas mutuandas, diximusque id etiā po
pulo libero fas esse, tuncque nostrum nobis ablatū vi-
deri quasi ex nostro contractu & consensu, qui simul
ac vitam politicam popularemque societatem agere vo
luimus huius animi & consensu fuisse visi fuimus, vt no
stra ad publicas necessitates subleuandas conferamus.
23 Simillimū est † quod qui delinquit, pœna legali sese sub
iecisse videt. l. Imperatores. ff. de iure fisci. ibi; tu te huic
pœnæ subiecisti. l. fi. C. ad legem Iul. maiest. ibi. quodam
modo sua sponte punitur, estque communis opin. vt di
xi in li. 1. de succ. crea. §. 10. nu. 665. Ergo dicere Princi
pem non debere plenitudine potestatis vti sine causa,
esset perinde ac si diceremus, militem suis priuilegijs vti
non debere sine causa, quod lōgè à mēte iuris alienum
est, cùm vterque iure suo speciali & priuilegiato tā libe
re & nulla requisita causa uti possit, q̄ iure cōi & nō pri
uilegiato, in quo causam desiderari nullus unq̄ dixit.
24 † Confirmantur sententiæ nostræ, quia † quando prin
ceps solitum ordinem iudiciarium non seruat, dicitur
vti plenitudine potestatis. Glo. & Panor. in c. ad petitio
nem, de accusa. Mar. Man. Dialog. li. 2. c. 22. id quod li-
berrimè, vt suprà diximus, facere ei licet, nulla causa (vt
constat) requisita. Nos autem commodius aptiusque di
cimus id de potestate ordinaria esse eademque priuile
giata, licet agnoscamus, nihil referre sic eam plenitudi-
25 nem potestatis appellare libitum fuerit. Ergo † q̄ hac
plenitudine potestatis Romanus populus vsus nunquā
fuerit, verosimile non est nec fortè possibile (si eam ac-
cipias, vt nos accipimus) quamuis id adfirmet Bald. de
pace Constan. col. 23. verb. non obstat. vt & Marc. Mā.
nulla tamen fretus ratione attigit, vbi suprà.
Ex his ergo apparet, eos vehementer errasse, qui scri-
26 pserunt, † Summum Pontificem, licet de absoluta pote-
state, hoc est, de plenitudine potestatis possit iuri scri
pto derogare, de potestate tamen ordinaria id non pos
se: Ita Innoc. in c. innotuit, de elect. Bald. in l. si testamē-
tum. C. de testa. Marc. Mant. vbi suprà. Bald. in l. benè à
Zenone. C. de quadri. præscri. idem Bald. in l. bonorum.
C. qui admitti. Ludo. Rom. in l. 2. §. nunciatio, colū. 3. ff.
de

de oper.noui.nun. Id quod minimè procedit. Nam siue adsit iusta causa, id sibi fas est, iam de potestate ordinaria, quam de plenitudine potestatis (hoc est, ei licet de potestate ordinaria, non secus quam de plenitudine potestatis) siue non adsit vlla iusta causa, id intra terminos quos præfiniuimus illi regulæ, quæ habet, principem legibus solutum esse, sibi licebit de potestate similiter ordinaria, non secus quàm de plenitudine potestatis. Cæterùm extra illos terminos (quale esse cùm aduersaretur iuri naturali, diuino, vel gentium, id sibi minimè liceret de plenitudine potestatis, non magis quàm de potestate ordinaria, vt patet ex superioribus. Iuri autem positiuo sine causa derogare non poterat si vtile erat, aliàs sic Ratio, quia ad bonum, non ad malum habet potestatē, vt habet nostra princip.conclusio, licet contarium velit Sotus, vt dixi suprà cap.præcedenti, nu.16.

17 Denique illa clausula consueta in priuilegijs principalibus, vel pontificijs, scilicet supplentes de plenitudine potestatis, refertur ad iuris solennia, non autem inducit dispensationem, quò ad ius diuinum, naturale, vel gentium, secundum Marc.Mant.vbi suprà, post Cardinal. in Clem.1.§.cæterùm, de re iudicata.

18 Denique quod tiam sæpè (post Bar.Gloss.& alios in l.relegati.ff.de pœnis) diximus in principe causam præsumi, id adeò procedit, vt in contrarium probatio non admittatur, secundum Pet.Anch.cons.288.vltra alia.Raph.Fulgo.cons.143.Anto.& Fern.Loazes cons.pro Marchione de Velez, pag.371.qui alios plures allegat.facit, quia vt res iudicata pro veritate habetur, nec in contrarium probatio regulariter admittatur, vt tandem sit aliquis litium finis.l.res iudicata, vbi nota Docto.ff. de re iudic.ita & idem in Principe apmittendum est, quod libenter admitterem, quādo Princeps quid iudicaret, nō sic alias, quando citra causæ cognitionem quid contra ius diuinum, naturalē, vel aut gentium præciperet, aut dispensaret. Nam tunc satis superq́ue esse debet, si iusta cā præsumatur absque eo, quod etiam probatio in contrarium non admitteretur, id enim esset fores tyrannidi aperire.

19 Quinimmò etiam si id faceret cū summa causæ cognitione & deliberatione (quale esse solet in legibus ferendis, iuxta cap.erit autem sex.4.distinct.l.humanum.C.de de legibus) adhuc probatio in contrarium admittitur, vt manifestetur, si iniquum aut iniurium sit, ideoq́ue & si constitutionem, vtcunque ex certa scientia faceret, per quam ius alterius læderet, ea neque in foro iudiciali, neque in foro conscientiæ seruanda esset. Ita Innocentius & Doct.in c.quia plerique, de immunita Ecclesiarum, & in c.i.eod.titul. Cynus in l.benè à Zenone.C.de quadr.præscriptio.Ias.cons.1.li.1.col.9.Fernandus Loazes sibi contrarius, vbi suprà, pag.54.id quod planè deducitur apertè ex nostra principali sententia, quæ habet omnem principatum ad ciuium, non etiam ad ipsorū Principatum vtilitatem creatum fuisse. Nec dubium est, quin nisi contra gesta Principis liceret iniuriam illatam probare, esset plusquam manifesta seruitutis imago, & tyrānidis ansa & occasio. Item amplia, vt in Principe iusta

30 causa præsumatur, etiam quando contra ius diuinum dispensat, puta in summo Pontifice. Anto, But.& Ioann. Imol.in c.2.de renu.& Ferna.Lozes, vbi supra, pag.133. vers.quæ causa Vnde quando Papa dispensat super voto, vel iuramento, idem erit secundum eosdem. & idē voluerunt Ant.Butr.& Ioan.Imol.in c.nam concupiscentiam, de consti.Caro.Ruin.cons.148.visis quibus dam.col.fin.lib.4.Fernan.Loazes, vbi suprà ita tamen vt in omni disputatione, quę fit contra ius naturale, diuinum, vel gentium, in quo agitur de præiudicio tertij, probatio contra præsumptam iustitiæ causam admittatur, vt proximè ostendimus, d quod iustificatur, eo quod ꝗ

31 dotprinceps etiam de plenitudine potestatis dispensat, vel facit contra ius tertij, ea non tam potestatis, quàm tempestatis plenitudo dicitur. ita Aymō. Crauet. de antiqui.temp.par.1.num 3.ver.nō omitto.& Fern.Loazes vbi suprà, pag.54.num.65.in causa occurrenti.lib.2.Barthol.Sozin.cons.120.memini.col.pen.li.3. Card.in Clem. pastoralis, de re iud.Ioan.Iacob.de Leonardis inter cōsilia Bruni cons.117.col.fi.Barthol.Sozi.cons.164. visa bulla, lib.2. Ergo apparet, nihil interesse inter plenitudinem potestatis, & potestatem principis ordinariam, quā doqnidem earum neutra ad præiudicium tertij considerabile porrigi, aut superbire potest, nisi quatenus principibus per iura suæ ciuitatis permissum reperitur, id quod etiam sub ordinaria potestate complectitur. Facit quod Senec.in Troia ait.

Minimum decet libere, cui multum licet.

Et Ausonius in Cleoboli sententia.

Quanto plus liceat, tanto libeat minus.

SVMMARIVM.

1 *Potentia vera quid.*
2 *Dispensare an possit Deus cum præceptis Decalogi, egregia quæstio.*
3 *Dispensationis definitio.*
4 *Fabula Dædali.*
5 *Dei arcana an liceat scrutari.*
6 *Dei prouidentia & voluntate omnia fieri rectissimo ordine, etiam si inordinata nobis videantur.*
7 *Mores mutantur & hominum opiniones.*
8 *Argumentum de toto ad partem bonum est.*
9 *Ius naturale à Deo an possit immutari.*
10 *Pythagoræ dogma.*
11 *Ius naturale quid.*
12 *Deus an facere possit vt malum non sit creaturam non diligere Creatorem suum.*
13 *Historia Tulliæ.*
14 *Lex sufficit, quòd sit tolerabilis.*

CAPVT XXVII.

HActenus de dispensationibus, quæ contra iura
1 fiunt per homines. Quid autem ab ipso Deo
2 Opt.Maximo? putat? An præcepta Decalogi ab eo sint dispensabilia. Mouet quæstionem, quòd ipse nihil mali facere potest quia & si sit omnipotens, tamē malum facere posse, potentia non est, sed potius infirmitas non valens abstinere à malo, vt tradunt Dominic Sotus post diuum Thomam & alios ibi relatos de iusti & iur.lib.2.q.3.art.8. diuus Augustinus in c.principium §.charitas, de pœni.distinct.2. Raphel.Fulgo.consil.61. Domina Catherina col.penult. Curtius Senior consil.73 col.29. Aymon Crauettus de antiquit, part.1.nu.3.vers. non omitto. Dixi lib.1.Controuers.vsu frequen.c.1.nu. 5. Quibus adde Fernand. Loazes cons.pro Marchione de Velez, pag.54.num.65. Maria Sozi. Iuni.cons. 65.in in causa occurrenti lib.2. Barth.Sozi.con.164. Visa bulla, col.8.lib.2. Idem Sozi.cons.122.memini. col. penult. lib.2. Card.in Clem pastoralis, de re iudi. Ioan. Iaco. de Leonardis inter cons. Alberti Bruni, cons.17.in hac causa.col.fin.facit l.nepos Proculo.& quæ ibi differit Andreas Alci.ff.de verborum signific.l.filius fam.ff.de condi.instit.l.Lucius.ff.de cond.& demon.secundum vnū intellectum. Denique in hoc egregio articulo quatuor reperiuntur opiniones, Prima est existimantium cum omnibus præceptis tam primæ quam secundæ tabulæ, Deum posse dispensare. Altera est contendentium, dispensare non posse cum præceptis primæ tabulæ, neque etiam secundę Tertia opinio est mediam partem eligentium,

tium, vt cum pceptis primæ tabulæ dispensare nequeat,
sed cum præceptis secundæ liberum ei sit. Vltima opi-
nio est abnegantium, talem dispensationem fieri posse,
præter quàm quò ad quartum & quintum præceptum
In prima opinione fuit Ocham 2. senten. dist. 19. In se-
quenti opinione negatiua esse videtur S. Thom. 12. qu.
100. art. 1. & doctissimus Dominicus Sotus li. 2. de iust.
& iure. art. 8. q. 3. estque ex mente Caietani diuum Th.
vbi suprà. & Altissiodens li. 3. tract. 7. q. 5. & fuit opinio
antiquorum, secundum eundem Sotum. In tertia opin.
fuit Scotus. 3. sent. dist. 17. In quarta opin. fuit Duran-
dus in 1. sent. dist. 47. q. 4.

3 Quid dicẽdum? & sanè in hac sum sententia, vt huic
sententiarum varietati causam præbuerit aut ansam, di-
uersa huius vocis (Dispensatio) acceptio, ne dicã igno
ratio. Est. n. dispensatio secundum Sotum, vbi suprà, le-
ge in genere eiusque vigore & ratione manente. ipsius-
met in particulari casu certisque personis relaxatio. ne-
que adiecit ex iusta causa, vel sine iusta causa, tacitus ta-
men non obscurè significauit, sine iusta causa talem di-
spensationem factam à se accipi, quia (vt ipse ad finem
primi libri eiusdem operis, & ibi in d. ar. 8. dum ad prio
rem locum sese refert) dispensationem, quæ ex iusta cã
fieret, negat dispensationem, sed potius cõgruam legis
interpretationem debere appellari. Nos autem ex ma-
gnis sermonis latinis authoribus suprà ostendimus, di-
spensationem appellari aptissimè, & re vera esse eam, q̃
in aliquo aliquibusve particularibus casibus personisve
amplectitur, insequiturque mentem legislatoris, ipsius
verbis & sermonis proprietati repugnans, sicque con-
gruę legis interpretationi par est. ergo pro parte affir-
matiua arguitur, quod vtcũque præcepta Decalogi sint
iuris naturę, veruntamen, vt 5. Ethic. 7. author est Arist.
nonnulla sunt de iure naturæ, quæ variari possunt, ac p-
inde sunt dispensabilia. Secundo, sicut legislator huma
nus se habet ad suas leges, sic & Deus. Humanus autem
princeps super suis dispensare potest, ergo in suis Deus,
eò præsertim q Apostolus. 2. Corin. 2. tanquam Dei di
spensator ait, Nam & ego si quid damnaui propter vos,
damnaui in persona Christi. vnde fit, non solum Deum
verùm & eius prælatos posse in diuinis legibus dispen-
sare. Tertiò in Decalogo vetitum est homicidium, sed
in hoc præcepto dispensat iudex malefactorum vindex
dispensauitque Deus cum Abraham, vt charissimum fi
lium imolaret, & cum Samsone, Iud. 10. vt sese cum Phi
listeis occideret. & cum Eleazare 1. Mach. 6. qui ab Ele
phãte, quem occidit, oppressus, occubuit. subinde eruũ-
tur argumenta de fornicatione & de furto. permisit. n.
quin verò præcepit Oseæ vt vxorem fornicariam acci-
peret, & filijs Israel, vt Aegyptiorum vasa surriperent,
ergo huiusmodi præcepta dispensabilia sunt. Quartò ar
guitur, Connubium inter fratres iure naturæ prohibitũ
est, super quo nihilominus in testamẽto ueteri legimus
dispensatum, vt inter Adæ filios vsu venisse certum est,
& inter Abraham & Saram perquàm probabile. deniq;
sic arguitur. Obseruatio Sabbati est vnum pręceptorũ
Decalogi, idemque Iudæis sanctissimũ, sed in hoc fuit
cum Machabæis olim dispensatum. sic enim legitur li.
1. c. 2. & cogitauerunt in die illa docentes, Omnis, qui-
cunque venerit ad nos in bello in die Sabbatorum, pu-
gnemus aduersus eum, ergo præcepta Decalogi sunt di
spensabilia. Hæc sunt verba Soti, vbi suprà.

Cùm ergo videamus, per Deum Optimum Maxi-
mum tot in casibus dispensatum fuisse saluis integrisq;
quo ad reliquos homines, & res, manentibus eisdẽ De
calogi præceptis, quæ dubitatio superest? certè nulla, p-
sertim cùm ex causa etiam hominibus talem dispensa-
tionem facere fas sit, vt iam edocti sumus. Nec dubiũ
sit, quin in Deo Optimo Maximo causa non solùm
semper pręsumitur, sed cogitare eum quicquam facere
facturum, aut fecisse vnquam sine causa impium & ne-
phendum esset. Deus enim & natura (vt Philosophus
ait) nihil faciunt frustrà. l. non cogendum. §. Sabinus. ff.
de procu. l. hęc stipulatio. §. diuus. ff. vt legatorum nom.
caue. l. quiuis. vbi omnes Doct. ff. de verb. oblig. nec pro
batio in contrarium, vt iustã dispensandi causam Deus
nõ habuerit, admitti aut fieri potest, nisi cereas alas aut
alterius materiæ testibus Dei alloquendi gratia in cœ-
lum euolaturis, aptare ridendus contendas. id quod Dę
4 dalum olim fecisse Poetæ fabulantur, & eò q in contra
rium admitti probatio nullo modo potest, ideo vulgò
5 dicitur, nõ licere mortalibus scrutari arcana Dei. Ita si
quæras, curtam passim videamus bonos egere, malos di
tescere, bonos breuiorem vitam agere, malos longiorẽ,
bonos abiectos esse honoribusque carere: malos bea-
tos esse omnique honorũ genere decorari, bonos ęgri-
tudinibus ac morbis premi, malos rectè valere, bonos
imbelles esse, & viribus corporeis carere, malos esse ro-
bustiores & validiores, bonos non tam eleganti faciei
forma, aut corporis habitudine, proceritateve præditos
eẽ, neq; tã statura apposita ad dignitatẽ bonos esse à na
tura ornatos, q̃ malos, qnimò q plus ẽ, bonos sæpissimè
pˡlijs & armis victos, vtcũq; iustã cãm souerent, fuisse à
6 malis impijssimã partẽ sequẽtes. Et tñ cõstat nil agi ni
si sponte Dei. Vnde Lucanus lib. 9. bell. ciuil. scripsit ita:

Nil agimus, nisi sponte Dei.

Et Statius lib. 5. Theb.

Cuncta hæc Superum demissa suprema
Mente fluunt.

Et Silius Italicus lib. 6. bell. puni.

Iustitiæ rectiq; dator, qui cuncta gubernas.

Et Manilius lib. 1. Astron.

At mihi non ratio tam præsens vlla videtur,
Qua pateat mundum diuino numine verti.

Et Horatius Ode 2. lib. 1.

Qui res hominum ac Deorum,
Qui mare & terras, varijsque mundum.
Temperat horis.

Et Virgil. Eclog. 8.

Nec curare Deum credis mortalia quenquam.

Et Titus Calphur. Eclog. 4.

——————Deus ipse canatur
Qui populos vrbesque regit, pacemque togatam.

Ad hæc omnia Saluius Alexandrinus lib. 3. in prin
de proui. Dei, respondet, Mortalibus non licere scruta-
ri arcana Dei, nihilque à Deo sine summa ratione agi,
7 quamuis eam capere nequeat mortale genus, ergo † si-
ne dubio Deus potuit dictis in casibus dispensare, po-
teritque in similibus. Quinimò quod turpe hodie no-
bis videtur, vt cras incipias honestum & esse & videri
facillimè efficere mutatis hominum opinionibus pote-
rit. Nam & adulterium fœdissimum facinus apud Per-
sas nihil turpitudinis habere olim videbatur, vilissimũ-
que furti maleficium apud Lacedæmones, nihil turpi-
tudinis similiter continere, si manifestum non foret, cõ
stabat, & erant gentes suntque hodie, quibus nefas aut
turpe non videtur communes & vxores & liberos habe
re, cum matribusque commercium habere, & reliqua
id genus non minus obscæna, flagitiosa, turpia, nephan
da, quale est nephandum crimen cum pueris commer
ciumve, aut etiam cum pecudibus habere, Saracenis nõ
modò permissum, sed etiam vsitatum, vt Ioannes Boe-
mus li. de morib. & legibus gẽtium c. 6. & c. 10. author
est. & attigimus de succ. crea. li. 2. §. 15. n. 22. cum seq. Et
tamen constat isthęc longè magis contra ius naturale
esse, quàm matrimonium inter fratres, & sorores, con-
statque vt non paucę gentium huius opinionis hodie
sunt, vt hęc inhonesta non sint, ita facillimè à Deo om

nipotente

nipotente fieri posse, vt reliquæ omnes gentes eiusdem
sint opinionis. Vnde veluti in prouerbium abijt, Turpe
ab honesto multis in rebus nõ tam natura, quã moribus
& vsu gentium distingui, vt sic non tam ad naturale &
incommutabile, quam ad ius gentium positiuum hęc ac
cedere videantur.

Denique si causa dispensandi cum præceptis Deca-
logi nec nobis vlla appareat, nec re vera vlla sit, An Deus
Optimus Maximus dispensare cum eis possit? Et quò
ad ea præcepta, quæ ita bona sunt incommutabiliter, vt
eis eorùm ve contrarium non possit non esse malum,
magis est, vt dispensare nequeat, quia (vt iam edocti fu-
mus) Deus & si sit omni potens, tamen malum facere,
non potest, quia malum posse facere, potentia non
est, sed infirmitas, nec vllum certius omnipoten-
tiæ argumẽtũ esse põt, q̃ nõ posse malũ facere. Et talis di
spensatio non rectè dispensatio appellaret, sed potius iu
8 ris boni & æqui violatio & dissipatio. Bonum enim
argument. & ineuitabile est, de toto ad partẽ. l. quæ de
tota. ff. de rei vend. l. an pars. ff. pro derelicto. l. hæredes
mei. §. cum ita. ff. ad Treb. ergo si illud præceptum. Non
occides, vniuersaliter & in communi bonum est in om
nibus indiuiduis & particularibus sub illa vniuersalita-
te contentis, bonum vt sit & eius contrarium malum
necesse est. Nam vt in regula iuris in toto partes omnes
etiam minimas non est dubium contineri. l. Iulianus. ff.
de lega. 3. l. qui vsumfructum. vbi not. per Bartol. & Ias.
ff. de verb. obli. l. Mæuio. verbo, totus. ff. de leg. 1. §. sin
verò non omnes. C. de cad. tolle. l. coniunctim. ff. de leg.
3. ergo si sine vlla causa fieret dispensatio occidendi.
puta, vt quibusdam diebus per singulos vel annos vel
menses occidere liceret homini hominem: vel vt id lice
ret quibusdam horis dierum, vel vt pulchris deformes
occidere, vel deformibus pulchros liceret, vel patribus
filios, vel filijs parentes suos, vel vt vni aut alteri aut qui
busdam id liceret. certè vt isthæc in cõmuni mala essent
ita & in particulari, nulla extrinsecus accedente rationa
bili causa, mala vt sint necesse est, nihil que aliud esset, q̃
diuisum imperium inter se habere bonum & malum. Er
go quandiu hæc lex diuina viguerit, vt hominem homi
ni necem inferre nefas sit, tamdiu sine iusta causa, quæ
vel saltem existat, Deus dispensare in particulari non po
9 terit homicidium fieri. Posset tamen (vt arbitror) Deus
mentes hominum hac imbuere opinione, hancque le-
gem facere, vt hominem homini insidiari aut necem in
ferre vel quouis modo nocete nefas non esset, non ma-
10 gis quàm pecudes, armenta, feras, volucres, vel squameã
turbam interficere. Nã & omnes Pithagorici huius erãt
sententiæ, vt bruta animatia (siue illa terrestria essent, si-
ue volucria, siue aquatilia) homini non liceret occidere
non magis quam reliquos homines.

Ergo, vt postea mortale genus mutauit sententiam,
cœpitque existimare omnia bruta animantia, aquaulia,
terrestria, & volatilia interficere hominibus liberum es-
se, quis vetat quin possit (sponte Dei) mutare sententiã
quo ad mutuas neces inter sese perpetrandas, exstimare
que id liberum fasque semper? Et in hunc sensum salua
ri tuerique poterit opinio Occha. suprà relata, qui nihil
aliud sensisse mihi visus est, quatenus voluit posse Deum
dispensare cũ præceptis Decalogi, vt intellexerit contra
ria pręcepta eum posse infigere hominum animis & mẽ
11 tibus, ius enim naturale nihil aliud esse, quà rectam ra-
tionem ab ipsa natiuitate & origine humano generi
à Deo innatam suprà edocti sumus. Ergo si ipsemet
Deus contrariam rationem à nostra origine mentibus
nostris imbuerit, id similiter erit ius naturale, & vt hoc
ius naturale, quo vtimur quoque interdum abutimur,
12 bonum est, quia a Deo infixum nobis est: Ita sit contra-
rium nobis dederit ius, eo ipso quòd ipse dederit, bo-
num erit. Nec vt nobis videtur recipienda est sententia
Dominici de Soto, vbi suprà, existimantis, nõ posse De
um efficere, quod bonum sit, vt homo ipsum Deũ ama
re desinat vel fortè odio habere in cipiat, quinimò for-
tè poterit, si velit, efficere, vt id bonum sit. Nã vt sæpissi
mè accidit, vt homo hominem odio habeat, & non ra-
rò vt ipsos parentes odio habeat, vt §. fi. Inst. quod cum
eo. & l. 1. ff. ad Maced. & Glos. not. in l. fi. C. de pact. Vn-
de Ouidus sic cecinit.

Filius ante tempus patrios inquirit in annos.

13 Vnde de Tulliæ Seruij Tulli filiæ crudelitate, quæ p
patris cadauer carpentum, in quo sedebat, ire coegit, sic
scribit Ouidius lib. 6. Fast.

Filia carpento patrios initura penates
Ibat per medias alta feroxque vias.
Corpus vt aspexit, lacrymis auriga profusis
Restitit, hunc tali corripit illa sono:
Vadis, an expectas precium pietatis amarum?
Duc, inquam, inuitas ipsa per ora rotas.
(Certa fides facti est) dictus sceleratus ab illa
Vicus, & æterna res ea pressa nota est.

Ergo, qui non diligit fratrem suum, quem videt, aut 14
(quod tertius est) odio habet patrem suum, quem videt
& ab eo scit se hominem factum, vitamque recepisse.
Quid mirum, si Deum non diligat, quem nunquam vi
dit, hæc consequentia tenet secundum Diuum Ioannẽ
Epistola 3. & 4. ad fin. & multos esse, fuisseque contem
ptores & osores Dei, & experientia docet & testatur. l.
quæ sub conditione, in princ. ff. de cond. iusti. & sæpissi-
mè vt experientia docemur, & passim libris tam fabulo-
sis quam veris reperies, vt vir amet fœminam, quæ ipsum
odio habet, & ex diuerso, nec desinat amare ille, q ama-
re cœpit, etiam si non ignoret se ab amato vel amata
odio haberi. Si ergo Deus Opt. Max. hanc mẽtem a pri
mis cunabulis nobi vellet imbuere, vt eum odio habere
mus, idque risui & ludibrio haberet. Quis vetat quin id
efficere posset, & nihilominus nos diligere, si sibi libitũ
esset. nam vt Ouidius cecinit.

Ludit in humanis diuina potentia rebus.

Quod si dixeris, ergo tunc non foret nobis liberum
arbitrium, respondeo, quod non desineret fore liberum
nam ideo homo ratione præditus est, vt natiuas incli-
nationes & appetitus valeat superare, & rationis vi fræ-
nare, subigere, & calcitrare. Tres ergo sunt inspectiones
Prima de noua mundi creatione, Alterã de dispensatio-
ne, Vltima de iuris violatione. Quo ad primam, si resolu
to hoc mundo eum denuò Deus crearet, non dubium
est, quin posset, si vellet præceptis Decalogi deletis alia
eis contraria humano generi pręfigere. Et eo ipso quod
a Deo omnipotente & optimo fixa & tradita forent,
bona intelligi deberent, sicque non oberit quod dixi-
mus Deum non posse malum facere. Nam iam idmini-
mè intelligeretur esse malum. Id. m° esset si eodem hoc
mũdo stante, ei alia præcepta his, quæ modo habemus,
contriaria præfigeret Deus. Quò ad secundã inspectio
nem de dispensatione etiam hoc mundo hisque decem
Decalogi præceptis stantibus, Deus omni potens sine
dubio poterit dispensare, accipiendo propriè &
aptè dispensationem, pro recto & opportuno iu-
dicio circa iura eorum verbis vtcunque repugnan-
te. Amplia. vt etiam principes & reliqui magistratus
id facere possint. deinde amplia vt non solùm possint,
sed etiam debeant, vt iam edocti suprà fuimus. Quo ad
vltimam inspectionem de iuris violatione, quæ contin
git quando sine vlla causa rationabili itur contra legem
id quod non potest non esse contra mentem legisla
toris, non secus quam contra eius verba, tunc si decem
præcepta Decalogi essent omnia & singula eorũ huius
modi, vt contrarium eorum in quolibet & in qualibet

etiam

etiam minima parte malum esset, non posset propter Deum fieri ea violatio, quia ipse malum facere non pôt sicque p̃e credendum est, Deum omnipotentem & optimum nunquam sine causa ulla ex parte ea pcepta eorumve quodpiam violaturum. Verùm si ex facto, qđ piam eorum uiolasset, ea violatio seu dispensatio teneret tam de facto, quàm de iure, & tunc demum detegeretur illius præcepti transgressionem nunquam fuisse malam absolutè, quandoquidem per Deum, qui malū facere nequit, facta reperiretur. Nec ponimus tractu tē poris aliquam nouam causam denuò emisisse, sed vigere etiam nunc, cum per Deum fit transgressio eadē ratione, quæ aderat quo tempore id præceptum traditū nobis fuit, sicque detegeretur tale præceptum fuisse ab initio, esseque hodie bonum, ita tamen vt eius contrarium non sit absolutè malum, sed tolerabile. Sic etiam bona est vsucapio. L. 1. de vsuc. si tamen fieret noua lex, qua vsucapiones exulare & exterminari cogerentur valere non desineret, nec mala diceretur, sed potius tolerabilis. Nam & id erat antequam ius ciuile vsucapiones excogitaret, vt per Glo. communiter app. in l. ex hoc iu

14 re. ff. de iust. & iu. Et vt laudabile videatur nouum Dei aut etiam hominis præceptum, satis est vt sit tolerabile, etiam si subditis non multum rationabile videatur. Bal. in l. non omnium. & in l. de quibus. colū. 1. ff. de legib. And. Tiraq. de vtroque retra. in præfa. n. 75. Ergo non est bona consequentia q̃ in aliquo ex præceptis Decalogi siue præceptiuè siue prohibitiuè comprehensum generaliter erat, iussit Deus in aliquo casu & persona non seruari. idque sine vlla causa ad legem mutandam, vel alterandam necessaria (si modò id in summo Deo contingere potest) igitur hæc alteratio mala est, quia priori legi diuinæ contraria, sed id quidem non benè sequitur, quia licet id præceptum, quod modo frangitur, esset bonum, nec eius transgrediendi occasio ullā in particulari, de quo agitur, esset adhuc transgressio potuit esse tolerabilis, & eo ipso quòd à summo Deo fieri iubetur, detegitur, quemadmodum retro ad preceptū, quod modo frangitur, non fuerat incommutabile, siue retro hominibus incommutabile falso visum fuisse, sicut nou.

S V M M A R I V M.

1 *Eligens dignum omisso digniore, an peccet mortaliter? ardua quæst.*

2 *Electus tutus est in conscientia, si erat dignus, licet dignior non deesset.*

3 *Pœna est infirmatio actus.*

4 *Conscientiæ in foro, an pœna ipso iure imposita, debeatur? ardua quæstio.*

5 *Pœna non est actus irritatio, quando non fit in odium agentium.*

6 *Conscientiæ in foro, an retineatur relictum in minus solenni uoluntate?*

7 *Fine adepto, de medijs ad finem requisitis non curamus.*

8 *Vindicta incompetens non debetur de iure cano.*

9 *Fur non tenetur in conscientia ad pœnam.*

10 *Pœna Dupli aut quadrupli an peti possit de iure canonico?*

11 *Tenentes pœnam ipso iure irrogatam deberi in conscientia.*

12 *Legalis obligatio vnde descendat.*

13 *Legalis obligatio est ad patiendum tantùm.*

14 *Pœna etiam ipso iure irrogata non debetur in contientia, contra communem opin.*

15 *Pœna etiam immoderata non differet ab alia quo ad hoc, vt in conscientia debeatur, contra Decium & Cagnolum.*

16 *Pœna conuentionalis non magis nec minus debetur in conscientia, quàm legalis, contra Dec. Cagn. & alios.*

17 *Pœna conuentionalis etiam nimis dura, non debetur minus, nec magis, quàm si esset medioeris, cōtra Accursium, Decium, Corse. & Cagnol.*

18 *Pœna legalis si petatur, debetur in conscientia à damni factore, etiam quatenus excedit iustam damni æstimationem, vbi interfuit dolus, contra cōmunem opi. Idem si culpa lata, contra eandem comm. opin.*

19 *Pœna pro damno, leui culpa dato, an debeatur in conscientia? ardua q.*

20 *Pœna pro damno, leuissima culpa dato, non debetur etiā in foro contentioso, contra Lud. Rom. & Nicol. Pignolatum.*

21 *Pœnam etiam in conscientia creditor petere potest, ardua quæst.*

22 *Pœnitentiæ an locus sit ante scripturam confectā, quā do in scriptis sit contractus? ardua q.*

23 *Contractus quando in scriptis fieri dicatur? ardua q.*

CAPVT XXVII.

1 Exagesimo septimo apparet ex nostra sententia principali, Verùm seligens ad beneficium dignum, prætermisso digniori, peccet mortaliter quod sic tēuit Abb. in c. 3. de iure patro. & in c. cum in cunctis. de electione. & in c. constit. de appel. est communis opin. secundùm Gomes. in c. 2. num. 22. de constitutio. in 6. Pala. Rubi. in c. per vestras. de donat. inter virum. §. 26. Deci. in c. in præsentia. num. 56. de probat. & in d. c. constitutus colum. 2. hanc dicit comm. Rochus de Curte, de iure patro: verb. honorificū. q. 13. Lib. de de iure par. part. 1. li. 2. fol. 253.

Contrarium tenet Clo. in d. c. constitutus. & in c. licet ergo. 8. q. 1. Glo. in d. c. 3. de iure patro vbi Ioan. Andr. dicit, non peccare. idem tenet Sanctus Thomas. 2. 2. q. 185. arti. 3. Lamberti, vbi supra, est communis opi. secū dum Deci. consi. 129. col. 1. facit c. monasterium. 16. q. 7. sed cum digniorem eligere vtilius sit siue reipublicæ, siue Ecclesiæ, super est, vt princeps, vel superior, vel electores, semper teneantur eligere digniorem, quandoqdem ad vtilitatem ciuium vel publicæ rei, non ad suam-met id munus sibi iniunctum & commissum (vt nostra principalis cōclusio habet) videtur. Dummodò dignior rem eum esse intelligamus, q̃ reipublicæ quò ad id munus, quò de agitur, sit, etiam si quò ad aliā alius dignior reperiatur, secundum diuum Thomam, vbi suprà, vt. n. si respublica modò egeret bono artifice artis sulphurariæ (qui vulgò Artillerij vocātur) ad bellum, & optimū pictorē ad id munus eligeremus, insanire aut ineptire vi deremur, ita, qui optimum virum & vitæ inculpatissimæ, ignarum tamen & inexpertum rerum humanarum tam ecclesiasticarum, quàm secularium in prælatum ecclesiæ deligeret, ineptire intelligeretur, ex mente diui Thomæ, vbi supra. Ad cuius sententiam possunt hæ varietates aptari, & fœdus ac conciliationem accipere, vt sententia existimantium, meliorem esse eligendum, intelligatur de eo qui dignior sit quò ad regimen ecclesiæ, vel muneris publici, de quo ageretur. opinio vero contendentium sufficere, q̃ dignus eligatur, licet alter dignior sit, intelligatur, quando ille illo electo, quò ad alia, vel alias virtutes dignior erat, sed non quò ad illud regimen, aut munus publicum, de quo agebatur. ipse autem electus tutus est in foro conscientiæ, secundum S.

2 Tho in d. art. 3. Quid autem si ab inferiore electio facta fuit de persona satis digna, omissa tamen forma iuris, sed simpliciter, & quasi ad morem gentium, vel iuris gē tium, & magis est, vt talis electus sit tutus in consciētia. Ita Innocentius in cap. quia propter, de electione. & ibi Antonius Butr. Dominicus à S. Geminiano in cap. 1. de sponsalibus. li. 6. Abb. Siculus in c. 1. in fine, de in integr. restitutione. Petrus Anch. in c. beneficium. q. 7. de regu. iur.

fur.in simili per Ant.But.in c.quia plerique,de immuni
tate ecclesiarum.Panor.in c.porrectum.col.2.de regu-
laribus.post gl.2.ibi.Nicol.Boer.decis.1.nu.13. proba-
tur hodie apertè hæc doctrina per decretum sanctæ Sy
nodi Basil.in c.1.de elect.in proœmio.ibi dum dicitur,
potissimum est S.Synodi studium vt tales eccl. præficiã
tur pastores,qui tanquam col.&c.Vbi principalis inten
tio est circa personas,quæ sunt eligendæ:secũdaria & in
subsidium circa formã electionis, & illud corroborat
per doctrinam beati Thomę in 2.p.q.96.vt ibi videbis.
Ratio istorum ea est, quia solẽnia iuris in electionibus
eo pertinent,vt idonea electio fiat,vt dictum est , ideo
si satis idonea facta est, de solennibus nõ curandũ quò
ad Deum,qui optime nouit veram rei existentiam.facit
l.fi.C.de fideicom.§.fi.Inst.de fideicom.hær.Neque ad
rem pertinet,quod factus infirmatio sit pœna,c. dispen
dia.§.fi.de rescrip.lib.6.& c.cupientes.§.cæterum.vers.
vel si personas.& c.si religiosus.de elec.lib.6.& l.nõ du
bium,& ibi communiter Doct.C.de legi.& l.turpia,&
ibi Bar.in 1.nota.& Alex.de lega.1.& Franc. de Cur.Iu
4 nior cons.8.num.1.Et ad pœnam †impositam ipso iure
tenetur quis in foro conscientiæ.Vt tenuit Pet.de An-
cha.in rep.regulæ possessor,de reg iu.lib.6.& Abb.Sic.
in c.1.de constit.& Pet. de Rauenna in suo alphabeto
in litera A.in prin.inchoante,annullatio actus.Et sic,cũ
retractatio,& cassatio electionis propter formã per ius
traditam,non seruatam,fiat ipso facto,vt d.c.quia pro-
pter.& etiam retractatio,& cassatio electionis, propter
formam a decretis Basil.concilij traditam non seruatã
5 fiat ipso iure,vt patet in d.c. 1.§.deinde eligant,de elect.
in pragmatica,videtur quòd talis electus non sit tutus quo
ad Deum,& pro hoc dicit Bal.in l.nemo Martyres,C.
de sacros. Ecclesijs ,quod quando per annullationem
actus quis iure quæsito priuatur,vel incboato, q̃ri tunc
dicitur pœna,allegat Io.And.in c.fi.de elect. lib.6.Sed
dicendum est,quòd contraria procedunt,quando retracta
tio, & cassatio actus ipso iure fit in odium personarum
actum explicantium,quia tunc est pœna, secus si retra-
ctatio,& cassatio actus non fit propter odium persona
rum actus explicantium,sed in defectum solennitatis ,
quia tunc non est pœna,vt est glos.in c.2. de constit.&
ibi Abb.Sicul.voluit Domi.post Ioan.And.in d.c.fi.de
elect.lib.6.& istam concor.dedit Bal.in d.l. non dubiũ.
col.2.de legib.vbi dicit,quòd respectu personarum sit pœ-
na.allegat l.Senatus.ff.de contrah.empt.& dic.l. non du
bium.& pro hoc c.si religiosus,de elect.lib.6. Et quòd re-
spectu omissionis modi,vel formæ,non sit pœna, alle-
gat l.q.Romæ.§.Flauius hermes.ff.de verbor.obligat.&
istam opin.Innoc.& Bald.sequutus est Soc.in consilio
112.columna secunda,in princ. versic. vnde concludit
Paulus de Leazarijs,volum.tertio, & etiam Ias. in leg.si
post diuisio.colum.secunda,vers.secundo,& fortius.C.
de iuris & facti ignor.& not.per Bar.in l.nemo potest.
& ibi sing.Alex.col.5.vers.item in quantum.Bar.ff.de le
6 gat.vbi quærunt,an † licitum sit retinere relictum in te-
stamento minus solenni. & quando honoratus certo
scit se habere voluntatem defuncti , tunc licite in foro
conscientiæ retinet sibi relicta. Neque obest,quòd nul
lo iure sibi deberi videantur, quodque legitimus ab in-
testato hæres ad omnia bona defuncti inuitetur a lege.
Nam id fit eo,quòd lex de defuncti voluntate,quando
testamentum est minus solenne,certa nõ est, sicque in
dubio inuitat legitimum, non inuitatura si certo sciret
honorarium in minus solenni testamento veram defun
cti voluntatem habere, tunc enim ei potius faueret,quã
hæredi legitimo, quandoquidem solennia testamẽti ad
nihil aliud desiderantur, quam ad certam defuncti vo-
luntatem habendam.l.fi.C.de fideicommiss.Sic ergo &
solennitas electionis ad nihil aliud desideratur , quàm
ad habendam electi idoneitatem . vnde si ille satis ido-
neus sit,tunc solennitatis prætermissio in foro consciẽ
tiæ non nocet,etiam si annullatio à lege ipso iure indu-
catur.& per hoc electus omni iure destitutus videatur.
Nam si de iuris idoneitate lex certa fuisset, eũ propter
defectum solẽnitatis in electione prætermissæ minime
destitueret,sed potius inuitaret:sicque pro inuitato ha
betur,arg.d.l.fi.iuncta Gloss.communiter ibi , & vbiq.
7 approbata,in l tale pactum.§.fi.ff.de pact.Et quia † vbi
finem adepti sumus,tunc de medijs ad finem requisitis
non curamus.l.1.§.fi.ff.de dote prælegata.iuncta l.non cogẽ
dum.§.Sabinus ff.de procuratoribus.l.hæc stipulatio.§.
diuus.ff.vt legatorũ nomine caueatur . Stat ergo quòd
electus minus solenniter,est tutus in foro conscientię,
Primum quando lex non inducebat nullitatem electio
nis ipso iure.Deinde etiam si eam induceret ipso iure,
quamuis talis nullitas pœna reputetur,quia pœnæ in fo
ro conscientiæ non ligant.Glo.est celebris in c. frater
nitatis.12.q.2.de qua fecit test.do.Abb.in c.Raynal.de
test.& in c.1.de constit.& in c.si egressus.de iniur.& in
c.quia plerique,de immu.eccl.& in c.audiuimus,de si-
mo.& in alijs locis.Facit quod voluit ipse in c.1.de cu-
sto.eucha.& facit quod habetur in c.sicut.& in l.3.de iu
reiur.& ibi Bal.dicit,quòd censura ecclesiastica non cu
rat de pœnis ciuilibus,sed de iuris restitutione.& alleg.
Gloss.in d.c.fraternitatis.& illam Gloss.pro sing. allega
uit d.Ant.de But.in d.c.quia plerique.& in c.1. de dolo
& cont.& in c.2.de rescrip.Lud. Rom.in rub.ff.de ac-
quiren.hæred.Pet.de Anch.in c.1.de const.lib.6.vbi di
8 xit,quòd ius † competens ad vindictam non habet locũ
de iure Canonico,& allegat d.Gloss. in c.fraternitatis.
9 Bal.in l.post desertionem.C.de fur.quòd fur †non tene
tur in foro conscientiæ,nisi ad restitutionem rei furti-
uæ.& alleg.gloss.in d.c.fraternitatis.eandẽ gloss.allega
uit Bal.in l.iubemus.§.sane.C.de sacrosanct. Eccles.&
in auth.ad hæc.C. de vsur. & in d.l.id quod pauperibus.
C.de Episc.& cler.& quæ sit ratio,vide d.Abb. in d.ca.
Raynal.& in d.c.1.de const.Lud.Rom.in repe. rubr.de
arbi.in fin.verbis,vbi alleg.gloss.sing.in d.c. fraternita-
tis. quam secundum eum facit sing. Bald. in extractis .
10 Gloss.decreti,dicens †pœnas dupli,vel quadrupli ob fur
tum à iure ciuili inductas,iure Canonico minime pe-
ti posse . Idẽ dixi in d.c.sicut,vbi tex.dicit,vt occupata
restituat , non dicit pœnam quadrupli reddat. & vide
Abb.in rub.de appell.in fi.vbi alleg.d.Gloss.& in c.tua,
de vsurp.in fi.& Abb.post Goff.& Doct.in c.dilecti. p
gloss.fi.ibi,quæ allegat illum tex.de arb.per Fel. in c.au
diuimus,de simonia.Philippus Dec.& Hier.Cagn.in l.
quod a quoquam.ff.de reg.iur.idem Dec.in c. 1.col.8.
11 de constitutionibus.Pœna † tamen incursa,& commissa
propter solennitatem non seruatam in electione , non
debetur in conscientia,quando electus erat idoneus,&
si ea pœna ipso iure imponeretur,vt supra ostendimus,
quamuis contrarium sentiat Panormit.in d.c.dilecti.&
Corsetus,vbi supra.& Dec.& Cagn.in d.l.quod a quo-
quam.Corsetus verb.pęna.14.in suis sing. Abb.in ca.1.
de const.& Gloss.d.c.fraternitatis. sequuntur Didacus
de Segura,in l.filius dum in ciuitate.& ibi Didacus Pe-
recius ad Seguram num.15.ff.de verb.oblig.Gomesius
in §.ex maleficijs.Inst.de act.nu.14.Fel.in c.audiuimus
de simo.col.1.Bal.in l.1.C. de vecti. licet contra Gloss.
teneant Dominicus Sotus lib.1.de iust.& iur. 22. q. 5.
Alphons.Cast.de protest.leg.pęna. Henricus Gandau.
quodlibet.3.q.22.

Denique contra superiora, vt pęna debeatur ipso iu
12 re fortiter arguitur.Is,qui †naturaliter obligatur,obliga
tur etiam in foro animæ, hæc est vera & cõmunis opi
nio doctorum in loc.sup.citatis.naturaliter aũt obliga
tur quisq; ex cõsensu suo.l.1.ff.de pact.l.1.de cõst.pec.

l.sub speciei.C.de postulan.§.per traditionem.Insti. de
rerum diu.l.5.§.Imperator.ff.de sol.l.ff.de nouati. Nec
dubium est,quin consensum legibus Reipublicæ pœ-
nalibus vnuiquisque ciuium dedisse videatur, nō secus
quàm reliquis legib.l.Imperatores.ff.de iur.fisc.l.fin.C.
ad legem Corn.de Sicar.dixi plenè de succ.crea.lib.1.§.
10 ad fin.nu.665.Id quod patet ratione perspicua. Nā
vt in omni contractu & pactione, ideò inuicem obliga
mur,q rei conuentæ & pactæ cōtrahentes consensum
præbuimus,sicque pactum dicitur duorum pluriumve
in idem placitum & cōsensus,d.l.1.ff.de pact. cùm sim.
suprà allegatis.ita & lex nihil aliud est, quàm omnium
ciuium placitum & consensus, vt à reliquis hominū cō
uentionibus & contractibus in specie minimè differat,
aut in materia producibili seu origine,sed tantum in nu
mero personarum,quia plerunque contractus fit à pau
cioribus,lex autem à pluribus,quamuis non rarò con-
trarium contingere & possit & soleat.

Quid enim si contractus fiat inter duas magnas seu
numerosas cōmunitates,aut ciuitates,& lex fiat ab op-
pidulo quodam?aut quod etiam inter centum aut for-
tè mille priuatos homines contractus fiat,& lex fiat ab
oppidulo quinquaginta tantum municipiū?in his sanè
speciebus,& similibus, tam lex, quàm contractus erit
multorum hominum in idem placitum & consensus,
& tamen inter plures is contractus,q ea lex celebraba
tur.scitè ergo Iureconsultus in l.1.verb.cōis Reipubli-
cæ sponsio.ff.de legib.dixit, legem nihil aliud esse quā
Reipublicæ(hoc est omnium ciuium)mutuam inter se
spōsionem & promissionem, seu pollicitationem, sicq;
eos ex suo consensu legem ferentes obligari,non aliter
atque contrahentes.Nam & ex diuerso ipsimet contra-
ctus hac rōne leges appellantur quò ad ipsos contrahē-
tes.l.legem quam dixisti.C.de pact.l.cōtractus. ff.de re
gu.iu.contractus.eod.tit.li.6.l.1.§.si cōuenerit.ff.de de-
positi.cum simil.dixi de succ.progressu in pfat.lib.1.ad
prin.Cùm ergo ex contractibus consensu nostro obli-
gemur,& sic naturaliter,par est,vt pœnis legalib.oblige
mur in conscientiæ foro,nō aliter atque eo in foro ob
ligamur ex quolibet contractu & conuentione. Neq;
ad rem pertinet quod leges hodie plerunque non tam
à nobis quàm à populorum regentibus fiant,quandoq;
dem illi mandatum,& commissionem,ordinemve, &
consensum populi habere intelliguntur,sicque est per-
inde ac si ab ipsis ciuib.fieret, non aliter atque quisque
priuatorum ex contractu procuratoris aut mandatarij
sui obligatur,non secus quàm si per semetipsum cōtra
heret,vt per totum titulum.ff.& C.& in Decret.de pro
cur.& Inst.per quas pers.agere poss.& ff.& C. mand. Et
sic olim lex fiebat Consule interrogante,& reliquis om
nibus ciuibus consentientibus,respondentibus, & ap-
plaudentibus.§.lex.Insti.de iure nat.c.lex.4.dist.

13 Quid dicendum?& sanè tin penalibus legibus obli-
gatio huiusmodi esse,idque tacitè actum fuisse intelligi
tur,vt legis transgressores ad patiendum duntaxat,non
etiam ad faciendum teneantur, sicque non tenentur se
se deferre aut accusare,aut contra semetipsos executio
nem facere,argumentum d.l.Imperatores.ff. de iure fi-
sci.d l.fi.C.ad legem Cor.de sica.docet Sotus.de iust.&
iu.li.5.q.6.art.1.vt enim nemo inuitus alterum accusa-
re compellitur,ita & longè minus se ipsum accusare cō
pellendus est,quia maiorem cognationem secum hēt,
quàm cum alio.l.vn.C.vt nemo inuitus agere,vel accu-
sare cogatur.iuncta l.vt vi.ff.de iust.& iur..& iuxta illud
Domini,Nemo te accusat mulier,&c.Nam & similiter
in obligationib.q.ex cōtractib.descēdūt,obligatus non
tenetur vltrò offerre,sed spectare pōt,vt aduersarius pe
tat & interpellet.l.Iulian.§.offerri.ff.de act.emp.f m q,is
qui contra legis pceptū nixus est,& si pęnæ sese obliga
se videatur,tamen est impropriè vel non simpliciter &
absolutè,sed veluti sub hac conditione si accusatus fue
rit & condemnatus,& executio contra eum facta p ma
gistratus fuerit,neque.n.sese deferre aut accusare vltrò
tenetur.Quinimò etiam si iudicis sententia condēna-
tus fuisset,adhuc ipse non tenetur executionem contra
se facere,sed tantùm sese patientem & morigerantē ac
commodare,& pati paratum.Ergo verissima est sentē-
tia Glo.d.c.fraternitatis, existimantis talem pęnam in
foro animæ non deberi, siquidem accipiatur in hunc
sensum,vt non teneatur legis transgressor pęnam incur
sam aut commissam vltrò offerre,sed tantùm se ad pa-
tiendum paratum esse & præbere.

14 Vnde non obscurè defluit,suspectam† esse sententiā
communem,& à plerisque nostrorum receptam, vt iā
retulimus,existimantibus, diuersum esse quando pęna
induceretur ipso iure,aut ipso facto, cùm constare de
beat etiā si ipso iure aut ipso facto pęna irrogetur, idē
fore.Nam adhuc non tenetur sese accusare,vel ultrò pę
nam offerre.nam & ex contractu ipso iure similiter iu-
stius obligatus esse intelligitur, & adhuc non tenetur vl
trò offerre.d.§.offerri.& etiam si illa verba ipso iure idē
importent,quod sine iudicis sententia adhuc idem, qa
etiam si re vera per iudicis sententiam damnatus esset,
non teneretur executionem contra se facere,sed expe-
ctare posset,vt iudex eam faceret,vel facere,si mallet,de
sineret.nec illa interpretatio,quod verbum (ipso iure)
æquetur iudicis sententiæ efficacior esse debet, quam
ipsamet vera sententia,sed potius debilior.l. si filio quē,
ff.de li.& posth.Adde Corl.in sing.verb.pęna.14. Bar-
ba.in c.Raynal.in fi.de testa.Abb.in c.1.de consti.q cō.
opi.tenent Abb.in d.c.dilecti.Boç.decis.1.nu.16. Anc.
in c.possessor.de reg.iu.li.6.Rauen.in suo Alphabeto li
tera.annullatio.Abb.Sicu.in c.1.q.6.art.8.de const.So-
tus de iust.& iur.lib.1.

Colligitur etiam magis suspectam esse opinionē Phi
lipoi Decij & Hieron.Cagn.n.2.in l.quod à quoquam.
15 ff.de reg.iu.existimantium quod si pęna legis transgres
sę erat iniusta,vel immoderata,non debeatur in cōsciē-
tia,secus si moderata erat,sed nihil est, quia in reb.suis
qlibet est moderator & arbiter.l.in re mādata.C. mād.
l.pe.C.de pact.l.stipulatio ista.§.inter certam.ff. de ver
borum obl.etiam abutendo & prodigendo.l.sed & si le
ge.§.consuluit.ff.de pet.hær.l.1.§.& magis.verb. prode
git.ff.quæ in fraudem pat.l.quia autem.in prin.& §.1.ff.
quæ in fraudem creditorum.Vnde cū is legis trāsgres-
sor huic legi pęnali,quo tpe lata fuit,consensum pbue
rit,iā eo ptextu,q pęna fuerit immoderata,retrocedere
non pōt.l.sicut ab initio.C.de act.& obli. nisi fortè ea
lex tā iniqua esset,vt ei ciues non tā verū consensum p
buisse viderentur,q uel erroneum uel uiolentū. id qđ
nō rarò accidit in legib.q à principib.fiūt, pfertim dū
imponunt ciuib.noua vectigalia & iniqua,neque ad bo
nū publicū necessaria,tunc.n.eius legis trāsgressores ad
pęnā in foro aīæ obnoxij nō essent,& in foro cōtentio-
so non iure eius legis executio fieri posset.c.erit autem
lex.4.dist.dixi de succ.progr.lib.1.in præfa.

Apparet ēt suspectā esse dfiam,q Philippus Deci.,&
Hier.Cagn.n.4.in d.l.quod à quoquā.idem Dec.& Fel.
16 in c.1.de const.& ibi Panormit.faciunt, contendentes†
pęnā cōuētionalē deberi in conscientia regulariter,non
sic in pęna legali,qa,inqunt,cōuētionalis pęna ex cōsē
su descēdit,legalis vero nō ita;sed cū & legalē pęnā exve
ro cōsensu descēdere edocti fuerim⁹,apparet hāc dfiam
suspectā esse.Quinimo legales pœnæ iustiores plerun-
que sunt,conuētionales aūt acerbiores,in legalibusque
plerūque est lōgè maturior deliberatio & prudentior q
in conuentionalibus.arg.l.humanum.C.de legib.& d.c.
erit aūt lex.ergo in conscientia non magis debebit con
uentionalis,

uentionalis, quam legalis, sicque vtroque casu transgressor legis, siue publicæ, siue conuentionalis, tenetur pati, si ab eo pœna exigatur, sed neutro casu in cōscientia, vel in foro contentioso tenetur offerre vltro, quia iuste potuit cogitare, quòd Princeps, Respublica, vel pars, qui sciunt & tacent, vel dissimulant eam pœnam taciti condonasse, & remisisse videantur, vt in simili aduertit Cagnolus, vbi supra, num. 9.

Apparet errasse Decium & Hiero. Cagn. vbi supra. & eundem Dec. cons. 298. col. 1. Glos. in l. non solum. ff. de
17 rei vend. & Corsetum sing. verb. pœna. dum† ipsi, si pœna conuentionalis sit nimis subdura, negant deberi in cōscientia, licet si esset moderata, agnoscāt deberi. Quæ differentia tuta minime est, quia contrahentes in rebus suis habuerunt plenam potestatem, & arbitrium, etiam ad abutendum, & prodigendum (vt iam ostendimus.) sicque potuerunt sese pœnis acerbis obligare non secus q̄ reliquis, nam etiā seipsum potest quis alienare, perdere, vendere, seruum efficere. §. fi. Inst. de iure pers. l. si quis filio exhæredato. § hi qui. ff. de iniust. rup. ergo is, si petatur pœna, eam præstare debebit, nisi dolus, aut vis, aut error in contractu interfuit: sin minus nō tenebitur offerre, faciunt, quæ diximus supra, dum pęna legali nimis dura ageremus. hic enim de conuentionali agimus.

18 Apparet etiam †quid respondendum sit in pœna, quę irrogatur à lege ei, qui damnum alteri dedit in incēdio domus, vel vulnere, aut occisione serui, aut iumenti, & similibus. Qua in re receptæ opiniones esse videntur, à nostrorum plerisque sequentes, primum quod si damnum dolo datum fuit, in conscientia teneatur ad pœnā legalem, nisi quatenus pœna excedat læsionem, (vt si mihi damnum dedisti in centum, & pœna legis est bis centum) deinde vt idem sit si culpa lata damnum datū esset, Nam simili modo pœna deberetur in conscientia, nisi quatenus læsionem excederet. Ita traditur per Hieron. Cagn. in d. l. quod à quoquam. ff. de reg. iur. num. 6. Fel. in c. audiuimus, de simo. & voluerūt etiam Corsetus in singulari, verb. forum conscientiæ. Fel. in c. sicut dignū, de homicid. Rom. & Nicol. Pigno. ad eum singul. 106. Pridie sui. Aquensis in l. vt vim. col. 5. ff. de iust. & iure. Philipp. Dec. in c. 1. col. pen. & ibi Aug. Bero. num. 242. de const. Panor. in c. quoniam contra. nu. 31. de proba. quæ communes opiniones suspectæ nobis videntur ex superioribus. Primum dum negant in conscientia teneri ad pœnam legalem, quæ modum læsionis excedebat, quando dolo fuit damnum datum. Deinde cum idem negant, quando culpa lata datum fuit, nam vtroque casu verius est suo ex vero consensu legi, quo tempore se rebatur præstito ipsum teneri: sicq; naturaliter, & consequenter in foro animę obligatum, si quidem pęna petatur, licet si non petatur ad eam vltro offerendam minime teneatur. Ergo etiam intra mensuram damni dati ad pœnam, vel vt aptius loquar, ad damni restitutionem non tenebitur, si ab eo non petatur, aut non interpelletur, quod forte ipsa quoque communis opi. abnegaret.

Quid ergo si lex lata fuit antequā ille damnificator nasceretur: adhuc dixerim idem fore. Nā, qui in eo populo, vbi ea lex viget, vult socialem popularemque vitā agere, in necessariam consequentiam cōsentire videtur omnibus legibus ipsius. l. leges sacratissimæ. C. de legib. l. 1. & 2. ff. eod. tit. iuncto c. ratihabitionem, de reg. iu. li. 6. Nec distat is tacitus consensus ab expresso. l. certū. ff. si cert. pet. Ergo si is damnificator ad resistendū iudici potens esset, licet offerret iustam damni æstimationē, & quo residuum pœnæ resisteret in foro poli non satisfaceret.

19 Quid† autem si damnum leui culpa datum fuit, aut ēt leuissima? & tunc pœnam in conscientia non deberi, cōmunis opinio est, secundum Rom. d. sing. 106. post Innoc. in d. c. sicut dignum, cuius dictum secundum Romanum est vnicum in mundo, tenet Hier. Cagn. in d. l. quod a quoquam. nu. 6. Corsetus sing. verb. forum conscientiæ. And. Barb. in c. Raynaldus, ad finem, de testa. Philippus Dec. col. pen. & Augu. Bero. in d. c. de const. num. 242. Nico. Pign. ad Romanum, vbi supra. Aquēsis in l. 1. col. 5. ff. de legib. Fel. in d. c. sicut dignum. Idem in d. c. audiuimus. & in d. c. 1. de const. Dec. num. 31. & ibi Aug. Bero. 224. in d. c. quoniam contra. Aug. Bero. in c. dilecti. num. 77. de arb. & Panor. in pluribus locis relatis per Corsetum, vbi supra. Sed hæc opin. minime tenēda est, quia cum in foro contentioso sine dubio is damnificator si fuit in culpa leui teneatur tex. iuncta sua Glo. communiter app. in §. præterea. Inst. quib. mo. recontr. oblig. cumque illi legi pœnali ciues consensum prębuisse intelligantur, superest, vt naturaliter, & sic in conscientia ad eam teneantur, sin minus secus, quia vltro offerre non tenentur, qua etiam de re per Summam Angeli. verbo, pœna. vers. 19.

20 Cæterum quādo † leuissima culpa, læsio facta fuit. Ludou. Rom. vbi supra, & Nic. Pig. ad eum tenent pœnam commitū in foro contentioso, quod indubitanter est fallum, sicq; crederem per incuriam dictū fuisse, ergo eo casu longe minus in foro conscientiæ ille tenebitur Pro nobis, quia incendiū semper fit per culpā saltem leuissimā, & tñ, qui non sponte alienam domū combussit non tenetur. d. §. 2. & 3. Inst. quib. mod. recont. oblig.

21 Postremo † ipsam pœnam creditor petere tutus etiā in foro conscientiæ an possit, dubium est, id quod negat Philip. Dec. col. 8. in c. 1. de const. Contrariū tenet Hier. Cagn. in l. quod a quoquam. ff. de reg. iur. & Paul. Paris. cons. 34. lib. 1. idem Paris. cons. 19. lib. 2. & Philip. Corn. cons. 69. lib. 2. idem Corn. cons. 28. col. fi. eod. lib. Host. Arch. Io. And. Panorm. & alij cōiter in d. ca. 1. de const. quia qui facit authoritate legis, minime peccat. c. qui peccat. 24. q. 4. nisi ea lex esset permissoria tantum, qualis est in terminis. l. Grachus. C. ad l. Iul. de adulterijs & hæc est verior, & receptior opi. itaque huiusmodi pęnæ damnum passis veluti sub hac conditione in effectu debentur, si petierint, & interpellauerint, & damnificatores sub hac veluti condicione eas debent, si ab eis petantur. ratio quia vt pœna apposita ex lege cōuetionali quasi sub hac conditione debetur, si petatur. l. si pacto quo pęnam, cum ibi. not. C. de pact. ita idē erit in pœna descendente ex lege publica pœnali. Similimum est in

22 alijs quoq; contractus articulis. nā partes † ēt postquam consenserunt, ante factā tamen scripturā, possunt pœnitere, Paul. in l. contractus. nu. 9. C. de fide inst. & in l. quibus. ff. de verb. obl. & in l. cum res col. 2. C. de pb. Soc. cons. 17. nu. 15. lib. 4. Cōis est ſm Boe. decis. 48. nu. 18. Alc. in l. pactum quod bona, ad fi. C. de pact. Cōtrarium tenet Dec. in d. l. pactū quod bona. col. 3. & Cur.

23 col. pen. Sed quando † dicetur cōtractus fieri in scriptis. & op. Azon. est, vt dicatur qn̄ conuētum fuit, vt exinde fieret scriptura, cōis opi. est ſm Saly. in auth. sed hodie, nu. 5. C. si cer. pet. facit l. 6. tit. 5. par. 5. Verum hęc Azon. opi. cōiter improbatur, ſm Couar. in c. relatum, in prin. 6. de test. Alia est op. Ioan. quam refert Gl. in d. l. cōtractus, verbo, in scriptis. quando conuenit. & quod inde scriptura fieret, & aliter contractus non valeret. ista est op. cōis ſm Soc. cons. 173. li. 2. cuius rei rō illa est, qa illa adiectio, vt ex eo contractu scriptura conficeretur, potuit fieri, vel eo animo vt scriptura ad rei probationem vtilis esset, vel eo aīo vt ad substantiā ipsius contractus. Prior aūt interpretatio verosimilior est, cum scripturę sui natura non tā ad rerum substantiā, quam ad rerum probationem prodesse soleant, ac spectare. l. Publia. ff. depo sit. & secundum hanc interpretationē accipi pōt tex. in prin. Inst. de empt. & vend. qui in contrarium. nō leuiter

uiter vrget. Ergo quando partes voluerunt, ne in contractu heret scriptura (retenta superiore opinione) eo ipso tacitè videntur intelligere, vt interea ab illo consensu recedere liberum sit, non aliter atque licet in contractibus innominatis ante implementum, per totum tit. ff. & C. de rerum permu. per totum ff. de præscri. verb. & ff. de cond. cau. da. C. de cond. ob causam, sicque vni recedere volenti, si alter dixerit, cur improbè fidem cõuentionis violare tẽtas, ille replicare iustè poterit, se minimè fidem violare, cùm inter eos id tacitè actum videretur, vt quandiu scriptura non esset confecta, tandiu is contractus non videretur esse perfectus, sed tãtùm cœptus, sicque ille potius ex diuerso videatur fidei violator, qui dum licet alteri pœnitere contra fidem conuẽtionis hanc liber adimere properat, non ignarus hanc tacitam conditionem resolutiuam eum contractum habuisse, si non pœniteret antequam scriptura confecta ea de re fuisset. sic ergo & pœnæ legales, de quibus egimus, hanc tacitã conditionem si petantur recipiunt.

1 *Lex an obliget in conscientiã ardua q. & quid si sit pœnalis?*
2 *Legum, principum, & arbitrorum potestas non egreditur fines commissionis a populo datæ.*
3 *Iurisdictio est propter vsum.*
4 *Imperium a Deo esse, vt intelligendum.*
Pœna in contractu a ppofita quare leniat obligationem principalem. nona declaratio.
6 *Lex pœnalis quare non obliget in conscientia.*
7 *Legislator non præsumitur habere animum obligandi ad pœnam æternam, sed ad solam tẽporalem expressam vel arbitrariam.*
8 *Consensus reuocabilis non impedit pœnitere.*
9 *Lex canonica an obliget in conscientia.*
10 *Lex canonica non præsumitur velle obligare ad pœnã æternam.*
11 *Monachorum regula declaratur.*
12 *Lex canonica in materia parui momenti an ad pœnam æternam possit obligare.*
13 *Ius naturale & diuinum an semper obligent in consciẽtia.*
14 *Ius naturale & ius diuinum vt differant?*
14 *Paternum præceptum quatenus obliget filium.*
15 *Leges Hispanæ hic relatæ quod non obligent in consciẽtia.*
16 *Legem principis aut reipublicæ sæcularis nunquam obligare in conscientia.*
17 *Lex humana concordans cum iure diuino, vel naturali, non inducit nouum ius.*
18 *Lex humana nunquam obligat transgressorem ad peccatum siue sit pœnalis, siue non, & siue grauis sit materia, siue non.*
19 *Lex pœnalis non obligat in conscientia, etiam si pœnam imponat ipso iure, vel ipso facto, & etiam si nullam defensionem reus possit habere, quod vltimũ est contra nouissi.*
20 *Lex humana non potest esse iusta, nisi deriuetur a naturali, vel diuina.*
21 *Legis humanæ & diuinæ concursus.*
22 *Lex si vtilis non est, noxia est.*
23 *Tucidis sententia.*
24 *Legum plurium intellectus.*

CAPVT XXX.

SExagesimo octauo, denique his proximum est, quod à nostrorum plerisque receptum video, aiunt, n.
1 leges † ciuiles obligare regulariter in foro animæ, si modò non sint iniquæ, & latæ sint ab habẽte potestatem eas leges ferendi. Ita Bar. in l. si quis pro eo. ff. de fideiul. Nicol. Boe. decis. 1. num. 73. vers. quinimmò, Felynus in c. 1. col. 11. de const. Hier. Cagnol. in l. quod à quoquam. nu. 9. de reg. iu. ff. Andreas Iscrn. in tit. de pace iura. firm. in feudis. §. & Ias. in l. nemo potest. ff. de lega. 1. col. 18. ff. de leg. 4. lect. 2. Alfonsus e Castro de potest. legis pœnalis. c. 4. 5. & 6. li. 1. Barb. cons. 46. nu. 10. li. 1. S. Thom. 1. 2. q. 69. art. 4. & 2. 2. q. 60. art. 5. Archiepi. Flor. par. 1. tit. 18. c. vn. §. 2. Syluester. q. 8. verb. lex. Greg. Lupus in l. 16. tit. 1. par. 1. Andreas Barb. nu. 8. in c. filius de testam. Ioannes Methina li. de rest. q. 36. vers. quo pmisso Curtius iunior col. 12. q. 10. Paulus Parisius in familia cons. 34. li. 1. idem Parisius cons. 39. lib. 1. Do. Sotus lib. 1. de iust. & iu. q. 6. art. 4. Lud. Gomesius in §. ex maleficij. Inst. de actio. num. 14. Didacus Segura in rep. l. si filius dum in ciuitate. num. 15. ff. de verb. oblig. & Didachus Perechius ad eum. Felynus in c. audiuimus. col. 1. de simon. Bal. in l. 1. C. de vectig. commi. Hæc cõclusio verè intelligitur ex mente eiusdem communis doctorum opinionis. Primùm in legibus quid vetãtibus. Deinde etiam in legibus aliquid præcipientibus. Tertiò idem etiam si quod ea lex uel præcipit, vel vetat, nõ cõcurrat cum eo, quòd lege diuina præceptum, aut vetitum est. Quartò etiam si non concurrat cum eo, quod lege naturali præceptum aut vetitum est. quintò etiam si ea lex pœnalis sit. sextò idem esse etiam si simus in legibus ciuilibus, vel reliquis præceptis à principe sæculari editis, id qđ plenè exprimit Alfons. Castr. d. c. 4. ver. 3 suam opinionem, in fi. Qui acerbius, quàm decebat inuehit in Ioannem Gerionem de vita spirituali lectu. 4. contrariam partem tuentem, cùm sentẽtia (iudice me) verissima est in principibus sæcularibus eorumque legibus ex defectu tam potestatis quàm voluntatis cùm alterutrum deficere sat superue esset nedum vtrumq;. Quod deficiat potestas patet ex nostra principali opinione eiusque fundamentis, qua ostendimus, principa-
2 tum ad meram ciuium vtilitatem non etiam ad vtilitatem regẽtium creatam fuisse, nec vllus modò sanus abnegabit, quin ipsis ciuibus perniciosissimum esset, si ad mortem æternam leges illæ aut præcepta principi quibus ipsimet iurisdictionem dederunt conuerterentur, contra l. quod fauor. ff. de legibus. l. non idcircò minus. C. de procur. l. legata inutiliter. ff. de le. 1. l. legata inutiliter. ff. de adim. leg. Ergo deinde quia vt arbiter, qui habet iurisdictionem ex commissione & concessione collitigatorum, si ipsi collitigatores eius præceptis non pareant, eos punire non potest, nisi intra terminos & mensuram sibi ab eis commissam, & sic ea pœna tenentur cui ipsi subdiderunt sese. l. cum antea, cum ibi no. C. de arbit. ita quoque princeps, cui se populus commisit, nec aliunde quicquam omnino habet potestatis aut iurisdictionis, legesque ab eo latę non potest aut possunt ciues punire aut mulctare vltra terminos & mensuram potestatis & iurisdictionis sibi a populo datæ, vt supra fuse ostendimus, & tradunt omnes Doct. per tex. ibi in l. si. ff. de iurisdictione om. iud.

3 Pręterea omnis † potestas est propter vsum, vt tradit doctiss. Dom. Sot. de iust. & iu. li. 4. q. 4. articul. 2. ergo vt princeps sæcularis eius legis aut præcepti transgressoribus pęnam æternam infligere non potest, ita non potest quenquam ad eã obligare, à quo arg. cũ Alfons. Castrensis, vbi suprà, se enodare non valeret, rñdet quod leges & principes Ecclesiæ habent potestatem à Deo cõcessã quo ad iurisdictionẽ, sed nõ quò ad executionẽ æternæ pœnæ, id qđ attinet ad principes & leges sæculares
4 adfirmare nõ tẽtauit, nec iure posset, quod † illud prouer. c. 8. Per me reges regnãt. &c. perinde ac si diceret, quod Dei ordinatione flumina defluũt, nascunt fontes, crescũt

se ge-

segetes, germinãt arbores, illuminat Sol, humectãt Lu-
na, & Sydera, & hominum alij legunt, alij scribunt, alij
arant, alij seminant, arborumque folia ventorum flati-
bus agitantur, catus captat mures, aquila columbas, ca-
nes lepores, & reliqua id genus innumera, vt supra ple-
nissime disseruimus, ergo vt princeps volũtate Dei exer
cet iurisdictionem, ita & arbiter in exemplo supra appo
sito sponte Dei exercet iurisdictionem, & tamen neu-
ter eorum potest fines, ac terminos à populo vel à colli
tigatoribus præfixos excedere, quo ad pœnas trãsgres-
soribus imponendas. Simillimum est, quod in §. fi. Inst.
de verb. oblig. qui aliquid se facturum etiam per solen-
nissimam stipulationem promisit, cum ad factum præ-
cise compelli non possit secũdum communem opinio
nem, & Doct. in l. stipulationes non diuiduntur. §. Cel-
sus. per tex. ibi. ff. de verb. oblig. l. si quis ab alio. §. fi. ff. de
re iud. ad id quod stipulatoris interesset, duntaxat con-
demnandus est, & tenetur præstare, præterea nihil per
d. §. fi. Inst. de verborum oblig. Vnde ibi consuluit Iusti
nianus, vt pœna pecuniaria promitteretur, si aduersus il
lud factum promissum (siue negatiuũ esset, puta altius
non ædificare, siue affirmatiuum, puta negotia gerere,
fuisset) quid fieret significans plane, quod præterea pœ
na ęterna nulla manet, neq; ad eam ille sese obligare vo-
luit, sed ad temporalẽ duntaxat, vel expressam, & conuẽ
tionalem, vel legalem (nempe interesse) qua in re miran
tur Alphonsus Castrensis, & reliqui fortissimi Theolo
5 gorum, quia inquiunt, inductaꝰ ad vnum effectum, non
debent operari contrarium effectum. l. legata inutiliter.
ff. de lega. 1. l. legata inutiliter. ff. de adim. lega. l. nõ ideo
minus. C. de procur. l. quod fauorę. ff. de legib. sed pęna
cõuentionalis adiecta fuit, quo magis promissio serua-
retur, ergo non debuit adimere obligationem naturalẽ
illius facti explendi, quæ inerat si ea pœna apposita nõ
fuisset. Sed certe nihil miri aut noui, nam ex verisimili
mente agentium lex hanc facit interpretationem, vt al-
ternatiua ea obligatio sit, nempe vt vel illud factum ex-
pleatur, vel in eius defectum pœna præstetur, sicque ea
præstita, sublata est, & nouata prioris facti obligatio. l.
si pacto quo pœnam, vbi tradunt communiter Docto.
C. de pact. dixi in præfatione de success. progressu, nu.
6 88. cum seq. Vnde † similiter lex pœnalis nunquam obli
gat transgressorem in conscientia, quia tam ab ipsis ci
uibus seu popularibus, quam ab ipsis legislatoribus id
actum videtur, vt vel ciues legi pareant, vel pęnam statu-
tam subeant, non vt ad vtrumque teneantur: sicque di-
siunctim non coniunctim, alternatiuè non copulatiuè,
quam rationem nec Theologi perceperunt, nec vllus,
in cuius scripta inciderim. & iunge dicta in ca. præced.
7 Quinimo tãtum abest, vt legislator humanus subditos
legis suæ transgressores ad pęnam æternã obligare vo-
luisse videatur, quod potius omni cura, diligentia, stu-
dio, conatu prospicit, ne eorum animæ illaqueentur, &
omnium legislatorum talem esse animũ præsumendũ
est. l. quæ sub conditione, in princ. vbi textus egregius,
sed à nostris nunquam hãc ad rem animaduersus. ff. de
cond. inst. quæ ratio communis est, tã ad leges, & prin-
cipes Ecclesiæ, quam ad leges & principes sęculares, sic
que in vtrisque idem in re dubia tenẽdum est, quod in
telligo siue pœna legis transgressoribus definita expres
sim sit, siue nõ sit, quia legis transgressor semper rema-
net arbitrio iudicis puniendus, quasi ad id, quod inter
est Reipublicæ, vt quemadmodum, qui ex contractu
promisit se aliquid facturum, vel non facturũ, si id non
fecerit nel aduersus id fecerit, tenetur & damnabitur
in eo, quod interest aduersarij, neque ad principale fa-
ctum præcise obligatus intelligitur ciuiliter, aut natura
liter, vt dixi supra, ita, & qui præceptum legis affirmati-
uum, puta vt tali nocte sit in vigilia vrbis, vel vt seminet
agrum suum, vt ciuitas abundet frugibus, vel negatiuũ,
seu prohibitiuum (puta ne Syluæ suæ arbores excidat,
vt ciuitas abundet lignis, neve quis aucupetur, aut vene-
tur) transgreditur, non tenetur ad id pręcise, naturaliter
aut ciuiliter, sed tantum ad pœnam subeundam si con
trafecerit, siue pœna nominatim (vt plerunque solet)
definita fuerit, siue non fuerit, quia tunc iudicantis ar-
bitrio plectitur, aut mulctatur. & ita vidẽtur sentire om
nes homines illiterati quotquot sunt in mũdo, quibus
assentiendum, & consentiendũ est, quia vox populi, vox
Dei, & immutabilis videtur, vt diximus supra. Et hoc
plus placet, quam quod scripsimus, communes senten
tias sequuti. lib. 1. de succe. progress. in pręfatione, num.
88. Sit ergo conclusio, transgressio facti a lege præce-
pti non obligat transgressorem, vel melius, Facti obliga
tio non est pręcisa, intellige primo in obligatione ad fa
ctum ex lege connentionali descendente. Deinde etiã
in ea, quæ descendit ex lege Reipublicæ. Tertio intelli
ge tam in facto affirmatiuo, quam in negatiuo siue ꝓ-
hibitiuo. Nam facti appellatione, & non factum conti-
netur. l. stipulatio, in prin. ff. de verb. oblig. l. in facto. ff.
de cond. & dem. §. pen. Inst. de nup. ibi, melius facerent
si se abstinerent. Quarto intellige quod pręcise non ob
ligat ad factum ciuiliter. Quinto intellige, quod nõ ob
ligat etiam naturaliter. Sexto intellige, quod non obli-
gat etiam in conscientia. Septimo intellige procedere,
quando in defectum illius facti, vel data illius non facti
seu prohibitionis transgressione pęna definita fuit. O-
ctauo intellige etiam si nulla pęna nominatim definita
fuit, quia tunc succedit arbitraria. Nono intellige quo
ad transgressionem præcepti legalis, vel principalis lai-
corum. Decimo etiam quo ad trãsgressionem legis, vel
præcepti principalis ecclesiasticorum.

Isthæc autem omnia iustificantur apertissime ꝑ om
nes titulos, & leges sub eis collocatas. ff. C. & in Decre-
8 talibus de rerum perm. Nam † conuenit forte inter me
& te de permutanda mula mea pro equo tuo, postea
equum offerenti tibi, vt mulam acciperes, dixi me iam
pœnituisse, sicque nolle me promissa explere, dicit qui-
libet Theologorum iuris inexpertus, vt pacta seruare
æquissimum, & iuri naturæ ac subinde diuino consenta
neum est. l. 1. ff. de pact. c. 1. de pact. l. 1. ff. de const. præ.
§. per traditionem. Inst. de rerum diuis. ita talem ꝑmu-
tãdi pactionem violare, turpe & tam iuri naturæ quã
canonico, ac diuino contrarium videbitur, & obligatio
ni naturali ex tali pactione ortę contrarium. nos autem
respondemus, ex tali pactione ortam minime fuisse ob
ligationem naturalem nec obligationem in foro con-
scientiæ, aut de iure diuino, nec turpe esse, sed honestis
simum talem pactionem non custodire. quia ex natura
contractus a lege ei accommodata est, vt quãdiu res in
tegra fuit (hoc est quandiu vnus non impleuit ex parte
sua & alter acceptauit) tandiu consensus præstitus in-
telligatur esse reuocabilis, sicque interim obligatio nõ
oriatur de iure ciuili, aut canonico, aut naturali, aut di
uino, ne alias contrahentes obligentur præter suã inten
tionem, & cõsensum, qui legum traditionibus videtur
accommodatus. Simile in l. fi. C. de pact. simile in omni
bus legibus, quæ sunt sub titulo. ff. & C. de cõd. ob cau.
Simile in terminis tituli ff. de in diem add. Simile in ter-
minis tit. ff. de lege com. Simile in terminis tituli totius
ff. & C. de donat. cau. mort. & in prin. Inst. de don. Simi
le in l. 4. ff. de adimen. lega. Simile in mille exemplis, de
quibus in l. videamus. 2. ff. de vsuris. dixi plene libr. 2. de
success. crea. §. 12. num. 46.

Denique Sotus lib. 1. de iust. & iure. quæst. 6. art. 4.
tradit quatuor conclusiones his verbis, cõclusio (inqt)
sit prima lex humana iam ciuilis, quam canonica, si iu-
sta sit, auctoritate viget, vbique pollet obligandi subdi-

torum conscientias, probatur, Lex omnis humana, vt dictum est, ab æterna per naturalem deriuatur, secundum illud Prouerb. 8. Per me reges regnant, & legum conditores iusta decernunt. vbi, vt suprà discernendo notauimus, priori membro designandi potestas diuinitùs principibus collata, iuxta illud Pauli: Omnis potestas à Domino Deo est, posteriori verò prudētia, per quam leges condunt & executioni mandant. ergo ex eadem æterna lege virtus ad easdem subinde leges deriuatur, qua sint in conscientia apud Deum ipsum obligatoriæ. Secunda conclusio, lex humana iniusta non obligat in foro conscientię.

9 Tertia conclusione omissa idem Sotus tradit quartā conclusionem in hæc verba: Tanquam fides catholica confitendum est, Ecclesiasticas sanctasque leges obligare in foro cōscientiæ genere suo sub reatu mortalis maculæ. Irrepsit enim olim Vualdensium error, postq; Ioānis, Vuicleff, eorūdemque tandem legitimi hæredis Lutheri, quod neque in Pontifice Max. neque in tota Ecclesia potestas vlla est condendi aut articulos fidei, aut morum leges. sic enim habet vigesimus septimus eius articul. inter exhibitos ad Leo. quare, vt aiunt, sola ista mādata obligant in conscientia, quæ in Euangelio explicata sunt. extant autem apertissima testimonia, quibus isti confutantur, vt est illud Lucæ 10. Qui vos audit, me audit, & qui vos spernit, me spernit. & Matthæ. 18. Si peccauerit, &c. dic Ecclesiæ, si Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut Ethnicus, & publicanus, vbi compertissimum est iurisdictionem Ecclesiæ designari. Item quodcunque ligaueris super terram, erit ligatum & in cœlis & Ioannis 20. Data est mihi omnis potestas in cęlo & in terra, sicut misit me uiuens pater, & ego mitto vos: Accipite spiritum sanctum, quorum remiseritis peccata, remissa erunt, & quorum retinueritis, retenta erūt. Quid euidentiùs quàm illic, vt ait Chrysostom. collatam fuisse à Christo Apostolis ac subinde Ecclesiæ potestatē, quā ipse retulerit à patre, eò præcipuè quod retinere peccata, functio est habentis potestatem obligandi, & Deuteron. 17. Lex extat, quod qui nō obediret sacerdoti morte moreretur. morte autem nemo plectitur, nisi ob graue peccatum mortale, ergo fortiori ratione lege noua, & Christus instituit, & Spiritus Sanctus gubernat, eadē est authoritas confitenda. idque verba illa palam ostendunt Acto. 15. Visum est Spiritui sancto, & nobis nihil vltra imponere vobis, quàm hęc necessaria, &c. Re vera cùm Ecclesia suis legib. obligare nos intelligat sub reatu mortalis culpæ, & Christus suam sit curam pollicitus, & Spiritus sancti regimen, quem ad hoc se missurū pmisit à patre, ne in rebus tàm arduis falli possit. certissima colligitur fides in hoc, eandem Ecclesiam non deseri, sed certa pollere authoritate obligandi, iam id demū de ratione finis. conuincitur enimuerò cùm mortaliū status nunquàm sit fixus, sed pro temporum locorumque diuersitate subricè varietur, non satis Christus legibus à se positis Ecclesiæ in perpetuum consuluisset, nisi potestatem reliquisset in Ecclesia nouas leges pro tēpore condendi, quæ in suo ipsius diuino foro obligare valerent. hæresis autem hæc iam in concilio Viennensi vt habetur clem. ad nostram. de hæret. & in Constantiēsi, ac deinceps à Leone X. merito suo condemnata est.

Et hęc conclusio contra Gersonē verissima est, quò ad potentiam Ecclesiæ, verùm quò ad voluntatem Ger
10 sonis sentētia saluari potest, vt in re dubia, lex noua Canonica, aut præceptum principis Ecclesiastici transgressores ad mortale peccatum obligare minimè videat. d. l. quæ sub conditione. sed ad pęnam duntaxat temporalē, vel certam si nominatim ea lege eòve præcepto definita fuerat, vel arbitrariam, si certa pęna definita non fuerat, vt & suprà ostendimus, & in simili probauimus de succ. crea. li. 1. §. 10. n. 66 t. & non tam ex necessitate, quā dubitationis tollēdæ causa solent præsulum sanctissimi dum noua præcepta fidelib. inducunt, declarare, q non intendunt ad peccatum mortale, sed tm̄ ad pœnam temporalem transgressores obligare. & ita accipiendum est,
11 quod in regulis Minoritarum cautum est, dum in earū capite seu exordio sic scriptum est: Regula nostra & cōstitutiones non obligant nos, ad culpam, sed tantum ad pęnam, nisi propter pręceptum vel contemptum, fateor q Dominicus de Soto, vbi suprà, & etiam Alfonsus Castren. aiunt, eam regulam argumento esse, q nisi illa fieret adiectio, non posset non obligare ad culpam, sed id suspectum esse ex superiorib. patet, eademque rō est in omnibus præceptis, & constitutionib. collegiorum Salmanticensium, & Pincianorum, & Complutensium, & aliorum locorum, quæ in varijs Hispaniæ constitutionibus canonicis reguntur, idemque in reliquis collegiis, qualia Italię sunt, vt Bononiense & alia similia, & apud Gallos non pauca. nam plerunque earum constitutionum transgressores ad culpam non obligari, sed tm̄ ad pœnam temporalem, creditū est. fuitque semper & nō rarò disputatum, & huius semper fui sententiæ, dum essem in collegio diui Zebedæi Salmanticensi, & hæc opinio vtpotè humanior, amplectenda indubio est. l. absentem. ff. de pęnis. l. antepen. eo. tit. & quia aīarum saluti fauorabilior. l. sunt personæ. ff. de relig. Denique & si Alfonsus Castr. & Dominicus Sotus, vbi suprà, ingenti conatu contrarium defendant, tamen hæc est, totius vniuersi orbis communis sensus, quò ad homines loquor literarum inexpertos, & talis populi vox immutabilis. & quasi Dei uox esse vr, vt oñdimus supra. Nec Theologorū vtcunque disertissimorū snīæ hac in re sunt (iudice me) multū faciendæ, quia quid sit lex humana, vndeque originē traxerit, ipsi ignorant (vt plenè oñdimus de suc. progr. in præf. & aliqd suprà attigimus) vnde quales, sint legis humanę effectus percipere nequeunt.

12 Sit ergo conclusio prima, lex Canonica pōt subditos obligare ad peccatum mortale. Secunda, lex Canonica in re dubia subditos ad pctm̄ mortale obligare non vr, nec id intendit, fallit qn̄ id in ea lege expressum fuit rōnabili de causa. fallit secundò, qn̄ grauitas, & magnitudo materię id suadebant, fm̄ Sotum, de iust. & iu. li. 1. c. q. 6. ar. 4. Quòd si leuis esset materia, parūque necessaria tūc ēt si legislator exprimeret transgressores mortaliter peccare, non auderē firmare ad peccatum obligare, qa tūc ea lex non tā ad ædificandum, q̄ ad nocendū lata videretur, ptāsque à Deo concessa ad vtilitatē subditorū in eorū necem conuerteretur, quod esse non dēt, vt hēt conclusio nostra prin. & eius omnia fundamenta, pſertim cū pęna sit culpæ commensuranda, vt pluries diximus. Vnde Horatius: Adsit, inquit, regula pctīs, q̄ pęnas irroget æquas. ergo bona fides non patitur, vt pro re leui pęna mortis æternę imponatur. Lex humana ciuilis similiter in re dubia, nō obligat in conscientia ad culpā, sed tm̄ ad pęnam ea lege transgressorib. definitā, vel ad arbitrariā, fallit fortè vbi grauitas, & magnitudo materiæ id suaderet, idque siue vt in conscīa obligaret à superiore expressum tunc esset, siue nō, (cuius expressio qn̄ materia leuis esset, nullius momenti foret) fortè, iō dixi
13 quia qn̄ materia esset ita grauis, vix est, vt transgressor illius legis videret esse transgressor iuris, vel diuini, vel naturalis, & alterutrius iuris trāsgressio induceret peccatū mortale, prout in iuris diuini transgressione Sotus & Alphons. Cast. & Gerson. & reliqui oēs iam commemorati id admittūt, & est indubitatū in trāsgressione iuris naturæ, sed id negat Gerson, vbi, sed nō iure, vt nobis vr, qa oē ius naturale est ius diuinum, licet ex diuerso, non oē ius diuinum sit naturale, cùm in multis sit supernaturale, (quale est in cunctis sacris Ecclesiæ) sicq; ius di

uinum,

tinum,& naturale differunt inter se tanquam genus & species,nam quicquid est iuris naturalis, ergo est iuris diuini,bona consequentia est. nam econtra patet que, nam ius naturale est,quod natura,hoc est, Deus,omnia a ialia docuit ab ipsa origine,& natiuitate.l.1.ff.de iust. & iur.in princ.Inst.de iure nat.c.ius naturale.1.dist. & supra plene.Et Virgilius Eclog.3.ait.

———Iouis omnia plena.

Et Lucanus bell.ciuil.lib.9.ait.

Iuppiter est quodcunque vides quocunque moueris,

Idem Virgilius 4.Georg.

———Deum namque ire per omnes
Terrasque tractusque maris,cœlumque profundum.
Hinc pecudes,armenta,viros,genus omne ferarum.
Quemque sibi tenues nascentem arcescere vitas.

Vides ergo,vt quod Iurecons.dixerunt à natura omnia animalia ius naturale edocta fuisse,id Poetæ,& Philosophi declarant esse à Deo,sicque hoc casu Deum & naturam pro eodem sumi. Ergo si parentes filios suos cum eius ætatis sint,vt se tueri nequeant, desererent,vt facerent contra illud præceptum,& documētum naturale,quo iuuemur liberos educare,vt dictis iuribus. ita quoque contra ius diuinū fecisse,& consequenter mortaliter peccasse,viderentur,& cum parentibus obedire, sit iuris naturalis præceptum.l.veluti.ff.de iust. & iure. filius qui præceptum patris non custodierit, peccabit mortaliter,quia similiter est iuris diuini præceptum,eo ipso quod est iuris naturæ,eo amplius cum specifice & formaliter sit etiam Dei præceptum in Decalogo contentum.Quid ergo si pater meus iussit me quid vel iniquum,vel leue,ꝗ ignauia,vel incuria prætermissi,peccā rem ne mortaliter?& sane totus mundus omniumq́;populorum voces,quę sunt Dei vox(vt dixi)opinantur cōtrarium,ergo quam distinctionem in principibus, & legibus fecimus,eandem vt hic faciamus oportet. Nam hi omnes casus exequantur per d.l.veluti.vt sic ex intentione præceptum dantis,& accipientis hæc res iudicanda sit,voluntas animusque ex magnitudine,vel leuitate materiæ subiectæ trutinanda,& expendenda sit.& tenē

14 dum est,patrē † familias obligare posse suos liberos ad mortale,vt si rem illis eximij ponderis æquissime, & seuerissime præciperet. nam & eorū potestas à Domino Deo est, nimirum præcipiēte liberis honorare parētes, vnde Aug.super Psalm.70.vbi iubet pater,quod contra dominum non sit, sic audiendus est quomodo Deus. & Salom.Prouerb. 6. Conserua fili mi præcepta patris tui.& Apost.ad Rom.1.alijs criminibus annumerat,nō obedire parentibus.super quibus verbis Ambro.Quanta,inquit,insolentia arrepti sunt,vt neque parētes suos, quos auctores in natiuitate habent, agnoscerent, hoc enim esse sine intellectu,sine charitate,l.Dei.peccatum autem charitati Dei aduersum,mortale est.& Deuter. 21.Pœna mortis decernebatur filio,qui contumax esset,& proteruus,neque audiret patris,aut matris imperium,& coercitus obedire contemneret, verba sunt legis,quin vero,& inter omnes naturales obedientias, vt 1.Pol.Arist.docet,hæc est prima,quæ parētibus debet.

Ergo aut loquimur de lege diuina, aut naturali, aut canonica,aut ciuili,aut patrisfa.aut domini,aut patroni,aut mariti,sicque sunt octo casus.Primo casu transgressor semper tenetur ad culpam mortalem,quia diuina præcepta,quæ habemus formalia,sunt ita iusta,vt eorum contrarium non possit non esse malum.Secundo casu idem,quia præcepta naturalis iuris sunt ita iusta,& necessaria,vt eorum contrarium non possit nō esse nefarium.Quid enim sanctius quam parentes,& parentibus obedire?liberos?educare?eosque legitime procreare?societatem quasi diuinæ, & humanæ domus per legitimā maris,& fœminæ coniunctionem contrahere?l.1.ff.de iust.& iur.l.veluti. eodem tit.l.vt vim, eo.l.1.ff.de ritu nupt.in princ.Inst.de nupt.in princ.Inst.de iure nat.cū suis supra adductis.Tertio casu,quia præcepta canonica quot futura,aut qualia forent, definitū non erat aut esse poterat,par erat,&,est,vt transgressores ad culpam mortalem nō obligent regulariter,fallit vt supra. Quarto casu idem,& fortius eadem ratione.Quinto casu idē & fortius eadem ratione,nam qualia patrisfamil.in liberos præcepta forent,in comperto esse non poterant.ad de egregium textum in l.si quando.§.illud.C.de inoffi. test.vbi meritis magis filios ad obsequia paterna prouocandos,quam pactionibus astringendos,(si pœnis.) in reliquis tribus casibus non eadem,sed aliquantulum similis ratio est, eritque ius aliquantulum, sed non ex toto diuersum.

Illud expeditum est in his omnibus speciebus, transgressio legis,vel iusti præcepti, si fiat ex contemptu superioris,obligare ad culpam mortalem.arg.l.veluti, supra alleg.c.2.de maio.& obed.estque cōis opi.doctorū supra relatorum.quod si non fiat,nisi ob ignauiam forte,aut ob aliam cupiditatem non illicitam.quale est, ut quis lucrum faciat ex licita negotiatione,vel vt expleat animum suum ex non reproba voluptate(si verum loqui fas est)non possum inuenire aut excogitare quodpiam exemplum, in quo transgressio præcepti siue principis secularis,legisve secularis,vel patrisfam.obliget ad pœnam æternam, sed tantum ad temporalē,vel expressam, vel arbitrariam,nam si quod ea lege aut principe iubet, ita bonum erat,vt eius cōtrarium esset illicitum,aut nefarium,id lege vel naturali, vel diuina comprehensum inuenietur,sin autem non erat ita noxium satis superq́;

15 esse deberet pœna temporalis.Quid enim † si lex iubet, ne nocte per vrbem deambulātes, enses aut mucrones secum ferant?& Dominicus Sotus d.ar.4. sentit obligare transgressores ad culpam mortalem. nos contra, sed tantum ad temporalem,& nobiscum sentit omnis turba Hispanorum,qui sunt literis inexperti, cuius populi vox(vt dixi)vox Dei est,nec vllus Hispanorum putat,se in illius legis transgressione ibi vigētis peccare. Quid si

16 †vetat arma extra fines regni exportare?Quid si aurum & argentum?Quid si pecuniam numeratam et æream? Quid si equos?quid si mancipia? quid si mulabus equitare,aut vestes auro decoratas,& ostro gestare?in omnibus sane his spēbus,& similibus, quæ legibus Hispanorū sunt comprehensæ,satis superque esse debet pœna tēporalis expressa,vel arbitraria, cuius metus efficit, vt homines ab istorū trāsgressione abstineant.l.1. ff.de iust.& iure. Neque has ad res necessarius est metus pœnæ æternæ,vt probe experti sumus,qui iuri dicendo,& Reipublicæ administrationi præfuimus,dicit id quod theologi harum rerum inexperti nosse nō possunt præsertim,quia tēpore rogatur lex,& acceptatur a ciuibus vel principib.cōmissio ad has res,& similes datur,omnes ciues huius animi esse videntur,estque obligatio alternatiua,vt vel legi pareatur,vel pœna temporalis patienter subeatur, nec vltra eorum intentionem ad pœnā æternam potuerunt obligari.l. si quis nec causam.ff. si cer.pet.cum late supra adductis.Vnde cum vt poeta cecinit,vt sit(inquit)magna tamen,certe lenta ira deorū est,certe quisque non fuerit omnino rerum inexpertus intelliget homines à delictis communibus,non tam diuinæ æternæque pœnæ metu arceri quam metu pœnæ temporalis,vnde ad æternam mortem,& pœnā homines obligare ob regimen reipublicæ neque expedit,qa hāc ad rem efficaciores sunt pœnæ temporales,neque iustū est,quia ea pœna excederet mensurā delicti,neque fieri pōt a principe sæculari,vel patre,vel lege ciuili,quia subditi quo tempore potestatem dederunt principibus, & Reipublicæ,non tam latam dedisse videntur,& tūc de-

mum ad pœnam æternam,& immenſam homines obli
gantur,quando offenſa ſunt immenſa, quia contra Deũ
eiuſque præcepta itum fuit,vel cõtra ius naturale, quod
idem eſt,quod ius ſiue diuinum,ſiue naturale,ſi lege vel
principis ſæcularis precepto repetitum ſit, non deſinit
eſſe ius diuinum aut naturale,nec efficitur ius ciuile,q̃a
tunc princeps nõ tam ius nouum feciſſe,q̃ q̃ antea erat
repetiſſe videretur,vt not.per Fern.Loazes in conſ. pro
17 Marchi.de Velez,pag.419.nu.52.Nec tunc † eſt lex aut
ius ciuile,ſed diuinum eiuſve confirmatio aut naturale
ſecundum eum.Bar.in l.de quib.ff.de legib.Ang. in l.ius
ciuile.ff.de iuſ.& iure.per tex.ibi.l.1.§.1.ff.ad leg. Fal.&
ibi gloſſ.Matth.Afflict.conſtit.Siciliæ,incip.de quæſtio
nib.2.not.

Denique omnia cenſentur permiſſa,quæ non reperiũ
tur expreſſim prohibita.l.nec non.§.quod eis.ff. ex qui-
bus.cau.maiores.l.libertas.ff.de ſtatu bo.§.libertas.Inſt.
de iure perſ.ſicq; omnia,quæ libuerint nobis permiſſa
eſſe,intelliguntur,ſiue faciendo ſiue negligendo , & o-
mittendo,fallit in ſolis præceptis diuinis aut naturalib.
tam imperatiuis,quàm prohibitorijs,in quibus compre
henſa ſi violauerimus , diuini aut naturalis iuris rei eſſe
videbimur quò ad pœnam æternam,ſiue ea præcepta mã
dato,aut iuſſu quoque humanæ legis,vel principis repe
tita & confirmata ſint,ſiue non ſint,licet quando eis hu
manæ legis,aut principis præceptum adiungitur quaſi
creſcente contumacia & pœnæ æternæ aliquantulum
magis rei & obnoxij videbimur,& pœna temporalis p̃-
terea accedit,vel expreſſa,vel arbitraria.Quod ſi legis hu
manæ,vel principis iuſſum ſub præceptis diuini,aut na-
turalis iuris minimè comprehenſum, quod conſiſteret
in faciendo,vel omittendo, violauerimus , non tamen
ex contemptu,tunc,quia remoto hoc humano præce-
pto,ea tranſgreſſio erat de genere permiſſorum & natu
ralis libertatis,ac laxitatis humanæ,ſat ſuperque eſſe de
bet,vt pœnæ,vel expreſſæ,vel arbitrariæ,rei fiamus, abſ-
que eo quod æternæ quoque pœnæ ſubijciamur , niſi
fortè ſummoperè graue & neceſſariũ eſſet tale præce-
ptum,quo caſu vix eſt,vt in præcepta diuina, aut natura
lis iuris,vel gentium non recideret . nam ecce res meas
alienare liberum eſt mihi.l.nemo.ff.de pact.§. per tradi
tionem.Inſtit.de rerum diu.ſed ſi quo tempore ciuitas
noſtra bello premebatur,& periclitabatur, me armis &
equis abundantem iuſſit lex aut Princeps ne iſthæc in
forenſes alienarem,vel id generaliter quò ad omnes con
ciues iuſſit,tunc ſi contrarium auſus fuiſſem,nõ tempo-
ralis duntaxat pœnæ,ſed fortè æternæ quoque reus fie-
rem,quia non ſolum hanc legem humanam modò po-
ſitam,ſed & legem naturalem,qua tenemur periclitanti
bus ſubuenire,& alteram diuinam & naturalem, qua te
nemur,quod nobis nolumus, id alteri non facere , q̃d
præceptum tam generale eſt , vt ſi lex humana iuſta ſit,
eius tranſgreſſor in id præceptum . (Quod tibi non vis
alteri non facias)non poſſit non incurrere, & etiam in
aliud præceptum iuris naturalis,& gentium , quo iube-
mur fidem expreſſim,vel tacitè datam obſeruare.cap.1.
de pact.l.1.ff.eo.tit.l.1.ff.de conſt.pec.nam qui uitam ſo
cialem & popularem elegit,is tacitè id egiſſe videtur, vt
ei vtilia creſcere & noxia remouere curet , non uiolata
tamen totius generis humani cognatione,ad quam iu-
re naturæ tenemur.l.vt vim.ff.de iuſt.& iur. Vnde Virg.
ſic cecinit;

Rex Iuppiter omnibus idem.

Et Ouidius.

Omne ſolum forti patria eſt.

18 Paulatim ergo eo delapſi ſumus,vt † nihil intereſſe ex
iſtimemus inter leges humanas pœnales & nõ pœnales,
quò ad obligandos tranſgreſſores ad peccatum,quãdo
quidem quæ lex non habet pœnam expreſſam, eam ha-
bet implicitam arbitrio iudicis imponẽdam.Item quod
earum tranſgreſſor nunquam ſit peccati mortalis reus
ex vi & virtute ſolius legis huiuſmodi , ſed etiam idque
potiſſimum & per prius,ex vi iuris diuini naturalis,aut
gentium ,quod implicitè pariterque violatum reperia-
tur id quod partim accedit ad mentem Gerſonis , vbi
ſuprà,& Almain.de poteſt.eccl.c.12.& Caietani per So-
tum,vbi ſuprà relati.partim verò accedit ad opinionem
ipſius Dom.Soti & Alfon.Caſtr. & aliorum Theologo
rum & Iuris peritorum.noſtras concluſiones amplia,eti
am ſi lex † illa pœnalis pœnam imponat ipſo iure.deinde
19 amplia etiam ſi pœnam imponat ipſo facto.nam etiam
his caſibus in foro cõtentioſo non tenetur delinquens
bona ſua,vel pœnam deferre fiſco quaſi ſuimet delator,
vel accuſator,vt ex communi & ueriore opin.iam retu-
limus,& diximus de ſucc.prog.in pręf.nu.98.verſ.ſimil
limum eſt.Quibus adde,idem tenere Doct.Dom.Sotũ
de iuſt.& iur.li.1.q.6.art.6.cuius omnia ſundamenta eò
tendunt,ut procedat hæc opin.quando delinquens po-
tuit habere aliquam defenſionem,aliter.n.ſi nullam ha-
bebat,nullo iure uidetur bona olim ſua iam poſt deli-
ctum in dominium fiſci ipſo iure tranſlata,retinere.nos
autem etiam hoc caſu defendimus eum non tenere ſe-
ſe deferre,poſſeque bona ſua retinere tutus in ſoro ani
mæ per rationes ibi à nobis redditas.

Denique noſtræ concluſiones quod attinet ad hoc
20 quod lex † humana ſæcularis,principumve præcepta trãſ
greſſores non obligent ad pœnam æternam ſimpliciter
ſed potiſſimum & vi legis diuinæ,vel naturalis,aut gen-
tium,quę implicitè ex tali tranſgreſſione violata videa-
tur ut uel illinc iuſtificantur (vt pulchro epilogo res fi-
niatur)quod nulla lex humana habet effectualiter vim
legis,niſi iuſta ſit.c.erit autem lex.4.diſt.l.1.& 2.ff.de leg.
humanum.C.eo.iuſta aũt vt ſit,neceſſe eſt, quod deriue
tur à principijs iuris naturalis diuini vel gẽtium,ita ele-
ganter reſoluit diſertiſſimus Dom.Sotus de iuſt.& iu.li.
1.q.5.ar.2.ex illa.n.regula,vt Quod tibi non vis,non fa-
cias alteri,quæ à iure diuino & naturali deſcendit. pro-
cedit etiam ut mœchus non ſis,non fur,non latro, non
falſus teſtis,non iniquus iudex , quia iſthęc ab altero in
te fieri noles.non quoque ſis auarus , quia ſi alter te di-
tior talis eſſet,is tibi egenti non ſubueniret,ſicque vt ta
lis eſſet vicinus tuus noles.Ne ſis homicida per eandem
rationem,&c.id genus. Lex autem humana ut iuſta ſit,
oportet,vt adiumento ſit his legibus diuinis & natura-
libus,vel ut aliter ab eis aut ad eas deriuetur , quale eſt,
vt occidatur occidẽs,vel etiam adulter, vt fur dupli aut
quadrupli puniatur,ut in re ſui natura fallitatibus per
peirandis ſubiecta & obnoxia maior interuentus teſtiũ
exigatur,vt in ultimis uoluntatibus.l.fi.C.de fideicõmi.
§.fi.Inſt.de fideicomm.hæred.l.ſi vnus.l. hac conſultiſſi
ma.C.de teſtam.l.hac conſultiſſima.C.qui teſtam.face-
re poſſ.ſimile per Glo.ſing.in clem.ne Romani de elec.
ver.tolli.Fely.in c.ca.col.2.de prob.Dec.in c.quæ in ecc.
de conſt.col.4.Si ergo lex ciuilis diceret neminem de-
bere fundum alienum,puta vineam,aut hortulum, aut
domum ingredi inſcio domino,interpretaris id plerũq;
fieri domino minimè annuente,ſicque includi ſub illo
præcepto,Quod tibi non vis,alteri non facias , Iuſta lex
eſſet,& qui contra faceret,non ſolùm ad pœnam tempo
ralem ea lege definitam vel ad arbitrariam teneret , ſed
etiam quò ad Deum reus peccati eſſet,non tam ob trãſ-
greſſionẽ illius legis humanæ , ſed potiſſimum eo quod
tranſgreſſor extitiſſe videretur illius præcepti Quod ti-
bi non vis,&c.Et præſumptum eſt id fieri domino re-
21 nuente,l.qui tas.ff.de ſuttis.Ergo lex poſitiua,aut prin-
cipum præceptum, aut diſponit id quod explicitè iure
diuino,naturali,vel gentium diſpoſitum erat, aut quod
illis iuribus,nec implicitè,nec explicitè cautũ erat, aut

quod

quod implicitè cautum erat, interpretatur duntaxat, aut & interpretatur & adiuuat pœnam fortè addendo, vel aliter. Primo casu ea lex non tam noua lex ciuilis, quam diuinæ aut naturalis legis detectio, aut repetitio esse videtur. d.l. ius ciuile, cum suprà alleg. ff. de iust. & iure. nam, qui declarat nil denuo agit, sed quod antea erat, modò repetit, aut detegit. l. hæred. palam. §. sed si notam. ff. de testam. l. adeò. §. cum quis ex aliena. ff. de acq. rerum dominio. Secundo casu, quando id lege naturali, aut diuina cautum, nec implicitè erat, nec explicitè, vix est vt ea lex iusta esse possit, sicque legis uim nō habebit in effectu. d.c. t. erit autem lex. cum simi. suprà alleg. secundum Sotum, vbi suprà, art. 2. lib. 1. qu. 5. cum quo est communis opin. ut diximus de succ. prog. in præfat. nu. 70. vbi nos multis iuribus, & rationibus non minus vtiliter quàm nouè ostendimus, q̄ ea lex non desinit habere vim legis, quamuis interea dum eius vtilitas nulla apparet differatur eius executio. & effectus sunt multi & maximi. Hoc ergo casu transgressor illius legis non esset reus peccati, quale esset, si imponeretur nouum vectigal citra necessitatem. Tertio casu, quale esset in exemplo superiore, de intrante domum, vineam, hortumve alienum nocte & inscio domino, transgressor peccati reus fit, vt diximus, non tam ex vi istius nouæ legis positiuę, quàm ex vi iuris diuini, aut naturalis, sicque hac atque illac circuncurses, vix inuenies casum in quo legis humanæ transgressor, aut precepti principis secularis violator obligetur, & vi illius legis solus, aut præcepti ad pœnam æternam, sed tantum ad temporalem expressam, vel arbitrariam. Quæ omnia, vel ex eo iustificantur, quòd omnes leges positiuæ si non sint vtiles, non possunt non esse noxiæ. Legis enim virtus est, imperare, vetare, permittere, & punire, l. legis virtus. ff. de legib. si lex punit ciues citra necessitatem noxia ē, si eis permittit aliàs vetita citra vtilitatem, puta, vt vineā aut hortum alienum venandi causa inuito etiam & vetante domino ingredi fas sit, noxia est, si imperat alternis noctibus ciues vigilare & pernoctare, quasi vrbis custodiendæ causa, cum nulla suspicio, aut periculum esset hostium aut latronum, noxia & onerosa est, si ne ciues possint piscari, aut venari, aut aucupari, aut peregrinari citra necessitatem vetat, noxia & laxitatis ac libertatis humanæ onerosa est, quia omnia censent permissa, quæ non reperiuntur expressim prohibita. l. nec non. §. quod eis. ff. ex quib. cau. maio. l. libertas. ff. de statu. ho. l. libertas Inst. de iure pers. iuncta. l. & 2. ff. de homi. lib. exhib. & hoc est quod dicit scite Iurec. quod in rebus nouis constituendis euidens vtilitas esse debet, hoc est in legibus & constitutionibus nouis faciendis, significans legibus homines onerari, illigari, frænariq; non aliter atque equos frenis à sessoribus hominumq; libertatem onerari & impediri. ita Iure consul. de quibus, cum quinque vel sex legibus seq. ff. de legib. vnde

23 Tucidides in Oratione Cleonis refert, non minus sanctè & prudenter quam vtiliter melius agi cum Republica, quæ malis legibus, aut moribus constanter vtitur, q̄ cum ea, quæ bonis, sed incōstanter. Ergo omnis lex noxia habenda est, cuius vtilitas euidens non est. sicque nō facilè interpretandum est ad pœnam temporalem obligare, nedum ad æternam pœnam.

24 Ex superioribus non minus vtiliter quam eleganter colliguntur veri intellectus ad plures leges regias Hispanorum, quarum aliæ vetant extra regni fines extrahi aurum & argentū, alię vetant extrahi pecuniā numeratam etiam æream, aliæ vetant extrahi equos aliæ vetāt arma extrahi, alię fruges, alię omne genus quadrupedū aliæ pecudum omne genus, aliæ omne genus armentorum aliæ mancipia, vt inuenies sub titu. delas cosas vedadas, lib. 6. ord. ca. & in quibusdam regni pragmaticis, quarum legum transgressoribus pœna in multis eatum mors est, in alijs amissio bonorum, in alijs exilium aut relegatio cum pœna pecuniaria, & aliæ pœnæ moltum acerbæ imponuntur, & cùm pœnæ sint delictis cōmensurandæ, vt sæpè admonuimus, & testatur l. 36. eo tit. delas coias vedadas. apparet, pœnas ibi definitas non esse immoderatas, & consequenter ea delicta grauia esse, nocumentumq́ publicæ rei grande intulisse, aut infligere videri, sicque remotis ill s etiam legibus pœnalibus earum transgressores bis violasse videri ius diuinū, & naturale. Primùm quod damnum sibi fieri nollēt rei publicæ suæ faciunt. Deinde quia cum inter conciues id tacitè actum ob omnium communem vtilitatem videat, vt vnusquisque quæ publicè vtilia sunt admouere quæque noxia sunt arcere studeat & caret huius tacitæ fidei violatores illarum legum transgressores existere videntur. vnde culpæ ac pœnæ æternæ noxij effecti & illis legibus cessantibus viderentur, vnde per earum legum interuentum pœnæ æternæ adijcitur etiam pœnā temporalis, ergo ex diuina, vel naturali lege transgressa pœna æterna descendat, & ex positiua lege transgressa pœna tantùm temporalis, non etiam vtraque. Idemque sensus accommodandus est ad l. 1. tit. delas ferias francas, & ad l. 2. & fin. titu. delos concertatores, & ad l. 1. titu. delos contadores maiores dequentas, & ad l. 2. & l. 13. titu. delos contadores maiores. lib. 6. ordi. cum alijs mille similibus, quę leges in eo memorabiles sunt, quod exprimunt ad pœnas decies geminatas, vel decies dupli teneri in conscietia eam transgressores, qui eas pœnas vltrò offerre (vt credo) tenebūtur, nisi cum earum pœnarum ignari erāt antequam in eas incurrissent, vel quādo magistratus, aut princeps sciebat eos in eas pœnas recidisse, & dissimulabat, videndus est Sotus & Castrensis, vbi suprà, & Sotus. q. 6. arti. 6. siq. de iust. & iure.

SVMMARIVM.

1. Legem vtilem esse reipublicæ oportere.
2. Leges ad propriam vtilitatem ferre, tyranni est, ad publicam principis.
3. Legis principatus ad vtilitatem ciuium est.
4. Verba cedunt menti in legibus & in hominibus.
5. Verba inuenta, vt indicarent, non vt impedirent nostrā voluntatem,
6. Mens tenet primum locum, sequentem verisimilitudo, vltimum verba,
7. Obligamur mente non verborum, aut literarum figura.
8. Verba enunciatiua non inducunt dispositionem.
9. Legis fraudator quis.
10. Historia Annibalis & Romanorum.
11. Verborum complexus fraudata non minuit, sed auget legis violationem.
12. Historia Othi, & Alberti.
13. Finis non media considerantur.
14. Indefinita quando æquetur vniuersali.
15. Sermo quando intelligatur de prima vice.
16. Indefinita negatiuè prolata, an æquipolleat vniuersali, & quid si affirmatiuè proferatur, ardua q.
17. Conditio negatiua non nubendi alteri, an referatur ad primas nuptias, ardua q.
18. Oratio negatiua an plus neget quam affirmet, ardua quæst.
19. Negatiua præcepta an efficacius obligent, quam affirmatiua ardua quæstio.
20. Indefinita negatiuè prolata, non magis nec minus æquātur vniuersali ex proprietate sermonis, quàm si affirmatiuè proferatur.
21. Indefinitæ ambiguitas.
22. Oratio affirmatiua, an negatiua sit efficacior, ardua q.

CA-

CAPVT XXX.

1 SExagesimononò colligitur † etiã ex nostra principa
li sententia vera ratio & verus intellectus ad c. erit
autem lex. 4. dist. ad l. 1. & le. 2. ff. de legib. dum ibi
dicitur, legem vtilem esse debere Reipublicæ, ad publi-
camque vtilitatem ferendam esse, non ad vtilitatem pri
2 uati cuiuspiam, vel etiam principis. quinimò † eo differt
princeps legitimus & verus à tyranno, quod ille ad publi
cam, is ad suammet vtilitatem leges cōdere studet, vt &
suprà ostendimus, & probat egregius Dominicus So-
tus lib. 1. de iust. & iure. q. 6. art. 3. ratio ergo ea est isto-
rum, quia lex non solùm princeps & regina est, vt testatẽ
Iureconsultus post Demosthenem, quem refert in le. 2.
ff. de legib. sed etiam summum obtinet principatũ, quia
reges legibus regulariter subesse. earumque esse non do
mitores aut liberos arbitros, & effrænos, sed fideles exe-
cutores, custodes aut interpretes fidi, suprà c. 1. & 2. fu-
3 sè ostendimus. Vnde † quemadmodum reliquos omnea
principatus ad meram ciuium vtilitatem creatos fuisse
edocti sumus, ita & leges legisque principatum ad me-
ram ciuium vtilitatẽ spectare, intelligemus. Hinc est, vt
ea lex si initiò utilis non est, interea effectu carebit, vt
dd. ll. & diximus plenè de succ. progr. in præfa. num. 66.
Hinc est, quod si initiò utilis erat, si postea cœpit esse
noxia, viribus eneruatur l. vn prin. C. de cad. toll. ibi, vt quod
belli calamitas introduxit, lenitas pacis sopiret. dixi ple-
nè in d. nu. 66. cum multis præced. & seq. Hinc est, quod
4 etiam † lex in communi non desinat esse vtilis, si tamẽ in
particulari noxia esse incipiat, eiusque ratio & mens ces
sare incipiat, recedimus à proprietate uerborum ipsius
legis, vt eius mentem sequamur, ne si verba legis genera
lia superstitiosè obseruaremus, mentem ipsius violare-
mus. sicque noxia illa esse inciperet contra sui naturam,
quæ ut reliqui omnes principatus ad proficiendum &
iuuandum, non ad nocendum spectat. l. 2. C. com. de le.
dum Iustinianus ait, legem rebus, non verbis imponi.
Nec. n. tanti facienda sunt verba, vt mente deserta & reli
cta sermonem sequamur, sed potius ex diuerso sermo-
nis proprietate relicta & posthabita mentem insequa-
mur & captemus, ac auscultemur & vestigemus. l. 3. C. de
li. præter. l. hæredes mei. §. cum ita. ff. ad Treb. l. pater Se-
uerinam. §. conditionem verba. ff. de cond. & demonst. l.
quibus diebus. §. dominus. ff. de condi. & dem. vbi notat
Sozimus. l. fi. ff. de fund. instr. l. stipulatio ista. §. hi qui. &
§. hæc quoque ff. de verb. oblig. Verba † enim teste Ci-
5 cerone pro Cecinna, inuenta sunt, quæ indicarent nō quod
impedirent nostram voluntatem. id quod probat. l. La-
beo. ff. de supel. leg. & idem Cicero 1. de legibus ait, Ora
6 tionem esse mentis interpretem. † Vnde apparet, primũ
locum obtinere voluntatem, sequentem verosimilitudo
vltimum verba. Nã à verborum proprietate recedimus,
vt mentem sequamur, non solùm certam & indubitatã,
sed etiam uerosimilem. vt dd. ll. & l. ita stipulatus. in mag.
vers. Salinns. verb. ex mente. vbi notant Paulus Castr. &
Ias. ff. de verb. obli. sic sequimur mentem militis eius ver
bis prætermissis. l. diuus. ff. de mil. test. §. planè. Inst. eo. ti.
l. non solùm. ff. de act. & oblig. l. an inutilis. ff. de accep. quod
iura idem in pagano præcipiunt. l. non aliter. ff. de leg. 3.
7 Nec enim † verborum aut literarum figura obligamur,
aut effectus vllus producitur, sed mente & sensu. l. non fi
8 gura. ff. de act. & oblig. ideo verba † enunciatiua, quia mẽ
te deliberata carere præsumuntur, non inducunt dispo-
sitionem. Bar. in l. ex hac scriptura. ff. de dona. & in l. con
ficiuntur. ff. de iure codi. & in l. 1. §. cum vrbem. ff. de of-
fici. præfec. vrb. & in l. optimam. C. de contrah. stip. Ale.
in l. qui se patris. n. 7. C. vnde li. Bar. in l. sciendum, de ver
bo. obli. & in l. Titia. §. Caius. eod. tit. & in l. Rōnes. C. de
prob. & in l. demonstratio falsa. §. quod autem. ff. de con
di. & demon. Ias. in l. 1. C. de sacrosan. eccl. & est decisio
Rotæ Romanæ 271. nota qualiter, in antiquis, & 696.
dic quod si in aliqua in antiquis. & Doct. in l. neque pro-
fessio. C. de test. & in l. serui electione. ff. de leg. 1. & in le.
si quis mihi bona. ff. de acq. hæred. in §. sed quid. & in le.
si ita legatum. ff. de leg. 1. & Bar. in l. 1. C. de sacrosan. ec-
cl. & in l. si ita, de le. 1. & in l. si fortè. ff. de castr. pecun. &
Baner. in l. cum filio. nu. 47. ff. de le. 1. & Picus in l. Ti-
tia cum testamento. §. Titia. ff. de le. 2. vbi optimè decla-
rat, quæ dicantur verba enunciatiua. & Io. Crot. in le. re
coniuncti. nu. 556. ff. de leg. 3. Bart. in l. tale pactum. §. pa
ter. ff. de pact. & in l. cum proponebatur. ff. de le. 1. & in l.
si pater. §. auus. ff. de doli excep. & in l. cum testamentũ.
C. de iur. & fac. igno. & in l. Publi. §. Titius. ff. depositi, &
in auth. de iureiu. à mori. præst. & in l. Pamphilo. ff. de le.
3. & Io. Crot. in l. 1. nu. 47. de no. oper. nunc. Curt. in l. si
idem cum eod. §. fi. ff. de iurisd. om. iud. Quòd adeò ue
9 rum est, vt qui † legis verba complectitur. contra ipsius
mentem legis violator videatur, tantum abest ut eius
obseruator iudicetur. l. fraus. ff. de legib. Vnde Cicero pro
Cecinna sic, Scriptum, inquit, sequi calumniatoris est,
boni verò iudicis uoluntatem scriptoris authoritatem-
que defendere, quæ lex enim quod senatus consultum,
quod magistratus edictum non infirmari aut conuelli
potest, si ad verba deflectere voluerimus, consilium au-
tem eorum, qui scripserunt, & rationem & authoritatẽ
relinquamus, non enim ex verbis pendet ius, sed uerba
seruiunt hominum consilijs & auctoritatibus, nec verba
veniunt in iudicium, sed ea res cuius causa verba in le-
gis coniecta sunt.
10 Et hoc quidem in loco occurrit historia memorabi
lis huc admodum pertinens, relata primùm à Polybio
lib. 6. historiarum, & deinde à Tullio, paulò ante fin. lib.
3. Off. & Liuio 3. de cad. lib. 2. ad fi. iterumque libr. 4. &
postea quoque à Gellio li. noct. Atti. 7. c. 18. ea est, Post
Cannensem pugnam Hannibal ex captiuis Romanis,
quos detinebat, decem iuratos ad Romanum senatum
misit, in castra redituros, nisi de redimēdia captiuis im
petrarent, cùm egressi castris essent, vnus ex ijs minimè
Romani (vt dicit Liuius) ingenij, veluti aliquid in castria
esset oblitus, in castra redijt, iurisiurandi soluendi causa,
& confestim comites secutus est. Re à senatu non impe
trata, cæteri in castra Hannibalis redierunt, is domum
abijt tanquam fallaci in castra reditu sese iureiurãdo ex
soluisset, nec iterum redire teneretur, quod cùm resciuis-
set, senatus censuit eum comprehendendum, & custo-
dibus publicè datis ad Hannibalem deducendum, & qui-
11 dem rectè, fraus † enim, vt dicit Tullius de ea re loquẽs,
vbi suprà, distinguit periurium, non dissoluit. & si adhũc
locum referre possumus, vt certè possumus, ex huiusmo
di primo fallacique reditu, non satisfactum menti & in
tentioni concedentis. Huic veteri historiæ germana est
alia hæc recentior historia, quam recenset Aeneas Syl-
uius, qui adepto, summo Pontificatu Pij nomen sibi ad
sciuit, in descriptione Europæ 39. & Raphael Volater-
ranus lib. 7. Geographiæ in Francorum historia, & è no
stris And. Alc. in l. boues. §. hoc sermone, de verbor. sig.
Cùm Albertus Franconiæ comes in arce munitissima
Bambergensis vrbis à Ludouico Imperatore obsidere-
tur, cuius filium interemisse insimulabatur, difficilisque
eius arcis expugnatio videretur, Otho Mogũtinus eps pro
fectus ad Albertũ, se litis arbitrũ professus est, iurauitque;
si secũ ad Imperatorẽ proficisceretur, uel pacem impe-
traturum, vel in arcem incolumem reducturum. Cre-
dit Albertus, & Othonem sequitur, vix arcem egressi
erant, eum Otho hortatur, vt in arcem pransum redeãt
ne fortè longiuscula apud Imperatorẽ esset futura mo-
ra redeunt, pransique iterum egressi ad Ludouicum re
dierunt, mox Albertus captus est, & capitali iudicio dã

natus

12 natus. Cui Archiepiscopi fidem imploranti, respondit
religiosus ille pontifex, se datæ fidei satisfecisse, religio-
neque se solutum esse, qui semel reduxisset incolumẽ,
bis reducere non promisisset. Verùm is non satisfece-
rat menti intentioniq́ue eius, qui ius, iurandum exege
rat, propterea nec eo se liberant, eiusq́ue hac in re-
perfidia nobilitata est, nam iuxta vulgatam Aristotelis
sententiam propter vnumquodque tale & illud magis,
13 sed dubium non est quin verbatad solam mẽtis signifi
cationem (vt diximus) reperta fuerunt. ergo ea mentis
significatio, non uerborum prolatio attendenda erat p
iura & rationes superiores, quibus adde l. addigere. §. q̃-
uis. ff. de iur. patr. l. cum pater. §. dulcissimis. ff. de lega. 2.
Quid denique si habebam decem fenestras in domo
mea, & abs te stipulatus sum, ne luminibus domus meæ
officias altius ædes tuas eleuando, tu autem domũ tuã
ita eleuasti, vt omnibus fenestris domus meæ demptis
duabus officeres, & mihi cõq̃rẽti ꝙ fidẽ stipulationis,
violasses, rñderes, te non violasseq cũ supessent duæ fe
nestræ illæsę, verũ remanebat, te luminib. ñ offecisse. Cũ
illa pluralis & indefinita loquutione luminib. officeret
in illis duabus, quæ illæsæ manserunt, verificaretur. l. in-
ter illam. ff. de verb. sing. l. vbi numerus; ff. de testibus. c.
pluralis, de regul. iuris. lib. 6. teque non de omnibus oõ
officiendis fenestris, sed de quibusdam tantù iuxta ser-
monis proprietatem intellexisse. adhuc tamen verius es
set, & est, eum fidem videri violasse, esseq́ue contra id
quod actum erat, de omnibus enim fenestris & singu-
lis non officiendis vtrinque actum esse præsumptum ẽ.
arg. l. luminum. §. fin. ff. de serui. vrbanorum præditorũ
l. quicquid astringendæ, in prin. ff. de verb. obliga, si sic
stipulatus sum, eodem titulo isq́ue verò similis sensus
vincit, expedit, superat, sugatq́ue sermonis proprietatẽ,
sic ergo & in terminis duarum historiarum, de quibus
mentionem habuimus posthabita verborum proprieta
te, mentalem fidem obseruare illi tenabantur, eamq́ue
turpiter, & vafre violasse visi sunt, sed dicet quis, isthæc
non esse similia quo ad eas historias, quia illi affirmati-
15 uè promiserunt, quo casu sermo simpliciter prolatus,
intelligitur de prima vice. l. boues. §. hoc sermone. ff. de
verb. sig. vbi Andre. Alci. & alij: at nostrum simile de fe
16 nestris non officiendis erat negatiuum. Et d. regula & d.
§. hoc sermone, & leg. si quis hæredem. C. de instit. &
subs. procedit in dispositione affirmatiua, siue permissi
ua, non etiam in prohibitiua, siue negatiua, quæ non
solùm de primo actu, sed & in infinitum intel-
ligitur. per tex. in le. sic stipulatus sum, vbi id not. Iason.
in no. ff. de verborum oblig. & voluit Glos. no. in l. hoc
genus, & ibi Alberi. Gofred. Salicetus in fine. & Bart. q
eam dicit notandam. ff. de cond. & dem. & Paul. Cast. q
dicit sing. & præterea Oldra. in l. cum pater. §. cum pa-
ter filiam. & ibi quoque, Bar. ff. de leg. 2. & idem quoque
voluit ipse Oldra. cons. 16. Thema tale est, Titius ha-
bens vnam filiam, col. 3. vers. nec in hoc multum, vbi &
ad hoc allegat. l. si sic. ff. de verborum obligat. sed & il-
lud quoque voluit Signor. cons. 68. Quędam mulier. co
lum 2. vers. deinde sic. & iterum consil. 71. factum sic si
habet D. Episcopus, col. 4. vers. præterea non est nouũ
Bald. qui illam Glo. dicit satis not. in l. si proponis. la. t.
col. 2. ver. opponitur illud quod nullum est. C. quomo-
do, & quando iudex. Roma. cons. 504. in casu proposi
tæ consultationis, ante medium. vers. alia enim limita-
tio, dum allegat Glos. in d. l. hoc genus. & Lauren. Calca
cons. 20. ista quæstio habet tria dubia, col. 1. vers. 4. limi
tatio. vbi ad hoc expressim allegat d. l. si sic stipulat' sim
de verborum obligat. Alexand. in addit. Bar. in d. §. hoc
sermone. & ibi Alciat. Iason in d. l. in duobus. §. 1. colu.
vlti. vers. item prædicta limita. ff. de iure iurand. & ipse
Ias. in l. decem stipulatus. col. 5. vers. sed huic responsio
ni. ff. de verb. obli. Philip. Dec. in ca. nam concupiscẽtiã.
col. 1. in 3. no. de constit. in 1. lectu. & cons. 3. quando
iurisdictio. col. 3. vers. comprobatur hoc quia negatiua.
17 & cons. 490. visis & circumspectis. col. 3. Vnde † Oldra
d. cons. 16. consuluit, quod si testator aliquid vltra legi
timam legauerit filiæ, ne nuberet alij, quam mercatori,
aliàs legatum amittat, & filia primo nubat mercatori,
& eo mortuo nobili, amittit legatum, neque enim in
hac prohibitione de primis nuptijs tantum est intelle-
ctum, sed de omnibus & id nuncupatum sequitur Be-
nedict. Plumbi. in l. matrimonij, in fin. ff. qui & à quib.
manu. & Palus. Cast. in d. l. hoc genus. vbi ex hoc dicit se
consecutum fuisse honorem & Catel. Cot. qui id dicit
singul. memor. inci. testator lethaliter vulneratus, circa
medium. & Alci. in d. §. hoc sermone. Albe. in l. vlt. col.
4. vers. vltimo quæro, ibi, nec est multum. C. de sponsal.
& in l. hæc conditio filię, in fin. ff. de condi. & demonst.
18 Huius differentiæ rationem, cur † scilicet affirmatiua in
intelligatur de primo actu, non etiam negatiua? Iason
vbi suprà cogitandum suadet, & ita quidem suadet vt
nullam sibi esse videatur. verùm Alberic. & Paul. Cast.
in d. l. hoc genus. ff. de condi. & demonst. & Philip. De-
ci. in d. c. nam concupiscentiam, vbi suprà, id tribuunt
viribus & robori negatiuæ siue prohibitiuæ, quod aliã
semper multò fortius est, quam sint vires, affirmatiuæ
siue pmissiuæ, id est, plus negat negatio, quàm affir
met affirmatio. l. quicquid astringẽdę. ff. de verborum
obliga. & l. luminum. §. vlt. ff. seruitut. vrbano. prædio-
rum quod habetur in le. is qui ducenta. §. sed vtrum. ff.
de reb. dub. & l. filiusfam. §. pen. ff. de donat. iuncta l. alie
natum. §. donationis. & ibi Gloss. ff. de verborum. signi
fic. & l. 1. §. editiones & ibi Bald. post Ray. ff. de edendo
& l. cum qui. §. si libertus. ff. de iure iur. iuncta l. si iuraue
ro. ff. de iure patrona. & voluit Glo. in capit. cum dile-
ctus, in verbo, à suspensis. vers. alij dicunt & melius. &
ibi Antonius de consue. Bald. in proœmio decretal. Ias.
19 in l. si arrogator. ff. de adoptio. hinc que † prodit, qđ tra-
dit Archidiac. in capit. si peccauerit. 2. q. 1. quod præce
pta negatiua potentius & efficacius obligant, &
magis pręcisè adstringunt, quam affirmatiua. & sequi-
tur Panormit. in c. nouit. col. 12. vers. 2. quæritur an qui
libet, de iudic. & quod scribit Raphael Fulg. in l. iuris
gentium. §. sed si fraudandi, per Glo. ibi. ff. de pact. quod
20 † negatiua indefinita ęquipollet vniuersali ex proprieta
te sermonis, licet aliàs regulariter ex benignitate id sit
non ex proprietate, vt not. in capi. circa, de electio. lib.
6. & per Bart. in l. si in l. si in pluribus. ff. de leg. 2. & pro
batur in l. si seruitus. ff. de seruitu. vrban. prædiorum se
cundum eum quem sequitur. Andreas Alciatus in d. l.
boues. §. hoc sermone. limi. 7. nu. 5. ff. de verb. signi. qđ
vltimum suspectum omnino haberi debet, ex proprieta
te enim sermonis indefinita oratio non magis nec mi-
nus æqui pollet vniuersali quando profertur negatiuè,
quàm si affirmatiuè prolata esset, vt patet in exemplo
de luminibus non officiendis suprà relato. Nam si ex
decem fenestris, quas domus tua habebat, aliis domum
eleuando meam offeci, alijs non offeci, verissimum est
me fenestris offecisse, quia quibusdam offeci. & verissi-
mum est me fenestris non offecisse, quia quibusdã nõ
offeci. sicque promissio negatiua de fenestris non offi-
ciendis non tam violata fuit, inspecta proprietate ser-
monis, quam inspecta mente agentium. Idemque foret
si ea promissio affirmatiuè conciperetur, puta, vt si do
mum tuam eleuando fenestris meis noceres, vel ædifi-
cium demoliri tenereris, vel centum pœnæ nomine p̃-
stare. Nam & tunc si domo eleuata quibusdam fenest-
ris offecisti, reliquis vero non, ex proprietate sermonis
verissimũ est te luminib. offecisse, & verissimũ similiter
te luminib. non offecisse, offecisti. n. quibusdam, nõ offe
cisti

cisti reliquis, sic etiam teneberis. ergo vtroque casu tã in affirmatiua, quam in negatiua, vel priuatiua, seu prohibitiua verborum conceptione, quò ad proprietatem sermonis nihil interest, nec etiã quò ad iuris interpretationem, cum inspecta verborum proprietate verũ sit illum fidem conuentionis violasse, & similiter nõ violasse, at inspecta iuris interpretatione & fidem violasse & in pœna recidisse videtur. Nam † & similiter si nobilis ha
21 bebat decem famulos, duo ex his hominem occiderũt, si qs testis dixerit affirmatiuè, famulos illius nobilis homicidium fecisse, verum dixit inspecta proprietate verborum. rursus si alius testis dixerit, famulos illius hominem non occidisse, verum quoque dixit, habita & inspecta sermonis proprietate, illius enim depositio verificatur in duobus famulis noxijs, istius verò depositio verificatur in reliquis octo innoxijs, & de materia huius indefinitę non minus utiliter quàm nouè disseruimus de succ. crea. lib. 2. §. 20. nu. 53. cum pluribus & seq. & n. 175. & num. 60.

Vnde cùm inter affirmatiuam & negatiuam orationem nihil quo ad verborum proprietatem intersit, appa ret similiter suspectum esse, quod Archid. & Panor. vbi suprà, contendunt, Pręcepta negatiua efficacius aut vehementius obstringere, quàm adfirmatiua, cùm à pari potius procedere intelligendum sit, nisi subiecta materia aliud suadeat, quo casu tam cito tamque facilè affirmatiua præcepta poterũt efficacius quàm negatiua obligare, quam è contra. Vnde ex præceptis Decalogi nulli priorum dubium esse debeat, quin pręceptum affirmatiuum de amando Deo sit vehementius, quàm reliqua sint præcepta negatiua de non mœchando, aut de non furando, aut de rebus alienis non concupiscendis, & similia, vt colligitur ex dictis per nos suprà.

22 Apparet isthinc † suspectam esse illam non minus cœcam insipidamque quàm vulgatam sententiam eorum, qui tradiderunt, orationem negatiuam plus negare, q̃ oratio affirmatiua affirmet, vt voluerunt Alber. & Paul. Cast. in d. l. hoc genus Philipp. Decius in d. c. nam concupiscentiam. & alij suprà relati. quorum sententia repudianda est, cum, vt diximus, hæ orationes a pari procedãt, quinimmò procliuius esset, vt affirmatiua oratio robustior esset, quàm negatiua, arg. l. 1. & 2. cum ibi no. per Gl. & Doct. ff. de acq. hęred. vbi repudiatio hæreditatis facta in parte non trahitur ad alteram partem, quia est negatio, sicque non recipit augmentum iuris accrescendi, & tamen aditio hæreditatis facta in parte, quia est affirmatio, trahitur ad reliquas partes, recipitque augmentum iuris accrescendi. ad idem, l. si totam. & l. si solus. ff. eo. tit. vnde similiter quod finitum est, prorogari non potest. l. sed si manente. ff. de precario & exhæredatio. quia priuatio est, & negatio non recipit augmentũ. Vnde facta ex parte hæreditatis nec trahitur ad alterã hęreditatis partem, nec tenent in ea parte in qua facta fuit. l. cum quidam. ff. de libe. & posthum. quin, vt dd. locis doctores aiunt, Omne priuatiuum & negatiuum est caducum & debile, affirmatiuum verò robustius & efficacius & magis priuilegiatum. Vnde egregium illud Oldradi dictum, Quod legatum relictum mulieri ne nuberet alij, quàm mercatori, quod amittatur quando ea prius nupsit mercatori, & eo defuncto nupsit nobili, id quod sequuntur Bened. Plumbinus & Paul. Castr. & Cate. Cotta & Albericus & alij suprà relati. & Alciatus & Andreas Tiraq. in d. §. hoc sermone. limi. 7. id quidem dictum celebrè sanè, sed non minus suspectum quàm inhumanum mihi videtur. Nam vt contra mulierem facit, quod verum est eam alij quàm mercatori nupsisse, ita quoque pro ea facit, quod similiter verum est alij non nupsisse quam mercatori, quandiu primum matrimonium durauit. & cùm matrimonium inspecta destinatione sit perpetua & indiuidua societas. l. 1. ff. de ritu nupti. in prin. Inst. de nupti. mens testatoris ad primas duntaxat nuptias trahenda est, quasi ille de secundis minimè cogitauerit, & in conditionibus explendis non tam verba quàm mens testatoris inspicitur. l. si quis hæredem. C. de inst. & subst. l. 3. & 4. eod. tit. & illa conditio, ne nuberet alij quàm mercatori, sui natura odiosa erat & restrigenda, quia lex iubet, ne quod omnino nuptijs impedimentum fieret. l. cum tale. §. rescriptum. ff. de cond. & dem. Cõcludamus ergo humanius esse & iuris menti fortè proximius eam mulierem relicto non priuari. Et ita tenerem.

S V M M A R I V M.

1 *Lex vt nulla collecta imponi possit, cessat quando vt imponatur vtile esse cœpit.*
2 *Legis verba trãsgrediuntur ex mente ipsius etiam à iudice ordinario, quando ea lex cœpit esse noxia*
3 *Pœnã lenire etiam interdum & licet & expedit.*
4 *Pœnitentiam à Papa iniunctam minuit episcopus*
5 *Concilij decreta alterat interdum episcopus*
6 *Statuti inqui transgressio libera.*
7 *Statuti etiam iurati nociui libera transgressio*
8 *Citationis omissio ex causa fit.*
9 *Defensio ex causa nobis tollitur.*
10 *Ius naturale interdum transgreditur.*
11 *Ius diuinum interdum transgreditur.*
12 *Ius canonicũ per inferiorẽ interdum dispensatur.*
13 *Ecclesiæ res interdum infeudare potest inferior*
14 *Episcopus interdum etiam olim non tenebatur requirere consensum capituli.*
55 *Ecclesiæ res prælatus interdum potest alienare*
16 *Episcopus interdum tertio præiudicat vt bono communi consulat.*
17 *Dispensare potest episcopus interdum, vt quis duas dignitates Ecclesiæ vnius teneat.*
18 *Episcopus interdum punit clericum exemptum.*
19 *Ecclesiæ priuilegijs prælatus interdum potest renunciare.*
20 *Episcopus interdum potest creari vbi nunquam fuit.*
21 *Vicarius generalis alium Vicarium generalem interdũ creare potest.*
22 *Appellatio à legato superioris ad eius vicarium interdum fit.*
23 *Legatus de Latere causam interdum committit definiẽdam sine strepitu.*
24 *Princeps priuilegium non subdito concessum interdum reuocat.*
15 *Iudex interdum alterat terminum ad restitutionem definitum*
26 *Lex interdum non communis toleratur.*
27 *Lex ad vnum quarterium ciuitatis regulariter non valet.*
28 *Iudex proclama generale facere nequit ad pœnas legis alternandas, fallit interdum.*
29 *Clericus interdum potest aduocare.*
30 *Parochus interdum extra parochiam potest residere.*
31 *Notarius interdum potest pluries scripturam edere.*
32 *Iudex interdum permittit arma noctu portare, contra formam statuti.*
33 *Executio pœnæ corporalis interdum fit extra locum delicti.*
34 *Regalia interdum alienantur?*
35 *Lex generalis vel localis iniusta, quare effectu careat?*
36 *Statuti mens sequenda spretis verbis, egregia q.*
37 *Delictum delicto accedens aggrauat.*
38 *Contumacia vna aggrauat sequentem.*
39 *Falsas margaritas gestans, non comprehenditur statuto,*

to, quod punit margaritas gestantem.
40 *Pœna extenditur de casu vero ad casum fictum.*
41 *Calumniæ iuramentum non subit, qui plenè probauit.*
41 *Dei reuerentia commendatur.*
43 *Intell. l. manifestæ. ff. de iure iur.*
44 *Calumniæ iuramentum remoueri non potest per statutum locale.*

CAPVT XXXI.

SEptuagesimo redeundo ad legis principatum, qui ad meram ciuium vel subditorum vtilitatem, nõ secus quàm imperium reliquorum principium, spectat, vt plenissimè disseruimus. inde deriuantur quã plurà bona. Nam ideo dicebat Ang. in l. diuus. ff. de peti
1 tione hæred. quod † si statuto etiam iurato caueatur, vt nulla in populo collecta imponi possit, tale statutum intelligitur atque intelligi debet, nisi aliqua causa Reipublicæ vtilis aut necessaria, puta famis aut belli, & alia his similis causa superuenerit. sequitur Archi. Tarraco. in consi. pro Marchione de Velez, pag. 320. Ratio est, qa illius statuti imperium est ad meram vtilitatem ciuiu, quæ vtilitas illuderetur, si vrgente hac noua necessitate desineret fieri statuti transgressio. neque ad rem pertinet, quod vicietur proprietas verborum statuti, quia verba paruipenduntur, vt mens illæsa seruetur, quæ vtilitatem intuetur ciuium, vt plenè suprà docuimus.

2 Colligitur etiam septuagesimo primo, quod non solùm princeps, sed etiam quisque iudex ordinarius potest leges transgredi, quoties noxiæ esse incipiũt ita Decius in c. de causis, de officio delegati. dicens hãc esse communem opin. & in rubrica, lect. 2. col. 2. de iudicijs. Marsilius in l. 1. §. diuus. ff. de sicarijs, & in sing. 182. iudex non debet. & in l. 1. §. sed & si quis. col. 2. ff. de falsis, & suprà dixi.

3 Septuagesimo secundo colligitur, quare † ex iusta causa possunt inquisitores hæreticę prauitatis & Episcopi minuere pœnas etiam post sententiam, vt de inquisitoribus est tex. singu. in c. vt commissi. §. nec nõn faciendi, & ibi Glos. & Docto. notant, de hæreticis, lib. 6. & notandum. & Fel. in d. c. qualiter & quando. §. ad corrigendos. col. 6. & ver. fallit quarto. de accusatio. & de Episcopis & alijs potestatem dispensandi habentibus, notat Innoc. in c. dilectus. col. 2. de tempori. ordi. Panor. in c. nisi specialis, in fine, & in d. c. licet, vbi est Glos. notabilis, quæ ita intelligi debet, de pœnis. Ioann. de Ana. in d. c. qualiter & quando. in 7. col. & Philipp. Dec. in d. c. A si clerici. §. de adulterijs. col. 2. de iudicijs & in d. c. de causis, de offi. deleg. Ratio est, quia quando pœna legalis, grauior æquo esse incipit, expedit vt possit leniri, ne legis illius imperium ad ciuium vtilitatem inductum, conuertatur in eorum læsionem. In foro autem pœnitentiali id cuique sacerdoti liceret. c. Deus qui, & ibi Panor. de pœnitentijs & hac ratione nititur totus titu. C. de sententen. pass. & resti. & titu. de abolitio.

4 Septuagesimo tertio colligitur, quare † ex iusta causa Episcopus possit minuere pœnitentiam à summo Pontifice iniunctam, vt supra attigimus, & tradit Marsilius d. singula. 182. Ratio est, ne si ea pœnitentia cœperit esse intolerabilis & noxia, tunc imperium Papę ad proficiendum creatum, incipiat esse nociuum.

5 Septuagesimo quartò colligitur, quare † Episcopus ex iusta causa possit transgredi decretum concilij, vt tenuit Marsilius d. singula. 182. Rom. cons. 428. Ratio est ne concilij decreta ad proficiendum inducta, noxia esse incipiant.

6 Septuagesimo quintò colligitur, statuta † iniqua non valere, posseque transgredi etiam ab eo, qui ea seruare iurasset, vt tenuit Oldr. cons. 259. Albe. in l. de quibus. ff. de legibus. Soci. cons. 95. li. 3. Ratio est, ne statuti imperium ad iuuandum creatum, incipiat esse damnosum.

7 Septuagesimo sextò colligitur, quod † qui iurant seruare statuta ciuitatum, vel ecclesiarum, vel scholarũ vel collegiorum intelligere videntur, si non fuerint inhonesta. Ita Innocen. in c. dilecti, colu. fin. de maio. & obed. Bal. in c. 1. col. 2. de alienatione feudi. Brunus. consi. 35. col. fi. & ratio est, ne earũ ciuitatum, Ecclesiarum, scholarum collegiorum monasteriorum imperium ad proficiẽdum inductum, incipiat esse noxium.

8 Septuagesimo septimo colligitur, quod Episcopus cum suo capitulo potest ex iusta causa numerum canonicorum augere etiam contra statutum iuratum, vt tenuit Ioannes And. Butrius Aegidius, Imola, & Feli. colum. 6. & alij communiter in cap. cùm accessissent, de consti per tex. ibi. Ratio est, ne illius statuti imperium ad proficiendum creatum, incipiat esse nociuum.

9 Septuagesimo octauo colligitur, quare ex iusta causa possit princeps sententiam ferre parte non citata, q̃uis citatio sit de iure naturali, vt resoluimus de succ. progressu. in præfatio. num. 99. tradit Loazes in cons. pro Marchione de Velez, pa. 317. dic. quod ratio est, ne iuris naturalis potestas & imperium ad iuuandum insitũ, incipiat esse noxium.

10 Septuagesimo nono colligitur, quare † summus pontifex possit ex iusta causa tollere defensionem, vt p. Decium in c. dilecti. col. 7. de exceptio. Alex. in l. cum mulier. col. 5. ff. sol. mat. Ratio est, ne id ius natura insitum ad iuuandum, incipiat esse noxium. Nam circa ius ipsũ naturale, & à Deo & ab hominib. ex causa, ob necessitatem, communemq̃ue hominum vtilitatem aliquãdo reperimus dispensatum fuisse, vt communiter notant Doct. in §. sed naturalia. Instit. de iure naturali gentiũ ciuili. & Ioannes de Turre Cremata c. 1. 5. distinctio.

11 Colligitur octuagesimò quare summus Pontifex, vt iam attigimus, possit circa ius diuinum ex iusta causa dispensare † vt per Decium in consilio 112. in præsenti consultatione. Felinus, & Decius in c. quę in Ecclesiarum, de constitu. Corneus cons. 189. lib. 4. Ratio est, ne ius diuinum ad iuuandum destinatum, noxium esse in-
12 cipiat. Colligitur, quare † Episcopus contra ius canonicum possit statuere & dispensare, vt per Alex. in rubrica col. 2. de officio eius Bal. in l. 2. ff. de iure iu. Roma. cõs. 325. & cons. 438. & sing. 492. sed an possit Episcopus. Ratio est, ne iuris canonici imperium ad iuuandum destinatum, noxium esse incipiat. cùm id iusta causa deposcat. ita intellige c. post translationẽ, de renunciatione.

13 Octuagesimo primò colligitur, quare † prælatus qui res Ecclesię infeudare non potest, vt notant Aluarotus Iacob. de Bell. Nicolaus Neapol. Marti. Laud. & Card. in c. in princi. qui feudum dare possint, ex iusta tamen causa id facere poterit † vt qui Francischinum Curtium de feudis. 2. parte principali. 6. q. principali 6. q. principali. Ratio est, ne iuris imperium destinatum ad iuuandũ, incipiat esse damnosum.

14 Octuagesimo secundo eadem ratione licet † prælatus olim nihil ferè sine capitulo suo facere posset, vt p Archid. in summa 18. distin. Collect. in c. nouit, de his q̃ fiunt à prælato. Aegidius in c. irrefragabili. col. pe. de officio ordinarij, tamen ex iusta causa capituli consilium requirere non tenebatur, vt per Hostien. & Panormitanum in d. c. nouit.

15 Octuagesimo tertiò & eadem ratione, licet † prælatus res Ecclesiæ alienare nequeat, vt p Archidiaconũ & Collectarium, vbi suprà tamen ex iusta causa id sibi fas est, etiam sine consensu capituli. ita Bald. in c. 1. in principio, qui feudum dare possunt. & Francischinus, vbi supra, & Abb. in c. fina. de ecclesijs.

16 Octuagesimo quarto qua ratione, quod amplius, est

ex iusta

16 ex iusta † causa poterit in Ecclesiarum & subditorum præiudicium aliud statuere & ordinare, vt notant But. Imol. & alij quos refert & sequitur Fernand. Loazes in consi. pro Marchione de Velez, pag. 350. n. 91. quale est, vt clerici fortè viuerent in communi, vt notat Imo. in c. quoniam de vita & honesta. clericorum.

17 Octuagesimo quintò hinc etiam fit, vt episcopus † possit dispensare q̃ quis habeat duas dignitates in ecclesia, aut duos personatus ex iusta causa. Archi. in ca. 1. de consu. li. 6. Domini de Rota decis. 29. nota quod episcopus in antiquis, sub tit. de præb. ratio istorum omnium est, ne iuris prohibitio & imperium his casibus adiuuãdum destinatum, incipiat esse noxium.

18 Octuagesimo sextò hinc fit, vt ex iusta causa prælatus † possit clericum vtcunque Summi Pontificis priuilegio exemptum punire ne Papæ imperium hoc casu inciperet esse damnosum. Fridericus de Senis cons. 302. co. fi. quale esset, si is clericus se præsente proteruus foret, aut in contemptum delinqueret, arg. ca. tuam, de ordi. cog.

19 Octuagesimo septimò colligit̃ etiam quare † episcopus ex iusta causa possit præscriptioni & iuribus ecclesię suæ renunciare, vt tenent Innoc. & Ioan. And. in ca. veniens, de præscri. & Bertachi. in tract. de ep̃o, in 4. par. prin. q. 6. & Fernan. Loazes, vbi suprà, pag. 351.

20 Octuagesimo octauò colligitur quare † & si creari episcopus non debeat vbi nunquam fuit. c. fœlix. 16. q. 1. tamen ex iusta causa creari potest, quale esset si cresceret numerus fidelium. ita ibidem Loazes per ca. pręcipimus. ea. 16. q. 1. ratio est, ne ea iuris prohibitio & imperium ad proficiendum destinatum, noxiũ esse incipiat.

21 Octuagesimo nonò colligitur, quare † vicarius generalis, qui alium vicarium generalem sui loco constituere regulariter non potest. c. clericos, de offic. ord. & idẽ in Vicario seu Legato Papæ. ita Card. in clem. & si principalis, de rescr. & And. Siculus in c. nonit. col. pe. de offic. legati. ex iusta tamen causa (puta infirmitatis) id facere potest, permissumque est, vt tenent Domini de Rot. vbi suprà. Gl. & Doct. in cle. 1. de reg. verb. locum aliorũ Host. Ioan. And. Ioan. Imol. & alij in d. c. clericos, & Fernandus Loazes, vbi suprà, ratio est, ne ea iuris prohibitio & imperium ad proficiendum destinatum, incipiat esse nociuum.

22 Nonagesimò colligitur, quare † & si regulariter à legato superioris non ad eius vicarium, sed ad ipsum superiorem sit appellandum, vt per Panor. & alios in ca. si quis contra clericum. col. 9. de foro compe. Phili. Deci. in c. dilecta. 2. de appe. col. 1. Romanum singulari 464. tu habes vbi eius add. tamen ex iusta causa fit transgressio huius legalis definitionis, ne ea ad proficiendum destinata incipiant esse noxia, ita Panorm. & alij in d. ca. si quis contra clericum.

23 Nonagesimo primò colligitur, quare † legatus de Latere licet regulariter non possit committere causam sine strepitu & figura iudicij definiendam, Glos. in c. fin. ver. figura, de hære. li. 6. Imo. in l. nemo potest. ff. de leg. 1. Fely. in c. 1. col. 1. de rescr. ex iusta tamen causa id facere potest, ne ea iuris prohibitio ad proficiendum destinata, noxia esse incipiat. ita Butr & alij in c. fi. de translationib. Felyn. in d. c. 1. col. 3. Ias. in l. omnes populi. col. 3. ff. de iust. & iu. Franc. de Ripa. Ioannes Crotus & alij in repet. l. nemo potest, vbi plenè per Hannibalem. ff. de leg. 1.

24 Nonagesimo secũdò colligitur, quare † & si princeps regulariter priuilegium non subdito concessum reuocare nequeat, vt per Innocentium & alios in ca. nouit de iud. & in c. 1. de proba. Lapum allegatione c. col. fina. Romanum consi. 252. & Mainerium in le. nemo potest mutare, ad fi. ff. de reg. iu. tamen ex iusta causa id facere non prohibetur, vt notant Innoc. & alij in c. cùm M. de const. Ale. cons. 101. & Fern. Loazes, vbi suprà, pa. 356. idque fit, ne ea iuris prohibitio & imperium ad proficiendum destinatum, incipiat esse nociuum.

25 Nonagesimo tertiò colligitur, quare † & si iudex prohibeatur aliter procedere, quàm vt legibus & moribus proditum sit, vt in prin. Inst. de offi. iud. & in princ. Inst. de oblig. quæ ex quasi del. nas. tamen ex causa potest terminum à lege datum ad petendam in integrum restitutionem alterare. ita Bald. in l. 2. ff. de re iud. Ioann. And. in c. 1. de restit. spolia. Bart. in simili in l. societatem. §. arbitrorum. ff. pro socio. id quod in omni tempore legali & termino generale esse videtur, vt notat p tex. ibi Bar. Ang. Alex. Ias. & alij in d. l. 2. ff. de re iud. idque fit ne ea iuris prohibitio & imperium incipiat esse damnosum.

26 Nonagesimo quartò colligit̃ quare † & si regulariter lex debeat esse communis, vt notant per tex. ibi Bald. & Paulus Castr. in l. 1. ff. de legib. c. erit autem lex. 4. distin.
27 adeò ut † non valeat lex ad vnum quarterium duntaxat ciuitatis, nisi & reliquas ciuitatis partes obstringat. Ange. in l. Titius. §. fi. ff. de pollicit. Bal. in prima constit. C. §. quibus tamen ex iusta causa talis lex bene valeret, vt per dd. in dictis locis. vnde valeret, lex compellens certas personas ad compromittendum, puta mercatores, vt per Decium in c. consuluit. 3. de appe. col. fin. Bart. & Ioan. de Platea per tex. ibi in l. neque Dorotheum, & in l. doctitij. C. de curio. li. 10. Ang. consi. 62. Nobilis miles.

28 Nonagesimo quintò colligitur, quare † & si magistratus ante delicta perpetrata nequeat facere generale p̃clama, vt qui tale quidpiam ausus fuerit tali pęna se noscat esse plectendum, si ea pęna erat præter ius commune, vt per Bart. in l. omnes populi. q. 5. ff. de iust. & iu. Ancha. in c. canonum statuta, de cõst. Bal. in l. pro gramm. C. commi. epist. tamen ex causa id fas esset, secundum Fern. Loazes cons. pro Marchi. de Velez, pag. 360. idq; fit, ne ea iuris prohibitio incipiat esse damnosa, si etiã vtilitate publica vrgente transgredi non posset.

29 Nonagesimo sextò colligitur, quare † clericus & si regulariter aduocare nequeat, tamen pro ecclesia sua id sibi licet, ita Innoc. in c. vn. de oblig. ad ratio. Innoc. & Abb. in c. sed nec ne clerici vel monachi. Felyn. col. fin. in c. cum I. & 2. de re iud. idque fit, ne ea prohibitio & iuris imperium ad ecclesiæ vtilitatem destinatum in cõtrarium vertatur.

30 Nonagesimo septimò colligitur, quare † curatus, vel parochus & si regulariter extra parochiam suam residere nequeat, vt tradunt communiter Doct. ibi Felyn. co. fi. in c. cum omnes, per tex. ibi de const. & in c. nonnulli, & in c. conquerente, & in c. pen. & fi. & in ca. ex tuæ, de cler. non resid. tamen ex iusta causa, puta, si ad conciliũ abire expediret, id fieri liceret, ne ea iuris prohibitio, & imperium ad vtilitatem Ecclesiæ factum, incipiat nocere ipsi Ecclesiæ, vt per Geminianum in c. fi. de rescr. Fr. Ripa in d. c. cum omnes, in col. 18. de const. per tex. in c. cum ex eo, de elect. lib. 6.

31 Nonagesimo octauò colligitur, quare † & si lex regulariter iusserit, ne notarius, qui semel instrumentum edidit iterum illud edere teneatur, vt tenent Bar. Bal. & cõmuniter Doct. in l. si quis ex argentarijs. §. fi. per tex. ibi edendo. tamen ex iusta causa illud edere non prohibet̃, etiam pluries, idque fit, ne ea iuris prohibitio & imperium ad vtilitatem destinatum, noxium esse incipiat. ita tradunt Bar. & Bal. vbi suprà, Bal. in l. dissolutæ. C. de cõdi. ex lege. idem in rub. col. 6. C. de fide instru.

32 Nonagesimo nono colligit̃, quare † iudex cõtra formã statuti uel legis arma ciues portare prohibẽtis, possit ex iusta cã alicui ciuium id p̃mittere, vt tenuit Bal. in rubr. C. quia admi. co. 1. Corsetus singulari. 150. Socinus tract. fall. reg. 29. Ioannes Neuiza in sua Sylua nu

pti.fol.47.limi.6.

33 Centesimo colligitur, quare † executio pœnæ corporalis & si regulariter loco facinoris perpetrati fieri debeat, tamen ex iusta causa alibi quoque fieri permittitur, ne ea iuris dispositio & imperium ad vtilitatem de functum aliorum reflectatur, Bald. in rubr. ad finē. C. de fide instr. Bertach. in tract. de Epis. lib. 4. par. 5. q. 38.

34 Centesimo primò colligitur, quare † reges, & si regulariter vrbes, & oppida suæ coronæ nequeant, alienare, c. intellecto, de iureiur. tamē ex iusta causa vnum aut al terum oppidum alienare non prohibentur, vt tradunt ibi cōiter Docto. & attigimus suprà, & aliqd de succ. crea. lib. 3. §. 26. nu. 83. idque fit, ne al̄as iuris prohiben tis imperium, quod ad vtilitatem est, in lęsionem conuertatur, contra mentem ipsius iuris, cui quod verborum proprietas vicietur, impedimento esse non debet. Intellige tamen vt quam primum ea vrgens necessitas laxata fuerit, illico expensis totius regni ea oppida alienata redimentur, ad regiamque coronam redigantur, vt diximus vbi suprà.

35 Centesimo secundo colligitur, quare † lex generalis vel statutū locale si iustū nō sit, non valeat, & si ex certa scientia principis fiat, vt tenent Innocentius & alij in c. primo, & in c. quia plerique, de immuni. eccles. Cynus in l. bene a Zenone. C. de quadru. præs. Ias. cons. 1. col. 9. li. Fernand. Loazes in cons. pro Marchi. de Velez. pag. 54. Ludoui. Rom. singulari 714. iudex potestatis. in simili per Felinum in rub. de homic. Marsilius in l. 1. numero 17. de sicari. & singu. 665. & alij multi, quos allegat Nicolaus Pig. ad Roma. vbi suprà, qui disputant, an valeat statutum, quod pœna pecuniaria imponit ꝓ adulterio, vel homicidio, si talis pœna esset contemptibilis, ratio ergo ne valeat est, quia ad vtilitatem statuen tibus datum imperium nō debet conuerti ad læsionē.

36 Centesimo tertio colligitur, statuto cauetur quod homicidia puniatur in centum, alio statuto cauetur, qđ qui commiserit duo homicidia capite puniatur, vtrum si quis commisit homicidium & soluit centum, an si cō mittat aliud, debeat decapitari? & videtur quod nō, qa primo est satisfactum, ergo non debeat amplius puniri nam paria sunt condemnatum soluisse pœnam, & absolutum fuisse, C. ad l. Aquil. l. contra negantem. Cotrariū tenet Bald. quod debeat decapitari, in auth. qui semel. C. quomodo & quando iud. quia facta non possunt ha

37 beri pro infectis. l. in bello. §. factæ. ff. de capti. licet † ergo obligatio sit extincta, primum tamen aggrauat se-

38 cundum, † sicut prima contumacia quantum cunq; purgata aggrauat aliam sequentem, vt in d. authen. qui semel, & hoc dicit Bal verum est etiam si primum maleficium esset præscriptione sublatum. nam non obstante præscriptione cognosceretur de illo, non propter ipsum, sed incidenter propter aliud aggrauandum quod est notandum secundum eum, in d. authen. qui semel. refert & simpliciter sequitur d. Pet. de Ancha. in rep. c. ea nonum statuta. de cōsti. in 32. cha. sequitur Corsetus in singulari statuto. 23. Quid dicendum? & sanè licet pro Baldi. & Corseti opinione arrideant † verba statuti, tamē ipsis verbis posthabitis mens statuentium sequenda est (vt plenissimè suprà ostendimus) mens autem esse videtur, vt pro duobus homicidijs capitis pœna debeatur, & preterea nihil. vnde cum pro primo maleficio centū cō demnationis nomine prioris præstita sunt, si modò ꝓ sequenti homicidio capite is puniretur, iam pro vtroq; in plus quam in caput punitus foret, quod est contra mentem statuentium, ergo mitius quam capitaliter aliquantulum puniendus est, ita tamen vt pro secundo homicidio non solum in centum, sed acerbius aliquantulum puniatur, quia geminatio delicti aggrauat culpā, sicq; satisfactum erit fundamento & rōni, contrariā partem tenētium, & hęc pars vt humanior ita & verior videtur.

39 Colligitur † quare in statuto puniens gestantem margaritas intelligatur in eo, qui veras non in eo qui falsas gestaret, vt voluit Bar. in l. 1. §. hoc interdictum, per tex. ibi. ff. de fonte. Franciscus Cremensis singulari 83. mulier transiens. Ludou. Roma. cons. 493. qui inde. & etiā

40 Cremensis inferunt, quod † mulier transiens ad nuptias secundas, & si perdat lucra à marito habita, tamen non amittet, quod sibi mariti contemplatione donatum fuerat, quamuis id à marito profectum intelligatur. l. sed & si plures. §. in arrogato. ff. de vulgari. quia id non tam verè quàm fictè à marito ꝓfectum intelligitur, & pœnas non esse de casu vero ad casum fictum porrigendas nō ineleganter cōtendūt. ratio ergo prioris dicti ea est, qđ statuti legisue imperium, vtilitatem intuetur ciuium, nō captionem aut lęsionem eorum, vtilitas autem in eo ē, ne veris & preciosis margaritis vtentes de pauperentur quæ ratio cessat in falsis, vt §. 17. nu. 65. multa in simili diximus, in tract. de succ. cre. lib. 2.

41 Cētesimo quartò colligitur quare † & si regulariter ꝓcessus sit ipso iure nullus, quando calumniæ iuramentū non fuit præstitum, cùm esset petitum. l. 2. §. sed quia veremur. C. de iuram. cal. c. certum de iuram. cal. c. non cō stituens, de fideiuss. tamen si exigatur ab eo, qui iam plene probauit, isque iurare nolit, aliud erit, vt arg. l. si non fuerit. ff. de iureiu. tenent Bald. in c. 2. colu. 2. de proba. Ias. in l. admonendi, col. 41. de iureiur. Mattheus Mathes. & Sarra. eius additio, nota. 65. nota quod statutum idem Ias. in l. iusiurandum quod ad pecunia. §. quis. §. q

42 iusiurandum not. l. 1. ff. de iureiu. ratio est, quia † repe riuntur non pauci, ita numinis contempores, vt falsò iurare nihil vereantur, ita ex diuerso sunt nonnulli ita summi Dei reuerentes, vt potius ius suum amittant q̄ sacramentum subeant, etiam veritatem dicturi. ita ait lege quæ sub conditione, in princ. ff. de condi. inst. Ne ergo vir bonus, qui iam plenè ius suum probauit, nimia Dei reuerentia verum etiam sacramentum subire non audens, ius suum in debitè amittat, par est, vt tali casu cesset iuramenti subeundi necessitas, ne legis imperium tale iuramentum exigentis ad vtilitatem ciuium destinatum, in eorum bonorum ciuium læsionem reste &atur cessante necessitate, prout cessat in specie propo sita ad l. manifestæ turpitudinis. ff. de iureiura respondē

43 † procedere quando nondum esset legitimè probatum & est optima defensio istius singularis cōclusionis, de qua multum dubitauit Iason d. §. qui iniurandum.

44 Centesimoquinto colligitur, † quare non valeat statutum vel consuetudo particularis adimens iuramentum calumniæ, quo casu petitum esset, vt per d. cap. verum, d. §. sed quia veremur. d. c. veniens, tenuit Matthęus Mathęsilanus & Sarra, vbi supra ratio enim est, ne facultas statuendi per legem generalem municipibus concessa, vt plenè tradunt Bar. & alij per tex. ibi in l. oēs populi. ff. de iust. & iu. conuertatur in ipsorūmet læsionē, qui remoto tali iuramento litibus scaterent, & nimiū inuicem vexarentur. sicque statuendi imperium noxiū (quod esse non debet) ipsis met esse inciperet.

S V M M A R I V M.

1 *Solennitas abundans non nocet.*
2 *Exceptio incontinenti probanda, non compehenditur in statuto exceptionem excludenti.*
3 *Prohibitus habere prædia in territorio, non vetatur si ea illico sit venditurus.*
4 *Statutum fœminas dotatas excludens, intelligitur quo ad successionem eorum, qui dotare tenebantur.*
5 *Fortuitus casus excusat à pœna statuti.*
6 *Carceris custos non tenetur si socij malignatione incarcerati*

cerati fugiant.
7 *Proditio irreparabilis.*
8 *Praescriptio cum mala fide quare non valeat.*
9 *Pœna an debeatur in conscientia?*
10 *Mala fidei possessor quis dicatur.*
11 *Minor non comprehenditur statuto puniente delicta nō communia.*
12 *Minor non comprehenditur statuto puniente eum qui de comitatu bladum extrahit.*
13 *Monachi Minoritæ fundi ad vendendum an sint capaces?*
14 *Ecclesia ex necessitate vendens, non tenetur solennia seruare.*
15 *Statutum vt mortua vxore maritus lucretur dotem, an locum habeat, quando maritus & vxor simul perierunt, ardua q.*
16 *Statutum quod vno delinquente cæteri de familia puniantur, an valeat? ardua q.*

CAPVT XXXII.

1 CEntesimosexto colligitur, quid dicendum, si† in aliquo actu statutum prouidet adhiberi præsentiam, vel consensum quatuor virorum, aliàs non valeat, verùm si adhibeantur decem, vel plures reddatur actus inualidus tanquam non seruata forma? & videtur quod sic. quia omissio modi & formæ vitiat dispositionem. l. qui Romæ. §. Flauius. ff. de verb. obl. c. Pisanis, de rest. spol. c. cum dilecta, de scrip. c. cum super abbatia, de offici. deleg. Cōtrarium tamen reperio fuisse consultum, prout refert Pet. de Anch. in repe. c. canonum statuta, de consti. 39. char. quia licet ad solennitatem statuat lex certum numerū, ampliatio numeri nō vitiat. l. hæredes palam, in prin. ff. de test. & l. cum tabulę ff. de secund. tabu. per hoc. l. non solet. ff de regul. iur. & l. qui mutuam. ff. mand. l. pediculis. §. Labeo. ff. de auro & argent. legato. item maiori numero inest minor. l. 1. §. si stipulati, de verb. obligat. præterea numerus ampliatus non diuersificat formam l. nō sunt liberi. ff. quē adm. seruit. amit. l. 1. §. item quæritur. ff. de aqua quoti. & æsti. facit qđ not. Bar. in l. si prius. ff. eod. ti. denique hęc pars vera est, vt constat per tex. in l. vnic. in prin. C. de rei vxo. act. & potissimùm ex omnibus fundamentis & rationibus nostræ sententiæ principalis, quæ habet legū principumque imperium ad ciuium vtilitatem destinari, quæ per interuentum decem virorum, vbi quatuor tantum sufficiebant, tantum abest vt interuertatur, quod potius assequitur pleni. ergo ea dispositio minimè dēt pro irrita læsionem agentium haberi. Et ita in specie tenet Corset. sing. incip. statutum. 22.

2 Centesimoseptimò colligitur, quod † si statutum tollat exceptionem in aliquo casu, debet intelligi, nisi quis velit incontinenti probare exceptionem legitimam, quia eo casu debet audiri, non obstante statuto, quia statutū videtur exclusisse exceptiones non legitimas propter præsumptam fraudem opponentium, quæ præsumptio cessat in probatione, quæ offertur in continenti, text. in c. literas, de restit. spoliato, quod no. gl. in l. 1. §. hoc interdictum. in ver. sed & si falsum. ff. de tab. exhiben. Abb. in c. sciscitata, super glo. in vers. effectum de in integ. resti. quam glo. ibi profitetur se sohtum esse multum adducere in consilijs ad statuta excludentia omnes exceptiones. Abb. in c. super eo. ad h. de off. dele. vide dict. per cū in c. ex parte 4. eo. tit. nisi esset præsumptio contra eum, quod calumniose exciperet, licet offerat se probaturum in continenti. Illud voluit gl. in d. c. sciscitata, quæ limitat d. c. literas. & illud dictum sensit d. Abb. in d. c. super eo. vbi Bald. singulariter dixit per illum text. iuncta glossa. quòd à summaria cognitione potest quis repelli, vbi præsupponitur quis calumniari, quod dictum dicit menti tenendum. & not. in c. veniens, il secundo, de testi. in l. e. fin. C. de ord. cognitio. putat tamen do. Abb. in d. c. super eo, illud dictum glo. & Bald. procedere vbi opponēs offert se probaturum incontinenti, & præsumptio est de malitia, quia per talem oblationem non purgatur præsumptio malitiæ. quibus de rebus per Anto. Corsetum sing. in verb. exceptio. 2. & pro superiore opinione, vt talis exceptio in continenti probanda per tale statutum exclusa non videatur, facit nostra sententia principalis. Nam vt reliquorum principum, ita & statuentium ac legislatorum imperium ad proficiendum est, non ad nocendum, noceret autem si exceptio legitima etiam incontinenti probanda excluderetur. Vnde & si verbis statuti accedere videretur, tamen extra mentem statuētium esse verosimillimum est, quæ potissimū (vt suprà ostendimus) intuenda est. glo. ibi & vbique communiter app. in l. tale pactum. §. fi. ff. de pact. sicq; verbis posthabitis ex verosimili mente statuētium talem exceptionem admittemus.

3 Cētesimo octauò colligitur, quòd † si prohibetur forensi aliquam rem immobilem relinqui per statutum, aut per viam contractus, vel vltimæ voluntatis? relictus est fundus forensi vt vendat preciumque habeat. An hoc casu habeat locum statutum? glo. est sing. in c. 1. §. confirmatos. in verb. domum, de religiosis domibus in 6. quod valet legatum. sicque tale statutum non habet locum. & est ratio, quia si non durat alienatum. ergo nō videtur alienatum, vt in c. 1. quid iuris sit si vasallus post alie. feud. id recupe. & l. si verò pro patre. §. versum. ff. de in rem verso. Bald. in l. cum q. in fin. C. de le. & sequūtur Fran. in d. §. confirmatos. Corset. notab. mendicantes. late per Ale. & Ias. qui alios citant in l. apud Iulianum. §. constat. ff. de le. 1. Ioan. Dilect. de arte testam. cau. 40. & Dec. cons. 559. in casu. Curt. Iun. cons. 105. col. 2. in simili. per Hipp. Marc. sing. 132. Nicol. Pign. & Lud. Rom. sing. 294. incip. prohibetur forensi. ratio n. huius communis opin. est, quia animus statuentium fuit ciuib. cōsulere quò ad hoc, vt omnia prædia, quæ intra fines territorii erant, ad eos solos, non etiam ad forenses pertinerent, non autem quo ad forenses commercium iure gentium (iuxta l. ex hoc iure. ff. de iust. & iure. § ius ciuile & § ius autem gentium. Inst. de iu. nat.) remouere voluerunt. ergo cùm per tale legatum id prædium non desinat cum effectu permanere inter conciues, cessat ea vtilitas, ad quam statuentes prospectum voluerunt, & si vltra progrederetur noxium esset, quia contra ius gentiū adimeretur forensibus commercium.

4 Centesimo nono colligitur, stante † statuto, super quo egregiè consuluerunt Raphael. Cuma. & plures alij, cōsi. 207. incip. quod quælibet hæreditas, &c. quod quælibet hæreditas ascendentium deferatur masculis legitimè descendentibus, exclusis fœminis, cùm dotatæ fuerint. Quod licet tale statutum generaliter loquatur, nō habet locum in successione matris vel auiæ maternæ, sed solùm in ascendentibus per lineam masculinam, sequitur Ias. in l. 4. §. prætor ait, in prin. 3. colu. ff. de in ius vocan. mouetur Rapha. quia statutum excludit fęminas quia sunt dotatæ, sed ista ratio dotandi cessat in matre & auia, quia ad eas non pertinet officium dotandi. leg. mater. C. de iure do. ergo non comprehendit matrem, quia debet intelligi de hæreditatibus eorum, qui tenentur dotare, & sic de hæreditate patris vel lineæ paternæ cum ergo verba non conueniant matri, nec eius dispositio. l. 4. §. toties. ff. de dam. infect. l. quod constitutum. ff. de milit. testa. cum simil. & quod tale statutum intelligatur, si dotatæ fuerint ab ea persona, de cuius hæreditate agitur, & non ab alia, ita tenet no. Bald. in l. 1. C. de lega. hæred. cum concor. quas dat Ias. in l. quoniam nouella. C. de

C.de inoff.test & Gerardus singula.7.quando rubr.nume.3. ratio istius rei ea est, quia hoc statutum fœminarum exclusiuum, videtur esse contra naturalem æqualitatem, quæ inter masculos & fœminas esse debet,l.maximum vitium.C.de lib.præteri.§ fin.Inst.de hæred.ab intest.vnde si huiusmodi statutum aliqũ ob magnam vtilitatem, aut Reipublicæ necessitatem toleratur (id quod satis est, vt valeat.teste Baldo, in l.non omnium, & in l de quibus, colu.10.ff. de legib.& eleganter per An.Tir.de vtroque retractu in præfa. num.75.tamen quin odiosum & consequenter restringendum sit, negari non potest, quoties sese offert aliqua non multum deuia & extranea interpretãdi occasio, vt in specie hac, quæ eo maximè admittẽda est, quod legislatores (vt nostra principalis conclusio habet) vt reliqui principes nõ vt obsint, sed vt prosint, acceperunt imperium, vnde eæ leges eave statuta, quæ subdura videntur, piè vt sic minus obsint interpretanda sunt, estq́ue iudice me efficacior oratio, quàm quæ mouit Doctores suprà allegatos

5 Centesimo decimò colligitur, scis quod †lex est, qđ si sit statutum in ciuitate, quod non extrahatur bladum vel aliquid aliud, de loco, quod si casu fortuito de aliqua alia ciuitate, vel castro veniant homines deferentes bladum vel aliam rem contra statutum, quod non obstante statuto possunt, licet alias non possent, nisi essent transeuntes.C.de ędifica.priuat.l. si quis post hanc legem.ita Guilielmus de Ludou.singu.18.ratio est: Quia impossibilium nulla obligatio est.leg.impossibilium. ff. de regu.iuris.leg.1.ff.de cond. institu. impossibile autẽ est casus fortuitos præcauere.lege.quæ fortuitis. C.de pignor.act.ergo leges, quæ non secus quam principes, vt prodessent non vt obessent imperium acceperunt (vt nostra principalis conclusio habet) non potuerunt obligare nos ad tale quid impossibile.

6 Centesimo vndecimo colligitur eadem ratione, si dictat statutum quod si carceratus aufugiat, custodes teneantur pœna capitis.si duo sint custodes, & vnus custos simul cum carcerato aufugerit, quod alter custos non teneatur pœna statuti.tex.est singularis in l.vltima. vers.interdum.ff.de custo.reorum.& idem Roma.consi.395.vt res.col.fin.ver.secundum doct.in d.l.fin.Aret.in tracta.malefi.in verbo, fama publica præcedente.nu.91. Franc.Cre.no.91.Hipp.de Marsi.in rub.ff.de fideius.q.17.pulchrè per Nicolaum Boer.deci.217. quo ad tertiã qui alios citat.Ludou.Roma. singulari 30. Hæc enim
7 †proditio est, quam præcauere est vltra prouidentiam & vires humanas.vnde sic cecinit Claudianus lib. 2.in Rufinum.

Heu heu quàm breuibus pereunt ingentia causis,
Imperium tanto quæsitum sanguine, tanto
Seruatum, quod mille ducum peperere labores,
Quod tantis Romana manus contexuit annis,
Proditor vnus iners angusto tempore vertit.

Et Silius Italicus lib.13.Bel.pun.

Illa autem, quæ tondetur præcordia rostro
Alitis, en quantum resonat plangentibus ales
Armiger ad pastus rediens Iouis hostibus arcem
Virgo (immane nefas) adamato prodidit auro
Tarpeia, & pactis reserauit claustra Sabinis.

Cùm ergo proditioni occurrere sit impossibile, impossibiliumq́ue nulla sit obligati.l.impossibilium. ff. de re.iu.par est, vt custos carceris non teneatur de proditione socij, cùm lex imperium vt prodesset non vt noceret acceperit, vt habet nostra principalis conclusio, noceret autem si ad impossibile obligaret.

8 Centesimo duodecimò colligitur quamobrem omnes leges & omnia statuta, quę permittunt præscriptiones cum mala fide contra reales, vel personales, vel mixtas actiones, non valeant ipso iure, quia sunt contra ius commune, & nutriunt peccatum, ut in cap.uigilanti, & cap.fin.de præscripi.& in regula possessor, de reg.iur.in 6.peccat enim, qui sciens se teneri ad centum ex causa depositi, mutui, vel venditi, recusat soluere, & hanc doctrinam sentit Bart.in l omnes populi.ff. de iust.& iure in illa quæstione, an valeant statuta circa ius diuinum, idem tenet Ange.in l.sequitur.§.si viam.ff. de vsucap.& in leg.hæc autem iura.ff.de ser.vrban.præ.& in le. fin.ff. quemadm.seru.amit.& in l.ait prætor.§.item ei.ff.ex qbus caus.maio.in vno casu quando debitor non peccaret recusando soluere, vt quia esset obligatus ad meram pœnam, puta, ad duplum vel quadruplum actione furti.
9 Nam †secundum ius diuinum, & secundum forum conscientiæ non tenetur quis se offerre ad soluendum pęnam, etiam eam petenti in iudicio, vel extra. 12. q.2.ca. fraternitas, vbi est tex.sing.iuncta Glo.in ver. cum augmento.in fin.& not.doct.in c.dilecti, extra de arb. Ant. in c.fin.extra de præscrip.idem tenet Panor.in ca. quoniam.col.5.post Butr.& ibi Fel.col 2.de Præscri.vbi dicit, hanc esse communem opin.confirmatur ex ijs, quæ latè dixit idem Fel.in c.1.10.col.versic.tertius casus, de constitu.circa Glo.in c.fraternitas.alle.secus vbi actio non est merè in pęnam, sed quia visum fuit legi sic conuenire reipub.vt in actione de dolo & simili, quia si interuenit dolus ex parte alterius tenetur. vt pulchrè per Abb.vbi suprà, propter d.Glos.sing.& c.admonere.33 q.2.& per Mathæsillanum sing.23.ratio superioris cõclusionis, vt tale statutum non ualeat, est quia vt principibus ita & legislatoribus ac statuentibus ut prosint, non ut obsint imperium datum est, vt habet nostra conclusio principalis, nocerent autem si præscriptiones cũ mala fide inducerent, quia & præscribentis anima periret in ęternum, quæ cunctis rebus caducis preciosior est.l.sunt personæ.ff.de religi.& ius illius, contra quem scribitur amitteretur, quod magni faciendum est.text. & Glo.in l.aduocati.C.de aduo.diu.iudi.ergo, & c.id qđ
10 obtinet, & admitterem quando †contra ignarum rei vel iuris tui præscribere volebam, vt in terminis l.fin. C.de longi.temp.præscri.idem si eras agere impeditus, secus si sciebas, nec agere impeditus eras, sed dissimulabas, tunc enim ius tuum concedere mihi videreris, nec est cur hęc tacita donatio & concessio magis improbatur quàm expressa: vt per totum tit.ff.C.& Insti.& in decre. de donat.iuncta lege cum quid.ff.si cert.pet.facit se.cũ de in rem verso, cum materia.ff.de probat.Itaque cum mala fide non procedit præscriptio in personalib.actionibus, non magis quàm in realibus, sed nego habere malam fidem illum, qui scit se possidere, rem alienam corporalem domino sciente, & petere liberrimè valente.idemque si quod ei debet, desinit soluere, cùm ille nullo impedimento iuris aut facti esset petere impeditus, sicque hoc casu tam in personalibus quàm in realibus actionibus contingit præscriptio tuta & legitima de iure ciuili & de iure canonico & in foro conscientiæ ex tacita concessione illius, vt alibi plenius diximus, & in simili per Cagn.de reg.iur.ff.in l.quod a quoquam colum.fin.

11 Centesimo decimotertiò colligitur, an statutũ †loquens gñaliter includat minorẽ? dic qđ sic.c.cõstitutus, de in integ.restit.l.si fine.§.Lucius.ff.de administ.tuto. qđ tñ limita nisi statutũ vel consuetudo puniat aliquid, qđ de iure cõi non est punibile.tunc.n.minor.non includitur in statuto, vel consuetudine, c.2.de delic.puerorũ Nã homicidiũ casu ꝑpetratũ sine culpa est impunibile, vt l.1.C.de sicar.& ideo in d.c.2.dicitur, quod in illa consuetudine ibi relata minor non includitur, licet ge-
12 neraliter loquatur, & valebit statutum, quòd †nemo possit extrahere bladum de comitatu, vt illud statutum minorem, seu pupillum non comprehendat, &

quando pœna in delictis minuatur propter ætatem, ponunt Cast. & alij in d. tit. C. si aduer. delic. Dec. & Cagn. in l. fere in omnibus. ff. de reg. iu. Marsil. in l. si infans. ff. de sicar. Ludouic. Carer. in tract. de homici. §. 6. in prin. de minore extrahente bladum, tenet Bal. in l. si ex causa. §. fi. ff. de mino. Franc. Cremen. sing. 29. fallit secundo d. §. Lucius in statuto de maioribus sonnente, quia tunc minores non ligat. Bal. in l. pen. C. de infami facit l. si qs maior, cum ibi nota. C. de transact. fallit tertio in statu odioso. Bart. in l. etiam. ff. de minoribus. Et idem de statuto exorbitante. Bald. in l. 1. C. quam. Imper. & Hippol. singulari 481. communis, & ibi ponit aliam fallen. fallit quinto, vt per eundum Hippol. sing. 362. statutum. Fallit sexto in præscriptione, de qua re per Bar. in d. l. etiã, & in l. fi. & ibi Bal. C. in qui. cau. in integ. rest. Fel. c. placuit, col. 2. de præscrip. & Doct. in c. constitutus, de restit. in integ. per Ludouicum Rom. in sing. 816. tu audisti. Et hisce de rebus diximus multa de succ. cre. lib. 1. §. 10. circa l. fi. C. in quibus cau. in integrum rest. Ratio autẽ superioris conclusionis, quæ habuit, minores non comprehendi in statuto puniẽte, id quod de iure communi punibile non est, ea est, quia vt principes, ita & legislatores, vel statuentes imperium acceperunt, vt prodessent, non vt obessent, vt habet nostra principalis cõclusio. Nocerent autem si tali statuto minores comprehenderent quia hi solius iuris naturalis, non etiam iuris meri ciuilis gnari intelliguntur: hicque tali statuto inculpati subiacerent.

13 Centesimo decimoquarto colligitur, Quod † vt scis fratres mendicantes sunt incapaces bonorum immobilium, vt in clem. ciui. de ver. sing. & legatum rerum immobilium eis factum, non valet, nisi quãtum ad æstimationem, vt voluit Bar. & Bal. post Iac. de Aret. in l. apud Iulianum. §. fi. ff. de leg. 1. & in l. si res, & in l. fideicom. §. si seruo. ff. de leg. 3. & Bar. in tract. Minoricarum in 1. p. & Marsilius in l. si in singulos, in pen. col. ff. de ann. leg. & ideo subdunt Doct. in dictis locis quod licet fundus non possit simpliciter mendicantibus relinqui, tamen poterit eis relinqui, vt illum vendant, & in necessitatib. suis precium conuertant, ad quod allegant Glos. no. in c. 1. in verbo, domum, de relig. do. lib. 6. & idem tenent d. Ant. in c. in præsentia. in 7. col. vers. quintus casus, de prob. & Bal. in auth. ingressi. in 7. col. C. de sacrosan. eccle. & in l. cum quæstio. in fi. C. de legi. & Ludou. Rom.
14 in l. Antistius. §. fi. ff. de acqu. hæred. Et hoc casu † in venditione talium bonorum immobilium, non requiritur solennitas. c. sine exceptione. ita sing. dixit Bal. in auth. si qua mulier, in 4. col. de sacros. eccl. post Guiel. de cum. in d. auth. hoc ius porrectum. & Bal. in c. cum causa, circa fi. extra de sent. & re iud. Alius est etiam casus, in quo dicta solennitas non requiritur, videlicet, quando ecclesia esset coacta alienare rem, vt puta, si esset grauata alienare fundum per fideicommissum. nam hoc casu alienabit sine solennitate alias requisita. ita dixit multum not. Lap. alleg. 26. inci. disputat primo, post mediũ, quæ dicta refert, & sequitor Fel. in c. in præsentia. in 26. col. in fi. de prob. Et istæ sunt communes opiniones, vt per Fel. post alios in d. c. in præsentia, nu. 51. & ibi Dec. nu. 69. Hippolytus Marsilius sing. 132. Nicol. Pign. ad Romanum sing. 294. Ratio ergo istorum est, quia iura solennitatem alienationis exigentia intuentur vtilitatem ecclesiæ, quæ vtilitas cessat, quando ex necessitate fienda erat alienatio, nec decebat vt iura, quæ ad proficiendum, non ad nocendum fiunt, iuberent nobis facere, & adhibere solennia inutilia, quæ nobis laboris, & molestiæ multum afferrent, vtilitatis vero nihil: contra naturam, & destinationem vniuersorum principatuum, siue illi principum sint, siue legum, vt habet nostra principalis conclusio. & facit l. non cogendum. §. Sabinus. ff. de procur. l. hæc stipulatio. §. diuus. ff. vt leg. nom. caue. cum similibus.

15 Centesimodecimoquinto colligitur, † si statuto caueatur, quòd mortua vxore in matrimonio, maritus lucretur tertiam partẽ dotis. Quid si ambo simul moriantur, vt puta, ex naufragio, vel ex domus ruina, & nesciẽ quis anterior, & quis posterior fuerit mortuus, an isto casu habebit locum statutum? breuiter dicito φ sic, fauore lucri ipsius dotis. Ita singulariter dicit Bald. in l. si possessor. §. si eod. ff. de relig. & sum. fun. per illũ tex. cũ Gl. sua. sed vltra Bal. ego allego optimum tex. in l. cũ hic status. §. si amb. ff. de don. int. vir. & vxo. vbi si maritus & vxor simul moriatur ad donationem validandam, præsumitur præmortuus donator, siue donans fuerit maritus siue vxor, qđ nota. & vide per Cremen. sing. 53. qui idem sequitur, id quod, vt nobis vř, est contra tex. in l. eum, qui. ff. ad Treb. & in l. quod de pariter. ff. de rebus dub. l. ex duobus, in princ. ff. de vulg. cum similib. presertim quia tale statutum cum inducat inæqualitatẽ, odiosum esse intelligendum est. l. eum oportet, in prin. C. de bon. quæ lib. l. illud. l. illã. C. de coll. & maxime per l. maximum vitium. C. de lib. præt. & quia statuentes vt prodessent, non vt nocerent, imperium acceperunt, (vt habet nostra conclusio principalis,) & illam inæqualitatẽ inducẽtes satis nocuisse videntur, nec expedit, vt id nocumentum augeatur, quod nota, quia Venetijs statutũ est, vt vidua à marito liberos non habens amittat tertiã partem dotis.

16 Centesimo decimosexto colligitur, Statuto † Florentinorum cauetur, φ vno de agnatione delinquente, cæteri de agnatione teneantur, an valeat tale statutum? φ sic probat tex. in arg. in l. iure prouisum. C. de fabricen. lib. 11. hoc colligit ibi Bar. & Ratio statuti, & illius legis ponitur in tex. ibi, scilicet quia alij curabunt, ne aliquis delinquat, & sic nota ibi casum, in quo vnus pro alio tenetur. Simile in l. fi. C. de naui. lib. 11. alia similia not. per Glos. in l. 1. §. si plures. ff. de exer. facit C. de primipi. l. fi. lib. 11. tu de hac q. statuti vide Bal. in l. 1. alias in rub. C. res inter alios acta. Bal. i l. 1. C. ne fil. pro pat. & in l. si qua ff. de ijs, qui sunt sui. & per Cors. in sing. incipiente, statutum. 10. qui idem sequitur, quod suspectum puto per d. rub. & per omnes ll. illius tit. C. res inter alios. & l. si qs in suo. §. legis. C. de inof. test. per totum. C. ne filius pro patre, per totum. C. ne vxor pro mari. l. non debet. ff. de iureiu. & per nostram principalem conclusionem, quæ habet, statuentes non secus quã principes reliqui ad ꝓficiendum non ad nocendum, imperium accepisse. nocerent aũt si tale statutum valeret, quod est iniquissimũ saltem quo ad pœnam ordinariam, sed quo ad aliam minusculam, forte posset tolerari, arg. l. scio. ff. de minor. & arg. d. l. iure prouisum, cum multis, quę congessimus de succ. resolu. lib. 1. §. 7. differẽtes modica non subijci reg. iur. & ita in simili vult Diuus Thomas 2. 2. q. 98. ar. 4.

SVMMARIVM.

1 *Fideiussio multis nominibus significatur.*
2 *Fideiussor dicitur quis diuersimode.*
3 *Fideiussio facto pacto nudo non valet etiam de iure canonico.*
4 *Fideiussor indemnitatis quis sit.*
5 *Fideiussor non est, qui promittit soluere nomine debitoris.*
6 *Debitor & fideiussor quando quis esse possit.*
7 *Fideiussorum differentia.*
8 *Fideiussor quando liberetur, quando creditor negligens fuit in debitores conueniendo.*
9 *Fideiussor etiam vt principalis obligatus, gaudet beneficio excussionis.*

10 Excu-

10 *Excussionis beneficium opponitur contra collegam, qui solus administrauit.*
11 *Fideiussor, licet promittat soluere sine vlla exceptione, adhuc potest opponere exceptionem excussionis.*
12 *Excussionis beneficio potest renunciari.*
13 *Excussio cessat, si est notorium quòd debitor non est soluendo.*
14 *Excussio cessat quando fideiubeo pro naturaliter tantū obligato.*
15 *Excussio cessat quando principalis est, vbi conueniri nequit.*
16 *Excussionis beneficium perdit mendax.*
17 *Excussio cessat, cùm pater fideiubet pro filio.*
18 *Excussio cessat in fideiussore de iudicio sistendo.*
19 *Excussio omissa, non vitiat processum.*
20 *Fideiussor fisci non habet beneficium excussionis.*
21 *Excussio cessat, quando debitor est valde cauillosus, vel rixosus.*
22 *Excussio cessat, quando fideiussor impugnator per modū exceptionis.*
23 *Excussio cessat in mercatore, & campsore fideiubente.*
24 *Exceptio non numeratæ pecuniæ cessat in mercatorib.*
25 *Scriptura an obliget quò ad clausulas, quæ iniussu partium de consuetudine tabellionum apponuntur? ardua quæstio.*
26 *Tacitum interdum paris, interdum maioris, interdum minoris potentiæ est, quàm expressum.*
27 *Scripturæ clausula de consuetudine tabellionum apponi consueta, inutilis est in tribus casibus.*
28 *Tacitum sæpè fallax.*

CAPVT XXXIII.

CEntesimo decimo septimò colligitur ex opi. nostra princip. quare, qui in subsidium fideiussit, non teneatur, si debitor principalis efficiatur non soluendo propter moram creditoris in exigendo adhibitam, vt infrà n. 7. dicemus? ratio enim est, ne alias legis imperium ad proficiendum, non ad nocēdum, acceptum, deseruiret machinationibus. & sciēdum est, quòd
1 in iure nostro quò ad fideiussorum propositum reperiuntur multa nomina, quæ videntur prima facie eadē, sunt tamen penitus diuersa. nam reperiuntur fideiussores, constitutores, item expromissores, item alij suscipiētes ab initio in se alienam obligationem, item alij, qui obligationem alienam iam natam in se transferunt animo nouandi. de quibus per Glo. in l. in personam. §. qui pecuniam. ff. de pact. & in rubrica C. de fideiuss. & rubrica ff. de fideiuss. & ibi Bar. & in l. 1. C. ad Vellei. & per Glo. singularem, quæ ponit differentiam inter ista nomina, in l. si verò non remunerandi. §. si post creditam. ff. mandati. & notabiliter per Ang. Inst. de fideiuss. in princ. vbi optimè declarat. & aliquid per Alex. in l. 5. §. stipulatio. ff. de verb. oblig. & per Bal. in l. cum alter. C. de fideiuss. & est Glo. melior quàm habeamus in iure, in auth. de fideiuss. §. 1. col. 1. in vers. fideiussorem, secundum Ale. in d. §. stipulatio. & adde glo. in l. Stichum, aut Pamphilum §. aliquando. ff. de sol. in vers. intercesserat, & cum ista est vt ad propria deueniam, text. melior de iure. in l. eleganter. §. seruus patronis. ff. de dolo. & glo. in l. Stichum. §. aliquando. ff. de solut. in vers. intercesserat.

Secundò & proprius sciendum est, quod fideius-
2 sor in ista materia sumitur multis modis, primo, pro eo, qui simpliciter pro alio intercessit, & iste obligatur per stipulationem non aliter textu. in lege. blanditus. C. fideiusso. & in leg. 5. §. satis acceptio. ff. de verborum obligatio. hinc venit, quòd fideiussio, facta pacto nudo apposito iuxta contractum, non vestiatur cohærentia contractus, licet regulariter secus, vt in leg. pactum, & in le. bonæ fidei. cum similibus. C. de pact. Ita notanter dicit Bald. in leg. ex placito. 12. quæstio. C. de rerum permut. per dict. §. satis acceptio. & in leg. si tibi. C. locat. per Alexand. in dict. §. stipulatio. in leg. 5. ff. de verborum obligatio. in tantum quòd licèt alias de iure canonico ex pacto nudo oriatur actio, secundum commun. opinio. vt in capitul. 1. vbi plenè, extra de pact. & plenè per Legistas in leg. iurisgentium. §. quinimò. ff. de pact. tamen
3 fideiussio præstita pacto nudo absque stipulatione, etiam de iure canonico non ualeret. Ita notabiliter Bald. in cap. 1. penul. colum. extra de pact. quod benè est notandum. & de hoc vide singulariter per Iason. in leg. lecta. vltim. colum. ff. si certum petat. Et fideiussor simpliciter acceptus de iure antiquo poterat conueniri principali debitore non excusso. leg. non rectè. C. de fideiusso. cum concor. hodie secus. auth. de fideiusso. in princi. coll. 1. & auth. præsente. C. eo. tit. notatur plenè in c. peruenit. extra, de fide inst.

Secundo modo dicitur fideiussor ille, qui promittit id, quod creditor à debitore consequi non potuerit, & sic in subsidium. & iste talis ante reum conuentum & excussum non est obligatus, sed speratur obligari. & de isto propriè loquitur tex. in l. fin. in princ. ff. si cert. pet. & in leg. decem. ff. de verborum obligat. & in l. omissis. secunda respon. C de fideiuss. & in l. 5. C. de fideiu. tuto. vbi vide. & in l. si fideiusso. in id. in princ. ff. de fideiuss. cū simil. vide in materia tex. singu. in l. fideiussor obligari. §. fin. eod. titu. est text. mirabilis in le. qui Romæ. §. Augerius. ff. de verbor. obligat. vbi nota per Paul. & Ias. & per Ias. in l. 2. C. de hær. insti.
4 Tertio modo † dicitur fideiussor ille, qui promittit conseruare aliquem indemnem, vel promittit indemnitatem, & iste etiam non potest conueniri, nisi in subsidium, etiam de iure antiquo. & de isto loquitur ille titulus. C. si tutor indemni. promis. & tex. nota. & ibi Bar. in l. 2. C. de conue. fideiuss. debi. li. 10. & Bar. notabiliter in l. quæro. ff. loca. & Bald. in l. si pro eo. 12. quæst. C. mandati. & tex. singula. & ibi Bartol. in l. pater. ff. de dote. præleg. & tex. in l. tutor. in princip. ff. ad Velleia. & tex. cum ibi notatis in l. 2. C. de senten. quæ sine certa quanti. propter. in tantum non potest conueniri nisi principali excusso, vt per textu. & ibi Bartol. in d. l. 1. C. de conue. fisc. deb. lib. 10. Sumitur & alijs modis iste fideiussor de indemnitate, secundum formam tex. in l. is à quo. ff. de rei vend. Item alio modo, vt in casu singulari, in l. prima C. de magistra. conue. & per tex. & ibi singulariter Bar. in l. si à priori. §. si fugitiui. ff. de furtis. & in l. si à reo. in fin. ff. de fideiuss. cum similibus.
5 Quarto etiam modo † dicitur quis quodammodo fideiussor, scilicet ille, qui promittit soluere nomine debitoris. Nam iste non est propriè fideiussor, nec potest conueniri, si debitor est soluendo, sed demum in subsidium. iste est casus singularis, & fortè non alibi, secundum verum intellectū, in l. si ita stipulatus fuero. la primera. §. possum. ff. de verb. obli. ideo autem ille, qui sic promittit, non dicitur fideiussor, quia fideiussor non promittit nomine debitoris, sed nomine suo, vel simpliciter, & pro sua obligatione, licet ad vtilitatem debitoris, & postquam promittit, potest soluere vel nomine debitoris, & tunc illum liberat ipso iure, & in consequentiam, & se ipsum. at iste voluit esse fideiussor sic promittendo, ex quo sequitur quod etiam iure ueteri necessaria erat excussio principalis antea quàm posset conueniri, quod est singulare, & fortè non alibi, secūdum Pau. ibi. ideo diligenter est attendendum ad verba instrumenti, quia notarius non habens de hoc notitiam, de facili posset errare, secundum eum. Dicerem tamen quod hodie non refert fideiussor, vel non, cùm etiam fideiussor non conueniatur nisi excusso principali, vt in d. auth. præsente.

ergo à fortiori ille, de quo in illo §. possum. & sic dico quod licet hodie ille tex.non corrigatur, non tamen aliquid habet singularitatis, cum sit idẽ in casu magis dubio, scilicet in fideiussore, vt dixi, & hoc puto verum & necessarium, licet nemo Doctorum attingat ad intellectum illum require ibi Bart.& Alex. qui tamen dicunt quod proprie notaui, ideo bene not. Et hic opportune potest quæri, an ille, qui promittit per hæc verba. Promitto qđ Titius tibi debet, dicetur fideiussor? tex. videtur dicere quòd non in l.vbi autem non apparet.§. illud vero.ff.de verb.oblig. gl. singularis sentit contrarium in l.Titia.§.idem respondendum.eod.tit.concordante ex verbis Alex.in d.§.illud.& per eundem in l. huiusmodi.eo.tit.& hoc est magis necessariũ in ꝓposito.

Quarto, necessario quæritur, cum supra dixi de fideiussore indemnitatis, quæritur quot modis tanquam fideiussor potest quis promittere aliũ conseruare indemnem? istam quæstionem examinatam sic non inuenio, ideo pro veritate considero omnes casus, de quibus potest quæri. Nam aut debitor promittit debitori conseruare indemnem, aut è contra creditor debitori, aut debitori fideiussori: fideiussor debitori: aut fideiussor creditori, vel creditor fideiussori. Primo casu, non potest exemplificari hæc quæstio, nam cũ ipse sit debitor, non potest creditori promittere eum conseruare indemnẽ, quia sic esset fideiussor sui ipsius, quod non potest esse de iure, vt est tex.in l.hæres à debitore.§.seru.& §.retro in fi.ff.de fideiuſ.non etiam potest poni in secundo casu, quia actio, & passio non possunt concurrere in eodẽ subiecto propter cõtradictionem. si ergo creditor, qui habet actionem, esset fideiussor, & sic obligetur, ergo actio & passio concurrent in eodem in respectu eiusdẽ obligationis, quod non est dicendum. Itẽ alia ratione, quia si creditor conseruaret debitorem indemnem, ergo in effectu nec iste diceretur creditor, cũ teneretur id restituere, nec alius diceretur, cum in effectu ei nihil

6 abesset. Tertio autem casu bene potest poni hæc quæstio, scilicet quando debitor fideiussori promittit eum seruare indemnem, quia dicit ꝙ ei soluet quidquid ipse præstiterit creditori, & hic nulla est repugnantia, vt patet.& sic intelligitur c.secundum, extra de fideiuſ. cum similibus. Nec obstat, quia hic est debitor & fideiussor, & sic fideiussor sui ipsius. dico ꝙ nõ obstat, quia hic est debitor respectu vnius, & fideiussor respectu alterius, & sic non obstat l.hæres à debitore.§.seruo.ff. de fideiuſ. cum simil. quia ibi intelligitur quando quis est debitor & fideiussor sui ipsius respectu eiusdem creditoris, alias bene permittitur. Quarto autem casu nõ potest formari quæstio, quia si fideiussor conseruaret debitorem indemnem, ergo in effectu ille non esset debitor, nec iste fideiussor potest ab eo aliquid consequi per actionem mandati, contra l.si pro ea.C.mand. & Inst.de fideiuſ. §.pen.cum concord. Nisi poneres quòd iste fideiussor animo donandi intercesserit, & vellet debitorem cõseruare indemnem, sed tunc valeret tanquam donatio, & non haberet vim, vel naturam fideiussoris.

Quinto casu bene potest poni hæc quæstio, scilicet quando fideiussor promittit creditori eum conseruare indemnem, quasi dicat, promittit ei quando reus repertus fuerit non soluendo, nec ante poterit conueniri. & iste est casus in l. I.C.de conue.fis.debi.lib.10.& ibi Bartol.& per Bart. in l.quæro.ff.locat.& per Bal.in l.si pro ea 12.q.C.mand.& ista fideiussio bene valet, quia nulla est repugnantia. Item postquam soluerit, poterit repetere à debitore per actionem mãdati, & sic non imitatur materia fideiussionis.

Sexto, & vltimo casu, non potest formari hæc quæstio, scilicet quãdo fideiussori promisit eum seruare indemnem rationibus, de quibus supra in secundo casu, quia si fideiussorem conseruaret indemnem, non esset creditor in effectu, cum nihil apud eum remaneret. Itẽ esset creditor, & debitor respectu eiusdem causæ, & sic actio, & passio essent in eodem subiecto, quod est contra ius, & quia eadem res non debet diuerso iure conseri.l.eum qui ædes, cum similibus.ff.de vsucapi.caute ergo Bal.in l.si.pro ea.C.mand.12. q. formauit quæstionem nostram in duobus casibus, scilicet in tertio, & quinto, quia in alijs non poterat poni vt probaui.& cogita super his.

Viso quot modis capiatur fideiussor in proposito no-
7 stro, necessario videndum restat, an sit aliqua differẽtia inter fideiussorem simpliciter acceptum ex vna parte & fideiussorem indemnitatis, & eum qui promisit, quòd ab alio seruari non possit, & eum qui promisit nomine debitoris ex alia.& reperio, quod sic prima differentia est, quia si fideiussor simpliciter acceptus renunciat beneficio de fideiussoribus, poterit conueniri, etiam principali non excusso.glo.& dd.in ca.peruenit, de fideiuſ. Bal.in d.auth.præsente. & est communis sententia per textum l.pen.C.de pact.cum similibus.secus in fideiussore indemnitatis, nam etiam si renunciet beneficio de fideiussoribus, non poterit conueniri ante principalis excussionem, hoc enim inducit hoc casus natura obligationis magis quam beneficium fideiussionis.ita notabiliter dixit Bar.in l.1.C.de conue.fisci.debit.lib.10.& in l.quæro.ff.locat.& Bal.in l.1.C.de reuo.his quæ in fraud. cred.& Bal.in d.auth.præsente. Salic. in l.1.C. quod cũ eo.notabiliter Ias.in l.si.in princ.ff.si cer.pet.prima col post medium.& hoc tamẽ limita duobus modis, vt singulariter per Ias.in l.si.ff.si cer.pet.1.col.in fi. cum seq. Aliam limitationem collige ex verbis Bar.in fi.& ibi in specie Paul.& Alex.& ibi etiam Ias.in fi.Idem in eo, qui promittit quãto minus à debitore seruari poterit. Nã etiam si renunciaret beneficio de fideiussoribus, tamẽ non poterit cõueniri ante debitorem excussum, Ratio, quia illa excussio requiritur pro adimplemento cõditionis.nam fideiussor promittit sub conditione, si non negatur a debitore, & ideo antea quam illud liquidetur, ille nullo modo est obligatus.d.l.si.ff.si cer.pet.& l.decẽ de verb.oblig.Ita notabiliter dicit Ang.l.si.ff.si certum pet.& idem ibi Alex.in addi.ad Bar.in d.l.1.C.de cõue. fisc.deb.lib.10.idem Ias.in d.l.si in prin.pen.col.in med.

Secunda notabilis differẽtia est, Nam fideiussor simpliciter acceptus, debet ante litem cõtestatam opponere beneficium excussionis, sine autẽ contestata, non posset, quia est exceptio dilatoria. Ita elegãter Cynus Bal. & Salic.in l.exceptionem.C.de prob.Salic.l.2. C.commun.diuid.Paul.de Cast.in l.decem, de verb.obligat.ff. non sic in fideiussore indamnitatis, vel in illo qui promisit quanto minus ab alio principali poterit consequi nam isti eam exceptionem poterunt opponere, etiam post litem contestatam, eo quia istud est de natura conuentionis.Ita notabiliter Bal.in c.ex rescripto, de iureiur.Contrarium sentit Bar.in l.si.in prin.ff.si cer.pet.& vide ibi Ias.1.col.in fi.

8 Tertia differentia potest addi.quia si debitor principalis aliquando fuit soluendo, & creditor negligit, & efficiatur non soluẽdo, illud cedit damno fideiussoris simpliciter accepti.tex.est notabilis in l.si fideiuſſ.creditori. Vbi Glos.& Bar.ff.de fidei.aliud in promittente in subsidium.nam non læditur si interim debitor fiat non soluendo.l.si fideiussores in id, in prin.ff.de fideiuſſ.Pau.in l.decem, & ff.d.l.si fideiussor creditori.ff.de verb. oblig. vbi allegat illum tex.& vide Ias.in l.si.ff.si cer.pet.3. col. in fi.vbi hoc potest colligi. & non solum excussio procedit in fideiussore simpliciter accepto, vt supra dixi, sed & in mandatoribus, sponsoribus, & similibus.tex.in auth. de fideiuſſ.§.1.collat.1.cum concord.

Secundò extende, vt procedat † nedum quando quis intercessit, tanquam fide iussor sed etiam si se obligat tanquam principalis debitor. nam etiam tunc opponere potest beneficium excussionis. ista est Gloss. fin in d. auth. de fideiusso. §. 1. in vers. fideiussorem. quam sic allegat Abb. in c. peruenit, de fideius. 2. col. & est singularis secundum Alex. in l. vbi autem non apparet. §. illud. ff. de verb. obli. & in alijs locis.

10 Tertiò pro extensione addo, quòd † quando sunt plures, administratores præsentes obligati insolidum, quorum vnus administrauit; & alius conueniatur, potest ille opponere de beneficio excussionis, id est, quod prius conueniatur ille, qui administrauit. tex. est notabilis. in l. fin. ff. de administ. tuto. & notatur in addi. ad Abba. in c. 2. in fideius. in additionem magna post princi.

11 Quartò pro extensione vltra omnes addo. quod † fideiussor promittens soluere liberè sine aliqua exceptione, non per hoc intelligitur renunciasse beneficio de fideiussoribus, qn prius executio debeat debitor principalis, cùm istud veniat ex natura actus. l. quæro. §. inter locatorem. ff. locat. & illa verba sine aliqua exceptione intelliguntur de friuola. c. ex parte. 2. de off. delega. Ita Ludo. in cons. 22. quem refert, & sequitur Ias. in l. 1. pri. lect. de sacrosan. eccl. 2. col. post prin.

12 Limita multis modis, primò † si fideiussor renunciauit beneficio ordinis, vel excussionis, nam tūc potest cōueniri etiam principali non excusso. Gl. est notabilis, & ibi dd. in c. peruenit, de fide instru. quod in tantum procedit, quod etiam si renunciauit in fraudem suorū creditorum, nihilominus potest conueniri, etiam principali non excusso. Ita eleganter dicit Bald. in rub. C. de reuo. his quæ in frau. credi. vlt. col. post prin. quod diligenter nota. Hoc tamen est verum in simplici fideiussore, secus in fideiussore indēnitatis, vel in eo, qui fideiubet subsidium: nam etiam si renunciauit, non poterit conueniri, nisi principali excusso, vt per Bart. in l. 1. C. de cōue. fis. debi. li. 10. & per Ang. in l. fin. ff. si cer. pet. & suprà dixi latiùs in euidentialibus.

13 Secundò limita, quando † certum est, debitorem principalem non esse soluendo, nam tunc non requiritur excussio. Ita vult Glo. in l. fin. ff. si cer. pet. & in l. decem. & ibi Bar. ff. de verb. oblig. & in l. nisi hoc actum. ff. de pac. Bar. in l. 3. §. si is pro quo. in fi. ff. quod quisq; iu. Ang. in l. 2. in prin. ff. qui satis. cogātur. Ratio huius potest esse. Quia ars & natura nihil operatur frustra. l. e. quib. idē. ff. de verb. obl. Cùm ergo excussio nihil operaretur, ergo &c. Secunda ratio, per id quod dicimus, quod frustratorijs cautionib. vel remedijs, non est vtendum. l. non cogendum. §. Sabinus. ff. de procu. l. hæc stipulatio. §. diuus ff. vt leg. nom. caue. Tertia ratio, quia quo ad aliquod declarandum, notorium & sententia æquiparantur. l. emptorem, in prin. & ibi Bar. post Gl. ff. de actio. emp. Istā limitationem extendo, l. quòd quando notorium est, principalem non esse soluendo, non requiritur excussio procedit non solùm quando est notorium in facto, sed
14 etiam quando est notorium in iure. Hinc venit, quod † si fideiussor interueniat pro naturaliter obligato tantū, non erit necessaria excussio, quia notorium est in iure quod obligatus naturaliter tm̄ non potest excuti. Ita tenet Ias. in l. decem. n. 31. ff. de verb. obli. Bal. in l. inter colum. 7. de conuer. fis. deb. li. 10. & Bar. in l. Marcellus. circa fi. ff. de fideiuss. & in l. 3. §. si is pro quo. ff. quod quisq; iuris. addo Bal. in auth. sed hodie, in fi. C. de act. & obli. Limita suprà dictam conclusionem, qn̄ principalis nō esset soluendo, eo quia bona alienasset in fraudē creditorum, nā in illo casu creditor non pōt agere contra fideiussorem, sed debet prius agere contra illos possessores bonorū, in quos facta est alienatio in fraudem, antea q̄ molestentur fideiussores, tex. in l. bona. §. 1. & ibi egregiè Bar. ff. de iure fisc. Ludou. in l. fin. ff. si cert. pet. & ibi Alex. 2. col. circa prin.

Secundo limita, vt per Petrum de Anch. in cons. 5. incip. pro parte nobilis viri, &c. & ad illam principalem secundam limitationem vide quod ponit Ias. in l. fin. ff. si certum pet. vlt. col.

15 Tertiò limito, quando † certum est, quod principalis non potest conueniri, vt quia est in aliquo loco tutissimo, rationibus de quibus in præcedenti limitatione. Ita probatur p glo. cū tex. & ibi Bar. & omnes, vbi videas in l. 2. in prin. ff. qui satisd. cog.

16 Quartò limito, quando † fideiussor negat se fideiussisse. nam tunc perdit beneficium excussionis, & omnia alia beneficia sibi competentia. tex. in l. si dubitet. §. ita demum. ff. de fideius. & ibi Bar. Bal. in auth. cōtra q pro priam C. de nō num. pecunia. de quo vide, quæ in simili pulchrè & nouiter ponit. Ias. in l. 1. vlt. coll. C. de trās. & ex ibi dictis posses arguere pro & contra.

17 Quintò limito, nisi † filius sit debitor, & pater fideiussor. nam tunc etiam præsente filio & non excusso, pater poterit conueniri, vt probatur in l. 3. §. sed verū. person. proinde. ff. de minorib. hic vide Bar. in l. si seruum. §. an filius. ff. de verb. oblig. & notabilius in l. cum filius, circa princ. eo. tit. vbi allegat §. sed vtrùm. & ibi omnino videas quò ad istum casum, vt scias in quo æquiparatur fideiussori. & ibi idem tenet Paul.

18 Sextò limito, quando † esset fideiussor de iudicio sist. nam ille benè poterit cōueniri, licet debitor sit præsens secundum quosdam, pro veritate tamen vide Ang. q notabiliter distinguit, in auth. de fideiuss. §. 1. col. 1.

19 Septimò procedit, quando † exceptio excussionis est opposita, aliàs si non opponatur, valet tamen processus agitatus contra fideiussorem, vt probatur in l. fin. in pri. ff. si cert. pet. vbi quidam faciunt casum pro hoc. & ibi hoc vult Bar. in fi. prin. in solutione contrarij. tamen vide Bar. in l. 2. post Glo. C. comm. diu. & ibi notabilius p Bald. qui hoc limitat. & vide Paul. in l. decem. ff. de verb. obl. & Cynum, & Bal. in l. exceptionem. C. de probat. rō huius est, quia peruersio unius causæ ad aliam, nō vitiat actum, ut per tex. cum Gl. in d. l. 2. C. comm. diui. & in l. si mancipium. §. 1. vbi notabiliter Bal. ff. de euictio. & p tex. Glo. & dd. in l. 1. C. de app. & vide, quę dixi in l. tēū. C. de procura.

Octauò limito, qn̄ pcurator simpliciter datus ad fideiubēdū renūciasset exceptioni ordinis, vel excussionis. nā tūc bn̄ poterit fideiussor cōueniri, ēt reo non excusso, qa talis renūciatio bn̄ tenet, cū de cōsuetudine soleat opponi. Ita singu. dicit Bar. in l. fi. ff. de his, quę in frau. cred. Bal. in rub. C. de his q̄ in frau. cred. vlt. col. Ias. vbi hoc refert, & sequit pro sing. in l. vel liberis. C. de col. la. & in l. cer. cōd. §. si nūmos. ff. si cert. pet. vbi videas.

20 Nonò vltra alios limito, qn̄ † qs fide iuberet p fisco, vel principē, nā intelligit actum quod posset conueniri ante principalē excussum. Ita singulariter dicit Bal. in l. 1. 9. col. C. de conuer. fis. debi. li. 10. Rō est, qa aliàs fideiussio esset frustratoria, quia fiscus semper est soluendo l. 2. ff. de fundo. dota. si ergo fiscus deberet excuti, & sp est soluendo, fideiussio esset frustratoria: ergo dēt posse conueniri ante fiscum, & illam decisionem reperio relatam per Ale. in l. fi. ff. si cert. pet. 2. col. in fi. & dicit eē singularem, & q alibi non legit. & vide per eū in l. decē. ff. de verb. obl. vide tn̄ Ias. in d. l. fi. ff. si cert. per. 3. col. ante medium. vbi leuiter nititur impugnare, sed ita tenet ipse Ias. in d. l. decem. num. 81.

21 Decimò litā, qn̄ † qs esset diues, esset tn̄ rixosus & cauillosus, nā tūc prius posset cōueniri fideiusso. Ita Lud. & Ale. in l. fi. ff. si cer. pe. & Ias. ibid. vlt. col. in prin. p Gl. in l. 2. in prī. ff. q. satisd. cog. vbi ēt idē tenet Ias. ī fi. prī. & ex hoc iferī q idē eēt in pcuratore uel notario cauilloso

vt ibidem per Bar.ergo a fortiori idem esset in aduoca-
to,qui melius scit cauillari,vt notatur in add.ad Abb.in
c.peruenit.de fide instr.in add.magna.2.col.circa mediũ.
per Ias.in d.l.decem.num.31.cum seq.
22 Vndecimo limita singulariter,scilicet quod† requirĩ
excussio rei principalis,vt hoc sit verum, quando credi
tor vellet agere contra fideiussorem,secus si vellet se ab
eo defendere ope exceptionis : nam tunc bene potest
eum repellere ante principalem excussum , vt est exem-
plum in l.exceptione.C.de euict.& ibi singulariter Bal.
in prin.illud dictum cõmendatur pro singulari in add.
ad Abb.in c.2.de fide inst.add.magna.1.col.quod per-
petuo nota.
23 Duodecimo limita,† vt ista l.non procedat in merca
toribus,& camporibus,nã si illi fideiussores extiterint,
possunt conueniri principali non excusso.Ista est Glo.
singularis,quæ forte non est alibi.in auth. de fideiuss.§.
argentariorum.col. 1.& per illam Glos.ita singulariter
ponit Bal.in l.frustra.C.de non num.pecu. vbi extendẽ
do illam Glos.dicit quod† mercatores confitentes se re
cepisse pecuniam,non possunt opponere exceptionem
non numeratæ pecuniæ,quod est sing.& illa decisio re
fertur in add.ad Abb.in d.c.peruenit.& notanter p Ias.
in l.singularia.ff.si cer.pet.5.c.in princ.
Tertiodecimo limita , quando debitor principalis
esset tyrannus,qui cõueniri nequiret,vt tradit Ias. post
alium per eum relatos in d.l. decem . num.30.cum seq.
plures alias limitationes collige per te ex notatis plene
in add.ad Abb.in c.peruenit,de fide instr.addi.magna,
vbi videas.
Item singulariter limito, nisi fideiussor iurasset solue
re.nam tunc poterit conueniri non præcedente excus-
sione.Ita sing.Bal.in c.ex rescripto.de iure.iur.Contra
rium tenet Alex.in l.fi.ff.si cert.pet.3 col.ad fi.vbi vide
quæ dixi supra c.59.
24 Item an exceptio excussionis habeat locum de iure
canonico,vide Bal.in l.si mancipium.§.1.ff. de euict.in
lectura antiqua,& per Ias.in l.alienam.1.col.in fi. C.de
procur.per Bar.notab.in l.si seruum.§. nunc videamus.
2.opp.& 1.q.ff.de verb.oblig.per Ias.in l.huiusmodi.co
lum.2.& col.fi.ff.de leg.1.reliqua dic vt supra c.28.& c.
59.& infra c.seq.
25 Quid si in instrumẽto fideiussionis tabellio† scripsit,
quod fideiussor renunciabat beneficio excussionis, id-
que scripsit de voluntate partium, sed de generali con-
suetudine tabellionum,quæ Hispaniæ viget,an ea renũ
ciatio noceat fideiussori, quasi tabellio intelligatur ro-
gatus de omnib.clausulis , quæ generaliter in qualibet
prouincia apponi consueuerũt,idque in omnibus clau
sulis,quæ in quolibet instrumento publico de consue-
tudine tabellionum iniussu partium apponi solent, ge-
neraliter quæsitum, & vsibus forensibus quotidie con
trouersum est.Qua in re communis opin. esse videtur,
vt talis renunciatio,& similes clausulæ non noceãt,nec
obligẽt.ita Bar.in l.1.q.6.ff.de iure codicil.Bal in l.quo
ties.C.de hære.inst.Imol.in l.fi.ff.quemadmo. testa.ape
rian.Abb.in c.cum contingat,de iureiurando.num.24.
est commu.opin.secundum Tiraq.qui plures allegat in
l.si vnquam.in prin.num.122. C.de reuocan. donatio.
Dec.consi.359.col.pen.& consi.180.ad finem.Ripa in
l.Centurio.num.88.ff.de vulgari.Tiraquellus de consti
tut.par.3.limita.31.num.12.Contrariam partem tenẽt
Bal.in l.fi.per tex.ibi.C.de fideiu.Alex.col.3. & Soc.co-
lum. pen. in l. Gallus.§. idem credendum.ff. de libe. &
posth.Soc.consil.101.lib.3. Fel. num.6. & Dec.colum.
2.in c.cum M.de const.Ias.in l.certi cõdictio.§. si num
mos.num.24.ff.si cer.pet.Alex.in l.huiusmodi, in prin.
col.fi.ff.de leg.primo.Felinus in c.ex literis.col.5. de fi-
de inst.vbi Bal.col.4.Ias.in l.vt liberis,C.de coll. Dec.in
l.semper in stipulationibus.ff.de reg.iur.Alex.consil.1.
col.6.lib.5.per Ripam in d.l.si vnquam,q.21.nu.44.Ga
liaulam in l.1.col.2.ff.de verb.oblig.Alciat.in d.l.2.§. si
quis ita,in 3.notab.Cur.consi.101.num.11.
Pro scriptura arguitur quod vt a contrahentibus qd
dispositũ videatur , oportet quod vel verbis expressim
comprehensum fuisset,vel saltem tacita ipsorum men-
26 te non fuisset prætermissum: licet enim aliquando † ex-
pressum plus operetur,quam tacitum,l.cum ex filio , in
princip.& §. 1.ff.de vulga.aliquando vero tacitũ fortius
sit quã expressum,vt in l.1.C.qui admit.& ibi plene no-
tat Ias.num.6.idem Ias.in d.l.cum ex filio,in prin. tamẽ
regulariter æque parisque potentiæ est tacitũ & expres
sum.l.cum quid.ff.si cer.pet.vbi multa per Ias.& per An
dr. Tiraq.in l.si vnquam.pag.347.num.76.& pag.237.
num.156.idem in legibus connubialibus.Glo. 7. num.
92.Si ergo clausula apponi a tabellionibus consueta,ta
cite a contrahentibus fuit intellecta,vel comprehensa ,
quid impedit quin tacite rogatus tabellio a contrahen
tibus de tali clausula opponenda videatur, quo firmior
sit contractus ille,de quo agebatur . Quod si tacite de
ea apponenda rogatus videri potest & debet , nulli du-
bium quin perinde sit ac si nuncupatim de ea opponẽ
da iussus esset.Quid autem si constet quod neuter con
trahentium de tali clausula apponenda meminit,neque
etiam ipsemet cuius fauorem potissimum talis clausula
respiciebat,id qd facile apparere poterit, si de vi & po-
testate illius clausulæ ipsi contrahentes interrogati re-
spondere nesciãt,& tunc quidem cum nec tacite nec ex
pressim id à contrahentibus comprehẽsum fuerit, eos
vt obligare nequeat,videtur,quia non figura literarum
obligamur,sed mente,& sensu nostro,quem per earum
interuentum expressimus.l.non figura.ff.de act.& obli
ga.l.obligationum substantia,ad fi.eod.tit.Sed non ine
leganter defendi potest esse tertium genus dispositio-
nis,præter duo dispositionis genera , de quibus modo
mentionem habuimus,quale est,cum quid contrahen-
tes licet nec verbis nominatim,nec mẽte tacita compre
henderunt,quia vel eius rei notitiam non habebant,vel
de ea non meminerunt , vel alia quauis ratione, tamen
verosimillimum est,quod si ea de re meminissent , vel
eius notitiam habuissent ita disposuissent, & iussissent ,
vt in d.clausula scripturæ contineatur , quo casu etiam
dispositum intelligitur,quia pro cauto, & disposito ha
betur , quod disponentes interrogati verosimiliter re-
sponderent,& prouiderent,licet id ignorantia,incuria
aut obliuione,& verbis & etiam mente prætermissum
ab ipsis fuisset.glo.communiter ibi app. in l. tale pactũ.
§.fi.ff.de pact.vt plene per Ias.& And. Tiraquel.in locis
supra citatis,& per Ias.in l.de quibus.ff.legibus. & in au
th.quas actiones.C.de sacr. eccle. ergo si contra illam
clausulam instrumenti opposueris, quod contrahentes
neque eam apponi expressim iusserunt,neque tacite de
ea apponenda cogitauerunt, neque forte etiam hodie
quid sibi velit aut significet intelligunt , replicabo q̃ si
talis clausula in ea regione,vbi scriptura confecta fuit ,
erat de communi consuetudine tabellionũ apponi con
sueta,& præterea a communiter accidẽtibus vtilis repu
tabatur,quo magis is contractus,de quo agebatur , vel
ea dispositio,locum effectumq; haberet, tunc quodam
modo intelligam & interpretabor quasi dispositum vi-
deri a contrahentibus,vt talis clausula apponeretur, ve-
rosimillimũq; esse , vt si quo tempore fiebat dispositio
& scriptura interrogati forent,an talem clausulã appo-
ni iuberent,respõderent,quòd sic.Faciamus ergo regu
lam affirmatiuam , vt ea clausula valeat obligetque cõ-
27 prehendentes.Declara vt procedat,quando † ageretur
de modico,vel non admodum magno præiudicio,non
si de magno præiudicio ageretur , quia cum † tacitum
plerunque

plerunque fallax sit, vt plenè per And. Tiraq. de legibus omnibus glo. 7. numero. 72. certè non temerè trahendum est ad ea quæ sunt magni præiudicij. facit l. si quis dinturno, in prin. ff. si serui. vend. iuncta l. null. C. de rei vend. & quod ait Corn. in l. cum quæstio. num. 6. per tex. ibi. C. de leg. & quod ponit Bart. in l. seruitutes. in mag. ff. de seruit. facit §. fin autem ad deficientis. in l. vnic. C. de cad. toll. & quæ diximus suprà c. 78. Secundò limita, vt non procedat quando talis clausula vehementer repugnaret aduersareturque naturæ illius dispositionis, qua de agebatur: arg. l. fin. C. de non nu. pec. iuncta. l. cũ pater §. filius matrem. ff. de leg. 2. Tertium limita, quãdo aduersaretur consuetudini alterius, vel vtrinsque contrahentis: arg. l. si seruus plurium. §. fi. de le. 1. l. semper in stipulationibus. ff. de regu. iu. & his tribus casibus defendi potest opi. contraria, sicque vtraque pars temperanda, & ad concordiam reducenda est.

SVMMARIVM.

1 *Statutum ne in forenses immobilia alienentur, non comprehendit domunculam.*

2 *Statutum à superiore confirmatum, quando municipes possint reuocare.*

CAPVT XXXIIII.

1 CEntesimo decimo octauò colligitur, † stante statuto ne in forenses fiat prædictorum alienatio, nunquam videtur prohibita alienatio paruæ domunculæ, id quod tenuit Lud. Rom. sing. 334. hodie quidam Petrus Iacob. & Bart. in l. senatus. §. Marcellus in expositione verbi dictam. ff. de le. 1. Ioannes Imo. & Alex. ibi Ial. in l. sciendum. ff. qui satisda. cog. nu. 10. Hippolytus Marsil. in l. futem. col. 5. ff. de sicarijs. idem Hippolytus singu. 276. Nicol. Pigno. in add. ad Romanum, vbi suprà. Marsilius in pract. crim. §. & quia. in princi. & innumera similia congessi libr. 1. de succ. resol. §. 7. ratio illius ea est, quòd vt reliquorum principum, ita & legũ imperium est ad vtilitatem, quæ in minimis non consideratur, sicque cùm libertas nostra oneretur per prohibitionem commerciorum contra ius gentium, de quo in l. ex hoc iure. ff. de iust. & iure. 5. §. ius autem gentiũ. & ius §. ciuile. Insti. de iure nat. & potissimum contra rationem naturalem, quæ dictat liberum esse debere, vt quisque in quemlibet rem suam alienare possit. §. per traditionem. Instit. de rerum diuis. par erat, vt tot incómoda nobis non insinuarentur, nisi ob aliquod magnum commodum, & emolumentum reipublicæ, quod cùm in minimis rebus minimè cõsistat ea prohibitio, ad minima non extenditur, præsertim cùm fiat per legem, quæ, nobis vt consulat, non vt obsit, accepit imperium. Vt nostra principalis sententia docet.

2 Centesimo decimo nonò colligitur, quod † si esset statutum per municipes factum de concessione superioris, idque inciperet esse nociuum, possent ipsi municipes sine noua etiam concessione illud reuocare, tum quod id de natura legum & statutorum esse videtur, tũ et quia (vt habet nostra principalis conclusio) eam facultatem à superiore accepisse videntur, vt sibi consulerent, non vt nocerent, quæ ratio cogit nos fateri, id statutum cum primùm noxium esse cœpit, vel euanuisse ipso iure, arg. l. vn. in prin. C. de cad. toll. vel potuisse reuocari per eosdem municipes, arg. c. non debet, de consanguin. & affin. & ita vt reuocari possit per eosdem rectè tenent Bal. in c. 1. in princ. de pace Const. Andreas Tiraq. in l. boues. §. hoc sermone. 17. limit. ff. de reg. iu. Io. And. in c. non potest, de præb. lib. 6. in nouell. licet quidam in contrarium arguant per d. §. hoc sermone. vide in capitul. sequent. num. 10.

SVMMARIVM.

1 *Statutum dotem marito concedens, vxore mortua cesset, si is non sustinuit onera matrimonij.*

2 *Præmium propter onus.*

3 *Nobilis vel hidalgus quando participet commoda, licet non participet onera.*

4 *Pœnam legalem, etiam si procedatur per modum accusationis, iudex alterare potest ex causa, ardua q.*

5 *Pœna suos debet tenere authores.*

6 *Testis in re sua vt quis sit, an admittatur.*

7 *Legum & statutorum exorbitantium verba restringuntur secundum subiectam materiam.*

8 *Famuli ex delicto an dominus teneatur?*

9 *Iudicis officiale delinquente an iudex teneatur.*

10 *Inferior superioris iura nequit subuertere.*

11 *Statuta confirmata a superiore, an per statuẽtes possint reuocari? ardua q.*

12 *Statuta collegij confirmata per superiorem, an per collegas possint reuocari? ardua q.*

13 *Superioris factum meram inferioris vtilitatem respiciẽs per ipsum inferiorem potest alterari.*

14 *Alimenta à patre filio data, si is prodegit, an pater iterum alere cogatur? ardua q.*

15 *Ius naturale compulsionis ignarum.*

16 *Necessitati culpatæ non subuenitur.*

17 *Matrimonium spirituale, metu etiam reuerentiali contractum, viciatur, aliud in carnali matrimonio.*

18 *Iuramentum metu reuerentiali emissum, non obligat.*

19 *Matrimonium hodie an vitietur per metum reuerentialem?*

20 *Matrimonium metu contractum irritatur.*

21 *Matrimonium per patres contractum respectu liberorũ an vitietur metu reuerentiali.*

22 *Pœna adulterij non extenditur ad vitiantem monachã? egregia quæst.*

23 *Legaui centum filiæ si nuberet, & quinquaginta si fieret monacha, monacha facta fuit, an centum habitura sit? ardua quæst.*

24 *Magistratus minores, an leges trãsgredi possint? ard. q.*

CAPVT XXXV.

1 CEntesimo vigesimo colligitur, veram esse opinionem existimãtium † statutum (quod frequẽs est in plerisque ciuitatum Italiæ) vxore sine filijs constante, vir lucretur dimidiam partem dotis intelligendum esse, si modò maritus ille sustinuit onera matrimonij, non sic si non sustinuit, vt tenuerunt Bald. in auth. dos data col. 1. C. de don. ante nup. Alex. consil. 122. viso processu. col. 4. li. 7. Hippolytus Marsilius singulari 514. vigent communiter. Ratio est (vt hoc eis addamus) quia vt reliqui principes, ita & statuentes, vt prosint, non vt obsint, imperium (id quòd nostra prin. conclusio habet) accepisse uidentur. eamque dotis partem marito quasi in recompensationem onerum matrimonialium, & in eorum remunerationem concessisse visi sunt, qua parũ dignus is maritus videtur, qui talia onera non sustinuit. sicque tunc id statutum ne vxori nocere videatur, indebitum lucrum marito tribuẽdo, par est vt cesset.

2 Centesimo vigesimo primò colligitur, eadem ratione, eum ciuem † qui non sustinuit simul cum reliquis ciuibus onera ciuitatis, minimè potiturum beneficijs statutorum illius ciuitatis, ne lucrũ tali ciui indigno indebitum deferatur, per quod reliquis nocumentum inferri videretur: Pœnarum enim & Præmiorum eadem rõ

est.l.1.ff.de iust.& iu. Vnde vt reipub.noceret, qui pœ-
nam immerenti infligeret.l.sancimus.C. de pœnis.l.ab-
sentem,in prin.ff.eo tit.ita,& qui immerenti præmium
concederet, Reipublicæ nocuisse,vix est vt non videat,
& ita in specie tenent Philippus Decius cons.114.Hip
polytus Marsilius,ex quorum allegatione apparet, hāc
esse communem opinionem sing.119.ille, qui nō susti
net.Ludo.Rom.cons.22.ista captura. Paulus Castrē.
in l.omnes populi,in fi.ff.de iust.& iu.Bart.in tract.rep-
saliarum.5.prin.Ang.cons.73.q. dicta actio. Albericus
1.par.statuto.q.9.Paulus Castr.cons.343. vt refert Mar
3 silius,vbi suprà,qui hoc limitat,nisi ex priuilegio ille ci
uis desineret sustinere onera publica (quales Hispaniæ
sunt illi nobiles,quos hidalgos appellamus) tunc.n.pri-
uilegijs ciuitatis gauderet,non secus quā reliqui ciues.
Ita Marsil.vbi suprà,Alex.cons.32.visa concessionn.li.5.
Philippus Decius cons.283.id quod admitterem,quan
do tali priuilegio decoratus fuit ob præclara in rem pu
blicam facinora,idemque si id priuilegium emisset vt p̄
cium ad publicas necessitates verteretur , non sic si ut
conuerteretur in quoslibet alios vsus,quia tunc is non
posset videri de republica bene meritus, sicque non es
set cur potiri deberet ijs priuilegijs, nisi vellet cum reli
quis ciuibus cōtribuere,arg.l.secundum naturam.ff.de
reg.iu.& fallam,l.illud.C.de coll.l.cum oportet.in prin.
C.de bo.quę liberis.quod nota ad priuilegia hidalguio
rum(vt ita loquar)quæ precio Hispanorum non pauci
emerunt , vt diligenter intuearis verba priuilegiorum.
4 Centesimo vigesimo secundò colligitur, tan vera sit
sententia existimantium,iudici etiam ex causa non lice
re alterare pœnam legalem,quando proceditur per mo
dum accusationis,quamuis id sibi liceat , quando pro-
ceditur per modum denunciationis , vel inquisitionis,
iuxta glo.appe.in l.& si seuerior.§.pœna grauior.in glo.
fin.ff.de his,qui nota infa.cum l.te suprà adductis.cap.
14.& c.5.cum alijs,id quod in specie tenuit Host.in ca.
in Archiepiscopatu,de raptori.Bal.in reper.suo,verbo,
pœna legalis.2.col.Hippol.Marsilius singulari 526.inq
sitio.idem Marsilius in pract.causarum crim.§. constan
te.num.83.in simili per Deci.in c.at si clerici.col.7.§ 1.
de adulteri.quorum opinionem suspectam esse ex nr̄a
principali conclusione apparet,quæ docet vt reliquorū
Principum,ita & legum imperium esse ad proficiendū,
non ad nocendum,noceret autem si ex iusta causa iu-
dici non liceret pœnam temperare legalem,vt innume-
ris ferē tam iuribus quàm rationibus per totum hunc
librum colligere licet.
5 Centesimo vigesimo tertiò colligitur,veram esse opi
nione existimantium non valere statutum Bononiæ,
quod habet,vt si rusticus tributum soluere nequeat id
ab alijs rusticis exigatur,vt in specie tenent Ias.per tex.
ibi in l.si quis in suo.§.legis.C.de inoff. testam. Hippo-
lytus Marsilius singulari 551.pœna debet.Bar.in l.lega-
torum,in prin.per tex.ibi.ff.de le.2.Ioannes Imo. in l.e.
cum filius,in prin.ff.de verbo.oblig.facit totus tit.C.ne
filius pro patre,& totus titulus.C, ne uxor pro marito,
& totus titulus C.res inter alios act.l.non debet.ff.de iu
re iu.c.non debet.de reg.iu.li.6.& potissimùm facit no
stra principalis conclusio,quæ edocet,statuentes & le-
gislatores non secus,quàm reliquos principes imperiū
accepisse,vt prodessent,non vt nocerent,nocerent autē
si eis liceret tam iniqua statuta,tamque omnino à iure
& ratione naturali aliena condere.l.sancimus.C.de pœ-
nis. ergo vt non valeant,par est,vt dd.ll.& c.erit aūt lex.
4.dist.l.1.& 2.ff.de legib.id quod non minus vtiliter. q̄
nouè nos intelligimus,non valere quò ad sui executio-
nem,quandiu non apparet aliqua vrgens causa,valebūt
tamen mero iure,dummodò interea dum talis vrgens
& vtilis causa non illucet , effectu & sui executione ca-
reant,per l.vn.in prin.verb.sopita.C.de cadu. tollend.vt
eleganter exposuimus de succ.progressu in præfation.
quod multum notabis.
Centesimo vigesimo quartò colligitur , veram esse
16 opinionem existimantium,Bononiæ statutum,quo ca
uetur ut libris mercatorum fides adhibeatur, procede-
re quò ad suas duntaxat mercātias,non quò ad reliquas
res vel negocia.quid.n.si ille scribet domum meam ad
se pertinere,meve homicidium fecisse,domumve suam
igne combussisse aut diripuisse?in omnibus his specie-
bus & simil.b.ei fidem adhibere esset contra ius & ratio
nem naturalem.l.omnibus.C.de testib.l. magistratibus.
ff.de iurisdict.omnium iudicum.l.vn.C. vt nemo in sua
causa iudicet,aut ius sibi dicat.& potissimùm esset con
tra nostram principalem conclusionem, quæ habet sta
tuentes & legislatores non secus quàm reliquos princi
pes imperium accepisse,vt prodessent , non vt nocerēt
nocerent autem si talia statuta non restringerentur iux
ta sensum superiorem.& ita in specie tenent Ioan.An-
dreæ ad Speculatorem de instrum.edi.§.nunc dicendū.
in add.mag.col.1.Ludou.Rom.cons.205.in puncto.&
cons.204.pro discutienda.col.1.Ias.in l.si quis ex argen
7 tarijs.ff.de edendo.§.rōnem.Hippolytus Marsilius sin-
gulari 560.habemus in hac ciuitate.Franciscus Aretin.
cons.33.consultatio.col.1.& cons.44.in proposita con-
sultatione,idemque foret secundùm Marsilium , vt su-
prà,post Ias.in d.§.rationem.in statuto iubente thesau
rarij liberis fidem adhibendā.nam & id quò ad rem pe-
cuniariam,vel ad ærarium pertinentem restringeretur,
quibus rationibus stante statuto,quod consules artium
cognoscant de causis eorum opificum, intelligetur de
causis ad artem illam spectantibus,non sic si de hæredi
tate fortè,vel legato,vel de dote , vel de præscriptione,
& similibus ageretur:vt per Rom.cons.300.in casu pro
posito,& per Hippolytum Marsilium,vbi suprà . Bald.
in lege fine. vbi Cynus & Angelus per textum ibi,
C.de iurisd.omnium iudicum. Vnde si esset statutū vt
filius fami.artifex etiam ex causa mutui obligaretur,in
telligeretur,si mutuum illius artificij causa esset contra
ctum,vt per Marsilium,vbi suprà,qui alios allegat.Qui-
8 nimò quod dominus ex delicto vel quasi delicto famu
lorum teneatur,iuxta terminos.§.fin.Instit.de oblig. ex
quasi delicto.id intelligendum est,si modo famulus ille
deliquit circa illud ministerium,ad quod dominus eius
9 opera ministerio vtebat, nō aliter. & similiter potestas
non tenetur de facinoribus per suos officiales commis-
sis extra ministerium suū,vt plenè illhęc & alia per Hip-
polytum,vbi suprà Romanus cons.331.in casu proposi
tæ consulationis.
10 Centesimo vigesimo quinto colligitur,quare quod
à superiore gestum est,nequeat innouari aus alterari p
inferiorem.c.cum inferior,de maiorita.& obedien.fa-
cit l.ille à quo.§.tempestiuum.ff.ad Trebel. Ratio est,
ne communis vtilitas,ad quam destinatum omne siue
principum siue legum imperium est (vt nostra prin.cō
11 clusio docet)facilè subuertatur. Vnde si Papa cōfirmat
Spoleti Statuta,iam amplius non dicentur statuta Spo-
leti,sed Papalia.sicque solus Papa,non etiam municipes
aut ciues Spoletani ea mutare & alterare poterit . Hæc
videtur communis opin.quam tenent Bald.in l.ex facto
in princip.ff.de vulgari.Alexand.cons.469.viso puncto.
put eos refert,& sequitur Hippolytus Marsilius singu
lari.567.incip.omnia nostra.Andreas Barba.in c.pasto
ralis.§.præterea.col.17.de offic.deleg.Romanus cons.
98.quod ad id.Andreas Barb.in tract.de præst.Card.1.
q.5.colum.Felynus in c.qualiter.1.col.12.de accusa.idē
Felinus in c.1.9.col.de sponsalibus. Ratio, quia omnia
merito nostra facimus,quibus authoritatem imparti-
mur.l.1.C.de vetere iure enu.c.1.&c.de confir.vtili. vel
inutili.

12 inutili. Vnde Marsilius in c. singulari. 567. ait, quod† sta-
tuta Collegij confirmata per superiorem, non poterunt
per idem collegium alterari, quamuis (inqt) contrariũ
téuerit Panormit. in c. dilect. de præb. col. 2. & ait Panor-
mit. locutum fuisse inaduertenter, quia cum talia statu
ta postquam a superiore confirmata fuerunt, iam non
tam inferiorum quam ipsius superioris statuta esse intel
ligant, non poterunt per inferiorem tolli, cum factum
superioris inferior nequeat alterare. clem. ne Romani.
de elect. d. c. cum inferior. l. fin. C. de legibus Quid dicen
dum? & sanè veriorem puto sententiam Panormitani,
13 quia† inferior factum superioris ad inferioris ipsius vti-
litatem inductum, potest tollere aut remittere. l. penult.
C. de pact. l. si quis in conscribendo. C. de Episcop. & cle
ric. l. quotiens ab omnibus. vbi multa in simili per Ias. C.
de fideicommis. l. stipulatio illa. §. inter certam. ff. de ver
borum obligat. l. Titio centum, in princip. ff. de cond. &
dem: secundum vnum intellectum l. 1. ff. manda. in prin-
cip. Instit. eod. titu l. cum pater. §. mando. & §. rogo. ff. de
lega. secundo. l. filius famil. §. diui. ff. de legat. 1. l. 2. C. de
emptore. & tradunt multa Doct. in dd. locis. & Ias. in d.
l. penult. Modò sic, si rex Hispanus quædam statuta ciu
ium Toletanorum à iure cõi reliquarum vrbiũ & terra
rũ Papaliũ confirmauit, ob priuatã ipsorũ Toletanorũ
ciuiũ, vel Spoletanorũ municipũ vtilitatẽ, par est, vt ipsi
possint illa remittere vel alterare per omnes leges suprà
allegatas. & contraria procedunt in ijs duntaxat, quę nul
la ex parte respiciebant vtilitatem illius inferioris, qui fa
ctum superioris mutare volebat, vel quando non ipsius
duntaxat, sed etiam aliorum vtilitatem respiciebat, qua
le est in lege generali, quam legem generalem mutare
vna ciuitas inferior non posset quia ea lex non ad suam
vtilitatem duntaxat, sed etiam ad commodum reliquarũ
ciuitatum sub ditione & imperio illius principis existẽ
tium facta fuit, ergo succederet tunc regula. l. id quod
nostrum. & d. c. cum inferior Idẽ ergo & in statuto col
legij, nisi à fundatore factum esset cum clausula nẽ im-
mutari posset pro nobili. l. omnes populi. ff. de iust. & iu
re. §. sed naturalia. Instit. de iure natu. c. non debet. de cõ
san. & affi. & facit nostra principalis conclusio, nam su-
perior imperium accepisse videtur, vt prosit, non vt ob
sit, idemque in imperio illius statuti. & cùm secundum
necessitatem humanam statuta variari expediat. d. c. nõ
debet. certè cùm noxium esse inciperet id statutum vt
mutari possit per eos, ad quorum vtilitatem factum fuit
par est, nec superior spectandus est, nisi in duobus casi
bus supra relatis, & vide c. præced. quod nota ad omnes
mundi ciuitates, collegia, & municipia.

Centesimo vigesimo sextò colligitur suspectam esse
14 opinionem existimantium, quod† pater, qui semel filio
suo alimenta assignauit & dedit, iterum eundem alere
tenetur, etiam si ille culpa sua cœpit egere, puta quia in
scorta, vel ludos prodegit, quod sibi alimentorum cau-
sa & nomine satis abunde à patre fuerat concessum, vt
in specie tenent Hippolytus Marsilius singulari 104. pa
ter tenetur. Iacobus de Arena in l. si libertus qui opera
rum. ff. de operis liber. Barba. in c. ex parte. 3. de consue.
Bald. l. 1. §. ius naturale. ff. de iust. & iure. sed illorum sen
tentia confutatur ex nostra principali sñia, & oĩb. iurib.
& rõnib. iuris, dũ docet, vt reliquos principes, ita & leges
imperium accepisse, vt prodessent, non vt nocerent, no
cerent autem si inducerent quid ita irrõnabile, vt & cul
pa sua delineret authori suo nocere, cõtra ca. culpa sua,
de regulis iuris. lib. 6. l. si quis in suo. §. legis. C. de inoff.
test. l. 1. ff. de iusti. & iure. & eadem culpa patri innocenti
noceret, contra d. §. legis, & contra omnes leges, q̃ sunt
sub titu. C. ne filius pro patre. & quæ sunt sub titu. C. ne
vxor pro marito. & l. non debet. ff. de iu. iu. & esset con-
tra omne ius naturale naturalemque rationem dictan-
tem, vt æquæ pœnæ peccata persequantur, teste Hora-
tio his verbis.

——————Adsit
Regula peccatis, quæ pœnas irroget æquas.

Neque ad rẽ pertinet, quod pater naturaliter debeat
alere filium, talisque obligatio, vt inquiunt ipsi, per cul-
pam ipsius filij non euanescit. nam eorum illinc effluxit
error, quod eam obligationem præcisam & coactam es-
15 se falso arbitrabantur, cùm† reuera à naturali iure nihil
sit aut fuerit vnquam magis alienum & remotum, quã
inducere aliquam necessitatem, aut coactionem præci
sam & compulsiuam, nec quicquam aliud est ius natura
le, quam quoppiam naturale votum, desideriũ, inclina-
tio, & appetitus, quibus ducimur. l. scripto. ff. vnde lib. ibi
& parentum commune votum. l. 1. §. cum seq. ff. de iust.
& iure. c. ius naturale. 1. dist. in pri. Inst. de iure natur. di-
xi plene suprà c. 27. num. 11. vnde vt appetitus coniugij
maris & fœminæ & si sit iuris naturæ, vt dd. iuribus, ta-
men non exequitur ab inuito, ita & is appetitus & votũ
alendi liberos, & si sit iuris naturæ, tamen non exeque-
retur ab inuito, inspecto eo iure, sicque necessitas a me
ro iure positiuo descendit, vt non minus vtiliter quam
oportunè differuimus lib. 2. de succe. crea. §. 20. sup rep.
auth. nouissima. C. de inoffic. test. ibi collocata. iure au-
tem ciuili nullibi legis, vt quis suę obligationi ampliua
quam semel satisfacere teneatur, quinimmò contrarium
eo iure dispositum est. l. qui bis. de verb. obliga. l. qui vsũ
fructum. eod. titu. l. planè. §. si eadem res. vbi pulchrè in
simili per Ias. & Zasium post alios. ff. & C. de cõd. indeb.
ergo is pater naturali suæ obligationi fecisse satis vide-
tur per solam voluntatem, ciuili autem obligationi vel
coactioni sat superque fecit semel congrua alimenta as
gnando, & filius ille culpatus victum deinceps quærere
poterit, vt q̃ęritat maxima pars hominum quibus ali-
menta præbent labores manuum suarum, etiam si sint
inculpati, ergo quod illis inculpatis vsu venit, vt tantun-
dem huic filio culpato & tali pena digno obueniat, no
xium non erit, sed potius laudabile & condignum. præ
16 sertim † quia auxilium legis prætextu necessitatis quia
implorat, quando in talem necessitatem culpa sua ceci
dit. l. iam dubitari. ff. de hæred. insti. ibi, iam non ut ne-
cessarij, sed sua sponte hæredes existunt. l. iam dubitari.
ff. de vulg. ibi, ius dicentis propositum est liberos one
ribus hæreditarijs non spontè susceptis liberare, vbi no
tat Bar. Sozinus, & vtrobique omnes Doctores, & mul
ta congerit Ias. in l. si. fideissor. §. si necessaria, per tex. ibi,
ff. qui satisdare cogantur. & Felinus in c. quę in ecclesia
rum. col. 24. de constit.

17 Centesimo vigesimo septimò colligitur, quare† ma-
trimonium spirituale metu etiam reuerentiali contra-
ctum, sit nullum ipso iure, id quod tenuit Glos. in c. p̃-
sens clericus. 20. q. 3. Ias. in §. quadrupli. col. 9. Inst. de a-
ctio. qui illam Glo. dicit notab. Hippolytus Marsil. sin-
gul. 347. matrimonium metu facit c. cum virum. de reg.
In simili per Ioannem Imol. in l. si cum dotem. §. eo au-
tem tempore. ff. sol. matrim. facit c. 1. vbi Glo. & Pano.
quod metus causa. Alex. in d. §. eo autem tempore. & Ia
son. in auth. ingress. C. de sacrosan. eccl. col. 1. Et iuramẽ
18 tum† filiæfa. metu reuerentiali factum, non est obligato
rium. Ita Bal. in l. etiam. C. ad Velleia. idem in l. pactum
dotali. col. 3. de colla. Hippol. vbi suprà. & Decius cons.
219. viso puncto. colũ. 3. Diuersum est in matrimonio
carnali, quod non desinit valere etiam si fiat per metũ
reuerentialem. Ita Hippolytus Marsilius, vbi suprà, Bal.
& Salicetus in l. patre cogente. ff. de ritu nuptiarum. per
tex. ibi sicq; in sui creatione facilius & expeditius perfi
citur carnale, quã spirituale matrimonium, & ex diuer-
so spirituale facilius quàm carnale impeditur. & ratio
est,

est, propter austeritatē vitę monachalis, ad quam vt qs quam nisi ex liberrima voluntate accederet, durissimū esset, quæ ratio non ita vrget in matrimonio carnali.
19 Sed hodie† fortè etiam matrimonium carnale metu reuerentiali contractum viciaretur. licet iure. ff. aliud foret. Ratioque differentiæ non obscura est, quia iure ff. matrimonia facilè per repudij interuentum soluebantur, hodie autem iure canonico, & diuino non ita fit, iuxta illud Domini. Quos Deus coniungit, homo non separet, sicque hodie longè durius & nocentius nocumentum talis metus reuerētialis induceret, quam olim, vt patet in l. neque ab initio. C. de nupti. & fere per totum. ff. & C. de diuor. & repu. Illud autem in comperto
20 est, matrimonium† eo metu, qui caderet in virum constantem contractum, irritum esse, & tam olim quam hodie, & iure tam canonico quam ciuili, vt tenuit Gl. in l. 1. in fin. ff. de auth. tutorum. Cardina. in clem. 1. 17. q. de consang. & affini. Oldradus cons. 35. factum tale est. & Marsilius, qui alios allegat, vt suprà. Et pro nostra supe-
21 riore opinione, vt hodie† matrimonium liberorum pręsertim fœminarum per metum patris reuerentialem cōtractum vicietur, facit, nam & si matrimonium liberorum præsentium & tacentium per patres contractum valeat. c. vn. de spons. impuberum. lib. 6. tamen si quæ verosimilis suspicio esset metus reuerentialis non valeret vt egregiè tenuit Panormi. in c. col. fin. de præsump. & sequitur Hippolytus Marsilius sing. 147. filius præsens, & tacens. Felinus col. 4. in d. c. non ne, qui admodum id commendat. Isthæc omnia suadentur ex nostra principali sententia, quæ habet reliquos principes ita & leges imperium accepisse, vt prodessent, nō vt nocerent, nec dubium est quin vehementer humano generi nocerēt, si inducent vt in perpetua corporum & animorum societate quisquam inuitus remanere cogeretur, quando quidem ꝑpetua societas etiam rerum caducarum & irresolubilis tam odiosa semper habita fuit, vt ita contrahi minimè posset, vt not. in l. cum pater. §. dulcissimis. ff. de lega. 2. iuncta l. 1. ff. de ritu nup. in prin. Instit. de nup.
22 Denique† cùm differentiam egregiam esse inter matrimonium carnale & spiritnale suprà edocti simus. apparet, pœnam impositam ei, qui vxorem alterius viciaret, minimè locum habere, aut porrigi debere ad eum, qui monachā compressisset, tum quod in pœnis vt pote odiosis extensio fieri non debet. l. antep. ff. de pœnis. de reg. iur. lib. 6. l. cum quidam. vbi multa per Doct. ff. de lib. & posthum. tum quod ad tollendam consequentiam sufficit dare vnam instantiam. Glo. in l. creditori. ff. de ope. noui nunc. quæ precepia esse videtur ex allegatis per Ias. ibi. Glo. in c. sicut vrgeri. 1. q. 1. Néc ad rem pertinet quod regulariter valeat argumentum de matrimonio carnali ad spirituale. vt per Hippolytum singul. 215. validum est. nam sufficit instantia superior, præsertim in materia odiosa, & restringibili. ita tenet, & rectè in specie Felinus in c. ecclesiæ sanctę Marię, de const. licet in contrarium sit receptior opin. quam tenēt, Marsilius d. singula. 215. vbi hanc dicit receptiorem. & Felinus in c. non satis. de simonia. & Marianus Sozinus in ir. c. qualiter, & quando. 2. de homi. pro vt eum allegat. Marsilius, vbi supra. Qui etiam in d. singulari 215. & in repet. rubr. col. 20. ff. de fideius. & Ludouicus Romanus in l. stipulatio hoc modo concepta. ff. de verb. obliga. & Ias. in auth. si qua mulier. C. de sacr. eccles. post a-
23 lios quam plures volunt. quod† si testator centum relinquit filiæ si nupserit, & quinquaginta si religionem intrauerit, si ea religionem intrauerit, habebit centum integra, non duntaxat quinquaginta, sed id nobis videtur perinde esse ac si contendas contra omne ius omnemque rationem & testatoris voluntatem vtcunque dilucidam non solum nō esse seruandam, sed etiam esse vio-
lādam ecclesiæ fauore, cuius ex diuerso pot issimum minus esset debet, iustitiā custodire. c. 1. de fund. alie. vnde multi ēt tenēt contrarium, vt alibi fulius disseruimus.
24 Centesimo vigesimo octauò colligitur, quare† magistratibus liberum sit leges transgredi propter enormitatem facinoris, vt est communis opinio, quam tenuerit Innocentius & communiter Doctores in c. de consti. Bald. in l. quid ergò. §. pœna grauior. col. 4. ff. qui not. infa. Hippolytus Marsilius singula. 244. tu scis. Bald. in l. col. 5. C. qui accu. non poss. idem Bald. in l. 1. C. de precibus Impera offeren. & in auth. sed nouo iure. C. de seruis fugi. plenè. per eundem Marsilium in repetit. l. fin. C. de prob. char. 73. id quod vtrobique moderat & restringit ipsemet Marsilius vt procedat in solis maioribus, non ita in minoribus magistratibus. Idē vult Bald. in auth. sed hodie. C. de iudi. Ludoui. Romanus in l. si verò. §. de viro. fall. 46. ff. sol. matr. Ias. in §. ex maleficijs. Inst. de acti. col. 2. Bald. in auth. sed nouo iure. C. de seruis fugi. id quod (iudice me) suspectum est, & contra omnia iura & rationes, de quibus suprà susè, c. 14. num 4. & c. 5. num. 20. disseruimus, ex causa licere magistratibus transgredi leges. quinimò non licere modò, verum necesse quoque habere, leges nō tam faciunt verba, aut scriptura, quam earum mens & sensus, adeò vt fraudem legi faciat, qui verba legis complexus contra eius nititur volūtatem. l. fraus. ff. de legibus, vt multis supra ostēdimus. ergo cùm legis mens & animus eum scopulum intueatur, vt propter enormitatem facinoris pœnarum & legum metæ transgrediantur. idque à magistratibus fieri & possit & debeat. Inque eo duntaxát quæstio relicta sit, quis nam sit legibus hanc ad rem magistratus? eum legitimum esse iure dicemus, qui illius facinoris iudex competens erat, ad imponendamque eam pœnā, quam imposuit competēs, erat, ex vi & complexu iurisdictionis suæ, itaque ille iudex, qui non haberet gladij potestatem, iuxta l. imperium. ff. de iu. om. iud. non posset facinorosum etiam propter enormitatem criminis vltimo supplicio afficere, non magis quam alter homo priuatus, sed qui haberet gladij ptātem, is ꝑꝑ enormitatem criminis poterit pœnam a lege talibus criminibus definitam augere, & imponere etiam inconsulto superiore, dummodo nō egrediatur complexum suæ iurisdictionis, legum enim imperium (vt nostra prin. conclusio habet) destinatur ad proficiendum, non ad nocendum aut ad bonum publicum differendum, vt differet si vbi iustitia deposcit leges transgredi, nec deest legitimus iudex, spectaretur vt superior consuleretur.

S V M M A R I V M.

1 *Princeps ex iusta causa an defensionem tollere possit in criminalibus, plures, arduæ q.*
2 *Accusanti præmium designatum intelligitur, si probauerit*
3 *Allegationi si iubeatur stari, suppletur, si probauerit.*
3 *Iuramento damnum passi quod stetur, vt intelligendum. not. q.*
5 *Defensio an tollatur per statutū iubens vt occides quomodocunque, & qualitercunque occidatur, ardua q.*
6 *Verba statutorum restringenda, quoties resultaret, absurdus intellectus.*

C A P V T XXXVI.

1 CEntesimo vigesimonono colligitur, an† princeps ex iusta cā de plenitudine potestatis, vt defensionem in ciuilibus causis adimere potest, & eius terminos abbreuiare, ita ne possit idem facere in causis criminalibus,

sis criminalibus?id quod negât Bal.in l.3.§.si is ꝑ quo.
ff.quod quisque iuris.Felinus in c.dilecti.col.6. de re iu
di.Hippo.Marf.singulari.388.defensio non potest.So-
zinus cons.120.memini me aliàs consuluisse, vt refert
idem Marf Fran.Aret.cons.65.sicut Io. col.13.Paris de
Puteo de syndi.cha.30.Marf.in l.vnius facinorib.§.co-
gniturum.ff.de q.Idem Mars.in sua pract.crim.cha.55.
& char.140.& iterum in rep.l.vni.C. de raptu virginũ,
qui omnes(iudice me)non multum fœlici Minerua rẽ
intuẽtur.nam revera quo ad principis potestatẽ, de qua
agimus,nulla differentia est inter causas ciuiles & cri-
minales,in vtrisque enim ex iusta cã potest defensionẽ,
puta citationem,& exceptionem, aut similia, adime-
re,vt plenè ostendimus de succ.progressu in præfatio-
ne,& fusius suprà c.31.nu.9.in neutris autem sine iusta
causa id principi fas aut liberum esset. ergo longè faci-
lius in vtrisque id sibi liceret quò ad terminos legales
coangustandos.istorum omnium ratio illinc descendit,
quod principes & leges(vt nostra principalis cõclusio
edocet)imperium acceperunt,vt prodessent, non vt no
cerẽt, nec dubium est,quin nocerent, si vel iustam de-
fensionem nobis ex toto adimerent, vel ex parte termi
nos defensionis coarctando siue simus in ciuilibus siue
in criminalibus.Cæterùm vbi iusta causa adesset, con-
trarium foret tam in ciuilibus,quàm in criminalibus,qa
lex nihil aliud esse videtur,quàm ipsamet iusta causa, cũ
(vt plenissimè per totum ferè huic librum egimus) le-
gem non inducant ipsius verba aut scriptura,sed mens
& sensus ipsius ac legislatoris,qui eum duntaxat scopu-
lum intuetur,vt bono publico consulatur.ergo & id le-
ge comprehensum uidetur,vtcunque ipsius verba repu
gnent.Glo.communiter ibi,vbique app.in l.tale pactũ.
§ si.ff.de pact.sicque si denegandi ex toto defensionem
iusta causa aderat,puta quia facinus erat plusquam no-
torium,& timebat fortè populi tumultus,vel denegan-
di defensionem ex parte per restrictionem terminorũ
aderat iusta causa,& bonum publicum respiciens, quin
id fieri non solùm possit,sed etiam debeat, dubitari nõ
oportet etiam in criminalibus.his autẽ causis iustis ces-
santibus,nec in criminalib. nec etiam in ciuilibus fieri
(vt supra diximus)regulariter fas est,nisi vel in leuiori-
bus,vel in alijs specialibus, de quibus suprà mentionem
habuimus.Fac ergo conclusionem contra omnes Do
cto.suprà allegatos,vt defensionem ex iusta causa adi-
mere liceat,intellige primùm licere principi. Secundo
licere etiam magistratibus ordinarijs.Tertiò non solũ
licere,sed etiam necesse esse.Quartò licere in ciuilibus.
Quintò,licere etiam in criminalibus.Sextò,licere prin-
cipi de plenitudine potestatis. Septimò, licere ei etiam
de potestate ordinaria.nam & ideo magistratibus ordi-
nariis licere diximus, præsertim cum inter ordinariam
& absolutam principis potestatem vix quicquam inter
esse in nostra princ.conclusione docuerimus, quæ om
nia nostra,quia sunt contra mentem Doctorum,vos iu
dicaueritis,quis ipstius induat arma.

. Centesimo trigesimò colligitur,veram esse opinionẽ
2 existimantium,vt statutum,†quod præmium pollicetur,
accusanti,intelligatur,si modò in accusatione conten-
ta probauerit.ita tenet Glos.in c.1.verbo, ostensum,de
his,quæ fiunt à maiore par.capituli.Glo.in l. si cuius ap
pellatio.ff.de app.recip.Glo.in l.2.C.quod metus cau-
sa.Alex.cons.296.Diuini numinis col.2.& cons.71.lib.
5.Hippo.Mars.singul.370.aduertas ad vnum.idẽ Mar
sil.in pact.crim.l.§.diligenter.num.370.Ratio huius rei
ea est,quod legislatores & statuentes non secus quàm
reliquos principes imperium acceperũt,vt prodessent,
non vt nocerent.nocerent autem si calumniatoribus in
perniciem & molestiam ciuium præmium pollicerent,
cùm pœna digniores sint.Nec dubium est,quin calum-
niator habendus sit,qui accusationem institutam non
probat,vt per totum Instit.de pœna temerè litigan.per
totum.ff.de calumniatoribus.sicque hæc pars per ratio
nẽ nostræ principalis conclusionis probatur Et simili-
3 ter probatur eadem ratione,quod statutum † præcipiẽs
vt stetur cuiusquam allegationi, intelligitur si proba-
uerit,vt tenuit idem Hipp.Marsil.d.sing.370. & Domi
nicus Geminianus in cap.non est,de consuet.lib. 6.An
tonius Burgensis in cap.cum dilecti.colum.15.de emp.
& vendi.

4 Vnde† statutum Bononiense quod habet, vt quo ad
damnum stetur iuramento damnum passi, intelligen-
dum est,si modò id probauerit, quod adfirmat & ait
esse memorabile Marsil.vbi suprà,ad euertendos(vt ip-
se ait)mille processus,sed longè aliorsum mens illius sta
tuti spectat,cui per prouincias mille similia statuta re-
periuntur,quorum sensus est,vt simul atque apparet dã
num datum esse,quoad damni dati veram æstimationẽ
quantitatem,modum,vel mensuram, stetur iuramento
damnum passi,quia id difficilis probationis plerunque
est,nec excluditur taxatio iudicis,quando illius declara
tio iurata uideretur immensa,vt fit in taxatione expen
sarum,quæ in litibus fiũt.Quid enim si asinus,aut bos,
aut similes quadrupedes segetes meas damnificauerint?
Quid si pecudes aut armẽta tua id fecerint?certè in his
speciebus,& similibus,non iniuria stabitur iuramento
meo,cum moderatione tamen iudicis,quia istarũ rerũ
probatio difficilis est.Agnosco tamen quod tale iura-
mentum non supplebit accusationem, aut allegationẽ,
de quibus in speciebus duabus superioribus: vt rectè
aduertit Mars.vbi suprà.

5 Centesimo trigesimo primo colligitur† suspectam esse
opinionem existimantium,quod statutũ iubens vt qua
litercunque,& quomodocumque occidens occidatur
esset intelligendum etiam si occideret ad defensionem
suam,ne alias verba illa geminata statuti nihil operaren
tur.ita vult Salicet.in l.serui.C.de noxalibus.Ias.in l.si fi
deiussor.§.prætor ait.col.2.ff.qui satisd.cog.allegat Ale.
in l.& si seuerior.C.de his,qui notat.infa.Bald.in l.data
opera.col.5.C.de his,qui accus.non po.Ias.in l.non du
bium.col.9.C.de legib.Idem Ias.in l.1.ff.de legib.Card.
& Ioan.Anania in c.lator,de homicidio.Bal.in l.quicũ
que.C.de seruis fugit.Contrariam tamen partem tenẽt
Hippolytus Marsilius singulari 630.generalitas verbo-
rum.& Lanfrancus de Oriano in repe.l.admonendi.co
lum.24.ff.de iur iu.Bart.cons.188.statuto castri, monẽ
6 tur,quia †verba statutorum semper restringuntur, quo
ties inde aliter resultaret absurdus intellectus l.scire o-
portet.§.aliud.ff.de excu.tut.Nec dubiũ est, quin hoc
casu resultaret absurdus intellectus contra omne ius na
turale,contraque omnem rationem.l.veluti.l.vt vim.cũ
ibi plenè not.ff.de iust.& iure,ergo,&c.Id quod facilè
persuadet principalis sententia nostra,quæ edocet legũ
& statutorum imperium non secus quàm principũ de-
stinatum esse ad proficiendum,non ad nocendum.Nec
dubium est quin vehementer noceret id statutum,si re
moueret naturalem defensionem: ergo recipienda est
sana interpretatio,per quam naturale ius non violetur.
Quinimo etiam si statuentes contrarium vellent, id ta-
men efficere minimè possent.per §.sed naturalia.Inst.
de iure nat.l.omnes populi.ff.de iust.& iure.l.1.& l.2.ff.
de legib.c.erit autem lex.4.dist.cum similibus, & illa ver
ba statuti illius secundum Lanfran.& Marsilium intelli
gentur siue quis gladio,siue fustibus,siue lapidibus, si-
ue veneno,quam necauerit culpabiliter tamen,& poti⁹
toleraretur quod statutum redderetur elusorium, quã
quod per illud quis indebitè damnum pateretur, secun
dum Mars.ibi & Ias.in d.l.non dubium.colu.9.in locis
suprà allegatis.

SVMMARIVM.

1 *Legitima vt ipsis viuo patre assignetur, petere nequeũt filij, licet pater dissipet bona sua, egregia.q.*
2 *Legitima filio non debetur in uita patris.*
3 *Prodigere bona sua cuique liberum est.*
4 *Ratio expressa in lege habetur pro lege.*
5 *Parentibus summus honor debetur.*
6 *Pactum fut. succ. inter liberos initum super patris viuẽtis hæreditate improbatur.*
7 *Consequentia vt cesset, sufficit dare vnam differentiam.* *Prodigaliter viuenti non datur curator cum communi, contra plures, eo. num.*
8 *Exemplaris substitutio prodigo fieri non potest, cũ multis contra communem.*
9 *Exemplaris substitutio prodigo fieri nõ potest, cum multis contra communem.*
10 *Legitimam viuo adhuc patre monacho an filius petere possit, egregia quæstio.*
11 *Intellectus c. cum simus e de regularibus.*
12 *Legitima patris monachi viuentis filio non debetur licet is monachus esset Minorita, contra communem.*

CAPVT XXXVII.

CEntesimo trigesimo secundo colligitur ratio ad
1 sequentem opin. quæ † docet, quod & si pater vẽ
dat dissipando bona nõ possunt petere filij vt
iudex cogat patrem assignare legitimam, vel aliquẽ fun
dem. Ita tenent Bald. in l. nõ potest, in prima lectura. ff.
de adop. & Spec. in titu. de executione sentẽtię. §. sequi
tur num. 11. in fin. quam opin. de rigore iuris dicit esse
veram. Ias. in l. nam postea. in §. sed & si quid. num. 4. ff.
de iure iuran. Idem Ias. in fraudem. nu. 3. Instit. de actio.
& l. lex. Cor. num. 6. ff. de vulga. & pupilla. Cassane. vbi in
hoc remittit se ad Iason. in suprà dictis locis in consue-
tudine Burgundię, in titulo de successio. rubrica 7. §. 2.
num. 4. fol. 230. col. 2. eandem opin. sequitur Sylues. Al-
dobrandinus. in §. præter ea. nu. 54. Instit. quibus mod.
ius patriæ pot. sol. Ioannes Corrasius in l. filium quem
habentem, num. 81. C. de pactis. & simpliciter Decius
2 consl. 438. num. 13. Ratio est, quia † filio viuo patre legiti
ma non debetur, vt est vera & communis opin. quam
tenent Bartol. per tex. ibi in l. 1. §. si impuberi. ff. de col-
lat. bonorum. sequitur & dicit communem Ias. nu. 7. in
auth. nouissima. C. de inoffic. testa. Bartol. in auth. si qua
mulier. C. de sacr. ecclesi. Bald. in l. quanquam. C. ad legẽ
Fal. Bald. Aug. Alex. & alij in l. lex Cornelia. ff. de vulga.
Alb. in l. si lenones. C. de Episcop. & cleric. est commu-
nis opi. secundum Corrasium, vbi suprà. vers. infertur se
cundò. Segura in l. Imperator. num. 121. ff. ad Trebellia
Abbas & alij communiter in cãn præsentia, de probati
Imola in l. filiofa. 2. ff. sol. matrimo. Facit etiam nostra
prin. conclusio, leges non secus quam principes imper
ium accepisse, vt prodessent, non vt nocerent, nocerent
autem si ius agendi hoc casu filio contra patrem con-
cederent, id quod esset contra ius gẽtium & bonos mo
res, vt ait l. quidam in iure. §. fi. ff. de donat. ergo sequi t
&c. contrariam tamen opin. immo quòd quando pater
dissipat bona, tenetur assignare legitimam filio, tenet.
Bald. sibi contrarius in l. defuncto. num. 3. ff. si quid in
fraud. patro. Paul. de Castro ibi. Idem Paulus de Castro
in auth. si qua mulier. n. 8. C. de sacrosa. ecclesij. Alexan.
in l. Imperator. in 5. col. nu. 13. & ibi Claudius de Seycel
lo. num. 6. ff. ad Trebel. eandem opi. sequitur & Hiero-
nymus Cagno. in repe. l. fin. num. 232. C. de pact. Dida-
cus de Segura. in repeti. l. Imperator. nu. 118. ff. ad Tre-
bel. Fabianus de monte in repeti. authen. nouissima. nu.
83. C. de in offic. testamen. eandem opin. tenet Ias. vbi
dicit procedere de æquitate in d. l. nã postea in §. sed
& si quis. num. 4. ff. de iureiuran. eandem opini. tanquã
æquiorem tenendam esse testatur idem Ias. in l. si con-
stante. num. 199. ff. soluto matrimo. & secundum hanc
opin. consulit Rodericus Suares alleg. 4. Paulus Castrẽ
sis in d. l. Imperator. in lect. Paduana. ff. ad Trebel. vbi et
Ludouicus Romanus in hanc partem inclinat. Idẽ Ro
manus in l. 2. §. quod si in patris. ff. soluto matrimonio.
Mouentur per d. l. Imperator. & quia quo ad alimenta
æquiparantur vxor & filius. Nam vt pater filio, ita etiã
vxori maritus alimenta præstare tenetur. vbi adhuc. C.
de iure doti. & c. inter vestras. de donat. inter virum &
vxorem, iuncta l. fin. §. sin autem æs alienum, cum §. seq.
C. de bon. quæ lib. l. si quis a liberis, & prin. & §. alimen
ta. ff. de lib. agnos. ergo vt vxor simul ac maritus cœpit
bona dilapidare, potest repetere suam dotem ad alimen
ta tam sua quam mariti. d. l. vbi adhuc. ita & patre dila-
pidante, idem filio concedendum est.

Quid dicendum? & quidem harum opinionum alte-
rutra satis recepta communiter esse videntur, verũ prio
rem partem negatiuam longè veriorem puto, vt etiam
si pater res suas prodegisse videatur, aut inchoauerit p
digere, nequeat filius petere vt sibi illico legitima assi-
3 gnetur. Primũ quia † certè in re sua quilibet est modera
tor & arbiter. l. in re mandata. C. manda. etiam abutendo
& prodigendo. l. sed & si l. §. consuluit. ff. de pet. hęre. er
go ei per filium impedimentum fieri non potest, hac
ratione aut occasione, quod prodigere & dissipare vi
deatur. Deinde quia in specie est tex. in l. non vsque ad
eò. ff. si à parente quis fuerit manumissus. vbi licet si li-
bertus in fraudem patroni alienauit dolo malo, eam a-
lienationem possit patronus reuocare. l. 1. in princ. & p
totum. ff. si quid in fraudem patroni. & licet in reliquis
filius emancipatus assimiletur respectu patris, liberto
respectu patroni, vt in l. 1. in principi. ff. si quis a paren-
te fuerit manumissus, tamen in eo absimiles sunt quia
in fraudem patroni alienata reuocari possunt. in fraudẽ
aũt patris ab emancipato filio alienata reuocari non
pñt, vt d. l. nõ vsque. iũcta d. l. 1. ff. si quid in fraudẽ patr.
Sic ergo & in specie nostra, alienata vtcunque prodiga
liter in fraudem filij à patre, æquum est vt per filium re
uocari nequeant, neque quicquam dicere possit filius
aduersus talem patris alienationem aut dissipationem.
Tertio expendo rationem expressam in d. l. non vsque
iniquum enim (inquit Iureconsultus) esset ingenuis ho
minibus auferre liberam rerum suarum alienationem.
hæc autem ratio in illa lege expressa ęquè militat in spe
cie nostra ac ibi. ergo & similiter ne parentibus per fi-
lios hac occasione accepta liberam rerum suarum ad
ministrationem ac alienationem turbari, adimi, aut mi
nui sinamus, talem filium minimè admittendum esse di
4 cendum est, adstringitur hoc argumẽtum. Nam † ratio
expressa in lege prout illic est, habetur pro lege, non q
dem ex vi extensiua, sed magis ex vi comprehensiua, ad
eo vt decisio particularis loco exempli sit, quod regu-
lam non arctat. glo. in clem. 1. de elec. verb. elegãtur.
Glo. in auth. de hęr. ab int. §. si. verbo, ordine, quas Glo.
sing. dicit Bald. in l. fi. ff. de hær. inst. Idem Bald. in l. fin.
C. de lib. præt. tenet Ias. in l. stipulatio hoc modo con-
cepta. num. 12. ff. de verb. oblig. Idem Ias. num. 15. in l.
transigere. C. de trãs. Idem num. 22. in auth. quas actio
nes. C. de sacr. eccle. Alex. num. 5. & Corneus num. 15.
in l. humanitatis. C. de impuberum. per tex. ibi Curtius
iunior num. 9. & Decius num. 15. & Purpuratus num.
23. in l. fi. C. de pact. Crotus in l. constan. in 7. quæ. Bart.
lect. 2. ff. sol. matrimonio Ripa. num. 5. & Hannibal. nu.
249. in l. nemo potest. ff. de lega. 1. Georgius Nata num.
32. in c. 2. de pact. astringitur hoc argumentum. Nam
si parentibus nefas esse videtur, liberos impedirę rerum

suarum

suarum administrationem ac alienationem, vt in dicta
leg. non vsque, quanto magis nefandum esset, vt liberi
5 parentibus talem alienationem impedire vellent, †con-
tra pietatem ac reuerentiam parentibus debitam: argu
mentum per totum. ff. & C. de obsequijs. Præsertim cũ
filio persona patris semp sancta & honesta videri debe
at ex præcepto Iureconsulti in l. antepe. ff. de obsequi-
js. stringitur idem argumẽtum. Nam liberi parentibus
quanto magis debeant, quanto que magis obnoxij sint
quàm ex diuerso, ignorat nemo. & probat l. veluti. ff. de
iust. & iu. dum ait. veluti erga Deum religio, vt patriæ &
parentib. pareamus, vt sic non contra ius tantùm posi-
tiuũ, sed & cõtra ius naturale, & gẽtium fecisse is filius
existimandus sit, qui impedimento esse vellet patri quò
minus res suas liberè alienasset, ac si libitum esset, eti-
am prodegisset. Nam parentes charissimos habere de-
bemus, quod ab his vita, patrimonium, libertas, & ciui
tas tradita est, & cuius modicumque mater sit, tamen in
iudicio filij de turpitudine parentis dici vix oportet. &
non modo reticere homines parentum iniurias, sed etiã
æquo animo ferre oportet, secundum Ciceronẽ. & Ver
gilius 2. Aeneid. dum de reuerentia ac pietate parentib.
à liberis debita ratiocinaretur, sic ait:

Eya age chare pater ceruici imponere nostræ.
Ipse subibo humeris, nec me labor iste grauabit.
Quo res cunque cadant, vnũ & commune periclum.
Vna salus ambobus erit.

Rursus etiam astringitur idem argumentum; nã ut
patroni, liberti alienationem possint reuocare, necesse
est, vt dolo malo facta sit, & in fraudem patroni. leg. 1. in
prin. & ferè per totum. ff. si quid in fraudẽ patroni. Vn-
de etiam si liberis aduersus parentum alienationes tam
liberam facultatem, ne dicam audaciam, concederemus
(id quod impium ac nefandum esset) quam concessam
patronis aduersus libertos videmus, sicque ingenuos li
bertinis turpissimè æquaremus, ac parentes famulis, seu
seruis pares indecentius ac inhonestius redderemus, ad
hoc tamen talem alienationem impedire, aut reuocare
non liceret, nisi & dolo malo, & in fraudem filij facta
proponeretur, quę in specie nostra interfuisse minimè
ponimus. Quartò probatur argumento l. si quando. § il
lud. C. de inoff. testa. ibi, meritis magis filios ad obsequia
paterna prouocandos, quàm pactionibus astringendos.
sic ergo & in proposito parẽtes nõ sunt à liberis astrin
gendi, sed meritis prouocandi, ut eis opes & diuitias pa
rẽt partasque relinquãt. Quintò probat in l. 1. §. si impu
beri. ff. de collati. bonorum. vbi expressum est, filio in vi
ta patris legitimam non deberi, estque vera & commu
nis opinio, vt suprà retulimus. ergo is filius viuo patre
non solùm malè ageretur, sed etiam nulliter, & sine vlla
actione, argumento l. vn. ad fi. ff. quando dies vsufr. leg.
cedat, cum ibi notat. per Glo. & Doct. Sextò probatur,
quia hæc filij viuo patre festinatio non solùm culpabilis
esset, sed etiam punibilis. improbum enim esse eum qui
solicitus esset de hæreditate viuentis, Iulianus aiebat. &
in l. 2. §. interdum. ff. de vulgari. & sic punitur, quia priua
tur hæreditate, quam præmaturè captauit. l. 2. in fi. ff. de
his, quibus vt indig. quinimò non solùm contra ius po-
sitiuum, sed etiam contra ius gentium, & bonos mores
festinasse diceretur, vt in l. quidam in iure. §. fin. cum le.
seq. ff. de donatio. estque simillimum quod Ouid. 1. Me
tamor. ait,

Filius ante diem patrios inquirit in annos.

Id quod ipse damnabat quasi fędissimum ac tristissi-
mi portenti argumentum, seu iudicium, vt & in simili
notat Glo. in l. fin. C. de pact. verbo. alien. Quæ ait, pactũ
6 †de futura successione reprobatum esse in liberis, non
secus quàm in reliquis agnatis, cognatis, vel etiam extra
neis. & illa Gloss. est communiter appe. ibi vt Ias. ibi in-

amplitudine 2. & ibi Alciatus in Glo. 1. & Franci. Curt.
n. 9. & Purpuratus n. 12. & Philippus Decius n. 13. Ale.
nu. 2. post Bald. & Salic. & Pau. Castr. & Fulgosium, &
Georg. Natã in c. quamuis pact. de pact. li. 6. Quasi por
tentum quodpiam in necem parentis esse videatur, qñ
filius solicitus est de patris viuentis hæreditate, facit d.
l. fi. & l. 1. verbo, non iniquis à cõtrario sensu, & l. pactũ.
quod dotali. C. de pact. l. fideicom. C. de transact. pactũ
dotali. C. de collat. l. nec non. C. de capti. ca. detestanda,
& c. ne captandæ, de concessi. præb. Septimò probatur,
quia quãtitas legitimæ inspicitur tempore mortis eius,
cuius de successione agitur. §. quantitas. Inst. de leg. far-
ci. l. cum quo de peculio. §. si. ff. ad legem Fal. l. cum quę
ritur. & auth. nouissima. C. de inoff. testam. l. Papinianus
§. 4. autem. & §. quoniam autem quarta. ff. de inoff. test.
ergo impossibile est, quod ante mortem assignetur, cũ
quantum assignandum sit, ignoretur, & quotidiè, vt pa
tet ad sensum, possit augeri, & etiam minui patrimoniũ
l. si defunctus. C. arbitrium tutelæ. Tenendo illam par-
tem ad d. l. Imperator. ff. ad Treb. responde, quod loqui
tur in fideicommisso à patre post mortem suam filio
restituendum, quod si dolo malo vel aliter pater dissipa
re ac prodigere incipiat, meritò ei aufertur & maturat
restitutio, etenim quasi hac tacita lege & conditione si
bi id fideicommissum à testatore datum fuit, vt eo uti
frui posset, integrum illud filio suo vtcunque sui iuris
effecto reseruaturus. vnde nõ esset ferendus, si circa id
malignaretur, arg. l. vnicæ. §. his ita. C. de cad. toll. diuer-
sum est in bonis proprijs ipsius patris nulla lege ab alio
acceptis. Et eadem ferè solutio accommodatur ad d. le.
vbi adhuc. C. de iure dotium. Nam cùm primùm mari-
tus res dotales prodigere cœpit, æquum est, vt ab eo ab
scedant, adque vxorem reuertantur, quia licet illarum
dominium ineunte matrimonio haberet. l. doce ancil-
lam. C. de rei vend. tamen id dominium reuocabile est
ad vxorem soluto matrimonio reuersurum, vt per totũ
ff. sol. matrimonio. & C. eo. tit. unde in tali dominio re-
uocabili cessat integerrima illa libertas aliensndi & pro
digendi, quæ adest in dominio irreuocabili, vt in l. fi. §.
sin autem sub conditione. C. communia de legatis. l. pe
to. §. prædium. ff. de le. 2. l. vnum ex familia, per totam e.
tit. d. l. Imperator. l. fi. C. de legatis. l. quoties. C. de dona.
quæ sub modo, per totum. ff. de in diem adiect. per totũ
ff. de lege commiss. iuncta l. nemo. ff. de pact. & l. sed & si
lege. §. consuluit. ff. de pet. hære. l. in re mandata. C. man-
dati. l. non usque. ff. si à parente quis fuerit manumi. Et
7 cùm †ad tollendam consequentiam sufficiat dare vnam
instantiam. Glos. in l. si creditori. ff. de ope. noui nunc. q̃
communiter approbata est, vt patet ex relatione Ias. ibi,
& inter dominium reuocabile, & dominium irreuocabi
le sunt non paucæ differentiæ, vt in dd. ll. legibus, super-
est vt argumentatio Doct. contrariam partem tenen-
tium de d. l. vbi adhuc, & d. l. Imperator. ad speciem no-
stram minimè procedat. Pro nobis etiam facit, quia ne-
cessitas legitimæ relinquendæ non iuris naturę est, sed
iuris tantùm positiui, vt ex communi opinione disserui
mus de success. creati. li. 2. §. 20. nu. 296. cum seq. Pro no
8 bis, quia †viro etiam libidinosè, & prodigaliter viuenti
non datur curator, nec adimitur testandi libertas, vt est
communis opinio, quam tenent Speculator de actore.
§. item opponitur contra actorem, vers. sed nunquid lu
xurioso. & add. ad Bald. in l. ea lege. nu. 20. C. de cõd. ob
causam. Ioannes Bapt. Perusi. de arbitris. li. 2. cau. 14. co.
1. Abb. Barb. Fely. & alij in c. pastoralis, de re iudi. Ripa
in l. is cui bonis. nu. 18. ff. de verborum obligationibus.
Io. Lupus de donat. inter virum & vxorem. §. 21. num.
23. in c. per vestras. Fran. Aret. in d. l. is, cui bonis, col. fi.
Albericus & Cumanus in l. & mulieri. ff. de curatore fu
riosi. Decius in d. c. Pastoralis. Gomesius Aries in l. 13.
Taur.

Tauri.col.1.Antonius Gomesius in Taurina l.14.nu. 14.num.14.licet contra hanc communem conclusionem & malè teneant Segurà in d.l.Imperator.num.137 Glo.in l.si quis cum sciret.verb.luxurioso.ff.de vsu cap. pro empt.Bal.in l.ea lege.n.20.C.de cund.ob causam & hac de re per Pinellum de bonis mater.l.4.ad finem.Cũ ergo viro,qui sua bonoa prodigebat,curator non detur,ne ei rerum suarum administratio turbetur,aut minuatur,vt etiam probatur in d.l.sed & lege.§.consuluit. ff.de pet.hær.superest vt filius ab eo non possit in vita exigere legitimam(vt probatur)indebitam,quia si exigere posset,non tantùm administrationem bonorum ei turbaret,ac minueret,sed etiam ipsam rerum suarum proprietatem adimeret,vel ex parte minueretur, quod longè durius ac deterius esset.

Huic proxima est quæstio illa,an prodigo exemplaris substitutio fieri possit? & fac secundum quosdam
9 talem regulam.Exemplaris fieri potest prodigo, cui à iudice bonis interdictum est ista est communis opi. secundum Paul.in l.humanitatis.C.de impub. quam ipse quoque sequitur etiam,& dicit communem opi.Corn. ibid.col.5.sequitur,& dicit communem opi. Couarub. in c.Raynucius.§.6.in princ.extra de testam. sequitur, & dicit communem opin.Corras.in d.l. humanitatis.n. 11.sequitur & dicit cõem opin. Alciatus in d.l.ex facto.ff.de vulg.in princip.sequitur Imola in d.l. ex facto Idem Imola in d.c.Raynucius. in materia exemplaris subst.Salicetus & Bald.in d.l.humanitatis licet contrarium teneant Ang.in d.ca.Raynucius. post Cynum & Iacobide Aretin.secundum Alex num.40.in d.l.ex facto.qui tamen communem opinio. sequitur, & firmat esse communem , & communem opinion. sequitur.dicitque communem Decius num.6.in d.l.humanitatis.post Nicola.de Neap.in §.qua ratione. in l.de in l. de pupill. subl.& communem opi.sequitur Ias.in d.l.humanitatis.col.1.in fi.licet contrarium tenuerint Cynus & Alberi.secundum eum,& communem opi. sequitur & dicit communem Ias.in d.l.ex facto.num.39.post Ioannem Fabrum in d.§.qua ratione.Imol. in d.ca. Ray. Alber.I rub.ff.de vulga.Bal.in d.l.humanitatis.quos Ias. allegat.& communem opi.sequitur Bal.in d.tract.exempl.subst.nu.14.idem Politus num.10 in eod.tra.& Zasi. in eod.tra.num.3.post Bart.in d.l.ex facto.num.28.sequitur ibi.Ripa.num.80. vbi etiam dicit esse communem opi.Ias.num.9.in l.is,cui bonis,ff.de verb.oblig. Sed nobis semper placuit op.Cyni,& Alb.& Raynerij,& Gui. de Cune.quos refert Bar.in d.l.ex facto. num.28. Contra communem moueor,Primò per d.l.1.ff,de test. Secundo p d.l.captorias.ff.de hær.inst.d.l.captorias.C. de test.mil. Tertiò,quia beneficium non confertur in inuitum.l.inuito.ff.de reg.iu.Quartò per totum. C. de reb. ali.nõ alienandis.Quintò per l.fin.C.de pact.cum simil. Sextò,quia in re dubia quisque vetare videtur,ne aliter de rebus suis disponat.Septimò per l.quia poterat. ff.ad Treb.l.quia autem in pri.& §.1.ff.quæ in fraud cred.& denique per omnia reliqua fundamenta,per quæ tenuimus infrà proximè qđ surdo & muto exempl. fieri nõ potest.Nam pro nobis stat regula sancti l.& multipliciter probata.nec exceptio Doct.vlla lege,vllaue ratione probatur satis concludenter.Denique pro nobis est rõ cui non cadit responsum.nam cum d.l.humanitatis. & loquantur , non etiam in prodigis , sequitur quòd §.qua ratione , in furiosis etiam vel mente captis ad prodigos trahi non possunt,nisi ex identitate,vel paritate rationis,quod fatentur etiam omnes qui communem opi.tuẽtur,& docet late Ias.post alios in auth. quas actiones.C.de sacro.eccle.sed in prodigo non est paritas vel identitas rationis vt probabo , ergo ad eum d.l.trahi non potest.quod non sit paritas rationis , probatur expressim in l.in negocijs.ff.de regu.iur.iuncta l. is.cui bonis.ff.de verb.obli.vbi furiosus & mẽte captus nil possunt acquirere,prodigus autem potest, quia prodigus non tam ratione & intellectu orbatus est,quam furiosus vel mente captus.

Denique testamẽtũ,quod prodigus fecit antè,quam ei esset bonis interdictum per iudicem valet.l.is cui l.ff. de test.vnde constat quod habebat intellectum nã alias nõ valeret,vt in l.1.ff.de test.sicq; nõ exæquat furioso, vel mente capto.in summa etiam notoriè prodigus qđ contraxit & alienauit ante interdictionem valet,secun. communem opinionem,quã tenuerunt Bar. Bal.Ang. Paul.& Romanus in l.is,cui bonis.ff.de verb.oblig.quã opin.communiter approbatam dicunt ibi Areti. Alex. & Iason.num.9.ergo vitium prodigalitatis non impedit nec arguit omnimodam dementiam,quæ sine dubio vt exemplaris fieri possit,desideratur.Postremò prodigus magis adulto,quam pupillo,vel mente capto æquiparatur,vt est tex.in l.si curatorem. C.de in integ. rest. Ias.in d.l.is,cui bonis.num.8.ff.de verb.ergo si aliquando homini sanæ mentis , nunquam autem furioso vel mente capto, quonammodo possemus d.l.humanitatis ad prodigum trahere,quæ vt ad eum extenderetur,oporteret quando omnimodo semper & inuiolabiliter prodigus furioso æquiparetur,vt disseruimus in illa q. stione.An hodie furioso de iure communi possit fieri exemplaris.Denique licet per aliquas ll.prodigus assimiletur furioso,quando agitur de rerum suarum effusione vitanda , tamen secus si ageretur de rerum suarum effusione,vel alienatione,concedenda & admittẽda.ita procedit quicquid per tenentes communẽ opin. adducitur,& iura quæ adducit Ias.num.8. in d.l. is. cui bonis.ff.de verborum obligatio.lege prima.ff.de curat. furi.legee prima.Codice eodem.l.si prædia.ff. de rebus eorum.Pro nobis etiam facit quod exemplaris non ob hãc solam rationem inuenta fuit,quod is cui fit testari non possit,sed ob hanc etiam quod ad corporis sui tutelam pertineat,argu.§.si autem ita formidolosus . Instit.de pupil.l.cons.ff.de curat. furiosi.ergo licet is cui bonis interdictum est , non possit testari , lege is cui lege.ff.de testamen.non sequitur propterea quod possit accipere exemplarem substitutũ,cùm illo non egeat ad sui corporis tutelam,quod multum in consideratione esse debet.sicque cum in prodigo cesset illa ratio,q in furioso adest,non est cur fiat extensio legis ad casum in quo est minor ratio,vel non sunt tot rationes ar. l.q heredi plures.ff.de condi.instit.Pro nobis ratio efficax, nam si homini sanæ mentis vtcũnque corporis infirmi liberum est re sua vti,& etiam prodigaliter abuti.l. sed & lege.§.consuluit.ff.de pet.hæred.etiam in præiudiciũ patris manumissoris.l.non vsque.ff.si à parente quis fuerit manumi.quanto magis id licebit cessante alterius p̃iudicio,aliter enim is prodigus quasi equitem dorso, aut frænum ore(bestiarum de more)ferre cogeretur, hunc substitutum ferendo,pro nobis bonus tex.in l. 1. §.& magis.verb,prodegisset.ff.si quid in fraudem patr.

Quid ergo in muto & surdo?& fac secundum quos-
o dam talem regulam.Exemplaris † fieri potest muto & surdo,id est,ei qui vtroque morbo laborat,si muti , & surdi,sicque testari non potest,ita tenet & dicit communem esse opin.Paul.in d.l.humanitati,sequitur & dicit communem opin.Corras.ibidem numerò.11.sequitur & dicit communẽ opin.Couarub.in c. Raynucius. §.6,in princi.extra de testamen.hanc opin. sequitur & dicit communem Alexand.in l.ex facto,num.40. sequitur etiam Imola in d.c.Raynucius.in materia exempl. idem Imola in d.l.ex facto.licet in d.c.Raynucius.contrarium teneat Ioan.Andr.post Cynum & Raynuciũ, quos ibi suprà,allegat Alexand.& Angel.in d.l.ex facto

Idem

Idem Ang.in d.l.humanitatis.licet ibid.Salic.teneat cõmunem opin.sequitur Decius num.6.in d.l. humanitatis.post Nicol.de Neap.in §.qua ratione.Insti.de pupil. subst.& communem opinionem sequitur Ias.in d l.humanitatis,col.1.in fin.licet secundum eum contrarium tenuerint Cynus ibi & Albericus.& communem opin, sequitur,& dicit communem Ias.in d.l.ex facto. nu. 39. post Io.Fab.in d.§.qua ratione.Bal. in d.l.humanitatis. Alber.in rep.rubr.ff.de vulga.& cummunem opinionẽ sequitur Bald.nu.14.in d.tract.exempl.subst.Idem Poli. nu.10.in eod.tract.& Zasi.in eod.tract.nu.3.post Bar.in d.l.ex facto.nu.28.

Sed nobis semper placuit opin.Io.And.Cyni,Ange. Rayn.& sequacium contra communem:mouemur per regulam tex.in l.capiatorias.C.de testam.milit.l. captorias.ff.de hær.instit.cum simil. à qua regularis casus, de quo loquimur,nullibi reperitur exceptus, nec per viam extensionis induci potest,cùm sit in hoc casu lõgè minor ratio,quàm sit in mente captis.Mouemur secũdò per l.fin.C.de pact.ibi,quare enim quodam viuente & ignorante de rebus eius quidam conueniunt, & per totum titulum C.de reb.alien.non ali. & quia in re dubia quisquam vetare videatur,de rebus suis alter disponat, vt ff.de furtis.l.e.qui vas. quid enim magis inhumanum magisque impium & penè ridiculum esse potest, quàm permittere vt de omni substantia, censu fortunisque hominis sanę mentis alter eo ignorante vel inuito disponat.Etenim si homini sanæ mentis hæreditas opulentissima relinquetur,is cogendus non erit,vt eam acceptet.vt in l.quia,in prin.ff.quæ in fraud.cred.l.quia poteras.ff.ad Treb.hoc amplius etiam legatum opulentissimum quod omni careat molestia & solicitudine,non cogitur quis acceptare,etiam ad petitionem eorũ quorum interest,quales sunt creditores eius,cui tale legatũ hæreditasve delata fuit,vt d.l.quia autem.§.1.quãto minus in specie nostra cogendus erit homo sanę mentis vt inuitus(quod semper præsumitur,vt d.l.qui vas)substitutum exemplarem accipiat. Denique vulgaris regula est,quod beneficium non confertur in inuitum.c.in inuitum,de reg.iu.in 6.cum simil.l.qui absent.ff. de don. traditur per Rip.Ias.& alios in rub.ff.de verb.obl.Quid ergo magis ridiculum quàm dicere,quod homini sanę mentis se inuito vel ignorante, imponatur substitutus exemplaris prætextu beneficij,cum id beneficium non sit certum & indubitatum,cùm possibile sit, substitutus ipsius vitæ insidietur,dum eius captat hæreditatem, arg.l.stipulatio hoc modo.ff.de verb.ob.l. fi.C. de pact. c.detestanda.& c.ne captandæ.de cõcel.præ. in 6.l.cum proponas.C.de pact.l.de fideicommisso.C. de transa.l. pactum dotali.C.de coll.l.11.in fi.ff.quib.& indig.l. quidam in iure.§.fi.ff.de donat. si ergo beneficium certũ & indubitatum in hominem sanæ mentis inuitum nũquam confertur,quanto minus id beneficium exemplaris subst. licet inspecta legis censura beneficium sit,tamen non est ita certum & indubitatum,vel melius exẽplaris subst.licet in mente captis sit inspecta legis censura,beneficium tamen indubitanter in homine sanæ mẽtis esset maleficium,lęsioque enormis,impia,inhumana nefanda.Nec dubium est,quia surdus & mutus sit hõ, vel esse possit sanæ mentis,non secus quam si illis morbis careret,vt probatur in d.l.discretis.C.qui testa. fac. poss.melius in d.l.ex facto.ff.de vulg.denique beficiũ licet in hominem sanæ mentis inuitum non conferatur, ter in impuberes vel puberes non satis sanæ mentis etiã inuitos confertur.Hinc est quòd tutores dantur impuberibus etiam inuitis , curatores autem adultis inuitis non dantur.in prin.& per totum Inst.de tut.& per totum de curato. Hinc est, prohibitio alienationis facta sine causa,vel cum causa,quæ solius prohibiti vtilitatem respicit,quia habet vim consilij & beneficij,non valet in homine sanæ mentis.l.filiusfam.§.diui cum materia.ff.de leg.1.valet tamen in impubere,vt l.2.C.de vsu cap.pro emp.& in mente capto, vel minus industrioso. l.Titio centum.in prin.ff.de cond.& dem.

Tenendo hanc partem contra communem, q̃ apud me verissima est,parum quenquam mouere debet fundamen . Doctorum sic arguentium: Exemplaris fit eis,qui morbi causa testari non possunt.§. qua ratione. Inst.de pupil.& dict.l.humanitatis. sed surdus & mutus morbi causa testari nequeunt.d.l.discretis. ergo surdis & mutis poterit fieri exemplaris.Sed resp.in forma:Dũ dicitur exemplaris fit eis,qui morbi causa testari non possunt,falsum est, sic indistinctè, nam licet fiat eis,qui furoris vel dementiæ causa testari non possunt,non tamen fit eis,qui morbi corporalis causa testari non possunt,qualis est morbus surdi & muti,nec vlla lege cõtrarium,vllave ratione induci potuit.Et satis ridiculum est de morbo animi,in quo fundatur exẽplaris , vt d.§.qua ratione,& d.l.humanitatis.arguere ad morbum corporis,qualis est morbus surdi & muti.Postremò testamentum est voluntatis nostræ iusta sententia.l.1.ff. de testa mentis.ergo in eo,qui est compos animi & voluntatis suæ,si alius se inuito vel ignorante testaretur,certè id testamen.non esset.

Nec ad rem pertinet quod lex ex paritate rationis extendatur.Nam resp.quod hic nõ est paritas rationis, vt proximè dixi,id quod latius dixi in illa quæstione,an hodie furioso exemplaris fieri possit de iure communi, vbi videas.Preterea quod tenẽtes communem opinionem securi existimant exemplarem vnica hac ratione niti,quod morbi causa demens testari prohibeatur , id verum non est,nam etiam propter salutem ipsius, cui fit,inuenta est.arg.§.sin autem formidolosus. Instit.de pupil.l.consilio.ff.de curat.furiosi.quæ ratio cessat hic, ergo,&c.l.quam hæredi plures.ff.de cond.Inst. Pro nobis.l.sed & si l.§.consuluit.ff.de pet.hæred.l. non vsque. ff.si quis à parem.fuer.man.l. 1.§.& magis.verb. prodegisset.ff.si quid in frau.patr.vt suprà induximus.

Star ergo filium non posse legitimam petere viuo
10 patre.limita,nisi pater monachus fieret . nam tunc statim legitimam posset petere , patris morte non spectata.Ita Abb.in c.cum simus . post Ioannem Andreæ de regularibus. Glossa. quam alibi non esse , firmat Abb. ibi in capitul.transmissi . qui filij sint legitimi . & est singul.teste Aretin.in l.1.nu.6.ff. de testamentis . tenet Bald.in auth.si qua mulier.C.de sacrosanctis Ecclesijs. col.fin.Corsetus in fin.verbo,legitima. Bald. Nouellus de dote,parte 1.col.3.qui ait,hãc esse communem opinio.sequitur Couarub.de testamentis.c.2.n.7.Ias.in authen.nouissima.C.de inoff.testam.nu.8. vers. limita tũ, qui dicit se dubitare.Segura in l.Imperator.n.123.ff.ad Treb.Bar.in d.auth.Si qua mulier.Paulus in authentic. nunc autem.C.de episcopis & clericis.nu.3. Rodericus Suares allegatione 20.col.1.& est communis opin. Canonistarum secundum Iason.n.51.in d.authent. si qua mulier.vbi Paulus & Ancharanus in d.c.cum simus.Romanus in l.si cum dotem,in princi.ff.solu.matri.Anania in c.2.col.fin.de delictis puerorum.Abb.in c. Raynucius.ad finem de testamentis.Pyrrhus post consuetudines Aurel.c.2.col.4.Contrariam partem tenent Petrus,Cynus,& Salicetus col.fi in d.authentica , si qua mulier.Et Salicetus firmat ibi hanc esse communem opinionem.Sequitur & dicit communem Fulgosius ibi col.penu.sequitur & dicit communem Ias.ibi,num.50. Bald.in c.si pater.col.fin.de testamentis in sexto.Alexãder in d.l.si cum dotem,in principio,nu. 13. Felinus in c.in præsentia,de probationibus,num. 56 vbi Decius num.67.dicit esse veriorem & communem. Pyrrus de

suitate.

suitate q.4.num.8.Gulielmus Benedictus in cap.Raynucius,de testamentis.verbo,mortuo itaque.num.499. Didacus Peres ad Seguram,vbi suprà,num.123.Qua de re vide Bar.Veronen.con.26.quidam Iuan.de Anania consl.87.circa.Ludoui.Roma.consl.237.oppositionem & consl.268.in casu.& consl.292.pro habendi,& consl.292.circa declarationem.Philippus Dec.consl.86. viso puncto.& consl.419.viso eleganti.& consl.159.casus.Panor.consl.44.par.2.& consl.104.pro euidentia.par.1. & consl.88.videtur.par.1.& consl.63.veritas.parte.2. Barthol.consl.13.ex facto.Card.Zaba.consl.28.quidam frater.& 152.nimis grate.& 144.statuto ciuitatis.Fede. de Sen.consl.27.Titio existenti.Maria.Soz.consl.53.præsens consultatio.Bal.côl.8.mulier.parte 5.& consl.280. parte 1.& 248.quæritur.parte.2.

Quid dicendum? Et sanè harum partium vtra receptior sit,nô facilè dignosces. Verùm (vt nobis videtur) longè verior est pars negatiua,vt non statim post patris monachismum filius legitimam petere possit, sed demum post mortem ipsius. Quod primum probatur per generalitatem d.l.1.§.si impuberi.ff.de colla.bonorum. Deinde per d.l.non vsque.ff.si à parente quis fuerit manumissus. Tertio expressum videtur in l. Statius. Florus.§.Cornelio Fœlici.ff.de iure fisci.Quarto expressius in auth.si qua mulier.C.de sacros. eccle. vbi patri monacho,liberum est bona sua quandiu vixerit, vt libitũ ei fuerit inter filios distribuere,scilicet illius auth. destructionem ergo non illico post monachismi interuentum ad legitimam assignandam compellitur. Ad idem tex.in corpore,vnde d.auth.excepta est. Quintò facit ratio generalis,quod ingenuis hominibus quamdiu vixerint liberum esse debet rerum suarum arbitriũ d.l.in re mandata.C.mand.l.sed & si lege.§.consuluit.ff.de pet.hæred.Sextò facit,quia liberi si viuo patre legitimam nanciscerentur,pniores essent ad obsequium parentibus debitum,debitam que reuerentiam eis denegandam,quod satis absurdũ esset.estque ratio satis côsiderabilis,nam ideo dicimus veitum esse pactum de non succedendo inter patrem & filium,ne filius postq̃ iam è bonis paternis amplius nô sperat quicquam eius obsequium prætermittat,vt tradunt communiter Doctores in l.fin.C.de pact.Georgius Nata in capit.quãuis pactum,in materia pacti de non succedendo pact.li.6.Ias.in l.pactum dotali,de collat.in pri.vt fusius disseruimus de success.creatione lib.2.§.18.num.35. Septimò facit l.vnum ex familia,in princi.ff.de lega.2.vbi hęres.qui tenetur restituere vni ex filijs suis,cui ipse elegit,mutare,& variare quoties voluerit,potest vsque ad mortem, ergo & arbitrium similiter datum p d. auth. si qua mulier, vt pater monachus bona sua diuidat iter filios vsque ad mortem curaturum esse, intelligendum est,non solum,si is pater monachus nondum semel elegisset,sed etiam si semel & elegisset,& voluntatem mutare voluisset. Denique pro hac parte facit,quia viuentis non est hæres.l.qui superstitis.ff.de acqui. hæred.l. nec non.C.de capti.& quod nuptibus videretur filius, qui viuo patre solicitus esset de ipsius hæreditate.d.l.fi. C.de pactis.l.2.§.interdum.ff.de vulgari.estque festinatio improba,punibilis,& contra bonos mores.l.2.§.fi. ff.quibus vt in dig.l quidem in dig.l. quidem in iure. §. fin.cum lege seq.ff.de donati. faciuntque ferè omnia fundamenta quæ numerauimus suprà in quæstione p̃cedente,quæ repetere non expedit.Estque regula pro hac parte,nec exceptio bene probatur,& regulis tenaciter est inhærendum,vt in l.1.vbi per Decium & alios ff.de regu.iur.

11 Tenendo hanc partem,ad c.cum simus.de regularibus,in quo vnicum fundamentum,contrariam partem tenentium repositum est,responderi potest, parum facere obesse. Nã si pater & filius illegitimæ ætatis monachi simul facti fuerint,deinde filius monachismum reliquerit,tex.ibi ait,id sibi liberum esse, & ne illa integra libertas vlla ex parte minuta, aut ne aliqua necessitate non solùm præcisa,sed nec etiam causanna, impedita videatur,& vult vt integrum sibi maneat, adseruatumque intelligatur ius succedendi in bonis monachi patris.quo autem tempore ea successio deferatur, ibi verbum nullum,ergo is casus vt pote omissus remanet in dispositione iuris communis.l.commodissimè.ff de liberis & posth.quod ius habet vt superstitis non sit hæres vllus,aut vlla successio delata videatur.d.l.qui superstitis ff.de acqui.hæredi.d.l.nec non.C.de cap.l.hæreditas.C.de pact.conuentis.l.hæreditas. ff.de verborũ sig. Idque comprobatur ex verbis illius tex.quæ ita habent liberum sibi erit eum dimittere,& bona postulare.Illa enim verba, quæ sibi ex successione proueniunt, prouenire intelligenda sunt tempore, quo ex lege ea successio defertur.l.eum moritur is cuius de successione agitur,non anteà.Nam qualitas adiuncta verbo debet intelligi secundum tempus verbi.l.in debitis §.extraneus.ff.si ex noxa.cau.agatur.Barthol.& communiter Docto.in l.ex facto,in princip.ff.de vulga.l.6. ff.de lega.1.Nec dicatur æquum videri,vt filius viuo patre monacho legitimam possit petere.nam verius est longè æquius esse,vt spectet,per iura supra dicta,præsertim cum interea ex bonis paternis sit pro modo facultatum alendus l.si quis è liberis,in princ.& in §.alimenta.ff.de liberi agnoscendis.

Hęc procedunt in reliquis monachis,præterquam in Minoritis,quia hi cùm nihil suum habere possint in communi,neque etiam in particulari,clem.exiui.de verb.sign.statim post monachismum pro mortuis habentur,& consequenter possunt filij petere legitimam patris monachi,morte non spectata.Ita tenent Abbat in c.in præsentia.de probati.Barthol.in d. auth. si qua mulier.Idem Barthol.in tract.Minori.par.4.vers.isti & hæredes.Ang.& Alexand.in l.ex facto.§.ex facto.ff. ad Treb.Decius num.67.vers.prædicta conclusio.in d.c. in præsentia.Alexand.consl.13.circa primum dubium lib.3.col.2.Sed licet illa sit communis opinio,dubia tamen mihi semper visa est,per plerasque earum rationũ & legum,quas supra retulimus,præsertim per d.l.vnum ex familia.supra allegata, iuncta d.auth. si qua mulier. Nam cùm sit patri monacho facultas bona sua inter filios distribuendi,& interea alantur ex ipsis bonis,pater non est præcipitandus vt inuitus faciat ante tempus illam distributionem, pręsertim cum mortes ciuiles, morti naturali non æquiparentur,nisi in casibus a iure expressis, Quid enim si viuo patre vn⁹ aut certi ex filiis decedant? certè cùm is non sit in numero filiorũ huius monachi connumerandus,in debitè legitimam reciperet,eamque fratribus eius hæres si filius non esset, restituere teneretur.Nam si sub conditione relicta nô transmittuntur ad hæredes.l.vnica.§.sin autem aliquid sub conditione.C.de cad.toll.l.si ita scriptum.l.sub diuersis.ff.de condit.& demonst.quanto minus transmittetur hæc hæreditas patris monachi viuenti,quæ filio, qui patri non superuixit nec purè nec etiam sub conditione relictæ fuit? tutius est ergo patris monachi mortem naturalem spectare,& interea eius bonis pro inuidioso vti frui,idque pati ad vltimum vsque vitæ spiritũ facultatem distribuendi,variandi,eligendi pœnitendi, voluntatisque mutandæ intactam (ex permissione d auth.si qua mulier) reseruare.

SVMMARIVM.

1 *Fructus restituuntur,quando donatio vt inofficiosa rescinditur*

scinditur, contra docto.

2 *Fructus restituuntur, quando donatio euanescit ob modum non impletum, contra nouiss.*

3 *Fructus restituuntur, cum pater, qui filio legitimam in uita tradiderat, eam reuocauit, contra nouiss.*

4 *Donatio inter virum & vxorem non æquiparatur donationi, quam facit pater filio, contra Doct.*

5 *Fructus restituuntur, cùm rem legatam, quam in vita tradiderat, reuocauit, contra nouiss.*

6 *Fructus ueniunt in reuocanda donatione inofficiosa, cõtra Doct.*

7 *Fructus triennio præscribuntur.*

8 *Fructus an post triennium sint restituendi.*

CAPVT XXXVIII.

CEntesimo trigesimo tertiò colligitur quare si sub modo quid cui donaui, nec donator modum expleuit, teneatur fructus perceptos cum ipsa re restituere, vt proximè subijciam. ratio enim est, quia vt reliquos principes, ita & leges imperium acceperunt, vt prodessent, non vt nocerent (vt habet nostra principalis sententia) nocerent autem si permitterent vt donatarius ille ex sua perfidia modi suscepti & non impleti lucrum faceret, per quod & naturale ius, quo iubemur placita seruare, violaretur, & ex perfidia sua lucrum ille assecutus nequior fieret, inuitaretur que ad delinquendum, contra l. I. ff. de pact. I. ff. de const. pec. c. I. de pact. sex. cum Glo. in l. scire. C. vt in poss lega. l. si C. de iure iur. l. fin. C. de fideicomm. In contrarium tamen videtur se habere receptiorem opinio. tam in isto articulo, quàm in illo, an cùm donatio reuocatur tanquam inofficiosa sit res donata cum fructibus restituenda, & quid quãdo legitimam filio tradidit in vita, & postea pœnitẽtia ductus reuocauit eam. Ideo
1 ex professo quæro, † si filio meo feci donationem inofficiosam, & post mortem meam reliqui fratres, per titulum C. de in off. donat. eam rescinderunt, non ex toto, sed tantùm vsque ad debitum bonorum subsidium an fructus quoque cum rebus ipsis sint restituendi, quatenus ea donatio mensuram vel modum & quãtitatem à lege permissam excessit, & quatenus restituãtur; Qua in re Boerius aurea decisio. 98. Segura in l. I. §. si vir. numero 77. vbi etiam Didacus peres eius additionator. ff. de acqu. poss. Gomesius in l. 27. Taurina numer. 8. tenent generaliter fructus non restituendos per Glo. in l. generaliter. §. planè. ff. de fideico. liber. dum ait, fructus rem donatam non augere. Id quod tenet etiam Franc. de Ripa in l. si vnquam. q. 40. C. de reu. don. & ib And. Tiraq. verb. reuertatur. num. 224.

Sed contrarium, vt cum fructibus ea donatio inofficiosa sit reuocanda, quatenus inofficiosa fuit, longè verius est intelligendo de fructibus perceptis post mortẽ patris donantis. primò per l. I. C. de fide instrument. & iure has. fisc. libro 10. secundò per l. quòd si minor. §. restitutio. ff. de minoribus. l. patri. §. primo. l. minor viginti quinque annis cui fideicommissum, eodem titu. in q bus iuribus cùm minor ad rem suam recuperandam restituitur, fructus quoque recuperat. Tertiò idem est & in ea restitutione. quæ maioribus vltra dimidiam iusti pretij læsis conceditur, per l. I. si maior factus alienationem ratam habuerit. Quartò idem est in regressu, qui ad rem suam sine iudicis decreto alienatam minoribus conceditur. l. si prædium. C. de prędi. minorum l. 2. C. si quis ignorans rem minoris esse. Quintò idem est in restitutione, quæ fit per querelam inofficiosi testamenti. nam & tunc non ad hæreditatem tener, sed ad eius quoque fructus restitutio datur & regressu a. l. filio. §. fin. ff. de inoffic. testam. Sextò per l. in condemnatione. ff. de reg. iur. l. videamus. 2. §. in Fabiana. ff. de vsuris. vbi generaliter omnis restitutio fructuum quoque recuperationẽm indicit, non secus quàm ipsius rei principalis, & meritò, Nam utrobique par ratio est saltem, quatenus possessor ille illis fructibus locupletior effectus esset. Septimò per l. cum autem. §. cum redhibetur. l. quod si nolit. §. fin. ff. de ædili. edict. & d. § in Fabiana vbi cùm animal morbosum redhibetur, etiam si redhibitio fiat sine culpa vlla venditoris, qui vitium animalis ignorabat, iuxta l. 1. §. causa. ff. de ædil. ed. adhuc tamen animal restituitur cum fructib. & partibus ipsius, licet emptior ipsius dominium, & iustam possessionem, & titulum nõ solũ legitimum, sed etiam onerosum haberet. Octauò idem in restitutione, quæ fit per titulum ff. de lega. commiss. per l. 5. eo. tit. Nonò idem in restitutione, quæ fit in terminis totius tituli. ff. de in diem addictio. per l. item qđ dictum. & l. Imperator. ff. eo. Decimò & idem & in terminis totius tituli. C. & ff. de condi indeb. nam & tunc res restituitur cum fructibus, & ferè viginti alia similia congessimus suprà c. 71. n. 3. cum seq. & c. 70. n. 12. ex q bus huius partis veritas redditur plusquàm manifesta, p tertim per d. l. filio. §. si. iuncto tit. C. de inoff. don. Nam querela inoffic. donatio. ad similitudinem querelæ inofficiosi testa. inducta fuit, ijsdemque iuris regulis trutinatur. Vnde vt in querela inoff. testamen. fit restitutio cũ fructibus, ita & in querela inoffi. donationis. Et ad Gl. d. l. generaliter, resp. vt docemur in fi. q. seq & in d. c. 70. nu. 12. & donatio inter patrem & filium fa. licet regulariter non valeat. l. donationes, quas parentes. C. de don. inter virum & uxorem, vales tamen si fiat filio emancipato. l. si emancipatus. C. de donat. l. 2. C. de inoffi. donati.
2 Sieque si filio meo emancipato donaui & tradidi aliq̃ rem, & donationi certum modum apposui, quo nõ impleto venit donatio reuocanda. l. fin. C. de reuo. don. & ferè per totum. C. de don. quæ sub modo. Quęritur an tunc fructus cum ipsa re donata repetantur, & sint restituendi; quod negat Didacus Segura in §. si vir. l. 1. ff. de acqui. poss. num. 75. quod nouum, & singulare reputat ipse per Glosſ. l. generaliter. §. planè verbo, ex aliqua cã, ad si. ff. de fideicomm. lib. quæ indefinitè ait, donatione reuocatã fructus non reuocari. Sed hæc opinio vera nõ est, quia omnis datio, traditio, vel donatio facta ob causam, causa cessante, & non impleta, venit reuocanda, nõ solùm quò ad rem principalem, sed ẽt quò ad fructus, per l. videamus. 2. in prin. ff. de vsuris. Scdò vrget d. l. videamus, in 2. rñso, vbi idẽ ait, ẽt si per eũ, qui dedit, steterit quo minus cã illa impleret, puta mulier viro futuro ob cãm dotis res suas dedit, p eam stetit quo minus nuptiæ sequerentur, repetit rẽ cũ fructib. non secus q̃ si p eã nõ stetisset. Tertiò per l. si fundus, in prin. & l. leg. ff. de le. cõmissoria, vbi vẽdidi tibi fundũ hac lege, vt si nõ solueres preciũ, infra mẽsem fundus esset inemptus, te in mẽsem nõ soluẽte, daẽ rei & fructuũ repetitio. Nec ad rẽ ptinet, q ibi esset cõtractus emptionis, hic aũt donationis. nã sanè qñ donatio non est pura, sed facta ob cãm, vel sub mõ, & sic respectiua & veluti vtrinque obligatoria, idẽ in ea esse dẽt quò ad ppositũ quod foret in reliquis contractibus respectiuis. Quartò p d. legẽ in sui rõne, dũ ait, nõ decere vt fructuũ lucrũ maneat penes emptorem, q fidem fefellit. sic & in ppositio is donatarius fidẽ violauit, ergo penes eũ lucrũ fructuũ manere nõ dẽt, nec refert fidẽ fefellerit, q̃a pecuniã habere nõ potuit ad manus, an q̃a cũ haberet, noluit numerare vt d. l. lege, in sui gñalitate. Quintò à fortiori pbaẽ. Nã & in donatione cã mortis repetunẽ fructus cũ ipsa re, si donationi cõualuerit, & pęnituerit, d. l. videamus. §. 2. 3. ergo multo magis ĩ spẽ nra, vbi non per pœnitentiam & variationem, vel factum donantis reuocaẽ donatio, vel datio, sed per factum, vel non factum seu cẽssationẽ

donatarij.nam & qui cessat vel non facit,fecisse videtur
vt per Decium in l.id quod nostrum.ff.de reg.iur. Sex-
to facit, nam & cum redhibetur equus, vel seruus per
ædilitium edictum,veniunt etiam fructus d.l.videamus
§.2.& fere per totam illam leg.Septimo per leg.4.Impera
tor.& lege,quod dictum est.ff.de in diem adiect.Octa-
uo facit,nam & cum res,quæ indebite soluta est, repe-
ritur,fructus quoque veniunt restituẽdi,vt in l. si & me
& Titium.ff.si cer.pet.& d.l.videamus.dixi supra c.63.
num.39.cum seq.

Sed non dubium est,quin indebite donata res mane
ret penes donatarium,qui modum non impleuit, ergo
cum fructibus regenda est.Octauo per l.si fullo,& fere
per totum.ff.de conditione sine causa.vbi licet causa es
set iusta vel non iusta,rem meam ad te perueniendi,ta-
men cum etiam ex post facto cessare cæperit, & redigi
ad non causam,æquum est rem cum fructibus restitui,
ne præter æquum & bonum cum iactura donantis dite
ris longe præter eius,vel contra eius intentionem.Ne-
que ad rẽ pertinet quod donatarius effectus fuerit do-
minus, sicque in consequentiam dominij fructus suos
fecerit.l.Herennius.1.ff.de vsuris. Nam fatemur eũ fuis
se factum dominum fructuum, non secus quam ipsius
rei donatæ.at quia iam veluti ea donatione indignus fa
ctus est,vel cessat causa,propter quam ab origine factus
fuit illius rei donatæ dominus,& etiam fructuum,con-
sequens est,vt tam res,quam fructus ad donatorem re-
uertantur,& restituãtur,cum par eademque ratio sit in
fructibus restituendis,quæ est in re ipsa restituenda.Di
uersum esse videtur,quando donatio propter ingratitu
dinem reuocata fuit, tunc enim fructus ante ingratitu-
dinem commissam percepti,non retrahuntur, quia ea
donatio non quasi,vt ad tempus tantum,sed quasi vt p
petuo mãsura facta fuit,nec fuit respectiua ad aliquam
causam, vt in specie nostra. In summa pro opin. nostra
faciunt plura quam viginti fundamenta,quæ posuimus
supra c.71.num.2.cum seq.& c.70.nu.12.quæ repetere
non expedit,quibusq; hæc pars indubitata apparebit.

2 Filio† legitimam suam tradidi in vita cum incremen
to,& melioratione à lege permissa,quod facere possum
arg.tex.in l.cum quo,de peculio.§.fi.ff.ad leg. fal.Bal.in
rub.ff.de rerum diu.idem in l.nõ amplius.§.fi.vbi Alex.
& alij.ff.de lega.1.postea pœnitui,& eam traditionẽ re-
uocaui.quæritur an fructus veniant restituendi cum ip
sa re,quæ tradita fuit?& Didacus de Segura num.54.vs
que ad num.110.in l.1.§.si vir.ff.de acq.pos. ait fructus
industriales non esse restituẽdos.Mouetur per l.de fru-
3 ctibus.ff.de don.inter virum,& vxorem. vbi fructus in-
dustriales,quos ex fundo sibi à marito donato vxor per
cepit,suos facit,nec eos restituit,licet ad fundi restitu-
tionem teneatur,vt ibi.Nec dubiũ,inquit,est,quin do-
natio inter patrem,& filium in potestate confirmetur
morte patris donantis,dum modo incipiat traditione,
non secus quã confirmatur donatio inter virum,& vxo
rem morte donãtis,si modo incæperit a traditione.l.do
nationes quas parentes.C.de don.in virum & vxorem,
cum ibi not.iuncta l.Papinianus.cum Glo.ff.de don.in
ter virum & vxorem,& quę tradit Segura,vbi supra.Ale
xan.in l.non amplius.§.fi.ff.de lega.1.Ang.in l.2.ff. pro
4 donatio.Bal.in l.2.C.de inoff.dona.Vnde† procedit re
gulariter arg.de donatione facta a patre filio in potesta
te,ad donationem factam inter virum,& vxorem, secũ
dum Seguram,vbi supra, & Ias. in l.si pacto quo.C.de
pact.col.2.Rom.consi.277.non est dubium. Sed isthæc
omnia suspecta sunt,quia donatio inter virum,& vxorẽ
non est simpliciter vetita,sed demum sub duabus con-
ditionibus,nempe quod donator pauperior fiat, & do-
natarius ditescat.l.si sponsus.§.cõcessa.l.si id quod.ff.de
don.inter virum & vxorem.At donatio a patre in filiũ
suum in potestate simpliciter vetita est,per d.l.donatio
nes quas parentes,vt per nos supra.§.70.nu. 10.& cum
ad tollendam consequentiam sufficiat dare vnam instã
tiam.Glo.communiter app.vt apparet ex relatione Ias.
ibi in l.si creditori.ff.de ope.no.nuncia. sequitur mini-
me valere arg.de dona.inter virum & vxorem,ad dona-
tionem de patre in filiumfam.& in quibus casibus quis
habet aliquam rem reuocabiliter, & venit casus in quo
eam tenetur restituere, in illis semper restituit fructus,
non secus quam ipsam rem principalem,vt plene doce-
mur per viginti fundamenta supra c.71.nu.2. cum seq.
quod obtinet etiam si is,qui restituit, haberet titulum
onerosum,& dominium, quanto ergo magis in specie
nostra,in qua filius nõ habebat titulum onerosum, sed
lucratiuũ,nõ pmissum,sed vetitũ, nõ dominiũ, sed tñ
possessionẽ.Et traditio possessionis sibi a patre facta ad
huc aliqd operat,vt.s.sic ea donatio morte patris cõfir-
meret,q̃ aliter sine tali traditione minime cõfirmaretᷓ e-
ius morte,& satis superq. est,si id operetᷓ absque eo qđ
ẽt operetur qđ filius ille fructus suos faceret irreuoca-
biliter cõtra oĩa iura,quæ in spẽbus similibus loquunᷓ.

Hinc etiam apparet suspectã esse opinionẽ eiusdem
Didaci de Segura in d.§.si vir,col.22.vers.5. facit quod
5 tenet. Dum sentit,quod si † testator rem legatam tradi-
dit in vita ipsi legatario,legatũ reuocauit,quod fructus
interea a legatario percepti non restituentur, id qđ est
contra illa viginti fundamenta,quæ enumerauimus su-
pra c.71.nu.3.cũ seq.in quibus apparet,ꝙ semper resti-
tuuntur fructus cum ipsa re principali,etiam si & domi
nium esset translatum,& translatum esset ex titulo one
roso,& etiam si talis titulus sui natura reuocabilis non
esset.Quanto ergo magis in specie nostra,vbi & titulus
est lucratiuus,& dominium vix est vt videatur transla-
tum,& supposito,quod translatum esset,tamen non po
test,non videri esse reuocabile.Præsertim cum licet do
natio causa mortis incæperit a traditione,tamẽ si dona
tor,vel testator eam reuocauit,vel conualuit,cum rẽ ip
sa fructus quoque restituantur, vt in l. cum quis.ff. de
cond.cap.da.l.videamus.2.post prin.ff.de vsur.in specie
autem nostra nullus negabit quin sit par rõ,ergo.& idẽ
ius.l.illud.ff.ad leg.Aqui.l.non possunt.ff.de legibus.

Hinc etiam apparet suspectam esse opinionẽ eiusdẽ
Didaci de Segura in d.§.si vir.col.26.vers. tertia erit cõ
6 clusio.dum ait,quòd si filio feci donationem inofficio
sam,quam post mortem meam per querelam inofficio
sæ donationis,reliqui fratres expugnarunt, quod tunc
fructus non sunt restituendi, id quod quo ad fructus
post mortem meam præceptor (in quo casu ipse loqui
videtur) indubitanter verum non est,per iura, & ratio-
nes,& illa viginti fundamenta supra remissiue adducta,
& per l.filio.§.fi.de inoff. testam.ff. Nam cum rescisio
fit per querelam inofficiosi testamenti,tunc fructus cũ
re ipsa restituuntur, vt ibi: sed cum querela inofficiosi
testamenti,& querela inoffic. donationis à pari proce-
dant,vt in l.1.& per totum.C.de inoffic.don. superest,
vt vtroque casu cum fructibus fiat restitut.In fructibus
tamen perceptis viuo testatore procedere potest, & si-
ne dubio opinione Seguræ,quia testator de illis potuit
& voluit libere disponere.l.nũ vsque.ff.si quis a par. fue.
manu.l.1.§.si impuberi.ff.de coll.bon.

7 Illud autem notandum est,quòd† fructus toto trien
nio præscribuntur,secundum ipsum Seguram in d.§.si.
virg.col.30.vers.plus voluit Bal.quod & tenet Glo.Bar.
& Paulus in l.sequitur.§.fructus.ff.de vsucap. Bald.in l.
1.col.2.C.vsur.& fru. leg. Vnde ipse Segura vult, quod
8 † in quibus casibus fructus cum dominio ipsius rei prin
cipalis essent restituendi,in illis post triennium cessaret
fructuum restitutio,vtpotę,iam præscriptorum.Sed nõ
ineleganter contrarium defendi posset, vt etiam tunc

fructus

fructus restituantur. nam non bene sequitur possessor q̃ fuit talium fructuum dominium, ergo non tenebitur eos restituere, quinimò in restitutione, quæ minoribus læsis datur, & in ea, quæ maioribus vltra dimidiam læsis conceditur, & in plerisque earum viginti specierũ, quas enumerauimus suprà c. 71. num. 3. possessor habebat dominium tam rei principalis, quàm fructuum, & nihilominus utrunque restituere compellitur: ergo siue præscriptione, siue alia quauis ratione dominium fructuũ quæsierit, restitutio eorum locum habebit, præsertim cùm is possessor rei principalis dominium habebat, fructuum quoque dominium vt haberet necesse esset. leg. Heres. ff. de vsuris. sicque cessaret eorum præscriptione sequitur. §. lana. ff. de vsucap.

S V M M A R I V M.

1 *Iudicis decretum semper præsumitur iustis ex causis interpositum, cum communi.*
2 *Instrumento decreti iudicis, si dicitur omnia solennia interfuisse, omnia solennia adfuisse præsumuntur.*
3 *Iudicis maioris factum præsumitur.*
4 *Decretum iudicis præsumitur habuisse præambulam causæ cognitionem.*
5 *Decretum iudicis vbi interpositum inuenitur, solennia præcessisse præsumuntur.*
6 *Ecclesia minoribus æquatur.*
7 *Decretum interfuisse aliquando præsumitur.*
8 *Sententiæ, quæ continet relationem actorum, creditur, licet aliter de actis non appareat.*
9 *Tempus post longum præsumuntur ea, quæ sunt solennitatis extrinsecæ.*
10 *Licitatio l. quæcunque. ff. de publ. in rem act.*
11 *Sententia vt feratur parte præsente, vel vt postea ei notificetur, parias sunt.*
12 *Sententiæ, quæ enarrat acta processus, statur, licet aliter de ipsis actis non appareat, etiam si non sit sententia antiqua.*
13 *Solennitatis extrinsecæ interuentus, licet non præsumatur ex assertione partium, præsumitur tamen ex assertione sententiæ iudicialis.*
14 *Decretum vbi inuenitur interpositum, omnia solennia præsumuntur præcessisse, licet pro forma exigerent.*
15 *Formaliter quando quid videatur exigi.*
16 *Decretum præsumitur ritè & rectè interpositum.*
17 *Titulus ad præscriptionem præsumitur post longissimũ tempus.*
18 *Tempus antiquum facit præsumi quòd omnia solennia præcesserant sententiam, licet de illis non aliter appareat, sed de sola sententia, & antiquum tempus dicitur quo ad hoc decennium vel biennium.*
19 *Conditionem non inducit dictio Si, quando per eam exprimitur, quod inerat à iure.*
20 *Tempus antiquum, quod dicatur, ingens varietas.*

C A P V T XXXIX.

COlligitur centesimo trigesimo quartò ex opinione nostra principali, dum docet, omnium magistratuum imperium ad proficiendum inductum, non ad nocendum. non esse standum iudicis assertioni, omnia solennia de quibus in processu non apparebat præcessisse asserentis, nisi fortè post longum tẽpus. aliter enim eius imperium facilè noceret nobis, si tam facilè ei fides adhibenda esset, quod dic vt in quæstione sequenti ex facto agitatam. Solenne iudicibus pręsertim inferioribus esse solet, in capite cuiusque sententiæ definitiuæ omnia acta totius iudicij, vel processus referre, dicendo visis citationibus, testium depositioni bus, instrumentis cæterisque, &c. Euenitque non tardò vt postea acta processus non appareant, sed sola illa sententia, qua continetur, acta interfuisse, & quæri solet, an sententiæ iudicis talia acta interfuisse asserenti fides ad hibenda sit, etiam si de talibus actis aliter non appareat. Vnde ex facto cum canonici res suæ Ecclesiæ minus ritè vendidissent, querelaque hac de re apud summum Pontificem mota esset, ipse commisit duobus iudicib. in dignitate constitutis, vt talem alienationem, si reperirent, in utilitatem ecclesiæ cessisse confirmarent, & nõ aliter. habita hac de re diligenti cognitione, ipsique anno 1466. sententiam tulerunt, qua de more asseruerũt, quod habita diligenti causæ cognitione, cæterisque in commissione Papæ contentis obseruatis, reperierunt, talem alienationem in vtilitatem ecclesiæ cessisse. ideoque eam sententia sua confirmarunt. Et post annos 42 mota fuit lis contra hæredes emptoris, qui illa sententia sese tuebantur, sed cum reliqua acta iudicij non apparerent, præsertim ea probatio & causæ cognitio, qua eam alienationem in vtilitatem ecclesiæ cessisse, aptum dicebatur fuisse quo ad illam causæ cognitionem, de qua tamen aliàs nõ liquebat, dubitabatur, an tali sententiæ assertioni standum esset? Et videtur quod sic, per sequentia, scilicet quod omnia contenta in commissione domini Pauli, & quę pro forma per eam requirebãtur, præsumuntur & probãtur legitimè interuenisse, ad duco tex. in l. cum precibus. C. de probat. ibi probare te oportet, contra voluntatem tuam hũc fundum instrumento aduersarium tuum sibi ascribi laborasse, vt possis consequi sententiam, & sic patet quòd semper præsumitur pro instrumento, & standum ei, nisi contra ꝓbetur. sed cùm per aduersarium non probatur contra, scilicet quod non interuenit solennitas, quam commissio Pauli requirebat, igitur standum est instrumento ꝑ dictæ sententiæ confirmationis contractus, quo conti
1 netur omnia illa obseruata fuisse. et pro hoc Glo. sing. quæ ad hoc allegauit d. l. cum precibus, in l. 1. C. de fide instit. & iu. hast. fis. lib. 10. Per quam dicit ibi Alexand. in addito. ad Bartol. quod †decretum semper præsumitur interpositum ex iustis causis, & cum causæ cognitione. & illa Gloss. communiter tenetur per omnes ibi, & Bal. in l. 1. ff. de testis eorum. dicit quòd in d. l. 1. de fide in-
2 stitut. est Gloss. peregrina, quòd † si in instrumento in quo reperitur decretum interpositum, fit mentio solemnitatum, omnia præsumuntur solenniter acta & probata, quod est notat. dignum secundum eum. Cùm ergo reperiatur in instrumento sententiæ confirmationis, decretum approbatorium interpositum, & fit mentio informationis habitæ, & solennitatum, præsumuntur omnia solenniter acta & probata, & sic videtur expressum in nostris terminis. Secundò principaliter ꝙ singulariter dicit Bald. in l. tutores. ff. de confirm. tutor. ibi secus si ipse per se ipsum dedisset, quia l. præsumit ꝙ
3 †factum maioris iudicis sit ritè factum, pondera verbũ ritè, quod idem est ꝙ cum causæ cognitione, & seruato iuris ordine. Gloss. in l. in stè. de acquir. possess. nam re ctè causam, ritè ius vel iuris solennitatem denotat, notatur in l. 2. ff. de inoff. testamen. cum similibus. Si ergo ꝑ sumitur ritè factum, sequitur quòd fuit seruata omnis iuris solennitas, & si iuris solennitas, sequitur quòd fuit seruata solennitas prædictæ commissionis, cum sit principis, scilicet Romani Pontificis, quia quod principi placuit, legis habet vigorem. §. sed quod principi, de iure naturali. est Gloss. in l. quia tale, soluto matrimonio. & quia isti, quibus fuit commissum, sint iudices maiores, cùm sint Apostolici. l. & si prætor. ff. de off. eius cui est mand. ibi, is qui alienam iurisdictionem exequitur, non tamen pro suo imperio agit, sed pro eo cuius man dato ius dicit. & sic videtur factũ per ipsum Romanũ

principem, cum auctoritate Romani Pontificis confir
marunt, quia omnia nostra, &c. l. 1. §. omnia, de vetere
iure enucleando. Tertio decis. Bal. in l. si præses. C. quo-
modo, & quando iudex. vbi dicit ꝙ decretum semper p̄
sumitur solenniter, & cum causæ cognitione interposi
tum. Quarto accedat propria decisio nostri dubij. Do
4 mini Bal. in l. non aliter. de adopt. ibi, & non tamen ꝙ †
vbi decretum reperitur interpositum, quod est necessa
rium ad confirmationem actus, semper præsumitur, qd
cognitio causæ, & iuris ordo præcesserit. & sic per hoc
patet ꝙ licet, cognitio & ordo iuris requiratur pro for-
ma ante, quam fiat confirmatio, si tamē reperitur decre
tum interpositum super confirmatione, sicut in præsen
ti reperitur, præsumitur quod omnis cognitio causæ, &
ordo iuris, quem requirebat commissio, fuerunt serua-
ta, & hoc tenet per prædictam Gl. in d. l. 1. Quinto pro
hoc dictum Spec. in tit. de empt. & vend. §. nunc viden-
5 dum. ibi & breuiter scias. vbi tenet, ꝙ † vbi decretum iu
dicis interpositum inuenitur, præsumuntur omnes so-
lennitates esse, & fuisse adhibitæ. Ecce dictū expressum,
quod loquitur quando pro forma requitur causę cogni
tio, & iuris ordo ante interpositionē decreti, vt in alie-
natione rerum minorum, vt per totum C. & ff. de rebus
eorum. & de prædijs minorum. tamē si reperitur decre
tum interpositum, præsumitur ꝙ prædicta solennitas,
& omnia, quæ requirebantur interuenerunt. Ita Specu.
vbi supra, per plura fundamenta. & sic est casus noster,
ꝙ licet pro forma requirebat causæ cognitionem præ-
dicta commissio, tamen cum reperitur decretum cōfir
mationis interpositum, præsumitur ꝙ forma commis-
6 sionis fuit seruata, & cum † loquitur in alienatione prohi
bita, scilicet minoris bonorum, idem erit in bonis Ec-
clesiæ, quia pari passu, & priuilegio reguntur. c. 1. c. audi
tis, de in integ. restam. & in l. Respublica. & ibi Glos. C.
ex quibus causis maiores. & Gl. in l. cum hi. §. ea transa-
ctio. ff. de transact. loquendo in alienatione æquiparat
Ecclesiam minori, & in l. si vt proponis. C. de rei vend.
& Glos. in l. a diuo Pio. §. in venditione, de re iud. & Bar
tol. in authentica, hoc ius porrectū, circa fi. C. de sacro-
sanct. Ecclesia, & sic est decisio formalis domini Specu.
pro nostro casu. Sexto pro hoc Gl. singularis in l. actor
7 ff. rem ratam haberi. in parte omnimodo, vbi † præsumi
tur solennitas, & decretum, dummodo constet de mā-
dato. dicit enim prædicta Glos. vnū quod probat à for
tiori, ꝙ si constat de mandato, præsumitur decretum
interuenisse, quod magis est. pro hoc videtur casus in c.
ea noscitur, de his, qui fiunt à prælato. vbi dicitur quòd
illud, quod facit prælatus, præsumitur de consensu capi
tuli, secundum Glo. & Imol. ibidem, ex quo posset at-
tentari, quòd cum hic constet de mandato, scilicet de
commissione, scilicet domini Pauli, & si non appareret
sententia confirmationis prædictorum iudicum, sicut
hic apparet, & cōstat de ea, ꝙ præsumitur, & quod om-
nis iuris solennitas interuenit, quod fortius, vt in authē
tica, multo magis. C. de sacros. eccl.

Septimo facit singulare dictum Cyni in l. emancipa-
8 tione. C. de fide instr. Vbi dicit † quod statur sententiæ
continenti tenorem actorum, scilicet relationem acto-
rum, sed cum sententia prædictorum iudicum, vt in ea
apparet, continet relationem, & tenorem actorū requi
sitorum per commissionem prædictam, statur ei, & per
illam probantur omnia interuenisse, & sic per tenorem
sententiæ probantur omnia acta, de quibus in ea fit mē
tio, secundum Cynum, vbi supra, & est Glo. notabilis
in l. acta. ff. de re iud. quæ dicit, quod lite finita per sentē
tiam possunt acta circumduci: ergo tenet sententia sine
actis. & hoc dicit ipse sine dubio, quando factum finitū
sententia, non fuit recens, sed antiquum. Idem tenet ibi
Bal. & Paul. & est communis conclusio, & tenet Innoc.
in c. quoniam contra, de prob. per quod dicit Cynus, &
Imol. & Paulus & omnes, quod datur intellectus ad d. c.
9 quoniam contra. ꝙ † ille tex. &c. sicut & omnia alia iura,
quæ dicunt quòd debet constare de actis, & de proces
su, intelliguntur quando factum est recens, secus si an-
tiquum sicut hic, quia ista sentētia fuit lata Anno 1466
& sic sunt elapsi 42. anni, quod dicitur factum antiquū.
Casus in l. si fideicommissa. §. Arist. ff. qui & a quibus, q
dicit, ꝙ per decennium dicitur factum antiquum, & lō-
gum. & per totum C. de longi temporis præs. quanto
magis per 42. annos, & quia post decennium præsumū
tur omnia solenniter acta. l. si filius, de petitione hæred.
l. qui in alien. §. 1. de acq. hæred. ff. & etiam quando agit
de præiudicio alterius ex diuturnitate temporis probat
solennitas extrinseca, voluit Bal. in l. 2. 6. col. de seruis fu
gi. & in c. 1. qui feudum dare poss. facit Glos. singularis
in l. qui maior. C. communi diuidundo. sed est Glo. illa
solennis in c. peruenit, de empt. & vend. per quam dicit
ibi Barb. 5. col. quòd etiam in præiudicialibus probatur
solennitas extrinseca per lapsum 30. annorum, sed cum
hic non solum triginta, immo etiam 42. anni sunt elap-
si, patet quòd per lapsum prædicti tēporis probatur om
nis solennitas iuris, & requisita in commissione prædi-
cta interuenisse. Allegat Barb. tex. d. c. ea noscitur. & te-
net Ant. in d. c. peruenit. loquendo in alienatione rei ec-
10 clesiasticæ. & sic in nostro casu, & p̄ hoc † limitatur tex.
in l. quæcunque. ff. de publica. vt non habet locum in fa
cto antiquo, quia in illo omnis solennitas, & ordo, & in
dagatio, & causæ cognitio præsumitur.

Octauo facit quod notatur per Bar. in l. 1. C. de rela
tio. & in auth. si quis in aliquo, de edendo. Vbi dicitur,
quod statur verbis sententiæ, quando lata est parte præ
sente, & non contradicente, sed cum ista sententia fuit
lata præceptore dicti hospitalis præsente, cum ei fuit no
11 tificata sententia, & paria † sunt quod sit præsens, vel qd
fiat notificatio, secundum Bal. in auth. hodie, de appell.
cum hic constet de notificatione, standum est verbis p̄
dictæ sententiæ late per prædictos Iudices, cum ipsi in
eadem dicant quod citauerunt partes, & receperunt te
stes, & obseruauerunt omnia cōtenta in commissione,
& probat prædicta sententia omnia illa, de quibus fit
mentio, sicut si omnia acta apparerent. hinc profectus
stylus multorum iudicum, qui in capite sententiæ enar
rant omnia acta processus, quæ præcesserunt. Plus dicit
12 Spec. in tit. de instrum. edit. §. restat, vlt. col. quod † si
sententia transiuit in rem iudicatam, censentur omnia
solenniter acta, & statur verbis sententiæ, siue sit de re-
centi, siue de longinquo. Ita videtur tenere Innoc. in c.
bonæ, de electione, & c. quoniam contra & alia iura, q̄
contradicunt, loquuntur quando fuit appellatum. Sed
cum in nostro casu prædicta sententia transiuit in rem
iudicatam, & nō fuit ab ea appellatum, vt patet ex actis
processus, igitur præsumuntur omnia solenniter acta,
& quod fuit obseruata forma commissionis, maxime si
in sententia fit mentio de actis, sicut fit in prędicta sen
tentia, quia tunc sine dubio est vera determinatio Spe-
cul. & Inno. ita dicit singulariter Paul. de Cast. in d. l. e-
mancipatione. dando solutionem ad d. c. quoniam con
tra, & ad alia quæ contra dicunt, præsertim quia hic cō
stat de commissione, quia in iudice delegato, vt præsu-
matur pro sententia, & in facto recenti Gl. in c. cum in
iure, de off. deleg. duo tamen requirūtur cōmissionem,
& sententiā esse per eum hic constat de his, igitur p̄su-
muntur omnia solenniter acta, p̄cipue cum fuit factum
antiquū, & parti aduersæ fuit notificata sententia, & trā
siuit in rē iudicatam, & in ea fit mentio de actis, tunc
etiā quia isti iudices erant viri prouidi, & constituti in
dignitate, in quibus præsumitur, qd obseruauerunt for
mā prædictæ commissionis, vt in c. nisi essent, de prębē
dis. &

dis.& Glo.in l.Titio vsusfructus,de conditio:& dem õ.
Bald.in l.iudicia .de rei ven.tunc etiam quia ex proces
su patet quòd ipsi obseruauerunt formam prędictæ cõ
missionis,& sic confirmatio tenuit:vt in c.siqua de re-
buss.12.q.2.& valet ex tempore contractus.tex.est iun-
cta Glo.in parte consensum,in ca.fin.16.quęs.1.Prædi-
ctis non obstat dictum Anch.in cap.1.prima colum.de
14 rebus Ecclesiæ non alie.lib.6.vbi dicit † quòd non sta
tur instrumento dicenti,quòd fuit facta alienatio cum
debita solennitate,quia loquitur inter ipsos contrahen
tes,& quia verba fuerunt per eosdem prolata,& sic per
personas prohibitas: igitur si non per eas,sed per iudi-
cem , vt hic, præsumuntur omnia solenniter acta. &
sic cum loquitur inter eosdem contrahentes, vult ipse
quod non habeat locum quando illa verba proferun-
tur per aliam, sicut hic per iudicem.& ista si prædictũ
dictum inspiciatur,facit pro hac parte,& contra aduer
sarium,& hanc solutionem & differentiam inter verba
contractus & sententiæ.quia in contractibus non præ-
sumitur solennitas extrinseca inter personas prohibi-
tas, vt loquitur Ancha.quia esset in potestate eorum
confitendo solennitatem,defraudare ius:sed in senten
tia sic, quòd pręsumitur vt dictum est, seruata eius so-
lennitate,tenet Bald.in d.l.prima,secunda columna.C.
de fide instrumen.& iu.has fis.li.decimo.& patet ex prę
dictis ex pluribus decisionibus in terminis nostri casus
quia lex præsumit pro iudice,& non pro parte contra-
hente,capi.in præsentia,de probatio.& in l.nullo.C.de
ferijs.& in l.secunda.C.de off.ciuil.iudi.

Secundum dubium est,an licet contenta in commis-
sione,de qua suprà,requirãtur pro forma,non tantùm
pro solennitate, præsumãtur interuenisse ex quo iudi-
ces,de quibus in commissione hoc dixerunt,& asserue
runt in sententia confirmationis.

Et licet huic dubio videatur satisfactum ex prædi-
ctis,nunc tamen magis specificè respondeo,quòd † præ
sumuntur omnia solenniter acta,& interuenisse omnia
in commissione contenta , licet de substantia & pro
forma requirerentur,& pro hoc in primis quod singula
riter notat Spec.in tit.de emptione & vend.§.nunc dicẽ
dum restat,ibi,breuiter scias,ꝙ vbi decretum iudicis in
terpositum inuenitur,pręsumuntur omnes solennitates
fuisse adhibitæ,in tantum quod statur vẽditioni,nisi pu
pillus ostendat,&c.Ecce dictum expressum in terminis
nostræ quæstionis. Nam in venditione & alienatione
rerum minoris,solennitas,quæ requiritur, & si in ea ali
quid sit pretermissum,corruunt actus.l.magis puto . §.
non passim de rebus eorum.ibi, cuius officio in primis
conuenit excutere,&c.& in §.quærere, vsque ad fin.l.&
in l.si pupillorum,& melius in l.fin.C.de prædijs mino-
rum cuius verba , decreti interpositio Constantiniano
prętore celebranda est probatis examinatisve causis,vt
pote,facta rerum fide firma venditio perseueret , & sic
patet quod pro forma requiritur cognitio causæ,& ex-
minatio & probatio,vt res minorum possint alienari,&
omnia debent præcedere interpositionem decreti.vt d.
l.fin.nam dicit,decreti interpositio celebranda est , &
sic in facto examinatis causis,&c.i.si examinetur prius,
quia illi Ablatiui resoluuntur in conditionem.l. à testa
tore,cum ibi notatis,de condi.& demon.& tamen licet
dicta solennitas requiratur pro forma & substantia a-
ctus:tamen ex eo quòd decretum reperiatur interposi-
tum in dicta alienatione,præsumuntur omnia interue-
nisse,quæ requiruntur pro forma,per dictum Spec. vbi
suprà.Licet ergo pro forma requiratur ꝙ iudices prædi
cti debent vocatis partibus inquirere alienationem prę
dictam cessisse in vtilitatem ecclesiæ,vt eam possint cõ-
firmare,tamen præsumitur propter decretum,quod in
teruenit,prædicta causæ cognitio & indagatio,& oĩa a-
lia,quæ prædicta commissio requirebat, & hoc est,qđ
dixit Bald.in l.non aliter,de adoptio.ibi , & nota ꝙ vbi
decretum reperitur interpositum , quod est necessariũ
ad confirmationem actus,semper præsumitur qđ co-
gnitio causæ & ordo iuris præcesserit, & allegat prædi-
ctum Speculatorem,& notab.verba Bald.dum dicit ne-
cessarium ad confirmationem actus.& sic patet quod li
15 cet † non tantùm pro solennitate,immò pro forma & de
necessitate requiratur aliquid , cùm illud tantùm dici-
tur necessarium,quod pro forma requiritur.l.cum hi.§.
si prætor,de transl.ff.& in l.pact.ff.de contrahend. emp.
& in capitu.quia propter,de electione , tamen si reperi-
tur interpositum decretum,præsumuntur omnia illa, q̃
requirebantur pro forma, & sic de necessitate interue-
nisse in confirmatione.Licet ergo pro substantia & for
ma deberent interuenire omnia contenta in prædicta
commissione,vt possit per prædictos iudices fieri con-
firmatio contractus,tamen ex eo quod reperitur sentẽ-
tia cõfirmationis, & decretum illorum iudicum, præsu
muntur omnia interuenisse, & quod prædicta commis
sio requirebat,& sic per decisionem Bald.de qua suprà,
est determinatum in terminis pręsentis dubij loquendo
in confirmatione.Pręterea,pro hoc facit dictum singu
lare Bald.in d.l.cum tri.§.si prætore, de transa. Nam ꝓ
forma requirit̃ cognitio & indagatio de causa, & mo-
do,& personis,vt valeat transactio,& decretum interpo
situm super alimentis.& Bald.& Paul.& omnes Docto
res dicunt ibi expressè,quod omnia contrà in illo §.re-
quiruntur pro forma,& substantia , & si aliquid ex illis
fuisset ꝑtermissum,corrueret omnis actus.casus est ibi,
literalis & communis suprascribentium conclusio,& ta
men hoc præsupposito dicit ibi Bald.adde ad hanc glo.
16 ꝙ vbi † inuenitur processum,præsumitur, ꝙ ritè . Item
plus dicit Specula.ꝙ vbi reperitur decretum iudicis in-
terpositum,præsumitur in dubio ritè & rectè,vt in Spe
cula.de emptione & vend.§.nunc videndum.vers. & vi-
detur,&c.verba sunt Bald.aurea & singularia allegando
prędictum Speculat.de quo suprà , & sic patet ꝙ licet
de substantia & forma requiratur ꝙ præcedat causę co
gnitio,& vtilitas,& alia de quib.in d.§. ad hoc ut valeat
decreti interpositio super alimentis , tamen si reperitur
decretũ interpositũ,præsumunt̃ omnia interuenisse. Li
cet ergo de substantia actus & pro forma requirebat̃,
vt iudices commissarij vocarent partes, & reciperent in
formationem,an alienatio facta cessisset in vtilitatẽ ec-
clesiæ,tamen ex eo ꝙ reperitur in publica forma sentẽ-
tia confirmationis contractus ꝑdictorum,præsumit̃ ꝙ
interuenerunt omnia contenta in commissione,licet il
la pro forma & substantia confirmationis prædicti con
tractus requirerentur.& sic est decisum pręsens dubiũ
per d.Specul.quod allegat Bald.in locis,de quibus sup.
Pau.de Castr.tamen in d.§.si prætor.in terminis nostris
dicit sic,restringendo dictum Specula.Specu. tamen in
tit.de emp.& venditione.§.nunc dicendum.verb.& vi-
detur.dicerę videtur quod ubi reperitur decretum iudi
cis interpositum,præsumatur adhibita causæ cognitio,
quod nullo modo videtur verum,per hunc text.nisi in
instr̃o expresse hoc caueatur , & tunc videtur sufficere
quod dicatur causa cognita,licet non exprimantur par
ticularia,& hoc põt esse vtile dictum Specu.& ita tene-
bat Bal.per notata in l.1.C.de fide instr.& iurę has.fisc.
li.10.ecce singulare dictum Pauli dicentis , quod dictũ
Spec.est verũ absque dubio,qõ in istr̃o dr̃, quod decre
tum est interpositum cã cognita , ex hoc solo quod sic
dicatur,licet particularia non exprimantur, in eo præsu
muntur omnia quæ formam & substantiam requirebãt
vt in casu dicti §.in quo loquitur Paulus, & in exemplo
quòd ibi ponit,quod est proprium qñ requiritur,quòd
cedat in vtilitatem, & quod precedat cognitio causę

ante interpositionem decreti pro forma. Sed cum in
prædicta sententia confirmationis fit mentio non so-
lum quod causa cognita confirmarunt prædictum con
tractum, imo quod magis est, de citatione partium, &
de probatione, & informatione recepta, & de omnibus
contentis in commissione præsumuntur omnia inter-
uenisse: licet pro forma requireretur. d. auth. multo ma-
gis. maxime quia per lapsum tâti temporis 42. ann. præ
sumuntur omnia recte, & solenniter acta, & ex lapsu de
cem annorum. l. si filius, cum similibus. C. de petitione
hæred. quâto magis ex lapsu 40. annorum, vt probatur,
& sic titulus in præscriptione regulariter requiritur, &
pro forma l. nullo. C. de rei vend. l. diutinam. C. de longi
temporis præscriptione. tamen Bal. & Salic. in d. l. diuti
17 na. intelligunt † in præscriptione longi temporis, scilicet
10. an. sed maior transcursus temporis eum præsumit, &
sublatam esse malam fidem. casus est in l. fi. C. vnde vi. q
non est alibi, secundum Barb. in c. apostolicæ. col. 1. de
dona. igitur præsumuntur ex lapsu temporis, titulus &
bona fides, & omnia quæ requirebantur pro forma, er-
gò a fortiori in proposito vbi maius tempus fluxit, &
in proprio casu dicit hoc Cynus, Paulus, & Salyc. & om
nes in l. emancipatione, de fideiuss. Innoc. & omnes in
18 c. quoniam contra. scilcet † quod in facto antiquo deci-
so per sententiam omnia præsumuntur solenniter acta,
& quòd interuenerunt, licet non appareant acta, sed so
la sententia, sed certum est quòd in sententia aliqua re
quiruntur pro forma, & substantia ad hoc vt valeat sen-
tentia, vt in clementina, pastoralis, de re iud. & alia quæ
etiam per partes renunciari non possunt. c. de causis, cû
ibi notatis. de officio delega. cum similibus, & quòd sen
tentia feratur in scriptis, ista pro forma requiruntur, &
alia tamen præsumuntur intercessisse, si sententia nô ap
paret lata de recenti, sed ex antiquo. ita tenêt omnes, vbi
supra, sed sic fuit in proposito, vt sæpe dictum est, ergo,
&c. & in expresso quod tantum sufficiat lapsus 10. an. in
sententia, vt omnia præsumantur intercessisse rite, & re
cte, tenet Host. & Ioan. And. in c. in præsentia, de renû.
& in c. cum inter. de re iud. & Bar. in l. admonendi. ff. de
iureiur. Bal. in c. 1. de milite vasallo qui contu. & in l. sciê
dum. ff. de verb. oblig. per d. l. si filius, cum alijs loquen-
do in sententia. Plus dicit Ioan. And. in d. §. cum inter in
fi. quod quando sententia est ex antiquo prolata, præsu
muntur omnia & pro contestatione, & processu, & pro
alijs, quæ requiruntur, & dicit quod dicitur factum anti
quum, ex quo lapsum est biennium, secundum Host. &
dictum c. quoniam contra, & alia iura, quæ videntur cô
tra dicere, loquentur in facto de recenti, scilicet quan-
do aliquid operatur, vel allegatur, contra sententiam an
te biennium ex die, quo fuit lata. Idem tenet Io. And. in
d. c. in præsentia, & ibi Host. ergo a fortiori in casu no-
stro, vbi sunt elapsi 42. an. & vide omnino Paul. in d. l. e-
mancipatione.

Et prædicta dico procedere non solum quando for-
ma est data à lege, immo idem si ab ipso Romano Pon-
tifice, vt fuit in nostro casu. Nihil enim refert an ab ipso
an a lege fiat commissio, cum mandatum eius lex dicat.
d. §. sed quod princip. facit l. Cæsar, de publ. l. cum mul-
tum, de bo. quæ liber. l. donationis. la 2. C. de dona. inter
virum & vxor. quia ipsa lex viua est. Glo. in l. quia tale. ff.
soluto matrimonio. Præterea expressio illorum, quæ à
iure insunt, si ab homine exprimantur, nihil operantur.
l. 3. de leg. 1. ff. singulariter. Innoc. in c. prudentia, de off.
delegati. & Abb. in c. cum dilecti de rescriptis. antepen.
col. & ibi reducendo ad concordiã Doct. dicunt quod
aut exprimitur ab homine illud, quod inest à iure de ne
cessitate, & tunc expressio nihil operatur, allegat notata
in c. significasti, de elect. & in c. olim. el primo, de restitu
tione spolia. Sed in casu præmisso quòd requiratur cau-
sæ cognitio, quando alienatur res ecclesiæ, vt noscatur
an sit vtile ecclesiæ, & omnia alia côtenta in commissio
ne. illud inest à iure de necessitate, quod debeant præce
dere alienationem. c. 1. de rebus ecclesiæ, cum simil. er-
go cum insunt a iure de necessitate, si ab homine expri
mantur nihil operantur, nec inducunt nouam formam
mandati. Ita Abb. ad literam in d. c. cum dilecta. in pen.
col. Bar. & Paul. in d. l. 3. & in l. conditionis, quæ extrinse
cus. ff. de con. eidem est & casus pro hoc. quia non est
differentia in illo, quod iubet lex, vel homo, nam in vtro
que casu pari, & æquali modo debet seruari. de primo ê
tex. in l. prospexit. ff. qui, & à quibus. & in d. c. si scriptum
de secundo, in d. c. cum dilecta, & in l. diligenter. ff. man-
dati. Et procedunt prædicta etiam si in commissione sit
adiecta clausula, & si vobis constiterit, &c. nam etiam
tunc præsumuntur omnia interuenisse, quæ prædicta cô
missio requirebat. & hoc probatur per ea, quæ supra di
xi, quia exprimendo Romanus Pontifex dixit & decla-
rauit, si reperieris in vtilitatem ecclesiæ cessisse, alienatio
nem, &c. quod inest à iure, & sic nihil operatur expres-
19 sio. Et quod † per ista verba, si constiterit, non videatur
inducta conditio, sed quædam admonitio, est tex. expres
sus, iudicio meo, in l. muto. §. sub conditione, de tutel.
ibi. hanc autem conditionem, quam præsides prouin-
ciarum faciunt, tutorem do, si satis dederit, non condi-
tionem in se habere, sed admonitionem. nam a iure in-
est quod tutor satisdet, tamen si exprimatur ab homine
scilicet a iudice, præmissa dictio Si, quæ de sui natura in
ducit conditionem. l. qui promisit, de cond. indeb. ff. cû
a iure hoc inest nihil operatur, nec facit actum côditio-
nalem. Per quod dicit Bart. in d. §. sub conditione. Paul.
in d. l. 3. quòd si Papa mandat alicui, quòd conferat ali-
cui beneficium, si eum reperit idoneum, quòd hoc non
faciat conditionem, cum hoc inest à iure, sed quandam
admonitionem & ideo, & si non sit idoneus, tenet col-
latio, si est alias capax, vt quia Clericus, ita Paulus, vbi su
pra. Sic in proposito, cum per istam clausulam si consti
terit, exprimatur solum illud, quod a iure inest, vt dictû
est, si exprimatur, nil operatur, nec inducit nouam for-
mam, secundum Doct. vbi supra. Et ad hoc adduco sin
gulariter dictum Bald. in l. non dubium. C. de leg. 5. col.
in fi. vbi dicit, quod ista clausula si constiterit, si concur
rit, quòd est de natura iudicij, tunc conditio in literis
contenta, non est conditio, sed expressio iuris commu-
nis, & ad hoc allegat dictum Inno. in d. c. prudentiam.
de quo supra dixi. Sed cum in casu nostro expressio fa
cta in prædicta commissione, si in vtilitatem ecclesiæ
reperietis, &c. & quòd fiat vocatis partibus, & cum cau-
sæ cognitione, sit de natura causæ commissæ, cum illud
a iure insit, nihil operatur tanquam expressio iuris com
munis, nec facit conditionem. Ita in terminis Bal. vbi
supra, & sic ex prædictis patet quod præsumuntur om-
nia contenta in commissione præcessisse, & interuenis-
se, ex quo apparet sententia confirmationis in publica
forma, quanto magis quia apparet commissio, & senten
tia, & quod transiuit in rem iudicatam, & ex antiquo
tempore, ut & probantur omnia per processum. Et con
firmatio prædicta contractus trahitur retro ad diem
contractus. tex. iuncta Glo. in verbo, consensum, in cap.
fin. 16. quæst. 1. & ibi Glo. allegat plura iura ad hoc, præ-
cipue quia erat in casu nostro sylua inutilis, vt etiam si
postea sit reducta ad culturam, non debet attendi illa
utilitas, sed quod ualebat tempore contractus. Ca-
sus notabilis in cap. ad aures, de rebus eccles. & ibi vi-
de Barbat. vt pro illo censu, qui valebat tempore con-
tractus, debeat concedi de nouo emphyteutæ ducen-
di ad culturam, vel filijs, & hæredibus eius sine noua
solennitate, & ita etiam Barthol. per illum text. in l. qui-
cunque. C. de omni agro deserto. quod ipse dicit esse
mirabile,

mirabile,& non debet attendi melioratio,postea super ueniens,cum contigerit diligentia possessoris. l. pen.C. de omni agro.des.lib.10.

10 Deniquetantiquum tempus dicitur multis modis. Nam interdum tempus decennij dicitur antiquum,vt p Bart.in l.qui in altena.§.1.ff.de acqu.hæred. & est commun.opinio.vt per Alex.& Ias.ibi & per Decium. in l.1. num.72.C.qui admitti.quod maximè obtinet in prælumenda actus celebrati solennitate,vt est in specie nra. Interdum antiquum tempus dicitur 30.annorum,vt tenet Imol.in c.peruenit.de emptio.& vend.& Crotus,ex cuius relatione hæc videtur commu.opi.in l.sciendum in prin.ff.de verb.oblig.per Alex.ibi nu.17.& in consil. 17.lib.4. Tertiò antiquum tempus dicitur 40.annorũ, vt per Alexan.cons.4.& cons.187.lib.2.Sozi. cons.106. eod.lib.per Aymonem.de antiqu.temporum,in princ. Quartò antiquum tempus dicitur centum annorum,vt per Decium in ca.1.num.46.de appellatio.Beltrandum consil.283.lib.3.& per Aymonem,vbi suprà.Quintò antiquum tempus quod dicatur relinquitur arbitrio iudicis,vt per Innocen.& Ant.in c.veniens,de testibus. Alexan.cons.187.lib.2.& cons.90.li.1.Sozin.cons. 106.lib. 2.Afflictus decisione Neapolitana 483. Vltimo antiquum tempus etiam dici posset vnius anni.argumento in princ.Instit.de vsucapio. Et melius in l.1. titul. de las præscrip.lib.3.ordi.In summa antiquum tempus quod nam dicatur,& si in quibusdam speciebus non obscurè decisum reperiatur,tamen in plerisque non sat dilucidè definitum comperimus. Vnde non potest non reseruari sanctitati,religioni,ac prudentiæ iudicantis, licet non abnegemus quin eorum sex casuum,de quibus iã egimus,quilibet sat habeat fautorum. Iudex ergo circũspectus si fuerit,inueniet rerum,de quibus agitur personarum,temporum & locorum qualitatibus expensis tẽpus antiquum,vt interdum in uno anno concludatur, interdum vero etiam quinquaginta non sufficiant.

SVMMARIVM.

1 *Fideiussor potest conueniri,excussioque cessat,vbi notorium erat debitorem non esse soluendo,estque dubia pugna.*
2 *Frustra nihil.*
3 *Finis melior quàm media.*
4 *Bona cuiusque ciuis vt probentur?*
5 *Fideiussor in plusquam principalis acceptus, an saltem pro concurrente summa teneatur,anceps pugna.*
6 *Fideiussor durius quàm principalis obligari nequit,regula cum octo declaratio.*
7 *Fideiussor & si iuret,non tenetur in plus quàm principalis cum quibusdam,contra communem.*
8 *Fideiussor cuicunque obligationi accedere potest,regula cum 18.declaratio.*
9 *Fideiussio in octo casibus cessat.*

CAPVT XL.

CEntesimo trigesimo quinto colligitur,quare legum solennia in notorijs non sint superstitiosè obseruanda. Nam,cum vt nostra principalis conclusio habet,vt reliqui principes ita & leges imperium acceperint,vt prodessent,non vt nocerent, Cumque notorietas superet omne genus probationis, certè si adhuc solennia legalia à lege nobis obseruari iuberentur,id vehementer nobis noceret . quod dic ut in sequ.
1 questio. Solennitas excussionis cessat,vt suprà obiter attigimus,vbi notorium est debitorem principalem non esse soluendo. Ita tenet Glo.in l.fin.ff.si cert.petat.Glo. Bartol.in leg.decem.ff.de verborum obligatio. & in le. nisi hoc actum.ff.de pact.Bartol.in l.3.§.si is pro quo. in fin.ff.quod quisque iur.Ange.in l.2.in principio.ff.q satisda.cogan.sentit Bartol.in le.Marcellus,ad finem.ff. de fide instrumen.Bald.in authentica,sed hodie.in fin. C.de actio.& obligatio.Idem Bal.in l.prima.column.7. de conue.fisci.deb.lib.10.Sequitur & dicit esse communem opinionem Ias.in l.decem.num.27.ff.de verb.obligatio.Ang.in d.l.nisi hoc actum.Ludou.Rom.in d.l.si. in princ.ff.si cert.pet.

Contrariam partem ut etiam si sit notorium,debitorem principalem non esse soluendo, adhuc excussio sit necessaria , & facienda contra principalem debitorem, antè,quàm contra fideiussorem agi possit,tenent Iacobus Butrig.in authentica,hoc si debitor.C.de pig. Bar. in l.stipulatio.§.habet.ff.de operis noui nunciatio.sequitur,& dicit esse communem opinionem Iason ibi, numero decimo.colum.tertia,post plures Doctores, quos ipse allegat,mouentur.quia etiam super notorio requiritur pronunciatio iudicis.c.cùm sit Romana,in fi.de appell.c.porro,de diuor.Glo.in c.ad nostram.in 3.de iure iu.& Glo.fin.in c.euidentia.de accusatio.Bart. in l.emptorem,in prin.ff.de act.emp.& vend.

2 Quid dicendum?& sanè prior pars vt receptior , ita & verior est,quia vt natura,ita & ars ciuilis nihil faciũt frustra.§.minorem.Instit.de adopti.iuncta l.hęc stipulatio.§.diuus.ff.vt legat.no.caue.l.non cogendum.§.Sabinus.ff.de procurat.l.qui bis.ff.de verb.obligati. Nec dubium est quin ociosum esset,& inane circa solennia excussionis morari ad demonstrandum debitorem principalem non esse soluendo quando notorium erat soluendo minimè esse,& etiam in conditionibus explẽdis (quarum implementum,& si strictissimè & ad vnguem regulariter desideretur.l.qui hæredi,in princ.l.Mæuius. ff.de condit.& dem.)adhuc tamen non est morandum quando conditionis aduentus esset ociosus, inutilis.l.si quis ita scripserat.ff.de hær.inst.& secũdum philosophũ
3 melior est finis quàm ea,quæ ordinantur ad finem. id quod etiam probat l.1.§.fin.ff de dote præleg.dum ait, rei iam demonstratę frustra adijci alteram demonstrationem,quod & in odiosis dispositionibus (qualis est exhæredatio)locum habet. Nam etsi nominis,cognominis,& agnominis filij exhæredati in sui exhæredatione expressio facienda sit lege prima.ff.de libe. & posthum. tamen vbi solius nominis expressio ad filium exhæredatum demonstrandum sat erat , tunc reliquorum nominum,& cognominum , seu agnominum solennitas cessat,vt est communis opinio , quam ibidem tenent Gloss.Bart.Bald.Albericus,Angelus,Imola,Paulus Castrensis,Aretinus.Alexand.Iason & Alciatus, vbi etiam Sozinus & reliqui.pro quo est ibi textus satis dilucidus in secundo responso . Sic ergo & in specie nostra,cum in eo tantùm utilis sit, & ad hoc duntaxat desideretur solennitas excussionis,vt appareat debitorem principalem non esse soluendo.authentic. præsente. C.de fideiussoribus & in corpore vnde sumitur.superest, vt illa cesset,vbi notorium erat,debitorem principalem non esse soluendo , præsertim quia notorium & sententia æquiparantur,vbi agitur ad declarandum aliquid.l.emptorem,in princip.& ibi Glo.& Bartol.ff.de actio.emptio. Neque ad rem pertinet quod Bartol. Iason & reliqui in di.l.stipulatio.§.habet.ff.de noui ope. nunc.aiũt, sententiam requiri,qua declaretur,debitorem principalem non esse soluendo , antequam contra fideiussorem agi possit , nam ipsi loquuntur post factam semel excussionem,post quam relationem nuncij asserẽtis non reperiri bona debitoris principalis , vt sic ultra excussionem etiam sentẽtia iudicis exigatur(qua declaretur debitorem principalem minus idoneum inuentum fuisse)vt cõtra fideiussorem agi possit, qua ratione

etiam in specie nostra recipi potest, vt licet sit notoriũ,
debitorem principalem non esse idoneum, adhuc tamẽ
debeat ferri sententia declaratoria, qua pronuncietur, il
lum minus idoneum esse compertum, notoriumq; esse
& ita demũ & non antea contra fideiussores agendi via
aperietur, vt sic data paritate terminorũ, excussio & no-
torietas exequantur, vtrunque tamen exigat iudicis sen
tentiam declaratoriam, sicque, concilientur varietates
nostrorum supra relatæ.

Vsibus vero forẽsibus forte obtinebit, vt ibi esset sta
4 tutum, vel consuetudo, quod † omnia cõciuium, aut mu
nicipum bona mobilia, & immobilia acquisita, & acqui
renda, in æstimo communi describerentur, ibi notoriũ
esse intelligeretur tot, tantas, talesque esse cuiusque fa-
cultates, quales quantæque ibi descriptæ reperirentur.
Ita tenent Bart. Petrus Bexurius, Alex. & Iasi.nume. 35.
in d.l. decem. ff. de verb. oblig. licet cõtrarium ibi tenue-
rint Bald. Ang. Imol. & Cuma. vt per Ias. vbi supra, cuius
& Bar. & sequacium opinione retenta, cum fere per to-
tius Hispaniæ oppida sit cõsuetudo, vt municipum bo-
na in æstimo communi describantur, onerum, vectiga-
lium functionemùe persoluendarum causa, quæ Catho
licis regibus nostris debentur. iam illud æstimum ad ex
cussionem, quã de re agimus, vitandam vtile erit.

5 Isthæc procedunt, quando † fideiussor acceptus fuit
in parem, vel minorem summam, quam principalis debi
tor obligatus esset, nam si in maiorem summam acce-
ptus esset, fideiussio inutilis esset, non solũ quo ad quã-
titatem excedentem, sed etiam quo ad concurrentem,
secundum Glo. in leg. Græce. §. illud. ff. de fideiuss. Glo.
in §. fideiussor. Inst. de fideiuss. quas sequuntur Docto-
res, secundum Decium in leg. in eo quod plus, num. 12.
ff. de reg. iur. & est communis opin. secundum Cagn. ibi
Firmat esse communem opinionem. Segura in leg. vnũ
ex famil. §. sed si fundum. num. 150. ff. de leg. 2. post Bar.
& alios in d. §. illud. per d. §. fideiussores. & per d. §. illud.
dum ait, si fuerint in duriorem causam adhibiri, placuit
eos omnimodo non teneri. Et est communis opinio, se
cundum Greg. Lupum in l. 7. tit. 12. p. 5. verb. quãdo en-
lo demas. Estque communis opinio secundum Bart. &
Imol. in d. §. illud, tenent Glo. in l. si pecuniæ. C. de vsu.

Contrariam partem, vt saltem pro concurrente quã-
titate sit obligatus, tenent Decius, vbi supra, num. 13. &
Galiaula in l. 1. §. si stipulanti, per illum tex. col. pen. ff. de
verborum obligationibus. & Alciatus parerg. lib. 5. cap.
18. per leg. hactenus, in fi. ff. de const. pec. vbi licet in cõ
stituto durior obligatio, quã in principali esse nequeat,
tamen si in duriorem causam fiat, valet si saltẽ pro con
currente quantitate. Sed responderi potest nihil vetare,
quin licet vtrobique par ratio sit, tamen diuersum ius
sit statutum, cum isthæc sint iuris mere positiui, & alte
rutrum posset, vt patet ad sensum constitui absque eo
quod per hoc ius diuinum, aut naturale vlla ex parte vio
laretur, & mille iuris species passim reperies, in quibus
licet par ratio sit, tamen diuersum ius nuncupatim con
stitutum reperitur. Ad leg. illud. ff. ad leg. Aquil. cum si-
mil. dicentibus. vbi eadem, vel par est ratio, ibi idem ius
statui intelligendum esse, respondendum est, procedere
in re dubia, non sic quando expressim diuersum ius cõ
stitutum reperitur, quale hic reperitur, per d. §. illud cu
ius generaliter non est cur propter. d. l. hactenus restrin
gatur non magis quam generalitas. d. l. hactenus, pro-
pter d. §. illud adhuc tamen. contra d. communem opi-
nionem Inclinat Gregorius Lupus, vbi supra, & Bald.
per tex. ibi in leg. si ultra. C. de fideiusso. & de iure regio
pro hac parte contra communem opinionem hodie
est tex. in d. l. septima. tit. 12. par. 5. pro qua parte etiam
in terminis iuris communis, facit vltra supra alleg. §. itẽ
is qui exequitur, iuncta sua Glos. inst. mand. & l. diligen
ter, cũ ibi not. ff. eod. vbi licet fines mandati sint diligen
ter obseruandi, adhuc tamẽ in maiore summa, & mino
rem inesse intelligitur. Sicque si iussi, vt domus aureis
centum mihi emeretur, licet pluris emi nequeat, mino
ris tamen potest, vt ibi. sic & in specie nostra, & si dilige
ter cauendum sit, ne durius quam principalis debitor fi
deiussor obligetur, tamen benignam interpretationem
vsque ad concurrentem quantitatem admittere debe-
mus, ne fideiussio pereat. contra l. quoties in stipulatio.
ff. de verb. oblig. Nam & similiter benignam interpreta
tionẽ, quo magis fideiussio sustineatur, facimus in ter-
minis. l. si ita fideiussorem. ff. de fideiuss. vbi pro reo spe-
ciem debente, potest fideiussor obligari ad quantitatẽ
eiusdem valoris, licet non econtra; quasi hoc casu licet
non leue dubiũ esset, an fideiussor, qui ad quantitatem
tanti valoris, quanti erat species debita, acceptus erat, in
duriorem causam accipi videretur, tamen benigna in-
terpretatio fit, quo magis fideiussio sustineatur, vt indu
riorem causam acceptus non videatur. Et similiter cũ
reus ad factum tenetur, fideiussor potest sese ad interes
se obligari. l. stipulatus es opus. ff. de fideiuss. nec dubiũ
est quin tale interesse possit multum excedere. l. vnica.
C. de sent. quæ pro eo quod interest. Sicque apparet, be
nignam interpretationẽ quo magis fideiussor sustinea-
tur hac in re admittendam esse, præsertim per hæc duo
iura posterius adducta, quæ ab alijs allegata nõ inuenio
& in hanc partem proclinior sum.

6 Stat ergo † fideiussorem non posse in duriorem cau-
sam obligari, quam principalem. d. l. Græce. §. illud. l. hi q
l. fideiussor obligari. ff. de fideiuss. l. 7. tit. 12. p. 5. Durio-
rem autem causam accipere varie possumus. Primum,
ratione rei. d. §. illud. & d. §. fideiussores. Deinde ratione
firmioris oblig. l. Græce. §. si quis Stichum, & l. hi qui. ff.
de fideiuss. Tertio, ratione electionis ademptæ. Nam si
principalis obligatio alternatiua erat, fideiussor accipi
non potest alterutrum præcise, vt in d. l. Græce. §. idem
Iulian. Quarto, ratione loci. Nam si reus simpliciter ob
ligatus erat, fideiussor vt soluat certo loco, obligari nõ
potest. l. fideiussor obligari. §. 1. ff. de fideiuss. Quinto, ra
tione causæ. Nam si principalis debitor sub conditione
tenebatur, fideiussor pure, vel in diem certã accipi non
potest, vt in d. l. fideiussor obligari. §. 1. & in l. stipulatio-
ne, eod. tit. Sexto, ratione ademptæ facilitatis. Nã si reus
pluribus personis soluere poterat, fideiussor ita vt pau-
cioribus personis præcise teneatur soluere, accipi non
potest. l. hi qui, in princ. & in §. fi. ff. de fideiuss. Septimo,
ratione maturioris prestationis. Nam fideiussor accipi
non potest, vt citius teneatur quam reus principalis. l. si
testamenta. §. quæsitum. eod. tit. Octauo, ratione diuer-
sitatis. Nam in diuersam rem fideiussor, quam principa
lis obligari non potest. l. si ita fideiussorem, & leg. si Sti-
chum, in princ. & l. Græce. §. si quis Stichum. & l. si ita fi
deiussorem. ff. de fideiuss.

Hæc regula recipit quatuor limitationes, quas tradit
Greg. Lup. in d. l. 7. tit. 12. p. 5. in gl. 1. inter quas illa me-
7 morabilis est, vt si † fideiussor in duriorẽ cãm acceptus
contractum iurauerit, valeat fideiussio, non solũ in con
currente quantitate, sed ẽt in eo, quod plus erat in fide-
iussoria, q̃ in principali obligatione. Ita Bar. in l. si a reo.
§. pen. ff. de fideiuss. idem Bar. in l. si quis pro eo. col. 5. eo
dẽ tit. Ang. & Imol. in l. his, qui accessionis. §. pen. eodẽ.
& Greg. vbi supra. & est cõis opinio Bar. in l. cum pater.
§. filius matrem, per tex. ibi. ff. de leg. 2. Dec. in l. in eo qđ
plus. n. 12. ff. de reg. iur. Alex. cõl. 32. li. 1. in fi. qui intelli-
gũt, q̃ tũc fideiussor tenet̃, vt principalis, nõ vt fideiuss.

Contrariam partem, vt non teneatur fideiussor in
plus quam principalis, nec vt fideiussor, nec vt debitor
principalis, tenent Ioan. Faber in §. fideiussores. colum.
2. Institut. de fideiussor. & alij plures, vt alibi plenius
disser-

disseruimus, & hæc pars verior est, quia iuramentum in contractu appositum nunquam operatur, vt is contractus degeneret, sed solùm operatur, vt in sui forma & natura firmior sit, vt in l. fin. C. de non numera. pecun. Vnde in specie nostra cùm sint varietates suprà relatę, vtrum fideiussor in plus acceptus quàm principalis teneatur in concurrente quantitate, nec ne, iuramentum ibi appositum lat luperque est vt operetur q̃ talis fideiussio valeat in concurrente quantitate, iuxta suammet naturam, absque eo q̃ valeat in maiori quantitate, & sic contra suimet naturam, & sensus iurantis ita interpretandus est, vt vellet etiam in maiori quantitate teneri, quam reus principalis, si id fieri posset salua natura cōtractus, de quo agitur, quod si salua eius natura id fieri non possit, tunc teneretur quatenus contractus natura permitteret, & non vltra, arg. d. l. fin. Et durum alienumque à iurantis mente & sensu esse videretur, interpretari q̃ vellet in eo quod plus erat obligari, tanquam principalis, si non posset tanquam fideiussor. & ita intellige d. §. filius matrem.

8 Hæc autem obligatio fideiussoria ad principalē obligationem accessoria est, vt dictis legibus, & in pri. Insti. de fideiussoribus. & le. 1. tituli 12. part. 5. Accedere autē potest multis modis. Primùm potest accedere ad obligationem ciuilem simul & naturalem, vt in dictis iurib. Deinde etiam si sit naturalis tantùm obligatio non etiā ciuilis, ita tenent Glo. & communiter Doct. in l. 1. ff. de fideiuss. & §. 1. per tex. ibi Insti. eo. tit. & per legem stipulatus. & l. quod. n. l. fideiussor obligari, in princ. & §. fideiussor. l. 2. & l. cùm fideiubeat. & l. si quis pro eod. §. 2. ff. de fideiuss. Tertiò, potest accedere etiam ad ciuilem tātùm obligationem. Ita Glo. & communiter Doctó. in l. 1. ff. de fideiuss. per l. stipulatus. & l. fideiussor obligari, in princ. & in §. fideiussor. ff. eo. Quartò, potest accedere ad obligationem principalem re contractam. Glo. in d. l. 1. per l. Græcè. in prin. eo. tit. Quintò, accedit ad obligationem verbis contractam, ut tenent Glo. & Docto. in d. l. 1. per d. l. Græcè. in prin. Sextò, potest accedere ad obligationem consensu contractam, vt tenent Glo. & Doct. in d. l. 1. per d. l. Græcè. Septimo, potest accedere ad obligationem literis contractam, vt tenent Gloss. & Doct. in d. l. 1. & Emanuel de Acosta, in l. 3. in princ. C. de non num. pecu. per l. tam mandatori, eo. tit. Octauò, potest accedere ad obligationem ex contractu, vel quasi contractu, vel ex delicto, vel quasi delicto descendentem, d. l. Græcè §. sed & si ex delicto. Glo. & Doct. in d. l. 1. Nonò, potest accedere obligationi siue præsenti, siue præteritæ, siue futuræ, hoc est, siue principalis obligatio modò contraheretur, siue iam diu contracta esset, siue postea foret contrahenda. l. 4. cum sua Glo. l. stipulatus sum. l. si Stichum. § 1. ff. de fideiuss. Decimò, pōt accedere obligationi principali, siue illa pura sit, siue in diē, siue sub conditione cōtracta, vt in dictis legib. & l. si debitori. §. 1. eo. tit. Vndecimò, potest accedere non solū ad obligationem dandi, sed etiam ad obligationem faciendi. Ita Glo. in l. si quis pro eo. ff. de fideiuss. per l. stipulatus es. e. tit. l. nemo. ff. de duob. reis. Duodecimò, accedit non solùm obligationi à iure ciuili descendenti, sed etiam si descendat à iure prætorio. d. l. Græcè. §. pro eo. Decimotertiò, accedit non solùm obligationib. regularibus, sed etiam obligationibus priuilegiatis. l. cū fideiubeat. eo. tit. Decimoquartò, accedit non solùm obligationi principali, sed etiā obligationibus accessorijs, vt in fideiussore fideiussoris. l. Græcè. §. fin. ff. de fideiuss. tradunt Glo. & Doct. in princ. Inst. eo. tit. Decimoquintò, accedit obligationi residenti, non solùm in vera, sed etiam in ficta persona. l. mortuo. & l. qui contra. ff. de fideiuss. Decimosextò, accedit nō solùm obligationi hominis præsentis, sed etiam absentis. l. fideiubere. ff. de fideiuss. Decimoseptimò, accedit non solùm obligationi hominis sanę mentis, sed etiam prodigi, vel furiosi. lege Marcel. & l. cùm lex. ff. de fideiuss. Decimo octauò, accedit non solum obligationi residēti in homine sui iuris, sed etiam si sit seruus, vel filiusfamiliàs. l. cū fideiubeat. ff. de fideiuss. & in §. 1. Inst. eod. Quinimmò etiam pater à filiofamiliàs, & dominus à seruo fideiussorem accipere possunt. l. si quis pro eo. §. 1. ff. eod. tit.

9 Limita primò, vt non accedat obligationi, quę contra legem contracta esset. l. qui contra, cum l. seq. ff. de fideiuss. l. non dubium. C. de legib. l. si quis inquilinos. §. fin. ff. de leg. 1. l. iurisgentium. §. & generaliter. ff. de pac. l. vbi lex. l. si quis pro eo. ff. de fideiuss. fallit ut in le. Marcellus. eod. tit.

Secundò limita, vt non accedat obligationi finitæ, vel nulli. l. si quis postquam, & l. si Stichum. §. 1. ff. de fideiusso. l. si debitori, eod. tit. Tertiò non accedit cum effectu obligationi, quæ exceptione possit elidi. nam & fideiussoria obligatio simili exceptione elideretur. l. si testamento, in princ. l. ex persona. leg. si stipulatus esses, in princ. eod. tit. l. tam mandatori. C. de non num. pec.

Quartò non accedit obligationi modicè vtili, vel iuri ferè inutili, quale est in persona eius, qui ad solutionē tantùm adiectus est, qui fideiussorem accipere nequit. l. si mihi. ff. de fideiuss. Quintò non accedit contractui impossibili. l. si sub impossibili, eod. tit. Sextò non semper accedit obligationi tantùm naturali. Nam seruus à domino & filiusfam. à patre naturaliter sibi obligatis non accipiunt fideiussorem. l. si quis pro eo. §. 1. ff. de fideiuss. fortè per rationem l. si quando. § illud. C. de inof. testam. ibi, non pactionibus astringendos, & le. liberto. ff. de obseq. Nam seruo & filio persona patris & domini semper sancta & honesta videri debet, nam si sancta sit, non est necesse, vt fideiussione astringatur, cum spōte conuentis acquiescet. Septimò fallit in muliere. l. 3. l. si Titius. §. Scia. ff. de fideiuss. per totum ff. & C. ad Velleia. nisi iurauerit, vt per Bar. & alios in l. si quis pro eo. ff. de fideiuss. Octauò fallit in seruili obligatione, vt l. 4. ff. de fideiuss. Nono fallit, quando quis pro seipso fideiuberet. l. hæres à debitore. §. seruo, & §. retro. ff. de fideiu.

SVMMARIVM.

1 *Paupertas excusat moram soluendi.*
2 *Paupertas excusat à prosecutione appellationis.*
3 *Pauperes stipendia non præstant aduocatis, procuratoribus, iudicibus, & notarijs.*
4 *Pauperes non collectantur.*
5 *Pauperibus an currat tempus appellandi, ardua q.*
6 *Maioratus noxij sunt.*
7 *Pauperes quare non collectantur.*
8 *Pauperes alienigenis pares.*
9 *Appellare an possit quis pro paupere non appellante.*
10 *Appellare regulariter alter pro altero non potest.*
11 *Appellationi potest renunciare damnatus etiam criminaliter.*
12 *Hominem beneficio affici interest hominis.*
13 *Adam pater hominum.*
14 *Anima rebus præferenda.*
15 *Intellectus l. 2. C. quorum app.*
16 *Appellari permittitur ob modicum præiudicium.*
17 *Hominem beneficio affici, & damno non affici, interest hominis.*
18 *Lites breuiari inter est Reipublicæ.*
19 *Defensio fit aut vi iurisdictionis, aut vi naturalis defensionis.*
20 *Defendere subditos incumbit magistratibus de iure diuino, naturali, & positiuo.*
21 *Magistratuum quantum onus.*

12 *De-*

22 *Defendere tenetur homo priuatus alterum hominem priuatum de iure diuino, naturali, canonico, & ciuili*
23 *Defensio prius competit magistratibus, deinde etiam reliquis.*
24 *Defensio competit cuilibet de populo, quando ipse magistratus iniuriam facere volebat.*
25 *Papæ abutenti an occurri possit.*
26 *Principi imperio abutenti, si occurri non potest in vim iurisdictionis, occurri tamen & potest & debet in vim naturalis defensionis.*
27 *Princeps dum legibus abutitur, nunquam præsumitur iusta causa motus.*
28 *Princeps sine causa iusta dispensare nequit.*
29 *Principatus & iurisdictio est de iure gentium secundario, vel positiuo, non de iure natural aut gentium primæuo.*
30 *Ius naturale appellatur ius gentium primæuum.*
31 *Dominium est ius.*
32 *Animalium innocens natura erga eiusdem speciei animantia.*
33 *Aetas aurea.*
34 *Defensio homini ab altero homine debita est.*
35 *Vir bonus quis.*
36 *Defensionis naturalis loco successit defensio artificialis seu iurisdictionalis.*
37 *Principatus & iurisdictio iuri naturæ aduersantur.*
38 *Fabula Ranarum.*
39 *Principatus & iurisdictio à Deo non magis nec minus est, quam reliqua omnia.*
40 *Iurisdictio initio mundi nulla erat, sed longè postea esse cœpit.*
41 *Principatus & iurisdictiones vt sint, necessarium non est sed tantum vtile.*
42 *Deus mundi initio eum per se regebat.*
43 *Dei non minore aut maiore cura regitur domus familiæ cuiusque pauperis, quam vnius magni regis.*

CAPVT XLI.

CEntesimo trigesimo sexto colligitur, quid respõ
dendum sit in articulo illo, statuto definitur, vt
1 †appellans certam summam persoluat, alias ap
pellatio deserta intelligatur, an desinat tempus soluẽdi
currere, ei qui propter paupertatem eam summam sol-
uere desijt? Et appellationem non fore desertam, in spe
cie hac responderunt Bal. in leg. secundo. ff. si quis cau.
Franciscus Cremensis singula. 122. statuto cauetur q͛d
appellans. Matesi. in singula. vlti. per cap. licet de censi-
bus. tenet Ioan. Bapst. de Cast. in add. ad Cremen. vbi
2 supra. Vnde† similiter à prosecutione appellationis ex-
cusat paupertas, vt voluit Panormi. in c. ex tenore. col. se
cunda, de appell. & Gera. singulari. 73. pauperes quorũ-
numero fin. Bald, in leg. acceptam. col. pen. q. 33. C. de v
suris. & sic non currunt sibi fatalia secundum eundem
Gerardum, in quo vltimo contrarium videtur tenuisse
Bald. in leg. final. C. de condition. insertis. cuius sen-
tentia in hoc vltimo verior est, nam longè maius impe
dimentum est ignorantiæ & absentiæ quam paupertа-
tis, huic enim contingere potest reparatio, illi autem
(hoc est ignorantiæ) non vtique, & tamen ignoranti &
currunt tempora ipso iure, in eo tantum quæstio est,
an restitutio concedatur ex iusta causa ignorantiæ. l. fi.
C. de long. temp. præsc. & ibi Bar. & alij diximus plenè
infra c. 75. incip. fundum tuum possedi. vbi resoluimus
restitutionem eo casu denegari. Ergo cũ saltem iustis-
sima & irreparabilis ignorantię causa non impediat qn
tempora currant ipso iure, & in eo tantum quæstio sit
an detur restitutio, par est vt ĩ specie nostra fatalia cur
rant ipso iure, licet si postea apparuerit propter pauper
tatem, cum non potuisse tempore definito prosequi ap
3 pellationem, restitutio non denegetur. Nam † & in eo
quoque pauperes iuuantur, quod aduocati eis gratis de
bent patrocinari, & notarij gratis instrumenta confice
re, & procuratores gratis militare, & iudices gratis quo
que iudicare, etiam si ab aliis ex lege, vel more regionis
possint aliquid accipere, vt per Gerardum d. singulari.
73. Ludouicus Romanus in leg. si vero. § de viro. fal. 46
ff. solut. matrimonio. Albericus nec quicquam. §. fin. ff.
de officio proconsulis. Bartol. in leg. si furiosi. C. de nu-
pt. per illum textum verbo, gratis. Baldus in auth. gene-
raliter. col. 1. C. de Episcopis, & clericis. dixi de succes-
sione crea. §. decimoquinto. num. trigesimoseptimo, li.
4 2. Quinimò quod vtilius est, pauperes† qui ex industria,
& labore manuum suarum victum quęritant, nec aliun
de habent, vnde se alere possint, non debent contribue
re ad onus collectarum, quæ per principes, vel respubli
cas imponuntur. ita Bald. in aut. defuncto. C. ad Tertull
& Ger. vbi suprà, post Glos. in leg. omnes. C. de ann. &
libro decimo, & in simili per Barthol. ibi. Abbas in c. p
uenit. col. penul. de immunitat. Ecclesiarum. Bal. in leg.
etiam. col. fi. de execu. rei. iudi.
5 Denique† quod ipso iure desinat pauperibus currere
tempus ad appellãdum, vltra suprà allegatos tenet Mat
thæus Mathæsillanus notabili 198. nota quod licet pau
pertas allegat Innocentium in ca. ex ratione. de appell.
& Guliel. de Cun. in l. præcipimus. §. super his. C. de ap-
pellat. Sed, vt iam attigimus. fortè iustius & verius dice
tur tempus ipso iure non desinere elabi, restitutionem
tamen concedi, per d. l. fin. C. de præscript. longi tempo
ris, quæ probat à fortiori. Nam si id, quod certè & indu
bitatè meum erat, amitto per talis temporis transcursũ
non obstante iustissima ignorantia mea, vt ibi, quantò
magis in specie nostra tempus curret, vbi incertũ erat,
an iste iustã causam foueret, quinimmo, eo ipso quod
condemnatus fuit, pręsumptio erat, quod non fouebat
iustam causam, sicque quod appellatione extincta ni-
hil amittebat. l. res iudicata. ff. de re iudic. l. res iudicata.
ff. de reg. iuris. Et præterea paupertatis causa non tam
irreparabilis & coacta est, quam iustæ ignorantiæ causa
vt iam exposuimus. De quibus etiam per Innocentium
in capitu. P. & G. de officio deleg. per Barto. Angelum,
Ioannem Imolensem, Alexandrum, Aretinum, & alios
in l. continuus. §. illud. ff. de verborum oblig. Antoniũ
Butrium, Imolam, & Panormita. in ca. breui, de iureiu
rand. Denique cùm legum & statutorum imperium nõ
secus quam principum sit ad meram ciuium vtilitatem
& quod appellans certum quid soluere teneatur, id ad
necessitates publicas subleuandas verosimile sit (& mul
tis in regionibus solenne) induci, par est, vt pauperibus
tale onus remittatur, ne ad impossibile obligari videan
tur, vel ad nimis difficile (quæ ferè paria esse iudicantur
impossibilium. ff de reg. iu. d. §. illud iuncta. le. apud Iu-
lianum. §. cõstat. ff. de lega. 1.) per quod talis statuti im
perium noxium fieret contra nostram principalem cõ
clusionẽ & contra eius naturã. Rursus q͛d ad tales colle
ctas suprà relatas à principe vel republica ĩpositas pau
peres illi, qui labore manuum suarum victum quærunt,
non teneantur, similiter ex eadẽ nr̃a conclusione prin.
deducitur, ne aliter principum imperium ad proficien-
dum ciuibus creatum, eis noceret.
6 Sed† cùm apud nos Hispanos omnia ferè prędia &
reditus annui sint penes Ecclesias, monasteria,
hospitalia, clericos, aut nobiles laicos sub illo nomine
maioratuum, & non solum apud eos sint, sed etiam ita
sint, vt in perpetuum alienari nequeant. Qui nã remane
bunt, qui principibus vectigalia persoluant? vnde stipẽ
dia militibus? aut vnde publicis necessitatibus, bellis, &
periculis pecuniarium subsidium? Apparebit ergo veris
simas

simas esse nostras sententias dum (nostris reluctantibus
ne dicam ineptire properantibus) contendimus eos de
nuo maioratus creari, bono publico noxium esse: eosq;
dissolui utilissimnm.

Centesimo trigesimo septimò, nimirum ex eadem
nostra principali conclusione planè defluit, veram esse
opinionem suprà relatam eorum, qui contendunt, qui
7 tex labore manuum suarum victum quærunt, nec aliun
dè habent, vnde se alant, eos collectis, tributis, & vecti-
galibus, quæ principibus aut rebus publicis persoluun-
tur, non subijciendos. Nam cùm principum populorũ-
que imperium ad iuuandum, non ad nocendum sit (vt
sæpè admonuimus) par est, vt qui omnes agros, cãpos,
fundos, terrasque habent, hi sanè ad eos defendendos,
hostiumque impetum propulsandum, manus, res & pe-
cunias, bonaque admoueant & contribuant, diuersum
8 estin ijs, qui nihil rerum soli possident in ea regione,
nam terram, quam nõ habent, tueri aut defendere, non
iure cogerentur, & in his propriè apteque verificatur
quod Statius cecinit:

Omne homini natale solum.

Et quod Ouidius li.1.Fastorum, sic modulatus fuit.

Omne solum forti patria est, vt piscibus æquor,
Et volucri uacuo quidquid in orbe patet.

Etenim qui in regione sua, aut aliena suum habet ni-
hil, nihil sanè differre videtur à reliquis animantibus, sic
que vt auibus omne cęlum patria est, vtque piscibus oẽ
æquor, vt ex Ouidio ostendimus: ita huic nihil habenti
omne solum patria est, quia plus iuris in vna quàm in
alia non habet: sicque non est aut vix est, cur magis qc
quam ad patriæ suæ necessitates publicas subleuandas
conferre cogatur, quàm ad necessitates aliarum regio
num.

9 Denique istorum argumento crederem, q̃ † si condẽ
demnati etiam in causa ciuili tanta esset inopia, vt nec
aduocatum haberet, nec alium, cuius consilio appellare
posset, essetque, vt plerique sunt, literarum inexpertus,
posset alius pro eo præsertim absente appellare, non ali
ter atque in causa criminali. Idem licitum est pro quocũ
que etiam diuite. per l.addictos. C.de Episco.audi. vt sic
quod operatur fauor vitæ aut membrorum condem-
nati respectu cuiusque, idem operetur fauor pauperta-
tis respectu pauperis, argumento d.l.addictos. iunctis
ijs, quæ suprà diximus quod intellige etiam si appellans
minimè coniunctus esset ei, pro quo appellauit, quam-
uis in contrarium aliquantulum facere videatur text. in
l.neque filius. C.de reb.credi. In causa tamen criminali
hoc plus est, q̃ etiam pro inuito appellare licet, vt d.l.ad
dictos. Contra omnia superiora, præsertim dum dixi-
mus quòd alius pro alio etiam non coniuncto potest
10 appellare, oppono. Nam † certum est, quod cauetur, q̃
à sententia inter alios dicta non appellat, nisi ille cuius
interest. l.à sententia, in prin. ff.de appellat. Albi dicit l.
non solent audiri appellationes, nisi eorum, quorum in
teresset, vel quibus mãdatum est, vel qui negocium alie-
num gerunt, quod mox ratum reus habeat. ita dicit tex.
in l.1. in princ. ff.de app.resci. sed hic nullum horum in
teruenit, immò etiam contra voluntatem dicimus posse
admitti, ergo, &c. Confirmo per pulchra similia, alteri
per alterum non acquiritur stipulatio. l.stipulatio ista. §.
alteri. ff.de verborum obligat. Ratio est, quia inuentæ
sunt stipulationes, vt vnusquisque sibi acquirat, quod
sua interesset. §.alteri. Inst.de inutilib.stip. sed condẽna-
ti interest appellare nõ alterius; ergo, &c. & est pulchrũ
simile. Ad idem applico notabilem l.quæ seruũ, in prin.
ff.de Interro.actio. cum his, quæ notat Abb. in c.quam
quis, de re iud.2.col. in prin. Præterea ius ciuile vigilanti
bus, &c. Sed iste non vigilat, ex quo non appellat in cau
sa ꝓpria, ergo, &c. Tertiò facit, res inter alios acta, alijs
non nocet, ita etiam nec prodest. l.2. C.quib. res iud.nõ
nocet. & per Abb. in d.c.quamuis 2.q. sed actus factus ꝑ
aliquem ad dispendiũm huius condemnati non sibi no
ceret, ex quo non est procurator, vt suprà latè dixi, ergo
nec debet sibi appellatio prodesse. confirmo, quia con
trariorum eadem est disciplina, per contrarium, ergo,
&c. Item quia iudicium non debet claudicare. l.e. si cùm
dies. §.fin. ff.de arbit. cum similibus. Sed si valeret pro
eo, cùm non valeat contra eum, claudicaret, ergo, &cæ.
Item quia eadem res non debet diuerso iure censeri. l.
eum qui ædes. ff.de vsuca. & ibi Bar. sed hoc cõtingeret,
si diceremus, q̃ actus non nocet, sed q̃ prodest, ergo,
&c. Quarto, eadem dispositio non debet contrarios ef-
fectus operari, ne se ad inuicem confundant, iuxta l.vbi
repugnantia, cum simili. ff.de reg.iur. ergo, &c. Præterea
namo gaudet inuitus. l.soluendo, cum ibi notatis. ff.de
neg.gest. pro isto ergo inuito non potest quis appella-
re, ad idem in simili. l.fin. C.de neg.gest. Sextò vbi com-
modum & ibi damnum, & ecõtrà. l.fin. ff.de re.iudi. sed
hic damnum patienti, vt suprà dictum est, ergo, &c. Se-
ptimò non debet quis postulare, cuius contrarium nõ
est petiturus. l.penult. C.de solu. l.si ea. cum simili. C.de
vsu. sed iste non peteret, ut actus contra eum factus va
leat, ergo nec debet petere quod prosit, cuius contra-
11 rinm hic dicitur. Octauo, condemnatus † in causa crimi
nali potest renunciare appellationi, vt tenet Bar. in l.ad
dicto. C.de Epilc.audi. & in l.quæ vlt. in fin. ff. de poe. &
est sing. limita. ad vulgatam Glo. in l.pactum inter hære
dem. ff.de pact. Si ergo potest ipse renunciare, qualiter
ergo admittitur alius pro eo inuito? Istud etiam induco
alio modo. postquam iste renunciauit, iam ipse idẽ non
posset appellare, vt patet, & hoc operatur renũciatio, er
go nec alius pro eo, quia quod quis non potest per se, er
go nec per alium. Et istud etiam confirmo per leg.2. C.
quorum app. non recip. vbi non admittitur appellatio
casibus ibi positis, & debet intelligi, nec per se, nec per
alium; cùm ergo hic non potest post dictam renuncia-
tionem, ergo nec alius. his tamen non obstantibus deci
ditur contrarium in d.l.addictos. scilicet quòd alius po
test appellare pro eo, etiam extraneus, & etiam eo inui-
to.

Nec obstant contraria, ad quæ respondeo per ordi-
nem. Primò, ad primum quod dicitur, non appellat nisi
ille cuius interest, fateor, tamen in casu nostro etiam in
terest appellantis ratione naturalis cognationis. Nam †
12 hominem beneficio affici interest hominis. l. seruus. ff.
de serui.expor. & l.cùm seruus. ff. manda. & natura in-
ter nos quandam cognationem constituit. l.e. vt vim. ff.
13 de iusti. & iu. quia † omnes ab Adam processimus, vt ibi
notatur, & istam solutionem ponit Glo. in l.non tantũ.
ff.de appell. in versi. humanitatis. Præterea, posito quod
non interesset, est iste casus specialis, in quo alius pro
alio appellat, ut dicit Ang in d.l.non tantùm, & quod
sit speciale pondero. l.addictos. suprà alleg. ibi, humani-
tatis intuitu. & ad idem d.l.non tãtum, & d.l.addictos,
14 vbi eadem verba. Suadetur, quia † animæ hominum qui
buslibet rebus præponendę sunt. l.sancimus. C.de sacro
san.eccles. vnde nimirum si isto casu concedatur hoc
speciale, adeo, quod clericus admittitur, vt in l.addictos
suprà alleg. Dicit tamen Ang. in d.l.non tantum, cauen
dum esse ab his, & hoc esse tutius allegat Speculat. ibi va
de. Et ista ratione dicimus, quod admittitur contra vo-
luntatem condemnati, scilicet quia appellans præ-
tendit proprium interesse. Item quia condemna-
tus non habet potestatem circa hoc, cùm non sit do-
minus membrorum suorum. leg.liber homo. ff. ad leg.
Aquil. nec si volens, & quod ibi Bal. C. de libera.causa.
Nec etiam obstat simile de stipulatione, quia in hoc ca
su interest, vt supr. dixi. & idem dicimus in stipulatione
quando

quando stipulantis inter est, vt plenè not. in §. si qs alij. Instit. de inntili. stipn. & posito qđ non interesset, (sed non concesso) hoc est speciale, vt supr. dixi. Non obstat aliud de l. qui seruum, de interroga. actio. quia dico ibi, ideo esse, ne delicta remaneant impunita, cōtra l. ita vul neratus, cum simil. ff. ad leg. Aqui. At in casu nostro licet iste admittatur ad appellandum, non propterea delictum remanet impunitum, vt patet, vnde non mirum si diuersum statuatur, cùm sit diuersa ratio, potest etiā solui quemadmodum præcedentia. Non etiam obstat, quæ vigilātibus, &c. quia ex quo alios tangit, non cura mus de negligentia eius, nam quod omnes tangit, &c. vbi possunt alij non approbare negligentiam eius, & est vera solutio.

Non etiam obstat, quod actus istius non noceret, ergo appellatio non debet prodesse, cum corroborationibus, quas suprà allegaui, quia dico quod hic est specia le, vt patet in l. addictos. supr. all. ibi humanitatis, &c. & ratio specialitatis est, propter interesse aliorum, qui licet alijs non possint nocere, possunt tamen sibi ipsis ꝓ desse, & in cōsequentia prodest condemnato, & est no tab. solutio. Præterea, non est eadem ratio in damno, q̄ est in commodo, nam prima ratio est, quia alteri per alterum non debet iniqua. &c. Secunda ratio, quia hominem beneficio affici, &c. & alijs modis posses soluere. Non etiam obstat quod eadem dispositio non debet contrarios effectus, immo sunt diuersa dispositio non eadem, nam in casu quo nocet non admittitur, quando autem prodest sic, nec est hic aliqua repugnantia. Nō etiam obstat quod non debet quis postulare, &c. quia respondeo notabiliter quod illa regula procedit in acti bus dependentibus à voluntate nostra, & ibi non debet quis petere cuius contrarium, &c. sed vbi actus non de pendet à voluntate nostra, non habet locum illa regula Nam cum isto inuito posset quis appellare pro eo, ergo voluntas eius nihil ad propositum, & est noua solutio. Item quia appellans prætendit interesse, vnde non curamus de voluntate condemnati. Non etiam obstat aliud scilicet quod potest renunciare appellationi. ergo nec alius admittatur, quia quod non potest quis pro se, &c. Respondeo quod illa regula procedit causa propria, & eius solius tunc renunciatio nocet, quo ad totam causam, & quod non potest pro se, &c. tamen cùm ista cau sa tangat alios, renunciatio nō nocet quo ad eos, & ita vult Barthol. in l. addictos, de appella. & est clarum quia renunciatio debet nocere tantum renuntiato, & quia al teri per alterum non debet iniqua conditio afferri, & quia res inter alios acta, &c. quia quod omnes tangit,
15 ab omnibus debet comprobari. Non obstat etiam l. 2. C. quorum appell. non recip. vbi qui non potest appella re per se, nec per alium, quia ibi loquitur quando appel latio est prohibita à iure. Vnde quemadmodum condē natus, cuius principaliter interest, nō potest appellare, ergo nec alij quorum interest secundario, quia prohibi tio legis debet esse generalis, & vbi prohibetur appella tio ratione delicti vel facti, non curamus de personis, quia causa est super qua appellatio prohibetur. at nos loquimur vbi appellatio est permissa, vnde licet ille cuius principaliter interest, ei renunciet. nō nocet eius renunciatio quoad alios, qui per legem non prohiben tur appellare, & est vera solutio & noua. Aliam solutio nem dat Glo. in l. obseruare, & in l. non tantum. sed illa est vera secundum quod cōtrarium formatur, alio mo do non ad propositum quo ego formaui, & adde quod contra solutionem Glo. in dictis ll. habeo. Glo. in ter minis cōtrariam in l. abstinendum. C. quorum appe. nō recip. & ibi notat Paul. non faciens mentionem de alijs Glossis, cogita super eis. Et ista sunt quantum ad rationem dubitandi & decidendi, & pro confirmatione om

16 nium suprà dictorum facit, quia etiā ratione modici. simi præiudicij permittitur appellare. l. si perlusorio. ff. de appel. Angel. in l. 1. ff. de appell. recipi. adde tex. inc. cum super, cum ibi notat. de re iudicata.

17 Stat ergo ex superioribus alterum pro altero ideò posse appellare, quia vt hominem beneficio affici inter est hominis (vt iam docuimus) & ita multo magis homo alter, vt patet ex superioribus & probat l. fi. C. de Codicil. optimus tex. in l. si pignore, in prin. ff. de furt. ibi, beneficij debitore sibi acquirere. sed hæc ratio cū sit generalis, suadet, vt pro altero appellare possit, non solum in criminalibus (vt tenuimus) sed etiam in ciuilibus, quod iam abnegauimus, responde, superius ex re gula esse videbatur, verum fauore litium minuendarum aut breuiandarum prohibitum reperitur, alter pro alte
18 ro in ciuilibus appellet. interest enim Reipublicæ etiā principaliter lites breuiari. l. properandum, in princ. vbi tradunt communiter Doct. C. de iudi. communiter Do ctores in c. finem litibus, de dolo & contu. dixi plenius de suc. crea. lib. 1. §. 7. num. 40. cum seq. præsertim cum res suas homo possit prodigere & eis abuti. l. sed & si le ge. §. consuluit. ibi dum re sua se abuti putant. ff. de pet. hæred. l. 1. §. & magis. verbo, prodegit. ff. si quid in fraudem patro. facit l. quia autem, in prin. & §. 1. ff. quæ in fraudem cred. l. qua poterat. ff. ad Treb. sed non sic ho mo est absolutè dominus membrorum suorum, ideo in criminalibus non potest prohibere quin alteri pro se appellare liceat, per rationem leg. liber homo. ff. ad le ga. Aquil aliud in ciuilibus, vt ostendimus.

19 Deinque quum iuris præcepta sint honestè viuere, alterum non lædere, ius suum cuique tribuere. l. iust. ff. de iust. & iure. §. iuris præceptum ne alter lædatur, ho minum hanc ad rem tuitio & defensio fieri potest al tero de duobus modis, aut per vim iurisdictionis, aut per vim naturalis defensionis. Iurisdict. est in magistratibus, lege prima §. huius. ff. de Iustitia. & iure lege secūda. ff. de origine iuris. Naturalis defensio est tam in ipsis, quam in reliquis omnibus hominibus, in ipsis
20 met magistratibus est de iure diuino & naturali & posi tiuo, de diuino iure patet ex epistola diui Pauli dicentis sic. Qui suorum maximè domesticorum curam non ha bet infidelis est, & infideli deterior. Secundo intellige idem de iure naturali, nam sub hac lege & conuentione magistratus datus & acceptus intelligitur, vt talem curam gerant taleque ministerium præstēt, vt dd. ll. & l. crimen. vbi plene per Philippum Decium, & l. culpa ca ret. vbi idē Decius & Hieronymus Cagnolus penè tra dunt. ff. de reg. iur. & esse communem opin. apparet. ex traditis per Cagnolum ibi. Tertio idem de iure positiuo, vt d. l. culpa caret à contrario sensu. d. l. nullum. simi liter à contrario sensu. & ibi, scilicet. in d. l. culpa, notant Cagnolus & omnes Doct. in d. §. huius. ꝑ tex. ibi. Quar
21 to intellige, etiam si talibus magistratibus immineat pi culum vitæ, vt ex communi opinione resoluit Hieronymus Cagnolus in d. l. culpa. & docet Cicero in oratione pro Caio Rabir. Est, inquit, boni magistratus cùm saui lia. Reipub. labefactari conuellique videt, ferre opem patriæ succurrere saluti fortunisque communibus, suf salutem posteriorem saluti communi ducere. Et rursus in oratione pro Sexto ait, Subeundū est ijs, qui magistra tum gerunt pro communibus commodis adeundæ inimicitiæ, subeundæ sæpè pro Republica tempestates cum multis audacibus, improbis, nonnunquam etiam potentibus dimicandum.

22 Quod autem etiam priuatis hominibus talis tuitio competat in vim naturalis defensionis procedit primū de iure diuino, iuxta diuum Ionnē Euangelist. Epist. 4. dum ait. Qui non diligit fratrem suum, quem videt, quomodo diliget Deum, quem non videt. & quis per secun-

per ſecundum præceptum Decalogi iubemur proxi-
mum amare,vt nolmetipſos , ſicque vt nos naturaliter
tueremur.l.vt vim.ff.de iuſt.& iur.ita & proximum tue
ri debemus,iuxta illud diuinum præceptum,vt Quod ti
bi non vis,alteri non facias.& , Quod tibi vis, alteri fa-
cias.ſicque vt ibi periclitanti aut iniuriam patienti ſub-
uentum ab alio velis,ita & alijs ſubuenire iuberis. & ſub
illis verbis . Quod tibi non vis, alteri non facias, etiam
facere continetur bonum,l.in facto.ff.de condit.& de-
monſtratio.§.ſi vxor.Inſt.de nuptijs ibi,melius facerēt
ſi ſe abſtinerent.notant in ſpecie Hieronymus Cagno-
lus & Philippus Decius in l.id quod noſtrum.ff.de re-
gu.iu.ſecundò intellige quod ad talem defenſionem te-
nemur etiam de iure naturali,arg.d.l.vt vim,cum ſimil.
Vnde Ouidius ſic cecinit;

Et caret auxilio qui non tulit, vtque reliquit:
Sic linquendus erit, legem ſibi dixerat ipſe.

Et Cicero Officiorum li.1.Homines,inquit, homi-
num cauſa ſunt generati,vt ipſi inter ſe alij alijs prodeſ-
ſe poſſent.Et rurſus 3.lib.Officiorum . Hoc,inquit,na-
tura præſcribit,vt homo homini ob eam tantùm cām,
q̄ is homo ſit conſultum velit.dixi plenius infr. lib. ſeq.
in materia præſcriptionum,char.1.q.4.cum præcedē.&
ſeq.vbi edocebimur inofficioſum hominem,eoque no
mine indignum eſſe & videri,qui talem defenſionē nō
præſtat. Tertiò intellige, idem eſſe de iure poſitiuo ca-
nonico,ſecundum Cagnolum,vbi ſuprà,hanc eſſe com
munem opinionem affirmantem.Quartò intellige,idē
eſſe etiam de iure ciuili ſecundum eund.ibi . Quintò in
tellige etiam ſi immineat qualequale periculum,ſecun-
dum eundem.Sextò intellige,q̄ id licitum eſt , vt dictis
legib.& locis ſuprà alleg. Septimò intellige, quod non
ſolùm licitum,ſed etiam debitum & neceſſarium eſt,vt
dd.auribus,& plenè per d.Cagn. Octauò intellige,quan
do fuimus requiſiti per illum, qui iniuriam patiebatur,
vt dictis locis habetur.Nonò idem & ſi requiſiti non ſu
mus,nam vltrò id facere poſſumus,vt ſupra in exemplo
de appellatione docuimus. Vltimò intellige, vt procedat
etiam inuito & renitente eo,qui patiebatur,vt in d.exē-
plo docuimus,& per Cagnolum & Decium in l.iniuko.
23 ff.de reg.iu.Secundum quæ ſi patior iniuriam à conci
ue meo, magiſtratibus competit defenſio,quibus abſen
tibus,vel impeditis,vel non valentibus, vel ſi ſit pericu-
lum in mora,cuilibet de populo competit defenſio , &
multò iuſtius ſi ab ipſo magiſtratu iniuria fiat,& vis in-
24 feratur. Vnde ſi notorium eſt eum damnaſſe ad mortē
vel ad membri mutilationem,vel ad ſimilem pœnā non
reparabilem,eum qui innocens erat, & noluit recipere
appellationem,vel ab eo non poterat appellari, reliquis
conciuibus competit defenſio illius hominis iuſti.Intel
lige ſi ab eo fuerint requiſiti . Secundò etiam ſi is tace-
ret. Tertiò etiam ſi expreſſim prohiberet & mori mal-
let.Quartò q̄ & extraneis idem ius eſſet,arg.ſupradicto
25 rum. Vnde ſi in quibus caſibus beneficiorum Eccleſiaſti
corum datio aſſet iuris patronatus laicorum , vel perti-
neret ad Epiſcopos,aut reliquos ad ordinarios pares vel
ſuperiores(vt Archiepiſcopi ſunt)vel inferiores(vt Ar-
chidiaconi,& ſimiles) in illis caſibus ſi ſummus Ponti-
fex ea beneficia,ſemel collata,ab ijs quibus ius conferē
di erat,vellet illis quibus data fuerāt adimere, & alijs cō
ferre(cùm illis ſatis digni aſſent)id fieri iure non poſſet,
& bullæ ſuæ ſanctitatis minimè eſſent executioni man-
dandæ,ſed interea retinendæ , & ad ipſum Summum
Pontificem reſcribendum,vt re cognita,ipſemet eā de-
bitè reformaret,& nullius id tantùm intereſt,quā ipſiuſ
met,cum huiuſcemodi auſus , & tyrannides nunquam
procedant ab ſanctiſſima eius mente, ſed ab auaritia &
machinatione Officialium. Vnde reliqui principes etiā
ſeculares ſuis generaliter legibus cauere & imperare ſo
lent,ne ſua reſcripta executioni mandentur , ſi legibus
ſuis aduerſari reperiantur, quaſi ab eorum mente talia
26 reſcripta aliena intelligantur . Quid autem ſi ſummus
Pontifex etiam poſtquam ad eum reſcriptum eſſe,rem
illam non correxiſſet,& bullas duplicaſſet? certè & ſimi
les duplicaſſet,idem adhuc dicerem , quia ſemper id ab
eius mente alienum intelligerem,& Officialium machi
natione perpetratum , vel eò q̄ & ſi ipſe nullum habeat
ſuperiorem,ſed ſi omnibus eminentior,inque vim iuriſ
dictionis nullus poſſit factum eius corrigere, tamen in
vim naturalis defenſionis nullus eſt,qui non poſſit,qui-
nimò etiam debeat & teneatur reſiſtere vim inferenti
aut iniuriam,& auxiliari patienti vim aut iniuriam gra-
datim tamen,nam primum hæc cura pertinet ad magi-
ſtratus,quibus impeditis vel non valentibus,vel ſi eſt pe
riculum in mora, reliquis quoque priuatis hominibus
hanc ad rem patet aditus.& ita ſunt intelligendæ,& de
fendendæ leges Hiſpanæ hac de re loquentes,& conſue
tudines,quibus utuntur ſupremi iudices illius regionis.
Et ita cùm eſſem ex iudicibus ſupremis Hiſpalenſibus,
ferè quotidiè vſibus forenſibus haſce res hoc iure &
ordine iudicabam & diſponebam ſimul cum reliqs col,
legis.eademque omnia etiam in litis procedere intelli-
go,ſi fortè quæ lites de iure intra fines Hiſpanicæ re-
gionis,vel alterius cuiuſlibet agitandæ eſſent,ad Romā
auocarentur. ſimilis enim defenſio & ſimili modo &
competeret & agenda eſſet, quod intelligo non ſolùm
petentibus ijs,qui non iure extra prouinciam ſuam li-
tis cauſa trahebantur,ſed etiam tacentibus , vel fortè &
renitentibus . quod vltimum intellige ſecundum ſupe-
riores diſtinctiones.

Quæ omnia ita temperanda ſunt,ut tam in exemplo
beneficiorum,quàm litium contrarium tolleretur ex iu
ſta cauſa , dùmmodo iuſtam eſſe cauſam vel occaſionē
27 appareat dilucidè. Nam ab illa debili iuris præſumptio-
ne,quod in principe præſumatur iuſta cauſa,facilè rece
ditur per probationem in contrarium factam, licet nul
la probatio concludat iudici neceſſariò, ſed tantùm cō
tingenter,quia ut mētiri poteſt vnus teſtis , ità poſſunt
& mille,vt tradunt communiter Doctores in c.afferte,
de præſump.Bart.2.col.in l.admonendi.de iureiu.ff.vbi
reliqui omnes.ergo notorietas & euidentia rei,quæ ſu-
perat omne genus probationis,vt dixi ſuprà c.2. nu.11.
& c.120.num.23.multo magis contra illam leuem præ
ſumptionem admittetur . quum ergo quæ ſunt de iure
notoria ſint,excludunt præſumptionem iuſtæ cauſæ, q̄
in principe ſolet præſumi,niſi ea iuſta cauſa aliunde cō
probetur.Neque ad rem pertinet , q̄ principes poſſint
diſpenſare cum iure poſitiuo,vt multis viſum eſt. Nam
nec id fieri poteſt ſine iuſta cauſa, & hic non agimus
de iure poſitiuo,ſed de iure naturali & diuino,& recta
iuſtitia,quam immutare nullus principum poteſt,vt ple
nè ſuprà c.1.cum ſequ.& ca.19.20.21.22.iſthæc autem
fore contra ius diuinum & naturale , & contra rectam
iuſtitiam oſtendimus infrà lib.ſeq.in materia præſcrip.
par.1.q.4.cum præced. & ſequ. & quod ſine iuſta cauſa
nunquam diſpenſare poſſit princeps oſtēdimus de ſuc-
ceſſ.progreſſu in præfat.poſt princ.

28 Denique hæc omnia iuſtificātur ex eo quod omnis
principatus,regnum,imperium,iuriſdi. eſt de iure poſi
tiuo & iure gentium ſecundario,non de iure naturali
aut diuino,nec de iure gentium primæuo , quod non
ſit de iure naturali prout competit omnibus animanti
bus quę mari,quæ in cœlo,quæ in terra naſcuntur(de
quo iure loquitur lege prima , in princi.ff.de iuſt.& iu
re.& princ.Inſt.eod.tit.c.ius naturale.1.diſ.)apparet,q̄
nullibi reperitur qđ vrſus vrſo,aut leo leoni, aut draco
draconi,taurus tauro,equus equo,canis cani domine-
tur,aut aquila aquilæ.columba columbę,miluus miluo

aut

aut delphinus delphino,& similia:sicque quod inter se
vllam habeant iurisdictionem,aut principatum nusquã
lectum,nusquam relatum,& contrarium putare stultũ
esset.Quod non etiam fit de iure naturali prout com-
30 petit solis hominibus,quod ius naturale fius gentium
primæuum appellatur,vt diximus suprà c.10.& præce-
dentibus,edocemur à Cicerone libro.3. Offi.dum ait.
Illud enim natura nõ patitur vt aliorum spolijs nostras
facultates,copias,opes augeamus,neque vero hoc solũ
natura,hoc est,iure gentium;sed etiam legibus populo
rum eodem modo constitutum est. Quod (inquam)
non fit de hoc iure naturali vel gentium primæuo,ap-
paret ex l.ex hoc iure.ff.de iust.& iure.§.ius gentium,&
§.ius aũt gẽtiũ.Insti.de iu.nat.vbi edocemur oẽ regnũ
imperiũ,iurisdictionẽ esse de iure gntiũ secundario(qđ
nos positiuum appellamus,& reuera positiuũ est, vt di-
ximus suprà in c.præcedentibus,&c.16.num.11.&c.de
cimo & plenius de succes. progressu.in præfa.)id quod
& probatur ratione;nam ex eo iure omne.dominium
31 processit d.l.ex hoc iure.d.§.ius gentium. dominium †
autem est ius quoddam.l.fin.ad medium. C.de long.tẽ
poris praic.l.qui vsum fructum.ff.de vsus fru.pet. ergo
principatus,iurisdictio,regnum,& similia , quum iuris
esse constet,ab eo iure processisse est:Id quod alia ap-
tiore ratione fit manifestum. Nam quum primum hu-
manum genus proditum fuit,viguit ætas illa aurea iam
à Philosophis & Sanctis laudata,iamque à Poetis decã-
32 tata,qua†ætate ineunte homines inter se tam innocen-
ter vitam degebant,quam equi inter se,aut leones in-
ter se,aut denique quælibet alia species brutorum in-
ter se,siue illa terrestria sint siue volatilia aut aquati-
lia. Nec dubium est, quin quælibet reliquorum ani-
mantium species terrestrium, volatilium,& aquatilium
innocẽtissimam vitam inter sese gerat aut degat, quam
uis respectu animantium alterius speciei,nonnullæ ista-
rum specierum animantium violentæ sint.nam ex vola
tilibus aquila,milnus & omne genus accipitrum carni
uori sunt,victum ex raptu quærunt violento,hanc ta-
men violentiam exercent in animalia diuersæ speciei
aut diuersi etiam generis,nunquam autem in animalia
suæmet speciei.Item ex terrestribus leo,lupus, vulpes,
& similia ex raptu violento victum quæritant, quem
tamen exercẽt in animalia diuersi generis aut diuersæ
speciei,non in animalia speciei propriæ. Idemque in a
quatilibus esse constat. Vnde Horatius sic modulatur
epod.lib.

Neque hic lupis mos,neque fuit leonibus.
Vnquam,nisi indispar feris.

Et Iuuenalis Satyra.15.

Sed iam serpentum maior concordia,parcit
Donatis maculis similis fera,quando leoni
Fortior eripuit vitam leo?quo nemore vnquam
Expirauit aper maioris dentibus apri?
Indica Tigris agit rabida cum Tigride pacem.

Sic ergo & in specie nostra,quandiu durabat ætas il
la fœlix aurea,tandiu homines inter se cum essent inno
centissimi,nullo principatu aut iurisdictione inter se
egebant aut vtebantur,quia eo opus non erat , omnis
enim iurisdictio & principatus ad malos homines com
pescendos,& ad audaces & facinorosos frænandos fuit
inuentus,vt supra ostendimus cap.1.cum seq.vnde quo
tempore improbi sanè non erant,aut rarissimi erant,is
principatus eaue iurisdictio necessaria minimè erat,sic
que eo tempore bella nulla fuisse,quinimo nec bellige
randdi occasionem vllam fuisse,testatur eleganter Boe
tius,dicens:Quorsum homines eo tempore, quo nihil
cupiebant præter necessaria,quæ ab ipsa natura abun-
de suppeditabantur,vellent arma mouere, cum prælia
sæua viderent,& præmia sanguinis nulla, verba ipsius
ita habent.

Quid enim furor hosticus vlla.
Vellet prior arma mouere.
Quum prælia sæua videret,
Et præmia sanguinis nulla.

33 Et de illa ætate aurea multa cecinerunt Poetæ. Vi-
de Tibul.Eleg.3.

Quàm benè Saturno viuebant rege priusquam
Tellus in longas est patefacta vias.
Nondum cæruleas pinus contempserat vndas,
Effusum ventis præbuerat que sinum:
Nec vagus ignotis repetens compendia terris
Presserat externa nauita merce ratem.
Illo non validus subijt iuga tempore taurus,
Non domito frænos ore momordit equus.
Non domus vlla fores habuit,non fixus in agris.
Qui regeret certis finibus arua lapis.
Ipsæ mella dabant quercus vltroque ferebant
Obuia securis vbera lactis apes.
Non acies,non ira fuit,non bella,non enses,
Immiti sæuus duxerat arte faber.

Iam ergo dubitare non oportet, quin ineunte ætate,
aurea nullus omninò fuisset principatus,regnum,impe
rium,iurisdictio,quia eo tempore necessaria non erant
isthæc,neque ad rem pertinet,quod etiam tẽpore vnus
fortè aut alter improbus,aut violentus reperiretur,aut
reperiri posset.nam ad tales improbos per raros com-
pescendos defensio hęc artificialis,quæ per modum iu
risdictionis fit,necessaria non erat., nec inuenta erat,
sed ad id sat superque erat defensio naturalis,quæ fieri
34 tunc poterat,& fiebat quoties opus erat,&.n.†ut eo iu-
re & tempore hominem homini insidiari nefas erat.vt
l.vt vim.ff.de iust.& iure.ita cuicunque homini pericli
tanti,vim aut iniuriam patiẽti, non auxiliari nefas quo
que erat,vt ex communi opinione resoluit Hieronymus
Cagnoles in l.culpa caret.ff.de reg.iur.per text.ibi à cõ
trario sensu.& Decius ibi, & in l.nullum crimen , per
text.ibi eod.titu, Vnde Ouidius sic cecinit.

Et caret auxilio qui non tulit,vtque reliquit.
Sic linquendus erit,legem sibi dixerat ipse.

Et diximus latè supra c.21.num.29.ergo eo tempo
re quum omnes fere essent boni viri,non dubium est,
quin omnes vim patienti aut iniuriam continuò sub-
uenirent,quum ad id tenerentur iure naturali,diuino,
35 & positiuo,vt supra ostendimus,& secundum Cicero
nem lib.3.Officiorum,Vir bonus ille demum dici pos-
sit,qui prodest quibus potest.nec sufficit,vt suprà dixi
mus,abstinere à malo,nisi fiat quod bonum est , ergo
eo tempore,vbi tanta erat bonorũ copia,& nullus aut
rarissimus vlius malus aut violentus,adhuc compescen
dum,& ad vim patienti subueniendum,sat superq; erãt
reliqui omnes boni,qui ex vi & obligatione naturalis
defensionis ad id tenebantur,ducebantur,properabãt,
ardebant,& vtinam hodie artificialis defensio, quæ p
modum iurisdictionis & principatus fit, tam idonea,
& sufficiens esset,quam illa erat.
36 Denique †naturalis illa defensio tam res quam perso
nas intuebatur,sicque siue in rebus siue in psona eius
vim aut iniuriam pateretur,non dum est quin ex vi il-
lius naturalis obligationis,qua reliqui homines ad iniu
riam aut vim patienti subueniendum tenebantur,is sub
ueniendus esset,& subueniretur,per iura & rationes su
pra alleg.id quod hodie ex defensione artificiali,quę p
modum principatus & iurisdictionis fit post tam labo
riosas,molestias,immortales,sumptuosas moras & li-
tes contingit,vt latius,consultius,vtilius plerũque fuis
set,vim aut iniuriam patienti tale auxilium defensionẽ
que artificialem non implorasse,q̃ retulisse,aut impe-
trasse,eam enim plus nimio pretio videretur emisse.

Denique

37 Denique†hanc artificialem defensionem, quæ p mo
dum principatus aut iurisdictionis contingit, non solũ
nõ esse de iure naturali aut gẽtiũ primęuo, sed potins na
turali & gẽtium iuri primæuo aduersari, vel illinc intue-
ri licet, quod illis iuribus inspectis omnes homines ple
nissima libertate vtebantur, potiebãtur, gaudebãt, frue-
bantur.l.manumissiones.ff.de iust.& iure.& l.libertas.ff.
de statu homi.§ libertas.Inst.de iu.pers.nec dubium est
qn principatus & iurisdictio huic oĩmodæ libertati ali-
quantulum aduersetur, non secus quàm quædam serui-
tus, quam iuri naturæ aduersari in comperto est, per le.
manumissiones.ff.de iust.& iure.cum qua seruitute nõ
parum similitudinis habet subiectio hæc, quæ principa
tus & iurisdictionis causa, aut occasione contingit, præ
sertim si nõ tam ius, quàm vsum noxium principum, &
magistratuum respexeris, & latè habetur li.1.Regum.er
go vt bella & captiuitates iuri naturæ & iuri gentiũ pri-
męuo contrarię ex iure gentium secundario processe-
runt.d.l.manumissiones.d.l.ex hoc iure.ita & regna, vt
ibi, & reliqui principatus & iurisdictiones, qui quæve in
ri naturali & gentium primæuo non minus contrariant
& aduersantur, quàm ipsa bella & seruitutes, & conse-
quenter aduersantur iuri diuino primæuo, vt costat ex
dictis iuribus, & rationibus, & potissimũ ex d.lib.1.Reg.
38 id quod facetè†nostri Philosophi fabulantes depinxe-
runt, dum introduxerunt fabellam Ranarum & Iouis,
quæ à summo(vt Poetæ fabulantur) Ioue flagitabant re
gem sibi dari, qui trabem primùm dedit, quem regem
quasi inertem ranarum generi fastidienti rursum Iuppi
ter ciconiam, vt ranas regeret, dedit, quæ postea eas de
uorare cœpit, easque malè primùm cautas benè edo-
ctas reliquit, insanire aut ineptiri regem expetentes.
39 Sunt tamen†non pauci nostrorum, qui passim existi
mant contrarium, cõtendentes principatum, regna, im-
peria, iurisdictiones, & magistratus esse iuris diuini, iux
ta illud Proue.c.8 Per me reges regnant, &c. Sed hæc
ratio leuissima est.nam & similiter p Deũ fiunt omnia
humana, siue illa maxima sint, siue media, siue minima,
vt & indubitatum est, & docet catholica relig. & Ethni
ci etiam tenuerunt ferè omnes cunctique Philosophi.
Vnde Lucanus ait,

Nil agimus nisi sponte Dei.

Et Plautus,

Deus profectò est qui omnia intelligit videtque,
Benè merenti profuerit, malè merenti par erit.

Et alibi Poeta cecinit,

Deus ipse canatur.
Qui populos vrbesque regit, pacemque togatam.

Et doctissimus Saluianus lib.1.cum seq.de prouiden
tia Dei ex receptissima Theologorũ & Philosophorũ
sententia oĩa siue maxima, siue media, siue minima, ad
firmat regi Dei prouidentia. Et Cicero li.1. de diuina,
ait, Deum prospicere & consulere rebus humanis, &
non vniuersis tãtùm, verùm etiam singulis, & diximus
plenè suprà c.21.num.21.cum præced.& seq.ergo qđ
in d.c.8.dicitur. Per me reges regnant, vt verissimum,
ita quoque indubitatum est, sed intelligendum, quod
Deus tanquam causa vniuersalis in omni regno, impe-
rio, principatu, magistratu, & iurisdictione concurrit,
non secus quàm concurrit in omnibus reliquis rebus
humanis, maximis, medijs, & minimis, quæ omnia per
eum fiunt, eius sponte & nutu, iussu vel permissu. Nã &
alibi Deus ipse ait. Regnauerũt & non propter me, &c.
Vt plenius diximus suprà in locis, ad quę vos remisi. Pos
sumus etiam intelligere illa verba, Regnãt per me, hoc
est, de iure diuino secundario vel positiuo. Postquam
enim gentes deprauari & malignari cœperunt, ceperũt
que esse necessarij principes, magistrat⁹, iurisdictiones
illhæc omnia excogitauerunt, creauerunt, & inuenerũt
homines, nutu & sponte ac gratia Dei, nõ secus quàm
reliqua omnia, quę homines ad suas necessitates & vtili
tates inuenerunt, nutu & sponte Dei inuenta esse intel
ligendum est. Nam est ius diuinum naturale, qđ simul
cum ipso humano genere proditum fuij, & ius diuinũ
positiuum lõgè postea ab ipso Deo traditum, quale est
illud præceptum, Sabbata sanctifices, præceptũ de ieiu-
nando, de carnibus non vescendis quibusdam tempori
bus, de confessione peccatorum, & similia multa, vt est
communis opinio Theologorum, & suprà etiam attigi
mus.ita tamen hæc intelligas, vt omnis iurisdictio &
principatus ab ipso Deo esse intelligãtur, inter ipsas dũ
taxat gentes, & prouincias, in quibus in vsu est, non in
reliquis, in quibus in vsu nõ est, quemadmodum bella,
seruitutes, emptiones, venditiones, dominiorum distin
ctiones, & reliqua omnia iurisgentium secundarij inuẽ
ta ab ipso Deo. esse intelliguntur(tanquam à causa vni-
uersali) vbi in vsu sunt tantùm, nec enim propterea ne-
cesse est, vt vbique idem sit.

40 Itaque†fuit primum tempus, quo regnabat, & in vsu
erat hominum simplicitas, bonitas, innocentia, & tunc
nec erant principatus, nec iurisdictiones, nec bella, aut
seruitutes, seu captiuitates, quia deerat omnis istarum
rerum occasio, vt diximus, postea successit secundum
tempus, quo homines malignari & deprauari cœperũt
& tunc quia naturalis defensio illa, de qua mentionem
habuimus, quę durante primæui temporis innocentia
sat superque erat, cœpit non sat idonea & sufficiens es
se, ideo inuenti fuerunt principatus & iurisdictiones ad
homines bonos tuendos, malosque compescendos,
successerunt bella, captiuitates, seruitutes, & similia.hi
que principatus & iurisdictiones artificiales iurisgen-
tium secundarij, & sic iuris positiui esse constat, etenim
homines malignari cępisse non potuit contingere si-
mul ĩ oĩb.mũdi regionib.sed primũ in vna, deinde pau-
latim in reliqs.sicque cũ primum in qua prouincia de-
prauari cœpissent, verosimile est, in ea principatum &
iurisdictionem admissam fuisse, tuncque id iuris tantũ
ciuilis(id est, illius prouinciæ)non etiam iurisgentium
esset.verùm postquam in reliquis fere mundi regionib.
ir principatuum & iurisdictionum vsus admissus rece-
ptusque esset, tunc demum iurisgentium esse inciperet
& non antea, id quod in reliquis omnibus, quæ hodie
sunt iurisgentium secundarij, euenisse tradidimus ple-
nè de successionum progressu lib.1.in præfat.& de suc
cessionum creatione.§.1.in princ.cum §.seq. In quibus
41 locis etiam docuimus†omnia ea, quæ hodie sunt iuris-
gentium secundarij, non esse ęterna & incommutabilia
non magis quam ea, quę sunt meri iuris cinilis, & conse
quenter in desuetudinem posse abire. Vnde fit, vt om-
nes mndi principatus profani, omnesque, iurisdictio-
nes in desuetudinem similiter possent abire, quum eas
esse iurisgentium secundarij ostendimus, non secus q̃
reliqua, quæ iurisgentium secundarij sunt, in desuetu-
dinem non raro abire & possunt & solent. Et initio mũ
42 di Deus†orbem non per reges sed per seipsum cessan-
te omni humana iurisdictione regere cœpit, vnde ap-
paret postea quasi iure quodam positiuo principatus &
iurisdictiones successisse.dixi suprà c.20.nu.3.&c. 21.
43 Postremo†quod diximus Dei prouidentia omina fieri,
intelligo a Deo pcedere, vt nihil referat, sint maxima
an media an minima.nam tam integro Dei prouidentia
omnia reguntur, vt minima ab eo non minori aut se-
gniori prouidentia regantur quam media vel maxima.
Summæ enim Dei omni potentiæ pugnans aduersum
contrarium esset existimare, minore, segniore aut im-
perfectiore prouidentia Dei domũ cuiusque pauperri
mi patrisfam.gubernari, quam domum magni cuiusque
regis, Imperatoris, alterius ve Principis. Etenim homi-
nes

nes minore cura agunt res minimas,quam medias , &
segnius res medias quam maximas. Quia cum eorum
memoria sit fragilis,seque noseant ad omnia impares
minusque sufficienies,remedij loco ante ponunt me-
dia minimis,& maxima medijs.Quæ ratio cessat ĩ Deo
omni potente,quia ex æquo intelligit comprehendit p
fectissimè omnia tam maxima,quam media, q̃ ẽt mini-
ma,pñtia pterita,& futura. vt sic & si cuiusq; rei etiam
minimè omnium rerum etiam minimarum perfectis-
simam & integerrimam curam notitiamque habeat,
non magis ideo fastidio aut labore afficiatur,quam si
nullam curam haberet,sicque nulla ratio suadet,maio-
re Dei cura regi principatum cuiusq;monarchæ,quàm
principatum cuiusque priuatæ domus. Vnde vt in d.c.
8.prou.dr̃.Per Deũ reges regnare in suis ꝓuincijs,ita
quoq; dici pôt p Deũ quẽq; patrẽf.regnare,vel doñari
in familia & domo sua,qđ si pertinaciter instares maio
re Dei cura,magna regna administrari & regi , quam
domos priuatorum,responderem adhuc vtrunq; Dei
prouidentia fieri,inter seque differre non in specie,sed
tanquam plus & minus,argu.l.fi.ff.de fundo inst.

SVMMARIVM.

1 *Officia publica an vendi possint,ardua q.*
2 *Principatus ad ciuium vtilitatem.*
3 *Princeps quantam suorum curam habere debeat.*
4 *Regis & tyranni differentia.*
5 *Officia publica populus vendere potest.*
6 *Renunciare possumus nostris vtilitatibus.*
7 *Amor sui.*
8 *Honor cunctis rebus præferendus.*
9 *Officia publica honores sunt.*
10 *Legis vis.*
11 *Officia publica vendente populo præsumam id vtile es-se,contra Doct.& quid si a principe venderentur.*
12 *Officiorum venditio a populo libero facta decens.*
13 *Officia publica vendi licet etiam practica.*

CAPVT XLII.

CEntesimo trigesimo octauo colligitur ex prin-
cipali conclusione nostra, quid respondendũ
1 sit in illo articulo,dum controuertitur,an of-
ficia publica,seu militiæ possint a principibus, populis
ve,aut a ducibus,comitibus,& marchionibus alienari,
aut fortè à defensoribus ciuitatum,seu decurionibus?
Mouet quæstionem quod vt ex nostra principali sentẽ
2 tia millies admonuimus, †omnis potestas & iurisdictio
siue illa popularis sit,siue prĩcipalis,siue ẽt l galis ad me
rã ciuiũ, nõ ẽt ad regẽtium vtilitatẽ est,vt post Platonẽ
& Cicer.& sanctum Irenæum,& sanctum Thomam.
& denique post vniuersam fere turbam tam Iurecon-
sultorum quam Theologorum,& etiam Philosopho-
rum disseruimus supra.c.1.quibus adde idem tenentem
fratrem Dominicum Sotum Theologorum nostræ tẽ
pestatis dissertissimum lib.4.de iust.& iur.q.6.artic. 2.
conclusione 4.Idem vult Diuus Paulus Episto.1.ad
Corinth..c.12.dum ait.Vnicuique autem datur manise
statio spiritus ad vtilitatem,quem locum ad id citat ip-
se Sotus,vbi supra.Idem Diuus Paulus Episto.1.ad Ti
3 moth.c.5.dum sic scripsit.†Si quis autem suorum , &
maxime domesticorum curam non habet,fidem nega
uit,& est infideli deterior.Idem vult idem Dominicus
Sotus d.lib.4.q 6.artic.4.vers.aliam vero dum de regẽ
loquens ait,Licet non Respublica propter ipsum , sed
ipse propter Remblicam sit institutus, & ideo omnia
(inquit)debet ad publicum commodum referre.nec du
bium , quin vt ipse diuus Paulus ait ,-Dignus sit
mercenarius mercede sua , nec quisquam proprijs
expensis militare tenetur,ergo qui publica munera ex-
ercet,vt bono publico libenter consulat,ab ærario pu-
blico stipendium referre,& capere debet,tantum abest
vt emere ea onere aut munera debeat.adde Dominicũ
4 Sotum,vbi supra,lib.10.q.3.art.1. dicentem †Regnum
enim nun est factum propter regem, sed rex propter
regnum,& rex differt à tyranno,quod ille omnibus ob
publicum bonum vtitur,hic vero regno ꝓpter se abu-
titur.Quid dicendum?& sane primum videndum est,
5 an talia †officia populus liber vendere possit,deinde an
id liceat principibus,tertio an liceat ducibus comitib.
marchionibus,aut similibus dominis ,qui superiorem
recognoscunt in temporalibus,postremò an liceat re-
liquis.Quo ad primum receptior sententia Theologo
rum esse videtur,id permissum esse.Ita tenet sanctus.
Thomas opusculo 21.ad ducissam Brabantiæ.& tenent
Caietanus in summa verbo, venalitas, & frater Domi.
de Soto in d.art.4.sed pro hoc est text.apertus.quẽ ip-
sorum nullus allegat in l.omnimodò.§.imputari.verb.
militia.C.de inoffic.testa.& dixi plenè lib.3.de succ.
crea.§.30.in rep.d.§.imputari.num.202.vnde multa q̃
hic desunt petenda sunt.Istorum autem ratio,quam S.
Thom.Caietanus,& doctis.Sotus,vbi supra,reddere vi
dentur,est quia illud prohibitum non est, aut reperit,
sicut reperitur in Ecclesiasticis beneficijs,quę gratis dã
da sunt.Rursus ista non sunt communia ciuibus quasi
præmia virtutum proposita, sed tantum munera sunt
ad meram Reipublicæ vtilitatem subeunda , ergo(in-
quint)cùm nullus ad talia officia habeat vllum cõsidera
bile ius aut regressum,superest vt alienabilia esse intelli
gantur.Preterea,inquit ipse Sotus,populus liber habet
liberum arbitrium ad sui gubernationẽ, ad quam suos
ministros constituit, quorum officia habent suos
reditus & emolumenta assignata,vel ex prædijs hanc
fortè ad rem deputatis,vel ex collationibus omnium
ciuiũ,vel eorum,q sub talib.ministris negotia gerũt,
vel aliũde,ergo populus vt talia emolumẽta potuit ini
tio eis signare,ita & ea poterit alterare postea ac cõmu
tare,addẽdo vel detrahẽdo,vel minuẽdo,aut cõmutan-
do,q̃ ratio non satis perstringere vr̃,vt sine vllo omni-
no emolumento hęc possint administrari aut debeant
sicque vt vendi possint. Nam qui emit,nihil accipere vi
detur,cum tantundem pretij nomine refundat.l.si volũ
tate.C.de rescin.vendi.adhuc tamen conclusio vera est
quæ probatur ratione altius deriuata.Omnis Reipub
licæ munus aut administratio,respicit meram populi,
non etiam administratoris vtilitatem,sicque conferun
tur in inuitos vt per totum titulum ff.muner. & hon.
6 præsertim in l.gradatim,ibi† at in re cuiuspiam gratia
instituta ipse potest liberrime disponere, eique si velit
renunciare ac prætermittere.quinimmo etiam prodi-
gere;l.penulti.C.de pact.vbi multa per Ias.post alios. l.
siquis in conscribendo.C.de Episcop.& Cleri.l.stipula
tio ista.§.inter certam vbi textus egregius ff.de verbo-
rum obligatio.l.Titio centum,in principio.ff.de con-
di.& demonstra.l.filijs matrem,vbi diximus C.de inof
fic.testa.egregius textus in l.sed & si lex.§.consuluit.ff.
de petit.hæred.ibi,dum ait,dum re sua se abuti putant.
l.in re mandata.C.mãd.l.1.§.& magis.verb.ꝓdegit ff.si
qd in fraudẽ patroni.l.1. ff.mãdat.l.cũ pater.§.rogo,&
§.mando.ff.de le.2.l. filius famil.§.diui.ff.de lega.1.l.in
uito.ff.de regu.iuris.Sicque nihil impedimento est,qn
popul' libere possit de ijs muneribus seu officijs,vt po
te meram sui vtilitatem intuentibus,disponere ,non so
lum per venditionem,quæ ex parte talium officiorum
pecuniarium emolumentum inquirat,sed etiam per ta
lem venditionem,quæ ex toto omne pecuniariũ emo-
lumentum remoueat & absumat.id quod nostra ratio,
non

non etiam ea,quam Sotus & alij reddunt,suadet.Cùm
enim ille sponte sua,non coactus ad talem emptionem
accesserit.id sibi vtilius esse intelligendum est, quod ip
se maluit & elegit. Vnusquisque enim † suo commodo
studet,& plerunque etiam plus æquo. Vnde Terentius
Natura ita comparatū est,vt omnes sibi melius esse ma
lint,quàm alteri. Vnde Cic.orat.in Vatin. Nemo (in-
quit) est tam demens tanque parum de se cogitans,
qui alienam vitam aut cōmoda magis quam sua diligat.
& idem Phil.duodecima: Qui multorum (inquit)cu-
stodem se profitetur,eum sapientes sui primum capitis
aiunt custodem esse oportere.Et rursum 3.Offic.No-
stræ (inquit) vtilitates omittendæ non sunt, & alijs
tradendæ.ergo is,qui tale officium emit non huius aui
mi erit,vt suam velit vtilitatem omittere ,& alijs (hoc
9 est,cunctis popularibus) tradere. Quid enim non ne †
honor cunctis rebus præferendus est .I. Iulianus.ff. si
quis omi. cau.test.adeo vt Virginius vitæ filiæ suę ejus .
honorem antepofuerit.l.2.§.pen.ff.de origine iur Vn-
de Ouidius de lucretia Romana ,quæ propriæ necis
testimonio pudorem minime se violasse ostendit,sic ce
cinit:

Cùm foderet ferro castum Lucretia pectus,
Sanguinis & torrens egrederetur,ait,
Testetur cunctis me non violasse pudorem,
Ante virum sanguis,spiritus ante Deos.

Multa in simili per Gerardum singul.1.nu.10.& sin-
gul.2.nu.7.& sing. 33 .num.4.& multa per Boerium in
tract.de autor.mag.con l.dd.1.num.39.cum plurib.seq
Quid item non ne huiuscemodi † officia publica , ho-
nores & sunt & appellantur;vt in rubr. ff.de mund. &
honoribus,& in l.vt gradatim, & ferè per totum illum
titulum.quid ergo mirum aut nouum,si populus mihi
vendiderit tale officium,quod habet onus annexū, sed
similiter honorem,tantumque pretij nomine dare ve-
lim,quantum pecuniarum & emolumenti exinde per-
cipere possit,vt sic in effectu solius honoris non etiam
alicuius pecuniarij emolumenti habita ratione videar
illius officij onus operam & curam subire , & pro satis
ampla mercede reputem talem honorem,quo antea ca
rebam nactum fuisse me. Quæ ratio cogit nos fateri
idem fore,etiam si precium,quod pro illo officio dedi,
longè excederet emolumentum pecuniarum,quod ex
inde percipi potest,quasi cum illa honoris accessione
& lucro illhæc omnia compensentur , id quod apud
nos Hispanos frequens est,in illis honoribus omnium
ciuitatum,& reliquorum populorum,qui vulgo (regi-
mientos)appellantur seu decurionatus.nam & si ad eo-
rum ministerium non leuis cura & diligentia deside re
tur,tamen magna vi pecuniarum emi solent,cùm emo-
lumenti pecuniarij secum adferant nihil aut ferè nihil.
Denique omnia censentur permissa,quæ non reperiun
tur expressim prohibita.l.nec non.§.quod eis.ff.ex qui-
bes caus maiores.l.super statuas.C.de religio. tradunt
Franciscus de Ripa,& alii in l.in quartam. ff. ad legem
Falcid.& diximus de successionum creat. lib.1.Sed hu-
iuscemodi venditio munerum & officiorum inspectis
iuris communis principijs(hoc est,iuris naturæ & gen
tium primęui)nullibi,vel non reperitur prohibita talis
venditio,ergo par est eam permissam intelligi. In sum-
10 ma, quòd à populo non recognoscente in tempora-
libus superiorem(de quo loquimur , & locuti sumus)
statutum,aut lege sancitum,vel moribus præscriptum,
aut frequentatum est,id valere & vim legis tenere,non
aliter desinit, quàm si apertè sit contra naturalem iusti
tiam & rectam rationem,& bonos mores lædat,vt pro
bat l.prospexit.ff.qui & à quibus.ibi, quod perquàm du
rum,sed ita lex scripta est.l.non omnium.vbi elegant er
notat Bal.ff.de legi.l.1.§.initium,ibi, quia moderatam
hanc ętatem prætor ratus est,vbi notat Gloss. clamans
esse illam mirabilem rationem.ff.de postulando.Idem
Bald.in l.de quibus.ff.de legibus.Andr. Tiraque.q mul
ta hanc ad rem spectantia congerit in tract.de retra. in
præfat.nume.75.Nec dubium est,quin talium officio-
rum munerumve venditio non sit huiusmodi,vt turpi-
tudinem manifestam continere,aut contra bonos mo
res,aut contra ius diuinum esse videatur,vel etiam natu
rale,ergo par est talem venditionem fieri posse esseque
inculpatā.Id ꝙ vel ex eo intueri licet,quod hic inesse vr
quidam contractus respectiuus, puta,do meam pecu-
niam,vt populus aliquid faciat(hoc est,vt efficiat quod
mihi, quod attinet ad tale munus vel officium , ciues
pareát,& honore ei officio debito me afficiát) huiusce
modi aūt contractus ex ipsa conuentione legem acci-
piunt,& legitimi sunt fueruntque semper.l. cōtractus.
ff.de reg.iu.contractus.eo.ti.li.6.iuncta l.naturalis,& p
totum tit.ff.de presc.verbis.ergo nihil vetat tales cōtra
ctus valere,& lex dr̄ esse contractus quidam. l.1.vbi cō-
munis Reipublicæ sponsio.ff.de legibus.& contractus
dr̄ esse lex,vt l.legem quam.C.de pact.d.l.contractus.d.
c.contractus.l.1.§.si conuenerit.ff.depositi.dixi in præ
fa.de succ.progressu,in prin.Et nullus(iudice me)nega
bit legē valere à populo factā,q̄ disponeret,ab ipsomet
populo posset talia munera vēdi,p̄sertim cū ærariū pu-
blicū exinde & aliunde ditari magnoperè expediat om
nibus conciuibus,non secus q̄ ipsimet Reipublicæ.au-
thē.res quæ,cum ibi plenè not.C.com.de le.ergo cōse-
quēs fit,vt quēadmodum per legē id fieri nō solū lici-
tū,sed ēt utile est,ita quoq; p modū cōtractus,vel con
suetudinis & fieri liceat,& fortè expediat . Quinimmò
cū omnis lex præsumatur esse iusta.ca.erit autem lex.4.
di.cōsequens fit,vt si quo in populo id fieri reperiatur,
id vtile esse intelligatur,& præsumat ad publicū ærariū
locupletandū huiuscemodi pecunijs,quò magis publi-
cis necessitatib.subuenire possit,vt suprà probauimus.
11 Vnde duo inferuntur,Primum,†non solū fieri tales ven
ditiones posse,sed etiam posse expedire.Et ita p̄sumi,q̄
uis hoc vltimū D.Tho.& Dominicus Sotus & Caieta
nus videantur,vbi suprà,abnegasse.Quorum snīam for
tè tueri licet,qn̄ non ab ipso populo libero,sed à princi
pe,qui à populo sufficienter alitus erat,venderentur ta-
lia munera.
12 Deinde† p̄cedit ēt,ut tales venditiones à populo li-
bero factæ,si decentes & honestę videantur , q̄uis hoc
vltimum negare videant S.Thom.Caietanus, Domini-
cus Sotus,vbi suprà,quorū snīa in casu proximè nota-
to fortè defendi posset.Ergò qnīq; tenēda sunt.Primū
tales vēditiones mero iure valere. Deinde ēt posse expe
dire.Tertiò p̄sumi,ꝙ populo ipsi expediant.Quartò ta
les venditiones esse honestas . Postremò ēt in re dubia
honestas p̄sumi.Et tales visæ & reputatæ sunt apud nos
cū & quotidiè & oīb.in ciuitatib. & oppidis frequēter
fiāt in ijs militijs,q̄ vulgo scriptoriæ appellant,& alijs,q̄
dicuntur decurionatus seu regimientos.
13 Sextò intellige,vt†procedat ēt si hæc res non solū
speculatiuè,sed ēt practicè consideret,puta,per applica
tionem ad vsum,quamuis & in hoc nominatim teneat
contrariū Theologorū nr̄æ tēpestatis doctissimus Do
minicus Sotus,vbi suprà,vers.2.conclusio. mouetur ip-
se,quia,inquit,hasce res cùm industria personæ & pro
bitas desideretur,certè si plus offerenti vendatur,id ob
seruari non ita potest,sed responde dupliciter fieri pos
se,& apud nos Hispanos ēt hodie solere in vsuque esse,
vt illi ad quorū curā & prouidentiā spectabat , ad tale
officium personam idoneam eligere,nominent tres vel
vel quatuor,& ex illis,ei qui plus obtulerit,detur.sicque
illi sunt omnes,si nō æquè saltem sufficienter idonei .
Præterea populus,ad cuius vtilitatē id spectat , mauult

mediocrem sic dotatam pecunijs, quàm eminẽtiorem
vacuum, id quod & in vxoribus eligendis plerunque fit
nec dubium est, quin populi iudicio, electioni & optio
ni in hac re sua standum sit, vt supra dixi. Vnde apparet
idem fore etiam si cuiuis de populo plus offerenti vẽde
retur, cum hac ratione, tum etiam quia ad retinẽdos ho
mines in officio pœnæ inuentæ sunt. l. 1. ff. de iust. & iur.

SVMMARIVM.

1 *Officia publica princeps an vendere possit.*
2 *Intel. l. 1. ff. de const. pri. §. sed & quod princ. Inst. de iust. & iure.*
3 *Mens praualet verbis.*
4 *Verba non inspicienda, sed mens.*
5 *Mandatum generale restringitur ex mente cõcedentis.*
6 *Princeps sufficienter à populo donatus nihil vltra exigere potest.*
7 *Populus imitatur principem.*
8 *Officia quando vendere non licet, tunc nec expedit nec decet, idem econtra, contra Theologos.*
9 *Officia publica vendere, & licet & decet principi, si à populo erat insufficienter dotatus, contra Theologos.*
10 *Officia publica an vendere possint Duces, Comites & Marchiones.*
11 *Magistratus ciues tueri tenetur.*
12 *Officia publica vendita an transeant ad successores.*
13 *Dignus ad officia publica quis intelligatur.*
14 *Officia publica, & dignitates non dignis, sed dignioribus danda.*
15 *Electionis forma.*
16 *Eligens dignum omisso digniore bis peccat.*
17 *Officia publica vendi posse ita vt transeant ad successiones, contra Sotum.*
18 *Populorum alienationes necessitatis causa an perpetuo fieri liceat.*
19 *Populorum à rege alienatorum duplex læsio.*
20 *Populum a principe habitum qui alienare potest, & vẽdere potest, contra Sotum.*
21 *Populo male alienato adest peccatum, & restituendi obligatio, contra Sotum.*
22 *Magistratus an populum vendere possit.*
23 *Episcopus an populum vendere possit.*

CAPVT XLIII.

1 HACTENVS quo ad primum articulum de popu
lo talia officia vendente. Quid autem quo ad secũ
dum articulum de principe? & sane in eo sunt tres con
clusiones. Prima, vt vẽditio ab eo facta mero iure valeat
Altera, vt non expediat fieri. Vltima vt non quoque de
ceat fieri. ita S. Thomas opusc. 21. & Caietanus, & Do
minicus Sotus, vbi supra, exemplificantes in ducissa Bra
bantiæ, ad quam ita rescripsit consultus idem Diuus
Thomas, quod & in reliquis principibus superiorem in
temporalibus non recognoscentibus procedere volũt.
mouetur Sotus, quia, inquit, postquam populus princi-
pi, & in principem omne suum imperium, & iurisdictio
nem cõtulit, & sibi imperij reseruauit nihil, consequẽs
fit, vt quidquid ante talem concessionem populus ipse
poterat, id pòst eam principi liberrimum sit. leg. 1. ff. de
const. prin. §. sed & quod princip. Inst. de iure nat. Hinc
est, vt vulgo fertur, principem legibus solutum esse. §. fi.
Instit. quibus mod. test. infir. l. princeps legibus. ff. de le-
gibus. l. ex imperfecto. ff. de lega. 3. l. ex imperfecto. C.
de testam. Quid dicendum? & sane ab hoc ænigmate, &
elemento pendet vera istius rei cognitio, quam isti gra
uissimi patres non potuerunt non ignorare, ac subinde
cespitare, cum in legalem disciplinam, sicque in posses-
sionem alienam pedẽ intulerint: (ipsi enim Theologiæ
professores erant.) Etenim ea æquiparatio, quam ipsi in
ter populum liberum, & principem facere volunt, regu
lariter minime procedit, vt enim vnicuique suis de reb.
vel ad suam vtilitatem spectãtibus disponere liberrimũ,
& est & expedit esse, vt plene supra iam ostendimus: ita
populo quoque de rebus siue suis, siue ad suam vtilitatẽ
spectantibus (quale est in specie nostra) liberrime dispo
nere, & licet, & expedit, vt supra edocti fuimus, idque
sibi vtilius esse reputatur, & cõsultius quod ipse mauult,
vt ostendimus supra. quibus adde Gloss. & Doct. in §.
præterea. Inst. de act. dum sic cecinit.

Id portat leuiter, quod portat quisque libenter.

Diuersum longe est in eo, qui agit rem alienam, aut
alienam ad vtilitatem spectantem, qualis est princeps, q
populi non tam dominationem, quàm administrationẽ
habet: nec enim Respublica propter principem creatur
sed princeps propter Rempublicã instituitur, vt supra
diximus, & nominatim ipsimet S. Thomas, & Caieta. &
Sotus, vbi supra, fatentur, nec est verum, omne suum im
2 perium à populo in principem translatum esse. Nam licet lege regia relata in d. l. 1. ff. de const. prin. generaliter
ita quod attinet ad verba ipsius diceretur tamen, quum
verba vtcunque generalia, sint intelligenda, & restringẽ
da, vel amplianda iuxta subiectam materiam l. si vno. in
principio ff. locati, etiam si per hoc recedatur a proprie
tate sermonis, & verborum. l. stipulatio ista. §. hi qui, &
§. hoc quoque. ff. de verb. oblig. quibus diebus. §. domi-
3 nus. ff. de cond. & demonst. vbi notant Socinus, & alij.
l. pater Seuerinam. §. conditionũ verba, vbi textus egre
gius. ff. de cond. & dem. l. hæred. mei. §. cum ita, vbi ple-
ne per Socinum, & Ripam. ff. ad Treb. quam regulam
pluribus, quam quinquaginta definitionibus iurium, &
rationum ornauimus in l. si quando. in pri. C. de inoffi.
testa. & aliquid de succ. crea. §. 9. num. 8. cum seq. eue-
nit vt verba generalia, d. l. 1. ff. de const. prin. quatenus di
ctant, omne suum imperium à populo in principẽ trans
latum fuisse, sint secũdum subiectam materiam restrin
genda, quatenus subiecta materia patitur, & ei accom-
modantur, aut accommodari possunt illa verba. Sicque
qualis est natura principatus, talis esse debet illorũ ver-
borum, vtcũque generalium, interpretatio. Principatus
autem natura est, meram subditorum non etiam regen
tium vtilitatem respicere, & curare, nec alium scopulum
intuetur, aut intueri potest, vt supra attigimus, & plenis
sime supra cap. 1. cum seq. ergo concessio imperij à po
pulo principi facta, vtcunque verbis generalibus, aut e-
tiam generalissimis fiat, semper tamen sui natura, & ex
subiecta materia limitata, & restricta, ac alligata est ad
meram ciuium, non etiam ipsius principis vtilitatem,
idque tacite actum, & exceptum videtur, vt dd. ll. & dd.
locis habetur. etenim omnis concessio, quamuis gene-
raliter fiat, aptanda est ad mentem concedentis, vel con
cedentium, l. si quando. in princ. C. de inoffi. testam. vbi
multis iuribus, & rationibus id ornauimus, & vani ac
male sani capitis esset, non intelligere, quod populus,
qui ad meram suam, non etiam principis sui vtilita-
tem, suam ei potestatem, & imperium dedit, id nunquã
ei concederet, quod damnosum ipsi populo esset, vt
4 sibi enim consuleret, non vt noceret, fecit. Et quòd verborum generalitas, aut significatio seu proprietas non
tam consideranda sit, quam mens concedentium, ele-
ganter docet Cicero in oratione pro Cecinna, his ver-
bis. Scripturam sequi, calumniatoris est, boni vero iudicis
volũtatem scriptoris, auctoritatemque defendere, quæ
lex enim, quod senatusconsultum, quod magistratus e-
dictum, non infirmari, aut conuelli potest, si ad verba
deflectere voluerimus, consilium autem eorũ, qui scrip
serunt, & rationem, & auctoritatem relinquamus, non

enim

enim ex verbis pendet ius, sed verba seruiunt hominũ consilijs & auctoritatibus, nec verba veniunt in iudiciũ sed ea res, cuius causa verba in leges coniecta sunt.

Idem Cicero in eadem oratione pro Cecinna ait: verba reperta sunt, quæ indicarent, non quæ impedirẽt nostram voluntatem. facit l. non aliter. ff. de leg. 3. l. 3. C. de lib. præt. cum similibus, & licet verba legis generalia restringamus, eius mentem captantes, tam longè abest vt per eam legem violare videamur, quod potius ipsius violatores & fraudatores esse videmur, quando mente relicta verborum generalitatem aut proprietatem obseruamus. l. fraus. ff. de legibus. quæ omnia plenissimè ornauimus suprà c. 25. nume. 5. & in l. si quando, in princ. C. de inoffi. testam. secundum quæ, quod in d. l. 1. ff. de const. prin. generaliter traditur, omne principi imperium à populo lege regia datum esse, ex mente ipsorum concedẽtium coangustatur, restringitur, & limitatur quò ad vtilia tantùm, non etiam quò ad contraria. Nam & similiter †in mandato vtcunque generali eadẽ restrictio semper intelligitur, vt in ca. qui ad agendum, cum ibi plenè not. per Glo. & Doct. de procur. lib. 6. & in l. mandato generali. cum ibi not. per Glo. & Doct. ff. eo. tit. Sicque per solam status mutationem in deterius, tale mandatum videtur renocatum. l. cum quis. in princ. vbi p Bar. & alios. ff. sol. quinimmò etiam si in deterius mutatus non esset status, sed in ęquè bonam vel etiam in meliorem sortem, si tamen procuratoribus conditio ad conueniendum difficilior facta est, per hoc mandatum ẽt generale reuocatum, ademptum, vel nunquam datũ intellgitur, vt diximus de succ. crea. §. 17. nu. 95. & nume. 99. cum pręc. & seq. & num. 94. & in §. 4. nu. 52. sic ergo & mandatum seu imperium à populo principi datum huiusmodi esse intelligitur, vt ad vtilia tantùm, non etiã ad contraria porrigatur.

Vnde apparet principis potestatem hac in re parem non esse potestati ipsius populi, sed longè inferiorem. populus enim suis vtilitatibus renunciare & cum eis dispensare, & eas etiam si libitum esset, prodigere liberrimè posset, vt iam docuimus, non secus quàm quisque priuatus in rebus suis. Principi verò populi vtilitatib. renunciare, easve prodigere aut lędere nefas esset, vt ostẽdimus. Vnde (vt ad propositum reuertamur) si quod damnum ex publicorum honorum, munerum, officiorum venditione contingere posset, aut euenturum verisimile esset, id principi (qui populum tueri, non lædere potest) nefas esset attentare, populo autem non vtiq; propterea q suas vtilitates prætermittere, lædere, & prodigere potest. Verũ quia necessitati & iustæ causæ sub
6 ueniendum esse omnia iura proclamant, sicq; ex causa fit omnium legum & iurium naturalium, diuinorum & positiuorum transgressio. l. si fideiu. §. si necessaria. ff. qui satisd. cog. vbi multa per Ias. l. necessarijs. ff. de acqu. hære. l. si filius qui patri. vbi not. per Sozinum. ff. de vulga. l. vt gradatim. ff. de mune. & hon. id quod plenissimè ornauimus suprà per omnia ferè huius libri capita. & in præfatione tract. de succ. progressu in princ. Ideo si is princeps à populo non sit satis idoneis redditibus dotatus, itaque ei licitum sit, à ciuibus exigere, quod deest ad congruam suam sustentationem, vel ad immensas bellorum impensas, ad vrbium munitiones, ad præsidũ salaria, ad militum stipendia, & similia, tunc vt per alios modos posset a ciuibus pecunias exigere, ita & per istũ posset, qui satis idoneus nobis videtur, & expers molestiarum, quæ ciuibus inferri solent in pecunijs aliter extorquendis & colligendis.

Cęterùm cùm princeps idoneos à populo haberet reditus, tunc talia officia vendere tam nefas esset, quàm si reliqui magistratus à populo insufficienter dotati pecunias præterea à ciuibus extorquerent, qu repetundarum tenerentur, vt per totum ff. ad le. Iul. rep. Quinimò in principe turpius esset eò quod teste & eleganter modulante Iuuenali Satyra 8.

Omne animi uitium tanto conspectius in se
Crimen habet, quanto maior, qui peccat habetur.

Et ea propter turpius vitium est in principibus quã in reliquis, quia populus principum vestigia & mores in
7 sequitur, non aliter quam vmbra corpus. Vnde †Claudianus sic cecinit.

——— Nec tam inflectere sensus
Humanos edicta valent, quàm vita regentis,
Mobile semper mutatur cum principe vulgus,

Vnde Cicero in epist. fam. ad Lent. Quales (inquit) in republica principes essent, taleis reliquos solere esse ciues. Et Iuuenalis Satyra 13. sic cecinit.

Sic natura iubet uelocius & citius nos
Corrumpunt vitiorum exempla domestica, magnis
Cùm subeant animos authoribus, &c.

Id quod eleganter, vt adsolet, Cicero 3. de legibus depinxit.

Non tantum mali est peccare principes (quãquã est magnum per seipsum malum) quantum illud, quod permulti etiam imitatores principum existunt, nam licet videre, quæcunque mutatio morum in principibus extiterit, eadem in populo se exhibet, nobilium. n. vita, victuque mutato, mores ciuitatis mutari solent, nec solũ vitia concipiunt ipsi principes, sed ea infundunt in ciuitatem. neque obsunt, q solùm ipsi corrumpuntur, sed etiam quod corrumpunt, plusque exemplo, quàm peccato nocent, pauci enim, atque admodum pauci, honore, & gloria amplificati, vel corrumpere mores ciuitatis, vel corrigere possunt.

Sit ergo quò ad istorum officiorum venditionẽ triplex conclusio, & inspectio. Nam aut princeps erat à populo sufficienter dotatus aut minus sufficienter, aut dubitatur. Primo casu, talia officia vendere nequit. Secundo casu uendere potest vsque ad repletionem idoneam, & non vltra, atque si quid superest id in vsus publicos conuertendũ est. Tertio casu qñ dubitaẽ, sit sufficienter dotatus nec ne, qđ facti est, pendetque ex necessitatibus reipublicæ, & ex mensura redituum regalium, & alijs huiuscemodi inspectionibus, quas si mihi retuleris, responsum dabo.

8 Apparet ergo ex superioribus antueri possit sententia diui Thomę, vt suprà opusculo 21. ad Ducissam Brabantię & Caietani in summa verb. venalitas. & Domi. de Soto. lib. 3. de iusti. & iur. quæst. 6. art. 4. qui in hac nostra specie scripserunt talem venditionem à principe posse fieri, non tamẽ expedire neque decere, id quod reuera admittendum non est, longeque verius est data paritate terminorum, isthæc inter se minimè differre, nam si princeps à populo satis abundè dotatus erat, aut fortè plus satis, tunc non solùm talia officia vendere, neque expediret, neque deceret (vt sanctus Thoma. & Caiean. & Sotus admittunt) verumetiam ea vendere mero iure non liceret, vt suprà ostendimus. id quod est contra sententiam ipsorum, qui in eo falluntur, quod existimabant principis tantam esse potestatem, quãtam olim populi erat, quod omnino à iure alienum est, vt vltra suprà dicta plenissimè disseruimus suprà c. 1. cum seq. & c. 19. 20. 21. & 22. sed & si verum fuisset (quod verum minimè est aut fuit vnquã) quod populus Romanus lege regia omne suum imperiũ in principem ita cõtulisset, qđ princeps nõ solũ ad vtilitatem, sed etiam ad populi læsionem ius & potestatem vitæ (quod aiunt) & necis haberet, iux. d. l. 1. ff. de constit. princip. malè intellectam, adhuc tamen id ius ad reliquos totius orbis prĩcipes non porrigeretur, qui ad consulendum duntaxat, non etiam ad nocendum ius & potestatẽ habere

9 viderentur. Aut & secundo princeps † non erat à populo sufficienter dotatus, & tunc longe diuersum est, nam non solum talia officia vendere posset mero iure (id quod S. Thom. Caiet. & Sotus admittunt) sed etiam ea uendere deceret, id quod ipsi non iure negant, quinimo etiam tunc ea vendere expediret, si forte alius modus colligendarum pecuniarum idoneior aut commodior faciliorvè non adesset, id quod ipsi quoque, & non
10 iure negant. Tertius casus principalis est † in ducibus, comitibus, & marchionibus, qui in temporalibus recognoscunt superiorem, quales sunt in regnis Hispano, Lusitano, Gallicano, Neapolitano, & in similibus. & tunc ab eis talium officiorum venditionē fieri non posse, tenet & recte ipsemet Sotus, vbi supra: motus, quia istis dominis non incumbit subuenire, aut cōsulere publicis suorum populorum necessitatibus, quæ ratio re uera nulla est, quam ipse nec probat, nec probare possibile erat. Nam si verum est, (vt ipse Sotus ibi adfirmat) eos esse veros suorum populurum dominos (idque nos in præsentiarū, nec probamus, nec improbamus) illinc plane sequeretur eorum populorū tuitio, defensio, custodia, prouidentia ad eos spectare, non secus quam ad regem regalium populorum protectio: sicque vtroque casu par ratio esset, & consequenter idem ius. l. illud. ff. ad leg. Aqui. quinimmo, & si tales domini solam iurisdictionem ordinariam habere dicerētur (id quod tutius est & vero proximius) rex autem supremam, adhuc idē esset, nam ad supremum qui de causa appellationis cognoscit, pertinet declarare bene, vel male ab ordinario iudicatum fuisse, & quo casu bene iudicatum fuit, ei executio remittenda est, ita quòd si omnia recte, & rite fiant ab iudice ordinario, ab eius iurisdictione, & imperio nihil omnino eximitur. l. eos, in princ. cum ibi not. per Glo. & Doct. C. de appell. ergo cum publicis necessitatibus consulere, prouidere, & subuenire boni principis, aut boni magistratus sit, superest, vt ad tales necessitates subueniendas ordinarius magistratus possit talia officia vendere, quum quandoquidem omnia ea facere potest, & debet, quæ ad bonam spectant gubernatio-
11 nem prouidentiamque eorum ciuium, adeo vt † pro ipsorum tutela etiam vitæ periculum subire (si opus fuerit) teneatur, nedum curam, & diligentiam adhibere, vt ex communi, & vera opinione resoluit Hieronymus Cagnolus in l. culpa caret, per text. ibi, ff. de reg. iur. Fel. in c. quanto. post Glo. ibi, de offi. delega. Idem Felin. in c. 1. colum. 2. eod. tit. Cynus, Bart. & Bald. in l. 2. ff. de noxal. Phil. Decius in d. l. culpa caret. adeo vt tales domini terrarum secūdum opinionem Theolog. (teste Cagnolo, vbi supra, num. 5. & 6.) teneantur ad restitutionem, si non obstiterint damnis, aut periculis populo imminentibus. Quid dicendum? & sane huiuscemodi quæstio non tam iuris, quam facti est, pendet enim illinc, vtrum istis nobilibus incumbat ex sui principis, vel populi cōcessione ius, & potestas non solum iuris dicendi, sed etiam gubernandi, & etiam illinc, vtrum plenam gubernandi habeant potestatem, an coangustatam, veluti si grauiora forte reseruata sunt regi aut populo, nam si plenam haberent tam iurisdicendi, quam gubernandi facultatem, hoc vno excepto, quod vltima appellatio ad principem reseruata esset, tunc in ipsis idem fere respondendum esset, quod in principe responsum fuit, vt si ipsi non essent satis abunde a ciuibus dotati ad publicas huiuscemodi necessitates subueniendas, tunc ex talium officiorum venditione possent pecunias colligere, non secus quam àlijs quibuslibet idoneis modis, dummodo in publicum bonum ex pecuniæ conuerterentur, nam eas sibi (etiam si minus sufficienter, aut minus idoneis reditibus à ciuibus dotatus esset) assumere non liceret, & sibi imputandum, qui tale onus gubernandi assumpsisset illo stipendio conductus. l. nec emere, de iure delib. l. sicut ab initio. C. de act. & obliga. præsertim, si in manu eius est illud missum facere, vt plerunque est, quod si etiam ad eas publicas necessitates satis idoneis reditibus dotatus esset, tunc nec talia officia vendere, nec per alium modum pecunias à ciuibus colligere posset, Cæterum si gubernandi onus ad eum non spectabat, vel is casus, aut necessitas, de qua agebatur, ad eius curam non spectabat, tunc ad eam necessitatem subueniendam talia officia vendere non posset, non magis quam aliud pecuniarum colligendarum genus exercere.

12 Denique † in quibus casibus huiusmodi officia, (siue illa forte sint scriptoriæ siue prætoriæ) diximus posse vēdi, id saltem in prætorijs sub duobus demum temperamentis admittendum esset. Primum, vt emptor non admitteretur, nisi per examen hac de re factū, vel aliunde verosimiliter appareret idoneus ad talem honorē gerēdum, munusque illud exercendum, sicque nec turpem, aut vilissimum admitterem etiam peritum, nec honestum virum si imperitus, aut alias minus idoneus esset. Alterum est, vt tales venditiones, hoc est, militiæ vel officia, nec essent ad hæredes transmissibiles, nec ēt inter viuos alienabiles, nisi forte sub eodem examīne st appareret, idoneus is in quem fieret talis inter viuos, vel in vltima voluntate translatio, quod vltimum in specie tenet ipse Dominicus Sotus, vbi supra. Istorum ratio ea est, quia ad tales prætorias, & magistratus eligitur industria personæ. l. inter artifices. ff. de sol. auth. vt iudices sine quoquo suffra. per totum, adeo vt non sufficiat, aut vix sufficiat, idoneum, aut dignum eligere, si quidē magis idoneus, aut dignior in promptu est, vt tenere videntur, aut saltem sentire Dominicus Sotus, vbi supra, sanctus Thom. opusc. 21. ad Ducisam Brab. Caietanus in
13 d. summa verb. venalitas. ita tamen vt ille † demum idoneus existimetur, in quo sit concursus duorum, primū probitatis, alterum peritiæ, & dexteritatis, quod vltimū Sotus, vbi supra, ita depinxit, Non solum (inquit) pter morum honestatem, scientia, prudentia, solertia, atque in primis animi robur necessaria sunt ei, qui sessurus ē iudex, verum etiam expedit nonnunquam eum, qui nō est tam ornatis moribus alteri, qui illis abūdat, ante ferri propter alias dotes, quibus præditus est ad regendū
14 accommodas. Simillimum est, † quod in conferendis ecclesiasticis dignitatibus, aut beneficijs eadem omnino atque id exactius consideranda sunt, adeo vt dignum eligere non sufficiat, si dignior in promptu est, quod tamen ita accipiendum est, vt digni electio, & si dignior sit prætermissus, valere non desinat mero iure, peccat tñ elector, qui dignioris conscius erat. Hæc videtur esse cōis opin. tam Theolog. quam Iurisconsultorum, vt per egregium Dominicum Sotum lib. 3. de iust. & iur. q. 6. art. 2. sanctus Thom. 2. 2. q. 63. art. 2. idem S. Thom. in quolib. q. 6. & rursum q. 8. Alex. de Ales. par. secunda, quæst. 136. membro 2. Nicolaus de lira super Ioan. 21. Henricus, & Goffredus in suis quodlib. Hadrianus postea summus Pontifex in materia restitutionis. & Mairo. in 4. distinct. vigesimaquarta, quæst. octaua, & quæ-
15 stio. nona. Facit, nam forma electionis hæc est, † Dilectissime, & si es hodie, cras non eris, per patrem & filium, & Spiritum sanctum adiuramus te, & in virtute conscientiæ, & sub periculo animæ tuæ dic nobis quis vtilior videatur. Perpende, non dixit, quis vtilis, sed quis vtilior. ita habetur in c. constitutus. 2. de appel. tradunt Hostiens. Ant. Butrius, Abbas Siculus, & alij communiter relati per Nicol. Boer. decis. 1. num. 32. vers. & debet talis adiuratio. Hanc receptiorem sententiam (non paucis tamen repugnantibus, ac contendentibus dignum eligere sat esse) egregia ac naturali ratione tuetur ipse

Domini-

Dominicus Sotus, nam inquit, Antistites (iuxta illud Domini, Gratis accepistis, gratis date) tenentur gratis
16 conferre beneficia. Nec dubium est, quin si qui meliore posthabito, quem in promptu habebat, beneficium confert minus digno, is gratis non dat, quia species lucri est de alieno largiri, & beneficij debitorem sibi acquirere, adeo vt tale lucrum ita turpe reputetur ꝙ furto annumeratur. textus egregius in l. si pignore, in princip. ff. de furtis. nec expedit dubitari quin verosimiliter nullum alium animum quàm istiusmodi lucri faciendi habere possit, aut videatur antistes, qui meliore posthabito, minus digno tale confert beneficium. gratiam. n. aut gratum ne dicam indebitum donum ei dare valuit de alieno, quo magis illius doni aut beneficij eum debitorem sibi faceret & obstringeret, id quod non solū lucri, sed etiam furti species esse intelligitur, vt d. l. si pignore. cui adde impietatis quoque vitium esse, peccat enim contra iustitiam distributiuam edocentem pro meritis virtutum tales honores esse deputatos, & esse conferendos. Vnde iniquitas non in eo duntaxat est, ꝙ præmio & emolumento dignior ille defraudatur, sed ẽt in eo impietas est, quod eius honor & decus læditur, etenim secundum mores hominum, iuxta modum aut mensuram dignitatum, quibus decoratus est, aut honorum quos gerit vnusquisque, vulgo magis aut minus dignus iudicatur. Vnde fieri non potest, quin princeps si posthabito digniore minus digno isthæc conferat, digniorem illum non solùm debito præmio & emolumẽto defraudare, sed etiam eius decus & honorem lædere intelligatur. Facitque præterea contra iustitiam commutatiuam. quæ suadet tutorum aut administratorum custodumve non mediocrem tantùm, sed etiam optimum Reipublicæ accommodandum esse, si is vel in promptu sit, vel rationabili diligentia reperiri potest, cuius contrarium reipublicæ noxiū vehementer est. Quæ omnes rationes, quas commemorant patres luculenter ecclesiasticis accommodare videntur, profanis verò nõ ita apertè, dubium non est quin ad sæcularia quoque pertineant, præsertim cùm omnis principatus meram ciuium, non etiam regentium vtilitatem intueatur, vt cap. superiore fusè ostendimus. Sicque etiam in sæcularibus officijs & dignitatibus conferendis tenendum est, non sufficere eligere dignum, quoties dignior in promptu est. intellige non sufficere quin peccet elector sufficit tamen quò ad hoc vt valeat mero iure collectio aut electio, vt supra ostendimus.

Stat ergo ex superioribus officia publica etiam ob publicam necessitatem vendi non posse, si habeãt iurisdictionem, nisi idoneis ad eam iurisdictionem exercendam hoc primo. Item vendi non posse, vt transeant ad hæredes, aut etiam inter viuos possint alienari, id quod nominatim tenet Dominicus Sotus d. arti. 4. ad finem.
17 Quod nos sub hoc temperamento admittimus, vt ꝓcedat quandiu non constet illum successorem esse idoneum. Cæterum postquam id constiterit, vel si id constaret, talem transl itionem admittere fas esset. Mouet doctiss. Sotus eo quòd munus eligendi senatores ad regis electionem pertinet, quod munus ei ademptum videretur, si tales alienationes essent transitoriæ ad successores vniuersales, vel singulares emẽtis, quæ ratio (iudice me) debilis est, Omnia enim censentur permissa, quæ non reperiuntur expressim prohibita. l. nec non. §. quod eis. ff. ex quib. cau. maio. l. super statuas. C. de religios. nec alibi reperio id prohibitum esse aut vnquam fuisse, & cum nisi ob publicam vtilitatem tales alienationes fieri non posse duxerimus, si id fieri publicè vtile sit iam eo ipso permissum videbitur, quod obtineret, quã-
21 do in toto regno esset ea necessitas, & sic in toto regno talis alienatio fieret. Deinde procedit etiam si in vno populo ea necessitas vrgeret, tũc enim ad salutem & tutelam illius populi id fieri liceret, si rex, vt dixi, non haberet aliunde, vnde id faceret. nec adesset alius modus commodior colligendarum habendarum pecuniarum. Cæterùm si communis esset necessitas aut periculum omnium populorum regni, aut quorundam, tunc ad omnium populorum tutela non liceret tales magistratus cum clausula, vt ad hæredes transirent ementis, vel vt transirent ad eorum singulares successores, vendere. nam iure naturali incommoda cuiusque rei iactura, dãno aut impensa ipsius, non etiã alterius reparanda sunt. l. secundum naturam. ff. de reg. iur. Sicque impium & iniurium esset, vt omnium populorum periculum damno vnius aut alterius populi repararetur, præsertim si tale damnum & alienatio esset æterna, & sic irreparabilis, vt in capitibus præcedentibus planè attigimus, & aliquid infrà lib. seq. in præscriptionis materia par. 1.
18 Denique ex sententia ipsius Domini videtur eas populorum seu oppidorum alienationes perpetuas, quas reges nostri quotidiè faciunt, licitas non esse, quum tẽporaliter tantùm, hoc est, ad vitam duntaxat emptoris, eas fieri liceret, ipse scripserit, cuius verba ita habẽr, hoc autem (inquit) est hic apprimè considerãdum, quod & si necessitas legis nescia principem quandoque compulerit huiusmodi lòca diuendere, emptores tamen, neq; vllus alius, vendendi ius habent, esset. n. hoc senatorum eligendi munus vsurpare, quod rex nemini committit, quæ ratio re uera nulla est, nam illa verba, quod res id ne mini committat, non tam potentiam quàm consuetudinem aut vsum regis denotant, at de illo sanè quæstio erat, an rex id facere posset, non an soleret. Sed & ipsa cõclusio non minus suspecta est. Nam cessante publica necessitate, talia officia oppidorum, aut etiam oppida ipsa vendere nefas est, eadem autem vrgente licitum est, vt iam ostendimus. Et quamuis moderatius, temperãtius & commodius sit ea oppida vendere, vel eorum officia publica seu magistratus, non in æternum, sed ad vitã duntaxat ementis, aut ad breuius etiam tempus, si fieri posset, tamen si id commodè fieri non posset, vel quod sic non inuenitur emptor, vel minus pecuniarũ sic colligeretur, quàm ad præsentem eandemque vrgentẽ necessitatem opus erat, tunc etiam talem venditionem sic fieri perpetuò fas esset, per iura & rationes iam relatas, cũ moderamine, de quo suprà. vt si cõis necessitas erat cõis iactura & æqua proportionabiliter repararetur, sin autẽ vnius tantum populi periculum imminebat, tunc illius tantum iactura aut impensa id fiat, nisi fortè vnus populus ab hoste propter totum regnum adortus fuerat, tũc .n. quasi res totius regni ageretur (præsertim si periculũ erat, ne capto illo oppido, reliqua quoq; regni oppida hostis adoriret) oĩum populorum iactura & impẽsa ea res reparãda esset. Quasi iã cõis cã ageretur, vt tñ si tũc aliqđ oppidũ alienaret, postea cõib. expẽsis redimat, ne aliàs vnius tñ populi iactura cõis cã iniquè reparata videretur.
19 Constat. n. apud nos Hispanos ingentem esse læsionem eorum ciuium, quorum oppidum alienatur, non solũ eo noĩe ꝙ ignominiosum sit in dñium vel subiectionem inferioris à rege transire ciues vt dixi suprà in præfatio. sed etiam eo nomine ꝙ oppidorum sic alienatorum prædia, campi, domus, & similia continuò reddũtur longè vilioris valoris & æstimationis. Iam ergo dubitari non oportet quin alienationes talium officiorum, aut etiam ipsorum oppidorum à rege fieri ex necessaria cã fas sit, etiam in æternum, præsertim si sibi reseruet supremam iurisdictionem, & in eo tantũ quæstio erit, qñ ea necessaria causa vrgeat, aut vrgere videatur, id quod ex superioribus expendendum est.
20 Subdit Doctissimus Sotus, vbi suprà, sequentia verba, quod si quis (inquit) à rege facultatem suum locum

transferendi impetrauerit, non explicando venditionẽ, arbitror sic peccare vendendo, vt ad restitutionem precij teneatur, quia nemini fas est vendere, nisi regi. Quæ ratio suspecta est, nam qua ex causa primæua principis concessio iustificari potest, eadẽ ex causa sequens translatio potuit iustificari, vt supra ostendimus, & hanc ad rẽ princeps à reliquis magistratib. nihil differt, quinimo cum tales alienationes plerunq; noxię sint, ipsi principi magis interdictæ videntur, quam reliquis. sicq́ue nõ est verum ꝙ nemini fas sit vendere, nisi regi, quinimo regi cessante necessitate, magis nefandum esset quam reliqs, ipsi autem vrgente (secundum superiorem declarationem,) & ipsi & reliquis idque facilius fas esset.

Subdit Doctissimus Sotus hæc verba, vbi autem (inquit) rex eandem largiretur facultatem, cessaret restitutionis obligatio, non tamen ratio peccati, postquã venditio non fit in bonum publicum. Sed re vera isthęc oĩa suspecta sunt, nam aut rex licita ex causa id permisit, aut ex causa minus licita. Priore casu, sequuta venditione, non solum cessat restitutionis obligatio, sed etiam peccatum omnino cessat. Posteriore autem casu, nõ solum peccatum adest, sed etiam præcisa obligatio restitutionis, vt patet per omnes titulos. ff. C. & Inst. de l. Aqui. c. non dimittitur, de reg. iur. in lib. 6.

22 Quo ad quartum principalem articulum, vtrum † defensores, aut decuriones ciuitatum talia officia vẽdere possint, Doctiss. Dominicus, vbi supra, tenet ꝙ non, qđ verum est in plerisque Hispaniarum oppidis, q̃a eorũ iurisdictio aut administratio ad hanc rẽ sese non extendit, sed vbi hanc ad rem eorum potestas sese extẽderet, ibi id fieri ob vtilitatem publicam liceret, non alias.

23 Eandem regulam † negatiuam tradit idem Sotus in episcopis, & reliquis ecclesiasticis magistratibus, cuius rei veritas ex facto pendet, hoc est, ab institutione eorũ officiorum, de quorum venditione agitur, secundum superiores rationes, & distinctiones.

SVMMARIVM.

1 *Leges an mero iure obligare incipiant ante earum promulgationem, ard. q.*
2 *Leges declaratoriæ respiciunt etiam præterita, & obligant ante sui promulgationem.*
3 *Lex noua ante sui promulgationem non ligat etiam scientes, contra Sotum.*
4 *Leges nouæ noxiæ sunt.*
5 *Lex contractus est, & contractus lex est.*
6 *Lex & mandatum æquantur in obligando.*
7 *Leges ante sui promulgationem non ligant etiam quo ad contractus infirmandas, contra Doctores.*
8 *Matrimonium non infirmat lex noua ante promulgationem.*
9 *Lex noua priuilegiorum reuocatoria non ligat ante sui promulgationem.*
10 *Ius naturale obligat nos sine promulgatione, secus in iure diuino positiuo.*
11 *Leges post promulgationem an teneant inculpabiliter ignorantes?*

CAPVT XLIIII.

CENTESIMO trigesimonono colligitur ex nostra principali conclusione, quid respondendũ
1 in illo egregio articulo, an † leges incipiant obligare saltem mero iure simul ac latæ fuerint etiam ante sui promulgationem, an vero demum postquam promulgatæ sint? Qua in re receptior opinio esse videtur, non solum ad culpam, vel ad pœnam, ante sui promulgationem non obligare, sed nec etiam mero iure. Ita tenent communiter Doct. per tex. ibi. in auth. vt factæ nouæ constitutiones. in princ. Communiter Doctores per tex. ibi in l. leges sacratissimæ. C. de legib. Communiter Doct. in c. ad hæc, per tex. ibi, de postul. præl. Cõmuniter Doctores per tex. ibi, in c. cognoscentes, de cõstit. vbi plene per Panorm. post Ant. Butr. Ioann. Imol. & alios. Baldus plene in d. l. leges. & hanc esse vtriusque Iuris professorum receptam sententiam agnoscit Doctissimus Theologorum Dominicus Sotus li. 1. de Iust. & iure. q. 1. art. 4. tenet summus Theologus Alfonsus de Cast. de potesta. legis pœnalis. c. 1. ad finem. vers. additur deinde, qui sic ait, Tanta est in statuenda lege publicationis necessitas, vt Deus ipse, cui rerũ est summa potestas, non possit lege positiua ab eo data citra eius publicationem aliquem ad ipsius obseruationem obligare. idem tenent diuus Hieronymus, & S. Ambrosius & S. Augustinus, quos ipse allegat.

Contrariam tamen partem nouissime tenet nostræ tempestatis Theologorum doctissimus Dominicus de Soto lib. 1. q. 1. art. 4. de iust. & iure, qui contendit simul ac quæque lex lata est, statim ligare mero iure ciues, licet ad culpam, aut ad pœnam minime obliget ignorantes ignorantia tolerabili, aut inuincibili. motus, quia inquit, lex est commune præceptum. l. 1. ff. de legibus. sicque omnes ciues obligat, nullo dempto, nullaque habita distinctione inter scientes, & ignorantes, & quia simul ac me (inquit) aliquis certiorem fecit de lege lata, statim obligor ab ea aut constringor, & tamen nuntius ille non me obligauit, sed lex antea lata, ergo antea erã obligatus, etiam dum legem latam ignorabam. Sed cũ ab apertis vtriusque iuris definitionibus supra relatis recedere nefas sit, (vt interim prætermittam auctoritatem nostrorum communi voto in idem consentientium) in eo tantum quæstio superererit quemadmodum ab his difficultatibus enodare nos possimus. Et sane quod vno tempore fiat dispositio, & in aliud tempus effectus eius conferatur, nec nouum nec mirum est. l. 1. l. quod sponsæ. C. de donat. ante nup. l. in tempus ff. de hær. inst. sicque hodie si fit lex, eius tamen effectus ex suimet natura confertur in tempus, quo quisque ciuiũ legis notitiam habere cœpit, vel habere debeat, aut præsumebatur, quod est postquam præterijt tempus hanc
2 ad rem à legislatore definitum. In regionũ † enim plerisque mos esse solet, vt cum leges publicantur, tẽpus certum definiatur, à quo in posterum, & non antea obligare incipiant. sicq́ue antea ciues ea lege minime cõstringuntur, nisi forte fiat lex declaratoria iuris iam statuti, & recepti, in qua plerunque nominatim solet declarari, vt præterita quoque comprehendat, & etiam præsentia, cuius rei ratio est, ꝙ & si regulariter legis natura sit futuris, non etiam præteritis dare formã negocijs, vt dd. iuribus. tamẽ fallit in legibus declaratorijs, quia qui declarat nihil denuo agit, sed quod actum iam erat detegit, non aliter atque si spicas excusseris frumenti, grana que antea occulta exinde prosiluerint apparereq. cœperint, quo casu nihil granorum te fecisse verũ est, sed ea tñ quæ ibi inerant detegisse. l. adeo. §. cum quis ex aliena. ff. de acq. rerum dom. iuncta l. hæredes palam. §. 1. ff. de test. facit l. duo sunt Titij. ff. de test. tut. sic ergo & in specie nostra, & si regulariter futura negocia leges intueantur, non etiam præterita, tamen cum sint non tã noui iuris inductoriæ, quam declaratoriæ etiam præterita comprehendere possunt. Exempli gratia, in iure ingens quæstio erat in successione maioratus, vtrũ filius secundo genitus præferretur nepoti ex primogenito præmortuo, an contra. definiuit Taurina lex 40. nepotẽ præferendum patruo suo, ea lex quasi non tam noui iuris inductoria, quam declaratoria tantum facile potuit præteritos ad casus retrahi, sicque simul atque lata esset

etiam

3 etiam ignorantes ciues comprehendere.non sic si no-ui iuris inductoria esset,tunc enim nec ad pręterita re gulariter referenda esset,nec in futurum antea obliga-re inciperet q̃ ad ciuium notitiam vel perueniret vel p-uenire deberet,aut præsumeretur, q̃ est post præteritũ tp̃s à legislatore definitum, quod definire & solet & ex pedit secundum distantiam locorum, intra quod tẽpus illius legis notitiam habentes non magis(vt arbitror)le-gi obstringuntur quàm reliqui,qui ipsius notitiam nul lam habent.arg.d.l.t.d.l.quod sponsæ.d.l.in tempus.q̃-uis contrarium & minus rectè(iudice me) tenuerit So-tus,vbi supr.Moueor per dd.leges,& rationes, sic enim par ius inter conciues seruatur,quod & æquissimum est iustitiæ recteq; rationi.& iuris prudentiæ consentaneũ Lcum oportet,in prin.C.de bon.quæ libro.l.illam.C.de coll.l.illud.e.tit.cum simil.Quid enim si iussit lex equos aut arma,mancipia,frumenta,pecudes extra fines regni non uendere,semestrique tempore præterito voluit ci ues obligari,certè per iniquum,&societati populari ad uersum esset, vt qui statim illius legis notitiam habue-rint,ea illicò obstringerentur,reliqui verò lõgè postea. sicque isti illicò inciperẽt carere emolumẽto, q̃ ex tali bus mercimonijs capiebant, reliqui verò conciues hu-ius rei ignari non carerent,vt interim omittam rationi, & iuri esse aduersum,pugnans, contrarium vt scientes aut diligentes, sicque legis prioris notitiam habentes, per hoc sint deterioris conditionis quàm reliqui , qui ipsius notitiam per imperitiam,aut socordiam,vel igna uiam non habebant.argu.d.l.leges sacratissime,cum ibi not.C.de legi.l.a.ff.de orig.iuris.ibi,turpe est viro patri tio ius in quo versatur ignorare. Hactenus quando lex fuit prohibitoria.Quid si esset imperatrix?puta, iussit vt post semestre tẽpus nemini liceret syluam suam, aut montes suos stirpitus cædere,aut eradicare, quo magis prouincia lignis abundaret, quod obseruari ab omnib. post præteritum semestre tempus iussit, & tunc ijsdem iuribus & rationibus dicendum est , ante illud tempus scientes ea lege non teneri,non magis quàm ignorãtes, postea verò omnes ex æquo teneri. Quodq; si lex esset permissoria?idem foret,puta erat prohibitum , ne quis vendere mancipia , aut colonos etiam suorum agrorũ, neve renunciaret paternę hæreditati futuræ, neve vxori donaret,neve filiofam.mutuum daret , neve vxor dotis fideiussorem acciperet , aut fundum dotalem maritus alienaret & similia,de quibus de Bar.in l.si quis pro eo. ff.de fideiuss.nunc fit noua lex disponens illhæc omnia permitti post semestre tempus,certè tunc etiam is , qui statim illius legis notitiam haberet,non gauderet tali p missione ante illud tempus,postea tam ipse quàm etiam illi gauderent,qui eam legem ignorarent.Quid si ea lex esset punitiua,quia disposuit sic? Qui damnum iniuria dederit,aut furtum fecerit,aut vulnerauerit, falsumve commiserint,abhinc post præteritum tempus semestre duplicatam pœnam subeat,quam antea solebat imponi. & adhuc idem erit,nam taliter delinquentes intra illud tempus pœnam tantum simplicem, non etiam illam du plicatam subirent,etiam si illius legis nouæ notitiã ha-berent,post præteritum verò illud tempus eam duplica tam pœnam subirent,non solũm scientes, verùm etiam illius legis ignari,per eadem iura & rationes . Quæ om-nia obtinere intelligo,etiam si expressum esset à legisla tore id tempus statut vt ad omnium ciuium notitiam ea lex perueniret,adhuc enim interea illius legis conscij ea lege non obstringerentur , non magis quàm ignari, sed demum postea & tunc tam conscij quàm ignari,cũ quia prohibita ad tempus,post tempus censentur pmis sa,& econtra post tempus prohibita, intra tempus non disponunt.leg.cum pretor.ff.de iudic.dicta leg. in tem-pus.dicta l.quod sponsæ.cum plenè notat. per Docto-res in dictis locis.tũ etiam quia legis virtus in quatuor concluditur,in imperando,vetando, permittendo , & puniendo.leg.legis virtus.ff.de legibus. antea in omnibus his speciebus(vt constat ex exemplis iam relatis) planè edocti sumus,in ciuile,iniurium,iniquumque fore,si in tra tempus à legislatore definitum ea noua lege tenerẽ-tur scientes magis quàm ignorantes, post tempus verò vtrosque teneri ius esse,nisi forte etiam post tempus tã iusta & inuincibilis esset alicuius ignorantia,vt ei quasi restitutionis,aut abolitionis, indulgentiæve beneficio principes vellet subuenire,argumento.per totum.ff. de abolit.leg.prima.ff.de constit.princip.in fine.§. sed & quod principi.Institut.de iur.natu.Tenendo nostras & receptas sententias nihil ad rem pertinet, q̃ leges factæ intelligantur ad bonum commune,leg.t.ff.de legib.ca. erit autem lex.quarta distinct.sicque videatur debere li gare etiam ante tempus in eis definitum eos,qui earum notitiam habuerint.Nam respondeo animum legislato ris talem esse videri,qualc eius verba indicant.le.Labeo. ff.de supel.lega.verba autem eius significant post tem-pus non antea eas leges debere subditos ligare,ergo & talem fuisse animum credendum est,quinimò intelligẽ dum etiam eam nouam legem , post illud demum tem-pus à legislatore definitum,& non antea vtilem esse vi-deri reip ublicæ(ideoque etiam mentaliter antea nõ ob-ligare etiam scientes,non magis quàm ignorantes. præ

4 tertim cum nouas leges ferre non tam laudabile quàm reprehensibile prudentioribus semper visum fuerit, te-ste Thucidide,qui ex prudentissimi Cleonis Athenien sis oratione sic scripsit,Melius(inquit) agitur cum re-publica,quæ malis moribus constanter vtitur,quã cum

5 ea quæ bonis,sed inconstanter. Deniqueslex ciues obli gat,non secus quàm contractus quidam, ideò lex & ap pellatur,& est contractus quidam.leg.prima.ff. de legi bus verb.communis Reipublicæ sponsio(hoc est pro-missio,vt §.primo.Insti.de verb obli.)& contractus lex quoque appellatur.le.legem quara.C.de pact.l. contra-ctus.ff.de reg.iu.leg.prima.§.si conuenerit.ff.deposi.di-xi plenè de succ.progressu in præfa.ad princi.vnde vt si tecum facerem contractum,ita post tempus obligare-mur inuicem,antea nimimè teneremur, vt iam ostendi mus,ita & per legem ita factam antea non obligamur. Nec ad rem pertinet , quod legem possimus ignorare, contractum autem nostrum non uideamus posse igno

6 rare,nam imò possumus. Quid enim si per seruum aut filium institorem,aut per mandatarium,aut per procu-ratorem generalem obligemur,vt per totos titulo.ff. & C.& Institut.de instit.act.& ff.& C.& Insti.qnod cum eo,cum simil.& de procurator.& mandat.nonne possu mus ignorare contractus,& nihilominus obligamur ? dicet quis iam eo ipso quòd mandatum dedisti,scire vi-deris quod vel huic futuro euentui & periculo te com-mittere vis.sed replicabo , eo ipso quòd sub principe vel republica viuere uolumus , videmur velle nos eis mandatum ad tales leges ferendas dare.leg.prima. ff.de const.princip.d. §. sed & quod princi. Institut.de iure natur.idque mandatum nostrum nostraque commis-sio nos obligat,sponteq; nostra legib.etiam pœnalibus. ideò dicimur obligari.l.Imperatores,ff.de iure fisci.ibi tu te huic pęna subdidisti.l.fi.C.ad le.Iul.maiesta. ergo vt si procurator meus(iuxta formã mãdati, vel nõ egres sus formam mandati)me post tp̃s & non ante obligatũ voluit.tunc demum & non antea obligabor. Ita & le-gislator si me post tempus,& non antea obligatum vo luit,tunc demum & non antea tenebor . Verùm vt si procurator habens ad hoc mandatum me purè obliga-tum,& statim voluit,statim etiam ignorans obligabor. Ita & legislator si me statim obligatum voluit,statim ẽt ignorans nedum sciens tenebor , dummodò is is non

grediatur terminos mandati,hoc eſt,imperij & iuriſdi-
ctionis ſibi datæ. Terminus autem mandati, & imperij
ſibi commiſsi eſſe videtur, vt proſit,nõ vt obſit,vt ſupra
c.præc.& plenius ſupra c.1.cum ſeq.in noſtra prin.con
cl.diſſeruimus.ergo ſi is vellet, vt leges noui iuris indu-
ctiuę præſertim pœnales obligarent ignorantes, plane
terminos mandati & imperij ſibi commiſſi videretur e-
gredi.Cæterum ſi vellet vt leges nouæ iuris tamen vete
ris declaratoriæ etiam ignorantes obligarent, nihil in-
iurium,aut noxium feciſſe videretur, ſicq́ue terminos
imperij ſibi commiſſi minime videretur egredi, ſecun-
dũ quod ſupra expoſuimus,quæ omnia nota, quia nul-
lus vnquam,in cuius ſcripta inciderim,ita attigit,nec ẽt
proxime acceſſit.
7 Ex ſuperioribus apparebit,an vera † ſit ſententia Pa-
nor.in d.c.cognoſcentes,& Dominic.de Soto, vbi ſu-
pra,exiſſimantium legem regulariter obligare,vel vale-
re ſtatim etiam quo ad ignorãtes,& ante ſui promulga-
tionem quo ad inualidandos,vel reſcindendos contra-
ctus,vnde veroſimiliter reſponſuros credendum eſt (id
quod in ſimili etiam reſponderunt,) quòd ſi lex à rege
noſtro fieret ita, Non valeat vllus cõtractus ſine inſinua
tione.aut non valeat mulieris contractus ſine interuen-
tu duorum conſanguineorum. aut non valeat contra-
ctus adultorum ipſo iure curatore carentium. aut non
valeat contractus vxoris inſcio marito inuitus: tales le-
ges & ſimiles etiam ante ſui promulgationem tenerent
ciues,& conſequenter & ſtatim, & etiam ab ignoranti-
bus initos contractus infirmos redderent, quæ omnia,
& ſimilia omnino repudianda ſunt,Primum quod aper
te noxia eſſent,& conſequenter egredi viderẽtur termi-
nos mãdati,& imperij principi à populo commiſſi.De-
inde quia contra naturam legum nouarum regulariter
eſt præterita intueri, ſed tãtum futuris dare formam ne
8 gotijs.at in matrimonij † contractu,quia poſtquam ſe-
mel celebratus eſt, non poteſt ſine læſione alterius, vel
forte vtriuſque diſſolui.Bene agnoſcit ipſe Sotus, vbi
ſupra,talem legem à Pontifice,vel à Concilio etiam la-
tam non ligare,niſi poſt tempus promulgationis,qui ẽt
9 agnoſcit,leges † nouas priuilegiorum reuocatorias non
ligare,niſi demum à tempore promulgationis, hoc eſt,
poſt tempus à legiſlatore definitum,quale eſſe (inquit)
dum indulgentiæ reuocantur,aut ſuſpenduntur, tunc
enim in ſuo robore permanet, donec in metropoli,vel
in eccleſia cathedrali reuocatoria,aut ſuſpenſiua lex pu
blicatur,cuius ſententiam ſequor, ex qua apparet veluti
ex ſua ipſius confeſſione quam longe ipſe & Panormi.
errauerint in ſuperiore opinione, quã improbauimus.
nam ſi lex noua priuilegiorum reuocatoria nõ obligat,
aut producit effectum,niſi demum poſt tempus a legis
latore definitum,præteritum,vt ipſe fatetur, multo mi-
nus producet effectum ante illud tẽpus lex noua, quæ
à iure communi conceſſa immutauerit, cum priuilegia
longe facilius tollantur,quam ea quæ competunt de iu
re communi.l.eius miliius.§.militia miſſus.ff. de mili.te
ſtam.Nec dubium eſt,quin quælibet lex noua, quæ de-
claratoria nõ ſit,ſed noui iuris inductiua, neceſſe ſit,vt
à iure vetere aliqua ex parte recedat, aliàs nihil ageret.l.
ius ciuile,cum ibi not.ff.de iuſt.& iure.quod ſi declara-
tiua tantum ſit,tunc nihil de nouo induceret. ſicq; ſta-
tim ligaret etiam ignorantes,vt in exemplo maioratus,
10 de quo meminimus ſupra,cum ſimilibus.Lex † autem di
uina ſimul & naturalis ante vllam, vel ſine vlla promul-
gatione ideo obligat nos,quia eã omnis homo ſine vl-
lo doctore natura ipſa edoctus eſt, ſecundum eundem
Sotum,quod & docemur à l.1.ff.de iuſt.& iu.& in prin.
Inſt.de iure nat.lex diuina poſitiua demum poſt ꝓmul
gationem obligat nos,ſecundum eundem Sotum,qua-
lis eſt lex diuina ceremonialis,ſicq́ue ipſi rurſum aduer
ſari ipſe Sotus videtur, nã ſi lex diuina poſitiua ante ſui
promulgationem non obligat, quanto minus obliga-
bit lex poſitiua ab homine lata ante talẽ promulgatio-
nem,& ante tempus quo ad notitiam hominum ratio-
nabiliter peruenire poterit?
11 In ſumma † adeo verum eſt ante promulgationẽ non
obligare legem illam,ꝙ etiam poſt præteritum tempus
ſignatum in ipſa legis publicatione,adhuc ignorante in
culpabiliter non videatur obligare,vel ſaltem illius excu
ſatio admitteretur,ſecundum Panor. in c.cognoſcẽtes,
de conſt.per tex.ibi,& in c.1.de poſtul.prælatorum.vbi
dicitur,quod talem ignorantiam allegantes, non facile
credendi ſunt.ergo credendi ſunt, ſi probandi onus in
ſe ſuſceperint,quod etiam nominatim tenet Alfo.Caſt.
vbi ſupra.& ideo inquit in foro conſcientiæ etiam poſt
præteritum tempus in tali legis publicatione præfixũ
ea lege non obligantur,qui eam inculpabiliter ignora-
runt,qđ intelligo quãdo noui iuris inductoria eſſent ſe
cus ſi declaratoria tm̃ veteris iuris,vt iã edocti ſumus.

SVMMARIVM.

1 *Princeps an ſit legibus ſolutus,ardua q.*
2 *Lex quando teneat priuilegiatos.*
3 *Princeps legibus ſubeſt iure naturali,diuino, & poſi-
tiuo.*
4 *Intellectus l.1.ff.de conſt.prin.& nu.5.& 6.*
7 *Princeps legibus etiam ciuilibus ſubeſt trifariam.*
8 *Princeps in ſua cauſa iudex,& executor.*
9 *Princeps ſubeſt legibus ciuilibus quo ad pœnam,et quo
ad pœnæ executionem,vtrunque contra nouiſſ.*
10 *Princeps ſubeſt legi ciuili,licet ea differat à diuina, vel
naturali,contra nouiſſ.*
11 *Lex etiam iuſtos comprehendit.*
12 *Princeps legibus ciuilibus an obligetur? ard.q.*
13 *Obligationes,& actiones ciuiles cõprehẽdũt principes.*
14 *Obligatio naturalis non eſt efficax contra principem Ro
manum.*
15 *Factum nudum cum principe Romano initum, non eſt
efficax ad agendum contra principem,contra Docto
res,nec contra priuatum,contra eoſd.Doct.*
16 *Contractus cum principe initus,an remaneat in termi-
nis iuris communis? ard.q.*
17 *Ius commune quid.*

CAPVT XLV.

CEnteſimoquadrageſimo colligiẽ ex principali cõ-
cluſione noſtra,& ex his,quæ proxime diximus,
1 An lex † ipſum principem obliget ante ſui promulgatio
nem? Ad cuius cognitionẽ prius noſſe oportet,an prin-
ceps legibus ſubiaceat? poſtea videbimus quando tene-
ri incipiat.Et quod legibus non ſubiaceat, videtur pri-
mũ per l.princeps legibus.ff.de legib.vbi palam ſtatuit,
principem legibus ſolutum eſſe. Deinde quia populus
oẽ ſuum imperium lege regia ei,& in eum contulit.l.1.
ff.de conſt.prin.§.ſed & quod principi placuit. Inſt.de
iure nat.Qui autem totum dicit,nihil excludit.l. Iulia-
nus.de leg.3.ergo in omnibus ille a lege exemptus eſt.
2 Tertio,† quia leges generaliter ẽt diſponentes non com
prehendũt perſonas priuilegiatas,ſi in ea ipſa re,vel ma
teria,qua de agitur,reperiuntur habere peculiare priui-
legium,vt tenent Bal.per tex.ibi,in l.in fraudem.§.fi. ibi
quia generalis erat illa determinatio.ff.de mil.teſt. Phi-
lippus Decius in l.1.ff.de reg.iur.idem Decius in l.ex te
ſtamento.C.vnde liberi.And.Alciatus parad.lib.4.c.10.
& And.Tiraq.qui alios allegat de præſcr.§.1.glo.1.&
idem Dec.in cõſ.5.ſed princeps in hac materia,qua de
agimus,reperitur nominatim priuilegiatus,per d.l.prin
ceps,

ceps, cum simil. suprà allegatis. ergo non comprehenditur sub legibus quicquam disponentibus, quasi generi p speciem derogetur. l. vxorem. §. fœlicissimo ff. de le. c. generi, de reg. iu. in d. l. cum q. C. de lega. Eisque quarta ratio, quæ pro principe vrget. Postremò id apparet ex multis legibus eundem principem à reliquorum homi num cętu priuilegijs varijs eximẽtibus. l. omnium. C. de testa. l. ex imperfecto, eo. tit. l. ex imperfecto. ff. de lega. 3. cum mille similibus, quas adduximus de succ. crea. li. 3. §. 26. per totum.

Contrariam partem tenet Theologorum dissertissimus frater Domi. de Soto lib. 1. de iust. & iu. q. 6. ar. 8. mo
3 tus primùm, † quia de iure naturali & naturali ratione est, vt Quod quisque iuris in alium statuit, eodem iure vti debeat, vt per tit. ff. quod quisque iuris. sicque iuri naturæ par est & debitum, vt Princeps qui leges fert, eis vtatur, eisque subijciatur. Deinde vrget illud naturale principium simul & iuris diuini, vt Quod tibi non vis, alteri non facias. sicque Quod alteri vis, id tibi quoque velis. Vnde, Qui legem alteri dedit eo ipso eandem sibi dixisse videtur. Vnde pulchrè Ouid. sic modulatur.

Et caret auxilio, qui non tulit, vtque reliquit;
Sic linquendus erit, legem sibi dixerat ipse.

Quod exemplo edocemur, quod non solùm expressim, sed etiam si tacitè tantùm legem diximus alteri, eã dem quoque nobis imposuisse videmur, Vnde Plutarchus in Apoph. lib. 4. refert legem à Iulio Cæsare latam de stupratoribus sub certa pœna, quam transgressus fuit adolescens quidam, qui ipsius Cæsaris filiam stuprauit, isque apprehensus iussu Cæsaris, verberibus cùm acrius quàm lege continebatur, cæderetur, clamauit, Legem dixisti Cæsar, quo ille audito, ita ingenti merore correptus fuit, vt per totum illum diem comedere aut bibere noluerit, adeò se ipse lege, quam dixerat, alligatum intel ligebat, vt eam non solùm obseruare nõ lecus quàm reliqui teneretur, sed etiam vtcunque transgressor legis insigniter ausus fuisset (vt in hoc exemplo adolescens ille fuit) adhuc idem obseruandum ipse sibi & omnibus persuaserit.

Deniq; docemur ab ipso iure diuino magis etiam in specie Matthæi 23. ibi, qui dicunt, & non faciunt, qui alijs onera grauia imponunt, & ea nec digito amonere volunt. Addit ipse Sotus, vbi supra, tertiam egregiam ra tionem. Nam (inquit) legislator legem ferendo, id opus constituit in certa virtutis specie, quam virtutem ipse princeps insequi non secus quam reliqui populares, qui nimmò longè magis quam ipsi tenetur, omnis enim po testas ab ipso Deo optimo maximo est, cui similior tan tò magis quis est & esse debet, quantò sublimiori potestate, dignitate, & principatu decoratus est ab ipso, sicque tantò magis omne opus virtutis (quale esse intelligitur id quod ea lege comprehensum est) intueri & insequi debet, vt infrà lib. 2. disseruimus in materia præscriptionum. 1. par. prin. q. 3. & 4. Est & quarta non minus noua, quàm egregia ratio. Nam legibus non aliter obligamur, quàm ex ipsis contractibus, lex enim nihil aliud est quàm contractus quidam, & mutua promissio oĩum ciuium inter sese. Ideo rogatur lex cum ferenda est, an à ciuibus recipi velit, non secus quàm rogantur contrahentes à tabellione, an illi contractui, aut obligationi, qua de agebatur, submittere sese velint. §. lex. Instit. de iure nat. c. lex. dist. 1. isque est verus sensus ad l. 1. ff. de legibus ibi, communis reipublicæ sponsio, hoc est, communis & mutua omnium ciuium inuicem promissio. Est enim sponsio firmissima promissio. §. 1. Inst. de ver. oblig. ergo vt princeps contractibus suis & obligatur & submittitur, vt & omnibus notum est, vt in superioribus c. millies admonuimus, ita & hoc contractu publico, hoc est, lege, aut legislatione obligatur. Quinimmò & erit quinta ratio, longè magis ipse & iustius ac firmius obligatur quàm reliqui. Nam quò magis ex puriore cõ sensu cuiusque nascitur aut descendit obligatio, eò ma gis ac magis ille obstringitur, sicq; geminata verba firmius quem obligatum reddunt quàm simplicia. §. 1. In sti. de verb. obl. diximus plenissimè de succ. creat. lib. 1. §. 3. num. 13. Vnde sit vt Iureconsultus ad iustificandam pœnam, quæ in terminis. l. Imperatores. ff. de iure fisci, reo imponebatur, hanc rationem reddiderit, Tu te (inquit) huic pęnæ subdidisti, & similia verba sunt in l. fin. C. ad legem Iuliam maiesta. significantia tantò firmius & iustius quem obligari, quantò ex puriore consensu suo obligatio descendit, nec dubium est, quin ex purio re principis legem ferentis consensu descendat ea lex, quam ipsemet tulit, quàm ex consensu reliquorum ciuium quorum multi sunt absentes, alij ignorantes, alij fortè renuentes, aut dolentes aut parum eam rem, quæ agebatur, intelligentes. ergo par est tali legi ipsum principem firmius quàm reliquos obligari iustiusque, præsertim cùm in principe, inconstantia, pœnitentia, variatio turpior sit, quàm in reliquis. princeps enim esse debet sicut polus in cœlo, & ei conueniunt maximè illa verba Pilati dicẽtis, Quod scripsi, scripsi, vt suprà ca. primo cum seq. & capit. 20. cum multis seq. in simili scripsimus. Denique princeps nõ est ex tra rempublicam, quinimmo est membrum ipsius reipublicæ, puta, caput sicque secundum Sotum, vbi supra comprehenditur legibus ipsius reipublicæ, quæ totam rempublicam comprehendunt. sicque inter reliquos magistratus aut appellatione Magistratuum ipse princeps continetur, vt docet Nicolaus Boerius de autho. magni concilij, add. 1. magni. dixi supra cap. 1. nu. 18.

Ia ergo dubitari non oportet quin princeps non secus quam reliqui, quinimmo firmius & iustius, quam reliqui legibus a se, vel a republica latis comprehendatur (præsertim cum ipse non sit lege superior, sed custos minister, & executor, aut defensor, vt plenè supra ca. 1. cum seq.) & in eo tantum quæstio super erit, quemad modum alijs quæ supra in contrarium adduximus, nos enodare possimus, & in primis quod attinet ad d. l. princeps. ea nullum negocium nobis facit, qui de iure com muni omnium gentium agimus, non de iure peculiari Romanorum. exulauit .n. cæca eorum insa, qui existimabant ius Romanorum omnium gentium commune esse debere, quasi Romanus Imperator dominus esset totius mundi, res sane risu & ludibrio quam longa con tentione dignior, vt fusè disseruimus supra c. 19. cum 3. seq. Sic ergo de iure cõmuni omnium gentium prin ceps non lege superior, sed potius eius minister, custos
4 & executor est vt iã diximus. Præterea d. l. princeps. in verb. lege regia, sat superq; significat ipsum etiam principem Romanum legibus subesse ante, quam illa lex regia, de qua ibi mentio fit, lata fuisset, sic lex illa nostram potius quam contrariam firmat sententiam. Tertio & si ea lege regia tam plena & generalis potestas principi Romano à popu o data fuerit quo ad verborum corti cem, tamen quo ad mentem concedentium, quæ præualere debet, sui natura ea generalis concessio videtur limitata, restricta, coangustata, ad vtilitatemque concedentium redacta. nec enim in generali mandato, commissione, aut concessione comprehenditur id, quod qs in specie non esset concessurus. l. obligatione generali. ff. de pign. id quod innumeris legibus & rationibus or nauimus in l. si quàndo. per textu. ibi, iuncta sua Glo. C. de inoffic. testamen. & supra c. 25. & c. 28. Vnde scri ptum sequi calũniatoris esse mente derelicta, ait Cicero in oratione pro Cecinna. nec enim legis verbis, aut scriptura, sed mẽte tãtũ ipsi obligamur. leg. obligationũ substantia in princip. in iuncto vbi respon. l. non figura.

gura.ff.de act.& obliga.adeo vt legi fraus fiat ab eo,q
eius mẽte relicta, verba aut verborum proprietatem ip
sius amplectitur.l.fraus.ff.de legib. Quinimmo etiam
in cõtractibus stricti iuris non tam verborum proprie
tas,quam mens & sensus contrahentium inspicitur.l.ita
stipulatus,in mag.vers.Sabinus.verbo,ex mente.vbi no
tant Ias.& Paul.Cast.ff.de ver.oblig.l. quidquid astrin-
gendæ,in prin.eodem tit.l.hæredes mei.§.cum ita.ff.ad
Treb.egregia lex,pater Seuerinam.§.conditionum ver
5 ba.ff.de cond.& demo.Ex mente †ergo& verisimili sen
su cõcedentium intelligo ciues, qui principi suo omne
suum imperium & potestatẽ dederunt, intellexisse quo
ad ea,quæ ipsis vtilia essent, quæque ipsi vero similiter
concessissent,non quo ad contraria,quæ verisimiliter
ipsi in specie minime concessissent,sicque non quo ad
hoc vt ei liceat leges transgredi,quæ reipubl.vtiles præ
sumuntur,argumen.c.erit autem lex.quarta dist.l. 1 . &
2.ff.de legib.quarumque transgressio ciuibus non po-
6 test non esse noxia.Quarto intellige†d.l.princeps,quod
si quando leges transgredi potuerit,id erit ex iusta cau
sa reipublicæ vtilitatem respiciente,& hoc est qđ vul-
go dicitur,principem non solùm posse ex causa cũ le-
gibus dispensare,sed etiam debere,& hanc ad rem ipse
solus est legibus solutus,& præterea nullus. sine causa
autem dispẽsare potest in his,quæ sibi nominatim a po
pulo concessa sunt , id quood à populo Romano
factum fuit quo ad legitimationes, vt per totum auth.
quibus mod.natur. eff. sui. & in authentic. quibus.
mod.nat.effi.leg.& in criminum abolitionibus,vt ff.de
aboli.& in eorundem restitutionibus,vt.C.de sent.pas-
sis & restitu.& in natalibus restituendis.vt ff.& C.de na
talibus resti.& si quæ sunt alia.Item etiam in reliquis,q̃
tam modici sunt preiudicij,& verosimiliter ea ei popu
lus in specie concessurus esset,argumento l.scio.cum si
milibus.ff.de minor.& diximus multa lib.1.de succe.re
sol.§.7.& aliquid supra cap.superiore.&c.25.n.3. Ergo
princeps legibus solutus est quod adhoc,vt etiam sine
causa eas trãsgredi cumque eis dispensare possit in his
duobus vltimis casibus & quo ad hoc vt in reliquis om
nibus ex iusta causa tamen,& non aliter possit dispen-
sare,quinimmo tunc non solum potest,sed etiam de-
bet,vt plene ostendimus in dictis locis,& in capit.25.
num.3 is ergo est verus sensus d.l.princeps. cum simil.
supra all.dum aiunt,principem legibus solutum esse.Et
Et in d.l.1.in fin.ff.de const.prin.d.§.sed & quod prin.
dũ similiter aiũt,principẽ cũ legib.liberũ habere dispẽ
sandi arbitriũ,quas leges nullibi sic enodatas & ad to-
tius humani generis cõem vtilitatẽ redactas inuenies.
Itaque extra hos casus princeps legibus solutus non est
sed tam allegatus & fortè magis quam reliqui conci-
ues,cui rei dictę leges rectè intellectæ minime impedi
mento sunt.Intelligoque eum subesse legibus etiam ci
uilibus reipublicæ suæ,vt in prin.Insti.de oblig.ibi,se-
cundum nostræ ciuitatis iura Scilicet intell.ad d.l.prin
ceps,cum similibus,est,quod ibi loquitur quo ad solen
nia legum ciuilium qb. non astringitur princeps,sui.n.
actus inter viuos tenebunt prætermissis etiam contra-
ctuum solẽnitatibus.Idem in vltimis voluntatibus. Idẽ
in iudicijs vt plene egimus de succ.crea.§.27.cum seq.
& de succ.progressu in præfatione.Id quod in princi-
pe Romano sine dubio procederet per dd.ll.in reliqs
autem principibus non ita expeditum,& fortè diuersũ
esset per superius dicta.

Stat ergo regula,principem legibus subesse, intelli-
ge primo,subesse legibus iuris naturæ . Deinde subesse
legibus diuinis. Tertio intellige etiam subesse legib.ci-
uilibus reipublicæ suę.Quæ tria tenuit Dominicus So
tus vbi supra.Quarto intellige quod subest iurigentiũ
licet tale ius positiuum sit , quod intelligo quandiu
ab ipso vel à republica sua ab eo iure iure nõ fuerit re-
cessum arg.l.omnes populi.ff.de iust.& iure, cũ simil.
idque ius positiuum esse,& supra diximus,& tradit ipsa
Sotus de iust.& iure,lib.3.q.1.art.3. Quinto intellige
subesse iuri canonico,argumen.c.2.& c.solitæ,de maio
7 rita.& obedien.Deinque †quod diximus subesse legib.
ciuilibus suę ditionis,primum intellige quo ad verba,
siue,n.verba legis generalia sint puta,quicũque vel om
nes,& similia,siue etiam indefinita,puta,qui hoc fece-
rit,vel si quis hoc fecerit,vel nõ fecerit talis indefinita
locutio a lege ꝓlata æquaẽ vniuersalis.diximus de suc.
crea.§.20.num.53.cum seq. Deinde intellige,principẽ
comprehendi etiam quo ad effectum substantiam le-
galis obligationis,ea enim obligationis legalis substan
tia consistit in consensu vero,vel interpretatiuo ipsius
principis legi.data.l.obligationũ substantia.l.non figu
ra.ff.de act.& obl.iuncta d. l.1.ff.de legibus,ibi,cõis rei
publicæ sponsio. Nec dubium est quin ipse princeps
consensum legibus reipublicæ suæ dedisse videatur nõ
minus quinimmò longè certius & euidentius,quam re
liqui conciues,vt iam diximus. Id quod etiam admittit
Sotus,vbi supra. Tertio intellige teneri etiam quo ad
pœnam,sicque quum petens ante tempus quod sibi in
diem debebatur,subeat hanc pœnam,vt duplicentur in
duciæ,sicque bis longius tempus expectare teneatur,vt
in princip.Inst.de pœna temerè litigã.dicerẽ huic pœ-
næ subesse principem,si ante tp̃s,quod sibi in diẽ debe-
batur peteret, crederẽq; in eo locum habere materiã
auth.qui semel.C.quõ ,& quando iudex. Idemque in
reliquis pœnis,quæ non lædunt honorem, & ita videẽ
esse ex mente Doctorum in simili,vt per Deciũ & An-
dream Alciatum,& And.Tiraq.in locis supra citatis,
cum alijs allegatis per Tiraq.ibi.Cæterum principem
minime teneri crediderim ijs actionibus, quæ lædunt
honorem arg.eorum quæ tradunt Doctores per text.
ibi,in l.alia.§.eleganter.vbi Bart.Alex.& alij ff.sol.mat.
& per totum tit.ff.& C.de obseq.l.antep.ff.e. sicque ad
verum vsque precium damni dari semper tenerentur &
lege ciuili.executio autem à semet,vel ab eius officiali-
bus fieret etiam contra semetipsum.Nam & ipse est iu
8 dex & executor contra semeprisum in sua causa ꝓpria
propter excellentiam & sublimitatem suæ dignitatis.l.
si pater sam.& l.hoc Tiberius Cæsar.ff.de hær.insti,vbi
per Doctores diximus plenè.§.26.cũ seq.de succ. crea.
præsertim in d.§.26.n.22.in duob. ergo errauit Theo-
logorum nostræ tempestatis disertissimus Dominicus
9 Sotus,vbi suprà.Primùm,dum †negauit legibus ciuilib.
subesse principem quò ad pœnam. Deinde dum nega-
uit eis subesse quò ad pęnæ executionem. Sed parcẽdũ
est ei,quum iuris prudentiæ expers esset,nisi vel eo no-
mine eũ notaueris ꝙ intra cancellos professionis suę
Theologicæ sese non continuerit.Errauit & tertiò,dũ
10 ait ibi,†legem humanam à principe laico initam,eum in
conscientia obligare,eo(inquit)quòd ab æterna per na
turalem deriuatur, quod nihil est, nam si ea lege idem
continetur,quod lege naturali & diuina implicitè uel
explicitè continebatur,iam tunc id ius non tam ab illa
lege humana,quàm ab ipsamet lege naturali & diuina
descendere intelligitur , vt suprà non semel admoui-
mus,per l.adeò.§.cum quis ex aliena.ff.de acqu. rerum
dom.ꝙ si aliud diuersum continebat, ita ꝙ huius legis
transgressor non possit videri transgressorem fuisse le-
gis naturæ,aut Dei,tunc cessat peccatum, quia legibus
ciuilibus,consensum dare uidemur, ita limitatum ut si
aduersus eam à nobis item fuerit,tunc pœnam lege ex-
pressam, aut arbitrio iudicis imponendam sustinea-
mus,& prætereà nihil mali patiamur,vt dixi suprà. Iu-
11 stos†autem non secus quàm reliquos legibus compre-
hendi,docet Sotus,vbi suprà.quãuis S. Paulus 1.ad Ti-
moth.

moth. scripserit, Iusto non esse legem positam. quod ip
se rectè ibi exponit.

12 Ex superioribus apparet, veram † non esse eam vulgò
receptam sententiam existimantium, principem legib.
ciuilibus non obligari ciuiliter contrahendo, sed tan-
tùm naturaliter, id quod tenuerunt Bald. in le. princeps
ff. de legibus. Idem Baldus & alij in leg. 1. ff. de pact. Fer
nandus Loazes consi. pro Marchi. de Velez, pag. 29. nu.
10. dubit. prim. idem Bald. in leg. fi. C. de transa. & rursus
in l. fin. aquam. col. 6. C. de serui. vbi ait, quod licet prin-
cipes lege positiua non obligentur, à dictamine tamen
rationis minimè soluuntur, tradunt omnes Doct. in ca.
1. de constit. & Alex. cons. vlt. lib. 4. col. 7. Bald. in leg. pe-
cuniam. C. de cond. ob cau. & in l. 1. C. de hære. vel act.
vend. sed longè verius est, principes legitimi & regula-
res regulariter ex contractibus non solùm naturaliter,
sed etiam ciuiliter secundum suorum principatuum iu-
ra obligari, quibus tam subesse videntur, quàm reliquī
13 conciues, vt suprà ostendimus. Vnde † secundum formā
contractus orietur actio contra principem, vel etiam
pro eo, non secus quàm si is contractus inter priuatos
fieret, eaque actio poterit esse vel perpetua, vel tempora
lis, secundum distinctionem Glo. in princ. Instit. de per
pe. & temp. act. Sicque si princeps venderet seruum, vel
quadrupedem intra tempus semestre, contra eum pos-
set redhibitoria actio competere, vel si emeret seruum,
vel quadrupedem intra tantundem temporis, eā actio-
nem haberet, iuxta titulum ff. & C. de ædil. edi. quæ om
nia & similia verosimilimum est doctores suprà allega-
tos abnegaturos, sed non iure, vt patet ex iam dictis. Idē
in actione de dolo, quæ similiter principi decepto in-
tra biennium competeret. le. fin. C. de dolo. licet contra
14 eum, vt dixi, non daretur. Colligitur † etiam suspectam
esse sententiam existimantium naturalem obligationē,
qua princeps teneretur in terminis iuris ciuilis Roma-
norum efficacē esse, id quod voluit Antonius Butrius
& Panor. vterque col. pen. in c. quę in Ecclesiarum, de
constit. Loazes, vbi supra, pag. 34. num. 24. sed ex pacto
nudo de iure ciuili Romanorum non crederem eum
obligari, nisi naturaliter tātùm. eaque obligatio ad agē
dum non esset efficax, non magis quàm in homine pri
uato per suprà dicta, contra Doct. suprà alleg. Et conse
15 quenter † qui cum eo de aliquo nudo pacto conueniret
naturaliter tantùm, & sic non efficaciter ad agendū ob
ligaretur. l. iurisgentium. §. sed cum nulla. & §. igitur nu-
da. ff. de pact. iuncta l. 1. ff. quod quisque iuris. & quia le-
ges illæ generales, personas priuilegiatas, vt est princeps,
non secus quam reliquos comprehendunt, nisi ea in
specie, qua de agitur, reperiantur habere peculiare pri-
uilegium. l. in fraudem, in fin. ibi. quia generalis erat illa
16 determinatio. ff. de mil. testamē. & ibi notat Baldus, De
cius consi. 5. & in leg. ex testamento. C. vnde. lib. & in le.
prima. ff. de reg. iu. Andr. Alciatus parad. lib. 4. c. 10. An-
dreas Tiraq. de præscriptione. §. 1. glo. 11. ad finem. Ap
paret etiam quemadmodum sint intelligendi Panor. in
c. quę in Ecclesiarum, de constit. col. penul. & Loazes,
vbi suprà, nu. 23. & idem in rep. leg. filiusfamil. §. diui. ff.
de legat. l. in. septima. colū. quadragesima septima. dum
aiunt, cōtractus celebratos inter principem & eius sub
17 ditos remanere in terminis iuris communis. Nam †
ius commune à Iureconsultis, appellatur ius na-
turale gentium. l. ius ciuile. ff. de iust. & iure. Sed a Do-
ctoribus sumitur pro iure ciuili Romanorum, & nec
est verum, quod remaneat in terminis solius iuris naturalis
vel gentium, cùm etiam regulandus sit secundum ius ciuile ci
uitatis illius principis arg. in princ. Instit. de oblig. ibi,
secundum nostræ ciuitatis iura. Nec est verum, quod
remaneat in terminis iuris ciuilis Romanorum, sed iu
ris ciuilis illius principatus, cui dominabatur rex ille, vt
iam ostendimus.

SVMMARIVM.

1 *Leges ligent nec ne, & an priuato iudicare liceat, ardua q.*
2 *Lex non valet nisi publicè vtilis sit, & a naturali, & diuina deriuetur.*
3 *Lex initio vtilis, & si fiat inutilis, non perdit vim obligatoriam, contra Theologos.*
4 *Ratione legis cessante, etiam in particulari, lex cessat, contra Doct.*
5 *Lex non est scriptura, aut verba, sed mens, quæ ipsius verbis præualet.*
6 *Lex nequis syluam cædat suam, cessat, vbi id noxiū est in parte legionis, contra Doct.*
7 *Legem cessare in particulari ordinarius potest interpretari, contra Docto. quinimo ita interpretari necesse habet, contra Doct. & princeps ad id teneretur, contra Doct.*
8 *Legem in particulari cessare potest interpretari priuatus contra Doct.*
9 *Legis ratio non cessat, quando contingenter cessat, contra Doct.*
10 *Lex parum vtilis, vel omnino vtilis, vel etiam aliquantulum noxia, seruanda est.*
11 *Lex positiua contra ius gentium secundarium valet.*
12 *Ius gentium secundarium positiuum est.*
13 *Lex inutilis vel aliquantulum noxia in foro animæ seruanda non est.*
14 *Leges passim mutare nocet.*
15 *Lex sit inutilis, vel aliquantulum noxia a principio, an vero postea inutilis esse incipiat, multum refert.*

CAPVT XLVI.

1 CEntesimo quadragesimo primo, superioribus
proximus est & ille articulus, qui ex nostra prī
cipali conclusione facilè definiri licet, An ho
mini priuato liberum fasque sit iudicare de legibus, vt-
rum earum mens cesset, vel non aliquo casu. Mouet q̄
stionem, quod in temporalibus legibus quamuis homi
nes & possint & debeant de his iudicare eas dum in-
stituunt, dumque consultant ac disceptant ferri eas le
ges expediat nec ne, tamen postquam latæ sunt, iam am
plius iudicare de ipsis minime licet, sed oportet iudica
re secundum ipsas, capitu. erit autem lex. quarta distin.
& diuus Augustinus de vera religione eadem fere ver-
2 ba refert, & tenet eandem sententiam. Et præmittit † le
gem non aliter valere, quam si publicè vtilis sit. d. cap.
erit autem lex. nec valet nisi deriuetur a lege naturali, &
diuina vt docemur per Dominicum Sotum lib. 1. q. 6.
art. 7. de iust. & iure. sicque necessariò esset bona, quia il
la iura semper sunt bona, ideoque æterna fore certum
est, vt l. omnes populi. ff. de iust. & iure. §. sed naturalia.
Institu. de iure naturæ. Nunc tria videnda sunt, quid si
lex in communi postea facta est nociua. Deinde quid si
in quodam particulari tantum facta est nociua Reipub
licæ. Postremò, quid si in quodam particulari facta est
nociua non Reipublicæ, sed cuidam priuato ciui? Pri-
3 mo casu † communis Theologorum sententia esse vide
tur, talem legem ipso iure euanuisse, ita videntur tenere
dicentes talem legem nullam habere obligādi vim. Do
minicus Sotus Theologorum doctissimus de iust. &
iure, lib. 1. q. 6. artic. 8. post sanctum Thomam & Caie-
tanum. 1. 2. q. 90. artic. 8. idem Thom. 2. 2. q. 60. artic. 5.
& rursus 1. 2. q. 96. art. 4. vbi etiam Caietanus & in d. ar.
5. sequi videtur, & Theolo. eruditissimus frater Alphō
sus de Castro, de potestate legis pœnalis lib. 1. ca. 5. do-

cumento

cumento 3.plene per Philipp.Corneum in l.vn.in prin.
C.de cad.tollen.& per Andream Tiraquel.de causa ces
sante.par.1.& rursus idem Alphonsus Castrensis, vbi su
prà, in 5.documento. Id quod nos impugnauimus de
succ.progressu, in præfa.numer.67.versicul.sed an ipso
iure ea lex. Mouemur per egregiam l.vn.in princ.supra
alleg.dum ait, vt quod belli calamitas in troduxit, leni-
tas pacis sopiret. expende verbum Sopiret, vt enim ho-
mo dormiens & sopitus non fit cadauer, nec desinit ha
bere vim & substãtiam hominis, ita ea lex vim legis ha
bere non desinit, quamuis interea, dum eius ratio quò
ad bonum publicum cessat, non sit executioni mandan
da, vtilitas magna est, sic enim fit, vt vtilitate legis rur-
sum redeunte eadem lex quasi à suo somno expergefa
cta vires suas, quas non amiserat, sed tantum frenauerat
nunc exercere incipiat, nec opus sit eandem legem rur
sus à Republ.cum suis ambagibus & prolixis solennita
tibus (de quibus l.humanum. C.de legibus. & in §. lex.
Inst.de iure nat.) ferri, quæ omnia fusiùs loco iam alle
gato peregimus. nec à diui Thomæ & aliorum senten-
tia id fortè alienum esset, quamuis eorum verba repug
nare aliquantulũ videant. Ergo si quo t pe, vrbs obsessa
erat, lex iussit, ne portę ciuitatis aperirent nocte, ne for-
tè hostes vrbẽ aggressi muros penetrarent. Ea lex quo
t pe bellũ nõ solũ finitũ esset, sed & lõgissimè ex termi
natũ, ita vt nullũ nĩno periculũ esset, tunc ea lex quo ad
omnes ciues Reipublicæ, & quo ad omnes etiam casus
cessare videretur. Cæterum si ijdem hostes, vel alij re-
uersi rursum vrbem obsiderent, eadẽ lex, quia vires suas
nunquam amisit, sed tñ ad imaginẽ sopiti, aut soporati
hominis vires cõtinuerat, represserat, frænauerat, nũc
quasi expergefacta, aut fręno libera & soluta, vires suas
sine noua legislatione aut promulgatione ipso iure exe
rcere incipiet. Quo ad secũdum casum principalem, q̃
do ea lex non ex toto Reipublicæ nociua facta est, sed
tantum in quodam casu particulari, & tũc Dominicus
Sotus, vbi supra, post diuum Thomam & Caietanum,
vbi supra, quos refert, tenet cessare legẽ, hoc est, ipsius
executionem, quo ad illum casum particularem. Sicque
si iussit lex ciuitatis obsessæ, ne ipsius portæ etiam de
die aperiantur, tamen si ciues ab hostibus fugientes cla
marẽt se intra muros recipi, aperiendę portæ essent, nec
per hoc legis transgressio facta videretur, cùm illi uti-
les sint ad defensionem & tuitionem vrbis, cui rei ea lex
consultum uoluit, quod admitterem, nisi fortè pericu-
lum esset, ne hostes tales ciues insequentes simul cũ fu-
gientibus irrumperent in vrbem, sicque eam caperent,
omnesque ciues perderent, quod maximè cauendum
esset, quando non magnus esset numerus ciuium fugiẽ
tium, magnumque esset periculum in portis aperiẽdis.
Vltimo casu quando ratione legis in particulari cessa-
bat, quod particulare Reipublicæ saltem principaliter
non intererat, tunc duo sunt videnda, primùm an ces-
set legis obligatio, deinde an illi particulari & priuato
homini liceat facere hanc interpretationem collectam
4 ex mente legis contra verba ipsius. Quò ad primum
Sotus, vbi suprà, negat tunc legis transgressionem fieri
licere, quod si, inquit, scis cæteris verùm illa sit sufficiẽs
ratio, vt subditus faciat contra legem, quod ratio legis
in particulari persona & casu deficiat, respondetur, q
si tantùm deficit in particulari, non sufficit id, quod &
tenet secundum ipsum, D.Thomas 2.2.q.60.art. 5.qd
& tenet rursum ipse Dominicus Sotus Theologorum
disertissimus, vbi suprà lib.3.q.4.art.5.post Aristotelẽ,
quem referunt 5.Ethico.c.7. & vt perfectius rem aga-
mus ipsi distinguunt inter legem positiuam, quæ non
tam iuris inductiua est, quàm iuris diuini, aut naturalis
iam inducta repetitiua (id quod ipsi appellant ius natu-
rale continere, sed non instituere) & legem quę illud

disponit, quò inspectis iuris naturæ principijs nihil re-
ferebat vtrũ sic fieret, vel non fieret, quo casu, inquiũt,
ipsa legis scriptura ius ipsum non solùm continet, sed
etiam instituit (quod ius positiuum appellant; D. Tho
mas & Dominicus Sotus, Aristoteles verò legitimũ ap
pellat, aitque, esse bonum legitimum) ergo aiunt, qui ab
hoc iure scripto recedit, non potest non ire vel contra
bonum naturale, vel cõtra bonum legitimum, quorum
neutrum licet. Vnde Sotus ex mente, vt inquit, reliquo
rum, d. art.5.& d.art.8.ait, quod etiam si lex positiua, q̃
in communi bona est, in particulari incipiat esse noxia
non desinit etiam in illo particulari habere suum effe-
ctum & executionem, sicque ait, si lege cautum est, ne
minem nocte licere incedere armatum, & ciuis multũ
quietus & pacificus, à quo verosimiliter nihil mali time-
tur, armatus incedit, incurrit pœnam legis, licet ratio &
vtilitas legis in eo cesset. Vnde etiam subdit, principẽ p
modum dispensationis eo casu posse subuenire ei, ne
pœnam subeat, sentit tamen quòd princeps talem legis
dispensationem facere non tenebitur. Aitque iudicem
id facere neque debere, neque posse, ipsumque priuatũ
hominem non posse eo colore legem inconsulto prin
cipe transgredi, quæ omnia verosimiliter responderẽt.
ita And. Tiraq.de causa cessante, lim.32. post Aretinũ,
& alios, quos refert, quatenus tenent cessante ratione
legis in particulari, cessanteque eius vtilitate, si quidem
in communi non cessat, tunc legis executionem & effe
ctum non cessare, etiam in illo particulari, quibus faue-
re videtur egregia l.1.§.fi.ff.de minor.dum restitutionẽ
concedit minori læso, etiam si is ęquè prudens & stre-
nuus esset cuilibet homini legitimæ ætatis, quamuis mi
noribus propter lubricum ætatis succurri soleat, quæ
ratio cessare videbatur in tali minori.

Quid dicendum? & sanè istorum patrum sententię,
quò ad pleraque suspectæ sunt, eorumque error illinc
defluxit, quod ipsi loquebantur de lege, & quid eẽt lex
5 non rectè percipiebant. Nam existimabant, legem esse
ipsam scripturam (vt non semel expressit D. Thomas
d.q.60.art.5.post Arist.quos Dominicus sequi videt,
vbi suprà) id quod lõge distat à vero. Lex enim scriptu
ra non est, vt in l.non figura.& l. obligationum substã-
tia. t.iuncto vlt.resp.ff.de act.& obli. quinimò fraus legi
fit, quando insequimur eius verba aut scripturam reli-
cta mente. l.fraus.ff. de legi. & Cicero in oratione pro
Cecinna ait: Scriptum sequi calumniatoris est, siquidẽ
eludatur mens legislatoris aut scribentis. Et rursum ibi
dem ait: Verba inuenta esse, quæ indicarent, non quæ
impedirent nostram voluntatem. sicque voluntas tenet
primum locum, sequentem verisimilitudo, vltimũ ver-
ba, vt plenissimè disseruimus suprà c.25.& 28. voluntas
ergò & mens legis etiam si coniecturis tantùm colle-
cta sit, posthabitis ipsius verbis, aut scriptura insequen-
da est, vt etiam plenissimè diximus in l.si quãdo. in pri.
C.de inoff.testam. Nec dubium est, quin principatus tã
legum quàm principum sit creatus ad meram ciuiũ vti-
litatem. Vnde ad eorum perniciem conuerti minimè
debet. sicque vt lex simul ac in communi incipit esse no
xia, cessat eius effectus & executio quò ad omnes, secũ
dum quod suprà exposuimus. Ita & cùm incipit esse no
xia respectu vnius, aut quorundam ciuium in aliquo ca
su particulari, in isto casu carebit executione, ne ea lex
ad proficiendum lata nocere incipiat. contra l.quod fa
uore. ff.de legib. l.non ideò minus. C.de procur. l.lega-
ta inutiliter. ff.de leg.1.l.legata inutiliter. ff.de adim.leg.
quam regulam iure naturali nitentem mille legum, rõ-
num, & doctorum autoritatibus ornauimus in d.l.si
quando, in princ. idque comprobatur per argumẽtum
validissimum de toto ad partem, de quo in l.an pars. ff.
pro derelicto. l.quæ de tota. ff.de rei vend. elegans l.he-
redes

tedes mei.§.cùm ita.ff.ad Treb.ficque par eft, vt quē-
admodum fi ex toto ratio & vtilitas legis ceſſaret in cō
muni, tunc etiam ad omnes lex illa interim effectu &
executione careret, ita fi ceſſare incipiat in particulari,
tunc quò ad illud particulare ceſſare, & executione quo
que carere incipiat, id quod fi rectè inſpiciatur D.Th.
d.q.60.art.5.in vltimis verbis amplectitur, licet longè
aliter & minus rectè (iudice me) ab ipſo Soto intelle-
ctus fuerit. Denique hæc pars probatur ex noſtra prin-
cipali concluſione, qua edocemur legis imperium eſſe
ad meram ciuium vtilitatem, non ad eorum læſionem.
ſicque quo caſu ea lex vni ciui noceret, & reliquis non
prodeſſet, non poteſt non ceſſare ex naturali ratione, ali
ter enim ea lex inofficioſa eſſet, hoc eſt, ſuæ deſtinatio-
ni contraria. nam & plus eſt etiam iure & libertate nřa
vti non poſſumus, cùm id nemini prodeſt, & alteri no-
ceat, vt tradunt communiter Doctores eam legem ita
reſtringentes in l.altius.C.de ſeru.dum negant, poſſe
me ædificare in domo & area mea, quando id mihi nō
prodeſt, & alteri nocet. In ſumma hæc pars confirmat
per omnia iura, per omnes rationes, perq; ea omnia, q̃
6 toto hoc libro continentur. Si ergò † iuſſit lex, ne quil-
quam ſyluam ſuam cęderet, quò magis lignis prouincia
abundaret, certè ſi poſtea aliqua particula illius fortè la
tæ prouinciæ (vt Hiſpania eſt) cœpit tam denſas habe-
re ſyluas, vt vel frugibus vel animalium ſaluti vel vtrique
rei noceret, ea lex in illo particulari carebit executione
Idemque ſi iuſſit lex, ne per decennium liceret venari,
aut piſcari, quò magis regio abundaret feris & piſcib.
certè ſi poſt annum fortè in quadam regionis particu
la tam abundare, aut pullulare cępiſſet ferarum genus,
vt noceret non ſolùm frugibus, ſed etiam itinerantibus
propter numeroſam, ferarum, vrſorum, leonum, & ſi-
milium turbam, tunc licet in reliquis regionis partibus
id non eſſet, adhuc in ea terræ particula ea lex ceſſaret
7 executioneque careret. Idemque † ſi tanta in ea terræ
particula piſcium copia in fluminibus, vel in pelagis eſ-
ſet, vt mortui putreſcerent, hominumque ſaluti noce-
ret, quibus caſibus & ſimilibus iudex ordinarius poſſet
legem illam ita interpretari, id quod ex mente D. Tho
mæ eſſe videtur, vbi ſuprà, contra mentem Dominici
Soti, Andreæ Tiraq. Aretini & ſequacium. Quinimò
non ſolùm poſſet, ſed etiam neceſſe haberet ſic inter-
pretari & iudicare ex mente ipſius S. Thomæ cōtra re
liquos proximè allegatos, quia id eſſet iudicare ſecun-
dum leges & legum mentes, contrarium autem non iu
dicis, ſed calumniatoris eſſet, vt diximus. Denique in
omnibus his ſpeciebus & ſimilibus princeps non ſolū
poſſet hãc interpretationem facere (id quod Sotus, vbi
ſuprà, admittit) ſed etiam neceſſe haberet; ne aliter le-
ges non tam interpretari, quàm calumniari videretur,
quod vltimum veroſimiliter negaret ipſe Dominicus
8 Sotus, vbi ſuprà. Sed & quod plus eſt, † ipſe homo priua
tus hanc facere poſſet interpretationem. Pro nobis etiã
faciunt egregia verba Modeſtini Iureconſulti, qui in le
ge, nulla.ff.de legib. ait: Nulla ratio, aut iuris benignitas
patitur, vt quæ ſalubriter pro hominum commodis ſta
tuta ſunt, nos duriore interpretatione contra ipſorum
commodum producamus ad ſeueritatem. ſicque etiam
hominem priuatum talem legis interpretationem poſ-
ſe facere, atque ita contra verba legis poſſe ire, tenet in
hoc ſibi contrarius Sotus d.ar.8. quando certus ille eſ-
ſet, q̃ ceſſaret ratio legis, id quod ait eſſe contra diuum
Thomam, quem refert, & fortè non rectè ipſius mentē
percepit. ſed quidquid ſit, vera eſt eius opinio. Sed & ſi
ſubdubius eſſet, ſi tamen in hanc partem magis, quàm
in contrariam ſe inclinaret, adhuc idem eſt: tenet idem
Sotus d.ar.8.& nos tenuimus de ſucc. progreſſu in præ
fat.nu.66.cum præced.& ſeq.

9 Neque ad rem pertinet † quod Sotus d.artic.8.negat,
hominem etiam quietum & probum poſſe armatum in
cedere, ſtante lege contrarium iubente, quamuis in eo
ceſſet (vt ſibi videbatur) ratio legis, nam eum armatum
non poſſe incedere verum eſt, ſed in eo legis rationem
ceſſare uerum non eſt. Nam quantumlibet quietus ille
ſit, poteſt armatus nocere, & tunc demum legis rationē
ceſſare intelligimus, quando indubitatum eſt, legis rõ-
nem & vtilitatem ceſſare, non quando contingenter tã
tum. nec enim probat hoc eſſe, quod ab hoc contingit
abeſſe. l.non hoc.C.vnde legi.iuncta l.adigere.§.quam-
uis.ff.de iure patron. vbi clarum exemplum & alia quã
plura, quæ congeſſit Andreas Tiraqu. de cauſa ceſſante
part. 1.

10 Quando † verò vtilitas & ratio, quæ legi ferendę oc-
caſionem dedit, nec in communi, nec in particulari ho
die ceſſat, ſed tam integra eſt, quàm erat tempore quo
lata fuit, quia res ſunt in eodem ſtatu, tunc & ſi ea lex
parum vtilis ſit, ſeruanda eſt, idem & ſi nihil omninò
vtilis ſit, quinimmò idem & tertiò etiam ſi forſan me-
lius foret contrarium fuiſſe lege poſitum, vel eam latam
non fuiſſe. ita tradit Dominicus Sotus d.art.5.ad finem
poſt Ariſtotelem, quem refert 5.Ethic.c.7. quibus ad-
de idem tenentes Bal.in l.non omnium.ff.de legib.& in
l.de quibus, eo.tit. And. Tiraq. qui plures refert in trac.
de retract. in pſa.n.75.per l.1.§.initium.ibi, quia modo
ratam hanc ætatem prætor ratus eſt, & per l.proſpexit.
ff.qui & à quib. l.vnic.in prin.C.de cad.toll.verb.machi
nationibus, & d.l.§.1.niſi fortè ea lex apertè eſſet cōtra
naturalem æquitatem, vel contra ius naturale, aut cōtra
bonos mores, ſecundum Sotum d.artic.5.& Andream
11 Tiraq. vbi ſuprà. Vel † niſi eſſet contra ius gentium ſecū
dum eundem Tiraquellum, poſt Bal. vbi ſuprà, & alios,
12 quos refert. Quod ultimum uerum non eſt. Ius.n. † gen
tium poſitiuum, ius eſt non naturale, vt elegãter docet
Dominicus Sotus de iuſt.& iu.li.3.q.1.art.3.& diſſerui
mus ſuprà in præced.c.& plenius de ſucceſſ. progreſſu
in præfatione. ergo contra tale ius gentium poſitiuum
lex ciuilis lata, non minus valet, quàm ſi lata eſſet con-
tra aliud quodlibet ius ciuile.§.ſed naturalia. Inſt.de iu-
re nat. l.eas cauſas.ff.de capi.dimi. l.nihil tam naturale.
ff.de reg.iu.c.omnes res, cod.tit.

13 Quæ † omnia intelligenda ſunt, quod attinet ad forū
contentioſum. Nam in foro conſcientiæ fortè lex om
ninò inutilis ſeruari neceſſe non eſſet, & longè minus
ſi etiam noceret ab ipſo initio, quod intelligo, quando
ex ipſius legis tranſgreſſione reliqui ciues non lædere
tur. Quid enim ſi in exēplis de venatione, aut piſcatio-
ne, non ſolùm ex poſt facto, ſed etiã ab ipſo initio, quo
lex illa facta fuit, inutilis, erat, vel fortè noxia, quia eo tē
pore plus æquo flumina & pelagi ſcatebant piſcibus, &
nemora ferarum ſat ſuperque abūdabant, vt melius vti
liuſque foret minui quàm multiplicari, & tunc credide
rim talem legem in conſcientia non eſſe ſeruandam ne
ceſſario. Id quod alibi plenius egimus, & aliquid in dic.
præfatione.

14 In dubio tamen conſultiſſimum eſt, legis ſeruari, ve-
tereſq; aut minimè aut parcè innouare, quia leges ma-
gnam vim ex cōſuetudine ſumunt, magnamque autho
ritatem, eaque conſuetudo quaſi in alteram naturã trã
ſit. Vnde durum ſit eam relinquere, ita ſanctiſſimè con
ſulunt S.Thom.1.2.q.97.art.2.& Dominicus Sotus de
iuſt.& iu.li.1.q.7.art.1.& Iureconſultus dum ait, mini-
mè ſunt mutanda, quæ interpretationem certã ſemper
habuerunt l.de quib.cum pluribus legibus ſequentib.ff.
de legibus. conſuluit etiam Philoſophus 2. Politi.capi-
tu.ſexto, & eleganter Thucidides, dum refert Cleonem
ſic ratiocinantem. Melius agi cum Republica, quæ ma
lis moribus conſtanter vtitur, quam cum ea quæ bo-
nis,

his, sed inconstanter. Idem consuluit Alphons. de Castro summus Theol. de potestate legis pœn. lib. 1. c. 1

15 Denique Dominicus Sotus tam in d. artic. 8. quam in d. art. 5. ad finem ait, quod siue lex lata in communi nociua sit, siue in quodam particulari, non desinit vim habere, donec à principe sit abrogata, quinimo ait quod secundum illam agere debent subditi. sed qđ ait vim habere, verum est, dummodo non semper eam rē exerceat, vt suprà diximus. quod autem ait, subditos secundum eam agere debere, verum est, quando ab ipso initio, & si non erat contra bonos mores, tamen inutilis, vel noxia tolerabiliter tamen erat, cæterùm si cùm ab initio vtilis esset, postea nociua esse cœpit, tunc secundum eam ciues agere non tenerentur, vt in exemplis de piscatione, aut venatione supra relatis. Ratio differentiæ, quia priore casu cum popul⁹ interpretatiue, & princeps apertius eam legem vtilem esse putauerit, & per modum contractus vel quasi in eam itum fuerit, non est ab ea recedendum ob qualem qualem noxiam aut læsionem, argumen. l. si voluntate. C. de resci. vendi. iuncta l. sicut ab initio. C. de act. & obligat. l. secunda. C. de resc. vend. l. scio. ff. de minor. Posteriore autem casu, tam legislatore quam ciues tam diu verosimiliter eam legem obligare voluisse videntur quamdiu durasset ipsius vtilitas, quamdiuque res in eodem statu permansissent, & non vltra, argument. capitu. cum inde constitutio. cum ibi plenè traditis per Doctores.

SVMMARIVM.

1 *Populus principem habens, an leges ferre possit, ardua quæstio.*
2 *Principatus quadripartitur.*
3 *Tyranni est regnum, aut dolo quæsitum, aut vi.*
4 *Principatus deificus.*
5 *Principatus legitimus ex solo populi consensu.*
6 *Legem sibi imponere an priuatus possit, ardua quæstio.*
7 *Populus ad singulos ciues nō se habet, vt corpus ad singula membra, contra nouiss.*
8 *Consequentiam remouet differentia inter æquiparādos*
9 *Populus regē habens, an leges sibi ferre possit, arduaq.*
10 *Qualia principia, talia principiata.*
11 *Populus regem habens, præsumitur facultatem leges ferendi sibi reseruasse.*
12 *Reuocabilis est omnis concessio facta ad concedentis, vtilitatem.*
13 *Princeps in dubio an habeat ius leges ferendi, ardua q.*

CAPVT XLVII.

Centesimo quadragesimo secundo colligitur, quid respondendum sit in illo, quo quæritur,
1 an populus principē habens, possit † sibi leges condere quibus regatur? ad cuius rei intelligentiam &
2 notitiam præfari † oportet, esse quadruplicem principatus speciem, tyrannicam, legitimam, domincam, deificā Vel aliter summa diuisio est, quod quædam tyrannica est, qđā legitima, tyrānica qualis est illa, q̄ vi aut dolo, ditione & imperio ciues tenet oppressos, vt in populis & gēib. debellatis. tale. n. imperiū tyrannicū esse, tenet doctiss. Theologorū frater Alfonsus Cast. de potest. legis pœnalis, lib. 1. c. 1. pag. cuius verba, & inde (inquit) sequ-
3 tur vt † potestas, quæ nullam habuit ex populi consensu originem, non iusta, sed tyrannica sit dicenda. Idē sensit rex Dionysius iunior, & Plutarchus, & Erasmus ad eum in eius translatione lib. 5. Apoph. in dictis ipsius Dionysij, qui regno patrio pulsus cuidam interroganti quid factum esset, vt cum pater suus tenui fortuna ac priuatus Syracusanæ sibi ciuitatis principatum parauerit, ipse regis filius & regnum hæreditate acceptum amiserit, quoniam (inquit) pater rerum potitus est, quū iam in odium venisset popularis gubernatio ego, quum inuidia laboraret tyrannis, principatum suscepi, talem ergo principatum vi & armis paratum aut dolis tyrannidem appellarunt. ijdem authores eodem loco referunt eundem Dionysium alteri idem percontanti respondisse, pater (inquit) suam mihi reliquit tyrannidem non fortunam.

4 Legitimus † principatus rursum in species tres diuiditur. Prima, quam deificam, quasi a Deo factam appellauimus, licet enim omnis principatus a Deo esse dicatur, iuxta illud Prouerb. c. 8. Per me reges regnant, &c. tamen illud intelligitur non immediatè, sed mediante populi concessione, vt infrà dicemus. immediatè verò interdum a Deo est principatus, qualis fuit regis Dauidis, qui a populo regnum non accepit, sed immediate a Deo per Samuelem, vt legitur Regum lib. 1. c. 16. & qualis fuit Petri principatus a populo non electi, sed ab ipso Deo, per illa verba delecti Pasce oues meas, ter geminata, vt Ioan. 21. & declarat Alfonsus Castrens. vbi supra. Alfonsus Castrens. vbi suprà. Altera species est, quā dominatum appellauimus quando dominus latissimorum fortè camporum, in quibus nulli erant habitatores, aliquos ibi habitare ædificare que permisit sub certis legibus & suprema iurisdictione, aut dominio fortè sibi reseruatis, tunc enim ex lege conuentionis potuit sibi reseruare imperium, vel par, vel inferius, vel fortè plenius liberiusque, vt exposuimus supra c. 1. cum seq.
5 Vltima species † est, quando populi consensu & concessione principatum suscepit, hæcque legitima quoque principatus species est, vt duo superiores, sed ista frequentior, vt edocet Alphonsus Cast. vbi supra. & probat. l. 2. §. deinde quia difficile. ff. de origine iuris l. 1. ff. de cōst. princ. §. sed & quod princip. Instit. de iure nat. Alphonsus Castrēsis, vbi supra verissimè, Iure inquit naturæ etiam, postquam illa deprauata fuit, nullus est populi rex, aut dominus, sed hi principatus aut dominia, quę iuste tenentur ex populi consensu euenerunt. Et primus (inquit) rex, qui est hominibus datus (vt Regū lib. 1. c. 8. enarrat historia) non nisi populo petente fuit ab ipso Deo concessus. Deinde populi varij varios sibi reges elegerunt, nec paucos expulerunt vt d. l. 2. §. exactis deinde regibus. ff. de origine iur. apud aliasque gentes regum nomen odio habitum fuit, cœperuntque se per consules, per dictatores, per quosdam alios magistratus gubernare, interdum per vnum, interdum per plures, sed omnes illi modi gubernandi ex populi consensu descendebant, & legitimi videbantur, qui autem illinc non descenderent, tyrannici esse intelliguntur. Nam quod 1. Regum capit. 8. legitur. Per me reges regnant, intelligitur (vt iam post Alphonsum Castrensem, vbi supra attigimus) mediante populi concessione, & Deus ibi est tanquam causa vniuersalis, quę cum omnibus, & humanis actionibus concurrere videtur. Nam secundum receptam sententiam tam Philosophorum, quam Sanctorum & Doctorum Deus consulit non solum rebus humanis vniuersis sed etiam singulis, omnia eius prouidentia reguntur, vt per Saluianum libro primo, secundo & tertio de prouidentia Dei. & supra plenius disseruimus c. 21. num. 13. secundum quę doctissimus Alphonsus Castrensis, vbi suprà, tenet po-
6 pulum † etiam principem habentem, posse sibi leges, quibus regatur, instituere, dummō ex eo nihil obsint iuribus principis sui, hancque potestatem iure naturæ ei competere ait, inquit, quilibet homo legem sibi dicere posset, à qua sibi recedere non liceat, quia eam potest sibi imponere cum obligatione. ergo idem populo, inquit, fas

quit, fas erit, eiusque verba ita habent. Constat.n.inqt,
potestatem legem statuendi populo iure naturæ cócessam
esse, præsertim ad eas leges, quæ superioris sui iuri
& dominio minimè repugnant, nam quilibet particula
ris homo potest sibi legem statuere, qua vitam suam re
gat & moderetur, etiam cum obligatione faciendi id,
quod lege decreuerit, si id, quod apud se statuit nulli su
periors sui decreto obuiat. Idem prorsus de toto popu
lo, aut de tota Republica dicere oportet, quę ratio reve
ta est contra textum vulgò notum, in l. si quis. in princi.
testam. ff. de lega. 3. vbi negatur posse hominem sibi eã
legem imponere, à qua eimet non liceat recedere, nec
.n. potest suam voluntatem seruam sibimet facere, id.n.
libero arbitrio natura hominibus dato dilucidè aduer-
sum, pugnans, & contrariũ foret, & in hac ratione nitiẽ
illa egregia. l. fi. C. de pact. & l. si mihi & tibi. §. in legatis.
vbi multa per Ias. in vtraque lect. post Bart. in dictis lo-
cis. ff. de leg. 1. l. 1. C. de sacrosan. Eccl. l. 4. & per totum
illum titulum. ff. de adim. leg. elegans. l. sub hac. ff. de act.
& oblig. vbi nominatim sic dicitur, sub hac conditio-
ne, si volam, nulla obligatio est, sicque vt sit obligatio,
non sibiipsi tantùm quis loqui debet, sed etiam cũ alio
paciscendum est, vt dd. iurib. Quinimò etiam tunc obli
gatio præcisa non est, nam regulariter & re integra pę-
nitere liberum est, nisi in solis contractibus nominatis,
in quibus id expressim prohibitum est, ita procedit to-
tus titulus ff. de præscr. verbis. & ff. & C. de rerum pmu.
& ff. & C. de cond. ob caus. Mouetur secundò Alfonsus
7 Castr. quia † vt se habet totum corpus ad singula corpo
ris mébra, ita se habet totus populus ad singulos ciues.
sicque vt totum corpus potest cuilibet membro impe-
rare, idque assoler, ita & populus imperare potest cuili-
bet conciuium. quæ ratio leuis est, tum quod superest
princeps, qui populi vice fungitur. l. 1. ff. de const. princ.
§. sed & quod princ. Inst. de iure nat. l. 2. §. deinde quia
difficile. ff. de origine iuris. tum etiam quia ea similitu-
do nulla est, aut non procedit, primùm quia vnusquisq;
ciuium potest domicilium ad libitum mutare de popu
lo in populum, & de regione in regionem etiam remo
tissimam, qua te nihil vsitatius aut frequentius, pes autẽ
aut manus à reliquis corporis membris abscedere ne-
queunt. Vnde Statius sic cecinit.

Omne homini natale solum.

Et Ouidius sic etiam modulatur.

Omne solum forti patria est, vt piscibus æquor.

Et dixi de succ. crea. §. 30. n. 298. vbi videbis de mu-
tatione domicilij. Deinde quia pes aut manus nunquã
possunt aut vnquam poterunt arcem capere, hoc est, ca
put fieri, singulis autem ciuibus id contingere & possi
bile est & non rarum, vt & omnibus notum est, & ita vt
quotidiè fiat, necesse est in populis, qui reguntur per
cósules aut alios magistratus vicissitudinariè, quod ho-
die fit in populo Venetiarum, & Genuensium, & Lu-
censium, & similium. Idemque fit in omnibus oppidis
Hispaniarum, quæ vulgò Aldeas appellantur. Tertiò
quia in hominis corpore aut alterius animalis, pereun
te capite, vt reliqua corporis membra pereant, necesse
est, non sic in principe populi, quo extincto non ideò
populus perit, quinimò nec minui videtur, arg. tex. in l.
quærebatur. ff. de iudic. Postremò, quia gubernationis
munus in vero corpore semper est penes caput, non sic
in populo, nam & potest & quotidiè solet, qui hodie
populi princeps est, priuatus fieri, & econtrà priuatum
rursus fieri principem. id quod vt fiat necesse est in po-
pulis, qui regem non habẽt hæreditarium, sed per suos
magistratus vicissim reguntur, & non rarò fit etiam in
populis regem iure hæreditario gubernantem habenti
bus, vt in exemplo de Dionysio suprà relato. In summa
sunt & aliæ innumeræ differentiæ, quas enarrare ocio-

8 sum esset. nec dubium est, † quin ad tollendam conse-
quentiam sufficiat dare vnam instantiam. Glo. commũ
niter ibi approbata, vt cóstat ex relatione Ias. in l. si cre
ditori. ff. de ope. no. nunc. gl. in c. sicut vrgere. 1. qu. 1. Et
tandem illa similitudo de corpore ad membra respectu
populi & ciuium, nó eo pertinet, vt exinde quasi ex pri-
mo quodam elemento aut necessario principio fieri
possit vlla collectio, aut illatio, seu consequentia (id.n.
vani capitis esset) sed eò pertinet, vt sit quidam modus
docendi ad faciliorem hominum præsertim hebetorũ
instructionem.

9 Denique † receptissima sententia est Bart. & omniũ
in l. omnes populi. ff. de iust. & iur. Alexandri, & Philip
pi Cornei, Ias. & aliorum in l. fin. C. de testam. per text.
ibi, non ualere leges, quas populus principem iure hæ
reditario regnantem habés sibi fecerit, nisi ab illo sint
confirmatæ. Quorum sententia vera est, si ponas popu
lum omne suum imperium, iurisdictionem, & potesta-
tem in principem transtulisse, vt fecit populus Roma-
nus. & ita intelligo d. §. sed & quod principi. & d. §. de-
inde quia difficile. & d. l. 1. ff. de const. prin. Secus autem
esset si eam potestatem sibi retinuisset, tunc enim pro-
cederet opinio Alfonsi Castrensis suprà relata, cùm.n.
tota potestas penes populum prius esset, ab eoque in
principem populi tamen concessione migrauerit, po-
tuit migrare, vel ex toto, vel tantùm ex parte, quæ res fa
cti est, exindeque pendet istarum controuersiarum de-
10 finitio. & ita † secundum Philosophum, Qualia sunt
principia, talia præsumuntur principiata, & econtra sic-
que, Qualis est præsens status, talis præsumitur, origo,
secundum eum, & secundum communem opinionem
Glo. l. cum tes. C. de proba. plenè per Nicolaum Boer.
11 decis. 42. alia insuper. in princ. Hinc fit, † vt si populus
sit in possessione tales leges, vel etiam consuetudines si
bi faciendi, vel introducendi sine vlla superioris confir
matione, tunc præsumam illud ius, illamque potesta-
tem à populo reseruatam, quo tempore principem sibi
elegit. quod si ex diuerso princeps reperiatur in con-
suetudine, hoc est, in possessione, vel quasi, eas leges
& consuetudines approbandi, tunc præsumendum
est, nihil iuris ad eam rem sibi populum reseruasse.
sicque eius leges citra principis confirmationem nó va
lere. quod si nihil istorũ probetur, nec appareat qualis fue
rit consuetudo, aut possessio istarum rerum, qualis ve
fuerit populi concessio, tunc præsumam hanc potesta
tem à populo reseruatam fuisse. per generalitatem d. l.
omnes populi. & §. sed naturalia. Instit. de iure nat. d. §.
deinde, quia difficile, cum simil. Et quia omnis princi-
patus est ad populi meram vtilitatem, vt habet nostra
conclusio principalis ornata per totum hunc librũ, po-
pulo autem hanc potestatem à se ex toto abdicasse no
centissimum esset, & contra præsumptionem. l. cum de
in debito. ff. de proba. ergo id præsumendum non est,
12 sed potius contrarium. & quia † omnis concessio facta
ad meram concedentis vtilitaté, intelligitur esse reuoca-
bilis, præsertim in huiusmodi mandatis. §. recte quoq;
Inst. de mand. & per totum titulũ. ff. & C. de procur. &
extra eod. titul. in decr. & vi. & C. ff. de mandato. iuncta
l. quoties ab omnibus, vbi in simili p Ias. C. de fideicom.
& l. stipulatio ista. §. inter certam. ff. de verborum oblig.
l. pen. vbi multa per Ias. C. de pac. l. si quis in conscribẽ-
do. C. de pac. l. si quis in conscribendo C. de Epis. &
cler. l. filijs matrem. C. de in offic. testa. itaque cum om-
nis legitimus principatus sit ad meram populi, non etiã
ad regentis vtilitatem, quumque tale mandatum aut
commissionem ad suam vtilitatem datã, reuocare cuili
bet liberum esse dẽat, videtur quod populus eam iuris-
dictionem, quam dedit, & libere reuocare, & longè ma
gis aut liberius moderari possit. & consequenter vt pos

sit quoties

sit quoties velit leges nouas sibi facere, nouasque introducere consuetudines. quæ omnia disputationis tantum non etiam definiendi gratia dicta esse intelligantur, quia modo neutram partem adfirmo ob causam nunc reticendam.

13 Illud autem certum est, non bene sequi, populus cõcessit principi, vt ipsum gubernaret, ergo ei dedit potestatem legum ferendarum. hoc enim pendet ex scripturæ inspectione, aut verborum conceptione ad eam cõcessionem factis & habnis, quæ res facti est. factum autem non præsumitur nisi probetur. l. in bello. §. factæ. ff. de cap. l. si emanci pati. C. de colla. ibi, teque emancipatum probatum fuerit, vbi notat Ias. & cũ ea iurisdictio & potestas prius esset penes populum, penes eum remãsisse & perseuerasse præsumitur, nisi quatenus probatur contrarium, iux. Gloss. communiter app. in l. siue possidetis, & in l. cũ res. C. de proba. Nicol. Boerius decis. 42. alia insuper col. 1. Ergo aut princeps reperitur in quasi possessione eas leges ferendi, & presumam eo vsque mandatũ populi habuisse, aut quasi possessio est in contrarium, & tunc contrarium præsumam, aut sumus in dubio, quia neutrum istorum probatur, & præsumã penes populum eam potestatem remansisse, vt dictum est, quamuis contrarium & nullo iure tenuerit Alphõsus Castrensis, vbi supra per d. §. deinde quia difficile. & per l. 1. ff. de constit. princip. quę leges nihil faciunt, quia loquuntur in casu claro, non in casu dubio, ipse tamen nobiscum tenet in duobus membris suprà relatis qui non minus vtiliter quam summa authoritate & grauitate subdit hæc verba. Ex inde, inquit, mea sententia deducitur, vt si princeps aut magistratus talem potestatem a populo habens vellet lege a se condita populum contradicentem cogere ad aliquid lege naturali, aut diuina minime necessariũ vt tyrãnus dicẽdus, quia maiorem potestatem erga populum sibi commissum, quam que verè habebat, exercet. quam sententiam verissimã puto, eo præsertim qđ omnis lex positiua ad sui validitatem debe deriuari a lege naturali & diuina, secundũ eundem Castrensem ibi, vt continuò dicemus. & tenuit Dominicus Sotus, in locis suprà relatis. Et qđ princeps in dubio leges ferendi facultatem non videatur habere, illinc apparet, quod principem legum ministrum custodem, obseruatorem, & executorem esse supra diximus, cap. primo, cum pluribus sequen.

SVMMARIVM.

1 *Meretrices an tolerandæ.*
2 *Malum minus eligendum ex duobus malis.*
3 *Meretricibus sui quæstus gratia datur actio & retentio.*
4 *Meretrici an liceat vim inferri.*
5 *Meretrix in foro conscientiæ an mercedem petere, vel retinere possit, arduaq.*
6 *Regina Amazonum precio emit Alexandri congressũ.*
7 *Meretrici datum effugis dominium dantis.*
8 *Nostrum prodigere fas est.*
9 *Meretrici datum quod est, acquiritur.*
10 *Meretrici datum repeti nequit.*
11 *Restituitur difficilius læsus in toto, quam si in parte læsus esset dimidia.*
12 *Volenti non fit iniuria, aut damnum.*
13 *Virgo aut vidua quod accepit a viro secum congrediente restituere non tenetur. Idem in nupta.*
14 *Veneris causa quod dedit minor, aut filiusfam. an sit restituendum.*
15 *Meretrix si vult nubere ei, qui ad supplicium ducebatur, an sit audienda.*
16 *Meretrici datũ non publicatur contra Accur. & Guil.*
17 *Intellectus l. Lucius. ff. de cond. & demonstrat. & n. 22.*
18 *Hęreditatis lucrum transferri tolerantius, quã de periurio quæri.*
19 *Sucessiones sunt iuris ciuilis.*
20 *Vidua decimo mense post mortem mariti pariens, ab eo concepisse videtur.*
21 *Filius ineunte matrimonio natus, præsumitur mariti, licet mulier cum multis adultera esset.*
23 *Nostrum nobis inuitis sæpe adimitur etiam sine facto nostro.*
24 *Spes improba est ad hæreditatem viuentis.*
25 *Adultera se prodere non tenetur. quando infructuosum fore putat.*
26 *Adultera filio vt abstineat a patris hæreditate suadere an tenetur, arduaq.*
27 *Accusare se nemo tenetur nisi coram Deo.*
28 *Ratio noua.*
29 *Filiatio certo probari interdum potest.*
30 *Filiationis intuitu legatum relictum non debetur, si ille filius non erat, contra nouiss.*
31 *Adulter, qui filium genuit, an restituere marito debeat aliquid.*
32 *Intell. l. filium. ff. qui sunt sui vel alieni iuris.*
33 *Adulterinum se esse filius domi ineunte matrimonio natus, matri dicenti credere non tenetur.*
34 *Adultera an restituere tenetur, quod adulterinus filius capit ex hæreditate patris putatiui, arduaq.*
35 *Intell. titulorum. ff. C. & Insti. de lege Aquil.*
36 *Intell. ad tit. ff. C. & Inst. de furtis.*
37 *Restitutio cessat vbi est legitima acquisitio.*
38 *Restitutio cessat interdum, & si acquisitio fiat sine domini voluntate.*
39 *Adultera an restituere teneat, quod adulterinus filius ex bonis patris putatiui percepit, egregia quæstio.*
40 *Pœnæ suos tenent authores.*
41 *Intell. C. qui causam de reg. iur. lib. 6.*
42 *Casus nulli imputatur.*
43 *Amantes fiunt amentes.*

CAPVT XLVIII.

1 CEntesimo quadtagesimo tertio colligitur ex cõclusione nostra principali, An leges, consuetadines, statuta, lupanariorum vsum introducentia valeant? mouet quæstionem, quod salus animarum est cunctis rebus præferenda. l. sunt personæ. ff. de religios. Nec dubium est, quin vsus ille aduersetur præcepto diuino de non fornicando. sicque nocere videatur animarum saluti. adhuc tamen quod eæ leges, consuetudines, & statuta tolerentur, & vniuersalis vsus probat & iure etiam sustinentur ex vulgata illa regula dictante,
2 † Ex duobus malis minus malum esse eligendum, iuncta rerum experientia, quæ docuit, quã male se habeat Respublica, si quando id fuerit, prohibitum est. l. si procurator rei. ff. de doli excep. cum Glo. l. quoties nihil. ff. de reg. iur. c. considera. 22. q. 1. Philippus Decius & Hieronymus Cagnol. in d. l. quoties. c. si quod verius. 23. q. 2. & c. 1. & c. distinct. 13 Alexand. in l. si constante. ff. solut. matrim. §. fin. col. penult. Paul. Castren. in l. 1. ff. si qs cautio. Alexan. cons. 107. ad finem li. 3. & consil. 54. vito processu causæ col. final. lib. 5. His tamen plane aduersatur Franciscus Petrarcha lib. 5. Epistolarum senilium, quem refert Hieron. Cagnol. vbi supra. ille enim negat se percipere posse quo pacto quod malum est, eligendum sit, aut optandum, commodius aptiusque dicendum existimat, maiora & grauiora mala diligẽtius esse præcauenda, fugienda, obuianda, quod si id non detur tunc minora æquiore animo perferenda, sed vtrunque eodem tendit, si recte inspiciatur, vt & fatetur Cagno. vbi supra

Vbi supra, allegans Ciceronem Off. lib. 3. differentem
ex malis minima oportere eligere. secundum, superest
vt leges ac principum imperium etsi ad ciuium vtilitatē
spectent,, non ideò minus talem meretricum vsum ad-
mittere potuisse, maioris mali vitādi causa, quinimò ex
meretrices huiusmodi sunt tanquā legitimus quæstus,
quem faciunt, intelligitur † vt detur actio & retentio, &
exceptio nam & quod sui quæstus gratia accepit, reti-
nere iure potest, &. contra repetentem sibi daretur exce-
ptio, retentioque illius rei suum facit. Et similiter (id
quod plus est) si sibi illius quæstus gratia promissa nō
persoluerētur; agere posset contra promittentem: quia
licet turpiter faciat eò quòd meretrix sit, tamen cùm ta
lis sit, non turpiter accipit, præsertim † quia ipsa sui co-
piam facere etiam si nolit, cessante legitimo impedimen
to teneatur, adeò vt illius rei gratia non possit vnquam
videri vim passa, nec puniretur, qui per vim cum mere-
trice rem haberet, vt isthæc & alia multa hanc ad rem
pertinentia tradunt Bald. Salic. & alij in l. mercalem. per
text ibi. C. de cond. ob turp. causam. Hieronym. Cagno.
in l. semper in contractibus. ff. de reg. iur. post Philipp.
Decium ibi, Iacobinus de santo Georgio in tracta. de
homagio ad finem. per Nicolaum Boerium decis. 217.
numero 20. & decis. 217. quid de iudice. nume. 5. & nu-
mer. 14.

Hactenus quò ad forum contentiosum, quid † autē
in foro conscientiæ, an illa meretrix tuta in conscientia
petere possit, vel retinere quod sibi datum uel promis-
sum quæstus sui gratia fuerit; & Medina egregius no-
stræ tempestatis Theologus negat meretricem suæ tur
pitudinis causa posse aliquid precij nomine, aut merce-
dis nomine accipere, sed ait, sibi quasi dono datum ac-
cipere fas esse. Contrarium tenet Dominic. Sotus de
iust. & iur. lib. 4. q. 7. articu. 1. ex mente S. Thom. 2. 1. q.
62. articu. 5. & Sotus ait, hanc esse receptā opinionem
Theologorum. facit l. idem si obstuprum. ff. de condit.
ob turpē causam. ubi tales meretrices, & si in eo quòd
d meretrices sint, turpiter faciant, tamen in eo quod ac
cipiunt mercedē cū meretrices sint, turpiter minimè fa
ciunt. Quid dicūdū? & sanè Medina sic arguit, actus me
retricius venereus cū turpis sit, nullo precio dignus est,
ergo qui pro eo precium aut mercedem receperit, inde
bitum accepisse videbitur, sicq; restituere tenetur, er-
go, inquit, si meretrix quasi mercedē eius rei acceperit,
vt rem indebitam restituere tenebitur, quod si quasi do
no datum retinere poterit, sed cùm plerunque ad mere
trices ingredientes nullas cum eis habeant amicitias, ra
rò aut nunquam ex meretrices possent retinere, quod
sibi datum esset, cùm donationis animus præsertim in
ignotam & turpem mulierem præsumi non iure possit
l. cum de indebito. ff. de prob. id quod aduertit Sotus,
vbi suprà, sicq; illarum muliercularum miserrima con-
ditio hac opinione admissa miserabilior, & deterior fie
ret, quod non expedit, ne afflictis addatur afflictio, arg.
l. vn. in prin. C. de his, qui ante ape. tab. l. imperialis. C. de
secundis nupt. suamque opinionem Sotus probat qua-
tuor orationibus. Prima, quia iustè accipit mulier mer-
cedem pro voluptate, quam vir captat Deinde, qa for-
tè illi viro prolem generabit. Tertiò, quia fortè illi semē
ad salutem emittere expediebat. Vltimò, quia meretri-
ces salarium publicum accipiūt, q, inquit, ipsum nomē
meretricis suadet, quæ vltima ratio in facto, non in iure
6 consistit. sicque incerta est. ipse † tamen refert reginam
Amazonum prece & precio congressum Alexādri Ma
gni emisse prolis suscipiendæ gratia, id quod mulierib.
illis solēne fuerat. Item. 2. & 3. rōnes, quib. vtit Sotus, nō
sunt gnāles, quinimmò rari sunt (vt experiētia docet) q
ad meretrices salutis, aut prolis gra accedant, sed pleri-
que voluptatis explēdæ gra, adhuc tū Soti opinionē cō
tra Medinam verissimam puto ac vtilissimam, ne miser-
rimæ illæ mulierculæ miserabilioris stent conditionis,
quàm sunt. sicque huius sententia humanior est. & tria
videbimus. Primum, An dati dominium abscesserit ab
ipso dante. Alterum, an migrauerit in accipientem. Vlti
mum, an repetenti sit restituendum? Quo ad primum †
7 dominium à dante abscessisse certum est etiam de iure
naturali, nihil enim tam naturali æquitati conuenit, quā
voluntatem domini rem suam in alium transferre volē
tis ratam esse. § per traditionem. Inst. de rer. diu. sed hic
tradidit, ergo transtulit dñium. facit. l. traditionib. C. de
pact. l. traditio. ff. de acq. rerum do. Deinde, quia hisce
in reb. plerunque fieri solent pactiones expressæ aut ta-
citæ de talibus dationib. quas seruare iure naturæ debe
mus. l. 1. ff. de pact. c. 1. eod. tit. l. 1. ff. de constit. pecu. l. nō
8 minorem. C. de transact. Tertiò, quia † vnicuique licet
suum non solum disponere, alienareve, sed etiam prodi
gere, eoque abuti. l. sed & si l. §. consuluit. ff. de pet. hære.
ibi dum re sua se abuti putat. & l. 1. §. & magis. verb. pro
degit. ff. si quid in fraudem patroni. l. qui autem, in prin.
& §. 1. ff. quæ in fraudem creditorum. l. quia poterat. ff.
ad Treb. l. non vsque. ff. si à parēte quis fuerit manumis
sus. l. nemo. ff. de pact. & multa per Doctores in dictis
locis. ergo iste sine dubio & voluit & potuit rem suam
prodigere. Quinimò non solum quādo interfuit vlla cā
dationis, siue honesta, siue inhonesta, sed ēt qn̄ nulla oī-
nò interfuit, nr̄a possumus prodigere. l. 1. & 2. & p totū
titulum ff. p dereli. tūcq; ea res fit primi occupātis, nā
iure naturali, quod nullum est, id occupanti conceditur. l.
1. 2. 3. & 4. ff. de acq. rer. dom. l. 1. & 2. l. si id, quod. ff. pro
dereli. l. si qs vi. § dn̄a. vbi per Doct. ff. de acq. poss. Quò
9 ad secundum, an † tale dominium fuerit meretrici, acqui
situm? certum est ei acqri, tum qa fuit primus occupās,
post istū à se tale dñium abdicantē, deinde quia in eam
iste id dñium transferre uoluit, nec quicquam tam na-
turale, q̄ voluntatem domini rem suam in alium trāns-
ferre volentis ratam esse, per leges & rōnes suprà relatas
Postremò, qa non minus infructuosum q̄ iniquū esset,
introducere vt dñium meretrici acquiri desineret, qd
ab ipso viro iam dicimus abscessisse, & hac rōne vtitur
in simili Iureconsultus in l. 1. §. si vir virum vxori. ff. de
acq. poss. Quòd ad tertium, an † meretrix repetenti resti-
10 tuere teneatur. Et quidem homini sui iuris & legitimæ
ætatis restituere non tenetur, quia talibus non licet pœ
nitere, c. quod semel, de reg. in. li. 6. l. sicut ab initio. C. de
act. & oblig. l. sicut maior. C. de repu. hær. Et quia in pa-
ri causa turpitudinis melior est conditio possidentis. c.
in pari causa de regulis iu. lib. 6. d. l. mercalem. C. de con
di. ob turp. causam, cum ibi not. Et quia maiores ætate
restitui, non solent, in iis quæ ipsi recte intellexerunt,
etiam si vltra dimidiam vel in totum sit deceptio. Et ita
procedunt omnes tituli ff. C. Instit. & extra de donati.
& ff. & C. de condi. ob caus. & sic licet deceptus vltra di
midiam possit restitui, quia præsumptum est, se non in
tellexisse quod agebat. l. 2. C. de resci. ven. tamen dece-
ptus in toto, quia is rectè intellexit, quod agebat, resti-
tui non potest, vt tradunt communiter Doct. præser-
tim Hieronymus Cagnolus, & Arius Pinellus & Pāta.
de Crema. in d. l. 2. post Barto. & Saly. & alios ibi, vt dixi
11 mus lib. 3. contro. vsu freqnentium. Sicque † filius & filia
q futuræ patris successioni renunciarunt, si decepti fue
runt ultra dimidiam possunt restitui contra eam renun
ciationem iuratam, & tamen si gratis renunciarūt cum
iuramento (hoc est, nihilo sibi penitus reseruato) tunc
restitui nequeunt, quia tunc in computatione, vel in
rei mensura non fuerunt decepti, sed à toto recedere
voluerunt, vt videtur esse communis opinio Docto-
rum & tradit Francisc. Aretin. in l. qui superstitis. ff. de
acquiren. hæred. Philipp. Deci. in consi. 181. & con. 182.

Sic ergo & in specie nostra, vir ille, qui dedit meretrici,
cum intelligeret, quod agebat, restitui nô potest, & quû
illa dominij translatio contingeret, ex mera voluntate
sua iure naturali, & diuino rata fuit, vt iam ostendimua,
& nô est mera donatio, sed datio ob causam, quę sequu
ta fuit. l. 1. ff. de donat. Diuersa causa est in cæteris con-
tractibus respectiuis (qualis est emptio, & locatio, & si-
miles) in quibus iô restitutio læsis conceditur, quia præ
sumuntur, non intellexisse, quod agebant, si læsio fuit vl
tra dimidiam, in d. l. 2. l. si voluntate. C. de rescind. vend.
sicque si se deteriorem suam conditionem tam inæqua
liter intelligeret, qui vltra dimidiam læsus fuit, pręsumit
talem contractum minime initurum fuisse aut fore. sic-
que præter suam voluntatem eam lęsionē sibi côtigisse.
At in specie nostra ipse in toto eo, quod dabat, sciebat
se læsum: sicque non præter, sed secundum suam volun
tatem ei læsio contigit, id quod non reputatur læsio, eo
12 ipso q̄ ex libera voluntate descendit. Nam † id portat le-
uiter, q̄ portat quisq; libenter. tex. cum Gloss. in §. præte
rea. Inst. de act. l. quia poterat. ff. ad Trebell. quinimmo,
& si læsio esset, eo ipso tamen, quòd sponte sua sibi con
tigit, sibi imputandum est, nec succurrendus, aut resti-
tuendus est, quia damnum, quod quis sua culpa sentit, si
bi & non alij debet imputari. c. damnum, de reg. iur. li. 6.
& Quia volenti non fit iniuria. l. cum donationis. C. de
transact. egregia. l. iam dubitari. ff. de hæred. inst. ibi, sua
sponte. l. si filius qui patri. ff. de vulg. verb. non sponte su
sceptis. vbi in simili per Barthol. Soc. l. si fideiussor. §. si
necessaria, vbi multa. per Ias. l. ff. qui satisdare cogā. & est
longe melior defensio ad hanc conclusionem, quàm re
liquæ ab Theologis adductæ, licet opinionem Medinę
supra relatam teneant Ioan. And. & Ioannes Mona. in
d. c. in pari causa. in princ. de reg. iur. lib. 6. sed nobiscum
tenet Alphonsus Castr. de potestate legis pœnalis lib. 2.
c. 10. vers. 3. principali arg.
13 Quid autem † si virgo precium (hoc est, aliquid) acce
pit pro simili alicuius viri congressu? aut quid si vidua,
non tamen meretrix accepisset? aut quid si accepisset ēt
nupta? & in omnibus his speciebus, & similibus tenen-
dum est, dominium abscessisse à dante, & migrasse in ac
cipientem, nec oportere ipsi danti etiam repetenti resti
tui, per iura & rationes supra allegatas, & ita tenet Do-
minicus Sotus, vbi supra, quod intelligo tam in foro cô
tentioso, quàm in foro conscientiæ.
14 Quid † si is, qui dedit, erat minor ætate, vel maior, sed
filiusfam. & sane in minimis non daretur repetitio mi-
nori, arg. l. scio. ff. de mino. quam regulam plene ornaui
lib. 1. §. 7. de succes. resol. aliter sic. arg. eorum quæ supra
dicta sunt. mensura autem iudicis arbitrio æstimāda est
& vtrunque obtinere intelligo ēt in foro conscientiæ,
nô secus quam in foro iudiciali. In filiofam. si verosimi
le est patrem suum id permissurum, tunc & trāstulit do-
minium, & cessat repetitio, aliter non, verisimilitudo ex
quantitate rei datæ, & bonorum patris æstimanda iudi-
cis arbitrio est, quod intelligo tam in foro côtentioso,
quam pœnitentiali, & hæc omnia sunt ex mente Domi
nici Soti, vbi supra.
15 Quid si † custos carceris compressit meretricem incar
ceratam, aut quid si meretrix, vel alia mulier vult nube-
re ei, qui ad vltimum supplicium ducebatur? dic vt per
Boerium in locis supra citatis.
16 Ex superioribus † apparet veram nô esse Guilielmi de
Ludo sententiam, qui (sing. 42. post Accursium, quem
allegat in l. non dubium, verb. ex eo. C. de legib.) scripsit
fisco deferri, qđ meretrix ex quęstu suo acquireret. Al
legat l. Lucius. ff. de iure fisci. quæ loquitur quādo aliud
graue delictum fuit admissum, & sic non obstat.
Tenendo superiorem sententiam nostram côtra cô
munem, tunc ad illud forte argumentum, quo dicebat.

lex inuitabat ad hæreditatem maioratùmve illum, hunc
filium legitimum, nisi per interuentum istius adulteri-
ni exclusus foret. ergo qui hunc interposuit, hoc dam-
num dedit immediate (præter superius dicta, quibus o-
stendimus id damnum minime esse immediatum) respô
detur, q̄ non adulteri, sed Deus ipse hunc interposuit &
etiam lex. Deus etiam facit nos, non ipsi nos; vt Sacris
literis edocemur: sicque prolem illam (siue illa ex adulte
rio sit, siue ex legitimo coitu) non tam adulteris ipsis, q̄
ipsimet Deo optimo maximo acceptā ferre debemus;
qui ex malis initijs multa bona sæpe facit oriri.
Præterea lex quasi sub hac conditione ad eam hære-
ditatem videtur inuitasse legitimum siue filiū, siue agna
tum, nisi interposuerit se alter, cuius causa secundum le
gis dispositionem, vel secundum humanam cognitionē
potior est: secundum legis dispositionem, vt si forte spu
rius à principe legitimatus excluserit eum, qui aliàs vo-
cabatur à lege, vt per Bar. in l. Gallus. §. & quid si tantū,
prope finem, ff. de lib. & posthu. & ibi per omnes Doct.
secundum humanam cognitionem, vt si forte, qui filius
non erat, errore aliquo tanquam filius habitus fuit, vt in
terminis l. si pater. & l. neque apud. C. de hæred. inst. lex
enim vocauit filium, vel agnatum ad talem hæreditatem
vel legatum sub hac conditione, nisi sit alter filius ma-
ior natu, qui minorem excludat, vel nisi sit filius, qui ex-
cludat agnatum, & quia lex de tali filiatione certa esse
non potest, vlterius processit declarando eum filium se
vocare, & talem reputare, qui durante matrimonio do-
mi nasceretur, non ignara enim huius mali, & similium,
miseris per hunc modum succurrere didicit, ne vnquā
de adulterio ob causam ciuilem posset esse quæstio, ut
17 probat † d. l. Lucius. ff. de cond. & dem. vbi si filius fuit in
stitutus sub hac conditione, si se filium probaret, ea cô
ditio ipsius institutionem vitiat de iure ff. (vt ibi & ho-
die quæstionis est, an etiam vitiet, an ipsamet conditio
rejjciatur, vt diximus de succ. crea. lib. 1. §. 10. super rep.
l. quoniam, in prioribus, ibi collocatam. C. de inoff. test.
18 p. 3.) quia † mens testatoris fuit sibimet minime satisface
re per probationem, vel præsumptionem legis, de qua
in d. l. filium eum. ff. de his, qui sunt sui vel alie. iuris. & d.
l. si vicinis. C. de nupt. Vnde is filius se alio modo, quam
ex legis præsumptione filium probare non poterat, cô
cludenter aut necessario, & si alia probatio admittere-
tur, eueniret, vt aduersarius inferret adulterij quæstio-
nem, quod lex illa consultissima simul, & honestissima
admittere noluit, maluitque, vt ea hæreditas huic filio si
ue vero, siue putatiuo deferretur, quā q̄ adulterij quæ-
stio sup hac causa pecuniaria admitteretur. facit l. filius.
ff. de cond. inst. l. reprehendenda. C. de inst. & subst. l. ne
poa proculo. ff. de verb. signif. ergo lex sciens, prudens-
que, nec huius mali & similium ignara, cum tales hære-
ditates, aut maioratus defert, se incerto euentui cômit-
tere intelligit, sciensq;, prudensque id vult, admittit, to-
lerat consueta, ratione dubij euentus recedere a regul.
iur. l. si pater puellæ. C. de inoff. test. l. de fideicommisso.
C. de trans. ergo non est verum adulterinū, aut eius ma
trem id quo de agitur ademisse reliquis, qui alias voca-
rentur, quinimmo ipsam legē id fecisse, cuius volūtatis
primus gradus erat, vt verus filius, vel agnat⁹ id caperet.
At secundus gradus fuit, vt ēt adulterinus potius cape-
ret, quàm alius, si ad eum peruenire non posset, nisi adul
terio detecto, aut cogitato, simile in prin. Inst. de dona.
& in l. fi. ff. de hæred. inst. Nec dubium est, quin si lex id
19 voluit, id quoque potuit, nā hæreditates, † successiones,
maioratus, & similia descendunt a mera legis ciuilis cô
cessione, vt ex vera & côi sententia ostendimus de succ.
creatione lib. 1. §. 1. in prin. & lib. 2. §. 20. super rep. auth.
nouissima, ibi collocata. C. de inoff. test. secundum quæ
apparet ad eam hæreditatem, qua de agitur, inuitatum
fuisse

fuiſſe à lege illum adulterinum, vt iam non minus vtili
ter,quàm nouè,non ſolùm monſtrauerimus mulierem
illam,ſi reſtitutio facienda eſſet ad eam faciendam mi-
nimè teneri,ſed etiam nihil omninò eſſe reſtituendum
neque ab ipſa neque ab alio.nam poſt mortem ſuã ſuas
relinquere ſucceſſiones,hæreditates, maioratus, nulli
vnquam mortalium licuiſſet,niſi ius ciuile foret, quia
id principijs iuris naturæ aduerſum,pugnans, cõtrariũ
eſſe in dictis locis diſſeruimus.lex autem ciuilis id con-
ceſſit,eandemque hanc cõceſſionem moderauit & de-
clarauit,vt hoc caſu non deberetur talis ſucceſſio veris
filijs aut agnatis,ſed potius illi adulterino, vt hic quan-
tum fieri poſſit,abſtineretur ab inueſtigatione vel inqſi
tione coniugij,& pudoris & honeſtatis violatæ. ſicque
ſumus re vera in caſu huius fallentiæ,non in caſu regu-
20 læ illius.Quæ omnia †vel illinc iuſtificãtur,quod ſi poſt
mortem mariti ſtatim vidua facta eſt ſcholaris concu-
bina,& nono menſe poſt mortẽ mariti peperit, is filius
fauore legitimitatis potius præſumitur mariti, quàm il-
lius ſcholaris.nec diſtinguimus,an diu ante mortẽ vehe
menter,aut grauiter maritus ille ægrotaſſet, nec conſi-
deramus q̃ non ſolùm nono,ſed ẽt ſeptimo menſe po
tuit ab illo ſcholari,q̃ mulier cõcepiſſet,parere.l.7.mẽ-
ſe.ff.de ſtatu hom.quarum rerum rõ ea eſt,q̃ ſucceſſio
nem vni per legem adimi,& in alterum transferri facil-
limè fit ob leuiſſimas ẽt cãs,quia quod gratis leges con
cedunt, facillimè & poſſunt & ſolent adimere & tranſ-
ferre,argu.l.planè.in princ.ff.de le.1. & per totum ff.&
Inſti.de adim.leg.Si ergo id fit ſolùm legitimitatis fa-
uore,quantò magis fauore pudoris,honeſtatis,famę &
honoris fauore,qui omnibus reb.precioſior eſt.l.Iulia
nus.ff.ſi quis omi.cau.teſtam.multa per Gerardum ſin-
gulari 1.& 2.& ſing.33.& ſing.82.nu.6.Et qđ diximus
de exemplo ſcholaris & viduæ,tenent in ſpecie Bald.in
l.ſi mater.C.de ſuis & legiti.hæredi.per l.miles.§.defun-
cto.ff.ad legem Iul.de adul.& Franc.Crem.ſing. 127.in
21 cip.mortuo marito.Facit,nam †& ſi probetur vxorem,
cum decem vel pluribus ſcholaribus habere quotidia-
num commercium,non aliter atque cum marito ſuo,
adhuc tamen fauore legitimitatis liberi,quos pepererit,
præſumuntur eſſe mariti,non aliorum filij,ſicq; & legi-
timi intelliguntur,& patris erunt hæredes, quia ſiue ve
ri filij mariti fuerint,ſiue non fuerint, eo ipſo q̃ conſtã
te matrimonio domi ab vxore editi ſunt,ipſis à lege pa
tris,hoc eſt,mariti,defertur hæreditas,ad eamque inui-
tantur.ſicque non eſt verum,eos alienum poſſidere, vt
ſic ad vllam reſtitutionem illius hæreditatis, vel ipſi vel
eorum mater teneantur, quinimò reliqui filij veri vel
agnati,ſi ,ſi eam hæreditatem occuparent, fortè his
vtcunque adulterinis reſtituere tenerentur : quan-
doquidem iſti & nõ ipſi ad hæreditatis lucrum ex me-
ra legis gratia & indulgentia conceſſum inuitati repe-
riuntur,vt in ſpecie per Bald.in rubr.C.de prob.Angel.
in l.1.eo.tit.Bart.in l.miles.§.defuncto.ff.de adul. & Fr.
Cremenſem,vbi ſuprà.& plenè in ſimili per Bart.& oẽs
repetentes in l.Gallus.in princ.ff.de lib.& poſthu.

22 In ſumma†rurſum perpendimus d.l.Lucius.ff.de cõ-
di.& dem.vbi nulla alia ratione teſtator potuit filiũ do
mi ex vxore ſua natum ſub hac cõditione,ſi ſe ſuum fi-
lium probaret.inſtituere,niſi quod eum ex adulterio na
tum ſuſpicaretur,eandemque ſuſpicionem non potuit
iuſtè lex non concipere,& nihilominus voluit cõditio-
nem & teſtamentum reijcere,hæreditatemque teſtãtis
illi filio ſiue vero,ſiue adulterino concedere, ergo vo-
luit,diſpoluit,& proſpexit lex,vt ſi verus eſſet filius, ve-
ro filio deferretur, ſin aũt adulterinus etiã adulterino
deferretur,ſicque tam iure habebit dominium illius hæ
reditatis,quàm ille,qui contra domini voluntatem præ
ſcripſit,iux.l.fi.C.de longi.temp.præſcr.aut in terminis
totius tituli.C.de ſeruis,qui pro præmio liber.acci.aut
in terminis §.præterea p alluuionem.Inſt.de rerum di-
ui.aut in terminis legis,item ſi verberatum. in princi.ff.
de rei vend.aut in terminis §.theſaurus. Inſti. de rerum
diui.aut in terminis §.ſi alienam purpuram, cum mul-
tis alijs §§.& exemplis præced.& ſequen.Inſtit.de rerũ
23 diui.in quibus †ſæpiſſimè nobis inuitis & ignorantibus
noſtrum per legem adimitur uarijs ex cauſis, quantò
ergo facilius in ſpecie noſtra,in qua noſtrum nõ erat,
ſed nobis tantùm deſtinatum, idque ſub quadam con-
ditione aut ſpe,quæ non extitit,ſed euanuit.

24 Nec talis †ſpes alienæ hæreditatis viuentis eſſe debet
in conſideratione,quinimò improba reputatur.l.2.§.in
terdum.ff.de vulg.ibi,improbum eſſe eum,qui ſolicitus
eſſet de hæreditate uiuentis Iulianus aiebat l.fi.C.de pa
ctis vbi Glo.communiter ibi app. id extendit etiam ad
filios reſpectu parentis hæreditatis.l.2.§.fi.ff.de his,qui
bus vt indig.l.quidam in iure §.fin.cum l.ſeq.ff.de do-
na.vbi contra Ius gentium & bonos mores id eſſe Iure-
conſultus teſtatur.

25 Tenendo †noſtram ſententiam contra ſententiam
communem,inde ſequitur veram eſſe opinionem exi-
ſtimantium,q̃ mulier ſi vehementer ſuſpicetur reuelan
do ſuam turpitudinem ſe nihil pro futuram, eam reue-
lare non tenebitur,licet ipſa aliàs nequeat reſtituere,id
quod tenuit Pet.Sotus d.li.3.ar.2.quæ.7.poſt Scotum,
quem allegat.

26 Deinde†ex rationibus ſententiæ noſtræ apparet, q̃
etiam ſi ipſa mulier probabiliter ſperet, quod ſi id filio
ſpurio(hoc eſt,adulterino)dixerit,ei perſuadere pote-
rit ab ea hæreditate abſtinere,adhuc id facere nõ tene-
bitur.Nam ſi ille vtcunque adulterinus eſſet,ad eam hæ
reditatem fuit à lege inuitatus eò,q̃ lex tolerantius eſſe
exiſtimabit tale hæreditatis lucrum de vero mariti filio
ad illum adulterinum trãsferri, quàm de fide thori vio
lata iudicialiter agi,vel etiam extraiudicialiter tractari,
& turpiſſimis hiſce rumoribus popularium aures offen
di,matronarũque pudorem,& malè audiri,aut eas for-
tè ad ſimilem turpitudinem inuitari iſtius modi exem-
plo incitatas. Par eſt vt ei adulterino hæreditatis lucrũ
à lege ſibi delatum non adimatur, & in alium transfera
tur,iam enim ſi aliter fieret,& ipſe ſuo careret, & ille
aliena iniuria potiretur. Contrarium tñ tenent Petrus
Sotus & Scotus ſuprà citati,poſt Caiet.q.62.ar.5.ſuper
S.Th.2.q.2.& Adrianus in ſumma q.1.verb.reſtit.quo-
rum ſñiam receptiſſimam eſſe ait Sotus,vbi ſuprà.& no
ſtra ſñia cõtra eos facilius procederet in fideicõmiſſo
familiæ relicto ad deſcendentes tranſituro, & in maio-
ratu,& ſimilibus,puta in regno, in ducatu, comitatu,
Marchionatu,& ſimilib.nam & ſi ille filius qui à matre
adulterinus declaratus fuit,fidem matri adhiberet. ſic-
que ab eo maioratu,ducatu,regno,comitatu, marchio
natu,fideicommiſſo abſtineret, adhuc iſtius abſtenſio,
vel renunciatio ſuis liberis iam natis, vel naſcituris eas
ad res inuitatis minimè noceret.Quæ oĩa fortè poſſent
tẽperari,vt nõ procedãt,qñ euidẽs eſſet,eũ eſſe adulte-
rinum,qa natus eo tpe,quo maritus peregrè abfuerat
per longius tõs,q̃ unius anni(id ſæpè accidit nr̃is Hi-
ſpanis ad Indorum regiones dum nauigant,vxorib.do-
mi relictis)tunc.n.& reſtitutio in conſcientia facienda
eſſet,& fortè id iudicialiter quoq; obtineret. opportu-
27 nè ergo ait Petrus Sotus,vbi ſuprà, matrẽ † ſe prodere
nunquam teneri,quia in caſu euidenti eius confeſſione
opus non eſt,& ceſſante tali euidẽtia,ſua cõfeſſio nihil
prodeſt.Et facit illud Chriſoſtomi:Non tibi dico,vt te
prodas quem refert & ſequitur Sotus dicto ar.in princ.
Quæ omnia vel illinc iuſtificantur, quia nullus ſe alte-
rius filium vel [illegible]gnatum certò monſtrare poteſt,dicta
ſe.filium eum.& communiter Doctores tam ibi, quàm

in d.l.Lucius,per tex.ibi,& plene per Boerium,vbi su-
pra.ergo duplici ratione posset iste adulterinus remora
ri restitutionem, quia nec certo scit se non esse filium
eius,cuius de successione agitur,nec certo scit alterum
restitui sibi postulantem filium,aut cognatum esse eius
cuius de successione controuersia est. Nisi in casu,qui
nunquam forte contigit, quem descripsit Boerius, vbi
29 supra,scilicet,† quando masculus,& fœmina intra quen
dam cancellum essent inclusi, & post vndecim menses
ea fœmina pareret, indubitatumque esset nemini mor-
talium ad eam patuisse eo tempore aditum, nisi illo vi-
ro.Et nostras sententias probat d.c.officij, de pœni. &
remis.& quando periculum esset,si mulier se proderet,
quia viuus erat maritus, tunc se prodere minime tene-
tur,secundum Innoc.Hostien.Panorm.& alios per tex.
ibi in dict.capitulo officij.tenent Petr.Sotus, Caiet. &
alij,vbi supra.
30 Quid si † tua leuitate deceptus, vel ab alio citra cul-
pam meam deceptus mihi centum quasi filio naturali
tuo cum non essem,legasti,an ea centum debeam resti-
tuere tuis hæredibus testamentarijs? id quod negat So-
tus,vbi supra,sed loquitur contra tex.in l. fin.ff. de hær.
inst.& in l.si pater.& in l.neque apud.C.de hæred.insti.
& ibi plene per Corneum,& per Ias.in simili post alios
Doct.disputantes, an fiscus forte ad id lucrum inuite-
tur, quod obtinet quando huic aliàs relicturus non e-
rat,nisi cum suum esse filium falso opinatus esset,vt ibi,
& l.demonstratio falsa.§. quod autem. iunctis traditis
per Bart.ibi.ff.de cond.& demonst.fallit quando ex vxo
re mea nato,vt filio meo sũ adulterinus esset legassem,
ne tunc de adulterio quæratur: argu.eorum quæ supra
diximus.
31 Hactenus de adultera,& eius filio. Quid in ipsomet†
adulterio, qui filium ex adultera suscepit, qui ad patris
putatiui hæreditatem fuit inuitatus, an ad restitutionẽ
teneatur,vel hæreditatis veris mariti filijs, vel cognatis
ablatæ,vel expensarum à marito in illo educãdo factis?
Sotus,vbi supra,id negat,cum hoc tamen moderamine,
vt si adulter sibi vehementer illum suum esse filium per
suadet,& honesto modo eas expensas marito refunde-
re potest,id faciat.primum vero puto, & secũdum quo
que,ita tamen vt ea vehemens opinio,quo ad eas tantũ
expensas, non eõam quo ad hæreditatis restitutionem
sit in consideratione.
32 Centesimo quadragesimoquarto colligitur, an † va-
leat dispositio.l.filium eum definimus.ff.de his,qui sunt
sui vel alieni iuris.l.si vicinis.C.de nupt.dum aiunt, præ
sumptionem esse (iuris etiam, & de iure, vt ibi expo-
nunt Doctores) eum, qui domi cuiusque ex vxore sua
natus fuerit,præsumi filium ipsius,quòd per quam du-
rum videtur: Quid enim si ex adulterio natus esset, vt
aiebat testator ille, de quo in l.3.in princ.ff. de liber.&
posth.Quid item si subdititius fuerat.arg.l.si pater.l.ne
que apud,cum ibi not.per Doct.C.de hæred. inst.sane
in his speciebus, & similibus hominem compelli ad ta-
lem loco filij agnoscendum,& alendum, perquam du-
rum,sicque à legis imperio alienum videtur,quod pro-
desse non hic obesse deberet, vt habet nostra principa-
33 lis conclusio. Denique † adeo verum est,talem filium
mariti filium præsumi,vt etiam si mater contrarium as-
seueret, ei credendum minime sit. hæc est communis
opinio,quam tenent Cynus in d.l.si vicinis.ad finem.&
Bart.in d.l.filium. vbi referunt matrem dixisse filio cu-
iusdam regis primogenito,se regis filium non esse, sed
cuiusdam militis,qui filius matri fidem adhibuit, sed ve
hementer errauit,secundum Bar.& Cyn.vbi supra, sic-
que stulte,aiunt,regno renunciauit.sequuntur Nicola-
us Boer.decis.249.Mulieri asserenti.num.6.Bald.in d.l.
filium.lect.1.colum.2.Albericus,Angelus, & Salycetus
in d.l.si vicinis. Iacobinus de Sancto Georgio in l.1.ff.
de probat.Francisc.Cremens.singul.127. mortuo mari
to,ad finem,& alij quam plures relati per Boerium,vbi
supra,& Theologorum doctissimus Dominicus Sotus
de iust.& iur.lib.4.q.7.art.2.& per Anton.Butrium,Pa-
nor.Ioan.Imol.& alios in c.officij.de pœni.& remis.sic
34 que hi † omnes intelligunt, neque in foro contentioso
tali matris dicto credendum esse, nec etiam in foro cõ
scientiæ,quamuis hoc vltimum non ita expressim signi
ficent,quod apertius tenent communiter Theologi,vt
per Dominicum Sotum,vbi supra,post Scotum,quem
allegat,id quod videtur ex sententia diui Thomæ. 2. 2.
q.62.art.5.& Caiet.ibi in id quoque inclinat, facit tex.
in c.officij.de pœni.& remis.
Denique ipsi mulieri quid agendum sit,solet dubita
ri.Quid enim si partem hæreditatis paternæ abstulit re
liquis mariti filijs,is filius adulterinus? videtur enim ta-
lem matrem teneri ad restitutionem istius damni dati.
Quid si primus durante illo matrimonio susceptus e-
rat adulterinus,vel forte subdititius,& alius filius verus
& forte mariti bona erant maioratus.sicque ex toto ad
illum adulterinum peruentura erant, in hac quidem
specie grauior est restitutionis obligatio, idemque in
regni successione,vt in exemplo supra relato, sed & si
alius non sit filius, supersunt tamen consanguinei il-
lius mariti, ad quos ille maioratus, aut regnum, aut
bona peruentura erant,sicque eadem fere ratio est, qđ
attinet ad vim restitutionis. Quid dicendum? & qui-
dem,aut mulier illa habet alia bona, quibus id dam-
num compensare possit, & tunc non potest non resti-
tuere, secundum communem opinionem Theologo-
rum relatam per Sotum,vbi supra (in exemplo de adul-
terino filio,quod solum prosequor) nec tunc tenetur
adulterium suum manifestare, secundum quos hoc vl-
timum verissimum est,sed primum satis dubium, ad cu
ius rei dilucidiorem notitiam vidẽdum,quando & qua-
tenus quis restituere teneatur,& sint duo membra. Pri
mum, quando quis factus est locupletior. Alterum
quando locupletior factus minime fuit. Priore casu
35 duobus concurrentibus,quod † & damnum iniuria de
derim,& factus sim locupletior,teneor restituere qua-
tenus damnum dedi, & non solum quatenus locuple-
tior factus sum,ita procedit totus titulus.ff.C. & Insti-
tut. de lege Aquil. sicque si seruum tuum iniuria occi-
di,aut quadrupedem,licet locupletior nec ex toto, nec
ex parte factus fuerim,teneor restituere ad modum &
36 mensuram damni dati.quod si † seruum subtraxi tuum,
& vendidi vilioris,quàm par erat, tenebor restituere,
non solum precium exinde redactum, sed etiam quod
vlterius tibi intererat seruo tuo non caruisse. Cæterum
si is seruus eodem momento,quo à me subtractus fuit,
naturaliter mortuus fuit,ita quod & si subtractus nõ fo
ret non minus periret, ad nullam teneor restitutionem
in conscientia,quia nec tu pauperior factus es,nec ego
locupletior.idemque in omnibus reliquis rebus. ratio,
quia & si per momentum temporis damnum iniuria
datum videtur,tamen eodem momẽto resolutum fuit,
& damnum esse desijt,sicque in consideratione esse nõ
debet,argument.lege,qui sic.ff.de solutio. & leg.Titio
37 cum morietur.ff.de vsufru.leg.Item † restituere non te-
neor quando legitime factus sui locupletior, Legiti-
mè intelligo varie. Primum quando id fiet ex expressa
domini concessione,& ita ꝓcedunt titulus ff.C & Inst.
& in decret.de donat.titul.generali, & de donat. caus.
mor.& titulus ff.de precario,& titulus ff.C.& Inst. & in
decret.de commodato.& omnes concessiones vltima-
rum uoluntatum. Deinde intelligo etiam si tacita tan-
tum domini voluntas accesserit.l.cum quid.ff.si certum
petatur.& ita procedit.l.alienationis verbo, ibi. vix est
enim

enim vt non videatur alienare, qui patitur rem suā vsu capi. ff. de verb. sig. ita etiam intelligo l. si quis diuturno, in princi. ff. si ser. vend. facit §. fin. Inst. de iniur. l. si id q. ff. pro dereli. & totus ille titulus.

38 Vltimo† intellige etiam si nec tacita nec expressa do mini voluntas accesserit saltem in specie, si tamen ad-huc fuit legitima acquisitio, quale est in acquisitione p interuentum præscriptionis, quæ contra absentem & ignorantem cucurrit. l. h. C. de long. temp. præs. & in ac quisitione, quæ per alluuionem. ff. de acquir. rerum do-mi. Idem in terminis totius tituli. C. de seruis qui pro p mio. lib. acc. Idem in terminis l. in bello. §. si quis seruū. ff. de capt. in specie ideo dixi, quia his etiam casibus in genere videtur adesse quodammodo voluntas domini, quatenus quisque ciuium legibus reipublicę suæ con-sensum dedisse videtur. leg. 1. ff. de leg. ibi, reipublicæ, sponsio (hoc est promissio.)

In secundo membro quando factus non fuit locu-pletior, adhuc tenetur si damnum iniuria dedit, vt dixi si modo id damnum fuit considerabile, non momenta neum, vt iam declaraui. Nec dubium est ei tantum, qui damnum passus est, non etiam alteri faciendam esse re stitutionem. & fortè id tantum considerabitur, quod principaliter agitur, velis tantum inspicietur quod dā-num datum potissimum, & principaliter intuebatur cuique primordialiter nocebat, non illud quod veniret per quasdam consequentias prælertim magnoperè re-motas, arg. l. si quis neque causam. ff. si cer. pe. cū ibi ple nè not. per Ias.

Quibus suppositis, videndum est in primis an ea mu lier ad restitutionem illius hæreditatis paternæ, quam ex toto vel ex parte filii* ille adulterinus ademit, ijs siue fratribus suis, siue alijs, qui ad id quod ipse capit a lege inuitarentur, si ipse vel natus nunquam fuisset, vel le ex adulterio natum apparuisset. Deinde dato quod ea mulier ad talem restitutionem minimè teneatur, viden dum est, an saltem teneatur ex vi naturalis iustitię huic malo obuiare, ne is maioratus eaue hæreditas ex toto vel ex parte ijs adimatur, quibus alias deferretur.

39 Quo ad primum† communis, vt dixi, sententia Theo logorum & Iurisperitorum in locis supra allegatis esse videtur, vt ad restitutionem teneatur eo casu, quo ipsa satis amplum patrimonium habebat, vnde id facere ex plereque posset. vnde si is maioratus, eaue hæreditas, q̄ ex toto vel ex parte per hanc occasionem adempta fuit & huic filio adulterino delata mille valebat, & totidem ea mulier in bonis habebat & præterea nihil, ea omnia restituere teneretur, & si per hoc nuda maneret, quod per quam durum esset, nec vllo iur. (iudice me) introdu ctum aut præceptum est, non magis quam si conten-das, quod damnum, quod dedit filius a patre ex vi nec-essariæ restitutionis resarciendum sit, eo quod illum ge nuit, vel a matre, eo quod illum peperit. sicque causam illius damni dedit, quod admittere vani capitis esset, &

40 contra præceptum diuini iuris dictantis, Quod† filius non portabit iniquitatem patris, nec pater iniquitatem filij, vt habetur in l. 1. & per totum titulum C. ne filius, p patre, & per totum titulum C. ne vxor pro marito, & per totum titulum C. res inter alios. & in l. non debet. ff. de iureiur. & l. si quis in suo. §. legis vbi dici. C. de in offi. testamen. estque similiter cōtra ius naturale, & po sitiuum suadentia pœnas suos duntaxat, non etiā alios tenere authores, vt dd. ll. meliusque esse nocentem im punitum relinquere quam innocentem damnare l. ab-sentem, in prin. ff. de pœnis. vnde Horatius sic cecinit.

——————*Adsit.*

Regula peccatis, quæ pœnas irroget æquas.

Non magis ergo ea mulier tenebitur ad talem resti-tutionem, & enim ea mulier, quæ adulterium commisit si illico pœnituit, non dubium est, quin in ipsomet ad vlterio peccatum suum & cœptum & finitum fuerit; nec habuerit causam successiuam continuamue, nec in eo quod peperit peccauit, nisi male sanus cōtendat eā teneri abortum facere, aut infantem in lucem editum subito necare, quod tam a vero abest, quod tunc parri-cidij pœnam subiret, tantum abest vt ad id teneatur, ar gu. per totum titulum ff. ad legem Pompe. de parri. & §. alia deinde. Inst. de pub. iudi. Quinimmo talem filium etiam adulterinum (vtcunque male & turpiter conce-ptum) parere, & partum tueri, & alere opus sanctum est nam Ouidius Metamor. libro primo cecinit.

Sanctius his animal mentisque capacior altæ,
Deerat adhuc, & quod dominari in cætera posset,
Natus homo est.

Et no. in aut. ex complexu. C. de incestu. vbi per Bald. & Saly. Quum ergo homo animal Sanctum Deoq; gra tum sit, mulier, quæ eum peperit, opus Deo gratum & meritorium fecit. licet opus conceptionis propter illā noxiam adulterij qualitatem improbum fuerit & sic ait l. quod si nolit. ff. de ædil. edic. maximum præcipuumq; munus fœminarum est cōcipere partūque tueri. Quū ergo ea mulier in pariendo inque partu tuendo opus fe cerit meritorium, licet præcedens actus adulterij tur-pis fuerit, causam tamen obligatoriam ad restitutionē minime habens, consequens fit, omnem obligationem restitutionis in hac specie cessare. Simillimum est, qđ in l. idem si ob stuprum. ff. de condit. ob turpem causam dicitur, meretricem turpiter facere in eo quod sit meretrix, in eo verò quod cùm meretrix sit mere-tricio more mercedem vlus meretricij acceperit, ni-hil turpe facere videri, omnemque restitutionis obliga tionem cessare, vt est Theologorum & Iuris peritorū, communis sententia, de qua per Dominicum Sotum, de iustitia & iure lib. 4. q. 7. art. 1. & attigimus supra. Nō aliter & in specie nostra hæc coniunx turpiter fecit dū adulterium cōmisit, dum vero postea peperit & partū educauit, non turpiter, sed laudabiliter fecit, sicq; om-nis restituendi obligatio cessat.

41 Neque ad rem ptinet, quod qui causam damni, dat, dānum dedisse videtur, vt in regula iuris nā illud intel-ligitur de causa proxima, & ordinata ad illud damnum inferendū. sicq; his duobus demū cōcurrentibus, secus si alterū deesset, & longe magis si vtrūq;. Hic aūt deest etiā vtrunq;, qa cā damni est longè remota, extali. n. coi tu non seqtur necessario mulierē grauidatā iri, abortū minimè facturā, feliciter parituram, puerū patri supstitē fore, ad eius successionē aut maioratū à lege vocatum iri & similia multa. Aliter. n. similiter diceret culpatus pater q filios susceperit, q postea pessimi euaserint, qua si illius illorūue facinorū causam dederit, aut mater, q̄ tales filios pepersset, qđ admittere stultum esset, plær-tim si tales liberi nati essent ex coitu vetito, puta ex stu-pro, & ongè magis si ex coitu damnato puta ex coitu cōsāguineorū vel forte parētū cū fœminab. à se descen dētib. vel ex monacha vel ex clericis, & cætera id genus, & tñ in oīb. his speciebus & similib. q̄ notant p tex. Glo. & Doct. in autho. ex cōplexu. C. de incest. nup. & p to-tū illū titul. & si turpe & interdū turpissimū sic talē ha buisse cōcubitū, tñ ex illa turpi cōceptione filiū parere partūq; alere, turpe nō ē, sed laudabile, & cū par turp tudo sit ex parte tā adulteri q̄, adulteræ, vt patet ad sei sū, & probat in simili l. maximū vitiū. C. de li. pter. cōn fit, vt vel neuter ad talis hærditatis vel maiorat* restitu tionē, vel vt vterque teneat, & tñ nullus, vnq̄ dixit adu terū ad talē restitutionē teneri, ergo nec mulier illa te nebitur, quia, vt diximus, ea damni causa longe re mo ta est, sicque In consideratione minime habenda, l. si quis neque causam, cum multis in simili ibi per Ias.

adductis, quæ nostram iustiorem teddunt sententiam.
13 ff.si cer.pet. Nam & similiter si domum tuam mihi precario, & gratis habitandam concessisti, vel forte cómodasti, & famulus meus sine culpa mea eam incendio cóbussit, nihil restituere tenebor, quamuis perindignum videatur prima facie te pro tuo in me beneficio præmij loco damnum reportare. tex. est in §.2. & 3. Instit. quib. mod. re contr. obli. l. si vt certo. ff. commodati. l. quæ for tuitis. C. de pignor. act. Huius autem rei ratio ea est, quod restituere minime cogitur, qui caulam damni dedit, ni si ex causa ad tale damnum dandum ordinata fuerit, et si ea causa proxima fuerit, nedum si fuisset remota. Sicque licet tua domus à famulo meo combusta nùquam fuisset, nisi ego eam inhabitandam, & peterem, & accipe rem, sicque causam etiam proximam huic damno dede rim, tamen quia ea causa in id ordinata non fuerat, non est in consideratione, quo ad restitutionis obligationé pertinet, ad idem in simili l. si ex legati cá, cú ibi late tra ditis per Doct. ff. de leg. 1. & in l. quod te mihi. ff. si certú pet. & per totum. ff. & C. de pet. & com. rei vend. Pro hoc bis egregius tex. in l. scimus. §. repletionem. C. de inoffi. test. verb. aduentitium lucrum, vbi & si voluntatem defuncti ex toto, vel etiam ex parte vtcunque minima impugnare odiosum reputetur. l. vel negare. ff. quemadmo. testa. aperi. l. 1. C. de sacr. eccles. tamen supplementum le gitimæ à lege contra voluntatem defuncti introductú (iuxta §. cæterum. in auth. vt cum de appell. cognos.) hét locum. nec ad illud excludendum computatur lucrum per ius accrescendi contingens, eo quod reputatur quædá res aduentitia, sicque minime consideranda, vt ibi. Ad idem l. 5. & 6. ff. de leg. 3. vbi is, qui per medias quasdam causas hæreditatem testantis habuit, non præstat legata eo quod à testatore lucro affectus nó videtur. ad idem mul ta, quæ congerit And. Tiraq. de causa cessante, parte 2. dum negat, & multis comprobat, & ornat hanc regulá, quod causa remota non consideratur. Adhoc etiam opportune idem docet, dum negat occasionem regulariter considerari, quia occasio est causa remota. sicque q occasionem damni dedit, minime dedisse damnum videtur. licet interdum contra sit.

Deinde hoc damnum datum fuit ex ista causa nó solum remota, (vt iam ostendimus,) sed etiá ad tale damnum dandum minime ordinatum. ná vt naturaliter sen timus tales adulteri non ad hæreditatem, maioratumúe alicui adimendum coibant, sed ad suam voluptatem explendam. Quinimmo amor, qui eos ad actum Venereú coegit, tum cœcos reddere solet amantes (ne dicá amé tes,) vt vix præsentia, & quæ ante pedes sunt, cernere va leant, nedum tam longas ratiocinationes, consequétias, computationes, casuumque futurorum cósiderationes cogitare vacent, curent, aut possint, quales fieri oporteret ad considerandum ex tali actu Venereo post multa sæcula posse euenire, vt per interuentum filij inde nasci turi hæreditas maioratusúe filio legitimo mariti adime retur. etenim quæ futura sunt præsertim si tam lóge absint, prospicere, perfecta prudentia opus est, teste Teré tio, qui ait, Isthuc est sapere, non quod ante pedes modo est videre, sed quæ futura sunt prospicere, huius autem consumatæ prudentiæ quàm alieni sint plerunque amantes, testatur Propertius lib. 2. Eleg. sic modulatus.

Quicunque ille fuit, puerum qui pinxit Amorem,
Nonne putas miras hunc habuisse manus?
Hic primum vidit, sine sensu viuere amantes,
Et leuibus curis magna perire bona.

Et Plautus in Trinummo sic scriptum reliquit.

Scio & sponte non tuapte errasse, sed amorem tibi pe ctus obscurasse.

Et Propertius lib. 2. Eleg. sic cecinit.

Scilicet insano nemo in amore videt.

Et Seneca in Hippolyto.

Quod ratio poscit, vincit, ac regnat furor,
Potensque tota mente dominatur Deus.

Et Tibullus Elegia vlt. lib. 2.

Acer amor fractas utinam tua tela sagittas,
Si licet extinctas aspiciamque faces.
Tu miserum torques, tu me mihi dira precari.
Cogis, & insana mente nefanda loqui.

Et Virgilius lib. 4. Aeneid.

Vritur infelix Dido, totaque vagatur
Vrbe furens.

Et Propertius lib. 2. Eleg.

Errat, vesani, qui fuem quærit amoris.

Et Plautus in Truculento.

Bis perit amator ab re atque animo simul.

Denique tam amentes reddit amor amantes, vt omnis medicina sit desperanda, teste Ouid. sic modulante Epist. 5.

Me miseram, quòd amor non est medicabilis herbis,
Destituor prudens artis ab arte mea.

Quinimmo amantes non solum medicari non possunt, verum nec mederi volunt, quo magis, ac magis mi serandi sunt, teste Proper. lib. 2. Eleg. ad Mecœnatem.

Omnes humanos sanat medicina dolores,
Solus amor morbi non amat artificem.

SVMMARIVM.

1 *Duellum an licitum esse possit, ard. q.*
2 *Historia Hispanorum.*
3 *Historia Hispana.*
4 *Occidens adulterum siue priuatus, siue iudex sit, an pec care videatur? ard. q.*
5 *Legislator an malo obuiare teneatur? egregia q.*
6 *Homo homini tenetur subuenire.*
7 *Permittere malum, alienum est à lege.*
8 *Defensionis commendatio.*
9 *Intellectus l. Gracchus. C. de adult.*
10 *Homo præsumitur bonus.*
11 *Duellum an in dubio licitum.*
12 *Duellum ob priuatum honorem inire an liceat? ard. q.*
13 *Occidere bannitum si licet, licebit etiam si sit pater aut filius occisoris.*
14 *Duellum quando illicitum.*
15 *Duellum ob bonum publicum licitum, contra Glos. & nouiss.*
16 *Duellum inter milites quando sit licitum, contra Doct.*
17 *Historia Torquati.*
18 *Prælia tumultuaria (seu scaramuzas) inter milites lici ta esse, contra nouiss.*
19 *Sortis iudicium quando licitum.*
20 *Duellum illicitum ad rei occulta probationem.*
21 *Duellum honoris causa an licitum?*
22 *Duellum suscipiens an peccet?*
23 *Duellum princeps si permittat, an peccet?*
24 *Duellum patriæ causa inire licere.*
25 *Historia Romanorum fratrum tergeminorum.*

CAPVT XLIX.

1 Centesimo quadragesimoquinto colligitur, an legum, consuetudinum, statutorumúe imperium eo vsque porrigatur, vt faciat licitum duellum? mouet quæstionem, quod animarum salus cúctis rebus humanis anteponenda est. l. sunt personæ. ff. de religios. & sump. funerum. Nec dubium est, quin duellum regulariter peccatum mortale sit, sicque animarum periculum inducere videatur. ergo licitum fie ri non potest authoritate legum, principum, statuto- rum, &

sum,& consuetudinum.Isthæc enim omnia ex consen-
su populi vim & authoritatem capiunt,vt habet nostra
principalis conclusio per totum hunc librum ornata &
iustificata ,nec verosimile est,populum consensum in
specie daturum ad rem tam nociuam, quandoquidem
legum principumque potestas à populo data videtur ad
sui duntaxat commodũ , non etiam ad incommodum,
vt millies admonuimus. sicque duellum sui natura esse
illicitum plenè suprà ostendimus.

Adhuc tamen videtur duellum esse tolerabile ex vi
consuetudinis,vel statuti,argum.l. Gracchu . C.ad le-
gem Iuliam, de adulte. Nam qua ratione permittitur à
lege,vt maritus mœchũ domi deprehensum occidere
possit,quia rari sunt (inquit lex) qui tantum dolorem
ferre possint:ita eadem aut alia lege præsumi potest ,ra-
ros esse homines ,qui iniuriam corporalem ,ex qua in-
gens contumelia,ignominia,infamia nascatur,ferre pos
sint,sicque si Mæuiũ fortè fuiste pulsaui,aut verberibus
aut colapho,ex quibus rebus secundum mores homi-
num tam ingens contumelia nascitur tãtaque infamia,
vt harum rerum vindicta necem iniuriantis deposcat,
non minus sed fortè magis quàm adulterium, quæ res
poterit esse impedimento quò minus per legem licere
videatur iniuriato talem iniuriantem interficere. Quid
enim si lex delicta istarum iniuriarum & similium capi
talia esse disponeret , non secus quàm adulterij malefi-
cium,& quasi huius rei vindicem loco iudicis & carni-
ficis constitueret eundem,qui iniuriam passus esset?cen
té ea lex eadem ratione valeret qua valet d.l. Gracchus:
cùm vtroque casu vel par ratio sit,vel saltem eiusdẽ ge-
neris,quinimmò non rari essent , qui leuiore se contu-
melia affectos per interuentum adulterij existimassent,
quàm per istarum contumeliarum interuentum (vt in-
terim omittam huiusmodi contumelias plerunque fie-
ri palam,adulteria vero clã)ergo quod in crimine adul-
terij licet,vt & in reliquis criminibus similibus,aut atro
cioribus licere posse,dubitari non oportet. idemque ẽt
in ijs,quæ parũ leuiora essent,si id lege nominatim cau
tum,aut diuturna populi consuetudine receptum esset.
Quid ergo si ipsummet adulterium per duellum vindi-
cari posse,aut persequi lege,aut diuturna consuetudine
introductum esset?mihi quidem non difficilius,sed po-
tius,facilius & lenius videretur, quàm mœchum certę
morti tradere,& plerunque ex insidijs deprehensum,vo
luti pecora trucidari, & clementior plerunque vsus est
in duello,in quo victorem in victũ minimè sæuire mos
est. Quid in bannito, quem ex forma decreti popularis
cuicunque occidere fas erat?in omnibus quidẽ his spe-
ciebus & similibus,si is,qui occidit siue bannitum,siue
mœchum,siue iniuriantem, id fecit ad propriam vindi-
ctam,paccauit mortaliter , quod si id fecit ob bonum
publicum,quò magis reliqui ciues à similium facinorũ
perpetratione abstinerent,non peccauit.Nec ad rem p
tinet quod in terminis d.l.Gracchus . calor iracundiæ
excusationem qualemqualem pbere videat,vel occasio
nem legis impunitati dedisse.nam id calor iracundiæ eẽ
& potest & solet in reliquis contumelijs,de quib. suprà
meminimus.& fortè maior, & licet aliquantulũ minor
esset,non referret,quia quæ differunt tanquam plus &
minus,non differunt in specie.l.si.ff.de fundo instru.sic
que non sunt ligatæ legis manus ad mẽsurã casus . d.le.
Gracchus.Nec ad rem pertinet q primus motus nõ vẽ
esse in homine,vt tradunt Dec.& Cag.in d.l. quidquid
calore.sicque non mirũ si impunitũ sit homicidium à
marito factum,qñ domi męchum deprehendit.nam rñ
deo d.l.Gracchus.procedere ẽt si ex insidijs maritus ser
uasset tps oportunũ,quo mœchũ domi deprehẽderet,
id qđ plerunque fit. sicq; licet ex ꝓposito ꝓcedat ad
duellũ,par rõ erit:nam qui iniuriam vel maleficiũ pass:

fuit,si in duelli certamẽ descẽdit ad ꝓpriã vindictã,pec
cauit mortaliter,q si ob bonũ publicũ quò magis reli-
qui homines tali pœna & periculo pterriti à similiũ fa
cinorum perpetratione abstinerent, crederem eum nõ
peccasse,non magis quàm iudices,aut carnifices , dum
illi ad mortem malefactores condemnant , hique eos
trucidant.aut non magis,quàm is, qui bannitum ob sa-
lutem & tranquillitatem publicã interfecit.& talia duel
la in vsu hodie sunt Hispaniæ apud Taraconensem re-
2 gionem,& ferè per totam Italiam.Et tale fuit † duellum
Hispanię habitum inter duos pręliantes propter iniu-
riam,quam illustres viri(qui Hispano sermone vocabã
tur los infantes de lara)filiabus Roderici de Bibar fe-
cerant,in quo prælio victi fuerunt iniuriantes à vindi-
3 cib. Tale † ẽt fuit ꝓliũ duelli habitũ cũ viris Zamoranis
apud vrbẽ Zamorensem post necẽ regis Sancti,hasta ꝓ
4 ditoriè tñ transfossi ab Vellido dolfos. Et deniq; † hac
siue illac aĩum verteris , tu sp inuenies similẽ in duello
ꝑmittẽdo esse rõnẽ,q̃ est in ꝑmittendo vt ꝓpria aucto
ritate maritus adulterum,aut pater mœchum filiæ suæ,
aut cõsanguineus,interficere possint,aut vt id liceat cui
libet de populo quo ad bannitũ.Qua de rẽ ꝑ Gl. in ca.
inter hęc.33.q.2. Tiraq.de iure mariti.l.8.Abb. Ana.&
Fely.in c.interfecisti,de homic.Faber in l.Gracchus.C.
de adul.Abb.in c.si vero.1.de sñia excom.Abb.& Præ-
po.in c.veniens.2.de spõs.Ias.in l.vt vim.col.5.n. 22.vbi
Orosc.co.1.& alij oẽs.ff. de iust. & iu.Ias.in l.vbi pactũ
n.16.C.de transa.Fel.in c.quæ in eccl.col.4.de cõst.For
tu.de vlt.fi.illatione 11.Fely.in d.c.si verò.Holl.vbi Pau.
& alij 37.q.2.Syluest.in summa.verbo,homicl. Couar.
in 4.par.2.c.7.n.8.ꝑ Ale.col.1.Ias.col. 1. Ripa n.6.in l.
si plagi.ff.de verb.obl.quorũ receptior opin.est,vt in re
dubia peccasse videat occidẽs tã bãnitos, q̃ adulteros,
ẽt lege ꝑmittente, sed nos in vtroque contrariũ tene-
mus in re dubia,licet secus si cõstet ꝓpriæ vindictæ cã
bãnitũ,aut adulterũ fuisse occisos. Vnde infertur neces
saria declaratio ad l.Gracchus,cũ ibi notatis.C.de adul
ter.l.marito.& l.patri,cum seq.& l.neque ea.ff.eo.tit. &
l.80 & 81.& 82. Taur.l.2.tit.de los adulterios.li.8. ord.
l.pen.tit.7.li.4.fori.cum similib.suprà allegatis , quæ q-
dẽ leges ꝑmittũt marito,& alijs ꝑsonis adulterũ,adulte
ráq; vel accusare,vel ẽt ꝓpria authoritate interficere,
vt hi oẽs nec peccasse in re dubia intelligant,nec si pec
cauerint,id fecisse intelligant legis authoritate,non ma
gis,q̃ ipse iudex aut carnifex.nã siue publicæ tñ salutis
cã,nõ ẽt proprię tñ vindictæ fecerint, nõ peccarũt,si-
ue id fecerint ꝓprię tñ vindictæ cã,tunc peccarunt,&
in re aũt dubia publicæ tñ salutis cã fecisse vñr.nã & in
terminis istarũ legum tã iudex,q̃ carnifex nihil in re du-
bia peccasse intelligunt,eo q publicæ salutis tñ cã fe-
cisse videntur,licet indubitanter peccassent,si ꝓprię ira
cundiæ,aut inimicitiæ explẽdæ cã fecissent. Vnde simi
liter infertur intellectus ad l.1.tit.de los adulterios.par.
7.& in prin.Inst.de publ.iud.l.1.ff.eo.vbi cuilibet de po
pulo adulteros accusare permissum est,vt id ꝓcedat si-
ne pctõ accusatoris in duobus casib. Primus, quãdo cõ
stat accusasse publicæ tantùm salutis causa . Secundus
qñ sumus in dubio,qa sic fecisse præsumit , licet tertio
casu qñ propriæ vindictæ inimicitiæ tñ cã fecisset, pec
casse videretur,eademq; distinctio in iudice sententiã
5 proferente admittẽda est. Nõ pauci tamen eorũ, quos
suprà retulimus ea rõne contendunt vim legis habere,
d.l.Gracchus.cum simil. & statuta permittentia quod
bannitus à quocunque possit interfici, quia inquiunt,
leges illæ si iuberent pręcisè , vt huiusmodi homicidia
fierent minimè valerent,quasi nutritiuæ peccati,argu.
d.c.erit autem lex.quarta distinctio.iuncto.cap.fina.de
præscript.Cęterùm cùm nihil disponant , sed dunta-
xat permittant id fieri,nihil mali fecisse videntur, non

magis quàm Deus optimus maximus, qui & si p̄mittat
homines peccare (cui malo, si vellet, occurrere posset)
nihil tamen mali per hoc fecisse videntur. & hoc etiam
argumento, & similitudine vtitur in simili Hier. Cagn.
in l. culpa caret. num. 5. de reg. iur. Sed illorum ratio nul
la est, nam vt culpa caret, qui scit, & prohibere non pôt,
d. l. culpa, & l. nullum crimen. eo. tit. ita in culpa est, qui
scit & quum posset prohi. aliquod malum præsertim ma
gnum, fieri permisit, vt dd. ll. à contrario sensu, & l. si ita
stipulatus essem per te non fieri. ff. de verb. obl. vbi Bar.
ait, non sufficit abstinere à malo, nisi fiat quod bon. est,
6 & inofficiosus † homo est, sicque quasi à cœtu reliquo-
rum hominum segregandus, qui egenti, periclitáti, vim
iniuriamùe patienti cum posset, desijt auxiliari, vt doce
mur per Cic. lib. 1. Offic. & per Teren. in And. dum aie
bat, Homo sum, humani à me nihil alienum puto, & ele
ganter per Ouid. sic modulantem.

Et caret auxilio, qui non tulit, vtque reliquit:
Sic linquendus erit, legem sibi duxerat ipse.

Et cum cognationem quandam inter homines natu
ra constituerit, hominē homini non auxiliari nefas est,
arg. l. vt vim. ff. de iust. & iu. id quod plenius ostendimus
7 supra. modo sic, cum † lex poterit esse ad tristissimum ne
cis facinus obuiandum in terminis l. Gracbus, supra al.
leg. cum simil. non satisfacit permittendo malum fieri,
quia non sufficis abstinere à malo, nisi fiat quod bonū
est, præsertim si quis ratione officij ad id teneatur, vt ē
vera & receptior opinio Theologorum in dictis locis,
vt testatur Cagnolus, vbi supra, & probat l. legis virtus.
ff. de leg. dum ait, Legis virtus est imperare, vetare, p̄mit
tere, punire. ecce suam punitionem, per quam homines
boni fiunt à maloque abstinentes, hoc in casu denegare
aut remouere non deberet, ne debitum suum officium
denegasse videretur. arg. d. l. legis virtus. iuncta l. 1. ad fi.
ff. de iust. & iu. ibi bonos non solum metu pœnarū, &c.
Quinimmo lex in hac specie vtroque pede claudicare vi
detur, nec. n. in eo tantum reprehensione digna videt,
quod malo obuiare desierit cū posset, sicque inofficio-
sa videatur, eo quòd suum officium denegauerit, sed ēt
(quod deterius est) in eo quòd vicinis, & popularibus
ademerit facultatem subueniendi. Finge. n. quod mari-
tus, qui erat hodie cōcubinarius, aut meretricator, vxo-
rem in adulterio deprehensam occidere properaret, eā-
que finge clamantem, ita: Ferte populares opem, serua-
te me obsecro, quia vim patior & iniuriam, quum mari-
tus meus eodem, quo ego crimine culpatus, me perde-
re vult contra æquitatem, & iustitiam. l. in harenam. C.
de inoffic. testam. & contra præceptum illud diuinum,
& naturalis iuris, vt. Quod tibi non vis, alteri non facias.
& contra illud vulgatum.

Nihil Iudæus Iudæo, nihil Catilina Cethego.

Maritus autem meus, ut se adulterum nollet interfi-
ci, ita deberet me seruare, certe adhuc stante dicta lege,
Gracchus, cum similibus, non liceret viciniæ opē ferre,
maritumq; prohibere, at ijs legibus nō stantibus, in ter
minis solius iuris naturalis tali mulieri vim iniuriamque
& iniustitiam illam patienti nō solū viciniæ liceret opē
ferre, sed etiam forte oporteret: ne aliter ij inofficiosi
viderentur, & culpabiles, vt in simili ostendimus supra.
8 Quinimmo † tam debita defensio est, vt non solum pro
ximum vim patientem defendere liceat, & expediat, vt
supra ostendimus, & probat c. ipsa pietas. 24. q. 4. sed ēt
tertius potest occidere aggressorem proximi sui, si ali-
ter eum ab iniuria tueri non potest. c. quis potest. & c.
Maximinianus. 23. q. 3. & tradunt Alfonsus Guerrerius
9 in Speculo principum. c. 41. num. 10. Ergo † d. l. Grac-
chus, cum similibus supra allegatis, verum est vtroque
pede claudicare, & gemino vitio laborare, non solum
dum denegát iustam defensionem ad earum legum of-

ficium spectantem, sed etiam dum impedimento sunt,
quo minus talis naturalis defensio, & opitulatio ab ho-
minibus priuatis præstetur. sicque apparet eas leges ali-
ter esse tuendas, & iustificádas, quando quidem earum
auxiliares supra relati defecerunt. Quid dicendum? & sa
he qui occidit bánitum, aut vxorem suam adulterio de-
prehēsam, quo animo id fecerit nullus certo scit, aut sci
re potest præter Deum, etiam si ipse illud declarasset, qa
verba sæpe fallunt, vt ff. & C. ad legem Corn. de falsis p
totum, & l. diuus. ff. de mil. test. §. plane. Inst. eod. tit. l. nō
figura. l. obligationum substantia, in prin. iūcto vlt. resp.
10 ff. de act. & oblig. In re † autem dubia homo bonus præ
sumitur. l. merito. in pri. ff. pro socio, & quia qualia sunt
principia, talia præsumuntur principiata; secundū philo
sophum. sicque homo vt pote à natura, quæ optima est
principiatus optimus præsumitur, sicque præsumitur ha
bere bonam fidem in omnibus actionibus suis, vt est
receptissima opi. Doct. vt illhæc omnia plenissime edo
cebimur infra lib. seq. in materia præscriptionum in 2.
p. principali, & multis edocet And. Tiraq. de præscr. §. 2.
gl. 2. in verbo, bona autē fides. sicque par est, vt maritus
vxorem talem interficiens bannitum, aut frater sororē,
aut pater filiam. aut quilibet aggressorem proximi sui;
(quem aliter tueri non poterat) interficiens in terminis
iurium supra allegatorum, id semper ob bonum publi-
cum fecisse videantur, quo magis reliqui à similium p-
petratione abstinerent, sicque bonis in tranquillitate vi
tā degere liceret, sicque his casibus huiuscemodi inter-
fectores non peccarent non magis q̄ iudices, qui ea ob
facinora, quæ capitalia esse diximus de succ. creat. §. 7.
num 22. sententiam ferrent condemnatoriam, aut car-
nifices, qui eam sententiá exequerentur. & ista est ad eas
leges longe melior defensio, quàm ea, quæ ab earum au
xiliaribus supra relatis tradebatur. Ergo hi iterfectores;
aut fecerunt ob bonum publicum, & non peccarunt;
aut ob propriam vindictam, & peccarūt: aut dubitatur,
& præsumam ob bonum publicum fecisse, & sic nō pec
11 casse. In ijsdem † ergo speciebus in duello eandem admit
terem distinctionem, quia eadem ratio est. Quid enim
si lege, aut diuturna consuetudine receptum esset, lice-
re maritis adulteros vxorum suarum in certamen duelli
prouocare, aut patribus stupratores filiarum, aut etiam
fratribus, vel consanguineis, aut cuiuis de populo p̄uo
care bannitum, vel forte eum ēt, qui proximo suo tam
grauem iniuram fecisset, vt crimen esset capitale? certe ī
oībus his speciebus, & similibus, qui ad certamen duel
li prouocaret, motus ob bonum publicum, quo magis
reliqui ab similibus facinoribus abstinerent, non pecca
ret, sin autem propria indignatione motus ad suam vin
dictam peccaret, in dubio præsumerē ob bonum publi
cum id fecisse. eandemque distinctionem adhibendam,
ēt in suamet persona iniuriam passus esset, qđ fuste, aut
colapho percussus, aut vulneratus fuerit, nam vtroque
casu par ratio est, arg. §. patitur autem. Inst. de iniur.
12 Ex superioribus † apparet nō esse verū, qđ Bal. in c. 1.
col. 5. de pace tenēda. & Pet. Gerar. sing. 37. nobiles. n. 9.
scripserūt, licere inire duellū pro defensione p̄prij ho-
noris, cū id solū ob bonū publicū liceat. Vñ pater, q p
13 defensione patriæ occidit filiū, excusat. Quinimmo † bā
nitus, q impune poterat iterfici, poterit ēt occidi à filio
suo, vel à patre suo ita egregiè tradūt Panor. post Goff.
in c. peruenit. de immu. eccl. Pet. Gerar. sing. 2. Bar. in l. mi
nime. per tex. ibi. ff. de religio. Ias. in l. 1. §. huius studij. ff.
de iust. & iure. col. vlt. idem Pet. Gerardus sing. 82. nu. 6.
14 Apparet ēt † prohibitum esse duellum, primum cum
initur ad manifestationem veritatis, id enim Deum ten
tare est. ita procedit c. monomachiam. 2. q. 5. & in tit. de
purg. vulgari, & l. vn. de gladiato. li. 11. & c. porro. de pug.
in duello. Idem si fiat virtutis, aut vitium exercendarum

aut osten-

aut oſtentādarum cauſa,vt d.l.vn.& d.l.in arenam.C.de
inoff.teſtam.Idem ſi propriæ vindictæ cauſa,aut cauſa
proprij honoris,vt iam diximus.
15 Apparet † ſuſpectam eſſe Glo.d.ca.monomachiam,q̃
ſequitur Alfonſ.Guerrerius,vbi ſuprà c.46.aiūt enim,
Dauidem cum Golia in duello pugnantem non pec-
caſſe,quia id fecit inſtinctu diuino.ſentiunt ergo quod
aliter peccaret,quod non eſt verum , cùm ipſe ob bo-
num publicum pugnaſſet in illo duello.Errat etiam ip-
16 ſe Guerrerius ibi,dum ait,† peccare ineuntes duellum
deni fortè,aut quini,aut viceni,tempore bellorum,quia,
inquit,per huiuſmodi prælia non imponitur finis bel-
lo,ſed tantùm oſtentationis gratia,quod nihil eſt.ſic.n.fie
ret vt in omni bello prælianteś peccarent,quia nemini
niſi Deo notum eſt,an poſt prælia finis bellorū ſequeā,
& etiam ex talibus ſingularibus certaminibus bonum
publicum ſæpè ſequitur,quia incutitur timor exerciti-
bus,eo q᷑ victus ſit quis ex parte ſua, & creſcit alacritas
exercitus illius partis, cuius miles victor ī ſingulari cer
tamine euaſit,ideò interdum,quaſi res ſummi pōderis
à ducibus prohibetur,vt ff.de re mi.l.deſertorem.§.in
17 bello.etiam ſub pœna capitis,vt ibi.adeo vt † Torqua-
tus Romanorum dux quum ſingularia certamina inter
ſuos milites & hoſtes interdixiſſet ſub pœna mortis , &
ipſius filius patris iuſſa tranſgreſſus cum hoſte ſingula-
ri certamine pugnaſſet,victorque euaſiſſet,à patre præ-
mij loco capite damnatus fuit , de quo meminit Titus
Liuius,& Claudianus,de 4.Honorij Auguſti cōſulatu
que cecinit:

Triſte rigor nimius,Torquati deſpue mores.

18 Ergo & † ſecundum ſententiam Gloſſæ & Guerre-
rij ſuprà relatam,omnia prælia tumultuaria(quæ vulgò
ſcaramuzæ appellantur)nullius iuris auctoritate viderē
tur poſſe defendi,ſed quaſi finem bello minimè impo-
nentes viderentur damnari debere, tamen longè verius
eſt,regulariter non minus iuſtas eſſe , quàm ſi ipſum
bellum aut prælium quantumlibet ingens & atrox, ſic-
que aut fiunt oſtentationis tantùm gratia,aut ob bonū
publicum,aut dubitatur.Primo caſu peccatum erit,ſed ſi
quis verò duobus non vtique.& ita in ſpecie tenet San.
19 Th.2.2.q.95.art.8.in princ.& in fine.vbi † duellum vult
exæquare iudicio ſortis,ſicque vt ſortes(inquit)illicitę
ſunt ad occulta quaſi miraculosè detegenda & reuelan
da,quia quæ Deus ſibi reſeruauit,id homini ſcrutari nō
licet,vt ibi per eum,ita & prælium ſingulare ſeu duellū
iniri non licet ad probationem vel reuelationem alicu-
ius rei occultæ,ſed id Deo reſeruandum eſt , ſatiſque
eum vltorem habebit,arg.l.2.C.de rebus cred. Cæterū
vt iudicium ſortis & licitum & vetitum eſt ad diuiſio-
nem rerum,ita ad talem diuiſionem vel definitionem,
initur & iniri fas eſt duellum,quale fuit duellum ſeu ſin
gulare certamen Dauidis cum Philiſteo,1.Regum cap.
17.quod approbatum fuit à Deo, ſecundum S. Tho.
vbi ſuprà quod intelligo dummodo fiat ob bonum pu
blicum,vel ob maius malum vitādum, quod neceſſariò
aut veroſimiliter ſequeretur,ſi commodior,aut clemē-
tior modus definiēdi ſeſe non offerebat,Nam ex duo-
bus malis minus malum eſſe eligendum ſuprà oſtendi-
mus,& docet Hieronymus,Cagn.& Decius per tex.ibi
20 in l.quoties nihil.ff.de re.iu.Et † ad probationem rei oc
cultæ illicitum eſſe duellum communis opin.eſt ſecun-
dum Hierony.Cagn.in l.fauorabiliores.nu.17.de regu.
iur.ff.per Bald.& Claudium & alios in l.ex hoc iur.ff.de
iuſt.& iu.per And.Barb.conſ.62.li.1.Iaſ.conſ. 144.li.2.
Decium conſ.487.& conſ.686.& alios plures relatos p
Cagn.vbi ſuprà.& voluerunt Caie.in ſumma verb.duel
lum & D.Thom.vbi ſuprà.Fallit vt nos interpretamur
in duabus ſpeciebus, Prima, quando fit ob bonum pu-
blicum,Altera,quando fit ob maius malum vitandum
cum requiſitis ſuprà relatis.nam & hac ratione toleran
tur meretrices,& etiam aluntur publicè, vt diximus ſu-
prà.
21 Pro conſeruatione tamē honoris alicuius priuati ini
ri duellum liceret ex conſuetudine prouinciæ,ut eſt Hi
ſpaniæ apud Aragonenſem regionem , & ferè per totā
Italiam,ſecundum Doct.vt per Bald.& Petrum Gerar-
dum in locis ſuprà allegatis,tenet Cagnol. vbi ſuprà, &
Curtius Senior in rep.l.admonendi.ff.de iureiu.co. 77.
Philippus Decius d.conſ.97.& rurſum Curtius Iunior
conſ.173.& Paulus Pariſius loco per Cagnolum allega
to,qui ita tenere Doctores ait,eo q᷑ crudelis ſit,qui ne-
gligit honorem ſuum,& quia honor vitæ æquiparatur.
l.iuſta.cum Gloſſ.ff.de manu.vindi.& interdum antepo
nitur l.2.§.pe.ff.de origine iuris. quod moderat Cagn.
vbi ſuprà.vt procedat quò ad forum contentioſum,nā
qui ob cauſam honoris alterum in legitimo duello oc-
ciderit,non punietur,ſed in conſcientia mortaliter pec
caſſe intelligetur.Sed nos in hoc vltimo dicimus. quod
ſi ille ob bonum publicum pugnauit,non peccauit , ſi
ob propriam vindictam peccauit,indubio præſumā po
tiſſimum ob publicam vindictam feciſſe, vt ſuprà expo
ſuimus. Vnde apparet erraſſe Cagno.& Caietanum,vbi
ſuprà ſimpliciter dicentes , in tali duello eſſe peccatum
22 ex parte prouocantis.Quid autem † ex parte prouocati
& ſimiliter peccatum adeſſe tenet Cagn.qui ait Caietā.
vbi ſuprà,ita velle,quod ego admitterem, ſi ſponte ille
ſuſciperet non ſic ſi aliter ei pœna mors eſſet,tunc.n.ſe
defendere poſſet iure naturæ,arg.l.vt vim.ff.de iuſti. &
iure,quale eſſet,ſi mœchus ob id maleficium vel mortis
pœnam ſubiturus eſſet,vel à marito prouocatus ſingula
23 re duelli certamen ſubiturus eſſet.Sed † an populi vel
principes tali iure vtentes peccent,quod nego,quando
eis viſum fuerit illum eſſe bonum modum ad tranquil
litatem reipublicæ,proni Aragonēſibus & Italis viſum
eſt,arg.eorum,quæ ſuprà dicta ſunt, & quę latè tradit
Andreas Tiraq.de retract.in præfa.nu.75.& Hierony.
Cagn.vbi ſuprà,qui ita tenet in ſpecie.
24 Ob patriæ † defenſionem duellum inire etiam meri-
torium eſt,tantum abeſt vt culpabile intelligatur,vt per
25 Cagnolum,vbi ſuprà,vt in exemplo de Tergeminis † fra
tribus Romanis cum Albanis totidem pugnantibus,vt
refert Titus Liuius,& meminit Manilius Aſtro. lib. 2.
ſic modulatus,

Treſque ſub vnius fratris virtute iacerent.

SVMMARIVM.

1 *Lex inutilis an valeat? ardua q.*
2 *Tyrannus quis.*
3 *Lex ſi vtilis non eſt,noxia eſt.*
4 *Intellectus l.vnã in prin.& §.1.C.de cad.toll.*
5 *Lex poſitiua vt valeat,debet deriuari à lege naturæ.*
6 *Lex poſitiua largè naturalis poſſ dici.*
7 *Intell.l.ius ciuile.ff.de iuſt.& iure.& num.9.*
8 *Leges poſitiuæ ſpecificantur ex materia iuris naturæ.*
9 *Generatum ſimile generanti.*
10 *Lex inutilis an valeat?*
11 *Legis vita quanta ſit.*

CAPVT L.

CEnteſimo quadrageſimo ſexto colligitur ex no
ſtra principali concluſione,an valeant leges in
1 utiles † à principibus , vel magiſtratibus
latæ , quibus populus regebatur , mouet quæſtio-
nem , quod licet regulariter leges iuſtas , & ne-
ceſſarias , vtileſque eſſe oporteat argmen. cap. erit
autem lex.4.diſtin.l.1.& 2.ff.de legibus,tamen commu

nis sententia est, vt lex si non aduersatur iuri naturali,
diuino, vel gentium, aut sit contra bonos mores, nō de
sinat valere, quamuis nihil referre videretur, eam legem
factam fuisse vel fortè non fuisse factam, vt post Arist.
& Dominicum Sotum Theol. disertissimum diximus
supra cap. abhinc. 2. & quia valuit lex captionibus plena
l. vni. in princi. C. de cad. tollen. ibi. suis machinationi-
bus, & l. inuidiosa. vt ibi. §. 1. & l. per quam dura. l. prospe
xit. ff. qui & à quibus, elegās l. §. initium. ff. de postul. ibi.
quia moderatam hanc ætatem prætor ratus est, quam ra
tionem mirabilē esse clamat Accur. ibi, & Andr. Tiraq.
multa hanc ad rem spectantia congerens de retract. in
præfa. n. 75. & Bal. in l. non omnium, per tex. ibi. ff. de le
gibus, & in l. de quibus. ff. de legibus.

Adhuc tamen contrariam partem summa authorita
te & grauitate, nec minore (iudice me) aut minus diluci
da veritate contrarium tenere videtur Theol. summus
Alfonsus Cast. de potest. legis pœnalis lib. 1. c. 1. cap. pe-
nul. ibi in vers. & inde mea sententia, cuius verba ita ha-
2 bent. Et inde inquit, mea sententia deducitur, vt si sit prin
ceps, aut magistratus talem potestatem a populo ha-
bens, vellet lege ab eo condita populum contradicentē
cogere ad aliquid lege diuina, aut naturali, minime ne-
cessarium, is sit tyrannus dicendus, quia maiorem erga
populum potestatem exercet, quam verè habeat, quib.
verbis duo significauit, primum non valere legem, quæ
nociua aliquantulum esset, cuius cōtrarium tenuit Do
minicus Sotus Theologus disertissimus de iust. & iure.
lib. 3. q. 4. arti. 5. ad finem. Deinde significauit, non vale
re, si non esset necessaria inspecto iure naturali vel diui
no, quasi eo ipso quod necessaria non est, noxia esse in
telligatur, cuius contrarium licet tenuerit Arist. loco p
eundem Sotum citato tamen verissimam esse Alfonsi
Cast. sententiam, apparet ex nostra principali sententia
& ex omnibus his, quæ per hunc totum librum ad eius
tam ornatam quam iustificationem disseruimus edocē
tes, omne imperium tam legum quam principum per-
tinere ad meram subditorum, non etiam ad regentium
3 vtilitatem. Nec dubium est quin omnis lex positiua eo
ipso quod necessaria nō est, noxia & nociua sit. Leges
enim constringūt hominum vitas. l. leges sacratissimæ
C. de legibus. sicque onerant libertatem, vt ibi, & l. 1. §.
quæ onerandæ. ff. quarum rerum actio non datur. in-
ducuntque, imaginem quandam seruitutis, quæ morti
æquiparatur. lege seruitutem. ff. de regulis iuris iuncta
leg. libertas. ff. de statu hominum. & §. libertas. Insti-
tut. de iure personarum adeo vt in obligationibus fa-
ciendi ideo nullus compellatur præcisè sed tantum te
neatur ad interesse, quia oneraretur libertas si homo in
genuus aliquid facere præcisè cogeretur, & lenius cle
mētius ac tolerabilius visum est, vt interesse præstemus
vel etiam omnia nostra, si opus fuerit, amittamus, quā
vt ad minimum faciendum inuiti cogamur, per quod
nostra libertas aliquantisper lædi videatur, facit Glo.
app. in leg. in seruorum. ff. pœnis. dum ait, vel minimam
pœnā corporeā duriorē esse oī pœnā pecuniaria, facit
l. filiusfam. §. secundum vulgarem. ff. de le. 1. dum ait, pa
triam potestatem esse inæstimabilem. & quod Teren-
tius per Cremetem ad Sosiam dicebat, Quod habui, in
quit, summum precium persolui tibi, hoc est, libertatē.
Et illud vulgare.

Non bene pro toto libertas venditur auro.

Quum ergo hæc libertas per leges positiuas restrin-
gatur, consequens fit, eas leges non solùm noxias, sed
nocentissimas quoque esse, quoties necessariæ (inspe-
ctis iuris diuini aut naturalis principijs) non fuerit, quam
uis ingenij non modo leuitate verum temeritate quo-
que, aut (quod turpius & inclementius est) machinatio
ne non raro fiant, testatur Iustinianus Imperator in d.
l. vni. in princ. & §. 1. C. de cadu. toll. tanta est, tamque la-
4 mentabilis humani generis infœlicitas. & verus sit intelle-
ctus ad d. l. vn cum simi. est, eam legem & similes nō tā
iusto imperio, quam tyrannide & ferri ab initio, & post
ea conuineri aut obseruari. de quibus dictum est illud,
Væ eorum, qui condunt leges iniquas.
5 Iustificant hæ sentētiæ, qa lex positiua vt valeat opor
tet vt deriuetur a lege diuina & naturali, vt eleganter p
eundem Alphon. Castr. vbi sup. c. 2. cuius verba ita ha-
bent, Aliæ sunt leges humanæ, quæ à lege naturali deri
uantur per modum specificationis aut determinationis
sicut species in rebus artificialibus quodammodo deri
uantur à genere, in qua deductione licet sit necessitas,
qua aliquam certam speciem statuat artifex in orando,
qd tamen hanc aut illam statuat, ex mera artificis pen-
det voluntate, tales sunt omnes leges, quæ præmium
aliquod virtuti, aut pęnam vitio statuunt, quarum nul-
læ ex primis legis naturæ principijs necessaria cōsequē
tia deduci possunt. Nam licet necessarium sit ex lege na
turæ, vt virtuti præmium, eo vitio pœna reddatur, non
tamen ex eadem lege est necessarium, vt hoc aut illud
præmium virtuti, & hæc aut illa pœna vitio reddatur.
Tales ergo leges, licet vere humanæ dicantur, quia ab
hominum voluntate pendent, vt subditos obligare pos
sent, non tamen est sola in illis humana voluntas, ita
vt sine illa similitudine aut specificatione legis natura-
lis illa sola subditis necessitatem & obligationem impo
6 nere posset. Possunt ergo huiusmodi leges quodam-
modo extensa vocis significatione naturales dici, quia
per illas id in specie discernitur, quod in genere absque
illa specificatione lex naturalis faciendum esse decer-
nit, si enim lex humana omnino a lege naturali discede
ret, illa iusta non esset, etsi nihil extra legem naturalem
prçciperet, iam non humana, sed lex naturalis diceretur
7 Nam Vlpianus iurisconsultus in l. ius ciuile. ff. de iusti.
& iure. ita ait, Ius ciuile est, quod neque in totum a na-
turali iure gentium recedit, neque per omnia ei seruit,
itaque cum aliquid addimus vel detrahimus iuri com-
muni, ius proprium, id est, ciuile efficimus. Hæc ille. In
quibus verbis ius commune ad ostendendam vocum
idem significantiū varietatem, posuit pro iure natura-
li. & merito, quoniam (vt ex testimonio Aristotelis su-
pra citati constat) ius naturale est idem apud omnes.
8 Denique quod lex positiua vt iustior sit, oporteat deri
uatam esse a iure naturali & diuino, vltra d. Alphonsum
Castren. tenent Dominicus Sotus Theologorum diser
tissimus, & alij, quos retulimus suprà c. 29. num. 20. Sic
que vt ex massa cerea, si vis potes facere vnam figuram,
de inde eam infectam reddere, ac rursum ex eadē mas-
sa aliam formam effingere, idemque in massa aurea, vel
argentea aut plumbea & similibus. Ita massa aut mate-
ria ex quibus facienda est lex positiua, est diuinum aut
naturale, ex quibus varię formæ fieri a lege positiua pos
sunt, ea enim iura edocent pœnam non mereri malefa
ctores, quamuis modum aut mensuram pœnarum nō
definiant, Vnde quod fur, siue manifestus, siue non ma
nifestus puniatur, & etiam raptor, aut parricida, & simi-
les, ijs iuribus prospectum est. quod autem fur manife-
stus quadrupli, fur autem non manifestus dupli pœna
puniatur, vt in §. dupli, & §. quadrupli, cum vtrobique
not. Instit. de act. quodque ex rapina pœna tripli sit, vt
in prin. & §. 1. Inst. de vi bonorum raptorum. quodque
parricida culeo insutus pereat, vt in §. alia deinde lex. In
stit. de publ. iudi. & c. id genus. isthæc sane omnia a iu-
re naturali incognita erant, & a iure ciuili formata &
specificata sunt ex ipsa iuris naturalis massa & materia
dictantis in genere puniendos esse tales malefactores,
facit tex. in simili, in l. adeo. §. cum quis ex aliena. ff. de
acqui. rerum domi. cum §§. præced. & seq. quatenus lo

quuntur de ſpecificationibus , quæ fiunt ex maſſa vel
materia aliena,ſicque tales leges poſitiuæ habita conſi
deratione materiæ aut maſſæ iuſtitiæ ex quibus fiũt,na
turales appellari poſſunt,habita verò ratione formæ &
ſpecificationis dici poſſunt & debent ciuiles, & vtrun-
que probat d.l.ius ciuile. Nam quatenus dixit ius ciuile
eſſe,quod intantum à naturali iure non recedit, intelle
xit de materia iuſtitiæ,& quatenus ſubdit,neque ei per
omnia ſeruit.intellexit de forma ſeu ſpecificatione,quę
à iure naturali incognita & ſolo iure ciuili introducta
9 eſt.Idem† quò ad præmia,quæ iure quoque pro beneſa
ctis debentur naturaliter, non ſecus quàm pœna pro
maleſactis.l.1.ff.de iuſt.& iure.ibi, bonos non ſolũ me
tu pœnarum,verùm præmiorum quoque exhortatione
efficere cupientes.Cęterùm quantum præmium debe-
retur ſeruis pro beneſactis,de quibus in ti.C.de ſeruis.
qui pro præmio libertatem accip. quantumq́ue pmiũ
deberetur militibus in terminis l.item ſi verberatum.in
princ.ff.de rei vendi.nullibi iure naturæ in ſpecie defi-
nitum erat,ſed iure ciuili definitur,vt ibi. Ergo quum
omnis lex naturalis ſit neceſſaria & vtilis , & ipſa quaſi
materialiter debeat generare legem poſitiuam,vt poſi-
tiua iuſta ſit,ſupereſt vt vtilis & neceſſaria quoque eſſe
10 debeat,quia† omne generatum ſimile eſt generanti.Nã
vt poeta cecinit:

Fortes creantur fortibus,nec debiles
Generant aquilæ columbas.

Et ſecundum Philoſophum,Qualia ſunt principia,ta
lia præſumũtur principiata.tradit Andr. Tiraq.de prę
ſcrip.Glo.2.§.1.verbo,bona autem fides. Vnde Poeta
ſic modulatur.

Sæpe ſolet filius ſimilis eſſe patri.

Notat Glo.in l.quiſquis.§.1.C.ad legem Iuliam maie-
ſtat.leg.quod ſi nolit.§.qui mancipia.ff. de ædil. edi. &
in c.ſi quis.6.q.1.Speculator de feudis.§.quoniam.ver-
ſi.5.num.14.& Benincaſius de actio.in princ. numero
102.Tertiò id pulchrè edocemur à Cicero. in Vat.ſic
ſcribente,A maioribus,inquit,noſtris nulla alia de cau
ſa leges ſunt inuentę,niſi vt ciues ſuos incolumes con
ſeruarent,ergo leges non neceſſariæ,aut non vtiles,cũ
non poſſint non eſſe nociuæ,vt ſuprà oſtendimus,vale-
re non poſſunt.quia tunc ciues nõ ſeruant incolumes
ſed potius lædunt.Idem apertius idem Cicero ſecun-
do de legibus ſcriptum reliquit,Ad ſalutem(inquit)ci
uium,ciuitatumq́ue incolumitatem , vitamq́ue homi-
num,& quietam,& beatam conditæ ſunt leges.quod&
idem Cicero longè etiam ſignificantius expreſſit pri-
mo de Inuen.Ea,inquit,virtute & ſapientia maiores no
ſtri fuerunt,vt in legib.ſcribẽdis nihil ſibi niſi ſalutẽ &
vtilitatem Reipublicæ proponerent,neq; .n. ipſi quod
obeſſet ſcribere volebant,& ſi ſcripſiſſent cũ eſſet intel
lectum repudiatum iri legẽ intelligebant. Quib.verbis
non obſcurè ſignificauit,eam legem, quæ minus utilis
eſſet,aut neceſſaria vtroque pede claudicare , ac infir-
mam eſſe ex defectu non ſolum voluntatis,ſed etiam ex
poteſtatis defectu legum latorum.Quod intelligo quã
diu ceſſat vtilitas,nam ea adueniente lex illa valere inci
piet,vt ſuprà diximus.

11 Hactenus quò ad huiuſcemodi validitatem.Quid †
autem quò ad ipſius durationem? & ſanè regulariter
& ſi omnes leges perpetuæ ſint, id tamen procedit, qñ
iuriſdictio legem ferentis perpetua erat,qualis eſt iuriſ
dictio populi,qui ſemper durat.l.quęrebatur.ff.de iudi-
ci.aut etiam iuriſdictio principis perpetui,vt ſunt reges
& ſimiles.Cæterum quando ab habente temporalẽ iu
riſdictionem fiunt,tunc ipſæ quoque temporales ſunt
actioneſque temporales producunt,vt in princ.Inſti.
de perpet.& tempo.actionibus.qua de re per Bar.in l.5.
in prin.ff.de verb.oblig.per Mathæſillanum ſingu.189.
Nota vnum mirabile.idem Bart.in l.fi.ff.de pęnis. idem
in l.omnes populi.ff.de iuſt.& in.& ibi Bald. Ludouic.
Rom.conſ.228.Aret.in d.l.5.in princ.& Andr. Barb.in
rubr.C.qui admitti.

Ijs,quæ per totũ hunc librum egimus,finitima ſunt
quę ſcripſimus infrà in ſecundo Tomo huius Operis li
bro.1.illius Tomi ſecundi. Si quæras cur ſi his conti-
gua ſint,deſierint hic ſubiungi & continuari? reſpõdeã
id factum ob cauſam hic reticendam.Ergo quæ hic de
ſunt,illinc petenda ſunt.

Finis Libri Primi.

FERNANDI VASQVII
PINCIANI DE MENCHACA
IVRECONSVLTI HISPANI,
In summo Dominicæ rei Philippi Hispaniarum Regis Cath. Potentissimi Prætorio Senatoris.

Controuersiarum Illustrium, Aliarumq; vsu Frequentium.

LIBER SECVNDVS.

SVMMARIVM.

1 *Præscriptionum materia summi momenti est.*
2 *Præscriptionum materia quatuor principijs, seu elemētis consistit.*
3 *Mundus constat quatuor elemētis.*
4 *Diuisio huius tractatus.*
5 *Elementa inuicem conuertuntur.*
6 *Diuisio partis primæ.*
7 *Diffinitio præscriptionum & vsucapionum.*
8 *Prescriptio & vsucapio an differant inter se.*
9 *Præscriptio quare introducta.*
10 *Dominia essent in incerto cessante præscriptione.*
11 *Terrarum dominium iure gentium primæuo erat in cōmuni.*
12 *Patria hominis est omne solum.*
13 *Communia sunt terra, aer, aqua.*
14 *Ius gentium primæuum appellatur naturale.*
15 *Terræ dominium non præsumitur nisi probetur.*
16 *Terræ dominium probari nisi prescriptione non potest*
17 *Dominium vt probetur.*
18 *Probatio leuior sufficit in incidentibus.*
19 *Dominium plenè probatur per præscriptionem.*
20 *Titulus suppletur adiectione temporis.*
21 *Dominium sine præscriptione probatur in actionibus, & in rebus mobilibus.*
22 *Dominium cadit in iuribus & in corporalibus.*
23 *Præscriptiones sunt iuris ciuilis.*
24 *Obligatio naturalis an perimatur præscriptione.*
25 *Præscriptiones nunquam fuissent, si ius ciuile non esset.*
26 *Dominium præscriptione quæsitū an princeps adimat.*
27 *Præscriptio trigintæ annorum iure fforum non erat cognita.*
28 *Præscriptiones non tenent extraneos à iurisdictione principes aut priuatos.*
39 *Princeps cum subdito contrahendo non obligatur ciuiliter, sed solum naturaliter, sed ea naturalis obligatio efficax omninò est.*
30 *Principes aut populi liberi inter se iura naturali, & gētium non ciuili ligantur.*
31 *Ius ciuile non ligat principes aut extraneos à iurisdictione.*
32 *Peregrinus expers testandi actiuè & passiuè.*
33 *Hispania etiam de iure non subest imperio.*
34 *Contractus sunt informes inter extraneos à iurisdictione populos, principes, priuatosq; homines, inter quos omnes nudæ conuentiones & naturales obligationes efficaces sunt.*
35 *Ambasiatores iure naturali & gentium non ciuili vtūtur.*
36 *Præscr. & iura ciuilia cessant in extraneis populis, prīcipibus, priuatis hominibus.*
37 *Hispanorum regum ius quò ad ecclesiastica.*
38 *Patronatus iura iustius conceduntur terræ ab infidelibus debellatæ causa, quàm dotationis causa.*
39 *Iuri canonico subsunt omnes Christiani.*
40 *Homines à suis negocijs & prouincijs auocari necessitate non cogente noxium, & contra naturalem iustitiam est.*
41 *Ius positiuum aut consuetudines inducere non possunt, quòd iustitia naturali aduersatur.*
42 *Intellectus infirmitas est, quærere legem vbi naturaliter sentimus.*
43 *Notorietas superat omne genus probationis.*
44 *Iustitia naturalis est incommutabilis.*
45 *Nauigatio impossibilis ferè, & noxia reputatur.*
46 *Impossibile reputatur quod est nimis difficile.*
47 *Impossibilium nulla obligatio.*
48 *Impossibilia an possit Deus.*
49 *Immemorialis præscriptio quæ dicatur.*
50 *Ius naturale & diuinum non immutantur per abusus.*
51 *Ius positiuum iuris naturalis repetitiuum non naturale, sed positiuum, dicitur.*
52 *Abstinendi beneficium esse prætorium non ciuile.*
53 *In nouum per adiectionem ; vel detractionem fit quò ad particulam Solum additam, vel detractam.*
54 *Intell. l. ius ciuile. ff. de iust. & iu.*
55 *Ecclesiastica iurisdictio iustius exercenda quàm profana.*
56 *Iustitia virtutum regina.*
57 *Ecclesiasticorum iniustitia turpior, quàm profanorū.*
58 *Filius similis patri.*
59 *Generatum simile generanti.*
60 *Filia similis matri.*
51 *Deus dat omnem potestatem.*
62 *Operibus credendum.*
63 *Opera indicant auctorem.*
64 *Vtilitatis causa admissa non sunt ad contrarium conuertenda.*
65 *Deus malum facere nequit.*
66 *Impossibilia sunt quæ turpia sunt.*
67 *Potentia mentita:*
68 *Dei omnipotentia.*
69 *Dei prouidentia mundus regitur.*
70 *Dei prouidentia mundus non solùm in vniuersis, sed & in singulis regitur.*
71 *Populi vox Dei vox est.*
72 *Princeps iure naturali ciues ab omni læsione tueri tenetur.*
73 *Principum quanta esse debeat cura & prouidentia.*
74 *Lites à prouincijs ad curiam non reuocandæ.*
75 *Exceptio sæpe auget regulam.*

76 *Onera*

96 *Onera iniqua tollenda.*
97 *Præscribi iniqua nullo tempore possunt.*

CAPVT LI.

Colligitur ex principali nostra conclusione, an valeant leges præscriptiones inducentes? Mouet quæstionem, quod vt principum, ita & legum imperium vt prosint non vt noceant datum creatumque (vt suprà lib. 1. c. 1. cũ seq. millies admonuimus) fuit. iniquissimum autem est, & sic nociuũ præscriptionis remedium, vt mox probabimus. ergo eæ leges non deberent valere. hac ergo occasione, & quia nostræ ꝓfessioni dum de controuersijs illustribus & frequentibus agere profitemur, nulla quam † præscriptionum ma-
1 teria aptior, aut accommodatior videtur, (quia siue ad frequentem iudiciorum vsum respexeris, hac materia nihil vtilius, vtpote quæ sit ferè vnica spes, & probatio, & thesaurus omnium siue dominorum siue iurium mortalis generis, siue etiam regum, principum, Imperiorum, statutumque intuearis in sola præscriptione tẽporisque vetustate tanquàm in fidelissimo quodã thesauro ac ditissimo reposita inuenis, vt propè edocebimur. ideò hanc materiam per hunc tertium librum peragemus, non tamen eo animo vt lõgiores aliorum de hac re commentarios huc transcribere (nostrorum more) velimus, sed vt circa ea duntaxat versemur, quæ ab alijs vel prætermissa, vel parum fœliciter aut minus dilucidè tradita inuenimus.

Porro † vt rerum natura in quatuor consistit elementis, ita & vsucapionum, præscriptionumve natura, & tota materia in quatuor nititur ceu elementis, & principijs, scilicet in possessione, traditione, titulo, & bona fide. ea autem quatuor elementa eleganter Philosophi ijdemque vates modulati sunt,

Vnde Ouid. lib. 15. Metamor. sic cecinit.

† Quatuor æternus genitalia corpora mundus
Continet, ex illis duo sunt onerosa, suoque
Pondere in inferius tellus, atque vnda feruntur,
Et totidem grauitate carent, nulloque premente
Alta petunt, aer atque aere purior Ignis.

Idem lib. 1. Fastorum.

Altum petit, flamma, propior locus aera cepit,
Sederunt medio terra, fretumque loco.

Manilius lib. 1. astronom.

Ignis in ætherias volucer se transtulit auras.
Summaque complexus stellantis culmina cœli.
Flammarum vallo naturæ mœnia fecit,
Proximus in tenueis descendit spiritus auras,
Aeraque extendit medium per inania mundi,
Ignem flatus alit, vicinus subditus astris.
Tertia sors vndas strauit, flatusque natantes
Aequore perfudit toto nascentia ponto,
Vt liquor exhalet tenuis, vtque euomet auras.
Aeraque ex ipso ducentem semina pascat.
Vltima subsedit, glomerato pondere tellus.

Quòd autẽ omnes præscriptiones in quatuor veluti elementis & principis ceu principijs consistant, hoc est in possessione, traditione, titulo, bona fide, id vt notissimum est (per l. vni. in prim. C. de vsuc. transfor. in prin. Instit. de vsucap. cum mille similibus, infrà allegandis) ita quoque longissimum esse constat, vt edocebimur per totam secundam, tertiam & quartam partem huius præscriptionum tractatus, qui sex partibus cõstabit.

Prima continebit decem quæstiones, quæ vtpotè ad totam materiam communes faciliores reddent eorum omnium, quæ dicenda sunt, cognitionem.

Altera ad possessionem & traditionem rerum præscribendarum pertinebit.

Tertia ad titulum spectabit.

Quarta bonam ad fidem ad spirauit.

Quinta res, quæ præscribi possunt, quæùe non possunt, captabit.

Vltima eos casus remissiue, qui ad præscriptionis rescissionem pertinere videntur complexa, finem huic præscriptionum tractatui imponet.

4 Verum istarum partium singulæ in reliquarum materiã &, veluti possessionem non poterunt non inferre pedem, ad id cogente materiarum affinitate, eo quòd ipsis quoque primis elementis, vt quotidiè & incessanter contingat, summus ille rerũ opifex & parens Deus ordinauit. Vnde Ouidius lib. 15. Metamorph. sic philosophatus est:

Quæ quanquam spacio distent, tamen omnia fiunt
Ex ipsis, & in ipsa cadunt, resolutaque tellus
In liquidas rarescit aquas, tenuatur in auras,
5 *Aeraq; humor alit, dempto quoq; pondere rursus.*
In superos aer tenuissimus emicat ignes.
Inde retro redeunt, idemque retexitur ordo.
Ignis enim densum spissatus in aera transit,
Hinc in aquas, tellus glomerata cogitur vnda.

PRIMA PARS PRINCIPALIS.

6 In primis itaque videndum est, † quid sit vsucapio. Deinde vt differat à præscriptione, vel à consuetudine. Tertiò, quare fuerit introducta. Quartò quo iure recepta fuerit. Quintò an aduersa sit rationi & iuri, ac æquitati naturali. Sextò, an præscriptio perimat vtrãque obligationem tam ciuilem, quàm naturalem. Septimò, an dominium directum præscriptione acquiratur. Octauò, an obligatio ex delicto orta præscriptione perimat. Nonò, an præscriptio impediat litis ingressum. Vltimò, an tempus perimat, an transferat ius nostrum. Quò ad
7 primùm † vsucapio est acquisitio, vel adiectio dominij per continuationem possessionis temporis lege definiti, supple contingens. Ita ait Iureconsultus in le. 3. ff. de vsucapio. circa cuius definitionis tuitionem multus (iudice me) esse videtur Ioan. Imol. in d. l. 3. & Fely. & Philippus Decius in rubrica, de præscrip. & nouissimi post alios in c. possessor, de reg. iu. li. 6. Panorm. & alij in d. rubric. notant. n. Iureconsultum eò, quod ab effectu vsucapionẽ definierit, nec aduertunt Iureconsultis solenne esse, fuisseque semper, aut plerunque ita (Iuris disciplina id exigente) iurium materias definire, vt in l. 1. ff. de tutelis, in prin. Inst. eo. tit. in l. imperium. ff. de iurisd. omnium iudicum. in l. 1. ff. de testam. & in l. 1. ff. de legib. & textus vulgo notis in l. legatum est. ff. de lega. 2. l. legatum est. ff. de legat. 1. §. legatum est. Inst. de legat. in prin. Insti. de obl. in princ. Insti. de action. in prin. & alibi sæpè, vt nos tradidimus in tract. de success. progressu. li. 1. in præfa. n. 64. post Alphonsum Castr. de potesta. legis pœnalis li. 1. c. 2. Cagn. & alij in l. omnis definitio. ff. de reg. iu. alijs ergo ociosis hanc quæstionem velitandam relinquamur, nobis autem sat superque esse debet ipsa Iureconsulti definitio, quam improbare nephas est. Et cum ea trãsit Franciscus Balbus, de præscr. in 1. parte q. 1. Azo in summa. C. de vsucapio. pro empto. ad prin. & alij. & vide omnino quod dixi infrà c. incip. quò ad octauum est. in 8. q.

8 † Quò ad secũdum vt vsucapio differat à præscriptione plerunque traditum est, vsucapionem ad mobilia, præscriptionem ad immobilia pertinere. Ita Gl. in l. 2. ff. de vsucap. Glo. in prin. Insti. eo. tit. in verb. vsucapiãtur. Gl. 17. q. 3. in summa, id quod procedit voce angustè sumpta. nam hi termini passim conuertuntur, vt per omnes ferè leges sub tit. ff. de vsucap. apparet, & differunt Balbus in d. 1. par. q. 3. Felin. & Decius, vbi suprà. & nouissimi in d. c. possessor, ad prin. post Glo. in l. 3. ff. de vsucap. Bal. in l. 1. col. 3. vers. nec puto. C. de seruis fugitiuis. per Aret. in l. Pomponius. §. cum quis. ff. de acq. poss.

Quò

9 Quò ad tertium, nempe quare vsucapio fuerit intro
ducta, Respondet Iureconsultus in l. 1. ff. de vsucapion,
id admissum, ne rerum dominia in incerto essent, & ne
10 lites essent immortales. l. final. ff. pro suo, † ne ve domi-
ni perpetuo timore rerum suarum amittendarum cru-
ciarentur. l. cùm notissimi, in princ. C. de præscriptioni
triginta annorum, vt per Bald. in repeti. l. primæ. in col.
3. C. de emancipatio. liberorum Baldus de pscript. par-
te. 1. q. 4. Azo in summa. C. de vsucapio. pro emp. in pri.
Sed quonam mô deducitur lites fore immortales dñia
que rerũ fore in incerto si pceptiones inuentæ nó fuis
11 sent, † Et sanè perspicuum id est, nam principio generis
humani omnia erant in communi præsertim agri & cã
pi, vt est vera & communis opinio, quam tenent Paulus
Castrensis, & alij in repet. l. ex hoc iure. ff. de inst. & iure
Vnde Horatius satyra. 2. lib. 2. sic cecinit.

Nam propriæ telluris herum natura, neque illum,
Nec me, nec quenquam statuit, nos expulit ille.
Illum aut nequities, aut vafri inscitia iuris.

Et Virgilius lib. 2. Georgicorum.

Ante Iouem nulli subigebant arua coloni.
Nec signare quidem aut partiri limite campum.
Fas erat in medium quærebant.

Et Senaca in Hippolyto.

——— ———Hoc quidem reor
Vixisse ritu prima quos mistos deis
Profudit ætas nullus hic auri fuit
Cæcus Cupido, nullus in campo sacer
Diuisit agros arbiter populi lapis.

Et hac habita ratione Statius sic
canebat.

12 †*Omne homini natale solum.*

Eadem consideratione Ouid. lib. 1.
Fast. canebat.

Omne solum forti patria est, vt piscibus æquor.
Et volucri vacuo quidquid in orbe patet.

Nimirum eorũ collectio erat quod vt volucres seu
aëreum genus in cœlo vel aere, vtque squamea turba in
æquore vel ponto nihil proprium habent præter vsum
communem, ita & humanum genus in terris commu
nem vsum non secus quam reliqua animantia terrestr-
ria haberent, & præterea nihil, saltem quod ad ius pro-
prietatis aut dominij in particulari attineret, & Ouid. li.
13 6. Metamor. sic modulatus est.

Quid prohibetis aquas vsus communis aquarum est
Nec solem proprium natura, nec aera fecit.
Nec tenues vndas, ad publica munera veni.

Ista erant verba terræ aliquid terræ proprium cuius
quam esse vetantis, & omnia esse communia asserentis,
14 facit tex. in §. singulorum. Inst. de rerum diuisione. quũ
ergo tam in specto iure naturali quam iure gẽtium pri
mæuo (quod similiter naturale ius appellatur, vt sup. li.
1. in præf. num. 118. disseruimus, & attigimus de succ.
crea. lib. 1. in §. 1. num. 2. & 41.) oia essent cóia præser-
15 tim oẽs agri, cápi, pdia, & reliqua immobilia, † supest,
vt qui aliquid immobile suum esse duxerit, illud proba-
re debeat, quia contra se habet præsumptionem iuris,
cumque is dicat quod ius olim erat commune degene
rasse, ad seque solum in particulari pertinere cœpisse, id
pobare necesse habet cum talis assertio in facto consi-
stat, quod non præsumitur nisi probetur. l. in bello. §.
factæ. ff. de capt. l. si emancipati, ibi, teq; emancipatũ p
16 batum fuerit, vbi notat Ias. C. de colla. † & id factum
non solum probari oportet, sed etiam ea probatio, si re
mouerimus vsum præscriptionum, esset pene impossibi
lis, nisi quis ostenderet testm̃ primi parẽtis Adami, quo
quoppiam fortè pdiũ aut prædia sibi relicta fuisse ap-
pareret. aliter enim & si probet se emisse, parum iuuat
cum per hoc non appareat an venditor dominus fuis-
set, nec potuerit vendens pluris iuris in emptorem trã
sferre quam ipse haberet. l. nemo plus. ff. de regul. iur. c.
nemo potest plus. eod. titu. lib. 6. l. traditio. ff. acqui. rerũ
domi. quinimmo etsi (vt ioci causa id dixerimus) Ada-
mi testamentum ostenderet, quia se ab Adamo magis
descendere quam reliquos homines probare non pos-
set, vt interea omittam tam antiquum instrumentũ aut
henticum esse probari non posse, & ita in specie quod
dominium immobilium probari sit improbabile, nisi p
præscriptionem teneni, licet non ita dilucidè probent
Glo. in l. cum res. C. de probati quam sequuntur com-
muniter Doctores ibi, vt tradit Nicolaus Boërius deci
sione 47. alia insuper ex dicto num. 25. Paulus Castren
sis & Iacobinus de sancto Georgio in l. si quis seruo.
C. de furtis. Alex. cons. 4. colum. 2. li. 2. Dynus, Barto. Al
beri. Paulus Castr. & alijs, præsertim Alex. in l. si sic. §. 1.
ff. de legat. Idem Alexand. cons. 180. col. 4. lib. 7. & cons.
71. col. 1. lib. 1.
17 Hinc est, quod licet quis probet se habere alicuius
rei possessionem cum legitimo titulo, sicque tanquam
dominum fructus illius rei nomine, & sibimet, non et
alteri percipere, adhuc nó intelligitur se dominum suf
ficienter probasse, vt sentiunt Gloss. d. l. cum res, & om
nes illi quos supra allegauimus. sentit Glo. in l. 7. C. de
probat. Bald. in sua praxi. tit. de extraordi. q. 1. & Boërius
vbi supra, nu. 2. vers. sed gl. Id quod procedit quádo do
minium deducitur in iudicium per modum actionis;
& principaliter, quale est in rei vendicatione, in qua do
minium venit probandum principaliter. l. 1. C. de alien.
iudi. mu. cau. facta. l. 1. ff. eo. titul. l. doce ancillam. C. de
rei vendi. nam & si probarem contra possidentem, me
ab hinc annos fortè duos fundum, de quo lis erat, per
quadriẽnium possedisse, fructusque ipsius vt dominũ
percepisse reliquaque omnia vt verum dominum, & q
à dominis fieri solent, egisse, adhuc contra illum posses
sorem minime obtinerem. Cæterum si non principali
ter, sed incidenter tãdem dominium deduceretur in iu-
dicium, túc is modus probationis sufficeret ad inducẽ
dam dominij probationem, vt est recepta opinio in lo
cis mox referendis.
18 † Vnde si domum tuam domui meæ seruitutem de-
bere dicebam, & ostendi legitimum titulum istius do-
mus, quam esse dicebam, meque eam possidere, eaque
vti & frui non secus quam veris dominis, solenne est e
docui, tunc sufficienter dominum me esse videor pro-
basse, vnde si huic domui domum tuam seruitutem de
buisse ostendatur legitimè, obtinebo, & is esse solet fre
quentissimus aduocatorum vsus allegantium, quem cũ
legitimo titulo aliquam re tenuisse & possedisse, eiusq;
fructus tanquam verum dominum percepisse, reliqua
que omnia egisse, quæ a veris dominis fieri solent. nam
per hoc intelligitur dominium psumptiuè probatum,
non aliter quam præsumptiue saluus ex ineptis dictis,
quis probatur, vt tenuerunt Glos. in l. pen. verbo, amo-
ueri. ff. de cõdit. instir. & Paul. Castrens. Bart. Bald. Paul.
Castrens. & alij in l. Titia, per text. ibi. ff. de solut. est tex.
melior de iure secundum Nicol. Boër. d. decisio 47. n.
1. in l. filius famil. §. ijdem principes ff. de leg. 1. Babat.
cons. 50. num. 12. lib. 1. Iacob. de Arena, & Bart. in l. pen
vltim. Anto. But. & Abb. Siculus in c. cum ad sedem, de
restit. spol. Innocen. in c. illud, de præsump Bart. cons.
510. quidam Masiolus. Idem Bart. in q. incip. mulier ha
bens amplum patrimonium. coi. penul. glos. 1. l. sicuti. §.
si quæratur. ff. si seruitus vendicetur. Glo. iuncto textu.
in l. 1. ff. fam. ercis. & ibi Florianus tradit Raph. Cũ cõs.
150. ad fin. Pet. Philip. Corn. consil. 48. libro. 3. Andreas
Barb. cons. 8 lib. 1. Alexan. consi. 4. lib. 2. Idem cõs. 103.
num. 10. lib. 7. Ias. post Bart. ibi in l. si prius ff. de op. no.
nũ. & plene per Boer. vbi supra, & Corne. cons. 19. li. 2.

Idem

Idem Corn.conf.24.li.4.& Bal.in l.non ignorat. col.6. C.qui accus.non poss.facit l.&quæ nondum sunt. §.1. ff.de pign.tenet Roma.cōl.24.circa propositū. & Bar. Sozin.conf.106.in causa.col.4.lib.2.rō dfūr inter hanc speciem & superiorem ea est, quod quando dominij ꝓbatio deducitur incidenter in iudicium, cùm aliud principaliter ageretur, par est, vt non tam exacta probatiō postuletur, quàm si principaliter deduceretur & de fide raretur.cùm & ea res leuioris sit præiudicij, & aliter is bis oneraretur in probatione, si teneretur ex integro ꝓbare, & domum vicini seruitutem alteri domo debere, & præterea ex integro ꝓbare, ꝙ ea domus, cui talis seruitus debebatur, sua erat.facit pro hac ratione leg.ille à quo.§.si de testamento.ff.ad Treb.l.Titia.§.qui inuita. ff.de leg.2.

19 Cæterùm si, cum eo legitimo titulo probaui possessionem longi temporis, tunc sufficienter probatum est dominium, etiam si in iudicium deduceretur principaliter, quia iam præscriptum intelligeretur, & hęc est vtilitas præscriptionum (qua æquius aut consultius nihil unquam excogitari potuit) ita tenet Glo.in d.l.cùm res C.de probat.& est communis opinio Doctorum, quos

20 suprà allegauimus. †Idem foret si nullum titulum probarem, si tamen longissimi temporis possessionem probarem, quasi ea temporis adiectio suppleat tituli defectum, vt in l.si quis emptionis.§.1.& l.cū notissimi, in princ. & l.sicut.l.omne.C.de præscr.30.annorum, vt est communis opin Bal.vbi suprà, & aliorum, quas suprà retulimus tradit etiam Boer.vbi supra nu.9.cum seq.

Hactenus de dominij probatione in rebus soli, & et

21 in rebus mobilibus regulariter, †sunt tamen plures species, in quibus circa iuuentum præscriptionis probatur dominium in rebus mobilibus.quid enim si quis tabulam depinxit, iuxta §.si quis in aliena tabula.Inst. de rerum diui.aut melle mulsum ex vuis & melle fecit, aut librum scripsit, & similia.certè in his speciebus & similibus facilè est dominium probare. Item idem est in rebus se mouentibus, quale est, si quis feram cepit, aut armenta, aut pecudes, aut quadrupedes, quæ anteà nullius in bonis vel fuissent, vel iam esse desiissent, vt in §. feræ, & per totum titulum Insti.de rerum diui. præsertim in §.singulorum, cum seq.vsque ad finem tituli.& l.adeò. per totam l.1.2.& 3.l.naturalem.ff.de acq.rerum domi. Idem in iuribus & actionibus, nam probatur cōtractus

22 obligatione probatur nobis, id de quo agitur deberi, † nec dubium est, quia etiam istarum rerum dicatur esse dominium.l.qui vsumfructum.ff.si vsusfr.per l.fi.ad medium.C.de præscr.longi tēporis, & de quadruplici dominiorum differentia differit Bald.in le. in rebus.C.de iure dot.col.2.& Boerius d.decis.42.n.4. & plenius per nos de suc.progressu lib. 1.in præfa.nu.176. cum seq.

23 Quò ad quartum, nempè, † quo iure fuerit inducta vsucapio, vel præscriptio, omnes omninò admittūt meto iure ciuili receptam fuisse, ita Azo in summa C.de vsucap.pro empt.ad princ.Bald.in repeti.l.1. col.3.C.de emancipat.liberorum.Franciscus Balbus de præscr.par. 1.q.4.Bar.in l.nemo potest.col.4.vers.quærit Dynu.ff. de leg.1.Philippus Decius in c.quæ in ecclesiarum.nu. 26.de constit.Aymon Crauet.& antiq.temporum. par. 1.nu.49.per eundem Decium conf.269.nu.7.Idē Dec. conf.202.nu.a Bald.in l.fi.col.a.C.sententiam rescindi non posse.Ang.in l.Lucius.ff.de euictionibus. Paulus Castren.in l.1.ff.de testam.Alex.in le.Gallus.§.& quid si tantùm.num.17.ff.de libe.& posth.Panorm.conf.84 videtur 1.lib.1.Glo.quam ibi omnes sequuntur in l. ex hoc iure.ff.de iust.& iu.Bald.in auth.adhec.col.3.C.de

24 vsur.Ang.in repe.l.1.col.19.C.de iud.†Ideò dicunt, ꝙ præscriptio vtpotè ciuile inuentum obligationem naturalem nequit perimere, quod & firmant Bar. & Paulus Castr.in l.fin.§.1.ff.rem ratam haberi.Corne.conf.251 in hac consultatione.col.2.lib.3.Idem Corn.conf.176. ad euidentiam.col.pen.lib.1.Ant.But.Io.Imol.Panor. & Felin.in c.ad aures, de præscr.Io.And.in c. possessor, vbi Philipp.Franc.& noui.de reg.iu.Franc.Balb. vbi suprà.2.par.3.prin.q.10.& in par. 1.q.6.& Ioan. Oroscius & nouissimi sequuntur d.Glo.l.ex hoc iure.ff. de iusti. & iu.eamque Glo.sequuntur alij quàm plures, quos allegauimus de succe.crea.lib.1.§.1.nu.1.vers.vltima fuit

25 opi.Hinc †dixit Bal.in rep.l.1.col.3.C.de emancip. libe. ꝙ si ius ciuile non foret, præscriptiones aut vsucapiones minimè forent, quem sequitur Francisc. Balb. in d.

26 q.4.†Hinc etiam dixit Philip.Decius in d.c. quæ in Ecclesiarum, num.26.dominium prescriptione quæsitum cùm sit iuris ciuilis tolli nobis posse per principem, id quod improbabimus (annuente Deo) in secundo Tomo harum controuersiarum, qui inscribitur sub titulo controuer.vsu frequentium.c.1.num.15.ibi enim ostēdimus, etiam dominiū iuris ciuilis tolli nobis per principem non magis posse, quàm dominium iuris naturalis, nisi ob bonum publicum.Deniq; cùm præscriptiones & vsucapiones sint iuris ciuilis adeò, vt si ius ciuile non esset ipsæ minimè fuissent, vt iam edocti sumus, &

27 probat l.1.& l.3.ff.de vsucap.Et ideò †præscriptio longissimi temporis triginta vel quadraginta annorū non erat cognita nec inuenta iure ff. vt est vera & communis opinio, quam tenent Glo.in l.qui occidit, in prin. verb.amisit.ff.ad l.Aquil.Glo.& Doct. qui cum ea simpliciter transeunt in l.Iulianus.ff.ex quib. causis maiores.Bar.in l.tutor rerum.in fin.ff.de admi.tutorū. Bal. in l.eum qui.§.in hac.ff.de public.Idem Bal.in l. si ego. §.partus.eod.tit.Franc.Balb.de præscr.in 2.par.3.partis princ.q.12.num.12.vers.sed dubitatur.Bal.in l.nihil.C. de vsucap.pro hærede.Gloss. cum qua transeunt cōiter Doctores ibi in princ.Inst.de perpe.& temp. act. Alex. in l.Pomponius.§.cùm quis.nu.21.ff.de acq. poss.& Et ibi Ias.num.22.Fel.in d.c.4.num.34.de præscr.Bar.in l. fin.in fin.ff.rem ratam haberi. Arius Pinellus de bonis maternis in auth.nisi tricennale, in prin.Bartholomæus Socin.consl.203.col.2.in fin.lib.2.Episcopus ciu.Rod. in c.possessor, de reg.iu.lib.6.par.2.§.9.num.4.[Cùm (in

28 quam) †omnis præscriptio & vsucapio sit merum inuentum iuris ciuilis, consequens est, vt subditos duntaxat liget, & comprehendat illius illarumue regionum, vbi tale ius ciuile seruatur, iuxta l.omnes populi..ff.de iust. & iure.§.sed naturalia.Insti.de iure nat.l.ius ciuile.ff.de iusti.& iur.l.fin.vbi plenè in simili per omnes Doctores. ff.de iurisd.omnium iud.sicque si inter reges aut populos liberos, qui non recognoscerent superiorem, in tēporalibus lis esset, cessaret materia præscriptionum, nō secus quàm si re vera scripta, aut inuenta nunquā fuisset, quia ius ciuile vnius principis aut populi liberi alterum principē aut populum liberum nō tenet, sed ius tātum naturale & gentium inter eos seruandum est.Et secundum tale ius ciuile iudicandum esset.na si princeps legibus populi sui solutus esse dicitur.le. princeps legibus.ff.de legibus.quanto mag s solutus esse dicitur le-

29 gibus alterius principis vel populi.†Id quod nullus mo do sanus negat aut negauit vnquam, quod adeo verum est vt princeps eum subdito contrahendo non obligatur ciuiliter, sed tantum naturaliter, quia iuri tantum naturæ, & gentium non etiam iuri ciuili subiacere intelligitur, vt tradit eleganter Bald.in d.l.princeps. ff. de legibus.Idem Bald.in l. 1.ad prin.ff.de const.princ. Idē Bal.& communiter omnes Doct.in l.1.ff.de poct. Idē. Bald.in l.fin.C.de tranct.& in l.si aquam colu.6. C.de seruit.& aqua.plenè per Doct.in c.1.de const.Alex.cō sil.vltim.clementissimi.col.7.lib.4.Bald.in c 1.§.fin.qui feudum dare possunt.quod ita tamen intelligēdum est, vt ea

vt ea obligatio naturalis, qua princeps ex cōtractu suo
vel conuentione cum subdito, vel cum altero principe
celebrato tenetur, tam efficax sit, quam foret si esset ci
uilis simul & naturalis, vel si ius ciuile nunquam vllibi
scriptum aut inuentum esset. Ita Anto. Butrius col. pe-
nultim, & ibi alij omnes in c. quę in Ecclesiarum, de cō
sti. & ibi Abb. col. pen. Bal. in c. 2. colu. fin. de noua for-
ma fidel. in feud. Fernandus Loazes in cons. pro Mar-
30 chi. de Velez. dub. 1. pag. 34. num 23. Sicque† principes in
ter se, vel populi liberi inter se semper, & sunt & esse vi-
dentur, ac fuisse quasi in terminis leg. 2. ad princip. ff. de
orig. iur. l. 1. ff. de pact. l. 1. ff. de consti. pecun. cum. simil.
vt inter eos ius solum naturale & gentium non etiam
ciuile in consideratione sit, non magis quam si scriptū
aut inuentum nunquam fuisset. nam & idem esset (qđ
31 plus est) † si res ageretur inter principem & vnum ho-
minem priuatum, qui tamen sibi subditus non esset † Et
32 ideo peregrinus nec testamentum facere debet, secun-
dum simplicitatem iuris gentium, vt diximus de succ. ꝓ
gressu lib. 1. sub tit. qui testam. fac. poss. num. 124. nec ex
testamento aliquins ciuis nostri capere potest, quia vt
nostro iuri subiectus non est, ita etiam non gaudet be
neficijs nŕi iuris ciuilis, vt ibidē docuimus sub titulo, q
ex testamen. cap. poss. num. 6. cum sequen. per l. 1. cum
ibi not. C. de hęred. instit. l. sed si hac. §. pœnam, in verb.
peregrinitatem. ff. de in ius vocan. Quin imo idem fo-
ret, si inter duos homines priuatos exteros tamen (hoc
est, qui essent diuersarum iurisdictionum, puta vnus Hi
spanus, alter Gallus) res ageretur, nam & tunc ius tan-
tum naturale & gentium inter eos seruaretur, non etiā
33 ius ciuile alterutrius ex illis prouincijs † (cum cōstet re-
gem Hispaniarum etiam de iure nō subesse Imperato
ri. 63. distinct. c. Adrianus, vbi Gloss. & reliqui. Idemq;
in rege Galliarum saltem de facto, vt li. praeced. plenius
34 tradidimus. c. 22. num. 11. cum sequē.) † secundum quae
licet regulariter non valeat emptio & venditio sine pre
cio, nec locatio & conductio sine mercede certa, nec
contractus emphyteusis sine scriptura, nec stipulatio si
ne verbis, vt in prin. Instit. de empt. & vendi. & in princ.
Instit. de locatione & cond. l. 1. in prin. ff. de verb. oblig.
Inst. eod. ti. l. 1. 2. & 3. cum ibi not. C. de iur. emphy. ta-
men inter exteros principes, vel inter exteros popu-
los superiorem non recognoscentes, vel inter exteros
homines priuatos, vel inter vnum principem, populum
ve liberum & ciuem ei subiectum, & emptio venditio
ve sine precio, & locatio & cōductio sine mercede cer
ta, & stipulatio sine verbis, & emphyteusis sine scriptu-
ra valerent, non tam in vim eorum contractuum forma
liter, quam in vim nudae genericae iurisque gentium cō
uentionis, quae tamen plenum effectum & executionē
sortiretur, non secus, quam id fieret, si ius ciuile scrip-
tum aut inuentum nunquam fuisset, iuxta l. 2. in princi.
35 cum §. sequen. ff. de origi. iuris. † quae omnia in contra-
ctibus legatorum principum (quos vulgo ambasciato-
res appellamus) qui celebrarentur in prouincijs suarū
legationum ꝓcederent, vt plenius egimus in praefat. li.
1. de succ. progressu. col. pen. & in locis duobus, de qui-
36 bus iam meminimus. † In omnibus ergo his speciebus,
& similibus, quemadmodū cessat ius ciuile quo ad om
nes contractus, conuentiones reliquasque humanas a-
ctiones ita quoque & quò ad praescriptiones cessa-
re in comperto esset debet quandoquidem praescri-
ptionum inuentum mere ciuile est, & ciuilissimum, vt
iam edocti sumus, quae omnia eo potissimum nomine
notanda sunt, quod nullibi sic declarata inuenio, sunt
que addenda ad illos 28. casus, in quibus cessat praescri
ptio, de quibus per Franciscum Balb. de praescrip. q. 6.
part. prin.

Hinc colligebam expeditum fixum atque indubita-
37 tum haberi deberet† potentissimo Hispaniarum Regi,
& domino nostro etiam hodie integrum saluumque es
se ius & facultas conferendi oēs archiepatus, episcopa-
tus ꝑbendas, dignitates, personatus, rectorias, beneficia
que omnia ecclesiasticis personis per vniuersam Hispa
niam, non secus quam olim neque id ius vlla ex parte ꝑ
scriptionis, consuetudinis, vel alia quauis ratione, aut
occasione immutatum, debilitatum aut diminutum vi-
deri, non magis quam olim foret ac fuisset, nam cum
sit non minus vera, quam receptissima omnium senten
tia, Hispaniarum regem ac regnum nullum in tempo-
ralibus superiorem recognoscere. Glos. in d. c. Adria-
nus. 63. distinct. diximus plene supra c. 22. num. 11. cum
38 que sequen. † cumque Hispaniarum rex ex receptissima
omnium sententia habeat legitimum ius patronatus in
omnibus Hispaniarum ecclesijs, eo quod eam prouin-
ciam eripuit, liberauitque a manu infidelium (quae cau-
sa ex mente Doctorum communiter longè iustior est,
quam causa ecclesiae dotationis) vt in lib. praecedenti. c.
22. num. 14. cum praeced. & sequen. disseruimus, conse-
quens fit, vt id ius patro. semel sibi competens per tem
poris aut praescriptionis interuentum perire non potue
rit, aut vlla ex parte eneruari, quandoquidem praescrip
tionum inuentum & ciuilissimum esse, & sic inter exte
ros Principes, Reges, Imperatores, populos aut ciues,
locum non habere fuse edocti sumus, & non solum ta
les ecclesias Hispaniarum Rex conferre potest, hoc est
eligere vel nominare personas ad eas dignitates, benefi
cia, Episcopatus rectorias, personatus archiepiscopa-
tus, & similia, non solum (inquam) id ex definitione sa-
crorum canonum, & ex doctorum sententijs, & ex legi
bus Hispaniarum licere sibi apparet, sed etiam id per sa
crum Concilium Toletanum 12. canone, & c. 6. sancitū
est, & stabilitum in haec verba.

Illud quoque decernendum nobis occurrit, quod in
quibus tam ciuitatibus, decedentibus Episcopis pro-
prijs, dum differtur diu ordinatio successoris, non mini
ma creatur officiorum diuinorum offensio. Vnde pla-
cuit omnibus (saluo priuilegio vniuscuiusque prouin-
ciae) vt licitū maneat deinceps. Toletano Pōtifici quos
cūq; regalis ptās elegerit, & iā dicti Toletani Pōtificis
iudicium dignos esse probauerit, in quibuslibet proui-
cijs praeficere praesules, & decedentibus Episcopis elige
re successores, sic tamen, vt quisquis ille fuerit, ordina-
tus post ordinationis suae tempus infra trium mensiū,
spacium proprij Metropolitani praesentia visurus acce
dat, qualiter eius authoritate vel disciplina instructus,
condigne susceptae sedis gubernacula teneat, quod si ꝑ
desidiam aut neglectum quilibet constituti temporis,
metas excesserit excommunicetur, hanc quoque defini
tionis formulam sicut de Episcopis, ita de caeteris pla-
cuit obseruandam.

Sed & idem expressum est in c. cum longe. 63. distin.
neque ad rem pertinet, quod id ius & si in vsu sit fuerit
que semper quo ad ad archiepiscopatus, & Episcopatus
& nonnullas Abbatias Hispaniarum, tamen quo ad reli
quas dignitates ecclesiarum cathedraliū, & quo ad reli
39 qua beneficia non ex integro id in vsu nūc est, † nec du
bium est, quin iuri canonico omnes principes Christia
ni subesse videātur, vnde iuris canonici praescriptiones
contra eos eorumque regna videntur posse locum ha
bere in ijs rebus & materijs, quae subsunt iurisdictioni
ecclesiasticae, qualis est materia beneficiorum, vt habe-
tur fere per omnes in c. 1. & in c. ecclesia sanctae Marię
& in c. quę in ecclesia. de constit. & in c. cùm non li-
ceat, de praescri.

Nam ad perfectam huius rei cognitionem praefari o
portet non esse solum aut simplex ius patronatus id, qđ
habent Hispaniarum reges in talium beneficiorum col

lationes

latione seu nominatione,neque ex sola iuris canonici
concessione, sed potissimùm ex ipsomet iure regali,
& sic ex iure naturali.cùm enim regna & principatus fu
erint iure naturali,vel gētium etiam primæuo creati ad
meram ciuium vtilitatem;vt plenissimè ostendimus su-
prà lib.præced.cap.1.&.2.& id ornauimus tam per to-
tum illum librum,quàm per totum etiam illum,& præ-
sertim in d.c.1.num.25.& ca.21.num.8.in d lib.præced.
40 †Cumque homines à suis negotijs & prouincijs auo
cari longius peregreque proficisci, peragrare & peregri-
nari noxium vehementer sit,vt & patet ad sensum, &
probat l.4.cum sequent.ff.quemadmod. testa.aperi.su-
perest,vt ad regale officium,munus & tuitioné pertiné
re intelligatur prospicere ac efficere,ne subditi talē in
commoditatem patiantur,per quam negotiorum suo-
rū causa peregrè à regione sua,liberis,vxoribus,domi-
bus,rebus negotijsque suis domesticis desertis profi
cisci cogantur,id quod eueniret,si ab Hispania ad
Romam vsque vrbē penetrare passim cogerentur,be-
neficiorum,dignitatum,episcopatuum,archiepiscopa-
tuum ve causa,aut litium fortè occasione, & cùm talē
incommoditatem homines pati aduersetur naturali ra-
41 tioni & iuri naturali. † Neque per leges positiuas,ciui-
les aut canonicas id induci posset,neque per consuetu-
dines,quæ magis viderentur & iustius dicerentur mo-
rum corruptelæ,quàm mores præscripti;argu.l.1.& 2.ff.
de legibus.c.erit autem lex.4.distinct.l.de quibus,cum
multis legibus sequen.ff.de legibus,cum edocent,leges
& consuetudines irrationabiles aut nociuas non valere,
id quod plenius disseruimus de succ.progressu in præfa.
num.93.& suprà lib.præced.cap.31.num.38.& cap.30.
num.1.&.num.3.vnde leges ferre ad publicam vtilitatē,
vt principis est;ita eas ferre ad propriam legislatoris
vtilitatem,præsertim cum læsione subditorum,tyranni
est,vt d.c.30.n.2.disseruimus,& omnis lex,quæcunque
sit,vtilis si non est,uix esse potest,vt desinat nocere; vt
d.li.c.29.nu.22.non parum vtiliter ostendimus. & ibi
etiam nu.20.ostendimus, legum humanam non aliter
valere,quàm si à lege naturali aut diuina deriuetur.sic-
que vtilis & æqua sit,& aliquid eo.li.c.26.n.29.quę oīa
non solùm comprobantur ex ijs,quæ suprà lib.1.c.1.&
2.tradidimus,edocentes, legum principumque impe-
rium ad meram ciuium vtilitatem pertinere, ita vt qd-
quid à principe vel à lege iussum,præceptum,sancitum
ve fuerit,si ciuium vtilitati aduersatur,nullius momenti
sit;quasi egredi videatur terminos mādati;commissio-
nis,regni;principatus, sed etiam hoc idem comproba-
tur ex omnibus,quæ per totum hunc librum & præce-
dentem plenissimè disseruimus,quia quasi ex illo primo
elemento & fonte reliqua omnia deriuauimus. Nec
dubium est,quin quod lege aut cōsuetudine induci nō
potest,quia irrationabile vel noxiū,id per præscriptio-
nem etiam immemorialem recipi longè minus possit,
quia talis præscriptio,etsi reliquis præscriptionibus po
tentior uideatur,tamen ad summum id assequi potuit,
vt legis vim habere videretur.l.1.§.fin.l.2.in princi.ff.de
aqua plu.arcenda.l.1.§.ductus aquę.ff.de aqua quoti.&
æstiu.is ergo vigor legis interpretatiuus fortior esse nō
potest,quā ipsamet vera, expressa & certa lex, quinimò
vix est,vt ei æquetur.l.filio quem.ff.de lib. & posthu.l. si
quis posthumos,in princ.eo.tit.ergo quod lege expres-
sa introduci non potest,id longè minus per legem taci-
tam induci admittive poterit,qualis est consuetudo,iux
ta d.l.de quib.cū multis seq.ff.de legib.&qualis est pscri
ptio ēt tpis,cuius initij memoria non est,vt proximè di
41 ximus.†Et denique quærere legē, vbi naturaliter senti-
mus,nihil aliud est sm Philosophum, q̄ infirmitas intel
lectus,nec vllus tā demens aut tā rerū inexpertus erit, q
non videat Reipub.regnoque Hispaniarum non noxiū

modò,verùm nocentissimum esse, si ad lites expedien-
das,vel ad beneficia ecclesiastica,episcopatus,archiepi-
scopatus,dignitates,præbendasve Romam semper pas-
simque adeundum esset, id quod cum nostro magno
43 malo experti sumus,estq; tam notorium,vt oēm spēm
probationis facilè superet.notorietatis.n.talis est vis,vt
plenè disseruimus suprà li.1.c.22.& c.21.tex.in l.si adul
terium cum incestu.§.idem Pollioni.ff. ad legem Iuliā,
de adult.& denique in hac ingenti læsione,quę ex tā lō
ga & periculosa nauigatione & itineratione causatur,
nititur tex.in d.concilio Toletano.12.cau. 6. & d.c.cū
44 longè.63.dist. †sicque cùm ea ratio sit tam naturalis &
vera,contrarium eius fieri minimè poterit vnquam,aut
vnquam poterit,arg.§.sed naturalia.Instit.de iure nat.l.
omnes populi.ff.de iust.& iur.Bald.per tex.ibi.in l. si.ff.
de hær.instit.idem Bald.in l.his solis.per tex.ibi.C.de re
uo.don.Pet.Philipp.Corn.Ale.Dec.& alij per tex.ibi in
l.humanitatis.C.de impub.Ias.Purpuratus. & alij p tex.
ibi in l.fin.C.de pact.
45 †Denique nauigare etiam impossibile reputatur, ne
dum,nimis difficile, neque quicquam est, quod magis
ipsi naturæ aduersum,pugnans, contrarium esse intelli-
gatur,quàm nauigatio,vt plenè ostendimus supra lib. 1.
c.20.vbi etiam docemur,nauigationem horridam esse,
tristissimam,periculosissimam adeò,vt nauigantes,inter
mortuos,an inter viuos sint connumerandi, non satis
certum sit.sicque ad Romam ab Hispania per ęquora
transuolare durissimum,nocentissimum & ab omni iu
stitia & ratione prorsus alienum esset,vt homines a iu-
re compellerentur.Id enim non ius, sed summa iniuria
esset, rursus per terram eundi nullus patet aditus:nam
vt interea omittam lōgitudinem itineris, magnitudinē
laboris,& expensarum periculum,insidiasq; latronum,
&c.id genus,(quæ omnia omnibus notiora sunt, quā
vlla relatione egeant.)Adest etiam id impedimētum, q
oēs Galliæ penetrandæ sunt,nec alias patet iter, via aut
semita vlla:sicq; penetratio est impossibilis,nisi ex Gal
liarum principis concessione,quæ reputatur impossibi
lis.l.apud Iulianū.§.constat.vbi multa p Ale.& Ias.post
46 alios.ff.de legatis 1.Ergo †cū nimis difficilia p impos-
sibilib.habeantur,vt ibi est communis opinio Alex.Ias.
& aliorum per tex.vbi Hieronymus Cagno. in l.impos
sibilium.ff.de reg.iu.Claudius Aquens.in l.Gallus.§.in-
stituens,col.1.ff.de lib.& posthum. Georgius Natanus
in Clemen.sæpè, in princ.not.4.de verborum signific.
Bart.Socin.in l.quidam relegatus no.fin.ff.de reb. dub.
superest vt Hispani pro rebus suprà memoratis Romā
47 petere non sint de iure cogēdi,† non magis quàm si ad
impossibilia obligandi,ad quę nullus tenetur.l. impossi
bilium.ff.de reg.iu.ca.nemo potest.eod.tit.lib.6. §.si im
possibilis.Inst.de hæred.instit.l.1.vbi plenè per Barto.ff.
de condit.instit.l.vbi repugnantia.§. quę rerum natura.
48 ff.de reg.iu.Adeò,vt †ad impossibilia non solùm princi
pum potestas sese non extendat, sed etiam ipsius Dei
optimi maximi potestas sese non extendit, secundum
Theologorum opinionem,vt & affirmat & sequit Hie
ronymus Cagnolus,vbi suprà, & plenius tradidimus su
prà lib.1.cap.27.
49 Denique †secundum opinionem multorum, quam
mō nec probo nec improbo(quia infrà c.81.nu.10.cū
seq.dicturus sum)non est præscriptio temporis imme-
morialis,quando de ipsius origine constat, vt tenēt Io.
Andręę in c.1.ad finem de præscrip.libr.6.& Aymon
Crauetus de antiq temporum pari.4 vers. materia ista,
nu.3.Couarru.in cap.possessor.de regulis iur.lib.6.par-
te secunda.§.3.nu.7.sed cùm de principio huius rei, de
qua agimus,non solū constet, sed etiam notoriè con-
stet,quia ex dispositione iuris,vt patet in dicto cōcilio
Toletano duodecimo,canone sexto,& dicto cap.cùm

longe.63.dist.sequitur illud ius episcopatuum, rectoria
rum, aliarumque præbendarum ecclesiasticarum inte-
grum ius Hispaniarũ Regi,& regno illæsumque ab im-
memoriali præscriptione seruari. Quamuis si verũ ama-
mus,ea sola ratio sufficiat,quam iã retulimus,quod bo-
50 na gubernatio minime admittit contrarium. † Item,ꝙ
hæc est ratio naturalis,iusque naturale,& gentium,(ius
enim naturale illud dicitur, quod ratio naturalis suadet
& docet,diximus supra lib. 1. c.16. num.10. & decimo
num.8.& c.27.num.11.)Idque ius immutabile est.§.sed
naturalia. Inst.de iure naturæ.l.omnes populi.ff.de iust.
& iur.licet enim passim fiant homicidia,latrocinia,falsi
tates,adulteria,parricidia, & cætera id genus contra ip-
sum ius naturale, adhuc tamen ius ipsum naturale inte-
grum manere intelligitur,semperque est, eritque ius,&
semper æque bonum, & ille huius iuris transgressiones
nullam inducunt præscriptionem aut consuetudinem,
contra hoc ius,quo minus videre stare, & pollere videa
tur,æqueque bonũ,& laudabile esse,sic & in specie no-
stra docet Theologorum disertissimus frater Alphon-
sus de Castro, de potestate legis pœn.lib.2.c.14.pagin.
562.Paulus Apost.Rom.1.dum ait.Qui cum cognouis
sent Deum,&c.Sic ergo & in specie nostra,& si per an-
nos mille nos Hispani pro his rebus,vel istarum rerum
causa,de quibus mentionem habuimus, Romam adire
coacti essemus,vel forte sponte, (aut quod certius, est
stultitia,aut rusticitate)nunquam fieret ius aut bonum,
aut æquum,quod in postremum idẽ facere teneremur,
non magis quam si per mille annos latrocinia,falsitates
adulteria,& cætera id genus,exerceremus.nam per hoc
nunquam sit ius aut bonum,aut æquum, vt similia faci-
nora in posterum perpetrare cogamur, aut perpetrare
51 Iure possimus. † Et istud ius naturale bonum & æquum,
vt Hispani non cogantur istarum rerum occasione, de
quibus mentionem habuimus,Romam petere,licet po
stea à iure canonico(per d.cap.cum longe,& per d.Cõ
cilium)approbatum fuerit, non tamen fuit transforma
tum in merum ius canonicum,ita vt ius naturale,& gen
tium esse desijsse videatur,non magis quam si quis male
sanus contenderet illud præceptum Decalogi, De non
occidendo,aut etiam illud præceptum, De parentibus
obseruandis euanuisse,iusque diuinum,aut naturale eo
ipso esse desijsse,quod per omnes leges, quæ sunt sub ti
tulis C.& ff.ad legem Corneliam de Sicarijs parricidæ,
& etiam homicidæ pœnæ legales designatæ sunt. Aut si
contenderet,ꝙ illud preceptum Decalogi, Non falsum
testimonium dices,aut illud præceptum, Non mœcha-
beris,aut illud,non furtum facies,euanuerunt,eo quòd
pœnæ legales adulterijs,& fallarijs,vel falsis testibus, &
furibus,seu latronibus definitæ sunt,per leges,quæ sunt
sub titulis.ff.& C.de furtis, & ff.& C.ad legem Iuliam,
de adult.& ff.& C.ad legem Corneliam,de falsis. Verius
ergo est in omnibus his speciebus,& similibus, ea præ-
cepta adhuc remanere iuris diuini,& naturalis, non se-
cus quam antequam fieret ius scriptum,aut potissimũ,
quòd ius diuinum,& naturale his in rebus adiuuasse iã-
tum,non etiam transformasse videtur,arg.in princ. In-
stit.de bonorum possessio.l.adeo.§.cum quis ex aliena.
52 ff.de acquir.rerum domin. † Sic & licet mille leges Iure
consultorum de beneficio abstinendi à prætore inuen-
to disserant,vt in l.Cornelius.l.iam dubitari.ff.de hęred.
instituend.l.si filius qui patri.ff.de vulgari, & pupillari
substitutio.l.fi.C.de repudian.hæred.§.sui.Instit. de hæ
redita. quæ ab intesta.§.sui,& §.necessarijs. Institut.de
hæredita.quali.l.cum antiquioribus.C.de iu.delib. cum
similib.adhuc tamen ius abstinendi dicitur esse præto-
rium,non ciuile,habita potius ratione inuentoris, quã
eorum,qui post ea id ius iam inuentum interpretantur,
vt est communis opinio,quam tenent(multis tamen re
pugnantibus) Gloss. in l. qui se patris. C. vnde liberi.&
ibi Alexand.num.15.Ludouic.Rom.in d.l.necessarij.ff.
de acquir.hæred.Ias.num.29. post Glo.ibi in l.vnic.C.
quando non peten.partes.Paulus Castrensis in l.1. C. si
minor ab hæred.abst.Imola in l.ventre.ff.de acquirend.
hæred.dixi plene de success.crea.§.1.num.5.Sic ergo &
in proposito,& si ius canonicum id quod iure naturali,
diuino,vel gentium induxerat,præciperet,non tam no-
uum ius induxisse, quàm illud iam inductum antea fue-
rat,repetisse vel detegisse videretur, iuxta d.§.cum quis
ex aliena.d.l.adeo.ff.de acquir. rerum domin. inde di-
ctum declarantem nihil agere,sed iam actum detegere.
53 l.hæredes palam.§.1.ff.de testam. † Sed his aduersari vide
tur, quod cum naturali iuri, vel gentium aliquid addi-
mus,vel detrahimus,tunc proprium nostrum ius fecis-
54 se videtur † l.ius autem ciuile.ff.de iust.& iure.& ibi Glo.
& Ias.ego id ius vt beneficiorum ecclesiasticorum, aut
litium causa Hispani extra suam prouinciam non tra-
hantur,& si naturale, vel naturali rationi congruum vi-
deretur,tamen eo ipso quod à iure canonico idem cau
tum fuit sub illa formula,& adiectione,vt fieret per pri
matem Hispaniæ cõfirmatio,videtur vt desierit esse ius
naturale,& esse cœperit ius canonicum, sed respondit
quod vulgo dicitur,quod cum aliquid addimus, vel de
trahimus,tunc ius proprium nostrum efficimus, intelli
gitur ius nostrum fieri,quo ad illam particulam additã,
non quo ad id,quod antea erat,id enim remanet,vel na
turæ,vel gẽtium ius,vt antea erat,ita intelligitur d.l. ius
autem ciuile,secundum Curtium in l. vt vim. nu.17.ff.
de iust.& iur.& Benincasius de act.in §.superest, num.
226.post Modernos Tollentinates, quos ipse allegat.
sic ergo postquam per §.alia deinde lex.Inst.de public.
iudic.illam pœnam nouam parricidis imponendam ex
cogitauerunt Iureconsulti, meri iuris ciuilis erit illud
parricidij facinus,quo ad pęnam illam temporalem,sed
quo ad prohibitionem,& pœnam æternam non desinit
esse iuris naturæ,& diuini,vt est notum, & supra osten
dimus,& multis autoritatibus in simili ornauimus, su
pra lib.1.c.29.num.17. Vnde & ex locis supra relatis,ad
quæ vos remisimus,quæ hic desunt,petenda sunt. Qui-
nimo tam nouum est litium, aut beneficiorum eccle-
siasticorũ causa a laribus,domibus,negotijs, rebus,po-
pulis,regionibusve suis homines extrahi,vt in Concilijs
Oecumenicis cautum præceptumque fuerit, causas &
lites in partibus finiri,nec ad Romam vrbem pertrahi,
etiã si essent ex ipsamet Italica prouincia. Quanto ergo
magis in his litibus,aut negotijs, quæ aguntur in remo
tissimis extremisq; mũdi oris,qualis Hispania est,vt ha
betur Concil.Latera.sub Greg.Papa sessione.11.

Denique (vt verbo omnia claudã) nulla potestas est
ad malum,sed potius ad bonum:ad consulendum,& iu
uãdum est omnis potestas siue illa ecclesiastica sit, siue
55 secularis(hoc vno excepto, † quòd in ecclesiastica lon-
ge exuberantior æquitas,& iustitia desideratur,& ines-
se debet.c.1.de feud.alien.& auth.de monachis.§.cogi
tandum,per Andream Tiraquell. de priuil. piæ causæ,
priui.100.)vt plenissime disseruimus supra libro 1.cap.
1.& 2.ex communi,& receptissima sententia tam facto
rum,quàm Iureconsulto.& omnium Philosophorum,
& aliquid attigimus in secundo Tomo harum contro-
uersiarum sub inscriptione,& tit.controuersiarum fre-
quentium lib.1.cap.1.etenim omnis potestas in iurisdi
ctione consistit,nec aliud quã iurisdictio est, vt ibi edo
cemur,iurisdictioni autem iniuriæ datio, vel damni da-
tio contrarium est, contrarium autem cõsistere impos
sibile est,adeo vt ipsi Deo omnipotenti isthæc,quæ im
plicant contradictionem,impossibilia esse intelligantur
ex communi Theologorum sentẽtia, vt exposuimus su
pra lib.1.c.27.num.2.cum quibusdam præceden.& seq.

quibus adde Hieronymum Cagnolum in l. impossibi lium.in princ.ff.de reg.iu.& omnis potestas illud dunta xat obiectum,& scopulum intuetur,nempè, iustitiam,
56 †que virtus omnium uirtutum domina,& regina est,secste Cicerone Officio.lib..3.Iustitia autem est, alterum non lædere.l.iustitia.ff.de iust.& iu.§.iuris præcepta.In sti.eod.tit.vnde Cice.Officiorum lib. s.sic scriptum relinquit,Iustitiæ inest splendor virtutis,maximus', ex qua boni viri uominantur,cuius primum munus est , vt ne quis cui noceat.ergò cùm nocentissimum esse iá ostẽderimus homines negociorum suorum causa à prouinciis suis extrahi, consequens fit id iustitiæ contrarium esse,& consequenter extra omnem potestatem & iurisdictionem esse,siue illa secularis sit, siue ecclesiastica, magisq; ac magis extra ecclesiasticam, quàm extra profanam esse potestatem,vt ostendimus,confirmatur,tnã
57 quantò maior est ecclesiastica potestas profana,vt in c. solicitæ,de maiorita'e & obed.& tradunt nouissimi in c.nouit,de iudiciis.tantò abstinentior à malo , & iustitia esse debet,teste Iuuenale sic canente Satyr.8.
Omne animi vitium tantò conspectius in se
Crimen habet,quantò maior qui peccat habetur.
Nec dubium est,quin quantò maior, eminentior, splendidior,sublimior est potestas, tantò magis ac magis Dei potentiam summam (vtet proximior & sublimior)imitari debeat, ac necesse habeat, nam vt Poeta cecinit.
58 †*Fortes creantur fortibus,nec debiles*
Generant aquilæ columbas.
59 †Et naturalissimum est vnumquodque sibi simile generare,secundum Philosophũ lib. 2. de ani.& text.in l.cp. si nolit.§.qui mancipia.ff.de ædilit.edict.vnde patres prudentes liberos quoque prudentes plerunque generare Accur.testatur in l.nullus.C.de curi.lib.10.& spurios filios liberos quoque spurios generare solere Accursius author est in l.fin.versic.consequentia.C.de nat.liberis.
60 †Et talis præsumitur filius qualis pater,& talis præsumitur filia qualis mater,vt per Quintilianum lib.5.cap.10. & per Speculatorem tit.de feudis.§.quoniam super.versic.5.num.4.& c.si quis.6.q.1.l.non sunt.ff. de statu homi.& l.cùm filius.C.de agricolis,& censitis.lib.11. Socin.cons.31.prosequendo ordinem libr.1. Benineasius Inst.de act.in prin.n.253.nötatur in l.quisquis. §.1.C. ad legem Iuliam maiestatis.Vnde versus,
Sæpè solet filius similis esse patri,
Et sequitur leuiter filia matris iter.
Et qualia sunt principia , talia præsumuntur principiata,secundum Philosophum;tradit Bal.C.si quis omis. cau.testa.l.1.ad fi.And.Tiraq.de præscrip.S.1. Glo.2.& tradunt omnes Doctores in l.fin.per text.ibi.C.de fin.
61 pube.†Cùm ergo omnis potestas sit à Deo , iuxta illud Prouerb.cap.8.Per me reges regnant, & conditores legum iusta decernunt.& iuxta verbum Domini in Euangelio dicentis ad Pilatum, Non haberes potestatem in me vllam,nisi datum esset tibi desuper, vt plenissimè dixinius supra lib.1.cap.21.nu.22.cum multis. præced.& sequen.cùmque summi Pontificis, & ecclesię potestas & iurisdictio sit reliquis omnibus iurisdictionib.& potestatibus maior,& splendidior,eminentior, sublimior. sicque tanquam Dei optimi maximi primogenita haberi debeat, vt ipsimet Deo simillima sit, aut esse dëat, consequens est, si quandoquidem,vt exactè ostẽdimus naturalissimum est vnumquodque sibi similia generare,& efficere,vnde illud operibus credere.Et illud Oui
62 dij 13.Metamorph.
Denique quid verbis opus est spectemur agendo.
Es vs plenè edocet Saluianus lib. 1. de prouidẽtia dei
63 naturaliter author quilibet opus suum amat & tuetur, eoque magis ac magis quò illud maius erat quasi tẽ sibi amiliorem.Quæ omnia eò pertinent, vt ecclesiæ potestas(cùm sit opus Dei maius ac splendidius reliquis iurisdictionib.& ptãtibus) Dei operibus,iustisq, potẽtiæ & iurisdictioni similior quàm reliquæ potestates esse dëat,& consequenter abstinentior à damno,iniuria,noxia & læsioue hominum,tad quorum utilitatem & salu
64 tem,& tuitionem fuit ordinata,ne inducta ad vnum effectum in contrarium conuertatur,'contra omne, ius oẽmque rõnem,vt l.legata inutiliter.ff.de leg. 1.l.legata inutiliter.ff.de adimen.leg.& l.quod fauore.ff. de legi.l. non ideò minus.C.de procuratorib. quam regulam ex actissimè ornauimus lib.3.de successio.resolutione, super l.si quando,in princ.C.de inofficio.testam.ibi,à nobis inserta.
65 Quòd autem quantò sublimior potestas est , tantò magis ac magis à malo,à læsione , & iniuria debeat esse abstinentior constat,vel ex eo , quod Deus nihil malũ facere potest,nec enim malum facere posse potẽtia est, sed potius infirmitas non valentis abstinere à malo.sicque ille solus omnipotens appellatur,qui malum facere nequit,secundũ D.August.in c.princ.§.charitas.de pœniten.distin.2.Raphael Fulgosius cons.61.domina Catherina.col.penult.Curtius Senior cons.73.col.29.Aymon Crauetus de antiquit.temporum ad princ.parte s. vers.non omitto.part.3.& potestas ad malum non tàm potestas quàm tempestas dicitur,vt per eundem Aymonem ibi.Bartholom.Sozi.cons.120.colum. penult.Bal. cons.345.ad euidentiam.colum.2.lib.1.Idem Bald.có-
66 sil.316.rex Romanorum.col.2.eo.lib.5.† Vnde turpis conditio dicitur non esse potestatiua, quia id tantũ possumus,quod honestè,& sine cuiusquam iniuria possumus.l.reprehendenda,vbi plenè per Corneum & Philippum Dec.post alios.C.de instit. & substitutio. l.nepos proculo.vbi per Andream Alciatum.ff.de verb. signifi. l.Lucius,secundum vnum intellectum.ff.de cond.& de
67 monstratio.†Multa de illa tempestate,& mentita potestate per Fernan.Loazes,in cons. p Marchione de Velez,dub.1.pag.54.Bartholomeus Socin. cons.164. visa bulla.col.8.lib.2.Cardin.in clem.pastoralis,de re iudic. Ioan.Iacob.de Leonardis inter consilia Alberti Bruni cons.117.in hac causa.col.fin.†Nec tamen dubium est,
68 quin Deus optimus,maximus (quem malum facere nõ posse diximus)sit omnipotens in terris non secus,quã in cœlis,vt testatur fides catholica,nec vllus vnquam vel lave gens etiam barbara,& quantumuis infidelis abnegauit.Vnde Virgilius sic cecinit.
Iuppiter omnipotens precibus si flecteris vllis.
Idemque Virgilius 4.Aeneid.
Iuppiter omnipotens adigat me fulmine ad vmbras
Pallentes vmbras Erebi, noctemque profundam.
Et Boetius Metro.5.lib.3.de Deo modulatus ait.
——— *Omnia certo fine gubernas.*
Et Titus Calphurnius Eclog.4.sic modulatur.
——— *Deus ipse canatur.*
69 †*Qui populos vrbesque regit,pacemque togatam.*
Es Horat.Oda 4.lib.3.sic canebat;
Qui terram inertem,qui mare temperat
Ventosum,vrbes,regnaque tristia:
Diuasque mortalesque turbas
Imperio regit vnus æquo.
Idem Oda 12.lib.1.
Qui res hominum ac Deorum,
Qui mare,& terras,variisque mundum
Temperat horis.
Et Boetius Metro.6.lib.4.
Sed interea conditor altus,
Rerumque regens.

Et Silius Italicus lib.6.bell.pun.

Iustitia rectiq; dator qui cuncta gubernas.

Et Statius lib.5.theb.

Cuncta hac superum demissa suprema
Mente fluunt.

Et Boetius Metro.9.lib.5.

O qui perpetua mundum ratione gubernas.

Et Lucanus lib.9.bell.ciuil.

Deus est quodcunque vides, quodcunque moueris.

Et Manilius lib.1.Astro.

Conspirat Deus, & tacita ratione gubernat.

Et Lucanus lib.9.bell.ciuil.

Nil agimus nisi sponte Dei.

Quorum Philosophorum, & Poetarum plerique si-
70 gnificant, † non solum Deum omnia posse, & gubernare respectu vniuersorum, sed etiam singulorum curam, & prouidentiam habere, vt nec minima vnquam res fiat nisi prouidentia, & sponte Dei, id quod apertius edocemur à Cicero 1. de diuini. Deorum, inquit, prouidentia mundus administratur, ijdemque consulunt rebus humanis, neque solum vniuersis, verum etiam singulis. Docet etiam Saluianus libro primo, cum seq. de prouidentia Dei.

Quum ergo Deus ipse omnipotens nihil malum agere possit, quinimo eius omnipotentia nulla in re dilucidius inspiciatur, quam in eo, quod malũ facere nequit, quumque ecclesię potestas ac iurisdictio, vt reliquis maior, ita & Dei potentiæ similior sit, quam reliquorum potestates, necesse est, vt à malo, læsione, iniuria, noxiaque hominum sit longe remotior, & abstinentior, neque in vlla alia re magis, aut cõspectius, quam in ista cognoscitur magnitudo ecclesiasticæ potestatis, & iurisdictio. Vnde cum homines litium, aut præbendarum ecclesiasticarum causa extra prouincias suas distrahi nocentissimum esse, nullus vnquam modo sanus ignoret,
71 & exactissime ostenderimus, vt testetur † vox populi, quæ veluti Dei, & naturæ vox est, (vt cap. 11.num.34.supra lib.1.docemur) superest, id esse extra potestatem vtriusque iurisdictionis tam ecclesiasticæ, quã secularis, quæ ad consulendum iuuandumque, non ad nocendũ est, & hoc est eritque semper solidissimum, ac inconcussum fundamentum, quod comprobare fas est ex pluribus, quamuis centũ illationibus, vel collectionibus seu deductionibus, quas disseruimus per totum hunc librũ & præcedentem.

72 Præterea † quum principibus secularibus iure naturali, & potestate principatus competat tuitio, & defensio ciuium, ne patiantur damnum, iniuriam, noxiam, molestiam indebitam (vt per totum hunc, & præcedentem librum ostendimus, maxime c.1.& 2.) ius canonicum de præscriptionibus loquens, aut disserens ad hanc iurisdictionem, vtpote alienam, & mere secularem trahi nõ potest, & hoc etiam est solidissimum fundamentum.

In summa cum talis defensio sit iuris naturalis, non subiacet legibus positiuis, siue illæ canonicę sint siue laicæ, sicque vt non subiacet iuri scripto, ita quoque & lõge minus subiacebit iuri cõsuetudinario, aut pręscripto cum id non tam ius quam iniuria iustius dicatur, & re vera sit, non aliter atque si per annos mille solitum sit furari, vt erat apud Lacedæmones, aut mœchari apud Persas, lib.2.§.15.de succe.creа.num.22. ostendimus, q̃ iniuria, & mala vi temporis in ius cõuerti nunquam potuerunt, & hoc etiam est solidissimum fundamentum, nam & furtum, adulterium, rapina & reliqua facinora ideo mala sunt, quod Reipublicæ, vel priuatis noxia, & similiter, quod negotiorum, aut præbendarum ecclesiasticarum causa, extra prouinciam suam homines trahantur, & molestias, ærumnas, impensas immensas, labores, pericula subeant, similiter publice, & priuatim noxium & nocentissimum est. ergo non minus id admittere flagitiosum erit, quam admittere adulteria, furtum, & similia, sicque isthæc omnia tempore instificari, præscribi, aut in ius conuerti impossibile erit. Quinimo quanto diutius durauerint, & in vsu fuerint, tanto magis ac magis turpiora fient: arg. tex. in c.fi. de præscrip. quæ omnia tempore præscribi non posse docet doctiss. Theolog. Alphon. de Cast. de potestate legis pœn. c.14. lib.2. Quæ omnia sic temperanda sunt, vt summo Pontifici, vt capiti ecclesiæ, liberum sit suum legatum Hispaniæ tenere, vel aliam personam, quæ gratis ea expediat nomine, & vice summi Pontificis, quę vel quia rarissima & nimis ardua, vel alia ratione ad summi Pontificis cognitionem, & definitionem iure pertinere videbuntur, gratis accipere debemus, dummodo congrua sustentatio, & alimenta cessante fastu nimio non desint.

Nam & retenta opinione eorum, qui cõtendunt, Imperatorem esse dominum, quo ad iurisdictionem totius orbis, de cuius veritate egimus supra c.21. & 22. adhuc in prouincijs a regibus eorumque magistratibus admittunt ipsi Doctores illam opinionem tuentes omnia esse expedienda, nec lites, aut numerum officiorumve publicorum collationes, aut similium, aliorùmve negotiorum, ad Imperatorem deuenire debere, nisi forte esset quædam iustitiæ intolerabilis denegatio, aut iniuriæ illatio, & similia, quæ & nimis ardua sunt, & raro aut nũquam fere contingunt, vt per d.c.21.& 22. Sit ergo conclusio, quod Rex Hispaniæ efficere potest, vt beneficiorum, & omnium præbẽdarum ecclesiasticarum electio Hispanię fiat cum declarationibus, de quibus supra, hoc primo. Id quod non solum efficere potest, sed etiam debet, hoc secundo. Se autem negligente populi Hispani forte id assequi, & possent & deberẽt, iuxta modum, de quo supra cap.5.num.10. cum præced. & seq. hoc tertio. Totidem conclusiones, hoc est, aliæ tres similes cõclusiones fieri debent, quo ad lites super negotijs ecclesiasticis Hispaniæ agendis, & definiendis, quæ omnia longe tutiora sunt, quo ad lites, & beneficia, & reliquas prębendas ecclesiasticas, quam quo ad episcopatus, & archiepiscopatus, tũ quod longe frequentius, imo millies quotidie, huiusmodi de rebus agendum est, de episcopatibus vero, & archiepiscopatibus longe rarius, tum et quod magnitudo expẽsarum, laborum, & periculorum in Romam adeundo longe intolerabilior est minimis, aut modicis in rebus, quàm in rebus magnis, & diuitibus. Et quidquid circa Hispaniam dictum est, procedet etiam quo ad reliquas prouincias, quæ aut non minus longe aut forte longius ab Vrbe distarẽt, idemque & si parum minus distarent, licet in reliquis prouincijs non tam expressum, vt in Hispania, propter sacra Cõcilia nominatim hac in re Hispaniæ consulentia. Quæ omnia S.M.Eccl.iudicio subsint.

73 Quanta † autem obligatione hasce ad res prospiciendas consulendasque principes teneantur, testatur cunctis mortalium egregia diui Pauli sententia 1.ad Timo. c.5. sic iudicantis. Si quis autem (inquit) suorum & maxime domesticorum curam non habet, fidem negauit, & est infideli deterior. Nobilissimum est enim illud Redemptoris nostri verbum. Nam quos (inquit) dedisti mihi, non perdidi quemquam ex eis, non obscure significans, quantam curam suorum habere debeant principes, & reliqui magistratus.

74 Denique † superioribus rõnibus moti, sanctissimi patres, qui ad sacrũ œcumenicũ Conciliũ Tridentinum cõuenerunt in sessione, q̃ habita fuit die Nouembris vndecimo, canone 29. anni 1563. definierunt, vt omnes lites, & causæ ad ecclesiasticã iurisdictionem pertinentes agerentur in partibus corã ordinarijs, quo ad primam instantiam, nisi forte ex magna necessaria, & vrgẽti causa ali-

sa aliquam vel aliquas summus Pontifex reseruasset, quę exceptio eandem regulam & canonem firmiorem & stabiliorem reddidit, tantùm abest, vt illum debilitasse aut aliqua ex parte eneruasse videretur: constat n. summum Pontificem ex causa posse transgredi omnem legem positiuam: est enim princeps legibus solutus, vt non paucis nostrorum tam interpretum quam etiam legum latorum placuisse video. l. princeps legibus. ff. de legib. l. ex imperfecto. ff. de lega. 3. l. ex imperfecto. C. de testament. §. final. quibus modis testamet. infir. sed id nihil ad nos, quia est ius ciuile & peculiare Romanorum, nõ autem ius commune, quale est ius diuinum, naturale, & gentium, de quibus iuribus hasce ad res agendum est, regulariter enim omnes principes legibus subesse non minus utiliter, quàm eleganter edocemur suprà lib. 1. cap. 1. cum sequent. Neque ad rem pertinet, quod ex causa possint transgredi leges, id enim non solùm possunt, sed etiam necesse habeat, si ea causa necessaria aut vtilis sit (si modo mentem legis amplecti posthabitis ipsius verbis legem transgressionem appellari fas est.)

Denique ius positiuum omnium iuris diuini præceptorum transgressionem fecisse reperitur, iubet enim occidi homicidas & reliquos facinorosos, permittit defensionem etiam cum nece alterius, negat morigerandum esse parentibus turpia imperantibus, permittit interdum liberis alimenta denegari, dies festos interdum non coli permittit, aliena rapere aliquando non vetat, & reliqua id genus, vt multis edocemur exemplis de succ. progress. in princ. præfationis. Et ferè per totum librum præcedentem.

Istorum & similium ratio est, quòd in omnibus his speciebus & similibus non tàm ipsius legis diuinæ, quã verborum duntaxat transgressio facta videtur, dum per hoc magis ac magis ipsam mentem diuinam contẽplamur ac tuemur verbis spretis, Scriptum enim sequi mẽte relicta calumniatoris esse, Cicero ait in oratione pro Cecina, & Iureconsultus in l. fraus. ff. de legib. fusius per nos suprà c. 30. nu. 4. 5. 6.

Porrò summus Pontifex cùm ex causa legem transgredi posset, canonicam etiam, si in d. canone 20. id expressum non fuisset, euenit vt ea expressio eius potentiã hac in re non solùm non augeat (cùm ipsa ei aliàs etiã competeret) sed potius restringat, quum quod aliter liberius agere sibi licebat, ꝑpter illam posthac adiectionem, non aliter, quàm ex magna necessaria vrgentique causa liberum ei erit.

75 †Sicque illa exceptio contra regularẽ sui naturam non restringit regulam, sed potius eã firmiorem stabilioremque reddit, quod non raró fit. nam & similiter & si mandatum generale non contineat regulariter casus exigentes speciale mandatum. ca. qui ad agendum, de procur. tamen si dixi, do tibi mandatum generale ad mea negotia, nisi quod nõ possis debita exigere vel transactionem litium mearum facere, per hanc exceptionem ipsum mandatum augetur, vt videatur comprehendisse omnes casus, etiam speciale mã datum aliàs exigentes, præter illos duos nominatim exceptos, vt ex cõmuni opinione resoluunt Lapus & Dominicus Geminianus in d. c. qui ad agendum. & Philip. Decius in l. 1. num. 31. ff. de reg. iu. Ale. in l. fi. ff. quod quisque iu. Philipp. Dec. in c. consultationibus, in fin. de off. dele. Ale. consi. 36. viso themate, quem allegat & sequit Decius in c. cum dilecta, de consti. vtil. vel inut. 5. nota. And. Tiraq. de vtroque retract. pag. 784. nu. 95.

Secundò facit, nam si testator legauit mihi vsumfructum fundi, nisi quod mihi seruitutem imponere non liceat, per hoc vř etiam proprietatem legasse, vt sic illa exceptio, nisi, &c. auget, non minuit dispositionẽ pręambulam, ita Bar. Bal. Albe. Ang. & Raphael Fulg. in l. Proculus. per tex. ibi. ff. de vsufr. Rapha. Cuman. & Lud. Roma. in l. don. §. species. ff. de don. Alex. in l. si constante, in princ. ff. sol. matri. Ias. in l. si mihi & tibi. §. in legatis. lect. 1. num. 10. ff. de leg. 1. Bart. in l. ex hac. ff. de donati. And. Alc. in l. rectè dicimus. ff. de verb. sing. Lancel. Galiaula, in l. Centurio. nu 465. ff. de vulg. & pup. post Glo. in d. §. species, & in d. l. Proculus. sic ergo & in proposito illa exceptio, nisi ex vrgẽti & necessaria causa, &c. auget ipsam regulam negatiuam pręambulam, ne aliàs nihil operaretur, auget (inquam) vt regula illa negatiua, ne causæ litesque ab ordinarijs prouinciarum in prima instantia extrahantur ad Romam ve reuocentur, intelligatur, vt non fiat etiam ex causa, nisi ea causa fuerit nõ iusta solùm, verùm vrgens quoque & necessaria.

Tertio confirmatur, nam ijdem Doctores proximè relati tenent, talem exceptionem similiter augere, quando diceret testator, lego domus vsumfructum, nisi qđ eam altius eleuare nequeas, nam per hoc, ne nihil ea exceptio, quæ tacitè inerat, operetur, videtur etiam proprietatem legare.

Quartò facit. nam si testator dixit, lego Titio vsumfructum, nisi quòd non possit rem alienare, per hoc videtur etiam proprietatem legare, ne aliàs nihil ea exceptio operetur. sicque talis exceptio eò quòd tacitè inerat expressa operatur, vt augeatur præambula dispositio vt est communis opinio, quam tenent Bald. in d. l. Procul. Alex. in d. l. si constante. Ange. & Fulg. in d. l. Proculus, & alij quàm plures, quos allegaui de succ. crea. §. 9. nu. 8 vers. 2. intelligitur. sic ergo & hic illa exceptio, vt Papa tales causas ex iusta causa reuocare posset, tacitè inerat (vt dixi) sicq; expressa, ne nihil operetur, auget ipsam regulam negatiuam præambulam. nam & si sancitũ fuisset, ne tales lites ad curiam reuocentur, nec vltra ꝓcessum esset, tunc tacitè intelligeretur, nisi ex causa cõtrarium summo Pontifici visum fuisset, nunc propter illam adiectionem fit, vt ẽt si ei ex cã cõtrarium visum sit, adhuc id fieri non debeat, nisi ex cã sit nõ solũ iusta, sed ẽt vrgẽs & necessaria, qualis esset (vt sanctissimis patrib. hãc rẽ definiẽtib. in eo sacro Cõcilio, cui nos quoque interfuimus, tũc videbať) si fortè cã agereť, inter reges Castellæ & Lusitaniæ, vel inter regẽ & reginã, vel inter eos & filiũ primogenitum, &c. id genus, in quib. verisimiliter in partib. non esset ptãs, aut libertas iustitiam faciendi, nun sic si inter conciues ageretur, vtcunq; ꝓceres, quibus potentia non esset resistendi principibus suis iustitiam facientibus, vel tuentibus eos magistratus, qui iustitiam administrarent, aut ius redderent.

Ad superius acta iustificanda, dum exceptionẽ interdũ regulã augere ne aliter nihil opereť, addere licet plura q̃ sexaginta similia, quibus hanc regulam ornauimus in l. si quando, in princ. C. de inofficioso test.

Denique cum hac lege de litibus à prouincijs minime extrahendis, dispensare minimè licere principib. nisi qñ id ẽt si prætermittere vellent, non possent sine graui peccato. Idemque in similibus reb. & legib. q́ perspicuè bonũ publicũ, & rectam gubernationem intueńť, non parum vtiliter edocemur suprà li. 1. c. 25. 26. 27.

Postremò eadẽ iura & rõnes militare in spolijs eõorum, in quindenijs, in fructib. ecclesiarum vocantiũ, in medijs annatis (vt vulgo nominatur) in compositionib. reliquisq; similibus impositionib. remouendis, incõperto est, præsertim cùm oẽs reditus ecclesiastici ex collationib. fideliũ ꝓcedant ad sustentationem ecclesiarum ecclesiasticarumq; personarum, ita vt si quid superest pauperib. distribuať. ergo siue tales impositiones auferãt de eo, ꝙ clericis necessariũ erat, id inhumanũ & cõtra ius naturale est, siue auferãt de eo, ꝙ supererat lõgè turpius est, cùm id (vtpotè ꝙ pauperib. elargiẽdũ erat) ipsis pauperib. ademptũ videatur, vt plenè peregimus de succ. creat. §. 22. n. 57. & nu. 40. cum seq. plu.

58 Denique† huiucemodi iniqua onera esse contra omne ius omnemque rationem multis nominibus plusquã manifestum fit, Primum, quia nocet fidelibus, ex quorũ pijs collationibus ecclesiasticæ personæ aluntur, & sustinentur, quatenus necessitas, & congrua mẽsura expetit, sicque quidquid eis adimitur, id ab ipsis fidelibus, vt suppleatur necesse est, sicque plus æquo onerantur contra rectam iustitiam, & naturalem rationem, & contra nobilissimum illud iuris tam Dei quam naturæ præceptũ, quod dictat, vt alteri non faciamus, quod nobis fieri nolumus.

Deinde quia id ipsis clericis, quàm noxiũ nullus non videt, cum alimenta, sibi necessaria adimantur aut noxiæ minuantur, id quod iuri naturæ aduersum est, quod edocet, alimenta iure illo deberi, neminemque militare suis stipẽdijs, dignumque esse mercenariũ integra mercede sua, non diminuta, vt isthæc & alia nõnulla huc spectantia disseruimus plene supra lib.1.c.19.cum pluribus quentibus, & cap.1.

Tertio quia pauperibus, quibus dandum est quod superest ex reditibus ecclesiasticis, id nociuum esse constat, quantum enim istorum indebitorum onerum causa ecclesiasticis rapitur, tãtum ipsis pauperib. adimitur, id quod contra ius diuinum esse in comperto est, vt dictis locis tradidimus.

Quarto quia, vt ijsdem in locis attigimus, cuiusq; regionis fructus ad personarum ibi commorantium alimenta natura spectant.

Postremo, propterea quod omnis potestas, & iurisdictio est ad meram ciuium, non etiam regentium vtilitatem, sicque huiuscemodi illicitę exactiones suapte natura illicitæ, longe turpiores sunt quãdo fiunt ab ipsismet tuitoribus (quales principes esse deberent) quam si ab alijs fierent, præsertim si tales principes ecclesiastici sint (qui, vt supra num.55.ostẽdimus, reliquis iustiores esse debeant) tunc enim summum turpitudinis gradum ea improba onera attigisse viderentur, vt id malum, quo vlterius progrediatur non habeat, & quo diutius perdurauit, eo in dies inhonestius videbitur, tantum abest vt pscribi possit, vt supra quoque ostendimus.

In summa his rationibus moti sacri canonicique iuris conditores isthæc omnia sanctissimè vetarũt ac damnarunt non tam nouum ius hac in re inducentes, quam ius diuinum, & naturale repetentes, ac declarantes, vt sic transgressio istius iuris tergemina esse intelligatur, non solum iuris diuini, & naturalis, verum iuris quoque positiui, non secus quam si nunc facinorosus quispiam homicidium iniuria perpetrasset, qui licet incideret in legem Corneliam de Sicarijs, vt ff. & C. ad legem Corne. de sic. non ideo minus etiam incidisse videretur in diuinum illud Decalogi præceptum, De non occidendo, & iuris similiter naturę violator existeret, vt in l. vt vim. ff. de iust. & iure. nec enim iuris diuini, & naturalis id esse desijt, propterea, quod iure quoque positiuo idem cautum promissumque fuerit, vt dixi supra num.51. Isthæc autem quæ iniuria impia, aut iniqua sunt, nullo tempore præscribi posse etiam mille, aut decem millia annorum communis opin. est tam iuris professorum, quam Theolog. vt per Glo. in c. inter cætera. 16.q.3. & per Frãcis. Balb. de præscrip. in 5.p.5. partis princ.q.11. Alphonsus de Castro Theologorum disertissimus de potestate legis pœnalis lib.2.c.14. & Theologorum nostræ tempestatis summus Dominicus Sotus de iust. & iur. libr.3. q.6.ar.2.vers. nona conclusio.

S V M M A R I V M.

1 *Præscriptio an sit contra æquitatem naturalem, ardua quæst.*
2 *Meum mihi inuito, vt iniquum est adimi, ita ęquum me volente.*
3 *Præscribi qui rem suam patitur, eam concedere videtur.*
4 *Animus hominis solis indicijs colligitur.*
5 *Verborum ministerium.*
6 *Facti appellatione, & non factum venit.*
7 *Pœnis sponte subijcimur.*
8 *Prodigere nostra possumus.*
9 *Præscriptionum leges non ex nostro consensu ligant, sicque naturaliter, & veluti ex contractu.*
10 *Lex est vt contractus.*
11 *Incertus euentus remouet læsionem interpretatiue.*
12 *Lites breuiari expedit reipublicæ, & principaliter.*
13 *Locupletari aliena iactura nisi sit iniuriosa iniquum nõ est cum Cag. contra Decium.*
14 *Præscriptiones etiam contra ignorantes non sunt iniquæ, contra communem.*
15 *Præscriptio sapit naturam pacti etiam contra ignorantes, contra Gloss. Bal. Fulg. & Barb.*
16 *Præscriptio an sponte patientis accidere dicatur, ardua quæstio.*
17 *Pœna vt consensum dedisse videamur.*
18 *Ius accrescendi est lucrum simile præscriptionis lucro.*
19 *Contrahentium tam amittens, quàm lucrans consentire dicuntur.*
20 *Præscriptionem repellere non potest arbiter assumptus, vt secundum æquitatem iudicet, ard.q.*
21 *Intellectus auth. vt eccle. Rom. habeat.*

C A P V T LII.

1 QVo ad quintum, nempe† vtrum præscriptio sit contra ius, vel saltem contra æquitatem naturalem, non leuis controuersia est. nam partem affirmatiuam, vt contra æquitatem naturalem esse videatur, affirmat esse communem opinionẽ Iurisperitorum. Ioannes Andreæ de reg. iur. cap. possessor, post princ. vers. ex quibus omnibus. Sed Hieron. Cagno. in leg. iure naturæ. num.4.ff. de regul. iur. ait, communem esse sententiam, vt non dicatur contra ius, aut æquitatem naturalem, sed præter ius, & æquitatem naturalem, priorem tamen partem affirmatiuam tenent Ang. & Alex. qui alios allegat in l. possessio quoque §. & si possessio. ff. de acq. possess. pro qua etiam parte arguit Bal. in l. fi. in reper. col.5. C. de long. temp. præscrip. Partem tamen negatiuam, vt non sit contra naturalem æquitatem, tenent Io. And. post Gerard. de Senis, quem ipse allegat, & Pet. Anch. & Philipp. Fran. in d.c. possess. vbi etiam nouissimi, & in hac sententia videtur residere Franc. Balb. de præscr. p.1.q.5. qua de re plene p Fel. & Philipp. Dec. in rub. de præscr. & per Doct. post Glo. ibi in c. ius naturale 1. dist. quamuis ea Glo. teneat partẽ affirmatiuam per Ias. in l. placuit. C. de iud. per eundem Ias. post alios in l. nam hoc natura. ff. de cond. indeb. per Bar. & Claud. & alios in l. ex hoc iur. ff. de inst. & iu. & quòd sit contra æquitatem naturalem firmat Bald. in l. ancillæ. col.2. C. de furt. & Azo. in summa. C. pro empt. col.1. in pr.

2 Quid dicendum, † & sane ipsa veritas est non esse cõtra ius, aut æquitatem naturalem, quinimmo omni iuri & æquitati arridet, tantum abest vt aduersari videatur. nam quamuis iure naturæ iniquum sit alterum alterius iactura & iniuria locupletem fieri. l. iure naturæ. supra al leg. l. nam hoc. ff. de cond. indeb. cap. locupletari. de reg. iuris. lib.6. & iuris præceptum sit, Alterum non lædere. l. iustitia. 2. resp. ff. de iustit. & iure. §. iuris præcepta. Inst. eodem titulo. & iuris diuini, & naturalis præceptũ est, vt Quod tibi non vis, alteri non facias, vt per Cagnolũ, vbi su-

vbi suprà, ad finem. Tamen hæc omnia moderatur,&
cessant ex voluntate & concessione ipsius domini:quia
tunc ex diuerso nihil tam naturali æquitati conuenit,
quàm voluntatem domini rem suam in aliuni transfer-
re volentis ratam esse ,ita ait tex.in §.per traditionem.
Inst.de rerum diuisione.l. nemo.ff.de pactis.l.prima de
sacro.ecclesi.l.traditio ff.de aquirend.rerum domino.l.
traditionibus. C.de pactis: nec re fert ea voluntas ex-
pressa,an tantum tacita sit.l.certū.ff.si certum petatur.l.
cum ex filio,vbi multa per Iaso.in principio .ff.de vulga
l.prima ,vbi per Iason.C .qui admitti gloss. not. vbi per
3 omnes in l.2.§.sed quia veremur.C.de iur.calum.† Nec
dubium est quin ex legis interpretatione qui rem suam
per tempus à lege difinitum ab alio possideri patitur ,is
alienasse eam videantur vel pro derelicto eam habendo
vel eam possessori concedendo.le.alienationis verbum.
ff.de verb.significatio.ibi,vix est enim vt non pro dero-
4 lict.Nec ad rem pertinet†q̄ fortè domini animus diuer
sus fuit.nam & similiter qui expressis verbis se rem suā
mihi concedere ait,fortè diuersum animum habuit, ar
gum.l.diuus.ff.de milit.testamento.§.planè. Institutio-
ne eodem titu.l.an inutilis.ff.de acceptilatio.l.non solū.
ff.de actio.& obligation.l.non figura,eodem tit.l.hære-
des mei,§.cum ita.ff.ad Trebe. voluntas enim hominis
5 soli Deo certa esse potest,& præterea nemini †Nam &
ipsa verba indicia tantùm non etiam certitudo sunt no
stræ voluntatis.l.Labeo.ff.de supel.leg. id quod elegan-
ter Cicero definiuit in oratione pro Cecinna, Verba,in
quit,reperta sunt quæ iudicarent, non quæ impedirent
nostram uoluntatem, propter verbum Indicarēt , vnde
nec etiam scriptura intelligitur nostram voluntatē cer
tò declarare,sed tantùm indicare,verosimiliter d.l.non
figura.vnde eleganter idem Cicero, vbi suprà,ait,Scri-
ptum sequi,calumniatoris est,boni verò iudicis,volun-
tatem scriptoris defendere.Cùm ergò qui rem suā præ
scribi patitur,eius alienationi consentire videatur,suc-
cedit regula,Quòd damnum quod quis sua culpa pati
tur,sibi & non alij debet imputare.c.damnum,de regu-
lis iuris lib.6.Nec dubium est,quin id quod nostrū est;
licet sine facto nostro à nobis auelli nequeat.l.id quod
6 nostrum.ff.de regulis iuris. tamen appellatione facti et
non factum continetur,secundum Philippum Decium
ibi per §.si vxor.Inst. de nupt.ibi, melius facerent si se
abstinereut.l.in facto.ff.de condition.& demonst.facit
l.cum de in rem verso.ff.de vsuris,& quæ plenè haben-
tur per Glo.& omnea in l.si certis annis.C.de pactis.le.
si quis diuturn.ff.si ser.vendic.ergo ex facto ipsius do-
minium rei suæ abs se recessit interpretatiuè. Id quod
sufficit,quia,vt iam ostendimus,humana cognitio,quò
ad hominum voluntates, s̄m interpretationem tantū,
non secundum certam scientiam procedit. Quinimmò
7 (quod plus est) etiam is qui dereliquit rerum suarum
amissioni & pœnę consentire videtur,vt ff.de iure fisci.
leg.Imperatores,ibi.te huic pœnæ subdidisti.l.fin.C.ad
legem Iuliam maiest.ibi,quodammodo sua mente pu-
nitur,tradit Angelus in §.furtorum.Institutione de ob
ligatione ex malefici.Iason in le.s. §.sublata tam in pri-
ma quàm in secunda lectura.ff.ad Treb.an Floriunus in
8 l.inde Neratius.§.fin.ff.ad legem Aquiliam, dixi plenè
de succ.crea.lib.1.§.10.ad finem.num.665. Fit enim ea
legis interpretatio,vt is præsumatur maluisse rerum sua
rum dominio carere,quàm à maleficio abstinere,vt di-
ctis legibus,quantò ergo iustius in specie nostra inter-
pretatur lex,vt qui rem suam per tantum tempus pati-
tur ab alio possideri,maluerit aut maluisse videatur rei
suæ dominio carere quam eam accipere, sine eo quod
liberalitatem in possessorem exercere velit,iuxta titulos
ff.C.& Institutione,& in decret.de donat.siue quod eā
rem pro derel.habere voluerit,id quod licet,vt leg.1.&
2.ff.pro dereli.†cum & res nostras possimus prodigere
aut eis abuti.l.sed & si leg.§.consuluit.ff.de pet.hæred.
ibi,dum re sua se abuti putant.l.1.§.& magis, in verbo
prodigit.ff.si quid in fraudem patro.leg.quia autem. §.
1.& etiam in princ.ff.quæ in fraudem creditorum.in re
enim sua quilibet est moderator & arbiter etiam abutē
do,vt dictis legib.& l.in re mandata.C.mand.l.non vsq;
ff.si à parente quis fuer.man.
9 Denique & si omnia superiora cessarent† tamen eo
ipso quòd à princ.vel à republica lex generalis de præ-
scriptionibus disponens lata fuit,non dubium est quin
ea lex obliget ex suo consensu omnes ciues , non secus
11 quàm ex coutractu quodam obligarentur,† quia lex ni
hil aliud est quàm quędam sponsio , hoc est firmissima
promissio & coutractus factus à ciuibus inter se . lege.
prima.in verbo,communis reipublicæ sponsio.ff. de le
gibus.dixi plenè de succ.progressu libro primo.in præ-
fa.ad princ.& suprà libro primo.cap.28.nume.11.ergo
vt qui sub conditione,si nauis venerit, vel sub alia qua-
uis promisit adueniente conditione, manet ex.præam-
bulo consensu suo obligatus.§.ex conditionali . Instit.
de verborum obligatio.ita & cùm lex de præscriptioni
bus lata & rogata fuit(rogatur enim lex,cum ipsa fit,vt
in §.lex.Institut.de iure nat.c.lex.prima dist.omnes ci-
ues ei consensum præbere dicuntur,velleque vnumquē
que rem suam iusve suum amittere sub hac conditio-
ne,& futuro euentu,si ea res idve ius ab alio per tēpus à
lege definitum possideri legitimè contigerit,nam & ex
diuerso ipse quoque lucrifaciet,si rem iusve alienum p
tale legitimum tempus à se possideri contigerit, sicque
omnes sunt in pari spe,& causa,vel lucri faciendi,vel a-
mittendi,id quod est secundum ius naturale,secundum
naturam.ff.de reg.iu.§.his ita.C.cad.tollen.
11 †Et propter istum futurum euentum nullus intelligi
tur lędi,leg.fideicommisso.C.de translact.l.si pater puel
lę.C.de inoffic.testamen.l.1.verb.non iniquis rationib.
C.de pact.l.si iactum retis, de action.emp. Vides ergo
ius præscriptionum non solùm iuribus naturæ minimè
aduersari,sed potius iuri naturæ omnino adhærere, vt
interim omittam omnes non minus iustas,quàm publi
cè,& priuatum vtilissimas causas,quibus pręscriptiones
fuerunt inductæ,quas suprà in tertio quęsito enarraui-
12 mus.Quibus,†dum diximus esse ob lites vitandas,adde,
in sitibus vel vitandis,vel minuendis verti publicam vti-
litatem etiam principaliter,adeò vt etiam ex consensu
partium præscriptiones non impediantur,nec etiam ex
dispositione testatoris , vt plenissimè enarrauimus de
successio.crea.lib.1.§.10.num.14.cum plurib. sequen-
tib.& §.7.numerò 40.cum seq.quibus in locis apparet
has esse communes opiniones. In summa postquam qa
rem alienā, iusve alienum p̄scripsit tacet ex domini vo-
luntate,& concessione,si dominus ille admitteretur ad
rem suā,nōne id esset iniquū & contra naturalem æqui
tatem,& iustitiam,de qua in l.1.ff.de pact.§. p traditio
nem.Inst.de rerum diu.dum ait,nihil tam naturali æqui
tati conuenire,quàm voluntatem dn̄i rem suam in aliū
transferre volētis ratam esse,voluit ille semel,nec natu-
ralis iustitia,aut æquitas permittit pœnitere , aut varia-
re,vt dd.iurib.& c.1.de pact.Ergo præscriptiones tam
longè absunt ab iniquitate , q̄ potius naturali æquitati
omnino adhærere,& accedere,adscribiq; videtur . Am
plia vt hæc omnia procedant non solùm quando scien
te,& patiente domino præscriptio contingeret , sed &
si ex ignaro,iuxta l.fi.C.de long.t̄pis præscrip. Nam ad
huc ipsa iustitia,& æquitas naturalis dictat,vt ille,cuius
res præscripta est,conqueri non possit , quandoquidē
ipse quoque erat,& hodie est in pari causa, & spe lucri-
faciendi.nam iuri tam naturæ,q̄ positiuo approbatum
est,emi posse iactū retis,& nautica pericula , & reliqua

quæ dubiorum euentuum occasione admittũtur, vt tradunt omnes doctores per multa similia in l. 1. C. de pac. & in l. de fideicommisso. per tex. ibi. C. de transac. & nos multis ornamus in secundo tomo harum controuersiarum, qui inscribitur controuersiarum frequentium, lib. tertio. cap. 68. per totum. Limita vt non procedat quando possessor rei alienæ haberet malam fidem, vel debitor haberet malam fidem, tunc enim præscriptio esset contra naturalem æquitatem, secundum communem opinionem, vt testatur Bal. de præscrip. part. 1. q. 5. quæ limitatio parum (iudice me) apta est, quia tunc neque iure ciuili neque iure canonico procedit præscriptio, vt infra fuse agemus, & diximus de successio. creation. §. 21. num. 179. lib. 3.

13 Ex superioribus apparet, veram esse opinionem Cagnoli in d. l. iure naturæ. ff. de reg. iur. asserentis, eam legem dicentem iure naturæ iniquum esse, alterum alterius iactura, & iniuria locupletari, proprie locutam fuisse dum copulate loquitur, quasi sola iactura si desit iniuria iniquitatem illam non inducere, vt patet in omnibus titulis. ff. & C. Inst. & in decre. de donation. & patet ex omnibus supra dictis, & ex multis quæ edocebimur infra c. 72. quamuis Philippus Decius in d. l. iure naturæ, contendat, & minus recte (iudice me) iniquitatem esse eo ipso, quod alter alterius iactura etiam iniuria cessante locupletet, motus per l. nã hoc natura. ff. de cond. indeb. & per l. cum pupillus. ff. de cond. & dem. Sed ea iura parum absunt, quia per d. l. in. natur. declarantur iuxta l. Gallus. & quæ ibi late per doct. habentur. §. ille casus, ibi, quia si duobus capitibus legis commissis. ff. de lib. &

14 posth. Apparet etiam non sat tutam, aut non sat generalem esse responsionem Gloss. in l. nam hoc natura, supra alleg. & Gloss. in l. prima. ff. de vsucap. cum quibus transeunt Doct. vtrobique. & Balbus de præscriptionibus par. 1. q. 5. aiunt enim quòd præscriptiones ideo iniquæ non sunt, licet præscribens cum aliena iactura locupletetur, quia sua culpa id accidit, qui passus est rem suã ab alio tandiu detineri, id quod suspectum est, quia inde se queretur aliud fore, si rem suam detineri ignorasset, quod patet falsum esse, vt supra ostendimus, sic intelligentes, d. l. fi. C. de long. temp. præscrip.

15 Apparet etiam eadem ratione parum tutam esse opinionem Glo. quam sequitur Bald. ibi. colum. 7. & C. de seruis fugitiuis, & Balb. vbi supra, & Speculator de feudis. §. quoniam. versic. quæritur tamen contra. & Gloss. in l. prima. ff. famil. erciscund. aiunt enim quòd præscriptio sapit naturam pacti contra eum cuius res præscribitur eo, quòd rem suam pati consensit, argum. l. semper qui non prohibet. ff. de regul. iur. l. qui patitur. ff. mãdati. quod suspectum ideo est, quod sic cessaret præscriptio, & illud tacitum pactum quando domino ignorante res præscripta esset, quod est falsum. Longe ergo rectius dixissent, sapere naturam pacti generalis, quod inter conciues initum videtur, quo tempore lex lata fuit, quodque extendit sese etiam ad ignorantes, & procedit etiam quo ad eos qui tempore illius legis latæ nondum nati erant, quia populus idem esse intelligitur. leg. proponebatur. ff. de iudi. & legibus reipublicæ quisque ciuium consensum præbere intelligitur, licet retro abhinc annos mille factæ essent, vt diximus in locis, ad quę supra retuli me.

Apparet etiam ex superioribus quid respondendum
16 sit in eo articulo, quo quæritur, an cuiusque rei pręscriptio ex voluntate domini contingere videatur, qua in re variæ sunt nostrorum sententiæ. Sunt enim qui negent ex domini voluntate id contingere, ita Glo. in l. 1. §. fin. & Gloss. fi. ff. de dolo. Bal. in §. si quis per triginta, ad finem. si de feudo fuerit contro. sentit Balb. de præscrip. par. 1. q. 5. num. 6. vers. addo etiam. dum ait, inuito rem suam præscribi. Sunt tamen qui existiment ex voluntate domini ficta, vel præsumpta id contingere, ita Bar. in l. fi. col. pen. C. in quib. caus. integ. rest. non est. Ioan. Imol. in repe. c. fi. col. 26. vers. item aduerte. de præscrip. Balb. in auth. ad hæc. col. 3. C. de vsuris. Ioan. Andreæ in d. cap. possessor. col. fi. art. vlt. de regul. iur. lib. 6. per l. alienationis verbo. ff. de verborum signification. Est & tertia opinio Alexand. distinguentis inter præscriptionem, quæ contra scientem, & patientem currebat, vt ea sponte illius contigisse dicatur: arg. l. cum de in rem verso. ff. de vsuris. l. semper qui non prohibet. ff. de reg. iur. l. qui patitur. ff. mandat. & inter præscriptionem inscio domino currentem, vt ea citra domini voluntatem contigisse videatur. Ita Alexand. in l. filiusfamilias. §. diui. col. 7. ff. de lega. 1. quem refert, & sequi videtur Franciscus Balb. vbi supra, num. 5. qui sibi ipsi parum constare videtur, quid dicẽdum, & sane vt istarum opinionum nulla simpliciter (iudice me) vera est, ita forte aliqua ex parte teeri poterunt. Et enim varitas est, quòd in genere dominus rei præscriptæ non potuit non videri consensum ꝓbuisse, nam cum legibus Reipublicæ, de præscriptionibus disponentibus omnes ciues consensum præbere, & præbuisse intelligantur, vt d. l. 1. in verb. communis reipublicæ sponsio. ff. de legib. cõsequens fit vt si res meas præscribi contigerit, iam olim & retro tali præscriptioni consensum præbuisse videar. nam & eadem ratione,

17 qui legi pœnali ferendę consensum expressim, aut interpretatiue præbuit si postea deliquerit, licet nullus compos mentis puniri velit, adhuc tamen sponte sua puniri videtur, eo quòd iam olim hunc consensum præbuisse, quasi sub hac conditione si deliquisset, videretur, vt iã ostendimus per d. l. Imperatores, ibi, te huic pœnæ subdidisti. ff. de iure fisci, & d. l. fi. C. ad legem Iuliam maiesta. & si per fluminis alluuionem aliquid de fundo meo detractum, inque fundum tuum translatum fuit, tu licet cum iactura mea ditior fias, non ideo minus desinis esse in bona fide, quia, iam retro à tempore legis latę, vel approbatæ huic rei singuli ciues consensum præbuisse videntur, & vnusquisque eorum in pari causa, & potentia erat lucrandi, vel amittendi, iuxta §. præterea per alluuionem. Inst. de rerum diuis. l. adeo. §. præterea per alluuionem. ff. de acq. rerum dom.

18 Et sic et ex voluntate hominis descendere dicitur acquisitio, quæ per ius accrescendi contigit. l. si Titio & Mæuio. §. Iulian. ff. de leg. 2. & tamen id ius accrescendi quasi quoppiã alluuionis incremẽtum est. l. si Titio. ff. de vsufr. & ius accrescendi dicitur quoddam aduẽtitiũ, & veluti fortuitum lucrum. l. scimus. §. repletionem. C. de inoffic. test. & nihilominus saltem immediate, vel in genere dicitur descendere à voluntate, & ordinatione testatoris. d. §. Iulianus. sic ergo & in hoc lucro præscriptionis retro videtur interfuisse voluntas domini propter consensum olim præstitum in lege hac de re disponente, quæ vt damnum, ita & lucrum, potuit afferre.

19 Simile et in l. si voluntate. C. de rescindenda venditio. vbi & si vnusquisque contrahentium non amittere, sed lucrari studeat, & conetur, tamen toti rei consensum præbuisse non minus videtur is qui amisit, quam alter qui suam conditionem meliorem fecit, vt ibi, quia huic futuro euentui sese commisisse videtur. sic ergo, & in specie nostra is, cuius res præscripta est, legi de præscriptionibus loquenti præbuisse consensum videtur, nec eum iuuabit dicere se solum lucrari, non etiam amittere uelle, seque alienas res præscribere, non autem suas præscriptione amittere voluisse, argum. leg. si voluntate. C. de rescinden. vend. simile est in l. fideicommisso. C. de transact. & in l. 1. C. de pactis. Simile in l. si patet puellæ. C. de inofficioso testam. & multa similia congessimus secundo tomo harum controuersiarũ. lib. 3.

lib.3.c.68.& infrà c.72.Stat ergo quod is,cuius res præscripta est,præscriptioni tali cõsensum olim præbuisse visus est,etiam si ignoret eam præscribi.nam & in exemplo de alluuione,& de iure accrescendi, & de lege lata idem cõtingit.Idemque in fera,cuius dominium habebam,& aufugit,inque alterius potestatem recidit, nam mea esse desinit.§.feræ.Inst.de rerum diu.l.adeo.§.feræ ff.de acq.rerum dom. quo casu ignorantia vel scia mea non inspicitur,vt ibi.In specie verò consensum præbuisse videtur quando id sciebat,non sic si ignorabat,secũdum opinionem Alex.suprà relatam per iura iam allegata,iuncta l.mater decedens.ff.de inoffi.testam. & secundum hanc dist.varietates superiores & possunt debent conciliari,iunge alia fundamenta ex c.seq.

Ex superioribus apparet quid respondendum sit in
20 illo articulo,quo quæritur, † an arbiter qui habet pronunciare secũdum veritatem & æquitatem,possit repellere exceptionem prescriptionis? qua in re sunt qui velint,posse eum talem exceptionem repellere, ita tenent Angelus in l.sequitur.§.si viam.ff.de vsuca.Idem Ange. in rep.l.1.ad fi.C.de ind.sentit Bald.in l.1.C.de prescri. 30.ann.Ludou.in rubr.ff.de arbitris.col.1.

Contrariam partem,vt talem exceptionem non possit reficere,tenent Bart.in extrauaga.ad reprimendũ.in verb.videbitur,prope finem.Fel.in rubr.col.1.de prescr. Idem Fel.in c.1.col.penul.de cõsti. Est & tertia opinio distinguentium referre vtrùm ille cum bona fide præscriberet,vt tunc exceptio præscriptionis non possit repelli,an verò cum mala fide,vt tũc repelli fas sit. & vtrũque membrum huius distinctionis communiter receptum esse testatur Franc.Balb.de præscr.par.1.q.5.n.8. cum seq.vbi similiter affirmat cum mala fide non procedere præscriptionem de iure ciuili,non magis quàm de iure canonico.Ergo commodius & certius tradem regulam negatiuam,talem exceptionem prescriptionis ab arbitro reijci non posse,sed tantùm reijci posse mentitam præscriptionis allegationem,quale esset cùm constaret malam fidem interfuisse,tũc enim qui se præscripsisse diceret falsum diceret,sicque arbiter eum repellens non tam præscriptionem quàm mentitam præscriptionis assertionem repellere diceretur.

21 Tenendo † nostram principalem opinionem vt præscriptio non sit contra æquitatem naturalem, tunc ad tex.in auth.vt ecclesia Romana.§. habeat itaque, ibi, nec iniquis hominibus impium remaneat præsidium, nempe præscriptionis respon.nihil obest.nam ait, tunc demum impiam esse præscriptionem, cum iniquis hominibus & sic malam fidem habentibus cõtigit, non sic ergo si bonam fidem haberent, tunc enim non impium sed pijssimum & Reipublicæ vtilissimum præsidium diceretur;prout est,prescriptiones sæpissimè cõtingunt cum mala fide,quamuis ea probari nequeat,quia ex animo pendet.l.pe.C.de euict.& quia bona fides presumitur,licet fortè adsit mala.l.merito.ff.pro socio.plenè per And.Tiraq.de præscr.§.1.Glo.2.in princ.

SVMMARIVM.

1 *Obligatio naturalis,an præscriptione perimatur, ardua quæst.*
2 *Obligatio naturalis oritur ex iure gentium primæuo.*
3 *Ius gentium primæuum dicitur naturale.*
4 *Meum negligere quando videar.*
5 *Obligatio interdum præsumitur post longum tempus.*
6 *Remissio facilior quàm noua concessio.*
7 *Donatio post longum tempus præsumitur.*
8 *Consensu coniecturato obligamur.*
9 *Obligatio vtraque tollitur præscriptione contra communem.*
10 *Obligatio præscriptione debilitari falsum est, quia extinguitur.*
11 *Dominium directum quæritur præscriptione cõtra sciẽtem currente.*
12 *Repetere potest qui soluit debitum præscriptum.*
13 *Obligatio vtraque perimitur præscriptione, acceptilatione,contra Doctores.*
14 *Fideiussor non accedit obligationi præscripta.*
15 *Nouari non potest obligatio præscripta.*
16 *Compensatio non fit ex obligatione præscripta.*
17 *Constitutum non fit post obligationem præscriptam,contra Doctores.*
18 *Euangelica denunciatio non facit rem corpoream præscriptam restitui.*
19 *Euangelica denunciatio an faciat infectam præscriptionem actionis personalis, ardua q.*
20 *Obligatio vtraque vt perimatur an fieri possit per legẽ, ardua quæst.*

CAPVT LIII.

1 QVo ad sextum, † an præscriptio actionum tollat & perimat vtranque obligationem,an alteram tantùm, vehementer controuersum est, & sunt variæ nostrorum sententiæ.Sunt.n.qui velint, quod sola ciuilis obligatio perimitur, naturalis verò, neque perimitur neque vlla ex parte eneruatur.ita Bal.in auth. ad hæc.C.de vsuris,co.3.qui hanc esse communem opinionem testatur,quem sequitur Franciscus Balbus de præscrip.in 2.par.3.par.princ.qu.10.vbi ait se mirari de doctoribus cõtrarium tenentibus, Idem tenet ipsemet Balbus in 1.par.q.6.ad fi.& Pet.Philippus.Corn.consi. 251.in hac consultatione.col.2.lib.3.moti quia leges ciuiles,quæ præscriptiones induxerunt,vt diximus suprà in 3.illa q.conclusioneq; quo iure esset inducta præscriptio,non potuerunt perimere iura naturalia.le. eas cãs. ff.de capitis dimi.l.iura sanguinis,vbi multa per Deciũ & Cagn.ff.de reg.iu.§.sed naturalia.Inst.de iust.& iure. l.omnes popul.ff.de iust.& iure.§.minus ergo.Instit.de
2 her.quæ ab intesta. † Nec dubium est quin naturalis obligatio ex iure gentium primæuo, quod etiam ius naturale appellatur,oriatur.l.1.ff.de pact.c.1.eo.tit.§.per traditionem.Inst.de rerum diu.ibi, nihil tam æquitati naturali conuenit.l.non minorem.C.de transact.l.1.ff.de const.
3 pecu. † Et tale ius gentium primæuum, quo suadet,docetq; pactiones ac conuentiones custodiri,esse,& dici ius naturale respectu humani generis,diximus suprà c. 16.num.11.li.1.ergo talis obligatio naturalis ex hoc iure gentium primæuo,& sic naturali orta per ius ciuile perimi nõ est possibile,& sic nec per prescriptiones eo iure ciuili ortę,idem tenet And.Tiraq.de præsc.§.Glo. 2.ad finem,& vide infrà.c.74.nu.3. Sed sanę hæc ratio, quæ his patribus tam immobilis peremptoria inexpugnabilisque visa fuit,nullius (iudice me) momenti est, nam quod naturalis obligatio sit iuris naturalis secundum superiorem declarationem ingenuè fatemur, quodque naturalia iura per solum ius ciuile perimi nequeant,similiter agnoscimus, quod autem in specie nostra per solũ ius ciuile ea naturalis obligatio fuerit oppugnata vel expugnata,id omninò negamus, quinimmò per ipsum ius naturale vel gentium expugnata ex legis interpretatione intelligitur:Nam si sciebas me tibi cẽtum debere, & per longissimum tempus triginta annorum tacuisti,petereque supersedisti,iustissimè ius ciuile interpretatur
4 † te habuisse animum voluntatemque istius debiti,vel iuris remittendi,aut pro derelicto habendi. Nam (quod longè plus est) etiam post vnius duntaxat anni pręteritionem hanc remittendi interpretationem aliàs lex facit,in §.fi.Inst.de iniurijs, & ius possessionis negligi & abijci,

abiici, vel pro derelicto haberi per negligentiam decennij, lex interpretatur, vt est cõis opinio, q̃ tenent Glo. & Paulus Castrensis in l. si de eo. §. 1. ff. de acq. poss. Ias. in l. naturaliter. §. nihil. cõe. n. 84. ff. e. tit. & idẽ Ias. in l. a. col. fi-
5 na. C. de seruis fugiti.† & post decennalem annuam præstationem lex incipit præsumere obligationem, & animum in posterum aliquid annum præstandi. l. com de in rem verso. ff. de vsuris. quid ergo mirum aut nouum, si post scientiam & patientiam longissimi temporis in
6 cipiat lex ciuilis præsumere annum debiti remittendi.† Cum longè facilius quis remittat plura quam denuo de dat aut donet, vel concedat pauca, vt diximus de succ. crea. lib. 2. §. 18. num. 16. vers. tertia ratio, per Paulũ Castren. in l. pacta que contra. C. de pact. & hac ratione improbatur pactum legis commissoriæ in pignoribus l. fi. C. de pact. pig. & improbatur eadem ratione renunciatio futurorum alimentorum, vt in d. num. 16. declaramus, vbi etiam diximus, eadem ratione improbari pactum de non succedendo factum inter patrem & filiũ, & tradit Ias. in l. pactum dotali. C. de collati. harum. n. rerum rõ ea est, quod facilius quis remittit plura quam donet pauca, vt naturaliter fieri videmus. Quid ergo mirum aut nouum, si lex per longissimi temporis taciturnitatem præsumat de biti remissionem, cum etiam obligationem post breuius tempus præsumere fuleat, & remissionem etiam alias per vnius solius anni transcursũ,
7 vt diximus. Quinimò† etiam cõcessionem per lõgi temporis transcursum alibi præsumit, quale est in terminis l. si quis diuturno, in princip. ff. si seruitus vendi de cuius intellectu agemus, latè infrà declarantes, quod vt debitor cum scientia iuris alieni potest longissimo tempore per creditoris scientiam & patientiam præscribere, q̃a ex tali taciturnitate p̃sumit̃ remissio, vt in specie nostra, ita in terminis, d. l. si quis diuturno, per scientiam, & patientiam domini rei consentientis me tignum in parietem suum immissum longo tempore habere acq ro & præscribo ius seruitutis, ergo longè facilius id cõtinget, ac iustius in specie nostra, tum quod hic adest lõgissimum tempus, ibi longum duntaxat, tum etiã qd̃ ibi est noua seruitutis acquisitio, quæ odiosa est, hic liberatio ab obligatione, quæ fauorabilior est. l. Arrianus ff. de actio. & obliga. iuncta. l. altius. C. de seruit. cum ibi notatis, cum ijs, quæ scripsimus infra. §. 82. num. 13. & infrà c. 83. scriptimus plenè de intellectu, d. l. si qs diuturno. Pro nobis tex. egregius in l. si ego. §. 1. ibi, per traditionẽ forte aut per patientiã. ff. de publici. in rem actio vbi scientia & patientia habet vim traditionis ergo multo facilius habebit vim remissionis quandoquidem facilius quis remittit quam donet, aut tradat, vt supra ostẽdimus. Neque ad rem pertinere debebit, si quis obiecerit hanc legis interpretationem non esse æquam vt possit perimere iura naturalia, ne sic in effectu iura naturalia perimi videantur, nam id omnino negatur, sed potius ipso quoque iure naturali contrario perimi, omnis. n. res naturaliter per quascunque causas nascitur, per easdem dissoluitur. c. omnis res, de regu. iur. licet nihi tam naturale. ff. eod. tit. §. fin. & per totũ tit. Inst. quib. mod.
8 re contrahi. obliga. Modo si c†tibi centum promisi, solus Deus certo scit, an id fecerim animo obligandi me an vero loci vel ostentationis causa, vel forte causa cõitatis vt beneuolus erga te videret. l. diuus. ff. de mil. testamen. §. plene. Iusti. eod. titul. l. Labeo. ff. de sup. lega. l. an inutilis. ff. de accep. l. non solum. ff. de actio. & obliga. nihil ominus tamen lex interpretatur me tibi obligatum videri, sentiens ex animo me promisisse obligandi me ipsum, quasi voluntatis nostræ certius signum nullum sit quam verborum d. l. Labeo. sicque obligamur ex cõsensu & voluntate nostra a lege ciuili coniecturata non tamen infallibiliter cognita, sic ergo & per contrarium

ea obligatio ex animo nostro contrario perimi naturaliter potest & debet, quamuis animus ille coniecturis tantum non etiam certa scientia lege ciuili percipiatur & vt lex quo ad ortum obligationis fidem adhibuit verbis promittentis, ita & quoad ipsius obligationis resolutionem fidem adhibet taciturnitati & patientiæ longissimi temporis, & aliquando longe breuioris, vt diximus Nec dicatur obligationem personalem in separabilem esse ab ossibus obligati, arg. l. nemo potest. ff. de lega. 1. cum ibi traditis per Barthol. columna prima. vbi per omnes repetentes. nam quod semel personali obligatione deberi cępit certis modis a lege definitis debere definit l. obligationum fere. §. placet. ff. de act. & obl. per totũ titulum Instit. quib. mod. tollitur obli. & vt illos modos perimẽdarum obligationum ipso iure lex ad inuenit & induxit, ita quoque alios modos, vt constat, inducere potest quotidiè, id quod fecit in nostra materia iubendo vt plenissima securitas & obligationis liberatio contingeret per ipsius præscriptionem longissimi temporis id quod expressius induci nõ potuit aut iuberi quam inducitur si verba earum legum non calũnientur & extermineutur ac turpiter violentur per l. sicut. l. omnes. l. cum notissimi. C. de præsc. 30. annorum. l. si pupillos, in fin. ff. de admi. tutorum, innõcto pri. Inst. quib. mod. tolli. obl. & c. ad aures, de præscrip. & l. 1. cum Glo. C. si aduer. creditorem.
9 Sit ergo fixa indubitataque conclusio† post longissimi temporis præscriptionem sublatam videri vtranq; obligationem tam ciuilem quam naturalem. c. iam ipso iure. vnde primum apparet veram non esse opin. Bal. & Fran. Balbi, & Petri Philippi Cornei & aliorũ supra relatorum negantium eam ipso iure perimi, & affirmantium quod etiam in effectu non eneruabatur aut debilitabatur.
10 Apparet etiã errasse† quotquot asseuerabant eam in effectu debilitari duntaxat non etiam ipso iure perimi, id quod affirmat Bart. in fin. §. 1. ff. rem ratam haberi, cuius opin. communem esse testatur Francis. Bal. vbi supra, par. 1. q. 6. & par. 3. prin. in 2. par. illius 3. partis. q. 10. vbi pluries hanc dicit communem opinio. Paul. Castre. in d. l. fin. §. 1. ff. rem ratam haberi. Bal. in l. sicut. colu. 1. C. de præsc. 30. annorum. Ioan. Imol. in c. fi. col. 6. de p̃sc. in rep. Ang. l. 1. col. 19. C. de iud. in rep. Pano. & Feli. col. 1. in c. ad aures, de præsc. Ioan. And. in c. possessio. ad fi. de regulis iuris. Antonius, & Ioan. Imol. in d. c. ad aures. Pet. Philip. Corn. consi. 176. ad euidentiam. col. pen. lib. 1. Neque ad rem pertinet que etiam iure ciuili non procedat præs. iurium & actionum cum mala fide non magis quam iure canonico, secundum veram & communem opinio, vt supra diximus, & plenius in c. p̃ced. nam non sequitur, scio me debere, ergo habeo malam fidem, est enim aperta incuria (ne dicam iniustitia) existimantiũ, qui possidet rem alienam, aut moratur sciens ter debiti solutionem, eum esse necessario in mala fide cum potius sit in bona fide, aut saltem in bona fide & esse possit & esse posse à lege ciuili præsumatur, vt iam ostẽdimus, & fultus in c. præced. & c. 72. & cap. 76. & vt exactius res agatur considera quod aut tam creditor q̃ debitor erant debiti conscij, aut vterque ignorabat aut creditor solus sciebat, debitor autẽ ignarus erat, aut, & quarto ex diuerso creditor ignorabat & debitor solus sciebat. Primo casu cessat regulariter mala fides quia ex illa scientia & patientia longissimi temporis præsumitur tacita debiti remissio aut abiectio, vt diximus supra, & alijs in locis ad q̃æ me retuli. Secundo casu q̃-do vterque ignorabat, etiam secundum omnes procederet præscriptio, cum debitor aperte sit in bona fide vt pater ex sua iusta ignorantia, quale esset si ex contractu forte procuratoris quem ignorabat obligatus esset

vt suprà dixi, & exactius in c.præced. Tertio casu cum solus creditor sciebat, debitor ignorabat se debere, tūc idem, & longè iustius, quia ex parte sua adest bona fides & ex parte creditoris iustissime præsumeretur debiti vel remissio vel abiectio. Vltimo vero casu cùm solus debitor se debere sciebat, creditor autem ignorabat, vix est vt non intelligatur esse in mala fide: quandoquidem ex parte creditoris ignorantis nec debiti abiectio, nec remissio præsumi potest. l. mater decedens. ff. de in off. testam. sicque cessat rō bonæ fidei præsumendæ, de qua in l. alienationis verbum. ff. de verb. signi. ibi. vix est enim vt non videatur alienare, &c. & leg. qui patitur. ff. amand. l. semper qui non prohibet. ff. de reg. iur. & cum debitor suum debitum saltem impropriissimè videatur possidere. Glo. in l. regula. ff. de pet. hære. certè hoc casu illius debitoris impropriissima illa poss. non legitima, sed clandestina videretur, arg. l. si quis diuturno, in pri. ff. si ser. vēdi. quæ lex si rectè inspiciatur, probat omnia membra huius distinctionis negans vbi vitiosa possessio, vel quasi possessio est contingere præscriptionem, non sic si vitio caret. Iam ergo dubitari nō oportet qn cesset. præscr. vtroque iure tam ciuili, quàm can. vbi mala fides interfuit, & in eo tantum quō est, an possessor, vel quasi poss. rei vel iuris alieni in mala fide esse dicatur cū id sciebat, qua in re distinguēdum est, vt dixi modò, & plenius suprà c. præc. & c. 72. & c. 76. incip. actio personalis.

11 Confirmantur hæc omnia, nam tenētes præscriptione vtile tantùm dominium, non etiam directum acquiri, eo q in præscriptione cessat naturalis æquitas, quia currit contra ignorātem, fatetur, q si dominus scit & patitur rem suam pręscribi, tunc directum dominiū acquiritur non secus quàm si ipse eam venderet & traderet, ita Balbus de præsc. par. 2. q. 2. nu. 9. & Bald. in auth. nisi tricennale. col. fi. C. de bo. mater. & Felin. in rubr. de præscr. col. 1. & Ias. in l. traditionibus. C. de pact. ergo vt cessat mala fides quando domini voluntate possideo alienum, per totum tit. ff. & C. commod. & ff. de precario. & ff. C. Insti. & in decre. de dona. ita & hoc casu cessat mala fides.

12 Apparet ergo ex superioribus verissimam esse sentētiam Accursij, & Bar. & Pauli Castren. in l. fi. §. 1. ff. rem ratam haberi. existimantium eum, qui præscripsit si soluit posse repetere, quos sequitur Franc. Balb. de præscr. pa. 1. q. 6. post alios, quos ipse tam ibi quam rursus in 2. par. 3. par. prin. q. 10. refert.

13 †Apparet similiter parum aptam esse, aut suspectā esse equiparationem, quam ipsemet Balbus d. qu. 6. post Paulum Castr. in d. l. fi. §. 1. & post Bal. in l. sicut. colū. 1. C. de præscr. 30. ann. facit, ait. n. q vt per pactum de nō petendo, quod est iuris gentium, elidit ur ciuilis obligatio, sed naturalis, quia similiter est de iure gentiū, ex toto perimitur, ita ex diuerso per præscriptionem, quę est iuris ciuilis, ex toto perimitur obligatio ciuilis, sed naturalis duntaxat debilitatur. Secundum quam rationem consequens fieret, vt diceremus quod per nouationem quę est iuris ciuilis, vel etiam per acceptilationem: quæ similiter est iuris ciuilis, sola ciuilis obligatio tolleret, naturalis verò duntaxat debilitaret, id q esset cōtra tex. in §. pterea nouatione, & in §. item per acceptilationē. Inst. quib. mod. tolli. obli. & contra l. fi. C. de noua. & cōtra omnes leges tam illius tituli quam ff. eo. tit. & per totum ff. & C. de accepti. ergo non est bona consequentia, nouatio, aut acceptilatio, aut præscriptio sunt iuris ciuilis, ergo ciuilem tantùm non etiam naturalem obligationem perimere possunt, quinimō vtrāque perimere possunt & periment, quia hac in re cum ipso iure ciuili concurrit etiam natura, hoc est, voluntas illius contra quem præscribitur, q̃ vt ex verbis, vel scriptura, vel etiam nutu, vel alijs signis, & indicijs eius probata intelligeretur, ita etiam ex ista scientia & patientia probata censetur. d. l. si ego. §. 1. ff. de pub. in rem act. d. l. cum de in rem verso. ff. de vsuris iuncta l. Labeo. ff. de sup. lega. l. nutu. ff. de legat. 3. l. 1. §. si quis ita. ff. de verborum obli. l. milites. ff. de milit. test am. l. an inutilis. ff. de accepti. l. e. non solùm. l. non figura. ff. de actio. & obligati. certum enim est quod multis modis esse potest. l. e. certum. ff. si certum petat. iuncta l. 1. §. fina. ff. de dote prælega. & vt obligatio naturalis sine dubio perempta diceretur ex remissione creditoris, de qua cōstaret per verba ipsius: ita quoque perempta videbitur ex remissione ipsius, de qua alio quouis modo constet, vt dictis iuribus. cōstat autem de tali remissione vel abiectione per scientiā & patientiam longissimi temporis, vt diximus, ergo talem obligationem naturalem peremptam esse proculdubio intelligemus.

14 Denique apparet ex nostra declaratione obligationi præscriptę non posse accedere fideiussorem, nam licet is soli obligationi naturali accedere possit, non secus q̃ ciuili & naturali. leg. fideiussor obligari. §. fideiussor. vbi notant Paulus Castrensis & Barthol. ff. de fideiuss. §. 1. Instit. eod. tit. tamen post præscriptionem cùm nulla secundum nos supersit obligatio ei obligationi, quę nulla est, fideiussor accedere non poterit, id q in specie tenent Bald. in l. tam mandatori. col. 2. C. de non numera. pecu. Bartholo. & Paulus de Castr. in d. §. fideiussor. Fr. Balb. in d. q. 6. Paulus Castren. in l. fin. §. 1. ff. rem ratam haberi. Ant. Butr. Ioann. Imol. & Fel. in d. ca. ad aures, de præscri. quæ communis opinio ex nostra sententia verissima est, non autem ex ratione, qua ipsi omnes mouētur, dum naturalem quidem obligationē superesse existimant, quamuis debilitatam, & pro nobis in specie est tex. in l. si quis postquàm, cum ibi no. ff. de fideiuss.

15 Apparet similiter ex sententia nostra talem obligationem præscriptam nouari non posse, Nam ex nihilo nihil fit, secundum Philosophum, vt in l. sed si manente. ff. de precario, dixi plenè in 2. Tomo harum controuersiarum, c. 14. in prin. & per totum, & in specie ita tenēt Ant. Butr. Ioan. Imo. & Feli. in d. c. ad aures. & Francisc. Balb. d. q. 6. nu. 4. facit. §. præterea nouatione. Inst. quib. mod. tolli. obligat. cum ibi notatis. & lege prima. ff. de nouat.

16 Apparet similiter q talis obligatio pręscripta non proderit ad compensationem, vt tenent Ant. But. Imola & Fel. in d. c. ad aures. & Bal. in d. q. 6. quorum sententia longè expeditior erit secundum nostram opinionē, cui negamus naturalem obligationem superesse, quam secundum eorum sententiam superesse existimantium, debilitarique duntaxat, non etiam perimi asseuerantiū.

17 Apparet etiam ex nostra sententia an super obligatione pręscripta constitutum fieri possit, quod admittit Bal. in rub. C. de const. pecu. col. 2. & Balb. in d. q. 6. nos contra, per §. in personam. Institu. de act. & per d. l. si qs postquam. ff. de fideiusso. vbi traditur, eum qui se pro alio soluturum constituit, similem esse fideiussori. Sicq; dicendum restat obligationi præscriptæ accedere non posse magis quam fideiusso, præsertim secundum nrm opinionem, qua asseueramus per præscriptionem non solum ciuilem verum naturalem quoque obligationem peremptam videri.

18 Apparet etiam quid respondendum sit in illo articulo quo controuertitur, an postquam quis præscripsit possit per denunciationem Euangelicam compelli ad restituendum quod præscripsit, qua in re receptissima opinio est non posse, si quidem sumus in præscriptione vel iuris corporalis, vt plenè resoluit Franciscus Balbus de præscri. 2. partis prin. q. 1 1. & rursus. q. 10. & Bartol. in extruag. ad reprimendum, in verb. per denunciationem.

tionem.in vers.sed quid de obligatione quæ tollitur ꝑ scriptione.Bald.in authen.ad hæc.col.2.& 3.C. de vsuris.Anton.Butr.Ioan.Imo.Parnormi.Felinus & alij in c.fin.de præscrip.Pet.Philippus Corneus consi.176.ad euidentiam.col.pen.lib.1.& hanc sæpe testatur communem esse opinionem Imol.& sæpius Balb.vbi supra.

19 Sed & in præscriptione actionis personalis idem esset,tenent Bar.Ioannes Imo.Panormit, & Pet. Philip. Corneus,vbi supra,& hanc esse communem opinionē affirmat Balb.in d.q.10.qui tamen cōtrarium tenet,firmans locum habere denunciationem Euangelicam, id quod tenet Pet.Philip.Corn.sibi contrarius consi.251. in hac consultatione.colum.2.lib.3.Ioannis Imolensis sibi contrarius in lege. sequitur.§.si viam.ff.de vsucap. Antonius Butrius in d.c.fin.Bald.in auth.ad hæc.col.3. de vsuris.mouentur hanc partem tenentes,quia longa, inquiunt,est differentia inter ius reale præscriptum , & ius personale,nam iura realia facile migrant de persona in personam.l.fi.C.de lega.l.fin.§.sed quia,cum §. seq. C.com.de leg.l.cum pater.§.surdo.ff.de leg.2.l.à Titio ff.de furt.l.si tibi homo.§.cum seruus.l.legaturus.§. fin. ff.de lega.1.l.1.2.& fere per totum.ff.de in diem addi.l. quoties,& fere per totum.C.de donati.quæ sub modo l.1.2.& fere per totum.ff.de lege commiss. Diuersum ē in actionibus personalibus,quę immobiliter inhærent ossibus obligati.l.nemo potest.vbi Bar.col.1.& alij omnes ff.de leg.1.sicque per interuentum præscriptionis in re vel iure reali dominium eradicatur a primo domino,& migrat in præscribentem, sicque præscriptione completa nihil alienum reperitur possidere quod restituere per denunciationem Euangelicam cogatur,cum iam non tam alienum quam suum de nuo effectum possidere inueniatur.Sed pręscripta actione personali adhuc,inquiunt,debitor remanet naturaliter obligatus,neque alieni iuris debitor adhuc superest,per hocque poterit per Euangelicam denunciationem cogi ad soluendum.Sed hæc ratio(iudice me)nullius momenti est,primum quia tam facile fuit legi inducere & disponere ꝙ obligatio personalis extinguereretur præscriptione quā vt dominium obligatione realis transferretur in pręscribentem,vt ex dictis supra per hoc & per superius caput edocemur.Deinde quia non est verum,superesse obligationem naturalem post præscriptionem,quinimo vtranque perimi iam edocti sumus.Ergo penes præscribentem nihil reperitur alienum,quod per denunciationem Euangelicam restituere cogatur.Nec ad rem pertinet,quod cum mala fide nec iure ciuili nec canonico procedat præscriptio(id quod potissimum decepit eos qui partem affirmatiuam tuentur)nam id ingenue fatemur,sed negamus debitorem in mala fide constitutum censeri,eo quod sciat se debere,secundum quod supra exposuimus,in quo contrarium tenentes decepti fuerunt,qui etiam aperte æquiuocant aut hallucinantur, nam primum negant contingere præscriptionem cum mala fide,postea vero dicunt,quod qui mala fide præscripsit per denunciationem Euangelicam ,cogitur soluere.ergo cum talis mala fide præscriptio vt contingat non sit possibile,restat vt talis denunciatio Euangelica locum habebit nunquam.

Ergo quo casu actionum personalium præscriptio cōtigerit,eo casu talis Euangelica denunciatio locum nunquam habebit.

20 Apparet etiam † ex his verissimam esse opinionē Angeli in repeti.l.1.col.19.C.de iudic.contendentis per legem vel statutum effici posse,vt per interuentum ꝑscriptionis perimatur nō solum ciuilis, sed etiam naturalis obligatio in personalibus actionibus quamuis contrarium,& minus recte tenuerint Bald.in d.authenti. ad hæc.col.3.C.de vsuris.& Franciscus Balb.vbi supra,quę.10.Idem.Bald.in cap.si quis per tringinta,si de feudo fuerit controuersia.Ioan.Imol.in l.sequitur.§.si viam. ff.de vsucapion.Quinimmo(vt hoc Angelo addamus) non solum potest,sed etiam in dubio id actum videtur per legem, vel statutum,vt obligatio personalis tam ciuilis,quam naturalis per interuentum præscriptionis, perimatur,etiam si per tale statutum tempus præscribēdi coangustetur,nam quæ ratio est in triginta annis,eadem ratio(quod attinet hanc ad rem)in aliquantulum breuiore tempore erit,quia quæ differunt tanquā plus & minus,non differunt in specie.leg.fin.ff.de fundo instrum.vt plene ex superioribus rationibus deducitur, quas non expedit repetere.

SVMMARIVM.

1 *Dominium directum an præscriptione acquiratur ardua quæstio.*
2 *Dominium iuris gentium secundarij est.*
3 *Ius gentium secundarium dicitur esse positiuum.*
4 *Ius gentium secundarium initio fuit ius ciuile.*
5 *Successionum ius primo fuit ciuile,quam gentium.*
6 *Iuris gentium secundarij,quæ sunt libere,possunt immutari.*
7 *Dominium directum facilius quæri præscriptione longa,quam vsucapione triennali,contra Doctor.*
8 *Effectus non semper regulatur a sua causa*
9 *Exceptio non semper actionis exclusio.*
10 *Dominium an transferatur,vel an extinguatur præscriptione,ardua q.*
11 *Retentio non conceditur domino rei præscriptæ,contra Doctores.*
12 *Rei vendicatio non datur domino rei præscriptæ contra tertium possessorem,contra Doctores.*
13 *Præscriptionis exceptio impedit litis ingressum,contra Bald.*

CAPVT LIIII.

1 Vo ad septimum † vtrum præscriptione acquiratur dominium directum an vtile, tantum,sunt tres communes opiniones Prima est,quod dominium directum , acquiratur per vsucapionem triennalē , quæ mobilibus in rebus contingit,Altera,quod per præscriptionem triginta annorum, quæ sine titulo contingit,sola vtilis non etiam directi dominij acquisitio contingat.Vltima,quod pręscriptionem longi temporis similiter solum vtile dominium non & directum acquiratur.Ita tenent Gloss.& communiter. Doctor.in princip.Institut.de vsucapion.in verbo, dominium.per Glo.Bald.Salicet.Fulgos.Petr.Philipp.Corneum,& alias Pinellum in authen.nisi triennale .C. de de bonis maternis.per Aretinū.Christos.Porcium Ioānem,& alios in d.princip.Instit.de vsu capion.per Paulum Castren.in l.fina.§.1.ff.rem ratam haberi, hanc esse communem opinionem Angelus Aret.in d.princip.Instit.de vsucapion. hanc sequitur,& sæpe appellat communem opinionem Franciscus Balb.de præscription.secunda par.principal.quæstione secunda.Alberi.& Ioannes Andreæ in capit.possessor,de reg.iur.in vers.quartum proponebatur.Felynus in rubri.col.1.de præscriptio.qui hanc firmat esse communem opini.Ias.Dec.Alciatus,& alij in l.traditionibus.C.de pact.vbi Alex.col. 2.Gloss.in l.quis emptionis.§.1. C.de præscri.30.annorum,vbi per Saly.& alios Ioannes Imolen.in repeti.ca. fin.col.24.de præscriptio.Gloss.Ange.& alij in authe. ecclesia Romana , in princip. Marianus Sozin. in rubric.de caus.possessio.& propriet.versi.17. Archidiac.

ac.in c.seruitium.18.q.2.Dynus,& nouissimi in d.c.pos
sess.& alij plures quos allegat Baldus vbi supra.Idem in
repe.leg.Celsus.ff.de vsucapio,in fin.
2 Contrariam tamen partẽ in pręscriptione longi tẽpo
ris tam multi in dictis locis tenẽt,vt mihi non satis cer-
tum sit vtra pars receptior sit, & cum omnes fere con-
ueniant triennali vsucapione directum dominium acq
ri.l.traditionibus.C.de pact.leg.3.ff.de vsuca.in princi-
pi.Institutio.eodem titulo.& similiter cum omnes con
ueniant vtile tantum dominium non etiam directum,
acquiri per præscriptionem annorum.30.quę sine titu-
lo(hoc est,legitima possidendi causa) contingeret per
d.l.si quis emptionis.§.1.C.de præscr.30.annorũ. in eo
duntaxat controuersia est,an longi temporis præscrip-
tione vtile tantum dominium,an forte etiam directum
acquiratur, qua in res receptior sñia fortè est vtile tan-
tum acquiri,& sciendum est potissimum huius rei fun
damẽtum & occasionẽ ex illa erronea opinione,quam
in c.præce.exterminauimus effluxisse.aiunt enim quod
dominium rerum nostrarum ius gentiũ est.leg.ex hoc
iure.ff.de iustit.& iure.leg.prima.cum seq.ff.de acqui.re
rum domin.ius autem ciuile ciuilia tantum iura,non ẽt
naturalia aut gentium perimere potest.§.sed naturalia.
Institut.de iure natur.& ibi omnes Doctores.leg.om-
nes populi,& ibi Barthol.& omnes repetẽtes.ff.de iust.
& iure.l.eas causas.ff.de cap.dimi.l.iura sanguinis, vbi
plene per Philipp.Decium.ff.de regulis iuris.§ minus er
go.Instit.de hæred.quæ ab intesta.l.2.ff.de vsufruct.ea-
rum rerum.tradunt communiter Doct.per tex.ibi.in l.
maximum vitium.C.de liberis pręteri.cum ergo pręscri
ptio sit iuris ciuilis,& ciuilis ratio iura naturalia aut gẽ
tium perimere nequeat,sequitur quod nostrum domi-
nium,quod iuris gentium esse intelligitur,perimere nõ
potest,ita arguunt Ioannes Andr. post Gerardum de
Senis,quem ipse refert,& sequitur,vbi supra,& Franci-
scus Balb.vbi supra,num.2.vers.& hunc articulum Pa-
norm.in rub.de præscript.col.2.& fere reliqui omnes.
& cum hanc rationem effugere aut ab ea enodare sese
non valerent,omnia iura hac de re loquentia (dũ hãc
ad rem & rationem seu partem ad istam aptare studẽt)
exulare & exterminare compellunt.Quæ quidem ratió,
(quando alia vrgentiora fundamenta deessent) partem
contrariam iustiorem probatioremque redderet,tantũ
abest,vt eam confutarent.†Nam dominium præsertim
rerum immobilium est sane iuris gentium non primæ
3 ui(quod naturale appellatur)sed tantum secundarij,qđ
naturale non tam est quam positiuum,vt est vera & cõ
munis opinio, quam tradunt Paulus Castrensis & alij
communiter in repe.leg.ex hoc iure.ff.de inst.& iure.
traditque eleganter frater Dominicus de Soto de iust.
& iure lib.3.quæstio.ar.3.& diximus supra in 3.artic.
quo egimus,quare præscriptio aut vsucapio introducta
esset,id quod fusius multisque ornauimus de succ.pro
4 gressu li.1.in præfatione,vbi plene ostẽdimus,tea oĩa q̃
sunt iuris gẽtiũ ptius fuisse iuris tm̃ ciuilis,sed paulatim
serpsisse aut velociter transuolasse ad reliquas gẽtes &
regiones, sicque cũ primũ ab vno vel altero hoĩe vel
regione inuentum fuisset & receptum,tunc iuris tantũ
ciuilis non etiam iuris gentium id esse. Verùm postquã
eo iure omnes omnino aut pleræque aliarum gentiũ
uti quoque cœpissent,iam iuris gentium effectum vide
ri,inque ius gentium conuersum & transformatũ. Quẽ
admodum & ex diuerso,id quod hodie iuris gentium,
est in desuetudinem abire fortè cępisse,ita vt penes vnã
tantum prouinciam maneret,sine dubio iuris gentium
esse desineret,& iam iuris tantum ciuilis esse diceretur,
hoc est illius ciuitatis vel regionis, penes quã adhuc id
ius perdurauerit sicque non minus eleganter quam vti
5 liter in lib.1.§.2.de succ.crea.Vsum testamentorum in-
inuen

uentum fuisse a iure ciuili,vel scripto,vel consuetudina-
rio ostendimus,sed postea cum a reliquis quoque gen-
tibus receptum fuisset,in ius gentium fuisset,cõuersum
& transformatum,nõ secus q̃ ex diuerso si hodie fortè
testamentorum vsus ita in desuetudinem abire cœpisset
vt penes vnam tantum aut alteram prouinciam mane-
ret,continuo iurisgentium esse desineret,& iuris tantũ
ciuilis esse diceretur,hoc est illius illarumue prouincia
rum, in quibus vsus mosque ille testandi perseuerauit.
quod dic vt in dictis locis & supra cap.decimo.n.18.&
cap.4.nu.3.& cap.27.nu.11.& cap.16.num.11.
6 †Sicque hodie quęlibet prouincia posset ea,quæ iu-
ris gentium secundarij esse dicuntur,quo ad quasdam
vel fortè quò ad omnes particulas immutare. Quid.n.
si iuberet ne capti fierent serui capientium profecto ta
lis lex ciuilis valeret,& ita aiunt Galliæ obseruari,quam
uis per hoc violaretur ius gẽtium contrarium disponẽs
l.manumissiones.ff.de iustitia & iure,valeretque simili-
ter si iuberet ne hominibus suæ ditionis liceret testari,
vt iam diximus in dicto.§.1.& dicto §.2.valeretque si iu
beret omnia prædia esse communia,id quod apud La-
cedæmonas Lycurgus Legislator aut (vt alij volunt)
Agesilaus præcepit, teste Plutarcho in Apoph. Ergo
cum ius gentium secundarium intelligatur esse ius
positiuum, indubitatum est, eritque semp̃ p̃ leges po
sitiuas perimi & immutari posse, non secus quam ip-
sum ius ciuile,dicto §.sed naturalia.dicta l.omnes popu
li cũ similibus,supra alle.d.l.eas causas.dicta l. secunda,
de vsufr.earum re.dicto.§.minus ergo.dict.in.lege ma-
ximum vitium,iuncto c.omnis res,de reg.iu. & le.nihil
tam naturale.ff.de reg.iu.Sicque dominium,de quo agi
mus,cùm omnes conueniant,esse iuris gentium secũ-
darij non etiam primæui,per legem positiuam,de præ-
scri.disponentem,poterit tam liberè & perfectè de per
sona in personam transferri,q̃ si iuris ciuilis esse posset.
Quę omnia etiam iuuantur ex ijs,quæ in c.præc.dis-
seruimus,quæ repetere non expedit.
7 Præterea†cùm omnes fateantur vsucapione trienna
li dominium directum acquiri per d.l.traditionibus.C.
de pact.d.l.3.ff.de vsuc.non solum pari,sed etiam longè
maiore,aut iustiore ratione,idem in præscriptione lon
gi temporis admittere deberent; Primùm propter diu
turnitatem temporis,quę est in hac longi temporis præ
scriptione,quæque non est in vsucapione triennali. De
inde,quia longè iustius,& antiquius dominium est, q̃
quis habet in rebus mobilibus, quàm quod habet in re
bus soli,ita Paulus Castr.in repetitio.l.ex hoc iure,supr.
alleg.& ibi communiter Doct.facit l.1.cum seq.ff.de re
rum diu.& §.feræ,cum seq.Inst.l.adeò.§.feræ, eo.tit.ff.
de acq.rerum dom.nam ab ipso iure naturali primæuo
descendit(secundum Pau.Castr.& communiter Doct.
vbi suprà dominium in rebus mobilibus,quale est in fe
ris quas cœpissemus,aut in tabulis quas quis depinxis-
set,aut in vestibus quas fabricasset,& similibus.& tamẽ
in rebus soli(qualia sunt prędia,campi & similia)domi-
nium non fuit nisi de iure gentium secũdario, vt dictũ
est.ergo si dominium iurisgentium primæui etiam dire
ctum vsucapione acquiri & transferri potest,dic.l.tradi
tionibus.d.l.3.multò facilius & iustius præscriptione lõ
gi temporis in immobilibus acquiri,& transferri pote
rit dominium,quod iurisgentium secundarij, & sic iu-
ris positiui.Ideò promiscuè cùm de vsucapionib.actu
ri essent Iureconsulti non solùm earum rerũ, quæ mo-
uentur,sed etiam immobilium per omnes titulos. ff.de
vsucapio.& ff.pro empt.& pro legato,& pro donato,&
pro dote,& pro suo,& C.per eosdem titulos,& Inst.eo.
scripserunt,vel inscripserunt titulos de vsuc. plenissimè
significantes tam perfectum dominium,& ius longi tẽ
poris præscriptione,aut vsucapione acquiri in immobi
libus

libus quàm triennali vsucapione in mobilibus rebus. Iã
ergo dubitari (nnn solùm mille leges sed etiam mille in
tegros titulos subuertere velis) non oportet quin nnn
minus integrum, perfectum & directum dominium lõ
gi temporis præscriptione quam triennali vsucapione
quæratur, & non solùm æquè iusta, sed etiam iustiore
ratione, vt edocti iam sumus. Agnosco tamen q magis
naturali ratione acquiritur dominium per contractũ,
& traditionem domini, quàm per vsucapionem trienna
8 lem, vel longi temporis præscriptionem, vt in l. 1. ibi, na-
turali ratione. ff. de acq. rer. dom. l. 1. C. de sac. eccl. expſ-
ſius. in §. per traditionem. Inst. de rer. diui. ibi, nihil tam
naturali æquitati conuenit, quàm voluntatem domini
rem suam in alium transferre volentis ratam esse. Sed id
nihil ad rem, quia vt ea æquitas vincit acquisitionem, q
per longi temporis præscriptionem contingit, ita & lõ-
gè iustius vincit acquisitionem per triennalem vsuca-
pionem contingentem. (Sed hæc iustior aut iniustior
origo, q attinet ad hanc rem, nihil debilitat effectum,
nam & à patre debiliore sæpè solet filius robustior pro
cedere quàm à robustiore patre, & à patre iniquiore
æquior filius, quàm à patre iustiore) sicque apparet ex
prædicta ratione parum aptè argumẽtatos fuisse ad in-
ducendam differentiam inter præscriptionem, & vsu-
capionem Ioannes And. post Gerardum in d. c. posses-
sor. d. vers. quartùm proponebatur. & Balb. in d. q. 2. n. 2.
& Panor. d. rub. de præsc. col. 2.

Tenendo nostram sententiam nihil ad rem pertinet
9 q præscribendi detur exceptio, quæ regulariter est a-
ctionis exclusio, ergo superest ius & actio ei cuius præ-
scripta est. l. a. ff. de exce. Sed resp. illud esse regulare, fal
lit in specie nostra, in qua post præscriptionem nullũ
ius remanet priori domino, & exceptio, quæ præscribẽ
ti datur, est exceptio intentionis, quæ non præsupponit
actionem. l. vbi purè. ff. de doli except. declarat in simili
Emanuel à Costa in l. 3. C. de non num. pecu. dicens, si-
mile esse in illa excep. non num. pec. quæ est intẽtionis
non actionis exclusio, patet, quia & per vsucapionẽ triẽ
nalem dicitur exceptio acquiri. l. in reb. §. omnis autem.
C. de iu. do. Balb. in rep. l. Celsus. in fi. ff. de vsucap.

10 Ex superioribus apparet qualis sit illa differẽtia, quã
inter triennalem vsucapionem, & longi temporis præ-
scriptionem faciunt Bartol. Paulus Castr. & Alex. in l.
3. §. ex plurib. col. 3. ff. de acq. poss. & Franciscus Balb. in
d. 2. q. nu. 8. vers. sed videtur, quod nullus aiũt, nã per triẽ-
nalem vsucapionem dominium transferri de priore do
mino in præscribentem, cæterùm per longi temporis
præscriptionem dominium directum prioris domini
extingui, nouumque dominium in præscribentis perso
na renasci, idq; vtile tantùm, non etiam directum esse,
& ita declarant Glo. in d. l. 3. §. ex pluribus. in verb. possi
deo. & Glo. fin. in l. si ædes. 1. ff. de ser. vrban. præd. dum
Gl. illæ aiunt, præscriptione extingui antiquum dñiũ,
q dñam Pau. Castr. vbi suprà, subtilem esse ait, quæ (si ve
rũ amamus, iudice me) risu & ludibrio dignior est, aut
meris fabellis somnijsq; solicijs similior, & ex mero ip-
sorum doctorum capite citra vllam omnino occasio-
nem, aut fundamentum defluxit. Quis enim vnquam ta
lem differentiam facientem vllam legem principalem,
aut Iureconsultorum responsum inuenit? Certè nullus;
& vt ex superioribus apparet, vtroq; casu idem est erit
que semper, & siue dixeris, vtroque casu dominium ex
tingui prius, nouumque in persona præscribentis rena
sci, siue etiam dixeris, antiquum dominiũ, quod apud
primum dominum erat, in præscribentem transferri,
idem erit, quo ad omnes omnino effectus, & quod trãs
ferri videatur suadet ille titulus ff. de adimend. & trans
fer. lega. & Institor. eo. titulo. Quod autem prius domi-
nium extinguatur, nouumque idemque directum & p
fectum in persona præscribentis renascatur, suadet, &
probatur in leg. tertia. ff. de vsucap. dum ait, vsucapio est
dominij adiectio, & hoc magis placet, effectusque ma-
gnus est. nam si prius dominium in vsucapientem vel p
scribentem translatum diceremus, certe transiret cum
sua causa suisque cum qualitatibus. Vnde penes primũ
dominium, si id dominium seruituti vel forte pignori
obnoxium erat, obnoxium quoque & obligatum fo-
ret penes præscribentem, leg. secunda. §. ex his, cum ibi
late traditis per Doctores. ff. de acqui. possesso. id quod
non ita est in persona præscribẽtis, nec enim successor
prioris domini contra quem præscripsit, esse videtur,
aut ex iure & persona illius, sed potius iure suo
ex persona tradentis possidere visum est, ergo si fundũ
pignori reuera aut seruituti obnoxium mihi vt liberum
vendidisti, per longi temporis præscriptionem illum ac
quiram, vel saltem in eo tãtum quæstio erit an longius
aliquantulum tempus spectandum sit, tamen vt liberũ
semper videor possidere, & finita præscriptione, quæ ad
acquiredum ius proprietatis, & illius pignoris vel serui-
tutis requirebatur, liberum fundum habebo tam in p
scriptione rei immobilis, quam in rei mobilis vsucapio
ne, si in ea exemplum ponas per d. l. 3. ff. de vsucapion. er
go verissimum est, primum dominium extinctum vide
ri, nouumque in persona præscribentis renasci, quando
quidem illius rei domini in solidum duo esse non pos-
sunt. d. l. 3. §. ex contrario. ff. de acquiren. possess. leg. si vt
certo. §. si duo. ff. commodati. leg. quod contra. ff. de re
gulis iuris. Itaque si in re, quam præscripsi longo tempo
re, aut triẽnio, vsucepi præter dominum priorem, alius
habebat ius reale pignoris aut hypothecæ, aut forte ser
uitutis, tunc si quidem vtrunque ius tam dominij qui
alterius iuris erat paris vitæ, vitæ, vtrunque pariter præ-
scriptum fuit. Idemque si longioris vitæ erat, dñium, q
illud ius reale, quod si breuioris vitæ erat, tunc post
finitam præscriptionem, aut vsucapionem proprietatis
seu dominij adhuc opus est vt perficiatur quo ad alte
rum ius reale, q. longioris vitæ erat præscriptio, quia il-
lius iuris respectu non tam expleta quam cœpta tum p
scriptio videbitur. & ita intelligo l. si quis emptionis. C.
de præscrip. triginta annorum, iuncta l. iusto. §. non mu
tat. ff. de vsuca. l. 2. cum prædium. ff. de pignorum vsuca.
tradit Balb. in rep. d. l. Celsus. ff. de vsucap. in fin. semper
tamen remanet verum, tam in præscriptione quam
vsucapione primum dominium primamque proprieta
extinctum extinctam ve esse, nouumque ius renasci, &
dominium in persona præscribentis. Ex quibus appa-
ret, veram non esse opinionem ipsius Francisci Balbi
tract. præscript. part. 1. partis 6. principio in vers. deci-
mus tertius casus, qui scriptum reliquit, vsucapiones, &
præscriptiones inuentas fuisse. vt ius creatum in alium
transferant, non vt ius nouum inducant, post Gloss. q
Balb. allegat in capit. si diligenti, de præscript. & Salicet.
in l. final. de præscript. longi tempor. quæ pro liber. Sed
certè errant, vt ex superioribus patet, magisque, est vt
creatæ videantur ad ius nouum inducendũ. Sed & idẽ
effectus est etiam si teneas ad trãsferẽdum esse creatas,
quod magis placet, vt infra. q. 10.

11 Hinc apparet, veram non esse opinionem existiman-
tium, quod si fundum tuum longo tempore præscripsi
& deinde eius fundi possessio ad te peruenit, poteris eũ
defendere & retinere contra me, quando opinionem
tenent Dynus in cap. possessor, de regulis iuris. lib. 6. &
Balb. in d. q. 2. num. 8. vers. 2. effectus est, vt tenet Gloss.
& intell. Ioannis quem communiter approbatum esse
ait Balb. vbi supra, per text. in l. si quis emptionis. §. 1. C.
de præscript. triginta annorum. quæ sententia suspecta
est, vt patet ex superioribus. nam cum prioris domini
ius omne extinctum esse, nouũque & integrum domi

mum

tium in persona præscribentis renatum fuisse iam edocti simus, superest vt si is possessione ceciderit, cum fundum à priore domino possit vendicare, non secus quã ab alio quocunque detentatore. Sed & idem foret etiã si dominium translatum diceretur, nam per hunc possessionis reditum non videretur dominium quoque redijsse.

2 Apparet similiter suspectam esse sententiam eorum qui contendunt, quòd talis fundi præscripti possessio, si ad alium tertiũ perueniret, posset prior dominus fundum ab illo tertio vendicare, vt per d §. I. tenuit Dyn. in d.c. possessor. & Balb. in d. nu. 8. vers. prius est. quæ sententia suspecta est, quia prioris dominiius omninò per præscriptionem fuit extinctum, vt iam disseruimus, sicque nullo iure, & sine actione ageret, meritoque à limine iudicij repelleretur, idemque foret etiam si teneas tale dominium non tam extinctum quàm translatum fuisse.

3 Apparet similiter respectum esse, quod Bald. & Sali. in auth. nisi tricennale. C. de bo. mater. sentiunt, dum aiunt, quod prior dominus, cuius fundus longo tempore præscriptus fuit (quia secundum eos adhuc remanet dominus directus) si fundum illum petat, non repellitur a limine iudicij, cuius contrarium proxime ostendimus edocentes, exceptionem præscriptionis impedire litis ingressum, quod & hoc casu affirmat Balb. vbi supra, vers. tertius est effectus. post Feli. in rubr. de præscript. col. 4. quem ipse allegat.

SVMMARIVM.

1 *Pœnæ legales an naturaliter obligent. ardua quæstio.*
2 *Pœnis an ex quadam æquitate obligemur.*
3 *Legibus consensu obligamur.*
4 *Obligatio naturalis ex delicto orta, an perimatur præscriptione, ardua q.*
5 *Pœnalis obligatio extinguitur ipso iure, præscriptione.*
6 *Conditionalia nil ponunt in esse.*
7 *Mors nil.*
8 *Mors saxis venit.*
9 *Restituendi obligatio non perimitur præscriptione.*
10 *Ius naturale est diuinum.*
11 *Bonæ fidei esse quando videamur.*
12 *Restituendi obligatio permitur quando præscriptio currit contra scientem & patientem, contra communem.*
13 *Meum prodigere possum.*
14 *Intellectus ad tit. ff. C. & Insti. ad legem Aquil. contra Doctores.*
15 *Intellectus ad titulos. ff. C. & Instit. de furt. & de vi bono. rapt.*
16 *Restituendi obligatio non tollitur exceptione, contra Bald. & Imol,*
17 *Præscriptio non est pœna contra communem opinionẽ quando currit contra ignorantem.*
18 *Pœna non datur culpa cessante.*
19 *Afflictio esse potest non pœna culpa cessante.*
20 *Pœna culpæ par.*
21 *Præscriptio non est pœna, etiam si currat contra scientem, contra communem opin.*
22 *Pœna spontanea non est pœna.*
23 *Pœna conuentionalis præscribi potest.*
24 *Actiones temporales præscribuntur etiam a sciente.*
25 *Actiones temporales præscribuntur etiam contra clericos, & contra ecclesias.*
26 *Hæres nunquam præscribit legatum, contra Doctores.*
27 *Legatum non dicitur ius, quærendum contra Balbum.*

CAPVT LV.

1 QVo ad octauum, † vtrum obligatio naturalis, q̃ oritur ex delictis, præscriptione perimatur, primum enucleandum est, an ex delicto oriatur obligatio naturalis ad pœnam, qua in re variæ sunt sententiæ, Prima est existimantium, cessare obligationem naturalem, ea enim ex consensu nostro oritur. l. non minores. C. de transactio. l. sub specie. C. de postuland. l. cõsensu, in princip. l. obligat. l. I. ff. de pact. in princip. Institut. de obligat. ex consesu. l. I. verb. naturali æquitati. ff. de acquirend. rerum domin. §. venditæ, & §. per traditionem. Institu. de rerum diuisio. nec dubium, est, quin subtraxit rem meam lucrandi animum habuerit, nõ autem pœnæ legali dupli, vel quadruplici sese obnoxium facere voluerit, & sic reliquis maleficijs, in quibus adest animus explendæ voluntatis, aut voluptatis, non autem bonorum, aut substantię proprię prodigendæ, & ita vt delinquens non videatur habere animum obligandi sese pœnæ legali, & consequenter vt pœnę legali naturaliter non obligetur, tenent Bartol. in d. l. I. num. I I. ff. de conditio. indebi. Bald. in authen. ad col. 3. nume. 19. C. de vsuris, Paul. Castrens. & in l. si tibi decem. §. quidam. ff. de pact. Ioannes Lupus. Paul. de Rui. in rubric. de donati. inter virum & vxorem. §. 66. num. 24. Fortunius. Garsia in l. legitima. ff. de pactis. Gomesius. in §. omniũ Institut. de action. Franc. Balbus de præscriptio. part. I. q. 7. Paulus Castrens. in l. quam Tuberonis. §. fi. ff. de peculio. Arius Pinellus de bonis mater. in authent. nisi tricennale. num. 31.

Contrariam tamen partem, vt naturaliter obligentur pœnæ legali delinquentes, tenent Ange. col. 20. in repetitio. l. I. C. de iudic. Io. Imol. in cap. fin. de p̃script. col. 23. Accur. in l. I. §. ad bestias. ver. onerari. ff. de post.

2 Est † etiam tertia opinio eorum, qui non tam ex suo consensu immediate, quàm occasionaliter eos exæquitate quadam naturali contendunt obligari, quæ quidem æquitas dictat malefactorem puniri debere, & ita sentiunt Barto. & Balb. vbi supra, & ad hanc partem inclinant. Ang. Aret. in §. ius autem. num. 7. Institut. de iure natu. Ias. in l. I. §. sublata. in prima lect. & rursus etiam ĩ secunda lect. ff. ad Trebell. Andreas Alciatus in regula tertia, præsumpt. 33. nu. 4 Florianus in l. inde Neratius. §. fin. ff. ad legem Aqui. Ioannes Faber. in §. furtorum. Institut. de obligat. quæ ex delic. nascun.

Quid dicendum? & nos in libro. primo. §. 10. nume. 665. de succ. crea. tenuimus ex suo consensu eum obligari, quod multis legibus & rationibus ostendimus, quibus adde nõ minus nouam quàm egregiam rationem,
3 † nam leges ex vero consensu nostro obligant ciues. l. I. in verbo, communis Reipublicæ sponsio, hoc est, promissio. ff. de legib. cùm enim rogatur, lex & populus cõsentit ei, iuxta §. lex. Insti. de iure nat. ibi, verissimus consensus est. Sed & ei, qui postea nascuntur, vel tunc aderant, consentire iure videntur, quandoquidem sub ea lege & conditione in illa Republica vel regione vitam agere volunt, vt legibus suis pareant, non secus quàm legibus contractuum reliquorum, quos quisque iniret, vt egregiè edocemur de success. progressu lib. I. in præfat. & vt qui sub conditione, si nauis ex Asia venerit, p̃mittit, ea postea aduentante non poterit negare se ex consensu suo obligatum fuisse. §. ex conditionali. Instit. de verb. oblig. quamuis ipse promissor tacitus fortè cogitasset nauem illam nunquam venturam, ita & is, qui expressim vel interpretatiuè legibus pœnalibus consensũ præbuit, quasi sub hac conditione sese obligatum voluit pœnæ legali, si postea fortè ipse legem transgrederetur, & is est verus sensus. l. Imperatores. ff. de iure fisci, ibi, te huic pœnæ subdidisti, & l. si. C. ad l. Iuliam maiest. ibi,

ibi,quodammodo sua mente punitur. Quinimò & in
specie alterum consensum,& sic geminatum, quo tem
pore spontè deliquit,præbere videtur, vt in d.n. 665.o-
stendimus, estque magna vis geminationis; vt edoce-
mur de succ.crea.§.3.nu.13.facit l.nõ solũ.§.1.ff.de in-
iur.l.1.in fi.ff.de furtis,& §.qa verè leonis,in verb. ama
tores periculi,in auth.de non alien.

4 His prelibatis sunt,qui velint talem naturalem obli-
gationem perimi,qualis est Bald. & Ioan. Imol.& Fran.
Balb.vbi suprà,quod obtinet quò ad pœnam. Sed non
perimitur quò ad rei persecutionem, secundum Bald.
vbi suprà.Idem Imo.& Balb. quò ad hoc, vt ipso iure
obligatio ad rem vel eius æstimationem consequendam
non perimatur ipso iure,ceterùm ope exceptionis be-
nè tollitur concurrente bona fide præscribentis, secun
dum Imo.vbi suprà,quem improbat Balb.vbi suprà, qa
in delinquente negat posse adesse bonam fidem, adde
Balb.vbi suprà in 2.par.3.partis princ.q.13.nu.5. Feli.in
c.fin.de præsc.col.2.& 3.post Panor.ibi.

Elegans materia hæc est,& parum, vt nobis videtur,
à nostris digesta aut composita.sunt ergo secundũ Do
ctores iam allegatos conclusiones sequentes:Prima; ꝙ
ipso iure prescriptione perimitur naturalis illa obliga-
5 tio,quò ad pœnam.Altera vt nunquam perimatur ipso
iure quò ad rei restitutionem. Tertia, quod ope exce-
ptionis benè perimatur etiam quò ad restitutionẽ, dũ-
modò ex parte præscribentis adesset bona fides. Vlti-
ma quod cessante bona fide non contingeret præscri-
ptio rei restituendæ etiam ope exceptionis.Quò ad pri
mam conclusionem verissimum est perimi etiam ipso
iure eam obligationem naturalem post preteritum tẽ-
pus legale huic rei definitum,nam si damnum tibi iniu
ria dedi.sicque incidi in legem Aquil.punientem talẽ
damnificatorem vel in duplo vel quanti retroplurimi
fuerat ea res,quæ modo læsa fuit,vel furtum feci,& du
pli vel quadrupli à lege pœna mihi imposita fuit, iuxta
§.dupli.& §.quadrupli.Inst.de acti.aut vi rapui rem tuã,
sicque tripli pœna est,iuxta §.1.Inst.de vi bonorum ra-
ptorum.certè cum his omnibus actionibus & obliga-
tionibus lex ciuilis certum terminum, metam & vitam
definierit,non dubium est,quin veluti sub hac condi-
tione eam pœnã vni imposuerit & alteri pollicita fue-
rit,si intra illum terminum agatur, & non aliter.l. cũ p-
tor.ff.de iud.vnde preterito illo tempore.sicque condi-
6 tione minimè existente debitum manet nihil,† quis ex
tali conditionali pollicitatione,oblatione, aut promis-
sione tantùm spes est debitum iri.§.ex conditionali.In
sti.de verb.obl.quæ spes expirauit, euanuitque tempo-
re illo præterito,sicque conditione illa expirante.§. sin
autem sub conditione.C.de cad.toll.& ferè per totum.
ff.de cond.& demon.& quod tradunt Glo.Bart.& om-
nes in l.item quia.ff.de pact. dum aiunt, etiam tacitam
conditionem omnem iuris effectum suspendere,condi
tionaliaq; nihil ponere inesse conditione pendente, &
longè minus ea defecta,vt dd. ll.& l. si quis sub cõditio-
ne dandorum decem.ff.si quis omissa cau.test.Barto. &
Soz.& omnes in l.quibus dieb.§.Termilius.ff.de cond.
& demon.Glo.Bald.Sali.& alij,vbi plenè per Pe.Philip
pum Corn.in rubr.& in l.1.C.de his,quæ sub modo,fa
cit l.post aditam.C.de impuberum. Sicq; obligatio illa
naturalis,si à lege posita descendebat, vel quatenus à le
ge ciuili descendebat,non potuit non extingui, vel, ut
rectius & aptius loquamur,non videtur nata, nisi dixe-
ris(id quod magis est)nata quidem fuit,sed tamen mor
talis, vt homo & reliqua animantia, non autem
immortalis nata fuit. sicque morte adueniente fuit
resoluta non aliter atque homo mortis aduentu resol-
ueretur.accommodatissimaque est hæc similitudo. nã
7 teste Seneca†mors nihil aliud est, quàm terminus vitæ,
sic ipse ait post mortem nihil est, ipsaque mors nihil,
scilicet,nihil aliud quàm terminus vitæ. Vnde Auso-
nius sic cecinit.

Miremur perisse homines,monumenta fatiscunt.
8 *†Mors etenim saxis nominibusque venit.*

Ergo elegantius & certius est actionem illam & ob-
ligationem natam fuisse interpretari, sed mori occidi-
que sua die adueniente non aliter, atque animantia, qđ
obtinet quatenus ea obligatio à lege ciuili descende-
bat,quæ ei certam vitæ metam statuit,sed diuersum vi-
detur quò ad ius naturale vel diuinum,quod restituen-
di obligationi nullam temporis metam definiuit,sed &
obligationem perpetuam esse voluit, nam & iure ciuili
olim erant perpetuæ obligationes,vt in prin.Inst.de p-
petuis & tempor.actionib. hæcque obligatio naturalis,
qua de agimus,non tàm à lege ciuili,quàm à lege natu-
rali descendere fortè videtur,sed re vera non descendit
à lege naturali vel diuina vlla obligatio ad pœnam, sed
ad rei duntaxat plenam restitutionem iuxta illud præce
ptum,Nõ dimittitur peccatum,nisi restituatur ablatũ.
c.non dimittitur,de re.iu.li.6.pęna autem insuper addi
ta est merè iuris ciuilis.sicque hoc casu merito per tẽ-
9 poris præteritionẽ extincta fuit. † Ex quibus deriuatur
verissimam esse secundam conclusionem existimantiũ
(vt iam retulimus)integram manere obligationem na
turalẽ ad rei damnive dati restitutionem, quia Deus &
natura huic restituendi legi certam viuendi metam nõ
imposuit,aut definiuit.sicque eam æternam esse maluit.
10 †ius enim naturale,& diuinum,quod attinet hanc ad rẽ
est,quia Deus creauit naturam, sicq; diuinum dicitur,
quia à Deo creatum,& naturale, quia hoc ius edoce-
mur ab ipsamet natura etiam cessante Doctore,& quia
cum ipso humano genere hoc ius proditum simul fuit
Inst.de rer.diu.§.singulorum.dixi suprà ca.27.nu.11.&
c.29.nu.13.quibus adde Alphonsum Castr.Theologo
dissertissimum sic declarantem de potestate legis pœna
lis.2.li.c.14.pag.561.ergo & si per temporis à lege ciui
li definiti lapsum cesset ipsa lex ciuilis, quæ non solùm
damni reive restitutionem,sed etiam aliam pęnam præ
stari uolebat,tamen superest integraque manet lex na-
turæ,& Dei,quæ licet pœnam non deposcat rei damni
ve restitutionem non remitit.Ita Bald.Ioan.Imó.& Fr.
Balb.vbi suprà,rócinantur incauti & securi,nec aduer-
tunt,nihil tam naturali æquitati,sicque ipsi iuri naturæ,
& Dei conuenire,quàm voluntate domini rem suam in
alium transferre,vel ei remittere volentis ratam esse.§.p
traditionem.Inst.de rer.diu.l.1.cum seq.ff. de acq.rerũ
dom.facit l.1.C.de sacrosan.eccl.nec refert hæc uolũtas
vno,an alio modo colligatur,aut vtrũ tacita an expressa
sit..l.certum.ff.si cert.pet.l.1.§.fi.ff.de dote præleg. l.1.
vbi plenè Ias.in simili.C.qui admitti.Idem Ias. per text.
ibi in l.cùm ex filio,in princ.ff. de vulgari. nec dubium
est,quin si sciebas me tibi damnum dedisse,aut contu-
meliam fecisse,& tempus, hanc ad rem persequendam
à lege definitum elabi passus fuisti,tacite ius tuum mi-
hi remittere & condonare videaris.§.fi.Inst.de iniu. vn
de ne secundum ius naturę & Dei,& secundum natura
lem æquitatem rem tuam mihi donatam aut aliàs con-
cessam retinerem etiam te postea pœnitente, vt per to-
tos titulos de don.ff.C.Inst.& in decr.& le.perfecta.C.
de don.quæ sub modo.iuncto d.§.per traditionem, cũ
simil. suprà allegatis. ita & illo casu iure naturæ & Dei
tutus & suffultus retinere videbor.Nam & cùm expres
sis verbis vel literis te mihi ius tuum concedere diceres
huius tui animi certam & indubitatam notitiam nõ ha
berem,sed verosimilem tantùm,& solus Deus id certò
noscere poterat.l.diuus.ff.de test.mil.§.planè.Inst.eo.ti.
l.non figura.l.obligationum substantia.§.fin.ff.de actio.
& oblig.l.non solùm.eo.tit.l.an inutilis.ff.de acceptila.

Denique non solùm per talem scientiam & patientiam
ius tuum remittere, mihique concessum velle videreris,
quando mihi ex damno, iniuria vel cōtumelia tibi illata
nullum emolumentum accederet, licet tibi abscederet,
(vt in terminis d.§.fi.Inst.de iniur.) sed etiā si & tibi ab-
scederet, & mihi accederet, si tamen ex parte mea adesset
set bona fides.l.alienationis verbū.ff.de ver.sign. ibi.vix
est.n.vt non videatur, id quod fusius egimus in tribus c.
11 præcedentibus. †Bona autem fides adesse intelligitur et
si sim conscius rei, vel iuris alieni.l.si id quod.ff. pro de-
reli. Si tamen legitimam cām, aut occasionē habui cre-
dendi dominum ius suum remittere, aut mihi conces-
sum velle, vt ibi. Vnde vtcunque initio malam fidem ha-
berem, & vitiosum ingressum per longissimi temporis
præteritionem id vitium purgatur, & iuste videbor opi
nionem mutasse, cœpisseque opinari dominum illū ius
suū remissum, mihiq. concessum velle, vt est vera & cōis
opinio, quam tenent Bar.col.fi.ad finem, & alij in l.fi.C.
vnde vi. vt exactius disseruimus infra c.75.nu. 13. ergo
cum præscriptiones currant contra ignorantes, non se-
cus, quam contra scientes.l.fi.C.de longi temporis præ
scrip. si tibi contumeliā personalem feci, q̄ non ignotas
ex qua mihi nihil emolumenti accessit, præterito tēpo-
re à lege definito obligatio perempta est, & præscripta.
d.§.fi.Inst.de iniu. intellige primo de obligatione quo
ad pœnam, quam non solum ciuilem, sed etiam natura-
lem dicere possumus, eo q̄ naturalis obligatio est illa, q̄
nascitur ex consensu nostro.c.1.de pact.l. 1.ff. eodem.l.
1.ff.de const.pecun.l.non minores.C.de transact.l. con
sensu, in princ.ff.de act.& oblig.in princ.Inst. de oblig.
ex consensu, nec dubium est, quin legibus ciuilibus suæ
ciuitatis consensum, quo tempore feruntur, & rogant,
vel postea expressim, aut tacite à ciuibus approbantur,
vnusquisque ciuium præbere intelligatur.l. 1.in verb.cō
munis Reipublicę sponsio, hoc est, promissio.ff.de legi.
iuncto §.lex.Inst.de iure naturali.tex.in princ. Instit.de
oblig.ibi, secundum nostrę ciuitatis iura, vbi plene signi
ficatur, obligationem ciuilem, & naturalem pendere, &
procedere ex iure ciuili cuiusque ciuitatis propter di-
ctum consensum. Ad idem d.l.Imperatores.ff.de iure fi
sci, & d.l.fi.C.ad l.Iul.maiest. secundum quod supra ini-
tio huius c.exposuimus, & fusius in tribus, vel quatuor
12 cap.præced. Secundo intellige, q̄ † perimitur obligatio
naturalis, quatenus etiam respicit damni dati emēdatio
nem, nam vt si rem meam læsisti, aut peremisti damnifi
catus videor, ita si mihi ignominiam fecisti, ex qua secū
dum mores hominum honor meus læditur, me damni-
ficatū videri nullus, qui modo sanus, aut honore dignus
sit, abnegabit, cum honor sit cunctis rebus, & etiam vi
tæ præferendus, arg.l. Iulianus.ff. si quis omissa causa te
stam.l.2.§.penul.cum pręced.ff.de origine iuris.l.si filiā
& auth.sed si post viginti, cum vtrobique à me ibi tra-
ditis.C.de inoffic.test.l.3.§.si emancipatus, in verb.nam
si tam ignominiosam.ff.de bon.possess.contra tabul.di-
xi supra c.11.num.9.& cap.18. sic ergo mihi in rebus,
siue etiam in honore, & sic in persona damnum dedisti,
ex quo nihil emolumenti tibi accessit præteritione, &
præscriptione temporis à lege definiti, non solum obli-
gatio ciuilis ad pœnam, sed etiam obligatio tam ciuilis,
quàm naturalis ad damni emendationem competens
me sciente, & patiente ipso iure sublata est, per generali
tatem, d.§.fi.Inst.de iniurijs, & dicta l.alienationis ver-
13 bum, & d.§. per traditionem, cum similibus, supra alle-
gat. liberum enim fuit mihi non solum hāc piam remis-
sionem facere, laudabilem, vel saltem tolerabilem, & mi
nime reprehensibilem, sed etiam ius meum, & substan-
tiam prodigere, textus egregius in l.sed & si lege.§.con
suluit.ff.de petitio.hæred.ibi, dum re sua abuti putant.l.
1.§.& magis.verbo, prodegit.ff.si quid in fraudem patr.
leg.quia autem, in princ.& §.1.ff. quæ in fraudem credi
to.l.non vsque.ff.si quis a paren. manu. sue. dummodo
ei per sententiam iudicis non esset tanquam prodigo
notorio bonis interdictum, etiam si re vera prodigus &
esset, & notorius esset, vt est communis opinio Docto-
rum, secundum Alexand.& Ias.per tex.ibi in l.is, cui bo-
nis.ff.de verb.oblig.
14 Vnde † apparet errasse Bal.in d.auth.ad hæc. col.3.C.
de vsuris. contendentem talem obligationem naturalē
ad damni emendationem temporis à lege definiti pręte
ritione, & præscriptione non perimi ipso iure. licet eū
sequantur Ioan.Imol.in d.c.fi.de pręscr.col.23.& Balb.
de præscr.p.1.q.7. Et ita intelligo omnes leges, & titul.
ff.C.& Inst.de lege Aquil.vel ad legē Aquiliam, vt dam-
num iniuria datum, ex quo damnificatori, nihil emolu-
menti accessit, hanc recipiat interpretationem.
15. Ita etiam intelligo omnes leges, & titulos ff. & C.de
furtis, & Inst.de oblig.quę ex malef.nasc.vt si rem tuam
subtraxi. sicque emolumenti aliquid apud me est, si per
hos annos triginta tacuisti, hæc res præscripta intelliga
tur, mihique per tuam scientiam, & patiētiam legitime
acquisita, quia & si initio malam fidem habuerit, tamen
postea ea purgata per tuam scientiam, & patientiam vi
detur & ad bonam fidem redacta argumento l.si ego.§.
1.ibi, per traditionem forte, aut per patientem.ff.de pu-
bli.in rem act.l.si quis diuturno, in princ.ff.si ser. vend.
iuncto d.§.per traditionem, cū ijs, quæ supra diximus,
& plenius in tribus ca.præced. licet contrarium vellent
Balb.& Imola, & Bal.vbi supra, quorum sententiam eo
duntaxat casu tueri potest, quando & initio mala fides
interfuit, & rondum tempore purgata, & ad bonam fi-
dem legis præsumptione redacta fuit, tunc enim & si tē
pore forte breuiore obligatio, & actio ad pœnam subla
ta esset, ad damni tamen emendationem naturalis obli-
gatio superesset, quæ quo ad Deum perpetua est, quan
diu & præscripta non est, & verosimiliter remissam, aut
condonatam sibi fuisse is non potuit cogitare, aut non
debuit cogitare.
16 Tertia † conclusio, quam videntur tenere Imol. &
Balb.vbi supra, vt ope exceptionis tantum non etiam ip
so iure ea obligatio naturalis ad damni emendationem
tollatur, quando ex parte præscribentis aderat bona fi-
des, vera non est, quia, vt iam edocti sumus, tunc etiam
ipso iure perimitur.
Vltima conclusio Imolæ, vbi supra, quod quādiu du-
rat mala fides, obligatio illa naturalis ad damni emenda
tionem, nec ipso iure, nec etiam ope exceptionis tolla-
tur, vera est, quia eam obligationem, quo ad Deum, per
petuam esse ostendimus supra.
Ex superioribus apparet, quàm lōge absit à vero sen
17 tentia eorum, qui existimant, † præscriptionem esse pœ
nā, id quod ex professo cōtendit doctissimus frater Al-
phonsus Castr. Theologorum disertissimus de potesta
te legis pœnalis, lib.2.c.5.pag.321.post Panorm.in rub.
de præscrip.Ioan.And.in c.possessor.vbi per Philip. Frā
cum, & nouissimos de regul.iur.Felyn.in d.rubr. col.1.
sequitur, & sæpe appellat hanc communem opinionem
Franciscus Balb.de præscript.par.1.q.1.Hostien.in sum
ma de præscr.§.1.& alij multi quos refert Balb.vbi su-
pra, qui præscriptionis hanc tradit definitionem. Præ-
scriptio est ius quoddā ex tempore cōgruens, legum au
thoritate vim capiens, negligentibus pœnam inferēs, &
finem litibus imponens. perpendo verbum, pœnam ne-
gligentibus inferens, nam quod præscriptio sit pœna,
est omnino suspectum, quando præscriptio cōtra igno
rantes currit, iuxta l.fi.C.de temporis longi præscriptio
18 tunc enim pœnā esse impossibile est, † quia pœna nō est,
nisi propter culpā l.1.ff.de iust.& iur.l.1.ff.de legib.do-
cet Alfon.Castr.vbi supra, lib.1.pag.39.c.3.cuius verba

ita habent: Deinde, inquit, aduertendum, ꝙ non omnis passio quamlibet offensiua, seu concomitans; siue inflicta est dicenda pœna, nisi ista habeat aliquem ordinem ad peccatum. Ideo Ioannes Gerson lect. 1. de vita spirituali animæ, ait, Pœnam & Culpam dici correlatiuè, † & idem dicit de punitione, & culpa, propter quod afflictiones, quas iusti in hac vita sæpè sine culpa sua præcedēte tolerant, non esse dicendas pœnas, docet August. libro. 4. de ciuita. Dei, cap. 3. Vnde Horatius Saty. 1. lib. 1. sic ait;

——— *Adsit*

Regula peccatis, quæ pœnas irroget æquas.

Ergo quando contra me ignorantem rem meam pręscriptio processit, nō est verum, pœnam meæ negligentiæ impositam videri. est enim tunc afflictio quædam infortunium, aut casus damnum inferens, non tamen ob culpam negligentiæ, vel alterius generis sic in l. quæ fortuitis. C. de pignor. actio. diximus multa in simili, in c. 32. nume. 5 & in c. 20. num. 8. cum seq.

Quid † autē si contra scientem currat præscriptio; an tunc propriè dicatur pœna negligentiæ, & sustineatur superior communis opinio? Respondeo minimè, nam vt pœna sit, oportet quod sit inuoluntaria, vt edocemur per eundem Alphons. Castren. Theologorum disertissimum, vbi suprà lib. 1. cap. 3. pagin. 19 cuius verba, illa † verò pœna, quā homo sibi ipsi ex arbitrio suo inflixit, etiam si illam pro peccatis sibi sumit, non est propriè dicenda pœna, quia, vt sanctus Thomas ait, de ratione pœnæ est vt sit contraria voluntati. & ita ait diuus Thomas primæ secundę, quæst. 46. artic. 6. ergo qui rem suā scit, & patitur præscribi eam, per hoc vel abijcere vel cōcedere præscribenti videtur. d. l. alienationis verbum. d. §. fin. Inst. de iniu. d. l. si quis diuturno. d. l. si ergo. §. iuncto d. §. per traditionem, Inst. de rerum diui. cum similibus suprà allegatis, & consequenter pœnam nullam pati intelligitur, non magis quàm si eam rem donaret, iuxta titulos de don. ff. C. & Institu. & in decreta. aut si eam pro derelicto habere vellet, iuxta titulum. ff. pro derelicto. & iuxta dictum §. consuluit, & dictum §. & magis. d. l. non vsque. d. l. quia autem. cum alijs suprà allegatis. verissimæ ergo sunt hæ duæ conclusiones contra cōes opiniones, suprà relatas. Prima, quòd pręscriptio currēs contra ignorantem non est, nec dr̄ propriè pœna negligentię, vel alterius vitij. Secunda, quòd longè minus pęna negligentiæ dicetur, quando currit contra scientes.

23 Hactenus † de pœna legali, qd in pœna conuētionali? Fran. Balb. vbi sup. in 2. par. tertiæ part. princi. quæst. 13. nu. 5. vers. sed moueo dubium, mouet & vix aperit sententiam suam, veritas est eam præscribi posse non secus, q̈ pœna legalis, & fortè facilius, cùm legales pœnę iustiores plerunque & sint, & esse præsumantur, quàm conuētionales, vt plenè per Cagnol. in l. ꝙ à quoque. ff. de reg. iu. faciunt omnes l. & rationes, suprà allegatæ, quas non expedit repetere.

24 Quid † in actione de dolo, q̄ expirat biennio. l. fi. C. de dolo, vel in actione redhibitoria, vel quantò minoris, & in reliquis temporalibus actionibus, quæ enumerantur per Glo. magistram in princ. Inst. de perpe. & temp. act. & secundum superiorem dist. tenendum est etiā à sciente pręscribi posse, id quod Balb. admittit in d. q. 13. post Panorm. & Felin. in d. c. fi. & istæ sunt cōmunes opiniones, vt apparet ex congestis per eos, quibus quantum perspicuitatis addiderimus vos iudicabitis. Nec est verum, quod ait Balb. vbi suprà, num. 7. vers. & notat latius post Panorm. in d. c. fin. col. 3. vers. sed ego dubito. & ibi Feli. col. 2. vers. recipit tamen. Aiunt enim ꝙ post finitū tempus his temporalibus actionib. à lege ciuili signatū oē ius pręscriptum manet, quando nulla culpa aut delictum præcesserat, secus, inquiunt, si præcesserat, qa tunc ea æquitas & iustitia puniendi perdurat, sed ipsi non aduertunt id duntaxat admitti posse, quando is, cōtra quē præscribitur, ignorās esset; secus si sciret, qa tūc ius suū vel remisisse videbit̄, vel cōdonasse, p d. §. fi. Inst. de iniu. d. l. alienationis verbō. d. l. si qs diuturno. d. l. si ergo. §. 1. iūcto d. §. p traditionē, cum similib. & hæc legis ciuilis ꝑsumptio, naturali ꝑfecto & verosimili rōne nitit̄. sicq; eā lex canonica impugnare non posset, et si vellet, nedū si nō reperiat̄ (ꝓut non reperit̄) id immutasse, vn̄ et in foro canonico id ius seruādū vr̄, arg. c. 1. & 2. cū ibi not. de no. ope. nunc. quis in eodē luto hærere videat̄ idē Panor. in c. licet cām. col. 12. de ꝓb. Pro nobis, qa cōis o-

25 pinio est, ꝙ † ī his actionib. tpalib. à iure canonico nihil est immutatū, adeò, vt currāt hæc tpaliū actionū ꝑscriptiones à scientib. habitas et cōtra clericos & cōtra ecclesias, vt tenuit Gl. in auth. quas actiones. C. de sacr. sa. eccl. in verb. durānb. q̄ Balb. vbi sup. n. 8. q sibi ipsi cōtrarius vr̄, cōiter approbatā esse firmat, & Fel. in c. de 4. ꝑpe fin. de præsc. & Panor. in c. cū cām. col. 2. de em. & vē.

26 His ergo rationibus euenit, † vt hæres et sciens ꝑscribat legatum contra legatarium, qui per annos triginta illud non petijt. quia eo tempore vel repudiare vel donatum hæredi velle videretur. Balb. dict. quæst. 13. nu. 9. Socin. consl. 62. in causa vertente. quem Balbu. allegat & Anch. in c. sine possessione, de reg. iu. lib. 6.

27 Idemque in iure adeundæ hæreditatis secundū Balbum, qui in eo lapsus videtur, ꝙ in legato putauit esse ius quærendum non secus quàm in hæreditate, nec meminit dominium legatæ rei acquiri legatario ipso iure, diuersumque esse in hæreditate. l. cùm pater. §. surdo. ff. leg. 2. l. à Titio. ff. de furtis. l. si tibi homo. §. cùm seruus. vbi plenè per Alex. ff. de lega. 1. l. vnica. §. in nouissimo. C. de cadu. toll. l. cum antiquioribus. l. quoniam sororē. C. de iure deli. l. vnica. C. qui ante aper.

Sed quod Doctores aiunt, hæredem etiam scientem legatum præscribere, verum non est, nam post tempus legale ad legati agnitionem concessum finitum, non tā iure præscripto & aduentitio, quàm iure proprio hæreditario hæres rem legatam retinere dicitur, & dominiū illius rei legatæ nunquam videtur separatum fuisse ab ipsa hæreditate. sicque non tam translatum quàm redditum intelligitur, vt in simili ait lex filio, quem. ff. de lib. & posthu. ibi, non tam translatus quàm redditus videretur, tex. est in l. si tibi homo. §. cùm seruus, cum ibi plenè no. per Glo. & Alex. ff. de leg. 1. vbi habetur, legatum repudiatione vel tempore amissum haberi, perindè ac si re vera relictum nunquam fuisset, aut ab ipsa hæreditate separatum, expresius in l. legatarius. §. fin. ff. de leg. 1. & in l. 1. ad medium. ff. si quid in fraudem patron. ergo non est vsucapio, quia ipsa est noua dominij adiectio. l. 3. ff. de vsucap. sed hic hæredi nouum dominium non adijcitur, sed pristinum retinetur. ergo non est præscriptio, dixi de succ. crea. §. 10. num. 38.

SVMMARIVM.

1 *Præscriptionis exceptio impedit litis ingressum.*
2 *Litis ingressus præscriptione an impediatur, quādo per eam vtile tantum dominium quæritur, ardua q.*
3 *Tempus omnia consumit.*
4 *Vrbium ruinæ.*
5 *Tempus alit omnia.*
6 *Tempus nil est nisi nudum nomen, sicq; nil generat.*
7 *Tempus omnia transformat.*
8 *Elementa corrumpuntur, & inuicem conuertuntur.*
9 *Terra fit pontus, & econtrà.*
10 *Tempus omne indiuiduum perimit, quò ad formam, & corrumpit materiam, ex qua rursus aliud generatur*
11 *Nil vt non generat aliquid, ita aliquid non potest ad nihilum reduci, sed solùm transmutari.*

12 Prin-

12 *Principiata sunt qualia principia.*
13 *Mundus continet quatuor elemeta, quæ omnia generãt.*
14 *Intellectus l.3.ff.de vsucap.*
15 *Tempus nil, mors nil est.*
16 *Intell.l.cum de in rem.ff.de vsur.*
17 *Intellectus l.obligationum.§.placet.ff.de act.& oblig.*
18 *Intellectus.l.nemo.potest.ff.de legat.1.*
19 *Intellectus l.sicut.& l.omnes.C.de præscrip.30.annorũ, & princ.Inst.de per.act.*

CAPVT LVI.

1 QVo ad nonum, vtrum† præscriptio, vel præscriptionis exceptio impediat litis ingressum. communis opinio est quod sic. Ita tenent Bar.& alij in l.fratris.C.de transf.per tex.in l.fin.ff.pro suo, ibi, vt sit litium finis.l.sicut, ad finem ibi, nulli litem mouendi vlterius facultatem parere censemus, & l.oẽs. in verb.moueatur.C.de præscri.30.annorum. vbi notãt Bal.& Salyc.& fuse per Fel.rub.col.4.de præscr.Præpositus in c.si quis per triginta.col.1.cũ seq.si de feudo fuerit controuersia.Bal.in d.l.sicut.col.2.Idem Bal.in l.fin. oppos.13.C.de edic.diui.Adr.Idem in repe.l.2. col.20. ff.de iureiur.Philipp.Dec.cons.22.& pro tenui.Alexan. cons.213.viso & opportune, in princ.lib.2.Idem Alexã. in addit.ad Bald.in d.l.sicut, prope finem. Petr.Philipp. Cor.cons.46.in causa.col.1.lib.2.Franc. Balb.de præscrip.par.1.q.9.Sal.in l.adulter.col.fi.de adult.C.Bald.& Salic.col.fi.in auth.nisi tricennale. vbi etiam nouissimi. C.de bonis mater.

Intellige primo, quando prior dominus rem præscriptam vẽdicabat, & antequam de suo antiquo dominio doceret, cœpit liquere de præscriptione, secũdum Doctores supra allegatos per leges iã allegatas. Deinde intellige etiam, si prior dominus de dominio suo docuisset, si pariter liquere cœpit de præscriptione secundum eosdem. Tertio idẽ etiam si de exceptione præscriptionis pariter non cœpit liquere, si tamen incontinenti probatio adducitur: argumento l.ille à quo.§.si de testamẽto.ff.ad Trebell.& in simili per Bar.col.2.in l. naturaliter.§.nihil commune.vbi per Alex.Ias.& Fran.de Ripa. ff.de acquir.possess.Paria enim sunt, quod aliquid sit liquidum, vel quod possit incontinenti liquidari. Idẽ Bal. & Salic.per tex.ibi in l.neque.C.de compen.& per l.fi. C.eod.Alex.cons.161.visu puncto, ad finẽ, lib.2.& consil.101.super quæsito.lib.4.col.fi.Bar.& alij in l.4.§.cõdemnatum.ff.de re iud.& per omnes Doctores in l.lecta.§ dicebam.ff.si cert.pet.

Limitant Felinus, & Balb.vbi supra, primum, quando ad impediendum litis ingressum hæc præscriptionis exceptio opponeretur, vt tunc id procedat, non sic si ad merita causæ opponeretur, vt per Bar.in l.cum quærebatur.ff.iud.sol. Deinde idem Fel.& Balbus limitant, vt nõ procedat, quando postquam actor ius suum probauit, exceptio præscriptionis ad sui probationem lationẽ requireret indaginem: arg.d.§.si de testamento, cum ibi not.& ita significat tex.qui sic intelligendus est in l.emptor.C.de temp.longi præscrip. Tertio limitant Bald.&
2 Salic.in d.auth.nisi tricennale, vt† procedat quando per præscriptionem quæsitum fuit directum dominium, secus si vtile tantum, tunc enim ea exceptio non impediret litis ingressum. Ratio differẽtiæ quia priore casu cõstaret actorem actione ipso iure carere, sicque a limine iudicij repellendus esset, posteriore vero casu non careret actione. Sed hanc limitationem improbant, & recte Fel.in d.rub.& Fran.Balb.de præscr.p.2.q.2.num.8.versic.3.effectus. frustra enim spectaretur euẽtus, cuius nullus futurus esset effectus.l.non cogendum.§.Sabinus.ff. de procu.l.qui vti.vbi multa in simili per Ias.ff.de verb. obligat.& in rub.eod.tit.l.hæc stipulatio.§.diuus.ff.vt legatorum nomi.cauea. quid ergo iuuaret præscriptio, si non repelleret priorem dominum vendicantem, vel agẽtem, rursus si ei ad eum excludendum potens est, quid prodesset eum frustra admittere, cum continuo repellẽdus foret, si quidem in continenti ab ipso præscribente offerebatur probatio, vel si per confessionem agentis de ea iam liquebat. Quando autem dominium vtile, & quando directum quæratur per præscriptionem iam supra q.7.disseruimus, & secundum opin.Fel.& Balbi contra Salic.& Baldum, erit quarta extensio ad nostram regulam, vt exceptio præscriptionis impediat litis ingressum, non solum quando præscriptione directum dominium quæsitum esset, sed etiam si vtile tantum, & de hac materia dicemus multa in simili infra c.87.& c.88. vnde quæ hic desunt, petenda sunt.

Postremo videndum erit, quare tanta vis tempori attributa fuit, vt vsucapione dominium rerum nostrarum adimeret, vel perimeret, & in alium transferret, & sane quæstio hæc & si primo aspectu affinis videar qu.3. supra peractæ, tamen longe ab ea differt, ibi enim quas ob res vsucapio introducta esset. nunc autem agimus quas ob causas fuerit introducta. sicque nostra quæstio cãm de prçterito inuestigare noscitur, illa autem disceptatio vtilitates futuras intuebatur, atque ita vt differt causa impulsiua, quæ respicit præteritum, a causa fi. quæ respicit futurum futurasque res & vtilitates, ita hæc quæstio differt ab illa, hæc enim causa, de qua modo agere sententia est, non inepte occasio nominari posset, itaque si quæras, qua causa seu occasione de præterito moti Iureconsulti prohibuerunt mulieres esse procuratrices causarum, aut vetarunt pactum futuræ successionis, aut introduxerunt exceptionem Macedoniani, respondeã occasionem his rebus dedisse Calphurniæ impudicitia, vel improbitate quorundam, qui insidiabantur vitæ eorum, quorum successiones ex pacto sperabant, vel nephandam immanitatem quorundam filiorum familias, qui mole debitorum oppressi parentum necem captabant, vt in l.1.ff.ad Maced.& quod notant Gloss. in l.fi. C.de pact.& per Bar.& alios in l.demonstratio.§. quod autem.ff.de cond.& dem.l.damus.ff. de cond. cau.da.si quæras his in speciebus, quæ nam esset causa finalis, vel vtilitas de futuro, ob quam isthæc introducta fuerunt, respondeam, ne sexus muliebris impudentior fiat, nève liberi parentum vitæ in posterum mole debitorum excitati insidiẽtur, aut improba spe hæreditatis futuræ homines contra alios quid machinentur, vt dictis locis habetur, sic ergo & in proposito vsucapio fuit introducta ob has res causasuè, & vtilitates finales futurasque, ne dominia rerum essent in incerto, neve lites essent in numeræ, & immortales, aut ne domini rerũ perpetua formidine vexarentur earum amittendarum, vt diximus supra q.3. nunc autem id agimus, & inuestigamus, qua cã, aut occasione moti tantam vim lex tempori possessioni adiuncto dederit, vtrũ id inde descendat, qđ tp̃s, vt multis placuit, oĩa consumit, & peremit. sicque & in spẽ nostra nihil mirũ si rerum nostrarũ dominiũ perimat.‡An quia tempus, vt alijs placuit, omnia generatur. sicque dominium non habenti potuit facile tribuere. An forte (vt veritati proximius, & verosimilius est) quod tempus oĩa commutat, trãsfert, traducit, sicque vnius res & dñium
3 ad alios transfert,† & tempus omnia consumere, & perimere docemur ab Ouid.15.Metamor. sic modulante.

Sic magna fuit, censuque, viruque,
Perque decem potuit tantum dare sanguinis annos,
Nunc humilis veteres tantummodo Troia ruinas,
Et pro diuitijs tumulos ostendit auorum.
Clara fuit Sparte: claræ viguere Mycenæ,
Nec non & Cecropis, nec non Amphionis arces.

Vile solum Sparte est, altæ cecidere Mycenæ;
Oedipodioniæ quid sunt nisi nomina Thebæ?
Quid Pandioniæ restant nisi nomen Athenæ?
Et Horatius Oda 7. lib. 4.
Quo pius Aeneas, quo Tullus diues, & Ancus
Puluis, & vmbra sumus.
Et rursum idem Horat. paululum inferius ait:
Cùm semel occideris, & de te splendida Minos
Fecerit arbitria.
Non te Torquate genus, non te facundia, non te
Restituet pietas.
Infernis neque enim tenebris Diana pudicum,
Liberat Hippolytum.
Non lethæa valet Theseus abrumpere charo
Vincula Perithoo.
Et Iuuenalis Satyr. 10.
Longa dies igitur quid contulit, omnia vidit
Euersa, & flammis Asiam, ferroq; cadentem.
Et Martialis lib. 9. Epigram.
Quid non longa dies, quid non consumitis anni?
Et Ouid. lib. 4. de Ponto:
Tabida consumit ferrum, lapidesque vetustas.
Idem lib. 15. Metamorph.
Tempus edax rerum, tuque inuidiosa vetustas
Omnia destruitis, vitiataque dentibus æui
Paulatim lenta consumitis omnia morte.
Et Claudianus lib. 2. in Eutrop. sic ait,
———*Quid non longa valebit*
Permutare dies.

Hactenus disseruimus vt tempus omnia perimat, vt autem omnia generet, nonnulli voluerunt, quales sunt, Olimpius Nemesianus Eclog. 3. sic modulatur,

5 *Omnia tempus alit.*
Et Ouid. lib. 4. de Tristibus.
Tempus vt extentis tumeat facit vua racemis,

Sed hæc non fiunt à solo tempore. vnde verius est à terra reliquisque elementis temporis tractu id materialiter generari & produci, tempus. n. solum de per se est

6 res omninò incorporea, ††icque nihil est nisi nudum ipsius temporis nomen, sicq; vt ex nihilo secundum Philosophum, nihil fit, ita ex solo tempore, ꝙ nihil materialiter est, nihil generari pōt. l. obligat. ferè. §. placet. ff. de act. & oblig. Tertia fuit opinio existimantium tpe nullum corpus perimi, sed omnia trāsformari. Vnde Ouidius lib. 15. Metamorph. sic modulatur,
Quæ quanquam spacio distent, tamen omnia fiunt
Ex ipsis, & in ipsa cadunt, resolutaque tellus
In liquidas rarescit aquas, tenuatur in auras,
7 *Aeraq; humor abit, dempto quoque pondere rursus*
In superos aer tenuissimus emicat ignes.
Inde retrò redeunt, idemque retexitur ordo.
Ignis enim densum spissatus in aera transit,
Hinc in aquas, tellus glomerata cogitur vnda.
Et Manilius lib. 1. Astronom.
Ignis in æthereas volucer se transtulit auras.
8 Et Ouid. lib. 15. Metam.
Omnia mutantur, nihil interit, errat, & illinc
Huc venit, hinc illuc.
Et ibidem.
———*Cùm sint huc forsitan illa*
Hæc translata illuc, summa tamen omnia constant,
9 *Nil equidem durare diu sub imagine eadem*
Crediderim, sic & ferrum venistis ab auro
Secula, sic toties versa est fortuna locorum.
Vidi ego, quòd fuerat quondam solidissima tellus
Esse fretum. vidi factas ex æquore terras.
10 Et Ouid. lib. 15. Metamorph.
Nec species sua cuique manet, rerumque nouatrix,
Ex aliis alias reparat natura figuras.

Vides ergo tres Philolophorum varias, inter se seq; dissidentes sententias. Prima est existimātium, tempus omnia consumere, quæ vt simpliciter sumpta, vera nō est, ita benè intellecta ex parte tueri potest, tempori. n. nihil tam proprium, quàm omne indiuiduum, omnem figuram seu formam specificatam cōsumere, vt multis suprà ostendimus, & congerit non pauca And. Tiraqu. de præscrip. § 4. Glo. 4. prope finem, à quo nullum verbum mutuati sumus, & ea figura seu forma sic consumpta ad nihilum omninò reducitur, etenim si ex massa auri, argenti, luti, ceræve formam, speciemve aut effigiem feceris, conflaueris, si rursus eam infectam reddideris, iam semel perijt, nec eandem met nu. reuocare aut reparare poteris, quāuis aliam eiusdemmet modi eius loco suffeceris, deperijt enim illa semel, & ista eius loco suffecta, & si priori similis esse possit, eandem tamē esse minimè poterit, non magis quàm verbū ab ore semel emissum, quod (teste Horatio) euolat irreuocabiliter.
Et semel (inquit) emissum volat irreuocabile verbū.

Ergo vt etsi illud verbum priori omninò simile ore formaueris, non idem verbum est, sed aliud vtcunque priori simillimum, ita cùm homines armenta, pecudes, genus omne ferarum, aut volucres, aut pisces occidunt, eædem res num. non redeunt, quoad eandem formam & figuram, & hac habita ratione tempus rectissimè dicitur omnia perimere.

11 Cæterùm † quia materia illius rei formatæ, & pereuntis ad nihilum reduci non potuit. (Vt enim ex nihilo nihil fit, ita aliquid ad nihilum reduci non est possibile, secundum Phi'os.) ideo tempus habita materiæ rōne dr omnia nouare, permutare, commutare, transformare, traducere, transferre, vt enim nihil manet sub imagine eadem, ita omnia manent sub diuersis formis & imaginibus seu figuris, primūm enim occidunt, deinde corrumpunt, postremò transformantur seu cōuertūntur, nam secundum Philosophum corruptio vnius est generatio alterius, id quod non minus eleganter, quàm verè

12 Philosophi & Vates, suprà relati, cecinerunt. Etenim † Qualia sunt principia, talia, secundum Philosophū, sunt principiata, tradit Bal. in l. 1. ad si. C. si quis omi. cau. test. & And. Tiraq. de præsc. §. 1. Gl. 2. sed principia, hoc est, quatuor elementa, ex quibus omnia gignuntur, sunt cōuertibilia, nam terra in aquas, aqua in aerē, aer in ignes vicissim cōuertuntur, ergo necesse est, vt omnia corpora inde nascentia similiter sint conuertibilia, ꝙ elemēta autem inuicem sint cōuertibilia suprà authoritate Poetarum ostendimus, ꝙ verò ex ipsis elementis reliqua oīa generentur, indubitata Poetarum & Philosophorū sententia est. Vnde Ouid. lib. 15. Metam. sic cecinit.,

13 *Quatuor æternus genitalia corpora mundus.*
Continet.

Denique cum ius naturā anxiè imitetur. §. minorem, Inst. de adoption. l. adoptio. ff. eo. tit. l. si qs postħ. inpri. l. filio quē. ff. de libe. & postħ. cūq; ipsa natura nullū corpus semel gñatū perimat, sed ad nihilū reducat, sed dūtaxat cōuertat, & trāsformet (vt iā disseruimus) cōns fit, vt pscriptiones à iure inductæ nullū dñiū perimāt, aut

14 aliud ius, sed tm de vno ad aliū trāsferāt, † & ita est nouè declaranda. l. 3. ff. de vsucap. ibi, dominij adiectio.

Denique cum tps, quod nullum oīnò corpus extinguit, sed oīa permutat, tradit & transformat, vt iā disseruimus, consentaneū fit, vt nō extinguat, sed tm transferat ius pscriptū, vt sic lex naturā imitet, operæ preciū est videre, quare ius ꝓprietatis trāsferat ad hñtem ius momentaneæ, & vilis possessionis, cū ex diuerso potius fieri debere videretur, vt ius possessionis tanquā vilius, & debilius sequeret ius proprietatis vtpote principalius, argu. l. 1. & 2. ff. de pecul. cap. accessorium, de reg. iu. lib. 6. iuncta

6.iuncta rub.C.si de nomen.possess. fuerit appella. sed non est verum, quòd inter se habeant se tanquam principale, & accessorium.l.naturaliter.§.nihil commune.ff. de acq.possess.vbi possessionem, & proprietatẽ nihil inter se commune habere affirmat Iurecõsultus, & possessio antiquior, & prior est, quam dominium, ipsaque possessio tanquam causa materialis, aut mater parit & generat dominium.l.1.in princ.ff.de acquir.possess.ibi, dominiumque ex naturali possessione cœpisse. sicque mirum non est, si dominium reuertatur ad possessionem tanquam ad suam causam, quia omnis res facile reuertitur ad suam causam.l.si vnus.§.pactus ne peteret.ff. de pact. Vnde Boetius lib.3.Met.2.sic cecinit.

Repetunt proprios queque recursus,
Redituque suo singula gaudent.
Nec manet vlli traditus ordo,
Nisi quòd fini iunxerit ortum,
Stabilemque sui fecerit orbem.

15 Deniquè †tempus nil est materialiter, sed est nudum nomen, non secus, quã mors, quæ teste Seneca, nihil est, nisi terminus vitæ, ergo sensit Seneca, terminum quoq; quemlibet, & sic tempus nihil esse, nisi nudũ nomen nõ aliter atque mors, quã nihil esse, elegãter demonstrauit.

16 Cum†ergo tempus materialiter nihil omnino sit, sitque nudum nomẽ, & vmbra, ex eo, quod generari nihil possit, Quia ex nihilo nihil fit, ex sententia Philosophorum quos supra retulimus, exinde colligitur, quod non potuit quicquam alicui dare, quia nemo dat quod non habet.l.traditio.ff.de acquir.rerum domi. sicque dominiũ post tempus lege definitum, quod alicui dat alteri prius vt ademisset necesse est. sicque non tam dare, quam id ius transferre videtur, non secus quam ventus, qui flatu violento siccas arenas hinc transfert illuc, sed eas minime generauit. Vnde si piscandi ius in flumine publico aliosque piscari prohibendi tempore quæsiui id ius, vt reliquis ciuibus per prius ademptũ videatur. sicque non tam datum, quàm translatum intelligatur necesse est, licet contrarium tenuerint Bal.& Ang.& Faber, & Francisc.Balb.vt diximus infra c.89.num.38. Vnde cum similiter in terminis l.cum de in rem verso.ff.de vsuris, & in pluribus, quàm quinquaginta iuris speciebus, quas argum.illius legis definiunt Doctores, vt plene retulimus infra par.3.per totam, ipsi intelligant contingere præscriptionem temporis cursu, nos aduertimus, eam non esse præscriptionem, aut substantiam, sed duntaxat iuris ex varijs causis antea nati præsumptiuam probationem, sicque in contrarium admitti probationẽ ad illius iuris præsumpti exclusionem, quòd nõ fieret, si præscriptio vera esset, vt etiam attigimus prope finem huius tractatus. Vnde impossibile est, quod solum tempus per se pariat obligationem personalem in futurũ sine vlla cõuentionis, vel alterius modi præexistente materia, cum

17 ipsum tempus nihil sit, & ex nihilo nihil fiat, †& is est verus sensus l.obligationum fere.§.placet.ff.de act. & oblig.dum ait, quod tempus non est modus inducendæ obligationis, illi enim Iurecõsulti enixe naturalem Philosophiam, & naturam sequebantur, & imitabantur.l. adop.

18 ff.de acq.rerum dom.§.minorem.Inst.eod.tit.† Et hac ratione etiam tempus actionẽ personalẽ perimere non poterat, vt dicitur in d.§.placet, & in l. nemo potest.ff. de leg.1.quia secundum veram, & naturalẽ Philosophiã vt ex nihilo nihil fit, ita econtra quod aliquid est, nunquã reducitur ad nihilum, vt supra ostendimus ex Philosophis, nisi eodem modo dissolueretur, quo colligatum esset.l.nihil tam naturale.ff.de reg.iur.ca.omnis res, eod. tit.per totum, Inst.quib.mod.tolli.oblig. Sicque solo tẽpore obligatio semel nata perimi non poterat, vt dd.ll. & in prin.Inst.de perpe.act.†Sed ab hoc iuris rigore Imperatores postea recesserunt, vt ibi, & l.sicut.l.omnes.C. de præscr.30.annorum. Id quod & fecerant ipsi Iurecõsulti in actionib.& obligationib. quæ nõ ex materia cõsensus expressi, aut præsumpti præexistente, sed ex quadam naturali æquitate dabantur, vt §.fi. Inst. de iniur.l. quod si nolit.§.pen.ff.de ędil.edi.l.fi.cum simil.C.de dolo.l.fi.& per totum.C.de temp.in integ.rest.

S V M M A R I V M.

1 *Possessio ciuilis, & naturalis requiritur ad præscriptionem.*
2 *Possessio ciuilis sufficit ad præscriptionem.*
3 *Possessio naturalis an sufficiat ad præscriptionem.*
4 *Possessio naturalis sola an sufficiat ad præscriptio.vsusfruct.*
5 *Possessio quæsita per constitutum, vel precarium, an sufficiat ad præscrip.ard.q.*
6 *Possessio naturalis sola an sufficiat ad præscribendum, et si ciuilis ab alio teneatur, ard.q.*
7 *Prodigere nullus præsumitur.*
8 *Occidere an liceat hominem pro rerũ defensione, ard.q.*
9 *Homo homini quantum debeat.*
10 *Defensio licita.*
11 *Conscientiæ in foro opi.facientis inspicitur.*
12 *Facti appellatione etiam non facere continetur.*
13 *Præscriptio quare inuenta.*
14 *Dominij signa.*
15 *Ratio expressa in lege est lex vere.*
16 *Possessio naturalis iustior quam ciuilis.*
17 *Maioratus in successorem, vel etiam in hæredem continuatur possessio naturalis.*
18 *Possessio continuata videtur in hæreditatem ad explendam præscriptionem cœptam, nisi naturalis possessio ab alio occupetur.*
19 *Possessio vt continuetur in hæredem, vel in maioratus successorem intelligitur, nisi naturalis possessio ab alio occupetur, ard.q.*
20 *Lex Taurina 45.*
21 *Possessio naturalis quid sit.*
22 *Possessio, vel occupationis ius, olim erat in rebus soli.*
23 *Dominium mobilium, & se mouentium erat etiam iure gen.primæuo.*
24 *Possessio etiam naturalis solo animo retinebatur iure gẽtium etiam primæuo.*
25 *L.45.Tauri.intellectus.*
26 *Possessio ab illo tertio licite, an illicite capiatur multũ interest.*
27 *Possessio quæ ipso iure in maioratus successorem, vel in hæredem transiuit cepta corporaliter fuit ab tertio sine vitio vtilis est regulariter ad præsc.contra Doct.*
28 *Possessio dicta non interest occupetur a tertio hæreditate iacente, an postea, contra Clau.*
29 *L.45.Taur.extenditur.*
30 *Statutum Mediolani.*
31 *Possess.occupauit tertius, an sit vi repellendus.*
32 *Possessio naturalis non est in quatuor speciebus hic relatis, contra Doctores.*

SECVNDA PARS PRINCIPALIS AD possessionem, & traditionem principalis.

1 POSSESSIO †in præscriptione requiritur cap.sine possessione de regul. iur.l. vnica.C.de vsucap.transfor.in prin.Inst. de vsucap.l.1.& 3.ff.eod.tit. cum similibus, & sufficit ciuilis, & naturalis, vt dd. ll.Scđo intellige solã ciuilem sufficere.l. vni.§.per seruum, qui in fuga.ff.de acquir.possess. & ibi tenet Bart.Aretinus, Alexand.& Ias.idem Bartol. in l.3.

§.ex contrario.ff.de acq.poss.col.3.vbi Ias.col.5.& Ale
xand.Gloss.1.in glo.mag.ad finem, vbi etiam Ias.in l.1.
C.de seruis fugitiuis.Francisc.Balbu. de præscript. in 3.
part.princ.q.vlt.Ias.in §.rurlus.col.10.Instit.de action.
Petr.Philipp.Corne.cons.16.viso primo themate.colũ.
3.lib.2.Aret.in §.1.Instit.de vsucapion.Ioann.Imol.&
Franc.de Tretio in d §.ex contrario.And.Tiraq.de cõ
stit.parte 1.num.17.qui hanc ait esse communem opi-
nionem.Est communis opinio secundum Balb.vbi su-
3 prà.†Sola autem naturalis possessio quandiu ciuilis ab
alio retinetur non sufficit, vt est receptissima opinio
4 eorum omniũ,quos suprà retulimus.†Quod obtinet q̃-
tum ad dominium acquirendum.nam quò ad acquirẽ
dum ius inferius dominio puta vsumfructum vel sup-
ficiem,sufficeret sola naturalis possessio.Ita Bar.in d.§.
ex contrario;cuius opinionem improbant ibi Bald.An
ge.Ioan.Imol.Paulus Castrens.Alex.& Aretinus,& alij
communiter,teste Balbo,vbi suprà,qui eandem impu-
gnant.Paulus in l.fin.in fine.C.de longi temporis præ-
scrip.Calderinus cons.5.sub rubr.de præscript.quia,in-
quiunt,& si fructuarius,& superfructuarius naturaliter
tantùm,non etiam ciuiliter possidere dicantur,id intel
ligitur respectu totius rei,nam respectu ipsius vsusfru-
ctus ciuiliter,& naturaliter possidere intelliguntur.le.q
vsufructum.ff.si vsufru.pet.l.fin.ff.vti possit.Et quod so
la naturalis possessio non sufficiat ad præscribẽdũ quã
diu alius ciuilem retinet.tenet etiam And.Tiraque.vbi
suprà,num.18.& Dynus in c.sine possessione,col.penu.
de reg.iur.lib.6.per l.acquiritur.§.fin.ff.de acqu.rerum
dom.l.Celsus.§.Iulianus.ff.ad exhibend.l.1.§.pen.ff.de
acqui.poss.

5 Illud autem dubium est,an possessio per actum ciui
lem tantùm,non etiam naturalem acquisita(quale est p
constitutum,vel precarium, vel per retentionem vsus-
fructus,vel per traditionem instrumenti de contractu
confecti)sufficiat ad præscriptionem? & non sufficere
voluit And.Barba.in ca.2.col.8.de consuetudine, post
Gloss.& Panorm.quos allegat.sed tamen in contrariũ
est verior & receptior opinio,quam tenuit Iacob. Bu-
trig.in §.sed istæ quidem.Instit.de actioni. Bart.in leg.
Celsus.col.2.ff.de vsucap.Bald.in l.nullo,in fin.C.de rei
vend.Idem Bald.in l.1.ad medium.C.pro donatio.Gui
do.Papæ decis.356.quos & quot effectus.colũ.1.Petr.
Anch.cons.419.in causa.col.2.Alex.cons.83.viso pces
su.col.3.vers.vlterius etiam.lib.6.qua de re per Francis.
Aret.Alex.Ias.& Aquensem in le.Pomponius.§.si is q̃
precario.ff.de acq.poss.Franc.Balb.in rep.l. Celsus.col.
21.vers.successiuè.ff.de vsucapi. & hæc conclusio vera
est,nàm cùm leges his casibus proclament translatam
esse possessionem,iuxta l.quod meo,in princ. ff.de acq.
poss..l.1.§.si iusserim,cum ibi notatis,eod.tit.le.2.C.de
don.consequens fit,vt cum suis effectibus transire, &
acquiri videatur,ne sine fructu frustraque transijsse ac-
quisitamve fuisse videatur, contra l. non cogendum.§.
Sabinus.ff.de procura.l.hæc stipulatio.§.diuus.ff.vt lega
torum nom.caueatur.l.qui bis,vbi plenè in simili p Ias.
post alios.ff.de verb.oblig.l.qui sic.ff.de sol.l.2.C.com
mu.de leg.neve lex verbis non rebus imposita videre-
tur,contra d.l.2. Rursum si ea possessio suos effectus
habitura est,nulla ratio suadet,vt hoc præscribendi effe
ctu careat, non magis quàm reliquis iuris effectibus,
nisi nominatim aliqua lege id cautum reperitur, id qđ
non reperitur,ergo dicendum est hoc effectu cariturã
minimè esse,declara ut in fi.huius cap.

6 Et hanc sniam, vt naturalis possessio nõ sufficiat ad
præsc.olim securus incautusq; tenebam, nunc aũt mo-
ueo nouũ dubiũ ab alijs non aĩaduersum(quod memi
nerim)nam sicõis opinio suprà relata vera esset,nõ rõ,
quinimò ferè sp cõsultissima pscriptionẽ ouiGo vtcũ

7 quę vtilissima sit,eluderetur.†pauci.n. admodom sunt,
qui res suas velint iactare aut prodigere.l. cum de inde
bito.ff.de probatio.Res.n.sunt veluti altera vita.l.aduo-
cati,cum ibi not.per Glo.& Doct.C.de aduo.diuerso
8 rum iud.†adeò vt pro rerum nostrarum defensione ho
minem occidere nõ aliter liceat,atque pro defensione
corporis nostri,dum modò ea defensio fiat cum mo
deramine inculpatæ tutelę,vt est receptior opinio, quã
tenent,vt affirmat Ias.communiter Doct.Ita Ias.in leg.
vt vim.ff.de iust.& iur.& ibi Ioann.Oroscius,& Carre-
rius in sua prax.fol.106.nu.31. Bern. Diaz de Luco in
regula 597.qui alios allegant.Sed tamen non fortè pau
ciores tenent contrariam partẽ negatiuam, quos refert
Felin.qui hanc negatiuam partem receptiorem esse exi
stimat in c.2.de homicidio,num.4.

9 Pro hac posteriore parte Philosophi naturales ex sen
tentia Platonis & Aristotelis adducere solent, quod in
iuria potius ferenda est,quàm inferẽda,sicque is vir bo
nus dicitur qui prodest quibus potest,nocet autem ne-
mini,ita Cicero li.3.Off.& ibi li.1.idem ait, Homines
hominum causa sunt generati,vt ipsi inter se alij alijs p
desse possent.Et rursus lib.2.ait,Proximè & secundum
Deum homines hominibus maximè vtiles esse possunt.
Et rursus 3.li.ait,Hoc natura præscribit,vt homo ho-
mini quicunque sit ob eam ipsam causam tantùm q
homo sit consultum velit,sed isthæc omnia charitatis,
& perfectionis sunt & etiam necessitatis,eo casu quo si
ne suo periculo homo id facere possit,nõ sic si ipse pe-
riculum subeat ob alterum hominem saluandum,præ-
sertim si ab ipsomet homine,quem saluũ esse curabat,
periculum sibi immineret.Et ideo iure etiam naturali,
& diuino furem nocturnum occidere fas est,eo q si il
le rerum subtrahendarum causa domum nostrã ingres
sus principaliter uideatur, periculum tamen est ne etiã
vitam nostram adoriatur,quò tutius res nostras rapere
possit,& per Dom.Sotum de iust.& iur.lib.5.in princi.
cum seq.q.

Id quod formidari in eo, qui res nostras inuaderet
non minus iustè,sed fortè iustius posset,vt ille qui uiolẽ
tus & iniustus res nostras inuadit etiam vitam nobis eri
pere studeat,quò liberius & tutius res nostras arripere
arreptisque potiri possit,& charitas benè ordinata de-
bet(vt patet)incipere à seipso,per l.pręses. C. de seruis
fugit.Et iniuria est omne,quod non iure fit, vt in prin.
10 Inst.de iniu.†Iniuriã autem propulsare, & vim iure na
turæ fas est.l.vt vim.ff.de iust.& iu.ibi,vt vim atque in-
iuriam propulsemus,& ex rebus vita etiam pendere in-
telligitur.l.aduocati,cum Gl.C.de aduo.diuer.iudicio-
rum.Ergo in foro cõtẽtioso is sine dubio tutus erit,in
foro aũt cõsciæ idẽ erit, siquidẽ periculũ corporis sui
formidauit.d.l.vt vim,ibi,ob tutelã corporis sui,qđ ob
tinet, primũ,qñ iustã formidãdi cãm habuit,vt ibi.De
inde ẽt si minus iustã si tñ re vera tibi iusta visa fuit, ar.
11 l.qa poterat.ff.ad Treb.†Quid.n.peccauit,quoad Deũ,
q ab ipsomet nõ fuit clariore iudicio, & rõne pditus,
sed iudicauit sm rõnẽ à Deo sibi concessam, in hoc er
go verificatur illa Horatij sententia,sic cauentis.

——*Hic murus æneus esto,*
Nil conscire sibi,nulla pallescere culpa.

Cùm ergo(ut è diuerticulo ad uiã redeamus)nullus
psumat suas res(in qb.salus & uitę cõseruatio consistit)
velle negligere aut pdigere,cũq; p hoc,qui res suas ab
alio possideri intelligũt,cõtinue eas vẽdicaturos verosi
millimũ sit,supest,vt pscripti. p raro currãt,nisi cõtra
ignorãtes & absentes,q vel nullo ferè mõ, vel nõ facilè
pñt reb.suis pspicere ac cõsulere,& iõ regulariter pscri
ptiones iniquũ psidiũ appellant,qđ iniquũ sit & contra
ius naturæ alterũ alterius iactura locupletari sine facto
suo.l.id qđ nrm.ff.de reg.iu.l.iure naturæ, eodem.tit.l.

nam hoc natura.ff.de cond. indeb. tradunt plene Dec. & Hier.Cagn.in l.iure naturæ.ff.de reg.iur. & Francisc.
12 Balb.de præscrip.in prima par.princ. q.5. & licet † facti appellatione etiam non factum contineatur, vt Institut. de nup.§.si vxor ibi, melius eos facturos si abstinerent, & notant Dec.& Hieron.Cagn.in d.l. id quod nostrũ. tex.vbi not.Carolus Ruinus in l.4.§.Cato.ff.de verb.oblig.& est Ruinus ibi,col.1.lect.1.l.si ita stipulatus essem per te non fieri.ff.de verb. oblig.tamen qui res suas scit vsucapi, vel præscribi, idque patitur, iã satis ex facto suo res suas amittere videtur, vt dd.ll.& per Balbum Dec.& Cagn.vbi supra, bonus text.in l. alienationis verbum.ff. de verborum signif.l.si quis diuturno, in princ.ff. si ser. vend.§.fi.Inst.de iniu.l.si ego.§.1.ibi, patientiam.ff.de publ.in rem act.l.si id quod verbo quasi volente,& concedente.ff.pro dereli.l.iam dubitari. verb. sponte sua.ff. de hæred.instituendi. Cæterum quãdo præscriptio, aut vsucapio contingit, (vt plerunque fit) contra ignorantes, (quia scientes perraro res suas præscribi patiuntur tunc cessat illa ratio,& negari non potest, quin sit ea iniquitas, vel esse videatur secundum Doctores communiter, qui (iudice me) longe falluntur,& supra patet 1.q.... non minus vtiliter, quàm noue nostram præscriptionũ materiam parum vtiliter ab eis fuisse defensam ostendimus, eamque ab omni iniquitatis nota purgatam reddidimus. Verum cum perraro nisi contra ignorantes currãt præscriptiones, euenit, vt si alicuius absentis,& ignorantis rem cepi ab alio tertio, qui eam mihi vẽdidit, aut donauit, aut dotis nomine dedit, aut legauit, sicque eam per tempus lege definitum possedi, & consequenter ex hoc titulo,& bona fide præscripsi, ea præscriptio ex vi possessionis duntaxat naturalis non etiam ciuilis contigisse videatur, nam absens ille illius rei suæ vt dominiũ ita & ciuilem possessionem animo retinebat.l. 3. §. in amittenda.ff.de acquir.poss.& cum rem suam à me possideri ignoraret, nõ potuit videri animo possidere desijsse, sicque ciuiliter possidebat, ergo ciuiliter quoque eandem rem eodem tempore possidere non erat possibile. l.3.§.ex contrario, vbi tenẽt Bar.& communiter Doct. ff.de acq.possess.ergo solam ipse naturalem possessionẽ quamuis non iniustam habebam, ex vique ipsius præscripsi sine vlla omnino ciuili possessione.

13 † Hoc probatur non minus egregia, quam noua rõne, nam præscriptiones fuerũt introductæ, ne dominia rerũ essent sub incerto.l.1.ff.de vsucap. neve lites essent immortales.l.fin.ff.pro suo. & ne rerum possessores perpetua formidine rerum amittendarum premerentur.l. cum notissimi, in princ.C.de præscript.triginta, vel quadraginta annorum. quæ quidem omnes tres rationes, eo pertinent, vt beneficium vsucapionis possessioni naturali, corporali,& euidenti ac apparenti nõ etiam possessioni latenti, qualis est ciuilis, cõcedatur. Quid enim si rem alienam, quam possidebam tibi vendidi, meque tuo nomine possidere, aut precario constitui, postea alteri, puta Titio vendidi,& tradidi, quo casu tu ciuiliter, Titius vero naturaliter possidet.l.quòd meo,§.in prin.ff. de acquir.possess.Aut quid si dixi, me retinere illius rei vsumfructum, te in verum dominum,& possessorem recognoscens. Aut quid si tibi tradidi instrumentum vẽditionis, iuxta.l.1.C.de donat.in omnibus enim his speciebus,& similibus, quæ traduntur per Doctores in d. l.quod meo, in princ.ff.de acq.possess. & quas supra retulimus, tua possessio ciuilis est,& latens, vel occulta, vel perpaucis nota. Titij verò possessio est euidens nota vi
14 cinis,& reliquis, quia eum fundum, vel rem vident ab eo quotidie arari, seminari, plantari, extirpari, fructus colligere, collectisque, vt verus dominus potiri, quę omnia sunt signa veri dominij, vt per Glo.Bart.Ang.Ioan. Imol.& alios communiter in l.pen.ff.de cond.inst.& ꝓpe fusius edocebimur. huicque possessioni apparẽti, naturali, corporeæ, verique dominij significatrici auxiliari præscriptionis beneficio leges voluerunt, ne per alios occultos, fraudulentos, fallacesque modos, aut possessiones ciuiles,& occultas possessio naturalis,& apparens ludificaretur,& frustraretur: sicque dominia rerũ essent in incerto, possessoresque rerũ apparentes perpetua formidine premerentur, litesque fierent immortales.

15 Astringitur hoc fundamentum.† Nam cũ illæ rationes tres sint in dd.ll. expressæ, ipsemet rationes habẽtur pro legibus,& sunt lex reuera non interpretatiue,& earum decisiones loco exempli habentur, quod nõ arctat regulam, ista est communis opinio, quam tenent Gloss. in authen.de hæred.ab intest.§.1.Glo.verb. ordine. & Gloss.in clem.1.de elect.verb.eligatur.Bal.in l. maximũ vitium, per tex.ibi.C.de lib.præter.Idem Bal. in l.finali, per tex.ibi.ff.de hæredib.inst.Idem Bal. & Ias. num.22. in authen.quas actiones.C.de sacros. eccl.Idem Ias.in l.de quibus.num.14.ff.de legib.Paul.Cast.& Ias.in l.quãuis.C.de fideicommiss.Georgius Natanus in ca.quamuis pactum.32.de pact.lib.6.Alex.num.5.& Pet. Philip. Corneus num.15.& Ias.num.6.& Curt.Iun.num.9.in l. humanitatis, per tex.ibi.C.de impub.Philippus Dec. & Curt.Iun.& Franciscus Purpuratus num.23.in l.fin.per tex.ibi.C.de pac.Tiraq.de causa cessante p.1.nu.135.

Cum ergo illæ leges, (vt constat ex rationibus quas expresserunt) ei duntaxat possessioni consultum voluerint, per quam dominia rerum certiora,& notiora fiũt, id quod ex possessione naturali,& patenti non ex ciuili plerunque occulta,& incognita,& vafra contingit, consequens fit vt illæ leges de possessione loquentes, de hac vera naturali,& apparenti possessione intelligantur, eique suum præscriptionis auxilium,& beneficium accõmodare videantur, non autem possessioni ciuili tantum quæ plerũque occulta, vafra, frauduléta, noxia est, vt pluries, ac pluries in rebus forensibus experti sumus.

Tenendo hanc partem, quam non minus veram quam reipublicæ vtilem existimamus (licet contraria à Doctoribus receptior sit, qui mouentur per le. 1.§.per seruum qui in fuga.ff.de acquir.poss. quæ parum vrget si recte inspiciatur) tũc ex ea colligitur, suspectam esse sententiam, quam tenuerunt Ioan.Imolens.cons.16.viso casu.num.3.And.Barbat.consil.58.sapienter scripsit. lib.2.colum.11.& Ias.consil.147. præsens consultatio. colum.10.lib.2.Idem Ias.consil.85. quando habemus. colum.fin.lib.3.Ioan.Bapt.in dispu.incip.magnificus,& excellens.colum.3.Ias.cons.152.vera & iuridica.colum. 1.lib.4.And.Tiraquel.de iure const.par.3.declar.2.Frãcis.Cur.Iun.cons.108.sacratissimæ, col.8.& cons.100. pro habenda clara.col.8.aiunt enim quòd statutum vel consuetudo disponens possessionem ipso iure à defuncto in hæredem sine vlla apprehensione continuari, intelliguntur de vera,& ciuili possessione, non etiam de naturali tantum, id quòd in specie tenent Andr. Tiraq. & Franc.Curtius iunior, vbi supra,& Bal.in l. post prin. C.com.de vsucap.

16 Sed † istorum patrum vtraque tam decisio quam ratio suspecta est, de decisione constat, quia (vt ex superioribus patet) fauorabilior esse debet possessio naturalis corporea, euidens, nobilis, quàm ciuilis plerunque occulta, subdola, fallax & machinationibus plena, aut saltem apta,& obnoxia, facit quod habetur in lege fin. cum ibi notat.C. qui veniam æta. facit lege prima, in princip.ff.de acquiren.possess.ibi, dominiumque ex naturali possessione cœpisse, Facit Gloss. in lege prima, in princip. iuncta textui.C. de caduc. tollend. dum exponit antiquum ergo bonum. Sicque hæc naturalis possessio quo antiquior eo melior,& iustior, & consequenter fauorabilior esse debet. Facit le. maximum

vitium.C.de li preteri.& faciunt ea quæ suprà proximè diximus, intelligentes d.l.1.ff.de vsucap.d.l.fi. ff. pro suo. l.vtilissimi in possessione naturali.Faci t l.stipulatio ista. §.hi qui,& §.hæc quoque.ff.de verb.obli. vbi verbũ de possessione loquens etiam in nuda detentione aliquãdo intelligitur, cum innumeris similibus per me cõgestis in l.si quando, in prin.C.de inoff.testam.ergo si defunctus possessionem tantùm naturalem, iusta tamẽ ex causa habeb,at in aliqua re,ea possessio in hæredem cõtinuabitur ipso iure, iuxta talem consuetudinem vel statutum, non secus quàm si esset ciuilis & naturalis.

17 †Et ita intelligo res maioratus etiam naturaliter tm̃ possessas ipso iure transire in sequentem in gradũ quo ad illud ius naturalis possessionis, per quod ampliatur egregiè l.Taurina 45.

18 †Confirmatur nostra sententia, nam & si poss.ciuilis ipso iure videatur continuata in hæreditate iacẽte quo ad effectum vsucapionis à defuncto cœptæ implẽdæ. l.cœptam.ff.de vsucap.l.nonnunquam.§. vacuam eo.tit. tamẽ hoc nõ procedit si ea possessio corporaliter fuerit medio tempore per alium occupata.l. qui cum pro herede.§.fin.ff.pro emp.Gl.in l.cum miles. verbo, quasi coniunctim.ff.ex quib.cau.maio.And.Tiraq.de constituti iure, par.5.decla.3.nu.4.Dynus & Cynus opp.3. in l.vnica.C.de vsucap.transfor.facit l.Pomponius.§.quæsitum.ff.de acq.poss.cum simil.à Gloss.allegatis.Huius autem rei ea ratio est, ꝙ beneficium vsucapionis cõcessum possessioni à lege, hunc scopulum intuetur vt rerũ dominia non sint in incerto.d.l.1.ff.de vsucap. vtq; sic remoueatur litium occasio.l.cum notissimi. in prin.C. de præscr. 30.annorum.d.l.fin.ff.pro suo.nec dubiũ est quin tale vsucapionis beneficium huic possessioni naturali, seu corporali,& apparenti, præsertim vitio carenti aptari debeat, vt is finis à lege optatus assequatur, vt sic quem homines cuiusque rei dominum esse, ideo existimant, quod corporalem,& apparentem eius rei possessionem tanquam verus eius dominus vident longo tẽpore tenere, is re vera à lege post tempus ab ea definitum fiat dominus.Sic ergo apparet beneficium præscriptionis ad hunc effectum consequendum naturali possessioni dummodò vitio carenti potius accommodandum quàm possessioni ciuili eidemque plerunque occultæ, cui si accommodaretur is finis remouendarum litium, & dominiorum rerum certificandorum minimè, vel saltem non tam ex integro consequeretur.

19 Et ita in specie, †vt stante statuto quod possessio in hæredem ipso iure continuetur post mortem defuncti quòd tunc si corporaliter ea possessio ab alio fuerit occupata, cesset & interrumpatur ea continuatio, tenent Bald.in rub.de causa possessio.& propri.col. fi. Raphæ. Cumanus, Alex.& Claudius Aquen.in l.cum hæredes. in prin.ff.de acq.poss.Idem Cuma.Ias.& Clau.in l.Pomponius.§.quæsitum, eo.tit.Sig.Homod.cons.178.col.1. Barth.Sozi.cons.49.in causa Episcopi.col.vlt.li.3.Alex. cons.82.perspectis his.col.2.lib.2.Idem Alex.cons.83. visa facti narratione.col.2.lib.3.& cons. 153. circa litẽ, lib.6.And.Barb.in c.2.nu.45.de consuet.Ias.in l.si forori.col.1.C.de iure deli.And.Barb.vbi suprà, nu.7.Idem Ias.cons.147.præsens consultatio.li.2.& cons.148.viso processu.li.4.col.penu.Philip.Dec.col.2.& Franc. Cur. iunior col.vlt.in l.vlt.C.de edict.diui Adri.Mat. Aff.in c.1.§.2 nu.40.de feudi cogni.Carol.Rui.cons.25.circa primum, col.3.li.4.Deci.cõs.467.bene & consultè.col. 2.Cur.Iunior cons.108.sacratissimæ. & cons.110.pro habenda.Pet.Pau.Pari.cons.1.visa facti narratione, lib. 1.col.28.& cons.54.in isto.col.6.lib.3.Cald. consil.76. in primis.col.3.

Contrariam partem, vt per talem tertij occupationẽ non cesset, aut interrumpatur ea possessio, quæ semel per eam legem, statutum, vel cõsuetudinem delata fuit, tenent Bald.in rub.de caus.poss.& proprie.col.3. per le. 1.§.necessario.ff.si mulier ventris nomine.Ale.cons.82. perspectis his.col.2.lib.2.Bald.cons.454.quidam Ioan. col.fin.lib.3.Ioan.Faber in §.sui autem.col.2. Instit.de hæredum quali.Pet.Anch.cons.146.in prædicta q.Iaso. cons.85.quando habemus.col.vlt.lib.3.Ioan. Imo. cõs. 16.viso casu.Rapha.Fulg.cons.230.in quæstione vertẽte ad medium.Maluerius tit.de possessore.§.item dato, quod ille.Ias.cons.146.præsupposito fine veri præiudicio.col.1.lib.4.& Guiliel.Bened.in repe. c. Raynutius, de testam.verb.mortuo, itaque.2.nu.27.& num.77.Philipp.Dec.cons.84.excellentissimi.col.2. & in hanc partem inclinat Andr.Tiraq.vbi suprà post Cassa.& Nico. de bello.quos allegat,& hanc partem veriorem puto, à qua non pauci eorum, quos pro contraria sententia allegauimus dissentire non videbuntur, si penitissimè inspiciantur, nam licet affirment eum qui talem possessionẽ inter mortem defuncti,& aditam hereditatem occupauit, non esse repellendum propria hæredis authoritate, sed esse citandum, non propterea ius possessionis apud talem hæredem mero iure esse negant.

20 Et hanc partem expressim probat l.45.Tauri.quæ iubet possessionem rerum maioratus ipso iure transire in successorem ipsius maioratus, et si ab alio esset medio tempore occupata.Nec illhæc aduersantur nostræ conclusioni, aliud est enim quærere de solo possessionis ciuilis iure, aliud de ipso dominio, nam & si ius possessionis ipso iure ex vi statuti transeat in hæredẽ à morte defuncti, si tamen inter mortem defuncti, & aditam hæreditatem ante apprehensam illius rei (qua de agit) possessionem alius tertius alicuius rei hæreditariæ cœpit possessionem sine vitio, vt in exemplis suprà relatus, is quin naturaliter possideat, negari non potest (licet ciuilis possessio sit apud illum heredem)& huic naturali,& apparenti possessioni in re dubia accedere debet emolumentum dominij præscriptione continget, iuxta l.3. ff.de vsucap.vt sic quem tempore lõgo vicini. & reliqui eam rem possidere eaque tanquam verus dominus potiri videbant, sicque dominum reputabãt, eum post tẽpus lege definitum, ipsamet l.& possessio illius rei dominum faciant, ne in æternum illius rei, aut similium rerũ dominium in incerto sit, id quod contingeret, si ciuili eidemque plerunque occultæ possessioni,& non illi naturali possessioni,& apparenti emolumentum vsucapionis contingeret.

Verùm quin antequàm vsucapio expleatur possessio ciuilis sit apud illum hæredem, & naturalis apud illum qui eam occupauerat, sine vitio negari non debet.

21 Quæ vt clariora fiant, videndum est †quid sit possessio naturalis, habita ratione tam acquisitionis, quam retentionis (nam quid sit ciuilis notum est) naturalis possessio nihil est, quam alicuius rei occupatio, vel vsurpatio,& apprehensio.l.1.in princ.in verb. ex naturali possessione.l.fi.ff.de vsucap.& ff.de iniu.l.sane si maris.Dicitur autem naturalis, quia iure naturæ, vel gentium antequàm essent leges positiuæ eo duntaxat modo possessio acquirebatur,& permissa erat, si modò ab alio prius occupata non erat, vt dd.ll.& licet in rebus immobilib. puta in campis,& in mari, vel flumine per talem occupationem dominium non acquireremus, †quia illa erãt
22 ab origine mundi in communi vsu, nec cuiquam iure dominij acquirebantur, vt dixi suprà, q. 3. tamen quamdiu is qui prior occupauerat, ea re, vel loco secundum naturalem hominum societatem,& indigentiam vtebatur, non poterat iure ab alio exinde disturbari, vt dd.ll. & dixi suprà par.1.q.3.cum seq.

23 †Et in rebus mobilibus,& se mouentibus poterat

so iure,& tempore eodem modo acquirere non solum possessione,sed etiam dominium.§.feræ.Instit.de re. diui.cum seq.leg.adeo.§.feræ.ff.de acqui.re.dom.l.1.2. & 3.& l.naturalem.ff.eo.tit.Sicque si feram,vel volatilem, aut piscẽ ceperam eius possessionem,& dominium acquirebam hoc est,ex ipsa facti apprehensione sequebatur ius tam possessionis,quam dominij, vt dd.ll.

24 †Et eam possessionem sic corpore,& animo cœptã solo animo etiam sine corpore poteram retinere.Quid enim si animal terrestre,vel cœleste, vel aquatile quod ceperam domi reliqui, aut quid si alias rem mobilem quam alius mihi vendidit donauit,& tradidit, domi reliqui certò eius possionem iure illo naturali, & gentium retinere videbar solo animo,quam animus exigeretur. l.quemadmodum. ff. de acqui.poss.iuncta l.3.§ in amittenda,eod.tit.cum secundario etiam quo ad possessionem rerum soli (quales sunt campi,& similia)tam acquirendam quam retinendam,quia si qua res quæ non dicatur possessio naturalis quo ad effectum illius acquirendæ,vel retinendæ,respondeam eam intelligi,& esse, & dici,quæ iure gentium primæuo, vel etiam secundario acquirebatur,vel retinebatur. Ciuilis vero ea dicitur q̃ per alios modos a lege inuentos,vel acquiritur, vel retinetur.

25 †Vnde apparet,vt intelligenda sit lex 45. Taurina, q̃ ait,rerum maioratus possessionem tam ciuilem, quam naturalem ipso iure sine vlla apprehensione transire in successorem ipsa lex facere non quidem magis quam efficere,vt quod nec erat,nec vnquam fuit de iure gentiũ primæuo,aut secundario,id de eo iure fuerit,quod .n. olim nunquam fuit,vt olim fuisse verum sit,nulla lex efficere potest,quia nec ipse Deus optimus maximus,qui omnia potest,id posset.c.si Paulus.32.q.1.l.in bello.§.factæ.ff.de capti.sicque d.l.45.necessario restringenda est.Verum d.l.in hũc sensũ sustinenda est vt omnes effectus,quos leges solent ciuili,& naturali possessioni accommodare,concessi videntur illi possessioni quæ per legem illam ipso iure sine naturali aut corporea apprehensione in talem maioratus successorem etiam ignorantes transit,re vera possessio naturalis (hoc est naturali modo quæsita)ei non contingat, quia iure gentium primæuo,aut secundario is modus possessionis acquirendæ nunquam fuit visus,cognitus,auditus.

26 Quid autem si tertius illicite medio tempore eam possessionem occuparat,& tunc omnes conueniunt sine dubio,eam non obstante tali occupatione transire in talem successorem.Ita Castell.Cotta in memorabili incip.decreto Mediolanensi.Ias.cons.146.col.1.lib.4. Philippus Decius cons.467.col.1.Andre.Tiraquellus, vbi supra,num.16.Iason.d.cons.85.quando habemus. col.1.lib.3.Intellige tamen quod bene potest transire effectus tam naturalis quam ciuilis possessionis, ipsa tamen naturalis possessio re vera non transiret, secundum superiorem declarationem,quamuis hoc casu cum ex parte occupatoris illicita sit possessio, crederem, & eum vsucapere minime posse ex vi illius naturalis illicitæque possessionis & talẽ hæredem ex vi suæ ciuilis possessionis,posse vsucapere, arg.d.l.receptam.sicque hoc casu etiam quoad effectum vsucapiendi plus roboris attribuo huic ciuili & legitimæ possessioni quam illi possessioni naturali,& vitiosæ. Cæterum si ea naturalis sine vitio foret eo forte quod inter mortem defuncti,& aditam hæreditatem, vel agnitum aut acceptatum maioratum eam rem emi & accepi ab alio tertio,quem dominum esse putabam,tunc ista naturalis mea possessio vitio carens vincere debet ciuilem illam possessionem illius successoris(vtcunque legitima sit)quo ad hunc effectum præscribendi (nisi nominatim per eam legem cõtrarium cautum esset)quia hoc beneficium leges naturali possessioni,& apparenti non etiam ciuili latenti, & ignotæ concessum mentaliter voluerunt,vt iam disseruimus,quod not.ad d.l.45.in cuius terminis satis expressum est,illi tertio non contingere vsucapio.

27 Denique †quod occupatio possessionis ab illo tertio facta non impediat illi hæredi aut maioratus successori possessionem acquiri tenuerunt.Bal.in rubr.de caus. poss.col.vlt.& Alexa.d.cons.82.& Paul.Cast. in d.l. si sorori.C.de iure delib.& And.Tiraq.vbi supra, num. 17. sed tantum(inquiunt)efficit,vt is hæres,aut maioratus successor nequeat illum ab ista possessione propria authoritate deijcere,sed noue aduertimus,quod & in alio vtilis erit illius tertij possessio,nempe vt præscribere possit si ea possessio vitio carebat,vt dictum est,quod est contra mentẽ Doctorum, Fallit quando expressum esset a lege contrarium,vel virtualiter, vt fuit in d.l.45.

28 Ex superioribus apparet, veram non esse opinionem Claudij Aquen.in l.Pomponius.§.quæsitum.ff. de acqui.pos.& Alex,cons. 83. lib. 2.& eiusdem Clau.in d.l. cum hæredes,in princip.ff.de acqui.possess.& Ioan. Anto.Rubei cons.121.col 2.aiunt enim,differentiam esse, vtrum ille tertius possessionẽ illam post mortem testatoris,vel defuncti ante aditam hæreditatem,vel ante agnitum maioratum occupasset,an post,priore enim casu(inquiunt)successor ille hæreditatis,vel maioratus eã possessionem vtpote iam occupatam acquirere non posset, posteriore vero casu posset id quod nil est, nam cum statim post mortem testatoris transeat possessio in talem hæredem vel maioratus successorem,occupatio sequens facta alio tertio nõ potuit ius huic quæsitum tollere non magis quam si fieret post agnitionem vel hæreditatis,vel legati, quia vtroq; casu par ratio est,& ita aduertunt Tiraque.vbi supra,n. 18.& alij.

29 Intellige tamen quod licet non impediatur ciuilem possessionem transire,tamen cum naturalis vitio carens esset apud illum tertium,tunc ille posset præscribere,vt dictum est,nisi & id nominatim per talem legẽ esset prohibitum,vel virtualiter,id quod factum fuisset virtualiter intelligo per dict.l.45.quæ eo ipso quod voluit omnes effect9,tã ciuilis,q̃ naturalis possessionis trãsire in successorem maioratus per prius tales effectus adimere voluit illi occupatori,sicque vsucapio cum sit effectus legalis(vt dixi supra pa.prima.q. secunda.cum seq.)ei contingere non poterit,quod not.ad extensionem d.l.45.

30 †Vnde cum statutum Mediolani definiat non solũ post mortem defuncti in hæredem trãnsire possessionẽ sed etiam vt si medio tempore ab alio fuerit occupata possessio,neget eam esse vllius momenti.Tunc apparet & eam(non obstante tali occupatione) indubitanter trãsire i talẽ hæredẽ,& ipsum occupatorẽ vsucapere minime posse,id q volluisse videtur Alex.d.cõs.83.vila facti,lib.3.& And.Tiraq.vbi supra.n.19 & Ias.d.cõs.85. qñ habemus,li.3.Idẽ.Ias.cõs.146.li.4. Paul.Par.cõs.41. optimum.li.1. quod confirmatur p extensionem supra signatam ad d.l.45.

31 Adhuc tamen tam eo casu,quàm in terminis. d.le. 45.existimo,talem hæredem, aut maioratus successorẽ non posse talem tertium occupatorem ea possessione spoliare propria authoritate,arg.l.si quis in tantam.C. vnde vi.id quod ex mente Cornei cons. 166. circa primum.col.penu.lib.1.Decius in l.vlt.col.C.de edict.diu. Adr.Bald.cons.452.quia dominia.lib.4.Tiraq. vbi sup. nu.8.quia nec prædo est spoliandus propria auth.l.colonus.l.cum fundum.ff.de vi & vi arma.capit.in literis, de restit.spoliato.

Denique iunge hic alia plura,quæ ad intellectũ. d.l. 45.diximus in l.si quando,in pri.C.de inoff.testam. nu.

41.cum

41.cum plurib.seq. Ex superiorib. apparet, duplicẽ esse possessionem ciuilem scilicet,& naturalem,& cùm ciuilis est apud vnum vtraque suos potest operari effectus, vt plenè iam disseruimus, id quod cõtrouersum esse apparet ex dictis per nos de succ.creatio.§. 21.num.108. de succ.resol.li.vlt.super l.si quando, in princ.nu. 42.C.
32 de inoff.testam.sed hic dicta tutiora sunt. Colligitur tẽt limitatio ad quatuor casus, in quibus suprà diximus, ciuilem possessionem sufficere ad præscribendum, puta qñ per clausulam constituti, vel precarij, vel per retẽtionem vsusfructus, vel instrumenti traditionem, in me transtulisti possessionem, tunc enim ego præscriberem, qa à nullo est occupata naturalis possessio, quia tu vel naturaliter non possides vel non tibi naturaliter possides, sed mihi, sicque per solam meam ciuilem possessionem possum præscribere, id quod non cõtingeret si naturalis possessio ab alio tertio sine vllo vitio occupata cœptaque esset. Nec est verum (quod plerique suprà relati putant) me hoc casu ciuiliter,& naturaliter possidere quasi ciuilem retineam per me, naturalem per te, qui meo nomine possidere te dixisti. nam talis acquisitio, vel retentio possessionis à nullo iure naturali, vel gentiũ primæuo, aut secundario fuit inuentus, aut cognitus, sed tantum legibus ciuilibus introductus, diuersus est, si naturaliter (hoc est per modos a iure gentium cognitos,& visitatos) cœpi possessionem fundi, quem postea colebam p familiam meam, aut per meos colonos, tũc enim etiam naturalem possessionem retinerem, quia & iure gẽtium receptum,& visitatum erat, quod possessio per tertias,& medias personas posset retineri. Secundũ Philosophũ enim talia sunt principiata, qualia sunt principia,& tales sunt progressus, qualis fuit origo, nisi aliqua noua causa extrinsecus accedat, vt dixi suprà q... & probat l.si à fure in prin.& §.1.cum ibi notat.ff. de vsucap.vbi bonum simile,& aliud simile in l.cum nemo.C. de acq.poss. Sicque si initio ciuilis modo quæsita possessio fuit, ipsa possessio, vt ciuilis sit, non naturalis, necesse est, nisi contendas hominem pictum esse verum corpus, aut uerba transire in factum, aut aquilas generare leones, aut pisces volatilia generare, sicque in quatuor speciebus supra relatis,& initio, & progressu ea possessio ciuilis est. Verùm si postea corporaliter ingressus cœpi colere, arare,& similia, ex hoc nouo accidenti ea ciuilis possessio in naturalem,& ciuilem versa est, vel (vt rectius loquar) illi ciuili etiam naturalis accessit, iamq; vtranque per illummet, qui initio se nomine meo constituit possidere, (constituti, aut precarij nomine, aut p retentionem vsusfructus, vel traditionem instrumenti) potero retinere, vel etiam per alium quemlibet, & etiã per me ipsum etiam si discedam ab illa re est, tamen verum quod huic possessioni per constitutum, vel precarium, vel per retentionem vsusfructus, aut per instrumenti traditionem quæsitę omnes effectus, quos possessio naturalis sortiebatur, lex positiua voluit, & potuit accommodare,& accommodauit. Id q̃ vtilitatis, & breuitatis & expeditionis gratia fecit, quo expeditius,& facilius homines possessiones rerum acquirerent, vt in simili aliàs breui manu per vnum actum fit, & consequimur legis artificio, idem quod per plures actus aliàs cõsequi,& fieri solebat, vt in l.singularia, cum ibi plenè no. ff.si cer.pet. attamen, vt ibi per legem non sit, vt actus ille, qui re vera vnus est, duo actus sint, sed tantùm vt vicem,& effectum vtilitatemque duorũ pluriũve actuũ consequatur. ita & hic hæc possessio, quæ re vera ciuilis est, non etiam naturalis (quia is possessionis acquirẽdæ modus tempore quo ius tantùm naturale in vsu erat visus, natus, cognitus, vsitatusque minimè fuit) vt re vera naturalis sit, (hoc est quod eo tempore, quo solum ius naturale in vsu erat, nata esset cognitave) lex facere nõ potest, licet ei possit omnes effectus accõmodare, quos lex naturæ naturali dabat possessioni. Simile in adoptionibus liberorum, qui initio per legem ciuilem quoad omnes effectus exæquebantur veris filijs,& naturalibus vt per totum tit.ff.C.& Inst.de adopt. licet paulatim postea id ius debilitari minuique cœperit. §.minus ergo, cum simi. Inst.de hæreditate quæ ab intesta. tamen non per hoc liberti naturales fiebant, qui quo tempore ius tantùm naturæ in vsu erat, tales liberi non erant inuenti, aut cogniti, ergo vera possessio est in quatuor speciebus suprà relatis, quia non desinit esse vera, propterea, quod creata a lege ciuili, non etiam à lege naturali, nam nec desinũt esse vera adoptio, arrogatio, seruitus, manumissio, stipulatio, acceptilatio, emphyteusis, testamentum, codicillus, donatio, causa mortis,& similia, propterea quòd à lege ciuili, non etiam à naturali sint inuentæ, aut cognitæ.

SVMMARIVM.

1 *Possessionis continuatio exigitur ad præscribendum.*
2 *Dominium vt probetur.*
3 *Media talia, qualia extrema.*
4 *Progressus talis præsumitur quale initium.*
5 *Possessionis continuatio, an præsumitur, ardua q.*
6 *Animus soli Deo notus.*
7 *Verba signum tantùm non etiam certitudo sunt animi.*
8 *Probantur indicijs bona vel mala fides, metus, dolus.*
9 *Dominij probandi quartus modus.*
10 *Dominij probandi alius modus.*
11 *Intell.l.cum de in rem verso.ff.de vsur.contra Pan.Castrensem.*
12 *Titulus quando requiritur ad præscriptionem non præsumitur ex tempore longo etiam si agatur de paruo præiudicio.*
13 *Intell.l.nullo.C.de re iud.l.non solùm.§.quod vulgo.ff. de vsucap.l.quod vulgo.ff.pro empt.*
14 *Intell.l.cum de in rem.ff.de vsuris.*

CAPVT LVIII.

1 AD vsucapiendum, continuã esse possessionem oportet, vt in l.3.ff.de vsuc.ibi, per cõtinuationem possessionis,& in prin. Insti.eo. tit.l.cæ. ff.eo.tit.l.vnica.C.de vsuca.transfor. Sed illud dubium est quid probari oporteat, vt possessionis continuatio probata videatur, quam rem, exempli gratia in decennali præscriptione agemus, vt sic in reliquis quoque vsucapionum speciebus, idem quoque dixisse nos intelligatur, etenim quod testes deponant vidisse me semper,& continuè citra vllam intermissionem possidere, & rei, qua de agitur, insistere, id ut impossibile factum est, ita & dictu, nisi enim per mendacium impossibile erit, ar.
2 l.seruitutes.l.quoties.ff.de seruit. † Vnde per fructuum perceptionem id probari potest, atque probatum videtur, id quod altero de tribus modis fieri sufficit, siue testes dixerint me fructus omnibus, & singulis illis decẽ annis percepisse, siue primo & vltimo anno illius decennij, siue etiam primo anno. primum tenent Specul.titu. de probat.§.probari autem.vers.sed quæritur.colu. fin. Bartho.& Bald.in l.Titia.ff.de solut. Bald.in add.ad Specul.vbi suprà, per d.l.Titia.in verb.reditus exigit. Franc. Crem.sing.132. Ioannes Ferrariensis, titulo de forma responsionis rei conuenti.verbo, præscr.col.8. Lãfr. Orianus in rep.c.quoniam contra, in materia testium.vers. 3.venit probanda possessio. Ludo.Rom.cons. 70. Florianus in l.1.col.2.ff.famil.erc. Philipp.Dec.cons.2.ex pceptione. Andreas Tiraquel.ex cuius relatione apparet hanc esse communem opinionem tractat.præs.§.1.glo.

5.Secundum modum, vt sufficiat probari fructuum per
ceptionem primi & vltimi anni de decennio, tenent Spe
cul. vbi supra. Bar. in l. sicut. §. superuacuũ. ff. quib. mod.
pignus vel hypo. soluitur. Idẽ Bart. in l. Celsus. col. peñ.
ff. de vsuca. Anton. Butr. & Panormi. in c. accedentibus,
de priui. Anton. Ioan. Imolen. in procemio decret. Fel.
in c. inter dilectos, de fide instru. & alij non pauci quos
refert, & sequitur hanc partem receptiorem esse affir-
mans Andr. Tiraquel. vbi supra quamuis contrarium,
& minus rectè tenuerit Andr. Barb. cons. 8. col. 10. li. 2.
incip. sapienter, & communem opinionem videtur & tẽ
nere, & multis ornare, Nico. Boer. decis. 42. alia in super
num. 1. cum seq.

3 Huiusque, rei ratio ea est †quod qualia sunt extrema
talia præsumuntur esse media. l. talis scripturæ. vers. si in
annot. ff. de legã. 1. sed & si §. solemus. ff. de hære. inst.

4 Tertium vero modum, vt sufficiat probare fructus
primi anni collegisse. †Inde descendit, quod si ab aduer
sario denegetur possessionis continuatio ea præsume-
tur, etiam ex præterito præsumitur ad præsens, quan-
diu non probatur contrarium. Glo. & Hugo. & Place.
in l. sine possidetis, C. de probatio. vbi idem tenent. Fab.
Bal. Salice. & alij communiter Ioan. And. Anto. But. Pa
nor in c. cum ad sedem, de rest. spol. Cynus in l. super
longi. C. de temp. long. præscrip. Ioan. Faber. in §. 1. col.
1. Inst. de vsucapi. Bart. in d. l. Celsus. col. penul. ff. de vsu
cap. & hanc esse receptiorem sententiam, apparet ex re
latione Andreæ Tiraq. qui eam sequitur, vbi supra, quã
uis contrarium, & minus rectè tenuerit Andr. Barba. d.
cons. 8. sapienter. col. 10. lib. 2. Nec huius communis opi
nionis ratio obscura est, nam cum possessio (præsertim
quod attinet ad præscribendum) constat in animo, qa
ciuilis possessio est illa in qua nititur vsucap. l. 1. §. per
seruum qui in fuga. ff. de acquir. posses. vbi ita tenent cõ
muniter Doctores, qui animum meum mutatum esse
dixerit, non solum id probare debet, cum animi muta-
tio facti sit. l. bonæ fidei. §. 1. ff. de acquirendo rerum do
mi. iuncta l. fin. C. de insti. & subs. ibi voluntatis esse quæ
stionem, sed etiam id nimis difficulter probare poterit
6 †quia mens & animus latet, solique Deo notus est, vn-
de Cicero ad Brutum sic ait, Non ignoras, quam sint in
certi animi hominum. Idemque Cicero pro Cecinna in
7 oratio. ait, Verba reperta sunt quæ indicarent nostram
voluntatem. Perpende, non dixit, quæ ostenderent, sed
tantum quæ indicarent, hoc est, iudicium facerent no-
stræ voluntatis, non etiam certam & dubitatam demõ
strationem, & tamẽ nihil omnino est quod tam ad ani
mum demonstrandum efficax, & aptum sit, quam ser-
mo. l. labeo. ff. de supell. leg. & Dominus noster in Euan
gel. nam loquela (inquit) tua manifestum te facit, & ta-
men non ratio fallit vt probat. diuus. ff. de milit. testa-
men. §. planè. Inst. eod. tit. l. non solum. ff. de actio. & ob
lig. l. obligationem subst. in princi. iuncto vlti. resp. eo-
dem titu. l. an inutilis, ff. de acceptio. Et denique non so
lum factum tam occultum quam est animi voluntas,
sed & reliqua facta apertiora ab eo qui allegat proban-
da sunt, l. si emancipati. vbi notat Iaso. C. de colla. & l. in
bello. §. factæ. ff. de capti. ergo qui negauerit continua-
tam fuisse possessionem, id probare debebit id autem
quoad animum, & sic quoad ciuilem possessionem in-
8 dicijs probabit. †Nam bona, aut mala fides, dolus, me-
tus, mutatio voluntatis, & reliqua quæ in animo consi
stunt, indicijs probantur. l. e. penult. C. de euict. l. metum
C. de eo quod metus causa. l. dolum. C. de dolo l. si quis
intentione ambigua. ff. de iudic. tradunt Glo. Barth.
Alex. Ias. communiter Doct. in l. inter stipulantem. §. si
stichum. ff. de ver. obli. Et ita est intelligendum illud Te
rentij, dum ait, Erras, tui animi si me esse ignatum pu-
tas: nam de suspicione, & coniecturis, non de certa sciẽ
tia intelligendum est.

9 Quartus †modus probandi est quando probatur, quod
quis fecit terram seminari, arari, coli, & similia, ita Glo.
in l. si quis, in verb. finiatur. C. finium regundorum. sin
gularis est secundum Lanfran. in rep. d. c. quoniam con
10 tra Andr. Tiraq. vbi supra Glos. 5. †Nisi fortè cũ vnus
terram coleret alius fructus perciperet, nam tunc is po
tius, quam ille possidere videretur, secundum eundem
ibi post Bal. col. 3. & Fel. col. 7. in c. licet causam de pb.
quamuis Bal. in l. arboribus. §. nam & si agrum. ff. de vsu
fruct. tenuerit contrarium.

11 †Hactenus cum agitur de vera possessione rei corpo
reæ. Diuersum enim esset, si prætenderem te mihi ali-
quid annuum debere, & ex diuturna eademque annua
præstatione contenderem legitimum titulum præsumi
iuxta l. cum de in rem, ff. de vsuris. l. si certis annis, cum
ibi plene notatis. C. de pact. & ad id probandum admis-
sus contenderem sufficere, vt probetur præstatio primi
& decimi anni, quasi per hoc præsumeretur, vel præsu
mi deberent medij temporis præstationes, tunc enim
nihil agerem, nec medij temporis præstationes præsu-
merentur, secundum And. Tiraq. de præscrip §. 1. Glo.
5. ad finem. qui tamen ait, hac in re cogitandum ideo
esse, quod contrarium tenuerit Pau. Castr. cons. 51. inca
su spectabilium virorum, prope medium, lib. 2. & sentit
Panor. in c. accedentibus, de priuilegijs. monetur And.
Tiraq. quia aliter, inquit, non vnam tantum, sed plures
præsumptiones introduceremus, nempe vt & per pri-
mi & vltimi anni possessionem medij quoque tempo-
ris possessio vel quasi (hoc est medij) quoque temporis
præstationes, præsumerentur, & ex his sic præsumptis an
nuis præstationibus titulus legitimus præsumeretur, per
ut a parte allegatus fuit, quæ ratio nobis leuis videtur,
nam præterea quod Glos. l. 1. C. de dotis promissio. non
est tuta, quinimmo passim leges plures inducunt præ-
sumptiones, vt ibi plene per Docto. Quis nam ligauit
manus legum latorum quominus possint plures in vna
eademque specie inducere præsumptiones, quoties id
expedire eis visum fuerit. certè id ratio nulla suadet, ad
huc tamen opinio ipsius Tiraquelli contra. Pau Castrẽ
sem verior mihi visa est, ratione peremptoria, & oc-
culta, nam quæ ratio facit, vt cum agitur de re corpo-
rea ex possessione primi & vltimi anni, præsumatur pos
sessio medij temporis, eadem rõ cogit. vt hic cõtrariũ p
sumat: Cũ agit. n. de rei corporeæ possessione ideo dixi
mus ex possessione primi & vltimi anni, vel ẽt ex primi
tm anni possessione psumi medij quoq; tẽporis posses
sionẽ, quod qui contrarium dixerit videretur bonum fa-
ctum allegare (hoc est transitum possessionis de primo
possessore in alterum, primumque possessorem, animũ
possidendi missum fecisse,) quod probare deberet cum
minime præsumatur. d. l. si emancipati. d. l. in bello. §. fa-
ctæ. ff. de capti. d. l. bonæ fidei. d. l. fin. C. de inst. & subst.
Sed in specie nostra qui se possidere diceret annuũ re-
ditum à me sibi præstandum, eo quod cõtenderet me
legitimo titulo ei obligatum, huncque titulum ex diuti
na præstatione singulis annis facta præsumendum, hãc
que diutinam præstationem præsumendum ex præsta-
tionibus primi & vltimi anni, nihil ageret, nam postquã
ei præstiti primo anno nullo nouo facto opus est, vt nõ
videar ei sequentibus annis præstare desijsse, quinim-
mò ex diuerso nouo facto opus erat, vt sequentibus
annis præstatio fieret, sicque probanda esset ab eo, qui
in ea suam intentionem fundabat, præsertim cùm ex
parte aduersarij negatiua (hoc est se sequentibus annis
non præstitisse) sit per rerum naturam improbabilis. l e.
actor quod asseuerat, cum ibi notatis. C. de proba. Nisi
& mecum esset consutus, & præterea vigiles oculos sem
per haberet, ne fortè dum ipse mecum consutus dormi
ret.

ret, ego eam prestationem facerem, sicque admissa Pau
li opinione, absurdum intolerabile sequeretur, vt per v
nius duntaxat anni præstationem in effectu acquirere-
tur, & prescriberetur ius tantundem in posterum, & in
externum annum exigendi. Nam post annos decem di
cerem me abs re illud annuum legitimo titulo deberi,
& probata vnius solius anni prestatione, inde dicerem
similes præstationes per sequens decennium factas p̃-
sumi, & consequenter legitimus titulus, nec tu contra-
rium probare, aut te defendere posses, cùm negatiua, vt
ostendimus, sit improbabilis. Diuersa omnino ratio est
in eo qui probauit ab hinc annos decem se possedisse
fundum, is enim etiam nullo extrinsecus accedente no
uo facto in presentem vsque diem animo suo potuit
possessionem retinere, quæ ad præscribendum suffice-
ret. d. §. per seruum qui in fuga, & per contrarium ad-
uersario facilè esset si fortè is possidere desijt, id proba-
re edocendo eum fundum ab alio arari, aut coli solitũ,
aut illius fundi fructus ab alio perceptos fuisse, & simi-
lia, quæ omnia notanda sunt ad intell. d. l. si certis annis,
& d. l. cum de in rem verso, cum similibus.

12 In quorum terminis dubium est † an ex cursu longi
temporis cum patientia domini præsumatur titulus al
legatus, & sunt qui velint non quidem præsumi cũ agi
tur de magno præiudicio, & ita procedere l. nullo. C. de
rei vend. secus si ageretur de paruo præiudicio, & ita ꝓ
cedere l. si quis diuturno, in prin. ff. si seruitus vendi. ita
Nicolaus Boerius decis. 42. alia insuper nu. 5. & ait idẽ
velle Barto. in qu. per eum disputata, incip. mulier habẽs
amplum patrimonium. col. pen. vnde (si verum id esset)
sequeretur, quod etiam in quibus casibus ad præscrip-
tionem vel usucapionem requiritur titulus, in illis si de
leui præiudicio ageretur, præsumeretur ex diutina pos-
13 sessione si allegaretur, † id ꝙ verum non est, sed est con
tra tex. expressum in d. l. nullo, & in l. diutina. C. de longi
tempo. prescrip. l. quod uulgo. ff. pro emp. l. non solùm.
§. quod vulgo. l. Celsus. ff. de vsucap. l. fin. ff. pro suo. l. fin.
C. pro donato, cum alijs per me allegatis, infrà c. 21. nu.
10. aliter enim esset imponere legem verbis, nam cùm
leges proclament ad præscriptionem iustam possidẽdi
causam uel titulum desiderari, vt dd ll. & leg. vnica. C. de
vsucap. transfer. in prin. Insti. de vsuca. si post diuturnam
possessionem sufficeret titulum allegare, vt probatus p̃-
sumeretur, tunc aduersarius illius tituli interuentum ab
negans impossibile esset ꝙ hanc negatiuam (vt ostendi
mus) probaret, sicque frustra à legibus tot titulus exi-
geretur, cùm de leuiore ageretur præiudicio. Ergo si-
ue agatur de maximis siue de medijs siue de minimis re
bus aut iuribus prescribendis, in quib. casibus titulus ad
talem præscriptionem requiritur, in illis eum allegare,
non sufficit, nisi probetur, etiam si præterierit longum
tempus per ll. suprà allega. generaliter intellectas prout
intelligi debent. Neque ad rem pertinet d. l. si quis diu-
turno. nam in eo iure seruitutis præscribendo, titulus
minimè requiritur, sicque neque eius interuentu, neq;
etiam eius allegatione opus est, vt suo loco videbimus,
isque est verus illius legis intellectus, quia ex ipsa scien-
tia, & patientia inducitur tacita concessio, vt ibi, & dixi
mus suprà par. 1. prin. q. 5. cum seq. & diximus infrà ca.
77. num. 10.

14 Neque ad rem pertinet † d. l. cum de in rem verso, qa
ibi quando vltra longum tempus interfuit factũ illius
contra quem ius acquiritur, & non simplex aut vnicũ
factum, sed decies geminũ, & vniforme, vt infrà etiam
c. 83. agemus, quæ omnia non concurrunt in vsucapio-
ne, vel præscriptione rerũ vel iurium regulari, siue agaẽ
de magno siue de leui preiudicio, ibi enim citra vllum
factum eius contra quem præscribitur, contingit præ-
scriptio, etiam si sit absens, vel ignorans, l. fin. C. de lon
gi. tempo. præscrip.

Quinimmò (quod apertius est) in terminis d. l. cũ de
in rem. non agitur de præscriptione, aut de iure aliquo
præscribendo, sed tantùm de iure ex contractu quæsi-
to per temporis diuturnitatem probando, præscriptio
enim inducit ius, & substantiam. l. 3. ff. de vsuc. At in ter
minis d. l. cum de in rem. tempus non allegabaẽ ad ius
inducendum, sed tantum ad probationem iuris, quod
antea inductum, & creatum esse dicebatur.

Porrò aliud est ius, aliud probatio eius l. duo sunt Ti
tij. ff. de testam. tute. dixi suprà par. 1. q. 10. quæ omnia di
sputandi gratia dicta esse intelligas. nam regulariter, vt
bonam fidem præsumi etiam si nec allegetur, nec pro-
betur, nisi probetur contrarium, diximus infrà par. 4. in
princ. ita & titulus (hoc est tolerabilis, vel iusta possiden
di causa) præsumitur, licet nec probetur, neç allegetur,
quandiu non probatur contrarium, aliter enim si iusta
possidendi causa præsumeretur, iam exinde mala quoq;
fides præsumeretur. l. quærebatur. l. si. C. vnde vi.

Denique ex sola possessione contingit præscriptio,
dummodo non mala fides nõ probetur, quæ probatur
ab eo qui ostendit iniusta ex causa illum possidere, vt di
xi infrà c. 72. & c. 77. num. 10. & probaui per plura, quã
quinquaginta fundamenta, infrà par. 3. prin. per totam,
& infra c. 61. nu. 10. cum plur. seq. & c. 62.

SVMMARIVM.

1 *Traditio ad præscriptionem an requiratur, ardua q.*
2 *Possessio vitiosa non prodest ad præscriptionem.*
3 *Præscriptionis continuatio facilior, quàm acquisitio, vel inchoatio.*
4 *Possessionis vitium, vt purgetur.*
5 *Accrescendi iuri assimilatur præscriptio.*
6 *Alluuionis acquisitioni assimilatur præscriptio.*
7 *Præscriptio est aduentitium lucrum.*
8 *Elementa an sint quatuor.*

CAPVT LIX.

1 TRaditio † vel aliquid quod loco traditionis ha-
beatur exigitur ad præscribendum, & præte-
rea, quod possessio fuerit continuata iugiter.
Ita Bartol. in l. vnica. C. de vsucap. transfor. per tex. vbi
Pet. Ancha. in c. possessor. de regul. iu. lib. 6. ad fin. Fran-
cisc. Balb. qui plures allegat in tracta. prescrip. part. 3. in
princ. & rursus in 3. part. illius 3. partis princ. in princip.
2 oportetque vt ea possessio sit sine vitio. † Nam iustus ti
tulus cum possessione vitiosa non sufficeret, nisi for-
tè rem quam à me emisti, à tertio possessore vi, aut clã,
aut precario cepisti, ita Bald. in rep. l. 1. col. 4. C. de emã-
ci. liberorum. Bart. per tex. ibi in l. nec ex vera. C. de acq.
poss. Glo. per tex. ibi in l. stipulationem. ff. eo. facit l. 2. le.
diutina. l. super long. C. de longi temp. præscript. l. nullo.
C. de rei vend. l. 3. l. sine possessione. ff. de vsucap. in prin
cip. Instit. eod. tit. tradit Prat. Papi. in forma respon. rei
conuen. in Gl. in verbo, exceptionem præscrip. col. 1. &
Azo in summa. C. pro empto.

3 Neque ad rem pertinet † quod etiam sine possessione
continuata contingere videatur præscriptio. l. cœptam.
ff. de vsucapi. hereditas iacens, quæ possidere saltem quo
ad effectum præscribendi non potest, cum careat ani-
mo. l. 1. §. Scæuola. ff. si quis testamento liber esse iussus
fuer. in cuius animi possessione ciuili consistit vsucap.
l. 1. §. per seruum qui in fuga. ff. de acquir. poss. ea quidẽ
hæreditas præscriptionem continuare potest. d. l. cœp-
tam nam respondetur, eam præscriptionem inchoare
non posset per d. rationem, iuxta l. fin. §. fin. ff. de vsuca-
pio. quamuis cœptam continuare non prohibeatur, sed
permittatur,

permittatur,d.l.cęptam.nam & dormiens inchoare pos
sessionem non potest,qui tamen inchoatam continua
re non prohibetur,Nam & similiter possessio,& si acq
ri non possit sine corpore,& animo tamen,tamen con-
tinuari,& retineri potest solo animo.l.quemadmodum
iuncta l.3.§.in amittenda.ff. de acq. pos.& quæ tradidi
supra.c.præc.& plene in simili per Ias.ff. qui sunt sui vel
al.iur.l.patre furioso.

Sed superior communis traditio quæ habet,traditio
nem necessariam esse ad vsucapionem,vera nun est vt-
cunque recepta sit,possessio enim tantum(quod attinet
ad propositum)ad præscribendum,vel vsucapiendum
desideratur,nec refert vtrum illa possessio(si vitiosa nõ
sit)originem traxerit a traditione,an aliunde, sicque si
rem tuam mihi minime tradidisti,sed cum ego eam de
tinerem,tuamque esse putarem, mihi vendidisti,dotis
nomine dedisti,eam tempore a l. definito præscribam
non secus,q̃ si mihi eã tradidisses, quod.n. si alius mihi
bona fide eã accipiẽdi cõmodauit,aut pignori dedit,
quod si custodiæ causa deposuit apud me , alio quouis
modo sine vitio eam detinebam,in omnibus certe his,
speciebus,& similib.eius dominium nactus ero sine vl-
la etiam tradatione si dominus postea eam mihi vendi-
derit,donauerit,dotis nomine dederit.l. qua ratione.§.
interdum.ff.de acq.rerum domino.§ interdũ. Insti. de
rer.diuis.& similiter in omnibus his speciebus, & simili
bus vsucapiendi conditionem nactus ero,si is qui mihi
bonam fidem habenti eam rem vendiderat,donauerat,
dotis nomine dederat,dominus non erat,vt dd.iuribus
iuncta l.clauib.ff.de contrah.emp.nec vsquam inuenies
legem aliquam dicentem talem traditionem ad vsuca-
piendum necessariam esse quinimo contrarium reperi
tur,tantum abest,vt id exigatur,nam in l.3.ff.de vsuca.
definitionem(quæ denotare debet perfectam rei essen
tiam,& quiditatem)tradens Iure consultus de traditio
ne verbum nullum,sed tantum exigit continuationem
possessionis,& hanc ad rem iustam possessionem desi-
derari,& præterea nihil leges proclamant.l.quod vulgo
ff.de vsucap.l.pro empto.l.non solum.§.quod vulgo.ff.
de vsucap.l.1.l.penult.& fina.cum vtrobique notatis.ff.
pro legato.nec dubium est,quin iusta possessio esse nõ
desinat in speciebus supra relatis, etiam si traditio non
fiat ab eo qui nobis dedit titulum vel causam præscribẽ
di,vt patet in dictis legibus. Ergo superest hanc ad rẽ
traditionem minime requiri,quando ille qui præscribe
6 re contendit,in possessione erat sine vitio.Quinimo † &
si vitiosè in possessione fuisset,quia eam a me vi,aut clã,
aut precario detinebat,si eandem rem ei postea vendi-
di,donaui,dotisue nomine dedi,cum me dominum es-
se ille credidisset,sine dubio præscribere poterit, sine vl
la etiam noua traditione,quasi vitium illud possidendi
accedente noua domini voluntate , vel eius quem ille
dominum esse putabat purgatum videatur , vt patet in
dictis iuribus,& rationibus,iuncta.l.si id qđ verb.quasi
volente,& concedente domina.ff.pro derelicto , & qđ
in simili plene tradunt Bartol. & alij in l.fin.C vnde vi.
circa finem,iunctis his quæ dicemus in cap.72.& c.77.
infra,vbi edocemur,malã fidem purgari accedente do
mini voluntate,vere vel interpretatiue. Confirmantur
5 isthæc, † nam vt habenti ius in proprietate accrescit alte
ra pars proprietatis.leg.si totam.ff.de acquir. hær. & vt
habenti partem,& ius vsusfructus,accrescit altera pars
vsusfructus.l.1.in prin.& §.1.& §.interdũ.l.pe.& p totũ
titulum.ff.de vsufr.accrescen.& vt habenti ius proprie-
tatis totus vsusfructus accedit, vt per totum illũ titulũ
ita & habenti ius possessionis quasi videtur accrescere
sua proprietas concurrentibus ijs quæ ad præscriben-
6 dum, vel vsucapiendum necessaria sunt.Nec † ab ijs mul
tum distat ea acquisitio,quæ per alluuionem contin-
git,iuxta.§.pręterea per alluuionem.Insti.de rerum di-
uis.cum simil.vt enim latenter fundo meo accrescit &
acquiritur,quod per recessum fluminis contiguum re
lictum fuerat,vt ibi.ita quoque & in specie nostra ius
proprietatis iuri possessionis contiguum intelligitur es
se.sicque ei facile accrescit,ijs quæ ad eam possessionẽ
iustificandam necessaria sunt,concurrentibus,nec vllibi
inuenies necessariam esse traditionem ex mente Iure
consultorum,sed vt per alluuionem ex solo tempore
cum fluminis actu contingit incrementum & accessio
d.§.præterea.Ita in vsucapione per solum temporis cur
sum cum actu possidentis contingit incrementum . &
7 accessio proprietatis ad possessionem. † sicque vt aduen
titium lucrum est quod per ius accrescendi,vel per al-
luuionem acquiritur.leg.si Titio. ff. de vsufruct. iuncta
leg.scimus.§.repetitionem.C.de inoff.testamen.ita quo
que aduentitium lucrum est quod per vsucapionem cõ
tingit,iuxta d.l.3.ff.de vsucapio.ibi adiectio dominij. †
Ergo deficit vnum ex quatuor primis elementis,quib.
præscriptionum materiam constare supra in 1.cap.hu-
ius tractatus dicebamus.nec miremur, nam & mundũ
ipsum sunt qui negent quatuor elementis constare.sed
tribus tantum ignis elementum negantes.& alij firmãt
vnicum esse elementum,nempe terræ,ex qua reliqua,in
quiunt,elementa procedunt,sicque non sunt propria
elementa,quia elementum proprie est primum corpus.

SVMMARIVM.

1 *Præsentia est quid facti.*
2 *Præsentia vt probetur.*
3 *Impedito non currit præscriptio.*
4 *Hypothecaria quanto tempore præscribatur , ardua. q.*
5 *Impeditis sua sponte non subuenitur.*
6 *Abstinendi ius non datur ei qui sponte hæres extitit.*
7 *Necessitas sponte causata non consideratur.*
8 *Hypothecaria an competat ante excussum principalem debitorem.*
9 *Hypothecaria vel pignoratitia directa vt præscribatur ardua q.*
10 *Impedito etiam sine spe restitutionis currit tempus si potuit tollere impedimentum,& neglexit.*
11 *Pauperibus currit tempus,sed restituuntur.*
12 *Hypothecaria generalis an præscribatur,ardua.q.*
13 *Conditionalia nil ponunt in esse.*
14 *Impedito de euictione agere an currat præscriptio,ardua quæstio.*
15 *Impeditis currit præscript.30.annorum.*
16 *Censum annuum habens super re quæ post alienatur,an agere impeditus dicatur,not.q.*

CAPVT LX.

QVo ad materiam præscriptionum qui intelligan
tur esse præsentes quive absententes, tradit
text.in l.fi.vbi notaut Glo. & Docto. C. de lõ
gi temp.pręscr.tradunt Ioannes Faber & Ange.Aret.in
princi.Insti.de vsucapio.Verum cum ea quæ facti sunt
non præsumantur nisi probentur.leg.in bello. §. factæ.
ff.de capti.l.si emancipati.C.de colla.ibi,teque emanci
patum probatum fuerit,vbi notat Ias.post alios, quum
1 que pręsentia sit quid facti,necesse est,vt qui inter præ-
sentes decennio se pręscripsisse contendit,probet præ-
sentiam eius contra quem præscriptum vult.ita in spe-
cie tenent Iacob.Butriga.in d.l.fin.Ang.in l.pen.C.qb.
non obs.longi tempo.præscrip.Andr.Tiraquel. de præ
2 scripti.§.1.Glo.6.† præsentiam autem probasse intellige
tur,si probauerit vtrunque tam præscribentem quam
priorem

priorem rei dominum in eadem ciuitate fuisse præsentes. Ita Ang. vbi suprà Bald. in l. emptor. C. de longi tempo. præsc. Pet. Philip. Corn. cons. 50. in lite vertente. col. fin. lib. 2. Barto. Socin. cons. 121. visa contingentia. post princ. li. 1. And. Tiraq. vbi suprà. in loco enim vbi quisq; habitat, ibi intelligitur esse præsens. Ita Io. Imo. Alex. & Franc. Aret. in l. is potest. ff. de acq. hereditate plenè per Andream Tiraquellum vbi suprà, & in legibus connubili. Glo. 6. q. 2.

3 Denique † quemadmodum absentiæ quasi priuilegij loco concessum est vt duplicentur tempora & induciæ vsucapionem, d. l. fi. C. de longi temp. præscr. in prin. Instit. de vsucap. ita quoque impeditus iusto iuris impedimento datum est, vt nullo modo currat præscr. l. 1. §. fi. C. de annali excep. contra maiores. C. de inoff. testam. l.
4 qui hæredi. §. si pars. ff. de cond. & dem. Quatróne controuersum est, an creditori habenti hypothecariam currat præscriptio eo casu quo debitor rem hypothecatā alienasset, eamque longo tempore emptor possedisset, mouet quæstionem q hodie creditor ille contra tertium illum possessorem agere non potest nisi de domum excusso prius principali debitore, sicque interim videtur agere impeditus, & consequenter videtur q contra eū præscriptio non currat, argu. auth. hoc ita si debitor. C. de pign. & ita in specie per hanc rōnem tenet Ale. consil. 58. viso & perlecto prope fi. lib. 2. verùm contrarium tenet ipsemet Alex. cons. 220. ponderatis his quæ in superiore lib. 6. col vlt. And. Tiraq. de præscr. §. 1. Glo. 7. q.
5 vtrunque locum refert relinquit cogitandum quia dicendum, & sanè pars affirmatiua ut contra iustum creditorem currat præscriptio longè verior est, nā q vulgo traditur contra impeditum agere, non currere præscriptionem, id quidem regulare est. Fallit tamen quando in manu ipsius impediti erat remouere illud impedimentum, idque negligit, tunc enim contra eum non desinit currere præscriptio non magis quàm si reuera vel omnino impeditus non fuisset. Ita est tex. in l. qui hęredi. §. si pars. ff. de cond. & demon. dixi plenè in l. cōtra maiores. C. de inoff. testamen. vbi eadem similiter exceptio probatur.

6 Ad idē. l. iam dubitari. ff. de hære. inst. vbi æquissimū illud abstinendi beneficium filijs cōcessum, eisdem denegatur, quando non ex necessitate præcisa, sed tantum causatiua hęredes patri extiterunt, si enim (inquit lex) filius à patre sub potestatiua conditione hæres scriptus fuit, in manu sua erat, conditionem minimè explendo hæredem patris non fieri, vnde si eam conditionem expleuit, cōtinuò fit hæres à lege iuris suitatis, iuxta. l. conditionibus pupillus, verbo, iure potestatis, vbi notat Sozin. col. pen. ff. de cond. & demon. & tamen licet sic à lege hæres factus fuerit, adhuc denegatur ei beneficium abstinendi eo, q in manu sua fuerat conditionis implementum prætermittere, sicque hęres à lege minimè heret, prout hæc ratio nuncupatim reddita est, in d. l. iam dubitari, ibi cum sub hac conditione instituti, iam non vt necessarij, sed sua sponte hæredes extiterint. sicque legis auxilium non meruerunt.

7 † Ad idem l. si filius qui patri. ff. de vulg. quam, vbi suprà, inducit Sozin. & multa in simili per Iat. in l. si fideiussor. §. si necessaria. ff. qui satisd. cogi. sic ergo & in specie nostra auxilium legis impeditis pollicitum non meretur is creditor, quandoquidem in manu sua erat debitorem conuenire, sicque illud impedimentum remo
8 uere, præsertim, † cùm etiam ante principalem debitorē excussum competat actio hypothecaria contra tertium possessorem, vt tradunt Glo. & Bart. in l. 2. C. commun. diuid. & And. Tiraq. vbi suprà, & licet ipse possit opponere exceptionem ordinis, id tamen iam sufficeret ad suam pręscriptionem interrumpendam, ad eamque in mala fide constituendum, vt tradunt Doct. in l. more li. tis. C. de rei vend. & suo loco differemus, pro nobis tex. in l. qui potest facere. ff. de reg. iu. & in l. quib. diebus in pri. ff. de condit. & dem. vbi multa per Soz. post Bart. & Paulum Cast. ibi & per Hieronymum Cagnolum, in d. l. qui potest. Philippumque Decium ibi, & nostram sententiam in specie vno verbo tenet Fran. Balb. de præsc. in 4. par. quintæ partis princ. q. 3. nu. 2. vers. ex quo infero motus. quia in potestate creditoris est efficere vt ea actio oriatur, id quod secundum superiora declarandū est, & quæ dicta sunt in hac actione hypothecaria contraria repetita esse credantur & pignoratitia, quia vtroque casu par ratio est, sicque idem ius illud. ff. ad legem Aquiliam.

9 Hactenus de actione hypothecaria cōtraria † Quid autem pignoratitia, vel hypothecaria directa, quæ competit debitori contra creditorem, puta debebam tibi centum pignoris nomine, tibi tradidi rem mobilem, vel hypothecę nomine tradidi tibi fundum, quam rem mobilem, aut fundum vendidisti, an emptor eas res pręscribere possit, cùm ille non iure creditoris, sed tanquā res suas eas vendidisset, mouet quæstionem, q debitor ante solutionem non potest ad res suas recuperandas agere, sicque vt impedito non currere præscriptionem videbatur, arg. d. l. contra maiores. C. de inoff. testam. d. l. 1. §. fin. C. de annali excep. d. l. fi. §. sin autem. C. comm. de leg. Contrarium adhuc tenent Franciscus Balbus, vbi suprà, post Pau. Cast. quem allegat cons. 294. ego Paul. Cast. in volumine antiquo, & Bal. cons. 292. super eo. li. 3. mouentur, quia ille non videtur impeditus, quandoquidem poterat debitum exoluendo rem suam recuperare sicque ei non subuenitur, arg. d. l. iam dubitari. d. l. q potest facere. d. l. quibus diebus, in princ. & in c. fin. de ele-
10 ctio. & in l. q. §. quid ergo. ff. de contrario iud. tutelę. † Et enim vera & communis opinio est per dd. iura, vt quādo quis impeditus est, sed ipse potest impedimentū remouere, tunc ei currat tempus etiam sine spe restitutionis, ita Fel. col. 1. & Paulus Parisius. col. 3. in c. ex trāsmissa. de præsc. Ludou. Rom. cons. 435. Hiero. Cagn. nu. 3. in d. l. qui potest facere. Alex. cons. 72. col. fin. li. 5. Riminald. in l. procurator. vltim. no. C. de edendo. Philippus Dec. in c. cum inter. col. 8. de exceptionib. idem Decius cons. 677. Ioann. Crotus in repetitio. l. si is qui pro em-
11 ptore, de vsucap. 3. col. charta penul. † Quid autem si is debitor egestate laboraret adhuc idem, vt contra eum currat tempus mero iure, q attinet hanc ad rei suæ præscriptionem, nam ea necessitas, quæ non præberet in communi impedimentum, sed tantùm in particulari, non est in consideratione, eam & similiter dicimus, q & si necessitatis causa relaxetur solennitas testandi, tamen intelligitur si ea necessitas erat in communi hominibus illius loci vbi testamentum fiebat, fortè propter timorem pestis, aut hostium, non sic si erat particularis in eo testatore tātùm propterea, quod erat reliquis fortè cōciuib. infestus, aut ita pauper vt testes ad eum accedere noluerint, vt disseruimus de succession. creatio. lib. secundo. §. 14. nume. 61. in simili per Andream Tiraq. de causa cessante. par. 2. limit. 32. per leg. prim. ad finem. ff. de minoribus. Cæterùm hoc casu licet tempus mero iure currere non desinat, tamen humanum erit concedere restitutionem, argum. eorum, quæ diximus in illo articulo quo negauimus tempus appellandi currere pauperibus, vt supra, lib. præced. cap. 126.

12 Hactenus † quando ea res de qua præscribenda agebatur, specialiter erat obligata. Quid autem si generaliter venditor qui de euictione emptori promisit, in d omnia bona sua obligauit (vt solenne est) deinde bona omnia alienauit, an reliqui emptores vel forte donatarij qui ea bona acceperunt illum primum emptorem

ius

ris hypothecæ,quod ei competebat,& Andre. Tiraquellus de præscip. Glo.7. post Panorm. quem allegat cons.22.quidam Ioann.de Senis libro secundo tenet, non currere præscriptionem quibus adde idem tenent Franciscum Balbum de præscri.in 4.par.5.partis pri. q.3.versi.& quod non præscribatur post Glo.quam allegat in leg.empti.C.de euict. Mouentur,quia,inquiunt, emens rem alienam de euictione agere non potest antequã ea euincatur.leg.qui rem,& leg.si post.C.de euictionibus.ergo impeditus est agere,& consequẽter cõtra eum non currit præscriptio,per dd.ll.Sed hæc elegans opinio nobis tuta non sat videtur,nec enim mihi impeditus agere videri is potest,qui ius suum habet iam natum inque esse tam productum,nec dubium est quin iste creditor ius reale habere intelligatur.leg.fin. C.de reb.ali.non ali.ergo non est agere impeditus cũ habeat ius reale in esse productũ,& ortũ,potuitq; prohibere,& denũciare debitori, ne res suas alienet nisi saluo iure suo hypothecæ, & denũciare emptori vt eas sciat esse obligatas,sicque vt eas cũ suo onere [illegible] & nõ aliter,sciatque se in ijs rebus si eas emerit habiturũ consortem quoad illud ius hypothecæ , quo facto ille iam in eodem statu constituetur , in quo ipse debitor erat,sic que hac mala fide præscribere nunquam poterit. Diuersum est diuersaque causa & ratio est illius,cui vel nullum de præsenti ius competit,iuxta leg.1.§.fin. ff.de annali except.C.vel competit sub conditio. iuxta d.§.fin autem.leg.fin.C. communia de lega, d.l.contra maiores.

13 †Hi enim nullum ius habere dicuntur,quia conditionalia nihil ponunt in esse.leg.si quis sub conditione dandorum decem.ff.siquis omis.caus.testamen.Sicque mertio dicuntur agere impediti,& contra eos nõ currit præscriptio,ergo si noster emptor negligẽs fuerit in tali denunciatione facienda,sibi imputet, & merito ei curret præscriptio. Dicet quis,quid si ignorauit eas sibi obligas alienari?respondeã ei nihil ominus currere præscriptionem,quia tunc non tam iurijs quam facti esset impedimentũ, quod non impedit currere præscriptionem , & in eo tantum quæstio. tunc esset, an propter iustum illud facti impedimentum posset contra talem præscriptionem restitui, vt p text. iuncta doctrina Barthol.ibi: in leg.fina.C.de longi temporis præscripti.de quo infra plenius agemus,cogita tamẽ.Quid

14 tautem si mihi postea nunciatum esset,hanc rem quam ab illo emi esse alienam,adhuc antequam ex facto euicta esset,de euictione agere non possem.d.l.si post. d.l. qui rem.C.de euict.& consequẽter interea videor agere impeditus,nec mihi curreret præscriptio,secundum Andream Tiraquellum,vbi supra , id quod durius est quam superius.nam id scire dicimur quod vehementer iustis ex causis moti opinamur.leg.cum quidam. §. qđ dicitur. 1.& 2.cum ibi notat.per Gloss.& Doctor.ff.de acquiren.hæredit.si ergo postquam bona fide emeram vtri boni & graues dixerunt mihi eam rem esse aliená, iam dicor scire eam esse alienam,& consequenter intelligo a me euictũiri verisimiliter , quia verus huius rei dominus non est credendus hanc suam rem omissurus aut neglecturus.leg.eum de indebito.ff.de probatio.sicque etsi nequeam de euictione agere contra principalem,nec etiam contra illos tertios possessores antequã re vera euincatur,interim tamen & potero,& deberem eis denunciare,vt sciant queãdmodum sese res habeat, etenim potentia proxima actui pro ipsomet actu reputatur,sicque cum primum maritus dissipare ,vel ad inopiam vergere cœpit,potest mulier agere ad dotem.leg. in rebus.leg.vbi.cum vtrobique notatis C.de iure dotium.ergo cum in specie nostra,cum primum intellexi rem esse alienam,intelligo potentiam,vt ea res a me absit, vel abscessura sit , propinquam esse & verosimilimam , par est vt contra illos tertios possessores agere possint saltem denunciando , quemadmodum se res habeat eosque per hoc in mala fide constituendo,vt sic contra me ius meum hypothecæ præscribere nequeant,id quod si omiserim mihi merito imputabitur,mihique tanquam non impedito nisi culpa vel sponte,aut negligentia mea non est, cur non currat pscriptio,iuribus,& rationibus de quibus supra, cogita

15 tamen speciebus retenta opinione existimantium non currere præscriptionem illam,intellige quo ad præscriptionem ordinariam decem,aut viginti annorum,non sic in præscriptione anno.30.quæ non desineret currere,secundum Balbum,vbi supra,q..tertia in fine.

16 . †Quid si Mæuius vendidit mihi decem aureos annuos,in idque domum obligauit,quam postea alteri vẽdidit,qui contractus legitimus & vtranisimus est,appellaturque census vulgari nomine,is per annos viginti eos aureos annuos persoluit,totidemque annos emptor domus eam bona fide possider, postea is debitor , meus non vult aut non est idoneus ad annuum illum censum persoluendum , vtrum possim agere contra domus illius emptorem,an vero ille sese præscriptione possit defendere,attigit And. Tiraquell.vbi supra . Glo.7.in fi.sed non definiuit, allegat Speculatorem de præscripti.§.1.vers.pone colonus,& titulo de locato. §.nunc aliqua.vers.44.Guiliel. de Cune.& Bald. in leg. solennibus.C.de rei vendicatione.Bald.in leg.arboribus §.qui tamen.ff.de vsufruct.Cassane.in consuetud.Burgundię,titu.des censes.§.2.col.55.vers.nunc succedit. Alexan.consil.71.videtur.colum.fin.lib.1.Et sane si illius domus emptori ab ipso venditore dictum fuit (vel etiam ab alio,ita vt credere deberet)eam rem esse obligatam vel illo cẽsu oneratam,expeditum est eum vt malæ fidei(quod attinet ad illud ius)possessorem non posse præscribere,quod si nihil ei dictum fuit , tũc si illius rei ignarus erat qui emerat annuum illum reditum,iusto facti impedimento tentus videtur,& est materia.d. l.fin.C.de longi tempo.præscrip.cum ibi notatis p Barth.quod si id nouerat,& neglexit denunciare emptori quemadmodum se domus illa haberet,vt sic eum inmala fide constitueret,sibi imputandum videtur iuxta ea, quæ superius dicta fuerunt.nec enim video vt possit videri aut dici,agere,aut denunciare impeditus is qui ius suum habet in esse productum,& nulla conditione suspensum.

SUMMARIUM.

1 *Titulus ad præscri.requiritur.*
2 *Titulus allegatus an præsumatur.*
3 *Intell.l.cum de in rem.ff.de vsur.*
4 *Obligari personaliter durius quam rem tradere suamq́ alienari.*
5 *Titulus beneficij præsumitur ex longo tempore.*
6 *Oblatio præsumitur post longum tempus.*
7 *Emancipatio post longum tempus præsumitur.*
8 *Aditio hæreditatis præsumitur .*
9 *Consensus præsumitur post longum tempus.*
10 *Matrimonium præsumitur post longum tempus.*
11 *Manumissio præsumitur post longum tempus.*
12 *Cõsensus patris præsumitur post longum tempus ad validandum filij contractum.*
13 *Tempus longum facit præsumi licentiam mariti in vxoris contractu,idem quod consensum propinquorum.*
14 *Tempore ex longo præsumitur consensus domini in venditione rei emphyteuticæ.*
15 *Tempore ex longo præsumitur ratificatio.*
16 *Emancipatio illegitima validatur ex longo tempore.*

17 *Longum tempus facit filium præsumi emancipatum.*
18 *Intell. l. cũ de in rem. ff. de vsur. vt procedat etiamsi allegaretur titulus donationis, contra communem opin.*
19 *Lex noua præterita annullans, an extendatur ad diu obseruata.*
20 *Domicilium quanto tempore videtur quæri.*
21 *Tempus longum facit sustineri contractus illegitimus.*
22 *Votum continentiæ præsumitur ex longo tempore.*
23 *Ordo sacer præsumitur ex longo tempore.*
24 *Vnio Ecclesiarum præsumitur ex longo tempore.*
25 *Consensus Episcopi in vnione præsumitur ex longo tempore.*
26 *Tempore ex longo præsumitur consensus coniugis ad solutionem tori.*
27 *Temporis longi taciturnitas facit præsumi diuisionem, etiam si agatur de graui præiudicio, ardua q.*

TERTIA PARS PRINCIPALIS AD Titulum spectans.

CAPVT LXI.

1 TITVLVM in præscriptionibus requiri vulgo traditum est, per l. nullo. C. de rei vend. l. vnic. C. de vsucap. transfor. in princ. Inst. de vsucapi. cum similib. q̀ nos iustam possidendi causam appellamus. l. quod vulgo. ff. pro empt. l. non solùm. §. quod vulgo. ff. de vsucap. l. h. ff. pro suo. cum simil. quod quemadmodum intelligendum sit, plenè disseruimus infra c. 77.
2 nu. 10. & c. 72. & c. 81. † Sed egregia quæstio est, vt iste titulus vel iusta possidendi causa probetur, is enim titulus sufficiens, & idoneus intelligitur, qui ad dominium trãsferendum habilis, & idoneus est (quale est si eam rẽ mihi venditam, aut dotis nomine datam, aut donatam inter viuos dicerem, aut fortè legati, vel fideicõmissi nomine in vltima voluntate relictam, vel conditionis implendæ causa traditam, vel titulo hæreditario relictam, vel fortè rem titulo pro derelicto captam, & similia, vt per totos titulos ff. & C. pro empto. & ff. & C. pro donato. & ff. & C. pro dote. & ff. & C. pro suo. & ff. pro derelicto. & ff. & C. pro hærede. & ff. pro legato, & l. 1. ff. de cõdit. causa data, & l. videamus. 2. ff. de vsuris. & per Bar. in l. quartam. nu. 9. cum sequẽtib. ff. ad legem Falc.) si ergo aliquo ex his titulis me possidere & possedisse allegaui, an per solam allegationem is titulus iuncta diutina pos-
3 sessione præsumatur dubium, & est, † & crederem talẽ legitimum titulum allegatum præsumi ex diutina possessione, per l. cum de in rem verso. ff. de vsuris. vbi si annua pstatio vniformis longo tempore mihi soluta fuit, & in posterum tantundem annum mihi debere contendam, & allegem aliquem titulum in id obligatorium, is titulus præsumitur, & probatur ex illa diutina præstatione. sic ergo & in specie nostra postquam diu rem possedi, si eam me ex iusto titulo possedisse allegem, is titulus ex ipsamet diuturna possessione præsumet. Adstringitur hoc argumentum, nam si in terminis d. l. cum de in rem. id fit ex vi possessionis discontinuę, quæ esse intelligitur in decem annuis illis pręstationibus, multò facilius idem erit in specie nostra, vbi erat possessio continua. Quandoquidem continua possessio tam efficacior est discontinua, q̀ in illa solum decennium sufficiat ad præscribendum, in ista verò centum anni exiguntur, vt in l. 1. §. ductus aquæ. ff. de aqu. quot. & in l. 1. & l. 2. ff. de aqua plu. iuncta l. seruitutes, in mag. ff. de ser. & astringitur secũdò, quia in terminis d. l. cum de in rem. erat quasi possessio tantùm, non etiam possessio vera, vt patet, hic autem vera possessio est.

4 † Postremò adstringitur, nam de longè grauiore præiudicio agebatur in terminis d. l. cum de in rem, quã in specie nostra, arg. tex. egregij in l. vnum ex familia. §. si tẽ ff. de le. 2. ibi, sunt enim in rebus suis legandis, quàm in alienis comparandis & in onerandis hæredibus faciliores voluntates, quorum verborum sensus est longe facilius esse cuique rem suam dare, q̃ obligari personaliter ad aliquid emendum emptumq; tradendum, quantò ergo durius videretur Iureconsulto illi, si ea obligatio psonalis non vnica solutione perimenda esset, sed in æternum duratura ad aliquid annuum in æternum persoluẽdum, vt fit in terminis d. l. cum de in rem. Proinde si ibi huiusmodi duritiæ non obstante titulus allegatus ex sola illa diuturna non possessione, sed quasi possessione psumitur, multò magis in specie nostra, pręsumet, vbi nulla in futurum obligatio est, neque æterna vel geminata, neque simplex, præsertim cùm hic sit vera possessio, ibi impropria, hic continua, ibi discontinua. Optimè facit, quia generale esse uidetur, vt ex diuturnitate temporis ad præscribendum definiti pręsumatur titulus, arg. l. §. ductus aquæ. ff. de aqua quot. & l. s. & l. 2. ff. de aqua pluuia arcen. ibi expressum est eam temporis diuturnitatẽ, vim legis conuentionalis aut constituti obtinere, sicq; alium titulum non requiri. Neque ad rem pertinet, q̃ ibi centum anni vel tempus immemoriale exigatur. nã ibi in rebus & possessione vel quasi discontinua. in qua tantundem & non plus operantur centum anni, quantum longum tempus decem vel viginti annorum, vbi
5 possessio esset continua, vt in specie nostra. † Postremò optimè facit, quia in nulla vnquam re tàm enixè, titulus desideratur, q̃ in obtinendo Ecclesiastico beneficio. ca. beneficiũ ecclesiasticum. de reg. iu. li. 6. & tñ ẽt in Ecclesiasticis beneficijs post longũm tp̃s decennij p̃sumit titulus allegatus, vt est vera & cõis opi. q̃ tenent Bal. Ang. Io. Imo. Lud. Ro. & Fran. Aret. in l. qui in alien. in prin. ff. de acq. hær. And. Tiraq. de præsc. §. 1. Gl. 4. vers. 6. eiusdẽ farinæ, ex cuius relatione apparet, hãc esse cõem opi. Fern. Loazes Archi. Terraco. in cons. pro Marchio. de Velez, dub. 1. pag. 269. Host. Inn. Card. Ant. de Butrio, Panorm. Io. de Imo. Fel. & cõiter alij in d. c. illud, de presum. & in d. c. licet. Heli. de simon. & in d. l. si filius. C. de pet. hær. Card. Andreas Sicul. & alij in c. requisisti. de testam. Domini de Rota in decis. 84. incip. nota. p̃ vbi cõtra aliquem excipitur, sub tit. de prob. & excep. in antiquis. Io. de Imol. in c. ex frequentib. de instit. Nicolaus de Milis in d. suo Repertorio, in verbo, Ep̃s. in d. ver. antep. Ale. in cons. 219. inci. ponderatis his. col. 3. vol. 6. Andre. Siculus in cons. 1. col. 5. vol. 4. Bart. Soc. in cons. 170 col. pen. vol. 2. Fel. in c. sicut. col. 15. vers. fallit. 4. de re iud. & in cons. 2. incip. excellens Doct. in 6. & 7. col. Bartol. Cassan. in cons. 11. incip. lecas. col. 27. in 2. dub. Ioan. de amicis in cons. 121. incip. corã magnifico dño, & tradit Mathæus de Afflict. in decis. Neap. decis. 368. incip. in
6 casu nobilium, in 2. col. cum seq. † In summa hæc pars probatur rõne, nam post longum tempus præsumit obliuio, adeò, vt post tale tp̃s possessionis suæ oblitus quis videatur, quantò ergo magis testes, quorum nihil interest, per quos eum titulum, quo de agit, probare curabit, p̃sument merito obliti. Sicq; post tale tp̃s non in iure tituli probatio maximè difficilis reputabit, & cõsequenter meritò à lege cessabit hoc casu tituli p̃bãdi onus, ítaque titulus allegatus post diuturnã possessionẽ meritò p̃sumet. Quod aũt post longum tempus decennij ẽt p̃priæ possessionis qs oblitus p̃sumat, vera & cõis opinio est, q̃ tenent Dyn. in c. sine possessione, in si. de reg. iu. li. 6. Glo. & Iacob. Butr. in l. licet. C. de acq. hær. Ias. in l. 1. §. per seruum. col. 4. lect. 2. ff. de acq. poss. Andreas Tiraque. qui hanc affirmat esse receptiorem sententiam de præscrip. §. 1. Glo. 4. vers. postremò tempus, ibi, sed multò plures. Ioann. And. in addit. Specul. in titu. de petit. & possess. quo loco suprà citauimus. Bartol. Bald. in l. prim.

C.de seruis fugitiuis. Bar.& Ang.in d.§.si forte. ibique late Alex.col.1.& seq.qui respondet rationibus aduersariorum. Bar.in l.Celsus.col.2.ibi, vel cum negligentia longi temporis.ff.de vsucap.Bal.in l.vlt.C. de his, qui a non domi.& in l.si minorem.C. de in integrum restit. mi.& in d.l.1.in fi.C.de seruis fugitiuis.& in repe.l. edicta.col.4.vers.incidenter quæritur,ibi, dummodo sit intra decennium.C.de eden.& cons.37.quidam tabellio. col.vlt.lib.1.& cons.150.casus actualiter.col. pen. lib.2. Rosellus inter consilia Bald.cons.445.super prædictis. col.2.lib.2.Panorm.col.5.& Fel.col. pen.in c. vigilanti, de præscrip.

7 Quinto † eadem pars probatur per tex.in l.1. C.de patria potesta.vbi filius postquam diu fuit in quasi possessione sui iuris,& si nullum titulum emancipationis, vel dignitatis,vel alterius rei,aut modi, per quem solent liberi à patria potestate liberari,ostendat, adhuc sui iuris esse præsumitur, & iustam causam seu titulum gerendi se pro homine sui iuris habuisse intelligitur,quamuis ea possessio (id quod derius, & mirabilius est) aduersetur priori statui ipsius,nam ipse non negabat,se patris sui legitimum filium fuisse ex legitimo matrimonio natum, sicque olim sub eius potestate fuisse constitutum, iuxta l.filium eum definimus.ff.de ijs,qui sunt sui,vel alieni iuris,& in prin.Inst.de patria potestate.& Inst.de nuptijs, in princ.Et tamen emancipatio in facto consistebat, quæ præsumitur ex diutina poss.vel quasi, vt ibi iuncta l.emancipati.C.de colla.

8 Sexto † facit tex.egregius in l.si filiusfam.C.de pet.hæred.vbi hæreditatem filiofam.delatam is filius longo tẽpore possedit, & ex illa diutina possessione præsumitur legitimus titulus,hoc est,hæreditatis aditio, licet illa in facto cõsistat.§.fi.Inst.de hæred.qual.l.gerit.l.is potest. ff.de acq.hæred.& textum.d.l.filiusfam.dicunt singularem Bal.& Angel.ibi,& Bald.in l.si certis annis. colum. 4.C.de pact.

9 Septimo † facit l.qui in alien.in princ.vers.sed & si nõ aderit.ff.de acq.hæred.vbi ex diuerso hæreditatẽ filiof. delatam pater ipso longo tempore possedit, & per hoc legitimus titulus vtcunque in facto consistat, præsumitur (hoc est) aditio hæreditatis a filio facta, & text. ille singularis est,secundum omnes Doct.ibi,& secundum Barb.cons.23.scribit Psalmista,col. 2.lib.2.

10 Octauo † facit elegans tex.in c.illud.de præsumpt.vbi per diutinam cohabitationem maris,& fœminæ præsumitur legitimum matrimoniũ,alijs concurrentibus adminiculis,nec dubium est rem facti esse matrimonium, vt per totum titulum de sponsalib.quem tex.Ant.Card. Ioan.Imol. Panor. & Fel. ibi trahunt ad matrimonium spirituale recte contendentes,titulum beneficij ex diutina possessione,vel quasi præsumi,vt supra disseruimus. Nec dubium est,contractum matrimonij longe grauioris præiudicij esse,quam vllus alius contractus, quando quidem in æternum inducit obligationem, adimitque libertatem,juxta illud: Quos Deus coniunxit, homo nõ separet.ergo longe facilius idem recipiendum in reliqs actibus,qui tanti momenti esse nequeunt.

11 Nono † facit tex.in l.circa.ff.de prob.vbi qui diu fuit in quasi possessione libertinitatis, licet agnosceret se olim fuisse seruum illius, qui ei status quæstionem mouebat,adhuc præsumitur iusto ex titulo,& causa, fuisse in tali quasi possessione,& si is titulus manumissionis sit quid facti.d.l.si emancipati.C.de collat.

12 Decimo † facit,nam si ex forma statuti filius nequeat contrahere sine expresso patris consensu,adhuc si is filius rem vendidit,eamque longo tempore emptor possedit,is consensus,& sic legitimus titulus vtcunque cõsensus in facto consistat,iuxta l.bonæ fidei.§.1.de acq. rerum dom. præsumi non desinit, ita in specie tenent Bald.in d.l.si filiusfa.C.de pet.hæred.Alex.cons.79.circa primum,de quo quæritur.col.3.lib.1.And.Tiraq.de præscrip.§.1.Gloss.4.vers.2.huc pertinet.And. Barb.in l.sciendum.col.26.ff.de verb.oblig.& in l.1.col.12.ff.de verb oblig.& in rep.l.1.C.qui admitti. Franciscus Aret. cons.36.casus talis est.col.1.

13 Vndecimo † facit (id quod superiori rei proximum est) quod si mulier,aut minor nequeunt cõtrahere sine duorum propinquorum consensu, certe post longum tempus interuentus illius consensus vtcunque in facto consistat, præsumitur.Ita tenent Bal.Ang.Ioan.Imol.& Aret.in d.l.filiusfam.per And.Tiraq.de legib. connub. Gloss.5.8.lim.vnde in terminis l. Taurinæ 45. idem respondendum erit,vt si vxor per illam legem contrahere inscio viro vetita contraxit post longum tempus,præsumatur licentiã mariti præcessisse,quæ alibi latius egimus.

14 Duodecimo † facit,nam qui rem emphyteuticã emit, & sciente domino directo eam diu possedit,præsumitur legitimum titulum(hoc est,consensum)ab eo habuisse. Ita Alex.cons.113.viso & diligenter.col.pen.lib.4.And. Tiraq.vbi supra nempe de præscr.§.1.Glos.4.vers. 3.nõ hinc.Philippus Dec.cons.185.col.vlt.Ias.in d.l.si certis annis.C.de pact.col.3.idem Dec.cons.409.viso consil. col.1.Ias.in l.1.col.6.C.qui admitti.

15 Tertiodecimo † facit,nam si bonorum possessionem sibi delatam filiusf.agnouit,& res hæreditarias longo tẽpore possedit,per hoc præsumitur patris ratificatio, vtcunque facti sit,sicque sibi quæritur vsusfructus, iuxta l.fi.C.de bon.quæ libe.ita in specie tenent Gloss. in l.1. verb.ratam.C.qui admitti.quam ibi sequuntur Cynus, Bar.Ang.Salic.Fulg.Lud.Rom.Alex.Philippus Corn.& Ias.& Andr.Tiraq.vbi supra,vers.5. quod authoritate, vbi hanc dicit communem opinionem, licet contrariũ voluerit Paulus Castrensis in d.l.1.

16 Quartodecimo † facit l.si post mortem,cum Gloss.ff. de adop.vbi filiusfam.& si minus rite fuisset emãcipatus tamẽ si diu stetit in quasi possessione hominis sui iuris, per hoc ea emancipatio quasi reualidatur.

17 Quintodecimo † facit,nam si filiusf.diu vixit seorsum à patre per se negotiando, licet non probetur fuisse in quasi possessione dominij sui iuris,hoc est, non probetur se quasi emancipatũ gessisse,adhuc præsumitur emãcipatus,vtcunque emancipatio facti sit.l.emancipati.C. de coll.ibi teque emancipatum probatũ fuerit,vbi notat Ias.ita in specie tenet Bal.in d.l.si post mortem, prope fi.And. Tiraq.vbi supra.vers.7.superioribus. idẽ Bal. in l.1.per tex.ibi.C.de patria potesta.& in l.a.C.si aduer. sua rem iud.And.Barb.in d.l.sciendum col.27.ff. de verbor.oblig.Ias.in d.l.si certis annis.col.pen.

18 Sextodecimo † facit tex.egregius in l. Procula.ff.de prob.iuncta l.cum de indebito.eodem tit. vbi etsi donatio nunquam præsumatur, tamen post longum tempus præsumitur,cum alijs adminiculis, secundum Bar. in d.l.Procula.sequitur Andr.Tiraquell.vbi supra. versic.8.istis.Idem Bart.in l.quæ dotis.ff.solu.matrim.Ioã. de Platea in l.quicunque de apo.pub. lib. 10. Cuman. cons.136.visis instrumentis.Bald.Salic. & Florian.in d. l.Procula.Philip.Dec.cons.202.vt præsens consultatio. col.fi.Gloss.& Bar.in l.libertus quos.§.1.ff. de alim. leg. Bar.Lud.Rom.Alex.& alij in d.l.quæ dotis,& alij quãplures,quos allegat And.Tiraq.vbi supra,referens multos contrariæ partis assertores,qui affirmant d.l.cum de in rem,non habere locũ,quando possessor ille,vel quasi possessor titulũ donationis allegaret,quia tunc,inquiũt cum sit iuris præsumptio in cõtrarium,quia nullus præsumitur donare,iuxta dictam l.cum de indebito,merito ex tali allegatione is titulus allegatus non præsumeretur,quæ ratio vento leuior est.nam & similiter emancipatio non præsumitur,quia facti est. d.l.si emancipati.

ea autem, quæ facti sunt minimè præsumuntur, nisi ꝓ-
bentur, vt ibi, & in l. in bello. §. factæ. ff. de cap. & tamen
ea emancipatio post diutinam possessionem, vel quasi
præsumi non desinit. d. l. 1. C. de patria potestate, cũ alijs
suprà allegat. astringitur hæc ratio, nam emancipatio si
militer continet donationem, & non quidem leuem,
sed rei inæstimabilis. l. filiusfa. §. secundum vulgarem. ff.
de leg. 1. ergo cùm ex diuturna quasi possessione eman
cipationem præsumi ostenderimus, longè facilius idẽ
præsumendum in alterius cuiusque rei concessione.

Astringitur & secundò, nã si ex vi diutinę quasi pos-
sessionis (vt est in quasi possessione gerendi se pro hõ-
mine sui iuris) recedimus ab illa præsumptione, ꝙ nul-
lus præsumitur donare, multò magis idem fiet ex vi ve-
ræ possessionis, ut si diu possedi rem tuam te sciente.
Quinimò in hac sola præsumptione donationis plerun
que nituntur omnes leges de præscriptione inter præ-
sentes disponentes, qualis est. l. e. alienationis verbum. ff.
de verborum signific. ibi, vix est enim, vt non videatur,
&c. & l. si quis diutino. in prin. ff. si serui. vend. nec dica-
tur, ꝙ d. l. si quis diutino, loquitur in concessione serui
tutis, quę parui præiudicij esse videtur, sicque titulo nõ
exigit, nam quia idem sit, iuris quoque maioris momen
ti, & præiudicij sunt, constat ex d. l. alienationis. vbi de
ipsa proprietate agebatur, & idem probatur in l. si ego.
§. t. ff. de public. in rem action. ibi per traditionem, aut
per patientiam fortè, & tamen ibi agebatur generaliter
de omni seruitute, & sic etiam de vsufructu, qui pars do
minij est. l. 4. ff. de vsufruct. Ad idem §. fin. Instit. de in-
iu. vbi præsumitur per patientiam etiam vnius anni iu-
ris nostri concessio, & remissio, denique hoc probat
euidenter d. l. cum de in rem verso. ff. de vsuris in longè
fortioribus terminis, vt exposuimus suprà propè initiũ
huius capitis. Præsertim cùm ibi illa obligatio annua
non est, cur non posset procedere ex causa donationis
non secus, quàm ex reliquis quibuslibet causis, & qui cõ-
trarium dixerit, loquętur contra generalitatẽ illius tex
tus, & in mille iuris speciebus suprà relatis, & infrà refe
rendis apparet ea, quæ sunt facti, licet regulariter non
præsumantur, nisi probentur, præsumi tamen post lon
gum tempus. Sit ergo firma conclusio, quod si rem tuá
te sciente, & patiente diu possedi, & tibi eam vendican
ti obieci, ꝙ eam mihi donasti, tunc is titulus donatio-
nis præsumitur ex ipsamet diutina possessione, quæ te
patiente cucurrit. Intellige concurrentibus adminicu
lis, id quod (quibusdam repugnantibus) communiter re
ceptum est, vt diximus. Secũdò intellige etiam si alia ad
minicula non adessent, id quod quidam (plerisque nſo
rum repugnantibus) admittunt, & verissimum est.

Decimoseptimò facit egregius text. in l. qui in pro-
uincia. §. t. de ritu nupt. ibi, mouemur temporis diutur-
nitate, vbi Imperator aliàs non confirmaturus tempo-
ris diuturnitate, motus id, quo de agebatur, confirma-
uit, quem text. literis aureis scribendum esse aiunt Bar
ba. cons. 9. præclare. col. 2. lib. 2. & And. Tiraqu. de præ-
scrips. §. t. Gloss. 4. vers. 9. huc spectat. cuius tex. argum.
19 Ange. ait, †legem nouam, quæ prętерita annullat, non
extendendam ad ea, quæ essent temporis diuturnitate
stabilita, ita Ange. consi. 52. in quæst. proposita. col. fin.
cuius rei neque contestem, neque iurium contradicẽ-
tem se nunquam reperijsse Felyn. testatur in c. fin. co. 7.
de const. Catellianus Cotta in memorabil. incip. lex no
ua, post Bald. quem allegat, & ita intelligit consilio. 107.
considerandum. lib. 5. Philip. Corn. cons. 199. in præsen
ti consultatione. col. antepen. li. 2. vt notat And. Tiraqu.
vbi suprà, quibus etiam & illud aliquantulum cõsonat,
& facit: nam si vir & mulier diu cohabitarunt tanquam
vir, & vxor per ignorantiam iuris confirmatur status fi-
liorum. ita vt legitimi intelligantur, secundum eũ post
Paul. Castr. & alios quos allegat, cogita super istis.

20 Decimooctauò facit, †nam vbi quis per integrũ de-
cennium habitauit, ibi intelligitur suum domicilũ con
stituere, & illud illinc, vbi prius erat, mutare, secundum
eum, vbi suprà, vers. 10. istis. per l. 2. C. de incolis. lib. 10.
tradunt Glo. & Doct. ibi Gl. & Doct. in l. hęres absens.
ff. de iud. Cyn. in l. 2. C. vbi senatores vel clarissimi. Bart.
in l. lex Cornelia. §. domini. ff. ad le. Corn. de iniu.

21 Decimononò †facit c. contingit, de transa. ibi, & fue
rit aliquot annis seruata. vbi ex diuturnitate temporis
contractus sustinetur, aliter minimè sustinendus, quem
tex. allegant, & ad notabilem q. inducunt Philipp. Dec.
cons. 140. an & quando. col. 2. & And. Tiraq. vbi suprà.
vers. 11. proximè.

Vigesimò facit tex. in c. licet. de coniugio seruorum,
& quod tradit, vbi suprà. vers. 12. his, ipsemet Tiraquell.
post Decium in rub. de præsumpt. Vbi summus Ponti-
fex motus authoritate, & vi temporis decẽnalia definit
id, de quo ibi aliter non ita facturus.

22 Vigesimoprimò †facit tex. quẽ Tiraq. vbi suprà, ver-
sic. 13. huc respicit, dicit singularem in c. neque viduas.
27. q. 1. vbi virgo vel vidua si longo tempore in religio-
so proposito permanserit, præsumitur votum continẽ-
tiæ fecisse, adeò, vt ad nuptias transire nequeat.

23 Vigesimosecundò facit, †nam & si initiatus sacris or
dinibus, nemo nascatur aut præsumatur, quia id res fa-
cti est, & contraria primæuo hominis statui, tamen si
quis diu se vt initiatum gesserit, talis præsumitur. Ita In
no. in c. super his. col. 3. de accusa. & est communis opi.
vt constat ex relatione Felini ibi, col. 9. & Andreas Tira
quel. plures allegans affirmat hanc esse communẽ opi-
nionem de præscripti. §. t. Glo. 4. vers. 17. huc ptinent.

24 Vigesimotertiò †superioribus accedit, nam licet nul
lum temporis spacium inducat vnionem, tamen si quis
diu duas ecclesias tanquam unitas possedit, vnio præsu
mit, ita (& si ea res facti sit, quod regulariter, vt pluries
diximus, non præsumit nisi probet) tenẽt Io. And. in c.
q contra iura. ad fi. de re. iu. Card. Flor. in clem. s. in pri.
q. 20. de supplenda negli. pla. Fel. in c. causam. col. 2. de p
sc. ex cuius relatione cum ea, quã facit And. Tiraq. idẽ
sequutus in tract. præsc. §. s. Glo. 4. vers. 20. non hinc, ap
paret hanc esse communem sententiam.

25 Vigesimoquarto his proximum quoq; est, nã † & si
consensus res facti sit. l. bonæ fidei. §. t. ff. de acq. rer. do
mi. l. fin. verb. voluntatis esse quæstionẽ. C. de inst. & sub
tamen in tali vnione post longũ tempus consensus Epi
pręsumitur secundum eum, ibi. vers. 21. allegat Ale. con
si. a 10. col. 3. lib. 6. & Dec. cons. 419. col. 1. & Rom. cõs.
270. cum alijs per eos allegatis, ex quorum dictis hanc
esse receptam sententiam constet.

26 Vigesimoquintò †eodem pertinere videtur, nam &
si coniunx religionem ingredi nequeat, nisi de consen
su alterius coniugis. c. significauit. de conuers. coniu. is
tamen consensus vtcunque facti sit præsumitur. si ille
sciente altero coniuge diu stetit in religione, ista vide-
tur esse recepta opinio ex traditis per Felin. in ca. sicut.
sal. 3. de re iud. & And. Tiraq. vbi suprà, vers. 22 quidem
sequuntur.

27 Vigesimosextò †superioribus fauet, nam & si diuisio
sit quid facti, vt patet per omnes titulos. ff. & C. fa. erci.
& ff & C. com. diuid. & ff. & C. finium regund. tñ si fra-
tres bona paterna longo tempore separatim & posse-
derunt, & onera eius iniuncta persoluerũt, ea diuisio &
si facti sit præsumitur, ista est vera & communis opini.
quam tenent Glo. Iacobus Butr. Odofr. Raynerius, Pe
trus de Bellapert. Ioannes Faber, Bart. Albericus, Bald.
Ange. Salic. Paul. Castren. & alij, in l. penu. C. comm. di-
uid. Bar. colum. 3. & Florianus colum. fin. in l. cum de in
rem verso. ff. de vsuris. And. Tiraque. qui sæpius appel-
lat

lat hanc communem opinionem, de præscrip. §. 1. Gloſ. 4. verſ. 14. Nicol. de Neap. & Iaſ. col. 7. in §. quædam. Insti. de act. Franciſc. Aret. in l. qui in aliena. in princ. ff. de acq. hær. Bar. in ſua diſput. incip. mulier habens amplum patrimonium. Bal. in l. ſi certis annis, C. de pact. vbi etiã Ang. Paul. Caſtren. Alex. Iaſ. col. 3. & Riminaldus. Bald. conſ. 282. proponitur quòd minor. lib. 2. vbi eam Gloſſ. ait eſſe communiter app. Paulus Caſtren. conſ. 126. non ſequendo ordinem lib. 2. vbi eam Gloſſ. ait eſſe comm. Alex. conſ. 92. viſo & diſcuſſo. lib. 2. vbi hanc affirmat eſſe commun. opin. hanc pluries affirmat eſſe commun. opin. Franc. Balb. de præſcr. in 1. par. 3. par. prin. q. 10. vbi plures allegat, hanc ſententiam receptam eſſe aſſeuerantes, & tradit multa Fernandus Loazes Archiep. Tarraco. in conſilio pro March. de Velez, pag. 256. cum pluribus ſeq. And. Tiraq. de præſcr. §. 1. Gloſ. 4. verſ. 14. & iterum verſ. 39. vbi poſtquam plures quos allegat, tentat id ſolũ procedere, quando de leui præiudicio ageretur, & ſic quando illæ portiones ab inteſta. eſſent æquales, vel teſt. hæred. portionibus conſentaneæ, ſecus alias tamen nos generaliter tenemus, d. Gloſſ. etiam ſi de grauĩ agatur præiudicio per plura quam 50. fundamenta, de quibus ſupra, & infra c. ſeq. vbi etſi de grauiſſimo præiudicio agatur, ex longo temp. id admittitur.

SVMMARIVM.

1 *Emphyteuticus præſumitur fundus ex longo tempore.*
2 *Longum tempus inducit mutationem malæ fidei.*
3 *Eccleſiæ conſecratio ex longo tempore præſumitur.*
4 *Iuramentum præſumitur ex longo tempore.*
5 *Notariatus præſumitur ex longo tempore.*
6 *Priuilegium præſumitur ex longo tempore.*
7 *Mandatum ex longa ſcientia, & patientia an præſumatur, ardua q.*
8 *Mandatum an inducatur ex ſcientia, & patientia inter abſentes, ardua q.*
9 *Conſenſus quid ſit.*
10 *Abſentium contractus quando perfectus videatur.*
11 *Donatio mortis cauſa fit hodie pacto nudo.*
12 *Donatio cauſa mortis facta præſenti, & tacenti, an valeat, ardua q.*
13 *Donatio ſimplex facta præſenti, & tacenti, an valeat.*
14 *Conſenſus non ſolis verbis, ſed & alijs modis cõijcitur.*
15 *Verba indicium duntaxat non certa probatio noſtræ ſunt voluntatis.*
16 *Iuſtitia quæ peſtis capitalior.*
17 *Calumniator quis.*

CAPVT LXII.

1 VIgeſimoſeptimo, & huc ſpectare videtur, † nam & ſi conceſſio in feudum ſit quid facti, quod non præſumitur niſi probetur, tamen ſi quis diu ſoluit penſionem pro aliquo fundo cenſus feudive, aut emphyteuſis nomine, ex illa diuturna præſtatione ille emphyteuſis, vel feudi titulus præſumitur, hæc eſt vera, & communis opinio, quam tenet Gloſſ. mag. in fi. in l. 2. C. de iure emphyt. quam Gloſ. ſequuntur ibi Bald. Ioan. Fab. Angel. Salic. & Iaſ. col. 57. Specul. in tit. de loca. §. nunc aliqua. verſ. 64. & Salic. poſt Cyn. in l. competit. C. de præſcr. triginta, vel quadraginta annorum. Idẽ Bart. in l. cum de in rem verſo, & ibi etiam Bald. in lect. Floren. & Salicet. in 6. quæſt. ff. de vſuris. Bart. in l. 3. §. ex contrario. columna 2. in princip. ff. de acquiren. poſſeſſ. & in l. ſolent. §. 1. ad fin. ff. de officio procon. & in l. iubemus. C. de fund. patrim. lib. 11. & in l. litibus, & ibi etiam Angel. & Ioann. de Plat. colum. 3. C. de agrico. & cenſi. eodem libro 11. Bald. in l. male agitur, & ibi etiam Angel. & rurſum idem Bal. in l. cum notiſſimi. §. vltimo. C. de præſcrip. triginta, vel quadraginta annorum. & in d. l. qui in aliena. in princip. & ibi Angel. in leg. prætor. in princip. & ibi recentiores. ff. de eden. & in l. qui luminibus. ff. de ſeruit. vrban. prædior. & in §. emphyteuſim, colum. 2. verſ. ſed tunc quæro. in auth. de alien. & emphyt. Petr. Anch. conſ. 422. quidam ſerus. Rom. conſ. 27. poſito, quod dominum rei. col. 1. Panorm. in c. ad audientiam. col. 3. verſ. ex his concludo, lib. 1. & Paul. Caſt. conſil. 213. viſo puncto. col. 2. lib. 2. Alex. conſ. 79. circa primum. col. 3. lib. 1. Bar. Soc. conſ. 50. ſubtiliter. col. 2. li. 4. And. Tiraq. vbi ſupra, verſ. 16. Iaſ. in l. ſciendum. col. 8. ff. de verborum obligat. Alexand. conſil. 169. viſo themate. col. 2. lib. 2.

2 Vigeſimooctauo, † & illud non longe abſcedit, nam etſi mutare propoſitum ſit quid facti, tamen is, qui in mala fide eſſe præſumitur, ex temporis diuturnitate præſumitur mutaſſe eam opinionem, & bonam fidem habere cœpiſſe, vt plene diximus infra cap. 79. num. 18. & cap. 81. num. 2.

3 Vigeſimonono his, & illud affine eſſe videtur, † nam & ſi eccleſiæ conſecratio ſit quid facti, tamen ſi diu in eccleſia fuit publice celebratum, præſumitur id epiſcopi authoritate factum, eccleſiamque ab eo conſecratã, vt tradunt plene Felinus in ca. Alber. col. 2. de teſtibus. Idem Fel. in c. illud, col. 3. de præſumpt. Philip. Dec. conſil. 135. ad iuſtificationem, poſt princ. Fel. in c. ſicut. col. 16. de re iudic. Decius colum. 3. in l. 1. C. qui admitti. & ibi Iacob. colum. 5. Idem Iaſ. in l. ſi certis annis. C. de pact. colum. penul. Andreas Tiraquell. de præſcrip. §. 1. Gloſſ. 4. verſ. 19. Felin. in c. de quarta, de præſcrip. pleno per Fernandum Loazes, in conſ. pro Marchione de Velez, pag. 267. verſic. bene facit, Catellianus Cota memorab. incip. facta non præſumuntur. Ruin. conſ. 108. col. 1. libro quinto.

4 Trigeſimo, † & illud quoque contiguum eſſe videtur nam etſi iuramentum ſit quid facti, ſicque à teſte præſtitum non præſumatur, niſi probetur, tamen ex diuturnitate temporis id præſumitur, vt per Bart. in repet. l. admonendi. ff. de iureiur. col. 8. vbi Iaſ. in rep. col. 85. verſ. vlt. in hac materia. Andr. Tiraq. vbi ſupra, verſ. 23. & Bal. in c. 1. ſi de feudo fuerit controuerſia inter dominum, & agnatum.

5 Trigeſimoprimo his & illud arridet, † nam & ſi notarius nullus naſcatur, & ſic res facti, tamen ſi quis diu ſe geſſit, vt notarius talis præſumitur, ita Florianus in l. cum de in rem verſo. ff. de vſur. col. 1. Iaſ. in l. Barbarius. ff. de off. præt. col. 4. Idem Iaſ. in d. l. ſi certis annis. col. 3. C. de pact. And. Tiraq. vbi ſupra, verſ. 27. Iaſ. in §. præiudiciales. col. pen. Inſt. de act. & plene per Aym. Crauet. de antiquit. temporum. par. 1. Bal. in l. 2. col. 2. C. de ſent. quamuis non pauci teneant contrarium, vt per Tiraq. vbi ſupra. Dec. conſ. 42. ad princi. Fel. in c. ſi ſcripturam. col. 6. de fide inſtr.

6 Trigeſimoſecundo † huc & illud vergit, nam & ſi priuilegium ſi quid facti, tamen ſi quis fuit in poſſeſſione, vel quaſi illius rei, vel iuris, quod citra principis priuilegium haberi non poteſt, ex tali diutina poſſeſſione priuilegium illud præſumitur. Ita Bal. conſil. 311. præmittẽdum eſt ad euidentiam. lib. 1. per And. Tiraquel. vbi ſupra, verſ. 30.

7 Trigeſimotertio † eundem ſcopulum, & id intuetur nam & ſi ex ſola temporis diuturnitate mandatum nõ præſumi multi velint, vt notabiliter inquit Bal. in l. 1. in 1. colum. & ibi Salicet. C. de rebus alienis non alienan. & in l. 2. C. ſi ex falſis inſtrumentis. Alex. in d. l. qui in aliena. in princ. ff. de acquir. hæred. & in d. l. ſciendum. in 5. colum. de verbor. oblig. & in conſi. 1. incip. ponderatis his. colum. penult. volum. 4. & in conſ. 35. incip. con-

ſideratis his.col.1.vol.7.Felin.in c.ſicut.col.17.verſ.Sex
tò aduerte,de re iud.Bartho.Sozin.in conſ.63.incip.in
cauſa quæ vertitur.col.3.verſ. ſed ad hoc fuit reſponsũ.
vol.3 Franc.de Curte in conſ.48.in 6.col.& in conſ.49.
incip.memoriæ recolendæ.col.14.verſ.8.Iaſon in con-
ſil.151.incip.communitas.col.penult.vol.3.Philip.Dec.
in conſ.215 incip.in cauſa vertente.col.5. vol. 2.Ioann.
Franciſc.Balb.qui hanc dixit communem eſſe opinio-
nem in tractatu præſcriptionum in 1.par.3. par.princi-
palis,in 10.q.in 5.col.Carolus Ruinus in conſ.69.incipi.
circa proceſſum.col.2.in fin.& in conſ.156.incip.quia
de pluribus quæritur.col.penult.in princ.volu.1. & Ste-
phanus Bertran.in conſ.3.incip.inſpecto & cõſiderato.
col.6.vol.3.Tamen tale mãdatum ex ſola temporis diu-
turnitate (vtcunque mandatum res facti ſit) præſumi re
ceptior ſententia eſſe videtur:ita Bald.conſ.285.libr.3.
Curtius ſenior conſ.77.ſuper motiuis.col.2.Dec.conſ.
99.vilis,in fin.Paulus Caſtr.conſ.84.lib.1.Decius in ad-
dit.Bart.in l.ſi vxor.§.ſi quis vxorem.ff.ad legem Iuliam
de adulter.Iaſ.in l.1.col.5.C.qui admitti.Andr. Tiraqu.
vbi ſuprà,verſ.31. Fernandus Loazes qui plures allegat
conſ.pro Marchio.de Velez,pag.259.& 266.Et ſanè vt
prior opinio verior eſt data ignorantia eius, qui manda
tum dediſſe dicitur,ita poſterior pars data eius per lon
gi temporis ſpacium ſcientia & patientia longè verior
eſt,per omnia iura & rationes ſuprà adductas.Ita Bald.
conſ.337.lib.1.Franc.de Curte d.conſ.77.Ludou.Go-
zadinus,conſ.73.& Fernand.Loazes,vbi ſuprà.facit op-
time l.ſi ego.§.1.ff.de pub.in rem act.ibi,per traditionẽ
fortè ſiue per patientiam,& §.fi.Inſtit.de iniur.l.aliena-
tionis verbum,ibi.vix eſt enim.ff.de verborum ſignif.l.
ſi quis diuturno,in princ.ff.ſi ſer.vendicetur.l.ſi id; qđ
ibi,quaſi volente & concedente domina.ff.pro de reli.l.
qui patitur.ff.mand.l.ſemper,qui non prohibet.ff.de re.
iu.& adde quę dicemus infrà verſ.52.& hęc pars verior
eſt data longi temporis ſcientia & patientia eius, cuius
nomine res agebatur,& cuius intererat, aliàs procedit
prior opinio.

8 Vnde †apparet quid reſpondendum ſit in illo articu-
lo,quo conuertitur,an d.l.qui patitur.d.l.ſemper q non
prohibet,locum habeant in abſente,non ſecus; quã in-
ter præſentes,id quod primum admiſit Philipp. Dec.in
d.l.ſemper qui non prohibet, ſed poſtea maturius deli-
berando ipſemet tenuit contrarium in additio. per eũ
factis ad rubr.C.de pact.col.fi.quem ſequitur Hierony
mus Cagn.in d.l.ſemper.mouetur hac ratione, quia nõ
eſt,inquiunt,inter abſentes eadem ratio, quæ inter prę-
ſentes,ſi quidem inter præſentes qui ſcit alium pro ſe fi
deiubere,poteſt ei interdicere, ne pro ſe fideiubeat, id
facere non poteſt qui abſens eſt, ſicque inter prężentes
duo ſunt,quæ faciunt præſumi,vel interpretari tacitum
mandatum,Primum,quod agitur de vtilitate illius, pro
quo fideiuſſio fiebat.Alterum,quod prohibere poterat
ſi id ſibi diſpliceat,at cùm res agitur inter abſentes,& ſi
idem ſuadeat vtilitas pſumpta eius,pro quo fideiubeat,
tamen impotentia prohibendi ſi fortè ei diſplicebat,id
diſſuadet,quæ ratio (iudice me), cuique diſplicere meri-
tò,vt minus integra deberet,nam non benè ſequit,imò
minimè ſequitur,eſt abſens,ergo prohibere nõ poteſt.
quinimò tam prohibere poteſt,quàm ſi præſens foret.
Quid enim ſi cùm præſens eſſet,& ei interdiceretur,ne
pro ſe fideiuberet,nihilominus ille parere noluit,ſed p
ſe fideiubere,certè nihil ultra facere poſſet, niſi vt ſic ei
mandati actione abnoxius non eſſet, id quod & abſens
facere non minus liberè poſſet, quàm præſens ſimul ac
noſſet pro ſe fideiuſſum eſſe,poſſet enim reſcribere ſi-
bi id diſplicere,ſicque mandati actione minimè teneret
ur.l.nec emere.C.de iure deliberan.l.ſicut initio.C.de
action.& obligation.l.ſicut maior.C.de repu.hæredi.&
quia contractus mandati ex conſenſu ſubſtantiam, &
formam capit.l.conſenſu.ff.de action. & obligat.& In-
ſtit.de oblig.ex conſenſu,in princ.vnde illo renitẽte ap-
pareret ceſſare conſenſum,vel conſenſum nunquam in
9 terfuiſſe,ſicque ſe mandati nomine minimè teneri.†nã
conſenſus idem eſt quod ſimul ſenſus,vt tradunt Doc.
per text.ibi in l.1.ff.de pact.dictio enim. Cum idem ſi-
gnificat quod Simul; cum ea dictio reperitur adiuncta
in compoſitione ad alteram dictionem,ſicque conſen-
ſus adiuncta dictione Con,ſignificat conſenſum,ita ta
men vt aliquo tempore ſimul ab vtroque in idem con-
10 ſenſum,& ſic conſenſum fuerit.†Vnde & ſi omnes bo-
næ fidei contractus inter abſentes non ſecus,quàm in-
ter præſentes fieri poſſint,ut d.l.conſenſu.d.princip.In-
ſtit.de obliga.ex conſenſu.l.2.& 3.ff.de procu.tamen ſi
tibi abſenti vendidi,aut locaui domum meam, aut tecũ
ſocietatem coire volui,& ſimilia, & antequam tu acce-
ptares & conſentires, mutaui ac reuocaui voluntatem,
poſteà tu huius rei ignarus acceptaſti,tunc licet vtrin-
que fuit in idem placitum,ceſſat tamen obligatio,& cõ
tractus; quia in id non fuit ſimul,hoc eſt, eodem tem-
pore ſenſum,ſed diuerſis temporibus,ſit que licet in idẽ
vtrinque fuerit ſenſum tamen non fuit ſimul ſenſum,&
ſic nunquam fuit conſenſum,& conſequenter non eſt
pactum aut conuentio,quæ obliget naturaliter,nec ciui
liter,vt tradunt communiter Doct.in d. l.1.Quis ergo
impedit quin cùm primùm mihi abſenti relatum fuit,
Titium pro me fideiuſſiſſe,non reſpondeam eidẽ nũ-
cio,vel alteri mihi diſplicere, ſicque mandati actione ei
obligatus minimè manebo,nec ciuiliter quidem. Nec
etiam naturaliter non magis,quam ſi re vera ille p me
nunquam fideiuſſiſſet.Verum ſi tacui,ſatis iuſſè conceſ
ſiſſe & conſenſiſſe videbor,quãdo quidem id cedit in
meam utilitatem,per d.l.qui patitur, cum ibi traditis p
Docto.& per d.l.ſemper qui non prohibet cum ibi tra
ditis per Docto.iuncta l.1.2.& 3.ff.de procu.& quia ta-
citi,& expreſſi regulariter par potẽtiam,& idem ius eſt.
l.cùm quid.ff.ſi certum pe.vbi multa per Iaſ.poſt alios,
per eundem in l.cùm ex filio,per illum text. in princi.ff.
de vulga.per eundem Iaſ.in l.1.per illum tex.cum gloſſ.
C.qui admitti.tex.egregius in d.l.ſi filiusfam. C.de pet.
hæred.text.egregius in l.qui in aliena,in princ. ff.de ac-
qui.hæred.& in l.ſi quis diuturno,in princip.ff.de ſerui.
vendi.& in l.alienationis verbo. ibi, vix eſt enim vt non
videatur.ff.de verbo.ſignifi.d.l.ſi ego.§.1.ff.de publ.in
rem actio.ibi,per traditionem, aut per patientiam for-
tè.d.l.ſi id quod.ff.pro de reli.ibi,quaſi volente & cõce
dente domi.l.Imperatores.ff.de iure fiſci,ibi, tute huic
pœnæ.l.fin.C.ad legem Iuli.maieſta.ibi, ſua ſponte pu-
nitur.Superiora inducuntur ad egregiam quæſtionem.
Scis donationem olim ad ſui firmitatem indiguiſſe vel
rei donatæ traditione,vel ſtipulatione,hodiè verò nudo
pacto firmam eſſe.l.ſi quis argentum.C.de donat. cum
ibi notatis.id quod etiam ad mortis cauſa donationem
11 tractum eſt,†quæ nudo pacto firma eſt, non ſecus quã
donatio inter viuos, vt tenuit Glo.& ibi communiter
Doct.in l.cùm pater.§.Mæuio.ff.de le.2.& illam Gl.cõ
muniter approbatam eſſe affirmat Hierony. Cagn.in l.
12 ſemper qui non prohibet.ff.de reg.iu.nu.3.Quid †aũt ſi
ea donatio fiat præſenti & tacenti, an per eam præſen-
tiam & taciturnitatẽ acceptare & agnoſcere videatur,vt
ſic valeat quaſi ex pacto tacitè inito inter donatorẽ &
donatarium,an verò nihil valeat, quaſi pollicitatio tñ
ſit p p defectum acceptationis,quę obligatoria non eſt,
vt plenè per Iaſ.& Fran.de Ripa in rub.ff.de verbo.ob-
ligatio.& Ioan.Crotus poſt Aretinum,quem refert in
rubr.ff.de verborum obligation.lectu.2.negat eam do-
nationem valere,id quod tenet etiam Philippus Decius
in rub.C.de pact.Idem Decius in l.ſenium.C.qui teſta-

mentum

mentum facere possunt. Idē Dec. in d.l. semper, qui non
prohibet. Idem in cons. 245. col. fi.

Contrariam partem, vt ea donatio valeat, quasi per
eam sententiam, & taciturnitatem donatarij inducatur
tacitum pactum, tenent Ang. & Bartol. Socin. in locis
relatis per Decium, vbi supra, Carolus Ruinus in leg. 2.
charta penult. ff. de legat. 1. Purpuratus in rubric. C. de
pact. & in l. rogasti. §. si tibi. ff. si cer. pet. Lancellotus Ga
liaula in rubr. col. 1 1. ff. de verborum obligat. & Hiero
nymus Cagnolus in d.l. semper qui non prohibet. ff. de
regul. iur. num. 3. Curtius Iunior in rubric. C. de pact.
sicque hæc pars receptior est, id quod asseuerat Hiero-
13 nymus Cagno. vbi supra, † qui omnes similiter affirmāt,
quod & in terminis d.l. si quis argentum. si donatio in-
ter viuos fiat præsenti, & tacenti, ea præsentia, & tacitur
nitas inducit tacitam donationis agnitionem seu acce-
ptationem. sicque tacitum pactum, quod ad talis dona-
tionis firmitatem sat est, quamuis & in hoc contra hāc
secundam eandemque receptam sententiam, similiter
tenuerint Aretinus, & Ioan. Crotus, vbi supra, Philipp.
Dec. in quatuor locis supra allegatis, qui in vtraque cō-
clusione ea ratione mouentur, quod tale pactum, cum
verba donatarij defuerint, non potest videri proprium,
& verum pactum, sed tantum interpretatiuum, & im,p-
prium, ad quod d.l. si quis argentum, vtpote iuris anti-
qui correctoria extendi non deberet, vt sic quanto mi-
nus possit, corrigeret ius commune. Quæ ratio (iudice
me) ex crassione aliquantulum Minerua descendisse vi-
detur, quam de tauris viris credi potuisset.
14 † Nam quod in d. l. 1. ff. de pact. dicitur pactum esse
duorum pluriumve in idem placitum & consensum, nō
est cur magis referatur ad consensum verbis indicatū,
quam ad eum, qui alio quouis modo, aut signo indica-
retur, indicatum ideo dixi, quia hominum consensus
soli Deo notus, aut infallibiliter intellectus esse potest,
15 & præterea nemini. † Vnde & si animi nostri nullum cer
tius signum sit quam verborum. l. Labeo. ff. de sup. lega.
tamen verba nō raro fallunt iuxta tex. in l. diuus. ff. de mi
lit. test. §. plane. Inst. eod. tit. l. si quis intētione. ff. de iudi.
l. non solum. ff. de act. & oblig. l. an inutilis. ff. de accepti-
la. Vñ Terentius, Erras (inquit) tui animi si me esse igna
rum putas. loquitur enim de quadam cōiectura fallaci.
Et Ouidius sic modulatus est.

Vetus frequensque via est sub amici fallere nomen.

16 Et † Cicero Offic. lib. 1. sic ait. Nulla iustitia pestis ca-
pitalior est, quam eorum, qui cum maxime fallunt, id
agunt, vt boni viri esse videantur. Vnde idem Cicero ,p
Cecinna in oratione ait. Verba inuenta sunt, quæ indica
rent nostram volūtatem. Intelligit enim verba, & si sint
omnium signorum certissimum indicium, nostræ vo-
luntatis minime inducere certam, & infallibilem demō
strationem, sed tantum indicium, ideo iudicarent, di-
xit, non demonstrarent, ideo lex ait, quod non literarū,
aut verborum figura obligamur, sed mente & sensu, ita
l. non figura. ff. de action. & oblig. l. obligationum sub-
stantia, eodem titulo. Idem Cicero in eadem oratione
17 pro Cecinna ait. † scriptum sequi calumniatoris est, bo-
ni vero iudicis voluntatem scriptoris. Sic & in l. hære-
des mei. § cum ita. ff. ad Trebell. ait lex, à verbis receden
dum, vt voluntatem sequamur. Ad idem leg. 3. C. de lib.
præt. l. non aliter. ff. de lega. 3. l. ita stipulatus. versic. Sabi
nus. vbi not. Paul. Castrens. & Ias. ff. de verborum oblig.
versic. ex mente, iam ergo dubitari nō oportet, quin ho
minum animos, & cōsensus nulli sat certus, & cognitus
esse possit, nisi Deo. Sicque hominum consensus, qui
pactum inducit, indicijs tantum non etiam certa scien
tia, aut demonstratione comprehendi vnquam potuit,
aut poterit in æternum, vnde siue ex verbis siue ex alijs
indicijs, aut coniecturis hominum consensum deprehē
deris, vel (vt rectius loquar) coniecturatus fueris, semp
is consensus est interpretatiuus, & coniecturalis, non
certus & indubitatus, vnde si tibi præsenti dixi, dono ti
bi domum, vel equum, & taces, per hoc agnouisse ex le-
gis æqua, & prudenti interpretatione videris, non secus
quàm si tibi placere verbis declarasses, cum id tibi vtile
sit. Idem si mortis causa tibi donare dixi eadem ratione
nam vt id signum, & indicium tuæ taciturnitatis, cum
hoc adminiculo, quòd res tibi expediebat, posset nos fal
lere (si forte tibi displicebat) ita etiam si verbis tibi pla-
cere declarares, decipi possemus, si forte tibi displicebat
quamuis contrarium dixeris, ergo iuste, & verosimili-
ter lex ex illa taciturnitate iuncta tacentis vtilitati, inter
pretatur tacitam acceptationem, & consequenter taci-
tum consensum, sicque etiam pactum l. cum quid. ff. si
cer. pet. cum similib. supra allegatis.

SVMMARIVM.

1 *Tempus longum inducit præsumptionem actorum, vt te neat sententia.*
2 *Longum tempus legitimat executionem.*
3 *Tempore ex longo præsumitur authoritas superioris.*
4 *Solennitatis præsumptio inducitur ex lōgo tempore ad firmandam rei Ecclesiasticæ alienationem.*
5 *Instrumentum rite exemplatum præsumitur post longum tempus.*
6 *Instrumentum minus solenne ex longa sui obseruantia fide dignum fit.*
7 *Testamentum minus solenne an conualescat.*
8 *Tempus pater veritatis.*
9 *Populi vetus memoria pro veritate est.*
10 *Probatio leuior sufficit in antiquis.*
11 *Testamentum an vacillet vnius testis contradictione.*
12 *Ecclesiæ diu singulis annis solutum non perpetuatur, cō tra Doct.*
13 *Verba enunciatiua probant post longum tempus.*
14 *Tempus longum cum scientia, & patientia inducit con sensus authoritatis licentiæ præsumptionem.*

CAPVT LXIII.

1 TRigesimoquarto † superioribus arridet, nam
& si acta iudicij sint quid facti, tamen si appa-
reat sententia, reliqua vero acta totius proces-
sus non appareant, adhuc tamen ex temporis diuturnita
te interuenisse præsumuntur, & rite interuenisse, vt est
vera communis opinio, quam tenēt ita Innoc. & alij in
c. bonę, 1. per tex. ibi, de electione, & in c. in pręsentia de
renun. & in c. cum inter, de re iud. Dec. cons. 36. exem-
plum instrumenti. Alex. cons. 17. viso instrumento. col.
pen. lib. 4. Idem Alex. cons. 30. ponderatis. col. 3. libr. 5.
Cor. cons. 304. rem arduam. lib. 3. col. 2. per And. Tiraq.
de præscr. §. 1. Gloss. 4. vers. 32.
2 Trigesimoquinto † his quoque cōcinit, nam & si sen
tentiæ executio sit meri facti, tamen ex temporis diu-
turnitate rite & cum interuentu omnium solennium,
quæ in facto cōsistunt, facta præsumitur. Ita Pet. Anch.
cons. 39. visa petititione. Dec. cons. 385. iuridicam esse,
col. 1. And. Tiraq. vbi supra, vers. 33. & Philipp. Dec. cō-
sil. 419. viso. col. 1.
3 Trigesimosexto † superioribus cōsonat, nam & si au-
thoritas superioris sit quid facti, tamen si reperitur in-
strumētum de alienatione rei Ecclesiasticæ, in quo nul
la sit mentio de authoritate superioris, tamen post lon-
gum tempus ea præsumitur. Ita Pet. Ancha. cons. 136.
ex consilijs excellentium. Ang. in l. quod nolit. §. 1. ff. de
ædil. edict. Barb. in l. sciendum. colum. 16. ff. de verbo-
rum oblig. Andreas Tiraq. vbi supra, versic. 35. Fel. in c.

Alb.de testibus.plenè per Fernandum Loazes,qui alios allegat in consil pro Marchione de Velez,pagi.7777.

Trigesimoseptimò † huc quoque adspirare videtur nam & si solennia, quæ in alienatione rei ecclesiasticæ interuenire debent,sint quid facti,tamen licet de eorũ solẽnium vel aliquorũ interuentu, in instrumento mentio facta non sit ,adhuc tamen ea diuturnitate temporis interuentus eorum præsumitur. Ita Anton.Butr.in c.cura,de iure patronatus.colum.2.Franc.Aret.consil. 36.casus talis est.col 2.Andre.Tiraq.vbi supra,versicu. 36.Fernandus Loazes,qui quàm plures allegat ,vbi suprà,pag.51.Felin.in c.sicut.colun.19 de re iudic.Philipp Decius in l.1.col 4.C.qui admitti.& d.consi.36.exemplum.colum.penul.& consil 152 .in causa.col.2. Alex. consil.79.circa primum,lib.1.

Trigesimo octauò † aliorsum non respicit,quòd & si producatur instrumentum sumptũ ab originali,nec appareat de citatione partis ,post longum tamen tempus ea præsumitur ,vtcunque facti sit.Ita tenent Raphael Cuma consil.167.visis instrumentis.colum.2.Florianus in l.2.ff.de fide instrumen.Alexan.consil.101.super primo dubio.colum.3.lib.7. Francis. Areti.consil. 37.colum.penultim.Corne.consil.304.rem arduam.colum.2 lib.3.Philipp. Deci.consil.36.colum.1.Ias.in authent.si quis in aliquo documento. colum.4.C.de edend.Idem Ias.in l.2.colum.2.C.de testam Andre.Tiraquel.ex cuius allegatis apparet,hanc esse communem opinionem tract.præscript.§.1.Gloss.4.vers.37. non paucis tamen repugnantibus,vt ibi per eum.

Trigesimononò his & illud consequens est. nã & si consensus,vt constat,sit res facti,tamen si monacha reperitur migrasse de vno monasterio ad aliud, in posterioreque diu commorasse,præsumitur id factum de voluntate prioris monasterij,sicq; posteriori acquiret,nõ etiam priori.ita Bar.Sozin.cons.83.placet mihi,in prin. & in alijs consilijs relatis per And.Tiraq. quidem sequitur,vbi suprà.vers.41.

6 Quadragesimò † ratio istorum omnium stat in vi & potestate temporis,quæ tanta est vt instrumẽtum,quod vndequaque solenne non erat, si tamen diu quę in eo continebantur obseruata fuerunt, habetur perinde ac si vndequaque solenne foret,pleneque probat,quasi illa solennitas defectus tempore suppleatur.Ita egregiè Barto.inter cons.Baldi cons.400.super primo puncto.col. 2.lib.4.Feli.in c.sicut.col.18.de re iud.And.Tiraqu. vbi
7 suprà,vers.24.† Vnde cùm plura quàm quadraginta requisita ad testamenti firmitatem desiderentur,vt plenissimè disseruimus lib.2.de succ.crea.per totum,quę omnia requisita vix unquam satis ex integro obseruata inuenies.dicebam,ꝙ si ex testamento,quod non satis ex integro habuit solennium obseruationem (dummodò principaliora non deessent)cœpi hæreditatem possidere,longoque tempore eum tenui , cùm hæredes legitimi testatoris huius rei ignari non essent, per hoc videretur testamentum integras vires sumere,in posterumque tutus essem,quod dic vt proximè repeiam.

8 Quadragesimoprimò † est & alia ratio superioris quasi contigua,quod tempus dicitur esse pater veritatis, vt plenè disserit And.Tiraq.vbi suprà cap. 25.

9 Quadragesimosecundò † est & alia ratio proxima superiori,quod lõga populi memoria pro veritate est. Ita Bald.cons.84.res prohibitę,lib.1.Tiraq.vbi suprà, vers. 26.qui refert Ouidium sic modulantem Metam. lib.1.

Quis hoc credat nisi sit pro teste vetustas.

Et vox populi vox Dei est,dixi supra cap.11.nu.34.

10 Quadragesimotertiò † est & alia ratio, nam generale est,vt ex tẽporis diuturnitate leuior probatio sufficiat, vt per Bar.in l.si quidem.C.sol.matrim. & in l.de minore.§.tormenta.q.2.de q.Idem Bart.in l.continuus. §.cũ ita.ff.de verb.oblig.Io.Imo.in c.cũ cãm.col.1.de proba. And. Tiraq.vbi suprà,vers.29.per rõnem, ꝗ signauimus suprà ad prin.huius capitis,nempè,quia tp̃s rerum obli
11 uionem inducit,sic ersi † testamentum soleat vacillare cõ tradictione vnius testis testamentarij,nõ fallit , postq̃ qs sciente, & patiente hærede legitimo lõgo tp̃e possedit hæreditatem.secundum eundem,vers.38. post Fulgosi. quem allegat cons.79.col. 3.

12 Quadragesimoquartò † tantaque est vis temporis, vt si per decennium quis liberè,ecclesiæ,vel piæ causæ,qd soluerit,ex hoc inducta censetur consuetudo,vt in posterum tantundem soluere teneatur, secundum eũdem Andream Tiraquellum,vbi suprà,vers.42.per c.veniens 1.de testibus,vbi idem tenet Panorm.nota. 3.& Fel.no. 4.Panormitanus,& Felinus in c.ad Apostolicam,de simonia.Panormitan.consil.6.colum.3.lib.2.quæ conclusio vera non est,si non allegetur vel probetur idoneus titu.iuxta l.cùm de in rem.ff.de vsur.cum ibi nota. per Barto.& Florian.& per l.obligationum ferè. §. placet.ff. de actio.& obligation.tempus enim sui natura nihil generat,sed potius omnia consumit.§.placet, iuncta l.sicut.leg.omnes.C.de præscription.triginta annorum,in princ.Inst.de perpe.& temp.actio.& d.ca. veniens.nihil probat, & Ecclesia ab huiusmodi tyrannide abstinentior esse debet quam reliqui,c.1.§.primo.de alien. feud. in princ.in auth.de monachis Andreas Tiraq.de priuileg.piæ ca.priui. 100.

13 Quadragesimoquintò † & tãta est vis tp̃is,vt uer. enũciatiua,ꝗ regulariter nõ ꝓbãt post tp̃is diuturnitatem cùm alijs adminiculis probationem inducant, vt videtur voluisse Bald.Alber.Salic.Paulus Castr. in l.cum qs C.de iu.delib.& ibi Alex.& Ias.Panormi.cons.54. casus talis est.col.2.lib.3.And.Tiraq.vbi suprà.vers.28.Florianus in l.in finalib.ff.finium regundorum.Dec.cons.13. an appellatione,& alij multi per eum ibi relat.

Quadragesimosextò,isthæc omnia augentur,nam & si iuris sui remissio vel abiectio nunquam præsumatur, fallit tamen ex tempore etiam vnius interdum anni, §. fin.Inst.de iniur.

Quadragesimoseptimò,facit egregius tex.in l.si ego. §.1.ff.de publiciana in rem action.ibi, per traditionem forte,aut per patientiam,vbi longi temporis scientia,& patientia tantum operantur,quantum alienatio & traditio , & tamen traditio constat esse quid facti etiam extrinseci.

Quadragesimooctauò facit le.alienationis verbũ.ff. de verbor.sign.ibi,vix est enim , vt non videatur alienare , &c. vbi qui ab alio diu rem suam possideri patitur, vix est,vt non videatur titulum possidenti præbere, hoc est,eam concedere.l.si quod ibi,quasi volente & concedente domina.ff.pro dereli.

Item facit l.si quis diutino,in princ.ff.si serui. vend.ꝗ in scientia & patiẽtia domini nititur, nec desiderat aliũ titulum, vt seruitutis præscriptio contingat , quasi ipsa scientia & patientia inducant titulum,hoc est , concessionem illius seruitutis,& ista quatuor iura posterius allegata probant conclusionem nostram à fortiori , nam multò minus est ex diuturna possessione præsumere titulum allegatum,quàm eum inducere,hoc est, inducere concessionem,etenim quando tituli præsumptio dũtaxat inducitur,admittitur allegatio in contrarium , at non sic quando ex solo tempore ipsemet titulus inducitur,sicque hoc longè grauioris præiudicij est,quã illud.

14 Quadragesimononò † si cum sciẽtia,& patiẽtia,diuturnitas temporis fluxerit,talis diuturna sciã atque patientia,idem,quod expressus consensus,authoritas, seu licentia operatur,etiam in casibus, in quibus à lege vel statuto Principis,Episcopi , capitul. parentum , vel propinquorum,seu alterius consensus,seu authoritas,

vel

vel licentia, ad aliquem actum expediẽdum requiritur, vt probat textus in d.l.2.C.de his,qui spõte publica munera subeunt,lib.10.& in l.ne in arbitris.C. de arbitris. & in d.l.si filius, vbi hoc notant Baldus & Doctores.C. de petit.hæred.& in l.pen.C.communi diuidundo.& in l.fin.C.arbitrium tutelæ,& in l.quidam.ff.de euict. & in d.l.2.§.voluntate. vbi hoc notant communiter Docto. præcipue Alexand.qui hanc dixit esse communem opinionem.ff.solut.matrim.& in d.l.qui in aliena, in princip.ff.de acquir.hæred.& in l. si quis forte.§.cæterum.ff. de pœnis,& in cap.1.§.præterea,vbi hoc notant do.Afflictus,& alij,in 2.col.3.tit.quibus modis feudum amittatur. & in cap. 1.§.fin. vbi hoc etiam notat Gloss.si de inuestitu.feudi inter dominum, & vasallum lis oriatur, & in d.c.ea nascitur,de his,quæ fiunt à prælato sine cõsensu capituli,& in c.peruenit,& ibi Gloss.de emptione & vend.& in cap.peruenit,de censibus, & cap.accedentibus,& in cap.finali,de priuil. & notant Doctores in l. si certis annis.C.de pactis,& in l.1.C.qui admitti.Glos. Bart.& Doctores in l.cum de in rem verso.ff.de vsucapion. & in lege prima.§. finali.ff. de aqua pluuia. arcenda. Idem Bartol.in disputatione sua, incip. mulier habens amplum patrimonium,& in l.quæ dotis.& ibi latissime Alexand.& Iason, qui hanc dixerunt magis communem esse opinionem.ff.soluto matrimonio. Hostiẽ. & Ioannes Andreæ in capitul.illud,de præscription.Panormitan.& Doctores in capitulo,cæterum,& ibi. Philippus Decius post alios in quarta colum. de iudicijs. Oldrad.in consilio 183. incip. factum tale est, vacante Ecclesia,in 4.colum. Bald. in libro statutorum, in verbo,filios.Cardinal.in capit.requisisti,de testamen. Alexand.in consil.78.colum.3.volum.1.& in consilio 8.volum.tertio,& in consil.111.incip.viso & diligenter considerato,colum.penult.volum.4. & in consilio 133. incip.clementissimi.colum.5.eodem volum. & in consil. 39.incip.ponderatis his,colum.1.& 2.volum.5.Francis. de Aret.in consilio 36.casus talis est.Aym. Crauet.consilio 148.nobilis Antonia.colum.final.Hieronym.Gratus resp.9.facti speciem,& in resp.94.in causa excellentissimi.colum.final.Stephan.Bertrand.consil. 1.libro 1. colum. 10.Ludou.Gozad.consi.73.circa dubia.colum. 4.Carolus Ruinus consil. 69. circa processum. colum. 4.lib.1.Fernandus Loazes Archiepisco.Tarra.consilio pro Marchione de Velez,pag.260.Ias.consil.56. circa primum,libro primo.Idem Ias.consil.25. quæstio vertitur.lib.tertio,& consilio 89.ad consultationem.colum. fin.libro 1.Vnde plane colligitur(id quod ni omnes taciti tenere videntur,) quod si fundum tuum te sciente, & patiente longo tempore possedi,eum præscripsisse videbor,etiam si tituli aliunde,nec adsit interuentus,neque probatio,neque etiam allegatio, sed sola illa tacita concessio,quæ post lõgum tempus colligitur, id quod probat text.in l.alienationis verbum,ibi vix est enim,vt non videatur alienare.ff.de verborum significatio. Ad idem l.si ego.§.1.ibi.per traditionem, aut per patientiã forte.ff.de pub.in rem act. vbi quod attinet ad concessionem tantum operatur patientia quantum traditio iuncto §.per traditionem. Institut.de rerum diuis. Ad idem §. fin. Institut. de iniur. vbi per taciturnitatem vnius anni actio iniuriarum remissio videtur. Ad idem dictum capit.illud.de præsumpt.Ad idem l.si quid diuturno,in princ.ff.si ser.ven. Ad idem Gloss. communiter approbata in leg.penult.C.comm. diuid.vbi diuisio præsumitur ex longi temporis scientia,& patientia. Hęc conclusio varie intelligitur, Primum cum agitur de dominio plenario præscribendo, vt dicta lege alienationes, Deinde cum agitur de præscribendo,vsufructu,id que facilius,argum. dict.le. Tertio cum agitur de præscribẽda seruitute:arg.d.l.& in spem,per d.l. si quis diuturno. Quarto cum agitur de præscribenda actionẽ personali liberatorie seu ad liberationem debitoris, & ita procedit tex.in l.sicut,& in l.omnes, & l.cum notissimi.C.de præscript.triginta annorum,& text.in lege prima,C.si aduersus creditorem. Postremo etiam si agatur de præscribenda actione personali ad nouam obligationem acquirendam, vt in terminis leg. cum de in rem verso.ff. de vsuris. Quæ omnia obtinent, quando is,contra quem præscriptio contentio est,rem suam iusue suum possideri sciebat,& patiebatur, nam si ignorabat non aliter longi temporis præscriptio procedet, quàm si titulus interueniat,& allegetur,& probetur.le. nullo.C.de rei vend.& dicam plenius in cap.sequen.itaque data scientia, & patientia domini non est necessarius titulus aliunde proueniens ad possessionem pręscribentis iustificãdam, nam satis superque iustificatur per solam domini scientiam,& patientiam. Verum domino ignorante,tunc demum titulus aliunde requiritur ad iustificandam talem possessionem, vt ei sic iustificatæ legale vsucapionis lucrum merito possit accedere, facit text. egregius in leg.si id quod pro derelicto ibi, quasi volente, & concedente domina, vbi ad iustificandam possessionem sufficit, quo ad præscribendum voluntas domini,nec alius tit.exigitur,iunge dicta infra cap. seq.num.3.cum seq.

SVMMARIVM.

1 *Feudum ex longo tempore præsumitur.*
2 *Feudi alienationi dominus ex longa patientia consentire videtur.*
3 *Tempus longum consensum ignorantis præsumi non facit.*
4 *Patientia sine tempore longo non inducit cõsensus præsumptionem.*
5 *Nobilitatis priuilegium quanto tempore pereat.*
6 *Solennitas extrinseca præsumitur ex longo tempore.*
7 *Solennitas extrinseca ex tempore longo, cum alijs adminiculis præsumitur,vel sine alijs adminiculis; ardua quæst.*
8 *Scripturæ interuentus an ex tempore longo præsumatur,ardua q.*
9 *Supplementum actus facilius inducitur, quam ipsemet actus.*
10 *Solennitas extrinseca ex longo tempore an præsumatur ad damnum tertij.*
11 *Tempus longum facit præsumi consensum consanguineorum,contra Doct.& præsumi insinuationem, contra Docto.*
12 *Intell.l.45.Tauri.*
13 *Solennitas extrinseca requisita ob bonum publicum,an præsumatur ex longo tempore.*
14 *Solennitas extrinseca non præsumitur ex longo tempore,quando nec veritas locum posset habere.*
15 *Solennitas extrinseca non præsumitur ex longo tempore quando nimis difficilis erat ipse actus principalis. Idem si non erat verisimilis.*
16 *Maioratus in venditione non præsumitur licentia principis ex tempore longo,noua opinio.*
17 *Solennitas extrinseca ex longo tempore non præsumitur.si ei partes renunciare non valebant.*
18 *Consensus domini in pacto futuræ successionis non præsumitur ex longo tempore,noua opinio.*
19 *Iuramenti calumniæ renunciatio non firmatur longo tẽpore,noua opin.*
20 *Iuramento calumniæ non potest renunciari tacite,contra Doct.*
21 *Alimentorum transactio an longo tempore firmetur,noua opin.*

22 *Testamentum minus solenne ex longo tempore non sumit vires, nec rumpit superius, noua opinio.*
23 *Intell. §. non tamen. Inst. quibus modis testam. infir. & l. penul. §. testamento. ff. de secund. tab.*
24 *Intell. l. si quis diuturno. ff. si ser. vend. & l. alienationis ff. de verb. sign.*
25 *Tempus longum non inducit præsumptionem instrumẽto contrariam.*
26 *Stipulatio facta inter absentes non firmatur tempore.*
27 *Tempus non firmat venditionem factam sine precio.*
28 *Tempus non firmat locationem factam sine mercede certa.*
29 *Intell. l. si filius. C. de pet. hæred.*
30 *Intell. l. qui in aliena. ff. de acq. hæred.*
31 *Intellectus l. cum de in rem. ff. de vsur. & infrà, nu. 35.*
32 *Solennitas extrinseca etiam si de ea instrumentum non meminit, præsumitur ex longo tempore, ardua q.*
33 *Intell. l. si filius. C. de pet. hære. contra Doct.*
34 *Titulus ex longo tempore an præsumatur ad præscript. ardua q.*
36 *Titulus ex decennio non præsumitur ad vasallagiũ, sed ex tricennio.*
37 *Princeps ciues etiam ad publicam necessitatem perpetuò alienare non potest.*

CAPVT LXIIII.

1 QVINQVAGESIMO hinc est (vt ad scientiam & patientiam redeamus) † quòd si quis à domino tanquam vasallus receptus fuerit, isque eo sciẽte & patiente diu pro tali se gesserit, rem illius domini vt feudalem possidendo, per hoc feudum constituitur. c. sciendum, qui testes sunt necessarij. Glo. in c. 1. in verb. permissum, de prohib. feudi alien. per Lot. & ibi Bald. & Zasius in rub. qualiter feudum acqratur, & Fernand. Loazes in cons. pro Marchion. pag. 262.

2 Quinquagesimoprimò, vnde Bal. vbi suprà, ait † quòd si domino præsente & tacente feudum ille alienauit, & longum tempus præterijt, dominus consentire intelligitur. Ias. in l. quæ dotis, in 15. casu. ff. sol. matrim. Hieronymus Gratus resp. 117. prima facie. col. 2. lib. 1. Alex. cõs. 79. col. 4. lib. 1. & in cons. 113. viso & diligenter. col. pen. lib. 4. & Fernandus Loazes, vbi suprà.

Quinquagesimosecundò, vnde secundum eum ibi si rem emphyteuticam sciente capitulo emi, & ita longo tempore possedi, præsumuntur in tali contractu oium solennium internentus.

3 Hactenus quando concurrebat scientia & patientia cum temporis diuturnitate, † nam si sola temporis diuturnitas adesset sine scientia & patientia, vel sola scientia & patientia sine diuturnitate temporis, tunc non sufficeret, vt consensus & concessio presumeretur, de temporis diuturnitate sine scientia, & potentia, quòd non sufficiat, vt præsumatur consensus, aut cõcessio. aut vt fiat præiudicium nobis quasi ex facto nostro, tradũt Bald. & alij in l. 1. C. qui admi. Bald. & Sali. in l. si filiusfamiliàs. C. de petit. hæred. & in l. 2. C. de legi. hæred. Bald. & Angel. in l. quæcunque. §. fin. ff. de pubi. in rem actione. Alexan. & alij in l. qui in aliena, in princ. ff. de acquir. hæred. Idem Alex. in l. sciendum. ff. de verbo. oblig. & rursus in cons. 9. lib. 2. & Fernandus Loazes, vbi suprà, pagi. 258. vnde mandatum ex temporis diuturnitate sine scientia nostra illius negotij, quod nomine nostro fieri dicebatur, minimè præsumitur, secundum Bald. col. 1. & Salic. in l. 1. C. de reb. alien. non alien. & in l. 2. C. si ex fallis instrum. Alex. in d. l. qui in aliena, in prin. & in l. sciendum suprà alleg. col. 5. Felinus in c. sicut. col. 16. de re iud. Decius cons. 215. in causa vertente, col. 1. Carolus Ruinus cons. 69. circa processum. col. 2. lib. 1. & consil. 166. quia de pluribus, eod. lib. Ias. cons. 111. communitas. lib. 4. & Fernandus Loaz. vbi suprà.

4 Quod † autem sola scientia & patientia non sufficiat sine temporis diuturnitate, vt quis de suo concedere iure videatur, probatur. in l. filiusfamiliàs. §. inuitus. ff. de procur. l. inuitum. ff. de serui. vrbanorum prædiorum. l. C. Caius. ff. de pign. act. l. fideiussor. §. pater. ff. de pigno. l. sicut. §. non videtur. ff. quibus mod. pignus vel hypothec. solui. l. in eo iure §. vetare, & l. pen. ff. de furtis. c. qui tacet, vbi per Doct. de reg. iu. lib. 6. Glo. in l. qui patitur. ff. mãda. Philipp. Decius & Hieronymus Cagnolus in l. semper qui non prohibet. ff. de regu. iu. multa per Archiepiscopum Tarraco. vbi suprà pagi. 257. & sic intellige quod scripsi suprà vers. 33.

5 Quinquagesimotertiò † si quis habens priuilegiũ ne ad vectigalia teneatur, passus fuerit se conscribi in libro talia soluere debentium, idque per longum tempus tolerauerit, per hoc amittit illud priuilegium exemptionis. Ita probat tex. in l. 1. §. si quis tutor. ff. quando appel. sit, vbi ita tenent Angelus Perus. Angelus Aretinus & Ioã. Imol. Alex. cons. 101. visis instrumentis, col. pen. lib. 1. & in cons. 133. clementissimi, & cons. 136. in causa & lite. lib. 4. Fernandus Loazes, vbi suprà, pagin. 245. Carólus Ruinus cons. 126. viso priuilegio, col. fin. lib. 4. & Ludouicus Gozadin. cons. 23. prima facie, col. 2. vt ergo hoc casu per longi temporis patientiam is de suo iure concedere uidetur, & lex ius suum ei admittere quasi sponte sua intelligitur, sic & si quis rem suam ab alio longo tempore possidere patitur, lex quasi sponte illius transfert dominium in preſcribentem, sic & in l. fi. C. ad leg. Iuliam maiesta. pœnam sponte sua subire delinquentes videntur quasi cum eorum bona publicantur, & ad fiscum transferuntur, sponte eorum id fieri intelligatur. dixi plenè de succ. creation. lib. 1. §. 10. nu. 665.

Denique ex diuerso, qui re vera exemptus non erat per longum tempus viginti annorum si cum conciuib. vectigalia non soluit, sed subire desijt cùm alij ea persoluerent, acquirit libertatem vel eam prescribet, cum moderamine tamen de quo per Fernandum Loazes, vbi suprà, pag. 256. & And. Sicul. inter cons. Ale. cons. vlt. lib. 4. & Carol. Ruinum cons. 117. videndũ est, col. 3. li. 1.

6 Quinquagesimoquartò † solennitas ẽt extrinseca pſumit ex tpis diuturnitate, ita tenẽt Gl. vlt. Innoc. Anton. Butr. Ioan. Imol. & Panorm. in c. peruenit, de cẽsib. & Hosti. Io. And. Bal. Anton. Ioann. Imol. & Fel. in ca. Albericus, de testibus. Sozinus cons. 153. pulchra & subtilis, colum. 2. versicu. ad hanc obiectionem. lib. 2. & consi. 269 in causa. lib. 2. & Corneus consil. 98. videtur prima facie. col. 1. & 2. libro primo, & consi. 348. videtur in hac columna quinta eodem libro primo, & consilio 144. superioribus dubijs, columna prima, versiculo, tamen his minimè refragantibus, libro quarto, & consi. sequẽ. in supra scripto themate, col. penul. vers. item potest dici, eod. lib. 4. & cons. 248. copiosè. col. 1. eod. lib. 4. Franciscus Curtius Senior cons. 117. super motu. col. 3. Feli. in d. cap. sicut. col. 15. vers. fallit tertiò, de re iud. & in ca. 1. col. 1. de lit. contest. & in c. licet Heli. col. 5. de simon. Ludou. Bologn. cons. 34. col. 4. Philippus Decius cons. 36. col. penul. vers. vlt. non obstat, & d. cons. 42. col. 7. in 5. dubio. vers. & ista confirmatur, & dicto cons. 152. colum. 2. & cons. 190. visis & diligenter. versicu. quo ad tertium, & cons. 212. viso puncto. col. 3. Bart. Bald. Imo. Angelus, & Ludouicus Romanus in d. l. qui in aliena. ff. de acq. hæred. Bar. Bald. & Ang. in d. l. si filiusfamiliàs. C. de petit. hæred. Bart. Bald. Angelus, Ioan. Imol. Rapha. Cumanus, Ludouicus Romanus, Alex. Barbatius, & Ias. in d. l. sciendum. ff. de verb. oblig. qui omnes admittunt solennitates extrinsecas desideratas instrumentis exẽplandis præsumi ex temporis diuturnitate.

7 Sed quod ✝ solennitas extrinseca præsumatur ex temporis diuturnitate temperatur, vt procedat, ita demum si concurrant alia adminicula, & non aliter. Ita tenet Cynus & Bal.q.2.in l.1. C.qui admitti. Ias.in l. si certis annis.col.3.C.de pact.Alex.in leg.qui in aliena, in prin. supra alleg.Idem Alex.consil.9. viso themate, columna penul.lib.3.& cons.17.lib.4.Idem Alex.cons.218 ponderatis narratis.col.3.lib.1.Salicetus in d.l.si filius familias.Ludouicus Romanus in d.l.sciendum. Panormita. in d.c.Albericus.col.penul.de testibus.Idem Panorm. in capi.significauit.notat 2.de censibus, Paulus Castrensis cons.202.causa confinium.col.2.vnde Baldus, vbi supra, negat ex diuturnitate temporis præsumi interuenisse consensum consanguineorum in contractu mulieris vel mariti in contractu vxoris, qui desiderabatur per statutum.

Contrariam partem vt ex diuturnitate temporis & citra concursum alterius adminiculi præsumatur solennitas extrinseca tenent Iason in d.l.sciendum, & Ludouicus Romanus sibi contrarius in d.l.qui in aliena. Felinus in d.c.Albericus, columna fina.Iason.in leg.1. C. qui admitti.col.4.Alex.cons.79.i.quæritur.lib.1.Barbat. cons.33.col.3.lib.3.Idem Barb.in repet.rubr.C.qui admi.col.2.Andr.Tiraq.de præsc.§.1.Glo.4.vers.39. & hæc pars sine dubio verior est data scientia & patientia eius cuius intererat, & consensum præstare debebat.

8 Secundo deinde eadem conclusio ✝ vt si solennitas extrinseca ex temporis diuturnitate præsumatur, limitatur vt non procedat in quibus casibus requiritur scriptura, tunc enim vt ea scripturæ solennitas interfuerit minime etiam post longum tempus præsumitur. Ita tenent Felinus in cap.1.in prin.de litis contest.Alexa.cõs.219. ponderatis his.col.pen.lib.6.& And.Tiraquel.post Paulum Castrensem quem allegat, in d.vers.39. quæ limitatio saltem sic generaliter accepta non video vt sustineri possit, nam si vendidisti mihi domum hoc expressim acto vt inde fieret scriptura, nec aliter contractus perfectus esset, deinde te sciente, & patiente post precium solutum longo tempore eam domũ possedi, certe tibi hæredi ue tuo eam domum vendicanti exciperem eam solennitatem scripturæ intersuisse, sicque contractum suam perfectionem recepisse, eamque solennitatem ex ipsa temporis diuturnitate probarem. Quinimo idem crederem etiam si per procuratorẽ contractus ille fuisset celebratus, nec vnquam ad tuam notitiam peruenisset nisi nunc, cum post longum tempus agere cœpisti, quia quando reuera intersuit conuentio & solummodo dubitatur de solennibus illius contractus, ea etiã in præiudicium absentium præsumuntur ex longo tempore, licet non præsumeretur in præiudicium absentiũ ipsimet contractus si de ipsorum initio non constaret, sicque si non probaretur quod inter me & tuũ procu-

9 ratorem interfuisset vlla conuentio, tunc licet probatũ esset te illi mandatum dedisse ad illam domum vendendam, meque postea illam longo tempore possedisse, adhuc in præiudicium tui absentis & ignorantis ea solennitas extrinseca (hoc est illius contractus interuentus) minime præsumeretur, arg. eorum omnium iurium & rationum quæ supra dicta sunt, quæque infra adijcientur, & argu.d.l.filiusfamilias.C.de peti.hæred.l.qui in aliena, in prin.ff.de acquir.hæred.c.illud.de præsump.l.1. C.de patria potest. Ratio differentiæ, quia quod est aliquid, facile recipit suppletionem & perfectionem, sicque eam recepisse facile præsumitur, sed quod est nihil non potest recipere suppletionem augmentum ve, sicque eam recepisse ex temporis etiam diuturnitate præsumi inciuile esset.argu.l.omnimodo, & l.scimus, in prin.& §.repletionem.C.de inoffi.test.l.sed & si manete.ff.de precario.cap.& Glo.de offic.deleg.vnde portio quæ aliqua est facile recipit suppletionem & augumentum iuris accrescendi, non sic in ea quæ nulla est.l.si totam.ff.de acqui.hære.vbi tradunt communiter Doct. Bart.& alij in l.re coniuncti.ff.de lega.3.vnde repudiatio partis hæreditatis vel legati quia nihil est, non trahit ad se alias partes eiusdem hæreditatis, vt omnes repudiatę videantur, sed aditio partis trahit ad se alias partes, sicque per aditionem partis totum quod delatum est, quęsitum videtur, text.est in l.1.& 2.cum ibi notatis. ff.de acq.hær.l.si solus, in prin.& §.1.eod. tim. iuncta l. cum quidam.ff.de lib.& posth.dixi multa in simili in c.1.li. 2.controuersiarum vsu frequentium, nostram distinctionem videntur sentire Alex.cons.55.colum.2.lib.5. Decius consil.442.col.3.Tiraq. vbi supra versic. quin & aliter.

10 Tertio limita ✝ vt solennitas extrinseca etiam post temporis diuturnitatem non præsumatur, quando agitur principaliter de inferendo alicui tertio præiudiciũ, ita tenent (nisi demum post annos triginta vel longius tempus) Glo.& Innocen.& reliqui in c.peruenit.de empti. & vendi.vbi Imola.col.6.Fulgosius in l.1.col.pen. C. q. admi.Alex.col.7.viso instrumento locationis.col.3.lib. 4.Hostien.Ioan.And.Panor.in d.c.Albericus de testibus.Alex.cons.218 ponderatis narratis.col.3.lib.6.arg. d.l.nullo.C.de rei vend.cum simi.& d.c.peruenit.

Contrarium tamen tenent Alexan.sibi met contrarius in d.l.qui in aliena, prin.ff.de ac qui.hære.per c.cõtinebatur, de his quæ fiunt a prælato sine cons.c. Ias.in d.l.1.colu.5.C.qui admitti.And.Tiraq.de præscri.Glo. 4.§.1.vers.39.ibi sunt, & qui hoc limitant post Antonium Butrium, quem allegat in d.c.illud.

Quid dicendum? & sane vt istarum sententiarum neutra simpliciter vera est, ita vtraque aliqua ex parte defendi potest, nam quod tendit in præiudicium tertij ignorantis ex diuturnitate temporis non stabilitur, aut solẽnitas extrinseca præsumitur. Sicque mandatum non p̃sumitur in præiudicium ignorantis eam rem qua de agitur, vt diximus supra, & aliquid in c.præsc. Cæterum si ipse id agi non ignorabat, aliud esset, vires enim sumeret actus ille vel quasi ex preambulo mandato præsumpto vel quasi ex sequenti ratihabitione, arg.l.semper qui non prohibet, ff.de reg.iur.cum ibi late traditis per Philippum Decium & Hieronymum Cagnolum, & per ea quæ iam diximus.

Quarto limita vt procedat quando ageretur de modico præiudicio, secus si de magno tunc enim solennitas extrinseca nõ præsumeretur etiam ex temporis diuturnitate. Ita Barth.in d.l.cum de in rem verso.col.3. ff. ff.de vsu.Idem Barth.in d.disp.mulier habens amplum patri.Idem Barth.in l.1.vol.pen. ff. de aqua plu. arcen. Fulgosius col.pen.& Ias.col.5.d.l.1.C.qui admit.Alex. in d.l.qui in aliena, in prin.Idem Alexan.in l.sciendum ff.de verb.obli.And.Tiraq.vbi supra, ibi sed & hoc multi.Panorm.in c.vlt.col.3.de causa poss.& propr.Pau.Castren.in d.l.si filius fam.Decius cõs.444.Idem Decius in c.1.col.6.de fide instrum.Alex.cons.20.viso processu.col.fin.lib.4.Idem cons.5.col.pen.eod.lib.Sozin. cõsil.254.lib.2.per d.l.nullo, cum simil.quod dic vt supra c.2.diximus super Glo.l.pen.C.com.diui.Quid dicendum? & sane sunt tres casus inspiciendi, primus quando ea solennitas extrinseca quę omissa esse dicitur, exigebatur principaliter ob vtilitatem eam omittentis. Alter q̃do exigebatur ob vtilitatem tertij, vltimus quando exigebatur ob vtilitatem reipub. Primo casu ex temporis diuturnitate præsumitur, quid enim si erat statutum, ne mulier contraheret sine consensu duorum consanguineorum, certe hoc casu similiter contraxit, & post longum tem-

gum tempus velit contractum rescindere eo colore quod consanguineorum consensus non interfuit, consensus ille licet sit extrinsecæ solennitatis præsumeretur per omnia iura & rōnes, de quib. suprà, & potissimùm per d.l. si filiusfamiliàs, & d.l. quia in aliena, & d.c. illud. nec dubiũ est, quin ea solennitas intueatur principaliter ipsius mulieris vtilitatem, vt per Bar. & alios in l. si quis pro eo. ff. de fideius. dixi plenius li. 3. controuersiarum vsu frequẽtium. Amplia vt procedat etiam si per procuratorẽ mulier contraxisset, cùm ipsa contractum initum nõ ignoraret. c. qui per alium, de reg. iu. li. 6. per totos titulos. ff. & C. de procu. & ff. & C. mandati. cum simil. Amplia vt non procedat non solùm si de leui, sed etiam si de graui vel mediocri præiudicio ageretur per generalitatẽ iurium & rõnum de quib. sup. & infrà. Limita vt non procedat quando contractus reuera initus non fuit, licet rẽ fortè mulieris aliquis possidere cœpisset, quasi ex vẽditione, vel donatione, vel dotis datione ab ea factis, tunc enim cùm non solùm negetur ea extrinseca solennitas de interuentu consanguineorum, sed etiam negetur ipse principalis contractus vel ipsa principalis conuentio, ex diuturna possessione etiam illius contractus nomine aut uelamine colorata non præsumeretur is titulus vel contractus, nec cum illa solennitate interuenietium consanguineorum, neque sine illa, ita procedit d.l. nullo cum simil. C. de rei vend. Secus si contractus reuera interfuisset, sed consensus consanguineorum minimè, nã tunc is consensus præsumeretur, nisi abfuisse vel defuisse probaretur, vt dixi. Ratio differentiæ, quia cõtractui, qui re vera non fuit, nihil potest accedere aut præsumi accessisse, at contractui qui re vera fuit ea extrinseca solennitas vt accedere potuit, ita & accessisse præsumi potest.

Secundò limita quando mulier isthæc ignorabat eo quod & si mandatum dedit ad contrahendum, & contractus re vera fuit celebratus, ipsa tamen id ignorabat, quia talem contractum factum fuisse sibi nunquam denunciatum fuit. tunc enim & si probatum esset contractum fuisse celebratum, si tamen consensum consanguineorum interfuisse probatum nõ esset, is minimè ex diuturnitate temporis præsumeretur, & ita procedat, tex. in d. l. nullo. iunct. l. 2. §. si à populo. ff. pro empt. l. 2. C. eo. tit. iuncta l. 2. §. fi. ff. de publ. in rem act. nam & si fortè ex vi & occasione illius cõtractus huius mulieris aduersarius rem suam longo tempore possedisset, adhuc eam præscribere non posset, quia titulus ille vt pote illegitimus non præberet iustam ei causam possidendi inscia muliere, vt dictis legibus, ea autem sciẽte & patiente fortè aliud esset, quia iam ille videretur habere iustam causam possidendi eò ipso quod domina patiente possidebat. l. si id quod. ff. pro de reli. ibi, quasi sciente & volente domina. l. si vir vxori. ff. pro donat. in quibus iurib. titulus similiter erat illegitimus, & ex domini consensu iustificabatur, quasi defectus tituli vel vitium ipsius purgetur vel suppleatur ex scientia & patientia domini. Et in d.l. 1. C. pro empt. & d. §. si à pupillo, vitium illius tituli ex consensu minoris ideò non purgatur, quod ille non potest circa id dispensare, aut iurib. suis nocere, id quod possunt qui maiores ætate sunt, vt in terminis d.l. si vir. d. le. si id quod, vt vtrunque probatur in l. Titio cẽtum, in prin. ff. de cõdi. & dem. iuncta l. filiusfamiliàs. §. diui. ff. de leg. 1.

11 Ex superioribus † apparet vehementer errasse Bald. in l. 2. C. de le. hære. quem sequitur And. Tiraqu. vbi suprà, vers. & quanquàm. post Fulg. Paulum Castrensem, quẽ refert. aiunt enim ex diuturnitate temporis non præsumi insinuationem donationis, non quoque præsumi interuentum consanguineorum cum vtrunque præsumi longè verius esse ostendimus, quando contractus re vera factus fuerat in quibus terminis ipsi loquuntur, id quod regulare est. Fallit in casu secundum superiorem distinctionem Ad id quod dixi, quando cõtractus initus nõ fuit, idem tenet Tiraq. vbi suprà, vers. quin & aliter. Ale. cons. 50. li. 5. Dec. cons. 444. col. 3. Secundo, casu principali quando ea extrinseca solennitas desideratur in vtilitatem potissimùm tertij, sicque eius omissio in illius tertij præiudicium principaliter vergit, tũc communis opinio suprà relata voluit eam non præsumi nisi probetur, intellige primùm quando de magno præiudicio ageretur, deinde idem si de mediocri, postremò idem si de minimo vel leui, quæ omnia puta vera si tertius ille ignarus
12 esset. † Vnde cum lege, Tauri. 45. prohibeatur vxor sine viri sui licentia contrahere, si ipsa se ignaro contraxisset etiam post longum tempus mariti licentia non præsumeretur, siue agatur de magno, siue de mediocri, siue de minimo præiudicio ex mente d. communis opinionis. ea enim solennitas principaliter respicere vtilitatem mariti diximus. li. 3. controuersiarum vsu frequentium, Cæterùm sciente & patiente marito post temporis diuturnitatem, ea licentia præsumeretur, vel ea diutina taciturnitas pro licentia haberetur, arg. d.l. filiusfamiliàs. d.l. qui in aliena. d.l. si id quod ibi, quasi sciente & volente domina. d.l. si quis diuturno. ff. si seru. vend. d.l. si ego. §. 1. ff. de pub. in rem. act. ibi, per traditionem vel patientiã fortè. §. fi. Inst. de usur. l. alienationis verbum ibi, vix est. n. vt non videatur alienare. ff. de verb. sign. l. qui patitur. ff. mand. l. semper qui non prohibet. ff. de reg. iu. & diximus plenè suprà in capitibus præced. Tertiò casu prin-
13 cipali † quando prohibetur actus sine illius solennitatis interuentu ob publicam principaliter vtilitatem, puta quia dicit statutum ex omni contractu venditionis præstari gabellam, infirmatque omnem contractum qui nõ fuerit insinuatus in actis publicis, ne gabella fraudetur, tunc si apparet initus contractus, non tamen constat de insinuatione, ea etiam post longum tempus regulariter non præsumeretur, quia in dubio reipublicæ ignorantia præsumeretur. l. verius. ff. de prob. quod si appareret reipublicæ administratores id nouisse, tunc fortè secus esset, arg. iurium proximè allegatorum. ergo aut sciuerũt & tunc ea solẽnitas præsumitur, aut ignorarunt & tũc non præsumitur, aut dubitatur & similiter non præsumitur post longum tempus, post longissimum autẽ tempus omnis actio competens ad talem contractũ impugnandum expirat, sicque ille firmus maneret, arg. l. sicut l. omnes. C. de præscr. 30. annorum. longissimum tẽpus accipere debemus 30. annorum quoad priuatos, d.l. sicut, & 40. quo ad rem publicam. d.l. omnes ita intelligo. d.c. peruenit. de censi. Quintò limita d. regulã vt ex diuturnitate temporis solennitas extrinseca nunquam præsumatur, nisi apparet actum fuisse gestum, & de solennitate legali an interfuerit, vel nõ dubitatur, secus si de ipso actu principali non apparet, quia tunc, vt suprà diximus, non præsumeretur etiam post lõgum tempus Andre. Tiraq. vbi suprà, vers. quin & aliter. post Dec. consil. 442. & Ale. cons. 50. lib. 5. quos ipse allegat.

Sextò limita vt non procedat quãdo actus, de cuius solennitate agitur, solenniter fieri non erat possibile (vt si forte hæreditatem pupillo delatam serui ipsius administrarunt longo tempore) nam tunc non præsumetur aditio, cùm ipse adire nequeat. l. potuit, cum ibi not. l. si infanti. C. de iu. delib. §. sed neque. Insti. de aut. tuto. rõ, quia vbi veritas locum habere nõ potest, ibi nec fictio locum habere potest. Ita Dec. & And. Tiraq. vbi suprà, per l. qui ad certam. ff. locati. quorum opinio eo solũ casu tueri potest, de quo ipsi non uidentur meminisse, scilicet quando pupillus ille (quod rarò accidit) nunquam habuit tutorem. Cæterùm cum regulariter tutores hẽant

pupilli.

pupilli,qui eorum nomine poſſunt adire hęreditates,vt
d.ll.quis vetat aditam eius nomine præſumi hæredi-
tatem,cum diu ab eius tutore vel ab ex eius ſeruis repe
ritur adminiſtrata,argu.d.l.ſi filius familias, & d.l. qui
in aliena.

15 Septimo limita † quando erat nimia difficultas in
ipſo actu principali,hoc eſt, quando ipſemet actus prĩ
cipalis fieri non poterat ſine principis diſpenſatio ne,
aut voluntate,tunc enim quia id reputatur impoſſibile
iuxta l.apud Iulianum.§.conſtat.ff.de l.1.non præſume
retur ex temporis diuturnitate, vnde vtiliſſime dicebã
16 †ſi rem maioratus vendidiſti,quæ citra principis licen-
tiam vendi non poteſt certe & ſi longo tempore emp-
tor eam poſſederit,adhuc ea principis licentia non præ
ſumetur,quia ea ſolẽnitas non ſolum extrinſeca eſt,ſed
etiam impoſſibilis fere reputatur,ſicque par eſt,vt ex ſo
lo curſu longi temporis non præſumatur niſi probetur
id quod iuſtificatur ex illico dicendis.Octauo limita vt
non præſumatur quando ea extrinſeca ſolennitas vero
ſimiliter interuenire non potuit,puta apud Indorum re
giones Epiſcopus,& capitulum iurarunt rem eccleſiæ
non alienaturos ſe niſi de licentia Papæ,alienata repe-
ritur ab hinc annos decem nõ præſumitur Papæ licen
tia,quia cũ multũ ad tale iter t pis ad talemque nauiga
tionem requiratur a tempore,quo ea licentia habita eſ
ſet vſque nunc(ſi forte habita fuit)integrum decen-
nium præterire non potuit,ita Tiraq.vbi ſupra, Decius
conſ.415.col.2.Alex.conſ.9.col.vlt.lib.3.

17 Nono limita†vt non procedat quando ea eſt ſolen
nitas cui partes nequeunt renuntiare,tunc etiam ex tẽ
poris diuturnitate non pſumit.Ita Pet.Anch.in l.p illũ
tex.de reb.eccl.nõ ali. Ant. Butr. & alij in c. ſicut,de re
iudi.Gl.& Bart.in l.1.C.de fid.inſtr.li.10.Bar.in l.ſi for
te,per tex.ibi.ff.de Caſtre.pec.Alex.conſ.219. col. pen.
lib.6.Bar.in l.ſciendum.ff.de verb.obl.Idem.Bar. in au
th.ſi quis in aliquo documento. C.de eden.And.Tira-
18 qu.de præſcript.§.1.Gloſſ.4.verſ.39. ibi aliter alij.† Ex
qua communi limitatione non minus vtiliter quam no
ue colligebam egregiam declarationem ad l. vlt. C. de
pact.ait lex illa pactum de futura ſucceſſione quod re-
gulariter non valet.l.pactum quod dotali. & l. fi. C. de
pac.l.pactum quæ dotali.C.de colla.l.fi.ff.de ſuis & leg.
hæred.l.a.§.interdum.ff.de vulga. & pupil.l.ſi quando.
§.illud.C.de inoffic.teſtam.ſuſtineri quidem tale pa-
ctum ſi fiat de voluntate illius cuius de ſucceſſione age
batur,per d.l.fi.Quid autem ſi probatur inter duos co
gnatos meos ab hinc annos 10.feciſſe pactum ſuper hæ
reditate mea, non tamen probatur vtrum inſcio me
(quòd ſemper præſumitur.l.verius.ff.de probatio.l.ve-
tare.ff.de furtis)an volente & conſentiente id pactum
fuerit interpoſitum,vtrum ex illa temporis diuturnita
te meus conſenſus præſumatur,videbatur quod ſic, q̃
cum ea conuentio reuera interfuerit,& de illa dũtaxat
qualitate,vel ſolennitate(ſcilicet conſenſus mei)dubi-
tetur interfuerit,nec ne,facile ex illo longo tempore p̃
ſumi debere,adhuc tamen contrarium reſpondi, eo q̃
conſenſus ille ſit huiuſmodi,vt ei partes paciſcentes re
nunciare minime poſſent,vt legib.ſupra allega.Similiter
19 illud etiam colligebam.† ſcis iuramento calumniæ a col
litigantibus non poſſe renuntiari.l.a.cum Gloſ.C.de iu
re iura.propter calum.dando,quid poſtquam partes iu
ramento calumniæ renuntiarunt præterijt decennium
nec adhuc lis finita eſt,an ex hoc longo tempore ea re
nuntiatio vires ſumat,vel an forte præſumatur ei acceſ
ſiſſe iudicis conſenſum.id quod omnino negabam, ex
eo, quod partes huic ſolẽnitati iurandi de calumnia re-
20 nuntiare non poterant expreſſim.†Quinimo nec etiam
tacite,quamuis in hoc vltimo vt tacite renuntiare poſ-
ſit contrarium tenuerit Glo.quam ibi(ſed minus recte
iudice me)videntur ſequi Doctores in ſd.l.2.§.ſed quia
veremur.C.de iuram.calum.quia tacitè per partes colli
tigantes renuntiari non poteſt,non magis, quam exp̃ſ-
ſim,ſicque poſt partium renuntiationem(ſiue illa taci
ta ſit ſiue expreſſa)iudex tale iuramentum in quacunq;
parte litis exigere poteſt,ſicque apparet eam renuntia-
tionem efficacem nõ fuiſſe,iuxta d.§.ſed quia veremur
&c.1.§.1.de iuran.calum.lib.6.Tertio ex eadem com-
21 muni limitatione colligebam, †ſcis nõ licere facere trã
ſactionem ſuper alimentis legatis,niſi demum inſpe-
ctis cognitiſque verbis teſtamen.l.de his.ff.de tranſact.
ſed quid ſi apparuit de alimentis abhinc annos decem
tranſactum fuiſſe,nunquid ex hoc longo tempore præ
ſumetur ea extrinſeca ſolennitas vt inſpecta,& cogni-
ta fuerint verba teſtamenti,id quod ex eadem commu
ni opinione non minus vtiliter,quam noue abnegabã.
22 Quarto illinc etiam dicebam†ſcis teſtm̃ minus ſolenne
non valere,nec tollere ſuperius quod ſolẽne eſſet.§.po-
ſteriore.Inſt.quib.mod.teſt.infir.l. ſi quis priore .ff. ad
Treb.l.ſi mihi & tibi.§.in legatis.ff.de lega.1.l.ſancimus
C.de teſtamen.quid ſi poſt primum teſtamentum ſolẽ-
ne aliud minus ſolẽne feci,aut quid ſi minus ſolenne te
ſtamentum feci,cum antea nullũ aliud feciſſem,& poſt
ea decennium præterijt,an ex iſta temporis diuturnita-
te ſumet vires hoc teſtamentum,quaſi ſi quid ſolenniũ
nunc videtur deficere,interſuiſſe tamen,præſumatur ꝓ
pter longi temporis curſum,videaturque ſcriptum mi
nius,quam dictum,geſtùm ve fuerit,vt in ſimili defini
uit Papinianus in l.cum auus.ff.de condi. & demonſt.
id quod abnegandum eſt,quia hæc ſolennitas extrinſe
ca eſt huiuſmodi,vt ei per teſtatorem nequeat deroga
ri. l. nemo poteſt.ff.de lega.1.l.Lucius. §. fin. cum ſua
Gloſſ.ſingulari.ff.de leg.a.& ita ampliatur d.l.ſãcimus
23 Illud autem eleganter quæri poſſet,†feci teſtamentũ
ſolenne,deinde dedi me in arrogationem,ſicque in te-
ſtamentum hac capitis diminutione irritum factũ fuit,
poſtea ab arrogatore fui emancipatus,quo caſu ex no
ua voluntate mea id teſtamentum conualeſceret,iuxta
l.pen.§.teſtamento.ff.de poſſ.ſecun.tab.& §.non tamen
Inſtituti.quib.mo.teſta.infir.præterijt integrum decen
nium poſt talem emancipationẽ,nunquid ex tali longo
tempore præſumetur hæc ſolennitas extrinſeca quod
videar huius eſſe animi,vt id teſtamentum ſic ſemel ir-
ritatum quaſi iudicio recenti conualeſcat, id quod nõ
minus vtiliter quam noue abnegare, nec enim tempo-
ris diuturnitas inducit ſubſtãtiam,quam conſtat nõ in
terſuiſſe,vt in ſpecie hac.ſed quando dubitatur,vtrum
ea ſolennitas extrinſeca,de qua agitur,interſuerit, nec
ne,& poſſibile eſt interfuiſſe, & poſſibile eſt etiam nõ
interueniſſe,tunc temporis diuturnitas inducit proba-
tionem coniecturalem ſeu præſumptionem , vt inter
fuiſſe ex tunc cum actus fiebat videatur & credatur,nõ
autem quod ea ſolennitas poſtea acceſſiſſe intelligatur
Sic ergo & in ſpẽ propoſita hæc noua ſubſtantia & vo-
luntas ad reualidationem vel reparationem illius teſta
menti quod ſemel accidiſſe conſtitit,acceſſiſſe nòn vi
debitur,eritque egregia declaratio ad d.§.non tamen,
& ad d.§.teſtamento,de quibus egimus lib.2.de ſucceſ
24 ſio.crea.§.15.In†contrarium tamen fortiter facit l.ſi qs
diuturno,in princ.ff.ſi ſerui.vend.& l.alienationis ver-
bum,ibi.vix eſt enim vt non videatur alienare.ff.de ver
borum ſignificatio.vbi tibi rem meã poſſidere inchoã
ti licet eam concedere non videar,tamen poſt longum
tempus eam concedere videor, ſicque ipſa voluntatis
ſubſtantia ex ipſo tempore videtur acceſſiſſe , id quod
longe facilius præſumendum erat in terminis d.§.non
tamen,& d.§.teſtam.quia inter eſt,cuiusque cum teſta
mento decedere,ſed non intereſt, imo nocet res ſuas
concedere,ſicque id non præſumitur.l.ſed quia hoc in

tereſt

tereſt.ff.de interro.act.§.1.Inſt.quib.ex cau.manu.non
liceat iunct.l.cum de indebito.ff.de prob.ſed poſſumus
reſpondere,hoc procedere fauore poſſeſſio.q ſummus
eſt,arg.l.1.ff.de vſuc.l.fin.ff. pro ſuo.l.cum notiſſimi.in
princ.C.de præſcr.30.annorum.& noſtra ſententia iu-
ſtificatur ex ijs,quæ in ſequenti limitatione dicētur, vbi
ſi ex inſtrumenti inſpectione conſtaret eam ſolennita-
tem extrinſecam,qua de ageretur,non interueniſſe,tūc
temporis diuturnitas eam non pareret aut introduce-
ret,temporis enim natura non tam apta eſt ad gignen-
dum quàm ab abſumendum, non tam ad procreādum,
quàm ad perimendum procreata,& nouas formas quas
denuo tempus quotidie videtur producere, non ipſum
tēpus,ſed elementa materialiter producunt, vt diximus
ex ſententia Philoſophorum ſuprà par.1.q.10.Poſtremò
25 limitatur†vt ſic ex ipſo inſtrumento producto conſtat
eam extrinſecam ſolennitatem,qua de agitur , non in-
terfuiſſe , tempore quo actus fiebat, tunc ex temporis
diuturnitate poſtea prætereunte non præſumatur , aut
(vt rectius loquar)non generetur ea ſolēnitas , vt ſuprà
proximè dicebamus.l.e.obligationum ferè. §. placet.ff.
de act.& obl.talem autem ſolennitatem non interfuiſſe
tunc demum ex inſtrumento ipſo apparere videbitur.
cum ſcriptum erat id minimè factum fuiſſe,aut alijs ver
26 bis id declarabat.Quid†enim ſi ſcriptum fuerat Titium
Mæuio abſenti centum promiſiſſe per ſolennem ſtipu-
lationem,tunc apparet ſanè ſolennitas præſentiæ , quæ
neceſſaria eſt ad ſtipulationis validitatem non interue-
niſſe,ſicque etiam poſt temporis diuturnitatem eam rē
inter præſentes actam fuiſſe minimè præſumeremus,ita
licet non ſic exemplificantes tenent communiter Do-
cto.Pau.Caſtr.conſ.81.in cauſa quæ vertitur.col. 3.lib.
2.per l.emptorem,in princ.ff.de act.emp.And. Tiraqu.
vbi ſuprà,verſ.39.ad fidem Alex.conſ.1. ponderatis his.
col.1.li.5.Iaſ.in l.1.col.5.C.qui admitti.Philipp.Dec.cō
ſil.103.an approbatione.col.1.Idem Decius conſi. 36.
col.3.Stephanus Bertrandus conſ.554.alienat.col. 3. li.
2.Bal.in l.data.col.pen.C.qui accuſare non poſſunt.

27 Ex qua communi limitatione colligerem quod ſi in
ſtrumento diceretur,Titium Mæuio fundum vendidiſ
ſe pro certis libris plumbi,aut ferri,aut pro certa frumē
ti quantitate,tunc certè etiam poſt longum tēpus non
conualeſceret is contractus emptionis,quia quum quo
tempore actus fiebat,cōſtet precium in pecunia nume-
rata non interfuiſſe,eam ſolennitatem tempus poſtea p̄
teriens non poteſt gignere,cū eius natura, vt diximus,
non tam apta ſit ad gignendum quàm ad perimēdum,
ars autem ciuilis imitatur naturā.l.adoptio.ff.de adopt.
§.minorem.Inſti.eo.tit.l.ſi quis poſthumos, in princ.l.
28 filio,quem.ff.de li.& poſth. Quid ergo † ſi inſtrumento
dicebatur locationem domus factam fuiſſe his verbis,
Titius Mæuio domum meam locatam volo pro vno
anno,ſed in eodem inſtrumento fides fit, ꝙ merces nō
fuit deſignata,aut ſcriptum erat ꝙ Mæuio domum ſuā
commodabat,ſed non ad quantum tempus, aut ꝙ Mæ
uio amplum fundum donabat,ſed ꝙ non interfuit tunc
inſinuatio,aut ꝙ minor vendidit prædium. ſed ꝙ inter
fuit tunc iudicis decretum,aut ꝙ vxor contraxit,ſed ꝙ
tunc non interfuit mariti licentia ex forma ſtatuti deſi
derata,'& per Taurinam l.45. Vel ꝙ non interfuit præ-
ſentia conſanguineorum in mulierum contractib.deſi-
derata ex forma ſtatuti , certè in omnibus his ſpecieb.
& ſimilibus,per eandem receptam opinionem ſuprà re
latam colligerem etiam poſt longum tempus eas ſolen
nitates non præſumi,qua licet regulariter talia ſolennia
poſt longum tempus præſumantur,tamen præſumptio
nes legales admittunt probationem in contrarium,hic
autem contrarium probatum eſt per ipſum inſtrumen
tum,cui in toto,vel in nihilo fides adhibenda eſt, ſicq;

ſi credimus ei quatenus teſtatur, actum illum principa-
lem geſtum fuiſſe , ſimiliter ei credere debemus quate-
nus negat,ſolennitates iam relatas interfuiſſe, quas tē-
pus parere impoſſibile eſſe nullus modò ſanus ignorat,
ut diximus,nec lex eas tempore quo actus principalis
fiebat,interfuiſſe præſumere poteſt,cùm contrarium p
inſtrumentum ſit probatum , & temporis diuturnitas
non in id prodeſt vt poſt actum celebratum minus ri-
tè tunc poſtea ſolennitas ad illum actum neceſſaria,aut
pariat,aut poſtea à partibus additas fuiſſe præſumat,ſed
tantùm in id prodeſt.vt eas tempore ipſius actus inter
fuiſſe,præſumat,quandiu non probatur eo tempore nō
interfuiſſe,prout probatum eſt in ſuperioribus ſpecie-
29 bus.Fallit(vt credo)fauore diutinę poſſeſſionis rerū cor
poralium,arg.d.l.filiusfamiliàs.C.de pet.hæred. d.l. qui
in aliena,in pri.ff.de acqu.hæred. Vnde ſi inſtrumento
diceretur filium adiuiſſe hæreditatem patris,tamen iuſ-
ſu minimè interueniente tunc , ſed ipſo fortè abſen-
te,ſi poſtea ſciente patre,is filius eam hęreditatem poſſi
deret,præſumerem,patris iuſſum acceſſiſſe,computādo
decennium à tempore quò pater reuerſus cœpit noti-
tiam illius rei habere,ita not.intelligo,& amplio d.l.fi
30 lius.Et ſimiliter†ſi hæreditatem filio delatam dicebat in
ſtrumentum patrem acceptaſſe filio abſente, & ignorā
te,tunc ſi poſtea is filius ad patrem reuerſus videbatur,
& patiebatur eam hæreditatem diu à patre poſſideri,
præſumam nouum conſenſum acceſſiſſe,dummodo de
cennium computari incipiat à tempore quo filius re-
uerſus huius rei notitiam habere cœpit,ita intelligo,&
egregiè amplio d.l.qui in aliena,in pri. facit optimè d.l.
ſi quis diuturno,in princ.& d.l.alienationis,verbum,ibi
vix eſt enim vt non videatur alienare,facit l.ſi ego. §.1.
ff.de publici.ibi per traditionem , aut patientiam fortè.
facit lex ſi id quod.ff.prodere ibi,quaſi volente, & con
cedente domina,ideò ſupra diximus ꝙ nouus ſolenni-
tatis aduentus,licet poſt longum tempus præſumatur fa
uore corporalis poſſeſſionis(vt modò etiam dixi)tamē
non præſumeretur vbi ea poſſeſſio corporalis,vel qua-
ſi corporalis non eſſet,vt eſt in ſeruitutibus d.l. ſi quis
diuturno.

31 Sicque†non minus vtiliter,quàm nouè dicerem,ꝙ in
terminis l.cum de in rem verſo.ff.de vſur. ſi inſtrumen-
tum diceret,me Titio decem dediſſe, non ex ulla cauſa
obligatoria,ſed gratis,licet poſtea per nouem annos ſe
quentes tantundem ei dediſſem,adhuc non præſumere
tur nouus obligatoriæ cauſæ aduentus,quia ibi nec eſt
poſſeſſio rerum corporalium,vt erat in terminis d.leg.
alienationis,& d.l.ſi filius,& d.l.qui in aliena.neque erat
quaſi poſſeſſio rerum quaſi corporalium , vt eſt in ſer-
uitute prædiali cauſam continuam habente,vt erat in d.
32 l.ſi quis diuturno.Hactenus†quando inſtrumentum ut
teſtabatur actum principalem geſtum fuiſſe,ita quoque
teſtabatur ſolennitatem ad illum actum requiſitam nō
interfuiſſe eo tempore,quo actus fiebat, nam poſtea in
terfuiſſet,vel non,tabellionem noſſe non potuit. Quid
verò ſi inſtrumentum ſolum dixit, actum principalē ge
ſtum fuiſſe,de ſolennitate autem ad illum neceſſaria mē
tionem nullam fecit,ſicque nos incertos reliquit, verū
interfuerit,vel non interfuerit , & tunc quidem vt cum
actus ille recens eſt,ea ſolennitas eo ipſo, ꝙ de ea con-
ſtat,non præſumitur,quia eſt quid facti,quod non præ
ſumitur niſi probetur.l.in bello.§.factę.ff.de capt.l.ſi e-
mancipati,ubi no.Iaſ.C.de coll.ita quoq; poſt lōgū tp̄s
nō deſinit præſumi,ēt ſi eam nō interfuiſſe quale quale
indicium faciat,de ea nullā mentionem inſtr̄m feciſſe,
præterea,ꝙ ipſa facti eſſet,ita in ſpecie tenent Pe. Anc.
conſ.136.ex conſilijs Alexand.conſ.69.circa primūm.
colum.3.lib.1.Fel.in c.ſicut.col.pen.de re iudic. Philip.
Decius conſ.342.viſo puncto.col.6.Idē Dec.cōſ.419.

tiso consilio.colum.1.vt refert,& sequitur Andr. Tiraquel.vbi supra,vers.39.in fine.quamuis,vt ipse ait, contra hanc communem opin.tenuerit Paul. Castren. cõs. 81.lib.2.existimans,& minus rectè,idem iuris esse hoc casu,quod in casu superiore esse diximus.Ergo aut agitur de solennitatis extrinsecæ interuentu, aut de nouo ipsius aduentu,primo casu,aut est certitudo,quod non interfuit,aut præsumptiõ tantum, cum est certitudo, quia id testabatur instrumentum, ea non præsumitur ex temporis diuturnitate,quia authoritas instrumenti vincit hanc præsumptionem,& coniecturam ex temporis diuturnitate orientem,l.continuus.§. cum ita.ff. de verb.obl.quando vero solum erat præsumptio,quod ea solennitas non interfuerit.tunc etiam si ea præsumptio sit qualificata,& aucta,vincitur per præsumptionem ex temporis diuturnitate emanantem,quale est cum actũ principalem gestum fuisse testabatur instrumentũ,nec de tali solennitate mentionem faciebat,dicebat, enim vendidisse minorem,nec de decreto mentionem faciebat,aut contraxisse nuptam nec de mariti licentia per statutum requisita meminerat,aut amplum fundum do natum fuisse,nec de insinuatione mentionem faciebat, sicque,cum illæ ex fint facta,ꝑterea qꝫ regulariter nõ ꝑ sumuntur nisi probentur,ea præsumptio augetur eo qꝫ verosimile erat quod de ea si interfuisset meminerat instrumentum,nõ secus,q̃ de ipso actu principali,adhuc tamen hæc præsumptio vtcunque sit qualificata vincitur à præsumptione ex temporis diuturnitate emanante vt patet ex superiore communi opini.cõtra Paul.Castr. sicque in trious speciebus modo relatis contrarium vero simile est responsurum Paul.Castr.sed ita verosimile est,quod responderent qui tenent d.communem opi.

Secundo casu principali quando agitur de nouo solennitatis aduentu.(constabat enim ex instrumento tempore actus principalis eam solennitatem minime interfuisse,dubitabaturque an postea accessisset)& tũc ex temporis diuturnitate non præsumitur ex commũi opi.supra relata.fallit fauore possessionis,rerum corporalium diuturnæ,dummodò decennium computetur a tempore quo ea solennitas potuit interuenire, vt supra diximus,ita intelligentes d.l.si filius familas.l.alienationis d.l.qui in aliena. Fallit 2.fauore quasi possessionis,q̃ est in seruitute prædiorum causam continuam habente,vt diximus supra,ita intelligentes d.l.si quis diuturno in princ. Fallit tertio etiam in possessione vel quasi vsu fructus,vt dictis legibus.iunct.l.qui vsumfructum ff.de verb.oblig.&.l.4.ff.de vsufruct.cum ibi not. Quo ad materiam vero.d.l.cum de in rem verso, quæ ab ista longe abscedit,dic vt supra attigimus,quæ omnia nota , quia pleraque noua.

33 Ex his ergo apparet subspectum esse intellectum quẽ ad d.l.si filius familias,assignant Alex.cons.9.viso themate.col.fin.lib.3.Franciscus Balbus,de præscrip. in 1. par.4.partis pri.q.10.nu 12.vers.alium ootabilem.Salycetus q.2.in dict.l.si filius.aiunt enim quod ibi ex diuturnitate temporis solennitas extrinseca ideo præsumitur,quia pater allegabat se filium iussisse vt adiret eam hæreditatem,quod si id pater non allegaret , ea aditio etiam ex illa diutina possessione minime,inquiunt, præsumeretur,id quod verum non esse,ax superioribus apparet,quibus conclusum fuit fauore possessionis ex diuturnitate præsumi solennitatem illam extrinsecam.& l. quæcunque,§.si.ff.de publicia.in rem act. procedere q̃ do non erat temporis diuturnitas cum tali possessione continua,secus si esset,vt d.l.si filius,cum sim.Ad quod & add.l.cum de in rem.vide Ias.assignãtem 12.limitationes in §.præiudiciales.Inst.de act.& Balb.vbi supra, enim 20.cum plu.seq.

34 Hactenus sat superque probatum fuit per plura quã quinquaginta fundamenta legum & rationum, titulum præsumi ex diutina rei corporalis possessione ,sed quod attinet ad Doctorum sententias mihi non satis certum, est,vtrum hæc,an cõtraria pars receptior sit. Hanc.n. sniam,qua edocemur, titulũ p̃sumi ex tali diutina possessione, tenent Gl.Pet.But.Bart.Bald.Raphael.Fulgosius & Florianus in dicta leg.cum de in rem.ff. vlus.secundum quod eos intellexit Andrea.Tiraquell.de præscriptio.§.1.Glo.4.vers.& hæc quidem.& taciti tenere videntur hi omnes qui ex diutina solutione aiunt præsumi legitima soluendi causa,etiam si non appareat.Ita Panor.consi.26.in quæstione quæ ad præsens vertitur. colum. vlt. libro. 2.post Glo.quam allegat in c.nullus 1.q.1.& Ioan.And.in c.peruenit.de censib.& Bart.in l. cum de in rem.supra alle.& idem Panor.consil.7.col. 3. vers.item premitto. & rursum in vers. præsumenda est ergo,eod.lib.2.Idem non solum repetit,sed etiam addit id procedere etiam si ea causa allegata fuerit sequitur Andre. Tiraq.d.Glo.4.vers.40.Glo.Bart.Florianus ,& Paul.Cast.qui putat hanc esse receptam opin.in l. seruitutes,in mag.ff.de serui.& hæc pars seruabitur in practica,secundum Ioan.Imolensem in l.1.§.fi.ff.de aquæ pluuia.arc.& in d.l.qui in aliena.in prin.Raphael Cuma. & Roman.in d.l.qui in aliena.in prin.Cæpolla de seruitutibus vrbanorũ. pdiorũ c.49.col.2.q hãc esse existimat receptiorem sententi, & in practica obseruatum iri. Alex.in d.l.si certis annis.C.de pactis.col.vlt.& per idẽ Alex.cons.69.circa primum dubium.colu.1.lib.6.Glo. Dynus,& Barto. in lege, prima. §. vlt. ff. de aqua pluui.arc. per Bar.& alios in d.l.qui in aliena. Bar.cõs 89. primo:quæritur.col.2. Bald.in l.1. C.de patriã potest. Alberic.in l.1.C.de seruitu.Idem Bald.in l. 1.C. qui ad mi.& rursum in l.1.C.com.diui.Salic.in d.l.si certis annis.Clo.in c.dilecti.16.q.3.Glo.Ant.Butr.& alij in rep. c.peruenit.de censib.quorum nonnulli & si loquantur in terminis d.l.cũ de in rẽ.vbi nulla,vt patet,erat possessio corporalis,rei vel quasi corporalis tñ idẽ verosimiliter rõturos in specie nostra credẽdum est fauore corporalis,rerũ possesionis,ar.l.1.ff.de vsu.vt plenius supra differuimus.Sunt tamẽ qui cõtrariam expressim tueantur partem contendentes, titulum allegatum præsumi in terminis d.l.cum de in rem.eo quod interfuit actus decies geminus ex parte eius cõtra quem præscriptum esse contenditur. Cæterum quando nullum factum ex parte illius interfuit extrinsecum,sed nõ factum dũ taxat,& tunc negant ex longa possessione præsumi titulum etiam allegatum(quale est,cum postquam rem tuã longo tempore possedi,eam me ex certo titulo legi timo quem allegabam,præscripsisse contendebam,talem titulũ allegatum præsumi ex ipsa longa possessione)ita tenent Iacob.de Arena,Petr.de Bella pertica.Cyn Bul. Bald.Iason.& alij in d.l. si certis annis. Ang. ibi in rep. Ioannes Imolen.& Romanus in l.in summa.§.fin.ff.de aqua pluu.arc.Petrus Ferr.sub titu.de forma libelli pro hæred.vel re singulari diuid.verb.communiter , & pro indiuiso,columna secunda. Andreas Barba.cõl. 28. omni potentem Deum,columna nona,lib.4. Florianus in d.l.de in rem verso.col.viii.Baldus & Angel.in d. l. qui in aliena,in princip.ff.de acqu.hæred.Iacob.Butrig. Baldus & Angel.in d.l.seruitutes in mag.idẽ Angel.in d.l. cum de in rem,in lect.antiqua,& in leg.1.col.3.C.de si decorum.Idem Baldus in leg.solent.§.non vero.ff.de officio pro.Idem Baldus in capi.si quis,verbo.per vnum annum,si de inuesti.inter domin.& vasallum fuerit contro.& consi. 100.mulierem maritus duxit.lib. 4. Iacob. de Rauen.Petr.de Bellapertica.& Cynus.in leg.penulti.C.communi diuidũ.Barthol.in leg.Celsus.ff.de vsuc. Idem Barthol.in q.incipi.mulier habens amplum patrimonium,col.fina.Sed certe materia d.l.cum de in rem

non

non iustè a nostris tradita fuit ad nostram materiam
35 vsucapionum, quia re vera inter se nihil commune habent, estque plusquam manifesta istarum rerum differẽtia, nam in terminis d.l. cum de in rem, nõ agebatur, neque agi possibile erat de præscribendo illo iure annuo quid recipiendi in futurum, nam illo tempore, hoc est, de iure. ff. incognita erat præscriptio actionum personalium, vt ex vera & communi opinione resoluimus suprà par. 1. q. 4. vnde cùm in d.l. agatur de habenda actione personali ad aliquid annuum recipiendum, impossibile erat vt id quisquam contenderet se habiturum p modum præscriptionis, sed per alium longè diuersum modum, hoc est, per modum & causam contractus, ad cuius contractus probationem præsumptiuam adducis, & allegatur illa decies gemina eadẽq; annua præstatio. Vnde etiam descendit alia non minus perspicua differẽtia, nam nihil commune habent inter se ius, & substãtia cum ipsius iuris vel substantiæ probatione. l. e. duo sunt Titij. ff. de Testam. tu. ibi, non ius deficit, sed prob. l. obligationum substantia, in prin. iuncto vlt. respond. ff. de act. & obliga. sed per d.l. cum de in rem, non inducitur ius aut substantia per præscriptionem contingens, aut vlla acquisitio iuris, aut substantiæ, sed tantùm iuris q̃d ex causa contractus acquisitum retro fuisse dicebatur
36 præsumptiua quædam probatio. Cæterum si illa improprijssima possessio, & discontinua potuit efficere vt titulus allegatus præsumeretur, longè facilius & iustius id efficiet nostra possessio, quę & proprijssima est, & continua, vt diximus ad pri. huius ar. Denique d.l. cum de in rem verso, limitatur egregiè vt non procedat cũ agitur de obligando aliquem hominem liberum ad seruitium personale, quale est seruitium vasallagij, (vt more nostrorum loquar) tunc enim decennales annuæ pręstationis vasallagij nomine aut similis personalis subiectionis causa factæ non inducerent tituli legitimi p̃sumptionem, sed longius tempus exigeretur, puta annorum triginta, quia longè grauius & durius præiudicium est in persona vel personali subiectione (qualis qualis illa sit) quàm in bonis illa est vera & communis opinio, q̃ tenent Bart. post antiquos in l. litibus. C. de agric. & cẽs. Idem Bar. in l. solent. §. 1. ad fin. ff. de off. procur. Cyn. & Bald. col. vlt. in l. si certis annis, C. de pact. & ibi Ias. in 6. limit. & Franc. Balb. de præsc. in 1. parte 3. par. prin. q. 10.
37 nu. 11. Vnde † apparet q̃ vt princeps rem vasalli sui etiã propter bonum publicum, aut publicam, necessitatem auferre non potest, nisi dato iusto precio, aut iusta recompensatione, & ita longè minus poterit etiam ob publicam utilitatem, aut necessitatem vasallum, hoc est, ciuem, aut ciues sibi subditos alienare, quia hoc lõgè grauius esset, quàm bona adimere, vt docuimus, & bonorũ ademptio iusto precio, aut recompensatione potest mederi, & reparari, subiectionis autem detrimentum est inæstimabile, arg. l. filius fa. §. secundum vulgarem. ff. de le. 1. l. seruitutum. ff. de reg. iu. Glo. l. in seruorum. ff. de pœnis. l. 1. §. quæ onerandæ. ff. quarum rerum actio nõ detur. l. 1. & 2. ff. de homi. lib. exhi. iũctis tractitis per Bar. in l. stipulationes non diuiduntur. 1. & 2. col. ff. de verb. obli. Ergo princeps vasallos talẽ in perpetuũ ideò alienare etiam ob causam publicam non poterit, quia id dãnum est irreparabile, & bonum publ. omnium conciuium damno, iactura, & labore, vel periculo non quorũdam tantùm parandum est. l. e. secundum naturam. ff. de reg. iu. & uide supra c. 5. nume. 12. & nu. 5. & 6. & nu. 13. & c. 9. nu. 22. & c. 17. ad tempus autem, non perpetuò, an possint alienari dixi in dictis locis.

SVMMARIVM.

1 *Titulus præsumitur post longum tempus.*
2 *Temporis diuturnitatis quadruplex effectus.*
3 *Tempus immemoriale inducit iuris substantiam.*
4 *Tempus quando extinguat ius.*
5 *Intellectus l. cum de in rem. ff. de vsur.*
6 *Intellectus l. si quis diuturno. ff. si ser. vend.*
7 *Seruitutis ad præscriptionem non est necessaria tituli allegatio, contra communem opin. conclusiones quatuor.*
8 *Titulus allegatus ex diutina possessione præsumitur & si agatur de præscribendo dominio, contra communẽ opinionem. Idem & si agatur de præscribẽdo vsufructu, contra communem opin.*
9 *Intell. l. nullo, cum si. C. de rei ven. & nu. 11.*
10 *Possessio sola radix & fundamentum præscriptio. noua opin.*
12 *Scientia quantum distet ab ignorantia quoad præscriptio.*
13 *Poss. quando dicatur violenta, clandestina, precaria.*
14 *Possessio vitiosa perdurat.*
15 *Præscriptio contingit sine legitimo titulo, & cum scientia rei alienę, noua declaratio.*
16 *Præscriptio sine titulo legitimo & cum sciẽtia rei alienę contingit in decem casibus hic relatis, noua declarationes.*
17 *Intellectus l. si id quod. ff. pro derelicto.*
18 *Intellectus l. neque fructuarium. C. de vsufructu.*
19 *Præscriptio sine titulo & cum scientia rei alienæ currit in decem casibus hic relatis, nouę declarationes.*

CAPVT LXV.

1 IN superiorib. † capitibus pluribus quàm quinquaginta fundamentis, tam legum & iurium, quàm rõnum ostendimus, eum qui longo tempore rem aliquam possideret sciente & patiente domino, si alleget iustam causam aut titulum possidendi habuisse, se eum titulum vel causam à iure præsumi citra aliquod probationis onus, quinimmò etiam ab authoritate Doctorũ id ostendimus receptum esse, quamuis innumeri ferè sint qui contrariam partem tuentur, vt non solùm ex superioribus, sed etiam ex modò dicendis apparebit. Et
2 animaduertendum est, † q̃ ex diuturna possessione vel quasi possessione interdum inducitur sola tituli præsumptio, quæ admittit probationem in contrarium. Interdum verò inducitur ipsummet ius & substantia, ita vt non admittatur, nec si admitteretur, prodesset probatio in contrarium. Interdum verò neutrum istorum cõtingit. Interdum & quandò ex tempore ius extinguitur. Primùm contingit quando rem tuam te sciente & patiẽte longo tempore possedi. nam si postea eam à me petieris, & dixero præscripsisse me, quia ab aliquo tertio habui iustam possidendi causam vel titulum, is titulus allegatus præsumitur, quamuis in cõtrarium admittatur probatio, ita procedunt omnia ferè fundamenta capitis superioris. Idem est in quasi possessione annuorum redituum, vt in terminis d.l. cum de in rem verso. ff. de vsuris. Secundus casus † vt ex possessione vel quasi
3 possessione diuturna inducatur verum ius & substãtia, ita vt probatio in contrarium nec admittatur, nec ex facto admissa prosit, contingit in possessione vel quasi temporis cuius initij memoria non est, vt in terminis l. 1. §. ductus aquæ. ff. de aqua quot. æsti. & in l. 1. & leg. 2. ff. de aqua plu. arcen. Tertius casus quando istorũ neutrum contingit, euenit in eo qui per decennium tantũ inter absentes rem alienam possideret corporaliter, vel in eo qui quasi mandato & nomine meo me ignorante aliquid egisset, & similia, vt superiore capite plenè exposuimus. Vltimum † vt ex tempore ius extinguatur, cõ
4 tingit in iure alicui delato vel acquisito, quo nondum

ipse

ipse vti cępit, quale est in terminis.§.fin.Instit.de iniuri. & est in legato nondum agnito, vel in hæreditate nondum adita, vel in iure offerendi, vt in terminis l.in bello.§.si quis seruum.ff.de capti.l.licet, cum Gloss. C. de iure delib.in princi.Institut.de perpe.& temp.actio.l.fi. C.de dolo, & in actione redhibitoria.& legis Aquiliæ, quanto minoris, & in reliquis, de quibus per totum titulum Institut.de act.& per Gloss.omnes in princip. & §. 1.Institut.de perpet.& temp.actionibus.In omnibus.n. his speciebus & similibus actio competens ipso iure extinguitur per transcursum temporis, nec ex parte vllius hanc ad rem desiderat possessio, titulus, bona fides aut aliquid aliud, quia istud est ius quoddam, quod defertur a lege sub hac conditione resolutiua, vt si is rem iusue suum infra tempus lege definitum persequatur, bene erit, sin minus, perinde sit ac si à lege id sibi côcessum nunquam fuisset, non aliter atque vita animantibus concessa est sub conditione resolutiua, quæ tempore ipso extinguitur, nisi homo per suam diligentiam efficiat, vt ęternam vitam assequatur, & similia, egregius text.in l.quibus diebus. §.quidam Titio.ff.de condit. & demonstrat, ibi, nam quod ademptum est, nec datum quidem intelligitur, sic ergo & in his specibus, cû post tempus lege definitum id ius semel oblatum adimatur, nec datum quidem intelligitur.

Ext superioribus colligitur in terminis d.l.cum de in rem, quod & si annuum quid longo tempore mihi pręstitisti, tamen si id postea persequar motus ex solo cursu temporis, nil agam, quia iustam causam præcessisse allegare debeo, vt est communis opinio Bart.col.2. & 3. & aliorum in d.l.cum de in rem.Balbus de præscrip. in 1.par.3.partis prin.q.10.per omnes in l.si certis annis. C.de pact.quod infra latius.

Colligitur † quid respondendum sit in terminis l. si quis diuturno, in princip. ff.si seru.ven.vbi te sciente & patiente tignum immissum in domum vel in parietem tuum habui longo tempore, & per hoc ius seruitutis acquiro & præscribo, si id nec vi, nec clam, nec precario factum fuit. Sicque ibi hoc plus est quam in dict.l.cum de in rem † quia in illa factum positiue seruitutem patientis exigitur, an in ista requiritur factum positiue solsentis & decies geminatum & vniforme, vt diximus in loco supra allegato Sed cur diuersum communis opinio est, quia in l.cum de in rem, agitur de grauiore præiudicio, quam in dict.l.si quis diuturno. vtrobique tñ vt legitimus titulus allegatur necesse est, sicque si in terminis dict.l.si quis diuturno. pręscribere contendens non allegaret legitimum titulum, succumberet. Idem si eum allegaret allegatumque ex diuturna illa quasi possione probaret præsumptiue, si tamen aduersarius probasset contrarium. Istæ sunt cômunes opiniones, quas tenent Barto.Florianus & Paulus Castrensis in l.seruitutes, magna.post Glos.mag.ibi prope finem.ff.de seruit. Glo.& ibi Barthol.colum.3, in d.l.cum de in rem, & est communis opin. Legittarum, secundum Paulum Castrensem in d.l.seruitutes.col.fi.sequitur, & ait esse communem opinionem Franc. Balb.de pręscriptio.in l. p. 3.part.princip.q.10.num.7, Bartho.in.l.qui in aliena.§.1. & ibi Alex.col.fi.ff.de acq.hære.Alberi.in l.2.C.de seruit.Ang.in §.æque col.5.Insti.de actio. Alexand. in l. si certis annis, col. penu.C.de pact.affirmans hanc esse cômunem opinionem, & ita in practica seruari Cæpolla de serui.vrba.præd.cap.19.inci.octauo principaliter.Fœlin.in capi.de quarta.col.13, de præscrip.vbi plures allegans hanc partem affirmat esse communem, & alij non pauci relati per Andream Tiraquellum de præscriptio. §.1.Glos.4.versi.38.ibi.sed & multi hoc intelligunt procedere vbi agitur de modico præiudicio.

Quid dicendum? & sanę allegatio tituli, de qua in d. l.cum in rem, non est trahenda ad terminos dict. leg.si quis diuturno, cû illic agatur de grauiꝰ pręiudicio, hic de modico, illic esset sola quasi possessio eadémque improprijssima, hic sit possessio vel quasi aliquantulum proprior, illic esse illa quasi possessio discôtinua, hic côtinua, sicque merito in dict.l.si quis diuturno, de tituli allegatione verbum nullum, verius ergo est eam generaliter intelligi dẽre ꝓut gñaliter loq̃, quod ex solo cursu tẽpis diuturni cû scientia & patientia illius inducitur tacita quædã concessio illius seruitutis, quia agitur de modico præiudicio. Simile in d.l.si ego.§.1.ibi, per traditionem aut patientiam forte.ff.de public.in rem actio.vbi in huiusmodi seruitutibus ea scientia & patientia tantum operatur quantum expressa concessio & traditio, facit.§.per traditionem Institution.de rerum diui.facit §.fina. Institution.de iniur. vbi etiam breuius tempus sufficit.facit l.alienationis verbum, ibi, vix est enim vt ñ videatur alienare, &c.ff.de verbo.significa.faciunt omnia quinquaginta fere argumenta iurium, rationum & authoritatum, de quibus in præcedente capite, quæ omnia si recte enumeres, inuenies forte hanc nostram partem receptiorem esse, quæ dubio procul verior est, tene ergo hæc contra hanc communem opinionem cû illa quam receptiorem puto, Primum quod in terminis dict.l.si quis diuturno, ad præscribendam seruitutem sufficit diuturna quasi possessio cum scientia & patientia domini sine vllo titulo tituli interuentu. Deinde qđ talis tituli allegatio necessaria non est. Tertio quod ẽt si ab aduersario titulum nunquam interfuisse probatũ esset, adhuc præscribens obtineret. Postremo quod ẽt si is confessus esset, si nullum titulum alium habuisset præter domini tolerantiam, adhuc obtinere.

8 Colligitur † minime verum esse eam communem opinionem, quam tenent Barthol.& comũniter Doct. in d.l.cum de in rem, colum.3. Bartho.& Doct.in.l.1.§. fin.colum.penultim.ff.de aqua pluui.arcen. Idem Bartho.in quæst.sua, incip.mulier habens amplum patrimonium. Barthol.& Doct.in l.seruitutes. Francis Balb, vbi suprà, q.10.num.7.versic.aut verò & tertio casu, dum contendunt quòd in his quæ sunt magni præiudicij, quale est cum agitur de præsumendo titulo translatiuo pleni dominij .tunc ex diuturna possessione etiam cum domini scientia & patientia non præsumitur titu
9 lus allegatus, † & ita intelligunt l.nullo.C.de rei vendication.l.Celsus.ff.de vsucapion.cum simili.& ad d.l.cû de in rem respondens quod procedit quando interfuerũt non solum patientia illius contra quem præscribit, sed etiam ipsius plures actus positiui.

Vnde subinferunt, quod etiam si ageretur non de ꝑscribendo plenario dominio, sed de præscribendo vsufructu (qui pars dominij esse intelligitur.l.4.ff.de vsufruct.l.qui vsumfructum.vbi plene per Bart.& Ias.ff.de verbo.obligatio.) adhuc ex diuturna possessione cum patientia etiam domini non pręsumeretur ti.allegatus quasi, & hoc casu videatur agi de magno ꝑiudicio: nec interuenerint actus positiui eius contra quem præscribitur, vt interfuerunt in terminis d.l.cum de in rem.

Ita tenent Paul.Castrẽsis in d.l.serui.col.fi.& Franciscus Balbus, vbi supra, n.7.vers.ex quo infertur.& Bart. in d.l.seruitutes, circa medium, & idem Bart.in d.l.1.§. fi.ff.de aqua pluu.arcen.& in d.q.in c.1.mulier habens col.fi.& Cepolla Paul.Castren.vbi supra.& Paulus Castren.in d.l.si filius familias, vbi hanc dicit communem opinionem de petit.hered.& alij non pauci relati per Balbum, vbi supra.

Quid dicendum? ego sane non abnego, nec ignoro quia sit egregia differentia inter nostrum casum & d.l. cum de in rem, in qua interuenerunt plures actus positiui illius contra quem pręscribitur, qui non interfuerunt,

sed

sed tantum etiam scientia, & patientia in speciebus nostris, adhuc tamen pro parte nostra sunt longè plures & vrgentiores rationes, quas plures quàm quinquaginta in capitibus superioribus retulimus, quæ dilucidè ostendunt hanc partem veriorem esse, vt & stagatur de præsumendo titulo translatiuo vsusfructus vel etiam pleni dominij, is allegatus præsumatur ex diutina possessione scientia, & patientia domini, & fortè est ita receptior opinio, vt ex dictis suprà c. præce. apparebat.

10 Denique veritas est, quod omnium præscriptionũ fundamentum & radix consistit in causa possidendi tolerabili vel iusta, vt in l. fin. ff. pro suo. Ergo si habeo possidendi nullam causam vel tolerabilem, præscribere possum, nec alius titulus exigitur etiam regulariter, vt d. l. fin. cum mille similibus, quas allegabimus infrà c. 77. n. 10. cum seq. id quod procedit in tribus speciebus. Primum quando agitur de præscribendo dominio. Deinde quando agitur de præscribenda seruitute. Postremò quando agitur de præscribendis actionib. de primo probatur lege & ratione, nam si fundum tuum possidere cœpi te sciente & patiente, illumque arare, colere, & fructus inde percipere, perceptosque ad meam vtilitatẽ cõuertere cœpi, in hocque perseueraui per longum tẽpus, magis est vt tempore lege definito illum præscribam & acquiram, licet nullus titulus ad transferendum dominium idoneus interueniat, ita probat. le. alienationis. ff. de verb. sign. ibi, vix est enim vt non videatur alienare. vbi planè probatur eum qui patitur, rem suam tempore per legem definito possideri ab alio per hoc eam rem concedere, & alienare ei videri. Ad idem: nam vt naturaliter ius suum per traditionem, transferet per traditionem, ibi, nihil iam naturali æquitati. Instit. de rerum di. ita & per patientiam quæ naturali & corporali traditioni exæquatur, vt in l. si ego. §. 1. ibi, per traditionem, aut per patientiam fortè. ff. de publ. in rem actĩ. Nec dubiũ est, quin si sum in corporali rei tuæ detentione accedente concessione tua, eius rei dominium absque alia traditione statim acquiram. le. qua ratione. §. interdum. ff. de acq. rerum dom. §. interdum. Inst. de rerum diu. ergo si tuum fundum te non ignorante vel mox sciente ingressus, eum & colere & fructus inde colligere, inque meã vtilitatem conuertere, & cœpi, & per longum tempus perseueraui, post tale longum tempus lex interpretaẽ huic naturali rei detentioni, concessionem tuam accessisse, sicque dominium me acquisiuisse, & cùm hæc ratio sit expressa in d. l. alienationis dubium non est, quin ratio ipsa sit vere lex, & decisio habeatur loco exempli, quod non arctat regulam (sicque nostra propositio generalis erit, vt est illa ratio) ita tenet Glo. in auth. de hæred. ab intest. §. fin. in verb. ordine. Gloss. in cle. 1. de electione: in verbo, eligatur. Bald. in l. maximum vitium, per tex. ibi. C. de lib. præt. Idem Bald. l. fin. per tex. ibi. ff. de hær. inst. Alex. num. 5. Pet. Philipp. Corn. num. 15. Ias. num. 6. Curt. iun. num. 9. per tex. ibi. C. de impub. in l. humanitatis. ijdem Philippus Dec. Curt. iuni. & Francisc. Purpu. num. 23. in l. fin. per tex. ibi. C. de pact. Idem Bal. in l. his solis, per tex. ibi. C. de reuoc. don. Pau. Castr. & Ias. in l. ꝗuis. C. de fideicom. And. Tiraq. de causa cessan. par. 1. n. 135. Georg. Nat. in c. quamuis pactum. n. 32. de pact. li. 6. Ias. in l. de quibus. nu. 14. ff. de legib.

Ad idem est tex. si generaliter accipiatur, nec restringatur ad ea quæ sunt leuioris præiudicij, in d. l. si quis diuturno, in prin. ff. si ser. vend. Ad idem quoque videẽ esse tex. non tam in specie quàm in simili, in dic. l. cum de in rem. Ad idem in simili, præsertim in sui ratione, in d. §. fin. Inst. de iniu. & denique omnia iura & rationes quas retulimus in præcedẽtibus capitibus, quas non expedit repetere, præsertim cũ, vt plenè disseruimus, d. c. 77 nu. 10. ad præscriptionem non tam titulus quàm sola iusta causa possidendi exigatur, vel etiam tolerabilis sufficiat d. l. fin. ff. pro suo. & vt qui rem mobilem alienam contrectat, si putauit dominum permissurum, desinit furtũ committere, vt notant Glo. & communiter Doct. Inst. de obli. quæ ex mal. §. 1. quaſi licet regulariter dominus vetare & nolle præsumatur. l. vetare. ff. de furt. tamen interdum secus sit ratione fortè cognationis, amicitiæ, vicinitatis, necessitatis, aut similia, ita & in specie nostra potuerunt concurrere cãæ iustæ vel saltem tolerabiles, quibus motus rem alienam propria authoritate possidere cœpissem, dum id dominum permissurum existimassem. Et euentus sequens (hoc est scientia & patientia domini diuturna) non potest non videri hanc causam iustificare per dd. ll. & denique hæc pars probatur & iustificatur per mille leges & rationes, de quibus in superioribus c. quas non expedit repetere, ita olim tenebam, sed ad hanc opinionem, vt infrà dicemus, adijcienda est necessaria declaratio & temperamentum.

In secundo casu, cum agitur de præscribenda seruitute, est res expeditior, quę palam probatur in d. le. si quis diuturno, in prin. cum ijs, quæ dicta sunt per totum præcedens præsens caput. Idemque in præscriptione vsusfructus, nam si id admittimus, cum agitur de plenario dominio præscribendo, ergo multò magis cum agitur de præscriptione vsusfructus qui est pars dominij l. 4. ff. de vsufru. elegans tex. in l. qui vsumfructum. vbi Bar. & Ias. ff. de verb. obli. quę intelligenda sunt sciente & patiente domino. Tertio casu quando agitur de præscribendis actionibus siue illę personales sint, siue reales, siue mixtæ, (iuxta §. omnium & ibi plenè per Angelum Aretin. Ias. Ludo. Gomez. & Benincasium in pri. Inst. de actio.) tunc similiter eadem ratione nullus titulus requiritur, sed tãtum iusta causa aut tolerabilis, quæ sufficiat ad remouendam malę fidei suspicionem, & ita procedit. l. sicut. l. omnes. l. cum notissimi. C. de præsc. 30. annorum, & in princ. Inst. de perpe. & temp. actio. ergo si tibi huius rei non ignarę centum actione perpetua debebam, & per annos 30. supersedisti ea petere, par est vt præscripsisse videar, cũm vix sit vt concedere aut mihi remittere non videaris, sicque militat ratio. d. l. alienationis, ibi, vix est enim, &c. quę ratio cùm sit generalis & in ea lege expressa lex generalis verè est, sicque comprehendit nostrum casum, eumque definit non secus quàm illum qui ibi erat expressus. Ad idem d. le. si quis diuturno, in princ. in ratione sui, & d. l. si ego. §. 1. similiter. in ratione sui. & d. §. fin. Inst. de iniu. similiter in ratione sui. d. l. si filiusfamiliàs. C. de pet. hæred. l. qui in aliena, in princ. vers. sed si non adierit. ff. de acq. hæred. l. qui in prouincia. §. 1. ff. de ritu nup. ca. illud, de præsump. l. Procula. ff. de proba. cum similibus.

Confirmantur omnia superiora, quia id dicimur scire quod vehementer opinamur. l. cum quidem, §. quod dicitur. 1. & 2. cum vtrobique no. ff. de acqu. hęre. dummodo adsit iusta causa vel occasio opinandi, vt ibi, nec dubium est, quin iustam causam vel occasionum ideo opinandi habeat, qui per longum tempus rem possedit vt suam sciente & patiente domino, vt diximus suprà c. superiore circa principium.

21 Quæ omnia moderanda sunt vt procedant data sciẽtia & patientia domini, nam si ignarus esset, non posset videri animum iuris sui negligendi aut alteri concedẽ-

12 di habuisse. l. mater decedens. ff. de inoffi. testam. & cõsequenter possessor, nisi aliũde haberet iustam causam possidendi, nunquam eam rem videretur iustè possedisse aut præscripsisse, vnde siue rem tuam inscio te possiderem, scienter eam præscribere nunquàm possem si confiteret ipse, vel constaret me aliunde titulum vel iustam possidendi causam nõ habuisse, idẽ si titulũ haberem, si tamen eum non allegaui, ita intelligo his tribus

casibus

casibus procedere leg. nullo.C. de rei vend. l.Celsus.ff.
de vsucap.l.fi.ff.pro suo.leg. non solum.ff. de vsucap. §.
quod vulgo.& leg.quod vulgo.ff.pro emp.l.vnica. C.de
vsucap.transf.l.diutina.C.de long.temp.præsc.& in prin.
Instit.de vsucap. quòd si titulum me habuisse ab aliquo
tertio allegassem, an is ex diutina possessione præsuma-
tur,& hoc casu quo dominus ignorauit rem iusue suũ
ab alio possideri magis est non præsumi nisi probetur,
vt dictis legibus. quamuis si ipse sciret rem iusue suum
possideri,tunc præscriptio procederet, non tam ex vi ti
tuli aliunde habiti(etiam si allegatus esset)quam ex vi ip
sius possessionis eo ipso iustificatæ,& legitimatæ, quòd
dominus sciebat,& patiebatur,sicque concedere vide-
batur,vt sic sciente, & patiente domino ad iustificandã
possessionem nõ sit necessaria vllus titulus, vel causa pos
sidendi aliunde profecta,cum ex sola sua scientia, & pa
tientia,& tacita concessione satis, ac satis iustificetur,
sed tunc demum iusta causa,vel titulus tolerabilis possi
dendi desideretur, cum ipse dominus huius rei ignarus
est.Id quod etiam in præscriptione seruitutum respon-
dendum est,vt d.l.si quis diuturno.d.l.si ego.§.1. etiam
si loquamur in vsufructu per easdem leges & rationes.
Idemque & in actionibus,nam si sciebam,me tibi igna
ro centum debere(ex contractu forte inito cum seruo,
aut filio,aut procuratore tuo,aut ex causa hæreditaria,
quia defuncto,cui successisti,debebam)tunc improprijs
sima hæc possessio,qua debitor ipsum debitum posside
re dicitur,iuxta Gloss.l.regulariter.ff.de pet.hær. nec iu
stificabitur, quasi ex tacita cõcessione tua cum id igno
res,nec quasi ex titulo,vel causa aliunde habito,cũ aliun
de habitus non sit,vel habitum esse non probetur, ergo
ex diuturna possessione præscriptio non contingit con
tra rem suam possideri ignorãtem,quòd varie intelligi-
tur.Primum,quando reuera nõ interfuit titulus,aut cau
sa iusta,vel tolerabilis possidendi. Deinde quando,& si
forte interfuit,tamen non allegatur. Tertio etiam si &
interfuerit,& allegetur,si non fuerit probatus,& ita pro
cedunt,si generaliter intelligantur tex.in l. nullo. C. de
rei vend.& in l.Celsus.& in l.non solum.§. quod vulgo.
ff.de vsucap.& in l.quod vulgo.ff.pro empt. & in l.fi.ff.
pro suo,& in princ.Inst.de vsucap.& in l.vni.de vsucap.
cum alijs,quæ congessimus in c.77.num. 10. Sicque in
quibus casibus contra absentem, & ignorantem currit
præscriptio,in illis necesse est,vt titulus, & interueniat,
& allegetur & probetur. Sed quando currit contra præ
sentem,& scientem,tunc nec tituli interuentus,nec ꝓ-
batio,nec etiam allegatio requiritur,quia sola scientia,
& patientia domini vim habet concessionis, & aliena-
tionis post lapsum temporis lege definiti,vt dictum est,
quod varie intelligitur,primum cum agitur de plenario
dominio præscribendo, deinde cum agitur de præscri-
bendo vsufructu,tertio cum agitur de præscribenda alia
quauis seruitute, postremo cum agitur de actionibus ꝑ
scribẽdis,vt similiter dictum est. quinto etiam si agatur
de obligatione aliqua in futurum acquirenda, vt in ter-
minis d.l.cum de in rem. sicque non solum si agatur de
præscribenda liberatione aduersus obligationem,sed &
si agatur de præscribenda, vel acquirenda obligatione
13 contra libertatem.Contra† hoc tamen fortiter facit, ꝙ
& si rei tuæ te sciente & patiente possessionẽ ingressus
sim,eamque tenere incipiam,non ideo tu protinus desi
nis possidere,nec ego possum inchoare præscriptionẽ,
nam aut vi eam cepi, & vitiosa possessio est, sicque ces-
sat præscriptio.d.l.si quis diuturno.aut clam(hoc est,te
14 ignaro ab initio,)& †similiter vitiosa est,eritque semper
quia tale vitium initio contractum perdurat.l.cum hæ-
res.ff.de diuer.& temp.præs.l.vitia.C.de acq. possess.aut
nec vi nec clam,sed te sciente,vidente,& tolerãte,& tũc
aut constat me eo nomine eam possessionem occupas-
se,quasi ad libitum tuum eam dimissurus,& tunc preca
ria videretur,cessaretque præscrip.d.l. si quis diuturno,
& per totum.ff.de precario.Aut & secundo eo nomine
eam occupaui,ꝙ testarer me tibi eam non restituturũ,
& tunc si te esse dominum agnoscebam,vim faciebam,
vitiosa possessio esset,cessaret præscriptio, ꝙ si alterius
tertij esse dicebam,similiter vitiosa possessio esset.l.quæ
rebatur.l.fi.C.vnde vi.ꝙ si nullus esse dicebam, sed pro
derelicto habitam,vel nullus vnquam fuisse, sicque oc-
cupantis esse debere,similiter cessaret præscriptio, quia
statim eius dominium nactus essem,per totum titulum
ff.pro derelicto.l.1.2.& 3.& 4.ff.de acq.rer.dom.Aut &
tertio cum occupo eam possessionem, nec declaro me
tibi volenti eam dimissurum,nec declaro contrarium,
& tunc non videor acquirere possessionem,nec tu ani-
mum possidendi deponere videris,ergo cũ tu possideas
& ego non,non potero inchoare præscriptionem, sed
quia post longum tempus eam possessionem neglexisse
aut pro derelicto habuisse videris, vt est communis opi
nio,vt diximus.Ideo euenit,vt tunc ego eam acquiram
non quasi præscriptam,sed quasi pro derelicto habitam
sicque etiam tũc cessat præscriptio,nisi dixeris ꝙ simul
atque ea possessio,& abs te deserta,& mihi quæsita vide
tur,ex tũc in posterum legitimus possessor videbor,sic-
que sine alio vllo titulo vsucapere potero proprietatẽ,
ita tamen vt præscriptio proprietatis à tempore posses-
sionis iam quasi desertæ acquisitæque inchoari videatur,
15 & non ante,†vt sic quasi duæ acquisitiones sint,non si-
mul,sed successiue,& gradatim cõtingentes, Prima pos
sessionis,quæ ex certo temporis lapsu contigisse videtur,
postquam acquisitã incipit,aut inchoatur præscriptio,
quæ omnia probantur in l.3.ff.de vsucap.& in l.si id quod
ff.pro derelict.vbi mulier rem a non domino (quem ta
men dominum esse putabat)pro derelicto habitam ce
pit,eamque postea marito donauit,quam is maritus po
tuit præscribere,& præscripsit,& tamen in effectu non
habeat titulum,quia quod attinet ad præscriptiones ti-
tulus improbatus pro nullo est.l.2. §. si a pupillo.ff. pro
empt.C.eod.l.fi.§.sin autem.C.com. deleg. quinimmo
vix est,vt maritus ille haberet bonam fidem, quia aut
eam rem vxoris esse credebat,& tunc sciebat sibi dona
ri non potuisse,per totum tit.ff.& C.& in decr.de don.
inter virum,Aut credebat esse alterius, & lõge minus.c.
fi.de præscr.ergo nullo casu domini cogitatione possi-
debat,sed adhuc dicitur habere bonam fidem eo ipso,
ꝙ possidebat vel se possidere falso credebat dominę vo
luntate,& hanc rationem reddit tex.d.l.si id quod.ibi,
quasi volente,& concedente domina, etiam si eam pos
sessionem reuocabilem, & quasi quodammodo preca-
riam esse is maritus putabat,quia credebat, aut credere
debebat liberum vxori esse,quoties sibi libitum esset,eã
possessionem reuocare,& cum illa ratio, quasi volente,
& concedente domina,sit in illa lege expressa pro lege,
vere,& non interpretatiue debetur, cumque sit gene-
ralis,comprehendit omnes omnino casus, in quibus ip
sa militare reperitur. Ex quibus multa non minus uti-
16 lia,quam noua colliguntur.† quid enim si postquam rei
quam tuam esse putabam possessionem occupaui sine
vllo vitio,sed te sciente,& patiente,& vidente, (vt in e-
xemplis,de quibus supra)eam retinui per tempus,quo
lex disponit possessionem pro derelicto habitam, aut
desertam videri. Aut quid & secundo si rem à te con-
duxi,& post finitam conductionem expressim dixi tibi,
me in posterum eam conductam nolle habere, & nihi-
lominus me in eius possessione permanere siuisti per
tempus,quo lex vult possessionem desertam videri.Aut
quid & tertio si rem mihi ad certum tempus cõmoda-
sti,quo finito expressim dixi tibi commodati nomine,
eam me amplius nolle habere,& nihilominus per tẽpus

à lege definitum ad possessionis desertionem tolerasti me in eius possessione permanere. Aut quid & quartò si ad tempus indefinitum eam rem mihi côcesseras precario,& postea expressim dixi tibi, me eam possessionem vt precariam amplius nolle habere, & nihilominus tolerasti me in eius possessione permanere per tempus ad possessionis tacitam desertionem à lege definitum (vt enim precarium differat à commodato, docet Barto in.l.2.in princ.ff.si cer.petat.) Aut quid & quintò si cu' stodiæ & depositi causa eam dederas, & postea tibi expressim dixi, me in posterum eam rem vt depositam nolle tenere, & tu tolerasti eam me possidere per tempus à lege definitum ad præsumendam tacitam possessionis desertionem. Aut quid & sextò si in ea re ad tempus habebam vsumfructum, quo finito expressim dixi tibi, eā meo vsusfructus nomine amplius nolle habere, & nihilominus tolerasti eam me possidere per tempus à lege definitū, ad præsumēdam tacitam possessionis desertionem. Aut quid & septimò si cùm vsus causa eam prius tenerem, idem contingit. Aut quid & octauò si cùm eam nomine superficiei ad tempus tenerem, idem contingit. Aut quid & nono si cum census annui præstandi causa eam tenerē redempto illo censu, eam non reddidi, & ille tolerauit me eam retinere. Aut quid & decimò si pignoris, aut hypothecæ nomine eam tenebam, & debito soluto idem côtingit. In omnibus enim his speciebus & similibus constat me permanere in illius rei possessione sine vllo titulo habili ad transferendum dominium, sed tamen in omnibus his speciebꝰ cōstat me habere possessionem vitio carentem, vel saltem rei detentationem corporalem vitio carentem, & cōsequenter posse me præscribere eam, quia quasi volente & concedente domino (hoc est, eo, quem dominum esse putabam) sum in ea possessione, vel detentatione, id quod sufficere ad præscribendum ostendimus per d.l.si id quod, cum simil.sup.allegatis. quod tamen contingit non vno ictu, sed per medium alterius requisitionis, nam per tempus lege definitum ad præsumendam tacitam possessionis desertionem, eam possessionē quasi à priore possessore abscedentem, ad meque transuolantem nactus videor, & ex tunc videor iustus possessor

17 ad inchoandam proprietatis præscriptionem. Nec vos decipiat d.l.si id quod.ff.pro derelict. vbi maritus ille simul ac sibi ab vxore res tradita fuit, statim inchoauit proprietatis præscriptionem, nam illud ideo ibi contingit, quia statim constabat ipsam vxorem voluisse desinere possidere, possessionemque in maritum transferre, vt ibi.& l.1.§.si vir.ff.de acq. poss. Cæterùm in decē speciebus suprà relatis non constabat, nec præsumebatur, ꝙ prior possessor idemque dominus verus, vel putatiuus, vellet statim desinere possidere, eamque possessionem in me transferre, sed is animus possessionis deserendæ demum post tempus lege definitum præsumitur. In omnibus ergo his decem speciebus & similibus constat sine vllo titulo habili ad transferendum dominium contingere præscriptionem, quamuis côtrarium totus mundus existimauerit. Deinde constat sine ea bona fide, ꝙ possessor domini cogitatione possideat contingere præscriptionem, quinimmò etiam si persuasū habeat, alium esse rei illius dominum, quāuis totus mūdus huc vsque contrarium existimauerit, quæ omnia nullus vnquam sic fortè percepit, aut proximè accessit,

18 His omnib. minimè aduersatur l. neque fructuarium. C.de vsufr. vbi fructuarius contra dominum q̄diu possidet tanquam fructuarius præscribere nō pōt, sed post q̄ ex alia cā possidere cœpit, tūc pscribere incipit, ut ibi expressum est, sic q; primū nūum illius tex. nō obest nobis, qa ponimus inchoari pscriptionē post finitā primā cām, quæ alterum in dominum recognoscebat, secundum autem responsum nostram sententiam egregiè probat, quatenus post finitam primam possidendi causam significat eum posse præscribere.

19 Tertiò dicebatis ea res aliena erat, hoc est, non prioris possessoris, à quo ego eam habui, sed alterius, côtra quē pscripsi, nā in his terminis loquitur d.l.si id q̄. & locuti nos sumus: qd aūt si ea res ipsiusmet primi possessoris erat, a quo ego eam possidēdā pꝯumptā habui, an posteà nactus sum possessionē ꝑ tps lege definitū ad pꝯumēdā eius tacitā desertionē, an (inq̄) ex tūc possim, ꝓprietatis pscriptionē inchoare contra ipsummet, mouet quōam ꝙ ad præscribendum requiritur iusta possidendi causa, quæ hic non videtur adesse, cum quasi precario in decē speciebus, suprà memoratis ab ipsomet, contra quem præscribere paro, videar possidere, vt suprà diximus, ad. huc tamen magis est, vt præscriptio possit contingere. præcedente tamē possessionis mutatione, nam si ille per tempus lege definitum ad præsumendam tacitam possessionis desertionem me possidere eam rem tolerauit, perque hoc possessio ab eo abscesserit, & ad me transuolauerit, iam non precario (vt antea) sed meo iure possidere videor, sicque nil impedimento est, quin proprietatis præscriptionem possim inchoare. quinimmò contra ipsummet longe iustius, quàm contra alterum tertium currit præscriptio, cùm absentis ignorantiæ esset indulgendum (argumentorum, quæ tradunt Bart. & alij in l.fin. C.

22 de longi temporis præscrip. contendunt succurri restitutione ei, cuius ignorantis res præscripta est, de cuius veritate alibi agemus) quæ rō cessat in sciente & patiente, arg.l.cuius per errorem.ff.de reg.iu.d.l. alienationis verbum.ff.de verborum signific. vbi est enim, & d.l.si. quis diuturno, in princ.& d.§.fin. Inst.de iniu.d.l.siego. §.1.ff.de pub.in rē act.& d.l.si id quod.ff.pro derel. vbi, quasi volente & côcedente, & mea possessio, quæ prius illegitima erat (hoc est, detentatio tantum erat) ipso têporis tractu fuit legitimata, vel (vt rectius loquar) transformata, & de nuda detentatione in veram possessionē transformata, quod nota, quia nullus vnquam fortè ita cogitauit.

SVMMARIVM.

1 *Diuisio ex diutina separatim possessione præsumitur et si partes essent inæquales, vel ageretur de magno præiudicio, cum multis contra multos.*

2 *Intell.l.filij familias.C.de pet.hæred.*

3 *Intell.l.qui in aliena.ff.de acq.hære.*

4 *Intell.l.si quis diuturno.ff.si cert.vend.*

5 *Tempus longum facit præsumi aditionem hæreditatis, licet agatur de magno præiudicio, contra multos, & præsumi filij consensum, licet agatur de magno præiudicio, & aliæ tres conclusiones, contra Doct.*

6 *L.si mater.C.de inoffic.testam.*

CAPVT LXVI.

1 COLLIGITVR veram esse opinionem Glo. quę communiter appro. in d.l.penu.C.comm.diui. quæ ait, ꝙ si fratres hæreditatem patris sui diu separatim possederunt, præsumitur inter eos facta diuisio, & eam communiter appro. sepè dicunt Franciscus Balbus de præscrip.in 1.part.3.par.prin.qu.10.nu.39.& Andreas Tiraq.de præscr.§.1.Glo.4.versi. 14.& rursus versi.39.id quod latius suprà repetijmus, quia multi tenent contrarium. Sed glossæ opinione retenta, ea limitatur communiter, vt procedat eo casu, quo inter eos fratres sit ab intest. successerunt, partes possessæ diu essent æquales, vel si ex testamento possedissent, essent partes possessæ commensuratæ portionibus hæreditarijs. Ita tenent Baldus & Paulus Castren. in d.l. penulti. Franc.Balb. vbi supra, num.44.post Alexand.quem allegat consilio 25.attentis.colum.4.li.5.Feli.in c.sicut columm.

num.14.de re iud.qui alios allegat huius ſententiæ fauto
res, quam limitationem ait eſſe veram, & communem
Balb.vbi ſupra,nu.45.eamque ſequitur And. Tiraq.vbi
ſupra,verſ.14.in fi.& rurſus verſ.39.Alex.tamen conſil.
92.viſo,& diſcuſſo.lib.2.tenet illam Gl. generaliter pro
cedere, neque hanc limitationem veram eſſe.idem vult
Salicetus in d.l.penul.& Ant.Butr.in c.peruenit, de cen
ſibus,& Aret.in §.fi.Inſt.de ſoci.ſed hæc limitatio vera
non eſt, quia nititur alia limitatione, nempe, quòd ea
Gloſſ.procedat quando agitur de modico præiudicio,
non ſic ſi ageretur de magno. id quod verum non eſſe
continuo edocebimur,& ſupra attigimus. Dicta Gloſſ.
2.limitatur, vt procedat ſolum quando ageretur de le-
ui præiudicio,non ſic ſi de magno ageretur,tunc enim
ex diuturnitate temporis etiam ſcientia,& patientia cõ-
currente non induceretur conſenſus.Ita tenet Bar. in l.
cum de in rem verſ.col.3.ff.de vſuris. generaliter intelli
gens ex diuturna ſcientia,& patientia in his,quæ grauis
ſunt præiudicij,minime induci conceſſionem,ſequun-
tur ita intelligentes tex.in l.nullo.C.de rei vend.cum ſi-
mil.Raphael Fulgoſius in l.1.col.pen.& Iaſ.col.5.C.qui
admitti.Idem Bart.in q.ſua,incip. mulier habens amplũ
patrimonium.Idem Bar.in l.1.col.pen.ff.de aqua pluu.
arcen.Paulus Caſtren.in l.ſi filiusfamilias.C.de petit.hę
red.Alexand.in l.qui in aliena,in princ.ff.de acquir.hæ-
red.Idem Alex.in l.ſciendum.col.4.ff.de verb.oblig. Pa
nor.in c.fi.col.3.de cauſa poſſeſſ.& pro pri.Alex.conſil.
20.viſo proceſſu.col.fi.lib.4.& conſ.5.viſo & diligenter
col.pen.eod.lib.And.Tiraq.de præſcrip.§.1.Glo.4. ver
ſic.39.Bar.Soc.conſi.254.col.2.lib.2. Philip. Dec.con-
ſil.444.Idem Dec.in c.1.col.6.de fide inſtru.Fran.Balb.
de præſcrip.in 1.part.3. partis princip.quæſt.10.num.7.
verſ.ex quo infertur,& iterum num.44.verſi. nunc limi
2 ta.† & hi omnes fere intelligunt ſimiliter, quòd d.l.ſi fi-
liusfamilias.C.de pet.hære.procedit, quia de modico p̃
iudicio agebatur,locum minime habitura,ſi magno de
3 præiudicio ageretur.† Iidemque fere omnes intelligunt
eodem modo tex.in d.l.qui in alien.verſ.ſed ſi non adie
rit.vt ibi ageretur de modico pręiudicio,eumque textũ
locum minime habiturum, ſi magno vel mediocri de
4 præiudicio ageretur.† & in eundum ſenſum acceperunt
iijdem omnes tex.in d.l.ſi quis diuturno,in prin.ff.ſi ſer
uitus vend.vt & ibi,modico de pręiudicio ageretur.illo
textu locum non habituro, ſi magno de præiudicio aut
5 forte de mediocri ageretur.† vnde ſit conſequens ex mẽ
te ipſorum,quòd ſi in terminis dictæ l.ſi filiusfamilias,
ea hæreditas multis oneribus eſſet implicita,tunc ex diu
turna illa poſſeſſione,non præſumeretur patris conſen-
ſus,& quod in terminis dictæ l.qui in aliena, ſi oneroſa
multo eſſet illa hæreditas, ex diuturna patris poſſeſſio-
ne non præſumeretur filij conſenſus in ea adeunda, &
quòd in terminis d.l.ſi quia diuturno, ſeruitus illa præ-
dialis eſſet nimia noxia prædio ſeruienti,ex illa diuturna
ſcientia,& patientia non pręſumeretur conſenſus domi
nij prædij ſeruientis, nec ſeruitus illa præſcripta videre-
tur. Quarto inde conſequens quoque fieret, vt ſi eſſet
magna inæqualitas inter portiones, quas fratres diu ſe
paratimque ex hæreditate patris inteſtati poſſederunt,
non præſumeretur diuiſio.idemque ſi teſtator paterfa-
milias deceſſiſſet,& magna eſſet inæqualitas, habita ra-
tione portionum teſtamento relictarum.Quinto con-
ſequens fieret, vt ſi quia diu rei meæ vſumfructũ quaſi
poſſedit me ſciente,& patiente eum nõ præſcriberet, q̃
multi ſupra relati in ſpecie tenuerunt,quæ omnia mini-
me vera eſſe,ſupra oſtẽdimus per plura,quam quinqua-
ginta fundamenta legum,& rationũ, quas congeſſimus
ſupra cap.ſuperioribus, quas non expedit repetere, &
quia admiſſis opinionibus Doctorum miſere violantur
& reſtringuntur generalitates dictarum legum, nempe
dict.l.ſi filiusfamilias,quæ non diſtinguit,vtrum hæredi
tas ſit onerata an opulenta,& d.l.qui in alien.quæ ſimi-
liter non diſtinguit,vtrum onerata an opulenta eſſet hę
reditas,& d.l. ſi quis diuturno,quæ ſimiliter non diſtin-
guit,vtrum noxia nimis an leuiter tantum eſſet ea ſerui
tus,de qua præſcribenda ibi agebatur.& Gloſſ.d.l. pen.
quæ ſimiliter non diſtinguit,vtrum modica an non mo
6 dica eſſet portionum poſſeſſarum diſparitas, † & addo
egregium textum in ſimili,iuncta ſua Gloſſ.ſingulari,&
ibi communiter app.in l.ſi mater.C.de inoffic.teſt. vbi
mater filios ſuos hæredes ſcripſerat, & deinde in puer-
perio alterius filij deceſſerat, ita quod non habuit ſpa-
cium mutandi teſtamẽti,& ne illius filij ſic præteriti oc
caſione id teſtamentum reſcinderetur,Imperator intro
duxit eum filium pro inſtituto habendum, diſputat Gl.
(quam ibi communiter appro.diximus)an ea lex legisve
beneficium procedat,etiam ſi filij fuiſſent ibi inæquali-
ter inſtituti,& ait ita eſſe.ſic ergo & in ſpecie d.Gloſ.d.
l.pen.inæqualitas portionum poſſeſſarum nihil iſtorum
mutare debet non magis,quam in terminis dictæ leg.ſi
mater.Adſtringitur hoc fundamentum, nam beneficia
facilius perire ſolent,quàm quæ competunt iuxta rigo-
rem iuris communis.l.eius militis.§.militia miſſus.ff.de
mil.teſt.vnde ſi ex inæqualitate portionum non deſinit
locum habere beneficium.d.l.ſi mater,multo minus ex
tali inæqualitate portionum poſſeſſarum locum habere
deſinet præſumptio,de qua in Glo.d.l.pen.quæ deſcen-
dit ex mero iuris rigore.Adde And.Tiraq.vbi ſupra,ver
ſic.39.ibi ſunt & qui hoc limitant poſt Paul. Caſtren.&
Fulg.quos alleg.& plures alios in ver.ſed & multi.Tenẽ
do noſtras ſententias,quæ re vera & æquiores ſunt,& le
gum noſtrarum (ne miſere violentur,& reſtringantur)
tutrices,tunc ad l.nullo.C.de rei vend.(in qua iacet vni
cum contrarium exiſtimantium fundamentum) facilis
eſt,& perſpicua ſolutio,& ſenſus verus,nihil enim com
mune habet rerum ſubſtantia,aut eſſentia,cum ipſarum
rerum probatione.l.duo ſunt Titij,ff.de teſt.tut.ibi,nõ
ius deficit,ſed probatio.l. obligationum ſubſtantia, in
princ.iuncto §.fi.ff.de act.& oblig.& leges ſoli poſſeſſio
ni temporis legitimi concedunt lucrũ per præſcriptio-
nem prouẽniens.l.3.ff.de vſucap.dixi plene §.77.nume.
10.ab hac regula lucrum tali poſſeſſioni deferente exci
pitur ille caſus,quo ea poſſeſſio iniuſta, & intolerabilis
eſſet.l.fi.ff.pro ſuo.l.non ſolum.§. quod vulgo.l. Celſus.
ff.de vſucap.l.quod vulgo.ff.pro emptore.l.fi.C.pro do
na.l.ſi vir.ff.eodem.l.ſi id quod,ibi quaſi volente,& con
cedente domin.ff.pro dereli.in princ.Inſt. de vſucapio.
l.vnica.C.de tranſact.vſucap.l.diutina.C. de longi tem-
poris præſcrip.iuſtam autem cauſam poſſidendi,(quod
attinet ad præſcribendum)habere intelligitur, qui poſſi
det de voluntate domini.d.l.ſi id quod.d.l.ſi vxor, etiã
ſi cauſa, & occaſio dominicæ conceſſionis eſſet à lege
improbata,vt dd.ll.iuncto titulo.ff.& C.& in decre. de
don.inter virum & vxor.ergo in ſpecie noſtra, qui non
ſolum ſciente, ſed etiam longo tempore patiente do-
mino poſſedit,non dubium eſt, quin poſſideat ex do-
mini voluntate,& conſequenter iuſtam, quinimo lon-
ge iuſtiorem poſſidendi cauſam habere videtur,quan-
doquidem huic poſſeſſioni non dedit originem occa
ſio à lege improbata, id quod contingit in terminis di-
cta leg.ſi vir,& dicta lege ſi id quod.Præterea ſi titulus
habitus à non domino præbet iuſtam cauſam poſſiden
di,etiam ſi is dominus eſſet abſens,& ignorans, iuxta l.
fin.C. de longi temporis præſcription. iunctis legibus
ſupra allegatis, quanto iuſtius præbebit cauſam præ-
ſcribendi titulus habitus ab ipſomet domino, vt argu-
ment.per totum.C.de rebus alien.non alienan. Nec du
bium eſt,quin ex iuſtiſſima legis interpretatione ab ip
ſomet domino titulus (hoc eſt, iuſta poſſidendi cau-

sa)datus intelligitur eo ipso, q rem suam à me possideri diu concessi, d.l. si id quod. d.l. si vir. cum mille iuribus, & rationibus superiore c. allegatis. Ergo non abnegamus, quin ad præscribendum sit necessarius titulus (hoc est, iusta causa possidendi) vt dicitur in d. l. nullo. sed in omnibus speciebus suprà relatis affirmamus interfuisse non solùm iustam, sed etiam longè iustiorem possidendi causam, quàm in terminis d.l. nullo. & consequenter contingeret præscriptio lógè facilius & iustius, quàm in terminis d.l. nullo, aut d.l. fin. C. de longi temporis præscriptio. quia titulus, qui à d.l. nullo, cum simili, desideratur, in vsucapionibus vel præscriptiomb. nihil aliud est, quàm iusta causa possidendi, vt proclamant sic declarantes quàm plures leges, d.l. non solùm. §. qd' vulgo. d.l. quod vulg. d.l si. ff pro suo. d.l. si id quod. d.l. si vir vxori. l. 2. & l. penu. ff. pro legato, cum simi. quas allegaui infrà c. 67. num. 10. cum seq.

S V M M A R I V M.

1 *Sententia etiam nulla dat titulum ad præscribendum.*
2 *Transactionis titulus an sufficiat ad præscripti. siue res tradatur siue remittatur.*
3 *Titulus conditionalis non sufficit ad præscribendum.*
4 *Titulus reuocabilis suffi. it ad præscribendum.*
5 *Tituli qui sufficiant ad præscribendum.*
6 *Titulus simulatus non prodest ad præscribendum.*
7 *Tituli plures concurrunt ad præscribendum.*

C A P V T L X V I I.

1 SENTENTIA † præbet iustam causam p̄'scribédi. Ita Bartol. & ibi plenè per Alexand. & Iason. in l. Pomponius, per text. ibi. ff. de acquirend. possess. & per Francisc. Balb. de præscriptio. in 1. parte 3. partis princip. quæstio. 11. id quod procedit etiam si sententia esset nulla vel fortè iniusta, dummodò is, cuius fauore lata fuit, non propterea esset in mala fide. Ita Glo. in c. si sacerdotes. 16. quæst. 3. in Gloss. magn. & per Balb. vbi suprà, & quod notatur in cap. de quarta, de præscription. Hæc opinio, quæ (non paucis tamen repugnantibus) receptior est, probatur ratione aperta, nam ad præscriptiones non titulus positiuè, sed tantùm iusta causa possidendi desideratur. Ita planè probat l. quod vulgo. ff. pro emptore. l. non solùm. §. quod vulgo. ff. de vsucapio. l. e. fin. ff. pro suo leg. 2. & 3. ff. pro legato. l. pro legato. & l. fin. l. eodem titul. dixi plenè infrà capi. 77. numero 10. probatur apertè in leg. 3. ff. de vsucapion. vbi in definitione vsucapionis, ex qua vsucapionis vera cognitio capienda & petenda est, non dicitur ad vsucapiédum titulum, sed tantùm possessionem temporis lege definiti desiderari. Id quod alijs postea legibus moderatum & declaratum inuenitur, vt ea possessio iusta sit, vt proximè diximus. Iustam autem possessionem accipere debemus, siue illa magnoperè iusta sit, siue sit tolerabilis, licet non ita iusta & inuincibilis fuerit. dic. l. si. ff pro suo, & diximus in d. nume. 10. sed qui ex sententia possidet, nullus abnegabit, quin non solùm tolerabilé, sed etiam iustam & laudabilem causam possidendi habuerit, præsertim cum res iudicata pro ueritate habeatur, vt in l. res iudicata. ff. de reg. iur. ergo hunc habere iustá causam præscribendi præscriptumque rectè posse in comperto erit.

2 Confirmantur isthæc. Nam titulus † transactionis, quę exæquatur sententiæ. l. non minorem. C. de transac. l. 1. & 2. ff. eod. titu. similiter sufficit ad præscribendum, quando ex eo titulo uel causa possessio traditur (puta quia cum in iudicio fundum abs te, qui eú possidebas peterem, eum ex causa transactionis tradidisti, tunc. n., eum si alienus erat, pręscribere possem.) Ita tenent per tex. ibi Salicetus, Alexan. Ias. colum. fin. & alij communiter in l. si pro fundo. C. de transact. Balbus de præscr. par. 3. princ. q. 5. quin eum tex. hanc ad rem singularem dicit, est clarior tex. in l. ex causa transactionis. C. de vsucap. pro emptore. tenet Alex. consil. 24. ponderatis his. colu. fin. lib. 5. Philippus Corneus consi. 16. viso primo themate. lib. 2. Gloss. & Bart. in d. l. si pro fundo, est communis opinio, secúdum Balbum, vbi supra, qui omnes per d. l. si pro fundo, communiter tenent contrarium, eo casu, quo ex causa transactionis possessio eius rei, de cuius præscriptione agitur, non esset tradita, sed tantú retenta. quæ communis opinio non satis tuta est, quia nec ad transferendum dominium, nec ad transferendá vsucapiendi conditionem traditio rei, de qua præscribenda agitur, necessaria est, vt in l. qua róne. §. interdú. ff. de acq. rerum dom. §. qua ratione. Instit. de rerum diuisio. iuncta l. clauibus. ff. de contr. empti. actus enim gestus à domino, qui sufficit ad transferendum dominiú, is si fiat à non domino, transfert (cæteris habilibus) vsucapiendi conditionem. d.l. clauibus. ergo vt si rem tuá possidebam, vel ea apud me erat quouis modo, eamque mihi védidisti aut donasti, aut dotis nomine dedisti (& similia) dominium acquiro per d. §. interdum, & d. l. qua ratione. §. interdum. ita si apud me res erat, quam à me in iudiciu uendicabas, destitisti a lite aliquo accepto, iuxta l. 2. l. transactio. C. de transac. vix est, vt ius tuum in me traduxisse non videaris, vel saltem omisisse, & quasi pro derelicto habuisse. sicque vt si dominus in me talé rem transferre, vel si dominus talem rem pro derelicto vellet habere, statim eius dominium quærerem, per dictos. §§ interdum, iuncta l. 1. & 2. si id quod. ff. pro dereli. ita si non dominus isthæc faciat, vt vsucapiendi conditionem acquiram par est, ita tamen vt tempore huius transactionis cępisse videantur, quod obtineret, si ego putarem dominum esse eum, qui litem actu mouerat, vel mouere minabatur, vtroque enim casu transactio valeret l. 2. C. de transaction. nisi obijcias, q tunc essem in mala fide de eo ipso, quòd rem non restitui sine lite. sicque non videretur possessio per talem trásactionem iustificata, siue enim putarem illum non esse illius rei dominum, tunc eius desistentia, aut etiam expressa concessio non iuuaret, siue dominum putarem, ex bona fide erat rem restituere, sicque semper cessat præscriptio Sed tamen quia inter ista duo extrema est medium, aut esse potest, ideo puto debilé esse casum, quo procedat præscriptio ex tali transactione. Quid enim si te litem inferente, & illaturum minante, cepi dubitare. vtrum dominus esses, nec ne, si enim in hæreditate patris mei eam ré, quam ipse mala fide possidebat, inueni, sicque iustam & bonam fidem habeo. cap. is qui in ius, de regu. iu. lib. 6. l. qui in ius. ff. eod. tit. sed obest mihi mala fides authoris mei, iuxta plenè notata per Glo. & Doct. per tex. ibi in auth. nisi tricennale. C. de bonis matern. & in l. uitia. C. de acq. poss. authen. malæ fidei. C. de præscription. longi temp. tunc si te litem inferente, vel inferre minante, cepi non minus vehementer, quam iuste dubitare, dominus esses, nec ne, dedi tibi aliquid transactionis causa, vt à lite discéderes. certè non video, quomodo non videretur denuò iustificata possessio mea non quidem in hunc sensum, vt prosit mihi præterita possessio, sed vt ex tunc à tempore transactionis præscriptionis spacium currere incipiat, facit l. cum hæres. l. an vitium. ff. de diuer. & temporis præs.

Denique si verum est, simpliciter sententiam præbere iustam præscribendi causam, hoc est, siue res ex vi sententiæ condemnatoriæ mihi agenti tradatur, siue apud me ex vi sententiæ absolutoriæ relinquatur, vt supra attigimus, idem quoque fore in transactione par é. d.l. non minore, & d.l. 2. ff. & C. de translaction. & quia

vtroque

vtroque casu, vt patet, par ratio est, præsertim cum nul-
lus possit, dum præscribit, habere bonam fidem quietã,
sed subdubiam, vt plene agemus infra c.77.& ca.72. Sed
tam in sententia, quam in tractatione desineret præscri
bere, qui esset in mala fide, verum id non ex tituli defe-
ctu tunc contingeret, sed propter illam malam fidem.

Denique in transactione etiam si putarim eum, qui
vendicabat rem à me, vel si vẽdicaturum minabatur esse
dominum, & cum eo transegi, adhuc non sum, sed fui in
mala fide, quæ per concessionem illius purgatur, sicque
ex tunc incipio habere eam possessionem sine vllo vitio
id quod sufficit ad præscr. licet alius titulus non adsit, vt
dd.ll.& supra plene egimus in tribus c.præced.

3 Titulus † conditionalis non prodest, aut non sufficit
ad præscriptionem, siquidem erat conditio suspensiua,
sed si erat resolutiua sufficit. ita Bal. de præscri. in 1.p.3.
partis princ.q.12. per l.2.§.si sub cõditione.ff. pro emp.
l.2.& l.4.ff. de in diem addictione. l. si alienam.ff. de don.
4 causa mortis.† Sicque infert Balbus procedere præscri-
5 ptionem ex titulo reuocabili, † & qui dicantur tituli suffi
cientes ad præscriptionem est Gloss. melior de iure, ſm
Balbum, vbi supra, in c. dudum.2. de elect. in verb. iniiu
latam. tex. cum Gloss. in l.3.§. genera.ff. de acq. possess. &
potest quis rem suam, cuius dominium habebat reuo-
cabile, præscribere, per l. in libello.§. si quis seruum.ff. de
capt. secundum Balbum, vbi supra, Gloss. in l. in accessi.
6 ff. de diuers.& temp. † Ex titulo autem simulato non cõ
7 tingit præscrip. l.fi.ff. pro donato. † & plures tituli ad pre
scriptionem concurrere, & possunt, & prosunt, secundũ
eundem, Gloss. Bar. & communiter Doct. in l.3.§. ex plu
rimis.ff. de acquir. possess. estque communis opinio, se-
cundum Balbum, vbi supra, & Alex. in d.§. ex plurimis.
col.5. Ergo si alienam rem tibi mortis causa donaui do
minium reuocabiliter, quæ fuisse non videris, & si eam
tradiderim, sed tantum possessionem, & vsucapiendi cõ
ditionem. d.l. si alienam. tamen post tempus præscriptio
nibus definitum eius quoque dominium quęsiuisti, qui
iustam possidẽdi causam habebas, licet causa, vel titulus
ille esset reuocabilis, vnde fit, vt nec verus dominus petẽ
re queat, quia iure suo frustratus est, nec ipsi donatori
repetere liceat, quia alienum peteret, & sic turpiter, cũ
id statim restituturus esset, d.l. si alienã. d.l. si extraneus.
ff. de donat. inter virum & vxorem, & ita intelligo l. si id,
quod.ff. pro dereli. & l. si vir vxori.ff. pro donato. Dum
autem supra post Accursium, & Balb. diximus, procede
re posse præscriptionem ex titulo reuocabili, hoc est,
quod habens dominium reuocabile, eam rem potest
præscribere, per d.§. si quis seruum, habet locum contra
eum, qui non erat impeditus agere, vt ibi. nam si seruũ
alienũ ab hostibus redemi, dominus potest oblato pre-
cio seruum recuperare, vt ibi. Sicque ex sua negligentia
merito excluditur tempore. Cæterum contra impeditũ
tempus non curreret, vnde si rem sub conditione lega-
tam hæres pendente conditione alienauit, sicque domi
nium reuocabile acquisiuit ille, qui ab eo acceperat, iux
ta l. seruo legato.§.1.ff. de leg.1. l.fi.§. sed quia, cum §. se-
quen. C. commu. de leg. tamen quia legatarius pendente
conditione agere non potest, contra eum non currit p̃
scriptio, nisi à tempore conditionis expletæ. d.l.fi.§. sin
autem sub conditione. l. contra maiores. C. de inoff. test.
vbi dixi l. qui hæredi.§. si pars.ff. de cond. & demon. per
rationem l.1.§.fi. C. de annali except. & dixi plene de suc
cess. progress. sub titulo de fideicommissis, ex quibus lo
cis quæ hic desunt, petenda sunt.

SVMMARIVM.

1 *Titulus pro suo sufficit ad præscribendum.*
2 *Præscribere possum sine titulo in casu hic relato.*
3 *Dominium vtile præscribit dominus directus.*
4 *Præscriptio interdum occidit, non transfert ius.*
5 *Titulus ad præscribendum non requiritur in casu seq. & num.6.*
7 *Possessio abijcitur longi temporis negligentia.*

CAPVT LXVIII.

1 TITVLVS † generalis pro suo iustam præscribẽ
di causam interdum præstat, secundum Fran-
cis. Balb. de præscr. in 1.p. tertiæ partis principa
lis q.12. vnde Bald. in §. si quis per triginta, si de feudo
fuerit controuersia. col. h. qui idem tenet, ait, ipsam pro
prietatem aliquando loco tituli haberi ad præscribẽdũ,
id quod voluit Gulielmus de Cuneo in l. si quis emptio
2 nis. col.2. C. de præscr. triginta annorum. † vnde ipse Gu
lielm. & Bal. inquiunt, si rem meam præscripsisti, dein-
de eius possessio ad me reuersa est, eam citra vllum aliũ
titulum præscribere potero, quasi eo ipso, quòd olim
eius dominium habueram, iustam & possidendi, detinẽ
dique ac præscribendi causam habere videar, sequitur
Balbus, vbi supra, qui & etiam Baldus aiunt etiam hoc
3 casu bonam fidem requiri, † & vterque testatur, id vule
esse ad materiam feudi, nam si dominus directus nactus
esset feudi possessionem (hoc est, feudatariæ rei) tunc ci
tra alium titulum eam posset præscribere, quo casu tam
Baldus, quàm Balbus negàt, quòd dominus directus do
minium vtile præscribat, sed aiunt eius remotionem, &
directi dominij consolidationem eum videri præscrip-
sisse, vel acquisisse. Sed dum aiunt cõtingere præscriptio
nem, tum demum procedit si adsit bona, vel desit mala
fides, non aliter. Quid enim si procuratori meo manda
ui, vt fundi mei vtile dominium venderet, dedi ei facul-
tatem etiam tradendi quasi possessionem illius dominij
vtilis, vendidit tibi, & tradidit (per clausulam forte con-
stituti, vel per retentionem vsusfructus, vel alio quouis
modo) id tamen se fecisse nunquam mihi renunciauit,
vel forte se fecisse negauit, atque ita securus incautusq;
integrum in fundo illo dominium iusque meum permã
sisse putabam, tunc enim cum nõ desit mihi bona fides,
potero quidem præscribere, & ita vt debeat abesse hoc
casu mala fides, videntur sentire Baldus & Balbus, vbi su
4 pra. † Et dum vterque negat, vtile dominium præscripsis
se me, hunc (vt existimo) habet sensum, ꝙ cum dominiũ
vtile & directum in persona vnius concurrere nequeãt,
non magis quam vsusfructus causalis, & formalis, nã vt
si vsusfructuarius ius vsusfructus cedat in fauorem pro-
prietarij, is non videbitur vtrumque vsumfructum tam
cãlem, quàm formalem habere, sed solũ cãlem integrũ,
nec vsufructuari concursu diminutum, quia res mea ser
uitutem vsufructus, vel alterius rei mihi debere nunquã
vt.§. finitur, cum ibi not. per Gloss. & Doct. Inst. de vsu
fruct. ita si habens vtile dominium illud in fauorem dñi
directi, vel cedat, vel aliter amittat, non facit vt directus
dominus vtrunque dominium tam causalem, quam for
malem habere videatur, sed vt solum adhuc directũ nul
lius tamen domini vtilis concursu diminutũ habere in-
telligatur. Idemque in præscriptione contingit ista non
secus, q̃ si prædium seruiens libertatẽ præscripsisset, quo
casu seruitus illa minime videret ita præscripta, ut is do
minus præscribens rem suam inciperet habere sibi ipsi
seruientẽ, sed magis vt eam ab antea debita seruitute li-
berã habere inciperet, quasi his casibus siue libertas pre
scribatur, siue ius vsusfructus, siue ẽt ius utilis dominij
remouendi non tam translatiue, quam extinctiue con-
tingat præscriptio, ut præscriptio ius illius, contra quẽ p̃
scriptum est, occidisse, non ad præscribentem transtulis
se uideatur. Quod autem Baldus, & Gulielm. de Cuneo
& Franciscus Balbus, ubi supra, aiunt, titulum generalẽ

pro suo aliquando sufficere ad præscriptionem per to-
tum titulum.ff.pro suo,id verissimum est, nam cùm eo
casu absit mala fides,eo ipso iusta causa possidendi ad-
esse intelligitur,vbicunque autem iusta possidendi cau-
sa interfuit,ibi citra vllum alium titulum contingere p-
scriptionem plenè ostendimus infrà c. 72. & plenius in
c.77.per tex.in l.quod vulgo.ff.pro emptore,& in l.nõ
solùm.§.quod vulgo.ff.de vsucap.l.fi.ff.pro suo,cum si-
5 milibus.†Vnde verissimum quoque esse existimo,quod
ijdem Gulielmus,Baldus & Franciscus Balbus inde col
ligunt,vt si rem meam, vsucepisti, deinde eiusdem rei
possessionem bona fide cepi (fortè absens & vsucapio
nis illius ignarus fueram,iuxta l.fin.C.de longi tempo-
ris præscriptio.)eam citra vllius tituli interuentum præ
scribere potero,quia iustam possidendi causam habeo,
& inter reliquas hæc est potissima vtilitas illius tituli.ff.
pro suo,optimus tex.in l.si id quod.ff. pro derelicto,&
in l.si vir.ff.pro donato.l.qui alienam.ff.de donat.causa
mortis.l.si extraneus,vbi nota. Bartol.ff.de donat.inter
vir.& vxor.

Colligitur ex superioribus, quid respondendum sit
6 in illa quæstione, qua cõtrouertit, statutum viget,vt q̃
rem decennio possederit, pro ea non possit conueniri,
an tunc sufficiat bona fides, citra vllius tituli interuen
tum,qua in re partem negatiuam, vt sine titulo præscri
ptio illa non procedat,tenuit Ludo. Rom.in l.prætori,
in princ.in add.nouiss.ff.de dam.infect.And. Tiraq.de
præscr.in prin.facit,quod tradit Bald.in c.vnic.§.si quis
per triginta,si de feudo fuerit controuersia. & Alex.in
l.sequitur.§.si viam.ff.de vsucap.secundum Tiraqu. vbi
suprà.Contrariam partem vt cum sola bona fide etiam
sine titulo contingat ea præscriptio statutaria, tenuit
Bald.in l.2.C.de longi temp.præscr.quæ pro libe. facit,
secundum Alexandrum in add.ad Bald.ibi,quod statu-
tum ita intelligendum est,vt aliquid addat iuri cõmu-
ni,arg.l.ius ciuile.ff.de iust.& iu.vbi per Ias.Bart. in l.4.
§.prætor ait.ff.de vsuca.Idem Bar.in l.2.ff.de vsucap. &
hæc pars longè verior est.nam cùm solam bonam fidẽ
cum continua possessione etiam in terminis iuris com
munis ad talem præscriptionem sufficere suprà edocea
mur,multò magis in terminis huius statuti admitten-
dum esse constat, dummodò ea bona fides descendat
ex causa iusta vel tolerabili,iuxta l.fi.ff.pro suo, cum iis
quæ suprà attigimus,& etiam infrà c.72.& c. 77.Si eq;
dices,tale statutum videbitur frustratorium, cũ quod
attinet ad iustitiam possidendi,nihil addat aut detrahat
iure communi, id quod libenter admitterem eo casu,
quo absens & ignorans esset dominus rei, contra quẽ
præscriptum esset,iuxta l.fi.C.de long.temp.præsc.nec
statuentes potuerunt,etiam si vellent introducere, vt
cum mala fide procederet præscriptio, secundum verã
& communem opi.Antonij,Panor. Feli. & aliorum in
c.fi.de præscr.Ceterùm quo casu dominus rei præsens
esset & taceret,ac pateretur,ex illa diuturna patientia ta
citus consensus & concessio rei suæ præsumeretur,arg.
l.si quis diuturno,in princ.ff.de serui.vend.& l.si ego.§.
1.ibi,per traditionem fortè,aut per patientiam.ff.de pu
bl.l.si id quod ibi,quasi volente & concedente domin.
ff.pro derelict.l.alienationis verbum, ibi, vix est enim,
vt non videat alienare.ff.de verb.sign.& consequenter
iam malæ fidei uitium aut præsumptio vel cessaret , vel
purgatum videretur,vt in simili tenuit Bar.in l.fi. ad fi.C.
vnde vi.quem DD.sequuntur cõiter,vt diximus infr.c.
7 72.& c.77.† Facit,nam & per longum tps præsumitur
possessionis vel abiectio vel obliuio,vt ex cõi opinione
resoluit Ias.in l.1.C.de seruis fug.col.pen. Idẽ Ias.in le.
naturaliter.§ nihil cõe.nu.88.ff.de acq.poss.Pau. Castr.
& Ale.post Gl.ibi in l.si de eo.§.1.ff.de acqu poss.ergo
quid impedit,quin idem tali stante statuto & in ꝓprie
tate præsumatur.hoc ergo casu cessante mala fide etiã
ex iniusta cã ex vi statuti dicerem procedere pscriptio-
nem,quæ iure communi ex defectu iustæ causæ possidẽ
di d.l.quod uulgo.dic.l.non solum.§.quod vulgo,cum
suprà allegatis,quod nota ad intelle.l. 1.tit. de las præ
script.lib.3.or.

S V M M A R I V M.

1 *Titulus qui ignoratur, an sufficiat ad præscriptionem,*
ardua quæst.
2 *Titulus non requiritur ad prescr.in hoc casu.*
3 *Accrescendi iuri assimilatur ius vsucapionis.*
4 *Intell.l.1.2.pen.& fin.ff.pro lega.*
5 *Titu.illegitimus quando noceat præscribenti.*
6 *Titulus legitimus,aut illegitimus ,aut etiam nullus,suf*
ficiunt ad præscr.
7 *Possidere se ignorans si verè possideat,præscribit.*
8 *Possessio ignoranti interdum quæritur.*
9 *Intell.l.cum hæredes.ff.de acq.poss.*
10 *Intell.l.quemadmodum.ff.de acq.poss.*
11 *Intell.l.a Titio.ff.de furt.cum concord.*

C A P V T LXIX.

1 ET sufficere titulum adesse ad præscriptionem,
etiam si illum ignoret præscribens,tenent Bar.
Io.de Imol.& Ang.in le.2.§. si sub conditione,
per tex.ibi.ff.de vsuca.dicam c.79.nu.15.

Contrariam partẽ vt tituli interuentus non sufficiat
absceditnte scientia præscribentis,quinimò oporteat ip
sum præscribentẽ nosse legitimũ titulũ & cãm possidẽ
di sese habere,tenẽt Bal.& Salic.in l.1.C. p quas perso.
nob.acq.& Ale.in l.possessio.§.& si possessio.p tex.ibi,
in verb.scienti.ff.de acq.poss.Gl.in l.1.in verb. interue-
nit.C.e.ti.q̃ sequunt Doct.ſm Balb. qui idẽ sequit de
psc.in 1.par.3.par.prin.q.9.& Feli.in c.illud.col.1.de p-
scr.Alex.in add.ad Bar.in l.naturaliter.col.3.ff.de acqu.
poss.Dyn.in c.sine possessione.col.2.ff.de reg.iu.li.6.&
sic hæc vr receptior opinio.Est & tertia opinio Fr.Bal
bi,vbi suprà,ex mẽte Angeli in d.§.si sub cõditione . ut
initio possessionis & pscriptionis scĩa tituli necessaria
nõ sit,sed sufficiat eã puenire ante expletã pscriptionẽ,
hoc ẽ,ante finitũ tps pscribẽdi,tũc.n. retraheret ea scĩa
vel eius effectus ad tps inchoatæ possessionis & præscri-
ptionis. Vnde infert q̃ si titulus inutilis fuerit ante cõ-
pletũ tale pscriptionis tps cõfirmatus,ea cõfirmatio re
trotrahit,iustificatq; ac habilẽ reddit possessionẽ retro
actã,q̃ & tenet ſm eũdẽ Balb.Pano.in c.dudum.2.col.
de decimis.& in simili p Bar.in l.more.ff. de iurisd.om.
iud.Neq; ad rem ptinuit ſm Balb. q̃ furiosi qui nihil
sciũt.l.negotijs.ff.de reg.iu.& ẽt infantes possint posses
sionẽ acqrere & pscribere.Azo.in summa.C.ꝓ empto
re,prope prin.Aret.in l.locus ad finẽ.ff.de acq.pos.l.seq
tur.§.1.2.& 3.ff.de vsuc.ergo vr sciam nõ reqri præscri
bentis,sed rñdet sciam requiri,vel eius tutoris aut cura
toris aut ꝓcuratoris,vt p Azo.vbi suprà,& p Balb.ibi.
nã iõ furiosus p se neq; põt incipere possidere,neq; p-
scribere,licet possessionẽ ab alio eius noĩe, vel à seipso
cœptã,ante furorẽ nõ impediat post furorẽ cõtinuare,
& sic præscribere,ſm Balb.& Azo.vbi suprà.Quid dicẽ
dũ?& sanè in principali opinione magis est,vt tituli scĩa
necessaria nõ sit,nã si,vt suprà disseruimus,acqsitio per
vsucapionẽ cõtingẽs similis est acqsitioni, q̃ p alluuio-
nẽ vel p ius accrescẽdi cõtingit,cõns fit,vt queadmodũ
ĩ duab.illis acqrẽdi spẽb.scĩa acqrẽtis necessaria nõ est,
ita & in specie nña, vt per vsucapionem acquisitio con
tingat,scientia vsucapientis necessaria non sit, dummo
dò per talem ignorantiã nõ reddatur iniusta possessio.

Quid

Quid enim si quis cellam vinariam, vel granariũ meã
ingressus, inscio me vinum suum in vasa vini mei, vel tri
ticum suum triuico meo miscuit, idque custodiæ causa,
(quod non raro bellis scientibus fieri solet) ita tamẽ vt
grana possent dignosci, & separari, & vrna quoque quia
non in ijsdem vasibus infusa fuerant. ego tamen huius
rei ignarus quidquid in tali cella erat bona fide videbã,
& possidebam (vt homini diuiti talis ignorãtia facile cõ
tingit,) & sane crediderim contingere triennalem vsu-
capionem, & si omnino titulus nullus adesset, quia non
possum non videri hãc rem (hoc est, vinum aut triticũ)
possedisse, & sine vllo animi vitio possedisse, & sciebam
me possidere, quia ipsamet grana non raro videbam, &
mea esse putabam, vel etiam ipsum vinum, & in eo tan-
tum errabã, quòd ex meis forte agris illa processisse exi-
stimabam, cum aliunde reuera processissent, qui error
nihil nocet: argum. l. 1. §. si legatarius, cum ibi not. per
Gloss. & Doctores ff. ad legem Falcid. nec possem mihi
persuadere illam possessionem veram non esse, & ad v-
sucapiendum sufficientem, & in eo tantum quæstio e-
rit, an verus dominus possidere desierit, cum duo in soli
dum eandem rem possidere nequeant. l. 3. §. ex contra-
rio. ff. de acquirend. possess. l. si vt certo. §. si duobus ve-
hiculum. ff. commodat. l. quod contra. §. vni duo. ff. de
regulis iur. & magis est, vt cum primum dominus cel-
læ cœpit animum habere possidendi ea grana, vel vina,
tunc alter verus granorum, vel vinorum dominus etiam
si adhuc retinuerit animum possidendi, adhuc tamen
non solum naturaliter, sed etiam ciuiliter possidere de-
sierit, quia cum vterque tam dominus cellæ, quam do-
minus granorum haberet animum possidendi, potior
causa quoad possessionem esse debet domini cellæ, qui
possessionem naturalem habebat, quam domini illo-
rum granorum, qui naturali possessione carebat, sicque
ciuilis possessio illi naturali potius accedet, quam alteri
parti, vbi naturalis nulla erat, cũ cætera essent paria, hoc
est, vterque æque animum iuste haberet possidendi, ar-
gumen. l. si totam ff. de acquiren. hæred. iunctis his, quæ
notantur per Gloss. & Doctores in l. qui ad nundinas.
3 §. clam possidere. ff. de acquirend. possess. † ergo vt mi-
hi absenti, & ignoranti per recessum latentem, & sic p
alluuionem acquiritur, & acquiri potuit pars fundi alie
ni contigui mei, iuxta dictum §. præterea. vtque pars
collegatarij mei repudiantis mihi ignaro acquiritur ip-
so iure per ius accrescendi, vt docent Bartol. & com-
muniter Doct. in l. re coniuncti. ff. de leg. 3. per d. l. si to
tam. l. 1. & d. l. si solum. ff. de acquirend. hæred. §. vbi au-
tem. C. de caduc. toll. § si eadem. Institut. de leg. vtque
vsusfructus pars amissa mihi etiam ignoranti alteram
vsusfructus partem habenti ipso iure acquiritur. l. 1. in
princ. §. 1. §. interdum. ff. de vsusfr. accr. vtque mihi pro-
prietatem habenti acquiritur etiam ignoranti vsusfru-
ctus amissus, vel repudiatus, vt per totum illum titulum,
idemque in alijs mille similibus speciebus, vt diximus
de succ. progress. lib. 3. §. fin. num.... ita quoque in spe-
cie nostra mihi etiam ignoranti ipso iure per lapsum tẽ-
poris à lege signati acquiritur vsucapione dominium
eorum granorum sine vllo titulo, sed ex vi solius posses
sionis, eiusque iuris, cui accedit, vel accedere videtur, p
d. l. 3. ff. de vsucap. cum simil. supra allegatis, & vide dicta
in 4. cap. præced. ergo cum tenuerimus deficiente om-
nino titulo contingere posse vsucapionem, consequens
fit cum titulo inualido non minus, sed forte facilius p-
4 cedere, argum. l. vni. in princ. C. de rei vxo. actio. † Id qđ
esse videtur contra legem 1. & l. pen. & l. fin. cum not. in
dictis locis ff. pro legato. nam si possidebam, quòd in
testamento minus solenni sciebam mihi relictum, licet
errore iuris tale testamentũ minus solenne valere igno
rassem non præscribam. † ergo cum titulus ille inuali-
dus non sufficiat ad præscribendum per d. l. 1. l. pen. d.
l. fin. cum similibus, longe minus sufficiet, quando nec
aderat validus, nec inualidus. Solue data paritate eorum
terminorum defectus tituli non minus, sed forte magis
noceret, quam eius minus solennis interuentus. vnde si
etiam in illo testamento minus solenni sciebam eam rẽ
mihi legatam non fuisse, & nihilominus eam occupaui,
longe minus eam præscribam, quam cum in eo mihi
relicta fuerat, vtroque enim casu est animi mei vitium
priore, quia scire debebam me alienum inuito domino
iniuria detinere (dominus enim vetare præsumitur. leg.
qui vas. ff. de fur.) l. leges. C. de legibus. cap. ignorantia,
de regul. iur. lib. 6. posteriore vero casu conspectius, &
apertius vitium animi est, quia reuera alienum me possi
dere intellexi, & ex tali perfidia, & malignitate mihi lu-
crum, & vsucapionis beneficium accedere inciuile esset
l. fin. C. de iureiurand. l. final. C. de fideicom. sed tamen
quando alienum revera possidebam, quod tamen meũ
esse errore facti, non supino aut intolerabili putaui (qua
le fuit in specie de granis, vel vinis supra relata) tunc pṛę
scriptio contingit, vt dixi, quibus adde l. fi. ff. pro suo, in
verb. tolerabilis, & alia iura, quæ allegabimus infra cap.
72. & c. 77. vbi multis iuribus, & rationibus disseremus
ad vsucapiendum titulum necessarium non esse, sed so-
lam possessionem sine vitio, qualis erat in specie propo
6 sita, † verum quia sine vitio regulariter possessio non
contingit, nisi cum adest titulus, ideo passim leges di-
ctitant titulum requiri ad præscribendum. l. nullo. C. de
rei vendic. l. vnic. C. de vsucap. transform. in princ. Insti-
tut. de vsucap. cum similibus. Verum per alias leges res
hęc declarata reperitur, vt tituli defectus, non noceat
quando adest iusta, vel tolerabilis causa possidendi. Se-
cundum quæ si à non domino, quem dominum esse
credebam, rem custodiæ aut depositi, aut commodati
causa accepi. Deinde ille eam mihi in suo testamento
solenni legauit, sine dubio præscribam, vt per tot. tit. ff.
pro leg. Idem si testamentum erat minus solenne, si ta-
men solenne fuisse mihi nuntiatum fuerat. d. l. 1. & d. l.
pen. d. l. fi. cum ibi not. ff. pro leg. Idem si neutrum inter
fuit, si tamen mihi nunciatum fuerat in testamento so-
lenni rem mihi relictam esse, nec defuit iusta causa nun
cio fidem adhibendi, vt iam diximus, & arg. d. l. fi. verbo
tolerabilis. ff. pro suo. ergo contingere potuit præscri-
ptio cum titulo legitimo, hoc primo, vel etiam cum ille
gitimo, hoc secundo, vel etiam cum nullo omnino, hoc
tertio, dummodo desit animi vitium. Vitium autẽ ades-
se intelligo, non solum quando adest malignitas, sed &
quando adest inscitia intolerabilis. d. l. fi. ff. pro suo, cum
7 simil. supra & infra cap. 67. allegatis. † Ergo si rem, quam
tuam esse putabam, nec erat depositi cõmodatiue cau-
sa abs te accepi, deinde eam mihi in tuo testamento re
liquisti, & à tempore testamenti tempora præscriben-
di præterierunt, nec vnquam sciui eam rem mihi lega-
tam esse, communiter Doct. supr. relati negassent, & ab-
negant contingere præscriptionem. sed contraria sentẽ
tia, quam nonnulli supra relati defendunt, longe verior
est, quia in sola possessione cessante animi vitio nititur
vsucapio, vt iam ostendimus, animi autem vitium cessa-
re intelligitur, quoties quis detinet, vel possidet rem ex
domini voluntate. d. l. si id quod, verb. quasi volente, &
concedente domina. ff. pro de reli. l. si vir. ff. pro dona.
is autem ex domini voluntate rem detinebat, ergo, &c.
8 Neque ad rem pertinet, quod ille detinere tantum eam rẽ,
non etiam possidere videretur, quodque possessio ad
præscribendum requiratur. d. l. 3. ff. de vsucap. cap. sine
possessione, de reg. iur. lib. 6. nam respõdeo, quod ea na-
turalis detentatio simul ac accedit voluntas illius, qui
rem disposuit, vel commodauit, conuertitur in ius le-
gitimæ possessionis, nam & in ius dominij, & possessio-

nis (quod plus est) conuerti posset, arg. d. l. qua ratione. §. interdum. ff. de acq. rer. dom. §. interdum. Insti. de rer. diu. nam & si ei, qui depositam vel commodatam rem meam habebat (hoc est, depositi aut commodati nomine eam à me detinebat) eam ei ignaro legaui, statim ipso iure nõ solùm dominium, sed etiam possessionis ius etiam inscius quæsiuit ipso iure, argu. dd. §§. interdum. Et quod dicitur vulgo nullam possessionem nisi corpore & animo acquiri non posse l. quemadmodum, cum simil. ff. de acq. poss. id quidem regulare est, fallit tamen in eo, qui habebat naturalem rei detentationem. is enim noua accedente causa, vt ipso iure dominium etiã ignarus acquirere potest, ita etiam possessionem vel possessionis ius sine corpore & etiam sine animo acquirere non prohibetur, argu. d. l. qua ratione. §. interdum. ff. de acq. rer. dom. & d. §. interdum. Inst. de rer. diu. in quorũ terminis ei, qui nec ciuilem nec naturalem possessionẽ habebat, sed tantùm nudam rei detentationem (ex causa depositi fortè vel commodati) eandem rem vẽdidi, vel donaui, vel dotis titulo aliove simili dedi, & ea iura cantant, statim eum dominium illius rei acquisisse, pro constantique illis iuribus habetur, quasi indubitatũ ius quoque possessionis, vt nihil ei desit quæsitum videri ipso iure. nec dubium est illa iura idem quoque admissura esse etiam, si ex causa vltimæ voluntatis idem contingeret, puta q̃ dominus illam rem illi legasset, illũve hæredem scripsisset, nam ex causa legati acquireret statim & dominium & possessionis ius ipso iure etiam ignarus, arg. l. cum pater. §. surdo. ff. de legat. 2. l. à Titio. ff. de fur. l. si tibi homo. §. cùm seruus ff. de le. 1. cum ibi not. per Glo. Bart. Alex. & alios. & ex causa institutionis adeundo hæreditatem, vt in reliquis rebus hæreditarijs solum dominium, non etiam possessionem acquireret. le. cùm hæredes, in princ. ff. de acq. poss. ita in ea re, quam antea detinebat, non solùm ius proprietatis, sed etiam possessionis acquireret: arg. dd. §§. interdum. Ex quib. apparet in hac re adesse legis tam potestatem quàm voluntatem, de potestate apparet à fortiori, in l. final. C. de sacrosan. Eccl. iuncta l. quod meo. in princ. ff. de acqui. poss. de uoluntate apparet, arg. d. §. interdum. Institu. de rerum diui. & d. l. qua ratione. §. interdum. ff. de acquir. rer. domin.

9 Ex superioribus colligitur declaratio ad tex. in l. cũ in hæredes, in prin. ff. de acqu. posses. vt licet regulariter aditione hæreditatis solum dominium, non eam possessionem hæres acquirat, vt ibi, tñ earũ rerum etiam possessionem acquiret, quarum nudam detentationẽ habeat, puta, quòd nuda ex causa fortè depositi vel commodati eas teneret, vt sic cùm primùm ille hæreditatem adierit, illa continuò nuda illarum rerum detentatio in ciuilem & naturalem possessionem conuertatur iure, argu. d. l. qua ratione. §. interdum. ff. de acq. rerum dom. & d.

10 §. interdum. Insti. de rer. diu. Vnde et subinfertur notabilis declaratio ad dictam l. quemadmodum, vt solo animo hoc casu circa vllius actus corporei interuentũ possessio acquiratur.

11 Colligitur etiam egregia declaratio ad le. à Titio. ff. de fur. l. cùm pater. §. surdo. ff. de leg. 2. l. si tibi homo. §. cùm seruus. l. legatarius. §. fin. ff. de leg. 1. vt si ei, qui rei meę naturalem ex causa fortè depositi vel commodati habebat detentationem, eam rem legaui, tunc is etiam ignarus non solùm dominium, sed etiam ciuilem & naturalem possessionem quæsisse videatur, licet nullus interfuerit animus, aut etiam actus corporeus, argu. dd. §§. interdum. Postremò alia multa ad tituli materiã spectantia videbis infrà c. 77. num. 7. vsque ad finem. & ca. 78. per totum. & c. 69. per totum, & c. 81. per totum. & 83. num. 23. cum seq. & ca. 84. per totum. & capi. 87. per totum. Postremò multa ad titulum spectantia disserui-mus suprà 1. & 2. parte, & infra parte 4. cap. 78. & in 5. parte ferè per totã, vnde quæ hic desunt, petenda sunt.

SVMMARIVM.

1 *Bona fides requiritur ad præscriptionem.*
2 *Bona fides præsumitur.*
3 *Bonus quisque præsumitur.*
4 *Homini naturaliter sunt innata virtutum semina.*
5 *Natura dux optima.*
6 *Principia qualia sunt, talia sunt principiata.*
7 *Generatum simile generanti.*
8 *Titulus putatiuus sufficit ad præscriptionem.*
9 *Titulus reuocabilis sufficit ad præscriptionem.*
10 *Bona fides non est necesse vt probetur.*
11 *Notorium est allegandum.*
12 *Bona fides an sit allegenda.*
13 *Bonam fidem implicitè allegari sat est.*
14 *Bonam fidem post casum conclusam allegari satis est.*
15 *Bona fides vt allegetur an requiratur, ardua q.*
16 *Notorium iuris non expedit allegari.*
17 *Rei appellatione omnes suę partes continentur.*
18 *Dominium an præsumatur ex possessione præsenti, ardua quæstio.*
19 *Dominium incidenter agendo probatur ex possessione.*
20 *Dominium probatur ex possessione contra violentum.*
21 *Dominium probatur ex possessione contra commodatarium, & depositarium.*
22 *Dominium non presumitur ex possessione præterita, fallit in tribus casibus.*

QVARTA PARS PRINCIPALIS AD sionam fidem adspirans.

CAPVT LXX.

1 BONAM † fidem in præscriptionibus & vsucapionibus desiderari plusquam manifestum est, vt in l. Celsus. ff de vsuca. l. 2. §. si à pupillo. ff. de vsuca. pro emptore. l. cùm heres. ff. de diuers. & tempo. præscript. l. vnica. C. de vsuca. transform. auth. malæ fidei. C. de temporis longi præscript. l. 1. C. de bonis mater. in prin. Insti. de vsucap. tex. in c. vigilanti, & in ca. vlt. de præscrip. tex. in c. possessor malæ fidei, de reg. iu. li. 6. & multa hanc ad rem spectantia tradunt Doct. in dd. locis, præsertim nouissimi, in d. c. possessor. & in auth. nisi tricennale, & l. 1. C. de bonis mater. cum simil. Bona au-

2 tem fides in dubio præsumitur, ex communi nostrorũ opinione. Ita enim voluit Gl. in l. si super, in verb. probetur. C. de præscrip. longi temporis. & in l. 1. C. de euictio. & in l. si quis emptionis titulo, in verbo, tenuerũt. C. de præscrip. triginta annorum. §. 1. in vers. qui bona. Instit. de vsuca. & in c. sanctorum, in verbo, sacræ. & ibi etiam Panorm. de præsc. & in cap. si diligenti, in verbo, bona fides, & ibi Innoc. & Pet. Vbaldus in repet. Panormitan. & Felin. eod. tit. & Glo. in cap. vlt. in Glo. 1. & ibi etiam Panorm. eod. t. t. & Glo. in capi. cum Ecclesia; de causa poss. & proprietatis. & Glo. in ca. Abbate, in prin. in verbo, domini. vers. ad hoc autem, de sent. & re indi. lib. 6. & in c. licet. 16. q. 3. Innoc. in c. Michael. de electi. & in c. 2. de in integrum restit. & in c. vigilanti. de præscr. Dynos in l. 1. ff. de itinere actuque priua. Cyn. in le. 1. in 4. q. de seruit. col. 3. Archidiac. in c. 1. in verbo, bona fides, de præscr. li. 6. Bart. in l. Celsus. col. 5. ff. de vsucap. vbi de ea re elegantissimè disputat, & in l. communia. §. inter prædones. C. communi diuidun. & in le. quemadmodum. C. de agric. & censit. lib. 11. Bald. in repet. leg. 1. columna. 4. C. vnde vi. & in sua disputatione, incipien. accusatus de vi turbatiua. col. penul. & cons. 357. Titius emi.

emi.lib.1.& consl.288.dicta mulier.post medium lib.4.
Angel.in l.1.C.quibus non obstat longi temporis ꝑscri
ptio.& in l.super longi.C.de præscript.longi temporis.
Anton.in cap.peruenit.de censibus.Cumanus cōs.119.
domina Ioanne,ante finem.Panormitan.consili.18. in
causa,& quæstione.col.1.lib.2.& cons.54.in quæstione
quæ ad præsens vertitur.col.5.ver.nec obstat,si dicatur
statutum.Alexan.plene cons.201.viso & discusso.colu.
2.lib.2.& cons.91.in causa,& lite vertente.col.2.lib.5.
Petrus Ferrar.titu.forma responsionis rei conuenti, in
verb.præscriptionis.col.7.Idem Barb.cons.51.col.3.li.
4.Francisc.Curt.iun.cons.72.princeps defunctus.col.3.
in fin & cons.83.Deus piui.col.2. & copiosissime So-
cinus cons.38.in cā dominorū.col.li.3.Philip. Decius
cōs.275.iuridicā esse arbitror.col.2.& cōs.309.in causa
mota Mediolani.Ancharanus cons.143.clarior.col.pē
ultima. Ioannes Andreæ ad Speculatorem titu.de test.
§.nunc videndum.add.mag.col.3.Petr.Philippus Cor.
cons.130.viso libello.col.11.lib.1.Idem Corne. consil.
329.ostenso mihi.col.4.eod.lib.1.Aries Pinellus Lusi-
tanus de bonis maternis,in authen.nisi tricennale.n.12.
Didacus Couarru.in cap possessor de reg.iur.lib.6.par
te 2.§.7.Andreas Tiraquel.de præscript.in Gloss.2. in
verbo,bona fides.§.1.Petrus Philipp.Corne.cons.117.
1.aspectu.col.9.lib.2.& cons.239.in hac consultatione
& cons.206.col.11.eodem lib.2. per text.in c. auditis,
&c.cum olim,de præsc.Ias.in §.sed istę quidem.n. 100.
Instituti.de actionib. Gabriel strenuus Theologus in
4.sentent.distinct.15.q.14.ar.1.Ratio huius tam recep
3 tissimæ sententiæ est,quia †homo præsumitur bonus.l.
merito.ff.pro socio.l.quoties.§.qui dolo.ff.de proba.l.
cum pater.§.te igitur.ff.de leg.2.cap.1.de scrutin.& tra
dunt Doctores in dictis locis,& in regula,semel malus
de regulis iur.lib.6.Gloss.in c.si forte,in verbo,scientię
de electio.lib.6.Lucas de Penna in l. quemadmodum.
col.penult.de agricol.& censi.lib.11.Panormita. & Fe
lin.in c.cum in iure,de offic.deleg.Bald.in c.fin. col.pe
nult.de ꝑscrip.Idē Bal in l.1.ad finē.C.si qs omi. causa te
stamen.cuius rei ratio egregia redditur per Ciceronē.
4 3.Tusc.†Sunt enim (inquit) in nobis semina innata vir-
tutum,quæ si adolescere liceret,ipsa nos natura ad bea
tam vitam perduceret;nunc autem simul ac editi in lu
cem,& suscepti sumus,continuo in omni prauitate ver
samur,vt pene cum lacte nutricis errorem suxisse videa
mur,cū verò parentib.redditi, deinde magistris traditi
sum⁹,tū imbuimur ita varijs errorib. vt vanitati veritas
5 & opinioni confirmatæ natura ipsa cedat † Et rursum
ibidem ait. Natura ipsa delcifcimus,vt optimam naturā
nobis inuidisse videamur,& rursus lib.1.de legibus ait.
Natura duce errari nullo modo potest.Et Officiorum
lib.1.ait.Naturam ducem si sequamur,nunquam aber-
rabimus.& hoc est illud ius naturale,quod natura om
nia animalia docuit , vt in.l.1.ff.de iust. & iu.& in pr.
Institut.de iure naturali.quodque simul cum ipso hu-
mano genere proditum fuisse,testatur Iustinianus in §.
6 singulorum.Institut.de rerum diui. Nec dubium est, †
quin Qualia sunt principia,talia sunt principiata. sicq;
Qualis est natura,talis est hominum quisque cum prin
cipiatus,creatus,& natus est,ita eleganter Bald.in l.1.ad
fin.C.si quis omis.causa test.& Andreas Tiraq.de præ-
scri.§.1.Glos.2.vers.sed quod in dubio facit.l. quisquis
in princip.& §.1.cum ibi not.C.ad leg.Iul.maiesta. vbi
Gloss.ait.

Sæpè solet filius similis esse patri.
Vnde sic cecinit Horat.Oda 4.
Fortes creantur fortibus,& bonis.
Est in iuuencis,est in equis patrum
Virtus,nec imbellem feroces
Progenerant Aquilæ columbam.

7 Cum ergo homo simul ac nascitur ac generatur,ha
beat semina innata virtutum,quinimo non solum ho-
mo,sed etiam ea omnia,quæ a natura creata sunt,opti-
ma sint,par est vt bona fides & bonitas in homine præ-
sumatur,quandiu contrarium non probatur, pręsertim
cum Qualia sunt principia,talia (vt diximus) esse intelli
gantur principiata.Hæc communis conclusio varie in
telligitur.Primum quando adest titulus legitimus & ve
rus,quale est,cum emi ritè & recte,vel dotis,aut dona-
tionis,vel legati aut alio quouis simili titulo rem acce-
pi,& ita procedunt.ff.& C.pro emptore.& ff. & C. pro
donato.& ff.& C.ꝑ dote.& ff.& C.pro hærede.& ff.&
C.pro legato.& ff.& C.pro suo.ita volunt omnes supra
8 relati.Secundo †intelligitur & si putatiuus tm̄,non etiam
verus esset ille titulus,si qdem error iustus fuit aut tole
rabilis.l.quod vulgo.ff.pro empt.l.non solum. §. quod
vulgo.ff.de vsucap.l.fin.ff.pro suo.quale est,cum is, cui
mandaui rem vt mihi emeret,eam mihi tradidit,se emis
se mentitus,ita tenent omnes,quos supra retulimus,ista
que & superior sunt communes opiniones.Tertio in-
9 tellige †etiam si titulus esset reuocabilis.l.2.§.si sub cō
ditione.ff.pro emptore.l.si id quod.ff.pro emptore.l.si
id quod.ff.pro derelicto.l. si vir. ff. pro donato . vnde
si vxor a viro , quem dominum esse credebat,rem do-
natam accepit,eam contra verum dominum potest pr̨e
scribere,licet vir eam donationem eamque rem posset
reuocare. dict.l. si vir. dict.l. si id quod & licet rem
sub hac cōditione nisi melior conditio allata fuerit abs
te,quem dominum esse credebam,emerim,tamen eam
contra verum dominum possum præscribere quamuis
is titulus meliore conditione allata reuocabilis sit. l...&
l.4.ff.de in diem addi.nisi dominus verus agere impedi
tus esset,tunc enim contra eum non curreret præscrip
tio.l.final.§.sin autem sub cōditione.C.com.de lega.l.q
hæredi.§.si pars,cum Gloss.ff.de condit. & demon.l.1.
§.fin.C.de annali excep.alium text.& exemplum habe-
bemus in l.in bello.§.si quis seruum.ff.de capti.Item fal
lit secūdò,quando cōditio esset suspensiua,vt d.§.si sub
conditione.Quarto intellige etiam,si titulus,in quo ni-
titur possessio,sit illegitimus, quod obtinet., quo ad ꝑ-
scriptionem longissimi temporis , nam quod ad longi
temporis præscriptionem non sufficeret,vt diximus in
fra c.81.num.7.& 8.& c.77.nu.9.Quinto intellige etiā
si titulus omnino deficiat,vt videtur esse cōmunis opi-
nio ex relatione Andreæ Tiraq.de præscri.§.1. Glo.2.
vers.bona autem fides dicam infra c.79.num.15. & ca.
81.nu.8.cum præced.diximus fusè supra dum de titulo
disserebamus.

Sexto intellige si adsit titulus,etiam si eum me habe
re ignorem.l.2.§.si sub conditione,ad finem.ff.pro em
pt.dixi infra c.79.num.15.& in c.incip.traditio.Septi-
mo intellige,si ea bona fides indicijs probetur. l. pen.
10 C.de euictio.Octauo intellige , etiam si ea bona fides
non probetur,sufficit enim allegari, ita tenent Gl. in
Cle.appellanti de appell.Andreas Tiraquel.de pr̨escrip.
§.1.Glo.2.vers.sed quęstionis est , & ait se dixisse in d.
Clem.& hanc allegationem posse fieri etiam post con-
clusionem in causa , firmat ipsemet And.Tiraquell.ibi
Antonius in c.peruenit,de emp.& vendi.& ibi Ioan.de
Imola.& Alexand.in leg.vnica.C.vt quæ desunt aduoc.
iudex suppleat.col.2.Matthæus Afsli. in const. Siciliæ
11 const.incip.iustitiarijs.col.4.Facit †quia & si ea præsum
ptio bonæ fidei,eo quod est iuris, reputetur esse quid
iuris,& consequenter non requiratur probatio,sed tā
tum allegatio tanquam res notoria,tamen ipsum noto
rium allegandum est.l.si adulterium.cum incestu.§.idē
Pollioni.ff.de adulteris.secundum Antonium Butrium
in c.bonæ,de postul prælatorum.Idem Antonius in c.
exceptionem,de excep.Ioan.Imolensis in l.4.§. hoc au
tem

tem.ff.de damno infecto.Marcus Mantua locorum cō
12 munium.c.57. Et in specie † q̄ bona fides sit alleganda
tenent Marcus Mantua,vbi suprà,& Bal.in l. super lō-
gi.C.de longi.temp.pręscrip.col.3.Idem Bald. in l.qui-
cunque.in prin.C.de seruis fugit.Et q̄ habens iuris præ
sumptionem pro se eam debeat allegare, tradunt gene-
raliter Seysellus in rep.l.Celsus.col.9.ff. de vsucapio.&
Marcus Mantua,vbi suprà, quam tamen post conclu-
sionem etiam causæ allegari posse vterque tam Man-
13 tua quàm Seysellus affirmat. Nonò † intellige sufficere
vt tacitè allegetur,puta dico me fundum vt meum pos-
sedisse.Ita Alex.cons.201.col.1.li.2. Dec.cons.267.Ro.
cons.77.pater Reuerende.And.Tiraq.vbi supra, vers.
cæterum,per l.antiquos.ver.domini cogitatione. C.de
fur.Boerius decis.42.alia insuper.num.1.
14 Decimò intellige sufficere † q̄ ea allegatio bonæ fi-
dei etiam post conclusum in causa secūdum Antoniū,
Imolam, Afflictum, Tiraq.& Alex.in locis relatis suprà
vers.8.quibus adde idem tenere Decium cons.267.Pa
nor.in c.dudum.2.col.2.de elect.& iterum And. Tiraq.
vbi suprà vers.intellige & Marcum Mantuam,vbi supr.
15 Vndecimò † intellige vt procedat etiam si ea bona fi
des nec probetur neque etiam allegetur,etenim licet re
liquæ iuris præsumptiones sint allegandę,illhæc tamen
bona fides adeo à iure præsumitur,tamque æqua,natu-
ralis & indubitata præsumptio est, vt nec eam allegare
necesse sit.Ita tenent Antonius But.& Io.Imol.in cap.
præterea.2.de translat.Panorm.in c.fi.col.8.de præscr.
Barb.cons.41.illud ad feram.col.10.li.1.Idem And.Bar
ba.cons.50.col.9.eod.lib.& cons.18.col.penul.lib. 2.&
cons.70 eod.li.per c.auditis,& c.cum olim,de præscri.
vbi nulla bonę fidei mentione facta præscriptio allega
16 ta fuit,& satis fuit. † Cùm enim (inquit) Barbat. notoriū
est ex iure,non expedit allegari, quinimmò iudex illud
ex officio supplere vel attēdere debet per c.Raynutius
de testam.vbi iudex iudicauit super notorium minimè
allegatum,vt ibi notant Ioan.Imol.& Panor. Idem Pa-
nor.in c.afferre.de præsumptionib.Bald.in l.1.C.vt quę
desunt aduo.Felin.in c.adhæc.col.9.de app.Nec dubiū
est (inquit And.Tiraq.vbi suprà) quin bona fides oria
tur ex iuris notorietate,vt fusius suprà disseruimus, er-
go eam allegari non expedit,iuris enim præsumptio li-
quida probatio est.Glo.in l.tutor qui repertorium. C.
de peric.tutorum.l.Imperator,& ibi plenè Ale.& Iaso.
ff.de le.1.per And.Barb.cons.74.scripsit Psalmista lib.
4.rursusque consilio omnium nouissimo. Contrariam
tamen partem vt hæc bonæ fidei præsumptio necessa-
riò sit alleganda,tenent Bal.in d.l.super longi.C.de lon
gi.temp.præscr.Idem Bal.in d.l.quicunque. C.de seruis
fug.And.Tiraq.vbi suprà, Marcus Mantua c.57.d.li.3.
locorum communium,quia alios allegant huius sentē-
tiæ auxiliares,vt attigimus supra vers.8. sed superior pars
vt receptior ita & verior nobis videtur, quæ materia à
nostris cœca & nebulosa relicta nobis videtur, quæ ut
liqueat considera nonnullos casus, Primus quando bo
næ fidei mentio fit explicitè, alter quando implicitè,
vltimus quando nec implicitè,nec explicitè. Primo ca-
su omnes conueniunt sufficere,veluti si agenti rei vēdi
catione allegaui,me rem illam titulo & bona fide p tē-
pus legitimū possedisse,sicque præscripsisse. Secundo
casu non satis sese explicant veluti si rei vendicatione
agenti obieci pręscripsisse me,nulla bonæ fidei mentio
ne facta,sed satis est dixisse,præscripsisse me, quia intel
ligendum est ritè & rectè,arg.l.non putauit,in princip.
ibi notat.ff.de bonorum possess.contra tab. & illud ver-
bum est intelligēdum in pleniore significatu.§.sed quo
ties.Inst.de iure nat.& id perfectum est quod ex omni
bus suis partib.constat.l.1.ff.de origine iuris.sicque qui
dicit se præscripsisse de perfecta (& cum omnibus suis
legitimis qualitatibus) præscriptione intelligit, ne ali-
ter inutiliter processisse videatur, nihil enim & inutile
17 paria sunt.§.fin.Insti.quib.mod.testam.infir. † & deniq;
appellatione rei simpliciter prolatæ, comprehendūtur
omnes suæ partes siue illæ quotitatiuę sint.l.Mæuio,in
prin.in verbo,totus.ff.de leg.2.l.coniunctim, in verbo,
solidam rem.& verbo,solidam hæreditatem. ff. de le.3.
l.hæc scriptura.l.si separatim.ff.de cond. & demon.§.si
eadem res.Inst.de leg.l.si plurib.ff.de leg.1.l. si quis cū
totum.ff.de excep.rei iud.l.cum q.C.de lega.l. vnica.§.
vbi autem,cum §.seq.C.de cad.toll. siue illæ etiam sint
partes integrales vel subiectiuæ,vt in l.qui vsumfructū,
vbi plenè notant Bart.& Ias.ff.de verb.obli.& d.l.cum
q.l.1.§.interdum,in verbo,in solidum.l. inde Neratius.
ff.de vsufru.accres.ergo qui se præscripsisse ait omnes
partes per qualitates ad præscriptionem necessarias (si-
ue possessio sit,siue titulus,siue bona fides) comprehē-
disse implicitè videtur,facit egregius tex.in le. Titius,in
prin.ff.de libe.& posthu.vnde apparet à Barbatio parū
aptè allegatum fuisse tex.in d.c.auditis, & d.c.cū olim,
de præscr.quandoquidem ibi non est verum,bonam fi
dem allegatam non fuisse,quinimmò eo ipso q̄ pscri-
ptio allegata fuit,bona quoque fides implicitè allega-
ta intelligitur,& sic ita responsuros verisimillimum est,
non solum illos qui affirmant bonā fidem allegari non
oportere,sed etiam eos qui contendunt allegari opor-
tere,quando quidem hic implicitè allegata videretur.
Vltimo casu quando nec implicitè,nec etiam explicitè
allegata fuit,sed dūtaxat dictum fuit à reo, se eam rem
per tempus ad præscribendum legitimum, legitimaq;
ex causa possedisse, licet hic nulla mentio fiat de bona
fide,adhuc sufficeret,q a ea à iure præsumitur, vt suprà
latissimè ostendimus,id quod in iure notorium est,vn-
de fit,vt superuacua ea allegatio videatur,sicque à iure
desiderari minimè sit verisimile, sed omnino inciuile,
arg.l.hæc stipulatio.§.diuus.ff.ut leg.nomine caue. leg.
non cogendum.§.Sabinus.ff.de procu.l. Cornelius.l.iā
dubitari. ff.de hær.Inst.l.verba hæc.ff.de condit.inst.&
potissimùm,quia si verum amamus, vsucapiones in sola
possessione legitima nitūtur,nec bonam fidem deside-
rant positiuè,sed tantùm malę fidei vitium abesse, nec
titulum desiderant,sed tantùm iustam aut tolerabilem
possidendi causam,vt per l.tert.ff.de vsuca. fusè ostēdi-
mus infrà c.77.num.10.cum præce.& seq.& c.72. & c.
81.Sicque qui legitimi temporis possessionem ex iusta
causa emanantem allegauit,sufficienter allegasse videt,
nec quicquàm vltra desideratur,vt dictis in locis osten
dimus aduertentes isthæc à nostris non satis vnquam
18 fuisse præuisa.Et diximus suprà par.3.per totam. † Re-
deundo ad nostram bonæ fidei præsumptionem, cùm
ostenderimus,eam præsumi in homine à natura, inque
eo naturaliter esse innata virtutum semina,inde pari rō
ne descendit,vt ex possessione præsenti dominium à le
ge præsumatur,aliter enim cum per l.quærebatur.C.vn
de vi,præsumptum sit,q̄ ad me nō pertinet id ad alios
omnino pertinere,certè si lex,quod possideo meū esse
non præsumeretur,iam alienum possidere presumeret.
sicque me malum hominem esse malamque fidem ha-
bere,contra ea quæ suprà fusè ostendimus, sicque in
specie vt ex possessione præsenti dominiū habere pos-
sessorem præsumptio sit,tenent Glo.in l.penu.in verb.
amoueri.ff.de condi.insti.quam ibi sequuntur Bartol.
Bald.Ang.& Paulus Castr.in l.Titia per tex.ibi.ff.solu.
matrim.& Abb.& in d.l.penu,colu.1.& Nicolaus Boe-
rius.decis.42.alia insuper.Ang.in l.filiusfamiliàs.§. ijdē
principes.ff.de leg.1.Barb.cons.50.li.1.nu.12.
Contrarium tamen vt ex possessione præsenti nō ar-
guatur dominium,tenent Glo.in le.cum res. quam ibi
multi sequuntur.C.de probat.Quid dicendum? & sanè

prior opinio vt receptior ita & verior videtur per iura
supra allegata, quibus adde egregium textum in §.com
modum. Institutio. de inter d. l. actor quod asseuerat. C.
de probati. & per nostram rationem supra relatam quæ
habet, omnes homines bonosque præsumi & mala fi-
de carentes, sicque minime præsumendum est, vt is qui
fundum vt suum possidet, colit, & furtiuè cõtrectet, sed
potius vt rem suam pertractare videatur, quæ conclu-
sio variè intelligitur. Primum vt se aduersus agentẽ pos
sit defendere, dic. §. commodum. Institutio. de interdi.
dict. l. actor, cap. in pari, de reg. iur. lib. 6. leg. fauorabilio
19 res. ff. de reg. iu. †Deinde intelligitur etiam agendo, nã
si possideam fundum dominantem tuque fundum ser-
uientem, te seruitutem pati nolente, duo sunt mihi pro
banda, Primum me dominum esse fundi istius quem
dominantem asseuero, Alterum tuum fundum huic fũ
do seruitutem debere, quod vltimum si probauero. Pri
mum, nempe me esse dominum fundi dominantis, eo
ipso probare videor, quod pbo me eum possidere fru-
ctusque vt dominum colligere, eumque arare & cole-
re, & similia. ita tenent Barthol. in dict. l. penul. & Boe-
rius vbi supra, n. 8. nempe in d. dec. 42. Alexand. cõs. 4. li.
2. & cõs. 103. n. 10. lib. 7. Corne. cons. 48. li. tertio. Andr.
Barba. cons. 8. col. 2. lib. 1. Gloss. & Florianus per tex. ibi
in leg. 1. ff. fami. ercis. Rapha. Cuman. cons. 150. ad finẽ
Glo. in leg. sicuti. §. si quæratur. ff. si seruandi. Iason. post
Barthol. ibi in leg. si prius. col. 9. ff. de noui operis nũcia
tio. & alij, quos allegat Boerius, ex cuius relatione appa
ret hanc esse communem opin.

Nec ad rem pertinet, l. item Mela. §. penult. ff. ad le-
gem Aquil. quia ibi constabat alterum esse dominum,
20 secundum Barthol. in d. l. penult. Tertio †hæc conclusio
intelligitur etiam quando quis vult agere rei vendica-
tione contra violentum spoliatorem, tunc enim vt con
tra eum obtineat satis est probare se tanquam dominũ
possedisse. Ita tenent Barthol. & Bald. in dict. l. penultim.
ff. de condition. instituti. & Nicolaos Boerius d. decis.
42. nu. 6. & etiam Paulus Castrensis in d. l. penultim. &
Bartholo. Sozinus cons. 112. nu. 23. lib. 4. per leg. si quis
emptionis. §. sed hæc. C. de præscriptio. 30. annorum.
21 Quarto intellige etiam si agerem rei vendicatione
contra commodatarium, qui rem a me commodati no
mine accepit. Quinto idem si agerem contra deposita-
rium, qui depositi nomine rem a me accepit, nã & his
duobus casibus ex hac sola possessione de præsenti do
minus præsumor etiam rei vendicationem agens, nec il
li possunt mihi referre quæstionem dominij nõ magis
quam si contra eos agerem depositi, aut commodati a
ctione, nam eo ipso, quod causam a me habẽt, nec ex fi-
de restituunt, me spoliare videntur, sicque in hac rei vẽ
dicatione ex sola præsenti possessione dominus præsu-
mor, arg. leg. colonus. ff. de vi & vi arm. iuncta leg. si qs
conductionis. C. locati. l. si alienam, cum ibi nota. ff. sol.
matr. & quamuis contrarium videantur tenere Doct.
post Glo. ibi in leg. ita vt si fur. ff. commod. tamen hãc
opinionem defendũt Paul. Castr. in d. l. pen. & Nic. Boe
rius num. 7. d. decis. 42.

22 Hactenus quando is de præsenti possidebat ciuiliter
& naturaliter vel saltem ciuiliter vere vel interpretatiuè
†quid autem si nunc non possidebat, licet olim possedis
set, an ex ea præterita possessione præsumatur dominiũ
& regula est non præsumi. ita Glo. in l. 2. C. de probat.
Boerius, vbi supra, nu. 10. Barthol. in dict. l. penul. Bal. in
l. non ignorat. col. 6. C. qui accusa. non poss. Corne. cõs.
19. cum cons. seq. lib. 2. per leg. & quæ nondum sunt. §.
1. ff. de pigno. & fallit si possedisset annis triginta, quia
eo tempore rem illam etiam titulo non apparente præ
scriberet, per l. si quis emptionis. §. 1. C. de prescrip. 30.
annorum, secundum eosd. & vtraque opinio commu-
ter recepta est. Fallit secundo quando longum tantum
tempus præterijt, siquidem ad fuerat legitimus titulus
vel causa possidendi, secundum eosdem Doct. commu
niter, & Lud. Rom. cons. 414. circa propositum, & So-
zin. cons. 106. in causa. col. 4. lib. 2. Gloss. & communiter.
Doct. l. cum res. C. de probat. Boer. vbi supra, nu. 4. Bart.
cons. 110. quidam Masiolus. Fallit tertio quãdo breuius
tempus cũ legitimo titulo possedit, & agebat publicia
na ad possessionem tantum recuperandam (non autem
rei vendicatione) tunc enim obtineret contra possiden
tem sine titolo, ita procedit titulus ff. de public. in rem
actio. quia posterior possessio non intitulata aut præsu
mitur clandestina, aut non iuuat contra hunc qui niti-
tur possessione intitulata. Ita Sozin. in leg. in rem quæ
nobis, in princi. q. 4. ff. de acquir. possess. Alex. cons. 51. li.
1. & cons. 117. eod. lib. & cons. 6. lib. 3. secus si posterior
possessio intitulata similiter esset, tunc enim præfertur
quia in pari causa potior est conditio possidentis. c. in
pari, de reg. iur. lib. 6. tradunt Inno. & alij in c. cum ad
sedem, de rest. spoli. per c. licet causam, de proba. Item
fallit quando iunior possessio esset diutina, vt dicemus
in c. 86. num, 5.

SVMMARIVM.

1 *Mala fides an noceat, quando contractus fit per procu-*
ratorem.
2 *Domini mala fides nocet, licet contractus fiat per pro-*
curatorem de iure cano.
3 *Pupillo non nocet tutoris mala fides.*
4 *Pupillus non potest habere malam fidem*
5 *Malam fidem populus quando videatur habere, & quo*
modo purgetur.

CAPVT LXXI.

1 MALA fides non impedit præscriptionem quã
do contractus fit per procuratorem, vel eum
qui subest nostrę potestati (vt est filius vel ser
uus) si quidem dominus tantum nõ etiam is per quem
contractus fiebat, habebat malam fidẽ. Ita tenent Bald.
& Angelus in l. super longi. C. de longi tempor. præscri
ptio. per l. eum qui. §. in hac. ff. de public. in rem actio.
Glo. in l. huiusmodi. ff. de contrahen. empt. Gloss. in l. cũ
mancipium. ff. de ædi. edict. per Azonem in summa. C.
2 de ædil. edict. col. pen. vers. sed si quæras. †Quod obti-
net de iure ciuili non de iure canonico, quo iure noce
ret domini mala fides, teste Balbo de prescription. in 3.
part. 3. partis prin. q. 18. Limita secundo vt mala fides,
aut bona fides procuratoris non sit in consideratione,
sed tantum domini, quo ad singularem successorem, vn
de si rem alienam quam tuam esse putabas per procura
torem qui eam alienam esse sciebat mihi vendidisti, prę
scribere possum, quia non videor ab authore malæ fi-
dei emisse. Ita Bartbo. in l. qui fundum. §. procurator. ff.
pro emprore. Alexan. in l. Pomponius. §. cum quis. col.
4. ff. de acquiren. possessio. Balbus, vbi supra. Quæ quidẽ
limitationes veræ sunt in se, sed principalis conclusio
suspecta videtur, nam vtriusque iuris definitio dum p-
scriptionem cum mala fide procedere negauit, id pro-
spectum voluit, ne qui sciebat alienum se possidere in-
de lucrum se facturum sperans tardior & segnior in re
stituendo fieret. quæ ratio non minus vrget quãdo rei
alienæ possessionem per seruum vel filium quæsiui, quã
si eam per me ipsum quærerem, vtroque enim casu tar
dior in alieno restituendo reddar, si lucrum præscriptio
nis inde facturum me spero, quam essem si id minime
euenturum scirem, ergo habebit locum capit. possessor
de regulis iuris. lib. 6. cap. vigilanti. capitu. fi. de præscri-
ption.

prio.in prin.Inst.de vsuca.transfor.cum simil.nisi dixe-
ris,superiorem conclusionem procedere quando con
tractus fiebat per procuratorem,vel filium, vel seruum
ignorante domino vel patre,seruus.n. vel filius contra-
hendo,& possessionem corporalem apprehendēdo ius
possessionis naturaliter quæsiuit.l.1.in princ.vbi ex na-
turali possessione.l.3.ff.de acq.poss.iure enim naturę hi
sunt integri status.l.quod attinet.ff.de reg.iu. vnde tale
ius eis per prius cohærens,postea transitum facit ad pa
trem vel dominum,quia penes eos residere nec momē
to potuit.l.placet,de acq.hæred.l.acquiritur.ff.de acqu.
rer.dom.nam domino vel patri inscijs,vel ēt inuitis ac-
quirerēt serui vel filijfamiliâs.l.seruus vetante.ff.de ver-
bor.oblig.per totum.Inst.per quas pers.nob.acq.& hac
ratione per alluuionem rei alienæ dominium nobis ēt
inuitis & ignaris acquiritur , vel etiam scientibus alię-
num esse.§.præterea Inst.de rerum diuis.l.adeo.§.præte
rea per alluuionem.ff.de acquirend.rerum domin.ergo
pari ratione nobis etiam volentibus acquiri potest ius
possessionis per seruum vel filium , sed quòd ad ius præ-
scribendi dubito,dic ergo φ quandiu ignorani nomi-
ne meo seruum procuratoremve aut filium meū emis-
se,& possessionem accepisse tandiu, & si sciam illam rē
esse alienam , tamen cùm ignorem me eam possidere,
non possum videri mala fidei possidere, cùm bona aut
mala fides pendeat ex animo nostro.l.penul.C.de euic.
sicque si per eas personas tandiu ignorante me retenta
possessio fuit,φ expleta fuit præscriptio eam rem opti-
mo iure quæsiui.Cæterùm si ante completam præscri-
ptionem cępi intelligere , eam rem me per illas perso-
nas possidere,iam scio alienum me possidere , sicque
sum in mala fide,quæ etiam superueniens post ceptam
præscriptionem nocet de iure canonico,sumque in ma
la fide,eo φ possum & debeo iubere eas personas eam
restituere,vel id ipsemet facere debeo.l.semper qui nō
prohibet.ff.de reg.iu.l.qui paritur.ff.manda.& quia nō
sufficit abstinere à malo,nisi fiat,quod bonum est. l.si
ita stipulatus essem abs te,& ibi Bart.ff.de verbor. obli.
vide cap.79.nu.41.

3 Mala fides tutoris non nocere pupillo tenent Bald.
in auth.ad hæc.C.de vsuris.Ioan.Imol.in rep.c.fin. col.
29.de pręscrip.& Franciscus Balbus de præscr.in 3.par-
te 3.partis princ.q.16.

4 †Sed & ipse pupillus malam fidem habere nō potest
quod attinet ad præscriptionem nisi sit doli capax,secū
dum Bal.& Franciscum Balbum, vbi suprà & superior
sententia probari videtur in l.3.in sui generalitate.ff.de
vsuca.præsertim iunctis his,quæ diximus , suprà circa
definitionem præscriptionis.

5 Et mala fides singularium personarum de vniuersi-
tate nocet ipsi vniuersitati,sicque quandiu viuit aliquis
de populo vel collegio vel de vniuersitate qui habuit
scientiam rei alienæ,is populus, vniuersitas , collegium
non præscribit.Ita Innoc.in c.cura, de iure patronatus.
Bart.in l.post plurib.in fin ff.de vsucap.Franciscus Bal-
bus,vbi suprà,q.17.Petrus Philippus Corn.cons.22.vi-
detur in hac consultatione.col.4.lib. 1. sed illa mala fi-
des purgatur extinctis omnibus ijs qui scierunt, & ha-
buerunt scientiam rei alienæ,secundum Innocentium,
Bart.& Franciscum Balbum, vbi suprà contra Corneū,
vbi suprà,qui eam purgari illo tēpore posse negat, mo
tus per l. proponebatur.ff.de iud.vbi subrogationis cau
sa semper idem populus esse intelligitur , facit l.si grex.
ff.de l.1.l.grege.ff.de leg.2.§.si grex.Inst.de le. superior
tamen sententia quæ habet , omnibus saltem extinctis
purgari eam malam fidem,vt humanior ita & verior vi
detur,nam etsi p subrogationem vnus idemque popu-
lus intelligatur,tamen idem quoque est in filio qui ea-
dem persona cum patre intelligitur.l.fin.C.de impu. &

tamen patri succedens iustam ignorantiæ causam cen
sentur habere.c.is qui in ius,de reg.iu.lib.6.l.qui in ius
ff.eo.& consequenter olim pręscribebat.

SVMMARIVM.

1 *Præscribere an possit missus in possessionem ex causa noxali vel damni infecti , cùm sciret rem illam non esse illius,contra quem decretum fuit interpositum, egregia q.*
2 *Mala fides quando inesse intelligatur.*
3 *Dominium nobis etiam inuitis interdum aufertur.*
4 *Facti appellatione non factum etiam continetur.*
5 *Mala fides non semper sequitur,& arguitur ex scientia rei alienæ.*
6 *Dominus rem suam negligens quando videatur eam pro derelicto habere.*
7 *Intellectus capit 1.de præscriptio. contra communem opinionem.*
8 *Intellectus l.sicut,& l.omnes.C.de præscriptio.30.annorum.*
9 *Intellectus c.fin.de præscription.*
10 *Intellectus §.fin.Instit.de iniur.*

CAPVT LXXII.

POSSIDEBAM seruum alienum bona fide, cuius
verum dominum ego non ignorabam,is seruus
ex causa noxali mihi traditus fuit,an cùm hēam
scientiam rei alienæ,eum possem vsucapere quæsitum
1 est,ac vehementer controuersum, mouet quæstionem
φ licet indubitatum esset vsucapi posse inspecto iure
ciuili.l.generaliter.ff.de noxalib.act.tamen iure canoni
co generaliter definitum est mala fide vsucapi nihil pos
se.c.vigilanti.& c.fin.de pręscri.quod ius & in foro secu
lari seruandum esse ait summus Pontifex,in d.c.fin.sic-
que communis opinio esse videtur φ missus in posses-
sionem ex causa tam noxali quàm damni infecti non
possit præscribere eam rem,quam sciebat esse alienam,
non illius contra quem decretum iudicis fuit interpo
situm.Ita tenent Paul.in l.prætoris,in princ. ff.de dam.
infect.idque sequitur,& ait meritissimè defensum esse
episcopus dissertissimus ciuitatis Rod.in c.possessor,de
reg.iu.par.2.§.9.num.8.Rom.in l.si per errorem. ff.de
vsuc.Alex.in l.si finita.§.si de vectigalib.nu.11.ff. de dā
no infect.Imo.in c.fin.de p̄scrip.col.19.in rep.Idem in
l.sequitur.§.viam.nu.26.de vsuc.Paul.in d.§.si de vecti-
galibus.Paul.in l.iustè possidet.ff.de vectigalib. Paul.in
l.iustè possidet.ff.de acq.poss.Bart.in l.Pomponius.§.si
iussu,eo.tit.sentit Ang.in l.1.C.de iud.num. 63.

Contrariam partem vt missus in possessionem ex cā
siue noxali siue damni infecti possit rem pręscribere,
licet sciat,eam rem esse non illius contra quem decre
tum fuit interpositum,sed alterius,tenent Gl.in c.pos-
sessor,de reg.iu.in 6.Gl.in c.si diligēti, & ibi Antonius
num.12.de præscri.Bald.in l.2.ff.si ex noxali causa agat
Idem Bald.in auth.ei qui iurat.col.penu.& ibi Salice.q.
9.C.de bonis auth.iud.posse.Spec.in tit.de secundo de
creto.§.iuxta.num.8.Abb.num.28.in d.c.si diligenti,&
ibi Ant num.12.Bald.in l.generaliter.ff.de noxa.act.in
1.lect.& iterum in lect.2. estq; cōis opinio, secundum
Alex.in d.§.si de vectigalibus.num.11.

Quid dicendum ? & quidem videtur hæc posterior
opinio in noxali causa longè verior quàm contraria, p
tex.apertum in d.l.generaliter,& in eo tantùm quęstio
erit,an is tex.iure cano.correctus intelligatur,quod mi
nimè dicendum est,non enim sequitur, habet quis sciē
2 tiam rei alienę,ergo non potest præscribere, †quinimò
sæpe præscribere potest , nec in mala fide esse videtur,

quod

quod primùm apparet in l.si id quod.2.resp.ff. pro de-
relicto.vbi vxor viro donauit rem suam,sicque eum do
minū nō fecit,vt per tot.ff. & C.de don. inter virū, &
vxo.virq; deinde eā rē mihi scienti vendidit,q pscribere
possum,vt tex.ait,licet non ignorantem,eam rem vxo-
ris esse,neque ab ea sed ab eius marito causam habere,
Ratio est,vt ibi expressim Iureconsultus ait,quia quasi
volente,& concedente domina,is maritus vendidisse vi
detur.Nec ad rem pertinet quod Gloss.ibi ait,rem alie-
nam donasse vxorem.nam illud est diuinare,& preterea
est contra præscriptionem leg.merito.in prin.ff.p loc.
& per tot.C.de reb.alien.non alien.& quod intolerabi
lius est,aduersatur palam isti textui in verbo, domina.
Secundo est tex.in l.si vir.ff.pro dona.Tertio leg.1.§.
si vir.ff.de acqui.possess.vbi vir vxori donauit, nec ideo
delijt transuolare possessio in vxorem donatariam,quā
iuste possidere intelligendum est.Quarto est tex.in c.
1.de præscri.& in capitu.placuit.supra allega. vbi etiam
iure cano.ecclesia contra ecclesiam potest etiam bre-
ui tempore præscribere locum,iusque quod sciebat es-
3 se alienum.Quinto dominia non sunt de iure naturali
primæuo,sed tantum de iure gent.quod induxit do-
minorum distinctionem, & separationem, antea enim
omnia erant in communi.leg.ex hoc iure.ff.de iust. &
iu.§ ius autem gentium.Institutio.de iur.nat. plenè p
Bartol. Paul. Ias. & alios in dict.l.ex hoc iure. diximus
in tract de success.creat.in præfatio.& in §.1.huic autē
iuri genti. lex ciuilis,& derogare potest,& quotidie de
rogat.iuxta Glo communiter appro.ibi in leg.ius ciui-
le est.ff.de iust.& iu.& licèt id quod nostrum est si non
facto nostro a nobis auelli non debeat.leg.id quod no-
strum.ff.de reg.iur.tamen illud regulare,verum ex cau-
sa a nobis aufertur,etiam inuitis,vel ignorantibus,vt in
leg.item si verberatum.§ 1.ff.de rei vendi.l.Lucius.ff.de
euic. Glo. & Bartol.in leg.Antiochensium.ff.de priu.
creat.Bartol. Paul.Iason. & alij in dict.l.ex hoc iure. vt
ergo ibi aufertur nobis inuitis rei nostræ dominium ex
legis ciuilis dispositione & permissione,nec se intro-
mittit ius canoni.ad hoc vt ablatum domino reddatur
non idem erit & in specie nostra,vbi iustissima causa ē,
vt res nostra nobis auferatur,ne mihi immerenti dam-
num seruus tuus impune inferat,vel si intulerit, nobis
resarciatur,ibi re tua adempta,& in me ad emendatio-
nem damni translata.Nam & similiter quid si furtū mi
hi facere manifestum,quid si non manifestum,quid de
nique si vi rem abripuisses,nonne præter ipsius rei sub-
tractæ,aut vi ablatæ restitutionem etiam tuum amitte-
res,& in me transferetur,l. pœna vel dupli vel quadru-
pli.§.furtorum.§.conceptum,cum seq.§.fi.Inst.de obli.
quæ ex delicto,in prin.Institut.de vi bon.rap.§.quadru
pli.& §.dupli.Instit.de act.nonne te inuito his casibus
rerum tuarum dominium habeo,te,inquam,inuito iu-
re tam ciui.quam cano.in tui pœnam, & punitionem
ergo similiter,cum seruus tuus damnum mihi,rebus ve
meis dedit,tu damnum sentiens,seruusque ille tuus mi
hi traditur,nisi damnum emēdaueris,nec refertur abs
te an ab alio possideretur quo tempore damnum ded s
set,quinimmo inspecta legis interpretatione non vide
tur id damnum domino serui contigisse sine facto suo
4 nam appellatione facti etiam non factum continetur.
Instit de nup.§.si qua vxor,in fin.dum ait rectius se fa
cturos si abstinuerint.Glo.& Doct. in l. 3. in pri. ff.de
verb.oblig.Alex.in §.si id quod.l.vbi autem nō apparet.
ff.de verb.obl.Decius in l.id quod nostrū. ff.de regul.
iur.dominus ergo qui damnum vel noxam a seruo suo
datam non emendat, quasi fecisse videtur, quo magis
serui sui dominio priuetur.Quid deniq; si seruus meus
iusto bello captus aufugerit,adque suos reuersus fuerit
inscio me vel inuito?nonne eius dominiū perdo.Quid
similiter si feram cœpimus,eiusque dominium quęsiui
mus,eaque custodiam nostram euaserit,inque natura
lem suam laxitatem se receperit,nobis inuitis,aut igno
rantibus,nonne in his casibus & similibus id statim no
strum esse desinit.l.3.ff.de acq.re.dom.cum ll. sequen.
l.naturalem.§.examen.leg.nihil,in princip.ff.de capt.§.
item ea quæ ex hostibus,Institu.de re.di.Quid præte-
rea si seruus meus proditionem detegit,nonne inscio
me & inuito libertate præmij loco donatur,& meus es
se desinit.l.2.3.& 4.per tot.C.quib.ex cau.serui.pro prę
mio liber.accip.Nam etsi patria potestas res inæstima-
bilis sit.l.filiusfam.§.secundum vulgarem.ff.de leg. 1.nō
ne pater ob duritiem filium emācipare cogitur?l.diuus
ff.si a parente quis fuerit manu.id quod accidit in om
nibus etiam delictis,in quibus pœna bonorum imponi.
tur,ergo cum res nostra nobis aufertur,& in alium trās
fertur,interdum fit ob demeritum nostrum, interdum
ob meritum illius in quē transfertur,interdum ob vtrū
que,interdum & quarto ob meritum & fauorem ipsius
rei.ob demeritum nostrum,vt in dict. leg.diuus,ob me
ritum eius in quem transfertur, & ob eius fauorem,
vt in dict. l.item si verberatum, cum similibus ob de-
meritum nostrum,& meritum illius in quem transfer-
tur,vel ob eius fauorem,vt in pœna dupli,quadrupli, &
similibus,supra allegatis,& facit per totū C.& ff.quibus
vt indigni.ob meritum & fauorem ipsius rei,vt in exem
plo.C.quibus ex causis serui.pro præmio libertatem ac-
cipi.Cū ergo res nostra nobis a lege adimatur interdū
culpa nostra,interdum sine ea, sed solum ob fauorem
ipsius rei,vel eius quem transfertur, isque eam posti-
dear,eaque potiatur,nō ignorans alienam fuisse,& a do
mino inuito vel inscio ablata,inque eum trāslata.Quid
mirum,aut nouum est,si idem faciat lex ex causa noxa-
li?& qua ratione potuit lex dominium statim tibi abla
tum in me transferre, eadem ratione, & longe facilius
aut iustius poterit efficere,vt id dominiū transeat post
longam possessionem,& præscriptionem, Nam & præ-
latus,qui non potest res ecclesiæ alienare, poterit per
negligentiam,& interuentum longi temporis ecclesiæ
nocere,vt eius res præscribantur.c.veniens, de pscrip.
vbi per Doct.& Decium in d.l.id quod.ff.de regu. iur.
facit tex.in c.illud.& cap.de quarta.de præscript. ergo
vtroque casu,ex parte legis par potentia est,in auferen
do a nobis dominio rerum nostrarum ex casu, nam &
eius authoritate nostrum tuemur,aliter enim enim nō
deesset alter fortior vel calidior,qui vi,armis,aut calidi
tate,vel dolo,reb.nostris potiretur,itaque authoritate
legis rerum nostrarum dominiū nobis inuitis,& igno-
rantibus ex causa potest.& sæpissime solet auferri, qd
accidit etiam per modum præscriptionis non secus,
quàm per alios modos, siue is qui rem acquirit
alienum sciat se possidere, siue ignoret, cum adest
causa non iniusta concedendi,vt etiam sciens quis alie
num,& possidere,& præscribere possit,qualis profecto
adest in causa noxali,quādoquidem esset per iniquum,
vt seruus tuus mihi immerenti,aut rebus meis damnū
iniuria daret,idque impunitum maneret,si ergo is ser-
uus mihi iussu iudicis traditus fuerit,nec dominus, aut
qui eum possidebat,illum defenderit,satis videntur ma
luisse seruum abijcere,inque me transferre, quam dam
ni ęstimationem prestare,argum.l.si finita.§. non autē
statim.ff.de damno infect.vbi per Doctores in simili p
Ias.in l.1.col.fin.C.de seruis fugit.per eundem in l.natu
raliter.§.nihil commune.num.84 ff.de acq.poss. Gloss.
in l.si de eo,ibi Paul.& Alexan.§.1.eod.titu.Quod ob-
tinet,si ponimus ex causa noxali conuentum a me fuis
se ipsum dominum serui illius,qui damnum dedit.idem
si ponimus conuentum à me fuisse alium,qui bona fide
eum seruū possidebat & cū iussu iudicis mihi is seruus

pro

pro noxa traderetur illud quidē. notum fuisse vero do mino,at si ponimus dominum huius rei ignarum, ini quum videtur,eum re sua ignorantem priuari, meque eam lucrifacere,cum alienam scirem,nam tunc & ille in nocēs,& inculpatus damno afficeretur, & ego impius sciensq; mala fide alienū lucrifacerē, sed adhuc idē esse dēt tā iure ciuili,p d.l.gnaliter.ff.de noxal.q̄ iure canoni.nā res mea siue pereat,id ad detrimentū meū non al terius spectare debet,siue casu fortuito, siue aliter.l.q fortuitis.C.de pig.act.siue etiam damnum alteri dedat, id similiter ad detrimentum domini illius rei,quæ dam num dedit,spectare debet vsque ad valorem ipsius rei, vt per totum Inl.& C.& ff.de noxa.& in tit.si quadru. pauperiem.ergo seruus tuus si mihi damnum dedit, ius ſuque iudicis traditus mihi fuit,neq; abs te,aut ab alio defendatur, æquum est vt meus fiat in emendationem damni,quod mihi dedit,neque tā videor hoc casu tur pe,aut impium lucrum cum iactura aliena captasse,quā iustam damni illati refarcionem,aut emendationem,ac satisfactionem recepisse,neque vltro ad rem alienā ac cessisse,aut adspirasse videor,sed coactus necessitate ꝑ amiseram recuperandi,& facies actum necessitate coa ctus est piè subueniendus.l.si fideiuss.§. si necessaria.ff. qui sat. coga vbi plenè per Ias. Diuersa causa est illius q̄ à non domino sciens emit rem alienam, is quidem nec vlla necessitate coactus,sed sponte,vltro,& impiè ad rē accessit alienam,neque vllum damnum ante ab re illa si bi,rebusue suis illatum fuerat,quod refarcire curaretur, sicque scientia rei alienæ in isto casu meritò inducit ma lam fidem,& impedit præscriptionem non sic in casu il lo,vbi scientia rei alienæ,nec est cur inducat malam fi dem,aut præscriptionem impediat, sicque cessat deci sio,ratio,& mens,ac sensus.d.c.fin.& d.cap.vigilanti,de præscrip. Nam & in terminis l.si voluntate. C.de resci. vend constat quam quisque contrahentium suam con ditionem meliorem facere studeat , quàm eius quo cum contrahit, & adhuc ius canonicum se non intro mittit.

Præterea in §.item ea quæ ab hostibus, & in §. cum ex aliena.Instit.de rer.diu.& in alijs quàm pluribus cau sis constat nobis auferri posse,& tolere inuitis,& igno rantibus rei nostræ dominium,neque possidendi impe dimento esse,quod sciret illud nostrum fuisse, & circa factum nostrum à nobis forte ignorantibus,aut inuitis abiecisse,quod plenè diximus in illa q.an actiones ,& alia iura semel præscripta restituerent domino ex capi te ignorantiæ. Denique si iustè possidet qui authore priore possidet,facitque fructus suos, & inde consequē reliquas vtilitates,quæ à l.bonæ fidei,& iustis possesso ribus condonatæ fuerunt, quale est , ꝙ faciet fructus suos,& reliqua id genus.l.iustè possidet.ff. de acq.poss. cur non idem erit in acquisitione quoque proprietatis, cùm tā mala fides,& scientia rei alienę esset,in fructuū acquisitione,quam in acquisitione proprietatis, & ea dem æquitatis rō militaret,eademque rō peccati vitan di adesset indeneganda fructuum acquisitione ei,q sci ret alienū se possidere,quę militat in ipsius proprietatis acquisitione,verum vtrunque lex positiua iustissimè ad misit ex causa præced.quæ non arguit vllam huius pos sessoris turpitudinem,licet sciens alienum possideat.sic que nec in peccato esse iure quis dixerit, & consequē ter , cessat rō nō modò potissima,sed etiam vnica,qua nititur ius canonicum,quæque expressa est in d.c.vigi lanti.& in d.c.fin.de præscrip.vt disseruimus in loco su prà citat.

In summa quis negabit quin iustè is missus in posses sionem ex causa noxali illam possideat? nisi iniurius vel lis vtilis ius suum deserat,& abijciatur,contra text.cum Glo.in l.& vim.ff.de iust.& iure,vbi omnes,sed vt exor dium capiat præscriptio nihil aliud desideratur nisi qd̄ initium possidendi non sit iniustum.l.cum hæres. ff.de diuers.& temp. Et licet iure canonico desideretur,vt & postea ante impletam præscriptionem nō superueniat mala fides.d.c.fin.tamen hic ponimus pro cōstanti nō superuenisse sed progressum possidendi tam iustum
5 esse,quàm initium,ergo,&c.tergo rectissimè & oppor tunè dictum fuit ab Angelo in l.1.nu.63.C.de iud.nō esse bonam consequentiam,habeo scientiam rei alienę, ergo videor habere malam fidem,& præscribere vetor, ꝙ si diceres,cur improbe nō curasti, vt citaretur verus dominus illius serui qui tibi noxam dedit,fortè enim si resciret,damnum resarciret,seruumq́; suum recupera ret,respondeam improbum, aut malæ fidei non posse videri eum,qui ill us serui bonæ fidei possessorem inter pellatum voluit,non etiam verum dominum , quia lex eum ad hoc obligauit,nō vltra,& iustissimum sufficiē que esse præsumitur,quod lege cautum fuit,vt plenè p Tiraq.de vtroque retra.in præfatione.n.75. si enim ad tot ambages,& laboriosas diligentias me lex obligaret, fortè essent quàm plures,qui maluissent ius suum mis sum facere,& abijcere,quàm tot labores subire,totque molestias ferre,arg.l.quia poterat.ff.ad Treb.sicq; ces sat illa ratio,ꝙ res inter alios acta,&c. vt per totum C. res inter alios acta.nam hic legi positiuæ sat fuisse visū fuit,ꝙ res ageretur inter me, qui damnum passus fui, & possessorem iustum illius serui damnum dantis nec exegit,prætetea,vt etiam notum fieret vero domino. Hæc autem omnia iura & rationes ex æquo militant in in eo,qui missus fuit in possessionem ex causa damni in fecti.sicque erit idem ius, vt in sui generalitate probāt plures leges.l.prætoris,in prin.l.his l.si finita.§. si de ve ctigalib.ff.de damn.infect.elegans tex.in d.l. si finita §.
6 non autem statim vbi dominus rem suam quasi pro de relicto habuisse videtur,cum cauere noluit,aut non cu rauit,sicque quasi rei suæ dominium ei concessisse qui in possessionem missus fuit, licet per quanti temporis cursum dominus rem suam pro derelicto habuisse vi deatur,non tam lege definitum,quàm iudicis arbitrio relictum videatur,vt est commmunis opinio, quàm te nent Glo.& communiter Doctores ibi, estque cōmu nis opinio,secundum Ias.qui eam sequ tur in l. t.col.fi. C.de seruis fug.Idem in l.naturaliter.§.nihil commu ne.ff.de acq.poss.nu.4.Gl.Paulus & Alex.in l.si de eo.§. 1.eo.tit.pro nobis bonus tex.in l.locorum.& in leg.qui agros.C.de omni agro deserto.lib.11.

In summa cum quis à lege punitur,nihil opus est cō sensu ipsius puniti,siue ob culpam,vt in princ.& ferè p totum Inst.de oblig.ex quasi delicto puniatur,siue etiā puniatur ob dolum,vt in furto & similibus,vt probatur in l.1.& 2.ff.de legib.le.1.ff de iust.& iu.diximus plenè in tract.de success.crea.§.30.ad fin.Cùm ergo in termi nis d.l.generaliter.ff.de noxalib.act.& in toto illo tit.& C.& Inst.eo.tit.dn̄s puniatur per culpam serui,vel si nō punitur,saltem damnum sentiat , quid opus est domini consensu? certè nihil, nam & similiter aliquando filius punitur ob culpam patris.l.quisque,per totam.C.ad le. Iul.maie.licet regulariter contra per totum.C.ne filius pro patre,per totum,ne vxor pro marito,& le.si quis in suo.§.legis,vbi Doct.C.de inoff.test.& in quib. casibus lex dum te punire vellet, tuum tibi adimere voluit,& in me transferre,neque tibi prodest ignorasse,vel conseu sum non præstitisse,neque mihi obest scientia rei alie næ,quia nouum non est vt lex,dum vnum punire,alte rum verò præmio afficere vellet , res suas punito aufe rat,& in illum transferat ex toto vel ex parte , quale est in eo qui fecit manifestum tacitum fideicommissum, & similia.

Et id mihi uidetur probari in ca.1.de præscriptio.& in

in cap. placuit. 16. q. 3. & in d. l. locorũ, & in d. l. q̃ agros. C. de omni agro deserto, lib. 11. vbi episcopus si est negligens circa fidei catholicæ doctrinam disserendam, & alter Episcopus forte vicinus operam dedit huic rei, tunc breui tempore quasi præscriptione ius Episcopi negligentis transit in alterum diligentem. Et agricola q̃ agrum reipublicæ non colebat, quasi præscriptione a iure, quod ibi habebat, submouetur biennio, idq; ius trāsfertur in alterum agricolam, vicinũ forte, qui illum agrum excolebat, & curabat. & cum ista iuris ademptio & translatio contingat non tā ex cā pscriptionis, q̃ ex cā punitionis, minime opus est consensu puniti, vt dixi in loco supra citato, minimeque nocet, quod is in quem transfertur ea res præmij loco sciat olim fuisse alienam, & is quidem videtur ad dicta iura longe verior sensus, & intellectus, quam eorum qui aiunt illud contingere quasi ex tacito consensu vel illius Episcopi damnũ passi, vel illius agricolæ damnum passi.

7 Nam & si indubitatum fuisset dictum Episcopum, illum ve agricolam, suam diœcesim, agrum ve suum deserere noluisse, q̃a forte id ita protestati fuerunt, adhuc tñ ea præscriptio, vel ea ademptio & translatio locum haberet, vt patet aperte ex gñalitate, mēte & sensu illorum iurium. Vnde quod Doctores communiter sentiunt, vt testatur disertissimus Couarru. vbi supra §. 11. num 8. vers. hanc vero præscriptionem, nempe in d. c. fin. speciale esse fauore fidei catholicæ, vt ibi cum mala fide, vel cum scientia rei alienæ præscriptio procedat sane longe suspectum est, quod regulare potius sit, vbi non tam de præscriptione, quam de punitione agitur, & ea iuris tam ademptio quam translatio magis per pũitionis, quam per præscriptionis interuentum, contigisse videtur. Sicque videbis vt intelligẽdum sit quod scribit Bartol. in dict. l. qui agros, & Iaso. Institutio. de acti. num. 72. §. omnium. Quin immo tam longe abest, vt acquisitioni quæ fit in terminis d. cap. 1. de præscriptio. obsit scientia iuris alieni, quod potius prodest, & iuuat nam cum illa acquisitio, quæ a lege inducitur per modum ademptionis, & translationis, ac punitionis, quia adimitur Episcopo negligenti, & transfertur in alterum Episcopum gnauum, pium ac strenuum, fiat in præmiũ vnius & pœnam alterius, expedit reipublicæ manifestã esse huiusmodi rem, quo magis alij metu pœnarum, alij præmiorum exhortatione boni fiant, argu. l. 1. ff. de iust. & iur. Præterea cum talis iuris translatio fiat a lege quasi in præmium diligẽtiæ illius, scientia hac in re nõ nocet, sed iuuat. arg. l. 2. ff. de condit. & demon. Ex qui-
8 bus non minus vtiliter quam noue videtur inferri ac colligi valere leges ciuiles definientes iurium ac debitorum præscriptiones etiam a scientibus, & sic cum sciã iuris alieni valere, argum. leg. omnes, & leg. sicut in rẽ.
9 C. de præscriptio. triginta annorum iuncto dict. cap. fi. de præscriptio. nam si sola culpa domini illius rei iurisue de cuius præscriptione agitur, præbet possessori vel quasi possessori illius rei etiam scienti iustam causam præscribendi, iuxta d. capit. 1. dict. l. locorum, dict. l. qui agros. & in culpa ignauiæ est ille, qui rem suam per longissimũ tempus negligit, inque punitionem huius culpæ a lege fit illius rei iurisue translatio in possessorem vel quasi, ergo illius acquisitio iusta & legitima videbitur, nec est cur malam fidem habere dicatur, non magis quam in omnibus speciebus supra relatis. in quibus diximus dñium rei inuito aut ignaro domino in alterum transferri. Quid dicendum. & sane longe distat vtrum culpa domini illius rei vel iuris, de cuius præscriptione agitur, esset punibilis, an vero impunita. priore casu nõ est nouum aut iniquum vt ille re sua priuetur, quæ, in alterum transferatur etiam scientem, nec per hoc in mala fide esse videtur, meritoque illius peccantis hoc sit, cæterum quod rem meam neglexerim vel culpa nõ est, vel saltẽ punibilis nõ est, inspecta legis censura, q̃a mihi tñ rebusue meis nocui, & p̃terea nemini, nec dubiũ est q̃n res meas possim pdigere, eisq; vti & abuti l. sed & l. §. cõsuluit. ff. de pet. hær. ibi, dũ re sua se abuti putant. l. 1. §. & magis. verbo, prodegit, ff. si quid in fraudẽ patro. leg. in re mandata. C. mãda. Merito ergo licet culpa commissa circa rem meam sine vllo omnino alicuius nocumento aut læsione non efficiat, quo magis res mea a sciente præscribatur, vt d. c fi. tamen commissa circa ius meum aut circa rem meam cum ecclesiæ vel reipublicæ læsione efficit, vt etiam a sciente id ius meũ acquiri aut præscribi possit. quasi isto casu iustior legis punitio quam superiore casu foret, ita procedit. d. c. 1. d. l. qui agros. dict. l. locorum. estque non minus noua quam vera & vtilis illorum iurium concordia inspecta iuris canonici interpretatione, Nam de iure ciuili ex alia forte capite etiam in terminis dict. l. sicut. & d. l. omnes. procederet præscriptio, nempe quod lex ciuilis post tantam creditoris negligentiam & taciturnitatem præsumat debiti remissionem tacitamque concessionem, quam interdum etiam per vnius. tan-
10 tum anni taciturnitatem præsumit, vt §. final. Institutio. de iniur. quo casu nullus vnquam dubitauit, quin legitima esset acquisitio & præscriptio ex parte iniuriãtis, vtcunque ius iniurã passi minime ignorarret., nec hoc malam fidem videretur habere. Et licet regulariter suum ius iactare aut remittere nullus præsumatur. leg. cum de indebito. ff. de probation. Fallit tamen ratione temporis prætereuntis, interdum breuioris, vt d. §. fi. interdum longioris, vt dict. l. sicut, & d. l. omens. & cum illius creditoris qui per triginta annos tacuit, animus soli Deo notus sit, & præterea nemini. tam iusta est præsumptio legis ciuilis suspicantis creditorem ius suum remisisse aut pro derelicto habuisse vel neglexisse, quã præsumptio legis canonicæ aliud interpretantis, sicque istarum legum iuriumue neutrum poterit alterum iuste inculare, nam vnusquisque abundat in sensu suo, variæque sunt opiniones legum latorum & aliorum. leg. quia poterat. ff. ad Trebellian. Bald. in leg. omnium, & in leg. de quibus. col. 10. ff. de legibus, fusè per Andreã Tiraquell. de vtroque retra. in præfat. num. 75. Fallit q̃do creditor erat ignarus, nam tunc non poterit videri ius suum remisisse. l. mater decedens. ff. de inoffic. testamen. sicque hoc casu videretur standum esse iuri canonico, vt d. ca. fin. nisi & hoc casu velis stare generalitati iuris ciuilis. & dict. le. sicut. dict. l. omnes, easque hoc colore defendere ac tueri, quod post tam longissimum tempus denegetur creditori litis ingressus & probandi facultas propter suspicionẽ falsitatis & machinationis quæ facile veteribus in rebus fieri solet, & quia is qui post tantum tempus conuenitur, forte iam persoluerat, licet, post tantum tempus probare solutionem nequeat, & hoc plus placet (quod tamen dic vt plenius infra c. incip. actio personalis) quod tamen procederet solum in foro contentioso ciuili, non sic in foro cõsciẽtiæ, is enim recidit illud præceptum iuris naturalis & diuini quod suadet, Ne alteri facias quod tibi non vis, & suspicio falsitatis cessat quo ad hunc qui huius rei notitiam certam habet. Alia plura fundamenta ad iustificationem eorum omnium quæ hoc capite continentur, colligе ex c. præcedenti quod incipit, quo ad textum.

SVMMARIVM.

1 *Intellectus l. neque fructuarium. C. de vsufruct. & n. 11.*
2 *Hæres quod defunctus mala fide possidebat, an longo tẽpore præscribat, egregia q.*
3 *Mala fides authoris an noceat successori vniuersali.*

4 *Intellectus*

4 *Intellectus l.cum hæres.ff.de diuer.& tempo.& præscri.& num.10.*
5 *Mala etiam fide a defuncto possessum an hæres præscribat longo tempore, contra communem.*
6 *Mala fides incidens post cœptam a defuncto præscriptionem non impedit, quin hæres eam possit perficere etiam si velit vti accessione temporis defuncti, contra communem.*
7 *Mala fides authoris an impediat præscribi eandem rẽ ab hærede, ardua pugna.*
8 *Præscriptio triginta annorum iure ff. erat tamen incognita.*
9 *Mala fides impedit præscriptionem triginta annorum iure canonico, & ciuili, quod obtinet in vera mala fide, aliud in ficta.*
12 *Nostrum quando pro derelicto videamur habere.*
13 *Malæ fidei vitium potest purgari.*
14 *Præscriptio de iure canonico, si est annorum triginta; procedit, si hæres sit in bona fide, licet defunctus fuisset malæ fidei possessor, cum communi contra alterã communem. Idem de iure ciuili, cum communi, contra alteram communem.*
15 *Præscriptio triginta annorum in persona hæredis non magis iustificatur ex confectione inuentarij, quam si illud non confecisset, contra Alex.Ias.Felin.Balb.*
16 *Præscriptio tam impeditur ex vno vitio, quam ex multis, cum quibusdam, contra alios.*
17 *Mala fides defuncti hæredi non nocet, quo ad rem non quasi hæreditariam apprehensam.*
18 *Mala fides non potest non esse præsumpta, contra Doctores.*
19 *Error iuris non inducit malam fidem, contra Doctores.*
20 *Mala fides ficta quando noceat.*
21 *Mala fides authoris an noceat successori in dignitate.*

CAPVT LXXIII.

1 QVidam †fundum precario possidebat, & decessit, eius hæres eundem fundum ignorans alienum, & sic bona fide per annos triginta possedit, quæritur an præscripserit? quod negat Paulus in l. neque fructuarium, numero secundo. C. de vsufruct. & refert se ita consuluisse, nec tunc de illa lege meminis-
2 se, cuius legis verba ita habẽt, † Neque fructuarium ad obtinendam proprietatem rerum, quarum vsumfructũ habet, neque successores eius ex ea causa tenẽtes, vlla tẽporis præscriptio munit, sed cum vsusfruct. finiat morte. §. finitur. Institut. de vsufru. l. antiquitas. C. eodem. & l. corruptionem, ibid. videbatur illius fructurij successores posse præscribere annis triginta, tum quia iã nõ ex ea causa, scilicet vsufru. qui morte erat extinctus, possidebat, sed ex noua causa, scilicet titu. pro hærede, qui legitimus est ad præscribendum, per totum. ff. & C. pro hærede, tum etiam quia in præscriptione longissimi tẽporis titulus necessarius non est de iure ciuili, vt in l. sicut, & in l. omnes. C. de præscript. triginta annorum, vbi tradunt communiter tam Glossatores, quam reliqui, neque etiam de iure canonico, si modo adsit bona fides, vt tradunt communiter Doctores in cap. fin. & in cap. vigilanti, de præscript. Huic obiectioni, quam Paul. præsensit, vbi supra, nullum responsum dedit, licet ita transeat victus illius legis authoritate, perperam, vt nobis, videntur, intellectæ, & sane contrarium ibi sentiunt Albericus & Odofre. dum text. illum quatenus loqui de successoribus fructuarij intelligunt, quibus casibus vsufru. transit ad hæredes, vt in l. antiquitas, cum ibi notatis. C. de vsufruct. isque intellectus necessarius est, quia text. loquitur quando hæredes fructuarij ex eadẽ causa possidebant, & sic ex causa vsufruct. quod contingere non poterat, nisi cum vsusfructus ad hæredes transi-
isset, vnde in terminis illius legis, licet idem Paulus Castre. ibi neget currere præscriptionem annorum triginta, tamen idem Alberic. & Odofre. in contrarium inclinant, quod nominatim etiam sequuntur Iacobus But. Bald. Salicet, & alij commũiter ibi post Accursium, ibi, in Gloss. final. quod & sentit Fulgos. dum ait, Ex eadem causa possidentes hæredes fructuarij præscribere non posse, significans ex alia causa posse. Vnde cum is, qui in ius, succedit alterius, in stam ignorantię causam censeatur habere, ca. is qui in ius, de regu. iu. in sexto, lege, ius. ff. eodem.
3 †Cumque titulus pro hęrede sit sufficiens causa ad præscribendam, sequitur hæredem fructuarij, si sit bonæ fidei, quod in dubio pręsumitur, posse vsucapere & longo tempore, si velit a se inchoare præscriptionem, idque non solum iure canonico, vt voluit Bartol. in leg. cum hæres. ff. de diuers. præscrip., sed etiam iure ciuili, vt dictis legibus, licet Barto. vbi supra, contrarium responsurum verosimilius sit, quod si nolit a se inchoare præscriptionem, sed malit vti accessione temporis, quo possederat defunctus, tunc annis triginta opus est, & ita procedat Glossæ opinio, & Odofr. Iacobi Butrig. Alberici Bal. Salicet. & aliorum communiter qui eam sequuntur in d. l. neque fructuarium.
4 Neque ad rem pertinet †l. cum hæres, supra allegata, ex qua Doctores supra allegati falso opinabãtur, malã fidem authoris nocere hæredi eius quo minus præscriberet, nam illud procedit triennali tm̃ vsucapione, & in pręscriptione lõgi tpis, ut opportunè voluerũt Iaco. de Arena & Alb. ibi exponẽdo primũ rñsum illius text. in verbo, alienum, s. mobile, & intelligendũ secundum responsum iure soli, & sic in præscriptione longi temporis, vt ita differat secundum responsum a primo, & aliquid ei addat. Cæterum quin in terminis illius text. pręscriptio longissimi tẽporis procederet, & prodesset hæredi, neque text. ille negat, neque negare poterat, cũ illo tempore inuenta nõdum esset, neque dubitandum est, quin currat vt in leg. sicut, & in leg. omnes, & in l. male agitur. C. de præscrip. 30. ann. & in auth. malæ fidei. C. de long. temp. præscriptio. ergo cum hæres & defunctus vna ea eademque persona reputentur. authen. de iureiur. a maiori. pręst. §. 1. & in princi. Institutio. de stip. seruorum. mala fides authoris hæredi iure fforum nocebat in præscriptionibus eo iure inuentis, puta in triennali vsucapione, & præscri. longi tempo. ita procedebat d. l. cum hęres. l. fi. C. com. de vsuca. d. l. neque fructuarium. leg. vitia. C. de acq. poss. quod procedebat q̃do hęres volebat vti accessione temporis quo posederat defunctus, nam si propter illam repræsentationem & vnitatem personarum vti gaudereque volebat accessione temporis, consequens erat, vt eadem ratione is hęres præscriptionem a defuncto male cœptam, vel potius nondum cęptam perficere, aut implere non posset, non magis quam si re vera vnus idemque homo foret. Verum cum is hęres vult a se inchoare præscriptionem,
5 nihil sibi impedimento est, †nam inutilis possessio defuncti non potest hęredi magis nocere, quam si nulla omnino foret, arg. l. vnicæ, in prin. C. de rei vxoriæ actio. quod verissimum puta, licet Gl. Odofr. Alber. Ba. Butrig. & Salic. in d. l. neque fructuarium, & alij ibi cõmuniter, dum simpliciter transeunt cum illa Glo. contrarium viderentur velle, intelligentes sola 30. ann. præscriptionem in terminis illius legis legis locum habitu-
6 ram. Verum secundum nos 30. ann. præscriptio, tunc tã tum necessaria hæredi fructuario foret, cum ipse vellet vti accessione temporis, quo casu teneo cum illis, eam 30. ann. præscriptionem procedere iure ciuili, & etiam canonico malaque fides authoris hæredi non nocere si is habeat bonam fidem, & simus in præscriptione. 30

ann. quod

ann.quod probatur ratione,nam 30.annis etiam cũ ma
la fide procedebat præscriptio.d.l.sicut.d.l.male agitur.
d.auth.malæ fidei. Sed iure canonico id immutatum re
peritur,nisi vbi præscribens esset in peccato,quia habe-
ret sententiam rei alienæ,sed is hæres, de quo agimus,nõ
habebat sententiam rei alienæ,nec erat in peccato,ergo
in eo,hac in re,iure canonico nihil est immutatum. De
7 functus † rem mala fide possidedat, hæres eandem rem
titulo hæreditario 30.annis possedit, quæritur an pos-
sit præscribere?& cõmunis sententia habet,præscriptio
nem cessare,quod varie intelligitur,Primum quod non
sit locus præscriptioni ordinariæ longi temporis. Dein
de quod nec sit locus præscriptioni longissimi tempo-
ris.Tertio quòd id procedat de iure tam canonico,quã
ciuili.Postremo quod procedat etiam si hæres velit inci-
pere à se præscriptionem, nec postulet vti se accessione
illius temporis,quo defunctus possederat,hanc conclu-
sionem sic declaratam tenuerunt Abb.in c.2. col.2. de
præscript. Idem in c.si diligenti,& ibi Ant.& Fel.col.8.
eo.tit.Balb.de præscr.2.p.3.p.prin.q.12. qui pluries hãc
dicit communem opin.hanc sequitur,& dicit commu-
nem opinionem Ias.in l.Pomponius.§.cum quis.nu.22.
ff.de acq.possess.vbi eandem sequuntur Alex. & Vinc.
de Hercul.& Ioan.Crotus,& ibi Alex.num.21.ait se sæ
pius consuluisse pro hac opinione, & quod est æquior,
quam opinio contraria , & hanc opinionem tenent alij
quam plures tam consulentes,quam legentes,quos refe
runt Ias.Balb.& Fel.vbi supra,& Soc.cons.203.rẽ arduã.
lib.3.Francus in c.cum quis,de reg.iur.in 6.Sicque sunt
quatuor communes assertiones, quas & videntur tene-
re,quos retulimus in q.præcedenti,& And.Tiraqu. qui
alios allegat de præscrip.in princ.Gloss.2.

Contrariam partem,vt de iure canonico in hoc casu
non esset præscr. 30.annorum,tenent Dynus in c.posse
ssor.num.42.de reg.iur.in 6.Bar.in l.cum hæres.ff.de di-
uer.& temp.præscrip.Aegid.Bellam.in c.vigilant.num.
32.de præscr.sequitur, & dicit communem opinionem
Soc.cons.203.capiendo primum , col.3.lib.2. & Corn.
cons.304.rem arduam.num.17.lib.3.Cynus,& Bar.in l.
in vitia.C.de acquir.poss.Bald.in l.nihil.C. pro hærede.
Bal.in l.eum qui.§.in hac.ff.de publ.Idẽ Bal.in l.frego.
§.partus,eod.tit.& ibi Angelus,Imola in l.sequitur.§.hę
res.ff.de vsucap.sentit Paulus in d.l. Pomponius,§.cum
quis.Alex. cons.100. num.7.lib.1.& ibi Carolus Moli.
Idem Alex.consil.39.lib.2.num.2.Glo.in c. cum quis
de reg.iur.lib.6.Aret.& Crot.in d.§.cum quis.Paul.cõs.
81.num.12.lib.2.& idem cons.258.eo.lib.Idem in le.2.
C.de fruct.& liti.expens. & alij quos allegat Tiraq. vbi
supra. Quinimmo etiã de iure ciuili is hæres per annos
30.posset præscribere, vt tenẽt fere omnes illi quos mo
do retulimus tenere;vt de iure canonico præscriberet.
& Corneus,vbi supra,& Soc.in d.cons.203.col.3.lib.2.
incipit,capiendo primum consultationis articulum,vbi
in 2.col.in fi.& in col.3. bis firmat hanc esse communẽ
opin.Bal.in d.l.nihil,sentit Bartho.in d.§.cum quis.Bal.
in d.§.in hac.Idem Bal.in d.§.partus.Ioan. And.in regu
la,cum quis,de reg.iur.in 6.Alex.consil.39.lib.2. Idem
Alexand.consil.110.lib.1.num. 7. & ibi Carolus Moli.
Paul.cons.81.lib.2.Idem cons.258.eod. lib. idem Paul.
in l.2.C.de fruct.& litium expen.& alij quos allegat Ti-
raquel.vbi supra.

Quid dicendum?& sane quòd hæc pręscriptio 30.an
norum habeat locum de iure ciuili, licet defunctus ma
lam fidem haberet, si quidem hæres à se velit inchoare
pręscriptionem,videtur primum per l.sicut.l.omnes.l.si
quis emptionis.l.cum nouissimi.C.de præscri.30.anno-
rum.in quibus iuribus traditur possessionẽ triginta an-
norum procedere,nec exigi,vt titulus adsit,aut bona fi
des,sed ex solo temporis cursu procedere, & aliter exi-
stimantibus,ea iura sunt longe præter earum intentio-
nem restringenda.deinde hic adest titulus pro hærede ,
id quod alias prodesse,& sufficere solet.per totũ.ff.&C.
pro hærede.ergo longe iustior præscriptio erit hic,quã
in terminis d.l.sicut.cum similibusque,& consequenter
8 longe facilius admittenda. Neque ad rem pertinet tex.
in l.cum hæres.ff.de diuers.& temp.præscr.in qua iacet
nititurque vnum fundamentum tenentium contrariũ ,
qui iure fforũ,quo iure illa lex facta est,præscriptio 30.
annorum non erat inuenta,hæc est vera , & communis
opinio,quam tenent Gl.& communiter Doct. in prin.
Inst.de perpet.& temp.act.Glo.& Doct.in le.Iulianus,
in princi.ff. ex quibus causis maiores Glo. & Doct.in l.
qui occidit.§.sed an.ff.de leg.Aqui.Alex.in l. Pompon.
§.cum quis.ff.de acq.poss.num.21.& ibi Ias. nu.22. Fel.
in c.de quarta.num.34.de præscrip.Barthol.in l.fi.in fi.
ff.rem ratam haberi.Pinellus C.de bonis mater.in auth.
nisi tricennale,in prin.Balbus de præscrip.2.par.3.par-
tis princip.q.12.num.12.Soc.cons.203.lib.2. col. 51.in
fi.Couarr.in c.possessor,de reg.iur.in 6.par.2.§.9. num.
4.ergo quod ibi dicitur cessare præscriptionem in per-
sona hæredis propter malam fidem defuncti , intelligi-
tur de præscriptione ordinaria longi temporis,quæ tũc
vrgebat , & inuenta erat non de præscriptione triginta
annorum,quæ tunc non erat in rerum natura, quæque
postea inuenta fuit,ad omnes angustias tollendas, om-
nesque defectus supplendos,omniaque vitia purganda,
& omnem occasionem, quæ præscriptioni impedimen
to esse posset,excludendam,nec dubium est alienum es
se a mente,& sententia legumlatorum, vt mala fides ve
ra ipsius hæredis,quæ iure ciuili sibi non obesset ad hãc
præscriptionem,d.l.sicut.cum conc.supra alleg.ea ficta
& descendens in personam hæredis noceat,contra om-
nem rationem,& contra l.filio quem pater.ff. de liber.
& posthum.
9 Neque † quenquam mouere debet, quod hodie iure
canonico,quod etiã in foro ciuili seruatur, mala fides
noceat etiam in præscriptione 30.annorum . nam illud
in mala fide vera,certa & indubitata,non sic in ficta ma
la fide,vt est vera,& communis opinio, quam tenẽt Gl.
in l.tutor qui repertorium.ff.de admin.tut.Paul.in l.nũ-
quam,in princ.ff.de vsucap.Alex.in d.§.cum quis.col.7.
vbi Ias.num.23.cum seq.Barth.in l.sed si lege.§.de eo.ff.
de pet.hæred.Antonius in c.si diligenti,de foro comp.
Soc.cons.203.lib.2.col.3.incipit , primum consultatio-
nis articulum.Couar.in c.possessor,de reg.iur.in 6.p.2.
§.9.nu.6. ergo in hac specie obesse non potest ea mala
fides defuncti,cum simus in præscr. 30.ann.cui impedi-
mento non est,inspecto iure ciuili mala fides & aperta ,
& vera,nec inspecto iure canonico ficta mala fides qua
10 lis est illa,descendit de defuncto ad hęredem,tamen si dixe
ris dictam legem cũ hęres,nisi in repręsentatione,quasi
defunctus,& hæres reputentur,inspecta legis dispositio
ne,vna eademque persona, vnde vt ipse defunctus si vi-
ueret pscribere nõ posset de iure canonico propter suã
malam fidem,sicque neque hæres,qui eũ repræsentat ,
sed respondere possumus, eã repræsentationem proce-
dere,quo ad actiones personales.l.1.C.si cer.pet.l.1.l.p
hæreditarijs.C.de hæred.act.l.1.§.si hæres.ff. ad Treb.
non sic quoad vitia personalia,vt in l.vni. C. ex delictis
defunctorum inquantum hæred.Nec d.l.cum hęres,ait
hæredem,quo ad malam fidem repræsentare defunctũ,
sed solum ait,hæredem,quia succedit in vniuersum ius
defuncti eodem iure quo vti deberet, vnde si velit per-
ficere præscriptionem ab illo cœptam non poterit , nõ
magis quã ille posset, nam si ille vtiliter præscribere cœ
pisset,tunc & hæres præscriberet, sed cũ ille nondum p
scriptionẽ inchoasset,neque iste quidem inchoare pote
rit,ne diuerso iure vtatur,quã defunctus vteretur,cõtra

l.2.§.ex his.ff.de verb.oblig.ergo constat ex superiorib.
non nocere decisionē illius tex.qui loquitur in præscri-
ptione longi temporis tantum,non etiam longissimi,in
qua præscriptione,nec loquutus fuit,nec loqui poterat,
cum inuenta nondum esset.Non quoque obest ratio il-
lius tex.dum ait,cum hæres in ius omne defuncti succe-
dit,ignorantia sua defuncti vitia non excludit,nam palā
fatemur,vitium defuncti non purgari per ignorantiam
hæredis,sed hic quidem necesse non est,vt purgetur,cū
præscriptio hæc ex persona hæredis initium capiat, &
progressum,& consumationem. Non quoque obest al-
tera ratio q in fine illius legis subijcitur, dum ait (cum
exordium rei bonæ fidei ratione nō tueatur)nam agno
scimus ingenue, quod in exordio possessionis à defun-
cto apprehensæ bona fides non interfuit, & ideo tēpus
quo defunctus possedit tanquam inutile,& vitiosum ab
iectum,& remotum volumus, vt à persona hæredis bo-
nam fidem habentis exordium,& progressum, & finem
ac perfectionē capiat præscriptio.Sensus ergo illius tex.
reuera tam in decisione quam in rationibus ibi insertis
non pertinet ad nostrum casum. Ad leg. neque vsufru-
ctuariū.C.de vsufruct.respon.q quandiu hæres fructua-
rij possederit nomine proprietarij, tandiu cessabit inci-
pere vsucapere, non quidem tam ex defectu bonæ fidei
quam ex defectu possessionis,quia cum alterius nomine
in possessione sum,tunc non ego,sed ille videtur possi-
dere,& in hac ciuili possessione nititur,& consistit vsu
11 cap.l.1.§.per seruum qui in fuga.ff.de acq.possess.† Qui
nimo in d.l.neque vsumfructuarium,tenent Glo. & alij
non cessare præscriptionem triginta annorum , si forte
per malignationem fructuarius vellet interuertere do-
mini possessionem,sibique vi retinere. Ad leg.cū in plu
res,in fi.princ.ff.locati,vbi hæres coloni,quamuis colo-
nus non sit,dicitur domino,non sibi possidere,respon.
q ibi cessaret præscriptio ex defectu possessionis.Præ-
terea,vt ibi declarant Gl.& Doct.illud procedit ante ap
prehensam per hæredem hereditatis possessionem.nam
postquam hæres illius rei possessionem tanquam hære-
ditariæ apprehendisset,iam sibi ipsi, non etiam proprie
tario possidere videretur, nisi in quibus casibus recōgn
xisse tacite videretur,quinimo & tunc si cessaret præscri
ptio,id descenderet ex defectu possessionis,& bonæ fi-
dei,non solius bonæ fidei.

Denique non obest quod hæres teneatur exonerare
cōscientiam defuncti.c.fi.de sepult.quia vt ait Soc.in d.
cons.202.col.3.lib. 2. cum primum rei præscriptionem
perfecit,sicque eius dominium quæsiuit,iam euanuit &
cessabit obligatio restitutionis, sicque cōscientia defun-
cti exonerata fuit.Præterea. Quod semel factum est in-
fectum esse non potest.l.in bello.§.factæ.ff.de capt.sic-
que peccatum à defuncto semel commissum infectum
facere hæres non potuit. Ad restitutionem autem rei p
scriptæ defunctus non tenetur,quia ipse nec eius domi
nium abstulit vero domino,nec etiam cœpit eā præscri-
bere,sed demum post mortem illius & aditam hæredita
tem,& apprehēsam possessionem ab hærede initium ce
12 pit præscriptio,& progressum,& consumationē sicque
per longi temporis taciturnitatem ipsemet dominus eā
rem abiecisse videtur , aut alienasse.Gl.in l.si de eo.§.1.
vbi Paul.Alex.& alij.ff.de acq.poss.Ias. in l.naturaliter.§.
nihil commune.num.84.ff.eod.tit.Idem Ias.in l.1.co.si,
C.de seru.fug.ergo iam quasi accedere videtur domini
13 voluntas,† sicque omnis mala fides, omneque vitiū præ
cedens.l.si fur.in pr.& §.1.ff.de vsuc.l.si id quod.2.resp.
ibi,quasi volente, & concedente domina.ff. pro dereli-
cto.in simili.in §.fi.Inst.de iniur.l.filio quem.ff.de lib.&
posthu. Tene ergo has duas conclusiones,quæ vtrum à
plerisque approbentur,an à plerisque improbentur,mi-
14 hi quidem incertum est. † Prima q mala fides defuncti
non nocet heredi in præscriptione 30.ann.inspecto iu-
re ciuili.Altera q nocet ēt inspecto iure canonico, si v-
troque casu hæres à se inchoauit præscr.& adde quod di
cam infra nu.22.Retenta tamen op.existimantium ma-
lam fidem defuncti nocere hæredi in præscr.30.ann.tā
iure can.quam ciu.licet à se velit inchoare præsc.eam li-
mitat Alex.in d.§.cum quis.nu.21.& Ias.col.pen.Fel. in
c.si diligenti.num.6.de præsc.Balb.vbi supra, d.q.12.vt
non procedat quando hæres fecit inuentarium,quo ca
su non potest teneri vltra vires hæreditarias.l.fi.in prin.
15 per totam.C.de iu.delib.ergo si hæres,qui omnem forte
substantiam hæreditariam effudit in solutione debito-
rum hereditariorum,teneretur præterea istam rem resti
tuere, cuius præscriptio ex ipsiusmet hæredis persona
exordium,progressum & finem cepit,iam,inquit, tene-
retur vltra vires hæreditarias,contra d.l.fi. sed sane istorum collectio parum circunspecta est,etenim d.l.fi.hoc
vnum prospectum voluit,ne hæres, qui inuentarium fa
ceret,damno afficeretur , nō autem vt lucrum præterea
consequeretur,sed hæres iste,vt eam rem in hæreditate
reperisset,eamque quasi hæreditariam apprehendisset,
ponimus pro constanti , ergo etiam si eam restituat cū
reliquis rebus & bonis,quæ vere hæreditaria erāt,nullo
damno afficietur,nō magis quàm si cogeretur restitue
re eam rem,quam defunctus depositam,commodatam
pignoriue datam habebat.Præterea quid si ample erant
defuncti facultates, vt etiam post huius rei restitutionē
multa hæredi superessent?Iam quidem adhuc restituere
teneretur,& si inuētarium fuisset.Præterea quid ad exo
nerationem animæ defuncti, q hæreditas sit locuples,
necne,quodve fiat inuentarium,necne, tene ergo nihil
referre fecerit hæres inuentarium,necne.

16 Et similiter nihil referre vtrum defunctus, qui mala
fide possidebat,tit.haberet,necne,nam cum solum vitiū
malæ fidei sufficiat ad impediendam præscr.in persona
hæredis,qui successit defuncto mala fide possidenti,tā
impedita erit præscriptio,cū defunctus malæ fidei pos-
sessor titulum haberet,quam cum non haberet.Ita Pau.
in d.cons.81.num.12.lib.2.Idem Paulus cons.258.col.
lib.Crot.in d.§.cum quis.Couar.vbi supra.§.9.num.5.
licet Paulus sibi contrarius oppositum responderit , &
17 non recte in cons.158.lib.2.Illud † autē ab vtrisque par
tis fauoribus sine cōtrouersia receptum est,vt si hæres
rem à defuncto mala fide possessam cepisset,nōn quidē
tanquam hereditariā,aut in hereditate inuentam,sed eā
cepisset de manu alterius tertij,tūc vsucapere posset,nō
secus quam si ab defuncto mala fide possessa nunquam
fuisset,per l.an vitium.§.fi.ff.de diuer.& temp. præsc.nā
q hæres defuncti personā repræsentet , id versetur quo
ad ea,quæ ad hæreditatem spectant,non sic in ea re,quæ
nec revera hæreditaria erat,nec in hæreditate inuenta .
Ita tenent communiter Doctores in d.§.cum quis. vbi
Aret.& Ias.col.antepen.Balb.in d.q.12.ad finem. Alex.
cons.181.lib.1.Idem Alex.in d.§. cum quis & Episco-
pus Couarru.vbi supra.

18 Denique illud quoque receptissimū est,† q si defun
ctus fuit in mala fide nō vera,sed ficta,vel præsumpta, tūc
hæres posset præscribere a seipso incipiens præscriptio
nem,nō aliter atque si defunctus eam rem mala fide nō
possedisset.Ita tenet Gl.in l.tutor rerum.ff.de admi.tut.
Paul.in l.nunquam,in princ.ff.de vsucap.Alexan. in d.l.
Pomponius.§.cum quis.num.22.Couarr. vbi suprá.Ias.
in d.§.cum quis.Sed sane quod aiunt referre,sit ne præ
sumpta mala fides,an vera & certa,suspecta nobis vide-
tur,quia mala fides cuiusque inuisibilis est, Deoque so
19 li nota,sicque præsumpta tantum esse potest.† Præterea
quod Alex.ibi exemplum ponit in hærede,qui per erro
rem iuris possideret,putans titul.causamque possidendi
fuisse iustam, quæ reuera iniusta erat, veluti si emit
à pupil-

à pupillo sine tutoris authoritate, iuxta l. 2. §. si à pupillo ff. pro emp. Id quidem exemplum indubitatum est, nam ille non dicitur malam fidem habere, vt iam docuimus, sed ex defectu tit. id est, causæ legitimæ, cessat præscrip. Nec enim error iuris inducit malam fidem, aut iniustã facit possessionem. l. si id quod. ff. pro derelicto. l. si vir. ff. pro don. l. fi. ff. pro lega. l. 1. §. si vir. ff. de acq. possess. ergo quod in hoc exemplo aiunt hæredem posse à se incipere præscriptionem, verum est. quod autem securi, & incauti existimãt defunctum eo casu fuisse in mala fide, verum non est. In summa licet defunctus haberet malam fidem, sicq; eius primus hæres vsucapere non posset, per d. l. cum hæres. tamen si is primus hæres decessit hærede relicto, is secundus hæres vsucapere posset, quali hæres hæredis mei meus hæres non videatur, quo ad impediendam hanc præscr. sicq; cesset, l. fi. C. de hæred.
10 inst. † Vel quia vt ficta mala fides defuncti non nocet hęredi, vt iã edocuimus, ita & vera mala fides defuncti nõ noceat hæredi hæredis, quia primus hæres esse videtur in ficta tantum mala fide, quæ ex causa repræsentationis in eum transuolauit, descendens ab primo defuncto qui fuerat in vera mala fide. Ita Crot. in d. §. cũ quis, ad fi. vbi Ias. col. pen. ad princ. & Couar. vbi supra, facit tex. egregius, quem nullus alleg. in d. l. si quod. ff. pro derelicto. vbi vxor marito rem suam donauit, sicque non valuit donatio, virque aut sciebat rem donatã adhuc vxoris permanere, sicque alienam esse, aut scire debebat, & à marito sciens emi; adhuc tamen non videor malam fidem habere, & possum præscribere, cogita tamẽ. Postre
11 mo † isthæc mala fides authoris non nocet successori ẽt singulari in dignitate. c. cura. de iure patr. Ratio, quia is non ab prædecessore causam habuisse videtur, sed a superiore, qui beneficium confert. Ita Glos. in c. cura, de iure patr. per tex. ibi, vbi communiter Doct. Glos. in c. quia 5. de iud. Glos. & communiter Doct. in c. de quarta, de præscr. Ias. in l. Pomponius. §. cum quis. col. fi. ff. de acq. poss. In summa, quo ad illam fortem rationẽ, quòd de iure canonico hæres teneatur exonerare cõnscientiã defuncti, vltra dicta supra, num. 11. adde apertas euasiones, nam vt aliud est hominem nasci, aliud postea mori, ita aliud est quærere, an præscriptio semel nata effectaque fuerit, aliud an postea res sic præscripta ad consciẽtiam defuncti exonerandam restituenda sit, licet enim fateremur restituendam esse, adhuc tamen verum esset præscriptionem semel contigisse, vt interim omittam non bene sequi restitui rem, ergo exoneratur conscientia defuncti. quid enim si modo res lõge deterior facta est, certe per eius restitutionem non esset exonerata cõscientia defuncti. quid rursum si longe melior facta est, expensis forte hæredis per sumptuosa forte ędificia sup addita, aut per sumptuosas picturas, & similia, quæ abradi, & separari nequeunt, nonne tunc hæredẽ talem rem restituere, si cogeres iniustissimũ, & inhumanũ esset, ergo lõge iustius est, & iuris menti, ac sentẽtiæ proximius, non solum rẽ semel iureque præscriptã fuisse, sed ẽt irrenocabiliter pscriptam apud hæredẽ permansurã, diuersamque longe cãm fore, ea exoneratio cõscientię defuncti, de qua apud iudicem agi, vel poterit vel non poterit vt in simili ait egregius tex. in l. Titulus, in fi. in prin. ff. de lib. & posthum. ibi, apud iudicem agi oportere.

SVMMARIVM.

1 *Malæ fidei superueniens post completam pręscriptionem non nocet, ingens pugna.*
2 *Nostrum nobis sine facto nostro non raro ex legis dispositione adimitur.*
3 *Præscriptum hæres debitum soluere iussus, restituere nõ tenetur.*
4 *Præscripta actione personali cum bona fide, obligatio naturalis, si qua superest, inutilis est quo ad effectum iuris ciuilis.*
5 *Conscientiæ in foro liber est, qui actionem personalem præscripsit cum bona fide.*
6 *Præscripta actione personali, obligatio natur. si qua superest, non proderit, vt super eam possit fieri nouatio, cum communi contra alteram communem, nec proderit, vt ei posset accedere fideiussor, cum communi contra alteram communem.*
7 *Actio personalis præscribitur de iure canonico cum bona fide, & cum mala fide non præscriberetur etiam de iure ciuili.*
8 *Mala fides facilius præsumitur de iure canonico, quam de iure ciuili.*

CAPVT LXXIIII.

1 SI post † completam præscriptionem, quam quis bõna perfecit, superueniat mala fides, non tenetur quis rem præscriptam restituere. Ita ait esse cõmunem opinionem Theologorum, Ang. in l. 1. num. 59. C. de iud. Imol. in c. fi. nu. 30. de resc. Abb. in c. vigilanti. nu. 6. vbi Fel. num. 11. & hanc opinionem communem esse firmat ibi Fel. eandem dicit communem opin. esse Legistarum, & Cano. Imo. vbi supra, quod & firmat Ang. vbi supra, & etiam Abb. in c. vigilanti. Gloss. & Collec. in c. fi. eo. Innoc. in c. cura, de iure patr. Aegi. in d. c. vigilanti. Bal. cons. 315. lib. 3. Tho. quodlib. 12. ar. 4. Conradus de contractib. q. 15. concil. 3. & 4. Decius in ca. num. 18. de const. Balb. de præscript. in 2. p. 3. p. prin. q. 9. vbi hanc dicit cõmunem, quod & firmat Couar. in c. possessor, de reg. iur. par. 3. §. 2. qui plures allegat. Contrariam opinionem vt præscribens restituere teneatur, dicit esse communem Theologorum Ioan. Branchel. in breuiario sexti. in regula, possessor, in fin. q. de reg. iur. per Alciat. dę quinque pedum præsc. num. 33. & nu. 50. vbi hanc opinionem affirmatiuam, vt restituere teneatur, veriorem esse multis verbis contendit Ant. in d. c. vigilanti, de prę scr. Bar. in extrau. de repr. in ver. denunciationem. Ioan. And. in d. c. possessor, de reg. iur. in 6. summa. Rosella in verb. præsc. & alij quamplures Theologorum relati per Ang. vbi supra, & Cor. cons. 252. in hac consult. num. 4. lib. 3. quamplures alios alleg. hanc opi. tenentes. Sed primam opinionem tenent dinus Tho. quodlib. 12. & qd. lib. 25. Scotus in 4. sen. dist. 15. Ant. Flo. in 2. p. prin. tit. 1. c. 7. diuus Bern. lib. de euang. æterno, ser. 37. c. 1. & iterũ c. 3. & 4. & Adr. in suis q. And. Tiraq. de præsc. §. 1. Glo. 2. ad fi. qui plures allegat. Mouentur q id, quod nostrũ est, sine facto nostro à nobis auelli non possit. l. id quod nostrum. ff. de reg. iur. & iniurium est alterum alterius iactura locupletari. c. locupletari, de reg. iu. in 6. l. iure nat. de reg. iu. l. nam hoc, de cond. indeb. ff. ergo qui post cõpletam præscript. cœpit habere scientiam rei alie. quæ licet modo sua sit, non aliena, tamen antea aliena erat, & à potestate domini citra vllum eius factum, aut voluntatem euasit, abscessitque ab eius dominio, qui ergo (inq) norit illum hanc iniuriam pati, & læsionem, vel passu fuisse videtur, vt eam resarcire teneatur, nec contra ęquitatem naturalem durescat, arg. l. vt vim. ff. de iust. & iur. cum ibi not. nec memini me legisse aliquem huic rationi ex integro satisfacientem. Vnde quæ ab alijs traduntur omissis, defendendo communem sent. quam verissimam opinamur, sciẽdum est inspectis principijs iuris naturalis omnia esse communia, dico & loquor de prædijs, fundis, & similibus, natura enim isthæc hominibus exhibuit vtenda tantum, non etiam vsurpãda, vt plene docent Paul. in repet. l. ex hoc iure. ff. de iust. & iur. Vnde Ouid. sic ait.

Omne solum forti patria est, vt piscibus aequor.
Sentit enim nullos hominum habere in solo dominium, non magis quam pisces in aequore, sed vsum tantum communem. Et Virg.
Ante Iouem nulli subigebant arua coloni.
Qua de re plene disseruimus in tractat. de suc. crea. in praef. & §. 1. Sed iure gen. quod hac in re à naturali declinat, dominia fuerunt distincta. d. l. ex hoc iure. istud aût ius gentium ex causa possunt, & solent leges & principes
2 immutare aliqua ex parte, & disponere, vt dominiû nostrum, nobis inscijs, vel etiam inuitis, auferatur. l. item si verberatum. §. 1. ff. de rei vend. tradunt Bar. Paul. Ias. & alij in d. l. ex hoc iure. Dec. in l. id quod nostrum, de regul. iur. ibi nouissimi diximus. & nos in d. §. 1. in trac. de suc. crea. ergo ex causa publicae tranquillitatis, quae sum mopere expedit Reipub. ne rerum dominia in incerto sint, inductum fuit, vt id quod nostrum fuit, licet regula riter sine facto nostro à nobis auelli non possit, tamen possit ex causa vsucapionis, quae propter bonum publicum inducta fuit, ne rerum dominia in incerto essent. l. 1. ff. de vsucap. nam cum ei, cuius res praescripta est, eius dominium contingeret per concessionê legis positiuae, non enim mero iure naturae, ita quoque dominium ab eo discedere potuit per dispositionem alterius iuris po sitiui. Et vt, propter gentium tranquillitatem, dominiorum distinctio contra ius naturae primaeuum permissa fuit, ita quoque & propter eandem tranquillitatem ista vsucapionis acquisitio permissa est. Nec est nouum, vt quod nostrum est, nobis inuitis, aut ignorantibus abscedat, nam & idem contingit in d. §. item si verberatum, & idem contingit in terminis l. 2. & 3. §. fin. & l. naturalê §. examen ff. de acquir. rerum domin. & in l. adeo. §. ferę, cum pluribus seq. §§. ff. de acquir. rerum domin. & in §. ferae, cum pluribus §§. seq. vsque ad finem tit. illius Inst. de rerum diuis. Quinimo quod illo modo à nobis abscessit, nobis postea non restituitur, vt d. §. examen, & d. l. 2. & 3. ff. de acq. rer. dom. quia vt lex nobis dispensauit & permisit ex causa publicae tranquillitatis, vt illud proprium, & peculiare non in communi haberemus, ita eadem lex ex causa eiusdem publicae traquillitatis induxit, vt postquam diu res nostra ab alio possideretur, sua fieret, nostraque esse desineret, ne post longam, & quietã possessionem inquietaremur, & haec ratio militat etiam in rebus mobilibus, & se mouentibus, & iuribus, quae licet per legem nostram fiãt, & regulariter sine facto nostro à nobis non abscedant, tamen saepe expedit, vt sine facto nostro à nobis abscedant, inque alium migrent. Ergo omnia quae inspecto iure naturae primaeuo communia esse debebant, iure positiuo permissum est, vt cuiusque in particulari propria esse possint, optimus text. in l. fi. C. de longi temporis praescrip. eodemque positiuo iure datum est, vt quemadmodum propter publ cã tranquillitatem admissum fuit, vt proprium nostrum aliquid esset, & in communi esse desineret, ita quoque pro pter publicam tranquillitatem, quod proprium meum erat, eadem lege positiua desinit, etiam me inscio, vel inuito, esse meum. parem enim potestatem lex habuit in dando, & in adimendo. l. quidam referunt. ff. de iur. codicil. ergo si rem tuam praescripsi tibi dicenti, cur improbe impieque retines, quod meum antea erat? replicabo, cur tu quoque retinere vis, quod antea alterius erat? legis enim authoritate, & quod antea alterius erat, in te translatum fuit, & eiusdem legis authoritate, postquam in te träslatum fuit, rursus in me migrauit. Neque ad rê pertinet, quòd inscio te migrasset, nam & in quampluribus alijs casibus dominium ignorãtes amittimus, quod alijs lex applicuit. nec ideo magis nobis restituitur, qui se per contractum, & voluntatem nostram a nobis ab scessisset, sicque ei, cuius res ita pręscripta est, dicere pos

semus, eum nô tam suum videri amisisse, quam alienum reddidisse, sicque nullam iniuriam tulisse, vt in simili per
3 tex. in l. filio quem. ff. de lib. & posthum. ¶ Vnde heres iussus à testatore omnia debita persoluere, non tenetur ad debitum à testatore praescriptum. Ita Bart. in l. legaui. ff. de lib. lega. & in l. quibus diebus. §. dominus. ff. de cond. & demonst. Bal. in l. id quod pauperibus. C. de Episc. & Cleric. & in l. si creditori. ff. de leg. 1. & in Ioa dilp. incip. statuto cauetur. Ioan. Imol. in c. fi. col. 37. de praescript. Andr. Tiraquel. de praescript. §. 1. Gloss. 2. in fi. Debebã
4 ¶ tib decem actione personali, ea per praeteritionem legitimi temporis bona fide praescripsi, an obligatio naturalis extincta sit, vehementer & saepissime controuersum fuit. qua in re Bar. in l. si. ff. rem ratam haberi. tenet naturalem obligationem non extingui quidem mero iure. per §. sed naturalia. Inst. de iur. nat. l. omnes populi. ff. de iust. & iu. l. eas causas. ff. de ca. dimi. l. iura sanguinis, & quae ibi late per Dec. & nouiores. ff. de reg. iur. tamen eius effectus, aut ad nihilum reducitur, & eneruatur. Idê Bar. in extrauag. ad repri. ver. per denunciationem, sequitur & dicit esse communem opin. Ioan. Crot. in l. nemo potest. ff. de lega. 1. num. 52. sequitur etiam & dicit cum Bar. esse communem opin. Imol. in c. fi. de praescr. num. 31. vbi subdit, quod Bal. dum in auth. adhaec. C. de vsur. num. 8. dixit in contrarium se habere communem opinionem, verum nô dixit, & cum Bar. tenet Ang. in rep. l. 1. num. 61. C. de iud. & Fel. in c. ad aures. col. 2. de prae. Balb. de praescr. in 2. p. 3. p. prin. q. 10. vbi cum Bar. ait esse communem opi. quamuis ipse ibi, & rursus in 1. par. prin. q. 5. & q. 6. videatur tenere contrarium, & etiã Andr. Tiraq. de praescr. §. 1. Gloss. 2. ad finem.
Contrariam sententiam, vt nec tollatur obligatio naturalis, nec eius effectus, tenet & dicit communiter teneri Bal. in d. auth. adhęc. C. de vsuris. num. 8. quod & defendunt nonnulli scribentiũm relati per Balb. vbi supra. Mouentur, quia nihil tam iure naturae, naturalique ęquitati conuenit, quam conuentio, pactorumque obseruatio, fideique praestitae inuiolata exhibitio. le. 1. ff. de constit. pecu. l. 1. ff. de pac. l. non minorem. C. de transac. l. 1. de pact. Sed lex ciuilis ciuilia quidem iura perimere, aut mutare potuit, naturalia vero non vtique. §. sed naturalia. Instit. de iure natural. l. eas causas. ff. de cap. dim. l. iura sanguinis. ff. de regulis iuris. ergo qui conuenit mecum vt decem daret post annos triginta, etiam si forte praescripsit debitum, quia erat in bona fide per obliuionem, vel aliam rationem. l. sicut, & l. omnes. C. de praescrip. triginta annorum. tamen à sola obligatione ciuili, & coactione, quam leges illae perimere potuerunt, liberatus videbitur non quidem ab obligatione naturali, quam leges illae perimere nequibant. manet ergo integra naturalis obligatio, quae legibus ciuilibus subdita non est. Verum huic argumento facile satisfaciemus, nam vt lex ciuilis potuit ciuilia iura perimere, ciuilemque actionem, vel obligationem, ita quoque potuit obligationem naturalem enudare, & expilare ab illis effectibus, & iuribus, quos illi obligationi accomodauit, quosque a lege naturali sortita non fuit, sed tantum a lege positiua, nam quòd obligatio naturalis pariat exceptionem. §. praeterea. Institut. de excep. l. iurisgentium §. quinimo. §. si pacisca. ff. de pact. quòd ipsa possit nouari. l. 1. ff. de nouati. §. praeterea. Inst. quibus mod. tollitur obligatio, quòd obligationi naturali possit accedere fideiussor. §. 1. Instit. de fideiuss. quòd ipsa vtilis sit & oriatur, cum alteri stipulamur, Gloss. communiter approbata per Bar. Alexand. Ias. & alios ibi in l. stipulatio ista. §. alteri. ff. de verb. oblig. istha e omnia, & alia multa similia, effectus sicut quibus obligatio naturalis a lege quidem ciuili positiua, non item a lege naturali, con donata fuit, hosque effectus lex positiua est adimere potuit.

potuit.c.omnis res, de reg.iur.l. nihil tam naturale.ff.de reg.iur.l.fi.ff.de acceptil.ergo rectissime,& scitissime dixerunt Bart.& alij supra memorati per præscriptionem eneruari obligationem naturalem,enudari,expilarique ab omnibus suis effectibus, quia eos effectus intelligebant huic obligationi,legem ciuilem non naturalem cōdonasse,& accommodasse, quæ intelligenda sunt, quo ad forum contentiosum, tam ciuile quam canonicum.

5 † In foro vero quod aiunt, animæ vel conscientiæ dubitari posset,an adhuc ille,qui præscripsit,teneatur,& per denunciationem euangelicam exigatur,& quidem,si ea obligatio non descendebat ex contractu per eum inito,sed forte hæreditaria erat,ipseque ex cōtractu defuncti conueniebatur,seq; exceptione præscriptionis tegebat,& tuebatur,expeditum est liberum esse etiam in foro pœnitentiali, quia ꝙ hæredes teneantur ad soluenda debita defunctorum pro portionibus hęreditarijs reprę sentantes,quo ad illas portiones,personas ipsorū defunctorum.l.1.C.de hær.act.l.pro hæreditarijs.ead.l.1.C. si cer.pet.l.1.§.si hęredes.ff.ad Trebel.id sane ex lege ciuili,non etiam naturali descendit, ex dispositioneq; legis ciuilis,quæ huius obligationis,& actionis pręscriptionē induxit,cessabit.Quòd si ex proprio contractu is conueniretur,ad cuius inuiolatam obseruationem iure naturæ tenetur,tūc magis dubium, sed adhuc idem defendi potest.Nam leges fiunt & factæ regulariter præsumūtur,propter bonum publicum.c.erit autem lex.4.dist.l.1.& 2.ff.de legibus plene per And.Tiraq. de vtroque retract.in præfat.num.75.quod maxime verum est in hac pscriptione.l.1.ff.de vsucap.not.in l.ius ciuile.ff. de iust.& iur.expedit enim Reipublicæ,etiam principaliter, ne lites excitentur,vtque excitatę breui finiantur,vt tradūt communiter Doctores in l.nemo potest.ff.de leg.1.per Bar.Alex.& alios in simili,in l.Seins,& Augerius.ff.ad legem Falcid.vbi huic rei negant priuatorum conuentione posse derogari.Nec dubiū est,quin si post annos triginta liceret debitū petere,lites plures excitarentur,aliæ vero longioris essent vitæ,quam par est, quod malum à Republica exulare conducibile,& pium est, huicque tā vtili legis traditioni, tamque ad publicam tranquillitatē spectanti, priuatos homines acquiescere sanctissimum est.c.2.de maior.& obed.per Bar. & alios in l. si quis ꝓ eo.ff.de fideiuss.in simil. Ergo prætextu peccati vitandi non debet admitti huius legis positiuæ trāsgressio,quæ maxime pertinuit ad Reip.tranquillitatem,litesque vitādas,& alia quam plurima mala,quæ inde oriūtur,& multorum peccatorum calumniarumque occasio esset contrarium admittere.id autem recipit distinctionem,vt infra dicam,nam simpliciter verum non esset.

Ex superioribus infertur cōtra eam opinionem, quā
6 Bal.communem dixerat,†quòd præscripta actione personali obligatio naturalis,si qua adhuc remanet,non ꝓderit ad nouationem. Secundo quòd non proderit ad hoc,quòd ei accedat fideiussor.Tertio quòd non pariat exceptionem,quæ omnia nominatim collegit,& tenuit Crotus,vbi supra,& sunt ex mente Angeli,vbi supra,& etiam Imolę,& aliorum,quos diximus tenuisse hanc obligationem naturalem vtilem reddi.& vide in simili per Iat.in l.si non sortem,in princi.ff.de cond.indeb.& quæ plene diximus in tract.de success.crea. lib.3.ad finem. Denique mirandum est, vnde tanta inter Doctores varietas,cum omnes in duobus conueniant,Primū,quòd actionum præscriptio cum mala fide de iure ciuili hodie non magis procedat,quam de iure canonico.Alte-
7 rum,quòd cum bona fide procederet actionum pręscriptio,non solum de iure ciuili,sed etiam de iure canonico, inde deducentes, quòd si debebam tibi centum ex contractu procuratoris mei,quem ignorabam, possum triginta annis istud debitum præscriberę etiam de iure canonico,id quod tenent Ant.But.& Panorm.col.5.in c.fi.de præscr.Balbus in d.q.10.Ioan.Imol.in l.sequitur.§.si viam.ff.de vsucap.estque communis opinio.

8 † Quid dicēdum? & sane varietas inde defluxit,quòd quando sciebam me debere, licet creditor taceret per annos triginta,adhuc tamen ius canonicum interpretatur me esse in mala fide,non secus quam si rem corporalem alienam scienter possiderem triginta annis,domino vero tacente,nam adhuc malam fidem interpretatur per d.c.fi.licet ille forte bonam fidem habere posset, veluti si putabat dominum id permittere, vel ius suum remittere,aut rem suam possidenti concessam velle, nam & si vetare in dubio quisque præsumatur.l.qui vas.ff.de furtis,præsumaturque nolle iactare suum.l.cum de indebito.ff.de prob. tamen interdum possessor iuste existimat dominum permissurum,& tunc neque in rei mobilis alienæ possessione committitur furtum, neque inest mala fides,si ea immobilis sit, vt notatur per omnes in §.1.Inst.de obl.quæ ex deli.Mala enim aut bona fides soli Deo certa esse potest, & præterea nemini cum ex animo pendeat,sicque coniecturis statur.l.pen.C.de euict.Cæterum ius ciuile etiam si sciam me debere,vel ēt si sciam alienam rem corporalem me possidere, vel nō præsumit malam fidem,vel interpretatur, quod durauit per longum tantum tempus 10.vel 20.annorum,at si postea alij multi anni prætereāt vsque ad 30.annorum metam,tunc ius ciuile interpretatur,me opinionem mutasse, cogitareque cępisse dominum, aut creditorem ius suum negligere,aut remittere,vel concedere,sicque cępisse me bonam fidem habere,vitiumque malę fidei prę teritæ purgari,vt veriorem,& receptiorem opinionem esse(multis tamen repugnantibus)diximus, vel post longissimum tempus ius ciuile voluit ius nostrum cōsumi & perire(id quod potuit, nam sub legum potestate ius dominiumque rerum nostrarum esse supra c.72. ostendimus) sicque in tali iure, vel re potiorem esse causam possidentis,non secus quam in re, quæ à vero domino pro derelicto habita esset,cuiusque denuo eam occupātis melior conditio esset.l.1.& 2.& per totum.ff.pro derelicto.l.naturalem.§.examen.l.1.& l.3.§.fi.ff.de acquir.rer.domin.§.fere.Inst.de rerum diuisio.nec nouum est vt quod nostrum ex culpa nostra, vel etiam sine ea nobis à lege adimatur, inque alium transferatur, nec ille per hoc dicitur malam fidem habere,vt plene supra ca.72.& de success.crea.§.10.num. 665. scripsimus. ergo ex his vel alijs considerationibus post longissimum tēpus lex ciuilis voluit plenissimam securitatē contingere siue debitori siue rem alienam possidenti,& si objiciatur, eum non potuisse cum mala fide conditionem suā meliorem facere,replicabimus incertum esse,vtrum ille bonam an malam fidem haberet,& non minus possibile esse,eum habere bonam fidem quam malam,nec huius rei probationem admittendam cum sit omnino incerta,eiusque tuitionem in foro contentioso legem suscepisse, ergo pro eo iudicandum in foro contentioso ciuili,præsertim cum bona fides orta ēt ex iniusta causa sufficiat.Gl.app.in l.1.C.vbi causa status.estque cōmunis opinio,vt dixi. De iure autem canonico contentioso contra eum iudicandum est per dictum cap. fin. de præscrip. In foro autem conscientiæ quid respondendum sit, pendet magna ex parte ab animo ipsius.nam si ipse erat conscius se debere,vel se rem alienam possidere,sed habeat iustam,vel probabilem causam suspicandi creditores ius suum remittere,vel dominum rem suam negligere,aut ei concedere velle,tutus erit, idem si id suspicandi nullam causam iustam habebat,si tamen reuera id ita quamuis per stultitiam credebat, arg.l. quia poterat.ff.ad Treb.& quia,vt diximus, bona fides orta etiam ex iniusta causa sufficit, vt dixi, quòd si ipse nec

iuste, nec iniuste credebat dominum permissurum, sed putabat eum dolere ex iuris sui detentione, adhuc idem siquidem revera id procedebat ex domini volūtate, possum enim eum, quem inuitum, & ignorantem rei, vel iuris mei dominū facere, licet ipse postea repudiare possit. l. cum pater. §. surdo. ff. de legatis secundo. l. à Titio. ff. de furtis. §. interdum. Inst. de rerum diui. l. adeo. §. interdum. ff. de acquir. rerum dom. Cæterum si revera dominus, vel creditor dolebat, & id debitori, vel possessori notum erat, tunc plane in mala fide esset, nec præscribere posset, & isthæc omnia (iudice me) sunt ex mente vtriusque iuris, & secundum has distinctiones superiores varietates conciliari, & possunt, & debent, secundum quæ si creditoris voluntas remittendi debitum accessit, vel contigit, obligatio etiam naturalis nō solum elisa, sed & ex toto sublata videretur, quia vt nata fuit ex consensu obligandi, ita soluta fuit ex voluntate liberandi, lege nihil tam naturale. ff. de reg. iur. per tot. Inst. quibus mod. tol. obli. Intellige quando ea voluntas creditoris revera accessit, hoc primo. Idem & si non accessit, si accessisse lex interpretatur, & vtrunque est contra vtriusque partis fautores. nam alij contendes.

Alia plura fundamenta ad iustificationem eorum, quæ hoc cap. dicentur, collige supra c. 72. & in cap. incipiente, quo ad sextum.

SVMMARIVM.

1 *Præscriptione semel completa an detur restitutio, egregia pugna.*
2 *Nostrum nobis inuitis, & ignaris, quandoque aufertur.*
3 *Præscriptione completa cessat restitutio, Primo in præscriptione centum annorum, Deinde etiam in præscriptione quadraginta annorum, Tertio etiam in præscriptione triginta annorum, Quarto etiam in præscriptione ordinaria, hæc omnia cōtra communem, cum multis tamen.*
4 *Intell. l. 1. §. si quis propter. ff. de itinere actuque priuato, & l. si locus, & l. si partem. ff. quemad. seruit. amittatur.*
5 *Lex an cesset eius ratione cessante.*

CAPVT LXXV.

1 FVNDVM tuum possedi cum titulo, & bona fide tempore legitimo ad præscribendum, sicque eū præscripsi, tu vero illum recuperare contendis allegans iustam causam, vel absentiæ, vel ignorantiæ. sicque petis restitutionem ex clausula generali, si qua mihi iusta causa videatur, controuersum est sępissime, & vehementer, an restitutio concedenda sit, vt sic præscriptio illa, quæ semel expleta factaque fuit, infecta reddatur. Constat enim longi temporis præscriptionem procedere etiam aduersus absentes, & ignorantes. l. fi. C. de præscrip. long. temp. Constat similiter ius alienum, nobis per iniuriam, non à nobis, sed aliunde illatam, acqoiri posse tam quo ad proprietatem, quam quo ad possessionem, nostrum enim nobis inscijs, aut ignorantibus, vel inuitis auferri ioiurium est. l. id quod nostrum. l. iure naturæ ff. de reg. iur. l. nam hoc. ff. de cond. indeb. & tamen si flumen alueum mutaueris alteri, cum iniuria seu iactura alterius contingit accessio, seu acquisitio, & similiter ex causa alluuionis, si flumen sensim paulatimque cępit declinare in fundum tuū, ager meus crescit, tuus vero decrescit, sicq; & mihi inscio accedit & acquiritur, & tibi inscio similiter & inuito, & sine facti tui interuentu decedit, & abest, quod tuum antea erat, vt ff. de acquir. rer. dom. l. adeo fere, per totam, & Inst. de rerum diui. §. præterea. Simile in §. item ea, quæ ab hostibus, eod. tit. l. 3. l. naturalem, in princ. ff. de acq. rer. dom. d. l. adeo. §. examē §. apum. Inst. de rer. diui. l. item si verberatū, in §. 1. ff. de rei vend. Dec. in l. id quod nostrum. ff. de reg. iu. diximus supra c. 1. fac ergo regulam affirmatiuā, vt licet præscriptio mero iure currat contra ignorantem rem suam iusve suum præscribi, tamen ex capite ignorantiæ detur restitutio in ioregrum, vt sic, præscriptio illa semel effecta & repleta, virtualiter infecta reddatur. hæc conclusio varie intelligitur, & primum quidem in præscrip. 30. annorum. ita tenent Bar. in l. 1. §. si quis propter. per tex. ibi. ff. de itinere actuq; priuato, quem sequuntur quamplures relati per Alex. in add. ad Bar. in d. §. si quis propter. Idē Alex. num. 4. in l. cum filiusfamilias. §. in hac. ff. de verb. oblig. sequitur, & dicit esse communem opinioēm Soc. ibi. col. pen. & antepen. Matth. Afflict. decis. 329. ou. 6. plene per Conar. qui hanc ait esse communem opinionem in regula, possessor, de. reg. iur. in 6. par. 2. §. 3. sentit Gloss. in l. si partem. ff. quemad. seruit. amit. Gl. in l. 1. C. de patr. potesta. Rom. cons. 149. in fi. vbi hanc firmat esse communem opinionem. Decius, qui hanc dicit communem opinionem cons. 36. num. 9. Idem Decius, vbi similiter hanc dicit communem opinionem cons. 29. & pro tenui col. 1. sequitur, & dicit communem opinionē Afflict. lib. 3. feudorum, tit. si de feudo fuerit cōtrouersia inter dominum, & agnatum. num. 12. not. 2. & rursus 4. not. nu. 4. & secundū opinionem Bart. iudicatum fuisse ipse ait, d. decis. 329. sequitur & dicit communem opinionem Balb. de præscrip. in 4. p. 4. partis princ. sequitur & dicit communem opinionem Boer. decis. 39. Paul. in l. fi. num. 5. C. de longi temporis præscr. Idem Paul. in l. vnus ex socijs. ff. de seru. rust. præd. Alex. & Molin. cons. 71. lib. 1. Hieron. Gratus cons. 91. num. 65. lib. 1. vbi hāc dicit communem opinionem Tiraq. vbi hanc dicit cōmunem opinionem de vtroque ret. §. 35. Gloss. 4. num. 35. Alciatus lib. 1. de verb. sign. & est communis opinio secundum Pioellum de bonis mater. in auth. nisi tricennale. num. 85. sequitur, & dicit communem opinionem Aymon Crauet. de antiq. temp. in 4. p. num. 44. sectione incipiente, materia ista. & Soc. nepos. cons. 128. nu. 147. lib. 1. Dec. cons. 137. Idem Dec. cons. 267. col. fi. & quā plures alij, quos refert Tiraq. vbi supra. Dilectus de arte testandi, tit. de acquir. hæred. caut. 6. qui hanc dicit communem opinionem.

Contrariam partem in præscri. 30. annorum tenent Bal. in l. 1. C. qui admitti. num. 24. Aret. in l. qui vniuersas §. fi. ff. de acquir. possess. & in cons. 104. & alij quamplures, quos refert Tiraq. nu. 37. vbi supra, qui in hanc partem, saltem in præscriptione quadraginta annorum inclinare videtur. Secundo hæc communis opinio intelligitur à fortiori, vt procedat in præscriptione decem, vel viginti annorum, cōtra quam datur restitutio ex capite ignorantiæ, vt firmant oēs Doct. quos diximus idem tenuisse in præscr. 30. ann. id quod in hac præsc. 10. vel 20. anno. firmant quasi certum, & indubitatum, & Couarr. vbi supra, ait hanc esse vnanimem omnium sententiam, sed sane non desunt, qui & hoc casu teneant contra cōmunem sententiam, quos & nos infra sequemur.

Tertio intelligitur communis opioio, vt procedat & in præscriptione quadraginta annorum; contra quam etiam ex capite ignorantiæ datur restitutio. Ita tenuerunt Soc. cons. 80. lib. 3. col. fi. Idem Soc. cons. 66. lib. 4. col. 2. in eandemque opinionem declinat ipse Soc. in d. l. cum filiusfamilias. §. in hac. col. fi. Dec. cons. 36. col. fi. Idem Dec. cons. 164. col. pen. Idem cons. 267. col. fi. Gozad. consi. 56. col. 3. vbi hanc dicit communem opinionem Alexandrinus consil. 13. col. fi. Imol. in c. fi. de præscript. fol. pen. Alexand. cons. 71. num. 3. lib. 1. & consil. 84. eod. lib. num. 3. est communis opinio secundum Felinum in c. vigilanti, de præscrip. colum. 2. qui eam sequi

tur, &

tur,& dicit communem opinionem Balb.in tract. præ-
scrip.in 4.p.4.p.princip.q.29.Boerius q.39. num.6.qui
hanc dicit communem opinionem.Alexand.in d.con-
sil.169.lib.2.num.15.hanc format esse communem opi
nionem,& hanc dicit communem Aymon,vbi supra,n.
61.Abb.num.3.in d.c.vigilanti.de præscrip.& ibi Paris.
num.5.Afflict.decis.37.col.2.Idem decis.319.Ruin.cō
sil.26.ad fi.lib.1.Sylua.cons.4.ad fi.Lofredus Neap.cō-
sil.feud.16.ad fi.Rebuff.in const.Gallię,Tomo 2.tit.de
rest.art.1.num.26.

Contrariam partem in præscriptione quadraginta an
norum,vt non detur restitutio,tenuerunt Soc. sibi con
trarius consi.164.in fi.lib.2.Idem Socin.sibi contrarius
consil.2.lib.3.Idem sibi contrarius consi.28.eodem lib.
3.Decius sibi contrarius consil.29.per totum.Idem De
cius sibi contrarius in l.2.C.qui admitti.colum.2.Goza
dinus sibi contrarius,consi.8.in fi.,Idem Gozadinus si-
bi contrarius cons.68. col.4. Alexandrinus sibi contra-
rius cons.12.in fine.Idem Alexandrinus sibi contrarius
cons.56.in fin.Idem Alexandrinus cons.97.Alex.Imol.
cons.151.lib.2.col.fi.Idem Alexan.in l.3.§.Labeo.in fi.
ff.de acquir.possess.Aret.cons.103.col.1.& 2.Idem in l.
qui vniuersas.§.fi.ff.de acquir.possess.Curt.Sen. consil.
82.col.3.Barbarius cons.81.num.18.lib.1.Carolus Mo
lineus ad Alexandrum,cons.151.col.fi.sequitur,& dicit
communem opinionem Soc.d.cons.2.col.penul.lib.3.
Rubeus cons.56.vbi firmat hanc esse communem opi-
nionem,sequitur & dicit communem opinionem Soc.
nepos,cons.54.lib.1.Idem cons.97.num.102.lib.eodē.
Idem cons.145.num.76.eodem libro. Dilectus de arte
testandi,titu.de acquirend.hæred.cautela 6.Gomezius
in §.rursus.colum.4.Inst.de act.Galiaula in l. 2.§. & ha-
rum.num.39.ff.de verb.oblig.vbi etiam Alcia.num.72.
Rubeus cons.97.

Quarto intelligitur hæc opinio affirmatiua , videtur
restitutio etiam in præscriptione centum annorum , vt
in quibus casibus centum annorum præscriptio currit
contra ecclesiam,vel fiscum,vel ciuitatem, in illis casib.
ex capite ignorantiæ etiam post eam præscriptionem cō
pletam detur restitutio . Ita Alexandrinus cons.13.col.
fi.Aymon Crauet.vbi supra,num.44.& num.69. qui a-
2 lios refert.Quid dicendum? † & sane longe verior est in
puncto iuris opinio , & pars negatiua in omnibus qua-
tuor casibus præmissis,vt in præscriptione longi tempo
ris decem,vel viginti annorum , & in præscriptione tri-
3 ginta annorum,†& in præscriptione centum annorum
cesset restitutio, postquam eæ præscriptiones legitimæ
expletæ fuerunt,ne præscriptio,iā perfecta,infecta red-
datur,quod primum probatur in d.l.fi.C.de præscript.
longi temporis,ibi,nulla scientia,vel ignorantia spectā-
da.Secundo d.l.fi.ibi, ne altera dubitationis inextricabi
lis oriatur occasio. Tertio,quia si daretur restitutio,tūc
præscriptio illa semel facta perfectaque,infecta inutilis-
que redderetur,at inciuile est , id inutile , & frustrato-
rium,ociosumque admittere.l.non cogendum.§. Sabi-
nus.ff.de proc.l.hæc stipulatio.§.diuus.ff.vt leg.no.caue.

Quarto esset imponere legem verbis , contra l. 2.C.
com.deleg.Quinto leges fierent ludibrio,contra l.fi.C.
de temp.in integ.rest.& l.fi.C.si sæpius in integ.rest.Sex
to vrget tex.in l.vnic.C.de vsucap.transf. secundum So-
cinum in d.§.in hac.nam ibi dicitur,nullus ad eam refer
uatur regressus,iunctis illis verbis nescientibus dominis
ibi enim postquam per interuentum temporis , & præ-
scriptionis constabat,dominium rei meæ, postquā præ
scripta fuerat,a me abscessisse,inque præscribentem mi
grasse,dubitabatur an regressus mihi ad eam daretur,ꝑ
modum forte restitutionis , vel alterius rei, & negatur
omnino regressus , vt sic per interuentum præscriptio-
nis non tantum ademptio,& translatio iuris nostri con
tingat,sed etiam illa iuris nostri translatio sit irreuoca-
bilis,& irreparabilis.

Septimo leges in casibus communiter accidentibus,
non in raro stringentibus,sunt regulariter intelligendæ.
l.non ad ea.ff.de legibus,sed plerunque , & fere semper
res nostræ nobis inscijs,& ignorantibus,non etiam sciē
tibus præscribuntur,nam scientes nō solent res suas pa-
ti ab alijs possideri,& longe minus tamdiu possideri , vt
vsucapione absumerentur,nec suum homines iactare so
lent.l.cum de indebito.ff. de probat. sed acquirere stu-
dent,& augere.l.defunctus.C.arbit.tutelæ.l.vt vim,cum
Gloss.& quæ ibi tradunt Bar.& alij.ff.de iust.& iure.Suū
enim cuique pulchrum est,secundum Ciceronem,& se
cundum Ouidium.

Est amor & rerum cunctis tutela suarum.

Quinimo vt in l.si voluntate.C.de rescind.vend.qui-
que res suas meliores reddere studet, easque tuetur, &
lucrum facere studet,etiam cum iactura illius , quo cū
negociatur.

Octauo militat rō illa ꝑscribendo potissima,s.ne re-
rum dominia in incerto sint.l.1.ff.de vsucap. etiā si pas-
sim contra præscriptionem daretur restitutio,rerū do-
minia certa non essent,non magis quam si præscriptio
contra quā restitutio datur,mero iure non contigisset .

Nono hoc bonum publicum,de quo in d.l.1.non de
bet cessare per priuatorum læsionem , argum. auth.res
quæ.C.com.deleg.

Decimo adduco tex.in l.3.§.fi.ff.de acq.rerum dom.
vbi si feram cepisti,& per hoc eius dominium natus est
simul ac illa a manibus eius euasit , suamque laxitatem
recepit,eius dominium abs te discessit,& si rursus in po
testatem alterius venerit,illius fit, nec ibi (& hoc est qđ
expendimus) restituēda est ex eo capite,quòd te inscio,
vel inuito euaserit.

Vndecimo adduco l.naturalem.§.examen.ff. eod.tit.
vbi examen apum licet meū fiat apprehensione,& meū
esse desinat,simul ac apes euoluerint, vt difficilis sit ea
rum persecutio, tamen licet in potestatem alterius per-
uenerint,postquā meæ esse desierunt,mihi quidem resti
tuendæ non sunt,non magis, quam si ad me nunquam
pertinuissent,sic & in specie nostra,quod nostrū erat ,
& per interuentū præscriptionis a nobis abscessit, inq.
alium iure dominij migrauit,iuxta l.4.ff.de vsuca.l.tradi
tionib.C.de pact.nobis quidem restituendum non est,
non magis quam si reuera ad nos nūquam pertinuisset .

Duodecimo adduco l.adeo.§.præterea.ff.de acq.rer.
dom.& §.præterea.Inst.de rer.diui. vbi per alluuionem
si flumen latenter cępit fundum tuum latiorem reddere
meumque arctiorem,seu angustiorē, hæc adeptio mihi
inuito,& ignaro contingit, sicque locupletaris cū iactu
ra mea,& tu nihil mihi restituere teneris ex capite iustæ
ignorantiæ,aut impotētiæ. Tertiodecimo adduco eadē
iura iunctis ibidem notatis per Gl.& alios,dum aiūt,ꝙ
si flumen ex fundo meo aliquā partem abstulit,tuoque
fundo applicuit,si terra cōualescēte radices egit , statim
meū eē desinit,& ad te ꝑtinere cępit iure dñij,nec mihi
restituere teneris,licet ad oculū ea pars,q̄ a fundo meo
abscessit,& tuo accessit,demōstrari,& distingui posset.

Quartodecimo adduco §.ꝙ si naturali alueo.Inst.de
rerum diui.& l.adeo.§.ꝙ si naturali.ff.de acq.rerum do
min.vbi dicit,quòd si flumen alio quam solebat fluere
cępit,& agrum meum occupauit,amitto eius dominiū
quod publici iuris esse incipit, quàm diu à flumine inū
datur,& possidetur, & si postea flumen ad priorem al-
ueum reuertatur,ager ille meus desinit publici iuris es
se,sed mihi quidem non restituitur,imo iure vicinitatis
acquiritur eis,qui prope prædia habebant,& tamen ist
hæc amissio inscio,& inuito me contingit.

Quintodecimo facit d.l.adeo.§. cum quis ex aliena.

Inst.de acq.rerum dom.§.cum quis ex aliena, cum trib. seq.§§. vbi dominium rerum nostrarum interdum per specificationem,interdum per seminationem,interdum per accessionem,interdum per plātationem, interdum per confusionem,à nobis inscijs, & ignorantibus abscedit, inque alium transit,nec propter ignorātiam nostrā nobis datur vlla restitutio,aut regressus, non magis quā si gnari essemus,sic ergo & in proposito, cum tempore rem nostram amisimus,cessat restitutio & regressus prętextu ignorantiæ,militant enim res humanę sub hoc periculo,& fragilitate.

Sextodecimo probatur nostra opinio in l. traditionibus.C.de pact. vbi æquiparatur dominium nobis fuisse quæsitum traditione ex causa contractus descendente, vel esse quæsitum vsucapione, vt cum vsucapione quæritur,cesset restitutio prætextu ignorantię,non secus quā cessaret,si per contractum quæsitū esset,quo casu ignorantia allegari non posset. Decimoseptimo adduco §.1. Inst.de literarum oblig.dum ait,sic fit,vt hodie dū quæri non potest,scriptura obligetur,nam ibi per ipsam tēporis præteritionem inducitur obligatio literarum,quę personalis est, quæque antea ex conuentione præambula inducta non erat,& tamen longe grauius esse videtur personaliter ad quid dandum obligari, quàm rem suam ab alio possessam amittere,arg.l.vnum ex familia.§.si rē. ff.de leg.2. Itaque vt ibi per solum temporis interuentū obligamur citra nouum factum,ita & hic per solum tēporis interuentum rem nostram ab alio possessam irremeabiliter amittimus,quia id malum lenius est,quam illud.Habes ergo varia iura variaque exempla, in quibus rei meæ dominium,à me inscio,vel inuito citra interuētum facti,aut voluntatis meæ abscedit,inque alium migrat irremeabiliter, vt ille mihi ex capite ignorantiæ nō teneatur restituere, non magis quàm si ea res ad me nūquam pertinuisset,& si recte inspexeris in ea acquisitione,quæ contingit per interuentum vsucapionis,est longe iustior causa irreuocabiliter acquirendi, quam in iuribus,& exemplis supra relatis,propter longæuam possessionem, & propter quietitudinem dominiorum, & tranquillitatem ciuium,& alia multa.

Ad illam rationem,ne quis locupletetur cum iactura aliena,responde,satius esse id malum admittere, quam quod rerum dominia sub incerto sint, & exulet Reipublicæ tranquillitas, ita Gloss.in l.ius ciuile est.ff.de inst.& iur.vt sic minus malum eligatur,vt ibi ait Gloss.

Decimooctauo adduco l. sicut.C.de præscriptione triginta annorum.

Decimonono tex.in l.omnes.C.eod.

Vigesimo.C.de fundis patrim.lib.11.l.fi.quam legem varie expendunt Tiraq.& Soc.vbi supra, & geminantia verba illius legis,& d l.omnes,poteris astringere per ea, quæ de vi & potestate geminationis diximus in libr. de succ.crea.§.13.num.13.

4 Ad † l.1.§.si quis propter.ff.de itinere actuq; priuato, & ad l.si locus.l.si partem.ff.quemadmodū seruit. amit. responde,quòd loquuntur in impedimēto casuum fortuitorum,qui raro accidunt,& præuideri,aut caueri nō possunt,non sic in impedimento ignorantiæ,quia sæpissime,immo fere semper contingeret,& præterea præcaueri posset.Item illud impedimentum non erat longęui aut longissimi temporis,ideo admittitur restitutio,non sic in impedimento, quod post tam diutinam possessionem,aut etiam longissimam, aut forte centum annorū allegaretur,prout est in speciebus nostris.

Vigesimoprimo adduco regulam ; factum legitime, de reg.iur.in sexto.nam factum legitime retractari non debet,licet casus postea euenerit,a quo incipere nō posset,ergo præscriptio completa legitime rescindi,&c.

Vigesimosecundo facit,quia lex vel princeps possunt ex causa nobis ius,resque nostras auferre.l.item si verberatum.§.1.ff.de rei vend.Bar.Paul.Ias. & alij communiter in l.ex hoc iure.ff.de iust.& iure. Dec.in l.id qđ nostrum.ff.de reg. iur. sed ex causa publicæ tranquillitatis vsucapio introducta est.l.1.ff.de vsuc.& statim plenius dicemus.ergo non est rescindenda per interuentum re

5 stitutionis, † etiam si ratio legis cessaret in particulari,cū non cesset in communi,vt in l.1.ad finem.ff.de mil test. prospexit.ff.qui & à quibus.Tiraq. de causa cessante,limit.32.Aret.in l. 2.ff. de vulgari, per textum meliorem de iure,secundum eos in l.1.ad finem.ff.de minorib. & cum prætor.in d.l.1.ff.quibus ex causis maiores,pollicitus sit maioribus restitutionem non quidem pure, aut simpliciter vel temere,sed demum sub hac conditione, si qua iusta causa restitutionis beneficium concedendi sibi affuisse videretur,vt ibi,in speciebus nostris magis, ac magis nego iustum arbitriū fore illius iudicis,q post tam longam possessionem,præsertim legitimo forte titulo,& bona fide iustificatam, arbitraretur, rem semel non iniuria amissam,& alteri iure quæsitam, ad dominum priorem reuerti, in Reipublicæ omnemque ciuiū perniciem,quibus nihil suum in tuto vnquam foret.

Adde & vigesimotertio,quod nostrū,nobis inuitis, per delictorum interuentum,etiam auferri,& potest,& non infrequenter solet citra voluntatem nostram, neq. vnquam ad res nostras sic amissas datur nobis regressus vt plene diximus de succell.creat.§.30.ad finem.cur ergo non idem,& in specie nostra faciunt ; quæ diximus supra c.72.num.3.cum seq.

S V M M A R I V M.

1 *Actio personalis an iure canonico præscribatur sine titulo,& cum mala fide,arduum certamen.*
2 *Verosimilia pro dispositis habentur.*
3 *Debitor ipsum debitum possidere videtur.*
4 *Possessio perditur decennio.*
5 *Creditor pecuniam creditam si petere negligit,an videatur remittere.*
6 *Ratio noua.*
7 *Legum in coniectura sese fundantes vnaquaque in suo foro seruanda est.*
8 *Noua distinctio.*
9 *Præscribatur,vt per decennium,vel aliud etiā breuius tempus,statuto ciuitatis superiorem non recognoscētis induci potest.*

CAPVT LXXVI.

1 ACTIO † personalis an iure canonico cum mala fide præscribatur annis triginta ? ingens quæstio est, plerique enim negant hanc præscriptionem procedere, ita tenet Angelus in lege prima,columna penultima,& fin.C. de indi.Imol.in cap. fin. numero vigesimoquarto,cum pluribus sequent.de præscript. sequitur & dicit communem esse opinionem Abba.ibi,sequitur etiam, & dicit communem opinionem Felinus ibi.columna prima,& secunda sequitur, & dicit communem opinionem Balb.de præscriptio. in secunda part.tertiæ part. princip.quæst.13. & hanc opinionem fatetur esse communem Corneus consilio 176. ad euidentiam. libro primo, & Corneus, vbi supra,numero 2.ait,quòd Doctores fundant sese in solo peccato vitando, sequitur Angel.in l.sequitur.§. si viam.ff. de acquirend. possess.qui ait ita tenere Doctores contra Bartol.ibi, sequitur Imola in d.§.si viam.columna secunda 3.& 4.vbi firmat contra Bartol.esse communem opinionem,sequitur Bald.

tur Bald.in l.1.C.de seruitut.vbi ait hanc esse commu-
nem opin.contra Bartol.& hanc tenet Ioan. Andre. in
dicto c.possessor.& Ancharanus ibi in repetit.Lud.Ro
ma.in d.§.si viam,qui latissime procedit,vbi ait hanc es
se communem opinion.& Paul.num.6.firmat hanc es-
se communem opi.Canonistarum & Legistarum. Cor
ne.cons.251.in hac consultatione.n.3.lib.3.

Pro hac communi opinione primo est text.in c.vigi-
lanti.de præscrip.Secundo est text.in c.fi.eodem tit. in
decisione.Tertio ibidem in ratione decidendi ibi ex-
pressa,dum ait,Omne,quod ex fide non est, peccatum
esse,ex bona autem fide non videtur descendere res a-
lienas retinere.Quarto text.ibi in secunda vel eadem ra
tione repetita,dum ait,absque mortali peccato.&c.Nã
palam est res alienas retinere domino inuito(quod sē
per præsumitur.l.vetare.ff.de furtis)impium iniuriam
que esse,& absque peccato fieri non posse,ne dubium
est,quin isthæc rationes ibi expresse militent in eo, qui
debitum retinet,nõ secus,quam in eo,qui fundum, aut
aliam rem corpoream,quæ aliena esset, retineret ergo
idem ius l.illud.ff.ad legem Aquil.Quinto vrget textus
in authent.vt Ecclesia Romana centum annorum gau
deat præscriptione,ad princ.dum ait,iniquis hominib.
impium maneat præsidium,habuit enim legislator pro
comperto auidiores fore homines ad res alienas perfi-
de,& cum peccato retinendas, si intelligerent se tutus
fore præscriptione effectum habente, quam si talem
præscriptionem admitti desperarent. Sexto vrget
textus ibi,dum ait,& tutus peccandi locus etiam scien-
tibus relinquatur,id enim lex illa prospectum voluit,ne
homines per interuentum peccati aliquem locum tutũ
iuvę firmum sperarent,nè ve ex nequitia lucrum con-
sequerentur,per hocque ad delinquendum inuitaren-
tur.Septimo legislatoribus curæ esse debet non solum
peccata iam admissa punire,sed etiam prospicere, ne
peccata committantur remouereque omnem peccan-
di occasionem,vt in l.fin.C.de pact.l.de fideicommiss.
C.de transact.l.2.in fi.cum l.sequenti.ff.de his, quibus
vt indig.cap.constitutus,& cap.final.de conces.preben.
cap.detestanda,& cap.ne captandæ.eodē tit.in 6.Gloss.
in l.2.& in l.scire debemus.C.vt in possess.legatorũ.nec
dubium est,quin si homines,qui res alienas impie deti-
nent,sperarent lapsu temporis earum se dominium tu-
te assequuturos,inuitarentur ad retentionem rerũ alie
narum,quod ita facile contingeret,cum nouerint nullo
tempore leuari posse,cum illhæc rationes sint expres-
sæ in dicto cap.vigilanti,& in dicto cap.fina faciunt, vt
decisiones dictorum iurium latiores videantur, non tã
ex vi extensiua,quam ex vi comprehensiua,vt sic decisio
nes illorum iurium quasi exempla videantur, quæ non
arctant legem.rationes vero ibi expressæ pro lege sint.
vnde fit,vt licet iura illa in rebus corporeis, non etiam
in rebus & actionibus loqui videantur,tamen cum ra-
tiones ibi expressæ sint generales,ipsæ quoque illorum
iurium decisiones generales similiter videantur,etiam
si materia correctoria sit,est communis opinio,quam
tenuerunt Gloss.in Clem.1.de elect.in verbo eligatur.
estque communis opinio,secundum Ias.in authen.quas
actiones nu.21.C.de sacrosan.Eccles.Idem Ias.in l.de
quibus.ff.de legibus.num.14.Idem Ias.in l.quamuis.C.
de fidei commiss.Idem Ias.in l.humanitatis,per text.ibi
C.de impuberum.num.16.& ibi Alexand.nu.5.& Cor
neus n.15.Georg.Nata in c.quamuis pactum.de pact.
lib.6.num.32.Purpurat in l.si.per text.ibi.C.de pact. n.
23.ibi Curtius Iunior,num.9.& Decius ibidem,nu.15.
Ias.in l.stipulatio hoc modo concepta.ff.de verborum
obligat.num.12.Cumanus in l.cum mulier.§.1.ff.solu-
to matrimo.Paulus Castrens.in dict.l.quamuis.Curtius
Iunior in dict.l.humanitatis.num.15.Gloss.in authen.
de hæredita.ab intesta.§.fin.in verbo,ordi.quã dicit sin
gula.Bald.in l.final.ff.de hered.instituend.Ripa nu. 50.
in l.nemo potest.ff.de leg.1.vbi Annib.num.349.Ias.in
l.transigere.C.de transact.nu.15.namque vt genus cõ-
prehendit sub se omnes suas species,non ex vi extensi
ua,sed ex vi comprehensiua,vt ex communi opinione,
resoluit And.Tiraq.vbi supra,& nõ pauci eorum,quos
modo retulimus,ita quoque ratio generalis expressa in
lege correctoria ex vi etiam cõprehensiua videtur sub
se comprehendere omnes omnino casus,qui excogita
ri possunt,vt decisio si sit particularis,loco exempli ha-
beatur,sicque legem non restringat,vt est vera & cõmu
nis sententia scribentium,quos modo retulimus, ergo
cum ratio dicto capitulo final.de præscriptio.sit genera
lis,eoque spectet,vt peccandi occasio tollatur,quę qui-
dem occasio integra maneret,si permitteretur præscri-
ptio actionum personalium cum mala fide, non secus
quam si permitteretur in rebus corporeis pręscriben-
dis,sequitur illarum actionum præscriptionem vetitã,
videri,non secus quam rerũ corporalium, & longe di-
minuta videretur prouisio.dict.c.fin & dict.c.vigilanti
nisi hunc casum comprehendisse diceremus, qui nõ mi
nus egebat correctione,quam casus in decisione illorũ
iurium comprehensus,quinimo etiam si per rationem
expressam in dict.cap.fi.& dict.cap.vigilantis casus com
prehensus non fuisset, adhuc tamen mentaliter di-
diceremus,hunc casum comprehensum fuisse,quia quã
do vnica tantum ratio reddi potest,versimiliter in cor-
rectoria ea quidem habetur ꝓ expressa, vt quatenus ea
ratio etiam expressa,sed sub intellecta, se extendere po
terat,eatenus ipsa legis correctio sese extendisse videa-
tur,vt ex communi opinione resoluit Ias.in l.de quibus
ff.de legibus,& in auth.quas actiones.C.de sacrosanct
Eccles.Andre.Tiraq.de vtroque retract.& de causa ces
2 sante,part.1.in qualibet enim dispositione non solum
id dispositum videtur,quod verbis palam comprehen
sum fuit,sed ēt id,qđ mente tantũ,non etiã verbis fuit
assequutum.l.ita stipulatus.vers.Sabin.vbi Paul.Ias.& a-
lij.ff.de verborum.obligat quinimo etiam id,quod nec
verbis nec mente fuit assequutum,si tamen verisimili-
ter prouideretur a disponente,si de eo meminisset vt te
net Glo.communiter ibi,& vbique approbata,in l.tale
pactum.§.fin.ff.de pact.textus optimus in l.3.C. de in-
offic.testamen.vnde in terminis d.cap.final.si Roma-
nus Pontifex rogatus esset,an præscriptionem actionũ
personalium vellet cum mala fide,& peccato tolerari,
dubio procul minime responderet,non secus quam in
præscriptione rerum corporalium,ergo & is casus per
eum quasi prouisus & decisus videri debet.ergo per d.
cap.fina.contendimus,hunc quoque casum decisum,
esse primum verbis propter rationem ibidem expressã,
deinde mente & sententia,quia mens Romani Pontifi-
cis fuit tollere peccatum in hoc casu nõ secus,quam in
alijs:tertio licet nec mente,dispositiue esset is casus de
cisus,quasi pro deciso habendus esset ex verisimili men
te & sententia Romani Pontificis,qui ita caueret,si de
eo meminisset.Præterea facit ratio capit.possessor, de
regul.iur.dum generaliter ait,possessor malæ fidei nullo
3 tempore præscribit,nam qui debet ipsum debitum,ad
quod actione personali tenetur,videtur,possidere.l.re-
gulariter,cum ibi notatis. ff. de petition.hæred. Paulus
in l.sequitur.§.si viam.ff.de vsucapion.Corneus in con-
sil.177.ad audientiam,lib.1.Præterea facit regula, non
dimittitur peccatum.de regulis iur.in 6.nam peccatum
se non dimittitur,nisi restituatur ablatum nonne absu
rde iure videbitur,qui sciens se debere noluit soluere?

Contrariam tamen partem,vt cum mala fide actio
personalis triginta annis tollatur,& præscribatur,tenuit
Bart.in l.sequitur.§.si viam.ff.de vsuca.vbi Paul.ait se vi

disse

disse quamplures tenentes, veram esse hanc opinionem
sicut Euangelium, tenet etiam Innocentius in cap. cura
de iure patronatus, tenent alij plures relati per Felinum
in dicto cap. final. & Baldus in l. si quis per triginta, in ti
tulo, si de feudo fuerit controuersia, col. 3. Hostien. in
summa, titu. de præscription. rerum immobilium. §. quę
res. col. 1. vers. actiones vero personales. & tenuit Bald.
in cons. 420. lib. 3. secundum quod refert Balbus, vbi su
pra, non tamen inuenio Bal. in dicto consilio ita tenere
tenet in pract. Papiensis, in forma resp. rei conuenti ta-
men. Gloss. verb. præscription. Marianus Sozinus con-
silio 20. circa primum consultationis articulum, vbi fir-
mat, hanc opinionem Bart. esse communem, tenuit idē
Marianus in rep. de causa possess. & proprieta. & hāc o
pinionem plene defendit Corne. cons. 176. ad euiden-
tiam. lib. 1. Philippus Francus in regula, possessor. col. fi.
Bar. in l. fin. ff. quemadmodum ser. amitt. & in hanc par-
tem sub quadam distinctione inclinat Abb. in d. c. fina.
de præscript. nume. 13. vtcunque modo illuc fluctuat.
Quid dicendum, & sane pro hac posteriore parte, vt ꝓ
cedat præscriptio, faciunt multa. Primum ne rerum iu-
ra in incerto sint. l. 1. ff. de vsucap. Deinde vt tandem sit
licitum finis. l. fin. ff. pro suo. nam post tam longæuum
tempus triginta annorum vix fides adhibenda est pro-
banti. sibi tertio ab hinc annis triginta aliquid deberi.
Tertio, ne homines immortali prope timore tenean-
tur. l. cum notissimi, in fin. prin. C. de pręscript. triginta
annorum. licet enim vere soluissem quod debebam, ta-
men post triginta annos iterum repetenti non potero
solutionem probare. Quarto propter vitādam hanc cō
fusionem, & longi temporis errorem, post tam longæ-
uum enim tempus ex errore magis debitum peti, quā
quod re vera debeatur, videbitur, argu. d. cap. fin. ibi, lon
gi temporis errorem, & confusionem facit, quod aiunt
Bart. Alexa. & alij in l. si Titius & Augerius. ff. ad legem
Falcid. & c. finem litibus de dolo & contumacia. Quin-
to punitione digna videtur segnities debitum non pe-
tentis & tamdiu negligentis. dict. cap. fin. ibi, misero-
4 rū segnitię. † Sexto ius nr̄um, resque nr̄as per lapsum de
cēnij videmur obliuisci, & quasi ꝓ derelicto hr̄e vt est
cōis opinio, quā resoluit Ias. in d. l. 1. col. fi. C. de seruis
fugitiuis. Idem Ias. num. 84. in l. naturaliter. §. nihil com
mune. ff. de acquirend. possess. Gloss. Paul. & Alexand. in
l. si de eo. §. 1. ff. de acquir. possess. propter l. si id quod.
eodem tit. facit l. 1. & 2. ff. pro derelicto. vt ergo poterit
5 videri esse in mala fide, qui non soluit, † cum possit cogi
tare creditorem velle, nec dilationem condonare, vel ēt
dissimulatione, & quasi donatione debitum remittere,
quod si dixeris, constat eum non habuisse animum de-
bitum remittendi, quandoquidem illud modo asserit,
cum præscriptioni aduersatur, & contradicit, sed repli-
cabo, quod potuit habere animum remittendi, & donā
di, licet postea pœnituerit, quæ quidem pœnitentia ex
cludenda est. l. perfecta. C. de donat. quæ sub modo. l. 2.
C. de reuo. dona. ergo huic creditori debitum post
annos triginta petenti obijciam, quod tacite per tantā
temporis dissimulationē donasse videtur, vel debitum
illud pro derelicto habuisse, quod si excipiat allegans in
certis non esse locum coniecturis. l. continuus. §. cum
ita. ff. de verborum obliga. per quod eius declarationem
quam modo facit, certum esse se nunquam habuisse ani
mum donandi, replicabo eius declarationi standum nō
esse, cum potuerit habere animum donandi & remittēn
di illud debitum, & postea pœnitentia ductus volunta
tem mutare, debitumque illud iam dissimulatione & ta
cita remissione abolitum, rursus velle exigere, & susci-
tare contra d. l. perfecta. presertim cum facilius quis re
mittat plura, quam donet, aut tradat pauca, per Ias. in l.
pactum dotali, in prin. C. de col. & diximus nos in lib.

primo de success. creatio. in materia pactorum, de non
petendo, & cum huiusmodi coniecturæ non sint imꝓ
babiles, sed satis verosimiles, post tam longæui tempo-
ris dissimulationem, sane non video, cui materia ista de
sinat stari, & fidem haberi præsumptioni legis ciuilis, q̄
tam ad bonum publicum spectat, nec video cur possit
lex canonica inducere præsumptionem huic rei con-
trariam prætextu peccati vitandi, vt sic iam de volun-
tate legis canonicæ aut ciuilis agendum sit, sed magis
de potestate alterius, nam vt nos interpretamur, certa
& indubitata fuit voluntas legis canonicæ, etiam in
hoc casu præscriptionem vetare volentis, sed similiter
indubitata est voluntas legis ciuilis pręscriptionē indu-
centis, vt dict. l. sicut. l. omnes. l. cum notissimi. l. si quis
6 emptionis. C. de præscriptione triginta annorum, † &
vt periculum est, nec admissa tali præscriptione, resub-
tet peccatum, si fortè creditor nunquam habuerat ani-
mum remittendi debitum, ita quoque periculum est
per contrarium, ne fortè exclusa præscriptione in pec
cato constituatur creditor, si reuera cùm habuisset ani-
mum debitum illud remittendi, rursus ad petendum, q
7 iam animo remiserat, properet. † nam & similiter cùm
lex iniuriam dissimulatione & aboleri, & remitti interꝓ
tetur. §. pen. & fi. Inst. de iniur. potuit errare interpretās
iniuriam remisisse illum, qui re vera de tali remissione
non forte cogitarit. Nam & in contractibus nomina
tis lex interpretatur locum esse pœnitentię ante tradi-
tionem. l. 1. ff. de rerū permuta. l. naturalis. §. 1. ff. de verb.
quasi contrahentis consensum præstiterint reuocabilē,
& tamen possibile fuit ab initio huius animi eos fuisse,
vt non reuocarent consensum, & cū in venditione fit
mentio de scriptura, cōtrahentes possunt mutare volū
tatem vsque quo scriptura conficiatur. in prin. Institut.
de emptione & venditione, & tamen in contractibus
nominatis regulariter cessat pœnitentia, quasi contra
hentes ab initio huius animi fuissent, ne consensus ille
reuocaretur, qualis autem fuerit animus eorum, solus
Deus nouit, vnde huiusmodi legum interpretationes
interdum conuenient menti animoque contrahentium
interdum longe aduersabuntur. quod si peccati & per-
fidiæ ipsorum vitandæ causa velis hoc magis, quā illud
interpretari, rem omnino incertam tenebis, sic ergo cū
per annos triginta debitum petere per dissimulationē
reliquisti, & cessasti, si re vera habuisti animum illius de
biti remittendi, vix erit, vt salua conscientia illud petere
possis, quod si re vera nunquam animum remittendi ha
buisti, tunc tibi petenti deberem satisfacere, inter has
autem dubietates, quid nam certius fuerit, non nouit
lex canonica, non magis quam ciuilis. sicque quęque ha
rum legū poterit interpretari quod vellet, nec est, cur
altera alterius interpretationem incuset, aut damnet, cū
vtraque tamen certa sit, ista autem ratio non est gene-
ralis, sed solum procedit, quando creditor sciebat sibi
8 deberi, quod si ignorasset, tunc secus esset † & quia, vt fir
mat Corne. in dicto cons. 176. lib. 1. tenentes opinionē
illam magis communem, quæ habet, præscriptionem a
ctionis personalis non currere cum mala fide, fundan
tur in peccato vitando, vnde vbi peccatum certum nō
arguitur, cessat eorum potissimum fundamentum, con
sidera quatuor casus. Nam aut tam debitor, quam cre-
ditor erant conscij debiti illius, de cuius præscriptione
agebatur aut vterque ignorabat illud debitum, aut cre
ditor solus sciebat, aut debitor solus. Primo casu cum
vterque sciebat, imputetur creditori, qui ꝑ longissimū
tempus tacuit, puniatur eius segnities, vel laudetur eius
benignitas, interpretando eum habuisse animum remit
tendi debiti, ac condonandi, per rationes supra relatas
Secundo casu cum vterque ignorabat, quasi omnes sen
tiunt debitum præscribi, quia in creditore ignorante

cessas

ceſſat malæ fidei ſuſpicio,& peccatum. Tertio caſu cũ ſolus creditor ſcit,debitor autem ignnrabat,tunc currit præſcriptio,quia & in hoc debitore ignorante non poteſt cadere mala fides,& in creditore ſciente adeſt p longiſſimam hanc taciturnitatem præſumptio remittẽdi debiti,aut donãdi,vel negligendi, ſeu paruipẽdendi Cũ aũt ſolus debitor ,ſcit creditor autem ignorat ſibi dẽri, ceſſat pſumptio remiſſionis,aut donationis,emergitq; cõtra debitorẽ pſumptio tergiuerſationis,aut pſidiæ,& debet ceſſare pſcriptio,ne homines iſtius lucri,ẽpiter faciendi gratia inuitentur ad differendam ſolutionem,fidemque violandam.Ergo ſolo iſto quarto caſu procedit opinio magis communis,reliquis autem tribus caſibus vera ſit opinio Bartol.ſicque vſquam ita expeditum hunc celebrem articulum inuenies.Sed & iſto etiam quarto caſu forte procederet opinio Bar. vt dixi ſupra cap.incip.poſſidebas ſeruum,& quoues mentionem facio de mala fide eſt intelligendum non de mala fide,ſed de ſcientiã rei,vel iuris alieni,& mala fides pendet ex animo.l.penultim.C.de euict.pro noſtra princ. opin.eſt text.in l.alienationis verbum.ff.de verborum ſignificat.l.ſi quis diuturno.in pri.ff.ſi ſerui.vend.l.ſi ego §.1.ibi per traditionem ſorte aut per patientiam. ff.de pub.in re act.§.fin.Inſtit.de iniur.iuncto.§.per traditionem.Inſtit.de rerum diui.

Denique iſthæc faciunt ad illum ſatis celebrem, & vulgatum articulum à quibuſdam ex ſupra allegatis claboratum † ſtatuto cauetur,quod debitum decennio pręſcribatur quæri ſolet,an valeat,Bart.in l.ſequitur.§.ſi viã ff.de vſucap.tenet valere,quẽ ſequũtur ibi Angel. Paul. & Rom.nume.7.&Angel.in l.1.col.penult.C. de iudi. Abbas,Anton.de Butri.Cardin.Imola, & Felinus in c. fin.de præſcript.tenet Barto.in l.final.ff.quemadmodũ ſeruitutes amittantur.Corne.conſ.176.ad euidentiam, lib.1.Balbus,qui plures allegat,& hanc quaſi communem opinionẽ ſequitur in tract.de præſcript.in 2.part. 3.part.princi.q.13.& alij quam plures,quos allegat Tiraq.in tract.præſcrip.§.1.Gloſ.2.ad princ.Sed longeplures allegat ibi ipſemet Andreas Tiraq.defendentes contrariam partem,vt tale ſtatutum non valeat,tenen.Bar. in l.omnes populi.q.3.princip.ff.de iuſt & iur. Imol.n. in d.l.ſequitur.§.ſi viam,vbi ait, hanc eſſe communem opin.& q.ita ſæpe cõſuluit.Ego hac de re dixi in tract. de ſucceſſ.creati.in 1.parte.§.10.num.26.& §.21. num. 119.verſ.facit quia,& ſane prior opinio affirmatiua veriſſima eſt,ſi intelligis quod præſcribatur bona fide p decennium tale debitum,nam vt per annos triginta pręſcribi poteſt debitum perſonale ſecundum oẽs,ita & p decennium,& etiam per annum poterit ex forma legis poſitiuæ.At cum mala fide per decẽnium præſcribi nõ poterit nec etiam per annos centum præſcriberetur,q intellige data ignorantia ex parte creditoris,& ſcientia ex parte debitoris.nam ſi vterque eſſet cõſcius, vel vterque ignarus,vel creditor conſcius eſſet debiti, debitor autem ignarus,tunc pręſcriptio curret,vt proxime dicebamus,quia ſi ea lex id ve ſtatutum diceret,quia paſſim vſu venit,vt chyrographa debitorum ſolutorum ipſimet ſoluẽtes negligant bona fide,tatque amittant,ſicque poſtea ijdem peſſimi creditores ac fœneratores q ſemel ſibi ſolutum fuerat iterum repetant cõtra omne ius,& bona fides non patitur,vt bis idem exigatur,vt in reg.bona fides,de regu.iur.lib.6.l.qui bis.ff.de verborum obligatio.ſicque & homines meliores ſimplicioreſque fiunt pauperiores,& deteriores fiunt ditiores. & quia naturali rationi,& vſui gentium,ac moribus cõſonat,vt qui per decennium debitum,quod ſibi deberi non ignorabat,petere quo caſu ſibi ſolutum non erat, ſuperſedit is,vel ius ſuum abijcere,vel debitori remiſſum,ac donatum voluerit,ſicque poſtea peteret iam id quod conceſſerat vel abiecerat,naturali ratione debitori ſuo quæſitum videretur(vnde ab eo qui repeteret,cõtra ius illud naturale & diuinum tenderet,vt diximus, ſupra capit.edocentes, quidquid dictat ratió naturalis id eſſe iuris diuini,& naturalis)cum hæc omnia ita ſint, ſtatuimus, vt nullum debitum poſt decennium pedeti poſſit,ſed decennio pręſcribatur, vt ſic peccandi occaſio perfidis creditoribus adimatur, & iuſta tuitio ſimplicibus hominibus non deficiat,certe talis lex tam longe ab iniquitate vel a peccato peccandi ve occaſione hominibus porrigenda abeſſe videretur,quod potius eam peccandi occaſionem vt ſanctiſſima remoueret.Nam & eadem ratione licet de iure naturali, & diuino ſit,quod ſemel alicui conceſſum ei non adimatur per concedentem.dicto §.per traditionem.ibi, nihil tã naturali æquitate.l.prima,cum ſequent.ibi,naturali ratione,tamen donatio inter virum & vxorem prohibet, ne deterior eorum & auarior ditior.fiat,aliter vero pauperior. lege.prima. cum ſequent. ff.de donation.inter virum & vxorem.Et licet iuris diuini & naturalis ſit ne occidatur,tamen lex ciuilis definiuit,vt ad defenſionem noſtri corporis vel rerum noſtrarum(quod plus eſt)occidere ſas ſit.l.vt vim.ff.de iuſtit. & iur. cum ibi notatis,per Gloſſ.& Docto.& licet ius naturæ & Dei dictet feſta coli,tamen ius ciuile ex cauſa id moderauit, vt in l.omnes.C.de ferijs.licet ius naturæ ſuadeat,vt alimenta liberis dentur.l.1.ff.de iuſt. in princip. Inſtitut. de iur.nat.c.ius naturale.1.diſt.tamen in mille caſibus permittitur a lege ciuili vt liberis alimenta denegentur, vt plene egimus de ſucceſſ.creat.§.20.per totum,ſuper authenti.nouiſſima ibi collocata,& tandem omnia pręcepta tam iuris diuini,quam naturalis per leges poſitiuas ex cauſa non ſolum tranſgredi fas eſt,ſed etiã tranſgreſſa reperiuntur,vt exactiſſime egimus per librum pcedẽtem fere totum,& non minus eleganter,quam vtiliter diſſeruimus de ſucce. progreſſu in præfation. ad princi.vt ſic ius canonicum poſitiuum ex cauſa longe facilius trãſgredi a lege ciuili fas ſit,quale eſt id de quo agimus(admiſſa opinione eorum qui contendunt,iure canonico prohibitum videri hoc,quæ vera non eſt,qa cap.vigilanti,& cap.fin.de præſcripti.loquuntur in rebus corporalibus,non in iuribus & actionibus)ſed & ſi nominatim iure canonico præſcriptio cum mala fide tam in iuribus & actionibus quam in rebus corporeis vetita,adhuc noſtrum ſtatutum,valeret,& in eo tantũ quæſtio maneret,vtrum ſi quod tibi debebam poſt decennium a me peteres poſſem dicere,obeſt tibi temporis curſus,& ſic pręſcriptio,& ſine dubio ſic excipere poſſem, quaſi ſub ea exceptione vel me iam ſoluiſſe vel debitum mihi remiſſum fuiſſe tacite vel ſorte expreſſim intelligatur & præſumatur,quæ præſumptiones iuſtiſſimæ & veroſimilimæ ſunt,& paſſim ſimilibus in ſpeciebus(aut in ijſdem forte ſpecieb.)factæ reperiuntur poſt tantundem tẽporis,vt in l.ſi quis diutino, in prin. ſupra all.d.l.ſi ego.§.1.d.l.alienationis verbum.& etiam poſt longe breuius tempus,in §.fi.Inſtit.de iniur. quid ergo mirum aut nouũ ſi hic eadem fiat interptatio, & vt periculum eſt ne ſorte hac admiſſa inter pretatione peccet debitor,ita & longe veroſimilius periculũ erit ne contraria interpretatione admiſſa, creditor peccet perfidiſſimè,ſi forte quod ſemel exegit iterum repetat vel quod ſemel expreſſim,aut tacite remiſit, aut forte abiecit & neglexit,petere feſtinet,contra rationem iuris naturæ & Dei,de qua in d.§.per traditionem,& d.l. 1.ff.de acqui.rer.domin.Quinimo poſt tale tempus impoſſibile eſt, quod debitor certo ſit in mla fide cum ipſe cogitare,& poſſit, & debebat creditorem animũ remittendi habuiſſe,& quod talem animum non habuerit ipſe debitor', certo ſcire non pſſit, nam & ſi id

teſtetur

testes creditor, & adiuret, ipse debitor potest vetari ne id pœnitentia ductus varians dicat & asserat, sicque debitor in certa mala fide constitui non potest, creditor autem posset si forte quod expressum, aut tacite remisisset, aut (id quod perfidius esset) quod semel exegisset iterum peteret, ergo admissa cōtraria interpretatione certius, & maius peccati periculum minaretur immineret que quam nostra admissa interpretione pro nobis, l. a lienationis verbum ff. de verborum signific. ibi, vix est enim. leg. si id quod. ff. pro dereli. ibi, quasi volente. leg. si quis diuturno, in prin. ff. si ser. vendic. leg. si ego. §. 1. verbo patientiam. ff. de publi. l. in rem action. §. fina. Institu. de iniur. leg. iam dubitari, verb. sua sponte. ff. de hæred. instit.

Sicque cum opinio contraria nec vllum aliud habeat fundamentum, nec alium scopulum intueatur, quā peccati vitandi, aut vitandi peccati occasionem, cumq; per nostram quam per contrariam opinionem id facilius, & verosimilius contingat, superest vt sententia nostra recipienda, contrariaq; reijcienda sit, præsertim cū ad firmitatem legum quæ ex causa ab iure diuino, aut naturali discedunt, qualibet causa tolerabilis sufficiat, vt plene per Bald. in leg. non omniem. ff. de legibus & in l. de quibus, col. 10. eod. tit. Andr. Tiraquel. de vtroque retra. in præfat. num. 75. dixi de successi. creation. §. 3. num. 2. & §. 20. num. 292. per leg. prospexit. ff. qui & a quibus. l. 1. §. initium, ibi, quia moderatam hanc ætatem prætor ratus est, vbi hanc rationem Glo. appellat mirabilem. ff. de postul. quanto ergo magis vbi sunt tot tam que iustæ rationes, vt in specie nostra. Et ita nostrā opinionem tenent Barthol. in leg. sequitur. §. suam. ff. de vsu cap. Idem in l. hæc autem iura. §. de seruitur. vrbano. pd. Host. in summa, titu. de præscriptio. rerum immobiliū. §. quæ res. col. 1. sentit Bald. in d. §. si quis per triginta. col. 3. Papie. in forma responsionis rei cōuenti, in verb. præscriptio. vbi firmat, hanc partem communiter practicari tanquam veriorem. Marianus Sozinus cōs. 203. circa primum consultationis articulum, vbi firmat, hāc esse communem opinionem. Roman. in d. §. si yiam. Aegidius Bellamera. in d. cap. si. num. 6. Bal. cons. 437. lib. 1. Come. cons. 176. ad euidentiam. col. 2. & cons. 138. videtur. li. 1. Idem cons. 106. circa thema. ibi. secundo. Tolosana deci. 73. Idem Corn. cons. 251. in hac consultatione, lib. 3. & cons. 275. quanquam. col. 1. eodem libro, cons. 177. vbi firmat, hanc esse communem, & veriorē, & vsu forensi receptam, quam nos quoque receptiorē putamus, & saltem tribus casib. admittendam, nempe cum debiti ignari erant debitor & creditor, vel cū vterque id ignorabat, vel cum solus creditor sciebat, debitor autem ignorabat, præsertim cum per hoc vitentur lites, in quo vertitur fauor publicus etiam principaliter cap. finem litibus, de dolo & cont. leg. properandum. C. de iudi. Alexand. in leg. Seius & Ange. ff. ad leg. Fal. Quarto autem casu cum debitor sciebat, creditor vero ignorabat, contraria pars tueri potest forte. Et hoc not. ad intell. l. 3. tit. 13. libro. 3. ordina. & pragma. anni. 1528. cap. 157. in legibus Hispanorum.

SVMMARIVM.

1 *Inter bonam & malam fidem an medium esse possit, egregia quæstio.*
2 *Dubietas quo ad præscribendum induceit bonam fidem.*
3 *Dubietas non inducit malam fidem, nec impedit præscriptionem, cum multis contra communem.*
4 *Credulitas sufficit ad adeundum cum communi.*
5 *Dominium difficulter probatur.*
6 *Bona aut mala fides, quoad præscribendum non admittunt medium, dubietas inculpata non differt a bona fide, quo ad præscribendum, talis dubietas non impedit præscriptionem inchoari, non magis, quam inchoatam perfici, hæc tria cum communi contra alteram communem.*
7 *Titulus in præscrip. an requiratur positiue.*
8 *Furiosus & infans possunt vsucapere.*
9 *Bona fides orta etiam ex iniusta causa, cæteris habilib. sufficit ad præscribendum.*
10 *Titulus in vsucaptionibus vel præscriptionibus an requiratur, noua traditio.*
11 *Falsum quod est, nihil est.*
12 *Bona fides ad vsucapionem vel præscriptionem positiue non requiritur, contra Doct.*
13 *Error iuris non impediat longi temporis præscriptionem, cum communi.*
14 *Error iuris non impedit præscriptionem de iure ciuili, si sit præscriptio triginta annorum. Et quid de iure canonico.*
15 *Error iuris etiam resistentis, non impedit præscriptionē triginta annorum.*
16 *Errans in iure non ideo est in mala fide, contra Doctores, & ideo præscribit annis. 30. contra eosdem.*
17 *Bonæ fidei possessor quis dicatur.*
18 *Errans iure etiam resistente præscribit annis triginta, contra Doct.*
19 *Leges resistentes an obligent nos ad peccatum, contra nouissimor.*
20 *Legis resistentis transgressor an mortaliter peccet, contra Docto.*
21 *Error iuris difficillimi prodest ad præscriptionem, vel vsucapionem ordinariam, contra Couarru. cum Metina. & inter errorem iuris & errorem facti, nil interesse quo ad præscriptio. vel vsucapio. data paritate terminorum, contra Doct. num. 22. & 23.*
22 *Error iuris omnino inculpatus an præscriptionem vel vsucap. ordinariam impediat.*

CAPVT LXXVII.

1 Nter bonam & malam fidē medium esse magis obtinuit, aliud est enim bona fides, aliud mala fides, aliud dubietas quæ medium esse videtur inter bonam & malam fidem. bonam fidem habere intelligitur, qui emit ab eo, quem dominum esse putabat, vel ius habere alienandi, qualis est procurator, aut tutor. l. bonæ fidei. ff. de verbo. signific. §. 1. ff. de acquir. rerum domi. l. qui fuit. §. bonæ fidi. ff. de vsur. malam fidem habere dicitur is, qui recepit rem ab eo, quem dominum non esse sciebat, nec rei alienandæ ius habere intelligebat, cap. ff. de præscri. est etiam, qui nec habeat bonam fidem, nec malam, puta dubius & incertus, argum. tex. in l. 1. §. sciētiam. ff. de Tributori. & is quidem si soluit indebitum, potest repetere non secus, quam si bona fide solueret, credens se debere. l. si. C. de cond. indeb. vt si ei assimile-

2 tur qui erraret in facto, vt ibi. Et quod dubitans nec dicatur esse in bona, nec in mala fide, in materia præscriptionis tenuerunt Glo. in l. 1. C. de acquir. possess. Glo. ff. pro soluto, in l. 2. Glo. in l. 3. §. generaliter. ff. de acquir. poss. quę communiter recepta est, vt patet ibi ex relatione Alexand. & Ias. & firmat Couar. nu. 3. in c. possessor. par. 2. §. 7. de reg. iur. in 6. Vnde infertur quod cū ad præscriptionem inchoandam ab ipso initio desideretur bona fides. l. vni. C. de vsucap. tran. l. cum hæres. ff. de diuer. & temp. præscript. sane qui emeret rem ab eo, quē dominum esse dubitaret, eam vsucapere nō posset, quia si is non videretur bonam fidem habere. Verum, cum ex post facto interuentus dubietatis non soleat impedire vsucapionem cœptam, quinimmo nec etiam interuētus malæ fidei inspecto ciuili iure, tunc licet is qui emerat bona

ret bona fide ab eo quẽ dominum esse putabat postea
ante cõpletam vsucapione incipiat dubitare. an ille do-
minus esset nec ne, non impedietur vsucapionem perfi
cere. vtrunque communiter tenent Doctores, quales
sunt Bartho. in l. naturaliter. col. 7. ff. de vsucap. Abbas in
c. fina. num. 39. de præscrip. vbi Imola, & Felinus, num.
9. Balbus de præscriptio. 2. par. princip. q. 2. Syluester in
in verbo, præscriptio. prima. §. 3. & hanc esse communẽ
sententiam firmant Feli. & Bal. vbi supra, quod & firmát
Couar. vbi sequitur & ait esse communem opinionem
Ioan. Annibal. in l. naturaliter. num. 117. ff. de vsucap. quod
omnes intelligunt procedere de iure canonico, non se
cus quam de iure ciuili.

Sunt etiam qui putent quod hęc dubietas incidens
post inchoatam præscriptionem vitet & impediat vsu-
capionem expleri, ita tenent fluctuans tamen Abb. in
d. c. fi. de pręsc. Adrianus in 4. senten. in tracta. de rest. c.
3 de præscriptio. Sunt per contrarium, qui tentant defen
dere, vt talis dubietas etiam ab ipso initio non impediat
vsucapionem, quasi dubius in hac materia similis sit ei
qui securus, & incautus, rem quam emebat, venditoris
esse putaret, ita pungit Abb. nu. 39. in d. c. fi. sentit Glo.
in d. c. fi. & in c. vigilanti. de præscript. facit optime cap.
si virgo. 34. q. 2. facit optime d. c. fin. ibi, in nulla tempo
poris parte scientiam rei habeat alienæ, facit le. qui scit.
§. bonæ fidei. ff. de vsur. facit optime c. vigilanti, de præ
scripti. ibi, ne malæ fidei possessores simus, nihil enim
aliud pręscriptionem desiderat, quam vt absit mala fi-
des, vt autem adsit bona fides, scilicet vt emens certo &
indubitanter putasset venditorem fuisse dominum, id
ibi non exigitur, nec sine summa impudentia exigi po-
terat, quid enim iuuaret nimia & improbanda creduli-
tas accipientis? pro hac opinione facit §. si a pupillo, in
l. 2. ff. pro emptore, in primo respon. vbi qui emit à pu
pillo, quem puberem putabat, vsucapit, nec exigimus quod
adhibuerit exactam diligentiam vt nosceret pupillus ne
esset an pubes, facit & ille tex. in 2. respon. vbi emens a
furioso, quem sanæ mentis putabat, præscribit, nec si-
militer exactam diligentiam ibi exigimus per quam ap
paret eum iustissimam causam errandi habuisse, vnde in
terminis illius text. forte erat dubius, facit l. quod vul-
go. ff. pro emp. & l. fin. ff. pro suo, vbi qui accipit rem a
seruo vel procuratore. cui mandauerat vt eam emeret,
præscribit, licet ille re vera non emisse mentitus fuit, de
quo mendacio potuit ipse dominus cogitare, facit per
totum ff. & C. pro hære. & c. is qui in ius, de reg. iur. in 6.
vbi sufficit ignorantia eius, qui alteri successit, & tamen
potuit cogitare, an defunctus alienum possideret, facit
ff. de acquir. hær. l. cum quidam. §. quod dicitur. Secun-
do vbi ad acquirendam hæreditatem & adeundam suf-
ficit vehemens opinio adeuntis qui eum, cuius de hæ-
reditate agebatur, mortuum putabat. facit. ff. pro dere-
li. l. 2. & 3. vbi quis rem pro derelicto habuit eamque al
ter, qui apprehendit, mihi vendidit, & præscribo, licet
nullam iustam causam haberet putãdi dominum fuisse
eum, qui talem rem pro derelicto habuerat, quinimmo
res suas iactare & abijcere pauci solent. l. cum de inde-
4 bito. ff. de proba. † Vndecimo facit l. 2. §. interdum. ff. de
vulga. ibi improbum esse eum qui solicitus esset de hæ
reditate viuentis. l. nec nos, in verb. perperam. C. de cap.
hæreditatem viuentis qui adierit turpissime fecisse vide
tur, & tamen vt eam adire possit, sufficit rumor & mul-
torum opinio existimantium illum cuius de hæreditate
agebatur, mortuũ esse d. §. quod dicitur, cum ibi not. per
Glo. Bart. & alios communiter. Sic & in proposito, vt quis
intelligatur esse in bona fide, sufficit rem cepisse ab eo
qui putabatur dominus, vel reputabat ius habuisse tra
dendi, licet is qui accepit nõ iniuste dubitare posset, an
5 ille dominus esset. † Duodecimo facit ratio viua & perẽ
ptoria, nam vt notatur communiter per Glos. & Docto
res in leg. cum res & in l. siue possidetis. C. de probatio
nibus dominium directum in rebus soli vix alio modo
probari potest, quam per præscriptionem, nam si fun-
dũ emi abs te. tuque a Titio, Titiusque a Sempronio,
Semproniusque a Mæuio, adhuc etiam per interuentũ
illorum omnium totque titulorum, non sequitur nec
probatur necessario me huius rei dominium assecutum
fuisse, quod nõ apparet, nec põt apparere, an tu, qui mihi vẽ
didisti, esses dominus, nec apparet, quod Titius, qui tibi prius
vẽdiderat, dominus fuisset, nec apparet, quod Sempro
nius, qui Titio vendiderat, fuisset dominus, & sic de sin
gulis, itaque etiam si per mille manus fundus ille ambu
lauerit, milliesque de persona in personam titulo vendi
tionis, vel alio legitimo migrauerit, adhuc tamen non
apparet quisnam huius fundi dominus factus fuerit, ni
si per interuentum longi temporis contingat præscrip-
tio, ideoque scite dixit consultus in d. l. 1. ff. de vsuc. vsu
capionem necessariam, vt dominia rerum non semper
in incerto essent, & in l. fin. ff. pro suo, dixit cõsultus vsu-
capionem necessariam, ne lites propter dominiorum, &
iurium incertitudinem essent immortales, in l. cum no-
tissimi, in fi. princ. C. de præscri. 30. ann. ait. dixit Iusti.
præscriptionem esse necessariam, ne possessores rerum
immortali penè timore tenerentur, cùm per solam vsu-
capionem dominium rerum immobiliũ probari possit
vt diximus. nam mobilium rerum vsucapionem rarissi-
me contingere testatur Iustinianus in §. furtiuæ, ad fi-
nem. Instit. de vsuca. per rationem ibi expressam. Item
iurium & actionum contingebat præscriptio iure ciui
li sine bona fide. l. sicut. l. omnes. l. cum notissimi, cum l.
seq. C. de præscripti. 30. annorum. tunc sic si cum agi-
mus de præscriptione quæ contingit cum bona fide,
non est curandum de præscrip. rerum mobilium, quia
illa raro contingit, non quoque de pręscriptione iuriũ
& actionum, quia illa de iure ciuili non exigebat bonã
fidem, ergo superest vt hæc inspectio bonæ vel malæ fi
dei, adhibenda sit regulariter, & potissimum in præscri-
ptione rerum immobilium, quarum dominium vix pro
bari potest aliter quam per pręscriptionem, ergo si abs
te emi, mihique tradidisti fundum, non iuste debuã du
bitare, an me dominum feceris, & an illius fundi domi-
nus esses, quandoquidem te dominum fuisse mihi vix
constare poterat, & hæc dubitatio non modo iusta &
probabilis, verum etiam necessaria nobis videtur, & tã
frequens & ordinaria vt vix vllum emptorem alicuius
fundi repertas, qui modo improuidus & inexpertus nõ
sit, qui huius timoris & dubietatis ratione sibi non pro
uideat exigens longas cautiones de euictione, idoneos
que fideiussores, hypothecas, pœnarum promissiones, &
similia, ergo scite & prouide iura nostra tam canonica
quam ciuilia, quæ retulimus ad interuentum bonę fidei
in pręscriptione nihil aliud desiderant, præter absces-
sum malæ fidei, & scientiam rei alienæ indubitatam,
aut verosimilem abesse, animaduertentes solam dubi-
tationem emptoris nihil obesse, cùm is non posset non
dubitare, an qui ei tradebat dominus esset, hæc ergo du-
bietas ne impedimento sit præscriptioni etiã inchoan
dæ tantùm quidem obest, quod autim verissimum di-
cere, nũquàm inchoari talem præscriptionem absque
interuentu talis dubietatis, nisi cùm emptor esset rerũ
humanarum ignatus, improuidus, iners, inexpertus, in-
cautus & hanc nostram opinionem tenuerunt Glo. in d
cap. vigilanti, & d. c. fin. de præscripti. & alij suprà relati,
sequtur & dicit cõmuniter approbatam Abb. in d. c. fin.
num. 40. Vnde deducuntur tres conclusiones secundũ
hanc communem opinionem, quam sequitur, contra
superiorem communem conclusionem, quam impro-
bamus. † prima quod in materia præsciptionis non est
medíu

mediũ inter bonam & malam fidem. Secunda quod du-
bietas nihil (si non sit supina) differt a bona fide. Ter-
tia quod etiam talis dubietas non impedit (si non sit su-
pina) inchoari talem præscriptionem etiam de iure ca-
nonico, non magis quàm inchoatam perfici, quod sanè
significauit d. capitul. fin. de præscript. ibi, in nulla tem-
poris parte rei habeat scientiam alienæ, sensus enim
& proprietas illorum verborũ est, quod ad præscriptio
nem sufficit abesse scientiam rei alienæ in prima tempo-
ris parte, non secutus quam in media, vel vltima parte
temporis sicque sufficeret & prodesse ad inchoandam
præscriptionem non secus, quàm ad prosequendam,
vel perficiendam. denique si talis dubietas præscriptio-
nem inchoari non impedit, apparet quod longè minus
impediet inchoatam continuari, vt est cõmunis opinio
suprà relata, licet qdã cõtrarium putauerit, pro nobis in
principali conclusione est l. penu. C. de euictio. vbi ap-
paret bonam aut malam fidem (cùm sit res pendens ex
animo nostro, qui soli Deo certo potest esse cognitus)
solis indicijs posse probari, non etiam alijs dilucidis
probationibus, vnde hac in re ad verosimilia necessariò
recurrendum est, & ad iuris decisiones huic rei proxi-
miores, proximata autem est de ea de qua ind. l. cum
quidam. §. quod dicitur. 1. & 2. ff. de acquir. hęret. cum
ibi not. nã si is cuius de successione agitur re vera mor
tuus est, si id certo scio, eius hæreditatem ad ire possũ,
ignoro, non possum, quod si dubius sum, tunc si habui
iustam causam credendi eum defunctũ fuisse, adire pos
sum, sin minus non possũ, vt ibi, sic & in proposito emi
fundum re vera alienum, si certo scio alienum esse, præ
scribere non possum, si vendentis esse putaui, præscribe
re possum, & in re dubia ita putare licuit, fallit quando
euidenter contrarium debui existimare, arg. d. §. quod
dicitur, quod autem hęc euidentia adsit, alibi dixi.

7 Denique † cum ad præsciptionem desiderentur pos-
sessio. l. 3. l. sine possessione. ff. de vsucap. c. sine possessio
ne, de re. iur. in 6. l. vnic. C. de vsuc. transf. & titul. l. claui-
bus. ff. de contrahen. empt. d. l. vnic. & in prin. Inst. de vsu
cap. is sane titulus & verus esse regulariter debet, non tã
tum putatiuus. l. quod vulgo. ff. pro empt. l. fi. cum Glos.
C. pro donato. l. Celsus ff. de vsucap. & legitimus esse de
bet, non autem illegitimus, aut legib. non approbatus. l.
quemadmodũ. C. de agri. & censi. lib. 11. cap. qui con-
tra iura, de reg. iur. in. 6. l. 2. C. pro emptor. l. 2. §. si a pu-
pillo. ff. pro empt. l. nunquam. l. fur. §. 1. ff. de vsuc. c. 2. §.
contractus, de rebus eccle. non alie. l. fi. §. sin autem sub
conditione. C. com. de lega. sicque is titulus positiue de
sideratur, non enim sufficit quod absit titulus improba
tus, vt in exemplis supra memoratis, hoc est, contentis
in dictis legibus, sed oportet quod positiue interueniat
titulus, vt patet in l. 2. 3. & per totum. ff. pro suo. nã si qs
rem nullo iure, aut titulo occupasset, is sane non præscri
bere, etiam si tam incautus ignarusque esset, vt putaret
id sibi (contra legem nullo. C. de rei. uen.) licere, & con-
tra leges omnes supra allegatas, quia regulariter non suf
ficit ad præscribendam rem abscessus mali & improbi
tituli, sed tituli legitimi interuentus positiue desideratũ
vt dd. ll. nisi in casibus specialib. vt in l. si quis diuturno.
ff. si seruitus vend. & similibus. Non sic est in bona fide
quæ, vt satis iam docuimus, positiue si non desideratur
ad præscriptionem, sed tantum remotiue, non enim ne
cesse est quod adsit bona fides, sed quod absit mala fi-
des abscessus enim malæ fidei, & remotio sufficit
non autem bonæ fidei interuentus desideratur. ideoq;
dicitur per Iureconsultum in definitione vsucapionis,
quod causatur non a bona fide, sed a possessionis con-
8 tinuatione. d. l. 3. ff. de vsuc. † vnde in qbus casibus igno-
ranti acquiri possessio potest, & in quibus casib. furioso
& infanti circa ipsorum factum acquiritur, in eisdem si

titulus positiue re vera interfuit legitimus, contingere
potest præscriptio, licet non sit hic vllus bonæ fidei in
teruẽtus, aut fidei malę positiue, cum ignorans nõ pos-
sit habere bonam, aut malam fidem. Vnde infertur ve-
9 ram esse illam communem opinionem, quæ hæbet † q
in præscriptionibus, quæ titulum non desiderant, tunc
bona fides orta etiam ex iniusta causa, & fatua, puta ex
iuris errore, sufficeret ad pręscribendũ. Ita tenent Ant.
Imol. in ca. peruenit, per text. ibi, de empt. & vendītio.
Idem Imola in c. de quarta, & in c. fi. col. 4 de præscrip.
Paul. cons. 44. lib. 2. col. pen. Bart. in l. Celsus. col. penu.
vbi etiam Paul. ff. de vsuc. Bald. in rep. d. l. Celsus. q. 4. est
communis secundum Rubeum cons. 75. tenent Feli. in
d. c. de quarte. nu. 34. Couar. in c. possessor. de regul. iur.
par. 2. §. 7. vnde cum præscriptio 30. annorum non req
rat titulum. l. sicut, & leg. omnes. C. de præscriptio. 30.
annorum, talis bona fides in ea sufficiet. Nec obest l. cũ
quærebatur. C. vnde vi. nam respon. vt per Bartol. ibi in
fine vide c. 81. num. 8. quod intelligitur procedere in er
rore iuris, neque assistentis, neque resistentis, non sic si
ius, expressim resisteret tali titulo, tunc enim cessaret p̃
scriptio ex defectu bonæ fidei, quasi tunc vel non vi-
deatur bona fides interfuisse, vel ea videatur illegitima,
& sic insufficiens, propterea quod profecta sit ab erro
re iuris, quod illi contractui resistebat. Ita Bartol. in l.
sed & si lege. §. scire. ff. de peti. hæred. Couarr. vbi supra.
vers. hæc autem secunda. Balb. in d. l. Celsus. 4. not. post
Abbatem in d. c. de quarta. col. 2. Felin. in d. cap. de quar
ta. num. 26. Paul. in d. l. Celsus. Bart. in d. l. quemadmodũ
Card. in clemen. 1. §. si quis. quest. 11. de reb. eccle. & sic
hæc est communis opinio, vnde ex mente ipsorum si pu
pillus sine tutoris authoritate rem alienam mihi vende
ret, licet re vera eam ipsius pupilli esse crediderim, non
solum cessat præscriptio ordinaria, iuxta l. 2. §. si à pupil
lo. ff. pro emp. sed etiam præscriptio annorum, quasi ex
tam fatuo iuris præsumatur mala fides. Vnde omnes hi
quos modo citauimus, similiter consentiunt, talem bo-
nã fidẽ nõ prodesse in p̃scriptione lõ. tẽp. quia ea titulũ
reqrit, & qñ titulus requiritur, bona fides profecta ex ti
tulo & cã fatua nõ sufficeret, nec haberetur p bona fi
de. Verùm licet passim omnes plerique nostrorum vbi
que veluti notissimum iuris elementorum tradere so-
leant ad præscriptionem, vel vsucapionem tria requisita
desiderari, scilicet possessio, titulus, & bona fides per iu
ra supra allegata. tamẽ nos sumus in hac sentẽtia, & opi-
10 nione, † vt sola diutina possessio continuata, & iusta suf-
ficiat ad talem præscriptionem, vel vsucapionem crean
dam, perficiendam, consumandam, vt non obscure ab
Iureconsulto docemur, qui dum vsucapionis definitio
nem traderet in leg. 3. ff. de vsuca. ait, Vsucapio est ac-
quisitio dominij per continuationem possessionis tem
poris, l. definiti. perpende nullum verbum posuisse de ti-
tulo, aut bona fide, sed tantum de continua & diutina
possessione, nam tituli interuentus positiue necessarius
non est, patet, quia si procuratori vel seruo mandaui, vt
agrum emerent mihi, hique se emisse mentiti, mihi ag-
rum ipsum tradiderunt, eum potero vsucapere non se
cus, quam si reuera titulus verus interfuisset & tamen
hic nullus titulus interfuit, licet titulum interfuisse pu-
tarem. text. in l quod vulgo. ff. pro empt. & ff. pro legato
l. pro legato. & l. fi. & ff. de vsuc. l. non solum. §. quod vul
go. vers. idem hic. l. fi. ff. pro suo licet enim regulariter p
emptore possidere nequeat qui non emit, & pro legato
nequeat possidere, is cui legatũ non fuit. l. 2. & 3. ff. pro
legato. d. l. fin. ff. pro suo, d. l. q vulgo, & d. l. nõ solũ. §. qd
vulgo. d. l. pro legato. & d. l. fin. ff. pro legato. tamen id ve
rum est, nisi iustam causam habuit existimandi sibi le-
gatum fuisse, vt dd. legibus. iustam autem causam id exi
stimandi habuisse videturis, cui testamento legato reli-

ctum fuit, quod postea fuit codicillis ademptum d.l. p
legato, & dicta l. fin. ff. pro legato vel si nunciatum fuit
legatario septem testes affuisse in testamento, cum
pauciores interfuissent. Gloss. in dicta lege final.
vel sibi nuntiatũ fuit, testamẽtũ fuisse a testibus sigillatũ
cũ nõ fuisset, secũdũ d. Glo. vel solenne erat testamẽtũ
sed apparuit iniustum fuisse præteritione sui hæredis, vt
d. Gloss. in omnibus his casibus, & similibus d. Glo. ad-
notatis defectus tituli non nocet, quando, qui præscri-
bit, habuit iustam causam putandi se iure possidere. titu
lumque possidendi habere. Itaque aut fuit iusta causa
existimandi, aut fuit iniusta, aut fuit media, si fuit iusta,
procedit vsucapio, vt dictis legibus, maxime in d. l. pro
legato, ibi, subest iusta causa, & d. l. fi. ff. pro legato. d. §.
qđ vulgo, ibi si nullã iustã cãm, qđ si interfuit cã siusta
fatuã, & supinã, siue ille procederet ex errore iuris. l. nũ
quam in vsucapionibus. ff. de vsuca. l. si fur. §. 1. eod. titu.
quod si nec nimis iusta fuit errandi causa, nec nimis in
iusta, sed media, puta quia fuit tolerabilis, adhuc contin
get vsucapio, dict. l. fina. ff. pro suo, ibi, tolerabilis error.
similis distinctio fit inter culpam latam, leuem, & leuis
simam in Glo. §. prætera. vbi per Docto. Instit. quibus
modis recontrahen. obligatio. quæ omnia maxima ex
parte pendent ex arbitrio, & prudẽti iudicis æstimatio-
ne, & censura. Stat ergo ex sola possessionis diuturnę cõ
tinuatione contingere vsucapionem ordinariam, nisi p
interuentum malę fidei excludatur aut impediatur. Ho
rum ratio est, quia vt per traditionem quæritur rerum
dominium, quãdo dominus rem suam tradebat eo ani
mo, vt a se & dominium absćederet, & in accipientem
transuolaret. §. per traditionem. Instit. de rerum diui. l.
traditionibus. C. de pact. ita quoque per traditionem fa
ctam, & acceptam eo animo, vt dominium a trãdẽte in
accipientem migraret, transfertur dominium non sta-
tim, sed post longam continuamque possessionem, quã
do tradens dominus non erat, nec ius transferendi do
minium habebat, licet accipiens existimaret quod habe
bat ius, & potestatem dominij transferendi. l. clauib. ff.
de cõtrah. emp. & cum olim dominium ex naturali pos
sessione cœpisset. l. 1. in princ. ff. de acqui. possess. quod
in rebus quæ ad alium iure dominij pertinent contin-
gere non potest, nisi per domini concessionem. l. nunq̃
nuda. ff. de acqui. rerum dominio. d. l. traditionib. l. id q
nostrum. ff. de reg. iur. hoc limitatur nisi adsit vsucapio,
vt si possessioni accedat, & causa possidendi tolerabilis
& non iniusta, & temporis diuturnitas, isthæc tantundẽ
importent, & iuuant acquisitionem dominij, quantum
ipsius dominis concessio per rationes, quæ referuntur
a Iureconsultis in l. 1. ff. de vsuc. & in l. fi. ff. pro suo, & in
l. cum notissimi. ad princ. C. de præscri. 30. ann. ergo li-
cet regulariter ad dominij translationem titulus exiga-
tur. d. l. nunquam nuda. d. §. per traditionem, d. l. id qđ
nostrum. tamen id procedit quando agitur vt transfera
tur dominium sine temporis interuallo, sed per solam
ipsam tradit. Ac cum quæritur, an post longam tempo-
tis possessionisque continuationem dominium quæri
possit tituli interuentu, tunc sit indubitatum posse per
leges, & rationes memoratas. nam tunc tituli accessus,
& interuentus non exigitur, nisi ad iustificationem pos
sessionis: cum enim, vt diximus, hæc diuturna possessio,
vel iusta esse debeat vel saltem non iniusta, a communi-
ter accidentibus ac plerunque titulum & causam possi-
dendi exigimus, ne iniuste & perperã possidentibus tale
cõpẽdiũ cõtingat, p qđ ad delinquẽdũ inuitentur. sic
que titulus præscripti. nõ est necessarius propter se sed
propter aliud, ad iustificandam, scilicet possessionem,
vnde in quibus casib. sine titulo iusta possessio inueni
ri potest, in illis vsucapio sine titulo procedit. d. l. quod
vulgo. ff. pro emp. d. l. non solum. §. quod vulgo. ff. de v-
sucap. d. l. pro legato. d. l. fi. ff. pro legato. In quibus iuri-
11 bus, † & in d. l. fi. ff. pro suo. titulus erat vel falsus, vel inu
tilis, illegitimus, vel fallus, vel etiam tantum putatiuus,
& si nullus, vt §. fi. Instit. quibus mod. testamen. infirm.
plene per Tiraquell. dum late in tract. retrẽct. lignarier.
§. 1. Glo. 20. num. 11. probat quod falsus denarius non
est denarius, falsus testis non est testis, falsum instrumẽ
tum non est instrumentum, falsus iudex non est iudex,
falsus modius non est modius, & similia. Nam falsum q
est, nihil est, & nos alibi diximus, in lib. 2. §. 17. num. 65.
de success. crea. Item bona fides non desideratur positi
ue, sed sufficit quod priuatiue, neque absit mala fides,
quod contingit cum datur ignorantia rei alienę. d. c. fi.
de præscri. d. c. si virgo. d. c. vigilãti, bonus tex. ff. de publ.
l. traditionem, in verbo, sciens. iũcto verb. ignorasse, vbi
sensus est quo ad vsucapionem, vel quo ad publicianam
actionem concedẽdã, vel denegandã, malæ fidei posses
sorẽ intelligi, qui sciat rẽ esse alienã, & p cõtrariũ bonæ
fidei possessorẽ q alienã ignorat, nec dubiũ est quin in
hac materia, & similib. dubi⁹ ignorãti exæquet. l. fi. C. de
cond. indebi. si sit tolerabilis, & non iniusta dubietas. d.
l. fi. ff. pro suo, cum alijs supra allegatis. sit ergo fixum in
dubitatumque præceptum, vt bonæ fidei interuentus
positiuẽ ad præscriptionem non desideretur necessario
sed quod malæ fidei abscessus, ac defectus sufficit, & q
similiter tit. nõ est necessarius, licet plerunque & prout
plurimum vtilis sit ad certiorem possessionis iustifica-
tionem, & ita sunt intelligenda iura quæ in hac materia
loquuntur de titulo, aut bona fide. Quid enim iuuat di
cere bonam fidem positiue interuenire debere in vsu-
capiendo etiam a principio, cum vt ostendimus, nullus
modo prouidus, & prudens seu expertus rerum, possit
non dubitare an tradentis esset res illa iure dominij, an
non, cum tradentis fuisse rem illam certo scire vix vllus
possit, ergo etiam si ipse possessor, qui vsucapere contẽ
dit, fateatur hac in re dubitasse, sed tẽpore, primo, quo
sibi res tradebatur, & quo vsucapio inchoabatur, adhuc
non desinet vsucapere si ex causa non minus iniusta,
sed tolerabili rem accipit, quod si per contrarium fir-
masset se certo scisse, firmissimeque se securum, & incau
tũ existimasse, rẽ traditã fuisse tradẽtis, adhuc nõ cõtin
get, vsucapio, si cãm ita existimandi habuit iniustam, &
intolerabilem. ergo eius assertioni & declarationi cum
minime standum sit, & veritas huius rei in rerum na-
tura incerta sit, vt apud solum Deũ satis certa esse pos-
sit, super est vt illud solum sit inspiciendum, vtrum
ille initio rem acceperit ex causa tolerabili, an ex intole
rabili, iusta an iniusta, vt si iusta & tolerabilisue sit, pro
sit ad vsucapionem, siue ipse vt prudens, prouidus, & ex
pertus dubitasset de iure tradentis, siue vt ignarus, &
supinus. ac incautus animo suo nihil conceperit suspe-
ctionis, aut dubitationis, ne aut incuria prosit, aut dili
gentia, & prouidentia noceat. confirmatur, nam aut em
ptor certo sciebat rem esse vendentis, & tradentis, & ili
co fit dominus, sicque cessat p̃scriptio, l. sequitur. §. lana
ff. de vsuca. aut certo sciebat esse alienam, & nullo tem
pore pręscribit. c. fi. de præscrip. c. possessor. de regu. iur.
aut neutrum certo sciebat, sed dubius erat, & locus est
præscriptioni. Ergo nullo alio casu præscriptioni locus
est, nisi cum emptor de vero dominio incertus est.
12 Hinc † primum infertur veram non esse opinionem
Barthol. quem ibi reliqui simpliciter sequuntur in l. sed
& si lege. §. scire. ff. de peti. hæred. dũ ait, ad vsucapionẽ
bonæ fidei interuentum desiderari etiam positiue qđ
suspectum sane est, cum, vt iam ediximus, etiam si is, qui
accepit, animo suo ab ipso initio traditionis dubitare
cœpisse de iure tradentis, adhuc vsucapere posset non
secus, quam si securus, & incautus nihil mali suspicare-
tur. Cum enim mera accipientis ignoratio rei alienę suf
ficiat,

ficiat, ignorantia autem nihil sit positiue, sed sit denegatio, & priuatio scientiæ, superest vt talis bona fides nõ possit videri positiue desiderari quis, Bartho. sequitur Conar. in c. possessor. par. 2. §. 7. de re. iur. in 6.

13 Hinc etiam patebit, an vera sit illa cõmunis opinio supra relata, quæ habet in præscriptione ordinaria, quæ titulum desiderat, errantem in iure circa hunc titulum, vel causam possidendi non iuuari, nec bonam fidem profectam ab illa ignorantia non laudabili sibi prodesse quã quam non magis, quam si legalium traditionum gnarus, & conscius esset, perque hoc malam fidem haberet, veluti si ex testamento, quod vno tantum teste nitebatur, rem mihi legatam accepi bona fide, quia tale testamentum etiam cum vno tantum teste valere putabam, vel non erat a testibus sigillatum, & id non obesse eius validitati, & firmitati putabam, vel ademptum erat legatum in codicillis, quod non obesse putabam, existimans semel testamento datum nõ posse codicillis adimi. His enim casibus, & similibus vera est communis opinio, quæ vsucapionem cessare edocuit in vsucapione ordinaria, quæ preter diuturnæ possessionis continuationem desiderat iustam causam possidendi, vel saltem tolerabilẽ. vt ll. supra allegatis. Causa enim descendens ab errore iuris, non iusta, non tolerabilis videtur, vt dd. ll. tum ne iuris ignarus melioris sit conditionis, quam iure peritus, contra l. leges sacratissimæ de legibus. & ff. de origine iuris. l. 2. §. penul. ante medi. tum quod legum traditiones iustissimæ sunt, & præsumũtur. l. 1. ff. de iust. & iur. l. 1. & 2. ff. de legib. c. erit autem lex. 4. dist. plene per Tiraq. de vtroque retract. in præfatione, nu. 75. cum enim lex iustissime statuerit propter vitandas falsitates ne quicquã aliquis ex testamento minus solenni capere possit. l. fin. C. de fideicomm. §. fin. Instit. de fidei. hære. iniquum esset, vt res aliena testamento relicta a me per interuentũ vsucapionis acquiri posset, cum etiam si testator dominus eius rei foret ex tali testamento per traditionem ipsam non acquireretur. l. nuda. ff. de acquir. rerum dominio. sicque obstat regula. l. clauibus. ff. de contrahen. emp.

14 Infertur etiam an vera sit ea communis opin. quam supra retulimus, quæ habet, quod talis error iuris vtcunque illaudabilis non impediret præscriptionem 30. annorũ, per l. sicut. l. omnes. l. cũ notissimi. C. de præscrip. 30. annorum. quia ibi iustus titulus, & causa non desideratur, quinimo sola cõtinuatio possessionis tricennalis, etiam si iusta non sit, vel iusta ex causa profecta sufficit de se, quasi ipsum tempus longissimũ pro iusta causa sit, quod verissimum est de iure ciuili; nec per hoc eo iure inspecto melioris cõditionis est iuris ignarus, quã iuris peritus. nam & si is iuris peritus foret, & per hoc malam fidem præsumptam haberet, adhuc quidem de iure ciuili vsucapio. 30. annorum procederet, vt dictis legibus.

Quid autem de iure canonico? & ad hoc idem, vt dato eo iuris errore contingat vsucapio, secundum eandẽ communem opinio. quæ tamen procederet in eo qui esset iuris peritus, & haberet ab initio possessionis scientiam rei alienæ. & sic isto casu iure canonico melioris conditionis erit iuris ignarus quam iuris peritus. nam si ponas legatum mi testamento iuris peritus. nam si ponas legatum mihi testamento relictum, qđ postea fuit codicillis ademptum quod ipse non ignorabam, sed putabam non posse codicillis adimi, sicque mihi traditum triginta annis possedi, certe præscribam tam de iure ciuili, quam canonico quia longissimum tempus pro iusta causa & titulo est. At si iuris peritus forem, sicq; scirem ꝙ ademptum fuerat, perinde esse, ac si, ne datum re vera foret, sicque me alienum possidere, tunc sane & si de iure ciuili adhuc præscribere possem, vt dd. ll. quia longissimum tempus pro causa & titulo est, tamen nõ potero præscribere de iure canonico, quia scientia rei alienæ non potuit purgari eo iure inspecto per interuẽtum longissimi temporis, quinimo tantum abest, vt purgetur, quod potius vitium illud malæ fidei eo iure inspecto videtur augeri, & ratio differentiæ inter ius cãnonicum & ciuile est, quod iure ciuili per interuentum longissimi temporis vitium scientiæ rei alienæ vel purgatur, vel toleratur, sed de iure canonico tantum abest, vt videatur purgari, vel tolerari, quod potius videtur augeri, ergo inter ius canonicum & ciuile nulla differentia erit qñ eram in bona fide profecta ex errore iuris, siue simus in vsucapione ordinaria, siue etiam in vsucapione 30. annorum vel quadraginta, quod si eram in mala fide, similiter non est differentia in vsucapione ordinaria, quia vtroque iure cessat, sed in vsucap. 30. vel 40. annorum est differentia, quia procedebat de iure ciuili, non sic de iure canonico. Sed an tale ius ciuile sit in hoc correctum videri potest, in quibusdam vero non vtique, secundum distinctionem quam supra tradidimus in c. incip. actio personalis. Nam si ponas legatum mihi testa. relictũ postea fuisse cõdicillis ademptum, cuius rei conscij eramus in iure & in facto tam legatarius quam hæres, & nihilominus hanc rem legatam cepi, & triginta annis possedi, sciente & patiente hærede, tunc, si ipse hæres vel alter de voluntate ipsius tradidit, non vsucapiam, sed ab initio dñs videor factus. l. cuius per errorẽ. ff. de reg. iur. quod si propria authoritate cepi, & post ea accessit hæredis voluntas expressa, ab eo tempore dominium videor consequi, & cessat vsucapio. l. si fur, in princi. ff. de vsucap. Institut. de rerum diuisi. §. penul. & fi. quod si accessit voluntas tacita, idem eadem ratione si modo ea voluntas probetur. l. cum quid. ff. si cert. ꝗ si constat de scientia hæredis, & dissimulatione, incertum tamen si an velit rem suam pro derelicto haberi, aut mihi veluti concessam ac donatam esse, tunc per lapsum longi temporis forte concessa videbitur, vt per tradita a Iasone in l. 1. colum. fina. C. de ser. fug. Gloss. & Paulus in leg. si de eod. §. prim. ff. de acquir. possess. Iason in leg. naturaliter. §. nihil commune. numero. 84. ff. eod. titu. ergo etiam tunc cessat præscriptio, cum dominij acquisitio magis per domini concessionem quã per vsucapionem contigisse videatur, quod si prætereãt triginta anni, tunc vel quasi vsucaptum videtur, vel acquisitum domini voluntate de iure ciuili. dicta leg. sicut. d. l. omnes. d. l. cum notissimi. non sic forte de iure canonico. dict. capitul. vigilanti. capitul. final. de præscripti. nisi ea iura data scientia & patientia domini cessare dixeris, quod magis est, vt alibi diximus, & supra capitul. prima. incip. actio personalis. ergo aut vterque sciebat alienum possideri, aut vterque ignorabat, aut dominus solus sciebat, aut solus legatarius sciebat, non autem hæres idemque dominus, & quidem si vterque sciebat, cõtingere videtur dominij acquisitio, non tam ex præscriptione, quam ex domini tacita & præsumpta vel concessione, vel abiectione, qui enim rem suam ab alio nullo iure possideri sciebat, & per tantum tempus possideri passus est, & dissimulauit, videbitur rem suam vel quasi abiecisse, paruipendisse, neglexisse, pro derelicto habuisse, vel concessisse, & quasi possessori donatam voluisse. l. 1. & 3. ff. pro derelicto. Glo. d. l. si de eo. §. 1. Ias. in d. nu. 84. Idem Ias. in d. col. fi. quod si vterque ignorabat alienum possideri, tunc sane vtroque iure contingit pscript. per annos triginta, etiam si in iure erratum esset. d. l. sicut. d. l. omnes. d. l. cum notissimi. quod si alienũ possideri solus hæres idemque dominus sciebat, legatarius vero inscius iuris ignorabat, tunc longo tempore non contingit vsucapio, nec etiam longissimo, quia legatario continget dominij acquisito magis eo quod domi

nus rem

nus rem suam vel abiecisse vel concessisse videatur, quã
quod ex possessione illa non inlisicata contingat vsu-
capi. quod si solus legatarius alienum possideri sciebat,
heres autem per ignorantiam siue iuris siue facti puta-
bat iure rẽ illam possideri a legatario, tunc non potest
videri consensisse, aut concessisse. l. per errorem. ff. de
iur. omn. iudi. sicque tunc longi temporis vsucapio ces-
sat, quia causa possidendi nõ iusta erat. vt dictis ll. longis
simo autem tempore vsucapio. contingere inspecto iu
re ciuili. d. l. sicut, cum si. non sic inspecto iure canoni-
co. dict. cap. vigil mi, & cap. final. de præscript. quod ius
hoc casu seruandum etiam est in foro seculari, quia tũc
cessat dominij acquisitio quasi ex domini abiectione,
aut concessione, quia qui ignorat suum ab alio posside
ri per ignorantiam siue iuris, siue facti, non potest vide
ri rem suam abiecisse, aut pro derelicto habuisse, & lon
ge minus donatam voluisse, non quoque contingit do
minij acquisitio quasi per vsucapionem, quia per longis
simi temporis interuentum nõ purgabitur, sed potius
agetur vitium malæ fidei de iure canonico, vt dictis iu-
ribus, quæ nota, quia nullus vnquam sic declarauit. &
istorum membrorum quædam sunt ex mente, q̃dã con
tra mẽtem communis opinionis. Infertur etiam, † q
15 si triginta annis possedi rem ex causa non iusta, vel titu-
lo non iusto, quam tamen causam iustam putabam per
errorem iuris resistentis non tantum non assistentis, an
possim præscribere? & videtur communis opinio, vt p̃-
scribi non possit, licet in hac præscriptione titulus non
requiratur. Ita Balb. in leg. Celsus. 4. nct. de vsucapio. al-
legat. Abb. in c. quarta. col. 2. de præscri. Felinus ibi, nu.
26. Paul. in d. l. Celsus. Cardinalis in Clem. 1. de reb. ec-
cles. §. si quis. q. 11. Barthol. in l. quem admodum. C. de
agri. & cens. lib. 11. Idem in l. sed & si. §. scire. ff. de pet.
hærede. licet non satis declaret sese Couar. in d. c. posses
sor. de reg. iur. par. a. §. 7. vers. hæc autem secunda con-
clusio, ius autem resistere videtur secundum eandẽ cõ-
munem conclusionem in terminis. d. l. quemadmodum
& in c. qui contra, de regu. iur. in 6. & in l. fin. §. sin autẽ
sub conditione. C. commu. de leg. & iterum Felinus nu
me. 35. in d. c. de quarta, qui plures allegat hanc opin. te
nentes.

Sed sane verius est, hoc casu præscriptionem contin-
gere. 30. ann. vel. 40. per generalitatem dict. l. sicut, dict.
l. omnes. di. l. cum notissimi. d. l. si quis emptionis. C. de
præscri. 30. annorum, nam cum tale tempus longissimũ
p legitima cã possidendi sit, vt dd. ll. & vt vsuc. cõtingat
nihil aliud exigatur p̃ter cõtinuationem possessionis tẽ
poris lege definiti l. 3. ff. de vsuca. dummodo possessio
sit non intolerabilis & omnino iniusta. d. l. fi. ff. pro suo
l. quod vulgo. ff. pro emptore. l. non solum. §. quod vul-
go. ff. de vsucap. l. pro legato. l. fi. ff. pro legato, & alia iura
supra allegata, præsertim dum aiunt & mentionem fa-
ciunt de causa possidendi non iniusta, aut intolerabili,
sane illud vitium quod causa possidendi esset non iusta
purgatur per longissimi temporis interuentum, & ac-
cessionem per d. l. sicut, cum sim. licet non purgaretur
p interuentum longissimi tẽporis. per d. l. quod vulgo,
cum simi. nec inuenies legem faciẽtem differentiam v-
trum lex resistat, vel nõ assistat quo ad hanc materiam
quinimmo d. l. sicut, cum conc. etiam quando lege resi
stente res possideretur, potest & debet intelligi, nam q̃
do lege permittente res possideretur, tunc etiam longo
tempore contingeret vsucapio. Infertur suspectam esse
opinionem disertissimi Didaci Couarr. meritissimi epi-
scopi aut Rod. is enim in cap. possessor, de reg. iur. par.
16 2. §. 7. vers. 3. hinc patet, qui tenuit errantem in iure nõ
videri esse in bona fide, & consequenter non posse præ
scribere etiam per annos 30. licet in tali præscriptione
titulus regulariter non exigatur, vt in l. sicut. l. omnes.
C. de præsc. 30. annorum, mouetur ex doctrina Bart. in
in l. sed & si lege. §. scire. ff. de peti. hæred. vbi Bart. voluit
errantem in iure, quod alicui actui resistit, neque esse
in bona, neque in mala fide, quod & sentit Felinus nu.
31. in cap. de quarta, de præscriptio. post alios, quos ip
si allegant.

Sed id apud nos semper suspectum fuit, in primis er
rantem in iure vtcunque resistentem, non posse non
habere bonam fidem, quod probatur lege & ratione,
nam text. in cap. 1. de præscript. in 6. ait, me possedisse de
cimas, quæ de iure pertinebant ad Ecclesiam quandã,
iuxta text in c. ad decimas, de resti. spoliatorum. c. dudũ
& fere per totum de decimis, & quia titulum allegatum
probare non potui, cessasse illam decimarum præscrip-
tionem etiam per annos 30. vel 40. quia iuris præsump-
tio erat contra me, & iuris communis dispositus, adhuc
tamen ponit pro constanti me bonam fidem habuisse,
vt ibi exprimitur in verbis primæ partis, & rursus in ver
bis secundæ partis. ergo palam est, quod errans in iure
qui possidebat decimas illas, quas iure resistente posside
re non poterat, licet si tamen iuridicè & legitime se pos
sidere putabat, licet per ignorantiam iuris etiam resistẽ
tis non possit, adhuc tamen dicitur habere bonam fidẽ
neque ad rem pertinuit, quod ibi denegetur præscrip-
tio, quia illa non cessauit ex defectu bonæ fidei, sed ex
defectu tituli, qui vltra bonam fidẽ ibi desideratur. nã
vbi plura copulatiue desiderantur, non sufficit vnum,
vel quædam adesse, sed omnia simul concurrere opor-
tet. l. si hæredi plures. ff. de cond. inst. Ad idem & secun
do est tex. in l. bonæ fidei. ff. de acquiren. rerum domi-
nio p̃batur rõne: nam in bona fide est, qui non habet
scientiã rei alienæ, c. fi. de præscrip. c. si virgo. 34. q. 2. fa
cit l. si per errorem. ff. de iuri. omn. iudic. nec qua ex cau
sa error descendat inuenies legem vllam distinguẽtem
quo ad denegandam bonam fidem. Facit. optime d. lex,
sed & si. §. scire.
18 Stat ergo errantem in iure vtcunque resistente nõ de
sinere habere bonam fidem, † sed an is præscri bere pos
sit per cursum 39. aut 40. annorem, & Couarr. vbi supra
negat, nos contra vt præscribere possit, nam licet is per
longum tempus decem vel viginti annorum præscribe
re non posset, quia in tali præscriptione ordinaria desi-
deratur iusta causa, vel titulus possidendi vltra ipsã pos-
sessionem, & bon. fid. vt in l. vnica. C. de vsucap. trans. l.
nunquam, in vsucapionibus. ff. de vsucap. in princip. In-
stitutio. eod. iustam autem causam aut titulum habuisse
non videtur, qui a pupillo sine tutoris authoritate in-
scius iuris emit. d. l. nunquam. l. 2. §. si a pupillo. cũ. §. seq.
ff. pro empt. l. quod vulgo, eod. l. fi. ff. pro suo. tamen id
p̃cedit in p̃scriptione ordinaria, nõ sic in p̃scriptione.
30. aut 40. annorũ, in qua titulus desideraẽ. l. sicut. l. om-
nes. l. si quis emptionis. l. cum notissimi. C. de p̃scr. 30.
annorum. ergo si interfuit titulus vtcunque inutilis, &
a iure etiam resistente improbatus, non euanuit aut ces
sauit p̃scriptio, q̃a interuentus illius rei, quæ abundabat,
& necessaria nõ erat, nõ nocet. l. vni in pri. C. de rei vxo.
actio, nec vllus, modo sanus, negabit, quin fauorabilior
esse debeat, qui titulum licet a iure improbatũ, quem le
gitimum putabat habeat, q̃ si nullũ omnino titulũ habe
ret, neque huic rei iuste opponit Bart. in d. §. scire. is. n.
in præscriptione tantum ordinaria loqui intelligendus
est, non in præscriptione triginta annorũ. Nec me mo
uet text. in c. vigilanti, & c. fin. de præscrip. nam ibi lo-
quitur, vbi erat mala fides certa, hic aũt nec (vt docui-
mus) mala fides certa, nec etiam præsumpta. quia po-
nimus pro constanti contrarium. Quid enim si minor,
quid si rusticus, quid si mulier, vel alij in quibus iuris
ignorantia tolleratur, cessabit certe in eis sinistra suspi-
cio, de qua in lege quemadmodum. Cod. de agricul. &
cens. libro vndecimo & cætera. qui contra. de regul.
iur. lib. 5. ergo si hi triginta annis cum titulo illegitimo

possederunt, prescribunt de iure ciuili.d.l.sicut.d.l.omnes.quod si dominus excipiat, id ius seruandum non esse de iure canonico propter presumptum peccatum malæ fidei, replicabo in alijs forte personis id peccatum presumi, in istis vero non posse, iuxta Gloss.communiter approbatam in.l.vbi exigitur. ff.de in ius vocand.& magis est in neutris præsumi, vt dixi suprà cap.primo.& c.incip.possidebas seruum.

Infertur etiam quod dum Bart.in.d.§.scire tenuit eũ q̃ erabat in iure quod neque assistit, neque resistit, nõ habere bonam, nec malam fidem, errat sane, nam semper dicitur habere bonam fidem, licet ea bona fides citra iusti tituli interuentum ad præscr. ordinariam non sufficiat, que tamen sufficeret ad præscriptionem 30. aut 40. annorum, vnde cauendum est ab ipso episcopo ciuit.Rode.veto apprime discreto, qui Bartho.opinionem sequitur, ex parte, vt suprà dixi.

Infertur suspectum esse quod ibidem in versic.secundo ab his.idem disertissimus episcopus ait, quatenus vult vbi ius resistit, tunc ex errore iuris oriri malam fidem, non quò ad factum, sed quò ad iuris effectum,& sic inducere peccatum, sed sanè.dum ait quò ad factũ esse bonam fidem verum est.leg.bone fidei.§.primo.ff.de acqui.rerum dominio, quòd verò subdit quò ad iuris effectum videri malam fidem, errat, vt patet ex superioribus, errat similiter dum ait inde sequi peccatũ certum & indubitatum, nam sat malè ageretur cum humano genere, si leges resistentes earum inscios & ignaros ad peccatum obligaretur, quod longè ab earum intentione alienum est, cùm leges positiuæ ad res humanas recte componendas, non ad vitam æternam pertineant, vt disseruimus in tracta.de success.crea.par.l.Ad leg.leges sacratissime. C.de legib.respon.procedere in præsumptione, nos loquimur in casu certo, sicque excluditur legis p̃sum.l.cõtinuus.§.cũ ita.ff.de verb.obli.

20 Vnde subinfertur longe suspectum esse & perniciosum, quod ab ipso disertissimo Episcopo ibidem versi.tertium huic asseueratum fuit, nempe peccasse qui actũ agit contra legis præcepta, quod est contra mentem totius iuris ciuilis,& contra ea quæ tradunt Barthol. & omnes in l.1.§.si quis ita.ff.de verb.obligat.Ias.& omnes in l.contra iuris ciuilis regulas.ff.de pact.in quibus locis taliter cõtrahens, vel testãs, vel codicillãs, vel aliud qcq̃ cõtra legũ p̃cepta agens nihil egisse regulariter videtur, nec in alio punit̃, nisi essemus in delictis vel quasi, de quo per totum Institu.de oblig.quæ ex quasi delicto nascuntur,& alibi dixi, præsertim supra lib. primo, cap.29.num.18.

Infertur secundum nouissi.etiam suspectum esse, q̃
21 Ioann.Medina in contractibus.q.17.tentauit dum scribit eum qui errauit in iure, sicque bonam fidem habebat, licet ea ex causa non legitima orta esset, posse vsucapere, si ea bona fides sit inuincibilis,& iuris error sit inuincibilis, quid enim si in mataria legis Gallus.ff.de lib.& posth.quis errauit, is sane error tolerabilis est, ergo non punibilis, vt in l.fi.pro suo.Gloss.in pri.Inst.de obli.quæ quasi ex delicto nascuntur.verum ipse Couarr. vbi supra huius sententiam firmat in primis esse cõtra communem sententiam vtriusque iuris professorum, deinde ait indubitatum esse legem humanam potuisse beneficium vsucapionis denegare illi qui esset in bona fide, etiam si descenderet ab iuris errore inculpato,& consequenter dominij acquisitionem abnegare, abnegatumque nõ posse detineri rem alienam ab illo qui possidebat eam, neque in foro contentioso, neque in foro conscientiæ, & subijcio exemplum tale, Emi abs te fundum alienum, quem tuum esse putabam, in hoc cõtractu de scriptura mẽtio facta fuit tradidisti mihi illum fundum, nec tamen postea illa scriptura fuit confecta, vnde incidimus illam quæstionem vehementer controuersam, de qua per Glo.& omnes in princ. Instit.de empt.& vendi.an ea venditio nulla fuerit, per defectum scripturæ illius, de qua ab contrahentibus mentio facta fuerat, fundum illum sic traditum longo tempore possedi, quem tamen in foro exteriori, secundum communem opinionem non possem vsucapere, at in foro conscientiæ possem ex sententia d.Ioan.Media.quod negat eruditissimus Episcopus Couarru.& sane posito pro constanti non valuisse illum contractum verissima est secundum quosdam opinio Couarr. contra Medinam, quid enim iuuat tuam bonam fidem vt mihi res mea auferatur,& cum beneficium vsucapionis lege humana, non naturali, aut diuina, inductum sit, q̃s vetat denegari posse per eandem legem humanam.l.nihil tam naturale.ff.de reg.iur.c.omnis res, de regu.iur.† sed duxerim nõ abnegamus legem potuisse si vellet hoc beneficium auferre, sed negamus auferre noluisse id beneficium ei, qui in iure inculpabiliter errauit, quemadmodum si in facto errauit non ab negat ei beneficium vsucapionis, quando tale factum inculpabiliter ignorabatur ab eo, qui prescribere se dicebat.leg. quid vulgo.ff.pro emp.l.fin.ff.pro suo.l.pro emp.l.fi.ff.pro legato, nam leges hac de re loquentes ideo faciunt differentiã inter errorem iuris & facti, qui errans in iure nõ intelligitur habuisse iustam causam, aut occasionem, errandi, errans autem in facto iustam & inculpatam errandi occasionem habuit a plerunque,& communiter, passimq; accidentibus, lex ergo positiua ei subuentum voluit, q̃ esset in rei aliene diutina continuaque possessione, q̃ suam esse putabat inculpabiliter, non sic si culpabiliter suam esse putasset.ergo cum quæritur an diutina eadẽque; cõtinua possessio possessori prebuerit dñiũ rei possesse cum lesione domini, non tam quærendum aut distinguendum est, vtrum possessor errauerit in facto, an vero in iure, quam vtrum possessor culpabiliter, an inculpabiliter rem possessam suam esse putasset, vt si inculpabiliter suam rem illam fecisse vsucapione videatur, sin vero culpabiliter nõ vtique, quod verissimum est, p̃baturque expressim in d.l.quod vulgo.in verbo, si nullam iustam causam,& in d.l.fi.ff.pro suo, in verb.tolerabilis,& verbo, error,&c.& in d.l.non solum.§.quod vulgo.ff.de vsuc.verb.si nullam iustam causam,& in d.l.pro legato, ibi, subest iusta.ff.pro legato,& in c.1.de prælcrip.in 6.in verb.causam.& hoc est quod Iureconsultus sensisse videtur in l.fi.ff.pro legato, dum ait post magnas varietates obtinuisse. Quæ omnia iura, vt vides, non tam inter errorem iuris & facti differentiam facere voluerunt, quam inter culpatam aut inculpatam occasionẽ,& initium possidendi, ideoque semper quærunt, an habuerit possessor iustam causam, aut occasionẽ inchoãdi possessionem,& apprehendendi, vt tunc vsucapere possit, sin autem non habuerit, tunc minime possit,& cum lex sit non solum quod verbis legis expressim cõprehensum est, sed etiã illud qđ mente tacita legislator comprehendit & intellexit.l.ita stipulatus.vers.Sabinus, ibi, ex mente, vbi Paulus Iason,& alij.ff.de verbo.obli.l.fi.ff.de hæred.institu.vnde contra legem facit, qui verba legis complexus, contra legis nititur, voluntatẽ, vt p text.in leg.fraus.ff.de legibus, quinimmo lex est non solũ quod legislator.verbis expressis aut mente tacita cõprehendit, sed etiam illud quod nec verbis, nec mente comprehendit (quia non meminit de casu quo de agitur) si tamen verosimile est ita responsurum legislatorẽ si de tali casu meminerat,& agitaret text egregius in l.3 C.de in officio testamen.tex.elegans, in l.fi.ff.de hær.insti.Gloss.communiter ibi appro.in l.tale pactum.§.fi.ff.de pact.plene per Tiraquell.in l.si vnquam, C.de reuoc.dona.per Ias.in leg.de quibus.ff. de legibus. Idem Iaso.

in lege

In l.quamuis.C.de fidei com.Idem Iaſ.in l.de quibus.n.14.ff.de legib.Idem Iaſ.in l.tale pactum.§.fi. ff. de pac. ſupra alle Andr.Tiraquell.de cau.ceſſ.par.1. Idem in ſimili in præfa.tract.de retract.75.cum multis ſequen. ergo in ſpecie propſita quis abnegabit quin ſit tuendus in re illa quam diu poſſedit is qui non putauit emptionem illam neceſſario exigere ſcripturam, ob id quod de ſcriptura contrahentes mentionem feciſſent,cũ hac in re ſit ingens inter iuris poſſeſſores contentio? ſi ergo is habuit inculpatam cauſam & occaſionem putandi illum contractum valuiſſe,& conſequenter exiſtimandi ſe rem illam recte & rite emiſſe,& poſſediſſe, potuit ſe tueri,& protegere omnibus illis legibus ſupra allegatis,quæ aiunt cauſam tantum inculpatam deſiderari. & præterea poterit ſe tueri mente & ſententia legiſlatorum,qui in omnibus alijs legibus huius fuerunt intentionis,vt ſi is habuit cauſam inculpatam rem illam accipiendi,eique poſſeſſionis apprehendendi eam poſſit vſucapere ſi hac de re interrogatus fuiſſet,licet illud verbis non expreſſerit,nec etiam intentione aſſecutus fuerit,quia de eo non meminit,qui in re, quæ inter iuris profeſſores controuerſa eſt,ita vt in varias ſententias diſcedant,& ſcindantur,alteram partem elegit,iuxta ea q̃ not.per Glo.& Doctores in rub.& in leg.prima. C. de litis conteſt.& quod ſi dixeris erranti vtcumque inculpabiliter non expedire,aut decere,vt ſubueniatur,cum agitur de lucro captando cum læſione alterius,arg.tex. egregij.in l.1.§.cã.ff.de ædil.edi.(per quẽ olim ipſe tuebar opi.& partẽ illã q̃ opin.d.Io.de Med.aduerſatur,vbi vẽdidi tibi equum non ſanum, quẽ tñ abſque vllo morbo eſſe putabam,& ait lex perinde me redhibitoria teneri,ac ſi equum illum morboſum ſcirem,quaſi cum agitur de lucro captando ab vno,& ab altero,de damno vitando,& læſione reſarcienda,bona fides illius qui lucrum captat non ſufficiat aut iuuet,non magis quam ſi mala fides interfuiſſet,ſed reſpondendum,illud procedere regulariter,ſed fallit in fauorem diutinæ poſſeſſionis,quæ inculpabiliter & inchoata fuit, & continuata, ita ꝓcedunt iura ſupra allegata,& noſtrá materia; quá non abnegamus notiſſimis iuris regulis aduerſari,quia & locupletatur præſcribens cum iactura aliena contra regulam.leg.nam hoc.ff.de condi.indebi.leg.iure naturæ.ff.de regu.iur.& dominium rei noſtræ iure genti.q̃ſitum nobis ſine facto vllo noſtro aufertur,contra regulá.leg.id qđ noſtrũ.ff.de reg.iur.ſed nobis cõtra tot regulas p̃ſcribentibus patrocinantur rõnes de qbus in l.prima ff.de vſucap.& in lege.fina.ff.pro ſuo,& in leg. cum notiſſimi,in ſi.in prin.C.de præſcrip.30.annorum.

Paulatim ergo in hanc declinamus ſententiam,vt exi
23 ſtimemus †vbi error iuris ſit inculpatus,vt tunc præſcriptio procedat,non ſecùs quam ſi error facti inculpatus interfuiſſet,nam & ipſe facti error ſi culpatus eſſet, aut nimis ſupinus,non prodeſſet,text.iuncta Glo.in leg. fi. pro donato,vbi per Doctores.& in dict.l.quod vulgo, & dict.l.fina.ff.pro ſuo,& in leg.non ſolum.§.qđ vulgo.ff.de vſucap.ergo data paritate terminorum vix vlla differentia inter errorẽ facti,& errorem iuris,nam vterque nocet,ſi eſt fatuus,& ſupinus,neuter autem noceret cum inculpatus eſſet,aut tolerabilis.dict.l.fina.ff. ꝓ ſuo,in verb.tolerabilis,pro nobis etiam l.3.ff.de vſuca. & quæ diximus ſupra.

Ad rationem Epiſcopi Couarru. dum ait poſſe legẽ etiam inculpabiliter erranti denegare beneficium vſucapionis,reſpondemus poſſe vtique ſi vellet, verum in eo quæſtio eſt,an voluerit,nec ne,ipſe putatur voluiſſe. nos negamus contendentes & probantes,data paritate terminorum,non eſſe differentiam hac in re inter errorem iuris erroremque facti,non ſolum inſpecta mente,& tacita intentione legiſlatorum,ſed etiam inſpectis verbis ipſarum legum. quod procedere firmamus non ſolum quo ad forum conſcientiæ,vt voluit Ioanes Medina,ſed etiam quo ad forum contentioſum, quorum alterum ipſe Ioannes Medina (quem doctiſſimum virũ appellat Epiſcopus Couarru.vbi ſupra) negaret, vtrunque autem ipſe Epiſcopus abnegaret vir ſane diſertiſſimus,quę omnia not. quia per ea inſigniter declaratur tota hæc materia præſcriptionum.

24 Intellige† tamen id procedere,vbi iuris error eſſet inculpatus,verum iuris errorem in exemplis poſitis per l. ſed etſi.§.ſcire.ff.de p.hæredit.& per Bart.& ibi, & per Baldũ in l.nõ dubiũ.C.de legib.vbi pouunt exẽpla iuris neq; aſſiſtentis,intelligo nõ eſſe inculpatum quo ad materiam vſucapionis,licet inculpatus ſit quo ad hoc, vt quis non puniatur in ſuo amittendo.& ita intellige,qđ notat Bathol.in d.§.ſcire.Itaque ſi legatum relictum in teſtamento minus ſolenni diu poſſedi illud non p̃ſcribam,quia etſi hic adſit iuris non reſiſtentis neque aſſiſtentis error,tamen is non eſt inculpatus,quo ad præſcriptionem ordinariam.leg.pro legato.l.fina.ff. pro legato.Id intellige retenta opinione dicentium ibi ius nõ reſiſtere neque aſſiſtere, quam modo neque probamus,neque improbamus,quia alibi hac de re agemus. Denique hanc opinionem,quam defendimus, vt is error iuris,ſi inculpatus ſit,non noceat etiam in præſcriptione ordinaria (quæ titulum ſecundum communem opin.cauſam vero non iniuſtam ſecundum nos deſiderat) videntur tenere Abb.& Imol.in c.cum dilectus.p tex.ibi de conſuet.Abb.in cap.de quarta.col.3.de præſcript.Balb.in repe.l.Celſus.4.not.de vſucapio.Curtius Iun.conſ.6.nu.22.Anton.in d.cap.cum dilectus. Felin. in d.c.de quarta,in prin.Idem in prin.decretorũ. Cur. Iun.conſ.28.col.3.refert,& ſequitur ipſe diſertiſſimus Couarru.Epiſcopus,vbi ſupra,ver.3.concluſio,qui hac in re ſibi contrarius mihi viſus eſt,niſi eum, & alios intelligas,& ſaluos cum præſcribens conſuluit Iuriſperitos,eorũq; conſilium ſequutus fuit,quod mihi neceſſarium non videtur,dummodo ius ambiguum ſit, vt in ſimili per Barto.& alios in l.in ambiguo.ff.de reb.dub. denique pro nobis tex expreſſus in l.ſi vir vxori.ff.pro donato,& in l.ſi id quod.ff.ꝓ derelicto.In ſumma huc atque illuc circumcurſes, nullam data paritate terminorum,inuenies differentiam quo ad præſcriptionem, inter errorem facti,& errorem iuris,non alterutra ſi ſupinus ſit,impedit præſcriptionem.ſin autem tolerabilis ſit,neuter eorum præſcriptionem impedit.

S V M M A R I V M.

1 *Seruitus ſine tit.an præſcribatur,egregia q.*

2 *Præſcriptio qualitatis,per quam res deterior fit, facilius admittitur,quam præſcriptio,per quam res tota aufertur.*

3 *Præſcriptio quare non currat ſine titulo in reditu alcaualarum.*

4 *Bona fides orta etiam ex iniuſta cauſa ſufficit ad præſcribendum.*

CAPVT LXXVIII.

SEruitutem aquæ ducendæ ex fundo tuo acquiro,& præſcribo ſi eam duxi non vi,non clam,non precario,ꝑ longũ tẽpus,licet non doceam ex cã legati, vel donationis,vel emptionis,vel alterius tituli ad me ꝑtin
1 uiſſe.l.ſi qs diuturno,in prin.ff.ſi ſeruit vẽd. †id ꝙ mirabile vr,tũ qa regulariter tit. in præſcript.long. tempo. deſideratur lege.vnica.C.de transf.vſuc.tum quia etiam in præſcriptione longi temporis requiritur, quando eſt contra præſcribentem,vel poſſidentem iuris præ-

 ſumptio.

sumptio.cap.1.de præscript.lib.6.iuncto .cap.ad decimas ,de rest.spo.hic autem erat iuris præsumptio cõtra istum præscribentem,quia quæque res presumitur libera.l.altius.C.de ser.& aqua.Qua in re plerique scribentium aiunt referre ,vtrùm agatur de præscribenda tota re,an verò de præscribendo aliquo iure,per quod res illa deterior fiat,priore casu titu.requiritur posteriore verò non utique.Ita tenent Gloss.Alberic.Bart.Bald.Ange.Paul.& alij in d.l.si quis diuturno. Ioan. Imola in c. vigilanti.num.15.de præscrip.Idem in c. final.num.10. eod.tit. Anchara.in cap.possessor ,de reg.iur.colum.9. Franc.Rip.in.c.cum Ecclesia Sutrina,de causa possessio & proprie colum.penult.vbi.Anton.similiter colum.1. Rom.in.l.sequitur.§.si viam.ff. de vsucap.est communis opinio,& solutio secundum Couarru.variarum resolut.cap.17.lib.1.num.7.sequitur,& dicit esse communem sol.Balbus de prescrip.in 2.part.3.part.princi.q.6. tenet Felinus in d.cap.si diligenti.num.7.& alij innumeri,quos allegat Andreas. Tiraquell.de præscript.§.1. Gloss.4.vers.14.& vers.39.ibi,sed & multi hoc intelligunt,vbi agatur de modico præiudicio.

Hanc communem distinctionem nouissime impugnat ipse Couarru.vbi supra,dicens non agi de leui, sed de graui præiudicio,& læsione,cum præscribatur seruitus in aliqua re,quæ vehementer per abscessum iuris libertatis deterior fit.vnde,inquit,quod quando adest vehemens iuris prohibitio,ne res,qua de agit,ab alio possideatur,quam ab eo,ad quem pertinet de iure, tunc si contra talem iuris prohibitionem possideatur abscedẽte titulo non possit contingere præscriptio, ita intelligit d.c.1.vbi vna Ecclesia contra aliam ius decimandi præscribere volebat eum possideri,& occupari ius decimandi ab vna Ecclesia,quod quidem ius ad aliam pertineret vehementer vetitum sit.dict.capit.ad decimas verum,inquit,ista vehemens prohibitio non erat in terminis dict.l.si quis diuturno.nos vero accepimus ius alienum possidere,occupare,alienare,& quoquo modo attingere,& deterius facere non minus vehementer vetitum esse a legibus ciuilibus,vt in fin.& per totum. C. de rebus alie.non alien.per totum.C.vnde vi & vi arma l.clam possidere.ff.de acquirend. possess.quam sit vetitum a lege canonica vsurpari,& possideri ab vna Ecclesia ius decimandi ad aliam pertinens , vtrobique enim
2 par prohibitio est,& esse decebat,verum longẽ facilius admittitur,vt aliqua res deterior fiat per abscessum alicuius iuris ad eam pertinentis,vel etiam per abscessum alicuius quotę partis,quam quod tota illa res pereat,abscedat,vel ad alium transferatur,vt opportune in simili docet Corneus per textum ibi post alios in l.cum quæstio.C.de lega.vnde in dicta.l.vnica.de vsucapion.transform.agebatur de præscribenda ipsa re,& in dicto capitulo primo,de præscription.in sexto agebatur de p̃scribendo iure decimandi ipso quod nociuum magis esse constat,quam si ageretur de præscribenda alicuius rei qualitate vel iure,vt in d.l. si quis diuturno.tu dic. vt diximus supra par.2.in 3.vel.4. cap.illius part.2.

Vnde infertur(id quod in nostro prætorio summorum Cæsaris rationalium sæpe tractatum est) quod in quibus casibus duces,comites,marchiones, & alij quã plures nobiles illum cẽsum regalem(quem nos alcaualas appellamus)possederunt etiam longissimo tempore triginta annorum,adhuc tamen illum præscibere non
3 potuerunt sine alicuius tituli interuentu , †quia licet in præscriptione longissimi temporis regulariter titulus non sit necessarius.lege.sicut l. omnes.lege cum notissimi.C.de præscriptione triginta annorum.tamen illud procedit in rebus & iuribus,in quibus nõ habebat fundatam suam intentionem de iure,ipse præscribens,nec is contra quem præscribatur,veluti in prædijs, & quibuscunque alijs rebus vel iuribus, regulariter non sic est in dicto reditu (quem alcaualam vocamus) in quo per nostras leges regias solus pijssimus Rex noster habet suam intentionem fundatam,vt contra eum præscriptio etiam 30.anno.circa tituli interuẽtum currere nequeat.

Vnde in vsu forensi sæpe dicebam,quod cum bona fides orta etiam ex iniusta causa vel titulo sufficiat ad p̃scriptionem illam,quæ sine titulo procedit, qualis est præscriptio triginta annorum.lege. sicut. lege. omnes. C.de præscriptione triginta annorum.quæ quidem iura etiam iure canonico manent incorrecta,vbi adest bona fides,vt tenent communiter Doct.ibi,& dixi supra capitulo præximo,cum procedent.nam si habeo bonã fidem in re soli,quam inscius emi a minore viginti quinque annis sine decreto, vel sine authoritate tutoris , quem ille habebat,tunc licet hæc bona fides non sufficeret ad hanc rem præscribendam longo tempore, quia in tali longi temporis pręscriptione requiritur titulus legitimus lege vnica,de vsucapion.transform.lege.nunquam ff.de acquirend.rerum dominĩo capitul. qui contra iura.de regulis iuris.lege.prima.C.de bonis maternis.lege quemadmodum.C.de agric.& censi.libro.11.titulus autem illegitimus,& improbatus habetur pro non titulo,vt dictis iuribus,& lege final.C. pro donato.tamen vbi titulus non requiritur,si is interueniat,licet minus legitimus,aut a lege improbatus, sufficit ad inducendam bonam fidem,eaque bona fides ab hoc etiam iuris errore causata sufficit ad pręscriptionem,vt est vera & communis opinio,quam tẽuit Glos. in lege secũda.C.vbi causa status agi debeat. Antonius & Imola in capitulo.peruenit.per text.ibi,de empt. & vend.Paulo.consilio 44.colum.penulti.libro. secũdum
4 Anton.in capitulo.de quarta de præscription.Barto.colum.penult.& ibi Paulo.in lege.Celsus.ff.de vsucapion. Antonius in capitulo finali.de præscription. vbi Imola columna quarta.Felinus in dicto capitulo.de quarta numero 34.Balbus in dicta lege.Celsus.quarta nota. Anton.Rube.consilio 85.vbi hanc dicit communem Episcopus ciui Rod.in capitulo.possessor,de regulis iuris. in sexto.parte.secundum §. septimo . Paulus Castrensis consilio 44.colum.penult. libro . secundo quia is titulus illegitimus,vbi nullus titulus necessarius erat , non nocet,cum interuentus illius rei , quæ necessaria non erat,non soleat nocere lege vnica,in principio . C.de rei vxor.actio.sicque pręscriptio triginta annorum contingit & procedit ex ista bona fide orta,& profecta ab isto titulo , & causa erronea , & non legitima , quod quidem regulariter procedit , sed vbi agimus de præscribenda re vel iure , in qua is contra quem præscribebatur habebat intentionem suam fundatam de iure vt sic contra eum non curreret pręscriptio tẽporis breuioris , quam annorum , & tunc cum titulo (quale est in terminis dicti capituli . primi de præscript. in sexto .) tunc is titulus improbatus & illegitimus, & ea bona fides inde profecta non sufficeret ad præscribendum,non magis , quam si nullus titulus interfuisset . Idemque dicebam in dictis reditibus regalibus (quos alcaualas vocamus) præscribendis , in quibus similiter Rex noster fundat intentionem suam de iure , & per hoc contra eum currit sola præscriptio longissimi temporis non aliter , quam cum tituli interuentu , nam tunc licet interueniat is titulus illegitimus , & bona fides erronea ab illo illegitimo titulo profecta non sufficeret ad præscriptionẽ inchoandam.

Hactenus in reditibus.sed quid in iurisdictione?dic quod contra potestatem supremam Papæ aut Cæsari , concessam currere pręscriptionem tanti tẽporis,cuius

initii

initij memoria non stat, tenent Bartol.in l.1.ff.de aqua pluuia.arcendæ.Idem in l.hostes.ff.de captiuis. Felinus in capit.cum non liceat.columna quarta,de præscription.Abb.In capitu.final.nota.2.de constitut.Felin.in c. cum nobis.columna secunda,de præscripnon.Barto.in l.infamem.ff. de public.iudi.Abb.in cap.quo ad translationem,de lega.Alexandrinus consil.15.columna secũda,libro quinto.Ial.consilio 70.columna.1.libro.tertio.Alexandrinus consilio.11.columna 3.libro 7.Purpuratus in l.imperium.numero.174.ff.de iur.omnium iudic.Curtius Iunior in secunda part.tract. feudorum quomodo feud.in esse deducatur.2.qu.princip.& hanc sequitur,& firmat esse magis communem opinionem. Aymon Crauet.de antiqui.tempor.quarta parte.sectione,materia ista.numero septuagesimosecundo. Couarru.qui nemissem alleg.in c.possessor,de regulis iur.lib. 6.part.2.§.8.num.4.

Contrariam partem vt non præscribatur contra talem supremam potestatem etiam per interuenium temporis,cuius initij memoria non sit,tenuerunt Abb.sibi contrarius in capitulo,per venerabilem,qui filij sint legitimi.colum.final.Idem in dicto capit.l.cum non liceat.Romanus consilio.371.colum.fina.Alex.in l. more.colum.penultim.ff.de acquirend.hæred.sequitur,& dicit communem opinionem Sozin.consilio.275.columna tertia,libro secundo,& Purpuratus sibi contrarius in l.1.columna quinta.ff.de officio eius,cui mandata est iurisdictio.Ias.in l.imperium.colum. 9.ff. de iurisdictio.omnium iudicum.sed soleo tenere priorem partem,quia isthæc summa potestas iuris positiui esse videtur,neque vllum ius positiuum est,quod per hoc tempus non tollatur,vt diximus supra cap.1.& 2.& 6.l.fin. tit.de las præscript.lib.3.ordina.

S V M M A R I V M.

1 *Titulus improbatus prodest interdum ad præscribendũ ardua q.*
2 *Intellectus l.2.§.si sub conditione ff.pro emp.*
3 *Error iuris regulariter impedit præscriptionem, etiam si concurrat cum errore facti,contra communem.*
4 *Intell.l.si vir.ff.pro donato.& num.5.& 6.*
5 *Præscriptio procedit quando vxor viro rem alienam donauit,licet vir eam vxoris esse putasset,& sic donationem quo ad transferendum dominium non valuisse existimasset,contra Doctores.*
6 *Error Iacob.& Alberic.*
7 *Intell.l.si id quod pro derelicto.& num.13.*
8 *Malam fidem non dicitur habere,qui contra iura mercatur,si & probitio fiebat ob priuatam vtilitatem, & cum eo contraxit,qui inops intellectus a lege non præsumebatur,nona traditio.*
9 *Intell.l.1.C.pro empt.*
10 *Intellectus l.final.§.sin autem.C.commun. de legatis.*
11 *Error.Couarru.emendatus.*
12 *Mala fides respectu vnius impedit præscriptionem respectu alterius,ard.q.*
14 *Mala fides non viditur adesse,nisi tribus demum concurrentibus.*
15 *Bona fides an præsumatur titulo deficiente,ardua.q.*
16 *Malæ fidei vitium an purgetur tempore.*
17 *Bona fides præsumitur ex longa possessione.*
18 *Malæ fidei vitium purgatur tempore.*
19 *Bona fides in præscriptione immemoriali an sit necessaria,ardua q.*

CAPVT LXXIX.

1 Xor viro fundum alienum à se,tamen possessum donauit,& tradidit,quem vir longo tempore possedit,an præscribat quæritur,& Iureconsultus in l.si vir vxori.ff.pro donat.ait præscripsisse,idem ait in l.si id quod.ff.pro derelicto,Gloss.in d.l.si vir.opponit sic,aut enim is donatarius cogitauit rem donatam esse donatricis,aut putauit esse alienam,si putabat esse donatricis, non habuit iustam causam accipiendi,& possidendi,cum lege vitata sit ea donatio,sicque cessat vsucapio ordinaria,quę in hac iusta causa nititur,vt diximus per dict.l.quod vulgo,& dict.l.con solum.§.quod vulgo.dict.l.final.ff.pro suo.d.l.pro legato,& d.l.si.ff.pro legato,sin autem putabat rem donatam esse alienam,nõ habebat bonam fidẽ sicque cessat vsucapio.

Responde quod dicitur ad præscriptionem ordinariam exigi initum,& causam possidendi iustam,non intelligitur quod sit iusta re,& opinione possidentis,satis enim est iustam esse re tantum,quinimo re & opinione ibi iusta,& legitima cã erat re,quia lex permittebat talẽ rei aleinæ donationem valere opinione,quia & eã donationem valere donatarius existimabat,sed in causa validitatis errabat,quia donatarius putabat valere eo,quod esset vxoris,ea autem valebat eo,quod esset aliena,itaque licet ibi esset error iuris, tamen non erat error in effectu,sed erat error in causa qui non nocet,simile in l.1.§.si legatarius.ff.ad legem Falcidam.ergo in terminis dict.l.si vir.erat iusta possidendi causa inspecta re hoc est,iuris dispositione,& inspecta opinione præscribentis,quo ad iuris effectum,licet in causa errasset,sicq; ibi veritas iuris concurrebat cum opinione præscribentis,at in terminis l.nunquam.ff.de vsucapion.& l.2.§.si a populo.ff.pro empt.vbi emi a pupillo sine tutoris authoritate rem tuam,causa quam habeo possidendi iniusta erat,vel iusta non erat inspecta legis dispositione,& opinione mea.nam licet ponas me inscium ignarumque iuris existimasse id licere, tamen ius aliud disponebat,sicque causa illa possidendi legitima erat opinione tantum inspecta,non inspecta re,id est,legis dispositione,ergo aut initium & causa possidendi est legitima re,& opinione,aut illegitima re & opinione,aut legitima re tantum,aut legitima opinione tantum.Primo casu procedit sine dubio,quia contingit præscriptio, vt in dicta l.si vir,& in omnibus legibus permittentibus, vsucapionem.nam licet res alienas de facto inscio vel inuito domino vetitum sit alienare,vt per totum.C.de rebus alien.non alienandis.tamen illud est illicitum ex parte tradentis,cæterum ex parte accipientis, si bonam fidem habebat,non est vetitum.l.bona fides.ff.de verborum significationibus,& in legibus supra allegans. Itaque cum ad præscriptionem exigimus initium possidẽdi legitimum fuisse re & opinione,intelligimus ex parte accipientis,nec curamus vtrum ita sit necne,regulariter ex parte tradentis,licet aliquando sic,vt in authen. malæ fidei. C.de præscript. si ergo si re & opinione, erat legitima causa & initium possidendi, procedit vsucapio.d.l.si vir,cum concord.quod si re & opinione accipientis erat iniusta causa,tunc sine dubio cessat præscriptio propter malam fidem accipientis.l.vnica.C.de vsucap.transform.cap.possessor,de reg.iur.in sexto,quõ si iusta causa erat accipiendi opinione tantum,non etiã re.quia per errorem iuris putabat accipiens eum cõtractum legitimum esse veluti si emit a pupillo sine tutoris authoritate.& tunc cessat præscriptio.dicto §.si a pupillo.dict.lege.nunquam.quod si re,id est,ex legis dispositione legitima erat possessio, sed opinione accipientis erat illegitima,quia ipso putabat contractum esse a lege vetitum cum non esset,veluti si existimabat adultum

non posse res mobiles alienare sine decreto, cum prohibitio sit in prędijs non in mobilibus regulariter. l. magis puto, per totam. ff de rebus eorum per totũ. C. de p̃di. mino. ipse autem emit rem mobilem ab adulto sine decreto, cum tutoris authoritate si eum habebat, vel sine tutore, quando eum habebat, & tunc puto cessare præscriptionem: aut pupillus dominus erat, & tũc statim facit dominũ accipiẽtẽ. l. traditionibus. C. de pact. iuncta l. nunquam. ff. de acquirend rerum domino. Sicque cessat vsu capio. §. sic itaque. Institut. de actio. Aut non erat dominus, & tunc adest mala fides accipientis, quę impedit vsucapionem, vt dict. l. vnica. & dict. cap. possessor. c. uigilanti. & cap. final. de præscription. ratio differentiæ, quia quando rem suam adultus tradebat ex causa legitima ad transferendum dominium, licet eam in legitimã accipiens putaret, iniurium non est dominium transferri, quia nihil tam naturale est, quam voluntate domini rem suam in alium transferre volentis ratam esse. §. per traditionem. Institut. de rerum diuision. l. nemo. ff. de pact. verùm cùm adultus traderet alienum. & accipiens erraret in facto, quia putabat alienum non esse, & in iure, quia putabat adultus res suas mobiles alienare sine decreto non liceret tunc non adest voluntas domini, quæ efficiat ut dominium statim transeat, nec æquitas, quæ subueniat possidenti per concessionem vsucapionis, sicque videtur cessare vsucapio.

Per contrarium vt locus sit vsucapioni videtur per regulam l. regula. §. qui ignorauit. ff. de iur. & facti ignor iuncta l. clausibus. ff. de contrahend. empt. vbi qui abs te emit. rem tuam, quam alienam putabat, si ei tradidisti, dominus sit, licet negare non possimus, quin ille haberet malam fidem, quando quidem rem, quam accepit, alienam putabat, sed hac in re veritas præualet opinioni ergo si tradente domino statim transferretur dominiũ non obstante mala fide accipientis, similiter transfertur vsucapiendi conditio, quando traderet non do-
2 minus. Ad † idem l. 2. §. si. sub conditione. versic. contra ff. pro empt. vbi abs te emi rem alienam sub conditione, & conditio exiit me ignorante, sicque adhuc tuam esse putabam, quia conditionalia pendente conditione nihil ponunt in esse. §. sin autem aliquid sub conditione. C. commu. delegatis. l. si quis sub conditione dandorum decem. ff. si quis omissa caus testa. l. seruo legato. §. 1. ff. delegat. 1. & tamen textus ibi ait, a tempore, quo re vera expleta conditio fuit præscriptionem inchoari, q̃uis ipse putarem rem meam non esse, sed permanere, adhuc in dominio venditoris quousque conditio impleretur.

Ad idem & tertio d. §. si sub conditione, versic. quod apertius, vbi defunctus emerat, sed sibi res nondum fuit tradita quæ tamẽ postea hæredi tradita fuit, isque ignorabat defunctum emisse, sicque rẽ alienam esse putabat & ad se nullo modo pertinere, & adhuc, quia re vera habebat titulum emptionis potest præscribere, ratio, quia hac in re veritas præualet opinioni, vt ibi exprimitur, & eadem l. §. si a pupillo, & d. l. regula. §. qui ignorabit.

Ad idem & quarto text. optimus in l. si id quod. ff. p̃ derelicto, vbi vxor marito rem donauit, quod cum scirem a marito emi, licet non ignorarem alienum me, emisse, quia vxor quæ marito donauit eum dominum non fecit, adhuc tamen possum vsucapere vt ibi, nõ obstante scientia rei alienæ, quia vt text. ille ait quasi volẽte & concedente domina maritus tradidit, ergo licet vterque, idest, tam emptor quã venditor haberent sciẽtiam rei alienæ, adhuc non videntur esse in mala fide quando habebant domini voluntatem, etiam si ea volũtas à iure probata non esset, & talis dominus eam rem alienare non posset.

Ad idem & quinto. l. vir vxori. ff. pro donato, vbi vxor viro rem alienam donauit, quàm vir vxoris esse putabat & valere donationẽ iuris ignarus existimabat, & adhuc profuit valuitque is contractus, quoad præscribendum quia ignorantia iuris non nocet in vsucapionibus, quãdo præscribens putabat contractum non valere, qui re vera valebat, sic ergo & in proposito emi ab adulto rẽ mobilem sine decreto, quo casu venditio rite facta fuit possum ex hoc titulo & causa vsucapere, licet putarem venditionem esse nullam, quia hac in re plus est in re quam in opinione diuersum esset sane, si contractus rite factus non esset, & ipse putarem valere, nam is error non faceret tenere eum contractum, qui ex legis dispositione non valebat. l. nunquam. ff. de vsuc. dict. l. 2. §. si à pupillo. ergo ignorantia possessoris in iure qui rem acceperat, nec de contractu valido facit inualidum, nec de infirmo & inutili facit firmum, quia hæc in veritate magi est quam in opinio.

3 Hinc † infertur veram non esse eam communem sententiam, quod in præscriptione ordinaria error iuris nócet quando concurrit cum errore facti, quam opinionem tenuit Gloss. per text. ibi in d. l. si vir. & ibi Barto. Dyn. n. 40. in c. possessor, de reg. iur. in Bald. in l. 4. C. p̃ emp. nu. 4. Balbus in d. l. Celsus. ff. de vsuc. in 4. not. Felin. in c. de quarta, de præscript.

Sed hæc communis opinio vera esse non potest, nã si solus error iuris impedit vsucapionem ordinariam, ergo longe magis impedietur, si concurrat error tam iuris quam facti, quia duo vincula. &c, l. testam. C. de impuberum. Item est cõtra. l. nunquam. ff de vsuca. l. 2. §. si a pupillo, cum conc. ff. pro empt. vbi possessor errabat in facto, quia emit a rem alienam, quam venditoris esse putabat, & in iure, quia emit pupillo a existimans, quod haberet rerum suarum liberam alienationem, cum non haberet, tamen negatur ibi vsucapionem procedere.

4 Ad † d. l. si vir, responde, vt diximus, quæ responsio lõge melior est quam ea, quæ assignatur a Paulo Castrẽs. in titu. pro donato, ad finem. & in d. l. nunquam. & per Azonem in summa. C. de iuris & facti igno. per Aegidium in c. vigilanti, de præscript. num. 47. Felin. numer. 36. in eo cap. de quarta, & Episcopus Couarru. vbi supra. §. 7. ad finem. Hi enim intelligunt, quod in dict. l. si vir, ideo error iuris non nocet, quia errabatur non circa voliditatẽ cõtractus, sed circa cãm validitatis, donatarius. n. bene putabat cõtractũ valere, & verũ erat, sed ideo valere existimabat, omnẽ donationẽ inter virũ valere nõ secus q̃ inter reliquos, & in hoc decipiebat errore iuris, qui nõ nocet, licet, vt ipsi sentiunt, noceret, si erraret circa validitatem contractus, quod nos omnino negamus asseuerantes in terminis dict. l. si vir, valiturum esse contractum etiam si donatarius existimaret non valere, itaque licet vir donatarius iuris esset conscius, sciretque donationem inter virum & vxorem regulariter non valere, remque illam sibi ab vxore donatam putasset vxoris esse non autem alienam, adhuc valeret donatio, & procederet vsucapio per generalitatem illius text. qui non facit vim in errore donatarij circa ius, & id subaudire est intolerab illis diuinatio, & suppletio ad illum text. ergo intelligamus maritum ibi rem donatam vxoris esse intellexisse, cum esset aliena, sicq; errasse in facto, & similiter intellexisse veritam esse donationẽ inter virum & vxorem, & nihilominus rẽ accepisse, sicque habuisse scientiam rei alienæ hoc modo, quia rem vxoris esse putabat cum esset aliena, & putabat nõ iure sibi fuisse donatam & traditam, sicque in bona fide non erat existimans se possidere rem, quæ adhuc vxoris maneret etiam post donationẽ & traditionem, adhuc tñ vsucapere eã potest iure ciuili, quia re vera illa donatio valuit, & illa mala fides vel mala fides non est, vel si est,

non tamen

non tamen nocet,quo ad præscriptionem propter con
sensum domini accedentem,itaque ibi contingit præ-
scriptio,quia affuit possessio,& affuit titulus re vera suf
ficiens,licet donatarius eum titulum insufficientem pu
tasset,cuius error non obest aut eneruat veritatem,af-
fuit etiam bona fides,quia in mala fide non est,qui pos
sidet rem alienam scienter,si scit se habere domini vo
luntatẽ,vt ꝓbatꝰ ibi, & expřsius in l.si id qđ,vbi elegans
textus ff.pro derelicto ibi,quasi volente concedente &
domina.ergo in dict.l.si vir.nihil deerat ad vsucapionis
requisita,cum adessent possessio,titulus, & bona fides,
sicque vt ibi contingeret præscriptio,non erat necesse,
quod donatarius errasset in causa validitatis contractus
liceat aliud & diuersum sentiant Paulus & alij , quos ꝓ
5 xime retulimus,†vnde contra ipsos facio talem conclu
sionem.Si res aliena viro ab vxore donata est,virque er
rabat bis in facto,quia & rem vxoris esse putabat,& illũ
contractum ob eundem facti errorem putabat non va
lere,præscibere poterit, quæ conclusio contra ipsos
probatur.Primo per dictam legẽ si vir , si generaliter,
prout debet intelligatur. Secundo in dicta lege si id.
quod in decisione. Tertio ibidem in ratione deciden-
di.Quarto in dicta leg.reg.§.1. Quinto in dicta le.2.§.
si sub cond.versicul.contra.ff.pro emptore, Sexto ibi
dem in vltimo responso.Octauo in lege loci corpus.ff.
de acquirend.rerum dominio.Nono in lege.primo §.
si legatarius,iuncta sua Glos.ff.ad legem Falcidiam.De
nique donatio inter virum & vxorem valet,quo ad pos
sess.lege primo §.si vir.ff.de acquirend.possess.ergo e-
tiam si vxor viro rem propriam donasset , eum faceret
iustum possessorem,licet dominum non faceret,sicque
præscriberet.

6 Subinfertur verum†non esse intellectum,quem ad di
ctam.legẽ si vir,assignant,ibi Iocobus de Arena & Al-
bericus.aiunt enim, quod ibi erat possessio , & titulus
verus & legitimus,& in hoc recte,& licet donatarius er
rasset in iure,existimans ibi donationem non valuisse,
tamen is error non excludit bonam fidem, & sane qđ
non excludat bonam fidem agnosco,sed nego iuris er
rorem interfuisse,quia ipsi intelligunt quod donatarius
putabat,donationem valere ductus errore iuris,ego in
telligo quod putabat non valere deceptus errore fa-
cti , sciebat enim ius , quod pręcepit donationem in
ter virum,& vxorem non valeret, quando vxor viro rẽ
suam donabat,ipse autem putabat eam donationẽ ideo
non valuisse,quia non res aliena,sed ipsius vxoris dona
ta esset,sicque ibi nõ in iure,sed in facto tantũ errauit,
similiter ibi bona fides profecta fuit ab illo errore fa-
cti,non quidem ab errore iuris,ergo Alberic.& Iac.de
Arebis errasse videntur.Primum,quia existimarunt ibi
bonam fidem ab errore iuris emanasse,cum non efflu
xerit,nisi ab errore facti. Deinde,quia virum in iure er-
rasse crediderunt,cũ in facto tantum,nõ ẽt in iure erras
7 set.Subinfertur†verus intellectus ad.l.si id quod.ff. pro
derelicto.vers.nam & si,cuius verba ita habent,nam &
si tibi rem ab vxore donatam sciens emero,quia quasi
volente & concedente domina id faceres.idem iuris est
scilicet,vt vsucapere nõ possem,& Gloss.ibi,quam sim
pliciter sequũtur Dyn.Iaco.de Aret.Bart.Alber.& Pa-
ul.ibi,& alij,communiter duos assignat intellectus.Pri-
mus est,quod ibi vxor,quæ donauit marito , non erat
domina rei donatæ,quia eam pro derelicto habitam a
non domino accepit,sicque eius dominium nacta non
fuit,& consequẽt dñiũ eius rei in maritũ,donatariũ nõ
transtulit.l.nemo plus ff.de re.iu.c. nemo põt plus, de
reg.iu.in 6.vnde cũ ego sciã à marito emissem nec do
minium acquirere potuissem quæsiui vsucapiendi con
ditionem;sed in re dubia quisque præsumitur suũ,non
alienum alienare,per tot.C.de reb.alie.non alien.l.meri
to in prin.ff.pro socio,sicque dicere quod ibi vxor ma
rito alienum alienauit,præterea quod est diuinare , est
etiam contra legis præsumptionem,vnde Gloss.trãsuo
lat ad secundum intellectum, vt ibi venditio ideo vale-
ret,quia vxor erat præsens & cõsentiens huic venditio-
ni tempore,quo fiebat,sicque ipsamet per mediam per
sonã viri vendidisse videretur,sicq; emptor nõ haberet
malã fidem aut scientiam rei alienæ,cum ab ipsa vxore
quam dominam putabat,videtur emisse.Sed & is intel-
lectus,cum quo simpliciter omnes ibi transeunt, diui-
nat vxorem esse præsentem tempore,quo maritus mihi
donabat.Dic ergo quod siue res illa esset vxoris, non
fieret mariti donatarij,quia per hoc vxor efficeretꝰ paũ
perior.l.si vir.ff prodonato,siue esset aliena, non fieret
mariti,quia vxor non posset dominium,quod non ha-
babet,transferre in maritum donatarium.l nemo plus
ff.de regulis iur.dict.cap.nemo potest plus.in re autem
dubia magis est,vt vxorem donantem dominam fuisse
rei donatæ præsumamus per iura supra allegata , quod
plane significat textus ille,dum ait.Quia quasi volente,
& concedente domina.sic ergo maritus eam rem,cu -
ius dominium non habebat,vendidit mihi, qui eam ꝑ-
scribere possum,vt textus ait, nam hic adest possessio,
adest etiam titulus venditionis,adest etiam bona fides
nam licet ego scirem hanc rem a marito mihi venditã,
mariti non fuisse,sed vxoris fuisse & nunc esse , tamen
sciebam maritum eam possedisse non inuita vxore, sed
volente)ex illo enim contractu a lege improbato fuit
ab vxore in maritum donatarium trãslata possessio.l. r.
§.si vir.ff.de acquiren.poss.)sciebamq; eam possessionẽ
in me transtulisse similiter volente & concedente vxore
quæ cum rem illam marito donatam vellet , voluit etiã
vt ille de illa libere disponere posset,vt per totum.C.de
donati.quæ sub modo.sicque ego non eram in mala, fi
de,quia vt qui possidet rem alienam,videatur malam fi
dẽ habere,oportet vel qđ sciat certo se alienũ posside
re inuito domino, vel quod simus in dubio,quo ca-
su dominus præsumitur inuitus.l.vetare.ff.de furt.Di-
uersum est,cum is possessor possidet alienum de volun
tate domini vel certa vel præsumpta,prout erat ĩn ter-
minis d.l.si id quod,quia tunc malam fidem non intelli
gitur habere,cum domino non inuito alienum possi-
deat,probatur in §.1.Institut.de oblig.quæ ex delicto,
vbi tunc demum is,qui contrectat rem alienam mobi-
lem,videtur malam fidem habere , cum id facit inuito
domino,non sic si eo non inuito cõtrectet, tunc enim
videtur regulariter malam fidem habere,nec facit fur-
tum,vt ibi in text.& in Gloss.Neque ad rem pertinet,ꝙ
qui contra iura mercatur,bonam fidem non pręsuma-
tur habere.cap.qui contra.de reg.iu.in 6.l.quemadmo.
dum.C.de agri.& censi.lib.11.vnde cum ego in termi-
nis dict.l.si id quod sciens a marito emissem rem , quã
vxoris esse non ignorabam,videor contra iura merca-
cari,sicque bona fide carere.Sed respon.d.c.qui contra
& d.l.quemadmodum,procedere quãdo ius resistit,nõ
sic quando non assistit,prout est in donatione inter vi
rum & vxorem,vt docet Bart.in l.si quis pro eo.ff.de fi
deiussoribus,qui inde deducit hanc donationem firma
ri iuramento cuius opinio communiter approbata est,
vt disseruimus lib.de succ.crea.part.1.§.29.nu.11.tunc
enim cum ius non assistit alicui actui,nec ei condonat
actionem,qua possit exequi,& ad effectum perduci , ꝗ
talem actum,cui lex non assistit,facit, non videtur ma
lam fidem habere , non magis quam si faceret actum
lege ꝑmissũ,ita ĩtelligo d.l.si qđ simile,ꝑ Bar.in l.sed &
si l.§.scire.ff.de petit.hæred.Itẽ respondet ꝙ d.c.q con
tra.& d.l. quemadmodũ.cũ conc.ꝓcedunt in ijs q̃ ve-
tantur principaliter propter publicã vtilitatẽ, nam ꝗ cõ
tra talẽ prohibitionẽ contrahit,bonam fidẽ non ꝑsumi

tur habere, non sic in ijs, qui vetantur propter vtilitatē
principaliter priuatam ipsius prohibiti, qualis est dona
rio inter virum & vxorem, secundum Barto. in d. l. si qs
pro eo, quem communiter Doctores sequuntur, vt di
ximus in d. tract. parte 1. nam qui facit contractum a le
ge vetitum propter vtilitatē principaliter priuatam, vi-
detur habere malam fidem. accedente consensu expres
so vel tacito illius cuius fauore is actus vetitus fuit, ita
procedit d. l. si id quod. sicque vtilissime & mirum in mo
dum limitatur & declaratur materia bonæ fidei, quę in
præscriptionibus exigitur, quod & nouum est, & proce
dit etiam de iure canonico, non secus quam de iure ci
uili, nam quod iura canonum aiunt, malę fidei possesso
rem eum esse, qui alienum sciens possidet. c. vigilanti. c.
final. de præscript. c. si virgo. 34. q. 2. id sane intelligen-
dum est dummodo alienum possideat inuito domino,
quod in dubio præsumitur. d. l. vetare. non sic si domi-
no volente possideat alienum, quod præsumitur quan-
do dominus eam rem alienauit, licet propter suammet
vtilitatem alienare vetitus esset, tūc enim tam is, in quē
ipse prohibitus alienauit, quā reliqui omnes, qui a prio
re accipiente acceperunt, bonam fidem videntur habe
re, quasi omnes de illius domini prohibiti volūtate pos
sidere videantur, per d. l. si id quod. Diuersum forte es-
set, si quis alienare a lege vetitus sit etiam ob priuatā
principaliter vtilitatem non ipsius quidē prohibiti, sed
alterius tertij, puta in terminis l. filius familias. §. diui. ff.
8 de lega. 1. † ergo si quod alumno minus industrioso ꝓ-
pter suammet vtilitatem reliquit alienare prohibuit, vt
fuit in l. Tirio centum, in princip. ff. de condit. & de-
monst. ipseque sciens ab illo emi non videbor malam
fidem habere licet is titulus illegitimus sit, vt ibi, & con
sequenter licet quasi ex defectu tituli cesset præscriptio
ordinaria decem vel viginti annorum, erit tamen locus
præscriptioni triginta annorum, in qua titulus non ex-
igitur, sed tantum bona fides hodie de iure canonico,
quæ hac in re minime defuisse videtur, vt in dict. l. si id
quod: sicque mire declarantur d. c. vigilanti, & dict. cap.
fin. de præscri. l. bonę fidei. ff. de verborum signif. l. vni-
9 ca. de vsucap. transf. cum similibus. Sicque † si sernos filio
minori legaui, qui perfectæ artis periti, propterque illā
peritiā eos alienare vetui, quo casu valet ea ꝓhibitio. l. 2.
C. pro empt. isque filius sciēti donauit, vendidit, aut do
tis nomine dederit, is quidem titulum legitimum non
habet, sed bonam fidem habere non desinit, sicque ces
sabit ordinaria præscriptio, quæ legitimum titulum de
sidera. d. §. si a pupillo, in l. 2. ff. ꝓ empt. cū sim. sed locus
erit præscriptioni triginta anorum, quæ titulum nō de
siderat, sed sola bona fide contenta est, quæ hic adesse
intelligit̃, per quod mirum in modum declarantur. d. c.
vigilanti, & d. c. 2. & l. sicut. l. omnes. l. si quis emptionis.
l. cum notissimi. C. de præscriptione triginta annorum.
10 Diuersum † sane esset, si rem sub conditione legatam, e-
go pendente conditione scienter emissem ab hære-
de, & postquam eam per annos triginta possedissem,
conditio extitisset, eamque a me legatarius vendicasset
tunc enim noue aut noua ratione teneo me tueri præ
textu præscriptionis non posse, nec præscripsisse, non
quidem longo tantum tempore, vt expressum est in l. fi
nal. §. sin autem sub conditione. C. commu. de lega. nec
etiam longissimo, quia licet in hac præscriptione titu-
lus non exigatur. d. l. sicut, cum concord. tamen hodie
exigitur bona fides per d. c. vigilanti, & d. c. final. q̃ hic
adesse non videtur, quia licet pendente conditione ve-
rum sit possedisse me de voluntate domini, sicque bo-
nam fidem habeam respectu ipsius, habeo tamen malā
fidem respectu alterius, scilicet legatarij, sicque cessat
præscriptio, per quam declarationem pulchre amplia-
11 tur. d. §. sin autem, & d. cap. fi. & d. c. vigilanti. Ex † supe-
rioribus etiam apparet Gloss. in l. Pomponius. §. si iuss.
ff. de acquir. possess. non iure notatam fuisse ab Episco
po Couarru. viro alioqui disertissimo, ea enim Gloss.
ait quod in terminis d. l. si vir. ff. pro donato cessat regu
la. l. clauibus. ff. de contrahend. empt. nam, inquit, vxor
cum domina non est, & marito donauit, transfert in eū
vsucapiendi conditionem, & tamen si domina esset, do
minium non transferret, quod verissimum est, & pro-
batur in d. l. si vir. quod improbat ipse Episcopus, dicēs
quod ibi vxor si traderet propriam rem, dominium in
maritum transmitteret, quod est contra totum titulū
ff. & C. de donat. inter virum & vxor. vnde illud verbum
incuria lapsum aut errore librariorum depranatū cre-
dendum est. Ex superiobus maxime & intellectu, quem
signauimus ad l. si id quod. ff. pro derelicto, & l. si vir. ff.
pro donato, patet vera resolutio illius articuli sat con-
12 trouersi, † an mala fides respectu vnius impediat præscri
ptionem respectu alterius, quale est cum fundum alie
nū sciens possidebam, q quidem fundus re vera tuus
erat, sed eum Sempronij esse falso opinabar, & hac in re
aiunt Barto. in l. naturaliter. ff. de vsucapionibus, num.
11. & apertius num. 14. tenuisse procedere vsucapionē,
nec illam scientiam rei alienæ impedimento esse, quod
ex mente videtur esse Glo. final. in l. si quis fundum. ff.
de acquiren. possess. & Gloss. in l. sicut. C. de præscript.
triginta annorum. & Bartolum ita intellexerunt Aegi-
dius Bellamera. in c. vigilanti. num. 35. de præscript. An
tonius col. final. & Felin. col. 1. in c. fi. de præscript. vbi
Imola nu. 25. & hanc Barto. opinionem sic intellectam
communem esse firmat Balbus de præscript. in tertia
parte sextæ partis princip. q. 2. vers. 3. Socinusque idem
firmat cons. 47. lib. col. fina. ꝙ & firmat Ioan. Annibal
in dicta l. naturaliter. n. 156. & hanc Bartoli opinionem
simpliciter sequunt̃ Imola in dict. l. si quis fūdū. Anc. in
cap. 1. de præscrip. in 6. Salicetus in l. cum notissimi. §.
in d. C. de præscriptione triginta annorum. qui tamen
sententiam suam non satis aperiunt, sed Bar. simpliciter
sequūtur. Contrariam partem, vt qui alienū sciens pos-
sidet, is licet circa verum dominum illius rei erret dum
eum Semproni esse putaret, cùm tuus esset, non pòssit
præscribere contra te, nec contra Sempronium, aut ali-
um, tenent Abb. in de. c. illud. num. 8. Aret. numes. 56. in
l. 1. §. itē acquirimus. ff. de acquirend. pos. Idem Aret. in
l. 3. §. Neratius. colum. fin. Idem in l. Ponponius. §. ex fac
to. eodem titu. Vincitur Hercul. in d. §. item aquirimus.
num. 24. Aretin. cons. 17. col. 9. Balbus vbi supra. Annib.
vbi supra num. 160. Bellamera, vbi supra, & Sozinus in
d. §. item acquirimus, & Claudius in dict. l. naturaliter.
col. 3. & hanc opinionem sequitur, & firmat esse magis
communem Episcop. ciuita. Rod. in c. possessor, par. 2.
§. 8. ad fi. de reg. iur. in 6.

Mouentur tenentes hanc posteriorem partem, quia
malæ fidei possessor is est, qui possidet alienum scienter
isque nullo tempore præscribit. c. fi. de præscrip. c. vigi-
lanti. eodem titu. cap. si. virgo. 34. quæstio. 2. vbi quan-
diu quis ignorat alienum se possidere, tamdiu & non
diutius potest intelligi bonæ fidei possessor, & tamdiu
& non diutius potest præscribere, nec dubium est, quin
is haberet scientiam rei alienę, licet errasset circa verum
dominum. l. aut qualiter. §. si quis dum putat. ff. quod vi,
aut clam.

Ad l. si quis fundum. vnde effluxit potissimum Bar-
tol. & sequacium fundamentum, respondent procede
re respectu diuersorum iurium vel respectu partium,
nam si totum fundum ab omni parte, & ab omni iure,
& respectu possidebam, cum scirem vsumfructum alie
num esse, ꝓprietatē aūt ad me ꝑtinere putarem, vel to-
tū possidebam, cum tertiam eius fundi partem alienam
esse non ignorarem, reliquas vero fundi partes meas
esse

esse falso opinabar, tunc & proprietatem illam vsucapere potero, nihilum impediente scientia vsusfructus alieni, & illas duas fundi partes potero vsucapere, licet scirem alteram tertiam partem fuisse esseque alienam. Idque licebit non aliter atque si duos fundos alienos possiderem, alterum sciens, alterum errãs, putansque ad me pertinere, tunc enim indubitatum esset fundum bona fide possessum me præscribere posse, nec huic rei impedimento esse mala fides, quæ insequebatur me, & impediebat respectu alterius fundi quem alienum sciebam. Sicque neque in bona neque in mala fide hac in re erit ius accrescendi, licet videretur argumentum in contrarium ex l.si ponas.§.si.ff.de inoffic.testã.& l.1.& 2.leg. inde Neratius.leg.si quis Titio, & fere per totum.ff.de vsufructu accresc.

13 Quid† dicendum? & sane pro priore opinione Bar.& sequacium noue adduco tex.à nemine hanc ad rem pręuisum, in leg.si id quod secundo responso.ff.pro derelicto, cuius verba, si tibi fundum ab vxore donatum sciẽs emero, quia quasi volente, & concedente domina feceris, idem erit, scilicet vt vsucapere eum possim, ecce vbi ego emptor qui habebam scientiam rei alienę, dum sciebam, eum fundum iure dominij mariti non esse, licque nec illum in me transfuolasse, adhuc hac scientia rei alienæ non obstante vsucapere possum, & quod ius fundi illius non transierit in maritum, qui mihi vendidit, patet, quia siue ille vxoris donatricis esset, in maritum donatarium transire non potuit, per totum.C.& ff.de don. inter virum, & vxorem, siue vxoris non foret, sed alienus similiter ex concessione vxoris in maritum transire nequiuit, per regulam.leg.nemo plus.ff.de reg.iur.capitu. nemo potest plus, eod em tit.in sexto, & cum emptor q̃ à marito accepit sciens esset, haberetque scientiam rei alienæ, videbatur præscribere non posse, & tamen ibi respondetur posse, & si intelligimus ideo præscripsisse, quia is emptor sciebat fundum alienum, tamen putabat eum esse vxoris donatricis cum alterius esset, secundũ intellectum Gloss.ibi, erit ibi tex.expressus pro hac opinione, sed sane respondere possumus, & debemus illum tex.plane probare scientiam rei alienæ, non semper impedire vsucapionem, quia nõ semper inducit fidem malam, veluti si de consensu tacito, vel expresso domini rẽ suam possideam, quale fuit ibi, vt patet in verb. quasi volente, & concedente domina.

Secundo ad idem est tex.egregius in leg. si vir.ff.pro donato, vbi vxor marito donauit fundum alienum, quẽ maritus vxoris esse putabat, sicque postquam accepit sciebat se adhuc alienum possidere, vel saltem ita esse putabat, aut putare debebat, vt per totum C. & ff.de don. inter virum & vxorem, & adhuc is maritus vsucepit eũ fundum, quia licet sciret alienum, errabat tamen in vero domino, sicque habens scientiam rei alienæ respectu vxoris donatricis non vetatur vsucapere contra verum dominum, quem dominum esse ignorabat, sed & ad hunc tex.possumus respondere verissimum esse, q; non semper scientia rei alienæ respectu vnius impedit p̃scriptionem respectu alterius, nam qui sciens alienum possidet, etiam si re vera possideat inuito domino, præsumptiue tamen si putet se volẽte domino possidere satis est, vt ibi. nam in illo tex.intelligendum est, maritum possedisse præsumptiue domino inuito.leg.vetare.ff.de furtis, sed tamen is maritus cum falso existimaret eum fundum esse vxoris donatricis, licet per hoc intelligere deberet fundi dominium ad se non transuolasse, sicque alienum se possedisse, adhuc tamen cum possideret volente, & concedente vxore, quam dominam esse putabat, non erat in mala fide, licet haberet conscientiam rei alienæ, nos autem loquimur eo casu, quo & haberet scientiam rei alienæ, & sciret aut scire deberet alienum

14 se possidere inuito domino, ergo† tribus demum concurrentibus constituitur quis in mala fide, primum q; re vera possideat alienum, alterum quod inuito domino, tertium quòd sciat, vel scire debeat se inuito domino possidere.

Facito ergo regulam talem. Scientia rei alienæ impedit præscriptionem non solum respectu eius, quem dominum esse putabam, sed etiam respectu domini, quem dominum esse ignorabam.d.c.si.d.c.vigilanti de præscr.

Limita primum, nisi qui sciret alienum se possidere inculpabiliter putasset volente domino possidere se, nã tunc etiam si reuera domino nolente possideret, vsucapere posse, vt in d.l.si via, & d.l.si id quod.

Secundo limita, vt procedat respectu eiusdem iuris, nõ sic respectu alterius iuris diuersi, vt in d.l.si quis fundum, quod varie intelligitur. Primum quando ius diuersum esset in proprietate, quo ad partem, quæ distincte, & separata pro diuiso possideretur, possetque ad oculũ demonstrari, veluti si possidebam fundum alienum, cuius certam partem, puta de tali arbore ad talem arborẽ sciebam alienum esse, reliquam vero fundi partẽ ad me pertinere putarem, tunc enim eum fundum dempta illa parte, quam alienam sciebam, præscribere possem. Deinde intellige etiam, si quotam fundi partem alienã putarem, puta tertiam, reliquas vero ad me pertinere, vtrunque probatur in d.l.si quis fundum, primo responso. Tertio intellige etiam in iure vsusfructus, puta fundum alienum, quem meum esse putabam, possidebam, cum vsumfructum alienum scirem, potero præscribere proprietatem vtique vsumfructũ.d.l.si quis fundum. secundo responso. Quarto intellige, quando scirem ius hypothecæ in eo fundo alienum esse, tunc enim saluo iure hypothecæ proprietatem, & vsumfructũ illius fundi possiderem.d.l.si quis fundum.vltimo respõso. Quinto eadem ratione idem intellige, quando vsum scirem alienum, vel aliud simile ius, vt ibidem, puta retrouendendi, & similia.

Denique etiam op.Bar.defendi posset, eo casu, quo adultus mihi rem mobilem sine decreto vendidisset alienam quidem, quam tamen ipse, & adulti esse putarem, & eã sine decreto alienare non potuisse errore iuris existimarem, tunc enim cum is adultus curatorem non haberet, valuit quidem venditio, vt per totum.ff.de rebus eorum, & C.de præd.minor. sicque habeo possessionẽ, & titulum venditionis, & licet putarem rem esse adulti vendentis, inque me dominium translatum non fuisse, adhuc non videor malam fidem habere, quia quasi volente, & concedẽte domino eam rem alienam possideo sicque cõtingit præscriptio, vt supra dicebam, quia hac in re plus est in veritate, quam in opinione.ff.pro empt. l.2.§.si à pupillo.& §.si sub conditione. ergo scientia rei alienæ respectu vnius.s.adulti vendentis non impedit p̃scriptionem respectu alterius, scilicet veri domini, vt d. l.si id quod, & d.l.si vir, quod nota, quia nullus attigit vnquam. Adde alias limitat.per Episcopum Couarr vbi

15 supra. Ex superioribus etiam infertur, † an vera sit communis opinio existimantium bonam fidem in dubio præsumi, at tenuerunt Gloss. quam omnes ibi sequuntur, in c.si diligenti. Glos.& Doc.in c.sanctorum, de pręscrip. Gloss.in l.pen.C.de euict. Gloss.in c.fi. de præscr. Bar.& omnes in l.Celsus.ff.de vsucap. Curt.Iun.consil. 28.col.2. Alciat.de præsump.reg.3.præsump.5.Ias.num. 99.in §.sed istæ quidem.Inst.de act.Curt.Sen.cons. 71. col.4. Couarr.in d.c.possessor.p.2.§.8. qui hanc firmat communem opinionem esse, per quem multa hac de re scitu non indigna videre poteris. Id quod procedit, etsi possessor non ostendit illum titulum, Bar.num.17.in d. l.Celsus.cum quo alij transeunt, estque communis opinio secundum Alciatum, vbi supra, vide infra c.8 1.n. 7.

cum

cum seq.& adde ita tenentem And.Tiraq. de præscr.§.1.Gloss.2.vers.bona autem fides.

Contrarium tamen, quando non ostenditur titulus fore præsumendum, ait Bar.in l.fi.per tex.ibi.C.vnde vi. Innoc.& Bal.in c.per tuas,de testibus.Imola in repet.c.fi.col.5.de præscrip.Sed prior opinio,vt bona fides præsumatur,verior est,pro qua adduco tex. ab alijs nunquã animaduersum in l.2.§.si sub conditione,ad finem.ff.pro emptore,vbi defunctus emerat fundum, qui sibi traditus non fuit,isque mihi hæredi eius traditus postea fuit, neque ego sciebam,qua ex causa mihi traderetur, & tamen videor bonam fidem habere,eũque vsucapere possum,ergo bona fides, quæ sufficiat ad præscribendum, adesse potest citra vllius tituli interuẽtum. nam quo ad bonam fidem quid refert, vtrum titulum non habeam, an vero me habere ignorem,certe nihil,& id etiam procedit in præscrip.ordinaria per illum textum,facit text. in d.l.si id,& d.l.si vir.quinimo tit.vt diximus, regulariter necessarius non est in præscriptione etiam ordinaria, sed tantum causa possidendi non iniusta omnino, sed tolerabilis.d.l.fi.ff.pro suo,cum multis similibus supra allegatis.

Ad l.fi.C.vnde vi, in qua iacet fundamentum eorum qui tenent contrarium. responde procedere in eo qui certo sciebat rem suam non esse, eamq́ue veluti habitã pro derelicto(iux.titulum ff.pro derelicto)retinere volebat,sibique iure dominij habere,quod ibi denegatur dicens nihil vacuum præsumi, sed omnia præsumi, suos dominos habere.

Deinde ille tex.procedit quando recẽs possessio est, vel saltem non diuturna,nam ex diuturnitate temporis præsumitur præcessisse causa sufficiens ad possessionis iustificationem.l.filiusfam.C.de pet.hære.per omnes in l.sciendum.ff.de verb. oblig. quod plenius alibi scripsimus,quæ obtinent quando revera tit.aderat,licet possidens eum adesse ignoraret.d.§.sub conditione. cæterũ si revera deesset tit.cessaret præscripti.ordinaria,sed nõ præscriptio 30.annorum,vt infra c.81.num.7.& 8.vi.supra c.incipiente,traditio.

Quod tamen intellige quando quis non propria author.rem aliquam apprehendit,sed eam ab alio accepit, ita procedit d.§.si sub conditione.d.l.si id quod.ff. pro derelict.d.l.si vir.ff.pro donato.l.quod vulgo.ff. pro emptore.l.fi.ff.pro suo.l.pro legato.l.fi.ff. pro legato.l.non solum.§.quod vulgo.ff.de vsucap. non sic si propria authoritate rem aliquam olim ab alio possessam apprehendisset,tunc enim posterior hæc possessio præsumeretur clandestina,vt est communis,& vera opinio, quam tradunt Alex & Soc.col.1.in l.rem quæ nobis.ff. de acqui. possess.Alex.consil.quodam 151.quem allegat Soc. vbi supra. tandem cum ad præscriptionem oporteat internenire causam possidendi positiue veram, vel putatiuã. l.quod vulgo.ff.pro empt.l.fi.ff.pro suo.l.pro legato. & l.fi.ff.pro legato.certe qui tali causa careat, licet bonam fidem forte possit habere,tamen non præscriberet,nisi dixeris tunc non ex defectu.b on.fi.sed exdefectu cau-
16 sæ,vel tituli cessare præscriptioné.Sed † & hoc casu hoc vitium clandestinatis prescriptum per lapsum annorum purgaretur,Bartol.in d.l.fin.C.vnde vi.Dec. cons. 267. Alex.cons.6.lib.1.Idem cons.155.lib.2.num.7. Curtius Sen.cons.82.col.3.Ias.in §.sed istæ.num.100. Instit. de act.Rubeus cons.75.num.3.Matth.Afflict. decis. Neapolit.40 num.12.Balbus in d.l.Celsus,p.3.col.6.qui hãc dicit communem opin.quod & firmat Claudius num. 31.in d.l.Celsus.Dec.cons.558.col.fi. plene per Tiraq.
17 de præscrip.§.1.Glos.4.versic.18.Quinimmo sunt qui putent bonam fidem præsumi,vel ex iusto titulo, vel ex longa possessione,ita Innoc.in c.2.de in integ. rest.quẽ alij sequuntur teste Couarru.in cap.possessor,par.2. de
18 reg.iur.in 6.§.18.Vnde apparet verum non esse, quod Imola contrarium sentiens tentauit in l.Celsus,col.fi.supra alleg.& in repet.c.fi.col.5.de præscrip.Aymon consil.146.col.fi.Corn.cons.207.lib.3. Hieronymus Tortus inter consilia Alexandri consil.192. lib.2. hic enim sentiunt,& quidam ex eis ex professo contendunt, per d.l.fi.vt qui rem olim ab alio possessam propria authoritate ceperit,eamq́ue triginta annis possederit, adhuc videatur malæ fidei possessor, nec 30.ann.sufficiãt ad purgandam illam malæ fidei præsumptionem,quod sane verum non est,nam regulariter etiam solum longum tempus decem,vel viginti annorum sufficeret, quasi p hoc tempus dominus rem suam neglexisse,vel abiecisse, vel pro derelicto habuisse videatur, & per hoc iure possessionem eius amisisse, vt est communis opinio secundũ Ias.in l.1.col.fi.C.de serui.fug.per eundem in leg. naturaliter.§.nihil commune.num.84.ff. de acquir.possessi. Paulus,& Alex.post Gloss.ibi in leg.si de eo.§.1.eodẽ tit.ergo cum mala fides purgetur per consensum domini denuo accedentem certo,vel præsumptiue.leg.si fur, in princ.& §.1.ff.de vsucap.in simili per tex.opti.in leg. filio quem pater.ff.de liber.& posthum.tex.in simili, in §.fi.Inst.de iniur. consequens est vt per interuentũ longi temporis præsumptio malæ fidei,& clandestinatis ab initio emanans,vitiumque taliter cõtractum purgetur, nam & similiter purgatur inimicitia,& odium in terminis d.§.fi.& etiam in terminis d.l.filio,& in terminis le. ex parte etiam.ff.de adimen.lega. facit optime d.l. si id quod.ff.pro derelicto ibi,quasi volente, & concedente domina,& d.l.si vir.ff.pro donato.itaque & si dominus cuius res à me propria authoritate capta est regulariter & ab initio nolens præsumatur.leg. vetare.ff. de furtis. tamen per patientiam, & dissimulationem longi temporis ab illa voluntate quasi recessisse videtur,sicque accedente mihi domini voluntate,& cõcessione incipio mala fide purgata,& abscedente bonæ fidei possessorem videri.d.l.si id quod cum alijs supra alleg.ff.pro derelicto quod obtinere potest quando dominus scit rem suam ab alio possideri, & tacet quòd si nesciat non potest videri consensisse,aut ius suum concessisse.l. mater decedens.ff.de inoffic.testam.sicque illud vitium dominicæ voluntatis non purgaretur, quinimmo etiam si dominus sciat adhuc præscrip.ordinaria cessat, cum non adsit aliqua causa extrinsecus positiue.l.pro legato.l. fi.ff. pro legato.l.quod vulgo.ff.pro empt.sed tunc locus fieret præscriptioni 30.annorum, & ad hoc prodesset vitium malæ fidei purgatum videri.

Apparet ergo ex his vt bona fides, & citra tituli interuentum,& præsumi,& adesse possit. Illud tamen aduertendum est, quod licet per cursum longi temporis purgetur malæ fidei præsumptio,vt modo diximus, tamen non ideo inducitur ex tali tempore titulus ad præscribendum sufficiẽs.Aliud est enim possessionem meã antea iniustam modo per longi temporis interuentum quasi domini voluntate accedente iustam fieri,& videri,non enim videtur nisi præterea accedant alij decem, aut viginti anni,vt sic de tempore lungo fiat longissimũ Ratio horum est,quia vbi inter fuit longum tantum licet per hoc mihi iniuste possidẽdi voluntas domini accedere videatur,eaque sufficiat ad meam possessionem iustificandam,non tamen sufficit ad dominium in me transferendum,vt enim trãsferatur oportet præter rei traditionem,quod ea traditio fiat ex causa legitima, & destinata ad transferendum dominium,qualis esset causa emptionis,dotis,donationis,legati & similia.aliter.n. sola traditio, & concessio possessionis etiam à domino facta non sufficeret.l.nunquam nuda.ff.de acqu.rerum domi. ergo per lapsum longi temporis licet voluntas domini accessisse possessori videatur, tamen cum non

accesse-

accesserit ex causa præambula sufficiēte, & legitima ad transferendum dominium, cessat dominij trāslatio, absurdum enim esset vt ea præsumpta domini voluntas, quæ huic possessori accessisse videtur, potentior sit quā etiam voluntas expressa foret, sicque vt voluntas expressa sola de per se ad transferendum dominiū efficax non est, ita & hæc tacita voluntas ad illud transferendum efficax non erit, sicque vtilis erit ad iustificandam tātum possessionem, non etiam ad titulum inducendum, dominiumque transferendum, aut vsucapionem concedendam, & ita procedit d.l.a.§.si sub conditione, & l. quod vulgo.ff.pro emptore, cum simil.supra alleg. & d.l. si id quod.& d.l.si vir. Vnde postquam de longo tempore factum fuerit longissimum, cōtinget etiam & præscriptio dominijque translatio tam iure ciuili, quo titulus in tali præscriptione, aut bona fides non exigebatur, quam iure canonico, quo iure bona fides desideratur, non autē titulus, nisi in casibus specialibus, c.1. de præscript.in 6. nam hic per lapsum longi temporis contingit iustificatio possessionis, & malæ fidei abscessio seu purgatio, deinde cum superuenit tempus etiam longissimum, abscessit requisitum tituli legitimi, vel ipsum tempus pro legitimo titulo, & causa est, sicque contingit præscriptio. Sicut in simili dicimus quòd licet obligatio sine causa legitima præambula non sit efficax.l.2.§.circa.ff.de doli excep.tamen vbi fit sub conditione, ipsa conditio pro causa est, vt ff.de verb.oblig.l.à Titio, simile in principio Inst.de literarum obligatio.

Vides ergo vt bona fides citra tituli interuētum adesse possit, sed & in alio casu adest, scilicet cum emi ab eo qui bona fide præscribere incęperat, egoque non tam denuo vsucapere incipio, quam perficere eam vsucapi. quæ ab eo authore meo cepta erat, sicque cōtingit præscriptio ordinaria sine titulo, secundum Couarru.vbi supra, à quo cauendum est, quia non aduertit, quòd ibi & ille author meus præscriptionem ordinariam sine titulo inchoare non posset, sicque cum titulo contingit vsucapio illa ordinaria, nam de præscrip.30. annorum ipse intelligendus non est, cum illa indubitanter sine titulo procedat, quinimmo si aduertis hic geminus titulus adest, vnus quem habebat author meus, alter quem ego ab eo habui.

19 Denique † etiam in quibus casibus ad præscriptionē desideratur tempus cuius initij non sit memoria, adhuc tamen ibi bona fides necessaria est. Ita tenent Gloss.in c.1.de præscript.in 6.verbo, nisi, & ibi Francus.col. fin. Ang.in §.furtiuæ, in princip. Instit. de vsucap. Rubeus cons.13.num.14.Balbus de præscrip.2.p.3. partis principalis.q.6.col.5.Aymon Crau.cons.146. Idem Aymō de Antiq.temporis.4.p.scissione, materia ista. num.19. Matth.Afflic.decis.368.num.10 est communis opinio secundum Alex.qui eam sequitur in le. cum quis.C.de iure deliber.& ipse episcopus ciui.Roder. vbi supra, nu. 4.Abbas in c.fi.de const.not.1.Dominicus in ca. sacro sanct.22.dist.Fel.in cap.cum nobis, col.1.de præscrip.

Contrariam partem defendunt Dec.cons.496. Salicetus in l.2.num.8.C.de serui.& aqua.Dec.in l.traditionibus, col.3.C.de pact.Boer.decis.39.num.7.sentit Bartol.in l.fi.C.vnde vi. Verum sane prior sententia verior est per generalitatem.d.c.vigilanti, & d.c.fi.de præscrip. & cap.possessor, de reg.iur. in sexto. præsertim cum ratio peccati vitādi ibi expressa tam militet in hac præscriptione, quam in præscriptione ordinaria, vel in præscriptione longissimi temporis.

S V M M A R I V M.

1 *Malæ fidei emptor est, qui altero denuntiante se dominum esse, nihilominus emit, cū cōi contra nouissimos.*
2 *Iudici non parti denuntians ius suum ostēdere tenetur.*
3 *Credulitas nimia improbatur.*
4 *Malæ fidei emptor est, qui emit ab eo quem dominū non esse fama est, & in mala fide esse videntur emētes, aut dono accipientes oppida, & reditus regales à Regibus Hispaniæ.*
5 *Malam fidem inducit denunciatio, quæ præuenerat, nō quæ postea secuta fuit.*
6 *Mandatum ostendere debet, qui ad alterius vtilitatem denunciat.*
7 *Mala fides præsumpta, quæ inducitur ex denunciatione, an impediat præscriptionem 30. annorum.*
8 *Denuncianti quando credendum sit.*

CAPVT LXXX.

1 FVNDVM † alienum mihi vendere volēbas, quē tuum esse dicebas, & verus dominus ante contractum celebratum denunciauit mihi ne emerem dicens suum esse, sed nihilominus emi, an sim malæ fidei emptor? & communis opinio est me malam fidem habere. Ita tenent Petrus de Bellaper.Iacob.Butri.Odofredus, & Ioannes Faber post Dynum quem ipse allegat in l.si domum, per tex.ibi.C.de rei vend. quod videtur tenere Glo.ibi.& Glo.in l.pen.ff pro emptor.sequūtur Bart.in fi.Alberic.num.3.Baldus, Salic.num.2. Fulg. Paul.Castr.& Ang.ibi, Bal.not.cons.257. Titius emit.libro 1.Alex.in l.de pupillo.§.nunciationem.num. 12.ff. de oper.nou.nunciatio.Fel.in c.2.de præscript. num.5. col.fi.Ant.in c.grauis, de rest.spolia.Abb.in d.ca.2.& in c.sanctorum, de præscrip.Bar.in l.pen.ff.pro emp.Idem in l.naturaliter.col.3.de vsucap.Inno.in c.dilecti, de maior.& obe.Cyn.in d.l.fundum.Corn.cons.50. in causa vertente.num.15.lib.2.Spec.de empt.& vend.§.nunc dicendum secundo Abb.in cap.si diligenti.col.4. de præscrip.Imol.in c.fi.col.5.de præscrip.sentit Ias. cons. 29. nunquam putaui, ad fi.lib.1.est communis opinio secū dum Arium Pinellum de bon.mater.in auth.nisi tricennale.num.18.sequitur, & dicit communem opin.Bald. in l.Celsus.p.3.num.13.de vsucap.Matth. Afflict.decis. 369.num.10.sentit Dec.in l.velle. num. 3. de reg.iur.ff. Contrariam partem, vt per interuentum talis denunciationis is emptor in mala fide constitutus non videatur, vehementi conatu defendit nouissime eruditus Arius Pinellus de bon.mater.in auth.nisi tricennale.num. 15. cum seq.quam longe antea tenuerat Ioan Fab. in leg.si fundum.C.de rei vend.quem ipse non allegat, sed communis opinio satis superque probatur in l.si fundū m.C. de rei vend.vt contra tam apertam sanctionem contendere ociosum nobis videatur, licet ipse Pinel.eius literā interuertere anxie, sed parum feliciter nitatur, cum ille sensus ac intellectus quos ipse huic legi aptare vult, parum illi conueniat, & ab eius legis mente, & sensu lōge remotiores sint, quam nostra, aut vllius confutatione egeant, at in iure nostro iudice me ille demum ad veram contendit gloriam, & operæ precium fecisse videtur, qui genuinos, veros ac simplices legum nostrarum sensus captauerit, & illis, (vt nostrorum loquendi more vtar) natiuos sensus non datiuos accommodauerit, & hæc opinio summam habet æquitatem, quando ueritas concurrit cum denunciantis assertione, argum.l. cum quidam.§.quod dicitur.2.cū nota.ibi per Gloss.& alios ff.de acquir.hæred.æquissimum est enim huic domino, qui satis opportuno tempore ac re integra denunciauit, ius suum integrum seruari, neque is emptor inculpatus uideri potest, cum non iam temere ad res alienas comparandas accedere deberet, præsertim cum admonitus esset, argumento l.qui cum alio, de reg.iur.l.quemadmodum.C.de agricol.& censi.lib.10.bonus textus in

lege viribus. §. si adicrit. ff. de lega. præstan. ibi, denunciātē eo. nomen, in verb. certior a te factus. C. quæ res pignor. obligari possunt. sed opinio. Pinelli defende, vt procedat quando denuncians verum non dicebat, arg. l. cū quidam. §. quod dicitur. ff. de acquir. hæred. & etiam in alijs casibus, de quibus infra, secus si verum dicebat.

2 Amplia † etiam si non statim ius suum ostenderet, id enim iudici non etiam parti ostendi oportet, ista est vera, & communis opinio, quam tenent Bal. in dict. cons. 257. Titius emit. lib. 1 Baldus, Ang. Fulgosius, & Paulus Castren. in d. l. si fundum, quod & vult Bar. ibi, dum ait sufficere denunciatorem se dominum dicere, quod & volunt plerique eorum quos supra retulimus, quia iudici in iudicio non parti extra iudicium quisque ius suum monstrare oportet. l. 2. C. de edendo. l. ait prætor. §. si qs particeps. ff. quæ in fraudem credit. l. 1. in princ. ff. de oper. nou. nun. l. fi. ff. de lege commiss. l. hæredes. ff. ad Trebel. Sed & in hoc contrarium à fortiore volunt Pinellus & Faber, vbi supra, mouetur Pinel. quia nō tenetur quis fidem adhibere asserenti aliquid nisi ostendat quod firmat. l. si quis inficiatus, & l. plane. ff. depositi. Bart. in d. l. siquis inficiatus. Idem in l. quod te mihi. nu. 15. ff. si cer. pet. Boer. decis. 154. sentit Felin. col. fi. in c. 2. de præscriptio. Decius & Cagn. in l. qui in alterius. ff. de reg. iur.

Sed defendendo communem respon. ea iura procedere, quando per talem denūciationem quis iubetur, quod recte possidet teneret que missum facere, nos autem loquimur quando nondum tenebat, & ei tantum suadebam, vt ab alienis abstineret, quod longe facilius est, argum. l. si ita stipulatus essem per te non fieri, & quæ ibi docemur à Bart. & alijs. ff. de verb. oblig. nam & facilius quis remitit plura (idest, abstinet ab eorum petitione, & exactione) quam donet, & tradat pauca, vt tradunt Iason, Dec. & alij in l. pactum dotali. in princ. C. de collat. & diximus plenius in materia pactorum, de non petendo, in lib. de successiion. creat. tex. celebris in l. vnum ex familia. §. si rem. ff. de lega. 2. tex. optimus in l. penult. ff. pro empt. & in l. eg. vnica. ad princ. C. de vsucap. transfor.

3 Neque † ad rē pertinet quod Pinellus ait iure nostrō credulitatem improbari leg. 1. vbi plene Ias. ff. de eo per quem factum erit. nam illud in nimia, & inconsulta credulitate, non sic vbi non esset incōsulta, quę erat in specie nostra, vbi veritas concurrebat, cū assertione denunciantis. Nec quenquam mouere debet Pinellus, qui vbi supra, ait, non induci malam fidem, si quis à possidente rem emat vt suam, licet fama publica, & generalis esset, eam rem alienam esse. Allegat Baldus in cap. vigilanti. num. 5. de præscrip. Fel. in capitulo, si diligenti. num. 5. eod. tit. Afflict. decis. 178. num. 11. nam Bal. Fel. sin. & alij loquuntur, quando venditor ille habebat iustum tit. & longam atque inconcussam possessionem, quasi ex titulo simul cum longa, & inconcussa opinione maior veritatis præsumptio oriatur, quam ex illa fama, quæ mendax sæpe esse solet.

4 † Diuersum sane esset, si cum esset fama in vicinia aliquam rem non esse possidentis, qui nullum titulum habebat, nec longam possessionem, ad emptionem rei illius accederem, tunc enim non bona, sed mala fide accessisse viderer, vt tenent Imol. in c. fin. de præscript. num. 16. vers. Idem si probetur quod de hoc erat fama in vicinia. Sic ergo & in specie nostra, in qua non ponimus venditorem titulum legitimum habuisse, & in longa preterea, & inconcussa possessione fuisse, qd notat ad proceres Hispaniæ, qui titulo donationis, aut emptionis tot populos, & reditus regales à regibus dominisque nostris acceperunt, quibus alienare non licere constat per tit. de las donationes. lib. 5. ord.

5 Tenendo communem sententiam limita, vt non procedat quando post rem emptam, & traditam fieret talis denunciatio, tunc enim possessor, idemque emptor nō videretur in mala fide constitutus per solius denunciationis interuentum. Ista est vera, & communis opinio, quam tenent Glo. in l. pen. ff. pro emp. quam sequuntur ibi similiter transeuntes Iacob. de Rau. Bar. Alber. Raynerius de Forli. & alij. Bal. cons. 257. Titius emit. lib. 1. Alex. in l. de pupillo. §. nunciationem. num. 12. de oper. no. nun. ff. Fel. num. 5. in c. 2. de præscr. Ant. Butr. in cap. grauis. de rest. spol. Abb. in d. c. 2. Idem Abb. in c. sanctorum, de præscr. & in c. si diligenti. col. 4. Innoc. in c. dilecti, de maior. & obed. Cyn. Ioan. Fab. Butr. Pet. Bell. Bartol. Alber. Bal. Ang. Salic. Fulg. & Paul. Castr. in l. domū. C. de rei vend. C or. cons. 50. in causa vertente. lib. 2. Specul. de empt. & vend. §. nunc dicendum. 2. Bar. in l. naturaliter. col. 3. de vsucap. Pincl. vbi supra. Balb. in l. Celsus de vsuc. p. 3. num. 13. Quod ipsi tenent, & intelligunt de iure tam canonico, quam ciuili, contrarium tenet Imo. in c. fi. de præscrip. num. 16. licet agnoscat in contrariū se habere communem opinionem, monetur, quia licet præscriptioni semel ritè, & rectè inchoatæ interuentus malæ fidei postea nascentis impedimentō non sit de iure ciuili. l. vnica. C. de vsucap. transf. tamen de iure canonico aliud est, nam nocet mala fides superueniens non secus, quam si ab ipso vsucapionis primordio interfuisset. d. c. fi. de præscrip. ibi, in nulla temporis parte scientiam rei habeat alienæ. Sed nihil est, nam malam fidem superuenientem nocere de iure canonico agnoscimus, at in specie nostra malam fidem videri superuenisse negamus, quia assertioni illius poss. ffor ille postquam bona fide semel, & emit, & possidere cępit, non tenetur fidem adhibere, licet teneretur ante contractum initum cœptamque possessionem, aliter enim nunquam quisquam bonam fidem haberet, quia semper posset dubitare, an dominium esset concedentis, & ita procedit d. l. si quis inficiatus. ff. depositi. & in simili diximus supra.

6 Secundo intellige quando ille denunciator se dominū dicebat, secus si dicebat alium esse dominum, tūc enim ei non secus esset adhibenda fides nisi mandatum ostenderet illius quem dominum dicebat, ista est vera, & cōmunis opin. vt hic cesset mala fides, quam tenent Bar. & Ang. in d. l. si fundum. Balb. in l. Celsus. de vsuc. p. 3. nu. 13. & ait Ang. vbi supra, hoc esse no. ad multa, & ita intelligitur d. l. si quis inficiatus, tenet Bal. d. cons. 257. lib. 1. tenent Bal. Salic. Fulg. Paul. & alij communiter in d. l. si fundum, & Alex. in d. §. nunciationem ratio differentię quia lex nō tam assistit ei cuius non interest, quam assisteret si eius interfuisset, arg. in l. stipulatio ista. §. alteri. ff. de verb. oblig. §. alteri. Inst. de inutil. stipul. l. certi condictio. §. quoniam. ff. si cer. pet. l. ex conuentione. C. de pact. l. sine censu vel reli. vnde denunciationem factam à non domino non interpretatur lex emptorem in mala fide constituisse, quasi is fidem non adhibuerit denunciati, licet fidem denuncianti adhibuisse interpretetur quando denuncians se dominum diceret, vel ostenderet mandatum eius quem dominum dicebat. Tertio intellige quando veritas cōcurrebat cum assertione denunciantis, tunc enim emptor constitueretur in mala fide, non sic si denuncians non esset dominus, etiam si res non foret vendentis, ita videntur sentire communiter Doct. vbi supra, quod verum existimo. arg. l. cū quidam §. quod dicitur. 2. cum ibi notatis. ff. de acquir. hæredi. quasi illa denunciatio tribus demum concurrentibus noceat, quod & fiat ante contractum, & quod denuncians se dominum dicat, & reuera dominus sit. Quarto intellige, vt procedat quando venditor non haberet titulum, & longam possessionem, nam si vtrumque habuisset, tunc forte illa denunciatio etiam ante contractum facta non noceret, arg. eorum quæ supra diximus tenuisse Bal. nu. 5. in c. vigilanti, de præscr. & Fel. in cap. si diligenti, num. 5. eod. tit. Affl. decis. 178. num. 11.

7 Ex† superioribus infertur suspectum esse quod Aries Pinel.in auth.nisi tricentuale.num.16.de bon.mater.ait, scilicet q si pater in bonis filij maternis habebat vsumfructum,& proprietatem ei vendere properanti, atque etiam emptori festinanti filius denuntiet rem illam suã, nec vendi licere, & nihilominus emptor emerit, quòd procedet præscriptio 30.annorum, nam defectus illius tit.illegitimi in tali præscrip.non nocebat de iure ciuili. l.sicut.l.omnes.C.de præc.30.annorum.nec etiam de iure canonico.c.illud,& c.de quarta,de præsc.non quoq; oberit,inquit,mala fides,quia illa denunciatio,nõ inducit malam fidem, vt ipse contra communem sentẽtiam contendit,sed cum communis sentẽtia verior sit,& obtinere debeat,& in hac specie tenendum est, malam fidem inductam esse,quæ vtroque tempore impedit præscriptionem longissimi etiam temporis, & in eo tãtum quæstio erit, an ea mala fides sic ab initio præsumpta p interuentum longissimi temporis euanuerit ac abscesserit,quasi lex quę tunc prępsumit bonam fidem,eadẽ post longissimi temporis cursum ab ea præsumptione discedat, & quasi pœniteat illius sinistræ suspicionis,quã contra talem emptorem conceperat, vel interpretetur domini voluntatem emptori denuo accessisse tacite ex tãti temporis tolerantia, sicque purgatum fuisse vitium illud malæ fidei,arg. eorumque tradit Bar.in l.fi. in fi.C. vnde vi.& quæ nos disseruimus supra.

Ex superioribus etiam infertur quid respondendum
8 sit in illo articulo quotidie contingente,†cum quis conduxit mercenarios seu operarios ad quendam fundum excolendum,& alter vociferat, se illius fundi dominum esse, denuntiatque laboratoribus illis ab altero conductis,ne in fundum illum pedem inferant,an per hoc in mala fide videantur constitui, & abstinere debeant ab ingressu fundi,& quid si iam ingressi fuerant,& laborare cœperant,sicque postea eis facta fuit denunciatio,vt inde exirent, qua in re communis opinio esse videtur, vt si denunciatio facta nunquam fuit laboratores inculpati videantur,vt tenet Gloss.fi.in l.in rem.§.tignum.ff. de rei vend.& ibi Bar.Ang. & communiter Doct. Bal. cons.463.statuto ciuitatis.lib.3.Bal.in l.non ideo.col.1. C.de accus.& Salic.ibi.q.1.Bal.in auth.ingressi.col.2.de sacrosanct.eccles.Alber.in l.si quis id quod. col.pen.ff. de iur.omn.iud.Idem in l.1.in princ. col.1. ff. de eo per quem factum erit.Bart.in l.non solum.§.si mandato.colum.3.ff.de iniur.prout refert, & sequitur Dec.in l. velle.num.3.ff.de reg.iur.Verum post factam denuntiationem tales laboratores non viderentur inculpati,sed potius in mala fide constituti,vt videtur esse cõmunis opinio,quam tenent Imol. & Romanus in d.§. nunciationem.Angelus in §.quibus.in auth.vt omnes obedi.iud. sentit Angelus in d.§.tignum.Alex.cons.36.visis his.nume.3.vers. pæterea sequitur,& dicit esse communem opinionem Dec.in d.l.velle.num.3.Contrarium tamen videtur tenere.Idem Alex. sibi contrarius in d.§.nunciationem.num.2.

Quid dicendũ?& quidem si ipsi laboratores sciebant denunciantem aliquid iuris in tali fundo habere inculpati non viderentur,vt docent Alex.in d. cons.36.num. 3.& 4.& Salic.de accus.in l.non ideo minus. q.1. quod si ignorabat,tunc aut iam fundum ingressi cęperant laborare,& exire non tenerentur,arg.d.l.pen.ff.pro emp. & l.si quis inficiatus.ff.depositi.l.plane, eod. Aut nondum ingressi fuerant fundum, nec etiam conducti, & tunc parere deberent,arg.d.l.si fundum.C. de rei vend. l.nomen,in verb.certior factus.C.quæ res pignori obligari possunt.Aut iam fuerant conducti, licet fundum ingressi non fuissent,& tunc verior, & benignior opinio videatur,vt non videatur res ex toto integra,sicque inculpati videantur,licet non paruerint,argumento d.l. pen.& d.l.si quis inficiatus, præsertim cum res sit parui præiudicij,argumento l.si quis diuturno,cum ijs, quæ supra tradidimus.Ex superioribus apparet quid respondendum sit in eo qui venandi causa fundum alienum ingreditur,id quod verum est nisi dominus contradicat, & reclamet, cui reclamanti si fidem adhibere nolui inculpatus non videbor, si quidem sit verum eum dominum fuisse,& ita intelligerem(arg.eorum quæ supra diximus)tex.& iura supra alleg.

SVMMARIVM.

1 *Malæ fidei possessor est qui contra iura mercatur.*
2 *Malæ fidei præsumptio an purgetur longissimo tempore ardua q.*
3 *Bona aut mala fides soli Deo certo nota.*
4 *Bona fides præsumitur.*
5 *Seruitute vtens sine causa an iure canonico pręsumatur esse in bona fide.*
6 *Mala fides an præsumatur ex defectu tituli,quando nõ apparet antiquior possessor.*
7 *Mala fides non præsumitur ex tituli defectu post annos triginta.*
8 *Bona fides orta ex iniusta causa an sufficiat ad præscriptionem,ard.q.*
9 *Præscribit annis triginta emens rem filij in qua paterfamilias habebat vsumfructum.*
10 *Mala fides nocet etiam in præscriptione immemoriali, ardua q.*
11 *Præscriptio immemorialis an cesset si appareat de titulo illegitimo,ard.q.*
12 *Diuturnitas temporis facit præsumi etiam ea quæ sunt facti.*
13 *Tituli allegatio,aut probatio non requiritur in præscriptione immemoriali.*
14 *Inutilium interuentus non nocet vbi eorum defectus non noceret.*
15 *Titulus inutilis non nocet præscriptioni etiam longissimi tantum temporis.*
16 *Præscriptioni immemoriali nõ nocet initium vitiosum.*
17 *Tempus immemoriale facit vt omnium possibilium concursus præsumatur.*
18 *Præscriptio triginta annorum cessat in spurio qui dispensationem illegitimam impetrauit eiusque virtute bona partis possedit,egregia q.*
19 *Intel.l.nemo.ff.pro legato.*
20 *Præscriptio longi temporis cessat in spurio qui bona patris virtute illegitimæ dispensationis possidebat.*
21 *Præscriptio immemorialis non nititur in possessione ciuili,sed naturali detentatione contenta est.*
22 *Intelle.c.ad decimas,de restitutione spoliatorum.*

CAPVT LXXXI.

1 QVI † contra iura mercatur bonam fidem non præsumitur habere,c.qui contra,de reg.in.lib. 6.& quemadmodum.C.de agri.& cens.lib.10. l.1.in fi.C.de bon.mater.l.fi.§.sin autem sub conditione.C.commun.de lega.l.fi.C. vnde vi.sicq; cessat longi temporis præscriptio,vt dictis legibus,quia in ea bona fides desideratur.l.vnica.de vsucap.transfer. Ciu prin.Inst.de vsuc.l.vbi lex.ff.de vsuca.vigilanti.c.fi. de præscr.quod procedit quoad præscriptionem longi temporis,vt dictis legib. nam longissimi temporis præscriptio non impeditur,vt tenet Gloss.fi. in d.l.quemadmodum.cum qua transeunt ibi Doct.sentit Gloss.in d. §.sin autem sub conditione,in verb.longi temporis,dũ allegat l.cum notissimi.§.illud,de præscrip.30. annorũ, cum qua transeunt Doct.ibi.Gloss.in l.1. in verb.præscriptio-

scriptionem. C. de bon. mater. cum qua transeunt Doc. ibi, estque indubitata opinio de iure ciuili, quo iure in præscriptione 30. vel 40. annorum bona fides non exigebatur. l. sicut. l. omnes, & d. l. cum notissimi. C. de præscrip. 30. annorum. Sed cum iure canonico, (quod hac in re in vtroque foro seruatur) etiam in præscriptione
2 bona fides exigatur, c. vigilantiæ. fi. de præscr. † an ea mala fides præsumpta noceat quoad hanc præscriptionem longissimi temporis 30. vel 40. annorum, & Bart. in l. fi. num. 17. C. vnde vi. tenent non nocere. & licet ipse non exprimat se loqui de iure canonico, tamen ita intelligẽdus est, dum ait, illam malæ fidei præsumptionem post illud tempus longissimum cessare, euanescere, purgari, vt etiam retro bo. fidei possessor ille semper fuisse intelligatur, vnde si illa mala fides præsumpta etiam post annos triginta completos quasi in bonam fidem versa, & transformata videtur malæ fidei præsumptione abscedente, præscriptio de iure canonico non secus quam de iure ciuili contingere poterit, & illam Bart. opinionem sequuntur Abb. consi. 89. num. 5. in quæstione quæ ad præsens. lib. 1. Innoc. in c. 2. de rest. spol. Aymon Crauet. de antiqui. temporum p. 4. vers. materia ista. num. 4. fol. 157. Salic. num. 1. in d. l. fi. C. vnde vi. Dec. cons. 267. non excedit. num. 5. col. pen. vers. 3. de bona fide. Abb. cons. 102. in causa. num. 1. lib. 1. Dec. cons. 272. viso processu. num. 9. col. pen. Ias. in §. sed istæ. num. 100. Inst. de actio. Idem Ias. cons. 57. col. fi. lib. 1. Idem consi. 72. col. 2. eod. lib. Idem Ias. consi. 209. col. 2. lib. 2. Curt. Iun. cons. 52. colum. 4 Paul. Cast. cons. 169. lib. 2. viso quodam processu agitato. Corn. consi. 96. col. 2. lib. 4. Idem vult Alex. consil. 6. viso themate. col. 1. num. 1. lib. 1. dum allegat Bar. in d. l. fi. C. vnde vi. Idem Alex. cons. 151. viso themate. libr. 2. num. 7. vbi etiam allegat Bar. in d. l. fi. quem etiam refert, & sequitur Aret. cons. 63. in præsenti consultatione. col. pen. quem etiam refert, & sequitur in cons. 103. in causa & quæstione. num. 7. col. pen. Idem Aret. cons. 112. col. 2. versic. bis breuiter, incipit consideratis. Idem Aret. cons. 153. consultatio proposita. col. fi. in fi. Rom. consi. 107. cum præsupponatur, in princi. & illud dictũ Bart. satis communiter appr. videtur, quod sequitur, & exaltat Abb. in c. si diligenti. de præscrip. num. 16. quod & admittit Aymon de antiq. temp. p. 4. vers. materia ista num. 20. quo ad præsumptam malam fidem, licet contrarium teneat in mala fide aperta. And. Tiraq. de præscrip. Glo. 2. §. 1. ver. bona autem fides, & Glo. 4. vers. 17. vbi quam plures allegat.

Contrariam partem vt male fidei possessor, in speciebus nostris is intelligatur etiam post lõgissimum tempus, videntur tenere Bal. & Ang. in d. l. fi. C. vnde vi. dum intelligunt quod iure canonico d. l. fi. non procederet, etenim si quis semel extitit in mala fide, certe per præscriptionem longioris temporis non in meliore, sed in deteriore fide constitui videtur, tantumque abest vt huic quasi bona fides renasci videatur, quod potius quotidie in maiorem perfidiam iniustioremque causam recidisse intelligatur, vt in c. fi. de præscr. vbi hæc fere ratio redditur. Denique illud dictum Bar. maiore conatu reprehendit Ioan. Imol. in c. fi. num. 14. & Fel. in c. si diligenti 2. & 3. col. eod. tit. sentiunt Imol. & Bal. in c. per tuas, de testibus dum generaliter aiunt præsumi malam fidem in possidente sine tit. Idem tenet Aymon, de antiq. tẽp. par. 4. vers. materia ista. num. 20. fol. 159. qui alios alleg. & dictum Bar. admittunt vt procedat de iure tantum ciuili, quod tamen negant seruandum esse, sed iuri canonico etiam in vtroque foro standum. idem Aymon cõsil. 146.
3 Quid dicẽdum, † & quidem bona aut mala fides possidentis cum ex eius animo pendeat, certo probari non potest, sed tantũ per coniecturas. l. pen. C. de euict. ibi alijs itaque hoc indicijs. huius enim rei solus Deus opt. Max. conscius esse potest, nam & quod ore ꝓprio profitemur, eius contrarium sentire possumus. l. an inutilis. ff. de accep. l. obligationum substantia. ff. de act. &
4 oblig. l. non solum, eo. tit. † lex autem in re dubia præsumit possessorem esse bonæ fidei. Glo. quam communiter sequuntur ibi Doct. in prin. Inst. de vsucap. Gloss. & ibi communiter Doct. in l. pen. C. de euict. Glo. & communiter Doct. in §. sed istæ. Inst. de act. Bart. & alij in l. Celsus. ff. de vsucap. Imol. Abb. Fel. & alij in c. fi. de præscr. Fel. in c. si diligenti, eod. tit. col. 2. & 3. post Abb. ibi, num. 14. cum seq. est communis opinio secundũ Ariũ. Pinel. de bon. mat. in auth. nisi tricennale. num. 12. communis secundum Ias. in d. §. sed istæ. num. 100. Dec. consil. 267. num. 5. Idem Dec. cons. 272. num. 8. arg. l. merito, cum simi. ff. pro soc. Fallit in eo qui nulla iusta causa, aut ti. rem possederit, quia quisque scire debet quod suũ non est, ad alium modis omnibus pertinere. l. fi. C. vnde vi. Hæc tamen limitatio, vt cessante tit. mal. fides præsumatur sublimitatur, vt non procedat cum agitur de seruitute acquirenda, possidenda, & præscribenda, arg. l. si
5 quis diuturno. ff. si seru. vend. † quia tunc agi videtur de leui, aut non magno præiudicio, & læsione eius contra quem præscribit, vt Doct. communiter interpretantur, quod indubitanter procedit de iure ciui. Sed de iure canon. an idem admittendum sit vehementer controuersum est, & communis opinio est vt de iure can. non ꝓcedat. Ita tenet, & firmat communiter teneri Ioã. Imol. in d. c. fi. de præscr. num. 15. alleg. Bar. in l. 1. §. 1. ff. de itine. actoque priu. & Cyn. in l. 1. & 2. C. de ser. & aqua. Couarr. variar. resol. lib 1. c. 17. num. 7. & denique, quòd bona fides in dubio præsumatur, tradit sulius And. Tiraq. de præscr. §. 1. Glo. 2. vers. bona autem fides.

Contrariam partem, vt d. l. si quis diuturno procedat etiam de iure cano. tenent Dynus num. 31. in ca. possessor, de reg. iur. lib. 6. Abb. in c. de quarta. num. 25. de præscrip. Idem Abb. in c. si diligenti. num. 14. cum præscrip. & seq. vbi Fel. col. 2. & 3. eod. tit. Gloss. & Doct. in c. 1. de præscr. lib. 6. Anch. in c. sine possessione, de reg. iur. lib. 6. col. 9. Imol. num. 15. in d. c. si diligenti. Ant. in ca. cum ecclesia Sutrina, de causa possess. & propriet. vbi reliqui idem tenere videntur, præsertim Ripa col. pen. Rom. in l. sequitur. §. si viam. ff. de vsucap. Balb. qui hanc firmat esse communem opin. & plures huius partis auxiliares citat in tract. præscrip. p. 2. 3. par. prin. q. 6. ad fin. & hanc partem putat esse receptiorem Couarr. vbi supra, licet in contrarium inclinet, & vide quam plures quos alleg. Andr. Tiraq. vbi supra. Gloss. 4. versic. 39. ibi, sed & multi hoc intelligunt, vbi agitur de modico præiudicio, & versic. 14.

Quid dicendum? & sane hæc posterior pars vtroque iure longe verior est, cum facilius admittatur cuiusque rei deterioratio, quam interitus. l. cum questio. vbi Cor. num. 6. C. de leg. l. & hoc Tiberius. ff. de hæred. inst. sicque longe leuius est, facilius ac tolerabilius fundum meum seruitutẽ realem pati, quam ex toto amitti, inque alium transuolare, vnde licet alienam rem ex toto mihi arrogare, dominoque adimere impium, & auarũ sit, dominumque permissurum verosimile non sit, tamen eandem rem mihi seruire, aliquamque cõmoditatem afferre ipsa fere salua manente facilius, humanius, & tolerabilius est, sicque id dominũ permissurum verosimilius potui sperare, perque huius fiduciæ interuentum malæ fidei suspicio abscessit, ita probatur de iure ciuili in d. l. si quis diuturno, & de iure canon. in d. c. cum ecclesia Sutrina, secundum receptiorem intellectum. Simile in furto, quod licet committatur, cum quis contrectat rẽ alienam inuito domino, tamen si putabat dominum ꝑmissurum, furtum fieri non intelligitur, vt not. per Glo. & Doct. in §. 1. Inst. de oblig. quę ex delict. nasc. vt enim

arguatur

arguatur mala fides possidentis, nó sat est quòd sciat se rem alienam possidere, nisi & præterea sciat, aut scire debeat dominum minime permissurum, nó sic si verisimiliter existimes id illum permissurum, vt diximus, & probat opt. tex. in l. si id quod. ff. pro derelict. ibi, quasi volēte, & concedente domina, & l. si vir. ff. pro donato.

6 Secundo intellige, † quod cessante titulo mala fides præsumatur, quando apparebat de antiquiore possessore, non sic si de antiquiore possessore non appareret, nā tunc mala fides nó præsumeretur etiam cessante titulo. ita tenent Abb. num. 15. & Fel. qui hanc dicit communem opinionem in d. c. si diligenti, de præscrip. Inno. & Imol. in c. 2. de rest. in integ. Arch. in c. si virgo. 34. q. 2. Butrius in c. cum ecclesia, de causa pos. & proprie. Idem in c. peruenit, de censibus. Dyn. in c. qui contra, de reg. iur. in 6. Bar. in l. 2. §. si a pupillo. ff. pro empt. Bar. in l. 1. §. hoc interdict. ff. de itinere actuque priuato. Angelus in l. cum quib. §. publiciana. ff. de pub. Aret. in §. si quis à non domino. Instit. de rer. diuis. & alij plures relati per Fel. vbi supra.

7 Tertio † intellige, vt etiam cessante titulo mala fides in possessore desinat præsumi, postquam trigesimum annum suæ possessionis expleuit, vt in l. fi. C. vnde vi, secundum Bar. ibi, in fi. & secundum communem opinionē supra relatam quasi vitium malæ fidei, quod præsumebatur ex defectu tituli, purgetur, & euanuerit per lapsum temporis tricennalis, vt quasi volente, & concedēte domino per tanti temporis desidiam, patientiam, & tolerātiam, is possidere intelligatur, & consequenter in bona fide constitutus uideatur, cum res alienas de dominorum voluntate possidere vetitum non sit, vt ff. pro derelicto, per totum. §. venditæ. Inst. de rerum diuis. d. l. si id quod. ff. pro derelicto. l. si ego. §. 1. ff. de publ. in rem act. ibi per traditionem, aut per patientiam forte. l. sicut. le. omnes. l. cum notissimi. C. de præscrip. 30. annorum, facit quia taciti, & expressi per potentiam est. l. cum quid, cum ibi late traditis à Ias. & alijs. ff. si cer. pet. nec dubiū est quin istius possidentis possessio iam iustificetur ex tacita concessione domini, quæ præsumitur, & colligitur ex longa ipsius patiētia, quam iustificaretur per eiusdem expressam cōcessionem, & cum isthæc verosimilia sint iustissime admittimus hanc præsumptionem, vt mala fides, quæ ab initio ex defectu tituli præsumitur per tricennalis temporis cursum quasi abscessisse euanuisseque videatur, successisseque eius loco ac renasci bonam fidem iustamque ac probabilem confidentiam. de domini voluntate ac concessione accedente, bon. tex. in l. alienationis verbum. ibi. vix est enim vt nó videatur alienare. ff. de verb. sing. quinimo per solius anni taciturnitatem ius nostrum remittere videmur. §. fi. Inst. de iniu. facit d. l. si quis diuturno, & l. omnimodo. ibi, nam si nullam. C. de inof. test. facit quia & simili, & etiam lōge breuiore taciturnitate ius possessionis omissum videtur. Iason in l. 1. col. fi. C. de ser. fug. & in le. naturaliter. §. nihil commune. num. 88. ff. de acq. posses. Gloss. Paul. & Alex. in l. si de eo. §. fi. eo. tit. vide supra c. 79. num. 15.

8 Quarto † intellige, vt sufficiat bon. fides orta ex iniusta causa & ex tit. illegitimo, veluti si emi à minore rem soli sine decreto, vel ab ecclesia citra solenniorum interuentum, nam si bona fides adesse potest ad præscriptionem sufficiens citra vllius tituli, aut iustæ causæ interuentum, ergo multo magis cum interuentu tituli minus legitimi. arg. l. vnicæ, in princ. cum ibi late traditis p. Gloss. & Doct. C. de rei vxor. act. & C. de testam. l. testa. vbi Ias. Co. & alij, intellige quando constabat bonam fidem interfuisse, nam in re dubia non præsumeretur in eo qui contra iura mercaretur. le. 1. C. de bon. mater. l. quemadmodum. C. de agri. & censi. lib. 10. c. qui contra iura, de reg. iur. in 6. sed cū constabat de bona fide, tunc ad præscriptionem tam sufficiens esset, quæ nasceretur ex iniusta causa etiam profecta ab errore iuris, quam si a causa legitima descenderet, ita tenent Gloss. in l. 2. C. vbi causa status agi debeat, cum qua transeunt Doc. ibi Glos. cum qua transeunt Doct. ibi in l. 2. C. si quis ignorans rem minoris esse. Bart. in l. sed & si lege §. scire, per tex. ibi. ff. de pet. hæred. Paulus in l. Celsus. col. 1. ff. de vsucapi. Idem Paulus in l. nunquam. in fi. eod. tit. Afflict. decis. 40. num. 12. Paulus in l. 2. §. si a pupillo. num. 4. ff. pro emp. Idem in l. venditioni. C. eod. tit. Ant. Rub. cons. 75. Bal. in l. Celsus. de præscript. 4. notab. num. 15. Couar. in c. possessor. de reg. iur. in 6. p. 2. §. 7. Aym. de antiq. temp. 4. p. fol. 157. Corn. cons. 277. lib. 4 Fel. in c. de quarta, nume. 34. de præscrip. Ant. & Imol. in c. peruenit, de emp. & vend. Imol. & Ant. in d c. de quarta. Fel. in c. si diligenti. col. 3. de præscrip. Emanuel à Casta. Lusitanus in l. si ex cautione. C. de non numera. pec. pag. 55. Alexan. consil. 127. lib. 4. col. 3. Pinel. num. 11. in auth. nisi tricennale. C. de bo. mater. qui hanc dicit communem, tenent & dicit communem Balb. vbi supra not. 3. dicit communē Rub. vbi supra, Balb. in l. nullo. num. 4. C. de rei vēd. Rip. in l. 1. num. 9. ff. quo. bon. Alex. cons. 75. col. 2. vbi hanc dicit communē, & cons. 154. ad fi. sentit Tiraq. de præs. Gloss. 2. §. 1. verb. bona. Contrariam partem tenent Fel. in c. de quarta, supra alle. num. 35. Paul. Cast. in d. l. Celsus, in prin. Idem cons. 72. quia frustra, ad fi. prout refert Fel. vbi supra, qui etiam alleg. huius partis fautores Cynum in l. si quis emptionis. §. 1. de præscr. 30. ann. & Bar. in d. §. scire. Glo. in c. 2. de his quæ fiunt à præla. Gloss. in c. apostolicæ, de don. cum quibus transeunt simpliciter Doct. ibi. Gloss. in c. cura de iure pacto. Abb. in d. c. de quarta. Idem Abbas in c. cum nó liceat, de præscrip. sentit Fel. in d. c. si diligenti. num. 4. & non desunt qui hanc dicant communem, vt per Aym. de antiq. temp. p. 4. versic. materia ista. num. 7.

Quid dicendum? & sane prior opinio negatiua, vt nó noceat, quòd illa bona fides oriatur ex titulo inutili, & à iure improbato, est longe verior, per d. §. scire, & l. pro legato. l. fi. ff. pro legato. l. fi. ff. pro suo. l. non solum. §. qđ vulgo. ff. de vsucap. l. quod vulgo. ff. pro empt. nam in præscriptionibus bona fides nō tam positiue desideratur, quam seu priuatiue, idest, quod absit perfidia, & mala fides, vt dictis legibus, & c. vigilanti, & c. fi. de præscrip. & cap. si virgo, 34. quæstione secunda, quæ cum abscesserit non refert quia ex causa abscesserit, idest, siue ex peritia, siue ex imperitia, aut stultitia, facit l. si per errorem ff. de iurisd. omn. iud.

Tenendo hanc partem ad omnia iura in contrarium per Doct. adducta respondetur in præscriptionibus regulariter tria inter se distincta, & separata desiderari, scilicet possessio, titulus, bona fides, vt altero horum trium deficiente non contingat præscriptio. l. vnica. C. de vsucapion. trans. in princ. Inst. de vsucap. l. sine possessione. l. Celsus. 3. ff. de vsucap. l. 2. C. pro emp. l. 2. §. si a pupillo. eod. tit. ff. titulus autem à lege improbatus pro non titulo habetur. d. § à pupillo, & d. l. 2. cum similibus, & sic licet ab illo titulo contingenter profecta sit bona fides, adhuc tamen cessat præscriptio non quidem ex capite bonæ fidei cessantis (affuit enim satis sufficiens ad officium suum peragendum,) sed cessat præscriptio ex capite tituli deficientis. leg. qui hæredi plures. ff. de cond. inst. nam & similiter licet titulus esset legitimus, & bona fides indubitata, tamen si possessio foret interrupta, cessaret præscriptio. l. ceptam, cū ibi notatis. ff. de vsuc. l. more. C. de rei vend. quod alibi plenius diximus, & aliquid supra c. 77. num. 9.

9 Infertur, † quòd si pater habebat vsumfructum in bonis maternis filij sui, quem habebat in potestate, eamq; rem vendidit mihi contra l. 1. C. de bonis maternis, eā

præscri-

præscribere potero annis triginta si ignarus eram illius legis prohibitionis, quia hæc bona fides orta ex hoc iuris errore sufficit, & titulus ille qui pro nullo est in præscriptione longissima non nocet. l. sicut. l. omnes. l. cum notissimi. C. de præscrip. triginta annorum, tenẽt in specie Cynus, Alber. Paulus, & Pinellus, num. 12. in auth. nisi tricennale. C. de bon. mater.

10 Infertur etiam decisio illius articuli, † an præscriptio tanti temporis, cuius initij memoria non existat, procedat cum mala fide? qua in re sunt qui teneant procedere etiam cum mala fide, ita tenet Decius, num. 12. in l. traditionib. C. de pact. qui refert idem tenuisse Salic. in l. 2. ad finem C. de serui. & aqua. Ioãnes Zenobius de Vbaldis inter consilia Bal. cons. 370. verba rescrip. lib. 3. Boerius decis. 39. nu. 7. Dec. cons. 417. in causa domini operarij. num. 5. vers. similiter nec bona fides. Idem Dec. cõsil. 638. communitas Spadiæ. num. 4.

Contrariam partem, vt in tali præscriptione bona fides exigatur, nec procedat cum mala fide, tenent Glos. pen. in c. 1. de præscrip. in sexto. & ibi Francus col. fi. sequitur decis. Neapolit. 368. col. 4. Angelus Aret. in §. furtiuæ. col. 1. Instit. de vsucapionibus. Abbas, Panormit. in cap. fi. not. 1. de præscr. Dominicus in c. sacrosancta. 22. dist. Fel. in c. cum nobis. col. 1. de præscrip. Aymon Crauet. de antiq. temp. p. 4. versiculo, materia ista, nume. 19. Idem Crauet. consil. 146. Alexandrinus cons. 13. col. 4. in fine. Bertachinus versic. præscriptio quomodo causatur in suo repertorio. Orlandus de Curte inter consilia Calcanei consi 6. colum. pen. Ias. cons. 24. col. pen. lib. 3. & hæc opinio longe verior est, & receptior videtur, pro qua viget generalitas cap. possessor. de reg. iuris. in sexto cap. vigilanti, & cap. fi. de præscrip. præsertim cum, vt disseruimus, tanto perfidior mala fides quanto diutius, & durat & detinet animam possidentis in peccato, & periculo salutis æternæ, facit, quia legislatori curæ esse debet non solum vt peccatum commissum puniatur, aut purgetur, sed etiam vt peccandi occasio remoueatur, c. ne captandæ, & cap. detestanda. de concession. præbendæ. cap. fi. eodem tit. lib. 6. l. de fideicommisso. C. de transa. l. 1. ibi. non iniquis rationibus. & l. fin. C. de pact. l. 2. in fi. ff. quibus vt indig. l. 1. §. interdum. ff. de vulgari. §. sin autem quis formidolosus. Inst. de pupilla. l. quidam in iure. §. fi. cum l. seq. ff. de donat. Sed si aliter diceremus, peccandi occasionem palam præstaremus, ergo, &c. & denique peccatum certum, & indubitatũ admitteremus, ergo, &c. Quod procedit in mala fide certa, & indubitata, non sic in ea tantum quæ coniecturis presumeretur, puta ex ostẽsione tituli à lege improbati, vt supra disseruimus, illa enim malæ fidei præsumptio, vt tollitur, & euanescit per cursum temporis tricennalis, longe magis euanuisse videbitur per tempus centum annorum, aut eorum quorum memoria non existat, vt ex communi opinione supra edocemur, quod & Aymon Creuet. palam admittit, vbi supra, & hoc casu potest defendi opinio contraria, quòd plerunque, & regulariter, vt procedat necesse est, quia non video vt mala fides certa, & indubitata probari possit, nisi per ipsius confitentis confessionem, cum regulariter indicijs tantum, & coniecturis probetur. l. pen. C. de euict. quod intellige quando quis fatetur se ante præscriptionem immemorialem expletam fuisse in mala fide, nam si post eã impletã agnoscat se cepisse habere notitiam rei olim alienæ, id noceret nihil, vt alibi tradidimus. Ex his ergo colligitur quid

11 dicendum sit in illo articulo, quo quæri solet, † an in quibus casibus sola ea præscriptio, cuius initij memoria nõ extat, locum habet, ea impediatur, & veluti infecta reddatur per ostensionem tituli illegitimi, quale esset si in terminis c. 1. de prescrip. lib. 6. is qui se maioresque suos contenderet tempore cuius initij. & c. possedisse, & prescripsisse, ostenderet titulum illegitimum, qui ab aduersario diceretur eis dedisse causam vnicam possidendi, eosque eam habuisse tantum possidendi causam, & præterea nullam, & sunt qui putent hoc casu impediri temporis immemorialis præscriptionem. Ita tenent Ioann. And. in c. 1. ad fi. præscr. lib. 6. Couar. in c. possessor. p. 2. §. 3. num. 7. de præsc. eod. lib. Aym. Crauet. de antiq. tẽp. p. 4. vers. materia ista. num. 3. cum plu. seq. mouentur, q2 posito titulo illegitimo sequitur præsumptio malæ fidei, arg. c. qui contra iura, de reg. iur. lib. 6. l. quemadmodum. C. de agri. & censi. lib. 10. sicque iure canonico cessat præscriptio etiam longissimi temporis, vt tenent Gl. in c. Apostolicæ, de don. Paul. Cast. cons. 70. quia frustra col. fi. Idem cons. 429. in quadam informatione. libr. 1. Abb. cons. 34. col. 1. lib. 1. Fel. in c. de quarta. num. 35. de præscrip. Abb. cons. 19. lib. 2. Alex. cons. 74. col. fi. lib. 2. Idem Alex. cons. 46. lib. 3. Soc. cons. 29. col. 7. in 2. dubio lib. 1. est communis opinio secundum Felinum, vbi supra, & secundum Aym. de antiq. temp. p. 4. vers. materia ista. num. 6. Cur. Iun. cons. fi. col. 3.

Contrariam tamẽ partem, vt posito titulo illegitimo non sequatur præsumptio malæ fidei, & consequenter vt etiam tunc de iure canonico procedat præscriptio longissimi temporis triginta, vel quadraginta annorum tenent Paul. Cast. sibi contrarius, cons. 406. col. 3. libr. 1. incipit satisfaciendo. Rom. cons. 123. circa primum dubium, col. 3. sequitur, & dicit esse communem opinionem Alex. cons. 75. col. 2. ad finem. Idem Alex. cons. 154 ad finem. Gui. Papæ. q. 159. Feder. cons. 247. Cald. cons. 2. tit. de const. col. 2. Cynus in l. vendit. C. pro emp. Abb. cons. 37. lib. 1. & alij quam plures relati per Aym. vbi supra, num. 7. qui hanc etiam partem satis receptam putat & ipse existimo receptiorem esse, quam & tenent Rip. in l. 1. num. 9. ff. quorum bonorum. Bald. in l. nullo. C. de rei vend. Imol. in l. nunquam. ff. de vsucap. Soc. cons. 33. col. 3. lib. 4. sequitur, & dicit communem opinionẽ nullo fere relato Couar. in c. possessor. p. 2. §. 5. nu. 2. de reg. iur. lib. 6. Balb. de præscr. in 2. p. 3. p. q. 6. Idem Balb. ibid. q. 2. 4. partis.

Tenendo hanc partem quæ longe verior est per generalitatem l. sicut. & l. omnes, & l. cum notissimi. C. de præsc. 30. annorum, ne iura illa temere corrigantur, contra l. si quando, in princ. C. de inoff. test. & ex communi opinione supra relata sufficit bona fides orta etiam ex stulta causa. Et quia licet posito titulo iniusto, & illegitimo præsumatur mala fides, tamen illud est & procedit, quoad impediendam longi temporis præscriptionẽ, nõ etiam quoad impediendam præscriptionem longissimi tẽporis, vt ex cõi opinione supra resoluimus post Bart. in l. fi. in fine. C. vnde vi. sed cur diuersum, nã si simul ac habitus est titulus illegitimus, statim ex legis interpretatione, & præsumptione oritur mala fides, eaque semel orta vr̃ non posse mori, ergo quonammodo per adiectionem decem, vel viginti annorum super longum tp̃s præcedens mori eam malam fidem, aut aufugere interpretamur? respondeo, quia ex longiore domini patiẽtia & tolerantia ea res quasi nobis cõcessa vr̃, sicque ea dñi voluntas denuo nobis accedens fugat nostram malã fidem præsumptam, eamque purgat, vt superius disseruimus, vt ẽt retro ab initio semper bonę fidei possessores fuisse videamur, simile in l. si tibi hõ. §. cũ seruus, cũ ibi nota. & per Gl. Alex. & alios. ff. de verb. oblig. & quæ plene diximus supra isto libro, & supra istomet c. num. 2.

Cum ergo qui mala fide possedisse annos viginti p tituli illegitimi interuentum præsumitur, is per adiectionem aliorum decem annorum quasi bonę fidei possessor incipiat videri, quanto magis bonæ fidei possessor videbitur per adiectionẽ temporis immemorialis, præsertim cũ nõ sit bona cõsequentia, ostenditur vnus titulus

illegiti-

illegitimus,ergo non potuit alius legitimus interuenire
quinimo potuit,ꝙ dixeris,titulus est facti,quod nõ præ
sumitur,nisi probetur.l.in bello.§.factæ.ff.de captiuis.l.
12 si emancipati.C.de coll.respondeam † etiam ea quæ sunt
facti præsumi ex antiquitate temporis.leg.si filius.C.de
pet.hæred.l.qui in aliena,ad princ.ff.de acq.hæred.ca.1.
de præscrip.in 6.plene per Rom.Alex. & Ias. in d. l.qui
in aliena,& in l.sciendum.ff.de verb.oblig.vbi non solũ
vnum factum,sed etiam plura ex tali antiquitate si opus
est ad rei qua de agitur validitatem præsumuntur,plene
13 per Aymonem de antiquitate,in prin. † Denique in præ
scriptione immemoriali non exigitur tituli allegat. nec
etiam probatio,vt est vera,& communis opinio, quam
tenent Dominicus Francus, & alij communiter in c.1.
de præsc.in 6.Glo.& Doct.in c.super quibusdam.§.pre
terea de verb.signifi.Ias.in l.si certis annis.col.fin. C.de
pact.Freder.de Senis cons.237.Aym.de antiq.4.par.ver
sic.absolutis.num.49.sequitur,& dicit esse communem
opinionem Couarru.d.c.possessor.par.2.§.3. num. 7.&
in lib.1.resol.cap.17.num.5.Balbus de præscrip.p.5.q.7.
Ripa in c.2.col.fi.de iud. Iacob. de sancto Georgio de
feudis in verb.mero & mixto imperio.Ratio ea est,quia
dominij acquisitio contingit nobis aliquando ex domi
ni concessione,vt in l.nunquam nuda.ff.de acqu.rerum
dom.l.id quod nostrum.ff.de reg.iur. Aliquando ex cõ
cessione,& dispositione legis inscio, aut inuito domi-
no,vt per totũ.C.de seruis qui pro premio liber. accip.
l.Item si verberatum.§.1.ff.de rei vend. & per omnes ti
tulos præscriptionum,& vsucapionum tradit Dec.in d.
l.id quod nostrum.vnde quo temporis momento præ-
scriptio completur(siue illa longi temporis sit,siue lon
gissimi,siue etiam temporis immemorialis)illico lex do
minium seu ius, quo de agitur, vero domino ademisse
videtur,inque præscribentem transtulisse illud.Quid igi
tur opus esset tituli interuentu, cum in trãsferendis do
minijs ex legis dispositione is minime sit necessarius
sed tantum quando ex concessione domini transferun
tur pro nobis, quia quod operatur in reliquis iuribus,
seu dominijs transferendis ipsiusmet veri domini cõces
sio,idem operatur tempus immemoriale in hac concel
sione legali.l.1.§.fi.l.2.in princ.ff.de aqua pluu.arcend.l.
1.§.ductus aquæ.ff.de aqua quot.& æstiu.ergo vt in do
minio per domini concessionem quæsito non noceret
alius titulus à non domino habitus,vel etiam ab ipso do
mino habitus,sed minus rite,ita etiam hoc casu cum p
tempus immemoriale nobis à lege concedatur ius seu
dominium, obesse non debet alius titulus illegitimus,
vel non rite profectus,pro nobis,quia cuius rei solenni
tas non desideratur,eius inutilis interuentus nõ nocet,
in princip.C.de rei vx.act.l.testa.C.de test. Nec ad rem
pertinuit quod quidem falso opinantur hac in re titulũ
à lege præsumi,tantum non etiam induci,vnde,inquiũt
si constet de illo titulo illegitimo,cessat præsumptio le-
gis,manetque ille possessor titulo destitutus, sicque præ
scribere non potest,nam id falsum est,quia hac in re ti-
tulus,nec præsumitur,nec fingitur, sed ius & dominiũ
possidenti à lege conceditur citra interuentum alicuius
tituli veri,aut ficti,aut præsumpti,sed solum occasione
illius possessionis immemorialis, quemadmodum & in
terminis totius tituli.C. de seruis qui pro premio liber.
accep.extra ordinem ius nostrũ nobis adimitur inque
alienum transfertur,nam egregium, ac meritorum faci
nus,quod seruus ibi fecit,non solet connumerari inter
modos & titulos transferendi,aut amittendi ius & do-
minium,de quibus per tex.& Glos.in l.ex hoc iure.ff.de
iust.& iure,& in titulis ff.& C.pro empt.pro donato, p
hærede,pro legato,pro dote,pro suo,&c.& similia. Sic
& alias iure regio per filijfamilias monachismum, aut
matrimonium pater perditius patriæ potestatis.l. Tau-
ri.47.& etiam vsumfructum quem habebat in bonis fi-
lij aduentitijs,& filius liberatur patria potestate per in-
teruentum dignitatis,vt in auth.const.quæ digni.Præte
rea,ꝙ ex titulo illegitimo præsumatur mala fides, vt le.
quemadmodum.C.de agric.& cẽsibus,lib.11.(cum im
peritia posset præsumi,arg.l.si per errorem.ff. de iurisd.
omnium iudicum.l.Sticho.ff.de opt.l.) hæc sane p̃sum-
ptio nimis rigida est,sicque procedit quoad impedien
dam longi tantum temporis præscriptionem, non etiã
longissimi,aut immemorialis,cum tanto magis tuẽdus,
ac fauendus esset quisquam,quanto diutius possedit, vt
d.c.1.de præscr.lib.6.per totum.C.de præscr.30. ann.fa
cit ratio l.merito.ff.pro soc.sic & alibi ius & dominium
ex legis dispositione ab vno abscedit citra factum suũ,
inque alium migrat.l.fi.vbi multa per Doct. C.de lega.
& fere per totum.C.de don.quæ sub modo.& in l. si vn
quam.C.de reuocan.don.vbi multa per And.Tiraquel.
verb.reuertatur,& per Dec.& Cagnol.in l.id quod no-
strum,de reg.iur.ff.ergo in præscriptione tanti tempo-
ris cuius initij,&c.non introducitur titulus à lege vllus
verus,aut fictus,aut præsumptus,aut pictus, aut imagi-
narius, vt contrarium existimantes confabulari nobis
videantur,& loqui sine vlla lege,quinimo contra plures
leges supra relatas, vel dicant ipsi nobis si interfuit tit.
an sit nominatus,vel innominatus,& qua voce, aut no-
mine nuncupatur, profecto necesse habebunt fabellis
fabellas addere.nobiscum sentit Fel.post Ant.quem ip-
se refert in cap.cum nobis.col.3. de præscrip. Alexand.
cons. 13.col.3.dum aiunt esse præscriptionem iuris, &
de iure pro præscribente tempore immemoriali, cõtra
quam nulla admittitur probatio præter confessionis.
Gloss.approbata in l.siue possideris.C.de prob pro no
bis quod tradunt Gl.in §.multis.Inst.de liber. Bald.in l.
neque quicquam.§.vbi decretum.col.6.ff.de off.procõ.
Ias.cons.20.col.3.Dec.cons.163.col.6.& in cap. nouit.
14 col.9.de iud.dum tradunt quod † eius rei interuentus si-
ue legitimus sit,siue illegitimus,minime nocet,quoties
eius omnino defectus seu abscessus non posset nocere,
quæ nota, quia habuimus de facto in causis quampluri
mis,& summorum virorum.
15 Infertur † ex superioribus minime admittendam es-
se opinionem Aym.Crauet.de antiquit.temp.p.4. vers.
absolutis.num.60.& eiusdem ibidem.versi.materia ista.
num.3.cum pluribus seq.dum contendit, quòd si titu-
lus inuidis ostendatur,ac illegitimus,inficit præscriptio
nem immemorialem, vel impedit eius consummatio-
nem,vel saltem effectum,allegat eiusdem sententiæ fau
torem Alexandrinus cons.113.col.1.lib.1.qui loquitur
in quasi possessione tantum longi temporis, aut longis
simi,non autem in memoriali,quinimmo etiam in lon
gissimo vix procederet eius opinio,vt patet ex supradi-
ctis,allegat Paul.Cast.cons.423.col.2.in fi.num.2.lib.2.
16 qui potius in contrarium inclinat, † licet cum constaret
de iniusto,& illicito initio variet ibidem. Idem repetit
ipse Aymon,vbi supra, quanto autem distet titulus ille
gitimus,idest minus rite habitus à causa nefaria,& tur-
pi,vitioso,iniquo ac iniusto initio, nullus sanus non vi-
derit,quinimmo etiam si ostenderetur, ac probaretur
aliquod initium turpe,ac vitiosum, adhuc opinio no-
stra procederet,quia non sequitur, quod præter illam
causam iniquam,& iniustam,vel etiam turpem possidẽ-
di,non quoque potuisse adesse,& interuenire aliæ cau-
sæ possidendi iustæ,& honestæ,vel indifferentes,& tem
17 pus cuius initij.&c. † facit verum omne possibile, fa-
citque vt videantur interfuisse omnia, quæ oporterent,
quibusque opus esset ad perficiendam talem præscri-
ptionem,vel tale ius inducendum,vt d.c.1.de præscrip.
lib.6.cum similibus supra allega.& quæ traduntur in lo
cis supra allegatis,præsertim cum ex communi senten-

tia dixerimus supra post Bart. in d. l. fin. C. vnde vi, quod etiam si cōstet ex legis præsumptione de vitioso ingressu possidendi, adhuc ex tempore longissimo vitium illud purgatur, quanto ergo magis per tempus cuius initij, &c. nam & si ad talem possessionem iustificādam Imperatoris, vel Papæ concessio necessaria foret, ea interfuisse præsumeretur, vt ibi, vel tale tempus pro tali concessione haberi. d. l. 2. in princ. ff. de aqua pluu. & ibidem l. 1. in fi. cum similibus supra alleg. si ad talem effectum mille rerum, aut qualitatum concursus, ac interuentus forent necessarij, omnes interfuisse viderētur, si summorum principum dispensationes mille necessariæ dicerentur, omnes quoque interfuisse viderentur, vt dd. iuribus, quid ergo deesse poterit?

Ad leg. obligationum fere. §. placet. ff. de act. & oblig. dum ait, tempus non esse modum inducendi obligationem, respondetur, procedere in obligatione personali, non sic in iure, & dominio reali transferendo, vel adimendo. Præterea ea lex non procedit in tanto tempore, &c. vt tradūt Doctores in l. si certis annis. C. de pact. & in l. fi. C. de lega. sicque de vitioso initio apparere nō potest, quia licet probetur, tamen lex præsumere potuit & voluit interuentum, & concursum necessariorum ad illud vitium supplendum, vel vt rectius loquar, omnia necessaria lex ipsa adiecit, sicque supplementum re vera induxit non per modum præsumptionis, sed realis dationis, & inductionis, & concessionis, denique pro nobis stat regula, nec ista exceptio bene probatur, nec dubito quin regulam tenentes, qui innumeri sunt interrogati de veritate huius exceptionis eam negarent.

18 Ex superioribus dum diximus, vitium malæ fidei præsumptum, quod oritur ex titulo minus solenni, purgari per lapsum temporis longissimi, ita vt possessor bonæ fidei semper fuisse retro intelligatur, infertur quòd si spurius errore iuris se legitimum putabat, cum legitimatio à se impetrata esset illegitima, & minus solennis, & sic patris hæreditatem annis triginta possedit, eā præscripsisse videbitur, quia, vt diximus supra, sufficit bona fides etiam orta ex errore iuris, vel mala fides inde præsumpta, iuxta c. qui contra, de reg. iur. in sexto, cum concor. supra allega. purgetur per lapsum triginta annorum, & in præscriptione tricennali titulus nullus desideretur, & sic inutilis non nocet. l. sicut. l. omnes. C. de præscriptione triginta annorum, iuncta l. vnica, in principio. de rei vxo. action. C. ita in specie tenent Bal. num. 3. in leg. nullo. C. de rei vendic. Rip. num. 9. in l. 1. ff. quorum bonorum, qui hoc multum exaltat quasi vtilissimum. Quid dicendum? & puto oppositum verius esse, vt ces-
19 set præscriptio etiam longissimi temporis † per textum expressum, in l. nemo. ff. pro legato, vbi tex. ait, eum qui incapax legati est, non posse vsucapere titulo pro legato subdit rationem, (& hoc est quod expendimus,) quia ea, inquit, possessio ex iure testamēti proficiscitur. ergo ibi vsucapio non impeditur quasi in titulo esset vllum vitium, aut in bona fide, sed solum quasi in ipsamet possessione vitium esset, nam sine possessione præscriptio non procedit. cap. sine possessione, de reg. iur. in sexto. leg. sine possessione. ff. de vsucap. possessionem autem ciuilem intellige, quia ex ea proficiscitur vsucapio, non ex possessione naturali tantum. l. 1. §. per seruum qui in fuga. ff. de acq. possess. nec dubium est quin incestuosus, qui est incapax bonorum paternorum, incapax intelligatur non solum quo ad eorum proprietatem, sed etiam quo ad possessionem, lex enim id prospectum voluit, ne per patronum quicquam ad tales filios perueniret, vt sic à talium turpium liberorum procreatione parentes abstinerent, quæ lex satis incōsulta esset, si quem admodum tales liberos proprietatis bonorum pa. incapaces fecit, non quoque & possessionis incapaces faceret, cum ex sola possessione plures vtilitates nascantur, puta fructuum acquisitio, vsucapiendi conditio, & similia. l. bonæ fidei. ff. de acquir. rerum dom. §. si quis à non domino. Inst. de rerum diuis. cum ibi nota. iuncto d. §. per seruum, & ideo ipsamet possessio inficitur, ac proinfecta, & pro non habita habetur, in d. l. nemo. & hoc sane est quod mihi visus est sensisse Iureconsultus ibi in verbis supra expensis. cum ergo illa possessio inspecta legis censura nulla sit, ergo non perdurauit per tricenniū continuum, quinimmo neque per momentum temporis, sicque is non modo præscriptionem expresse habuisse non videtur, sed nec ēt eam inchoasse videtur, cū nunquam possidere cœpisset. Ad idem l. fi. ff. pro hærede, & nobiscum videtur tenere Bar. licet moueatur alia ratione parum tuta, in cons. 116. dominus Dominicus.

20 Vnde infertur † longe facilius cessare longi tantum tēporis præscriptionem, vt recte tenuerunt Bal. num. 4. in l. nullo. C. de rei vend. ibi Salic. & Bal in l. id quod pauperibus. C. de episc. & cler. Sali. in l. 2. C. pro empt. Rip. nu. 9. in d. l. 1. ff. quorum bon. post Gloss. in l. nemo. ff. pro legato, & Rip. ait, vbi supra, hanc esse communem opinionem. tenet Alex. cons. 74. circa primum. num. 7. vers. circa secundum. Cuman. in l. nemo. ff. pro legat. Bart. cons. 116. dominus Dominicus. num. 4.

Contrarium tamen etiam in longi temporis præscriptione tenuerunt Iacob. de Rau. Raynerius de Forli. & Ang. in d. l. nemo, & Paul. Castren. cons. 228. quem non inuenio licet allegetur per Ripam, vbi supra. Quid dicēdum? & sane Bal. & alij supra relati, qui communem opinionem tuentur, mouentur eo quòd tempus in præscriptionibus supplet defectum tit. l. clauibus. ff. de cōtrah. emp. non autem addit capacitatem, sed etiam si huic incestuoso filio incapaci pater ipse traderet, eum dominum non faceret, ergo absurdum est, quòd tempus plus operetur quam vera traditio domini eiusque cōcessio. Sed istorum ratio, vt nobis videtur, nulla est, nam in specie nostra adest & tempus, & ipsius domini concessio, ponimus enim ipsum patrem bona sua huic filio dedisse, vel expressim in testamento, vel tacite cum intestatus decederet. l. conficiuntur. ff. de iure codic. l. 1. §. fi. ff. de lega. 1. & contendimus, vt quod ipsius patris concessio per se solam efficere non potuit, possit cum temporis adiectione, aliunde ergo quærenda sunt fundamenta ad cōmunem opinionem tuendam, & sane ex defectu tituli hæc præscriptio non impediretur, (vt tenentes communem sententiam falso opinabantur,) sed magis ex defectu possessionis, vt supra docuimus, id quod neutrius partis fautores percepisse videntur. Ad tex. in l. si vir. ff. pro don. l. si id quod. ff. pro derel. iuncta l. 1. §. si uir. ff. de acq. poss. tamen diuersum esse, quia non tam prohibita est don. inter vir. & vxor. quam inter patrem, & filium spurium, sicque illo casu sola dominij translatio prohibetur, quia non tam amare neque quasi, vt inter infectos, &c. arg. l. si id quod. §. 1. ff. de don. inter virum. hoc autem casu tam dominij, quam proprietatis acquisitio prohibetur.

Extat ergo ex superiorib. in q̄one spurij seu incestuosi cessare præscriptionem non solū longi temporis, qd a plerisque receptum est, sed ēt longissimi temporis 30. vel 40. ann. idq; quod noue contra Rip. & Bal. aduertimus
21 † sed an præscriptio illo casu eius temporis, cuius initij memoria non sit, locum habebit, mouet quæstionem, quòd sine possessione præscriptio etiam per annos plures, quam mille contingere nequit. d. l. sine possessione, cum similibus supra allegatis, sed hic ex legis interpretatione possessio nulla erat, vt supra diximus, ergo, &c. adhuc tamen magis esse videtur, vt immemoriali præscriptioni locus sit, nam licet à sui primordio infecta videatur ea possessio, vt neque ille possedisse videatur ciuilter,

uiliter, quo ad reliquas præscriptiones siue longi, siue ẽt longissimi temporis, tamen quo ad hanc acquisitionẽ, quæ per tempus immemoriale contingit (quæque non connumeratur inter species præscriptionis, sed naturalibus acquisitionibus proximior est) vel non videbitur infecta ciuilis possessio, vel sola naturalis sufficiet, quia iura de acquisitione hac loquẽtia ad solam possessionẽ naturalem respexisse videntur, eique illam vim & potestatem præbuisse, arg. l. 1. §. fi. & l. 2. in prin. & in §. h. ff. de aqua pluu. arcen. & l. 1. §. ductus aquæ. ff. de aquæ quoti. & æsti. c. 1. de præscr. lib. 6. vt licet præscriptiones in ciuili possessione nitantur. l. 1. §. per seruum qui in fuga. ff. de acq. poss. tamen hæc acquisitio magis in possessione naturali niti videatur, vel etiam in nuda detentatione, ergo multum refert vtrum cessante mala fide præscriptio ex defectu tituli, vel causæ iuste possidendi impediatur, an vero ex defectu ipsius possessionis. nam defectus possessionis ciuilis, & ẽt naturalis, & ẽt detentationis, non suppleretur ẽt cursu mille annorũ, at defectus possessionis naturali detentatione suppletur tempore immemoriali tm. at defectus iustæ causæ possidẽdi suppletur 30. vel 40. an. quasi maius impedimentũ sit cessare etiam detentationem, quã cessare possessionem, maiusque cessare possessionem, quam cessare iustã causam possidendi.

21 Ex superioribus infertur nouus, & elegãs intellectus ad c. ad decimas, de rest. spoliatorum, li. 6. nam ibi illi canonici inspecta legis censura non possidebant, quia cũ etiam clerici videantur incapaces decimarum iure dominij habendarum quasi loco patrimonij, quia licet eas tanquam beneficiati, & ecclesię nomine habere possint tamen proprio nomine proprioque iure, & quasi vt proprium patrimonium habere non possunt, non magis q̃ laici, vt resoluit Couar. sol. lib. 1. c. 17. num. 7. sequitur ꝙ ibi eas tanquam proprium patrimonium habere nõ poterant prout volebant, ideoque dicit tex. in d. c. ad decimas, nisi earum possessionem legitime assecuti fuerint, sicque cum earum possessionem legitime assequuti nõ fuissent vti earum incapaces legitime ab ipsis fuerunt spoliati. nam qui decimarum habendarum incapax à iure cẽsetur, vel alterius rei, cuiusque incapax esse iubetur, is expers esse intelligitur non proprietatis tantum, sed possessionis quoque, vt proxime disseruimus, vnde remedio possessorio (quale est recuperãdæ interdictum) vti non potest, nec ei à lege accommodatur, sicque interdictum recuperandæ, quod illi canonici intendebãt, merito eis fuit denegatum, quod minime denegaretur, si tales decimas ecclesiæ suæ deberi, & ei restitui postulassent, iuxta c. ad Apostolicæ, de decimis, cum Ecclesia in aliena diœcesi iure siue dominij, siue possessionis decimas hr̃e possit & capax sit, singularis aũt psona, siue laicus sit, siue clericus, eas hr̃e nõ possit, nec capax videat̃.

Dicet quis, vnde nobis reuelatum, aut notum, ꝙ illi canonici non nomine Ecclesiæ, sed quasi proprium patrimonium decimas illas vendicarent, respon. vtrunque fateor incertum esse, sed cum horum casuum neutrum ibi satis aperiatur, is potius intelligendus, qui iuribus nõ aduersatur quam alter qui omni iure repugnaret, præsertim, quia cum summus Pontifex ibi ad casus contingẽtis decisionem responsum dederit, constat ad vnum tãtum factum tunc contingens non ad plura respondisse, vnde ex responso, & decisione ipsius Pontificis apparet seu saltẽ verosimilius credetur eos canonicos decimas illas magis quasi iure, & nomine proprio quã iure, aut nomine Ecclesiæ suæ vsurpasse, ideoque nihil boni pro se allegabant, præter illam possessionem quam illegitimam suspectamque Pontifex summus iudicauit, & cũ ex responsione arguatur qualis fuerit interrogatio, arg. l. Titia. §. idem respondit. ff. de verb. oblig. & §. præterea Inst. de inut. stip. sane ex responsione summi Pontificis speciem quæ ibi euenerat talem fuisse qualem nos posuimus verosimilius est quam aliam, cum sic omnia iura quiescant, & si aliter intelligeremus tex. illum, vt immane saxum in imum flumen deturbatum, aquam perspicuam ac sedatam, turbidam obscænamque redderet, sic ius nostrum turbidum, ac nebulosum præberet quo ad omnem materiam interdictorũ, iustificatur noster intellectus, quia in dubio tales clerici potius ad suam vtilitatem propriam quam ad commodum ecclesię egisse præsumendi sunt, arg. l. & magis. ff. de solutionibus. l. stipulatio ista. §. alteri. ff. de verb. oblig.

Postremo multa ad bonam, vel malam fidem pertinentia disseruimus supra in prima secunda & tertia par. vnde quæ hic desunt petenda sunt.

SVMMARIVM.

1 *Iurisdictio suprema an præscribi possit, ingens pugna.*
2 *Reges creatos subditorum gratia.*
3 *Subditi quãdo possint in suam laxitatem sese vindicare.*
4 *Naturæ sua quæque facile reddunt.*
5 *Iuri naturali derogare, vt possimus.*
6 *Regnum successione à tempore immemoriali delatũ non subesse subditorum arbitrio.*
7 *Precio qui subditum se fecit, an se liberare possit.*
8 *Præscribi potest tẽpore immemoriali, vt appellationes etiam vltimæ non ad regem, sed ad aliquem magnatẽ deferantur, contra nouiss.*
9 *Italiæ ciuitates an potuerunt se subducere ab imperio, contra Decium, & Ang.*
10 *Præscribi potest tempore immemoriali ius concedendi veniam ætatis, contra Romanum.*
11 *Serui fugientes an sui iuris fiant.*
12 *Nostrum interdum sine facto nostro nobis aufertur.*
13 *Seruitus est contra naturam.*
14 *Seruitutis imago est alienæ ditioni subesse.*
15 *Seruitutis onera.*
16 *Seruus qui sponte vendidit sese, deterioris conditionis est, quam reliqui serui.*
17 *Iurisdictio suprema an tempore immemoriali iure regio præscribatur.*
18 *Imperium an etiam post tẽpus immemoriale possumus effugere.*
19 *Hispani populi à Mauris iure erepti.*
20 *Maiestatis læsæ crimen committitur contra ciuitatem liberam, cum multis contra non paucos.*
21 *Hispaniarum reges, vt iure Imperatorum utantur, declaratio noua.*

QVINTA PARS QVAE RES ILLAS intuetur, quæ præscribi possunt, vel non possunt.

SVPREMA iurisdictio an præscribi possit, vetus
controuersia est, & quia is modus loquendi ma-
le aptus videtur, ideo in eo quæstionẽ esse aduer-
1 timus, † an qui olim subditi erant, possint tempore, cu-
ius initij memoria non sit, acquirere libertatem alienæ-
que ditionis laxitatem, ac per contrariũ qui liberi erãt,
eo tempore cuius initij, &c. possint sub aliena ditione,
ac imperio redigi? cuius rei vera cognitio à principijs
iuris naturæ, ac gentium petenda est. iure enim naturæ
omnes homines liberi nascebantur, neque vllius ditio-
ni, aut imperio subijciebantur. leg. manumissiones. ff. de
iust. & iur. §. ius autem gentium. Instit. de iure nat. Vn-
de Virgilius sic ait.

Ante Iouem nulli subijciebant arua coloni,
Nec signare quidem, aut partiri limite campum
Fas erat.

Et Horatius Satyra 2.lib.2.

Nam propriæ telluris herum natura, neque illum
Nec me, nec quenquam statuit, nos expulit ille,
Illum aut nequities, aut vafri inscitia iuris.

Vt enim leo leoni, aper apro, bos boui, vrsus vrso, vulpes vulpi non imperat, ita quoq; homo homini, vt imperaret non tam à iure naturæ effluxisse, quàm à iure gentium descendisse intelligendum est l.1.§.fi.ff.de iust. & iure.l.veluti eodem, ibi, velut erga Deum religio, vt patriæ, & parentibus pareamus. à iure enim naturæ id tantum profectum fuisse intelligẽdum est, cuius notitiam ac peritiam certam, ac indubitatam habemus, vt d.l.1.§.fi.cum l.seq.§.singulorum. Inst.de rerum diuis. parentes autem nostros non certo, & indubitanter nouimus, sed audiuimus ac credimus, arg.l.filium eum diffiniuimus. ff.qui sunt sui, vel alieni iuris.l.Lucius.ff. de cond. & demonst. ergo quòd eis parere debeamus piam fidem accommodantes non tam à principijs iuris naturæ certis ac indubitatis, quàm à iurisgentium preceptis effluxisse
2 intelligendum est. † Verum licet initio hominum nulli nascerentur serui, aut alienę potestati, ditioni, imperio, iurisdictioni subditi, ac obnoxij, tamen plerisque hominum qui legibus, aut moribus reguntur, cęperunt principibus magistratibusque se suaque committere. leg.2. in princ.ff.de orig.iur.& d.l.2.§.deinde quia difficile, & §.nouissime, idque non tam ipsorum principium gratia, quam ob propriam ipsorum subditorum vtilitatem factum intelligendum est, arg.d.§.nouissima, & d.l.deinde, quia difficile dixi controu.illustrium ca.1. sed & alij subditi esse cęperunt vi & bello, arg.d.l.manumissiones, & l.hoc iure.ff.de iure.& §. ius autem gentium.§. bella.
3 Inst.de iure natur. † Sed siue vi siue sponte sua subditi esse cępissent, non dubium est quin possent in suam laxitatem sese recipere, ac vindicare, arg.l. secundæ.§. exactis deinde regibus.ff.de origine iuris.§.item ea quę ab hostibus. Instit.de rerum diuisione, lege nihil, in princ. ff.de captiuis, & postlim.l.tertia, & l.naturalem, in prin. ff.de acquir.rerum domin. siue enim vi subacti sunt, vi quoque aut clam, aut alio quouis modo, vt sese in suam laxitatem recipere possint par est, d.§.Item ea. d.l.3.d.l. naturalem, d.l.nihil. siue etiam sponte sua se subiecerint alienæ ditioni, ac potestati, cum id ob ipsorum subditorum vtilitatem initio factum fuerit, ei renũciare atque ab ea recedere eis liberum esse par est, sicque ab ea subiectione poterunt se in suam laxitatem recipere, ac eripere, vel palam, vel clam, vel dolo, vel vi, aut armis, argumen.d.§.exactis deinde regibus.d.§.deinde cum esset, eadem l.2.ff.de orig.iur.d.§.item ea.d.l.3.d.l.naturalem.
4 nihil † enim tam naturale est, quam vnumquodque eo modo dissolui quo colligatum fuit.leg.nihil.ff.de regul. iur. omnisque res per quascunque causas nascitur, per easdem dissoluitur.c.omnis res, de reg. iur. & quæque res de facili reuertitur ad suam naturam seu originem. leg.si vnus.§.pactus ne peteret.ff.de pact. Vnde Boetius sic cecinit.

Repetunt proprios quæque recursus,
Reditúque suo singula gaudent:
Nec manet nulli traditus ordo,
Nisi si fini iungeris ortum,
Stabilemq; sui fecerit orbem.

Sicque, vt iure ciuili inspecto matrimonium in sui tam productione, quam resolutione liberum erat.l.neque ab initio.C.de nupt. ita & regnũ sponte concessum tandiu permaneat quãdiu subditi quoque in eadem voluntate permanserint nõ vltra, ergo siue vi aut dolo fuerint subacti, vi similiter aut dolo: siue sponte ac palam, sponte quoque ac palam potuerunt ad suam laxitatem reuerti, vt dictis legibus, & facilius cum sponte sua se subiecerant ad suam vtilitatem, suique cõmodam gubernationem, nam tunc propriæ vtilitati renunciare; & ab ea recedere liberrimum esse debet.l.pen.C.de pact. le.si quis in conscribendo.C.de epis.& cler.l. quoties ab omnibus.C.de fidei.l.cum pater.§.mand.ff.de leg.2.l.filiusfamil.§.diu.ff.de leg.1.l.Titio centum, in princ.ff. de cõdit.& demonst.l.in re mandata.C.manda. etiam abutendo iure, & rebus suis.l.sed & si l.§.consuluit.ff.de pet.hered.l.1.§.& magis, verb.prodegerit.ff. si quid in fraudẽ patr. neque enim quisquam voluntati, & arbitrio suo eã legem imponere potest, à qua sibi recedere non liceat. l.si quis in princ.test.ff.de leg.3.l.si mihi & tibi.§.in legatis, vbi multa per nouiss.ff.de leg.1.
5 Neque ad rem pertinet, quòd iure gentium regna, & imperia esse videantur, nam respo. id non satis certũ esse, sed & si esset, nihil obesset, nam non solum iuri gentium, sed etiam naturali, & diuino possumus in parte derogare, licet non in totum, vt nota. per Gloss. ibi, & vbique communiter approbatur in l.ius ciuile.ff.de iustitia & iure. nõ quoque quemquam mouere debet illud. Per me reges regnant, & conditores legum iusta decernũt: nam respondeam, quòd & per eundem Deum optimũ maximũ eiusque permissu regnare desinet quoad eos viros, vel populos ille princeps, à cuius ditione, & imperio illi sese subduxerint, nec est cur magis nutu Dei subiectionem contigisse dicamus, quàm subiectionis laxitatem reuersam fuisse, cum liberationes, quàm subiectiones longe sint fauorabiliores, arg.leg. Arrianus.ff.
6 de act.& obliga. † secundum quæ videbatur dicendum etiam citra vllius temporis interuallum, posse se quemque virorum, hominum, populorum à principis sui ditione ac imperio subducere, sed non est ita, nam in regnis, seu principatibus, qui iam diu forte ab hinc annos mille, vel etiam plures successione non electione deferuntur, neque apparet quo iure primum sub tali ditione, ac imperio regio illa, homines, vel populi fuissent subacti, non est cur non credamus optime iure subactos subditosque fuisse, argumento l.1.§.ductus aquæ.ff. de aqua quot.& æsti.l.1.§.fi.ff.de aqua pluu.arcenda. vnde non videtur ab eo imperio se subtrahere liberum, aut fas esse, ne cõtra illud ius iam veluti tempore stabilitum fiat, vnde similiter si tempore quoque cuius initij memoria nõ sit certi siue homines, siue magnates, siue populi à tali ditione, vel imperio sese subtraxerint, inque libertatis seu laxitatis possessione fuerint, eam laxitatem iure assequuti videbuntur, inque posterum iam suæ ditionis suique imperij, ac suæ laxitatis, & veluti sui iuris esse videbuntur, nam si solo tempore iustificabatur subiectio, ergo solo etiam tempore, & longe facilius iustificabitur liberatio, arg.d.l.Arrianus. nam princeps ille suum imperium, ac ditionem iustificabat, aut vi, aut cõsensu, aut tempore, vi quasi à maioribus huius principis gens illa subacta fuisset, consensu quasi sponte sua gens illa maioribus illius principis sese subdidisset, tempore quasi tanto tempore cuius initij memoria hominũ nõ esset, gens illa sub tali ditione, ac imperio fuisset, at si vi fuerunt subacti, vi quoque sese poterunt in suam laxitatem recipere, d.l.3.d.l.naturalem.d.§.itẽ ea. & quia oĩs res per quascunque causas nascitur, &c. vt d.c.omnis, & quia res de facili reuertitur ad suam originẽ, d.§. pactus ne peteret, & tunc nullo temporis auxilio egerẽt, vt dd. ll. q̃ si consensu fuerunt facti obnoxij, & subditi, is cõsensus sui natura reuocabilis est, quasi ad suã non ad sui principis vtilitatem se subdidisse videantur. vnde volũtatem mutare liberum esse debet, arg.d.l.2.§.exactis, & §. deinde cum esset, & §.nouissime.ff.de orig.iur.l.fi.C.de pac.d.l.si qs, in princ.test.d.l.si mihi, & tibi.§.fi.d.§.si diui.d.l.Titio centũ, in princ.d.§.mand.d.l.quoties ab oĩbus, cũ similibus supra alleg. nã & q̃ cõsensu fiũt, & inter viuos cõtraria volũtate dissoluunt.l.fi.ff.de acceptil.

& d.§.

& d.§.pactus ne peteret.& §.fi.Inst. quibus modis recõ trahitur obligatio.nam & si quæ duorũ consensu fiunt regulariter,alterius tantum consensu dissolui nequeant, sed demum contraria vtriusque voluntate,vt dict.ll. & l.sicut ab initio,de act.& oblig.C. fallit tamen quando is actus respiciebat principaliter alterius tantum vtilitatem,non etiam vtriusque, tunc enim illius tantum contraria voluntas sufficit, vt actus ille dissoluatur ac infectus reddatur.l.stipulatio ista.§.inter ceriam, vbi plene per Doctores.ff.de verb.oblig.l.pen.C. de pact.cum similibus supra allegatis, sed qui alienæ ditioni,ac imperio sese gratis non precio subdiderunt, id non tam ob vtilitatem domini quam ob suam vtilitatem fecisse videã
7 tur,vt & patet ad sensum,& supra ostendimus,† ergo pœnitere voluntatemque mutare liberum eis erit,licet contrarium esset si precio id fecissent,vt in princ.& §.fi. Instit.de iure person.pro nobis optimus tex.in d.l.fi.C.de pact.& l.17.& l.44.in Taurinis decisionibus.quæ leges loquuntur in actibus inter viuos duorum consensu factis ob vtilitatem potissimum alterius, & aiunt illius cõtrariam voluntatem sufficere,vt res infecta reddatur.itaque principi possem dicere,si vi me subiecisti,ac subegisti,æquum est,vt liberes me,quòd si nolueris, cum primum vi,aut clam poterim me in laxitatem meam recipere,iure fecisse videbor,idem si dolo, aut alia quauis ratione id fecerim,vt d.l.vt vim.ff.de iust.& iure, & supra plenius ostendimus.sin autem cõsensu meo subdidi me tibi,iam me pœnitet, & hac in re pœnitere mutareque voluntatem liberum esse debet,si tempore immemoriali ius quæsisti, ego similiter, & longe facilius tempore immemoriali laxitatem libertatemque contra te potui acquirere.quæ nota,quia nullus vnquam in cuius scripta inciderim sic declarauit, licet in specie ꝙ talis libertas tempore cuius initij memoria non sit acquiri possit, teneant etiam contra supremam principis potestatem, ac iurisdictionem communiter Doctores,vt infra dicã. Quinnimo postquam princeps passus est tandiu homines quosdam,aut populos vti iure suo,& veluti pro liberis suæque ditionis se gerere satis huic rei voluntatem suam accommodasse videtur,vt iam vtriusque partis voluntate eos populos,aut homines à talis principis ditione ac imperio liberatos fuisse verius sit,argumentis eorum,quæ diximus cap.præceden.dum malam fidem ab initio possessionem præsumptam per lapsum triginta annorum purgari ostendimus, & ita vt aduersus supremam potestatem principis temporalis possit præscribi, vel vt aptius loquar, vt tempore immemoriali possit homo,aut populus se à suprema potestate, ditione ac imperio liberare sui principis,tenent Bart.in l infamem.ff. de public.iud.Idem Bart.in l.hostes.ff.de capt. Idem in l.1.ff.de aqua plu.arcen.Purpuratus in l.imperium. numero 174.ff. de iurisdictione omnium iudicum.Gloss. pragm.in procem.in verbo,Dei.Cur.iun. de feudis,par. 2.quo modo feudum in esse deducatur.in 2.q. princip. Ias.cons.70.col.1.lib.3.Fel.in c.cum non liceat, de præscrip.col.4.Idem Fel.in c.cum nobis.col.2.eod.tit. Abbas in c.si primo notab.de const.Abb.in c.quo ad translationem.col.1.de offic.lega.Idem Abb.cons.82.lib.1. Alexand.cons.15.col.2.libr.5. Idem Alex. cons.11.col. 3.libr.7.sequitur,& ait esse communem opinionem Aymon de antiq.par.4.vers.materia ista.num.62. & est cõmunis opinio secundum Couar.in c.possessor, de regu. iur.lib.6.par.2.§.2.num.7.quam etiam dicit communẽ in cap.peccatum,de reg.iur.lib.6.p.2.§.9.in fi. sequitur & ait esse communem opinionem Ant.Cors.de excellẽ. regis,q.104.Balb.de præscr.2.par.5.prin.q.2.Castaldus de Impera.q.53.

Contrariam tamen partem, vt eius temporis immemorialis præteritio non sufficiat ad liberandum, quem à suprema potestate principis secularis, vel vt ius acquirat contra talem supremam potestatem, tenuerũt Abb. in c.per venerabilem.col.fi. qui filij sint legitimi. Idem Abb.in d.c.cum non liceat.Rom.cons.371.col.fi.Alex. in l.more.col.pen.ff.de acq.hæred.Dec.cons.307.col.3. Soc.cons.275.col.3.lib.2.vbi hanc firmat esse communem sententiam.Purpur.in d.l.imperium.num.169.Idẽ Purpur.in l.1.num.40.ff.de off.eius cui mandata est iurisdictio.Ias.cons.208.lib.2.col.3.Ang.in l. hæc autem, in fi.de seru.vrbanorum prædiorum.Host.Ioã. And.& Ant.in d.c.per venerabilem.Alber.in d.l.imperium.

Tenendo partem affirmatiuam, quam ausim verissimam dicere,vt procedat talis acquisitio ad d.c. cum nõ liceat,respon. primum quòd quatenus ibi negatur ꝓcedere præscriptionem,non comprehendit acquisitionẽ, quę tempore cuius initij memoria non est,contingit vt ex communi,& vera opinione alibi disseruimus dicentes,præscriptione vetita nunquam videri eam vetitam, quæ procederet ex tempore immemoriali.

Secundo respon. quòd ibi loquitur in spiritualibus non in terrenis,secundum Aymo. vbi supra, tertiam & quartam solutionem accõmodat Aymon ibid. sed duæ priores sunt veræ.

8 Ex† nostra,& communi opinione affirmatiua infertur suspectum esse, quod Couarru. vir disertissimus in d.§.2.num.7.scriptum reliquit, dum negat tempore ẽt immemoriali posse præscribi à ducibus, comitibus, & marchionibus,& similibus,ne ab ipsis ad regẽ possit appellari,nam hmôi præscriptiones longe facilius coniungunt translatiue,quàm extinctiue,vt declarat Gemin.in cap.cum personæ §.quòd si tales,ad finem, de priuileg. lib.6.vnde cum isto casu suprema illa iurisdictio non ꝑscribatur extinctiue,sed tantum trãslatiue, quia abhinc in posterum non ad principem,sed ad talem ducem,comitem,aut marchionem appellabitur,superest, vt tale ius per tempus immemoriale abscedere possit à rege,& in talem ducem transuolare,vt supra ostendimus.

Nec me mouet, quòd talis dux non ex toto sese pro libero gerat,sed subditum regis se esse fateatur, nam in causis suis subditus erit regi, in causis autem vasallorũ suorum ipse supremam habebit iurisdictionẽ, & ita est etiã hodie,(vt audio)in regnis Aragoniæ, & Cathaloniæ, quorum dominorum iura hoc modo vtiliter tuebuntur,& si recte inspexeris nulla hic est repugnantia, cum principijs iuris naturæ,aut gentium,aut etiam positiui,& id procedit per arg.de toto ad partem,quod firmum est.l.quę de tota.ff.de rei ven.quinimo facilius est ꝙ partem acquirat,quam vt acquirat totum,arg.l.cum quæst.C.de leg.& quæ ibi per Corn.traduntur, dum ostendit diminutionem, quam interitum cuiusque rei, vel iuris facilius admitti.

9 Infertur etiam† verum non esse,quod Dec. & Ange. vbi supra,contendunt negantes de facto posse se subducere à suprema potestate Imperatoris aliquas Italiæ,vel alterius regionis ciuitates, licet non abnegent quin de iure per præscriptionis interuentum possent,sed sane verius est posse etiam de facto(si de facto quoque fuerũt subactæ)se subducere,ac vi & armis, vel alio etiam modo,cum vt supra ostendimus,vim vi repellere liceat.l.vt vim.cum mille simi.supra alleg.ff.de iustitia,& iure. vnde si vi fuerunt subactæ,vi quoque poterunt se liberare, sin autem consensu se subdiderunt,ad suam tantum nõ etiam ad domini vtilitatem id fecisse visæ sunt, sicque ab ea voluntate recedere liberũ erit,& consensus maiorũ non nocet ciuibus postea natis qui non consenserũt per totum.C.res inter alias,& per totũ, ne vxor pro marito,& per totum,ne filius pro patre.l.si quis in suo.§. legis.C.de inoff.test.Nec longinquitas temporis nocet nondum natis,perque hoc legitime impeditis, arg.l.1.

ad fi.C.de annali excep.l.cõtra maiores.C.de inoff. test.
Neque ad rem pertinet ꝙ non licet à capite membra re
cedere, dic.cum non liceat, de præscr. nam resp.secũdũ
Ayin.vbi supra, quod tunc talis ciuitas erit caput de per
se.nam vt in grege pecorum, & in armentis boum, equo
rum, & similium, quodlibet pecus aut bestia seu animal
suum caput de per se æque principali, ac alia facit, ita &
inter homines, & ciuitates quilibet, aut quælibet posset
suum caput per se æque principale facere, nisi aut vi ini-
quã, aut sponte sua aliud accideret, vt contrarium existi
mantes fabulari, aut ineptire nobis videantur, aut tyran
norum esse adulatores, quod intellige nisi per tẽpus im
memoriale sub tali ditione, & imperio fuerant, secundũ
quod supra declaraui.
10 Infertur euidentius errasse Romanum in l. more.ff.
de acquir.hæred.dum vult quod ciuitas etiam quæ non
recognoscit superiorem, non poterit concedere veniã
ætatis neque hoc præscribere, nos autem tenemus, hoc
ius posse tempore immemoriali præscribi etiam ab ea ꝗ
superiorem recognosceret, vt recte Romanum repre-
hendens aduertit Alexan.in d.l.more.num.12.
11 Infertur ex superioribus † ꝙ licet seruus fugitiuus
sui furtum facere dicatur, vt in l.1.C.de seruis fugitiuis,
tamen illud procedit quo ad hoc duntaxat, vt tempore
ordinario præscribi non possit, vt ibi exprimitur quasi
res vitio affecta, iuxta §.furtiuæ.Inst.de vsucap.non aũt
quo ad hoc vt inspectis principijs iuris naturæ rem veri
tam fecisse videatur, serui enim aut nascuntur aut fiũt,
nascuntur cũ ex ancillis nostris domi editi fuerunt, fiũt
cum per iustam captiuitatem iustumq; bellũ capti sunt,
vt Inst.de iure perso.§.pen.nec dubium est quin quem-
admodum serui per captiuitatem facti simul ac ad suos
se receperint sui iuris fiunt, dominiumq; nostrum elu-
dunt, hoc est, dominium quod in eis habebamus.d.§.itẽ
ea.Inst.de rerum diui.l.nihil.ff.de capti.l.3.l.naturalem,
in princ.ff.de acq.rer.dom.ita quoque & illi, qui serui na
ti sunt, quia editi ex ancillis nostris cum primum pote-
statem nostram euaserint, ita vt pene impossibilis sit eo
rum recuperatio, sui iuris esse incipient, argu.dictorum
iurium, iuncto §.seruitus, & §.pen.Inst. de iure person.
nec me mouet quòd id quod nostrũ est sine facto no
stro à nobis euelli non posset.l.id quod nostrum.ff. de
reg.iur.nam illud regulare est, fallit quando dominium
est reuocabile, vt per totum.ff.de in diem add. & fere p
12 totum.ff.de l.comm.† nam in terminis illorum titulo-
rum dominium, quod erat meum, simul re alius melio-
rem conditionem attulerit, & simul ac precium die pa
cta solutum non fuerit, desinit esse meum, & similiter
in terminis.l.fi.§.sin autem sub conditione.C.commu.
de leg.l.seruo legato, in princ.ff.de leg.1.dominium rei
meæ sine facto meo potest desinere esse meum. Idẽ in
terminis l.in bello.§.factæ.ff.de capt.Idem in terminis l.
item si verberatum.§.1.ff.de rei vend. Idem in terminis
l.1.& per totum.C.in quibus cau.serui pro pręmio libe.
acci.& alibi sæpe.sic ergo, & in specie nostra, qui serui
dominium habet, scire debet dominium reuocabile se
in eo non etiam irreuocabile habere, ideoque cum ser-
ui Hispani in Galliã sese recipiunt, continuo liberi fiũt
vt nobis relatum est, pro hoc quia homo non in hoc na
tus fuit, vt homini subesset, iuxta illud. Omnia subieci-
13 sti sub pedibus eius, oues, & boues, &c.† & seruitus con
tra naturam est.l.manumissiones.ff.de iust.& iure.§. ser-
uitus.Inst.de iure præscrip.§.ius autem gentium.Instit.
de iure natur. sed quia capti bello trucidari solebant,
ideo ob vitandum facinus cædis tristissimum seruitus
captiuorum iure gentium permissa fuit, grande quidem
malum ob grandius tamen malum vitandum toleratũ
est.§.serui.1.Inst.de iure person. quamuis aliter homo
extra commercium esse videri deberet, non secus quam
res sacra, aut religiosa, vt §.1.Inst.de inut.stip.l. inter sti
pulantem.§.sacram.ff.de verb.oblig.sed ꝙ homo aut po
pulus alteri subsit ratione ditionis, imperij, aut iurisdi-
ctionis speciem imaginemque quandam seruitutis (ar-
gumento l.si quis sit fugitiuus.ff.de ædil. ędic.in §. pen.
14 vel fi.) præ se fert, arg.l.in suis.ff.de libe.& posthum.† hæc
que quotidie videmus, vt hanc iurisdictionem (reserua
ta etiam suprema iurisdictione, ac excepta) Hispaniarũ
populi non pauci precio ingenti rediment a potentissi-
15 mis Principibus nostris, † & in l.4.tit.24.par.4.dicitur, vt
pro principe suo quisque teneatur mortem si opus fue
rit, oppetere, ergo huiusmodi res non longe abest à ser
uitute, & ibi not.per Greg.Lupum, & per eund.ead.par.
tit.21.in l.5.facit per totum.ff.ad Syllan.& l.pen.C.qui-
bus, vt indigni. Ergo populi, aut ciues, seu homines, qui
se subducere voluerunt id iure fecisse videbuntur, quan
diu non vi ad imperium retrahuntur, aut sub imperio re
diguntur, id quod agnosco non temere admittendum
in hominibus singularibus, ac priuatis, sed tãtum in po
pulis.nam si populus vi subactus fuerit, vi quoque se eri
pere poterit, si concessione spontanea se subegit, gratis
tamen contraria quoque destinatione se subducere po-
terit, vt supra. At si tempore immemoriali sub tali impe
rio permansit, nec apparet de initio, cum post tale tem
pus fingatur interfuisse causarum omnium, ac titulorũ
ii caũe quæ omnium iustissima sit ac firmissima.l.1.§.
aquæductus.ff.de aqua quot.& æstiu. & diximus alibi,
certe tale imperium concessione, eaque nõ gratuita, sed
onerosa quæsitum fuisse intelligemus, sicque minime li
cebit pedem referre subiectionemque recusare, aut ius
principis iniuria lędere, contra.l.iustitia.ff.de iust.& iur.
16 §.iuris præcepta.Inst.eo.nam † & homo liber qui se ven-
diderit non poterit vnquam inuito domino se à serui-
tute eripere, nec si ad hostes transfugerit sui iuris iure
factus videbitur, sicque in tali sermone habebit locum
d.§.item ea.Inst.de rer.diu.itaque licet non abnegemus
quin fera, quæ serua erat (siue captiuitate, quia eam ce-
pimus, siue natiuitate, quia ex alia fera capta domi eni-
xa, & similiter capta, & custodita fuit) cũ primum a no-
bis euaserit, sui iuris aut laxitatis fiat.l.3.l.naturalem, in
pri.ff.de acq.rer.dom. Idemque, & in seruis, siue captiui
tate serui fiant, vt d.§.item ea, siue etiam serui nascãtur,
vt ibi.& d.l.3.& d.l.naturalem.arguendo de seruitute fe
rarum ad seruitutem seruorum, tamen si serui facti fue
rint non captiuitate, non quoque natiuitate, & sic præ-
ter voluntatem, aut factum suum serui sint facti, & spon
te sua, & non gratis, sed precio cessat ratio illorum iu-
rium, & succedit regula.d.§.iuris præcepta, & d.l. iusti-
tia, & quia quæ ab initio sunt voluntatis, ex post facto
fiunt necessitatis.l.sicut ab initio.ff.de act.& obl. l. sicut
maior.C.de rep.hæred.& quia quæ ab initio fiunt spon
tanea voluntate non tam auxilio digna sunt, quam reli
qua, arg.l.si filius qui patri.vt nota.per Soc.ff.de vul. &
argum.l.si fideiussor.§.si necessaria.ff.qui satisd.cog.vbi
multa per Ias.& præsertim cum precio, non gratis fiũt,
arg.l.1.in §.1.ff.si à parente quis fuerit manum.de quo
17 tex.alibi diximus. Denique † licet si populus fuit sub prin
cipe per tempus immemoriale, fingatur ex iustissima, &
plenissima causa, & titulo id contigisse, sicque pedem re
ferre liberum non sit, tamen si rursus idem populus per
tempus immemoriale cõtrario iure vsus fuerit, ex iustis
sima quoque cã id contigisse intelligemus, vt sic iã sui
iuris suæque laxitatis esse intelligatur, nec amplius sub
pristino imperio subijci, aut redigi possit.d.§.ductus a-
quæ, cum sim. Idque ẽt quo ad supremam iurisdictionẽ
licet iure regio contrarium forte obtineret, arg.l.fi.tit.
18 de las præscrip.lib.3.ord. Sed & si tempore † immemoria
li populus sub principe, & eius maioribus fuerit, con-
stet tamen initio vi & armis vel etiam spontanea volun
tate, sed

tate,sed gratis non precio id imperium quæsitum fuisse magis esse videtur,magisque esset vt ei populo liberum sit à tali imperio recedere,arg.l.male agitur.C.de præsc. 30.ann.l.aquam.ff.quem.ser.amit.l.fi.C.de acq.poss.quasi ea concessio sit ad libitum reuocabilis, vtpote facta ob vtilitatem ipsius populi,arg.d.l.stipulatio ista.§.inter certam.ff.de verb.oblig.Sicque intelligo,quod ciuitates Italiæ quæ non sunt sub imperio,siquidem ab hinc annos tot vt eorum initij memoria non sit, ita fuerunt in dubitanter sui iuris proprijque dominij ac ditionis manebunt,vt nequeant sub imperio Romano redigi,quid si nondum preterijt tempus immemoriale magis dubiũ sed adhuc quãdiu de facto se tueri,ac defendere potuerint,non iniuria mihi fecisse videbuntur,si quidem con stet,& ab initio vi subactas fuisse, & quasi vi subactas sub imperio Rom.æuum transegisse,nam tunc tempore immemoriali,vel non quæritur ius, vel si quæratur, erit tamen sui natura reuocabile,vt quam primũ populus ille subactus,& veluti seruus potestatem domini sua dere potuerit,suamque laxitatem recuperare,id iure fecisse videatur,arg.d.§.item ea.d.l.3.d. l. naturalem.ff. de acquir.rer.dom.l.nihil.ff.de capt.d.le.male agitur, cum

19 sim.Nam† & populi Christianorum à Mauris in Hispania subacti,& post annos septingentos ab eis recuperati,ac vi erepti,nullus negabit quin iure recepti videãtur, quamuis tempore immemoriali ab eis fuissent possessi, non secus quam si breui tempore ab eis possessi fuissent arg.l.ex hoc iure,vbi per omnes.ff.de iust.& iur.§.bella.

20 Inst.de iu.nat.§.item ea.Inst.de rer.diu.† Ergo cum ciuitas Lucensium in Italia pro libera se gerat, sed sponte sua,& veluti hospitio quodam iure Romanorum nõ secus quam nos Hispani vtatur,si quis proditionem contra talem ciuitatem machinatus fuerit, non dubium est quin reus sit læsæ maiestatis in primo capite, de quo in l.quisquis.C.ad l.Iul. maiest. nam si illud primum illius legis caput locum habet etiam contra quid perpetrãtes in eos qui sunt ad latus principis, quanto magis locum habebit contra perpetrantes in ipsum principem,vel rẽ publicam,præsertim cum de iure gentium nulli vnquã tam obediri,ac venerari religiosissime teneamur præter Deum quam reipublicæ,ac deinde parentibus.l. veluti. ff.de iust.& iure.quod intelligo non solum si iure,sed ẽt si de facto ea ciuitas à Romanorum imperio subducta esset,per rationes supra allegatas,& ita videntur tenere Salic.in d.le.quisquis,& Ang.in tract.malefi.verb.(che hai tradito la tua patria)licet contrarium,& male teneãt Cyn.& Ang.in d.l.quisquis,quos refert, & sequitur Socin.consi.275.col.2.lib.2.pro nobis quod ait Horatius: Pulchrum est & decorum pro patria mori.

Ergo cum nostri potentissimi Hispaniarum reges Hispaniarum regiones,homines,populos à Maurorum Sarracenorumque imperio,& ditione proprio suorum que ciuium sanguine effuso virtute bellica liberauerint, & per tempus cuius initij memoria non est, supremæ ditionis ac imperij ius reddiderint Romano posthabito imperio, non dubium est quin id iure fecisse intelligantur,prout notatur in cap.Adrianus.63.distinct.tex. Glost. & alij in cap.& necesse,de don.inter vir.& vxor. Lupus,numero 18.in rubr.de don.inter vir.& vxorem, in præfa.Couarru.in cap.peccatum,par.2.§.9. ad fin.de reg.iur.libr.6.Gregorius Lupus in leg. 18.tit.5.par.prima.per textum ibi,& tempore cuius initij,&c. hanc supremam potestatem Hispaniarum reges quæsierunt,vt ex communi opinione resoluunt Balbus de præscrip.2. par. 5.par.princ.q.2.Corsetus de excel.regis.q. 104.Felin.in cap.cum non liceat,de præscr. Couar. vbi supra, Castald.de Imperatore.q.53.sed nos aduertimus,quòd etiam si tempus immemoriale non præterijsset & etiã si ex iusta causa,quod à Mauris virtute bellica hanc regionem reges nostri liberassent, cessasset adhuc de facto,licuit se à Romano imperio subducere,cum cõstet Romanum imperium orbem vi & armis subiugasse ac subegisse,non autem concessione onerosa tale imperiũ quæsisse,vt patet ex superioribus,vide controuersiarum illustrium.lib.1.c.1.& c.20.21.22.

SVMMARIVM.

1 *Annuæ præstationes an inducant obligationem in futurum,ard.q.*
2 *Donandi causa præsumitur,quando alia non apparet,cũ communi.*
3 *Intell.l.2.§.circa.ff.de doli excep.& num.9.contra Doctores.*
4 *Intell.l.cum de in rem.ff.de vsuris,& numer.8.contra Doctores.*
5 *Datum simpliciter an donatum videatur, cum communi.*
6 *Datum simpliciter donatũ videri potest si adest aliqua coniectura donationis,cum communi.*
7 *Dandi causa expressa in præcedentibus dationibus, videtur repetita in seq.*
10 *Diutinæ præstationes vniformes annuæ decies geminatæ,& quasi ex debito non quasi ex gratia factæ, faciunt præsumi non tantum,debitum fuisse in præteritum,sed etiam tantundem deberi in futurum, contra plures Doct.*
11 *Annuæ præstationes geminatæ decies si uniformes sunt ex debito non ex gratia factæ præsumuntur, contra plures.*
12 *Geminata confessio extraiudicialis nocet.*
13 *Geminatæ confessioni etiam in tormentis exacta statur.*
14 *Geminata confessio excludit exceptionem non num. pecun.& num.15.*
15 *Geminata iussio idem operatur quod proprius principis motus.*
16 *Vasalli si dominis suis decem præstationes vniformes annuatim ex certa causa obligatoria,etiam in futurũ faciunt,tenebuntur etiam in futurum tantundem præstare,nisi probent eam causam veram non esse, cum communi,contra Cynum.*
17 *Vasalli in casu superiore possunt probare eã causam non esse veram,cum communi.*
18 *Vasalli post annos etiam 30. quibus quid annuum, & vniforme quasi ex debito quid dominis suis præstiterant,an ad probandum causam illam non esse veram admittantur.*
19 *Tempus an habeat vim inductiuam in præstationibus temporis,cuius initij memoria non sit.*
20 *Tempus immemoriale in annuis præstationibus habet vim inductiuam,cum communi.*
21 *Vasalli quod longo,vel longissimo tempore vniformiter præstiterunt dominis suis,an & in posterum tantundem præstare teneantur,anceps pugna.*
22 *Præscrip.ordinaria non cessat propterea, quòd sit præsumptio iuris contra possidentem.*
23 *Præscriptio temporis immemorialis consuetudo est nõ præscriptio.*
24 *Intell.l.nullo.C.de rei vend.*
25 *Titulus præsumitur in præscriptione, vel quasi possessione,quæ nititur in facto,vel factis aduersarij, licet non præsumitur,si niteretur in non facto ipsius,nona declaratio.*
26 *Seruitutem discontinuam res inanimata non præscribit nisi tempore immemoriali,homo autem breuiore tẽpore præscriberet.*
27 *Vasalli si dominis suis longo,vel longissimo tempore annuũ quid dominis suis vniformiter præstiterunt,an ex*

titulo per eum allegato, an vero ex tyrannide præstitum ac exactum præsumatur, ingens q.

28 *Vasalli ut possint sibi in futurum cum quid annuum dominis suis præstabant, oportet solutiones factas fuisse ex causa certa, expressa legitima, & in futurum obligatoria, secundum communem opinionem, de cuius veritate discutis.*

29 *Annuæ præstationes cum ut in futurum quoque fiant tempore, acquiritur ac inducitur an id contingat præscriptione, an consuetudine, an alia ratione, ardua pugna.*

30 *Titulus in consuetudine non requiritur, cum communi.*

31 *Præscriptio, & consuetudo differunt.*

32 *Annuarum præstationum præscriptio diuersis regulis nititur quam rerum corporalium, noua declaratio.*

33 *Probationum species nulla est quæ necessario concludat sed tantum contingenter.*

34 *Annuarum præstationum præscriptio, quæ 30. vel 40. annis contingit, non eneruatur, licet probetur causam obligatoriam nunquam interfuisse, cum Couar. contra multos.*

35 *Immemorialis temporis acquisitio non admittit probationem in contrarium, etiam per confessionem, contra Aym. & alios.*

36 *Iurisdictio, ut præscribatur.*

37 *Intell. l. si tit. de las prescrip. lib. 5. ord.*

38 *Præscriptio forensis collectandi breuiore tempore quam immemoriali contingit, cum multis contra multos.*

39 *Præstationum annuarum liberatio breuiore tempore, quam immemoriali contingit, cum Aymone contra plures.*

40 *Tituli allegatio ad præscribendam seruitutem discontinuam nil iuuat, cum communi contra Accursium.*

41 *Pascendi ius, quòd tempore ordinario præscribatur contra communem.*

42 *Intell. c. 1. de prescrip. lib. 6.*

CAPVT LXXXIIII.

1 ANnuæ præstationes† si & vniformes sint & fiant ex causa expressa singulis annis totius decennij inducunt obligationem, ut in futurum tantundem singulis annis præstatur, hæc est communis opinio secundum Couar. in cap. possessor, de reg. iur. p. 2. §. 4. num. 2. Bart. & Salicetus, colum. 3. in l. cum de in rem verso. ff. de vsur. per tex. ibi Bal. colum. 2. Salic. colum. fi. Alex. col. 3. vbi Ias. & Dec. & Rim. col. antepe. cum seq. in l. si certis annis. C. de pact. Alex. cons. 103. Idem cons. 108. lib. 2. Molin. de contract. q. 20. Gloss. communiter approbata in d. l. si certis annis. Glos. etiam communiter ibi approbata in d. l. cum de in rem verso. Gloss. communiter ibi approbata in l. creditor. C. de vsur. Glo. in f. operis non impositis. ff. de operis liber. dum se remisit ad ea quæ dixit in d. l. si certis. & in d. l. cum de in rem. Balb. de præscr. 1. p. 3. prin. q. 10.

Sed ego aduerto isthæc non sufficere, ut inducatur obligatio in futurum, nisi præterea eæ præstationes fierent ex causa onerosa, vel obligatoria, ita probat d. l. creditor, in verbo, ex consensu. d. l. operis, verb. ex voluntate sua. etenim qui donat, non se obligat ad amplius donandum in futurum, ut dictis legibus, & hanc esse communem opinionem alibi ostendimus post Rim. & Ias. in d. l. si certis. quinimmo, quòd ex causa onerosa, & obligatoria fierent, nisi etiam esset obligatoria in futurum ut dictis legibus. aliter enim solutione sublata esset obligatio, ut in princip. Institut. quibus modus toll. oblig. Cuius rei ratio (quam ab alijs animaduersam non inuenio) ea est, quòd non solum qui donat, etiam sæpius & vniformiter non videretur sese obligasse ad tantundem dandum in posterum, sed etiam si expressim id dixisset, adhuc non teneretur, quia olim donatio, quæ nō incipiebat à traditione, nō erat approbata, vel à lege ista vestita, ut ex pacto donationis daretur actio. leg. si quis. argentum. C. de donat. licet si inciperetur à traditione, repetitio denegaretur. leg. cuius per errorem. de reg. iur. ergo si dico, promitto centum, non potero vtiliter conueniri, quia non apparet causa debiti, quæ à lege approbetur, & vestiatur, & executioni mandetur, nec si donationem præsumas quicquam releuat, cum steterimus in terminis solius conuentionis. Idem puto si dicerem, promitto centum, quæ tibi debeo si non adieci causam debiti, vel minus idoneam adieci, ergo licet per solennem stipulationem centum promiserim, & si adiecerim, quæ tibi debeo, nil agam, nisi causam debiti idoneam expressero, quod nota ad notata in rubric. ff. de verb. nec mutat quòd solennitas intrinseca præsumatur, nam cū dixi, promitto centum quæ debeo, non hic negatur stipulationis solennitas, quæ intrinseca est, sed legitimam soleniter promittendi causam præcessisse, id negatur, quia extrinsecum est, hæc probantur in leg. 2. §. circa. ff. de doli except. olim enim omnes conuentiones firmæ erant inspecto iuregentium, quia nihil tam naturali æquitati conueniens intelligebatur quam pacta seruari. leg. 1. ff. de pact. leg. 1. ff. de const. pec. le. non minorem. C. de transact. §. per traditionem. Instit. de rerum diui. l. conuentionum. ff. de pact. sicque omnes ex æquo manu regia exequebantur. leg. 2. ad princip. ff. de origine iuris. hodie vero conuentiones regulariter non sunt efficaces ad agendum, sed tantum ad defendendum, & excipiendum. l. legitima. leg. iurisgentium, in prin. & in §. sed cum nuda, & §. igitur nuda. ff. de pact. ideo si tibi cētum promisi siue per pactum nudum, siue per solennē stipulationem, nec adieci qua ex causa promittebam me daturum, vtrum ex causa forte venditionis, vel conductionis, vel dotis, vel alterius similis; nulla causa præsumitur, cum nulla expressa sit, & causæ interuentus sit quid facti, quod non præsumitur nisi probetur. lege si emancipati, ibi, neque emancipatum probatum fuerit, C. de collat. vbi notant Iason, & communiter alij. leg. si

2 quis in bello. §. facta. ff. de capti. † sed & si dixeris causam animumque donandi præsumi in promissione siue nuda siue solenni, ut videtur esse communis opinio, quam tradunt Bartol. in leg. ita stipulatus, in magna colunna 12. ad princip. ff. de verb. obligat. Idem Bart. in lege prima, §. si stipulanti, eod. titul. Ias. in leg. scire debemus. ff. si à fure. columna secunda, eod. tit. Bart. in leg. Mæuius. §. duobus. columna sexta, ad fin. ff. de lega. 1. Bartol. in lege secunda. §. circa. ff. de doli excep. Paul. in l. generaliter. colum. 3. in princ. & colum. 5. C. de non nume. pecu. l. campanus. in versic. cum sciret. de operis liber. leg. si diuortio. ff. de verb. oblig. per Ias. in l. iurisgentium. §. sed cum nulla. ff. de pact. numero 28. adhuc quidem erit, quia iure istorum ex pacto nudo donationis agi non poterat, licet hodie possit. l. si quis argentum, per totam. C. de dona. ergo in promissione siue nuda, siue solenni, siue dicas nullam causam præsumi, siue animum præsumi donandi, vtroque casu cessabat ciuilis obligatio etiā quo ad præsentia, & multo magis quo ad futura necesse est ergo, ut causa præstationum seu donationū speciatim interfuerit, ut autē in ipsis præstationibus nū cupatim expressa sit, necesse non est, nā taciti, & expressi par virtus est. l. cum quid. ff. si cer. pet. l. cum ex filio, in princ. ff. de vulga. l. licet Imperator. ff. de leg. 1. l. ita stipulatus, in mag. versic. Sabinus autem ex mente. ff. de verb. oblig. l. 3. C. de libe. præt. l. hæredes mei. §. cum ita. ff. ad

3 Trebel. † Vnde si probatum fuerit, quòd præstationes non tanquam ex gratia, sed tanquam ex debito fiebant, id sufficit ut non videantur esse lucratiuæ, & consequenter

ter obligent etiam in futurum,quod si negetur subesse
iuxta causam debiti,iuxta d.l.2.§.circa ff.de doli excep.
replicabimus sufficere quod in aliquibus earum præsta
tionum,licet non etiam in omnibus,ea casa certa(puta
emptionis aut emphyteusis, aut locationis perpetuæ)
expressa fuerit,quid enim si dominus concessit vasallis
certis,vel populo cuidam suo seu suæ ditionis certum
fundum, vel agrum, vel domum, vel vineam hac
lege; vt singulis annis in perpetuum sibi certum quid
4 exoluerent aut præstasent aut quid si emit ab eis quen
dam censum perpetuum,deinde illi primo, & secundo
anno id ex debito exque fide præstiterunt longo vel lõ
gissimo tempore,ita tamen(vt plerunque vsu venit)qđ
primo forte aut secundo anno in singulis præstationi-
bus nominatim declarauerant se ex debito(non ex gra
tia soluere nuncupatiue illius census, vel concessionis
causam exprimentes,deinde tertio & quarto & etiam
pluribus deinceps sequentibus annis tantundem & qua
si ex gratia præstabant,non tamen declarabant nomina
tim causam debiti in indiuiduo;certe id non noceret,
nam intelligo in omnibus annis vniformes es-
se debere præstationes,sed tamen necesse minime esse
vt causa debiti in indiuiduo exprimatur,in omnib.annis
si modo aliquando expressa fuit. Hoc amplius non
puto referre vtrum ad primos,an ad medios,an ad vlti-
mos annos ea debiti causa expressa fuerit,alterutrum.n.
horum trium sufficeret,hoc etiam amplius si in quibus
dam harum præstationum siue in primis,siue in medijs
siue in vltimis solutiones fieri ex certa causa debiti ap-
paruit,licet in reliquis nulla causa expressa esset debiti,
sed innominatim,ruditer ac simpliciter præstationes fa
ctas eiusdem tamen quantitatis appareret,id quoque su
fficeret,& opponentibus de dicto §.circa, replicaretur
de tacita cõfessione soluentium semel ac pluries ex certa
causa,& id probatur in d.l.cum de in rem,tam in primo
quam in secundo responso:nam licet longo tempore,
& sic decies geminas præstationes ad tale debitum in
futurũ psumendũ exigeret,tñ nõ exegit vt in singulis p
stationibus causa debiti nominatim expressa esset,ergo
si vasalli soluentes primis annis expresserunt ita,damus
centum quæ causa census debemus,medijs forte an-
nis dicebant,damus centum quæ tibi debemus non ad
ijcientes ex causa census,sequentibus vero annis dice-
bant,ecce damus tibi centum solita,non adijciẽtes quæ
tibi debemus id quidem sufficeret,nam vt præsumatur
obligatio in futurum bene requiritur longum tempus
& decies geminæ præstationes.d.l.cum de in rem, sed
vt præstationes iam factę ex causa non improbata factæ
præsumantur,sicque cesset d.§.circa,vel vna pstatio suf
ficeret. Denique nostra opinio verissima est,& necessa
ria.nam licet sint opiniones,vtrum datum in re dubia
videatur donatum,vel non,nam quod donatum non vi
deatur est communis opinio,vt firmat Sozin. in l. cum
quid.num.29.vers.circa quæstionem.ff.si cert.peta.post
5 Barth.Alex.& alios ibi,vbi etiam tangitur per Glo.& est
communis opinio,secundum Ioan.Bap.in ærario.com
muni.verb.datio.Sozin.cons.43.circa primum, lib. 1. †
6 Plures tamen tenent contrarium,per l.cuius per errorẽ
ff.de regu.iur.l.1.ff.de cond.indeb.tamen communis o
pinio est secundum Sozin.in d.l.cum quid.nu.30. post
Barthol.& alios ibi.quod vbi est aliqua coniectura,præ
sumetur donatio,per d.l.1.& d.l.cuius.quod si quæras
quando videbitur subesse aliqua coniectura,respondet
Bar.& communiter Docto. vt tenet & testatur Sozin.
7 vbi supra,numero.33.†quod si causa in præc.fuerat ali-
quando etiam semel tantum expressa,ea etiam in sequẽ
ti vel sequentibus dationibus,quę informiter fiunt, vi-
detur vel inesse vel repetita.sic ergo & in specie nostra
cum semel in primo vel in aliquo anno expressum si

solutionem factam fuisse certa,& formali causa, puta
census,licet sequentes præstationes informiter, id est,
nulla expresse causa factæ fuerint adhuc tamen ex eadẽ
causa illæ factę fuisse videntur, primũ ne actus frustra
torius præsumatur ac ociosus,contra l. hæc stipulatio.
§.diuus.ff.vt lega.no.ca.deinde ne inutilis videatur, cõ
tra leg.quoties.ff.de.reb.dub.l.si quando,in princip.cũ.
Glo.C.de inoffi.testamen.l.si quando.ff.de leg.1.l.quo
ties in stipulationibus.ff.de ver.oblig.tertio,donatio p
sumatur,contra leg.cum de indebi.ff.de prob. sicq; cũ
causa illa quæ semel expressa fuit,esset obligatoria in fu
turum,reliquæ quoque præstationes ex eadem causa in
futurum obligatoria factæ præsumuntur, sicque
post longum, tempus præsumitur re vera interfuis-
se ea causa,quæ expressa fuit.d.l.cum de in rem.præser-
tim cũ propriæ assertioni nemini aduersari liceat.l. ge
neraliter.C.de non.num.pecu.vnde vnica etiam præsta
tio videbatur sufficere,vt ibi.Nec obesset d.lex 2.§ cir-
ca.ff.de doli excep.quia illud quando nulla causa expsſ
sa fuisset,nec etiam obesset d.l.cum in rem.versi.longo
tempore.quia illud fuit contingenter,non necessario,
vt patet ibidem in secũdo respo.vbi non exiguntur tot
præstationes,nec longum tempus,& præterea in vtroq;
responso ac exemplis,de quibus ibi,non apparet vllam
causam solutionis expressam fuisse a soluente,nec sunt
pręsumendę cum sint facti.l.emancipati,ibi teque emã
8 cipatum probatum fuerit.C.de col.†Sicque tentari pos
se videtur;vt cum causa solutionis expressa fuit,quæ in
futurum obligatoria erat,sufficiat vnica præstatio,vt &
in futurum peti possit,cum propriç confessioni,& asser
tioni aduersari nemini liceat,d.l.generaliter. cum autẽ
nulla causa expressa esset,tũc longum tempus, & decies
geminæ præstationes exigerentur,vt dict. l. cum de in
9 rem.†& ad d.§.circa,qui huic vltimo contra diceret,res
pondendum est,quod non procederet quando pręte-
rijsset longum tempus,argumen.l.si filius familias.C.de
pet.hæred.& quæ tradunt Barthol.Alexand.& Iason.in
l.sciendum.ff.de verb.oblga nam post tantum tempus
ea quę facti sunt etiam extrinseci præsumuntur,vt ibi,
& præterea dict.§.circa pocedit quando verbum tantũ
non etiam res,aut traditio interfuit,nos autem quando
etiam decies gemina rerum traditio interfuit,quod po
test firmari ex multis a me congestis lib.de success.crea.
in §.3.num.13.vbi plene de vi & potestate actus nomi
nati,& ijs etiam quæ de temporis diuturnitate diximus
alibi.Quæ nota,quia contrarium in vtroque volunt cõ
muniter Doct.supra in princip.allegati.

10 Ergo†si singulis annis per longum tempus certam
quantitam quasi debitam,non autem quasi donatam p
stasti,licet informiter,quia nunquam fuit expressũ,qua
ex causa præstatio fieret,semper tamen fuerunt pares p
stationes seu quantitates,teneo te in posterum ad tan-
tundem dandum singulis annis obligatum videri,si ip-
se allegem ex causa obligatoria,puta venditionis aut cẽ
sus te soluisse,nisi tu probaueris contrarium,puta dona
tionis ac benignitatis seu seruitij gratiosi causa id fecis
se,licet contrarium teneant Balb.in dict. q.10.& Co-
uar.in cap.possessor.§.4.par.secunda.numero.2.de re-
gulis iur.lib.6.& Molinæus de contractibus.quæst.20.
hoc amplius cum donandi causa fieri datio informis
nunquam præsumatur,secundum communem opin.su
pra relatam.d.l.cum de indebito.nec mutui,aut deposi
ti causa toties geminæ præstationes præsertim paris
quantitatis ac æqualis,verosimile sit causam debiti ob-
ligatoriam præcessisse magis præsumendum est, maxi-
me cum a recipiente allegetur,& concurrat diuturni-
tas temporis.Item decies geminæ præstationes.Item ge
neralitas d.l.cum de in rem.

11 Sicque ex his tribus causam obligatoriam præcessis
se præ-

se præsumam,nisi probetur,per contrariam,vt sic si ap
paret per longum tempus,& per decies geminas præ--
stationes,datum,non tamen apparet vtrum ex gratia,
an ex debito datum fuerit,ex debito datum presumam
licet contrarium teneant Molinæus,& Balb.& Couar.
vbi supra,& Riminal.in l.si certis annis. col. antepenul.
cum sequen.C.de pact.vbi Decius Ias.& alij moti leuis
simo fundamento,scilicet quod tempus non sit mo-
dus inducendæ obligationis.l.obligationum fere.§.pla
cet.ff. de actio. & obliga. quod non ignoramus, sed
hic præter tempus longum inter fuerunt decies gemine
prestationes vniformes,sicque decies geminæ tacitę rei
debitæ confessiones,cũ ex gratia datum nunquam p̃-
sumatur.dict.l.cũ de indebito,nec error sit præsumen
dus nisi probetur,vt in l.vnica.C.de errore calcul,& qui
soluit si dicit se per errorem soluisse,post dies triginta,
probandi erroris onus sustineat.leg.in contractibus.§.
super certis.C.de non numer.pecunia,facit d.l.in con-
tractibus,in principio,& Institutio.de literarum obliga
in princip.teneo ergo,quod datum singulis annis per
longum tempus in posterum quoque debitum intelli-
gatur,Primum,quando in omnibus præstationibus cau
sa obligatoria,& specifica fuit expressa.Secundo etiam
si non in omnibus,sed in quibusdam tantum talis causa
fuit expressa.Tertio idem etiam si in nulla omnino ea-
rum prestationum causa specifica fuit expressa,sed tan-
tum informiter dictum quod dabatur debitũ. Quarto
idem etiam si nec causa specifica fuit expressa,nec dictũ
quod debitum soluebatur,sed simpliciter datum fuit,
quod vltimum non firmo.
12 Pro†nobis facit,quia licet confessio extraiudicialis
non præiudicet,vt est notum,etiam si fiat in iudicio.
dum tamen non in figura iudicij,puta coram tabellio--
ne,vt est Gloss.sing.in l.iubemus.C.de lib.cau.& in l.in
terrogatam eod.titu.tamen si sit geminata confessio ex
traiudicialis,bene prẹiudicat,secundum Barthol.in l.cũ
scimus.C.de agric.& censi.libr. vndecimo.notatur in a
post.ad Barthol.in leg.capite quinto.ff.de adul.vbi hoc
13 sentit Gloss.& est communis sententia.Facit.†etiam qđ
licet confessioni in tormentis non stetur sine perseue-
ratione.leg.1.§.diuus.cum ibi nota.ff.de quæstionibus
cum simil.si tamen prẹcedat vna confessio extraiudicia
lis,tunc confessioni secundæ in iudicio statur etiam si
ne perseueratione propter geminationem, hoc vult.
Gloss.in dict.l.capite quinto,quæ commẽdatur pro sin
14 gulari ibi in apost.ad Barthol.Ad idem facit†quod li--
cet confessio de mutuo non prẹiudicet quominus pos
sit opponi exceptio non nume.pecuniæ infra bienniũ,
tamen si sit geminata confessio debito,tunc non pote
rit opponi exceptio non nu.pecu.arg.eius quod dixit
Barthol.in d.l.cum scimus,& in specie Panor.in cap.si
cautio.in fi.de instru.& vide ibi in apost.& est pro hoc
Glo.singu.in contractibus.§.1.in ver.penitus.C. de nõ
nume.pecun.
Facit etiam quod ait Baldus in dict.l.ne damnosa,sci
15 licet,quod idem operatur secunda iussio,†& sic gemi-
nata,,quod proprius principis motus, & illud dictum
nõ est alibi,vt in apost.ad Bald.de quo elegãter ibidẽ p
Iason.vbi hoc limitat Facit etiã,nam si princeps præci
piat aliquem decapitari vel suspendi, & non appareat
causa debet iudex supersedere,& suspendere p.30.dies
casus singularis in l.si vindicare.C.de pœnis,cui cõcor
dat text.in cap.cum apud. 11.q.3.illud tamen est verum
nisi interueniret secunda iussio principis cap.si quando
vbi Cano. de rescrip. Barthol. Veron. in cautela.
7.refert,& sequitur Iason.in l.pnnici,in fine.C. si con-
tra ius,vel vtili.publicam.Ad idem etiam facit,quia li-
cet rescriptum fisco damnosum non valeat.l.neque d̃
nosa.C.de precibus Imper.offer.tamen si est geminatũ
rescriptum bene valet,vt probatur in auth.vt nulli iudi
cum.§. & hoc vero iubemus,secundum Bald. in. dict.
l.neque damnosa.Cum ergo geminatio,tot etiam sum-
mi præiudicij effectus operetur,tam in criminalibus,q̃
in ciuilibus & etiam alijs innumeris quos enarrauimus
lib.1.de succes.crea.§.3.num.12.cum plur.sequen.quid
mirum aut nouum si in specie nostra decies geminæ p̃
stationes vniformes totidemque debiti tacitæ confes-
siones hunc effectum operentur,vt debitum esset id q
præstabatur,id quod quantum ad hoc vt datum non re
petatur,nisi errore probato,intelligo procedere in qua
tuor casibus,est primus,quando præstationes fuerunt
factæ omnes expressa causa,quæ etiam in futurum ob
ligatoria erat.Secundus quando in quibusdam tantum
præstationibus nõ etiam in omnibus id expressum fuit
Tertius quando causa debiti speciatim expressa non
fuit,sed tantum dictum quod quasi debitum non quasi
ex gratia dabatur. Vltimus quando nunquam ex pres-
sum fuit,an ex debito,an vero ex gratia daretur.Sed quę
ad hoc vt in posterum eædem præstationes debeantur,
idem intelligerem in duobus primis casibus,non sic in
quarto casu,in tertio cogita.
16 Denique † cum causa solutionis seu præstationum,
fuit expressa,quia singulis annis totius decennij solu[i]s
se quod debebat ex causa forte census dicebat præsta-
re,tunc etiam si soluentes, & rustici essent & dominis
suis vt vasalli soluerent,ea causa vera prẹsumitur,ita Bar
thol.in leg.litibus supra alleg.Idem in d.l. cũ de in rem,
columna tertia.Bald.colum.penul.& Iason. nume.14.in
dict.l.si certis annis Alexand.consili.50.lib.5.ad finem
Ias.in §.præiudiciales.num.56.Institut.de action.Ale-
xand.cons.124.col.1.lib.4.Paulus Cast.cons.51.col.fi.
lib.2.Carolus Molineus in consuetudi.Paris.§.7.num.
17.Balb.vbi supra,q.10.qui firmat hanc esse commu-
nem opinio.quam tenet,& communem dicit Couar.in
d.§.numero secundo. Quæ res,licet contrarium teneat
Cyn.in dict.l.si certis annis.q.5.nullam apud me dubita
tionẽ habet,nã cũ causa debiti specifica nominatim in
prẹstationibus expressa fuerit,rustici qui mentiri, aut si
mulare longe minus quam reliqui didicerunt,non po-
terunt videri fraudem fecisse,mentitamq; soluendi cau
sam expressisse,& prẹterea id nominatim cautum est in
dict.l.cum de in rem,quæ cum generalis sit,comprehẽ
dit omnes personas vtcunque priuilegiatas, & si etiam
rusticos.l.in fraudem.§.fi.ff.de mil. testamen.lex enim
generaliter loquens comprehendit personas etiam pri
uilegiatas,si in ea re,qua de agitur,non reperiant habe
re peculiare priuilegium,vt ex cõmuni opi.resoluimus
de succ.crea.§.8.num.4.& etiam supra diximus, sed hi
rustici hac in re non reperiuntur habere peculiare pri-
uilegium,ergo & ipsis nocet sua confessio. lege genera
17 liter.Cod. de non numero.pecun. † quod si per an--
nos 30.tales vniformes fierent præstationes causa obli
gatoria expressa,non dubium est quin soluentes ad tan
tundem in posterum soluendum teneantur si ea causa
allegetur ab ipso recipiente,nec ipsi probauerint erro-
rẽ illius causæ,expresse dicentes nunquam interfuisse,li
cet per errorem fuerit expressa,sed an admittatur ad p̃
bandum talem errorem,& quidem aduersus decennij
præstationes bene admittuntur,vt ex communi opi.re
soluunt Cor.Dec.Ias.Rim.& alij communiter in d.l.si
certis annis,vbi Cyn.q.10.Alexand.cons.113.col.fi.lib.
1.Balb.in d.q.10.Pau.in d.l.si certis annis.Couar.vbi su
18 pra.†Sed aduersus præstationes annorum.30. non ad-
mittuntur quasi eo tempore omne ius præscribi & pos
sit & præscriptum videatur,iuxta l.sicut.leg.omnes. le.
cum notissimi.C.de præscript.30.annorum. ita tenent
in specie Moline.tam in d.q.20.quam in d.§.7.nu. 12.
& Couarr.vbi supra,quorum opinio vera nõ est saltem
regulariter

regulariter nam si reuera nula interfuit causa obligato-
riam & soluentes errore lapsi caulam obligaroriam ex
primebant , causamque fallam fuisse ipse accipiens,
non ignorabat,iam erat in mala fide,iam non posse ét
mille annis præscribere, iuxta communem Docto.sen
tentiam,per text.ibi in ca.fi.de pręscript.diximus,& nos
alibi plenius inquæstionibus pracce.sed istorum opin.ve
ra esset quando ipse quoque qui solutiones recipiebat,
esser in eodem errore in quo erant soluentes,secũdum
quosdam,quod puto verum, nam non solum quando
centum mihi debebas pro vna vice si ea petere desij an
norum 30.moritur actio,vt dd.ll.sed etiam si ea centũ,
mihi deberes non pro vna vice,sed singulis annis præ-
standa in æternum,si per.30.ann. nihil recepissem, nec
debitor cessans esset in fide idius præscriptum esset nõ
solum quo ad fructus vel præstationes præteritas , sed
etiam quo ad futuras per generalitatem.d.l.sicut.d.l.om
nes.d.l.cum notissimi,& Instit.de perpe.temp. in prin-
cipi. ergo & per contrarium per tale & tempus par
ius acquiri,& præscribi posse videtur non solum quoad
pręteritas præstationes, sed etiam quo ad futuras, non
tam quidem per decisiunem dictarum legum, quam p
eandem rationem,nisi neges parem esse rationem,cum
fauorabiliores simus liberationibus,quam obligationi
bus.l.Arrianus.ff.de action.& oblig.adhuc tamen puto
hanc partem admittendam,quia facile pereunt proba-
tiones,vnde & si vera iusta causa & titulus interfuisset,
forte probari non posset post tantum tempus , b.ruiter
tamen aduersatur.l.obligationum fere.§.placet.ff.de a-
ction.& obligation.vbi tempus non est modus tollen-
dæ obligationis.Sed responderi potest,quod quemad-
modum ea regula correcta sunt in altero membro,sic-
que hodie solum tempus est modus tollendæ obligatio
nis.d.l.sicut.d.l.omnes.d.l.cum notissimi.d.princip. In-
stitutio de temp.action.ita quo & alterum membrum
ei parificatum de iure veteri sublatum videatur , iuxta .
Gloss.communiter approbatam,in l.si quis in suo alie-
no persuaterit,per tex.ibi.C.de furtis præterea hic vltra
tempus adsunt illæ geminatæ confessiones,& præsta-
tiones quæ plurimum iuuant.d.l.generaliter.C.de non
numerata pecun.ergo olim solum tempus non erat mo
dus tollendæ,aut inducendæ obligationis,hodie tamẽ
vt indubitanter est modus obligationis tollendæ,vt di-
ctis legibus,ita & inducendę per argumentum supradi
ctum,præsertim cum hic non tantum sit tempus , sed
plures geminæ confessiones,vt modo dicebam,sed si te
neas tẽpus hoc casu habere vim inductiuam; iam in cõ
trarium probatio non admitteretur,cogita tamen.

20 Cæterum quando præterijt tempus,cuius initij me
moria hominum non stat,omnes admittũt non esse ne
cessariã vllam causę expressionem,in dictis præstatio-
nibus,sed eo tempore ius immortale, & æternum ét
in posterum acquiri, Cynus quæst. pen.Angel.& Iaso.
col.fi.in d.lib certis annis.vbi etiam Paulus,& Rimina l.
& Bart.in d.l.cum de in rem.Felinus in capitulo causã
quæ.col.3.de præscription.Balbus vbi supra.& Couar.
num.4.vbi supra.Abbas cons.94.lib.1.Idem in cap.fin.
col.2.de causa possessio.Denique tempus solum de per
se non habere vim inductiuam eleganter tradidimus,su
pra in prima.particul.q.decim.

21 Ex superioribus apparet quod vbi vasalli non domi-
mino suo,sed alteri annuatim certum quid dederunt p
tempus immemoriale,tituli interuentus,aut eius allega
tio necessaria non est,quid si præterijt tempus longum
duntaxat vel etiam longissimum, non tamen immemo
riale,& quidem quid respondendum sit,ex superioribus
satis apparet regulariter,præter quam cum res ageba-
tur inter dominum & vasallos,quo casu(licet in cæteris
tempus longum vel longissimum sufficiat secundum su
priorem annotationem & distinctionem) tamen hic
magis esse videtur vt tempus immemoriale exigatur,quia
secundum quosdam quoties aduersus possidentem est
vehemens iuris præsumptio,tunc ipse annuos hos redi
tus,aut præstationes in futurum vendicare non potest,
nisi vel cum titulo fuerit per annos 40.in quasi posses-
sione illius annui reditus percipiendi,vel si titulum nõ
habuerit,& ostenderit in tali quasi possessione per tem
pus immemoriale steterit,argum. capit.super quibusdã
§.præterea,de verborum significatio.vb Gloss.multa iu
ra adducit,& cap.vnico.de præscription.lib.6. nec du-
bium est secundum eos,quin aduersus hunc dominũ,q
a vasallis huiusmodi annuos reditus exigebat , si vehe-
mens iuris præsumptio quod clam aut per vim vel tyrã
nidem eos exegisset. Ita videntur tenere Ioannes And.
Hostiensis,Abbas,Henricus & alij in cap.quod laten-
ter,de regulis iuris,quorum opinionem sequitur,& sæ-
pius communem appellat Couarru.in d.§.quarto.nu.1.
& num.5.Innocentius in cap.bonæ.in 2.de postulatio.
prælator.Idem Innocentius & Aegidius Bellamer.col.
fin.in cap.si diligenti,de præscrip.Ioannes Faber in §.æ
que si agat.q.3.Institu.de action.Aretinus cons.14.col.
11.Guid.Papæ consi.1.lib.Idem cons.65.nume.2.Bal-
dus in ca.1.§.pactiones, de pace constan.denique post
tẽpus immemoriale nũquam præsumitur quod domi-
nus à vasallis tales reditus annuatim vitiose exegerit,nõ
quoque præsumitur post annos quadraginta , quando
interfuit titulus qui à domino probatur, secundum Co
uarr.vbi supra.Sed quidquid ipse & reliqui,supra allega
ti contendant differentiam esse inter dominum respe-
ctu vasallorum & alium quemlibet , id suspectum es-
se non dubito,nusquam enim iure probatum inuenies
quod reditus qui annuatim per dominos a vasallis exi-
guntur,præsumãtur per vim aut clam exacti,non ma-
gis,quam si ab alio quouis exigerentur, & dict.c.quod
latenter,generaliter loquitur in omnibus non solum in
dominis respectu vasallorum,& præterea loquitur in ca
su claro,quando de clandestinitate,aut violentia consta
bat,vnde a regulis generalibus,de quibus supra mentio
nem habuimus,quæ omnes vtcunque priuilegiatos &
consequenter etiam rusticos comprehendunt,receden
22 dum non est. Neque ad rem pertinere debet,quod si qs
hoc est dñs ille sit in quasi possessione alicuius redi-
tus annuatim exigendi , huicque quasi possessioni ad-
uersetur præsumptio iuris communis , nam adhuc
etiam contra talem iuris præsumptionem procedit p̃-
scriptio etiam temporis ordinarij.l.2.C.de serui. & a-
qua.l.siqui diuturno,in prin.ff.si serui.vend.nã & si abs
te emissem annuum reditum,iux.c.prim. in extrauag.
de emp.& vẽdi.& per annos triginta iugiter exegissem
titulumque amisissem,deinde soluere recusares,& ipse
probassem illam tricẽnalem exactionem,& illius annui
reditus exigendi longissimam quasi possessionem in su
turum ad tantundẽ præstandum cogereris,nihilo impe
diente,quod titulum interfuisse nõ probassem nec eius
amissionem,neque ad rem pertineret quod mea quasi
possessio aduersaretur iuri communi,id est communi
oĩum hoĩum libertati,sicque ꝙ cõtra meã quasi posses
sionẽ esset pręsumptio iuris,& ita intelligo leg.sicut.l.
oẽs.l.cum notissimi.C.de præscrip.30.annorum, & in
princip.Instit.de perpe.& tempor.action.Ad d.cap. su-
per quibusdam.§.præterea,de verbo.significa.& d.cap.
vnic.de præsc.lib.6.ca.cum personæ.§.quod si tales de
priuileg.in 6.respon.quod loquuntur in ijs,quæ nõ pos
sunt acquiri nisi priuilegio principis,in quorum præ-
scriptione longius tempus desideratur quam in reli-
quis,scilicet vel tempus immemoriale sine titulo, vel tẽ
pus quadraginta annorum cum titulo,idque iure singu
lari principibus datum est,prout innumera alia priuile-
gia

gia principum enumerat Iacob.de sancto Georgio de
feudis,verb.princeps.multaque per nos de succ.crea.§.
26.Idemque cum præscribitur contra ecclesiam,in q-
bus casibus fundatam habet intentionem de iure, licet
non sic in reliquis causis,vt dict.c.vni iuncta sua Glos.
itaque annuæ præstationes contra principem vel eccle
siam non breuiore temporequam annorũ quadraginta
cum titulo aut tempore immemoriali sine titulo præ-
scribuntur,vt dictis iuribus:contra reliquos autem bre
uiore tempore contingit præscriptio.Itaque aut inter
fuit titulus habitus ab habente ptãtẽ dñiũ concedẽdi
aut habitus ab alio,aut a nullo.primo casu illico trans-
fertur dominium,nec de præscriptione agendum est,&
ita procedit cap.super quibusdam.§.preterea,de ver.si-
gn.ibi.Imperatorum,aut regum,aut Lateranensis Cõ
23 cilij,aut consuetudine antiqua cuius initij,&c.†nam v-
sus tanti temporis,cuius initij memoria non est,inepte
appellatur præscriptio,cum proprius diceretur consue-
tudo,vt ibi,sicque vt lege dominia rerum conceduntur,
etiam citra dominorum voluntatem,vt per totum.C.ex
quibus cau.serui.pro præmio libert.acci.& per Decium
in leg.id quod nostrum,de reg.iur.ita & consuetudine
quæ leg.id quę legi par est l.de quibus.ff. de lege. cum
plur.seq.§.ex non scripto.Institu. de iure natur. sicque
cum post tempus immemoriale non tam pręscriptum
ius videatur quam consuetudo pro lege sit,super est vt
id ius eo tempore quæsitum tam æternum fixumq; sit,
quam foret si lege acquireretur,meritoque vicem legis
tenere alibi lex dicebat.ff.de aqua quoti.& ęl [illegible] lege.
hoc iure.§.ductus aquæ.& ff.de acqua pluui.arcend. le.
1.§.fi.3.q.6.hoc quippe.& 9.q.3.conquestus.& 63.dist.
mos antiquus.ergo quando Imperator, vel Papa, vel
Rex,vel Respublica non recognoscentes superiorem,
vel lex,vel consuetudo,vel tempus immemoriale quod
illius parem potentiam habet,titulum alicui præbuit,cõ
tinuo eum fecit dominum consummatissimum,nec de
præscriptione agendum est.secundo casu quando titu-
lus habitus est a non habente potestatem conceden-
di dominium,regulariter probet iustam causam præsc-
ribendi.leg.nullo.C.de rei vendi.leg.vnica.C. de vsuca.
trans.fallit cum titulus erat à lege improbatus,puta non
rite habitus.leg.secunda.§.si a pupillo.ff.pro emp.leg.2.
C.pro empt.cap.hoc consultissimo.§.contrahentes. de
rebus ecclesiæ non alie.lib.6.ergo si pedagia aut vectiga-
lia aut annuos reditus a populo exegi per tempus imme
moriale quasi lege ius & dominium quæsiui, quod si
breuiore tempore,puta quadraginta annorum,tunc p̃-
scriptione dominium quęsisse videor,si interfuit titulus
habitus ab eo qui non habebat ius concedẽdi,veluti an
nuum reditum ex salinarijs,portagijs,vectigalibus, ga-
bellis vel similibus procedentem vendidit, donauit,do
tis,legatiue nomine mihi dedit is qui ius vendendi non
habebat.tertio casu quand titulus non interfuit ab ali-
quo,aut postqeam longo tempore id ius annuetim ex
egi,allegaui titulum inter fuisse, & tunc per lapsum lon
gi temporis simul cum illis geminatis pręstationibus ac
tacitis debiti confessionibus is titulus allegatus pręsu-
mitur,d.l.cum de in rem.ff.de vsuris.
24 Nec †obest dict.l.nullo.C.de rei ven.cum simil. nam
ibi quando is contra quem præscribitur nullum actum
positiuum fecit,duntaxat abstinebat ab impugnatione
& contradictione,secundum Barthol.& communiter.
25 Docto.in leg.seruitutes,in mag.ff.de seruit.†nos loqui
mur quando is contra quem præscribitur, plures actus
positiuos fecerat decies geminas solutiones totidemq;
tacitas confessiones per totum decennium aut vicenni
um faciens,vt dict.l.cum de in rem.Nec similiter obest
quod ad tales exactiones recipiendas vel faciendas fa-
ctum hominis discontinuum erat necessarium.leg.fo-
26 ramen.ff.de serui.vrbanorum prediorum.†sicque præsc
riptio nisi lõgissimo tempore,idest,tempore immemo-
riali contingere non poterat,vt dict.l. seruitutes,cum.
sim.nam respondemus illud procedere cum agitur de
seruitute acquirenda a re rei,& sic de seruitute reali,nõ
sic si agatur de seruitute personali vel de iure siue rea
li,siue personali,per personam acquirendo seu præscri-
bendo,vt in d.l.cum de in rem.tunc enim tempus im-
memoriale non exigitur,sed solus tempus longum suf
ficit . Neque obscura est harum rerum differentia,
nam cum agitur vt per actus discontinuos ius acquira-
tur ab homine,is homo animo suo semper retinet illã
quasi possessionem,eamque ita continuat, vt facti ex-
trinseci interualla suppleantur per animi illius hominis
cõtinuationẽ,at cũ prædiũ aĩo careat,hoc supplementũ
cessat in iure acqrendo seu pręsctibẽdo a re rei,ista est
elegãs,& cõis cõclusio,solutio ac drĩæ rõ.q̃ tenẽt Bart.
in leg.iusto.§.non mutat.ff.de vsucap.Idem Barth.in l.
si ego.§.1.ff.de publi.Paulus cons.444.in causa quæ ver
titur.col.3.lib.1.Idem cons.3.in causa quæ vertitur co
ram domino.col.fi.Idem cons.12.super.1.lib.2.Cor.cõ
silio 268.col.nona.num.23.vers.nec obstat secunda ra
tio,lib.4.Aymon Crauet.de antiq.tempo.par.4.versic.
transeo nunc.num.24.fol.107.tenet,& ait esse commu
nem opinionem Couarr.lib.1.var.resol.cap.17. nu. 10.
est communis opinio secundum Balbum de præscrip-
tio.2.par.5.par.prin.q.3.est communis secundum Fel.
in cap.de 4.nom.37.de præscrip.

Pręterea hic adsunt decies geminæ solutiones,toti-
demque tacitæ confessiones factæ ab ipso soluente ,q̃
sibi vt noceant par est,cum non nisi ex debito quisquã
soluisse credatur.leg.cum de indebito.ff.de proba. at in
iure acquirendo ac pręscribendo a re rei id cessat, nulla
præstatio,nullum deinque factum positiuum domini il-
lius prædij,contra quod prædium præscriptio cœpta
erat,sicque hoc casu longius tempus desideratur.
27 Vnde† si dominus à vasallis annuos reditus p longũ
tempus exegit,& vasalli postea tales reditus præstare re
cusent,si ipse dominus dixerit,se titulum habuisse, eũ-
que per longum tempus probauerit,in posterum quo-
que eos reditus obtinebit,argumen.d.l.cum de in rem.
ita tenent Albericus nu.5.in dict.l.cum de in rem. Bar-
thol.in d.§.non mutat ,ad finem loquitur de pedagijs.
Idem Barthol.sentire videtur in dict.l.si.ego. §. 1. ff.de
publi.expressius Alexander consl.124.super 1. col.1. li.
4.Idem Alexand.con.35.viso themate.num.3.col.1. l.
2.Idem Alexand.cons.108.in causa,& lite.col.fin.ad fi
nem.eod.lib.Idem Alexand.cons.14.viso,& considera
to.num.9.eod.lib.Idem.Alexand.cons.113. super pri-
mo dubio videtur.lib.1.col.1.vbi etiam contra rusticos
id procedere firmat,& quod & tenuerat in d.cons.114.
& in plerisque locorum supra allegatorum sentit.Idem
Alexand.cons.75.visis. col.fi.ad fi.lib.4.Idem Alex.cõ
si.1.num.20.lib.4.vbi saltem hoc pro expedito habet q̃
do intersuerunt anni triginta,quod & vult Aym.in d.
vers.transeo nunc,num.23.Cor.cons.268.in hac consul-
tatione.vers.facit ad prædict.n.16.& iterum nu.10.lib.
4.sentit Barthol.quem ipse allegat in l.si publicanus. §.
1.ff.de publi.Idem Barthol.in leg.licitatio.§.earum,eo-
dem titulo.Ange.cons.9.sentit Paulus cons. 12.lib. 2.
Areti.cons.153.consultatio.col.fi.Boerius decis.126.n.
4.allegat Petrum,Cynum,Albericum,& Barthol.& a-
lios in l.2.C.quæ sit long.cons.& in rub.eodem tit. Et
in hanc partem etiam vidẽtur inclinare omnes illi quos
supra diximus tenuisse quod post longum tempus alle
gata causa certa eademque legitima & in futurum ob
ligatoria,euenit,id ius quasi probatum præsumptiue vi
deatur,& consequenter in futurum quoque præstan-
dum sit.

Contrariam tamen partem vasallis respectum domi
norum vt enim si expressa cert. causa legitima & obli-
gatoria soluerint vniformiter annuatim per longũ vel
etiam longissimum tempus, non tamen teneantur in po
sterum tantundem singulis annis præstare etiam si do-
minus eam causam allegauerit, quam per temporis lon
gi vel longissimi cursum præstare velit, nisi præterea tẽ
pus immemoriale præterijsset quasi tales domini per
vim & tyrannidem exegisse præsumantur, tenent Inno-
centius in capitulo bonæ.2.de postul.prælat. idem In-
nocen.& Bellamera col.fi.in cap.si diligenti, de pscrip.
Ioan.Fab.in §.æque.q.4.Institu.de act.Guido Papæ cõ
silio.1.num.7.Idem Guido consi.45.num.2.Couar.ca.
possessor.par.2.& §.4.nu.5.de reg.iur.lib.6.Areti.cons.
14.num.11.Bald.in cap.1.§.pactiones,de pace Constan.
Carolus Molinæus ad Alexandrum consi.124.li.4.n.1.
addi.vbi firmat se idem tenuisse in consuetu.Paris.§.53.
& ita tenent plures alij quos allegat Aymon, vbi supra,
num.vigesimosexto.

28 Sed præmitte quod vtriusque partis fautores com-
muniter tenent non aliter talem dominum contra va-
sallos per longum vel etiam longissimum tempus obtẽ
turum, quam ex causa certa, legitima, & in futurum ob
ligatoria facta esset solutio annua, & maxime hoc expri
munt Cor.in d.cons.268. Aymon vbi supra, num. 27.q
plures allegat. Alexan.cons.108.ad finem lib.2. qui alio
allegat. Idem Alexand.cons.114.num.4.lib.1.Guido Pa
pæ q.408.Alexand.consi.75.lib.4.ad fi.Alexand.cõs.14.
num.9.lib.2.Barthol.in dict.l.cum de in rem.ff.de vsu-
ris, ad fi. Riminaldus col.antep.cum seq.post Alex.Ias.
& alios in leg.si certis annis.C.de pactis Salic.in d.l. cũ
de in rem.q.3.& 4.Balbus de præscriptio.2.par.3.partis
principalis.q.10.Felin.in capitulo causa, col.3.de præsc.
Molinæus ad Alexand.cons.113.lib.1.

Quid dicendum? & quidem quo magis ac magis hãc
quæstionem vsibus forensibus frequentissimam in-
spicio eo magis ac magis miror nostrorum inter-
29 pretum incuriam ac errorem, † nam qui tenent partem
affirmatiuam vt longo tempore ius quæratur etiam
contra vasallos, & etiam contra rusticos, eo potis-
simum argumento nituntur, quod consuetudine non
etiam præscriptione id ius quæsitum intelligant: rursus
qui tenent partem negatiuam, vt eo tempore tale ius in
futurum non quæratur, ea potissimum ratione nitun-
tur quod tale ius præscriptione potius quam con-
suetudine acquiri posse contendant seu acquisitum ve
lint, & tamen vtrunque falsum est, quia nec consuetudi
ne nec præscriptione tale ius acquiritur, sed alia longe
30 diuersa ratione. & pars affirmatiua, † vt quod tale ius lõ
go aut longissimo tempore acquiratur, contingat ex vi
consuetudinis, in qua titulus aut bona fides necessarius
non est (iuxta communem resolutionem, de qua per
Aymonem, vbi supra, nume.23) tenent Bald.cons.439.
amplius col.4.lib.3.Alexand.cons.123.col.1.lib.4. qui
alios allegat huius sententiæ auxiliares. Corneus d. cõs.
168.lib.4.num.10.& num.16.cum seq. pluribus quod &
sentiunt plerique eorum quos diximus, hanc partem
tueri. rursus Aymon, vbi supra, Couarru.& alij commu
niter, qui negatiuam partem tuentur, abnegant consue
tudine tali ius acquiri, sed demum præscriptione, vt sic
exigatur titulus & bona fides, iuxta l.nullo.C.de vsuc.c.
31 possessor, de reg.iur.lib.6.sed vtrunque falsum est, † qa
tale ius nec quæsitum videtur consuetudine nec etiam
præscriptione. quod non videatur consuetudine quæsi-
tum, patet quia consuetudo in materia nostra illa intelli
gitur, quæ habet vim legis vniuersalis in regione vel po
pulo, vbi vertitur quæstio qua de agitur.§.ex non scrip
to.Instit.de iure nat.leg.de quibus, cum plu.legibus se
quen.ff.de iusti.& iur.per totum, extra eodẽ titulo, sed
in proposito non est ita, quia id ius dominus vel alius
potuit acquirere contra vnum vel contra certos vel cõ
tra vniuersos de populo, vt patet & probat dict.lege.
cum de in rem ver.ff.de vsur.l.si certis annis.C.de pact.
l.creditor.C.de vsu.l.operis.ff.de ope.libe. ergo non est
consuetudo quæ ligat omnes de populo. Rursus con-
suetudo non potest induci nisi ab vniuerso populo vel
parte maiore, vt dictis legibus. & tenent cõmuniter Bar
& alij in dict.l.de quibus. sed ius potest induci non so-
lum a minore parte populi, sed etiam a certis homini-
bus, vel etiam ab vno, hoc est, dominus vel alius tale ius
acquirere potuit contra vnum, vel certos, vel omnes, vt
modo dicebam. ergo non est ius consuetudine quæsitũ
Præterea id ius contra inuitum competere intelligitur
l.inter stipulantem.§.1.ff.verb.oblig. at consuetudo cõ
sensu introducitur.d.l.de quibus. Præterea & fortius cõ
suetudo pertinet ad gubernationem populi, vt dictis le
gibus. quæ quidem populi gubernatio quotidie, vt mu
tetur & decet & expedit, liberrimaque esse debet.§. sed
naturalia.Institut.de iure natu.l.omnes populi.ff de insti.
& iur.l.si quis in principio testamenti ff.de lege.3. at id
ius quæsitum semel siue domino siue alio, siue contra
vnum, siue contra certos, siue contra vniuersos, mutari
aut adimi non licet.l.id quod nostrum.ff.de reg.iur.l. si
cut ab initio.C.de actio.& obligatio. ergo contendere
id ius consuetudine quæsitum videri dementia (mihi
crede) mera est. Rursus quod præscriptione quæsitum
32 non videatur patet, † quia ille demum esse videtur in sta
tu & conditione præscribendi, qui emit vel alio titulo
ad ius dominiumque transferendum habili rem acce-
pit a non domino, quem dominum esse putabat, sicque
habebat titulum bon.fid.possessionem vel quasi, vt in
princip.Inst.de vsucap.l.nullo.C.de rei vendi.l.vnica.C.
de vsu.transf.l.Celsus.ff.de vsucap.c.1.de præscrip.lib.6.
c.vigilanti.cap.fina.de præscrip.cap.2.§. contrahentes,
de rebus ecclesi.non alien.l.6. nam si causam titulum-
ue ad dominum transferendum seu ius habilem ac suf-
ficientem habuisset a vero domino, vel ab eo qui pote-
statem cõcedendi habebat, iam traditione vel quasi cõ
tinua dominium quæsijsset.l.traditionibus.C. de pact.
§.per traditionem.Insti.de rerum domi. sicque cessaret
vsucapio, Quia quod meum est amplius meum fieri po
test nec præscriptione.leg.sequitur.§.lana.ff.de vsucap.
nec alia ratione.§.sic itaque.Inst.de act.leg.3.§.ex con
trario. vbi tradunt communiter Doct.ff.de acqui.poss.
ergo cum in specie nostra fundamentum intentionis il
lius qui annuos reditus, census, præstationes ab vniuer
so populo, vel a certis, vel à quodam cine vendicant, sit
affirmare quod sibi ex iusta causa ad dominium vel ius
transferendum habili concessum fuerat, ab eo vel eis q
ius cõcedẽdi habebãt, sicque quod cum illico fecerunt
dominum illius iuris, ergo non potuit amplius præscri
bere quod suum iam erat, nec audiretur allegans con-
traria.l.1.C.de furt.l.1.C.de seruis fugiti. ergo is quo de
agimus, nec fundatur præscriptione nec consuetudine
sed alia ratione, puta contractu, vel vltima voluntate si-
bi id ius annuum concessum fuisse contendens. d.l. cũ
de in rem.dict.l.si certis annis.dict.l.operis.dict.l. credi
tor, cum simili. neque hic cadit timor alienæ rei, cũ cu
iusque soluentis persona obligata videatur, sicque iure
potissimum personali, non etiam de reali agi videtur.
Secũdum quę cum huiusmodi exactio annua inde pro
cedere intelligatur, & ab actore seu domino vasallorum
vel rusticorum allegetur ex concessione ipsorummet
ius descendere, & per longum tempus tot geminas pręs
stationes totque tacitas confessiones vniformes osten-
derit, in futurum quoq; eos exigere poterit, etiam si lon
gum tempus tantum non etiam longissimum aut im-
memoriale præterierit, nisi ipsi probauerint causam a
domino

a domino allegatam veram nō esse, seque ex gratia & benignitate tantum soluisse, non ex causa obligatoria, vel si ex causa obligatoria præstitissent, id tamen per errorem fecisse, nec, vt supra diximus, iniustior ratio est cōtra vasallos rusticos quam contra alios, nec crediderim oportere, quod tales annuæ præstationes factæ fuerint nominatim ex causa obligatoria, nam etiam si id dominus non probauerit, ex causa tamen quam dominus allegauerit, factæ præsumentur, argumento d.l.c. cum de in rem cum simil. supra alegatis, si nō destruantur, & quia ex gratia factæ non præsumuntur, d.l. cum de indebito ff. de prob. agnosco tamen in contrarium se habere communem opinionem, de qua supra mentionem fecimus, qua de re dicendum, vt supra.

33 Pro nobis facit quia nulla probatio concludit certo & indubitanter, sed tantum præsumptiue, nam primo itaque considerandum est, quod modus humanæ probationis ad humanum iudicium fit per fidem credulitatem iudicare debemus, fides autem vel credulitas, quandoque iure cogitur per probationes testium & instrumentorum, vt in leg. vbi numerus, & vulgata l. sciant cuncti, & l. 1. & per totum de fide instru. quandoque plura concurrunt simul, ex quibus notitia intellectualis cogitur ad credulitatē. oportet enim credere, & ex credito iudicare, quando tam ratione quam etiam authoritate satis dilucide constat. ratio enim probationis est, vt de veritate constet. at sicut constat nobis de veritate p̄ fidem testium, id est, per credulitatem, quam duobus vel tribus testibus adhibemus, vt in cap. in omni negotio, de testi. ita credere cogimur ex alijs argumentis, p̄sumptionibus, & indicijs, ex quibus mens ipsa instruitur ad veritatem, & cogitur ad aliquid credendum, adeo quod quandoque violentas has præsumptiones appellamus quia ex eis animus cogitur, & vincitur ad aliquid credendum, vt in capitul. afferte, & cap. quia verisimile. & ibi Innocen. & Abb. de præsumpt. Et quoniā hæc argumenta & præsumptiones ex factis oriuntur, & sunt varia, ex quib. animus moueri potest, ideo certa regula ad fidem, & animi instructionem diffiniri non potest, aliqua tamen in iure positiuo notantur, ex quibus animus ad fidem mouetur quæ aliquando appellantur indicia, quandoque suspiciones, quādoque præsumptiones, quandoque argumenta, vt notatur in l. admonendi de iure iu. & ibi per Doct. maxime Bart. at cum plurima esse possunt quam in iure reperiantur, vt in l. nam natura, de præscript. verbis. ea arbitrio & iudicio discreti iudicis oportet relinqui. & hoc est quod Iure consultus docebat in l. 3. §. 1. & §. eiusdē. ff. de testibus in his verbis, quæ argumenta ad quem modum probandi, &c. ergo fortior probatio mihi esse videtur contra soluentē in terminis d.l. cum de in rem, quam in terminis leg. vbi numerus. ff. de testibus, nam vt experientia rerum magistra docemur, testes non raro mentitum testimoniū dicunt, at præsumptio, de qua in dict. l. cum de in rem. ff. de vsuris, & de qua agimus in præsenti, vix vnquam fefellit.

34 Quod si quadraginta annis præstiterunt, quando agitur contra populum, vel triginta, quando contra vnum vel certos, iuxta distinctionem l. sicut, & l. omnes. C. de præscriptio. 30. annorum. & dominus exigens tales præstationes habebat titulum & bonam fidem (puta quia hæres fuit eis qui idem exigere solebat, vel quia procuratori iussit vt eos annuos reditus emeret, isque denunciauit se emisse & precium subesse, deque eo fidem fecit domino, iuxta leg. nō solum. §. quod vulgo ff. de vsucap. l. qđ vulgo. ff. pro emptore. l. pro legato. l. fi. ff. p̄ legato l. fi. ff. pro suo) an post 30. annos prosit vasallis, aut rusticis, aut alijs p̄bare, q̄ ipsi non veluti ex debito, sed quasi ex gratia se soluere putabant, licet id in solutionibus ipsis nominatim non declarabant, & videtur quod sic. quia tempus non est modus tollendæ aut inducendæ obligationis personalis (qualis ea qua de agimus est) l. obligationum fere §. placet. ff. de action. & obliga. l. nemo potest. ff. de l. 1. at si hoc casu contrarium probari non liceret, iam per solum tempus obligatio personalis ineuitabiliter inducta esset, ergo, &c. Sed in contrarium efficaciter ac sufficienter facit, quia quidquid potest aliis titulis (puta emptionis, dotis, donationis, legati, hæreditatis & similium) acquiri poterit, quoque præscriptione acquiri, l. sicut. l. omnes. l. cū notissimi. C. de præscript. 30. annorum. nec titulus in hac præscriptione exigitur, vt dictis legibus, ergo præterito hoc tricēnio huius iuris præscriptio contingit si non absit bona fides, vt dictis legibus, non secus, quam posset tale ius annuū per titulum emptionis, donationis, dotis, legati & similium acquiri, nec verum esset solo tempore obligationem personalem hoc casu qualitam videri, cum præterea affuerint tot tacitæ confessiones debiti, totque geminæ solutiones, nam & in l. si quis diuturno, in pr. ff. si seruitus vendi. solo tempore longo ius reale seruitutis acquiritur cum patientia domini. facit, quia illa ratione rerum dominia sub incerto sint, militat ex integro, & in specie nostra l. 1. ff. de vsucap. cæterum huiusmodi annui reditus si post longissimam quasi possessionem non viderentur acquisiti, cum facile probationum copia perire soleat, alium reditum ius & dominium sæpe sub incerto esset, facit quia vt titulo emptionis huiusmodi annui reditus acquiri possunt & solēt, vt in extrauag. Martini de empt. & vendit. & titulo emphyteusis, vt l fi. & p totū. C. de iure emph. leg. alienationis verbum. ff. de verbo. signifi. ita & acquiri poterit præscriptione. d. l. alienationis, facit dict. l. cum de in rem. ff. de vsuris, cum similibus si non destruantur. facit quia imputandum est ei qui tot geminas solutiones, totque tacitas confessiones fecit, & si ab initio semel consensit, ex post facto pœnitere non licet. l. sicut ab initio. C. de action. & obligatio. præsertim cum tanta, vt iam ediximus sic vis geminationis, & pluries ac pluries tacitum consensum geminauerit, ita ergo tenendum est, prout supra conclusimus post Coua. licet contrariū sentiant Aymon post plures quos ipse refert in d. ver. transeo nunc. nu. 27. & Riminaldus col. antep. post plures quos refert in d. l. si certis annis. C. de pact.

35 Quid si præterijt tempus, cuius initij non est memoria, & tunc ex parte domini contra vasallos vel rusticos vel alios non est necessaria tituli probatio, nec etiam allegatio, vt ex communi opinione supra conclusimus, nec etiam vasalli admittuntur ad probandum contrarium etiam p confessionem ipsius domini, quia lex in hoc casu procedit inductiue non tantum præsumptiue, vtque in quibusdam casibus ius alienum lex mihi dat, vt per totum. C. in quibus caus. serui pro præmio libertatem accipiant. & alibi sæpe, vt non semel diximus supra, & dicemus infra. nec tunc obestet mihi, quod palam fateretur illud antea meum non fuisse, ita quoque, & in specie nostra non obest mihi agnoscere, q̄ id annuū ius, q̄ tempore immemoriali maiores mei quæsiuerunt quondā ad eos non pertinebat, ideoque supra diximus, hanc esse legitimam acquisitionem, nam vt probetur immemorialis, non est necesse a temporibus Adæ initiū probationis sumere, satis enim est probare, quod viuentium nullus est qui contrarium viderit, aut audiuerit, licet omnibus notum esset contrarium ius quondam viguisse, scimus enim quo primum tempore decimæ creatæ fuerint, vt diximus lib. 1. ad fi. infra tomo. 2. & tamē in decimis est præscriptio temporis immemorialis, vt c. 1. de præsc. libro. 6, c. super quibusdam. §. præterea, de verb. signifi. multi tamē tenent contrarium, vt per Aymo.

mo.de antiq.par.4.vers.absolutis.nu.39.

36 Ex † superioribus infertur, quod iurisdictio & si
per actum hominis discontinuum præscribatur, & ex
pediatur vel quasi possideatur, adhuc breuiore tempo-
re,quam immemoriali potest præscribi,quia adest ani-
mus quasi possidentis,qui semper continuoque videt
possessionem vel quasi animo retinuisse,vt tradunt Bar
thol.& communiter Docto.in l.iusto.§.non mutat. ff.
de vsucapionibus.Barthol.& communiter Doctores in
37 l.iusto.§.1.ff.de public.†ita intelligo l.fi.titu.de las præ
scriptiones lib.5.ordinamen.Diuersum est in præscri-
benda seruitute a re rei,quia res inanimata non habet
animum quo continuetur possessio,ita procedit l.serui
tutes,in mag.ff.de serui.ideoque exigitur tempus im-
memoriale,vt ibi & supra diximus.

38 Infertur etiam†suspectam esse opinionem, quam te-
nuerunt Barth.in l.1. col.4.de mun.& in quo loco.lib.
10.Barthol.in l.cum neque,de incolis,eo.lib.Alex.con
si.52.li.5.incip.visis his quæ in themate.Idem Alc.cós.
78.li.6.Are.cós.132.in causa col.3.Dec.cons.285.ad fi
nem,incipit,& pro tenui aiunt enim oportere,vt inter-
ueniat tantum tempus cuius initij memoria non sit , vt
inducatur consuetudo collectandi(vt more ipsorum lo
quar)forenses,mouentur,quia in hac consuetudine vel
præscriptione requirit factum hominis, quod,non po-
test non esse discontinuum.leg.foramen.ff.de seru.vrb.
præd ergo ea præscriptio non continget breuiore tem
pore,quam immemoriali.dict.l.seruitutes,sed nihil est,
quia animo hominis ea quasi possessio retinetur contin
uo,sicque breuiore tempore contingit præscriptio,me
rito ergo contra Barthol.& sequaces tenuit Alexand.
cons.68.li.2.Corneus cons.268.num.16.li.4.Curt.iun.
cons.90.col.3.Aymon.de antiq.par.4.versi.materia ista
num.31.

39 Et†cum superius resoluerimus annuos reditus posse
acquiri præscriptione longissimi temporis,nec requiri
tantum tempus cuius initij non sit memoria,idem in p
scribenda libertate contra tales annuos reditus obtine
bit,& longe facilius,quia obligationes non sunt tam fa
uorabiles q̃ liberationes,vt l.Arrianus.ff. de actio.& ob
ligati.& quia reis potius fauẽdum est q̃ actoribus.c.cũ
partium,de reg.iur.lib.6.licet contrarium & male vt tẽ
pus immemoriale exigatur, tenuerint Gui.Papę q.406.
Boerius decis.336.ad finem.Bartho.in l.si vsusfructus.
ff.de vsufr.lega.Idem Barthol.in leg.Mæuius.§.fi. ff. de
l.2.Anania.cons.39.quos refert, & improbat Aymon.
vbi supra,n.34.neque ad rem pertinuit quod ipsi aiunt
tot esse obligationes quot sunt anni,vnde(inquiunt) p
teritorum fructuum seu redituum poterit contingere
præscriptio,futurorum vero nó vtique.sed cum ab vno
eodemque principio vniuersorum annorum ius deflu-
xerit non sunt diuerso iure,vel vt diuersæ res censendi
aut præscribendi tales reditus.l.eum qui ædes.ff.de vsu
cap.præterea si inductiue etiam futurorum annorũ có
tingit prescriptio,& quasi vnum idemque ius non plu-
ra aut diuersa iura quo ad sui præscriptionem intelligũ
tur,vt supra ostendimus, multo magis vnum idemque
ius vnoque ictu exunctiue præscribentur cum de libe-
ratione agatur,vt iam docuimus,hinc etiam apparet er
rasse Alexand.cons.35.nu.3.lib.2.dum tali iure prescri-
bendo tempus immemoriale exigebat.

40 Infertur etiam†ex superioribus suspectam esse opi-
nionem Gloss.in l.seruitutes,in magis.ff. de serui. dum
ait,quod seruitus discontinua a re rei acquiri non po-
test,nisi tempore cuius initij non sit memoria,vt ibi ve
rum hoc procedere quando nititur actor in suo tem
pore,vt ibi.Diuersum tamen esse,si titulũ allegaret,tũc
enim inquit Gloss.ex solo longo tempore is titulus al-
legatus præsumeretur,quod verum non est,tum , quia
secundum hoc d.l.seruitutes,esset verbis non rebus im
posita,contra.l.2.C.commu.de lega.tum etiam quia ser
uitus habens causam disconuinuam,quę venit acquiren
da à re rei,non potest longo tantum tempore acquiri,
quia longo tempore vt præscriptio procedat oportet
vt adsit continuatio possessionis.l.3.ff.de vsuc. vnde cũ
hic non adsit possessio continua,sed discontinua quasi
possessio,cessat præscriptio,neque is defectus suppletur
per animum possidentis ac præscribentis,qui cótinuus
esse intelligitur,quia,vt supra dicebamus, hic agitur de
iure seruitutis præscribendo a re rei,res autem, vt pote
inanimata,non habet animum quo mediante illã quasi
possessionem videri posset cótinuasse,& ita illam Glos.
improbat,& firmat communiter improbari Alexand.
cons.75.ad fi.lib.4.licet de hac ratione non meminerit
& eam improbat,& ait communiter improbari, Bar-
thol.in d.l.seruitutes,licet alia vtatur ratione,qui etiam
respon.ad l.cum de in rem.ff.de vsur.quod ibi interfue
runt plures actus positiui eius contra quem præscribe-
batur.at in d.l.seruitutes,sola taciturnitas non etiam vl
lus actus positiuus.

41 Ex superioribus etiam infertur decisio illius articu-
li quo quæritur,†quantum temporis exigatur ad p̃scri-
bendum ius pascendi in alieno agro,siue intelligas ius
seruitutis esse siue aliud,& sunt qui putent immemoria
le tempus requiri,Primum,quia cum hac in re factum
rei animatæ exigatur & interuenire oporteat , videtur
habere causam huiusmodi quasi possessio,discótinuam
l.foramen.ff.de seruit.vrb.præd.& consequenter vide-
tur necessarium tempus immemoriale,arg.d.l.seruitu-
tes,mag.ff.de ser.deinde etiam quia contra pascentem
in alieno agro est præsumptio iuris communis arg.l.al
tius.C.de seruit.& l.fina.C.de reb.alie.ergo tempus im
memoriale requirit,& ita est communis sententia,quã
tenent Cęp.de serui.rust.præd.ca.de serui.iuris pas.nu.
14.Idem Capo.ibi c.de serui.aquæ ductus.n.39.Guid.
Papæ decis.373.Pet.Iaco.in sua pract.c.de serui.peco-
ris de pr.Decius cons.483.num.16.Anchara cons.255.
Bertrandus cons.24.num.10.lib.Parisius cons.27.n.70
lib.1.Cassaneus in consuet Burg.rub.13.§.5.nu.16.Co
uar.lib.1.resol.cap.17.num.11.sed prima ratio nihil est
& in contrarium(si non longe fallimur) est veritas,nec
ponimus vt prædium meum seruitutem realem acqui-
rat in prædio vicini, nec ponimus me prædium vllum
habere,sed tantum ponimus me tali veluti iure aduersa
rio sciente & patiente vsum fuisse, cuius patientia pro
traditione est,vt ff.de pub.in rem actio.l.si ego.§.1.ibi.
per traditionem vel patientiam forte,& licet res inani-
mata(vt supra dicebamus)huiusmodi seruitutem quasi
discontinuam causam habentem non posset præscribe
re breuiore tempore quam immemoriali , tamen cum
hic agatur vt persona mea acquirat animusque meus
continuo quasi possidere videatur,non est cur tempus
immemoriale hic exigatur,sed tempus tantum ordina-
rium quo reliquę seruitutes acquiruntur,iuxta l.si quis
diuturno.ff.de seruit.vrb.p̃di.nec oberit mihi defectus
tituli,vnde solet resultare suspicio malæ fidei,argumen
to l.cum quærebatur.C.vnde vi.nam illud, cum agitur
de præscribenda rei proprietate procedit,non sic cum
agitur de præscribenda seruitute, vt iam ex communi
opinione docuimus in quæstionibus præcedentibus &
seq.ita intelligentes d.l.si qui diuturno. nec oberit qđ
contra præscribentem sit præsumptio iuris,cum quæ-
libet res libera præsumatur,iuxta l.altius.C.de serui. er
42 go videbatur desiderari tempus immemoriale † argum.
cap.1.de præscrip.lib.6.nam respondeo illud procedere
quando & ageretur de præscribenda proprietate,& prę
terea essemus in rebus quæ sola principis concessione
quæri possunt,quæ reputatur fere impossibilis. l. apud

Iulianum.§ cōstat.ff.de leg.1.& ita etiam intelligo ea.2.§.contrahentes de rebus eccl.non alienan.non sie q̄do agitur de præscribenda seruitute,nam ius seruitutis quasi vile & pauci momenti reputatur,sicque faeile ac quiritur,quia de facili præsumitur in eo iure conceden do domini voluntas prona,sicque præscribens non videtur esse in mala fide,sed credere potius dominum permissurum & concessurum,sicque licet contra præscribentem talem seruitutem sit iuris præsumptio , adhuc ea contingit tempore ordinario.l.2.C.de serui.cum igitur inspecie nostra ea seruitus tempore ordinario contingat,in eo tantum quæstio erit,a quo tempore ea qua si possessio cœpisse videatur ,& an caruerit omni vitio, quia non vi,noc clam,non precario,&c.

S V M M A R I V M.

1 *Titulus allegatus an præsumatur contra facientem, cū communi.*

2 *Vasallorum præstationes an iustificentur ex titulis allegatione quo ad nobiles Hispaniæ.*

3 *Titulus allegatus non præsumitur ad præscribendam proprietatem rei corporeæ,nec etiam ad præscribendum eius vsumfructum,cum communi.*

Solennitas à lege requisita non præsumitur interfuisse nisi probetur.

4 *Titulus allegatus an post longam possessionem præsumatur ad præscribendam seruitutem discontinuam, ingens pugna.*

5 *Seruitus discontinua an longo tempore in effectu acquiratur,si vteus ea titulum allegauit.*

6 *Seruitus habeus causam continuam vel quasi longō tēpore,babens vero causam discontinuam tempore immemoriali præscribitur.*

7 *Titulus allegatus an in ijs quæ sunt modici præiudicij præsumatur,non tantum contra agentem,sed etiam contra patientem.*

8 *Titulus allegatus an post longam possessionem præsumatur in præscribenda seruitute discontinua.*

9 *Tempus immemoriale non tam intelligitur ius præsumere,aut fingere,quam ius vere inducere.*

10 *Titulus allegare necesse non est possessio immemorialis, contra plures cum communi.*

11 *Incapax simpliciter an tempore immemoriali præscribat.*

12 *Tempore immemoriali quæruntur quæ acquiri sola principis concessione possunt,siue titulus allegetur siue ēt solum tempus,contra Curti.Alex.Fel.& alios.*

13 *Titulus allegatus an præsumatur post longam possessionem in reditibus regalibus contra ipsum regem agentem.*

14 *Temporis immemorialis vis.*

15 *Fama plene probas in antiquis cum communi.*

16 *Fama probatur antiqua,& vlx alio modo.*

17 *Probationes coniecturales sufficiunt in antiquis.*

18 *Intellectus cap.primi,de præscriptionibus,lib.6.*

19 *Intellectus l.nullo.C.de rei vend.*

20 *Intellectus l.cum de in rem verso.ff.de vsur.*

21 *Intellectus l.1.C.de pat.pote.*

22 *Vasalli an possint se tueri contra duces,comites, Marchiones aut nobiles alios Hispaniæ,quibus longo tēpore id vectigal(quod aleau.dicitur)præstiterunt.*

23 *Titulus allegatus præsumitur etiam contra iustitiam solnentem in annuis præstationibus longissimi temporis cum cōmuni contra multos,& quid si sit longum tātum tempus.*

24 *Lex generalis comprehendit etiam personas priuilegiatas si in ea materia,qua de agitur, non reperiuntur habere priuilegium speciale,cum communi.*

25 *Titulus allegatus post diutinam præstationem etiam cō tra mulierem præsumitur.*

26 *Titulus allegatus post diutinam præstationem præsumitur etiam contra Ecclesiam.*

27 *Titulus allegatus post diutinam præstationem etiam cō tra fiscum præsumitur.*

28 *Tituli allegatio necessaria non est post tempus immemoriale,cum communi.*

29 *Titulus allegatis post diutinam possessionem præsumitur in indicio siue petitorio siue possessorio.*

30 *Annuæ præstationes an ex causa obligatoria factæ videantur,stasur coniecturis.*

31 *Vasalli & similes annuas præstationes diu facientes vt in posterum teneantur,oportet apparere quod eas faciebant ex causa obligatoria.*

32 *Titulus in annis præstationibus non aliter præsumitur quam si allegatur.*

33 *Titulus in annuis præstationibus quando præsumitur ad mittitur probatio in contrarium.*

34 *Titulus allegatus ex annuis præstationibus non præsumitur nisi essent vniformes.*

35 *Diuturna præstatio etiam lucratiua potest in posterum esse obligatoria,contra Ias.& alios,& num.36. 37. & 38.*

39 *Annuæ præstationes faciunt per longum tempus præsumi titulum allegatum,etiam si contra allegantem esset præsumptio iuris,contra Iaso.Riminal.Balb.& Alciatum.*

40 *Titulus allegatus contra patientem rem suam ab alio vti frui,non præsumitur per solum longum tempus, cum quibusdam contra plures.*

41 *Titulus illegitimus non inducit obligationem in posterum,cum communi opinione.*

42 *Alimentorum fauore facile præsumitur obligatio in futurum etiam ex præstatione non diuturna cum communi.*

43 *Annuæ præstationes non faciunt præsumi obligationē in futurum si non allegetur.*

C A P V T LXXXIIII.

1 Q Ositatpossessione diuturna an sequatur præsumptio tituli legitimi allegati vehementer. & cōtrouersum est,& vsibus forensibus agitatum,& quidem si is legitime(id est,non vi non clam,non precario)& diu possedit,aut allegabat titulum legitimum,aut titulum non ex toto legitimum, aut nullum titulum allegabat,sed sola diuturna illa possessione,& hc præscriptione tuebatur se se. Primo casu cum allegabat titulum legitimum communis opinio esse videtur, vt is præsumatur ex possessione diuturna & legitima,per leg.cum de in rem verso.in verbo,longo tempore.ff.de vsuris.Ita tenent Gloss.& Barthol.in leg.cum de in rem verso,supra allegat.in Glos. mag.sequitur & dicit esse communem opinionem Florian.ibi,colum.fi.Glo.mag.& ibi Barthol.n.6.in l.seruitutes 4.ff.seruitutibus.Abb.cōl.6.in quæst. ver. 3. li.2. Glo.& Bart.in l.1.§.fi.ff.de aqua plu.arcen.Gloss.& cōiter Doctores in leg.creditor.C.de vsur.Glo.in l.fi certis annis vbi communiter Doctores.C.de pactis.sequitur,& dicit esse communem opinionem Legistarum & Canonistarum Paul.in d.l.seruitutes.col.fi.Ioann.And. & alij in cap.peruenit,de censibus.Innocentius in ca. si diligenti,de rescrip.sequitur,& dicit communem opinionem Felinus,num.41.in c.de quarta,de præsc.sequitur & dicit communem opinionem Legistarum & Canonistarū Cœpolla,de seruit.vrba.præd.cap.19.n.6. vbi firmat se ita sæpe vidisse practicari in omni annua p statione,

ſtatione,qualis eſt præſtatio decimarum,quod & voluit
Glo.mag.in fi.in d.l.cum de in rem. Dyn.in cap.poſſeſ-
ſor,de regulis iuris.verſi.quærendum eſt,& hanc com-
munem opinionem,vt ex præſtatione annua & diutur-
na pſumat titulus legitimus,ſi allegeť ab eo qui illã an-
nuã pſtationẽ exigebat, ſeqtur & dicit cõem Alc.ĩ d.l.
ſi certis annis,ſub quadã diſtinctione;ſeqtur & dicit ẽe
cõem opinionem Curt.Sen.nu. 12.ibidem,ſequitur ẽt
ibi,& firmat eſſe communem Ludouicus Gozad.num.
7.vbi etiam Francis.Cur.iunior num.19.eam opinionẽ
ſequitur & dicit communem,quam opinionem ſequi-
tur & dicit communem Riminaldus in d.l.ſi certis an-
nis.colum.3.& ruſus in colum.penult. qui circa intel.
dict.l.cum de in rem verſo,non leuiter velitatur,ſequi-
tur tanquam communem Iaſon in d.l.ſi certis annis.n.
7.vbi Decius num.12.hanc ſequitur & dicit commu-
nem,quam ſimiliter ſequitur. & communem appellat
Alexand.ibi.num.7.& Fulgoſius in d.l.cum de in rem
verſ.ff.de vſuris.vbi etiam Salicetus,Ludouicus Roma-
nus nume.22.hanc ſequitur,& dicit communem in d.l.
ſi certis,quod & tenent ibi Petrus de Bellaperti.Iacob.
Butrigarius,Cynus,Bald.Bartolus & Iohannes Faber,
vbi Iacobinus de Sancto Georgio hanc ſequitur,& di-
cit eſſe communem n.12.& etiam Aretinus ibi,colum.
2.Albericus & Odofredus in d.l.ſi certis annis.Alberi
cus in d.l.cum de in rem.colu.2.in princip.Idem in d.l.
2 ſeruitutes.vnde in omnibus exactionibus quas nobiliũ
Hiſpanorum nõ pauci ſolent a populis vaſallisque ſuis
exigere poſt diutinam huius rei poſſeſſionem,vix eſt vt
illi poſſint ſe tueri contra talem nobilem,ſi titulum le-
gitimum ſe habuiſſe alleget. iſthæc omnia procedunt
contra agentem,non ſic contra patientem,quia longe
facilius præſumitur debere,quod ſoluit & præſtat ſæpe
ac multoties aliquis,quam contra eum præſumatur ti-
tulus ſi nihil faciat,ſed tantum taceat,ac patiatur & diſ-
3 ſimulet. Vide ſi fundum alienum bona fide per longũ
tempus poſſedi,an ex tali longi tẽporis continuata poſ-
ſeſſione præſumatur titulus,dubium eſt ſi allegatus fue-
rit,vt ſic ſi præſumatur eum fundũ præſcripſiſſe videar
ſin minus ſecus,& ſunt qui putent eum fundum mini-
me præſcriptum videri,quia regulariter in longi tem-
poris præſcriptione titulus a lege deſideratur.l.nullo.C.
de rei vendic. l.Celſus.de vſucapion.l.diutina. l.ſuper
longi.C.de præſcrip.longi temp.l.vnic.C.de vſuc.trans
for.nec dubium eſt quin ſi a lege quicquam deſidere-
tur,id eſt,deſideretur alicuius rei interuentis,tunc non
ſufficiat regulariter illud allegari,niſi & probetur re ve
ra & exiſtẽter interfuiſſe.l.1.ff.de dolo.l.1.ff.ſi quadrupes
pauperiem feciſſe dicatur.Riminald.in l.ſi certis annis
col.5.C.de pact.ſicque vt exiſtenter tituli interuentus
exigatur,nec ſufficiat eius allegatio ad rem corpoream
longo tempore præſcribendam,tenent Barth.in l.Cel-
ſus.ff.de vſucapionibus.Bald.& Iaſon.nu.decimo quin
to.in l.ſi certis annis.de pact.C.vbi Alexand.nu.9. Co-
uarr.in cap.poſſeſſor,de regulis iur.par.2.§.5. in princ.
Barth.in l.nullo.C.de rei vend. Coua. variarũ reſolu.c.
17.n.7.eſt cõis opinio,ſẽm Balb.de pſcr.par.3.princ.q.
10.n.7.Idẽ Balb.eo.tracta.in 2.par.4.part.prin.q.1. Pe-
trus de Bellape.Butri.Cyn.Bald.& Angel.& Iacobi.nu.
21.& Sali.in d.l.ſi certis annis vbi Lud.Rom.nu.36.Bal.
Ang.& Imo.in l.qui in aliena,in pri.Albe.n.5.in l.ſi certis
annis.Idẽ Alb.in d.l.cum de in rem verſo.eſtque opinio
receptiſſima,tradit Bertac.in reperto.verb.titulus verſ.
5.& 6.Alex.conſ.108.in cauſa & lite.columna. fina. lib.
2.per Molinæum de vſuris.nu.205.Aret.num.4. in d.l.
qui in aliena.§.ſed & ſi non adierit.Rimina.in d.l.ſi cer
tis.colum.penul.in princip.vbi Alcia.prope fin. hanc o
pin.ſequitur,& dicit communem,& ampliat vt proce-
dat etiam in vſufructu non ſecus quam in proprieta-

te,quod voluit Bart.in l.cum de in rem.ff.de vſuris.Hu
ius aũt cõis opinionis rõ ea eſt, quia cũ in præſcriptio-
nib.ordinarijs titulus,aut iuſta cã poſſidendi exigať,vt
dictis legib. ſane ſi ſola tituli allegatio ſufficeret, vanũ
eſſet dicere titulũ reqri,nã qlq; poſſeſſor titulũ allega-
ret etiam ſi illum nunquam habuiſſet,ſicque iniuria fie
ret domino illius rei,de cuius poſſeſſione ac præſcrip-
tione agebatur,quæ quidem iniuria vel minime fit,vel
non tanta fit quando præſumitur titulus allegatus ab
exactore contra eum qui ſponte ſingulis annis totius
continui decennij certum quid ex eadem cauſa forma-
liter,& in vna eadem ſeu pari quãtitate perſoluerat, nã
cum nullus præſumatur iactare ſuum.l.cum de indebi-
to.ff.d proba.cumque geminatus actus denotet cõixã
deliberatamque voluntatem,l.ſi mulier.C.ad Velleianũ
qui toties quid perſoluit,vix credibile eſt id non debui
ſe,ne aliter ſuum iactare ac prodigere ſæpiſſime videre
tur,ſicque hoc caſu titulum præſumi contra eum lon-
ge æquius eſt,quam ſi præſumeretur contra eum qui rẽ
ſuam ab alio poſſideri patiebatur ac diſſimulabat,qui p
hoc ſibi non præiudicat quoad titulum præſumendum,
cum agitur de præſcribendo dominio rei,licet facile ſi-
bi is tacens præiudicet,cum agitur de leuiore incom-
modo,puta de præſcribenda ſeruitute reali.
4 Vnde ſi te ſciente & patiente per fundum tuũ ad fun
dum meum ire & agere conſueui,an ex iſta quaſi poſſeſ
ſione diuturna ius quæſierim ſeruitutis diſcontinuæ,
quæritur ſi allegabam me titulum abs te habere, & qđ
ſi te inſciõ ire conſueui,& quidem,partem negatiuam
vt regulariter poſita poſſeſſione vel quaſi poſſeſſione
iſta non præſumatur titulus ad acquirendum longo
tempore decem vel viginti annorum ſeruitutem diſcõ
tiuuam,tenuerunt Petrus,Butrigarius,Cynus,Bald. in
d.l.ſi certis annis.C.de pact.ſentit Iaſ.ibi,n.15.Glo. in
l.1.§.fi.ff.de aqua pluui.arcen.Iacob.de Arena,& Ang.
& Ludo.Rom.num.36.in d.l.ſi certis annis, vbi etiam
Alex.num.9.Ange.in leg.cum de in rem verſo.lect.anti.
ff.de vſu.Bald.Angel.& Alex.in l.qui in aliena, in prin-
cipio.ff.de acquiren.hæred.vbi Imola fatetur,hanc opi
nionem communem eſſe,licet fateatur contrariã pra-
cticari Alberic.num.5.in dict.l.ſi certis annis. Idem in
leg.ſeruitutes.4.ff.de ſeruitu.Idem Albe.in l.cum de in
rem,ſupra allegat.Bertachi.in repertorio verb. titulus.
verſ.5.& 6.per Carolum Molinæum in tract.de vſu. n.
205.Aret.in dict.l.qui in aliena,in princ. & ita tenent
Doct.ſecundum Bart.in d.l.ſeruitutes.

Contrariam partem,vt ex illa diuturna quaſi poſſeſ-
ſione oriatur præſumptio tituli ad acquirendam illã ſer
uitutem diſcontinuam,tenuerunt Alexand. in dict.l.ſi
certis,in finalibus verbis,vbi firmat ſe ita conſuluiſſe,
tenẽt Glo.Barthol.& Bald.in lectura ordinaria, in d.l.
cum de in rem.Glo.& Bar.in leg.ſeruitutes.4.ff.de ſer-
uit.Glo.& Barthol.in l.1.§.fi.ff.de aq.pluuia.arcen.Bar-
thol.in ſua diſputatione,incip.quædam mulier.Idem in
conſilio incip.quæritur vtrum iuriſdictio.Innocen. in
ca.ſi diligenti,de præſcriptio.Dynus in §.æque. Inſtit.
de action.Anton.in cap.peruenit.de cenſib.Raynerius
in dict.l.ſi certis.Fulgo.& Floria.in d.l. cum de in rem
verſo.Bald.in l.1.q.7.C.qui admitti.Imo.in d.l. 1. in fi.
de aq.pluu.arcen.Sal.in d.l.ſi certis.Cumanus in d.l.qui
in aliena,vbi Rom.idem tenet,ſi modo is qui ibat per
fundum alienum id faciebat tanquam vtens ſeruitute ſi
bi debita,domino rei ſeruientis ſciente,& patiente. &
iſta opinio ſeruareť in practica,ſecũdũ Imolã in d.l.q ĩ
aliena,ſequiť,& dicit eſſe cõmunẽ opinionẽ Legiſtarũ
& Canoniſtarũ Paulus col.ſi.ĩ d.l.ſeruitutes,vbi ẽt Flo
rianus,ſequiť ẽt & firmat eſſe cõmunẽ opinion.Balb.de
præſcriptio.3.par.prin.q.10.num.7.Alex.in d.l.q in alie
na,in princ.col.ſi.Cæpolla de ſeruitu.vrbano.prædio.c.

19. vbi firmat hanc esse communem opinionem Fel. in c. de quarta, de pscriptio. n. 41. vbi hanc dicit communẽ opinionẽ Angel. in d. §. æq;. insti. de actio. sequit, & dicit cõem opinionẽ Balbus de pscri. in 2. per. 4. par. prin. q. 1. est cõis opinio ſm Alex. cõs. 108. in cã. & lite. col. fi. li. 2. p Carolũ Molinæũ de vsuris. n. 205. ẽ cõis ſm Iaso nu. 44. in prin. d. l. qui in aliena. & est communis opinio secundum Imolam in d. l. qui aliena, in prin. vbi eũ sequitur Christophorus de Castellio. sequitur, & dicit communem Iacob. nu. 21. in d. l. si certis, vbi Curtius Iunior nu. 27. vbi Alciat. ad fi. hanc sequitur, & dicit cõmunem opinionem.

5 · Deniq; est & tertia opinio eorum qui existimant partem affirmatiuã (vt ex diutina possessione vel quasi seruitutis discontinuæ titulus allegatus pſumatur) veriorẽ esse, cum is aduersario sciente, & patiente iure seruitutis habendæ vtebatur quasi iure suo potiretur, non sic si simpliciter iret per fundum alienum, cum id quasi iure familiaritatis fieri posset, & hoc casu procedat opinio contraria negatiua, ita distinguunt Alex. in d. l. si certis annis, in fine. Felinus nu. 41. in d. c. de quarta Romanus nume. 36. in d. l. si certis annis, vbi Salice. & Iacobinus num. 21. Cumanus, Ludouicus Romanus & Alexan. in d. l. qui in aliena, in princip. Alex. consil. 108. in causa & lite, libro secundo, colũn. fina. Iasan dict. l. qui in aliena. num. 47. Idem Alex. cons. 50. ponderatis. n. 8. lib. 5. & hæc harum controuersiarum conciliatio satis communis & non iniqua nobis videtur, vnde sit firma & recepta opinio, vt ex illa diutina quasi possessione, seruitutis discontinuæ non præsumatur titulus etiam si allegetur, quando is qui per fundum suum ad fundum vicinum transibat, non apparet quod id faceret & iure suo quasi seruitute sibi cõpetenti vtens, & sciente & patiente aduersario, quod si transibat sciente & patiẽte aduersario & quasi iure suo, & sibi debitã seruitute vtens, tunc videndum, an post longum tempus, si allegat titulum præcessisse, is præsumatur, vt per hoc quasi retro hæc discontinua seruitus quæsita iudicatur (vide Curt. Seniorem in d. l. si certis. nu. 13. qui tenet d. communem concordiam.)

6 †Quid dicendum? & præmitte quod regulariter seruitus habens causam continuam præscribitur longo tempore citra vllius tituli interuentum, in l. si quis diuturno. ff. si seruitus vendi. leg. 2. per Glo. & alios. ff. si seruitus vendi. seruitus vero habens causam quasi continuam eiusdem naturę est & eodem modo & tempore præscribitur. l. foramen. ff. de seruitu. vrbanorum prędio. seruitus autem habens causam discontinuam (qualis est illa quę desiderat factum hominis continuum, & successiuum.) nullo tempore nisi cuius memoria non existit, præscribitur, sed & tunc non tam præscripta, quam iure constituta & concessa videtur. d. l. seruitutes, vbi Glo. & omnes. l. 1. §. fin. ff. de aqua pluui. arcendã, quę omnia communiter recepta sunt, vt per Barthol. & alios vtrobique post Glossas ibid. & per omnes in dict. l. 2. C. de seruitu. & aqua per Balbum de præsc. in 2. par. 4. par. pri. quæstio. 1. in principio. ergo pars negatiua vt is qui ad fũdum suum per fundum vicini quasi iure suo vtẽs vicino sciente etiam & patiente transibat, per longum tempus non acquirat seruitutem iure probata est, quia eam non quęsiuit per interuentum pręscriptionis, cum in hac in materia non admittatur longi temporis præscriptio, sed tantum eius temporis cuius initij nulla hominum memoria sit, quinimmo etiam si id tempus pterierit non tam præscripta, quã iure constituta illa seruitus videretur. leg. hoc iure. §. ductus aquæ. ff. de aqua quotidia. & æstiua. leg. prima. §. fina. ff. de aqua pluuia arcen. ergo in eo tantum quæstio erit, an ab aduersario hęc seruitus concessa videatur per illam patientiam, & quidem in re dubia quisque patiens vetare videtur in ijs quæ sibi præiudicant. l. qui vas. §. vetare. leg. penulta. bas. tin. ff. de furtis. Præterea quid si singulis annis illius decennij semel tantum, aut bis per fundum meum ad suum transibas, ante id me non vetasse non tam seruitutis constituendæ, quam comitatis, aut liberalitatis exercendæ gratia fecisse viderer. nam & similiter eum qui venãdi causa, aut piscandi fundum meum ingressus fuisset, possem vetare & repellare. leg. adeo. § fere. ff. de acquiren. rerum dominio. & Institutio. de rerum diuisio. §. feræ, cum sequ. si tamen hoc rigido iure vsus non sim, sed comis, & humanus erga eum extiti, inhumanum esset, vt ille tam breui tempore, quam decem vel viginti annorum seruitutem contra me præscriberet, diuersum est in terminis dict. l. primæ. §. fin. ff. de aqua pluui. arcẽ. vbi repositum est postimum argumentum eorum qui contrariam partem tocntur, ibi enim illa; seruitus non tam discontinuari quam quasi continuam causam habere videtur, cum in ea factũ hominis non exigatur, sed aqua per se nullo cogente defluat riuos, ac veluti sulcos. qua decurrit faciat, qui signi non ignobilis sed patentis ac permanentis sint, sicque causam seruitutis continuã præ se ferunt, diuersum est in facto hominis transeuntis nullumque vestigium relinquentis.

Neque ad rem pertinet d. l. cum de in rem verso, quę loquitur in faciente non semel tantum, sed etiam pluries; ex cuius facto veluti confessio q̃dam ẽt geminata orit, q̃ nocet facto illi cõsueta vel illi q ad cõfitentis imaginem inspecta legis censura habetur. nos autem loquimur in tacente & patiente, qui interrogatus, cur tandiu dissimularet ac taceret, respondere posset, opportunius tempus spectasse se. at qui vltro spõteque sua dabat singulis annis totius continui decenij pecuniam suam vniformem vniusque summæ, non ideo quid rogatus respondere poset.

Ad lege prima de patria potestate. C. & ad l. qui in aliena. §. sed & si non adierit, & l. si fil. C. de peti. hæredi. cum simil. responde quod loquuntur in terminis longe diuersis, ergo, &c. vt l. fi. ff. de calumniatoribus, & ptera ibi agebatur de non tam graui præiudicio si recte inspiciantur.

Denique quod ex diuturna & vniformi præstatione facta singulis annis totius decenij continui si allegetur titulus, præsumat intersuisse aut præcessisse, est satis durum. vt exclamant plerique eorum quos supra retulimus, etiam si intersuerit factum soluentis decies geminatum ex eadem causa procedens etiam vniforme, ergo rigor ille non est trahendus ad casum longe minorem longeque diuersam rationem habẽtem, quale est in patiente & tolerante vt per fundum suum alius transiret, & re vera nulla lege aut coacta & peremptoria ratione huius contrarium probatum inuenies.

7 Ergo †quod Barthol. & receptior opinio aiebat, nempe quod in his quæ sunt parui aut non admodum magni præiudicij (quale est incommodum seruitutis realis prædij seruientis) ex diutina quasi possessione si titulos pręcessisse allegetur, is pręsumitur etiam contra patientem & nihil agentem vix est vt in vlla seruitutis specie retenta opinione nostra verificetur, nam in seruitute quæ acquiritur cursu eius temporis, cuius memoria nõ stat, nõ verificatur, qa in ea talẽ titulũ allegare necesse nõ est, vt cõtinuo dicemus nõ quoq; verificat in seruitutib. q̃ longo tẽpore acqrunt qa in eis tituli interuẽtus necessarius non est. d. lege si quis diutino. le. 2. C. de seruit. ergo, &c. stat itaque ex diutina possessione titulum allegatum pręsumi contra agentẽ in illo actu decies geminato, non sic cõtra patientem, cum agitur de pręscribendo dominio cuiusque rei. Verum si ageretur de præscribenda seruitute, tunc sunt opiniones supra relatæ

late,sed illa receptior est,vt per tituli allegationem post diutinam quasi possessionem ius seruitutis quæsitum videatur, quæ communis opinio ex mente eorum qui eā tuentur duo habet capita primum,quando is q diu fuit in quasi possessione illius seruitutis,allegabat se titulum habere ab ipso dominu fundi. Alterum quando allegabat titulum habere sese ab alio tertio,quem is quasi possessor seruituuis dominum existimabat,nam vtroq; casu volūt vt ius seruitutis quæsitum videatur,licet in modo acquirendi sit differentia,quia cum titulum a domino se habuisse allegat,tunc ab origine concessionis ius seruitutis quæsitum videtur,cum vero dicit se titulum habuisse à non domino,tunc non ab initio concessionis,sed demum post impletum decennium id ius quæsitum videtur,sed in vtroque isthæc communes sententiæ nobis suspectæ visæ sunt,nam vsucapio est acquisitio dominij per continuationem possessionis temporis lege definiti,ita definit Iure consultus in l.3.ff.de vsuc. sed in seruitute discontinua possessio continua esse nō potest.d.l.seruitutes.4.ff.de seruitu.ibi,nemo enim tam perpetuo tamque continenter ire potest,vt nullo momento possessio eius interpellari videatur,& rursus Iureconsultus ibi ait,Seruitutes rusticorum prædiorū,& si corporibus accedunt,incorporales tantum sunt,& iō & non vsucapiuntur.Cū enim in vsucapionibus duo simul exigantur,scilicet possessio,& possessionis continuatio,in seruitute quidem discontinua nec possessio vere adest,quia non possidentur vere,cum corporalia,nō sint sed quasi possidentur,vt ibidem notatur per l. quoties.ff.de seruitute.l.a des.ff.de seruitu.vrb.pdi.nec continuatio possessionis adesse potest,quia nemo tam perpetuo tamque continenter ire potest,&c.vt d.l.seruitutes.ergo si seruitutem discontinuam præscribi diceremus,essent duo specialia,Primum,quia dispensaretur cū possessione vera,q̄ in vsucapionib.regulariter desideraī,contra l.1.cū ibi notatis.C.de dotis pmiss.Toter go specialia admittere simul inciuile esset,præsertim ad inducendam præscriptionem,quæ iniquissimum præsidium veritati esse solet,secundum quæ longe verior opinio videtur,vt si postq̄ longo tempore decem vel viginti annor.fui in quasi possessione seruitutis disconti nuæ,allegaui titulum habuisse me nō a domino,sed ab aliquo tertio(siue illum re vera probauerim,quia re vera interfuit,siue non probauerim vere,sed dicam illum præsumi ex illa diuturna quasi possessione) non videar illam seruitutem præscripsisse, cum re vera possessio, & possessionis siue vere siue ficte continuatio, & sat superque esse debeat si præscriptio admittatur in seruitute habente causam continuam(cum ibi non esset vera possessio,licet non deesset illius fictæ possessionis continuatio)absque eo quod etiam in seruitute causam discontinuam habente præscriptionem talem contra tot regulas iuris admittere velimus.Duo ergo tenemus contra mentem eorū qui cōem opinio relatam tuentur,Primum,quod etiam si emissem seruitutem,quæ haberet causam discontinuam,a non domino,quem dominum esse credideram,eaque longo tempore vsus essem sciente domino,adhuc ius huius seruitutis discontinuæ non viderer vsucepisse.Altrum quod longe minus viderer tale ius quæsiuisse cum titulū nō probaui,sed tantum allegaui quod præsumi volebam ex diutina illa possessione.

8 Quid autem si post diutinam illam possessionem sciente,& patiente domino contingentem allegabam titulum habuisse me a vero domino,an is titulus præsumatur,& communis opinio supra relata post Gloss. mag.in fi.in d.l.seruitutes,voluit titulum præsumi per l.cum de in rem vers.ff.de vsuris.l.1.§.fi.ff.de aqua pluui.arcenda.Sed d.l.cum de in rem.loquitur de titulo p̄ sumendo cōtra agentem,nos loquimur de præsumēdo titulo contra patientem,in quo est longe minor ratio & sic cessat extensio.Et d.l.1.§.fi.loquitur in in tempore,cuius initij memoria non extat,non solum in tempore ordinario.vnde nihil obest,sicque communis remanet sine sufficiente fundamento,& contraria quam multi supra relati tenuerunt probatior est.

9 Illud autem notandum est,†quod cum quis fuit in quasi possessione seruitutis discontinuæ tanto tempore cuius initij memoria non sit,ius illius seruitutis rea le ex solo ipso tempore citra alterius vllius rei interuentum quæsijsse videtur,hroc pobatur plane in l.1.§.fi.ff. de aqua pluuia.arcenda.ibi,vetustatem vicem legis tenere,& l.2.§.apud Namusam,eo titulo,ibi, plane si sossa iure facta sit,cuius memoria non stat,& in l.hoc iure §.ductus aquæ.ff.de aqua quotidia & æstiua,ibi,iure cōstitui,& in capitulo 1.§ fi.de præscriptio.in 6. vbi in 3 bus casibus præscriptio etiam longissima non procedit sine titulo,in illis tps cuius initij memoria nō extat sufficit non (vt nos interpretamur) q̄ illud tps hēat pro titulo,non magis,quam titulus si re vera interfuisset haberetur pro tempore,sed quod vt cōtingat iuris acquisitio alterutrum sufficit,vel titulus legitimus, vel tēpus cuius initij,&c.quasi a pari procedat,etenim licet tempus solum de per se non sit modus tollendæ aut inducendæ obligatiunis personalis , lege obligationum fere.§.placet.ff.de actio.& obligation.tamen ipsum tempus huc atque illuc potest & solet iura realia adimere, & transferre.l.fi.C.de loca.l.quoties,& fere per totum. C.de donatio quæ sub modo.l.fi.§.fin autem sub conditione.C.commun.de lega.l.seruo legato.§.1.ff.de lega. primo & in specie nostra in materia præscriptionis verius est ex solo tempore, & possessione continua citra vllius tituli interuentum dominium,& iura re aliena acquiri,vt manifeste probat Iure consultus in d.l.3. ff. de vsucapion.dixi plene supra in quæstionibus præcedētibus,& dicam infra id quod si contingit in præscriptionibus ordinarijs,longe facilius eueniet in præscriptione vel in tempore cuius initij,&c.tu dic.vt dixi supra par.prim.quæst.10.vbi dixi tempus solum de per se nihil generare.

Cum ergo ius reale oē oēque dominium nobis & possit & soleat contingere per continuationem possessionis eius temporis cuius initij memoria non sit,citra

10 alterius vllius rei interuentum , † sequitur nun esse necessum, vt quisque possessor huius temporis cuius initij,&c.alleget titulum,& ad eius præsumptam probationem tempus inducat,quinimmu sat superque est ipsum tempus allegare cuius solius cursu cum continua possessione citra alterius tituli vel extrinsecæ causę interuentum ius omne reale ac dominium nobis contingit,& sic est communis,& vera opinio, quod titulū allegare non est necesse,quam tenuerunt Cyn.q.penu. Ang.Pau.& Ias.col.fi.limi. 10.in l.si certis annis. C.de pact.Gl.& Pa.in d.l.seruitutes.Bart.i d l.cū de in rē ver. Bal.in l.a.C.de fidei.Io.And.in c.peruenit,decenfibus. Riminaldus in d.l.si certis.col.de penul.Balb.de præsc. par.3.quæsti.10.num.9.Aymo.Crauet.de antiq. temp. part.4.versi.absolutis.num.49.licet varius fluctuansque procedat.Glo.in c.super quibusdam,§.præterea.verbo. non extat de verbo.signifi.Freder.de Senis,consil.234. super primo puncto colum.2.Socin.consi.127.colum. pen.lib.1.Idem consil.181.lib.2.Abbas consi.7.& quā quam.lib.2.colum.4.Ioan.Fab.in §.eque.Instit.de act. Goz id.consil.8.colum.8.numero.37.in hac causa illustrissimi.licet contrarium & minus recte(vt nobis videtur)tenuerint Alex.consi.74.viso puncto.colum.3.nu. 20.versi.accedat ad hoc.li.4.& F.lin c.accedent es de præscript.col.5.Cur.Iunior consi.158.colu.4.in fin.sed

prior op.q̃ receptior est,verior est,nam vbi est tempus
cuius initij,&c.non requiritur titulus , vt not. Card.in
consi.114.inci.dico Petrum non audiendum , circa fi.
Felin.in cap.si diligenti.col.7.in 9.restrictione,de pscri
pti.& ratio est,quia spacium tanti temporis cuius initij
memoria non extat,habetur loco tituli legitime consti
tuti.l.hoc iure.§.ductus aquæ.& Glo.ss.ff.de aqua quo
ti.& æsti.& habet vim priuilegij.cap.super quibusdam.
§.preterea in gl.in verb.non extat , de verb.sig.& hētur
vim legis.l.1.§.fi.ibi,vetustatem vice legis obtinere.l.in
summa,in princip.ibi,vetustas quę semper pro lege ha
betur.ff.de aqua pluui.arcen.Card.cons.88.inci.Capitu
lum ciuitatense.& habet vim priuilegij expresse conces
si a principe.Baldus in c.1.col.1.in titul.quæ sunt reg.
Iason in leg.de quibus.ff.de legibus col.14.Alex.consi.
6.vol.1.viso themate.& consi.74.incipi.videtur quod to-
ta difficultas.col.2.vol.4.& dicit And.de Iser.in cap. s.
in verb.flumina publi.col.3.in titu.quæ sint reg.quod
spacium tanti temporis cuius initij memoria non extat
in cõtrarium tantum potest quantum Imperator cum
causa,refert Iason in repe.le. quominus.colum.11.de
flum.& possessione tanti temporis præsumitur tit.etiā
si non allegetur,& nedum tit.sed bona fides præsumit̄,
etiam si non allegetur.Inno.& Baldus in cap. si diligen
ti,in fi.de præscrip.imo secundum Fel.in cap.cum a no
bi.col.3.de præscrip.præsumptio resultans ex tali tem-
pore dicitur iuris & de iure,ideo non recipit probatio
nem in contrarium.

11 Quid autem si detur incapaci ex parte illius qui per
tēpus cuius initij memoria non est,stetit in possessione
illius rei vel iuris,cuius de acquisitione agitur,an p hoc
sibi acquirat,& quidem si simpliciter sit incapax expe-
ditum est,quia per hunc titul.non magis capax efficie
tur quam per reliquos titu.causas, aut modos acquirē
di,vnde vt per reliquos ti.quærere non posset,nec per
istū poterit,at si ex concessione principis acquirere tan
tum posset,an post tale tempus cuius initij,&c.talis prī
cipis concessio præcessisse intelligatur,vt puta in deci-
mis,quæ laico acquiri possunt ex sola Papæ concessio-
ne,non ex alio tit.aut ex alterius concessione.ca.dubiū
de decimis. & sunt qui velint acquiri nō posse, per tale
tempus. ita Felyn.de pręscrip.cap.accedentes.col.5.nu.
6.Alexand.consilio.74.columna tertia.libro.4.Curt.Iu
ni.consilio.158.columna 4.in fi.Sozi.consi.260.lib. 2.
12 quod ipsi limitant,vt non procedat quando ipsam sum
mi Pontificis concessionem allegaret,& ad eius proba
tionem allegaret, possessionem temporis cuius non es
set memoria,nam tūc ex tali tempore ti.pręsumeretur,
quod vltimum impugnat Aym. Cra.vbi sup.n.51.signi
ficans quod hoc casu etiam si titu.allega.non sufficiat.

Quid dicendum?& sane magis est,vt etiam hoc casu
ius quæsitum per id tempus cuius initij memoria nō sit
intelligatur,per iura,& rationes supra adductas , quod
intelligo dupliciter,Primum quando titul.fuit allegatus
& ad eius probationem adducebatur id tempus cuius
initij memoria nō erat,idque cum Alex.Felin.Cur. iun.
contra Sozin.& Aym.vbi supra Deinde etiam si solum
tempus allegaretur,nam tali tempore allegato virtuali-
ter,& implicite etiam tit.ille sic vt opus erat qualifica-
tus allegari intelligitur,cum vt ostendimus,ipsum tem-
pus etiam sine alio adminiculo sit modus concedendi,
& inducendi dominium iusque reale,illudque hinc adi
mendi,& illud transferendi,& licet iura quæ hanc vim
& potestatem huic tempori cuius initij memoria non
est,dederunt,sint mere positiua,sicque possint illā vim
cum voluerint,adimere ademisseque prima facie videa
tur in terminis cap.accedentes,&c.cum ex officij , &c.
causam quæ,de præscrip.tamen magis est ,vt intelligan
tur in pręscrip.longi temporis vel longissimi,non autē
in acquisitione,quę per tempus cuius initij,& c.contin
git.nam secundum veras,& communes opiniones præ
scriptio tantum longi temporis & vsucapio iure ftorū
inuentæ erant,non etiam præscriptio longissimi tem-
poris vel alia vlterior,& tamen eo iure acquisitio,quæ
per tempus cuius initij memoria non est,contingebat,
in vsu erat quasi inter acquisitiones,quæ per interuētū
præscriptionis contingebant,minime connumeranda,
ergo licet agnoscedum sit potuisse dicta iura canonica
vim potestatem huius temporis,cuius initij memoria
non est,adimere,tamen nondum ademerunt,neque ex
mente illorum canonum est,vt adempta intelligatur nā
dum tractant de præscrip.adimentis,non pertinent ad
materiam nostram, nostramque acquisitionē aliunde
non a classe præscriptionum profectam.

Denique cum pręsumptio quæ resultat ex hoc tem
pore,cuius initij memoria non est,sit iuris , & de iure,
vt tradit Fel.in ca.cum a nobis.col.3.de præscrip. Alex.
consi.13.col.3.post alios per eum relatos. & sic contra
eam non admittatur probatio,vt per Glo. & omnes in
l.siue possidc.C.de proba.& cum non tam præsumptio
sit iuris,quam fictio,vt tradit Aym.Crau.de anti.temp.
par.4.vers.absolutis.num.50.superest,vt sit interminis.
d.c.dudum.ille possessor decimarum probaret se per tē
pus,cuius initij memoria nō esset,possedisse, obtineret
etiam si aduersarius ostenderet titulum minus legitimū
eum possessorem habuisse.s.priuilegium habitum ab il
lo rege Angel. nam dicenti obest tibi titulus illegiti-
mus responderem simul cum ipso titulo illegitimo,
potui habere alium titulum idoneum interpretatum
eodem tempore , vel antea , vel postea , quod si in-
stasset pluralitas titulorum non præsumitur,replicarem
id verum regulariter ,sed fallit vbi adest tempus cuius
initij,&c.nam tunc non solum pręsumitur titulus ido-
neus,sed etiam fingitur,vel præsumitur tali pręsump-
tione iuris & de iure,quæ non admittit probationem
in contrarium,secundum Fely.& Aymon.vbi supra,vel
secundum nos post tale tempus ius re vera aufert domi
nium illuc vbi prius erat,sicque ablatum illud transfert
in hunc possessorem,& quēadmodū post pscriptionē
cōpletā mala fides,aut sciētia rei alienæ superueniens
non tolleret ius semel ac legitime p pscriptionē q̄sitū,
vt ex vera,communi conclusione resoluimus,de succ.
crea.§.12.n.117.ita quoque & hoc casu licet post hu-
ius vetustissimi tēporis legitimā possessionē emergeret
aliquis titulus non sat legitimus vnde conijceremus,&
suspicaremur initiū possidēdi fuisse nō sat legitimū,ad
huc tñ ea iuris acq̄sitio,q̄ semel ac legitimè p talis tēpo
ris pteritionē cōtigerat ac facta fuerat,nō infirmaretur
aut infecta redderet̄,arg.c.factū legitime de reg.iur. in
6.facit l.1.in prin.cū ibi plene traditis p Doct.C.de rei
vx.act.& multa q̄ tradunt̄ per Aym.de antiq.temp.pa.4.
vers.absolutis.n.59.& quæ nos tradi.lib.de suc.crea.§.1.
Cōtrariū tñ in specie tenent Fel.in c.cū nobis.col.3.de
pscripti.Ale.consi.13.col.3.Aym.vbi supra,n.60.Paulus
Castr.cōs.423.ex pūcto trāsmisso.col.2.Bellā.consi.10.
col.10.Alex.consi.113.col.1.li.1.Aymo.vbi supra,n.60.q
eos refert,sed Fel.nō huius animi fuit,vbi supra,sed tm̄
dixit,q̄ postq̄ possessor pbauit tāto tpe possedisse se,
cuius iitij memoria ñ sit,admittit̄ pbatio ī cōtrarū ad
docēdū nō p tm̄ tēpus,sed p breuius tēpus illū posse-
disse,&vtcūq; sit nr̃a op.(si nō fallor)tenēda ē p iura,&
rōnes s̄ ad ductas.Nec moror in cōfutādis arg. q̄ tradū
tur p Aym.vbi supra,& alios,q̄a nos diuersa rōne vti-
mur,q̄ nobis perēptoria,& coacta visa est,ad q̄ ipsi nec
rn̄dēt,nec de ea meminerūt,qđ ꝓno .q̄a sæpe habuimus,
& habemus hodie de facto iudice me ī nostro summo
ptorio Hispano rei dominicæ in causis nō leuiorib.sed
summorū ducū,comitum,& marchionum,præsertim

in illis

in illis redditibus regalibus (qui vulgo alcaual. & tertias
vocantur) verum isthæc procedunt in terminis iuris cō
munis, nam iure regio fortis text. esse videtur in l.3. &
4. in quatuor alcaualarum & l.fi. tit. de las præscr. lib. 3.
ordin. & in titul. de las donationes. lib. 5. ordi. fere per
totum illum tit. quarum legum interpretationem pro-
pter lites pendentes consulto prætermittimus, & hic vi
de o mino infra. c. 189. num. 7.

Facit pro nobis viua ratio, nam temporis immemo-
rialis vim adimere vis ostenso titulo illegitimo, aut qua
si is titulus momenti sit, aut quasi ex ipso vtpote illegi-
timo possessor præsumatur in mala fide arg. cap. 11. §. cō
trahentes, de rebus ecclesi. lib. 6. sed quod habeatur pro
non tit. nihil noceret, quia in tali præscrip. non deside-
ratur titul. interuentus, nec etiam probatio, nec etiam
allegatio, vt supra diximus. quod autem ex ipso titul. il-
legi. arguatur, vel suspicietur mala fides, est omnino fal-
sum, nam bona fides orta etiam ex in iusta causa, sufficit
ad præscriptio. iniustam autem causam accipere debe-
mus quando is qui possidebat, & præscribebat tit. ille-
gitimo nitebatur, & denique bona, fides præsumitur, si
ue quis titulum legitimum habeat, siue etiam nullū om
nino titulum habeat, siue & tertio titulum habeat ille-
gitimum, arg. l. si id quod. ff. pro derelicto ibi, quasi vo-
lente & concedente domino l. si vir. ff. pro donato. nisi
quando adsunt coniecturæ quæ vrgent contra talem
possessorem, veluti si antequam emeret si a domino rei
denunciatum fuit ne emeret eam rem a non domino,
possessam, & in alijs casibus particularibus, vt isthęc om
nia plene diximus in superioribus quæstionibus, & etiā
in sequentibus huius lib.
13 Iuxta superiora † si vectigal regiū seu regij census, aut
reditus aliquis regius fuerit. exactus seu collectus ac
receptus diu ab aliquo nobilium seu magnatum, qui
illud vectigal non nomine regio, sed suo proprio nomi
ne, & quasi iure suo colligebat ac pcipiebat, deinde cū
tale vectigal ab ipso rege repetat, ille nobilis dotis, aut
emptionis nomine sibi competere alleget, eumque titu
lum per longam illam possessionem præsumptiue pro-
bare velit, an audiendus sit, vel obtinebit, vt ex illa diuti
na quasi possessione, & perceptione illius reditus seu ve
ctigalis sequatur præsumptio tituli allegati, quę res Hi-
spaniæ vsitatissima est, cum ducum Hispanorum, mar-
chionum, comitum, & reliquorum nobilium nomine,
& quasi iure suo non regio illud vectigal (quod vulgo
alcauala appellatur) perceperint, & regi repetēti sese de
fendunt ac tuentur eo nomine quod legitimum titulū
ab initio possessionis habuerint, quem præsumptiue p
bare contendunt probata diutina possessione. Et quod
talis allegatio eis nō patrocinetur, videtur per tex. in c.
primo. de præscriptionibus in sexto, vbi quando est
præscriptio iuris. contra eum qui annuam præsta-
tionem diu exegit ac possedit (qualis est præstatio deci
marum) ad pręscribēdam in futurum talem annuā exa
ctionem non sufficit titulum allegare nisi probetur, vel
de currat tempus cuius initij non sit memoria. Sed rex
Hispanus videtur, quod fundet suam intentionem in d.
l. vectigali ac reditu, (qui alcauala vocatur) & sic qđ sit
præsumptio iuris regij contra possidentem ac percipiē
tem, & consequenter, quod non sufficit talem titulū al-
legare nisi vel probetur, vel tēpus cuius initij memoria
non sit, præterierit.
14 Etenim † si præterierit tempus cuius initij memoria
non sit, id pro iure constituto, & ab ipsis partibus spon
te cōcesso habetur. l. 1. §. fi. de aqua pluui. arcen. ibi, vetu
statem vicem legis tenere; legis inquam conuentionalis
nam de ea sermo ibi fiebat; ad idem leg. hoc iure. §. du-
ctus aquæ. ff. de aqua quotid. & æsti. & ff. de itine. actuq;
15 priua. l. apparet. §. penul. ratio, † quia antiqua quorū ori-
go memoriam excesserit nullum genus probationis ad
mittunt pręter probationem famę, & ideo in eis sola fa
ma citra vllum adminiculum facit plenam probationē,
quod fama in eis faciat plenam probationē, tradit Glo.
in l. at qui natura. §. cum me absente. ff. de nego. gest. Bal
dus in auth. quas acti. col. fi. C. de sacrosā. ecclesi. Idē
Baldus in l. in bonę fidei. col. vlt. C. de rebus credi. Idem
Bald. in l. 4. C. de probatio. Baldus in l. non ignorat col.
6. C. qui accusare non possunt, sequitur, & firmat esse
communem opinionem Deci. in cap. 1. num. 9. de testi
bus. & iterum. num. 16 Lambertinus de iure patronatus
par. libro. secundo. articul. 9. quæstio. decima. Ludoui-
cus, Gozadi. consi. 8. num. 47. Andreas Tiraquellus de
primogenitu. in præfatione. num. 103. Mathæus Affli-
ctus in decis. Neap. dec. 277. num. 1. Gratus consi. 95. li.
2. num. 15. Ant. in cap. veniens. num. 10. de verb. signifi-
ca. Bart. in l. 2. §. Labeo. ff. de aqua pluuia arcen. Hippo.
Marl. in l. de minore. §. plurimum. num. 60. ff. de q. Idem
in singul. 505. Iason in l. prætor ait. §. ptor ait. ff. de eden
do. Pet. Paulus Paris. consi. 52. num. 50. lib. 3. & consi. 23.
lib. 1 num. 236. Carolus Rui. consi. 13. num. 3. lib. 4. Idē
consi. 103. num. 15. lib. 5. Aym. de antiq. tempo. par. 1. se-
ctio. ampliatur nunc. nu. 8. fol. 23. Deci. in cap. causam. 2.
nota. de proba. Pet. Duen. in reg. 299. n. 7. Dec. consi. 42.
col. 2. Aymo. Craue. vbi supra, sectione, viso. fol. 73.
16 Quod † autem in antiquis nullum genus probationis
inueniatur præter probationem famæ, vt tradunt Iunio
res in rub. ff. si cer. pet. & in leg. admonendi. ff. de iureiu.
patet, quia in his quorum origo memoriam excedit, te
stes non possunt recte deponere, neque scripturæ, & in
strumenta publica fidem facere, nam simul ac instrumē
tum authenticum esse negetur, vix est vt possit verifica
ri aut authenticū probari, & Historiæ dicuntur esse scri
pturę priuatæ, quæ ex antiquitate, & fama fidem assu-
mere intelliguntur, sicque in tam antiquis quæ vitam
memoriamque hominum excedunt, ad solam famam
27 omnes species probationis rediguntur, † inque ijs tam
vetustis probationes leuiores & admittuntur, & solent
sufficere vt l. seruus seruum. §. inquit lex. ff. ad le. Aquil.
sufficitque probatio per indicia, & coniecturas l. census
ff. de prob. l. qui ex literis. ff. de secun. tab. cap. causam. de
probat. capitulo cum olim, de cens. & vtrobique per
Glossa. & Doct. Paulus Castr. consilio. 164. in præsenti
causa quæ vertitur. colum. prima libro secundo. Anch.
consilio. 310. tres domini Magnific. col. secunda. Idem
consilio octauo colum quinta. Iason. consilio. 128. colu.
prima libro. 1.

Quod & sequitur Aymon Craue. de antiqui. tempo
re. parte prima sectio. viso de fama. numero. tertio vt
tamen, inquit, non procedat cōtra possessorem, aut reū
de cuius possessionis iustitia apparet, quia probatio
quæ fit ex temporis antiquitate, dicitur præ-
sumptiua, & coniecturalis, ideo admitti non debet con
tra veritatem, id est, contra eum de cuius iustitia posses
sionis apparet, ita Aymon, vbi supra, numero. 32. alle-
gat Innocentium & Docto. communis in capitulo. cau
sam, de probat. Sozin. in consilio. 194. subtiliter & elegā
ter. numero. nono libro secundo. vbi firmat hanc esse
communem opinio. Doctorum in capitulo causam. &
ibi etiam docet, vt in his tam antiquis omne genus pro
bationis reducatur ad famam & communem opinionē
per Decium in dicto. capitulo. primo colum. quar-
ta de appel. per Cor. consi. 304. colum. quinta lib. 3. per
Aymonem, vbi supra. par. 1. sectione, viso in hac. fol. 73.
18 Adhuc tamen † d. cap. 1. de pręscrip. lib. 6. non facit con-
tra dictū vectigaliū possessorē, qa iure nostro regio nul
la reperit lege vetitū, vt alius nō possit pter regē illud ve
ctigal possidere, & haber e (qđ alcauala appellat) at iure
canonico vetitum nominatim est, ne vnus Episcopus

 in alterius

in alterius diœcesi decimas percipiat, cum enim ecclesiarum necessariæ ad eos clericos alendos, qui cultui diuino intersint laciaque ministrent, eueniret vt. si vnus. Episcopus in alterius diœcesi decimas perciperet illius diœcesis clerici non haberent, vnde satis commode alerent sese, ita probat capitulum cum sint homines. cap. cum in tua. cap. dudum, de decimis. cap. de 4. de præscripti. cap. omnes basilicæ. 16. q. 17. & ideo dictis iuribus nominatim resisti videmus, ne vnus Episcopus in alterius diœcesi decimas percipiat, vnde si earum præscriptionem captet, talis præsciptio quasi contra iuris prohibitionem, & resistentiam intelligitur, ideo non procedit nisi vel titulus ostendatur, vel præterierit tempus cuius initij, &c. ita nominatim intelligunt illum tex. Corrasius de seruitutib. in l. seruitutes, magna. num. 35. ff. de seruit. Couarru. li. 3. resolutio. cap. 17. nu. 7. Decius cós. 134. viso puncto. num 4. Paul. Cast. in d. l. seruitutes. nu. 7. Balbus de præscript. par. 3. q. 10. num. 9. quæ quidem ratio cessat in specie nostra, vbi vt diximus tale vectigal ab alijs præter regem teneri vetitum non reperitur, quinimmo etiam si esset vlla iuris regij præsumptio contra possessores huius vectigalis, adhuc tamen videtur, vt illud possent præscribere, nam etiam tempore ordinario & citra vllius tituli interuentum præscribuntur seruitutes habentes causam continuam. leg. si quis diuturno. ff. si seruitus vendic. l. secunda. C. de seruit. & aqua. & vtrobique per Doctor. communiter. & est communis opinio. vt plene per Balbum de præscripti. in secúda par. 4. par. principal. in princip. & tamen contra præscribétem seruitutem est iuris communis præsumptio, quia quæque res præsumitur esse libera. leg. altius. C. de seruit. vnde etiam si id vectigal (quod alcauala vocatur) ad regē nostrum pertinere in dubio præsumi (quod satis certum non est) fateremur, adhuc cótra talem præsumptionem præscriptio curreret ordinaria, nisi in quibus casibus ex regio priuilegio longius tempus desideretur. Quinimmo sunt qui velint vt d. cap. 1. procedat duntaxat in rebus ecclesiæ, vt voluerunt Paul. num. 7. in. dict. l. seruitutes. Diuus num. 27. in cap. possessor, de reg. iur. in 6. vnde cessat eius decisio in specie nostra, qui loquimur in rebus prosanis, & cùm d. capit. 1. varios recipiat intellectus, in eo fieri non potest sufficiens fundamentum. Bart. in l. non solum. §. liberationis verba. ff. de lib. lega.

Præterea d. c. 1. procedit quando possessor nitebatur præscriptione, in qua regulariter desideratur tituli: aut iustæ causæ allegatio & probatio l. nullo. C. de rei vendi; ca. l. Celsus. ff. de vsucapion. l. vnica. C. de vsuca. transf. l. diutina. l. super longi. C. de præscrip. longi temporis. Diuersum est in specie nostra, vbi possessor sese tuebatur non præscriptione (quasi rem à domino initio habuisset) sed concessione, quasi eam initio ab ipso domino q ius alienandi habuit cepisset, sicque statim huius vectigalis ius & dominium quæsijsset, sicque sumus in terminis ca. cum personæ. §. quod si tales, de priuileg. in 6. non autem in terminis d. c. 1. Nec dubium est, quin si allegem me habuisse causam titulumque ab ipso domino, qui nūc rem ius aut vectigal repetere vult, & probauero possessionem diutinam ipso sciente & patiéte, minimeque contradicente, per eam præsumetur titulus à me allegatus ex receptissima illa communi resolutione supra allegata per di. l. cum de in rem verso. ff. de vsuris, & in hoc tantum quæstio erit, an in hac materia fauore regio longius tempus desideretur.

19 †Neque ad rem pertinet quod secundum hoc confunderetur materia præscriptionum, in qua tituli non modo allegatio, sed etiam verus ipsius interuentus exigitur. d. l. nullo, cum simil. supra allegatis. nam illud procedit quando possessor agnoscit se non habere titulū à vero domino, sed ab alio ex mente Pauli. Castre. in d. l. seruitutes. nos loquimur quãdo ab ipsomet domino se titulum habuisse firmabat, sed sane magis est, vt hoc casu non præsumatur titulus habitus a vero domino, nisi probetur nó magis q̃ si ab alio habitus allegatur. quo casu probari etiam oporteret per d. l. nullo, cum simili. supra allegatis, & quia regulariter vbi fit mentio de allegatione, intelligitur etiam quod probatio, nec sola allegatio sufficiat. l. 1. ff. de dolo. l. 1. ff. si quad. pauperiem. nec me mouet d. l. cum de in rem, quia procedit quando allegatur & probatur actus factus ab aliquo non tantum semel aut bis, sed etiam decies geminatus & ex interuallo, puta semel in quolibet anno, & sic cótinuatus

20 per totum decennium, & vniformis † at in specie nostra non ponimus vllum actum eius qui dominum esse se dicit, interfuisse. ergo, &c. præsertim cum etiam in terminis d. l. cum de in rem. ner. geminus actus non sufficeret vt ex communi opinione resoluit Iason in l. si certis annis. C. de pact. numer. 15. Anton. in cap. literæ, de dila. per omnes, in d. l. si certis. ergo magis est, vt titulus allegatus non præsumatur ex possessione diuturna, siue a vero domino habitus esse dicatur, siue ab alio, nisi decies geminus actus veri domini probaretur ex interuallo. & vniformes, vt d. l. cum de in rem, & vide plenissime per Balbum de præscri. pa. 3. q. 10. vbi num. 11. late discutit intell. l. filius. C. de peti.

21 Tenendo hanc partem † tunc ad. l. 1. C. de patria potesta. l. si filiusfa. C. de peti. hæred. l. qui in aliena, in prin. vers. sed & si non adierit. ff. de acquiren. hæredi. responderi posset ex mente Barthol. in d. l. cum de in rē, & ibi communiter Doctor. Barth. & communiter Docto. in dict. l. seruitutes, quod ex diuturna possessione vel quasi possessione seruitutis, & in reliquis similibus, quæ sunt non admodum grauis incommodi, non sic quando ageretur de amissione totius rei qua de agitur, & se ita habet non modo communis, sed etiam receptissima omnium eorū opinio, quos supra retulimus tenuisse, vt ex diuturna hac possessione vel quasi possessione præsumatur titulus allegatus ad præscribendam seruitutem, q̃ haberet causam discontinuam, quasi hoc sit non admodū magni incómodi, qui titulus non præsumeretur de magno præiudicio. Sed hæc communis opinio, & recepta solutio non placuit disertissimo viro Didaco Couarru. in lib. 1. variarum resolution. cap. 17. nu. 7. post alios ibi relatos, cuius etiam opinionem non refero, quia diuersa nobis sententia sedet, sed & præter eos hæc communis solutio plus quam manifeste confutatur per d. l. 1. de pat. potesta. iuncta l. filiusfamilias. §. secundum vulgarem. ff. de l. 1. & 1. Instit. de sing. rebus per fideicom. relig. vbi habetur, patriam potestatem esse rem inæstimabilem, adeo vt licet quis possit per fideicom. rogari, vt restituat res suas vtcunque preciosas, siue illæ mobiles sint, siue soli tamen, vt emancipet filium rogari non potest, quia patria potestas est res inæstimabilis, & tñ ex diutina possessione, vel quasi, nó desinit p̃sumi titulus allegatus, licet ageretur de amittenda potestate, vt d. l. 1. vt interim omittā quod in terminis d. §. sed & si non adierit nō agebat de paruo p̃iudicio. arg. l. qa poterat. ff. ad Trebellia. §. sed neq. Inst. de auth. tut. & longe minus in terminis d. l. si. filiusfamilias. dic ergo q quãdo ex diuturna possessione vel quasi p̃sumat, vel nó p̃sumat titulus allegatus, res, qdē varia est & anceps, legū lectorib. alijs in causis negatiuā partē seq. vnde in casibus occurrentib. q nominatim nulla lege decisi reperiunt, argumentū sumendum est ab illa lege, quæ proximior est & similior casui speciei que occurrenti lege quæritur. ff. de statu homini. lege non possunt. lege neque leges. ff. de legibus. speciei autem nostræ, qua de agimus, nulla vnquam lex proximior ō similiorque reperitur, quam dict. l.

dict.l.nullo.C.de rei vendi.leg.Celsus.ff.de vsuc.cum si m .supra allegat.in quibus habetur,ex diuturna possessione non præsumitur titulum allegatum ad inducendam ꝑscriptionem,ergo idem & in specie nostra decisum esse intelligendum est,vt titulus habitus a vero domino patiente eius rei,qua de agitur,non præsumatur, licet allegetur non magis quam præsumeretur,si aliunde habitus allegaretur.

Ad iura in contrarium adducta responde quod loquuntur in casibus longe diuersis,& ex diuersis non fit illatio.l.fi.ff.de calumniato.Glo.in leg.si creditoris,vbi plene per Iason.ff.de noui ope.nun.quæ omnia procederent si possessa sese tueretur, dicens dices se titulum causamque legitimam possidendi ab ipso rege qui per, prius dominus fuerat illius vectigalis,de quo ageretur, habuisse,succumberet enim in iudicio proprietatis, qa ex illa diutina possessione titulus ille allegatus nõ præsu
22 meretur.†Diuersum esset si diceret ab ipsis vasallis seu popularibus ciuibusue ius illius vectigalis percipiendi habuisse se,nam tunc ex inueterata possessione bene ꝑsumeretur,cum ipsimet ciues huic possessori non decies tantum,sed multo pluries,centies aut millies forte hanc præstationem vniformem,& ex eadem causa fecissent,sicque regi tale vectigal repetenti aut vendicanti opportune respõdebit possessor,illud vel vectigal exigi solitum a suis oppidanis,vasallis aut ciuibus sibi debetur,id sibi compertum non esse,hancque curam aut huius rei inspectionem,aut notitiam ad se non pertinere, hocque vnum se certo scire ab oppidanis suis id sibi deberi,an regi quoque tantundem aut simile quippam debuerint alij viderent.& in eo tantum quæstio erit,an lõgius tempus quam decem aut viginti annorum exigatur ad præscribendum vel dictum titulum præsumendum contra populum quam desideraretur ad illum præsumendum contra quendam hominem priuatum,Illud enim certum est illam inueteratam quasi possessionem huiusmodi vectigalis(quod alcauala vocatur)ex ea præsumatur titulus si allegetur quia d.l.cum de in rem verso,procedit in omni annua præstatione,qualis est præstatio decimarum & similium rerum, vt nominatim tẽuit ibi Glos.mag.cum qua transeunt cõmuniter Doct. ibi,& alij innumeri per nos supra relati illo articulo,an ex diutina præstatione præsumatur titulus ad tantundẽ in posterum exigẽdum,si allegetur habilis legitimus, id quod longe facilius procedit in præstationibus menstruis vel etiam singularum hebdomadarum vel dierum,tãtoque facilius quanto pluries geminatur & multiplicatur exactio vel actus exigendi,facit.l.1.C.de fideicom, ibi,alimenta menstrua & vestiarum annuum,& in specie præter supra relatos quod ea consuetudo per longũ tempus exigendi pedagium sit præscripta contra populum ipsum si legitimus titulus allegetur,tenet Albericus,n.4.in d.l.cũ de in rẽ verso,ꝙ similiter satis in spẽ intelligunt tenuisse oẽs illi auctores,quos supra retulimus tenuisse,ꝙ ex diuturna possessione ti. legitimus allegat⁹ ꝑsumitur contra agentẽ actũ decies geminatũ,licet nõ sic contra patientem nisi in his quæ non admodum magni essent præiudicij.At in specie nostra cum ille populus seu populares non tam patientium quam agentium vicem sustineant , sine dubio contra eos talis titulus allegatus præsumetur,contra ipsum autem regem non sic facile præsumeretur,cum ipse nihil vectigalis illius nomine,quo de agit̃,huic possessori præstitisset vnquam,licet tacuisset,dissimulasset passusque esset illud exigi,& in specie nobiscum tenet Alex.cons. 113,super 1.lib.1.in princ.qui plures allegat. Bal.in l.solent.§.fi.vbi Barthol.& alij.ff.de offici.procons.Stat ergo ex diuturna præstatione præsumi legitium titulũ allegatum contra soluentem.

23 Hanc†communem sententiam amplia primo vt procedat etiam contra rusticum.Ita in specie tenent Bart. in l.litibus.C.de agricolis & censi.lib.11.Iason.num.13. & Alcia.in d.l.si certis annis.Alex.cons.113.in prin.lib. 1.incip.super primo dubio.Specu.de causa possessio.2. vers.Idem Spec.de restit.spolia.nunc dicemus.vers.fin. Baldus in l.solent.§.fi.ff.de offi.procon.Idem Baldus. col.penul.in d.l.si certis annis.Anto.in c.peruenit de cẽsibus.sentit Alexan.cons. 124. super primo quæsito.lib. secundo quæ communis opinio saltem vera est in longissimo tempore,vt per Alex.d.cons. 113 .Contra per hanc communem sententiam multi tenent,quos refert Ias.vbi supra,sed verior est communis opinio , tum qa rusticis non subuenitur nisi in casibus a iure expressis, l.fi.cum ibi notatis.C.de iuris & fact.ignor.tum etiam
24 †quia lex generaliter loquens comprehendit personas vtcunque priuilegiatas,si in materia qua de agitur non reperiantur habere peculiare priuilegium.l.in fraudem §.fi.ff.de milit.testamento.Iaso vbi supra.Decius in lege,ex testamento.C.vnde liberi.Alciatus lib.4.paradox. cap.10.Decius consil.5.plene per Tiraquel. de retract. Glo.14.num.91.cum 20.seq.Crotus num.18.in l. nemo potest ff.de leg.1.vbi Annibal.num.369.& Ripa n. 52.Decius in l.hac cõsultissima.col.fi.C.qui testamen. fa.poss.Ias.in hac materia rusticus non reperitur habere peculiare priuilegium,ergo.&c.

25 Amplia secundo,†vt procedat etiam contra mulierẽ rem,ita tenent Bald col.pen.& Iaso.nu.1.in d.l.si certis. Barthol.in d.l.litibus.Alciatus in d.l.si certis.Antoni.in d.cap.peruenit.Alexand.d.cons.124.super primo quæsito.lib.2.quæ communis sententia & si a quibusdam, quos refert Iaso.vbi supra,impugnetur,tamen vera est, mulieri non subuenitur nisi in casibus a iure expressis, secundum Docto.supra citatos,per text. cum ibi notatis in d.l.fi.C.de iuris & fact.igno.& ipsa regulatur iure communi,d.l.in fraudem.vnde cum in hac materia non reperiatur habere peculiare priuilegium,licet alias in casibus habeat multa priuilegia,de quibus per Decium in l.fœminæ.ff.de reg.iur.sequitur quod & in ea locum habebit d.l.cum de in rem verso.

26 Amplia tertio,†vt procedat etiam in ecclesia, Salicetus in d.l.cum de in rem.q.7.Iason,vbi supra,num. 13. Decius in d.l.si certis annis.n.13.& Alcia.ratio,quia vtcunque sit ecclesia priuilegiata,tamen cũ hac in re nõ reperiatur habere peculiare priuilegium,necesse est, vt comprehendatur sub regula,arg.d.l.in fraudem, cũ authoritatibus supra allegatis.

27 Quarto†amplia vt procedat etiam contra fiscum eadem ratione,quod nominatim tenuit Ias.vbi supra. & Decius etiam vbi supra,nu.13.sed in ecclesia & fisco in eo tantum quæstio erit,an longius tempus quã in reliquis exigatur,quod & tenet Alciatus in dict.l.si certis annis.

28 Quinto amplia,†vt etiam tituli allegatio necessaria non sit,quando præterijt tempus cuius initij memoria non extat.Ista est cõmunis opinio,quam tenent Ange. Paul.Cyn.q.penul.Iason in decima limitatione,col.fi.in dict.lege si certis annis.Barthol.in dict.lege cum de in rem verso.sentiunt.Glossa.& Paulus Castren.in leg.seruitutes,magna.ff.de seruit.Baldo.in lege.secunda. C.de fidei commiss.Ioannes Andr.in cap.peruenit.de censibus.Riminaldus,colum.penul.in dict.lege si certis annis.Balb.de præscrip.par.tertia quæst.10.numer. 9. per Aymon.de antiq.temp.numero.43.sectione , materia ista.par.4.

29 Sexto amplia†vt non solũ in iudicio proprietatis,sed etiam in iudicio possessorio ex diuturna illa solutione præsumatur titulus allegatus ad tuendum eum in possessione.ita tenent & ait communiter teneri Iacobinus de

sancto Georgio in dict.l. si certis annis.C.de pact.nu. 24.per c.querelam,de electi.tex.& ibi Abbas in primo no.in cap.sicut,de sententia & re iudica. Abbas & Imola in d.c.querelam,bonus tex.in c.cum de beneficio,de preben.in 6.quinimmo ad obtinendum in possessorio non sunt necessarię decem annuæ præstationes,sed pauciores sufficerent,vel forte vna secundum Angel.in d.l. si certis,qua de re per Butriū in d.c.querelam, vbi Imola,nu.10.hoc vnum indubitatum est,hunc possessorem facilius obtenturum in possessorio quam in petitorio, ideo Iacobinus,vbi supra.consulit vt potius intentet iste possessor possessorium vel quasi possessorium,quam petitorium,& ibi docet formam libellandi, & ad obtinendum in possessorio sufficeret vnica præstatio,secūdum Alciatum in d.l.si certis.Paulus in l.sicuti.§.si quæratur ff.si serui.vendi.Feli.in c.cum Bertoldus.col.antepe. de re iudic.

30 Septimo amplia vt procedat non solum quando in ipsis solutionibus vel præstationibus expressa erat causa soluendi,sed etiam si expressa non fuisset , si modo aliqua coniectura arguatur,quod factæ fuerint illę pstationes ex causa retro obligatoria,ita notanter per Riminaldum col.fi.d.l.si certis annis.itaque aut constat pstationes fieri ex præambula necessitate & obligatione præstandi,quæ in futurum quoque durabat,& tunc sufficit,titulum allegare.licet non probetur,quia satis probatur præsumptiue per assertiones factas in ipsa præstatione,ita procedit l.Campanus.ff.de op.lib.Aut constabat retro nullam fuisse obligationem, & procedit l. operis non impositis.ff.eo.Aut dubitatur , & tunc ad coniecturas recurrēdū est,verū verisimilius sit,tales annuas præstationes factas fuisse ex pambula causa obligatoria, an ex mera liberalitate & volūtate, cessantib.aūt cōiecturis, Cur.iun.in d.l.si certis annis.nu.23.cū pluribus seq.tenet præstationes ex causa obligatoria , & sic ex necessitate factas videri potius quam ex volūtate & liberalitate,sed receptior opinio est in contrarium,vt & ipse fatetur,& infra docebimur,sed & si cū ipso Curtio teneremus quod ex necessitate factę viderentur,adhuc tamen ea necessitas deberet se continere intra terminos & numeros præstationum factarum,nec se deberet porrigere ad præstationes nondum factas.

31 Quod diximus ex diuturna annua præstatione præsumi titulum legitimum,si allegetur.limitatur primo,vt non aliter procedat quam si illa annua præstatio facta fuerit ex certa causa obligatoria,veluti si ciues aut populares alicuius villę,castri aut vrbis domino.suo singulis anni præstabant certum frumentum,vinum,oleum, pecuniam numeratam,aut quippiam aliud ex causa emptionis,aut permutationis ex contractu inito id in perpetuum singulis annis præstaretur,aliter enim si nō appareret qua ex causa huiusmodi annuæ pstationes fierent,nō obligarent in futurum.Ita tenent in specie Salicetus in leg.si certis annis.q.1.C.de pact.Idem Salicet in leg.cum de in rem verso, supra allegata . similiter in prima quæsti.vbi ait,hanc quęstionem non esse tactam a Doctoribus,sequitur Alex.cons.113.super primo dubio videtur,lib.1.num.2.Idem Alex.cons.108. in causa & lite inter dominos.num 15.col.fi.lib.2.vbi allegat idē tenere Cumanum,& Ludouicum Romanum in leg. q in aliena.in prin.ff.de acquiren.hæred.Idem Alex.cons. 14.viso & considerato.nu.9.eodem lib.vbi allegat Barthol.idem tenentem in leg.cum de in rem verso, circa fi.ff.de vsuris.& Antonium Butrium in repet.cap.peruenit.de censibus tradunt expressim Riminaldus col. pe. & Iaso.col.fi.in d.l.si certis annis.Felin.in cap.causam q de præscriptio.est communis opinio secundum Bald. de præsc.par.3.princ.q.10.nu.8.vbi plures allegat.Intellige tamen quod etiam si causa expressa nō esset in solutione,si tamen ex ipsa solutione verisimiliter colligeretur,sufficeret.Ita Riminaldus,vbi supra,post Bald. quē allegat in leg.generaliter.C.de nō n.pec.quinimo Curt. iun.in d.l.si certis.nu.20.cū.seq.tenet quod semper solutio præsumitur fieri ex causa obligatoria,& sic tenet cōtra istam limitationem, licet fateatur hanc esse communem opinionem,sed communem tenet Curtius Senior ibi , num. 16. & Decius nu.14.& Alciatus qui communem firmat ab omnibus teneri .

32 Secūdo limitatur vt non procedat nisi illa certa causa fuerit allegata.Ita Iason col.pen.nu.15.& Alciatus in d.l.si certis annis.Alex.d.cons.113.col.1.li.1. Idē Alex. d.cons.108.nu.15.lib.2.Salicetus in d.l.si certis.q.1.tatio,quia iuris præsumptio licet releuet ab onere allegandi.l.si adulteriū.§.idem Pollioni,de adul.& est communis opinio,vt patet ex relatione Baldi de pscriptio. par. 3.q.10.num.19.est communis opinio secundum Cur. Seniorem in l.si certis.supra alle.num.12.vbi Cur. iterū num.16.

Tertio limita,vt non sufficiat allegari nisi etiam in ipso libello causa ipsa prestationis allegetur,secundum Salice.in d.q.1.in l.si certis.Idem in d.l.cum de in rem , in eadem.1.q.Alex.in d.cons.113.Iaso.in d.l.si certis anni.col.fi.vbi Cur.Senior.num.16.& n.17.quod & sentit Alciatus ibi.

23 Quarto limita,vt hæc præsumptio, quæ oritur ex hac annua,& diuturna præstatione,intelligatur esse presumptio iuris tantum,non etiam iuris & de iure, & consequenter contra eam admittatur probatio in contrarium,ita est communis opinio quam tenent Petrus & Cynus & Ias.col.fi.d.l.si certis annis.Alex.d.cons.113.li. 1.col.fi.Ioan.Andreę in cap.fi.de caus.poss.& prop.Bal. in l.2.C.de dotis promi.Butrius in cap.peruenit,de censibus,sensit Archid.18.q.2.cap.seruinum.Iacobinus de sancto Georgio in d.l.si certis.nu.12.vbi ait quod præsumptionis tantum non etiam confessionis vim habēt illæ præstationes,idem Curtius Senior. nu.16.ibid.vbi Dec.numer.15.hanc cōmunem limi.sequitur & Alciatus ibi.

Quinto limita,ut non solum cā illa allegetur,sed qđ probetur,quia præsumptio iuris,licet releuet ab onere probandi,non tamen releuat ab onere allegandi.l.si ad vlterium cum incesto. §. idem Pollioni. ff. de adulteri. & quia regulariter vbi exigitur allegatio alicuius rei,eius quoque probatio & interuentus desideratur.l. 1.ff.de dolo.l.1.ff.si quad.pauper.tradit Riminald.in d. leg.si certis annis.vbi Ias.col.fi.est ex mente Barthol.in d.l.cum de in rem verso.vbi Salicet.q.1.& q.penul. Idē Salic.q.1.in d.l.si certis.Alex.cons.113.lib.1.col.1.& alij communiter in d.l.si certis.vbi ita tenet Alciatus Intellige quod est alleganda & probanda causa declarata, cum fiebant solutiones,puta quod dicebatur,soluimus quod ex causa emptionis debemus,sed ipsum contractum præcessisse , non est necesse probare, sed sufficit eum allegare.

34 Sexto limita,vt dictæ solutiones seu pręstationes debeant esse vniformes,non sic si essent diuersarum rerū vel etiam summarum,ita Riminaldus,vbi supra,per d.l. cum de rem,quæ nominatim loquitur, quando præstationes erant vniformes,quod est ex mente Alex.d.col. 113.lib.1.vbi pro constanti ponebatur vniformes fuisse præstationes,Iacobinus de sancto Georgio.num.12. in d.l.si certis annis,qui videtur dicere,hanc esse communem sententiam,& ibi Decius nu.19.Barto.& Bal. in l.solent.ff.de offi.pro consulis.in §.fi.Bal.in ca.1.§.si quis per triginta,si de feudo fuerit cotrouer.inter dominum & agna.ex cuius relatione hæc videtur communis opinio,quam sequitur Alcia.in dict.l.si certis.vides ergo ex annuis illis præstationibus titulum allegatū nō

aliter

aliter præsumi, quam si & vniformes sint illæ præstationes, & solutiones factæ sint ex causa obligatoria in futurum, & illa causa fuerit allegata, & fuerit allegata ab initio in ipso libello, nam si postea allegaretur, non sufficeret, & etiam fuerit probata, nam sola allegatio non sufficit, causa enim expressa in illis solutionibus faciendis, seu præstationibus nunquam præsumitur nisi probetur, licet si probetur bene præsumatur, quòd præcesserat cōtractus præambulus, qui cogitur eum qui postea ex illa causa (puta emptionis, aut dotis) exoluit, ad illam solutionem, seu præstationem faciendam expressa causa soluendi in ipsa solutione, aliud est enim cōtractus præambulus, vnde effluxit necessitas soluendi, aliud autem est ipsa solutio facta ex causa, & necessitate obligationis præambulæ.

35 Quod septimo loco imitatur, vt non procedat quando illa solutio, seu præstatio fieret ex causa donationis, secundum Ias. in d. l. si certis annis. col. fi. C. de pact. vbi etiam Rim. col. fi. qui alios allegat. Bar. in l. fi. C. ne de statu defuncto. Salic. in d. l. si certis, & ibi Alciatus.

Sed hæc communis opinio nobis semper suspecta visa est, cum enim obligatio annua ex causa donationis, & ex quolibet alio titulo lucratiuo possit descendere, non secus quam ex causa, & titulo oneroso; vt per totum. ff. de annuis legatis, late per Bar. & alios in l. Mæuius. §. dubius. ff. de legat. 2. cumque, vt modo docebamur, d. l. cū de in rem verso, non procedat nisi cum causa soluendi expressa fuit in ipsis solutionibus, seu præstationibus, ea que causa expressa denotaret obligationem in futurum, idest, in singulos annos futuros, non video quid referat vtrum causa illa, quæ in futurum obligabat, descenderet ex contractu lucratiuo, (qualis est donatio) an ex oneroso, (qualis est emptio, dos & similia) itaque vt si in annuis illis solutionibus, seu præstationibus expressum esset quod fiebant, quia ex causa emptionis populus quidā tenebatur domino suo centū annua præstare, tunc ex præstationibus longi, aut longissimi temporis præsumeretur contractus ille emptionis præcessisse, si allegatus foret, etiam si nō esset probatus, ita quoque si populus ille diceretur domino suo donasse centum annua in perpetuum præstanda ex longi, aut longissimi temporis præstationibus, præsumeretur titulus donationis allegatus à domino, etiam si probatus non esset, si modo populus ille qui soluebat, expressim in illis annuis præstationibus faciendis declarasset soluere sese ex causa, & necessitate illius præambulæ donationis, vtrobique enim eadem aut par ratio est, & vtrunque probat d. l. cū de in rem verso, in sui generalitate, quæ inter contractū onerosum, & lucratiuum nullam fecit differentiam, nec re vera inuenitur data paritate terminorum. Agnoscimus tamen quòd si populus ille domino suo annua centum præstitit, vel par caponum singulis annis, idque per longum, aut longissimum tempus, & tempore quo fiebant huiusmodi præstationes expressum nunquā fuit, qua ex causa fiebant, vtrùm ex obligatione retro contracta, an vero ex præsenti liberalitate, quôd tunc in re dubia ex præsenti liberalitate factæ viderentur, quia regulariter in datione rerum, vel summarum non præsumitur vlla causa obligatoria in futurum, l. 2. §. circa. ff. de doli excep. Sed liberalis concessio præsumitur, quo ad præsens donum, quæ in futurum non obligat, l. Campanus. ff. de operis libertorum. etenim qui longo tempore aliquid diurnum, menstruum, vel annuum præstitit, aut constat ex præambula obligatione, quæ in futurum tendebat præstitisse, & tunc sine dubio tenebitur in futurum etiam si ex causa voluntaria, & lucratiua ea obligatio descendat, d. l. Campanus. Aut constat quòd illæ præstationes non fiebant ex causa præambula obligatoria, & tunc sine dubio in posterum non tenebitur. d. l. operis non impositis. ff. de operis libertorum. Aut constat longo tempore factas fuisse illas præstationes diurnas, menstruas, vel annuas, non tamen apparet, tam ex causa retro obligatoria, nec ne, proficiscerentur, & in re dubia talem causam obligatoriam non præsumam. d. §. circa, nisi in ipsis prestationibus expressum sit, quod fiebat ex causa præambula obligatoria, vel ex ipsis id verisimiliter colligatur, ita procedit dicta lex, cum de in rē verso. ergo superior illa cōmunis opinio, quam impugnauimus, potest defendi, quando in illis præstationibus expressum fuit, quòd fiebant ex causa mere donationis p̄sentis, idest, quæ per præsentem rei interuentum fiebat, & finiebatur in ipso, vt sic tot essent donationes quot erant præstationes factæ, & finitæ, ex quibus neque vlla in posterum oriebatur obligatio, neque retro vlla obligatio ad res illas tradendas præcesserat. d. l. operis non impositis.

Potest etiam defendi quando præstationes nulla expressa causa fiebant, vt d. §. circa, quia talis præstatio ex natura sui, vel neutrum obligabit, vel si alterum, potius accipientem quam dantem, vt Inst. de oblig. quæ quasi ex contractu nascun. §. 2. vel 3. & Inst. quibus modis recontrahi. oblig. §. 1. & 2.

36 Octauo limita, † vt non procedat quando fieret vna præstatio pro decem annuis præstationibus, tunc licet causa obligatoria in ea præstatione expressa esset, adhuc tamen titulus allegatus non præsumeretur. Ita Ias. in d. l. si certis annis. C. de pact. col. fi. & ibi Alciat.

37 Nono limita, † vt tres præstationes annuę posteriores quæ alijs in causis solent sufficere, vt per Glo. in l. 2. C. de iure emphy. tamen hic non sufficiant, vt titulus allegatus præsumatur. Ita Ias. in d. l. si certis, ad finem. quia aliud est cum agitur de liberatione præsumenda, & de solutionibus retro factis præsumendis, vt in terminis d. l. 2. aliud de obligatione præsumenda, vt in terminis d. l. cum de in rem verso. arg. l. Arrian. ff. de act. & oblig.

Decimo limita, vt non procedat in beneficialibus, Ias. vbi supra. Bal. in ca. ex parte Adæ, de rest. spol. Idem Bal. in c. contingit, de dolo, & contuma. Alciat. in d. l. si certis annis, ad fi.

38 Vndecimo limita, † vt non procedat, vbi ageretur de seruitio personali, quia tunc longius tempus desideratur, scilicet triginta annorum, secundum Ias. in d. l. si certis. col. fi. num. 15. Bar. in l. litibus. C. de agrico. & censit. lib. 11. Idem in l. cum de in rem, ad finem. Cyn. & Bal. in d. l. si certis. col. fi. Ant. in d. c. peruenit. late Balbus de præscr. p. 3. q. 10. num. 10. per Curt. Sen. num. 18. in d. l. si certis annis, quem vide.

Duodecimo limita, vt non procedat vbi ageretur de præiudicio alicuius tertij, quia tunc requirūtur anni 20. arg. c. peruenit, de censibus. Ita Ias. in d. l. si certis annis. col. fi. num. 15. Imol. in d. c. peruenit. per tex. ibi, iuncta sua Glo. Alex. cons. 1. lib. 4. Idem Alex. cons. 17. viso instrumento locationis. col. 3. eodem lib. 4. quod non satis certum est, secundum Alex. in l. qui in aliena, in princip. ff. de acq. hæred. traditur per Cur. Sen. num. 18. in d. l. si certis annis, vbi etiam Alciat. hanc lim. sequitur.

39 Tertiodecimo limita, vt non procedat vbi erat iuris præsumptio contra eum qui recepit illas annuas præstationes, quia tunc non sufficerent decem annuæ præstationes, vt titulus allegatus præsumeretur, sed tot prestationes tantique temporis cuius initij memoria non esset, arg. c. primi, de præsc. lib. 6. ita Ias. in d. l. si certis annis. lim. pen. & Rimin. col. fi. sentit Alc. ibi, & Balbus de præscr. p. 3. q. 10. num. 9. Sed hi nobis videntur loqui cōtra tex. & communem opinionem ibi, in l. 2. C. de seruit. l. si quis diuturno. ff. si seru. vend. vbi licet sit præsumptio iuris, quòd quælibet res præsumatur esse libera. l. altius. C. de seru. tamen per longum tempus inducitur prescriptio con-

ptio contra illam legis præsumptionem, quinimo in ꝓ-
pri s nostris terminis,& sic in terminis d.l.cum de in rē,
inducitur illa præscriptio seu præsumptio contra legis
præscriptionem. nam omnis contractus est res facti. le.
con li.ff.de curat. furio. facta autem non præsumuntur.
l.in bello.§.facti.ff.de capti.l.si emancipati,vbi Ial.& a-
lij.C.de colla. & tamen ex diuturna illa præstatione præ
sumitur contractus ille allegatus,quasi illa præsumptio,
quod facta,de quibus non constat,non præsumantur,exclu
datur per præsumptionem hanc fortiorem,quæ deduci
tur ex diuturnis præstationibus.

Ad d.cap.primum,de præscript.in.6.respon.vt supra
diximus,& infra forte dicemus,vt contra patientem nō
præsumatur titulus allegatus,vt ibi, sed contra agentem
sic,vt hic.

40 Quartodecimo limita,†vt procedat contra agentem,
præstantem seu soluentem, non sic contra patientem,
quod dic,vt supra diximus in seruitute. at in vsufructu,
qui est pars dominij.l.4.ff.de vsufr. etiam si quis diu pas
sus sit ab alio rem suam vtifrui, possessorque alleget ti-
tulum se habere,adhuc non obtinebit nisi illum proba-
uerit,ita Curt.Iun.num.27.in d.l.si certis annis. Bal.in
l.fi.C.ne de statu defunctorum.Aret.d.l. si certis annis,
in fi.licet contrarium videantur tenere Glos. & Bart.in
d.l.cum de in rem verso,sicque l. nullo, cum similibus.
C.de rei vendic.per quam in præscribenda cuiusque rei
proprietate non sufficit tituli allegatio,nisi probetur,ex
tenditur etiam ad vsumfructum cuiusque rei,& d.l.si quis
diuturno,cum similibus limitabuntur, vt procedant in
seruitutibus realibus,in quibus præscribendis titulus ne
cessarius non est,nō sic in seruitute personali, qualis est
vsusfructus in quo præscribēdo titulus necessarius est.
arg.l.4.ff.de vsufruct.

Quintodecimo limita,vt non procedat in feudo, se-
cundum Cur.iun.in d.l.si certis annis.num.27.Bal.in c.
fi.de feud.dato in vicem legis commissoriæ.

Sextodecimo limita, vt non procedat quando agere
tur de præiudicio tertij,secundum Ial.col.fi.& Alcia.in
d.l.si certis annis.

Hactenus de primo casu cum titulus legitimus allega
41 batur.†at secundo casu quando allegabat titulum illegi-
timum, & insufficientem(puta postquam annis decem
receperat annuam quandam præstationem, eandem in
posterum similiter expetebat dicens sibi fuisse pacto nu
do promissam) tunc in posterum talem annuam præsta
tionem non poterit exigere,ita se habet communis opi
nio,quam tenent Glo.& communiter Doct. in d.l. cū
de in rem verso.in Glo.mag.& Glos.fi.in d.l.si certis an
nis.& glo.in l.1.§.fi.ff.de aqua pluuia arcenda,quam opi
nionem sequuntur,& firmant esse communem Aretin.
col.2.& Iacobinus de sancto Georgio.num.12.in d.l.si
certis annis,post Petr.de Bellapert.Cyn. Iacob. Butrig.
Bar.Bal.Ioan.Fab.Salic.Ang.& Paul.Cast.ibi, vbi etiam
Dec.num.12.eam sequitur,& dicit esse communē opi-
nionem,quod & firmat eam sequutus Ludou. Roman.
ibi,num.22. sequuntur & dicunt communem opinio-
nem Salic.& Fulg.in d.l.cum de in rem verso, hanc se-
quuntur & firmant esse communem Ial.num.7.& Alc.
& Alex.num.7.in d.l.si certis,vbi Rimin.col.9.& Curt.
Iun.num.19.& Curt.Sen.in rep.num. 12. hanc opinio-
nem,& sequuntur,& communem dicunt, quod & fir-
mat eam sequutus Ludou.Gozad.ibi num. 7. est com-
munis opinio secundum Iacobi.col.fi. d.l.cum de in rē
verso,& secundum Fel.in c.de quarta.num.41. de præ-
scriptionibus.sequitur,& dicit esse communem opinio
nem Paul.Cast.in l.seruitutes.4.ff.de serui.col.fin. hanc
dicit communem opinionem Cæpolla de seru. vrbano
rum prædiorum.c.19.vbi eam sequitur tenent Gloss. &
communiter Doctores in l.1.C.de fideicomm. Bart.&
alij in d.l.seruitutes. Alber.& Odofr.in d.l.si certis. Alb.
in d.l.seruitutes.Idem in d.l.cum de in rem verso.col.2.
in princip.

Huius autem receptissimæ opinionis ratio ea est, quod
ex diuturna possessione titulum legitimum præsumi si
allegetur,procedit inspecta legis præsumptione,sicque
& eam allegari oportet.l. si adulterium cum incestu.§.
idem Pollioni.ff.de adult.l.licet Imperator. vbi per no-
uissimos.ff. de l.1. & contra hanc præsumptionem ad-
mittitur probatio,vt in specie tradunt Ial.col.fi.in d.l.si
certis annis,vbi Paul.Cast.& Cyn.q.10.Bal. in l. 2.C.de
dotis promissione.Ioan.And.in c.fi.de caus. possess. &
proprietate.Butr.in c.peruenit,de censi.Alex.cons.113
super primo dubio,lib.1.Rim. Dec.& Curt. Iun.& alij
communiter in d.l.si certis annis.vnde cū ipsemet pos-
sessor fateatur se ex titulo inhabili, & non obligatorio
annuam illam præstationem exegisse,tantum abest vt in
posterum possit quicquam petere,quòd potius ea quæ
retro exegerat,deberet quasi indebite solutum restitue
re,argumento per totum C.& ff.de cond. indeb. Con-
fessio enim huius possessoris agnoscentis titulum fuisse
illegitimum non solum probatio est legitima, sed etiam
superat omnem fidem reliquarum probationum.l.fi.C.
de fidei.§.fi.Inst.de fidei.hæred.l.vnica.C.de confes.di-
ximus plenius lib.de succes.cre.§.23.num.31.

In summa licet ex diuturna annua præstatione, quæ
processit ex titulo inualido non sequatur,aut inducatur
42 obligatio in futurum,tamen fauore alimentorum in vl
tima voluntate relictorum inducitur obligatio in futu-
rum,etiam si testamentum minus solenne,& sic titulus
inualidus allegaretur,& præstatio,quæ præcessit non per
annos decem,sed tantum per annos tres facta esset.Ita
est communis opinio,quam tenent Glo. Azo in sum-
ma,Placent.in summa,Petrus Bellapertica,Odofredus,
Iacob.Butrig.Ioan.Faber,Cyn.Alber.Bar.Bal.Ang.Sa-
lic.Fulg.Paul.Cast.& Corn.col.2.in l.1.C. de fideicom.
estque communis opinio,secundum Corn. ibi, Gloss.
Odofr.Iac.Butrig.Petrus Bellap.Cyn.Ioan.Faber.Alb.
Bar.Bal.Ang.Salic.Fulg.Paul.Cast.in l.si certis annis.C.
de pact.Gloss.Butrig.Odofred.Faber,Cynus,Petr. Bel
laper.Alber.de Rosate,Bar.Bal.Ang.Salic.& alij in lege
creditor.C.de vsur.Glo.Iac.de Arena,Alber.Bar.Bald.
Ang.Fulg.Florianus,Iacobinus de sancto Georgio in l.
cum de in rem verso.ff.de prob.Bart. in l. seruitutes.4.
ff.de seruitutib.sequitur, & dicit communem opinionē
Alex.num.3.in d.l.si certis,vbi Dec.num. 7. firmat esse
communem,quam sequitur,& communem firmat Ro
man.ibi,num.15.& Ial.num.3.vbi Rim.col.3. dicit esse
communem opinionem,quod firmat Curt.iun.ibi,nu-
me.14.& 15.& Ludou.Gozad.ibi,num.5.in rep.ait esse
communem opinionem, & hāc dicit esse communem
opinionem Curt.iun.ibi,col.2.& Alcia.qui eam sequū-
tur,mouentur omnes per tex.in l.1.C.de fideicom.quā
extendunt,vt procedat etiam fauore dotis, ita in specie
tenent plerique eorum quos supra retulimus dicentes
procedere etiam in refectione viarum,& similium cau-
sarum fauorabilium,quod tenuit Bar. in d.l.si certis an
nis.& est communis opinio,secundum Cur.iun.ibi,nu
me.15.& per Dec.& Alex.& Dec.ibi,vbi etiam Ial.plu
res limitationes,& extensiones accommodat d.l. 1. C.
de fideic.idemque resumit in d.l.1.

Quoad tertium casum cum possessor nullum titulū
34 allegabat,sed solo tempore nitebatur,dicendum est,†quod
annua præstatio etiam longi temporis in futurum non
inducit necessitatem,aut obligationem soluendi,si is qui
eam annuam præstationem exegit,eam in posterum ea
sola ratione petat, quod sibi in præteritum diu præsti-
ta fuit,quia tempus solum de per se non est modus in-
ducendæ obligationis in futurum,hæc est vera,& com

munis

munis opinio, quam tenuit Gloss.Bar.Iacob.de Arena, Alber.Paulus, Salic.Fulg.Floria.& Iacobinus de sancto Georgio, qui hanc dicit communem opinionem, col. fi.tenent Glo.Bart.Iacob.de Arena, Alber.Bal. Bar.Angel.Salic.Fulg.Paul.Cast.Florianus,& Iacobinus in l.ser uitutes.4.ff.de seru.Gloss.Petrus Bellapertica, Ioannes Faber, Odofred.Cyn.Iacobus Butrigarius, Alber.Bart. Bal.Ang.Salic.Paul.Castr.& Aret. in l. si certis annis.C. de pact.Gloss.Odofr.Ioan.Faber, Cyn.Iac.Butrig.Petr. de Bellaper.Alber.Bar.Bald.Ang.Salic. & alij in l.creditor.C.de vsuris.Glo.Petr.Odof.Ioan.Faber, Cyn. Iaco. Butrigar.Alber.Bar.Balbus, Ang.Salic.Fulg. Paul. Cast. & alij in l.1.C.de fideicom.

Huius autem receptissimæ sententiæ ratio ea est, quod tempus solum de per se non est modus inducendæ obligationis.l.obligationum fere.§.placet.ff.de act. & oblig at.vnde licet per annos mille annuum quippiam solutum fuerit, in posterum ab inuito tantundem extorqueri non potest. Præterea inducta ad vnum effectum non debent operari contrarium effectum.l.legata inutiliter. ff.de adimendis lega.l.legat.inutiliter.ff.de l.1.sed ille qui soluebat id fecit quo magis liberaretur, ergo non debet per illum actum obligari in futurum.

In summa si aliud diceremus, redderentur elusoriæ.l. nullo.C.de rei vend.l.vnica.C.de vsucap. cum simili. in quibus habetur ad præscriptionem titulum desiderari, si quidem ex solo tempore citra vllius tituli non solum interuentum, sed etiam allegationem, acquisitio & præscriptio istius iuris contingeret, sicque is est verus intellectus, d.l.creditor.C. de vsur. quæ nostram communémque probat sententiam.

SVMMARIVM.

1 *Actor fundans intentionem suam de iure, & si nihil probet, obtinebit in petitorio, & num.2.*
3 *Actio expressa in l.pro lege habetur.*
4 *Tempus immemoriale tuetur possessorem etiam contra eum qui fundat intentionem suam de iure, nec est necesse titulum allegare.*
5 *Actor qui fundat intentionem suam de iure, & si nihil probet, obtinebit etiam in possessorio.*
6 *Possessio iunior clandestina præsumitur, cum communi.*
7 *Actor licet fundat intentionem de iure, non obtinebit in possessorio contra eum qui diu fuit in possessione sine vitio.*
8 *Actor qui fundat suam intentionem de iure, an possit possessorem turbare, aut spoliare.*
9 *Possessor quando sit tuendus contra fundantem suam intentionem de iure, ard.q.*
10 *Filius præsumitur in potestate patris cum communi.*
11 *Actor qui suam intentionem fundat de iure, an possit incipere ab executione.*
12 *Intellectus cap.cum personæ.§.quod si tales, de priuileg. libro 6.*
13 *Filius an in patris potestate præsumatur, ard.q.*
14 *Probationes sufficit vt a communiter accidentibus concludant.*
15 *Filij præsumuntur spurij.*
16 *Matrimoniũ quando præsumatur de iure ciuili, & quando de iure canonico.*
17 *Legitimi non sunt liberi ex eo matrimonio nati, quod valebat de iure ciuili, sed non de iure canonico, nec etiam in foro Cæsareo succedunt, vt filij legitimi, cum communi contra Bal.& Salic.*
18 *Lex ciuilis in materia spirituali præsumptionem inducere nequit, cum communi opinio.*
19 *Filius in re dubia non præsumitur in patris potestate.*
20 *Filiationis quasi possessio, & præsumptio inducitur eo ipso quòd quis tractabatur, & alebatur, vt filius, etiã quo ad effectum succedendi, cum communi contra Alciatum.*
21 *Testis dictum accipiendum est secundum communem vsum loquendi.*

CAPVT LXXXV.

1 ALIQVIS †fundatam habebat suam intentionem de iure, in re, vel iure qui ab alio possidebatur, vtrum possessoris, an vero petitoris vicẽ obtineat, quæritur primo, an obtinebit etiam si nihil probauerit, mouet quæstionem quòd actore non probante regulariter reus obtinebit.l.1.&2.& lege, actor quod asseuerat.l.fi.C.de prob.l.qui accusare.C.de eden.§.commodum.Inst.de inter.nam & si reus nullam iustam causam haberet possidendi, adhuc tamen si ea res, qua de agitur, ad actorem revera non pertinet, æquum est, vt permaneat apud reum eundemque possessorem ex regula, quæ habet eum, cuius non interest, non admitti ad agẽdum.l.1.C.sine censu, vel reliq.l. ex conuentione. C. de pact.§.alteri.Inst.de inutil.stip.l.stipul.ista.§.alteri, ibi, inuentæ enim, &c.ff.de verb.oblig. Idemque erit etiam si ad actorem ius illius rei re vera pertineret, si tamẽ de eo non apparet, quia non apparentia, & non existentia quoad iudicium vsumque forensem paria sunt. leg.duo sunt Titij.ff.de test.tut.ergo si agis contra me qui possidebam æquum est me tueri, iuxta d.§.commodum, si non probas, quia & si ingenue, & palam agnoscerem rẽ illam ad me non pertinere, adhuc tamen tua non interest, vel non apparet interesse, quandiu ex parte tua probatio non adest, verum hæc regularia sunt, & procedũt in agris, domibus, & in similibus, in quibus non magis vnus quam alter habet suam intentionem fundatam, secundum communem, & veram sententiam relatam per Ioan.Lop.Pal.Rub.in c.per vestras, de donatione inter virum.2.no.vers.sed est pulchra dubitatio.num.47. nõ sic in rebus, vel iuribus, in quibus aliquis (puta princeps ecclesia, aut Respublica) fundatam habet suam intentionem de iure, tunc enim æquius est, vt is victor existat licet & actor sit & probauerit nihil, vt enim regulariter si cum possideres, & à me conuentus esses, me non probante obtinebis, tum ne iniuria possedisse videreris, cõtra l.merito.ff.pro socio. tum etiam quia quandiu non probo, tandiu mea non interesse videtur, vt diximus, & tamen me probante condemnaberis, & restituere compellendus eris, quia ab illa iuris præsumptione, quæ te tuebatur, per interuentum probationis meæ receditur, ita etiam vtcunque pro te possidente sit iuris præsumptio, tamen si conuentus fueris ab eo qui de iure suam intentionem fundatam probatamque habebat, recedimus ab illa iuris præsumptione, quæ te fouebat, ac tuebatur, & stamus iuris probationi, quæ facit pro actore, quæque inter ea est certissima probatio, vincit superatque omne aliud genus probationis, nam testes, qui pro actore rem vendicante deponunt, possent falsum dicere, probatio autẽ iuris, quæ est pro eo qui de iure fundatam habet suam intentionem, non potest nõ esse vera, fallitas enim & deceptio, quæ in probatione facti adesse potest, in probatione iuris adesse non potest, ergo si possessorem vincit actor ille, qui legitime probauit per testes, vel instrumenta, multo magis vincere debet, qui probauit per ipsam iuris dispositionem, quia in illa probatione fallitas esse potest, in ista verò non potest. Cum igitur is actor, qui de iure suam intentionem fundatam habebat contra reum non quicquam probantem, meritò obtinere debeat, in eo tantum quæstio erit, an id procedat in iudicio tantum petitorio, an etiam in possessorio, & quid in iudicio illo summario, quod agitur in re

notoria,

notoria,& quod in petitorio obtinere debeat satis probatum est, etiam in terminis iuris communis. Neque ad rem pertinet tex.in l.cogi.C.de pet.hære.c.vn.vt eccles. benef. quia procedunt regulariter, nos loquimur, quando actor habebat fundatam intentionem suam de iure. d.l.cogi, quando fundatam non habebat.

2 † Quid autem iure regio, & eo iure hæc res expeditior est, per tex.in l.8.tit.de la rest.delos despolados.lib. 3.ordinamen.cuius verba ita habent, el rey funda su intẽcion de derecho comun à cerca de la iurisdicion ciuil ye criminalen todas las ciudades villas y lugares de sus rey nos y sennorios. E presto antigua mente ordenarõ los reyes nostros progenitores è nos orden amos cõtra qualquiera parlado o, onbre poderoso contra tiene entrada y occupado la iurisdiciõ de qualquiera delas dias ciudades villas elugares es tenido de mõstrar è muestre ante nos titulo è priuilegio por donde la tal iurisdicion le pertenezca en cotra manera nosea cõlentido vsar della, quorum verborum sensus est, ꝙ iure regio in omni populo Rex Hispanus habet quo ad iurisdictionẽ fundatam suam intentionem, & ideo si alius reperiatur in possessione iurisdictionis alicuius populi Hispaniæ, si non ostenderit titulum legitimum possidendi, priuabitur illa possessione, & licet lex illa nominatim loquatur in iurisdictione, tamen idem est in omni alia re vel iure, in quo actoris intentio esset fundata de iure.

3 † Nam vbi est eadem ratio, ibi est idem ius, vt in l.illud.ff.ad l.Aquil.quasi ratio sit diuersorum casuum coniunctio, qui tendunt ad eundem finem, Bal. in l.omnes populi.ff.de iustitia,& iure.col.7.vers. tertiò quæro. & col.fi.vers.2.not.vbi ait, quòd vbi est eadem ratio, non intelligitur fieri extensio, quia inest tacite. Gloss.in c.sæpe, in verbo, Italiæ, de tempor ordinan. in 6.l. non possunt.l.nam vt ait.l.ideo quia.ff. de legibus. Quinimmo quando plura habent eandem rationem, licet de vno tantum fiat mentio, videtur id fieri exemplariter, nõ restrictiue, vt sic si ratio sit expressa in lege ea, quæ sit generalis, licet decisio sit particularis, tamen ratio ipsa pro lege habetur, decisio autem pro exemplo ipsius legis, vt sic lex ipsa generalis videatur, quatenus ratio sese porrigebat, non quidem per modum aut vim extensiuam, sed ex vi comprehensiua, quasi vt genus ex vi etiam cõprehensiua comprehendit sub se plures species, ita quoque ea ratio generalis ex vi comprehensiua plures casus cõplectatur. Ita Bal.in l.de quibus.col.12.ff.de legib.Alex. consi.75.videtur in præsenti.col.1.lib.6.Ias.in l.à Titio, in princ.col.fi.ff.de verb.oblig. Idem Ias.cons.63.per reformationem.col.4.Tiraq.de causa cessante.p.1.num. 152.& in l.si vnquam, in verbo, libertis.nume. 45.C.de reuoc.donat. Quod adeo verum est, vt etiam in correctorijs, vbi est ratio expressa in lege, fiat extensio. Gloss. sing.in clem.1.in verbo, colligatur, de electione, vbi Paulus de Eleaz.& Card.Flor.in q.22.& Imol. col.6. Bald. Paul.& Ias.num.19.cum seq.in auth.quas actiones.C.de sacrosf.eccles.Bal.in l.fi.C.de liberis præteritis.Imol.Cuman.Paulus,& alij in l.si vero.§.de viro.ff. soluto matr. Ias.Dec.Curt.iun.& alij, in l.humanitatis, per textũ ibi. C.de impub.Imol.in l.fi.col.3.ff.de hæred.institu. & cõsil.123.in causa quæ vertitur.col.2.Fulg.cons.104.Titi. condidit.col.2.Cuman.& Alex.notab.quinto.ff. soluto matrim.l.cum mulier.per illum textum Paulus, Alexan. & Ias.in l.quamuis.C.de fideicommiss. Abb.in c.fi.col. 3.de rescrip.& in cap.nihil.col.5.de elect.Ias.in l.de quibus.num.14.ff. de legibus. Idem Ias. in l. stipulatio hoc modo.ff.de verb.oblig.num.12.Tiraq. de causa cessante.p.1.num.153.Alex.in l.4.§.Cato.col.6.ff. de verb.oblig. Idem Alex.cons.50.visis actis.col.3.lib.2.& consil. 27.ponderatis.col.penul.lib.3.Curt.Sen.cons.81.col.2. Quod & in pœnalibus procedit secundum Tiraquellũ vbi supra, num.155.qui allegat Bal.in l.data opera.C. de accus.per l.his solis, ibi satis tacite cautum putamus.C. de reuoc.don.l.fi.C.de indicta viduit.Bal.in c.1.§. porro.col.2.per illum textum quem dicit meliorem de iure.titulo, quæ fuit prima causa beneficij amitt. nam ratio extendit verba legis.l.nominis & rei.§.verbum.ff.de verb.signif.c.si postquam, de elect.lib.6.l.2.§. quid si curatores,& §.quid si decesserint.ff.ad Tertullia.l. liberũ. §.senatus.ff.de ritu nup.Panorm.in cap.fi. col.2. de rescrip.qui ait, id non esse interpretationem extensiuam, sed intensiuam,& intellectiuam. Dec. in l. non videtur. col.fi.ff.de reg.iur.Abbas in c.1.col.1.de iuramento calumniæ.ergo cum vbi est ratio generalis expressa in lege, tunc licet decisio sit particularis, adhuc lex ipsa generalis esse intelligatur, quia ipsa ratio generalis habetur pro lege,& decisio particularis pro exemplo, quod non arctat legem, aut regulam generalem, cumque in d.l.8.expressa fuerit illa ratio generalis, ꝙ si rex fundat suam intentionem de iure, possessor & reus si non docuerit de titulo legitimo succumbet, sequitur, quòd nõ solum in peculiari illo casu, in quo d.l.8.loquebatur, sed & generaliter in omni omnino re, in qua de iure suam fundat intentionem, rex obtinebit, cum agit, nisi reus, idemque possessor de legitimo titulo docuerit, facit ca. primum, de præscrip.in sexto,& c.ad decimas, de restit. spoliat. Idque in specie tenuit Lupus de Pal.Ruu in rep. cap.per vestras, de donat.inter virum & vxorem.2.not. vers.sed est pulchra dubit.num.47.

Et videbimus quid in petitorio, de quo iam egimus deinde quid in possessorio, tertio qd in spolio, sed prin
4 cipalem quæstionẽ de petitorio limita primo † nisi per tempus cuius initij non esset memoria, possedisset reus, vt d.ca.1. id enim tempus habet vim tituli.l. hoc iure.§. ductus aquæ.ff.de aqua quotid.& æstiua.l.1.§.fin.ff.de aqua pluuia arcen.quo casu etiam titulum allegare necesse non est, sed sufficit tempus ipsum cuius initij memoria non sit, allegare, ista est communis opinio, quam tenent Cyn.q.pen.Ang.Paul.& Ias.in decima limit.col. fi.in lege, si certis annis.C.de pact.Bar.in l.cum de in rẽ verso.ff.de vsufru.& sentiunt Gloss.& Paulus in l. seruitutes magna.ff.de seruitut.Bal.in l.2.C. de fideicommi. Ioan.And.in c.peruenit, de censibus. Rim.in d.l.si certis.col.antepen.Balbus de præscrip.p.3.q.10.num.9.qui ita limitant l.creditor.C.de vsur.& l.obligationum fere §.placet.ff.de act.& oblig.

Secundo limita etiam si non tempus, cuius initij memoria non esset, sed tantum 40.anni præterijssent.l.fin. de fund.patrim.lib.11.facit lex, sicut,& lex omnes.C.de præscr.30.annorum.

Tertio limita etiam si longum tantum tempus decẽ vel viginti annorum præterijsset, si modo is qui de iure fundatam suam intẽtionem habebat, quicquam annuatim, quasi dominus directus recepisset ab ipso possessore, quia tanquam emphyteuta soluisset, vt ex communi opinione resoluunt Ias.in d.l.si certis annis.col. pen.C. de pact.Gloss.mag.in l.2.C.de iure emphyt. per Ias. ibi num.176.cum pluribus præced.& seq.Bar. in l.3. §. ex contrario.ff.de acquir.possess. Idem Bar. in l. litibus.C. de agricol.& censib.lib.11.Bald.in d.l.si certis. Idem in cap.cum ecclesia Suttina, de causa possess.& propr.colum.fi.Salic.in d.l.cum de in rem verso.q.7.Ang. & iuniores in l.prætor, in princ.ff.de edend.facit cap.1.qualiter olim feudum poterat aliena.

5 Quo † ad secundum casum, scilicet cum agitur de possessione,& sic in possessorio, cum is qui de iure habet fundatam intentionem, necesse sit, vt per prius fuerit in possessione illius iuris, quam is qui modo possidet
6 † possessio istius modo possidentis, quæ iunior est clandestina præsumitur, nisi in litis de possessione motæ, progressu.

gressu. de legitima causa, & titulo possidendi docuerit, & quod isthæc iunior possessio clãdestina præsumatur, tenent Soc. in l. rem quæ nobis, in princ. q. 4. ff. de acqu. possess. Alex. cons. 51. lib. 1. & cons. 117. eod. lib. & cons. 6. lib. 3. quod ipsi intelligunt, & recte, quamdiu titulus non ostenditur. Inno. & alij in cap. cum ad sedem, de restit. spol. per cap. licet causam, de proba. quod de iure regio expeditior est, per d. leg. 8. tit. de la resti. delos despojados. lib. 3. ordinam. Limita nisi iunior illa possessio esset diutina, nam tunc clandestina non videretur, arg. l. qui in aliena. §. sed & si non adierit. ff. de acquir. hæred. l. si filiusfamilias. C. de pet. hæred. l. 1. C. de patri. potest. faciunt multa, quæ cumulat Ias. col. pen. in l. si certis. C. de pact. & Gloss. communiter approbata. C. communi. diu. l. pen. vt per Ias. vbi supra, num. 11. & quæ tradunt Alexan. Ias. & alij in l. sciendum. ff. de verbo. oblig. dum loquuntur de diuturnitate temporis, facit l. cum de in rem verso, ibi longo tempore. ff. de vsuris, & l. si quis diuturno. ff. de seru. vend. quod & nos alibi plenius disserui
7 mus, † facit quod licet ad obtinendum in petitorio ex diuturna annua præstatione, non aliter titulus allegatus præsumatur quam si decies geminata fuerit illa annua præstatio, tamen aliud est quo ad obtinendum in possessorio, nam quo ad hoc sufficit vnica præstatio, ita notãter tradit Alber. in d. l. si certis annis, num. 6. plenius per Iacob. ibid. col. fin. sed hac de re latius infra dicam post seq. articulum.

8 Quo ad tertium, an is qui de iure habebat fundatam suam intẽtionem, possit petere vti iunior possessor ostẽdat legitimum titulum, & causam suę possessionis, & minari, quòd si illico, vel infra terminum à se dictum, vel arbitrio iudicis definitum illud non ostenderit, sibi possessio statim auferetur, & receptior opinio esse videtur, vt non possit de iure communi, id quod, vt nobis videtur, præsensit Ias. in l. 2. C. de iure emph. num. 176. Idem Ias. num. 50. in prælud. feudorum. Bart. in l. 1. C. de conduc. & procur. præd. fis. lib. 11. vbi Platea post And. de Barulo. & licet Ioan. Lupus in loco infra allegando dicat eos loqui, quando actor non habebat fundatam intentionem, de iure tamẽ nobis videtur hoc casu loquutos fuisse, quia iungunt hanc quæstionem cum illa, an dominus directus possit petere ab emphyteuta sub eadem comminatione, vt sibi ostendat instrumentum emphyteusis, quo casu ipse emphyteuta fatetur, rem, qua de agitur, per prius pertinuisse ad dominum qui modo agit, seque ab eo causam habuisse non abnegat, sicque illum fundatam suam intentionem habuisse contra istũ reum.

Denique hoc etiam tenuerunt Host. in cap. dilectus de offi. ordin. vbi Ant. ille col. 1. iste numero 3. vbi etiam Ioann. And. & Francisc. Card. per tex. ibi verbo, ab antiquo, vbi admittitur libellus dicentis se ius eligendi habere ab antiquo, sicque ex solo tempore fundabat sese. Ad idem c. Abbate. de verb. sign. verb. secundum consuetudinem, & Host. Ant. Ioan. And. & alij supra relati illa iura expendunt contra reges, & principes qui in materia iurisdictionis eo prætextu veterem possessionem, & præscriptionem eorũ qui talem iurisdictionem possident, vel quasi interuertere contendunt, & vsurpare quòd in ea per prius suam de iure haberent fundatam intentionem, aliter enim nisi suam de iure fundatam intentionem haberent, frustra possessores inquietarent, cum eorum regum nihil interesset, faciunt tradita per Alex. in l. si sic. num. 18. ff. de lega. 1.

Contrarium tamen nominatim tenet Ioan. Lupus in d. c. per vestras, secundo notab. vers. est tamen pulchra dubitat. num. 47. cuius opinio in terminis iuris communis suspecta est, iure tamen regio satis defendi potest, per tex. in d. l. 8. tit. de la restitucion delos despojados lib. 3. ordinam. quæ tam loqui videtur in iudicio possessorio, quam in petitorio, quinimo longe magis aptari videntur eius verba ad possessorium quam ad petitorium, pręsertim cum collocata sit in titulo de restitutione spoliatorum, vbi de possessione potissimum agitur, facit l. fi. tit. 13. lib. 5. ordinam. ibi, faciendo les llamata juicio sobrello y conconoci miẽt. de derecho, quorum verborũ sensus est, quòd etiam in iurisdictione in qua rex Castellæ fundatam habet suam iurisdictionem de iure possessor non est eijciẽdus de sua possessione, nisi iudiciorum ordine obseruato, & cum causæ cognitione, & cum d. l. 8. concl. 4. tit. 1. lib. 2. ordina. & in quibus casibus rex Castellæ fundat suam intentionem de iure (quale est in iurisdictione, & etiam dominio vrbium, & artium & omnium populorum, iuxta l. 1. tit. 18. par. 2. vbi Greg. Lupus per Gl. de derecho) in ijsdem casibus illud ius amittere potest tempore cuius initij memoria non sit, secundum eundem Greg. Lupum, vbi supra.

9 Deniq; † possessio, aut quasi possessio alicuius rei vel iuris quæ aduersatur, & contradicit origini, & aturillius rei, vel iuris cuius de possessione, aut quasi possessione agitur, an possidentem tueatur cõtra eum qui prius habebat de iure fundatam suam intentionem vt is possessor, vel quasi possessor reus, & possessor videatur, aduersarius vero qui prius de iure intentionem suam fundatam habebat, actoris & petitoris vicem sustineat vehementer, & controuersum est, & in iudicijs tam frequenter agitatum, vt rarę sint lites, in quibus is articulus non occurrat, nam reus plerũque est in possessione, vel quasi non vitiosa illius rei qua de agitur, seque possessoris iure tuetur, actor vero negat eum tuendum esse prætextu possessionis, quæ primæuo rei statui aduersatur, qua in re Gloss. in l. Titia. ff. solut. matrimo. tenet talem possessorem tuendum esse, sequitur Alex. in l. si emancipati. 2. notab. C. de colla. & ibi Dec. col. 2. & 3. Bar. in l. is potest. col. 5. ff. de acq. hæred.

Contrariam partem, vt talis possessio regulariter nõ tueatur possidentem, tenent Alex. in d. l. Titia, & Ias. in d. l. emancipati, in 2. nota. & Alciatus de pręsump. reg. 2. præsump. 2. in princ. nisi per decennium esset in illa quasi possessione. And. Tiraq. de primoge. q. 17. opin. 11. ad finem, sequutus Bal. in l. Titia, supra alleg. quem melius cæteris loquutum firmat, pro quorum opinione facit, quòd posterior possessio præsumitur clandestina, secundũ Soc. in l. rem quæ nobis, in princ. ff. de acquir. possess. & ibidem q. 4. Alex. cons. 51. lib. 1. Idem Alexander cons. 117. eod. lib. Idem Alex. cons. 6. lib. 3. per Innoc. in cap. cum ad sedem, de restitut. spoliato. ergo si præsumitur clandestina, non est cur possessor in ea tueatur, contra eum qui fundatam habet intentionem de iure, vt supra dicebamus.

Quid dicendum? & sane pro priore opinione, quæ habet talem possessorem tuendũ esse, quamuis eius possessio aduersetur primæuo rei statui, & origini seu creationi, facit l. circa. ff. de probat. vbi si quis sit in quasi possessione libertinitatis, & se ingenuum dicat, id probare debet, licet libertinitas aduersetur primæuo statui. l. manumissiones. ff. de iust. & iure. Deinde idem probat d. l. Titia. dum ait, eum qui erat in quasi possessione seruitutis. si se liberum dicat, id probare debere, licet illa quasi possessio similiter naturæ statui primæuo aduersetur. d. l. manumissiones, per totum Inst. de iure personarum.

Tertio probatur in d. l. Titia. ff. solu. matr. iuncta sua Glo. vbi filia se matrem familias dicebat, vt soluto matrimonio sibi suam dotem haberet, pater autem eius in sua potestate esse contendebat, & patri, ait lex, incumbit onus probandi, & licet illa filia cum nasceretur, in potestate patris esset, tamẽ Gloss. ait, quòd si filia erat in quasi possessione existentiæ sui iuris, tuebitur in illa quasi posses-

possessione, & si aduersetur natiuitati ipsius filiæ, sed sa-
nè aduersatur, quia ex filiatione non arguitur necessario
ad patriam potestatem, cum non sufficiat genitum esse,
nisi præterea ex legitimo matrimonio genitus fuerit,
quod matrimonium cum facti sit non præsumitur nisi
probetur, l. in bello. §. factæ. ff. de capt. tenent Corn. col.
2. & Dec. col. 2. in d. l. si emancipati. Alciat. de præsump.
reg. 2. præsump. 2. num. 5. Bar. cons. 42. visa inquisitione
Cor. cons. 78. placet mihi. col. pen. lib. 1. Ias. in l. post do
tem. col. 1. ff. solut. matrim. & est communis opinio. Vn
de licet testes dicant aliquem meum fuisse filium, non
probant esse in potestate, nec ex legitimo matrimonio
natum, secundum Alciat. vbi supra, num. 7. contra Dec.
cons. 54. in causa domini.

Quarto probatur in l. sicuti. §. Item si quæratur. ff. si
seru. vend. vbi quamuis quæque res & domus libera præ
sumatur ab omni seruitute. l. altius. C. de seruit. tam qui
habebat tignũ immissum in domum alienam. in ea qua
si possessione seruitutis tuetur, & aduersarius sustinet
vicem actoris, & probare debet libertatem.

Quinto facit cap. ad decimas, de restit. spoliatorum.
vbi ecclesia, quæ quo ad decimas fundabat suam inten-
tionem de iure communi reperitur priuata sua posses-
sione, nec eam posset recuperare propria authoritate,
nisi aduersarij possessio esset vitiosa, prout erat ibi, sicq;
ille textus facit per locum ab speciali, licet & pro cõtra-
ria quoque parte soleat allegari.

Sexto facit l. si emancipati. C. de collat. ibi, teque emã
cipatum probatum fuerit, vbi filius præsumitur esse in
potestate patris, & in ea quasi possessione tuendus est, li
cet ipsa aduersetur primæuo statui rei, nam omnes filij
videtur, vt præsumantur spurij, arg. tex. in auth. quibus
modis natur. effician. sui. §. natura. & quia matrimoniũ
est quid facti, facta autem non præsumuntur nisi probẽ
10 tur. l. in bello. §. factæ. ff. de capt. † & tamẽ communis opi
nio est filium præsumi in potestate, secundum Curt. Iu
nior. num. 10 in d. l. si emancipati, quod & tenent ibi A-
lex. Corn. Ias. & Dec. omnes circa princip. & qui erat in
ea quasi possessione, vt tanquam filiusfamilias haberet,
in ea tuendus est donec probetur contrarium, licet id
aduersetur, &c vt d. §. natura.

11 Facit & septimo, quia † & in quibus casibus princeps
habet fundatam intentionem suam de iure, non potest
dicere Baroni, quod ostendat titulum suæ possessionis,
aliter quòd eum expellet à possessione illius rei, qua de
agitur, vt tenent Bart. & Ioann. de Platea post Andr. de
Barulo, quem ipsi referunt in l. 1. per tex. ibi. C. de con-
ducto prædio fiscalium, lib. 11. sequitur Ias. in l. 2 C. de
iure emphy. num. 176. Idem Ias. in prælud. feud. num. 50
facit tex. in c. dilectus, & ibi Host. & Io. And. de off. ord.

Octauo facit l. si quis diuturno. ff. si seru. vend. & l. 2.
C. de seru. & aqua. vbi qui est in quasi possessione serui-
tutis, licet ea origini, & creationi illius rei aduersetur,
est tamen in ea tuendus, & facit generalitas text. in §.
commodum. Instit. de interdict. leg. actor, & l. fin. C. de
probationibus.

12 Pro † contraria tamen parte facit d. c. ad decimas, in
sensu directo, & facit c. cum personæ. §. quod si tales, de pri
uileg. libr. 6. vbi subditus qui erat in quasi possessione
exemptionis, non tuetur in ea quasi possessione, sed re-
spon. quòd ibi minime ille erat in quasi possessione exẽ
ptionis, licet se pro exempto gereret, tunc enim in qua-
si possessione exemptionis esse videretur, cum superiore
sciente, & patiente diu sic perseuerasset, arg. l. si ego. §. 1.
ff. de public. in rem acti. ibi, per traditionem aut per pa-
tientiam forte. Sed in d. §. quod si tales, superior non pa
tiebatur, quinimo simul ac intellexit eum se pro libero
gerere, illicò ei obuiam fecit, & contra dixit, ergo, &c.

Ad d. c. ad decimas, dic quòd patitur tam varios intel
lectus, vt in eo nequeat fieri sufficiẽs fundam. iuxta Do-
ctrinam Bar. in l. non solum. §. liberationis verba ff. de
liber. lega. dic ergo, quòd si per tempus longum, vel lon
gissimum, vel etiam immemoriale stetit in ea possessio
ne, omnes fere conueniunt, vt in ea tuendus sit. quòd
si breuiore tempore magis dubium, sed adhuc idem si
sciente, & patiente eo qui fundabat de iure non solum
iste possidebat, sed etiam ille possidere desiderat, quate-
nus iste possidere cœpit.

Superioribus proxima est illa quæstio, scilicet filius
13 † an in patris potestate in re dubia præsumatur, dubium
que idest, sed communis sententia est in potestate præ-
sumi, quia emancipatio est quid facti, facta autem non
præsumuntur, nisi probentur. l. in bello. §. factæ. ff. de ca
ptiuis. & ita videtur probare tex. in d. l. si emancipati ibi
teque emancipatum probatum fuerit, vbi ita notant cõ
muniter Doctores, præsertim Alexan. Corn. Ias. Dec. &
Curt. Iun. in notabilibus, & Curt. num. 10. firmat hanc
esse communem opinionem.

Verum contra hanc communem sententiam multi
insurgunt, præsertim Corn. & Dec. ibi, sic arguentes,
matrimonium est quid facti, facta autem non præsumũ
tur nisi probentur. d. §. factæ. ergo, inquiunt, non suffi-
cit probare filium esse, nisi probetur præterea, quod natus
fuerit ex legitimo matrimonio, quandoquidem, vt in
potestate sit oportet eum natum fuisse ex legitimis nu-
ptijs. Inst. de patria pote. in princ. & l. item in potestate.
ff. qui sunt sui, vel alie. iur. ergo probata filiatione non
necessario sequitur, aut infertur patria potestas nisi præ
ter filiationem probetur etiam legitimitas, quæ descen
dit ex legitimo matrimonio.

Neque ad rem pertinet quòd, vt Corn. in d. l. si eman
cipati. col. 2. ait, plerique hominum legitimi nascantur,
14 vt docet experientia rerum magistra, † & probationes
sufficiat secundum eum concludere à communiter ac-
cidentibus, vt notatur in l. neque natales. C. de probat.
nam illud præterea, quod suspectum est, posset admitti,
quando lex induceret suam præsumptionem pro illis
communiter accidentibus, non sic quando nõ inducit,
& longe minus quando inducit contrarium, quod acci
dit in specie nostra, in qua lex, vt filium in re dubia legi-
timum præsumat, tam longe abest, quòd potius cũ præ
15 sumit spurium, † vt per Alciatum de præsumptionibus,
reg. 2. præsump. 5. num. 7. per Oldrad. cons. 196. factum
tale est. Aret. cons. 48. in primo dubio. Baptista de san-
16 cto Seuerino in l. si qua illustris. C. ad Orfici. col. 2. † nã
ex cohabitatione viri, & mulieris non præsumitur ma-
trimonium de iure canon. 30. q. 5 c. aliter. Gloss. in l. cõ
cubinatu. ff. de concubinis. docet Alciat. de præsumpt.
reg. 2. præsump. 5. in princ. licet de iure ciuili bene præ-
sumeret. l. in liberæ. ff. de ritu nup. l. in concubinatu. ff.
de concub. Quinimo non solum quo ad substantiã ma
trimonij, sed etiam quo ad alia, quæ inde sequuntur, sta
mus iuri canonico, vt sic tales filij tanquam non legiti-
mi parentibus succedere nequeant tanquam legitimi,
17 ita tenet Panormit. in c. lator. qui filij sint legitimi, † mo
tus, quia cum in hac materia stemus iuri canonico quo
ad principale, scilicet quo ad substantiam, & validitatẽ
matrimonij, eidem stabimus, & quo ad ea quæ inde se-
quuntur, scilicet quo ad legitimitatem, & successionẽ
liberorum, arg. d. c. lator. c. tuam, de ordi. cog. c. accesso-
rium, de reg. iur. in 6.

Contrarium tamen tenet Bal. in c. ex transmissa, de re
stit. spol. & in l. & si contra. C. de nupt. vbi vult quod in
terminis d. l. in liberæ. licet matrimonium non valeat de
iure canonico, valere tamen non desinit de iure ciuili,
& consequenter erit vtile quo ad illos effectus quos lex
ciuilis tali matrimonio accommodauit, quale est, vt li-
beri videantur de iure ciuili legitimi, & per hoc paren
tibus

tibus quasi legitimi succedant, non secus quam si etiã de iure canonico tale matrimonium firmum esset, & hanc Bal. opinionem nouissime defendit Alciatus, vbi supra, motus, quia ratio, propter quam tale matrimoniũ improbatur, de iure canonico est, quia in re dubia, vbi vertitur animæ periculum, tutiorem partem eligere debemus, vt expressit Gloss. in d.c. aliter, & quod ad animã tutius est talia matrimonia sic occulta nõ admittere, quia ab stupris, & contubernijs non longe absunt, quæ ratio secundum Alciat. non militat quo ad lib. rorum successionem, quod omnino ingo, quinimmo militat, nam cum parentes exoptent substantiam suã ad liberos suos iure successionis deuenire, a scripto. ff. vnde liberi, l. nam & si parentibus. ff. de inoffi. test. curabunt vt matrimonia rite, & iuxta formam iuris canonici fiant, quæ longe absint ab stupris, non curaturi si hæreditates suas ad tales filios peruenturas intelligerent, etiam si nati forent ex matrimonio illo quo ad animam suspecto, quod leges ciuiles probabant, sicque ratio prohibitionis canonicæ non cessat quo ad successionem liberorum, non magis quam quo ad substantiam ipsius matrimonij, & ita obseruari quotidie videmus. Præterea communis opinio est, vt firmat Alciatus, vbi supra, post Abbatem, & alios

18 in c. ecclesia sanctæ Mariæ, de const. † non posse lex ciuilis inducere præsumptionem in materia spirituali, facit Gloss. communiter recep. in §. 1. Inst. de verb. oblig. ergo licet in terminis d. l. in liberæ, lex ciuilis inducat p̃sumptionem matrimonij, tamen ea præsumptio nullius momenti est, cum matrimonij materia spiritualis esse intelligatur, cum ergo ex cohabitatione viri, & mulieris non præsumatur matrimonium de iure canonico, cui in hac materia standum est, superest vt liberi ex tali consuetudine suscepti legitimi non sint regulariter, consequenter non sint in potestate nostra, vt d. §. 1. Inst. de patria potesta. d. l. item in potestate, nam & omnes liberi, olim naturales iure naturæ, & gentium intelligebantur, donec leges Romanorum, aut aliæ positiuæ matrimonia introduxerunt, auth. quibus modis natura. effic. sui. §. natura. si quidem ab initio, ergo omnes liberi ex consuetudine viri, & mulieris nati, vel spurij, vel naturales non etiam legitimi videri debent, & consequenter extra nostram potestatem, vt sic non sit verum dicere, est filius, ergo in potestate patris, licet bene sequatur, est filius legitimus, ergo in patris potestate, & ita in specie firmat Alciatus de præsump. reg. 2. præsumpt. 2. num. 5. qui ita intelligit l. si vxor. verbo, monstretur. C. de cond. insert. Gloss. in l. pactũ quod dotali. C. de pact. & ita etiam intelligitur d. l. Titia, & sic contra superio-

19 rem communem sententiam, † quod regulariter filius non præsumatur in patris potestate, tenent Corn. Dec. Ias. & Curt. iun. in d. l. si emancipati, in secundo, & tertio notabili, & Alciat. in d. 2. reg. præsumpt. 2. num. 5. Ias. in l. post dotem. col. 2. ff. solut. matrim. Corn. cons. 68. placet. in fi. col. pen. Bar. cons. 42. visa inquisitione. Fallit quando constabat, talem filiũ fuisse natum ex legitimo matrimonio, tunc enim bene præsumitur in potestate, nisi probetur emancipatus, & hoc casu saluari potest dicta communis opinio.

Stat ergo ex superioribus, filium natum ex legitimo matrimonio præsumi esse in patris potestate, iuxta textum in princip. Inst. de patri. potestate, & in princ. Inst. de nupt. & ita intelligendam esse legem emancipati. C. de collat. verbo, neque emancipatum probatum fuerit. Cæterum si non probetur quem esse natum ex legitimo matrimonio, licet probatum fuerit enim esse, filium alicuius per alium modum probationis, id non sufficit, ut propterea in patris sui potestate esse intelligatur, & cum probationes debeant concludere necessario, l. fi. C. de probat. vnde legiti. cap. in præsentia, de proba. certe licet

testes dicerent, quem esse filium Titij, non propterea viderentur dixisse, quod est in Titij potestate. sed ad huius rei cognitionem videndum est, vt probetur filiatio,

20 & quidem † possessio, vel quasi possessio filiationis probatur ex eo, quod quis tractabatur, & alebatur, vt filius, ista est communis opinio, quam tenent Gloss. & Bar. in l. 1. C. quorum bonorum. Gloss. & Bar. & alij in l. non nudis. C. de probationib. Bar. in l. senatus §. idem per contrarium. ff. de libe. agnoscen. Idem Bar. in l. 1. §. ad quæstionem. ff. de quæstionibus, Alexand. cons. 5. viso & diligenter discusso processu. lib. 1. col. 1. & 2. Dec. cons. 54. in causa domini Antonij. col. 1. & 2. num. 3. vbi firmat hanc esse communem opinionem. Quod procedit etiam quo ad effectum succedendi, vt tenet Anton. in c. transmissæ. col. 3. qui filij sint legitimi, sequitur Dec. vbi supra, num. 3. vbi firmat hanc esse communem opinionem, vt procedat etiam quo ad effectum succedendi, quod & vult Bar. in plerisque locorum supra allegatorum, in quibus de successione agebatur.

Contrarium tenent nouissime Alciat. de præsumpt. reg. 2. præsump. 2. num. 7. nam cum filius aliter & tãquã filius tractatur, cum illud hæc cadant in filio naturali tantum, vel etiam spurio, aut forte incestuoso, per cap. cum haberet, cum ibi plene not. per Abba. & alios de eo qui duxit in matrimonium quam voluit, hique non succedant, non videtur sufficienter probari, vt per hoc is legitimus filius videatur præsertim ad effectum succedendi, sed pro communi videtur tex. in l. filium eum definimus, & in litem in potestate. ff. qui sunt sui, & in l. Lucius. ff. de probat. vbi appellatione filij similiter prolaxe intelligitur de legitimo, & naturali, facit l. reconiuncti. vers. præterea. ff. de lega. 3. §. quoties. Inst. de iure natur. vbi verba in dubio capiuntur in pleniore significatu, facit l. cum de lanionis. §. asinam. ff. de fundo instru. facit quia sola nominatio ponit quem in quasi possessione filiationis legitimæ, l. non nudis, l. non epistolis, & vtrobique per Gloss. & Doctores. C. de prob. ergo multo magis huiusmodi tractatus, vel consuetudo, nam ex factis maior præsumptio capitur, arg. l. quidam cum filium. & quæ ibi traduntur per Bartholum, & alios. ff. de verborum obligationibus.

Denique ipsa experientia rerum magistra docemur, filiationem plerunque non aliter probari solere, quam per communem vicinorum, & coniunctorum reputationem, quid enim si de filiatione controuersia sit post viginti, triginta aut plures forte annos (prout non raro accidit) quam natus fuit ille, cuius de filiatione agitur, quis iam puerum infantemve tunc natum certo firmare possit, hunc robustum virum modo factum esse, certe nullus, aut vix vllus præter suam matrem, aut nutricem. ergo cum ipso tempore cursu nati infantes crescant, adolescant & quasi mutentur, & transformentur, ita, vt vix dignosci possit, an is vir robustus, & pcer modo factus sit, idem qui ab hinc annos multos erat infans anniculus, aut breuioris ætatis, necesse est leniores probationes coniecturales, & non etiam necessario concludentes hac in re admittendas esse, sufficereque si a communiter accidentibus concludant, vt tradunt Gloss. & communiter Doctores in d. l. non nudis. Gloss. & communiter Doctores in d. l. non Epistolis. C. de prob. clarior Gloss. in l. neque natales, vbi per Doctores eodem tit. Corn. in l. si emancipati. col. 2. de probat. inde dixit l. Lucius. ff. de cond. & demonst. difficilem esse probationem filiationis, ergo si testes dicebant, aliquem esse filium Titij, si quidem ex parte aduersa probetur, illum Titium nunquam duxisse vxorem, intelligemus illum esse naturalem non legitimum, idem si probetur, ex ætate illius, qui filius dicebatur, longe ante matrimonium à Tit. cõtractum natum fuisse, veluti si vir iam barbatus

dicatur

dicatur esse filius Titij, qui abhinc ann. 10. duntaxat duxit vxorem. Idem per contrarium, si anniculus puer dicatur esse filius Titij, cuius vxor abhinc annos duos, vel tres, vel plures forte decessit, & sic de similibus. & longe idem facilius, si is Titius nunquam duxit vxorem, sed si quando hæc omnia cessauerint, quia & Titius vxorem duxit, & is qui filius dicebatur huius, cui sit vt durante illo matrimonio nasci potuerit magis esse videtur, vt sufficiat dictum testium hac de re loquentium concludere verosimiliter, vt dictum est, quo casu testes dicentes illum fuisse, & esse filium Titij interpretabimur intellexisse, quod erat filius legitimus, quia ita fit à communiter accidentibus.

21 † Nam & alibi dictum testis, quod non satis certum est, interpretamur secundum communem vsum loquendi. Gloss. communiter ibi approbata in l. stipulatio ista. §. hæc qui. ff. de verb. oblig. quod si testes dixerint, filium esse ac de legitimo matrimonio natũ, res erit expeditior, ergo si testes dicũt talem esse filiũ Titij, sit regula, vt nõ intelligatur legitimus, & naturalis, sed tãtum spurius, argum. auth. quibus modis natural. efficiun. sui. §. natura, & quia matrimonium est quid facti, ergo, &c.

Fallit primo quando aliter cõstabat de matrimonio, & ætas illius qui filius dicebatur non repugnabat, nam tunc licet potuerit nasci ex alia muliere, quam ex vxore illius Titij, tamen interpretabimur testes intellexisse de filio nato ex vxore, non ex alia, &c.

Secundum, quæ etiam interpretabimur, eum esse in potestate patris, si non probetur emancipatus, cũ emancipatio sit quid facti, ergo cum quæritur, an filius præsumatur esse in potestate patris, respondeam hanc quæstionem non cadere nisi in filio legitimo, legitimum autem præsumi in patris potestate.

SVMMARIVM.

1 *Intellectus c. ad decimas, de restit. spoliatorum. lib. 6. & c. cum ecclesia Sutrina, de causa propriet. & num. 2. 10. 13. 14. 15. 16. & 18.*

3 *Possessor quando sit tuendus in sua possessione contra eũ qui suam intentionem fundabat de iure, & est ard. q.*

4 *Filius an præsumatur in patris potestate.*

5 *Possessio diutina an transferat in aduersarium onus probandi.*

6 *Intellectus cap. cum ecclesia, de causa possession. & proprieta.*

7 *Quanto tempore iusta præsumatur possessio.*

8 *Actor si fundat suam intentionem de iure, tunc reo incumbit onus probandi, cum communi opi. quod intelli ge in petitorio.*

9 *Possessor an sit lite pendente tuendus in sua possessione, sit etiam contra actorem qui suam intentionem fundabat de iure.*

11 *Possessor an sit tuendus in sua possessione contra aduersarium, qui suam intentionem fundabat de iure, si diu vel aliquandiu dissimulauit.*

12 *Possessionis ius quo tempore amittatur.*

17 *Spoliato agenti remedio recuperandæ, quando possit opponi remedium sententiæ, ard. q.*

19 *Spoliatus an restituatur ante omnia contra fundantem intentionem suam de iure, regula cum 14. limitationibus.*

CAPVT LXXXVI.

1 NVNC autem agendum est de intellectu c. ad decimas, de restitutione spoliatorum. lib. 6. iuncto cap. cum ecclesia Sutrina, de causa possessionis, & proprieta. nam in dict. cap. ad decimas, videtur probari vti in iudicijs possessorijs, is contra quem aduersarius habet fundatam intentionem de iure, non sit tuendus in sua possessione, vel quasi possessione, vnde siue ei possidenti molestia, & vexatio fiat circa suam possessionem vel quasi, non dabitur vti possidetis interdictum contra aduersarium molestantem, siue etiam vi ab aduersario à possessione fuerit deiectus, interdictum vnde vi sibi ita spoliato nõ accommodabitur, quasi dolo faciat, qui petat possessionem sibi restitui, quam statim restituturus sit. l. dolo. ff. de doli excep. contrarium tamen nõ obscure probari videtur in d. cap. cum ecclesia, vnde timore huius contrarij ea iura varie interpretantur. Primus enim sensus est, vt regulariter is qui est in possessione, vel quasi sit in ea tuendus si molestetur, vel restituendus si spoliatus fuerit, licet contra se habeat aduersarius fundatam intentionem de iure, & ita procedat d. cap. cum ecclesia, & §. recuperandæ. Inst. de interd. l. si quis ad se fundum. C. de leg. Iul. de vi pub. l. 1. C. si per vim, vel alio modo. l. si quis vi, in princip. ff. de acquir. possessio. l. 1. §. cum à me. ff. de vi. & vi arm. sed d. c. ad decimas, procedat de iure tantum canonico, & in causis tantum actis in foro ecclesiastico. Ita Paul. Castr. in l. seruitutes. mag. ff. de seru. col. 4. num. 9. causa enim decimarum spiritualis est, vt tradunt Ripa in l. naturaliter. §. nihil commune. ff. de acquir. possess. Dec. cons. 134. num. 4. Doct. in c. causam quæ, de probat. neque agi potest nisi apud iudices ecclesiæ. sicque volunt d. c. procedere de iure tantum canonico, non sic de iure ciuili.

2 Secundus intellectus fuit, vt d. ca. ad decimas, procedat quando possessio spoliati erat recens, quod suadetur dum ibi dicitur aliquandiu, quod in semestri tempore videtur includi, vel etiam breuiore, secundum Abba. in d. cap. cum ecclesia. num. 24. per c. secundum, de confessione præb. vbi vltra sex menses dicitur diu. Sed d.
5 cap. cum ecclesia, procedat quando possessio maturior erat ac antiquior, & ita tenent Abbas ibi, & Martinus quem refert, & sequi videtur ib Aegidius Bellamer. oppositio vndecima. num. 26. & Dominicus in d. cap. ad decimas, colum. fi. post Ioannem And. ibi, quem ipse refert, quod & tenet ibi Petrus de Anchar. & sentit idem etiam in d. cap. cum ecclesia. num. 31. & licet Ioannes Faber in §. retinendæ. columna pen. Instit. de act. & Iacobinus in l. si de vi. ff. de iudi. numero 18. versic. septimo. & Baldus in leg. si de proprietate. numero 21. C. si à non compet. iudic. & Oldrad. consilio quodam, & Ripa in l. naturaliter. §. nihil commune. ff. de acquir. possess. num. 77. & ibi Iason numer. 48. teneant simpliciter non esse tuendum, aut restituendum possessorem in sua possessione, vel quasi, quando aduersarius contra eum habebat fundatam intentionem de iure, tamen ipsi forte non negarent quin id limitaretur, vt cessaret quando is possessor fuit diu in sua possessione. Quinimmo ipsemet Ias. in leg. si emancipati, in secundo notab. columna secunda, quod licet possessio illius, qui est in possessione, vel quasi possessione cuiuscumque rei, vel iuris minus iusta, aut legitima præsumatur, quando in ea re vel iure eius aduersarius habebat suam intentionem fundatam de iure, tamen ea præsumptio cessat, idque præsumptum possidendi vitium purgatur per diuturni temporis præteritionem, vt sic ea possessio, quæ antea iniusta, & illegitima præsumebatur, iam incipiat videri iusta
4 ac legitima. Vnde licet † filius natus ex legitimo matrimonio præsumatur esse in potestate patris. l. si emancipati. C. de collat. ibi, teque emancipatum probaturum fuerit. leg. si filius. ff. de probat. tradunt Fulgosius, Ludouicus Romanus, Alexand. Iason & Decius, in d. l. si emancipati. Angelus & Imola Cumanus, & Ludouicus Romanus in leg. sed & si de sua, post Gloss. ibi. ff. de acquirenda hæred. Alciat. de præsumpt. in reg. 2. præsumpt. 2.

in prin.

in principio. Corneus consil. 204. quanquam. & idem in consil. 208. lib. 3. tamen si is filius natus ex legitimo matrimonio fuit longo tempore decem vel viginti annorum in possessione, vel quasi existentiæ sui iuris, licet ista hæc possessio aduersetur natiuitati, origini, & primæuo statui eius, iam incipit videri sui iuris, licet pater haberet contra eum suam intentionem fundatam de iure, vt sic possessor diutinus in sua possessione, vel quasi tuendus sit etiam contra eum qui habebat suam intentionem fundatam in iure, ita tenent Bar. & Bal. in l. a. C. si aduer. rem iud. & in l. post mortem. ff. de adopt. And. Siculus consil. vlt. lib. 4. inter consilia Alexand. Ias. in d. l. si emancipati. dist. 2. notab. Ias. num. 44. in leg. si prius. ff. de operis noui nunciatio. Alciatus, vbi supra, num. 2. ex quorum relatione apparet hanc esse communem opinionem, quam & Baldus in leg. Titia. ff. soluto matrimonio sequitur, & Decius in d. l. si emancipati, num. 4. facit tex. in leg. 1. versic. diu. C. de patria potesta. quinimmo quemlibet possessorem in sua possessione tuendum esse, etiam si ea non esset diutina, tenuerunt Gloss. in l. Titia. ff. soluto matrimonio. & Alexand. in dict. l. si emancipati, ad princip. & ibi Dec. col. 3. & Bart. in l. is qui potest. col. 5. ff. de acquir. hæred. licet plerique eorum quos sup. retulimus, ab hoc vltimo discesserint. & And. Tiraq. de iure primoge. q. 17. opin. 11. ad finem. Bal. in d. l. Titia. sed & Paulus in l. si solennibus. C. de fid. instrum. & And. Tiraq. vbi supra, num. 19. versic. nec prætermittemus. videntur generaliter idem defendere in quacunque possessione etiam recenti, licet ipse Tiraquellus parum sibi constet, quod & sentit Curt. iun. in dicta lege, si emancipati. colum. 2.

Itaque omnes illi quos supra retulimus, vno ore sunt in hac opin. vt qui diu fuit in possessione, vel quasi alicuius rei, vel iuris, in qua alius fundabat suam intentionem de iure, sit tuendus in ea contra eum qui de iure fundabat, quinimmo ipsorum non pauci idem volunt etiam si non diu fuisset in ea quasi possessione, quod & nos admitteremus tribus concurrentibus, quod & ipse possideret, & aduersarius possidere desijsset. tertio quod aduersarius non ignoraret illum possidere, quarto quod vltra annum in tali possessione is fuisset, argumento in princip. Inst. de vsucap. facit l. ordinamenti titulo delas prescrip. l. 1. dum induxit vt per annum, & diem præscriberetur res etiam immobilis sciente, & tacente domino.

Denique hoc vnum certum est, & ab hoc nullum eorum quos supra retulimus, quosve mihi legere contigit
5 declaratum inuenies, † vt possessio diuturna trãsferat in aduersarium onus probandi, licet aduersarius ille haberet intentionem suam fundatam de iure, sicque possessor ille diuturnus in sua possessione, vel quasi tuẽdus sit, vnde apparet verissimum esse, ac receptissimum intellectum eorum qui d. c. ad decimas, contendunt, non habere locum quando quis foret spoliatus à sua diutina possessione, vel quasi, sed tantum quando possessio iunior
6 esset ac recens, † quod non obscure probatur in d. cap. cum ecclesia Sutrina, de cau. possess. & proprie. vbi contra clericos ibi spoliatos stabat fundata intentio de iure in fauorem canonicorum spoliantium, & adhuc spoliũ illud inculpatum non fuit, nec restitutio spoliatis denegatur. Neque ad rem pertinuit quod Alciatus in d. regul. 2. præsump. 2. ad princip. in tract. præsump. ait se nõ videre, vt in huiusmodi iuribus possit contingere præscriptio per longi tantum temporis, non etiam longissi
7 mi præteritionem, † nam agnoscimus quidem præscriptionem proprietatis non contigisse, sed nihilominus possessio ex tẽporis diuturnitate iustificatur, vt licet talis possessor in iudicio proprietatis possit succumbere, & superari, in iudicio tamen possessorio nõ possit, aliud enim est possessio, aliud proprietas, quinimo nihil commune habent. l. naturale. §. nihil commune. ff. de acquir. possessione.

Denique cum quæritur, an possessio vel quasi transferat onus probandi in aduersarium, respõdendum est, regulariter transferri. §. commodum. Inst. de interd. le. qui accusare. C. de eden. l. actor. quod asseuerat, & l. 1. & l. fi. C. de prob. idque non inde descendit, quod possessor titulum habere præsumatur, (nam cum sit facti, nõ præsumitur. l. in bello. §. factæ. ff. de capt. l. si emancipati, ibi, teque emancipatũ. C. de collat.) sed magis eo quod actor titulo, & iure carere præsumitur quandiu non probat, vnde in re dubia pro reo iudicandum. c. cum partiũ
8 de reg. iur. in sexto. cap. in pari eodem titulo. † Verum si actor habeat suam intentionem fundatam in iure, tunc possessio non transfert in eum onus probandi, quia ipse satis superque intentionem suam probatam habet in corpore iuris, cuius fides & authoritas suggerint omne genus probationis, sicque hoc casu ipsi reo incumbit onus probandi, vt probatur in ca. sunt personæ. §. quod si tales. de priuileg. in 6. & in c. 1. de præscrip. & in ca. ad decimas, de restit. spolia. eodem lib. & in lege octaua, titulo dela restitution delos despoiados lib. 3. ordinam. & in l. 4. tit. 1. lib. 2. ordinam. & in l. 5. tit. 3. lib. 5. ordinam. ita tradunt Petr. & Cyn. & Paul. Cast. & alij communiter in leg. solennibus. C. de fide instrum. Bar. in l. si prius ff. de oper. nou. nunci. & ibi communiter Doct. vt testantur ibidem Alex. num. 37. cum pluribus sequentib. & Ias. num. 43. And. Tiraq. de iure primogen. q. 17. opi. 11. num. 19. Dec. cons. 321. in causa quæ Alexandriæ.
9 col. 4. vers. accedit. Idem Dec. in c. ex literis. notab. 5. de. probat. Idem cons. 444. in casu ad me transmisso. col. 4. Alciat. de præsump. reg. 3. præsump. 43. ad princ. Ias. in l. Diuo Pio. §. super rebus. col. 2. ff. de re iud. Fulg. consil. 138. visis, in secundo dubio. Barb. in c. 1. de probat. col. pen. Corn. cons. 90. viso processu. lib. 2. ex quorum relatione apparet hanc opinionem receptissimam esse, & ita intelligitur Glo. quam ibi sequuntur Bar. & communiter Doctores in l. sicuti. §. sed si quæratur. ff. si seruitus vendice. Ergo isto casu cum reo eidemque possessori incumbat onus probandi, quando actor fundatam habet suam intentionem de iure, non secus, quam actori incumberet, quando fundatam non haberet, sequitur hunc reum lite pendente in sua possessione, vel quasi, turbari non debere, non magis quam turbaretur, quando actor suam intentionem de iure fundatam non haberet, vt in eo tantum eius conditio deterior sit, quãdo contra eum fundata erat actoris intentio, quod de iure & legitimo titulo docere tenebitur, si nolit in lite superari, interea tamen in sua possessione tuẽdus est, si quidem sit longinqua, aut diutina, sin minus tunc similiter tuendus est sub distinctione tñ, de qua per Paul. Castr. in d. l. si solennibus, & per And. Tiraq. vbi supra, opinione 11. num. 19. & num. 24. cum seq. & per Bal. in l. Titia. ff. solut. matrim. vt voluit Gloss. in d. l. solennibus. Gloss. & Bart. in d. l. Titia. Alexand. in d. l. si emancipati. columna 1. de collat. C. per dict. l. Titia, & d. l. circa. ff. de probat quod intellige quando illa quasi possessio carebat omni vitio violentiæ clandestinitatis, aut precariæ rogationis, vt in d. cap. cum personæ. §. quod si tales, quantum autem tempus quotue actus desiderentur, vt quis in tali quasi possessione stare videatur, tradunt Doctores in dictis locis.

10 Tertius † intellectus ad d. c. cum ecclesia Sutrina, de causa possess. & propr. & ad d. c. ad decimas, est quod in d. c. cum ecclesia, illa quasi possessio contra quã erat ius commune iustificabatur ex scientia, & patientia aduersarij, non sic in d. c. ad decimas, vbi possessio videbatur clandestina, vt patet ibi, nisi euidenter docuerint, quod earum possessionem legitime assequuti fuissent, quorum

verborum sensus est, quòd vel ipsa possessionis vsurpatio fuit illegitima, & vitiosa, & sic aliquandiu tantum non etiam diu durauerat, quodque cum primum ad notitiam proprietarij peruenerat, illico eam recuperare properauit, sicque ille possessor qui se spoliatum dicebat, nõ tam iusta, & legitima, quam illegitima possessione exutus fuit; ita Imol. num. 25. in fi. in d. c. cum ecclesia. & is sensus in se verus est, satisq; arridet literæ vtriusque
11 questextus, ex quo colligitur conclusio, quòd qui est in possessione vel quasi, contra quam est ius commune, ad hue tamen est in ea tuendus si aduersarius tolerabat, & dissimulabat seu patiebatur aliquandiu, vel saltem satdiu
12 † Confirmatur, quia ex tali patientia, & dissimulatione ille qui suam intentionem fundatam habebat, videtur ius possessionis amisisse, idque in possessorem migrasse, vt iam de possessione agi non possit, sed tantum de proprietate ex communi sententia, quam tenent Bart. in l. si id quod, in principio. ff. de acquir. possess. Cumanus & Alexand. in d. §. nihil commune, vbi Ias. num. 84. ait, hãc esse communem opinionem Ias. in l. 1. col. fin. C. de seruis fugitiuis. Glo. Paul. & alij in l. si de eo. §. 1. ff. de acqu. possess. & in specie vltra Imol. supra relatum, ita declarãt d. c. cum ecclesia, Anton. ibi. num. 39. & etiam Innoc. & And. Tiraq. qui quamplures allegat de præscriptio. §. 1. Gloss. 4. ad finem. vers. & quanquam.

13 Quartus intellectus ad dicta iura est secundum Antonium, num. 39. in d. c. cum ecclesia, quòd d. c. ad decimas, procedat, quando pro spoliatore ius erat notoriũ, nec ex parte spoliati aderat defensio vlla, nec etiam allegabatur præter illam quasi possessionem suspectam, vitiosam, & iniustam, ait d. c. cum ecclesia, non sic notorium erat ius spoliatoris, quia obumbrabatur, vel (vt eius more vtar) obfuscabatur ius spoliatoris per defensiones seu allegationes spoliati, dum asserebant se sæpius retro abhinc annos 30. vel 40. vel etiam pluribus electionibus illius modi interfuisse, vnde & ad titulum præscriptionis properabant ac nitebantur quo ad ius proprietatis, & interea quo ad ius possessionis ex antiquitate temporis sese muniebant, isque etiam sensus & in se verus est, & sensus literæ, ac illorum capitulorum proxime accedit.

14 Quintus intellectus fuit Ias. in d. §. nihil commune. nu. 48. qui putat ideo procedere d. c. ad decimas, quod ibi spoliator intentionem suam fundabat tam in proprietate quam in possessione; & ideo restitutio cessat quasi ex parte spoliatoris adessent tam proprietas iure notoria, quam etiam possessio legitima, & ciuilis, ex parte autem spoliati adesset nihil præter quandam naturalem tantum possessionem vitiosam, puta clandestinam vel nudam tantum detentationem similiter vitiosam, sed ipse Ias. non probat quod spoliator in terminis d. c. fundaret intentionem quo ad possessionem, sed te proba per d. c. ibi, nisi euidẽter docuerint, quòd earum possessionem legitime assequuti fuissent, ergo à contrario sensu præsensit summus Pontifex, quod interfuit vitiũ clandestinitatis, sicque cum spoliatus ille tempore, quo illarum decimarum possessionem occupauit, nullã vim intulerit, neque precariam possessionem rogauerit, superest vt vitium quod ibi significatur, esse clandestinitatis, & is sensus sic declaratus similiter verus in se est, nec a litera, & mente illius tex. videtur alienus.

15 Sextus intellectus fuit, vt d. c. ad decimas, loquatur in casu tantum speciali, & procedat in caussis tantum spiritualibus, in quibus iure Canonico subuenire obuiareque animarum periculis potissimum curæ fuit, non sic in reliquis caussis inspecto iure tam Canonico quam Ciuili, ita sensit Bal. in l. ordinarij. col. fi. C. de rei vend. quẽ refert Ias. num. 47. in d. §. nihil commune, & is sextus intellectus differt à primo, de quo supra, quia secundum primum intellectum d. c. ad decimas, seruãdum esset in terris ecclesiæ, non tantum in caussis spiritualibus, & inter clericos, sed etiam in caussis profanis, & inter laicos, at secundum hunc sextum intellectum solum in caussis spiritualibus, non etiam in profanis.

16 Septimus intellectus fuit, vt d. c. ad decimas, procedat quando cõstabat aperte illum spoliatum nullum ius habere tam ex modicitate temporis, quo possidebat, quã ex eo qđ interrogatus cur possideret, respondere aliud nesciebat quam quia possideo, tunc enim restituendus non est, vt ibi per rationem, l. dolo. ff. de dolo. Id quod non multum videtur declinare à litera d. c. ad decimas, cum ibi spoliatus ille qui se restitui postulabat, nullam iustam possessionis suæ caussam allegasset. Confirmatur
17 is sensus, nam illa communis opinio quæ habet, † quòd spoliato agenti interdicto recuperandæ potest opponi exceptio sententiæ latæ contra eundem spoliatum in fauorem spoliatoris super eadem re vel iure, qua spoliatus fuit, quam communem sententiam tennerunt Angel. & Imol. Cuman. Alexand. & alij communiter in d. §. nihil commune, estque communis opinio secundum Ias. ibi, numer. 43. & eam dicit communem opinionem Alexand. ibi, num. 12. quam etiam communem appellat Rip. ibi num. 35. quam sequitur, & communem esse firmat Gregor. Lupus in l. 27. tit. 2. par. 3. in Gloss. que sentregãsse, tenent Paul. Cast. in l. permisceri, in princ. ff. de acquir. possess. Idem Paul. in l. 2. C. de edict. diui Adr. tol. Ant. in c. cum dilectus, de causa poss. & propr. Idem in c. pastoralis, eodem tit. Idem in cap. in literis, de rest. spoliat. Ioan. And. & Panorm. in d. c. pastoralis. Aret. in d. § nihil commune. Dec. cons. 161. in causa. numero 9. cum seq. Host. & Ioan. And. in c. 2. de causa possess. licet contrarium tenuerint Bart. col. 2. in d. §. nihil cõe. Glo. 1. in c. solicite, de rest. spol. & Gloss. in cap. pastoralis, de causa poss. & proprie. Panorm. in cap. in literis. col. 5. de rest. spolia. Bart. in l. si de vi. colum. fi. ff. de iudic. Tamen illa communis opinio contra Bartolum procedit, quando per sententiam erat certum, & indubitatum huic spoliato nullam posse cõpetere defensionem, inspecta suamet allegatione, quale esset cum prius factum fuit spolium, deinde inter spoliatum, & spoliatorem iudicium de proprietate cæptum, & finitum. fuit in fauorem spoliantis, tunc enim si spoliatus rursum petat rem sibi ablatam sibimet restitui ante omnia, replicabo quod si illud petijsset ante omnia, quod vt id ante omnia fieret, par erat, verum cum illud petat, postquam liquet proprietatem alienam esse, sera petitio est, tum quòd dolo faciat, dũ petit quod statim restituturus est. l. dolo. ff. de doli excep. tum quod sibi debet imputare, qui congredi voluit super rei proprietate, & dominio, tum quod effectus victoriæ assecutæ in iudicio proprietatis est, vt victori restituatur possessio, id quod cum iam cõtigerit, infectum reddi ociosum esset, ac inciuile, diuersum sane esset si postquam in iudicio proprietatis vicisti me, & id, de quo agebatur, tibi traditum fuit, vel nõ fuit, me eadem re vel iure spoliasti, & agenti mihi interdicto recuperandæ opponeres de sententia pro te cõtra me lata nam replicabo, q̃ post eam latam potuit ius ad me redire, ac re vera ad me reuolauit, nã interea mihi restituere teneberis, ita saluatur opinio Bar. & sequacium supra relata, ita tenent Alex. in d. §. nihil cõe. nu. 12. cum seq. & Rip. ibi, num. 44. qui ait ita tenere modernos ibi, & esse ex mente Gl. in d. §. nihil cõe. Sic ergo & in terminis d. c. ad decimas, ideo cessabat restitutio, q̃ ille spoliatus fassus est nullum se ius habere, vel ita colligebat ex eius allegatione insulsa ac inerti, & hunc intellectum tenet Decius cons. 134. viso. col. fi.

18 Octauus intellectus est q̃ in d. c. ad decimas, allegabatur præscriptio, quæ sine titulo non contingit. l. nullo.

C.de rei vend.c.1.de præscript.in sexto.at in d.cap.cum ecclesia Sutrina, allegabatur consuetudo,quæ titulum non requirit.Ita Innoc.Collect.& Bernardus ibi, sed is quidem sensus,& diuinat,& parum instruit, & præterea aduersatur literæ.d.cap. ad decimas, verbo aliquandiu. quod in semestri seu breuiore tempore verificatur,non autem in longiore argumento.c. secundi de concessio. præb.ergo tam breui tempore,qui diceret præscripsisse se,inepte videretur,sed & in se is sensus verus non est, nam si ibi spoliati allegarent se præscripsisse,diu se pos sedisse affirmantes, interea dum id docebatur restituen di forent.

Nonus intellectus, quod ibi erat verosimilis suspicio contra spoliatum agentem,ita Gl.in c.in summa. 16.q. 1.id quod innuit litera illius tex.Ioan.And. in d.c.ad decimas.Gloss.in c.si diligenti,de præscrip.id quod est cõtra §.recuper.Inst.de interd.

Decimus intellectus,q ibi de non iure spoliati agentis constabat per confessionem eiusdem, ita Collect.in d.c.cum ecclesia,& Archid.d.c.ad decimas.

Vndecimus intellectus quod d.c.ad decimas, loquitur quando spoliatus totum ius sibi arrogare volebat,at in d.c.cum ecclesia, quando partem tantum quod in se verum est,sed cur diuersum,præsertim cum procedat argum.de toto ad partem.l.an pars.ff.pro derelicto.l.quæ de tota.ff.de rei vend.respõ.q facilius admittitur rei cu iusque diminutio,vel deterioratio,quàm interitus. Cornel.per textum,ibi in l.cum q.C.de legat.num.6. si quis diuturno.ff.si seru.vend.iunct.l.nullo.C.de rei vend.sed is intellectus nihil instruit, & videtur contra §. recuperandæ.Inst.de interd.

Duodecimus intellectus,quod in c.ad decimas, loquitur de iure non communicabili,at in c.cum ecclesia agitur de iure communicabi,ita Ias.in d.c. ad decimas. quem refers Aegid.oppos.1.in d.c. cum ecclesia, sed is sensus nihil instruit.

Tertiusdecimus intellectus,q in ca.ad decimas, erat vehemens iuris præsumptio contra spoliatum, at licet iuris præsumptio etiam esset contra spoliatum in termi nis d.c.cum ecclesia,tamen non ita vehemens,secundũ Aegid.Bellam.vbi supra.

Quartusdecimus intellectus,quod in d.c.ad decimas erat præsumptio contra spoliatum,& preterea spoliator fundabat intẽtionem de iure, estque communis sensus secundum Couarr.lib. 1.resol.cap.17.num.6. & secundum Mart.Azpilcu.in c.accepta,de rest.spol.oppos. 10. Ias.in d.l.naturaliter.§.nihil commune.num 47. vbi Ripa num.77.Glos.Ioan.And.Ioan.Monac. & Domini à S.Gemin.in d.c.ad decimas.

19 Stat ergo ex superioribus regula spoliatum agentem interdicto recuperandæ non esse ante omnia restituendum,si spoliator habebat fundatam intentionem de iure,vt d.c.ad decimas,tradunt Doct. tam ibi quam in d. c.cum ecclesia.Faber in §.retinendæ.Inst.de interd.col. pen.Iacob.num.18.& Paul.Cast.in l.si de vi.ff. de iudic. Bal.in l.si de propriet.num.21.C.si a non compe.iudic. Oldrad.consilio quodam,quem ibi Bal.allegat. Bald.& Alexand,num.23.in d.§.nihil commune,vbi Ias. nume. 44.& Francisc.de Ripa num.77.& alij vbique moti per tex.in d.c.ad decimas,vbi non potest fieri sufficiẽs fundamentum,propterea quod recipit tot tamque varios sensus,vt supra retulimus,& aliquid etiam per Ioã.Lup. in c.per vestras,de donat.inter virum,& vxorem.not.2. veri.sed est pulchra dubitatio.

Limita primo,vt procedat de iure tãtum Canonico, non etiam de iure ciuili,secundum intellectum supra relatum,si forte in se verus est.

Limita secundo, vt non procedat quando possessor ille spoliatus diu fuerat in illa possessione, vel quasi,iuxta secundum intellectum supra relatum, qui in se verus est.

Limita tertio,vt procedat quando ex confessione ipsius spoliati constabat de non iure ipsius, secus si esset aliqua dubietas, secundum decimum intellectum supra relatum,cui accedit quartus,& septimus intellectus,qd intellige,vbi confessio erat aperta.

Quarto limita,vt procedat etiam si confessio spoliati,de non iure suo esset tacita,puta quia licet non expressit se nullum ius ad proprietatem rei, qua de agebatur, habere,tamen interrogatus cur possideret, respondit, quia possideo, vel aliam ineptam fatuamve causam reddidit iuxta quartum,& septimum intellectum, supra relatum,non sic si efficacem,aut iustã causam reddidisset.

Quinto limita, vt procedat quando spoliatus totum ius sibi arrogare volebat,non sic si aliquid tantum iuris p cuius abscessum res nõ abscederet, licet deterior spoliatori eidemque domino redderetur, iuxta vndecimũ intellectum supra relatum,quem non puto verum.

Sexto limita, vbi ex parte spoliati erat notorietas iniustitiæ,aliter quam per eius confessionem, vt tunc & non aliter procedat d.c.ad decimas.iuxta septimum, & quartum intellectum supra relatos, secus vbi talis notorietas contra spoliatum non esset.

Septimo limita quando spoliatum ius habere possibi .e erat, tunc enim cessaret d.c.ad decimas,iuxta septimũ intellectum supra relatum.

Octauo limita,vt non procedat in causis tantum spiritualibus,nõ sic in reliquis causis, siue loquamur de iure Canonico,siue de iure Ciuili,iuxta sextum intellectũ supra relatum,sed cogita an in se sit verus.

Nono limita,vt non aliter procedat, quã si spoliator fundatam haberet suam intentionem de iure,tam in proprietate,quam in possessione, iuxta quintum intellectũ supra relatum,sed dubito,quia vix vllus fundat Intentionem de iure in vtroque,sed tantum in proprietate.

Decimo limita,vt procedat,quando spoliatus niteba tur in titulo præscriptionis, secus si diceret se quæsiuisse per cõsuetudinem, iuxta octauum intellectum supra relatum,quod suspectum est.

Vndecimo limita,vt non procedat, nisi cum esset verisimilis suspicio contra spoliatum, secundum nonum intellectum supra relatum.

Duodecimo intellige,quando ius non erat cõmunicabile sine læsione communicantis secus si esset, nam tunc cessaret d.c.ad decimas,& spoliator restituere teneretur illud ius cuius abscessus sibi parum,aut nihil noceret,iuxta intellectum duodecimum supra relatum.

Tertiodecimo intellige quando erat vehemens suspicio contra spoliatum, tunc cessat restitutio, secus si non esset, iuxta decimumtertium intellectum supra relatum.

Quartodecimo limita,vt d.cap.ad decimas, non procedat,quando esset vis ablatiua,argumento §. recuperandæ.Inst.de interdict.l.1.C.si per vim vel alio modo. l.si quis ad se fundum.C.ad leg.Iulia.de vi public.cap.in literis,de restit.spoliat. cum similibus. Illorum autem intellectuum,quos supra retulimus,istarumque limitationum,ad d.cap.ad decimas,quot aut quales sint in se veræ,aut literæ illius tex.arrideant, quotve nec in se veræ sint,nec literæ consonent ex supra dictis non obscure apparebit.

SVMMARIVM.

1 *Titulus an de iure Canonico requiratur in præscriptione longissimi temporis,ard.q.*

2 *Præsumuntur etiam ea quæ sunt facti post longum tempus in ijs quæ sunt modici præiudicij.*

3 *Titulus an de iure Canonico iu præscriptione triginta annorum requiratur, cum adest contra possessorem præscribentem vehemens iuris præsumptio.*
4 *Intellectus c. primi, de præscr. lib. 6.*
5 *Intellectus l. si quis diuturno. ff. si seruitus vendicetur.*
6 *Præscriptio longi temporis de iure Canonico procedit in ijs quæ sunt modici præiudicij, licet possidens haberet scientiam iuris alieni.*
7 *Mala fides præsumitur de iure Canonico in præscribēte contra eum qui habebat fundatam intentionem de iure, sed ipsa mala fides tempore purgatur.*
8 *Titulus ad præscribendum de iure Canonico non exigitur, vbi agitur de non magno præiudicio.*
9 *Intellectus c. cum personæ. §. quod si tales, de priuil. lib. 6. & num. 17.*
10 *Intellectus c. cum ecclesia, de causa possess. & propriet.*
11 *Præscribi potest exemptio iure Canonico etiam sine titulo.*
12 *Exemptionis in quasi possessione quando quis esse videatur.*
13 *Actor licet fundet intentionem suam de iure, tamen nō potest incipere ab executione.*
14 *Fiscus regulariter vtitur iure communi.*
15 *Possessionis, vel quasi possessionis ius, & commodū quanto tempore quis acquirat contra eum qui fundabat intentionem suam de iure.*
16 *Intellectus c. ad decimas, de rest. spolia. lib. 6.*
18 *Hidalguiæ, vel nobilitatis in possessione, vel quasi possessione qui est, an si sibi moueatur lis super tali nobilitate, sit in ea quasi possessione tuendus lite pendēte.*
19 *Intellectus l. 6. tit. de los hidalgos lib. 4. ord.*
20 *Intellectus pragm. regis Henrici, & pragm. anni 1403. num. 20.*
21 *Intellectus pragmaticæ Legionensis, & pragma. Regis Fernandi.*
Fides incerta earum rerum quæ ex remotis regionibus ei renunciantur, & narrantur.
22 *Formaliter nunquam leges intelliguntur, quæ gratia certitudinis, vel probationis aliquid disponunt, vel erigunt.*
23 *Legis ratione cessante in particulari, an cesset ipsa lex.*
24 *Hidalgus, vel nobilis lite pendente an ad munera nobilium eligi possit.*
25 *Accusatione pendente oneratur fama accusati.*
26 *Accusatione pendente non denudatur accusatus sua dignitate.*
27 *Petitorium suspendere, & ad possessorium redire an liceat post litem contestatam, ard. q.*
28 *Ius Ciuile, & Canonicum quasi societatem coisse videntur.*

CAPVT LXXXVII.

1 HINC apparebit an vera sit illa communis opinio, quæ habet † quod licet regulariter titulus requiratur in præscriptione longi temporis de iure ciuili, in prin. Inst. de vsucap. l. nullo. C. de rei vend. l. vnica. C. de vsucap. transf. l. Cellus. ff. de vsucap. qui eo iure in præscriptione triginta annorū necessarius non est. l. sicut. l. omnes. l. cum notissimi. C. de præscrip. 30. annorum, qui & exigitur de iure Canonico longi temporis præscriptione, non sic in præscripr. 30. vel 40. annorum. c. de quarta, de præscr. nisi vbi contra præscribentem alter habebat fundatam intentionem de iure, vel contra eū erat
iuris præsumpt. c. 1. de præscrip. in 6. cum personæ. §. qđ 2
si tales, de priuileg. in sexto, tamen hoc vltimum in quo
tantum quo ad tituli interuentum ius Canonicū differt 3
à iure ciuili, non procedit, vbi ageretur de leui læsione, aut præiudicio, sed tantum vbi de magno ageretur, vt sic vbi contra præscribentem, vel est iuris præscriptio, vel alter habet fundatam intentionem de iure sine tituli interuentu etiam 30. anno. præscriptio non procedat cum agitur de magno præiudicio, puta de amissione totius rei, qua de agitur, bene tamen procederet præscriptio cum de leuiori damno ageretur, puta de deterioratione nō etiam de omnimoda ipsius rei amissione, ista est communis opinio quam tenent Imol. in c. de quarta. col. fi. Idem Imol. in c. cum ecclesia Sutrina, de causa possess. & propriet. col. fi. & ibi Ant. & sentit ibi Aegid. Bellam. num. 24. in opposit. 10. Imol. in c. fi. num. 10. de præscrip. Anchar. in c. sine possessione. de reg. iur. in 6. col. 9. Imol. in c. si diligenti. num. 15. de præscrip. vbi Felin. num. 7. Rip. in d. c. cum ecclesia. col. pen. Roma. in l. sequitur. §. si viam. ff. de vsucap. sequitur, & dicit communem opinionem Balbus de præscrip. 2. par. 3. partis principalis. q. 6. num. 30. Dynus nu. 31. in regula possessor, de reg. iur. lib. 6. Bart. Paulus, & Florianus, num. 38. in l. seruitutes magis. ff. de seru. est communis secūdum Couarr. resol. lib. 1. c. 17. num. 7. sentit Gloss. in d. c. cum ecclesia, verb. breuitatem.

Qui omnes, & iterum Balbus de præscrip. in 1. par. 3. par. q. 10. ita intelligūt tex. in l. si quis diuturno, in prin. ff. si seru. vendic. vbi palam dicitur citra tituli interuentum procedere præscriptionem seruitutis, & tamen cū agitur de præscribenda cuiusque rei proprietate seu dominio titulus exigitur, sed quia de leuiore læsione agitur illo casu quam isto, id toleratur secundum communem sententiam supra relatam, à qua nouissime discedit Couarr. vbi supra, motus quod vt sibi videtur, non leue damnum est si fundus liber seruus fiat. Sed defendēdo communem, respondeo hanc solutionem communem non positiue, sed comparatiue sumendam esse, facta ad totius rei, qua de agitur, interitum vel amissionem comparatione, longe enim leuius est pati seruitutem realem, quam totā rem amittere, longeque facilius admittitur cuiusque rei deterioratio, quam ipsius omnimoda amissio, vel interitus, vt in l. cū. quæstio, vbi notat Corn. num. 6. C. de lega. & in c. cum ecclesia Sutrina, de causa posse. & propriet. iuncto c. 1. de præscrip. in sexto, quem tex. similiter ita intelligunt omnes fere Doctores supra relati dicentes, quòd in d. c. 1. ideo titulus exigebatur, quia agebatur de amittenda proprietate rei vel dominio: at in d. c. cum ecclesia, agebatur non de amittendo ex toto eligendi iure, sed de eodem cum alijs cōmunicando, quod damnum longe leuius est, sicque longe facilius admittitur, aut toleratur, nam & similiter quis regulariter titulus non præsumatur, l. nullo. C. de rei vend. l. Cellus. ff. de vsucap. ca. 1. de præscr. in 6. tamen quando agitur de leuiore præiudicio, bene præsumitur & ideo ex longa possessione pro diuiso titulus diuisionis præsumitur, quia leuius damnum est in aliqua parte rei per modū diuisionis nos lædi quā si in amissione totius rei læderemur, ita tenuit Glo. cōiter ibi approbata in l. pen. C. communi. diui. quam præter Doct. ibi sequūtur Flor. col. pen. ad fi. & Paul. col. fi. in l. seruitutes. mag. ff. de seruit. & est ex mente Bar. & aliorum ibi, eamque sequuntur cōiter Doct. in l. si certis annis. C. de pact. præsertim Cyn. & Bal. & Ias. nu. 11. qui eam dicit cōiter approbatā Bal. in l. 1. col. 3. C. de fideicom. Ant. in c. puepit. de cens. Nic. de Neap. in §. quædam. q. 4. post Glo. Inst. de act. Facit ff. de publ. in rem act. l. si ego. §. 1. ibi, per traditionē, vel per patientiā l. 1. §. fi. ff. de seru. vrba. præd. l. 3. §. dare. ff. de vsufr. vbi in seruitutibus cōcedendis, vel cōstituēdis sola patiētia loco traditionis, & cōcessionis habet, quasi cōcessio ex sola cōiectura illius tolerātiæ, & patiētia colligat, & præsumatur, quia agitur de leuiore præiudicio, quā concessio ex sola illa tolerantia nō præsumeretur, si

tur, si ageretur de ipsius rei amissione, vt d.l. Celsus, & d.l. nullo, cum simili. supra alleg.

3 Alter sensus ad d. iura est, vt d.c. primum de præscri. lib. 6. procedat quando aderat vehemens iuris prohibitio, vt tunc citra tituli interuentum præscriptio non procedat, non sic quando non tam vehemens erat iuris prohibitio, vt tunc etiam absque titulo possit contingere, & ita procedat d.c. cum ecclesia Sutrina, d.l. si quis diuturno. Ita tenet Dec. cons. 134. viso, col. fi. disertissimus Couarru. variarum resolutionum lib. 1. c. 17. num. 7. Balbus de præscrip. 2. par. 3. partis principalis. q. 6. ad fi. Innoc. in d.c. si diligenti. Corasius in d.l. seruitutes. nume. 35. Abbas in d.c. si diligenti. num. 34. quod & tenent alij quam plures, quos referunt Imol. & Aegid. Bellamer. in d.c. cum ecclesia. oppositione decima. nu. 24. sed isthæc differentia nemini placere debet, cum quod parum instruit tum quod data paritate terminorum vtrobique par prohibita est, vt enim episcopus iura episcopalia in aliena iurisdictione, aut diœcesi exercere vetitum est. d. c. 1. ita quoque seruitutẽ super rebus alienis habere nulla extrinsecus accedente causa concessum est nemini, vt d.l. si quis diuturno, iuncta. l. altius. C. de seru. facit l. C. de rebus alien. non alienan. & vt iuris præsumptio in terminis d.c. primi faciebat contra præscribentem, ita etiã faciebat in terminis d.l. si quis diuturno, per d.l. altius. itaque nulla extrinsecus accedente causa vtrobique par impedimentum erat, accedente vero voluntate, & concessione expressa, vel tacita seu præsumpta eius, de cuius præiudicio agebatur, cessabat vtrobique impedimentũ, & ita potest intelligi d.c. cum ecclesia, iuncto c. 2. de in integ. rest. secundum Aegid. vbi supra, opp. 1 t.c. ad fi. scilicet in d.c. cum ecclesia, de causa poss.

Tertius intellectus ad d. iura fuit speciale esse in iuribus incorporalibus, ita tenent Gloss. in d.c. cum ecclesia, verb. breuitatem, & Paul. Cast. in d.l. seruitutes. col. pen. numer. 7. cum seq. ratio, quia in his incorporalibus quasi possessio initium capit à tempore scientiæ, & patientiæ domini prædij seruientis. l. 2. C. de seruit. l. pen. ff. eod. & ille qui patitur, & tolerat ex legis interpretatione, post longum tempus seruitutem concessisse videtur l. si ego. §. 1. vbi per Glos. & communiter Doct. ff. de publician. in rem act. l. 1. §. fi. ff. de seru. rust. prædio. l. 3. §. dare ff. de vsufruc. cuio rationis, quia talis concessio leuioris præiudicij est, quam totius rei amissio, vt ex superioribus edocemur, & ita potest intelligi d.c. cum ecclesia, & d.l. si quis diuturno, in quibus & agebatur de iure incorporeo, & patientia pro concessione habetur, & de leuiore præiudicio agebatur, quia non agebatur de amissione totius rei, vel iuris, sed tantum de deterioratione, nõ sic si ageretur de amittenda tota re vel iure, vel quota parte rei, vel iuris, vt in d.c. 1. de relc. lib. 6.

Quartus intellectus, vt aliud sit de iure Canonico, aliud de iure ciuili, sed id licet ita sentiant Paul. & Floria. in d.l. seruitutes, non est tenendum arg. l. si quando, in princ. C. de inoff. test.

Quintus intellectus qđ quasi possessio, de qua in d.c. cum ecclesia, & in d.l. si quis diuturno, non tam erat cõtra ius quam præter ius, at in d.c. 1. erat cõtra ius, ita Bellam. num. 14. in d.c. cum ecclesia, post Gl. ibi verb. breuitatem, sed id parum instruit.

Sextus intellectus, quod sit speciale in ecclesia, contra quam sine titulo non præscribitur; vt in d. cap. 1. aliud in reliquis causis, cum sumus in præscriptione longissimi temporis. l. sicut. l. omnes. l. cum notissimi. C. de præscrip. triginta annorum, ita Paulus col. pen. & Flor. eadẽ col. in d.l. seruitutes, sed casum dicere speciale in refugium miserorum, Glo. in l. filium quem. C. fam. ercis. sic que hunc intellectum reprob. Ang. in §. æque. Inst. de act. & alij communiter.

Septimus intellectus, quod in d.c. cum ecclesia, & in d.l. si quis diuturno, titulus fuit allegatus, quẽ possessor probare nitebatur, & probauit per continuam longi tẽporis possessionem, ita Gloss. secũdum vnum intellectũ d.l. si quis diuturno. Ang. in d.l. seruitutes. Balb. de præscrip. par. 1. 3. par. princ. q 10. num. 7. Sed nihil est primũ quia diuinat, deinde quia tunc non longissimum tẽpus exigeretur, sed decennium sufficeret. l. cum dejn rẽ verso, cum ibi notatis. ff. de vsur. postremo, quia vt titulus allegatus per longi temporis præteritionem præsumatur, non sufficit sola patientia eius, contra quem agitur, quinimmo actus quam plures ipsius positiue desiderantur, vt tradunt Bart. & communiter Doct. in d.l. seruitutes, & plerique scribẽtium in l. si certis annis. C. de pact. licet & intellectum hunc, quem impugnamus, tenuerit etiam Flor. num. 30. in d.l. seruitutes. sed ab ipso discedit Paulus. ibi, num. 9. diximus supra c. incip. annuæ præstationes, cum duob. seq.

Octauus intellectus, quod d.c. 1. de præscr. in sexto, procedat in iure quærendo per interuentũ præscriptionis, quæ sine titulo contingere non potest, vt ibi, sed d. c. cum ecclesia, procedat in iure quærendo, per vsum & consuetudinem, quæ titulum non desiderat, & ita etiam procedat d.l. si quis diuturno. ita tenent Archid. & Dominicus in d.c. 1. & Dec. col. pen. in cons. 134. viso, sed is intellectus parum instruit, deinde etiam videtur contra tex. in d.c. cum ecclesia Sutrina, ibi, nisi alibi secus obtineat de consuetudine speciali iunctis illis verbis vsq; ad præscriptionem legitimam, vbi pro eodem sumitur cõsuetudo, & præscriptio quo ad effectũ quo de agimus.

5 Quid dicendum? & in primis videamus de intellectu d. l. si quis diuturno, & ibi sane non tam præscriptione pœnæ dixerim contingere illius iuris acquisitionem, quam ipsius domini cõcessione, nam in illis seruitutibus, quia inspecta legis censura, vel interpretatione agi videtur de leuiore præiudicio, quam si ageretur de amittenda re ipsa ex toto, vel ex parte quota, ideo qui patitur vicinum tali seruitute vti post longam, vel longi temporis tolerãtiam, ius seruitutis concessione tradidisse videtur. l. 2. C. de seruit. l. si ego. §. 1. ff. de publici per traditionem constitutis, vel per patientiam forte. l. 1. §. fi. de seru. rustico. prædio. tradunt Floria. col. pen. & Paul. Cast. col. pen. & alij communiter in d.l. 2. licet si ageretur de præscribenda seu amittenda tota ipsa re, vel quota ius parte per solam etiam longi temporis patientiam, non videremur rem nostram concessisse, quasi tunc inspecta legis censura, vel interpretatione agatur de grauiore amissione seu præiudicio, in quo quisque non tam facilis esse creditur ad concedendum. d.l. Celsus. ff. de vsuca. d.l. nullo. C. de rei vendica.

Nam & similiter, quia cuiusque rei possessio non tanti fit quanti eius rei proprietas, per patientiam longi tẽporis, & etiam breuioris eius amissio inducitur ex parte domini, & acquisitio contingit possessori citra vllius tituli interuentum, vt ex communi opi. resoluit Ias. in l. naturaliter. §. nihil cõe. num. 84. ff. de acq. possess. Idẽ in l. 1. col. fi. C. de seru. fug. post Glo. ibi Gl. Paul. & Alex. in l. si de eo. §. fi. ff. de acq. poss. neque cuiquam ipse possessor in mala fide uideri debet constitutus, quia ut lex interpretatur dñm concessisse ex tam longa tolerantia ac patiẽtia, ita quoque iustissime interpretata est eũdẽ possessorẽ fiduciã habuisse de cõcessione illius, sicque bona fide destitutũ minime fuisse, huicque legis interpretationi standũ est, qa certitudo huius rei cũ pendeat ex aĩo possidentis ipsius, soli Deo nota, & comperta esse potest. Nã & similiter licet furtũ sit cõtrectatio rei alienæ inuito dño lucri faciẽdi cã, ut §. furtũ Inst. de obl. q̃ ex male nasc. tñ licet rẽ tuã contrectẽ lucri faciendi cã, sit te pmissurũ iuste putaui, furtũ, fieri minime uf, ut tradũt Gl.

secunda,in d.§.furtum.& ibi communiter Doct. ergo
& in specie nostra in mala fide esse non videbitur, qui
per longum tempus iugiter fuit in quasi possessione ser
uitutis super fundo vicini sui ipso sciente, & tolerante,
sicque cessante omnino mala fide seruitutis acquisitio
contingit,idemque erit in acquirenda per talem conti-
nuam aduersarij patientiam possessione. Diuersum est
in vsucapione longi temporis,quæ per tituli interuentũ
contingit,hæc enim domino etiam omnino ignorante,
& sic nec vere,nec interpretatiue concedente nobis cõ
tingit.l.fi.C.de longi temp.præsc.& ideo l.3.ff.de vsuca-
pion.ait hanc acquisitionem non quasi per domini con
cessionem, sed per solam possessionis continuationem
nobis cõtingere, cum superior seruitutis acquisitio ma
gis veluti ex domini concessione nobis cõtigisse videa
tur,& ideo eius scientia desideretur.d.l.si ego.§.1. ff.de
publ.in rem act.iuncta l.3.ff.de vsucap.

Et cum exuberantior bona fides iure Canonico in
præscriptionibus admittendis exigatur,ca.possessor, de
reg.iur.lib.6.c.si diligenti.cap.fi.de præscrip. & mala fi
des cum pendeat ex animo nostro probari non possit,
7 nisi præsumptiue, † iustissime præsumitur eo iure mala
fides in eo qui possidet aliquid in quo alius fundat intẽ
tionem suam de iure, vel quando est præsumptio iuris
contra talem possidentem,quia isthæc iurium pręcepta
omnibus nota aut sunt,aut esse debent ac præsumũtur.
l.leges sacratissimæ.C.de legibus, vnde qui in tali pos-
sessione,vel quasi fuerit,semper intelligetur esse in ma-
la fide,id est,in scientia rei,vel iuris alieni, vt in cap.pri-
mo.de præscri.in 6.qui ita est intelligendus,sicque præ
scribere non poterit, vt ibi. Neque ad rem pertinuit;
quòd ibi dicatur esse posse in bona fide quem, quæ ta-
men sibi non proderit,donec titulum ostenderit, nam
intelligendus est ille tex.in eo qui habebat titulum puta
tiuum (puta quia procurator sibi nunciauerat titulum
sibi datum,vel aliter) tunc enim re vera habet bonam fi
dem,quæ tamen sibi ad præscribendum non sufficit,ni
si titulum ostendat, quando est contra eum iuris præ-
sumptio,vel fundamentum iuris, nam quemadmodum
de iure ciuili,vbi requiritur titulus ad præscribendum,
idest,iusta causa possidendi,quæ causetur ex titulo præ
ambulo,licet sufficiat titulus putatiuus, ortus ex iusto
errore,lege non solum.§.quòd vulgo.ff.quòd vulgo.ff.
de vsucap.lege,quòd vulgo.ff.pro empt.tamen non suf-
ficeret,si oriretur ex iniusto,& fatuo errore,vt dd.ll. &
leg.fi.ff.pro suo.l.pro legato,l.fi.cum gloss.ff.pro legato
ita quoque de iure Canonico, quãdo desideratur iusta
causa possidendi ad præscribendum,& hic titulus,quod
accidit, quando contra possidentem est iuris præsum-
ptio,vel fundamentum iuris, non sufficit sola bona fi-
des,orta ex causa,vel titulo fatuo, & intolerabili, licet
sufficeret si oriretur ex titulo putatiuo,non fatuo,vt d.
c.1. Itaque de iure canonico ad præscriptionem anno-
rum 30.vel 40.(nam de ea loquitur d.ca.1.) regulariter
non exigitur titulus verus,nec etiam putatiuus, vnde in
8 dubitanter sufficeret putatiuus ortus etiam ex errore
fatuo,vt d.c.1.at speciale est in casibus, quibus contra
possidentem erat ius commune, vel iuris præsumptio,
vt tunc titulus exigatur,sicque sufficeret verus,vel puta
tiuus ortus ex errore probabili, sed non sufficeret puta
9 tiuus ortus ex errore fatuo,vt diximus.Istud tamen spe
ciale,de quo in d.c.1.procedit, vbi ageretur de magno
præiudicio,vt ibi,secus si ageretur de leuiore, vt in cap.
11 cum ecclesia Sutrina,de causa possession.& propriet.&
in c.cum personæ.§.quòd si tales,de priuile. in 6.quòd
enim aliquis Clericus per priuilegium summi Pontifi-
cis sit exemptus à iurisdictione episcopi siue diœcesis,
id respectu ipsius episcopi nullus negabit,quin leuioris
sit præiudicij,vt d.§.quòd si tales. Item quòd cum Ca-
nonicis in electione episcopi alij clerici conuicini con-
currerent,similiter leuioris est præiudicij,vt d.c.cum ec
clesia,cum ibi traditis per Doct. præserum per Aegid.
Bellam.oppos.8.q.10.& 11.non sic in terminis d.c.1.de
præscr.in 6.vbi quòd vnus episcopus episcopalia iura in
diœcesi alterius episcopi exerceat,graue cuilibet homi
ni modo sano videtur.Idemque,& fortius,si decimarũ
præstationes,vnde victus capitur,apprehenderet,vt ibi.
Isque intellectus non sanus modo verum etiam neces-
sarius videtur ad d.c.cum personæ.§.sin autem.& §. quòd
si tales,nam in prin.illius c.loquitur,quando is,qui se e-
xemptum dicebat,habebat,vel se habere dicebat, priui
legium per se solum sufficiens.deinde in §. sin autem,
11 quando nitebatur in sola præscriptione citra vllius titu
li interuentum.tertio in §.quòd si tales, quando nitebatur
in præscriptione procedente ex titulo insufficienti ad
dominium,vel ius transferendum,sed erat sufficiens ad
præbendam vsucapiendi,vel præscribendi conditionẽ,
ergo præscriptio ibi contingere potuit,vel citra vllius ti
tuli interuentum,vt ibi §.sin autẽ,& §.fi.ibi,donec, &c.
vel etiam cum tituli interuentu,vt ibi.§.quòd si tales, vt in
eo tantum differentia inter illos §§.sit, quòd quando titu-
lus abest pendente præscriptionis probatione non tue-
bitur in sua quasi possessione exemptionis,vt d. vers.do
nec. at quando titulus aderat pendente præscriptionis
probatione tuebitur in sua quasi possessione exceptio
nis,vt d.§.quòd si tales. vers. præscriptionisque proba-
tione pendente,&c.ratio differentiæ, quid quando illa
quasi possessio exemptionis erat, per illum titulum iu-
stificata non est,cur in eo non tueatur,donec iudicium
proprietatis finiretur, at quando carebat omni titulo,
non videbitur iusta possessio,sed perfida,& clandestina
& contra cap.secundum de maiorita. & obedien. quæ
seruanda non est,nec ei accommodamus eos ciuiles ef
fectus,quos leges legitimæ possessioni solent accõmo-
dare,præsertim quia in his incorporalibus initium pos-
sidendi ipse præscribens à tempore scientiæ, & toleran
tiæ aduersarij,vel superioris cœpisse videtur.l.e.2. C.de
12 seru.l.pen.ff.eod.†ergo qui dicit se exemptum, etiam si
gesserit se pro libero,& exempto,adhuc tamen non pro-
bat se constitutum in quasi possessione exemptionis p
tensæ,quamdiu nõ ostendit superiorem illum, in cuius
præiudicium tendebat illa quasi possessio,id sciuisse,&
tolerasse,sicque initium possidendi tunc demum nasci
videtur,cum superior scire,& pati cæpit, vel cum ille ti
tulum nactus fuit,quia isthæc paria sunt.l. si ego.§.1. ff.
de publ.ibi per patientiam forte, vel per traditionem.l.
1.§.fi.ff.de seru.rust.præd.notant gloss.& omnes in d.§.
1.Paulus col.pen.& Flo.col.pen.in d.le.seruitutes.ff. de
seru.Quinimo vt iste constitueretur in tali exemptio-
nis quasi possessione,sine titulo non sufficeret,quòd se
semel,vel unico forte die pro exempto gessisset, etiam
sciente superiore,sed pręterea oporteret,quòd ille superior
huic quasi possessioni consensum,& patientiam accom
modasset diu,uel saltem aliquandiu, & per plures actus
uel uices,arg.c.cum ecclesia Sutrina,& quæ ibi late ha-
bentur per Aegid.perque Imol.Abb.& alios.Aliter enĩ
in manu cuiusque subditorum esset in quasi possessio-
nem exemptionis prosilire,& dicere superiori, simul ac
istud ad aures tuas peruenit,ego cæpi constitui in quasi
possessione exemptionis,& in ea sum tuendus,quod ridi
culum foret.Quinimmo a sua possessione iurisdictiõis,
quam superior ille in illum qui se exẽptum dicebat ha-
bebat non aliter cecidisse uidebitur,quam si diu,sed sal
tem aliquo tempore iudicis arbitrio æstimando patere
tur,ac toleraret illum gerere se pro exempto,arg.tex.in
l.1.C.de pat.potest.l.circa eum.ff.de prob.& quod in si
mili ex cõi sententia resoluit Ias.in l.naturaliter.§. nihil
cõe.num.84.ff.de acqui.poss.Ias.in l.1.col.fi.C.de seru.
fugit.

fugit.Gloss.Paul.& Alexand.in l.si de eo.§.1.ff.de acqu.
possess.& quod notat Glo.in l.1.de pat.potesta.& plene
Bar.in l.1.c.hoc interdicto,& §.h.ff.de itinere actuque
13 priua. † Neque absimile est, quod etiam si princeps ha-
beat fundatam intentionem de iure in re aut causa qua
de agitur, & in qua aduersarius possessionem diutinam
habebat, adhuc tamen nō potest incipere à manus inie-
ctione, nec potest etiam ex priuilegio fiscali illum à sua
diutina possessione deturbare, vt ex communi opinione
resoluunt Ias.in prælu.feudorum num.50. Idem Ias.in
l.1.num.176.C.de iure empt.Bart.post Bartho.de Baru
lo, quem ipse allegat in l.1.C.de conductoribus prædio
rum fiscalium, lib.10.per tex.ibi, qui bene probat hanc
partem Couarru.variarum resolut.lib.1.c.16.numer.9.
Ioan.de Plat.in d.l.2.ff.de iure emp.Host.in c.dilectus.
de offi.ord.& ibi Ioan.And.& Ant.de Butr.col.1.num.
3.2.notab.per tex.ibi qui ait & etiam Hostiensis id no-
tandum esse contra principes qui contra l.legi.C.de pe
tit.hæred. volunt vt sibi titulus ostēdatur ab eo qui est
in possessione eius rei, vel iuris quo de agitur, nam con
tra ius esse ipsi contendunt, nec in fisco quicquam esse
speciale, idem tenet Francisc. Card. ibidem notab.4. &
alij plures quos refert Ioannes Lup.in cap. per vestras,
de donat.inter virum,& vxorem.2.notab.vers. sed pul-
chra.num.47.sequitur nouissime Petrus Artius ab Ota
lora senator regius dignissimus ingenio felix, ac erudi-
tione nobilitatus in suo tract. nobilitatis Hispanicæ pa
gina 227.num.7.alleg.Glos.in l.res quæ.ff.de iure fisci,
& in l.fi.C.eo.tit.& in l.in litibus, vbi etiam Bart. C.de
agricol.& censi.lib.11.Guid.Papæ q.366.per tex.in ca.
1.si de feud.inuestit.inter dominum,& vasallum lis oria
tur, nam & fiscus ipse iure dub a vtitur iure communi
14 † nisi peculiare priuilegium in re vel iure quo de agitur
reperiatur habere, secundum eundem Artium, & Co-
uarru.vbi supra Dec.cons.5.per totum.Idem Dec. in l.
ex testamento.C.vnde liberi.Alciat.lib. 4. paradoxorū
c.10.And.Tiraq.de vtroque retract.Gloss.14.num.93.
Crotus in l.nemo potest.ff.de leg.1.num.18.& ibi Ioan
nes Annibal.num.369.Dec.in l.hac consultissima, per
tex.ibi.C.qui test.facere possunt.Ias.in l.sicut.num. 10.
C.de test.mili.Fulgos.& Paul.Cast.in d.l.hac consultissi
ma, Francis.Ripa.num.52.in d.l.nemo potest, per textū
in l.1.C.de pet.hæred.& in l.in fraudem.§.6.ff. de mili.
test.ibi, quia generalis erat illa determinatio, & licet Io
annes Lupi, vbi supra, & nonnulli eorum quos supra re
tulimus videantur hoc intelligere quando fiscus nō ha
bebat fundatam intentionem de iure in ea, vel iure, de
quo agebatur, tamen ipsorum plerique hoc generaliter
admittunt minime distinguentes, quòd tamen intelligē
dum est, dum modò ille qui in sua sese possessione tuē-
dum esse contendebat, & contra quem princeps habe-
bat suam intentionem fundatam de iure, re vera esset in
possessione; vel quasi possessione illius rei, vel iuris de
quo agebatur, id quod non per vnicum actum, aut per
temporis momentum contingit, sed quando fuit in illa
quasi possessione per tātum tempus quod sufficeret ad
inducendum consuetudinem, vt videtur voluisse Anto.
Butr.in d.c.dilectus, de officio ordinarij.2.notab. vel si
diu stetit in illa quasi possessione, vt probat d.l.1.C.de
15 patr.potesta.verb.diu, vbi per Gloss.& Doctores, quod
verbum demum post semestre tempus verificatur secū
dum Abbatem, num.49.in fi.in c.cum ecclesia Sutrina,
de causa possessio.& propriet.per c.2.de concess.præb.
denique huiusmodi temporis mēsura, seu diffinitio nō
tam lege præstituta est, quam iudicis arbitrio relicta, vt
per Glo.in l.1.C.de seruis fugit.vbi Ias.col.fi.Idem nu-
mer.84.in l.naturaliter.§.nihil commune.ff. de acquir.
possess.Glos.Paul.Cast.Alexand.& alij in l.si de eo.§.1.
ff.eod.tit.per Aegidium Bellamer.Ant. Butr. Imol.Pa-
norm.& alios per tex.in d.ca.cum Ecclesia Sutrina, de
causa possess. & propriet. itaque hoc vnum certum, fi-
xum ac nemini suspectum esse debet, vt is qui est in pos
sessione alicuius rei, vel iuris, licet contra se sit fundata
iuris intentio, sit in ea tuendus pendente super proprie
tate illius rei, vel iuris licet mota licet per quanti tempo
ris cursum, vel per quod actus seu vices in tali quasi pos
sessione constitutus videatur non satis certum sit, cum
vt iam edocti sumus non tam id lege certa definitum
quam iudicis arbitrio relictum sit, cui varijs ex causis
varie arbitrari liberū erit, quibus vt magis munita sint,
iungenda sunt, quæ diximus supra in primo, & secundo
cap.præceden.
16 Tenendo istam partem, tunc ad c.ad decimas, de re-
stit.spol.& ad c.cum personæ, de priuileg.in 6. vers.q si
17 tales quæ faciunt in contrarium, respo.erit non proce-
dere in eo qui erat in possessione legitima, vel quasi pos
sessione illius rei, vel iuris quo de agebatur, sed tantum
quando in tali possessione, vel quasi re vera non erat, li-
cet se eē iactaret, vel si erat vitiosa, erat illa possessio, vel
quasi ac illegitima, vt vtrobique recte intuenti satis pro
batur, præsertim in d.§.quod si tales, ibi, præscriptionis
que probatione pendente, &c. legitima autem possessio
vel quasi tunc demum videtur etiam si contra possiden
tem, vel quasi sit fundata intentio iuris, vel sit iuris præ
sumptio quando talis possessor, vel quasi habebat tit. vel
quando citra tit. cessante tamen mala fide diu, vel tem-
pore idoneo iudicis arbitrio stimando, fuit in illa pos
sessione, vel quasi, primum probatur in d.c. cum perso-
næ.d.vers.præscriptionisque, &c. alterum vero satis edo
cemur ex traditis superius, aliud est enim quærere, an qs
sit in ea possessione, vel quasi, aliud vero quærere per
quantum tempus in ea constitutus videatur, vt si in ea
legitime constitutus sit procedat. quod diximus sin mi
nus secus, in ea autem legitime constitutus videtur, vel
ex idoneo temporis cursu, vel ex tituli interuentu. titu-
lum autem accipere debemus non tantum qui ab eo q
potestatem concedendi haberet datus esset, tunc enim
cum statim ius plenum quæsitum esset, res indubitata
foret, sed etiam ille qui à non domino, vel ab eo qui po
testatem concedendi non haberet, datus esset sine ma-
la fide accipientis, & sine inculpato, & supino iuris er-
rore, quale esset cum procurator accipientis se ei titulū
idoneum impetrasse mentitus fuit, vel etiam titulum ei
tradidit falsum tamen, iuxta l.non solum.§.quod vulgo
ff.de vsucap.l.quod vulgo.ff.pro empto.leg.pro legato.
& leg.fin.cum Gloss.ff.pro legato.leg.fin.ff.pro suo. In
his enim casibus, ac speciebus, & similibus is qui talem
titulum habebat, & eius causa seu occasione in tali pos
sessione, vel quasi constitui cœpisset, vel ea re seu iure vti
cæpisset, vel statim vel lōge breuiore tempore in ea pos
sessione, vel quasi legitime constitutus uideretur, quam
si nullum titulum haberet idoneum ad præscribēdum,
ut plane probatur in d.§.quod si tales, ut quantum ad
hunc effectum, ut talis possessor, uel quasi tueatur in ea
possessione, uel quasi talem titulum idoneum ad præ-
scribendum habere, uel non habere, ideo interfit, quia
illum habens longe breuius, & facilius in ea possessio-
ne, uel quasi constituitur, & tuetur, quam si titulo care-
rat, ac eam non haberet, sed tantum bonam fidem præ
sumptam seu ueram.
18 Ex superioribus, † infertur, an leges ac pragmaticę hu
ius regni, quæ loquūtur in possessione, uel quasi posses
sione illius Hispanæ nobilitatis, quę uulgo hidalguia uo
catur, ita accipiendæ sint, & ad hanc interpretationem
accommodandæ, ut si is qui se nobilem, (ac hidalgum)
dicit, sit in possessione, uel quasi huius nobilitatis consti
tutus, altero ex his duobus modis proxime relatis, scili-
cet, uel per titulum, à non habente potestatē cōcedendi

habitum cessante,tamen mala fide,vel per legitimã quasi possessionem temporis idonei,si inquam is à populis vel fiscali sit captis pignoribus exactus,seu collectatus, ac matriculæ adscriptus,(quod Hispanæ) ser emuadronado y prendado(dicitur,& super proprietate huius nobilitatis,seu hidalguiæ lis agatur,an interea in sua quasi possessione nobilitatis tuendus sit, & vsibus forensibus per totam fere Hispaniam obtinuit tuendum non esse, sed pendente lite collectandum esse,vt testantur Arcius ab Otalora,vbi supra,& Ioannes Lupi, vbi supra,& nos sæpissime vidimus,& idem testatur episcopus Couarru.

19 lib.1.variarum resol.cap.16.num.11.† huiusque practicæ occasio profecta est à leg.6. titulo de los fidalgos.libro 4.ordinam.cuius verba ita habet, y mandamos que todos los otros pechen y paguen no enbargan te que traigan pleitos pendientes ante los del nuestro,conseio o ante los oydores dela nuestra audiencia o ante otros quales quier iuezes no enbargante que digan questã en possession de hijos dalgo,ca nuestra mercedes questos tales pechen,hasta que sean dados por hijos dalgo por sententia en neustra core segun el tenor y forma dela dicha ley,pero si en la ciudad villa, o lugar donde a ora mora este que se dice hijo dalgo que aora nueua mente es de mandado porel conceio que peche si su abuelo o su padre moraron enel lugar donde es aora la contiẽ da o ay cerca en la comarca y nunca pecharon por dezir que eran hijos dalgo y tan poco a pecho este su hijo o nietõ nuestra mercede es,que en tal caso este no peche.saluo si fama es que lu padre o abuelo no erã hijos dalgo o no dyaron de pagar por hijos dalgo, sin o por ser accostados de algun cauallero o de escudero o de algun monasterio iglesia o por orta razon alguna no

20 pecha seam mas no por ser hijos dalgo,& † cum eadem lege concordat formaliter pragmat.regis Henri.3. quæ Tauri condita fuit octauo die Augusti anno 1488. & eadem postea confirmata fuit in oppido quod Tordesillas nũcupatur 15.die Aprilis anno 1403.itaque postquam dictæ leges definierunt illam nobilitatem,seu immunitatem seruandam esse illis qui per sententiam fuerũt nobiles,seu hidalgui declarati, & illis qui tali immunitate tanquam notorie nobiles gaudebant, quod eædem leges intellexerunt non solum in proprietate, sed etiam in possessione, vt etiam tales nobiles his duobus casibus in sua quasi possessione immunitatis tuendi essent, vt patet ex illis verbis earum legum. E si despues de la tal sententia stubieron restan en possession de fidalgos,que astos tales sea guardada su franquaqua e libertad , postquam in quam dictis legibus hoc sic definierunt,excipiũt vt reliqui vectigalium præstationi sint obnoxij,sicque ea immunitate desinant gaudere,etiam si dicant seque nobiles seu hidalgos iactent, & huc vsq; bene probatur dicta practica nonque iniuria deduceretur ab illis legibus,nisi in ijsdem statim subsequerentur illa verba(pero si en la ciudad,&c.) quorum verborum sensus est, quòd licet omnes illi qui non sunt per declarationem sententiæ,vel notorietatem indubitater nobiles teneantur(etiam si se nobiles esse dicãt, & hac de re lis pendeat) subire onera vectigalia tamen si ipsi qui se nobiles dicunt esse,&ipsorum patres,& aui in eodem oppido,vbi quæstio vertitur,vel etiam in alio conuicino,vel non multum distante fuerunt quasi titulo,& causa nobilitatis in quasi possessione exemptionis, sicque talia onera non subibant tuendi sunt quasi possessione,non secus,quam illi qui per sententiæ declarationem,vel etiam notorietatem nobiles erant,& reputabãtur,ita expressum est in dictis legibus, & hi omnes tres casus,vt verificentur necesse est, vt probatio in continẽ ti si offeratur, & deinde ab eo qui se exemptum dicit ad mittatur,& in terea cõtra suam quasi possessionem munera,vectigalia,seu æraria subire non cogatur.Aliter.n. itum aperte esset contra mentem,& verba dictarum legum, nam & is qui est in tali possessione etiã aduersus eum qui fundatam habebat intentionem de iure est in ea tuendus prætextu notorietatis,vel sententiæ,vt docet eleganter Ioan.Faber in §.retinendæ.Inst.de interd.co lum.pen.& fi.cum quo diximus supra esse communem opinionem.

Vnde cum in dictis legibus sint isti tres casus æquiparati,quòd pro eo sit sentẽtia,vel q; sit notorietas, vel q; ipse, & pater & auus essent in eodẽ loco vbi quæstio erat,vel alio non multum distanti in tali quasi possessione exemptionis,sequitur quod vt sententia, vel notorietas,ita quoque illa quasi possessio efficiet, vt ingressus collectandi, & munera,vectigalia,& æraria subeundus cesset,& impediat,si hac de re ,þbatio huius rei offerat.

21 † Idemque erit iure nouo, etiam si ea quasi possessio per solos annos 20.probetur,vt in pragma.regis. Ioannis secundi,data in Legio.ciuitate in volumine pragm. fol.172.cum qua conc.pragm.regis Ferd.catholici cognomine data Cordube, quæ collocata est eodem vol. fol.176.quæ quidem leges arbitratæ sunt per 20.annos diu in tali quasi possessione stetisse videri,idque ad tuitionem qua de agimus sufficere alludentes ad d.l.1. C. de pat.pote.cum supradictis,& quod dictis legibus aiũt id procedere quando is in sua exemptionis nobilitate turbabatur in eodem oppido vbi ea potiebatur , vel in alio non multum distanti,nulla alia ratione dici potuit, nisi quod longe æquius est talem quasi possessionis probationem ibi admitti , quam in oppidis remotioribus, quia ibi & breuius ea probatio in continenti haberi po

22 terit,& certior sane erit quia ex longinquis regionibus fides incertior plerunque est,arg.l.peregre , & quæ ibi traduntur.ff.de acq.poss.sic accidit illi qui asserit in alia prouincia accepisse libertatem,& dato sibi termino ad hoc probandum,nullo modo probat.§.si vero in alia ,p uincia.in auth.de testib.col.7.& ex longe lateque diffuso tractatu terrarum commeantium nunciorum impeditur celeritas,& sæpe in relatione gestorum oritur varietas.cap.cum longe.61.dist.& rei veritas nonnunquã mutatione prouinciæ obscuratur.§.1.93. dist. & aliqui inuadunt res ecclesiæ dicentes sibi à principe remote concessum,& cum de hoc quæritur, apparet veritas in contrarium.c.de rebus,12.q.2.& multoties dicunt litigantes se habere testes extra prouinciam,ca usa differẽdi,cum non habeant.c.statutum, & ibi Glos.in §.pen. de resc.lib.6.hinc non creditur transmarinis asserẽtibus se esse clericos nisi probent se legitime ordinatos. c. 1. de clem.pereg.nec illi creditur asserenti cum mandatis principis venire.l.8.de mand.prin. & ex lõginquo veniẽ tes turpi collusio nunciant false leticiam dicẽtes, quod bella deferunt,& victoriæ oriuntur,vt quærant ex miseris precia gaudij.C.de publ.læt.nunc.lib.12.l.vnica.Idẽ & dicetur in illis qui cum ad hostes transfugerunt reuersi dicunt quod cognoscũt multos latrones,& quod monstrabunt multos transfugas,quia non creditur eis l.non omnes.§.si.ff.de rei mili. & illi qui ad mortẽ dam natus causa differendi supplicium petit se ad regẽ mitti dicendo se habere,quòd principi consulat salutis ipsius causa.l.si quis forte.ff.de poen.

Item vxori cuius maritus est in longinquo,nam non debet credere statim eius mortẽ.c.in præsentia,de ,þb. in auth.vt lic.mat.& auiæ.§.quod aũt.colla.8.l.vxor.C. de repud.& in auth.hodie,eod.tit.c.1.24.q.2.l.nec non C.de ea. sicque dictæ pragmaticæ ideo se restringunt ad eudẽ populũ,vel contiguũ seu patũ distantẽ , qđ ea res plerũque populis lõge distãtibus nota esse nõ solet.

23 Denique cum nulla alia ratio, quam superior reddi hac in re probabiliter,ac verosimiliter possit,vti ,p expressa

pressa ac nominata haberi debeat,certum est Glo.com
muniter approbata in leg.quamuis.C.de fidei.vbi p Ia-
son.post alios,& per eundem in auth.quas actiones.C.
de sacrosan.eccle.per And.Tiraquell.de reuo.dona.ver
bo libertis.n:64.per eundem de retract.§.9.Vnde cum
certioris,& breuioris probationis habendę causa statu-
tum per illas leges intelligatur,vt ea probatio quasi pos
sessionis in eodem tantum oppido vbi lis agebatur , vel
in alio non multum remoto admittatur,non sic in alijs
longe remotioribus superest,vt si ex alio oppido etiam
remotiori æque certa aut forte certior, & æque breuis
aut etiam breuior ac certior probatio haberetur admi
tenda esset,cum leges,quę aliquam rem aut qualitatem
probationis ac certitudinis causa tãtum desiderant,nũ
quam aut raro intelligantur formaliter,arg.l.1.§.fi.ff.de
dote prælegat.l.1.vbi optimus text.& ibi Iason.& Alex.
col.2.post alios.ff.de liberis,& posthumis.l.certum.ff.si
certum peta.licet in contrarium faciat,quia quãdo lex
est generalis,tunc etiam si eius ratio cesset in indiuiduo
vel in particulari,adhuc tamen lex non intelligitur,ces-
sare.l.1.§.causa ff.de ædil.edic.l.1.ad fin.ff.de minorib.
l.prospexit.ff.qui & à quibus.tradunt Andr.Tiraque.de
causa cessante.part.a.limitatio.32.Aret.in l.2.col.5.Et
ff.de vulgar.cogita tamen circa hoc vltimum,quia non
firmo.

Sed dum Ioann.Lupi,& Couarr.vbi supra sentiunt
dict.tres leges regni iuri communi vel consonare vel
proxime accedere,quod & firmat dict.Ioannes Artius
vbi supra,id nobis quoq; placet.dũ aũt per eas pque ius
cõe ipsi intelligũt,vt is q in ea nobilitatis exẽptionisq;
quasi possessione diu & absq; vitio erat,si ei sup eadem
nobilitate a fisco vel populo vbi degebat lis moueret,ñ
esset tuendus lite pendente,sed q posset turbari in sua
quasi possessione vel etiam omnino deijci id(& si agno
scamus vsibus forensibus receptum esse)tamen longe
alienum a mente & sensu tam iuris communis quam re
gij nobis videtur,& satis pernitiosum ac calamitosum
nam & si maxime quis per sententiam esset hidalgus,
aut exemptus declaratus,rursus ac rursus posset a popu
lis turbari a suo iure nobilitatis per pignorum captio-
nem,& per matriculæ inscriptionem,perque munerum
vectigalium ac ærariorum exactionem,& cum se nobi-
lem allegaret per sententiam , ostenderetque sententiã
(quam executoriam nuncupamus,)eam falsam,aut mi-
nus authẽticam seu publicam,& fide dignam posset po
pulus causari,interimque ille pateret molestiã,& postq
lis hac de re finita esset,rursus ac rursus hidalgus seu no
bilis ille in eandem litem & veluti laqueum recideret,
quoties populus eandem molestiam ei vellet inserre,q
quam longe a nostri regij,& etiam iuris communis sẽ
tentia declinet euidentius est,quam longa contentione
egeat,probatque pragm.regis Ioannis 2.189.in ordine
fol.172.condita ciuitate Legionensi ibi e agorasabed.
&c.dum ait,sibi studio esse huiusmodi nobilitatem fa-
uore prosequi,augereque,&c.quid enim si nobilis no-
torie,vel per sententiam eam in archa non habebat,sed
remotiore in loco,quid si custodiæ causa apud fidum
amicum qui longe aberat,certe in his speciebus,& simi
libus interea molestiam secundum supra dictos patere
tur longe pręter mentem iuris communis & regij.

Denique cum populus ipse prouocat ad litem eum
nobilem,qui ibidẽ degebat atque erat iam diu in quasi
possessione exemptionis & in ipso litis ingressu vel etiã
ante eum,vel a sua possessione deiecit,vel turbauit cap
tis pignoribus,eumque in matricula plebeiorum inscri
bendo,non dubium est,quin vim fecisse,atq, iniuriã in
tulisse videat,iuxta l.vim facit.ff.qđ met.caus.nã & si po
pulus ille vel fiscus fũdatã habeát intẽtionẽ de iure con
tra illũ nobilẽ,tñ cũ ille sciẽte & patiẽte populo diu fo
re in ea quasi possessione exemptionis,licet cõtra se ha
beret præsumptionem & fundamentum iuris , ab ipso-
met populo minime potuit turbari,quia licet regulari-
ter(vt quidam putãt)talis quasi possessio eo ipso quod
est contra præsumptionem & fundamentum iuris vitio
sa præsumatur,tamen id vitium purgatur per ipsius po
puli scientiam,patientiam,& tolerantiam longam, quæ
facit vt iam illius quasi possessio iusta,legitima, & om-
nis vitij ex pers intelligatur,& ita limitatur d.c.ad deci-
mas.restitu.spol.lib.6.& d.cap.cum personæ,de priuile.
eodẽ libro,vt supra capit.incip.annuæ,docemur ex cõ-
muni resolutione quod no.quia id nostri maiores non
satis percepisse videntur.Ideoque vsibus forensibus nõ
raro obtinuit contrarium,vt & sentit,vbi supra d. Ioan
nes Artius,sed nostra sententia & iure communi indu-
bitanter verior est,& à iure regio non destituta,quinim
mo eam probat dict.l.6.titulo delosfidalgos,lib.4.ordi
namen.& dict.pragm.data,enleonyla dada en tordesil-
las,dum voluit quod ea quasi possessio per annos. 20.
continuata seruetur & tueatur in oppido illo vbi nobi-
lis ille degebat,quasi populos ille per tam longam pa-
tientiam sibi præiudicasset & quasi possessionem illius
iustificasset.

Neque ad rem ptinuit textus in l. vnica iuncta Glos.
C.de reis postulatis,lib.10.qui in contrariã nostræ sen
tentiã adducitur per Ioannem Lupi in rep.cap.per vest
stras,a.not.vers.sed pulchra,nu.46.de dona.inter virũ,
& vxorem.& per Ioannem Artium in suo tracta.Hispa
nobili.pag.228.& per Couarr.vbi supra,quia tex.ille cũ
sua Glos.sufficienter probat nostram sententiam tantũ
abest , vt contrariam tueatur,ait enim,reum postulatũ
seu accusatum ad nouam dignitatem promouendũ nõ
esse,pristina tñ dignitate negat enudandum esse aut pri
uãdum.sic ergo & in specie nostra cum noster nobilis,
de sua quasi possessione nobilitatis tuenda & conseruã
da,non etiam de noua dignitate assequenda egerit,au-
diendus est,inque eo statu tuendus.

24 Vnde quæri solet†si ei qui in ea exemptionis ac nobi
litatis quasi possessione erat,lis mota fuerit super nobili
tatis proprietate,& nec etiam in possessorio vlla senten
tia lata fuerit,an interea is possit obtinere eos honores
ac munera quæ ex lege vel consuetudine ad nobiles tã-
tum non etiam ad plebeios pertinebant,(idque reten-
ta opinione eorum qui contendunt lite penden. eũ ab
illa quasi possessione nobilitatis enudandum) & hac in
re Couarr.d.l.lib.1.resol.c.16.num.11.†tenent lite tali
pendente admittendum non esse ad tales honores licet
fateatur non quoque esse priuandum ea dignitate, &
honore,quem iam obtinebat tempore litis motæ,mo-
uetur,quia accusatus de crimine iure tam Canonico q̃
Ciuili ad nouos honores ac dignitates promoueri non
debet.l.reus delatus.ff.de muneribus & honoribus. l. si
vt proponis.C.quando prouocare nõ est necesse.c. om
nipotens,de accus.l.qui status.ff.de re mili.l.e.qui de li-
25 bertate.ff.de liber.cau.†quia accusatione ineunte onera
ta est opinio accusati,sicque affecta in famia facti.Glo.
& Doctores in d.c.omnipotẽs. Glos.in c.fi.de testibus.
Glos.& communiter Doctores in l.quia a latronibus.
§.1.de testamen.vbi Aretinus,Paulus & alij post Bar-
tholũ,& alios l.2.vbi Ioannes de Platea.C.de digni.lib.
26 10.l.1.vbi per Glos.& Doct.C.de reis post.eodẽ lib.†&
tamen talis reus postulatus ineunte accusatione nõ enu
datur ea dignitate ac honore quem obtinebat tempo-
re institutæ accusationis,vt tenent Glos.& communi-
ter Doctores in dict.l.vnic.C.de reis postu.lib.10. per
l.libertus.§.in quæstionibus. ff. ad municip. & tradunt
Doctores in locis supra citatis.Sic ergo & in specie no
stra per interuentum inquit huius litis de proprietate
nobilitatis,licet honores tunc obtenti non euanescant

tamen denuo in nouis honoribus, ac dignitatibus inuestiendus, ac decurandus non est.

Quid dicendum, & quidem cum (vt ex superioribus idocemur) is qui in nobilitatis quasi possessione longæua est, absque vitio in ea tuendus sit quamdiu lis durat, non video cur nouorum honorum expers censeatur, præsertim cum ex integro eum habendum esse pro nobili, d.l.6.tit.delos fidalgos.li.4.ordinamen.interea voluerit, & etiam d.l.regis.Henrici.aliter enim liberum esset cuique talem litem mouendo huic nobilitatis possessioni damnum grande inferre, quod inciuile esset, diuersum est in accusato de crimine, cuius nomen inter reos receptum est ob infamiam facti, vt de se patet, pro nobis tex.in c.1.vt lite pendente, & alia iura quæ aiunt non solum lite tantum mota, sed etiam sententia condemnatoria per interuentum appellationis suspensa reũ postulatum suum statum illæsum seruare.d.l.qui a latronibus l.eius.§.fi.ff.de test.Iason in l.1.col.3.ff.de re iudi. Abb.nu.14.in c.sæpe, de appell.

27 Denique si existenti in longa quasi possessione nobilitatis sciente, & patiente populo, populus ipse inferat litem super proprietate nobilitatis, cumque nobilẽ turbet ac spoliet, puta captis pignoribus atq; distractis ad munera plebeiorum subeunda, & post litem contestatam nobilis ille velit possessorium mouere, & petitorium suspendere, dicens sese in sua quasi possessione turbatum aut spoliatum, an audiendus sit mouet quæstionem, quod sibi imputare ille debet, quod cũ initio possessorium posset suscipere, petitorium admisit.c.1.de restit.spolia.præsertim cum talis exceptio spolij videatur dilatoria, quæ ante litem contestatam non etiam post opponi deberet.l.ita demum.C.de procurato.l.fi.C. de exceptio.cap.inter monasterium, de re iudica. & quod hoc casu petitorium possessorio sic intento non possit suspendi, tenuerunt Bar.in l.naturaliter.§.nihil commune, in quarta combinatione n.23.ff.de acquiren. possessio.cuius opinionem sequitur, & dicit esse communem Ripa ibi n.161.sequitur, & dicit communem opinionẽ Corasius ibi n.33.Specul.tit.de possess.& peti.§.sciẽdũ vers.sed pone, Antonius in ca.cũ dilectus.col.10. supra allegat.Card.& Imol.in clementi.vnic. de cau.possessi. proprieta.Rota eo.tit.dec.4.Aul.cons.277.quia per.1. lib.1.Inno.& Abb.in cap.ex consuetudine de rest.spol. Alex.Sozin.& Ias.n.137.in d.§.nihil cõmune.vbi Aret. n.16.& Claudius nu.55.licet Iaso.vbi supra qui hã dicit communem opinionem in contrariam inclinet.

Contrariam partem, vt hoc casu possit per interuentum possessorij suspendi petitorium tenent Paulus. Castren.& Ias.n.138.& Cumanus & Soz. col.fi.in d.§. nihil commune, & in hanc partem magis inclinat deci. Rotæ, vbi supra, & Pau.de Eleazar.& Io.de Lani.Innocentius & Panormita.vbi supra in hanc quoque partẽ quodammodo declinare videntur, & Vincentius de Hercula, nu.208.in d.§.nihil commune, & hanc firmat esse magis communẽ opinionẽ Canonistarum Ripa vbi supra, vbi etiam Corasius n.33.Idem sentit sub quadam tamen distinctione Abb.in c.pastoralis.nu.34.de caus. possessio.quod & sentit Pau.in d.cons.277. mouentur hanc partem tenentes per Clement.vnic.de caus.possessio.in §.fi.quæ nominatim hanc probat sententiam, sed tenentes contrariã respondent illud esse speciale in causis tantum beneficialibus, regulariter contra iure tam Canonico, quam ciuili.

Quid dicendum? & quidem ibi est tex.minime subterfugiendus, præsertim cum ibi sit illa ratio expressa, & in spoliantis odium suspendere petitorium, quæ quidẽ ró ibi expressa generalis est in omni spolio; sicque vtroque iure procedere debet, & in omni spoliatione, quia quando ratio est expressa in lege, habetur pro ipsamet lege, adeo vt legis decisio loco exempli habeatur, sicq; non arctet regulam, id est, illam rationem generalem, q̃ pro regula habenda est; vt est vera & communis opinio quam tenent Glo.in Clemen.1.de electio.verb.eligat. glo.in auth. de hære. & Falcid. quam dicit singularem Bald.in l.fi.ff.de hæredibus insti.Idem Bald.in l.fi.C.de li.1, pter.Ias in l.de quib.ff. de legib.n.14.Ias.in l. fi. C, de pact.n.12.Idem Ias.post Paulum Cast.in l.quamuis. C.de fidei comm Idem Ias.n.12.in l.stipulatio hoc mõ concepta.ff.de verbor.oblig.Idem Iaso.in auth.quas actiones.nu.22.C.de sacrosanct.eccl.Nata.nu.32.in c.quis pactum, de pactis.li.6.Purpuratus nu.23.Curt. Iun. n.9.Dec.n.15.in l.fi.C.de pact.Alex.n.5.Cor.n.15.in d. l.humanitatis.Ias.in l.trãsigere.n.15.C.de transact.Rip. n.50.& Annibal.nu.349.in l.nemo potest.ff.de l.1.Crotus in leg.si constante.in 7.q.Bar.lect.2.ff.sol.mat.

28 Præterea tius canonicum & ciuile in vnam veluti societatem & consonantiam coierunt regulariter, vt qđ in alterutro horum iurium expressim decisum sit, in altero quoque & decisum esse intelligatur, & seruandum sit.c.1.& 2.cum vtrobique notatis per glo.& doct. de noui ope.nuncia.vnde cum id iure canonico nominatim decisum sit, nec iure ciuili contrarium decisum expressim reperiatur, vtroque iure id decisum & seruandum videbitur. Quod si dixeris, quæ nam vtilitas erit p interuentum huius possessorij lite iam contestata super petitorio emersi petitorium supersedere, cum possit vtrunque pariter ac simul agitari, respondeam, quia, vt Horatius ait, Qui binos lepores vna sectatur in hora, Altero quandoque, quandoque carebit vtroque. E pluribus intentus minor est ad singula sensus. sicque longe vtilius ac commodius possessorium per se, quam simul cum petitorio ille prosequetur, & dum dicit hãc exceptionem videri dilatoriam negatur, vel si agnoscatur dicemus hoc in casu degenerare, proponique posse in odium spoliantis, etiam post litem contestatam, præsertim cum videatur habere causam successiuam, quo casu potest etiam post conclusionem in causa proponi secũdũ Bal.Ang.Alex.& alios in l.1.per tex.ibi.ff.de fer.

SVMMARIVM.

1 *Possessorio remedio agenti potest opponi exceptio de dominio in continenti probando.*

2 *Possessorio recuperandæ nõ potest obijci exceptio de dominio in continenti probando.*

3 *Possessorio retinendę an obijci possit exceptio de dominio in continenti probando, dubia pugna.*

4 *Possessorio recuperandæ an obijci possit exceptio de sẽtentia lata inter easdem partes, dubia pugna.*

5 *Possessorio recuperanda non magis opponi potest exceptio sententiæ latæ inter easdem partes. quam exceptio cuiusque alterius causæ legitimæ inter easdem partes habitæ contra communem opinionem.*

CAPVT LXXXVIII.

1 SVperioribus sequens quæstio prima est agenti remedio possessorio an obijci possit exceptio de dominio in continenti probando, dubium est, mouet quæstionem, quod aliud est proprietas, aliud est possessio, quinimo nihil commune habent.l.naturaliter.nihil commune.ff.de acqui.pos. l.si quis vi.§.differentia.eo.tit.adhuc tamen obtinuit talem exceptionem posse opponi.Ita tenent glo. in l.ille quo.§.si de testamento.in verbo, verba.ad l.fi.ff.ad Trebell.glo.Bald.Paulus, & alij communiter in l.2.C.de ed. diui Adria.toll.glo.in l.1.in glo.2.C.de ordi.iudi.vbi p Docto.glo.& communiter Doctores in l.si quis cõductionis

ctionis.C.locati.gl.in l.in cõdemnatione.§.fi.ff.de reg. iur.glo.in l.dolo ff.de doli exceptio.gl.& communiter Doctores in cap.dolo,de reg.iur.in 6.Quod procedit in interdicto,& remedio adipiscendæ possessionis,non sic in interdicto recuperandæ,vt tradunt communiter Doctores in l.si de vi.ff.de iud.prælertim Iacobinus n. 7.& rursus n.11.Raynerius & Bartolus col.2. in d.§. ni hil commune.Ioannes de Imola in c.1.col.fi.de restitu tio.spoliato.Hostiensis & Ioannes And.in c.pastoralis & in cap.cum dilectus,de causa possessio.& propr.Angelus,Imola,Paulus Castren.Cumanus in d.§. nihil cõ mune.& est communis opinio secundum Iacobinum, vbi supra.n.10.contra glo.ibi.& ibi etiam Paulus,Franciscus de Ripa,in d.§.nihil commune.nu.52.Felynus q plures allegat in cap.fi.de lib.oblati.Ias.in d.§.nihil cõmune.n.43.cum plur.præc.& seq.qui hãc dicit dicit cõ munem opinionem.Imo.& Alex.n.16.& n.12.ibidem; qui hanc firmat communem opinionem.Imo.in l.si de eo.§.fi.ff.de acquir.poss.Gre.Lupus in l.27.tit.2.part.3.

3 Non quoque procedit in interdicto retinendæ pos sessionis,nam & in eodẽ nõ admittitur exceptio de dominio in continenti probando,hæc est communis opi nio,quam tenet glo.in l.si de eo.§.fin.ff.de acquir.poss. quam sequitur ibi Imola post Bart.& ait alibi non esse sequitur,& dicit esse communẽ opinionem. Rip.in d. §.nihil commune.nu.98.& Ias.n.43.& Alexan.n.12.& nu.16.Greg.Lupus in l.27.tit.2.part.3.verb.quele entre gasse,& hãc firmanr esse communem opinionem.Rip. Iason,vbi supra,quam sequitur,& communem appellat Iacobinus de sancto Georgio,in d.l.si de vi.n.10.& n. 7.quam etiã sequitur Pau.ibi,& Abbas Panormitanus i c.in literis,de rest.spoliato.Baldus in l incerti.col.7.C. de interdictis.idem Baldus in lege.post sententiam. C. de senten.col 2.Sozin.in d.§.nihil cõmune.col 4.Ang. in §.quadrupli.Instit.de actio Bart.in d.l.si de eo.Idem in d.l.si de vi,sequitur,& dicit esse communem opinionem Aretin.in d.l.si de eo.§.fi.qui omnes hoc tenent pro indubitato,quando probatio dominij non esset ob lata in continenti,quod & firmat Alex.consi.45.ad fi.li. 3.visa facti narratione.Idem Alex.consi.87.quoniã om ne datum.col.3.lib.5.Comes consi.227.viso.lib.3.Et licet ista sit receptior opinio,tamen quando in continen ti offertur probatio dominij,contrarium tenent glo.in d.l.si de vi,quam sequi videntur Cynus & Bald.in dict. leg.incerti.Cynus in d.l.2.C.de ed.diui.Adria.Ange.in l.dolo.ff.de doli except.Bart.sibi contrarius in l. si colo ni.C.de agricolis & censit.lib.11 Dynus in c.qui ad agendum,de reg.iuris,li.6.Antonius in d. cap. in literis, & alij plures,quos refert Ripa vbi supra.num.98.exceptio tamen de dominio probato in continenti per sẽ tentiam latam inter easdem partes bene admittitur etiã contra agentem interdicto recuperandæ,secundum cõ munem opinionem,de qua per Ripam in d.nu.98. & per Iason.in d.§.nihil commune.nu.43.& per Alex.ibi n.12.qui hanc firmat cõem opinionẽ,qđ & firmant Ripa & Iason ibid.& alij plures, quos supraretulimus.

Sicque sunt quatuor communes conclusiones,Prima,quod agenti remedio adipiscendæ obstet exceptio de dominio incontinenti probando.Secunda quod nõ obstet agenti remedio recuperandę.Tertia,quod non obsit etiam agenti remedio retinendæ.Quarta, quod agenti remedio recuperandæ obsit talis exceptio in cõ tinenti probanda per sententiam latam inter eaidẽ partes super eadem re.

Sed quęnam est ratio differentiæ inter titulum sententiæ in continenti monstratum,qui opponi potest agenti interdicto recuperandæ vel retinẽdæ,vel titulum alium etiam in continenti ostensum,qui opponi nõ põt agenti retinendæ,vel recuperandę remedio,secundum communes opiniones,respondent Doct.communiter quod si prius spoliaui te,de inde tu vltro iudicium proprietatis mecum aggressus es,perque sententiam victus fuisti,si rursus agas recuperandæ,vel retinendæ remedio æquissime obijciam dolo,turpiterque te agere,dũ petis,qđ statim restituturus es.l.e.dolo.ff.de doli excep. cap.dolo,de reg.iur.in 6.non sic,si ego opponam de do minio in continenti probando per alium modum,quã per sententiam inter te,& me latam,quia cum tu possis probabiliter ignorare, an ego essem dominus nec ne, iustissime peteres rem tuam tibi restitui, nec te rebus tuis nudatum spectare debere spaciosam dominij probationem,eandemque incertam,aut forte falsam & suspectam,est enim difficillima & spaciosa domini proba tio,vt not.per gl.& Doct.in l.siue possidetis.C.de probatio.l is qui destinauit.ff.de rei vendicatio l.27.titu.2. par.3.Sed isthæc iniquitas cessat,cum vis in continenti ostendere sententiam latam inter te,& me,quam ignorare non posses.Præterea illa violentiæ iniuria,quã tibi in tuli,dum te spoliaui,quasi purgari videtur per tuã remissionem,vel dissimulationem,argumen.§.si.Instit. de iniur.l.filio,quem pater.ff de lib.& posthum.cũ ibi late traditis per Aret.Alex.Ias.& alios l.non putauit.§ si quis emancipatum.ff.de contra tabulas, nec dubiũ est quin quasi dissimulasse,ac missam fecisse videar illam in iuriam mihi illatam per iudicium de proprietate postea vltro acceptum etiam,quo ad hunc effectum, vt amplius nequeam redire ad iudicium possessorium arg.c. 1.& c.2.de rest.spoliatorum,vt tradit plene Ripa.n.72.i l.naturaliter.§.nihil commune.ff.de acquirend.possess. & ibi Iason num.46.in fi.

Quid dicẽdum?& mihi quidem isthæc differentia q̃ faciunt Doct.communiter in locis supra citatis inter ti tulum sententiæ in continenti ostensum,& alios titulos in continenti ostensos semper suspecta visa est,nam reuera data paritate terminorum vtrobique eadem ra tio est,nam si prius te spoliaui deinde abs te emi,vel do 5
nationis,aut dotis nomine eandem rem accepi,si postea tanquam spoliatus eandem rem a me repetere velis æquissime obijciam dominij exceptionem in continen ti probandam per titulum habitum absttemet etiã post spolium commissum,per cuius tituli interuentum vitiũ spolij præcedens fuit purgatum,argumento d.§.fi.Inst. de iniuri.iuncto d.c.1.de resti.spoliatio.& in c.accepta de resti.spolia.nisi vis saltem caulatiua argueretur arg. c.a.de restitutio.spolia.itaque cum spoliato præcessit, & postea acceptum & finitum est iudicium de proprietate,vel alius titulus ab ipsomet spoliato datus fuit spo liatori,æqssime cessabit restitutio vtrobique,& sic nulla hoc casu est differentia data paritate terminorum in ter titulum sententiæ & aliũ titul.ab ipso spoliatori cõ cessum,verum ex contrario si in iudicio proprietatis te superaui,& cum postea possideres,te spoliaui vel turba ui,iuxta l.vim facit.ff.de vi & vi arma.& tibi petenti restitutionem obijciam de dominio in continenti probã do per sententiam etiam inter te et me latam,non sum audiendus,nec restitutio tardãda est,quia pussibile fuit quod postquam te superaui in iudicio de proprietate, rursus tibimet eandem rem concessissem,vel alio legitimo modo ad te iure dominij remearasset,vt in specie tenent Franciscus de Ripa.in d.§.nihil commune. nu. 44.post Alex.num.12.cum seq.& ait ibi tenere modernos,& ita fuisse de mente Glo.ibi, & expressim tenet Glos.in d.ca.accepta.verbo,quia non est verisimile,in fi.Id quod similiter cõtingeret si ageretur de dominio in conenti probando per alium modum quam per sen tentiam,ergo longe mag s placere debet opi.Raynerii & Bartho.in d.c.§.nihil commune.col.2.si Iacob. de S. Georgio in d.l.si de vi.num.7.cum seq.& aliorũ quos supra

ſupra retulimus & recte non diſtinguentium inter titulum ſententiæ & alios titulos quam op.commuois ſupra relata quæ nullo iuſto colore eam differentiam facit,cum in eo tantum vim facere deberet,vtrum tit.ſiue ſententiæ ſiue alius poſt ſpolium ſpoliatori ab ipſomet ſpoliato datus fuiſſet aut acceſſiſſet, an vero ante ſpolium non retardetur reſtitutio ſiue titulus ſit ſententiæ ſiue alius,ſin autem poſt ſpolium tunc reſtitutio ceſſet ſiue titul.ſenteotiæ acceſſerit ſiue alius,vt d.c.2.& 3. de reſti.ſpolia.

SVMMARIVM.

1 *Decimæ quo iure debeantur,ardua q.*
2 *Decimas quando eas laici habebant an alienare poſſint ardua quæſtio.*
3 *Decimæ præſcribi poſſunt à lacio contra laicum cum cõmuni opinione.*
4 *Decimarum poſſeſſione laicus ſpoliatus an ſit reſtituendus.*
5 *Decimarum poſſeſſione ſi laicus à lacio ſpolietur reſtituendus eſt,cum multis contra multos.*
6 *Decimas an laicus poſſit præſcribere,ard.q.*
Intellectus l.1.§.per ſeruum qui in fuga.ff.de acquir.poſſeſſ.
7 *Decimas an poſſit laicus præſcribere tempore immemoriali.*
8 *Decimæ conſuetudine an tolli poſſint vel minui, ardua quæſtio.*
9 *Conſuetudo eximens laicos ab decimarum præſtatione an ſit tolerabilis.*
10 *Decimarum præſtandarum libertas quo tempore præſcribatur.*
11 *Decimarum præſtandarum liberi & exempti quare eſſe intelligantur nonnulli Monachorum.*
12 *Præſcribi loca publica,& communia nequeunt,& conſuetudine acquiri vel priuilegio poſſunt,quod limita vt infra nu.13.cum.ſeq.*
14 *Præſcriptione immemoriali quæri poſſunt loca iure gentium communia.*
15 *Veneti an mare præſcripſerint.*
16 *Veneti & Genuenſes an reliquos nauigare per ſua gulfa poſſint vetare.*
17 *Nauigatio ius regale.*
18 *Nauigatio an tempore immemoriali vel priuilegio ſubiaceat.*
19 *Occupatione quæſitum deſertione amittitur.*
20 *Venetorum mare commune maneret ea vrbe deſtructa.*
21 *Occupatio quandiu durat præbet ius excipendi.*
22 *Piſcandi ius in flumine eſt alienabile.*
23 *Ius diuinum & naturale idem.*
24 *Ius gentium primæuum quid.*
25 *Ius gentium ſecundarium quid.*
26 *Ius gentium ſecundarium poſitiuum dicitur.*
27 *Ius gentium ſecundarium commutabile eſt.*
28 *Ius diuinum,naturale,gentium primæuum incommutabilia.*
29 *Hiſtoriæ variæ.*
30 *Veneti & Genuenſes nequeunt vetare per ſuum pelagus nauigantes.*
31 *Mare nunquam deſinit eſſe commune.*
32 *Hiſpani,aut Luſitani,aut Veneti,aut Genuenſes nũquã mare ſuum præſcripſerunt.*
33 *Præſcriptio ceſſat inter exteros.*
34 *Aquarum vſus communis.*
35 *Homo homini prodeſſe tenetur.*
36 *Loca iure gentium communia non quæruntur conſuetudine,contra Doctos.*
37 *Terrarum & volatilium & terreſtrium & aquatiliũ acquiſitio,& etiam fluminum.*
38 *Piſcandi ius præſcriptione quæritur contra Docto.non conſuetudine contra eoſdem idque ius non natũ ſed trans latum dicitur,contra eoſdem.*
39 *Terrarum & fluminum acquiſitio non maris permiſſa.*
40 *Aquæ vſus communis quod ſit intelligendum.*
41 *Lex iniqua nullo tempore præſcribitur.*
42 *Titulus illegitimus quando proſit ad præſcribendum.*
43 *Actio nondum orta an præſcribatur.*
44 *Præſcriptibile quod non eſt,neque annis mille præſcribitur.*
45 *Præſcriptio ceſſat inter extraneos a iuriſdictione.*
46 *Præſcriptio ceſſat in ſeq.caſib,& num.47.*
48 *Præſcriptio an reſcindatur malæ fidei aduentu.*
49 *Præſcriptio an reſtitutione reſcindatur ob ignorantiã vel abſcentiam.*
50 *Præſcriptio an pacto reſcindatur,ard.q.*
51 *Intellectus l.quod ſi nolit.§.penultimo.ff.de ædil.edict.*
52 *Præſcriptio rerum corporalium ob bonum publicum principaliter inducta,ard.q.*
53 *Malam fidem non habet,qui præſcribit contra pactum.*
54 *Præſcriptione facta contra pactum an agatur ad intereſſe.*
55 *Præſcriptio reſcinditur renunciatione.*
56 *Præſcriptio an ceſſet hic,& nu.57.*
58 *Præſcriptio reſcinditur in multis caſibus ſequentibus.*
59 *Præſcriptio quia nititur legis præſumptione reſolubilis eſt quod procedit in caſibus quinquaginta.*
60 *Iuriſdictio an præſcribatur reuocabiliter.*
61 *Intellectus l.ſi.C.de reuo.dona.*
62 *Intellectus l.ſi vnquam.C.de reuoc.dona.*
63 *Præſcriptio reſcinditur ſi fundus reuertitur ad primũ dominium.*

CAPVT LXXXIX.

ACturis de decimarum præſcriptione præmit-
1 tendum eſt,quod decimæ quo iure debeantur eccleſijs parochialibus,leuiter controuerſum eſt,ſunt enim qui putent decimas prædiales iure tam diuino quam naturæ deberi,quales ſunt Hoſtienſis in ſumma,titulo de decimis.§.& vtrum,q.7.Felynus in c.peruenit,de decimis.col.5. Felynus in cap.cauſam,de preſcript.col.1.Cardinalis in c.1. de decimis,qui communi vſu ita receptum eſſe ait. Gloſſ.Archidiaconus,Ancharanus & alij in c.1.de decimis,li.6. Innocentius in cap.fi.de parochi.Ioanoes Andreę in rubri.de decimis.Idem Ioannes Andr.in cap.à nobis,eodem tit.Antonius in cap.parochianos,eodem Panormita.in ca.in aliquibus.col.fi.eodem tit. Alexand.conſ.60.lib.4.Francus in d.c.1.de decimis,in ſexto ſecundũ quem hæc eſt communis opinio.& de origine decimarum tradit eleganter And. Tiraquellus de pręſcriptio. Gloſſ.quarta,poſt prin.§.1.

Et cum omnes cõueniant decimarum iure tam naturę quam diuino deberi,hoc in prædialibus facile admittunt, nõ ſic in perſonalibus quas iure tantum poſitiuo non etiam diuino aut naturali deberi firmant Hoſtienſis,& Henricus,vbi ſupra & Felynus io d.c.cauſam, & Cardi.in d.c.1.de decimis.facit in ſimili quod habetur in l.1.& in l.2.ff.de homi.lib.exhibendo,& quod not.p Glo.in l.in ſeruorum,ff.de pœnis,& quod tradit Barth. in leg.ſtipulationes oon diuiduntur,ad princ.ff.de verbo.obliga.

Quod autem decimæ ſaltem prædiales iure tam naturę quam diuino debeantur,videtur probari primum in cap tua nobis,de decimis ibi,decimę quas Deus in ſignum vniuerſalis dominij ſibi reddi pręcepit,ſuas eſſe decimas & primitias aſſeuerans. Deinde probatur,

ibidem

ibidem,dum ait,cum enim Deus cuius est terra & plenitudo eius orbis terrarum & vniuersi qui habitant in eo &c.Tertio probatur.In ca.tua,& infra,de decimis. ibi, imperialis concessio quantumcunque generaliter ,fiat, neminem potest a solutione decimarum eximere,quæ diuina constitutione debent.Quinto probatur in c.in aliquibus.§.fi.de decimis ibi,decimæ necessario soluendæ sunt,quæ debentur ex lege diuina.Quinto probatur in c.cum non sit in homine,de decimis ibi, cum autē in signum vniuersalis dominij quondam titulo speciali sibi dominus decimas reseruauerit.Sexto probatur in capi.pastoralis,eodem titulo, ibi,quia penes dominum Sptimo probatur in capit.parochianos ,eodem titulo ibi,cū decimæ nō ab homine,sed ab ipso domino sint institutæ.Octauo in cap.reuertimini.16.q.1. Nono in ca.omnes decimæ.16.q.7.Decimo in cap.1.de decimis in 6.Clemen.fi.de pœnis.Verum isthæc omnia facile dissoluuntur per eos qui aduersam partē tuentur,sunt enim tria tempora inspicienda,Primum veteris Testamenti ante aduentum domini nostri ac redemptoris. Iesu Christi, Alterum dum ipse in humanis versabatur legemque tulit, Tertium postquam ab humanis secessit,primo tempore decimæ quasi iure diuino debebantur ex veteribus præceptis,quæ post tempora Christi in desuetudinem abierunt,& ita procedit d.capit.reuertimini.&ita etiam possunt intelligi iura supra adducta.Secundo tempore dum Christus in humanis versabatur,neq; in Euāgeliis,neque in actibus Apostolorum inuenitur vllum præceptum de decimis exoluendi,tertio tempore postquam,ab humanis se esiit licet plura iura Pontificia decimas deberi induxerint,tamen ea iura non tam nouum Testamentum quam vetus imitata fuisse videntur,vt sic nouum ius mere positiuum videatur,inductum tamen ad similitudinem,imaginem & imitationem diuini iuris,quod ante Christi redemptoris nostri aduentum viguit,quodque iam euanuit,non vero ad imitationem iuris diuini quod idem redemptor orbis in nouo Testamento mortalibus dereliqt.Neque ad rem pertinuit quod ecclesiasticæ personæ fidelium animarum curam exerceant,& circa spiritualium administrationem labores non contemnēdos, subeant,quas obres iustum premium,mercedem,stipēdium referre debent,iuxta illud Dignus est mercenarius mercede sua,capit.cum secundum, de præbendis, cap.1.§.his itaque.13.q.1.cap.ex his.12.q.1.Matthei.c. 10.quæ ratio ex iure tam naturæ quam diuino profecto eo pertinet,vt vtroque iure has decimas ministris ecclesiasticis deberi videantur, verum enim vero hæc ratio,& si suadeat hisce personis iustum præmium nō abnegandum,non tamen viget,vt decimæ tam laborū quam operarum,vel fructuum atque redituum & prouentuum debeantur,aliud enim est quærere,an quid eis debeatur,aliud vero quantum deberi intelligatur,quod enim aliquid debeatur,id ius ipsum naturæ suadere videtur,quod autem decima pars tam laborum & operarum quam fructuum,redituum & prouentuum præstetur,id ex mero iure positiuo quin descendat, abnegari non debet,& ita tenent plerique Theologorum teste eruditissimo ac disertissimo Episcopo ciuitatis Roderici lib.1.variarum resol.cap.17.num.2.post diuū Thomam.2.2.q.87.art.1.& ibi Caietanus & Card.à Turre cremata in cap.reuertimini,supra allega.Florentinus.p. 2.tit.q.6.3.§ 5.Thomas quodlib.2.ar.8.Syluester verb. decima.q.3.& 4.Ioannes maior in tertio sententiarum. dist.37.Alex.de Ales in 3.par.summæ q.51.membro. 6.art.1,frater Dominicus de Soto de iusti.& iure.lib.9. q.4.art.1.Alphonsus de Castro.lib.de hæresib.verb.decima.Neque ad rem pertinere debet quod iura Pontificia non solum decimas deberi testantur,sed etiam integras deberi velint,nullaque ex parte diminutas, cap. ex transmissa,ibi,sine diminutione aliena,de decimis.c. cum homines,eod.tit.ibi,sine diminutione soluere teneātur.c.peruenit,eod.tit.ibi,cū integritate persoluant nam illud iure Pontificio(quod positiuum est)constitutum esse intelligitur,non autem iure diuino aut naturæ quod modo vigeat.

2 Illud autem dubiū est,an quo casu laici legitime decimas possident(quale est cum eas habuerant ante Lateranense conciliū)possint eas in alterum legitime alienare de consensu episcopi,& quidem in ecclesiam , de Episcopi consensu sine dubio posset.Gloss.& communiter Doctores ibi in ca.prohibemus,de decimis.Glos. in c.cum & plantare.§.1.de priuil.Glo.& Docto.in.ca. cum Apostolica,de his quæ fiunt a prælato.est communis opinio secundum d.Episcop.ciuitat.Roderi.li.1.variarum resolutionum c.17.nu.5.

Cæterum licet in ecclesiam eas decimas de consensu Episcopi alienare possit,tamen in alium laicum etiā de consensu prælati alienare non posset,vt tenent Hostiensis,Ioan.Andre,& Abb.in d.c.prohibemus.Zasius de feudis par.4.ad finem.Henricus in c.quamuis de decimis.col.1.Imola in cap.2.de feudis.col.1.Curtius de feudis par.2.q.8.Hostiensis in summa titulo de feudis. §.quis possit.col.1.est communis opinio secundū Boerium in consuetud.Bituricens.tit.de consuetud.præ. §. 11.dicit communem opinio Carolus Moline.in consuetud.Parisi.tit.1.§.46.nu.16.& est communis secundum Panormita.in d.c.prohibemus.Sequitur d.Episcopus ciuita.Roder.vbi supra.

Contrariam tamē partem,vt decimas quas legitime laicus possedisset,in alterum etiam posset de prælati cō sensu alienare,tenuerunt Gloss.in d.c.prohibemus.Im. in d.c.2.qui hanc firmat communem sententiam.Ias.in c.1.qui feud.dare poss.col.4.vbi hanc partem firmat cōmunem Cardinal.in c.1.de feud.Ias.consl.155.li.2. col. fi.Boer.in d.§.11.vbi hanc firmat opinion receptiorem videri.Curt.in d.q.8.Bart.Cassaneus in consue.Burg.rubr.1.§.6.nu.36.Cuma.consl.64.Titius & Sempronius, quinimo per gratiam ipse Cassa.firmat seruari de consuetudine,vt talis alienatio fiat libere de la co ad laicum etiam sine licentia & consensu Episcopi.Guil. Ben. in c.Raynutius,de test.verb.& vxorem.nu.69.pro hac posteriore opinione est tex.a contrario sensu in d.c. prohibemus,dum ait,prohibemus ne laici decimas cū animarum suarum periculo detinentes,in alios laicos possint aliquo modo transferre,ergo si tales decimas sine animarum suarum periculo detinerent,sed iure & titulo legitimo,tunc eas libere,& impune possent de consēsu Episcopi in alios etiam laicos transferre.Secundo facit de his,quæ fiunt a præla.c.cum apostolica, vbi decima quæ à milite laico nō iure(vt litera innuit) detinebatur,cum prælati consensu potuit in ecclesiam transferre,& in eo tantum quæstio erat,an etiam capituli cō sensus accedere deberet,ergo multo facilius talis alienatio admittet,si licite ab illo laico ea decima possideret.

Denique si ea alienatio illicita,& turpis esset,nō sustineretur eo quod in ecclesiæ fauorem facta esset,non magis quam si fieret in fauorem cuiusque alterius,quinimo longe minus sustineretur ne impium ,aut turpe compendium ecclesia inhoneste agnoscere videretur, contra c.filius noster,de testamen.Tertio facit c. 2 .de feudis,in primo responso.Quarto d.c.2.in 2.responso, vbi feudū ecclesiasticum in consortem vel non consortem alienatur ab laico.

Denique pro hac parte est vniuersa Hispaniæ consuetudo,nam postquam decimæ semel ex Pontificali priuilegio cœperunt ex parte illa quę tertia vocatur ad reges nostros potentissimos pertinere libere hinc inde

alienam

alienantur sæpissime, videmusque esse de facto in commercio laicorum, non secus quam reliquæ res profanæ & sic seruatur de consuetudine.

Nec ab hac opinione possemus discedere absque ingenti animarum damnatione & innumerorum contractuum euersione. & similis consuetudo est Galliæ, secundum Cassaneum, vbi supra.

Denique postquam res semel cœpit posse alienari, iã exuit antiquam prohibitionem, vt libere non semel tantum, sed & pluries possit alienari, argumen. l. quoties ab omnibus, cum ibi notatis per Gloss. & Doct. C. de fidei com. & quæ habentur per Bart. & omnes in l. filius familias. §. diui. ff. de lega. 1.

3 Confirmatur quia † & laicus contra laicum decimas præscribere potest, secundum eundem Cassaneum, vbi supra post Raph. Cuma. d. consi. 83. causa decimalis. Felinus in ca. causam quæ, de præscrip. col. 1. Car. conf. 146. notum sit vniuersis. Balb. de præscri. in 5. par. prin. q. 3. in fi. ergo qua ratione laicus a laico per interuentum præscriptionis decimas acquirere potest, eadem ratione & per interuentum alterius tituli seu concessionis. l. traditionibus. C. de pact. l. 1. ff. de vsucapionibus præsertim cum acquisitio, quæ contingit per interuentum præscriptionis, non dubie sapiat duritiem & iniquitatem, vt notatur per Barthol. & alios in l. fi. C. de long. tempo. præscrip. & titulus præscriptionis æqui paratur reliquis titulis legitimis, quibus rerum iura ac dominia solent huc atque illuc volare ac reuolare. l. alienationis verbum. ff. de vsucapio. ergo, vt per interuentum præscriptionis ex communi opinione, supra relata, constat de laico in laicum posse migrare, & vni ademptas in alterũ transferri, ita quoque intelligendum est, per interuentũ alterius cuiusque tituli legitimi posse de vno in alterum alienari ac migrare.

4 Laicus † erat in possessione decimas percipiẽdi, is spoliatus fuit, controuersum fuit vehementer, an ante omnia esset restituendus, videbatur nõ esse restituendum, argumento cap. ad decimas, de restitutio. spoliato. p contrarium, vt restituendus esset, videbatur, argumen. l. 1. §. deijcitur. ff. de vi & vi arma. l. 1. C. si per vim vel alio modo. cap. redintegrandæ. cap. licet Episcopus, de præbendis, lib. 6. Item tollenda est occasio delinquendi, argum. eorum quæ notantur in leg. 2. & l. scire. C. vt in poss. legatorum. l. fi. cum ibi notatis. C. de pact. nec dubium est quin si spoliato res possent sibi ius dicere, nec ante omnia tenerentur, quæ abstulerunt, restituere, tunc inuitarentur ad delinquendum, & ad vim inferendam ius sibi dicentes. Vnde quod vim atque iniuriam possimus repellere p defensione corporis nostri, iuxta l. vim. ff. de iusti. & iure, vel etiã rerũ nostrarũ, vt notat ibi p Gloss. approbatã cõmuniter. ad pcedit dummõ id fiat in continẽti, vt tradunt ibi Doctorũ pleriq; & alibi sæpe, pstertim cum licet exceptio de iure, vel dominio in continenti probando, possit opponi cõtra agentem interdicto ad ipiscendæ possessionis, vt est Gloss. communiter approbata in l. 2. C. de edicto diui Adri. tollen. & etiam cõtra agentem interdicto retinendæ, vt tradunt Decius & alij in l. fi. eod. tit. & est non solum communis, sed etiam receptissima omnium fere scribentium opinio, vt plene disseruimus supra §. 85. vbi etiam tradidimus quid iuris esset si spoliator de iure suo vellet docere per sententiã latam super eandem re inter ipsummet & spoliatum, q modo querelã mouet, tamen non sic est in interdicto recuperandæ quod nõ impeditur per exceptionem de iure vel dominio in continenti probando, vt est vera, & communis opinio, quam tenuit eadem Glo. & innumeri fere authores quos retulimus, vbi supra.

Quid dicendum? & sane longe fauorabilior causa est illius qui habet fundatam suam intentionẽ de iure suũ que ius ex legis præsumptione probatum habet, quam vllius qui nondum habet suam intentionem suumq; ius de iure probatum, & fundatum, licet alleget se illud p baturum in continenti. Vnde qui me spoliauit requiritus, vt restituat, non debet differre restitutionem eo p̃tex. quod de iure suo docebit in continenti, nam forte id non probauit, vnde sub hoc incerto restitutio spoliati differendi non est, non sic in eo spoliatore qui de iure suum ius suamque intentionem fundatam, & probatam habet, prout habet Ecclesia in decimis, q proueniunt ex prædijs infra se constitutis. tunc enim spoliato dicẽti se ante oĩa restituẽdũ, nõ iniuria replicabit nõ expedire, vt ea restitutio fiat, q̃ oĩno inutilis futura est, cũ rursus statimq; huic spoliatori cadẽ res reddẽda esset argumẽto l. nõ cogendũ. §. Sabinus. ff. de pcuratoribus. l. hæc stipulatio. §. Sabinus. ff. vt legatorum nomine caueat, & is est verus sẽsus d. c. ad decimas, vbi nihil aliud spoliatus allegauit nisi se aliquandiu possedisse de titulo autem, & iusta causa possessionis nullum verbũ. vnde Archidiacon. ibi opportune ait quod fatua allegatio spoliati coegit Papam ibi, ita iudicare sentiens, quod si ibi spoliatus allegasset se iustam causam, & titulum habere possidẽdi, puta quia titulum habuit à Papa iuxta cap. dudum, &c. à nobis, de decimis. tunc sane restitueretur in suam possessionem, verum sane ille tex. non tam se fundat in defectu allegationis tituli, q̃ in suspicione iniquæ, & illegitimæ possessionis, patet dum ait, nisi euidenter docuerint quod earum possessionem legitime assecuti fuissent, & iterum dum ait, quia eas occupasse iniuste verisimiliter præsumuntur, licet enim regulariter in rebus corporeis, in quibus non magis fundatam habet suam intentionem, & probatam de iure vnus, quam alius cuiusque possessio iusta regulariter præsumatur, vel saltem non iniusta aut vitiosa. §. commodum. Instit. de interdictis. tamen non sic est in rebus vel iuribus, in quibus quis de iure habet suam intentionem, suumque ius fundatum, tunc enim si ea possessio reperiatur apud alterum, præsumitur vitiosa, & clandestina, nec sufficeret allegare eam iustam esse, nisi iustum eius initium ostendatur, & probetur, vt d. c. ad decimas, vnde ea possessio iunior, quæ aduersatur alteri, quæ est fundata de iure, præsumitur clandestina, vt resoluit Alexand. consi. 151. quem refert Sozinus in l. rem quæ nobis, in prin. ff. de acquirend. possessio. nisi ea possessio esset diutina, puta decem vel viginti annorum argumento l. si filius. C. de petition. hæredita. Nam diuturnitas possidendi induceret præsumptionem iusti initij, argumen. d. l. si filius, & eorum quæ plene tradit Aymon Crauet. de antiquitate temporum, in princi. Alexan. Ias. & alij in lege sciendum. ff. de verborum obligati. & hoc casu non haberet locum dict. c. ad decimas. Vnde caute summus Pontifex dixit ibi aliquandiu possedisse non enim dixit longo tempore, sed aliquo tempore, vt plane significaret, aliud respondendum esse, si ibi longi temporis quieta possessio foret, ergo ibi plura simul cõcurrebant, quæ restitutionem petitam impediebant. Primũ quia erat præsumptio iuris pro spoliatore, quoad ius pprietatis. Secũdũ qđ erat psũptio iuris cõtra reũ quo ad ius proprietatis. Tertium, quod possessio spoliati nõ erat diutina. Quartum, quod vis ibi non fuit ablatiua, nec compulsiua, nec armis illata, vnde infertur, quod si laicus ab alio laico esset spoliatus a iure percipiendi decimas, in cuius possessione erat, tunc esset restituendus etiam si spoliator contenderet ad se illud ius pertinere ex concessione Romani Pontificis, argumento d. c. redintegranda, & d. §. dicitur. d. c. licet episcopus, cum alijs supra allegatis, quia in pari causa potior esse debet conditio spoliati, quam spoliatoris, & hoc casu non p cederet d. cap. ad decimas, ita tenent Guido Papæ quæ. 288. &

288.& ita velle videntur gloss.Ioan.And.Ion. Monac. & Domin.d.cap.ad decimas.Ias.nu.48.in l.naturaliter. §.nihil commune.ff.de acqui.poss.& ibi Ripa.num.77. Martinus Nauarrus in repetitio.ca.accepta,de restitu. spolia.qui hanc dicit communem sententiam Episcopus ciuita.Roderi.vbi supra,licet contrarium,& minus recte velint,dum generaliter loquuntur Ioannes And. in additio.ad Speculatorem,titulo de restitutione spoliatorum.Antonius & Abb.col.penult.in cap.si diligenti,de præscriptio.Felynus in c.ad petitionem,de accusationib.nu.17.Alex.in d.§.nihil commune,fallentia septima.

Sed verior est prior opinio,vt tales decimæ vni laico ab alio per vim ablatæ ei sint restituendæ, argumento eorum,quæ supra diximus,& tex.optimus in §.recuperandæ.Institu.de interdictis.vbi spoliato restitutio non denegatur,etiam si ipse per prius spoliasset eũ, qui post ea eum met rursus spoliauerat,nam spolium prius non facit,vt posterius impunitum sit;quia posteriorem spoliatorem inuadere priori spoliato non licuit ex interuallo,licet in continenti liceret,vt ibi not.per glo.& alios,sic ergo & in specie nostra,etiam si maxime laicus ille non iure eas decimas possidere videretur,adhuc tamen eum spoliare non licuit.

5 Illud non leuiter controuersum est,†an laicus possit decimas præscribere,mouet quæstionẽ,quod sine possessione præscriptio non proced.c.sine possessione, de reg.iuran 6.decimas autem sunt qui putent a laico possideri non posse,præsertim cum præscriptio in possessione ciuili,potiusquam in corporali nitatur.l.1.§.per seruum qui in fuga.ff.de acquirend.possess.vbi per Docto sed longe uerius est,posse decimas præscribi a laicis,nõ secus quam reliquæ res,nam laici capaces sunt percipiẽdarum decimarum ex concessione Pontificis Romani cap.à vobis.c.dudum,de decimis.quod indubitatũ est; & de iure,& de consuetudine;& potentissimis regibus nostris Hispaniarũ a summis Pontificibus eæ partes decimarum in perpetuum concessę sunt,quæ vulgo appellantur(tertias)eæque partes decimarum in commercio apud nos Hispãos esse & possunt, & sæpissime solẽt,cũ alienari à principibus nostris & soleant,& possint, tam in duces,comites,& marchiones Hispanos,quam in alios viros inferioris conditionis,si ergo pater meus decimas possedit(quæ vulgo appellantur tertias)& ego patri meo successi,apprehendique titulo hæreditario illarum possessionem,non secus ac aliarum rerum hæreditariarum,quæ res impedimento esse poterit,quin illas præscribere possim,adest enim hic titulus pro hærede sufficiens regulariter ad præscriptionem.ff.& C.pro hærede,per totum,adest similiter bona fides præsumpta. l.qui in ius.ff.de reg.iur.c.is qui in ius.eodem titulo, in sexto.adest possessio,ergo nihil deerit ad præscriptionẽ l.vnica.de transfor.vsucap.C.Rursus si ponas me, q̃ bona fide eas decimas possidebam,easdem vendidisse,donasse,in dotem dedisse,aliaue ex causa & titulo alicui cõcessisse,quid impedit,quin ille eas possit præscribere tẽpore legibus definito,postquam enim legitime à Pontifice Romano fuerunt illæ decimæ exemptæ & separatæ à iure ecclesię,iam quasi ius profanum,& in cõmercio humani generis esse cœperunt,& possunt migrare de persona in personam,quo ad ius tam dominij,quam possessionis,argumen.l.peregre in prin.ff.de acquiren. & in leg.inter stipulantem.§.sacram.ff.de verbo.obligatio §.s.Instit.de inutil.stipul. humana enim res potest sacra fieri,aut religiosa,& per contrarium res sacra,aut religiosa potest ad vsus humanos reuerti,vt d d.iuribus habetur.Pro nobis textus in cap.de præscriptio.in sexto.vbi cum agitur de pręscriptione decimarum in eo solum quæstio est,an possessor fuerit in mala fide præsumpta,vt si non fuerit,possit præscribere, & licet ibi Episcopus non laicus esset,qui præscribebat,tamen ratio,quę ibi exprimitur,generalis est, militans in laico non secus quam in Episcopo,vnde ratio ipsa generalis habetur pro lege,& decisio loco exempli est,quod non arctat aut restringit legem,vt est cõmunis opinio, quã tenent glo.in Clemen.1.de electi on.verb.eligatur.glo. in authen.de hæred.ab intest.§.fi.verb.ordine,quam dicit vnicam Bal.in l.fi.ff.de hæred.instit.Idem Bal.in l.fi. l.fi.C.de lib.præte.Iaso.in l.stipulatio hoc modo concepta.num.12.ff.de verborum obliga.Idem Ias.in authe. quas actiones,n.12.C.de sacrosanct.eccle.Idem Ias. in l.transigere.nu.15.C.de transactio.Ripa.num.50.& Annibal.n.349.in l.nemo potest.ff.de l.1.Crotus in l.si cõstante.in 7.q.Bart.l.2.ff.solut.matrimo.Decius nu. 15. Curtius Iunior n.9.Purpuratus nu.23.in l.fi.C. de pac. Paulus,& Ia.in l.quamuis.Cod.de fidei comm.Alex.n. 5.Corneus n.15.in l.humanitatis.C.de impuberũ. Grego.Nata in c.fi.de pact.lib.6.pro nobis etiam tex. in c. de 4.de præsc.& tex.in c.in aliquibus,in.fi.& in c.dudũ de decimis.

Per contrarium vt tales decimæ pręscribi non possint,videtur expressum in dicto capitulo dudũ, & in c. causam quæ,de præscriptionibus.nam si laicus laico dederit, vendiderit, aut donauerit, vel in dotẽ dederit nullo tempore præscriptio videtur contingere posse, tum quia deficeret titulus, qui in tali pręscriptione. videbatur necessarius. capitulo primo. de præscriptionibus in sexto. tum quia deficeret bona fides,cum laicus se noscere debeat incapacem tenendi, tales decimas à Pontifice Romano non concessas.d.c. dudum.d.c.à nobis.c.tua,infr.de decimis,ergo,&c.c.vigilanti.c.fi.de præscrip.tunc etiam quod deficit possessio,quia in possessione ciuili nõ in corporali nititur vsucap.d.l.1.§.per seruum,qui in fuga.ff.de acquir. posses. sed ciuiliter,& iuridice decimas pręscribere non potest laicus de concessione cuiusquam,præterquam de concessione Romani Põtificis.d.c.tua,& infra,ergo cessat præscriptio,vt d.c.causam,& d.c.dudum . vnde veritas ea esse videtur,vt decimæ,quæ à Romano Pontifice semel concessæ fuerunt alicui principi,vel priuato Laico & per hoc a Clero & ecclesia,vel diuino iure fuerunt exemptæ,& in humanum commercium translatæ, possint per laicum præscribi,non aliter atque reliquæ res humanæ,& ita procedat opinio,quam tenuerunt Cassaneus in consuetudi.Burg.& alij,quos ipse refert.at vero decimę,quæ nunquam alicui Laico à Romano Pontifice cõcessæ fuerunt, eę minime possint per Laicum præscribi,prætextu concessionis vel tituli,aliunde habiti,ita procedat d.c.dudum,& d.c. causam quæ . nam & si dicat patri suo successisse se qui eas decimas possidebat,dicemus ei non obesse impedimentum malæ fidei.

6 Cæterum†superest defectus possessionis,in qua potissimum nititur præscriptio.d.cap.sine possessione de reg.iur.in.6.l.3.ff.de vsuca.d.l.1.§.per seruũ,qui in fuga ff.de acquiren.poss.vbi ad effectum præscribendi oportet adesse possessionem ciuilem & iuridicam,hic autem talis possessio non adest,cum huius iuris possidẽdi lex canonica fecerit homines laicos incapaces.d.c.causam quæ,nisi ex titulo,& concessione , quæ re vera à Rom. Pontifice habita esset.d.c.dudum.d.c.à nobis,& procedat opinio negatiua eorum, qui firmant,laicum non posse decimas præscribere,quod tenuerunt gl.& Doct. in d.c.causam quæ,de præscr.Balbus de præscrip.5.par principali.q.7.Couarr.variarum resolutionum lib.1. c. 17.nume.6.qui plures allegat,quæ omnia intelligenda sunt in pręscriptione longi vel longissimi temporis,nõ etiam in præscriptione temporis immemorialis,vt infra dicã.Nam licet sine possessione præscriptio non procedat eaque

dat eaque

dai,eaq; possessio ciuilis esse debeat,vel ciuilis,&naturalis,ita vt sola naturalis nō sufficeret,& longe minus nuda detentatio,vnde incapaces alicuius rei , & possidendi nullo tempore præscribant etiam longissimo , quasi nunquam videātur ciuiliter possedisse,Sed tamē detentasse,tamē id verum.in præscriptione longi vel longissimi temporis immemorialis,ad quam sola detētatio vel naturalis possessio sufficeret,arg.l.3.§.ductus aquæ.ff.de aqua quoti.c.1.§.fina.de præscri.lib.6.cap.super quibusdam.§.præterea,de verb.signi. quæ iura ad nudam facti detentionem respiciunt,sicque limitandus est,& intelligendus dic.§.per seruum,qui in fuga.

7 Amplia vt laicus eas decimas præscribere non possit etiam per tantum temporis,cuius initij memoria non existat,ita tenet idem Couarr.vbi supra post Ioannem Monachum in c.2.de præben.in sexto.Idem Couar.in simili lib.1.variarum resolut.cap.10.num.14.Phi.Prob.nu.7.in d.c.1.de pręben.in 6.est communis opinio secundum Couarr.d.nu.14.Abb.Felinus,& alij in d.c.causam;de pręscri.Idem Felin.in c.accedentes, de præscri.& in c.cum contingat,de foro competen.nu.4.Hippolytus sing.80.Franc.Balbus de præscri.5.parte prin.q.7.& in 3.par.prin.in 2.par.illius tertiæ partis.quęst.6.Card.consi.131.col.2.Ias.in l.is,qui putat. col.2. ff. de acqui.hęre.

Ratio huius ampliationis ea est,quia licet regulariter id tempus,cuius initij memoria non existit,habeat vim tituli.l.2.§.ductus aquæ.ff.de aqua quoti.& æsti.c.1.§.fi.de pręsc.in 6.c.super quibusdam.§.præterea,de verbo.significa.tamen fallit in materia,in qua per legem pscriptio vetita est,tunc enim vt vis iuris inductiua tempori denegata est,ita quoque vis iuris iam inducti declaratiua denegata videtur,ne quod vna via prohibetur alia via admitti videatur,contra regulam c.cum quid,de re.iu.in 6.neue fraus legi fieret,lexque verbis non rebus imposita videretur,contra l.primam & secundam C.commu.de leg.quid enim iuuat negare decimas posse vllo tempore præscribi a laico.d.c.cum causam , si laicus posset allegare concessionem a Romano Pontifice habitam,perque solam hanc allegationem , nihilo etiā probato per interuētum solius temporis immemorialis is titulus probatus videretur,sic enim fieret,vt solum tempus phabita tituli allegatione illi laico pberet ius firmum in illis decimis,quinimo firmius,quam si ex præscriptione procederet,quod absurdum videretur, præsertim cum præscriptio nitatura possessione ciuili.lege.prima §. per seruum qui in fuga. ff. de acquire. possessio.laicus vero has decimas ciuiliter possidere nequeat cessante Papali concessione.d.cap.causamque.ergo cum non possit videri possedisse ciuiliter, non quoque poterit videri præscripsisse.cap.sine possessione,de reg.iur.in sexto.&l.3.de vsucapion.

Quid dicendum?& sane magis placet,vt adhue per tale tempus,cuius initij memoria non existat, laicus habeat,& assequatur firmum ius in decimis,si sciat allegare titulum habitum a Romano Pontifice, licet re vera ab illo non habuisset,moueor,quia tempus de sui natura videtur habere vim iuris inducendi,vt in §.plane. Institu.de literarum obligatio.ibi sic fit,vt hodie dū quæri non potest,Scriptura obligetur,vbi per præteritionem biennij inducitur obligatio,literis formata sic,& i proposito per lapsum temporis , cuius initij memoria non extat,inducitur à lege vel concessio decimarum, quasi à Romano Pontifice habita,vel efficax præsumptio & probatio illius concessionis,quasi habitæ à Papa.d.§.ductus aquæ,cum concord.supra allegatis.Et ad d.c.causam quæ,& d.cap.dudum.responde,quod intelligitur in prescriptione etiam longissimi temporis triginta vel quadraginta annorum non sic in præscriptione eius temporis,cuius initij non extat memoria,quia per tale tempus lex inducit ius vel præsumptionem & probationem illius iuris vel tituli,qui in subiecta materia efficax esset legitimus & sufficiens.

Nec obstet,quod laicus non videatur legitime & ciuiliter possidere decimas propter sui incapacitatem.d.capitu.causam . nam id negamus post tempus immemoriale,cuius interuentus facit,vt is laicus etiam ciuiliter retro eas decimas possedisse videatur,quasi retro cōcessionem à Romano Pontifice habuisset , sicque capax eas possidēdi factus fuisset,& hanc nostram opinionem tenuit gloss.mag.in d.c.causam quæ.quinimo vbi est tēpus immemoriale,ibi non exigimus possessionem ciuilem,nec etiam naturalem,sed nuda rerum detentatio , sat est vt diximus supra in q.præcedentib.

Præterea prohibitio d. c.causam quæ,videtur procedere solum in casu certo,nempe quando laicus in concessione Papali,sed in cōcessione aliunde habita suam fundabat intentionem & præscriptionem,sicque virtualiter de non iure suo per insiusmet confessionem seu allegationem constabat,nos loquimur,quando sumus in casu dubio,scilicet quando concessio habita à Romano Pontifice asseueratur & allegatur,& per probationē adducitur quieta possessio tanti temporis,cuius initij memoria non existit.Item quid: si re vera laicus impetrauit decimas à Papa sibi & successoribus suis, deinde amissum fuit instrumentum huius concessionis , nōne post tempus immemoriale perimi,quum esset illi tiō patrocinari & tueri hoc tempus Idem ergo futurum est, etiam si re vera is titulus,èàue concessio non fuerit habita à Papa,si modo ab eo impetrata allegetur, quinimo etiam si non allegetur, adhuc idem esse videtur,qa vera & communis opinio est,quod tale tempus non solum habere intelligitur vim pręsumptiuam vel fictiuam sed etiam vim inductiuam,vt sic post tale tempus ille possessor non solum præsumatur titulum, & ius eas possidendi habuisse,si iam re vera illud habere incipiat vt nec in contrarium admittatur probatio,nec etiam ei sua aperta confessio noceret,non magis quam si quis, postquam semel pręscriptionem impleuisset, palam fateretur sibi peruenisse scientiam rei alienę,quo casu secundum communem & veram opinionem tam tutus esset in vtroque foro,tam canonico quam ciuili ,quam si id fassus non esset,& etiam in foro conscientiæ,vt tenent glo.Innocentius.& Hostiensis,colu.2.Imol.colu.15.firmans hanc esse communem opinionem in cap.fi.de præscrip.& ibi Abbas col.7.Card.Baldus.Abb. Felinus in cap.vigilanti,eodem tit.Tiraquel.de cau.cessante.limit.12.nu.16.Iaso.in l.post diuisionem.col.2.C.de iur.& facti igno.Decius in auth.pręterea.col.6.C.vnde vir & vxor.Idem Decius col.7.in cap.1.de constit.Aretinus cons.92.viso legato.col.2.Balbus de præscript. in 9.q.3.partis principalis,& quod tempus immemoriale inducat verum titulum,dico verum ius adeo vt non sit necesse,quod titulus probetur,neque etiam quod allegetur diximus esse veram & communem opinionem supra c.posita possessione.n.9.cum seq.vbi multa hac de re quæ hic iungenda sunt.

8 Illud autem dubium est,an decima ex consuetudine possit tolli ex toto, an vero possit saltē aliqua ex parte minui?qua in re sunt plures opiniones . Prima enim fuit opinio existimantium decimas prædiales neque ex toto tolli posse,nec etiam vlla ex parte minui.personales vero,& ex toto tolli posse,& longe facilius minui, tenent Hostiensis,& alij in cap.in aliquibus.per tex.ibi de ita te decimis Cochus Cur.in capitulo fi.& in Rubric.de consuetu.Cardinal.de Turrecrem.in cap. reuertimini.16.quæstio.prima.articulo.7.Petrus Paulus Parisius cons.25.lib.4.col.2.& est a plerisque recepta sententia,

secundum

ſm Epiſc. ciuit. Roderi. lib. 1. variarũ reſolut. c. 17. nu. 8. Felinus in c. cũm, de pſcrip. Balbus de pſcr. 5. par. princ. q. 7. Greg. Lupus in l. 1. Gl. 2. titulo de los diezmos par.

Altera fuit opinio exiſtimãtiũ inter pdiales & pſona les decimas quoad vim cõſuetudinis nullã eſſe differen tiã, quinmo vtraſq; p cõſuetudine minui poſſe ex parte, vt loco decimę vigeſimæ aut triceſimæ forte pſtetur tolli aũt ex toto decimam, ita vt nulla ex parte pſtetur non poſſe, & in hac opinione videtur reſidere Gre. Lupus, vbi ſupra, poſt Syluest rũ, & D. Th. & alios quos re fert Vincentius & Abb. in dict. cap. in aliquibus. Fulg. conſilio. 165. colum. ſecunda. Baldus in l. comperit. C. de preſcr. 30. vel 40. anno. Sozin. cõſ. 197. col. 3. lib. 2. Pa ritius d. conſ. 25. n. 21. ſentit D. Th. 2. 2. q. 87. ar. 1. & qđ libet 2. ar. 8. & in hac opinione reſidere vr Balb. vbi. ſ. d. q. 7. eſq; ſequtur, & receptiorẽ exiſtimat Nicolaus Boer. in conſuetudi. Bituricenſi. tit. de cõſuetudi. prædi. §. 12.

Tertia fuit opinio exiſtimantiũ neq; pdiale, neq; per ſonales poſſe tolli ex toto, neq; ex parte ẽt p cõſuetudinẽ niſi ſit à Romano Pontifice approbata. Ita tenuit Glo. in d. ca. in aliquibus, & ibi Innocen. eſſe enim hanc deci marum præſtationem de iure diuino, quod nulla ex par te per conſuetudinem immutari ſecundum eos poſſet.

Quarta opinio fuit exiſtimantiũ tã pdiales decimas q̃ pſonales poſſe non qdẽ tolli ex toto, nec ſimiliter te mere diminui, ſed poſſe ad eã menſurã, aut quotã partẽ reſtringi, & arctari, q̃ decenter ſufficiat ad cõgruã, & honeſtã ſuſtentationẽ eorũ, q res ſacras adminiſtrant, ita reſidet dictus Epiſcopus, vbi ſ, nã cũ, inqt, neceſſaria ſacerdotib. miniſtrari iuris diuini eſſe noſcatur, qđ nulla ex parte minui per principes leges, aut conſuetudines poteſt. §. ſed naturalia. Inſtit. de iure natur. leg. vt vim. l. velun. ff. de iuſti. & iure. ſupereſt, vt vſq; ad menſuram neceſſariorum decima poſſit deminui, non vltra.

Quid dicendũ? & nos ſumus in nouiſſima opinione, vt tã pdiales, q̃ pſonales decimæ poſſint non ſolũ minui, ſed ẽt ex toto tolli, p tex. apertũ, ſi nõ cauillet & inuertat, in d. c. in aliqb. in pri. vbi ait, in qbuſdã regionib. oĩ ex parte euanuiſſe decimarũ pſtationẽ. Scđo p d. c. ĩ aliqb. §. fi. dũ ait, hac in re cõſuetudini ſtãdũ. Tertio p c. cũ ſint boes, dei decimis ibi, ad cõſuetudinẽ recurrendũ. Quarto p c. ad apoſtolicę, eod. tit. ibi q̃m a diuerſis diuerſa cõſuetudo tenet. Quĩto p c. cõmiſsũ, eod. Sexto p pragm. Caroli Cæſaris Hiſpaniarũ regis Catbolici, qua anno. 1525. ca. 14. & c. 76. cautũ fuit ne a laicis decimæ exigerentur, quæ præſtari non ſolerent, & Toleti ea lex lata fuit. Septimo idem cautum fuit lege expſſa Madri tij anno. 28. l. 19. Octauo idẽ cautũ fuit Segouiæ anno 32. l. 56. & Frãciæ cautũ refert dict⁹ Epiſcop⁹, vbi ſ.

Iſthæc aũt iura ſuſtinent aperta rõne, nã decimas iure tm poſitiuo ſi ẽt naturali, aut diuino deberi, cõſtitit ex ſupra per me traditis, ergo iure quoq; poſitiuo euãeſcere & exulare poſſunt. §. ſed naturalia. Inſtit. de iure natu. c. oĩs res, de reg. iur. l. nihil tã naturale. ff. de reg. iu. neq; ad rẽ prĩmuit qđ ſacerdotes q p fideliũ aĩarũ ſalute & incolumitate laborant ab eiſdẽ ſint exhibendi, nã ceſſante ẽt ex toto decimatione, poſſũt & debent eccleſiæ cõgrua dote honeſtari in pdijs, & hortis, aut vineis & ſimilib. vñ ſacerdotes boneſtum victũ q̃rere & moderatũ poſſint, hoc. n. non ſolũ tolerari põt, ſed ẽt ſummopere expedire vr, docet. n. experientia rerum magiſtra, ab agricolis & reliqs hominum decimas (vbi earũ præſtatio in vſu eſt) minus fideliter præſtari, inſpecta tã quantitate quã bonitate fructuum præſtandorum, idq; q̃ in periculum animarũ fiat nullus non videt, ergo con ducibilius eſt agris, hortis, vineiſq; eccleſias dotari, vnde earum miniſtri victũ q̃rant, ppria manu & authoritate, non ſpectata aliorum præſtatione. Rurſus vt noſtrorum nonnulli referunt in procemio ff. Cum Conſtãtinus Imperator eam Romæ memorabilem donationem fecit eccleſię, auditam vocem è cœlo fuiſſe ferunt qua ſignificabatur tunc infuſum eſſe venenũ eccleſiæ, quaſi plus æquo diteſceret, vnde ſimiliter ijdẽ referunt eccleſia orientalẽ pauptate nimia laboraſſe & euanuiſſe occidentalem vero copia luxit rerumq; nimia affluentia, & abũdantia periclitari, ſic & in latiſſimis Indodorũ regionib. q̃ principes noſtri potentiſſimi & ſubegerunt & prudenter ſanctiſſimeq; gubernant, ceſſant decimæ, eccleſiæ vero congrua dote illuſtrantur, & aluntur earũ miniſtri, id quod ſi noſtra opinio vera non eſſet, interitum innumerabilium animarum cederet, nec à noſtris Principibus aut Romano Pontifice toleratur.

9 Hinc apparet ſuſpectum eſſe quod ipſemet Epiſcopus, vbi ſ, ver. t t. attente & diligenter firmat? nempe irrationabilẽ, & oĩno iniq̃ eſſe eã conſuetudinẽ, q̃ ab omniũ decimarũ tã pdialiũ q̃ pſonaliũ pſtatione laicos eximeret, eſſet, n. inqt, nimia hęc exẽptio, ſi qdẽ euaneſceret, reuerẽtia q̃ a laicis decet, vt ſacerdotib. miniſtrãtib. exhibeat, verũ ſane nõ ceſſaret, ſed potius augeret, dum n. ſeſe à ſacerdotib. expilari vidẽt, eos ſolẽt & ridere, exibilare & odio habere, ñ ſic ſe habent erga parẽtes à qb. non expilantur, ſed ſubueniuntur, ergo honeſtius ſanctius & magis, piũ eſt, vt meritis & beneficijs à ſacerdotib. acceptis, laici inuitent ad obſequia eis pſtanda, q̃ q; ab eis expilentur, cum ſacerdotes doctrina, ſanctitate, & virtute, nõ opib. & diuitijs reliquos anteire deceat. Facit in ſimili l. ſi q̃n. §. illud. C. de inoffi. teſt. dũ ait meritis magis filios, & c. facit. nã in cõſuetudinib. non illud exigimus, vt ſit rõnabilis, ſed ſat eſt, vt ſit tolerabilis non oĩno aduerſa pugnans cõtraria iuri diuino aut naturali. Ita Baldus in c. 1. in princip. col. 2. de feud. cogn. quem refert, & ſequitur Andr. Tiraquel. de retract. in pręfa n. 75. quinmmo vt ſit rationabilis cõſuetudo minime exigitur, cum ipſa ex authoritate vtentium ſumat rõnẽ. Bald. in l. de quibus. col. 10. ff. de legi. verſ. & t. quo ad primum. Ioãnes Faber in §. ex non ſcripto. Inſt. de iure natura. & alij plures relati Tiraq. vbi ſ. quãto ergo facilius huiuſmodi cõſuetudo tolerabit, cũ nec ſit cõtra ius diuinũ, ſed tm cõtra ius, poſitiuũ, vt iã docuimus, nec ſit irrationabilis, cũ clericis aliunde poſſit pouideri de cõgrua ſuſtentatione, & alimẽtis, nec pbeat occaſionẽ peccãdi, ſed eã potius remoueat, vt pxime dicebamus, nec ſit res noua, ſed in non paucis Chriſtianis nominis regionibus vſitata, vt & proxime etiam oſtendimus.

10 Clerici vel laici an immunitatem à decimis exoluendis, & libertatem poſſint præſcribere non leui cõtentione tractatum eſt, & clericos poſſe hanc libertatẽ præſcribere communiter receptum eſt, quia ipſi non ſunt incapaces ſpiritualium. Gloſſ in c. in aliquib. cũ qua trãſeunt ibi Doctores, Felinus in c. cauſam quæ, de præſc. col. 1. Balb. de præſcri. in. in p. par. prin. q. 7. Dominicus in c. 2. de decimis in 6. §. pen. per c. de. 4. de præſcr. quod procedit ẽt quo ad omnem decimationẽ ſm eoſdẽ. Nõ ſic, inqunt ipſi, admittendũ eſt in laicis, q ſm cõem ſententiã Doctorũ ſ relatã, talẽ libertatem à decimis nulla ex parte pſtãdis non poſſent pſcribere, q ſunt incapaces præſcr. quorum ratio nulla ſane eſt, nam & ſeruus q nihil ſuũ habere poteſt, & ideo per præſcriptionẽ ſibi acquirere non poteſt, tamen libertatem poteſt præſcribere, & domus ſeruiens quæ ſibi acquirere nihil põt, libertatẽ tñ cõtra ſeruitutẽ acquirere poteſt, & pro hac opinione communem facit text. in cap. in aliquibus. §. fin. & in capi. dudum, & in capitulo, cum ſint homines. ibi, ad conſuetudinẽ de decimis. & in c. a adpoſtolicæ eodem ibi, q̃m a diuerſis diuerſa cõſuetudo tenet, & in c. commiſſum, eodem titulo. & in c. ex multiplici, in q̃bus ſtatur conſuetudini hac in re. Itaque & ſi ius decimandi laicus contra laicum vel contra eccleſiã nõ ſatis

certum sit,an præscribere possit,q̃ supra attigimus ,libertatem tñ contra ius decimandi qn p̃scribere possit
dubitari non debet,qa vetitum nullo iure reperitur ,neque id iuri naturæ aduersatur aut diuino,cum decimæ
iure tm̃ positiuo non ẽt naturali aut diuino debeanẽ,vt
iam disseruimus.Deniq; fauorabilior est liberatio,q̃ acquisitio,arg.l.Arrianus.ff.de actio.& obli.vnde cũ s̃ dixerimus.laicos posse decimas prescribere p tp̃s immemoriale,sibiq; eas exigere,multo facilius poterũt ab earũ p̃statione libertatẽ acqrere,vt sic in eo tm̃ qð remaneat,q̃to.l.t pe talẽ libertatẽ possint acqrere,& magis ẽ
vt tpe lõgo vel lõgissimo non possint, sed eo tm̃ cuius
initij memoria hoĩum nõ sit arg.c.2.§. contrah.de reb.
ecclesiæ non alienan.li.6.& clarius in c.1.de p̃sc.eod.li.
est.n.cõtra tales laicos vehemens p̃sumptio iuris, & propterea ecclesia cõtra eos habet de iure fundatã intẽtionẽ suã,q̃ res eos cõstituit in mala fide p̃sũpta,à qua p̃sũptiõe lex recedit post tp̃s immemoriale,ñ aũt post breui⁹ tp̃s qñ nullũ aderat priuilegiũ, vt ibi, & c.cũ p̃sonę.
§.q̃ si tales,de priu.li.6.sed & breuiore tpe ĩterdũ a tali
p̃sũptione.l.recedit,vt alibi dixi,l.ĩ c.q cõtra.iur.n.2.s̃.

11 Illud aũt dubiũ est†qua rõne Papa exemerit quosdã
Monachorũ a p̃stlatione decimarũ,cũ hæ iure naturæ
vel diuino debeanẽ s̃m quosdã,& G°o.in c.à nobis ait
ius naturale in cõi,vel in vniuerso p̃manere fixũ & immutabile,sed in q̃busdã casibus vel capitulis seu indiuiduis soles & põt immutari,tũcq; ea innouatio sapit q̃dã dispensationẽ,& illã Glos.cõiter Doct. sequunẽ ibi
teste Ep̃o ciuit.Rod.vbi supra,n.9.Dec.cons.113.col.
2.Sozin.cõs.297.li.2.Idẽ Dec.in c.cũ ordinẽ,de rescri.
in prin.& ita intelligunt.ca.suggestũ.&c.ex multiplici.
c.ex par.c.à nobis.de decimis.&c.pen.& fi.eo. ti.&c.accedẽtib & c.si.de terra.& c. de dudũ priu.l.23.ti.21.p.
1.verũ hãc receptã rõnẽ impugnat ipse Couar.vbi s̃ q̃
decimæ nõ iure naturę,sed positiuo debenẽ,q̃ verũ esse ostendimus,nã si inqt,iure naturæ deberenẽ,tunc exprimi id non liceret Papæ,qđ dubiũ sane est,& contra
Glo.cõiter approbatã in l.ius ciuile est.ff.de iusti.& iur.
per tex.ibi,etenim constat iuris diuini esse,vt duob.vel
trib.testib.credaẽ.c.in oĩ negotio,de testib. c. cũ esses,
de test.l.vbi n.ff.de testib.& tñ in casib.lege positiua lõge plures testes reqruntẽ.l.si vnus.l.hac cõsultissima. C.
de test.l.hac cõsultissima.C.q test.fa.pos.ĩ prin.& §.sed
cum paulatim.Instit.de testamen.& alibi sæpe,nec per
hoc ius diuinum aut naturale desinit incolume seruari
vt per d.glo.vbi omnes.

12 Loca†publica & iure gẽtiũ cõia p̃scribi nõ possunt
l.fi.in prin.ff.de vsuc.l.q̃ in littore.ff.de acqu.rer.dom.
ibi,rursus in pristinã cãm recidũt.l.si q̃nã.ff.de diuer.tẽpo.præscr.l.sane si maris.ff.de iniur.§.flumina. verb omnibs Institu.de de rerum . diui. tradit Bar.in lege. quominus.ff.de fluminib.q.15.vbi plene p Ias.col.27.Paul.
Cast.in d.l.fi.Francis.Balb.de p̃scri.in 4.par.5.par.prin.
q.6.Ioannes de Platea & Ang.Aret.in d.§.flumina.Cæpolla de seruit.rust.p̃dio.rub.de pisca.charta pen.Iacobus.in tract.feud.verb.fluminibus.ad finẽ Ioannes.Faber.in dicto.§.flumina.

13 Limitat†primo hęc regula,vt p̃cedat rõne p̃scriptionis,sed nõ rõnẽ cõsuetudinis p q̃ ea,q̃ sunt iurisgentiũ
possent acqri.Ita tenent Ioannes Fab.& Angelus Aretinus in d.§.flumina,& Franciscus Balb.vbi s̃,n.2.ver.stat
ergo.vnde inferunt ipse Balb.& Faber,Angelus, qđ si
qs multis annis piscatus fuit ĩ flumine publico,& alios
piscari volentes iugiter sciente & patiente populo p̃hibuit p hoc cõsuetudine magis q̃ præscriptione in eo flumine ius piscandi,& cæteros de populo p̃hibendi q̃siuit,sequit Bal.in rub.ff.de rerũ diuisio.Idẽ vult glos.t.
& ibi Bar.in d.l.sane si maris.ff.de iniur.dum aiunt q̃ in
terminis illius tex.ius q̃situm fuerat consuetudine vel
priuil.Facit s̃m Balbũ c.sup q̃b.dã.§.p̃terea.de verbor.
significatio.Tenet idẽ Balb.de p̃scrip.in vltima. q.2.q.
prin.& Balb.in d.q.5.& Bald.in Rubric.ff.de rerũ diuisio ainnt inter cõsuetudinẽ,& p̃scriptionẽ eã esse differentiã,q̃ p̃scriptione trãsferẽ ius de vno in alterum,sed
p cõsuetudinẽ,de qua egimus,non tam transferri,quam
quod nullius ĩ bonis antea erat,denuo acquiri videtur
de quorum omnium veritate postea dicemus.

14 Limitaẽ scđo†vt tpe immemoriali possint, q̃ sunt iurisgentiũ,p̃scribi.Ita Angelus in d.l.fi.ff.de vsuc.Bal.in
d.q.6.ver.2.limita.nu.5.Ioannes de Platea,& Angelus.
Aretin.in d.§.flumina,vnde ijdem Ang.& Platea Areti
15 nus,& Balb.inferunt†q̃ sic tpe immemoriali Veneti p̃
scripserunt Gulphũ maris.Idẽq;in Genuensib.& idem
vult Barto.in l.iniuriarum in magna.§.fi.ff.de iniurijs,p
d.l.sane maris,ait,q̃ iurisdictionem maris p tp̃s immemoriale q̃siuerunt Veneti.Idẽ Angelus cons.289.thema tale est,& Ias.in l.ex hoc iure,col.5.ff.de iustitia &
Balb.vbi supra.De quorum veritate infra dicemus.

16 Quinimo†q̃ plus est,iam Veneti in suo Gulfu, quã
Genuenses in suo quoq,Gulfu,hoc est Pelego maris p
hoc tp̃s immemoriale q̃sierunt ius interdicendi & vetãdi reliq̃s mortalib.potentiã nauigãdi. Ita tenent Bart.
& Angelus,vbi s̃.& Iason col.1.in d.l.ex hoc iure.Idem
Iason.in d.l.quo minus.col.11.& Frãciscus Balb.vbi s̃ p
tex.d.l.sane maris,vbi idem vult Reynerius de Forlinio
& Ioãnes de Anania in c.1.& iterũ in c.2.de Cler.ven.
& Card.cons.40.Dñus Comes.Felinus in c.de.4.col.ti.
17 de præscriptio.†Ius.n.nauigandi s̃m eos regale est lege
quo minus.ff.de fluminibus.l.2.§.viarum,& ibi glos.ti.
18 ne quid in loco public.†sicque acquiri potest vel priuilegio,vel tanto tempore,cuius initij memoria nõ sit,
secundum eos.Paulus tamen Castren.in d.l.fi.reprehẽdit Angelum,vbi supra,qui mouebatur per legem, vsũ
aquæ.C.de aquæductu,lib.11.quam nõ bene intelligebat secundum Paulum,qui ait,ibi loqui de aqua priuata,non de publica,nam quo ad publicam,nec consuetudo nec præscriptio opus est,sed sufficit occupatio per
dictam legem finalem,non secus,quam in rebus,q̃ cœlo marique capiuntur,aut terra,l.1.ff.de acquirendo rerum domi.§.fere.Insti.de rerum diuisio. de quorum veritate infra dicemus.

19 Vnde Paulus infert†quod si Venetiarũ Ciuitas funditus diruta esset,Pelagus illud maris iuris gen.maneret
non secus quam antea,quam ea ciuitas ibi ædificata &
extructa esset.d.l.fi.verbo funditus diruto ædificio , &
dicta.l.quod in littore,& Balbus,vbi supra.n.8.ait,hanc
esse communem opinionem veriorem, licet , agnoscat
contrariam esse cõem,quam tenent Ang.vterque,cum
Perusinus,quam Aretinus,& Ioannes de Platea Cœpolla,& Iacob.& alij supra relati.Facit quod ait Fel.in c.accedẽte.col.5.de præscr. dum negat id,quod præscriptibile non est fieri præscriptibile,etiam tempore immemoriali,quamuis eo tempore,si allegetur titulus legitimus,præsumatur(sequitur Balbus,vbi supra,n.9.reprobantes Panormitanum, qui contrarium tenuit,consili.
26.in q.quæ ad præsens.lib.2.)quæ præsumptio cessaret,qñ contrarium esset notoriũ,vt est in hoc exemplo.

20 Tertio limitat vt quæ sunt publica,aut iure gentium
cõia licet non præscribaẽ,tñ tpe acqri põt ius excipiendi,vt de tali possessione nõ expellámur,eritq; duplex effectus,primus vt si turbemur in possessione cõtra turbãtẽ agere possimus,alter vt anteq̃ turbemur,possimus
p̃hibere volẽtẽ nobis inuitis talẽ locũ ingredi,p d. l. sane si maris.s̃m.Ang.in d.cons.Balb.vbi supra.nu. 10.

22 Quarto limitat quando princeps vendidisset ius piscãdi in flumine publico secundum Balbum,vbi supra,numero quarto.versi.alios casus Cœpolla de serui.rusticorum prædiorum,sub tit.de piscatio.ad finem. Iaco. de

feudis.

feudis.ver.fluminib.ad finē,& ꝑ quātū tēpus,vel ꝑ quā tā intermissionē locus occupatus ab occupatore deser tus videaᵗ,docent Bar.in d.l.quo min⁹.q.15.vbi Iaſ.col. 27.vbi poſt Ang.& Paul.in d.l.ſi.ff.de vſucapionib.tradunt cautelā,vt per talem intermiſſionem non videatur quis locum deſeruiſſe.

23 Iſtarū rerū veritas pendet a vera Iuris tam naturæ,ꝙ gētiū cognitione,Iura.n.naturalia diuina quadā ꝓuidētia immutabilia ſunt,nō aliter atqꝫ ius diuinū nā vtrūqꝫ fere idē ē,ſed diuinū appellaᵗ,qđ ab ipſo Deo optimo maximo datū nobis eſt,naturale eo,ꝙ ſimul cum ipſo humano gñe ꝓditū fuit,& eo ꝙ id ius natura edocti ſumus ſine vllo pceptore,vt iſthæc oīa in §.ſed naturalia Inſti.de iure natu.l.iura ſanguinis.ff.de regu. iur.l.eas cās.ff.de c.diminutio.l.2.ff.de vſufr.earū rerū.l. omnes populi.ff.de iuſtit.& iur.§.minus ergo. Inſtit. de hereditati.q̄ ab inteſta iuncto §.ſingulorū.Inſti.de rerū diuiſio.& Doctores cōiter in dictis locis, quib. adde. Theologorū nr̄æ tēpeſtatis diſertiſſimū, idem edocentem fratrem Alphōſum Caſtrenſem de poteſtate legis pœnalis,lib.2,cap.14.pagina 561.

24 Iſtud.tius gētiū naturale appellaᵗ ius naturale ſimpliciter,& ēt appellaᵗ ius gētiū primæuū,hoc ē,cū ipſo humano genere ſimul ꝓditū.d.§.ſingulorū,& hoc ius gētiū naturale vel primæuū ab iure naturali ſimpliciter ꝓlato differt,vt genus ab ſua ſpecie.Nā naturale ius dr̄,ꝙ oīb.aīantib.rā brutis,ꝙ rōne vtentib.cōne eſt:ius vero gētiū naturale,vel primæuū dr̄,ꝙ ſolis hominib.non āt reliquis brutis animantibus competit,vt dictis iuribus habetur per Doctores,& diſſeruimus ſupra.

25 Iuſ aūt gētiū ſecūdarium eſt,ꝙ nō ſimul cū ipſo genere humano ꝓditū fuit,ſed labētib. tēporib.à pleriſqꝫ earū gentiū,ꝙ morib. & legib.regūtur,nec ritu aut more ferarū ſylueſtrē vitā agunt,receptū reperiᵗ.d.l. oēs populi.ff.de iuſtitia & iure.§.ius gētiū.& §.ius aūt gētiū, & §.ſed naturalia.Inſt.de rerū diuiſione.idqꝫ ius initio, vt ius tm̄ ciuile nō ēt gētiū eſſet neceſſaria,& coacta rōne fatēdū eſt,quis poſtea ab oīb.vel.pleriſqꝫ gētiū paulatim aut ſucceſſiue admiſſum quoqꝫ fuiſſet,vt ſic tale ius inuētione ciuile tm̄ eſſe intelligaᵗ,ſed ap.ꝓbatione & veluti hoſpitio gētiū earū ius eſſe cœperit.et.n. cum initio generis humani nec eſſent captiuitates,nec ſeruitutes hominū,nec rerū ſoli dominia diſtincta,ſed cōia nec bella,ne emptiones vēditiones,locationes,conductiones,nec ſocietates,mādatū,& cætera id genus nec eſſe eſt fateri haſce res,nō pariter in omnibus orbis regionib.inuētas aut admiſſas,ſed vt veroſimillimū ē,ꝓrimum in vna altera ꝓuincia admiſſum,inuētū, inqꝫ; vſu eſſe inchoatū,deinde vero à reliqs quoqꝫ,regionibus,& gētib.paulatim receptū,ſicqꝫ;cū primū id ius in vna tm̄, vel in altera ꝓuincia in vſu eſſe cœperat,tūc illius tm̄ regionis vel gētius ius ciuile erat,cū vero poſtea à reliquis quoqꝫ; gētib.receptū fuiſſet,iā de iure ciuili in ius

26 cōuerſum fuiſſe appāruiſſet.ſicqꝫ;id ius gētiū ſecunda riū nō tā naturale,ꝙ poſitiuū dr̄ eſſe,ſicqꝫ; nō fixū,& immobile,ſed cōmutabile eſſe dr̄,nō ſecus qꝫ ius ciuile,vt de ſucceſſionū ꝓgreſſu in prefation.li.1.oſtendimus.n. ...tradit eleganter Theologorū noſtræ tēpeſtatis doctiſſi.frater Dominicus Sotus de iuſt.& iur.li...q...ar...

27 Etenim ſi qua ī ꝓuincia introductū legib.aut moribus eſſet eſſet,ne dominia eſſent priuatorū in reb. ſoli, ſed ꝙ eſſent cōia,ſine dubio ea lex vel cōſuetudo valeret,id qđ apud Lacedæmonas factū Lycurgo auctore fuiſſe Plutarch. apoph.li.1.in vita Lycurgi teſtaᵗ,pinde ſi receptū fuiſſet,capti ſerui fierent capientium ea quoque lex vel cōſuetudo valeret,id quod apud Gallos obſeruari fertur,& ſic de ſimilib.

28 Iuſt aūt diuinū & naturale,aut gētiū primæuū mutari nō poſſe cōſtat,vt multis legib.iā oſtēdimus vñ quod apud Lacedæmonas furari liceret, ꝙ apud Perſas adulterare liberū eēt,ꝙ apud Mahumetanos cū matrib.aut filijs,ant ēt pecudib.cōmerciū hēe ſas eēt, ꝙue apud eo idē Lacedæmonas vxores ad tps cōmodare liceret,vt cū eis cōmodatarius rē haberet,aut ꝙ apud Anglias getes Africanas oēs,quotquot erant ad nuptias inuitati,com merciū cū nupta hērent.aut ꝙ apud Aethiopes oēs fœminæ ſint oīb.viri cōes,id & ſimilia vtcunqꝫ; agētiū nō nullis in vſu fuerint,nunqꝫ in ius tranſire potuerunt, qa iuri naturali,& diuino,& gētiū ēt primæuo aduerſari vſ̄r,ſed ſemp tales ritᵘ,& mores ferini,nō humani cor ruptelæ & abuſus,non mores,leges,aut vſus iuſtius dicerent,nullo qꝫ; tēpore potuerūt pſcribi, nulla lege lata iuſtificari,nullo multarū ēt gētiū cōſenſu, hoſpitio, & exercitatione ſtabiliri, vt pter noſtros edocet huius tēpeſtatis diſertiſſimus Theologorū Alphōſus de Caſtr. de ptāte legis penalis. li. 2.c.14.pag.562.

29 †Et hiſtorias ſupra relatas refert Solinus.c.quadrageſimo tertio.Pompon.Mela lib.1.c.8. & Plutarchus de viris illuſtrib.in vita Lycurgi.& Alpho.Caſt.vbi ſ.,& Ioannes Boemus de morib.& ritib.variarū gētiū.c.10.li.1.

30 Ex qb.apparet,ꝙ ſuſpecta ſit ſententia eorū,quos ſ n.4.retulimus exiſtimātiū Genuenſes, aut etiā Venetos poſſe nō iniuria ꝓhibere alios nauigare ꝑ Gulfum aut pelagus ſui maris,quaſi æquora ipſa pſcripſerint, id qđ nō ſolū eſt cōtra d.l.qđ in littore.ff.de acq.rer. domi.l. fi.ꝑ pri.ff.de vſucapionib.§.flumina.verb.oīb.Inſti. de rer. diu.l.ſi quiſqꝫ.ff.de diuer.& tpalib.pſcr.l.ſane ſi maris.ff.de iniu.Sed etiā eſt cōtra ipſū ius naturæ,aut gentiū primæuū,qđ mutari nō poſſe diximus ꝙ ſit cōtra il lud ius,cōſtat,qa ñ ſolū maria,aut æquora eo iure cōia

31 erāt,ſed ēt reliq oēs immobiles.† & licet ab eo iure poſt ea receſſum fuerit ex parte,puta quo ad dñiū iure naturæ cōe,diſtinctū,& diuiſum,ſicqꝫ; ab illa cōione ſegregatū fuit.l.ex hoc iure.ff.de iuſti.& iur.§.ius gentiū. & §.ius aūt gētium.Inſti.de iure naturali.tñ diuerſum fuit & eſt in dñio maris ꝙ ab orgine mundi ad hodiernum vſqꝫ; diem eſt,ſuitqꝫ; ſemp in cōi nulla ex parte immu-

32 tatum,vt eſt notum,† & quis ex Luſitanis magnā turbā ſæpe audiuerim,in hac eſſe opinione,vt eorum rex ita pſcripſerit nauigationem Indic: occidentalis eiuſdéqꝫ; vaſtiſſimi magis,ita vt reliqs gentib.æquora illa trāſfretare nō liceat,& ex nr̄ilmet Hiſpanis vulgus in eadem opinione fere eſſe videaᵗ,vt ꝑ vaſtiſſimum immenſumque pontum ad Indorum regiones,quās potentiſſimi reges nr̄i Hiſpaniarum ſubegerunt , reliqs mortalium nauigare,pter ꝙ Hiſpanis ius minime ſit,quaſi ab eis id pſcriptum fuerit,tñ iſtoru momnium nō minus inſanæ ſunt opiniones,ꝙ eorum,q quo ad Genuenſes & Venetos in eodem fere ſomnio.eſſe adſoluēt, quas ſentētias ineptiri vel ex eo dilucidius apparet,quod iſtarū nationum ſingulæ contra ſe ipſas nequeunt preſcribere,hoc eſt,non reſpublica Venetiarum contra ſemet ipſam,nō reſpublica Genuenſium cōtra ſemetipſam,nō regnum Hiſpanorum contra ſemet ipſum,non regnum Luſitanorū cōtra ſemetipſū.l.ſequit.§. ſi viā.ff.de vſuc.§.ſic itaque.Inſtit.de action.eſſe enim debet differentia inter agentem & patientem,vt dictis iuribus,& l. cum filio,vbi multa per Bar.&.Iaſonem.ff.de.l.t.

33 †Contra reliquas vero nationes longe minus pſcribere poſſunt,quia ius pſcriptionum eſt mere ciuile vt fuſe oſtendimus ſupra p.1.pri.q.3.& 4.ergo tale ius ceſſat,cum res agitur inter principes,vel populos ſuperio rem nō recognoſcentes in temporalib.Iura.n. mere ciuilia cuiuſcunque regionis,quo ad exteros populos na tiones,vel etiā homines ſingulos non magis eſt in con ſideratione,quā ſi re vera non eſſet tale ius , aut vnqꝫ fuiſſet,& ad ius commune gentium primæuum vel ſecūdarium recurrendum eſt,eoqꝫ; vtendum ,quo iure ta

lem maris præscriptionem & vsurpationem admissam non fuisse vnquã constat, ergo, &c.

34 Facit tñ ẽt hodie vsus aquarũ cõis est nõ secus q̃ erat ab origine mũdi vñ Ouid. li. 6. Metamor. sic modulatur

Quid prohibes aquas, communis vsus aquarum.

Idem Ouidus lib. 1. Fastorum ait.

Omne solum forti patria est, vt piscibus ęquor.

35 Ergo† in æquoribus & aquis nullum ius est, aut esse potest humano generi, prę terquã quo ad vsum cõnem.

Præterea de iure naturali & diuino est illud præceptum, vt. Quod tibi non vis, alteri non facias, vnde cum nauigatio nemini possit esse nociua, nisi ipsi nauiganti, par ẽ, vt nemine possit aut debeat impediri, ne in re sui natura libera, & permissa, sibique minime noxia nauigãtium libertatẽ impediat, & lædat, cõtra dictũ p̃ceptum, & cõtra regulã l. libertas. ff. de statu hominũ. §. libertas. Instit. de iure p̃sonarũ. l. 1. & 2. ff. de homine libero exhibendo. l. 1. §. q̃ onerandæ. ff. quarũ rerũ actio non daẽ l. si qñ. §. illud. verb. adstringendos. C. de in offi. test. præsertim cũ oĩa intelligãtur esse permissa, quæ non reperiuntur expressim prohibita. l. nec non. §. quod eis. ff. ex quibus. caus. maiores. l. super statuas. C. de religiosis.

Quinimo nõ solũ cõtra ius naturale esset, velle impedire talẽ nauigationẽ p̃textu p̃scriptionis, cũ impedito noceat, sed ẽt tenemur cõtrariũ facere, hoc est, p̃desse ijs, q̃b. possumus, cũ id sine damno nostro fieri põt, & ita edocemur a domino nostro Iesu Christo in Euãgelio, dũ calũniãtib. Iudæis curauit die Sabbati ægrotũ.

Hæc est illa charitas, de qua per diuum Ioannem Euangelistam Epistola 4. ad finẽ dũ ait. Mendacẽ esse, qui dixerit, se diligere Deũ quẽ nõ videt, si qdẽ nec iuuat nec diligit fratrẽ suũ, hoc ẽ, p̃ximũ, quẽ videt, hoc ẽ qđ docemur à Iurecõ. in l. in illa stipulatione per te nõ fieri. ff. de ver. ob. vbi no. Bar. & reliq. nõ sufficere abstinere a malo, nisi fiat q̄ bonũ est, hoc elegãter disseruit Cic. Officiorũ 1. & 2. & depinxit comic⁹ Terẽti⁹ in Andria, dũ introduxit Cremetẽ senẽ alteri seni p̃diuiti ob iurgãtẽ, q̄ se ipsũ sũmis noxijsq; ac assiduis curis & laboribus maceret, nã illi excipiẽti sic, tñ, inq̃t, ociũ est tibi rerũ tuarum, aliena vt cures, eaq́; nihil q̃ ad te attinent. Replicauit Cremes sic, Hõ sum humani à me nihil alienũ puto, nõ obscure significans p̄p illã naturalẽ cognitionẽ, q̃ inter nos natura cõstituit, teste Iureconsulto in l. vt vim. ff. de iustit. & hominẽ homini non auxiliari, ne fas esse, p̃sertim cum id sine vllo incõmõ suo, iactura, aut ẽpensa fieri põt, quale est ei, q̃ inops cõsilij ẽ cõsiliũ p̃bere, comiter errãti monstrare viã, ex suo lumine alterius lumẽ accẽdere, & similia, vt pleni⁹ p' Ciceronẽ, vbi supra, & hoc est illud diuinum p̃ceptum Quod tibi nõ vis, alteri ne facias. ergo quãto magi tenebimur non obesse, præsertim quando nostra nil interest.

36 Ex† superioribus etiam apparet suspectã esse sententiã Ioannis Fbri, Angeli, Baldi, & Frãcisci Balbi, quos supra retulimus exstimãtiũ loca iurisgẽtium cõia, & si acquiri nõ possint p̃scriptione, posse tamẽ acq̃ri cõsuetudine, q̄ oĩno falsum est, eaq; traditio cæca, & nubila est oĩque rõnis lumine carens, legẽque verbis nõ rebus imponens, cõtra l. 2. cum vulgatis. C. cõmu. de lega. in exẽplis. n. de mari Hispanorum, Lusitanorum, Venetorum Genuensium, & reliquorum cõstat cõsuetudine ius tale nauigãdi, & alios nauigare p̃hibẽdi nõ magis acq̃ri, q̃ p̃scriptione, vtr oq; n. casu, vt patet, p rõ est ergo, &c. l. illud. ff. ad l. Aq. & q̃a per iura & rõnes supra relatas id esset cõtra naturalẽ æq̃taẽ, nec vllã induceret vtilitaẽ, sed solã læsionẽ, sicque vt lege exp̃ssa introduci nõ possent, c. erit aũt lex, 4. dist. l. 1. & 2. ff. de legibus. ita ẽt nec lege tacita, qualis est cõsuetudo. l. de q̃b. cũ seq. ff. legib. & tẽpore id ñ iustificareẽ, sed potius deterius & iniuriũ indies fieret. c. si. de præsc. & in exẽplis s̃ relatis, de furtis & adulterijs, & similibus facinoribus supra relatis. n. 15. loca vero publica etiam præscriptione quæruntur, vt infra dicam, contra Bald. Angel. Fabrum, Frãcis. Balbum.

37 Denique† ad perspicuã istorũ cognitionẽ agẽdũ est de ijs q̃ in terra, q̃ in mari, q̃ in cœlo reperiunt, et. n. licet iure naturali, & gẽtiũ primæuo oĩs terra erat oĩb. gentibus cõnis, quo ad vsum, & quo ad p̃prietatẽ, vel dominiũ nullius oĩno erat, tamẽ iuregẽtiũ secũdario cœpit ab illa oĩum gẽtiũ cõione segregari ac separari, vt exẽpli gratia, Hispania esset Hispanorũ Gallia Gallorũ, & sic de reliq̃s gentib. & regionib. &c. d. l. ex hoc iure, cũ similib. supra allegatis, & qua rõne vna p̃uincia à reliq̃s gẽtib. & p̃uincijs potuit segregari, & distingui, eadẽ rõne in vna eadẽque p̃uincia potuit pars q̃dã à reliq̃s eiusdẽ p̃uincię partib. & gẽtib. separari, vniq; , vel q̃busdã applicari, arg. de toto ad partẽ. l. 1. & 2. l. an pars. ff. p dereli. l. q̃ de tota. ff. de rei vẽdi. l. hęredes mei. §. cũ ita. ff. ad Trebellia. & vt cũ vna p̃uincia à reliq̃s separaẽ, intra ipsũ p̃uinciæ & eius terrę ambitũ sunt flumina, q̃ à reliq̃s quoque gẽtib. ẽt quoad cõnẽ vsũ separata vidẽtur, nõ secus q̃ humus ipsa, ita quoq; cũ vnius p̃uinciæ pars à reliq̃s p̃uinciæ ipsius partib. separata, vni vel q̃busdã hominibus. applicaẽ, flumina ẽt q̃ intra illã particulã erãt, à reliq̃s p̃uinciæ partib. & gẽtib. separata vñr, nõ secus q̃ ipsamet terra, & vtrũq; tã terra, q̃ aqua fluẽs fit p̃priũ illius domini, & intra illã particulã volatilia quoq; nidificãtia ad eũdẽ in habitu p̃tinebũt, nõ secus q̃ terrestria, aut ẽt aquatilia, q̃ in fluminib. reperienẽ, verum q̃a nimis difficilia impossibilib. enumeranẽ. l. apud Iulianũ. §. cõstat, vbi notant Bar. Paul. Castren. Alex. Iaso. & alij cõiter. ff. de l. 1. & ferarũ apprehẽsio nimis (vt cõstat) difficilis ẽ siue illæ sint terrestres, siue cœlestes, siue aquatiles, cõsequens fit, vt q̃ est dominus illius particulę terræ, aquarũ p̃fluentiũ, fluminũue. adhuc tñ is ferarũ, q̃ ibi sese cõtinent, siue illæ cœlestes sint, siue terrestres, siue etiã squãeæ dominiũ habere nõ intelligaẽ, poterit tñ sibi soli cõpetere ius piscãdi ĩ suo suisue fluminib. vel venãdi ĩ nemorib. suis, vel aucupãdi ĩ syluis suis, ita vt alios venari aucupari, piscariue sestinãtes p̃hibere iure possit. Cũ ergo iuregẽtiũ secũdario admissũ q̃ualiter sit, vt hæc terrarũ aquarũq; fluẽtiũ ab antiqua cõione separatio, & particularis applicatio fieri iure possit, in eo tñ qõ erit, q̃b. quotue modis id fieri possit, & sane fieri poterit, primũ ex populi exp̃ssa cõcessione, ar. c. sup q̃busdã. p̃terea. §. ff. de verb. sig. Idẽ ergo in cõcessione tacita. l. cũ qd. ff. si cer. pe. gl. no. ĩ simili. in l. 2. §. sed q̃a veremur. C. de iuramen. calũ. l. cũ ex filio, in prin. vbi multa p Ias. ff. de vul. l. 1. vbi ẽt multa p Iaso. C. q̃ admitt. tp̃e quoq; cuius initij memoria nõ sit, acq̃ri poterit. l. 2. & 3. ff. de aqua pluuia. l. 1. c. ductus aquæ. ff. de aqua quot. quo casu Ioãnes Faber, Angelus, Frãcisus Bal. & alij relati in prin. huius

38 c. cõcẽdũt† nõ tã p̃scriptione q̃ cõsuetudine id ius acq̃situ videri, p d. l. sane si maris. ff. de iniur. & moueẽ ẽt Bal. in rubr. ff. de rerũ diui. & Frãciscus Balb. de p̃sc. 4 p. 5. p. prin. q. 6. q̃a, inq̃unt, cõsuetudine acq̃riẽ ius in specie nostra, q̄ antea nullius in bonis erat, vel ad nullũ p̃tinebat p̃scriptione vero i⁹, qđ in bonis vnius erat trãsferẽ ad alterũ, q̄ nihil ẽ, si recte inspexeris, nã in specie nostra, q̃ tp̃e immemoriali ius q̃siuit, is id Reipublicę ademit, sicq; q̄ ad rẽ publicã, q̄q; ad oẽs, vel ẽt ad singulos de populo p̃tinebat ad p̃scribentem, vel acquirentem translatum fuit, nec. n. verũ est, ad nullũ antea pertinuisse, p̃pterea, quod ad oẽs p̃tineret, id. n. nõ minuit, sed auget arguento d. auth. res q̃. C. cõ. dele. Reiecta ergo eorũ rõne definitio quoq; principalis suspecta est: nam tale ius prę scriptione potius, quam consuetudine acq̃situm videri debet, nam cõsuetudo est lex tacita. l. de quib. cum multis legibus seqq. ff. de legib. lex autem omnib. debet esse æqualis, c. erit autem lex. 4. dist. l. 1. & 2. ff. de legib.

sed hic

ſed hic ceſſat æqualitas,quia ſolius acquirentis cõditio melior fit,reliquorum vero deterior,ergo,&c.Item lex debet eſſe vtilis,ſed hic eſſet nociua omnibus pręter acquirentem,ergo,&c.vt d.c.erit autem lex,cũ ſimilibus.

Pręterea ad cõſuetudinẽ inducẽdã longũ tm̃ tempus deſideraẽ.d.l.de qbus,cũ ſeq.vbi ſuſe p Bar.& Iaſ.& nouiores,ſed hic deſideraẽ immemoriale tẽpus,ergo,&c.

Deniq;ꝙ id ius tẽpore acqraẽ,cũ in conſeſſ.iit ſciendũ eſt ad talem acquiſitionẽ tria concurrere oportuiſſe.Primum,ꝙ iſte fuerit piſcatus p tẽpus,cuius initij ñ ſit memoria.Alterum, ꝙ p id tempus nullus alius de populo piſcatus fuerit, niſi ſorte de cõceſſione iſtius, vel clãdeſtine.Vltimũ,ꝙ alios piſcare volẽtes ipſe ſciẽte; & patiente populo ꝓhibuerit,nã & ſi ipſe piſcatus ſemper fuiſſet,quoſdã de populo piſcari volẽtes ꝓhibuiſſet ſemper,ſed tamen nõ oẽs,qa alij fuerunt ꝓhibiti ab eo alij vero libere piſcati fuerunt,id quidem non ſufficeret ex mente doctorum communiter,vbi ſupra.

39 Hactenus quoad terram vel flumina,Quid aũt quoad mare?& in eo magis eſt,ꝙ ẽt cõcurſus iſtorũ triũ non ſufficeret ad acqrendũ ius.Rõ differentiæ inter mare ex vna parte,& terrã,vel flumina,ex altera,qa illo caſu, vt olim,ita & hodie,& ſẽp, tã quo ad piſcãdũ, ꝗ quo ad nauigãdũ manſit integrũ ius gẽtiũ primæuum,neq; vnꝗ fuit à cõione hominum ſeparatũ,alicui vel aliqb. applicatũ,poſtriore aũt caſu,nẽpe in terra,vel fluminibus aliud fuit,vt iã diſſeruimus,ſed quare ius gentiũ ſecũdariũ,vt eã ſeparationem,quoad terras & flumina fecit,eandem quoad mare facere deſijt,reſpõde,qa illo caſu expediebat ita fieri,hoc aũt caſu non expediebat, cõſtat.n.ꝙ ſi multi venenẽ,aut piſcenẽ in terra,vel flumine,facile nemus feris, & flumen piſcibus euacuatũ redditẽ,id ꝙ in mari nõ eſt ita.Itẽ fluminũ nauigatio facile deterior fit,& impeditẽ p ædificia,ꝙ in mari nõ eſt per totũ.ff.ne qd in flumine pub.Itẽ p aq̃ ductus facile euacuaẽ flumẽ,nõ ita in mari,ergo in vtroq;ñ par rõ.

40 Nec ad rẽ ptinet,ꝙ ſupra diximus cõẽ eſſe vſum aquarũ,fontiũ ẽt & fluminũ,nã intelligiẽ quoad bibẽdũ & ſimilia,q̃ fluminis dominiũ aut ius habẽti vel minime vel leuiſſime nocent,minima.n.in cõſideratione nõ ſunt,l.ſcio.ff.de mino.dixi multa lib.1.de ſuc.reſo.c.7.
Pro noſtris ſentẽtija facit,qa iniqua nullo tẽpore p̃ſcri
41 bunẽ,& ide lex iniqua nullo tẽpore p̃ſcribiẽ,aut iuſtificaẽ.Ita Balb.de præſc.5.q.prin.in q.11.illius.5.q. princ. gloſ.in c.inter cætera.16.q.Alphonſus de Caſtro Teologorũ doctiſſimus de poteſtate legis pœnalis.li.2.c.14.

Quę poſſunt q̃ri priuilegio,an poſſint acqri cõſuetudine vel p̃ſcriptione,vide per Panor.& plene Felinũ in c.accedentes,de præſc.Balb.de præſ.5.q.in prin. glo.in c.catholica.11.d.vbi Dominicus,& p̃ poſ.Ant.in d.ca. accedente,& pręſcriptionem poſſe cauſari a priuilegio inſufficienti,& poſſe cũ eo cõcurrere,tradunt Bal.in l.
42 1.col.pen.C.de ſeruis fugitiuis.c.cum perſonę,de priuil.li.6.vbi Ioannes Andreæ,& Geminia.c.veniens cum glo.vbi Panor.de p̃ſcr.Balb.in 5.q.prin.poſt prin.Imola in repetitio.c.fi.col.9.de præſc.vbi tradũt,an contra tenorẽ priuilegij poſſit priuilegiatus præſcribere,& an videaẽ renũciare p̃ſcriptioni p impetrationẽ priuilegij.

43 Et actioni nondum ortæ ſed quæ ſperatur competere,an præſcribi poſſit,pręſertim cõtra eũ q poterat efficere,vt ipſa oriretẽ,tradit Balbus,vbi ſupra 5.q.prin. in verſ.3.quęro.Caſ.cõſ.292.ſuper eo.li.3.glo.in l.empti.C.de euictio Ancha.in c.ſine poſſeſſione,de reg. iur.

44 Et quę ſunt impræſcriptibilia ex legis diſpoſitione vt via publica,homo liber,res ſacra,nec per annos mille præſcribẽtur.Bal.in fi.& ibi Ang.in l.omnes.C. de p̃ſc. triginta annorum.Ioannes de Platea in l.ſi quis decurio.3.C.de decur.lib.10.glo.in l.2.C.de ingenui.manumiſſ.gl.in l.fi.C.de præſcrip.longi tempor.quæ pro lib. Felinus in Rubr.de præſcrip.idem Felin.in c.accedẽtes col.4.eodem tit.Balbus.vbi ſupra par.5.q.19.contra Panormi.conſ.26.lib.2.Et legem iniuſtam nullo tempore poſſe præſcribi,tenet Balbus,vbi ſupra,q.12. per ca. erit autem lex.4.diſtinct.poſt glo.in c.inter cætera.16. q.3.& Balbus,vbi ſupra,q.14.ait incolatum ſeu domicilium decennio præſcribi,vel acquiri,& priuilegia ciuilitatis,& Bal.in rub.de pręſc.ad fi.l.2.& ibi glo.& Bar. C.de in colis.lib.10.

45 Denique præſcriptionum materia locum non habet in ſequentibus caſibus.Primus,quando res agereẽ inter duos populos liberos,vel inter plures.

Secundus quando ageretur inter principes non recognoſcentes ſuperiorem.

Tertius quando ageretur inter extraneos reſpectu iuriſdictionis,etiam ſi illi eſſent priuati homines,& cõſequenter idem eſt reſpectu ambaſciatorum ſeu legatorum & reliquorum peregrinorum,vt plene diſſeruimus ſupra par.1.iſtius præſcriptionum tractatus in 1.c. illius par.4.

46 Pręterea actionum perſonalium præſcriptio actiue (hoc eſt,quo ad inducendam obligationem perſonalẽ). etiam hodie locum non habet vt edocemur ſupra par. in 1.q.10.illius partis.1.

Et alios caſus,in quibus ceſſat præſcriptio, colliges ſupra par.2.in c.inci.quo ad materiam præſcriptionum & Balbus enumerat quãplures in 6.p.prin.ad fi.in tract. de præſcrip.

47 Alios quam plures caſus,in quibus ceſſat pręſcriptio enumerauimus,& tradidimus varijs in locis in tract.de ſucc.crea quos caſus vt ex integro repetere nõ expedit cũ ibi inueniri poſſint,ita eos ſummatim referre oportuit,eſtque vtile referendo ea loca,quibus plenius peraguntur,quæ ſunt ſequentia.

Pręſcriptio triginta annorum iure ff.incognita,cum communi.§.21.nu.234.in tract.de ſucceſ.creatio.

Præſcriptio an impediatur alienatione vetita.§.26. num.127.

Præſcriptio longi temporis non reſcinditur per reſtitutionem,contra communem.§.26.nu.232.

Præſcriptio immemorialis an detur inter dominum & vaſallum.§.22.nu.24.

Præſcribi an poſſit ius facultatis.§.22.nu.26.

Præſcriptio immemorialis non procedit,vbi nõ eſt poſſeſſio,vel quaſi.§.22.nu.25.

Præſcribi an poſſint alienari vetita.§.26.nu.112.

Præſcrip.nunquam reſcindi reſtitutione contra cõmunem.§.26.nu.131.

Præſcriptio impeditur,quando iuriſdictio aliqua in parte exercetur.6.26.nu.123.

Præſcr.mala fide non contingit,etiam in actionibus cum communi contra alteram communẽ.§.21.n.119.

Præſc.fauorabilis non facilius pacto impeditur,quã odioſa.cum Alcia.contra Fel.& alios.§.10.nu.19.

Præſcriptio iuris perſonalis refert,fundetur in negligentia non potentis,an vero in p̃ſumptione ſolutionis, noua decla.cõtra Fel.Rom.Croiũ,& alios.§.10.n.19.

Præſcriptio virtualiter impeditur,ſi conuenitur, vt impleta iterum actio renaſceretur,cum cõmuni.§.10. num.23.

Præſcriptio cum peccato non inchoatur cum communi.§.10.num.33.

Præſcriptio pacto poteſt renunciari ex permiſſione legis,vel ſtatuti,cum communi.c.10.nu.21.

Præſcriptio non impeditur per pactum de præſcribendo,etiam ante inchoatam præſcriptionem, contra Fel.§.10.num.14.

Præſcriptio 30.ann.procedit etiam de iure cano. in caſibus cum communi.§.10.num.150.

Præscribi non potest personalis actio cum mala fide, cum communi contra Bar. & sequaces. §. 10. nu. 14.

Præscriptio per pactum prorogari non potest cum Croto contra communem. §. 10. n. 24.

Præscriptio iure ffforum incognita, cum communi §. 10. num. 16.

Præscriptio etiam sumens originem ab ipso contractu renunciari non potest, contra Bald. Feli. Ripam. §. 10. num. 18.

Præscriptio contingit cum bona fide orta etiam ex iniusta causa, cum communi. §. 10. nu. 13.

Præscriptio actionum & seruitutum non fit cum mala fide de iure canonico, cum communi contra Barto. §. 10. num. 12.

Præscripta actione personali, debitor est tutus in foro contentioso, cum Felino, & alijs contra Couar. §. 10. nume. 35.

Præscribitur vel finitur 30. annis ius offerendi cum communi. §. 10. nu. 17.

Præscriptioni etiam in merum fauorem præscribentis inductæ, renunciari non potest, cõtra commu. §. 10. num. 16.

Præscriptionem an testator vetare possit, noua declaratio. §. 10. num. 38.

Præscriptio cum mala fide non procedit, etiam in actionibus temporalibus, contra commu. §. 10. num. 36.

Præscriptio cœpta contra priuatum, cui successit ecclesia non variatur. §. 10. nu. 41.

Præscriptio longi temporis non impeditur per pactum de non præscribendo, contra Fel. Bar. & Ripam. §. 10. num. 11.

Præscriptio non impeditur per pactum etiam iuratũ cum quibusdam contra communem. § 10. num. 9.

Præscriptio præterita pacto renunciari potest, cum Feli. & alijs, quod fallit in rebus corporeis. §. 10. num. 40.

Præscriptio non potest per pactum impediri, cũ cõmuni, contra quam plures. §. 10. nu. 6.

SEXTA ET VLTIMA PARS, QVAE AD RESOLVTIONEM seu rescissionem præscriptionum vergit.

48 PRæscriptio semel completa ex multorum sententijs rescinditur malę fidei aduentu, post finitam seu expletam pręscriptionem contingente, quam rem vehementer controuersam peregimus supra cap. 84. dic. vt ibi.

49 Secundus casus quo ex multorũ sentẽtijs rescinditur vsucapio, est per restitutionis interuentum, quæ conceditur ei, contra quem absentem, aut ignorantem, absentem simul & ignorantem, præscriptio contigerat iuxta l. fi. C. de tẽp. longi pſc. q̃ rẽ nostris inter sese dissidẽtib. vehementer cõtrouersam similiter disseruimus supra. c. cap. 75. dicito vt ibi.

50 Tertius casus est ratione pacti quod efficit, vt præscriptio semel completa infirmetur. ita tenent Ang. in l. 1. C. ne rei domi. vel tẽp. Din. & Io. Imol. in l. nemo potest. ff. de l. 1. And. Alciat. in rub. de præsc. nu. 58. Ioan. And. ad Spec. in rub. de præsc. col. 2. & hæc opinio erat communis ante tempora Bart. secundum Alciatũ, vbi supra, Bar. & Bal. in l. 1. ff. de vsuc. estq; cõis opinio sm̃ Bal. in d. l. nemo põt, vbi eam tenet et Florianus, & Bal. in l. 1. C. de senten. q̃ pro eo quod interest. col. 4. Anto. But. in c. cum non liceat. de præsc. sed aduerte quod omnes hi partes minime dicunt præscriptionem impletam pacto infirmari, sed tantũ impediri antequam inchoetur.

Contrariam partem quæ hodie receptior est, secundum And. Alcia. vbi supra, tenent Barto. col. pe in d. l. nemo põt, quam & sequuntur, & receptiorem appellant. Francis. de Rip. nu. 104. ibi, & And. Alciat. vbi supra, Raphael Cuma. Areti. & Alex. nu. 25. Ioa. Crotus nu. 45. in d. l. nemo potest. sequitur, & affirmat esse receptiorem sententiam Ioa. Annibal. in d. l. nemo potest. nu. 685. & & est cõis opin. secundum Præpositum, qui eã sequitur in c. 1. §. præterea, de c. Cõ. tenet Fran. Balb. de pręsc. in 5. p. 5. p. prin. q. 6. qui alios allegat. Bal. in l. c. si postquam. ff. de fide iuss. Panor. in rub. de præsc. col. 1. Ludouicus Roma. in Rub. ff. de arb. colum. 20. & idem Rom. cons. 201. pro dec. præsentis, quẽ refert Iaso. hanc partẽ secutus in d. l. nemo potest. nu. 111. lect. 2. & idem Ias. ibi nu. 80. in lect. 1. sed aduerte quod hi Doctores nil aliud dicunt, nisi quod pacto impediri non potest præscrip.

Quid dicendum? & premitte longam esse differentiam, vtrum agatur de præscriptione iurium realium, an vero de præscriptione iurium personalium, priore enim casu ob bonum publicum fuerunt introductę vsucapiones. l. 1. ff. de vsuc. posteriore aũt casu non ita, sed

51 magis, vel saltẽ potissimũ pp vtilitatem priuatã, & ideo tunc iurium personalium, pręscriptio videbatur posse renunciari, arg. l. si quod nobis. §. pen. ff. de ædil. edict.

Sed cur magis ob bonum publicum videtur inducta iurium realium præscriptio, quã iurium pſonaliũ? respõdeo rõne, qđ possessioni naturali & apparenti magis fauendum erat, q̃ vbi vel nulla possessio oĩno erat, vel eius impropriissima & latens, sicque si contra me habebam aliquam actionem, præsertim datiuam, & breuissime vitæ, mirũ non est, si conueniri possit, vt eius vita breuis sit vt d. l. quod si nolit. §. pen. non sic in remouendo tempore rebus corporalibus præscribẽdis definito, quia ex rebus corporalibus nascuntur fructus, ex quibus sustinetur vita hominum, sicque vt earũ rerum dominia non sint in incerto, longe magis interest reipublicæ, quam respectu

52 dictarum actionum personalium & sic vsucapionem rerum corporalium ob bonum publicum, etiam principaliter introductam esse, tenendum est per d. l. 1. ff. de vsuc. si non violetur, vt est ex mente oĩum eorum quos supra retulimus, tenere hanc opinionẽ negatiuam vt nequeat pacto renũciari pſcriptioni, licet contrariũ tenẽãt ij, qui partem contrariam tuentur, & potissimũ Franc. Balb. vbi supra, post Ang. Imo. & Ale. col. pe. in d. l. nemo potest, id qđ. nos tenuimus (sed minus recte) in §. 10. n. 6. ver. ꝑ priore, in tract. de succ. crea, & ad cõfirmationem istius differentiæ, q̃ inter pſcriptionẽ rerũ corporaliũ, & actionũ pſonaliũ cõstituimus, cõducũt. q̃ ñ minus vtiliter, q̃ noue disseruimus, ſ p. 2. q. 1. cũ seq.

53 His pmissis singe me redemisse seruũ ab hostibus, quẽ tibi hac lege donaui, ne eum posses pſcribere, certe post tps ad talis pſcriptionẽ a lege definitũ, tali pacto minime obstãte iuxta superiorẽ cõclusionẽ eũ te pſcripsisse credo. Addo optimũ tex. hãc ad rẽ à nemine vnq̃ allegatũ in l. si id qđ. ff. ꝑ delict. lict. vbi vxor marito rẽ donauit alienã, q̃ maritus accepit, eum vxoris esse putaret, sicque nec possidebat cogitatione dominij, nec putabat se posse præscribere, quia ille titulus, vt pote a lege improbatus pro non titulo habebatur. l. 3. C. pro empt. l. 1. C. de bon. mater. lege. 2. §. si à pupillo. ff. pro empto, adhuc tamen is maritus rem præscripsit, quia vt præscriptio contingat, sufficit possessionem vitio carere, prout ibi contigerat, quæ vt vitio careat, sufficit possessorem putare sese domini ex voluntate possidere, vt ibi, dum ait quasi volente & concedente domina. Sic & in proposito ego sciebam te habere dominium istius serui ꝑ ocabiliter eo ipso quæsitum quod eũ ab hostib. redemisti. l. in bello. §. si quis seruum. ff. de cap. sicque legitime eum te donante possidebam sciebamque me eũ posse,

pręscribere

præscribere (si nullum pactū interpositum fuisset) post transactum tēpos, quod priori domino lex ad eū seruū redimendum concedebat, iuxta d. §. si quis seruum cer te non obstante pacto eum præscribam, quia tale pactū non constituit me in mala fide, vt d. l. si id qd, licet con trarium & male tenuerit Ripa in l. nemo potest ff. de l. 1. num. 105. quem improbauimus de succ. crea. §. 10. n. 12. vide supra 71. c.

54 Cum tergo dominium irreuocabile illius serui præ scriptione illa quęsierim, in eo duntaxat quæstio mane nebit, an qui mihi eum donauit ad interesse, vel forte ad ipsius serui dominium restituendum ex vi pacti age re contra me possit, prout dominium, semel quęsitum in mille iuris speciebus restitutioni subiectum esse appa ret, in l. videamus. 2. ff. de vsuris, & quidē contra me age re nō poterit si eius non interfit. l. ex conuentione. C. fine censu vel reliquis. l. stipulatio. §. alteri, & §. si stipu ler, & vtrobique per Bart. Alexand. & Iason. ff. de verb. obliga. sin autem eius interfit, poterit, vnde si eidem do natori vterus dominus eum seruum (hoc est facultatem & ius eius redimendi) donasset, legasset, aut alias concef fisset, iam eius interesse inciperet, & sic agere posset, di ctis legibus, sicque illa vsucapio forte rescinderetur qd obtinet si ea donatio vel legatum fieret ante perfectam serui pręscriptionem.

55 Quartus casus in quo rescinditur vsucapio est, quā do post eam completam tali præscriptioni renunciatū fuit, ita tradunt communiter Doctor. vt p Francis. Bal bum de præscrip. in 5. par. 5 partis prin. q. 6. Fel. in rubr. de præscrip. num. 10. Francis. de Ripa in d. l. nemo. po test. ff. de l. 1. num. 106. per l. si post quam. ff. de fideiusso quæ conclusio & si in præscriptione actionum forte vera sit, non sic in præscriptione rerum corporaliū, vt diximus de succ. crea §. 10. num. 10.

Quintus casus est quando renunciatio fit iuramento vt per Balbum, vbi supra, num. 3. quod impugnaui in d. §. 10. num. 9.

56 Sextus casus, est, quando conuenit vt si actionem, quam contra te habebam, præscriberes, iterum eadem quantitas vel res deberi inciperet. Ita Bar. in d. leg. ne mo pōt e col. pen. per l. sicut in annos. ff. quib. mod. vsus fr. ami. sicque impleta semel præscriptio virtualiter, & in effectu rescinditur per modum alterius obligationis renascentis, sequitur Balb. vbi supra n. 3. Angel. in prin. Insti. de vsuc. col. 4. de quo Fel. in d. rub. de pręscri. col. pen. dixi in d. §. 10. num. 23.

57 Septimus casus est, quando per legem liceret paci sci super præscriptionibus breuiandis, prorogandis, vel perimendis, tunc enim post impletam præscriptionem posset agi, vt rescinderetur inter partes, ita in simili te net Franciscus Ripa, num. 107. in d. l. nemo potest. con firma quia pręscriptiones sunt meri iuris positiui, vt ple ne diximus supra par. 1. q. 2. ergo per ius positiuum po terit eis addi, detrahi vel commutari. l. nihil tam natura le. ff. de reg. iur. c. omnis res, eo. tit. §. sed naturalia Inst. de iur. nat. & in specie ita tenet Felin. in d. rub. de præsc. Bald. in leg. 2. per illum tex. C. de const. pec.

58 Octauus casus est, si actū fuit inter partes, vt actio quæ forte per annum vel biennium præscriptibilis erat non præscriberetur, nisi tempore longiore, vel vt res quæ triennio vel decennio præscriptibilis erat, non præscriberetur, nisi longiore tempore in his enim speciebus, & similibus in effectu videtur per pactum rescindi præscriptio, eo quod ea præscriptio, q tali pacto cessanter cōtingeret, nūc p talis pacti interuē tum contingere desiit, ita vidētur tenere cōniter Doct. vt per Accursium, & Bald. & alios in auth. quā actio nes. C. de sacrosanc. eccle. Ang. in auth. vt Ecclesia Ro mana, in prin. & alij quos retulimus de succes. creatio. §.

19. nu. 24. vbi ab hac opinione recessimus post Crotum nu. 45. in d. l. nemo potest. & supra num. 37.

Nonus casus est, qn testator, q rē bona fide emit, postea dubitare cœpit, an forte esset aliena, & iussit. ne cā hæres possit pscribere, si forte aliena appareret, quo casu adhuc puto pfici pscriptionē mero iure, verū in ef fectu rescinditur, quia quasi ex causa fideicommissi eā hæres sic pręscriptā tenebitur restituere, arg. l. cū pater. §. filius matrē. ff. de l. 2. l. vnū ex familia. §. si rē. ff. eo. tit.

Decimus casus traditus fuit per nos de succre. §. 10. nu. 40. vers. denique ex dictis.

Vndecimus casus qn ex forma statuti debitū decen nio pscribi poterat pscriptū fuit decennio mox partes cōuenerunt, vt p aliud bienniū actio duraret, sicq; in ef fectu rescissa fuit vsuc. dic. vt d. §. 10. n. 26. ver. in sūma.

Duodecimus casus ē, in pscriptione inducta ī merū partis fauorē arg. eorū. q diximus. d. §. 10. n. 16, ver. 4. lim.

Tertiusdecimus casus est, qn rescindit vsucapio per interuentū restitutionis cōcessæ minorib. vel ecclesijs, & is casus alios multos cōtineat sub se, vt diximus plenis sime de succe. crea. §. 10. n. 40. cum multis seq. p. l. ff. C. in qb. ca. in integ. resti. non est necess. l. 1. C. si aduer. vsu.

Quartusdecimus casus, fauore paopertatis rescindit præscriptio, vt diximus supra 1. cap. 136.

Quintusdecimus casus, lex iussit, vt mercedes famulo rū pscriberent triennio, ea rōne mota, qa q post trien niū mercedē ab hero suo petit, pſumit retro suā merce dē recepisse, & iterū eā exigere velle, cōtra c. bona fides de reg. iur. li. 6. certe hoc casu si post triēniū is famulus pbat sibi mercedē nunq̄ fuisse solutā, rescindet ea psc. ipseq; obtinebit vt dixi de succ. cret. §. 10. n. 33. q nota ad intell. prag. ann. 1528. c. 157. q tn nō affirmo, sed di cito, vt differuimus de succ. crea. §. 10. num. 33. dic vt in sequentibus tribus versiculis.

Decimussextus casus est, vt oīs pscriptio, q nitit in p sumptione solutionis, vel numerōnis, rescindat quoties pbat cōtrariū, exēpli gratia, lex cōcedit exceptionē nō numeratæ pec. cōtra hāc exceptionē debitori cōpetēt pscribi biennio. l. in cōtractib. C. de non. n. pec. in prin. Instit. de literarū obliga. Rō est, qa post bienniū lex p sumit verā pecūię numerationē a creditore factā fuisse vt dictis iurib. ergo cōtra hāc pscriptionē admittit pbatio in cōtrariū, sicq; si debitor ēt post bienniū pbat sibi pecuniam non fuisse numeratā, ea biennij pscriptio quasi rescissa sibi nihil oberi. Ita (multis tn repugnātib.) plene tradit Philippus Decius in l. iur naturæ. ff. de reg. iur. Emanuel de Acosta in l. 2. C. de non n. pec. vl. fal. di xi plene multisque ornaui de success. crea. §. 9. num. 22.

Decimus septimus casus est, vt oīs pscriptio q nitit ī psumptione obligationis, si pbet eā obligationē re ve ra nō interfuisse, cessare aut rescindi dicat, vn ī terminis l. cū de in rē vers. ff. de vsu. vbi is, q certū qd annuū p cō tinuū decenniū recepit, dr illā annuā pstationē in poste rū pscripsisse, vt in æternū tātūdē singulis annis sibi p stādū sit, qa cā & titulus obligatorius eo ipso pſumit q talē titulū & cām allegauit, quo casu ēa pscriptio (si mō eā pscriptionē appellare fas est) si reus pbauerit, nullam cām obligatoriā pcessisse, rescindei, sicq; in posterū li ber manebit, ē vera, & cōnis sentētia, de qua plenissime egimus, & plurib. q̄ quinquaginta similib. ornauimus, su pra. p. 3. prin. & supra cap. 84, cum præceden. & seq. dū differuimus materiam d. l. cum de in rem.

Qua rōne in oīb. illis quinquaginta iuris specieb. de q bus mētionē babuimus, in qb. inducit psumptio & qua si qdā pbatio post longū tēpus respondere facta suffi ciēt ī cōtrariū pbatione, à tali legis præsumptione re cedendum esse & cōsequenter eam præscriptionis ima ginem rescissam videri, vt dictis in locis attigimus.

60 Decimusoctauus casus est, qn pscribi iurisdictio, nam talis

talis pscriptio resoluit aut rescindit voluntate seu pnia ipsorum ciuiũ in qb. exercet, moueor, nã c is iurisdictio ē, ad merã subditorũ tm, nõ ēt ad regētiũ vtilitatē vt tradũt Plato, Cicero, sãctus Thomas sãctus Ireneus & deniq; ē cõis opinio tã sanctorũ doctorũ, q̃ Philosophorũ, & olum scribētiũ, plene disseruimus s. lib. 1. c. 1. Quidquid autem ad nostram vtilitatem receptum est, tandiu durare debet, quandiu nobis placuerit, & non vltra, idque libere repudiare, prodigere, & abijcere possumus l. penu. C. de pact. l. si quis in conscribendo. C. de episco. & cle. l. egregius, in l. stipulatio ista. §. inter certam ff. de verbo. oblig. l. filius familias. §. diui. ff. de l. 1. l. cũ pater. §. rogo. & §. mando. ff. de l. 1. l. 1. ff. mand. in prin. Institu. eod. tit. l. sub hac. ff. de actio. & obliga. l. sed & le. §. consuluit, ibi, dum re sua se abuti putant. ff. de peti. here. l. non vsque. ff. si a parente quis fuerit manu. l. 1. § . & magis verbo. prodegit. ff. si quid in frau. patroni. l. inuito. ff. de reg. iur. §. præterea, cum ibi no. Institutio. de acti. vbi Glo. ait, Id portat leuiter, quod portat quisque libenter omnes enim homines æque liberi sunt. l. quod attinet. ff. de reg. iur. & ad suam duntaxat vtilitatem sese aliorũ submittunt iurisdictioni, non quo minus, sed quo magis libertate sua potiantur, dum principum armis, potentia & consilio aduersus facinorosos conciues, vel exteros tuentur, vt dixi supra c. 1. & 20. & 21. & 22. ergo si quoties libitum esset, non liceret ab ea subiectione sic sponte facta discedere, iam ea ad suã vtilitatem duntaxat facta in læsionem & perniciem suã contra omne ius omnemq; rationem conuerteretur. l. legata inutiliter. ff. de l. 1. l. legata inutiliter. ff. de adim. lega. l. non ideo minus. C. de proc. l. quod cõtra. ff. de legib. id quod innumeris authoritatibus, legibus, & rationibus ornauimus, in l. si quando in prin. C. de inoffic. testamen. cuius tituli interpretationem collocauimus in li. vlt. de success. resolutio.

Nec immemoriale etiam tempus huic rei impedimento est, quia omnes præscriptiones etiam immemorialis temporis (vt notum est) sunt iuris ciuilis Romanorum merum inuentum, vt diximus supra par. 1. c. qu. 2. cũ seq. sicq; populum Romanum duntaxat non etiam reliquæ gentes tenent, sicque reliquæ gentes iure tantum naturali & gentium non etiam hoc iure ciuili Romanorum vtuntur. porro ius naturale & gentium præscriptionẽs non nouit, vt d. q. 2. cum seq. disseruimus. quinimmo nec ipsi populo Romano aut alteri populo, qui similibus p̃scriptionibus vteretur, id impedimento esset, quia vt sæpe diximus tantum præscriptum quantum possessũ. d. c. sine possessione, de reg. iuris. li. 6. vbi per omnes. nec dubium est, quin & si quis dux, comes, marchio aut baro, & similes eiusque prędecessores iurisdictionem in quodam populo per immortale tempus exercuissent, adhuc in illius iurisdictionis possessione, vel quasi & modo esse & retro semper fuisse sub hac limitatione, moderamine, modo, aut conditione videntur, vt ea merã ciuiũ duntaxat vtilitatem intueri videatur, & consequenter, vt ad libitum ipsorum resolubilis sit, vnde ciuibus domicilium & iurisdictionem mutare liberrimum est, vt diximus de succes. creat. lib. 3. §. 30. n. 298. cum præcedentibus & sequentibus. veritas tamen istorum pendet ab triplici illa principatus specie, de qua supra li. c. 1. disseruimus, sicque isthæc interea non adfirmamus.

61 Decimusnonus casus est, quando rem alienam, quã meam esse putabam, tibi bona fide accipienti donaui, q eam præscripsisti, deinde erga me ingratus extitisti, tũc enim rescissa tali præscriptione eam rem (vt quibusdã placuit) reuocare potero, argumento le. fi. C. de reuoc. dona. quod forte non est tutum, quasi donatarius, post quam rem pręscripsit, iam non tam à me quam iure suo habere videatur, arg. l. si id quod. ff. pro derelicto & quia beneficium d. l. fi. ad res proprias non ad alienas donatas videtur pertinere, nisi forte verus dominus eam rẽ postea huic donatori donasset aut legasset.

62 Vigesimus casus, quando in terminis l. si vnquam. C. de reuocan. don. postquam donatarius res alienas bona fide donatas & acceptas præscripsisset, liberi donatori nascerentur, tunc enim per talem liberorũ superueniẽtiam quasi rescissa illa præscriptione res donatæ ad donatorem (vt quibusdam placuit) reuerterentur, præsertim si verus dominus eas res mihi ante impletam à donatario præscriptionem donasset, aut legasset, tunc. n. duplex ius mihi competeret & dominij & iuris. seu beneficij d. l. si vnquam. sed ius dominij mihi superueniens, nihil prodesset, quia per hoc transiret illico dominium in legatarium, beneficium vero, d. l. si an prodesset, pendet ab illa q. intra quantum tempus. d. l. si vnquam beneficium possit intentari.

Vigesimus primus casus, quãdo quod mihi debebas præscripsisti, deinde errore soluisti, & vis repetere, sed tibi obijcienti præscriptionem teplico, quod naturaliter obligatus mihi permanebas etiam post præscriptionem, quæ obligatio naturalis etiam hoc casu secundũ quosdam parit exceptionem, sicque in effectu rescindit aut elidit pręscriptionem, id quod tutum non est, vnde dicito, vt supra 1. par. prin. q. 7.

61 Vigesimus secundus casus, nam si fundus vel alia, res corporea reuertitur, postquam præscripta fuit, ad primum dominum, ipsi datur retentio contra ipsum p̃scribentem in pręscriptione longi temporis, secundum Accursium & Dynum & Doctores communiter, id q nos impugnauimus supra par. 1. prin. q. 7. n. antep. ergo illo casu secundum eos telcinderetur præscriptio, non sic secundum nos.

Vigesimus tertius casus, nam si fundus longo tempore præscriptus perueniat etiam ad tertiũ, domino priori datur rei vendicatio contra illum tertium, secundum Doctores, quales sunt Dynus, Balbus, & alij, sicque in effectum ea præscriptio rescinditur, nos contra, vt diximus supra par. 1. q. 7. num. penul.

FINIS:

FERNANDI VASQVII PINCIANI DE MENCHACA IVRECONSVLTI HISPANI,

In summo Dominicæ rei Philippi Hispaniarum Regis Cath. Potentissimi Prætorio Senatoris.

Controuersiarum Illustrium, Aliarumq; vsu Frequentium.

LIBER TERTIVS.

SVMMARIVM.

1 *Præmium propositum ei qui primus vrbis obsessæ muros ascenderet, vtri eorum quo muros pariter ascenderunt debeatur, egregia q.*
2 *Verisimilia pro expressis habentur, licet nec mente, nec verbis essent comprehensa.*
3 *Indefinita relata ad rem æquipollet vniuersali.*
4 *Historia Aristodemi, & Hippomedontis.*
5 *Indefinita aliquando cuique ex multis solidum tribuit.*
6 *Incertitudo vbi est, ad coniecturas deueniendum est.*
7 *Præmium pinguius præstandum esse interpretamur ob facinus memorabile.*
8 *Præmium si indiuiduum est, vt inter merentes partiatur.*
9 *Possessionis vis magna.*
10 *Probationes sufficit, vt concludant verisimiliter.*
11 *Maioratum vter ex duobus geminis habiturus sit, si incertum sit vter eorum prior natus fuerit.*
12 *Necessitatis causa receditur à reg. iur.*

CAPVT XC.

1
I quis primus vrbis obsessæ murum ascendisset præmium fuit propositum duo pariter murum ascenderunt, vel castrum hostium pariter intrauerunt irruĕtes, quæritur quis eorum, & qua ex parte præmium propositum laturus sit? Quidam quòd sit gratificationi locus, arg. l. fi. ff. de relig. & sumptibus funerum. l. generaliter. §. quid ergo. ff. de fideicom. liber. l. in naue Saupheli. ff. locati.

Quidam rem forte dirimĕdam aiunt, arg. l. fi. C. communia de legat. l. in tribus istis. ff. de iud. Tertij solidam rem cuique dandam putant, arg. l. qui filiabus. §. 1. ff. de leg. 1. l. si pluribus. §. fi. eod. tit. Quarti non solidum præmium cuique dandum firmant, sed dimidiatum, arg. l. si quis Titio. §. fi. ff. de lega. 2. Vltimi vtrunque excludendum contendere videntur, arg. l. si ita fuerit. ff. de rebus dubijs. l. duo sunt Tinij. ff. de test. tut. l. eum qui. ff. ad Trebell. l. ita stipulatus. ff. de verb. oblig.

Et quòd singuli solidum præmium habere debeant, tenent Iacob. de Rauena, & Odofred. & Alber. num. 4. in procemio florum. §. discipuli, sequitur & dicit communem sententiam Francisc. de Ripa in l. si quis in fundi vocabulo. §. fi. in fi. ff. de leg. 1. Dynus, Cynus, & Ang. in l. qui filiabus. §. 1. ff. de lega. 1. sentiunt Bar. & Imol. in l. hoc articulo. ff. de hæredib. Instituen. plenissime per And. Tiraq. in tractatu primogenitu. q. 17. opin. 4. num. 12. Tanere. de Corneto rubr. 11. q. 13. sentit Bal. in procemio florum. §. sed cum nos. sentiunt Ant. de But. & Ioannes de Imol. in Clem. 1. de rescriptis. licet Alex. nihil firmet in d. l. qui filiabus. §. 1. Hæc opinio non placet, quia constat quod non tanto præmio dignus est, nec tam de suo Imperatore benemeritus fuit, qui simul cũ alijs victor extitit, quam foret si solus victor existeret, vt in quæstionib. sequent. latius dicemus.

Quod autem per contrarium neuter ad præmium admittatur, tenet Alex. in l. eũ qui nouissimus. ff. ad Treb. & alij quos refert Corsetus, vbi supra, q. 1. col. 3. in suo tract. de brauio.

Quod autem quisque ad partem tantum præmij admittatur, & faciant sibi partes concursu, tenent Corset. in d. tract. de brauio. q. 1. num. 5. post Cyn. & Iac. de Arena quos ipse refert, & quàm plures relati per And. Tiraquell. in tract. primog. q. 17. opi. 4. num. 12. quo. de re per Bar. Bal. Imol. & Cuman. in l. hoc articulo. ff. de hæred. inst. per Petr. de Bellapert. Dyn. Oldr. Iac. de Arena, Cynum, Alber. Bar. Bal. Ang. & alios in l. qui filiabus. §. 1. ff. de leg. 1. Fulg. consl. 47. ser Michael. Paul. in l. eum qui. ff. ad Treb. Imol. in l. duo socij. ff. de hær. in st.

Quid dicendum? & sane hæc media opinio, vt vterque ad præmium admittatur, ita tamen vt partes faciãt concursum verior visa est, Primum, quia de proprietate sermonis admittenda. Deinde quia accedit neutri, ac intentioni eorum qui præmium proposuerunt, quod sit ex proprietate verborum, patet per l. ex duobus, in princi. ff. de vulga. & pupilla. subst. l. qui duos. l. quod de pariter ff. de reb. dub. l. si ita fuerit. eo. tit. quibus iuribus habetur eum primum videri, quem nemo antecedit, hos autem duos à nemine præuentos fuisse constat, & consequenter primos mœnia ascendisse, iure dicemus, quòd autem isthæc interpretatio sit ex mente, animo ac sententia eorum qui illud præmium pollicebantur, in comperto videri debet, cum enim actiones nostras iuxta plerunque accidentia, non iuxta ea quæ raro contingunt, iudicari debeant. l. semper in stipulationibus. ff. de regu. iur. l. nam ad ea. ff. de legibus. & fere semper hostiũ mœnia, & castra ascendere, vel intrare non simul à multis contingat, sed prius ab vno quam ab reliquis, sane verosimilius est, qui præmium proposuit cogitasse vnum tantum fore qui reliquis anterior mœnia subiturus esset, ideoque vnicum tantum præmium non etiam plura pollicitus fuit, plura premia expositurus si plures viros mœnia pariter subituros cogitasset, cum ergo nullus præter voluntatem, & intĕtionem suam videatur obligari. l. obligationum substantia. ff. de act. & oblig. l. cõsensu, in princ. eod. l. non omnis. ff. si cert. pet. per totũ. Instit. de obligat. ex consensu, superest, vt qui præmium pollicitus fuit, ad vnicum tantum, non etiã ad plura obligatus videatur, neque ad rem pertinet, quòd si forte plures viros mœnia pariter subituros cogitaret, plura forte pręmia proponeret, & consequenter quasi ad plura præ-

ra premia præstanda obligatus videatur, iuxta Glo. app.
in l. tale pactum. §. fi. ff. de pact. l. ita stipulatus. vers. Sabi-
2 nus ibi, ex mente, vbi Paulus & alij. ff. de verb. oblig. † Nã
sane d. Gloss. procedit quando idest verosimilimum,
quando in specie nostra nõ est, quinimmo verosimilius
est, vt si plures viros pariter inuasuros mœnia putasset,
aut cogitasset, licet forte plura premia proposuisset, ta-
men forte longe minora præmia forent, ne ergo is pro-
missor præter voluntatem suam, vt obligetur dicamus,
aut in plus quam uoluit quod inciuile esset, dicendum
est vnum duntaxat præmium, nõ etiam plura deberi, cũ
ergo vnicum debeatur, necesse est illud inter vtrunque
diuidi, argum. d. l. si pluribus. ff. de leg. 1. l. Mæuio, in prin
cip. ff. de lega. 2. l. coniunctim. l. re coniuncti. ff. de leg. 3.
§. si eadem. Inst. de lega. neque in specie hac vlla est in-
certitudo, quæ vitiari debeat, nam licet actor debeat ꝓ
bare suam intentionem. l. 1. l. actor quod asseuerat. l. fin.
C. de prob. l. qui accusare. C. de edendo, idque certo nõ
etiam contingenter. l. non hoc. C. vnde cognati. tamen
vtrunque illorum suam intentionem etiam certo non
contingenter tantum probasse videtur, quia se primum
fuisse inspecta etiam proprietate verborum dicere po-
test, & concursus alterius qui similiter primus fuit, non
eo tendit, vt is non videatur inuitatus, sed vt minore rei
portione contentus esse debeat propter concursum al-
terius qui sibi partem auferi, non sic in terminis l. si fue
rit ff. de rebus dub. l. duo sunt Titij. ff. de testtut. l. cum
qui nouissimus. ff. ad Trebel. cum sim. vbi erant duo Ti
tij, & Titio legaui, vel iussi, vt in partem vltimi morien-
tis substitutus vocaretur, vel vt Titius tutor foret, nam
Titio agenti recte obijcietur, non satis certum esse, an
ipse fuerit inuitatus, an vero alter Titius, & sic de reliqs.
Præterea si plures ad eandem rẽ fuerint inuitati, faciunt
sibi partem per concursum, nec se inuicem impediunt,
quod procedit siue ad illam rem separatim inuitati dice-
rentur, vt in d. §. si eadem res, & in d. l. si pluribus. siue &
coniunctim, vt d. l. si pluribus, & l. coniunctim. ff. de leg.
3 3. Astringitur hoc arg. † nam quando pluribus eadem
res relinquitur, vnusquisque ad solidam rem ex proprie-
tate sermonis vocatus intelligitur, siue separatim inuita
ti fuerint. d. l. si pluribus. §. si eadem res, & l. vnic. §. vbi au
tem, cum §. seq. C. de cad. tol. siue etiam coniunctim, d.
l. coniunctim. l. Mæuio, in princ. verb. totus. ff. de lega. 2.
l. triplici. ff. de verb. sign. & est vera & communis opinio
secundum Baldum in l. si fortidianum. C. de le. & Ias. in
l. re coniuncti. ff. de leg. 3. num. 22. & Rip. num. 30. & se
cundum Zas. lib. 1. sing. respo. c. 18. Alc. in l. triplici. ff. de
verb. & rerum sig. (adde pro communi leg. vitium. ff. de
reb. dub. in verb. quasi initio) & etiam secundum Ias. in
l. si duobus. §. fi. ff. de leg. 1. & iterum in princ. eiusdem
l. & Bar. in l. cui fundus. ff. de cond. & dem. & iterum ipse
Ias. in d. l. si duobus. §. fi. num. 3. post Bal. & alios quos re
fert & Cuma. in l. re coniuncti, in princip. Idem Aret. in
d. l. si duobus. §. fi. vbi etiam Imol. & Paul. & Bald. Villal.
fol. 13. col. 3. in d. l. re coniuncti, vbi Ripa num. 57. & nu
me. 27. in fi. & Villal. fol. 32. colum. 3. in princ. cum ergo
quando pluribus eadem res relinquitur siue separatim,
siue coniunctim, quib. casib. ad solidam rem quisque in
uitatus intelligitur, adhuc sese inuicem cõcurrentes mi
nime impediunt, sed faciunt sibi partes per concursum
nec vbi vlla incertitudo esse videtur, cur non & in spe-
cie nostra idem forte dicemus, vt sese inuicem minime
impediant, sed concursu partes sibi faciant, nam cum
indefinita oratio æquipolleat vniuersali. l. 2. ff. de lib. &
posthum. l. si pluribus. ff. de legat. 2. §. nominatim. Insti.
de exhibi. liberorum, illa verba indefinita (scilicet qui
primus mœnia transcenderit) æquipollerent vniuersali,
vt si plures pariter ascenderint, & sic ex legis interpreta
tione omnes primi, (vt diximus) videantur, omnes quidẽ
ad illud premium inuitati intelligantur, & consequẽter
quisque eorum agens recte fundet intentionem suam,
& certo non contingenter tantum, cum verum sit quẽ-
que eorum primum fuisse, & consequenter ad premiũ
propositum inuitatum fuisse, sed quia obligationẽ, seu
promissionem illius qui premiũ proposuit præter eius
intentionem augeri, & geminari seu duplicari perini-
quum esset, ad partem tantum cuique dandam necessa-
rio deueniendum est, non aliter atque fit in terminis d.
l. si pluribus, & d. l. coniunctim, cum similibus supra alle
gatis. Denique pro hac parte videtur tex. apertus in l. si
duobus. §. fin. ff. de lega. 2. Agnosco tamen relatum esse
quoppiam exemplum Scipionis Africani, qui cum mu
ralis coronæ premium ei dandum esset, qui primus Car
thaginis nouæ, quam obsidebant, mœnia conscendisset,
duoque simul eos muros transcendisse se contenderẽt
vtrunque murali corona, & honore donauit, vt testan-
tur Titus Liuius de bello Punico secundo, lib. 6. & Plu-
tarchus Cheroneus de viris illustribus in vita ipsius Sci
pionis, quod & in apoph. ipsius retulit, & laudauit Eras
mus Roterod. huiusque sententia à nostris, & sancta &
æqua habita est, meminit etiam Alcia. in l. proximus. ff.
4 de verb. sign. & cum non absimilis contentio esset in-
ter Aristodemum, & Hippomedontem apud Cuman.
ex insigni illa victoria quam ex Etruscis retulerant, qui
ad sinum Ionicum habitabant, senserunt seniores vtri-
que eum honorem concedendum, teste Dionysio Ha
licarnasseo Romanarum antiquitatum lib. 7. verum hu
iusmodi exempla non tam ex iure quam ex gratia vidẽ
tur processisse, sicque ad iuris necessitatem nõ sunt tra
henda. §. sed & quod princip. Inst. de iure naturali. l. 1. ff.
de const. principum. Præterea cum præmium sit pro-
positum, vel a principe, vel à Republica plenius est in-
terpretandum, iuxta Glos. approbatam in l. fi. ff. de cõst.
principum. c. decet, de reg. iu. in 6. & ibi de egregio quo
piam facinore præmiando, quod etiam tropharo dignũ
videretur, agitur, ab animo, & mente eorum principum
qui præmium pollicebantur, alienũ minime videtur lo-
5 cupletatum munus, & præmium merentibus referre, †
nec dubium est quin ex benigna, & plena mente illius
qui præmio quem honorare voluit, aliquando interpre
tamur, vt integrum donum, aut præmium, aut relictum
alterutri ex duobus inuitatis præstetur, vt est tex. egre-
gius in d. l. si pluribus. §. fi. ff. de leg. 1. quamuis regulari-
ter concursu sibi partes facere deberent, vt ibi, itaque
exemplum Scipionis, & seniorum, supra relatorum, in-
telligo procedere in terminis d. l. si pluribus. §. fin. cum
ex euidenti, aut verosimillima voluntate cõcedentis col
ligebatur, vt vtrique integrum præmium daretur, euidẽ
tem autem voluntatem accipere debemus, etiam eam
quæ ex coniecturis colligitur, vt in le. licet Imperator,
vbi plene per Ias. & alios. ff. de leg. 2. iterum regulariter,
vbi tam insigne facinus non esset, sicque hæc præsum-
ptio cessaret, non integrum cuique præmium debere-
tur, sed partes concursu fierent, stat ergo ex superiori-
bus, vt præmium propositum ei qui primus hostium vr
bisque obsessæ mœnia transcenderet, aut castrum ho-
stium irrumperet, æquis ex partibus diuidatur, inter duos
qui pariter, vel mœnia transcenderunt, vel in hosticum
castrum impetum irruentes fecerunt. Fallit primo quan
do ex coniecturis colligeretur aliam fuisse mentem pol
licentis tale præmium, arg. d. l. licet Imperator, & eorum
6 arg. quæ modo retulimus. Fallit † secundo quando faci-
nus erat magnum, & memorabile, quod sine magno pe
riculo auderi non posset, præsertim si ad honorem, &
commoditatem Reipublicæ pertineret, & a principib.
7 & † ab ipsa Republica præmiũ propositum foret, nã tũc
ex integro præmium alterutri dandum esset, arg. d. l. fin.
cum ibi notatis. ff. de const. principum, & arg. eorum,
quæ

quæ ait Alber.in proœmio ff.orum.§.discipuli.col.2.Fal
lit tertio quando præmium propositum erat indiuiduũ
8 in iure tam proprietatis,quam possessionis, vel vsus,vel
administrationis,veluti si filia Imperatoris in vxorẽ de-
signata esset ei qui primus hostium mœnia transcendis
set,tunc enim,vel neutri daretur,vel locus foret gratifi-
cationi,arg.tex.in l.fi.ff.de relig.& sum.fune.ista est cõ-
munis opin.vt per Alber.in d.§.discipuli,per Alex.in d.
l.qui filiebus.§.1.qui alios refert per eũdem,& Lud.Ro
manum in l.cum qui nouissimus.ff. ad Trebell.late per
Tiraq.vbi supra,qui quando fiat locus gratificationi su
se refert in d.trac.primog.q.17.opin.2.per totam. Fallit
9 † quartò quando secundum quosdam alter ipsorum rei
promissæ nactus esset possessionem sine vitio, arg.c.cu
partium iura,de reg.iur.in 6.§.commodum.Inst.de in-
ter.multa per Ias.Cor.Cur.Iun.Dec.& alios in l.si emã
cipati.C.de collat. in illo art.quando filius præsumatur
in possessione patriæ potestatis.Andr.Tiraq. in d.q.17.
opin.11.Pro nostra principali opinione optimus tex.in
l.& hoc Tiberius.ff.de hæred.instit.vbi non solum quã
do est facti ambiguitas,sed etiam si sit iuris dubietas,di
10 uiditur id de quo litigabatur,pro nobis etiam †quia pro
bationes sufficit,vt concludant verosimiliter.in ijs quæ
euidentem probationem non requirunt.Gloss.in l. neq;
natales.C.de prob.quæ communiter app,secundũ Cor.
in l.si emancipati,col.2.C.de colla.sed hic non cadebat
euidens probatio, quia agitur de interpretando animo
eius qui præmium proposuit,ergo,&c.

Ex superioribus infertur decisio illius articuli memo
11 rabilis vehementerque controuersi, † si ad maioratum,
qui ad eum ex filijs qui primus natus esset pertinere de-
bebat,plures gemini contendant, vel quod pariter edi-
ti sunt,vel si non pariter,tamen incertum erat vter eorũ
anterior in lucem exiret,an ambo admitti debeant, an
neuter,an forte alter tantum, qua in re sunt duodecim
principales opiniones, quas ordine refert ornatissime
And.Tiraq.in d.q.17.sed per nostra argumenta,iura &
rationes supra relatas,ea pars quasi tam iuri,quam equi
tati proximior,eligenda est, quæ habet vtrunque admit
tendum, non aliter atque admittuntur duo collegatarij
ad eandem rem,quando vtrique ex proprietate sermo-
nis insolidum relicta esse videtur,quod accidit cum am
bobus relicta fuit,vel coniunctim,vel separatim,vt dixi
mus,nec ad rem pertinuit quòd maioratus videatur in
diuiduus, nam adhuc potest per plures insolidum admi
nistrari,iuxta not.in c.prudentiam.de offic. dele. Fel.in
c.capitulum sanctæ Crucis,de rescrip.col.antepen.vers.
de duobus natis.& videtur communis opinio, vt ambo
gemini admittantur,vt per Ias.in l.si extraneus.ff.de cõ-
di.caus.dat.afacit Glo.in l.idem erit.ff.de stat. hominũ.
Bal.in procemio ff.§.itaque.col.2. Idem Bal. in auth. ex
testamento.C.de colla.Aret.cons.162.diligenter.col.3.
Flor.in l.quæ pater.col.4.ff.famil.ercis.Bal. & Ang. in l.
ex duobus,in princ.per illum tex.ff.de vulg. per Alberi.
in procemio ff.§.discipuli.col.2. nam & similiter impe-
rium per duos administrari simul, & potest & aliquan-
do solet,vt per Gloss.in c.non autem.7.q.1. Glo. in cle.
Rom.verbo,reges,de iure iu.And.Tiraq. de primoge-
nit.q.17.in prin.num.4. vult etiam ambos ad maioratũ
admitti,quod & firmat Alex.in d.l.ex duobus, in princ.
licet Aret.ibi variet.Idem Alex.in d.l.qui filiabus.§.1.ff.
de leg.1.Ana.in rub.de sortil.col.fi.Mart. Laud.de pri-
mogen.col.9.vers.sed ponamus,quod non apparet.Bar
ba.in clem.& si principalis,de rescrip.Cur.sen.cons.69.
do.Ioan.per Fel.in d.c.capitulum de rescript. d. vers.de
duobus.Ias.vbi supra,vers.pro ista decis.Ant.Corset.de
potestate,& excel.legis.q.64.Benedictus in c.Raynu.de
testam.verb.in eodem testamento relinquens.1.nume.
177.plene per And.Tiraq.d.q.17.opinione 4.licet con

rarium .

trarium nempe,vt neuter eorum admittatur,sed sese cõ
cursu impediant,teneant Imol.in d.l.ex duobus. & Ca-
ro.Ruin.cons.186.consideratis.col.3.lib.1.per l. si fue-
rit.ff.de reb.dub.l.duo sunt Titij.ff.de test.tutel.cum si.
quæ nihil obest.Nam ibi qui agebat & lucrum petebat,
non probauit nec probare potuit se certo & indubitan
ter ad illud lucrum fuisse inuitatum,vel ad illud munus,
vel tutelam,quia Titio fuit relictum, duo autem Titij
erant,ergo succumbere debebat.l.1.l.actor, quod asse-
uerat l.fi.C.de prob.l.qui accusare.C.de eden.l.nõ hoc.
C.vnde cogna.non sic in specie nostra,in qua etiam ex
proprietate sermonis ambo gemini primi nati dicũtur,
cum in ordine nascendi à nemine præcederentur,iuxta
interpretationem d.l.ex duobus,de vulgari.& l.quod de
pariter,& lege si fuerit.ff.de rebus dub.& l.qui duos.eo.
tit.vnde cum maioratus promissus fuerit primo nascen
ti,ad ambos pertinere debet, qui ambo primi nati fue-
runt,& alteruter cum agit & petit sufficienter & certo,
non tantum contingenter probat intentionem suam,
sicque obtinere debet,quod non erat,vt diximus in ter
minis d.l.si fuerit,cum sim.

Facit pro nobis viua ratio, quã ab alijs præuisam fuis
12 se non inuenio. † Nam bona maioratus,& si ex testato-
ris dispositione,nec alienari possint nec diuidi,tamen il
lud est regulare in casibus,tamen fallit,& limitatur præ
sertim quando alienatio erat necessaria,vt est tex.expres
sus,vbi etiam notant communiter Doct.in l.peto.§.præ
dium.ff.de leg.2.neque enim causa necessitatis compre
henditur sub vlla regula prohibitiua inspecta legis inter
pretatione,arg.l.si fideiussor.§.si necessaria.ff. qui satis-
dare cogun.vbi multis id ornat Ias.l.conditionibus pu
pillus,in verb.iure potestatis.ff.de cond.& dem.vbi ali-
qua per Soc.l.si filius qui patri.ff.de vul. in verbo, non
sponte susceptis,vbi etiam notat Soc. id quod & nos or
nauimus de succes.cre.§.26.num.80.& §.14.nume.61.
cum ergo ex causa necessitatis recedatur à regulis iuris
communis,ad qđ etiam facit l.rem legatam.ff.de adim.
legat.l.fideicommissa.§.si rem.ff. de leg. 3. cumque in
specie,& indiuiduo,quo de agimus,res vetita & aliena-
ri possit,& diuidi ex causa necessaria quasi voluntaria tã
tum,non etiam necessaria diuisio vetita videatur,cum-
que in specie nostra ista diuisio necessaria sit, propter
omnimodam incertitudinem,superest vt ea bona maio
ratus quo de agitur, diuidantur inter hos geminos fra-
tres,arg.d.l.pero.§.prædium,de leg.2.ff. præsertim cum
respectu testatoris (cuius solius interesse hic inspicien-
dum est)parum aut nihil fere intersit cum ambo sint de
liberis eius ex æquo,sicque intelligo,quod iure non so
lum administrationis,sed etiam quæ ad bonorum pro
prietatem diuisio fiat,nam quid prodesset dicere,quòd
administratio tantum bonorum esset communis inter
eos,quid enim si postea alteruter eorum decem,aut for
tè viginti liberos sustulisset, esset ne administratio com-
munis inter quadraginta postea fratres patrueles, & sic
deinceps procedente progenie ad ingẽtem vsque popu
lum procederemus,quod ridendum esset.

SVMMARIVM.

1 *Conditio illa ei qui primus metam attigerit præmium dabitur, non verificatur in equo metam attingente sine sessore,egreg.q.*
2 *Conditio illa,qui primus metam attigerit præmium feret in ludo equestri, non est potestatiua,contra nouissim.*
3 *Conditionis verba formaliter intelliguntur cum agitur de lucro captando.*
4 *Conditio illa, equo qui primus metam attigerit præmium dabitur,non verificatur in equo qui sine sesso-*

re pri-

re primus metam attigit in ludo equestri, contra communem opin.

5 *Conditio illa, ei qui primus metam attigerit præmium dabitur, si ex decem currentibus duo anteriores pariter metam attigerunt, an impleta videatur, egregia quæstio.*

6 *Totum venit cum res quæ sub vno spiritu cōtinetur, simpliciter nominatur.*

7 *Victor qui extitit simul cum alijs non tanto præmio dignus est, quàm si solus victor existeret.*

8 *Interpretatio pia quæ fit in actu reiterabili cessat, quando actus ille reiterabilis est.*

9 *Victor extitisse quandò quis videatur in ludo schachorum, vel in congressibus, & pugnis seu certaminibus quos Hispanè (iustas torneas) appellamus.*

CAPVT XCI.

1

PROPOSITVM † fuit præmium cōcurrentibus ad brauium, vt qui primus metam attingeret illud ferret, ex equitibus currentibus vnus cecidit, quē equus dorso depulerat, equusque sine sessore, aut equite cæteris prior metam attigerat, an præmium domino acquireretur? vehementer fuit controuersum, qua in re sunt tres casus inspiciendi. Primus quando verba ita habebant (equo qui primus metam attigerit, &c.) & tunc etiam si sine equite ille equus metā primus attingeret, premium domino acquireret, ista est communis opinio, quam tenent Bar. Bal. Ang. Paul. Alexand. & Ias. num. 43. & Zasius col. pen. in fi. & col. fi. in l. 1. §. Item acquirimus. ff. de acquir. poss. quia licet acquirere nihil possimus per rem inanimatam, vt in d. §. item acquirimus, & l. quemadmodum. ff. de acquir. possess. tamen hic acquisitio contingit per ipsummet acquirentē licet per rem inanimatam (hoc est per equum) impleta conditio fuerit, sub qua ad illud lucrum fuit inuitatus non aliter atque si relictum esset sub conditione, si nauis ex Asia venerit, per nauis aduentum impleri conditio potest. l. si quis hæredem. C. de inst. & subst. fere per totum. ff. de cond. & dem. Secundus casus est, quando verba dicebant (ei qui cum equo primus metam attigerit, &c.) & tunc communis opinio est Bart. & aliorum, vbi supra premium non deberi equiti cadenti, licet eius equus se expulso primus metam attigisset, quasi equiti non equo præmium sit propositum sub cōditione hac, si primus metam tangeret, ipse autem non primus metam attigit, sed ipsius equus, sicque euanuit, aut defuit conditionis aduentus, & implementum. Tertius casus est, cum verba non sunt ita clara, sed sumus in dubio, qa verba ita habeant (primo metam attingenti, &c.) & hoc casu communis sententia est domino præmium acquiri per equum, qui se ex pulso primus metam attigerat, ita tenent in d. §. item acquirimus. Ioann. de Imol. num. 25. Cuman. Rom. Alex. num. 17. Ias. num. 43. Salic. in l. non dubium. C. de legibus. Bal. in l. qui fundum. ff. quēadmod. serui. amitt. Imol. in l. 2. ff. de cond. & dem. Aret. num. 60. in d. §. item acquirimus, & est communis opinio secūdum Ias vbi supra, num. 43. quam etiam firmat esse communem Zasius ibi, num. 21. licet contrarium teneat, eandem tenet, & firmat esse communem Alberic. in l. 1. §. per eum. ff. de acq. poss. idem Alber. in l. eum seruus. ff. de verb. oblig. vbi firmat ita seruari. & quod ita tenuerūt multi & magni Doctores, & est communis opinio secundum Alex. vbi supra, mouentur, quia animus eorum qui cursum ordinauerāt præmiumque exposuerant, esse videbatur, vt virtuti, & velocitati equorum precium daretur, hoc est, vt daretur dominis propter equorum velocitatem & virtutē, quasi inter ipsos equos non inter equites certamen esset, nec dubium est quin, vt diximus, conditio illa per equum posset impleri, vt ea impleta dominus acquireret, etiam si casu impleta esset. l. si quis hæredem. C. de inst. & subst. l. 2. cum ibi notatis. ff. de cond. & dem.

2 Contrariam partem † tenet Dinus in l. 1. §. cæterum. ff. de verb. oblig. & ibi Paul. num. 3. Dinus in d. §. Item acquirimus. Idem in l. 1. §. quæsitum. ff. de aqua quot. vt refert Alber. vbi supra. contrariam etiam partem tenet nouissime Zasius in d. §. Item acquirimus. col. fi. primū, quia, inquit, illud præmium promissum videtur sub hac conditione potestatiua, si primus metam attingeret. potestatiua autem conditio non sufficit quod fato, aut casu impleatur, sed oportet impleri ex animo eam implere debentis, communis opinio est Bar. & aliorum per tex. ibi in l. 2. ff. de cond. & dem. per Doct. in d. l. si quis hæredem. & in l. 1. eo. tit. sed hic licet per equi priorem aduentum conditio videretur impleta, tamen non ex animo equitis, sed casu, aut fato impleta videretur, sicque non sufficeret. Sed hoc argumentum suspectum est, hic enim conditio pendebat nō ex libera & expedita equitis volūtate, sed ex facto ipsius, & virtute equi sui, & ex facto, aut non facto aliorum eadem de re cōtedētiū, quo casu constat, conditionem esse mixtā. l. 1. C. de institu. & subst. cū ibi plenè notatis per Gloss. & alios. l. 2. ff. de cōd. & dem. l. si iam facta, eod. tit. l. si quis hæredem. C. de inst. & subst. mixtam autem conditionem sufficit fato, & casu impleri. d. l. si iam facta. d. l. si quis hæredem, & vtrobique per omnes.

Item licet per rem inanimatam possit ius quæsitum retineri. l. aquam. ff. quemad. ser. amit. tamen acquiri denuo non pōt, d. §. item acquirimus. l. si à furioso. ff. eod. tit. de acquir. poss. In quæstione autem nostra non de retinendo agitur, sed de acquirendo, ergo, &c. Quid dicēdum? & sane licet Zasij argumentum euanuerit, eius tamen opinionem veriorem puto contra communem, hunc enim ludum, quo de agimus, nec equinum dicere possumus (hoc est ad equos tantum pertinentem) nec pedestrem (idest ad pedites tantum pertinentem) sed equestrem intelligere debemus. Vnde in tali ludo, qui neque equinus tantum erat, nec pedestris tantum (hoc est nec equorum tantum, nec hominum peditum tantum) sed equestris, nempe hominum, & equorū simul, pbabilius est, vt siue homo solus sine equo, siue equus solus sine homine insessore metam attingeret, nihil fecisse videretur, cum eques (hoc est homo equo insidēs) sit qui ad tale lucrum, seu præmiū fuit inuitatus, & hāc fuisse mentem eorum, qui talem ludum instituerūt, nul-
3 lus modo sanus abnegabit, † & cum in cōditionibus implendis, præsertim cum agitur de lucro acquirendo, verba conditionum sint strictissime accipienda. l. qui hæredi. l. Mæuius. ff. de cond. & dem. & formaliter vt ex communi opi. resoluit Dec. in l. 1. colum. 1. & 2. C. de inst. & subst. verbaque ista secundum subiectum ludum, & materiam sint intelligenda. l. si vno. ff. locati. l. quib. diebus §. dominus, vbi Soc. in pri. ff. de cond. & dem. l. stipulatio ista. §. hi qui. & §. hæc quoque. ff. de verb. oblig. ludusq; subiectus sit equestris, hoc est hominum simul, & equorum, illa conditio lucri propositi de metam attingēdo, intelligitur de meta attingēda ab equite, hoc est, ab homine equo insidente, vel equitante, non ab equo solo, vel pedite solo. Præterea mentem eorum qui hunc ludum ordinauerunt, talem fuisse intelligere debemus, qualem inducunt communiter accidentia. l. semper in stipulationibus. ff. de reg. iur. l. nam ad ea. ff. de legibus. nullus autem modo sanus negabit, quin hunc casum de equo solo, vel pedite solo metam ante alios equites attingente, non venerit verosimiliter in mentem eorum, qui hunc ludum instituerūt, & consequenter quod præ-

mium

mium equitibus non etiam equis solis, aut solis peditibus proposuerunt, q si dixeris at si in eorum mentem is casus venisset, quid nam statuissent, & nunc magis est, vt equo solo præmium non concederetur, quia nullus ignorat quod velocius equi currãt sine insessore, quam cum insessore onerati, vt sic nec cæteris velocior, nec palma dignus videatur is equus, qui equite expulso primus metam fugiens attigisset, præsertim cum æqualitas hisce, & similibus in rebus videatur seruãda. l. cum oportet. C. de bon. quæ lib. l. illud. C. de colla. sicque pro nobis faciet ratio illius Glo. approbatæ in l. tale pactum. §. fi. ff. de pac. dum ait pro cauto habere debere, q agentes expressissent verisimiliter, si de eo meminissent.

4 Vnde infero quod etiam suspecta est per eandem rationem cõmunis illa opinio supra relata, quæ habet, quod si verba talia forent (equo qui primus metam attigerit, &c.) tunc præmium acquireret eques expulsus, cuius equus vacuus prius metã attigerat, nam & hoc casu verba illa ad mentem eorum, qui talem ludum ordinarunt, trahenda sunt, vt de equite metam attingente, dũ equo insideret, intelligenda sint, non de equo solo metam attingente, per rationes supra relatas, quas non expedit repetere, verba enim solent, & debent impropriari, vt ad mentem trahantur agentium. l. stipulatio ista. §. hi qui. & §. hæc quoque. ff. de verb. oblig. l. hæredes mei. §. cũ ita. ff. ad Trebel. l. 3. C. de lib. præte. l. 3. C. de inoffic. test. l. fi. C. de hæred. inst. l. fundus qui locatus. ff. de fundi instru. l. qui hæredi. §. dominus. ff. de condi. & dem. iuncta l. hi qui. §. Flauius. ff. de sol. etiam si per talem interpretationem recedatur à proprietate verborum, vt dictis legibus, ergo, &c.

5 Ludus vulgaris est per Italiam, & contentio nõ inamœna ad brauium concurrere, vt qui in tali concursu, & contentione superior euaserit, is præmij loco, aut palmæ, seu victoriæ nomine quippiam referat, qua in re à nostris summis viribus controuersum sæpe fuit, si decẽ forte ob brauium concurrebant, quorum duo reliquis longe velociores pariter metam attigerunt, vter eorum præmium propositũ laturus sit, an ambo forte, an neuter? Sunt enim qui putent vtrunque præmium insolidũ habiturum, sunt qui firment dimidium præmij cuique dandum, sunt qui neutri eorum quicquam concedendum velint, sed iterum ad cursum secundum, vel certamen deueniendum esse, vt qui in hoc certamine repetito superior extiterit, palmam ferat, eorum autem, qui in hac vltima opinione sunt quidam aiunt illos duos tantum ad repetitum certamen admittendos esse, qui reliquis priores metam attigerant, quidam vero existimant vt vniuersi admitti debeant.

Quod autem neuter eorum palmam laturus sit, tenent Cynus in procemio digestorum. Ang. in l. eũ qui. ff. ad Trebel. & ibi Paul. & Lud. Rom. & Alex. col. fi. sequitur & firmat esse communem opinio. Ant. Corse. in trac. de brauio. q. 1. col. 1. 2. & 3. tenet Alex. qui alios refert in l. qui filiabus. §. 1. ff. de leg. 1. sequitur, & ait esse communem sententiam Fel. in c. capitulum sanctæ Crucis. num. 18. de rescr. Aret. in l. 1. §. idem acquirimus. nume. 60. ff. de acqui. possess. dicit communem sententiam And. Tiraq. de primogen. q. 17. opin. 4. num. 12. & eadẽ q. opin. 6. num. 10. Guid. de Suza. & And. Zasius, quos refert Alb. in procœ. ff. orum. §. discipuli, vbi Bal. & alij. Abb. in l. si fuerit. ff. de reb. dub. Idem in l. cum qui. ff. ad Treb. Iac. de Arena, Richardus Oldr. & And. de Pisis in d. §. discipuli, vt eos refert Alber. ibi.

Contrariam partem, vt ambo victores fuisse videantur, præmiumque propositũ equis ex partibus diuisum ferant, tenent quam plures quos referunt Alex. & Felin. vbi supra, & And. Tiraq. de primogen. q. 17. opin. 6. nume. 10. quia primus is esse intelligitur, quem nemo præcedit. l. ex duobus, in princ. ff. de vulga. l. qui duos. ff. de reb. dub. l. 2. §. hæreditas. ff. de suis, & l. hæred. l. si quis Titio. §. fin. ff. de leg. 2. vnde si duo priores pariter metam attigerunt, verum est neutrum ab altero præuentũ fuisse, & longe minus à reliquis, qui tardiores extiterunt, sicque vtrunque primum fuisse iure dicemus, & dignũ palma, & præmio proposito, verum quia integra res cuique dari nequit, partes concursu fient, arg. tex. in l. si pluribus. ff. de leg. 1. §. si ea res. Inst. de leg. l. re coniuncti. ff. de leg. 3. l. vnic. §. vbi autem, cum §. seq. C. de cad. tol.

Tertia fuit opinio existimantium solidam rem præmij, palmæ, seu victoriæ nomine propositam cuique eorum dandã esse, quam tenuerunt plures relati per And. Tiraq. vbi supra, & plenius in d. q. 17. opin. 4. num. 12. & huius iudicij fuisse videtur Achilles ab Homero lib. 23 Iliados relatus. nam cum præmium propositum esset ei qui in palestra vicisset, Vlyssesque, & Aiax Telamonius ita certassent, vt neuter alterum vicisset, decreuit præmium vtrique dandum, prout refert Tiraq. vbi supra, pro hac opinione fortiter facit tex. in l. qui filiabus. §. 1. ff. de leg. 1. vbi illa verba (si qua mihi filia nata erit, centum ei hæres meus dato) hunc sensum habere videtur, vt si plures filiæ postea nascantur singulis filiabus vniuersa centum præstentur, nec distinguit vtrum omnes filiæ simul nascerentur, an successiue.

Quarta opinio fuit quòd sit locus gratificationi, argum. l. fi. ff. de relig. & sump. fune. & l. in naue Saupheli. ff. locati. l. si quis seruum. §. si inter duos. ff. de leg. 2.

Quinta fuit opinio, quod sorte dirimatur, argu. l. in tribus istis. ff. de iud. l. si ad princ. C. communia de legat. vt refert Corsetus, vbi supra, & Albe. in procе. digestorum §. discipuli. col. 2. Quid dicendum? & sane verior, & æquior videtur secunda opinio supra relata, vt ambo admittantur, non vt solidam rẽ quisque assequatur, sed vt dimidiam illius rei partem alteruter capiat. Primo, qa ex proprietate verborum nullus eorum excludi potest, cum primus dicatur, quem nemo præcedit, hi autem à nemine præuenti fuerunt, ergo, & c. d. l. ex duobus, in prin. d. l. qui duos. l. quod de pariter. ff. de reb. dub. l. si ita fuerit. ff. de cond. & dem. Deinde quia quando pluribus eadem res legatur siue separatim, siue cõiunctim, & dubitatur vtrũ quisque solidam rem assequi debeat, an dimidiam an forte nihil, obtinuit eligi mediam viam debere, vt partes viriles collegatarij ferant, tex. in l. si pluribus. ff. de lega. 1. qui est melior de iur. l. coniunctim, & l. re coniuncti. ff. de leg. 3. l. Mæuio, in prin. ff. de leg. 2. §. si eadem. Inst. de leg. l. vnica. §. vbi autem. & §. seq. de cad. tol. sic & in proposito, cum duo pariter metam attigerunt, qui ad eandem rem præmij loco propositam fuerũt inuitati, licet dubitari possit, an singuli solidã rẽ, an partem tm̃, an forte nihil laturi essent, æquius & moderatius est mediam viam eligi, vt partem vilem quisque assequatur, nec quenquam mouere debet, quòd mẽs pollicentis fuisse videretur, vt ad solidam rem vnus solus, q cæteros velocitate anteiret inuitatus videretur. Nam & similiter qui mihi fundum, deinde tibi eundem fundũ legauit, inspecta proprietate verborum solidum mihi fundum, tibique similiter solidum legasse videtur, & nihilominus partes concursu fiunt, nec per hoc legatum vitiatur, aut fit inutile, vt iuribus proxime adductis.

6 † Quod autem solidum cuique fundum legasse videretur, probatur expressim in d. l. si pluribus. ff. de l. 1. & in l. Mæuio, in princ. verbo, totus. ff. de leg. 2. in l. coniunctim. in verb. solidam. ff. de lega. 3. l. si separatim. ff. de cõdit. & dem. d. §. vbi autem, ad fi. l. 1. §. interdũ. l. inde Neratius. ff. de vsufr. accres. Denique pro hac parte videtur tex. expressus in l. si quis Titio. §. fi. ff. de lega. 2. vbi qui uni ex libertis legauit cum plures haberet, nec appareret de quo sentiret, oẽs inuitasse ad partes uiriles uidet.

Tenen-

Tenendo istam partem ad legem, duo sunt Titij. ff. de testam. tut. & l. si ita fuerit. ff. de cond. & demonstrat. quin et in quibus uitiatur communis opinio, responde, ibi fuisse incertitudinem inter personas agentium, actor enim suam intentionem probare debet, & fundare. l. 1. C. actor, quod asseuerat. C. de prob. §. commodum. Inst. de interd. l. qui accusare. C. de eden. idque certo non cõtingenter. l. non hoc. C. unde cognati. in dictis autem iuribus, & in l. eum qui. ff. ad Trebel. cũ sim. actor non certo, & indubitanter, sed contingenter tantum probabat se ad relictum illud inuitatum fuisse. Titio enim relictũ fuerat, & erat duo Titij. Idem in partem illius impuberis, qui ultimus moreretur substitutus eram, nec docebã vter eorum nouissimus moreretur, sicque mea petitio, & intentio incerta erat omni ex parte, non sic in specie nostra, nam cum ambo metam primi, & pariter attingeremus, negari non potest quin verũ, & certum sit vtrumque nostrum ad solidum præmium inuitatum fuisse, licet concursu partes faciamus, quia solidum cuique dari natura non sinit. l. 3. §. ex contrario. ff. de acq. poss. cũ & similiter si eadem res separatim mihi, & tibi legaretur ad solidum quisque inuitatus videretur, & per concursum partes faceremus, nec per hoc videretur esse vlla incertitudo, quo ad viriles partes ferendas, vt d. l. si pluribus, cum sim. supra citatis, licet id incertum haberi deberet, an testator vellet solidam rem vni dari, alteri vero eius æstimationem, vt ibidem. Vnde apparet non obesse d. l. qui filiabus. §. 1. de leg. 1. ff. vbi illa verba (si qua mihi filia genita erit centum ei hæres meus dato) hunc habẽt sensum, vt si plures nascantur singulis singula integraq; centum præstentur. nam ibi non primam tantum nascentem testator inuitauit ad lucrum, hic autem eũ qui primus metam attigisset inuitauimus, sicque verisimiliter de vno tantum præcurrente, & de vnico tãtum præmio cogitatum fuit. At in d. l. qui filiabus. verisimiliter cogitari potuit plures filias nascituras, sicque nec de vnica nascente, nec de vnica summa, aut relicto cogitatum, fuisse intelligendum est, sicque vbi de vnica persona, & vnico præmio verisimiliter cogitatum fuit, fiunt partes cõcursu, vbi vero de pluribus personis, & pluribus emolumentis verisimiliter cogitatum fuit, non fiunt partes

7 concursu, sed solidũ cuique conceditur. Præterea quando virtuti, excellentiæ, eminentiæ, victoriæque præmiũ pollicetur, non tanto præmio, & palma dignus videtur is qui simul cum alijs victor extitit, quam ille qui omnes omnino superauit, vt & patet ad sensum, & probatur arg. l. 1. ff. de orig. iur. dum ait, id demum perfectum esse quod ex omnibus suis partibus constat. Nam & similiter nihil actum esse in elligimus, cum aliquid superest agendum, arg. l. pen. & fi. C. ad Syll. vnde etiam in pœnalibus, si dies dicta ad opus faciendum aduentauerit opere nondum perfecto tam pœna promissa commissa intelligitur, quam si operis nihilominus factum esset. l. cũ ita stipulatus sim mihi à Procolo. ff. de verb. oblig. vbi p. omnes, tunc sic ea cõditio (præmium ei qui primus me-

8 tam attigerit dabitur) hunc habet sensum, vt qui cursu, ac velocitate reliquos omnes vicerit, & superauerit, is demum præmium ferat, ergo licet is omnes alios præter vnum vicerit, quia aliquid ei superest agẽdum, nihil omnino egisse videtur, vt d d. ll. Neque ad rẽ pertinet d. l. si pluribus, cum sim. ff. de leg. 1. nam illud procedit magis quidem ex legis interpretatione, quam ex proprietate verborũ, & ita etiam procedit d. l. qui duos. & d. l. quod de pariter. ff. de reb. dub. cum sim. Præterea procedunt illa iura in re non reiterabili, aut repetibili, & sic ad piã legis interpretationem necessario recurrendũ est, aliud est in specie nostra, vbi cursus erat reiterabilis. Sicque intelligendum etiam est quod diximus supra c. præced. de præmio proposito ei qui primus vrbis obsessæ mœnia ascenderet, nam si duo pariter ascenderunt vrbe capta, cum res repetibilis, ac reiterabilis non sit, ad piam interpretationem necessario recurrendum est, quæ habet præmium inter eos diuidi, ergo in specie nostra verissimum est ex mente pollicitantium neutrum eorum victorem extitisse, sicque certamen iterum repetendum esse, & in eo tantum quæstio manebit, an ab omnibus simul decem, an verò à solis illis duobus is cursus repetendus sit, pro nostra & communi sententia facit, quia etiam in conditionalibus dispositionibus etiam à proprietate sermonis recedimus, vt mentem agentium sequamur. l. hæredes mei. §. cum ita. ff. ad Trebel. l. quibus diebus. §. dominus. ff. de cond. & dem. & vtrobique per Soc. Ex superioribus apparet nullo colore defendi posse opinionem eorum quos supra retulimus tenuisse solidum præmium cuique dandum esse, id enim palam adue satur repugnatque menti ipsorum pollicitantium, qui præmium dare voluerunt ei soli, qui ad veram gloriam contendens cæteros omnes nullo dempto superaret, nec dubium est quin neuter istorum verum erit dicere, quod omnes omnino superasset, ergo præter mentem, & sensum eorum esset ei præmium pactum præ-

9 stari. Non quoque tenenda est sententia existimantiũ locum esse gratificationi, & longe minus sententia eorum qui omnibus pariter iubet præmium deo egari, cũ adhuc integra res sit ad certamen repetendum, & hanc nostram sententiam (quæ ex mente communis opinio est.) vsus hominum probat, nã in ludis, & certaminibus qui Hispaniæ frequentãtur (quos iustas Hispanice dicimus) si in congressibus designatis neuter alterum superauit, certamen quasi re infecta, sed integra tamen repetitor. Idemque vsu fit in ludo schacorum, quoties in tali ludo, aut certamine neuter alterum uicerat, quod accidit quando ludus iuxta sermonem Hispanum se hazе manna. Idemque in similibus certaminibus.

SVMMARIVM.

1 *Conditio illa, ei qui primus ex decem currentibus metã attigerit præmium dabitur, an si duo anteriores pariter metam attigerunt, sicque certamen sit repetendũ, desecta videatur quo ad omnes demptis illis duobus anterioribus, vt sic ab illis tantum non etiam à reliquis tardioribus sit certamen repetendum, egregia quæstio.*

2 *Plur alitas resolui tur in suas singularitates, etiã in conditionibus implendis.*

CAPVT XCII.

1 EREQVENS † ludus est per Italiam ad brauium currere, in quo ludo equestri cõtingere solet, ut ex decem forte equitibus, qui currebant, duo, qui cæteris longe anteriores ueloclioresque uehebãtur, pariter metam attingerẽt, uel quia in eo dem momento, non tamen dignosci potuit, uter prior ad locum destinatũ peruenisset, uel quod crebrius contingit, pronunciatum fuit signum currentibus non rite datum fuisse, ut sic iterum currendũ sit, quibus casibus

2 illud apprimè controuersum fuit retenta communi opinione existimantium iterum currendum esse, an ab omnibus is cursus repetendus sit, an uero à solis duobus illis qui reliquis ueleciores, & anteriores pariter metam attigerunt, & quòd ab omnibus ijs cursus repetendus sit, tenuerunt Cynus in procem. ff. Ang. in l. eum qui. ff. ad Treb. & ibi Paul. & Alex. & Ant. Corsetus in tract. de brauio. q. 1. numero 5. qui firmat hanc esse communem opinion.

Contrariam partem tenent Bal. in procem. ff. §. itaq; Ioannes Lecirier in tract. primogenituræ, q. 9. num. 22. qui hanc partem firmat esse magis communem, quam superiorem huic aduersam. Bal. in suis statutis, verb. bravium, secundum quem id seruat consuetudo, qua de re per Alberic. in procemio supra alleg. §. discipuli, per Alexand. in l. qui filiabus. §. 1. ff. de lega. 1. per eundem. in l. cum qui. ff. ad Trebel. Quid dicendum? & quidem quando signum currentibus rite datum fuit, nec vlla alia ratione cursus repetitur nisi ob id, quod ex duobus qui cęteris velociores apparuerunt, nō potuit dignosci vter prior ad locum destinatum peruenisset, magis est, vt illi duo tantum cursum repetere debeant, non etiam reliq tardiores, nam in illo cursu primo, & contentione apparuit euidenter, vt duo illi priores reliquos oēs vicerint, & licet præmium victoriæ ad vtrum ex illis pertinere deberet incertū esset, tamen ipsa victoria respectu tardiorū certa fuit & nota, aliud enim est ipsa victoria, aliud præmium victoriæ, illi enim priores licet inter se victores non extiterint, tamen respectu tardiorum victores extiterunt, eosque excludere debuerunt, arg. l. boues. §. hoc sermone. ff. de verb. signif. l. si quis hæredem. C. de inst. & subst. Præterea illa verba indefinita, qui primus metam attigerit, æquipollet vniuersali. leg. 2. ff. de lib. & posth. §. nominatim. Inst. de exhæ. libero. & verificatur in pluribus, qui à nemine præcedebantur, & per hoc primi dicuntur. l. ex duobus, in princ. ff. de vulga. l. qui duos quod de pariter. ff. de reb. dub. quod si verum est, illos fuisse priores, & uictores, verum similiter erit, reliquos qui tardiores fuerunt, uictos videri, & cōsequenter præmio proposito exclusos, licet præmium propositum tucertum sit, qua ex parte ad victores pertinere debeat, nā & in prælio superatis non ideo minus victi dicentur, quod postea victores inter se spoliorum diuidēdorum causa præliarentur. Vnde verum non est, quod quidam falso opinātur, in hac specie nullum victum videri, quia nullus extitit victor, arg. l. nec utile. ff. ex quibus cau. ma. quinimmò & victi extiterunt, & etiam victores, præsertim cùm concursus horum victorum qui ad præmium, vel lucrum fuerunt inuitati, non inducat vllam incertitudinem, quæ soleat nocere, licet premium propositum minuatur. l. si pluribus. ff. de leg. 1. §. si eadem res. Inst. de lega. §. vbi autem, cum §. seq. C. de cad. tol. quod iustificatur ex his quæ diximus in tribus q. præced. Hoc quando signum currentibus rite datum fuit, non sic si minus rite, nam tunc omnes cursum repetere deberent, vt tardiores exclusi non magis videantur, quam priores, quia inutiliter factum non impedit iterum fieri non magis quàm si re vera factum nihil esset. c. non præstat, de reg. iur. in 6. l. qui per salutem. ff. de iureiu. l. hæc conditio, in princ. ff. de cond. & dem. l. 2. §. data. ff. de optione legata. nam & testamentum inutiliter factum, pro infecto habetur. §. 1. & §. 2. Inst. quibus modis test. infirmen. l. fin. ff. de hæred. inst. l. si iure. ff. de leg. 3. & hoc casu potest saluari illa pars affirmatiua, quæ habet omnes admittendos ad cursum repetendum, quando cursus nō rite fuit apprehensus, quia tunc nullus currentium potuit suam conditionem facere meliorem, nec deteriorem; sed si cursus rite fuit apprehensus, tunc procedat opinio contraria, & est vera, & vtra harum sententiarum inter sese pugnantium compositio, tu videris, an sit præter sententiam scribentium. Pro hac parte facit elegans quæstio, de qua per Ias. post alios in l. qui per salutem, supra allegata, dum disputat, an testes nulliter recepti possint iterum produci super eisdem articulis, vel directo contrarijs, qua de re per nos lib. 2. c. 31. num. 13. cum præc. & seq. infra Tom. 2. incipit c. post didicita.

Et pro principali nostra opinione, quæ forte receptior est, facit viua ratio ab alijs (in quorum scripta in-

2 ciderim) non præuisa. Nam etiam in conditionibus implendis pluralitas resoluitur in suas singularitates, licet etiam ageretur de lucro acquirendo. l. 2. §. si. ff. de cond. inst. l. falsa. §. fi. ff. de cond. & demō. l. Stichum qui meus erit, vbi per Ias. Alex. & alios communiter post Bar. ibi. ff. de leg. 1. modo sic illa conditio (qui primus metam attigerit) ex mente pollicitantium perinde habetur, ac si dictum esset ei, qui reliquos omnes concertatores vicerit, præmium dabitur. at dubium non est, quin talis pluralitas resoluatur in suas singularitates, hoc est, quòd tā victus inueniatur, qui singulariter, hoc est, qui in singulari certamine victus fuit, quā si promiscue, aut pariter cum reliquis victus fuisset, quid enim si præmium propositū fuisset ei, qui in singulari certamine omnes, qui hodie in palęstra certare voluissent, vicisset, quo casu singulariter non promiscue res agēda esset, veluti fit in cōgressibus (quos Hispane iustas appellamus) quid item si inter cursores prēmium propositum esset ei, qui omnes omnino superasset cursus velocitate, ita tamen quòd iussum esset, ne omnes pariter concurrerent, sed quòd bini concurrerent, & Titius in illo bino concursu nouē viros superauit, sed cum decimo pariter metam attigit, sane nullus modo sanus negabit, quin reliqui iam victi erant, victi quoque permaneant, etiam si eorum victor alterum sibi parem inuenerit, eadem ergo parque ratio est, quando omnes vincere debebat in cursu omnium hominum promiscuo, quæ est quando omnes superare debebat in cursu bino, vel etiam terno, vel quaterno, sicque idem ius, eademque interpretatio leg. illud. ff. ad leg. Aquil.

SVMMARIVM.

1 *Variæ conditionum species*
2 *Modus & conditio differunt.*
3 *Conditio mixta si deficit per casum, deficit relictum, secus si deficit per eum, in cuius persona erat implēda.*
4 *Fortuna, vt cæca sit & iniqua,*
5 *Malitijs obuiandum.*
6 *Conditio si deficit facto implere debentis, deficit relictū*
7 *Actor is implementum semper præcedere debet.*
8 *Conditio in omni, quod per me stat, mihi nocet.*
9 *Conditio defecta nocet per casum cōtingentem in persona implere debentis, id est, honorati.*
10 *Conditio deficiens per casum contingentem in persona implere debentis nocet, si est mixta conditio.*
11 *Conditio si volet, suspendit relictum, & impedit transmissionem.*
12 *Conditio deficiens quando per me stat, nocet etiam in libertate.*
13 *Conditio deficiens non nocet, quando per implere debētem stetit ex post facto.*
14 *Conditio deficiens quando per implere debentem stetit, quia inhonestum non nocet.*
15 *Conditio deficiens quādo stat per tertium, in cuius persona est conditio implenda, non nocet.*
16 *Conditio deficiens quādo stat per tertium, in cuius persona conditio non erat implenda, an noceat.*
17 *Conditio deficiens quando stat per oneratum, nunquam nocet.*
18 *Victoria non est res potestatiua,*
19 *Conditio deficiens quando stat per testatorē, nō nocet.*
20 *Conditio deficiens quando stetit per casum, nocet.*
21 *Conditio deficiens quando stat per casum, nocet, licet dotis nomine legetur.*
22 *Conditio casualis deficiens per casum, nocet.*
23 *Conditio casu deficiens an noceat, quando testator aliàs erat relicturus.*
24 *Cōditio potestatiua deficiēs per casum, nocet aliquādo.*

25 *Conditio*

25 *Modus mixtus deficiens per casum non nocet.*
26 *Libertatis fauore an modus deficiens desinat nocere.*
27 *Alimentorum fauore an modus deficiens desinat nocere.*
28 *Conditio mixta deficiens per casum, non nocet Ecclesiæ.*
29 *Modi pluralitas resoluitur in singularitates.*

CAPVT XCIII.

1 SI † conditio mixta deficit per casum, non debetur legatum, hoc dicit Bar. & Paul. per tex. ibi in l. legatum. C. de cond. inser. ¦ Vel aliter, si conditio per casum deficit nuptiarum, deficit legatum, secus si deficit per dissensum alterius partis. Et sciendum est, quòd conditionum tres sunt species principales, nam quædam conditio est necessaria, & ista est duplex, nam quædam est certa, an & quando, puta si sol orietur, quædam certa, an, sed non quãdo, puta, si Antichristus nascatur, si morieris, & similes, vt l. si pupillus. §. qui sub cõditione. ff. de nouationibus. d. l. quòd si sub ea. ff. de cond. indeb. cum similib. Quædam & secunda est conditio impossibilis, & ista est quadruplex, vt per glo. & Doctores in l. 1. ff. de cond. inst. & in l. obtinuit. ff. de cond. & demon. glo. melior de iure Inst. de hæred. inst. §. impossibilis. Quædam & tertia est conditio possibilis. & est illa, quæ concipitur in futurum, & habet se ad esse, & nõ esse, & ista est, quæ suspendit actũ vt si nauis ex Asia venerit, si decem dederis, & similes, si autem concipitur in præsens, vel præteritum non dicuntur propriæ conditiones. l. cum ad præsens. ff. si cer. pet. cum concordantijs, & de ista conditione tractatur in d. l. legatum. C. de cond. insertis, cum sua materia. Ista autem conditio possibilis adhuc est triplex, nam quædam est mere potestatiua, quædam mere casualis, quædã est mixta, quas declarat Iurisc. in l. suus quoque. ff. de hæredib. instit. & est tex. in l. 1. §. sin autem. C. de cad. toll. per Doct. in l. si pater. C. de inst. & subst. Hæc autem mixta est duplex nam, quædam dicitur mixta, quæ pendet ex potestate duorum, puta si nupserit Bertæ, vt in l. legatũ, & in l. 1. C. de institutionibus, & substitutionibus, cum similibus. alia dicitur mixta, quæ pendet partim à voluntate implere debentis, partim à casu, & fortuna, de qua habes tex. & ibi Doct. in l. si pater. C. de inst. & subst. & in d. l. suus quoque.

2 Secundo breuiter præmitto, † quòd in iure nostro reperiuntur duo termini, qui differunt intèr se, scilicet cõditio & modus, qui qualiter inter se cõueniant, & differant, declarat Glos. notabilis, & ibi Doct. in l. 1. C. de his quæ sub mo & aliquid per Glos. in reg. leg. 1. C. de falsa causa adiecta. leg. & inst. de leg. §. longe, & ff. de cond. & dem. in rubr.

3 His præmissis † contra regulam nostram oppono de l. 1. C. de inst. & subst. & de tex. in l. in testamento. ff. de cond. & demonst. vbi cauetur, quòd quando aliquis est institutus, vel est alicui legatum sub conditione, si nupserit certæ personæ, si per istum institutum, vel legatarium non stat quo minus conditio impleatur, habetur pro impleta, & consequitur institutionem, sic & hic videbatur, nam licet nõ stetit per institutum quo minus contraheret matrimonium, sed stetit per casum, idest, per mortem istius cum quo debebat contrahere, & tamen non consequitur legatum, cuius contrarium dicitur in d. l. 1. cum similibus. ¦ istud est valde difficile contrarium, secundum Bar. in d. l. 1. Gloss. in d. l. in testamento, hoc format & soluit, & plenius Glos. in d. l. 1. vbi multipliciter respõdet, vera & communis solutio est, quòd aut stat per eum, in cuius persona debet cõditio impleri, & tunc habetur pro impleta, & ita intelligitur d. l. 1. aut stat per casum fortuitum, puta per mortem alterius partis, & tunc habetur pro defecta, ita intelligitur d. l. legatum. & ego dico ꝙ istam solutionem in vtroque mẽbro ponit expresse tex. in d. l. in testam. 2. par.

Ratio huius distinctionis est secundum Bal. in d. l. legatum. licet contrarium prædictum non formet, quia quando conditio deficit per casum, quatenus pendet ex insidijs fortunæ, fortuna potest obesse, quæ omnibus fortuitis dominatur, at quatenus pendet ex facto alterius, alteri per alterum non debet iniqua conditio afferri, ead. ratione vult Bar. in d. l. 1. 4. oppo. dum dicit, in solutione contrarij istius l. quod factum potest nobis obesse. ff. de iur. & fact. igno. l. iniquissimum, & ista est communis ratio. Doct. in d. l. 1. & pro ista communi ratione

4 scilicet quia † fortuna potest obesse, ego addo quòd ¦ fortunæ dux Deus est, secundum Senec 7. Epistola ad Lucillum, & fortuna est inexorabilis, quia surda, & muta, & est l. occultæ nobis naturæ, quæ est imprecabilis, arg. l. temperent, de vesti. olebe. lib. 11. hinc est quòd à sentẽtia fortunæ non potest appellari, quia appellatio est de minore ad maiorem prouocatio, fortuna autem non habet superiorem in hoc mundo, quia fortuna est errans natura multas euolans mutationes, in authen. vt omnes obed. iud. prou. §. pen. col. 5. si ergo solus Deus est dux fortunæ, & fortuna est inexorabilis, & imprecabilis, & non habet superiorem in hoc mundo, ergo poterit nobis obesse, & per consequens si conditio deficit per casum, & fortunam, deficiet relictũ, ad prædicta vide Bal. in l. fi. in princ. C. communia delegat. Item pro prædicta ratione addo, quod fortuna est inuisibile bellum, & quidam actus qui prius sentitur, quam sciatur. l. inter stipulantem. §. sacram. ff. de verb. oblig. cum similibus. Item fortuna passiua est idem quod casus, aut infœlicitas ab incerta nominis authoritate procedens, & rerum humanarum infœlix mutatio vocatur, aut etiam vis diuina actiue. l. fluminum. §. seruus. ff. de damno infecto. prædicta dicit eleganter Bal. in l. fi. §. 1. C. de temp. appell. si ergo est inuisibile bellum, & est casus ab incerto authore procedens, ergo contra eam nihil potest prouideri, & per consequens, potest nobis obesse, &c.

Vnde Vergil. lib. 6. Aeneid.

Desine facta Deum flecti sperare precando.

Iuuenalis Satyr. 9.

Fata regunt homines.

Seneca in Oedipo.

Fatis agimur, credite fatis.
Non solicitæ possunt curæ.
Mutare rati stamina fusi.
Quidquid patimur mortale genus,
Quidquid facimus, uenit ex alto.
Seruatq; sua decreta colus.
Lachesis dura reuoluta manu
Omnia secto tramite vadunt,
Primusq; dies dedit extremum.
Non illa Deo vertisse licet,
Quæ nexa suis currunt causis.
It cuique ratus prece non ulla
Mobilis ordo, multis ipsum
Timuisse nocet, multi ad fatum
Venere suum, dum fata timent.

Item in Octauia.

Regitur fatis mortale genus:
Nec sibi quisquam spondere potest
Firmum, & stabile, perque casus
Voluitur varios, semper nobis
Metuenda dies.

Manilius lib. 2. Astro.

Mitto quod certum est, & ineuitabile fatum.

Idem lib. 4. Astro.

Soluite

Soluite mortales animos,curasq; leuate,
Totq; super vacuis vitam deflete querelis.
Fata regunt orbem,certa stant omnia lege,
Longaq; per certos signantur tempora cursus.
Nascentes morimur,finisq; ab origine pendet,
Tunc & opes,& regna fluunt,& sapius orta
Paupertas,artesq; data,moresq; creati,
Et vitia,& clades,damna & compendia vitæ.
Nemo caret damno,poterit nec habere negatum,
Fortunamùe suis inuitam perdere votis,
Aut fugere instantem,sors est,sua cuiq; ferenda
At ni fata darent leges vitaq; necisq;,
Fugissent ignes Aeneam,Troia sub vno
Non euersa viro,fatis vicisset in ipsis.
Aut lupa proiectos nutrisset Martia fratres,
Romaq; sic enata foret,pecudumq; magistri
In Capitolinos auxissent culmina montes,
Includiùe sua potuisset Iuppiter arce
Captus,vel Caput hic orbis foret igne sepulto,
Vulneribus victor repetisset Mutius vrbem
Solus,& oppositis claudißet Horatius armis
Pontem,vrbemq; simul rupisset fœdera virgo.
Treiq; sub vnius fratres virtute iacerent,
Nulla acies tunc euicit,pendebat ab vno
Roma viro,regnumq; orbis sortita iacebat.

Statius lib.5.Syluarum.

Heu durus fati tenor,est ne quòd illi
Non liceat,quantæ poterant mortalibus annis
Accessisse moræ,si tu pater omne teneres
Arbitrium,cæco gemeret mors clausa barathro,
Longius & vacuæ posuissent stamina Parcæ.

Vides ergo quanta sit vis,potestas,violentiaque fortunæ,vt quæ nobis vtcunque reluctantibus possit obesse,cuius vim,incursum, violentiam obsistere mortaliũ, nullus vnquam potuerit,nullique vnquam contigisse relatum,scriptumùe sit, & superioribus similia canere videntur,& depingere Poet.nonnulli varijs in locis.

5 Ratio † autem secundi membri, scilicet quòd quatenus pendet ex facto alterius, alteri per alterum non debet iniqua conditio afferri,comprobatur per c.imputari,de reg.iur.lib.6.quia per eum non steterim, facit lex si.in fine,isto tit.de cond.in ser.C.gloss. quam allegat gl. in d.c.imputari, confirmatur per rationem tex.in l.pater filium.§.Tuscul.de leg.3.& in l.turpia.col.pen.de le.2.quia per ipsum non stetit, & c.cum similibus. Potest esse & alia ratio,quia forte ille,cui debet nubere, posset hoc facere,idest,nolle malitiose,vt ista perderet hæreditatem nulla subsistẽte iusta causa,idcirco lex vult, quòd tunc cõditio habeatur pro impleta. Istam rationem colligo per Paul.in d.l.1.C.de inst.& subst.1.col.in fin.quã confirma, quia malitijs hominum non est indulgendũ. l.in fundo.ff.de rei vend.c.sedes apostolica,de rescript. cum simil.sed hæc ratio mihi non placet, quia non est generalis,posset enim ille recusare, quia non expedit ei nubere cum illa muliere, quia forte non est paris conditionis,vel est alia causa,& tunc cessaret illa ratio militię, de qua per Paul.ideo tutior,& generalior videtur ratio præcedens,scilicet,quia alteri per alterum, &c. quæ nõ habet locum,siue ille noluit nubere malitiose,siue non malitiose,vt patet ad sensum.

6 Quo ad primum † quando stat per implere debẽtem, quia non vult implere,tunc dico quòd indistinctè habetur pro defecta.tex.est in leg.si ea,isto tit.de condit.inser.C.probatur in d.l.1.C.de inst.& substit.à contrario sensu est tex.in d.l.in testamento,de cond. & dem.versic.sed si vterque ibi.Stichi autem portio inutilis fiebat, & clarius ad finem ibi,si quidem ipse nolit vxorem ducere,quia ipsius facto conditio deficit, nihil ex legato consequuto,&c.Ad idem est tex.in l. Titius si statuas,à contrario sensu,eod.tit.Ad idem l.Titio centum.§.fin. in verbo,quòd si nolit.eod.tit.facit l. cum pupillus,eod. tit.quæ tria vltima iura ad hoc allegat glo. quæ idem tenet in l.iure ciuili.eod.tit.Ad idem facit l.fi.ff. de cond. inst.Ad idem addo tex.in l.fi.C.de cond.inter.ibi,nisi ipse seruus voluerit adimplere conditionem.Ad idem addo tex.in l.fi.in prin.C.de necessa.seruis hæred. instit.& notatur per glo.rubricæ.ff.de cond.& demonst. & probatur hæc prima regula ex abundãti,quia scriptum est. Qui non laborat,non manducet,vt notatur in l.quamuis.ff.de damno infect.cum simil.cum ergo iste non implet ex parte sua,& sic non laborat,ergo non manducet

7 idest,non consequitur sibi legatum relictum.† Præterea in dispositionibus,vbi hinc inde est aliquid dandi,vel faciendi,ille qui petit sibi impleri,prius debet implere,vel offerre ex parte,qua alias repellitur,l.Iulianus.§.offerri. ff.de act.empt.l.ex placiti.C.de rerum permutat. cum simil.quæ iura in hac materia, & quasi in simili reperio allegata per Bald.in leg.generaliter.5. colum.C.de episcop.& Cleri.sed ita est in præsenti, ergo nisi prius iste adimpleat,iuste repellitur. Præterea iste frangit fidem testatori non implendo conditionem sibi iniunctam, ergo frangatur eidem fides ab hærede obligato, qui repræsentat personam defuncti.argu.l. cum proponas.C. de pact.l.qui fidem.C.de transl.c.peruenit.l.2.de iureiurando.Pręterea frustra quis petit debitum,qui quod debet,non impedit.c.frustra.de reg.iur.lib.6.c. sto subiectus.95.dist.cum si.ergo frustra petit legatum, cum nõ impendat quod debet,idest,cum non impleat conditionem,& per eum stet.

8 Modo † istam primam regulam extendo,vt procedat in quacunque conditione siue mixta, siue potestatiua, siue alia, & pro hoc allego gloss. in l. in testamento.de cond.& dem.quæ ad literam dicit illud, nota ꝙ nullo casu,nulla conditione cõsequitur,quid si steitt per me, vt ibi & supra facit.C.de inst.l.fi.& istud habeo pro indubitato,cum per eum stetit,quod noluit implere,non refert quæ conditio fuerit iniuncta,cum sponte ei non obtemperauit,quæ est ratio tex.in d.l.si ea, de cond.insert.Item quia ratio tex.in d.l.in testamento est generalis in qualibet conditione ibi, quia ipsius facto cõditio deficit,quę ratio militat.in quacunque conditione.Itẽ, quia rationes,quas supra feci,pro confirmatione huius regulæ militant generaliter in quacunque conditione, vt ex eis patet.

9 Secundo extendo istam primam regulam,† vt procedat nedum,quando per eum stetit,quia noluit implere, sed & quando stetit per casum contingentem in personam ipsius,vt quia mortuus est,antea quã impleret, nã & tunc conditio habetur pro defecta,tex. est secundũ verum intellectum,in l.sub diuersis.§.fi.ff.de condit. & dem.& ibi Paulus.Idem tenet Paul.per eundem text. in l.2.pen.q.C.de inst.& subst.Idem tenet ibi Ang.qui dicit ibi esse tex.si recte intelligatur,forte voluit ponderare literam,dum dicit non prius eum hæredem existere quam conditioni paruerit,ac si diceret,si discedat antequam impleat,certum est,quod non paret conditioni, si excluditur.Ad idem est tex.in d.l.in testam.ibi, ac si ipse discedat, nihil ad hæredem suum eum transmittere,quia morte eius conditio defecisse intelligitur,& ibi est tex.clarior quam in l.sub diuersis.§.fin. & istud ego habeo pro indubitato saluo meliori iudicio, nam cum legatum istud sit conditionale,scilicet si nupserit, si steterit per casum contingentem in persona implere debentis,quominus impleretur,vt quia ipse mortuus est ante conditionem impletam,certum est,quòd conditio haberetur pro defecta, quia ipse non potest petere, quia mortuus est,nec potest transmittere,quia erat cõditionale,& decessit legatarius conditione pendente.§.fin autem.C.

tem.C.de cad.tol.cum lim.& secundum hoc non est necessaria ponderatio.l.sub diuersis.§.fi.nec aliarum legũ, cum hoc sit principium iuris indubitatum.

10 Sed quæro pro declaratione huius extensionis scilicet, quando fiat per casum cõtingentem in persona implere debentis,vt habeatur pro defecta,vt dixi , an hoc procedat etiam in conditione potestatiua,vt si deficiat per casum contingentem in persona implere debentis, habeatur pro defecta , ratio, quæ me facit dubitare,est quia d.l.sub diuersis,per quam se fundat Paul. in d. l. t. de inst.& subst.loquitur in conditione, si decem dederit, quæ conditio est mixta, iuxta glo.in d.l. t. & in l.in testamento, quæ communiter tenetur per Doct. ergo secus videtur in potestatiua, cum dictum Doctoris debeat intelligi secundum cõcord.quam allegat Bart.in l. non solum.§.si liberationis,de libe.lega. Item quia tex. in d.l.in testamento,& in l.2.de inst.& subst.per quas se fundat Ang.loquitur in conditione si nupserit,quæ eodem modo est mixta,pendens ex facto duorum, vt in regula nostra,cum similibus.Item & 3.quia videtur, q hoc non habebat locum in conditione potestatiua , qa regula est,quòd conditio potestatiua, differens per casum fortuitum , non facit deficere relictum.l. quæ sub conditione.§.quoties.de cond.inst.l.turpia.§. pen. de leg.2.& infra dicam latius,ergo videtur,quòd si fiat per casum contingentem in personam implere debentis , quòd habeatur pro impleta per dicta iura, non autem pro defecta,quid dicendum?dico quòd prædicta extensio habet locum in quacunque conditione siue potestatiua,siue mixta,quia de casuali non est dubium, vt dicetur inferius,quod probo , quia cum legatum sit conditionale,si legatarius moriatur conditione pendente, & sic stet per casum cõtingentem in personam ipsius, certum est,quòd delegatum deficit,nec trãsmittitur.§.sin autem,cum simi.de cad. tol. si ergo non potest legatarius petere, quia mortuus,nec transmittere,quia conditionale,ergo extinguitur , & ista ratio extinctionis habet locũ in quacunque conditione,vt patet ad sensum, quia iura conditionalia non transmittuntur, quia reperio,quod Ang. in terminis vno verbo hoc expresse tenet in d.l.2.de instit.& substi.& allegat l. ita legatum.§. illi,si volet,de leg.1.qui loquitur in conditione,si volet quæ indubitater est potestatiua.Tertio ego dico,quod est tex.ad literam,in l.1.§.sin autem de cadu. tol.vbi est tex.quòd si aliquid relinquatur alicui sub conditione casuali,mixta,vel potestatiua,& legatarius moriatur ante conditionem impletam,legatum extinguitur,& nõ transmittitur,ergo ibi est tex.ad literam,quod quando stat per casum contingentem in personã implere debentis,quominus conditio adimpleatur,habetur pro defecta,& quia ibi est tex.expressus, non est amplius secundum hoc insistendum.Vltimo ex abundantia hoc probo ratione inconuincibili. nam si conditio mixta pendens ex facto duorum,deficiens per casum contingentem in personam implere debentis, facit legatum deficere, & habetur pro defecta,vt est tex.clarus in d. l. sub diuersis,& in d.l.in testamẽto,quo casu nihil potest imputari legatario,cum non pendeat ex potestate eius tãtũ,sed ex potestate eius,& alterius, ergo à fortiori hoc procedit in potestatiua , quæ pendebat ex potestate ipsius,& poterat prouidere ante casum contingentem in personam ipsius,quod cum nõn fecerit , est quod sibi imputetur,ergo mirum quòd habeatur pro defecta,
11 & hic non potest cadere in responsionem. Quinto pro hoc tex.in l.si ita expressum,de cond.& dem. quæ loquitur in conditione,si volet,quæ est potestatiua,& tamen dicit ibi tex. quod non aliter transmittet, quam si ipse voluerit,ergo si mortuus est antea quam expresse vellet,& sic stet per casum contingentem in personam implere debentis,extinguitur legatum,& conditio censetur defecta,& ita teneo.

Nec obstant allegata in oppositum,primo nõ obstat l.sub diuersis,per quem se fundat Paul. quæ loquitur in conditione mixta,ergo secus videbatur in potestatiua , quia dico , q ibi non debet sumi illud argumentum à cõtrario sensu,primo,quia in potestatiua est minus dubium,vt probaui in pen.fundamento,ergo nõ debet sumi illud argumentum à contrario , quia sic sequeretur absurdum,est enim absurdum,vt statutũ in casu magis dubitabili,scilicet in conditione mixta,non haberet locum in casu minus dubitabili,scilicet in potestatiua.

Secundo soluo,q non debet sumi illud arg.à cõtrario,cum sit contra legem expressam,scilicet cõtra §. sin autem,de cad.tol.& alia intra,vt supra probaui,& eadem est responsio ad secundum fundamentum,scilicet de lege in testamẽto,de cond.& dem.& l.1.C.de inst.& substit.per quas se fundat Ang. quæ eo modo loquitur in conditione mixta,vt supra est ostensum.

Tertio non obstat l. quæ sub conditione.§. quoties. ff.de cond.Inst.vbi est expressum, quod conditio potestatiua deficiens per casum fortuitum, non facit deficere relictum,quia dico quod ille §. cum concor. loquitur in casu contingente,non in personam implere debẽtis,sed in personã alterius tertij, quo casu est diuersum ius,& diuersa ratio.

12 Item modo ego nouissime extendo,scilicet quando stat per implere debentem,habeatur pro defecta,nedũ in alijs relictis,sed & in relicto libertatis,quæ est relicta sub conditione potestatiuã,nam si stat per implere debentem,habetur pro defecta,& remanet seruus. tex. est nouus,& singularis in l.fi.in prin.C.de necess. seru.hæred.inst. Imo quod est plus & mirabile,nedum priuatur libertate sibi relicta sub conditione potestatiua, vt ibi, imo,quia conditionem implere recusauit, priuetur nedum libertate sub conditione relicta, sed etiam hæreditate pure sibi relicta,vt ibi,& ratio est,quia libertate priuatur sua culpa,hæreditate autẽ ideo,quia testator non potuit facere,quod haberet hæreditatem, si remaneret seruus,vt ibi declarat Paul.licet nec ipse, nec alius applicat ad hoc propositum,ideo bene nota, si autẽ libertas esset relicta sub conditione casuali,vel mixta,quid iuris dicunt ibi Doctores.

13 Istam regulam ego limito,vt procedat, quando stetit à principio per implere debentem,quo minus impleretur conditio,secus si non à principio,sed ex post facto stetit per eum,nam tunc consequitur relictũ , ac si per eum non stetisset,istam limitationem colligo ex verbis Bal.in l.1.vlt.q.C.de inst.& subst.vbi dicit, quòd illa lex procedit,quãdo ab initio stetit per illam,secus si ab initio ipsa voluit,& quia stetit per filium Antilis ipsa consequuta est hæreditatem,nam licet ex post facto alius pœnitentia ductus velit eam in vxorem,& ipsa nolit,nõ priuabitur hæreditate, quia sufficit momẽto impletam fuisse conditionem.l.si quis hæredem,cod.tit.

Idẽ tenent Imol.in l.in testã,de cond.& dem. & oẽs cõiter in d.l. t.vt ibi per Alex.& vide per Alex.in l.in seruũ.§.sequit.&.notab.ff.de verb.obl.videbatur cõtrariũ, quia vltima mora nocet,d.§.sequitur,& de pet.& cõmodo rei vend.l.illud.idem tenet Ial.in d.l.1.§.col.

14 Secundo limito,vt procedat regula, quando grauatus potest eam honeste implere,secus autem si non põt implere honeste,nam tunc licet stet per eum,nõ priuatur relicto,arg.l.cum ita legatũ.ff.de cond.& dem. Glo in d.l.t.C.de inst.& subst.facit l. Caio.§. imperata.ff.de adim.& cibal.lega.& quod ibi notabiliter per Bar. facit l.nepos ,proculo,cũ sim.de verb.sig.l.filius.ff.de cõd.inst.

15 Secundus casus principalis est, quando stat per tertium,in cuius personã venit conditio implenda,quominus im-

nus impleatur,quo casu dicitur contrarium, quod conditio habetur pro impleta,tex.est in l.1.C. de inst.& sub sti.ibi autem filio Anulli recusante, &c. & in l.in testamento.de cond.& demonst.ibi,ille quidem legatum debeteur,& in fine eiusdem legis,ibi,legatum ei debetur, &c.probatur ex ratione tex.in l.iure ciuili.eod.tit.& ita allegat illam l.Pau.in d.l.in testamento,vere tamen illa l. iure ciuili,hoc non probat,quia loquitur,quando stat p tertium,qui impleta conditione veniebat obligádus, vt infra dicam.Ad idẽ est tex.in l.1.C. de his quæ sub mo. & ff.quando dies lega.ced.l.si post.§.item si qua, facit l. in iure ciuili,de reg.iur.Ad idem l.si ea.C.de cōd.inser. quam allegat Glo.in l. si post. sed certe non probat nisi à contrario sensu,vt ex ea patet euidenter. Ad idem l fi. C.de cond.Insert.ibi.siue per eum cui dare aliquid vissus est,&c.Ad idem ff.de annu.lega.l.Mæuia.vbi Gl.allegat plures concord.quarum maior pars loquitur in alijs casib.diuersis. Ad idem est tex.in l.vter,ex fratribus.ff. de cond.inst.ratio istius regulæ euidenter patet.

16 Tertius casus est,†quando stat per tertium , in cuius personam non veniebat conditio implenda,tamen impedit quod non impleatur,& tūc dicitur,aut impediŭt, suste itaque contra eum non posset haberi regressus,& tunc habetur pro impleta,vt probatur in l.Titius si statuas,de cond.& dem.aut iniuste,& tunc aut temporaliter impediuit,& non habetur pro impleta,nec pro defecta,sed cessante impedimento debet implere, ita probatur in l.quibus diebus,in prin.ff.de cond. & dem. & ibi vide Paul.aut impediuit perpetuo,& tunc aut erat soluẽdo qui impedit,& habetur pro defecta,l.inde Neratius. §. 1.ad legem Aquil.aut non erat soluendo , & habetur pro impleta,secundum Paul.in d.l.Titius statuas,& in l. iure ciuili,& in l.in testamento,de cond.& dem.ista tamen distinctio an sit soluendo,vel non procedit, quando ille tertius,qui iniuste impediuit , est penitus extraneus,secus autem si non est extraneus penitus,vt est videre in tutore,qui impedit pupillum implere conditionem,nam ille non putatur extraneus,sed idem in pupillo,quo casu indistinctè nocet pupillo, sicut factum pupilli licet in penitus extraneo distinguátur,vt supra, istā limitationem colligo per Paul.in l.cū pupillus,de cond. & dem.vbi videas.rationes autem prædictorū eæ sunt, scilicet an impediat iuste,an iniuste,& an sit soluendo, vel non,ponit magistraliter Paul.in l.1.C.de inst. & sub sti. 3.col.quem omnino videas ibi , & ad prædicta vide eum in d.l.iure ciuili,& l.in testamento , & aliquid in l. quæ sub conditione.§.quot res.ff.de cond.inst.

17 Quartus casus principalis est,†quando stat per hæredem,vel alium grauatum,qui impleta conditione venit obligandus,quo minus conditio impleatur, & isto casu dic,quòd conditio habetur pro impleta, siue erat implẽda in personam suam,siue alio modo,& ipse recuset,vel impediat,quominus impleatur, siue licitè, siue illicitè, iste est proprie casus in l.iure ciuili,de reg.iur. & in l.fi. C.de cond.insertis,& in l.Iulius.Paulus de cōd.& dem. & ibi Paul.hoc tamen debet intelligi,quod habetur cōditio pro impleta,scilicet quo ad hoc, vt legatum purificetur,& legatarius transmittat, non autem quo ad hoc, vt non teneatur amplius soluere,imo quod semel obtulit,& alius recusauit recipere,imo si legatarius petit,hæres cui erat dandum per viam exceptionis potest consequi,vt sibi soluatur,tex.est singularis in l.cui fundus,in fine,secũdum intellectum Doctorum.ff.de cond.& dem. sed si esset iam solutum,vel habita conditione pro impleta facta esset à lege executio legati,nec esset alia necessaria , vt si fuit relicta libertas directò sub conditione dãdi hæredi,& seruus obtulit,& hæres recusauit recipere,& sic factus est statim liber,& sic est executio facta à lege,nō poterit hæres sibi postea consulere per viam agendi, vt sibi soluatur,tex.est singularis in l.eum quidam,alias est l.fi.C.de cond.inser.quod est singulare, & substantiale. & ita nouiter declarat Paul.in l.iure ciuili , de cond. & dem.& in l.pe.& fi.C.de cond.inser.& in d.l.cui fundus de cond.& dem quod est notandum.

18 Item & quinto lim.†vt procedat,quando non est licitum hæredi grauato impedire implementum conditionis,aliàs secus,vt si promisisti mihi decẽ, si te vicero in colluctatione,vel alio ludo,& per te steterit,quominus te vincam,non teneberis,quia tacite videtur actū ex natura,& qualitate negocij, vt liceat tibi impedire implementum,& quia isto casu nō sufficit nisus,vel conatus, ita notatur in l.in executione.§.fi. de verb.obli.& tenet Bal.in l.1.C.de inst.& subst.10.q.Paul.in l.iure ciuili,de cond.& dem.Ad idẽ est gl.expressa in l.in iure ciuili, de reg.iu.vbi gl.dicit,ꝙ hoc videtur tacite actum,vt possit resistere,& sic habeť ꝓ expresso.l.cū quid.ff.si cer.pet.

19 Quintus casus principalis est,† quando stetit per testatorem,quominus conditio impleatur,verbi gratia,testator reliquit centum fratribus pro sepultura, quia tamen erat excommunicatus,nō potest ibi sepeliri,an habeatur cōditio pro impleta,communiter dicitur, quòd sic,ex quo per testatorem stat,quominus impleatur.Itẽ quia illa conditio est impossibilis,ergo non vitiat.l.obtinuit,cum similibus.ff.de cond.& dem.ita tenet Bar.notabiliter post Dinum in l.miles.§.fi.ff.de adul.& ibi vide in additionib.Idem tenet Bal.in l.1.C. de inst. & subst. pen.q.& in l.1.in fi.C.de his,qui pœnæ nomine.& Ioā. de Imol.in l.in testamento,de cond.& dem.Imo.& Anchar.in l.filius,de test.Idem Alex.in d.l.1.C.de inst. & subst.in fine,& ibi dicit Paul.circa fi.Idem ibi Ias.num. 9.6.col.& est communis sententia.

20 Sextus casus † vt vltimus est,quo conditio impeditur per casum fortuitum,quominus impleatur, & isto casu dic,quòd regulariter cōditio habetur pro defecta, tex. est in d.l.legatum,de cond.inser.tex.est in l.in testamẽto,de cond & dem.in duobus locis.tex.in l.cum ita datur.verbo,diuersa causa,eo.tit.tex.in l.pen.§.1.eo.tit.& tex.in l.si peculium.§.his cui.ff.de statu lib. facit l. si ita scriptum.ff.de manumiss.test.notatur in l.Seio, in prin. ff.de annuis legat.gl.ordinaria in l.1.C.de inst.& subst. & in d.l.in test.Rationem huius,scilicet quare habeatur pro defecta,quando impeditur per casum, si autem impeditur per alium,habetur pro impleta,dixi supra,cui rationi modo adde,quod in simili dicit gl.in l.eam quam C.de fideicom.gl.magna,in prin.& Paul.de Cast. in l.ille à quo.§.si de testam.ad Trebell.

21 An autem d.l.legatum.C.de cond.inser. habeat locum,si esset legatum nomine dotis Bertæ, si nupserit Titio,& eo mortuo nuptiæ sunt impeditæ, videtur ꝙ non,quia illa lex non habet locum in legato alimentorum,vt infra dicam,ergo idem videtur dicẽdum in causa dotis,per notata in auth.res,quæ.C. communia de lega.& in auth.contra rogatus,ad Treb.cum simil.ib.contra tenet Bal.in d.l.legatum, quia deficit causa finalis legandi secundum eum,credo quod voluit dicere , quia causa finalis fuit,vt haberet in causam dotis,scilicet hęc causa deficit,non secuto matrimonio.l.fi.C.de don.ante nup.ergo deficit relictum,pro quo allego in simili l. 1.C.de cond.ob causam,& ibi Bal.& alij. Ad idem facit l.si pater.& l.nec apud.C.de hæred.inst.& l.eam quę. C.de fideicom. & ex hoc habes notabilem extensionẽ ad l.legatum,quam benè nota.

22 Prædicta regula†procedit in conditione mixta,pendente ex facto duorum,vt in d.l.legatum,cum simil.ib. quid autem in conditione casuali,dicitur idem,scilicet quod si deficiat per casum,imo qualitercunque habeť pro defecta,& non pro impleta,ita tenet glo.ordinaria in regula l.sub diuersis.ff.de cond.& dem.& in l.in testamento,

mento,eod.tit.Bar,in d.l.in testamento,& in l.1.in prin
cip.de inst.& subst.& ibi Bal.10.oppositione. Idẽ Ang.
Paul.& Alex ibi,& per omnes in d.l.in testamento . Idẽ
tenet Dinus in regula imputari,de regul.iur.lib.6.Idem
est dicendum in conditione mixta , pendente ex facto
vnius,& viribus fortunæ,iuxta l.si pater.C. de institu.&
subst.& tenent dictæ glossæ supra allegatæ,& Doctores
communiter in locis supra relatis,ratio est, quia quãdo
aliquis instituitur,vel aliquid relinquitur sub conditio-
ne casuali,testator solum respicit casus euentum,& nul
lo modo factum instituti,ideo quocunque modocon-
ditio deficit,impedit dispositionem , & eadem ratione
in mixta,quæ partim pendet ex viribus fortunæ , istam
rationem ponit Bar.in d.l.1.C.de inst.& subst. & in d.l.
in testamento,&multi sequuntur, est tamen aduerten-
dum,quòdpro dicta oppositione Bar.in d.l.1.allegat.C.
de cad.tol.§.sin autem aliquid,& etiam Bal.ibi, & Din.
in d.regula imputari,de quo scilicet an ille tex. hoc pro
bar,ego vehementer dubito,primo,quia ille tex. loqui-
tur in casuali conditione,& mixta ex viribus fortunę,&
etiam in potestatiua , ergo ille tex.loquitur in omnibus
illis conditionibus,si intelligeretur,quòd quando defi-
cit conditio per causam,deficit relictum,ergo intellige
retur etiam in potestatiua , scilicet quòd deficiens per
casum,faceret deficere relictum,secundum hoc est fal-
sum l.quæ sub conditione.§.quoties.de cond.inst. & in
fra dicam.ergo licet ille tex.dicat indistincte , quando
superstite legatario conditio deficit,euanescat legatum
potest intelligi,quod deficit alio modo, non autem ca-
su fortuito,præterea quando vnà determinatio respicit
plura determinabilia, debet ea terminare vniformiter.l.
quamuis.l.hæreditatem.C.de impub.& alijs.l. nam hoc
iure.de vulg.& pupill.& C.de milit.test.l.in testamento.
modo hic illa determinatio,scilicet quòd quando condi
tio deficit,deficit relictum,vt d.§.sin autẽ, respicit plu-
ra determinabilia, scilicet legatum relictum sub condi-
rione casuali,mixta,vel potestatiua, ergo debet ea pari-
formiter determinare.aut ergo dicimus , quòd illa ver-
ba,ꝙ quando conditio deficit, deficit relictum,intelli-
guntur,ꝙ quando conditio deficit alio modo,quam ꝑ
casum fortuitum,& tunc nil facit ad propositum,aut in
telliguntur,quod conditio deficit etiam per casum , &
tunc comprehenderet etiam conditionem potestatiuã
per dictam regulam , ꝙ quando vna determinatio, &c.
hoc autem dicendum non est , quia contra d.l.quæ sub
conditione.§.quoties ergo.§.sin autem. aut nihil facit,
aut sequeretur absurdum , scilicet contra d.§.quoties,
quod non est dicendum.Nec obstat tex.in d.§.sin autẽ
dum dicit,spectari oportet conditionis euentum,& sic
videtur indistincte dicere à contrario sensu,quòd si nõ
existat conditio,non debetur legatum,ergo siue per ca
sum,siue alio modo deficium,non debetur,quia respõ
deo,quod non obstat, nam certum est,quod de natura
cuiuscunque conditionis est,ꝙ debet expectari cõditio
nis euentus,aliàs non incipit deberi.l.legata sub condi-
tione,cum similib.de condition. & demon. imò quod
est plus,debet impleri in specifica forma.l. qui hæredi.
de cond.& dem.imo quod est plus,etiam si ille , in quẽ
debet impleri,sit incapax, debet tamẽ impleri saltem de
facto,vt sic impleatur in specifica forma.l.Mæuius.eod.
tit.& tamen licet ll.omnia ista requirant, vt implemen-
to conditionis potest impleri per æquipollẽs.l.si mater,
cum simil.C.de inst.& subst.Item si stat per eum , cum
quo debet impleri,habetur pro impleta.l.1.C.de inst.&
subst.cum similib.licet ergo ille tex.velit,quòd si non se
quitur euentus,non debeatur,non propterea probat,ꝙ
si non sequitur propter casum fortuitum , quia potest
non sequi multis modis,scilicet quia noluit,vel quia nõ
potuit,& hoc quia non potuit,potest multis modis con
tingere,& sic non concludit iste tex. Præterea si intelli-
gis,quòd non est secutus euentus propter casum,& qđ
ideo non debeatur,contradiceret d.§.quoties.leg. quæ
sub conditione.ne ergo cõtradicat, intelligamus,quòd
alio modo defecit,quã per casum, quia expedit iura cõ
cordare,&c.& quia euitanda est legum correctio, &c.
Nec etiam obstat tex.d.§.sin autem . vers. quod si in
medio,dum dicit quòd si in medio,is qui ex testamen-
to lucrum sortitus est,deccedat,pondero,deccdat,& si
conditio deficit per casum fortuitum,facit deficere re-
lictum,ad hoc respondeo,& dico, quod non obstat, ꝑ
quo est aduertendum,quod quandoque conditio defi
cit per casum contingentem in personã implere deben
tis,quandoque per casum contingentem in personam
alterius,primo casu indubitanter est verum, quòd siue
conditio sit casualis,siue mixta,siue potestatiua,& defi
ciat per casum contingentem in personam implere de-
bentis,facit deficere relictum.tex.in l.sub diuersis. §.fi.
de cond.& demon.tex.ad literam in l.in testamento,de
cond.& dem.ibi , at si ipse decedat , nihil ad hæredem
suum eum transmittere, quia morte eius conditio de-
fecisse intelligitur,vt supra dixi,& dedi rationem huius
& isto casu proprie loquitur tex. ille quem ad hoc pon
dero,dum dicit,quod si is , qui ex testamento lucrum
sortitus est,decedat, & sic loquitur de casu contingen.
in personam implere debentis,nos autem loquimur in
casu contingente in personam alterius,in quem, vel in
quo debet conditio impleri,iuxta regulam nostram cũ
similibus,& ita recte intelligendo ille tex. non loquitur
in casu,de quo per Doct. Præterea concesso sine præ-
iudicio veri,quod iste tex.loqueretur,quando deficit ꝑ
casum fortuitum contingentem in personam alterius ,
sequeretur inconueniens sæpe repetitum,scilicet,quod
deberet referri etiam ad conditionem potestatiuam,cũ
dictus §.sin autem,loquitur etiam de ea, & sic referen-
do esset contra d.§.quoties, fateor tamen quod licet d.
§.sin autem,non stringat,tamen opinio Bar.& aliorum
est vera,scilicet,ꝙ cõditio casualis deficiens per casum
facit deficere relictum,& forte Alex. sentiẽs aliquid de
prædictis,dixit in d.l.1.de inst.& subst. ꝙ conditio ca-
sualis,vel mixta pendens à facto legatarij , & à fortuna
deficiens,casu fortuito facit deficere relictum , & alle-
gat glo.in l.in testamento.de cond.& dem.& in regula,
eod.tit.nec mouetur per d.§.sin autem,nec allegat aliũ
tex.quia forte sensit,quod non stringant per prædicta ,
& etiam Ang.ibi dicit,quod omnes tenent hoc indiffe
renter,& tamen ipse non allegat,nisi gl.in reg.de cond.
& dem.quidquid tamen sit,conclusio est vera, quæ ta-
23 men recipit duas limitationes.Prima est † si testator es-
set alies relicturus per gloss.ordinariam,in d.l.1.quæ in
se est vera , licet quo ad illam legem sapiat diuinatio-
nem.Secunda est per tex.singularem in l.fi.C. de neces-
sa.seruis hær.inst.& istas duas ponit Ang.in d.l.1. in fi.
& per prædicta sum expeditus de ista quæstione.Con-
cludo ergo,quod conditio deficiens per casum fortui-
tum facit deficere relictum,siue loquimur in conditio
ne mixta,pendente ex facto duorum,vt in d.l.legatum,
cum concor.de quibus supra,siue in conditione casua
li,siue in mixta pendente ex facto vnius,& viribus for-
tunæ,vt per Doct.in locis supra alleg.
24 Istud tamen † de cõditione potestatiua,scilicet,quod
deficiens per casum non faciat deficere relictum, limi-
to duobus modis,quos colligo ex verbis Alexan.in d.l.
1.circa prin.de inst.& subst.Item tertio limito , vt pro-
cedat,nisi qui debebat implere,fuisset in mora constitu
tus,ita dicit Paul.in d.§.quoties,allegat l.fi. C. de cond.
insert.quæ tamen l.non loquitur in potestatiua , sed in
mixta,vt ex ea patet,idem tenet in d.l.1.& in d.l.in testa
mento,& mouetur per l.pen.§.1.de cond.& demonst.
quæ

quæ etiam loquitur in mixta, sed si aduertas, eadem est ratio in vtraque, quando præcessit mora. Idem tenet gl. in d. §. quoties. per eandem l. pen. §. 1. Quarto ego limito d. reg. & d. §. quoties, vt procedat quando casus contingit in personam serui manumittendi, vt tunc, si deficiat conditio potestatiua per casum, non deficit relictum, vt ibi, secus si casus contingeret in personam legatarij, qui debebat manumittere seruum proprium, nam tūc licet sit potestatiua, deficit legatum, vt patet in l. si ita legatum. §. illi si volet. de l. 1. & in l. si ita expressum, de cōdit. & dem. & ego dico quod est tex. ad literam. C. de cadu. toll. §. si autem, & supra dixi, licet ad alium propositum, & ratio est in promptu, quia cum legatarius decessit conditione pendente, necessario extinguitur legatū nec potest transmitti, quia morte eius conditio defecisse intelligitur, vt dicit tex. in l. in testamento, de cond. & dem. quæ ratio est communis in quacunque conditione, vt patet euidenter, ex prædictis habes primam limitationem ad regulam tex. d. l. lega. vt non procedat in conditione potestatiua, deficiente per casum.

25 Secundo limita, † vt non procedat in modo, nā licet sit mixtus modus, & deficiat per casum, non tamen deficit relictum, tex. est singularis in l. si fundum per fideicom. §. Iulian. de leg. 1. qui non est alibi secundum Dinum, ibi, cui Doct. addunt similem in l. Lucius. §. quisquis. el primero. de lega. 2. sed idem probat tex. in l. pater filium. §. Tusculanus. de leg. 3. & ibi glo. allegat tex. in d. §. Iulianus. Item illum §. Tusculanus, quasi in proposito allegat glo. in l. turpia. §. pen. de lega. 1. & reperio, quòd illum §. Tusculanus, pro concord allegat Bar. in l. Titio centum §. Titio genero. 1. col. de cond. & dem. rationē autem differentiæ inter conditionem & modum ponunt Doct. in dictis locis, præsertim Alex. in d. l. 1. de instit. & subst. 2. col. & ista est communis opinio. Quia tamen aliqui tenent contra, vt ipse ibi refert, ideo ego pro prima opinione pondero tex. vbi videtur mihi expressum, in l. si quis Titio, de leg. 2. quem sic induco, & præsuppono, quòd ibi fuit modus, quia testator dixit, lego Tit. 10. vt ea restituat Mæuio, dicit ibi tex. quòd si Mæuius fuerit mortuus, Titij commodo cedunt. Certum est autem ꝙ ille modus fuit mixtus, scilicet vt decē det, iuxta glo. in d. l. 1. de inst. & subst. & in l. in testamento, & probatur in l. cum ita datur, de cond. & dem. & est cōmunis sententia. Item deficit per casum fortuitum, quia Mæuius decessit, cui erant danda 10. quòd aut ibi non extinguatur legatum, patet, quia tex. dicit, quòd Titij legatarij commodo cecidit, ergo ibi expressum est, quòd modus mixtus deficiens per casum fortuitum, non facit deficere relictum, quod est notandum. Imo quod est plus, ego dico, quòd nedum modus mixtus appositus in vltima voluntate deficiens casu, non facit deficere relictum, sed etiam si esset appositus in actu inter viuos, de quo ego pondero l. pen. C. de cond. ob cau. nam ibi fuit data pecunia medico, vt ægrū curaret, & sic pendebat ex voluntate duorum, dicit tamen ille tex. quòd si ille modus deficit per casum contingentem in personā infirmi, quòd non tenetur medicus restituere datum, ergo ibi est expressum, quòd modus mixtus deficiens per casum, non facit deficere datum inter viuos, quod est notandum, quamuis fauorabilior interpretatio debeat fieri in vltima voluntate. l. in testamentis. de reg. iur. c. cū dilecti. de don. cōcludo ergo ꝙ modus mixtus deficiēs per casum non facit deficere relictum, per d. §. Iulianus quem limita vno modo, vt ibi per Bal. & Pau. & sic habes secundam limitationem ad d. regulam nostram.

26 Tertio fallit † in libertatem. tex. est in l. cum ita datur. §. 1. ff de cond. & dem & in l. fi. C. de cōd. inser. vbi Paul. de Cast. multum magistraliter declarat, quæ sunt specialia fauore libertatis, ibi vide per eum, maxime in principio, ibi, secundum est, & circa finem, qui colliges extensionem ad istam limitationem.

27 Quarto fallit † fauore alimentorum. l. 1. C. de lega. l. Caio. §. Imperator. de alim. & ciba. lega. l. illis libertis, de cond. & dem. in princ. l. annua, in prin. ff. de annuis lega. quod procedit, quando conditio est apposita in fauorē legatariorum, & ita loquuntur & intelliguntur dicta iura, secus fauore eorum, quibus legatarij debent morari ita intelligitur tex. in l. Scio, in princ. & ibi glo. ff. de annuis legatis, & est tex. in d. l. illis libertis. de cond. & demon. in fine, & est communis opinio Doct. quid autē in dubio, cuius fauore videatur relicta, declarat Paul. in d. l. illis libertis. ponderando verba testatoris, vt ibi per eum. Ale. tamen non faciunt mentionem. Paul. tenet indistincte, quod in dubio videatur relictum fauore legatariorum, & per consequens non deficiat legatum, ita tenet in l. 1. C. de insti. & substit. 2. col. idem sentit Ang. ibi iudicio meo, idem tenet Dinus in regula imputari, & vide circa istum casum per Pau. 5. col. in hac l. 1. de instit. & substit.

28 Quinto ex mea inuentione ego limito, † vt hæc regula non procedat in legato relicto ecclesiæ sub conditione mixta, vel aliæ piæ causæ, quo casu puto, quod etiam si conditio addita ecclesię deficiat per casum, non tamē deficiat relictum, quod probo 1. quia libertas est causa pia, sed in libertate hoc statuitur, ergo idem in ecclesia & alia pia causa. Item quia hoc statuitur in alimentis, vt supra dictum est, quæ dicuntur pia causa, ergo idem in alia pia causa. Item quia vbi est eadem ratio idem ius, item quia casus excepti extenduntur ex identitate rationis. c. cum dilecta, de confirm. vtil. vel inutil. cum similibus. ergo casus libertatis, & alimentorum hic excepti extenduntur ad aliam piam causam, quia est eadē ratio in vtrisque, & confirmabis per alia multa, & ex hoc infero ad legatum relictum in causam dotis sub dicta cōditione, &c. & alia continentia causam piam.

29 Sexto ego limito † per l. pen. §. 1. de cond. & dem. hoc modo vt procedat ista regula, quando vni erat dādum, vel cum eo aliquid faciēdum, & deficit per casum, secus si duobus, & alter tantum moriatur, nam potest impleri in personam alterius pro parte, & consequeretur legatarius legatum de benignitate, vt ibi, quod est notandū & forte hoc est, quod voluit glo. in l. in testamento. de cond. & dem. per illum §.

Septimo pōt limitari, qñ conditio mixta, procedens ex facto duorum, respicit solum fauorē debentis implere, nā tunc si deficiat per casum contingentem in personam eius, cui debet impleri, nihilominus habetͬ pro impleta, vt vr̄ probari in l. annua, in prin. ff. de annu. legat.

Idem & erit octaua lim. quando nō apparet, cuius fauore conditio sit apposita, nec vere, nec per aliquas cōiecturas, nam tunc et habetur pro impleta, ac si in fauorem debentis implere esset apposita. d. l. annua. secundū alium intellectum, si aūt esset apposita in fauorem eius, cui impleri debet, haberetur pro defecta. l. Scio, de annuis lega. Idem si in fauorem vtriusque, vt in d. l. lega. & in l. in testamento, de cond. & dem. ista est intentio D. Ang. in l. 1. de inst. & subst. & alius ibi non tangit, & dicit ꝙ sunt verba Dini, & notabilia, & non allegat, vbi voluit allegare Dinum in regula imputari, vbi hoc videtur dicere, licet non distinguat leges, quas allegat, prout facit Ang. & sic si aduertas distinctionem, quam Doct. faciunt solum in alimentis distinguēdo, cuius fauore sint relicta, & quid in dubio Din. & Ang. faciunt generaliter in materia l. legatū, de cond. inser. vt supra vidisti, & omnes mouentur eisd. ll. negari tamen non potest, quin illæ ll. scilicet l. annua, & l. Scio, per quas omnes mouētur loquuntur in alimentis, licet Dinus, & Angelus eas intelligant generaliter, vt supra dictum est, cogita.

S V M

SVMMARIVM.

1 *Conditio, si nupserit, an per voluntatis declarationẽ deficiat irreparabiliter, egreg. q.*
2 *Repudiatio quando facta videatur.*
3 *Variare an liceat in vltimis voluntatibus.*
4 *Conditio pendens ex facto nostro per voluntatis declarationem deficit, nec est locus pœnitentiæ, si aderat substitutus.*
5 *Accrescendi ius cessat, quando dominiũ legati non transit recta v a in legatarium.*
6 *Conditionem illam, si nupserit, non tenemur implere infra triennium, cum multis contra communem.*
7 *Conditio potestatiua implẽda est quam primum potest.*
8 *Conditio potestatiua non est necesse, vt quàm primum potest impleatur in hæreditate.*
9 *Conditio, si nupserit, sub qua mulieri fuit legatum relictum, si semel ipsa declarat, nolle se nubere, an defecisse videatur irreparabiliter, dubia q.*
10 *Conditio nubendi semel repudiata, & si postea impleatur, nihil prodest, contra nouissimos.*
11 *Conditionem nubẽdi mulier si semel declarauerit se nolle implere, & si postea pœniteat, nihil agit tam in hæreditate, quam in legato, contra Alex. & Dec.*
12 *Conditio interpretatiue tantum impleta, quam actionẽ producat, noua declaratio.*
13 *Conditionem si legatarius implere non recusat, sed tantum moratur, non perditur legatum, quando conditio erat casualis, vel mixta, cum nouissi. contra communem.*
14 *Conditio nubendi alterius arbitratu reijcitur, siue accipiatur pro libera illius voluntate, siue pro arbitrio boni viri, cum communi.*
15 *Conditio nubendi arbitrio alterius adeo reijcitur, ut nec eius voluntatem requirere teneamur, nedũ sequi contra mentem Petri, Cini, Pauli, Cornei.*
16 *Conditio nubendi de fratrum consensu sorori apposita in relicto etiam voluntario reijcitur, cum Emanue. contra Paul. Rui.*
17 *Conditio nubendi de consensu alterius, non designata persona, cui nubendum sit, reijcitur, cum Emanu. contra Aym.*
18 *Conditio, si nupserit arbitrio alterius, non designata persona, cui nubendum esset, reijcitur, etiam de ademptione, non secus quàm de datione, cum Emanue. contra Aym.*
19 *Ratio communis improbatur.*
20 *Conditio non nubendi vsque ad annum decimumquintum reijcitur, contra Aret.*
21 *Nuptiarum fauore minor potest transgredi præceptum testatoris, quod aliter transgredi non liceret.*
22 *Viduitatem virgini inducere non licet, nec perpetuam, nec temporalem, nec etiam momentaneam, contra nouissi.*

CAPVT XCIIII.

1 ILLVD † autem dubium est, si legatum Seiæ sub hac conditione, si Titio nuberet, relinquatur, Seiaq; semel expressimque declarauerit, nolle se Titio nubere, sed postea mutata (more fœminarum) voluntate velit eidem nubere, an legatũ consequetur, quod negant Paulus in leg. 1. C. de instit. & subst. Idem Paul. Cast. in l. 2. eod. tit. sentit Ias. in l. 2. num. 6. eod. tit.

Contrarium tenet ingeniosus Emanuel de Acosta in repet. l. cum tale. §. rescriptum. ff. de cond. & dem. limitatione 6. nu. 4. per l. conditionum, quę in futurum. ff. de cond. & dem. quæ nihil facit, nam licet probet, quod talis conditio potest quandocunque impleri, non secus q̃ hæc conditio, nauis ex Asia venerit, iuxta l. si quis hæredem. C. de instit. & substit. melius in leg. 2. ff. de cond. & dem. tamen illud intelligendum, nisi semel cõditio defecisset, nam per conditionis defectum euanescit relictum conditionale, quòd postquam semel euanuerit, amplius suscitari non potest. l. si decem, cùm petiero. ff. de verb. obliga. l. qui Romæ. §. Augerius. ff. eod. titul. l. si ita expressum. l. cùm ita datur. leg. sub diuersis. ff. de condit. & demonst. §. sin autem aliquid sub conditione. C. de cad. tol. l. si quis hæredem, & fere per totum. C. de inst. & substit. nec dubium est, quin licet ad implementũ huius conditionis, si nupserit, desideretur nuptiarum interuentus, vel quòd non steterit per implere debentem. l. 1. C. de inst. & subst. l. in testamento. 2. ff. de cond. & demon. tamen vt ea conditio defecisse intelligatur, nullus actus positiuus desideratur præter animi declarationẽ, nam cum primum honoratus constituerit nolle se conditionem illam implere, illico ea conditio sine spe renascendi perijsse seu defecisse intelligitur, arg. l. Corn. l. iam
2 dubitari. ff. de hære. inst. † nam & nuda animi declaratione contingit hæreditatis legatiue tam agnitio, quam repudiatio. §. fi. Inst. de lega. vnde leg. legatarius. §. fin. ff. de legatis primo. ait, quòd cum primum legatarius constituerit, nolle ad se pertinere legatum euanescere, id legatum videtur haberturque perinde, ac si retro nunquam relictum fuisset, vt ibi, & l. si tibi homo. §. cum seruus. ff. de legat. 1. quinimo simul ac talem conditionem deficere voluit, deficit, vt l. 1. §. vtrum autem. versic. proinde ibi, maluerit deficere conditionem. ff. si quid in fraudẽ patroni. facit lex 3. C. de hæredibus inst. Iam ergo dubitari non oportet, quin per interuentum voluntatis, (vt more nostrorum loquar) defecerit conditio, & in eo tãtum quæstio manebit, an adhuc pœnitere liceat, & magis est, vt neque in repudiationibus, neque in agnitionibus pœnitentiæ locus sit. l. sicut maior. C. de repu. hæredi. ratio, vt in l. sicut ab initio. C. de act. & oblig. iuncto §. hæres quoque. Inst. de oblig. quæ quasi ex contractu nasc. idque expeditius est in repudiatione legati, quia simul ac repudiatum fuerit eius dominium, illico reuertitur ad hæredem. d. §. vtrum autem. d. l. legatarius. §. fi. d. §. cum seruus, in l. si tibi homo, supra alleg. id quod accidit, cum conditio siue casualis, siue potestatiua, siue mista relicti deficit, nam & tunc tale relictum remanet pleno iure apud hæredem, nunquam ab eo discessurum. d.
3 §. sin autem aliquid sub conditione. † cum ergo sit persona, scilicet hæres, qui habeat ius retinendi, & per hoc res desinat esse integra, pœnitentiæ locus non erit ex regula. l. 3. l. si pecuniam, in princ. ff. de cond. cau. data l. naturalis. §. 1. ff. de præscrip. verbis. Id quod expeditius est in vltimis voluntatibus, in quibus post animi nostri declarationem continuo sequitur legis executio, sicque desinit res esse integra, neque vnquam pœnitere liberũ erit. l. si is cui. ff. de lega. 2. ergo per repudiationem siue ipsius relicti, siue conditionis potestatiuæ, sub qua relictum datum fuerat, id relictum euanuit, & remansit pe-
4 nes hæredem oneratum, † sicque res desinit esse integra, non secus, quàm integra esse desineret, si legatarius substitutum habuisset, quo casu omnes admittunt, quòd simul ac mulier, quæ sub conditione nubendi honorata fuerat, constituerit, nolle se nubere relicto, excludetur per l. 2. C. de inst. & subst. estque cõmunis opi. vt per Costam, vbi supra, num. 9. post Alex. Dec. Cor. Ias. Rim. & alios in d. l. 2. C. de inst & subst. in simili per gl. & Doct. communiter, præsertim Corn. ibi in l. fi. C. de rep. hæred. vnde apparet, non iustam esse differentiam, quam

Eman.

Emanuel in d.num.9. tradidit inter legatum sub condi
tione nubendi mulieri relictum, quãdo substitutum ac-
cepit, & tale legatum eidem relictum, quando substitu-
tum non accepisset, quasi illo casu simul, ac declarasset
nolle se nubere, legatum ab ea absce deret, inque substi-
tutum transuolaret, isto autem casu nõ ita, quia (inquit)
non adest persona, in quam id legatum à muliere absce
dens transferatur, nec aduertit superesse personam ip-
sius hæredis onerati, apud quem mansurum sit, iuxta §.
in primo.§.pro secundo.§.in nouissimo.§.sin autem ali
5 quid sub conditione.C.de cad.tol.† Qua ratione etiam
procedit, quod tradunt Bar.& communiter Doct. præ
sertim Ias.in l.plane.§.si duobus.ff.de leg. 1.Bart. Ias.&
alij in l huiusmodi.§.si Titio.eo.tit.Bar.& communiter
Doct.in l.si Titio,& ei.ff.de lega.2.dum aiunt, quòd in
quibus casibus legati dominium à morte testatoris nõ
transit recta via in legatarium, cessat ius accrescendi, qa
superest persona hæredis, à quo dominium illius relicti
nunquam abscessit, sicque habet ius retentionis. Vnde
& in specie nostra cum relictum fuerit conditionale,
sicque dominium eius in mulierem nunquam transie-
rit, nec ab hærede onerato discesserit, simul ac mulier se
nubere nolle declarauerit, apud hæredem manebit irre
uocabiliter, sicque iam pœnitere liberum nõ erit. Ergo
si ea mulier in tali relicto habuerit cohæredem, & si ve
rosimile sit, Emanuelem idem quod in substituto respõ
surum, arg.l.si Titio,& Mæuio.§.Iulianus.ff. de leg. 2.
quia vtrobique eadem ratio est, tamen & hoc casu nos
firmamus idem iuris fore quod futurum erat, si ea mu-
lier cohæredem nullum habuisset.

6 Hactenus† cum mulier palã declarauit, se nubere nol
le, quid autem si nihil aperuit, sed tacite continuit sese,
ac deliberabat quanto tempore spectanda sit, dubium
est, & communis opinio est per triennium tantum spe-
ctandum, quo præterito, conditio defecisse videbitur, re
lictumq; euanuisse intelligetur, ita tenent Bar.Bal.& Io.
de Platea in l.2.§.ad filiorum.C.quando & quibus quar
ta pars debeatur.lib.10.Sal.nu.6.in l.2.C.de inst.& sub-
sti.Paul.Cast.in l.2.hæc conditio filiæ meæ.ff. de cond.
& dem.Ioan.Bap.de sancto Seuerino in d.l.2.

Contrariam partem, vt etiam post triennium quãdo
cunque nupserit satis conditioni fecisse videatur, tenẽt
Paul.Cast.sibi contrarius in l.a.supra allega.& Soc. in l.
hæc conditio filiæ meæ.col.1.ff.de cond. & dem. quo-
rum opin.verior est per tex.expressum in d.l.hæc condi
tio filiæ meæ, & per l.conditionum, quæ in futurum.ff.
de cond.& dem.quæ iura apertius hanc partem probãt
quam vlla inductione egeant, quod & suadetur ratione,
nam cum mulier sub conditione ad legatum fuerit in-
uitata, quod quidem legatum est apud hæredem, ipsius
met hæredis interest quiescere, vt inter vsurio temporis
fruatur, nam querela illius, cui testator voluit, vt mulier
nuberet, non est in consideratione, cum in conditione
tantum positus fuerit, nõ etiam in dispositione, nec du
bium sit, quin positus in conditione non videatur posi-
tus in dispositione.l.si quis sub conditione dandorum
decem.ff. si quis omi. cau.testam.glo. communiter ibi
approbata in l.Lucius.ff.de hære.insti.tradunt commu-
niter Doct.in l.Gallus, in prin.ff.de lib.& posth. Tenen
do istam partem tunc ad d.§.ad filiorum, in quo reposi-
tum est vnicum fundamentum eorum, qui contrariam
partem tuentur, respo.quod loquitur in specie longe di
uersa, ex diuersis autem nõ fit illatio.l.fi.ff.de calumni.
Præterea ibi est casus specialis, vt & cuilibet recte intuẽ
ti apparebit, & declarat Soc.vbi supra. Ergo mulier aut
dixit se velle nubere ei, cui testator iussit, sed ille noluit,
& illico habebit legatum, aut ipsa dixit se nolle nubere,
& illico euanuit legatum.l.1.& l.2.C.de instit. & subst.
aut tacuit deliberans, & dic vt proxime, & pro nobis est
etiam tex.expressus in l.pater Seuerinam.ff. de cond. &
7 dem.in prin.† Neque ad rem pertinet l.hæc conditio, si
in capitolium.ff.de cond.& dem.nam ibi, in cond.pote
sta.quæ cum primum legatarius potest eam implere de
bet, nos loquimur in conditione mista, quæ quandocũ
que impleri potest, vt dd.ll.non secus quam conditio ca
sualis, vt l.2.ff.de cond. & dem.

8 In† hæreditate autem sub conditione et potestatiua
relicta, obtinuit communis sententia existimantium, vt
ea conditio non illico post mortẽ testatoris necesse sit
vt impleatur, quia cum hæreditas habet se ad commo-
dũ, & incommodum.l.quia poterat.ff.ad Treb.§.sed ne
que.Inst.de auth.tut.l.si hæreditatẽ.ff.mand.l. si filius q
patri.ff.de vulg.non est hæres institutus præcipitandus,
ne forte inconsulte suspectam adeat hæreditatem, ita
tenuit gl.sing.in l.si quis ita hæres instituatur.ff.de hær.
inst.per tex.ibi Bar.in d.l.hæc conditio, sentit glo.in l.si
plures.gl.fi.ff.de cond.inst.sentit gl.in d.l.hæc cõditio,
si in capitolium.ff.de cond.& dem.est communis opin.
vt patet ex relatione Cor.in l.1.col.2.num.2.C. de inst.
& subst.Emanuel in l.cum tale.§.rescriptum.lim.6.ff.de
cond.& dem.Cin.in d.l.1.nu.7.col.fi. ratio est vt supra.

9 Denique† si mulier in legato sit honorata sub condi
tione nubendi Titio, & ipsa ab eo interpellata nubere
noluerit, illico conditione defecta videtur ex mẽte glo.
in d.l.1.de inst.& subst.adeo vt licet postea ipsa pęniteat
& Titius iam nolit legatum semel amissum non recupe
ret, vt tenent Bal.Fulg.Paul.Alex.col.fi.ad fi.Decius nu.
23.qui hanc firmat esse communem sententiam in d.l.
1.per l.pe.2.resp.ff.de cond.& dem.& l.fi.ver.nisi. C.de
cond.inser.& per alias leges supra alleg.& quia moram
purgare non licet ad actionem consequendam, sed tan
tum ad exceptionem opponẽdam.l.Thais.§.intra.ff. de
fideicom.lib.& l.si intra quinquennium.ff. de stat. libe.
secundum Dec.vbi supra Eman.vbi supra num. 25. qui
10 hanc dicit communem sententiam† quam tamen ipse li
mitat, vt procedat quando re vera conditio impleta nõ
fuit, quia postea Titius ille à muliere semel repudiatus,
ei iam pęnitenti nubere noluit, neque ex legis auxilio ꝓ
impleta habetur, quia ipsa fuit in mora, sed si re vera,
postquam semel ipsa recusauit Titio nubere, postea mu
tata voluntate ei nupserit, consequitur relictum secũdũ
Eman.ꝙ suspectum puto, nam per voluntatem mulleris
illico defecit conditio irreuocabiliter, ac irreparabiliter
arg.l.fi.vers.nisi ipse seruus, & vers.nisi & ipse oblatas.C.
de cond.inser.& l.pe.ff.de cond.& dem.l. 1.§. proinde.
ff.si quid in frau.patro.l.legatarius.§.1.ff.de leg.1.l.filij,
per locum ab speciali.ff.ad Tert.l.a.C.de inst.& subst.l.
in testamento.ff.de cond.& dem.§.fi.verbo, nuda volũ-
tate.& verb.contraria destinatione.Inst.de hæred.qua-
li.ergo si deficit conditio, sequitur, ꝙ euanuit relictum
remansitque penes hæredem, sicque semel peremptum
suscitari non potest.§. sin autem aliquid sub conditio-
ne.§.in primo.§.pro secundo.C.de cadu.tol.l. inter sti-
pulantem.§.sacram.ff.de verb.obli.§.1.Inst.de inut.stip.
l.qui res.§.aream.ff.de sol. adeo vt etiam retro nunquã
relictum fuisse videatur.l.1.§.verum autem.ff.si quid in
fraudem patro.l.si tibi homo.§.cum seruus.ff.de leg.1.
d.l.legatarius.§.fi.cum ijs, quæ supra diximus, & quia in
huiusmodi repudiationibus pœnitentiæ locus non est.
l.sicut maior.C.de rep.hære.facit l. si quis hæredem.C.
de inst.& sub.ergo cum conditio defecerit, & per hoc
legatum irreparabiliter euanuerit, quòd postea implea-
tur conditio, proderit nihil.

11 Ex† quibus etiam apparet errasse Alexand. in d.l.1.
C.de inst.& subst.vers.& inquantum.colum.fi. ad med.
& Decium ibi, col.fi.in fine, dum aiunt, quòd in hære-
ditate mulieri relicta sub conditione, si Titio nupserit,
si ipsa à Tit.interpellata declarauerit, se nolle ei nube-

re,& postea pœnitentia ducta ei nubere velit,qui tantũ recusauit eam vxorem habere,quòd consequetur hæreditatem ipsa mulier quasi mora ab ea cõmissa,licet noceret in legatis,non tamen noceat in hæreditate, vt supra diximus,sed vtrunque suspectum est, hoc est, tam dictum quam ratio dicti, nam cum conditio hæreditatis semel defecerit,iam euanuit hæreditas, quam euanesceret legatum,vt per totum.ff. de cond. & demonst.& per totum.C.de cond.inser.& C.de instit.& subst.& ff. de condit.inst.& licet festinatio conditionis implendæ in hæreditatibus non exigatur ex communi opinione supra relata, tamen in specie nostra non conditionis implementum differt,sed aufert,quia conditio non fuit ꝑ interuentum voluntatis suspensa duntaxat,sed fuit omnino defecta.

12 Sed quæ actio cõpetit eo casu,quo conditio,si nupserit,re vera impleta non fuit, sed tantum interpretatiue,quia per mulierem legatariam non stetit.& quidem communis opinio est secundum Ias.col fi. & secũdum Dec.col.fi.in l.2.C.de inst.& subst.quòd competit eadẽ actio,quæ competeret,si conditio re vera impleta fuisset,quod procedit,quando de iure communi pro impleta ea conditio habebatur, secus si de iure speciali secundum eandem communem opinionem,contra quam in hoc vltimo tenet Decius,vbi supra, cuius opinio cõtra communem vera est, quando de iure tantum prætorio pro impleta habebatur conditio,quia actiones iure statum ciuili,non etiam iure prætorio, inuentæ fuerunt.l. 2.§.3.& §.4.cum seq.ff.de orig. iur. sed si de iure etiam ciuili,quamuis speciali pro impleta cõditio habebatur, tunc eadem actio competeret,quæ competeret si re vera impleta esset,vt per ll.& iura quæ allegant Ias. & Decius,vbi supra.

13 Adde quòd mulier,quæ sub conditione, si Seio nuberet,honorata fuit,aut solum differebat conditionem implere,aut palam & intrepidè eam implere recusabat, ac negabat,primo casu sunt qui velint,vt in hæreditate dilatio non noceat,quia cum habeat se ad commodum & incommodum hæreditas.l. quia poterat.ff. ad Treb. §.sed neque.Inst.de anth.tut.l.hæreditatem.ff.mand.inculpata videri debet mulier, quæ non temere nimisque properanter sese commisit periculo hæreditatis suspectæ.arg.l.si filius qui patri.ff.de vul.sed talis dilatio mulieri noceret in legato, quia habet fere semper vtilitatẽ omni suspectione carentem,vt d.l.hæreditatem.& supra diximus,quod vltimum non est verum, quia ea dilatio licet non noceat in conditione potestatiua.l.hæc conditio si in capitolium. non tamen nocet in conditione casuali,vt l.2.ff.de cond. & dem. nec in conditione mista. l.hæc conditio filiæ meæ.ff.de cond. & dem.l.conditionem,quæ in futurum.eod.tit.siue loquamur in hæreditate,siue in legato,vt dictis legibus,licet contrarium sentiant Alex.num.10.& Dec.col.fi.in fine.in l. 1. C.de instit.& subst.vbi etiam Paul.& Cor.col.2.Idem Paul.Ias. & Rim.in l.2.eodem tit.Soc.in l.in testamento.2. num. 1 ff.de cond.& dem.dum allegant d.l.hæc conditio,si in capitolium,eam procedere intelligentes in legato relicto mulieri sub conditione nubendi,quę mista est,cũ d.l.loquatur in legato relicto sub conditione, si in capitolium ascenderit,quæ nonsolum potestatiua est,sed &
facillima,& ita hoc casu eos merito reprehendit Eman. in d.§.rescriptum.sexta lim.num.5.

Secundo casu quando palam,ac deliberate mulier dixit,se nubere nolle.Alex.d.num.10.& Dec.d.col.fi.in fi. dicunt id non nocere,si quidem postea ea mulier mutata voluntate parata sit Seio nubere,licet per eum modo steterit,qđ supra improbauimus, sed id admittit Acosta,vbi supra,& si ipsa cum effectu parata sit nubere, & Seius consenserit,sicque matrimonium fieret, quod similiter supra improbauimus,moti,quia eo casu non solum verum est per mulieris voluntatem cõditionem nubendi semel defecisse,sed etiam talem conditionem semel defectam ad sui implementum reuocari non posse.

14 Quid si mulieri quid relinquatur sub hac conditione,si arbitratu Titij nupserit,& quidem si arbitrium submebatur pro libera voluntate Titij, omnes admittunt conditionem reijci,mulieremque eo etiam inuito, aut renitente nubentem legatum consequi.l.cum tale.§.rescriptum.ff.de cond.& dem.quòd si arbitrium sumatur lenius,nempe pro arbitrio boni viri,adhuc idem,vt d.§. rescriptum,in sui generalitate,& in c.Gemma.de spons. ratio,ne quod omnino nuptijs impedimentum fiat, vt ait d.§.rescriptum,& est communis sententia secundũ Eman.in d.§.rescriptum,amplia.fi.num.7.quod & sentit Bar.ibi,vbi etiam Dyn.& Alber.qui idem voluerunt in l.Titium,& Mæuium.ff.de admini.tuto.Ias.in l.si qs arbitratu.num. 18.ff.de verb.oblig. Soc. in l.filiæ suæ.ff. de cond.& demonst.Lancel. Dec.in l.turpia.§.1.col.fi. ff.de legat.1.

15 Infertur veram non esse rationem Petri,& Cini in d. l.turpia.§.1.Cini,& Ioan.Imol.in d.§.rescriptum.Paul. Castr.& Corn.in l.legatum,de cond.inser.C.dum aiũt hanc conditionem ideo remissam fuisse,ne mulier alienum arbitrium in nuptijs sequi cogatur,nam nec sequi nec etiã petere cogitur,vt diximus,licet superiorem rationem communem appellet Eman.vbi supra,num.7.

Per contrarium videbatur,vt & petere, ac requirere Titij arbitrium,& etiam illud sequi debet,arg.l.1.C. de inst.& subst.l.cum ita.l.Titio centum.§.1.ff.de cond.& dem.sed ista iura procedunt quãdo & persona certa,cui mulier nuberet, à testatore designata fuit , & præterea non sub conditione pœnæ subeundæ, sed sub spe præmij consequendi mulier ad matrimonium inuitabatur, nec enim alterutrum sufficeret, nam si legitimam tantum filiæ relinquerem sub hac conditione,vt Titio nuberet, etiam si Titio non nupserit, legitimam,vtpote sibi quasi debitam consequetur,vt resoluit Pal.Ruu.in c. per vestras.not.3.§.2 t.numer.4.de don. inter virum & vxorem . Rursus si etiam aliquid vltra legitimam filiæ meæ,vel legatum extraneæ mulieri reliqui sub conditione,si arbitrio Titij nuberet, nec designaui cui nubendum mulieri esset,& extranea mulier legatum, & filia quod ei vltra legitimam dederam consequetur si matrimonium Titio inscio,aut inuito contraxerint, non secus quam si de consensu ipsius nupsissent,vt d.§.si quis arbitratu, aliàs incipit rescriptum . Ratio differentiæ, quia quando testator designauit, cui viro mulieri nubendum esset,ei viro prodesse voluit,hęcque affectio in consideratione esse debet.Cum autem nullum designauit,tunc solam ipsius mulieris vtilitatem principaliter respexisse videtur, sicque non tam præcepti,quam consilij vim iussus testantis habere videtur, cui ipsa mulier renunciare potest,argum.l. cum pater.§. mando.ff. de lega.2.l.Titio centum,in princ.ff.de cond.& demonst. l.filius familias.§.diui.ff.de leg.1.l.pen.C.de pact. quod si dixeris esse debere in consideratione interesse illius, cuius arbitratu ea mulier nubere debebat, respondeam quod intelligendo (prout intelligi oportet) de boni viri arbitratu,erit quoddam interesse nullius,aut leuissimæ vtilitatis,quæ in consideratione esse non debet, & ideo remittitur à lege,vt dict.§ rescriptum , & d.capit. Gemma.d.l.Titium,& Mæuium.leg.Titia.§.primo, &

16 in princ.ff.de verb.obliga. † vnde si filiæ meæ aliquid vltra legitimam reliqui sub conditione hac,si fratrũ consensu nuberet,nec designaui cui viro nubendum esset, Pal.Ruu. vbi supra,respondit eam non posse nubere sine fratrum consensu , quin relictum illud vltra legitimam sibi datum amittat,magnificatque hoc cõsilium,

pet

per quod coarctabûtur sorores de fratrum cõsilio nubere, quod nihil est, vt dixi, quia loquitur contra d.§.rescriptum, cum sim.& l.1.C. de instit. & subst. procedit quando certa persona designata erat, cui mulier nuberet, merito ergo Pal.Ruu.reprehensus fuit ab Emanuel. vbi supra, licet alia parum efficaci ratione.

17 Infertur errasse Aymon.Sauili.consi.80. num.prim. post alios quos ipse refert dum ait, quod si Seiam omnium bonorum fidei commissariam reliquerant sub cõditione, si de fratrum meorum consensu nuberet, & eis inscijs, vel inuitis nupsit, priuabitur fidei commisso, quia (inquit) ista est pœna non damni sentiendi, sed lucri amittendi, ergo, & c.arg.d.l.1.C.de instit.& subst.cum alijs supra allegatis, sed nihil est, quia illa iura procedunt quando testator certum virum designauit, cui mulier nubere deberet, eique viro consultum voluit testator. Aym.autem & sequaces loquuntur quando vir certus designatus non fuit, quo casu licet agatur de lucro tantum amittendo, reijcitur conditio, vt dict.§.rescriptum merito ergo Aymon ab Emanu.vbi supra, reprehensus fuit, licet alia ratione non satis (vt nobis videtur) effica-

18 ci, tergo & eadem ratione secundum Emanu.ibid.& recte contra Aymonem consi.1.num.3.post Oldrad.consil.o 16.non valebit hæreditatis ademptio, quam testator faciebat si hæres arbitrio alterius non nuberet, cum certa persona designata non esset, cui nubendum esset.

19 Vnde aduerto, minus idoneam esse rationem, quam (postquam alios reprehenderat) reddidit Emanu. vbi supra numer.4 & post Gloss.in l.legatum.C. de cõd. insert.Iaco.de Arena in leg.turpia.§.1.ff.de l.1.vbi Lancel.Dec.col.ii.Fulg.consi.61.col.pe.Corneus consi.105. pro parte lib.1.ad fi.col.fi.Soz.in l.filiæ suæ.ff.de cõd. & demonstrationem enim conditionem hanc, si arbitratu, vel consensu Titij filia nupserit, ideo à lege remitti, quia interim impedimẽtum nuptijs fit, dum mulier illius cõsensum requirit, etiam illud sequi non tenetur, & impedimentum in cõsideratione esse debere, etiam si mulier hodie nuptura in crastinum tantu diem cogeretur matrimonium differre. Sed nihil est, nam quis non videt, quam longius morosiusque impedimentum fiat in terminis legis, 1.C.de insti.& sub.cum sim. & tamen id impedimentum a lege non remouetur. Ergo ne quod omnino nuptijs impedimentum fiat, voluit lex si id certæ personæ vtilitatem non respicit, vt d.l.1.cum sim.locus si certæ personæ vtilitatem respiceret, vt ibi.

20 Infertur veram non esse Aretini sententiam qui in cons.67.num.1.col.1.voluit valere hoc præceptum testatoris, qui impuberem hæredem scriptum iussit ne infra 25.suæ ætatis annum nuberet, id quod palam est cõtra d.§.rescriptum ibi, ne quod omnino impedimẽtum fiat. Neque ad rem pertinet quod hic agatur de lucro idem est, quando non apparet certa persona, cuius fauore id fieret, prout hic minime apparet, & ex regula potuit ipsa simul ac nubilis esset huic præcepto prohibituuo suam tãtum vtilitatem respicienti renunciare. l.cũ pater.§.mando.ff.de l.2.l.Titio centum, in prin.ff.de cõ

21 dit.& dem.l.penu.C.de pact.& d.§.diui.† vnde vtiliter infertur quod licet prohibitioni testatoris, quæ prohibitiones vtilitatem respicit, possit prohibitus regulariter renunciare, vt dictis legibus, si modo minor ætate non sit, quia tunc non potest, vt d.l.Titio centum, in princip.& l.2.C.pro emp.tamen & minor renunciare, & tale præceptum prohibitiuum transgredi posset in hac materia simul ac nubilis sit, licet quo ad rerũ suarum administrationem minor adhuc reputetur, & cum Aret.vbi supra, videtur transire Emanu.vbi supra licet dubius & anceps, motus, quia licet perpetuam viduitatem virgini inducere non liceat, temporalem tamen licet, secundum eum, & Aret.ego dico quod neque perpetuam, neque temporalem, neque etiam momentaneã vt d.§.rescriptum.

SVMMARIVM.

1 *Conditio illa, si opus infra biennium factum non fuerit ante biennium etiam cum effectu impletur, cum primum certum esse cœperit infra residuũ termini opus perfici non posse, contra communem.*

2 *Conditione de opere infra diem certum faciendo non vere, sed interpretatiue existente, tunc licet pœna ante finem termini peti possit, tamen concessa prorogatione peti non poterit ante terminum, nec etiam postea.*

3 *Intell.l.in illa stipulatione, & l.hoc iur.ff.de ver. oblig.*

4 *Pœna promissa sub conditione, si opus infra annum factum non fuerit, an peti posset ante finem termini.*

5 *Legatum relictum sub conditione, si opus infra annum non fecerit id quod in se erat, an debeatur ante finem anni.*

6 *Conditio, si Stichum non dederis, decẽ dato, quando impleta, vel defecta videatur.*

7 *Conditionis implementum licet pendeat ex facto promissoris, tamen p.st conditionem existentem non semper spectat dies.*

8 *Intellectus l.iurum stipulatus sim mihi à Proculo. ff. de obl.& num.10*

9 *Intellectus l.si in lege.ff.locati.& nu.11.*

12 *Conditione defecta an dies spectetur.*

13 *Intellectus l.& ideo hæsitatur.ff.de verb.obli.& l.Martius.ff.locati.*

CAPVT XCV.

Iuxta istam partẽ est tex.princeps in hac materia in l.eum stipulatus sim mihi à Proculo.ff. de verbo.oblig.cui accommodamus sequentem.Gloss.iam & verba tex.ita habent. Cum stipulatus sim mihi, Procule, si opus arbitratu meo ante calendas Iunias effectum non sit, pœnam, & protulerim diem putasne vere posse me dicere, arbitratu meo opus effectum non esse ante calendas Iunias, cum ipse arbitrio meo aliam diem operi laxiori laxiorem dederim? Procul respondi. Non sine causa distingendum est interesse, vtrum per promissorem mora non fuisset quo minus opus ante calendas Iunias (ita stipulatione comprehensum erat) perficeretur, an tunc Iunias, stipulator diem in calendas Augusti protulisset. Nam si tunc diẽ stipulator protulit, cum iam opus ante calendas Iunias effici non poterat, puto pœnam esse commissam, neque ad rem pertinere, quod aliquod tempus ante calendas Iunias fuit, quo stipulator non desiderauit id ante calendas Iunias effici, id est, quod fieri non poterat, aut si hoc falsum est, etiam si stipulator pridie calendas Iunias mortuus esset, pœna commissa non esset, quoniam mortuus arbitrari nõ potuisset, & aliquod tẽpus post mortem eius operi perficiendo fuisset, & propemodum & si ante calendas Iunias futurum esse cœperit, opus ante eam diem effici non posse, pœna commissa est. Et diuiditur in quinque, secundum Bar.Alex.& Ias.diuiditur in quatuor, at secundum omnes constat, quod in princip.ponitur thema, & in fine ibi, & propemodum ponitur decisio q.vt pœna cõuentionalis promissa sub hac conditione, si opus infra biennium nõ solum committatur per acto biennio, sed etiam ante eius finẽ, cũ primum certum fuerit infra residuum biennij opus perfici non posse, idque constat apud omnes, & etiã apud me, expone.vt per Gloss.2.ibi, & Barthol.col.1.ex dic, quod mihi tecum conuenit, vt opus certæ formæ faceres ante calendas, deinde subiecta est pœnalis stipulatio vt si opus

vt si opus arbitratu meo(id est secundum arbitrium iã
dictum,nõ dicendum,forma enim iam designata erat)
non fieret ante calendas,centum nomine pœnæ præsta
rentur,adde quod non solum promisisti opus facere se
cundũ arbitratum meum,id est, secundum formam iã
designatam,sed etiam promisisti,taliter te facturum, vt
arbitrio meo,id est,voluntati meæ satisfactum esset, q̃
Hispane dicitur que loare acontento .Hoc declaratur
in vers.aut si hoc,vbi text.innuit,quod non solum rem
pore contractus arbitrium fuit interpositum,sed etiam
post opus perfectum aliud arbitriũ ab stipulatore erat
interponendum quo præmisso omnes indifferenter te
nent,quod si tantum temporis præterijt,vt infra resi-
duum temporis ante calendas opus perfici non posset,
tunc etiam ante calendas pœna committitur, quod ve-
2 rum ipso iure,†de æquitate tamen obest exceptio,vt an
te calendas peti nõ possit effectualiter,id est, exequi ne
queat,quod tenet Gloss.mag.ibi,plus etiam dico , quã
sequitur Albe.colum.2.in prin.post Dinum,quem re-
fert & Bar.colum.2.dum op.de l.in illa stipul.si calẽdis,
& iterum eadem col.dum opin.de l.stip.non diuidũtur
§.si quis ita,& Alex.num. 9 . & cum Gloss. simpliciter
transit Ias.col. 3.post me.licet non sit contradicens, ta
men teneo contra communem quod non solum ante
calendas pœna ipso iure committatur,sed quod etiam
effectualiter committatur vt etiam ante calendas exigi
possit,moueor primo per hanc legem , quę secundum
omnes in vers.& propemodum , & in versicul.nam si
tunc probat pœnam ipso iure cõmissam esse,& si dice-
remus mero iure,sed non effectualiter,esset imponere
legẽ verbis,vt in simil.aiunt Bar.& Docto.in l.in illa sti
pulatione,si calendis,dũ reprobant sol.Glo.in l.hoc iu
re,supra alle .Secundo moueor,quod hic dies fuit adie
ctus non principaliter propter se, sed propter aliud.
scilicet . propter conditionem quo fit , vt conditio.
defecta,dies spectanda non sit,vt l.cum cale.§. Mæuiæ.
de condit.& dem.quod dies non propter se,sed propter
cond.fuerit adiectus,patet,quia hæc stipulatio, si opus
perfectum non fuerit,centum dari,incerta est, quo ad
tempus cond.implendæ,nisi adijceretur infra quantum
tempus opus fieri debere t.dies ergo calendarum adie-
ctus fuit,ad demonstrationem cond.ex quo magis ꝓ-
missor obligaretur,non enim sufficit opus fieri,vt pœ-
na non committatur,nisi & intra diem dictum fiat vt
ergo in d.§.Mæuia,dies mortis non spectatur , eoque
cond monstrandæ gratia adiectus præsumitur,ita & in
proposito eadem ratione post cond.mero iure imple-
tam spectandus dies non est,stringo,nam ibi non erat
erat certum,sed solum præsumebatur condi. gratia diẽ
adiectũ fuisse,hic aũt certũ erat,nec enim dies calenda
rum ad aliud potest videri adiectus,stringo,nam ibi fit
illa interprteatio,quod dies nõ spectetur etiam si cõd.
non fuit impleta,sed contra mentem testatoris reiecta
hic autem conditio mero iure impleta fuit,vt & textus
ait & omnes fatentur:stringo,& tertio,nam ibi pro lega
taria vnum speciale receptum erat,l.quod cond.reijce-
retur(hoc enim quod tibi reijceretur,speciale esse te-
nent Barto.& alij in l.mulieri,& Titio,de cond.& dem,
per text.ibi Bart.in l.re coniuncti,de l.3.)& tamen ad-
mittitur alia specialitas,vt dies non spectetur,contra.l.
1.de dotis promi.C.quanto magis in proposito nostro
vbi pro stipulatore nulla specialitas inducta fuit ,& per
illum textum confunditur respo.Docto.(inquiunt.n.)
cond.impletam videri diem,tamen ex æquitate quo ad
differendam executionem spectadam,quod non valet,
nam & ibi vertitur eadem æquitas in executione diffe-
renda,& tamen non differtur,nec dicatur aliud in con-
tractibus,vt hic,in quibus fit interpretatio contra sti-
pulatorem.l.stipulatio illa.§.in stipulationibus.l. q̃d su-
pra, eo.ti.aliud in legatis in quibus fit benignior inter
pretatio.l.in testamentis.de regulis iur.ita procedat d.
§.Mæuia.nam ad hoc respondet opportune Iason in
d.l.in illa stipulatione,si calendis.col.4.post prin.

Tertio est tex.in l.hoc iure,de verb.obliga.vbi simi-
liter dies calendarum fauore stipulatoris,(vt promissor
teneretur non solum Titio nunquam in Italiam venien
te,sed etiam veniente,si tamen ante calendas non venis
set)gratia conditionis monstrandæ adiecta fuit,& cum
primum efficitur conditio impossibilis , seu necessaria
(necessarium enim erat Titium in Italiam venire non
posse,cum iam mortuus esset)tunc non solum condi-
tio habetur impleta etiam ante diem statutum,sed etiã
dies non spectatur ad impediendam executionem , sic
ergo & in proposito conditio,si opus ante calendas fa
ctum non fuerit,cum tantum temporis præterijt, vt in
infra reliquum temporis fieri non posset,iam necessa-
ria effecta est,& cõsequenter habetur impleta.l.si pupil-
lus.§.1.de nouat.& licet dies supersit,tñ expectanda nõ
est ad differendam executionem,cum conditionis tan
tum mostrandæ gratia adiecta fuerit.

Quarto est tex.in l.4.§.1.de cond.& dem.vbi dixi,si
Titius infra quinquennium filium non susceperit,tunc
Seio dato,& ait tex.quod si post biennium decederet.
Titius filio non suscepto,quo casu conditio necessaria
effecta esset,quod tunc dies qui superest, non spectare
tur,nisi adiecta esset dictio(tunc)quæ denotat extremi
tatem temporis.

Quinto est tex.in l.vxori vsumfructum villæ,de vsu-
fru.l.eodem modo inducendo,sed & ibi vltra dictionẽ
(tunc)erat etiam dictio(peracto quinquennio)per q̃d
euidentior erat voluntas testatoris diem spectare vo-
lentis.

Nec obst.l. insulam,& l.stipulationes non diuidunt.
§.si quis ita.1.resp.de verb.obl.nam in illis erat pœna le
galis,nos loquimur in conuentionali.

Nec obst.l.in illa stipulatione,si calẽdis,nam ibi erat
conditio potestatiua,id est,pendens ex potestate pro-
missoris,& eius fauore adiectus fuit dies,patet , quia si
adiectus non esset,statim conueniri posset ad Stichum,
vel ad pœnam,vt l.ita stipulatus ver.Sabinus,de verb.ob
lig.l.1.de pen.leg.l.vbi ante.§ qui illud, de verb. oblig.
quo fit vt cum eius fauore nõ gratia condi.mostrandæ
adiecta fuerit spectari debeat , licet conditio necessa
3 ria effecta fuerit†Sed caue.quia omnia mea fundamen
ta bene concludunt ,quod in terminis legis nostræ,cũ
primum conditio efficitur necessaria,non solum habe
tur impleta,vt pœna ipso iure committatur,sed etiã vt
dies,qui super est,non spectetur ad differendam execu
tionem,nec id forte negarent Doct.sed ista procedunt
vbi ꝓrogatio facta fuit,at cũ proogatio facta fuit,tunc
ẽt si fiat post pęnã mero iure cõmissã,adhuc tñ licet ꝓ
rogatio pœnã semel cõmissã pimere ñ possit,poterit tñ
efficere ne pœna exigat̃,vt ꝓrogatio illa sponte(vt pa
tet hic in verbo,arbitrio meo)facta,vim pacti ꝓrogato
rij de non petendo habere videtur,& consequenter pę
na,ante diem prorogationis peti non possit , imo nec
postea,si interim,id est,infra diem prorogationis opus
perfectum fuerit,quod videtur admittendum maxime
quia alias illa prorogatio nihil operaretur,& si hunc sen
sum habuerunt Docto.recte loquuntur,quem sensum
in terminia lege.istius plane habuit Gloss.nostra , vt
patet inprincip.ipsius,sed tamen dixi,duo dicit primũ
quod stipulator vsque in diem prorogationis agere nõ
potest efficaciter,deinde quod etiam post diem proro
gationis,si interim opus effectum sit,repellitur excep-
tione cui assentior,quod videtur de mente Alexan.hic
num.9.in fi.sed quatenus Gloss.nostra versi plus etiam
dico,allegando l.in illa stip.latione,si calendis, vult q̃d

in casu,

in casu, quo contra stipulatorem non competeret exceptio puta quia prorogatio non fuisset, sic in Gloss. nostra intelligenda est) adhuc in terminis l. nostræ promissor ad pœnam mero iure commissam, ante aduentum diei agere non posset, per l. in illa stipulatione, vbi prorogatio non fuit interposita, & tamen non agitur ante diem. Adde qd Gloss. nostrã in specie sequitur Alexãd. num. 9. in princip. Item vult Barth. col. 2. post prin. dum opponens de l. in illa stipulatione ait, quod tam hic quã ibi ante aduentum diei pœna erat cõmissa, sed ante diẽ exigi non potest, nec hic, nec ibi, sic ergo volunt illi quod licet hic nulla interfuisset prorogatio, adhuc lex ista procederet secundum illam, at vtrobique pœna ante diem commissa, ante diẽ tamen vtiliter peti non posset. Quid ergo operabitur propogatio nostra? respo. operabitur quod etiam post diem si interim opus perficiatur, pœna exigi nequeat, obstãte exceptione, mihi tamen aliud videtur dicendum, imo teneo, quod in terminis huius legis, si prorogatio non interuisset, tunc pœna ante diẽ commissa etiam ante diem exigi posset; moueor per l. hoc iure, supra eodem, vbi quando dies appositus est fauore stipulatoris cõditione verificata, statim agi potest vt ibi in verb. (peti) quod ibi dies gratia stipulatoris posita esset, patet, quia ea nõ apposita etiam si per multos annos Titius in Italiam non venisset, tamen pœna non cõmitteret quandiu venire posset, at ea adiecta euenit, vt non solum si nunquam venerit, sed etiam eo post diẽ tamen, veniente cõmittatur, sic & in proposito, cũ dies gratia stipulatoris adiecta fuerit spectãda nõ esset post conditionem interpretatiue impletam, nisi intercederet prorogatio. Et quod gratia stipulatoris dies esset in proposito adiecta, patet, quia ea non adiecta pœna non committeretur, donec certum esset conditionem impleri non posse, in opus viuente promissore perfici nõ posse (tex. est in specie in l. ita stipulatus, per totam. ff. de verb. sicet aliud sit in vltimis voluntatib. vt ibi, quod & recte perpendit ibi Bar. in summario, & ita intelligitur lex prima. ff. de pen. leg. l. si penum. ff. quãdo leg. ced.) at ea adiecta committitur pœna etiam si opus viuente promissore perfici posset, si tamen ante diem pefectum non fuerit, & ad idem est tex. in l. 4. §. 1. de condi. & dem ff. à contrario sensu, vbi dixi, si Titius filium infra quinquennium non habuerit, Seio lego, Titio sine filijs ante quinquennium mortuo, conditione legati verificata videtur, vt dies spectandus non sit: ecce quod post conditionem impletam dies non spectatur, etiam si dies gratia debitoris adiecta sit, prout fuit ibi: nam debitor liberatur non solum Titio filios nunquam habente, sed et si eos haberet post quinquennium, facit l. cum tale. ff. de cõdi. & dem. in dict. §. Mæuia. & dict. l. vxori, nisi dicas, hæc iura loquuntur in vltim. voluntatibus, secus autem in contractibus, argumen. d. l. in stipulatione, si ca-

3 lendis. ff. de verbo. ex cuius intellectu omnia pendent, ideo reuoco in dubium intellect. illius textus, cum dict.

4 l. hoc iure, & differunt quia in alia potestatiua, in alia vero casualis, fuit cond. nam in leg. in illa stipul. si Stichũ (qui meus erat secundum me) & etiam secundum Bar. & omnes dum aiunt quod implementum condi. pendebat ex facto promissoris calendis non darem pœnã promissi verificata etiam per mortem Stichi condi. adhuc tamen dies qui superest spectanda est, idque eo fit quod vt spectaretur adiecta fuit, cum enim possem Stichum statim dando facere, vt conditio pœnalis stip. euanesceret, constat diem adiecisse me, quod Stichi ministerio, & fructu interim vti volui, quo fit, vt nõ cõdi. monstrandæ gratia, sed dilationis propter se principaliter considerendæ dies adiecta sit, est enim perinde ac si sine condi. Stichum post calendas promitterem, eo consilio vt Stichi ministerio interim vti possem, vt ergo isto casu nullus diceret diem spectandam non esse quæ adiecta videri non potuit propter conditio. quæ non est ita, & cum condi. adiecta fuit pote statua dies non vi interim cond. (quam statim & absque vllo temporis spacio implere poteram) implere possem, sed vt interim Sticho vterer adiecta fuit, quo fit vt conditio etiã per mortem Stichi verificata adhuc dies, vt pote, principaliter propter se non propter conditionem adiectus spectandus, iuxta mentem promissoris sit, ita intelligo.

5 d. l. in illa stipulatione quam in contractibus tantum loquentem extendo, vt & in vltimis voluntatibus procedat, nam si dixi, si hæres Stichum (qui meus erat) infra biennium Titio non dederit centum, dato Sticho ante biennium mortuo, puto biennium spectãdum, licet cõditio morte Stichi extiterit, ratio, quia cum in potestate hæredis esset, Stichũ statim dare non spectato biẽnio, nulla alia ex causa biennij dilationem testator dedit, nisi vt interim eius ministerio hæres vteretur, nam biennium non potuit videri adiectum, vt hæres interim facultatem Stichi præstandi nancisceretur, quando quidem eum possidebat, possessumque statim tradere poterat. Idque multum laborauerunt Din. Iacob. de Are ti. Barthol. Alberi. Baldus, Angel. Cuma. Paulus Castren sis, Alexand. Romanus, Sozi. Vincẽtius, Hercul. Iason, Franciscus de Rip. & alij in d. l. in illa stipulatione, si calendis. ff. de ver. obli. iuncta leg. hoc iure, eodem titulo. quæ leges adeo inter se pugnare, & inultum videntur, adeo vt et intellectus à varijs authoribus parum fœliciter (vt nobis vide tur) excogitatos referat ibi Ripa, sed nostra conciliatio supra facta caret omni vitio, reliquæ autem non ita, vt nobis visum est.

6 Infero hinc lim. ad l. stipulatus, magna. ff. de ver. obli. l. si penum. ff. quando dies legati ced. l. 1. de penu. lega. vbi habetur, quod si dixit testator, Stichum dato, si Stichũ non dederis, decem dato, vel dixit incipiens à conditione, si Stichum non dederis, decem dato, ijs enim casib. aiunt dictis legibus, quod statim post interpellationem & sic post moram conditio legati videatur impleta, vt decem debeantur, nulla alia spectata dilatione, nec spectata morte hæredis debitoris, licet aliud sit in contractibus, quando incipimus a conditione, vt dict. l. ita stipulatus, his inquam casibus dico quod si interposita esset dies (quia dixi, si Stichum non dederit infra biennium) tunc etiam post impletam mortem Stichi conditio. adhuc dies spectaretur. vt proxime dixi, per quod limitantur dictis legibus, at in dict. l. hoc iure, conditio erat casualis, quia dixi, si Titius ante calẽdas non venerit, dabo, quę conditio adiecta fuit gratia conditionis mostrandæ, vt non solum Titio nunquam veniẽte, sed etiam eo veniente teneretur, si tamen venisset post calendas, cuius aduentus, vt patet, non erat in potestate mea, sed fortunæ, vel ipsius, cum primum ergo exploratum fuerit eum venire non posse, conditio impleta videtur, nec spectabitur dies quæ non causa dilationis, & sic quo minus teneret, sed quo magis teneretur, adiecta fuit.

7 Hinc infero veram non esse tertiam sol. Gloss. in d. l. hoc iure, quam Bart. & omnes ibi approbant, vsque ad Rip. dum ait quod refert implementum conditio. pendeat ex facto promissoris nec ne, vt si ex facto promissoris, tunc etiam post implementum conditio. dies sit spectanda, nam in præmisso exemplo domum fieri pendebat ex facto promissoris, & tamẽ post implemẽtũ cõditionis dies non spectatur, esset ergo distinguendum, ex facto promissoris facilius, an sub difficili penderet, ut patet ex prædictis, & sic vtrũ cõditio esset potestatiua, quo casu procederet communis opinio, an mixta (ar gu. l. ius quoque. §. & puto. ff. de hæred. instit.) quo casu communis non procedit. habes ergo primo quod commissa.

missa pœna, dies qui superest non est spectandus, quan
do conditio pœnalis non erat omnino potestatiua, sed
statim fieri potest executio, nisi in casu l. nostræ, vbi in-
terfuit prorogatio. Infertur lim. ad l. nostram, vt non p
cedat protogatione non intercedente, hoc secundo. In
fertur limi. ad l. in illa stipulatione, si calendis, vt proce-
dat quando factum, seu conditio erat omnino potesta-
tiua, secus si erat mixtum pendens ex arbitrio fortunæ
& facto implere debentis, seu volũtate eius arg. d. §. pu
to, hoc tertio. Infertur extensio ad l. hoc iure supra al-
leg. vt procedat non solum quando conditio pœnalis
stipulationis erat omnino casualis, sed etiã si esset mix-
ta, adhuc enim conditio defecta dies qui superest spe-
ctandus non esset, hoc quarto. Infertur quod tertia solu
tio Gloss. in l. hoc iure, quam sequuntur ibi Bart. & om
nes vsque ad Ripam, licet sit vera, quando conditio pœ
nalis stipulatio est mere potestatiua, secus tamen est, q̃-
do mixta, hoc quinto. Adde ad l. nostram. vers. nec ad
rem, iunctis illis verbis, arbitratu meo, secundum Paul.
hic col. quod verus sensus huius literæ est, quod hic pœ
na fuit promissa sub vna tñ conditione (puta si opus ca
lendis, seu ante calendas factum non esset) eidẽ & te-
ctius, duas videri conditiones, prima si opus non fieret
altera si ante calendas non fieret, non enim vt pœna vi-
taretur sufficit opus fieri, nisi & ante calendas fiat, sicut
si dico (si sine liberis decesseris prior, superstiti restituas)
hic duplex conditio est, non enim sufficit te priorẽ de-
cedere, vt fideicõmissi conditio existat, nisi & sinẽ libe
ris decesserit prior, vt l. heredes mei. §. cũ ita. ff. ad Treb.
Quidam tamen putabant triplicem esse conditionem,
Prima si opus non fieret, Altera si non fieret ante calẽ
das, Tertia si non fieret arbitratu stipulatoris, quo fit (in
quiunt) vt licet factum non fuerit ante calendas, adhuc
tamen pœna non committatur stipulatore non arbitrã
te, de quo videtur tex. apertus in l. multa, de cond. & de.
ff. in princip. de quo oppositum fuit contra l. nostram,
vt patet ibi, nec ad rem, sed l. nostra, rep. non obesse, eo
8 quod hic opus fuit certæ formæ, & determinatæ, † & il
la verba (arbitratu meo) non habent hunc sensum, vt sti
pulator declararet & arbitraretur ante inchoationem
operis quo, vel quanto tempore opus fieri deberet, nã
imo hoc iam fuerat præfinitum, sed habent hunc sensũ
vt post opus ante calendas perfectum stipulator opus
approbaret, quod Hispane dicitur (quæ le hara à con-
tento) & iste intellectus est necessarius propter l. multa
in prin. vbi quando illa verba (arbitratu meo) inducunt
q̃ est quando adijciuntur operi, cuius forma non
erat determinata, sed incerta, tũc stipulatore, id est, cre-
ditore per voluntatem seu impotentiam non arbitran-
te pœna non committitur, vnde cum hic dicatur pœnã
commissam, patet operi certæ formæ adiecta fuisse illa
verba (arbitratu meo) & sensum esse quod post opus p
9 fectum opus ab stipulatore approbetur. † Isque sensus
probatur in specie in lege. si in lege, in principio. ff. lo-
cati, vbi dicitur esse perinde ac si approbatio relinquere
tur arbitrio boni viri. Ad idem tex. quo ad hoc in l. si
sic, in prin. vbi late Ias. de l. 1. tex. & ibi Bart. in l. 1. de l.
a. ita in specie declarat l. nostram Paul. hic col. 1. Bart. tñ
hic nu. 3. post Gloss. 2. hic, & Iacob. de Arena, quem ip
se refert, & Aret. num. 4. & Ias. num. 1. & in col. 3. vers. 8.
vel quarto. & Alex. col. 1. in fi. aiunt quod hæc verba (ar-
bitratu meo) non solum referuntur & pertinent ad qua
litatem operis, per stipulatorem approbandam, vt om-
nes concordant, sed etiam referuntur ad tempus, infra
quod opus faciendum erat prorogandum, vel etiam
coarctandum, de prorogatione probatur hic cla
re, quod & ego fateor, de coarctione seu diminutio-
ne probatur, arg. l. si decem cum petiero, de verb. oblig.
quam l. ad hoc allegant Alexand. & Ias. hic. vt enim in-
quiunt ibi illa verba, cum petiero, referuntur ad tem-
pus, vt quo tempore petiero statim detur, ita & hic ver
ba (arbitratu meo) hoc important, vt diem calenda-
rum adiectum coarctare & restringere possim, vt opus
citius fiat, teneo contra communem, quod verba (arbi
tratu meo) nõ efficiant, vt diẽ calẽdarũ adiectũ possim
coarctare, vt opus citius fiat, hoc in specie pbat tex in
d. l. si in l. ff. locati, in princ. quod probat tã in decisione,
dum ait, ideoque arbitrium ad qualitatem operis, non
ad tempus prorogandum pertinet, quam in ratione de
cidendi, dum ait (quod longum finitum sit) vult enim q̃
verbum (arbitratu meo) non potest videri ad tempus re
ferri, vel pertinere, eo quod tempus iam erat definitũ,
& quod hic esset definitum, patet, quia fuit positus dies
calendarum Iunij, ergo, &c. vt l. eum qui calendis ff. de
verb. oblig.

Sed opp. contra d. l. si in lege, quod quemadmodum,
licet ibi & hic forma operis esset certa, adhuc verb. (ar-
bitratu meo) ad opus refertur, ita etiã licet tempus es-
set designatum, & certum, adhuc illud verbum ad tem-
pus referri posset. Sol. qđ licet forma operis esset certa
& designata adhuc dubitari põt, an illa sua forma sit sa
tis bene fabrefactum (puta iussi domum fieri certæ lon
gitudinis, latitudinis & altitudinis, certarumque came-
rarum, facta est domus secundum longitudinem, altitu
dinẽ, latitudinem numerũq; camerarũ designatũ, sed ad
huc potest dubitari, an parietes, seu cœmẽta, fuerint be
ne fabricata, nec ne, ideo dicitur omnia fieri debere ar
bitrio stipulatoris, id est, boni viri) quę dubitatio in tem
pore non potest cadere, & illam oppositionem contra
communem facit Aret. hic de illa l. si in lege, per quam
teneo contra communem.

Sed retenta opinione communi Aret. hic, in prin. re-
spo. quod verb. (arbitratu meo) fuit positum in vno ca-
pitulo seu oratione continente tam tempus, quam for-
mam operis, ideo refertur arbitrium tam ad operis qua
litatem, quam ad tempus arg. l. 3. §. filius de lib. & post-
hu. secus in dict. leg. si in lege. vbi in alio capitulo fuit
posita forma operis. in alio vero tempus. Infert ex hac
Sol. limitatio ad communem opin. vt procedat, quando
in vno, eodẽque capitulo seu oratione tam forma ope-
ris quam tempus esset conclusum, secus si in diuersis. In
fertur, & secundo, limitatio ad d. l. si in lege, vt proce-
dat quando in vna oratione fuit designata forma ope-
ris, in alia verò tempus appositum secus si in eodem cã
pitulo, seu oratione, teneo contra Aretin. quia eius solũ
tio in vtroque membro falsa esse videtur & dum ad le-
gem nostram, & communem opinionem ait quod in
eodem capitulo seu oratione & forma operis designa
ta fuit, & tempus definitum, nã illud posset defendi re-
tenta opinione Petri, qui voluit, quod lex nostra solum
procedat quando pœnalis stipulatio incipit à conditio
ne (puta si opus tantæ longitudinis & latitudinis ante
calendas arbitratu meo factum non erit, centum da-
bis, quo casu cum in eadem ratione videatur posita
tam qualitas operi, & tempus, quam arbitrium illud
videtur ad vtrunque referendum) quæ op. improbatur
per Bar. hic, & Pau. t. col. in pri. dicentes l. nostram pro-
cedere, etiam si pœnalis stipulatio incipiat à conuentio
ne, puta quia dixi (opus tantę longitudinis & latitudinis
fieri, si prædictum opus arbitratu meo factum non fue
rit, centum dabis) sed hoc casu constat in alio capitulo
seu oratione positam fuisse formam operis, in alio vero
tempus, & adhuc ver. arbitrium, refertur ad vtrunq; er
go, &c. comprobatur necessario, secundum omnes dũ
respondent ad d. l. multa. hic fuit opus certæ formæ sed
hic cum concipitur pęnalis stipulatio, non fuit mentio
illius certæ formæ, patet, quia dicitur (si opus arbitratu
meo) ergo dicendum est necessario quod in alia ratio-
ne con-

ne conuentum fuerit de forma operis.

Hinc infero falsum esse quod Are.ait,quod hic in eadem oratione,seu capitulo posita fuerunt tam operis forma & tempus,quam etiam arbitrium,non quoque est vera sol.Aretini,quo ad dict.l.si in lege,dum ait,qđ ibi in vna oratione forma operis posita fuit,in alia vero arbitrium,& tempus,quo fit(inquit)vt arbitrium ad tēpus tantum ibi referatur,id falsum est,nam non solum diuinat,vt patet,& restringit l.illam,sed etiam loquitur contra illam l.dum ait(si in lege locationis comprehēsum est,vt arbitratu domini opus approbaretur) ecce quemadmodum in eadem oratione comprehensa fuerunt tam operis qualitas & tempus , quam etiam arbitrium,vt in hoc exemplo(si domum tantæ latitudinis, & longitudinis non feceris arbitratu meo ante calendas centum dari)teneo ergo quod l.nostra procedat , & ēt d.l.si in lege,siue in ead.oratione posita sint,tam qualitas operis & tempus,quam etiam arbitrium,siue etiam in diuersis orationib.ponantur,hoc primo cōtra Aret.

Infero quod lex nostra procedat non modo quando in eadem oratione,sed & quando in diuersis orationibus posita fuerunt tam qualitas operis,& tempus, quā etiam aribtrium,quæ extēsio ad legem nostram est contra Aretinum.

Infero etiam extensionem contra Areti. ad dict.l.si in lege,vt non solum procedat quando in vna oratione. posita fuit qualitas operis,in alia vero tempus,& arbitrium,sed etiam si hæc omnia in eadem oratione posita sint.

10 Tene ergo contra communem,vt dixi,quod in terminis l.nostrę arbitrium datur stipulatori quo ad quantitatem operis approbandam non quo ad tempus coarctandam,nisi id specialiter comprehensum esset,vt ait d.l.si in lege.

Nec obst.quod stipulator habeat arbitrium propogādi terminum,nam cum terminus fuerit appositus eius fauore quo citius opus perficiatur,alias pœna præstet, eius fauori renunciare potest, vt lege.penult. C.de pact.lege.quod fauore,de regul.iur. itaque prorogandi facultatem habet non propter illa verba(arbitrio meo), nam & illis non adiectis eandem facultatem haberet, sed facultatem habet propter regulam generalem , d.l. penult.ita intelligo l.nostram.

Nec obst.dict.l.si in lege,dum ait quod interminis. leg.nostrę etiam tempus prorogari non licet, nam respon.quod ibi non loquitur in terminis leg.nostræ.nā hic ipse stipulator,cuius fauore tempus positum fuit,ꝓrogauit,ibi non ipse.sed alius tertius,cuius arbitratu operis approbatio relicta fuit , & intelligitur de approbatione,quo ad qualitatem,nō quo ad tempus iam definitum,ita vult Ias.hic col.3.in prin.

Adde quod Alex.hic num.5.post Imolam quem refert,ait,quod in d.l.si in lege,ideo arbitriū refertur ad qualitatem tantum operis,non ad tempus prorogandū quia ibi forma operis non erat certa,nec designata,at hic erat designata.

Infertur limitatio ad leg.si in lege, vt non procedat, cum forma operis esset designata, sed etiam cum esset incerta.

Infertur limitatio ad l.nostram,vt non procedat cū forma designata non esset,sed demum cum designata esset.Ias.hic col.3.in prin.ai hunc intellectum nullum esse,sed non dicit quare,tamen dic nullum esse quo ad d.l.si in leg.Primo,quia restringit multum illam leg.generaliter loquentem,quæ siue forma esset designata ꝓcedere debet siue non.Præterea est cōtra illum textum dum ait(arbitrium ad qualitatem operis pertinere)innuit enim non ad formam,vt pote ab ipso domino datum,sed ad qualitatem tantum pertinere ,& est contra illum textum,vbi(vt arbitratu tamen domini opus approbetur)innuit enim non formæ operis dationem, sed operis iam formati approbationem arbitrio illo cōtineri , estque contrarium textum, ibi,(vt incerta sit approbatio)eodem modo inducendo,dic ergo qđ ibi non datur arbitrium ad tempus prorogandū,quia ibi prorogatio fiebat non ab ipso stipulatore , hic autem ab ipso stipulatore fiebat,q iuri suo poterat renunciare

11 Infero ergo extra ad leg.si in lege, contra Alexand. & Imolam,vt etiam si certa esset,& designata forma operis adhuc proroeedat,vt tēporis ,progatio in arbitrio illius tertij posita non videatur,sed etiam operis approbatio,fateor tamen quod si tempus non esset limitatum nec definitum,sed etiam esset dictum,promittis domū huius certæ formę facere arbitrio meo,vel tertij,& si factum non fuerit,promittis pœnam,hoc casu puto , qđ temporis designatio arbitrio meo,vel illius relicta videretur,& isto casu non procederet d.l.si in lege,quod ēt probatur ibi in ratione decidendi,dum ait(quod lege finitum sit) nam si tempus in arbitrio positum ea ratione non videtur quod lege conuentionis definitum erat,ergo si definitum non esset,tunc in arbitrio positum videretur.

Subinfero limitationē ad l.ita stipulatus.ff. de verb. vbi dicitur quod si ita stipulatur(si domus vel nauis facta non fuerit pœnam præstari)quod tunc pœna non committitur antequam certum sit domum,vel nauem fieri viuente stipulatore non posse,nam illud procedit nisi adijcerem , arbitratu meo vel alterius domum,vel nauem fieri,nam tunc etiam,quo ad tempus possem arbitrari,& tempore præstituto præterito , statim pœna committeretur non spectata morte promissore.

Subinfero quod si nec forma operis,nec tempus designatum esset,tunc verbum(arbitratu meo)ad vtrunque refertur,ne alias per incertitudinem actus periret, contra leg.si quando.de lega.1.l.quoties,de reb. dub.l. quis in stipul.de verbo.oblig.ff.tum quia verbum(arbitratu meo(videtur pertinere ad omnia illa quæ sub incerto relinquūtur,vt d.l.si in lege,ibi(quod lge finitum erat)à contrario sensu.& vidētur tenere in specie Glos. 2.in l.nostra,& Doct.quos retuli supra,& isto casu potest defendi communis opinio,quam ibi damnaui.

Item secunda illatio,quæ infertur ex intel. Alex. & Imolæ,scilicet quod lex nostra non procederet cū forma designata non esset,hæc illatio vera est in terminis l. nostrę,vbi stipultor ante arbitrium interpositum decessit,ergo,&c.vt dict.l.multa,in princ.de condi.& demōstra.ff.ai dum ipsi sentiunt idem fore etiam si stipulator mortuus non esset volentes,quod si,opus (cuius formam non designaueram)arbitratu meo factum nō fuerit,pœnam præstari,quod isto etiam casu licet mortuus non fuerim,adhuc tamen procedat.d.l.si in lege , quasi & hoc casu tempus non videatur positū in arbitrio stipulatoris,errant & loquuntur cōtra id,quod dixi supra.

Adde quod ex solutio.quam supra dedi,ad leg.in illa stipulatione,si calendis,patet veram vel saltem concludentem non esse rationem Iason.ibidem.num.secundo post Paul.& Raynerium,quos ipse refert,dicunt enim quod ibi etiam post conditionem defectam dies ideo spectatur,quod tam promissio quam conditio pendebant ex facto promissoris,vnde cum in habentibus symbolum facilis sit transitus,merito quod indicatur de promissione,idem & de conditione,tamen dic veram esse rationem illam,scilicet quod ibi dies fuit adiecta non propter habendam facultatem conditionis implendæ, quam statim absque vlla dilatione poterat promissor implere,sed propter dilationem habendam dies adiectus fuit,dilationem,inquam,habendam,vel ad pœnam soluendam,vel ad conditionem implendam,quam non

sed ratio

statim,sed sub dilatione implere voluit , vt supra dixi
sed ratio assignatur per Ias.ad idem post Areti.& Albe.
quos refert,scilicet quod ibi in d.l.in illa,pecunia sub-
rogatur loco Stichi sub conditione promissi,& conse-
quēter vr̃ pœnapecuniaria cōmissa,cum eadē qualitate
quasi Stichus debebitur,& sic demum post diem pręsti
tutum,quæ ratio non placet,nam & in d.l.hoc iure,de
ver.pœna fuit subrogata,loco illius vtilitatis,q̃ forte ob
ueniebat stipulatori per aduentum Titij , & tamen ibi
dies nō spectatur.Ad idem l.cum tale.§.Mæuię.l.4.§.t.
de condition.& demonstra.

Tertiam rationem assignat Ias.quam dicit esse ex mē
te scribentium,licet ipse eam non teneat,scilicet quod
quando cōditio pendet ex facto promissoris, tunc dies
solum videtur adiectus ad differendam solutionem si-
ue rei promissæ,siue pœnæ,quod fit vt siue res ipsa siue
pœna pręstetur,semper præstetur cum sua dilatione,q̃-
doquidem dilatio exacta videtur ante solutionem alte
rutrius.& illa est verissima,dum tamen intelligatur q̃-
do implementum conditionis pendebat ex facto pro-
missoris,mere potestatiuo,secus si factum esset difficile
vt hic,secundum quod supra declaraui . Ripa tamen in
d.l.illa,in prin.reprobat hāc solut.dicens,quod ibi dies
fuit appositus fauore stipulatoris,nam ea non apposita
promissor non teneretur ad pœnam vsque ad mortem
se.ita stipulatus,de verbo.quo fit(inquit)vt conditione
impleta dies amplius non spectetur,ne dies fauore sti-
pulatoris adiectus in eius odium retorqueatur, sed in
respo.fateor diem fauore stipulatoris adiectam quo ad
tempus quod est post diei illius præteritionem , vsque
ad mortem promissoris,at quo ad tempus quod est in-
ter ipsam stipulationem,& aduentum diei,dies ille fa-
uore promissoris adiectus fuit ad differendam solutio-
12 nem vel pœnæ,vel Stichi,†& de omnibus his rationib.
vide ibi,in princip.qui post Paul.quem ipse refert, tra-
dit regulam generalem , vt post conditionem exi-
stentem dies nunquam spectetur,nisi conditionis im-
plementum contineat aliquid dandum vel faciendum
ipsi stipulatori,quod verissimum puto,eo casu quo il-
lud conditionis implementum penderet & ex facto ip
sius promissoris &factum esset omnino potestatiuum,
secus si subdifficile,vt dixi supra.

13 Ad quod dictum Ripæ & Pauli,de quo supra proxi
me,tenet etiam Angel.quem refert Iasō in d.l.in illa,
col.1.in fi.post Paul.ibi,in princi.vnde infert Paul.ibi,
quem sequitur Ripa ibi.col.2.post princip. quod si di-
xi,si infra biennium Romam non iero,centum dabo,
quod si tantum biennij prætarijt,vt infra residuum cer
tum sit me Romam ire non posse,tunc statim non spe
ctato fine biennij,pœna committatur,per l.hoc iure,su
pra eod.facit l.4.§.fi.l.cum tale.§.Mæuiæ.de conditio.
& demonstra.contrarium expresse tenent Alexand. in
dict.l.in illa.num.8.& Ias.col.1.in fin.cum princi.seq.&
allegat Iason.l.veluti.§.fi.l.quidquid astringendæ.§.fin.
de verb.obliga.ad quæ iura resp.Ripa.vbi supra , quod
ibi conditio poterat impleri in vltimo etiam momento
(erat enim conditio,si capitolium non ascendero)bien
nij nimirum,ergo si ibi dicatur pœnam non committi
nisi demum peracto biennio,quia ll.illæ non cogitaue-
runt posse euenire casum quo promissor impediretur
capitolium ascendere.at in exemplo nostro secus est,
nam constat casum euenire facile posse , quo sim infra
biennium,& tamē infra reliquum biennij Romam ire
non possim,caue,nam inuenio quatuor ll.conc.scilicet
l.in illa stipulatione,si calendis,in prim.respo.l. si eum.
§.1.ff.si quis cau.l.veluti.§.fi.l.quidquid.§.fi.de verb.ob
lig.ff.quæ omnes probant,quod quando conditio ne-
gatiua erat potestatiua,id est,pendens ex facto promis
soris,tunc etiam post conditionem negatiuam existen
tem dies qui superest spectandus est,nec dicatur quod
siue conditio sit affirmatiua,tunc quam primum effici
tur impossibilis,habetur impleta,vt l.fi.ff.de cond.inst.
l.fi.quando dies legat.ced.ff.siue sit negatiua, tunc quā
primum efficitur necessaria,habetur impleta , vt l. hoc
iure.ff.de verb.l.cum tale.§.Mæuiæ.de cond.& demo.l.
4.§.fi.eod.l.vxori vsumfructum villæ,de vsufruct.l.nam
vtrunque fateor,sed & d.l.in illa stipulatione, conditio
nem impletam esse ante aduentum etiam diei euiden-
ter probat,quod etiam probat d.l.si eum.§.1. dum ait,
non ante pœnam peti posse,innuit enim pœnam mero
iure commissam,per conditionem existentiam peti nō
posse ante diem qui ad hoc superest,cuius natura est so
lutionis,seu executionem eius,quod iam debetur differ
re,vt §.omnis.Instit.de verb.l.fi.in fi. quando dies vsus
fr.l.ced.ff.Idem probat.d.l.veluti ibi,non nisi præterito
biennio recte petam,eodem mō inducendo,& d.l.quid
quid.§.fi. ibi non nisi biēnio præterito recte petam,eo
dem modo inducendo, fateor,ergo omnes ll. clamare
conditionem esse impletam,siue sit affirmatiua ,quam
primum efficitur impossibilis, siue negatiua,quàm pri
mum efficitur necessaria,sed tamen id non obstat,quò
minus solutio differat propter diem, qui superest , quo
fit,vt omnes quatuor leges præallegatæ vtrunque pro-
bare videantur,& conditionem impletam esse,& diem
qui superest spectandum , quarum ll. veram ratio-
nem eam esse puto quam cedit Ias.in l.in illa.col.1.in fi.
post Areti.scilicet quod necessitas pœnæ soluenda vi-
deatur subrogata loco facultatis,cōditionis implendæ
& consequenter quam dilationem habet,promissor ad
cōditionem implendam eandem habere videtur, & ad
pœnam soluendam,quia subrogatum debet sapere na
turam eius cuius loco subrogatur,eiusque qualitates as
sumere,arg.eorum quæ late tradit Iaso in rub.ff.de ver
bo obligar.qua ratione fit,vt quam dilationem promis
sor sibi reseruauit ad cōditionem implendam, eandē si
bi lex indulgere videatur ad pęnam soluendam,vel ean
dem ipse promissor sibi ad pœnam quoque soluendam
reseruasse videatur,quod obtinet quando implementū
conditionis pendebat ex facto promissoris, sicque con
ditio erat potestatiua. Vnde infero,qđ immerito hæc
ratio reprehenditur per Ripam in l.in illa stipulatione
col.2.ad princip.ait enim(si dixi,si Stichum calendis nō
dedero,diem dabo)tunc nō communiter, tunc non vi
detur absonū,quod pœna loco Stichi subroga ta videa
tur,voluit enim stipulator habere Stichum,vel eius lo-
co pœnam at si dixi(si capitolium non ascenderis infra
mensem pœnam dari)tunc absonum (inquit) videtur
pœnam dici subrogatam loco implementi conditionis
quod videtur fateri posse,habita ratione ad personam
tm̃ stipulatoris,sed habita ratione(prout haberi vt pu-
to,debet)ad personam promissoris cessat hoc absurdū
ipse enim voluit necessitatem pœnæ soluendę subroga
tam esse loco facultatis conditionis implendę ,quid .n.
si pœnam pecuniatiam compensare voluit cum labore
Romam forte eundi,vel capitolium ascendendi,redeū
do ad principalem rationem,dico quod si tempore sti
pulationis conditio erat potestatiua pendens ex facto
promissoris,licet ex post facto ante diem fiat impossibi
lis(morte Stichi qui erat in conditione,vt d.l.in illa, vel
lapsu temporis,quod tantum temporis præterijt, vt in-
fra residuū certum sit,me capitoliū ascendere non pos
se.d.l.veluti.d.l.quidquid) tamen dies qui superest non
est cur non spectetur , nam ab initio dilationem habere
volui,vel ad conditionem implendam infra terminum,
vel ad pœnam soluēdam post terminū , quod si condi
tio pęnalis stipulationis casualis erat , tunc conditione
existente,dies non spectat,eo quod tunc necessitas pœ
næ præstandæ non potest videri subrogata loco faculta

tis

tis cōditio implendæ, quia conditinnis implendæ (cum ipsa casualis esset) facultatem promissor non habet, sed fortuna, ita intelligo d.l. hoc iure, cum conc.

14 Iuxta prædicta quæro de intellectu l. & ideo hæsitat, ff. de verb. obliga. cum l. Martius. ff. locati. Sol. secūdum communem opinionem Bart. in d.l. & ideo, & Ias. ibidem colum. tertio quod non sunt contra, sed altera per alteram suppletur, nam in l. & ideo, dicitur quod si parte operis effecta, ædificium casu corruerit, tunc opus est de nouo fabricandum, sed reintegratur dilatio, sicque periculū dilationis non ad artificem, sed ad dn̄m operis ꝑtinet, de periculo vero ipsius rei, seu operis verbum nullum ibi, sed id dicitur in leg. Martius, vt ad dominum operis similiter pertineat, sicque dict. l. & ideo, extenditur, vt licet in periculo tantum, seu in commoditate dilationis loquatur, procedat tamen etiam in ꝑiculo ipsius rei. dict. l. Martius, extenditur vt licet in periculo tantum ipsius rei loquatur, procedat etiam in commoditate dilationis. Hanc communem solutionem reprobat Iason ibidem, quia dum ait communis solutio, quod in leg. Martius, expensis domini ędificij, est reficiēdū ædificiū, certe id nec ibi apparet, nec in leg. & idō, nam in neutra illarū ll. fit vlla mētio expensarū, & licet Iason impudenter loquat̄ dicens, Bartholum somniasse tamen eius improbatio debilis est, fateor enim quod in neutra illarum ll. fit mentio expensarum, tamē etiam si non dicatur, est necessario intelligendum quod in l. Martius, expensis dn̄i ędificiū esset reficiēdū, nā si expēsis fabri reficeretur, tunc nō domini, sed fabri esset periculum, quod esset contra illam leg. & quod domini, ꝑiculum esse debeat vltra leg. Martius, probatur ratione, nam ædificium cęptum cedit areæ. §. ex diuerso. Instit. de rerum diuisio. leg. qui res. §. areā. ff. de solutio. & sic fit ędificij dominium eius cuius & solum erat, & consequenter ad eum, vt pote dn̄m, periculū pertinere debet. leg. nec pignus. C. de pigno. acti. Ias. vero postq̄ cōmunem sol. reprobauit, dedit aliam, scilicet quod l. Martius, loquitur in contractu tantum bonæ fidei, nec procedat in contractu stricti iuris. l. verò & ideo hæsitatur, loquatur contra in contractu stricti iuris, nec procedit in contractu bonæ fidei, nam secundum eum in l. & ideo, artifex seu promissor tenebatur domum facere suis expensis, quo fit, ut cū ad opus teneretur, quod est indiuiduum. l. si is qui quadringenta. §. quædam. ad l. Falci. declarant Bartholus, & Iason, vbi supra, certe parte tantum operis, effecta nullatenus liberatur, quo fit vt eius sit periculum, & denuo facere teneatur expensis suis, scilicet artificis non expensis domini, licet sibi redintegretur dilatio, at in leg. Martius, artifex non expensis suis, sed domini, accepta mercede ædificium faciebat, nec artifex ad aliud tenebatur quam ad operam suā prestandam, quo fit vt ædificio dirupto ipsius non sit periculum, sed domini, & deficit hęc solutio. absol. communi, quia secundum communem vtrobique reficiebatur ædificium expensis domini, at secundum Iason. in leg. Martius, tantum non in l. & ideo, tamen nouissime dic refferre si stipulatio interposita ex causa lucratiua, an ex causa onerosa, nam primo casu puto procedere tex. in l. & ideo hæsitatur, est periculum casus, licet quo ad incōmoditatē dilationis ꝑtineat ad dominū, sed quo ad impēsā ꝑtinebit ad artificē, seu ꝓmissorē nā q̄ ꝓmisit opus facere parte operis facta, constat nullatenus liberari, vt dixi, quo fit vt non aliter liberaretur quam si semel integrum opus perfectum præstiterit, quod secus est in l. Martius, propter rationem Bar. & Ias. nam quod in l. Martius, opus reficiatur expensis domini; omnes conc. at si stipulatio interposita esset ex causa onerosa, puta domum faciendam artifici centum aureis locaui, qui per solemnem stipulationem promisit se centum aureis acceptis illam perfectam redditurum, quod hispanæ dicitur (adestaxo oasu, ijelgo) iam vero pro habenda veritate præmitti, quod artifex in quæst. nostra suscepit totum opus, certa mercede pro conuerso opere constituta, vt sic respectus habeatur ad totum, opus non ad operis singulorum dierum, vel mensium, ita docet Bar. in l. opus quod aduersione. nu. 3. ff. locati. idque patet, nam si artifex cum domino conuenisset, vt certa mercede constituta pro singulis diebus seu mensib. quibus ipse operaretur sibi daretur, tunc sine dubio ad nil aliud quam ad operas præstandas teneretur, pro quo facit l. qui operas. ff. locati.

Secundo præmitte quod si vniuersum opus faciendum certa mercede suscepit, tunc si culpa eius non arguatur de periculo, culpa leui contingente, regulariter tenetur non de contingente culpa leuissima, nisi etiam periculum in se susceperit, quo casu de periculo etiam leuissima culpa contingente tenetur, non de eo quod absque culpa contingit, hæc probantur in leg. opus qd̄ aduersione. ff. locati. cum l. seq. tenent ibi glo. & Bart.

Tertio præmitte quod d.l. Martius. dum ait Flaci, id est, dn̄i esse periculū, potest intelligi de triplici ꝑiculo de periculo seu in commoditate dilationis, quod sin, dubio ad ipsum pertinet. d.l. & ideo, & de periculo expensarum, de quo dubitamus, & de periculo operis, id est, quod artifex ædificium semel factum casu diruptum iterum facere non debeat. Et quod de periculo dilationis non sit intelligendum, patet, quia cum id sit leuis præiudicij, certe periculi appellatione dilationis incommoditas contineri non debet, argum. l. quoties. C. de precibus Impe. offerend. præterea per totum. C. & ff. de pericul. & commod. rei vendica. quod periculum intelligitur regulariter de periculo ipsius rei, & in specie nostra sumi oportet, vt patet per d.l. opus quod aduersione, cum l. seq. Quod aūt de periculo ipsius rei hoc casu intelligendum non sit, patet, nam post partem operis factam eandemque concussam artifex amplius illam partem facere non teneretur, tunc eueniret, vt reliqua parte operis facta liberaretur, sicque eueniret absurdum, vt dominus totam mercedē prestaret, partemque tantum operis haberet, quæ pars sibi forte inutilis foret, cum opus sit quid indiuiduum, saltem solutione, vt l. stipulationes non diuiduntur. l. in executione. §. in 2. de ver. oblig. leg. si is qui quadringenta. §. quædam, ad l. Fal. ff. quod esset maximum absurdum, argumen. l. in executione, supra allegat. §. pro parte, superest ergo, vt intelligendum sit de periculo expensarum, quod pertinet ad dominum, nam si artifex insulam faciendam ducentis aureis suscepit, & facta insulæ parte dimidia opus concursum sit terræ motu, & sic absque vlla etiam leuissima artificis culpa, tunc non est dicendum artificem liberari reliqua operis parte facta, vt dixi, non quoque est dicendum, quod ab vniuerse operis factione per factionem illius partis liberetur, nam tūc casus ille sibi lucro esset vel esse posset, quod est contra l. si priusquam. ff. locat. super est ergo, vt dicamūs opus adhuc integrum faciendum redintegrata mercede, quod vltra istam rationem satis probatur in dict. lege. & ideo hæsitatur nam cum ibi dicatur integrum tempus indulgendum, est intelligendum ad integrum opus faciendum, nam si reliqua tantum pars operis facienda esset, certe infra residua temporis fieri deberet, præterea ibi dicitur (ad insulam faciendam) ergo ad integram, nam simplex fundi vel domus appellatio, ad vniuersam refertur domum. l. si quis cum totum. ff. de excep. rei iudi. l. si pluribus, de le. 2. l. si plures, de l. 3. quo fit vt in duobus subueniatur fabro seu artifici, & in dilatione, & mercede redintegrandis. vnde patet veram esse communem solutionem, de qua per Bartholum in dict. l. si ita stipulatus

essem

essem abs te.col.fi.de verbo.olig.& Ias.ibi col.3.

Infertur quod l.& ideo,quæ loquitur in redintegrã da dilatione tantum extendatur, vt procedat etiam in mercede redintegranda.

Infertur extensio ad l.Martius,quæ loquitur in mercede tantum redintegranda secundum meum,& communem intellectum,vt procedat etiam in dilatione red integranda,quod & iustificatur ea ratione,de qua supra meminimus,quia ædificium cœptum cedit solo pertinetque iure dominij ad dominum areæ non ad fabrum seu artificẽ, vnde si sine alterutrius culpa perijt domini non artificis damnum esse debet ex regula l. si pignus.C.de pig.ac.l.quæ fortuitis.eod. tit.vnde apparet subiectum esse intellectum.Ias.vbi supra,col.3.post.Cũ ibi relatum.

SVMMARIVM.

1 *Deportatus & similes non possunt facere testamentum cum communi.*
2 *Intell. authen.bona damnatorum.C.de bonis pro. Mortem naturalem an sequatur tacita ademptio bonorũ*
3 *Condemnatus damnatusque ad metallum iure communi,non testatur cum communi,contra nouiss.*
4 *Damnatus ad mortem naturalem vel ciuilem hodie in re regio non perdit testamenti factionem.*
5 *Damnatus in carcerem perpetuum an testetur.*
6 *Bannitus an testetur.*
7 *Pœna corporis afflictiua finitur morte delinquentis.*
8 *Cadauer non punitur,cum communi.*
9 *Furor etiam superueniens liberat à pœna corporis afflictiua.*
10 *Cadauer interdum punitur.*
11 *Pœna corporalis interdum datur insensato.*
12 *Furiosus ex ante gesto potest exhæredari.*
13 *Pœna corporea quare non descendat in hæredes.*
14 *Pœna status finitur morte.*
Homo mortuus non est homo.
15 *Pœna etiam pecuniaria non transit in hæredes in criminibus publicis.*
16 *Hæredes possunt petere,vt procedatur ad purgandam infamiam accusati etiam in criminibus publicis.*
17 *Pœna pecuniaria an transeat in hæredes post sententiã Fideiussoria obligatio sublata principali euanescit.*
18 *Pœna pecuniaria an transeat in hæredes morientis infra tempus appellandi.*
19 *Pœna an post sententiam quæ transit in rem iudicatam, transeat ad hæredes.*
20 *Pœna in priuatis delictis an transeat ad hæredes.*
21 *Pœna delicti an transeat in successorem dignitatis.*
22 *Pœna delicti quæ imponitur ipso iure semper transit ad hæredes.*
23 *Morte delinquentis liberatur fideiussor ipsius.*
Pœna transit contra hæredes,quando delictum opponi tur exceptiendo.
24 *Hæredes delinquentis an teneantur rei persecutione.*
25 *Frequentia delicti auget pœnam eius delicti.*
Hæredes delinquentis tenentur post lit.contes.in priuatis delictis.
26 *Heredes delinquentis etiam ante litem cont. tenentur quando per reum fletit quo minus lis contestaretur.*
Pœna transit ad hæredes delinquentis,qui delictum iudicialiter fassus fuit,licet lis contestata non esset.
Hæredes delinquentis etiam ante litem contestatam tenentur,quando delinquens ex forma statuti fuit contumax.
Pœna non transit ad hæredes etiam post lit.contest.nul liter factam.
Pœna non transit ad hæredes delinquentis post li.cont. consensu partium sopitam.
Hæredes delinquentis tenentur quatenus ad eos peruenit.
27 *Hæredes delinquentis tenentur,si peruenit ad primum hæredem,licet ad ipsos qui conueniuntur nil peruenisset,& quid de iure cano.& quid in vsuris vel in contractu commissi.*
28 *Hæres in delictis priuatis criminaliter intentatis non tenetur,quid in foro animæ,& quid in successore dignitatis,ibi.*
29 *Collegij diui Iacobi constitutio declaratur.*
30 *Pœnarum commutatio fit,ne delicta sint impunita.*
Pœna commutatur ex inhabilitate personæ plectendi. L.3.tit.1.lib.5.ordinem.
31 *Furor superueniens an excuset à pœna.*
32 *Homicida an puniatur capitaliter,si vnum occidit,cũ alium vellet occidere.*

CAPVT XCVI.

1 Eportatus,& aqua & igni iter dictus,& in metallum damnatus non possunt facere testamentum,ista est vera & communis opinio,q̃ tenent Doct.per tex.ibi in l.eius.§.1.ff.de testam.l.2.in fi.C.qui test.fa.poss.vbi per Ias.& alios. Bar. in l.si quæramus.ff.de testam.Rolandinus in tract. testamentorum.rub.1.Dec.consi.441.in causa.nu.5. consil. 278.in causa.vertẽte.num.2.li.4. Pari.cons.46.primum testamentum.col.2.lib.3.Guilel. Bened.in c. Raynutius.de test.in verb.& vxorem nomine.nu.274.Alexãd. consl.95.requisitus.col.1.num.7.l.siquis filio exhæreda to.§.irritum,& ff.§.eius,& vtrobique communiter per Doct.ff. de iniust.rup.l. quidam.ff. de pœnis. Ratio huiusmodi personæ serui pœnæ esse videntur,vel quasi sine ciuitate pegrini vidẽtur,vt in d..quidam,& consequenter testari non possunt,non magis quam serui, q testari non possunt.l. filiusfamilias.ff. de testa. vel non magis quam peregrini,qui similiter testari non possunt l.1.C.de hæredibus insti.Præterea bona huiusmodi personarum publicantur,vt in d.l.eius.§.1.& consequenter testari non possunt,quia per legem fieri non debet vt qui nulla bona habebat is faciat testamẽtum, vt in l. lex Cornelia.ff.de vul.& pup.subst.quod olim generaliter procedebat,hodie vero bona damnatorum licet regulariter publicentur,vt olim,fallit tamen quando supersunt descendentes,vel ascendentes condemnati, & transuersorum nonnulli qui præferuntur fisco, vt in auth.bona damnatorum.C.de bonis proscriptorum. q̃ personę non tam,vt hæredes vniuersales, quam vt successores singulares admitti videntur,argu.text.in l.1.ff. de iu.fi.& ibi ita not.Bartolus,vnde hodie bona damnatorum non publicantur nisi sub prædicta distinctione,vt in d.authen.bona damnatorum,& ibi communiter Doctores,& in authen.vt nulli iudicum.§.fi.vbi Doctores communiter,Decius cons.442.col.2.Ant.consl. 61.stricte.Cæpol.consl.crimi.17.vifa.Abb.cons.videtur

2 par.1.1 Quod tamen limita,vt procedat in damnatis ad metallum,vel opus publicũ,vel deportatis, vel aqua,& igni interdictis,quibus omnibus mors naturali non irrogatur,secus autem in illis,quibus mors naturalis, & vltimum supplicium irrogatur.Nam pœnam animæ amissionis sequitur publicatio bonorum,vt resoluit Corn. cons.278.in causa vertente.col.1.lib.4.per tex.in l. qđ ad statum,& in leg.qui vltimo supplicio, de pœn.& ita sensit Bar.in d.l.eius.§.1 & in l.1.ff.de bonis dam.& Pari.consi.46.nu.10.lib.3.& hăc esse communem sententiam firmat Bar.in l.1.col.2.ff.de bonis dam.& Are. in l.eius.§.1.num.3.ff.de testa.Alij autem distinguunt,vt in criminibus capitalibus,in quibus post condemnatio

nem

nem sequebatur tacita ademptio bonorum, procedat
d.auth.bona dã. vt in terminis.l.1.& l.fi.ff.de bonis dã.
secus autem in reliquis criminib.& hęc distinctio vide
tur etiam communis secundum Barthol.in d.l. 1.ff. de
bonis dam.& secundum Areti.vbi supra.
Denique receptior op.mihi videtur, vt indistincte is
qui dãnatus est ad mortẽ, vel bestias, vel metũ, vel opus
publicũ, vel deportatus est, vel aqua & igni interdictus,
nõ possit facere testamẽtum & hodie, qđ admittunt om
nes, quos supra retulimus, & quos infra referemus.ve-
rum quo ad bonorum publicationem, est differentia,
vtrum quis ad mortem naturalem damnet, vt tunc post
sententiam sequatur tacita ademptio, & publicatio bo
norum, non sic in eo, qui ad metallum, vel opus publi-
cum damnatus est, vel deportatus, vel aqua & igni inter
dictus, qua de re per Dec.Pari.& Alex.& Corn.in con
silijs supra allega.per Alex.in num.2.vsque ad nu.11.in
leg.2.C.qui test.fac.pol.& ibi per Ias.col.1.& col.fin.&
per Dec.num.27.& per Aret.in d.l.eius.§.1.num.3.ff.
de test.plene p Guil.Bened.in cap.Rayn.de test.in ver
bo,& vxorem nomine.num.73.per Didac.de Couar.in
rub.de testa.in 3.partic.num.27.
3 Hinc apparet errasse Didacum de Couar.vbi supra,
qui in terminis iuris communis putabat damnatum ad
metallum, vel opus publicum, vel ad bestias, vel aqua &
igni interdictum, vel deportatum testamentum facere
potuisse, quod omnino falsum est, & cõtra glo.in l.eius
§.1.in verb.publicabuntur.ff.de testam.quæ communi
4 ter appro.est, vt supra retulimus† hodie vero iure regio
damnatus ad mortem, siue naturalem, siue ciuilem, nõ
amittit testa.factionem, nisi per ipsam sententiam om
nia eius bona publicata fuerint.l.4.Tauri.licet olim ẽt
iure regio aliud esset.l.is.tit.primo.par.6.
5 †Damnatus vero in perpetuum carcerem an testari
possit, & iure regio indubitanter potest, secũdum dist.
d.l.4.iure vero communi, dic vt per Didacũ de Couar.
vbi supra Guil.in dict.cap.Rayn.in verbo, mortuo.t.n.
129.Imo.nu.23.& Barb.col.10.in c.quia ingredientib.
de test.Ioan.Bern.in pract.crim.c.129.in fi.hi autẽ om
nes etiam iure regio iudices esse non possent, vt in l.2.
ti.15.lib.2.ord.ibi, ni otiosi, el que fuere de mala fama,
ouiere becho cosa por que vala menos, vt nos inter pre-
tamur.
6 Similiter Bannitus nostri temporis non potest face-
re testam.ita tenet Bar.sub quadam distinctione, cum
quo transeunt Imol.& alij communiter in l.eius.§.1.ff.
de test.Ias.post alios in l.1.de hæred.instit.col.fi.Bar.in
in disputa.sua, incip.Lucanæ ciuitatis.Idẽ Bar.in tract.
de banni.& op.Bar.communis est secundum Alex.nu.
4.in d.2.vbi per Sali.Paul.& alios, & p Imo.in l.ex facto.
§.ex facto.ff.ad Treb.vñ is longe minus Iudex esse pote
rit, nam qui ratione criminis intestabilis est, is improb.
esse dicitur.§.testes autem.Inst.de test.improbus autẽ.
Iudex esse non potest, vt in l.2.tit.de los alcaldes, lib.2.
ordi.ergo, &c.
Illud autem controuersum est, an in quib.casibus de
linquentes & facinorosi testantur, eorumque testamen
ta per legem sustinentur, tunc ipsorum hæredes tenean
tur, vt pœna, quæ illis irroganda erat, in ipsorum hære-
des descendat, quod videbatur arg.§.hæres quoq;.Inst.
de obl.quæ ex qua.contractu.leg.ex maleficijs.§.hæres
quoque.ff.de act.& obl.Id tamen receptum non sem-
per est, sed sub conditione, de qua per glo.& l. omnes,
in l.vni.C.ex delict.defunctorum.cuius legis omissa po
sitione casus contra illum tex; videtur opp.de tex.in l.ex
iudiciorum.ff.de pub.iud.& l.3.eod.tit.& l.fin.cũ simi.
C.si reus, vel accus.mot.fue.vbi etiam lite cõtestata cõ
tra defunctum hæres eius non tenetur, cuius contrariũ
ibid.in d.l.vn.dicit, ergo, &c.Pro solutione horum con
trariorum & similium considero, quod aut loquimur
in criminibus publicis, aut in priuatis.Primo casu, s.in
publicis, de quibus per text.in l.1.ff.de pub.iud.& Inst.
de publi.iud.per totum.facio tria membra, nam aut lo-
quimur de pœna afflictiua animati corporis, aut de pę
na priuatiua status, aut de pœna priuationis bonorum
vel alia pecuniaria.
7 Primo casu sit regula, quod pœna afflictiua corpo-
ris finitur morte delinquentis, ita intelligitur l.3.& l.de
functo, de publ.iudi.& leg.crimen de pœnis, & le.fi.C.
si reus vel accus.mort.fue.Ratio huius est, quia illa est
8 pœna sensus, mortuus autem non sentit, vt est notum.†
Hinc est, qđ si quis etiam post sẽtẽtiam naturaliter de
cesserit, non deberet in eum executio fieri, puta suspen
dium vel decapitatio, vt ponit.Cin.in l.2.C.qui testam.
face.possunt.Bal.in d.l.vn.2.col.in medio, & Ang.ibid.
prima col.post medium.& Alex.in d.l.2.C.qui testa.fa
cere poss.post alios p eum ibi relatos, quamuis Bal.ibi
dicat hoc relinqui arbitrio iudicis, & ideo iudices ma-
leficiorum pessime faciunt vtentes, contraria consuetu
9 dine, vt per Doct.in dictis locis, illud ergo quod non
sentit, non debet puniri.Facit in simili & a fortiori, qđ
deleganter dicit Bald.in l.furiosum. C. qui testamen.
fac.poss.quod si aliquis tempore sanæ mentis committit
homicidium, vel aliud delictum, ꝑpter quod debet de-
capitari, deinde efficiatur furiosus, quod durante furo-
re non poterit puniri in personam, licet in bonis secus,
& idem tenet Bal.in l.humanitatis.11.col.C.qui testa-
men.fac.pos.& in c.1.de eo, qui inter.fratrem suum in
vlibus feu.Idem Imo.in leg.ex facto.pen.col.ff.de vulg.
& pup.substit.Idem Imo.in cap.Raynutius, de testam.
in materia exemplariæ substitutionis.Imo qđ est plus,
si aliquis fecisset delictum tempore sanæ mentis, & etiã
esset condemnatus, deinde effectus furiosus, non debe
ret in personam puniri, sed esset princeps consulendus,
secundum eum, allegat l.diuus.versi.si vero.ff.de offic.
præfe.quæ quasi nihil facit, sequitur Alex.in d.l.furio-
sum, & ista est communis sententia, quamuis aliqui te-
neant contrarium, si ergo viuens effectus furiosus non
punitur de delicto ante commisso, etiam condemnatio
ne pręcedente ante furorem, ergo à fortiori ille, qui
post delictum est naturaliter mortuus, vt in nostro
casu.
10 In casibus tamen illud, quod nõn sentit.punitur.Nã
videmus, quod accusatus criminaliter & condemna-
tus si moriatur, non tamen potest sepeliri, nisi licentia
impetrata à iudice, qui condemnauit.leg.prima & se-
cunda ff.de cad.punito.faciunt notata in clem. primo
de pœni.& remit.Item si quis se occidat, qualitercun-
que siue impatientia doloris, siue propter delictum à
se commissum, non debet in ecclesia sepeliri, textu.in
cap.placuit, &; ibi glossa.notabilis.vigesimotertio, quæ
stio.quinta.Ratio forte huius casus est, qa pœna priua
tionis sepulturæ recipit corpus absque anima existens,
viuus enim non sepelitur, sed mortuus, & ideo de natu-
ra huius pœnæ est hoc, quod post mortem infligatur,
non ergo mirum, si post mortem possit imponi & re-
peti, quod istam rationem ponit Bald.in dict.leg.vni-
c.secunda columna post medium.Item alio casu, illud
quod non sentit, punitur, scilicet in casu capituli. cum
ad monasterium.§.primo.de statu monacho.vbi si mo
nachus non reddit in vita rationem suæ administratio
nis bonorum ecclesiæ, post mortem etiam punitur, qa
debet extra cœmiterium in stercore sepeliri, & illũ tex.
allegat Imola in dict.leg.defuncto.ff.de publi.iudi.Item
est alius casus singularis in leg.secunda.ff.de cada.puni
to.vbi est tex.quem Barto.ibi dicit non esse alibi, quod
ille, qui propter delictum non potest morari in ciui-
tate, non poterit etiam post mortem ad ciuitatem te-

duci vt ibi sepeliatur, & sic punitur etiam post mortem.

11 Alius casus & singularis est, vbi illud, quod non sentit, vel quòd ratione caret, punitur, scilicet in c. mulier. 15. q. 1. vbi si canis vel aliud animal, quod ratione careat mulierem ascendat, vtrunque igni debet comburi, facit tex. in cap. reos. 23. quæstio. 5. vbi similiter dicitur, sed caue, quia nihil dicitur de iumento, sed de illo, qui coierit cum iumento, & ideo d. c. mulier, allegatur tanquam singulare, vt dixit, ego tamen dico, quod est tex. similis originaliter in Leuitico, cap. vigesimo, vbi tex. dicit, Pecus quoque occidite, &c. rationē ponit tex. in d. cap. mulier, scilicet quia tali flagitio contaminata indignantur refricari facti memoriam, &c. ac si dicat, quod illud punitur ibi propter immanitatem criminis.

Alium casum reperio in fortioribus terminis, quem ponit Barthol. in l. nunquam. §. si vi. ff. de vsucap. per illum tex. vbi tenet, quod si aliquis commisit peccatum mortale, cum esset sanæ mentis, deinde efficiatur furiosus, & moriat̃ in furore, ꝙ dr̃ discedere ĩ mortali p̃ctō, dānabit̃ apud Deū, & tn̄ solemus dicere, ꝙ mitius agitur cum Deo, quam cum homine, vt dicit glo. in l. si qs eam. §. voto. ff. de pollici. & mitius cum lege, quam cū ministro legis. leg. Celsus. ff. de arbitris. facit l. si is q animo. ff. de acquiren. possessio. cap. maiores, ad fin. de baptism. cum sim. sed in illo casu contingit forte propter dominicum præceptum, quo cauetur, Vigilate, &c. qa nec scitis diem nec horam, vnde non debuisset peccasse ante furorem, & sic est, quod sibi imputetur, & vide quæ dixi in d. §. diui.

12 Item reperio alium casum, nam si filius ante furorē verberauit patrem, vel commisit causam ingratitudinis, propter quam de iure potest exhæredari, deinde efficietur furiosus, talis furor non purgat vitium ingratitudinis, imo potuit exhæredari à patre, ita Barto. in l. ex facto, in prin. ff. de vulg. & pupilla. substitu. 7. colu. probat hoc tex. singula. in l. fi. §. sed cum antiquitas. C. de cura. furio. de quo singula. in apostil. ad Abb. in cap. in literis, de rescrip. facit l. de creationib. C. de Episc. audi. ibi ergo filius punitur tēpore furoris, & sic eo tempore, quo non sensit, potest tamen dicere, quod ibi agitur de pœna, & non corporis, prout in casu nostro, & sic non obstat. Præterea in exhæredatione, quam facit pater de filio, non requiritur processus, nec sententia condemnatoria, prout requiritur ratione delicti, vt corporaliter

13 puniatur, & sic est ibi casus specialis. † Cōcluditur ergo ex prædictis, quod pœnæ corporis afflictiuæ regulariter morte delinquentis. Ex quo sequitur, quod hæredes delinquentis non tenentur ad pœnam, ad quā tenobatur defunctus, cum illæ pœnæ sint morte delinquentis finitę per supra dicta iura, & Quia pęnæ suos debent tenere auctores. leg. sancimus. Cod. de pœnis, & quia alius pro alio regulariter non punitur, vt in regula iuris, & l. si quis in suo. §. legis. C. de inoffi. testam. & pro hoc, quia non est licitum libero homini dare se alicui in q̄stionem, vel ad torturam, secūdum Bar. in l. cum seruus ff. de condi. ob caus. & in leg. interdum, §. qui furem. ff. de furtis, quamuis gl. ibi velit cōtrarium, nemo est. n. dominus membrorum suorum. l. liber homo, in princ. ff. ad legem Aquil. Item quia tortura est meri imperij. l. defensoris. C. de defens. ciuitat. & in auth. de testi. collat. 7. & notatur in leg. imperium. ff. de iurisd. om. iud. ergo pacto priuatorum concedi non possunt. l. priuatorū C. de iurisdi. om. iudi. c. significasti, de foro competen. Si ergo expresse liber homo hoc facere nō potest, ergo à fortiori, nec tacite, scilicet succedendo delinquenti, facit l. 1. §. vsque adeo. ff. de iniurijs. vbi non potest quis expresse permittere alicui, quod eum percutiat, vel corpus eius cruciet, & ibi vide Bar. ergo à fortiori, nec tacite, vt dixi. Nec obstat, qđ hæres adeundo videtur quasi contrahere, & se obligare ad debita defuncti. Instit. de obliga. ex quasi contractu. §. hæres. ff. de actio. & obli. leg. ex maleficijs. §. hæres. l. apud Iulianum. §. fi. ff. qbus ex caus. in poss. eatur, quia illud est verū, quo ad ea, ad quæ se potuisset obligare expresse, vt ad illa teneatur adeundo hæreditatē, per q̄ aditionem videtur se obligare tacite, sed ad illa, ad quæ se expresse obligare non potuit, puta ad pœnam delicti alieni, vt dixi, non videtur se obligare tacitè, s. adeundo, quia quod expresse fieri non potest, nec tacitè. l. qui ad certum, cum simi. ff. locati. facit l. liberos, & l. nec si volens, & ꝙ ibi Bald. C. de libe. cau. Ad prædicta optime seruit glo. singula. in c. homo. 23. q. 5. quæ vult iuncto tex. quod per pactum non potest quis fideiubere, vel se obligare pro alio ad pœnā corporalem, quia non est dominus membrorum, &c. & illam gloss. allegat Bald. in leg. ob æs. ad fi. C de actio & obligat. licet non ad hoc propositum, ergo à fortiori in nostro casu nō tenebuntur hæredes. Item facit ꝙ dicit notabiliter Bal. in l. 1. 2. q. C. ne filius pro patre, vbi quærit, nunquid valeat statutum, quod pater, teneatur, pro debito filij. & gloss. ordinaria dicit, quod sic in rub. de decret. decur. libro decimo quod est verum secundum eum in pœna pecuniaria, quia ad hoc potest se obligare per patrem, ergo per statutum, vt not. in l. nec ex prætorio. ff. de reg. iur. & in l. non impossibile. ff. de pact. facit l. fi. ad fi. C. de fidei. vbi tex. elegāter dicit, sicut pacto contrahentium hoc fieri conceditur, quare non ipsa legis potestate hoc fieri permittatur, secus tamen est secundum eum, & hoc pondero in pœna corporali, allegat nota, per glo. in d. c. cum homo. 23. qu. 1. vide Iaso. in l. de quib. de ll. supra char. 3. col. 1. ad fi. vbi reputat illam glo. sing. Idem ergo dicendum, & à fortiori in nostro casu cum de hoc non sit lex, nec statutum ad id, quod notat Bald. in rub. C. res inter alios acta prima col. vbi tenet, quod licet valeat statutum, quod consortes teneantur soluere pœnas pecuniarias bannitorū per glo. in d. rub. de decre. decur. & illud statutum sit tolerabile, quamuis non laudabile, vt notatur in authen. vt nulli iudic. §. qui vero col. 9. pœnas tamen corporales vt infamias, statutum innocentibus imponere non potest per delictum alienum, quia est contra ius diuinum, cum nec consensu fieri possit, per notata per glo. in d. §. cum homo. 23. q. 5. quod est diligenter notandum, & de materia illius gloss. ponūt domini Canonistę in rub. extr. de fideiuss. Concluditur ergo, quod pœna corporis afflictiua extinguitur morte delinquentis, nedū quo ad delinquentes, sed etiam quo ad hæredes eius, & hoc de primo membro.

24 Secundum membrum † est de pœna priuatiua status, in quo breuiter dico id, quod in præcendenti, scilicet quod mortuo delinquente extinguitur illa priuatio, ita tenet Bal. vno verbo, in d. l. vni. 2. col. post medium. rō huius est, quia mortuo subiecto non cadit priuatio nec habitus, arg. ff. ad legem Aqui. l. huic scripturæ. Priuatio enim præsupponit habitum. l. fi. ff. si cert. peta. l. decem. de verb. obligat. l. manumissiones. ff. de iusti. & iure. c. ad dissoluen. cū simil. de desponsa. impu. sed in mortuo nō est habitus, licet olim fuerit, Quia mors oīa soluit nedū tutelam, in auth. de nup. §. deinceps. col. 4. Instit. qb. modis tu. fi. §. simili mō, ergo eo mortuo extinguitur priuatio. Tertia ratio est, quia habitus & passiones requirunt subiectum. l. qui libertinus. §. posthumus. ff. de op. li. sed in mortuo non est subiectum, ergo nec habitus, & per consequens nec passio, & sic priuatio non potest habere locum. Quarta ratio potest esse, quia extincto subiecto extinguuntur accidentia subiecti. l. 3. §. ne tn̄. ff. de vsufruct. Institu. de vsufr. §. 1. Ex quo infertur, quod mortuo Monacho herede instituto, & sic extincto subiecto, extinguit̃ trāsmissio hereditatis non agnitæ, & sic

ad mona

ad monasterium non transmittit hæreditatem non aditam, quæ transmissio est quoddam accidens, & sic extincto subiecto extinguuntur accidentia subiecti, & ita per istam rationem inter alias dixit Bal. in l. 1. C. quæ admi. ad bon. poss. l. 3. collat. cum sequen. vbi plene, modo sic priuatio status alicuius est quoddam accidens, vt patet, quia potest adesse, & abesse præter subiecti corruptionem, ergo extincto subiecto, id est, mortuo delinquente, extingitur accidens, id est, priuatio.

Quinta ratio potest esse, quia homo mortuus nō est homo, esset enim oppositio in abiecto, nam si homo: ergo non mortuus, & si mortuus, non homo. l. si homo mortuus, de ver. obligat. l. Seruo manumisso, vbi notantur. ff. de cond. indeb. l. fallus. C. de furti, nam si procurator, ergo non est fallus, & si fallus, non procurator, quia quod falsum est, nihil est ff. de verb. signi. l. Paulus, sicut denarius fallus, non est denarius, gloss. sing. in l. 2. C. de hæreti. facit l. si cum aurum. ff. de solutio. & l. eleganter. §. quæ reprobus. ff. de pigno. actio. Si ergo homo mortuus non est homo, ergo impossibilis est priuatio post mortem, cum debeat esse priuatio status hominis, qui homo non est in rerum natura, vt dixi. Concluditur ergo, quod pęna priuatiua status hominis extinguitur per mortem delinquentis, nedum quo ad delinquentem, vt modo dixi, sed etiam quo ad hæredes eisdem rationib. & rationibus quas dixi in membro præcedenti.

15 Tertium membrum est de pęna ademptionis bonorū vel alia pecuniaria, an extinguatur per mortem delinquentis, & hic aduertendum, aut reus decedit ante sententiam, aut post sententiam appellatione pendēte, aut post sententiam appellatione non interposita, poterit tamen interponi, quia non erant lapsi 10. dies, aut post sententiam, & post lapsum decem dierum, & sic post sententiam transactam in rem iudicatam. Primo casu regula est, quod pœna bonorum non transit contra hæredes, modo reus decesserit litē contestata, modo nō. tex. est in l. ex iudiciorum. ff. de accusa. in prin. & in hoc differt à priuatis delictis, vt infra subjiciam. hæc tamen regula fallit in multis casibus, quos ponit ibi gloss. & glo. Instit. de hæredi. ab intest. §. per contrarium, & glos. Instit. de per. & tempera. act. § non omnes, & glo. in d. l. vni in fi. gloss. magna. & glo. in l ex testa. C. de testam. manu. & gloss. in leg. 1. C. si reus, vel accusat. mortu. fue. & aliquid per gl. cap. causam quæ, el secundo, extra qui filij sunt legiti. Alius casus est in leg. filio. §. sententia. ff. de adimen. lega. quem addit Bar. in d. l. ex iudiciorum, ad fi. & aduerte, quia in d. §. sentētia est casus singularis ad aliud, quod licet mortuo delinquente sit extinctum crimen, quo ad personam ipsius, tamen hæredes rei pro eorum interesse, & pro purganda infamia defuncti, possunt petere, quod procedatur ad sententiam, & declaretur defunctum non commisisse delictum, & ille casus est vnicus in iure, secundum Bald. in d. l. vni. 3. col. ante medium, & commendatur pro singula. in addi. ad Bar. in d. l. ex iudiciorum, in prin.

16 Alius casus est in quo reo mortuo ante sententiam transit pœna bonorum contra hęredes, scilicet quando reus mortem sibi constituit post litem contestatam, vel postquam fuerit in crimine deprehensus, texr. est. in l. defunctus. C. si reus, vel accusa. mort. fue. & in leg. fin. §. 3. ff. de bono eorum, qui mortem sibi consci. glo. in l. defuncto, in princi. ff. de publi. iudi. Ratio est, quia eo ipso quod mortem sibi consciuit videtur delictum confiteri, d. l. fin. de bonis eorum, non ergo mirum si transeat contra hæredes, regula ergo dictæ l. ex iudiciorum, procedit in eo, qui naturaliter ante sententiam mortuus est non in eo, qui se ipsum occidit, quod not.

17 Secundo casu principali, scilicet, quando decessit post sententiam appellatione pendēte, tunc habemus iura, quæ distinguunt, aut condemnatio personæ includit bona per consequentiam, aut sunt duo iudicia æq; principalia, id est, quia sententia fuit lata de persona, itē de bonis expresse. Primo casu non est necesse, quod hæres prosequatur appellationem, quia extincto principali per mortem defuncti extinguitur accessorium, scilicet quo ad bona. Secūdo vero casu sunt æque duo principalia, & licet vnum tollatur, aliud remanet, arg. ff. de serui. vrba. prædio. l. si domus, & l. 1. §. pen. verb. cum simil. est ergo necesse, quod hęres appellationem prosequatur, alias applicabuntur bona fisco, istam distinctionem ponit tex. notabilis in l. fi. C. si reus, vel accusa. mor. fue. & in l. si is qui. C. si penden. appellat mors inter. & glo. in l. ex iudiciorum. ff. de accusa. patet ergo quod abolito principali accessorium est sopitum, & à iudicis cognitione alienum ac subtractum, vt dicunt ll. supra alleg. Item considera pro alia ratione, quod tacita ademptio non est sententia hominis, sed legis, sententia enim hominis est vna tantum, & ideo appellatione ab eo interposita, si mors interim superueniat absorpta est sententia hominis, & per cōsequens tacita sententia legis. l. 1. in fi. ff. ad Turpil. l. furti. §. 1. ff. de his qui notan. infam. & not. in l. 1. & fi. C. si à non compe. iudi. verba sunt elegātia. Bal. in l. 3. post princip. C. si penden. appellat. mors interue. Et ex illa ratione, ego nouissime, quo ad propositum infero rationem, quare secunda stipulatio, puta statim purgat moram præcedentem, commissam in obligatione primæ, iuxta l. parui refert. ff. de cond. furt. & nota plene in l. cum, qui ita. §. si hominem, de verb. obligat & in l. quoties. ff. de nouatio. & in l. si aliquem. eodem titu. & in l. quindecim. §. si cum mihi Stichum. ff. de solutio. Ratio enim illa est, quia cum per secundam stipulationem puram statim tollatur obligatio prima dic. l. parui. ergo nullo modo potest subsistere mora, quæ erat ibi cohærens & accessoria, & veniebat in quandam consequentiam, sicut dicimus in casu dictæ. l. fi. si reus, vel accus. & l. 3. si pen. appe. mors inter. vbi sublata sententia principali per mortem defuncti statim tollatur sententia tacita, quo ad bona, quia veniebat in consequentiā, & accessorium naturam sequi congruit principalis, vt in regula iuris face. singular. gloss. in leg. si hæres pecuniam. ff. ad. Trebellia. quæ dicit quod oblig. fideiussoria nunquam reperitur sublata principali, & illa glo. semper allegatur secundum Bald. in l. intelligere. C. de de luitio. pigno & est sing. secundum eum in l. 1. §. ille autem nouissimus, in fi. C. de lati. liber. tollen. & eam allegat in l. 1. C. de satisda. prima col. in fin. & in l. & si is, quem. C. de prædi. mino. Scias tamen quod in criminalibus accessorium non dependet à principali, nec sublato principali tollitur accessorium, vt notanter ponit Bal. in l. transigere, in fi. C. de transactio. arg. ff. de adulte. l. denunciasse. §. quæsit, & in l. athletas. ff. de fall. & id eo mortuo principali, & sic extincta accusatione ipsius tamen accessorij possunt accusari & puniri, secundum Bal. facit l. 1. C. si reus, vel accusat. mort. fue. & ibi per Cin. quod videtur contra distinctionem, de qua supra. Sed non obstat, si aduertas, nam ibi loquitur de alio accessorio, quod alio respectu potest dici principale, nos autem loquimur, quo ad bona, quæ dicuntur mere accessoria. authen. ingressi. C. de sacrosan. eccle. l. si adoptauero. ff. de precario. cogitabis, & hoc de secundo casu principali.

18 Tertio casu principali, † scilicet quando decessit in tempore, quo poterat appellari, & sic infra decem dies à tempore latę sententiæ habemus. glo. in d. l. ex iudiciorum. ff. de accusa. quæ dicit idem esse, quod casu præcedenti, scilicet vt debamus distinguere, an adeptio bonorum sit tacita, & veniat in consequentiam principalis, & tunc non transit pœna ad hæredes, nec teneantur

prosequi, alias serus, & hic vult in effectu idem esse, quã do mortuus decedit infra tempus datum ad appellãdũ, & quando decedit appellatione interposita & pendente, & illam gloss. tenet ibi Din. & dicit non esse alibi, & non est alibi secundum Bar. ibidem, illam glo. sequitur Sa icet. in l. fi. C. si reus, vel accus. mor. sue. & Bal. in d. l. 3. C. si reus, vel accusa. mor. sue. contra tenet Bart. in d. l. ex iudiciorum, post Iaco. de Raue. dicit enim, quod si reus decedat infra tempus, quod est datum ad appellandum, & ipse non appellat, verificatur prædicta l. ex iudiciorum, quia decedit lite contestata, & condemnatione secuta, ad hoc igitur, vt hæres hoc beneficium habeat, debet appellare, & appellationem prosequi, vt dict. leg. 3. C. si penden. appel. secundum Bart. Idem tenet Cin. in l. fi. C. si reus, vel accusa mor. fuerit. Idem cõtra illam glo. tenet Ang. in l. nostra, in medio, quãuis dicat illam glo. non esse alibi, de quo per Bal. in l. curam. 4. col. vbi dicit illam glo. sing. non tamen videtur se firmare, cogitabis super hoc.

19 Quarto casu principali, quando † reus decessit post sẽtentiam translactam in rem iudicatam, tunc pœna bonorum bene transit contra hæredes. tex. est in d. l. ex iudiciorum, in prin. Ratio potest esse, quia secuta condemnatione iam incipit teneri ex quasi contractu, qui celebratur in sniã. l. 3. §. idẽ scribit. ff. de peculio. nota. in l. 2. gl. magna. ff. de præto. stipu. sed actiones ex quasi cõtractibus transeunt contra hæredes. C. de hær. actio. ꝑ totum, cum simili. ergo, &c. Istam rationem vult Bar. in l. defuncto. ff. de publi. iudi. & in extrauaganti, qui sunt rebelles, in vers. rebellando. & Bal. in l. nostra. 2. col. ad fi. & facit, quia per sententiam iura efficiuntur fortiora, & validiora, iuxta plene nota. in l. 1. C. de iudi. sed aduerte, quia hæc ratio mihi non potest placere, nam quemadmodum per sententiam eodem modo per litis contestationem videtur quis quasi contrahere, vt dictis iuribus. ergo ista ratione attenta post litem contestatam & non secuta sententia deberet pœna transire contra hæredes, cuius contrarium dicit d. l. ex iudiciorum, quæ requirit sentẽtiam, ergo ratio falsa, cogitabis. Et adde ꝙ dicta. l. ex iudiciorum, procedit non solum quando est lata sententia, vt ibi in tex. sed etiam quando aliquid interuenit, quod æqui paretur sententiæ, puta confessio solennis in iudicio, nam tunc possunt bona applicari fisco non obstante morte rei, secundum Specu. in tit. de accusa. §. 1. ver. quid solut. Idẽ tenet Bar. in l. 1. ff. de pœna deli. 2. col. Idem vult Bal. hic. 3. col. in prin. nisi reus reuocet confessionem, & probet contrarium per ea, quæ notãtur in l. creditores. §. iussus. ff. de appella. in glo. Idẽ vult Ange. in d. l. vnica. vlt. col. vers. quid autẽ si reus non est contestatus, &c. Ego addo in simili glo. singularem, & quod ibi plene per Doctores in l. 1. §. 1, ff. si ex noxa. cau. agat. vbi videas. Imo quod est plus secundum Bal. ibi in d. l. vni. 3. col. post principium, & sine confessione si erat conclusum in causa, & liquido probato maleficio non impedietur sententia, quia cum esset de necessitate ferenda contra reum, quodammodo trahitur retro. arg. ff. de mino. l. denique. §. 1. & ista perpetuo notabis pro duplici extensione ad d. l. ex. iudiciorum, in principio dicas ergo, quod requiritur sententia, vt ibi, adde, vel æquipollens, vel aliud, quod necessario inferat confiscationem, & hæc quæstio, quo ad illum quartum casum principalem. Alias duas extensiones ad d. l. ex iudiciorum, si bene aduertas, colligas per Bar. ibi versi. quæro, pone, quod secundum statuta, &c. Et hæc videntur sufficere, quo ad crimina publica.

20 Secundus articulus principalis de criminibus priuatis, in quo sic procedo, & dico, ꝙ aut lis non est contestata, nec aliquid ad hæredes peruenit, & tunc regulariter non tenentur, vt in d. l. vni. & in l. sicuti pœna. ff. de reg. iur. 4. col. & l. pupillo. §. 1. eod. tit. cum sim. Ratio est clarã, nã ratione peruentionis non, quia nihil peruenit, ratione delicti non, quia morte delinquentis extinguit C. si reus vel accus. mor. sue. per totum. & Quia pœnæ suos debent tenere auctores. leg. sancimus, de pœnis facit illud, Filius non portabit iniquitatem patris, &c. cũ varijs similibus. hæc. regula procedit nedũ in actionib. descendentib. ex delicto, sed etiam in descendentib. ex quasi delicto, vt contra hæredes non dentur. tex. est in l. filius famil. in fine, cum l. sequent. ff. de iudici. & Barto. in l. prim. 2. col. ante med. ff. de priua. deli. Secundo hæc regula procedit nedum in successore hæreditatis, sed etiam in successore dignitatis, puta in prælato, vt probatur in l. licet. §. si ex causa. ff. de procu. facit. l. meminerint, cum simil. C. vnde vi. ita Bar. in d. l. 1. 2. col. in medio. Ang. ad fi. in d. l. vnica. Cin. in l. 1. §. si procurator. ff. si quis ius dicen. non obtemp. per Ioan. And. in c. 1. vt
21 lit. non conte. † quod procedit, & est verum, quando prælatus tenebatur ex delicto suo nomine, non nomine dignitatis vel prælaturæ, si autem prælatus tenebatur nomine dignitatis tunc successor tenebitur insolidum, quia est eadem dignitas, vt probatur in c. cum dilectus de ordi. cogni. & quod ibi notatur ꝑ Inno. & ponunt Do
22 ctor. in supradictis locis, quod bene nota. Hæc † regula limitatur, vt non procedat quando pœna imponitur ipso iure, nam tunc bene datur contra hæredem, etiam si nihil peruenit, ita probatur in l. Caius. ff. ad Sylla. & in simili. l. commissa, de public. ratio, quia tunc non agitur ad pœnam imponendam, sed ad pœnam à iure impositam exigendam, merito transit contra hæredem, & hoc ponit Bar. in l. 1. de priuat. deli. 2. col. in prin. & Docto. in d. l. vni. & pro hoc est glo. in l. si quis iniquum. §. quod autem. ff. quod quisque iur. & illa glo. est singula. ad hoc secundum Bal. in rub. C. de priuil. do. pen. col. facit l. fi. in prin. ff. de bon. eorum, qui mor. sibi consciue. & hæc est communis sententia, tene menti.

23 Tertio vltra omnes pro extensione addo, † quod nedum morte rei extinguitur crimen, quoad delinquẽtẽ & hæredes omnes, sed etiam fideiussio ꝑ maleficio extinguitur morte fideiussoris, ita quod talis fideiussio non transit contra hæredem, ista est glo. sing. & perpetuo notanda secundum Angel. ibi, Institut. de fideiusso. §. fideiussor videbatur in cõtra. quia ille fideiussor tenetur ratione sui contractus, quia se obligauit, sed regula est, quod fideiussor contractus, non tantũ ipse obligatur, sed etiam hæredem reliquit obligatum, d. §. fideiussor ergo, &c. sed solutio potest esse, quod licet teneatur ex contractu, tenetur tamen ratione delicti ꝑ alium commissi, vnde quemadmodum hæres delinquens non tenetur mortuo delinquente, eodem modo nec hæres fideiussoris mortuo fideiussore, cogita.

Secunda principalis limitatio est, s. qñ ꝑ pœna delicti causatur exceptio, hoc est, qñ delictũ opponitur in modum exceptionis, nam tũc pœna bene transit contra hæredes, hoc etiam tenet gloss. quæ ad hoc allegat in d. l. a. §. quod autem. ff. quod quisque iur. & illam glo. ita intelligit Angelus d. l. vnica. a. col. in medio, & oẽs in d. §. qđ aũt. Ratio huius casus est, qa nõ põt imputari ei qui solũ hẽt exceptionẽ, quare nõ fecerit litẽ cõtestari cũ nõ sit in potestate eius, qñ actor agat, l. pure. §. fi. ff. de doli exceptio & istã rõne ponit Bald. in lectura, antiqua, in d. §. ꝙ aũt, & Moderni ibidẽ. Facit optimũ simile, nã qñ actor per subtersugia, & morã rei nõ potuit litẽ cõtestari, & interim mortuus est, tñ ex quo extitit ꝑ eum, perinde habetur ac si lis esset cõtestata, tex. est singula. in l. si eum. §. qui iniuriarum. ff. si quis cau. de quo infra subijciam. potest etiam dari alia ratio ad prædictam limitationem, s. quia exceptiones facilius trãseunt ad hæredes, quam ius agendi, secundum Bar. & Doc. in

d. l.

d.l.3.§.fi filius.ff.quod quisque iur.hinc est q̃ ius excipiendi transit ad singularem successorum. Letiam si in rem.ff.de iureiur.secus in iure agendi,quod tene měti.

24 Tertia limitatio est†quando agitur actione descendente ex delicto,non tamen ad vindictam, sed ad rem, & sic est actio persecutoria,vt est videre in conditione furtiua,nam illa bene datur contra hæredes etiam si nihil ad eos peruenerit.l.si pro fur.§.fin.ff.de cond.furti. & l.in condi.eo.tit.& l.si duo.§.Idem Iulianus.ff.de iur. iur.& Instit.de oblig.ex delict.§.fi. Ratio huius est, quia conditio furtiua non est mere pœnalis,imo est rei persecutoria respectu agentis,& ideo nimirum si ligat hæredem rei. Illam rationem ponit Ang.2.col.in medio. in d.l.vni.C.ex deli.defunct.

Secunda ratio est,scilicet propter furtorum frequentiam,istam ponit Bar.in l.1.ff.de priu.delict.col.vult dicere,quod quia furta sæpe committuntur,ideo nimirũ si degeneret ista actio,vt scilicet detur contra hæredes, quamuis ad eos nihil perueniat,pro ista ratione allego tex.vulgatum,in l.aut facta.§.fi.ff.de pœnis. vbi est text. quod iusta est cã aggrauandi pœnã pro aliquo delicto, quando illud delictum nimium frequentatur,& ad illã rationem allego glo.in c.admonere,ad fi.33.q.2.quæ dicit, quod quamuis magis peccet interficiens matrem, quam qui vxorem, tamen matrem, vt in illo tex.ratio est secundum glo.quia homines priores sunt ad interficiendum vxores quam matres,ergo magis debent puniri per supra dictam rationem,& vide p Abb. in c.at si clerici,de iudicijs,in princi.secunda.col.

25 Quarta principalis limitatio est †quando lis est contestata contra defunctum,nam tunc bene transit contra hæredes,vt in d.leg.vni.& in l.pupillum, & l.sicuti, de reg.iur.& l.omnes,& l.sciendum.ff. de act.& ob. & l.1.ff.de priua.delictis.ratio potest esse,de qua supra dixi,s.quia per litis conte.quasi contrahitur.l.3.§ idē scribit.ff.de pecu.not.in l.2.gl.mag.ff. de præto.stip. Item quia per contestationem iura efficiuntur firmiora,iuxta plene nota.in l.cum simili.C. de iudi.& per hoc dico quod facultas iurandi contra delinquentem super æstimationem,& valorem,iuxta l.si quando.C. vnde vi. &c.si extra,quod metus causa,&c.in primis versi. 2.2. q.1.transit contra hæredes delinquentis, vel damnum dantis,quando lis fuit contestata contra delinquentem per istam glo.aliàs secus.ita reperio voluisse Bar. in l. in actio.pen.& vlti.col.ff.de in litem iuran & alij ibi sequũtur,licet Ioan.Faber in d.l.si quando,loquatur sub dubio forte.An autem illa facultas iurandi detur hæredi actiue,vide per Ial.eleganter in d.l.si quãdo.antep.col.

26 post medium cum seq.& hoc bene notabis.Modo istã limitationem extendo vt procedat, nedum quando lis contestata est,vt dixi,sed etiam quando stetit per reũ quominus lis contestaretur,vt quia reus vadit per subterfugia,& dilationes,nam tunc habetur pro contestata,& operatur illos effectus,quos operatur litis contestatio,& sic facit actiones ex delictis transire contra hæredes,sicut litis contestatio,textus est sing.qui hoc pbat in lege,si eum.§. qui iniuriarum.ff.si quis cauti. in fi.& iste textus non est alibi,secundum Bal.ibi.sexto notabili,& secundum Roman.vlti.notabili, & secundum Bald.in cap.quoniam contra falsam.10.col.de prob.Idē tenet Fulg.& Alex.in d.§.qui iniuriarũ,& Bald.in l. more.C.de rei vendi.& ille §.qui iniuriarum,ad hoc nō est alibi,secundum Bal.in l.nec bona.2.lectu.C.de præscr. longi temporis,& eundem allegat in auth.ita.C.ne filij pro patre.vlt.col.in med.& est singularis,secũdũ Alex. in l.si Insulã.ff.de verb.obl.2.char.1.col.in fi.& ista est cõis sententia,quamuis aliqui teneant cõtrarium,vt ibi per Paul.post.Ial.vnde pro communi conclusione faciunt multa,quæ ibi omnino videas per Ial.2.& 3.col. q̃

sunt valde quotidiana.

Extendo prædictam limitationem,vt procedat, nedum si lis est contestata,sed etiam si non est contestata,si tamen in iudicio fuit confessus crimen,quasi confessio vim habeat litis contestationis,& etiam sententiæ ita tenet Spec.in tit.de accu.§.1.versi.quid si latro.quod tamen intellige verum in confessione vera,secus in confessione ficta,per tex.in l.eius,qui delatorem,in prin. ff. de iure fisc.præterquam in casu singulariter.s.in l.2. in prin.ff.de bo.eorum,qui mortem sibi consci.vbi in defensione hæredi ficte confessio non permittitur,quod est verum,secundum Ang.in d.l.vni ante finem, & est magna limit.ad dictam l.eius,qui delatorem.

Tertio extendam prædictam limitationem, vt procedat,quando quis condemnatur,vt contumax ex forma statutorum,etiam nulla facta contestatione,nam, tunc bene transit pœna contra hæredem,secundum Barto. quem in d.l.vni.allegat.Ang.voluit allegare eum in l.iudiciorum,de accusationib.Idem tenet Ang. in d.l. vni. quamuis Bal.aliter velit,& ista extensio iudicio meo p cedit a fortiori,nam si hoc habet locũ in publicis criminibus,vbi difficilius pœna transit contra hæredes, vt d. l.ex iudiciorum,ergo à fortiori in priuatis,vbi facilius transit,transit enim lite solummodo contestata ,vt d.l. vni.cum concor.vbi autem requiritur sententia. d.l. ex iudiciorum.Et pro ista extensione facit,quia ideo in d. l.ex iudiciorum,fit mentio de litis contestatione,scilicet,quia regulariter aliter non potest fieri condemnatio,sed si poneremus casum, in quo non requireretur contestatio,vt in casu de quo agimus,tũc sufficeret sententia,vt vult ibi Bart.& pro hoc allego, quia quando in leg.exprimitur vnus casus,ratione frequentioris vsus vel quia ille casus solet frequentius contingere , non pro hoc excluditur alius casus, de quo in lege , non fit mentio,si ideo fuit omissus,quia expressus solebat frequentius cõtingere,vt est glo.in l.1.C.de his,qui ad ecclesi.cõfu.& in l.1.&.C.de rap.virgi.& in auth.imo. C. de actio.& obli.& in cle.1.in versi.prælidentes.de rescr. sed sic est in proposito nostro,vt patet,ergo,&c.

Modo istam limitationem sic extensam sublimito, vt procedat quando litis cõtestatio,quæ præcessit,erat valida de iure,si autem esset inualida,tunc non operaretur transmissionem contra hæredes,quia omnes effectus, quos operatur litis contestatio procedunt quando litis contestatio valet,pro hoc bonus textu.in auth. offeratur,in fin.C.de litis contesta. & quod notat glos. in l.si pater.C.ne de statu defun. & ibi Bal. & idem vult Bal.in d.l.vni.post me.& confirmabis per multa , quæ dixit sing.Bal.in l.si accusa.

Secundo †dictam limitationem sublimito, vt procedat,nisi de consensu partium fuerit litis cõtestatio sopita,tunc enim extinguuntur omnes effectus, inducti p litis contestationem,& per consequens actio non trãsiuit contra hæredes,ita probat text.cum glo. in l.cum mora.C.de transa.& ibi in specie hoc no.Bar.dicens p hoc.Limitare omnes ll.dicentes per litis contestationem actiones ex delictis transire contra hæredes, & ad hoc ille text.est singularis secundum Ang.in l.1. ff. de priua.delict.& pro hoc ego nouiter pondero vnã glo. in leg.post quam liti.glo.mag.in fi,C.de pact. & addo similem,nam licet hereditas non adita possit transmitti in casibus,de quibus in l.ventre,cum similiter de acqui.hær.tamen est verum,nisi sit repudiata , tunc enim cessat trãsmissio.l.1.circa med.C.de his,quæ ante aper. ta.cum simi.& pro hoc facit quod vult glo. & Bar.in l. 2.C.de præsc.longi temp.quod vitium litigiosi inductũ per litis contestationem extinguitur,qñ instantia perit per renunciationem partium.Idem vult glo.in c.significauerunt de testibus glo.vltima,quã ad hoc ibi not.

Panor. Addo quod not. Iaso. in l. 2. C. de eden. pen. col. post principium. & hoc sit, quo ad istam quartam limitationem.

Quinta limitatio principalis est, scilicet vt actiones ex delictis dentur contra hæredes, quando ad hæredes aliquid ex delicto peruenit, vt d. l. vnica, iuribus supra allegatis, rationem ponit ibi tex. scilicet ne alieno scelere ditentur, turpia enim lucra ab hæredibus extorquenda sunt. l. in hæredem, cum sim. ff. de cal. modo istam limitationem extendo, vt procedat nedum quando directe ex delicto peruenit, sed etiam si occasione delicti verbi gratia delinquens rem furtiuam consumpsit, & rem propriam conseruauit, quam alias esset consumpturus, per hoc enim dicitur ad hæredem peruenisse pinguior hæreditas, & per consequens ipsa res suscepta peruenisse videtur, & sic occasione delicti, & ideo debet teneri ita eleganter probat tex. in l. scripta. ff. quod metus causa, & tenet Nico. de Matta. in d. l. vni. & idē vult ibi Bal. 2. col. post prin. licet nemo sic applicet.

27 Secundo extendo & hic aduerte, vt hoc procedat nedum si ad omnes peruenit hæredes, sed etiam si ad primum tantum peruenit, nam per hoc potuerunt alij hæredes conueniri, ad quos nihil omnino peruenit, quia iam cœpit esse hæreditarium, ex quo ad primum peruenit, & hoc sufficit, iste est casus singularis in l. videamus. ff. quod met. causa, qui nō est alibi secundum Bar. ibi, & est singula. & non alibi, secundum Ang. Insti. de perpet. & tempora. actio. §. non omnes. 2. col. in medio. & non est alibi secundum Ange. de Perusio. ibi in d. l. vni. in fi. & reperio, quod glo. ordinaria hoc tenuit per illā l. in l. sicuti, ff. de reg. iur. 4. cau. & vide quæ per hoc dicit Bar. in d. leg. videamus, & in l. qui duos. ff. de rebus dubijs, & in leg. cum antiquoribus. C. de iure delib. huic extentioni ego addo simile, qđ dicimus de mero, & mixto imperio, qđ qn̄ incipit delegari, efficit delegabile, quod de sui natura erat indelegabile, iuxta plene notata in l. 1. ff. de offi. eius, cui mād. est iuris. Itē in simili optime facit text. in l. pater filium. §. quindecim, de lega. 3. & qđ notatur in l. voluntas. C. de fideic. circa quod possem me extendere, hæc tamen limitatio principalis fallit in casu. l. 1. §. fi. ff. vi bonorum rap. Item in casu. l. 1. §. fi. ff. de vi & vi arma.

Sexta limitatio principalis est quod indistincte de iure canonico hæredes teneantur ad satisfaciendum pro delicto defuncti, dato quod lis cum eo non fuerit contestata, nec aliquid ad hæredes peruenisset, & hanc opinionem tenet Bar. in. l. 1. num. 6. ff. de priuatis delictis. Hanc conclusionem indistincte tenet glo. in c. fi. de sepultu. in glo. fi. & in c. in literis, de raptoribus, in gl. hæredes, in fi. 12. q. 2. & est casus in d. ca. si Episcopum, 16. q. 6. ibi. ab herede eius, quæ iniuste ab illo ablata sunt, sine excusatione reddantur, & ibi glo. fi. affirmat dictam opinionem. Idem tenet gloss. in summ. 24. q. 2. & in c. ecclesia. §. item peccato, in glo. consilia. 1. q. 4. & ibi Archid. hoc tenet Fredericus de Senis, in consi. 21. Anto. de Butrio in c. quod clericis, de foro compet. Ias. in l. si eum, in §. qui iniuriarum. num. 5. ff. si. quis cautionib. Rodericus Suares in allega. 26. in secundo dubio, pro qua opinione facit tex. in d. §. item peccato. el 4. 1. q. 4. vbi dicit tex. quod neminem excuset ignorantia criminis, maxime quando ex eo vtilitas defertur ignorāti. Bal. in l. vni. C. ex delictis defunctorum. Antonius in c. si diligenti, de præscrip.

Hæc communis limitatio satis æqua est, & præterea à recta ratione nihilo aliena, nam qua ratione hæredes pro portionib. hæreditarijs tenent ex cōtractib. & quasi cōtractib. defunctorū, etiā si ad eos illinc nihil peruenisset. l. 1. C. si cert. petat. & l. 1. & l. pro hæred. actionib. l. 1. §. si hæres pcepto fundo. ff. ad Trebellianū. l. 2. §. ex his. ff. de verborū obligationib. eadē quoq; rōne videbatur vt idem foret, cum damnum dederunt cuiquam, licet ex tali damni datione ipse defūctus pcepisset aut lucri fecisset nihil arg. tex. in l. 1. §. causa. ff. de ædil. edicto.

Septima limitatio principalis est. vt hæredes teneantur, s. quo ad restitutionem vsurarū, nedū de iure canonico, sed etiam de iure ciuili, & insolidum. licet lis non fuerit contestata, nec aliquid ad hæredes peruenerit, ita tenet Bar. in l. 1. ff. de priua. delict. circa finem. Idē Bal. in d. l. vni. vlt. col. in prin. quod hoc addo gl. in c. tua nos extra de vsuris. Idem tenet Ang. in d. l. vni. ad fi. ratio ista est, quia vsuræ petuntur tanquam indebitum. l. si nō sortem, in prin. ff. de cond. inde. de vsu. c. Michael. sed condictio indebiti datur contra hæredes, quia est actio personalis, vt est notum ergo, &c. & istam rationē voluit assignare Ang. d. l. vni ad fi. & idem ponit Bar. in l. 1. circa fi. de priua. delict. & vide ibi notata in apostil.

Septima limitatio colligitur sic, vt prędicta procedāt in delictis commissis extra contractum, tunc regulariter non dantur contra hæredes, si autem in contractu sit commissus dolus, vel delictum tunc si ille dolus purgatur per actionem ex eo cōtractu, bene datur actio cōtra hæredes, ita intelligitur tex. in l. si hominem. §. datur ff. de posi. & in l. ex contractibus. & l. ex de positi. ff. de act. & ob. & l. ex ea parte. §. fi. ff. de ver. obli. etiam si lis non sit cōtestata, nec aliquid peruenit, nisi illa actio sit subrogata in locum actionis nō transitoriæ. l. si eum. §. qui iniuriarū. ff. si qs cau. si ergo purgat p aliā actionē, quā descendentem ex eo contractu, tunc non tenebuntur hæredes, ita intelligatur tex. Inst. de perpe. & tem. actio. §. aliquando, & l. 3. §. pen. ff. si mensor fal. mo. dixe & leg. illud, §. pen. & fi. ff. de trib. ista colliguntur recte in tueniri ex verbis Bar. in l. 1. ff. de priu. delic. 1. 2. col. & clarius ex distinctione Ange. in d. l. vni. licet aliter illa iura ibi intelligat glo. vt videbis in ea.

Octaua limitatio potest esse, quam colligo ex verbis Bal. in l. vni. vlt. col. versi. de vno quero, quę videas, prædicta omnia procedunt, quando de delictis priuatis agitur ciuiliter, si autem agatur criminaliter, tunc dic idē iuris esse in eis, quod in publicis, hoc voluit glo. sing. q̄ nescio alibi, in d. l. ex iudiciorum, ad fi. ff. de accusat quā perpetuo no. Et ex hoc potes colligere sublimitationē ad limitationem quar. de qua supra, scilicet. vt lite contest. transeat actio ex delictis priuatis contra hæredes, vt ibidem, illud est verum, quando agitur ciuiliter, secus si criminaliter, nam tunc non transit lite contestata, nisi fuerit secuta sententia, quemadmodum in delictis priuatis, per dictam glo. quod perpetuo nota.

Prædicta pcedunt de iure ciuili, de iure autem canonis quid iuris, vide in c. parochiano, de sepulturis, & in c. ex literis, de rapto. Quid autem in foro pœnitentiæ Docto. non tāgūt, solutionē colligo ex notatis p glo. singula. cū his, q̄ ibi dixi in c. fraternitas sua. 12. q. 2. supra dicta sunt vera, qn̄ q̄rit, an actiones dent cōtra hæredes delinquētes, & sic passiue, an aūt dent hæredibus. & sic actiue, esset longū discutere, & ideo p nunc omitto, & pdicta dixisse sufficiant. Vide tn̄ in materia glo. in l. pupillū. §. 1. ff de reg. iur. 8. causa, & in l. sicuti. eod. tit. 4. causa. & in l. hoc iure. §. fi. eo. tit. pen. cau. itē potest applicari. q. Bal. in l. fi. C. de testib. 2. col. in fi.

Itē q̄ro an exeptio expoliationis det cōtra hæredem spoliatoris de iure ciuili, vel canonico lite contestata, vel nō & quid in successore in dignitate, de his vide Abba. in c. 2. ordine cogni. vlt. col.

Visū ē, qn̄ pœna trāseat, migretq; de psona delinquētis ī psonā successorū, mō aūt his finitimū ē videre, qn̄ pœna migret p modū cōmutationis de psona in eādē met psonā, quale ē, cū delinquēs eat īcapax illi' pœnæ subeūdæ, q̄ p illo delicto a lege īposita erat, & tūc q̄rit

an alia pœna plectendus sit loco illius, quam illo in casu lex statuerat, quæ res sæpe agitata fuit in Collegio diui Iacobi Cebedei Salmanticensis, cuius insignia nos olim gessimus, & circa eius constitutiones sæpe id acti-
29 tatum fuit. Et pro euidentia sciendum est, quod in quadam constitutione nostri collegij habentur hæc verba qui autem horis statutis cum alijs in mensa non conuenerit, præsenti prandio, aut cœna priuetur. Solet ergo esse quæstio inter nos, ponamus quòd aliquis collegialium est priuatus à mensa, & sic à prandio, vel cœna, propterea quia deliquit, vel ex alia causa, deinde venit sumpto prandio, & sic non conuenit horis consuetis, an sit puniendus aliqua pœna, vel sufficiat prima, scilicet quia priuatus erat, & videtur quod suffiiat prima, per ea quæ statim subijciam, sed ego teneo contrarium, & puto verissimum de iure, vnde ponitur talis conclusio, quod si collegialis aliqua de causa a mensa priuatus aduenerit sumpto prandio; alia sit pœna plectendus, nec prima sufficiat.

Contra istam conclusionem stringunt sequentia, pri-
30 mo vulgatum est quod priuatio præsupponit habitum l. fi. ff. si cer. pet. l. decem. de verb. oblig. l. manumissiones de iusti. & iur. cum simil. modo si verba constitutionis dicant, præsenti prandio priuetur, &c. sed ille qui priuatus est à mensa, non habet prandium, cum eo sit priuatus, ergo priuari non potest, quia priuatio, &c. Et sic videtur, quod prima pœna sufficiat attentis, verbis constitutionis, & confirmatur, quia non aliter à verbis; &c. l. non aliter, de leg. 3. l. prospexit. ff. qui & à quibus; cum concordan.

Secundo illa constitutio est pœnalis, vt ex eius verbis patet, & sic odiosa, ergo restringenda. l. cum quidã, de lib. & posthu. c. odia, de reg. iur. lib. 6. si sic ergo debet intelligi, & interpretari, vt lædat minus quã potest. l. si præses, & l. interpretatione. ff. de pœnis, & sic q̃d sufficiat prima pœna, nec debeat imponi secunda, & sic cõtra conclusionem.

Tertio sic in constitutione nostra cauetur de priuatione prandij, nec fit mentio de alia pœna, ergo alia nõ debet super addi, quia cõtenti esse debemus pœnis legibus comprehensis. l. si ita stipulatio facta fuerit, de verbo. oblig. cum simil.

Quarta regula est, quod non debet quis duplici pœna puniri. l. senatus. ff. de accus. c. at si clerici. §. fi. cum ibi notatis, de iudi. quia non debet bis de eiusdem hominis admisso quæri. l. pen. ff. nautæ caupo. stabu. c. quid ergo. 23. q. 4. ergo in proposito vnica tantum pœna debet imponi, nec alia debet adiungi.

Quinto constitutio imponit priuationem prandij, & sic pœna in specie, modo sic, quando pœna imponitur in specie, non habet locum duplicatio pœnæ, quia species non potest duplicari. lege Lucius. §. impuberem. de legat. 2. ergo pro secundo delicto, scilicet quia non venit hora consueta, non debet puniri, & sic contra cõclusionem, & facit glo. & quod ibi notatur in leg. vulgaris, in princ. ff. de furtis.

Sexto vbicunque agitur de pœna alicui imponenda, debet liquidissime constare de voluntate legis, vel testatoris. tex. est singul. in l. in testamẽto, la primera, de cõd. & dem. sed constitutio dicit, præsenti prandio priuetur &c. nec aliquid statuit de alia pœna, ergo nõ cõstat liquidissime, & per consequens nõ debet alia pœna imponi.

Pro conclusione adduco sequentia. Primo pondero tex. in l. 1. C. vt infra certum tempus crim. q. termi. vbi ẽ tex. quod si persona, cui debet irrogari infamia, est ita vilis, quod damnum famæ non sit ei iniuria, tunc debet pati pœnam exilij, colligitur ibi ergo talis doctrina, q̃d quando persona, quæ debet puniri, est incapax pœnæ à lege statutæ, vel sibi non potest imponi, tunc debet illa pœna in aliam commutari, modo ad propositum, qui est priuatus prandio propter aliquam causam, iam amplius illo priuari non potest, & sic est incapax illius pœnæ in specie, ergo debet fieri commutatio in aliam pœnam, i. quod puniatur in æstimatione prandij, & ille est tex. expressus pro illa conclusione, nam ibi ille, qui erat priuandus fama, iam erat priuatus, quia erat infamis, & tum punitur alia pœna, sic casu nostro, ille qui erat priuandus prandio, iam erat priuatus ex alia causa, ergo debet alia pœna puniri, & per illum tex. notat ibi Bald. q̃d vbi non potest imponi pœna statuta à iure, eo quod delinquens non est capax illius pœnæ, quod Iudex debet in aliam pœnam commutare; & ex hoc infert duo in spẽ vt ibi per eum, & vide Bar. in l. hos accusare. §. omnibus vel quæst. ff. de accus. vbi dicit, hoc esse perpetuo menti tenendum.

Secundo facit tex. in d. l. hos accusare §. omnibus ibi sed durior, vbi est casus mirabilis, secundum Bart. quod quãdo pœna, quæ imponitur à lege, non cadit in seruũ delinquentem, tunc officio iudicis alterabitur, & commutabitur pœna, ergo sic in nostro casu, & ibi etiã est tex. expressus pro illa conclusione.

Tertio pro hoc allego tex. in l. si quis iniuria. ff. de iniur. vbi tex. dicit, quod si quis iniuriam atrocem fecerit, qui contemnere iniuriarum iudicium ob infamiam suã & egestatem potest, & sic est incapax pœnæ, quia est iã priuatus illa pœna legali, quod prætor debet acriter exequi hanc rem, coercere etiam acriter iniuriam facientẽ, & sic punitur alia pœna, ergo sic in proposito nostro.

Quarto ꝓ hoc, & a fortiori facit vulgata dec. Bald. & aliorũ in auth. sed nouo iure. C. de seru. fugiti. vbi tenẽt, ꝙ si alicui debet manus amputari ꝑ aliq̃d delictũ & ille nõ habet manũ, ꝙ tũc punit in alio mẽbro, ergo in ꝓposito debet collegialis priuari prãdio, tñ si illud nõ hẽt, quia iã est priuatus, debet puniri alia pœna simili, id est æstimatione prãdij; imo à fortiori, nã si vna pœna corporalis cõmutat in aliã, q̃d ẽ grauius, ergo à fortiori vna pœna pecuniaria in aliã, q̃d ẽ minus, vt in nr̃o casu.

Quinto & etiã a fortiori ꝓ hoc adduco vulgatã regulã, q̃ hẽt. Qd' q̃ nõ hẽt in bonis, luit in corpore. l. si qs id q̃d. §. 1. ff. de iur. om. iud. l. fi. ff. de in ius vocan. l. quicũq; ff. de ser. fug. cũ simil. & plene in l. 1. §. fi. ff. de pœn. si ergo ille cui certa pœna pecuniaria imponit, debet corporaliter puniri, si est incapax primæ forte ꝓpter egestatẽ, & sic fit cõmutatio & trãsgressio de pecuniaria ad corporalẽ ergo à fortiori in nr̃o casu; si est incapax pœnæ pecuniariæ, dẽt puniri alia pecuniaria pœna, cũ grauior sit q̃libet pœna corporalis quacũq; pœna pecuniaria l. cũ seruorũ, in fi. ff. de pœn. & hoc necessario a fortiori cõcluditur.

Sexto ꝓ ista parte põdero tex. in clem. 1. de dec. circa fi. vbi tex. in effectu dicit, ꝙ religiosi, q decimas ecclesiæ debitas sibi appropriãt, vel applicã, suspendunt ab administrationib. & beneficijs suis, ponamus tñ, q̃d non habent huiusmodi administrat. seu beneficia, qualiter punient, dicit tex. & hoc ẽ, ꝙ põdero, ꝙ eo casu ipsi sẽtẽtiã excõicationis incurrunt, ibi ergo est tex. ꝙ quãdo aliquis est incapax pœnæ à lege statutæ, debet illa pœna in aliã cõmutari, vt voluntati & dispositioni legis satisfiat, sed sic est in casu nostro, ꝙ priuatus prandio est incapax illius pœnæ, ergo debeat alia puniri, &c.

Septimo pondero tex. in clem. 2. de vita & honest. clẽ. 1. 2. respon. nã dr̃, q̃d clerici vtẽtes vestib. ꝓhibitis, de quibus ibi, suspendunt eo ipso à ꝑceptione fructuũ beneficiorũ, ꝑ sex menses, ponamus tamen, ꝙ nõ sunt beneficiati, & sic sunt incapaces illius pœnæ, tunc dicit tex. ꝙ reddunt inhabiles ad dictã beneficia, obtinẽda ꝑ idem tempus sex mensiũ, & sic incapacitas pœnæ operat, vt fiat cõmutatio in aliã pœnam, sed sic est in ꝓposito nostro, vt supra dictũ est, ergo, &c. & hoc optime stringit

Octauo sic probo, certum est, quod videtur argu. ualere de lege ad testatorem. & e contra in authen. de nupt. §. disponat. col. 4. cum simil. modo sic, si testator iubet aliquid fieri, quod fieri non potest propter aliq. causam, debet fieri conuersio & commutatio in aliud, vt voluntati defuncti satisfiat eo modo quo potest, & ne eius dispositio sit frustratoria. l. legatum. ff. de vsufru. lega. l. legatum ff. de admi. re. ad ciui. perti. clem. quia contingit, de religio. domi. ergo idem debet esse in dispositione legis, sed sic est, quod lex seu constitutio nostra iubet non venientem puniri prandio illius diei, illud autē fieri non potest, quia iam priuatus est, ergo debet fieri commutatio pœnæ, vt satisfiat constitutioni nostræ, & ne sit frustratoria, & hoc arg. dedi ex verbis Bal. in l. qd ergo. §. pœna grauior, ad fi. de his qui nota. infam.

Nono optime facit l. in testamen. la primera, in fi. ff. de cond. & dem. ad quam pone casum.

Decimo sic probo, supposito delicto, necessario debet sequi pœna ex legis dispositione. l. eum qui nocentē in princip. ff. de in iur. l. ita vulneratus, ff. ad leg. Aquil. q̄a delicta non debent remanere impunita, vt ibi. sed sic est quod collegialis non veniens, hora consueta deliquit, vt est notum, ergo debet puniri, sed in prandio non potest puniri, quia iam est priuatus, ergo debet fieri commutatio in aliam pœnam, ne alias remaneat delictū impunitum.

Vndecimo certum est, quod crescente delicto vel contumacia, crescere debet & pœna. l. relegati. ff. de pœnis, cum simil. bonus tex. in c. quoniam frequenter, in fi. vt lit. non contest. vbi tex. dicit, quod iudex a principio vnica pœna dēt esse cōtentus ad alterā nihilominus processurus si hoc meruerit proteruitas cōtumacis, &c. facit tex. elegās in l. 3. in fi. C. de Episc. audi. ibi dū dicit, nec in eos liberalitatis augustæ referatur humanitas, q̄ impunitatem veteris admissi nō emendationi potius, q̄ cōsuetudini deputarunt, &c. item facit, qđ diuturnitas in peccato non minuit peccatum, sed auget, leg. si diutino. ff. de pœnis, facit c. non satis, cum sequen. de Simo. &c. cum tanto, de consue. & in cap. cum haberet de eo qui duxit in matr. & in c. non debet, in fi. de consangui. & affini. modo sic pro primo delicto fuit punitus, cum ergo secundo deliquit, creuit contumacia seu delictū, si ergo pro illo non esset puniendus crescente delicto non cresceret pœna, quod est contra omnia prædicta, ergo debet alia puniri, & hoc necessario stringit.

Duodecimo hoc probo, pluralitas delictorum reqrit pluralitatem pœnarum. l. quicunq;, de ser. fug. l. Agraria. ff. de termi. mo. Varia enim delicta varijs pœnis punienda sunt. cap. non afficiamus. 24. q. 1. sed collegialis pluries deliquit, & pro primo delicto fuit à mensa priuatus, ergo pro sequenti, quia non venit hora consueta debet alia pœna puniri, quia plura delicta, vt modo dixi, &c.

Tertiodecimo facit, quod dicit Paul. de Cast. in l. de curiones. C. ex quib. cau. infa. irro. vbi post gloss. & Bal. dicit, quod potest esse crimen, & tamen sit impunibile, nam sic tale crimen, pro quo veniret imponenda pœna fustium decurio illud committit, diceretur committere crimen, & in pœnam fustium incideret mero iure, & tamen illa non potest sibi imponi, vt ibi notatur, vnū tamen est, & hoc pondero, quod posset pœna cōmutari sic hic commutatio in simili, in l. e. legatum. ff. de vsufr. le. sic in proposito cum pœna prandij collegiali iam priuato non possit imponi, debet commutari in aliā, ne delictum sit impunitum.

Quartodecimo, vbicunque non potest colligi vel assignari, nisi vnica rō, illa habetur pro expressa, vt est glo. singula. in l. quamuis. C. de fideic. & ibi Doct. & p Bal. in l. maximum vitium. Cod. de li. præt. etiam si esset materia correctoria, vt per Doct. in authen. quas actiones de sacrosanct. eccle. modo sic, quando lex vel statutum imponit pœnam collegiali, non venienti, non potest colligi, nisi vnica ratio, scilicet ne delictum remaneat impunitum, vt est notum. ergo illa ratio habetur pro expsa, si sic, ergo debet alia pœna puniri, cum non sit capax primæ expressæ in constitutione, & hoc ne delictū sit impunitum.

Quintodecimo, inducta ad pœnam non debent immunitatē concedere. l. sine hæreditaria. ff. de nego. gest. cum simil. si ergo non habet prandium, & ideo non debet puniri, consequitur immunitatem à suo delicto, & sic constitutio inducta ad pœnam concederet immunitatem contra dictam regulam, q̄ non est ferendū, &c.

Sextodecimo hoc suadetur intentio constitutionis nostræ est non venientem punire, vt patet, sed si veniens finito prandio non puniretur, propterea quia iam aliàs erat priuatus, esset contra constitutiones. ergo debet puniri. cap. marchio. 1. q. 1. cap. sedulo. 38. distin. cap. intelligentia, de verbo. signi. l. non dubium. ff. de legibus. cum simi.

Decimoseptimo hoc probo, certum est, quod quando plures actiones nascuntur ex diuersis delictis, nunq̄ alia aliam consumit etiam perceptione, imo omnibus debet puniri in effectu. l. nunquam plura. ff. de priua. delict. Inst. si quadru. pau. fe. dica. §. fin. cum ibi plene notatis, & notatur plene in l. idē ait. in fi. ff. nautæ caup. stab. & in l. nunquam actiones. ff. de reg. iur. tc. char. modo ad propositum collegialis commisit plura delicta, ex q bus nascuntur plures actiones, licet ergo sit punitus p primo delicto priuatione prandij, tamē debet nihilominus puniri pro pœna, quod non venit hora consueta, & sic pro scđo delicto, quia istæ actiones pœnales de diuersa re concurrentes nunquam alia aliam consumit et perceptione, vt dictis iuribus, & hoc caret responso, si autem essent plures actiones pœnales de eadem re concurrentes, id est, de eodem delicto, tunc quamuis alia aliam non consumet concursu, consumit tamen perceptione, vt notatur in dictis locis, & hoc sufficit pro ista conclusione.

Decimooctauo hoc pbatur per id, quod notat glo. & Bar. in leg. vulgaris, in prin. ff. de fur. & glo. & Docto. in l. mariti. §. sex mensium, de adult. & in leg. si diutino de pœnis, vbi concludunt in quæstione, quā quæritur, an pro pluribus delictis sufficiat vnica pœna, quod aut pœna est reiterabilis, & tunc plures pœnæ debent imponi, aut non est reiterabilis, vt in pęna adulterij, pro quo imponitur pœna mortis, & tunc vnica tantum pœna debet imponi, modo ad ppositum in casu nostro sunt plura delicta, item pœna est reiterabilis, quia prandium taxatur sex marapetinis, & cœna quatuor. Cum ergo sint plura delicta, & pœna reiterabilis, ergo pro quolibet debet puniri, & hoc etiam caret responso.

Decimonono hoc probatur, quia si non puniretur veniens sumpto prandio, propterea quod alias esset iam priuatus, constitutio nostra esset quodammodo elusoria, quia sciens se non posse priuari, nunquam veniret horis consuetis, vt experientia nos docet; ergo ne hoc sequatur, debet non veniens puniri, & hoc probatur et à fortiori, quia etiam in materia correctoria, vbi nō habet locum extensio, etiam ex maioritate rationis, iuxta notata in authen. qnas actiones, de sacrosanct. eccle. nihil ominus habet locum extensio, quando alias constitutio vel lex esset elusoria, vt probatur ex gloss. in clemen. primo. in ver. sepelitur, in fine de sepultu. & bona gloss. in cap. quanquam. gloss. vlt. de vsur. lib. 6. & hoc ponit Ioan. de Ana. in rub. de apost. & Moder. in d. authē. quas actiones, si ergo habet locum in materia correctoria, ergo a fortiori in casu nostro, vbi nō tractamus de cor-

de correctione alicuius legis, vel statuti, sed solū de pœna imponenda, præsertim quia hic non agitur de extensione legis, vel constitutionis nostræ, sed solum de interpretatione, vel declaratione.

Vigesimò sic nō debet dari vis, vel occasio delinquēdi, vel malignandi. l. 3. §. 1. ff. de iur. iur. ff. de transact. l. cū his. §. si cum his. C. unde vi. l. meminerint. C. de indi. vidu. toll. l. 2. in 6. & quia hominum malitijs non est indulgendum. l. in fundo. ff. de rei vend. Si ergo priuatus sciret, se non posse iterum priuari, non veniens horis consuetis non conueniret cum alijs, vt quotidie videmus, & sic daretur sibi occasio delinquendi, & non parendi constitutioni, quod esset cōtra prædicta, ergo, &c. & per hoc puto istam conclusionem verissimam de iure.

Vltimo pro ista parte pondero tex. in eadem constitutione in alia parte, vbi dicitur, prandio autem finito vicissim arguant, &c. omnibus præsentibus, nec quispiam eorum etiam ab huiusmodi mensa priuatorum à constitutione discedat, &c. pondera ergo, quòd ibi imponitur onus collegialibus, vt præsens tempore conclusionis, & tamen ab hoc onere non excusat. datur etiam priuatus à mensa, modo ad propositum necessitas veniendi horis statutis imponitur oībus collegialibus, vt dicit constitutio, ergo ab hac necessitate nō debet esse immunis priuatus à mensa, per dictum tex. si ergo non venit, puniendus est, vt sæpe est dictum.

Vigesimosecundo non debet esse melioris conditionis delinquens quam ignoscens. l. non solum. ff. de nox. si ergo collegialis, qui aliàs non est priuatus, & sic non deliquit, punitur priuatione prandij nisi veniens horis statutis, ergo à fortiori iam priuatus, qui deliquerit, debet illa pœna puniri.

Vigesimotertio optime facit l. qui seruum, de interro. act. 2. responso, iuncta responsione ibi, nec debet impunitum, facit etiam l. 3. tit. 1. lib. 5. ord. vbi noua pœna priorem consumit, quam iudices etiam supremi commutare non possent, vt disseruimus supra §. 6. num. 4. de succ. crea.

Restat ad contraria respondendum, Ad primum ergo respondeo fatendo, quòd priuatio præsupponit habitum, & quòd collegialis non potest priuari prandio, quo iam est priuatus, tamen ego teneo, quòd possit puniri alia pœna simili, id est, in æstimatione prandij, & hc nullo modo obstat. Preterea quamuis constitutio dicat præsenti prandio, &c. tamen statim subdit, prandium vero taxetur sex marapetinis, & c. & sic datur sibi prandiū, punitur autem in sex marapetinis, &c. & sic verba sequētia declarant præcedentia, quasi dicat, priuetur prandio id est, æstimatione prandij, quæ æstimatio non excedat sex marapetinis, &c. & sic in effectu est pœna pecuniaria. Constat autem, quòd punitus pœna pecuniaria pro vno delicto, poterit pro alio delicto alia pœna pecunia ria puniri, vt patet per prædicta, & quia pluralitas delictorum requirit pluralitatem pœnarum. cap. non afferamus. 24. q. 1. & quia crescente contumacia, &c. ergo in proposito collegialis à mensa priuatus pro vno delicto, poterit iterum priuari æstimatione eiusdem prandij, eo quòd non venit hora statuta, & sic constitutio nostra nullo modo obstat.

Ad secundum dum dicitur, constitutio est pœnalis, fateor, ergo odiosa, & restringenda, illud negatur, nam non sequitur, constitutio est pœnalis, ergo debet restringi tanquam odiosa, imo habeo regulam, quòd constitutio pœnalis dicitur fauorabilis, & extendenda, quando agimus de delictis puniendis, istam regulam notabiliter ponit Bar. in l. 2. §. exercitum. ff. de his qui nota. infam. Bal. in l. non sine. C. de bonis, quæ libe. Paul. de Cast. in l. bona fides. ff. depos. Bar. in l. quemadmo. circa mediū. C. de agr. & censi. lib. 11. cum ergo in nostro casu sit huiusmodi, ergo cessat argumentum in præsenti, quia nos non quærimus de pœna extendenda, sed de pœna imponenda de nouo propter nouum delictum, & dum subijcitur in arg. contrario quod debet interpretari, vt minus lædat, quam potest, & sic quod sufficiat, pœna non obstat, quia in nostro casu delictum est certum, item pœna constitutionis est certa, vt supra dixi, ergo cessat interpretatio, & coniectura. leg. continuis. §. cum ita. de verb. obl.

Ad tertium dum dicitur, quod in constitutione non cauetur de alia pœna imponenda, quàm de priuatione prandij, ergo, &c. quia contenti esse debemus pœnis legalibus, dico, quod non obstat, nam fateor quod nō debet alia pœna imponi quam ea de qua cauetur in lege, tamen debet intelligi quādo illa potest imponi, aliàs imponitur alia similis, quando delinquens est incapax primæ, & ne delictum remaneat impunitum per ea quæ supra late dixi, & eadem est responsio ad id quod subijcitur, quod contenti esse debemus pœnis legalibus, fateor, scilicet quando illæ possunt imponi, alias fiat commutatio, vel secundo dico, quod pœna legalis est illa, scilicet in quam fit commutatio, cum iura dicant, quod quando delinquens est incapax pœnæ statutæ, debet alia plecti, vel puniri, & sic non obstat.

Quartum non obstat, quod non debet quis duplici pœna, &c. fateor, sed quando prima sufficit, aliàs secus, vt in nostro casu, & notatur in c. at si clerici. §. fi. de iud. vel secundo illud contrarium non facit ad propositum, qui loquitur respectu eiusdem delicti, sed quando sunt plura delicta, tunc requirūtur plures pœnæ, vt in nostro casu, quia pluralitas delictorum, vt dixi, &c. & ita intelligitur regula, quæ dicit, quod non debet sæpius de eiusdem hominis admisso quæri, &c. pondero illud verbum admisso in singulari, si autem essent plura admissa, id est, delicta, vt in nostro casu, &c. secus.

Quintum non obstat, quia nego quod pœna constitutionis sit pœna in specie, immo dico quod est in quantitate, vt supra probaui, & sic potest duplicari, & per consequens contrarium non obstat. Præterea posito quod esset in specie, & sic non posset duplicari, tamen dico quod debet puniri alia pœna pecuniaria pro secundo delicto, quia secundo delinquens erat incapax primæ pœnæ, & hoc per ea quæ supra dixi, & sic non obstat.

Sextum non obstat, dum dicitur quod vbi agitur de pœna, debet liquidissime constare, &c. quia fateor, tamē dico quod in casu nostro constat liquidissime, constitutio enim dicit, prandio priuetur, &c. ergo liquide constat, quod constitutio voluit illud delictum puniri, ergo debet puniri eo modo quo potest, sed prandio nō potest priuari, quia iā est eo priuatus, ergo punitur in æstimatione, & sic non obstat, præterea adhuc dico quod pōt puniri eo modo quo constitutio disponit, quia statim constitutio taxat prandium, & sic non venientem vult puniri in æstimatione prādij, quæ æstimatio semper durat, ergo punitur secundum verba, & mentem constitutionis, & sic non obstat. Præterea præsumptio legis est liquidissima probatio, vt notatur in l. si tutor. C. de pet. tuto. cum sim. sed concesso, quod iste esset incapax primæ pœnæ, adhuc leges expresse dicunt quod debet fieri commutatio in aliam, vt supra probaui, ergo liquidissime constat, quia si præsumptio legis est liquidissima probatio, ergo à fortiori dispositio expressa, quod nota, quia de huiusmodi pœnarum geminatione frequenter solet controuerti.

Et ista faciunt ad illam nobilem quæstionem, dum
31 Doct. aiunt, videndum esse, †An si aliquis commisit aliquod delictum, propter quod deberet decapitari, vel suspendi, si postea iste efficiatur furiosus, debeat decapitari, vel suspendi. Bal. notabiliter monet hanc quæstionē, in l. su-

in l. furiosum. C. qui testa. fac. poss. vbi determinat, non posse puniri in psona, sed bene in bonis, vt in l. diuus. ff. de offic. præsid. Idem tenet idem Bald. in l. 1. C. de confess. & in l. humanitatis. num. 46. C. de impu. & alijs. Idē Bal. & idem Aluarotus, in ca. 1. in fi. princip j. an ille qui interfecit fratrem domini sui, in vsibus feudorum. Ioan. de Imol. in l. ex facto. ff. de vulga. & pupil. num. 22. Idem Imol. sequitur illud dictum Bal. in c. Raynutius. numer. 143. de test. allegat ad hoc tex. in l. diuus, in §. si vero. ff. de offi. præsi. eandem opin. Bal. tenet Alex. in d. l. furiosum. C. qui test. face. poss. & est communis opinio, vt p. Ludou. Rom. in d. l. furiosum, & per eundem in l. pen. ff. si ex noxali cau. agatur. licet ipse vtrobique contrarium teneat, quod & tenet contra communem opinionem Bar. in c. in liberis. col. pen. de rescrip. Ias. in l. si seruum. num. 7. ff. si ex noxali caus. agatur. Ioannes Igneus in l. 3. §. ignorcatur. num. 79. ff. ad Syllan. sed tamen opinio Bal. communis est, & hanc opinio. Bal. sequutus fuit Ias. in d. l. furiosum. num. 7. Idem in l. ex facto. num. 30. ff. de vulg. & pupill. & ibi Franc. à Ripa num. 73. Guilielm. Bened. in rep. c. Raynutius. in verbo, si absque liberis moreretur, de test. in tractatu de exemplari substitutione. num. 23. Dec. & ibi Hier. Cagn. num. 1. in l. in negotijs. ff. de reg. iur. & hanc opi. firmat esse communem Ludo. Gomesius in §. item si quis in fraudem. num. 6. Instit. de act. eandem etiam dicit communem esse Hippolytus de Marsilijs, in l. 1. num. 58. ff. ad legem Corn. de sica. hanc opinion. dicit item communem, licet cōtra eam teneat Ias. in l. si seruum. num. 7. ff. si ex noxa. causa agatur. eandem opin. Bal. sequitur Ang. Aret. in tract. malefi. in verbo, scienter & dolose. num. 7. Marcus Anto. Baueria in §. item furiosi. num. 13. & 14. Inst. qui testa. facere poss. Sed contra istam communem opinionem facit; nam si quando pœna à lege imposita exequi non potest, ppter incapacitatem delinquentis, adhuc fit commutatio pœnæ, ne ille impunitus abeat, vt disseruimus, quanto magis in specie nostra, vbi executio in corpore furiosi fieri posset, sed tenenda est communis opinio, quia furiosus mortuo assimilatur. l. si quis alicui, iuncta sua Gloss. verbo, acquisitam. ff. de acquir. hæred. sed in mortui cadauere non fit pro delicto condemnationis executio, vt per totum ff. de cada. puni. ergo, &c. si aliquis existens in ebrietate committat homicidium, non debet puniri homicidij pœna, probat tex. in c. sane. cum duobus sequētibus 15. q. 1. Glo. in c. inebriauerunt Loth. ead. causa, & q. & in l. 1. iuncta Gloss. in verbo, temulentia. C. si quis Imper. maledixerit de iure regio probatur in l. 5. tit. 8. & p. 7. & hanc opi. tenet Bar. in l. aut facta. ff. de pœnis, quem sequitur Hippolytus de Marsi. in l. 1. num. 63. ff. de sicarijs. Card. Alex. in c. denique. 4. dist. Fran. de Ripa in l. fi. num. 79. C. de reuoc. don. Ioan. de Anan. in c. de infantibus. num. 2. de his quis filios occide. Rom. in l. 1. in princ. num. 9. ff. de verb. oblig. & hanc opin. approbent Doct. Theologi, prout refert Ioan. Gerson. in regula, moralibus. lib. 1. col. 3. Sanctus Thomas 2. 2. q. 150. art. vlt. Bal. in rep. l. 1. col. 2. C. vnde vi. Ang. in l. si non conuitij. C. de iniurijs. Abbas Pan. in c. sicut, de testib. Ang. Aret. in tract. maleficiorum. in Glo. scienter & dolose. Bal. in l. data opera. col. 13. C. qui accu. nō poss. per Ang. Aret. vbi supra. verb. incendario. Gregorius Lupus in d. l. 5. verb. se. embriagasse, & hæc est communis opinio, quòd non debeat puniri homicidij pœna, sed alia mitiore, quod iure can. probatur in d. c. sane, & iure ciuili, in l. omne delictum. §. per vinum. ff. de re milit. & iure regio, in d. l. 5.

Contrariam tamen opin. tenet idem Bar. sibi contrarius, in l. respiciendum, in §. delinquunt. num. 3. ff. de pœnis, per tex. in l. omne delictum, in §. qui se vulnerauerit ff. de re milita. & ista opin. Bart. sequitur Florianus in l. sed & si quacunque, in §. sed si infans. ff. ad l. Aquil. vbi dicit Florianus, quòd iste talis punitur, tamen mitius, q̄ si non fuisset ebrius. Quam opin. sequitur etiam Gulielmus Mayn. in l. in totum. num. 68. & in l. fere in omnibus. num. 3. ff. de reg. iur. Salic. in l. diuus Traianus. C. de sicarijs. Abb. in c. 1. col. 2. de maledi. Bald. in l. 1. num. 43. C. vnde vi. & Diu. Tho. vbi supra, refert quēdam Pitagoricorum seuerius statuisse cōtra delinquentes per ebrietatem quam si in sana mente deliquissent.

Tertia fuit opin. existimantium, vt si sciebat se solitū manus ad arma impellere, hominesque percutere cum inebriaretur, ebriusque data opera factus fuit, tunc ordinaria pœna puniatur, non secus, quam si sanus mente id fecisset, alias secus, ita tenent Marianus Soc. in repet. c. ad audiētiam. num. 15. de homi. Aret. vbi supra. verbo, scienter & dolose, num. 17. Lud. Montaltus de reprob. sententiæ Pilati, dubio 1. num. 4. Petrus Due. reg. 257. sed loquuntur contra d. l. 5. & iura supra adducta. & errant, quia licet dolose quis sese ebrium faceret, non tamen capienda est tam sinistra suspicio, & coniectura, vt dolus istius ad homicidium vsque sese porrigeret, qua de re alibi latius.

32 In summa homicida regulariter capite punitur. l. 1. ff. ad l. Corn. de sicar. l. 2. & 3. tit. 8. p. 7. & l. 4. tit. de los homicidios, lib. 6. ord. ampliatur nouem modis, & limitatur alijs 25. modis, vt per Hippol. in d. l. 1. de sicar. col. 1. cum 12. seq. plenius per Iac. Boullēn. in l. capitalium. §. famosos. ff. de pœn. remissiue per Bern. Diaz regu. 321. sed inter reliquas limitat. ea non est prætermittenda, q̄ si homicidium culpa tantum, non etiam dolo commissum fuit, cessat pœna capitalis, secūdum veram, & communem opin. quam tenent And. in l. 1. ff. de legib. & ibi Ias. num. 19. Bart. in l. quid ergo. §. pœna grauior. ff. qui no. in fam. Bal. in l. qui data opera. C. qui accusare nō possunt, & alij quam plures relati per Ias. vbi supra. Sed quid si cum animus esset occidere Titium, errore alium occidi, puta Seium, an sim capitaliter puniendus, nō secus quam Titium, quem volebam, interfecissem, & Bartol. sentit quod sic, quia omnino dabam operam rei illicitæ, ita Bar. in l. respiciendum. §. delinquunt. ad fin. ff. de pœn. sed contrarium tenet Ang. ibi, & idem Ang. in l. si cum seruo, per illum text. ff. de iniu. Florian. in l. scientiā. §. sed & si defendendi. ff. ad legem Aquil. Ias. in l. 1. ff. de legib. num. 18. & hæc pars mitior videtur, arg. l. interpretatione, & l. sanctio legum. ff. de pœn. c. in pœn. de regu. iur. lib. 6. sed tamen ego puto quod capite puniatur, nā homicidium fecit re & animo, nam quod fecerit re ponimus pro constanti, quòd fecerit animo probatur, nā iste habuit animum homicidium faciendi, & licet noluerit me occidere, sed te tamen nihilominus occidere voluit, idque fecit, nec est curandum, me ante occidere voluit, nam lex homicidium in quacunque persona factum punit, vnde cum & re & cōsilio sit factum homicidium, licet extrinsecus sit erratum, id non impedit pœnam homicidij, quæ vt locum habeat, duo tantum, quæ hic, vt dixi, interuenerunt, requiruntur, scilicet factum & consilium, sicut in simili probatur in l. 1. §. si legatarius. ff. ad l. Falc. & per totum. ff. de cond. inde. prout no. Glo. in l. nunquam. ff. de acqu. rerum dom. & Bar. & omnes post Glo. ibi in l. si per errorē. ff. de iur. omn. iud. & in specie est tex. quem Bar. all. in d. l. respiciendum est scilicet tex. in l. eum qui nocentem. §. pen. & fi. ff. de iniu. vbi est expressum.

Et tenendo opi. Bar. contra communem, non obst. d. l. cum seruo, nam ibi constat iniuriam factam consilio non esse, sed nec etiam re, quia vbi deest animus iniuriandi, ibi iniuria esse non potest, vt in fi. princ. Inst. si quadr. pauper. at in nostro casu homicida habuit saltem in genere animum iniuriandi, idest, occidendi, & idem in d. §.

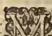
in d.§.pen.& fin.vnde errat Iaſ. quatenus ait hic dolum
non eſſe.

Nec obſt.d.l.cum autem.§.excipitur., de ædil. edi.nã
ibi ſimiliter dolus nec in genere affuit,nec in ſpecie,vi-
des ergo quod opin.Bar.& lege probatur & ratione, ꝓ
qua optime facit l.ſi quis ſeruo alieno.C.de fur.& §.ſed
& ſi credat.Inſt.eo.vbi quando delictum eſt perpetratũ
animo,& facto meo,licet ex voto nõ ſucceſſerit,punior
ac ſi etiam re,& ex voto delictum perfectum eſſet , er-
go quanto magis in noſtro caſu, vbi non modo haberi
animum delinquendi , animumque ad factum deduxi,
ſed etiam delictum re fuit perpetratum,licet nõ ex ani-
mo,& voto meo,ſed aliter quam ego volebam, & ſi in
dd.ll.vt in ſi.earum pater,punitur ille propter exemplũ,
quanto magis in noſtro caſu, quando delictum eſt gra-
uius.Adde etiam pro me, quia aliquando fit iniuria ſo-
lo animo,vt cum pater per filium iniuriam patitur,iuxta
§.patitur.Inſt.de iniur.aliquando fit iniuria ſolo facto,
veluti,ſi cum Titiũ occidere vellem,te occidiſ, iuxta d.
§.pen.& ſi.aliquando fit iniuria,& animo,& facto,velu-
ti ſi cum te occidere vellem,id effeci,primo caſu ceſſat
pœna,& delictum,ſecundo vero,& tertio caſu,nec ceſ-
ſat delictũ,nec pœna.hæc omnia probantur in d.§.pen.
& ſi.ſi recte inſpiciantur.Præterea,ſat eſt ꝙ vel in gene-
re delinquendi animum ille habuerit.l.qui iure militari
de teſt.mil.iuncta l.2.de libe.& poſth.& §.nominatim.
Inſt.eod.tit.

S V M M A R I V M.

1 *Mater ex mala tutelæ administratione an poſſit incar-
cerari,cum omni legum auxilio renunciaui,ar.d.q.*
2 *Mulier capi non poteſt pro debito ciuili, cum communi
opinione.*
3 *Parentibus maior pietas debetur quam reliquis.*
4 *Parentum vtrique par pietas debetur, licet eis in libe-
ros non ſit par poteſtas.*
5 *Mulieri parcendum eſt aduerſus dolum ſumptum.*
6 *Ratio expreſſa in lege pro lege habetur.*
7 *Nobilis non capitur pro debito ciuili.*
8 *Mater ratione tutelæ male administratæ non capitur,
etiam ſi per actum renunciaſſet omni legum auxilio.*

C A P V T X C V I I.

1
VLIAR quæ in aſſumptione tutelæ re-
nunciauit Velleaino , & omni legum au
xilio, poteſt ex mala adminiſtratione in
carcerem trudi,ita Bar.num.13.in auth.
matri. C. quando mulier officio tutelæ
fungi poſ.Idem Bar.in l.ſi quis ſub cõditione.num.17.
ff.de teſtam.tut.Salic.in d.auth.matri. & auiæ.num.14.
Rom.Alex.& Iaſ.num.34.in d.l.plerique.ff. de in ius vo
can.Idem Rom.in l.ſi vero,in §.de viro,& in l.alia.§.ele
ganter.num.11.ff.de ſol.matr.Philip. Dec.in l.fœminæ.
num.74.ff.de reg.iur.Alex.in additionibus ad Bar. in l.
nemo carcerem.num.4.C.de exac.tribu.lib.10.Matthe
ſilla.in ſing.110.Bal.in tract.de carceribus.c. 1. num.3.
Bar.Soc.in reg.259.in 7.fallentia.& in reg.229. in 2.fal
len.& in conſ.180.num.2.vol.2. Guil.Mayne.in l. quo
tutela.num.138.ff.de reg.iur.Marian.Soc.in tract.de ci
tationibus.art.5.num.39.verſ.16.fallit Nico.Boerius in
deciſ.349.num.11.Iaſ.in d.l.ad egregias.num.9.ff.de iu
reiur.& in l.ſi ego la 2.num.4.ff.ſi cert.pet.Hippoly. in
ſing.248.Gomeſius in d.c.mulieres. num.13. de iudi.
lib.6.Ciſuentes in l.62.Tauri.& ibi Pala. Rubius nu.3.
& Caſtillo in prin.Bal.Nouellus in tract.de dote,in 7.p.
princ.priuil.5.Nic.Boer.in rep.l.conſentaneum.nu. 41.
C.quo.& quand.iudex.Mattheſillanus in ſing.119.

Contrarium tenet Soc.in d.l.plerique.Barb.in d.c. la
tor,& alij quos ipſi referunt,præſertim Barb. in d.c.la-
tor,de pignoribus,pro quibus contra communem ſen-
2 tentiam facit,† quia fœmina pro debito ciuili nõ poteſt
incarcerari in domo,nec extra domũ,l.1. C. de officio
diuerſorum iudicum,& in auth.ibi poſita,& in auth.ho
die nouo iure.C.de cuſtodia reorum.Gloſſ.in l.conſen
taneum.in verbo,ad cogendum.& ibi Bar. Doct.C.quo
modo,& quando iudex.& in l.ad egregias. in Glo. 1. ff.
de iureiur.hanc opin.tenet Iaſ.in l.cum dubitatur.num.
33.C.de iure emphyteu.& in l.plerique.num. 34. ff. de
in ius vocan.& in l.ſi ego.num.34.ff.ſi cert.pet.& in l.ad
egregias.num.9.ff.de iureiur. Ciſuentes & Doct. in d.l.
69 Tauri.Philip.Dec.in reg.fœminæ.num.72.ff.de reg.
iur.Barb.in c.lator.num. 1. de pignoribus . Dominicus
Francus,Lud.Gomeſ.& cæteri Doct.in c.mulieres , de
iud.lib.6.Bal.in tract.de carceribus.c.1.num.3.Ioan.Ba
pti.de S.Seuerino,in tract.de debitor.ſuſpect.& fug. q.
5.num.22.Marian.Soc.in tract.de citationibus.artic.5.
num.39.verſ.16.fallit Nico.Boerius,in deciſ.349.num.
11.Hippoly.de Marſilijs,in pract.criminali.§.attingam
num.64.& in ſing.248.Soc.in reg.259. Hæc autem re-
gula nullo iure reperitur limitata in caſu quo de agim⁹,
ergo erubeſcimus cum ſine lege loquimur.l.illum.C.de
colla.præſertim cum regulis iuris tenaciter ſit adhæren
dum,vt plene tradunt Dec.Cagn.& Mayner.poſt Bart.
ibi,in l.1,ff.de regu.iur. Quinimmo communis opinio
non ſolum nulla nititur lege,ſed etiam caret omni bo-
na ratione,nam ſi mulier non poteſt capi pro debito pe
cuniario extraneis debito,vel præſtando,nec pro debi-
to etiam fiſcali , nec etiam pro debito deſcendente ex
maleficio,quando tale maleficium non erat enorme,vt
d.l.1.& auth.ſed hodie.C.de offic.diuer.iud. & auth. vt
nulli iudicum.§.neceſſarium.auth.ſed nouo iure. C. de
cuſtodia reorum,quanto minus capi poterit pro eo de
bito quod non deſcendit ex vero maleficio , nec debe-
3 tur fiſco,nec etiam priuatis extraneis,†ſed tantum con-
iunctis,hoc eſt filio,vel nepoti , cum quibus longe mi-
tius quam cum extraneis agendum eſt.l.nam & ſi paren
tibus.ff.de inoffic.teſt.l.ſcripto.ff.vnde liberi,præſertim
cum liberis qui immanium ferarum moribus non ſunt
præditi,ſemper ſancta,& honeſta perſona parentum vi-
deri debeat,vt in l.liberto.ff.de obſe. & faciunt pleræq;
leges illius tituli,& C. eod.tit. nec dubium eſt quin par
reuerentia eſſe debeat reſpectu parentum fœminarum ,
quam maſculorum,vt ff.de in ius vo. l. 4. §. parentem.
vna enim eſt omnibus parentibus ſeruanda reuerentia.
l.parentes,eod.tit.quinimo quo certior eſt parens , eo
maior reuerentia ei debetur, nec dubium eſt quin ma-
ter certior parens cuique nato ſit quam pater.l.quia cer
4 tior.ff.de in ius vo.† matribus enim ac patribus par pie-
tas eſt reſpectu liberorum,licet non par poteſtas , vt in
l.furioſæ.ff.de curat.furioſi,& cuius modi cunque ma-
ter ſit,tamen in iudicio filij de turpitudine parentis vix
dici oporteret,ſecundum Cice. in oratione pro Cluen.
quia ſecundum eum non modo reiicere homines parẽ
tum iniurias,ſed etiã æquo animo ferre oportet, quan
to ergo facilius ferre decebit rei cenſusve parum fruga
liter adminiſtrati iacturam , cum quælibet iniuria per-
ſonalis longe grauior ſit quam totius cenſus amiſſio.l.
in ſeruorum , cum ibi nota.ff.de pœ. ergo cum fœmina
tutelam aut curam extraneorum habere non poſſit,ſed
tantum liberorum.l.1.2.& 3.& authen.matri & auiæ.C.
quando mulier tutelæ officio fungi poſſit , dicerem ꝙ
talis curæ male adminiſtratæ , aut tutelæ ratione poſſit
à liberis ſuis crudeliter in carceres trudi,nõ ſolum om-
nino falſum,ſed etiam iniurium,impium,crudele,ac ne
5 fandum cuique honeſto viro videri debet . † Præſertim
cum mulieribus,& minoribus ſubueniatur aduerſus do
lum

lum præsumptum, vt si minus frugaliter tutelam, vel cu
ram administrauerit non tam dolo quam culpa, quini-
mo non tam culpa peculiari sua quam totius sexus mu-
lieberis propter ipsarũ fragilitatem videbitur defecisse, pꝛ
terea propter sexus honestatem, & reuerentiam matro-
nalem hoc mulieribus priuilegium datum est, d.l.1. C.
de offi.diuersorum iudicum, ibi considerato sexu, ergo
id priuilegium renunciatione omitti nõ potest.l. alia.§.
eleganter.ff.sol.matr. Quinimo etiam ea si ratio expres-
sa nõ esset, pro expressa haberi deberet, quandoquidem
alia reddi non potest, iuxta Glo. communiter approba-
tam, vt per Ias.Cor.Alex.& alios ibi, in l.quamuis.C.de
6 fideicom.† & cum dicta ratio sit expressa in d.l.1. habe-
tur perinde ac si lege nominatim comprehensum esset;
quia quãdo ratio legis est generalis, licet decisio sit par-
ticularis, tamen ipsa ratio pro lege habetur, nec restrin-
gitur per decisionem particularẽ, quinimo decisio tunc
loco tantum exempli habetur, quod non arctat regulã,
vt plene tradunt Tiraq.de causa cessante, par. 1.numer.
152.& num.135.cum plu.præced.& seq.Ias. Dec.Curt.
iun.& alij in l.humanitatis, per textum ibi.C.de imp.Ias.
in l.stipulatio hoc modo concepta.ff.de verb. oblig.nu.
12.ad h.Ias.in l.de quibus.num.14.ff.de legibus. Ias.in l.
quamuis, post Glos.ibi.C.de fideicom. Idem in authen.
quas actio.C.de sacros.eccl.num.22. cum plu. præced.
& seq.per l.his solis.C.de reu.don. quod procedit secun
dum communes, & veras opiniones, etiam in exorbitan
tibus, & pœnalibus, & correctorijs, vt dictis locis, vnde
cum in d.l. sit expressa illa ratio cõsiderati sexus mulie-
bris, eique debito honestatis, & pudicitiæ pro expressa
haberi debet legis decisio etiam quoad hanc rem qua
de agimus, quandoquidem eadem ratio ex integro mili
tat, & in hac specie tutelæ, vel curæ parum frugaliter ad
ministratę non secus quam in reliquis speciebus, nec ad
rem pertinuit quod mulier renũciasset Velleiano, & om
ni legum auxilio, nam talis renunciatio eo pertinet, vt ef
ficaciter obligata videatur, non autem vt carceribus de
tineatur. Aliud est enim aliquem obligatum esse: Aliud
executionem contra eum fieri, & etiam in executione
facienda varij modi esse, & possunt, & solẽt, vnde in spe
cie proposita non negamus mulierem efficaciter obli-
gatam fuisse, attamen cum contra eam fit executio, di-
uerso modo fit, quàm si fieret contra virum, aut mascu
7 lum. nam & similiter nullus negabit† quin nobilis effica
citer ex omni contractu obligetur, & tamen executio
contra eum aliter fit, quam fieret contra plebeium, nam
vinculis non detinetur, vt plene resoluimus de succ.crea
ti.lib.3.§.22.num.74.cum pluribus seq. Pro nobis text.
in §.eleganter.l.alia.ff.soluto matrim. Pro nobis l.si quã
do.§.illud.C.de inoffi.test. dum ait meritis magis filios
ad obsequia paterna prouocandos, nam ibi Papinianus
Iureconsultus per Iustinianum relatum turpe, ac veluti
flagitiosum existimauit, vt inter parentes, & liberos ad
mutua officia prouocandos necessaria esset pactio, aut
verbalis vlla coactio. At quanto turpius, ac flagitiosius
eidem Papiniano videretur vinculis, ac carceribus id as
sequi velle. Pro nobis l.quæ iure.ff.de pact.dot. Pro no-
bis tex.in c.si diligenti, de foro competen. Pro nobis l.
veluti.ff.de iusti.& iure.ibi, vt patriæ, & parẽtibus parca-
mus, id quod vel ipsum ius naturæ dictauit. Ad idem l.
fi.ff.si quis à par.l.1.§.quæ onerandæ.ff. quarum rerum
act.non detur.l.1.& 2.ff.de hom.lib.exhi. Ad idem l.li-
bertos.C.de obseq.§.sed maior asperitas. Instit.qui sunt
sui vel ali.iur.l.fi.C.de bon.lib.ibi, reuerentia tamen, fa-
ciunt ea quæ tradidimus de succ.creat.§.22. nume. 74.
8 cum pluribus seqq.† Hactenus cum Velleiano, & omni
legum auxilio per simplicem renunciationem renuncia
uit, quid tamen si per pactum conuentum quod effica-
cius esse solet, vt patet in l.1.cum ibi notatis per Glos.&
Doct.C. de pactis, vbi ius conditionale remitti potest
per pactum, quod tamen per simplicem renunciationẽ
missum fuerit, non posset, sed adhuc tenendum est idẽ,
vt mulier etiam per pactum conuentum nequeat renũ-
ciare huic beneficio, ne pro debito pecuniario carceri-
bus detineatur, vt cum multis contra magis communẽ
opinionem disseruimus in d.§.22.num.82. vbi multas af
fines quæstiones attigimus.

SVMMARIVM.

1 *Monachi an possint esse executores testamentorum, ar-
dua quæst.*

CAPVT XCVIII.

1 MONACHI † minores executores testamẽ
torum esse nequeunt, clem. exiui de paradi
so.§.proinde, & §.verum; de verb.signif. at
si testator reliquit decem florenos distri-
buendos inter decem pauperes, & huic di
stributioni faciendæ præfecit talem monachum, is mo
nachus huius ministerij non videbitur incapax, Bart.in
tract.minoritarum.lib.2.c.4.& 5.num.5. Idem Bar.in l.
cum pater.ff.de le.2.in §.hæreditate, quem sequuntur
ibi Paul.& Ioan.de Imol.Pet.de Anch.in cons.412.nu
me.8.Ias.in l.1.§.item acquirimus.num.52.ff.de acquir.
poss.Alex.in cons.57.num.8.vol.2.Couarr.in c.tua. nu.
5. de test.& est communis opinio secundum Ripam, in
l.ex facto.§.si quis rogatus.2.ff.ad Treb.num.5. hanc di
cit communem opinionem Ioannes Gualdensis de ar-
te testa.tit.7.cautela.7.num.3.Sali.in l.1.C.de hær.inst.
Abb.cons.11.factum sic se habet, & cons.110.in causa,
lib.2.prout refert Gualden.vbi supra. And.Sicul.consil.
12.lib.1.Lud.Rom.cons.49.quoad primum, in secũdo
dubio, prout refert Ripa, vbi supra.

Pro hac opinione facit, quia omnia cẽsentur permis-
sa, quæ non reperiuntur expressim prohibita.l. nec nou.
§.quod eis.ff.ex quibus cau.maiores, sed monachi quo
ad vltimarum voluntatum executiones non sunt peni-
tus interdicti, quia licet actio prout iuris est, & actualis
executio, seu administratio prout est facti, eis non pos-
sint competere, tamen consilium ad illam rem accom-
modatum possunt præbere, hæc tria probantur in d.§.
verum, ipsis ergo non competit iurisdictio ad quicquã
hac in re imperandum, non actio ad quicquam hac in
re petendum iudici aliter vel extra non administratio,
vel dispensatio seu distributio, vt manibus suis, vel ope-
ra sua isthæc fiant, sed consilium præbere possunt, & li-
cet regulariter hæres non teneatur sequi tale consilium
l.cum pater.§.mando.ff.de leg.2. tamen illud verum cũ
hæres sponte consilium monachi requisiisset, vel vltro à
monacho sibi datum esset, non sic quando ex præcepto
testatoris hæres iussus esset consilium requirere mona-
chi, & illud sequi, nam licet isto casu actio huic mona-
cho nulla competat ad compellẽdum hæredem, vti eius
sequatur consilium, adhuc tamen is hæres si iuxta præ-
ceptum testatoris monachi consilium non petat, petitũ
que non executus fuerit, non videbitur paruisse volun-
tati defuncti, sicque incidet in pœnam authen.hoc am-
plius.C.de fideic.& in corpore, vnde sumitur, meritoq;
vt indignus priuabitur defuncti hæreditate, vt ibi, nam
in d.clem.id vnum prospectum fuit, ne circa res huma-
nas monachi morarentur, quæ aliquam moram, aut so-
licitudinem, curam & impedimentum considerabile se
cum traherent, cuius interuentu ipsi distraherẽtur à di-
uinarum rerum contemplatione, nõ sic si vel nullo mo
do, vel tam leuiter vt in consideratione esse non debe-
ret, distraherent, vel impedimento eis fierent, sicque cõ
silium

filium monachos hac in re præbere non vetuerunt iura sed in specie nostra nihil plus facit monachus quam præbere consilium nominando illos pauperes, licet istud consilium de præcepto testatoris efficacius, & fortius sit quam si præberetur citra iussum testatoris, sed licet maiorem vim ac potestatem iura dederint huic cōsilio à monacho præstito ex præcepto testatoris, quàm si vltro & citra testantis iussum præstitum esset, non tamen monachus magis moratur, aut impeditur à diuinorum quæ contemplatione abstrahitur in isto consilio præbēdo præcepto testatoris, quam si illud citra eius iussum p̄buisset, sicque non est cur magis hoc casu consilium tale præbere impediatur quam illo

Contra quam tamen opinionem tenet expresse Bal. in d.auth.ingressi.num.20. quia de facili hoc officium trahitur ad quæstum pecuniarum. Quam opinionem Bal.sequitur.Card.in d.clem.exiui.in §.verum.num.14. & ibi Petr.de Anch.num.25.& in cons.202.num.2.Iacobus de Canibus in tract. de executione vltimarum voluntatum in prima particula.num.23.Dominicus de Sancto Geminiano,in c.1.col.2.de testam. in 6.& ibi Fran.Idem sentit Bal.in l.id quod pauperibus.C. de episco.& cler.num.9.dum refert se ad id quod dixerat in d. auth.ingressi.Idē tenet Celsus in add.ad Bald.in d.auth. ingressi,aiunt enim prohibitionem,de qua in d.cle.exiui,esse generalem,nec restringi per rationem particularem,ibi expressam,arg.l.prospexit.ff.qui,& à quibus,ibi, quod per quam durum est,sed ita lex scripta est,sed sane ibi erat generale præceptum, nec erat expressa ratio specialis per quam illud generale præceptum restringeretur,quam opinionem tenet etiam Fel.in ca. ex parte. num.6.de const.Bar.in cons.12.col.12.vol.1.num.3.ver sic.ex istis infert.Eandem opinionem contra Bar.tenet Franc.à Ripa,in d.§.si quis rogatus.num.5. vbi dicit q. verior,& salubrior est supra d.opinio Bal. per tex. in d. clem.exiui,in §.dubitauerunt,ibi,in ea quomodo oculos haberead bona videantur,& ibi respondet ad fundamenta Bar.opinionem tamen Bar.dicit ibi posse procedere nemine se opponente,quia tunc valet electio secundum Fredericum de Senis,in cons.293. ad finem, & in istis terminis loquitur Romanus in cons.499.num.5.& in singula.242.& in cons.235.num.4.& vltra Doctores supra d.opin.Bal.contra Bar.dicit esse puram veritatem, Barba.in d.c.tua nobis.num.9.& 10.& dicit quod communis opinio eam sequitur,& allegat quam plures Doctores,eandem opinionem Bal.dicit de iure veriorem, licet communem dicat opinionem Bar.Ioan.Gualdensis in tract.de arte testandi,titul.7. caut.7. num.3. hanc Bal.opinionem sequitur, & receptiorem appellat Petr. Duc.regul.381.

Denique priorem partem affirmatiuam,vt liceat monacho minori talem electionem pauperum,seu nominationem facere,longe veriorem puto, nam si testatori iuberet,vt talis eleemosyna fieret de consilio talis monachi minoris,vel si hæres sponte sua vellet eam eleemosynam facere,de eius consilio quo magis pium gratumq; Deo faceret,nullus abnegaret quin id liceret.d.§.verū, ibi,verum tamen in his exequendis dari consilium ipsorum statui nō obsistit,sed istæc nominatio,qua de agimus,nōn præbet vllam iurisdictionem tanquam iudici, vel executori ipsi monacho,nec præbet ei vllam actionem tanquam parti, nec imponit ei necessitatem manibus suis attingendi illam pecuniam,aut alterius vllius administrationis,aut solicitudinis subeundæ , aut actum vllum corporeum faciendi,velopus,seu operam,sed simul ac verbotenus declarauerit eos decem pauperes quos digniores,aut dignos illius eleemosynæ existimauerit,functus erit officio suo,satisque fecisse videbitur, per quod nihil omnino à diuinarum rerum contemplatione se substraxisse videbitur, sed potius opus piū gratumque Deo fecisse,& in tali nominatione facienda simillimus esse videbitur consilium danti,cui consilio hæres parere necesse habebit, licet alias consilia regulariter non sint obligatoria,vt in d.§. iurando , sed hæres formaliter obtemperasse voluntati testatoris non aliter visus erit(prout debet,arg.l.Mæuius,& l. qui hæredi,in princ.ff.de cond.& dem.)quam si in ea eleemosyna distribuenda sequatur nominationem,& consilium illius monachi,ergo,&c.

SVMMARIVM.

1 *Testamentum in quo filiusfamilias à patre præteritus fuit,est ipso iure nullum, etiam antequam filius impugnet,ar d.q.*

2 *Conditionum aliæ suspensiuæ sunt,aliæ resolutiuæ.*

3 *Intellectus legis filio præterito.ff.de iniusto,rupto.*

CAPVT XCIX.

1 FILIVSFAMILIAS si in testamento patris præteritus fuit, an testamentum sit. ipso iure simpliciter,& omnino nullum, an vero ita demū si filius illud dicat nullum,adeo controuersum est,vt hunc articulū esse de summis apicibus iuris Ias. exclamauerit in l.si.num.23.cum seq. C.de bon.poss.cō tratab.qua in re,vt ita demum sit nullum, si filius id voluerit,& non aliter tenuit Gloss.in l.filio preterito.ff.de iniusto,rupto.Gloss.in l.scimus,in princ.verb.ipso iure. C.de inoff.test.Glo.in l.si duo.ff.de l.præst. Glo. in l. is, qui in potestate,in prin.eod.tit.Glo.in l.si pater, in Gl. mag.ad §.C.de inst.& subst. & ista fuit communis opinio Glossarum secundum Ias.vbi supra.d.nu. 23.quodque semper Glossæ ita tenuerint,firmat Ang. qui idem sequitur,& eam veram non aliter,atque Euangeliū semper existimasse parum pie fatetur,quam ipse quoque sequitur in l.ita tamen.§.quoties.ff.ad Trebel.sequuntur que alij quàm plures quos refert, & sequitur And.Tiraquel.in l.si vnquam,verb.reuertatur.num.13.C. de reu. don.à quo dum allegat Ias.idem tenentem in l.2. C.de posthu.hæ.instit.cauendum est,nam ibi nihil hac de re attigit,& dum allegat eund.Ias.in l.si filius, qui in potestate.1.not.ff.de lib.& posth.errat,nam Ias.potius tenet contrarium,& dum allegat Gulielmum Bened. in cap. Raynutius de test.verb.in eodem test. 1.num.84.errat, nam ille contrarium defendit, hancque opinionem tueri testamentum satis vetustum ipse Gulielmus,& Tiraquel.testantur.Nā Ebulia, Lucij Mæuij Agrippæ vxor ex duabus filiabus alteram instituit, alteram vero præterijt,at Afronia quæ præterita fuerat,cum sorore contēdere noluit, testamentumque matris patientia honorare,quam iudicio euertere sanctius,magisque pium existimauit,sicque ratum manlit testamentum,quod à Valerio relatum est lib.6.c.8.quod inscribitur de testamētis,quæ rata manserunt, sed miror incuriam Gulielmi, & Tiraq.hoc exemplum adducentium de matre filiam prætereunte,cum nos loquamur de patre filiumfa. prætereunte,quarum rerum est in specie proposita non obscura differentia,vt prope docebimur.

Contrariam partem videntur tenere plures Glossæ, quæ simpliciter,& indefinite aiunt tale testamentum,in quo filiusfamilias à patre præteritus sit, nullum esse,neque exigunt vllam filij declarationem, aut petitionem, ita tenet Glo.in §.sunt autem verb.contratabulas. Inst. de bono.possess.Glo.in l.si.verb.petita.C.de bon.possessio.contratabulas.Gl.in l.si ita scriptum.§ si.in Gl. si.ff. de lib.& posthu.Glo.in l.& si pepercit.§. si.verb. filium (ibi qui

sibi qui hic gradus è quo est præteritus statim est nullus, eod. tit. Gloss. in l. non putauit. §. si quis emancipatū. verbo, iura. ff. de contratabulas. Glo. 1. in fi. in l. quod vulgo ff de contratabulis. Glo. fi. in l. vnic. ff. si tabulæ testa. nullæ extabunt Glo. in l. 2. verb. filio. ff. de excep. rei iudic. hanc opinionem sequitur, & firmat esse communē tam vltra montanorum quam citra montanorum Ias. in l. filio præterito. C. de contratab. num. 23. & num. 29. tenet à Costa simpliciter in l. Gallus. §. quid si tantum. ff. de libe. & posthum. par. 3. num. 177. Guilielm. Bened. in d. c. Raynutius. verb. in eodem testamento. 1. nume. 84. cum plu. seq. sequitur & dicit esse communem opinionem Ias. in l. si filius, qui in potestate. 1. not. ff. de lib. & posthum. sequitur & dicit esse communem opinionem Alex. num. 16. in d. l. posthumo nato, vbi etiam Dec. nume. 9. eam sequitur, & negat hac in re laborandum esse quasi in re clara, vbi numer. 45. hanc dicit communem opinionem Curt. Iun.

Tertia fuit opin. Cur. Iun. qui in d. l. posthumo nato. num. 45. ait has opiniones ita concordari posse, vt ipso iure nullum sit tale testamentum, verum in effectu non esse nullum, si filius abstineat, quia tunc conualescit, in quam partem inclinare videtur Alex. in l. inter cætera, in princ. ff. de lib. & posthu. col. 1. & hæc pars sapit veritatē
2 sed eget declaratione, nam præmittendum est, † quòd conditionum aliæ sunt suspensiuæ, aliæ resolutiuæ. Suspensiuæ dicuntur, quæ dispositionis conditionalis, qua de agitur, non modo effectum, aut executionem, sed & substantiam, aut essentiam interea dum pendent, impediunt ac suspendunt, (quale est in illa conditione, si nauis venerit, si Mæuius consul fuerit, vel si decem dederit) l. vnica. §. sin autem aliquid sub conditione. C. de cadu. tollen. vbi traditur communiter per Doctor. notant Glo. & communiter Doct. in l. Item quia, post princ. ff. de pact. Resolutiuæ conditiones dicuntur, quæ neque substantiam, aut essentiam dispositionis impediunt, aut suspendunt, nec etiam executionem, sed eo duntaxat pertinent, vt quod semel factum, aut perfectum fuerat, infectum sub aliquo futuro euentu reddatur, seu rescindatur (quale est cum domum vendidi, & tradidi, ita vt meliore conditione allata res inempta fieret, iuxta l. 2. cum ibi notat. & fere per totum. ff. de in diem adiectione, vel etiam in terminis totius tituli. ff. de lege commil.) Modo sic si filiusfamilias in testamento patris præteritus fuit, & quæritur, an tale testamentum puta præsentialiter, & simpliciter nullum esse videatur, an vero sub hac demum conditione nullum esse videatur, si filius dixerit, ac declarauerit velle se testamentum impugnare, respondendum est, nullum videri pure, & præsentialiter, non quidem sub hac conditione suspensiua, si filius declarauerit, velle se illud impugnare. Verum quia solius filij fauore tale testamentum lex improbauit non improbatura, si sciisset filium præteritum iudicio patris patien
3 tem aurem accommodaturum. † ideo si filius postea acquieuerit patris iudicio, vel eius hæreditate abstinuerit (proprio fauori, vt potest, renuncians, iuxta l. pen. C. de pact.) tale testamentum, quod initio re vera nullū fuit, non solum valebit, sed etiam retro semper validum fuisse videbitur, vnde fructus illius hæreditatis non solum à tempore quo filius patris iudicio se acquiescere velle declarauit, sed etiam retro à tempore mortis testatoris ad hæredem scriptum pertinebunt, non secus quam si re vera, vel nullus filius fuisset, vel non fuisset præteritus, isque est verus sensus Iureconsulti in l. filio præterito. ff. de iniust. rup. simillimum est in legatario, qui licet à tempore mortis testatoris quo ad fructus, & omnes commoditates dominus rei legatæ esse videatur. l. à Titio. ff. de furt. l. si tibi homo. §. cum seruus, cum ibi notat. per Glo. Bar. & Alex. ff. de legat. 1. tamen si repudiat, semper talis res legata videtur fuisse, & permāsisse sub dominio hæredis vt notat communiter per Gloss. & Doct. in d. § cum seruus, optimus tex. in l. legatarius, eod. tit. & in l. 1. §. 2. & 3. ff. si quid in fraud. patro. quasi legati dominium pure transeat in legatarium, sed sub hac conditione resolutiua, vt si forte repudiauerit, nunquam retro transiuisse videatur, quod & in specie nostra euenire intelligo, vt si filius præteritus abstinuerit, licet ante abstensionem testamentum, & erat nullum, & hæreditas ipso iure filio quæsita fuerat, iuxta l. necessarijs. ff. de acquir. hæred. iuncta l. 1. ff. de iniusto, rup. & in princ. Inst. de exhæredatio. lib. tamen post filij abstensionem, & testam. retro semper valuisse, & hæreditatem patris filio nunquam quæsitam fuisse intelligimus, quasi sub tali conditione non suspensiua, sed resolutiua hæreditates filio præterito quæsita videretur, id quod generale est in omnibus acquisitionibus, & annullationibus, quæ fauore alicuius inducuntur à lege, si is repudiat, aut renunciat fauori suo, vt diximus non semel in quæstionibus præcedentib.

SVMMARIVM.

1 *Testamentum in quo filiusfamilias fuit præteritus à patre, an valeat iure prætorio, & est egreg. q.*
2 *Intell. l. si testamentum. ff. de testam.*
3 *Testandi inuentum à iure ciuili non etiam naturali descendisse.*
4 *Possessionem capit hæres testamentarius, licet filius præteritus sese opponat.*
5 *Intellectus l. filio præterito. ff. de iniusto, rupto.*

CAPVT C.

1 TESTAMENTVM in quo † filiusfamilias à patre præteritus fuit, quod secundum veram & communem opinionem nullum est de iure ciuili, plerique nostrorum varie contendunt, an iure quoque prætorio nullum sit, an vero valeat saltem iure prætorio & communis opinio est tale testamentum vtroq; iure tam ciuili, quam prætorio nullum esse, Ita tenent Gloss. in l. 2. ff. de excep. rei iud. verbo, filio. sequitur, & dicit communem opinionem Alex. num. 16. in l. posthu. nato. C. de contratabu. vbi eandem sequitur, & dicit communem Dec. num. 12. quem similiter & sequitur, & cōmunem dicit Curt. Iun. num. 46. cum seq. vbi eandem tenet, & communem dicit Ias. num. 28. qui ait, quòd studio tantum contradicendi quidam tenuerunt contrarium, & hanc opinionem tenent Bar. & alij in d. l. posth. & Glo. in l. vnica, in fi. ff. si tabulæ testam. nullæ extra. sentit Ias. in l. filius qui in potestate. colum. 1. & 2. ff. de libe. & posthum.

Contrariam partem, vt tale testamentum valeat de iure prætorio, tenent Glo. in verbo, petita in d. l. posthu. & Gloss. fi. in l. si ita scriptum. §. fi. ff. de lib. & posthum. Glo. in l. non putauit. §. si quis emancipatum. verbo, iura. ff. de contratab. Gloss. fi. in l. quod vulgo. eod. tit. Glo. in §. sunt autem. Inst. de bon. poss. Glo. in d. l. filio, præterito. fuitque communis opinio Glossarum, secundum Ias. in d. l. posthu. num. 28. vbi hanc partem sequitur Romanus, & sequuntur Christopho. de Castellione, & Iac. de Put. in d. l. filio præterito, & Rapha. Cuman. in d. l. si filius, qui in potestate. estque articulus disputabilis secūdum Dec. vbi supra, & hanc partem & nos defendimus in libe. de succession. creat. p. 1. §. 20. num. 138. & hic articulus est de summis apicibus iuris, secundum Ias. nu. 23. in d. l. posthumo.

Pro hac parte, vt testamentum tale valeat iure prætorio, licet iure ciuili nullum sit, soleo allegare tex. à nullo

vnquam

2 vnquam hac in re accommodatum in l. si testamentum. ff. de testam. (dum ait, sed vtroque iure valebit tam ciuilis, quàm prætorio) nam sensus plane illius legis est, non semper testamẽtum, quod valet, vtroque iure valere, sed aliquando valere altero tantum eorum iurium.

Modo sic testamentum, quod deficit ab initio (non loquor ex post facto), valere, contingere non potest, nisi aut ratione formæ, aut ratione rerum, aut ratione personarum. Ratione formæ semper valet vtroque iure, aut neutro, quia ius prætorium, & ciuile quo ad formam testamentorum in vnam consonantiam iuerunt, quasi societatem hac in re coissent. §. sed cum paulatim. Inst. de testam. Ratione rerum similiter vtroque iure valebit, aut neutro, quia nusquam lectum nusquam relatum, vt in rebus, de quibus testamur, sit differentia vlla inter ius ciuile, & prætorium. Ratione personarum idem, nam aut loquimur de persona dantis, id est, testatoris, aut accipientis, aut non accipientis, ex parte testantis non inuenimus vllam differentiam, quia qui habent testamenti factionem actiuam iure ciuili, habet quoque iure prætorio, & per contrarium qui vetantur vtroque iure, excluse intelliguntur à facultate testandi ex parte accipientis, omnes similiter qui habent testamẽti factionem passiuam, vtroque iure eam habere inueniuntur, & qui ab altero iure incapaces fiunt, ab altero quidem non introducuntur, ex parte autem non accipientis, id est, eorum qui cum honorandi testamento essent, honorati nõ fuerunt, si recte inspexeris quo ad primordialem testamenti validitatem, nullam inuenies differentiam nisi in hoc casu quo de agimus, quando filiusfamilias à patre fuit præteritus, nam tunc valet testamentum iure prætorio, subiacet tamen rescissioni per contratab. Iure tamen ciuili ab ipso initio fuit nullum, & hunc casum præsagire, ac præsensisse mihi videtur Iureconsultus in d. l. si testa. quia illa differentia in alio non verificatur, & iam quod in alio verificari posset, adhuc tamen ex illo tex. non posset non capi vehemens coniectura, & argumentum ad nostram opin. tenendam, cum saltem ibi sumatur regula hæc, quòd non semper testamentum ab initio vtroq; iure valet, & nostra opinio tuetur eleganti ratione, nam olim non vigebat testandi facultas, neque etiam erant inuentæ intestatorum successiones, neque enim isthæc sunt de iure naturali, sed tantum de iure positiuo, vt patet per totum de iure naturali. Inst. vbi cum enumerantur ea, quæ sunt iuris naturalis, & gentium, nullum verbum protulit de successionibus testatorum, vel intestatorum, patetque per totum. ff. de iusti. & iure, vbi similiter cum de iure naturali, & gentium ageretur, nullũ verbum emiserunt Iureconsulti de huiusmodi successionibus, nec verosimile est tot leges, totque constitutiones, ac Iureconsultorum responsa hac de re loquentia, præsertim ex professo, & integris titulis, hanc ad rem destinatis prætermissura hanc materiam successionum tam necessariam, tamque amplam, vt tertiam totius iuris partem occupatam habeat, tamque elegantem, vt summis vigiliis, ac lucubrationibus excogitatam, atque inuentã testetur Iustinianus Imperator in l. si quando, in principio. C. de inoffic. testam. sicque non supinus modo, verum fatuus quoque & intolerabilis error, atque obliuio esset, tot Iureconsultorum, ac Imperatorum, de iure naturali, & gentium in dictis titulis loquentium, si huiuscemodi successionum materiæ oblitii essent, vnde quia ad ius naturale, vel gentium nõ pertinebat, ideo prætermissam esse pro comperto, ac indubitato cuique modo sano esset, quod aperte etiam edocuit Iustinianus Imperator in §. singulorum, cum seq. §§. & titulis. Inst. de rerum diuisione. nam cum ibi polliceretur acturum sese prius de acquisitionibus iure naturali, vel gentium contingentibus, deinde de illis, quę iure ciuili euenirent, hãc successionum materiam collocauit non inter acquisitiones iuris naturalis, vel gentium, sed iuris tantum ciuilis, id quod nos plenius disseruimus in lib. 1. de successionum creatione. §. 1.

Modo sic iure positiuo prius præcepta fuit intestatorum successio, quam testatorũ, vt ibidem docemur, deinde testatorum quoque successio inuenta fuit, sed liberrime, simpliciter, & generatim, nam lege cauebatur, vt vti quisque legasset, aut iussisset res suas, ita ius esset. l. verbis legis. ff. de verb. signif. in illo enim primæuo iure positiuo hac de re loquente, neque vlla liberorum, aut parentum cura habita est, neque forma vlla disponendi, aut testandi à reliquis dispositionibus humanis distincta, ac separata introducta fuit, licet omnia isthæc postea vsu suadente humanisque necessitatibus exigẽtibus paulatim successiuis vicibus, atque temporibus recepta fuerint, sicque olim varia fuerunt genera testamentorum, vt docuit Imperator Iustinianus, in princi. Inst. de testam. quibus à iure variæ formæ fuerant accommodatæ, vt ibi, aliterque iure ciuili, aliterque iure pretorio circa testamentorum formas differebatur, donec vtrunq; ius quasi hac in re societatem coiret in vnam consonantiam, quo ad formam testamentorum inerunt, vt in §. sed cum paulatim. Inst. de test. in quam societatem, & consonantiam iuisse quo ad iustitiam disponendi, curãque, & fauorem liberorum, & parentum non reperiuntur, sicque licet iure ciuili illa omnimoda libertas testãdi, vel in vltimis voluntatibus de rebus suis disponendi ad libitum, quæ tempore vetustissimo competebat, & cõcedebatur, cuique vtroque iure tam ciuili, quam prætorio, iuxta d. l. verbis legis. non secus, quam & tunc, & etiam vsque in hodiernum diem conceditur in dispositionibus inter viuos. l. sed non vsque. ff. si à parente quis fu. ma. l. pen. ff. de pact. §. per traditionem. §. venditæ. Instit. de rerũ diuis. licet illa, inquam, omnimoda libertas, quæ iure tam ciuili, quam prætorio competebat, etiam hodie inspecto iure prætorio integra maneat quo ad primordialem testamentorum validitatem, circa iustitiam, & æquitatem disponendi, nam siue liberi, vel parẽtes præteriti omnino fuerint, siue exhæredati rite, vel nõ rite, siue etiam non rite instituti, semper primordialiter ac si sui creatione testamen. valet iure prætorio, licet ex post facto eodem quoque iure prætorio euerti possit per contratabulas bono. possess. neque vllum Iureconsultorum responsum, vllam legem, vllamve constitutionem huic rei aduersantem reperies, verum tamen iure ciuili ea libertas uarie restricta fuit, nam primum liberi nominatim exhæredari, si instituti non forent, iubebantur, neque eis exhæredatis æque, aut iniquè vllus recursus ad successionem paternam dabatur, vt per totum. ff. de libe. & posthum. de iure loquor ciuili, licet postea centum uiri inuenissent illam in offic. testam. querelam, per quam eis subuentum fuit, vt in l. 1. C. de pet. hæred. in l. fi. C. de lib. prat. itaque de iure ciuili liberis à patre præteritis nulla medela inuenta fuit, quia ea nõ egebãt cum eo iure, id testamentum nullum esset ipso iure, sed ipsis exhæredatis remedium querelæ accommodatum fuit, quia tunc opus erat auxilio cum testam. ualeret, iure autem prætorio cum solennitas, aut necessitas exhæredandi recepta non esset, relinquebamur in terminis iuris positiui primæui hac de re loquẽtis, quo iure quo ad primordialem quidem testamentorum validitatem uti quisque in ultima uoluntate de rebus suis disponeret, ita ius erat quo ad iustitiam disponẽdi, licet ex post facto id testamentum, quod initio firmum erat, per cõtratabulas euerti posset, si liberi essent preteriti, quia tũc suspicio erat quod essent à patre obliti, quod si expressim essent exhæredati, quia iã cessabat illa suspicio, non dabatur contratabulas nulla distinctione habita, utrum iuste,

iustè, an temerè exhæredati essent, dummodo rite fieret exhæredatio, quia prætor omnimodam libertatem, quę iure vetustissimo hominibus rebus de suis in vltima voluntate disponendi dabatur, coangustare noluit, nó magis, quàm in dispositionibus inter viuos, iuxta d.l. sed non vtique, iuncta d.l. verbis legis, quam libertatem restringere cum liberis præteritis contratabulas accommodabat, non dicebatur, aut putabat, quasi tunc idem facturus esset, ac optaret ipsemet páter, si de talibus liberis meminisset, simile in l.3.C. de inoffic. testam. simile in l. si vnquam. C. de reuo. do. simile in l. cum auus. ff. de cond. & dem. & hæc est verissima ratio qua exhæredatis prætor non subueniebat, iuxta l. non putauit, in principio (quam & ibi consulius reddidisse videtur. ff. de contratab. licet aliàs parum aptas parumque rem ipsam attingentes prodiderint in l. posth. nato. C. de contratab. Cur. iun. Ias. Dec. post Paul. Cast. & alios ibi.

Estque plusquam efficax ratio ad ostēdendum, quod licet filiusfam. in testamēto patris præteritus fuerit, quo casu testamentum iure ciuili nullum est, valeat tamen iure prætorio inspecta sui creatione, & primordiali validitate, non secus quam si is filius esset institutus ritè, aut exhæredatus piè, aut impiè, quod & suadetur alia peremptoria ratione, ná & si is filius in minima re, vel portione institutus esset, non desinebat ab initio valerę testamentum de iure prætorio, nec dabat ei contratabulas, aut vllum ius impugnandi testamentum de iure prætorio, & tamen non minus egebat ope, & auxilio, quam si ex toto nihil testamento esset sibi relictum, quid enim si in obolo, aut vno minimi vilissimique valoris numo honoratus esset, sicque iure ciuili subueniebatur, vt sine temere exhæredatus esset, siue in minore portione quá legitima institutus darentur sibi querela inoffi. testam. § fi. Inst. de inoffic. testam. l. cum quæritur. C. eod. tit. & auth. nouissima, eod. l. Papinianus. §. 4. & 5. quoniam autem quarta, & l. si non mortis, eod. tit. ff. vides ergo palá, vt prætor liberis quidem subuenire voluit, sed tantum parentibus testantibus, nam quòd liberis præteritis subuenierit, nó tam ob fauorem ipsorum id fecit, quam ob fauorem parentum, ne præter eorum mētem, & animū ad alienas successiones bona sua abirent. Præsumebant enim tunc eoque casu liberorum, vel oblitus, vel ignarus, at quo casu constat oblitum, aut ignarum non fuisse, (quod accidit quando liberos exhæredauit etiam temere, aut minus pie in minimo eos honorauit) tunc liberis prætor minime consultum curauit, maluitque omnimode libertatem parentibus conseruare, vt sic indubitatum esse debeat liberis præteritis indistinctè iure prætorio ratum esse fuisseque semper testa. primordialiter, inque sui creatione tenuisse non secus quam si instituti forent.

4 Quod & tertio loco † suadetur per l. 2. C. de edi. diui Adr. toll. vbi test. quod integrum cōsummatumque in sui forma appareat, regulariter habet executionem paratā etiam de iure communi, & consequenter hæres, qui illud iudici ostendit, mittendus est in possessionem hæreditatis, etiam si filius præteritus opponat sese. l. 2. vbi omnes. C. de edi. diu. Adr. toll. tradunt communiter Doct. in l. fi. eod. tit. per tex. ibi, vbi Bart. q. 6. vbi Bal. colum. 4. not. 3. & Alex. col. 1. Alex. in l. ait prætor. §. si iudex. add. 2. ff. de re iud. Idem Alex. in l. si cum dotem. §. eo autem tempore. ff. sol. matr. Ang. in l. cum antea. ff. de arb. Rod. Suares in rep. l. post rem. ff. de re iud. in 4. casu. cuius rei ratio illa est, quòd illud testam. certum est iure saltem prætorio valere in sui initio, neque ad rē pertinet, quod ve post facto possit infirmari etiam iure prætorio per contratab. si filius præteritus reperiatur, nam adhuc interea hæres in poss. mittendus est, licet postea hereditas ei adimi possit, nam & in omnibus non modo legibus, sed etiam titulis, ac libris integris de in integrum restitutione loquentibus, quod initio valet, postea rescinditur resque cū fructibus possessori adimit, læsoque restituir, vt l. quod si minor. §. restitutio. l. verum. §. 1. l. patri. §. 1. & 2. d. l. verum. §. sciendum, cum §. seq. & §. si locupletem. ff. de minoribus per totum. C. & ff. de cond. ob c. per totum. C. & ff. de condit. ind. per totum. C. & ff. de cond. ob turp. cau. per totum fere. ff. de rebus eorum. l. si prædium. l. prædiorum. lege vtere, fere per totum. C. de præd. mi. tex. magistralis in leg. videamus. 2. per totam. ff. de vsur.

Verum cum per ius prætorium id testam. valeat, sicque ex testam. hæres scriptus ad bona defuncti vocari videatur, iure autem ciuili non valeat, sicque eo iure repellatur, & præteritus filius inuitetur, vtrum istorum iurium inuicem pugnantium alterum vincet, respon. illud ius, quod hac in re aut materia, qua de agitur, nouissimum fuerit, alterum vetustius vincet, non secus quam si vtrunque ius, vel ciuile, vel prætorium esset, quo casu nouissimum vetustius expellit, exulareque cogit. l. nam & posteriores, cum ibi not. ff. de legib. l. ius ciuile est, cū ibi not. ff. de iust. & iur. l. pacta nouissima, cum ibi plene not. per Glo. & Doct. C. de pact. sicque cum vtroque iure tam ciuili, quam prætorio valeret testam. quo olim filiusfamilias à patre præteritus esset. d. l. verbis legis. ff. de verb. sig. superueneritque postea ius ciuile id declarans, & interpretans, vt procedat nisi cum iniusta esset dispositio per filijs præteritionem. l. si quis post. §. ex his. ff. de iniu. rup. per totum ff. de lib. & posthu. per totum. Insti. de exhær. lib. per totum. C. de libe. præt. hoc ius ciuile, vtpote recentius, seruandum est, at cum rursus tertio loco, seu tempore superuenerit prætor interpretans, & declarans, nouum illud ius ciuile inducensque, ut testamētum, quod filio præterito quiescebat impeditūque erat inspecto iure prætorio, nullumque erat inspecto iure ciuili, expediat, & quasi detegatur, ac liberet, sin atq; suos operari effectus, quando ratio iustitiæ, & æquitatis, quę mouerat ius ciuile cessare & euanuisse inuenitur, hoc ergo ius recentius, ac nouissimum præualebit, tū quia recentius, tum quia consultius, & æquius, simile in d. l. ius ciuile est, ubi per Gloss. & alios, ita intelligo d. l. filio præterito. ff. de iniust. rup. testam. ubi filio abstinente, cuius solius intuitu, & fauore testamentum iure ciuili infirmum intelligebatur, iure prętorio sustinetur, & tuetur, perpende enim illum textum dicentem, ex bono, & æquo tuetur, nam dum ait ex bono, & æquo, intelligitur iure prætorio, dum uero subdit tuetur, significat nō renasci quidem testamentum, sed in priori statu, ac origine, quod firmum erat de iure prætorio, conseruari, sustineri, tueri, tueri enim non est addere, aut denuo inducere rem ingenitam, sed iam genitam, creatam, ac stātem sustinere, conseruare, inde tuitio, & tutela, ac tutores, ut prin. Inst. de tut.

5 Et quod † in d. l. filio præterito, dicitur, (scilicet quamuis subtilitas iuris refragari uideatur) hunc habet sensum, quod licet iure ciuili, quod ab initio non ualet, ex post facto non conualescat. l. 1. ff. de reg. cat. tamen id non obest, quia eo iure ciuili, quod ab initio non ualebat, non intelligitur conualescere, sed magis alio iure, scilicet prætorio, ut innuūt illa uerba, ex bono & æquo, id quod opportune declarat Alex. in d. l. posthum. nu. 12. C. de bon. pos. contratab. ergo fuerunt tria tempora quorum primo testam. in quo filiusfamilias præteritus a patre erat, ualebat iure tam prætorio, quam ciuili, at successit secundum tempus, quo tale testamētum, licet iure prætorio ualeret, iure tamen ciuili nullum erat, & iuri ciuili utpote posteriori, hac in re standum erat, sed nouissime successit tertium tempus, quo ius prętorium uidens, quod tale testamentum ob meram filij prętериti

utilitatem

vtilitatem annullabatur, induxit, vt si filius huic vtilitati, & fauori renunciasset (iuxta l.pen.C.de pact.) tale testamentum vigeret, quod ius vtpote posterius, & etiam rationabilius seruandum est, ergo si ex verbis testamenti constaret filium fuisse præteritum, tūc antequam filius abstineret ab hæreditate patris, id testamentum nullum esset, & ipso iure, & in effectu, sed si postea filius abstineret iure prætorio, effectualiter conualesceret.

SVMMARIVM.

1 *Filius exhæredatus non fit suus hæres patri per nepotem ex se institutum ex testamento, contra communem.*
2 *Intell.l.qui alien.§.interdum.ff.de acquir.hæred.*
3 *Exhæredatio facta ob hanc causam, quæ filius per nepotem ex se institutum potest acquirere patris hæreditatem, non firmat testamentum, de iure communi noua declaratio, idem iure reg.ibid.*
4 *Hæredis institutio facta ad interrogationem alterius valet.*
5 *Hæredis institutio ad interrogationem alterius à fermè moriente facta non valet.*
6 *Hæredis institutio ad interrogationem alterius à fermè moriente facta, licet regulariter non valeat, valet tamen in testamento facto inter liberos.*

CAPVT CI.

1 PRÆMITTENDA ergo in primis est quædam quæstio necessaria, quæ conducit, & superioribus, & sequentibus, scilicet an testator possit formam legis prætermittere, atque immutare in iure suorum hæredum, vt licet regulariter, qui filium nepotemque ex eo in potestate habebat, filium tantum, non etiā nepotem suum hæredem habiturus erat, possit tamen efficere, vt per contrarium nepos tantum, non etiam filius sibi suus hæres fiat, sicque dispensare contra formā, & traditionem tex.in §.sui.Inst.de hæred. qual.& §.sui. Inst.de hære.quæ ab intest.& l.in suis.ff.de libe.& posth. l.cum ratio.ff.de bon.damnatorum, qua in re, quia pulchra, altissima, & amœna materia est, huiusmodi præmittimus conclusionem.

Filius exhæredatus non fit suus hæres patris ex testamento per nepotem ex se institutum.

In primis enim aduertendum est omnes nostri iuris præceptores non tenuisse modo verum, seu notissimū, indubitatumque iuris ciuilis elementum obseruasse filiumfam.exhæredatum, cuius filius testatoris nepos ab auo institutus esset, suum hæredem auo futurum ex persona nepotis, simul atque ille nepos post mortē aui hæres extitisset, quæ assertio eo pertinet, vt intelligatur simul, atque is decesserit, de cuius hæreditate agitur, nepotem institutum ei hæredem suum futurum, eamque hæreditatem ab ipso nepote illico abscessuram, inque patrem suum exhęredatum continuò transiturū, vt is non solum eam ipso iure acquirat, sed præterea cum ijsdem iuris qualitatibus eam habiturus sit, cum quibus nepoti delata fuit, vt ipse ei, cuius de hæreditate agitur, suus hęres fiat, quemadmodum, & nepos si apud eum ea hæreditas mansura esset, suus quoque hæres auo fieret, hanc sententiam ita intellectam obseruant, ac veluti catholicam disciplinam religiosissime tuentur omnes iuris vtriusque professores, vt ab ista doctrina declinatum nullum inuenias, quales sunt Bar.in l.qui in alien.§.interdū ff.de acq.hæred.quem ibi sequuntur Imol.Ang. Cum. Aret.Alex.col.1.& fi.Ias.col.1.Idem Ias.in l.si quis posthumos.§.si filium.num.23.ff.de libe.& posth.Idem Ias.in l.si filius hæres.nu.6.eod.tit.Aret.& Imol.in l.si filius sub conditione, alias incipit sub conditione filius.ff.de lib.& posth.Bar.Imo. & Paul.col.fi.in l.fi.ff.de cōd.inst. Imo.in c.Rayn.de test.Imol.in l.Gal.§.quidam recte.ff. de lib.& posth.& Eman.à Costa, in l.Gall.§. & quid si tantum, pag.114.post Pet.Iac.Bal.& Ang.quos ipse allegat.ff.de lib.& posth.Cur.Iun.in l.qui se patris.num. 9. vbi Dec.col.3.C.vnde lib.Idē Cur.in l.fi.num.44.eo.tit. Soc.in l.cū filio.ff.de leg.1.num.25.Fortun.in d.§.& quid si tantum. num.6.in eandem quoque sententiam inclināt Pet.Iac.Din.Albe.Bal.in d.§.interdum, dum existimant eum qui per alium hęres existit, qualis est filius in specie nostra cum eisdem qualitatibus hæredem futurum, cū quibus extiterat hæres is, qui eis hęreditatem quęsierat.

Verum.n.vero, & si ab hac receptissima sententia nullus vnquam abscesserit, ipse ausim contrariā sententiam verissimā dicere, pro qua in primis vrget talis consideratio, eū qui per alium hæres existit, qualis est dominus paterve qui hæreditatem per seruū, filiūve acquirunt, non videntur proprie hæredes, ideoq; illa conditio, quisquis mihi hæres erit, in tali persona non verificatur, idque scriptū reliquit Vlpianus in l.3.& in l.qui liberis.§.hæc verba.ff.de vulga.sic ergo & in specie nostra, is pater exhæredatus, qui per filiū hæres existit, neque simplex vulgarisve hæres existit, tantum abest vt suus hæres videatē.

Deinde in eandem partem multum me mouet egregium Papiniani responsum, qui in l.fin.ff.de cond.inst. scriptum reliquit referre, vtrum filius, qui à patre sub conditione potestatiua arbitraria, vt hęres scriptus fuit, nepotem ex se substitutum habuerit, neque ne vt si non habuerit ipse moriens legitimus patri in testamēto, hæres possit existere conditione defecta, vt in vltimo vitæ spiritu, & conditionē defecisse, & testamentū euanuisse, & ipsum filiū patri intestato suū hæredem instituisse dicamus, sin aūt nepotes ex se substitutos habuerit, tūc in illo vltimo vitæ spiritu, & conditio institutionis defecisse, & per hoc institutionis gradus euanuisse, hæreditatē queab primo gradu abscedentem in sm gradum substitutoris migrasse, migrantemq; nepotibus substitutis ipso iure acquisitā fuisse, acquisitamque in filium eius institutio per defectum conditionis euanuit, iure potestatis remeasse, sicque ei acquisitam, quo casu & hoc ē quod expendimus, Iureconsultus licet non ignorauerit filiū per nepotes hęredem patris fieri, tā non dixit legitimum suumve hæredem patri extitisse, quo fit, vt Iureconsultorum subtilissimus Papinianus planè significauerit, quod cum filius testatoris per nepotem ex se natū ab auo substitutum hæres existit, tunc effectu tantum, non etiā nomine hæres factus videatur, vt per hoc non solum testatori suus hæres non fiat, sed neque etiā hæres fiat, quod si filius, qui honore institutionis (est.n.institutio summi honoris in l.Iulianus.ff.si qs omissa caus. test.l.filium.§.sed & si portio.ff.de lega. præst.) à patre affectus, cum non per se, sed per filium suum patri hæres existit, suus hæres non intelligitur, vt ibi, quanto minus suus hæres intelligitur in specie nostra, quę habet filium summa exhęredationis ignominia (iuxta l.Papin.in prin.ff.de inoff.test.) a patre notatum fuisse.

2 Ad hec eandem partem veriorem esse docemur ex ipsomet arg.quod nostrates turpiter in contrarium pellexit, nā l.qui in alie.§.interdum, quam in tribus sui partibus expendimus, aperte ait filium necessarium hęredē futurum, non autem suum, & necessarium, vt per locum à contrario sensu. Item per locum ab inclusione vnius ad exclusionem alterius sententia nostra euidentius ꝓbetur quā longa contentione egeat, neque moueor qd tex.ait patrem suum, & sine aditione facit hæredem, & quidem necessarium, nam postquam Iureconsultus

patrem demōstrauit, cum de qualitate successionis actu rus esset, subiungit & quidem necessarium consultò prętermittens qualitatem suitatis, & cum in illo textu totū communis opin. repositum collocatumque fuerit præsidium, superest, vt eo excluso, recepta sentētia inermis nudaque maneat. Memor præterea quod ab omnibus vbique receptum sit exhæredationem ad effectum suitatis extinguendæ per aditionem hæredis extranei, (vt probat l. filium. §. sed cum exhæredatio. ff. de bo. poss. cōtratab. l. si exhæredatus. ff. ad Syllania. l. si patronus test. §. ex testamento. ff. de bo. liber.) existentiamque hæredis necessarij (qualis est nepos in potestate ab auo institutus) parem esse exæquarique aditioni extraneorum. l. cum bonis. ff. de acquir. hæred. l. iam dubitari, in fi. ff. de hæred. inst. ergo vt suitas filij exhæredati per aditionem extraneorum extinguitur, ita & per existentiam hæredis necessario, & consequenter semel extincta conualescere non potest. l. qui res. §. aream. ff. de solutio. quo fit, vt postquam iura suorum in ipso propter sui exhæredationem sic confirmatam euanuerint, in eodem renasci nō possint, licet in nepote non interdicantur, vt in §. ita demum, & in §. sui. Inst. de hære. quæ ab inte. §. sui. Inst. de hæredum quali. & differentia.

Enimvero absonum esset eum qui in testamēto fuit exhæredatus, eodem testamento suū hæredem auo fieri, harumque rerum naturalis inter se pugna esset, vt in simili ait. l. ius nostrum. ff. de reg. iur. nec me mouet exhæredatus aliquando suus hæres efficiatur. l. Papinianus §. si ex causa, ibi suus hæres. ff. de inoffic. test. illud enim fit ab intest. non ex testa.

Vrget præterea quod sermo simpliciter prolatus intelligitur de prima tantum vice. l. boues. §. hoc sermone. ff. de verb. sig. l. matrimonij. ff. qui & à quibus. l. si socius pro filia. ff. pro socio. l. inter socerum. §. fi. ff. de pac. dot. quo fit vt cum nepos ex institutione hæres extiterit, nō possit negari quin ipse proprie hæres fuerit, reliqui oēs improprij, cum duo insolidum hæredes esse nō possint. l. quod contra. §. vni duo. ff. de reg. iur. l. si vt certo. §. si duobus vehiculum. ff. commoda. eodem quoque pertinēt, quod vulgo dici solet; verba quæ prius non per posterius intelligenda l. 1. §. qui in perpetuum. ff. si ager vectig. Soc. in l. 1. col. 2. ff. de vul. nepos ergo qui prius hæres extitit, is solus suus hæres recte dicitur, non pater q per eum hæreditatem quæsiuit. is enim magis iure patrio, quàm hæreditario quæsisse intelligitur, arg. l. si infanti. in verbo, iure patrio, de iure delib. C. vel iure peculij. arg. l. 1. & 2. ff. de castren. pecu.

Denique hāc partem cogimur tenere coacta, & perēptoria ratione, quæ deducitur ex egregio Pauli Iurecō sulti responso, qui in l. quæritur. ff. de bonis libe. scriptū reliquit, filium qui exhæredatione sua motus est ab hæreditate libertorum paternorum, ad quā nepotes ex eo per legem vocantur, non debere eandem hæreditatem consequi per filios suos, ne otiosa elusoriaque legis testatorisue prohibitio videatur, si quod suo nomine cōsequi exhæredatus non pōt, id per suos filios consequit sic & in specie nostra plane elusoria redderetur exhæredatio testatoris, si exhæredatus eādem hæreditatem, eodem iure, qualitate, priuilegio, honoremque per nepotē institutum consequeretur quē habiturus esset, si exhęredatus nunquam fuisset, neque ad rem pertinet, q totaliter nepotem instituendo id permisisse videatur, nam licet per institutionem nepotis videatur testator permisisse, q emolumentum hæreditatis filio acquiratur, tamen non permisit, vt eodem iure, & honore hæreditas apud filium mansisset, quo mansura esset, si is exhæredatus, non fuisset, alioqui videretur testator inanem fecisse dispositionem, quod incredibile est, arg. l. 3. ff. de milit. test. notant Glo. Bar. & omnes in l. 3. §. si filius. ff. de libe.

& posth. estque supremi momenti, q filio exhæredato nepos instituatur, nam licet commodum pecuniarum sit apud filium, tamen honor institutionis apud nepotē mansurus est, honor autem institutionis preciosior est emolumento hæreditatis etiam opulentissimæ. l. Iulian. ff. si quis omissa causa test. l. filiū. §. sed & si portio. ff. de leg. præst. denique constat exhæredatū haberi pro mortuo. l. 1. §. si prætor. ff. de coniung. cum emancip. quo fit suum hæredem fieri non posse non magis quam si re vera mortuus esset. Neq; me mouet quod hæreditatis cōmoda habeat, nam adhuc verum est eū pro mortuo esse quoad nomen, speciem imaginemque hæredis, & quo ad titulum modumque acquisitionis, quo de agimus.

Postremo his plane adstipuletur Vlpianus Iurecōsultus, qui in l. fil. patroni. ff. de bonis liber. totā hāc dirimit controuersiam, vbi postq̄ nostram depingeret spēm, ait filium exhæredatum, qui per nepotem hæres sit effectu tantum, non ēt nomine, neque honore hæredem fieri non magis, inquit, q̄ si per seruū institutum hęres fieret indeque euenire, vt talis filius exhæredatus à cōtrarijs tabulas bonorum possessione libertorum paternorum submoueatur, non secus, quam si nullo modo emolumentum paternæ hęreditatis habuisset, vt contra tam apertū Iurecōsulti responsum contendere, nō pertinacis modo, verum temerarij quoque hominis esse videatur.

Adhæc non minus opportunè facit. ff. de leg. præst. l. is qui in potestate, in princ. quem per te inducas, & ita hanc partem olim inter plura quām 700. paradoxa publice Salmanticæ tuebamur, & deinde semper hæc pars contra receptam sententiam verior nobis visa est.

3 Infertur opportune, & vtiliter q in specie nostra cū hodie ad firmitatem testamenti desideratur titulus institutionis in persona filij, vt in auth. vt cum de appel. cog. §. aliud quoque, & auth. non licet. C. de lib. præt. certe si filium, & ex eo nepotem in potestate habebam, & filio exhæredato nepotem hæredem feci, licet per eum filio meo exhæredato vniuersa hæreditas mea acquiri potuerit, tamen adhuc testamētum est ipso iure nullum, quia secundum nos is filius iure patrio tantum, non etiam iure hæreditario mihi successisse videtur, nec suus hæres mihi extitit, sed emolumentum tantum hæreditatis acquisisse videtur per filium suum, non secus quam illud acquiret per seruum suum castrensis peculij, quem ego hæredem fecissem, nec per tale hæreditatis emolumētū cessat iniuria exhæredationis, vt probant fundamēta nostra, quam iniuriam potissimū auferre, & euitare voluerūt iura noua, vt d. §. aliud quoque vers. sola enim est nostræ serenitatis intentio iniuriā exhæredationis, & p̄teritionis à parentib & liberis auferre, licet tenentes cōem sententiam diuersum verosimilius est responsuros.

Infertur similiter, quòd cum iure regio ad firmitatē testamenti paterni similiter desideretur, quòd filius instituatur, vel exhæredetur ex aliqua ex 14. causis expressis in d. §. aliud quoque, & §. causas, eiusdem auth. vel ex alijs parem rationem habentibus secundum communē sentētiam, quam tenent nouissimi post alios in d. auth. nō licet, quòd si filius aliter exhæredatus esset, testamentū non valeret, nec sustineretur per institutionem nepotis, ex cuius persona filius eam hæreditatem acquirere posset, non magis quam sustineretur, si is nepos institutus, vel non esset, vel in rerum natura non esset, & ita intelligo tex. in d. auth. non licet, cum similibus, licet tenētes cōmunem sententiam aliud credibile sit in hac specie respōsuros, & facit multum opportune, quod tradit Decan l. hæredem. nu. 2. ff. de reg. iur. & Alex. in l. Seius, & Auger. ff. ad l. Falc.

4 Denique scis valere hæredis institutionem factā ad interrogationem alterius, Glo. cōmuniter approbata in l. iubemus, in verb. quemadmodum. C. de testam. quam

sequun-

sequuntur Cinus, Bar.Bal.Ang.Sal.Paul.Fulg.Alex.Cor.
& Ias.ibi, num.10.qui cum ea ait esse communem opin.
Cur.Iun.cons.183.col.1.lib.2.Id quod procedit dũmo
do testator non esset morti nimium proximus, vt tenẽt
Paul.in l.hac consultissima.§.at cum humana fragilitas.
5 C.qui testa.facere poss.Idemque Paul.in l.1.§.si quis ita
ff.de verb.obl.vbi Soc.num.2.Corra.num.1.col.1.Gui-
liel.Ponta.num.15.qui hanc esse communem opi. testa
tur Alber.Papiensis, quem refert & sequitur Io.And.ad
Spe.tit.de test.§.in primis.num.9.Ant.in c. cum tibi.de
test.firmat esse communem opi. Vicent.Hercul. in d.§.
si quis ita.num.10. Ang. Aret.in princ.Inst.de test.qui
firmat vsibus forensibus id receptum esse.Lud.Rom.in
l.gerit.ff.de acquir.hæred.num.10.Ioan.Imol.in l. hære
des palam, ad finem prin.ff.de testa.Lautem.Sylua.cons.
54.num.9.Alex.cons.12.num.2.lib.6. & ibi Molinæus
in eius add.Hippolytus sing.449.Ripa lib.3. responso-
rum.c.11.num.8.Rom.cons.306.Soc.nepos cons. 183.
num.19 cum seq.Dec.cons.489.licet fluctuans in con
trarium inclinet, Carolus Rui.cons.2.col.2.lib.2.Aym.
Crau.cons.117.num.1.Thom.Gramma.cons.73.col.1.
cum seq.Paul.Cast.cons.155.col.1.lib.1.Steph.Bertran
dus cons.349.num.6.lib.1.Roder.Suares allega. 1.pag.
15.Carol.Ruin.cons.9.num.14.lib.2.Idem Ruin.cons.
8.num.9.lib.3.Corn.cons.329.lib.1.num.13.Idem con
sil.73.num.12.eod.lib.Idem cons.22.num.8.lib.4.Soc.
cons.229 num.7.lib.2.Idem Soc.cons.92. nu.17. lib.3.
6 †tamen id procederet si testamentum fieret inter extra
neos, non sic si fieret inter liberos, vt in specie nostra,
nam si filium exhæredaui nepotemque ex eo etiam ad
interrogationem alterius hæredem scripsi, & si morti
proximus essem, valeret institutio cum fauore libero-
rum, arg.l.si.C.fami.ercis.l.hac consultissima.§. ex imper
fecto.C. de testam. quo magis illius odiosæ exhæreda-
tionis vires eneruentur, quod hoc admisso eueniet, er-
go, &c.arg.l.cum quidam.ff. de lib. & posthum. iuncta
d.l.qui in aliena.§.interdum.ff.de acquirẽ. hæred.quod
nota, quia nouum.

SVMMARIVM.

1 *Monachus non testatur cum communi.*
2 *Monachus testatur Papa permittente, cum communi.*
L.3.tit.5.lib.2.ord.
Monachismo superueniente an rumpatur testamentum cum communi, contra alteram communem.
Intell.l.1.& 4.tit.1.lib.5.ord.
3 *Deportato hæreditas data defertur legitimis hæredibus testatori, cum communi contra Accur. Guil. Rayni. Butr.& alios.*
Declaratio l.2.tit.de los alcaldes, lib.2.fori ord.
4 *Testamento per errorem testantis viciato hæreditas legitimis defertur, cum communi.*
5 *Excommunicatus habet vtranque testamenti factionẽ, cum communi.*
L.2.tit.15.lib.2.ord.
6 *Collegium nihil capit ex testamento.*
7 *Spurius quis dicatur.*
8 *Spurius ex damnato coitu natus nil capit ex testamento, & quod ei relinquitur legitimis hæredibus testatoris applicatur iure regio, & iure communi.*
9 *Spurius nil capit à patre, varie ampliatur.*
10 *Naturalis filius vt succedat.*
11 *Naturalis filius ex concubina fauorabilior est, quam si ex seorsum habitante nasceretur contra nouissimos, quod procedit etiam iure regio.*
12 *Nothus capere potest ex testamento patris cum nouiss. contra Bar.Alex.Oldrad.& alios.*
13 *Nothi, & naturalis differunt in successione ab inte.*
14 *Bastardus idem est quod naturalis.*
15 *Naturalis capit duas vncias ab intest.fallit varie.*
16 *Naturalis filius, & nepos legitimus ex filio naturali exæquantur.*
17 *Naturalis filius, & nepos legitimus ex filio naturali nõ excluduntur ab vxore patris iure regio.*
18 *Naturalis, vt succedat quando concurrit cũ legitimis.*
19 *Naturalis, nothus, spurius & similes institui possunt sub conditione, si à principe legitimentur, cum communi.*
20 *Intell.l.si.tit.3.lib.ord.*
21 *Spurius an ex interuallo bona patris capere possit, & an si ea bona ceperit, sit tutus iure poli, num.22. & an peccet qui spurio bona patris restituit, num.23. & quid si iurauit se restiturum. num.24.*

CAPVT CII.

ONACHVS non potest facere testamẽ
tũ, vt in auth.ingressi.C.de sacros. eccle.
vbi omnes antiqui, & noui, & in c.2. &
ibi omnes, de test.facit tex. in authen.de
1 monachis.§.illud, †tamen summus Pon-
tifex, vt per Couarru.in c.2.de test.num.10.potest mo-
nachis dare, si sibi libuerit, licentiam testandi, secundũ
Ias.in auth.ingressi.col.2.C.de sacros.eccl Bal.in l.si qñ
in prin.C.de inoff.test.Bal.in l.si.C.vnde legitimi. Paul.
in l.& militib.C.de test.mil.Bal.in auth.nisi rogati. col.
pen.C.ad Treb.Idem Bal.in l.1.si seruus extero.C. vt re
fert Ias.vbi supra.Barb.in c.cum in offic.col.pe. de test.
Ioan.Bap.in trac.de pensionib.q.19.Soc. cons.13.lib.1.
quos refert & sequitur Didac.Couarr.in c. 2. num. 10.
de testam.aliquid per Corn.cons.176.in præsenti.num.
7.lib.2.monachus similiter iure regio iudex esse non po
test, quia sui iuris non est, arg.l.2.tit.de los alcades, libr.
2.ord.expressius in l.2.eo.tit.
2 Illud autem dubium est, †an testamẽtum ante mona-
chismum confectum rumpatur per professionẽ sequu
tam, & magis est vt non rumpatur.auth.de monachis.§.
illud.auth.nũc autem.C.de epis.& cler.& in auth.si qua
mulier.C.de sacros.eccl.neque hoc casu monasterio de
betur legitima, Bar.Bal.Butrig. Paul. & alij in d.auth.si
qua mulier. Dec.in c.in præsentia, de probationib.num.
61.Idem Dec.qui hanc dicit communem sententiam,
cons.31.col.2.Imol.num.12.& Aret.num.5.in l.1.ff.de
test.Rip.in l.si vnquam.C.de reuoc.don.q.35. Abb.nu.
52.in d.c.in præsentia.

Contrariam sententiam videntur tenere Pet. Cin.&
Fulg.in d.auth.si qua mulier, quorum opin.communis
est secundum Ias.ibi, num.15.& num. 17. Imol. in l. 1.
num.11.ff.de test.Ias.in rub.ff.de liber.& posthu. num.
19.Idem Ias.in rub.C.de post. hæred. inst. & monaste-
rium loco posthumi esse aiunt Bal.& Imol. in l. filius à
patre.§.1.ff.de lib.& posthu. quod procedit secundum
eos, quando tempore testamẽti testator non cogitauit
de monachismo futuro, aliàs secus.ita Bart. in d.auth.si
quam mulier.& est communis opinio secũdum Ias.ibi,
num.17.& secundum Dec.in d.ca. in præsentia, nu.61.
licet contrariam partem etiam hoc casu teneat, & dicat
communiter receptam. Alciat.in rub.ff.de lib.& posth.
num.30.& num.31.itaque omnes fere conueniunt, vt si
tempore testamenti testator cogitauit de monachismo
futuro, tunc per monachationem non rumpitur testa-
mentum, quòd si tempore testamenti non sequentem
cogitauit de monachismo futuro, tũc per ingressum re-
ligionis rumpitur testamentum, non secus quam posth.
agnatione, secundum vnam communem sententiam, li-
cet secundum alteram communem sententiam etiam
hoc casu non rũpatur, quod etiã tenuit Viglius in prin.

Inst.quib.mod.testa.infirmentur, & hæc opinio magis
placet, licet in contrarium faciat l.si vnquam.C.de re-
uocand.don.qua de re plene per Didac.de Couarru.in
c.2.de testam.num.4.

An aut per monachismum sine licentia parẽtum, aut
fratrum initum à puella, quæ in eorum erat domo, pu-
niatur nõ secus quàm per matrimonium carnale sit ini
tum, & magis est quòd non, sic quòd sit limitãda l.2. &
4.tit.1.lib.5. ord.ne leges illæ pœnales recipiant exten-
sionem contra ea quæ tradunt Ias.& alij in auth.quas a-
ctiones.C.de sacros.eccl.

Deportatus non potest hæres institui, neque aliquid
ex testamento capere, tex.est in l.1.C.de hæredib.instit.
vbi traditur communiter per Doct.notant Gl. & Doc.
3 in §.legari.Inst.de leg.† neque posset esse iudex iure reg.
arg.l.2.tit.de los alca.lib.2.ord.ibi, o ouiere hecho cosa
por que vala menos, cõstat autem deportatum infamia
notari, verum si ex facto hæres institutus sit, dubiũ est
an hæreditas ei relicta fisco applicetur, an vero deferat
legitimis hæredibus testatoris, non secus quam si ille re
vera institutus non esset, & quòd fisco applicetur, tenet
Gloss.in d.l.1.& ibi Guiliel.de Cun.Butrig.& Rayne.&
est opinio sustentabilis, secũdum Imol.in l.si seruus eius
ff.de acq.hær.& in c.2.de test.tamen cõtraria opinio est
vera & communis, vt hæreditas deportato relicta legiti
mis hæredibus testatoris deferatur, per d.l.1.ibi, & hære
ditas in ea causa est, in qua esset si scripti hæredes non
fuissent, & ita tenent Bar.Bal.Sal.Paul.Alex.Corn. Ias.&
alij communiter in d.l.1.& est communis opinio secun
dum Ias.ibi.num.3.& ita tenent communiter Doct.in l.
si seruus eius.ff.de acqui.hær.facit l.si in metallum.ff.de
his quæ pro non scriptis habẽtur.l.in metallum.ff.de iu-
re fisci, facit, quia deportatus habetur pro mortuo.l.1.§.
pen.ff.de contratab.ergo, &c. vt in l.quidam referũt.ff.
de iure codic.in §.1.& §.pro 2.C.de cad.toll.simile quã
do testator hæredem scripsit extraneum, quem filiũ suũ
4 putabat, quę institutio non valet, hæreditas tamen fisco
non applicatur, sed legitimis hæredibus testatoris, ita te
nent Cinus, Bar.Alex.& aliter communiter in l.si pater,
per tex.& in l.neque apud.C.de hære.inst.& est commu
nis opin.secundum Ias.num.10.in d.l.si pater.

5 Excommunicatus† hæres institui non potest secun-
dum quosdam, quos refert Roland.in tract.testam.rub.
1.in fine.quia æquiparatur deportato, & similiter etiam
testamentum facere non potest, secundum Host. in ca.
pia.de exceptionibus in 6.glo.in c.decernimus, de sen-
tentia excommunicationis.lib.6. quæ singularis est se-
cundum Franc.in rub.de test.in 6.in 16.col.Ioann.Mo
nachus in c.quanquam, de vsuris.

Contrariam sententiam, vt excommunicatus habeat
vtranque testamenti factionem, tenent Archid.in d.ca.
pia.Ioan.And.& reliqui in d.c.decernimus.Freder.con
sil.74.Guiliel.Bened.in c.Rayn.de test.in verbo, mor-
tuo, itaque primo.num.288.Ioan.à Selua, de benef.3.p.
q.4.col.1.quam opinionem dicunt communem Fel. in
c.cum voluntate.de sent.excomm.Barb.in d.c.2.de te
stam.Idem Fel.in c.ad probandum, de re iud.col.2. Frã.
vbi supra.Bar.& Aret.in l.si quæramus.de testa.Abb.in
c.veritatis, de dolo & contum.Bal.in l.fi.C.si anno com
petenti iudice.facit gl.in c.pastoralis.§.verum, de appel-
lationibus, quæ excommunicatum relegato assimilat,
quem constat posse testari.l.relegatorum.§.1.& 2.ff.de
interd.l.eius.§.sed relegati.ff.de testa.facit etiam, Quia
omnia censentur permissa, quæ non reperiuntur expres
sim prohibita.l.nec non.§.quod eis.ff. ex quibus causis
maiores.l.superstatuas.C.de religiosis, sed excommuni
catus non reperitur testari prohibitus, ergo, &c. Præte-
rea speciale est in excommunicato propter hæresim. Itẽ
in excommunicato propter percussionem Cardinalis,
vt in c.excõmunicamus.§.credentes, de hæreticis, auth.
credentes.C.de hæreticis.c.Felicis, de pœnis.in 6. ergo,
& c.vt in l.nam quod liquide.§.fi.ff.de pen.lega.resoluit
Couarru.in rub.de testa.par.2.num.18.

An autem iure regio excõmunicatus iudex esse pos-
sit, & secundum hanc opin.videtur ꝙ sic, secus secundũ
priorem sententiam iuncta l.2.tit.15.lib.2.ord.dum ait,
o ouiere becho cosa por que aya venido a menos, nam
deportatum constat infamia notari, ergo, &c.

6 Item † Collegium regulariter hæres institui non po-
test.l.collegium.C.de hæred.inst.quia omne collegium
illicitum præsumitur, nisi approbatum probetur, vt di-
cit gloss.in l.1.de collegijs illicitis tradunt.Alexand. Ias.
& alij in dicta lege, collegium.gloss.in d.§. legari. Insti-
tut.de legat.

Item incertis personis olim nihil relinqui poterat, vt
tradunt glo.& communiter Doct.in d.§.legari, per tex.
in §.incertis, & in §.posthumo, eod.tit.quod dic, vt per
nouissimos in l.Gallus, in prin.ff.de li.& posth. Item in
metallum damnatis nihil relinqui poterat.gl.& commu
niter Doct.in d.§.legari.Inst.de legat.tex.in l.si in me-
tallum.ff.de his qui pro non scriptis habentur, vbi Bart.
notanter ait, quòd relictum ei, qui in metallum damna-
tus fuit, aufertur, & nõ fisco applicatur, sed legitimis hæ
redibus testatoris, vel si legatum erat, remanet apud hæ
redem, simile in eo, quod relinquitur deportato, vt per
Ias.num.10.in l.1.C.de hæredib.inst.

Item mendicantes non possunt capere ex testamen-
to secũdum quosdam, quod improbat & recte Guiliel.
Bened.in c.Raynutius, de testam. in verbo, & vxorem
nomine.num.217.quia etiam captiuis, qui sunt serui, re
linqui potest.l.si quis ad declinandam.C.de Episcopis,
& Cler. & idem pari ratione in mendicantib. qui bona
non tenebunt, sed distrahentur per episcopum, & pre-
cium in eorum vsus conuertetur, vt d.l.si quis ad decli-
nandam.l.fideic.& seruo.ff.de leg.3.& ita seruatur secũ
dum Bar.in l.ciuitatibus.ff.de leg.1.& in l.seruos.ff.de ali
mentis legatis, & in tractatu minoricarum.

Spurius filius patri suo succedere non potest, & qui-
7 dem præmittendum est † spurios filios esse in duplici dif
ferentia. Spurios enim large appellamus, eos, quorũ pa-
ter incertus est, etiam si ex soluto, & soluta cõcepta fue-
rint. Alc.lib.1.prætermissor. & Theophilus in §. aduer-
sus.Inst.de nuptijs.Budęus in l.vulgò.ff.de statu hom.Io
an.Bap.in l.si qua illustris.col.1.C.ad Orificianum. Ca-
tellianus Cotta in vltimis me mora.dictiõe, spurius. stri
cte vero spurij dicuntur, qui ex ijs parentibus nati sunt,
qui coniugium contrahere non poterant tempore con
ceptionis, ita Ang.in §.nouissime.Inst.ad Orif. Idem in
eo, qui nascitur ex coitu, punibile. Ang.ibidem. Alci.lib.
4.parergon.c.5.Ang.Policia.lib.Miscellan.ca. 18. quos
refert, & sequitur Couarru.lib.4. decre. in secunda par.
cap.8.§.5.ergo stricte, & specifice spurius dicitur etiam
is, qui patrem ostendere potest, si tamen ex coitu puni-
bile nascitur, vel ex ijs parentibus, qui matrimoniũ con
trahere nequeunt.d.l.vulgo.cap.tanta, vbi gloss. qui filij
sint legitimi.c.ad abolendam, de filijs presbyterorum,
licet largius spurium dicamus eum, qui incertum patrẽ
habet, qualis est natus ex scorto, vel meretrice.l.1. titu.
15.particu.4.leg.spurij.ff.de decurionibus.ergo spurius
8 † stricte sumptus, neque ex testamento, neque ab inte-
stato aliquid à patre capere potest, nec etiam ex contra
ctu inter viuos.l.1.& auth.licet.C.de naturalibus libe.§.
fin.in auth.quibus modis naturales efficiantur sui.l. 10.
titul.13.par.6.l.22.tit.3.lib.1.ordin.Salic.in d.le.1.quòd
si de facto huic filio spurio pater aliqnid reliquerit, id
non fisco, sed liberis legitimis, vel cognatis proximio-
ribus defertur.d.l.1.vbi Bald.& Salic.Ias.in l.2.& ibi A-
lex.C.de hær.inst.Bar.in leg.fi.ff.de his quibus, vt indig.
Alex.

Alex. in l. hæreditas. C. quib. vt indig. qui hanc dicit cõmunem sententiam, nisi ex mora ipsorũ post duos menses fiscus admittatur, vel renunciatione ipsorum liberorum, vel cognatorum, vt d.l.1. & d.l.10. id autem in omnibus filijs spurijs iure regio procedit, secundum Cou. vbi supra, num. 3. qui allegat l.1. tit. 13. p. 6. quæ nihil facit, voluit allegare l.10. eod. tit. ibi, ex fornicatione, sed ille tex. interpretandus est secundum ius commune, vt fornicationis appellatione coitus iure fori punibilis intelligatur. Hæc † varie intelliguntur, Primum, vt spurius à patre immediate nihil capere possit, vt dd. iuribus. Secundo vt etiam ab alio, ex iussu patris, arg. l. vnum ex familia. §. 1. ff. de lega. 2. Tertio etiam si capiat ab alio citra iussum patris, si tamen sibi datum fuit patris contemplatione secundum quosdam, arg. l. sed si plures. §. in arrogato. ff. de vulg. quod satis expeditum non est.

9

Quarto intelligitur, vt etiam ex causa pupillaris substitutionis is spurius bona patris capere non possit. l. si is qui. ff. de vulgari, iuncta Glo. in auth. quib. mod. naturales efficiantur sui. §. fi. quem tex. in d.l. si is, dicit singularem. Bal. in l. eam quam. C. fideicom. num. 53. & in c. solicitudinem, de appella. col. 2. & merito, quia post hæreditatem patris filio impuberi acquisitam, & diu ab eo possessam, iam non à patre, sed ab ipso impubere ea bona ꝑfecta videri deberẽt, arg. l. sed si plures. §. filio. ff. de vulg. vnde filio spurio videbantur posse acquiri, non secus quam si patris nonquam fuissent, contrarium tamen ibi deciditur, quod sequuntur Bar. Paul. Alex. Ias. & alij cõmuniter in d.l. si is. Ias. num. 5. in l. iam hoc iure. ff. de vulga. & Couarr. vbi supra.

Quinto intellige, vt spurius bona patris capere nequeat, etiam ex causa substitutionis vulgaris. Guiliel. Bened. in c. Rayn. de test. in verbo, & vxorem. num. 690.

Sexto intellige, vt nõ possit capere etiam ex substitutione fideicom. secundum Guiliel. ibi. arg. d.l. si is.

Septimo intellige, quòd etiam ab aliquo tertio, cui pater donauit, capere non potest incontinenti, licet ex interuallo posset, quia incontinenti præsumitur patris cõtemplatione factum. Bal. in d.l. eam quam. nu. 40. Anani. consi. 13. Ioan. Lupi. in rub. de don. inter virum, & vxo. §. 30. num. 14.

Octauo intellige, vt capere non posset is spurius à patre etiam ex dispositione legis municipalis. Dec. in c. 2. de const. lect. 2. not. 2. Soc. cons. 95. nu. 9. lib. 4. & est cõmunis opinio secundum Ioannem Baptistam, in l. omnes populi. ff. de iust. & iur. col. 4. Bal. & Aret. in l. cũctos populos. C. de summa Trinitate. Aret. in l. 3. ff. de testa. Ias. in l. ait prætor. col. 3. ff. de iureiur. eleganter per Couarru. vbi supra qui multa cumulat, & aliquid infra. † filius vero naturalis, qualis est ille qui nascitur de concubina, vel ex ea cum qua matrimonium contrahi potest, vt declarant Alciat. lib. 4. parergõn. cap. 5. & plene Didacus, vbi supra, in §. 4. c. 8. Abb. in c. per venerabilem, qui filij sint illegitimi. Roder. Suares in l. 1. tit. 6. li. 3. fori. Ias. cons. 51. lib. 3. l. 11. Tauri. Fortuni. de vltimo fine. illatione 8. Propositus in c. tanta. num. 6. qui filij sint legitimi, vbi Abb. col. fi. quit censet non tam fauendum esse filio naturali nato ex concubina domi retenta, quam si nasceretur ex ea, quæ domi retenta non erat, quam in hoc sequitur ipse Didacus lib. 4. decret. par. 2. c. 8. §. 4. num. 4. sed errant, nam hac in re finis scopulusque, quo tendit, ius ciuile ostendit, vt liberi quo certiores sunt nostri eò certius & plenius ad successiones nostras admittantur, non sic in eis, qui magis incerti sunt, vnde cum longe certiores sint liberi suscepti ex concubina domi retẽta, quam illi, qui suscepti putantur ex concubina, quæ seorsum degit, arg. l. filium eum diffinimus. ff. de his qui sunt sui vel alien. iur. l. si vicinis. C. de nuptijs. cõsequens est, vt ius & priuilegia filij naturalis potius consequatur filius natus ex concubina domi retenta, qua natus ex ea, quæ seorsum habitat, arg. l. 1. tit. 13. par. 6. quæ hanc decidit controuersiam.

10

11

12 Vnde † filius naturalis, & filius nothus ex testamento patris omnia capere possunt, non secus quam quilibet extraneus caperet. Alciat. liq. 4. parergon. c. 5. Salic. in auth. ex complexu. C. de incestis nuptijs. Didacus de Couarr. vbi supra licet contrarium tenuerint Bart. in l. fi. ff. quibus vt indig. Alber. in rub. C. de natu. libe. Oldr. cons. 196. quorum opinio nulla ratione defendi potest, cum nothis nullum vitium obijci posset, præterquam quòd eorum cognatio erga patrem incerta sit, sed lõge magis certum est, extraneum hæredem nullum ius cognationis habere erga testatorem, à quo tamen ex asse hæres institui potest. Nothi autem dicuntur, qui ex meretricibus, vel scortis nascuntur, secundum ipsum Didacum & Alciat. vbi supra, licet aliter capiatur nothus in l. 1. tit. 15. par. 4. & licet † in successione ex testamento nothi, & naturales æquiparentur, secus tamen est in successione ab intestato, nam ab intestato naturalis consequitur duas vncias, iuxta distinctionem auth. licet. C. de naturalib. lib. auth. quib. mod. naturales efficiantur sui. §. fi. & § si quis antem defunctus. Nothus vero ab intestato nihil consequitur à patre, vt in d. auth. §. si vero, effuse † filius verò bastardus idem esse intelligitur, quod filius naturalis. Dec. cons. 433. Glo. in rub. ff. de concubinis. Lodou. de Sardis, in tractatu de legitimatione. 2. par. q. 1. lib. 2. Alex. cons. 128. col. pen. lib. 1. quos refert, & sequitur ipse Didacus, vbi supra, & ita intelligenda est secundum eum l. 9. Tauri.

13

14

15 Filius † ergo naturalis ab intestato capere potest duas tantum vncias, iuxta distinctionem d. authenticæ, licet l. vlt. tit. 13. par. 6. Glo. Panorm. & reliqui in d.c. tanta, q̃ filij sint legitimi. Limita primo si superstint filij legitimi & d. iuribus. Idem si supersint filij legitimati. Bal. in l. cũ quam. C. de fideicom. num. 26. & in simili per eundem in l. cum acutissimi. num. 7. eod. tit. Idem Bal. in l. quilqs. C. ad leg. Iullan. Maiest. Tertio limita, nisi supersint filij adoptiui secundum Ioan. Baptistam de Sancto Seuerino, in l. si qua illustris. C. ad Orficianum. col. 19. Nicolaus de Vbaldis, in tractatu de successioni. ab intest. col. 11. nam cum hi succedant contra testamentum, vt in §. adoptiui. Inst. de exhæredatione liberorum. l. certum. ff. de iniuf. rup. l. 2. tit. 1. p. 6. multo facilius ab intest. admittentur exclusis naturalibus, vt in §. eadẽ. Inst. de hæred. ab intestato. l. in arenam. C. de inoff. test.

Quarto limita, nisi supersit vxor ipsius parentis, vt in d. auth. licet, quod hodie iure regio immutatum est. l. 9. tit. 13. par. 6.

Quinto limita, vt naturalis excludatur per coniugem vel filium legitimum, etiam si hæreditatem patris repudiet, secundum Imol. & Rip. nu. 6. in l. Lucius. ff. de vulg. cuius contrariũ tenet Alex. ibi, col. 3. Didacus vero, vbi supra, nihil firmat, & quidẽ in terminis iuris cõis verior videtur opinio Imo. & Ripæ, quia & post repudiationẽ legitimorum durat cã exclusionis, quæ licet præsentia ipsius vxoris, sed in terminis iuris regij indubitanter vera est opinio Alex. vt legitimis repudiantibus fiat locus naturalibus, licet superstit vxor. l. 2. §. si sint. ff. ad Tertu. arg. l. 5. tit. 13. p. 6. † Stat ergo vt naturalis patri põt succedere ſm dictã distinctionẽ, ſm q̃ & succedit nepos legitimus ex filio naturali tm. l. fi. C. de natur. lib. vbi Cin. & Odofred. c. caulam, quæ. 1. c. lator, & c. ex tenore, qui filij sint legitimi. Dec. cons. 311. Bal. in l. fi. C. de verbo. sign. Ang. in auth. de hæredib. ab intest. §. reliquum. Bal. & Salic. in d.l. fi. Azo. in summa. C. de natu. lib. Ioa. Bap. in d.l. si qua illustris. col. 19. qui sentiunt, † quòd talis nepos legitimus ex filio naturali excluditur à liberis legitimis, & ab vxore parentis, quid verum de iure ciuili, de

16

17

iure vero regio à legitimis excluditur, nō autem ab vxore.d l.9.tit.13.par.6. Ex testamēto vero potest pater vnicam relinquere liberis naturalibus, legitima etiam pro se existente.l.8.titu.13.par.6.l.2.cum auth.ibi posita.C. de nat.liber. quòd si descendentes nō sint legitimi, licet existant ascendentes, potest pater filium naturalem hæredem vniuersalem instituere, dūmodo legitimam partem parentibus relinquat.auth.licet, iuncta gl. communiter approbata.d.l.8.tit.13.p.6. Intellige, tamen tertiam partem bonorum legitimam esse parentis, & in auth.nouissima.C. de inoff.test. quod iure regio immutatū est, vt pater hæredem vniuersalem posset filium naturalem facere nihilo parentibus relicto.l.10.Tauri.

Quòd procedit etiam in testamento imperfecto in terminis iuris communis. Guilielm.Bened.in c.Raynu. de testam.in verbo, testam.1.num.83. & est communis opinio secundum Didacum, vbi supra.num.13. contra Alexand.in l.ex facto.§.si quis rogatus.numer.45.ff.ad Trebell. Ias.in l.hac consultissima.§.ex imperfecto. nu.4.C.de in offic.testam. sed de iure regio, d.§. ex imperfecto, correctus est per l.3.Tauri. secundum Micha.Cifon.ibidem, & secundum Didacum, vbi supra, filius tamen naturalis cum filijs legitimis matri intestatæ succedit.l.si qua illustris.C.ad Orfi.l.11.tit.13.par.6. vbi redditur bona ratio etiam si mater sit illustris. Ang.in §.nouissime.Inst.ad Orfi. & est communis opinio secundū Didacum, vbi supra, quod durum visum est ipsi Didaco, vbi supra, quod iure regio immutatum est.l.9.Tauri. Sed licet filius naturalis possit succedere iam ex testamento, quam ab intestato secundum prædictam distinctionem, tamen contra testamentum patris nunquā succedit, glo.in l.1.in princ.ff.de contratab. Didac. de Segura in l.cohæredi.§.cum filiæ.col.14.ff.de vulg. & ē communis opinio, vt diximus.

Cæterum contra testamentum matris querelam mouere possunt, non secus quam legitimi.l.si suspecta.§.1. vbi glo.ff.de inoff.test. glo.& Pau.in d.l.si qua illustris, per rationem redditam in l.11.tit.13.p.6. quod in legitimatis per rescriptum, an & vt procedat, traditur per nostrates in l.12.Tauri.

19 Illud autem notandum est, † quòd in quibus casibus filij illegitimi, quales sunt spurij, vel naturales, nō possūt hæredes institui, id intelligendum est, pure hæredes institui non posse, sub hac vero conditione, si à principe legitimentur, institui possunt secundum communē sententiam, quam tenent Bal.in l.1.num 17.C. de instit. & subst. Soc.in l.quidam relegatus.num.11. vbi Lud.Lusitanus col.11.ff.de reb.dub. Curt.Iun.cons.184.lib.2.nume.4. Io.Lupi.in repe. rubricæ de donationibus inter virum.§.29.num.4. Are.cons.155. quos refert, & sequitur Emanuel de Costa in l.Gallus.§.& quid si tantum.in 2.p.num.172.ff.de lib.& post.arg.l.in tempus.ff. de hæredib.inst.l.1.l.quid sponsæ.C.de don.ante nuptias.

20 Quod autem dicebamus supra num.9. † spurium à patre nihil capere posse, ampliatur per l.fi.tit.3. lib.5.ord. ibi, no ayan ni hæredem los breues de los dichos clerigos suas padres ni de otros parentes algunos ino vala manda ni donacion ni vendida que los dho clerigos parentes les hisierena ora nide aqui adelante, Quorum verborum sensus est in rem ipsam factā videri prohibitionem, vt nullo tit.inter viuos, aut vltimæ voluntatis lucratiuo, aut oneroso capere possint, quod & probat l.22. tit.3.lib.1.ordin. ergo bona ipsorum clericorum capere non potuerunt etiam ex interuallo, quasi prohibitio sit in rem, quod no. ad omnia quæ diximus supra nume.9. pro nobis d.l.fi. ibi a orani de aqui a delante. An autem ab alio, qui non esset cognatus clerici, capere possint bona ipsorum clericorum, & puto non posse, quasi hæc prohibitio in rem esse videatur, vt d.l.fin. & d.l.22. quod euidentius suadetur quam longa demōstratione egeat, nam licet dictæ leges ea videantur niti ratione, quòd spurius in numero cognatorum computari non deberet quo ad legitimas, sicque patri intestato, vel eius cognatis intestatis succedere non debeat, tamen nec ex testamento ijsdem succedere potest, per dd.ll.& præterea etiam ex contractu oneroso bona patris habere nō potest de manu ipsius patris, vel eorum cognatorum, quorsum.ergo tendit vetare ne capiat titulo emptionis cum tantum abscesserit quantum accesserit, per quod ipse locupletior non fiet, sicque cessabit ratio illarum legum, quid enim interest, vtrū ille res illas, an alias æque bonas emat, & consequatur, nempe, quia lex præsumit hoc casu viliori precio, vel nullo veri simulatam venditionem, intellexitque proniores facilioresque esse homines in rebus alienis concedendis, licet eas acquirere possent, quam in suismet rebus à se separandis, arg.l.vnū ex familia, & si rem.ff.de lega.2.l.qui authen. in prin. & §.1.ff.quæ in fraud.cred. Quasi suum cuique pulchrum vnde si à clerico fui institutus simpliciter, & nulla tacita, aut expressa fide præstita præsensi, tamē ex clerici animo esse, vt eius filio spurio ea bona restituerem, tunc lōge facilius proniusque eadem clerici bona spurio filio tradam, quam quæ mea antea erant, est enim, vt ait Ouidius, *Est amor & rerum cūctis tutela suarum*. Vnde lex ne hoc modo spurij ditescerent successoresque parentum clericorum fierent consultum prospectumque voluit, ne vllo modo res parentum ad eos conuolare possent, etiam titulo oneroso, & licet leges illæ regiæ expressim vetuerint, ne tales res de manu ipsorum parentum, aut eorum cognatorum in tales spurios conferantur, tamen est ex mente etiam & sententia illarum legum, vt nec etiam de manu extraneorum ad eos conferantur, vnde licet disertissimus Didacus Couarru.in 4. decret. par.2.num.5. post Lupum in rub.de dona.§.30.num.14 & Anan.cons.13.& Bal.in l.eam quam.C.de fideic. nu.40. quos ipse refert, & sequitur, intellexerit q extraneus qui patri successit, si incontinenti filio suo restitueret,
21 præsumeretur fraus, † sicque non liceret, non sic si ex interuallo, nam tunc fas esset quasi fraus nulla præsumeretur, id saltem in terminis iuris regij admittendum non est, quia menti illarum legum aduersatur, quarum prohibitio in res ipsas ipsius clerici esse videtur, vt nec ex interuallo eas capere possit, non magis quam incontinēti.

22 Illud † autem dubium est, an is spurius bona à parente sibi donata possit obtinere tutus in foro animæ, & quid si sibi relicta essent? & Didacus, vbi supra, ait non posse, quia l.iustissima horum bonorum incapax est, ergo, inquit, ab eis abstinere tenetur, id quod mihi nullo iure probatur, nam licet ipse Didacus, vt præsentio, cogitauerit, leges illas ligare in foro animæ, tamen nos didicimus non ligare, nisi cum id exprimunt, vel obligāt ipso facto, vel ipso iure, vt innumeris legibus, præsertim regijs, probauimus supra §.23.num.32.& nume.15. cum pluribus seq.& num.46.& num.37. Pro nobis tex. egregius in l.pen.& fi.iuncta l.2.ff.de crim.expil.hære. Facit, quia successiōes sunt de mero iure positiuo, vt diximus supra §.1.in prin. quod indubitanter verum, si ea clerici bona nullus capere velit. Idem si vellent, si tamen ipse iure donationis, vel venditionis ea bona à patre accepit, quia licet ipse dominium, vt incapax non quæsierit, tamen dominium ab ipso patre viuente recessit, ipseque filius habet illorum bonorum naturalem possessionem, aut natu.apprehensionem seu detentationem, non secus quam si pater ea bona pro derelicto habuisset, vt in terminis l.1.& 2.ff.pro derelicto.l.si quis vi.§. differentia.ff.de acquir.possess. eaque sic derelicta, & abiecta spurius cepisset, quo casu dominium à patre abscessit, licet in eum non fuerit translatum, cæterū quia abscessit se

sit se

sit se viuo, neque ad hæredes ipsius legitimos pertinent nisi bona tantum quæ mortis tempore reliquerat, l.hæreditas.ff.de verb.sign.l.nihil.eo.tit. Bar.& omnes in rubr.ff.de acquir.hæred.superest, vt hæc bona captare nullo iure possint, licet fiscus forte posset quasi vacantia, quod si clericus hæc bona spurio in testamento reliquisset, tunc magis est vt teneretur in foro animæ denuntiare

23 legitimis, quibus ius est ea petendi. † Vnde infero suspectum esse quod ipse Didacus, vbi supra, ait, vt si hæres scriptus, qui tacitam fidem accommodauit, spurio bona tradiderit, is spurius tutus sit, licet hæres ipse mortaliter non peccauerit, & quod hæres mortaliter nõ peccauerit, quia id expressum lege non cauetur, tenendum est, vt iam admonuimus, contra ipsum Didacum, quod autem tutus sit spurius, non est verum simpliciter, sed eo tantum casu, quo fisco denuntiauerit, & is accipere noluerit, arg.l.delata.ff.de verb.sign. nam vt fratris mei intestati extraneus inscio me occupatam teneret, nec mihi denuntiaret, prædo videretur.l. prædonis.ff.de pe ti.hære.ita & hoc casu idem foret si is soperius, quem iure regio horum bonorum incapacẽ dicimus, id fisco non denunciaret, licet in terminis iuris communis non iam expeditum esset.

Subinfertur verum non esse quod ipse Didacus, vbi supra, ait, dum contendit, quod hæres, qui tacitam fidem accommodauit, non peccat, licet fisco sese non deferat, quia, inquit, verus hæres & dominus aditione hæreditatis efficitur, licet propter illud delictum in pœnam delicti, lex talem hæreditatem fisco accommodauerit.l. t. C.de his quib.vt indig.l.ita fidei.l.non intelligitur.ff.de iure fisci, cuius contrarium, vt & ipse fatetur, tenẽt Bar. in l.fi.ff.quib.vt indig. Segura in l.cohæredi.§.cum filiæ ff.de vulg. Sed longe verior est sententia Bar. quia tempore mortis clerici illius, cuius de successore agitur, iã hæres ille, qui tacitam fidem accommodauit, incapax propter illud delictum factus fuerat hæreditatis illius, vnde eam adeundo eius dominium non quæsiuit, non magis quam si reuera institutus non esset, vnde iure prædo appellatur, d.l.non intelligitur, debuitque denunciare fisco, qui ex lege ad eam inuitatus fuit.

Vnde quod ipse ait ibidem post Fortuni. quem allegat in l.iurisgentium.§ prætor ait.notab.3.ff. de pact. vt hæres, qui tacitam fidem accommodauit, eam restituere non teneatur filio spurio, verum est, fisco tamen sine dubio tenetur, & puto eum peccasse mentitumque fuisse simul ac tacitam illam fidem accommodauit, quia promisit impossibile, quod erat & vetitũ de iure, ergo, &c. vt l.nepos Proculo.ff.de verb.signif. Vnde si hæres, qui tacitam fidem accommodauit, iurauit se id non denunciaturum, sunt qui putent non aliter quam ad postulationem iudicis debere id patefacere, quia iuramentum intelligitur excepta authoritate superioris, Fel.in c.intimauit, de testibus. Marti.Naua.in c.inter verba. 11.q.3. par.vlt.coral.65. quod negat disertus Couarr. vbi supra, num. 10. nisi sub quadam distinctione. Nos autem tenemus hæredem id denunciare debere etiam citra vllam iudicis postulationem, neque de periurio curandum, quia cum is iurauerit turpe quid, & de iure impossibile, statim periurus fuit, neque id periurium per eius taciturnitatem leniretur aut purgaretur, vnde furtum illi periurio accedere non debet, sed longe latius rem alienam patefieri, vnde apparet ipsius Didaci opinio lõgius à veritatis tramite abscedere, dum tenuit denunciare non debere etiam ad iudicis postulationem nisi infamatus esset, aut indicio notatus, vt autẽ possit clericus in filios spurios bona sua cõferre, plures modos, & cautelas tradunt Bar.& alij in d.l.fi.ff.de his quibus vt indig. disertꝰ Didacus, vbi supra, qui subdit, vix illum reperiri satis tutum in foro animæ, qua de re forte postea dicemus.

24 Illud autem dubium est, † quonã modo leges ciuiles possint comprehendere, & ligare personas clericorum dum disponũt, vt si hæredes fecerint laicos data fide de sali hæreditate filijs ipsorum clericorũ spurijs restituenda talis hæreditas fisco deferatur, vt in 22.tit.3. lib.3.ordin.l.fi.tit.3.lib.5.ordin. cum id videatur egredi iurisdictionis ciuilis notissimos terminos, sed sane nos semper tenuimus leges ciuiles personas clericorum, non secus quam laicorum comprehẽdere, quasi ius ciuile, & canonicum vnum idemque sit in omnibus præter specialiter excepta, vnde leges ciuiles clericos cõprehendunt non aliter atque leges canonicæ, vt fusius in §.126. num. 53. (sicque declarantur dd.ll.) lib.3.de successionum creatione disseruimus, id quod procedit si teneremus opin. existimantium, eandem quoque prohibitionem vrgere etiam de iure communi Romanorum, nam cum iure nostro Hispanorum nullam societatem ius canonicũ coisse plus quam manifestum est.

SVMMARIVM.

1 *Captiui, obsides, & similes non testantur.*
2 *Surdus & mutus non possunt testari.*
3 *Miles & mutus & surdus testantur cum communi, contra nonnullos.*
Declaratio l.2.tit.15.lib.2.ordin.
4 *Miles etiam hodie surdus, & mutus testatur, cum communi contra Cum. Ias. & alios.*
5 *Lex generaliter loquens non comprehendit personas peculiare priuilegium habentes in illa materia.*
L.1.tit.4.lib.1.ordin.
Mandatum generale non comprehendit specialiter promissa.
6 *Surdus mutusque natura ex dispensatione principis testatur cum Rom. Alexand. Cino, contra Cuman. Pau. Aret. Ias. & alios.*
7 *Surdus & mutus natura non testantur etiã ad pias causas, cum Bal. Rom. Ias. contra Alex. & Dec.*
8 *Mutus qui illam solam vocem exprimere potest, sic vel non testari potest.*
Declaratio l.2.tit.15.lib.2.ord.
9 *Cæcus non testatur nisi cum obseruatione sua peculiari. Lex 3.Tauri.*
10 *Cæci testamentum olim valebat licet non inciperet ab hæredis institutione, contra communem. Idem etiam hodie contra communem.*
11 *Cæcus inter liberos sine regulari solennitate testatur cum communi contra quàm plures.*
12 *Intellectus l.14.tit.1.par.6.*
Declaratio l.2.tit.15.lib.2.ord.
13 *Cæci etiam iure communi requirit codicillus tantam solennitatem quantam testamentum, cum communi cõtra quam plures.*
14 *Cæci codicillus iure regio tantam solennitatem requirit quantam testamentum, per l.3.Tauri.*
15 *Cæci testamentum minus solenne valet in 17.casibus.*
16 *Cæco an possit fieri exemplaris.*
27 *Cæcus potest esse doctor vel testis.*
18 *Excellentiæ ratione dispensatur cum alias prohibitis.*
Decla.l.2.tit.de los alcaldes, lib.2.ordin.
19 *Notorietas vbi est, ibi examine, comprobatione aut causæ cognitione opus non est.*
20 *Etymologia vocabuli non semper consideratur.*

CAPVT CIII.

1 CAptiuus nõ põt facere testm̃ de iure cõi.l.eius, in prin.ff.de capt.§.fi.Inst.qbus nõ est perm.facere test. Scdo, qa captiuus ẽ seruus hostiũ.§.seru.1.&§.seru.

 2.Inst.

2.Inst.de iure person.l.manumissiones.ff.de inst. & iur. seruus autem non potest testari, in princ.Inst.quib.non est perm.face.testa.l.filius.ff.de testam. & captiuus non potest facere testamentum etiam iure militari.l. facere. ff.de milita.testam.l.16.tit.1.par.6. & obsides non possunt facere test.l.obsides.ff.de testam.Secundo quia æquparantur captiuis.l.diuus.ff.de iure fisci. Legati tamen possunt facere testamẽtum, licet ab hostibus iniuria detineantur.l.qui à latronibus.§.1.ff.de testam. Secundo, quia cum contra ius gentiũ detineantur, serui fieri non possunt, sunt enim sancti, & inuiolabiles.l.sanctum.ff.de rerum diui.l.fi.ff.de legi. Et à latronibus captus potest facere testam.l. quia latronibus.ff. de testam. Secundo, quia non fiunt serui, vt l.cum hæredes.§.fi.ff.de acquir. possess.l.1.& 2.ff.de liber.ho.exhi. Et captiuus non potest facere codicillos nisi in ciuitate testamentum fecisset.l.in bello.§.codicilli.ff.de capt.Secundo, quia qui nõ potest testari, nec potest codicillari.l.diuus.§.codicillos secunda.l.conficiuntur.§.codicill.ff.de iure codicill.sed testamentum inueni in ciuitate factum non infirmatur per captiuitatem superuenientem.Intellige primo quãdo captus decessit apud hostem. Secundo, quia per legem fingitur mortuus tempore captiuitatis.l. in omnibus.ff.de capt.intellige secundo quando reuersus fuit secundo, quia fingitur nunquam fuisse apud hostes.l.ratio.ff.de cap.Idem in test.lib.l.sine rem.§.1.ff.de bon.liber.Idem in testam.pupillari.l.lex cum Cornelia.de vulga.Idem si capiatur hæres, qui postea reuersus sit.l.captum.C.de capt.Et in ijs testamentis datur Falcidia. le. 1.§.lex Falcidia.ff.ad l.Falcid. & hæc omnia communiter recepta sunt in dictis locis.An autem captus, vel obses iudices esse possint iure regio, & videtur non posse, arg.l.3.tit.15.lib.2.ord.vbi qui sui iuris non sunt, quales sunt prædicti, testari non possunt.

3 Surdus † & mutus olim testamentum facere non poterant.l.qui in potestate.§.1.l.si mutus.ff.de testa.l.octaui.§.5.ff.vnde cognati.l.ex facto, in prin.ff.de vulg. & in dd.locis est receptissima op. præsertim per nouissimos in d.l.ex facto, & in l.discretis.C.qui testam.facer. poss. vbi per Cor.Alex.& Dec.post alios Soc.consil.20.abunde, lib.4.Dec.cons.571.num.7.hodie surdus, & mutus simul & à natura similiter testari non possunt, vt in d.l. discretis, & in §.item surdus.Inst.quib. non est permissum facere testamentum.l.13.tit.1.par.6. si autem ex accidenti hæc vitia concurrant, vel si hæc vitia à natura, vel accidenti discreta sint, tunc testamẽtum fieri potest secundum distinctionem tex.in d.l.13.tit.1.par.6.Limita vt non procedat in surdo, & muto milite, qui iure veteri poterat facere testamẽtum.ista est vera, & communis opinio, quam probat tex.in lege iure militari, & ibi communiter Doctores.ff.de militari testam.tex.in §.quinimo, & ibi communiter Doctores.Inst.eod. tit.Gloss. in §.item surdus, in verbo, certis.& ibi cõmuniter Doctor.C.qui test.fac.poss.Cinus, Salic. Alex. & Ias. col.1. d.l.discretis.Bal.& Ang.in d.l.iure milita.Dec.in d.l.discretis.colum.1.

Contrarium tamen, vt iure veteri miles, mutus simul & surdus à natura non posset facere testam. sed demũ eo casu tantum quo ex accidenti hæc duo vitia concurrerent sentiunt. Marcus Ant. & Viglius in d.§.quinimo, quia non possunt comprehendere, vt voluntas militis, qui vtroque morbo laboraret à natura intelligi, & colligi posset, sed verior est communis sententia per tex.in l.in fraudem.§.sicut.ff.de milita.testam. vbi nuda voluntate quoquo modo intellecta miles testamentum facere, & hæredem scribere potest, non secus quam paganus posset nuda voluntate, vtcunque declarata legatum scribere.l.nutu.ff.de leg.3.ergo miles licet vtroque morbo laboret, cum nihilominus nutu, & signis voluntatem suam monstrare posset, superest, vt testari posset. Ad idem l.milites.C.de testam.milit.& Pinciæ vidimus mutum quendam, qui decessit anno Domini 1557.qui scribere sciebat, & peccata sua confiteri, & chartis pictis ludere, & omnia quæ populo fiebant publice, intelligebat non secus quam reliqui.Surdus autem, aut mutus et miles non posset esse iudex, argum.l.2.tit.15. lib.2. ord. in sui generalitate, quia lex generaliter loquens comprehendit personas etiam priuilegiatas, vt statim dicam per quod ampliatur vtiliter d.l.2.

4 Illud autem dubium est, an iure nouo per d.l.discretis, mutus, & surdus miles simul, & à natura possit testamentum facere, vt olim, an vero ius antiquum sit correctum, per d.l.discretis, quod contra mentem & sententiam communis opinionis eorũ quos supra retulimus, firmant Cuman.in d.l.qui in potestate.§.1.quem refert & sequitur Ias.in d.l.discretis.col.1.mouentur, quia lex generaliter loquens comprehendit personam militis.l. in fraudem.§.fi.ff.de milit.testam. sed errant, nam tex. ille procedit, in quibus casibus miles non reperitur habere speciale priuilegium, secus autem est in specie nostra, in qua reperitur habere peculiare, & speciale priui-

5 legium, vt in d.l.iure milit.& d.§.quinimo.Et quòd lex generaliter loquens non comprehendat personas habẽtes peculiare priuilegium in illa materia, de qua agitur, est vera & communis opinio, vt late per Dec. in l.hac consulussima, aliàs fi.C.qui testam.fac.poss.Idem Dec. cons.5.Idem Dec.in l.ex testamento.C.vnde lib.Alcia. lib.4.Paradox.c.10.Tiraq.de vtroque retractu. in Glo. 14.num.93.sentit Gloss.2.in d.l.hac consultissima. Crotus num.18.in l.nemo potest.ff. de lega. 1. vbi Annibal num.369.& Ripa num.52.Cuma.& Paul.in d.l.hac consultissima. Ias.in l.sicut certi.num.10.C.de testam. milit. tex.in l.3.& ibi Glo.C.de silentiarijs, lib.12.quam Glo. reputat singularem Bald.in c.ecclesia Sanctæ Mariæ.4. col.de constit.Glo.in l.2.§.legatis, & ibi Bar.& in l. hæres absens, & ibi Bar.ff.de iudicijs, & tamen lex generalis comprehendit rusticos, & mulieres.l.1.tit.4. libro 2. ordi. vnde cum pijssimus princeps noster mandatum dedisset bello sæuiente Gallico, vt à summis rationalibus oppida venderentur, ex facto sæpe consultus respõdi, in tali mandato non comprehendi oppida, quæ in hac materia haberent speciale, & peculiare priuilegium quod nota ad eam villam, seu oppidum, quod Monleon appellatur, quia, vt dicebatur, peculiare habebat priuilegium, ne posset alienari, idemque dicebatur in oppido illo, quod Hortaio appellatur.

Secundo mouentur Ias.& Cuma.quia in d.l.discretis ratio falsitatis vitandæ, & voluntatis testatoris intelligẽdæ expressa est, quę ratio viget in milite testante, non secus quam in pagano, quod parum me mouet, nam in testamento cuiusque propter easdem rationes septem testes, & reliqua solemnia regulariter desiderantur.l.fin. C.de fideicomm.leg.iubemus.C. de testamen. quæ rationes licet in testamen. militis non secus quam in testamento pagani vigeant, tamen nihilominus illæ solennitates militibus remittuntur, per tot.ff.C.& Inst.de mil.testam.

6 Illud autem dubium est, an surdus mutusque simul à natura possit facere testamentum ex dispensatione principis, quod negãt Paul.in d.l.discretis.Idem Paul.& Cuma.in l.qui in potestate.§.1.ff.de test.

Contrarium tenet, & melius Alex.in d.l.discretis.nume.4.per tex.in d.§.quinimo, & in l.iure milit.ff. de milit.testa.vbi per legem id introducitur, ergo & per principem ex certa scientia, & cum causæ cognitione introduci potest.l.1.ff.de constit.prin.§. sed & quod princip. Inst.de iure natu.& ita etiam tenent Cinus, & Rom.in d.l.discretis.licet contrarium teneat Ias.ibidem. col.2.

& Aret.

& Areti.in l.si mutus.ff.de testamen.& vera concordia est,quod aut ille testator nullum omnino sensum habebat,& tunc non valebit testamentum nec principis dispésatio,aut aliquem sensum habebat,& tunc valebit, aut dubitatur,& valuit si rite,& recte testet, sin minus, secus,vt in simili diximus supra.

7 Item limita,†vt surdus simul,& mutus etiam à natiuitate possit testari ad pias causas,secundum Bal.& Alexan.& Dec.num.12.in dict.leg.discretis, per cap. cum tibi,de testa.

Contrariũ & melius tenent Ro.& Ias.col.2. in prin. in d.l.discretis.Bal.in l.1.col.2.C.de sacr.eccle.quia tale testamentum etiam libertatis fauore non valebit. d.l.discretis,libertas autem pijssima causa est,vt resoluit Ias. in l.captatorias.C.de testamento milit.

8 Illud autem dubium est†an mutus,qui nullam vocẽ articulate emittere sciebat,nisi illã vocẽ Si,aut illã vocẽ Nõ,possit facere testm̃, & Corn.consi.20.abunde. lib. 4.tenet quod possit,quia communis opinio est valere testamentum quando alteri interroganti, Titiumne hæredem instituis?testator respondet, vel etiam instituo. Glo.& communiter Doct.in l.iubemus, in verbo quẽadmodum.C.de testa.& dixi supra,ergo, &c. Præterea stipulatio fieri non potest,nisi vtroque loquente.l.1.in prin.ff.de verborum obligatio.& tamen similis stipulatio valeret.d.l.prima.ff.de verbo.oblig.§.si quis ita,ergo &c.Mutus tamen iure regio iudex esse non potest.l.2. tit.15.lib.2.ordin.sin autem illam tantum vocem exprimere posset Si,vel Non,dubitari potest, an iudex esse posset,& magis est vt non possit,per rationem expressam in d.l.2.

9 Cæcus†non potest facere testamentum secundum formam communem,nisi præterea adhibeat solennitatem,de qua in l.hac consultissima.C.qui testa.fac. pos. & in §.cæcus.Insti.quibus non est permissum facere testamen.l.4.tit.1.par.6.quod hodie immutatum est, vt in l.3.Tauri.

10 Illud autem dubium est,†an ad validitatem testamenti cæci oporteat testamentum incipere ab hæredis institutione de iure veteri, & quid de iure nouo, & in vtroque casu communis opinio est oportere ab hæredis institutione incipere,vt per Decium,& alios in d.l.hac consultissima.col.1.sed in vtroque contraria sententia verior est,vt tenent Viglius in in d.§.cæcus.& Emanuel à Costa in l.Gallus,§.& quid si tantum.ff.de li.& posthum.pagina 108.vt diximus supra,& tangit Ias.in d.l.hac consultissima.col.2.

11 An†autem cæcus inter liberos possit testari citra iuris solennitatem,vehementer controuersum est, & magis communis opinio est,vt solẽnitas, de qua in dict. l. hac consultissima.C.qui testament.face.pos. non sit necessaria,cum cæcus testatur inter liberos,sed sufficiant duo testes,vt in l.fi.C.fami ercis.l.hac consultissima. §. ex imperfecto.C.de testam.ita tenet Bal.in d.l.hac consultissima.C.qui testam.fac.pos.& ibi Ange.Salic.Paul. Ale.& Deci.num.36.& hanc dicit communem sententiam Ias.ibi.num.4.Secunda fuit opinio,vt tale testamẽtũ desideret omnes solemnitates,de qua in d.l.hac consultissima.ita tenent Fulg. & Roma.ibidem, & Cuma consi.100.si testator fecit primum testamentũ Tertia fuit opinio Iaso. vbi.supra, dicentis, tale testamentum valere cum duobus testibus, dummodo adijciatur tabellio,vel tertius testis loco tabellionis.Quarto relinquunt cogitan.quales sunt.Alber.in dict.l. hac consultissima,post Martinum de Fano,& alios quos ipse refert.Quid dicendum?veritas pendet illinc,vtrum lex generaliter loquens comprehendat personas priuilegiatas in materia illa de qua agitur,qua in re veram,& communem opinionem diximus esse,quod eas non comprehendat,vt supra,quo supposito tota vis in eo sita esse videtur secundum Doctor.supra citatos,vt si d.§.ex imperfecto,decisio videatur esse specialior quam decisio d.l.hac consultissima,tunc sufficiant duo testes,quia generi per speciem derogatur.l.vxorem.§.fœlicissimo.ff. de legat.3.c.generi,de reg.iur.in 6.alias secus. Sed præterea veritas pendet illinc,vtrum ante d.l.hac consultissima,cæcus posset testari,vel non,& quod antea testari posset,videtur,quia omnia censentur permissa, quæ nõ reperiuntur expressim prohibita.l.nã nec non.§.qđ eis. ff.ex quib.causis maiores,sed cæcus nulla lege expressim vetitus reperitur testari,ergo,&c.

12 Per contrarium vt expressim reperiatur testari prohibitus,facit tex.in §.cæcus.Insti.quibus non est permissum fac.testamentum,dum ait,cæcus autem non potest facere testamentum,nisi per obseruationem quam lex Diui Iustini.patris nostri introduxit.Idem ꝓbat tex. in l.14.tit.1.par.8.§.dũ ait,el ciego non puede facer testamento fueras,vide,&c.facit tex.in l.si nõ speciali. C. de testament.ibi,in conspectu testatoris,& in l. si vnus, ibi coram testatore.C.de testa.Decius cõl.354.in casu & diximus supra,ergo cũ hæc solẽnitas, vt testes videãt testatorẽ,& videantur ab ipso in testamento cæci interuenire non possit,superest vt de genere prohibitorũ esset cæcum testari,cum solennia adhibere non posset.adhuc tamen magis est,vt coram testatore,& testibus factum videatur testamentum,si testes intelligant quod testator agebat,& testator intelligat testes esse præsentes,licet eos non videat,arg.tex.in l.diem proferre.§.corã.ff.de arbitris.& diximus supra latius,& per hoc magis est,vt cum nulla lege satis aperte cæcus testari vetetur,nec verisimile sit quod si prohibitus esset, non essent plures leges id nominatim declarantes,vt declarant in reliquis qui sunt testari prohibiti, intelligendum sit, vt testari posset cæcus olim non secus quam hodie, nõ quidem in scripiis,sed tantum nuncupatiue,vt in dict. l.hac consultissima,in qua magis videtur quod ius antiquum referatur cũ aliqua adiectione, quã qđ potestas testandi denuo introducatur,quo supposito cum d. §. ex imperfecto.secundum communem sententiam procedat in testamento tam nuncupatiuo quam in scriptis,videtur comprehendere etiam testamentum cæci,ꝙ per nuncupationem tantum fieri potest,& sic teneo ꝙ sufficiant duo testes,pro quo induco l.fi.C.famil. erciscun.ibi,quibuscunque verbis.aut indicijs, nam verba, & indicia emittere potest cæcus,non secus,quam reliqui.Amplia,vt procedat etiam si in testamento cæci liberi dispariter essent honorati,secundum Ale.& Deci. col.fi.in d.l.hac consultissima.Curt.Inn.in d.§.ex impfecto.num.2.dixi plene in simili supra.Cæcus autem iudex esse non potest.l.2.titu.15.lib.2.ordin.etiam inter liberos,argum.supradictorum,per quod dicta l.vtiliter ampliatur.

13 Illud autem dubium est,†an in codicillis factis à cæco debeant interuenire tot solemnitates quot in testamento ipsius cæci,& Glo.in d.l.hac consultissima. in verbo,codicillis,secundum vnam opinionem tenet ꝙ sic,sequuntur Butrig.Ful.Bal.Ange.Rom. Alex. & alij communiter ibidem per illum tex.in vers.quæ in eundem modum.

Contrarium tenet eadem Gloss.ibidem secundum aliam opinionem,quam sequuntur Salice.Pau.& Ias. ibidem,moti,quia nimis nouum eis videtur,vt tanta solennitas requiratur in codicillis,quanta requiritur in testamento,sed prior opinio verior est,per tex. apertum si non cauilletur,in d.l.hac consultissima.in versi.quę in
14 eundem modum,†quod hodie iure regio expressim approbatum est in lege tertia Tauri.vt sic nouum videri non debeat,tantam solemnitatem requiri in codicillis,

quanta

quanta requiritur in testamento aliquando.

15 Quid autem in testamento cæci facto ad pias causas an valeat sine solennitate, de qua in dicta lege, hac consultissima? & magis est vt sine illa solennitate valeat, cũ interuentus solennitatis, de qua in capitulo, relatum 1. de testament. quia dicta l. hac consultissima, hanc recipit interpretationem, argument. leg. nam & posterioris ff. de legibus, & argument. l. 1. §. Falc. ff. ad leg. Fal. vbi ꝑ Alex. post alios, & in simili per Rodericum Suares in l. quoniam in prioribus. C. de inoffi. testamen. supra l. regia ibi inserta, in prin. & ita in specie, quod tale testamẽtum valeat, tenent Alex. & Ias. col. 3. & Phi. Decius, in d. l. hac consultissima. Quæ quidem lex, vt patet ex superioribus, limitatur 1. vt non procedat in testatore milite, q̇ cæcus esset. Secundo limitatur vt non procedat in cæco testante inter liberos. Tertio limitatur, vt non procedat in cæco testante ad pias causas. Quarto limitatur, non procedat in testamento facto tempore pestis. Quinto, vt non procedat in testamento facto tempore belli. Sexto vt non procedat in testamento facto in carcere Tyranni. Septimo, vt non procedat in testamento facto, vbi esset hominum penuria, argu. eorum, quæ plene diximus supra. Octauo, vt non procedat in testamento facto coram præsbytero parochiali vt in simili diximus supra. Nono, vt non procedat in testamento facto à peregrino Romam pro animæ suæ salute petente, vt in simili diximus supra. Decimo, vt non procedat in testamento facto à principe qui obcæcatus esset, argument. eorum quæ in simili diximus supra. Vndecimo, vt non procedat in testamento facto a cæco coram Principe, argument. l. omnium. C. de testam. & q̃ in simili diximus supra. Duodecimo, vt non procedat in testamento facto apud acta iudicis per testatorem cæcum argumen. dict. l. omnium, & quæ in simili diximus supra. Tertiodecimo, vt non procedat in testamento habentes merum imperium in loco vbi testabatur, licet cæcus esset testator, argumen. d. l. omnium, & quæ in simili dixi supra. Quartodecimo, vt non procedat q̃do Princeps in testamento cæci cum dicta solennitate dispensaret, argumen. eorum, quæ in simili diximus supra. Quintodecimo, vt non procedat in cæci testamento, si lex cum tali solennitate dispensaret, vt in simili diximus supra. Sextodecimo, vt non procedat in testamento etiam cæci, quando cum hac solennitate consuetudo dispensaret, vt in simili diximus supra. Quæ quidem limitationes licet in specie non attingant, nobis tamen ex mente, & communi Doctorum sentẽtia esse videntur.

Licet autem cæcus non possit facere testamentum per semetipsum nisi cum speciali, & peculiari solennitatis obseruatione, de qua mẽtionem habuimus, tamen illud dubium est, an sibi alias testamentum facere possit per modum exemplaris substitutionis, qua in re sunt, q

16 putent quod exemplaris fieri non potest cæco, secundum Curt. Iun. d. l. humanitatis. nume. 7. mouetur, quia cæcus potest facere testamentum seruata forma, quæ traditur in l. hac consultissima. C. qui testament. facere poss. ergo ei per aliud testamentum fieri non debet, qñ quidem exempla substituendi facultas fundatur in impotentia testandi, vt probatur in §. qua ratione. iuncto §. præcedenti in l. de pupil. subst. & in l. humanitatis. C. de impube. quinimo etiam esset cæcus impotens ad testandum, non per hoc sequeretur quod posset ei fieri exemplaris substitutio, nisi illa impotentia descenderet ex defectu & carentia intellectus, vt probatur in d. l. humanitatis, & in d. § qua ratione, Hoc amplius oporteret ꝙ carentia, seu mentis ille defectus ex furore, vel dementia, vel similis morbi causa, quæ ab animo deflueret, deriuaretur, secus vero si a corpore originẽ morbus ille traheret, vt late diximus in illa q̃stione, an muto, & surdo posset fieri exemplaris, vnde tentari potest, quod et si cæcus stolidus esset, si tamen non omnino insanus, ei exemplaris fieri non posset, id quod pendet ab illa quæstione, vtrum fatuo posset fieri exemplaris, quam suo loco locamus, denique quod cæcus non careat intellectu, sicque non possit ei fieri exemplaris, euidentius est quam longa contentione egeat, quando quidem quotidie videmus cæcorum quam plures summus esse artifices Musicæ, Iurisprudentiæ, Rhetoricæ, & similium artium, adeo vt ad culmen doctoratus, vel magistratus ꝑuenire possint, vt in quæstione de facto obtentum fuit, id quod plane probatur ex sequentibus.

17 Et primo supposita idoneitate, de qua supra, cuilibet est permissum admitti ad honorẽ magisterij, si nõ reperitur prohibitus, vt in d. l. magistros, & in d. lege vnica, de ꝓfesso. qui in vrbe. l. lib. 10. C. sed cæcus ex hoc solo quod sit cæcus, non reperitur prohibitus, ergo est admittendus leg. nec non, ex quib. ca. mai. Confirmo & probo, quia certum est, quod in his, quæ sunt de genere permissorũ quilibet intelligitur de personis permissis, nisi specialiter reperiatur prohibitus, tex. est, & ibi Barto. in leg. maius. §. cum quæritur. ff. de procura. in leg. 1. ff. de testim. in l. si quæramus. ff. de testamentis, in l. cætera, in princ. ff. de lega. 1. sed cæcus non reperitur prohibitus aliqua lege, vel constitutione, ergo intelligitur permissus, d. l. nec non. Confirmo adhuc, quia vbi in aliqua dispositione habemus regulam generalem, semper illa militabit donec constet de exceptione, vel fallentia, vt in l. ab ea parte. ff. de ꝓbationib. in l. suus quoq; in ver. puto. ff. de hæred. instit. iuven. in c. adde. de rest. spoli. Bart. in l. 2. ff. si qs in ius voca. non ierit, sed non constabit de exceptione, vel fallentia in cæco, ergo militabit regula. Confirmo tertio, quia si vlla lex in mundo disponit, quod cæcus ꝓhibeatur ab aliquo actu, hoc ideo est, quia præsumitur quod cæcus non poterit illum actum debite exercere, vt in l. 1. C. qui morbo, in l. luminibus. C. qui dare tutores, vel curato. po. sed ratio ista cessat in casu nostro, qa ponimus pro constanti, præfectum magistrum idoneũ esse ad Magisterium, & quod debite poterit exercere principale officium ipsius Magisterij, ergo cessabit dispositio iurium quæ in contrarium adduci possunt, vt in lege adigere, in §. quauis, de iure patro. ratio enim legis magis consideranda est quam dictum, vt in l. cũ pater, in §. dulcissimis, de leg. 2. in l. nomen filiarum, de l. 2. in leg. hæc actio. ff. de calumniato. Confirmo & quarto, quia cæcus non prohibetur ab illo actu, cuius exercitium non impeditur ex defectu oculorum, vnde bene potest esse testis in aliis actib. in quibus ex defectu visus non impeditur, puta in re perceptibili alias, quam sensu visus, vt si habet notas voces contrahentium, vt ẽ Glo. in cap. testes secunda q. 4. est per Specu. in tit. de teste. in §. 1. vers. sed nunc quid cæcus, & per Panor. in c. cum causam, in sexta columna, de testibus: hinc etiam est, quod potest præstare auctoritatem ipsi pupillo contrahenti si sit tutor, vt in lege. & si tutor. ff. de auctori. ꝑstan. Ratio est, quia in huiusmodi actibus non impeditur ex defectu visus, ergo non est prohibendus à magisterio, per qđ officium illud exercere possit. Confirmatur hoc ex text. cap. nisi cum pridem. vers. alia vero causa, de renuncia. vbi debilitas, vel infirmitas corporis tũc demum est causa sufficiens ad hoc, quod Episcopus renunciet Episcopatui, quãdo ex huiusmodi defectu Episcopus est impotens ad exequendum officium Magisterij, minime obstabit huiusmodi defectus, quin magisterium assequatur, maxime cum ex huiusmodi debilitate oculorum augeatur sibi fortitudo memoriæ, & intellectus, atque vigor spiritus ad docendum, vt secundum Apostolum possit dicere, quia infirmior fortior factus in d. ca. nisi cum pridem, & quod vergente deorsum cõ

ditione

ditione corporea, feruor spiritus in sublimiora conscendit, in cap. 3. de renunc. ad hoc bene facit tex. in l. 2. §. quod senio. & in §. corporis, debilitas excusat aliquem ab honore, vel officio publico, quando ex tali imbecillitate redditur insufficiens ad executionem illius honoris, vel officij, sed si illud officium, vel honor possit geri ex consilio, & prudentia, non excusabit ex infirmitate corporis sic ergo in nostro casu, cum ex ista oculorum infirmitate noster cæcus non reddatur insufficiens ad officium docendi, quod quippe officium geri potest ex consilio, & prudentia potius quam ex viribus corporis, non impedietur eadem infirmitate.

Præterea & quinto, quāuis vnus defectus sit potens ad impediendū aliquem ab aliquo honore, si tñ ille defectus pōt suppleri ex aliqua perfectione patientis illū defectū, talis defectus non obstabit patienti, textu. est in præallega. cap. nisi cum pridem. §. pro defectu, iuncto text. in cap. cum in cunctis, de electione, & in ca. fin. de ætate, & qual. vbi defectus scientiæ non solum impedit promouendum in Episcopum, sed deijcit iam promotum, si tamen defectus ille suppleatur charitate, nō obstabit promouendo vel promoto. Bene facit ad id tex. in c. de illis, & in c. fi. de sponsa. impube. vbi defectus ætatis in matrimonio contrahendo suppletur ex perfectione prudentię, ad idem tex. in l. 2. C. si minor se maiorem dixerit, de quo per Ioan. in præallegat. c. de illis. Verum in exemplari substitutione, vt paulo ante dicebamus vix est vt hæc vitia possint suppleri cum si parentib. cōcedas hanc facultatem, vt exemplariter cæco substituāt tunc ipsi cæco, qui per se ipsum testari potest, facultas testandi auferatur, p qd ipsi iniuria fieret, cōtra l. ex facto, in princ. ff. de vulgar. & pupilla. Redeundo ad præli batum articulum, an cæcus ad honores possit admitti, quod dixi admittendum in illo cæco, præsertim de quo mentionem habuimus

18 Preterea in dicto cæco ponebatur excellens artis pitia, quæ quidem operatur quod persona alias prohibita ab aliquo actu admittatur ad illum, hinc est quod quāuis mulier prohibeatur esse arbitrix, vt in l. cum l. ff. de arbit. & in l. fi. C. eo. & in c. mulierem. 22. q. 5. si tamē mulier est persona excellens, bene poterit esse arbitrix, vt p Specu. in tit. de arbitro. §. 2. in princip. argume. in cap. dilecti, de arbitris, & in cap. cum deuotissimā. 2. q. 2. hinc est, quod licet antiquior sit præferendus in dignitatib. & honoribus, vt in l. fi. C. de tyronibus. lib. 11. & in l. sēper. ff. de iure immunitatis. si tamen iuniores sunt excellentiores, præferendi sunt antiquioribus, vt in auth. de monachis, in §. ordinem. collat. 1. Et quamuis statuto caueatur, quod ad lecturam ordinariam non possit deputari doctor aliquis minor quadraginta annis, tale statutum non vendicaret locum in doctore valde excellenti, licet sit minor, quia propter excellentiam magnā receditur ab statuto, ita singulariter Bald. in l. sed et reprobari. in vers. valde tamen disciplinati. ff. de excusat. tutor. Idem tenet Angel. in l. si cum dies, in §. si arbiter. ff. de arbit. refert, & sequitur Alex. in l. cum quid, in prima col. ff. si certum peta. Vnde licet mulier regulariter iure regio iudex esse nequeat. l. 2. tit. de los alcaldes. lib. secundo. ordinamen. tamen si sit excellentis virtutis, & peritiæ, forte poterit, stat ergo ex superioribus recedi debere à regulis iuris ob insignem peritiam eius viri, de cuius receptione, vel exclusione agebatur, quasi hoc in casu regulæ prohibitoriæ locum non vendicent, & ita obtentum fuit in illo cæco, de quo mentionem habuimus, & merito, præsertim quia in præfato cæco ponebatur notoria artis peritia.

19 Et notus sine examinatione recipitur, sufficit. n. testimonium populi pro examine, vt est tex. & ibi Glo. in c. nullus vigesimaquarta distincti. ad idem tex. in c. pro posuit, de appellatio. vbi Panorm. notat quod scholaris notorie peritus potest doctorari sine examine, vel saltē cū modico examine, p forma, Rei. n. demōstratæ frustra fit demonstratio, vt in l. 1. §. fi. ff. de dote præleg. & in d. l. 1. ff. de in integrum rest. vnde quamuis Romę in admittendis auditoribus præcedat examen, si tamen sit doctor valde excellens, talis debet admitti absque vllo examine, per l. sed & reprobari. §. amplius. versiculo. val de tamen disciplinatos. ff. de excusat. tutor. & ita aiunt allegasse dict. Doctorem de Figuero, & cum electus esset in auditorem Rotæ, seu Romanæ curiæ obtinere tamen non potuit, vnde cum receptus non esset, per Carolum inuictissimum Cęsarem designatus fuit, vt præsideret curiæ Neapolitanę, hodieque electus est in Præsidē tem curiæ, seu prætorij Valisoletani.

Redeundo ad cæcum quod ad honores possit admitti, prædictis non oberit si dicatur, quod cæcus magistratus esse nō potest, nam aliud est esse magistrum aliud esse magistratum, pro quo adduco tex. in d. l. quibus, de verborum significatio. vbi Iurisconsultus appellat, magistros illos, quibus præcipue cura rerum incumbit, & quia magis, quam cæteri diligentiam, & solicitudinem in rebus, quibus prosunt, debent, vnde in cuiuslibet disciplina præceptores appellat magistros admonendo, vel monstrando, quin etiam, inquit Iurisconsultus, ipsi magistratus per deriuationem à magistris cognominātur, ex quibus verbis clare constat, quod magister, & magistratus sunt diuersi. nam si idem essent, non diuersis nominibus nuncuparentur, vt in l. si idem. C. de codicillis.

20 Præterea Iureconsultus non ponit ibi diffinitionē magistratus, sed deriuationē tantum, modo certum est quod vbi alias habemus significationē vocabuli ex diffinitione, nunquam sumitur propria significatio ex assumptione, vel deriuatione, secundum Barthol. & Doctor. in l. 1. in prin. & in l. 2. in §. appellata. ff. si certum petatur quamuis enim tutor cognominetur à tuendo non tamen omnis, qui tuetur, dicitur tutor, sed ille tantum in quem cadit vera diffinitio tutoris, vt in lege prima, in princi. ff. de tutelis, & in princip. Instit. eod titulo, & quis testamentum deriuetur a mentis testatione, vt in l. 1. ff. de testam. non tamen omne illud quod mentem testatur, testamentum est. Sic etiam quamuis mutuum cognominetur ex eo, quod de meo fiat tuum, vt allega ta l. 2. ff. si cert. peta. non tamen omne id quod de meo fiat tuum est mutuum, alioquin mutuum contineret omnem alienationem. Sic ꝓposito, quamuis magistratus cognominetur à magistro, vt in dict. l. quibus, non tñ sequitur, qd magister, & magistratus sint idē, alioquin magistri pecorū essent magistratus, quod esset absonū vera autem & propria significatio huius vocabuli Magistratus, tribuitur prætoribus atque alijs Rempub licā administrantib. vt p Alb. in dictiona. in verb. magistratus Magistratus non pōt dici nisi habeat iurisdictionē ordinariam, & non sufficit habere delegatā, vt ex textu. quem ibi notat Paul. de Castro, in lege cum qui. ff. de iurisdictio. omni. iudi. quod Paul. dicit ibi notandum, & menti tenendum pro statutis loquentibus de magistratib. & quamuis in iure reperiantur quinque genera magistratuum, omnes tamen, à maximo vsque ad infimum habent iurisdictionem ordinariam, vt in authen. vt ab illustribus. §. sancimus. colla. 4. Bart. in leg. 1. ff. de officio eius, cui est manda. iuris. per Specu. in ti. de iurisdi. omni iud. quasi per totū, & ista est cōmunis interpretatio Iurisperitorū, ex qua sumitur propria significatio vocabuli, vt in l. Labeo. §. idem Tubero. de suppellectili lega. in l. cum de lanionis. §. asinam, de fundo instruct.

SVMMARIVM.

1 *Declaratio l. 55. Tauri.*

2 *Declaratio l.54.Tauri.*
3 *Vxoris contractus sine mariti licentia factus iure regio non firmatur iuramento ipsius vxoris.*
4 *Vxor luxuriose viuens non amittit testamenti factionem:*
5 *Declaratio l.fi.tit.4.lib.5.ordi.*
6 *Declaratio l.fi.titulo de las ganancias,lib.5.ordin.*
7 *Declaratio l.1.tit.4.lib.5.ordin.& l.9.tit.de las donationes eo.lib.*

CAPVT CIIII.

1 Idimus de captiuo,de obside & similibus,an habeant testamenti factionem nunc videndum de muliere vxorata, & quidem iure communi nupta vtranque testamenti factionem habet,non secus quam vir,iure autem regio licet similiter habeat testamenti factinem actiuam, & etiã passiuam,tamen passiua testamenti factio in hunc modum restricta iure regio fuit,vt nullam hæreditatem citra viri licentiam posset agnoscere,aut adire sine inuẽtarij confectione,confecto autem inuentario bene potest.l.54.Taurina.vnde limitatur l.55.Taurina, quæ generaliter vetat mulierem non posse citra viri licentiam quasi contrahere,nam aditio hæreditatis est quasi contractus.l.ex maleficijs.§.hæres quoque.ff.de act.& obligat.§.hæres quoq; .Instit.de obliga.quæ quasi ex cõtractu,& tamen hæreditatem adire sine viri licentia fas est confecto inuentario,per d.l.54.quia eo casu ex illo quasi contractu lędi saltem immodice non posset, arg.l.fi.per totam.C.de iure delibera.minor autem sine authoritate tutoris etiam confecto inuentario non posset adire,per §.sed neque.Institutio.de autho.tuto.l.si curatorem habens.C.de in integrum restitutio.neq; d.l.quinquagesima quarta,quę id propter interuentum inuentarij concessit nuptæ ad minores,vt puto, trahi poterit. Sed an mulier possit sine licentia viri legatum agnoscere,teneo posse.arg.d.l.4.nam qua ratione potest hæreditatem confecto inuentario adire,eadem & legatum agnoscere,arg.l.si hæreditatem.ff.manda. præsertim si onus iniunctum non habet.

2 An autem per interuentum iuramenti is contractus aut quasi contractus ab vxore citra viri licentiam initus firmetur?& Micha.Cifon.in d.l.55.vers.4. dubitat post Ioan.Lup.quem allegat,& Bald.nouell.firmat iuramento validari talem contractum,aut quasi, quod omnino nego,cum id iuramentum inferat læsionem marito in honore,& ẽt in bonis,qa oĩa q̃sita constante matrimonio ipse participat.l.1.& 2.& l.fi.tit.4.lib.5.ordinamen. cuius iuris iuramentum vxoris nocere nõ potuit. ca.2. de pact.in 6.cap.cum contingat,de iureiurand.ca. licet mulieres,eodem ti.in 6.nec iurandum de periurio vxoris,quæ illum contractum se seruaturam iurauit,nam iurauit impossibile,& consequenter statim peierauit,arg. l. nepos proculo.ff.de verb.signi.nisi eam salues intellgẽdo soluto matrimonio obligatam ad obseruantiam iuramenti,quod licet verum esset,quod non firmo interea,tamen cõtractus esset infirmus,aut in pendenti:qua de re alibi fusins.

3 Denique, qđ vxor iure regio possit testari, tenet in specie Micha.Cifon.in d.l.5. vers.19.post Baldum quẽ allegat in l.si curatorem habens.C.de in integrum rest. & in l.velles,necne.C.de reuocand.donatio.

4 Quid autem si ea mulier nupta luxuriata est, an per hoc amittat testamenti factionẽ? mouet quæstionem, quod mulier luxuriose viuens prodigæ æquiparatur vt alibi diximus:prodigus autem testari non potest. leg.is cui.ff.de testament.facit,quia bona quæsita cõstãte matrimonio iure regio amittit.l.fi.tit.4.lib.5.ordin.& perdit dotem secundum quosdam,vt per ipsum Mich.in l.14.Tauri.quod non firmo,adhoc magis est,vt testari possit,nec d.l.fi.debeat trahi ad hunc casum, cum sit pœnalis,ergo,&c.vt leg.antepenul. cum se.ff.de pœa.
5 cap.in pœnis.de reg.iur. leg. Arrianus. ff. de actio. &
obliga.leg.absentem,in princ.ff.de pœn. Ad d.le. is cui
lege.respon.quod loquitur postquam alicui bonis interdictum est.

Illud autem quæri potest,quo casu mulier post mortem mariti luxuriose viuere cœpit,& per hoc priuanda
6 veniebat bonis quæsitis constante matrimonio, iuxta.
d.l.fi.tit.de las ganancias.lib.5.ordin.an si id peccatum occultum sit,ipsa mulier in foro animæ teneatur ea bona etiam nullo incusante deferre,& restituere hæredibus mariti & magis est,vt non teneatur,quia,vt ostendimus c.7.nu.1.lib.1.tomo.2.cum plurib.seq.lex ad pœnam neminem voluit obligare in foro animæ, nisi cum id expressit,vel cogitauit,cogitasse autem videtur cum pœnam committi ipso facto expressit,non aliter, vt ibi late,hæcque pas minor est,& ita debet intelligi,& limi-
7 tari.d.l.fi.Præterea quod princeps tali voxri donauit & constante matrimonio,quod regulariter ipsi soli non etiam viro iure regio acquiritur,vt in l.1.& 2.d.titu.de las ganancias,& in l.9.tit.de las donatio.lib.5. ordin. id non puto amitti,nec hæredibus mariti deferri per impudicitiam mulieris pudorisque violationẽ post mortem mariti contingentem,quia d.l.fin.loquitur in hæc verba los bienes,quæ fueron ganados,i meiorados por su marido,i porella.at hæc bona per ipsam tantum, nõ etiam per eius maritum quæsita videntur,vt d.l.prima, & d.l.nona.ergo hoc in casu non loquitur lex illa pœnalis,nec erat casum suum trahenda est cum sit pœnalis,vt proxime dicebamus,per quod d.l.1.& 9. amplian tur,& dict.l.fi.limitatur.

SVMMARIVM.

1 *Prælatus quæsisse an præsumatur ex bonis ecclesiæ.*
2 *Industriosus quisque præsumitur.*
3 *Priuatio,quæ nunc est,non præsumitur in futurum, secus in eo quod est aliquid positiue.*
4 *Industria quotidie acquirit.*
5 *Officium quando præsumatur affectatum.*
6 *Prælatus,vxor & similes ex cuius bonis præsumantur quæsisse.*
7 *Vxor quæsisse præsumitur de bonis mariti.*
8 *Filij familiar bona,vnde quæsita præsumantur.*
9 *Clericus bona patrimonialia potest adseruare, & de bonis ecclesiæ se alere.*
10 *Clericus habens opulenta salaria,an pręsumatur quæsisse de bonis ecclesiæ.*
11 *Clericus si mutuo dat pecuniam,cuius ea præsumatur.*
12 *Ecclesia an habeat fundatam intentionem in bonis à clerico defuncto relictis.*
23 *Prælatus quando debeat facere inuentarium.*
14 *Clerici hæres capiens possessionem sua auctoritate, an puniatur.*
15 *Ecclesia an presumantur bona a prælato relicta.*
16 *Vxor non præsumitur quæsisse ante matrimonium nisi probet.*
17 *Clerici hæres repertur in possessione, an sit spoliandus.*
18 *Præsumptio iuris est probatio etiã vbi requiritur probatio instrumentorum.*
19 *Clericus an vsufructuario,an vero vsurario æquiparetur.*
20 *Monachi bona etiam quò ad possessionem transeunt ipso iure ad monasterium.*
21 *Prælatus an videatur possidere nomine Ecclesiæ.*
22 *Titulum ostendere cogitur possessor contra quem stat præsumptio iuris.*

23 *Officialis quando præsumatur quæsisse de bonis fisci.*
24 *Principis thesaurarius an de bonis fisci præsumatur emisse.*
25 *Dapifer, ergo fur.*
26 *Fuga famuli facit eum præsumi res subtraxisse.*
27 *Socius quando ex societate quæsisse præsumatur.*
28 *Rex præsumitur quæsisse intuitu dignitatis, & taliter quæsita non potest alienare.*
29 *Concubina præsumitur quæsisse ex bonis Amasii.*
30 *Vxor etiam adulterans præsumitur quæsisse ex bonis mariti.*
31 *Vxor etiam adulterans ex marito præsumitur cõcepisse*
32 *Officialis, prælatus, & similes possunt probare, quæ non quæsierunt intuitu officij, vel dignitatis.*
33 *Hospitalis rector præsumitur quæsisse de bonis hospitalis.*
34 *Domini ex bonis an famulus dictatus præsumatur.*
35 *Prælatus qñ debitores ecclesiæ q̃sisse videatur nec ne.*
36 *Prælatus tam ex bonis suis, quam ecclesiæ quæsisse aliquando præsumitur.*
37 *Prælatus non semper marito assimilatur.*
38 *Tutor non præsumitur quæsisse de bonis pupilli, & quare.*
39 *Regula quando fiat.*
40 *Prælatus tenetur augere bona ecclesię si potest.*
41 *Prælatus, & eius hæres tenentur, si res ecclesiæ præscripta est, eius culpa.*
42 *Prælatus qui læsit ecclesiam in quęsitis, vel quærendis quando fiat.*
43 *Prælatus qui curauit, vt sibi relinqueretur quod quis ecclesię relinquere volebat, an teneatur.*
44 *L. duodecima, titulo de los corregidores, lib. 2. ordin.*
45 *Commẽdatarij an sint immunes à secularibus gabellis.*
46 *Clericorum, vel religiosorum iure varia persona vtunẽ*
47 *Arma quando placeant Deo.*
48 *Armatorum ordines ab ecclesia probantur.*
49 *Monachismum, vel religio, vel ordo religiosorum, quando facta videatur.*
50 *Monachismi religiosorum tria substantialia vota.*
51 *Clericus, vel ecclesiasticus, vt quis fiat.*
52 *Ecclesiasticus vt quis sit, vt clericali ordine insignitus sit, necesse non est.*
53 *Eremita dicitur ecclesiasticus, licet clericus non sit.*

CAPVT. CV.

VIdimus de clericis, an possint testari, nunc vidẽdum est de Episcopo. Episcopus autem, aut quilibet clericus, vel sacerdos, quod possint facere testamentum non dubitatur, vt in cap. quia in officijs, de testamen. vbi per nouissimos, & in c. sint manifeste. 12. q. 1. qua in re tria sunt videnda, Primum, bona promiscue per clericum possessa, cuius præsumantur. Secundum de quibus bonis possit testari. Vltimum an bona prælati, vel clerici distincta esse debeant à bonis ecclesiæ, nam in dubio præsumuntur ecclesiæ, arg. dict. c.
1 sint manifeste. Sed in contrarium, imo quod ista bona quæ habet prælatus, præsumantur acquisita ex industria sua, vel sint sua ꝓpria, & nõ ecclesiæ, facit tex. not. in l. si defunctus. C. arb. tute. vbi est tex. nota. quod acq̃sita per tutorem quantumcunque pauperem non præsumunẽ acq̃sita de bonis pupilli, constat aũt valere argumẽtũ de tutoribus ad ꝑlatum ecclesi. c. qa contingit, de religio. domi. & in c. si. 5. quæst. 3. & per dictam l. si de-
2 functus. † dicit ibi eleganter Bald. quod quilibet præsumitũr industriosus, & posse ditari, alleg. l. cura. §. 2. & 3. de mune. & honor. vbi Gloss. dicit quod generaliter quilibet anhelat ad lucrum.
3 Pro cuius † confirmatione facit quod dicit eleganter Bald. in l. ex persona, vltima col. C. de probatio. vbi dicit quod quando præsupponimus quandam præsentationem, verbi gratia, quando allegatur minor ætas, quia qui dicit minorẽ priuat tp̃s, siue numerũ, annorũ, & qui dicit paupertatem priuat habitum rerum, tunc non ꝓcedit argument. à priuatione in præterito ad priuationem in præsenti, per dict. l. si defunctus, & dictam l. cura §. deficientium. & est ratio, quia non entis nullũ est fundamentum, & ideo deficit extremum à quo, quę verba
4 sunt notanda. Ad idem facit, † quia quando quis emit aliquam rem habens pecuniam communem, & dubitatur ex qua pecunia emerit, in dubio præsumitur ex propria pecunia, ita dicit Bal. in l. si paternus, prima col. in fi. C. commun. vtri. iudi. per d. l. si defunctus, & l. si ventre, in fi. de priui. credi. nec est recurrendum ad coniecturas, cuius conditionis homo fuerit artifex, vel non, quia semper præsumitur, qđ sit pecunia propria, ex quo non constat quod sit communis, vel aliena, l. non vnde. C. si certum petatur. ergo sic in proposito, &c. Item facit, quia quando quis donat omnia bona sua non addendo pręsentia, vel futura, valet donatio. l. omnes. §. Lucius. ff. quæ in fraud. credit. & in lege prima. C. vt actio. ab hæredit. & contrahend. & leg. si quis argentum §. sed & si quis. C. de donat. ratio est, & illud est quod pondero, quia poterit lucrari post donationem qđ lex præsumit, & in illo lucro poterit testari, & sic non auferetur sibi libera testandi facultas, ita dicit Bart. in l. stipulatio hoc modo concepta, de verborum obligat. post medium, per d. l. si defunctus, quod optime quadrat in proposito.

5 Facit † etiam pro hoc, quia quando aliquis pauper inuenitur in officio, præsumitur illud affectasse, & procurasse. l. spadonem. §. fi. ff. de excusa. tuto. & tamen illud, quod ibi acquisiuit, non præsumitur acquisisse ex officio, secundum Bart. ibi, per d. Bar. in d. l. si defunctus, ergo idem in prælato, & hac de re vide Ias. in l. nisi hoc, in fi. ff. de pact.

Secundo principaliter non prælato facit tex notabil. in cap. 1. 12. q. 4. & ibi optima Gloss. nam ibi legitur, &
6 notatur quod † si clericus habens patrimonium, & beneficium aliquid acquisiuit in dubio, præsumitur qđ fuerint acquisita tam de bonis clerici, quam de bonis ecclesię, vel beneficij, vnde in dubio debent diuidi, secũdum quantitatem patrimonij & rerum ecclesiæ, nam si clericus ex fructibus sui patrimonij percipiebat 100. ex fructibus autem sui beneficij ducenta, detractis sibi necessarijs, tunc in dubio de bonis per eum acquisitis ecclesia habebit duas partes, & hæres clerici vnam partem tãtum, & hoc etiam tenet Imol. in ca. cum in officijs, de testam. & Bald. in authen. licentiam, de episcop. & cler. Immo quod plus est, voluit Ioan. Andr. in cap. 3. de peculio clericorum, quod præsumitur pro clerico, si constat quod tempore suæ promotionis habebat aliqua bona, vnde isto casu, si hęres clerici vel prælati possideat, & ecclesia agat contra ipsum, probet de iure suo, quia ꝓ hærede est præsumptio, ex quo constabat clericum tẽpore suæ promotionis aliquando possedisse vel habuisse aliqua bona, tamen hoc procederet quãdo hæres clerici reperitur in possessione, de quo infra dicetur.

7 Ad idem pro ista parte facit tex. in l. quintus. ff. de dona. inter virum & vxorem, & in l. etiam. C. eodem titulo adducendo illa iura ad contrarium eius quod dicit Gl. nã iura illa loquuntur in vxore, quia si aliquid reperitur vxorẽ q̃siuisse in vita viri, sumit q̃siuisse de bonis viri, sed sic est quod ꝑlatus vel rector vr̃ esse maritus ecclesię. 7. q. 1. cap. sicut alterius, & ecclesia videtur esse vxor ipsius, ergo bona quæsita per prælatum non p̃sumuntur quæsita de bonis ecclesiæ, sed potius præsumens contrarium, ex quo possum singulariter inferre q̃

si tem-

si tẽpore mortis prælati aliq reditus & bona vndecunq; quæsita reperirentur, penes ecclesiam efficeretur hæredum prælati & non successores ecclesię, nisi per dictum successorem probatũ esset, vnde bona illa fuissent q̃sita.

8 Facit etiam ad idem Gloss. in lege, cum oporteat, in princi. de bon. quæ lib. & quod ibi not. Bald. tertia col. quæ dicit quod ex qualitate personarum considerabuntur bona reperta penes filium, quam conditionem sequuntur, nam si filius fuit diligens & studiosus, & pater fuit pauper bona illa præsumentur aduentitia non profectitia, modo ad propositum, si episcopatus esset pauper vel tale beneficium quod secundum qualitatem beneficiati non sufficeret ad alendum ipsum laicum vel beneficiatum, si beneficiatus esset dilgens, tunc bona reperta apud ipsum præsumerentur propria ipsius & ex industria sua quæsita, & non episcopatus.

9 Moueor etiam ad hoc, nam licet beneficiatus habeat patrimonium, potest ipsum coaceruare, & cũ bona habeat ecclesiæ, viuere de reditibus ecclesiæ, vt eleganter dicit Innocen. in c. episcopus, de præbend. quem communiter Doctores sequuntur in cap. ex præsentiũ de pigno. maxime Abb. tertio notab. ex quo infert, ele

10 ganter quod si aliquis prælatus alicuius ecclesiæ, ex qua nihil aut modicum percipitur, habet officium lucrosum, quia forte est doctor salariatus ad legendum, vel auditor curiæ regis, & sua industria multa lucratur, tũc illa non p̃sumentur fuisse quæsita intuitu ecclesiæ, hoc tenet Imol. in cap. 1. circa finem de peculio clericorũ.

11 Infertur etiam vlterius quod si reperitur prælatum mutuasse pecuniam nomine proprio, & ꝓbetur quod erat talis persona quæ potuit acquirere dictam pecũiã industria sua, vt potest exemplificari in Præsidente regiæ curiæ, tunc satis præsumitur dicta pecunia fuisse q̃sita, & per consequens mutuata de proprio patrimonio, vel de acquisitis intuitu personæ. Ita tenet singulariter Anton. & Imol. in cap. 3. de peculio clerico, in fi. & pro hoc videtur quod actio quæsita per prælatum contra extraneum, nomine proprio, acquiritur hæredi prælati, si probetur quod tempore promotionis habuit aliqua bona, vel potuit acquirere ex industria ratione officij quod exercet, quæ omnia dicit Imol. in allegato c. tertio, esse diligenter notanda, quia sæpe de facto possunt accidere.

12 Ad idem etiam non minus facit notabil. & singula. tex. in cap. 1. 12. q. 5. vbi dicit, quod si constet quod episcopus aliqua acquisiuit in episcopatu, omnia talia acq sita cedant ecclesiæ, sed si dubium est, an ista bona habuit ante episcopatum, vel postea acquisiuit probatur ibi singulariter quod successor clerici defendetur ĩ sua possessione quousque probabitur quod fuerunt acquisita post suam promotionem & sic aperte probatur ibi quod ecclesię intentio non sit fundata super illis bonis quæ reperitur possidere prælatus tempore mortis suæ. Prædictis tamen non obstantibus, in d. c. sint manifesti disponitur contrarium. Ad idem est tex. in auth. de eccles. tit. §. interdicimus. colla. 9. vers. in illis, vbi dicitur q̃ episcopus vel clericus de illis bonis duntaxat habet potestatem alienãdi, & quibus voluerit personis relinquẽdi, quæ ante episcopatum probatur eum habuisse, vnde dicit ibi Gloss. quod præsumptio est pro ecclesia, quod acquisita per prælatum post promotionem suam præsumuntur esse ipsius ecclesiæ. Ad idem est textu. & Gloss. vbi idem dicitur in effectu, in authen. licentiam, de episc. & cler. Ad idem facit tex. in c. 1. 12. q. 3. & in c. 1. de peculio clericorum. Ad idem tex. in c. 1. de testam. cum pluribus cõcordan. & ex hoc infertur, quod si clericus vel prælatus post promotionem suam aliquid emit nomine suo, ecclesia potest illud vendicare tanquam proprium, idem si nomine alieno, vt in allegato cap. 1. quoniam illa res videtur empta ex pecunia ecclesiæ, addo Bald. in l. mancipia. C. si quis alter vel sibi & Gloss. in le. vxor marito. ff. de don. inter virũ, & vxorẽ, q̃ argumẽ fac cõtra miseros prælatos, qui cum aliqua emunt, faciunt in instrumentis apponi nomina suorum cõsanguineorum, nam ecclesia potest vendicare res sic emptas, sic si non possit emere in territorio magnas & emit, & sic apponitur in instrumento nomen famuli vel alterius ista fraus ibi non prodest, & vide Andr. Sicu. in d. c. 1. 5. colla. Prædicta autem diximus esse specialia in ecclesia, vt res empta ex pecunia ecclesię eius præsumptiue efficit & non ementis, sicut dicimus in pecunia militis. leg. sicut proponis. C. de rei vend. & pupill. l. 3. C. arbitr. tute. contrarium tamen regulariter. l. si ex ea. C. de rei vendi. l. & si de sua. C. de don. inter virum, & vxorem, cum similibus, de quo remitto ad nota. in prædictis iuribus, qa videtur alienum à materia.

Ad idem facit l. quintus. ff. de donatio. inter virum & vxorem, & l. etiam. C. eod. titul. vbi dicitur idem in vxore vt acquisita per eam præsumantur de bonis mariti, & procedit istud argumentum de vxore ad ecclesiam, vt in prædictis iuribus, & Glos. ordinaria in cap. significauit, de dona. inter vir. & vxo.

13 Ratio autem prædictorum est, quia ex quo prælatus à principio non distinguit res suas per libellum à rebus ecclesiæ, sicut debebat, vt probatur in d. ca. manifesta, supra allega. pręsumptio est contra ipsum, quod nullas tẽpore promotionis res proprias habuerit, ex quo fuit in culpa nõ seruando cautelam legis, vt voluit Innoc. in c. cum in officijs, de testamen. sicut in simili dicimus, q̃d hæres qui non seruat dispositionem legis faciendo inuentarium, præsumitur subtraxisse res hæreditarias, & ideo tenetur vltra vires, quia nõ præsumitur soluere de suo, vt in authen. de hæredit. & Falcid. §. sancimus. coll. 1. Ad hoc facit, quia imputandum est ei qui à principio potuit prouidere & non prouidit, de quo vide multa & elegantia iura, per Lupum in repetitione ca. per vestras de don. inter virum & vxor. 17. & 18. col.

14 Et ex prædictis infert singulariter Innocen. in d. c. cum in officijs, quod si ille cui prælatus reliquit bona sua iure testamenti, ea occupat propria auctoritate, q̃d incidit in pœnam. l. si quis in tanta. C. vnde vi, & c. si qs in tantam. 1. q. 4. nec excusatur obtentu testament. q̃d est singulare, & exclamat Bald. in d. authen. licentiam de Episco. & clericis. 3. col. dicens quod vbi non appareat de tempore acquisitionis, pręsumitur pro ecclesia. Item vbi non apparet cuius contemplatione præsumitur q̃d contemplatione ecclesiæ, & contingit hoc propter culpam prælati, quia debet quasi inuentariũ facere, & segregare res suas à rebus ecclesiæ, & omnia congregare cũ cõsilio clericorum, vnde si hoc omittit, multũ præsumitur cõtra eũ sicut contra tutorem, ita Bald. vbi supra.

15 Et ad corroborationem illius dicti Innoc. & huius facit tex. in c. 1. de testam. vbi est tex. quod quidquid clericus habet, præsumitur ecclesiæ, nisi constet esse acquisitum ante promotionẽ, nã ibi quidã episcopus in suo testamento instituit hæredem, & post mortem Episcopi eius successor petebat bona ab ipso relicta, tex. ibi dicit, quidquid patuerit ipsum habere, à qualibet persona detineri nullatenus patiaris, nisi hoc solum quod ipsum antę episcopatum ordinem constitit habuisse, & pondero verbum, detineri, positum in illo tex. quod denotat nudam & rudem facti detentationem, vt nota. in ca. cautam, de præscriptio. ideo ibi videtur tex. expressus pro illa doctrina Innocent.

Ad idem facit tex. in d. anth. licentia. versic. quodcunque ante Episcopatum ꝓbatum fuit, &c. ergo in dubio præsumitur pro ecclesia, & per illum textum infert ibi Bald. quod non, vbi non apparet de tempore acquisitionis, præ-

nis,præsumitur pro ecclesia,qa hoc contingit propter culpam ipsius nõ conficientis inuentarium,vnde si hoc omisit,præsumitur contra ipsum,sicut contra tutorem arg.l.tutor qui repertorium.ff.de admi.tuto.

Pro hoc etiam facit tex.in cap.1.versi.vt si hoc constat. 12.q.5.nam ibi quędam mulier seu ancilla dicebat quædam bona,quæ ab ipsa petebantur, a quodam episcopo sibi relicta esse acquisita ante episccopatum illius qui ea sibi reliquit,text.tamen ibi dicit, si hoc constat, non debent sibi auferri,& sic in casu illius tex.illa ancilla possidebat,tamē Gregorius ibi requirit probari, quod illa bona fuerint episcopi.

16 Ad confirmationem etiam prædictorum facit quia si mulier dicat se habuisse aliqua bona ante matrimonium,vir autem dicat quod post matrimonium sunt acquisita,mulieri incumbit probatio,Quia qui ante factū dicit,pbare debet l.quoties.C.de rei vend.de quo in d. rubrica.c.per vestras.284.coll.cum sequētibus, facit ad hoc,quia procedit illud argumentum de marito ad ecclesiam,Gloss.in d.c.significauit, fallit tamen hoc nisi mulier publice negociaretur,& ex ipsa licita negociatione quæstum faceret,nam tunc non præsumitur a viro quæsisse,cum probatur contrarium,ita tenet singulariter Bal.in l.cum oportet,in prin.de bonis quæ libe.3. col.& facit,quia in certis non est locus coniecturę & psumptioni legis.l.c.continuus.§.cum ita.ff.de verb.obl. Fallit etiam illud de vxore,nisi poneremus de facto,qꝫ fuisset diues,& maritus nihil habens, tunc illud quod uxor qsiuit nō deberet psumi de bonis viri,quia nihil habebat,quia ex bonis quæ non apparent aliquod lucrum proficisci non potest,& quia ex nihilo nihil fit,secundum Philoso.facit quod habetur in l.1.ff.de contrahen.emp.Imol.singul.in c.1.de peculio clericorum, & pro hoc Gloss.singula.in c.significauit,de don. inter virum & vxorem,quam allegat Montal.in l.1.tit.4.fori.ll.li.3.c.de las ganancias,admittitur tamen probatio in contrarium per istum tex.singula.in c.sine manifesti quē adhoc allegat prædictus doctor,vbi oīno uideas vl de quam plurima ad illud propositum, in repetitione d.rubricæ.c.per vestras,colum.278.versicu.operatur.& col.181.cum sequentibus,& vide omnino in istis locis, quia inuenies multa memoria digna. Ad prædicta etiam facit quod singula.dicit Ancha.in d.ca.in officiis, scilicet quod non est facienda vis quis possideat post mortem clerici,scilicet an eius hæres vel ecclesia, sed quod ille probet res esse suas,pro quo minus facit præsumptio,ergo est dicendum quod si prælatus tempore promotionis nihil habebat, præsumitur pro ipsa ecclesia,& debet probare hæres,licet possideat per supradicta,& per nota.in c.1.2.de pecul.cleri.cuius contrarium tenet Gl.notabil.in c.1.12.q.5.quæ dicit pro possessore præsumēdum, plenior.Glo.in c.1.12.q.4.pro Abb. in cap.3.de pecul.clericorum.& in ca.cum esses de testament.in repeti.Et ex prædictis infertur,quod cum appareat,talia bona sic demissa per prælatum nullo cōfecto inuentario esse ecclesiæ,vel præsumantur ipsius eccle-
17 siæ; in qua erat beneficiatus, † si hæres qui institutus est in prædictis bonis post mortem ipsius instituentis apprehendit illa, sit spoliandus remedio.capitul.reintegranda. 3. quæstio. prima. vel interdicto recuperandæ,cum ecclesia reperiat ipsum in suis bonis saltem pręsumptione iuris,ob quam solam potest pro ipsa ecclesia fieri sententia,vt per Innoc.& Anch. in d. cap. cum in officijs.

18 Imo quod est plus,& istud reputo singulare,quod ēt si requireretur probatio instrumentalis, nec sufficeret probatio per testes,juxta Glos.in l.contrahitur.ff.de pigno.& in l.pactum quod bona fide C.de pactis,& plene in cap.1.de censibus,li.6.nihil ominus sufficeret hęc præsumptio iuris,istud colligo ex singulari decisione Bald.in l.1.C.de fideicomm.3.col.vbi tenet quod etiā si per statutum requiratur quod delictum probetur p instrumentum,nihilominus sufficeret præsumptio, de qua in l.cum de in rem verso.ff.de vsuris,& sic illud qđ dicitur,quod præsumpto iuris est liquidissima probatio,juxta Gloss.singul.in l.si tutor.C.de peri.tu. vbi addo similes,procedit etiam si in aliquo casu requiratur probatio instrumentalis,per dictam decisionem Bald. de cuius veritate per Roma.in l.1.C.de testamen. mil. & pro decisione Bal.facit text.singul. quem ipse allgat in leg.3.C.de apo.pu.lib.10.quod perpetuo tene menti.

Facit etiam ad prædicta quod singulariter subdit Innoc.in d.c.cum in officijs,dicit enim cum in rebus ecclesiæ,quæ præsumuntur esse ecclesiæ,retineat ecclesia ciuilem possessionem clericus non etiam naturalem,cū non nomine suo sed ecclesiæ possideat ad instar commodatarij,l.si colonus.ff.de acquir.poss.& in c.fi.ista d. causa,q.refert Bal.ibidem singularia verba Innoc. in d. authe.licentiam,dicens esse subtilia,vnde secundū omnes non potuit clericus habere naturalem possessionem illorum bonorum,sed continuabitur per mortem ipsius ipsi ciuili possessioni,si ergo hęres occupet,videtur occupare bona possessa per ecclesiā, & ideo sunt restituenda interdicto recuperandæ,vel saltem remedio d. cap.reintegranda.

19 Prædicta corroborantur etiam alio fundamēto. Nā clericus viuens æquiparatur vsufructuario, & habet in vita liberam administrationem,in morte autem assimilatur vsurario,qui suum facit quatenus consumpsit, & nō vltra,ergo de bonis q̄ sic possidet tpe mortis q̄ sunt ecclesiæ,vel dubitat̃ qđ est idem cū psumat̃ pro ecclesia testari nō pōt,vt notat Bald.in d.auth.licētiā,& si testa. faciat,videtur illud facere de bonis ecclesiæ,ergo oportet hæredem probare contrarium,scilicet, quod fecit de bonis suis vel acquisitis intuitu personæ,& si occupet possessionem propria authoritate,tenebitur vno de prædictis remedijs,scilicet interdicto recuperandæ,vel remedio cap.reintegranda.

Facit etiam,quia clericus,vel prælatus in bonis ecclesiæ,vel de quib.dubitatur,censetur administrator, vnde hanc administrationem,quæ morte finitur,non potuit transmittere.l.cuius bonis.ff.de cura.furio.cum similib.

Facit etiam ad corroborandam doctrinam Inno.de qua supra,quod sing.dixit Hostien.in c.ex parte,de cō
20 sue.vbi dicit,quod bona ingressi transeunt in monasterium,quo ad dominium & possessionem sine corporali apprehensione,nam ex quo transit persona,transeunt bona quæ sunt accessoria ad personam,idem etiam tenet Anch.in ca.quia ingredientib.de testa.Cin.in auth. si qua mulier,de sacros.eccl.& Archiadia.in c.si qua mulier.19.q.vlt.& vide text.pro ista doctrina in l. adoptauero.ff.de precar.

21 Facit etiam talis ratio nam ex quo prælatus reperit in possessione saltem naturali,ante mortem pręsumitur possidere nomine ecclesiæ,quia ad officium suum pertinet acquirere ecclesiæ,vt tenet Innoc.in d.ca.cum in officijs,si igitur possidet nomine ecclesiæ, non potest interuertere prædictam possessionem,immo potius illā naturalem,quam ipse habebat,continuat ipsi ciuili,q̄ habet ecclesia,non obstat Glo.in ca.12.q.5.& alię quę dicunt pręsumendum pro hærede,ex quo possidet, & sic ecclesia habet necesse probare, quia Gloss. hęc dat tres intellectus,& videt̃ tenendus ille qui est magis fauorabilis ecclesiæ,argument.l. personæ ff.de religio.& in c.fi.de re iud.& sic quod magis præsumatur pro ecclesia,licet hæres possideat,nam non obstante quod possideat,tenentur probare quod res erant prælati,cū ecclesiæ intentio sit fundata,vt dictum est.

Nec

22 Nec obstat l. cogi, de peti hæredi. quæ dicit, qd pos-
sessor non cogitur dicere titulum suæ possess. quia
procedit nisi sit præsumptio contra possidentem,
vt est tex. in c. ex insinuatione, de procura. & hic adde
omnino quæ not. in d. repetit. per vestras. 213. col.
23 Ad prædicta facit etiam Gl. singul. in l. defensionis
facultas, de iur. fis. lib. 10. quæ dicit quod si officialis mis
sus in prouinciam in aliquo lucratus est multe vltra offi
ficium, quod fiscus potest auferre, & quia præsumitur
quæsisse de bonis fisci quantuncunque sit paratus red
dere rationem, quia non potest contra fiscum, de quo p
Cin. in l. pe. C. si cer. pet. & illã Gl. dixit vnicã Bal. in l. cũ
oportet, de bonis q li. 4. col. & eã sequitur in l. si defunct⁹
C. de arbit. tutel. & in l. 3. C. de do. inter vir. & vxor. & in
d. auth. licentiam, & in l. 1. C. de hæred. vel actio. vend. &
subdit ibi Bald. quod magnates optime seruant hodie
24 illam Gloss. & eam allegat pro vnica in cap. quia de præ
sump. verisimile quod thesaurarius principis præsumi-
tur de thesauro emisse. sed Barto. illud non tenet, immo
quod quærit officialis, non præsumitur de bonis fisci
nisi cõtrarium appareat. ff. de iure fis. l. 3. §. multa, & idẽ
Sali. in leg. penul. C. si cert. pet. facit l. si defunctus. C. ar-
bi. tute. & l. si creditores, in fi. ff. de separa. & l. circa. §. de
ficientiũ. de mu. & bo. sed Doct. in auth. de mand. prin.
§. oportet. col. 3. dicunt quod aut sunt tales officiales q
possunt negotiari, & tunc aut à subdito, & tunc ex indu
stria sua præsumitur quæsisse, alias ex officio. l. 1. C. de
cond. indeb. Alij dicunt quod aut infra prouinciam qsi
uit, & tunc aut ab subdito, & præsumitur habuisse ex ad
ministratione. d. l. defensionis, & l. quæ offic. ff. de con-
trahen. emptio. aut à non subdito, & tunc ex industria
sua præsumitur quæsisse. l. Attilius. ff. de dona. Bald. ta-
men in d. authen. licentiam, dicit, quod est speciale in
istis administratoribus publicis, vt contra eo præsuma
tur per nota. in d. l. defensionis, in vers. sub correctione.
quodque in prælato ecclesiæ semper præsumitur quæ
siuisse de bonis ecclesiæ, nisi aliunde appareat quæsitũ,
vt dictis iuribus, & idem dico in vxore. d. l. etiam. C. de
dona. inter virum & vxorem, & in filiofamiliâs, vt est
Gloss. notab. in l. cum oporteat, in princip. de bonis quæ
lib. & ibi per Cinum, & Bald. 3. col. & not. Roma. cons.
338. in alijs autem officialibus locupletatis durante of-
ficio, si est de prohibitis contrahere, præsumitur inho-
neste quæsiuisse. l. non licet. ff. de contrahen. emptio. l. quis
quis, C. si certum petatur, si autem de permissis, si qui-
dem non habet administrationem pecuniariam, tunc
non præsumitur acquisiuisse de officio. l. præsidis. ff. si
certum petatur. Idem si habet administrationem pecu-
niariam, si tamen reddit bonum computum, dicta le. si
defunctus, secus si non reddit, & sic intelligitur Glo. in
dicta leg. defensionis, & hæc omnia sunt notanda tan-
quam in materia singularia, & notat Bald. in dict. l. cum
25 oporteat. 3. col. Et adde Glo. in clem. 1. de hære. in vers.
diminutionem, quæ dicit quod dapifer & infideles ser-
uientes de eo quod dominis datur semper decimã vel
aliam cotã subtrahunt, non ergo mirum si præsumãtur
ditati ex bonis dominorum. Et in simili adde Bal. in leg.
26 apud antiquos, in fi. C. de furt. vbi arguit contra istos. †
Et ad idem Gloss. sing. in authen. de exhib. reis. §. si ve-
ro etiam quædam. co. 3. quæ arguit contra seruientes fu
gientes, vt eo ipso res amissas præsumantur subtraxisse.
27 Ad prædicta etiam facit quod singulariter dicebat
Rom. cons. 338. vbi concludit quod si contrahens so-
cietatem erat pauper, nec in alio officio se exercuit, ni
si in illa societate, nec alias poterat apparere, vnde quæ
sierit multa bona quæ habebat, est præsumptio quo de
bonis societatis allegat c. 1. de pecul. clericor. & ad hoc
debent & possunt omnia prædicta iura allegari.
28 Facit etiam ad prædicta l. textu. & quod ibi notat Do
minicus in c. Abbas. §. sed ad hoc, de re iudi. libr. 6. vbi
dicitur quod text. in dubio præsumitur acquisisse intui
tu suæ dignitatis, & ex hoc ampliatur ca. intellecto, de
iureiur. & alia iura prohibentia alienationem eorum
quæ sunt regalis coronæ, vt procedant etiam in acqui-
sitis per regem in bello iusto vel alias. Hinc est quod
quinta quæ debetur regi de præda est de regalibus, &
non potest rex eam in perpetuum donare. 2. parti. titul.
26. l. 4. not. in repeti. cap. per vestras, col. 206. alias. 213. p.
29 Ad prædicta etiam facit †quod dicitur de concubina
retenta in domo Amalij, quia quid acquirit, præsumi-
tur acquisisse de bonis Amalij, vt dicit Bald. in l. 1. C. de
natu. lib. arg. illius l. & in l. cum oporteat, de bonis, quæ
lib. 4. col. ver. sed quæritur nunquid, allegat ad hoc text.
in l. fi. ff. de actio. & obligatio. quæ iudicio meo parum
facit textu. in lege. item legato. §. paruli. ff. de lega. 3. vbi
æquiparatur vxor & concubina, & non differunt nisi
in dignitate, vt ibi dicitur, de quo per Barba. in ca. 1. de
30 pecul. clericorum. †vbi inter alia dicit quod hoc habet
locum etiam in vxore adulterata, quia si aliquid acquisi
uit, præsumeretur in bonam partem, quo potius acqui
siuit ex bonis mariti quam aliunde. arg. tex. qui est sin-
gularis, in l. miles. §. defuncto. ff. de adulterijs, vbi singu.
31 probatur qđ, quandiu vxor potuit ex marito concipere,
licet probetur eo tempore cum alio adulterari, fauore
matrimonij præsumitur ex marito concepisse. Idem in
acquisitione, & istud eleganter tenet Bal. d. l. cum opor
teat. 4. col.
Præterea ad pdicta facit bonus tex. in c. 1. §. si vero, de
32 feud. guard. in vli. feud. †vbi probatur quod illa quæ fi-
unt ab officiali, durante officio, præsumuntur fieri re-
spectu officij. Et ideo dicit ibi eleganter And. de Her.
quod si Officialis emit, psumit emisse de bonis officij
& sic videtur ibi casus pro Glo. in d. l. defensionis, sed
si vult probare quod emit de sua propria pecunia, bene
admittitur, & talis probatio tollit sinistram suspicionẽ,
quæ est contra eum, & idem dicam in casu huius quæ-
stionis, quia licet præsumantur quæsita intuitu eccle-
siæ, quæ acquisiuit prælatus, non tamen illa est præsum
ptio iuris, & de iure, quia reciperetur probatio in con
trarium, ita vult Glos. notab. in c. 1. de peculio clericorũ
& hoc habeo pro indubitato.
Ad prædicta etiam facit quod dicit Bald. in allegata
33 auth. licentiam, vbi ponit quæstionem de quodam re-
ctore hospitalis, qui tempore assumptionis nihil habet,
nec in aliquo se exercuit postea multa quæsiuit nec a-
liunde poterat ostẽdi, an esset præsumptio, quod de bo
nis hospitalis quæsierit, & consuluit quod sic, pro quo
facit c. 1. supra allegatum, secundum Bal. vbi supra, facie
etiam, quia hospitalia gaudent eodem priuilegio quo
gaudent ecclesiæ l. omnia priuilegia, de episcop. & cler.
cap. requisiti. de testam. not. Ioan. And. in c. 2. de restit.
in integrum, & sic conclusio ista loquens in prælato lo
cum habet in rectore hospitalis, & an habeat locum in
vicario temporali, vel perpetuo, remitto ad ea quæ no
tat Bald. in d. auth. licentiam, & Abb. post alios in d. c. 1.
34 Quid aũt de laico qui administrauit negotia magni
domini demum redit ad ciuitatem suam multum diues
an præsumatur quæsisse ex bonis domini, remitto ad
nota. per Ancha. & Imol. in d. cap. 1. & ibi plenius Bar-
ba. 5. colum.
Restat autem ad contrarium respondendum, pro
cuius intelligentia videnda est distinctio, quam ponit
Ioan. Andr. in c. 3. de pecul. clericorum, quam etiam reci
tat ibi Abb. & fere omnes, & plenius idem Abb. in repe
tit. c. cum esses. 11. 12. col. dicit enim Ioan. Andr. recita
tis aliorum opinionibus, quod aut constat prælatum ha
buisse tempore suæ promotionis, aut constat qđ nihil
habebat, aut dubitatur. Primo cum dicit præsumendũ
pro possessore,

pro possessore, ideo si hæres clerici est in possessione il lorum bonorum, ecclesiæ incumbit onus probandi qđ de reditibus ecclesiæ fuerint quęsita, & isto casu pos- set procedere opin. dicentis, quod possessor est in pos- sessione defendendus, & idem videtur velle Gl. in alle. c. 1. 12. q. 5. & habet locum hoc casu forte tex. in allegato c. Abbatis. 12. q. 4. quem primo allegaui pro contrario.

Secundo casu cum nihil habet prælatus tempore ꝓ motionis, præsumendum est ꝓ ecclesia. c. 1. de testa. & hoc casu possit procedere tex. in d. c. lint manifesti, po- test tamen isto casu hæres clerici probare quod ex ar- tificio vel aliunde intuitu personæ illa bona acquisierit sibi tamen incumbit onus probandi, cum ecclesia ha- beat intentionem fundatam ex præsumptione iuris cõ munis, & sic tex. ille dicens, quod ista bona præsumunt esse ecclesiæ vel intuitu ecclesiæ acquisita, non inducit præsumptionem iuris & de iure, quod patet etiam per Glos. notab. in d. c. 1. de pecul. clericorum.

Tertio casu cum dubitatur an aliquid habuit tẽpore promotionis, & isto casu etiam poterit procedere tex. ille. ista est distin. Ioann. Andr. per quam aliqua ex præ- dictis iuribus videntur reducta ad concordiã, fateor tñ quod Abb. & alij Moderni non tenent indistincte præ dictam distinctionem, licet scribentes ante Abb. cõmu niter eam sequuntur, sed dictis ipsis nihil puto adden- dum, ideo remitto ad ea quæ ipse notat in dictis locis.

Specialius tamen respondendo ad prædicta contra- ria dico quod tex. in allegato c. 1. 12. q. 4. ꝓcedit, quãdo constat quod prelatus tempore promotionis habuit pa

36 trimonium, & postea aliqua acquisiuit, & dubitatur ex quibus bonis acquisiuit, quia promiscue vtebatur patri monio & rebus ecclesiæ, at patrimoniũ erat sufficiens ad acqsitionẽ illo bonorũ, & ẽt ecclesia erat sufficiens in totum vel in partem, & tunc fit diuisio inter ecclesiã, & heredem clerici, secundum quantitatem patrimonij, & rerum ecclesiæ, & iste est proprius casus illius cap. 1. quod plenius videas per Abb. in dictis locis, & ibi p In no. & Barb. & vide Glo. notabil. in c. 2. de pec. cler. le- cus in casu. d. c. sint manifesti, in quo non constabat tẽ pore promotionis aliquid habuisse.

Non obstat etiam doctri. Ioan. And. de qua supra, quia vel non est vera per supradicta, vel debet intelligi & di- stingui per ea quæ dicta sunt.

Non obstat etiam quod supra dixi de vxore, vt præsu

37 matur acquisisse de bonis viri, sic prælatus, cum eccle- sia dicatur eius vxor, quia aliud est in viro spirituali, vt est prælatus vel rector, aliud in viro carnali. Ratio diuer sitatis, quia vir spiritualis & sic prælatus, vel rector cen setur administrator rerum ecclesiæ, non autem domi- nus, sed ipsa ecclesia. c. ceterorum, de dona. secus est in viro carnali, qa ille est dñs, sed ipsa ecclesia. c. cæterorũ, de do. secus est viro carnali, qa ille est dñs rerum vxoris datarũ in dot. l. doce ancillã. C. de rei vendi. cũ simil. & sic potest dici quod vtrobique præsumitur pro eo qui est dominus, nam in viro carnali præsumitur pro eo, qa dominus est, sed in viro spirituali non præsumitur pro eo, quia non est dominus, sed ecclesia. Secundo potest dici quod licet assimiletur matrimonium carnale spiri- tuali, non tamen semper est bona æquiparatio, & argu- mentatio de vna ad aliud, nam in multis differunt, vt p Ioan. Andr. in c. tuæ, de sponsa. & per Gloss. in, regula be neficium, de reg. iur. lib. 6. vnde nõ debet sumi similitu do secundum rudem & simplicem figuram, sed à radice rationis, vt voluit Ioan. And. in d. c. 1. de peculio cleri- corum, & ex hoc colligitur tertia sol. s. vt acquisita per vxorem præsumantur esse mariti, vt euitetur suspicio turpis quæstus, & vt non præsumamus in ea peccatum nam mulieres raro se miscent negotiationibus, nec il- læ etiam conueniunt mulieribus, cum non debeant se immiscere negotijs virorum. C. mulieres, de iudi. li. 6. l. maritus. C. de procura. & l. alienam, eo. tit. & l. fœminæ, de reg. iur. ideo illud quod præsumitur penes vxorẽ ali- cuius, præsumitur à iure quod sit de bonis viri, vt euite tur suspicio turpis quæstus. d. l. etiam, & d. l. Quintus. idẽ dicendum in prælato eadem ratione, nam prælatus ꝓ hibetur negotiari, vt per totũ titulum ne clerici vel mo nachi, & plene per Glos. 14. q. 3. in summa, ideo quod pe nes eum reperitur præsumi debet, quia ex iusta causa ac quisiuit, & sic ex reditibus ecclesiæ, cuius administratio nem gerit, non autem præsumitur quod ex negociatio ne quæsierit, cum illa sit ei prohibita, vt dictum est, & sic deliquerit se illi miscendo, & in dubio non debet ꝑ sumi delictum. l. merito. ff. pro soc. ne ergo ꝑsumamus in prælato peccatum negociationis, acquisita per ip- sum ꝑsumuntur acqsita ex reditib. bñficij, vel bonis ec clesiæ, sicut dictũ est in vxore, & sic eadẽ rõ diligẽter considerata operatẽ diuersam ꝑsũptionẽ in dictis casib.

38 Secus tamen dicendum est in tutore. Nam cum si- bi permissa sit negociatio, vt est notum, acquisita p ip sum durante tutelari officio, præsumuntur, quælita ex sua industria & negociatione, non autem ex bonis pu- pilli, nam si præsumeremus ea acquisiuisse ex bonis pu pilli, tunc præsumeremus in eo crimen furti, vel bona pupilli alio modo subtraxisse, & sic deliquisse, ita dicit Innocent. in dict. capit. primo. de pecul. clericorum, sed hoc non est præsumendum. dict. l. merito, & capit. fi. de præsump. & sic eadem est ratio, quare secus præsumitur in tutore quam in prælato, scilicet, ne crimen præsuma tur, & sic non obstat præallegata. l. defunctus, arbitr. tute. ita eleganter dicit Abb. in allegato cap. cum om nes, & Imo. in dict. capit. primo. & idem Bald. in seg. cũ oporteat, de bonis quæ lib. quarta colum. dicens quod tutor non præsumitur subtraxisse, nec tenetur reddere rationem nisi de officio suo per dictam legem, si defun ctus, & bona præsumptio est in rebus dubijs eligere sa niorem partem, & turpis præsumptio est euitanda, & su gienda per dictam legẽ. Quintus, ita Baldus in dicta se. cum oporteat. Et per istas rationes nititur ipse impug- nare Gloss. in allegata leg. desensionis, de quo ibi ꝑ eũ.

Alio etiam modo potest solui contrarium de dicta l. si defunctus, scilicet quod dicamus, aliud esse in tuto- re, aliud in prælato ecclesiæ, ratio diuersitatis, quia præ latus habet administrationem perpetuam, & sustentat de bonis ecclesiæ, septuagesimasecunda distin. c. sancto rum, & de præb. capit. cum secundum. tutor vero habet administrationem temporalem, sustentatur de bonis proprijs, non pupilli, & nota. per Gloss. in cap. fina. 5. q. 3. Istam solu. posuit Ioannes de Ligna. in clem. gratiæ, de rescrip. & Ant. & Imo. in d. ca. 1. de pecul. cler. & per Abb. in d. c. cum omnes. in repet. 13. col.

Vel aliter, & tertio non obstat dict. lex. si defunctus, quia loquitur in tutore, & nulla est æquiparatio inter tutores & prælatos, nec valida argumentatio de tutore ad platũ, vt vult Gl. singularis in d. c. fi. 5. q. 3. Immo di- camus ꝙ regulariter non æquiparentur, qꝗ quib. assimi lentur, vt in in ꝑdicta Gl. iõ ex ijs plurib. faciamus regu- lã, iuxta notata per Gl. singularem in l. Iulianus. §. primo

39 ff. de actionib. emp. quæ dicit quod qñ plures leges tra ctantes eandem materiam repetiuntur contrariæ, in hoc dubio ex pluralitate casuum est regula consti- tuenda, & alij erunt casus excepti, cum ergo iste ca- sus sic non reperiatur exceptus, scilicet quod in mo- do acquisitionis prælatus æquipararetur tutori, ergo remanet sub regula, iuxta Glo. notabilẽ in rubr. de reg. iur. dicentem quod potior est causa illius pro quo facit regula, & in dubio istud est regulare, & debemus ei inhę rere sicut Bononienses. &c. vt dicit Glos. in l. omnis de finitio. ff. de reg. iur. & istam solutionem ad d. l. si defun

Cc ctus, nemo

ctus,nemo tangit,& credo eam verissimam,sed pro so
lu.est præstantior , secundum Docto. in dictis locis,s.
Abb.in repet.c.cum omnes,& Imol.in d. c. 3. de pecul.
40 cleric.& pro ea facit,†quia prælatus tenetur bona eccle
siæ argumentare,vt est tex.singul.in c.quicunque. 12.q.
41 4.†Ideo dixit Gloss.reputata singula.iuncto tex.in c.sa
cerdotes,eadem caus. & q.quod si prælatus potuit ali-
quid acquirere ecclesiæ,& neglexit,tenetur de suo pro
prio patrimonio satisfacere ecclesiæ,si dicimus quod
si per negligentiam passus est rem ecclesiæ præscribi,te
netur de suo patrimonio satisfacere ecclesiæ.Gloss. sin
gula.in capit.placuit.el.2.16.q.3.& etiam his casibus te
nebitur eius hæres,vt probat tex.sing.in c.ex partium,
de pigno.& ibi per Abb.& Imo.
42 Hinc est quod quemadmodum prælatus alienans iã
quæsita per ecclesiam debet administratione priuari.c.
monemus.12.q.2.& c.si qs,de rebus eccl.s.iubemus,de
sacros.eccl.ita & si fraudat ecclesiam in acquirendo, vt
quia iã acquisita ex reditibus ecclesiæ appropriat sibi
vel alteri,tex.est notab.de hoc in c.2.de pec.cler.si igi-
tur tenetur augmentare & acquirere ecclesiæ,nimirum
si acquisita per eum præsumantur acquisita ex reditib.
ecclesiæ,& actus in dubio videtur geri secundum iuris
dispositionem.l.si duo.ff.de acq.hæred.& vbi reperitur
factum.vel acquisitum , præsumitur factum per illum
qui illud facere tenebatur.l.2.C.de cib.pou. præst.cũ
similibus.
43 Et illa faciunt ad quæstionem notabilem † quidam
volebat relinquere ecclesiæ certum quid,prælatus indu
xit eum,vt relinqueret sibi potius quam ecclesiæ,nun -
quid ꝑlatus teneatur ecclesiæ ad interesse ? Gloss.ponit
quæstionem in leg.quicquid.C.arbitr.tutel.Abb.in ca.
2.de pecul.clericorum.& ibi eleganter per Imol.2. col.
& plenius vide ibi per Barba . Denique hac in re vide
multa per doctissimum Didacum de Couar.in d.c. cũ
in officij,de testam.
44 Prælatus autem an iudex esse possit?videtur quod nõ
arg.l.12.ti.de los corregid.lib.2.ordin.vbi id militibus
commentariensibus vetitum est,ergo fortius in ꝑræla
to,& clerico,sed contrarium plene probauimus alibi.
45 In summa vehementer controuersum est , & vsu fo
rensi agitatissimum,an milites seu nobiles illi quos cõ
mẽdatarios Hispane appellamus,possint facere testamẽ
tum,& de quib. reb. testentur,& an vt monachi vel cle
rici sint immunes à secularib.gabellis?qua in re ꝓ vtra-
que parte allegabimus neutram eligendo,quia sub me
prætore insignes lites etiam hodie pendent,ergo quæ-
stio est,vtrum milites huius ordinis sint immunes à ꝓ-
dictis secularib.gabellis,ex huius decisione reliqua pa
tebunt,in qua quæstione prima facie videbatur dicen-
dum milites huius ordinis non esse à prædictis gabellis
immunes,primo quia ad hoc vt laici vt ecclesiasticæ ꝑ
sonæ existimantur ,'videtur requiri quod seruitio Dei
plene se dedissent,&|efferant ꝑ receptionem sacrorum
ordinum,vel per ingressum alicuius religionis perfectę
vt in capitulo duo sunt genera,12.q.1.& in c.quisq; de
cima septima q.4.sed ij milites non videntur ex toto de
dicati Deo per aliquẽ modũ ex supradictis , nã non ꝑ
receptionem sacrorum ordinum,quia nullum videtur
recipere,quinimmo sacer ordo repugnat exercitio mi
litari,cũ ipsi intẽti & occupati esse debent in fide Chri
sti exaltanda,eiusque inimicis conterendis, vt in capi-
tulo petitio,de homicidio,neque etiam per ingressum
religionis videntur posse dici ex toto dedicati Deo, qa
& si eorum regula sit approbata,non tamen videtur di
ci religio perfecta,ex quo dicebat Bald.in l.officiales,in
finalibus verbis.C.de episcop.& clericis.& Barthol. in
l.1.ff.de pœnis,quod in similibus religionibus videtur
potius esse quædam apparentia in habitu,quam existen
tia & realitas in effectu, vtrique id esse religionis per-
fectæ.videtur requiri,quod religiosi voueant & profi-
teantur tria substantialia vota,scilicet castitatis, obediẽ
tiæ,& ꝓprietatis , de quibus in c.cum ad monasterium
de statu regularium,& notat in clementina prima , de
religiosis domibus,& alia in clementina,cum ex eo,de
sententia excommunicationis,quas commẽdat Abbas
in rubric.de regularibus,& in cap.2.de foro competen
ti,in cap.nullus,eod.titulo.Secũdo, quia cum ij sint lai
ci,videtur non potuisse Papam eos à regali manu & se
cularibus impositionibus eximere,vt veros & perfectos
religiosos,vt notat Innocent.& Abbas in capitulo se-
cundo,& maioritate & obedientia,per eosdem, & scri
bentes in cap.significantibus,de officio delegat. Ter-
tio,pro ista parte negatiua videtur facere elegans tex.
in l.prima.§.si.ff.de muneribus & honorib.ibi, qui ob-
noxius muneribus suæ ciuitatis nomen militiæ de fu-
giendi oneris gratia accepit,deteriorem causam reipu
blicæ facere non potest,& ibi notat Gloss.ad fratres,
qui sunt in Lombardia de pœnitentia nuncupatos. igi-
tur ex supradictis videtur hos milites esse laicos,& ita à
gabellis & alijs laicorum oneribus non esse exemptos.
Per contrarium vt huiusmodi milites religiosorum
iure vetantur,multa eademque non leuia facere viden-
tur,vt interim omittam quod nonnulli firmant id esse
consuetudine moribusquẽ receptum, quæ quidem cõ
suetudo est optima legum interpres.In primis ergo fa
46 cit,quia in domo domini multæ sunt mansiones,†& si
cut quædam religiones ordinantur in sacrosancta ec-
clesia Dei ad opera vitæ contemplatiuæ , ita & aliæ ad
opera vitæ actiuæ, vt legitur in beato Iacobo , capitul.
primo . Sancta enim apud Deum religio est , visita-
re pupillos & viduas in tribulatione , sed hoc perti-
net ad vitam actiuam, ergo conuenienter potest ordi-
nari aliqua religio ad vitam actiuam,ita concludit San
ctus Thomas 2.2.q.188.ar.2.omnes quippe status reli
gionis ordinantur ad perfectionem charitatis,quæ qui
dem charitas dilectionem Dei & proximi comprehen
dit,ad dilectionem autem proximi principaliter perti-
net vita actiua,quæ necessitatibus proximorum deser
uit,& sicut ex charitate diligitur ꝓximus propter Deũ
ita & vtilitas ex vita actiua ipsis proximis delata redun-
dat,inde videlicet,vt Matthæi 15.c.indubitate ergo di-
cere possumus,quod recte ordinatur aliqua religio ad
actus conuenientes ad subsidium,& dilectionem proxi
47 mi,s.ad vitam actiuam,†hinc iusta ratione probamus ꝙ
religio vel ordo militaris sui.origine institutus ad de-
fendendum & subueniendum Christianam plebẽ Chri
stique religionem,prout hęc constituta fuit,optimo iu
re subsistit,& recte cõstituitur,& ita dicebat diuus Au
gustin' ad Bonifaciũ, Noli existimare neminẽ Deo pla
cere,q armis bellicis ministrat,in his.n.fuit sanctus Da
uid, cui Dñs magnũ testimoniũ ꝑbuit. In his quoque
fuit sanctus ille Cẽturio , vt legit in c. Noli existimare,
23.q.1.fuit & Benedictus Abrahã in armis , quẽ in eis
benedixit Melchisedech,Genesis.1 .Religio ergo mi-
litiæ cõstituta ad defensionẽ diuini cultus & cã publi-
cæ salutis recte dr̃ ordinata.& alias legim' de Iuda Ma
chabæo,q ꝓbat ꝓliũ Israel dilatãs populo suo gloriam,
nos pugnauimus ꝓ aĩab.& legib.nostris,& iterum dice
bat Ambrosius lib.de Officijs,Qđ fortitudo q̃ patriã
tuet à Barbaris,plena est iustitiæ,qđ rursus tali rõne de
monstrat.certũ ẽ qđ status pœnitẽtiæ ẽ religio, vt in c.
admonere,33.q.2.& in c.si scriptura,de voto. & notat
sanctus Thomas in quolibeto.3.q.51.ar.3.& est in opu
sculo de religione.c.12.sed sic ẽ , qđ aliqñ iserẽ pęnitẽ
tia ad militiam,vt in c.licet,& in c.quod super his,de vo
to.igitur militia bene potest conuenire ad statum reli
gionis,& ita probatur causa huius religionis instituen
dæ,de

dæ,de qua in Chronica generali Hispaniæ fol. 378. & fol. 390.fanctam & legi diuinæ conformem fuisse.fuere enim ij ordines militares instituti ad conterendam Sarracenorum rabiem,Hispaniamque defendendam,vt in horũ ordinum regula & institutione legitur,maxime quia mouere bellum non est eorum,sed domini magistri ,& regiæ maiestatis,nam vt dicebat Augu. contra Manic. in ca.quid culpatur.23.q.1.Ordo naturalis mortalium paci accomodatur hoc poscit,vt suscipiendi bellum au ctoritas penes Principem remaneat,vt in c.iustum. 23. q.2.& in l.1.C.vt armorum vsus.lib.11.& in l.lex duode
48 cim tabularum.ff.ad legem Iul.maiesta.†quod vero religiones militares ab ecclesia sint approbatæ,probatur 1 clementina,quia contingit,de religiosis domibus.§.præmissa,in c.cũ & plantare,de priuilegijs,& in c.dilecti,e. tit.& in c.porro,& in c.dudũ, & in c.ad eo, de decimis & in c.parentibus,& in cap.canonica,vbi de ordinibus militaribus toties fit mentio,& in cap.1.de verb.signifi. lib.6.vbi Gloss.& Docto.in c.ex parte,de decimis,& in cap.ad sedem,restitutione spoliatorum, notatur etiam in d.clementina,quia contingit.§.permissa, per Glo.quæ meminit de ordinatione Sanctæ Mariæ Celestrensium & Sancti Ioannis Hierosolymitanorum,& similium,& ibi Ioannes de Imol.& Cardinalis meminit, de cæteris militaribus ordinibus notatur etiam in c.cum illorum, de sententia excommunicatio.& in capit.sciant cuncti, de electione,lib.6.& in cap.quilque.16.q.4.& alibi sæpe,approbatio enim Pontificis constituit religionem, probatur igitur causam huius religionis instituendæ iu
49 re diuino conformem fuisse,inde patet,milites huius ordinis religiosos,& ecclesiasticos censeri, quod vltra supradicta probatur sequentibus,primo,quia Pontificis approbatio,si subsit causa placida,Deo constituit religionem,& à pa tre cœlesti hanc potestatem Pontifex habet,vt in extrauaganti Sancta Romana,vbi Gloss.notat,quod Papa hoc facit tanquam vicarius,& procedit ex potestate clauium;Quodcunque ligaueris super terram,vt Matthæi.16.& 24.q.1.c.quodcunque,& in cap. ad Apostolicæ.§.nos itaque,de re iudic. in 6. & probatur in cap.fina.de religio.domibus.& cap.1. eodem titul. in 6.& in cap.1.de voto,& est communis nota omnium in rubrica de regularibus,& probat Barto.in l.sodales. versi.sed contra hoc.ff.de collegijs illicitis,nam sicut ordo clericalis eximit laicum à iurisdictione seculari,cuius est subiectus ratione originis,quia natus laicus,sic suos conuersos eximit ordo per Papam approbatus, vt notat Anchara.in clementina,per literas de præbendis.secundo milites huius ordinis profitentur tria substantialia,obedientiam,paupertatem,castitatem,vt patet ex eorum regula,vbi prædicta promittunt, & proprium à se abdicant,vt cũ licentia Magistri non aliter possideant & inuentarium facere teneantur,vt hæc & alia in eorũ militum regula latius continetur,ergo ex istis fiunt personæ ecclesiasticæ,& ecclesiastico priuilegio gaudere
50 debent,†cum vera & perfecta religio ex eo triplici voto constituatur,vt in cap.cum ad monasterium ,de statu regularium,& in c.cum ecclesijs,de maioritate,& absentia,& in cap.ex parte,de regularibus,& est doctrina Hostiensis,Ioãnis Andreæ,& Abb.& communiter scriben.in rubri.codicis,quæ firmant communiter Theologi,vt refert sanctus Thomas in opusculo.18.c.8.&
51 in opusculo 19.c.5.& alibi sæpe.Quinimo † profitentendo votum de substantialibus,& intrãdo ordinem à Pontifice approbatum efficitur quis persona ecclesiastica, vt eleganter notat Antonius in c. vno, de obligatis ad ratiocinia,& in cap.nullus,de foro competenti,& Cardinalis clementina,cum de quibusdam,de religiosis domibus,& elegantius Hostiensis in c.non dubium,de sententia excommunicationis,dicens,quod quando quis est conuersus ad aliquem ordinem à Pontifice approbatum remanens in domo propria,vt laicus viues honeste,vt clericus censetur,ex toto translatus in foro,& immunitate ecclesiastica,vt 16.q.4.c.quis facit,& de cẽsib.c.quanto,& in clementina plenti , e.tit.& 12.q.1.c. ecclesiarum milites autem huius ordinis ista omnia faciunt,vt ex eorum regula patet,ergo multo fortius religiosi,& ecclesiasticæ personæ dicentur,vt not. gloss.in c.nullus.93.disti.& Archidiac.in c.vno,de excessibus , prælatorum,& in proprijs terminis notat expresse gloss. singularis in d.cap.non dubium,in verbo religionis cõuersus,de sententia excommunication. vbi dicit quod ex eo quod aliqui se tradiderũt diuino obsequio, siue in seculari, siue in regulari ecclesia ecclesiasticæ dicũtur personæ.tertio hoc est confirmatur ex eo quod notatur in c.sciant cunctione,in 6.& ex notatis in c.veniens,de verborum significat.per Ioannem Andre,& Doct. ibi ex quibus patet,quod quamuis aliqui sint laici non habentes ordinem clericalem,sunt tamen personæ ecclesiasticæ,vt probatur in c.cũ laicis,quamuis religiosis de rebus ecclesiæ non alienandis,hinc dicebat gloss.in d.c.
52 sciant cuncti,†quod templarij & hospitales , licet non sint clerici,sunt tamen ecclesiasticæ personæ, dicebat enim Bald.in l.generaliter,la.2.C.de episc.& cler.quod clerici possũt esse monachi sine ordine clericali,& gaudebunt priuilegio ecclesiastico,& de istis sunt plurimi in ordine sancti Hieronymi, sancti Augustini, in cæterisque alijs ordinibus, dicebat etiam gloss. in c. duo sunt genera.12.q.1.quod omnes conuersi dicuntur ecclesiasticæ personæ , quamuis continere non teneantur,quia quidam hoc profitentur,quidam non , vt 27. q.1.vt lex,nam accoliti sunt ecclesiasticæ personæ,& tñ non tenentur continere,quia legitimum matrimoniũ contrahere possunt,vt 32.distinctione.c.si quis eorum Item & templarij sunt ecclesiasticæ personæ,licet arma mouere possint,quæ omnia notat ibi gloss.singularis in d.c.duo sunt genera,& communiter scriben.quare
53 to hoc confirmatur,quia†Eremitæ sine aliqua professione gaudent priuilegio ecclesiæ,vt 16.q.1.c.qui vere & notat Innoc.in c.cum monasterium,de electione,& bona quoque donata hospitalibus fundatis auctoritate Episcopi,gaudent priuilegio ecclesiæ, vt notant Doctores in clementina,per literas,& in clementina, quia contingit,de religio domib.à fortiori ergo bona istius celeberrimi,& approbatissimi ordinis eo priuilegio gaudere debent.Quinto hoc etiam confirmatur ex dictis per Sozinum in c.1.de foro competenti,vbi concludit in fratribus,& sororibus tertij ordinis,& in pœnitentibus, & in fratribus , qui vocantur Iesuati , & in in mulieribus,quæ vocantur canonicæ seculares quod si habitum , & viuendi modum assumunt auctoritate superioris gaudent priuilegio fori,ex quo dicit post se decidisse plures quæstiones de societatibus disciplinatorũ,de quibus per Bart.in l.sub prætextu.C.de sacro sanct.ecclesijs,& per Bald.in c.1.de pace iuramento firmanda,facit etiam quod notauit Cardinalis in ca.1.de foro competẽti,quod rectores piorum locorum,& hospitalaris,& leprosaris licet non gaudeant priuilegio canonis si quis suadente,gaudebunt tamen priuilegio ecclesiastico,vt ecclesiasticæ personæ Faciunt & alia multa quæ ob rationem prælibatam missa cõsulto fecimus.

SVMMARIVM.

1 *Exemplaris fieri potest exhæredato,contra communem cum altera fere communi.*
2 *Legitima quo titulo liberis,aut parentibus relinquenda ard.q.*
3 *Legitimo iure C.quo titulo relinquenda*

 4 *Intellectus*

4 *Intellect.l.si quis hæredem.C.de institutio.& substitu.*

5 *Nepotes,& deinceps inra suorum habentes,an sub omni conditione possint institui hæredes,not.q.*

6 *Intel.l.2.§.nepotibus.ff.de vulga.& pupilla,substitutio*

7 *Exemplaris sunt inducta ad similitudinem pupillaris.*

8 *Intell.l.humanitatis.C.de impub. contra communem, quod mater in exemplari à patre facta præterita possit querelare.*

9 *Pupillaris fieri potest exhæredato.*

10 *Intellect.l.si exhæredato,& in l.miles ita.ff.de milit. testamento,contra Angel.& alios. vt etiam qui in potestate non est,possit exhæredari.*

11 *Intellect.leg.si emancipatus.ff.de bono.possessio.contra tabul.*

12 *Intel.l.2.C.de inoff.testam.contra communem & emancipatum exhæredatum querelam habere.*

13 *Exhæredari an possit impubes,egregia.q.*

14 *Duæ conclusiones contra communem.*

15 *Intellectus l.fi.C.de lib.pręt.contra gloss.& alios.*

16 *Intellectus auth.vt cum de appella.cog.§.aliud quoq;.*

17 *Intell.ad l.regni.6.tit.1.par.6.*

18 *Intellectus ad plures ll.cum quidam.C.de legatis, cum simil.*

19 *Querelam non exhæredatio producit,sed inofficiositas.*

20 *Intellectus C.de inoff.testam.in l.ex tribus,& ad creationem pupillaris non est necesse quod legitima relinquatur,sed tantum ad eius iam creatæ resolutionem euitandam,contra communem.*

21 *Intell.l.si non mortis,& l.Papinianus.§.si quis.ff.de inoff.testam.*

22 *Intellectus l.nō putauit.§.si quis sua manu filiusque q de mandato patris sui exhæredationem scripsit, non excluditur querela.contra communem.*

23 *Intellectus l.filio quem.ff.de lib.& posth.*

24 *Intellectus l.filio quem.ff.de libro.& posth.contra communem,quod filius qui post exhæredationem emancipatus fuit,si iterum adoptetur a patre habebit querelam.*

25 *Exemplaris fieri potest etiam filio naturali,contra communem.*

26 *Mater illustris potest naturali filio substituere exemplariter,contra Doct.*

27 *Exemplaris fieri potest filio spurio,contra Doct.*

28 *Exemplaris fieri potest filys natis ex damnato coitu, contra Doct.*

29 *Exemplaris fieri potest ei,cui deminuta legitima relicta fuit,contra Doct.communiter.*

30 *Intellectus l.humanitatis.C.de impub.*

31 *Exemplaris an valeat si fit exhæredato integram legitimā habenti,idē si integram non habeat,sed deminutā vel nil omnino,contra communem.*

32 *Pupillaris si fiebat exhæredato integram legitimam habenti,querela nulla competabat per l.humanitatis,licet iure auth.aliud inductum contra communem.*

33 *Testamentum patris exhæredatione firmatur non secus quam filiorum institutione.*

34 *Exemplaris nec impedit,nec resoluitur per exhæredationem,contra communem q.dua.*

35 *Exemplaris vtilis ei cui fit.*

36 *Querela supponit testamenti validitatem.*

37 *Bonorum possessio contra tabulas est remedium rescissorium,& aliquando declaratorium.*

38 *Emancipati præteritio non reddit testamentum nullum.*

39 *Exemplaris in sui tam creatione,quam resolutione similis est pupillari.*

40 *Exemplaris cum fit institutio in minore portione,quam legitima,non potest rescindi querela cum communi.*

41 *Legitimæ supplementum non petitur conditione ex lege contra alteram fere communem.*
contra communem.

42 *Exmplaris fieri potest institutio in re aliena,contra cōmunem.*

43 *Legitima in re aliena an relinqui possit, contra communem.*

CAPVT CVI.

1 E principali conclusione nostra colligitur plane,an testator possit dispensare cum forma legis præcipientis exemplarem fieri non posse, vt quidam putant,exhæredato,qua in re receptior opinio est,quod exemplaris substitutio mente capto,vel furioso exhæredato fieri non potest,hæc est communis opinio,quā tenuerunt Bart.in leg.ex facto.numero.18. ff. de vulg. & pupil.Bart.in leg.humanitatis.numero quarto.C. de impuber.& iterum idem Bart.ibidem numero quinto licet aliud fateatur esse in pupillari substitutione, & quia rationem differentiæ nullam satis præstantem inuenit,remittit nos ad leg.non omnium.ff.de legibus & cum Bart.in dict.leg.humanitatis,simpliciter transeunt Bald.Ang.Sali.Fulg.Paul.& alij,& hanc opinionem dicit communem Couar.in cap.Raynutius,extra de testament.leg.§.sexto numero secundo qui tamen contrarium tenet,sed communem sequitur Alex.colum. octaua num.32.in dict.leg.ex facto.Guliel.Bened.in d. cap.Raynutius,titulo de exempl.numero 20.de test. & hanc dicit communem Phil.Decius ibidem,qui tamen contrarium tenet.hanc sequitur & dicit communem Ripa in dict.leg.ex facto.numero.71.sequitur Ias.in d. lege.humanitatis.colum secunda Bald.in tract. sub exemplari.numero 20.Polius in eod.tract. numero. 15. Zasi.in eod.tract.numero sexto.Mouentur omnes vnico fundamento leg.humanitatis,in verbo.legitima,quę contrariam partem plane probat,tantum abest, vt communem sententiam tueatur,vt continuo videbimus.

Contrariam partem,vt exemplaris exhæredato fieri possit non secus quam pupillaris,tenent Ang.in §.qua ratione.Inst.de pupil.subst. Idem Angel.in tract.test.in verbo reliquit filio G.mente capto.Curt.iun.numero. 13.vbi etiam Lancelotus, Dec. & similiter Philippus. Dec.numero septimo & Corn.numero.octauo & Fumeus in tract.sub compendiosæ,in fina.& Couarru.in dict.§.sexto numero secundo & nos hanc verissimam esse putamus, & non admodum minus communem, quam contrariam, quam periculo meo non solum in puncto iuris,sed etiam in iudicando & consulendo sequi poterimus, quæ præstantissime probatur ex sequentibus.

Et in primis facit nostra conclusio principio quę docet, leges non secus, quam principes imperium accepisse, vt prodessent, non vt nocerent, nocerent autem si talem exemplarem, quæ (iuxta leg.humanitatis. C.de impuber.vtilis esse præsumitur) adimerent,ergo id extra mentem legis fore vero simillimum est, præsertim cum afflictis (hoc est, exhæredatis, & præterea mente captis) alia noua afflictio, quod huiusmodi beneficij ademptionem addenda non esset, lege vnica. C.qui ante apert.tabul.maxime secundum opinionem multorum contendentium exhæredationem in dubio fieri videri bona mente, vt per Ias. in lege mult.ff. de liber. & posth. quam opinionem non multum laudandam alibi discruimus.

Deinde facit sequens eademque vrgentissima ratio,

legitima

legitima potest relinqui filijs quoquo relicti titulo. Sed
exemplaris potest fieri ei qui legitimam habet, ergo in-
telligendum fieri posse ei, q quoquo titulo legitimã ha
2 beret, & si sit exhæredatus. †quod autem legitima pos-
sit relinqui quoquo relicti titulo discutiẽdum est, & in
primis inuestigandum quid iure ff. deinde quid iure C.
postremo quid iure auth. quoad primum, licet inualue
rit sententia existimantium iure ff. legitimam relinqui
oportere iure Institutionis, cui sententiæ subscripserũt
sese Accursius, Bart. Bal. Angel. Salic. cæterique omnes
scribentes in authen. nouissima. C. de inoff. test. Alex. q
plures citat in l. inter cætera. ff. de lib. & posthum. Gui-
liel. Bened. in cap. Raynutius. §. in eod. testa. relinquens,
secundo extra de test. nu. 15. tamen in aduersam partẽ,
cui non nulli adstipulantur, procliuior sum, moueor in
primis ratione. Nam ad firmitatem testamenti nil aliud
desideratur præter institutionem, vel exhæredationem
filij, vt fere per totum. ff. de li. & posth. fere per totum. ff.
de iniust. rup. per totum C. de post. hær. inst. & exh. 22. per
totum. C. de lib. præt. per totum. Inst. de exhær. lib. Præ-
terea expressum videtur in l. Papinianus. §. si quis mor-
tis. ff. de inoff. testa. vbi qui integram legitimam (id est,
quartam) per donationem causa mortis recepit, nõ po-
test testamentum impugnare, per quem text. ita tenuit
ibi Albericus, quod iure digestorum sufficeret legitima
quoquo relicti titulo relinqui, quod & præsensisse idem
Albericus videtur in l. si non mortis. ff. de inoff. test. p
tex. ibi, qui similiter probat sufficere legitimam relinq.
quoquo relicti titulo, dummodo is filius, cui relinqui-
tur, exhæredatus reperiatur, ne eo præterito testamen-
tum ab initio non iure fiat, sicque intelligẽdum est, q
tam in d. l. si non mortis, quam in d. §. si quis mortis fi-
lius cui legitima titulo singulari relicta fuit, exhæreda-
tus fuerit, nec est diuinatio, quia cum dd. ll. sint locatæ
sub titulo de inoff. testa. vbi non agitur de primordiali
testamenti validitate, sed de irreuocabili, quæ contin-
git per exclusionem querelæ, non debebat ibi quæri, vt-
rum filius institutus fuisset vel exhæredatus, nec ne. Sed
vtrum inofficiosus erga eum pater suus fuisset, nec ne.
Inofficiosus autem fuisse videtur, si non integrã legiti-
mam reliquit, secus autẽ si reliquit siue instituto filio,
3 siue exhæredato. †Iure autem C. omnes vno ore faten-
tur, quod legitima non oportebat relinqui titulo Insti-
tutionis sed sufficiebat quoquo titulo relinqui, per tex.
in l. omnimodo. C. de in off. test. quod & nos fatemur,
sed nõ quasi id denuo introduxerit illic Iustinianus Im-
perator (quod omnes Doct. ibi, & vbique falso opinan-
tur) sed quia id iure veteri antiquitati fuerat obseruatũ.
Illud autem quod Bald. Salic. cæterique omnes in d. l.
omnimodo. Accurs. & omnes in authen. nouissima. C.
de inoff. testa. secure firmant, scilicet iure C. valuisse te-
stamentum, in quo filius neque institutus esset, neque
exhæredatus, si modo aliquid etiam minus legitima si-
bi quoquo titulo relinqueretur, mihi non satis probat,
nam præteritus dicitur qui neque institutus est, neque
exhæredatus, quantumcunque iure singulari receperit.
l. posthumo. C. de contratab. vbi Ias. col. 2. l. 3. in princ.
ff. de iniust. rup. vnde cum in d. l. omnimodo. vers. si ve-
ro, nil aliud dicatur, quam quod patri filium prætereun
ti nullum priuilegium datur, sequitur hoc testamẽtum
nullũ esse, in quo filius, nec institutus, nec noĩatim ex-
hæredatus fuerit, vtcunque plurimum titulo singulari
receperit, nec me mouet d. l. omnimodo, quæ non eo
pertinet, vt testamẽtum quod inspecto iure veteri erat
ipso iure nullum, id subsistere sustineteque velit, sed eo
pertinet, vt testamentum quod olim ab initio valebat,
poterat tamen ex post facto per querelam infirmari, id
testamentum sustineatur, quod intelligitur multiplici-
ter, primum quãdo filius fuit institutus in minore por

tione, quam legitima, quo casu licet olim posses quere-
lam proponere. l. cum quæritur. C. de inoff. testa. l. patri-
bus, eodem. l. Papinianus. §. quoniam autem. ff. eod. §.
fi. Instit. eod. tamen hodie post d. l. omnimodo, non po
teris, sed agere ad supplementum intelligitur, qđ quan-
do filius exhæredatus fuit, singularique titulo aliquid
habuit, minus tamen legitima, quo casu olim similiter
& si ab initio mero iure valeret testamentum, poterat
tamen querelari, d. l. cum quæritur, cum simi. hodie au-
tem non poterit, sed agetur ad supplementum post di-
ctam l. omnimodo. tertio intelligitur quãdo filius emã
cipatus fuit præteritus, quia neque institutus, neque ex-
hæredatus, titulo tamen singulari recepit minus legiti-
ma, quo casu olim, vtpote præteritus poterat contratab.
l. ita tamen. §. si quis rogatus. 2. ff. ad Trebel. quem alle-
gat Ias. in l. posthumo nato. nu. 5. C. de bono. poss. con-
tratab. & per per totum. C. & ff. de contratabul. Quarto
intelligitur etiam si titulo singulari emancipatus inte-
gram legitimam recepisset, quia adhuc verum est, quod
licet id testamentum initio valuerit, tamen per contra
tab. ab emancipato præterito testamentum poterat ex-
pugnari, hodie tamẽ post illã l. omnimodo, expugnari
non poterit, sed denegatur contratab. bon. poss. vt siue
minus legitima recipit, petat supplementum, siue inte-
gram receperit, ea cõtentus abstineat ab impugnatione
testamenti, idque est quod mihi præsensisse videtur ille
tex. dũ ait, vel alio modo subuertendis, iuncta sua Glo.
quæ exponit per contratabul. bono. poss. extat ergo cõ
tra omnes indifferenter nullius momenti iure C. esse id
testamentum, quo filius in potestate neque institutus
sit neq; exhæredatus, quantumcunq; sibi titulo singu-
lari relinquatur, id quod primus Io. ab Imol. tẽtauit tã
in l. fi. col. fi. de cond. inst. ff. quam in l. sed & cõditioni.
§. nepotes. ff. de hæred. inst. cuius sententiã cæteris oĩbus
tã in l. Gallus, p totã, q̃ vbiq; locorũ repugnãtib. libẽter
atq; ex pfesso teneo, q̃ pbat aperte in l. maximũ vitiũ
per totã. C. de lib. pteri. apertius in prin. Instit. de exhær.
lib. vers. sed nõ ita, vbi postquam Imperator tradiderat
p pteritionẽ filij familias testamentũ vitiari subdit, sed
nõ ita de filiab. cæterisq; p virilẽ sexũ descendentib. li-
beris antiquitati fuerat obseruatũ, hos. n. oẽs ptertos
iniustũ testamentũ non facere, sed ius tñ accrescẽdi ad
viriles portione habituros. Tertio induco l. Gallus. §. in
omnib. ff. de lib. & posthum. dũ dr, in oĩb. his specieb. il
lud obseruandũ est filius duntaxat, qui in potestate est,
aliqua ex parte sit institutus expendenda sunt. n. illa ver
ba duntaxat, nã satis inducunt q nepotes cæteriq; oẽs
liberi pter filiũ possunt pteriri. Quarto in duco d. §. in
vers. qđ nõ est necesse, vbi postquã tradiderat filiũ in-
stituendũ esse, subdit necessum nõ esse in nepote, & p
nepote. Ideoq; in filiafa. antiquitati fuerat obseruatũ, li-
cet nullus aduertat, vt eius pteritio iniustũ non faceret
patris testm̃, vt euidẽter pbat in d. princip. Instit. de ex
hær. lib. ibi. sed nõ ita euidẽtius, in l. maximũ vitiũ. C. de
lib. pt. pbaturq; in d. §. in omnibus. in verbo, duntaxat
probat ẽt in d. l. Gallus. nunc. in verbo, virilis sexus, vbi
Velleius dedit facultatẽ instituẽdorũ posthumorum, q
masculi nascerent, sed nõ ita si fœminæ nascerent, id q
oĩum scribẽtiũ ibi nullus vnq̃ sat intellexit, neq; vnquã
intellexerũt, quare virilis tñ sexus nõ ẽt fœminini Vel
leyus dixerit. Induco etiã tex. in l. q filiũ. ff. vbi pupillus
educari debeat, vbi licet filia pponeret pterita, si tñ p le
gatum ei satisfactum fuit, nõ desijt valere testamentum
licet Gl. & Doct. ibi violentam suppletionem inducãt
diuinantes ibi filiam fuisse, vel institutam, exhæreda tã.
Idem Guiliel. Bend. in cap. Raynutius. §. in eodem
testamento relinquis. n. 15. cum plu. seq. Idemq; omnes.
Modern. in auth. nouissima. C. de inof. test.
Denique sunt aliæ quam plures ll. nostram senten-

tiam luculenter probantes, si non destruantur per Doctorum interpretantium imperitiam, quales sunt l. qui quartam. §. si quis vnam. leg. qui filiabus, in princip. ff. de leg. prima. l. hæc conditio filiæ meæ. ff. de condi. & demonst. vbi Paul. & Sozin. institutionem violenter supplent. l. filiæ, eo. titu. l. vxorem. §. testamen. el. 2. ff. de leg. 3. l. filiæ. ff. de annu. leg. l. cum pater impuberi filiæ. ff. ad leg. Fal. l. cum vnus. § fi. ff. de alim. & cib. leg. l. filias. ff. de l. a. in quibus omnibus simpliciter proponitur filiamf. legato honoratã, neq; apparet de istitutione sui, vel exhæredatione, quis institutionẽ, vel exhæredationẽ interpretes supplẽt violẽter; à nobis aũt plane illę ll. suæ integritati restituẽtur, vt simpliciter, prout iacẽt, intelligant. Nec enim dubitamus (quod oẽs negãt) quin iure

4 ff. valeret testm̃, in quo filiaf. pterita esset. Accipe hinc nouum verumque intellectum ad l. si quis hæredem. C. de inst. & subst. vbi filiaf. fuit instituta sub conditione nubendi Titio, quæ conditio est (vt patet) mixta, quæ sunt ibi Doct. vt illud testamentum sustineri possit, cũ suus hæres sub condirione non potestatiua institui nõ possit. l. si pater, cum simili. C. de inst. & subst. & dũ plerique omnes interpretum (qualea sunt omnes antiqui, & noui ibi, & Ias. in l. si pater. C. de inst. & subst. col. in fi. vbi Dec. nu. 4. Bal. ibid. opp. 10. Suares in l. quoniam in prioribus. l. 31. col. 2. de inof. test. C. Sozi. in l. in conditionibus, in prin. de cõd. & dem. post antiquiores quos ipsi referunt) dum, inquam, plerique scribentium huic difficultati satisfacere conantur, mirabilia fingunt nec rasque nugas miscent. est ergo nitidus planusque illius tex. sensus, qui ex superiorib. colligitur, vt cum iure ff. & C. vsque ad ipsius Iustiniani Imperatoris inualuerit illa traditio, filiamfa. impune posse patris testa. præteriri, multo facilius possit sub cond. institui, siue illa potestatiua foret, siue casualis, vel mixta, qualis fuit in specie illa.

Qua ratione aduersus plerosque scribentium tenendũ

5 et est, q nepotes, & deinceps cæteri liberi iura suorũ hæredes sub ol cõditione institui possunt siue illa ptãtiua sit siue casualis vel mixta, id quod satis probat in l. suus quoque, in princ. ff. de hæred. insti. in l. sed & si conditioni. §. nepotes. eo. in l. 1. §. sciendum. ff. de suis, & l. hære. l. 3. §. sub ea. ff. de cõtrah. quam sententiam multi, quos libenter sequimur, tenuerunt, licet op. contrarium existimantium numero auctorum inualuerit frequentiorque sit, vt testantur Alex. Corn. Ias. Dec. in l. si pater. C. de inst. & sub. Suares in d. l. quoniã in priorib. 4. ampl. Denique nostram sententiam omnes (si non fallor) sequerentur, si diff. rationem vidissent inter institutionem conditionalem in filijfa. persona factam, & eam quæ heret in nepote suorum iura obtinente, si quidem talem nepotẽ filio exæquari existimabant, si intellexissent talem nepotem etiam ex testam. præteriri posse (quod in filio tectus est) viderent multo facilius posse sub omni conditione institui, cum non tam peccet qui sub conditione liberos instituit, quam qui ex toto præterijt, vt & patet ad sensum, & probatur in l. fi. C. de post. hæred. institu. extat ergo ex superioribus iure ff. posse nepotes etiam iura suorum habentes, item filiamfam. sub omni conditione institui, sed an idem iure nouissimo quo vtimur, & in hoc articulo vtriusque factionis fautores etiam ij qui nostram tuentur sententiam tenuerunt, quod postquã Iustinianus tam in §. sed hæc quidem vetustas. Insti. de exhær. lib. quam in l. fi. §. sancimus. C. de lib. potestate. exæquauit fœminas masculis nepotesque filijs & posth. iam natis, & constat filiumf. sub omni cond. inst. non posse, ita etiam nec poterunt filiæf. vel nepotes inst. nisi tantũ sub potestatiua cond. ad similitudinem filiorum, quos sub potestatiua constat posse institui. d. l. si pater. l. si lib. §. extremo, de bo. li. ff. l. iã dubitari. l. Cornel. ff. de hær. inst. l. fi. l. verba hæc, de cõd. inst. ff. Nos aũt qui ex professo veterum legum tutores constantes sumus contrariam sententiam sequimur, vt per d. l. fi. §. sancimus, & d. §. sed hæc quidem hæc pars, atque species nouationem non receperit. Illa n. iura inducunt exæquationem inter commemoratas personas quo ad duo, s. quo ad hoc, vt filiæ nepotesque iura suorum habentes; vel instituantur, vel exhæredentur, vt ex toto præteriti nullum reddant testamen. non secus quam si filiusf. esset præteritus, verum si proponatur nepotes, vel filiosfa. fuisse institutos licet sub conditione casuali, vel mixta, non dicitur ibi tunc testamen. euanuisse, de cõditionali n. institutione nullum verbum redditur in toto illo ti. C. de lib. potest. neque in tit. C. de exhær. lib. neque licet arguere de omnimoda præteritione ad conditionalem institu. vt probatur aperte in l. fina. C. de post. hære. institu. & in specie tenent Docto. in l. si pater. C. de insti. & subst. quales sunt Alex. nu. 12. & 15. & 16. Ias. num. 13. Corn. col. 6. in prin. Paul. & Ias. n. 4. in l. si mater. in pri. d. vulg. Suares in quoniam in priorib. fol. 8. colum. 1. cum ergo iura noua possimus satis vtiliter intelligere absq; tot legum euersione, cur tam impij simus, & vno eodemque obscuro verbo iura vestimus delere, præsertim cum communis interpretatio longe minus respondet naturæ titulorum, sub quib. dictæ l. sitæ sunt, interpretatio nostra, cũ vt dixi in dd. titulis de institutione conditionali verbũ nullum.

¶ Denique quod omnes plerique auctorum, quos supra retulimus, existimant, vt saltem per l. quoniam in prioribus sint ista hæc omnia innouata, id nobis similiter placere non potest, lex enim quæ in prioribus, loquitur in qb. casibus olim per appositionem conditionis testamentum poterat infirmari, idq; accidebat cum filiusfa. sub cõd. casuali, vel mixta instituebatur, vt patet si multipliciter in dicta l. quæ in prioribus, & in ll. omnimoda, ad cuius interpretationem d. l. quoniã facta fuit, & per hoc est intelligenda secundum terminos legis interpretatæ, vt dicunt omnes in d. l. si pater, per tex. in authe. de filij ante dot. inst. nat. §. fi. Verum cum nulla lege antiqua cautũ esset vt cõditio casualis, vel mixta apposita in institutione nepotum, vel filiarumfa. vitiaret testame. sequitur, q d. l. quoniam, quæ ad tuitionem testamentorum reijcit conditiones, non pertinet ad speciem nostram; & consequenter etiam post illam l. non reijcietur cond. de institutione nepotum, vel filiarum fam. nec id durum est, cum sub tali cõd. nepotes, vel filiæ fami. institui possint & debeant etiam non spectata conditione agnoscere secundum tab. bo. pos. l. 1. §. sciendum. ff. de suis & l. Stat ergo ex supiorib. testamẽtũ valere, in quo nepotes etiã suorũ iura habentes, vel pteriti essent, vel sub quauis cõditione instituti, verũ si nepotes, q iura suorũ nõ tenerent, sed à patre pcederent, ptereunt, tunc licet testamẽtũ similiter initio valebat, tamen simul; atq; tales nepotes patre mortuo in suitatis gradũ primũ succedebant statim rũpebat testamẽtũ. l. posthumorũ. ff. de iniust. rup. §. posthumorũ. Insti. cod. mõ sic cũ ad firmitatẽ subst. pupil. desideret validitas testamenti paterni, nõ solum ab initio, sed etiam ex post facto, nã licet testamẽtum paternum initio valuerit, & per hoc pupillare, tamen si postea paternum euanescat per repudiationem hæredis, vel per agnationem posthumi, vel alia ratione, tunc statim, & pupillare intercidit. l. 2. §. adeo, de vulg.

6 ¶ Ideo ingeniosissimus Vlpianus in d. l. 2. §. nepotib. cõsulit ei, q pupillariter substituit nepotib. quos pater pcedebat vt eos vel instituat, vel exhæredet, ne si pteriti in suitatem successerint, statim rũpãt testamentum principale, & in consequentiam pupillare. Itaque si tales nepotes sint instituti, valet pupillarẽ ab initio, q̃ ex post facto, hoc primo Idẽ si sint exhęredati, hoc scd̃o, q si sint pteriti, valet ab initio pupillaris, põt tamen ex post facto infirmari

cto infirmari,ne ergo hoc tertio casu infirmari possit, dixit Vlpianus per modum consilij non præcepti eos debere institui. Verum cum ab initio iam iura suorum tenebant nepotes,quo casu(vt diximus)testamentum p eorum præteritionem,nec ab initio, nec ex post facto infirmari poterat, tunc pupillaris eis fieri poterat sine metu infirmationis,sine illi instituti essent,siue præteriti,siue exhæredati.Cũ ergo hæc in pupillari obtineant pari ratione dicendum(id quod aperte infertur) quod exemplaris nepotibus etiam suitatem habentibus fieri potest,quando sunt exhæredati,hoc primo contra communem.Idem si sint præteriti,hoc secundo contra omnes.Fieri etiam poterit nepotibus,qui recasuri sunt in patris potestatem quando sunt instituti,hoc tertio contra omnes. Idem si ea hæredati sunt,hoc quarto contra omnes,licet isto vltimo casu ea exemplaris, quæ initio valuit,infirmari postea possit.

Extat ex superioribus quod cum ad validitatem exemplaris nil aliud desideretur,quam quod legitima relinquatur,d.l.humanitatis. Legitima aut quoquo titulo relinqui possit omni iure,quod exemplaris exhæredato non secus quam instituto fieri potest,si modo is exhæredatus legitimam habeat quoquo titulo,quod intelligẽdum,vt exemplaris non solum ab initio habeat,sed etiã ex post facto per querelam rescindi non possit,nam q̃ ad hoc vt ab initio valeat satis est,quod ei cui fit,vel exhæredetur vel instituatur,licet legitima legitimæue vlla pars nullo iure relinquatur.

Deinde & principaliter pro nostra sententia, vt etiã exhæredato exemplaris possit fieri,facit,nam exemplaris substitutio fuit lege introducta ad exemplum ac similitudinẽ pupillaris, quæ paulatim moribus recepta fuit,sed pupillaris substitut. potest fieri exhæredato. ergo exemplaris exhæredato heri non prohibetur.

7 Quod autem exemplaris fuerit inducta ad similitudinem pupillaris,patet ea eleganti Paul. Aemiliani resp. qui in lege.ex facto, in princip.ff. de vulg. scriptum reliquit(vt quemadmodum iure ciuili pubertate finiretur testamentum,ita princeps imitatus sit ius in eo qui propter infirmitatem testari non posset) secundo expendimus illa verba(quia iam posset sibi testamentum facere)quorum verborum sensus est,vt exemplaris finiatur simul,atque mente captus,cui fit,potuerit sibi testamentum facere,non secus quam pupillaris finitur, cum primum pupillus,cui fit,facultatem testandi adipiscitur id quod denotant eiusdem Iureconsulti verba illa(auferet enim testamenti factionem homini sanæ menti)eo demque pertinent quod idem consultus ait,igitur,inquit,etiam agnatione sui hæredis dicendum est rumpi substitutionem,id quod euidentius apparet ex constitutione Iustiniani Imperatoris,qui in l.humanitatis,C.impuberum,cum de substitutione exemplari ratiocinaretur ad exemplum inquit pupillaris querela nulla, &c. vt luculenter docuerit omni ex parte adsimilari inter se pupillarem,& exemplarem. Id quod rursus idem sanctissimus Imperator docuit in §. qua ratione. Inst.de pup. in verb.ad exẽplũ pupillaris substitutionis bis repetitũ Proinde plerique interpretum existimauerunt ijsdem numeris regendam exemplarem, quibus & pupillaris, nisi quis contrarium ostenderit,expressa lege cauiũ auctores sunt.Alex.num.5.in l.humanitatis.C.de impub.

8 vbi Ias.nu.6.Corn.nu.15.Alex.consi.125.Proinde si in testamento exemplari mater reperiatur præterita, licet vehementer controuersum sit,an possit mater querelã inof.testamenti instituere contra substi.exemp. tamen inualuit ea opinio,quæ habet,non admittendam matrẽ ad inofficiosi querelam.Idque crebrius receptum esse testantur Bart.qui eam sequitur in d.l.ex facto.nu.30. Corn.in d.l.humanitatis.nu.15. Alex.nu.5.Ias.nu.6. est que de mente Folgol.Paul.Bald.& Salicet.ibid.vbi eam sequitur,dicitque communem Decius numero.9. eam que communem appellat ibi Corasi.vbi Curt.num.43. qui contra communem sententiam pluribus contendit post Bal.in d.l.humanitatis.num.32.quod & sensit Bar. in l.ex facto.col.1.Ancha.in c.si pater,de test.lib.6.23. notab.Coras.vbi supra. Quorum sententiam libenter sequor primo,quia hæc pars cõtra communem longe æquior est,ergo,&c.Secundo quia humanitatis intuitu facultas exemplariter substituendi data fuit,vt d.l.humanitatis ergo hoc bñficio indignũ se reddit q impius inhumanusq; extitit. Tertio,qa fratres eius,cui substituit, necessario sunt substituẽdi,d.l.humanitatis,ergo multo magis mater,arg.l.nã & si parẽtib. ff.de inof.test. iunct. l. fratres.C.e.ti.Quarto, qã mater, & fratres eius cui fit substitutio pupillaris,olim exæquabãt.l. Papinianus.§. sed nec impuberis,de inof.testa.ff.ergo lex noua loquẽs in fratribus debet porrigi ad matrem ex regula Glo.si. vbique ap.in l.siquis seruo alieno persuaserit.C. de fur. vnde cum d.l.humanitatis,exigat fratr. mente captum substitui,satis intellexisse videtur,vt & mater, si existat, substituatur. Quinto,quia mater non debet à luctuosa hæreditate filij excludi,argu.l.fi.C.de inst.& subst.cum satis torquatur furore filij,argu.l.diuus.ff.de offic.præf. Sexto quia vt verba hominis,generalia non præiudicãt quo ad legitimam.l.si quando.§.& illud.C.de inoffi. testam.ita non debent præiudicare verba legis generalia, quo fit vt ex verbis d.l.humanitatis,præiudicium matri in legitima fieri non debeat, stringo hoc fund. quia minus agitur in dispositionibus legalibus,quam hominis. l.Celsus,cum sim.ff.de arbit. Postremo adduco nouum fundamentum,cui vix capit responsum,nam quæ ratio matrem remouet à querela in subst.pupillari, ea ratio cessat in exemplari,quo fit licet regulariter æquiparentur,tamen in specie nostra non ita,quod autem cesset probo,nam quod mater præterita contra testamen.pupillare nil dicere possit,id ex eo receptum est,quod testamentum pupillare dicitur esse testamentum patris, continens sub se duas hæreditates,scilicet patris & filij §.igitur.Instit.de pup.l.patris & filij. ff. de vulg. iuncto d.§.sed nec impuberis,vbi hęc ratio nuncupatim redditur,vnum autem testamen.ideo dicitur,quia pater & filius maxime impubes vna eademque persona reputantur.leg.fina.C.de impu.§.ei vero.Institu.de inutil. stip. hæc autem ratio cessat in exemplari, nam compositi fieri a matre, vt dict.leg. humanitatis,quæ non reputatur vna eademque persona cum filio, sequitur qđ testamentum à matre filio factum non potest vnum idemque cum testamento ipsius matris reputari, cum & re vera,& etiam inspecta legis ciuilis censura testamẽta non ab eadem persona facta,sed à diuersis intelligãtur,quo fit,vt cum testamentum exemplare semper intelligatur esse testamentum filij,mater contra tale testamentum possit querelam instituere,non secus quam si id testamentum ab ipso filio re vera factum fuisset, nec me mouet quod dici posse videatur,vt cum exemplare testamentum fit à matre,tunc non matris,sed filij testamentum esse videatur,quia mater & filius non reputantur eadem persona, verum cum id testamentum fit à patre,tunc nil impedit,quin patris testamentum esse videatur, cum pater filius vna eademque persona reputentur,nam resp.absurdum videri quod testamentum exemplare aliquando censeatur testamentum filij,aliquando testamentum alienum , argumen. legẽ. eum qui ædes.ff.de vsucap.lege.in testamento.secundo C.de testamento mili.lege iam hoc iure.de vulg.l.2. & l.quamuis.C.de impuberum,& alij,retenta tamen communi sententia,à qua non temere recedendum est, extat ex superioribus, quod exemplaris ijsdem regulis

trutinatur quibus & pupillaris, etiã si ea substitutio aliquid subdurum impiamque continere videatur, quale est matrẽ luctuosæ hæreditatis filij expertẽ relinquere.

Sed si vis tenere communem opin. vt mater possit p̃teriri, non obstat ratio illa de fratribus, nam attento ordine naturæ euenit fere semper, vt mater prior filio moriatur. l. Iulianus. ff. si qs om. cau. test. & l. scripto. ff. vnde lib. hęcque ratio cessat inter fratres, vnde oportet quod substituantur, quia communiter accidentibus superstites, ei, cui sit substit. fore creduntur, non mater, quæ superstes fore non existimatur, arg. l. nã ad ea. ff. de legib.

Præterea hæc materia fundatur in humanitate, humanum autem non est cogitare, quod mater succedet filio, ergo, &c. vt dd. ll. & per ista tolluntur fortiora fundamenta tenentium contrarium. Præterea ista substitutio sequitur exemplum, & naturam pupillaris d. l. humanitatis, nisi in his, quæ specialiter excepta sunt, vt ead. l. sed in pupillari est expeditum respectu matris. l. Papinianus. §. sed nec impuberis. ff. de in offi. testõ. c. 1. de test. in 6. ergo, &c. Nec obstat quod cõtra pupillarẽ ẽt frater nõ habet querelam, sed cõtra exemplarem sic. nã resp. id esse expressum in d. l. humanitatis, põt etiam retorqueri contra communem illa ratio humanitatis, nam cum hę leges nitantur humanitate, inhumanum est matrẽ posse præteriri, sed pro communi facit quod in d. l. humanitatis, & in §. qua ratione. In si. eod. pariter tribuitur facultas exemplariter sustituendi tam matri quam patri & etiam vtrique secũdum Bart. num. 37. in d. l. ex facto vt ergo si pater esset solus, & hanc substitutionem, faceret, vel mater esset sola, & hanc faceret substitutionem, se ipsos substituere non possent, vt per Barto. nu. 33. in d. l. ex facto, vbi etiam Ias. nu. 21. ita & si sit pater & mater, & vterque siue ambo faciant substitutionem expeditum est se ipsos præterire debere, siue alter tantũ faciat substitutionem, certum est alterum præterire posse, tamen vt obseruatur regula æqualis determinationis l. quamuis, de impuberum. l. iam hoc iure. ff. de vulg. & pupil. l. in testamento. C. de testam. mil. tum, vt quod iuris est, de casibus simplicibus idem sit, & de casu mixto l. si viua matre. C. de bonis mater. & in hac ratione puto fundatam esse d. l. humanitatis.

9 Quod autem pupillaris fieri possit impuberi exhæredato, non minus quam instituto, satis expressum est ĩ §. non solum. Inst. de pup. substitu. in l. 1. §. substituere. ff. de vulga. leg. cum quidam. C. de lega. leg. qui fundum.
10 §. qui filios. ff. ad legem Falcidia. leg. miles ita. §. exhæredato. ff. de mil. testam. quod ius in milite testante porrectum est, vt pupillariter substituere posset non solum ijs filis quos in potestate habeat, sed & illis, qui sunt extra eius potestatem emancipati forte, vel in aui potestate retenti, verum, quia iniurium esset vt miles posset pupillariter substituere filijs suis in aui potestate, retentis, per quod ipsi auo auferretur ius facultasque substituendi liberis suis (.s. nepotibus ex dicto filio milite) quos in potestate habebat, ideo ea substituendi facultas militi concessa coangustata fuit, vt liceat ei substituere pupillariter filijs suis, siue illi sint emancipati, siue in aui põtate retenti, in bonis tantum quæ ab ipso milite ad filios profecta sunt, vt per hoc non auferatur auo ipsorũ ius pupillariter substituendi in reliquis bonis, quæ ad tales liberos aliunde, quam a patre ipsorum eodemque milite processerunt, vt sic priuilegium militis sine cuiusquã iniuria interpretetur ex regula. l. nec auos, de emancip. li. C. cum simi. q̃ vera est interpretatio, ad dic. §. exhæredato. quamuis Angel. & alij in §. non solum. Instit. de pupilla. substit. contra gloss. ibi aliter sentiant moti, quia exhæredatio res inepta est in extraneo, qualis esse videtur filius emancipatus, argum. l. vnicæ. §. extraneum. C. de rei vxo. act. vel l. quidam cum filium. ff. de verb. oblig.

id quod parum me mouet, constat enim non inepte in liberis emancipatis fieri exhæredationem, cuius vis ac potestas est, vt emancipati exhæredati cõtratabul. bon. poss. habere desinant, vt l. nõ putauit, in prin. ff. de bon. poss. contratab. quam contra tab. bono. poss. procul dubio habituri essent si præteriti fuissent, vt per totum C. de contratabul. & ff. eod. Pretereà tales emancipati cum
11 exhæredantur, incipiunt esse capaces agnoscendi, atque instituendi querelam inoffic. testament, vt est exp̃ssum. in d. l. non putauit, circa princ. ff. de contratab. bon. pos. & in l. 3. §. si emancipatus, eo. vbi plane tex. illum intelligo prout iacet, vt velit nepotem ex filio emancipato post emancipationem natum conceptumque posse ab auo, in cuius potestate non erat, exhæredari propter odium patris exhæredatumq; querelam in officiosi testamenti habiturum.

12 Nec tad rem pertinet quod Accursius, Bar. cæteriq; communiter Doct. tam ibi, quam in le. 2. C. de inoffic. testam. aiunt emancipatos, & ex eo descendentes extrã eos reputari, sicque iuris ciuilis remedia non habituros nam illud defendi posset cum tales emancipati cum p̃ se sua præteriti essent, secus si exhæredati, vt in dd. ll. ratio dist. inter præteritos, & exhæredatos ea est, quia quãdo pater filios emancipatos agnouit, tractauitque tanquam filios eos instituendo hæredes, tunc l. ciuilis eos idem recognoscit, eisque sua beneficia iuraque accommodat, non secus quam si in potestate mansissent, hinc est quod emancipato instituto datur secundũ tab. bon. poss. iusque adeundi de iure ciuili, quod ius ei præterito non daretur. §. cæteri. Instit. de hæred. qual. & vt c. emancipatus, qui hæres instituitur tanquam filius tractatus videtur, ideoque capax efficitur remediorum ciuilium, ita & si exhæredatur tanquã filius tractatus videtur, capaxque effici debet remediorum ciuilium, quia exhæredatio non minus, quinimo longe magis propria peculiarisque est liberis cuiusque quam institutio, arg. d. l. quidam cum filium, idque patet ratione, nam institutio etiam in extraneo, exhæredatio autem non nisi in filio, vel nepotibus cadere potest, vt ibi. neq; ad rem p̃tinet, quod tales filij non sint in p̃tãte exhæredãtis, nã nihilominus exhæredatio de eis fieri põt, nã & posthu. anteq̃ nascatur exhæredari põt, vt p̃ totã l. Gallus, ff. de li. posth. §. posthumi. Inst. de exhær. li. l. 3. §. noĩatim. ff. de in iusto, rupt. l. nã & si sub conditione. l. pen. e. & l. 3. in prin. eod. cum sim. & tamen posthumos antequã nascatur, non est in potestate exhæredantis. l. fi. cum simil. ff. de col. bo. idque Angel. & sequaces non viderunt. Et ideo fabulari mihi videntur Gloss. & Doct. tã in l. 2. C. de in offi. testam. quam in l. Papinianus, in §. 1. ff. eo. dum aiunt quod emancipatus exhæredatus non aliter querelam institueret, postq̃ quoppiã signũ à prętore, annulũ forte vel quidpiam simile, acceperit gratia litis agnoscẽdæ, idque appellant bo. poss. gratia litis agn. quæ traditio licet vbique recepta sit, magis tamen ridicula est, q̃ nostra refutatione egeat. Illius enim bonorum possessionis gratia litis agnoscendæ effectus non alle erat. vt filius per talem nugatorium actum a iure ciuili agnosceretur, possetque querelam p̃ponere, iam enim postquam à patre fuit exhæredatus, tam ab ipso patre (vt diximus) quam à lege cœpit & cognosci & remediorum ciuilium capacem esse, verum quia emancipatus hæreditatem non aditam non transmittebat. l. emancipata. C. qui admit. Ideo periculum erat, ne si inter morã litis is emancipatus decederet ad hæredes suos, in l. transmitteret, vñde consultissime prospexit lex, vt quẽadmodum quando emancipatus sub conditione instituit, potest pendente conditione secundum tab. bo. poss. agnoscere, vt interim decedens possit illam bo. poss. tanquã agnitam transmittere. l. 2. §. si sub conditione. ff. de secũ

dum

dum tabul. ita emancipatus exhæredatus qui non conditione, sed lite impediebatur adire, posset interim bonorum poss. gratia litis agno. accipere, vt interim decedens transmitteret non ipsam litem (ipsa enim lis post lit. contest. regulariter transmittitur. §. non tantum. Inst. de pp. & temp. l. vn. C. vt act. ab her.) sed facultatem adeundi, vt si hæres eius in querela vinceret, adire posset filij præmortui nomine, licet regulariter ea adeundi facultas non transmittatur, isque est verus intell. d. l. 2. C. de inoffic. testam. l. posthum. §. fi. & l. quemadmodum, & l. Papinianus. §. 1. ff. eo.

Denique, quod diximus, pupillarem exhæredato fieri posse obtinuit olim, sed nouo iure innouatum est, extat enim Iustiniani Imperatoris constitutio vetantis impuberem posse exhæredari, quo fit, vt cum non nisi impuberi pupillaris fieri possit, impubesque exhæredari nequeat, iam pupillaris exhæredato fieri non possit, quòd aut impubes, qui doli capax non est, hodie exhæredari non possit, videtur probare. l. si quis in suo. §. legis. C. de inoff. testam. quod firmant ibidem Gloss. & omnes glo. in l. 3. in princ. ff. de iniusto, rupto. Gloss. & omnes, in §. non solum. Inst. de pupill. gloss. & omnes, in §. posthumi. Inst. de exhæred. libe. gloss. & omnes, in l. si quis in suo. §. legis. gl. & omnes, in l. maximum vitium. §. fi. C. de libe. præter. estque expressum in l. 6. tit. 5. par. 6. quæ traditio, & si vbique recepta sit, mihi nunquam probatur neque probabitur. In primis enim considero eo pertinere, vt nec impubes possit exhæredari, per quod corrigerentur omnes ll. supra allegatæ, neque lōge minus posthumus, id quòd eo pertineret, vt fateremur corrigi totum illū titulum. ff. de posthumis hæred. inst. vel exhære. & bona pars totius tituli de inius. rup. ff. & totus ille titulus C. de posth. hæred. inst. vel exhær. & Inst. de exh. libe. fere per totum, & aliæ innumerabiles ll. quod quam absurdum sit, euidentius est quam nostra demonstratione egeat.

14 Proinde † teneo contra communem, primum, quòd impubes etiam infans possit hodie exhæredari, deinde quod posthumus similiter exhæredari possit per iura vetera, neque ad rem pertinet d. §. legis, qui decepit Doct. non enim ibi dicitur, posthumum infantemue exhæredari non posse, sed dicitur, non posse à matre odio patris exhæredari, quod eo pertinet, vt licet mater haberet iustā indignationis causam aduersus patrem filij sui infantis, vel posthumi, per quē mater intelligebat patri suo quærendam esse hæreditatem, tamen per hoc non iuste à matre filius innocens condemnabitur, vel exhæredabitur, cum si id mater per respectum voluit ne patri per filium hæreditas quæreretur, possit eum filium instituere sub conditione hac, si emancipetur à patre, vt ita emancipatus patri acquirat nihil, itaque si cōtra officium pietatis is innocens exhæredatus fuerit, non negat ille tex. quin valeat testamentum, quo ad primordialem firmitatem, licet dicat, quod licet is innocens rite exhæredatus videatur, perque hoc testamentū ab initio valeat, tamen quia iniuste innocens ille alieno odio prægrauatur, iuste querelam instituere potest, id quod conuenit naturæ illius tituli, sub quo locata est d. l. in tit. enim de inoff. test. longe alienū est tractare de primordiali validitate testamenti, sed tantum de irreuocabili agendū est, ergo, &c. arg. l. Imperatores. ff. de in diem addictio.

15 Illud † autē quod Accursius firmat, cæterique sequūtur in l. fi. §. fi. C. de lib. præt. scilicet legem priorem esse quam d. §. legibus, est euidenter falsum, vt patet ex omnibus probatis historiographis, nam cum vtraque lex ab Iustiniano lata fuerit, tamen l. si quis in suo, fuit lata sub Decio consule. l. aut facta, fuit lata post consulatum Lāpadij, & Orestis, qui consulatum gesserunt duobus annis post Decium, vnde euidenter constat, quòd cum Iustinianus diu post latam d. l. si quis in suo, approbauerit vsum exhæredandorum posthumorum, in d. l. fi. vbi id concessit, non potuit videri id antea innouasse, extat ergo quòd iure tam ff. quam C. infans & posthumus pos-

16 sunt exhæredari, † sed an idem iure auth. quòd omnes plerique negant post Accurs. per tex. ibi in auth. vt cum de app. cog. §. aliud quoque. gloss. & omnes in l. fi. C. de lib. præt. Gloss. inter cæteros, in §. posthum. Inst. de exhær. lib. quam ibi omnes sequuntur. nobis autem qui ex professo veteres leges summis vigilijs maturaque cogitatione latas atque inuentas ab imperitorum calumnia rudique interpretatione tuemur, hæc traditio non probatur. Nec ad rem pertinet, quòd Iustinianus in d. §. aliud quoque, ait non licere parentibus exhæredare liberos, nisi duobus demum concurrētibus, primum quòd iusta indignationis causa moti id fecerint, deinde quòd illam causam nuncupatim in suo inseruerint testamēto, quid ergo si de facto fiat contra, certe ibi modus bene non satis declaratur, & cū altero de duobus modis possimus interpretationem inducere, vel quod aliter obseruantibus testamentum ab initio sit ipso iure nullū, vel quòd licet ab initio subsistat, possit tamen ex post facto querela proposita infirmari, magis est vt posteriorem hanc interpretationem introducamus, vt ita saluæ incolumesque maneant leges veteres quam priorem, per quam temere atque inconstanter delerentur, qua recepta interpretatione non leuis erit illius auth. vtilitas, cū enim olim iustæ causæ exhæredationis non essent definitæ, sed iudicis arbitrio relinquerentur, hodie per illā auth. definitæ sunt, quas vltra citraque nequiuit consistere exhæredatio. Præterea cum olim non oportet eas à testatore exprimi, hodie oportet. tertio cū olim filius exhæredatus de sua innocentia docere teneretur. l. liberi. C. de inoff. l. 4. ff. eod. nunc post d. auth. nil probare tenetur, sed obtinebit nisi hæres eius nequitiam ostenderit, quod & præsensisse idē Iustinianus videtur in l. omnimodo. C. de inoff. test.

17 Extat † ergo quòd infans Titius posthumus potest exhæredari tam iure. ff. quam C. sed & iure auth. regio autem secus, vt d. l. 6. tit. 5. par. 6. sed non male, & in specie hæc interpretatio induceretur, vt cum constet regem Alphonsum non tam quippiam denuo inducere quam omnia traducere voluisse, dum ait infantem, qui doli capax non est, non posse exhæredari, intelligatur secundū ius commune, vt si de facto exhæredetur, testamentum non ipso iure euertatur, sed per querelam tantum expugnari possit.

18 Denique † cum pupillaris exhæredato fit, ab eius substituto nil relinqui potest, etiam si legatum, vel fideicō. impubes acceperit, & tamen ipse impubes onerari posset. l. cum quidam. C. ad leg. l. qui fundum. §. qui filius. ff. ad legem Falcid. l. miles ita. §. si miles. ff. de mili. test. l. ab exhæredati. in prin. ff. de lega. 3. Id quod contra regulas iuris communis receptum videtur, quæ habent, quod quem possum onerare, eius quoque hæredē rogare possum, l. 5. ff. de lega. 3. Præterea cum filius exhæredatus iniuria affectus videatur. l. Papin. in princ. ff. de inoff. testa. d. l. cum quidam. C. de lega. substitutus aūt nulla iniuria fuerit affectus, lōge facilius ipse substitutus grauari posse deberet quam ipse filius, qua ratione deterritus Accurs. tam in d. l. 5. quam in d. l. cum quadam, respōdit in dd. ll. esse speciale, specialitatis autem rationem reddit nullam, nec enim vlla varietatis ratio reddi posset, vt firmant omnes in d. l. cum quidam, qualis sunt Bart. Paul. Salic. Ale. & Ias. post Petr. & Cin. Suares in lege, quoniā in prioribus. C. de inoff. test. col. 4. fol. 50. tradit Segura in l. ab exhæredati. num. 72. de leg. 1. Ias. in l. cum filio, de leg. 1. num. 45. vbi Ripa num. 30. Vigli. in §. non solum. Inst. de lega. quorum interpretum quidam irrationabiles has leges appellant, alteri venales audēt dicere, tertij

ineptire

ineptire atque fabulari videntur, dum rationem inuenire ſtudent, ſed vt leges irrationabiles dicere arrogantiſſimi hominis, ac petulantiſſimi eſt, venales autem appellare hominis temerarij impijque eſſe videtur, quare nobis altius cogitantibus viſum eſt reddi poſſe nouam, ſatisq; probabilem, quinimo peremptoriam diff. rationem. Ad cuius declarationem præmittendum eſt, quòd iure ff. ad firmitatem teſtamenti primordialem nil aliud deſiderabatur, niſi quod filius in poteſtate eſſet, vel inſtitutus, vel exhæredatus, ideſt, non minus teſtamentum, in quo filius exhæredatus erat, valebat quàm ſi inſtitutus fuiſſet, vt per totum ff. de libe. & poſthum. per totum ff. de iniul. rupt. per totum C. de lib. præt. per tot. C. de poſt hære. inſt. per totum. Inſtit. de exhær. libe. Neque ad rē pertinet, quòd iniuſte exhæredatus poſſet querelam proponere, vt C. ff. & Inſt. de inoff. teſt. nā & inſtitutus querelam proponere poterat, ſi in minori portione que legitima inſtitutus fuiſſet. l. Papin. §. quoniam autem. ff. de inoff. teſt. l. cum quæritur. l. parētibus. C. eo. vnde opportune Bal. in l. pater filium. col. 3. cum ſeq. ff. de inoffic. teſtam. à Coſta in l. Gallus. §. & quid ſi tantum, in princ. num. 7. dixit quòd non exhæredatio, ſed inofficioſitas producit querelam inofficioſi teſtamenti, nam qui integram legitimam habebat, etiam exhæredatus querelam non habebat, qui autem integram legitimam non habebat, huic etiam inſtituto inofficioſi querela accommodabatur, modo ſic, quod filius exhæredatur, cui legatū, fideicommiſſumùe relictum erat, id legatum, fideicommiſſumùe reſtituere rogaretur, id ſanè iniurium non erat, nam ſiue illa facta reſtitutione integra adhuc legitima ſibi maneret, tunc nil conqueri poterat, ſiue diminuta maneret, tunc ipſe vtpote legitimam integram nō habens poterat querelam proponere, quod ſibi vtilius videbatur fore, vt reſciſſo patris teſtam. totam hæreditatem conſequeretur, vel cum reliquis fratribus patri inteſtato ſuccederet, ergo nulla ex parte filio quicquam iniurij inferebatur, verum ſi onus ſubſtituto pupillari iniunctum valeret, poſſet fieri quod is ſubſtitutus ex bonis paternis haberet nil, veluti ſi pater filio exhæredato integram legitimam iure legati reliquit, ſubſtitutumque de tota illa legitima reſtituenda rogauit, qui non poteſt conqueri deminui ſibi legitimam, cum ei à patre impuberis legitima non deberetur, lex ergo conſultiſſime ꝓſpectum voluit, vt non ſolum parentes nō poſſent filios in legitima grauare, ſed etiam vt filiorum hæredes pupillares grauare non poſſent, quod ius & ad legitimos filij exhæredati hæredes tractum eſſe videtur, d. l. ab exhæredati. facit l. ſi Titio pecunia. §. ſicuti, cum duabus legib. ſeq. ff. de lega. 1. vides ergo illas leges, quæ interpretum in curia in hodiernum vſque diem abſurde exiſtimabatur, iuſtiſſimas noſtra reſtitutione atque conſultiſſimas vocitari debere.

Extat ergo ex ſuperioribus exemplarem fieri poſſe exhæredato, non ſecus quam pupillariter, cum hæc ad exemplum illius inuenta inductaque ſit.

20 Tertio & principaliter, vt exemplaris fieri poſſit exhęredato, facit l. ex tribus. C. de inoffic. teſtam. cuius verba ex tribus vncijs hærede inſtituto filio intra pubertatis annos directam non inutiliter à patre fieri ſubſtitutionem, certum eſt, cum enim nulla etiam ex parte inſtituto, ſed exhæredato poſſit fieri pupillaris, quare ibi Diocletianus Imperator ad firmitatem pupillaris exegit ex integra legitima filium eſſe inſtitutum, & certe licet Accurſius, Bal. Ang. Salic. cæterique ibi non id ſatis percipiant, tamen Iaſ. viſus eſt præſenſiſſe, vt id non tam ad primordialem vtriuſque teſtamenti validitatem, quam ad pellendam querelam exigatur, ego noto contra omnes quod nec etiam quo ad pellendam querelam neceſſum ſit filium, cui ſit pupillaris ex tribus vncijs, inſtitutū proponi, ſat enim fore ſi illas tres vncias quoquo titulo haberet, cū lex illa lata fuerit à Diocletiano, qui per multa ſecula prior fuit Iuſtiniano, qui Iuſtinianus primus induxit non ſufficere legitimam relinqui, niſi præterea titulo honorabili inſtitutionis relinqueretur.

Quid ergo noui, quidue vtile inducit d. l. ex tribus, reſp. ibi non agebatur de firmitate ſubſt. pup. primordiali, non quoque de irreuocabili, ſed tātum de duratione ipſius ſubſtitutionis agebatur, licet enim notum ſit pupillarem pubertate expirare, tamen illud quidam intelligebant, quando pupillaris fiebat exhæredato, ſecus autē putabant, ſi ex integra legitima inſtituto fieret.

Ratio diff. quod poſt pubertatem poſtque quæſitam hæreditatem nullus poteſt grauari, niſi in rebus à teſtatore profectis. l. ex facto, in princ. ad Trebel. l. cohęredi. §. cum filiæ, de vulg. Vnde videbatur, quod pupillo exhęredato, qui nil à teſtatore percepit, licet poſt pubertatem ſubſtitui non poſſet, poſſet tamen ei pupillo ſubſtitui, ſi legitimam habuit à patre, verum hanc allegationē excludit Imperator, nam licet verum ſit, quòd etiā poſt pubertatem poſtque aditionem poſſit teſtator cuique ſubſtituere, in eo quod ei reliquit, tamen illud intelligēdum eſt ſubſtitui licere non directo, ſed per fideicommiſſum, vt d. §. cohæredi, & d. l. ex facto, iſque eſt veriſſimus illius l. intellectus, idque denotant illa verba initia pubertatis annos, & illud verbum directam, quæ verba inducuntur à contrario ſenſu, qđ in terminis illius tex. directa pupillaris non poſſet fieri poſt pubertatem. Itē quod fideicommiſſaria bene poſſet fieri, etiam poſt pubertatem, veriſſima eſt ergo noſtra ſententia, vt ibi, non de validitate primordiali, nec ſecundaria, ſed de duratione ſubſtitutionis ageretur.

Extat ergo ex ſuperioribus, quod tam pupillaris quā exemplaris fieri poſſunt exhæredato, non ſecus quā inſtituto, & ſi quæ ll. videantur exigere inſtitutionem ipſius, illas non ad creationem ſubſtitutionis, ſed ad querelam excludendam pertinere.

21 Et iſta, quam facimus inter has leges compoſitio opportune comprobatur in l. ſi non mortis, & in l. Papinianus. §. ſi quis mortis. ff. de inoff. teſt. vbi proponitur filium integram legitimam titulo donationis non inſtitutionis accepiſſe, & tamen ponitur, licet nullus aduertat, pro conſtanti, & teſtamentum ab initio valuiſſe, & ex poſt facto querela reſcindi non poſſe, nempe ea (vt nos interpretamur) ratione, quod filius, de quo ibi, quē conſtabat inſtitutum non fuiſſe, fuit tamen exhæredatus, aliàs enim ſi neque inſtitutus, neque exhæredatus fuiſſet, nil valiturum eſſet teſtamentum, neque ad rem pertinet quod filij exhæredationem diuinare tolerandū non videatur, nam reſp. quod cum illæ ll. ſint locatæ ſub titulo de inoff. teſt. vbi non de firmitate teſtamenti primordiali, ſed tantum de irreuocabili, (quæ in expulſione querelę conſiſtit) agendum erat, ineptire enim viderentur, ibi conſulti ſi in ſingulis legibus proponerent teſtamenta, de quibus ageretur, ſeptem teſtes eoſdemque rogatos vtroque tempore interfuiſſe, ſignaſſe atque ſubſcripſiſſe tabulas, filioſque inſtitutos exhæredatos fuiſſe, iſthæc enim omnia, cum de alio principaliter agitur, pro cōſtanti habenda ſunt, intelligendumque interfuiſſe. Similiter in l. Gallus, in prin. iuncta gloſſ. in verb. poſſe, vbi omnes. Sic ergo & in ſpecie noſtra intelligendū eſt (id quod ſententia mea nuncupatum expreſſit Imperator) vtrumque teſtamentum per exhæredationem cōfirmari, & ſi quando vel filij inſtitutio, vel legitimæ aſſignatio vlla lege deſideretur, id non ad creationem pupillaris exemplariſùe, ſed ad earum iam creatarum reſolutionem impediendam deſiderari.

22 His etiam concinit elegans Vlpiani reſponſum in l. non putauit. §. ſi quis ſua manu. ff. de contra tab. vbi filio

sui ipsius exhæredationem scribente illam exhæredationem sibi nocere ait Vlpianus, quod intelligendum est nocituram non quo ad denegandam ei querelã, sed tantum quo ad hoc, vt initio per eam firmetur testamentũ, non secus quàm si ab alio scripta esset, si enim vt legatũ quod quis sibi ipsi adscripsit, ita & exhæredatio, quam quis sibi ipsius adscribit, vitiaretur, iam is filius præteritus, reperiretur, sicque per contratab. si erat emancipatus, vel per ius dicendi nullum si erat suus, id testamentum vitiaretur ipso iure, nocet ergo exhæredatio in eo, quòd non ipso iure id testamentũ vitiatur, ibi enim non de querela danda, vel deneganda (id enim non pertinebat ad illum tit. de contratab.) sed de contratab. bono. poss. danda, vel deneganda agendum erat, quæ rite exhæredatis non datur, licet non denegetur eis, qui minus rite exhæredati sunt, vt l. non putauit, in prin. iuncto §. nõ quæuis. ff. de contratab. nocet ergo illa exhæredatio solũ quia ei denegatur contratab. bon. poss.

Infero † grauiter errasse ibi Accurs. quem simpliciter sequuntur Bart. & Alber. ibi tenentes quòd in terminis illius text. filio denegetur querela, quorum error defluxit ab illa lege male intellecta, eorumque opinio, vtpote durissima, & contra regulas iuris communis, reijcienda est.

Subinfero † contra communem, quod & si filius tempore quo pater facit testamentum, consentiat se præteriri, vel exhæredari, non per hoc firmabitur magis testamentum, quàm si is filius consensum non dedisset, vt probat in d. §. si quis sua manu, secundum nostram declarationem, licet ille tex. ad oppositum communiter adducat, & est expressum in l. si quando. §. illud. C. de inoffic. test. cum conc. vide Ias. in l. cum querela. C. de inoffi. testam. & in d. §. illud, & Couarr. in c. Raynu. §. 2. de test. Suares in l. quoniam, in prioribus. fol. 3 1. col. 1. C. de inoff. test.

Extat ergo ex superioribus quod tam pupillaris quã exemplaris fieri possunt exhæredati, non secus quam instituto, & si quæ ll. videantur exigere institutionem ipsius, vel legitimæ assignationem, illos non ad creationem harum substitut. sed ad querelam excludendam pertinere.

23 Quibus adstipulatur Papiniani respon. qui in l. filio quem pater. ff. de lib. & posth. scriptit, quod si filius exhæredatus emancipetur † deinde iterum per adoptionem in patris potestatem redigatur, ei nocet exhæredatio, quale autem nocumentum inducat, non declarat, nos autẽ interpretàmur, vt noceat quo ad denegandam bonor. poss. contratab. Item quo ad ius dicendi nullum denegãdum, non autem quo ad excludendam inofficiosi querelam. Ratio dubitandi fuit, quia vt posthumi agnatione, ita & adoptione solet ruptum fieri testamentũ. l. certum. ff. de iniusto, rupt. vnde cum ibi post factum testamentum filius naturalis adoptaretur, videbatur quod licet initio rite factum iureque fuerit illud testamentum, tamen nunc sequuta adoptione id testamẽtum infirmaretur, cuius contrarium deciditur per rationes, de quibus ibidem. scite ergo Papinianus dixit, exhæredationẽ nocere filio, nam ex eo quod mero iure valeat test. duo illi filio sequuntur mala, vt & ius dicendi nullum contra tab. bo. poss. sibi denegentur, quæ remedia si testa. ipso iure euerteretur. habiturus erat. l. fi. §. sancimus. C. de lib. præt. inofficiosi autem querelam habere non desinit, nã etiam si iusta de causa initio esset exhæredatus, è domoque patris per emancipationem eiectus, iuxta l. quidam cum filium, de verb. & quod ibi per Bar. & Ias. tamen cum rursus per adoptionem in domum familiamque patris eductus sit, & pristinæ indignationis causa à patre remissa, sicque ad non causam redacta est, arg. l. in ipsius. C. famil. hercisc. l. 3. §. fin. cum l. seq. vbi Bart. ff. de adim. l. §. fi. Inst. de iniur. Franc. de Ripa in l. fi. C. de reu. don. q. 61. Ias. in l. in arenam. C. de inoff. testa. vt per hoc ille filius non modo querelam proponere, sed & in ea vincere possit, & debeat, & si iusta de causa ab initio exhæredatus fuisset, quasi illa iusta causa iã post remissionem indulgentiamque patris, quæ per adoptionem præsumitur, non ad causam redacta sit

24 Infertur vehementer errasse Bar. Bal. Ang. Imol. Paul. Aret. Alex. Ias. in l. filio quem, supra all. qui scriptum reliquerunt, illum filium querelam instituere non posse, quod euidenter est contra iura superius adducta, estque durissimum atque inhumanum, nec multum tribuẽdum est eorum authoritati, cũ ab illa lege male intellecta error eorum fluxerit, vide Costam in l. Gallus. §. & quid si tantum, pag. 132. num. 180. Ripam in d. q. 61. Curt. iuniorẽ in l. fi. C. de pact. num. 32. Vt ergo in terminis d. l. filio, tex. dicentem exhæredationem nocere interpretamur quo ad primordialem testamenti firmitatem, non quo irreuocabilem, sic & in specie nostra ll. dicẽtes in pupillari exemplariùe substitutione oportere filium institutum esse, vel ei legitimã assignari scite interpretabimur, quo ad primordialem firmitatem id necessum non esse, sed tantum quo ad irreuocabilem.

25 Proinde similiter † infertur veram non esse illam communem sententiam existimantium exemplarem filio tãtum naturali fieri non posse, quam tenuerũt Ang. Imol. Cuma. Aret. & Alex. in l. ex facto. ff. vulg. vbi etiam Ias. num. 20. Aret. & Ias. col. 2. in d. l. humanitatis, vbi hanc dicit communem Coras. num. 8. qui contrarium tenet, post Bal. & Sali. & Curt. ibi. num. 13. & post Bar. in d. l. ex facto; quorum minus recepta sententia veriss. est, siquidem, (vt docuimus) ad creationẽ exemplaris necessum non est legitimam relinqui, licet aliquando necessum sit ad resolutionem ipsius iam creatæ impediendam, vt per hoc appareat parum ad rem pertinere. d. l. humanitatis, in verb. legitima, quę Doct. decipit dicentes, quod exemplaris capaces non sunt, nisi hi quibus debetur legitima legitima autem non debetur filio naturali.

26 Infero similiter † quod licet à matre illustri filio spurio legitima non debeatur, vt l. si qua illustris. ff. ad Orfic. C. ei tamen potuit exemplariter ab ipsa matre substitui quod similiter contra mentem tenentium superiorem communem conclusionem.

27 Infero similiter, † quod licet filio qui spurius esset, nõ debeatur legitima à patre, tamẽ ei poterit exemplariter substitui, quod similiter est contra mentem tenentium superiorem conclusionem communem, & in specie contra Bar. in l. ex facto, de vulg. num. 7. nec me mouet quod Bar. ait quod isti non sunt liberi nominandi, nam resp. quod cum post c. cum haberet, de eo qui duxit in matrimonio, his à patre alimenta debeantur, iam per hoc tanquam filij tractantur, & quibus alimenta non denegantur, & aliquando ab inuito patre extorquentur talia alimenta, non video cur denegetur prouisio paterna, quæ per exemplarem substit. fit, cum hæc substit. fiat à patre volente absque vlla erogatione sua, & absque iniuria aliena.

28 Infero contra eosdem † idem fore in natis ex damnato coitu, idbue pari ratione, vide Couaru. lib. 4. parte 2. cap. 8. §. 6.

29 Proinde longe facilius † infertur quod si filio legitima diminuta relinquatur, valebit adhuc exemplaris, cum tenuerimus quod & si exhæredato nil omnino relinqueretur, valeret id quod est contra cõmunem opin. Doct. vt per Ias. num. 5. in d. l. humanitatis.

30 Stat ergo quod tam pupillaris, quam exemplaris fieri possunt exhæredatis, non secus quam institutis, & quod ll. quæ contrarium innuere videntur, nõ tam ad creationem ipsarum quam ad earum iam creatarum resolutionem impediendam pertinere intelliguntur.

Quarto & principaliter vt exemplaris etiam exhæredato fieri possit, sicque huic nostræ sententiæ adstipulatur insignis opportunaque Iustiniani cōstitutio, qui in l. humanitatis, de impub. in hæc verba scriptum reliquit, ne occasione huiusmodi substitutionis ad exēplum substitutionis pupillaris querela nulla oriatur, animaduertit enim consultiss. Imperator, quod licet pupillaris ab initio valeret, quæ etiam exhæredato facta proponeretur, tamen ex post facto poterat facile per accusationē de inofficioso rescindi, ne ergo hac occasione similiter exemplaris exhæredato facta, licet per exhæredationem illam principale testam. firmaretur ac subinde exemplare, tamen ex post facto querela perlata rescinderetur, consuluit, vt in legitima institutio fieret, eaque fuit sententia eorum qui nostram sententiam tuētur, quam verissimam existimamus multo antequam in eorum scripta incidissemus, verum enim vero si verum amamus, & hanc sententiam nota reprehensioneque dignam iudicauimus, non enim Imperator duxit filium in legitima instituendum, sed illud tamen per modum filij adnotauit, filio legitimam relinquendam, vt non solum illud (quod qui nostram sententiam præsenserunt percipere videntur) adnotauerit valere ab initio exemplarem, (quę exhæredato legitimam habenti fieret verum, & illud valere ab initio exemplarem) exhæredato factam, licet is nō integram legitimam, vel etiam nil omnino haberet, tunc enim illi exhæredato superesse auxilium querelæ, per quam rescisso patris test. & exemplare euanesceret.

32 Itaque † teneo valere exemplarem exhæredato factam; qui integram quoquo titulo habuit legitimam; hoc primo contra communem secundum aliquos. Idque etiam si is exhæredatus nil omnino à patre recepisset, hoc secundo contra vtriusque partis fautores, quod intelligendum quo ad primordialem ipsius substitutionis firmitatem.

Quid ergo quātum ad irreuocabilem, & qui sunt nostræ sententiæ fautores ingenue fallentur exhæredationem efficere, vt licet ea substitutio initio valuerit, propterea quòd exhæredatus integram habuit legitimam, tamen querela perlata infirmabitur, idque sensisse aiunt Imperatorem in illis verbis, vt occasione, sed anfim dicere hanc sententiam, (& si ab eo nullus vnquam dixesset) veram non esse, tempore enim illius l. ad validitatē primordialem vtriusque testamenti sufficiebat solennitas exhæredationis ad irreuocabilem, idest, ad querelā excludendam, sat erat integram legitimam dari. l. cum quæritur. l. parentibus. C. de inoff. testam. l. Papin. §. quoniam autem. & §. si quis mortis. & l. si non mortis. ff. eodem. §. fi. Inst. eod. cum ergo proponatur filius exhæredatus, & integræ legitimæ assignatus nil est quod desijt ad vtranque firmitatem, fateor tamen quod iure nouissimo auth. post §. aliud quoque. ne autem vt cū de app. cog. id innouatum est, cum ibi introductum sit non sufficere integram legitimam filio assignare, nisi præterea tit. honorabili Institu. assignetur.

33 Quinto & principaliter quòd † exhæredato possit fieri exemplaris, facit, Nam ad confirmationem testamenti non minus efficax potensque est exhæredatio quam institutio, sed quòd filius instituatur, vel exhæredetur eo pertinet, vt paternum testamentum confirmetur atque in consequentiam pupillare, vel exemplare, ergo cū paternum per exhæredationem non secus quam per filij institutionem confirmetur, consequenter & pupillare, vel exemplare per talem exhæredationem non secus confirmabitur quam per institutionem, quòd autem ad confirmationem testamenti paterni non minus efficax sit exhęredatio, quam institutio, probatur fere per totū in rubro, & in nigro. ff. de lib. & posth. hær. insti. vel exhær. fere per totum. ff. de iust. rup. in rubro. & fere per totum nigrum. C. de possess. hæred. inst. vel exhæred. fere per totum. C. de lib. præte. per totum rubrum, & nigrum. Inst. de exhæred. libe. Idque probatur ratione, nā exhæredatio, vel emancipatio res est magis peculiaris magisque propria atque interna liberis, quā institutio, quæ extraneis etiam conuenit, cum illæ res non conueniant nisi liberis. l. quidam cum filiam, ad fi. ff. de verb. oblig. quo fit vt qui exhæredatur non minus vt filius tractatus videtur quam si institueretur, vt inibi respondetur, quæ traditio est intelligenda quo ad primordialem testamenti firmitatem, & inspecto iure veteri etiā quo ad secundariam, & irreuocabilem, si quidem olim qui minus legitima accipiebat, querelam instituere etiā si institutus poterat, qui autem integram legitimā quoquo tit. receperat, is etiam exhæredatus querelam proponere non poterat. l. Papin. §. si quis mortis. & §. quoniam autem. ff. de inoffic. leg. si non mortis, eod. §. fi. Instit. eod. leg. cum quæritur. l. parentibus, eod. itaque quo ad concedendam, vel denegādam inofficiosi querelam non referebat institutus, ne esset filius, an exhæredatus, sed an integram legitimam accepisset nec ne, verum iure nouissimo auth. licet id ius obtineat quo ad primordialem testamentorum validitatem, secundū nos tamen quo ad irreuocabilem, & secundariam inductum est quòd si filius absque iusta causa exhæredatus sit, tunc licet integram legitimam iure singulari receperit, de inofficioso agere possit, non secus quam si minus legitima, vel nil omnino accepisset, vt §. aliud quoque. & §. sola enim est, in auth. vt cum de appell. cognos.

Quod autem institutio, vel exhæredatio filij ad validitatem principaliter testamenti paterni desideretur, vt per hoc tam pupillare quam exemplare sustineatur, probatur de pupillari in l. 2. §. adeo. ff. de vulga & in §. liberis. Inst. de pupil. docent Bar. & omnes in d. l. 2. Item de exemplari probatur. in d. l. humanitatis. ibi legitima portione ei, vel eis derelicta ne occasione, &c. ergo is, cui fit exemplaris, legitimam habeat, id necessum non est quo ad creationem exemplaris inducendam, sed tantū quo ad resolutionem ipsius iam creatæ impediendam, quod autem ea legitima non exhæredato, sed instituto relinquatur id inspecto iure. ff. & C. necessum non erat, neque ad creationem exemplaris inducendam, neque ad resolutionem ipsius iam creatæ impediendam, siquidem eo iure (vt docuimus) querela inofficiosi excludebatur per legitimam quoquo tit. relictam euincuntur, ergo duo contra omnes, primum quod iure C. & ff. si filij exhæredatione cui fit pupillaris, cuique titulo singulari legitima relicta fuit, non impeditur natiuitas creatione exemplaris. secundo quod per talem exhæredationem non inducitur resolutio ipsius exemplaris iā creatæ, quod est contra omnes Doct. qui tenent communē qui dum fundantur in d. l. humanitatis, vtrumque illo iure procedere intellexerunt, cum re vera neutrum illo iure procederet, fatemur tamen quòd iure auth. ea exhæredatio potest inducere resolutionem exemplaris iam creatæ, id tamen non peculiare est in exemplari, cum & idem fit in pupillari.

34 Sexto & principaliter quod exemplaris exhæredato fieri possit, probatur sic, per prohibitionem exemplaris inducitur lęsio, & incommodum furioso seu mente capto exhæredato, qui cum multis nominibus afflictus esset, nō debuit ei iniungi aliud genus afflictionis, nempe vt sibi prouisio atque tutela exemplaris substitutionis adimeretur, ergo dicendum est, cum afflictio non sit addenda afflictio, non permittendum quòd ei auferatur subst. exempla. tutela atque prouisio, vt per hoc intelligatur exhæredationem non eo pertinere, vt exēplaris impediat, sed potius eo vt magis admittat, sicque cōtrouersum est suū ipsorū interpretū fundamentum.

35 Quòd † autem exemplaris vtilitatem prouisionẽque filij inducat, colligitur ex l. si pupillus. ff. de acqu. hæred. ibi, vtilitatem impuberis. per quem tex. Doct. communiter ibi, & vbique dicunt pupillarem substitutionẽ pupillo vtilem esse, quod & docet Accurs. Bar. Bal. Cinus, Petrus, Paul. & Ias. in l. ex tribus. C. de inoff. test. vtilitas autem illinc descendit, ꝙ cum impuberes sibi testamentum facere non possint. l. qua ætate. ff. de testam. §. præterea. Inst. qui testam. face. poss. l. fi. C. de testam. mil. per mediam patris personam cum testamento decedat, vt signanter docet Iustinianus in §. nam maiorib. Instit. de pupil. interest enim cuiusque cum hærede testamẽtario decedere. l. & quia hoc interest. ff. de interrog. act. §. 1. Inst. quibus ex ca. mand. non licet. Quòd autem is mente captus vel furiosus multis nominibus afflictus sit accipe, nam furiosus vel ipso furore satis torquetur & punitur. l. diuus. ff. de off. præs. qua ratione magis communiter receptum est, vt si ante furorem delictum admisit propter quod capitaliter puniendus esset, iam nũc post furorem executio pœnæ in eum non fiet, late per Ias. in l. ex facto. num. 31. ff. de vulg. per Dec. in l. furiosum. C. qui testam. face. poss. per Dec. & Coras. in l. humanitatis. C. de impube.

Denique per ipsam exhæredationem satis afflictione atque iniuria affectus videtur. l. cum quidam. C. de lega. l. Papinianus, in princ. ff. de inoff. test. auth. vt cum de appel. cog. §. sola enim est nostræ serenitatis intentio, iniuriam exhæredationis, & præteritionis à parentibus, & liberis auferri. Quòd autem afflicto afflictionem addere impium inhumanũque sit, præterea quod patet ad sensum, probatur in l. vn. C. de his, qui ante aper. tab. in l. fi. C. de inst. & subst. ibi, luctuosam, &c, & vtrobiq; notant Doct. & tex. in l. imperialis. C. de nupt.

Ergo patet ex superioribus ꝙ exhæredatio non debet esse modus tollendæ, sed potius inducendæ substitutionis exemplaris, cum exhæredatis, vtpote afflictis, per exemplarem sit merito consulendum.

36 Septimo, † quòd exemplaris fieri possit exhæredato, probatur sic, querela inofficiosi testamenti supponit validitatem primordialem ipsius testamenti, sed mente captus cui exhęredato minus legitima relictum fuit, habet querelam, ergo sequitur id testamentum primordialiter valuisse, nec ipso iure per exhæredationem euanuisse, quod autem querela supponat firmitatem primordialem testamenti, probatur, quia querela inofficiosi est remedium rescissorium, vt in l. vt liberis, in verbo, rescisso. C. de coll. vbi nota. Doct. facit l. posthumus. §. si quis ex his. ff. de inoffic. testam. sed quod nullum est, rescindi non potest. leg. nam & si sub conditione. ff. de iniusto, rup. irrito, &c.

Secundo patet. Nam querela non datur quandiu superest aliud remedium. §. tam autem. Inst. de inoffic. testam. l. maximum vitium. C. de lib. præt. & nemo ex alio orsus præsidio ad hanc decurrere possit, & notant communiter Doct. vtrobique id quod etiam adnotauit Accurs. cæterique sequuntur in l. 2. C. de inoffic. testa. hinc est quod querela inofficiosi nunquam datur filiæ præteritæ, quia per ius accrescendi poterat consequi virilẽ portionem. l. maximum vitium. C. de lib. præt. hodie autem cum per præteritionem filiæfamilias vitietur testa. non secus quam per præteritionem filijfamilias. d. l. maximum vitium. §. sancimus, & Inst. de exhæ. lib. §. sed hęc quidem vetustas. iam filiafamilias præterita non consequetur virilem portionem per ius accrescendi, sed per ius dicendi nullum ex toto testamẽtum vitiabitur quo ad institutiones, licet quo ad singularia relicta, qualia sunt legata, fideicommissa, mortis causa donationes, reliquaque id genus conseruetur, auth. ex causa. C. de libe. præt. & in corpore vnde sumitur, habebitque contra tabulas, quod remedium cum iure dicendi nullum concurrit. d. l. maximum vitium. §. sancimus, ibi, vel testamẽtum ipso iure euertat, vel per contratab. bon. poss. stare hoc non patiatur.

37 Nec † ad rem pertinet ꝙ contratab. bon. poss. sit remedium rescissorium. l. 1. in princ. in verb. rescindunt. ff. de leg. præst. l. vt liberis, in verbo, rescissi. C. de coll. l. quod vulgo. ff. de bon. poss. contratab. vnde quia quod nullũ est, rescindi non potest. d. l. nã & si sub cond. videtur ꝙ non possit id remedium concurrere cum iure dicendi nullum, quod supponit testamenti nullitatem, nam respondetur contratab. bon. poss. remedium esse rescissorium
38 regulariter, vt dictis legibus. † Verum illud intelligendũ quando datur contra testamẽtum validum, quale est id testamentum in quo emancipatus pręteritus fuit, quod mero iure valet tam iure ciuili, quàm prætorio. Glo. in l. filium. §. sed quemadmodum. ff. de contrata. quam cõmuniter approbatam dicit Ias. in l. posthumo nato. nu. 25. C. eodem. Idem firmat ibid. Curt. iun. col. 1. & iterũ col. pen. vbi respondet ad §. emancipatos. Inst. de exhæred. lib. vbi videbatur probari contrarium. Verum si cõtratab. detur contra testamentum ipso iure nullũ, tunc non rescissorium sed declaratorium remedium est, vt d. l. maximum vitium. Idem si detur contra testamentum, ꝙ licet ab initio fuit validum, tamen postea rumpitur posthumi agnatione, d. l. posthumo nato, tunc enim cõtra bo. poss. est remedium declaratorium non rescissorium, cum sit impossibile testamentum ipso iure ruptũ posthumi agnatione iterum rumpi per contratab. poss. ita eleganter declarat Paul. tam in l. si filius qui in potestate. ff. de lib. & posthu. quam in d. l. posthumo, vbi subdit veteres lumine intellectus caruisse quo ad illius tex. intelligentiam, seque nouissime illum intellexisse, quam declarationem sequitur dicitque cõmunem Ias. ibi nume. 31. sequuntur Imol. & Alex. in d. l. si filius qui in potestate. Curt. iun in d. l. posthumo, nu. 57. vbi etiam Philip. Dec. & alij. Extat ergo quod habebit vel ius dicendi nullum, vel contratab. bon. possess. querelam autem inofficiosi non habebit, quæ, vt diximus, cum nullo alio remedio competere potest, vnde cũ huic filio detur querela, vt in l. humanitatis. C. de impub. ibi, querela nulla, à contrario sensu, sequitur ꝙ non habebit nullum aliud remedium, quale est ius dicendi nullum, vel contratab. bon. poss. & consequenter ꝙ testamentum non desijt ipso iure valere per talem exhęredationem, nã si desijsset valere, non querela sed contratab. bon. possess. vel ius dicendi nullum daretur.

39 Octauo quod † exemplaris exhæredato fieri possit ꝓbatur sic, exemplaris assimilatur pupillari non solũ quo ad sui creationem, sed etiam quo ad resolutionem sui, sed exhæredatio non eo pertinet vt resoluatur pupillaris, sed eo vt confirmetur, ergo dicendum est, quod vt exhæredatio non infirmat pupillarem ita nec exemplarem. Quod autem quo ad resolutionem sui assimilẽtur exemplaris, & pupillaris, non secus quam quo ad creationem, probatur in §. qua ratione. Inst. de pupil. versic. sin autem, & in l. humanitatis, versic. ita tamen, & in l. ex facto, de vulga. in princ. vbi exemplaris extinguitur per interuentum, & superuenientiam iudicij atque intellectus, non secus quam pupillaris ꝑ aduentum adolescentiæ. Nec me mouet quòd inhumanus esse videatur qui filium mente captum exhæredauit, perque hæc facultas exemplariter substituendi facilius perimatur quam facultas pupillariter substituendi, quæ iure communi cõpetit, argum. leg. eius militis. §. militia missus. ff. de mil. testam. l. si quid bello. ff. de capt. sed respon. quod non minus iure communi competit facultas substituendi exẽplariter quam pupillariter, cum non minus Imperatorum sanctiones sint de iure communi, quam populorũ

ritus

ritus & mores, vt patet fere per totum. Inst. de iure natu. gent. & ciuil. fere per totum. ff. de consl. princip. in l. ius autem ciuile, cum plu. seq. ff. de leg. in l. leges sacrarissimæ, & l. fi. C. de legibus. Nec ad rem pertinet quod in d. l. humanitatis, dicatur humanitatis intuitu, id enim denotat ipsius sanctissimi Imperatoris humanitatẽ, id parentibus indulgentijs non autem pietatem, quam parẽtes erga liberos habere debent, vt notat Corn. num. 15. in d. l. humanitatis, vbi Dec. & alij. Præterea posita exhæredatione non sequitur necessario inhumanitas, cũ possit bona mente parens filium mente captum exhæredare', ne sibi insidiæ parentur ab eis qui eius captarẽt successionem, argum. l. multi non notæ. ff. de libe. & posth. l. pen. ff. de curat. furios. ibi. addita causa necessitateque consilij sui. l. filijs matrem. C. de inoffic. testam. l. si emancipatus. secunda. ff. de contrat ab. bonor. poss. l. Seius Saturnius. ff. ad Trebellianum, l. si quis in suo. §. legis. in fi. C. de inoff. testam.

Extat ergo ex superioribus, quòd cum pupillaris, & exemplaris æquiparentur quo ad sui resolutionem, & p exhæredationem pupillaris nõ resoluatur, similiter nec exemplaris resolui debet.

Sed iam hodie videtur quod cum mente captus vel furiosus, cui exemplaris fit, non possit committere iustã causam ingratitudinis, quod non deberet posse exhæredari, arg. tex. in auth. vt cum de appellatio. cogno. §. aliud quoque. col. 8. l. 6. ti. 5. par. 6. sed id dupliciter excludi potest primũ, quia in superioribus negauimus, (quod plerique firmant) scilicet leges veteres esse correctas. Præterea ante insaniam potuit is mente captus iustam causam ingratitudinis committere, propter quam etiam demens exhæredari posset, cuius rei veritas pẽdet ex interpretatione tex. in l. diuus. ff. de offic. presid. de quo p Ias. in l. ex facto. num. 30. ff. de vulga. per Ias. nu. 7. in l. furiosum. C. qui test. face. poss. vbi Dec. col. fi.

Stet ergo ex superioribus, quod exemplaris potest fieri exhæredato non secus quam pupillaris, vt data paritate temporis inter eas hac in re nulla differentia sit, hæc conclusio intelligitur multipliciter. Primo quãdo is exhæredatus habuit integram legitimam alio tit. quam institutionis, ita in specie tenet Corn. num. 8. in d. l. humanitatis, quod sine dubio sentiunt omnes illi qui nostrã sententiam affirmatiuam tenent contra communem.

Secundo intelligitur etiam si non integram legitimã haberet, sed diminutam, quia tunc valeret exemplaris ipso iure, sed an possit ex post facto infirmari per querelã, videtur quod non, cum possit agere ad supplementum, sed contrarium est veritas, quia exhæredatus, cui aliquid tit. singulari relictum est, non potest petere supplementum legitimæ, licet præteritus vel in minori portioneque legitima institutus posse, ita probat l. omnimodo. C. de inoffic. testam.

Tertio intellige etiam si huic exhæredato nil omnino relictum esset, nam & tunc quo ad sui creationem, & originem valeret exemplaris, licet posset postea per querelam vtrumque testamentum infirmari, vt proxime dixi, quod si exemplaris fiat institutio, tunc aut ex bonis testatoris in integra legitima fuit institutus, aut in minori portione quam legitima, aut bonorum testatoris in nihilo fuit institutus, sed tantum in rebus alienis. Primo casu secundum vtriusque patris fautores, de quibus supra in princ. huius quæstionis mentionem habuimus, valet exemplaris, etiam irreuocabiliter, vt in specie tãgit Corn. num. 8 in d. l. humanitatis.

40 Secundo casu communis sententia est valere substitutionem exemplarem etiam irreuocabiliter, quia licet fuerit institutus in minori portione quam legitima, tamen suppletur à lege, vt in l. omnimodo. C. de inoff. testam. sicque cessat querela, vt ibidem, & perinde habetur ac si integra legitima ex ipsa testatoris dispositione caperetur, vt ibidem, ita tenet Bar. in d. l. ex facto. num. 20. vbi hanc opinionem sequitur & dicit communem Ias. num. .. Coral. nũ. 13. in d. l. humanitatis, & ibi Dec. nu. 7. eandem dicit communem Ripa in d. l. ex facto. num. 75. licet contrarium teneat, vbi communẽ opin. sequuntur Aret. & Alex. Curt. iun. in d. l. humanitatis, hanc opi. sequitur & dicit communem num. 21. & ibi Ias. num. 5. post Ang. Sal. & Paul. ibidem dicit communem Alexã. ibi num. 3. qui contrarium tenet, sequitur Alex. sibi contrarius in d. l. ex facto. num. 37. Bal. in trac. subst. exempla. num. 11. Politus in eo. trac. num. 18.

Contrariam partem vt nũ valeat exemplaris facta ei qui in minore portione quam legitima fuit institutus, tenent Glo. in verbo, in d. l. humanitatis. Cor. ibid. num. 8. Alex. ibidem num. 3. Faber in §. qua ratione. Instit. de pupil. Ang. & Imol. in d. l. ex facto, vbi etiam Cumanus, & nouissime Ripa ibi, num. 75. mouentur, quia secundum eos, pro forma desiderat, d. l. humanitatis, quòd is, cui fit exemplaris, habeat ex ipsa testatoris dispositione integram legitimam, supplementum autẽ legitimæ non habetur vel capitur ex dispositione testatoris, sed ex legis dispositione contra præsumptam voluntatem testatoris, defendendo communem resp. quod licet pater q minus legitima relinquebat filio, inhumanus, & inofficiosus erga filium videretur, propter quod videbatur, quod exemplarem facere non posset, arg. l. humanitatis, in princ. C. de impuberum, tamen id fateor ante inuentum ius agendi ad supplementum, vt l. cum quæritur, & l. parentibus. C. de inoffic. testam. sed post inuentionem illius iuris secus est, quia pater inofficiosus, & inhumanus non reputatur, vt l. omnimodo. C. de inoff. test. nisi nil prorsus reliquerit, vt ibi. Sed contra communem vrget quod legitima appellatur Falcid. l. quæ nuper. C. de inoffic. testam. Glo. approbata in auth. vnde si parens, eo. sed Falcidia deducitur contra voluntatem testatoris l. Titia, ad l. Falcid. c. Raynal. in fi. de testam. ergo detractio, quæ fit per legem ad supplendam filij legitimam, fit contra voluntatem testatoris, quod etiam suadetur; quia testator præsumitur scire vires patrimonij sui. leg. quisquis. C. de rescin. vend. Sed respon. tenẽdo communem, fateor quod contra volũtatem suppletur legitima, sed adhuc attenta iuris noui censura impius non reputatur pater, qui filio aliquid reliquit, licet minus legitima, & dum contra communem obijcitur, quod non sequitur, valet testamẽtum, licet minus legitima relinquatur, ergo valet exemplaris, nam exemplaris exhæredato fieri non potest, & tamen tunc valeret testa. secundum cõmunes resp. licet valeat test. adhuc exemplaris fieri non potest, quando pater reputatur inofficiosus, vt si filium exhæredet nihilo ei relicto, sed si & totum valeret & pater impius non reputetur (quod est quando aliquid, licet minus legitima, ei reliquit) tunc valebit exempl. Pondera etiam tex. in l. humanitatis, qui innuit quod ad finẽ excludendi querelam desideratur legitimam relinqui; ergo nil aliud exigitur, nisi quod taliter legitima relinquatur, vt querela excludatur, licet integra legitima relicta non sit, superest ergo vt licet integra non relinquatur, exemplaris adhuc fieri possit, quod in alio præposito sentit Dec. in l. humanitatis. num. 7. per totum. Præterea verissima est opinio nostra, vt legitima non desideretur ibi ad creationem exemplaris, sed tantum ad vitandum resolutionem, quæ per querelam posset cõtingere.

41 7. Mouentur secundo tenentes contra communem, quia inquiunt, supplementum legitimæ non petitur eadem actione, qua petitur id quod primordialiter à testatore relictum fuit, sed petitur alia actione diuersa, scilicet conditione ex lege, iuxta Gloss. ordinariam in d. le. omnimodo, quam sequuntur Doct. communiter ibi. se

cundum Suares in l.quoniam,in prin.C.de inoff.test. & est communis secundum Rip.vbi supra, ergo sequitur quod illud supplementum non capitur ex ipsa testatoris dispositione(prout desiderat d.l.humanitatis) sed capitur ex legis dispositione,quod non sufficit,respon.dupliciter,primo nego quod tale supplementum petatur alia actione quam ea qua petitur illud quod primordialiter à testatore fuit relictum,probatur,quia cum legitima, & minuta relinquitur,tunc quod deest ipso iure accrescit,tex. est in l. scimus,in prin.in verb.ipso iure.C.de inoff.test.& in §. repletionem,ead.l.& sic absque vlla filij petitione accrescit, vt est communis opin.secundum Ias.ibi,contra Gl. ibi. id quod plene suo loco disseruimus,tunc sit portio,quae accrescit ipso iure,accrescit portioni,& eadem actione petitur,ista est non solum communis,sed indifferenter recepta opinio,quam tenuit Bar.in l.re coniuncti.ff.de lega.3. num... Et nos latissime diximus in materia iuris accrescendi in illa quaestione quo iure petatur portio accrescens,qua communi opin.stante,stare non potest illa communis opinio,quae secundum Rip.vbi supra, habet quod supplementum legitimae,quod ipso iure(vt omnes fatentur)portioni à testatore relictae accrescit, petatur alia diuersa actione,quam ea qua petitur quod à testatore relictum fuerit . Praeterea licet illud verum esset , tamen nil obesset, quia,vt diximus, ad creationem exemplaris non est necesse legitimam relinqui,tene ergo communem opin.vt instituto in minore portione quam legitimae possit fieri exemplaris.

42 Quoad tertium,quando in nihilo ex bonis testatoris fuit institutus is cui exemplaris fiebat,sed tantum in re aliena communis opin.vbi supra, est talem institutionem nullam esse,sicque haberi pro praeteritione,& consequenter tam principale,quam exemplare testamentum nullius esse momenti,sed semper tenui contrarium , vt institutio filij possit fieri in re aliena, nam legatum rei alienae filio factum indistincte valet,dabiturque ei, vel res ipsa empta ex pecunia haereditaria,vel rei aestimatio. l.nō dubium.de leg.3.Item filius in certa re aliena institutus loco legatarij est.l.quoties.C.de haered. inst. & per hoc res illa,vel eius aestimatio filio ab haerede danda est, non secus quam si legata est,ergo satis ex substantia patris supplementum legitimae factum videtur , quando quidem dabitur filio aestimatio illius rei alienae in pecunia haereditaria,vel in alijs rebus haereditarijs , sed & si aestimatio praestaretur non in pecunia haereditaria, nec in corporibus alijs haereditarijs,sed in pecunia,vel reb' ipsius heredis.idem crederem primo,quia dos,donatio simplex,vel donatio propter nuptias , quae in quartam imputantur in supplementum legitimae.l.quoniam nouella.l.omnimodo.§.si.l.si quando,in princ.§.& generaliter.l.si non mortis.C.& ff.de inoffic.testam.l.etiam.§. si debita,de bon.lib.ff.istae inquam donationes nulli dubium quin de re aliena fieri possint,ergo,&c.Nec obst. d.§.repletionem, cum sim. nam illud procedit ex legis dispositione,lex enim disponit singulis in rebus haereditarijs filium partem habere non secus quam caeteri haeredes ex parte instituti,vel legatarij partium bonorum, caeterum ipsa lex permittit testatori , vt eam communem quam facit Lipse diuidendo dirimat.l.quoties.C.fam.ercisc.l.parentibus.C.de inoffic.testam.l.quae patr.l.si pater ff.famil.ercisc.l.quid ergo secundo.de lega.1. quod si dixeris,lex permittit facere diuisionem, dummodo recte fiat,sed recte non fieret,si vni res alienas,alteri res haereditarias assignaret.respon.quod consensus filij accipientis,donationem simplicem,vel propter nuptias, vel dotem in rebus alienis facit,ne ex poenitentia postea possit se laesum dicere, non secus quam si talis donatio seu dos de rebus patrisfamiliàs facta fuissent, ipseque filius allegaret se laesum quasi pretiosiores sint caeterae res quae patri manserunt,nam licet pretiosiores, (vt filius allegabat)essent,id filio non noceret,cum id faciendo supplemento legitimae iustam omnium rerum aestimationem iudex facturus sit,d.l.omnimodo.§.fi. nam & si res alienae euictae fuissent, tunc ex ijs vtpote euictis non fieret supplementum,& si propter timorem euictionis, quae iusta,vel iniusta de causa sperabatur , res illae communi aestimatione minoris essent valoris, & idque minus valerent,deduceretur in imputatione,iuxta formam l.1.§.si haeres praecepto.ff.ad Trebel.Itaque si in re aliena filius sit haeres,vel legatarius , quae res cuius ne aestimatio ad eum peruenit,id in legitimam imputandum est,non secus quam si patris foret,cum exinde nullum incommodum filio sequatur , praesertim cum talis imputatio seu supplementum fiat ad excludēdam querelam,vt d.l.quoniam nouella,quae odiosissima est.§.tam autem.Inst.de inoff.test.& id fiat ob conseruandum testamentum, cuius fauor supremus est,& vincit fauorem filiorum. l.e.si pars.ff.de inoff.test.Itaque negari non potest quin lex cuique patrifamilias dederit liberam facultatem,vt filijs suis in vita legitimam,vel in morte assignet in quibuslibet rebus suis,sicque potest assignare omnibus filijs vel quibusdam tantum vel vni tantum, & non reliquis, vt quampluribus legibus supra allegatis patet, potestque euenire,vt res illa in qua vni ex filij legitima assignata fuit, aliena esset,sicq. in re aliena legitima sibi relicta virtualiter fuit,quod nullibi vnquam vetitum fuit, licet si quando id euenerit , vt res illa aliena euicta de facto fuerit , tunc euictio à cohaeredibus debeatur , iuxta l. cum pater.§.euictis.ff.de leg.2.nec vllibi vnquam legitur,quod propter talem euictionem desierit ab initio valere testamentum,valere post facto daretur querela , etenim vt ab initio quo ad sui creationem valeat testamentum & etiam ex facto eius resolutio,quae querela perlata solet contingere euitetur,satis est quod filiusfamilias etiā in certa re fuerit institutus,vt in authen.vt cum de app. cog §.aliud quoque.versic.caeterum,& versi. fors enim est nostrae serenitatis , colum.8. sed in specie hac filius reperitur institutus in certa re , ergo siue aliena sit siue haereditaria,legi satisfactum est , quandoquidem quod deest ipso iure, suppletur à lege in rebus haereditarijs.l. scimus,in princip.in verb.ipso iure, & in §.repletionem C.de inoffic.testam.sicque nullus est casus,in quo se filius laesum possit reperire, & sibi vtile esse potest quòd in re aliena legitima fuerit relicta, si forte peiosor erat quam legitima, vel virilis portio haereditatis paternae , quo casu siue redempta fuerit à cohaeredibus, & sibi tradita iuxta l.non dubium.ff.de lega.3.siue redempta nō fuerit, eo,quod forte domi illius rei alienae eam vendere voluit, tunc sibi dabitur iusta illius rei aestimatio , vt d.l.non dubium,& alterutrum potest huic filio esse vtilius,quam habere integram legitimam , vel portionem haereditatis virilem , quòd si ea res minoris sit valoris , quam legitima,vel quam virilis portio,tunc ipso iure per l.id quod deest,ad legitimae implementum suppletur in reliquis rebus haereditarijs, sicque ea assignatio legitimae,quae fit in re aliena,huic filio damnosa esse nō potest,licet posset esse multum vtilis & vberior, ergo tenēdo quod possit fieri in re aliena legitimae assignatio . (Cuius tamen contrarium communiter tenetur,vt per Bar.in l.in quartam.num.10.ff.ad l.Falc. vbi Picus num. 59.Suares in l.quoniam in prioribus.fol... C.de inoffi. testam.)tunc exemplaris substitutio fieri potest ei , qui in nihilo ex bonis testatoris fuit institutus, sed tantum in re aliena,licet tenentes communiter, quod in re aliena relinqui legitima non posset, tenerent similiter, quod ei,cui in re aliena legitima per testatorem esset assignata,exemplaris fieri non posset.

SVMMARIVM.

1 *Filius an patri etiam furioso acquirat hæreditatem.*
2 *Mors ciuilis naturali morti non æquiparatur nisi in casibus in iure expressis.*
3 *Verbum perinde quid significet.*
4 *Mortui resurrectio in hoc seculo non spectanda.*
5 *Iussus per interuentum furoris cessat.*

CAPVT CVII.

COLLIGITVR ex nostra principali cõclusione, ꝙ quæsita per filium acquiruntur patri etiam furioso, ne alias legis imperium ad proficiẽdum destinatum, (vt conclu. nostra edocuit) noxium fieret dum patri furioso, sicque afflicto nouã
1 adderet afflictionem, & quod † quæsita per filium acquirantur patri etiam furioso defensurus, in primis arguã in contrarium, ergo contra istam conclusionem faciãt sequentia, scilicet primo in ista materia mors, & furor æquiparantur, patet, quia quemadmodum per mortem patris reuocatur mandatum de acquirendo. leg. quia in aliena. §. si is qui putabat. d. l. si quis mihi bona, cũ simil. ff. de acq. hæred. eodem reuocatur furor. l. qui seruum, & l. si quis alicui. ff. de acq. hæred. per Cyn. in l. fi. §. 1. C. de admi. tut. notatur in d. l. si quis mihi bona. §. fi. sed sic est ꝙ filius non quærit patri mortuo, sed tunc quærit sibi, vt est notum, ergo nec debet quærere furioso.

Secundo in contrarium facit tex. in l. fi. §. pen. ff. quis ordo in bon. poss. serue. vbi in bona possessione agnita per filium furiosi requiritur ratihabitio patris, postquam furor eum dimisit, ad hoc, vt ipsi patri quæratur, ergo patet quod illa bonorum possessio non fuit patri quæsita, alias non requiretur ratihabitio, & sic contra conclusionem.

Tertio in contrarium facit, certum est ꝙ in acquisitione requiritur voluntas, sed furiosi nulla voluntas est. l. qui seruum. ff. de acq. hæred. & patet, quia æquiparatur absenti. l. 2. §. furiosus, cum sim. ff. de iure cod. sed absens non consentit, vt patet, ergo patri furioso nõ quæritur, & vide Ias. in l. furiosum, in prin. qui test. fac. poss.

Quarto in contrarium facit tex. in l. fi. §. tali. C. de cura. furio. vbi tex. dicit quod ad hoc vt hæreditas cognita per curatorem furiosi acquiratur ipsi furioso, est necesse quòd ipse furiosus habeat tantam cognitionem postquam ad sanam mentem peruenerit, ergo ante non fuit sibi acquisita, sed non potest dari differentię ratio inter agnitionem factam per curatorem, & eam quæ fit per filium, vt patet, ergo, &c.

Quarto contra conclusionem est tex. ad literam in l. cum hæres, in prin. ff. de acq. hæred. vbi tex. dicit, quòd si filius furiosi est hæres institutus, põt adire proinde, ac si fuisset paterfamilias, mõ sic, si esset paterfamilias adiret, & quæreret sibi. l. non est dubium, cum sim. C. de iure delib. ergo idem in isto casu, & idem tenet Gl. per illũ tex. in l. si quis mihi bona. §. iussu, de acq. hære. Secundo modo, & fortius stringit ille tex. in fine principij, dũ dicit quod talis filius potest seruos hereditarios manumittere, sed certum est ꝙ si non quæsisset sibi, & sic non esset dominus, non posset manumittere. C. de his qui a nõ domi. manu. per totum, ergo, &c.

Sexto obstat, nã aut conclusio intelligitur de castrensibus vel quasi, & tunc cum de iure antiquo, & nouo acquirantur filio, & non patri, & si esset sanæ mentis, ergo conclusio falsa, aut intelligitur de profectitijs, & tũc est indubitabilis, quia illa de iure antiquo, & nouo acquirũtur patri, & quoad illa nihil est immutatum, vt in l. 1. C. qui admi. & in d. §. iussu, & in l. fi. C. de repu. bon. poss. cũ sim. aut intelligitur quarto casu, scilicet in aduentitijs, & tunc conclusio est falsa, cum illa hodie quærantur filio non patri, etiam si esset sanę mentis, vt per totum. C. de bon. quæ libe. maxime in l. cum oportet, ergo, &c.

Septimo obstat, quia si quæreretur patri furioso, ergo esset obligatus absque facto, & volũtate sua, sed hoc non est dicendum, cũ omnis obligatio nascatur ex contractu, vel quasi delicto, vel quasi quorum nullũ hic interuenit, ergo conclusio falsa, & pro hoc l. qui in aliena, in principio, & l. si quis mihi bona. §. iuss. de acq. hære. & l. 1. C. qui admi. ad bon. poss. cum simil.

Octauo obstat lex qui in alien. vers. quamquam. ff. de acq. hæred. vbi est tex. ꝙ si filius adit mortuo patre, ipse filius remanet obligatus, & sic patri non quæsiuit, quia non potuit, ergo idẽ in patre furioso, quod si filius suus adeat, non quærat ipsi patri, sed sibi ipsi, maxime cum mortuus, & furiosus æquiparentur, vt supra dixi.

Nono contra conclusionem expresse tenet Bartolus in l. cum hæres institutus, in princip. ff. de acquir. hæred. per illum textum, & ibi etiam Paul. de Cast. & ibi idem Baldus post Din. idem tenet Bart. in leg. Anustius. §. final. ff. eodem titulo. & Ioannes de Imol. ibi, & in dict. l. cum hæres, & idem late concluditur per Francisc. de Aret. in dict. l. cum hæres in principio. ad quem recurre. Idem reperio quod tenet Bar. in l. placet. ff. de acquir. hæred. & ibi etiam Paulus de Castr. idem ibi. Alexander in additio. ad Bartolum per dictam l. cum hæres, quam ad hoc reputat singul. Cassad. in consuetud. Burg. rubri. 6. §. 5. Boerium in consuetud. Biturb. tit. primo. §. 3. Roman. in d. l. cum hæres. Aret. & Imol. in l. cum ex filio, in fi. ff. de vulg. Aym. Crauet. in l. cum filio. num. 13. par. 2. de l. 1. ff. Pinellus, de bon. mater. in l. 1. num. 62.

Decimo probatur contra dictam conclusionem in d. l. Antistius. §. fi. iuncta solutione Bar. ibi.

Prædictis tamen non obstantibus ego teneo contra
2 rium gratia disputationis, imo quod acquisita per filiũ acquirantur patri, & si pater sit furiosus, ad quod moueor per sequentia, Primo regula est quod quæsita per filium acquiruntur patri. ff. si à paren. quis fuer. man. in princip. & ff. de acquiren. hæred. l. placet, cum concord. nec iste casus reperitur exceptus, vt patebit ex responsionibus ad contraria, ergo debent acquiri patri etiam furioso, præsertim cum regulæ iuris teneantur, & sint seruandæ, vt inquit Bald. in l. si tutor, in fine. C. de seru. pigno. dam. manu.

Secundo illa quæ acquiruntur filio, quæruntur patri ratione potestatis, nõ alias, vt est notum, hinc est quod quæsita per filium emancipatum non quæruntur patri, quia cessat patria potestas. Instit. per quas person. nob. acquira. in princip. & notatur Instit. de pa. po. §. final. Gloss. magna cum multis concor. modo si furiosus retinet filios in potestate. leg. patre furioso, in princip. ff. de his qui sunt sui, vel alien. iur. & ff. de acquiren. hæred. leg. cum hæres, in princip. d. l. Antistius, in fine, cum sim. ergo acquisita per filium acquiruntur patri etiam furioso.

Tertio facit, acquisitio quæ fit per legem quęritur et furioso, tex. est in le. sin autem perpetuo. C. de cura. fur. vbi hæreditas patris ipso iure acquiritur filio etiam furioso, cum illa sit acquisitio legalis absque facto filij, licet possit eam repudiare per ius prætorium. Ad idẽ Instit. de hæred. ab intest. §. posthumis, & d. l. Antillius. §. fi. 2. respons. modo sic quæsita per filium acquirũtur patri, per l. vt d. l. 1. ff. si à paren. quis fue. ma. cum concor. nec momento residet penes filium, d. l. placet, ergo debent acquiri patri etiam furioso per supra dictam regulam, & hoc optime stringit.

Quarto ea quæ quæruntur nobis ignorantibus, acquiruntur etiam furiosis. Inst. de hæred. quę ab intest. §.

sin au-

sin autem,& ff.si cert.pet.l.si à furioso,& ff.de act. & oblig.l.si à furioso, sed quæsita per filium acquiruntur patri sanæ mentis etiam ignoranti,vt inuito. Inst.per quas perso.nob.acq.§.item nobis,cum mille concord. ergo eadem ratione debent acquiri patri etiam furioso.

Quinto pro ista parte nouiter pondero tex.in l.patre furioso,in fi.ff.de his qui sunt sui,vel alien. cuius verba. Adeo autem retinet ius patrię potestatis pater furiosus, vt illi commodum acquiratur eius quid filius quæsierit & sic est expressum pro hoc,& ibi nota.Iaf.2.not.

Sexto illum textum induco aliter , qualitas adiuncta verbo debet determinari,& intelligi secundum tempus verbi.l.in delictis.§.si extraneus.ff.de nox.sed ibi tex.dicit,pater furiosus tēpore acquisitionis,ergo quæritur sibi,scilicet patri.Item quia si non esset furiosus tempore acquisitionis,nulli dubiū quin patri q̄reretur, ergo,&c.

Septimo pro hoc dico esse tex.expressum in l. Antistius.§.fi.ff.de acquir.hæred.vbi si filius furiosi hæres institutus adeat iussu curatoris patri,acquiritur patri, quē admodum acquireretur,si pater esset sanæ mentis,& iussisset,ergo ibi est tex.expressus pro conclusione, aduerte tamen quia Bar.in d.l.Antistius.§ fi.& in d.l. cum hæres,de hoc perpendens dixit,q̄ aut filius furiosi adit sua spōte sine iussu curatoris patris, & tūc acquiratur patri, ita intelligatur d.l.Antistius.§.fi.ratio, quamuis ipse nō dicat potuit esse,quia quando adit,quod potest, per d.l. cum hæres,tunc habet animum quærendi sibi, non patri,vt in l.qui in alien.§.si is,qui putabat,eod.tit.quæ ratio cessat,quando adiuit iussu alterius, vnde nimirum si hoc vltimo casu acquirat patri, sed hæc ratio mihi non satisfacit, quia quęsita per filium acquiruntur patri,etiā si altus non habeat animum quærendi, cum hæc sit acquisitio legalis,nec momento resideat penes filium,d.l. placet,regula autem prædicta,scilic.de differentia inter iussum,& non iussum procedit in eo,qui potest sibi,vel alij quærere de voluntate sua,vt patet in d.l.qui in alien. §.si is qui,cum ergo isto casu voluntas filij nihil operetur,ergo quęsita per eum acquiruntur patri etiam furioso,per d.l.Antistius.§.fi.sed saluando Bar. & communē opin.posses dicere quod in his quæ quæruntur per filiū patri,nō inspicimus animum eius,verum in casibus, in quibus potest quærere sibi,tunc inspicimus animū eius vt si habet animum quærēdi,sibi quærit, quod apparet, quando sine iussu adiuit.d.l.cum hęres,alias acquirat patrī,scilicet quando cum iussu,d.§.fi.sed hæc solutio adhuc nō satisfacit,quia hoc est,de quo quærimus,scilicet an isto casu posset filius quærere sibi,quo concesso.procederet responsio prædicta,sed hoc est quod ego nego. & sic remanet insolutum,& militat fundamentum, d.l. Antistius.§.fi.cogita super hoc.

Octauo pro ista parte facit , quia si diceremus patri non quæri,sequerentur duo specialia,primo,quia filius in potestate potest absque iussu adire, cōtra l.si quis mihi bona.§.iussum,secundum quod sibi ipsi quæreret,cōtra d.l.placet,cum concor.& sic esset contra text.in l. t. C.de dotis promiss.d.l.cum post.§.cum gener.ff.de iur. doti.& in l.mulieri,& Titio.ff.de cond.& dem.

Nono istud probo à fortiori . Nam habeo quod furioso acquiritur per curatorem suum.d.l.fi.§.fi.& §.tali C.de cura.furio.modo sic,curator non est in potestate furiosi,imo potius è contra,cum tutela , & cura sit ius ac potestas in capite libero Inst.de tute.in prin.cū sim. si ergo furiosus quærit sibi per eum , in cuius potestate est,vt ibi,ergo à fortiori per eum quem habet in potestate,hoc est,per filium suum. & si dicas quod in curatore ideo est , quia potest ratione officij absque iussu adire hæreditatem,ideo nimirum si furioso acquirat,fateor,sed non obstat,quia imò idem est in filio furiosi , qui potest adire absque iussu.d.l.cum hæres,in prin.de acquir.hæred.vbi est casus sing.& vnicus, & sic argumētum semper vrget à fortiori.

Decimo hoc probo,lex semper debet intelligi,& interpretari,vt minus lædat ius commune quam possit,& vt iuri communi concordet.c.cum dilectus,de consue. l.2.C.de noxa.l.si quando,in prin.cum si.C.de inoff.testa.modo sic,quod patri non quæratur per filium , est contra regulam iuris.d.l.placet,cum si.Vnde licet tex. in d.l.cum hæres,de acquir.hæred.dicat perinde habeatur atque si pater sa.adisset,tamen debet intelligi perinde,s.quo ad aditionem,non quo ad acquisitionem,idest,vt sibi filius quærat,vt sic minus lędatur ius commune,nam isto modo intelligendo solummodo læditur regula l.si quis mihi bona.§.iussum. sed alio modo intelligendo læditur illa regula,& etiam alia,sci.quòd quæsita per filium quærantur patri,quod in dubio non est concedendum per supra dicta iura.

Vndecimo,beneficium filio concessum per d.l. cum hæres,vt possit adire sine iussu contra d.§.iussum,debet intelligi sine iniuria patris,vel aliorum fratrum.l.eg. nec auus.C.de eman.libe.l.cum filius,cum vulga.ff. de testa. mil.ergo quamuis filius possit adire sine iussu, debet tn̄ patri quæri , vt sic etiam per consequens possit ad alios fratres pro sua parte peruenire,& hęc duo vltima fundamenta didici à Francil.de Are.in d.l.cum hæres,de acq. hæred.qui tamen non tenet istam partem.

Duodecimo facit d.l.placet,vbi nec momēto residet penes filium,ergo acquiritur patri.

Tertiodecimo,quia quod quis sit furiosus nō est delictum,sed infortunium,vnde non debet sibi nocere,vt notatur in d.l.Antistius.§.fi.de acqui.hæred. sed si non esset pater furiosus,quæreretur sibi, ergo idem illo casu, ad hoc respondeo quod non punitur propter furorem,imo propter furorem fauetur filio principali,vt cēseatur tanquam paterfamilias,vnde si damnificatur pater,illud venit in consequentiam , de quo non curatur, sic in filio milite,nam quod sit miles, nō est propter delictum patris,& tum quærit sibi,& non patri,vel secundo non nocet patri in effectu,cū possit ratificare postquam fuerit sanæ mentis.l.si.§.pen.ff.quis ord. in bon. poss.serue.& si dicatur,quod non potest ratificare,quia non fuit aditio facta suo nomine,sol.vt Bal.in l.t.C.qui admi.5.col.in fi.19.opp.

Restat ad contraria respondendum. Primo ergo nō ob.quod in ista materia mors,& furor ęquiparantur,qa illud est verum,quando mandatum præcessit, quo casu quemadmodum reuocatur per mortem,eodem modo per furorem superuenientem,quia vtroq; casu extinguitur voluntas,sed ego loquor quādo tempore delationis pater erat furiosus,& sic iubere non poterat,ideo in defectum lex totum committit filio,l.vt adeat , & etiam patri quærat quemadmodum quādo pater est sanæ mētis.Vnde quod pater sanæ mentis posset facere iubēdo
2 vel alio mō illud idem operatur l.in furioso.† Præterea furiosus est mortuus ciuiliter,vnde nō æquiparatur naturaliter mortuo nisi in casibus expressis in iure, vt est Glo.sing.in c.placuit,el 2.16.q.1.& Glo.in c.susceptū, de rescr.lib.6.facit l.cum pater.§.hæreditatem, de le.2. & ibi notab.in add.Bar.sed in nostro casu non reperiūtur æquiparati,ergo arg.non obst.imo reperitur differētia,quia mortuo nullo modo quæritur, sed furioso sic. d.l.Antistius.§.fi.cum si.de acq.hær.ergo,&c.

Secundo non oblig.l.fin.§.pen.ff. quis ordo in bon. poss.serue.nam potest dici quod ibi loquitur in bon. poss.quam filius potest agnoscere etiam absque iussu patris,etiam si pater esset sanæ mentis.l. qui in aliena , in prin.ff.de acq.hær.l.1.C.qui admi.ad bon.poss. ideo ibi necessario requiritur ratihabitio,vel secundo,aut loquimur de acquisitione legali,aut de acq̄sitione in effectu.

Primo casu quæritur furioso,vt ego teneo. Secundo vero casu non quæritur,nisi habeat ratum,vt in cõtrario, & hoc est quod dicit l.fi.§.tali.C.de cura.furi. vel tertio est eadem solutio in effectu,aut loquimur de acquisitione commutabili,& illa acquiritur furioso,aut de incommutabili,& tunc secus, quia bene potest eam repudiare & idem videmus in omnibus casibus in quibus patri q̃ritur absque iussu suo,vt patet in legatis,& in similibus, & sic non obstat.

Tertio non ob.quod in acquisitione requiratur voluntas,nam respondeo negando maiorem,nam ignorãti quæritur in multis casibus,quod acquiritur per filiũ, vel seruum,vt est uotum,& tunc ignorãs non habet voluntatem eius,quod ignorat,quia nihil est in sensu, &c. l.alioqui.ff.de contrah.empt.& per Bal.in l. t.C.de contrah.emp.ergo potest quæri furioso , quia quod potest queri ignorantib.ergo & furiosis,vt supra dixi,vel sic in acquisitione requiritur voluntas,scilicet quando acquisitio potest afferre damnum,vt in hæreditate,& ideo requiritur iussus præcedens,ne alias quis obligetur absque voluntate sua,secus in aquisitione,quæ semper affert cõmodum,vt in legato,& in similibus, sed hæc solutio nõ satisfacit,quia per eam nimis restringitur conclusio, vnde dicit quod inspecto exitu requiritur voluntas, vnde bene potest repudiare, sed quo ad acquisitionem nõ curamus de voluntate,vt dixi , quia lex defert hæreditatẽ, sed nõ infert inuito, cũ possit repudiare,& sic nõ obst.

Quarto non ob.lex fi.§.tali,de cura.furio. vbi requiritur ratihabitio,ergo non fuit quæsitum,respondeo,q̃ ibi loquitur quo ad effectum,vt modo dixi , & est vera solutio,nam ibi non negatur quin fuerit sibi quæsitum vel secundo ibi loquitur de eo quod est delatum ipsi furioso,per d.l.placet,& sic non obstat, potest tamen repudiare pater,vt modo dixi.

Quinto non obst.l.cum hæres,in princ.ff. de acquir. hæred.vnde pendent Leges,& Prophetæ,ad quã multis modis respondeo.Primo q̃ ibi bene dicit tex.quòd potest filius adire ac si esset paterfamilias , quasi dicat non requiritur iussus in adeũdo propter furorem,sed quod patri furioso quæratur,non negat illa lex,& sic dico q̃d censetur paterfamilias quo ad adeũdum propter patris furorem,sed censetur filiusfamilias quo ad acquirendũ patri,& sic non obstat . Item & secundo,quia si diceremus patri non quæri,essent in d.l.cum hæres , duo specialia,scilicet quòd posset adire sine iussu.Item quod sibi ipsi quæreret,quod in dubio non est dicendum,vt supra dixi,exponamus ergo tex.ibi perinde, atque si pater fam.&c.scilicet quo ad adeundum , non autem quo ad acquirendum.Item & tertio,quod sic debeat ille tex.exponi,probaui supra decimo funda.quod pro me adduxi,scilicet,quia sic exponendo minus læditur ius cõmune,scilicet qui in vno tantum,scil.quo ad iussum non in alio,scilicet quo ad acquisitionem,ergo debet sic intelligi,vt ibi probaui in decimo fundamento.

3 Quarto modo etiam solue,& nouiter † nam licet dictio Proinde sit repetitiua , vel similitudinaria quo ad omnia.Inst.per quas pers.nob.acqui §.item nobis,in fi. cum concor.illud est verum nisi sic intelligendo aliæ leges contradicerent.Glo.est valde notab.& ibi Bart. vbi videas,in l.sacrilegij pœnam.ff.ad l.Iul.pec. modo sic d. l.cum hæres,dicit,perinde habeatur ac si paterf.&c.si ergo ibi exponeremus Perinde,scilicet quo ad omnia, contradicerent leges,quæ dicunt,quod quæsita per filium quæruntur patri,d.l.placet,cum concor.ne ergo incidamus in hoc inconueniẽs,debet illa lex sic necessario exponi perinde,&c.scilicet quo ad aditionẽ tantum, vt expresse dicit illa l.non perinde,scilicet quo ad acquisitionem,quia sic exponit,cõtradicũt aliç leges,vt mõ dixi,& sic perinde,scilicet quo ad q̃d,nõ quo ad oĩa,& ista est notabilis solutio,& vera.

Sexto non obstat,nam respondeo fatendo,quod cõclusio non procedit in castrensibus,vel quasi,quia sunt filij,item nec in profectitijs,quia absque dubio acquirũtur patri,sed dico quod intelligitur in aduẽtitijs,in quibus teneo quod de iure antiquo quærebantur patri in totum,etiam si pater esset furiosus,& hoc erat maximũ dubium propter carentiam sensus item dico quod etiã hodie quæruntur saltem quo ad vsumfructum , & erat ratio dubitandi propter defectum consensus, quia iura noua in tit.de bonis quæ liber.loquuntur in patre sanæ mentis,sed illa ratio non obst.cum loquamur de acquisitione legali,vt dixi,in quibus non est necessarius consensus,nec iussus.summa ergo huius cõclusionis illa est quod bona aduentitia quæsita per filium acquirebãtur olim,& acquiruntur hodie patri etiam furioso eo modo quo acquirebantur, & acquiruntur patri sanæ mentis,& sic non obstat.

Septimo non obstat,quod si acquireretur furioso esset obligatus absque voluntate sua,&c.nam respondeo, quod ista est acquisitio legalis,quæ sibi defertur à lege, non autem infertur sibi inuito,imo potest repudiare ad similitudinem sui cui defertur à lege,& tñ põt abstinere l.necessarijs,cum concor.ff.de acquir.hæred.& sic non obligatur absque voluntate,cũ possit repudiare si velit, & sic non obstat,& potest soluere etiam alijs modis.

Octauo non obstat l.qui in alien.§.quanquam,vt supra induxi,nam ibi tempore quo filius adiuit erat factus sui iuris per mortem patris,& sic quærit sibi,quia est capax non patri,quia non potuit,quæ ratio hic cessat, cũ remaneat in potestate,ergò quærit patri suo. Præterea acquisitione facienda per filium inspicitur status eius tẽpore aditionis.l.non est dubium,cum si.C.de iure.delib. sed in contrario tempore aditionis erat extra potestatem & sic nulli debet quærere,secus in nostro casu.Præterea hæreditas delata mortuo est caduca,quæ ratio cessat in delata furioso,l.fi.§. t.& §.tali,de cura.furio.ergo non obst.Præterea non æquiparantur mortuus naturaliter,& furiosus nisi in casibus expressis in iure,vt supra dixi,inter quos non est iste,ergo cessat argumentum.

Præterea in furioso est spes quod redeat ad sanã mentem,& sic omnia agit,& acquirit quemadmodum alius
4 quicunque,quæ ratio cessat in mortuo,† cum non speretur resurgere nisi miraculose, de quo non est curandum.l.ex his,cum ibi notatis.ff.de legi.Præterea &c.nullo modo illa lex obstat,nam ibi loquitur de iussu,quem dicit extingui morte patris , sed non interuenit iussus, quia furiosus iubere non potuit,& sic non obstat.Si au
5 tem † iussisset tempore sanæ mentis , tunc extingueretur per furorem quemadmodum per mortem,l.qui seruum,cum l.seq.ff.de acquir.hęred.& sic potius concordat,quam discordat.Sed caue, quia quãdo extinguitur per mortem,tunc potest adire,& quærere sibi,d.§.quamquam.Sed quando extinguitur per furorem,potest adiri absque iussu,tum quærit illi,in cuius est potestate,nõ sibi,secundum quod ego teneo,licet oẽs alij cõtrarij.

Ad auctoritatem Bar.& aliorum qui contrarium tenent,non est necesse respondere , quia fundamentum eorum est de d.l.cum hæres,in princ.ad quam supra pluribus modis respondi,sed restat respondendum ad finẽ illius principij,vbi dicit,quod filius potest manumittere,vt patet quia quæsiuit sibi,non patri,responde,vt ibi in Glo.& cogita de meliore solutione,quia illa non satisfacit,& hic sit finis huius conclusionis.

Si tamen velles tenere communem opin.tunc potes respondere ad ea,quæ allegaui pro me , & primo non obst.regula legis placet,cum sim.quia dico,quod ille casus reperitur exceptus per d.l.cum hæredes,cum nullo modo potest responderi in fi.princ.solues & alijs modis,quia est facile.

Item

Item secundo non obstat, quia nego quòd sola patria potestas sufficiat, vt patet in filiosam. qui acquirit sibi castrensia,& quasi,& tamen remanet in potestate, ergo sola patria potestas non sufficit,præsertim,quia q̃do pater est furiosus,censetur filius quodammodo patersam.vt d.l.cum hæres, cum simi.quemadmodum in Castren.l.2.ff.ad Maced. ergo nimirum si quærat sibi, primò potest dici quòd filius furiosi remanet in potestate patris,fateor quo ad alia de quib.per Glos.magist. Inst.de pa.pot.§.1.non quo ad acquirendum,vt in nostro casu,vt d.l.cum hæres,sic non obstat.

Tertio non obst.l.fi.§.1.de cura.furio.quia ibi loquitur de hæreditate paterna,in qua quis inuitus ipso iure est hæres,sed nos loquimur in hereditate extranei,inter quos sunt variæ differentiæ,vt est notum. Præterea ibi loquimur de hæreditate immediate delata ipso furioso, sed ego loquor de ea,quæ defertur filio,vnde nimirum quòd primum acquiratur sibi facilius,quàm quæ debe ret acquiri per medium,vt patet ad sensum.

Quarto non obstat,quia illa regula procedit in mera acquisitione,in qua fateor,quod quemadmodum ignoranti quæritur,eodem modo & furioso, sed in cõtrario loquimur in acquisitione mixta, quæ non acquiritur ignoranti,nisi quando est hereditas paterna,ratio patet ex l.si hæreditate,cum sim.ff.mand.

Quinto d.l.patrefurioso,in fi.non obstat, quia codẽ modo debet solui,vt ibi patet in ratione Glo. Et eodem modo respódeo ad sextum quod fit de eadem lege, vel posses dicere quod ibi loquimur de acquisitione ipso iure,secus in effectu,cum possit repudiare, vt in nostro casu,sed quia hæc est restrictiua,prima videtur verior.

Septimo de l.Antistius.§.fi.solue vt ibi per Bar.& vide quæ dixi supra 7.fundamento contrariæ partis.

Octauo non obstat, quia nego quod sunt duo specialia,imo & vnum,scilicet quia isto casu censetur pater familias,& sic potest adire iussu non præcedente. Item sibi quærere,& sic ista duo non sint specialia,sed sequẽ tur ex primo,vt etiam patet ex castrensibus, vbi censetur paterfamilias,& sic potest sibi quærere, non patri, vel secundo est vnum speciale,scilicet q̀ adeat sine iussu aliud,scilicet quod possit sibi quærere,sequitur ex primo,& sic in effectu est eadem solutio,vel aliter duo specialia non præsumuntur in dubio,sed quando lex dispo nit expresse,nimirum si permittantur duo specialia, vt in casu nostro, & est vera solutio. Ad reliqua quinque fundamenta facilis est solutio,& hic sunt addenda,quę scripsimus de success.crea.§.19.num.77 vbi diximus, quod si filius iussu à patris furentis curatore adiuit hę reditatem eam patri acquirit, quòd si iniussu eius sponte adiuit,sibi acquirit.

F I N I S.

INDEX RERVM, VOCVM, ET SENTENTIARVM, MAXIME insignium ordine elementario

IN LIBROS ILLVSTRIVM CONTROVERSIARVM Praestantißimi Iurisconsulti D. Fernandi Vasquij Pinziani Menchacensis Hispani, Regisq́; Catholici Consiliarij: digestus, ac tanta fide, cura, studio, atque diligentia concinnatus, vt quæ in ipsis libris diffusè lateq́; sparguntur, paucißimis verbis veluti digito commonstrentur, sic vt omnia primo intuitu citra laborem molestiamq́; inueniri queant.

A

B

C

Dei pro-

E

Exemplaris

F

Indice

Index.

Intell.

M

Mundi

Præscriptio

Q

R

V

quo ad

F I N I S.

Series Chartarum.

A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z, Aa Bb Cc Dd Ee,

Omnes sunt Quaterniones, præter Ee, Terniones,

